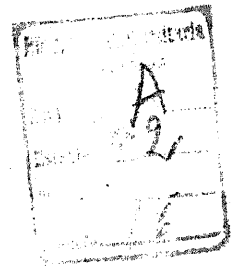
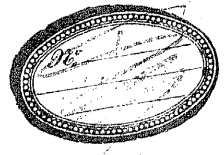

3-a-7-6

1054 Dec. Collegio della Compagnia de Gesù de Granada 82

ALPHONSI TOSTATI HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGO

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Primam Partem Paralipomenon:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Selsam, fratres.

2 400 401 MADE IN SPAIN

R. 1054 *De Collegio de la Compañia de Jesus de Granada* SP.

ALPHONSI

TOSTATI

HISPANI.

EPISCOPI AVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Primam Partem Paralipomenon:

Mendis nunc fanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

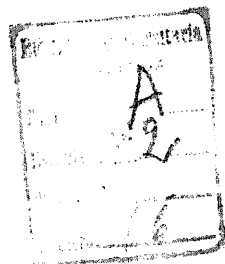

VENETIIS. M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

3-a-1-6

R. 10

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
ABULENSIS

COMMENTARIORVM
In Lib. Paralipomenon.

P R A E F A T I O.

AGNO iam decurso opere vigiliarum pleno, totisque viribus elaborato, cum vastam quatuor Librorum Regum amplitudinem, veritates quasdam literæ latentes edisserendo, exegerimus, ordinis ratio extulit ad libros Paralipomenon manum mittere, ut grandi scēnore, scilicet Libris Regum liberati, Hebraicorum nominum sylvam cum Hieronymo, in huius libri latitudine peruagemur, in cuius exordio dubia quædam occurrunt.

Quare libri isti sic vocentur.

Quest. I.

VAERETVR primo de istis libris Paralip. quare sic vocentur. Respondendum est, quod liber iste aliter apud Latinos, & Græcos, & aliter apud Hebræos appellatur. Nam Hebraicè, ut Hieronym. ait in quodam Prologo super librum istum, qui incipit: Si septuaginta Interpretum: Dibrehaïmim dicitur, & tamen secundum Hebraici sermonis sententiam Diureiam appellatur, & interpretatur verba dierum, quia Diura in Hebræo verbum significat: Iamim vero diem notat. Et rectè sic appellatur, quia in eo continentur verba dierum. i. historiarum, quæ acciderunt in diebus regum. Nam more sacræ scripturæ res gestæ verba appellantur, iuxta illud. 1. Reg. ca. 3. f. Ego faciam verbum in Israel, quod qui audierit tinnient ambæ aures eius. Id est ego faciam rem horrendam: & sic quilibet liber historiarum posset vocari liber dierum, quia in illo continentur gesta, quæ acciderunt in diebus. Græco autem nomine Paralip. appellatur, quod conuenientius nomen est. Nam Paralipo. in Græco est participium præteriti, & est genitiuus pluralis numeri, & interpretatur relictorum, quia hic agitur de relictis. Nam in alijs libris Sacræ scripturæ historialibus multa omissa fuerant,

Alph. Tost. In Lib. Paralip.

A rant,

rant, quæ ad intentionem Sacræ scripturæ nimis conferebant, in hoc autem libro posita sunt, ideo qui prudenter attenderit, reperiet hic, quod in alijs libris in singulis locis deficit. Et quia istud est conueniens nomen huic libro, iuxta proprietatem suam, Latini istud nomen, licet Græcum esset, tenuerunt, de nomine Hebræo non curantes. Aliquando tamen istum librum chronicum Sacræ scripturæ appellamus, iuxta consonantiam Hebraici nominis. Sic dicitur in prologo Galeato Hierony. super libros Regum. s. septimus Dibrehaïmim. i. verba dierum, quod significantius exordium totius diuinæ historiæ possumus appellare, qui liber apud nos Paralipom. primus, & secundus inscribitur.

De auctoritate libri huius quantæ sit. Quæst. II.

QUÆRITUR vltius de auctoritate istius libri inter cæteros libros Sacræ scripturæ. s. quantæ auctoritatis sit. Pro quo sciendum, quod ecclesia recipit aliquos libros, & legit, qui in canone sacrarum scripturarum non sunt, sed inter apocrypha computantur, sic enim est de libro Iudith, & Tobia, & Sap. & Iesu filij Sirach, vt patet in prologo Galeato. I. Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filij Sirach liber, & Iudith, & Tobias, & Pastor non sunt in canone. Ideo posita est quædam summa, & ordo librorum Sacræ scripturæ, vt omnes præter illas sciamus non esse in canone. Sic dicitur in eodem prologo Galeato, vbi ponitur summa omnium librorum Sacræ scripturæ. s. Hic prologus scripturarum, quasi Galeatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, conuenire potest, vt scire valeamus quidquid extra hos est inter apocrypha esse ponendum. Libri autem quidam extra canonem Sacræ scripturæ rectam doctrinam continent, & veram historiam, sicut liber Iudith, & Tobia, ideo ecclesia iussit illos legi, sic fuit de libro Iudith, quæ synodus Nicæna in libro Sacrarum scripturarum legitur computasse, vt ait Hiero. in prologo super Iudith, qui incipit. Apud Hebræos, &c. Et quamquam isti libri ab ecclesia recipiantur, nullius auctoritatis solidæ sunt. Ideo ad confirmandum, & probandum ea, quæ in dubium venerint, inutiles sunt, sic enim ait Hiero. in prologo præallegato. s. Apud Hebræos liber Iudith inter apocrypha legitur, cuius auctoritas ad roborandum illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. De libro isto Paralip. dicendum, quod est in canone Sacrarum scripturarum. Ideo de illo aliter iudicandum est. Sciendum autem vltius, quod omnes libri Sacræ scripturæ, qui in canone ponuntur sunt auctoritatis solidissimæ, ita vt nihil eorum, quæ in illis scripta sunt negare liceat, aut in dubium vertere, an sic fuerit, vt ibi dicitur. Sic ait Aug. contra Vincent. Donatistam, & habetur in Decret. dist. 9. c. Ego solis. Ideo quantum ad hoc non est aliqua differentia inter libros Sacræ scripturæ, quia sicut non licet mihi negare, vel dubitare de aliquo, quod est in Evangelio Ioan. vel Matth. ita non licet dubitare de aliquo, quod est in libro Iosue, vel Iudicum. Et sicut negando aliquid, quod est in libro Mat. vel Ioan. hæreticus dicar, ita negando aliquid, quod est in libro Iudicum, vel Iosue dubitando de illo, hæreticus censebor. Considerandum tamen, quod licet nihil, quod in Sacra scriptura sit, negare nobis liceat, aut dubitare de illo, tamen quædam sunt maioris auctoritatis, quam alia. s. quod cum maiori reuerentia, & honore recipi debent, & præferri, & quod detestabilior est, qui contra ea loquitur, quam qui contra alia, vt pote quamquam hæreticus est, qui negat doctrina epistolarum Pauli, sicut qui negat Euangelium Christi, tamen cum maiori reuerentia audiri debet, & suscipi verbum Euangelii, quod est verbum Christi, quam verbum epistolarum Pauli. Sic etiam si quis negauerit dictum Euangelicum, aut dixerit doctrinam Christi malam esse, detestabilior erit, quam si diceret doctrinam epistolarum beati Pauli non esse conuenientem. Conformiter autem in veteri testamento. Nam nullum librum illorum negare licet, & tamen si quis negaret doctrinam quinque librorum Moyfi, detestabilior habetur, quam si negaret aliquid scriptum in libro Iudicum. Quod autem nihil eorum, quæ sunt in canone Sacræ scripturæ negare liceat, aut de nullo eorum dubitare, prouenit ex hoc, quia omnes libri sacri scripti fuerunt, tam in nouo, quam in veteri testamento ab habentibus spiritum propheticum, & tamē Spiritus

Spiritus sanctus, nunquam mentitur, nec mentiri potest, cum Deus sit fidelis, & seipsum negare non potest. 2. ad Tim. 2. Quod autem omnes isti libri sacri prophetice scripti fuerint patet. 2. Petr. c. 1. s. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Et iterum ibi: Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Et Apostolus 2. ad Timo. 3. ait. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, & ad arguendum. In quo præsupponit omnes libros Sacræ scripturæ, Deo inspirante, fuisse scriptos. Deus tamen in omnibus dictis suis æqualiter se habet ad non posse mentiri, ideo impossibile est, quod in aliquo libro Sacræ scripturæ mendacium contineatur. Quod autem quidam libri maioris auctoritatis sint, quàm alij prouenit eis ab auctore, sicut Euangelia maioris auctoritatis sunt, quam cæteri libri testamenti noui, eo quod illa sunt verba Christi, & alia sunt verba Apostolorum. Sic etiam in veteri testamento libri Moyfi maioris auctoritatis sunt, quam cæteri, quia a Moyse conscripti sunt, cui nullus fuit æqualis propheta, vt patet Deuter. vlt. Hoc autem præsupposito, quod tam in nouo, quam in veteri testamento sunt ordines librorum, per quos cognoscimus eorum maiorem, vel minorem auctoritatem. Canonem autem veteris testamenti habemus in prologo Galeato super libros Regum, & sunt ordines tres. Primus ordo vocatur librorum legalium, & in isto sunt quinque libri Moyfi, quos Iudæi Thora vocant. Secundus ordo est prophetalium, in quo ponuntur octo libri, primus est Iosue, secundus Iudicum, tertius liber Samuelis. i. primus, & secundus Regum, quartus liber Melachim. i. tertius, & quartus Regum, quintus est Isaias, sextus est Ieremias, septimus Ezechiel, octauus liber duodecim prophetarum minorum. Tertius ordo librorum vocatur Agiographa, id est libri sacri, qui ordo nouem libros continet, quorum primus est Iob, secundus liber Psalmorum, tertius est liber Salomonis parabolarum, quartus est Ecclesiastes, quintus est Cantica canticorum, sextus est Daniel, septimus est Paralip. diuisus in duos libros, octauus est Esdras diuisus in totidem, nonus est liber Esther. Omnes autem libri præter istos apocryphi sunt, & in canone Sacræ scripturæ non habentur, vt patet in prologo Galeato, quamquam ecclesia multos illorum receperit. De istis ordinibus tribus dicendum, quod libri primi ordinis sunt maioris auctoritatis in omnes libros veteris testamenti, libri autem secundi ordinis sunt maioris auctoritatis, quam libri tertij ordinis, qui autem in tertio ordine sunt, minimam auctoritatem habent, & tamen non ob hoc credendum est eos infirmioris veritatis esse cæteris libris primi, & secundi canonis. Considerandum vltius, quod quamquam libri diuersorum canonum sint inæquales auctoritate, tamen libri eiusdem canonis, quamquam multi sint, æqualis auctoritatis sunt, sicut omnes quinque libri Moyfi inter se. Canon autem in nouo testamento non distinguitur, sicut in veteri, quia pauci libri sunt in eo, & tamen potest diuidi in duos ordines, quorum primus continet libros legales, qui sunt quatuor Euangelia. Alius autem continet reliquos libros accessorios, qui ab Apostolis scripti sunt, & isti minoris auctoritatis sunt, quam primi propter differentiam auctorum. Hoc autem dicto apparet cuius auctoritatis sit liber Paralip. nam inter libros veteris testamenti est in tertio ordine, qui minime auctoritatis est. Si. n. comparètur ad libros noui testamenti euidentius est. Nam quilibet liber noui testamenti maioris auctoritatis erit, quam ille. Considerandum autem, quod licet libri veteris testamenti habeant inter se tres differentias auctoritatis propter tres ordines, tamen istud obtinet comparando quosdam libros veteris testamenti ad alios. Si tamen comparemus libros veteres ad nouos, quilibet liber noui testamenti erit maioris auctoritatis, quam omnes libri simul veteris testamenti, & ratio huius est propter auctores. Nam auctores omnium librorum noui testamenti fuerunt Apostoli, vel Euang. & isti fuerunt viri maioris sanctitatis, quàm viri veteris testamenti, quia tunc erat status imperfectior.

De ordine libri huius.

Quæst. III.

QUÆRITUR vltius de isto libro Paralip. an ponatur in ordine conuenienti post libros Regum, & qui libri debent eum præcedere, & qui subsequi. Respondendum, quod Alph. Toft. In Lib. I. Paralip. A 2 omnes

omnes quinq; libri Moyſi debent præcedere ad lib. Paralip. Et hoc tam tempore, q̄ aucto-
 rate. De tempore patet, quia Moyſes fuit multo tempore, antequam Reges iſti, quorum hiſto-
 riæ in hoc libro enarrantur. De auctoritate patet, quia libri Moyſi ponuntur in primo ordine
 canonis libr. authentic. Paralip. in tertio, vt patet in prologo Galeato, & præc. q. Liber èt Iofue
 præcedit lib. Paralipom. tpe, & ordine. De tempore autem notum eſt, quia Iofue fuit ſucceſſor
 Moyſi, vt patet Deut. vlt. c. Et Iofue vlt. & Deus inſtituit eum in principem viuente Moyſe. Sic
 patet Nu. 27. De auctoritate patet, quia Iofue liber ponitur in ſecundo ordine, vt patet in pro-
 logo Galeato, liber quoq; Iudicum præcedit lib. Paralip. auctoritate, & tpe. De auctoritate pa-
 tet, quia ille ponitur in ſecundo ordine, de tpe patet, quia iudices fuerunt immediate poſt Iofue,
 vt patet Iudi. 1. & 2. & 3. c. Liber quoq; Ruth præcedit lib. Paralipo. ſicut præcedit eum liber
 Iudicum, quia liber Ruth, quedam pars eſt libri Iudicum deciſa de illa, vt patet in prolog. Ga-
 leato, & hoc quia hiſtoria Ruth contigit tpe cuiuſdã iudicis, vt patet Ruth. c. 1. De libris autẽ
 Regum, an debeant præcedere ad lib. Paralip. vel ſubſequi, eſt dubium, & rō eſt dubitãdi, quia
 eẽdem hiſtoriæ, q̄ ponuntur in libris Reg. ponuntur in Paralip. & tñ ordo librorum conſide-
 ratur principaliter ſecundum ordinem rerum ſcriptarum in eis, vel ſecundum ordinem tpm,
 in quibus ſcripti ſunt, cum igitur eẽdem ſcribantur in vtriſq; nō videtur rō præceſſionis. Ali-
 quis autẽ dicit, q̄ liber Paralip. debeat præcedere ad libros Regum, quia q̄q̄ in vtriſq; cõtineã-
 tur eẽdem hiſtoriæ, tñ liber Paralip. incipit ab antiquioribus. ſ. ab Adã, & quibuſdã alijs, quæ
 pertinent ad Genefim. Dicendum tñ, q̄ hoc non obſtante liber Regum debet poni ante Pa-
 ralip. Primo pp ſcriptorem, quia conſideratur tempus ſcriptorum librorũ, ſed ſcriptor librorũ
 Regum præceſſit tpe ſcriptorem Paralip. Nam non fuit idem ſcriptor, vt declarabitur infra,
 in quadã q. ideo præponi debet Regum. Secundò patet ex fine, ad quẽ iſti libri fuerunt ſcri-
 pti, nam liber Regum ſcriptus fuit ad enarrandum hiſtorias Regum Iuda, & Iſraelis, liber autẽ
 Paralip. fuit ſcriptus ad ſupplendum ea, quæ deficiebant in libris Regum, & ad declarandum
 illa, q̄ obſcurè ſe habebant, vt patet ex noĩe ſuo, & declarabitur infra, in quadam q. exponens
 tñ ordine naturæ ſemper dẽt eſſe poſt expoſitum, vel exponibile, ideo liber Regum debet eſſe
 ante Paralip. Tertio patet hoc ex tpe, in quo ſcripti ſunt iſti libri. Nam prius ſcriptus eſt liber
 Regum, q̄ Paralip. & iſte ordo ſeruatur ſatis in ſcriptura quãtum ad præpoſitionem, vel poſt-
 poſitionem librorum. Quod autẽ prius fuerit liber Regum ſcriptus, q̄ Paralip. patet, quia liber
 Paralip. allegat librum Reg. vt patet 2. Paralip. 24. c. vbi dicitur: reliqua autẽ facta eius, & ſum-
 ma pecuniæ, quæ adunata eſt ſub eo, & inſtauratio domus Dei ſcripta ſunt diligentius in lib.
 Reg. Et ſic ſæpe in lib. Paralip. allegatur liber Reg. 4. vt patet, & quia libri, qui ſcribunt geſta
 poſteriorum temporum debent eſſe poſteriores in ordine ſcripturæ, ideo liber Paralip. qui ſcri-
 bit geſta poſteriorum temporum eſt poſterior, nam libri Regum ſolum ſcribunt hiſtoriam
 vique ad captiuitatem Babylonis. Et tñ liber Paralip. ſcribit hiſtoriã vſque ad reditum de Ba-
 bylone. Nam 2. Paralip. vlt. dicitur, q̄ anno primo Cyri regis Perſarum miſit prædicari in vni-
 uerſo regno ſuo de Iudæis, qui erant ibi, quis vellet redire in Ieruſalem ad ædificandum tẽplũ
 dñi. Et tamen iſtud fuit annis 70. poſt captiuitatem Babylonis, cum illa totidem annis dura-
 uerit, vt patet Iere. 25. c. Ideo poſterior eſt liber Paralip. ad libros Regum per 70. annos, & ſic
 debet poni poſterior ordine. Debet tamen poni mox poſt libros Regum, quia inter eum, &
 libros Regum nō fuit aliqua ſcriptura hiſtorica, & debet poni ante librum Eſdræ. Nam prin-
 cipium Eſdræ, & finis Paralipo. idem ſunt, quia in fine Paralipo. dicitur, quod rex Cyrus per-
 ſarum primo anno regni ſui dedit licentiam Iudæis redeundi in Ieruſalem, & in principio li-
 bri Eſdræ ponitur iſta licentia, quod videtur fuiſſe ad continuandum vnum alteri.

An liber iſte ſit ille, qui vocatur liber Verborum dierum. Quæſt. IIII.

QVAERITVR Vterius an Paralipo. ſit ille liber, qui vocatur liber Verborum die-
 rum, de quo ſæpe ſit mentio in libris Regum. Aliquis dicit, quod ſic: primo quia in
 libris Regum remittitur ſæpe ad librum Verborum, & inueniuntur in Paralipo. illæ
 hiſtoriæ,

hiſtoriæ, pro quibus remittitur. Sic patet 3. Reg. 15. vbi dicitur. Reliqua verborũ Aſa, & vni-
 uerſæ fortitudines eius, & ciuitates, quas extruxit, nonne ſcripta ſunt hæc in libro ſermonum
 dierum? Et tamen omnia hæc inueniuntur in Paralip. vt patet 2. Paralip. 14. 15. & 16. Secun-
 do patet ex nomine libri huius, nam vocatur in Hebræo Diurehaiamim, & interpretatur ver-
 ba dierum, ideo ipſe eſt liber verborum dierum. Reſpo. idendum, q̄ non eſt iſte liber verbo-
 rum dierum, de quo ſit mentio in libris Regum, quod patet primo, quia liber Regum allegat
 librum verborũ dierũ, ideo fuit ille prior, & tñ lib. Reg. fuit prior, quã Paralip. cũ Paralip. ſcribat
 reditum de captiuitate Babylonis, liber autẽ Regum ſolum pertingit ad ipſam captiuitatẽ. Se-
 cundo patet, quia ſi eſſet liber Paralip. verborum dierum, oportet q̄ contineret verba dierum
 Regum Iuda, & Iſrael, quia in libris Regũ noiatur liber ille Verborum dierum Regum Iuda,
 & Iſrael, ideo non eſt Paralip. liber dierũ. Hoc patet, quia in Paralip. nihil habetur de regibus
 Iſrael, ſed ſolum de regibus Iuda, vt patet diſcurrendo per totum librum. Tertio patet, quia ſi
 liber Paralip. eſſet liber Verborum dierum, haberentur in eo omnia, pro quibus remittitur ad
 eum in libris Regum, & tamen falſum eſt. Patet hoc quantum ad reges Iſrael, nam in fine hi-
 ſtoriæ cuiuſlibet de regibus Iſrael dicitur, q̄ reliqua verborũ eius ſcripta ſunt in libro Verborũ
 dierum, vt patet in quolibet capitulo ferè 3. & 4. Reg. id eſt a capit. 14. 3. Reg. vſque ad finem
 quarti libri, & tñ in libris Paralip. nulla mentio ſit de regibus Iſrael, vt patet p diſcurſum eorũ.
 De regibus autem Iuda idem patet, nam de aliquibus regibus remittitur ad librum, qui eſt li-
 ber Verborum dierum, & tamen nihil habetur in Paralip. de illis, ſic patet Reg. 4. cap. 21. De
 Amon cum dicitur: Reliqua ſermonum Amon, nonne hæc ſcripta ſunt in libro Verborum?
 & tamen 2. Paralip. c. 33. ponitur hiſtoria Amon, & non additur faltem vnum verbum ſup
 id, quod habetur in libro Reg. Item patet de Ioakim, & Ioachaz, & Sedecia, & alio Ioachim,
 pro quorum hiſtorijs remittitur Reg. 4. 23. & 24. c. ad librum ſermonum dierum, & tamen
 2. Paralip. habetur cap. vlt. de iſtis quatuor regibus, nihil ibi additur ſupra id quod eſt in libris
 Regum: immo, quod maius eſt, non ponitur tantum de hiſtoria eorum, ſicut 4. Reg. 23. &
 24. c. Quarto patet, quia ſi liber Verborum, qui allegatur in lib. Reg. eſſet liber Paralip. nun-
 quam allegaretur in libro Paralip. ipſe liber Regum, quia eſſet ſic circulus, & tamen in Paralip.
 allegantur aliquando libri Regum, vt patet 2. Paralip. 24. c. cum dicitur: Porro ſumma pecu-
 niæ, quæ adunata fuerat ſub eo, & inſtauratio domus Dei ſcripta ſunt diligentius in lib. Reg.
 Non eſt igitur Paralip. libri Verborum. Quinto patet, quia ſi Paralipo. eſſet liber Verborum,
 nunquam allegaretur in eo liber Verborum, & tamen ſæpe in Paralip. allegatur liber Verbo-
 rum, tam dierum Regum Iuda, quam Iſrael, ideo non ſunt idem. Patet hoc 2. Paralip. vbi di-
 citur: Opera prima Aſa, & nouiſſima ſcripta ſunt in libris Regum Iuda, & Iſrael. Et infra etiã
 2. Paralip. 20. c. Reliqua autem geſtorum Iofaphat ſcripta ſunt in libro Iehu filij Hanani, que
 digeſſit in lib. Reg. Iſrael, idem patet eo. lib. c. 25. & 27. & 33. & 35. & in multis locis. Nō po-
 teſt ergo Paralip. eſſe liber Verborum dierum Regum Iuda, vel Iſrael, qui allegatur in libris
 Regum. Sed dicendum, q̄ ille fuit aliquis liber factus ante librũ Paralip. & etiam ante libros
 Regum, ideo tam in Paralip. quam in libris Regum allegatur iſte liber Verborum dierũ Iu-
 da Regum, & Iſrael. De iſto autem libro an ſit vnus vel multi, & an ſcriptus fuerit ab vno, vel
 a pluribus auctoribus, & qui fuerint illi auctores, & an in eodem tempore, vel diuerſis ſcri-
 ptus fuerit, declaratum eſt in 3. Reg. c. 14. in duabus quæſtionibus. Ad rationem primam in
 contrarium dicendum, q̄ quamquam aliqua de illis, pro quibus remittitur ad librum Ver-
 borum dierum, ſunt in libris Paralip. tamen falſum eſt, q̄ liber Paralip. ſi ille liber, qui voca-
 tur liber Verborum dierum, quia non ſunt ibi omnia, cum multoties remittatur in libris Re-
 gum ad librum Verborum dierum, & nihil de illis inueniatur in Paralip. vt ſupra probatum
 eſt. Si autem aliqua de illis, pro quibus remittitur ad librum Verborum dierum, ſunt in Pa-
 ralip. iſtud eſt per accidens, quia etiã aliqua eorum ſunt in Ieremia, & Iſaia, ſicut patet de ge-
 ſtis Ioachaz, Ioakim, & Sedeciæ, de quibus valde multa in libro Iere. habentur, quæ non ha-
 bentur in libro Regum, & tamen cum in libro Regum remittatur pro reſiduis iſtorum ad
 librum Verborum dierum, non dicimus, q̄ liber Ieremiæ ſit Verborum dierum. Ad ſecundã

rationem dicendum, quòd nomen nihil probat, quia liber Verborum dierum vocatur liber, qui continet gesta temporum, & istud pertinet ad quemcunque librum historicum, & sic posset quilibet historicus vocari liber dierum, & quia liber Paralip. est historicus, cum contineat supplementa historiarum, quæ in alijs libris scripturæ habebantur incompletè, vocabitur liber Verborum dierum. Et quia nulli libro in scriptura magis competit esse historicum, & suppletium historiarum, quam libro Paralip. vocatus est potius liber Verborum, quàm alijs libri scripturæ: sic enim intelligit Hieronymus, qui vocat Chronicum sacræ Scripturæ loco huius, quod Hebræi vocant Diurehaimim, ut patet in prologo Galeato, scilicet Septimus est Diurehaimim, id est verba dierum, quod significantius Chronicum diuinæ totius historiarum possumus appellare. Qui liber apud nos Paralip. primus, & secundus inscribitur. Quamquàm ergo ex eadem ratione liber Paralip. appelletur liber Verborum dierum Regum Iuda, & Israel ille, qui sæpe allegatur in libris Re. tamen non sunt idem liber.

Quis fuit auctor huius libri. Quest. V.

QVAERITUR Vterius quis fuit auctor huius libri Paralip. Aliquis dicet, quod ignotus est auctor eius, & ideo inter Agiographa ponitur. Nam quidam dicunt illos libros inter Agiographa computari, quorum doctrina talis est vera, & certa, atque sancta, & tamen ignorantur auctores eorum, & ob hoc minoris auctoritatis sunt, quàm illi libri, quorum auctores sciuntur. Sed hoc falsum est, quia Hieronymus ponit in prologo Galeato nouè libros in tertio ordine, qui est Agiographarum, & tamen ponit ibi auctores quinque librorum ipsorum, scilicet ponitur liber Psalmorum quorum auctorem dicit esse Dauid: ponit etiã Parabolas, & Ecclesiasten, & Cantica canticorum, & istorum trium dicit auctorem Salomonem: posuit etiam Danielis librum, & Esdræ: non ergo est verum librorum positorum inter Agiographa, quod auctores ignorantur, & sic licet Paralip. sit inter Agiographa, non oportet, quòd ignoretur eius auctor. Aliquis dicet, quòd iste liber fuit editus ab Isaiâ propheta cum omnes libri scripturæ ab habentibus spiritum propheticum scripti sunt, ut declaratum est supra questione 2. huius prologi. Sed dicendum, quòd non stat, quia Isaias solum vixit vsque ad tempora Ezechia regis: nam ipse cœpit prophetare sub Ozia, & finiuit prophetiam sub Ezechia, ut patet Isa. primo: propheta tamè postquam incipit prophetare, dicitur prophetare sub oibus regibus illis sub quibus postea viuit, ut probatum est. 4. Re. 2. 1. c. in questione de morte Isaiæ. Item patet, quia dato, quòd aliquis vellet proteruire volens dicere, quòd maiori tempore vixerit, non potest stare, quod ipse scripserit librum istum, quia tunc daretur, quòd ipse vixit valde multis annis, quibus non poterat viuere aliquis homo tempore illo, scilicet ferè ducentis, & nonaginta annis. Quod patet, quia ipse cœpit prophetare sub Ozia, & quando cœpit prophetare iam esset vir, & sic esset tot annorum, sicut Ozias, vel fere: detur autem, quòd esset tot annorum, quia in hoc modica difficultas est: accipientur tunc quinquaginta duo anni de regno eius. 4. Re. 15. & decem, & sex anni de regno Ioatham e. c. & decem, & sex de regno Achaz e. lib. c. 16. & viginouem de regno Ezechia e. lib. c. 18. & quinquagintaquinque de regno Manasse, e. li. 2. 1. c. & duo anni de regno Amon e. ca. & triginta vnus anni de regno Iosue e. li. c. 22. & tres menses de regno Ioachaz e. li. c. 23. & vndecim anni de regno Ioakim e. c. & tres menses, & decem dies de regno alterius Ioakim. 2. Paralip. vlt. & 2. Esdræ 2. & vndecim anni de regno Sedecia. 4. Re. 24. c. & septuaginta anni de captiuitate Babylonis, qui simul facerent ducentos annos nonaginta, & quatuor ferè, & tamen oporteret, quòd Isaias viueret tanto tempore, quòd scriberet librum Paralip. cum in illo ponatur reditus de captiuitate Babylonis. 2. Paralip. vlt. c. Ideo non poterat Isaias scripsisse librum istum, cum homines tempore illo non pertingerent vltra octoginta, & nonaginta annos, & vix aliquis peruenit ad centum, sicut dixit Dauid, Anni nostri, sicut aranea meditantur dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis: si autem in potentatibus octoginta annis amplius eorum labor, & dolor: non igitur posset Isaias tanto tempore viuere, nec etiam per tertiam partem

tem-

temporis huius. Alij autem tenent, & ista est posuio communis, quòd Ieremias librum Paralipomenon scripserit, & nos quoque aliquando aliorum opinionem referendo, idem diximus, & videtur hoc verisimile, quia Ieremias fuit tempore captiuitatis Babylonis, & etiam post. Sed dicendum, quòd falsum est hoc, non enim potuit Ieremias librum Paralipomenon scripsisse. Primo patet, quia in lib. Paralipomenon sæpe allegantur verba Ieremiae, & tamen ipse non allegaret verba sua, quia nunquam hoc consuetum fuit in Sacra scriptura, nec etiam ab aliquo alio scriptore, quòd ipse verba sui ipsius allegaret, sed aliquando lectorem remittunt ad ea, quæ scripserunt in alijs locis, non tamen remittunt ad illa, ut ad scripta aliorum, sed ut ad sua scripta, & tamen in lib. Paralipomenon remittitur ad librum Ieremiae, ut ad librum alterius, ut patet secundo Paralipomenon 35. capitul. Ecce scriptum fertur in Lamentationibus. Et iterum dicitur. Mortuus est Iosias, & sepultus est in Mausoleo patrum suorum, & vniuersus Iuda, & Ierusalem luxerunt eum, & maximè Ieremias, cuius Lamentationes cantores, & cantatrices, vsque in hodiernum diem replicant super Iosiam. Item patet eodem libro c. ultimo, scilicet. Donec imperaret rex Persarum, & compleretur sermo domini ex ore Ieremie. Nò ergo Ieremias scripsit librum Paralipomenon. Secundo patet, quia Ieremias scripsit librum Regum, ut declaratum est in prologo tertij Regum. Et tamen liber Paralipomenon, factus est præcipuè ad supplendum ea, quæ deficiebant in libris Regum, ut patet ex discursu secundi, & primi Paralipomenon, si tamen Ieremias voluisset scribere librum Regum, & postea librum Paralipomenon ad supplendum ea, quæ deficiebant in libris Regum, videbatur hoc esse superfluum, & inutile, quia potuisset ipse libros Regum aliquantulum facere longiores ponendo ibi aliqua, quæ suppletur in libris Paralipomenon, & tunc excusasset libros Paralipomenon, in quibus non solum suppletur aliqua, quæ minus fuerunt in libris Regum, sed etiam reperiuntur plurima eorum, quæ sunt in libris Regum, ut patet intuenti vtroque libros, tam Regum, quam Paralipomenon, non ergo scripsit Ieremias librum Paralipomenon, sed aliquis alius propheta videns Ieremiam decurtatè scripsisse, suppleuit quædam, quæ videbantur necessaria, aut valde opportuna, & non habebantur in libris Regum, & ad hoc fecit libros Paralipomenon. Tertio patet, quòd non potuerit Ieremias scribere libros istos, quia tunc oportebat, quòd Ieremias vixisset, vsque post reditum de captiuitate Babylonis, & quòd postea scripserit istos libros, quòd patet, quia 2. Paralip. vlt. agitur de reditu captiuitatis de Babylone, non tamen potuit Ieremias scripsisse post reditum de Babylone, quia Ieremias mortuus est in Aegypto satis cito, postquam descenderunt Hebræi de terra Iudææ in Aegyptum post mortem Godolie, ut declaratum est, 4. Reg. vlt. q. vlt. de gestis Ieremiae. Etiã patet hoc, quia si Ieremias vixisset vsque ad reditum de Babylone, cum ipse esset propheta Domini tam excellens, ipse esset princeps Israelitarum, quantum ad spiritualia post reditum, & tamen non fuit ipse princeps, sed Esdras: immo, quòd plus est, non fit aliqua mentio de eo in libris Esdræ, & Nchemia, vbi tractatur historia populi post reditum de Babylone, & hoc non est verisimile, quòd de tanto viro non fieret mentio aliqua, cum ante captiuitatè Babylonis magna mentio fieret de eo, & maior deberet fieri post reditum de Babylone, cum iam omnia verba sua, quæ prædixerat de captiuitate Babylonis vera fuissent. Item patet, quia primi Esdræ, capitulo quinto fit mentio de prophetis, qui prophetauerunt post reditum de Babylone, & dicitur, quòd prophetabant tunc Aggæus, & Zacharias, & tamen isti erant prophetae minores, ideo a fortiori fieret mentio de Ieremia ibi, qui erat propheta principalior, & tamen nihil de eo dicitur: ergo non vivebat tunc. Item patet in argumento posito in modum prologi ante Ieremiam, qui incipit: Ieremias Anathothites, qui est viculus tribus a Ierosolymis distans millibus, apud Taphnas in Aegypto a populo lapidibus obrutus occubuit. Iacet vero in eo loco sepultus, quo dudum Pharaon rex habitauerat. Et quoniam postulatione sua defugatis ab eodem loco serpentibus, Aegyptios a tactu aspidum fecit esse securos, magna eum ibi religione Aegyptij venerantur. Item patet efficacius, quia si Ieremias scripsisset librum istum, oporteret, ut esset plusquam annorum ceterum triginta, quando eum scriberet, quia Ieremias cœpit prophetare anno decimo-

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

A 4 tertio

tertio regni Iosifæ, vt patet Ieremię primo, & ad minus esset viginti annorum, vel plus Ieremias, quando inciperet prophetare, & si natus esset septem annis saltem ante principium regni Iosifæ, postea autem regnavit Iosias annis triginta vno quarto Regum 22. & Ioachaz mēsis tribus, & annis vndecim, eodem libro capitulo vigesimotertio, & alius Ioachin mēsis tribus, & decem diebus 2. Paralipomenon vlt. & postea Sedecias vndecim annis quarto Regum 24. & à captiuitate Babylonis, quę facta est vltimo anno regni Sedecię, vsque ad reditum de Babylone fluxerunt anni septuaginta: Ieremię 25. qui simul sunt centum triginta, quasi duo anni, & tamen tempore Ieremię nullus hominum accedebat ad talem etatem: potissimè, quia non solum oportebat, quòd Ieremias viueret tanto tempore, sed etiam postquã esset annorum centum triginta, & plurium, scriberet librum Paralipomenon, & tamen si contingit aliquem ad talem etatem venire vix poterit habere aliquam operationem humanam, potissimè operationes intelligendi perfectè, cum iste exigant magnam dispositionem phantasię, quę non est in etate tam senili, cum illa sit frigidissima, & omnio terrea: non ergo potuit Ieremias scribere librum Paralipomenon. Dicendum autem, quòd liber Paralipomenon fuit scriptus per Esdras, qui vocatur scriba legis, qui omnes libros Hebræorum sacros combustos in captiuatione Iudæorum per Chaldaeos spiritu Dei restaurauit, & præter illos ipse alios libros scripsit. Et quia ipse vidit libros Regum scriptos per Ieremiam deficere in quibusdam, quasi necessarijs propter breuitatem, voluit supplere, quæ minus habebantur, & ad hoc fecit librum Paralipomenon. Istud autem est satis verisimile. Primo ex concordia Paralipomenon, & librorum Esdræ. Nam idem est finis Paralipomenon, & principium Esdrę, quia in fine Paralipomenon dicitur quomodo expletis, septuaginta annis captiuitatis anno primo regis Cyri fecit ipse denunciari per rotum regnum suum, quòd quicumque de Hebræis vellet redire in Ierusalem ad edificandum templum, rediret. Et in hoc incipit primus liber Esdræ. ad eundem ergo scriptorem pertinent. Nam sic consueuerunt facere scriptores alij, qui multos libros scribunt. Nam in principijs librorum sequentium faciunt mentionem de finibus præcedentium, vt videatur ordo continuationis inter eos. Secundo patet ex similitudine loquendi: nam cum ponitur eadem historia in libro Regum, & Paralipomenon, & Esdræ concordabunt semper sibi liber Paralipomenon, & Esdræ, & non concordabit cum eis liber Regum semper: sic patet de Ioakim. Nam dicitur quarto Regum 24. Quod Ioakim regnavit cū esset annorum decem, & octo 2. Paralipomenon vlt. & 2. Esdræ dicitur, quòd cepit regnare anno octauo. Etiam dicitur quarto Regum 24. capitulo, quòd regnavit tribus mensibus, & tamen 2. Paralipomenon vlt. & 2. Esdræ dicitur, quòd regnavit mensibus tribus, & decem diebus. De ipso igitur Esdra dicitur, quòd fecerit librum Paralipomenon, & hoc posito non sequitur aliquod inconueniens, sicut sequebatur, dicendo, quòd Ieremias scripsisset illum.

De virtute huius libri, & quanta necessitatis fuerit. Quest. VI.

QVAERITVR Vterius quæ sit utilitas libri Paralipomenon, vel cur necesse fuit eū scribi, cum videbitur alicui potius superfluous, quia repetuntur in eo ea, quæ habentur in libro Regum. Dicendum quòd liber Paralipomenon fuit necessarius ad supplendos quosdam defectus, qui erant in alijs libris scripturæ. Nam Esdras videns quosdam libros sacros propter breuitatem esse obscuros, & in multis præstare occasionem errandi, voluit supplere defectus illorum. Et quia non decebat, quòd libros ipse illos mutaret supplendo, & minuendo, vel mutando in eis, quia iam non vocarentur illi libri ab auctoribus primis, sed ab Esdra, & periret eorum auctoritas, noluit Esdras mutare aliquid, quod scriptum erat in libris illis addendo, minuendo, vel alterando, sed fideliter scripsit, vt prius erant ab auctoribus suis conscripti. & ipse voluit facere librum, in quo continerentur supplementa omnia illorum defectuum, qui erant in alijs libris, & istud fecit in libris Paralipomenon, in quibus suppleuntur omnia, quæ in alijs deficiunt. Ideo si quis nesciuerit libros Paralipomenon, nihil sciet in libris prioribus

Sacrae

Sacrae scripturæ: sic enim ait Hieronymus in epistola ad Paulinum, quæ habetur in principio Bibliæ. c. 7. eius. f. Paralipom. liber, id est, instrumenti veteris epitome. i. abbreviatio, tantus ac talis est, vt absque illo si quis scientiam scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irideat. Consistit autem obscuritas in alijs libris in duobus. Primo, quia cum enarrantur historiæ, ponuntur nomina personarum, & ignoratur de quibus tribus sunt, vel de quibus familijs, & quæ sunt loca habitationis eorum, & sic sæpe confunduntur historiæ pro ignorantiam personarum, de quibus fit sermo. Secundo fiebat obscuritas, quia in quibusdam libris scripturæ cū enarrantur historiæ, omittuntur aliquæ partes historiarum, & illa detruncatio facit historias esse nimis obscuras. Ista autem duo suppleuntur in Paralipomenon. vnde duo sunt, quæ faciunt liber Paralipomenon. Primum est ordinatio progenierum, vt sciatur, quæ erant lineę singularum progenierum, & de singulis personis principalibus, ad quas progenies pertinebant. Secundum est, quia supplet quasdam partes omissas in historijs aliorum librorum scripturæ. Primum autem istorum fit pro maiori parte a princ. primi libri Paralipomenon vsque ad decimum c. eius. Secundum autem continuatur a decimo c. eius vsque ad finem primi libri, & per totum secundum librum. Considerandum autem, quod cum lex moysayca data fuerit foli populo Hebræorum, principaliter intendit scriptura enarrare historias temporum ipsorum, & declarare successiones linearum suarum, & tamen quia in libro Gen. enarrantur progenies antiquorum. f. ab Adam vsque ad diluuium per lineam Seth. & Cain, vt patet Gen. 4. & 5. voluit hic Esdras ordinare lineam illam, & repetiuit eam in primo c. libri huius. Rursus autem a diluuii vsque ad Abraham computantur successiones progenierum. Gene. 10. & 11. ideo etiam illas voluit hic ordinare Esdras in prin. c. iterum etiam Gene. 36. continetur enarratio quædam progeniei Idumæorum propter Esau filium Isaac, a quo descenderunt Idumæi, & illorum etiam progeniem repetit, & ordinat hic Esdras. c. primi libri, post hoc autem sequebatur successio per progeniem Iacob, cuius posteritas pertinuit ad populum Dei cui data est lex, & quia Iacob habuit duodecim filios, a quibus 12. tribus appellatae sunt, enarrat Esdras successiones populi Hebræorum per quilibet istarum tribuum, & ad hoc in primo lib. Paralipomenon. c. 2. ponuntur duodecim filij Iacob. Et quia inter omnes filios Iacob, Iudas fuit maior dignitate propter principatum regalem, quem accepit, ideo computatur generatio sua prius in 2. & 3. & 4. c. primi lib. Paralipomenon. successio autem tribus Symeon computatur. eo. lib. 4. c. successio vero filiorum Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse computatur eo. lib. c. 5. successio autem Leuitarum computatur. eo. lib. c. 6. successio autem Ithamar, & Aser, & Nephtali, & Ephraim, & Manasse computatur eo. lib. c. 7. Successio autem Benjamin computatur. eo. lib. c. 8. & sic ponitur successio omnium tribuum in lineis suis. De istis autem successionebus, & causis earum magis in speciali declarabitur in primo c. libri huius in quæstionibus circa principium huius c. Secundo in autem erat suppletio historiarum, & quia ea, quæ facta sunt a principio enarrationis librorum Sacrae scripturæ, vsque ad mortem Saulis plenè scripta fuerunt, quantum spectabat ad necessitatem Sacrae scripturæ in quinque libris Moyfi, & in lib. Iosue, & Iudicum, & Ruth, & in 1. lib. Reg. ferè nihil repetitur de illis, sed incipit repetitio, & suppletio a morte Saulis, ideo in primo libro Paralipomenon. c. 10. vbi incipit suppletio historiarum omissarum, dicitur: Philisthijm autem pugnabant contra Israel. Et ponitur ibi mors Saulis, & postea continuatur suppletio historiarum, vsque ad finem temporis Regum. Vnde a c. 10. primi Paralipomenon vsque ad finem secundi Paralipomenon. continentur supplementa, & repetitiones historiarum secundi, & tertij, & quarti Regum. De isto autem libro Paralipomenon. dicendum, quod est liber magnæ utilitatis, quia exponit nobis historias totius Sacrae scripturæ vsque ad tempus Esdræ supplendo, quæ defuerant, & ordinando ea, quæ inordinate se habebant, & ob hoc Hebræi vocauerunt istum librum *Dinrehaiaimim*, per excellentiam. i. continentem verba dierum. Ob id Hieronymus in prologo Galcato de eo ait: Septimus est *Diurehaiaimim*, id est verba dierum, quod significantius chronicon totius diuinæ historiæ possumus appellare, qui liber apud nos Paralipomenon. primus, & secundus inscribitur. Et iste liber est tantæ utilitatis, quòd sine illo nihil scire possumus in alijs libris Sacrae scripturæ,

pturæ, & hoc non solum in libris veteris testamenti, sed etiam in libris novi testamenti, quia per illum determinantur multe difficultates, quæ insurgunt in euangelij, & alijs libris novi testamenti. Sic ait Hieronymus in epistola ad Paulinum, capitulo septimo. Paralipomenon liber, id est instrumenti veteris epitome tantus, ac talis est, ut absque illo si quis scientiam scripturarum sibi voluerit arrogare seipsum irrideat. Per singula quippe nomina iuncturasque verborum, & prætermittæ in libris Regum tanguntur hystoriae, & innumerabiles explicantur Euangelij quæstiones.

De concordia, & suppletione hystoriarum huius libri.
Quæst. VII.

QVAERITVR ulterius, quare in libro Paralip. non continetur suppletio hystoriarum, & concordia, nisi vsque ad reditum de Babylone, nam in eo finitur secundus liber Paralip. Respondendum, quod Sacrae scripturae libri, aut continent hystoriam, aut legem, aut doctrinam, aut laudem, & non reperiuntur ferè alij modi librorum Sacrae scripturae. Si autem loquamur de libris continentibus doctrinam, sic sunt libri Salomonis. scilicet Parabolæ, & Ecclesiastes, & Cantica canticorum, & liber Sapientia, & Ecclesiasticus: de his dicendum, quod quidam eorum non potuerunt suppleri in Paralip. quia ista suppletio facta est per Esdram, & tamen liber Sapientia factus est per Philonem Iudæum post mortem Christi, ut ait Hieronymus in prologo super librum Sapientia, & etiam in libro de Illustribus viris. Liber etiam Ecclesiastici a Iesu filio Sirach factus est, & etiam iste fuit multo tempore post reditum de Babylone, & post mortem Esdræ, ut colligitur ex prologo super Ecclesiasticum, qui est factus ab ipso auctore libri. Patet etiam ex eo, quod habetur Eccl. c. 50. ibi enim dicitur de Symeone filio Oniæ sacerdote magno, tamen ille fuit magno tempore post reditum de captiuitate Babylonis, scilicet prope tempus Machabæorum, ideo isti libri non potuerunt suppleri, libri autem tres sapientiales Salomonis fuerunt ante Esdram, & tamen isti non potuerunt suppleri, quia continent doctrinam moralem, & doctrina est aliquid infinitum, & nunquam aliquis hominum peruenit ad finem eius, nec etiam peruenire potest quicumque sit, quia non possunt aliquando tot conclusiones sapientia dari quin super illas non possint addi. Et ideo cum non possint suppleri, nisi id quod determinatum est, quantum ad multitudinem partium suarum, quia de illo potest sciri quot partes deficiant, possunt suppleri libri sapientiales. Si autem loquamur de libris continentibus laudem, cuiusmodi est liber Psalmorum, dicendum quod etiam non poterant suppleri, quia quantumcunque laudemus Deum, vel quascunque res bonas, adhuc possumus de eis plures laudes formare, ideo laudes non continent aliquid determinatum, ita ut possint suppleri. Libri etiam prophetales non possunt suppleri, quia prophetia est reuelatio facta a Deo, & in ea etiam non est finis, quia quot sunt reuelabilia, tot possunt esse reuelationes, & quia illa extenduntur in infinitum, possunt esse infinita prophetia. Non ergo possunt suppleri libri prophetiarum, quia prophetia non continet aliquid determinatum. Secundò patet, quia dato, quod prophetia suppleri possint, non posset illas supplere Esdras, quia oportet, quod ipse tunc haberet maiorem spiritum prophetia, quam omnes prophetae, qui fuerant simul sumpti, ut reuelarentur, ita ei omnia, quæ occulta fuerant illis. Tertiò patet, quia libri prophetarum non poterant suppleri, eo quod continebant perfectam prophetiam: nam quilibet prophetarum scripsit omnia, quæ ei reuelata sunt, ideo nihil erat, quod Esdras addere posset in singulis libris prophetarum, cum illi posuerint totum, quod eis reuelatum fuerat, & si aliquid vellet supplere Esdras, istud esset, quia Deus reuelasset ei aliquid, quod non reuelauerat alijs prophetis, & tales reuelationes non poterant poni per modum supplementi in libris aliorum prophetarum, quia ista erant prophetia distincta. Patet etiam, quod prophetia, sicut prophetia Isaia sunt distincta a prophetijs Ezechielis, & Ieremia. Libri autem legales poterant suppleri, quia lex data a Deo erat determinata, scilicet consistebat in mandatis certis, & si ali-

qua

qua de illis omisisset ponere Moyses, potuisset supplere illa Esdras, tamen Moyses nihil omisit scribere de mandatis legis Dei: nam ipse dixit Deuteronom. capitulo duodecimo. Quod præcepi tibi, hoc tantum facito, nec addas quidquam, nec minuas. Si tamen essent plura mandata legis, quam illa, quæ scripsit Moyses, non dixisset Hebræis, quod non facerent aliud, nisi quod ipse præcipiebat, quia tunc iuberet eis, quod legem plene non obseruarent, ideo non poterat Esdras supplere legem. Manent autem soli libri hystorici, & de istis dicendum, quod possunt suppleri, quia hystoria est aliqua res certa, cum sit de rebus gestis, & illa sunt in certo numero, & statu, ideo si aliquis scripserit hystoriam incompletè, potest alius supplere partes deficientes, fuit etiam conueniens, quod Esdras suppleret hystorias positas in alijs libris scripturae, quia illæ breues erant, & ob hoc obscure, oportuit igitur suppleri particulas quasdam, per quas auferrentur dubia, & ob hoc Esdras solum suppleuit in libro Paralipomenon, partes hystoricas, & sic patet ex nomine suo. Nam vocatur Diurehiamim, id est verba dierum, secundum Hebræos, & nos vocamus eum chronicon totius Sacrae Scripturae, ut ait Hieronymus in prologo Galeato.

De suppletione hystoriarum vsque ad determinatum tempus.
Quæst. VIII.

QVAERITVR ulterius dato, quod non deberent suppleri per Esdram in lib. Paralipomenon, nisi hystoriae scripturae, quare solum fuerunt suppletæ, vsque ad captiuitatem Babylonis? Respondendum, quod propter multa. Primò, quod suppletio ista facta est per Esdram, ideo non potuit ipse supplere, nisi vsque ad tempus suum, & sic pro hystoria librorum Machabæorum non fecit aliquas suppletiones, quia gesta Machabæorum postea fuerunt: Esdras autem natus est in Babylone, & redijt de captiuitate cum alijs redeuntibus in Ierusalem, ut colligitur ex processu duorum librorum Esdræ, ideo non potuit supplere, nisi vsque ad tempus illud. Secundum fuit, & principale, quia dato, quod Esdras fuisset post captiuitatem Babylonis per annos ducentos, non potuisset facere maiorem suppletionem in libris Paralipomenon, quam fecit, quia suppletio, quæ est in libris Paralipomenon, erat respectu librorum sacrorum, qui ante hoc erant quantum ad illa, quæ in eis deficiebant, sed ante Esdram non erant alij libri sacri, nisi quinque libri Moysi, & Iosue, & Ruth, & Iudicum, & Regum, ut patet ex ordine temporum, quia omnes alij libri scripturae hystoria sunt de gestis posterioribus, nisi liber Tobia, quia gesta illius ceperunt temporibus Regum Iuda, & Israel antequam transferrentur decem tribus in Assyrios, ut patet Tobia primo, & tamè liber Tobia non est in canone librorum veteris testamenti, sed inter apocrypha ponitur, ut patet per Hieronymum in prologo Galeato. non ergo potuit poni suppletio per Esdram in libro Paralipomenon, nisi vsque ad captiuitatem Babylonis, quia ibi finiuntur libri Regum. Sed tunc diceretur quare Esdras fecit duos libros, qui vocantur libri Esdræ, & non posuit eos in Paralipomenon, continuando hystoriam illam in libro Paralipomenon? Respondendum, quod non potest hoc fieri propter rationem assignatam, quia liber Paralipomenon est tanquam suppletiuus eorum, quæ deficiebant in alijs libris sacris, ideo non debuit describi in eo hystoria, nisi vsque ad tempus illud, vsque ad quod extendebantur hystoriae aliorum librorum, ad quorum suppletionem factus est liber Paralipomenon. Gesta autem, quæ acciderunt in reditu de Babylone, & post reditum in ædificatione templi, & murorum Ierusalem, toto tempore, quo vixit Esdras, non erant scripta in aliquo libro Sacrae Scripturae, ideo debuerunt ab ipso scribi per modum hystoriae principalis, & non per modum suppletionis, & ob hoc non debuerunt continuari libri Esdræ cum libris Paralipomenon, cum illi contineant solum supplementa, sed debuerunt esse libri per se scripti.

De

De diuisione huius libri solum in duos libros. *Quest. IX.*

QVAERITUR Vterius, quare liber Paralipo. diuisus est in duos libros, & quare non in plures, vel quare non fuit vnicus. Respondendum, quod secundum Hebræos liber Paralipomenon non est diuisus, sed vnicus liber est, sicut liber Genesis est vnus liber apud nos, & apud eos: Latini tamen, & Græci diuiserunt illum in duos libros: sic enim ait Hieronymus in prologo Galeato, scilicet. Qui liber apud nos Paralip. primus, & secundus inscribitur. Sic enim Latini, in quibusdam alijs libris deuiant ab Hebræorum diuisione: nam ipsi libros Regum, quos nos in quatuor diuidimus, in duos secant: nam primum, & secundum libros Regum apud nos vocant ipsi librum Samuelis, & tertium, & quartum libros Regum vocant ipsi librum Regum, vt patet per Hieronymum in Galeato prologo. Nunc autem apud Latinos, & Græcos diuisus est in duos libros, qui potuerat esse vnus, & tamen propter magnitudinem in duos libros diuiserunt, potuerat autem conuenienter diuidi in duos libros aliter, quã diuisus est. Nam in Paralip. tractantur duo, scilicet deriuatio progenierum, & suppletio historiarum omissarum. Primum continetur à prin. Paralip. vsque ad 10. c. Secundum continetur ab ipso loco vsque ad finem primi libri, & in toto secundo Paralip. & sic poterat diuidi iste liber, & a princ. vsque ad decimum c. esset vnus liber, & residuum esset alius liber, & sic esset diuisus in duos libros per duos tractatus diuisos: Quia tamen primus liber esset valde paruus, scilicet continens nouem capitula solum: secundus autem esset valde magnus, scilicet continens quinquaginta sex capitula: non placuit eis sic illum diuidere, sed omnia gesta, quæ continentur à principio vsque ad finem Regni Dauid posuerunt sub vno libro: Reliqua autem à principio regni Salomonis vsque ad finem Regum posuerunt sub alio libro, & sic incipit secundus liber. Confortatus est ergo Salomon filius Dauid. Sed aliquis dicet quare non fuit diuisus liber Paralip. in quatuor libros, cum in eo cõtineantur supplementa omnium quatuor librorum Regum. Respondendum quod potuissent fieri tot libri in Paralip. sed essent valde parui, ideo non curauerunt Græci, nec Latini in tot partes eos diuidere, & ratio quædam est, quia in libro Paralip. non continentur omnia gesta Regum Iuda, & Israel tam per extensum, sicut in libris Regum: cum solum ponantur principaliter supplementa illorum, ideo cum in primo libro Regum contineantur gesta Saulis, & in secundo gesta Dauid, ponitur hic primus liber Paralip. ad supplendum, quæ minus habebantur in illis duobus libris. In tertio autem, & quarto libris Regum continentur reliqua gesta Regum à principio regni Salomonis vsque ad finem regni Israel, & Iuda, ita hic ponitur liber secundus Paralip. ad supplendum, quæ deficiebant in illis.

**A L P H O N S I
T O S T A T I
E P I S C O P I
A B V L E N S I S
I N P R A E F A T I O N E M P R I M A M
D. Hieron. In Lib. Paralipomenon.**

E N A R R A T I O.

SI septuaginta Interpretum pura, & vt ab eis in Græcũ verba est, editio permaneret, superflue me Chromati Episcoporum sanctissime, atq; doctissime impelleres, vt Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrẽ. Quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis Ecclesie roborauerat fidem, iustum erat etiam nostro silentio comprobari.

Ad primum dicendum, quod iste prologus fuit factus a beato Hieronymo, vt satis apparet ex eius processu, in quo respondet detractoribus, & asserit se transtulisse Paralipomenon de Hebræo in Latinum, patet etiam hoc ex verbis Hieronymi in libro secundo contra Rufinum, cum ait: In libro temporũ, id est Paralipo, qui Hebraice Diurehajamim dicitur ad sanctum Chromatium Papam prefatiuncula vsus sum septuaginta Interpretum, &c. Ad secundum dicendum, quod aliqui voluerunt istos prologos non fuisse positos à Hierony. in principijs librorum, sed scripsit eos per modum Epistolarum ad personas illas, quæ petebant transferri libros illos de Hebræo in Latinum: postea autem aliqui videtes istas Epistolas conuenire satis ad declarationem librorum singulorum, ideo preposuerunt eas singulis libris, ad quos pertinebant, & sic vocati sunt prologi.

SI septuaginta, &c. Duo sunt prologi beati Hierony. super Paralipo. Quorum primus est iste, & alius est, qui incipit: Eusebius, & in quibusdam Biblijs non habetur, sed de necessitate est, quia exponit aliquid de illis, quæ pertinent ad librum Paralipo.

Dicendum tamen, quod licet ista positio sit aliquatim verisimilis: tamen non est vera. Pro quo sciendũ, quod quando Hierony. ad petitionem alicuius scribebat librum aliquem, mittebat ei Epistolam, in qua se excusabat de translatione, vel dicebat se velle facere, aut tangebatur conditionem illius materiei, & deinde istam epistolam preponebat principio libri translati, & in quantum mittebat prius literam illam ad illum, cuius precibus librum transferebat, vocatur Epistola: in quantum vero preponebatur libro ad cuius translationem fuerat destinata, vocatur prologus.

An iste prologus sit beati Hieronymi. Quest. I.

QVAERITUR circa hoc an iste prologus sit beati Hieronymi, & an ipse preposuerit eũ huic libro, vel postea ab alijs fuerit prepositus.

Equod autem ipsemet Hieronym. preponeret istos prologos libris, patet in prologo Galeato, vbi ipse loquens de ipso prologo quem scribebat ait. Hic

perunt aliam Bibliam, nisi illam, quam habuerant a septuaginta Interpretibus. Aliæ autem gentes, scilicet Latina, & Barbaræ, quæ non habebant idioma Græcum transtulerunt Bibliam de Græco in Latinum, & in alia sua idioma, eo quod lingua Græca erat eis propinquior, quàm Hebræa, ideo facilius poterant transferre de illa, quàm de Hebræa, & sic factum est: nam vsque ad tempus beati Hieronymi nullus fuit qui Bibliam transferret de Hebræo in Latinum, licet multi illam transtulissent de Græco in Latinum, & sic translatio septuaginta Interpretum roborauerat fidem nascentis ecclesiæ, quia omnes Christiani a principio ecclesiæ, vsque ad beatum Hieronymum sequebantur translationem septuaginta Interpretum, & iam erant quasi quadringenti anni de ætate Christi, quando incipiebat ista beatus Hieronymus, & iam transferat statum ecclesiæ primitiua. Iustum ergo erat, quod translatio illa, quæ principium fidei dederat, in magna auctoritate haberetur semper, nisi esset talis, quæ non posset sustineri.

Nunc verò cum pro varietate regionum diuersa feratur exemplaria, & germana illa, antiquaque translatio corrupta sit, atque violata, nostri arbitrij putas, aut è pluribus iudicare quid verum sit, aut nouum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Iudeis cornicum, vt dicitur, oculos configere. Alexandria, & Aegyptus in septuaginta suis Hefychium laudat auctorem. Constantinopolis vsque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouinciæ Palestinos codices legunt: quos ab Origene elaboratos Eusebius, & Pamphilus vulgauerunt. Totusque orbis hac inter se tripharia varietate compugnat. Et certè Origenes non solù exemplum composuit quatuor editionum è regione singula verba describès, vt vnus dissentiens statim cæteris inter se consentientibus arguatur, sed quod maioris audaciæ est, in editione septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans, quæ minus fuerint, & virgulis, quæ ex superfluo videbantur apposita.

Nunc vero. Hic ponitur secundum, in quo Hieronymus ponit translationis suæ necessitatem, & demonstrat multis rationibus. Prima est propter multitudinem exemplarium, quia quilibet regio habebat suum exemplar, & illa non concordabant, & ideo oportebat aliqua illorum falsa esse, quia impossibile erat omnia esse vera, cum inter se repugnarent, & omnia erant dubia, cum nesciretur, quod illorum erat verum, quia eadè ratione, qua diceretur vnum falsum, dicerentur omnia alia, cum non appareret testimonium aliquod plus de vno, quam de alio, nisi vellemus facere, sicut fecit Origenes, qui ponebat in eodem libro multas translationes simul, & quando plures translationes concordabant in aliquo passu inter se, putabatur ibi esse veritas, & vbi discordabant, arguebatur esse falsitas, vt patet infra in litera. Sed ista probatio adhuc erat in-

sufficiens, quia poterant interdum plures codices mendosi esse, quam veri, vel plures translationes poterant esse mendaces, quam veræ, sed oportebat ad sciendum veritatem redire ad primum principium, sicut in speculatiuis: maxime in mathematicis ad sciendum veritatem conclusionis reducimus illam in primum principium: istud autem est litera Hebræa, quia in Hebræo fuit lex tradita, & omnes prophetiæ scriptæ, ideo quando comparauerimus quæcumque exemplaria literæ Hebræicæ, sciemus in quo verum, aut falsum contineant, & sic volebat facere Hieronymus transferendo de Hebræo, & hoc iubebat Chromatius Papa, & ista ratio tangitur cum dicitur.

Nunc vero cum pro varietate regionum diuersa ferantur exemplaria. Id est non sunt exemplaria eadem in omnibus gentibus, sed diuersa sunt secundum diuersitatem regionum, & non solum secundum diuersitatem regionum, sed etiam tot videbantur iam esse translationes, quot libri, quia quilibet scribens aliquid addebat, vel minuebat in libro, quem scribebat, vt ipse Hieronymus alibi dicit: hic autem vult, quod pro regionum diuersitate erant diuersa exemplaria, quia tria exemplaria erant secundum tres prouinciæ, scilicet Luciana, Palestinæ, & Hefychiana, vt patet infra.

Et germana illa, antiquaque translatio corrupta sit, atque violata. Secunda cautela ostendens necessariam fuisse translationem Hieronymi de Hebræo in Latinum erat, quæ erant libri iam corrupti, in quibus erat translatio septuaginta Interpretum, & ista est distincta ratio a præcedenti. Nam poterat esse, quod essent multa exemplaria, & vnum illorum esset verum: reliqua autem falsa, & sic debet eligi id, quod verum erat refutatis alijs, & non oportebat fieri translationem nouam de Hebræo in Latinum, quia ramen omnia erant corrupta, oportebat transferri de Hebræo. Et dicit, quod translatio septuaginta Interpretum erat corrupta, & violata. Corruptio enim fit duobus modis, scilicet augendo aliquid, quod non erat, vel alterando id, quod erat in aliam sententiam. Violatio autem fit auferendo aliquid de præexistenti: nam fractio rei, vel sectio eius ad auferendum partes aliquas de integritate eius dicitur violentiam: Vocatur ista translatio antiqua, quia illa fuit ante omnes translationes. Nondum enim aliquis transtulerat Bibliam de Hebræo in aliquam linguam priusquam transferrent illam septuaginta Interpretes. Vocatur etiã germana, id est facta a germanis, quia septuaginta Interpretes, qui fecerunt illam, erant quasi septuaginta fratres, vel vocatur germana, id est concors, vel concorditer facta: nam germanitas dicit concordiam propter unitatem sanguinis, & radicis, vt patet 8. Ethicorum, & quia ista translatio facta fuit concorditer a septuaginta viris, qui disputabant in eo, quod transferendum erat, & postea de communi iudicio scribebant id, quod scribebatur. Vel vocatur germana, id est concors ipsi literæ Hebræicæ, quia non habebat aliquod de exemplaribus diuersis, quæ nunc erant.

Nostri arbitrij putas, aut è pluribus iudicare quid verum sit, aut nouum opus in veteri opere cudere. Loquitur Hieronymus de Chromatium Papam, dicens, quod Chromatius posuerat in arbitrio, id est iudicio Hieronymi, facere vnum de duobus, scilicet, quod aut de omnibus exemplaribus eligeret vnum, quod verum esset, aut si nullum reperiret, faceret nouam translationem de Hebræo in Latinum. Debebat autem Hieronymus eligere aliquod de istis exemplaribus, si verum esset, & hoc debebat probare comparando omnia ad literam Hebræicam, & si aliquod concordaret ei, verum esset, & quia Hieronymus nullum de exemplaribus inuenit verum, transtulit de Hebræo in Latinum, & dicitur.

Aut è pluribus. Id est ex pluribus, quia, è, est prepositio,

sicut cum dicimus, è fronte, & è regione fratrum suorum figet tabernacula Gen. 16. & ista plura erant tria genera exemplarium, scilicet Luciana, Palestinæ, Hefychiana, vt patet infra. aliqui libri habent nouum opus in veteri condere, & alij cudere, & idem est, quia cudere formare est, & pertinet ad monetam. & alias res, quæ per malleationem, & percussionem fiunt, & dicitur, Cudere opus nouum in veteri, id est facere opus nouum, scilicet translationem nouam de Hebræo in Latinum, quæ nunquam facta fuerat, & hoc in veteri opere, id est ad emendationem veteris operis, id est translationis septuaginta Interpretum, quæ erat antiqua, quia ante illam nulla fuerat, vel dicitur secundum quosdam. Condere nouum opus in veteri. Quia facturus erat Hieronymus translationem de Hebræo in Latinum, & in dicto illius positurus erat translationem septuaginta Interpretum, sicut nunc habebatur, sed istud nihil est, nam istum modum tenuit Origenes, qui in quolibet folio exemplariorum ponebat simul plures translationes. Et tamen Hieronymus dicit istud opus esse magnarum expensarum, quia multe translationes erant simul, vt patet in Prologo eiusdem super Iob, qui incipit: Cogor per singulos. Et etiam illa positio erat inutilis, quia non ponebantur simul tot exemplaria, nisi ad sciendum veritatem, vt quando multa concordarent inter se, appareret illa esse vera, & quando discordarent illa, quæ pauciora essent appereret esse falsa, & tamen Hieronymus in vnico exemplari, quod transferret ex Hebræo poneret veritatem plenam, ideo superfluum erat: ponere plures translationes, & sic tenenda est prima expositio. Illudentibusque Iudeis cornicum, vt dicitur, oculos configere. Id est tu Chromatius iubes mihi condere nouum opus in veteri, & configere oculos cornicum, vt dicitur. sicut dicitur in proverbio. Est sensus quod antequam Hieronymus transferret Bibliam de Hebræo in Latinum, Hebræi irridebant Christianos, quod ipsi habebant Bibliam mendacem, & deturcatam in quibusdam superflua, & in quibusdam diminuta, & gaudebant illudendo Christianis, quia erant inuidi. Cum autem Hieronymus transferret Bibliam de Hebræo in Latinum, non manet aliquid imperfectum, de quo Iudei possent illudere Christianis, & sic configerentur oculi eorum, non habendo iam aliquid, quod viderent, de quo illuderent, sic enim dicit Hieronymus in Prologo super Iob, qui incipit. Tandem finito Pentateucho. Quæ audientis, vel legentis vilius est, nos laborando iudare, & alios detrahendo laborare, dolere Iudeos quod calumniandi eis occasio, & irridendi Christianos ablata sit. Istud verbum Hieronymus tractum est a proverbio vulgari, quia quocumque aliquis inimicis suis auferbat occasionem dicendi de se mala, dicebatur configere oculos cornicum, quia malitiosi, & detractores vocantur cornices, quia cornix est avis nigra, & garrula. De hoc dicitur in versibus.

Lumina cornicis fœdis obturans inimicis.

Rimas ne videant, quod lacerare queant.

Si rimas eis adimis, non figunt lumina rimis.

Nec te derident, qui nisi turpe vident.

Alexandria, & Aegyptus in septuaginta suis Hefychium laudat auctorem. Hic declarat Hieronymus in particulari, quod supra dixerat. Quod erat varietas exemplarium, & ponit tres varietates. Nam Alexandria, & Aegyptus sequuntur exemplaria Aegyptij. Pertinent enim ista duo ad eandem regionem: nam Alexandria in Aegypto est, sed distinguitur duplex Aegyptus; scilicet superior, & inferior iuxta Pauli Orosium, primo de Ornesta mundi: Alexandria enim est inferior Aegypto versus occidentem circa Libyam, & tota ista regio Aegypti superior, & inferior sequitur exemplaria Hefychij. Pro quo sciendum, quod hic ponuntur tria exemplaria,

Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

vt patet in litera, & ista differebant inter se per tres auctores, qui correxerunt translationem septuaginta Interpretum. Erat enim translatio illa vitata ab antiquo, & quilibet istorum conatus est corrigere eam arbitrio suo, sed aliter correxit eam Hefychius, aliter Lucianus, & aliter Origenes, & sic non concordabantur inter se istæ translationes, & tamen quedam prouinciæ sequebantur vnam translationem, & aliæ aliam. Alexandria enim, & Aegyptus sequuntur translationem Hefychij. Fuit enim Hefychius Episcopus vrbis Cesariæ, qui totam bibliothecam restaurare conatus est, vt ait Hieronymus de illi viris. Et dicitur, quod Alexandria, & Aegyptus laudat Hefychium auctorem, id est correctorem, vel translatorum in septuaginta suis, id est in translatione septuaginta Interpretum, quasi dicat Alexandria, & Aegyptus non approbat aliam translationem septuaginta Interpretum, nisi illam, quam Hefychius correxit. Constantinopolis vsque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Constantinopolis est ciuitas quedam famosa in Græcia dicta Constantinopolis, id est ciuitas Constantini, quia postquam Imperator Constantinus tradidit Romanum imperium ecclesiæ, tradendo urbem Romam, transtulit se in Græciam, & ciuitatem illam famosam, quæ prius alio nomine vocabatur, de suo nomine Constantinopolim appellauit. Vocabatur enim prius Bizantium, & etiam ante hoc antiquissimo tempore vocabatur Lacedæmonia, quæ fuit ciuitas famosissima, & bellicosa, cuius legislator Lycurgus fuit vir famosus legibus, & exemplo, nam vt leges sue in eternum obseruarentur in Lacedæmonia, voluntarium exilium amplexus est, & cum moreretur, iussit ossa sua proijci in mare, ne contingeret ipsum saltem mortuum Lacedæmoniam redire, & sic putarent Lacedæmonij se absolutos a iuramento, quod ei præstiterat. Quod leges eius obseruaret, quousque ipse rediret. De vrbe ista, & politia multa loquitur Ari. 2. Politicorum c. de politia Lacedæmoniorum. Et vocantur Lacedæmonij aliqui Spartani, vt vocat eos ibidem Ari. & aliquando Spartæ, & aliquando Spartiæ, vt patet in lib. Machabæorum, & sepe apud poetas. Ista ciuitas Constantinopolis sequitur exemplaria Luciani martyris, & etiam tota terra, quæ est inter ipsam, & Antiochiam. Est enim Antiochia ciuitas inclita in terra Syriæ, in qua beatus Petrus renuit sedem papalem per septem annos priusquam transferretur Romam ipsa sedes apostolica: Fuit autem ibi magna communicatio Christianorum in Ecclesia primitiua, & erant ibi Apostoli, & prophete, & in ipsa vrbe primus Apostoli vocati sunt Christiani, vt patet, Act. 11. De ista ciuitate erat oriundus beatus Lucas, vt patet per Hieronymum in Prologo super Lucam, & super Actus Apostolorum scilicet Lucas Antiochensis natione Syrus. Ista ciuitas est in terminis Syriæ, & terræ Chanaan. Nu. 34. Tota autem terra, quæ est inter Constantinopolim, & Antiochiam, secuta est exemplaria Luciani, & est ista fere tota Græcia, & Syria, & intus Cyclades, & alia: regiones intermedie, & sic ponitur Constantinopolis tanquam terminus aquilonaris terræ huius. Antiochia autem est velut terminus meridiana. Lucianus autem fuit auctor huius translationis, quia ipse correxit translationem septuaginta Interpretum in forma, quam sequuntur istæ regiones. De Luciano dicit Hieronymus in libro de illustri. viris, scilicet Luciano disertissimo Antiochenæ Ecclesiæ presbyter tantum in studio scripturæ laborauit, vt vsque hodie quedam exemplaria scripturarum Luciana appellentur, passus Nicomedie ob confessionem Christi.

B Media

Constantinopolis nomina.

Mella inter has provincias Palestinae codices legunt. Istud est tertium exemplar, scilicet codicum Palaestinarum, Et dicitur, quod mediae provinciae, id est provinciae, quae sunt inter Aegyptum, & Antiochiam. Nam dividitur hic orbis ab Aquilone in Meridiem in tres partes, & quilibet istarum sequitur unum exemplar. Pars autem prima, quae est maxime Aquilonaris incipit a Constantinopoli usque ad Antiochiam. Pars media incipit ab Antiochia usque ad Aegyptum, & continet totam terram Palaestinarum, Moabitarum, Ammonitarum, & Idumeorum, & Amalecitarum, & Madianitarum, & aliarum gentium habitantium in desertis Arabiae, & ista tota regio est, de qua dicitur hic, quod Mediae provinciae inter has legunt Palaestinos codices. Tertia pars, quae est maxime Meridiana continet totam Aegyptij terram tam superioris, quam inferioris in latitudine, & aliquas partes Aethiopiae, legitur codices Palaestinos; in translationem septuaginta Interpretum emendatam differentem ab Exemplaribus Luciani, & Hesychij, & vocatur translatio codicum Palaestinarum, & ratio est, quia ista translatio facta est in terra Palaestinae, vel inuenta est ibi, ut quidam volunt, cum ignoraretur auctor, vel quia terra Palaestinae est, quae praecipue sequitur istam translationem. Est enim terra Palaestinae, quam nos vocamus terram Philistinorum; nam Hebraei Palaestin dicunt, ubi nos dicimus Philistinum, id est etiam nos, & Graeci aliquando vocamus gentes istas Philistinos, & aliquando Palaestinos: est enim ista terra Iudaea, quia in illa habitabant Philistini, & etiam manserunt semper quoad Iudaeam fuerunt in terra Chanaan, & etiam postea. Dividitur autem terra Philistinorum in quinque regulos, vel satrapas per quinque civitates praecipuas terrae illius, quae sunt Ascalon, Azotus, Accaron, Geth, Gaza, ut patet Iosue 13. & primo Re. 6. Ibi Philistini erant de genere Chanaanorum, & pugnaverunt contra Israelitas sapissime, ut patet in libro Iudae. & in primo, & 2. libris Regum, & cum isti fiat solum quaedam pars terrae Chanaan, vocatur large tota terra Chanaan Palaestina, & illa tenebat istos codices. Quos ab Origene elaboratos Eusebius, & Pamphilus vulgaverunt. De ista translatione codicum Palaestinarum non constabat a quo esset facta, quia inuenta est, & tamen Pamphilus, & Eusebius, qui erant auctores clarissimi, vulgaverunt, id est publice asseruerunt factam esse ab Origene eo, quod ille fuerit tempore illo curiosus valde circa studium sacrae Scripturae.

De Eusebio, & Pamphilo. Quaest. IIII.

QVAERITUR De isto Eusebio, & Pamphilo, qui fuerunt. Respondendum est de Eusebio, quod tres Eusebii leguntur viri illustres, quos scribit Hieron. in libro virorum illustrium. Primus enim illorum fuit Eusebius Caesariensis, qui fuit ceteris illustrior, & est iste, de quo hic dicitur de quo Hieron. in praefato libro ait, Eusebius caesariensis Palaestinae Episcopus in scripturis divinis studiosissimus, & bibliothecae divinae cum Pamphilo martyre diligentissimus persecutor edidit innumera volumina, de quibus haec sunt. I. super Evangelium libri viginti, & rursus super idem Evangelium alij libri quindici: Theophaniarum autem libri quinque: Ecclesiasticae historiae libri decem: Chronicorum canonum historiam, Evangeliorum Diaphoniam: in Isaiam libri decem, & contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia libri triginta, de quibus tantum ad me viginti pervenerunt. Apologias pro Origene libri sex: De vita Pamphili libri tres: De martyribus alia opuscula. Et in centum quinquaginta Psalmos eruditissimos commentarios, & multa alia. Floruit autem

maxime sub Constantino Imperatore, & sub Constantino, & ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomen sortitus est. unde vocatur Eusebius Pamphili, ut ait Hieron. in Prologo super Iosue. Secundus Eusebius fuit Emisenus Episcopus: de quo Hieron. in libro de illu. viris, ait: Eusebius Emisenus Episcopus elegantis, & rhetorici ingenij innumerabiles, & qui ad plausum populi pertinent libros confecit, magisque historiam secutus ab his, qui declamare volunt studiosissime legitur. Ex quibus praecipui sunt adversus Iudaeos, & Gentes, & Novatianos, ad Galatas libri decem, & in evangelij homelie breves, sed plurime. Floruit autem tempore Constantij imperatoris, sub quo mortuus est, & Antiochie sepultus. Tertius Eusebius fuit Sardus, de quo Hieron. in libro de Illustribus viris, ait: Eusebius natione Sardus ex lectore Romanae urbis Vercellensis Episcopus factus ob confessionem fidei a Constantio principe scytopolim, & inde Cappadociam relegatus sub Iuliano Imperatore ad Ecclesiam reuersus edidit in Psalmos commentarios Eusebii Caesariensis, quos de Graeco in Latinum verterat, & mortuus est Valentiano, & valere regnantibus. De Pamphilo autem de quo hic agitur dicitur, quod fuit presbyter, & Martyr de quo Hieron. in lib. de Illustribus viris ait, Pamphilus presbyter Eusebii Episcopi Caesariensis necessarius, id est amicus, tanto Bibliothecae divinae amore flagruit, ut maximam partem Origenis volumina sua manu describeret, quae usque hodie in Caesariensi bibliotheca referuntur. Sed & in duodecim prophetas viginti quinque. quaestionum Origenis volumina manu eius exarata reperi, quae tanto amplexor, & seruo gaudio, ut Croesi opes habere me credam. Si enim unam Epistolam maris habere latinita est, quanto magis tot millia versuum, quae mihi videntur sui sanguis signata esse vestigijs? Scripsit autem Eusebius scriberet Apologeticum per Origene, & passus est sub persecutione Maximini Imperatoris.

Quis fuerit iste Origenes. Quaest. V.

QVAERITUR ulterius de isto Origene, de quo hic dicitur, quis fuit. Respondendum quod fuit vir ingenio clarissimus, & in operibus famosissimus: scripsit enim tot libros, ut vix credibile sit. Nam Hieron. asserit in Bibliotheca sua septem millia librorum Origenis habuisse praeter illos, qui ad manus eius pervenire non potuerant, ut ait Isidorus in libro Etymologiarum. Iste tamen in quibusdam a veritate fidei devianis, pro quibus eum Hieron. condemnat dicens, quod in quibus bene dixit, nemo illo melius dixit, in quibus autem erravit, nemo peius, quam ipse erravit. Apponuntur tamen in libris eius quidam errores a corruptoribus, & falsarijs scripturarum. De hoc patet per Hieron. in libro de Lectoribus duodecim, idem etiam Hieron. in libro de Illustribus viris, de eo ait, Origenes, qui Adamantius vocatus est decimo anno Severi Pertinacis Imperatoris adversum christianos persecutione commota a Leonide patre. Christi martyri conorato cum sex fratribus, & matre vidua pauper relinquitur annos habens circiter decem, & septem. Rem enim familiarem eius ob confessionem Christi siccus occupaverat. Hic Alexandriae Ecclesia dispersa decimo octavo anno gratis suae doctrinae opus aggressus postea a Demetrio eiusdem urbis Episcopo in locum Clementis presbyteri confirmatus per multos annos floruit, & cum iam mediae esset aetatis, & propter Ecclesiam Achaiae, plurimis haeresibus vexabatur sub testimonio Ecclesiasticae Epistolae Athenas per Palaestinae pergeret a Theodoro, & Alexandro Caesari, & Ierosol. episcopis presbyter ordi-

ordinatus Demetrii offendit animos, qui tanta adversus eos debacchatus est infamia, ut per totum orbem pro nomine eius scriberet. Constat autem eum, antequam Caesarem migraret, fuisse Romae sub Zepherino episcopo, & statim Alexandriam reuersum Heraclium presbyterum, qui in habitu philosophico perseuerabat adiutorem sibi fecisse. Quae quidem & post Demetrium Alexandriam tenuit ecclesiam. Quantae autem gloriae fuerit, hinc apparet, quod Firmianus Caesareae episcopus, cum omni Cappadocia eum inuenerat, & diu tenuit. Erpoceta sub occasione sanctorum locorum. Palaestinam veniens diu Caesareae in sacris scripturis versatus est, sed & illud, quod ad Mameam matrem Alexandri Imperatoris religiosissimum rogatus venit Antiochiam, & summo honore habitus est apud Philippum Imperatorem, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, & ad matrem eius literas fecit, usque hodie extant. Quis ignorat, quod tantum habuerit in scripturis divinis studij, ut lingua Hebraea contra etatis, & gentis suae conditionem ediceret exceptis septuaginta Interpretibus, alias quoque editiones congregaret, scilicet Aquila Pontici, & Theodotionis, Hebionis; & Symmachi eiusdem dogmatis, qui in Evangelium quoque super Mattheum scripsit commentarios, de quo, & sum dogma affirmare conatur: Praeterea quintam, & sextam, & septimam editionem, quas nos etiam de bibliotheca eius habemus miro labore reperit, & cum ceteris editionibus comparavit. De immortalitate eius ingenio, non taceam, quod Dialecticam, & Geometricam, & Arithmetica, Musicam, & Grammaticam, Rhetoricam, omniumque philosophorum sectas, ita didicit, ut ab ipsis quoque secularium literarum studiosos sectatores haberet, & interpretaretur eis quotidie, concursusque ad eum fieret, quos ille propterea recipiebat, ut sub occasione secularis literature eos in fide Christi instrueret. Vixit usque ad Gallum, & Volusianum Imperatores, & sexaginta novem aetatis annos habens mortuus est Tyri, in qua urbe sepultus est.

Totusque orbis hac inter se tripharia varietate compugnat. Id est totus orbis diuisus est inter se in istas tres partes quibusdam sequentibus exemplaria Hesychij, alijs vero Lucianus libros, alijs autem Palaestinos codices solum legentibus. Et quamquam totus orbis non capiatur in longitudine in illis tribus partibus, quae assignantur: hic tamen capitur in eis secundum latitudinem, quia intra Constantinopolim ad Aquilonem, & ultra Aegyptum, & Aethiopiae vel usque Meridiem nulla regio erat tempore Hieronymi, quae Christi fidem susceperat. Aliae autem regiones, quae erant ad orientem & occidentem istarum trium partium, sequebantur exemplaria ista, ideo solum erat trina diversitas exemplarium Bibliae in toto orbe: tpe Hieron. & tamen praeter istam diversitatem, quae erat generalis, erant aliae diversitates speciales, secundum quas in qualibet regione erant varia exemplaria. Nam quidam scriptores per ignorantiam antiqua exemplaria corrumpabant: alij vero, qui sapientes sibi videbantur, addebant, vel minuebant pro arbitrio suo, ita ut iam rari codices etiam eiusdem translationis inter se concordarent, sed fere tot erant exemplaria, quot codices, sic enim ait Hieronymus in prologo super Iosue. I. Maxime cum apud Latinos tot sint exemplaria, quot codices, & unusquisque pro arbitrio suo, vel addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum est.

Et certe Origenes non solum exemplaria composuit quatuor editionum. Declarat de Origene quomodo potuit diversas translationes simul. I. quatuor editiones, nam Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

in eodem folio, & in eadem margine scribebat quatuor columnellas a fronte, & id quod continebatur in una, continebatur in alia, & tamen prima erat de translatione septuaginta Interpretum: secunda de editione Aquilae: tertia de editione Symmachi: quarta de editione Theodotionis. Et istae quatuor simul erant, ut viderentur quando concordarent, & quando discordarent, & quando plures concordarent iudicaretur illud verum, & editio, quae a pluribus discordaret, iudicaretur falsa.

Regione singula verba describens. Id est a fronte, vel ab opposito ponebat istas quatuor editiones, ut compararentur verba unius verbis alterius.

Ut vnus dissentiens, statim ceteris inter se consentientibus arguatur. Id est hoc fecit Origenes, ut ponendo omnes istas editiones simul, videretur, quae erant illae, quae concordabant cum alijs, & quae erant illae, quae discordabant, & tunc de translatione illa, quae a ceteris discordaret, apparet, quod esset falsa, cum plures concordarent in alio dicto, & ista esset tanquam testis singularis, cui non creditur. Istam modum probandi veritatem inuenit Origenes ad inquirendam veritatem Sacrae scripturae. Etiam erant diversae translationes, quae inter se discordabant, & varios habebant sectatores, nec apparebat, quae earum esset vera, & cum essent distinctae non poterant iudicari de eis cum iudicium de rebus non fiat, nisi per comparisonem ipsarum, ideo Origenes scripsit in eodem margine folij istas quatuor editiones, ut per concordiam, & discordiam earum inter se apparet veritas, ut dictum est. Sed ista probatio non erat sufficiens, quia poterat esse, quod plures translationes illarum essent falsae a principio, vel postea errore librorum vitatae, & illa quae singularis esset, verum diceret. Ideo beatus Hieronymus, accepit modum probandi necessarium de veritate scripturae, scilicet transfersens de Hebraeo, & tunc apparet, quae esset vera translatio, nam de Hebraeo facta est prima translatio, quia in Hebraeo data est lex, & in Hebraeo scripti fuerunt omnes libri sacri veteris testamenti, ideo quod Hebraeo consonat, verum est, quod autem dissonat, est falsum, si autem Origenes posuisset inter istas editiones ipsam veritatem hebraicam, & compararet ad ea alias editiones, & sic iudicaret eas veras, vel falsas, recte egressisset: tamen non sic faciebat, sed comparabat inter se istas editiones, & quando plures concordabant, iudicabat illam, quae discordabat a ceteris falsam esse, & sic scriptura Origenis erat magni laboris, & expensarum, quia in una Biblia erant sex Bibliae, & rursus erat inutilis, quia non faciebat probationem sufficientem de eo, quod intendebat. Sed dicitur quomodo dicit hic Hieron. quod posuit hic Origenes quatuor editionum exempla contra se, quia videtur, quod posuerit sex, nam dicitur, quod scripsit Bibliam in hexaplis, ut testatur idem Hieronymus in prologo super Iosue, & in prologo super Iob, qui incipit: Cogor per singulos, & dicuntur hexaplae sex columnae, vel sex pliae, scilicet, quod in qualibet margine folij ponebat Origenes sex planas, quae necessario continerent sex translationes.

Respondendum, quod Origenes in sex planis scripsit translationes sex, & aliqui dicunt, quod quatuor. Istarum erat translatio septuaginta Interpretum simplex non mixta cum alijs translationibus: secunda erat editio Aquilae: tertia Symmachi: quarta Theodotionis: quinta translatio septuaginta Interpretum mixta translationi Theodotionis distincta per asteriscos, & obelos, de qua Hieronymus facit hic mentionem: sexta erat translatio Hebraica. Non curavit

B 2 tamen

tamen Hieronymus hic dicere, nisi de quatuor istarum, eo quod iste quatuor comparabantur inter se ad sciendum, quæ illarum esset vera, de his declaratum est in prologo super Iosue. Sed quod maioris audacia est. Quasi dicat non solum posuit Origenes quatuor editiones simul, ut comparando eas inter se indicaret illam veram, quæ pluribus concordaret, & illam falsam, quæ ab omnibus dissentiret, quod fuit satis magnæ audaciæ, sed etiam fecit aliud, quod est maioris audaciæ, quod infra subditur: fuit autem magnæ audaciæ ponere istas quatuor editiones simul ad indicandum, quæ esset vera, vel quæ falsa, quia difficile est condemnare, quæ ab aliis scripta sunt, potissimè a viris famosis, nisi rationes euidentissimæ appareant. Origenes autem per istum modum G condemnabat omnes quatuor editiones, scilicet interdum vnam, & interdum aliam, quæ appareret a pluribus discordare.

In editione septuaginta Theodotionis editionem miscuit. Ista fuit alia translatio, nam posuit Origenes bis translationem septuaginta Interpretum, prius enim posuit eam simplicem, sicut iacebat apud antiquos, deinde posuit eam mixtam ex translatione septuaginta Interpretum, & ex editione Theodotionis.

Pro quo sciendum, quod inter ceteras editiones, scilicet Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, & quintam, & sextam, & septimam editionem non fuit aliqua tam concors veritati, ut visum est Origeni, sicut editio Theodotionis, ideo voluit Origenes ex translatione septuaginta Interpretum, & editione Theodotionis commixtam facere vnam perfectam translationem. In hoc tamen contingebat, quod interdum Theodotio plura scribebat, quam septuaginta Interpretes, & interdum pauciora, & interdum concordabat, quando erant eadem in vtraque translatione, & ad hoc faciebat Origenes commixtionem hoc modo, quod quando translatio septuaginta Interpretum concordaret penitus cum litera Theodotionis, scribebat literam sine aliquo signo, interdum vero litera Theodotionis plus habebat, quam septuaginta Interpretes, & tunc superaddebat omnia illa Origenes, & ponebat super ea exterius quædam signa de rubro in modum astrorum, quæ vocabat asteriscos ad significandum, quod illa superaddita erant ad illuminandum sensum scripture, cum prius viderentur deficere, cum autem plus habebatur in septuaginta Interpretibus, quam in Theodotione scribebat etiam omnia illa, & ponebat signa de rubro exterius ad modum Sagittarum, quæ vocabat obelos, id est sagittas ad confodiendum, & designandum superfluum esse, quod scriptum erat. Et ista editio erat maior quæcunque alia, & approbat eam valde Origenes, quasi per asteriscos, & obelos illos appareret tota veritas scripture. Et ista erat maior audacia, quam præcedens, quia per asteriscos appositos signabat Origenes aliquid deficere de editione septuaginta Interpretum, & addebat illud de Theodotione, per obelos vero significabat aliquid superfluum esse, & corruptum in translatione septuaginta Interpretum, quia illud confodiebat obelis. Non fuit tanta præsumptio, vel audacia beati Hieronymi, faciendo translationem de Hebræo in Latinum, quia per hoc nihil ipse mutavit de translatione septuaginta Interpretum addendo, vel minuendo, sicut fecit Origenes, ut ait infra. Cur non me suscipiant Latini mei, qui iniuncta editione veteri novam condidi.

Sciendum autem, quod cum Hierony. transtulerit de veritate Hebraica in Latinum, non posuit asteriscos, & obelos, sicut Origenes, quia non fuit opus:

interdum tamen quando videbatur Hebraica litera minus habere, quam litera Theodotionis, vel quam vulgata editio apposuit aliqua, sicut est in libro Esther, in quo aliquid apponit de vulgata editione, postquam finititid, quod habetur in litera Hebraica. Sic etiam in Daniele ponuntur aliqua, quæ extracta sunt de translatione Theodotionis, & non habentur in Hebræo, sicut est canticum trium puerorum, & quædam alia, & in quibusdam Bibliis antiquissimis ponuntur asterisci in locis istis, & tamen obeli, nusquam habentur, vbi tamen habentur ista addimenta, siue in veteribus, siue in nouis Bibliis dicitur hæc in Hebræo non reperitur, sed de vulgata editione, vel Theodotione sumpta sunt, istud tamen rarissimum est, quia vix reperietur in aliis libris, nisi in Esther, & Daniele.

Asteriscos designans, quæ minus fuerant, & virgulis, quæ ex superfluo videbantur apposita. Ista duo signa faciebat Origenes in editione illa mixta ex septuaginta Interpretibus, & Theodotione, scilicet ponebat asteriscos ad designandum ea, quæ minus fuerant, id est, quæ deficiebant de litera septuaginta Interpretum, & habebantur in Theodotione: ponebat autem virgulas ad designandum ea, quæ videbantur apposita ex superfluo: intelligendum est autem de litera septuaginta Interpretum. Nam vbi erat plus in litera Interpretum, quam Theodotionis, Origenes assererat illud tanquam superfluum, ideo ponebat virgulas confodiendas, quasi illud nihil esset, & poterat putare, quod illud superfluum additum fuerat a septuaginta Interpretibus, vel forte quod aliqui postea corruptentes literam eorum addiderunt illud. Et ista erat magna audacia. Primo, quia Origenes assererat veriorē esse translationem Theodotionis, quam septuaginta Interpretum, cum ea, quæ plus erant in Theodotione, quam Interpretibus, dicat deficere de Interpretibus, & ea quæ plus erant in Interpretibus, quam in Theodotione, dicat superabundare ad veritatem, & confodit ea. Secundo erat magna audacia contra editionem septuaginta Interpretum, quia assererat aliquid esse in illa superfluum, & dignum confossione, cum perfodiatur illud obelis, & hoc siue putet accidisse per ignorantiam septuaginta Interpretum, siue errore librarium, qui literam corrumpere. Nam vtroque modo asserit translationem septuaginta Interpretum corruptam esse, & non debere admitti, & vtroque modo procedit argumentatio Hieronymi, scilicet, quod potius debet sibi licere facere translationem de Hebræo in Latinum non præiudicando. Interpretibus, quam Origeni licuerit dicere translationem esse corruptam, & illam realiter emendare.

Sciendum autem, quod asterisci, de quibus hic dicitur, erant quædam figuræ de rubro ad modum astrorum, & inde asterisci dicuntur, scilicet ab astris, & fiebant in hunc modum, quia sicut astra illuminant terram, ita illa signa illuminabant scripturam, quia litera, super quam ponebantur illa signa, addita fuerat ad illuminandum id, quod obscurum erat in scriptura propter defectum literæ. Vocantur obeli, scilicet sagittæ quædam signa de rubro facta in modum sagittarum, quia sicut sagittæ perforant, & occidunt, ita erant illa signa ad iugulandum, & destruendum literam, super quam ponebantur significando, illam nihil esse.

Quo tempore septuaginta Interpretes translationem fecerunt. Quæstio. VI.

QVAERITUR de istis septuaginta interpretibus, qui fuerunt, & quo tempore translationem fecerunt, & quomodo, & ad cuius preces, nam sæpe de eis mentio fit in prologo beati Hierony.

Respondendum, quod translatio ista facta est, quasi annis ducētis octoginta ante Christi natiuitatē, vel paulo minus. Nam inter principium regni Alexandri, & natiuitatem Christi fuerunt anni trecenti, & vnde decem, & fere, tres menses, ut patet ex tabulis differentiarum regis Alphonfi, & ex tabulis Tolertanis. Regnavit autem Alexander duodecim annis, & sic manent quasi trecenti anni a morte Alexandri, vique ad natiuitatem Christi. De his autem subtrahendi sunt anni quindecim, nam post mortem Alexandri quindecim annis Ptolomæus Philadelphus rex Aegypti suscepit regnum, qui fecit transferri Bibliam de Hebræo in Græcum, sed quo tempore regni sui hoc factum fuerit, non apparet: regnavit enim annis trigintanovem. De his Iosephus duodecimo Antiquitatum: factis autem credendum est, quod quasi circa finem regni Ptolomæi Philadelphi fuerit ista translatio facta. Quod patet, quia Demetrius Phalereus seruus regis, qui erat constitutus super bibliothecam regis, dixit iam cōgregasse librorum viginti millia pro bibliotheca regis, & in promptu esse, ut alia quinque millia congregaret, ut ait Iosephus vbi supra, & isti libri congregabantur de toto orbe, ut patet ibidem, ideo sorte transferant iam triginta anni, vel quasi de regno Philadelphi, quando habitus fuit sermo de translatione Bibliæ de Hebræo in Græcum, & sic esset hoc, quasi anno ducentesimo quinqueagesimo, vel sexagesimo ante Christi natiuitatem, vel parum plus. Modus autem faciendi translationem istam fuit, quia Ptolomæus Philadelphus rex Aegypti nimis erat studiosus, & librorum multitudinem cupiebat: habebat autem familiarem quendam Demetrium, quem bibliothecæ suæ præposuerat: iubens ei, ut quotquot codices per totum orbem dignos aliqua laude congregare posset, colligeret, qui sollicitè hoc agens, immensam librorum multitudinem congregavit. Quadam autem die cum a Ptolomæo interrogatus quot millia codicum haberet, & viginti millia iam se habere respondisset, sed in breui vique ad viginti quinque millia posse peruenire, ait nunciatum esse sibi apud Iudæos libros multos esse, qui non parum laboris afferrent, si in Græcum mutarentur, nihil tamen prohibere, quin expensis regis possent interpretari, & in bibliotheca eius poni. Erat autem tunc magna multitudo Iudæorum captiuorum in terra Aegypti ex bellis præcedentibus, quos quidem Aristæus amicus regis ab eo nimium dilectus liberari a seruitute desiderabat, & sæpe apud se destinauerat hoc a rege petere. Nunc autem, quia videbatur se opportunum inuenisse tempus, locutus est pumatibus custodum corporis regis Sosibio Tarentino, & Andree, ut simul cum eo apud regem pro eis, quæ petiturus erat, orarent. Andreas autem ait ad regem, minime oportet nos rex vana spe decipi, sed veritatem intimare, nam si legem Iudæorum non solum transcribere, sed etiam interpretari pro tua gratia studemus, qua ratione posset hoc fieri tot Iudæis in regno tuo seruientibus. Quos magnificentiam tuam decet a seruitute absolueri, & Deo, qui leges exposuit, pro tui regni tutela remittere. Nā cum multa indagasset sæpius, cognoui eos, factorem omnium Deum colere, quem nos Zena, id est Iouem Alph. T. off. In Lib. I. Paralip.

nominaui, eo quod omnibus Zena, id est Iouem, re indulget, quapropter ad honorem Dei, quem maxima religione placant, liberos eos patriæ moribusque suis restitue. Cognosce tamen me princeps, nec astutem esse eis, nec ex eadem genitum natione, ut pro illis hæc suggeram, sed dum omnium hominum factorem Deum scirem stauiter benefactores suos amplecti, ad hæc petitionem perueni. Postquam Aristæus locutus est, & rex in eum hilari, & ridenti vultu conspexit, ait. Quanta arbitraris millia posse dimitti? Tunc Andreas respondit, qui Aristæo intererat, & dixit: paulo plusquam centum millia possunt existere. Et rex ait: Non paruam a nobis Aristæe petitionem petis. Et tunc Sosibius ait dignum esse magnificentie regis, si Deo ei, qui regnum donauerat, hæc gratiarum vices offerret. Et tunc rex lætus iussit, ut eis, apud quos Hebræi captiui tenebantur pro singulo capite centum viginti dragmæ darentur, pro quorum redemptione plusquam 40. talenta a rege sunt largita. Posuit autem rex mandatum sub hæc forma. Quicumque sub nostri patris imperio militans Syriæ, & Phoenicæ cum eo Iudæam, vasa uenerunt, & captiuos adductos ad nostras provincias, & ciuitates viderint. Et hos, qui olim sub meo regno existunt, & si quos nunc superduxerint, dimittat: pro singulo corpore accipientes dragmas centum viginti. Arbitror enim eos, sine voluntate patris mei conera iustitiam prædatorum provinciarumque eorum fuisse vastatam, vnde multos milites præfecisse cognouimus, dum ad Aegyptum eos traducerent. Iustum ergo conspiciens miseror eis, & in beo constitutos in seruitute Iudæos omnes, & dominos eorum prius summam dictam accipientibus, absoluam, nec quæquam in hac re fraudem agere, sed his potius constitutionibus obedire. Dispositiones autem meas præcipio, ex quo missi sunt per tres dies proponi quatenus ad iudices domini conueniant, corpora statim ostendentes: hoc enim meo credo profuturum imperio. Contumaces vero liceat cuique volenti acculare, quatenus eorum titulis regis possessionibus societur. Sic autem plusquam 120. millia Iudæorum de seruitute liberati sunt. Post hæc autem Demetrius præpositus bibliothecæ regis dixit ad eum, quod non possent libri Hebraici interpretari in Græcum per seruos regis propter varietatem linguæ, & subdidit. Si videtur tibi rex scribere principi sacerdotum gentis Iudææ quatenus transmittat seniores ab vnaquaque tribu legum peritos, ut cum ab eis codicum explanationem, & confirmationem cognouerimus, & interpretationes rerum acceperimus, dignos codices tua voluntate reponamus. Erat autem tunc in Iudæa princeps sacerdotum Eleazarus, nā defuncto Onia principe sacerdotum Simo filius eius successor exstitit, de quo Eccle. 50. h. 7. quo mortuo paruulus filius eius manebat, qui cum administrandum aptus non esset, frater Simonis Eleazarus summum sacerdotium suscepit, ad istum autem scripsit Ptolomæus, ut transmitteret sibi interpretes aliquos, qui de Hebræo in Græcum scripturas sacras verterent, & tunc misit ei captiuos, quos absoluerat, & vasa auri, & argenti magnæ quantitatis cum lapidibus preciosis ad ministerium templi domini misit, quorum figuram, & pondus, & precium, & modum fabricationis describit Iosephus duodecimo Antiquitatum latissimè, de quibus super se deo. Exemplar autem epistolæ, quam Ptolomæus misit Eleazaro summo sacerdoti, hoc est: Rex Ptolomæus Eleazaro principi sacerdotum salutem. Multis habitantibus imperio meo Iudæis, quos per se cum potentes fuissent ad captiuitatem traxere: quorum aliquos pater noster ad militiam maioribus stipendiis deputans honorauit. Aliis autem in Aegyptum cum

Mandatū Ptolomæi Philadelphi regis Aegypti de liberatio- ne filiorū Israel.

Cap. 2. Exemplar epistolæ Ptolomæi regis ad Eleazarum.

cum eo ambulanti bus castella, ad eorum custodiam demandauit, ut sint Aegyptiis in terrore. Cum ergo principatum ego suscepissem, oēs clemēter tractaui p̄ferentem ciues tuos, quorum plus centum millia captiuos, & seruiētes remisi, possidentibus eos p̄ redēptione pecunias soluens, & rati bus aut vigen tes militie designaui, multosque, qui mihi, vel ambo potuissent seruare fidem in palatio constitui, arbitrans Deo iocū dum pro mea prouidentia votū ei hoc maximum deuouere. Porro volens, & istis, & oībus per vniuersam terram Iudeis p̄stare leges vras literis Græcis ab Hebraicis trāslatas in nra bibliotheca decreui reponere. Bene erga facies, eligēdo optimos seniores, & ex vnaquaq; tribu dirigere, qui p̄ etatem legū sunt periti, valeantque interpretationē earum cautē nobis exponere, nā opinor his perfectis, maximā gloriā nobis p̄parari. Transmisi vero qui deberent de his vobiscum disputare, Andream primatem mei corporis, & Aristem mihi dilectissimos, per quos et primitias votorū ad templum p̄ immolationibus, & pro aliis rebus transmisi 120. talenta. Tu autē manda nobis, q̄ volueris fieri, que gratius amplectemur. Suscepis autē literis istis rescripsit summus sacerdos regi hoc modo. Princeps sacerdotū Eleazarus Ptolomæo regi salutē. Valentibus nobis cū Arsione Regina, & filiis bene nobis oīa p̄stant. Cum vero epistolam suscepimus satis de tua voluntate sumus gauisi, & congregantes multitudinem legimus eā, quatenus ostenderimus eis, q̄ pietatem erga Deum habes. Demonstrauimus secū dum eas pateras quas misisti aureas viginti, argenteas triginta, crateras quinque ad mensam dedicandā, & que dīcēta sunt p̄ immolatione, vel renouatione eorum, quæ tēplo desunt talenta centum viginti deportata per Andream, & Aristæum charissimos tibi amicos viros optimos, & doctrina p̄cellentes tuaque virtute dignos. Cognosce vero pro tuis vtilitatibus, & p̄ter naturam velle aliquid pati dum reddamus vicem tuis beneficiis, que multipliciter in nostros ciues largiri dignaris, & statim et pro te tuaque vxore, & filiis hostias obtulim⁹, & multitudo vota per soluit, ut vobis eueniant, q̄ desideratis, & tuus principatus in pace custodia tut. Ad interpretationem vero legis, quam pro tuis commodis accipere tua postulatio insinuat, elegi viros seniores sex ab vnaquaque tribu, quos direximus legem ferentes, erit autem vestre pietatis, & iustitiæ, ut post trāscriptionem legis eam cum portitoribus cautē remittatis. Destinauit autem tunc septuaginta seniores, quos nos septuaginta Interpretes appellamus cum eis dona magna Ptolomæo regi remittens. Cum vero hi Alexandriam ad Ptolomæum venissent, iussit, ut omnes, qui ad eum pro expeditione negociorum venerant recederent post quintum diem redituri, accedentibus autem septuaginta senioribus ad regem cum libris, qui literis aureis scripti erant, rex de codicibus eos percunctatus est, cum vero reuelarent, & ostenderēt, & tenuitate membranæ, & incomprehensibile eorum compaginem rerum miratus est, q̄ ita cōpacta fuissent. Cumq; diu fecisset gratias ago, inquit, vobis q̄ venistis: maiores vero isti, qui vos destinauit ante omnia autem Deo cuius hæ leges venerandę probantur. Cumque clamassent seniores, & qui p̄sentes erant prospera regi diuinitus euenire, nimium delectatus rex prorupit in lachrymas; nam sæpe natura hoc summo gaudio paritur, quod etiam dolentibus solet accidere. Tunc iussit codices primatibus officii designare, & singulos seniores osculatus sermonem ad eos egit, pro quibus vocari essent, & diem quo ad eum venerant, clarum singulis annis per totum vitæ suæ tempus celebrare proposuit, nam euenit eundem

esse diem p̄sentiæ illorum, quo & diem Antigonū nauali bello vicarar. Epulari eos etiam secum p̄cepit. Nichanor etiam constitutus a rege ad susceptionem peregrinorum, iussit singulis senioribus necessaria p̄parare, nam a rege dispositum fuerat, ut alimenta quibus singulæ ciuitates vtuntur peregrinis ad se venientibus, pararentur quatenus cibis solitis magis delectarentur, ne forsā corrupti extraneis grauentur, quod circa seniores istos discumbere apud regem; mediam quippe partem eorum ad dextram, & mediam ad sinistram, nihil quod ad honorificentiam eorum pertinet, p̄mittens, tunc itaque sacros p̄cones, & immolatores, & alios, qui vota faciunt recusauit, & vnum de senioribus nomine Elisæum sacerdotem rex petiuit facere orationem, qui in medio stans regi bona, & subiectis eius optauit. Et post plausus cum gaudio, & clamore omnium surrexit, & residentes ad epulationem, & delicias paratas se contulerunt. Præterea autem rex quantum ei visum est cepit philosophari, & vnumquodque seniorum naturales percunctari sermones, cautē illis ad omnia respondentibus, quæ eis obiecta essent, & explanantibus gauisus, per duodecim dies conuiuū infuit. Mirante vero eos non solum rege, sed etiam Menedemo philosopho dicente omnia per prouidentiam dispensare, ideoque virtutem, & pulchritudinē videri sermonem rex destitit de his facere, dicebat autem maxima sibi eorum p̄sentiā bona fieri, nam profuisse ei, q̄ didicisset ab illis, quemadmodum deberet regnare, afferuit. Iussitque dare singulis talenta tria: hæc enim facta, sunt per duodecim dies post aduentum illorum, quibus continuē cum rege epulabantur. Deinde autem deputauit eis, qui illos ad diuersoria perducerent, & post tres dies congregas eos Demetrius princeps bibliothecæ trāsiuit ad studium maris in domū prope litus stantem, & aptam secretis ad cogitationem negociorū, vbi eos perducens p̄tēbat omnia, quæ opus habebant ad legis interpretationem, ut incessanter opus impleant, cumque laboriosē interpretationem facerent, vsque ad horam nonam in hoc sedentem ad curam corporis vertebatur, ita eos inuitante Dorotheo, & p̄bente multa ex his, quæ regi parabantur. Manē autem ad aulam venientes, Ptolomæum salutabant, & iterum ad eundem locum redibant: manus in mari lauantes, & se ipsos purificantes, ita legis interpretationem vocabant, interpretatio autem legis, & aliorum librorum per septuaginta duos dies completa est, & tunc Demetrius princeps Bibliothecæ, congregans omnes Iudeos ad locum, in quo translata fuerant leges, p̄senti bus etiam interpretibus legit eas, & tunc multitudo amplexata est legem, & interpretes, & Demetrium, eo quod magnarum rerum inuentor videre, & petiuit, ut sacerdotibus suis daretur legenda, & petierunt omnes sacerdotes, & p̄positi gentis, ut bene interpretata maneret immobilis. Cumque omnes sententiam laudassent, iusserunt si quis aut superfluum, aut minus aliquid scriptum viderent in lege, hoc respicerent, & manifestum facientes emendarent hoc castē agentes, ut quod semel iudicatum fuerat bene se habere, sempiterna memoria permaneret. Gauisus autem rex, desiderio suo ad finem perducto, ad Demetrium principem bibliothecæ sermonem facere cepit, quod ita mira existente legislatione, nemo historiographus, nec poeta Græcorum eius mentionem fecisset. Demetrius autem respondit neminem fuisse ausum harum legum tangere conscriptionem, eo q̄ diuine, & venerabiles

Exemplar epistolæ Eleazari summi sacerdotis ad Ptolomæum regem.

Cap. 2.

les essent, & quia læsi fuerant a Deo quidam hoc p̄sumentes. Significabat autem qualem Theopompus volens in historia aliquid de his conscribere, mente turbatus est plusquam triginta diebus, & cum ad refectionem a Deo veniam supplicaret, clementiam sibi factam suspicatus est, vidit etiam in somniis, q̄ iō ei hoc accidisset, quia diuina perscrutatus esset, & p̄ ferre ad hoīes impuros velit. Retulit etiam de Theocteto poeta tragico, qui cum conatus esset in aliquo libro Drachmatheorum suorum mentionem facere eorum, quæ in diuino volumine haberentur, oculis obscuratis recognouit causam suæ cæcitatis, & ita liberatus est a passione, Deo veniam indulgente. Post hæc autem rex purē leges istas suscipiens petiuit interpretes frequenter ad se de Iudea venire: hoc enim eis ad honorē, & ad donationem ab eo profuturum. Nunc vero iustum esse eos dimitti, sponte autem ad eum venientes omnia, quæ equum esset eorum sapientiam impetrare, & pro sua maiestate dignum largiri promisit. Et tunc quidem transmisi eos cum lege, quam tulerant, donans vnicuique optimas tres stolas, & auri talenta duo, & calicem vnus talenti, totūque conuiuitorium: Principi autem sacerdotum Eleazaro destinauit per eos lectos cum argenteis pedibus decem, & conuenientem eis supellectilem, & calicem talentorum triginta, insuper stolas decem, & purpuram, & coronam decoram, & lineas de bysso centum, præterea & libatoria, & trullam, & patenas, aut crateres aureos duos deuouendos Deo. Petiuit etiam per epistolam, ut si quis de his viris vellet ad eum redire, permitteret; quia nimium delectaretur cum eruditis semper habere sermonem, & diuitias suas talibus impartiri. Hæc autem breuiter dicta sunt de translatione facta per septuaginta interpretes, quæ fuit Ptolomæi Philadelphi regis Aegyptii tempore, de qua latius Iosephus 12. Antiqui. latissime Andreas historiographus eiusdem Ptolomæi, qui petiuit liberari Iudeos de seruitute: Tangit autem hoc Hieronymus in prologo super Genes. qui incipit Desiderij mei.

Si igitur aliis licuit non tenere, quod semel susceperant, postea septuaginta cellulas, quæ vulgo, sine auctore iactantur, singulas cellulas aperuere, hocque in ecclesiis legitur, quod septuaginta nescierunt, cur me non suscipiant Latini mei, qui inuoluta editione veteri, ita nouam condidi, ut laborē meū Hebræis, & quod his maius est, Apostolis auctoribus comprobem? Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de Euangelio: Ex Aegypto vocaui filium meum: &, Quoniam Nazareus vocabitur: & Vidēbunt in quem compunxerunt, & illud Apostoli: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderūt quæ p̄parauit Deus diligentibus illum, ceteraque his similia in Hebræorum libris inueniri. Certe Apostoli, & Euangelistæ, septuaginta interpretes nouerant, & vnde eis hæc quæ in septuaginta interpretibus nō habentur? Christus dominus noster vtriusque

testamenti conditor in Euangelio secundū Ioannem, qui credit, inquit, in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Vtiq; scriptum est, quod saluator scriptum esse testatur. Vbi scriptum est? Septuaginta non habent; apocrypha nescit ecclesia. Ad Hebræos igitur reuertendū est, vnde & dominus loquitur, & discipuli exemplā p̄sumunt.

Siguntur. Hic ponitur tertium, in quo probat Hiero, q̄ equum sit translationes suas a Latinis debere recipi. Et probat primo a simili, vel a fortiori, s̄q̄ sicut licuit Origeni, & aliis reprobare editionem septuaginta interpretum, & corrigere eam subtrahēdo, alterādo, & addēdo, ita licebit sibi, & a fortiori facere nouam translationem de Hebræo in Latinum, nihil mutando de translatione septuaginta interpretum. Et ista excusatio Hieronymi est, quia accusabatur ab amulius, q̄ in p̄iudicium septuaginta interpretū hoc faceret, & q̄ cum iā recepta esset translatio illorum, non deberet alia noua fieri, & ad hoc r̄ndet, q̄ cū aliis licuerit corrigere septuaginta interpretes, ita licebit sibi facere nouam translationem, quæ non sit in p̄iudicium illorum. *Si igitur aliis licuit non tenere, quod semel susceperant.* Loquitur de Origene, & Hesychio, & Luciano, qui fecerunt varia exemplaria post translationem septuaginta interpretum, & dicit, quod licuit istis non tenere, quod semel susceperant, id est non tenere editionem interpretum, quæ acceperant a principio, & arguit ex concessione aduersariorū: nam Hieron. nō approbat varia exemplaria, quæ fecerunt isti, nec dicit eis licuisse, concedebāt tamē amulii Beati Hieronymi, q̄ licuerat istis scribere varia exemplaria: nam nō audebant hoc negare, cū ipsi sequerētur ea, iō arguit Hiero. q̄ et sibi licebat ex iusta causa recedere a translatione interpretū, & nouam facere translationē. *Et post septuaginta cellulas, quæ vulgo sine auctore iactantur.* Senfus est, q̄ post translationē septuaginta interpretū voluerunt Origenes, Hesychius, & Luciano translationes nouas facere, & significat trāslationē septuaginta interpretū per septuaginta cellulas. Pro quo sciendū q̄, ut quidā imperiti asserunt, septuaginta interpretes cōuocati in urbē Alexandriæ a Ptolomæo Philadelpho in septuaginta cellulis positi sunt, & quilibet per se translationem Biblię de Hebræo in Græcū facere cepit, & cū oēs finiuisent, & collati essent libri in vnū: inuenti sunt oēs libri totaliter similes, ita ut nec vna litera plus in vno, q̄ in alio haberetur, & sic volunt q̄ propheticē illud factū fuerit Deo inspirante singulis eosdē cōceptus, quos alijs inspirabat: & ex hoc inducūt, q̄ trāslatio septuaginta interpretū sit propheticē facta, & verissima est, & nefas est, q̄ aliquis eā velit emendare. Et istud obijciebant emulī cōtra Hieronymum. Sed ad hoc ipse r̄ndet falsum esse, ut patet in prologo super Genes. qui incipit: Desiderij mei. Nā nō scripserunt singuli in cellulis segregati, sed oēs simul interpretationi vacabant disputantes, ut patet p̄ Iosephū 12. Antiqui. & p̄ Aristem historiographū eiusdē Philadelphi, qui oīa hæc diligentissime scripsit: teste Iosepho vbi s̄. Secūdo patet, quia isti septuaginta nō vocātur p̄phete, sed interpretes in p̄pheta. n. requiritur Dei illuminatio, in interprete autē sola sciētia, & verborū abundantia, iō interpretes errare p̄t, sed non p̄pheta. De hoc Hierony. in eodē p̄logo ait: Aliud enim est esse vatem, aliud est interpretē eī: ibi spiritus v̄tura p̄dicat, hic eruditio, & verborum

Prima ratio Hieronymi. probans q̄ debet recipi translatio sua.

copia ea, quæ intelligit, transfert. Et irridet Hieronymus positionem istam, dicens, quod tunc sequeretur, quod deberemus dicere Tullium transulisse economicum Xenophontis, & Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphontè orationem rhetorico spiritu afflatus. Tertio patet, quia si septuaginta Interpretes prophetice fuissent locuti, non variassent sensum scripturæ. Nam in eodè loco scripturæ Christus, & Apostoli allegauerunt dicta veteris testamenti, & nullo modo reperiuntur in tali sensu apud septuaginta Interpretes. Hoc autem probat Hieronymus inducendo multas auctoritates hic, & in prologo super Genesim, quæ allegatæ fuerunt a Christo, & Apostolis, & tamen nullo modo inveniuntur in litera septuaginta Interpretum: Sed adhuc dato, quod concederetur septuaginta Interpretes prophetice scripsisse, posset dicere Hieronymus, quod licebat sibi transferre nunc de Hebræo in Latinum, quia poterat esse, quod translatio eorum vera corrupta esset vitio libratorum, ideo non solum bonum esset transferri de Hebræo in Latinum, sed etiam necessaria erat talis translatio. Aliiter poterat respondere interimendo per aliud inconueniens, quia isti emuli concedebant licuisse Origeni, & Luciano, & Hesychio varia exemplaria post translationem septuaginta Interpretum condere, ita ergo licere sibi nouam translationem facere, quia similis ratio erat in vtriusque.

Sciendum etiam ulterius, quod Hieronymus tacite accusat hic, & mordet Augustinum. Nam ipse aliquo modo redarguebat Hieronymum, quia volebat facere aliam translationem præter translationem septuaginta Interpretum, ut colligitur 18. de ciuitate Dei, & vult Augustinus, quod septuaginta Interpretes transulerint prophetice asserens, quod fuerunt positi in septuaginta cellulis Alexandriæ & nemo alteri loquebatur, sed quilibet per se transferebat, & expleta translatione cum compararentur libri eorum in vnum, inueniuntur omnino similes, ita quod, nec vna littera abudabatur plus in vno, quam in alio, hoc autem redarguit Hieronymus, dicens quod iste septuaginta cellulis stantur vulgo, idest vulgariter asseruntur. *Sine auctore.* Idest non existente aliquo historiographo, qui dicat septuaginta cellulas fuisse, in quibus septuaginta Interpretes transulerint, ideo sunt iste cellule ianniter dictæ, sicut vulgus solet affirmare aliqua, quæ nec sunt vera, nec verisimilia, nec ab aliquo habent auctoritatem.

Singulas cellulas aperuere. Potest intelligi dupliciter: vno modo, quod aperuerunt singulas cellulas, scilicet singulorum septuaginta Interpretum, vel singulas cellulas, scilicet quia quilibet translator postea aperuit cellulam suam à se facièdo nouam translationem, & est sensus, quod præter septuaginta Interpretes multi alij fecerunt postea translationes inter se varias, scilicet Origines, Lucianus, Hesychius, & isti aperuerunt singulas cellulas, quia quilibet de cellula cordis sui protulit nouam translationem, & tunc non refertur ad cellulas septuaginta Interpretum. Vel si volumus referre ad cellulas Interpretum, dicitur, quod isti translatores aperuerunt singulas cellulas, scilicet quia quilibet secutus est vnum Interpretem, & ideo varie protulerunt, & iste est sensus literæ. Et irridet in hoc Hieronymus Augustinum, & alios emulos: nam præsupponit eorum positionem ad hoc quod ipse redarguat: nam ipsi dicunt, quod septuaginta Interpretes scripserunt in septuaginta cellulis, & tamen translatio eorum fuit similis: Hieronymus autem irridendo arguit, dicens, quod Origines, Lucianus, & Hesychius transulerunt Bibliam septuaginta Interpretum, & discordauerunt inter se: ideo oportet, quod non esset transla-

tio Interpretum vnica, sed quod quilibet istorum aperiret vnã de septuaginta cellulis interpretum, & sequeretur translationem eius, & alius aliam, ideo Origines deuaret à Luciano, & Lucianus ab Hesychio, & Hesychius ab vtroque, quod non poterat fieri, nisi isti aperirent tres cellulas septuaginta Interpretum, & sequeretur translationes ibi repertas, & illæ essent variæ. Istud autem argumentum, quod irrisorie facit Hieronymus, procedit contra Augustinum, & alios emulos præsupponèdo, quod Origines, Hesychius, & Lucianus transferendo post septuaginta Interpretes, benefecerunt, & hoc concedebat Augustinus, & alij, quia quandoque sequebantur exemplaria: alioquin non teneret argumentum Hieronymi, quia diceretur, quod quamquam septuaginta Interpretes fecerunt translationem concordem, isti translatores posteriores de cordibus suis scribentes mutauerunt illam, & non aperuerunt singulas cellulas Interpretum, sed ex arbitrio suo varianerunt quod voluerunt.

Hoc quoque in ecclesiis legitur, quod septuaginta nescierunt. Ista est secunda ratio ad probandum, quod debet recipi translatio sua, & sit necessaria, quia in ecclesia, i. in scriptura noui testamenti leguntur aliquæ auctoritates, quæ non habentur apud septuaginta Interpretes. Istud intelligitur de quibusdam auctoritatibus, quas interdum Christus, & interdum Apostoli de veteri testamento allegabant, ut patet infra, & illæ non habentur apud septuaginta Interpretes, ideo apparet translationem eorum ab ipsis fuisse insufficienter factam, vel ab alijs fuisse postea vitiatam.

Cur me non suscipiant Latini mei. Quasi dicat silli, qui susceperunt translationem septuaginta Interpretum apud Græcos Aegyptios, & Palestinos, postea etiam susceperunt alias translationes, scilicet Græci exemplaria Luciani, Aegyptij exemplaria Hesychij, Palestini exemplaria Origenis, cur Latini mei non suscipiant me, idest translationem à me factam de Hebræo in Latinum, quamquam prius sequerentur septuaginta Interpretes: Quasi dicat iniustum est, quod non suscipiant me, cum sit causa euidentis ad hoc, & dixit, Latini mei, quia beatus Hieronymus erat de origine Latinorum, scilicet de provincia Pañnoniæ, de quodã oppido, quod à Gothis destructum est, ut patet per eundem Hieronymum in libro de illustribus viris c. vlti, & Latini erant emuli sui.

Qui inuolata editione veteri. Quasi dicat potius me debent suscipere Latini, quam Græci Lucianum, & Aegyptij Hesychium, & Palestini Origenem, quia ego minus præiudico septuaginta Interpretibus, quam isti. Nam isti fecerunt nouas editiones addendo, & diminuendo, & alterando, & corrigendo, vel potius corumpendo translationem septuaginta Interpretum: ego autem translationem nouam feci, & tamen nihil corumpi, nec addidi, aut mutavi de translatione septuaginta Interpretum. Ideo dicit. (Qui inuolata veteri editione.) Idest non violando, vel corumpendo editionem septuaginta Interpretum, quæ vocatur vetus, quia ante illam nulla translatio fuit de Hebræo in Græcum, vel in Latinum, vel in aliquam aliam linguam.

Ita nouam condidi, ut laborem meum Hebræis, & quod magis est auctoritatibus comprobem. Ista est alia ratio ad probandum translationem suam debere recipi, quia ipse facit id, quod nemo aliorum translatorum fecit: nam Origines, Lucianus, & Hesychius inter se variè transulerunt, & tamen nullus eorum probat sufficienter, aut saltem coloratè translationes aliorum falsas esse, & suam esse veram: Hieronymus autem probat hoc dupliciter. Primo testimonio Hebræorum comparatèdo translationem suam veritati Hebræicæ: nam constat, quod Biblia Hebraica vetior est, quam Græca, & Latina:

Latina: eo quod Hebraica est exemplaria, cum in Hebræo data fuit lex, & postea fuerint translationes sacri Libri de Hebræo in Græcum, & de Hebræo in Latinum, ideo quocumque aliqua translatio concordauerit veritati Hebræicæ iudicandum est illam esse veram, & quanto minus concordauerit tanto facilius iudicanda est. Hieronymus autem dicit translationem suam omnino concordare Hebræicæ veritati, ut patet in prologo super Gene. qui incipit Desiderij mei, scilicet. Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebræos, diuersarum urbium magistros consulte. Idem etiam in prologo Galeato. Alij autem translatores non poterant probare translationem suam auctoritate Hebræorum, quia non concordabat translatio sua literæ Hebræicæ, ideo sufficenter Hieronymus probat veram translationem suam, & illi nihil probat. Secundo probat auctoritate Apostolorum, & Christi: nam Christus, & Apostoli allegauerunt auctoritates veteris testamenti, quæ non habentur in translatione septuaginta Interpretum, & habentur in translatione Hieronymi facta de Hebræo in Latinum, ideo constat eum dicere verum, & non illos, qui deuauerunt à testimonio Christi, & Apostolorum, & sic dicit, quod probat laborem suum, idest translationem suam veram esse Hebræis auctoribus, idest eis testificantibus sic haberi in Biblia eorum. Et etiam probat Apostolis auctoribus, idest auctoritate Apostolorum, cum translatio Hieronymi concordet auctoritatibus allegatis ab Apostolis. Et dicit istud esse maius testimonium, quia quamquam firmum sit testimonium, quod accipitur ex litera Hebraica, cum ibi sit originale exemplar: tamen maioris auctoritatis est dictum Christi, & Apostolorum, quia isti prophetice sciebant veritates sacre Scripturæ, ita perfecte, immo perfectius, quam illi prophete, qui sacram Scripturam primo scripserunt. (Scripti super librum, De optimo genere interpretandi.) Hic declarat, quæ sunt illæ auctoritates allegatæ à Christo, & Apostolis de veteri testamento, quæ non habentur in Biblia septuaginta Interpretum, & habentur in translatione Hieronymi, & ponit aliquas earum hic, & plenius posuit illas in libro de optimo genere interpretandi. Allegat hic librum illum tamè non fuit ille liber, sed fuit quedam Epistola missa ad Pammachium monachum, in qua continebatur quis esset modus optimus Interpretandi sacram Scripturam, scilicet transfere Verbum ex verbo, vel sensum ex sensu, & ostendit, quod sit optimus genus Interpretandi transfere sensum ex sensu, etiam si verba non teneantur omnino, & istum modum secutus est Hieronymus transferendo de Hebræo in Latinum. Vocauit tamen Epistolam illam librum, quia quilibet quantumcunque breuis cartha, liber vocari potest. & secundum consuetudinem antiquorum, sic Epistolæ quoque dimissoriæ libri vocantur: sic patet quarto, Re. 30. Cum dicitur, quod rex Babylonis misit literas, & munera ad Ezechiam, & tamen Isa. 39. Ponitur eadem historia, & dicitur, quod rex Babylonis misit libros, & munera ad Ezechiam.

Offendens illa de Evangelio. Idest in libro de genere optimo Interpretandi ostendit plura testimonia, quæ habentur in Evangelio de veteri testamento, & non habentur sic apud septuaginta Interpretes, & ista eadem testimonia allegat Hieronymus in prologo super Gen. qui incipit: Desiderij mei, quamquam hic non ita exprimit illa.

Ex Aegypto vocauit filium meum. Istud est vnum testimonium, & habetur. Matth. secundo. Vbi Evangelista probat, quod Christus descendere debebat in Aegyptum, & ibi morare deberet vsquequo vocaretur à Domino, & probat per auctoritatem illam: Ex Aegy-

pto vocauit filium meum, & dicit esse auctoritatem prophetæ, & intelligitur de Oseæ, quia Oseæ cap. 11. habetur. Quia puer Israel dilexi eum, & ex Aegypto vocauit filium meum. Et tamen apud septuaginta Interpretes non habetur puer Israel, & dilexi eum, & ex Aegypto vocauit filium eius, & sic non concordat Evangelio, nec etiam potest Evangelista ex talibus verbis probare, quod Christus debebat ire in Aegyptum, & inde rediturus erat. *Et quoniam Nazareus vocabitur.* Istud est secundum testimonium, quod non habetur apud septuaginta Interpretes, & tamen probat beatus Hieronymus, haberi per Evangelistam: nam Math. 2. dicit, quod Ioseph cum coniuge sua Maria, & puero reuerteretur de Aegypto habitauit in Nazareth, ut impleretur, quod dictum est per prophetam, quoniam Nazareus vocabitur. Et hæc non habet apud Interpretes. Sed etiam dicit, quod apud nos non habet, quia non reperimus in aliquo libro veteris testamenti: potissime, quia Hieronymus in prologo super Gen. in quo sunt ista testimonia dicit, quod istud est in Isaia, & tamen constat, quod etiam si legatur totus Isaia non reperietur in illo secundæ translationem nostram, quæ fecit Hieronymus. verbum istud. Dicitur, quod istud habetur Isaia 10. vbi dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: Nam sicut proprietatem Hebraicam potest dici, & Nazareus de radice eius ascendet, quia illud nomen, quod ibi ponitur in Hebræo potest significare florem, vel Nazareum. Sed tunc diceretur quomodo arguit beatus Hieronymus ex hoc testimonio, eum non habetur sic in translatione sua? Dicendum quod ipse arguit prius paliter ad probandum translationem septuaginta Interpretum imperfectam esse, & hoc, quia aliquid habet in Evangelio, & etiam in Hebræo, quod non habetur apud septuaginta Interpretes, & hoc sufficit ad hoc, quod constat translationem illam esse imperfectam: Hieronymus autem quoniam scripsit istum prologum nondum translulerat Isaia de Hebræo in Latinum, ideo cum postea translulit non curauit de isto testimonio, quod allegauerat, dixit. Et flos de radice eius ascendet, & non dixit. Et Nazareus de radice eius ascendet, quia idem sensus erat, & tamen id, quod posuerunt ibi Interpretes non poterat equipollere huic, quod est. Et Nazareus de radice eius ascendet. *Et videbunt in quem compunxerunt.* Istud est tertium testimonium, & habetur Ioan. 19. Vbi probat Evangelista, quod Iesus debuit transfigi, & non debuissent frangi eius cura, sicut cura latronum pendentium cum eo, dicens, quod hic factum est, ut impleretur scriptura, dicens. (Videbunt in quem transfixerunt.) Idest videbunt illum cuius Iesus transfixerunt, & istud testimonium habetur Zachariæ 12. f. (Aspicient ad me, quem confixerunt.) Idest gladius confixerunt cruci, vel lancea confixerunt, & dicit, Aspicient ad me. sicut exaltatus fuero a terra in cruce, & tunc aspexerunt ad eum Iudæi pendentes, nam sicut dicitur Ioan. 19. Multi Hebræorum, & Latinorum, & Græcorum titulum Christi legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, in quo crucifixus fuit. Et tamè septuaginta Interpretes non habent illud in Zacharia, nec etiam aliquid æquiualens. *Et illud Apostoli.* Idest istud testimonium, quod sequitur est allegatum ab Apostolo. tria autem, quæ præcesserunt sunt testimonia Evangeliste.

Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ preparauit Deus diligentibus se. Istud testimonium est Apostoli prima ad Corin. 2. cum dicitur. (Sed sicut scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus his, qui diligunt illum, nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum.) Et istud testimonium habetur in Isaia, sicut testatur in prologo super Gen. & habetur Isa. 64. Cum dicitur: A seculo non est auditum,

Testimonia veteris test. variis uerbis in nouo excerpata.

audium, oculis non viderunt, nec auribus perceperunt: Deus nemo vidit absque te, que preparasti diligentibus te. Et istud non habetur apud septuaginta Interpretes. *Ceteraque his similia in Hebræorum libris inueniri.* Est sententia suspensua, & pendet ex superiori. Scripsi librum De optimo genere Interpretandi, ostendens hæc, & his similia haberi in libris Hebræorum, & non haberi in libris septuaginta Interpretum.

Certa Apostoli, & Evangeliste septuaginta Interpretes nominant. Probat, quod defectus sit in translatione septuaginta Interpretum: nam Euangeliste, & Apostoli sciebant translationem septuaginta Interpretum, & allegauerunt auctoritates istas, que non habentur in septuaginta Interpretibus, quomodo ergo allegarent eas si non haberentur in canone scripturæ? Oportet ergo, quod habeantur in Hebræo, quamquam non habeantur apud Interpretes: Quod autem Apostoli, & Euangeliste scirent translationem septuaginta Interpretum, & quidquid in ea contineretur, patet quia ipsi erant viri insipientes, ut patet de Petro, & de Ioanne principibus Apostolorum, de quibus dicitur, quod principes Iudeorum scientes, quod essent viri sine literis, & idiote admirabantur, cum viderent eorum constantiam. Actuum c. 4. Apostolus quoque dicit paucos de vocatis à Christo fuisse sapientes, ut patet prima ad Corin. 1. 1. (Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed que stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes.) Sed Spiritus Sanctus dabat eis omnem sapientiam. Nam die Penthecostes dedit sapientiam magnam, & peritiam omnium linguarum: nam loquebantur varijs linguis magna Dei: Actuum c. 2. Etiam quicunque volebant respondere alicui, vel proponere, Deus dabat eis quid loquerentur, ita ut nihil ipsi deberet præmeditari. Matth. 10. & Luc. 12. & Mar. 13. Et sic cum translatio septuaginta Interpretum contineret sacram Scripturam, quam Apostoli sepe allegabant, oportet quod scirent Apostoli quid contineret in translatione illa. *Et vnde eis hæc dicere, que in septuaginta non habentur.* Id est quomodo poterant dicere Apostoli, quod in sacra Scriptura habebantur illa, que ipsi allegabant, cum non habeantur apud septuaginta Interpretes? Quasi dicat oportet dicere, quod aliquid sit de sacra Scriptura, quod non habeatur apud septuaginta Interpretes, quia aliter falsum dicerent Apostoli allegantes in sacra Scriptura esse id, quod ipsi allegabant: cum tamen non esset apud septuaginta Interpretes, qui transfulissent totam scripturam. Necessè est igitur illos imperfectè transfulisse. *Christus Deus noster vtriusque testamenti conditor.* Allegat hic Hiero. auctoritatem aliam à Christo allegatam de veteri testamento, que non habetur apud septuaginta Interpretes. Et dicit, quod Christus fuit conditor vtriusque testamenti, quia ipse per se in forma humana predicavit nouum testamentum, & dedit illud Apostolis, & alijs Discipulis suis. Vetus autem testamentum ipse dedit per Moysen, tanquam per ministrum suum, quia Christus fuit ille Deus, qui Iudeos de Aegypto eduxit, & eis regem dedit cum extra eum non sit Deus, & istud est contra Manichæos, & alios hereticos, quorum quidam dixerunt nouum testamentum esse à bono Deo, qui fecit lucem, & masculinum, & dextram: vetus autem testamentum esse à Deo malo, qui fecit tenebras, & feminam, & partem sinistram. Alij autem dicunt nouum testamentum esse à Deo magno: vetus autem à Deo esse paruo: ista tamen non solum heretica, sed etiam ridicula sunt. *In Euangelio secundum Ioannem, qui credit, inquit in me, sicut dixit scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viua.* Id est Christus, inquit, in Euangelio Ioannis ista, que sequuntur, & habentur in duobus locis

verba similia: nam Ioã. 4. locutus est Christus similia verba mulieri Samaritanæ, cum petiuit ab ea bibere: nam ait. (Omnis, qui bibit ex hac aqua, sitiet iterum, qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons salientis aque in vitam æternam.) Iterum autem habetur Ioã. 7. aliud verbum, quod magis consonat. (Iesus clamabat, dicens, si quis sitit veniat ad me, & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viua.) Istud testimonium est in prouerbis, ut dicit Hiero. in Prologo super Gen. & habetur Prouer. 5. cum dicitur. Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui: deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Et per illud intelligitur, quod aqua fluere de ventre hominis, cum dicitur. Deriuentur fontes tui foras: (id est deriuentur de vtero tuo, & precedant ad alios etiam, quia dicitur. In plateis aquas tuas diuide, id est aquas, que egrediuntur de vtero tuo, que sunt doctrina legis deriuentur ad alios, & hoc fit in plateis, quia verba legis Christi publicè proponuntur, & hoc consonat allegationi Christi Ioan. 7. 1. (Flumina de ventre eius fluent aqua viua. Et exponit ibi istud Euangelista subiungens.) Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.) Sed obijciatur, quod nec in Prouerbis, nec in alio libro veteris testamenti dicitur, qui credit in me, flumina de ventre eius fluent. Respondendum, quod Christus non allegauit totum illud haberi in sacra Scriptura, sed solum illud, Flumina de ventre eius fluent, & istud habetur in equiualentia sensus. Prouer. 5. & Christus exposuit illud de credentibus in se, & sic non probabat ipse ex hoc, quod credentes in se haberent flumina in ventre, sed allegat similitudinem. (Qui credit in me, habebit flumina de ventre eius fluentia, sicut scriptura dicit, quod de ventre alicuius deriuaretur fontes, vel flumina. *Vtique scriptum est, quod Saluator scriptum esse testatur.* Id est necessè est scriptum in sacra Scriptura id, quod Saluator dicit scriptum esse in ea, cum ipse non possit mentiri, & tamen testimonium suum non haberet in litera septuaginta Interpretum, ergo oportet, quod habeatur aliud de sacra Scriptura, quod non sit apud septuaginta Interpretes. *Vbi scriptum est septuaginta non habent.* Id est translatio septuaginta Interpretum non habet aliquem locum, in quo scriptum sit testimonium istud Christi.

Apocrypha nescit Ecclesia. Aufert hic responsonem quorundam, quia dicunt aliqui, quod quamquam non habeatur in translatione septuaginta Interpretum, habetur in translatione Origenis, vel Luciani, aut Hefychij, Hiero. autem dicit, quod non sunt suscipienda exemplaria illa ad probationem, quia ecclesia nescit Apocrypha, id est non recipit scripturas Apocryphas, istæ tamen translationes Apocrypharum sunt, ex eo, quod non habent certum fundamentum. Nam litera hebraica non potest vocari Apocrypha, quia ipsa est origo sacre Scripturæ translatio quoque Hiero. non potest dici Apocrypha, quia habet certum testimonium, cum sit translata ab Hebræo. Editio quoque septuaginta Interpretum non est Apocrypha, licet in ea aliquid diminutum sit, quod de Hebræo translata est. Editiones tamen Origenis, Luciani, Hefychij, Theodotionis, Symmachi, Aquile, & omnium aliorum, & quinta, & sexta, & septima editio, & etiam illa, que vulgata editio dicitur, Apocryphæ sunt, quia non consonant literæ Hebrææ, sed aliqui plura adiungunt, & aliquid pauciora, ideo quæquã in aliqua istarum editionum reperirentur ista testimonia, que allegauit Hiero. non haberentur apud septuaginta Interpretes, non reciperet scriptura Ecclesiæ illam editionem in testimonium. *Ad Hebræos igitur reuertendum est.* Hic concludit necessitatem translationis, que fieri deberet de Hebræo in Latinum, & arguit sic. Christus, & Apostoli allegauerunt testimonia veteris testamenti, que tamen apud

apud septuaginta Interpretes non habentur, & constat illa esse de veteri testamento: cum Christus, & Apostoli illa dixerunt esse de sacra Scriptura, idè reuertendum est ad Hebræos, qui omnia illa testimonia plene habent. *Vnde, & Dominus loquitur, & discipuli exempli presumunt.* Id est de quo loco, vel de qua scriptura Christus, & Apostoli sumunt omnia testimonia, que allegant: nam quidquid ab eis allegatum est, reperietur apud Hebræos quantum ad literam, vel saltem quantum ad sensum.

Utrum Ecclesia recipiat Apocrypha. Quæst. VII.

QUÆRITUR Quomodo dicitur hic, quod Ecclesia non recipit Apocrypha, quia videtur, quod recipiat illa. Nam liber Tobie, & Iudith, & sapientia Salomonis, & liber Iesu filij Sirach recipiuntur in Ecclesia, & leguntur, & in biblia scripti sunt, & tamen sunt Apocryphi: nam inquit Hierony. in Prologo, qui dicitur Galeatus. (Hic Prologus scripturarum, quasi Galeatum principium omnibus conuenire potest, ut sciamus quidquid extra hoc est, inter Apocrypha esse ponendum. Et in eodem Prologo dicitur. Quod Sapientia, que vulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filij Sirach liber, & Iudith, & Tobias non sunt in canone. Item patet hoc: nam editio vulgata nimis Apocrypha est, cui excedat in multis ad id, quod in sacra Scriptura, & etiam nescitur auctor eius, cum dicatur inuenta in quodam dolio, & tamen Hierony. posuit multa de editione vulgata in libro Esther: vnde in aliquibus locis ponit de rubeo: Hæc in Hebræo non reperiuntur. Sed in vulgata editione habentur. Et fete medietas libri Esther, sicut nos habemus, est de editione vulgata, & non habetur illud in Hebræo, nec apud Interpretes. Respondendum, quod Apocryphæ scripturæ dicuntur Scripturæ sacre iuxta suam interpretationem, quia crysis secretum significat, & sic vocantur Apocrypharum secretarum dominorum, sic aliquando reperitur in Iure, ut patet extra de elec. c. 3. Et dicuntur sic, quia sunt istæ Scripturæ secreta, i. veritas earum secreta est, quia nescitur an veræ, vel falsæ sint.

Sciendum tamen, quod scriptura vocatur Apocrypha, vel non est in canone sacre Scripturæ propter duo. (vel quia dubitatur de veritate eius, vel quia dubitatur de auctore. Si primo modo scriptura sit Apocrypha, est nimis Apocrypha, & habet minimum auctoritatis. Sed adhuc ista est duplex, quia quedam est cuius veritas non solum non apparet, sed etiam apparent in ea multa, que non sunt verisimilia. Alia autem est Apocrypha scriptura, de cuius veritate, quamquam dubitatur, tamen non ponantur in ea aliqua, que appareant falsa, vel videantur non verisimilia. Primo modo accipiendo Apocryphum, nullus liber Apocryphus ponitur in sacra Scriptura, nec legitur ab Ecclesia, nec scribitur in Biblia, & sic est Apocryphus liber quidam de infantia Saluatoris, & itinerarium beati Clementis, & multi alij, de quibus habetur in Decretis di. 15. c. Sancta Romana. Accipiendo Apocryphum secundo modo ponitur aliquando in Bibliæ libris licet ab Ecclesia non legantur, nec ei fides accõmodetur in pbando, vel docendo, & sic est Apocryphus liber quartus Eudre, qui in quibusdam Biblijs ponitur: Ecclesia tamen non legit eum; nec aliquis doctorum conatur interdum aliquid probare ex illo, siue inter nos, siue contra Hebræos. Vnde nec beatus Hieronymus in Prologo Galeato facit mentionem aliquam de isto Apocrypho inter ceteros Apocryphos, quos ibi ponit. Alij autem sunt libri Apocryphi, qui sic vocantur: non quidem tanquam de veritate, aut bonitate do-

cting eorum, quod multum dubitetur, sed quia nesciuntur auctores illorum, & isti ponuntur in sacra Scriptura, licet non in canone, & leguntur ab Ecclesia, & facimus ex eis probationes: sic enim est liber Tobie, & Iudith, & Sapientie, & Iesu filij Sirach, & secundus Machabæorum, & omnes isti leguntur. Differt tamen inter istos, & libros canonicos, qui vocantur authentici: nam ex authenticis, licet accipere documentum, & etiam potest argui solide tam de Hebræos, quæ Christianos ad probandum aliquas veritates, ex Apocryphis autem, qui recipiuntur ab Ecclesia licet accipi doctrinam, quia continent sacram doctrinam, vnde vocantur Agiographa interdum, ut patet in Prologo Hieronymi super Tobiam, cum dicitur Librum vtriusque Tobie, quem Hebræi de catalogo diuinarum scripturarum secantes his, que Agiographa memorant, manciparunt. Patet etiam in Prologo Hieronymi super Iudith. f. Apud Hebræos liber Iudith inter Agiographa legitur. Et tamen istos duos vocat ipse Hieronymus Apocryphos in Prologo Galeato. Sed auctoritas istorum non est sufficiens ad arguendum contra aliquem, & ad probandum ea, que in dubium venerint, & istud habent minus, quam libri canonici, & authentici, sic patet in Prologo super Iudith. f. Apud Hebræos liber Iudith inter Agiographa legitur, cuius auctoritas ad robora illa, que in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Sciendum autem, quod Apocrypha illa, que non ponuntur in Biblia, nec leguntur, sunt pure Apocrypha, illa vero, que leguntur ab Ecclesia licet sint Apocrypha vocantur etiam Agiographa, quod interpretatur sacra Scriptura. Sab agios, quod est sancta, & graphos, quod est scriptura. Alia autem differentia est inter Apocrypha, que Ecclesia recipit, & que non recipit, quia Apocrypha, que non recipit, nullo modo habentur inter Hebræos, siue inter libros canonicos, siue alios, sicut liber quartus Eudre, & liber Pastoris, de quo dicitur in Prologo Galeato. Apocrypha autem, que Ecclesia legit, & recipit, habentur apud Hebræos, licet non inter canonicas scripturas, sed inter illas, que vocantur Agiographas. f. sacras, sicut patet de libro Tobie, qui Apocryphus est, & Hebræi illum de catalogo scripturarum secantes inter Agiographa manciparunt, ut patet in prologo Hieronymi super Tobiam. Liber quoque Iudith Apocryphus est, & ipse habetur apud Hebræos inter Agiographa, ut patet in prologo Hieronymi super Iudith. f. Apud Hebræos liber Iudith inter Agiographa legitur. Sic etiam in libro Sapientie. Nam Hieronymus in Prologo super ipsum librum ait. Liber Sapientie apud Hebræos nullquam est. Et tamen doctores nostri dicunt, quod Hebræi post mortem Christi illum de numero suorum librorum abstulerunt, eo quod ibi multa de Christi morte manifesta testimonia de Hebræos sunt. Sic etiam de libro Iesu filij Sirach, nam ipse à quodam Hebræo factus est, ut patet in Prologo eiusdem libri, qui factus est ab auctore libri, patet etiam Ecclesiastici 50. cum dicitur. Doctrinam Sapientie, & disciplinam scripsit in codice isto Iesus filius Sirach Ierusalem, qui renouauit Sapientiam de corde suo. Et sic liber iste apud Hebræos aliquando habitus est, nunc autem non inuenitur. Ad rationem in contrarium dicendum, quod Ecclesia recipit Apocrypha illa, que vocantur Apocrypha, quia ignoratur auctor, & non, quia dubitatur de veritate eorum, vel quia in eis est aliquid, quod non sit verisimile, & sic est de omnibus libris de quibus arguebatur. f. de libro Tobie, Iudith, Sapientie, & Iesu filij Sirach, & 2. Machabæorum, idem etiam de vulgata editione. Nam illa, que ponit Hieronymus de editione vulgata in libro Esther sunt valde verisimilia, quia quilibet iudicaret vera esse, & sic accidisse ea, que ibi scripta sunt, sic enim ait Hieronymus in Prologo

Prologo super Esther. Librum istum vulgata editio. F laciniosis hinc inde verborum funibus trahit, addens ea, quæ ex parte dici poterant, & audiri, sicut solitum est scholaribus disciplinis sumptis themate excogitare quibus verbis uti potuit, qui iniuriam passus est, vel qui iniuriam fecit. Nullus tamen istorum librorum apocryphorum etiam si sit scriptus inter alios libros Bibliæ, & legatur in Ecclesia tantæ auctoritatis est, ut ex eo Ecclesia arguat ad probandum aliquam veritatem, & quantum ad hoc non recipit eos, & de hoc intelligitur, quod dicit hic Hieronymus. Apocrypha nescit Ecclesia. Id est non recipit ea ad faciendum probationem super aliqua re, quæ in dubium vertit, sicut ipsemet Hieronymus dicit in Prologo super Iudith. Alij autem exponunt istam literam aliter. Quod Apocrypha sit nominativus singularis numeri, & est sensus, quod Ecclesia Apocrypha nescit. id est non respondere, vel nescit invenire ubi sunt istæ auctoritates in veteri testamento, quæ allegantur à Christo, & Apostolis, & vocat Ecclesia Apocrypha, Ecclesia, quæ recipit scripturas Apocryphas tanquam authenticas, scilicet Ecclesia, quæ recipiebat exemplaria Luciani, & Hesychie, & codices Palestinos, & Simmachum, & Aquilam, & Theodotionem, & quintam, & sextam, & septimam editionem, quia omnia ista sunt Apocrypha. Et isto modo non est aliquid inconueniens, nec militat argumentum, quod fiebat, & tamē iste sensus nimis est extra propositum, ideo respondendum est, sicut prius: nam homo nunquam vocatur Apocryphus, nec Ecclesia, sed scriptura, vel liber.

Hæc pace veterum loquar, & obrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, & legentes in angulis, id est accusatores, & defensores, cum in alijs probent, quod in me reprobant, quasi virtus, & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur.

Hæc pace. Hic ponitur quartum, id est de emulatione contra septuaginta Interpretes, & increpatione eorum. Ponit Hieronymus rationem excusantem: nam emuli beati Hieronymi dicebant, quod ipse non faciebat hanc translationem, nisi quia inuidebat gloriæ septuaginta Interpretum, & volebat ostendere eos reprehensibiles, ideo excusatur se dicens, quod non allegavit istas auctoritates ad ostendendum defectum translationis septuaginta Interpretum, & insultandum eis, sed ad elidendum argumenta emulorum suorum. Hæc pace veterum loquor. Refertur ad auctoritates assignatas. Ego loquor hæc pace veterum, id est non intendendo præiudicare veteribus. Septuaginta Interpretibus, qui veteres erant, quia ipsi fuerunt primi traditores Bibliæ, & est modus loquendi urbanus, sicut nos conlueuimus, & quod aliquis errauit, & alius vult eum corrigere, urbanè dicit sub emendatione, vel cum correctione, aut reverentia vestra: ista videtur mihi veritas, & convenienter de pace veterum loquor, id est relinquendo eos in pace. Nam pacem dicit quandam tranquillitatem status, secundum quam à nemine turbantur, & sic Hieronymus volens per hoc præiudicare Interpretibus, vel turbare honorem eorum dixit, pace veterum loquor. Et obrectatoribus meis tantum respondeo. Quasi dicat, quod allegavi auctoritates istas, solum allegavi ad ostendendum obrectatoribus, id est murmuratoribus, qui contra me loquuntur, & isti murmuratores dicebant, quod Hieronymus male faceret transferendo nunc de Hebræo in Latinum, quia superfluum erat, & ipse respō-

det eis probando, quod translatio sua est necessaria, & ad hoc inducit defectum in translatione Interpretum, & quamque aliam posteriorem esse superfluum: Hieronymus autem ostendit, quod non sufficiebat illa, & ad hoc inducit multa testimonia allegata à Christo, & Apostolis de veteri testamento, quæ tamen non habentur in translatione Interpretum, & tunc aliquis diceret, quod Hieronymus non dicat hæc pace veterum, quia inducendo istas auctoritates ostendit istam translationem fuisse insufficientem, & consequenter eis honorem diminuit. Rūdet Hieronymus quod quamquam verum sit, quod ista allegatio sua aliquo modo ostendat Interpretes: tamen ipse non facit hoc intentione offendendi eos, sed ut respondeat emuloribus suis, & in hoc iuste agit. Considerandum tamen, quod ad hoc, quod aliquis in defensionem suam malum proponat de alio licite, duo requiruntur: primum est, quod illud malum propositum verum sit, nam si falsum fuerit, peccat qui proponit. Nam nemini licet seipsum falsis defensionibus tueri: quanto magis cum falsitas proposita vergit in præiudicium alterius, quod a nobis evitandum est, quamdiu evitari potest. Secundum est, quod ille, qui proponit malum de alio proponat illud sub necessitate. Quod aliter se defendere non possit. Nam si quis potens se faciliter tueri neminem accusandum proponat malum contra aliquem, per quod se defendat, peccat, quia istud non agit desiderio boni, sed ad notificandum crimen alterius, & tamen crimen nunquam debet notificari, nisi tripliciter, vel quadrupliciter.

Primo cum quis cogit iudicare crimen alterius notificare, sicut est in testibus, qui coguntur deponere, & si occultent crimina, super quibus inducuntur in testes, peccat tripliciter, ut patet extra de falsarijs c. Falsidicus testis. Secundo quod quis ad correctionem alterius vult crimen eius denunciare Ecclesie: nam tunc non solum non peccat, immo meretur: dum tamen servet Evangelicam regulam de correctione fraterna. Matth. 18. Tertio modo si quis in casu, in quo ei competit de iure velit accusare proximum de crimine bono zelo. Ut ipse non efficiatur deterior, & alij à malis declinent, quia tunc crimen detegitur, & probatur, & tamen licite fit, & tunc non requiritur evangelica monitio. Nam tribus modis procedi potest in crimine. Scilicet per accusationem, inquisitionem, & denunciationem: in accusatione requiritur inscriptio, & non monitio fraterna, in inquisitione autem requiritur infamia præcedens, & non monitio evangelica, in sola autem denunciatione requiritur ordo evangelicus, ut patet extra de accus. Qualiter, & quando. Quarto si quis non possit nullo modo se defendere, nisi proponendo crimen alterius, quod verum sit, nam tunc licitum est, quod proponat crimen istud non sub intentione infamandi, vel minuenti honorem alterius, sed solum defendendi se, & tunc dato, quod per accidens infametur alius, vel minuatur honor eius, non peccat iste, quia non egit intentione ledendi alterum, sic enim fuit in beato Hieronymo, in quo necesse erat, quod aut seipsum in defensionem emuloribus permitteret, aut septuaginta Interpretes aliquo modo accusaret, non erat tamen iustum, quod Hieronymus permitteret se in defensionem, & hoc propter duo. Primo propter bonum publicum, quia si noller emuloribus suis respondere, sed susciperet argumenta eorum tanquam concludentia, oporteret, quod aut cessaret a translatione Bibliæ de Hebræo in Latinum, quæ faciebat, aut diceret illam superfluum esse, sicut illi concludebant, & tamen utrunque erat inconueniens: nam si cessaret Hieronymus à translatione, teneret Ecclesia Bibliam falso interpretatam, & tota Ecclesia erraret, non poterat tamen esse maius damnum, quam istud, & consequenter non poterat esse maius bonum, quam tolleristum errorem gravissimum, & obligabatur quicunque

Quando licet debeat detegere malum proximi.

Modus in emendatione proximi seruandus.

eunque posset tollere eum. Ideo Hieronymus potens secundum sapientiam sibi datam à Deo interpretari sacra Scripturam verè, non solum non faciebat malum transferendo de Hebræo in Latinum postquam translulerat septuaginta Interpretes, sed potius peccabat gravissimè si non transferret. Secundum etiam in conueniens non debebat sustinere. Quod non cessaret à translatione, & tamen non responderet emuloribus suis, quæ tacendo videretur consentire argumentis eorum. Quod translatio sua esset superflua: nam etiam hoc esset damnum gravissimum. Quia si omnes contemporanei Hieronymi audissent translationem eius esse inutilem, & superfluum: non curavissent de ea, & sic labor suus esset in vanum, & quod gravius erat non susciperetur translatio sua, & maneret Ecclesia habens translationem defectuosam septuaginta Interpretum, & alias editiones nimis corruptas. Origenes, Luciani, Hesychie, Symmachi, Aquilæ, Theodotionis, & aliorum, & istud erat gravissimum damnum, & obligabatur ad tollendum istud quocunque poterat. Ideo sicut Hieronymus obligabatur ad transferendum de Hebræo in Latinum, ut dictum est, ne Ecclesia falsam interpretationem haberet scripture, ita obligabatur ad respondendum emuloribus suis, ut translatio sua non appareret omnino inutilis, & refutaretur. Et si noller respondere, peccaret: eo quod vergebat ista taciturnitas in damnum totius Ecclesie, & in offensam Dei, & tamè quodocunque alicui dicuntur mala, & iniuriæ, quæ non solum sunt contra personam eius, sed magis contra honorem Dei, non potest ex humilitate tolerare iniurias, sed tenetur respondere maledicenti: sic enim patet de Christo, quod Pharisei maledixerunt ei, dicentes: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & demonium habes. Io. 8. ista maledictio repugnabat nimis honori Dei: nam si Christus tacendo consentiret se demonium habere, consequenter fateretur, quod tota prædicatio sua, & omnia opera, quæ faciebat erant à dæmone, ideo non erant recipienda, istud autem erat contra voluntatem Dei, quia ipse faciebat hæc ad magnificandum Deum. Ideo non debuit tacere, sed dicere Iudeos mentitos, & sic dixit illico: Ego demonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos in honorastis me. Et sic noluit concedere se habere demonem, sed potius dixit Iudeos accusatores suos esse filios diaboli, cum ait. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Peccaret ergo Hieronymus, si non responderet emuloribus suis, cum vergeret sua taciturnitas in offensam Dei, & damnum Ecclesie. Secundo non erat iustum, quod Hieronymus taceret: nam dato, quod ista offensam solum tangeret personam suam, poterat respondere cum falsè accusaretur. Nam cum aliquis falsè accusantibus se non responderet, quando accusatio solè est in offensam solius personæ, perfectionis est, sed non cadit sub obligatione, ideo poterat Hieronymus respondere obrectatoribus suis: id est murmuratoribus, sicut respondit, & dicuntur obrectatores, de ob, & tracto, tractas. Quia quod hominem iniuste in verbis suis tractant, & idem est obrectator, quod detractor, vel maledictus. Qui canino dente me rodunt. Dicit hæc Hieronymus ad significandum equitiam emulorum suorum, qui tanquam canes latrabant contra ipsum, & corrodebant famam eius. In publico detrahentes, & legentes in angulis. Ista est ratio iustissima conquerendi beati Hieronymi de emulis suis, quia ipsi sciebant Hieronymum vera dicere, & interpretationem suam esse necessariam, & tamen repugnabant ei, & detrahebant, hoc autem probat, quia illi in publico detestabantur interpretationem beati Hieronymi. asserentes illam inutilem, & tamen in secreto ipsi habebant illam, & legebant per eam scientes, quod erat bona

translatio, & necessaria, & tamen solum detrahebant sibi propter invidiam. Quia ipsi nesciebant facere similes translationes. Et imperiti invidiam, si habent famam sapientum, quod alius sapientior videatur. Et dicit quod legebat in angulis. id est in secretis locis. Nam si publice legerent non haberent colorem detrahendi, quod dicit, quod faciebant ex invidia. Et istud ponitur ad ostendendum gravem nequitiam istorum emulorum. Nam si ipsi ex errore, vel ex affectione, quæ pervertit iudicium, putarent, quod translatio Hieronymi erat falsa, vel inutilis, & ob hoc repudiarent eam tam in publico, quod in occulto, non essent tam reprehensibiles, quia essent errantes, sed non malitiosi. Nunc autem malitiosi erant, & concitabant imperitos aduersus Hieronymum, ut blasphemarent de eius translatione. Sic ait Hieronymus ipse in Prologo super Gen. qui incipit, Desiderij mei. Quod liuore torqueris, quid imperitorum animos contra me concitas. Cum in alijs probent, quod in me reprobant. Ista est secunda ratio contra emulos. Quod iniuste detraherent, quia eandem rem laudabant, & vituperabant. Nam quod in Hieronymo redarguebant, in alijs approbant, redarguebant enim Hieronymum, quod post translationem Interpretum vellet facere non translationem de Hebræo in Latinum, & tamen laudabant in Origene Hesychio, Luciano, Theodotione, Aquila Simacho, & alijs, quod post septuaginta Interpretes ipsi quoque fecerint nouas editiones. Ex quo patet, quod erat ex invidia ista reprehensio, quia aliter, vel omnes redarguerent, vel nullum. Quasi virtus, & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutentur. Iste enim li de eadem re, de qua alios laudat, vituperant me, tanquam virtus, & vitium, propter quod est laus, & vituperium non sit in rebus. id est in actibus, sed in auctore, & ideo putant, quod eadem res facta ab vno erit actus virtutis, & facta ab alio erit actus vitij. Et tunc non ponunt aliquo modo bonum, vel malum ex conditione actus, sed ex conditione personæ. Sed hoc falsum est, quia adulterari malum est, & quicunque adulteratur male agit, & tamè si ex parte personæ esset solum virtus, vel vitium, aliquis adulterando peccaret, & alius esset, qui adulterando non peccaret, sed falsum est: verum tamè est, quod interdum virtus, & vitium consistunt ex parte personæ, quia aliquis actus erit, qui in vna persona est culpabilis, & in alia non, sicut alicui licet contrahere: alius autem erit, qui peccat mortaliter contrahendo, sicut qui emisit votum solenne de castitate, & sic in plurimis. Nam conditio personæ est vna de octo circumstantijs actus, quas ponit Aristoteles. Ethicorum, & tamè tunc non variatur virtus, vel vitium in actu propter personam absolutè. Quia est Petrus, vel Martinus, sed propter variam conditionem, ut pote laicus, vel sacerdos, religiosus, vel non religiosus, sapiens, vel ignorans, & sic de ceteris. Nunc autem in Hieronymo non erat aliqua causa specialis propter, quam sibi esset illicitum transferre de Hebræo in Latinum potius, quàm in Origene, Luciano, & Hesychio, & ceteris, & ideo isti iniuste increpabant Hieronymum, quod transferret de Hebræo in Latinum, cum septuaginta Interpretes laudent, & Origenem, & ceteros, qui post eisdem Interpretes editiones aliquas fecerunt.

Ceterum memini editionem septuaginta translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me nostris, nec inimicum debere extimari eorum, quos in conuentu fratrum semper edissero.

Ceterum memini. Hic ponitur quintum, in quo benevolentiam

nevolentiam caprat per rationem quãdam ostendẽ-
 tẽ quanta bona Hieronymus fecerit Latinis, semẽ-
 dando eis translationem septuaginta interpretum, &
 magis etiã excusat se de invidia septuaginta interpre-
 tum, quam aliqui ei opponerent, & probat hoc, quia
 si ipse emularetur, & inimicaretur interpretibus, nõ
 emendasset eorum translationem vitiatam ab aliis,
 quia hoc ad honorem interpretum redundabat, & ta-
 men fecit hoc, vt asserit hic, & patet magis sequenti
 prologo, ergo non inimicabatur eis, nec propter hoc
 faciebat nouam translationem, sed propter publicã
 ecclesie vtilitatem. Et dicitur ceterum memini edi-
 tionem septuaginta translatorum olim de Græco e-
 mendatam tribisse nostris, idest recorder, quod
 ego emendauerim translationem septuaginta inter-
 pretum, quæ habebatur in Græco, quod erat nimis
 corrupta, & tradidit illam latinis versam in Latinum.
 Fecit autem Hieronymus istam emendationem an-
 tequam inciperet transferre de Hebræo in Latinum,
 quia tunc non intendebat trãsfere de Hebræo in La-
 tinum. Sed postea videns, quod non poterat tolerari
 translatio septuaginta interpretum cepit transferre
 de Hebræo ad petitionem Chromachi papæ, vt patet
 supra in litera.

Sciendum etiam, quod ista translatio septuaginta
 interpretum, quam emendauit Hieronymus non erat quan-
 tum ad omnes libros Bibliæ, sed solum liber Paralip.
 Nam erat corruptus liber iste in translatione inter-
 pretum plusquam ceteri libri, ideo voluit eum potius
 emendare, & de ista emendatione dicitur in prologo
 sequenti. Nec inimicus deberent extimari eorum,
 quos in conuentu fratrum semper edissero, idest nõ
 debeo ego repatari inimicus septuaginta interpretum,
 sed potius amicus, quia semper edissero eos in conue-
 tu fratrum, idest declaro doctrinam eorum emendã-
 do ea, quæ alii corruerunt in translatione ipsorum.
 Vocantur autem hic fratres quicunque Christiani.
 Nam Apostolus omnes Christianos vocat fratres, vt
 patet 1. ad Corinth. 7. Si quis frater habet uxorem in-
 fidelem. Et iterum. Non est seruitus subiectus frater,
 aut soror. Idest nullus Christianus, vel Christiana su-
 bacitur seruituti ad hoc, quod teneatur manere cum in-
 fidele, sic etiam Iacobi 2. dicitur. Si autem frater, &
 soror iudici sint. Idest, si aliquis Christianus, vel Chri-
 stiana. Et iste erat modus loquendi inter Apostolos,
 & in ecclesia tota prima.

Et quod nunc Dibrehaïamim, idest ver-
 ba dierum interpretatus sum, idcirco feci, vt
 inextricabiles moras, & siluam nominum, quæ
 scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque
 barbariem apertius, & per versuum cola di-
 gererem, mihimetipsi & meis iuxta Ismenia
 canens, si aures surdæ sunt cæterorum.

Et quod nunc. Hic ponitur textus, in quo Hiero. red-
 dit auditore attentum translationi suæ demonstran-
 do vtilitatem. Et in hoc proponit difficultatem huius
 libri, scilicet pp multitudinem nominum Hebraicorum erat
 nimis corruptus, & male punctuatus, ipse autem correxit
 illud, & punctuauit diligenter, vt si le errore possit legi.
 Et dicit. Et quod nunc Dibrehaïamim, idest verba dierum inter-
 pretatus sum. Põnt causa, quare interpretatus fue-
 rit librum istum, idest transfulerit de Hebræo in Lati-
 num. nam interpretatio est translatio sermonis de vna
 lingua in alia. Et vocat librum istum Dibrehaïamim,
 quæ est nomen istum in Hebræo quãquã est corruptum.
 Nam Hebræi dicunt Dibrehaïamim, & interpretant
 verba dierum, quia in eo continent verba, idest res

gesta in diuersis temporibus. Quare autem sic vocet,
 declaratum est supra in prologo quaestione quarta.
 Idcirco feci, vt inextricabiles moras. Causa interpreta-
 tionis libri illius fuit, quia erat nimis corruptus, & erat
 corruptio in duobus, primo in mora: secundo in scri-
 ptura nominum, quia cum sint hic plurima nomi-
 na Hebraica, librarij nostri nescientes illa corrigere, &
 scribere, omnia corrupiebant. De primo dicendum,
 quod mora est quedam conditio pronuciandi, scilicet
 pauca. Et ista fit multipliciter in legendo, de qua
 non est ad presens dicere, cum sit presuppositio in
 scientia puerili. Pausæ autem distinguuntur per pun-
 cta: nam per diuersa puncta scimus, quomodo diuer-
 simode pausandum est. Sunt autem puncta pauca, scilicet
 per quatuor, scilicet virgula, coma, cola, periodus. Et quan-
 do ista ponuntur in scriptura conferunt ad duo: pri-
 mo, quia pulchre ordinantur, & delectabiliter pronun-
 ciamus. Secundo, quia sententia fit facilius intelligibi-
 lis: nam ablatis punctis in legendo, & scribendo pe-
 nitus confunduntur sententiæ, cum ea, quæ pertinent
 ad præcedentem sententiam legimus cum sequenti,
 vel è contrario. Omnes autem istæ punctuationes vo-
 cantur moræ, quia faciunt nos morari, idest pausare
 in pronuciando ad distinctionem eorum, quæ dicitur.

Dicit autem Hieron. istas moras, idest pauas esse
 inextricabiles, idest non cernificabiles, quia sic scri-
 ptus erat iste liber, antequam Hieronymus trãsferreret
 eum de Hebræo in Latinum, & nemo poterat intel-
 ligere qualiter, vel vbi pausandum foret, nec etiã hoc
 sciuisset, nisi habuisset ex Hebræo vbi sententiæ per ver-
 sus distincte sunt: & istas moras, vel pauas distinguit
 nunc Hiero. per cola, & comata, & alia puncta scriben-
 do. Et syluam nominum. Intelligitur de nominibus
 Hebraicis, quæ sunt aliena a nobis. Et dicitur silua, quia
 est magna multitudo congesta, nec est talis in aliquo
 alio libro Scripture sacre, nisi in duobus libris Esdræ.
 Et habentur ista nomina præcipue in libro isto primo,
 & maxime vsque ad quartumdecimum cap. Quæ scri-
 ptorum confusa sunt vitio. Scriptores Latini nescie-
 bant nomina Hebræa scribere, nec resonare: ideo er-
 rabant in scribendo, & error erat in duobus. Primo,
 quia scribebant ea alijs literis, quàm scribere deberent,
 & sic iam non videbantur eadem nomina, sed alia: ita
 vt interdum nomina hominum putarentur nomina
 locorum, & è contrario. Secundo errabant, quia cum
 nescirent nomina ista, interdum plura copulabant in
 vnum corpus, & legebatur tanquam vnum nomen:
 interdum autem aliqua nomina diuidebant in plures
 partes, & sic iam non videbantur nomina Hebræa, sed
 Barbara, vel Sarmatica. Et de his duobus erroribus,
 patet magis in prologo sequenti. Sensuumque Barba-
 riam. Idest non voces solum erant Barbaræ factæ pro-
 pter corruptionem, sed etiam sententiæ. Proprie enim
 voces Barbaræ dici possunt: sententiæ autem nõ, quia
 sententia recipit animum concipientem, & intelligẽ-
 tem, & non respicit vocem: sic enim dicimus quãdam
 nomina Latina esse, alia Græca, alia Hebræa, alia Bar-
 bara, cum voces sint diuersæ. Intellectus tamen, & cõ-
 ceptiones eius eadem sunt apud omnes gentes, ideo
 nulla sententia vocatur Barbara. Interdum per cõ-
 parationem ad vocem, scilicet, quia sicut nos non in-
 telligimus nomina Barbara, eo quod sunt aliena a nobis:
 ita quando aliqua sententia in verbis nostri idiomatis
 fuerit tam in conuenienter ordinata, vt intelligi ne-
 queat, dicitur sententia Barbara. Et sic quando vnus
 non intelligit alium, vocantur ambo Barbari. Sic pa-
 ter 1. ad Corin. 14. Si ergo nesciero virtutem vocis:
 ero ei, cui loquar Barbarus, & qui loquitur mihi Bar-
 barus. Isto modo accepit hic Hieronymus. Nam li-
 ber iste erat scriptus sine punctis ad pausandum, an-
 tequam

Virgula
quid sit.

Coma quid
sit.

Cola quid
sit.

tequam ipse eum transferret de Hebræo in Latinum:
 vel potius erant posita puncta, sed non in locis conue-
 nientibus, & sic faciebant sententias non intelligibi-
 les, nunc autem ipse correxit illas debite punctuando.
 Apertius, & per versuum cola digererem. Idest ideo feci
 translationem istam, vt digererem. i. distinguere aper-
 tius. i. apertè per cola versuum. i. per membra versuum
 inextricabiles mores. i. pauas difficiles ad intelligen-
 dum, & siluam nominum. scilicet Hebraicorum, quæ confu-
 sa sunt vitio scriptorum, & etiam distinguerem Barba-
 riam sensuum. Dixit autem Hieron. quod distinguit li-
 brum istum per cola versuum. i. per versus. Vcatur. n.
 cola, vel cola membrum, quia in Græco cola mem-
 brum est. Et versus dicuntur membra, quia scri-
 ptura diuiditur per versus, sicut per quãdam membra,
 vel partes sententiarum. Sciendum autem, quod omnis
 distinctio sententiarum, quæ fit per pauas in pronun-
 ciando, vel per puncta in scribendo, potest vocari mẽ-
 brum, siue cola, quia qualibet distinctio talis facit
 vnum membrum sententiæ: specialius tamen distin-
 ctiones istæ, tam in pronuciando, quàm in scribendo
 acceperunt alia nomina quatuor, scilicet virgula, cola, co-
 ma, periodus. Et licet de eis plenè dicere ad aliũ perti-
 neat, dicendũ tũ breuissimè, quod virgula est punctus di-
 stinguens, vbi sententia nulla finita est, & multoties
 oportet poni istas virgulas, potissimè vbi sunt plura
 nomina adiectiua, vel substantia simul in eodem casu:
 non per appositionem coniuncta. Coma est punctus fi-
 niens sententiã, sed non ponitur in scriptura, vel pronun-
 ciatione, nisi ad complendum breuissimas senten-
 tias, & quasi detuncatas, & sic, quoniam aliqui loquuntur
 breuissimè vocantur comatici. Sic dicitur de Osea, quod co-
 maticus est, quia paucissimis verbis sententias explet.
 Sicut Hieronymus in Prologo Osee. Comaticus est,
 & quasi per sententias loquens. Cola vel cola dicitur
 punctus, qui ponitur ad complendum sententias maio-
 res, sed non ad complendum totaliter intentionem
 loquentis, & ista sunt puncta communia, per quæ di-
 stinguuntur versus. Periodus autem magis pertinet
 ad pronuciandum. quod ad scripturam, & fit in fine sententiũ
 magnarũ omnium completarũ. Hieronymus autem dixit
 hic, quod distinguit librum per cola, & non dixit virgulis,
 nec de comatibus, aut periodis, quia ipse loquitur hic
 solum de distinctione facta per versus: virgulæ tũ non
 distinguunt versus, quia quilibet versus finit aliqũ tenen-
 tiam magnam, aut parua: virgula tũ sententiã nullã
 finit. Nõ dixit etiam de comatibus, quia comata sunt
 membra parua sententiarum, quæ interdum minora
 sunt, quàm versus, sicut fit apud poetas, qui cum posuerint
 interdũ multos versus Pentametros, vel exámetros,
 concludunt in comate heroico, qui est, quasi medie-
 tas versus. Patet autem hoc in hymnis, & odis, vbi plerũ-
 que obseruantur ista. De hoc late declaratum est in
 Prologo primo. Biblię, qui est Epistola ad Paulinum
 c. 7. De hoc etiam in Prologo Galeato, & de hoc tangit
 Hieronymus in Prologo super Iob, qui incipit: Cogor
 per singulos. De periodis autem non dixit, quia
 periodus magis pertinet ad pronuciationem, quã ad

scripturę punctuationem, & tamẽ poterat dici adhuc
 large perodut, prout est punctus distinctus a colo, &
 comate in figura positus in fine completissime ora-
 tionis. noluit Hieronymus dicere de periodo, quia sic
 periodus continet interdum plusquam quatuor, vel
 quinque versus, & tũ ipse loquitur de distinctione fa-
 cta per versus, ideo solum dixit de distinctione ver-
 suũ per cola. Mibimetipsi, & meis iuxta Ismenium canens:
 si aures surdæ sunt cæterorum. Ridet hic ad id, quod ali-
 quis posset obijcere. scilicet in vanum Hieronymus tan-
 tum laborabat transferendo, & tam diligenter pun-
 ctuando libros istos, quia nullus vellet legere in eis,
 ipse autem dicit, quod si nullus voluerit legere, satis est, quod
 ipse, & sui. i. sui fratres, vel socii legerent, & sic saltem
 non esset labor inutilis, sicut faciebat Ismenius.

Sciendum autem, quod Ismenius significat duo, vno
 modo est proprium nomen poetę, alio modo est no-
 men fluminis. Accipiendo primo modo, dicitur quod
 Ismenius erat quidam poeta, qui faciebat versus mul-
 tos, & canebat, & tunc dicebat ipse, quod sibi ipsi caneret,
 si surdæ erant aures cæterorum, vel si cæteri nolebant
 audire. Ita Hieronymus transferebat, & punctuabat
 librum istum ad vtilitatem aliorum, & tamen si nul-
 lus vellet legere in eo, saltem ipse legeret. Accipiendo
 secundo modo Ismenius est fluminis in Græcia, apud
 quem Orgia Bacchi celebrabantur, & illa celebritas
 erat cum magno clamore, & quibusdam operibus
 insanorum, sicut ebrii concitati Baccho insanunt, &
 tunc aliqui clamabant celebrantes istam festiuitatem,
 alii vero videntes eos irridebant, & nolebant celebra-
 re eandem festiuitatem. Nam multi contemnebant
 Orgia Bacchi, vt ait Ouid. 4. Met. Et tunc est sensus, quod
 quamquam alii irrididerent Hieronymum laborantem
 in translatione libri huius, & punctuatione, & lege-
 re in eo nolent, ipse tamen legeret, sicut contingebat
 apud Ismenium in celebrantibus Orgia Bacchi. Vo-
 cantur Orgia festiuitas quædam celebrata Baccho, de
 qua mentio magna fit apud poetas, & in ista festiuitate
 faciebant viri, & femine opera stultorum in clamo-
 ribus, & alijs insanis, & hoc fiebat ad significandum
 quod Bacchus ille Deus faciebat homines furere. scilicet quan-
 do inebriantur. Et vocantur Orgia ab Orgia, quod est
 labor, quia laborabant homines in celebritate ista: si-
 cut qui vexantur in lætia. Vel dicebatur labor, quia ex-
 pletis laboribus terrę. scilicet collectione frugum, & vini
 fiebat ista festiuitas. Sic. n. dicit Aristot. 8. Ethic. quod post
 Autumnum collectis omnibus fructibus terrę contue-
 niebant homines antiquitus ad faciendum sacrificia,
 & festiuitates diis, in quo honorem diis præstabant, &
 sibi ipsis quietem acquirebant. Vel dicuntur Orgia,
 ab org, quod est bonum: ge, quod est terra, quasi bona
 terrę, quia de optimis fructibus terrę offerrebat in
 istis sacrificiis, & festiuitate Bacchi. De ista solennitate
 sæpe Ouid. in 4. Meta. & alijs libris, & Seneca in tra-
 gœdiis, & idem Ouidius in libris Fastorum. Hic tamẽ
 accipitur Ismenius pro poeta, & non pro fluuio, apud
 quem celebrabantur Orgia Bacchi, de quibus dictum
 est hic.

ALPHONSII
TOSTATI
EPISCOPI
AVLENSIS

IN PRÆFATIONEM SECUNDAM

D. Hierony. In Lib. Paralipomenon.

ENARRATIO.

EVSEBIUS Hieronymus, Domnioni, & Rogatiano suis in Christo Iesu, Salutem.

VSEBIUS. Iste est secundus Prologus Hieronymi super Paralip. quamquam dubium est de ordine ipsorum, & potius videretur, quod iste deberet præponi, & tamen in ordine non refertur, cum isti prologi a se invicem non dependent. Et dividitur in septem partes: quia primò captat benevolentiam, præponendo amicabilem salutationem. Secundò subdit modum, quo pervenit ad Sacre scripture perfectam investigationem ibi. *Quomodo Græcorum.* Tertio ostendit correctionem a se factam in lib. Paralip. translato a septuaginta Interpretibus necessariam esse propter Græcorum, & Latinorum codicum corruptionem, ibi. *Libere loquor.* Quarto ostendit cum lib. Paralip. apud Græcos vnicus sit, quare apud nos in duos libros suscepit divisionem, ibi. *Hic primum sciendum.* Quintò excitat lectoris attentionem ibi. *Deinde etiam illud attendendum.* Sextò dicit, quod quamquam non dubitaret in hoc opere se displiciturum, non formidavit illud facere propter Domnionis, & Rogationis orationem ibi. *Orationum itaque vestrarum.* Septimò dicit in hac translatione auferre dubitationis occasionem ibi. *Siquis in hac.*

Quare Hieronymus posuerit istum Prologum.
Quæst. I.

QVAERITUR circa primum ad quid posuit Hieronymus istum prologum in libro isto, cum iam aliū posuisset. Nam non consuevit ponere, nisi singulos prologos in singulis libris.

Respondendum, quod interdum ponit Hieronymus duos prologos in eodem libro, sicut patet super Gene. vbi primus est epistola Paulina: secundus est, qui incipit: *Desiderii mei.* Sic etiam fecit super Iob. Nam posuit vnum, qui incipit: *Cogor per singulos,* & alium, qui incipit: *Si autem fiscellam.* Sciendum tamen, quod quando Hieronymus præponit eidem libro duos prologos facere pro libro isto, quia bis eum scripsit. Nam prius cum liber Paralip. esset apud Græcos ex translatione septuaginta Interpretum valde corruptus, correxit eum Hieronymus. transferens in Latinum, & apposuit aliqua, quæ habebantur in Hebræo, & non habebantur apud Interpretes. Alia autem erant apud Interpretes, quæ non erant in Hebræo, & ista designavit Hieronymus. quibusdam signis. Nam illa, quæ erant in Hebræo, & deficiebant in septuaginta Interpretibus designavit quibusdam asteriscis, qui erant figuræ rubre in modum astrorum, quæ autem habebantur plus apud Interpretes, quam in Hebræo, designavit quibusdam virgulis transversis, quæ obeli vocantur, ad confodiendum illa, quasi superflua essent, postea autem Hieronymus videns, quod non sufficiebat corrigi litteram septuaginta Interpretum, sed oportere fieri translationem

tionem de Hebræo in Latinum, transfudit sic omnes libros sacre scripturæ. De ista autem duplici translatione, quantum ad librum Paralipomenon patet ex prologo. Nam in principio eiusdem, & quasi per totum loquitur Hieronymus de translatione facienda de Hebræo in Latinum, excusando se contra æmulos, & probando translationem esse necessariam, postea autem in fine prologi ad excusandum se de invidia contra septuaginta interpretes allegat, quod ipse quædam translationem septuaginta interpretum corruptam nimis apud Græcos transfudit in Latinum, & correxit illam, ideo oportet, quod hic sint duæ translationes, scilicet, vna facta de Hebræo in Latinum. Alia autem facta de Græco in Latinum, & in ista secunda fuerunt emendati codices septuaginta interpretum, qui corrupti erant. Pro istis autem duabus translationibus fecit Hieronymus duos prologos. Nam pro prima, in qua correxit translationem septuaginta interpretum fecit prologum istum. Pro secunda autem translatione de Hebræo in Latinum fecit prologum præsentem. Quod autem præcedens prologus fuerit pro translatione de Hebræo in Latinum patet: quia in principio eius dicit Hieronymus, quod si septuaginta interpretum editio maneret integra, frustra iuberet ei Chromatius volumina Hebræa Latino sermone transferre, ergo videtur quod hoc ei iubebat: & istud ipse excusatus est. Secundo patet, quia postea in eodem prologo probat multa testimonia allegata a Christo, & Apostolis de veteri Testamento deficere in libris septuaginta interpretum, & concludit, Ad Hebræos igitur revertendum est, unde, & Dominus loquitur, & Apostoli exempla præsumunt: ergo videtur quod ipse volebat transferre de Hebræo, cum probet ibi necessitatem translationis faciendæ de Hebræo in Latinum. Tertio patet, quia postea dicit ibidem: Caterum memini editionem septuaginta translatorum, olim de Græco emendatam tribuisse me nostris. Ergo in prologo illo non loquebatur, nec principaliter agebat de emendatione translationis interpretum, cum incidentaliter illam inducat, & se olim dicat illam fecisse. Quarto patet, quia dicitur ibi postea: Et quod nunc Dibrehaïamim, id est, verba dierum interpretatus sum, &c. Ergo videtur, quod olim ipse fecerat emendationem septuaginta interpretum Paralipomenon, nunc autem dicit se facere aliam translationem, ideo necesse est, quod illa fuerit de Hebræo in Latinum. De isto autem prologo, quod fuerit factus quando Hieronymus correxit translationem septuaginta interpretum vitiatam, patet, primo quia infra dicitur: Vbiunque videris asteriscos radiare in hoc volumine, constat tamen, quod in Paralipomenon translato de Hebræo in Latinum, quem nos habemus: nulli asterisci, nec obeli sunt, ergo loquitur de emendatione translationis interpretum, quam correxit asteriscis, & obelis, quia sic oportebat, ut infra patet. Secundo patet, quia dicitur infra, quod vbi apparuerit asteriscus sciamus additum de Hebræo, quod in Latinis codicibus non habetur, & tamen in translatione quam fecit de Hebræo in Latinum, Hieronymus nihil addidit de Hebræo: sed totum, quod erat in Hebræo posuit, & nihil aliud: ergo videtur, quod loquitur de emendatione translationis septuaginta interpretum, quæ defectuosa erat in quibusdam, & oportuit suppleri ex Hebræo, & ibi positi fuerunt asterisci. Tertio patet, quia dicitur infra, quod vbi obelus est, significat quod septuaginta interpretes addiderunt, & in Hebræis voluminibus non legitur: & tamen translatio ista, quam nos tenemus, & quam nunc fecit Hieronymus nihil habet mixtum de translatione septuaginta interpretum, sed quicquid est in ea, etiam est in Hebræo, ut patet

Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

si comparatur liber iste ad librum aliquem Hebræum, quia reperientur omnimodo similes, ideo loquitur ipse de translatione septuaginta interpretum corrupta, quam emendavit.

An prologus iste sit Beati Hieronymi.
Quæst. II.

QVAERITUR vterius de isto prologo, an sit Beati Hieronymi, & quare ponitur hic. Ad primum dicendum, quod iste prologus est Beati Hieronymi, quod patet primo ex principio eius, cum dicitur: *Eusebius Hieronymus Domnioni, & Rogatiano suis salutem.* Ergo Hieronymus mittebat istam epistolam. Secundo patet, quia in prologo isto agitur de emendatione translationis septuaginta interpretum, ut patet infra, & tamen istam emendationem ipse fecit, ut patet præcedenti prologo, cum dicitur: *Caterum memini ad translationem septuaginta translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me nostris.* Et in isto prologo scribebat ipse principaliter pro translatione ista.

Ad secundum dicendum, quod iste prologus non erat hic necessarius, quia in eo solum agitur de emendatione translationis septuaginta interpretum, & tamen translatio ista, cui præponitur in libris nostris non est septuaginta interpretum, cum nihil iam de illis habeamus, sed est translatio facta de Hebræo in Latinum, ideo non consonat ei, sed potius aliqui non nimis aduertentes habent occasiones errandi in prologo isto, quia dicitur in eo de asteriscis, & obelis positis in hoc libro, & ipsi putant, quod debent esse in hac translatione nostra, & errant: & cum non reperiant eos, putant etiam translationem istam corruptam esse apud nos, sed falsum est, quia asterisci, & obeli non positi fuerunt a Beato Hieronymo in aliquo librorum, quos transfudit de Hebræo in Latinum, quia nec opus erat, nisi in fine libri Esther, & in medio libri Danielis, vbi quosdam posuit asteriscos eo quod in Hebræo Esther addidit quædam, quæ in vulgata editione habentur, & in Hebræo non, nec apud aliquos interpretes. In Daniele autem addidit aliqua, ex Teodotionis libro, quæ in Hebræo non habentur. Obelos autem nunquam posuit, & ob hoc prologus iste non est necessarius, sicut præcedens, quia præcedens pertinet ad translationem de Hebræo in Latinum, quam nos tenemus: & ex hoc sequitur, quod prologus præcedens, scilicet, Si septuaginta interpretum: habeatur in omnibus Bibliis: iste autem non habebatur in omnibus, sed in rarissimis, tanquam non necessarius: & ita ipse Hieronymus asserit se usum fuisse illo prologo, & non isto super librum istum, ut patet in libro secundo contra Ruphinum, vbi ait in libro temporum primo, Paralipomenon, qui Hebræicè Dibrehaïamim dicitur ad Sanctum Chromatium Papam præfatiuncula vsus sum: Si septuaginta. De isto autem prologo non facit aliquam mentionem: fuit tamen vtiliter præponi eum huic libro, quia mentionem facit de emendatione huius libri olim a Hieronymo facta, ut si contingat alicui ad manus euenire translationem interpretum emendatam, sciat illam esse septuaginta interpretum a Hieronymo emendatam, & traditam Latinis: sciatque distinguere eam ab ista, quam nunc habemus.

Secundo prodest, quia adiuvat, & declarat, quædam, quæ habentur in præcedenti prologo: nam ibi dicitur, quod Hieronymus interpretatus est librum istum propter maximam corruptionem, quæ erat in libris nostris, hic autem declarat, illam corruptionem magis qualiter facta fuerit

C errore

errore libratorum nostrorum coniungentium saepe plura nomina in vnum, & interdum diuidentium vnum nomen in plura, & non punctuantium sententias per versus in locis debitis, vt patet infra tertio, prodest, & magis iste prologus, quia colligit aliqua dubia pertinentia ad librum istum, quae non ablata fuerunt praecedenti prologo, & sunt duo. Primum est, quare iste liber sit apud Latinos diuisus, cum apud Hebraeos sit vnicus, quod determinatur infra in versu illo: Hoc primum sciendum. Secundum dubium est de significatione nominum: quia in libro isto sunt plura nomina Hebraea, quae interdum putantur esse nomina hominum, & sunt locorum, vel regionum: & e contrario. Et tradit circa hoc cautelam addens, quod in libro isto contineatur maxima G eruditio scripturarum ibi in versu illo. Deinde etiam attendendum.

An iste prologus debeat esse post praecedentem. Quasi. III.

QVAERITUR vterius, an prologus iste debeat esse post praecedentem, vel e contrario. Respondendum, quod non potest conuenienter designari ratio ordinis inter prologum istum, & praecedentem, eo quod isti non sunt partes alicuius vnus rei, quae habeant inter se ordinem cuiusdam connexionis, sed sunt duae epistolae missae diuersis temporibus, & ad diuersas personas. Nam praecedens prologus fuit epistola quaedam distincta, quando Hieronymus translulit librum istum de Hebraeo in Latinum. Iste autem prologus fuit quaedam epistola missa, quando Hieronymus correxit translationem septuaginta interpretum vitiatam apud Graecos, & translulit eam in Latinum: etiam sunt diuersae personae, ad quas dirigebantur istae epistolae: nam praecedens prologus dirigebatur ad Chromatium Papam: iste autem dirigitur ad Domnionem, & Rogatianum Episcopos; vt patet ex principijs eorum: poterat tamen assignari ordo inter istos prologos ex habitudine temporis, in quo scripti fuerunt: & tunc dicendum, quod iste prologus deberet praecedere ad alium praecedentem, quia iste fuit pro emendatione septuaginta interpretum, & ille fuit pro translatione de Hebraeo in Latinum: prius tamen fuit translationis septuaginta interpretum emendatio, quam translatio de Hebraeo in Latinum, quod patet praecedenti prologo. Nam dicitur: Ceterum memini editionem septuaginta translatorum, olim de Graeco emendatam tribuisse nostris: Ergo quando dicebat illud iam emendauerat translationem septuaginta interpretum. Item patet, quia ibi dicitur immediate, & quod nunc Dibrehaiaim, id est, verba dierum interpretatus sum. Ergo tunc quando ista dicebat, translulerat de Hebraeo in Latinum, & prius emendauerat septuaginta interpretum translationem, non tamen fuit hic obseruatus iste ordo, sed potius ordo dignitatis, scilicet, quod prologus praecedens quamquam tempore posterior fuerit, magis tamen ad librum istum pertinebat, & ob hoc erat dignior, ideo praepositus fuit. Circa primum dicitur. Eusebius Hieronymus. Ista est prima pars in qua ponitur saluatio, & praeposit Hieronymus nomen suum, scilicet, Eusebius Hieronymus. Sed aliquis dicit quomodo dicitur hic Eusebius Hieronymus? Quidam respondent, quod litera corrupta est, & debet dici Eusebio Hieronymus: ita quod ponatur in datiuo. Et erit sensus: Hieronymus mittit salutem Eusebio. Sed dicendum, quod falsum est, quia ille, cui mittitur epistola non est Eusebius, sed Domnion, & Rogatianus, vt patet ex litera cum di-

citur: Eusebius Hieronymus Domnioni, & Rogatiano suis. Dicendum ergo, quod Eusebius debet esse in nominatiuo, & est nominatiuus Hieronymi, & vocabatur duobus nominibus simul. Sic enim consuetudo erat apud Romanos antiquos, quorum quidam tria, vel quatuor nomina habebant, & omnibus illis nominabatur simul, sicut dicitur Terentius Varro, vel Marcus Tullius Cicero, & sic de alijs: sic autem Hieronymus Eusebius: vnde in aliquibus epistolis suis vtitur isto modo scribendi, vt patet in epistola ad Oceanum, quae incipit: Eusebius Hieronymus Oceanum suo salutem. Domnioni, & Rogatiano suis. Id est, Suis amicis, vel patribus: quia isti erant duo Episcopi. In Iesu Christo salutem. Mittit eis salutem in nomine Christi, vel optat eis salutem, quae a Christo est. Nam quaedam salus est, quae sine Deo est, vt cum quis ad mala efficiendum potens, & sanus est, cui multo vtilior aegritudo foret. Salus autem, quae est in Christo, est secundum quam homo valet interius ad omnia opera bona, iuxta illud: Cum infirmus sum, tunc demum sanior sum, & talis distinctio etiam est in pace: quia quaedam pax est, quae bona non est, quia mundus illam dat. Alia est autem pax a Deo: sic enim Christus dixit Ioan. 14. cap. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Et ideo Apostolus quandocumque mittebat aliquibus pacem, loquebatur de pace Christi, iuxta illud: Et pax Dei, quae exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras: & iterum, Pax Christi exultet in cordibus vestris ad Philipenses quarto. & ad Colossenses tertio. Ideo Hieronymus misit salutem in Christo.

Quomodo Graecorum historias magis intelligunt qui Athenas viderint, & tertium Virgilij librū qui a Troade per Leucatem, & Acroceraunia ad Siciliam, & inde ad Ostia Tyberis nauigauerint. Ita sanctam scripturam lucidius intuebitur, qui Iudaeam oculis contemplatus est, & antiquarum vrbiū memorias, locorumque, vel eadem vocabula, vel mutata cognouerit. Vnde & nobis curae fuit cum eruditissimis Hebraeorum hunc laborem subire, vt circumiremus prouincias, quam vniuersae Christi Ecclesiae sonant. Fateor enim mi Domnion, & Rogatiane charissimi, nūquam me in diuinis voluminibus proprijs viribus credidisse, nec habuisse opinionem meam: sed ea etiam, de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum: quanto magis de his, super quibus anceps eram? Denique cum a me nuper literis flagitassetis, vt vobis Paralipomenon Latino sermone transferrem de Tyberide legis quondam auctorem, qui apud Hebraeos admirationi habebatur, assumpsisti: & contuli cum eo a vertice, vt aiunt, vsque ad extremum vnguem; & sic confirmatus ausus sum facere, quod iubebatis.

Quomodo

Quomodo Graecorum. Hic ponitur secundum in quo Hierony ostendit qualiter peruenit ad sacrae scripturae perfectā inuestigationem: & hoc demonstrat in duobus. Primo in locorum terrae sanctae peragracione. Secundo in frequenter dubiorum interrogatione, ibi. Fateor enim. Circa primum dicitur, quod Hierony habuit certitudinem de sacra scriptura, perambulando loca omnia terrae sanctae: nam sacra scriptura Veteris Testamenti loquitur semper de terra Chanaan, in qua habitauerunt Iudaei nominando vrbes, & flumina, & montes, & prouincias terrae illius, & potissimē in libro isto vbi multitudo locorum terrae illius ponitur. Qui autem non viderunt illa loca, habent cōceptum quasi confusum, quādo narrantur historiae illorum locorum, sicut cum quis audit historiam de aliquo viro, quem nō nouit visu, vel fama, ideo vt quis habeat determinatissimum conceptum circa talia, requiritur quod viderit oculis suis illa loca. Ideo Hierony, qui translaturus erat de Hebraeo in Latinum, vt plenissimē intelligeret ea, quae transferebat, quia sic opus erat: oportuit, quod omnia ista loca videret, de quibus scripturus erat, & ad hoc accepit aliquos peritissimos Hebraeorum, & cum eis discurreret per totam terram Chanaan, vt videret omnia illa loca, & certificaretur de dispositione eorum, in quo profecto fuit magnus labor, & magna sollicitudo Hieronymi de scienda veritate, cū vix aliquis modernorum discurrere vellet per decem leucas, vt cognosceret quae loca erant illa, de quibus in scriptura dicitur, nisi forte alia occasione ageret. Et in hoc valde laudandus est Hieronymus, quod ad vtilitatem posterorum, quibus Bibliam translulit, tam graues labores sponte assumpserit. Ad probandum autem, quod valde vtile erat discurrere per omnia ista loca ad intelligentiam sacrae scripturae, inducit duo exempla, & primum est, quod sequitur, scilicet. Quomodo Graecorum historias magis intelligunt qui Athenas viderint. Id est, Siquis legat historias Graecorum, melius intelligit illas, si viderit Athenas, quā si non viderit. Fuerunt enim olim res gestae Graecorum excellentissimae, & potissimē, quia a multis scriptoribus laudatae sunt, vt ait Sallustius in Catilinario. Inter vrbes autem Graecorum Athenarum ciuitas principatum quondam obtinuit in dominio, florebat etiam super alias vrbes propter studiorum excellentiam, quia ibi antiquitus fuit tota sapientia Graecorum, & fere totius orbis, ideo in historijs Graecorum nulla ciuitas famosior est, quā Athenarum, & si quis viderit dispositionem eius, & situm, & regionem adiacentem: melius intelligere poterit historias Graecorum, quā alius. Ciuitas Athenarum quondam vocabatur acta, id est, litoralis, quia prope litus maris ciuitas illa est: postea autem vocata est Athenae pluralitate ex nomine cuiusdam Deae, quae vocatur Minerua, vel Pallas, quae in Graeco Athina dicitur: Vel dicuntur Athenae, id est, immortales, quasi athenatos ab a, quod est sine, & thanatos, quod est mors, quasi sine morte. Et sic dicimus agios athanatos, id est, sanctus immortalis. Vocatur autem ista ciuitas immortalis, propter famam eius florentem in aeternum propter studia literarum, quae ibi erant. De nomine autem ciuitatis huiusmodi alibi dictum est in Exodo, de quo August. late 18. de Ciuitate Dei, vbi introducit contentionem, quae fuit inter duos Deos Gentilium, scilicet, Palladem, & Neptunum Deum maris, ex cuius nomine ciuitas vocaretur, & de votis virorum, & foeminarum, & de condemnatione foeminarum. Et tertium Virgilij librum. Istud est secundum exemplum ad probandum praedicta, & est sensus, quod melius intelligit tertium librum Virgilij illi, qui nauigauerint a Troade per Leucatem vsque ad Ostia Tiberis, quā illi, qui non nauigauerunt. intelligitur de tertio libro Aeneidos, & quamquam fecerit alios libros Virgilius, tamen loquitur Hierony de libro Aeneidos, quia ille fuit praecipuus inter libros Virgilij. Pro quo sciendum, quod Virgilius fecit tres libros, scilicet, Bucolicorum, Georgicorum, & Aeneidos. Primum autem, scilicet, Bucolicorum est liber eclogarum, & continet decem eglogas, & incipit, Tityre tu Parule, & loquitur ibi de collocacone pastorum, introducens laudes Octauiani. Liber Georgicorum continet quatuor libros, in quibus tractat Virgilius de cultura terrae, & differētia seminum, & temporibus seminandi, & colendi singula, & incipit: Quid faciat letas segetes. Alius est liber Aeneidos, in quo agitur de laudibus Aeneae, & de bello Troiano; & de aduentu Aeneae in Italiam, & de bellis eius ibidem, & de uatione Romanorum, & incipit: Anna, virumque cano. Et continet libros duodecim. Fuit autem liber Aeneidos, excellentior inter ceteros libros Virgilij; ideo locutus fuit hic Hieronymus de illo per excellentiam, dicens de tertio libro Virgilij: non addens an fuerit tertius Georgicorum, vel tertius Aeneidos. Alia etiam ratio fuit, quia scientibus aliquid in libris Virgilij manifestum erat, quod de tertio loqueretur: cum dicitur hic de aduentu de Troade in Italiam. Nam in libro Georgicorum non continentur aliquae historiae, sed solus terrae cultus, in libro autem Aeneidos continentur bella multa, & primum est Troianum. Et dicitur hic de tertio libro Aeneidos, & non de alijs: quia in illo continetur nauigatio facta de Troade vsque in Italiam. Nam in primo libro ponitur aduentus Aeneae per mare vsque in Chartaginem, vbi regnabat Dido Regina. In secundo libro ponitur, quomodo Aeneas ad preces Didonis, retulit omnia gesta belli Troiani vsque ad fugam de Troade. In tertio continetur tota nauigatio sua, quae fuit a Troade vsque ad Chartaginem Africanam, & pericula, quae in mari habuerit: & ibi ponuntur loca, per quae transferit, ideo si quis nauigauerit a Troade vsque ad Ostia Tiberis, melius intelligit librum illum tertium Virgilij, quā qui non nauigauerit per loca illa, eo quod in itinere illum nauigationis continentur omnia loca, quae habentur in libro tertio Aeneidos, per quae fertur transisse Aeneas, vel illa reliquisse ad dextram, aut ad sinistram. In ceteris autem nouem libris Aeneidos quid contineatur, non expedit nunc dicere, sed qui libet per se videre poterit.

Qui a Troade per Leucatem & Acroceraunia ad Siciliam, & inde ad Ostia Tiberis nauigauerunt. Ista loca sunt in medio nauigationis inter Troiam, & Italiam, & Ostia Tiberis: vocatur enim Troas ipsa ciuitas Troiana, vel potest accipi pro illa prouincia tota adiacenti ciuitati Troiana. Et aliquando vocatur Troas, quia in ea continetur excidium Troianae vrbs: & ab ista vrbe coepit nauigatio Aeneae, de qua loquitur hic Hieronymus, & habetur in tertio libro Aeneidos. De Troade dicit Isidorus decimo quarto Etymolog. De Troa quod Troas est regio superiecta ab Aquilone Galatiae: a Meridiano Licaoniae, ab Oriente adharet Lydiae, ab Occidente Hellepontico mari finitur: & sic est Troas in principio Asiae, scilicet, in parte Occidentali eius iuxta mare. De Leucate autem dicendum, quod est quoddam promotorium apud vrberem Neapolim in quo Apollinis Aetij templum fuit, vt ait Isidorus Etymolog. lib. 14. De hoc etiam Virgilius tertio Aeneidos ait, Mox Leucatem nimbo sa cacumina montis, Et formidatus nautis aperitur A pollo. Est autem promotorium istud Leucatis valde famosum inter Poetas, de quo saepe Virgilius, & Ouidius. Alph. Toit. In Lib. I. Paralip.

De noie ciuitatis Athenarum.

De Troa de ciuitate.

Cap. 8.

Vocantur autem Acroceraunia montes fulminati, & F dicuntur ab acros, qd est mons: & ceraunos, quasi mōtes fulminati: & dicit Isidorus Etymolog. 14. Acroceraunia mōtes propter altitudinem, & ictus fulminum appellantur. Alio modo possunt vocari Ceraunia per cōpositionem, scilicet, a creos, quod est cornu, & amnis, i. aqua quasi amnes cornuti, & dicitur tunc Acroceraunia exaltationes, vel commotiones aquarum: vbi fit maxima eleuatio earum per modum cornuū, vel dicuntur Acroceraunia saxa eminentia in mari ad instar cornuum, & ibi illiduntur aquæ: & resiliunt in altum, & fiunt magni fluctus: de hoc Ouidius Metamorph. 14. scilicet,

Saxa fugit dextra prærupta Ceraunia parte.

Per cōpositionem autem cum acros, quod est mōs G dicimus Acroceraunia scopulos magnos, & cacuminatos in mari, & secundum Isidorum 14. Etymolog. sunt inter Armeniam, & Hyberniam. Acroceraunia autem sic accipitur: hic dicitur esse scopuli in mari, apud quos fiunt magnæ vnda: & apud illa Ceraunia, vel Acroceraunia transiit Aeneas veniens de Troade. De hoc Virgilius 3. Aeneidos ait:

Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta:

Vnde iter Italiam cursusque breuissimus vndis.

Venit etiam in navigatione ista Aeneas ad Siciliam, quæ coniuncta est Italia, & dicitur Sicilia a Siculo Rege, cum prius vocaretur Sicania a Rege Sicano, & sic aliquando vocatur apud Poetas, sic vt patet per Virgilium, scilicet,

Sic tibi cum fluctus subterlabere Sicanos:

Doris amara suam non intermiscet vndam.

Vocata fuit etiam terra ista Trinacria prius, & sic vocatur multoties apud Poetas: & est Trinacria nomen Græcum, & dicitur a tris, quod est tres, & a cros, quod est mons, quasi habens tres mōtes, scilicet, præcipuos, scilicet, Pelorum, Pachinum, & Lilibæum, vt ait Isidorus Etymolog. 14. & dicitur Triquadra, idest, habes tres quadras, quia diuisa est in tres quadras per tres montes illos, & Africum mare prospectans, in cuius parte quadā, Scylla, & Charibdis sunt duo marina pericula in freto eius medio, quo Sicilia ab Italia diuiditur: nam Siciliam, & Italiam eandem terram continentem iussit Sallustius asserit, & Solinus in Polyhistor. fuisse tamen impetu maris in loco Scyllæ, & Charibdis diuisam: vbi nunc angustissimum fretum est. Est autem ibi Scylla, quæ naues confringit: Charibdis autem, quæ illas absorbet: de illa dicit Isidorus 13. Etymolog. Scyllam accolere saxum eminent in mari appellat, simile celebratae formæ procul visentibus: vnde & monstruosam speciem fabulæ illi dederunt: quasi formam hominis capitibus succinctam caninis, quia collisi illic fluctus latratus caninos videntur exprime: fuit autem duplex Scylla apud Poetas, quædam fuit filia Regis Nisi, quæ furata est crinem aureum eius ob amorē Minois Regis Cretenfis, & postea versa est in Cirim, siue Landam; cuius historiam ponit Ouidius Metamor. Alia fuit Scylla filia Phorci, quam dilexit Glaucus Deus marinus, & mutata est in monstrum marinum; de hoc Ouidius Metamor. 14. Charibdis autem est marinum periculum apud Scyllam, sic dicta, quia gurgitibus occultis nauem absorbeat: est enim ibi mare vertiginosum, & lanata nauigia in profundum merguntur. Dicitur autem Charibdis, quasi carinas abdens, idest, abscondens: Scylla autem a cieo, idest, moueo: quia apud saxum Scyllæ fit magna commotio fluctuum, & dicitur vsque ad Ostiam Tiberis, quia ibi est portus, per quem venientibus per mare est transitus cum nauigijs vsque Romam per ipsum flumini Tyberim, & vocatur Ostia Tyberis, quia per locum illum intrat Tyberis in mare, vel quia loci

illum intrant nauæ de mari ad terram, vt veniāt Romam per Tyberim. Et ibi est ciuitas quadam, quæ vocatur Ostia, & inde dicitur Episcopus Ostiensis, qd Pontifici consecrat. Tyberis aut fluius est, qd de alpiibus veniēs per mediū vrbis Romæ labitur, qui prius Albuladicebatur ab albedine aquarum, quia propter niues liquefactas, & propter terram, per quam transit aqua, contrahat albidum colorem; postea tamen a Tyberio Rege Romano, qui in fluiuium illum cecidit, & exiuit, Tiberis nomen accepit. De hoc Isidorus Etymolog. 13. Sed aliquis dicit: quare dicitur hic, quod melius intelligit tertium librum Virgilij ille, qui nauigauerit a Troade per Leucatem, & Acroceraunia vsque ad Siciliam, & ad Ostiam Tiberis, quàm ille, qui non nauigauerit: nam in tertio libro Aeneidos non fit tractatus de nauigatione Aeneæ vsque ad Ostiam Tiberis, sed solum de nauigatione eius a Troade vsq; Chartagine, vbi erat Dido: nam ibi erat Aeneas, quando enarrabat omnia illa pericula, quæ habentur in tertio, & etiam postea. Quartus liber Aeneidos agit de illis, quæ facta sunt a Didone, & sorore sua Anna propter præsentiam Aeneæ. Quintus autem agit de recessu Aeneæ de Chartagine, & nauigatione in Siciliam. Sextus autem de descensu eius ad inferos cum Sibylla. Septimus vero dicit de introitu Aeneæ in Italiam per Ostiam Tyberis. Respondendum quod hoc potest stare propter duo. Primo, quia licet in tertio libro Aeneidos agatur de nauigatione Aeneæ, quæ terminata

H est pro tunc in Chartagine Africana, tamen antequam veniret Chartagine, accessit iuxta Italiā, & tñ impetu ventorum, & magnis turbationibus Pelagi dimulsus est ab Italia, ne introiret in Ostiam Tyberis, & coactus est redire in Chartagine Africanam, vt patet in primo, & tertio Aeneidos. Nam dicit in eodem tertio:

Prouehimur Pelago vicina Ceraunia iuxta,

Vnde iter Italiam cursusque breuissimus vndis.

Patet etiam in eodem tertio, quod accesserit Aeneas vsque ad Siciliam, & erat iuxta Italiā, & tñ coactus est redire Chartagine, & sic in relatione nauigationis suæ facta coram Didone Regina, quæ habetur in eodem tertio Aeneidos, fere continentur oia loca nauigationis, qd sunt a Troade vsque ad Ostiam Tyberis. Ideo recte posuit hic Hierony. qd qui nauigasset a Troade vsque ad Ostiam Tyberis, melius intelligeret tertium Aeneidos, qd alij. Secundo potest dici, qd quamquā non nauigasset Aeneas a Troade vsque ad Ostiam Tyberis, nec contineatur tota ista nauigatio in tertio Aeneidos, tamen cōtinetur maxima pars eius, ideo cum sit nauigatio solita de Troade ad Ostiam Tyberis, dicitur qd nauigauerit a Troade vsq; ad Ostiam Tyberis, qd sciet melius librum tertium Virgilij, eo qd in nauigatione ista continentur oia loca, per quæ Aeneas transiit, de quibus in prædicto tertio fit mētio, & etiā aliqua alia, non ponit aut Hieronymus præcisè de nauigantibus a Troade vsq; ad locū illum, qd propinquior est Italiæ, ad quem Aeneas accessisse refertur in eodem tertio, quia vsque ad locum illum nō est perfecta nauigatio; quia Aeneas nōdum assecutus portus Italicos, repulsus est impetu ventorum, & coactus est redire in Chartagine Africanam, & vsque ad Ostiam Tyberis est perfecta nauigatio a Troade, ideo de illa dixit: Ita sanctam scripturam lucidius intuebitur, qui Iudeam oculis contemplatus est. Hic concludit intentionem suam ex duobus exemplis præpositis, idest, quod clarius intelligit sacram scripturam ille, qui vidit loca Iudææ, quàm qui nō vidit ea, accipitur autem Iudæa dupliciter, vno modo propriè pro terra illa, quam tenuit tribus Iudæ, & tunc est vna de duodecim fortibus factis in terra Chanaan, & est ad partem Meridianam eius. De numero aut ciuitatum antiquarum terræ illius, patet Iosue 15.

De summo Tyberis. prius Albuladicebatur.

Secundo modo accipitur largè pro tota terra, quam possederunt Hebræi: & tunc intelligitur fere de tota terra Chanaan, quia illa tota diuisa est in duodecim sortes computando duas sortes, & dimidiam, quæ erat extra terrā Chanāā ultra Iordanem vbi erant Gad, & Ruben, & dimidia tribus Manasse: de his fortibus Iosue 13. vsque ad 20. cap. Cessit autem fere tota terra Chanaan in possessionem Hebræorum. Nam licet tota fuerit diuisa in sortes, vt patet Iosue 13. Tamen nō fuit tota tradita eis in possessionē, quia quandā partē tenuerunt Philistini, & quidam alij Chanæi semper: isto modo accipitur pro eodem Iudæa, & terra Israel, vt patet Psal 75. Notus in Iudæa Deus, in Israel magnū nomen eius. Et ibi Iudæa, & Israel accipiuntur pro eodem: & est replicatio sententiæ per alia verba, sicut sæpe in carminibus solet fieri. Hoc modo accipitur hic Iudæa pro tota terra Hebræorum, quia alias non sufficienter intelligeret aliquis sacrā scripturam videndo omnia loca Iudææ, primo modo sumptæ, quia in sacra scriptura non solum ponuntur loca fortis tribuum Iudæ, sed etiam omnium aliorum tribuum vndecim, vt patet in Iosue a cap. 13. vsque ad 20. & etiā in oibus fere alijs libris fit mētio de locis aliarū tribuum, & sic Hiero. non solū perambulauit loca tribus Iudæ, sed et omnia, in quibus habitauerant alie tribus Hebræorum, vt patet infra cum dicitur. Nobis cura fuit cum euditisimam Hebræorum hūc laborem libere, vt cum cauerem provinciam, quam vniuersæ Christi Ecclesiæ sonant. Ex quo patet, qd etiā nomina locorum, quæ erāt in tribu Iudæ, quæ fuit, & etiam locorum, quæ erant in fortibus aliarum tribuum: ideo oportet, quod Hiero. peruagaretur omnia loca duodecim tribuum, scilicet, totam terram Chanaan. Et antiquarum urbium memorias. Idest, Qui cognouerit memorias antiquarum urbium terræ Chanaan, melius intelliget sacram scripturam. Dicitur autem hoc, quia quando aliquis iret ad aliquam urbem terræ Chanaan, diceretur sibi, ista est ciuitas, quæ olim vocabatur tali nomine, & in quā facta sunt talia, vel talia, quæ enarrantur in scriptura: & tunc melius intelligeret audiens historias illas, cum reduceret ad memoriam, contemplato loco illo, in quo ista acciderant. Locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognouerit. Idest, Qui ambulauerit per omnia loca terræ Hebræorum, & scierit nomina omnium ciuitatum, quorum quædam permancebant, sicut ab antiquo fuerant imposita, & alia iam mutata erant: intelligeret bene sacram scripturam. Nam non differt, quod nomina ciuitatum antiquarum, quæ habentur in scriptura manerent, vel mutata essent, dum tamen ille, qui perambulare loca illa, cognosceret quomodo vocabantur illæ ciuitates antiquitus, quorum nomina iam mutata erant. Et sic quando Hieronymus perambulauit terram illam reperit plurimarum urbium nomina mutata: & tamen illi eruditissimi Hebræi, qui cum eo ibant, dicebant sibi ista ciuitas vocabatur taliter antiquitus, & sic cognoscebat de omnibus vrbibus terræ Chanaan, quæ habentur in scriptura, quales essent situs earum, & dispositiones. Vnde, & nobis cura fuit. Idest, Quia non poteram aliter perfectam, & certam habere cognitionem in sacra scriptura, nisi discurrerem per omnia loca terræ Chanaan: suscepi hanc curam, vt totam illam circundarem, & perambularem. Cum eruditissimis Hebræorum. Ambulauit Hiero. totam terram Chanaan cum Hebræis eruditissimis: nam in terra Iudææ adhuc manebant aliqui Hebræi tempore Hieronymi: & quia Hiero. erat vir clarissimus propter sapientiam, & sanctitatem, & fauebat sibi omnes principes, & magni domini: poterat ipse habere multos de Hebræis, qui cū eo perambulare totam terram Chanaan: & isti ibāt cum eo,

A vt ostenderent sibi omnia loca, & dicerent, iste locus vocabatur olim sic, & postea mutatum est nomen eius ex tali causa. Et dicitur, quod ambulauit cum Hebræis eruditissimis, potest tamen intelligi, quod erant eruditissimi in historijs secularibus, quia tales poterant scire de omnibus gestis terræ illius, & de mutatione nominum locorum, & quare talis mutatio facta est. Vel intelligitur, quod erant eruditissimi in libris sacris, vt quodocumque venirent cum Hieronymo ad aliquam urbem, scirent sibi dicere ista est ciuitas, de qua dicitur in tali loco scriptura, & per concordantias satis erudiretur Hieronymus. Hunc laborem subire, vt circuiremus provinciam. Magnus labor fuit, quod Hieronymus circuiret totam provinciam Iudææ, & perambulare singula loca, vt haberet scientiam sacra scriptura: Iustrauit igitur omnia ista loca, vt dictum est, in quo apparet quod maius desiderium sciendi sacram scripturam fuit in ipso, quàm in aliquo nostro, quia nullus nunc tantum laboraret, vt haberet cognitionem etiam totius sacra scriptura. Quod vniuersæ Christi Ecclesiæ sonant. Idest, Transiret provinciam totam, de qua fit mētio in sacra scriptura: Non est autem intelligendum, quod perambulauit Hieronymus omnia loca, de quibus habetur in sacra scriptura, quia oportet, quod perambulasset Aegyptum, & Chaldaeam, & multas regiones Orientis, & Occidentis: cum in sacra scriptura fiat mētio de multis regionibus, sed pertransiit solum Hieronymus provinciam terræ Chanaan, in qua habitauerunt duodecim tribus, omittendo omnes alias provincias, & regna, quia potissima mētio, quæ fit in sacra scriptura, est de illis locis, quæ sunt in terra Chanaan: ideo dicitur hic, vt circuiremus provinciam. Nam provincia nomen regionis est, & non multorum regnorum, vel locorum existētium in diuersis regionibus. Fateor enim. Hic ponitur secundum huius partis, in quo ostendit Hieronymus se peruenisse ad perfectam scripturæ intelligentiam, per frequentatam dubiorū interrogationem, & dicit, qd quāquā in aliquibus locis sacra scripturae nō dubitaret, interrogabat tñ peritos, vel conferebat cum eis, vt pleniorē haberet scripturæ intelligentiam. Et primo probat hoc, quia sic erat cōsuetudo sua generaliter. Secundo per quendam Doctorem, quem specialiter accepit ad interpretationē huius libri ibi: Denique cum a me. Circa primum dicitur. Fateor enim mihi Domini, & Rogatiani charissimi. Isti duo Domnion, & Rogatianus erant Episcopi, qui rogauerunt Hieronymum, vt corrigeret Paralipomenon qd corruptus erat sin translationem interpretū, & scribit eis Hiero. istā epistolā, vt patet in principio. Nunquam me in diuinis voluminibus proprijs vrbibus credidisse. Idest, Quantum ad sacra scriptura intelligentiam, nunquam credidi intellectui meo: nam licet per meipsum plurima potuissim intelligere, non cōfidebam vrbibus meis, sed querebam ab alijs, conferendo cum eis, & dicit de diuinis voluminibus: quia in scientijs secularibus, vt philosophia, & liberalibus non faciebat istud: quia in pluribus credebat ingenio suo, cum per illud posset multa inuenire. Et ratio diuersitatis est, quia in sacra scriptura est magnum periculum: nam si erratur in sensu alicuius scripturae, causabitur inde error in fide, in quo est maximum damnum, & non solum hoc, sed etiam qui malè intellexit, malè docebit ceteros: & sic trahet eos in errorem, & talis error est periculosus, quia erratur circa rem optimam: & etiam vno errante, multi simul errant: Sic enim erat peccata de peccato summi sacerdotis in Veteri Testamento, superioga eo errare, totus populus errabat: iō tāta poenitentia rum gra imponebat in solutione sacrificiorū p peccato summi sacerdotis solius, sicut p peccato totius populi simul.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

C 3 vt

vt patet Leuit. 4. In scientijs autem secularibus dato, F quod erretur, non est ita error periculosus, eo qd non versatur circa maximum bonum hominis in scientijs illis, sicut in fide, quae habetur per sacram scripturam. Vita enim tota hominis consistit in fide, iuxta illud Apostoli. Iustus autem ex fide vivit ad Rom. 1. Ideo volebat dubitare Hiero. circa singula in sacra scriptura, vt quaerendo de omnibus, certior haberet sensum scripturae. *Nec habuisse magistrum opinionem meam.* Id est, Circa libros sacrae scripturae, nuquam secutus sum opinionem meam, tanquam magistrum: sed inquirebam quid alij dicerent, & sentirent. *Sed etiam ea, de quibus me scire arbitrabar, interrogare me solitum.* Id est, Fateor me solitum interrogare etiam illam, de quibus arbitrabar me scire, & licet aliquando crederem in me plenè intelligere aliquem locum scripturae, adhuc quaerebam de illo, an alij sentirent, sicut ego: & istud erat propter periculum, quia licet interdum Hierony. nullum dubium haberet super aliqua sententia, poterat esse qd illa esset falsa, & quia totis viribus agendum erat, ne in sacra scriptura aliquid falsum scriberetur, vtile erat, qd dubitaret etiam de eis, quae omnino putabat se scire. *Quanto magis de his super quibus anceps eram?* Quasi dicat, Quaerebam de illis, in quibus non dubitabam, a fortiori quaererem de illis, in quibus dubius eram. Dicitur anceps quasi ambo capiens, & est compositio per corruptionem, & pertinet ad hominem dubium: quia qui inter duas sententias dubius est, utranque capere vult, & necit quam capiat. Vel dicitur anceps ab an, & capio: & an significat disunctionem, & conuenit dubitanti, quia ille nescit an capiat sententiam istam, vel aliam. *Denique.* Hic probat in speciali, quomodo non confidebat ingenio suo circa sacram scripturam per hoc, quod quendam doctorem Hebraeorum accepit ad interpretationem Paralip. & dicitur: *Denique cum a me literis nuper flagitassetis, vt vobis Paralip Latino sermone transferrem.* Loquitur ad Domnionem, & Rogatianum Episcopos, qui nuper, id est, aliquo tempore anteqm Hiero. scriberet istum prologum, orauerant, vt transferret eis Paralip. Latino sermone: Erant isti Episcopi Latini, ideo volebant Paralip. habere in Latino: non tamen est intelligendum, qd non haberetur tempore Hiero. inter Latinos liber Paralip. quia oēs libri sacrae scripturae habebantur tunc in Latino, & fuerant ante qm Hiero. esset: ex quo enim Latini aliqui ceperunt esse Christiani mox de Graeco translulerunt totum Verus Testamentum, quod habebatur apud eos sine translatione septuaginta interpretum, sed petebant isti Episcopi, qd Hieronymus transferret eis Paralip. in Latinum, i. transferret de Graeco, & emendaret, quia erat nimis corruptus liber iste apud Latinos, & Graecos, vt patet infra in litera: & ideo dicit Hierony. qd vbi in libro illo poneretur asteriscus erat additum aliquid de Hebraeo, quod in Latinis codicibus non habebatur: ergo prius habebatur Paralip. in Latinis codicibus, qm Hiero. nunc transferret, & sic fuit potius emendatio, quam translatione. *De Tyberiadem quondam legis Doctorem.* Accipiendo sicut ista litera iacet: debet dici quod Tyberiadem erat nomen proprium viri, qui fuit Doctor excellens in scriptura inter Hebraeos tempore Hieron. & ordinatur litera sic. Assumpsi de Tyberiadem, id est, a Tyberiadem legis quendam Doctorem, id est, qui erat auctor, siue Doctor legis quondam, & forte dicit hoc Hierony. quia quando ipse scripsit prologum istum, & emendabat erat Tyberiadem. Alia litera habet: *De Tyberiadem legis quondam auctorem.* Et tunc est sensus, accepit quondam auctorem legis, i. Doctorem de Tyberiadem, i. qd Tyberiadem est ciuitas, vel magis proprie Tyberias apud mare Galilaeae, quod vocatur stagnum Genezareth, & vocabatur illa ciuitas prius Genezareth: postea autem vo-

cata est Tyberias ad honorem Tyberij Imperatoris: cuius anno decimo octavo Christus crucifixus est, & sic vocatur saepe mare Galilaeae, & dicitur quod Christus ambulabat iuxta mare Galilaeae, quod est Tyberiadis, vt patet Matth. 4. & Ioan. 6. In ista ciuitate florebat studium Hebraeorum tempore Hieronymi, & ibi accepit quendam famosum inter ceteros, a quo confirmatus est in eis, in quibus erat dubius circa intelligentiam Paralipomenon. Et ista litera melior est, quam illa, quae communiter habetur in Biblijs. *Qui apud Hebraeos admirationi habebatur.* Id est, iste Doctor, quem assumpsi inter ceteros Hebraeos habebatur admirabilis, ponit omnia ista Hieronymus ad significandum, quod secure poteramus legere suam interpretationem: quia ipse cum magna diligentia fecerat illam circa singula interrogando, etiam si non dubitaret: & accipiendo Doctorem famosissimum inter Hebraeos, qui concordauit cum sententia eius in omnibus. *Et contuli cum eo.* Id est, Disputaui cum eo in singulis quaerendo, & arguendo ad intelligentiam ipsorum. *A vertice, vt aiunt, vsque ad extremum vnguem.* Id est, Disputaui cum eo de omnibus, quae habentur in toto Paralipomenon, a principio vsque ad finem, scilicet, quod nihil fuit, de quo non quaererem, & arguerem, & loquitur per quendam modum vulgarem: nam cum aliquid completè sit, dicitur quod sit a vertice vsque ad vnguem: nam in toto animali, potissime in homine nihil aliud est, nisi quod est inter verticem, & vnguem, scilicet, vnguem pedis, & ideo qui in homine cognoscit a vertice vsque ad vnguem, nihil in eo incognitum relinquit: sic enim Isaias loquitur volens innuere totum populum Iudaicum esse plenum peccato, ait Omne caput languidum, & omne cor mensens, a planta pedis vsque ad verticem in eo non est sanitas. Idem tamen est dicere a planta pedis vsque ad verticem: quod a vertice vsque ad vnguem pedis, & ideo dixit, vt aiunt, id est, sic vulgariter dicitur. *Et sic confirmatus ausus sum facere quod iubebatis.* Postquam contulit Hieronymus se famosissimo Doctore Hebraeorum confirmatus est, scilicet, non didicit ab eo aliquid quod nesciebat, sed confirmatus est in eo, quod sciebat: nam antequam conferret cum illo, plenè intelligebat Hieronymus veritatem libri Paralipomenon, & tamen non confidebat ingenio suo, quia sicut supra dixit, etiam in illis, quae arbitrabatur se scire, quaerebat, & nunquam confidebat viribus suis, sed quia nunc concordauit ille Doctor Hebraeus cum sententia Hieronymi, in omnibus credidit Hieronymus se vere, & perfecte intelligere librum: non audebat ergo transferre, nec translulisset, nisi confirmatus fuisset ab illo Hebraeo.

Quare Hieronymus non audebat scribere librum Paralipomenon. Quasi. 1111.

QVAERITVR, quare Hieronymus non audebat scribere librum Paralipomenon istis Episcopis, antequam conferret cum Hebraeo illo, quia ad istam translationem, quam nunc faciebat Hieronymus, non erat necesse, qd haberet cognitionem Hebraei idiomatis, sed Graeci, quia nunc transferrebat Paralipomenon de Graeco in Latinum, iuxta translationem septuaginta interpretum, & emendabat illam, vt patet in prologo praecedenti, cum dicitur: Ceterum memini aditionem septuaginta translatorum olim de Graeco emendatam tribuisse me vestris. Aliquis dicit, quod nunc Hieronymus transferebat Paralipomenon de Hebraeo in Latinum, cum tota scriptura Veteris Testamenti de Hebraeo in Latinum translulisset:

lerit, sicut est in Biblijs nostris, quas tota tenet hodie Ecclesia: hoc autem non poterat facere sine magna peritia Hebraei idiomatis, ideo oportuit, quod conferret cum aliquo Doctore Hebraeorum, ad confirmandum intentionem suam. Sed dicendum, quod non stat licet verum sit, quod Hieronymus translulisset totum Verus Testamentum de Hebraeo in Latinum: tamen translatio, quam petebant isti Episcopi, & quam ipse fecit nunc, non erat de Hebraeo in Latinum, sed de Graeco in Latinum, emendando translationem septuaginta interpretum, & de hac solum loquitur iste prologus, vt patet infra, & magis declaratum est in prima quaestione huius prologi. Dicendum ergo, qd Hieronymus non transferebat nunc de Hebraeo in Latinum, iuxta veritatem Hebraicam, sed de Graeco in Latinum iuxta translationem interpretum, & tamen necessarium habuit Doctorem Iudeorum, cum quo conferret: nam si solum translulisset de Graeco in Latinum, sicut habebatur apud septuaginta interpretes, non oportebat qd conferret cum aliquo Doctore Hebraeo, sed solum, qd nosset linguam Graecam: & tamen transferebat, & emendabat, vt dicitur praecedenti prologo scilicet, Memini editionem septuaginta translatorum, olim de Graeco emendatam tribuisse me vestris. Ad emendationem autem requirebatur peritia idiomatis Hebraei: quia corruptio, quae erat in Graeco in translatione interpretum non poterat emendari, nisi recurrendo ad veritatem Hebraicam, quia cum dubitatur de veritate in aliquo libro Veteris Testamenti, recurrendum est ad literam Hebraicam, tanquam ad primum originale, sic enim ait Hierony. prologo praecedenti. f. Ad Hebraeos igitur recurrendum est. Et idem in prologo super Genes. Qui incipit. Desiderij mei. Modus autem emendationis huius fuit, sicut patet infra in litera, scilicet Hieron. respiciebat ad literam Hebraicam, & quando aliquid erat in Hebraeo plusquam in litera interpretum, addebat illud de Hebraeo, & apponebat exterius asteriscum, cum vero aliquid plus erat in litera interpretum, quam in Hebraeo: designabat illud exterius obelis, & cum aliquid aliter se haberet, quam in Hebraeo, corrigebat illud iuxta Hebraicam veritatem: Hoc autem facere non poterat, nisi nimis expertus esset in Hebraeo, quia illud accipiebat nunc pro fundamento ad corrigendum literam interpretum, ideo oportuit, quod conferret cum aliquo doctissimo apud Hebraeos.

Libere enim vobis loquor. Ita enim in Graecis, & Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, vt non tam Hebraea, quam Barbara quaedam, & Sarmatica nomina coniecta arbitrada sunt. Nec hoc septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea, quae vera fuerunt translulerant, sed scriptorum culpa ascribendum dum de emendatis in emendata scriptitant: & saepe tria nomina subtrahunt: vel e regione vnum nomen propter latitudinem suam in duo, vel tria vocabula diuidunt. Sed, & ipsae appellationes non homines, vt plerique existimant, sed vrbes, & regiones, & saltus, & prouincias sonant: & oblique sub interpretatione, & figura eorum quaedam narratur historiae, de quibus in Regnorum libro dicitur: Nonne ecce haec scripta Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

sunt in libro verborum dierum Regum Iuda? quae vtique in nostris codicibus non habentur.

Libere enim. Hic ponitur tertium principale, in quo ostendit Hieronymus correctionem septuaginta interpretum in lib. Paralip. a se factam esse necessariam propter Graecorum, & Latinorum codicum corruptionem: & ostendit istam corruptionem euenisse propter imperitiam librorum: & dicit, *Libere enim vobis loquor.* Id est, Sine timore, & verecundia loquor, q. d. licet dicam oēs codices tam Latinos, quam Graecos esse corruptos, & in hoc dicam aliquid magnum, non timeo, nec erubescio, quia scio me verum dicere, & dicit, libere loquor, i. sine passione, quia quando quis passionatus est timore, vel verecundia, non libere potest dicere veritatem, & istae passionem cum impediunt: cum vero nullam habet, libere verum dicit: Sic enim dicebat Boetius de Consol. lib. 1. metro. 4. f. *Quid tantum miseri se nos tyrannos Mirantur sine viribus furentes: Nec speres aliquid, nec extimescas, Exarmaueris impotentis iram.*

Id est, si homo non habet spem, nec timorem, quae sunt passiones, libere faciet quod voluerit, non curando de viris potentibus. Ita enim in Graecis, & in Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est. Id est, hic liber Paralipomenon, qui notatur liber nominum, est corruptus in oibus codicibus Latinis, & Graecis: Loquebatur enim Hieron. de tempore illo, in quo scribebat istum prologum, quia tunc non transulerat Verus Testamentum de Hebraeo in Latinum, & sic communiter non habebatur nisi translatio septuaginta interpretum, vel saltem ista sola legebatur in ecclesijs, & ista erat nunc valde corrupta, & propter hoc oportuit, qd Hierony. eam emendaret. Sciendum autem, qd ista translatio septuaginta interpretum, de qua nunc loquitur Hieronymus, fuit prius apud Graecos, quia interpretes translulerunt de Hebraeo in Graecum, deinde Latini translulerunt de Graeco, & cum essent ipsi codices Graeci vitiosi: magis vitia abantur codices Latini, quia librarij de emendatis in emendata scriptitant, vt patet infra in litera, & ideo adhuc potius erat necessaria emendatio in Latinis codicibus, quam in Graecis. Et dicitur iste liber nominum dupliciter: vno modo, quod ille genitiuus determinet nominatiuum liber, & tunc est sensus, qd liber Paralipomenon vocatur liber Nominum: & hoc quia plura nomina propria Hebraea, tam hominum, quam locorum ponuntur in eo, qm in quocunq; alio libro sacrae scripturae, maxime in isto primo libro a principio eius vsque ad 14. cap. Sic enim dixit Hierony. prologo praecedenti: quod in isto libro erat silua nominum Hebraeorum. Alio modo accipitur, quod ille genitiuus nominum determinet illud adiectiuum vitiosus, & tunc est sensus, qd iste liber est vitiosus nominum, i. in nominibus proprijs Hebraeorum, quia maxima corruptio libri Paralip. erat in nominibus, proprijs: patet hoc infra in litera, quia librarij interdum tria nomina in vnum colligebant, ita vt viderentur nomina Barbara, & iste est sensus literae: *Vt non tam Hebraea, quam Barbara quaedam, & Sarmatica nomina coniecta arbitranda sunt.* Id est, illa nomina ita erant corrupta, quod non solum propter obscuritatem suam tantam ex corruptione videbantur Hebraea, quae sunt extra idioma nostrum, sed etiam videbantur Barbara, & Sarmatica, quae sunt obscuriora, quam Hebraea: & etiam non habent talem modum terminationis, sicut Hebraea: nam sicut nomina Latina sunt distincta in modis terminandi ab Hebraeis, & Graecis, ita & nomina Hebraea a Barbaris distincta sunt in terminatione, & tamen propter corruptionem introductam a librarijs, videbantur iam nomina Hebraea talem modum termi-

nandi habere, sicut barbara: Non est autem intelligendum, quod nomina Sarmatica sint a Barbaris, quia præter linguam Hebræam, & Græcam, omnes vocantur Barbaræ. Sarmatica igitur Barbara est: & tamen nominavit nomina Sarmatica: quia illa inter cætera nomina Barbara obscuriora sunt, & infirmiora. Sunt enim Sarmatæ quædam gentes Barbaricæ nimis feroces, & modicum cognitæ: habitantes verius extremas partes orbis: De his meminit Lucanus in libro de Bello Iulij Cæsaris, & Pompei, dicens:

*Et qui te laxis imitantur Sarmatæ brachis,
Vangiones, Bathanique truces.*

Aliquæ Bibliae habent sarmatica nomina: & dicuntur sarmatica a Farmate, vel farmaton Græco, quod est genus medicinæ compositæ ex pluribus, & inde vocatur farmacum potio, quæ datur ægris ad laxandum ventrem, vt purgentur: sic autem erant ista nomina composita ex multis, quia interdum ex tribus nominibus Hebraicis componebatur vnum, sicut fit in farmaco. Sed error est, quia non debet dici sarmatica, sed propter similitudinem literarum, dicunt quidam Farmatica; cum debent dici Sarmatica. Et dicitur, quod videbantur ista nomina Barbara, vel Sarmatica congesta, scilicet, quod sicut componuntur multa nomina congesta Barbara, ita apparebat cum multa nomina Hebræa corrupta erant, & quædam diuisa, & quædam commixta in libro isto; nam cum quis videret illa nomina Hebræa corrupta simul; non putabant esse nomina Hebræa, sed magis apparebat, quod erat multitudo quædam nominum Barbarorum congestorum.

Nec hoc septuaginta interpretibus. Hic excusat septuaginta interpretes, quia cum tantum accusaret Hieronymus librum Paralipomenon, translatum ab interpretibus, diceret aliquis quod nimis errauissent interpretes. Respondet Hieronymus, quod non est ascribendus iste error interpretibus, sed librariis, qui fuerint post eos: ipsi enim per ignorantiam omnia corruerunt.

Qui pleni sunt Spiritu Sancto ea, quæ vera fuerant translulerunt. Id est, Interpretes erant pleni Spiritu Sancto, id est, spiritu sapientiæ ad transferendum scripturas, qui spiritus a Deo est: nam omnis sapientia a Domino Deo est: vt patet Ecclesiast. primo. Et isti translulerunt, quæ vera fuerunt: quia nullam falsitatem in translatione expresserunt, licet aliquas veritates, quæ in Hebræo erant, tacerent.

Sed scriptorum culpa est ascribendum. Id est, Scriptores librorum fecerunt totam istam corruptionem, non aspicientes diligenter quæ scribebant.

Dum de inemendatis inemendata scriptitant. Id est, Scriptores scriptitant, id est, scribunt inemendata, id est, corrupta de inemendatis, id est, de corruptis, scilicet, scriptores librorum, nunquam corrigunt originalia, ex quibus attrahunt. Sed si corruptum inueniunt corruptum, scribunt: hoc autem non refertur ad primam corruptionem, quæ fuit detestabilior. Nam interpretes verè a principio scripserunt, vt dicit hic Hieronymus, & tamen scriptores vitiauerunt. Ideo oportet, quod aliquis scriptor esset, qui transferret de libro vero, & corrumpere, & isti non competit, quod dicit hic Hieronymus, scilicet, quod de inemendatis inemendata scriptitant: quia iste de emendatis inemendata scriptitaret, sed competit sequentibus, qui hoc fecerunt.

Si septuaginta interpretes vera translulerunt. Et quod in sacra scriptura error potest dupliciter accipi.
Quæst. V.

QUABRETVR quomodo dicit hic Hieronymus, quod septuaginta interpretes verè translulerunt: nam ipse increpat eos in Prologo super Genes. qui incipit: Desiderij mei. Vbi dicit eos errasse, & ait: Causas erroris non est meum exponere. Respondendum est, quod septuaginta interpretes non posuerunt errores aliquos in translatione sua, sed puram veritatem, vt ait Hieronymus prologo præcedenti, scilicet, Si septuaginta interpretum pura, & vt ab eis in Græcum versâ est editio permaneret. Ergo purè ipsi translulerunt veritatem. Patet etiam, quod dicitur ibi Hieronymus. Superflue Chromati Episcoporum sanctissime me impelleres, vt Hebræa volumina Latino sermone transferrem. Et sicut dicit, quod translatio sua esset superflua, si maneret translatio septuaginta interpretum pura, vt ab eis in Græcum versâ est, & tamen si septuaginta interpretes errauissent in translatione, dato quod nullus postea corrumperet translationem eorum, necessaria erat translatio Hieronymi de Hebræo in Latinum. ergo interpretes vera translulerunt. Dicendum tamen, quod error in translatione scripturæ sacræ potest dupliciter accipi, vno modo corrupendo, scilicet, quod aliquid quod in Hebræo esset, aliter scriberetur in Græco: ita vt esset alia sententia. Alio modo est error per hoc, quod aliquid additur in translatione, quod in Hebræo non est, vel aliquid subtrahitur, quod in Hebræo erat. Primus modus facit errorem proprie dictum, & tunc dicendum, quod interpretes non errauerunt aliquo modo in translatione, quia non corruerunt aliquas veritates, quæ essent in Hebræo, & ideo dicit Hieronymus præcedenti Prologo, quod translatio septuaginta interpretum pure in Græcum versâ est, scilicet, sine corruptione, & ideo omnes corruptiones, quæ secuta sunt diuidendo vnum nomen in plura, vel coniungendo plura nomina in vnum, & non punctuando in locis debitis, introducti sunt errores librariorum. Secundo modo accipiendi errorem, est error large dictus, & sic interpretes errauerunt. Nam aliquando addiderunt aliquid in translatione sua, quod in Hebræo non erat, & aliquando subtraherunt aliquid, quod in Hebræo erat, vt patet infra in litera, & ideo Hieronymus, quando emendauit translationem septuaginta interpretum addidit ea, quæ erant in Hebræo, & subtraherunt illa interpretes, & posuit super ea asteriscos. Ea vero quæ interpretes superaddiderant designauit obelis: & de isto errore procedit argumentum: sic enim loquitur Hieronymus in Prologo, qui incipit: Desiderij mei, dicens: Causas autem erroris non est meum exponere. Id est, Causas deuiationis ab Hebræo, subtrahendo aliquid & addendo aliquid. Et patet, quia probatio Hieronymi ibi non fundatur super corruptione aliqua, quæ habetur in litera septuaginta interpretum, sed super defectu, scilicet, quia aliqua habentur in Hebræo, quæ non habentur apud interpretes, & ad hoc inducit ibi testimonia multa Veteris Testamenti, quæ non habentur apud interpretes. Hic autem loquitur Hieronymus, solum de corruptione illa, quæ est permutatio sententiæ, & de ista verum est, quod non facta fuit ab interpretibus, sed a scriptoribus.

Et septem nomina subtrahitis de medio syllabis in vnum vocabulum cogunt. Declarat modum erroris in libro isto, scilicet, quia librarij ignorantes, aliquando copulabant tria nomina in vnum, quia nesciebant an esset vnum, vel multa, & accipitur cogere pro copulare, vel

vel copulare: nam cogere, vt communiter accipitur pro coercere, & tamen hic accipitur pro copulare, & sic accipitur Isa. 16. Scilicet, Ini consilium, & cogere concilium, id est, congregare concilium: sic enim accipit Virgil. in Bacolicis, Ecloga tertia, quæ incipit: *Dic mihi Dameta, Cum ait:*

*Cogite oues pueri, si lac præceperit astus,
Id est, Colligite omnes oues, & iterum ibidem
Tityre cogite pecus, tu post carecta latebas.*

Id est, Congrega pecus: raro tamen accipitur in hac significatione.

Vel è regione vnum nomen propter latitudinem suam in duo, vel tria vocabula diuidunt. Id est, Aliquando faciunt è contrario, scilicet, quod diuidunt vnum nomen Hebraicum in duo, vel tria, & istud est, quando nomen est latum, id est, habens multas syllabas: nam tunc librarij putantes esse multa nomina diuidunt illud in plura, & in nominibus paruis putant plura nomina esse vnum, & interdum illa copulant, & ad hoc aliquando subtrahunt syllabas, & faciunt de multis nominibus vnum, copulando syllabas residuas, & iste error semper durabit in libris nostris, quando durauerit apud nos imperitia librariorum: nam in pluribus locis sacræ scripturæ vbi sunt multa nomina Hebræa, simul sunt corrupta vsque hodie in pluribus Bibliis nostris: aliquando copulando plura in vnum, & aliquando diuidendo vnum in multa, quod patet comparando Bibliam nostram literæ Hebræicæ, & dicitur hic e regione, id est, e contrario. Et accipitur large, nam e regione significat oppositionem in situ, vt quando aliqua duo se respiciunt frontibus oppositis, sic accipitur Genes. 16. Scilicet, (E regione vniuersorum fratrum suorum figet tabernacula,) Id est, Ab opposito fratrum suorum, sic etiam accipitur in Prologo præcedenti cum dicitur, quod Origenes posuit exempla quatuor editionum e regione, singula verba describens, id est, ab opposito, scilicet, in columna propinqua opposita: hic autem accipitur e regione pro contrarietate, quæ est in qualitate, vel in modo agendi, & iste modus non est vitatus.

Sed, & ipsa appellationes. Hic ponit Hieronymus quandam cautellam, & instructionem pro eis, qui legere debent in hoc libro, ne fallantur, quia multa nomina sunt hic, quæ videtur esse nomina propria hominum, & sunt nomina locorum, vel regionum, vel inoriam: aut fluminum, & in hoc est magnus error, quia cum quis nomen regionis putauerit esse nomen viri, vel fluminis errabit in sententia, quia alia competunt viro, alia flumini, alia regioni, & dicitur.

Sed, & ipsa appellationes. Id est, Ipsa nomina: vocantur enim nomina appellationes, quia per nomina res appellantur.

Non homines, vt plerique existimant, sed vrbes, & regiones, & saltus, & prouincias sonant. Non intelligitur istud semper: quia non omnia nomina propria posita in libro hoc sunt nomina vrbium regionum, saltuum, & prouinciarum, sed multa eorum sunt nomina viro- rum: immo plurima, vt patet in primo cap. Sed ponitur hoc ad instruendum multos: nam cum vident multa nomina propria in hoc libro simul posita, putant ea esse nomina hominum omnia, & falsum est, quia licet plurima sint nomina hominum: tamen sæpe inter plura nomina hominum, ponuntur aliqua nomina vrbium, fluminum, vel regionum: vt patet hic in cap. primo, circa finem, vbi describitur linea Esau. Sic etiam est in multis alijs locis.

Et oblique sub interpretatione, & figura eorum, quædam narrantur historie. Id est, aliquando indirecte per significationem, & interpretationem istorum nominum propriorum hominum, vel prouinciarum narrantur,

siue subintelliguntur quædam historiae. Ista litera obscura est, & multi errant in sensu eius: nam expositor omnium prologorum istorum videtur errasse in ea, dicens: quod oblique narrantur historie sub interpretatione, & figura istorum nominum, scilicet, quia ista nomina corruptè scribebantur a librariis, causabant errorem in historiis, scilicet, quod non bene intelligebantur historiae propter istam corruptionem, & sic dicitur, quod historiae narrantur oblique, id est, indubite propter errorem nominum. Sed iste sensus non stat, quia non satisfacit literæ, cum dicatur hic. (Et oblique sub interpretatione, & figura eorum: quædam narrantur historie.) Et tamen ista expositio nihil dicit de figura, & interpretatione, sed solum de obliquitate. Dicitur ergo, quod sensus est, quod sunt multa nomina simul posita in hoc libro: per illa, vel per aliqua eorum intelligimus aliquas historias, quæ non fuerunt enarratæ, vel quæ leuiter fuerunt tactæ in libris regum: vt pote in libro isto ponuntur continuationes progenierum, quæ non ponuntur in alijs libris scripturæ. In libris autem regum ponuntur historiae, sed non ponuntur continuationes progenierum: & propter hoc aliqua historiae erant imperfectæ, vel non plenè intelligebantur in libris Regum: nunc autem cum ponuntur hic istæ continuationes progenierum cognitis eis, scimus continuationes historiarum librorum Regum: Et quia expresso hic vno nomine viri, scimus continuationem in aliqua progenie, scilicet: mus id quod ignorabamus in libris Regum de continuatione historiarum per hoc, quod nesciebamus quis antecederet immediatè ad istum virum, vel quis succedebat ei, sic etiam in multis alijs locis propter omissionem vnius dictionis, vel particulae in libro regum manebat dubium in aliqua historia: nunc autem exprimendo hic particulam illam, quæ ibi deficiebat cognoscitur vna historia, & sic per vnam dictionem cognoscitur vna historia. Et patet quod iste sit sensus literæ; quia immediate dicitur: Narrantur historiae de quibus in libro Regum dicitur: Nonne ecce hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? Item patet clarius infra in litera cum dicatur: Omnis eruditio scripturarum in hoc libro continetur: & historiae, vel quæ prætermittæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leuiter, hic per quædam verborum compendia explicantur. Ad hoc autem non oportet ponere manifestiora exempla, quia totus liber est pro exemplo. Nam si quis legat simul istum librum, & librum Regum, videbit in singulis locis talia supplementa, ita vt per vnam dictionem, vel paucas tangatur aliqua historia ommissa in libro regum, vel non plene declarata. Et dicitur, quod oblique narrantur historiae, id est, non directe. Nam historia dicitur directe narrari, quando quis exprimit omnia illa, quæ pertinent ad explicationem rei gestæ, quam intendit declarare, & sic narrantur historiae in libris regum, eo quod ibi primo ponuntur. Hic autem oblique narrantur, quia non ponuntur aliqua verba sufficientia ad complendum historias, sed supplendo vnam dictionem, vel duas, quæ deficiebant in libris Regum, propter quas erat historia obscura, & redditur tota historia manifesta: Et cum dicitur sub figura, & interpretatione eorum quædam narrantur historiae, non est intelligendum, quod debeamus interpretari nomina Hebræa hic posita, & ex interpretationibus illis colligimus aliquas historias, sicut Iacob interpretatur supplantans: & Edom interpretatur rubeus, quod nos vellemus ex supplementatione, & rubeine colligere aliquas historias: quia istud esse arguere in sensu mystico, & talis argumentatio est debilissima, nec habet locum in scriptura, sed dicitur quod ex figura istorum nominum narrantur quædam

Lib. 1.

quædam historia, quia vnum nomen, vel duo posita F per modum supplementi, faciunt cognoscere vnam historiam, quæ deficiebat in libris Regum, vel quæ ibi imperfecte habebatur: & sic dicuntur figurare istas historias, id est, significare illas. Interpretatio non accipitur hic pro conuersione nominis de vna lingua in aliam. Sed pro significatione, & idem est hic interpretatio, quam significatio.

De quibus in regnorum libro dicitur: nonne ecce hæc scripta sunt in libro verborum dierum Regum Iuda? Id est, de istis historiis, quæ significantur hic oblique dicitur in libro Regnorum, id est, in libro Regum: nonne hæc scripta sunt &c. Ille modus est in libris Regum: quia ibi narrantur historiae Regum, & cum nullus eorum completè narratur omnia gesta dicitur in fine historia cuiuslibet eorum: reliqua autem verborum talis, vel talis regis. Nonne ecce hæc scripta sunt in libro sermonum dierum Regum Iuda, vel Israel? Et dicit quòd ille historiae, quæ ibi omiſſæ fuerunt, & pro quibus remittitur, sunt istæ, quæ habentur hic: vocatur autem liber Regnorum liber Regum: nam in Hebræo sic vocatur, quia quidam eum vocant Malachoth, id est, librum Regum: alij autem Malachim, id est, librum Regum: & tamen Hieronymus in prologo Galeato dicit, quòd melius est vocare eum Malachim, id est, Regum quam Malachoth, id est, Regnorum: quia in eo non multorum populorum regna, sed vnius populi Iudaici Regnum textitur. Et dicitur hic de libro Regum, & non de alijs. Quumquam aliquis dicet istud inconueniens esse: quia Paralipomenon est liber supplementus eorum, quæ deficiebant in alijs libris: & sic non solum supplet ea, quæ habebantur minus in libro Regum, sed etiam, quæ deficiebant in alijs libris quibuslibet: nam vocatur Chronicon totius sacræ scripturæ, vt ait Hieronymus in epistola ad Paulinum, & in prologo Galeato. Respondendum dupliciter: vno modo quòd quamquã liber iste supplet defectus librorum omnium præcedentium: tamen non supplet defectus historiae in aliquo libro, nisi in libro Regum: in alijs vero solum supplet defectum continuationis generationum, quæ non perfectè continuabatur in eis, & hic continuantur: & hic in litera dicit Hieronymus de supplemento historiarum: ideo non debuit dicere, quòd supplebat alias historias nisi eas, quæ omiſſæ fuerant in lib. Regum. Secundo modo dicendum, quod dato quòd supplet liber iste historias deficientes in alijs libris, sicut etiam in libris Regum: non fuit tam conueniens dici de aliquo libro, sicut de libro Regum: eo quòd in illo fit remissio pro supplemento historiae: cum dicitur reliqua autem verborum talis, vel talis regis, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum Iuda, vel Israel. In nullo tamen libro sacræ scripturæ fit talis remissio: ideo potius debuit dici de libro Regum, quòd suppletur hæc historiae, de quibus dicitur in libro Regum: nonne hæc scripta sunt &c. *Quæ in nostris itaque codicibus non habentur.* Id est, ista supplementa historiarum, quæ oblique enarrantur per singula nomina iuncturas earum non habentur in nostris codicibus. Non loquitur Hieronymus de codicibus nostri temporis, quia in illis complete habetur quod quid est in Hebræo: cum translati sint de veritate Hebraica, sed loquitur de codicibus, qui habebantur inter Latinos tempore, quo scripsit istum prologum, quia tunc non erant inter Latinos libri, nisi iuxta translationem interpretum, & erant multum defeduoſi: quia multa subtraherant interpretes, quæ habebantur in Hebræo: & suppleuit illa Hieronymus in emendatione, quæ fecit septuaginta interpretum, & designauit ea per asteriscos, vt patet supra in litera. Et ibi adhuc non est sensus,

quòd deficerent omnia supplementa historiarum, quæ deficiebant in libris Regum, & pro quibus remittebatur, sed deficiebant multa illorum, & pro illis oportebat fieri emendationem.

Quare Hieronymus dicit hic, quòd solum enarrantur historiae pertinentes ad librum dierum Regum Iuda, & non Israel. Quæst. VI.

QUÆRETUR quare dicit hic Hieronymus solum, quòd enarrantur aliquæ historiae, de quibus dicitur in libro Regum, Nonne ecce hæc scripta sunt in libro sermonum dierum Regum Iuda, quia ibi non solum remittitur ad librum dierum Regum Iuda, sed etiam ad librum dierum Regum Israel. Respondendum, quòd in libro Regum non solum remittitur ad librum Sermonum dierum Regum Iuda, sed etiam ad librum sermonum dierum Regum Israel, & pluries remittitur ad librum sermonum dierum Regum Israel, quæm Iuda, & hoc quia in fine historiae cuiuslibet regis dicitur, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum Regum Iuda, fuerunt tamen plures reges Israel quam Iuda quamquam pauciori tempore durauit regnū Israel, & hoc quia prius translati fuerunt viri de regno Israel in Assyrios, quam viri de regno Iuda in Babylonem, Et hoc fuit, quia in Israel vivebant reges pauciori tempore, quam in Iuda, & aliqui dominabantur per tyrannidem: & quidam occidebant alios, & regnabant pro eis. Vnde quidam cum nondum regnassent nisi vno mense, & alij cum nondum regnassent nisi septem diebus, occidebantur: vt patet de Seli, qui regnauit vno mense. 4. Re. cap. 15. & Zambri regnauit septem diebus. 3. Re. 16. patet etiam de alijs regibus ibidem. dicendum tamen, quòd Hieronymus noluit hic dicere nisi de remissione illa, in qua dicitur: nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum Regum Iuda. Et ratio est, quia in toto isto libro cum suppleantur historiae deficientes in libro Regum non suppletur aliqua de pertinentibus ad reges Israel. Nec fit aliqua mentio de eis, nisi interdum accidentaliter: in quantum gesta regum Iuda sunt cōmixta cum gestis quorundam Regum Israel: & non possunt narrare sine illis, sicut gesta Abia regis Iuda enarrantur cum gestis Ieroboam regis Israel, quia cum illo habuit bellum magnum 2. Paralipomenon 13. & sicut gesta Aſa regis Iuda cum gestis Baasa regis Israel, quia cum illo habuit contentionem. e. lib. cap. 16. Sic etiam de gestis Iosaphat regis Iuda cum gestis Achab regis Israel, nam eodem lib. cap. 18. enarratur bellum, quòd habuit Achab contra Benadad regem Syria in Ramoth Galaad, eo quod Iosaphat rex Iuda iuit in auxilium eius, & ibi miraculose liberatus est, eod. cap. Et ideo vt enarraretur ista liberatio, quæ facta fuit de Iosaphat rege Iuda, oportuit narrare bellum Achab cū Benadad, alijs autem cum gesta Regum Israel sunt implicata gestis Regum Iuda, non tangitur aliquo modo de eis in libro isto. Ratio huius est, quia licet Esdras in libro isto voluit suppleere ea, quæ deficiebant in libris alijs, tamen quia reges Israel fuerunt abieſti a Deo in æternum non reuersuri in terram suam, non curauit Esdras suppleere gesta eorum, quia non erant digni, vt iam enarraretur aliquid pertinens ad eos, postquam expulsi fuerant in æternum.

An liber Paralipomenon sit liber verborum Iuda. Quæst. VII.

QUÆRETUR vterius, an liber iste Paralipomenon sit liber verborum dierum Regum Iuda?

da? Aliquis dicit, quòd sic, quia litera videtur hoc dicere manifeste cum ait, quòd nomina posita hic perfigurationem suam faciunt oblique narrari quasdam historias, de quibus in libro Regnorum dicitur. Nonne hæc scripta sunt in libro sermonum &c. Respondendum, quòd plurimi Hebræorum tenent librum istum esse librum verborum dierum Regum Iuda, ad quem remittitur in libro Regum, de nostris autem ferè omnes tenent, quòd iste liber sit, & maxime, quia hoc videtur testari hic Hieronymus. Sed dicendum, quòd iste est magnus error, quia non potest esse iste liber verborum Regum Iuda, ad quem remittitur in libro Regum, quia probatum est hoc multis rationibus necessarijs, quæ posite fuerunt supra in prologo libri primi quæst. 4. & etiam de hoc declaratum est 3. Re. cap. 25. in quadam questione, & ratio manifestior: quia in isto libro Paralipomenon saepe remittitur ad librum verborum dierum Regum Iuda, vt patet 2. Paralipomenon, & 25. & 27. & 28. & in multis alijs locis &c. Dicendum est ergo, quòd ille liber Regum Iuda fuit aliquis liber magnus, in quo scribebantur particulatim omnia gesta magna, vel parua regum Iuda: & ille liber non habetur in sacra scriptura: nec enarratur in illo aliquid pertinens ad historias Regum Iuda, & tamen in libro isto Paralipomenon multa alia enarrantur: nam a principio libri huius vsque ad cap. 11. enarrantur quædam, quæ nihil pertinent ad historias Regum Iuda: sed fuerunt priora incipiendo ab origine sæculi. Ite autem liber non erat factus principaliter ad narrandum historias Regum Iuda, sed ad suppleendum ea, quæ deficiebant in sacra scriptura: & quia historiae illæ deficiebant vt in plurimis, pro maxima parte illæ enarrantur: liber tamen Regum Iuda prior fuit quam liber Regum: cum liber Regum remittat ad illum, & non poterat hoc esse, nisi prius scriptus esset: liber tamen Paralipomenon scriptus fuit post librum Regum multo tempore, vt probatum est in prologo primo libri huius questione quinta. Ad rationem in contrarium cum dicitur, quòd Hieronymus asserit librum Paralipomenon esse librum verborum dierum Regum Iuda, ad quem in libro Regum remittitur. Dicendū quòd si Hieronymus hoc teneret manifeste deberemus dicere eum falsum esse, cum nullus posset subterfugere istam veritatem, vt probatum est prologo primo libri huius questione quarta: quia tamè potius debet semper res interpretari, vt valeat quam vt pereat, debemus dicere, quòd Hieronymus non tenuit hoc, nec constat ex verbis suis cum dicitur: nam oblique sub figura, & interpretatione eorum quædam enarrantur historiae, de quibus in Regnorum libro dicitur: Nonne hæc scripta sunt in libro dierum Regum Iuda: non est sensus, quòd iste sit liber verborum dierum Regum Iuda, sed quòd in isto libro suppleantur multæ historiae illarum, pro quibus in libro Regum remittitur ad librum verborum dierum Regum Iuda, nec tamen ponuntur hic omnia, quæ deficiunt in libro Regum, & habentur in libro verborum dierum Regum Iuda, sed solum aliqua illorum, quæ magis necessaria videbantur. Quod patet, quia interdum in libro Regum remittitur ad librum verborum dierum Regum Iuda, & nihil habetur in Paralipomenon de illis pro quibus ibi remittitur. Sic patet de. Amon rege Iuda 4. Re. 21. cum dicitur. Reliqua sermonum dierum Regum Iuda: & tamen 2. Paralipomenon 33. vbi ponitur historia de Amon rege non additur saltem vnum verbum super ea, quæ habentur 4. Re. 21. cap. sic etiam fuit de rege Ioachaz, & Ioakin: & de alio Ioachin, & de Sedecia, de quorum quolibet dicitur. Reliqua ver-

borum &c. 4. Re. 22. & 24. & 25. & tamen historia omnium istorum habetur 2. Paralipomenon vlti. & non solum nihil additur super id, quòd habetur in libro Reg. sed etiam non ponitur tantum de historia eorum ibi sicut in libro Regum: ista est ergo intentio Hieronymi, scilicet, quòd in libro isto suppleantur multæ historiae de illis, quæ omiſſæ sunt in libro Regum, & pro quibus remittitur ibi ad librum sermonum dierum Regum Iuda: liber tamen Paralipomenon non est liber verborum dierum Regum Israel.

Hoc primum sciendum, quòd apud Hebræos liber Paralipomenon vnus sit: & apud illos vocatus Dibrehaiaim, id est, verba dierum, qui propter magnitudinem apud nos diuisus est. Quod nonnulli etiam in Bruto Ciceronis dialogo faciunt, vt cum in tres partes secent, cum vnus a suo auctore sit æditus. Deinde etiam illud attendendum, quòd frequenter nomina, non vocabula hominum, sed rerum, vt dixi, significantias sonant. Ad extremum, quòd omnis eruditio scripturarum in hoc continetur, & historiae, quæ vel prætermiſſæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leuiter hic per quædam verborum compendia explicantur.

Hoc primum. Hic ponitur quartum principale huius cap. in quo Hieronymus ostendit quare liber Paralipomenon apud Hebræos vnicus existens, apud nos in duos libros suscepit diuisionem, & dicitur. *Hoc primum sciendum.* Id est, Considerandum est hoc, quòd sequitur pro principio libri: Dicit aliquis quare Hieronymus dicit hic hoc primum. Sciendum quia alia documenta ponit ipse pertinentia ad istum librum prius in hoc prologo quam istud, sicut patet de illo documento circa appellationes nominum, quæ aliqui putabant esse nomina hominum, & tamen erant nomina montium, regionum saluum vel fluminum, vt patet supra in litera. Respondendū, quòd hic est sensus hoc primum sciendum est, id est istud considerandum est pro principio libri: nam in quolibet libro ad intelligendum ipsum sunt quædam documenta præcedentia, & quædam quæ pertinent ad prosecutionem libri. De primis patet, vt cum queritur in libro, quis fuit auctos eius, vel quæ fuit intentio, vel ad quod prodest liber, & quare liber vnicus est, vel in plures partes diuisus. Documenta autem pertinentia ad prosecutionem libri sunt ea, quæ faciunt ad expositionem singularum partium libri specialiter. Sic autem erat hic, quia scire an liber iste deberet esse vnicus, vel diuisus in multos non est documentum pertinens ad prosecutionem operis, cū non sit expositio alicuius partis libri, sed est documentum pertinens ad principium libri cadens inter questiones gnales præambulas in quolibet libro. Ideo licet multa documenta ponerentur in hoc prologo ante istud, de isto deberet dici hoc primo sciendum, & non de alijs: nā illud quòd habet supra de appellatione nominum non pertinet ad principium libri, sed ad prosecutionem eius, quia tollit quandam errorem, qui posset accidere in expositione libri, vt si quis intelligeret omnia nomina propria esse nomina virorum, cum quædam eorum sint nomina regionum, & saluum, & fluminum. *Quod apud Hebræos Paralip. liber vnus sit.* Hebræi habent istum librum vnum, id est, diuisum nos

nos autem diuidimus illum in duos: sic etiam facimus in libris Regum: nam Hebræi solum habent duos libros, quorum primum vocant librum Samuelis. Secundum autem librum Malachim, id est, Regum. nos autem diuidimus librum Regum in quatuor libros, scilicet, librum Samuelis in duos, qui sunt apud nos primus, & secundus Regum; & librum Malachim diuidimus in duos, qui sunt apud nos tertius, & quartus Regum; de quo patet per Hieronymum in prologo Galeato. De ratione autem illarum diuisionum declaratum est in prologis super secundum, tertium, & quartum Regum. *Et apud illos vocetur Dibrehaïamim, id est, verba dierum.* Scilicet, Hebræi non vocant librum istum Paralipomenon, sicut nos; sed Dibrehaïamim, quod interpretatur verba dierum, id est, gesta facta in diebus, quæ in eo scribuntur historiarum factæ diuersis temporibus, & nihil aliud est vocare librum istum verba dierum, quam vocare cum historicum: sic patet per Hieronymum in prologo Galeato, cum ait: septimus, Dibrehaïamim, id est, verba dierum, quod significantius Chronicon totius diuinæ historiarum possumus appellare. Et quamquam quilibet liber historicus possit vocari verba dierum, vel Dibrehaïamim: tamen iste liber specialiter accepit istud nomen, eo quod est suppletius historiarum ommissarum in alijs libris, ideo nullus vocatur Chronicon totius sacræ scripturæ, nisi ipse, ut ait Hieronymus in prologo Galeato. *Qui propter magnitudinem apud nos diuisus est.* Erat liber magnus ad hoc, quod esset vnus: ideo diuisus fuit in duos libros, & dicitur apud nos, id est, tam apud Latinos quam apud Græcos: nam etiam Græci habent illud diuisum, & nos ab eis accepimus nomen istius libri, scilicet Paralipomenon. quare autem iste liber diuisus est in duos libros, & non in plures, & quare potius diuisus est in principio regni Salomonis quam in alio loco historiarum, declaratum est supra. in primo prologo quaestione vlti. *Quod nonnulli etiam in Bruto Ciceronis dialogo faciunt, ut eum in tres partes secuto cum vnus a suo auctore sit editus.* Ponit exemplum de Bruto, quod est nomen dialogi facti a Cicerone, i. Tullio. ipse enim fecit dialogum illum indiuisum, quia tñ erat magnus liber, quidam illum in tres libros diuiserunt. Dialogus dicitur modus operis, quoniam in opere introducuntur diuæ personæ solum loquentes, vna quærens, & alia respondens, sicut patet in dialogis Gregorij in quibus Petrus diaconus introducit tanquam quærens, & Gregorius tanquam respondens. multi et alij faciunt opera per modum dialogorum. Vocauit autem Cicero dialogum suum Brutum ex nomine vnus personarum, quæ ibi introducuntur loquentes: nam quærens est ibi Brutus, respondens autem est Scipio auius suus. *Deinde etiam illud attendendum.* Hic ponit quoddam documentum quod iam posuerunt in prologo isto, scilicet circa errorem nominum propriorum, quæ quidam putant omnia esse propria virosum, cum tñ quædam sint propria montium, regionum, & urbium. *Quod frequenter nomina non vocabula hominum, sed rerum, ut dixi, significantias sonant.* Nomina, i. nomina propria Hebræa: nã de appellatiuis veris in Latinum non est dubium nobis quid significant, & dicitur quod non sonant vocabula hominum, i. non significant appellationes, quibus homines solent appellari, sed rerum, i. rerum inanimatarum, scilicet fluminum, regionum, & saluum significantias sonant i. significant ista prædicta. *Ad extremum.* Id est, vltimo notandum est, istud enim est vltimum notabile eorum quæ ponuntur hic, Et ad intelligentiam huius libri. *Quod omnis eruditio scripturarum in hoc libro continetur.* Id est, tota scientia, vel intellectio scripturarum sacrarum continetur in hoc lib. Paralipomenon non est autem intelligendum, quod contineantur in eo omnia, quæ continentur in alijs libris: quia hoc manifeste est falsum, Etiam quæ

tunc liber iste esset superfluum cum repeteret omnia, quæ habentur in alijs libris. Non est et intelligendum, quod contineantur in isto libro in summa omnia, quæ continentur in alijs libris latè, nã de libris prophetalibus legalibus, & sapietialibus nihil omnino habetur hic, sed solum de historicis. Ideo potest intelligi, quod continetur in hoc libro eruditio tota scripturarum, i. omnium scripturarum historicarum: nã in libro isto Esdras suppleuit, & recollegit ea, quæ desiciebant in alijs libris omnibus historicis, quæ præcedunt istum: & etiam continuauit hic generationes, per quam continuationem aliqua, quæ videbantur obscura in historijs aliorum librorum videntur hic clara, & istum sensum sequitur litera sequens, cum dicit: Et historia, vel quæ prætermisæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leuiter, hic per quædam verborum compendia explicantur. Alio modo potest intelligi, quod in isto libro contineatur omnis eruditio scripturarum non solum historicarum: sed etiam prophetalium, & sapietialium, & nã solum scripturarum veteris testamenti, sed etiam noui testamenti, & erit sensus, quod in hoc libro continetur omnis eruditio scripturarum, i. continetur quædam præambula, vel documenta, quæ faciunt ad hoc, quod nos simus intelligentes in omnibus scripturis historicis prophetalibus, & sapietialibus, & legalibus tam noui quam veteris testamenti, quia hic narrantur successiones generationum, & historia prætermisæ in libris Regum, & per ista soluuntur quædam dubia quæ oriuntur in quibusdam libris historicis, & et in sapietialibus, legalibus, & prophetalibus vtriusque testamenti. Istum sensum tenet Hieronymus in epistola ad Paulinum. cap. 7. cum ait Paralipomenon talis ac tantum est, ut absque illo si quis scientiam scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat, per singula quippe nomina iuncturæque verborum, & prætermisæ in Regum libris tanguntur historia, & innumerabiles explicantur euangelij quæstiones. Et iste sensus videtur magis conuenire intentioni Hieronymi. *Et historia, quæ prætermisæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leuiter.* Hic ponitur principalis utilitas huius libri, scilicet quod suppletur historia, & istud est dupliciter, quia aliquæ historiae in libris Regum, vel in alijs locis omnino omittebantur, de quibus nihil tangebatur, aliquæ autem tangebatur aliquid de historia, & tñ omittebantur quædam partes eius: vtroque modo fit hic suppletio. Patet de historijs primo modo, sicut est de quibusdam historijs, quæ habentur i. Paralipomenon. 4. & 5. cap. sic est historia de bello Abiæ regis Iuda cum Ieroboam regis Israel, de qua 2. Paralipomenon. 13. sic est historia de pugna Asa regis Iuda contra Aethiopes, & de confirmatione fœderis cum Dño eo. lib. cap. 14. & 15. & historia Iosaphat regis Iuda contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos, quæ se mutuo occiderunt. eo. lib. cap. 20. Nulla enim istarum, & similiarum tãgitur aliquo modo in libris Regum, alia autem, quæ tangebantur in libris Regum tñ incõpletè, & ista tanguntur hic plenè. Sic patet de bello Ezechia contra Sennacherib. 2. Paralipomenon. 32. & de destructione idolatriæ eius e. lib. cap. 29. & 30. & 31. sic etiam de operibus regis Ozia e. lib. cap. 26. & sic de multis alijs historijs, Et de hoc dicitur hic, quod explicantur historie prætermisæ, i. quæ omnino omisæ fuerunt, & perstrictæ leuiter, i. illæ, quæ semiplene enarratae sunt, & dicitur, quod prætermisæ sunt in locis suis, i. in libris Regum, quia ibi ut cõter est suppletio maior, quæ fit in aliquo libro, aliqua tñ historia suppletur hic, quæ fuerunt ante libros Regum, ut patet de quibusdam, quæ habentur i. Paralipomenon. cap. 4. & 5. quia ille nã fuerunt in diebus Regum, sed quædam eorum multo prius, & debebant illa enarrari in libris Moysi, vel in libris Iosue, aut Iudicum. *Hic per quædam verborum compendia explicantur.* Id est, in hoc libro explicantur per verborum compendia, id est,

id est, sub paucis verbis: nam cõpendium est via breuis, & utilis, dispendium autem est via longa, & inutilis. Et dicitur hoc, quia hic ponendo vnã, vel duas dictiones suppletur interdum vna historia, quæ confuse habebatur in libris Regum propter defectum illarum particularum: & ideo dicitur supra, quod in hoc libro obliquè sub interpretatione, & figura nominum quædam narrantur historia, & hoc clarius dicit idem Hieronymus in epistola ad Paulinum cap. 7. scilicet, Paralipomenon talis ac tantus est, ut absque illo si quis scientiam scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat: per singula quippe nomina iuncturæque verborum prætermisæ in libris Regum tanguntur historiae.

Orationum itaque vestrarum adiutus auxilio, nisi librum beneuolis placiturum, tamen inuidis displiciturum esse non ambigo. Optima enim quæque, ut ait Plinius malunt contemnere plerique, quam discere.

Orationum itaque. Hic ponitur quintum huius prologi, in quo ostendit, quod quamquam non dubitaret se in hoc opere multis displiciturum, tamen non dubitauit illud facere propter Domnionis, & Rogatiani orationes, & dicitur. *Orationum itaque vestrarum adiutus auxilio.* Loquitur ad Domnionem, & Rogatianum, ad quos dirigitur iste prologus, & dicit, quod adiutus orationibus eorum emendauit librum Paralipomenon. & potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod auxilio orationum istorum adiutus, id est, incitatus ad faciendum, fecit istam emendationem, quia alias non emendasset, sed quia isti nimis rogauerunt. Alio modo intelligitur, quod orationum istorum auxilio fecit, scilicet, quia Hieronymus formidabat ualde amulos qui ei detraherent, quia volebat emendare septuaginta interpretes, & nã sustineret eorum latratibus, cessare intendebat ab ista emendatione, nunc tamen credidit, quod meritis orationum Domnionis, & Rogatiani Deus compesceret linguas amulorum Hieronymi, ut non latrarent contra ipsum, sic enim accipit in prologo Galeato, dicens, Sed, & vos famulas Christi rogo ut contra latrantes canes, qui aduertum me rabido ore, desequuntur orationum vestrarum clypeos opponatis. *Et ita accipiendum est hic. Nisi librum beneuolis placiturum, quem tamen inuidis displiciturum esse non ambigo.* Id est, Ego scio librum istum solum placiturum esse beneuolis, qui solent omnia in bonam partem interpretari: & scio omnibus inuidis displiciturum esse, & tñ non dubito nec formido transferre librum, & emendare, vestrarum orationum auxilio confidens. *Optima enim quæque, ut ait Plinius, malunt contemnere plerique quam discere.* Id est, Plinius dicit, quod plerique hominum habet hæc iniquam conditionem, quod in rebus optimis magis gaudeant despiciendo eas, & nolendo videre, quam in addiscendo illas. Hoc autem euenit propter duo, primo enim euenit quibusdam hominibus propter inuidiam, nam vident aliquas res bonas esse, quia tamen illæ factæ sunt ab aduersarijs suis, vel illis, qui sequuntur illas, & honorantur, detestantur isti eas, quia inuidet suis aduersarijs, & nolunt videri eis minores in hoc vel saltem conformes. Isto modo cõqueretur Hieronymus de amulis suis, quantum ad translationem, quam fecit de Hebræo in Latinum: nam aduersarij sui detestabantur, & male dicebant translationem illam in publico, & in secreto legebant eam, ut patet præcedenti prologo, scilicet, Obtrectatoribus meis respondeo, qui canino dente me rodunt in publico detrahentes, & legentes in angulis. Secundo euenit hoc propter impotentiam, & paruitatem intellectus, & istud est valde commune: nam multi ho-

minum immo fere omnes homines desiderant scire ea, quæ bona sunt, & difficilia, & quia plurimi hominum habent paruum ingenium, non possunt pertinere ad intelligendum ea, quæ altissima sunt, vel saltem non possunt sine magno labore, & ideo desistunt: & ne isti videantur frustrati tanto bono, & imperfecti propter defectum illius, & ex hoc tristitiam, vel in cõspectu aliorum indigent se esse tristes, & imperfectos, incipiunt contemnere ista dicendo nulla esse, id est, nullius boni vel utilitatis: & sic quamquam careant illis non iudicant se carere aliquo bono, & sic non ostendunt se imperfectiores eis, qui ista sciunt. Hieronymus tamen accepit hoc in primo modo, quia de amulis suis intelligebat, qui nolent librum istum quæ ipse emendabant legere, sed contemnebant eum quam esset optima emendatio libri. Sciendum, quod iste Plinius fuit ille, qui fecit librum de naturali historia, in qua multos libros posuit, fuitque vir excellentis ingenij, & in multis peritus, vt eius opera manifestat.

Quare Hieronymus non excusat se tantum contra amulos suos hic, sicut alibi. *Quæst. V. l. i.*

Quare Hieronymus non tantum excusat se contra amulos hic respondendo eis sicut in alijs prologis librorum, quos transfert de Hebræo in Latinum, ut patet fere in omnibus prologis, scilicet, super Genesim, & Iosue, & libros Regum, & in præcedenti prologo, & super Esdras, & super Iob, & fere in cæteris, in quibus maior pars prologi est amulis respondere, & conqueri de eorum iniustis latratibus, immo ipse dicit in prologo super Iob: Cogor per singulos scripturæ diuinæ libros aduersariorum respondere maledictis. Et tamen in prologo isto modicum conqueritur de eis, nec curat respondere eorum dictis. Respondendum, quod non loquitur hic Hieronymus tantum contra amulos suos, sicut in alijs prologis: & ratio huius est, quia non credebatur se tantum lacerandum, & maledicendum pro opere, quod nunc faciebat sicut pro alijs operibus, quibus preponuntur alij prologi: causa diuersitatis est, quia nunc Hieronymus non transferebat de Hebræo in Latinum: sed de Græco in Latinum emendans translationem septuaginta interpretum. Amuli autem Hieronymi valde magis dolebant, quod ipse transferebat de Hebræo in Latinum, quam quod de Græco in Latinum, & quod emendaret literam interpretum: aliquo modo tamen dolebant, quod ipse nunc emendaret literam interpretum, vel faceret aliam translationem de Græco in Latinum præter illam, quæ iam facta erat, & ideo in prologo isto aliquid dicit Hieronymus contra amulos, sed pauca, quia nunc ipse transferebat de Græco in Latinum emendando translationem septuaginta interpretum, pro quo amuli non nimis dolerent, præcedens autem prologus scriptus fuit a Hieronymo quando transferebat Paralipomenon de Hebræo in Latinum, & de hoc dolebant grauissimè amuli: ideo posuit magnas querelas ibi contra amulos, & responsiones multas ad maledicta eorum. Ratio autem quare amuli dolebant multum, quod transferret Hieronymus de Hebræo in Latinum, & nã tantum dolebant, quod transferret de Græco in Latinum emendando translationem septuaginta interpretum, est duplex. Prima est ex parte interpretum, nã isti amuli Hieronymi zelabant valde gloriam interpretum nolentes, quod aliquis appareret gloriosior eis transferendo excellentius, & quia si Hieronymus transferebat de Hebræo in Latinum ostenderet se gloriosior interpretibus probando, quod aliqua illi ignorauissent quæ sunt de necessitate scripturæ, & sic facit in prologo super Genesim

qui

qui incipit: Desiderij mei, & in prologo precedenti ubi ostendit aliquas auctoritates veteris testamenti allegatas esse a Christo, & Apostolis, quæ in litera interpretum non habentur. Quod autem transferret Hieronymus de Græco in Latinum, non erat dolendum æmulis, quia in hoc sequebatur translationem interpretum. Quod tamen Hieronymus emendaret translationem illam dicens eam corruptam esse tam apud Græcos, quam apud Latinos codices, aequaliter dolendum erat, sed modicum, quia poterat hoc fieri sine præiudicio interpretum, scilicet, quod posset dici, quod corruptio illa non fuerat ab interpretibus, sed a librariis, qui postea transcriperunt, & sic dicit supra Hieronymus, nec hoc septuaginta Interpretibus, qui spiritu sancto pleni ea, quæ vera fuerant, transfulerunt, sed scriptorum culpa ascribendum est. & tamen secundum veritatem ista emendatio Hieronymi fiebat cum præiudicio interpretum, quia non solum Hieronymus emendavit ea, quæ corruerant librarij: sed etiam multa, quæ interpretes de hebraica veritate omiserant, supplevit Hieronymus de Hebræo, designans illa asteriscos, & multa etiam, quæ interpretes addiderant, & non habebantur in Hebræo, Hieronymus corripit obelibus illa designando, ut patet infra in litera, & tamen quia Hieronymus dissimulabat in hac parte, dicens errorem provenisse a librariis, & non ab interpretibus, ut patet supra, etiam æmuli dissimulabant, & non tantum dolebant. Secunda ratio diversitatis assumebatur ex parte æmulorum: nam æmuli principales Hieronymi erant aliqui viri sapientes, ut patet in prologo super Genes. qui incipit. Desiderij mei cum loquitur ad æmulum dicens, Quid liuore torqueris? Quid imperitorum animos contra me concitas? In quo innuitur, quod æmulus principalis erat aliquis vir peritus, & tamen ipse concitabat multos imperitos, ut clamarent contra Hieronymum: isti autem principales æmulatores Hieronymi nolebant, quod videretur Hieronymus gloriosior eis: & tamen videretur gloriosior eis si faceret aliquid insolitum ab alijs fieri: ideo nolebant, quod Hieronymus faceret aliquid insolitum, & si conaretur facere, clamabant contra illum, quia vergebat hoc in eorum ignominiam: quod autem Hieronymus transferret de Græco in Latinum, vel etiam emendaret translationem septuaginta interpretum, quod maius erat, non erat aliquid insolitum, nam multi hoc fecerant, nam Origenes transfudit codices Palestinos, Lucianus autem alia exemplaria fecit, & Hesy chius alia, ut patet precedenti prologo: & tamen omnes isti fundabant se super translatione septuaginta interpretum: quamquam ergo Hieronymus corrigeret literam interpretum, sicut omnes isti correxerant, non videbatur gloriosior anti- quis: & consequenter non inferebat ignominiam modernis æmulis suis, qui etiam similes translationes facere poterant. Si autem Hieronymus transferret de Hebræo in Latinum volebat facere aliquid insolitum, & excedere gloriam antiquorum, cum nullus tam de Græcis quam de Latinis usque ad tempora Hieronymi transfuisset de Hebræo in Latinum, immo nec aliquis de Latinis, aut Græcis tempore Hieronymi nouerat linguam hebraicam. Vnde de Origene viro clarissimo dicit Hieronymus in libro de illustribus viris tamquam referens aliquid admirandum, quod tantum fuit studium eius circa sacram scripturam, quod etiam linguam hebraicam contra consuetudinem gentis suæ didicit. Si ergo transferret nunc Hieronymus de Hebræo in Latinum superaret omnes antiquos, & consequenter inferre videretur ignominiam modernis æmulis suis: ideo ipsi valde clamarent. Hieronymus autem sciens hoc quoadcunque transferebat aliquos

libros de Hebræo in Latinum conquerebatur nimis de æmulis, & ponebat excusationes magnas contra eos: cum verò emendaret literam interpretum transfrens de Græco in Latinum, non ponebat tam graues querimonias, & nec tam abundantes excusationes.

Siquis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere, interroget Hebræos, suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis, & tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Vbiunque ergo asteriscos, id est, stellas radiare in hoc volumine videritis, ibi sciatis de Hebræo additum quod in Latinis codicibus non habetur. Vbi vero obelus transfuersa, scilicet, virga præposita est, illic signatur quid septuaginta interpretes addiderunt, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus sancti auctoritatem, licet in Hebræis voluminibus non legatur.

Siquis in hac. Hic ponitur septimum huius prologi, in quo Hieronymus docet auferre dubitationis occasionem, & hoc facit dupliciter, primo per comparationem interpretationis Hieronymi ad literam hebraicam. Secundo per officium obelorum, & asteriscorum ibi: Vbiunque ergo. Circa primum dicitur. **S**iquis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere. Sciebat Hieronymus, quod multi vellent interpretationem eius reprehendere: ideo posuit eis modum per quem possent scire an iuste reprehendebant eum, & potest dupliciter intelligi litera ista. Primo quod Hieronymus ostendat in hoc tam beneuolis quam æmulis modum inquirendi veritatem in translatione ista. Nam aliqui essent viri beneuoli, qui tamen dubitarent an translatio Hieronymi vera esset, & pius erat istos erudiri ad hoc, quod scirent modum inquirendi veritatem, & posuit eis duos modos. Aemuli quoque dicerent, quod translatio ista erat nimis corrupta, & non esset aliquis, qui posset respondere pro Hieronymo: ideo posuit modum, quo inquireretur veritas translationis suæ: & istud erat tanquam responsio ad argumenta æmulorum, quia cum aliquis æmulus argueret, beneuoli poterant respondere per istos modos, qui habentur hic. Secundum erat, quia Hieronymus noluit ostendere confidentiam suam, quia si æmuli suspicaretur, quod Hieronymus erat aliquantulum dubius circa translationem istam, quam fecerat an vera esset omnino, clamarent contra eum nimis tanquam contra non potentem se defendere. Si autem viderent eum confidentem esse circa interpretationem suam, suspicaretur eum fecisse cum magno studio, & non audent clamare contra eum, ideo ostendit confidentiam suam, dicens. **S**iquis in hac interpretatione voluerit quid reprehendere. **I**nterroget Hebræos. Id est, interroget an habeatur sic in Hebræo, & cum viderit, quod sic habetur non poterit dicere me fuisse mentitum: sic enim probat in prologo super Genes. qui incipit: Desiderij mei, scilicet, si tibi in translatione tibi videor errasse interroga Hebræos diuersarum vrbium magistros consule. Sic etiam in prologo Galeato ait, scilicet, Vbiunque inter se videris discrepare, interroga quemlibet Hebræorum, cui magis accommodare fidem debeas. **S**uam conscientiam recolat. Id est, perscrutetur conscientiam suam: hoc dicit, quod aliqui ini, qui scientes translationem Hieronymi esse veram, accusabant eum, sicut illi, de quibus dicit prologo precedenti, scilicet, Obrectatoribus meis respondeo, qui

canino

canino dente me rodunt in publico detrahentes, & legentes in angulis. Et hoc dicit ad increpandum emulos valde, scilicet, quod non malignentur agentes contra conscientiam, accusando translationem Hieronymi. **V**ideat ordinem. Scilicet, Ordinem, quem habuimus in procedendo in hoc libro. Fuit autem iste ordo in tribus, primo modo, quod ea, quæ erant in Hebræo & in litera interpretum eodem modo transferebat Hieronymus, sicut erat in litera interpretum: cum autem erat aliquid in Hebræo, quod non habebatur apud interpretes addebat illud Hieronymus assignans exterius asteriscos, & istud erat secundum, cum autem in litera interpretum erat aliquid plus quam in Hebræo, ponebat istud Hieronymus, ut non videretur ignorasse translationem interpretum, & tamen confodiebat illud obelis: ut appareret, quod non erat de veritate Hebraica, & istud erat tertium. Iste autem ordo erat convenientissimus in transferendo. **T**extumque sermonis. Vocatur textus contextura, vel colligatio sermonis per totum processum libri, & fuit artificiosa iunctura sermonis facta a Hieronymo, quia liber Paralipomenon ante ipsum erat corruptus nimis, cum non essent puncta posita in locis positis ad distinguendum sententias: quod maximè turbat lectoris ingenium ipse vero distinxit librum per versus, ut patet precedenti prologo, scilicet, Per versus cola digererem. & ista contextura erat laudabilis. **E**t tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Id est, consideratis omnibus istis quicunque fuerit quantumcumque æmulus, detrahat mihi, accusando me, si potest iuste in aliquo accusare. Hoc dicebat Hieronymus ex magna confidentia, sciens, quod nihil reperiretur, in quo posset ipse iuste reprehendi. **V**biunque. Hic ponitur secundum huius partis, ubi tollit dubitationis occasionem per officia asteriscorum, & obelorum, & istud fuit nimis necessarium. Nam cum in ista translatione Hieronymi essent aliqua, quæ ipse ponebat tanquam vera, & necessaria: alia autem tanquam dubia, necesse erat quod ista distinguerentur per aliqua signa, ne confunderetur intellectus lectorum, & ad hoc fecit asteriscos, & obelos, & dicitur. **V**biunque ergo asteriscos, id est, stellas in hoc volumine radiare videritis. Asteriscos, sicut dicit hic Hiero. est figura stellæ facta de rubro, & dicitur asteriscus ab astro, id est, stella, & dicitur radiare, quia ista est conditio stellæ. Competit autem asteriscis per metaphoram, quia sicut stellæ verè illuminant, ita asteriscus ponitur ad denotandum illud quod deficiebat in litera interpretum de veritate Hebraica, & additum fuit ad illuminandum intellectum lectorum: & dicitur in hoc volumine, scilicet, in volumine illo quod tunc scribebat Hieronymus emendans translationem interpretum: nam in volumine Paralipomenon quod nos nunc habemus: nullus est asteriscus, nec obelus, quia non est translatus de litera interpretum, sed de veritate Hebraica. **I**bi sciatis de Hebræo additum, quod in Latinis codicibus non habetur. Id est, Asteriscus ponitur ad designandum multa, quæ Hieronymus supplebat nunc de litera Hebraica, & non habebatur in translatione interpretum, & consequenter nec in Latino, nec in Græco, cum libri sacri, qui tunc erant in Latino, & Græco; erant secundum translationem interpretum: & quod dixit hic Hieronymus, In Latinis codicibus non habetur, etiam intellexit de Græcis: nam idem defectus erat in Latino, & in Græco, cum in vtroque idiomate esset translatio facta secundum literam interpretum: dixit tamen solum de Latinis, quia de defectu, & corruptione codicum Græcorum nihil attinebat ad presens, cum ipse scriberet nunc Domnioni, & Rogatiano, qui erant Episcopi Latini, & volebant habere Paralipomenon in Latino. Et dato, quod non

esset aliqua corruptio in Græco, dum tamen esset in Latino, oportebat quod fieret aliqua translatio, & emendatio, quam petebant Domnion, & Rogatianus. **V**bi vero obelus transfuersa, scilicet, virgula præposita est. Istud erat aliud signum, quod ponebat Hieronymus, Est autem obelus virgula facta in modum sagittæ de rubro, & ponitur figura sagittæ, quia sicut sagitta est ad confodiendum, & occidendum, ita virgula illa, quam ponebat Hieronymus erat ad confodiendum literam, & significandum, quod erat superuacua. **I**llis signatur, quod septuaginta interpretes addiderunt. Aliqua enim addiderunt interpretes in translatione sua, quæ non erant in Hebræo. Ideo Hieronymus non accipiens illa tanquam authentica confodiebat ea apponens obelos. **V**el ob decoris gratiam, vel ob spiritus sancti auctoritatem, & in Hebræis voluminibus non legantur. Scilicet, Aliqua erant, quæ interpretes posuerant in translatione, quæ non erant in voluminibus Hebræis: & ponit duas causas quare illa fecerunt, scilicet, vel propter decorem, quia aliquando ea, quæ ipsi apponebant, faciebant ad decorem sententiæ. Vel propter auctoritatem spiritus sancti, scilicet, quia spiritus sanctus loquebatur in eis: & habebant auctoritatem ad addendum aliquid, quod spiritus sanctus eis inspiraret. De hoc tamen, quo modo haberent Spiritum sanctum, infra declarabitur.

Quare Hieronymus transfulerit Bibliam de Græco in Latinum. Quæst. IX.

QUÆRITUR ad quod Beatus Hieronymus transfudit Bibliam de Græco in Latinum emendando translationem interpretum, & etiam transfudit de Hebræo in Latinum: quia una translatio istarum videbatur superflua, quia quæcumque earum sufficiebat cur: vera esset, & emendata. Respondendum, quod Hieronymus transfudit de Græco in Latinum, & etiam de Hebræo in Latinum: & hoc saltem, quantum ad librum Paralipomenon, ut probatum est infra quæst. huius prologi. Et dicendum, quod si Hieronymus transfuisset prius Bibliam de Hebræo in Latinum superfluum erat, quod transferret de Græco in Latinum emendando translationem interpretum. Prius tamen transfudit de Græco in Latinum, ut patet precedenti prologo ubi loquitur de translatione, quæ facere debebat de Hebræo, & ait: Memini editionem septuaginta translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me nostris, id est, Latinis: & ibi subditur quomodo faciebat iterum translationem de Hebræo, scilicet, in Latinum, & tamen quædo Hieronymus corripit Paralipomenon secundum translationem interpretum precipis Domnionis, & Rogatiani non cogitabat transfere aliquando de Hebræo in Latinum, & quia codices Latini erant nimis corrupti, voluit Hieronymus eos aequaliter emendare, & ad hoc transfudit de Græco in Latinum, emendando translationem interpretum. Sed tunc dicitur si ista emendatio, quam tunc fecit Hieronymus esset vera, ad quid faciebat translationem de Hebræo in Latinum: Dicendum, quod Hieronymus transfudit de Græco in Latinum vtendo leui remedio, forte vt non concitaret nimis contra se animos æmulorum, quæ valde latrarent, si Hieronymus transferret de Hebræo in Latinum, & non tantum dolerent, si emendaret translationem interpretum, ut probatum est supra in quadam quaestione: nunc autem iustus a Cromatio Papa transferre de Hebræo in Latinum, ut precedenti prologo, non formidauit clamores æmulorum, & transferre cepit de Hebræo in Latinum. Motiuus autem fuit duplex, primus erat, quæ licet Hieronymus corripisset librum Paralipomenon de Græco

in

in Latinū ad preces Domnionis, & Rogatiani, tamen iam corruptus erat liber ille, & indigebat alia emendatione, vel de Græco in Latinum, sicut prius fuerat, vel de Hebræo in Latinum: & ista secunda usus est: quia efficacior erat. Secundum fuit, quia dato, quod maneret liber ille emendatus adhuc apud Dominionem, & Rogatianum, tamen conueniens erat transferri de Hebræo in Latinum, quia in translatione ista posuerat Hieronymus illa, quæ interpretes addiderant, & non habebantur in Hebræo, & illa erant apocrypha: ideo superfluum erat scribere in sacra scriptura, potissimum quia in multis locis errant: & non videbantur necessaria, sed potius impediencia, cum autem transferretur de Hebræo in Latinum, nihil poneretur, nisi quod esset secundum veritatem Hebraicam, & sic nihil superfluum esset aut diminutum, fuit ergo bonum transferri de Hebræo. Tertium erat quia Hieronymus volebat auferre occasionem errandi lectoribus scripturæ, & tamen si maneret liber Paralipomenon, & alij libri in illa correctione, quam fecerat Hieronymus de Græco in Latinū, daretur magna occasio errandi, quia in translatione ista erant ad significandū asterisci, quæ deficiebant de translatione interpretū, & erant in Hebræo, & obeli ad confodiendū, quæ habebantur apud interpretes, & non in Hebræo. Poterant autem librarij errare circa istos asteriscos, & obelos dupliciter. Primo si aliquando omitterent asteriscos, & obelos, quæ tunc putaretur omnia illa esse in Hebræo, & in translatione antiqua interpretum, & vitioque falsum esset, quia illa ubi deficiebant asterisci, non erant in translatione antiqua interpretum, & illa ubi deficiebant obeli non erant in Hebræo: Esset et alius error grauis, quia in translatione ista Hieronymi de litera interpretum vbicunque non erant asterisci nec obeli, erat signum, quod concordabant interpretes cum Hebræo, ideo litera illa erat certissima, nunc autem contingeret aliquam literam, quæ deberet esse insignita obelis, & non erat, putari esse veram, & haberi in Hebræo, & assereretur tanquam certa, & esse falsam. Secundus modus errandi erat, quia scriptores poterat errare interdum quamquam ponerent asteriscos, & obelos ponendo eos extra loca sua: utpote si poneret asteriscos, ubi debebant esse obeli: & iste esset error grauissimus, quia tunc illa, quæ erant vera, & erant in Hebræo putarentur falsa, & superflua cum haberent obelos: & illa, quæ erant superflua in litera interpretū putarentur esse necessaria, & haberi in Hebræo, quia habebant asteriscos, & essent falsa. Alius error erat, quia dato, quod librarij interdum poneret asteriscos, & obelos in locis suis: & esset scriptura verissima nos tamen scientes, quod scriptores interdum errant: nesciremus an errauissent in assignatione asteriscorum, & obelorum, & esset nobis scriptura dubia: & sic esset nobis inutilis ac si non haberemus eam, cum per eam nihil auderemus affirmare. Quartum motiuum, & principale erat, quia Hieronymus nondum transtulerat omnes libros de Græco in Latinum corrigendo eos per asteriscos, & obelos: nam sacros legitur hoc modo emendasse solum, scilicet, librum Paralipomenon ut patet in isto prologo, & librum Iob: ut patet in quodam prologo super Iob, qui incipit. Si autē fideliam. Oportebat autem, quod cæteros libros veteris testamenti Hieronymus transferret de Hebræo in Latinum, vel emendaret transferendo de Græco in Latinum: cum omnes libri translationis interpretum essent corrupti, ideo voluit potius transferre de Hebræo in Latinum, tamen quia minoris laboris erat, quia paucior scriptura erat, eo quod non poneretur ibi id, quod addiderant interpretes super literam Hebraicam, nec etiam poneret asteriscos, & obelos, erat etiam

translatio vtilior, quia non poterat sic corrumpi facilliter, sicut translatio habens asteriscos, & obelos. Nam difficile erat a nostris librarijs obseruari diligentius istos asteriscos, & obelos: ob hoc enim iam perijt in vsu omnium Latinorum opus illud mirabile magni ingenij laboris, & vtilitatis, quod excogitauit Ammonius, faciendū decem canones Euangeliorum: nam propter creberrimos numeros, & inscriptiones factas exterius de rubro, librarij nostrij errabant tam in numeris, quam in locis ubi erant ponendi numeri, & sic omnia vitiabant, ideo iam non vtimur illis canonibus, & quasi in nullis Biblijs annotantur, & cum Hieronymus nunc transtulerit de Hebræo in Latinum, non solum transtulit illos libros, quos non conuenerat de Græco in Latinum, secundum translationem interpretum, sed etiam illos quos correxerat, scilicet, librum Paralipomenon, & Iob. Ideo istos libros bis scripsit, apud nos tamen nunc non habentur, nisi illi qui de Hebræo in Latinum translati sunt.

Quare Hieronymus usus est asteriscis, & obelis in translatione de Græco in Latinum, & in alia non. *Quest. X.*

Quare Hieronymus vltius cum Hieronymus transtulerat de Græco in Latinum secundum translationem interpretum quare usus est asteriscis, & obelis, & in translatione illa, quam fecit de Hebræo in Latinum nec asteriscos, nec obelos posuit? Respondendum de translatione facta de Hebræo in Latinum, quod non oportuit in ea esse asteriscos, & obelos, quia asterisci sunt ad notandum aliquid quod prius deficiebat, & erat de necessitate: Obelus autem est ad notandum aliquid, quod superfluum erat, & ideo istud nunquam potest fieri, quando aliqua translatio de nouo fit ex vnico exemplari, quia ista ponuntur ad faciendum differentiam scripturæ anteq̃ emendetur, & postquam emendata est. Nunc autem in translatione, quæ fiebat de Hebræo in Latinū nihil ponebatur, nisi id quod erat in Hebræo, & de illo diminebatur, ideo non poterat ibi poni obelus, quia obelus est ad confodiendum ea, quæ superflua sunt, & tamen in Hebræo nihil est superfluum, sed pura veritas cum sit primum originale scriptum ab ipsis Prophetis. Etiam non potest poni ibi asteriscus, quia ille est ad significandum ea, quæ deficiebant, in Hebræo tamen nihil deficiebat, & in translatione cum nouiter sit, nihil deficit, cum nouiter esse incipiat, ideo nihil istorum poterat poni ibi, & ob hoc etiam interpretes non posuerunt asteriscos, & obelos in translatione sua, quia nouiter fiebat. Sed Origenes introduxit istum modum in sacra scriptura ad corrigendum translationem septuaginta interpretum mittendo eum cum editione Teodotionis, ut patet in prologo præcedenti: & in prologo super Genes. qui incipit. Desiderij mei. De translatione autem, quæ emendauit Hieronymus transferens de Græco in Latinum secundum literam interpretum dicendum, quod indigebat asteriscis, & obelis, quia in illa erat aliquid, in quo concordabat litera Hebraica cum litera interpretū, & illud ponebat sine signo. In quibus autem ponebatur aliquid superfluum in litera interpretum super literam Hebraicam, ponebat obelus. Vbi autem erat aliquid in Hebræo, quod deficiebat in litera interpretum, ponebatur asteriscus ad significandum esse superadditum. Si autem non poneretur ista signa exterius, non appareret quæ essent superflua, vel quæ diminuta, sed oia crederentur aequaliter esse de veritate hebraica, & nihil defecisset in translatione interpretū, & ista falsa erat: oportuit poni asteriscos, & obelos in translatione ista emendata de Græco in Latinum.

Quare

Quare Hiero. in translatione de Græco in Latinum posuit asteriscos, & obelos: nā hoc non videbatur necessarium. *Quest. XI.*
QUARE Vltius ad quid Hiero. voluit sic facere, ut necesse esset poni asteriscos, & obelos in translatione illa, quæ faciebat de Græco in Latinū, quæ potuisset eā facere sine obelis, & asteriscis, & conuenienter esset, utpote si fecisset, quod solum esset in illa id, quod habebatur in hebræa, quia tunc non oporteret ibi poni asteriscos, vel obelos: Immo nec poterat poni, quia in hebræo nihil est diminutum, nec superfluum. Rndendum, quod Hiero. poterat facere translationē istā, & emendationem tripliciter. Vno modo, quod trāferret de Græco: & tñ nihil poneret, nisi id, in quo cōcordabat litera hebraica cū litera interpretū, & nihil adderet ad literā interpretum, quā plus haberet in Hebræo. Secundo modo, quod transferret oia, in quibus cōcordabat litera interpretū cū litera Hebraica, & non poneret ea, quæ superabundabant in litera interpretū, & tñ poneret ea, quæ deficiebant de litera interpretū, & hēbātur in Hebræo. Tertio, quod poneret oia, in quibus cōcordabāt lra interpretū, & hebræa, & tñ illa, quæ deficiebant in lra interpretū, & habebant in Hebræo, & illa quæ habebant in lra interpretū super literā hebraicā. Prīmo transferendo nō erant necessarij aliqui asterisci, & obeli: immo nec poterant poni, quā i Hebræo nihil est superfluum, nec diminutum, & tñ iste modus nō poterat stare, quia quā bonus modus transferendi est: tñ nō erat trāferre de lra septuaginta interpretū i Latinū, sed magis de Hebræo in Latinū: Hiero. tñ dicit se fecisse primā trālationem sū lram interpretū. Scdō patet, quā Hiero. nō solum trāstulit lram 70. interpretū, sed et emēdauit, cū dicat pcedenti prologo, quod tradidit translationē 70. interpretū emendatā de Græco in Latinū: emendatio autē cōtineta additionē, & subtractionē, & tñ hic nō addebantur necessaria, quæ deficiebant de veritate hebraica: ideo nō vocaret trālatio emēdara. Tertio patet, & efficacius, quā ista translatio nō erat bona, nec et poterat dici sū lram hebraicā, nec sū interpretes. Prīmū patet, quā ista trālatio erat defectuosa, quā nō cōtinebat quiddam erat in Hebræo, & illud erat de substantia Scripturæ sacre, & ista est cā, & fundamentū arguēdi Hiero. 3. interpretes ad probandū, quod adhuc post trālationē interpretū erat necessaria sua translatio de Hebræo in Latinū, ut patet pcedenti prologo, & in plogo sup Gen. q incipit: Desiderij mei: nō ergo faceret Hiero. talē trālationē, qualē ab alijs factā redarguebat. Quod autē ista translatio nō diceret facta de Hebræo, nec de lra interpretū patet, quā ad hoc, quod fieret de Hebræo, oporteret quod cōtineret quiddam erat in Hebræo, aliā nō diceret sū hebraicā veritatē, & tñ si nō contineret quiddam erat i hebræo, et non diceret translatio sū lram interpretū, quia nō cōtineret quiddam erat in hebræo, & tñ nō diceretur sū lram interpretū, sed sū veritatē hebraicam, eo quod cōtinebat quiddam erat in hebræo, & tñ nō ponebat quiddam erat in trālatione interpretū, & isto modo si vellet Hiero. ponere sine asteriscis, adhuc nō videret trālatio ista finire ad lram interpretū. Si autē poneret asteriscos quā ad id, quod erat in hebræo, & nō erat in lra interpretū, & nihil poneret de eo, quod superabundabat lra interpretū sup lram hebraicā, vñ correxisset lram interpretū addendo oia, quæ deficiebant, & auferēdo ea, quæ superflua erāt, tñ esset trālatio hīs asteriscos, & nō obelos, & hoc nō cōplebat adhuc trālationem interpretum. Si autem ponendo quod dictum est non asteriscos non videretur correxisse literam interpretum, Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

sed transtulisse de Hebræo: nihil enim differt translatio illa ab ista translatione, quæ nos hēamus. Tertius modus erat, ut ponerentur oia in quibus cōcordabāt lra interpretū, & Hebræa, & quæ erat in Hebræo, & deficiebat in lra interpretū, & quæ superabundabat in lra interpretū, & non hēbatur in Hebræo, tñ aut ponerentur asterisci, & obeli, aut non, si non ponerent sequeretur magis cōfusio, quia putarentur oia esse similia, cōoia esse equaliter vera, vel certa, & oia esse in Hebræo, cum non poneret aliqd signum distinctiuū, & hoc erat cōfundere scripturā. Secundum incōueniēs erat, quia Hieron. nunc transferēbat, & emendabat, in translatione autē emendata auferuntur superflua, & addunt quæ deficiebant, & tñ hic non tollerentur superflua cū manerēt in lra, & non poneretur aliqd signū ad iudicandū illa esse superflua. Dicendū ergo, quod ad hoc, quod Hiero. transferret, & emēdaret lram interpretū, oportuit, quod poneret quæ erat cōcordia in litera interpretū, & Hebræa, & tñ poneret ea, quæ hēbantur in Hebræo, & deficiebant in lra interpretū, quia in hoc potissimum cōsistebat correctio, ista autē, quæ erant superaddita poterat esse sine asterisco, quia et si non poneret aliqd signū, non sequeretur incōueniens, debuit tñ poni asteriscos, ut significaretur, quod litera erat emendata, & quod deficiebat illud de trālatione, quæ fecerant interpretes. Etia debuit poni id, quod superabundabat in lra interpretū super lram Hebraicā, quæ nō esset illud de necessitate scripturæ, nō debet deleri oīno, ut sciret, quid erat illud, quod scriperat interpretes. Etia quā dato, quod non faceret tantā fidē, sicut sacra Scriptura, quæ hēbatur in Hebræo, tñ faceret saltē fidē, sicut dictū vnius doctoris. Motiuū tñ præcipuū erat, ut videret, quod illa erat trālatio interpretū emēdara, & quā ista pars supfluebat, debet designari obelo, ut sciret nō esse de integritate sacre Scripturæ, & sic nō potuit Hiero. quēniēter emēdare translationē interpretum de Græco in Latinū, sine asteriscis, & obelis. *An septuaginta interpretes habuerint spiritum sanctum in transferendo. Quest. XII.*

Quare Hiero. vltius quō dicit hic, quod septuaginta interpretes pp auctoritatem Spiritus sancti addiderunt aliquid in translatione sua, quod non hēbatur in Hebræo, & an habuerint spiritum sanctum in transferendo. Aliquis dicit, quod sic, cum hic dicatur, quod addiderunt pp auctoritatem Spiritus sancti. Item quia supra dicit, quod error in translatione non est ascribendus in interpretibus, qui Spiritu sancto pleni ea, quæ vera erant, transtulerunt: sed scriptorum culpæ ascribendum est. In trīum vñ, quod non habuerint spiritum sanctum in transferendo, quia ipse Hiero. incipit quosdam dicentes interpretes ppheticē trāstulisse, ut patet in plogo sup Gen. q incipit, Desiderij mei, cum ait, sed in vna basilica congregatos cōtulisse, scribāt, non ppherasse. Aliud, n. est vate, aliud est esse interpretē. Rndent qudam, & sic tenēt expositores plogorū, quod nō habuerūt septuaginta interpretes spiritū sanctū, & quod Hiero. dixit hic ironice eos habuisse spiritū sanctū, sed ista positio non stat, quā si Hiero. diceret hoc ironice, manifeste irrideret interpretes, & tñ ipse cauet hoc nimis, quia graui sui obiciiebant sibi hoc, quod ipse inuidebat interpretibus, & damnabat eos, & ipse conatur se defendere excusando se multis rōnibus, quod nō inuideat eis, nec dānet illos, ut patet hic, & in pcedenti prologo, & in prologo super Gen. & in prologo super Iouē, & in plogo Galeato, & in prologo super Iob, & fere in oibus plogis, nō ergo dicit ironice. Secundo patet, quia hoc repugnat intentioni lre, quā supra dicit de magna corruptione, quæ erat i trālatione interpretū i codicibus Latinorū, & Græcorū, & subdit, quod nō est ascribēdū interpretibus, quod Spiritu sancto

sancto pleni, quæ vera erant transfulerunt. Sed scriptorum culpæ ascribendum est, si tamen diceretur ironice, intelligeretur totum per contrarium, s; q; nō habebant Spiritum sanctū, nec etiam quæ vera erant, transfulerunt. Et tunc est duplex inconueniens. Primum, quia ipsemet Hiero. testatur vere eos, & pure scripsisse, vt patet in prologo præcedenti, dicens. Si septuaginta interpretum pura, & vt ab eis in Græcum verba est editio permaneret, frustra Chromati me impelleres, vt Hebræa volumina Latino sermone transferrem, secundum inconueniens est, q; nō poterit intelligi, nec stare in veritate litera præcedens, in qua dicit Hiero. q; non accidit ille error culpa interpretum, sed scriptorum, qui de inemendatis inemendata scriptitant, & tamen si legatur ironice est sensus, quod culpa interpretum accidit, & tunc non poterit poni culpa ista scriptoribus, q; est manifeste contra literā.

Dicendum ergo, q; non loquitur Hiero. ironice, sed secundum veritatem, q; interpretes haberent spiritum Sanctum, quando transfulerunt.

Sed tunc manet difficultas, quæ prius allegabatur, & ad hoc dicendum, q; spiritus Sanctus nūquam accipitur pro persona Spiritus sancti, q; d; q; in aliquo est Spiritus sanctus, quia sic accipiendo in quolibet homine est, & etiam in demone, & quocunq; ente, cum Deus sit vbique, & Spiritus sanctus est vna personarum diuinarum, & vbi est vna est alia, immo vna est in alia, sicut dixit Christus, ego in patre, & pater in me est: Io. 14. sed intelligitur de aliquo dono dato a Spiritu sancto, & istud potest esse multiplex, cū Isaias ponat septem dona Spiritus sancti in generali, qui vocantur septem spiritus. Isai. 11. & sic per multos annos potest aliquis habere Spiritum sanctum, in proposito tamen dupliciter accipitur Spiritus sanctus.

Spiritus sanctus dupliciter accipitur.

Vno modo pro spiritu prophetiæ, alio modo pro dono sapientiæ. Primus vocatur spiritus Dei, quia spiritus propheticus a Deo est. Nam dicitur manus domini fieri super aliquē q; prophetat, vt dicit de Eliseo, q; facta est super eum manus Domini cum caueret pialtes 4. Reg. 3. De sapientia etiam patet, q; sit spiritus Sanctus, quia ponitur Isai. 11. inter septem spiritus, & illi sunt a Deo, & pater magis, quia Eccl. primo, dicitur, omnis sapientia a domino Deo est. Accipiendo spiritum Sanctum pro spiritu prophetico, dicendum quod non habuerunt Spiritum sanctum, quando scribebant: nam non est concedendum eos prophetas fuisse, nec prophetice scripsisse. Quod patet, quia si Hiero. concederet istos scripsisse prophetice diceret eos tantæ auctoritatis, sicut prophetas illos, qui sacram scripturam scripserant a principio, & sic tantæ auctoritatis esset id, quod isti superadderent, sicut id, quod ipsi scripsissent, ideo sicut non poterat dubitari de veritate Hebraica, ita nec de eo, quod interpretes addidissent, dubitari posset, quin esset a Deo dictū, & sic ambo scriberentur. Hiero. tamen dubitabat de illo, quod superaddiderunt interpretes, an verum esset, ideo q; correxit translationem interpretum, designauit obelis id, quod illi superaddiderāt, & tñ obelus confodit, & annihilat. Et non solum Hiero. tenuit istud, sed etiam Origenes, qui q; miscuit translationem interpretum editioni Theodotionis, posuit obelos in eo, in quo litera interpretum superabundabat ad literam Theodotionis, & tñ nullo modo posuisset si crederet illud superadditum verum, & firmum esse, & a spiritu Sancto superadditum. Et non solum dubitauit de hoc, immo v; tenuisse, q; non habuerint spiritum prophetice, quia aliās non ausus fuisset ponere obelos in opere eorum. Hoc patet prologo præcedenti, & in prologo super Gen. qui incipit. Desiderii mei. Hiero. autem manifeste affirmat, q; non fu-

runt prophete in prologo super Gen. cum ait. Aliud est enim varem, id est prophetam, & aliud est esse interpretem. Accipiendum ergo est Spiritum sanctū, secundo modo pro dono sapientiæ. Et tunc verū est, q; isti interpretes erant pleni Spiritu sancto, quia habebant magnam sapientiam legis, quæ a Spiritu sancto est. Et sic intelligitur, quod supra d; q; non est ascribendus error in corruptione scripturę interpretibus, qui spiritu Sancto pleni ea, quæ vera erant, transfulerunt, id est pleni spiritu sapientię, quia cum essent sapientes nimium, & potissime, quia erant septuaginta viri simul diligentissime disputantes, & laborantes ad faciendum istam translationem, non erat verisimile, quod ipsi eam tantum vitarent. Sic etiam intelligitur, quod d; hic, s; q; isti interpretes addiderunt aliqua ob Spiritus sancti auctoritatem, quæ in Hebræis voluminibus non leguntur, id est propter auctoritatem sapientiæ magnæ, quæ erat a Spiritu sancto addiderunt aliquid: nam isti interpretes non solum legem transferebant, sed etiam eam claram reddere volebant regi Ptolomęo, & ad hoc in quibusdā locis addiderunt aliquid ad declarationem eius, & hoc fuit propter auctoritatem Spiritus sancti, id est sapientiæ sibi datę, quæ sic doctores, qui sunt viri sapientes possent aliquid addere ad sacram scripturam per modum expositionis, & hoc laudabile est, immo sacra Sriptura hoc nimis laudat, vt patet Eccl. 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

Quare septuaginta interpretes voluerunt aliquid addere, & aliquid subtrahere in translatione sua. Quest. XIII.

Quare septuaginta interpretes voluerunt aliquid addere, & aliquid subtrahere in translatione sua de eo, quod habebatur in veritate Hebraica. Aliquis dicet, q; interpretes nihil addiderunt, vel subtraxerunt, sed transfulerunt plane iuxta Hebraicam veritatem, & tñ postea varii scriptores addiderunt, & subtraxerunt de translatione interpretū, vt eis visum est, & ipsi fecerunt istud. Sed dicendum, q; non stat, quia Hiero. dicit hic, q; asteriscus posuit in emendatione sua super septuaginta interpretes significat id, quod non habetur in litera interpretum, & additum fuit de Hebręo. Obelus autem significat id, quod septuaginta interpretes addiderunt. Item patet hoc, quia Hiero. asserit istud in prologo super Gen. qui incipit. Desiderii mei, & introducit ibi cās s; m Hebręos quare interpretes addiderint, & subtraxerint aliqd de Hebręo. Itē patet, quia licet vitio librorū corrupere s; a interpretum quantum ad aliqua noīa Hebręa, quæ diuidebantur, vel copulabātur in vnum, tñ librorū non addebāt aliqd a seipsis, nec subtrahebant, sed viri sapientes hoc faciebāt, & isti fuerunt illi, q; fecerunt varia exemplaria, s. Origenes, Lucianus, & Hesy chius, vt patet præced. prologo, & tñ anteq; scriberet Origenes, aut aliqs de illis erat in s; a interpretum plusquam in Hebręo, & aliquid minus, & ob hoc cū misceret translationem interpretum editioni Theodotionis posuit asteriscos, & obelos, s. asteriscos, vbi aliquid hēbatur in Theodotione, & non in litera interpretum, & obelos, vbi aliqd erat interpretum, & non in Theodotione, & hoc, quia Theodotion transfultit ex Hebręo sensum ex sensu, vel verbum ex verbo in plerisq;. Non est, ergo negandum quin interpretes in trāslatione, quā fecerunt interdum aliquid addiderint s; m veritatem Hebraicā, & interdum aliqd subtraxerint. Sed tunc dicendū, q; de editione causa manifesta est, s; q; fecerunt hoc ad declarandum: nā scriptura, in quibusdā locis obscura erat, & ipsi propter auctoritatem sapientię suæ volētes eam reddere mani-

manifestam Ptolomęo regi, addiderunt in quibusdam. Et tangit hic duas causas Hiero. s. q; fecerunt pp decorem, vel propter auctoritatem Spiritus Sancti: De decore patet, quia in aliquibus locis sacre Scripturę additis quibusdam pulchrior apparet sentētia, quā non additis. De Spiritu Sancto iam declaratum est, q; erat spiritus sapientiæ, & propter auctoritatem sapientiæ competeat eis manifestare ea, quæ erant in scriptura, aliquid addendo. De subtractione autem non apparet manifeste, quare fecerint, nec apparet aliqua causa ita rationalis ad subtrahendum aliquid de sacra Scriptura, sicut ad addendum illud. ideo Hiero. nō ausus est dare causam quare interpretes tacuerint aliquid de eo, quod erat in scriptura, vt patet in prologo super Gen. qui incipit. Desiderii mei, vbi cum probauisset, quod deficiebant aliqua de litera interpretum subdit, dicens causas autem erroris, id est subtractionis exponere non est meum, refert tamen se Hierony. ibidem ad Hebręos, qui dixerunt causam eius fuisse ad honestandum legem, ne videretur in oculis Ptolomęi pro quo transferebatur continere aliquę errorem, s. ne reperiretur in ea multiplex deitas, cum ipse Ptolomęus cultor esset vnius Dei. Sic enim ait ibidem: Iudai prudenti factum dicunt esse cōsilio, ne Ptolomęus vnius Dei cultor etiam apud Hebręos duplicem diuinitatem deprehēderet, quod maxime idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. denique vbi sacrum aliquid scriptura testatur de patre, filio, Spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt, vt regi satisfacerent, & arcanum fidei non vulgarent. Et sic Hiero. etiam tenet positionem istam Hebręorum cum confirmat eam, dicens, quod vbi cunq; dicebatur aliquid de Patre Filio, & Spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt, & tamen manifestum est, q; istud non erat, nisi ad occultandam deitatem, & est causa satis verisimilis. Aliqua autem alia loca sunt, in quibus interpretes subtraxerunt, vel mutauerunt, in quibus manifeste nō sequebatur pluralitas Deorum, & tamen videbatur sequi indireccte error saltem in oculis Ptolomęi viri gentilis, cui translatio ista fiebat, ideo mutauerunt, sicut in illo Oice 11. Puer Israel, &

dilexi eum, & Ex Aegypto vocaui filium meum, interpretes tamen transfulerunt, ex Aegypto vocaui filium eius, ne videretur, quod Deus habebat filium, quia tunc poneretur multiplex deitas. Sic etiam in illo, quod habetur Zach. 2. cum dicit litera nostra: Aspiciam ad me, quem confixerunt, & non habetur sic apud interpretes, vt ait Hiero. prologo præcedenti, & in prologo super Gen. & forte, quia ex hoc videbatur innui, quod Deus plagatus esset, & confixus ab Hebræis, in quo sequebatur Deum passibilem esse, & corporeum, quod videbatur scandalosum dici, & ridiculum oculis alicuius, qui philosophiam intueretur, qualis erat Ptolomęus, qui circa philosophiam nimis versabat, & mox, vt interpretes intrū ad ipsum de Iudæa in Alexandriam cepit querere ab eis naturales quęstiones, vt ait Iosephus 12. Antiqui. & sic etiā faciebant omnes Gręci, qui dediti erant sapientię, vt ait Apostolus infra ad Corinth. primo. s. Iudei signa petunt, Gręci vero sapientiam quęrunt. Et sic si poneretur aliquid in lege Hebręorum, quod repugnaret a; ctioni naturali, vel saltem videretur repugnare, Gręci contemnerent talem legem tanquam erroneam: sic enim patet de Christo crucifixo, quem Paulus predicabat esse Deum, & Gręci audientes hoc iudicabant esse stultitiam, q; homo qui suspensus fuerat in patibulo esset Deus, sic patet infra ad Corinth. 1. 6. Nos prædicamus Christum crucifixum: Iudeis, quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Si etiam fuit cum Paulus predicaret Athenis, & diceret de resurrectione mortuorum irriserunt eum, dicentes eum esse seminiterbum, quia predicabat resurrectionem, quæ videbatur cōtra rationem naturalem, quam nec aliquis philosophus concessit. De hoc Act. 17. & verum est, q; potentia puri agentis naturalis non sufficit ad causandam resurrectionem, & ita philosophi intellegebant, & tamen agēs supernaturale iussit ad hoc. Ipsi vero nunquam credebant aliquam actionem esse super naturalem, cum nullam vnquam vidissent, id dicebant resurrectionem esse contra naturam. Talia igitur, quæ videbantur posse offendere, intellectum Ptolomęi regis, si scriberentur in lege, interpretes tacuerunt, aut aliter illa posuerunt.

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
AVLENSIS
IN LIB. PRIMVM PARALIPOMENON
Commentaria.

CAPVT PRIMVM.

ADAM, Seth, Enos, Cainam, Malaleel, Jared, Henoch, Mathusalem, Lamech, Noe, Sem, Cham, & Iapheth.

ADAM. Hic incipit liber Paralipomen. qui licet secundum Hebræos liber vnicus sit, apud Latinos tamen, & Græcos in duos diuisus est, cuius causam assignat Hieronymus in prologo præcedenti. Est autem liber iste suppletius eorum, quæ deficiunt in aliis libris scripturæ, quæ fuerunt ante istum, & potissimè in libris Regum. Regnum autem apud Hebræos habuit se dupliciter, quia primo fuit vnicum, scilicet tẽpore Saulis, Dauid, & Salomonis, postea fuit diuisum in duo regna tempore succedentium Regum: ideo venit agitur hic de regno Hebræorum vnico. Secundo de eodem regno diuiso in secundo libro. Prima pars diuiditur in duas, quia cum regnum Hebræorum, quasi vnus fuent incipere in Dauid, qui fuit primus rex de domo Iuda, in qua tribu semper postea mansit re-

Fgnum, ponitur hic enarratio de Dauid, & diuiditur in duo, quia primo ponitur de eius progenie. Secundo de eius varia operatione, infra decimo capitulo, vbi incipiunt historiae, & quia Dauid descendit ab istis patribus antiquis, scilicet Abraham, Isaac, & Iacob, qui fuerunt in fide Dei, intendit scriptura narrare, quomodo descenderit Dauid ab istis, & occasione huius ponitur, quomodo isti Sancti patres descenderint ab Adam per alios sanctos viros, scilicet Seth, Henoch, & Noe, & de his agitur in capitulo primo, & de omnibus sequentibus generationibus, vsque ad Iacob, de qua vsque ad eum non fuit aliqua generatio totaliter electa, ideo in isto primo capitulo, ponuntur omnes generationes ab exordio sæculi, vsque ad Iacob, de quibus non principaliter agitur, & sequenti capitulo, continuatur generatio Iacob, de qua principaliter intenditur, & illa diuiditur in duo, quia primo ponitur generatio Iacob, vsque ad captiuitatem Babylonis. Secundo continuatur eadem generatio post reditum de Babylone, infra nono capitulo. Quantum ad hoc capitulum primo ponitur hic generatio ab Adam, vsque ad Noe: secundo per tres filios Noe venit vsque ad Abraham, ibi. *Filij Iapheth*. Tertio per tres uxores Abraham venit generatio, vsque ad Iacob, ibi. *Filij autem Abraham*.

Qualis sit intentio huius libri. Quæst. I.

QUARRITVR circa primum de intentione libri istius. Respondendum, quod Esdras scriptor libri huius spiritu prophætico incitatus, videns in quibusdam aliis libris scripturæ dubia multa insurgere, voluit hic quam breuius potuit (sicut Spiritus sanctus ei dictauit) auferre omnia illa dubia. Insurgebant autem dubia propter duo. Primo propter historiarum detractionem, quia in quibusdam historiis auferebantur aliqua partes, per quarum defectum erant historiae obscuræ. Secundo, quia in aliis libris non continuabantur genealogiæ personarum, de quibus agebatur in historiis, sed tractis quibusdam personis de continuatione genealogiæ ad quas principaliter historiae non pertinebant, agebatur de aliis ad quas pertinebant historiae, & tunc fiebant incognitæ personæ, quæ nesciebatur, an illi, de quibus agebatur in ipsa historia descendissent immediate ab aliis, de quibus in eadem historia diceretur, vel essent alia media, & sic indirecte oriebantur dubia in historiis. Esdras autem voluit hic vtrunque dubium auferre. Et primum erat quantum ad suppletionem historiarum, & quia in nullo libro historiarum præcedentium ad librum istum videbatur esse detruncatio historiarum necessariorum, nisi in libro Regum: fere non suppleuntur hic alia historiae, nisi illæ, quæ deficiebant in quatuor libris, & istæ suppletiones incipiunt infra 10. c. & durant per totum librum istum, & sequentem vsque ad I. Paralip.

Secundum dubium erat in continuatione progenierum, & istud tollitur hic a principio libri vsque ad decimum capitulum. Pro quo sciendum, quod sicut voluit Esdras supplere omnes historias, quæ deficiebant in aliis libris scripturæ vsque ad ipsas, quo scriptus fuit iste liber, ita voluit supplere hic continuationem omnium generationum, quæ omisæ fuerunt in aliis libris, vel saltem non fuerunt tam manifeste traditæ, & ordinatæ. Et quia Gen. est primus liber scripturæ, incipit a generationibus, quæ enarrantur in eo, & ponuntur ibi generationes ab Adam vsque ad Noe, sicut in tota prima etate sæculi, c. 5. & illa reperuntur hic in principio, deinde Gen. c. 10. & 11. ponuntur generationes secundæ etatis sæculi, quæ fuit a Noe vsque ad Abraham, quem admodum derivatum est genus humanum per tres filios Noe, & etiam ista derivatio ponitur hic, postea autem per processum Gen. ponitur derivatio generationis Abraham per Isaac, & Imahalem, & ponuntur principes, qui nati sunt de Imahale, ponuntur etiam principes nati de Abraham ex uxore sua Cethura, de quibus Gen. 17. & 12. & 15. ponitur et derivatio generationis Abraham per Isaac, & quo Isaac genuit Esau, & ponuntur filii eius: De hoc Gen. 35. Omnes autem istæ generationes in breui enarrantur in hoc c. deinde continuatur generatio in Iacob, qui fuit filius Isaac, & quæ tota posteritas Iacob fuit populus Dei, diligentius enarratur scriptura de posteris Iacob, quam de omnibus præcedentibus. Habuit autem Iacob duodecim filios, a quibus derivatæ sunt duodecim progenies, & de qualibet istarum enarrat hic scriptura. Et quia Esdras scripsit librum istum, continuauit istas generationes vsque ad tempus suum. Et quia licet primogenitus inter filios Iacob fuerit Ruben, tamen dignior omnium fuit Iudas propter principatum regalem, quem accepit, ut patet infra: primo describitur generatio sua, & etiam magis diligenter scriptura enarrat, illam, quam genealogiam aliarum tribuum. Fuit autem in tribu Dauid duplex linea, vna, de qua non descenderunt reges, & alia de qua descenderunt: de prima infra 4. c. illa autem, de qua descenderunt reges con-

tinuatur dupliciter, quia primo continuatur incipiendo a Iuda vsque ad Dauid, in quo ceperunt reges esse de domo Iuda: secundo continuatur a tempore, quo ceperunt reges vsque ad tempus Esdræ, quod fuit post reditum de Babylone. De primo habetur sequenti c. de secundo habetur infra 3. reliquæ autem tribus continuantur in progeniebus suis. Et quia tribus Simeon habebat sortem simul cum tribu Iuda intra sortem illius, ut patet Iosue 19. posuit simul Esdras continuationem prolis Simeon cum tribu Iuda infra 4. c. deinde redit ad continuandum lineam Ruben, qui fuit primogenitus Iacob infra 5. c. Et quia Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse acceperunt sortes simul in terra duorum regum Amorrhæorum ad orientalem partem Iordanis: Nume. 32. & Iosue 13. posuit continuationem generationis istarum tribuum simul infra 5. c. Deinde, quia post Ruben, & Simeon Leui erat maior inter omnes filios Iacob, continuat generationem illius infra 6. c. & in hoc magis diligenter se habet, enarrando singula, vnde ponit primo successionem pontificum, sicut fuerint pontifices, incipiendo ab Aaron primo pontifice vsque ad captiuitatem Babylonis, & postea tempore suo. Ponit et derivationem progeniei sacerdotum minorum. Ponit etiam progenies Leuitarum tres, scilicet Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum, & omnium istorum ponit officia, & et omnium tam sacerdotum quam Leuitarum ponit vrbes nominatim, quas acceperunt in singulis tribubus, deinde redit ad enarrandum continuationem progeniei aliarum tribuum, & ponit de Issachar, & Dan, & Affer, & Manasse, & Ephraim 7. c. Posuit autem continuationem progeniei Benjamin infra 8. cap. de Nephtali quoque ponit infra 7. c. deinde specialiter posuit statum Leuitarum, & sacerdotum post reditum de Babylone, quem habuerunt vsque ad tempus, quo scriptus est iste liber, de quo infra 9. capitu. & sic fuit continuatio progenierum, quæ deficiebat in aliis libris, & post hoc immediate capitul. 10. incipit suppletio historiarum omisarum in libris Regum, & incipit a morte Saulis.

Circa primum dicitur. *Adam*. Hic incipit continuatio generationum sacræ Scripturæ, & incipit ab Adam, quia ipse fuit primus parens, & vocatur *Adā* in hebræo, id est excusus de terra, quia *Adā* in hebræo interpretatur terra, ut ait Iosephus 1. Antiqui. *Adam* dicitur quasi *Edom*, id est rubeus: nam eodem literæ ponuntur in hebræo pro *Adam*, & pro *Edom*, & sic differunt in punctis, & tamē *Edom* significat rubeus, ut patet Gen. 25. cum dicitur, quod vocatum est nomen eius *Edom*, quia desiderauit comedere lenticulam rufam, vel rubeam, vnde Iosephus vbi supra ait. Hic autem homo *Adam* vocatus est, quod nomen hebraica lingua signat rubeus, quoniam conspersa rubea terra factus est. talis est. n. virgo tellus, & vera. Vixit autē *Adam* annis non gentis, & triginta, ut patet Gen. 5. c. *Seth*. Iste fuit filius *Adæ* tertius, quia ante eum genuerat *Cain*, & *Abel*, & vocatus est *Seth*, id est positio, quia in natiuitate eius dixit *Adam*: Posuit mihi dominus semen aliud, p. *Abel*, Gen. 4. c. Vixit autē *Seth* annis non gentis, & duodecim, ut patet Gen. 5. Iste autem fuit parens omnium hominum, qui nunc in seculo sunt, quia *Cain* filius *Adæ* non reliquit semen post diluuium, quia oēs de progenie sua mortui sunt in diluuiio *Abel* autem nullum genuit, quia antequam gigneret occisus est a fratre suo, ideo aliqui quoniam scriptura vult notare oēs hoīes, noīat eos sub hoc nomine *Seth*, ut patet Nu. 24. l. Orietur stella ex Iacob, & confurget virga de Iisrahel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios *Seth*. Fuit autem iste *Seth* gloriosus nimis, vnde laudatur super omnes homines. Ecc. 49. cum dicitur *Seth*, & *Sē*, hi apud hoīes

Qualis

Alph. Tost. In lib. I. Paralip.

D 3 omnes

omnes gloriam adepti sunt, & super oem animam in origine Adam. Enos. Iste fuit filius Seth, & debet subintelligi in oibus istis genuit, s. Adam genuit Seth, & Seth genuit Enos, & sic de oibus vsque ad Noe: Iste Enos vixit annis nongentis, & quinq; Caina. Iste fuit filius Enos, & vixit nongentis, & decem. Gen. 5.

Malaleel. Iste fuit filius Cainam, & vixit annis octingentis nonaginta, & quinque. Iareth. Iste fuit filius Malaleel, & vixit lared non gentis sexaginta duobus annis. Gen. 5. Henoch. Iste fuit filius Jared, & cum esset annorum trecentorum sexaginta quinque, placuit Domino, & tulit eum Deus, nec apparuit ultra inter homines: Gen. 5. Iste Henoch fuit melior oibus hominibus primæ ætatis, s. ante diluuium, & ideo Deus potius rapuit illū, & posuit in Paradiso, vt patet Eccl. 1. Henoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, vt det genibus penitentiam. laudatur etiam super omnes homines: Eccl. 49. f. Nemo namus est in terra, qualis Henoch: nam & ipse receptus est a terra. De isto Henoch quantæ ætatis nunc sit, & in quali dispositione, & qualiter manet in Paradiso terrestri, & quid ibi facit, & quid in fine sæculi facturus est, declaratum est latè 4. Reg. 12. Mathusale. Iste fuit filius Henoch, & nullus hoium ad tantā ætatem peruenit, sicut Mathusale: nam vixit annis nongentis sexaginta nouē Gen. 5. Lamech. Iste fuit filius Mathusale, & non est iste ille Lamech, qui acceperit duas vxores, s. Selam, & Adam, & occidit Cain, & conquestus est de vxoribus suis, de quo Gen. 4. nam ille fuit de progenie Cain, iste autem, de quo hic dicitur fuit de progenie Seth. Gen. 4. vixit autem Lamech valde minori tpe quā pater suus Mathusale, & quā alii precedentes: nam solū vixit annis septingentis septuaginta septem: Gen. 5. Noe. Iste fuit filius Lamech, & iste fuit partim in prima ætate sæculi, & partim in secunda: nam anni sexcenti, quibus vixit Noe ante diluuium vt patet Gen. 7. fuerunt de prima teræ sæculi, anni autem trecenti quinquaginta, quibus vixit post diluuiū Gen. 9. fuerunt de scda ætate sæculi, quæ incepit in diluuiō. Iste autē Noe quasi ppheticè vocatus fuit Noe, q̄a Noe in Hebræo interpretat̄ requies, & sic dixit pater Noe, Lamech. Iste solabit nos ab opibus, & laboribus manū nostrarū in terra, cui maledixit dominus, vocauit; nomen eius Noe: Gen. 5. quō autē ille dederit requiē aliis hoibus, declaratū est ibidem, de magnitudine autē ætatis virorū illorū, quō ad tantum tps posset peruenire cū nunc, & ē post diluuiū vix perueniant hoies aliqñ ad centū annos, & qualiter accipiant illi anni, an essent minores quā anni hostrī, declaratū est Gen. 5. de hoc ē Iosephus lib. 1. Antiq. ait. Nullus ergo ad vitā modernam, & annorum breuitatē, quibus nunc viuimus vitā antiquorū cōparans putet falsā qua de illis sunt dicta, & ex eo, q̄ nūc vita tanto non ducatur tpe, credat neq; illos ad vitā illius longitudinē peruenisse. Et subdit cās cum ait. Illi namq; cū essent religiosi, & ab ipso Deo facti, & cum eis pabula opportunjora ad maius tps existerēt præparata, tanorū annorū circulis ite viuebant. Deinde pp virtutes, & gloriosas vtilitates, quas iugiter medabantur, idēt astrologiam, & geometriam, Deus eis amplius viuendi solacia condonauit, quæ nūc quā ante ediscere potuissent, nisi sexcentis viuerent annis: per tot enim annorū curam cū magnus annus impletur. Testes. n. huius dicti sunt oēs, qui antiquitatem apud Græcos scripserunt: nam & Manethon, qui descriptionem facit Aegyptiorum, & Berosus, qui Chaldaicam descripsit, & Mochus, & Ebstus. Adhæc, & Hieronymus Aegyptius, qui Phenicam historiam disposuerunt, concordant cū meis dictis, Hesiodus quoque, & Egathæus, & Hellancus, & Accusilus,

F & inter hos Ephorus, & Nicolaus in historis suis memoriam faciunt antiquorum annis mille viuentium.

Quare enarratur solum continuatio generationis per lineam Seth. Quest. II.

Q V A E R I T V R quare non enarratur hic alia continuatio generationis ab Adam vsq; ad diluuium, nisi per lineam Seth. Rñdendum, q̄ Adam multos filios habuit, vt patet Gen. 5. cum dī, q̄ postquam genuit Seth, genuit filios, & filias, & tñ solum trium istorum ponuntur noīa, s. Cain, Abel, & Seth, non pbnitur autem aliqua successio Abel, eo q̄ non genuit filios, sed antequā gigneret mortuus est: nō dum. n. peruenerat ad ætatem, in qua gigneret sm cōditionem illius tps, vt declaratū est Gen. 4. Cain autē filios multos, & filias habuit, & et successores vsq; ad diluuiū, in diluuiō autē oē genus eius perit cum solū remanserit Noe cum tribus filiis suis, & quatuor vxoribus eorum. Noe tñ non erat de stirpe Cain, sed de stirpe Seth, & ideo pp duo subicitur stirps Cain. Primo quia oēs de stirpe illa fuerunt iniqui, vt ait Iosephus primo Antiq. de Cain, s. Multā ergo terrā peragrans cū vxore sua collocatus est in loco, qui Naida nūcupatur, vbi moratus est, i quo ē ei filii nati sunt. At vero penā illam nō habuit pro emendatione, sed pro incremento mali, libidinemq; potius nutriuit in corpore, licet cū iniuria secū commorantū hanc haberet, augens domū multitudine pecuniarū ex rapinis, & violentia congestarū. Ad luxuriā quoq; & latrocinia suos familiares inuitans, quorum doctor in scelestis studijs erat, & simplicitatē quidē, cū qua prius viuebant hoies ad inuentionē mensurarū, & ponderū permutauit, integramque eorū vitā ex eorum rerum ignorātia, & magnanimitate ad calliditatē, corruptionemq; pduxit, terminos terræ primus posuit: ciuitatēq; pstituit murisq; muniuit, & illuc suos domesticos puenire coegit. Et postea oēs deprauati in pgenie Cain, sic vsq; ad diluuiū permāserūt, in quo penitus cōsumpti sunt. Nō ergo curauit scriptura de eis memoriā agere. Scdm fuit, q̄a scriptura cœpit enarrare generationes ab Adā, vt p̄tinuaret postea illas vsq; ad tps Eldre, qui librū istum scripsit, & tñ generatio Cain nō poterat p̄tinuari cū solū pueniret vsque ad diluuiū, iō supflū videbat illā repetere. Alii autē filii fuerūt Adę cū dicitur, q̄ genuit filios, & filias postquā genuit Seth: Gen. 5. & tñ de istis nulla mentio fit hic ex eadem causa, ex qua subicitur de filiis Cain, s. quia non processerit istorū linea, nisi vsque ad diluuium, & tunc omnes perierint.

Quare scriptura non facit mentionem de filijs Cain. Quest. III.

Q V A E R I T V R vterius quō nō facit hic scriptura mentionem de filiis Cain, cum fecerit mentionem de eis in Genesi, & quare nō fecit mentionē de aliis filiis, & filiabus Adę, q̄a de his videbat maior rō. De primo patet, q̄a non v̄ stare rō assignata præced. q̄ōne, s. q̄ pp peccatum nō fuerit hic tactum de stirpe Cain, & etiam, quia in diluuiō consumpta est. Nam pp eandem rōnes non debuisset fieri aliqua mōtio de ea in Genesi. De secundo patet, quia potius videtur, q̄ deberet hic fieri mentio de illis filiis, & filiabus Adę, de quibus Gen. 5. tangitur, & non exprimitur nomina eorum, nec successiones, quia liber iste est suppletius eorum, quæ omīssa sunt in alijs libris, vt ait Hieromy. in Epistola ad Paulinum c. 7. & in prologo Galeato, vbi istum librum vocat chronicon totius sacre Scripturę, iō potius debuerat facere mentionē de illis generationibus, quæ tactę fuerunt in Genesi

Capi. 4. in medio.

Genesi quam de illis, quæ ibi expresse sunt. Ad primū dicendū, q̄ non oportuit hic fieri mentionem aliquā de progenie Cain pp duas rōnes assignatas, & cū obicitur, q̄ eodem mō non debuisset fieri mentio de illis in Genesi dicendum, q̄ non est simile, quia ibi deicitur fieri mentionem de illis, hic autē nequaquā. Ratio diuersitatis est, quia verū est, q̄ scriptura in Genesi intendebat enarrare principaliter progeniem illā, quæ ē post diluuiū continuata est, & vsq; hodie cōtinuat, & quantum ad hoc non expediebat fieri mentionē aliquā de stirpe Cain, quia de illa nihil mansit post diluuium, quia tñ nos nihil scimus de eis, quæ acciderunt a principio orbis, nisi per ea, quæ scripta sunt in sacra Scriptura, cū de illis nullus historiographus meminert, debuit in sacra Scriptura tangi de alijs filiis, & filiabus Adę, & aliorum successorum suorum ad hoc, q̄ sciremus præter illos quorum nomina expressa sunt in sacra scriptura alios fuisse, qui tpe primæ ætatis vixerunt. Ad hoc tamen non oportebat, q̄ enarrarentur actus eorum, vel quod continuarentur progenies, vel exprimerentur nomina, sed saltem, quod diceretur, q̄ fuerint, & iste modus est Gen. 5. nā postquam Adam genuit Seth, dicitur q̄ genuit filios, & filias, & non exprimitur nomina eorum, nec numerus, sic ē de quolibet alio successore Adę exprimitur ibi, q̄ genuit vnum filium, & postea dī genuit filios, & filias, non expresso numero, & noīe, & rō est, quia per illos, qui subicitur nō erat linea hominum extendenda post diluuium. Fuit tñ necesse exprimi, q̄ aliqui alii generi essent præter illos, qui nominantur ibi ad intellectionem sacre Scripturę: nā fit mentio Gen. 6. de diluuiō, q̄ omnis caro corrumperat viam suam, & ibi colligitur, q̄ multi homines essent tunc, qui diluuiō perierunt, & tñ si non putarem esse plures quā eos, de quibus fit mentio dicentem solum tempore diluuii fuisse tres viros, & quatuor feminas: nam iam mortui erant ceteri, de quibus expresse fit mentio in scriptura, Gen. c. 5. Propter istos tñ quatuor nō fuisset factum diluuium, quia erant viri boni, & Deus liberauit eos in diluuiō, ergo oportebat esse plures tunc, & vt hoc intelligeretur debuit Scriptura nominare saltem in generali aliquos fuisse præter istos, qui expresse nominantur. De Cain autem dicendum, q̄ deicit ipsam nominari expresse, quia Scriptura sacra ad hoc facta est, vt per eam erudiamur quāntum ad ea omnia agibilia, quæ possunt nos in Deū dirigere, dicente Apostolo 2. ad Timo. 3. Oīs scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Et tamen enarrari ea, quæ pertinebāt ad Cain valde vtile erat: primo, vt cognosceretur status, & modus viuēdi hominum ab exordio sæculi, s. q̄ Cain cepit esse vir agricola, & Abel cepit esse pastor, Gen. 4. Secundo, & principalis, vt ostendatur quomodo cultus Dei fuit a principio in hominibus, & quod diuersimode colebatur, s. quilibet homo colebat eum iuxta genus officii sui, nā Cain offerebat domino de frugibus suis in sacrificiū, Abel autem de primogenitis gregis sui: Gen. 4. Tertio, vt ostenderetur, quomodo Deus varie acceptat homines colentes se, & quod cultus Dei magis consistat in intentione quam in exteriori opere: nā Deus respexit ad Abel, & ad munera eius, quia bona intentione offerebat, ad Cain autem, & ad munera eius nō aspexit, quia non tam bona intentione offerebat eodem cap. Quarto fuit hoc ad ostendendum quomodo a principio orbis peccata cœperint, & quomodo inuidia est grauissimum peccatum, & quod interdum inter conuictissimos sanguine faciat magnas discordias vsque ad effusionem sanguinis: nam Cain,

Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

A & Abel fuerunt primi duo fratres in sculo: & tamen Cain occidit Abel pp inuidiā. Gen. 4. Quinto ponit ad indicandum, q̄ Deus curam habeat de factis nr̄is, & q̄ puniat nos pro malis operibus: nā puniuit Cain pro occisione fratris sui: nam dixit ei. Nunc igit̄ maledictus eris super terrā, q̄ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terrā oibus diebus vitæ tuæ. Et postea pp hoc sequuta est mors Cain: Gen. 4. c. Sexto fuit hoc ad significandū, q̄ delicta nr̄a valde displicent Deo, & dicunt clamare ad Deū, vindictam petendo. Gen. 4. Cum dixit Deus ad Cain, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sic et̄ alia peccata magna dicuntur clamare ad Deū: sicut patet de peccato Sodomitarū, de quō Gen. 18. dī ex persona Dei, Descendā, & video vtrū clamorē, qui venit ad me opere compleuerint. Dī et̄ clamare ad Deū violentia, & defraudatio mercedis facta proximo, vt patet Iacobi 5. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, q̄ fraudata est a vobis clamat, & clamor ipsorum in aures Dñi Sabaoth introiuit. Propter hæc oīa valde expediēs fuit, q̄ Scriptura mentionem faceret de actibus Cain enarrando illos, quia alioquin magna eruditio fuisset nobis subtracta, & non solum debuit Cain noīari, & exprimi facta sua, sed et̄ progenies sua debuit enarrari non quantū ad oēs, sed vna linea. Illa, de qua descendit Lamech, Primo, quia Deus p̄ncipauerat penam p̄ Cain: Gen. 4. & quia si Scriptura postea non exprimeret an penā fuisset sibi inflicta nesciretur an inflicta esset, vel an Deus remississet ei, & cum iste esset primus librorum sacre Scripturę, qui legeret eum, & nondum legeret in alijs nesciens conditionē Dei, putaret, q̄ forte Deus aliqua promittebat, quæ non faciebat, & ad hoc debuit exprimi quō poena pronunciata a Deo euenit, & ad hoc oportuit, q̄ filij Cain enarrarentur vsque ad Lamech, quia ipse fuit, qui occidit Cain, vt colligitur Gen. 4. & ob hoc timuit ille, q̄ Deus puniret eum grauius pro occisione Cain, & retulit verba Dei contra Cain loquens ad vxores suas: Gen. 4. Audite vocem meam vxores Lamech: auscultate sermonem meum: quoniam occidi virum in vulnere meo, & adolecentulum in liuorem meum: septuplum vltio dabitur de Cain: de Lamech vero septuagies septies. Secundum fuit, quia Scriptura voluit ostendere mutationem consuetudinis factam in prima ætate circa matrimonium. Nam cōsuetudo erat omnibus hominibus, q̄ quilibet acciperet vnicā vxorem. Istā autē p̄suetudinē primus mutauit Lamech, qui fuit de stirpe Cain. Nam dī de eo, q̄ accepit duas vxores nomen vni Adę, & alteri nomē Sella: Gen. 4. & de nullo alio in tota primā ætate mentio fit, q̄ acceperit duas vxores, vel plures: ideo, conueniens erat enarrari successionem Cain vsque ad Lamech, vt diceretur de eo quō accepisset duas vxores.

E Tertium fuit, quia Scriptura volebat ostendere probitates illas, quæ fuerunt in hominibus primæ ætatis: cum Iosephus dicat primo Antiq. q̄ propter hoc Deus specialiter eis magnam vitam dabat, vt p̄ciosas virtutes inuenirent, scilicet, Astrologiam, & Geometriam, & quia viri de stirpe Cain inuenierunt aliquas preciosas artes, deicit progeniem Cain enarrari vsque quo perueniretur ad illos, qui inuenierunt istas artes: nam Lamech habuit tres filios, scilicet, Iabel, & Thubal, & Thubal Cain. Iabel inuenit artem pastorum, & fuit pater habitantium in tentorijs: Thubal autem inuenit artem Musica: nam ipse fuit pater canentium in cythara, & organo: Thubal Cain verō fuit malleator, & faber in cuncta

C. 8. circa prin.

D 4 opera

opera eris, & ferri: Gen. 4. Si autem non fuisset enatta...

Ad fm cum dicebatur, qd potius debuisset hic exprimi...

Dicendum, qd de eis non debuit fieri hic mentio aliqua...

Instantia contra in-

Post med. cap. respō-

sio eorū continuata post diluuium. Sed tunc dicitur, quare non fuit...

Filii Iapheth, & Gomer, & Magog, Madai, & Iauan, Thubal, Mosoch, Thiras. Porro filii Gomer...

Filij Iapheth. Hic ponitur fm huius cap. in quo per tres filios Noe...

De habitu dine, & progeniebus filiorum Noe. Quest. IIII.

QVAERITVR autē circa habitudinem istorum triū filiorū Noe, & de pgeniebus eorū. Rndē dum est, qd ab istis...

Noe iuxta populos, & nationes suas, ab his diuisa sunt gentes in terra post diluuium. Etiam isti habuerunt diuersa...

nam ista computantur inter septuaginta duo, & tamen totus ornatus istorum...

Sed magis videtur dicendum, quod filij Iapheth, pro

Iosephus 1. Antiq. cap. 14. in princip.

pro maiori parte tenuerunt insulas diuersarum terrarum. Tota autē terra continens habitata fuit a filiis Sē, & Cham, vnde Gen. 10. postis quindecim gnationibus Iapheth dicitur...

De nominibus gentium a tribus filiis Noe derivatarum: Quest. V.

QVAERITVR vterius de nominibus istarū gentium derivatarum a tribus filiis Noe. Respondendum, qd sicut declaratum fuit...

nis nominum fuerunt duae, vel tres. Prima fuit propter bella, nam quaedam gentes pugnantibus contra alias interdum omnino destruebant eas...

Secunda causa fuit voluntas, nam quibusdam gentibus ex tempore visum est melius esse, quod alia nomina haberent...

Tertia causa fuit, & potissima, auctoritas historiographorum Graecorum: ipsi enim sunt antiquiores, qui historias scripserunt...

Filij Iapheth. Diuiditur in tres partes secundum quod profectur scriptura: hic generationem Noe per tres filios eius...

enarrat scriptura continuando per posteros Iudaeorum, aliae autem duae progenies, licet tangantur hic, tamen postea non enarrantur...

quasid quod Iosephus, scilicet, q in Asia à Tauro, & Aman montibus Cilicie vsque ad Tanaim tenent, In Europa vero vsque ad Gadara nomina locis, & gentibus relinquentes, ex quibus postea permutata sunt plurima, cetera autem permanent.

Gomer. Iste est primus filius Iapheth, & ab isto nominatę sunt gentes a principio Gomeritę, postea autem nomen mutauerunt, & vocantur Galatę à Gręcis. De hoc Iosephus primo Antiqui. ait: In Europa vero terra Gazitorum cum nullus eorum, qui supradicti sunt ibidem habitator extiterit, gentes eius diuersis se nominibus appellant, qui nunc à Gręcis Galatę nuncupantur, olim veto dicti sunt Gomeritę, quos Gomer instituit. Alij volunt, q posteri Gomer prius Galatiam, q in Grecia ē habitauerint, & nominauerint, postea aut Galliam tenuerint, & ex similitudine Galatarum terram Galliam, & habitatores Gallos appellauerint.

Sed falsum est, prius enim isti Gomeritę tenuerunt terras Galliarum, deinde Galli Senones cum duce suo Brenio tota fere Italia subiecta in Gręciam trāsierunt, & ibi à rege Bithinij in auxilium contra hostes vocati in mercedem laboris quandam partem regni huius habitandam acceperunt, quam ex nomine suo, & Gręcorum Gallogręciam, idest Gręciam habitatam a Gallis appellauerunt, Gręci tamen illam postea Galatiam vocauerunt, & sic vsque hodie vocatur, & habitatores eius Galatę, & isti sunt ad quos scribit Apostolus Epistolam ad Galatas, testis est Isidorus, & plurimi historiographorum.

Magog. Iste est secundus filius Iapheth, & ab isto appellantur sunt Scythę, qui habitant in Asia apud quos est terra Amazonum sicut vult Glo. ord. inter linearis. Iosephus etiam primo Antiqui. ait: Magog verò Magogas à se nominatos instituit, isti à Gręcis Scythę sunt appellati.

Madai. Tertius filius Iapheth, à quo Medi appellantur, vt ait Glo. inter linearis, sic etiam Iosephus primo Antiqui.

Et Iauan. Iste est quartus filius Iapheth à quo Gręci appellantur, vt ait Glo. ord. inter linearis. Iosephus autem dicit, quod à Iano omnes Ionij helladicę descendunt. Sciendum autem, quod quamquam Hebrei Iauan accipiunt pro Gręcia, tamen non significat omnem terram Gręcorū, sed quandam partem eius, scilicet gentem illam, quę Ionica appellatur, & dicuntur Ioues pulchriori nomine quasi Iauanens.

Est autem vna de quinque gentibus Gręcię, quę habent quinque idiomata, sic enim ait Ebrardus.

Atticus, Eolicus, Doricus, Ionicusque Boetus, Gręcorum quinque sunt idiomata verè.

Nescientes tamen distinguere, Iauan pro tota Gręcia accipiunt.

Thubal. Quintus filius est Iapheth à quo nominati sunt Hispani, sic ait communis positio historiographorum, sic etiam Iosephus primo Antiqui. ait quod Thubal condidit primo Iobelos, qui nostris temporibus Iberi appellantur, & tamen Hiberia, Hispania est, non est tamen credendum, quod tota Hispania à Thubal populata sit, nisi postea magnę mutationes factę fuerint propter bella, vel alias, quia Thubal vnicum idioma habuit, & vnicam gentem nominauit cum dicatur de omnibus istis Genesis decimo, quod omnes in suis linguis fuerunt, idest quilibet habuit vnum idioma distinctum ab alio, & tamen in Hispania fuerunt multę linguę à principio, & sunt: ideo non solus Thubal terram istam habitaret, sed alię gētes cum eo venirent, verum tamen est, quod Thubal fuit princeps habitatorum Hispanię: nam, vt referunt Isidorus, & Lucas Todęsis, & Ioānes Aegidij zamor-

rensis, post diuisionem linguarum in Babylone dispersis omnibus, qui ibi erant, quibuslibet cum similibus linguę suę Thubal cum multis alijs vsque ad montes Pyrenęos, qui sunt claustra Hispanię peruenit: habitauitque ibi in terra, quę nunc Nauara dicitur, & prius Carpentania appellabatur, & tunc terra ista Cęthubalia populata est a cętu Thubal, idest a multitudine, quę veniebat cum Thubal: deinde Thubal, & sui sequaces à montibus Pyrenęis descendentes & extendentes se versus occidentem venerunt, vt habitarent iuxta fluuium Hiberum, qui vulgariter Hiberio dicitur, & ab illo nomen assumperunt prius, vt vocarentur Celtiberes, & terra vocaretur Celtiberia.

Et erat iam istud nomen corruptum ex tribus: nam prius corruptum & compositum erat ex duobus, eū dicebamus Cęthubalia a cętu, & Thubal: postea vero a cętu, & Hiberio fluuiio Celtiberia dicta est: deinde autē perditio isto nomine a solo fluuiio Hiberio terra Hiberia a populis appellata est, & habitatores Hiberes, vel Hiberi. Et istud nomen frequentatum est apud historiographos, & poetas: deinde habitatores terrę huius videntes, q stella, quę Venerę appellamus, & Gręci Hesperū appellant, post iuga Pirenię montis, apud quem ipsi habitabant per noctem occultaretur, terrę ex nomine eius Hesperiam appellauerunt, & istud nomen mansit regioni quoulsque in eam Hercules venit:

qui subiecto Gerione rege terram Gręcis subditam reliquit, & a quodam principe nomine Span relicto ab Hercule Hispania nomen assumpsit, quod vsque hodie a vulgaribus frequentatur: de quibuslibet autē gētibus alijs sic possumus existimare, q multę nominum mutationes apud eas fuerint, quę cognosci non possunt nisi per proprias historias gentiū. Et licet dixerimus Hispanos vocatos a Thubal: aliqui tamen putant Thubal nō Hispaniam, sed Italiam populasse: sic enim ait Rabanus, & Glo. ord. f. Thubal Hiberes, qui & Hispani, a quibus Celtiberia, populauit: licet quidam Italos suspicentur. Mosoch. Sextus filius Iapheth, & nominantur ab eo Cappadoces. Est autem Cappadocia in Asia iuxta Pamphyliam non longe a terra Iudaorum. Habitauerunt autē prius Cappadoces iuxta terrā Israel: de quo in Deutero. Nam ipsi exierunt de terra sua, & occiderunt partem Heuęorum, qui habitabant in terra Chanaan, & tenuerunt terram ipsorum. Rabanus enim & glo. ord. dicunt Cappadoces a Mosoch descendisse, & septuaginta interpretes Capturim Cappadoces arbitrantur, de hoc Iosepho primo Antiqui. ait: Moga primū verò dicebatur, quę postea Cappadocia, nūc autē Cęsarea a Romanis hoc sortito vocabulo, i. a Cęsare Gręci quę appellatur Moschimi Amochin appellati sunt, qui nūc Cappadoces nominantur quorum antiquę appellationis signū ostenditur. Nā ciuitas est apud eos, quę hactenus Moscha dicitur: ostendens intelligere volētibus, q aliqui oēs gētes regionis ipsius ita vocatę sūt. Thyrys. Septimus, & vltimus filius Iapheth: a quo Thyrij appellati sunt: est enim Thyrys ciuitas nobilis in Phęnicia, & pertinet ad terram Chanaan, quę tradita fuit Iudeis: vnde Thyrys ponitur in sorte Aser: Iosue 19. Floruit autē ista ciuitas nimis olim in negociationibus per mare, & laudes magnę eius ponuntur per Ezechielē vigesimo septimo cap. De hac Iosephus primo Antiquitatum ait. Thyras autem Thyrenses appellauit suos, quorum princeps fuit, a quibus Gręci Graium nomen commutauerunt.

Porro filij Gomer. Supra positi sunt septem filij Iapheth a quibus septem gentes deriuatę sunt: hic autem ponuntur nepotes eius, quia etiam ab illis notatę sunt gentes distinctę a gentibus, quę nominauerunt patres

Hispanię nomen vltimum.

patres earum, & quia Gomer fuit primus filiorum Iapheth ponuntur tres filij eius primo. Aser. Iste est primus filius Gomer, & ab isto appellatę sunt quedam gentes iuxta Gręciam Rhęgini, & terra eorum Rhęginum dicitur, de quibus aliquando Arist. tangit 2. Politicorum. De hoc Iosephus primo Antiqui. ait quod Astenagas filius quidem Gomer Astinegos instituit, qui nunc Rhęgini vocantur a Gręcis. Riphat. Iste est secundus filius Gomer, & ab isto nominati sunt Paphlagonēs habitates in Asia iuxta montes Riphęos. De his Iosephus ait primo Antiqui. Riphat autem Riphęos cōdidit, qui dicuntur Paphlagonēs; & montes Riphęi, apud quos ipsi habitant a nomine eorum antiquo, scilicet, Riphat vsque hodie appellantur.

Thogorma. Iste est tertius filius Gomer, & ab isto nominati sunt Phryges: est enim quedam terra, quę vocatur Phrygia iuxta Pamphylas, de qua Actuum secundo: sic enim vult Glo. ord. inter linearis, & in terra ista Phrygię est ciuitas Troiana. Iste Thogorma vocatur apud Iosephum Tygran: & dicit de eo Tygran verò Tyranęos instituit, qui Phryges a Gręcis appellati sunt: isti descendentes de Thogorma habitauerunt in quibusdam insulis, & abundabant in equis, & mulis, sic patet Ezechiel vigesimo septimo, cum loquitur Ezechiel ad vrbem Tyri, scilicet: De domo Thogorma equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum.

Filij autem Iauan. Iste Iauan fuit filius Iapheth quartus, & habuit ipse filios quatuor, scilicet, Helisā, Tharsis, Cethim, Dodanim, & etiam isti habitauerunt partim in Asia, partim in Europa.

Helisā. Iste est primus filius Iauan, a quo nominati sunt quidam populi Elisęi, postea tamen Aeolij appellantur, & morantur in Gręcia: vnde Aeolij habēt vnum de quinque idiomatibus Gręcorum, de quibus dicit Ebrardus:

Atticus, Eolicus, Doricus, Ionicusque, Boetus, Gręcorum quinque sunt idiomata verè.

Iste Helisā apud Iosephum primo Antiquitatum vocatur Helisā, & dicit de eo: Helisā Helisęos vocauit eos quorum princeps fuit, qui nunc Aeolij nuncupantur: Isti tamen adhuc apud Hebręos vocantur semper Helisā: & quamquam Gręci, & alię gentes mutauerunt nomina antiqua populorum non mutauerunt illa Hebręi, sed sicut Moyles nominauerat gētes istas, ita postea prophete nominauerunt: quamquā iam mutata essent a gentibus. Habitant autem descendentes de Helisā in quibusdam insulis, & abundat inter eos Iacynthus, & purpura, & ista ducebāt per mare ad Tyrum. De hoc Ezechiel 27. scilicet, Iacynthus, & purpura de insulis Helisā facta sunt operimentum tuum. Tharsis. Iste est secundus filius Iauan, & ab isto nominati sunt Cilices, qui habitāt in Asia: vnde ciuitas apud eos est, quę vocatur Tharsis, vt ait Rabanus, & Glo. ord. fuit autem Paulus Apostolus de illa vrbe Tharsis, vel Tharso: sic. n. ipse ait: Ego enim a Tharso Cilicię non ignotę ciuitatis municeps. De hoc Iosephus primo Antiqui. ait: Tharsis vero Tharso appellauit sic enim Antiquitas Cilicię vocabatur: Tharsis enim apud eos maxima ciuitatum metropolis est. Vocatur autem terra ista semper Tharsis apud Hebręos, sic. n. dicitur 3. Re. 10. q mittebat Salomō in Tharsis negociatores semel per tres annos, & deferebant inde aurum, & argentum, & dentes elephantorū, & simias, & pauos. Sic. n. dicitur 2. lib. Paralip. c. 20. q mittebat Iosaphat naues, vt irent in Tharsis, feceruntque classē in Astrongaber. Cethim. Iste est tertius filius Iauan, & ab eo nominata est insula Cypri: vocatur tamen semper in hebręo ista insula Cethim, sic enim patet Hier-

2. cum dicitur: Transte ad insulas Cethim, & videre, & in Cedar mitte, & nō est nomen vnius insule, sed multarum: est autem Cyprus nō longe a Ierusalem. De hoc Iosephus primo Antiqui. ait: Cethim autem Cethini insulam habuit, quę nunc dicitur Cyprus, & ab eo omnes insule, & maritima loca Cethim hebraicę nominantur. Testis enim est sermōnis mei vna in Cypro ciuitatum, quę antiquā appellationem voluit retinere: Cithis enim ab his, qui Gręcum ei nomen imposuerunt, vocatur. Et Dodanim. Iste est vltimus filiorum Iauan, de quo nihil Iosephus loquitur, immo nec computat eum inter filios Iauan dicēs eos fuisse fratres, cum scriptura quatuor nominet. Ab isto Dodanim appellati sunt Rhodij, qui habitant in insula Rhodos, quę est vna de Cicladibus, & in ea fuit olim magnus conuentus nauigatorum negociantium, & ibi leges illę, quę Rhodię appellantur conditę sunt: pertinet autem ista insula ad Gręciam, & tamen isti adhuc vocantur in hebręo Dodanim, & erant etiam negociatores per mare: sic enim vocat eos Ezechiel, vt patet Ezech. 27.

Quare ponitur proles quorundam filiorum Iapheth faciens populos, & aliorum non. Quest. VI.

Quare ponitur circa istos filios Iapheth quomo do ponitur quorundam ipsorum proles faciens populos, & aliorum nō: nam Iapheth habuit septem filios, vt patet in litera, & tñ non ponuntur gentes aliquę nominatę a filiis aliorum Iapheth, nisi duorum tantum, sc. Gomer, & Iauan.

Aliquis dicit, q a filiis istorū, qui nominantur hic non fuerunt aliquę gentes descendentes eo, q illi filij Iapheth mortui sunt sine liberis, sc. q nullus illorum habuit filios preter Gomer, & Iauan.

Sed dicendum, q hoc non stat, quia necesse est, q a quolibet filiorum septem Iapheth nominata fuerit aliqua gens, quia Gen. 10. nominantur septem filij Iapheth, & septē nepotes, sicut hic, & postea subditur. Ab his diuisę sunt insulę gentium in regionibus suis, vnusquisque secundum linguam suam, & familias in nationibus suis, Ergo quilibet illorum nominatorū ibi habuit aliquam familiam a se deriuatam, & aliqđ idioma, quod non poterat esse si aliquis istorum moreretur sine liberis.

Dicendū ergo, q quilibet de septem filiis Iapheth habuit aliquos filios succedētes sibi, & tñ nō oēs illi noiauerunt gentes, scriptura autē non vult nominare, nisi illos a quibus deriuatę sunt gentes aliquę distinctę ab alijs, quę haberēt idiomata propria. Patet hoc, quia Gen. 10. vbi ponitur oēs generationes triū filiorum Noe dicitur in fine generationis vnusquisque, q illi fuerunt in gentibus suis vnusquisque fm linguam suam. Et quia si scriptura narraffer oēs descendentes ab istis, aliqui eorum vocauissent gētes de nomine suo, & fecissent varia idiomata, & alii non, voluit solum nominare illos quorum posteri habuerunt idiomata distincta ab idiomatibus aliarum, & sic quia filij quinque filiorū Iapheth, sc. Magog, Madai, Thubal, & Mosoch, & Thiras nō condiderunt populos habentes idiomata distincta a populis, quos cōdiderunt patres sui, non nominauerunt aliquas gentes distinctas a gētibus, quas nominauerunt patres eorum, sed manserunt in familijs ipsorum. Alii autem quorum filij nominantur, habuerunt diuersos populos, & idiomata, scilicet, quod alii fuerunt populi nominati a patribus, & alii a filiis. Idem dicendum est de filiis Cham, & Sem, quia ex aliquibus filiis Cham, & Sem ponuntur nepotes, ex alijs autem non, eadem ratione.

An potuit esse, quod patres aliquas gentes nominarent, & alias filij.
Quaest. VII.

QVAERITVR vltimus quo potuit esse, quod patres nominarent tres gentes distinctas a gente nominata a Gomer. Siceriam de Iauan, & quatuor filijs suis. Nam vñ hoc impossibile, quia gens quaecunque deriuatur ab aliquo principio, & continuatur per successionem posterorum, & tñ pater non habet alios posteros, nisi filios, ergo non possunt filij nominare gentes diuersas a gente nominata a patre: vel si filij nominant diuersas gentes, parer nullam poterit nominare, quia nullus esset in quo continuaretur ista nominatio cum filij sui habeant nominationes aliarum gentium.

Respondendum est, quod non potest nominari vna gens a patre, & quod quolibet filiorum alia gens nominetur. Sed dicendum, quod quandoque a patre nominatur aliqua gens, & a filijs nominantur alij, oportet esse plures filios, quam gentes nominatas ab eis, utpote si pater nominat vna gentem, & habet filios sex, poterunt illi nominare solum quinque gentes, & vnus filius illorum non nominat aliquam gentem, sed continuabitur per illum successio illius gentis, quae a patre suo nominatur: sic enim esset hic de Gomer: nam ipse nominat vna gentem, & dicitur, quod habuit tres filios. I. A senex. Riphat, & Thogorma, & ab istis nominantur tres gentes. Dicendum tamen est, quod ad minus ipse habuit quatuor filios, & exprimitur hic nominatio trium, qui nominauerunt gentes speciales distinctas a gente patris, nomen autem quarti filij non exprimitur eo, quod ille non nominauit aliquam gentem specialem, sed mansit in eo, & in posteritate eius nomen gentis nominare a patre suo Gomer. sic etiam fuit de Iauan. Nam dicitur hic, quod habuit quatuor filios, quorum nomina exprimitur, intelligendum est tamen, quod habuerit ad minus quinque, vel plures, & a quinto, qui non nominatur non fuit aliqua gens specialiter nominata, sed in illa continuatum fuit nomen gentis nominatae a patre suo Iauan.

Sciendum autem, quod filij Iapheth possederunt fere omnes insulas orbis, cum dicitur Gen. 10. Enarrata posteritate Iapheth ab his diuisi sunt in totas gentium in nationibus suis, & regionibus. Historiographi tñ gentium voluit omnes insulas orbis fere a Grecis occupatas. Sic enim ait Rabanus. I. Dodanum Rhodios condidit: sic enim septuaginta Interpretes transtulerunt. Legamus Varronis de antiquitatibus libros, & summi Catonis, & Graeci Phlegedota, ceterosque, & videbimus poene omnes insulas, & totius orbis litora, terrasque maritimas Grecis accolis occupatas, qui aequam, & thauru montibus, omnia maritima vsque ad Oceanum possederunt.

Filij Cham, Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanaan. Filij autem Chus, Saba, & Heuila, Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Porro filij Regma Saba, & Dadan. Chus autem genuit Nemrod. Ille cepit esse potens in terra. Mesraim vero genuit Ludim.

Filij Cham. Hic ponitur progenies secundi filij Noe, scilicet Cham. Habuit autem Cham filios sex, & nepotes fere viginti quatuor, & ex omnibus his tam filijs, quam nepotibus nominatae sunt gentes triginta, quae habuerunt triginta nomina: habitauerunt autem

isti pro magna parte in Asia: maxima tamen pars eorum Africam occupauit, de hoc Iosephus, 1. c. 12. in fi. Antiqui. ait. Filij autem Cham a provincia Syria, & Aman, & Libano montibus cunctas terras obtinuerunt, quaecunque sunt versus mare posite, apprehendentes etiam eas, quae vsque ad Oceanum sunt, & proprias facientes appellationes, tamen aliorum quidem nomina omnino perierunt, aliorum autem transmutata, & transformata nimis ignota sunt. Chus. Ille est primus filius Cham, & ab hoc nominati sunt Aethiopes, sic. n. dicit Iosephus, 1. Antiqui. scilicet Aethiopes quorum princeps fuit Chus, haecenus a semetipsis, & ab omnibus Asianis Chusei vocantur.

Et Mesraim. Ille est secundus filius Cham: ab isto nominati sunt Aegyptij, vnde in Hebreo septissime Mesraim pro Aegypto ponitur, immo vbicunque nos habemus Aegyptum in sacra Scriptura Hebraei habent Mesraim, siue vt proprius dicitur, Mizraim. Iosephus tamen primo Antiqui. dicit, quod istud nomen adhuc seruetur apud Aegyptios, nam quaedam ciuitas eorum Merseis appellatur, & ibi fuit magni studium olim, & de hoc dicit Hieronymus in Epistola ad Paulinum, quod iuit Pythagoras ad Memphiticis vates. Est autem ista ciuitas famosa in Aegypto, & nominat eam Isaias, quando loquitur contra Aegyptum, scilicet: Emarcuerunt principes Memphis. Isa. 19. & vult Iosephus, quod ponatur in Graeco Merseis loco huius, quod in Hebraeo dicitur Mesraim. Phut. Ille est tertius filius Cham, & ab isto nominata est Lybia, de hoc Rabanus ait, & glo. or. Phut Lybies nominat a quo, & Mauritanie fluius dicitur Phut, & regio Phutensis. Multi autem scriptores tam Graeci, quam Latini huius rei testes sunt. De hoc Iosephus Antiqui. 1. ait, Instituit autem, & Phut Lybiam Phutos a se nominans prouinciales. Est etiam, & fluius in Mauritania prouincia, qui isto nomine nuncupatur, vnde & plurimos Graecorum Historiographorum inuenimus huius fluminis memoriam facientes, & ex adiacenti prouincia, quae Phut vocatur ei nomen impostum. Mutatum est autem nomen ei, quod aunc est ab vno filiorum Mesraim, qui Lybius dicitur est.

Et Chanaan. Ab hoc nominati sunt Chanaanei. Pro quo sciendum, quod Chanaan accipitur dupliciter in scriptura, aliquando pro omnibus septem populis, quorum terram acceperunt Israelitae, aliquando autem accipitur pro vno populo illorum, qui specialiter Chanaan vocabatur. Et sciendum, quod iste populus non vocatus fuit Chanaan specialiter ab aliquo de filiis Chanaan, sicut alij sex populi, scilicet Heuei, Hethaei, Iebulci, & ceteri, qui nominati fuerunt a sex filiis Chanaan, quorum nomina ponuntur hic, sed nominatus est ab ipso Chanaan.

Sciendum etiam, quod iste Chanaan fuit maledictus a Noe auro suo. Nam quando ipse bibitit vinum ebrius iacebat nudatis verendis, filius suus Cham irrisit eum, & alij duo maiores, scilicet Sem, & Iapheth cooperuerunt verenda patris vultibus auersis, & tunc Noe maledixit Chanaan, dicens: Maledictus Chanaan puer, seruus seruorum erit fratrum suorum, Gen. 9. & non maledixit Cham, qui malum fecerat, sed filio eius minimo, scilicet Chanaan, & dicit Iosephus, 1. Antiqui. quod hoc fecit propter cognationem immediatam ad filium, non enim maledixit ei, sed nepoti, & ideo vocantur omnes Chanaanei semen maledictum ab initio, vt pater Sapientia duodecimo, scilicet: Semen enim erat maledictum ab initio, nec timens aliquem, veniam dabis peccatis eorum. Et ista maledictio fuit, quae inflata fuit in principio generis sui, scilicet ipsi Chanaan. *Filij autem Chus.* Hic reddit scriptura ad ponendum nepotes, & pronepotes: ex quibus deriuat

inate sunt gentes multae, & ponit prima proles ipsius Chus, quia iste fuit primogenitus Chus: Saba. Habuit Chus filios sex, & primus eorum fuit Saba, & propter hoc nominatur postea alius Nerod. Et sciendum, quod ponitur hic bis Saba, & sunt nomina diuersa, vnde scribuntur per diuersas literas apud Hebraeos, nam Saba hic scribitur per Samech, & inf. scribitur per Sin. est autem Samech durioris prolationis, quam Sin: Ab isto Saba nominata est gens Sabgorum, quae moratur in Arabia, & apud istos est multum de Thure: ideo poete quando loquuntur de thure, ponunt connotatum eius, quod sit Sabum, quasi in regione Saba sit plus de thure, quam in alijs regionibus, vel fit illud preciosius, quam alia thura.

Et Heuila. Ille est secundus filius Chus, & ab isto nominati sunt Heuilei, qui nunc Getuli appellantur, vt ait Iosephus primo Antiqui. morantur isti Getuli in Africa: Aliqui tamen putant, quod gentes nominatae ab Heuila morantur ad partem orientalem Asiae circa Indiam: nam vocatur quaedam terra Heuilath in Oriente Indi, vnde Gen. 2. dicitur quod primus fluius paradisi vocatur Phison, ipse est qui circuit terram Heuilath, vbi nascitur aurum, & aurum terrae illius optimum est, & tñ hoc non est verum, quia tota terra orientalis Asiae occupata fuit a filiis Sem, & ipsi tenuerunt terram Heuilath cum alijs prouincijs orientalibus, filij autem Cham non tenuerunt de Asia, nisi partem occidentalem eius declinando versus meridiem. Et ideo dicendum, quod Heuila Getulos nominauit, vt dicitur est. *Et Sabatha.* Tertius filius Chus, ab isto nominati sunt etiam Sabaei, vel magis Sabartheni, qui secundum Grecos Vstabarri appellantur, & est gens distincta ab illis Sabaeis, apud quos multum est de thure.

Regma. Ille est alius filius Chus, & ab eo nominatae sunt gentes quaedam, quae Ramei dicuntur, vt ait Iosephus primo Antiqui. Et de hoc dicit, quod habuit duos filios, de quibus infra dicitur. *Et Sabathacha.* Quinrus filius Chus, a quo nominata est quaedam gens, sed illius nomen iam apud nos non manet, nec etiam Iosephus recolit illius, quia plurimae istarum gentium bello Aethiopiae subuerse sunt, & obliuionem priorum nominum habuerunt, vel poterit esse, quod gens ista totaliter perierit, & sic nomen & populus simul esse desierunt. *Porro filij Regma.* Hic ponuntur pronepotes Cham: nam Regma nepos eius fuit. Dicit Iosephus de his duobus nominans eos alijs nominibus, I. Iudas, & Sabath, & ait quod Iudas Aegyptiam gentem Heperiorum inhabitans, Iudeis quidem cognomen suum reliquit. *Saba.* Ille est primus filius Regma, & ab isto vocatur Sabathaei, vt ait Iosephus primo Antiqui. Et isti sunt populi distincti ab omnibus precedentibus, & scribitur hic Saba cum Sin, & supra scribebatur cum Samech, isti Sabathaei, & etiam Regma, a quibus ipsi descendunt, habitant in terra Thurifera, vnde ipsi per mare ferebant thus, & alia aromata in urbem Tyrum ad vendendum, vt patet Ezech. 27. cum dicitur: Venditores tui Saba, & Regma, ipsi negociatores tui cum vniuersis primis aromatibus, & lapide precioso, & auro quod proposuerunt in mercatu tuo.

Et Dadan. Ille est secundus filius Regma, & Iosephus vocat eum Iudam, & tamen Scriptura sacra semper vocat eum Dadan, & nominatae sunt ab eo quaedam gentes, quarum nomen Latinum non habemus, nec Graecum, sed nomen sacre scripturae, scilicet Dadan, & isti morantur apud Arabiam, & abundant in dentibus eburneis, & hebenis, & stamibus, de quibus ducebant in urbem Tyrum, & vendebant, de his patet Ezech. 27. scilicet: Filij Dadan negociatores tui, in oleum mulae negotiatio manus tuae: dentes eburneos, & hebe-

linos commutauerunt in precio tuo. Et iterum dicitur. Dedan in istores tui in repetibus ad sedendum. *Chus autem genuit Nemrod.* Ille Nemrod fuit etiam de filiis Chus, & non fuit supra numeratus cum illis, sed interpositis filijs Regma mentio fit de eo, & ideo aliqui dubitant an Nemrod fuerit de filiis Cham, vel de filiis Sem, & tamen dubium eorum non est rationabile, quia patet hic, quod fuit filius Chus, & tamen filius Chus fuit Chus, vt patet supra, sed forte scriptura locuta est de Nemrod per se tanquam volens proponere aliquod speciale, quia iste fuit princeps magnus, quod non accidit alicui de alijs filiis Cham. *Iste cepit potens esse in terra.* Ille Nemrod fuit primus homo, qui in terra cepit habere principatum, nam ante istum homines aequali lege vivebant, nullum principem aut dominum cognoscentes: iste autem cepit dominari inter ceteros, & post eum fuerunt alij reges.

Qualis fuerit Status Nemrod.
Quaest. VIII.

QVAERITVR de statu istius Nemrod. Respondendum, quod iste fuit de filiis Chus, & accepit regnum in Babylone. Describitur autem modum Methodius martyr in libro Chylidam, id est millenariorum, quod Nemrod iuit ad Ionitum quartum filium Noe, de quo supra diximus, & eruditus est ab eo accepitque consilium in quibus regnare posset, praedixitque ei de ortu trium regnorum, & quod prius regnum esse debebat in stirpe Cham, deinde in stirpe Sem: postea in filiis Iapheth: tunc accensus desiderio regnandi venit ad suos, & sollicitus eos, accepitque inter eos principatum, vnde ipse fuit princeps in Babylone, quando edificata est turris. Considerandum tamen pro hoc, quod mox vt diluuium cessauit egredientes homines de arca habitauerunt multo tempore in montibus Armeniae, qui sunt altissimi: non audentes descendere ad plana, eo quod timebant diluuium iterum venturum, & erant ibi in loco securiori quam in plano, & tunc tres filij Noe principes ceterorum compulerunt illos ad plana descendere, cum ipsi primo descendissent, & tunc venerunt in campum Sennar, in quo Babylon edificata est, Gen. 11. de hoc Iosephus primo Antiqui. modus autem veniendi fuit, sicut narrat Philo Iudaeus in libro suarum quaestionum super Gen. 11. quod ex tribus filiis Noe adhuc ipso viuentis nati sunt viginti quatuor millia virorum praeter mulieres, & paruos habentes super se duces tres, nam filij Sem habuerunt Iechan in duces: filij Cham habuerunt Nemrod: filij Iapheth habuerunt Suphene: post obitum vero Noe conuenierunt duces cum agminibus suis in campum Sennar, vt ibi ciuitatem construerent: cum autem edificarent, diuisit Deus linguas eorum & mutauit effigies, & non cognouit quisque fratrem suum, nec intellexit linguam proximi sui. Cum autem magistri artificum lapides peterent, mundici aquam afferebant, & cum illi aquam quaeiebant, alij afferebant stipulam, & sic frustrati cogitatione sua cessauerunt edificare. Tunc diuisi sunt omnes hofes, qui ibi erant, & dispersi fuerunt per terras, & Nemrod mansit in Babylone, vbi erat ciuitas aedificata, & turris, & fuit ibi rex: Ille fuit primus rex saeculi, & ab isto ceperunt omnes alij reges, & fuit regnum istius regnum Assyriorum. Post hoc autem regnauit filius eius Belus, ideo vocatum Belus Nemrodides, id est filius Nemrod: postea autem regnauit Ninus filius Beli: iste autem fuit, qui primus bella instituit contra diuersas gentes, vt eas suo subiceret imperio, cuius vxor fuit Semiramis regina Babylonia, quae post mortem Nini multas gentes imperio subiecit, nam

Aethio.

Aethiopiibus bellum intulit. Ista desiderio regnandi accepit filium suum in maritu, ne ipso accipiente alia vxorem, desineret ipsa regnare: & ad occultandum quadam honestate legis ignominiam suam, legem tulit, vt liceret cuiunque mulieri filium suum in matritum accipere, vt ait Paulus Orosius primo de Orme sta mundi. Ab hoc enim tempore incipiunt enarrare omnes antiqui historiographi, quia gesta priora occulta nimis fuerunt propter ruditatem illius seculi, & nisi Sacra scriptura de illis egisset, nihil omnino nobis cognitum esset. De isto autem Nemrod, qui fuit post omnium principum terre, dicitur Gen. 10. quod cepit esse potens, & Robustus venator coram Domino, idest oppressor hominum: nam subijciebat eos violenter principatu suo, & hoc publice, quod dicitur fieri coram Domino. Vel ipse erat Robustus venator contra Dominum, quia faciebat homines superbos contra Deum: de hoc Iosephus Antiqui. primo ait: Deo autem iubente eos ad crenentum hominum peruenire dispersi sunt, qui congregati erant in Babylone, ne inter se dissensionem efficerent, sed vt multa colentes spacia terrarum, abundantia fructuum potirentur. Qui cum essent inerediti, & Deo inobedientes existerent, in calamitatibus incidentes, sua grauius peccata senserunt, & quia iuuentutis multitudine feruebant, rursus Deus eos abinuenit migrare fecit: quoniam non illius propitiatione putabant se habere bona, sed propriam fortitudinem causam sibi credebat esse diuinarum: vnde apposuerunt, vt voluntati Dei inobedientes existerent, putantes quod per inuidiam Dei ab inuicem separarentur, vt diuisi possent Deo facilius subiugari. Fecit autem eos esse elatos ad injuriam Dei, & contemptum Nemrod filius Cham filij Noe, q cum esset audacior, & manu fortissimus, suadebat eis, vt non Deo ascriberent, quia hominibus per illum felicitas eueniret: sed hoc eis propria virtute preberetur, & cognatos generis sui ad causam Tyrannidis adduxit, solus ipse presumes homines a Dei timore reuocare, & spem suam in propria virtute ponere, vlcisique contra Deum putabant comminantes terrae diluuium: ob quam causam turrim edificandam altiore suadebant, vtaqua non possit ascendere. *Mesraim vero.* Iste est secundus filius Cham, & ponitur hic progenies sua. *Genuit Ludim.* Aliqui putant ab isto Ludim dictos fuisse Lydos, & tamen positio contraria est Iosephi, & aliorum historiographi dicentium Lydos esse de genere Sem, a quodam, qui vocabatur Lud. Ideo dicitur quod ab isto Ludim aliqua gens nominata est, sed nomen eius nunc apud Latinos, & Graecos ignoratur, testante Iosepho libro primo Antiqui.

Et Anamim, & Laabim, & Nephtuim, Phetrusim quoque, & Casluim, de quibus egressi sunt Philisthijm, & Caphthorim.

Et Anamim. Ab isto nominata fuit quadam gens, cuius eodem modo nomen ignoratur. *Et Laabim.* Ab isto nominata est provincia quadam Labia, de quo Iosephus primo Antiqui. ait: Solus Laabim a se provinciam Labiam nominavit. *Et Nephtuim.* Aliqua gens est, cuius nomen apud Latinos, & Graecos ignoratur: & tamen iste tres gentes, scilicet, Ludim, Laabim, & Nephtuim, & etiam quarta, scilicet, Anamim habuerunt sedes apud terram Chanaan: debellata tamen sunt in bello. De his dicit Rabanus, & glo. ordi, quod de omnibus gentibus descenditibus de Mesraim exceptis Laabim, a quibus Lybies nominati sunt, qui prius Putei, & Casluim dicebantur, quae

postea Philisthijm dicti sunt. Ceterae gentes ignotae sunt nobis, quia bello Aethiopico subuerfa in oblivionem praeteritorum nominum peruenierunt, & postederunt terram, quae est ab vrbe Gaza, quae est in terra Philisthinorum, vsque ad extremos terminos Aegypti. *Petrusim quoque, & Casluim.* Isti sunt duo viri filij Mesraim, a quibus nominatae sunt duae gentes, quae postea nomina perdiderunt, & vocatae sunt Philisthijm; hoc dicitur hic, & Genes. 10. quod egressi sunt Philisthijm de Petrusim, & Casluim, scilicet fuerunt de stirpe eorum.

De quibus egressi sunt Philisthijm, & Caphthorim. Duae gentes erant a principio, quae vocabantur Phetrusim, & Casluim, & postea mutauerunt nomina, & acceperunt alia duo: nam Phetrusim vocati sunt Philisthijm, & Casluim vocati sunt Caphthorim, & hoc ponit scriptura hic, quia sic posuit Moyses, Genes. 10. nam istae gentes ceperunt a principio vocari Phetrusim, & Casluim. Et quia tempore Moysi mutatae erant ista nomina, & vocabantur Philisthijm, & Caphthorim, posuit Moyses ista duo nomina. De Philisthinis dicitur quod isti tenebant quandam provinciam, quae erat in terra Chanaan ad partem Meridianam eius, & erant in terra illa quinque Metropoles urbium, scilicet, Gaza, Alcalon, Geth, Accaron, Azotus, Iosue, decimoterio. Et in istis quinque ciuitatibus erant quinque reguli, qui propter paruitatem terrae interdum vocabantur reguli, & interdum Satrapa, eodem cap. & primo Regum sexto. Maxima autem pars terrae Philisthinorum cecidit in sortibus Iude, quia ibi fuerunt ciuitates praecipuae eius, vt patet Iosue decimoquinto. Isti Philisthini habuerunt bella multa contra Israelitas, & oppresserunt eos multo tempore dominantibus iudicibus in Israel, vt patet ex processu libri Iudicum, & etiam regnante Saule, & Dauid, vt patet ex processu primi, & secundi Regum: gens autem Philisthinorum, quamquam aliquando subijceretur Israelitis ad tributa, sicut fuit tempore Dauid. 2. Regum 8. & infra 18. cap. & tempore Salomonis tertio Regum nono, & infra secundo libro, capitulo octauo: tamen numquam fuerunt deleti, nec terra illa fuit vnita regno Iuda, vel Israel: sed postea adhuc expulsus Israelitis de terra in Assyrios, & regno Iuda in Babylonem: manebant in terra Philisthini: nam tempore Machabeorum erant in terra Philisthini, & pugnant contra eos Iudas Machabeus, & frater suus Ionathas, vt patet ex processu primi, & secundi Machabeorum: manent autem gentes istae etiam, vsque ad hodiernum diem. De Caphthorim Iosephus libro primo Antiquitatum, capitul. decimo secundo, dicit, quod nihil habemus, nisi nomen, sic etiam alij historiographi, & tamen septuaginta interpretes dicunt, quod Caphthorim sunt Cappadoces. Est autem aliqua verisimilitudo ad hoc, quia Deuteronom. secundo, dicitur Heueos quoque qui habitabant in Haseirium, vsque Gazam, Cappadoces expulerunt, qui egressi de Cappadocia deleuerunt eos, & habitauerunt pro eis.

Quare scriptura aliquid speciale facit in Nemrod, & non in aliquo alio. Quast. IX.

QVAERITVR quare scriptura facit hic aliquid speciale in Nemrod, quod non facit in aliquo alio, scilicet, quod cum esset filius Chus, non nominauit eum inter filios Chus, sed enarratis illis, & postea filius Regma dixit, Chus autem genuit Nemrod.

Respondendum, quod duae causae fuerunt ad hoc, quarum vna posita fuit supra secundum quosdam, scilicet, quod

quod scriptura voluit facere aliquid speciale in Nemrod, eo quod ipse fuit specialis inter homines omnes temporis sui: nam ipse cepit esse potens in terra, idest primus rex. *Sed ista causa non multum confert, quia scriptura non faceret istud speciale in Nemrod, quia ipse fuit specialis inter ceteros, nisi istud ostenderet eum fuisse specialem, & tamen per hoc non apparebat eum fuisse specialem, sed potius turbabatur scriptura cum non poneretur in ordine suo. Dicendum ergo, quod alia fuit causa, scilicet, quia scriptura enarrauit hic illos descendentes a Noe, a quibus aliqui populi nominati sunt, & habuerunt diuersa idioma: & ista fuit causa, quare cum omnes filij Thubal, & aliorum filiorum Iapheth habuissent filios, non nominati fuerunt filij aliquorum, nisi filij Gomer, & Iauan, eo quod a filijs istorum nominatae sunt aliquae gentes speciales, & tamen nullae nominatae fuerunt ab alijs nepotibus Iapheth, sed habuerunt ipsi nomen illarum gentium, quae a patribus eorum deriuatae sunt: ita fuit de filijs Chus, quia aliqui eorum nominauerunt aliquas gentes specialiter, & illi fuerunt quinquae supra positi, de quibus non fuit Nemrod: ideo subiecti debebat, ne putaretur aliqua gens ab eo nominata, sicut a ceteris, & quia tamen Nemrod fuit specialis inter ceteros, cum ipse fuerit primus rex in terra, & regnauerit in Babylone Genes. 10. non debuit subiecti, & si poneretur inter ceteros filios Chus, causaret errorem, ideo nec debuit subiecti, nec etiam poni inter ceteros filios Chus, a quibus denominatae sunt gentes, sed posita progenies Chus, & deinde progenies Regma posita est, quod Chus genuit Nemrod. Aliquis forte dicit, quod non fuit aliqua causa ad hoc, sed factum est per accidens non aduertente Esdra ad hoc. Sed dicendum, quod non stat, quia cum Esdras spiritu Dei ista scriberet, non est verisimile, quod ageret aliquid sine mysterio: potissimum quia hic mutabat ordinem solitum, & turbabat intellectum scripturae: hoc autem non faceret sine causa. Item adhuc patet magis, quia Gen. 10. posuit Moyses istud idem, & non posuit Nemrod cum reliquis filijs Chus, sed descriptis illis, & postea filius Regma dixit, porro Chus genuit Nemrod, & sic oportet dari aliquod mysterium, quare istud factum fuerit, & nullum aliud fuit, nisi quia Nemrod non erat de illis filijs Chus, a quibus nominatae sunt gentes aliquae speciales, quae habuerint propria idioma.*

Quare scriptura facit differentiam aliqualem inter Phetrusim, & Casluim, & alios in scriptura nominatos. Quast. X.

QVAERITVR vterius, quare dixit hic scriptura de Phetrusim, & Casluim, quod egressi sunt de eis Philisthijm, & Caphthorim cum de nullis alijs gentibus dicatur simile, sed solum exprimuntur nomina istorum, a quibus gentes nominatae sunt.

Respondendum, quod Philisthijm, & Caphthorim non sunt alia nomina, sicut alia, quae ponuntur hic, quae omnia alia hic posita sunt nomina viroorum singularium, quae sunt de stirpe Cham, & Sem, & Iapheth, & quamquam aliqua eorum putentur a quibusdam esse pluralis numeri sicut Laabim, Dodanim, Ludim, & Anamim, tamen sunt singularis numeri, quia sunt nomina propria viroorum: Philisthijm tamen, & Caphthorim non sunt nomina viroorum, sed gentium: & dicitur quod iste duae gentes, scilicet, Philisthijm, & Caphthorim descenderunt ab istis duobus viris, scilicet Phetrusim, & Casluim, nam isti duo viri nominauerunt a principio gentes istas de nomine suo, & postea

illae mutauerunt nomina, & vocatae sunt Philisthijm, & Caphthorim. Dicunt autem Hebræi, quod expressum fuit specialiter de istis duabus gentibus, scilicet, quia Phetrusim, & Casluim commutabant inter se vxores, & per istum modum ab ambabus gentibus descenderunt Philisthini. Mortuum autem eorum est, quia dicitur simul, quod de Phetrusim, & Casluim descenderunt Philisthini, & ipsi nesciunt illum modum, per quem hoc fieret, nisi quod Phetrusim, & Casluim commutarent vxores, & sic ex ambabus gentibus simul descendit eadem gens, scilicet, Philisthijm. Nicolaus autem consentiens aequaliter isti positioni vult honestare modum, dicens: quod forte non fiebat hoc per commutationem vxorum, sed quia vna gens accipiebat vxores de filiabus alterius, & e conuerso.

Sed dicendum, quod non stat hoc propter duo. Primo, quia Hebræi errant putantes, quod Phetrusim, & Casluim sint nomina gentium. Nam sunt nomina viroorum, cum hic nominentur omnes filij Cham, Sem, & Iapheth, a quibus nominatae sunt aliquae gentes, ideo non debet dici, quod istae duae gentes commutabant vxores. Secundo errant, quia dato quod iste essent duae gentes, non oportebat, quod diceremus, quod commutabant vxores ad hoc quod possent descendere Philisthijm de eis, nec etiam oportet dicere secundum Nicolaum, quod vna gens istarum accipiebat de filiabus alterius in vxores, quia istud esset, si diceretur solum de Philisthijm, quod egressi sunt ab istis duabus gentibus. Et tamen dicitur, quod de Phetrusim, & Casluim descenderunt Philisthijm, & Caphthorim reddendo singula singulis, scilicet, de Phetrusim descenderunt Philisthijm, & de Casluim descenderunt Caphthorim. Dicendum ergo quod Phetrusim erat vnus vir, & ab eo descenderunt Philisthini, & Casluim erat alius vir, & descenderunt ab eo Caphthorim.

Sed tunc adhuc manet dubium, quare dictum est hoc specialiter, cum in alijs, numquam fuerit dictum simile.

Respondendum, quod potest esse duplex causa. Prima, quia in istis factum est aliquid speciale, quod non fuit in alijs, quia in omnibus alijs gentes nominabantur de nomine suo, vt Laabim nominaret Labianos, & Gomer Gomeritas, & Thubal Thubalitas, & sic de ceteris: in istis autem non factum est sic, quia de Phetrusim debentur vocari Phetrusim, & vocati sunt Philisthini, & de Casluim debentur nominare Casluim, & nominantur Caphthorim. Secunda causa potest esse, quod Esdras fecit hoc ad significandum mutationem in nominibus: nam licet a principio Phetrusim, & Casluim nominauerint duas gentes de nominibus suis: tamen tempore, quo scriptus fuit iste liber erant mutata nomina illarum, quia iam vocabantur Philisthijm, & Caphthorim, ideo voluit ponere nomina, quae iam habebant, quando erant mutata priora: in alijs autem gentibus non erat hoc, quia nullis eorum fuerat nomen adhuc mutatum: ideo de alijs nihil dixit.

Sed aliquis obijciat, quod etiam mutata essent nomina multarum gentium, quia Graeci historiographi mutauerunt plurima nomina urbium, & gentium, & tamen ante Esdras iam ceperant inter Graecos esse Historiographi, & Poetae, qui describerent gesta temporum. Nam Orpheus Poeta, & Linus, & Musaeus ante bellum Troianum fuerunt: nam tempore Iasonis fuit Orpheus Poeta, & ipse iuit in naue Argonautarum de Graecia in insulam Colchos pro vellere aureo cum Iasone, & hoc fuit ante bellum Troianum, & illud bellum accidit tempore Iudicum, vt declaraturum

rum est libro Iudic. 12. ab illo autem tempore vsque ad Edram fuerunt plusquam septingenti anni, vt patet colligendo tempora iudicum, & regum, & captiuitatis Babylonice: ideo iam essent à Græcis multa nomina mutata.

Respondendum, quòd tempore Efdre Græcorum historiographi plurima mutauerat nomina istarum gentium, & tamen Efdras secutus est Moysen, qui scripsit ista Gen. decimo, & sicut ille scripsit, ita & iste. De tempore autem Moysi dicendum, quòd non erant mutata alia nomina nisi illa, eo quòd nondum fuerant historiographi gentium apud Græcos, vel alias gentes, qui mutauissent nomina gentium, & regionum. Sed tunc dicitur quòd Moyses rationabiliter ponebat de istis duabus gentibus, quòd mutauissent nomina, quia ista solè mutata erant tempore suo, & tamen Efdras, cuius tempore plurima nomina mutata erant, debuerat ponere omnia nomina mutata, vel nullum illorum.

Respondendum, quòd iste liber fuit suppletius, & declaratiuus aliorum librorum sacre scripturæ: ideo debuit concordare modo illorum, & quia nunc supplebat, & continuabat generationes, quas narrauerat Moyses in Genesi, debuit concordare illi, potissime quia sacra scriptura habet auctoritatem à Spiritu sancto, & non attendit ad auctoritatem hominum. Et sic quamquam historiographi Græcorum, & aliarum gentium mutauissent plurima nomina in gentibus, & terris, non curauit facere mentionem scriptura de ista mutatione. Tertia causa esse potest, quia scriptura attendit ad illa, quæ pertinebant ad declarationem eius, quod intendebat, & quia intentio scripturæ erat circa descriptionem populi Dei, qui deriuatus est per filios Iacob, & isti habuerunt bella multa cum Philistinis, & alijs gentibus propinquis, voluit scriptura declarare nomina istorum potius, quam aliarum gentium, cum quibus nulla communicatio erat Iudæis, nec aliquando facienda erat mentio in scriptura de eis.

An Philistini fuerint de genere Chanaanorum. Quæst. XI.

QVAERITVR vterius an Philistini fuerint de genere Chanaanorum. Aliquis dicit, quòd sic, quia Deus promisit Israelitis terram Chanaan, & tamen cum illa dedit terram Philistinorum: ergo erant Philistini de stirpe Chanaan. Patet magis, quia Numeri trigesimoquarto, Deus posuit terminos, quos Israelitæ habituri erant in terra Chanaan, & intra illos terminos includitur tota terra Philistinorum, vt colligitur Iosue decimoquinto, vbi maior pars terræ Philistinorum cecidit in sorte Iudæ, quod non fuisset, nisi esset ista terra Chanaanorum. Etiam patet quòd Deus iussit, quòd illa terra diuideretur inter Israelitas per sortem, Iosue decimotertio, & tamen non iuberet, nisi esset terra promissionis.

Item quando cessauit Iosue pugnare, ponuntur gentes, quæ nondum fuerant subiectæ Israelitis de terra Chanaan, & inter illos ponuntur quinque satripe Philistinorum, Iosue decimotertio, & Iudic. tertio. In contrarium dicit aliquis, quòd non fuerunt Philistini de stirpe Chanaan, quia hic ponitur, quòd fuerunt descendentes de Phetrusim, & tamen Phetrusim fuit filius Mesraim, & non filius Chanaa: ideo non fuerunt de stirpe Chanaanorum.

Respondendum est, quòd Chanaanæ vocantur filij Chanaan, & isti fuerunt illi, qui nominantur in li-

tera, scilicet Sidon primogenitus, Ethæus, Heuæus, & ceteri. Et tamen dicendum, quòd non sunt omnes isti Chanaanæ, quos Deus tradidit delendos Israelitis, & possidendam terram eorum ab eis, quia septem populi fuerunt solum, quos Deus promisit delere ante faciem Israelitarum, scilicet Heuæus, Ethæus, Iebusæus, Amorrhæus, Chanaanæus, Gergesæus, Pherezæus, vt patet Deuteronomij septimo, & Iosue tertio, & tamen præter istos fuerunt alij Chanaanæ, sicut Aradij: nam Aradius filius est Chanaan, vt patet infra in litera, & tamen populus Aradorum non fuit de illis septem traditis Israelitis. Etiam non possederunt Israelitæ terram Aradorum, quia illa erat quædam insula in mari Mediterraneo non longe à Sidone, & tamen terra Israelitarum non habuit aliquas insulas, sed tota fuit terra continens, & extremas sua occidentalis fuit lirtus maris Mediterranei: Numeri trigesimoquarto, ideo non habuerunt insulam Aradorum in parte sua. Sepe tamen dicimus, quòd fuerunt Philistini Chanaanæ, & sic etiam videntur dicere auctoritates allegatæ in principio.

Aliquis dicit, quòd Philistini vocantur Chanaanæ, quia quanquam non essent de stirpe Chanaan: erant de filijs Cham.

Sed dicendum, quòd non stat, quia nunc Aegyptij, & Aethiopes, & fere tertia pars orbis diceretur Chanaanorum, & tota illa pertineret ad possessionem Hebræorum, cū essent omnes isti de filijs Chæ, sed absurdum est.

Dicendum igitur, quòd Philistini non descenderunt de origine Chanaanorum, sed de Phetrusim, qui filius fuit Mesraim, & tamen Philistini computati fuerunt inter Chanaanos, immo inter septem populos, qui traditi sunt Israelitis delendi, & terra eorum possidenda. Et hoc potuit esse propter duo. Primo quia Philistini habuerunt terram intra terminos Chanaanorum, vt patet Genesis decimo, scilicet. Factique sunt termini Chanaanorum venientibus à Sidone Iezaram vsque Gazam, donec ingrediatis Sodomam, & Gomorrhæ. Conscriptit tamen quòd intra terminos istos erant ciuitates Philistinorum, scilicet, Azotus, Accaron, Acalon, & Geih: nam Gaza, quæ ponitur hic pro termino, erat maxime meridiana in terra Philistinorum, vt colligitur Iosue decimotertio, & decimoquinto, & patet ex declaratis ibi, & tamen Deus dederat totam istam terram Israelitis, assignando eis terminos eius. Numeri trigesimoquarto, & intra illos terminos habitabant Philistini, ideo Israelitæ poterant pugnare contra Philistinos, & habitare in terra ipsorum, quia tenebant terram eis a Deo promissam, & sic scriptura nominat eos tanquam vnum de septem populis Chanaanorum. Et forte poterat hoc esse, quia Philistini pugnarent contra aliquos de Chanaanæis, & acciperent terram eorum, sicut dicitur Deuteronomij secundo, de Cappadocibus, scilicet, Heuæos quoque, qui habitabant in Hazerim vsque Gazam Cappadoces expulerunt: egressi de Cappadocia deleuerunt eos, & habitauerunt pro eis. Plurimi tamen dicunt istos Cappadoces esse Philistinos, quod satis concordat, quia ipsi acceperunt terram illam, in qua postea dicuntur morari Philistini, scilicet, in Gaza, & alijs ciuitatibus coniunctis, & sic Philistini succederent in loco, & nomine Heuæorum, quos expulerant de terra, & tamen Heuæi erant vnus de septem populis Chanaanorum, ideo Philistini haberentur tunc tanquam Heuæi, & computarentur inter septem populos Chanaanorum.

Secundò potest dici, quòd Philistini erant iam verè

verè Chanaanæ, nam licet origo sua non esset a Chanaan, nec ab aliquo filiorum eius, sed a Phetrusim, qui erat de stirpe Mesraim, tamen postea habitantes Philistini in terra illa, in qua habitabant Chanaanæ: cum isti sunt Chanaanæ accipiēdo vxores de filiabus Chanaan, & sic filij Philistinorum erant iam vere Chanaanæ: magis tamen vocantur Chanaanæ, quia tenuerunt loca ipsorum.

Chanaan verò genuit Sidonē primogenitum suum: Hethæum quoque, & Iebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum Hethæumque, & Aracæum, & Asinæum: Aradiū quoque, & Samarræū, & Hamathæum.

Chanaan verò. Iste est quartus filius Cham, qui maledictus fuit a Noe, & ponitur hic sua posteritas: nā multos filios habuit. Genuit Sidonem primogenitum suum. Sidon fuit primus filius Chanaan, & ab eo nominata est ciuitas quædam antiquissima Sidon, quæ est sita in litore maris Mediterranei iuxta Tyrum, & ex hoc patet, quòd Sidoni erant Chanaanæ, quia a filio Chanaa deriuati sunt Ethæum, Iebusæum quoque, & Amorrhæum, & Gergesæum, Hethæumque. Isti quinque etiam fuerunt filij Chanaan, & ab eis nominati fuerunt quinque de populis Chanaanorum, de quibus tepissime in libris Moysi, & in alijs historijs veteris testamenti habetur. Alij autem duo populi Chanaanorum nō ponuntur hic, scilicet Pherezæus, & Chanaanæus. De istis autem quinque populis nihil iam manet serè nisi nomina, quæ habentur in scriptura, eo quòd Israelitæ introeuntes terram Chanaan deleuerunt illos, vt colligitur ex libris Iosue, & Iudicum.

Quare hic non ponuntur aliorum duorum populorum Chanaanorum capita. Quæst. XII.

QVAERITVR quare non ponuntur hic capita aliorum duorum populorum Chanaanorum, scilicet, Pherezæi, & Chanaanæi, quia isti nominantur inter septem populos Chanaanorum, & patres eorum fuerunt de filijs Chanaan: hic tamen scriptura ponit omnes populos deriuatos de filijs Chanaan.

Respondendū est, quòd non potuit poni hic Chanaanæus, eo quòd Chanaanæus non fuit nominatus ab aliquo de filijs Chanaan, sed ab ipso Chanaan, & fuit aliquis filius suus, vel fortè multi, per quos deriuata est successio ipsius Chanaan, quemadmodum ad nomen, quod impositum est huic populo ex nomine Chanaan: hic autem nominatur solum illi filij Chanaan, a quibus nominati sunt aliqui populi, qui non fuerant nominati a patre. De Pherezæo dicendum quòd ille fuit populus nominatus ab aliquo de filijs Chanaan, & poterat nomen illius poni, ideo dicendum quod hic ponitur, & tamen appellatur filio nomine, quia fortè iste, qui vocatur hic Aracæus vel Sineus, aut Samareus, vel Amathæus fuit ille, a quo deriuatus est populus Pherezæorum, & tamen sepe mutantur nomina tam hominum quam populorum.

Et Arachæum. Ab isto nominata fuit quædam ciuitas Archas, qua posita est in libano: sic enim ait Rabanus, & glo. ordina. scilicet, Archaus condidit Archas oppidum circa Tripolim in radicibus Libani. De hoc etiam Iosephus 1. Antiquitatum.

Et Sineum. Iste est alius filius Chanaan, a quo nominatus est quidam populus Sineorū, & de hoc voluit aliqui intelligi prophetiam Balaam Nume. 24. Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

scilicet. Vidit quoque Cingum, & assumpra parabola ait: robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cin, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te. Et tamen an intelligatur de isto Cingeo, qui erat de genere Chanaanorum, vel de posteris Iethro soceri Moysi, qui vocatus est Cin: declaratum est ibidem.

Aradium quoque. Aliqui putant istū Aradium fuisse illum, a quo nominatus est quidam populus Chanaanorum in terra Arad, de quo dicitur Numeri 21. Quòd Chanaanæus rex Arad pugnavit contra Israelitas venientes per desertum, & ipsi deleuerunt ciuitates illorum Chanaanorum, & videtur hoc satis conuenire. Primò quia illi vocatur Chanaanæ, & sic erat de filijs Chanaan. Secundò, quia dicitur de terra Arad, & sic videtur, quòd nominati fuerint ab Aradio tanquam a patre, & principe. Tertio patet, quia isti erant iuxta terram aliorum Chanaanorum in deserto, scilicet Arabiæ, cui coniungitur alia terra Chanaan in parte meridiana, in qua habet desertum, vt patet Numeri trigesimoquarto, & Iosue decimoquinto, dicitur tamen communiter, quòd isti Aradij habitauerunt in quadam insula maris Mediterranei. Sic enim dicit Glo. ordina. scilicet Aradius, a quo Aradij, qui insulam Aradum possederunt angusto fretò a Phœnicis litore separatam. De hoc etiam Iosephus primo Antiquitatum. ait quòd Aradius Aradum insulam habuit.

Et Samaræum. Aliqui putant populum nominatū ab isto esse incognitum: alij autem volunt eum esse populum Samaritarum: nam de Israelitis Samaritæ fuerunt in vrbe Samaria: sic etiam ante introitum Israelitarum in terram Chanaan essent Samaritæ de Chanaanæis.

Quomodo Samaritæ à Samareo filio Chanaan nominati sint. Quæst. XIII.

QVAERITVR quomodo poterant Samaritæ nominari à Samareo filio Chanaan, quia Samaritæ nominati sunt ab vrbe Samaria, & tamen Samaria condita fuit ab Hebræis, scilicet tempore Amri patris Achab regis Israel: nam ipse eam condidit, & vocauit eam Samariam à nomine domini montis, in quo condita est, vt patet tertio Regum decimo sexto.

Respondendum quòd non potuit aliquis populus Chanaanorum vocari Samaritarum ab ista Samaria, sed ante istam fuit alia Samaria in terra Israel, vt probatum est quarto Regum decimotertio, & vigesimotertio, & illa Samaria manebat ex parte Chanaanorum, quod patet, quia in diuisione ciuitatum, quæ facta est sub Iosue posita est ciuitas Semeon, vt patet Iosue decimo nono, & fuit in sorte Issachar, & tamen hebræi dicunt Semeon, vel Semeron, vbi nos dicimus Samaria, & illa erat ciuitas regalis tempore Chanaanorum, nam de illa conuenerunt aliqui ad pugnandum contra Iosue cum rege illius vrbis, vt patet Iosue vndecimo, cum dicitur, quòd Iabin rex Assur misit ad regem Semeron, & ad alios reges, qui ibi nominantur, vt præberent ei auxilium: Ista ciuitas constructa fuit in terra illa à Samareo filio Chanaan, & nominatus est populus aliquis, sed nomen illius ignoratur à nobis, & fortè fuit vnus de septem populis Chanaanorum, scilicet, qui nominatur Pherezæus: cum non habeamus manifestum auctorem, & progenitorem illius populi. Iosephus autem primo Antiquitatum dicit, quod de Samareo, Iebusæo, Amorrhæo

Ca. 12. ff.

E & ca.

& ceteris preter nomina in sacris libris nihil habemus, non tamen ex hoc intelligendum est, quod ex hoc ignoretur ipsum condidisse Samariam priorem, sed dicit hoc, quia quanquam antiquitas cognita esset loca, & vrbes istarum gentium, iam nihil manebat tempore Iosephi de illis gentibus nisi nomina, eo quod hebrei deleuerant illas, vt ipse dicit. Glo. tamen ordi. dicit quod Samarçus est a quo Samaria ciuitas condita est, quæ nunc iam à Syris, quam ab hebreis, vt prius appellatur.

Et Hemathum. Iste est a quo nominata est quedam gens Chanaanorum, & ipse condidit urbem Hemath, quæ est in Syria, & ponitur terminus terre Chanaan, quæ iudæi possessuri erant, Numeri trigesimo quarto, & ista ciuitas est famosa, nam in ea postea fuerunt reges, & non pertinuit ista ad hebreos, & vt quidam volunt, ista est ciuitas, quæ vocatur Antiochia, de qua fuit Lucas Euangelista, & in ea sedet beatus Petrus prius quam esset Romæ sedes apostolica.

Antiochia olim Hemath.

De ista ciuitate dicit Rabanus, & Glo. ordin. quod Amathus est a quo est ciuitas Hemath: hanc Macedones, qui post Alexandrum in oriente regnauerunt, Ephaniam nuncupauerunt: alij Antiochiam ita dictam esse putant: alij autem putant esse Hemath castrum apud quod Christus apparuit duobus discipulis, sed isti falluntur in similitudine nominis. De his etiam Iosephus primo Antiquitatum, scilicet, Hamathus instituit Hamath, quæ etiam nunc est, & a prouincialibus Hamathi vocatur: Macedones autem eam Ephaniam ab vno priscorum nomine vocauerunt.

Ca. 11. in fi.

Filij Sem. Hic ponitur progenies tertij filij Noe, scilicet Sem, & iste fuit dignior ceteris, & ætate maior, vt patet Genesis decimo, & tamen progenies sua postremo enarratur: cuius causa est, quia progenies Cham, & Iapheth non erant enarrantæ continuæ, sed progenies Sem, ideo ipsa referuata est ad vltimū, vt alijs enarratis ipsa enarraretur, & continuaretur postea vsque ad tempus Eisdre.

Quare scriptura declarauit progeniem Cham, & Iapheth. Quæst. XIII.

QVAERITUR circa hoc quare enarrauit hic scriptura progeniem Cham, & Iapheth, cum istæ continuandæ non essent, nec continebantur.

Respondendum quod Eisdre secutus est ordinem Moysi in scribendo. Ipse enim enarrans progeniem Sem continuauit eam: enarrans autem progeniem Cham, & Iapheth vsque ad aliquos nepotes ipsorum, & non continuauit aliquam earum, vt patet Genesis decimo, ita igitur Eisdre voluit facere hic, sed tunc manet idem dubium de Moysæ, quare fecit hoc, quia videtur inutile, quia istæ generationes continuandæ non erant.

Dicendum quod hoc factum fuit conuenienter: quia scriptura voluit declarare modum multiplicationis generis humani, & quomodo diuisa fuerint gentes per idioma, vt describeret, quæ idioma fuerint in toto orbe, & in quorum familijs seruata fuerint, & quia idioma multiplicata, & diuisa sunt, non solum per filios Sem, sed etiam per filios Cham, & Iapheth, nam de filijs Cham fuerunt triginta idioma, de filijs Iapheth quindecim: de filijs autem Sem viginti septem, vt declaratum fuit supra in quadam questione, ideo oportebat nominari filios Cham, & Iapheth saltem vsquequo perueniretur ad illos, qui dederunt principium idiomatibus, & sic fit, quia in stirpe Cham & Iapheth solum nominantur illi, a

quibus aliqua gentes exortæ sunt, & non computantur nisi in quibusdam vsque ad nepotes, vel pronepotes, eo quod idioma diuisa sunt in ædificatione turris Babylonis, & istud fuit non longo tempore post diluuium, vt declaratum est Genesis decimo & vndecimo. Et tunc non poterant isti filij Sem habere plures generationes quam vsque ad pronepotes, ideo non potuerunt idioma diuisa tunc caulari, nisi in filijs, & nepotibus, & pronepotibus istorum, & ab eis nominata sunt, & sic solum continuata sunt istæ generationes Cham, & Iapheth vsque ad pronepotes, & nepotes, & in quibusdam vsque ad nepotes solum, & postea cum enarrati fuerant omnes, qui ponuntur in vna progenie dicitur, quod illi sunt filij Cham, vel filij Sem, aut Iapheth in gentibus suis vnusquisque iuxta linguam suam, Genesis decimo: postea autem de nullo eorum aliquid ponitur, nisi de Sem, eo quod iam illi non pertinent ad aliquid, quod sit necessarium in sacra scriptura, si tamen fuisset facta diuisio linguarum in decima, vel duodecima generatione post diluuium computarentur linea Sem, & Cham, & Iapheth vsque ad tempus illud, vt apparet de quolibet filio Noe quot gentes, & diuisa idioma descenderint, & ibi cessaret continuatio illarum linearum, sicut nunc cessat in secunda vel tertia generatione, quia sic facta est diuisio linguarum: progenies autem Sem continuatur, eo quod de illa descendit Abraham, & omnes hebrei, de quibus tota scriptura facit mentionem, & ob hoc non continuatur progenies Sem, quantum ad omnes filios suos, sed solum quantum ad vnū, scilicet Arphaxath: quia de illo descendit Abraham, & dicitur.

Filij Sem, Elam, & Assur, & Arphaxad, Lud, & Aram. Filij Aram, Hus, & Hul, & Gether, & Mosoch.

Filij Sem Elam. Iste Elam est primogenitus Sem, & ab eo nominata sunt quedam gentes Elamite habitantes versus Orientem in Asia, de quibus dicitur Actuum secundo. Parthi, & Medii, & Elamitæ, de his dicit Iosephus primo Antiquitatum. Elam siquidem Elamitas, qui Persarum sunt principes, dereliquit.

Cap. 14.

Sciendum quod omnes isti filij Sem habitant in Asia, vt ait Iosephus primo Antiquitatum, scilicet, Sem filio Noe nati fuerunt filij, qui vsque ad Oceanum seorsum habitant in Asia ab Euphrate facientes initium. Ab istis autem sunt omnes illæ gentes, quæ in India, & in alijs partibus Orientis morantur.

Et Assur. Ab isto nominati sunt Assirij, qui magnam terram tenuerunt in Oriente, de quo dicitur Genesis decimo, scilicet. De terra illa egressus est Assur, & ædificauit Ninuem, & plateas ciuitatis, & Chale: Resen quoque inter Ninuem, & Chale: hæc est ciuitas magna. Isti Assirij tenuerunt primum regnum in orbe, & cepit regnum eorum in Babylone, & durauit per annos multos vsquequo Perse, & Medi acceperunt illud, deinde tenuerunt illud Græci, postea autem Romani, & deinde Ecclesia Christi.

Quomodo Assirij potuerunt habere primum regnum sæculi. Quæst. XV.

QVAERITUR quomodo potuit esse, quod Assirij tenerent regnum primum sæculi: nam primus rex sæculi fuit Nemrod, vt patet Genesis 10. nam dicitur ibi, quod iste cepit esse potens in terra, id est

ra, id est iste fuit primus, qui dominatus est in terra, & de ipso dicitur quod principium regni eius fuit in Babylone.

Respondendum, quod aliqui volunt fuisse Cham de stirpe Sem, & tunc non videretur, quod successores Cham tenuerint regnum Assiriorum, quia Assirij erant de stirpe Sem, & tamen Nemrod fuit verè de stirpe Cham, cum dicitur quod Chus genuit Nemrod, & tamen Chus fuit filius Cham.

Dicendum autem quod verum est, quod Assirij tenuerunt primo regnum in orbe: non tamen erat de stirpe Assiriorum ille, qui regnare cepit, & etiam illi, qui successerunt postea, quamdiu gubernatum est regnum per successionem non fuerunt de stirpe Assiriorum, sed de stirpe Nemrod, quæ erat de filijs Cham: & tamen dicitur regnum Assiriorum primum, quia reges erant in terra Assiriorum, & ibi erat sedes regni, & non in terra illa, in qua morabatur progenies Chus, de cuius stirpe veniebant omnes reges Assiriorum. Fuit autem modus ad hoc, quia Nemrod erat princeps maximus in ædificatione turris Babylonis, & cum diuisæ sunt lingue cessauerunt ædificare, & recesserunt singuli pertinentes ad vnā linguā in diuersas regiones, & tunc mansit Nemrod in Babylone, sicut prius fuerat princeps, & cepit regnare inter illos, qui manebant ibi, & quia terra illa pertinebat ad Assyrios, fuit primum regnum sæculi Assiriorum, & non Aethiopia: quamquam Nemrod esset de genere Aethiopia, cum pater suus esset Chus, a quo Aethiopes nominati sunt, vt supra declaratum est.

Cap. 14.

Et Arfaxad. Ab isto Arfaxad nominati sunt quidam populi Arfaxathæ, vt ait Iosephus primo Antiqui, & isti sunt, qui vocantur Chaldej, vt est positio communis: Iosephus tamen vult, quod Chaldej sunt illi, qui descenderunt ab Asia, & facit eosdem esse Assyrios, & Chaldeos: quidquid tamen sit, necesse est dicere, quod Chaldej descenderint ab Arfaxad, quod patet, quia Abraham, & omnes posteri sui hebrei descenderunt ab Arfaxad, vt patet hic in litera, & Gen. 11. & tamen Abraham, & posteri sui erant de stirpe Chaldecorum, vt patet Gen. 11. scilicet. Mortuus est Aram ante Thare patrem suū in terra natiuitatis sue in Hur Chaldecorum, & tamen Aram erat frater Abraham, vt patet ibidem, ergo Abraham erat de Hur Chaldecorum, & ibi natus fuerat, sic etiam Gen. 15. dixit Deus ad Abraham: Ego Dominus, qui eduxi te de Hur Chaldecorum, vt darem tibi terram istam: ergo Chaldej nominati sunt ab Arfaxad, vel ab aliquo de posteris eius, & non potuerunt nominari ab Assur, nec Assirij erunt Chaldej. Sed forte aliquis dicet, quod quamquam Abraham natus fuerit in terra Chaldecorum non erat de stirpe eorum, quia potuit ibi nasci, & esse de alia stirpe.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia hebrei descendentes ab Abraham fuerunt verè de stirpe Chaldecorum, vt patet Iudith. 5. cum dixit Achior ad Holofernem loquens de hebreis: Populus iste de progenie Chaldecorum est, & tamen ipsi descendunt ab Arfaxad: ergo ab eo descenderunt Chaldej, & non ab Assur.

Cap. 14.

Et Lud. Ab isto nominati sunt quidam populi Ludi, quorum rex fuit famosissimus, scilicet Cefus rex Lydorum, vult tamen Iosephus, quod isti Ludi sint, qui vocabantur prius Syri. Sic patet primo Antiqui. Aram genuit Aramnos, quos Græci Syros appellant, quos autem nunc Lydos vocant, vult Iosephus quod tunc Lydos nominauit. Et isti vocantur aliquando Elidij, vt aliqui volunt, de quibus habetur Ezech. vigesimo septimo, scilicet Perse, & Elidij, & Libyes fuerunt in exercitu tuo.

Et Aram. Ab isto nominati sunt quidam populi Alph. Tot. in lib. I. Paralip.

Aramim secundum hebreos, vel Aramei secundum nos, & istorum postea nomen mutatum est a Græcis, & vocant eos Syros, & Syrnos vocamus: vnde quancunque litera nostra habet Syriam, in hebreo dicitur Aram, & vbi litera nostra dicit Syros, hebreus dicit Aramim. habitabat autem Syri iuxta terram Chanaan: nam Damascus est caput Syriæ. Isai. septimo, & tamen est iuxta terram Chanaan: etiā Emath et Reblata sunt in terra Syriæ, & tamen ponuntur istæ duæ vrbes in terminis terræ Chanaan: Nume. 34. & ideo pugnant sepe Syri contra Israelitas, vt patet ex diuersis. 3. & 4. Regum.

Et Hus. Istam terram Hus nominauit, de qua dicitur Iob primo. Vir fuit in terra Hus nomine Iob, & illa vocatur a quibusdam terra Ausitidis, quæ est iuxta terram Chanaan, & Idumæorum, non procul a Iordane fluuius terre Chanaan, & ibi vixit Iob, & sepultus est, & vsque hodie ibi monstratur sepulchrum eius, vt patet in libro de Situ terre Sanctæ, de hoc etiam Glo. ordin. & Rab. ait Hus Trachonitidis, & Damascus conditor inter Palestinam, & Clesyriam tenuit principatum, a quo terra Hus dicitur: vnde septuaginta interpretes primo ca. Iob dicunt. Vir erat in regione Ausitide nomine Iob: vbi litera nostra dicit. Vir erat in terra Hus, & dicitur in terra Ausitide, quasi Hufitide. Iosephus autem primo Antiqui. dicit: Hus quidem instituit Trachonitidem, & Damascus, quæ est media Palestine, Syriæque coniuncta.

Et Hul. De hoc non apparet manifestè, quam terram inhabitauerit, vel quam gentem nominauerit, quia multa istorum nominum perierunt, Iosephus primo Antiqui. vocat istum alio nomine, scilicet Otrax, & dicit quod Armeniam condidit, & satis credendum est, nec oportet dubitare, an iste Hul filius sit idem Otrax, quem nominat Iosephus, quia ipse ponit quatuor filios Aram, qui nominantur Gene. 10. & ponit gentes nominatas a quolibet illorum exprimens nomina propria istorum: de isto autem quarto, scilicet, Hul non posuit nomen, quod est in litera, sed dixit, quod vocabatur Otrax, necesse est igitur, quod sit vnus de illis quatuor filijs Aram, & non poterit esse alius nisi Hul.

Cap. 14.

Et Gether. Iste vocatur Gene. 10. Gether, & idem est: ab isto descenderunt Bactriani, qui morantur in Asia, vt ait Iosephus primo Antiqui.

Et Mosoch. Iste vocatur in Genes. Mes, a quo Mesani dicti sunt, qui nunc Arabes appellantur ab omnibus, & habitant in latere Meridiano terre Chanaan inter Aegyptum, & terram Chanaan, & vocatur regio illa solitudo Arabica, quia non est tam populata, sicut alie terre vicinæ. Alius autem Mosoch est, qui fuit de filijs Iapheth, vt patet supra, sed ab illo alie gentes, scilicet, Cappadoces appellatæ sunt, vt patet supra.

Arphadax autem genuit Sale, qui & ipse genuit Heber. Porro Heber nati sunt duo filij, nomē vni Phaleg, quia in diebus eius diuisa est terra.

Arfaxad autem genuit Sale. Iste Arfaxad erat filius Sem, vt patet supra: & ponuntur hic progenies eius, quia habuit multos posteros, de quibus patet sunt gentes. Iste Sale, de quo hic dicitur, nominauit quadam gentem habentem proprium idioma, & tamen nomen illius apud nos nunc non habetur, quia multa perierunt, vt dictum est.

Qui, & ipse genuit Heber. In isto mansit idioma hebraicum: nam ante ædificationem Babylonis erat eadem lingua apud omnes homines, vt patet Gen. 11. scilicet. erat autem terra labij vnus, & sermonum eorundem: postea autem diuisæ sunt lingue, & mansit lingua hebraica, quæ in omnibus hominibus prius non erat,

Hebraei vñ
deriuati.

sed in quadam gente solum, & princeps istius generis fuit Heber, a quo aliqui putant nominatos fuisse Hebræos. Augustinus tamen dicit Hebræos nominatos fuisse ab Abraham, scilicet, Hebræi, quasi Abraham, & tamen hoc non stat, quia Abraham non fuit principium hebræorum, cum ipse vocetur hebræus, vt patet Gen. 14. scilicet, quod quidam iuit, & nunciavit Abraham hebræo, ergo aliqui vocabantur prius hebræi, vel dato quod non vocarentur prius sic, saltē non fuit deriuatio facta à suo nomine. Etiam patet hoc, quia in hebræo non similiter scribitur Abraham & hebræus, quia pro hebræo dicitur Euri, & incipit per literam Ain: & Abraham incipit per literā Aleph, ideo non potest ab illo deriuari: quando autem ceperint vocari hebræi, & à quo istud nomen venerit, & de ipso idiomate hebraico latē declarātū est Exo. 21. in principio.

Porro Heber nati sunt duo filij. A duobus filiis istius nominati sunt duo populi, sed per successionē vnus eorum venerunt hebræi, scilicet, à Phaleg, ab alio autem, scilicet, Gethan venerunt multæ aliæ gentes.

Nomen vni Phaleg. Iste fuit, per quem deriuata est posteritas hebræorum, & pertinet Phaleg ad idioma Hebraicum, quod patet ex interpretatione sua, per quam litera probat hic.

Quia in diebus eius diuisa est terra. Redditur hic causa nominis, scilicet, quod vocatus est Phaleg, quia terra in diebus suis diuisa est, & Phaleg interpretatur diuisio: dicitur terra diuisa, scilicet, quantum ad idioma, quia omnium hominum erat prius lingua eadem, Gen. 11. vel dicitur terra diuisa, idest habitatio hominum diuisa, quia antequam distenderentur linguæ, erant omnes homines simul, nam omnes venerunt post diluuium de oriente in terram Sennaar, & ibi ceperunt ædificare turrim, & intendebant omnes simul habitare, vt declaratum est, Gen. 11. Iosephus quoque primo Antiqui, dicit quod Nemrod suasit omnibus hominibus, quod habitaret simul, dicens, quod Deus volebat subijcere eos sibi, & infigere pœnas, & si ipsi manerent simul non præualeret Deus contra eos, & si se iungeretur adinuicē, Deus facilius eos sibi subiugaret, & sic manebant omnes simul: postea tamen cum diuisæ sunt linguæ horrebant seipsos, quia qui nō intelligebat alium habebat eum exolum, & fugiebat ab eo tanquam non posset cum illo viuere, & ideo diuisa est tunc terra, idest omnes homines inter se recedentes in diuersas terras, & ista propriè vocatur diuisio terræ magis, quam diuisio linguarum.

De isto nomine Phaleg quare fuit impositum.
Quæst. X.

Quæritur quomodo impositū fuit istud nomen Phaleg filio Heber propter diuisionē terræ.

Aliqui dicunt, quod Phaleg nominatus est sic propheticè, nam pater eius Heber habuit spiritū propheticū, & antequam diuideretur terra vocauit filium suum Phaleg propter diuisionem secuturam, & patet, quod adhuc non esset diuisa terra, quia dicitur vocatus Phaleg propter diuisionem secuturam: & tamen Phaleg est nomen hebræum, ideo adhuc manebat lingua hebraica, quæ erat vna ab exordio sæculi, quando Phaleg natus est, alioquin si nasceretur post diuisionem linguarum factam in alio idiomate, posset ei imponi nomen quod significaret diuisionē, & tamen non poneretur in idiomate hebræo.

Alij dicunt, quod fuit natus Phaleg post diuisionē linguarum factam, & tunc non fuit prophetia, sed voluntas humana, quod vocaretur Phaleg propter

istam diuisionem, & quādo dicitur quod necesse est fuisse ante diuisionem linguarum, eo quod tunc manebat lingua hebraica, in qua ipse vocatus est Phaleg, & ista erat ab exordio, dici potest, quod fuerit post diuisionem natus Phaleg, & impositum fuit sibi hoc nomen in lingua hebraica, quia illa manebat etiam post diuisionem non tanquam communis omnibus sicut prius, sed tanquam vna de linguis gentium sicut nunc.

Responderi potest, quod vtraque istarum positionum potest satis stare. Nam non est inconueniens, quod Heber cū esset vir iustus haberet spiritum propheticum saltē quantum ad istud: cum etiam aliqui mali habuerint illum, sicut patet de Balaam, Numeri vigesimosecundo 23. & 24. & Chaipha, Ioā. vndecimo.

Si autem velimus tenere, quod natus fuit Phaleg post diuisionem, etiam satis stare potest, nec videtur aliquod inconueniens. Videtur tamen aliquantulum melius, quod fuerit Phaleg natus ante diuisionem, & quod propheticè nomen impositum est, & patet primo, quia fit hic mentio specialis de nomine istius, scilicet, quod vocatus est Phaleg propter diuisionem terræ, & tamen si voluntate humana positum fuisset istud nomen post diuisionem linguarum, non fecisset scriptura mentionem tantam de illo, ideo videtur dicendum, quod propheticè nomen istud impositum fuerit, & ob hoc dignum fuerit scribi. Secundo patet, quia dicitur, quod vocatus est Phaleg, quia in diebus eius diuisa est terra, ergo iam viuere Phaleg quando terra diuisa est. Si tamen vellemus tenere contrarium possemus respondere ad argumenta, sed ista positio videtur rationabilior.

Quomodo possibile sit, quod fuerint diuersa idiomata nominata ab omnibus, qui hic nominantur.
Quæst. XVII.

Quæritur quomodo potest stare quod ab omnibus, qui nominantur hic, fuerint idiomata diuersa nominata, & diuersæ gēres, quia non potest Phaleg nominare aliquam gentē specialem distinctam ab illa quam nominauit Heber, eo quod Heber descenderet à Phaleg.

Aliquis dicit, quod alia gēs nominata est à Phaleg, & alia a patre suo Heber, & sic dicitur quod non descenderint Hebræi à Phaleg, sed continuatum fuerit nomen gentis denominare ab Heber per aliquem alium filium eius, qui non nominatur hic, nec fuerit Phaleg, nec Iectan, sicut dicebatur supra de filiis Iapheth, & isti duo filij Heber, qui ponuntur hic, scilicet, Phaleg, & Iectan nominauerunt alias gentes distinctas a gentibus, quas nominauit pater suus.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia tunc non descenderent hebræi à Phaleg, & tamen falsum est, quia ab eo deriuati sunt, vt patet in litera, cum generatio Phaleg deducatur directe vsque ad Abraham. Aliter poterit aliquis dicere, quod hebræi descenderunt à Phaleg, & tamen gens nominata ab Heber non fuerit gens hebræorum, sed aliqua alia gens, cuius nomen ignoratur: Sed dicendum quod hoc non est conuenienter dictum, nam certum est hebræos deriuatos ab Heber, ideo necesse est, quod eadem gens fuerit, quam denominauit Heber, & filius suus Phaleg.

Dicendum igitur quod Heber, & Phaleg denominauerunt eandem gentem, & Phaleg non fuit hic positus tanquam aliquis de illis, ex quibus deriuatæ sunt aliquæ gentes, sicut ceteri, qui ponuntur hic,

hic, sed fuit positus propter causam specialem, scilicet, quia nominatus fuerat propheticè Phaleg propter diuisionē linguarū, & gentiū, quæ secuturæ erant tempore suo. Sic enim fuit de Nemrod, vt supra declaratum est. Nam ab eo non fuit denominata aliqua gens, sed fuit hic expressus, quia ipse fuit primus, qui cœpit in orbe dominari, & fuit primus rex, Gen. 10. & sic non debuit subtrahi ista impositio nominis prophetica, quia erat aliquid speciale, & ad hoc positus est hic Phaleg, quanquam ab eo gens nulla nominata fuerit.

Et nomen fratris eius Iectan. Iectan autē genuit Elmodad, & Saleph, & Afomoth, & Iare, Adoram quoque & Vzal, & Decla, Ebal etiam, & Abimael, & Saba: necnon & Ophir, & Heuila, & Iobab. Oēs isti filij Iectan.

Et nomen fratris eius Iectan. Ab isto descenderunt filij tresdecim, quorum quilibet nominauit gentem vnā, & ipse Iectan nominauit gētem specialem distinctam a gentibus nominatis à filiis suis, & dicitur.

Cap. 14. in
medio.

Iectan autem genuit Elmodad. Iste fuit primogenitus eius. De istis omnibus filiis Iectan, dixit Iosephus primo Antiqui, quod habitauerunt à Chophino flumine Indorum in locis positis circa Syriam: sunt autem pro maiori parte gētes à filiis istius deriuatæ multum orientales, scilicet, omnes populi Indorum, & adiacentes regiones.

Et Saleph, & Afomoth, & Iare, Adoram quoque & Vzal. Iste quatuor gentes, & quinta nominata ab Elmodad sunt incognitæ quantum ad nomina: constat tamē eas habitationes habere circa Indiam: causa autem quare ignorantur est, quia historiographi Græcorum, vel Latinorum non imposuerunt eis nomina, eo quod eis nihil locutum fuit de gentibus illis. Nam propter magnam distantiam eorum a nobis, gesta illorum ad Latinos, vel Græcos non peruenerunt: sic etiam, & gesta nostra ad illos nō perueniunt: nam tempore, quo Roma erat in maximo flore suo non extensa fuerat fama eius vsque ad Indos: vnde nec Indi sciebant urbem Romæ esse, sicut patet per Boetium 2. de consol. prosa septima, scilicet, Aetate denique Marci Tullij, sicut ipse quodam loco significat, nondum Caucasum montem Romanæ Reipublice fama transcendit, & erat tunc adulta: Etiam in facta scriptura vix reperiuntur aliquando nomina gentium denominatarum ab istis, eo quod propter magnam distantiam a terra Indorum: nullam communicationem habebant cum eis, nec prophætæ hebræorum aliquid de illis prænucciabant, ita vt in aliquo loco de illis scribi deberet.

Necnon, & Ophir. Iste erat alius filius nominatus de stirpe Iectan: & ab eo nominata est quedam gens, & insula in terra Indiæ Ophir. In illa insula est multum de auro, quia ibi sunt montes aurei, & tamen morantur ibi leones, & griphes, propter quos rarus, & periculosus est accessus illuc hominibus, vt patet. Mittebat tamen Salomon illuc continuè classes, vt portarent sibi aurum, & affererant magnam quantitatem, & etiam ligna preciosa, vt patet 3. Reg. cap. 9. & 10. Iosaphat quoque rex Iuda volebat illuc mittere ad portandum aurum, sed contrafactæ sunt naues eius in Assiongaber, eo lib. cap. vlti. in 2. lib. Paralip. cap. 20. Et Dedan. Ab isto nominata est quedam gens Dedan, cuius nomen Latinum, vel Græcum non habemus propter causam supra assignatam, quia gentes istæ multum erant distantes à terra Græcorum, & Latinorum, sicut patet in lib. I. Paralip.

norum, & tamen isti habitabant in quibusdam insulis orientis, & ferebant in urbem Tyri, merces per mare, de quibus tangitur Ezech. 27. scilicet, Dedan institores tui in taperibus ad sedendum. Et iterum dicitur: Filij Dedan negociatores tui, in sulæ multæ negociatio manus tuæ, dētes eburneos, & hebeninos commutauerunt in precio tuo. Est tamen duplex gens vocata Dedan: vna est de filiis Cham, vt patet supra, & alia de filiis Iectan, vt patet hic, & potest esse quod propter hoc ponatur Ezechielis 27. bis de filiis Dedan ad significandum vtriusque, quia ab vtriusque veniebant aliqui in urbem Tyri ad negotiandum.

Ebal, & Abimael. Isti etiam duo nominauerunt duas gentes, quorum nomina apud nos ex causa prædicta ignota sunt, morantur tamen apud Indos. Et Saba. Ab isto nominatæ sunt quedæ gentes in oriente, quas dicunt aliqui esse Sabæos, & tamen non sunt illi Sabæi, quos dicimus esse in Arabia. Isti enim sunt, de quibus historiæ Græcorum, & Latinorum magis meminerunt.

Et Heuila. Iste nominauit quandam gentem, quæ est in India, & vocatur terra ex nomine eius Heuila in circuitu cuius fluit primus fluuus Paradisi terrestis, qui dicitur Phison. De hoc Gen. 2. Nomen vni Phison, ipse est, qui circuit omnem terrā Heuila, vbi nascitur aurum, & aurum terre illius optimum est, ibique bdellium, & lapis onychium. Et Iobab. Ab isto denominata est alia gens, sed ignoratur a Latinis, & Græcis, & etiā à Iosepho, & hebræis. De his enim Hieronymus in libro de Hebraicis quæstionibus ait loquens de filiis Iectan, scilicet, harum gentium nomina posteriora inuenire nō potuisse, sed nec vsque in præsens, quia procul a nobis sunt, vel ita vocantur vt prius, vel quæ mutata sunt ignorantur: possederunt autem Arophone fluuiio apud Indiæ regionem, quæ vocatur Iema. De isto Iobab aliqui dicunt, quod fuerit Iob, de quo liber factus est, & tamen falsum est. Quis autem fuerit Iob, vel de qua stirpe, declaratum est aliquantulum Gen. 22. & 35. magis autem declarabitur super Iob in principio.

Omnes isti filij Iectan. Hoc dicitur, quia sunt multi & dubitaretur an omnes essent filij Iectan, vel essent aliqui nepotes, vel pronepotes, cum nullius alterius tot filij ponantur, ideo dicitur quod omnes sunt filij Iectan.

Sem Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, Ragau, Sarug, Nachor, Tare, Abram, iste est Abraham. Filij autem Abraham Isaac, & Ismahel. Et hæ generationes eorum. Primogenitus Ismahelis Nabaioth.

Sem Arphaxad. Hic redit scriptura ad enarrandum successionem Sem per stirpem Iudeorum, & reditur ad principium, scilicet, Sem, & ponuntur ibi nomina sine verbis, & intelligitur de quolibet eorum, istum verbū genuit, scilicet, Sem genuit Arphaxad, & Arphaxad genuit Sale, & sic de ceteris.

Quare scriptura redit hic ad dicendum de quibusdam, de quibus iam dictum fuerat. Quæst. XVII.

Quæritur quare scriptura redit hic ad dicendum de Sem Arphaxad, & reliquis: quia iam de omnibus dictum fuerat.

Respondendum, quod hic repetitur linea Sem, quia descenderunt Hebræi ab illo, & non repetitur quantum ad omnes filios Sem, E 3 sed

sed solum quantum ad illos, per quos descenderunt Hebraei, & ideo accipitur vnus de filiis Sem, scilicet Arphaxad: reliqui autem omittuntur. Pro quo considerandum quod Sem ponitur hic dupliciter cum progenie sua. Primò quantum ad hoc, vt sciatur quot gentes descenderint ab eo, & à filiis suis. Secundo ad enarrandum progeniem Iudæorum, quæ descendit ab illo. Quantum ad primum ponitur Sem, & omnes filij sui, & nepotes, à quibus aliqua gētes fuerunt denominatæ, & ideo ponuntur multi, quia multæ gentes, & idiomatica nominata sunt à filiis Sem, scilicet, viginti septem. Secunda vice non ponitur nisi vnus de filiis Sem, scilicet Arphaxad, quia Hebræi non potuerunt descendere de stirpe Sem, nisi per vnicum de filiis eius, & quod fiat propter hoc, patet: quia nunc non nominantur multi filij alius, sed cuiuslibet nominatur vnus filius. Pater etiam hoc, quia continuatur ista progenies Sem vsque ad Abraham, & inde postea incipit enarrari progenies Abrahæ per omnes Hebræos directè ab eo descendentes.

Sem Arphaxad. Id est Sem genuit Arphaxad. Vixit enim Sem annis trecentis, & duobus. Quod patet, quia genitus est ante diluuium annis centum, cū dicitur Gen. 5. quod Noe genuit anno quingentesimo vite iue Sem, Cham, & Iapheth: & istorum maior erat Sem, Gen. 10. & ipse duobus annis post diluuium genuit filium suum, Gen. 11. & postea vixit annis quingentis, vt patet ibidem, & sic vixit simul annis quingentis duobus, & tamen in hoc est diuersitas, quia dicitur ibi, quod erat annorum ceterum quando genuit Arphaxad biennio post diluuium, & tamē secundum computationem præcedētem deberet esse annorum centum, & duorum. Sed ista contrarietas soluitur per annos completos, & incompletos, sicut sepe fit in 3. & 4. Reg. de quo 3. Reg. 16. & 4. Reg. 18. Arphaxad autem vixit annis trecentis triginta octo, nam annorum triginta quinque erat, quando genuit filium suum Sale, & postea trecentis tribus annis vixit, Gen. 11.

Sale Heber. Id est Arphaxad genuit Sale, & Sale genuit Heber: vixit autem Sale annis quadringentis triginta tribus, scilicet, annis triginta antequam gigneret Heber, & postea annis quadringentis & tribus, Gen. 11. vixit autem Heber annis quadringentis septuaginta, & quatuor, annis triginta quatuor antequam gigneret Phaleg, & postea quadringentis & triginta, Gen. 11.

Phaleg Ragau. Id est Heber genuit Phaleg, & Phaleg genuit Ragau. Ille Ragau vocatur Reu, Gen. 11. vixit autem Phaleg annis ducētis triginta & nouem, scilicet annis triginta anteq̄ gigneret Ragau, & postea annis ducētis, & nouem, Gen. 11. vixit autem Ragau ducētis triginta, & septem annis, scilicet, triginta antequam gigneret Sarug, & postea ducētis & septē.

Sarug Nachor. Id est Ragau genuit Sarug, & Sarug genuit Nachor: vixit autem Sarug annis ducētis & triginta, scilicet, triginta antequam gigneret Nachor, & ducētis postquam eum genuit: Nachor autem vixit annis centum sexaginta septem, vt patet Gen. 11. & non est iste Nachor pater Abraham, sed fuit auus eius.

Thare Abraham. Id est Nachor genuit Thare, & Thare genuit Abraham. Erat autem Thare annorum septuaginta quando genuit Abraham, & vixit ducētis, & quinque annis, Gen. 11. Abraham autem vixit annis centum septuaginta quinque, Gen. 25.

Iste est Abraham. Id est iste, qui vocatus est nunc Abram: est ille, qui vocatur Abraham: ponitur ista variatio nominis, quia Abrahā prius vocabatur Abrahā, & quando circumcisus est mutauit nomen eius, vt vocaretur Abraham, Gen. 17. & 22. & 24. & 26. & 28. & 31. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

vocabatur, scilicet, nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham, quia pater multarum gētiū constituit te. Sic etiam factum est de Sara vxore eius, quæ prius vocabatur Sarai, & tunc vocata est Sara, eodem cap.

Filij autem. Hic ponitur tertium principale huius capituli, scilicet, deriuatio lineæ ab Abraham, & diuiditur in tria secundum, quod computatur triplex linea progeniei Abraham, nam habuit tres vxores, scilicet, Agar, & Sarai, & Ceturam, & per istas tres deriuatæ sunt tres progenies. Secunda ibi. *Filij autem Ceturæ.* Tertia ibi. *Genuit autem Abraham.* Circa primum dicitur. *Filij autem Abraham Isaac, & Ismahel.* Isaac fuit filius Abrahæ de Sara: Ismahel fuit filius Abrahæ ex Agar Aegyptia ancilla eius. De hoc Gen. decimo sexto, & vigesimo primo. Habuit autem Abraham alios filios multos de Cetura, & tamē quia illi erant multi non nominantur hic, sed infra: Sara autem concepit vnicum, & Agar vnicum: ideo illi nominantur hic.

Et hæ sunt generationes eorum. Istæ, quæ sequuntur, nam hic ponuntur generationes omnium filiorum Abrahæ, nō solum quantum ad Ismahelem, & Isaac, sed etiam quantum ad filios Ceturæ.

Primogenitus Ismahelis Nabaioth. Hic ponitur duodecim filij Ismahelis filij Abrahæ. Istos enim promiserat sibi Deus, nam quando erat Ismahel annorum quatuordecim nondum nato Isaac, Deus dixit Abrahæ, quod daret ei filium ex Sara vxore sua, & tūc Abraham admiratus miraculum, quod Deus volebat facere dixit, vtinam viuat Ismahel coram te, & Deus dixit super Ismahelem audiui te: ecce benedicā ei, & augebo, & multiplicabo eum valde: duodecim duces generabit, & faciam illum crescere in gentem magnam, Gen. 17. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Cur scriptura prius Ismahelis progeniem enarrauit quā Isaac. Quasi. XIX.

QUÆRITUR quare prius enarrauit hic scriptura progeniem Ismahelis quam Isaac, cum Isaac esset multo dignior, quia erat filius datus secundum reprobationem, & miraculose, Ismahel autem genitus est secundum carnem ad Galatas quarto, & etiam semen Abrahæ non vocatum fuit in Ismahele, sed in Isaac. Gen. 17. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Aliquis dicit, quod primò dictū est de Ismahele quod Isaac, quia Ismahel erat maior Isaac: nam quatuordecim

decim annorum erat Ismahel quādo natus est Isaac, vt patet Gen. 17.

Sed dicendum quod hoc non stat, quia non agitur hic prius de aliquo, quia maior sit, nam inter filios Noe Sem erat maior ætate, Gen. 10. & tamen huius progenies fuit hic vltimo posita, Sic etiam Isaac natus est multo tempore ante filios Ceturæ, plusquam sexaginta annis, & tamen prius agitur de progenie filiorum Ceturæ quā Isaac: Immo dato quod aliquis sit simul maior ætate, & dignitate, nō propter hoc prius de illo agitur: nam inter filios Noe Sem erat maior ætate, vt dictum est. Erat etiam maior dignitate, quia de ipso nati sunt omnes patriarchæ, & viri sancti veteris testamenti, & etiam ipse Christus, & tamen de eius progenie vltimo actum est hic. Dicendum igitur, quod scriptura non seruat hic ætatem, nec dignitatem, sed quoddam artificium in procedendo, nam sunt hic quædam generationes, quæ continuandæ non sunt, aliæ continuandæ: illas vero, quæ omittendæ sunt, prius ponit, vt omittat: illas autem, quæ continuandæ sunt postea ponit, vt continuari possint, quia aliàs oportebat sepe de eadem re facere repetitionem, quæ turbat intellectum legentium.

Et Cedar, & Abdeel, Mabsam, & Mafma, & Duma, Massa, Hadad, & Thema, Iecur, Naphis, Cedma. Hi sunt filij Ismahelis. Filij autem Ceturæ concubinæ Abraham quos genuit, Zamram, Iecfan, Madan, Madian Iesboc, & Sue. Porro filij Iecfan, Saba, & Dadan. Filij autem Dadan Asfurim, & Latufim, & Laomim: Filij autem Madian, Ephra, & Ephra, & Henoch, & Abida, & Eldaa. Omnes hi filij Ceturæ,

Et Cedar. Ille est secundus princeps de stirpe Ismahelis. Nominata fuit ab eo quædam prouincia Cedar, quæ est in Arabia, vbi proxima parte habitabat progenies Ismahelis, de hac prouincia dicitur Psal. 129. scilicet, cum habitantibus Cedar multum incolam fuit anima mea, & Herem. 2. dicitur: Transite ad insulas Cethim, & videte, & in Cedar quoque mittite, & considerate vehementer, & videte si factū est huiusmodi hoc, & mutauit gens Deum suum. *Abdeel, & Mabsam, & Mafma, & Duma, & Massa, & Adad.* Isti sex fuerunt principes, sed ab eis non legimus specialiter aliquam prouinciam aut gentem denominatam. *Et Thema.* Aliqui putant ab isto fuisse nominatam quædam urbem, quæ vocatur Thema, quia illa est in terra Idumææ, & isti erant principes de domo Ismahelis, & non de domo Elau: posteri tamen Elau tenuerunt Idumæam: & ibi fuit ciuitas Thema: Amos primo, cum dicitur de tribus sceleribus Edom. mittam ignem in Theman, & deuorabit ædes Bosre. Istæ autem duæ ciuitates erant de terra Elau. *Et Iecur.* Ille est alius princeps de progenie Ismahelis, a quo nominata est quædam prouincia parua circa terram Iudææ, quæ vocatur Ithurea, & est apud Trachonitidem regionem: de hac Luca 3. Philippo patre eius Tetrarca Ithureæ, & Trachonidis regionis. *Naphis, Cedma.* Ab istis duobus vltimis principibus de filiis Ismahelis non legitur aliqua gens nominata, nec prouincia. De omnibus istis duodecim principibus Ismahelis dicit Iosephus primo Antiq. & etiam Histo. schol. quod isti obtinuerunt primo Drachonitidem, & Phenicem re. Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

gionem, & Arabiam vsque ad terminos maris rubri, scilicet, circa Aegyptum, & contra orientem, vbi est mare Rubrum. Dicit etiam Iosephus, quod natus est quidam propheta ex filiis istorum. *Hi sunt filij Ismahelis.* Scilicet omnes præcedentes, generatio autem quantum ad posteros eius non enarratur, nec etiam fuissent enarrati isti nisi propter Abrahā, quia Deus promiserat Abrahæ, quod daret ei duodecim principes de filiis Ismahelis, Gen. 17. & vt videatur quod Deus compleuit id, quod prædixerat, scriptura ponit nomina istorum principum, Gen. 25. & etiam hic. *Filij autem.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, progenies Abrahæ ex filiis Ceturæ, & dicitur. *Filij autem Ceturæ concubine Abraham quos genuit.* Scilicet isti sex, qui sequuntur fuerunt filij Ceturæ concubinæ Abraham. Sciendum autem quod Abraham habuit vxores tres: prima fuit Sara filia fratris sui, de qua Gen. 11. deinde cum ista esset sterilis, & multo tempore proli vacans ex ea gignere non potuisset, ad preces eius accepit Abraham in vxorem Agar, Gen. 16. genuitque ex ea Ismahelem, cum esset Abraham annorum octoginta sex, Gen. 16. Tenuit autem istas duas simul in vxores quousque peperit Sara ipsum Isaac quatuordecim annis post natiuitatem Ismahelis, & cum Isaac aequaliter esset puer, luderetque cū eo Ismahel, grauius accepit Sara, & dixit Abraham, eice ancillam, & filium eius, & tunc eiecit eam Agar cum filio suo Ismahele: mansitque sola Sara vxor Abrahæ, Gen. 17. sic autem mansit vsque ad mortem suam: erat autem annus centesimus trigesimus septimus Abrahæ quando mortua est Sara, quod patet, quia Abraham erat maior quam Sara annis decem, vt colligitur Gen. 17. Putant autem centenario nasceretur filius, & Sara nonagenaria pariet: Et sic erat Sara nonaginta annorum quando Abraham erat centum, & tamen Sara mortua fuit anno ceterimo vigesimo septimo ætatis suæ, Gen. 23. ideo erat tunc Abraham annorum centum triginta septem, & post hoc accepit aliam vxorem, scilicet, Ceturam, Gen. 25. & illa peperit ei istos filios: Putant autem Hebræi, quod ista Cetura fuit Agar, sed vocatur alio nomine, & dicunt quod mortua Sara redijt ad Abraham, & peperit ei filios. Sed falsum est, vt declaratum fuit Gen. 25. dicitur autem hic de Cetura, quod fuit concubina Abrahæ. Dicendum tamen quod fuit verè vxor eius, quia Gen. 25. dicitur Abraham vero aliam duxit vxorem nomine Ceturam: vocatur tamen concubina interdum, vt patet eo. cap. nam cum vocasset eam vxorem, sequitur postea. Filij autem concubinarum largitus est munerem, & vocauit ibi concubinas Agar, & Ceturam: Sara autem vocatur vxor, & nunquam concubina, quia ipsa fuit vxor principalis ducta cum solennitate matrimoniali: aliæ autem non fuerunt ductæ cum hac solennitate, ideo quantum essent vxores, vocantur interdum concubina, sic etiam accipiunt iura humana, sicut quod licet Christiano homini tenere vxorem, vel si nō potest tenere vxorem, tenere vnā concubinam, & accipitur concubina pro vxore ducta sine instrumentis dotalibus, & alijs solennitatibus, de hoc in Decretis dist. 32. cap. concubina, & cap. Christiano homini. De his declaratum est satis Iud. 19. circa principium. *Zamram.* Ille fuit primogenitus, & differt ab illo, qui vocatur Zamram. Ille enim fuit filius Iudæ, & nurus sup̄e Thamar, & vocatus est Zārā: quia antequam egrederetur de vtero ligatum est filium coccineum in digito eius, vt significaretur esse primogenitus, Gen. 38.

Iecfan, Madan. Ab istis duobus, & præcedenti aliqua gens nominata fuerit, non apparet.

Madian. Ab isto nominata est quædam terra Madian, E 4 dian,

dan, quæ est in deserto Arabiæ, ad quam confugit Moyses timens Pharaonem, quando occidit Aegyptium, & habitauit ibi quadraginta annis, accepitque uxorem filiam Iethro sacerdotis Madian, Exo. 2. & Act. 7. *Iethoc*. Ab isto an aliqua gens nominata fuit, vel: prouincia ignota est. *Sue*. Nomen viri est, & non est nomen adiectiuum, nec nomen femine, vt aliqui putant. Sic enim vocabatur Chanæus ille cuius filiam accepit Iudas in vxore, Gen. 38. & seq. cap. Sic etiam vocabatur quidam rex Aegypti, f. ille, cum quo vltimus rex Osæ Israel consiliu iniebat, vt rebellarent ambo contra Salmanasar regem Assyriorum 4. Reg. 17. Et vocatur ibi Sua, sed Sua, & Suedē sunt, Porro filij *Iecfan*: *Saba*, & *Dadan*. Iste primogenitus Abrahæ ex Cethura genuit duos, f. *Saba*, & *Dadan*: ab isto *Saba* an nominata fuerit aliqua gens Sabæorum non constat, certum est tamen, quod quedam gens Sabæorum est, quæ in thure abundat, & tamen an illa nominata fuerit ab isto *Saba*, vel ab aliquo de supra positis, a quibus gentes nominabantur, non apparet. *Dadan* etiam potuit aliquam gētem nominare, quia quidam vocati fuerunt filij *Dedan*, qui per mare veniebant ad ferendum varias merces in vrbes Tyri, Ezech. 27. & tamen an sint illi filij *Dedan* nominati ab isto, vel ab aliquo de suprapositis, non apparet.

Filij autem Madian Ephra. Describuntur etiam filij Madian, nam Madian fuit quartus de filiis Cethuræ, & iste habuit filios quinque, qui nominantur hic, & primus eorum fuit *Epha*, a quo nominata est quedam prouincia, quæ est iuxta terram Madian, in qua abundant camelii, & sunt omnes isti circa Arabiā, de hoc Isa. 60. f. Inuidatio camelorum operiet te, dromedarij Madian, & *Epha*: & habitant etiam isti populi coniuncti populis deriuatis ab *Agar*. Et *Apher*. Ab isto nominata est terra Africa, vt quidam volunt, & quidam de posteris suis multa bella fecit in Africa, de hoc ait Iosephus primo Antiq. & Histo. schol. quod ex vno filiorum Cethuræ, f. Madian natus est *Apher*, qui castra sua fixit in Libia, quam posteri eius hereditantes ab illo Africam denominauerunt. Celdeus quoque propheta, qui Malchus dictus est historiam Iudaeorum scripsit sicut Moyses, qui ait: ab vno filio Cethuræ nomine *Sur* in Assyriam nuncupatam; ab alio vero, qui dictus est *Apher* in Africam dictam, cui descendens in Lybiam Hercules tulit auxilium, & filiam ipsius nomine *Ethcam* duxit Hercules in vxorem, & ex ea genuit *Doqoram*, cuius filius fuit *Foron*, ex quo barbari *Sorophaci* nominantur.

Henoeb, & *Abida*, & *Eldaa*. Ab istis tribus vltimis non apparet aliqua gens vel terra nominata. Omnes hi filij Cethuræ, scilicet, quidam fuerunt filij, & quidam nepotes.

Quare filij *Ismahelis*, & *Cethuræ* hic enarrantur.
Quæst. XX.

QUÆRITUR quare enarrati fuerunt hic isti filij *Ismahelis*, & *Cethuræ*. Aliquis dicit quod enarrati fuerunt pp causam, propter quæ enarrabatur omnes precedentes, sed hoc falsum est, quia qui ponebantur supra fuerunt capita populorum, & linguarum, ita quod quilibet eorum vnum idioma speciale nominauit, & vnā gentem, vt declaratum fuit in quadā qōne. De filiis autē *Ismahelis* & *Cethuræ* non est sic, quia licet aliqui illorum nominauerint aliquas prouincias, vel vrbes, tamen non omnes. Etiam nullus eorum nominauit aliquod idioma speciale a se, quia iam omnia idioma præcesserant in confusione *Babylonis*, & non fuerunt postea multiplicata.

F Aliquis autem dicit, quod fuerunt nominati hic isti propter honorem Abrahæ, quia fuerunt omnes filij Abrahæ. Sed dicendum quod ista causa sola non mouet, quia tunc sicut narrantur isti filij Abrahæ, ita etiam narrantur nepotes, & pronepotes vsque ad multas generationes, quia maior honor esset Abrahæ. Item si propter hoc esset, sicut narrantur quidam nepotes Abrahæ ex *Cethura*, ita narrantur quidam nepotes, & pronepotes per *Ismahalem*, sed nō est sic. Item si propter hoc fieret, cum narrantur quidam nepotes Abrahæ per *Cethurā*, f. ex quibusdā filiis eius, narrantur nepotes ex omnibus, & tamē solum nominantur nepotes ex duobus, f. ex *Iecfan*, & *Madian*. Dicendum igitur de duodecim filiis *Ismahelis*, quod præcipue nominantur ad ostendendum veritatē promissionis Dei, nā ipse promiserat, quod daret ei duodecim principes de *Ismahel*, Gen. 17. ideo nomina istorum exprimuntur Gen. 25. & hoc in litera, sed tūc dicitur, quare igitur non fuerunt nepotes, & pronepotes *Ismahelis* nominati hic ad honorem Abrahæ?

Respondendum quod in *Ismahel* nō erat vocandum semen Abrahæ, sed in *Isaac*, Gen. 21. & quia progenies Abrahæ, per quam descēdebant illi, qui computabantur in semine Abrahæ non pertinebat ad *Ismahalem*, non debuit enarrari posteritas *Ismahelis*, nisi forte aliqui nominarentur propter causam specialem, sicut fuit in duodecim filiis eius. Fuit etiam alia causa præter supradictam, quia isti duodecim filij *Ismahelis* fuerunt viri potentes, nam ipse Deus dixerat, quod duodecim principes nascerentur de *Ismahel*, & propter honorem, & famam istorum debuerunt nominari. Posterii autem eorum non fuerunt continue potentes sicut isti, ideo non oportuit quod nominarentur. De filiis autem *Cethuræ* aliquis dicit, quod nominati sunt ex eadem causa, ex qua nominati sunt filij *Ismahelis*, sed falsum est, quia filij *Ismahelis* nominati sunt principaliter ad ostendendum veritatē diuinæ promissionis, & tamen non fuerunt promissi aliqui filij Abrahæ ex *Cethura*, sicut fuerunt promissi ex *Ismahel*. Dicendum igitur quod nominati sunt filij *Cethuræ* propter honorem Abrahæ, & quia omnes sex filij *Cethuræ* fuerunt viri magni, omnes sex nominati sunt. Posteritas autem tota eorum nominari non debuit, quia non pertinebat ad illos, in quibus nominandū erat semen Abrahæ, sicut nec filij *Ismahelis*: fuerunt autem nominati aliqui nepotes Abrahæ ex *Cethura*, f. filij *Iecfan*, & *Madian*, & hoc fuit, quia filij istorum fuerunt potentes viri, & famosi: nominaueruntque aliquas gentes, vel prouincias ex nomine suo, sicut patet de *Saba*, & *Dadan*, *Epha*, & *Epher*, & sic credendum est de alijs, qui exprimuntur, quanquam non appareat, quæ gēs, vel populus nomen ab eis acceperit. De alijs autem filiis *Cethuræ* quorum filij nō nominantur, nō est dicendum, quod non habuerint filios, sed non fuerunt illi viri potentes, qui nominaret aliquos populos, vel prouincias a seipsis sicut alij, ideo non exprimuntur, quia scriptura sacra nihil sine causa ponit. De istis autem filiis *Ismahelis* & *Cethuræ*, dicendum quod habitauerunt simul ad eandem partē orbis. Erant enim cognati, & in habitatione propinqua conueniebant, vt sic defenderēt se ab oibus extraneis, Abrahā quoque fecit quod illi habitarent simul, sic patet Gen. 25. f. Filij autē cōcubinarū largitus est munera, & separauit eos ab *Isaac* filio suo, dum adhuc viueret ad plagā orientalem. Erant autē isti filij cōcubinarū filij *Agar*, & *Cethuræ*. Habitauerunt autē *Ismahel*, & posterii sui in deserto *Pharam*, qui est in solitudine Arabiæ ad latūs meridianū terræ *Chanaan*, Gen. 21. & declaratur hoc magis Gen. 25. scilicet: Habitauit autem ab *Helenā*

vsque

vsque *Sur*, qui respicit Aegyptum introeuntibus *Assyrios*. De filiis autem *Cethuræ* dicendum, quod simul habitauerunt cum dicitur ibidem, quod separauit eos *Abrahā* ad plagam orientalem, & dicitur hoc simul de filiis *Ismahelis*, & *Cethuræ*.

Item patet hoc Isa. 60. vbi ponitur de quibusdā filiis *Cethuræ*, scilicet *Madian*, & *Epha*, cū dicitur. Inuidatio camelorum operiet te, dromedarij *Madian*, & *Epha*. Et immediate dicitur ibi de regionibus nominatis a quibusdā filiis *Ismahelis*, scilicet a *Nabaioth*, & *Cedar*: Omne pecus *Cedar* cōgregabitur, & arietes *Nabaioth* ministrabunt tibi. Et sic apparet, quod iste terra propinque sunt, cum de eis simul agatur. De istis filiis *Ismahelis* dicit Hieronymus & *Glo. ord.* duodecim filij nascūtur *Ismaheli* primogenitus *Nabaioth*, a quo omnis regio ab *Euphrate* vsque ad mare *Rubrum* *Nabaiothena* dicitur, quæ pars *Arabia* est: nam familiæ ipsorum, oppidaque, & pagi, ac munita castella, & tribus horum appellatione celebrantur ab vno ex eis *Cedar* in deserto, & *Duma* alia regio, & *Theman* ad austrum, & *Cedema* ad orientalem plagam. Iste tamen terra, quas ponit Hieronymus præter *Nabathem*, & *Cedar*, non sunt famose, & fere apud nullum leguntur nisi apud ipsum.

Genuit autem *Abrahā* *Isaac*, cuius fuerunt filij *Esau*, & *Israel*. Filij *Esau*, *Eliphaz*, *Rahuel*, *Ielus*, *Ielon*, & *Core*. Filij *Eliphaz* *Theman*, *Omar* *Sephi*, *Gothan*, *Cenez*, *Thanna*, *Amalech*. Filij *Rahuel*, *Nathath*, *Zara*, *Samma*, *Meza*. Filij *Seir* *Lotan*.

Genuit: Hic ponitur tertium, scilicet successio progeniei *Abrahæ* per *Isaac*, & diuiditur in duo, quia primò ponitur pars principalis. Secundò incidentalis ibi. Filij *Seir*. Nam principaliter de filiis *Esau* agitur, qui fuit filius *Abrahæ*, & incidentaliter de filiis *Horrorum*, qui habitauerunt in terra antequam habitaret *Esau*, & dicitur. Genuit autem *Abrahā* *Isaac*. Istum filium solum habuit de *Sara*, alios autem de *Agar*, & *Cethura*, de quibus supra patet. Cuius fuerunt filij *Esau*, & *Israel*. Istos duos solum habuit *Isaac* ex vnica vxore sua *Rebecca*: Gen. 25. & nati sunt simul: nam erat sterilis *Rebecca*, & ea vice, qua concepit precibus ad Deū fufus, obtinuit quod conciperet, & habuit *Esau*, & *Iacob*, sed vocatus est *Iacob* *Israel*, quia Angelus mutauit nomen eius, dicens. Non vocaberis amplius *Iacob*, sed *Israel*: Gen. 32. Iterum etiam cum ascenderet in *Bethel* *Deus* dixit ei, quod non vocaretur amplius *Iacob*, sed *Israel*: Gen. 25. Filij *Esau*. Ista diuiditur in duas, quia generatio *Abrahæ* computatur per istos duos, principaliter tamen per *Iacob*, & minus principaliter per *Esau*, ideo præponitur hic generatio *Esau*, quia continuanda non est, & postea sequitur generatio *Iacob*, quæ continuatur seq. cap. *Eliphaz*. Iste fuit primogenitus *Esau*, & dicunt quidam, quod iste fuit *Eliphaz* *Themanites* vnus de tribus amicis *Iob*, de quibus in libro suo dicitur, & aequaliter videtur conuenire opinioni multorum, tamen de hoc magis dicitur super *Iob*. *Rahuel*, *Ielus*, *Ielon*. Ab istis tribus descendunt aliqui principes, & reges in terra *Idumæorum*, sicut ab alijs filiis *Esau*, vt patet in litera. *Core*. Iste fuit vltimus filius *Esau*, & non est ille *Core*, qui rebelauit contra *Moysen*, & *Aaron* in deserto, vt acciperet sacerdotium, qui a terra absorptus est: Nu. 16. & 26. nam ille fuit de progenie *Leuitarum* venientium de *Iacob*, iste autem fuit filius *Esau*: Ille est fuit tempore post istum, quia fuit in deserto post exitū *Israē*:

Alitarum de Aegypto. Sciendum autem, quod *Esau* habuit filios istos ex pluribus vxoribus. Nam *Esau* accepit vxores tres, quarum vna vocabatur *Ada*, filia *Elon* *Hethæ*: Gen. 26. & vocabatur alio nomine *Basemath*: Gen. 26. alia erat filia *Elibama* filia *Aua*, & ista vocatur *Ludith* alio nomine: tertia erat *Basemath* filia *Ismahelis* soror *Nabaioth*, & duæ primæ erant de genere *Chanaanorum*, tertia autem de genere *Abrahæ*, de his Gen. 26. & 36. *Eliphaz* autem primogenitus *Esau*, fuit genitus de prima vxore eius, *Adaruel* autem secundus filius eius, genitus est de prima vxore nomine *Basemath*, alij tres geniti sunt de secunda vxore, scilicet *Olibama*: Gen. 36. Filij *Eliphaz* *Theman*. Hic ponuntur nepotes *Esau* ex primogenito suo *Eliphaz*, qui fuerunt duces in terra *Edom*. Omnes tamē isti, qui nominantur hic duces fuerunt: Gen. 36. & primus istorum est *Themā*, a quo nominata est quedam ciuitas *Theman* de principalibus terræ *Edom*, & propter hoc, quando prænunciantur mala contra terram *Edom* propter peccata tria, exprimitur *Themā* principaliter, vt patet *Amos* primo, cum dicitur. *Mittam ignem in Theman*, & deuorabit eades *Bofse*. De *Theman* dicit *Glo. ord.* quod *Theman* est regio a *Themā* filio *Eliphaz*, sortita vocabulum villa *Theman* distans ab vrbe *Petra* quinque millibus, vbi militum *Romanorum* præsidium sedit, de quo loco fuit quidam rex, qui dictus est de regione *Themanorum*, vnus quoque filius *Ismahel* vocabatur *Theman*, omnis tamen australis regio *Theman* dicitur *Hebraicè*. Sciendum tamen quod Hieronymus vult *Theman* fuisse regionem ad austrum nominatam ab vno de duodecim filiis *Ismahelis*, & illa est in Arabia versus Aegyptum, ista autem ciuitas *Theman* est in regione *Idumæorum*. *Omar*. Iste vocatur in Gen. *Omar*, & nihil differt, quia multoties in nominibus proprijs mutatur vna litera, vel plures, vt sepe reperitur in *Hebræo*, & in *Latino*, *Sephi*. Iste vocatur Gen. 36. *Sepho*, & nihil differt in re. Hieronymus autem, & *Glo. ord.* dicit *Sephi* vnipes in Gen. *Sepho* bipes, vtrunque tamē per *Sin* litteram: Bipes autem dicitur, quia processu temporis multitudine prolis maiorem efficaciam habuit, quam prius. *Cethan*. Iste vocatur *Garhā*: Gen. 36. sed idem est. *Cenez*. Iste est vnus dux de filiis *Eliphaz*. *Thanna*. Iste est alius dux, sed aliquis dubitabit quomodo ponit hic *Thanna* inter, filios *Eliphaz*, quia non fuit filius eius, sed concubina sua: Gen. 36. scilicet erat *Thanna* concubina *Eliphaz* filij *Esau*, quæ peperit ei *Amalec*, respondet *Glo. ord.* iuxta positionem *Hebræorum*, quod *Thanna* concubina fuit *Eliphaz*, & tamē ponitur inter filios eius, quia nutrebat eam inter filios ipsos, sicut vnum de filiis, sed ista ratio non habet apparentiam: nam propter hoc, quod inter filios nutrebat, non poneret eam scriptura in numero filiorum, præcipue cum scriptura intendat ponere filios, & nepotes *Esau*, etiam quia dicitur dux *Thanna*: Gen. 36. & etiam hic. Et ideo non est nomen concubinae, sed dicendū, quod est nomen vnus de filiis *Eliphaz*, & tamen aliquando nomina mulierum sunt talia, sicut nomina virorum, & equiuocatur idem nomen viro, & feminae. *Amalec*. Iste fuit vltimus filiorum *Eliphaz*, & ponitur vltimus, quia forte vlt. in ordine natiuitatis fuit, vel quia fuit minoris dignitatis, quam ceteri, cum fuerit genitus ex concubina, erat autem ista concubina *Thanna*, & de genere *Horrorum*: Gen. 36. & hic. Filij *Rahuel*. Iste erat secundus filius *Esau*, & ponuntur hic filij eius. *Nathath*, *Zara*, *Samma*, *Meza*. Isti quatuor filij *Rahuel* fuerunt duces in terra *Idumæorum*: Gen. 36. & iste, qui vocatur hic *Zara*, vocatur *Zara*: Gen. 36. Et qui vocatur hic *Maza*, vocatur *Meza* ibidem, & ponuntur aliqui alij duces

duces de filiis Esau in Gen. qui non ponuntur hic, scilicet duces, qui venerunt de alijs tribus filiis Esau, & tamen quia non nominantur filij eorum, sed ipsi dicuntur esse duces, sed non curavit scriptura hic aliquid dicere. *Filij Seir*. Hic ponitur pars incidentalis, scilicet de progenie Horreorum, & vocatur primus eorum Seir.

Sciendum autem, quod non est iste Seir Esau: nā Esau habet tria nomina, scilicet Esau, Seir, & Edom, vocatur Esau à natiuitate, vocatur Edō, idest rubeus, quia desiderauit lenticulam ruffam, & vocatur Seir, idest pilosus, vel hispidus, quia erat pilosus in modum pellis. De istis tribus nominibus Gen. 25. Et variantur in scriptura, quia aliquādo vocatur Esau sub vno illorum, & aliquando sub alijs. Iste autem de quo hic est mentio erat Seir pater Horreorum, qui habitauit prius in terra illa anrequam Esau, sed filij Esau confortati expulerunt Horreos de terra.

Quare hic progenies Horreorum ponitur. Quæst. XXI.

QVAERITVR quare ponitur hic progenies Horreorum, cum ipsi nihil pertineant ad enarrationem, quam facit sacra scriptura, cum ipsi nō sint de progenie Abrahe, quæ continuatur hic, nec etiam sint, à quibus aliqua gentes nominatae fuerint, vel idiomata ceperint.

Respondendum secundum quosdam, quod hoc factum est propter concubinam Eliphaz nomine Thamna.

Dicendum tamen quod Esdras posuit hic ista non propter aliam causam, nisi quia Moyses posuit illa in Genesi, & Esdras voluit in hoc libro continuare generationes, quæ rangebantur in sacra scriptura, vnde repetiuit omnes illas, quæ ponuntur in Genesi, & quæ ibi ponebatur generatio Horreorum, voluit Esdras ponere eam hic. Pater hoc considerando omnes alias generationes, quæ habentur hic, & illas, quæ habentur in Genesi, quia omnes, quas Moyses tetigit in Genesi repetiuit hic Esdras, vt continuaret suppleendo ceteras, quæ in alijs libris deficiebant. Super est tamen quætere quare posuit Moyses in Genesi generationem Horreorum, cum non pertineat ad sacram scripturam.

Respondendum, quod due causæ fuerunt ad hoc, prima fuit propter Thamna concubinam Eliphaz: nam ipsa fuit de progenie Horreorum: nam fuit soror Lotan ducis Horreorum, vt patet hic, & quia agebat hic scriptura de progenie Esau, & Amalec, qui fuit de filiis Esau, & fuit filius Thamna, & illa erat de progenie Horreorum, tactum fuit de progenie Horreorum, vt sciretur plenè origo Amalec, & fuit causa potissima, quia Amalec fuit caput vnius gentis. Ab ipso enim nominati sunt Amalecites, qui habitabant in deserto Arabiæ. Isti fuerunt primi, qui pugnaverunt contra Israël: nam quando exiuerunt de Aegypto Israël circa montem Sinai, pugnaverunt Amalecites contra Israël, & Iosue fuit princeps ex parte Israelitarum, fugauitque Amalecitas in mansione, quæ vocatur Raphidim. Exod. 17. & ob hoc dixit Balaam Propheta: Num. 24. Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur, idest prima de gētibus, quæ pugnaverūt contra Israelitas fuit Amalec, & iterum pugnavit contra Israelitas in Cadesbarne, & occidit multos de eis, quia Deus iratus erat illis, & habuit Chanagos adiutores: Num. 14. & fuit istud anno secundo ab exitu de Aegypto, vt ibi probatum est, postea autem tempore Saul fere omnes Amalecites delecti sunt ab Israelitis, primo Reg. 15. Secunda causa, &

precipua fuit, quia agebat scriptura de terra, in qua habitauit posteritas Esau, & quia terram illam possederant prius alię gentes, voluit declarare de illis, quæ essent, & qualiter dominati fuissent, & proficiebat hoc ad explanationem sacre scripturæ: nam Deut. 2. dicturus erat Moyses de habitatoribus terræ illius quomodo Deo propitio filij Esau expulerint habitatores terræ illius, ideo conueniens erat scire, qui erant illi: nam dicitur. In Seir autem prius habitauerunt Horreij, quibus expulsis atque deletis, habitauerunt filij Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis sue, quam dedit ei dominus. Lotan. Iste fuit princeps terræ Seir, & soror eius fuit concubina Eliphaz filij Esau.

Deut. 2. c. circamed.

Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Efer, Disan. Filij Lotan, Horri Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna.

Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Efer, Disan. Isti fuerunt filij Seir, & habitauerunt in terra Seir ante Esau: ideo dicitur Gen. 36. Isti sunt filij Seir Horreij habitatores terræ, & tamen non habitare ceperunt nullo tempore ante Esau: nam filia istius Seir habitatoris terræ fuit concubina Eliphaz, vt patet in litera, & sic fuerūt quasi contemporanei: ponuntur autem duces descendentes ab omnibus istis filiis Seir Horreij, vt patet in litera. *Filij Lotan, Horri, Homam.* Lotan primogenitus erat Seir habitatoris terræ, & habuit istos duos filios, qui fuerunt duces in terra illa. Iste, qui vocatur hic Homā vocatur Heman Gen. 36. sed idem est. *Soror autem Lotan fuit Thamna.* Ista fuit concubina Eliphaz filij Esau, & peperit ei Amalec: Gen. 36. & ob hoc nominatur hic, vt sciatur, quod erat mulier honorabilis, scilicet filia Seir princeps terræ. Sed dicitur quare vocata fuit soror Lotan, cum nō solum fuerit soror eius, sed etiam omnium aliorum, qui nominantur hic filij Seir?

Respondendum, quod potest esse propter duo. Primo quia forte ista erat soror Lotā ex patre, & matre, & erat soror aliorum solum ex parte patris. Secundo quia Lotan erat dignior inter fratres suos, & ideo quamquam esset soror omnium aliorum ex patre, & matre, solum vocaretur soror Lotā. Sic enim dicitur Gen. 28. & 36. quod accepit Esau filiam Ismahel in vxorem sororem Nabaioth, & tamen constat, quod non solum erat soror illius, sed etiam aliorum cum essent duodecim filij Ismahelis: Gen. 25. & etiam hic, & potest ibi intelligi in vtroque modo istorum.

Filij Sobal, Alian, & Manahath, & Ebal, Sephi, & Onam. Filij Sebeon, Aia, & Ana. Filij Ana, Dison. Filij Dison Hamram, & Efeban, & Iethran, & Charan. Filii Efer, Balan, & Zauam, & Iacan. Filii Disan, Hus & Aran.

Filij Sobal, Alian. Iste Sobal erat secundus filius Seir, & habuit filios quinque, qui ponuntur hic, & fuerunt duces Horreorum in terra Seir, & primus est Alian, qui in Genesi vocatur Aluan, & aliqui putant esse eororem scripturam, sed falsum est, quia etiam sic habetur in Hebreo, & in hoc nihil differt, quia in nominibus proprijs mutantur sepe aliq̄ literæ. Rabanus autem, & Glo. ord. dicunt quod iste Alian, qui de genere Horreorum est, in Genesi scribitur Aluan, idest exaltatus, in Paralip. Alian, idest eiectus, signans quod Horreij exaltati sunt antequam Edom terram eorum caperet,

caperet, & postea eiecti. *Et Manahath, & Ebal.* Isti etiā fuerunt duces in terra Horreorum. *Et Sephi.* Vocatur Gen. 36. Sepho, causa dicta est. *Onam.* Vltimus filiorum Sobal, & differt iste ab Onam filio Iudæ, de quo Gen. 38. quia ille fuit de stirpe Abrahe, iste autē fuit de stirpe Horreorum. *Filij Sebeon.* Iste fuit tertius filius Seir, & habuit duos filios duces terræ Horreorum. *Aia, & Ana.* Isti duo fuerunt duces, & non est Ana nomen mulieris, sed viri, & differt iste Ana ab illo, qui est filius quartus Seir, quia ille est patruus istius. *Filii Ana Dison.* Iste Ana est quartus filius Seir, & nō est ille, de quo dictum est immediatē quod erat filius Sebeon, sed est eius patruus. *Filij Dison.* Iste Dison nō est filius Ana, de quo nunc dictum est, sed est patruus eius: nam est quintus filius Seir Horreij. *Hamaran.* Iste est primus filius Dison, & iste vocatur alio nomine Gen. 36. de quo Rabanus ait, quod in Paralip. vocatur Hamaran, idest rubricatus sordibus, vel temulentus, in Genesi autem Amadan, idest concupiscibilis, sed vtraque vnius hominis nomina sunt. Sciendum autem, quod ille Ana, de quo dictum fuit, est ille, de quo dicitur in Genesi, quod inuenit aquas calidas in solitudine, idest inuenit aquas balnearum naturalium, quas ante ipsum nemo inuenerat: Hebrei autem dicunt, quod inuenit modum generationis equarum ex a sino, & equa, vel econtrario, & hoc dicunt, quia dicitur in Genesi, quod inuenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinos Sebeon patris sui, sed quid sit in hoc verum, declaratum est Gen. 36. *Et Efeban, & Iethran, & Charan.* Iste Iethran non est ille, qui fuit vir Ismahelites, & accepit in vxorem Abigail sororem Dauid, & genuit ex ea Amasan 2. Reg. 17. nā ille fuit valde multo tempore post istum, cum iste fuerit tempore Esau, & Iacob, & ille fuit tempore Dauid, & sic fuit iste ante illum plusquam sexcentis annis. Etiam quia iste fuit de genere Horreorum, qui non pertinebant ad Abrahā, & ille fuit de filiis Ismahel, qui erant de genere Abrahe. *Filij Efer, Balan.* Iste Efer fuit filius sextus Seir, & Balan filius eius fuit dux Horreorum, sed non est iste ille Balaā, qui maledicere voluit Hebreis, & ad hoc vocatus est à rege Moab, Nu. 22. quia iste vocatur Balan, & ille Balaam. Etiam quia ille fuit multo tempore post istum, scilicet anno quadagesimo ab exitu de Aegypto: nam tunc maledicere voluit Israelitis, vt declaratum est ibidem. *Et Aran.* Non est iste ille, qui inuenit aquas calidas in solitudine, quia ille erat filius Sebeon, & vocabatur Ana, iste autem vocatur Aran. *Et Iacan.* Iste vocatur in Genesi Achā ablara litera: de hoc ait Rabanus, & Glo. ord. Iacan filius Efer de genere Horreorum, in Genesi Acham nominatur, idest tribulator, in Paralip. autem Iathan, idest tribulatus. Varijs enim euentibus nomina commutantur, vt varia mysteria significantur. *Filij Disan.* Iste est vltimus filiorum Seir, & habuit duos filios. *Hus, & Aran.* Aliqui putant ab isto Hus nominatam esse terrā Hus, de qua fuit Iob, & dicitur Iob primo. Vir fuit in terra Hus nomine Iob, sed positio communis est quod fuerit nominata ab vno de filiis Sem nomine Hus, de quo supra, ab isto Aran aliqui putant nominatam terram Syrorum, quia Syri in Hebræo Aramim appellantur, & Syria Aram, & tamē falsum est, quia tam terra Syrorum, quam Idioma nomen accepit ab Aram filio Sem.

Quare ponuntur hic filij Seir Horreij, & quando duces esse ponuntur. Quæst. XXI.

QVAERITVR circa istos filios Seir Horreij quare ponuntur hic, & quomodo potuerunt illi esse duces in terra Seir: nam filij Esau videbantur nunc

dominari in terra illa.

Ad primum dicendum quod scriptura nominauit omnes istos filios Seir, & nepotes eorum, quia omnes isti fuerunt duces & viri famosi in terra Seir, sic pater Gen. 36. scilicet hi duces Horreij filij Seir in terra Edom, & postquam enarrati sunt omnes, sequitur ibidem de eis, isti duces Horreorum, qui imperauerunt in terra Seir, quasi dicat, quod omnes isti enarrati ibi, & hi fuerunt duces in terra Seir, & non ponuntur plures, scilicet pronepotes, vel abnepotes Seir, quia illi iam non fuerunt duces in terra illa, eo quod filij Esau confortati expulerunt eos de terra, vel subiecerunt sibi in tributarios, & sic nulli duces fuerunt postea de eis.

Ad secundum dicendum secundum aliquos, quod Horreij habitauerunt prius in terra illa, quam filij Esau, & antequam venirent filij Esau in terram illam precesserant omnes isti duces ibi de genere Horreorum. Sed dicendum, quod non stat, quia Esau fuit contemporaneus in terra illa cū ipso Seir patre Horreorum, quod patet, quia Eliphaz filius Esau accepit in vxorem Thaman filiam Seir, vt patet hic, & Gen. 36. sed hoc non poterat esse si omnes isti duces Horreorum precessissent antequam venissent Esau, & filij sui in terram illā. Dicendum igitur, quod terra illa, ad quam Esau iuit ad habitandum erat aliquater desertata, & modico tempore prius occupauerat Esau Seir pater Horreorum, & iuit tunc illuc Esau, & quia filij Esau erant pauci non poterant expellere Horreos de terra, nec etiam Horreij poterant expellere Esau, & filios suos, ideo morabantur simul, & erant tunc principes aliqui ex parte Esau, & aliqui ex parte Horreorum, & istud mansit quamdiu fuerunt æquales, & tamen postea confortati sunt filij Esau, & expulerunt Horreos de terra, & cessauerunt tunc duces de genere eorum, de hoc Deut. 2. scilicet in Seir autem habitauerunt prius Horreij, quibus expulsis atque deletis habitauerunt ibi filij Esau. Isto autem tempore, quo non preualebant filij Esau contra Horreos fuerunt de filiis Esau omnes duces, qui supra ponuntur, & etiā de filiis Seir Horreij omnes duces, qui ponuntur hic, & ex tunc non fuerunt iam aliqui duces Horreorum, & propter hoc isti soli nominantur.

Quomodo duces filij Esau, & Horreij habuerint se in terra, quo ad successionem, vel simultatem. Quæst. XXI.

QVAERITVR vterius de ducibus tam filiorum Esau, quam Horreorum quomodo se habuerunt in terra, quantum ad successionem, vel simultatem; nam multi fuerunt ex vtraque parte.

Respondendum, quod duces fuerunt in terra illa, quamdiu non fuit aliquis rex, & incipientibus regibus omnes duces cessauerunt tam ex parte filiorum Esau quam Horreorum. Pro quo sciendum, quod isti duces erant viri potentes, quibus competeat dominari, & regere terram, & dicendum, quod nō fuerunt per successionem, ita quod moriente vno, vel desinente principi pari inciperet alius, sed erant multi eorū simul, & forte omnes, qui nominantur hic aliquo tempore coinciderunt, vt essent duces, & patet hoc primo de ducibus Horreorum, & filiorum Esau: nam precedenti quæstione probatum est, quod isti duces Horreorum non precesserunt ad duces filiorum Esau, nec econtrario, sed fuerunt simul quamdiu fuerunt æquales in potentia quouique confortati filij Esau expulerunt Horreos de terra, secundò patet de ducibus Horreorum inter se, & etiam de ducibus filiorum Esau.

Eſau. Nam duces Horreorum fuerunt valde multi, vt patet hic in litera: nam fuerunt vigintiſeptem duces, et de genere Eſau fuerunt multi, ſcilicet decē & ſex, vt patet in litera, ergo ſi per ſucceſſionem principarentur, oporteret, q̄ multis annis duraret principatus iſtorum, ſed hoc non pōt eſſe, quia hic non ponitur niſi due generationes in principibus Horreorū, ſ. filij, & nepotes Seir, & due generationes ducum Eſau, ſ. filij, & nepotes, vt patet ibidem, & iſi omnes filij Eſau eſſent contemporanei, & omnes etiam nepotes eius pro maiori parte: ideo non eſſent iſti duces per ſucceſſionem, ſed ſerē omnes ſimul, hoc autem erat, quia tota illa terra Seir, ſive ex parte Horreorum, ſive filiorum Eſau non committebatur regenda vni, ſed multi principabantur per diuerſa loca, & ſic poterant eſſe ſimul quindecim, vel vigintri duces ex parte Horreorum, & totidem ex parte filiorum Eſau, iſtud autem durauit quamdiu non fuerunt reges. Si autem rota terra vni regenda daretur, ſive ille eſſet rex, ſive dux, oporteret, quod omnes iſti duces eſſent per ſucceſſionem, & ſic non pouiſſent eſſe tot niſi in magno tempore.

Iſti ſunt reges, qui imperauerunt in terra Edom, antequam eſſet rex ſuper filios Iſrael. Bale filius Beor, & nomen ciuitatis eius Denaba. Mortuus eſt autem Bale, & regnauit pro eo Iobab filius Zare de Boſra. Cumque & Iobab fuiſſet mortuus regnauit pro eo Huſam de terra Themanorum. Obijt quoque & Huſam, & regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percuffit Madian in terra Moab, & nomen ciuitatis eius Auith. Cumque & Adad fuiſſet mortuus regnauit pro eo Semla de Maſreca. Sed & Semla mortuus eſt, & regnauit pro eo Saul de Rooboth, quę iuxta amnem ſita eſt. Mortuo quoque Saul regnauit pro eo Balanam filius Achobor: Sed & hic mortuus eſt, & regnauit pro eo Adad, cuius vrbs nomen fuit Phau, & appellata eſt vxor eius Meetabel filia Matred, filiæ Mezaab. Adad autem mortuo duces pro regibus in Edom eſſe ceperunt, Dux Thamma, dux Alua, dux Ietheth, dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, dux Chenez, dux Theman, dux Mabſar, dux Magdiel, dux Hiram. Hi duces Edom,

Iſti ſunt reges. Poſitum fuit ſupra de ducibus, qui fuerunt in terra Seir ex genere Eſau, & etiam Horreorum, nunc autem ponitur de regibus. Sciendum autem, quod de genere Horreorum nulli fuerunt reges in terra Seir, ſed ſolum de filiis Eſau: nam Horreorum prius expulſi ſunt, quam regnare poſſent, vt ſupra dictum eſt. *Qui imperauerunt in terra Edom.* Vocatur terra Edom, id eſt Eſau, quia ipſe dictus eſt Edom propter lenticulam ruſſam, quam deſiderauit: Gen. vigeſimo quinto, vocatur etiam interdum terra Seir, vel Eſau: Deut. 2. & Malac. 1. & Abdię vnico c. *Antequam eſſet rex ſuper filios Iſrael.* Tam de genere Eſau, q̄

Iacob reges proceſſerunt, & tamē prius ceperunt reges in Idumea, quam in terra Iſrael, & iſti, qui ponuntur hic, regnauerunt antequam inciperet regnare Saul primus rex Iudeorum, vt patet 1. Reg. 9. & 10. *Bale filius Beor.* Iſte fuit primus rex Idumeorum, & non fuit iſte Balaam ariolus. Aliqui enim putant iſtum fuiſſe propter ſimilitudinem nominis, quia iſte vocatur Bale, & ille Balaā, etiā quia iſte vocatus fuit filius Beor, & etiam ille, vt patet Num. 22. Sed dicendum, quod non ſtat. Primò quia iſte erat de ſtirpe Idumeorum, & habitabat in terra illorum, ille autem erat de terrā Syrorum, ſcilicet Meſopotamia Syrię, vt patet Deut. 23. Secundò patet, quia ille erat vir pauper: nam quando ibat ad maledicendum Iſraelitis, ibat ſuper afinam ferens ſecum ſolum duos pueros: Num. 22. Iſte autem erat vir ditiffimus, cum eſſet rex. Secundò patet, quia ille vocatus eſt à rege Moab, vt malediceret Iſraelitis, & promiſit ei magnam pecuniam propter hoc: Numeri vigeſimo ſecundo, & 24. ipſe autē deſiderans pecuniam iſtam venit ad maledicendū: ſic. n. patet 2. Petri cap. 2. ſcilicet ſecuti ſunt viam Balaā ex Boſor, qui mercedem iniquitatis amant, ſi tamen iſte fuiſſet, non iuiſſet pro tam turpi lucro ad præcepta regis Moabitarum, vt malediceret Iſraelitis, ſed oporteret, quod iſte eſſet ille rex, qui non conſenſit, quod hebræi tranſirent per terram ſuam, quod patet, quia hebræi acceſſerunt ad terram Edom, & rex noluit eis concedere tranſitum per terram ſuam: Numeri vigeſimo, & pauco tempore poſt iuerūt inde ad regem Moab ad tranſeundum iuxta terrā eius: Numeri vigeſimo ſecundo, & tunc ipſe vocauit Balaam, & ſic fuit in eodem tempore, quia in eodē anno, immo non interciderunt quinque menſes inter vnum, & aliud, vt ibidem probatum eſt, & ſi dicemus quod rex Moab vocaret illum regem Edom ad maledicendum hebræis, vt non poſſent nocere terrā Moab, hoc eſt omnino irrationabile, quia ille rex Edom viribus ſuis reſtiterat hebræis egreſſus contra illos cum magna multitudine: Num. vigeſimo. non ergo conaretur maledicere hebræis, vt non poſſent nocere Moabitibus, ſed potius manu armata conaretur eos expellere de terra, poſſimē cum videret, quod non poterat maledicere illis: ideo dicendum, quod non erat idem iſte Bale filius Beor, & ille Balaam ariolus.

Et nomen ciuitatis eius Denaba. Id eſt fuit de ciuitate Denaba, non eſt autem de prepoſitio, ſed Denaba eſt vnum nomen integrum. De iſta ciuitate dicitur in Glo. ord. Denaba ciuitas Balac filij Beor regis Edom poſtquam regnauit Iobab, eſt tamen vſque hodie Denaba in octauo milliario Arcopoleos pergentibus Armonem, & altera Denaba ſuper montem Phigor in ſeptimo lapide Iebus.

Mortuus eſt autem Bale, & regnauit pro eo Iobab. Hæc erat ſucceſſio, & non in ducibus: nam quamdiu fuerunt duces in terra iſta tam de genere Eſau, quam Horreorum, non ſuccedebat vnus alteri, ſed multi illorum, vel omnes ſimul erant, nunc autem cum fuerunt reges ſuccedebat vnus alteri, quia rex erat vnicus, & dominabatur toti terræ, & ſic dicitur de quolibet, quod mortuo eo regnauit pro eo talis, vel talis. iſte Iobab eſt quem putant communiter loquentes eſſe Iob, ſed hebræi aſſerunt eum fuiſſe de ſtirpe Nacor, vt ait Glo. ord. Nicolaus autem inuit, quod non fuerit iſte Iob, quia Iob in hebræo ſcribitur per literam Aleph in principio, & iſte Iobab incipit à litera Iod. de hoc tamen quid verum ſit, declarabitur ſuper Iob. Philo autem Iudæus in queſtionibus ſuper Geneſim aſſerit iſtum fuiſſe Iob, & accepiſſe vxorem Dinam filiam Iacob, & ante tentionis

tationis ſuę certamen habuiſſe ex ea filios ſeptem, & tres filias, qui in tentatione ſua extincti ſunt, ſed ei ſanato reddidit dominus omnia duplicia, & ita ſeptem filios, & tres filias prædictas, vxores poſtea habuit, quorum nomina eadem fuerunt, quæ priorum, ſcilicet Eliphaz, Anos, Diaſach, Philaſias, Difar, Cebad, Thelon, nomina verò ſiliarum fuerunt, Meru, Lizath, Zeli.

Filius Zare de Boſra. Et ſic non fuit iſte filius regis præcedentis, quia alius fuit Babe, iſte autem eſt Zare. Eſt autem Boſra quædam ciuitas de præcipuis terræ Edom totius: ideo cum prænunciantur poenæ contra totam terram Edom nominatur iſta ciuitas, & alia, ſcilicet Theman, tanquam magis principales: A mos primo, ſcilicet mittam ignem in Theman, & deuorabit ades Boſtre.

Cumque Iobab fuiſſet mortuus regnauit pro eo Huſam de terra Themanorum. Iſte eſt tertius rex, & nō fuit filius præcedentis, iſte fuit de terra Themanorum, id eſt de provincia vrbs Theman: nam iſta eſt ciuitas famoſa in terra Edom, de qua nūc dictum eſt. *Obijtque Huſam, & regnauit pro eo Adad filius Badad.* Iſte fuit quartus rex, & vocatur filius Badadi: Gen. 36. ſed idem eſt Badad, & Badadi, quia in ſinibus nominum hebraicorum ſolēt apponi literę aliquando, & ſyllabę, vt Ierameel, & Ierameeli: nam primo Reg. 27. vocatur Ierameel, & eodem lib. 30. cap. vocatur Ierameel, ſic etiam Geſſur, & Geſſuri: nam primo Reg. 27. vocatur Geſſuri, & 2. Reg. 3. vocauit Geſſur. *Qui percuffit Madian in terra Moab.* Aliqui exponunt, q̄ iſte rex percuffit Madian, i. exercitum Madian in terra Moab, quia contigit q̄ in terra Moab pugnaret contra Madianitas. Sed dicendum, quod non accipitur ſic, ſed Madian eſt hic nomen vrbs cuiusdā terræ Moab. De hac dicit Glo. ord. Madian ciuitas eſt ab vno filiorum Abraham, & Ceturæ ſic vocata, eſt autem in deſerto trans Arabiā Saracenorum contra Orientem maris Rubri, vnde vocantur Madianei, & Madiança regio. Filij quoque ſoceri Moyſi dicuntur filij Sephorę filię Iethro ſacerdotis Madian, ſed hæc alia ciuitas eſt eiufdem nominis iuxta Armonē, & Arcopolim, cuius adhuc ruine monſtrantur.

Et nomen ciuitatis eius Auith. Scilicet ciuitas, in qua natus eſt iſte Adad vocabatur ſic.

Cumque Adad fuiſſet mortuus, regnauit pro eo Semla de Maſreca. Eſt Maſreca ciuitas terræ Edom, de qua fuit iſte Semla, ſed non fuit ciuitas famoſa inter ciuitates terræ illius.

Sed, & Semla mortuus eſt, & regnauit pro eo Saul. Non eſt iſte Saul, de quo dicitur, quod fuit primus rex Hebræorum, quia ille fuit de ſtirpe Iacob, & iſte de ſtirpe Eſau, & ille primus de regibus Iſrael, & iſte fuit quintus de regibus Idumeorum.

De Rooboth, quæ eſt iuxta amnem. Id eſt iſte fuit de ciuitate nomine Rooboth, & illa eſt iuxta amnem, id eſt iuxta fluuium quendam, & Geneſis trigeſimo ſexto dicitur, quod fuit de fluuio Rooboth, ſed pro eodem accipitur eſſe de fluuio Rooboth, vel de Rooboth de fluuio: Hebręi dicunt de latitudine fluuij, id eſt quod fuit de aliquo campo magno, quod erat iuxta fluuium, & tamen accidit eis error, quia Rooboth eſt nomen proprium, & etiam appellatiuum, ſicut accidit in multis alijs nominibus hebræis, & in quantum eſt proprium ſignificat vrbeſem quendam, in quantum verò eſt appellatiuum ſignificat latitudinem, & hebręi acceperunt, vt eſt nomen appellatiuum, & tamen non eſt rationabile, quia cum hic agatur de ciuitatibus, de quibus erant iſti reges, rationabilius eſt, quod ſit nomen vrbs, quam quæſi appellatiuum, & ideo eſt hic Rooboth de fluuio, vel

A Rooboth, quæ eſt iuxta amnem.

Mortuo quoque Saul, regnauit pro eo Balanam filius Achobor. Aliqui putant, quod iſte Balanam fuit Balaam Propheta, qui voluit maledicere hebræis ad præces regis Moab, & tamen falſum eſt, quia ille vocabatur Balaam, & iſte Balanam, & ille filius Boor: Nu. 22. & iſte filius Achobor. Ad hoc etiam poſſunt fieri omnes rationes, quę fiebant ſupra ad probandum, quod Bale filius Beor non erat Balaam. *Sed hic mortuus eſt, & regnauit pro eo Adad.* Iſte fuit rex Idumeorū pro nunc, quia poſt eum ceperunt eſſe immediatē duces. *Cuius vrbs fuit nomen Phau.* Id eſt fuit de vrbe Phau, ſed Gen. 36. dicitur Phan, idem tamen eſt. *Et appellata eſt vxor eius Meetabel filia Matred filiæ Mezaab.* Hic ponitur aliquid ſpeciale quod non fiebat in alijs regibus: nam nullius ponebatur vxor, iſtius autem ponitur vxor, & mater vxoris, & auia, & ratio eſt, quia iſte mulieres fuerunt excellentes in aliquo, & propter excellentiā ſuam nominatæ ſunt inter viros, quę tamen fuerit illa excellentia non apparet. Mezaab in hebræo interpretatur cuius aurum, & voluit aliqui dicere, quod non ſit nomen proprium, ſed appellatiuum, & ſit ſenſus, quod erat filia iſta Matred cuiusdam hominis dituitis, & ſic dicitur, quod erat filia cuius aurum erat, quia per excellentiam multum aurum tenebat, & ſic accipit Nicolaus, ſed iſtud repugnat literę noſtrę, quę non accipit tanquam nomen appellatiuum, ſed tanquam proprium, quia aliās non dixiſſet Mezaab, ſed cuius aurum. Etiam non eſt conuenienter dictum, quia hic ponit ſcriptura nomina propria iſtorum, qui regnabant ad notificandum regentes, ideo etiam iſta nomina mulierum poſita hic erant propria ad notificandum eas. Quidam hebręi dicunt, quod iſta mulier vocabatur Mezaab, id eſt cuius aurum, eo quod ipſa inuenit artem faciendi ſila de auro, quę nunquā prius fuerat. Sed quidquid ſit oportet Mezaab eſſe nomen proprium.

Adad autem mortuo duces pro regibus in Edom eſſe ceperunt. Iſte fuit vltimus rex: nam eo mortuo non ſucceſſerunt ſibi reges, ſed principatus mutatus fuit in iudices. *Dux Thamma, dux Alua.* Iſta ſunt nomina ducum, quæ ſequuntur, & fuerunt multi duces, ſicut fuerunt multi reges, & ponuntur hic multa nomina coincidentia cum nominibus ducum ſupra poſitorum, vt Thamma, & Alua, & quædam alia, & tamen non fuerunt duces iſdem, ſed nomen contingit eſſe idem multorum.

Dux Ietheth, dux Oolibama. Aliqui putant Oolibama eſſe mulierem, ſed non eſt, vt infra declarabitur. *Dux Ela, dux Phinon.* Iſti duo non fuerunt ſupra nominati. *Dux Chenez, dux Theman.* Iſti duo fuerunt nominati ſupra, quia ſic vocabantur duo filij Eliphaz primogeniti Eſau, ſed diſſerunt in re, licet non in nomine. *Dux Mabſar, dux Magdiel.* Iſti duo non fuerunt nominati ſupra inter filios, & nepotes Eſau.

Dux Hiram. Etiam iſte non fuit nominatus. *Hi duces Edom.* Scilicet omnes iſti, qui nominati ſunt fuerunt duces Edom.

Quare ſit mentio de nominibus ciuitatum aliquorum regum, & non omnium. Qu. eſt. XXIII.

QVAERITVR quare dicitur de quibusdam regibus iſtorum nomen ciuitatis eius tale, vel tale, & non de omnibus. Aliqui dicunt, quod per hoc ſignificantur vrbes, de quibus erant iſti reges: nam aſſumebantur de diuerſis vrbus ad regnandum, & ideo ponuntur nomina vrbum, de quibus aſſumebantur.

Alij dicunt, quod iſte vrbes fuerunt conditæ ab iſtis

istis regibus, & ponitur de eis, quas vrbes condiderint ad ostendendum gloriam ipsorum.

Dicendum tamen quod prima positio est vera: nam isti reges non erant omnes de eadem vrbe: ideo ponuntur nomina urbium singulorum ipsorum, ut sciantur origine. Hoc autem erat, quia isti reges non veniebant per successionem, sicut nunc fit, sed per electionem, vel per fortes, aut per diuersa tempora regnandi, quod pertinebat ad principatum democraticum, scilicet quod quodam tempore assumerentur reges de vna vrbe, & alio tempore de alia, ut omnes vrbes essent æquales, vel per sortem eligebantur, & sic contingebat, quod aliquando esset rex de vna ciuitate, & aliquando de alia. Si autem essent reges isti per successionem progeniei, essent omnes de eadem vrbe, & non oporteret nominare urbem aliquam nisi primi, nunc autem contingebat tot esse vrbes, quot reges.

Ad secundum dicendum, quod de omnibus regibus dicitur, de quibus urbibus erant, & falsum est, quod præsupponitur in quæstione, scilicet quod de quibusdam regibus ponatur, de quibus urbibus erant, de alijs autem non ponatur, quia de quolibet dicitur, de qua vrbe sit. Motiuum autem errandi quærentium est, quia de quibusdam regibus dicitur nomen vrbe eius fuit tale, vel tale, & de alijs non, sed suppletur hoc per alia verba: nam idem est, quod dicitur regnavit pro eo Hufan de terra Themanorum, & quod dicitur regnavit Hufan, & nomen vrbe eius fuit Theman, & sic accipiendum de omnibus regibus ponitur hic, de quibus urbibus fuerint, nam de primo dicitur, quod nomen ciuitatis eius fuit Denaba. De secundo dicitur quod regnavit Iobab filius Zare de Bosra, & isto modo de alijs omnibus præter Balanā, cuius non ponitur ciuitas, & ideo intelligendum est, quod fuerit de ciuitate ista, de qua fuit rex qui præponitur ei, scilicet Saul de Rooboth. Sic enim est in prophetis minoribus: nam in titulis eorum ponuntur reges, sub quibus prophetauerunt, & quando aliquis est in cuius titulo nullius regis ponitur nomen, ille dicitur prophetasse eisdem diebus, quibus propheta proximo præcedens, in cuius titulo ponuntur reges, sub quibus prophetauit. Ista regula patet per Hieronymum in prologo super Ioelem, qui incipit: In hoc propheta, & in prologo, qui incipit Sanctus Iael, & etiam est regula Hebræorum.

Qualis fuerit status regum, qui in Edom regnauerunt.
Quæst. XXV.

QUÆRITUR vterius quis fuit status regum istorum, qui regnauerunt in Edom. Respondendum, quod isti reges differrebant à ducibus, quia duces non succedebant adinuicem, sed multi erant simul, in regibus autem non, quia vnicus erat semper rex, & illo mortuo, succedebat alius, quod patet, quia dicitur hic, de quolibet rege, quod mortuo eo regnavit pro ipso talis, vel talis rex, & de ducibus nihil tale dicitur, ratio differentie est, quia quilibet rex dominabatur in tota terra Edom, ideo non poterant esse multi reges simul, sed successiuè. Ducibus autem non dominabatur in tota terra Edom, sed vnus in vno loco, & alius in alio, & sic non erat successio. Etiam conditio regum Idumæorum fuit, quod non essent per successionem progeniei, sed per sortem, aut electionem, vel diuersa tempora regnandi. Quod patet ex duobus: primo quia ponitur de quolibet istorum regum, de qua vrbe erat, & nominantur diuersa vrbes, & tamen si es-

sent per successionem, essent de eadem vrbe.

Secundo patet, quia si essent per successionem, non oporteret nominari urbem aliquam, quia sciretur, quod de qua vrbe fuerat primus, essent omnes alij, & si nominaretur aliqua vrbs, solum esset hoc pro primo rege, & tamen pro quolibet eorum nominatur.

Tertio patet, & efficaciter, quia in plerisque istorum ponitur nomen patris, & non est vnus filius alterius: nam primus Rex istorum fuit Bale, & Beor, & secundus Iobab filius Zare, & tamen deberet esse filius Bale: & tertius fuit Hufan, & non fuit filius Iobab, & Adad, qui fuit quartus, non fuit filius Hufan, sed filius Badad, & sic de cæteris. Et quia aliquis posset dicere, quod isti reges habebant multa nomina, ita quod primus rex vocatur Bale, & etiam Zare, ideo quando dicitur, quod Iobab fuit filius Zare, intelligeretur, quod fuit filius Bale, & sic esset quidam modus euasione, sed hoc non permittit litera, quia non solum pro diuersis regibus ponuntur diuersi patres, sed etiam diuersa vrbes, & non poterat esse, quod filij eiusdem patris essent de diuersis vrbebus, & sic ista simul sumpta probant sufficienter, quod isti reges non erant per successionem.

Quare, & quomodo Idumæi principatum ducum mutauerunt in regale.
Quæst. XXVI.

QUÆRITUR vterius quare Idumæi mutauerunt principatum ducum in regale, & quomodo hoc factum est.

Respondendum est, quod fuit facta mutatio ad principatum honorabiliorem. Semper enim tenuissent Idumæi principatum regalem à principio, si potuissent, sed non poterant, nam quando in terra Edom manserunt Horreji, & filij Esau, non fuit rex aliquis ex parte Horreorum, nec ex parte filiorum Esau, quia isti non permittebant illos, & illi impediabant istos, sed erant tunc aliqui duces inter eos ex vtraque parte: cum autem confortati fuerunt filij Esau, & expulerunt Horreos de terra, possederunt ipsi totam terram, & tunc ceperunt habere reges: Nam quia habebant totam terram in potestate sua, volebant habere honorabiliorem principatum, & vnicum, & regalem, & sic mutauerunt.

Si autem Idumæi à principio tenuissent terram: forte à principio fecissent regem, & si nunquam habuissent soli terram, sed possideret simul ab Idumæis, & Horrejs, forte nunquam isti, nec illi nunquam constituerent reges super se, istud autem est, quare à principio cum haberent duces, fecerunt principatum regalem, sed quare postea de principatu regali fecerunt principatum ducum infra dicitur.

De principio, & fine regni Regum, qui in Edom regnauerunt.
Quæst. XXVII.

QUÆRITUR vterius quomodo dicitur hic, quod isti fuerunt reges, qui regnauerunt in Edom antequam filij Israel hinc essent reges, & quo tempore principatus istorum regum finitus sit.

Aliqui dicunt, quod omnes isti reges, qui fuerunt hic, fuerunt ante mortem Moyfi, nam de omnibus his scriptum est Genesis trigesimo sexto, & tunc debemus dicere, quod Idumæi habuerunt prius duces, deinde habuerunt octo reges, quorum nomina ponuntur in litera, & postea habuerunt duces, & fuerunt isti qui habentur hic post reges, & quanquam fuerint postea plures duces, scriptura non posuit nisi istos, quia isti præcesserant vsque ad tempus illud quo Moy-

les

ses scripsit Gen. Alij dicunt, quod isti reges fuerunt vsque ad tempus illud, quo ceperunt esse reges in Israel, & postquam ceperunt regnare ibi, aliqui desierunt esse reges in Edom & fuerunt duces, qui ponuntur hic: sed vtraque positio titatur calumniam. De prima patet, quia litera dicit, quod isti reges, qui ponuntur hic fuerunt antequam essent reges in Israel, ideo innuit, quod cessantibus istis, vel immediate post istos fuerunt reges in Israel, alioquin superflue diceretur istud: nam frustra erat exprimi tot reges nominatim, & patres eorum, & vrbes cum tanta diligentia, & dicere quod isti regnauissent antequam essent reges in Israel, sed non solum isti, sed etiam multi alij regnauissent, quia vel deberent omnes nominatim exprimi, vel nullus ipsorum.

Secundo patet, quia non videtur verisimile, quod tot reges potnerint esse ante tempus Moyfi, scilicet quando ipse scripsit Genesim: nam Gen. 36. ponuntur omnes reges, & duces, qui ponuntur hic, & sic ante tempus Moyfi præcesserunt omnes duces, qui fuerunt ante reges, & deinde octo reges, qui nominantur hic, & vndecim duces, qui fuerunt post eos, ut patet in litera. Nam ad hoc multum tempus valde requirebatur, scilicet forte plusquam quingentorum, vel sexcentorum annorum, & tamen inter tempus, quo ceperunt esse duces in Edom de filijs Esau, vsque ad tempus, quo Moyfes scripsit Genesim in deserto, non fuerunt anni trecenti: nam Iacob, & Esau fuerunt nati eodem die, & quando Iacob ingressus est in Aegyptum erat annorum centum, & triginta: Gen. 47. deinde steterunt Israelitæ in Aegypto annis ducentis, & quindecim, vel quasi, ut declaratum est Gen. 15. & Exod. primo, & postea scripsit Moyfes in deserto Genesim, & alios libros legis, quamquam non apparet, quo tempore scripsit, cum manserint Israelitæ in deserto annis quadraginta, & tamen ab istis annis oportet tolli plusquam centum annos: nam Esau, quando erat annorum quadraginta accepit primam uxorem: Gen. 26. necesse erat, quod saltem p sexaginta annos vocaret prolem ipse, & descendentes ab eo ad hoc, quod esset tanta multitudo descendendum ab Esau, ut possent super se duces habere de seipsis. Ablatis ergo istis centum annis, manebant ad plus ducenti octoginta anni inter principium ducum Esau vsque ad vltimos duces, qui ponuntur hic, sed istud non videtur verisimile, quia fuerunt multi duces ante reges, & postea fuerunt octo reges per successionem, & deinde vndecim duces, ut patet hic, & tamen pro istis necesse erat esse lapsum plusquam quingentorum, vel sexcentorum annorum.

Tertio patet, quia hoc modo necesse erat, quod quando Moyfes scriberet librum Genesis, in quo habentur omnia ista, quod essent duces in Edom, quia post reges ponuntur hic duces vndecim, & sic vltimus eorum debuisset esse eo tempore, quo Moyfes ista scripsit, & tamen falsum est, quia tunc non erant duces in Edom, sed reges, quod patet, quia quando Israelitæ ibant per desertum anno quadagesimo ab exitu de Aegypto voluerunt transire per terram Idumæorum, & dicitur quod rex Idumæorum restitit eis, & occurrit cum multitudine infinita: Num. 20. & sic non erant fluxi reges tempore Moyfi, & consequenter nondum inceperant isti duces, qui vltimo ponuntur.

Aliquis volens soluere ista dicit ad primum, quod non superflue positum est, quod fuerunt isti reges

Idumæorum antequam essent reges in Israel: nam dato, quod fuerint plures reges in Edom antequam inciperent reges in Israel, tamen Moyfes, qui prius scripsit ista tanquam historiographus: Gen. 30. posuit solum reges illos, qui fuerant in terra Edom antequam essent reges in Israel pro tempore suo, & tamen postea fuerunt multi alij reges in Edom ante reges Israel, de quibus non potuit Moyfes scribere, tanquam historiographus, cum illi fuerint post eum.

Ad secundum dicitur, quod isti reges, & duces potuerunt esse in paruo tempore, eo quod forte regnabat per sortes, & per determinata tempora, & poterant esse pauci anni pro quolibet rege, sicut est de rectoribus urbium, & de alijs officijs & dignitatibus, quæ ut in plurimum sunt annuales, vel pauci temporis: nam consules duo, qui totam Romam regebant ante tempora Imperatorum erant annales, & sic in breui tempore poterant isti omnes esse reges, & duces.

Ad tertium non potest vilo modo responderi, nisi forte dicatur, quod accipiuntur largè duces pro regibus, & reges pro ducibus. Sed dicendum quod prima responsio non stat, quia dato, quod Moyfes non poterat scribere plures reges in Edom fuisse tanquam historiographus, quam illi, qui fuerunt vsque ad tempus suum, tamen poterat tanquam propheta scribere. Si autem dicas quod loquebatur hic, ut historicus, & non ut propheta. Dicitur quod hoc modo non posset etiam ipse scire, an aliqui reges futuri essent aliquando in Israel, cum nulli adhuc essent, & tamen dixit, quod fuerunt isti reges in Edom antequam essent reges in Israel, ergo præsupposuit reges in Israel, & sic videbatur loqui propheticè. Aliquis dicit, quod non loquebatur propheticè, quia ex his, quæ Deus promiserat Iacob, scilicet quod reges egredierentur de lumbis eius: Gen. 35. sciret Moyfes certissime, quod reges futuri erant in Israel, dato quod nullus adhuc fuisset. Sed dicendum quod non stat, quia nisi Moyfes haberet spiritum propheticum, non poterat scire an illa promissio erat secundum firmum propositum Dei, vel iuxta exigentiam meritorum, & sic nesciret an mutaretur. Alij autem dicunt aliter ad istam rationem primam, scilicet quod Moyfes solum scripsit reges Edom, qui fuerunt ante tempus, & quod verum sit, quod immediate post istos reges Edom fuerit rex in Israel, & quod iste rex fuerit Moyfes. Sic enim tenent multi Iudæorum, Deut. 33. dicitur: Et erit apud rectissimum rex cõgregatis principibus populi. Et intelligitur de Moyse, & tunc verum est, quod nulli alij fuerint reges in Edom nisi isti, qui nominantur hic antequam essent reges in Israel, quia Moyfes fuit rex, sed tunc non potest stare litera, quia sequeretur, quod non fuerint aliqui duces post reges Idumæorum ante Moysem, & tamen ipse posuit Gen. 36. duces primo, deinde reges, & postea alios duces, sicut ponuntur hic, & ideo necesse erat fuisse omnes istos tam reges, quam duces ante Moysem, etiam non posset stare, quia tempore Moyfi non erant duces in Edom sed reges. Solutio ad secundum non tenebat, quia non est verum, quod isti reges dominarentur per annos, vel pauca tempora assignata, sed quilibet dominabatur vsque ad mortem, ut patet in litera, quia dicitur de quolibet rege, quod mortuo illo succedebat alius, & tamen homines viuunt illo tempore multis annis, scilicet centum quinquaginta, vel sexaginta: nam Iacob annis centum quadraginta septem vixit: Gen. 47. Filij etiam sui, & nepotes vsque ad illam ætatem quasi accedebant, ut patet de plurimis: Exod. 6. Ideo ad hoc, quod isti octo reges per successionem transirent, & omnes duces præcedentes & subsequentes, maius tempus requirebatur quam vsque ad Moysem. Solum ad tertium non stat, quia nullo modo pos-

sunt

sunt hic accipi duces, & reges large, ita vt accipiatur vnum pro alio, cum potius litera distinguat, & dicat, quod prius fuerunt duces, deinde ceperunt reges, postea vero cessantibus illis fuerunt iterum duces, & tamen si large acciperetur, esset abusio sic distinguere, quod idem essent reges, & duces, & etiam esset litera falsa, quia non esset verum quod mortuo Adad cessauerunt esse reges, & inceperunt esse duces, vt dicitur in litera, cum omnes illi duces fuerint reges.

Alia positio erat, quod isti reges, qui ponuntur hic fuerint in Edom antequam inceperint esse reges in Israel, & post istos fuerint reges in Israel, & quando essent reges in Israel non essent reges in Edom, sed duces, de quibus hic.

Sed contra hanc positionem videntur esse aliqua inconuenientia, prius tamen videndum est, quomodo assignentur isti reges in Edom, scilicet quomodo cessant principatus ius mutatus in principatum ducum. Et dicunt Hebraei, & Nicolaus, quod Dauid subiecit sibi Idumcos in tributarios secundo Reg. octauo, & ex tunc non fuerunt reges in Edom, sed ipse posuit ibi custodes ad hoc, quod non rebellarent Idumci, vnde tempore Iosaphat regis Iude dicitur, quod non erat tunc rex constitutus in Edom tertio Reg. vltimo. Sed ista positio habet vltimum inconueniens, quia litera dicit hic, quod isti reges qui ponuntur hic, fuerunt illi, qui precesserunt antequam essent reges in Israel, & tamen primus rex Israel fuit Saul, ergo ante ipsum fuerunt omnes isti, tamen Dauid fuit, qui subiecit Idumcos in tributarios, & abstulit reges eorum secundo Reg. octauo, & infra decimo octauo, ergo adhuc post istos reges fuerunt aliqui in Edom, vel saltem aliquis, quia alias tempore Dauid iam cessauissent reges Edom, & non potuisset ipse auferre regem Idumce, cum nullus tunc esset, & tamen abstulit illum, & fecit Idumcam sibi tributariam: ergo non regnauerunt solum reges Edom vsque ad Saulen, sed etiam vsque ad Dauid, & tamen litera repugnat hic, quia dicitur quod mortuo Adad duces pro regibus esse ceperunt, & tamen omnes isti reges fuerunt antequam essent reges in Israel, ergo ante Dauid cessauerunt reges.

Secundum inconueniens est, quia dicitur hic, quod ceperunt esse duces pro regibus, in quo videtur, quod Idumai mutauerunt principatum facientes duces pro regibus, nam isti duces, qui ponuntur hic post reges de stirpe Esau fuerunt, vt patet hic & Genesis trigesimo sexto, & tamen non videtur hoc verum, quia Dauid, quando subiecit sibi Idumcam, posuit presidium Iura, scilicet vt non possent rebellare Idumai: non est ergo verisimile, quod isti custodes essent Idumai, quia illi possent facilliter rebellare, & sic nec essent reges, nec duces tunc de genere Idumcorum. Tertium inconueniens videtur, quia significatur in hoc, quod post istos duces iam non fuerint reges in Edom, quia alias poneretur illa mutatio principatus, sicut post priores duces ponuntur reges, & post reges ponuntur duces, & tamen falsum est, quia postquam cessauerunt reges Edom tempore Dauid, adhuc fuerunt postea reges. Nam tempore Ioram regis Iuda recessit Edom, ne esset sub Iuda, & constituit sibi regem quarto Reg. octauo, & infra secundo lib. capitulo vigesimo primo. Dicendum, quod tres positiones sunt in hoc, & quilibet videtur ambigua. Prima quod descriperint Moyses reges, qui fuerunt vsque ad tempus tuum in Edom, & illos dicit fuisse ante reges Israel, licet multi alij fuerint post istos ante reges Israel. Secunda est, quod Moyses describat omnes reges Edom, qui fuerunt ante reges Israel, & quod illi fuerint solum vsque ad tempus Moyfi, & Moyses fuerit

primus rex Israel. Tertia quod descripti fuerint reges omnes, qui fuerint in Edom antequam inceperint reges Israel, & sic durabant isti reges vsque ad Saulen, & duces, qui habentur hic essent inter Idumcos eo tempore, quo reges dominantur apud Israelitas, sed duae primae non possunt bene sustentari. Tertia autem potest, & debet teneri.

Et ad primum inconueniens dicendum, quod non est inconueniens: nam possemus dicere, quod isti reges Edom durauerunt vsque ad Saulen, & incipientibus regibus Israel cessauerunt reges Edom, & inceperunt duces, & sic tempore, quo Dauid subiecit sibi Idumcam non esset aliquis rex in Idumca, sed duces. Nam non apparet, quod Dauid pugnaverit contra regem Edom, sed solum quod subiecit Idumcam in tributariam secundo Reg. octauo, & inf. decimo octauo, quia tamen sepe consueuimus asserere, & est rationale dictum, quod pugnaverit Dauid contra regem Edom, quia dicitur tertio Reg. secundo, quod occidit Ioab in Idumca omnes masculos, & fugit quidam, qui erat de femine regio in Aegyptum, dicendum, quod durauerunt reges vsque ad Dauid in Edom, & sic erat Adad rex, qui ponitur hic vltimus, & pugnavit Dauid contra eum, & occidit, & postea non fuerunt reges in Edom, & patet hoc, quia preallegato cap. dicitur quod Adad erat de femine regio, & fugit in Aegyptum cum feris patris sui, & sic videtur, quod iste Adad, qui fugit, fuit filius istius Adad, qui ponitur hic vltimus regum, & vocatur ille Adad propter patrem suum, & pater fuerit occisus a Dauid, filius autem fugit in Aegyptum. Cum autem obijcitur, quod isti reges, qui habentur hic, regnauerunt, antequam essent reges in Israel, dicendum, quod verum est, quod iste Adad vltimus regum Edom cepit regnare in Edom aliquanto tempore antequam inciperet Saul regnare super Israel, & regnavit quadiu vixit Saul, & etiam in principio regni Dauid, & tunc ab eo occisus est.

Ad secundum dicendum, quod verum est, quod tempore Dauid occiso rege Edom ceperunt esse duces in Edom, & illi fuerunt quamdiu subiecti extiterunt Idumci regno Iuda, & quando dicitur, quod non est verisimile, quod Dauid permitteret, quod duces de terra Edom essent, quia illi poterant facilliter rebellare, dicendum, quod permisit, quod essent duces, & tamen erant positi ex voluntate regum Iuda, sed non tenebant ipsi arcus regionis illius, sed aliqui de Iudeis, qui erant ibi ex parte regum Iuda, & sic quamquam principauerunt isti duces in terra Edom, non timebat Dauid rebellionem cum omnia fortiticia terrae tenerentur a viris suis, immo per hoc, quod permittebat Dauid esse duces de terra Edom faciebat, quod non tam facilliter sibi repugnarent, cum ipsi principarentur terrae, dum tamen soluerent quoddam tributum. Si autem priuaret eos omnino principatu, facillius illi rebellarent, quia magis inclinarentur ad hoc propter magnam subiectionem.

Ad tertium dicendum, quod verum est, quod fuerint reges in Edom post istos duces, & scriptura non inuit hoc, quod nulli reges fuerint post duces istos, sed solum scripsit duces illos, qui fuerunt in Edom tempore, quo dominabantur in Iuda regno Edom. De illis autem regibus, qui postea fuerunt, vel ducibus nihil omnino scriptura curauit, & hoc modo dicitur, quod hic describitur totus status principatus terrae Edom a tempore, quo ceperunt eam possidere filij Esau, vsque ad tempus Ioram regis Iuda, quando recessit Edom ne esset sub Iuda, sed constituit sibi regem quarto Reg. 8.

Quo-

Quomodo potuerit scribere Moyses de ducibus, & regibus, qui post tempus suum in terra Edom regnauerunt. Quaes. XXXIII.

Quaeritur vterius, quomodo Moyses potuit scribere de istis Regibus, & Ducibus, qui fuerunt in terra Edom, cum isti fuerint post tempus suum. Respondendum, quod tres opinionones erant de modo istorum Regum, & Ducum Edom, vt patet praecedenti quaestione: tenendo autem aliquam de ducibus primis manifesta est responsio, quia fuerunt sic omnes illi reges, & duces ante Moysen, & satis ipse poterat scribere ea, quae fuerant ante ipsum, sicut quilibet alius historiographus, sed neutra illarum positionum potest teneri, vt supra probatum est. Tertia autem positio erat, quod isti reges, & duces fuerint post Moysen, & tunc non poterat Moyses scribere ea, quae de istis regibus scripsit nisi propheticè: nam sciebat ea, quae ventura erant: ideo potest scire de istis regibus, & ducibus, qui venturi erant de stirpe Esau quam nondum venissent, & scribere successionem eorum. Sed dicendum, quod hoc non conuenit: quia Moyses scripsit Genesim historicè, enarratum est: quia omnia fuerunt dicta per modum praeteriti, ideo non scriberet propheticè. Item, quia Moyses nullo modo scriberet propheticè in talibus, quia ipse scripsit Genesim ad eruditionem populi, vt intelligerent praeterita, quae non habebantur in aliqua historia, & si populus legeret ea, quae scripta erant de regibus, & ducibus Edom, cum illa nondum euenissent, immo viderent, quod aliqui reges de illis, qui dicebantur esse mortui. Genes. 36. regnarent, turbarentur, & nihil intelligerent: ideo Moyses non scriberet eis talia, quae non possent intelligere. Dicendum ergo videtur, quod quamquam Moyses scripsit Genesim non scripsit ea, quae habentur Genes. 36. Sed ea, quae habentur in alijs locis. Esdras autem, qui rescripsit omnes libros legis combustos, & pereuntes in captiuatione Chaldaeorum addidit quaedam in multis locis scripturae, & ipse addidit totum, quod habetur Genes. 36. Deuteronom. vlti. & in quibusdam alijs locis, & tunc non est inconueniens aliquod, quia Esdras fuit post omnia ista, & potuit eam scribere, tanquam historiographus.

Quare hic scribitur de principatu regum, & ducum, quem habuerunt Idumai: & de continuatione principatus vsque ad duces. Quaes. XXXIX.

Quaeritur vterius, quare descriptum est hic de principatu, quem habuerunt Idumai, scilicet, quomodo fuerunt de eis duces, & reges: & quare continuatus est principatus ille vsque ad duces, & non plus: cum etiam postea fuerint principes in terra Edom. Respondendum, quod factum est propter tria, & primo ad significandum veritatem promissionis diuinae: nam Deus promiserat Abrahae, quod reges egrederentur de eo: Genes. 17. & intelligebatur non solum quantum ad Iacob, qui de eo descensus erat, sed etiam quantum ad Esau, ideo eum scriptura in multis locis ostendat de regibus, qui descenderunt per Iacob, voluit etiam ostendere de regibus, qui descenderunt per Esau. Secundo fuit ad honorem Abrahae, quia Deus vt honoraret Abrahā, tradidit bona multa filiis suis: erat autem maior honor, quod descenderent reges ab Abrahā per multas lineas quam vnā, ideo descenderunt per Iacob, & Esau, & sic scriptura descripsit reges per lineam Esau. Tertium fuit ad declarandum quaedam historias, quae pertinebant ad stirpem Edom, & Iacob, quae reges Israel pugnaverunt contra reges Edom, & subiecerunt sibi

Alph. Toit, in Lib. I. Paralip.

terram illam in tributaria, & posterunt principes iuxta voluntatem suam, ideo vt intelligatur qualiter se haberent isti principes, positum est, quod fuerit modus principatus regum, & ducum inter Idumcos. Ad secundam quidam dicit, quod non fuit continuatus hic principatus Idumcorum vterius, eo quod non potuit plus continuari: quia Esdras scripsit librum istum, & non potuit continuare historias, nisi vsque ad tempus suum, & quia vltimus istorum ducum, qui ponuntur hic, fuit tempore Esdrae, non potuit continuare principatum: sed non potest stare, quia tunc Esdras non erant duces in Edom, sed reges, vel saltem ante tps Esdrae fuerant reges aliqui post istos duces, qui habentur hic: nam reges fuerunt in Edom vsque ad tps Dauid, & tunc cessauerunt esse reges, & fuerunt duces quandiu Idumai fuerunt subiecti regno Iuda, & cum rebellauerint tempore Ioram reges Iuda constituerunt super se regem. 4. Reg. 8. & infra 2. libro, cap. 21. & istud fuit multo tempore ante Esdras: ideo post duces, qui ponuntur hic, poterat ponere Esdras omnes reges, qui fuerunt in Edom a tpe Ioram vsque ad tps suum, & tunc non ponitur aliquis rex post duces: ideo non fuit continuatus principatus hic vsque ad Esdras. Dicendum ergo quod solum fuit continuatus principatus vsque ad tps Ioram regis Iuda, & ponuntur primo duces, qui fuerunt a principio status Idumcorum vsque quo expulerunt Horraos de terra, & inceperunt habere reges habueruntque octo, qui nominantur hic, & vltimus istorum fuit ille, qui regnabat quando cepit Saul regnare in Israel, & iste occisus fuit a Dauid, deinde fuerunt in Edom duces positi per voluntatem regum Iuda, & durauerunt vsque ad tps Ioram regis Iuda, qui rebellauerunt Idumai ne essent sub Iuda, & constituerunt regem super se. 4. Reg. 8. Ex illo autem tpe non curat scriptura aliqd enarrare de statu Idumcorum, quod non fuerunt postea aliqua bella, vel communicationes inter Israelitas, & Idumcos: ad quoru declarationem Esdras vellet continuare modum principatus Idumcorum.

Ob quam causam Idumai mutauerunt principatum regalem in principatum ducum. Quaes. XXX.

Quaeritur vterius, ad quid Idumai voluerunt mutare principatum regalem in principatum ducum: illi, qui tenent aliquam de duabus primis positionibus de modo regum Idumcorum, si quoniam finierunt principatum debent dicere, & dicunt: quod hoc fecerunt Idumai propter utilitatem principatus, quia forte reges illi, quos habebant, volebant tyrannizare in terra, ideo reduxerunt principatum monarchicum, qui erat iam tyrannicus, ad principatum aristocraticum, qui per plures dispensatur: & non potest sic facilliter tyrannizare. Et hoc fecerunt Romani: nam inter eos a principio fuerunt reges, & tamen illi subiciebant populum in seruitutem, ideo populus insurrexit contra reges, & expulit eos de vrbe: fecitque principatum aristocraticum ponens consules duos, quolibet anno, qui regerent urbem, & de hoc tetigimus Genes. 36. Sed illae duae positiones improbatas sunt. Ideo dicendum, quod Idumai non mutauerunt principatum, sed mutare coacti sunt, nam a principio ipsi habebant duces, quando erant Horrai in terra: expulsis Horraeis ceperunt habere Reges, & semper habuerunt illos quousque Dauid occidit vltimum Regem Idumcorum, scilicet, Adad, & non fuit tunc aliquis Rex in Idumca: quia si vnus haberet totum principatum sicut prius, facillius posset rebellare, sed constituit duces, qui minoris potestatis erant, quam reges. Si autem Idumai permisi fuissent in suo principatu, nunquam abstulissent Reges, sed habuissent illos, sicut prius: quia ille erat honorabilior principatus, quam ducum quod patet: quia mox vt Idumai habuerunt facultatem

F tem

tem repugnandi regibus Iuda, constituerunt Regem super se. 4. Regum 8. & infra 2. libro, cap. 21.

An postremi duces post reges expulsos, habuerint se per successionem, vel simul in terra Edom. Quæst. XXXI.

Quæritur ulterius de modo, quo se habuerunt isti duces postremi in terra Edom post reges expulsos, scilicet, an se habuerint per successionem, vel simul. Respondendum est, quod illi duces, qui fuerunt ante reges Idumæorum erant simul: nam quamquam essent valde multi non regnaverunt, nisi modico tempore, scilicet, duabus generationibus; & tamen erant decem, & sex: ut patet in litera, & ille generationes vix se extenderent ad centum annos. De ducibus tamen undecim, qui habentur hic, aliter videtur dicendum. Possent enim aliquis dicere satis rationabiliter, quod occiso per David ultimo rege Idumæorum, constituit ipse duces, multos in diversis partibus terræ Idumæorum, ut non traderetur vni tota potestas: quia sic facilius possent rebellare, & sic poterant esse omnes isti undecim duces, qui ponuntur hic simul, & tamen tunc sequitur inconueniens, quia fuerunt multa tempora a subiectione Idumæorum sub regno Iuda vsque ad liberationem, & pro toto isto tempore describuntur duces, ut supra probatum est: ideo oportet quod non essent omnes simul, sed per successionem. Patet, quia ista subiectio facta est, quasi in principio regni David, & duravit vsque ad principium regni Ioram, & fuerunt anni centum quinquaginta sex: nam David regnavit annis quadraginta. 2. Regum 5. Salomon autem totidem. 3. Regum 11. Roboam autem decem, & septem: eodem libro, cap. 14. Abia autem tribus: eodem lib. cap. 15. Et Asa quadraginta uno: eodem libro, & cap. & Iosaphat viginquaque: eodem libro, cap. ultimo. Et sic sunt anni centum sexaginta sex, & in istis annis bene poterat sibi succedere undecim duces potissime, quia illi ponebantur per voluntatem regum Iuda, & interdum aliquos duces viuentes priuabantur ducatu, & substituiebant alios, & sic minori tempore durarent, quam si alias manerent in ducatu vsque ad mortem.

Quare inter duces ponuntur mulieres Thamma, scilicet, & Oolibama. Quæst. XXXII.

Quæritur ulterius, quare ponuntur hic inter istos duces Thamma, & Oolibama: nam iste fuerunt mulieres, quod patet: quia Thamma fuit soror Bothan ducis Horæorum filij Seir, ut patet supra in litera: & ipsa fuit concubina Eliphaz: ex qua genitus est Amalec: Genes. 36. De Oolibama patet, nam ipsa fuit vxor Esau, quæ peperit ei tres filios: Genes. 36. Et etiam fuit alia mulier Anna filia, quæ vocata est Oolibama soror Difon: eodem cap. Respondent aliqui, quod iste mulieres ponuntur hic inter duces propter excellentiam virtutis suæ, quia fecerunt opera virilia. Sic enim Debora, & Iahel, & Iudith ponuntur apud Hebræos, tanquam duces, quia fecerunt opera ducum: nam Debora iudicabat Israel sedens sub palma, & etiam ipsa iuit ad bellum contra Sisaram principem militiæ Iabim regis Chanaan: quia alias non audebat illuc ire Barac, qui fuit dux belli: Iudicum 4. Iahel quoque fecit opus virile, quia ipsa occidit Sisaram principem militiæ hostium, ut patet Iudicum 4. & 5. Iudith occidit Holophernem habens audaciam virilem, ut colligitur per processum libri sui. Sed dicendum, quod isti errant propter duo. Primo, quia dicunt mulieres poni hic inter viros, cum litera

dicat hic, quod isti fuerunt duces terræ Idumæorum, & tamen constat, quod istæ sunt illæ foeminae. Secundo, quia volunt, quod istæ sint illæ foeminae, quæ supra habentur, scilicet, Thamma concubina Eliphaz: & Oolibama vxor Esau: & ex hoc sequeretur, quod isti duces, qui ponuntur hic post reges fuissent ante reges: quia istæ duæ foeminae fuerunt antequam essent aliqui reges de genere Esau: cum Oolibama fuerit vxor Esau: & Thamma fuerit concubina Eliphaz, & tamen falsum est, quia isti duces, qui ponuntur hic ultimo fuerunt post reges, quia dicitur, quod mortuo Adad rege ceperunt in eodem esse duces pro regibus, & ponuntur immediate nomina illorum, ideo postea fuerunt, & sic non potuerunt mulieres iste esse tempore istorum ducum. Tertio errant, quia iste mulieres non erant de genere Esau, quia Oolibama erat de genere Chananæorum, cum pater suus esset Heucus. Thamma autem erat de genere Horæorum, quia erat filia Seir Horæi, & soror Lothan ducis Horæorum, ut patet de vtraque, Genes. 36. & supra in litera; & tamen omnes isti, qui ponuntur hic, erant duces de progenie Esau, ut patet Genes. 36. & hic: ergo illæ mulieres non poterant poni tanquam duces. Quarto errant, quia oportet tunc quod isti duces, qui ponuntur hic essent illi, qui ponuntur supra, qui fuerunt ante reges, & tamen falsum est, quia illi fuerunt decem, & sex: & isti sunt undecim. Etiam quia nomina istorum, & illorum differunt. Dicendum igitur, quod Thamma, & Oolibama non sunt hic nomina mulierum, sed virorum, qui fuerunt duces in terra Edom, postquam cessauerunt reges, & sunt similia nominibus quarundam mulierum, quæ supra habentur, nec est istud inconueniens: nam sæpe videmus nomina virorum nominibus foeminarum esse similia, potissime in quibusdam idiomatibus.

C A P. II.

Ille autem Israel, Ruben, Simeon, Leui, Iudam, Issachar, & Zabulon, Dan, & Ioseph, Benjamin, Nephtali, Gad, & Aser. Filij Iuda, Her, Onan, & Sella. Hi tres nati sunt ei de filia Sue Chananitidis.

Descriptis in superioribus quibusdam lineis progenierum, quarum partes describuntur, & quædam omituntur, hic agitur de illa progenie, cuius omnes partes scribuntur. Nam præcedenti cap. incipiebat scriptura quædam progenies, quas non continuabat, sed cum modicum enarrasset mittebat: etiam si describeret progeniem alicuius, non describebat quantum ad omnes descendentes ab eo, sed quantum ad quosdam, nunc autem incipit enarrari progenies Iacob, quæ tota continuatur, & ideo cum haberet Iacob duodecim filios, omnium illorum linea textitur. Intendit autem in hoc libro principaliter agere Estras de David, ideo progeniem illam, in qua David est, enarrat diligentius: erat autem in tribu Iuda, ideo de ista prius, & diligentius agit, & diuiditur in quinque partes, quia primo agitur de progenie Iuda. Secundo de tribu Simeon, quia filij Simeon habitabant in eadem sorte, in qua viri Iuda, de quibus infra 4. circa medium vbi dicitur. Filij Simeon. Tertio describitur linea tribus Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, infra quinto. Quarto describitur progenies tribus Leui, infra 6. Quinto describitur linea tribus Issachar, & Nephtali, & Ephraim, & dimidia tribus Manasse, j. 7.

Sexto

Sexto ponitur linea tribus Benjamin, infra 8. Prima in tres, quia primo describitur successio tribus Iuda vsque ad David, in quo incipit progenies Regum Iuda. Secundo ponitur ipsa progenies Regum Iuda, sequenti cap. Tertio redit scriptura ad supplendum quædam, quæ omiserat de tribu Iuda, infra 4. Prima in duas, quia primo ponitur progenies Iacob diuisa per duodecim tribus. Secundo accipitur tribus Iuda, de qua principalis est intentus ibi. Filij Iuda.

Vtrum ea, quæ hic habentur ad præcedentia sint continuata, & immediate post illa sint. Quæst. I.

Quæritur circa primum an ea, quæ habentur hic sint continuata ad præcedentia: & an sint immediate post illa. Respondendum, quod continuatio proprie potest dari circa historias, in quibus quædam partes ordine naturali præcedunt, & alia sequuntur, & potest cognosci, cui debetur præcedere, & cui succedere: hic autem non est aliqua historia, sed solum enarratio diuersarum progenierum: ideo directe non potest dari hic continuatio ordinis, vel perturbatio: & tamen potest dari in quantum iste progenies enarrata habent habitudinem ad historias, scilicet, quod progenies illæ, quæ prius fuerunt prius enarrantur, & quæ posterius, describantur posterius. Et dicendum, quod isto modo accipiendus est hic ordo continuatus, quia supra dicebatur de progeniebus illorum, qui fuerunt ab exordio sæculi vsque ad Iacob: hic autem agitur de ipsa progenie Iacob. Dicendum etiam, quod ista fuerunt immediate post illa, quia post Esau nullus erat, qui sequeretur in ordine temporis, nisi Iacob, quia Esau, & Iacob ex eodem concubitu concepti sunt: ad Roman. 9. Et eadem hora de vtero exierunt: Genes. 25. & tamen cum colliderentur inter se in vtero, quasi litigantes quis eorum prius nasceretur, Esau prius exiit Iacob tenente plantam pedis eius, ut patet ibidem: ideo post generationes Esau conuenienter poni debuerunt generationes Iacob, tanquam immediate secundum tempus. Circa primum dicitur. Filij autem Israel. Id est, filij Iacob sunt isti, qui sequuntur, & vocatur Iacob Israel: quia Angelus mutauit nomen eius, quando luctabatur cum eo. Genes. 32. Et postea Deus in Bethel. Genes. 35. Ruben. Iste est primogenitus Iacob secundum carnem, & tamen iura primogenituræ non permanserunt in eo propter peccatum, sed translata sunt ad Ioseph, infra 5. & tamen ipse ponitur nunc ante omnes, antequam esset primogenitus secundum carnem, & secundum dignitatem. Sciendum autem, quod isti duodecim filij Iacob geniti sunt ex diuersis matribus, nam accepit Iacob quatuor vxores, scilicet, primo Rachelem: in quo deceptus fuit, & apposta est sibi Lia, quamquam cum ea matrimonium non contraxisset: Genes. 29. Postea autem accepit Rachelem consummando cum ea matrimonium, & sic habebat duas sorores in vxores: deinde ad preces Rachelem, quæ concipere non poterat, accepit in vxorem ancillam eius nomine Balan. Genes. 30. & deinde ad preces Lia accepit ancillam eius nomine Zelpham in vxorem, eodem cap. Peperit autem Lia filios sex, & Rachel duos, Balan totidem, & Zelpha totidem. Genes. 29. & 30. & 35. Ruben autem filius fuit Lia, & vocatus est Ruben, id est, visio, quia in natiuitate eius dixit Lia: Vidit Dominus humilitatem meam. Genes. 29. Simeon. Iste fuit secundus in ordine natiuitatis, & fuit filius Lia, & vocatur Simeon, id est, exauditio: quia in natiuitate eius dixit Lia. Vidit Dominus haberi me contemptum, & dedit mihi istum. Leui. Iste fuit tertius in ordine, & vocatus est Leui, id est, copulatio, vel

Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

cohabitatio: quia in natiuitate eius dixit Lia mater sua: Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quod pepererim ei tres filios: Genes. 29. Iuda. Quartus in ordine est, & filius Lia, & interpretatur laus, vel confessio, quia in natiuitate sua dixit Lia: Modo confitebor Domino: Genes. 29. Issachar. Iste est quintus, sed non in ordine natiuitatis, quia ante eum nati fuerunt Dan, & Nephtali: Genes. 30. Fuit iste filius Lia, & interpretatur conductus, vel merces, quia peperit illum Lia, quando conduxit virum suum redimens ius eius a sorore sua Rachele, pro mandragoris filij sui Ruben, & quando peperit, dixit: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi viro meo ancillam meam; Genes. 30. Zabulon. Iste est sextus, & ultimus filius Lia, & fuit immediatus post Issachar, & tamen ante eum fuerunt Dan, & Nephtali, qui non præponuntur ad hoc, quod omnes filij Lia simul ponantur. Et vocatur Zabulon, quia significat dotationem, & permanentiam; unde dixit Lia in natiuitate eius: Dotauit me Dominus dote bona. Dan. Iste fuit filius Balæ ancillæ Rachele, quam tradiderat viro suo, ut conciperet ex eo; cum ipsa concipere non posset, & adoptaret Rachel sibi in filios eos, qui nascerentur de ancilla sua, & vocatus est iste Dan, id est, iudicium; quia in natiuitate eius dixit Rachel: Iudicauit mihi Deus, & exaudivit vocem meam, dans mihi filium. Genes. 30. Iste Dan natus est ante Issachar, & Zabulon supra positos.

Ioseph. Iste fuit primus filius Rachele, & fuit post omnes superiores, & etiam post alios sequentes; nam Nephtali, Gad, & Aser fuerunt ante ipsum; Genes. 30. Benjamin. Iste fuit ultimus filius Rachele, quem pariens, mortua est, Genes. 35. Et vocauit primum filium Ioseph, id est, additus; quia in natiuitate eius dixit: Addat mihi Dominus filium alterum. Genes. 30. Et alium vocauit Benoni, id est, filium doloris mei, quia moriens peperit eum; & Iacob vocauit eum Benjamin. Genes. 36. Id est, Filium dextræ. Nephtali. Iste fuit filius Balæ ancillæ Lia, & interpretatur obliquatio, vel lucta, quia in natiuitate eius dixit Rachel: Comparauit me Dominus cum sorore mea, & inualui. Genes. 30. Gad. Iste fuit filius Zelphæ ancillæ Lia, & vocatus est Gad, id est, foelicitas, quia in natiuitate eius dixit Lia foelicitas. Genes. 30. Aser. Filius fuit Zelphæ; & interpretatur beatitudo; quia in natiuitate eius dixit Lia hoc pro beatitudine mea. Filij Iuda. Hic ponitur secundum; in quo proles Iudæ describitur, & diuiditur in duas; quia primo ponuntur filij Iudæ; deinde describitur proles eorum, ibi. Filij autem Phares. Circa primum dicitur. Filij Iuda Her, Onan, & Sella. Isti tres fuerunt filij Iudæ de vxore sua, alios autem duos genuit de nuru sua.

Tres isti nati sunt ei de filia Sue Chananitidis. Quia alios duos habuit de Thamar, ista vxor Iudæ fuit quædam mulier Chananæa, nam Genes. 38. dicitur, quod Iudas descendit a fratribus suis, & diuertit ad virum Odolamitem, nomine Vram, viditque ibi filiam hominis Chananæi vocabulo Sue; & accepit eam in vxorem. Aliqui errant putantes, quod Sue sit nomen adiectiuum; est enim nomen proprium; Genes. 38. Et est diuersitas, quia dicitur vidit filiam hominis Chananæi vocabulo Sue, & aliqui putant, quod Sue sit nomen patris illius mulieris. Alij autem dicunt, quod sit nomen mulieris Iudæ, & declaratum est, quod sit nomen patris; hic tamen significatur, quod sit nomen matris, quia Chananitidis significat Chananæam, cum sit genitiuus nominis foemini; & tamen non potest stare pro matre, ideo litera ista corrupta est, quia deberet dici de filia Sue Chananæi, ut referatur ad

F 2 patrem,

patrem, vel de filia Sue Chananitidem, ut referatur ad ipsam uxorem, quæ erat Chananitis, idest, Chananæa.

An peccauerit Iudas accipiens mulierem Chananæam in uxorem. Quæst. II.

QUÆRITUR an peccauit Iudas, quia accepit mulierem Chananæam in uxorem. Aliquis dicit, quod sic: quia Deus vetuerat hoc in lege: Exodi 34. & Deuteronom. 7. Secundo patet: quia Abraham etiam detestabatur coniugia Chananæorum: unde dixit ad seruum suum Eliezer, quod iret in Mesopotamiam ad accipiendum inde uxorem pro filio suo Isaac, ut non acciperet uxorem de filiabus Chananæorum: Genes. 24. Isaac quoque, & Rebeccha oderant Esau, quia acceperat uxores de filiabus Chananæorum: Genes. 26. Et iusserunt ipsi Iacob, quod non acciperet uxorem de filiabus Chananæarum: sed acciperet eam de cognatione sua in Mesopotamia. Genes. 28. Tertio patet, quia isti, qui acceperunt uxores de filiabus Chananæorum exprimitur inter ceteros: & dicitur quomodo acceperit uxorem de Chananæis, & fuit hoc in Iuda, & Simeone: ideo dicitur de Iuda Genes. 38. quod accepit in uxorem filiam hominis Chananæi: de Simeone autem dicitur Genes. 36. quod habuerit Saul in filium, qui fuit filius Chananitidis, idest, mulieris Chananææ. Respondendum, quod non peccauit Iudas accipiendo uxorem de filiabus Chananæorum: non etiam peccauit Simeon in hoc. Et ratio est, quia si aliquis actus peccatum est, ideo est, quia secundum se est actus malus, scilicet, ex genere suo, vel ex circumstantijs, vel propter legem vetantem, quæ lex est ab illo, qui potuit illam condere. Quod tamen Iudas acciperet uxorem de filiabus Chananæorum, non erat per se malum plusquam accipere de quacunque alia gente. Etiam non erat actus malus propter legem, quia tunc non erat lege vetitus: nam lex non fuit data vique ad Moysen. Prius autem non erat aliqua obligatio in filiis Iacob, nisi quantum ad ea, ad quæ obligabantur oēs homines naturaliter, & insuper ad ceremoniam circumcissionis, quia Deus dederat iam istud præceptum Abraham: Genes. 17. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod non faciebat Iudas contra legem, cum lex nondum data esset, sed fuit data postea: & lex nunquam obligat antequam detur. Ad secundam rationem dicendum, quod Abraham non recusauit accipere pro filio suo uxorem de filiabus Chananæarum, tanquam peccatum esset accipere de illis uxorem, sed quia honestius erat accipere de progenia sua, quam de filiabus Chananæarum, potissimum, cum sciret, quod semen sanctum, quod Deus ei repromiserat descensurum erat per Isaac: Genes. 21. Quod autem non esset peccatum accipere uxorem de filiabus Chananæarum, patet quia ipsemet Abraham, mortua Sara, accepit Ceturam in uxorem, quæ erat de stirpe Chananæorum in terra quorum inorabatur: nam non misit pro illa in Mesopotamiam, ubi erat cognatio sua, ut colligit Genes. 25. Cum autem obijciatur de Isaac, quod oderat Esau, quia acceperat uxores de filiabus Chananæarum. Dicendum, quod non oderat eum quasi peccasset accipiendo, sed quia mulieres illæ erant peruersæ, & offendebant Isaac, & Rebeccam, Genes. 36. Scilicet Esau duxit uxores Judith filiam Becriethæ, & Basemeth filiam Elom eiusdem loci, quæ amba offenderant animum Isaac, & Rebecca: & intantum offenderant eos quod volebat mori præteritio Rebecca, Genes. 27. Dixit Rebecca ad Isaac: mædet me vitæ meæ propter filias Esau, hæc accepit Iacob uxorem de stirpe terræ huius, homo vitæ. Et tunc Isaac iussit Iacob, ut acciperet

uxorem de stirpe sua, & non de filiabus Chananæorum, Genes. 28. Ad tertiam videndum, quod Iudas, & Simeon, qui acceperunt uxores de filiabus Chananæarum non peccauerunt, nec etiam exprimitur de eis specialiter, quod acceperint uxores Chananæas, tanquam in hoc peccauerint. Sed ad offendendum quod nulli alij de filiis Iacob acceperint uxores Chananæas, nisi isti duo. Et dicebat hoc principaliter propter indignitatem earum, & filiarum inde natarum, eo quod mulieres Chananææ reputantur viliores in sacra scriptura omnibus mulieribus: nam vocatur tota illa gens semen maledictum, Sapient. 12.

Fuit autem Her primogenitus Iuda malus coram Domino, & occidit eum. Thamar autem nurus eius peperit ei Phares, & Zara. Omnes ergo filij Iuda quinque, filij autem Phares, & Hefron, & Hamul.

Fuit autem Her primogenitus Iuda malus coram Domino. Iste fuit valde malus, sic etiam dicitur Genes. 38. & tamen ne hic, nec ibi exprimitur malitia sua. Erat autem malitia ista, quia cum haberet uxorem, cum carnaliter tangeret eam, semen fundebat in terram, & hoc erat detestabile coram Domino: de quo declaratum est late Genes. 38. Et occidit eum: Scilicet, Deus occidit istum propter malitiam hanc, in quo apparet, quantum Deus detestetur istud scelus, quia ipse per se sumpsit vindictam de eo occidendo ipsum. Thamar autem nurus eius. Scilicet, Nurus Iudæ. Ista enim fuit vxor Her primogeniti Iudæ, qui occisus est a Domino, & perijt sine liberis, ideo Iudas tradidit eam uxorem secundo filio suo Onam, & ille cum esset iniquus videns, quod filij non nascerentur sibi, sed fratri suo, cum tangeret uxorem carnaliter, semen fundebat in terram, ne aliqua proles nasceretur, quæ vocaretur ex nomine fratris sui, & propter tantam iniquitatem occidit eum Deus. Post hoc autem Thamar petiuit a Iuda tertium filium suum Selam, qui reculauit ei dare timens quod moreretur, sicut duo fratris sui, ideo Thamar mutato habitu simulauit meretricem sedens in biuijs: & fecit se cognosci a Iuda, & ex vnicō accessu concepit duos; de his Genes. 38. Peperit ei Phares, & Zara. Isti duo geniti sunt ex illo coitu, & vocatus est primus Zara, idest, splendens illuminans, vel oriens, & hoc, quia cum laboraret in partu Thamar, collidebantur isti duo paruuli in vtero, quasi contententes quis prius nasceretur, & tunc vnus manum protulit, & obstetrix ligauit in digito eius filum coccineum, dicens: iste egredietur prior, & hoc. ut cognosceretur quis esset primogenitus, & propterea vocatus est Zara, idest, splendens.

Phares. Iste vocatus est sic, quia cum ambo colliderentur in vtero, & protulisset manum prius Zara regressus est in matrem: & exiuit prius alter, qui latebat, & tunc obstetrix vocauit eum Phares, idest, diuisionem, dicens: Propter te diuisa est maceria, quasi dicat, non rupisti tu pellem, sed alius. Vel, Propter te diuisa est maceria, idest, tu perturbasti ordinem rumpendo ordinem natiuitatis: cum alius prius debuisset nasci, cum prius manum emisisset.

Omnes ergo filij Iuda quinque. Scilicet, Computando filios, quos habuit ex uxore, & ex nutu: fuerunt quinque. Filij autem. Hic describuntur filij filiorum Iuda, & ponuntur primo filij Zaræ, secundo filij Phares, ibi.

Filij autem Hefron. Circa primum dicitur. Filij autem Phares Hefron, & Charmul. Ab istis duobus notata sunt due familia, scilicet Hefronitarum, & Amulitarum. Nu. 26. Christus

Christus autem descendit per Hefron. Matth. 1. Filij quoque Zaræ, Zamri, & Ethan. Hic ponuntur filij Zaræ: & fuit iste, qui egressus est de vtero: & misit manum antequam egredieretur alius, & postea redijt: & habuit filios quinque, quorum vnus fuit Zamri. Ethan, & Eman, & Chalchal, & Dorda. Similia nomina habentur 3. Regum, cap. 4. & fuerunt isti viri famosi.

Quomodo hic, & in 3. Regum cap. 4. ponuntur isti viri. Quæst. III.

QUÆRITUR quomodo ponantur isti viri hic, & ibi. Responderi quædam glo. Hebraica super locum istum, quod isti fuerunt illi viri, qui nominantur. 3. Regum 4. cap. Et patet, quia sunt eadem nomina. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia isti, qui ponuntur hic, fuerunt de tribu Iuda: vt patet hic: illi autem, qui ponuntur 3. Regum 4. cap. fuerunt de Leuitis: nam erant sapientissimi: quia comparatur sapientia Salomonis sapientia eorum, cum dicitur ibi, quod erat Salomon sapientior Eman, & Ethan, Ezraite, & Chalchal, & filius Mahol, & aliqui istorum ponuntur inter Leuitas, scilicet, Eman, & Ethan, infra 25. Item patet hoc efficacius, quia non potuerunt esse isti tempore Salomonis, quod patet, quia isti fuerunt filij Zaræ, & tamen Zara natus est antequam intraret Israelita in Aegyptum, vt patet Genes. 38. & etiam ipse genuit filios antequam descenderet in Aegyptum, vt probatum est ibidem: Patet etiam hoc ex numero illarum animarum, quæ descenderunt in Aegyptum: nam paruuli nepotes Iuda: ibant illuc, vel dato, quod non irent, cum iste Zara pater istorum virorum natus fuerit ante introitum in Aegyptum, cum ipse illuc introiret Genes. 46. Poterant isti filij eius in breui nasci, & tamen ab introitu in Aegyptum vsque ad regnum Salomonis fuerunt quasi septingenti anni: nam in Aegypto manserunt Hebraei ducentis, & quindecim annis: vt declaratum est Genes. 15. & Exodi primo, & ab exitu de Aegypto vsque ad principium adificationis templi, qui fuit in principio anni quarti regni Salomonis fuerunt anni quadringenti octoginta. 3. Regum 6. Et tamen isti erant viri sapientes tempore Salomonis, scilicet, Eman, & Ethan, Chalchal, & Dorda. 3. Regum 4. Ergo oportet, quod esset tunc quilibet istorum annorum septingentorum, vel quasi: & tamen nullus hominum tempore illo repertus est peruenisse ad centum quinquaginta annos, ergo non potuerunt esse isti, qui nominantur hic iisdem cum illis, qui nominantur 3. Regum 4. Sed sunt alij eiusdem nominis. Hebraei autem attendunt similitudinem nominis, & non aliam circumstantiam, & ideo errant grauissimè. Tertio patet hoc, quia etiam inspiciendo solum nomen non possunt esse isti iisdem cum illis, quia illi vocantur filij Mahol. 3. Regum 4. Isti autem sunt filij Zaræ: oportet ergo istos esse alios viros conuenientes cum illis in nomine, & differentes in substantia.

Filij quoque Zaræ Zamri, & Ethan, & Eman, Chalchal quoque, & Dorda simul quinque. Filij Charmi. Achor, qui turbauit Israel, & peccauit in furto anathematis: filij Ethan Azarias: filij autem Hefron, qui nati sunt ei Ieramehel, & Ram, & Calubi. Porro Ram genuit Aminadab, Aminadab autem genuit Nahasson principem filiorum Iuda. Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Filij autem Zamri Charmi. Prosequitur lineam primogeniti Zaræ, & ille erat Zamri, & filius eius est Charmi. Charmi quoque Achor. Charmi genuit Achor. Qui turbauit Israel, & peccauit in furto anathematis. Iste Achor peccauit, quia furatus est de anathemate Iericho: nam fuerat positum præceptum, quod nullus acciperet quicquam de vrbe Iericho: sed omnia cremarentur, nisi aurum, & argentum, & æs, & ferrum, quia seruarentur in thesauris Domini: Iosue 6. Et hoc non ostante iste Achor furatus est regulam auream, & pallium coccineum, & monetam argenteam, scilicet, ficlos multos: vt patet Iosue 7. & tunc turbauit iste Israel, quia propter peccatum istius Israelita traditi fuerunt in manus hostium: nam cum ascenderent contra viros vrbs Ahi verterunt terga eis: & corruerunt de Israelitis triginta sex viri propter peccatum Achor: Iosue 7. & 22. Et ista poena vocata est turbatio: quia Iosue videns, quod Israelita terga vertebant hostibus suis, miratus est: quia ante hoc non consueuerant terga vertere, & putauit, quod de cætero delendi essent a Chananæis, ideo plorauit nimis coram Domino Iosue 7. Et tunc postea lapidari fecit istum Achan pro peccato dixit ei: quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac, eodem cap. Sciendum autem, quod iste Achor vocatur Achan ibidem, & sic consueuit vocari in Hebræo: hic autem vocatur Achor tam in Hebræo, quam in Latino, quia nomina Hebraica sæpe mutantur, quantum ad aliquas literas. Sciendum etiam, quod vnus istorum, qui vocatur hic Charmi vocatur Zabdi Iosue 7. Nam vbi dicitur, quod Achor erat filius Charmi filij Zabdi filij Zaræ: hic tamen vocatur Charmi, quia sæpe sunt aliqui binomij, vel trinomij in sacra scriptura: sicut de multis alijs patet. Filij Ethan Azarias. Iste est Ethan, qui erat vnus de filiis Zaræ, vt patet supra. Aliqua Biblia habent filij Ethan Azarias, & sic habetur in Hebræo, & est vera litera: aliqui tamen mutauerunt eam, dicentes, filios: eo quod non exprimebatur hic nisi vnus, scilicet, Azarias; & tamen istud inconueniens est, quia modus scripturæ est, quod de habente vnicum filium dicatur, quod habet filios. Sic enim patet Genes. 46. cū dicitur, Filij Dan Husin. Et sic non habebat Dan nisi vnum filium, & tamen dicitur filij Dan: sic etiam loquitur lex humana. Dicunt tamen aliqui, quod iste Ethan habuit multos filios, & tamen scriptura solum expressit vnum, quia iste erat principalis, vel quia exprimens istum intelligebantur alij. Melius autem adhuc diceretur, quod quamquam Ethan habuerit multos filios, scriptura noluit nominare nisi vnum, quia nolebat exprimere aliorum generationes, sic enim declaratum est sæpe fuisse in generationibus aliorum, qui ponuntur precedenti cap. Nam filij multorum tacebantur, & tamen magis conueniens videtur scripturæ, quod dictum est primo, scilicet, quod iste haberet vnicum filium, & tamen ille vocatur filij pluraliter. Filij autem Hefron. Hic ponitur generatio Hefron filij Phares, & primo ponitur quantum ad vnum de filiis suis, scilicet, Ram: secundo quantum ad alium nomine Calubi; tertio quantum ad alium nomine Ieramehel; secunda ibi. Caleb vero. Tertia ibi; Nati sunt. Circa primum dicitur.

Filij autem Hefron, qui nati sunt ei Ieramehel. Iste Hefron habuit tres filios; quorum primogenitus fuit Ieramehel, & non descendit de progenie istius Christus, sed de progenie Ram, qui non erat primogenitus, ex quo patet quod Reges Iuda non descenderunt ab ipso Iuda directe per lineam primogenitorum: sed aliqui per minores, sic enim patet hic, sic et in David; quia ipse minimus fuit fratrum suorum, & factus est rex, & ab

eo venit Christus. Salomon quoque minimus fuit inter filios David, & ipse regnavit, & venit Christus de sanguine eius. *Et Ram, & Calubi.* Iste Ram est, qui vocatur Aram Matthei primo, & ponitur in genealogia Christi. Calubi est, qui vocatur Calēb: nam infra vocatur Caleb, sed, ut saepe dictum est, mutatio fit interdum in nominibus Hebraeis tam in principio nominis, quam in fine, sed potius in fine fit. *Porro Ram genuit Aminadab.* In hoc continuatur progenies Ram usque ad David, de quo intendit scriptura: deinde reditur ad enarrandum progenies aliorum duorum fratrum suorum. *Aminadab autem genuit Nahasson.* Iste Nahasson fuit vir excellens in tribu Iuda: & iam omnes isti sequentes usque ad David ponuntur in genealogia Christi, ut patet Matthei primo. **G** *Principem filiorum Iuda.* Vocatur princeps iste, & non pater suus: quia iste est primus, qui factus est princeps in tribu Iuda, pro quo sciendum, quod omnes isti nati sunt in Aegypto, scilicet, Ieramehel, Ram, & Calubi, & Aminadab filius Ram, & etiam mortui sunt in Aegypto. Nahasson autem natus est in Aegypto, sed non fuit mortuus ibi, quia ipse exiit de Aegypto cum reliquo populo, & ipse factus est princeps in tribu Iuda. Nam ad hoc, quod Israelitae per desertum conuenienter procederent ordinati, & castrametarentur sine turbatione, iussit Deus Moysi, quod numeraret quamlibet tribum, & familiam eius, & poneret totam tribum sub vno principe, & quamlibet familiam sub vno principe, & sic assignaret eis diuersa loca castrametandi sub diuersis vexillis, & tunc fuit Nahasson princeps totius Iuda: ut patet Nu. 1. & 2. & ipse habebatur tanquam excellentior inter omnes filios Israel propter tribum principalem cui praerat: & sic ipse obtulit primus in dedicatione tabernaculi inter omnes principes tribuum: Nu. 7. Iste autem mortuus est in deserto propter sententiam illam, quae data erat contra omnes qui numerati erant a viginti annis & supra, Nu. 14. Et iste erat vnus de numeratis, cum esset princeps omnium numeratorum in tribu Iuda. Considerandum vltius, quod sicut diximus Nu. 1. principes tribuum erant illi, qui descendebat ab ipsis capitibus tribuum primogenitorum per lineam, & hoc erat regulare, interdum tamen fallebat propter aliquam causam specialem, & sic erat in isto Nahasson: nam ipse erat filius Aminadab, & Aminadab filius Ram, & Ram non erat primogenitus Herson, sed Ieramehel primogenitus eius: ut patet infra in litera.

Quomodo fiebat, quod aliqui essent principes, cum a principibus directe non veniebant. Quae. IIII.

QVAERITUR cum aliquando illi, qui non veniebant directe a principibus tribuum essent principes, quomodo fiebat hoc. Respondendum, quod erat causa specialis aliqua, & poterat esse duplex. Prima erat electio Dei, nam omnis principatus est in manu Domini, & iura omnium regnorum, & cuiuscunque voluerit dat principatum, & regnum, & cui dederit ille iuste possidet, sic patet Danielis 4. scilicet, Septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur, excelsus in Regno hominum, & cuiuscunque voluerit det illud. Et sic interdum quibusdam inter Hebraeos quibus non competebat regnum, Deus dabat illud, faciendo quod vngerentur. Sic enim fuit de Ieroboam tempore Salomonis, qui non erat de genere regio, & tamen Deus fecit illum vngi in regem. 3. Regum 11. Sic etiam fuit de Iehu, qui non erat de stirpe regum Israel, & fecit Deus eum vngi in regem Israel. quarto Regum 9. Et idem faciebat inter gentes, quia fecit per Prophetam suum vngi Aza-

lem in regem Syria: qui tamen non erat de genere regio. 3. Regum 19. cum ergo principatus regalis dispositione Dei transfuisset ad tribum Iuda, debebat regnum per primogenitos derivari, quia honor pertinet ad primogenitum: ut patet Genes. 49. scilicet, Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris, prior in donis, maior imperio: etiam infra 2. libro cap. 21. Dicitur, quod Iosaphat reliquit regnum filio suo Ioram, quia primogenitus erat: alii autem dedit multa munera auri, & argenti. Primus tamen qui Regnum habuerit de tribu Iuda, non fuit primogenitus, sed minimus fratrum suorum, scilicet, David, quia Deus elegit illum. Sic etiam Deus elegit Salomonem minimum filiorum David, ut esset Rex. **G** infra 22. & 28. Secundus modus erat per electionem paternam, quia interdum patres habentes dignitatem, quam alicui filiorum relinquere possunt, eligebant de filiis eum; quem putabant aptiorem ad ministrandum in dignitate illa: sic enim fuit de Roboam rege Iuda, qui multos filios habuit, & quia inter eos vidit Abiam esse aptiorem ad regnandum tradidit ei principatum, ut patet infra 2. lib. cap. 11. scilicet, Constituit in capite Abiam filium Maacha Ducem super omnes fratres suos. Ipsum enim regem facere cogitabat, quia sapientior fuit, & potentior super omnes filios eius: & tamen iste non erat primogenitus, ut patet ibidem, quia aliam non daret ei regnum propter sapientiam, & potentiam, & amorem matri suae, sed competeret ei iure communi, scilicet, primogeniture. Iste duo modi poterant esse in omnibus tribubus, etiam antequam essent reges, per quos aliquando illi, qui non erant principes tribuum, efficerentur principes. Nunc autem de Nahasson videtur dicendum, quod primus modus istorum fuerit in eo. Nam licet primogenitus deberetur principatus ante Nahasson, non curabatur de principatu in tribu Iuda: nec alij tribubus, eo quod erant omnes in Aegypto in seruitute grauissima, & turpissima, nam in luto, & lapidibus, & in omnibus ministerijs vilibus cogebantur seruire: Exo. primo, & serui non curarent inter se de principatu, potissimum cum esset extrema seruitus. Cum autem egressi sunt Israelitae de Aegypto, fecit Deus numerari tribus, & constituit principes, satis autem verisimile est, quod sicut ipse fecit computationem fieri, ita etiam ipse designaret, qui essent principes in computatione tribuum, quia forte aliam esset magna contentio, quis in qualibet tribu principaretur: cum quilibet desideraret principari, & tunc Nahasson institutus fuerit a Deo princeps in tribu Iuda, quamquam non esset ipse directe de linea primogenitorum, quod autem non esset proprie aliquis principatus inter Hebraeos ante ipsum, patet: quia ipse vocatur hic princeps, in quo designatur aliquid speciale: & tamen si praedecessores sui fuissent principes non oporteret nominari ipsum, sed potius nominaretur ille, qui primus princeps fuisset, vel de omnibus diceretur, quod fuerunt principes.

Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz: Booz vero genuit Obed, qui & ipse genuit Isai.

Nahasson quoque genuit Salma. Iste Salma fuit qui accepit in uxorem Raab Ierichontinam, Matthei 1. & ponitur ibi in genealogia saluatoris. *De quo ortus est Booz.* Iste etiam ponitur in linea Christi. *Booz vero genuit Obed.* Iste Booz non putatur esse ille, de quo immediate dicitur, scilicet, filius Salmon: sed pronepos eius, nam dicunt expositores nostri, quod tres fuerunt Booz eiusdem nominis, scilicet, pater filius, & nepos, & primus fuit

fuit filius Salma: Secundus filius alterius Booz, & nepos Salma. Tertius filius pronepos Salma, & iste tertius est, de quo hic dicitur. *Quod genuit Obed, qui & ipse genuit Isai.* Id est, Obed genuit Isai, qui fuit pater David, & iste habet duo nomina, scilicet, Iesse, & Isai. Vocatur Isai, ut communiter in libris Regum: & forte in toto Veteri Testamento: Iesse autem raro nominatur. Etiam Isai 11. Egredietur virga de radice Iesse, & Matthei 1. cap. Iesse autem genuit David.

An Booz fuit pater Obed.

Quae. V.

QVAERITUR circa istum Booz, qui fuit pater Obed, an ipse fuerit filius Salma. Respondet Nicolaus, & expositores nostri, quod non, sed quod fuerunt tres Booz, ut nunc dictum fuit. Motiuum autem eorum, quia fuerunt multa tempora inter generationem Booz filij Salma, & generationem Obed filij Booz: nam dicunt, quod Obed natus est cum iudicaret Israel Heli sacerdos: nam historia Ruth accidit tempore vnus iudicis, ut patet Ruth primo. Et dicunt istum fuisse Heli, & tamen inter generationem Booz filij Salma, & principium principatus Heli, fuerunt anni quasi trecenti, & viginti quinque, quod patet, quia ab exitu de Aegypto usque ad aedificationem templi fuerunt anni quadringenti, & octoginta, ut patet 3. Regum 16. De quibus subtrahantur anni quadraginta ab exitu de Aegypto usque ad introitum in terram Chanaan, & quadraginta anni regni Saulis, & quadraginta anni David, & quatuor anni, qui transierant de Regno Salomonis ferē, quando incepta est aedificatio templi, ut patet Exodi 16. & 1. Regum 4. & Actuum 3. & 13. Regum 2. & eodem libro, cap. 6. Manebant anni quasi trecenti viginti quinque, & isti steterunt ad minus a tempore, quo accepit Salma Raab in uxorem usque quo genitus est Obed, quod patet, quia in primo anno, in quo egressi sunt Israelitae in terram Chanaan accepit Salma Raab in uxorem, quia in eodem anno capta est ciuitas Iericho ubi erat Raab. Immo primum, quod fecerunt Israelitae post introitum Chanaan in terram fuit, ut caperent urbem Iericho, ut colligitur a principio Iosue usque ad cap. sextum. Et tamen non poterat viuere tanto tempore Booz, ut gigneret, quia in tempore illo vivebant homines ad plus centum, & decem, vel centum, & viginti annis; & tamen dato quod aliquo modo viueret usque ad tantum tempus, non posset gignere, cum esset in tanta aetate, eo quod potestas gignendi in homine ad plus videtur accedere ad octoginta annos, & quia trecenti, & viginti quinque anni erat tempus aetatis trium hominum, iudicauerunt fuisse tres viros nomine Booz, & scriptura taceat duos illorum. Habent autem similitudinem, quia etiam sic fit in alijs locis: nam Matthei 1. Vbi ponitur genealogia Christi subtrahuntur aliqui Reges: nam dicitur Ioram autem genuit Oziam, & tunc saltum est, quia tres subtrahuntur ibi, scilicet, Ochozias, & Ioas, & Amasias: nam Ioram genuit Ochoziam, siue Achaziam, quod idem est. 4. Reg. 8. & infra 2. lib. cap. 22. Ochozias autem genuit Ioas. 4. Reg. 11. & infra 2. lib. cap. 21. & 23. Ioas autem genuit Amasiam. 4. Reg. 12. & 14. & infra 2. lib. cap. 25. Amasias vero genuit Azariam. 4. Reg. 15. & sic subtrahuntur illi tres: ita hic possunt arbitrari, quod fuerint tres Booz, & illorum duo taciti fuerint a scriptura propter similitudinem nominis. Sed hoc non videtur rationabiliter dictum, quia scriptura ponit istam genealogiam saepe, & tamen in nullo loco ponitur nisi vnus Booz, quod patet, quia sic ponitur Matthei 1. Sic etiam ponitur Ruth vlti. & sic ponitur hic, & tamen si fuissent plures Booz non concordarent omnia ista loca scripturae in eodem modo enarrandi, sed in aliquo

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

corum suppleretur, quod in alio omittatur. Secundo patet hoc, & efficacius, quia liber iste factus est ab Esdra ad suppleendum omnia, quae deficiebant in alijs libris, ut Hieronymus ait in Epistola ad Paulinum, cap. 7. & in prologo Galeato: declaratum fuit in primo prologo libri huius, in quadam quaestione; & potissime negociatur iste liber circa enarrationem generationum, ideo id quod omissum esset de generationibus in alijs libris, suppleretur hic, & tamen hic non ponitur nisi vnus Booz, ergo non videtur quod fuerint plures. Tertio patet, quia argumentatio sua non est conueniens: nam volunt, quod fuerit genitus Booz anno primo introitus in terram Chanaan, & quod Obed natus fuerit anno primo saltem principatus Heli: eo quod volunt historiam Ruth accidisse in diebus Heli, & tamen vtrumque istorum potest negari rationabiliter, scilicet, quod non fuerit genitus Booz anno illo, sed post multa tempora, & etiam quod non fuerit historia Ruth sub Heli, sed sub aliquo alio iudice, sub quo gigneret Booz ipsum Obed. Quarto non stat, quia non est similitudo de subtractione trium Regum in genealogia Christi ad subtractionem aliquam factam hic. Nam ibi fuit aliqua cautela, quare fieret subtractio, scilicet, quia Matthaeus intendebat generationes Christi diuidere per tres quatuordecimas, ad significandum quoddam mysterium: sic enim patet Matthei 1. nam dicitur ibi, quod in generatione Christi sunt ab Abraham usque ad David generationes quatuordecim, & a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, & a transmigratione Babylonis usque ad Christum generationes quatuordecim, & ideo propter istud mysterium oportuit subtrahi aliquid: hic autem non fuit necesse subtrahi aliquam generationem, cum potius liber iste intendat omnia, quae in alijs libris deficiunt supplere. Et apparet, quod illi tres Reges, qui subtrahuntur in Christi genealogia, ponuntur in omnibus locis Veteris Testamenti, vbi cunque fit narratio de Regibus. Nam 4. Regum 8. & 11. & 14. ponuntur in serie Regum, & etiam sequenti cap. ponuntur in progenie David & sequenti libro, cap. 22. & 24. & 25. ponuntur, & tamen illi duo Booz, quos isti dicunt subtrahi non ponuntur in aliquo loco scripturae: quamquam in multis alijs locis fiat mentio de progenie ista, scilicet, hic, & Ruth vltimo, & Matthei 1. Ideo videtur, quod non deficiat aliquis istorum, quos isti dicunt deficere, & quod non fuerit nisi vnus Booz.

Dicendum igitur videtur, quod solum fuerit vnus Booz, cum scriptura vnicum asserat, & nunquam est dicendum scripturam omisisse aliquam generationem, quando eas describit continuatē, nisi necessarium appareat ex alio loco scripturae, vel ex aliqua ratione omnino cogente, quod sic dicendum sit. Nam hic possumus saluare satis rationabiliter, quod non fuit nisi vnus Booz, sicut scriptura dicit, ideo non est dicendum plures fuisse, potest autem hoc dici ponendo quod historia Ruth, quam voluit communiter expositores accidisse tempore Heli sacerdotis non fuerit tunc, sed multo ante: tempore alterius iudicis non multo tempore, postquam iudices inceperunt. Quod patet, quia in fine libri Iudicum ponuntur aliqui casus, qui fuerunt in principio Iudicum, scilicet, casus de Idolo Michae, & casus de concubina Leuita, Iudicum 17. et 19. Et tamen ibi declaratum est, quod isti casus fuerunt, antequam inceperent iudices. Ita ergo liber Ruth est quaedam pars libri Iudicum, quia narratur ibi quidam casus, qui accidit tempore Iudicum, ideo poterat accidere circa principium principatus Iudicum, scilicet, sexaginta annis, vel quasi post introitum Israelitarum in terram Chanaan, vel si volumus, quod esset centum annis post, aut pluribus, quia nemo nos cogit ad ponendum sub aliquo iudice

F 4 dice

dice determinato, sed solum quod fuerit in diebus vnius iudicis, sic dicitur Ruth 1. Et tunc poterit dici, quod Salomon princeps tribus Iuda accepit Raab in vxore immediate, vt introiuit in terram Chanaan, & tamen poterat non gignere ex ea Booz vsque ad sexaginta annos, vel plures: nam forte multos alios gigneret ante istum, & esset iste vltimus filiorum suorum, quem sexaginta annis gigneret, postquam acciperet vxorem, & hoc quia Salmon poterat tunc esse satis iuenculus, scilicet, viginti annorum, & postea quando esset annorum octoginta gigneret Booz, deinde Booz poterat gignere alios filios multos, & cum iam esset annorum nonagintaquinque gigneret Obed, & Obed cum totidem esset annorum gigneret Isai, & cum esset totidem annorum gigneret Dauid, vel quilibet istorum gignere posset in anno centesimo, & in etate illa non erat inconueniens hoc: nam Abraham qui solum vixit annis centum, & septuagintaquinque, Genes. 25. genuit filios sex, postquam erat iam quasi centum quadraginta annorum: nam ipse accepit vxorem Ceturam in ista etate, quod patet, quia Abraham erat maior etate in decem annis, quam Sara vxor sua, quia quando Sara erat nonaginta annorum, erat Abraham centum. Genes. 17. Et tamen Sara mortua est, cum esset annorum centum viginti septem. Genes. 23. Ergo tunc erat Abraham centum triginta septem annorum, & post haec accepit vxorem nomine Ceturam. Genes. 25. Et genuit ex ea filios sex, dato ergo, quod immediate post mortem Sarae acciperet Ceturam, oportet, quod gigneret aliquos filios post annum centesimum quadagesimum, & tamen tempore istorum, scilicet, Booz, Obed, & Iesse, multi homines perueniebant ad centum, & triginta annos, ergo possunt isti gignere in anno centesimo, accipiendo proportionaliter ad annos, quibus vixit Abraham, & quoto anno genuit. Quod autem viuerent homines tunc ultra centum, & triginta annos, patet, quia etiam multo tempore post Dauid, scilicet, tempore Regis Ioas erat Iojada sacerdos, qui vixit annis centum triginta, vt patet sequenti libro, cap. vigesimo quarto: Ponendo autem summam, & tempus gignendi supra assignatum, erit quasi numerus annorum completus: ita vt nihil desit, quod patet, quia ab exitu de Aegypto vsque ad aedificationem templi fuerunt anni quadringenti, & octoginta, a quibus subtrahantur quadraginta anni, quibus manserunt Israelitae in deserto: Exodi decimosexto. Et triginta anni, quos habebat Dauid, quando cepit regnare. 2. Regum 5. Et quadraginta anni, quibus regnauit, eodem cap. & 3. Regum 2. & quatuor anni, quibus regnauit Salomon, antequam inciperet aedificatio templi, restabunt anni trecenti sexaginta sex, scilicet, a tempore, quo introierunt Israelitae in terram Chanaan, & accepit Salmon Raab in vxorem vsque ad tempus, quo natus est Dauid, isti anni possunt haberi in generationibus Booz: & Obed, & Iesse, & Dauid, scilicet, quod Salmon septuaginta quinque annis postquam accepisset Raab in vxorem, gigneret Booz, & Booz annis nonagintaquinque, vel parum plus, scilicet, quasi centum gigneret Obed, & Obed quasi centum annorum gigneret Isai, & Isai in eadem etate gigneret Dauid, & sic essent isti anni trecenti septuaginta quinque, & superabundant nouem anni ad summam necessariam, & illos subtrahemus de temporibus, de quibus dicimus istos genuisse: ita quod quilibet eorum genuerit ante centesimum annum. Sed aliquis dicet, quod ista videntur esse conficta ad defendendum positionem istam, vt non recedamus a litera sacrae scripturae, sed non sunt verisimilia, quia licet isti possent in tanta etate gignere, & forte in maiori, tamen non est verisimile, quod

gignerent in tanta senectute, sed magis quod gignerent in iuuentute.

Dicendum, quod non, quia quilibet istorum genuit in senectute. Nam Booz non solum, quando genuit Obed erat senex; sed etiam quando accepit Ruth in vxorem, quod patet: quia quando Ruth voluit accipi in vxorem a Booz, dixit ei Booz: Benedicta es tu a Domino filia, quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites, quasi dicat noluit accipere aliquem virum iuuenem, sed me senem. Et patet etiam hoc magis, quia dixit Booz. Priorem misericordiam posteriori superasti, quia non es secuta iuuenes, &c. Ruth 3. Id est, Maiorem misericordiam fecisti nunc accipiendo me in virum, quam dimittendo terram tuam, vt venires cum sorore tua. Ruth tamen erat paupercula, quia ibat ad colligendum spicas, quae euadebant manus metentium in agris alienis. Ruth secundo, & tertio. Booz autem erat diues valde, quia erat quasi princeps in vrbe Berthehem; ideo quantum ad hoc non faciebat Ruth misericordiam cum Booz, sed potius Booz faciebat magnam misericordiam cum Ruth, accipiendo pauperulam in vxorem, cum ipse esset valde diues. Fuit ergo misericordia magna in hoc, quod ipse erat valde senex, & Ruth erat iuencula, voluitque se priuare delectatione iuuenili, accipiendo senem in virum. De Isai autem patre Dauid, quod esset valde senex, quando gigneret Dauid, patet, quia ipse Dauid erat paruus, & minimus fratrum suorum, quando iuit ad ferendum cibos fratribus suis in bellum. Nam Saul dixit tunc sibi, quod puer erat: & tamen Isai pater suus erat tunc vetustissimus, vt patet primo Regum decimosextimo. Scilicet, Erat Isai vir in diebus Saul senex, & grandauius inter viros. Vnde non solum nominauit eum senem, sed grandauium, quod significat valde magnam etatem. De Obed autem non legitur quando genuerit, sed similiter dicendum est, quod in senectute genuerit. Patet igitur, quod non oportet poni tres Booz fuisse, & duos subtrahi, sed fuisse vnicum, sicut scriptura dicit.

Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium Sammaa, quartum Nathanahel, quintum Raddai, sextum Asom, septimum Dauid.

Isai autem genuit primogenitum Eliab. Ponuntur hic omnes filij Isai, quamquam non continuantur eorum progenies: nam nullius eorum computatur hic proles, & tamen nominantur omnes propter honorem Dauid, quia fuerunt fratres eius. Iste Eliab primogenitus Isai, fuit magnus corpore, & pulcher aspectu, & quando Samuel iuit ad vngendum in Regem vnum de filijs Isai, praesentatus est sibi iste, quia erat primogenitus, & cum vidisset magnitudinem, & pulchritudinem corporis, putauit, quod iste esset quem Deus elegerat, & ait: Num coram Domino est Christus eius? Id est, Nunquid iste est, qui vngendus est in Regem? & Deus dixit: Ne respicias vultum eius, nec altitudinem stature eius, quoniam abiecti eum, nec iuxta intuitum hominis iudico. Homo enim iudicat ea, quae apparent: Deus autem inuictur cor. 1. Regum 16.

Secundum Abinadab, tertium Sammaa. Computantur hic secundum ordinem natiuitatis, & secundum istum ordinem praesentauit Isai filios suos Samueli ad vngendum vnum ex eis. Nam prius exhibuit Eliab, postea Abinadab, deinde Sammaa. primo Regum decimosexto.

Quartum Nathanahel, quintum Raddai. Isti filij Isai oēs reperuntur

reperuntur non nominati alibi, nisi hic: & dicitur in Hebraeo Raddai, vbi nos dicimus Sadai. Facilis est autem error in vna litera, est autem Sadai nomē Dñi: & significat omnipotentem, ideo sepius dicitur de Deo: & maxime in Iob sextum Asom. Septimum Dauid. Erat Dauid minimus fratrum suorum, 1. Reg. 16. ideo ponitur vltimus.

Quomodo fuerint octo filij Isai, quare enumerantur solum septem hic. Quae. VI.

Quaeritur quomodo ponuntur hic septem filij Isai solū, quia fuerunt octo: sic enim patet 1. Regum 17. cap. 1. Dauid erat filius viri Ephraimae de Berthehem, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios. Idem patet eodem lib. cap. 16. Nā dicitur, quod adduxit Isai septem filios suos coram Samuele, & dixit quod non elegerat Deus aliquem de his, & ait. Nunquid iam completi sunt filij? & tunc rēdit Isai, quod supererat minimus eorum, scilicet, Dauid, qui pascebat gregem: ergo octo erant. Respondent ad hoc Hebraei, & satis conuenienter, quod Isai solum habuit septem filios, qui nominantur hic, & tamen dicitur habuisse octo, quia adoptauit sibi nepotem suum filiū Sammaa: & illum inter filios suos nutriebat, iste est, qui vocatur Ionadab filius Sammaa, qui consilium dedit Ammon primogenito Dauid: vt sororem suam Thamar, simulata egritudine, desloraret. 2. Re. 13. Et istum nutriebat Isai inter filios suos, & quando Samuel venit ad vngendum vnum de filijs Isai, praesentatus est inter ceteros. Aliter potest dici, quod Isai habuerit verē octo filios, & hic solum nominantur septem, quia Efdras forte propter aliquā causam nobis ignotam subtrahit vnum illorum. Sed tunc obijciatur, quod hoc non sit verisimile, quia iste liber est ad suppleendum ea, quae deficiunt in alijs libris. Quomodo ergo verisimile est, quod in eo aliquid deficiat? Respondendum est, quod quantum ad illa, quae in alijs libris subtrahuntur liber iste suppletius est, & tamē quantum ad ea, quae in alijs libris ponuntur nō est iste liber repetitiuus, nisi interdum in quibusdam ad suppleendum aliqua omissa: & tamen iam plene dictum fuerat de filijs Isai, quod erant octo. Quamquam ergo subtrahatur vnus eorum, hic non est inconueniens: esse, tamen inconueniens si in alijs libris subtraheretur hic.

Quorum sorores fuerunt Sarua, & Abigail, filij Saruae, Abifai, Ioab, & Afahel, tres. Abigail autem genuit Amasa, cuius pater fuit Iether Ismahelites.

Quorum sorores fuerunt Sarua, & Abigail. Ista duae fuerunt sorores Dauid. Et ponuntur hic quasi contra consuetudinem scripturae, quia non solet scriptura narrare progeniem per mulieres, sed per viros, istae tamen ponuntur hic: non propter scriptas, sed propter filios inde natos, qui pertinebant ad progeniem Dauid ex parte ipsarum, & fuerunt illi viri gloriosi, quorum matres fuerunt ex nobiliori genere quam patres: ideo nominantur hic, vt per eas cognoscatur progenies filiorum. Filij Saruae, Abifai, Ioab, & Afahel tres. Id est, Isti tres fuerunt filij Saruae: & non ponitur quis fuerit pater eorum: nam in scriptura magis sunt cogniti per matres quam per patres: vnde quando Dauid loquebatur contra istos tres dicebat. Porro viri isti filij Saruae duri mihi sunt: Sic patet 2. Re. 3. & 19. Nomen autem patris eorum Dauid non nominabat, quia non pertinebat ad cognationem suam pater: sed mater. Fuerunt autem isti tres viri famosi, nam omnes tres numerati sunt inter fortissimos Dauid: & ma-

xime Abifai. 2. Re. 23. & infra 11. cap. Fuit autem Ioab princeps militiae Dauid, vt patet ex processu totius secundi libri Regum. Fecit autem ille bella multa, & animosa propter Dauid, vt patet ibidem. Abifai autem fuit vir fortissimus, & erat simul dux belli cum Ioab, vt patet in bello quod fecerunt contra Ammonitas 2. Re. 10. Et iterum ipse fuit dux belli contra Idumaeos, & occidit valde multos 2. Regum 8. Et magis infra 18. Afahel autem fuit velocissimus super omnes homines: nam dicitur, quod erat sicut capre quae morantur in montibus 2. Regum 2. cap. Ipse tamen in principio regni Dauid occisus est ab Abner principe militiae Isboset. e. cap. Abigail autem genuit Amasa. Iste Amasa fuit princeps militiae Absalō quā pugauit Absalom contra Dauid, 2. Regum 17. Et postea reconciliatus est Dauid, & fuit princeps militiae eius eo. lib. 19. cap. Sed postea inuidia instigante occisus est a Ioab dolose eo. lib. cap. 20. Cuius pater fuit Iether Ismahelites. Iste vocatur Iethra. 2. Regum 17. Et idem est quod Iether, quia in nominibus Hebraeis sepe mutantur litterae, vel syllabae: maxime in finibus nominum: sic enim est de socero Moyfi, qui aliquando vocatur Iether, & aliquando Iethro Exo. 3. & 4.

Quare dicitur, quod iste Iether Ismahelites erat. Quae. VII.

Quaeritur quomodo dicitur, quod iste Iether erat Ismahelites: nam erat gentilis, & sic non daretur ei soror Dauid in vxorem. Aliqui dicunt, quod fuit iste Ismahelites, quia natus est de progne Ismahelis, & postea conuerterus est ad legem Iudaicā, & vocatus est semper Ismahelites a nomine originis suae. Nico autem dicit, quod vocatus est Ismahelites, licet conuersus esset ad iudaismum, quia manebat ei nomen primum, sicut Symon leprosus dicebatur ille, apud quem Christus discubuit. Lucē 7. Non quidem, quod tunc leprosus esset, sed quia leprosus fuerat: & quia Christus curauerat eum a lepra, manebat sibi nomen primum, sed istud est si forte Ismahelites esset nomen ritus, vel alicuius conditionis, qui mutari posset, sed est nomen originis, & ideo non potest mutari, & sic licet conuerteretur de gentilitate ad iudaismum, semper esset, & vocaretur iste Iether Ismahelites. Alij autem dicunt, quod non fuit de stirpe Ismahelites, sed fuit Iudaus, quia tamen peregrinatus est multo tempore in terra Ismahelis vocatus est sic, & hoc consonat ei quod habetur 2. Regum 17. Vbi dicitur, quod iste Iethra erat de Iezrahel, & tamen Iezrahel est in terra Israel, & est duplex, quaedam in sorte Ephraim, & quaedam in sorte Iude, vt patet Iosue 15. & 17. Quid autem verum sit de isto Iether, declaratum est 2. Regum 17.

Caleb verō filius Efron accepit vxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth, fueruntque filij eius Iaser, & Sobab, & Ardon. Cumque mortua fuisset Azuba accepit vxorem Caleb Ephrat, quae peperit ei Hur. Porro Hur genuit Uri, & Uri genuit Beseleel.

Caleb verō. Hic ponitur progenies Caleb, qui erat secundus filius Efron, & dicitur. Caleb verō filius Efron accepit vxorem nomine Azuba. Dicitur filius Efron ad differentiam aliorum Caleb, qui sic vocabantur: & dicitur, quod accepit vxorem nomine Azuba: nam habuit multas vxores & concubinas, vt patet in litera infra, & ista Azuba fuit prima earum. De qua genuit Ierioth. Iste fuit primogenitus eius, nam non legitur habuisse

habuisse alios filios de hac vxore: in Hebræo est ista litera nimis decurtata, & dicitur. *Caleb filius Efron genuit Azubamulierem & Iereloth.* Et accipiendo sic, est quadam sententia nimis confusa: & significaret, q̄ Azuba esset filia Caleb, & tamen erat vxor: vt patet immediate in litera. etiam secundum literam Hebraicam, nam dicitur, quod cum mortua fuit Azuba accepit Caleb vxorem Ephrath: ideo debet suppleri litera, scilicet Caleb filius Efron genuit Iereloth de Azuba muliere sua. *Fuerunt quoque filij eius Iasser, & Sobab, & Ardon.* Isti tres fuerunt filij Caleb: & Azuba, & tamen Iereloth, qui erat primogenitus positus fuit per se. Istorum autem progenies non continuatur. *Cumque mortua fuisset Azuba accepit vxorem Caleb Ephrath.* Fuit prima vxor Caleb Azuba, & quandiu illa vixit non accepit aliam, quanquam posset habere multas iuxta conditionem veteris testamenti. Mortua autem illa accepit secundam, quæ vocatur Ephrath: & a nomine eius putant multi vt Bez Bethlehchem vocatam fuisse prius Ephrath: Et dicunt quidam istam fuisse Mariam sororem Moyfi. de quo declarabitur sequenti quaestione. *Quæ peperit ei Hur.* Aliqui putant istum Hur esse illum, de quo habetur Exo. 36. *Porro Hur genuit Vri.* Hur nomen viri est, & aliquando est nomen vr̄bis, & ista erat vr̄bis in terra Chaldaeorum, in qua natus fuit Abraham, & de qua postea venit in Mesopotamiam. Gen. 11. scilicet, mortuus est Aram ante patrē suum Thare in terra natiuitatis suæ in Hur Chaldaeorū. Et tamen Aram erat frater Abraham: & postea dicitur ibi, quomodo Thare tulit Abraham filium suum, & ceteros, de Hur Chaldaeorum. *Et Vri genuit Beselehel.* Aliqui putant istum Beselehel esse, qui fecit tabernaculum Domini ad mandatum Moyfi: Exo. 31. & 36, sed non est idem.

De his, quæ hic enarrantur, scilicet, de Caleb, Azuba, & alijs. Quæst. VIII.

QUÆRITUR circa ista, quæ dicuntur hic de Caleb, & Azuba, & Ephrath vxoribus suis, & de Hur, & Vri, & Beselehel, Dicit enim hic Glo. quædam Hebraica, quod iste Caleb fuit ille, qui missus est in exploratorem de Cadesbarne in terram Chanaan. Num. 13. Et dicit, quod iste accepit Azuba in vxorem anno octauo vitæ suæ, & genuit ex ea anno nono Iereloth: & mortua est post hæc Azuba: & deinde anno decimo Caleb ipse accepit Ephrathā, & genuit ex ea Hur: dicunt autem, quod ista Ephrath erat soror Moyfi, scilicet, Maria prophetissa. Etiam dicunt, quod Hur genuit anno octauo vitæ suæ Vri, & Vri genuit Beselehel anno octauo, & dicunt q̄ Beselehel fabricauit templum Domini viuente Moyse anno decimo, ista autem dicunt Hebræi, vt saluent scripturam, quia vt videtur eis, non possent eam aliter saluare, & tamen potius eam corrumunt, & dicunt inconuenientia multa, inducuntur autem ad dicendum hæc propter duo motiua, quæ habentur. Primum est, quod Maria soror Moyfi, & mater sua Iocabed fuerunt duæ obstetrices Hebræorum, de quibus dicitur Exo. primo. Et quia dicitur ibi, quod timuerunt obstetrices Dominū & edificauit eis tabernacula, dicunt, quod edificauit eis duo tabernacula, scilicet, tabernaculum sacerdotale, siue domum, & domum regiam, & sic dicunt, quod de Iocabed descendit domus sacerdotalis, quia nati sunt inde Moyse, & Aaron. De Maria descendit domus regalis, quia accepta est in vxorem a Caleb principe de tribu Iuda. Secundum motiuum est, scilicet, quod iste Hur, & Vri, & Beselehel, qui ponuntur hic, sint illi, qui ponuntur Exodi 31. hoc autem præsupposito, necesse est dici id, quod Hebræi dicunt,

Nam iste Caleb in anno, quo egressus est Israel de Aegypto, erat annorum triginta nouem, vel triginta octo, quia quando missus est ad explorandum terram Chanaan erat annorum quadraginta: Iosue 14. & Num. 13. Et tamen ista missio fuit anno secundo ab exitu de Aegypto, quod patet, quia Israelita mouerunt castra de monte Sinai anno secundo mensis secundo, die vigesimo mensis ab exitu de Aegypto. Numeri 10. Et post hoc ambulauerunt per multas mansiones, de quibus Numeri. 33. Et venerunt in Cadesbarne, & inde miserunt exploratores: Numeri. 13. Et sic erat iam medietas anni, vel quasi quando illi exploratores ierunt, quod patet, quia redeuntibus duxerunt vvas, & de fructibus terræ Chanaan, & tamen solum morati sunt quadraginta diebus explorando terram eodem cap. Ergo quando exiit Caleb de Aegypto erat annorum viginti octo, vel quasi triginta nouem. Isti tamen anni complentur ponendo eo modo, quo Hebræi posterunt, scilicet, quod anno 8. accepit Azuba in vxorem, & peperit anno nono, & mortua est: & accepit anno decimo Ephratam in vxorem, & genuit Hur in ipso anno decimo, deinde Hur cum esset annorum octo genuit Vri: & Vri annorum octo genuit Beselehel, quibus addantur decem, & octo menses, quibus isti duo manerent in vtero, & erunt simul quasi anni viginti octo: deinde Beselehel cum esset annorum decem, fecit tabernaculum, & sic sunt anni triginta octo, vel triginta nouem: tot autem annorum erat Caleb, quando egressus est de Aegypto. tabernaculum autem fabricatum est anno primo ab exitu de Aegypto circa principium anni: nam in fine anni primi iam erat tabernaculum consummatum, quia die prima anni secundi tabernaculum erectum est in monte Sinai: Exodi 40. Si igitur Hebræi ponerent Beselehel fuisse plusquam decem annorum, quando fabricauit tabernaculum, vel Caleb fuisse plusquam octo annorum, quando accepit Azuba in vxorem: & genuit ex ea, & sic de cæteris, non posset esse, quod Caleb esset in exitu de Aegypto solum triginta nouem annorum, vel non posset esse, quod Beselehel esset pronepos illius Caleb, et tamen vtrumque asserunt: ideo oportet se reducere ad istam summam annorum, quam posterunt, sed in hoc sequuntur multa inconuenientia, et absurda. Primum est, quia dicunt, quod Iocabed mater Moyfi, et Maria soror Moyfi, fuerint obstetrices duæ, de quibus Exo. primo. Quia illæ fuerunt obstetrices Aegyptiæ, vt probatum est ibidem.

Secundum falsum est, quia dicunt Caleb filium Iephone, qui missus est in exploratorem, fuisse istum Caleb filium Efron, de quo hic dicitur, quia, vt multi volunt, alius fuit, vt declarabitur infra in quadam quaestione.

Tertium inconueniens est, quia volunt, quod Caleb accepit vxorem Mariam sororem Moyfi, quando erat decem annorum, quia istud non videtur verisimile, quia homines in tali ætate non consueuerant accipere vxores, cum nondum essent apti ad copulam carnalem, potissimè, quia tempore illo tardius homines matrimonio iungebantur, quam nunc.

Quartum inconueniens est, quia non est verisimile, quod Maria soror Moyfi tali puero nuberet, quod patet, quia Maria soror Moyfi in exitu de Aegypto erat annorum quasi nonaginta quinque, quod patet, quia Moyse erat annorum octoginta, anno quo exierunt Israelita de Aegypto. Exodi 7. Maria tamen soror eius esset quindecim annorum, vel quasi in natiuitate Moyfi: Quod patet, quia Moyse expositus est in flumine, & Maria soror eius manebat a longe aspiciens quid fieret de puero, & cum filia Pharaonis

Pharaonis accepisset eum, accessit Maria fingens se non esse sororem pueri, & dixit filia Pharaonis, quod ipsa iret ad vocandum aliquam Hebræam mulierem, si vellet, vt nutrirer puerum illum, & iuit, vocauitque matrem pueri fingens illam non esse matrem. Exodi 2. Et tamen nesciuisset facere istas simulationes, nisi esset iam puella discreta quindecim annorum, vel quasi: & sic erat Maria nonaginta annorum in exitu de Aegypto, & Caleb erat tunc annorum triginta octo, vel quasi: vt supra probatum est. Subtrahantur igitur tot anni de annis Mariæ, sicut Caleb: nam de annis, quos habebat Caleb, tunc subtrahimus viginti octo, cum dicamus, quod anno decimo accepit Mariam in vxorem: subtrahitis autem totidem de annis Mariæ, manebunt sexaginta septem. quomodo ergo verisimile est, quod Maria in tanta ætate accepisset puerum decem annorum in virum, potissimè, quia ipsa erat mulier sancta, & magnæ honestatis, cum esset Prophetissa: non ergo verisimile est, quod contraheret cum puero decem annorum.

Quintum inconueniens est, quia dato, quod fieret talis contractus, non videretur, quod posset Maria tunc concipere: quia licet vir in magna ætate posset gignere, non posset scœmina fieri muliebrica, quam in viro desinat potentia descendendi semen: & tamen cessantibus menstruis, impossibilis est conceptus.

Sextum inconueniens est, quia dicunt, quod Caleb anno octauo accepit Azubam in vxorem, & genuit ex ea Iereloth: & quod Hur genuit Vri anno octauo: & Vri genuit Beselehel anno octauo, quia ista non videntur esse possibilis sine miraculo: quia in puero in octauo anno non est semen, si tamen talia miracula fierent, scriptura non subtraheret illa, cum agat hic de generationibus istorum: potissimè, quia fuerunt tres generationes, & qualibet esset miraculosa.

Septimum inconueniens est, quia dicunt, quod Beselehel fecit tabernaculum Domini, cum esset annorum decem, quia hoc non videtur possibile, quia tunc non haberet aliquam notitiam artis ad fabricandum: Etiam dato, quod haberet artem, non haberet robur in manibus ad operandum propter ætatis teneritudinem.

Sed aliquis dicit, quod potuit hoc fieri, quia Deus dedit sapientiam Beselehel. Exodi 31. Et sic etiam in minori ætate potuisset habere sapientiam ad faciendum hoc.

Sed adhuc dicendum, quod hoc non stat, quia Beselehel erat vir, quando fabricauit tabernaculum, vt colligitur Exodi 31. & 36. Et tamen in decimo anno non poterat vocari vir, sed parvus puer. Alia quoque inconuenientia sequuntur, de quibus satis apparet. Dicendum igitur ad euitandum omnia ista inconuenientia, potissimè cum nec sacra scriptura, nec aliqua ratio ad tenendum hoc nos vr̄geat, quod Ephratha de qua dicitur hic, non fuit Maria soror Moyfi, sed alia mulier: Etiam Hur, & Vri, & Beselehel, qui ponuntur hic, non sunt illi, qui ponuntur Exodi 31. Nec iste Beselehel edificauit tabernaculum, sed fuerunt alij viri eiusdem nominis. Nam hoc sæpe contingit, quod in eadem progenie eodem tempore, vel diuerso sint aliqui tres, scilicet, pater, filius, & auus, qui nominentur eisdem nominibus, quibus alij tres, sicut pater, filius, & auus: nam quia homines sunt plures, quam nomina, necesse est aliquando eadem nomina conuenire multis. Sic enim patet supra, viri quatuor fratres vocantur,

A Eman, Ethan, Calcal, & Orda, sicut alij quatuor tempore Salomonis. 3. Regum 4.

Post hæc ingressus est Hefron ad filiam Machir patris Galaad, & accepit eam, cum esset annorum sexaginta. Quæ peperit ei Segub. Sed, & Segub genuit Iair, & posedit viginti tres ciuitates in terra Galaad. Cepitque Gessur, & Aran oppida Iair, & Canath, & viculos eius sexaginta ciuitatum. Omnes isti filij Machir patris Galaad. Cum autem mortuus esset Hefron, ingressus est Caleb ad Ephratha. Habuit quoque Hefron vxorem Abia, quæ peperit ei Afshur patrem Thecuæ.

Post hæc ingressus Hefron ad filiam Machir. Iste Hefron est pater Caleb: & cum dixerit scriptura supra, de progenie Caleb, redit hic ad dicendum incidentaliter aliquid de progenie patris sui Hefron, & dicitur, quod ingressus est ad filiam Machir, id est, accepit eam in vxorem, & cognouit eam carnaliter. Iste Machir fuit nepos Ioseph, id est, filius Manasse, vt patet Genesis vltimo. Et iste Hefron, qui erat de tribu Iuda accepit mulierem de tribu Manasse, quia nondum iusserat Dominus, quod quilibet vir acciperet vxorem de stirpe sua, sed postea præcepit, Numeri vltimo.

Patris Galaad. Scilicet, Machir erat pater Galaad, & aliquando accipitur Galaad pro nomine Viri, & fuit Galaad de progenie Manasse, & ab eo nominata est quædam familia Galaditarum: Numeri 26. Et dicitur, quod ipse habuit filios multos, a quibus nominata sunt multæ familiae, quæ exprimuntur ibi. Alio modo accipitur pro quodam monte, quem sic nominauit Iacob. Genesis 31. Et terra circumstans illi monti vocatur terra Galaad. Hic accipitur primo modo, quia Machir genuit filium quemdam Galaad nomine, qui fuit vir fortissimus, & bellator. Iosue 17. Et non potest accipi secundo modo, quia tunc vocaretur Machir pater Galaad, id est, dominus terræ Galaad, & tamen falsum est, quia ipse nunquam iuit ad possidendum terram Galaad, cum fuerit mortuus in Aegypto.

Et accepit eam, cum esset annorum sexaginta. Scilicet, Hefron erat annorum sexaginta, quando accepit filiam Machir in vxorem, & assignatur tempus, quia per hoc soluntur aliqua dubia. Nam per hoc scietur quis erat ille Caleb, de quo supra dicitur, vt declarabitur infra in quadam quaestione.

Quæ peperit ei Segub. Non est iste Segub ille, qui fuit filius Aiel, qui edificauit vr̄bem Iericho contra maledictionem positam a Iosue, & dicitur, quod in Abiran primitiuo suo fundauit eam: & in Segub nouissimo iuo posuit portas eius. 3. Regum decimosexto. Nam iste Segub fuit valde multo tempore ante illum, scilicet, plus quam per sexcentos annos, quia iste fuit ante exitum de Aegypto, immo modico tempore post descensum Israelitarum in Aegyptum, quia Efron pater istius, fuit vnus de descendentibus in Aegyptum, vt patet Genesis quadagesimo sexto. Et Segub filius Aiel fuit tempore Achab Regis Israel. 3. Regum decimosexto. Computando autem tempora media, plusquam septingenti anni reperientur. Etiam, quia iste Segub fuit de tribu Iuda, & tamen Segub filius Aiel, erat de tribu Benjamin,

min, quia Aiel erat de Bethel, & Bethel erat in sorte Benjamin, Iosue 18. *Sed & Segub genuit Iair, & possedit viginti tres civitates in terra Galaad.* Ille Iair fuit vir pugnator, & obtinuit viginti tres vrbes in terra Galaad. Accipitur autem terra Galaad pro quadam terra adiacente monti Galaad: est autem iste mons in terra duarum tribuum, & dimidia ad orientalem partem Iordanis, & medietas terrae Galaad data est tribui Gad, & alia medietas dimidia tribui Manasse: Deute. 3. Est autem terra ista valde pascualis, & propter hoc duae tribus, & obtinuit illam a Moysse, quia habebant pecora multa. Nu. 32. *Cepitque Gessur, & Aram oppida Iair.* Gessur, & Aram, ut aliqui volunt, sunt nomina oppidorum, & Iair obtinuit oppida ista. Alij autem volunt, quod Gessur, & Aram sint nomina terrarum: nam Gessuri, & Machati sunt nomina gentium usque ad quorum terminos ceperunt Israelitae terram: ideo dicitur, quod acceperunt usque ad terminos Gessuri, & Machati, & iste gentes ex quadam clementia manserunt inter Israelitas, quia noluerunt delere illas, cum potuissent: Iosue 13. Et de istis necesse est hic intelligi: quia de isto Iair dicitur Deuter. 3. quam terram acceperit: & dicitur, Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri, & Machati. Accepit tamen aliquid de terra illa Iair, licet modicum. Aram autem est nomen alicuius vrbis, quam acceperit Iair: vel potest significare Syriam: quia in Hebraeo Aram accipitur pro Syria, & potest intelligi, quod acceperit Iair aliquos viculos de terra Syria, quia illa est coniuncta terra Israel. *Et Canath, & viculos eius.* Canath est nomen vrbis, quam accepit Iair: vel magis proprie accepit eam Nobe, ut patet Nu. 32. Et tñ attribuitur Iair: quia ipse erat maior princeps in terra illa: & ideo mutatum est nomen Canath, & vocata est Nobe. eo. cap. *Sexaginta civitatum.* Id est, accepit viculos sexaginta civitatum: iste sexaginta civitates erant in terra Basan, & erant civitates munitae, & habentes seras: de quo Deute. 3. Et magis Iosue 13. *Omnis ista filij Machir patris Galaad.* Scilicet, Segub, & Iair: & isti, qui nominati sunt hic, & Obe: & illi, qui subtrahuntur: de quibus Numeri 32. sunt filij Machir patris Galaad: accipit Nico, quod esset pater Galaad, id est, dominus terrae Galaad, & tamen non debet accipi sic: quia ipse nunquam dominatus est in terra illa, sed pater Galaad, id est, cuiusdam viri sic vocati, ut supra declaratum est. *Cum autem mortuus esset Hefron ingressus est Caleb ad Ephratha.* Hic dicitur iterum de progenie Caleb: nam dictum fuerat de progenie Hefron patris sui, & dicitur, quod post mortem Hefron ingressus est Caleb ad Ephratha: non quidem accipiendam eam noviter in vxorem, quia iam prius acceperat eam, sed ingressus est ad ipsam cognoscendo eam carnaliter ad hoc, quod conciperet ex ea. *Habuit quoque Hefron uxorem Abiam.* Iste Hefron est pater Caleb, & simul agitur de generationibus utriusque. De ista Abia quando habuerit eam Hefron in vxorem, an a principio, vel post alias, quas habuit, non apparet. Ex hoc autem apparet hic, quod saepe dicitur, quod idem sit nomen mulieris, & viri: nam Abia est nomen mulieris hic, quae fuit Hefron vxor, & aliquando est nomen viri: nam quidam rex Iuda vocatus est Abia, scilicet, filius Roboam. 3. Regum 14. & 15.

Quae peperit ei Ashur patrem Thecuae. Vocatur Ashur pater Thecuae, id est, dominus, quia fuit praecipuus in vrbe illa, vel forte ipse aedificavit urbem Thecuae. Est enim Thecua quadam civitas in terra Israel in sorte Iuda, apud quam erant multa loca pascualia, in quibus morabantur pastores, & de hoc dicitur Amos pri-

mo. Quod Amos fuit in pastoralibus Thecuae. De ista etiam vrbe fuit mulier illa prudens, quam vocavit Iobab, ad hoc quod proponeret parabolam coram Dauid ad reducendum Ablalom 2. Regum 14.

An Caleb iste, de quo hic dicitur, fuerit filius Iephone, & quis fuerit. Quaest. IX.

QVAERITUR de isto Caleb, de quo supra dicitur, quis fuerit: & an fuit Caleb filius Iephone, qui iuit ad explorandum terram Chanaan. Respondent quidam, quod fuerit iste Caleb, & illud tenet Nicolaus, & ex hoc arguit ipse cum Hebraeis: quod si Beselehel fuit de progenie istius Caleb, de quo hic dicitur, oportuit, quod anno decimo vitae suae fabricauerit templum Domini, ut patet supra in quadam quaestione: & tamen si iste Caleb non esset Iephone, non procederet positio Hebraeorum, nec argumentatio Nicolai.

Idem tenet Glosford. dicens, quod iste fuit Caleb filius Iephone, & quod ipse accepit Ephratha in vxorem, & tamen non constat an acceperit eam in deserto, vel in Aegypto.

Dicendum tamen, quod non potest stare: nam necesse est istum Caleb distinctum esse a Caleb filio Iephone. Primo patet, quia Caleb vocatur hic filius Hefron, alius autem vocatur filius Iephone infra in litera: & infra 4. cap. & ubique de illo agitur. Ideo videtur, quod iste connotationes patrum, scilicet, Hefron, & Iephone posita fuerunt ad significandum istos esse distinctos.

Secundo patet, quia hic ponuntur filij Caleb. & infra 4. ponuntur filij Caleb filij Iephone, & non sunt idem: ideo videtur, quod non sint patres iidem.

Tertio patet, & efficacius, quod non potuit Caleb filius Iephone esse iste Caleb filius Hefron, quia Caleb filius Iephone in exitu de Aegypto erat annorum triginta octo, vel quasi: quia quando missus est in exploratorem erat annorum quadraginta: Iosue 14. Quod probatum fuit supra in quadam quaestione, & tamen Caleb filius Hefron vix potuit esse vivens: immo non potuit in exitu de Aegypto: ergo non est idem Caleb. Patet, quia Hefron fuit de filiis Iuda, qui ingressi sunt in Aegyptum. Genes. 46. Et ipse genuit Caleb, & ideo ad plus gigneret eum quando esset annorum nonaginta, vel quasi, & sic essent residui usque ad exitum de Aegypto quasi anni centum, & triginta: cum Israelitae manserint in Aegypto annis ducentis, & quindecim: ut probatum est Genes. 15. & 16. primo, & tamen iste erat terminus aetatis hominum illius temporis, ideo vix posset esse vivens in exitu de Aegypto. Et dato quod viveret, esset plusquam annorum centum, & viginti ad minus, & tamen Caleb filius Iephone in exitu de Aegypto non erat adhuc quadraginta annorum, ut probatum est supra in quadam quaestione, ergo non potuit esse idem Caleb.

Quarto patet, & adhuc clarius, scilicet, quia Caleb filius Iephone egressus est de Aegypto nondum habens quadraginta annos: & tamen Caleb filius Hefron mortuus est multo tempore ante exitum de Aegypto. Quod patet, quia Hefron ingressus est in Aegyptum cum patre suo Phares, & sic ad minus esset duorum, vel trium annorum, vel saltem esset ipse primus annus natiuitatis eius, & accepit Caleb Ephratha in vxorem, & Azuban antequam Hefron esset annorum sexaginta; quod patet, quia dicitur hic, quod Caleb filius Hefron accepit vxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth: fuerunt quoque filij eius Iesfar, & Sobab, & Ardon, & cum mortua fuisset Azuba, accepit in vxorem Ephratha, quae peperit ei Hur:

&

& postea dicitur post haec ingressus est Hefron ad filiam Machir, & accepit eam cum sexaginta esset annorum, & sic saltem ab exitu de Aegypto usque ad festum, quo accepit Hefron filiam Machir ad plus potuerunt suere anni sexaginta: a quibus subtrahantur ad minus anni quindecim, quos haberet Caleb antequam acceperet vxorem primam, & subtrahantur quatuor, vel quinque anni ad minus, in quibus iste Caleb susceperet quatuor filios de prima vxore Azuba, & unum de secunda, scilicet, de Ephratha: & sic erunt viginti, qui subtrahantur de sexaginta, & manebunt quadraginta anni ad plus, qui transissent ab introitu in Aegyptum usque ad natiuitatem Caleb filij Hefron, & isti subtrahantur de ducentis, & quindecim, quibus manserunt Israelitae in Aegypto, manebunt anni centum septuaginta quinque, & tamen nullus hominum illo tempore tandiu vivebat, ergo necesse fuit, quod Caleb filius Hefron mortuus esset ante exitum de Aegypto, non potuit igitur idem esse Caleb filius Iephone, & Caleb filius Hefron, sed inter natiuitatem unius, & alterius fuerunt plus quam centum, & quinquaginta anni: quod patet, quia Caleb filius Hefron natus est ad minus annis quadraginta ab introitu in Aegyptum, & Caleb filius Iephone natus est annis quasi triginta octo ante exitum de Aegypto, utrumque supra declaratum est.

Quomodo Iair cum esset de tribu Iuda haberet civitates in terra Galaad. Quaest. X.

QVAERITUR ulterius quomodo potuit iste Iair, de quo hic dicitur, habere civitates aliquas in terra Galaad: quia iste Iair erat de tribu Iuda, ut patet hic, & tamen terra Galaad erat in sorte Gad, & dimidia tribus Manasse, ut patet Deute. 3. & Iosue 13. Vna autem tribus non poterat habere possessionem in sorte alterius, quia Deus iubebat, quod non transfret possessio de tribu in tribum, nec de familia in familiam: Numeri ultimo.

Aliquis respondebit, quod iste Iair erat de stirpe Manasse, quia mater sua erat de tribu Manasse: nam erat filia Machir, ut patet hic, & Machir erat filius Manasse, ut patet Genes. ultimo. Ideo poterat iste Iair habere civitates in terra Galaad succedendo matri.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia in veteri testamento non poterat aliquis succedere matri: eo quod ipse nihil habebat: nam femina non succedebat in veteri testamento in aliqua parte existentibus masculis: Numeri 27. Respondent ad hoc tripliciter quidam. Primum quod iste Iair quamquam esset de tribu Iuda poterat habere in terra Galaad possessionem propter patrem suum Segub, nam ipse fuit filius filiae Machir, ut patet hic, & Machir non habebat filios, sed filias: non existentibus autem filiis succedebant filiae: Numeri 27. & tunc illi, qui nascebantur ex istis succedebant matribus, & non nominabantur de progenie patrum, sed matrum, & vocabantur filij anorum suorum maternorum, ut probatum est Numeri 27. Et sic forte Machir non habuit filium, & filiam, & Segub genitus de illa a Caleb non nominaretur de tribu Iuda, sed de tribu Manasse, & diceretur filius Machir, & quia Iair fuit filius Segub, a fortiori dicitur ipse de progenie Manasse, & posset habere possessionem in sorte Manasse. Ista positio est valde conueniens, nisi preiupperet falsum, quod Machir non habuerit filios, quia Galaad fuit filius Machir, ut patet hic, cum dicatur Machir pater Galaad. Sed aliquis dicit, quod fuit Machir pater Galaad, & tamen mortuus est sine liberis ante patrem suum, & successerunt sorores sue. Dicendum quod non stat, quia

Galaad superiuit, & etiam genuit filios multos, a quibus nominatae sunt familiae sex, ut patet Numeri 26. Dato ergo, quod non haberet Machir alium filium, nisi Galaad: etiam si haberet multas filias ille solus succederet, quia sic erat lex: Numeri 27. Et tamen non solum habuit Machir Galaad in filium, sed etiam alios, quia Genes. ultimo dicitur filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph: ideo non poterat filia Machir succedere ad hoc, quod Segub, cuius pater erat de tribu Iuda, acciperet possessionem in sorte Manasse.

Secunda solutio est, quod Machir adoptauerit nepotem suum Segub: ideo ille habuerit ius succedendi, & successerit sicut filius iure adoptionis.

Sed aliquis obijciat, quod hoc non posset stare: quia in Veteri Testamento non poterat transfere possessio de tribu in tribum. Numeri ultimo. Si tamen aliquis habens filios posset adoptare alios de tribu extranea, transfret possessio de tribu in tribum: ideo non poterat aliquis adoptare alium: potissimum de tribu extranea, quia erat in preiudicium legis, & etiam filiorum. Item patet hoc magis, quia si adoptio fuisset licita in Veteri Testamento ad hoc, quod tribueretur ius succedendi, fieret contra legem, quia Deus disposuerat, quod quando quis moreretur, succederent filij eius: si autem non haberet filios, succederent filiae: & si non haberet filias, succederent fratres sui: & sic de ceteris propinquis: Numeri 27. Si tamen posset fieri adoptio, posset quilibet mutare illud statutum legis divinae, quod falsum est: ideo non poterat fieri adoptio ad hoc, quod tribueretur ius succedendi.

Respondendum, quod postquam data est lex Moysi de successoribus. Numeri 27. non licuit alicui adoptare quemquam potissimum de tribu extranea, quia sic transfret possessio de tribu in tribum contra legem Dei. Numeri ultimo. Et tamen ante legem datam fiebant adoptiones inter Hebraeos sicut inter ceteras gentes, & tribuebant ius succedendi: sic patet de Iacob, qui adoptavit duos nepotes suos, scilicet, Manasse, & Ephraim, ut succederent aequaliter cum filiis, sic patet Genes. 48. Scilicet, Duo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam venissent ad te Manasse, & Ephraim, mei erunt: & sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, id est, ita succedent mihi, sicut Simeon, & Ruben filij mei. Sic etiam adoptio facta a Machir fuit ante legem datam, quia fuit in Aegypto; nam Machir in Aegypto mortuus est, quia ipse natus fuit, antequam Israelitae descenderent in Aegyptum; ut patet Genes. 41. Ideo adoptio ista non fuit reuocata per legem sequentem, quia illa solum cauebat de futuris, & sic dato, quod non fuerit aliquis assecutus possessionem in terra Chanaan; tamen adoptio facta prius contulit ius ad succedendum in terra, quae accepta est postea de manibus hostium.

Tertia solutio est, quia iste Iair, de quo hic dicitur, fuit vir bellator, & accepit aliqua loca de terra Assyriorum, scilicet, quia Assyrii tenebant illa, antequam tenerent filij Israel, & ipse accepit illa, & quia erant coniuncta sorti Manasse, & terra Galaad, dicitur accepisse vrbes in sorte Manasse, & in terra Galaad, & tamen non accepit ex successione, vel potest esse, quod Israelitae tenuerint aliquando loca ista, quando ingressi sunt in terram Chanaan; & tamen postea Syri acceperunt de manu eorum loca ista; & deinde Iair pugnavit contra Syros, & recuperavit terram istam; & sic licet pertineret ad sortem Manasse, & esset in terra Galaad, tamen quia Iair accepit eam de manibus hostium, possedit eam, sic enim fuit de Ierusalem, quae erat in sorte Benjamin.

min. Iosue. 18. Et tamen, quia filij Iuda pugnaverunt contra Chananeos, & obtinuerunt locum illum possederunt ipsi Ierusalem: vt patet Iosue 15. Et Iud. 10. Et declaratum est Iosue 15. Secunda tamen solutio melior videtur.

Quis fuit iste Iair, de quo hic dicitur. Quæst. XI.

QUÆRITUR de isto Iair, de quo hic dicitur, quis fuerit, & an fuit ille, de quo dicitur Numeri 32. quia ibi dicitur, quod filius Manasse abiit, & occupauit vicos Galaad, & vocauit illos Hauothair, idest, villas Iair. Respondendum, quod iste Iair, & ille sunt idem, quod patet, quia hic dicitur, quod iste possedit viginti tres ciuitates in terra Galaad, & Numeri 32. dicitur, quod Iair filius Manasse occupauit vicos Galaad, & oportet intelligi de isto, quod ibidem dicitur, quod filij Machir acceperunt terram Galaad, & tamen Iair erat filius Machir: idem colligitur Deute. 3. cum dicitur, quod Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob vsque ad terminos Gessuri, & Machati: vocauitque ex nomine suo Basan Hanoth Iair, idest, villas Iair.

Sed tunc dicitur quomodo potest esse iste Iair idem cum illo, quia ille Iair fuit de filiis Machi: Nam Numeri 32. dicitur, quod filij Machir acceperunt terram Galaad, & sic erat Machir pater Iair. Item patet, quia ibidem, & Deute. 3. dicitur, quod Iair erat filius Manasse: ergo non erat de tribu Iuda, & tamen iste Iair, de quo hic dicitur, erat de tribu Iuda, vt patet hic, ergo non est idem Iair iste, & ille.

Respondendum, quod est idem Iair, & iste erat de duabus tribubus, scilicet, Iuda, & Manasse: erat enim de tribu Iuda quantum ad patrem, & de tribu Manasse quantum ad matrem: debebat tamen quilibet vocari de progenie illa, in qua habebat ius succedendi, & quia vt communiter filij succedebant patribus, & non matribus, cum matres non haberent possessiones, quas transmitterent ad filios, vocabantur filij de stirpe patrum, & non matrum: nunc autem iste Iair succedebat in possessione tribus Manasse, quia Machir vnus suus maternus adoptauerat patrem suum Segub, & filium, & ex hoc competebat ei ius succedendi: ideo nominari debebat a matre, & non a patre: vnde vocatur filius Manasse, vel de tribu Manasse, & non de tribu Iuda.

Nati sunt autem filij Ieramehel primogeniti Hebron, Ram primogenitus eius, & Buna, & Aran, & Afom, & Achia. Duxit quoque uxorem alteram Ieramehel nomine Atara, quæ fuit mater Onam. Sed & filij Ram primogeniti Ieramehel fuerunt Moos Iamin, & Acar. Onam autem habuit filios Semei, & Iada. Filij autem Semei Nadab, & Abifur. Nomen vero vxoris Abifur Abiahil, quæ peperit Ahobbam, & Molid. Filij autem Nadab fuerunt Saled, & Apphaim. Mortuus est autem Saled absque liberis. Filius vero Apphaim Iesi, qui Iesi genuit Sefan. Porro Sefan genuit Ohoali: filij autem Iadai fratris Semei, Iether, & Ionathan. Sed & Iether mortuus est absque liberis. Porro Ionathan genuit Phaleth, & Ziza. Isti fuerunt fi-

lij Ieramehel primogeniti Hebron. Sefan autem non habuit filios, sed filias.

Nati sunt. Hic ponitur tertium, scilicet, de progenie Ieramehel: erat autem iste primogenitus Hebron: & tamen dictum est prius de progenie Aram, & Caleb, qui erant fratres minores, & dicitur.

Nati sunt filij Ieramehel primogeniti Hebron. Idest, Nati sunt ei isti filij, qui nominantur hic, & vocatur primogenitus Hebron, vt non credat aliquis, quod Ram, & Caleb fratres sui fuerint maiores, cum ponatur progenies eorum prius.

Ram primogenitus eius. Sic vocabatur patruus istius, scilicet, filius Hebron cuius progenies scripta est supra. *Et Buna, & Aran.* Iste Aran est frater Ram, & ista nomina sunt quasi idem, quia ille, qui vocatur Ram vocatur Aran sic patet de Ram filio Hebron, nam vocatur hic Ram, & tamen Ruth. 4. & Math. primo vocatur Aran.

Afom, & Achia. Non iste Afom, de quo supra dicitur, qui fuit sextus filius Isai, quia ille fuit frater Dauid, & fuit de stirpe Ram: iste autem fuit de stirpe Ieramehel fratris eius: etiã iste Afom fuit multo tempore ante alium Afom, quia iste natus est, & mortuus in Aegypto, cum fuerit filius Ieramehel, & tamen Ieramehel natus est pauco tempore post introitum Israelitarum in Aegyptum, scilicet, paucioribus quam quadraginta annis: nam Caleb filius Hebron natus fuit ante quadagesimum annum post introitum in Aegyptum, vt probatum est supra in quadam quaestione, & tamen Ieramehel natus est ante Caleb, eo quod fuerunt fratres, vt patet in litera, et Ieramehel fuit primogenitus, et sic gigneret ad plus post sexaginta, vel septuaginta annos, et sic essent anni quasi centum ad plus ab introitu in Aegyptum, quando gigneretur iste Afom a Ieramehel, et sic manebat adhuc centum, & quindecim anni post vsque ad exitum de Aegypto, & vix posset de tanto tempore Afom viuere: ideo verisimile est, quod moreretur in Aegypto. Afom autem frater Dauid fuit post exitum de Aegypto multo tempore, scilicet, plusquam quadringentis annis: Nam ab exitu de Aegypto vsque ad ædificationem templi Salomonis fluxerunt anni quadringenti, & octoginta 3. Regum 6. a quibus subtrahantur quasi quatuor, quibus regnauerat Salomon quando cepit ædificatio. eodem cap. & septuaginta anni, quibus vixerat Dauid, scilicet, triginta antequam regnaret, & quadraginta postea eodem libro cap. 2. manebunt anni quasi quadringenti, & decem ab exitu de Aegypto vsque ad natiuitatem Dauid. Afom autem frater Dauid erat quasi coætaneus ei, quia inter filios Isai Afom fuit sextus, & Dauid fuit septimus supra in litera, & sic essent anni quadringenti, & fere decem ab exitu de Aegypto vsque ad natiuitatem Afom, quibus addendi sunt plusquam centum, & quindecim anni, quibus nasceretur iste Afom ante exitum de Aegypto, vt declaratum est, ideo fuerunt plures quam quingenti anni a natiuitate istius Afom vsque ad natiuitatem Afom fratris Dauid.

Duxit quoque uxorem alteram Ieramehel nomine Atara. De prima vxore eius non dicitur quomodo vocaretur. *Et fuit mater Onam.* Iste Onam genitus fuit solum de vxore ista secunda Ieramehel: sic etiam vocabatur secundus filius Iudæ, q. occisus fuit a Domino, quia malus erat: Genes. 38. differunt tamen in literis vltimis, quia Onam filius Iudæ scribitur cum litera Nun, & iste Onam filius Ieramehel scribitur cum litera Mem: vt patet in Hebræo, & sic etiam dicit Glof. or.

Sed, & filij Ram primogeniti Ieramehel fuerunt Moos, & Iamin,

Iamin, & Acar. Iste Ram erat primogenitus Ieramehel, & computatur hic progenies sua, & fuerunt isti tres filij sui, qui ponuntur hic.

Onam autem habuit filios Semei, & Iada. Iste Onam fuit filius Ieramehel ex vxore secunda, & ponitur hic progenies sua.

Sciendum tamen, quod iste Semei, qui ponitur hic non fuit ille, qui maledixit. Dauid de quo 2. Regum 16. & 19. & 3. Regum 2. quia ille erat de tribu Benjamin, cum vocetur filius Lemini, idest, Benjamin, vt patet ibidem, & ibi fuit probatum: iste Semei autem fuit de tribu Iuda. Etiam iste Semei fuit multo tempore ante illum, quia iste fuit natus in Aegypto cum fuerit contemporaneus quasi Afom, de quo supra dictum est, vt patet ex litera, quia ille fuit patruus istius, & tamen Semei, qui maledixit Dauid fuit contemporaneus Dauid, ideo essent inter illum, & istum plusquam quadringenti anni ad minus.

Filij autem Semei, Nadab, & Abifur. Hic continuatur progenies Semei vsque ad locum illum. *Filij autem Iada.* Et ibi incipit enarratio progeniei fratris sui Iuda. Sciendum autem, quod iste Nadab, de quo hic dicitur, non fuit Nadab, qui combustus est, quando offerrebat incensum coram Domino: Leui. 10. & Numeri 3. & infra 24. quia ille fuit de stirpe Leui, cum fuerit filius Aaron, & iste fuit de stirpe Iuda. Etiam iste fuit alius ab alio Nadab, de quo dicitur 3. Regum 15. qui fuit secundus rex Israel post diuisionem regni: nam fuit filius Ieroboam, & sic fuit de tribu Ephraim: iste autem fuit de tribu Iuda. Etiam ille fuit filius Ieroboam, & iste fuit filius Semei.

Nomen vero vxoris Abifur, & Abiahil, quæ peperit ei Ahobbam, & Molid. Iste Abifur habuit vxorem mulierem famosam, & genuit ei istos duos filios, qui nominantur hic.

Filij Nadab fuerunt Saled, & Apphaim. Iste Nadab fuit frater Abifur, & enarratur simul progenies vtriusque. *Mortuus est autem Saled absque liberis.* Scilicet, nec filium nec filiam habuit: nam si habuisset filiam, saltem illa successisset ei, & acciperet virum, & filius genitus inde continuaret stirpem viri mortui sine liberis, & sic fieret hic mentio de filia istius Saled, & de progenie deriuata postea ab ea, vel de illo, cui tradebatur in vxorem, sic patet infra in litera, quod Sefan non habuit filios, sed filias, & seruum Aegyptium nomine Ieraa, deditque ei filiam suam vxorem, quæ peperit ei Iether, & ibi continuatur postea progenies. Sic etiam fuit de Salphaad, qui non habuit filios, sed filias. Numeri 36. & ille successerunt ei: Numeri 3. & postea acceperunt viros de stirpe sua, & per eos continuata est progenies patris sui in possessione sua: Numeri vlti. & Iosue 17. Iste tamen Saled nec habuit filium nec filiam: ideo nihil ponitur de successione eius, sed solum dicitur, quod mortuus est absque liberis.

Filius vero Apphaim Iesi. Sic habet litera nostra, & tamen in Hebræo dicitur Ihuu, & aliqui transtulerunt Iehu, & alij Iesi: sed error iste est, quia iste Iehu non est ille, qui vnctus est in regem super Israel ad delendum stirpem Achab 4. Reg. 9. quia ille non fuit de stirpe Iuda, & iste fuit de stirpe Iuda, etiã quia ille Iheu fuit filius Iosaphat filij Nansi. eodem cap. iste autem fuit filius Apphaim. Istud opinantur quidam, sed falsum est, quia tam in litera nostra quam in Hebræa dicitur, *Iesi. Qui Iesi genuit Sefan.* De isto Sefan aliqui dicunt, quod fuit Elimelech maritus Noemi, sed infra declarabitur.

Porro Sefan genuit Ohoali. Non legitur habuisse plures filios. *Filij autem Iada.* Hic redit scriptura ad narrantum stirpem Iada, quam supra omiserat, vt narraret stirpem fratris sui Semei, & dicitur, *Filij autem Iada*

fratris Semei Iether, & Ionathan. Iste Iether non erat ille, qui accepit in vxorem Abigail sororẽ Dauid, de quo supra dicitur: nam ille vocatur Iimabelites, & videtur, quod non esset de tribu Iuda, sed adhuc dato, quod esset de tribu Iuda, non fuit contemporaneus isti. Iste Ionathan, de quo hic dicitur non est Ionathas filius Saulis, quia ille fuit de stirpe Benjamin, & iste de tribu Iuda, Etiam iste fuit filius Iada, & ille filius Saulis.

Sed, & Iether mortuus est absque liberis. Scilicet, nec habuit filium, nec filiam, quia aliàs poneretur successio progeniei suæ per filiam eadem ratione, qua dicebatur supra de Saled, qui mortuus est absque liberis.

Porro genuit Ionathan Phaleth, & Ziza. Describitur progenies Ionathan, quia frater suus Iether non habuit prolem, & non est iste Phaleth ille, qui ponitur precedenti cap. quia ille fuit filius Heber, & iste filius Ionathan: etiam iste fuit multo tempore ante Abraham, scilicet, tempore cõfusionis linguarum in Babilone, quia ibi dicitur, quod vocatus est Phaleg, quia in diebus eius diuisa est terra, iste autem fuit multo tempore post Abraham, vt patet computando omnes generationes intermedias.

Isti fuerunt filij Ierameel. Scilicet, Omnes isti computati ab illo loco scilicet. *Nati sunt filij Ierameel.* Fuerunt filij Ierameel, & hic cessat progenies eius enarrari, & hoc intelligendum est de progenie illa, quæ venit ab eo directe per filios: secus autem de progenie, quæ venit per filias, quia a quadam filia Sefan, quæ fuit de filiis Ierameel deriuati sunt multi alij, de quibus immediate dicitur.

Sefan autem non habuit filios: sed filias. Iste Sefan est filius Iheu, de quo supra dicitur.

Qui fuit iste Sefan, & quomodo mortuus est absque liberis. Quæst. XII.

QUÆRITUR quis est iste Sefan, & quomodo dicitur, quod mortuus est absque liberis: nam videtur, quod habuit tam filios, quam filias: nam supra dicitur, quod Sefan genuit Ohoali. Aliqui respondent, quod iste Sefan non habuit filios, & quando dicitur de Ohoali, dicunt, quod ille fuit filius adoptiuus, & nõ naturalis, & sic tenet Nicolaus: sed istud nõ multum conuenit literæ propter duo. Primum quia dicitur in litera, quod Sefan genuit Ohoali, & tamen si esset filius suus adoptiuus, quamquã diceretur, quod esset filius, non diceretur simpliciter, quod genuit eum, quia generatio pertinet ad naturalem propagationem, & si forte diceretur, quod genuit eum non diceretur simpliciter, sed cõ quadam determinatione adoptionis, quia per adoptionem non est aliquis simpliciter filius, ita nec simpliciter genitus: sic enim Apostolus 1. ad Corinth. 4. dicit: Sedicem millia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Et sic non dicit ego vos genui simpliciter, sed ego vos genui per Euangelium. Secundo patet, quia dato, quod iste esset adoptiuus filius reputaretur loco legitimi, quantum ad successionem, & nomen progeniei, sicut declaratum fuit de Iair supra, & de Segub patre suo: nam Segub de tribu Iuda erat, & adoptauit tamen eum Machir, & successit ei, ita vt vocetur filius Manasse, & etiam habuit possessionem inter filios Manasse, scilicet, viginti tres vrbes in terra Galaad, quæ pertinebant ad tribum Manasse supra in litera, & Numeri 32. & Deuteronom. 3. & Iosue 13. Et tamen non computatur progenies Sefan per Ohoali, nec successio in possessione: ideo videtur quod non fuit filius adoptiuus Sefan. Sed dicendum est, quod Ohoali fuit verè genitus a Sefan, & tamen mortuus est ante ipsum, & nõ potuit

potuit succedere patri, nec etiam reliquit semen, ut saltem filij eius succederent auro: ideo dicitur, quod mortuus est Sefan absque liberis. Et multum differt dicere, quod mortuus est absque liberis, vel quod non genuit liberos: vel, quod est verum, quod genuit liberos masculos, & tamen mortui sunt, & ante patrem: Aliquis autem dicit aliter, scilicet, quod Sefan genuit Ohoali, & ille successit ei, & tamen bene dicitur, quod non habuit liberos, quia habuit vnicum. Dicendum, quod hoc non fit propter duo. Primum quia siue aliquis habeat vnum filium, siue multos de habere filios, & sic est modus loquendi scripturae: sic patet de ipso Dan Gen. 46. cap. Filij Dan, Husim. Et tamen non fuit nisi vnus, scilicet, Husim. Sic etiam leges humanae dicunt illum habere filios, qui vnicum habet, ut patet ff. de regul. iuris. in l. liberorum. Secundo patet, quia non conuenit litera: nam dato, quod vnicum habuisset filium, & ille vixisset, & relinqueret semen: per illum computaretur posteritas Sefan, & non per filiam traditam seruo: & tamen hic dicitur, quod non habuit filios, sed filias, & tradidit filiam suam seruo suo Aegyptio, & computatur hic progenies eius per illam seruum: ergo non habuit filium, qui succederet. Dicendum igitur sicut supra, scilicet, quod habuit filiam, & tamen mortuus est sine filijs: vel non habuit filium, scilicet, in morte sua, quia tunc non erat superstes licet aliquis habuisset eum, & ideo per eodem accipitur non habuit filium, vel mortuus est sine filijs, & differunt ista duo ab hoc, quod est non genuisse filios.

Quis fuerit iste Sefan. Quast. XIII.

QVAERITUR de secundo quis erat iste Sefan. Aliqui dicunt, quod iste erat Elimelech maritus Noemi, & sic tenet Glo. or. Sed obijciatur, quod de isto Sefan dicitur, quod non habuit filios, & tamen ille Elimelech habuit filios, scilicet, Maalon, & Chelion: ut patet Ruth 1. Respondet ad hoc Glo. ord. & Hebraei, quod habuit Elimelech filios, & tamen, quia mortui sunt filij eius, dicitur non habuisse filios. Sed dicendum, quod hoc non conuenit, quia dicitur aliquis non habere filios quoniam nunquam illos genuit, vel quando moritur non stantibus eis, & tamen Elimelech genuit filios, & etiam quando mortuus est vivebant ambo filij eius, ut patet Ruth 1. ideo non potest dici conuenienter, quod non habuit Elimelech liberos, & tamen de Sefan dicitur, quod non habuit filios: ergo non est idem Sefan, & Elimelech. Secundo patet, quia de Sefan dicitur hic, quod genuit Ohoali, & postea dicitur, quod non habuit filios: si ergo Elimelech diceretur Sefan, quia filij eius mortui sunt, saltem diceretur, quod genuisset eos; & tamen non ponuntur hic sub nominibus suis, scilicet, Chelion, & Maalon, nec sub alijs, ideo non fuit iste Sefan Elimelech, sed aliquis alius.

Et seruum Aegyptium nomine Ieraa: Deditque ei filiam suam uxorem, quae peperit ei Ethai. Ethai autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad: Zabad quoque genuit Ophlal, Ophlal genuit Obed, Obed genuit Iehu, Iehu genuit Azaria, Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elasa. Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum, Sellum genuit Icamiam, Icamiam autem genuit Elisama.

Et seruum Aegyptium nomine Ieraa De isto fit mentio, quia tradidit ei filiam suam in uxorem. Deditque ei filiam suam in uxorem. Scilicet, vnam de filiabus suis, quia

multas habebat, ut patet in litera, & istam tradidit, ut continuaretur per eam progenies sua: ceterae autem filiae traditae fuerunt alijs viris, & filij earum non pertinebant ad progeniem Sefan, sed illorum virorum, quibus tradebantur filiae suae in uxores. Quae peperit ei Ethai. Istud relatiuum ei potest referre Sefan, scilicet, iste filius natus est ei, ac si ipse genuisset eum, quia ista succedebat ei in progenie, & in possessione, sicut si ipse genuisset eum, & iste Ethai non pertinet ad progeniem Hethaorum, quia illi erant Chanaanai: unde Hethus ponitur vnus de filijs Chanaan, precedenti cap. Ethai autem genuit Nathan. Non est iste ille, qui vocatur Nathan Propheta, qui fuit contemporaneus David, & nunciauit ei multa 2 Regum 7. & 12. cuius laudes ponuntur Ecclesiast. 47. scilicet, Post haec surrexit Nathan Propheta in diebus David, & quasi adeps separatus est a carne. Et Nathan genuit Zabad. Nomina istorum sunt nobis occulta, quia non reperimus aliquid de gestis illorum in scriptura: non est autem iste Zabad ille, de quo dicitur sequenti lib. cap. 24. Quod occidit regem Ioas in lectulo suo: nam ille Zabad fuit filius Semath: iste autem est filius Nathan. Item ille fuit de stirpe Ammonitarum, ut patet eodem cap. iste autem fuit de stirpe Iuda. Zabad quoque genuit Ophlal. Aliqui dicunt Ophel, & est nomen proprium viri, & aliquando dicitur Ophel, & est quaedam pars muri in Ierusalem. sequenti lib. cap. 27. scilicet, In muro Ophel multa construxit. Et eodem lib. cap. 33. dicitur Aedificauit murum extra ciuitatem David ad occidentem Giō in conualle ab introitu porte piscium per circuitum vsque ad Ophel. Et Ophlal genuit Obed. Non est iste Obed, de quo supra dictum est, quia ille erat atus David, scilicet, Booz, & erat de stirpe Ram: iste autem erat de stirpe Ieramehel, ut patet hic. Obed genuit Iheu. Non est iste Iheu, qui fuit rex Israel vnctus mandato Domini, quia ille fuit filius Iosaphat filij Namsi. 4. Regum 6. & iste fuit filius Obed. Etiam iste fuit de stirpe Iuda, & ille non. Iheu genuit Azarias. Non est iste Azarias, de quo dicitur sequenti lib. cap. 29. Quia ille erat summus sacerdos, & erat de stirpe Leui, de quo etiam habetur infra 6. Iste autem erat de tribu Iuda. Azarias genuit Helles. Aliquando Helles est nomen foeminae apud Poetas, & sic duo fratres fuerunt, scilicet, Phrixus, & Helles, qui nauigauerunt de Graecia exules facti imperio nouerca: & Helles, quae foemina erat, exterrita fluctibus maris decidit in aquor: & a nomine suo mare illud vocabulum sortitum est: nam vocatur Hellespontus, id est, pontus nominatus ab Helles: & est pars quaedam in Europa coniuncta Asia apud Troiam.

Helles genuit Helasa. Differt Helasa ab Helisa: nam fuit Helisa vnus de posteris Henoc, scilicet, nepos Iapheth, precedenti cap. a quo nominatae fuerunt quaedam insulae, ut patet Ezechi. 27. Scilicet, Iacynthus & purpura de insulis Helisa facta sunt operimentum tuum. Helasa genuit Sisamoi. Non reperimus de hoc aliquam historiam. Sisamoi genuit Sellum. Non fuit iste Sellum ille, de quo dicitur sequenti cap. quia ille fuit filius Iosia Regis, iste autem non fuit de progenie Regia, quia omnes Reges Iuda descenderunt de stirpe Ram, iste autem descendit de stirpe Ieramehel. Sellum genuit Icamiam: Icamiam genuit Elisama. Nomina istorum vix reperuntur in historijs, & tamen iste Helisama non est ille, de quo dicitur sequenti cap. quia ille fuit filius David, Iste autem fuit de alia progenie.

An

An Sefan non habens filios, sed filias peccauerit dans illas seruo suo Aegyptio. Quast. XIII.

QVAERITUR circa id, quod supra dicebatur, scilicet quod Sefan non habuit filios, sed filias, & dedit filiam suam seruo suo Aegyptio nomine Ieraa, an peccauerit faciendo hoc. Aliquis dicit, quod peccauit, quia peccatum erat tradere mulieres Hebraeas in coniuges Gentilibus, quia conuerterent eas ad idola: etiam quia filij Iuda geniti essent idolatrae, quia nascerentur in Gentilitate, & tamen Aegyptij erant Gentiles, ideo non licebat tradi Aegyptio viro mulierem Hebraeam.

Respondendum, quod non peccauit iste Sefan dando filiam suam seruo Aegyptio: nam peccatum erat Gentilibus tradere mulieres Hebraeas dum manerent in gentilitate, & tamen si conuerterentur ad ritum Iudaicum peccatum non erat: de isto seruo, ita dicendum, quod conuersus erat ad ritum Iudaicum, nec in hoc dubitandum est, quia Hebraei tenebantur quoscunque seruos haberent circumcidere, & cogere ad omnes caeremonias Iudaicas: sic patet Exo. 12. scilicet omnis seruus emptitius circumcidetur, & sic comedet Phafe. & sic iste esset circumcisus, & posset accipere mulierem de progenie Hebraeorum. Immo Deus iubebat, quod Israelite benigne tractarent conuersos de Aegyptijs ad caeremonias legis: Deute. 23. scilicet: Non abominaberis Idumcum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quia aduena fuisti in terra eius. Sed adhuc obijciatur, quod non liceret dari filiam Aegyptio conuerso ad caeremonias legis, quia Aegyptijs, & Idumcis, quamquam conuerterentur non permittebantur uxores de filiabus Israel vsque ad quartam generationem, Deute. 23. scilicet: Qui nati fuerint ex Aegyptijs, & Idumcis generatione quarta ingredientur in ecclesiam Domini, id est tunc poterunt accipere uxores de multitudine Hebraeorum, quae vocatur Ecclesia, id est populus, vel concilium. Respondendum, quod iste seruus forte erat iam in quarta generatione, & ultra, ita ut liceret ei accipere uxorem de filiabus Hebraeorum. Sed obijciatur, quomodo poterat esse, quod esset seruus, & natus fuisset in Iudaismo, ita quod pater suus, & auus essent Hebraei.

Dicendum, quod satis stat, nam sicut nunc fides Christi non liberat aliquem a seruitute carnis, & si signat filios illi erunt serui domini sui, & etiam nepotes, & nepotes, & sic in infinitum, nisi emancipentur, ita & in Hebraeis erat, quod quamquam aliquis seruus conuerteretur ad caeremonias Iudaicas non liberabatur a seruitute, sed ipse, & filij sui serui erant quousque liberarentur de seruitute, quod non tollatur per conuersionem ad fidem Christi, infra ad Corin. 7. scilicet: Seruus vocatus es non sit tibi curae, sed si poteris liber fieri, magis vtere, id est magis vtere seruitute. Et etiam Apostolus ponit regulam qualiter domini christiani habere se debeant cum seruis christianis, ad Ephe. 6. f. Serui obedite dominis carnalibus cum omni timore, & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo non ad oculum seruientes, sed ut serui Christi. Et concluditur: Sciens quoniam vnusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet, siue seruus, siue liber. De lege Iudaica, quod non tolleretur seruitus per illam, patet Exo. 12. cum dicitur, quod serui emptitij circumciderentur, & magis Leui. 25. dicitur, quod isti iure hereditario transmitterent ad posteros, & sic non solum illi, qui accipiebantur a principio in seruis de Gentilibus, manebant in seruitute, sed et filij eorum, qui nascebantur iam Iudaei, erant serui: Leui. 25. f. Seruus & ancilla sint vobis de nationibus, quae in circuitu ve-

Alph. Toft. In lib. I. Paralip.

stro sunt, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos, & hereditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in eternum. Et sic, qui nascebantur de seruis, erant serui in eternum. Nulla igitur lex Dei noui, aut veteris testamenti liberat seruum a domino carnali: Erat tamen differentia inter nouum, & verus testamentum, quia in veteri testamento serui cogebantur circumcidi, & seruare caeremonias Hebraeorum, quamquam nimis repugnarent, quod patet Exo. 12. vbi dicitur. Quod si quis peregrinorum vellet transire in coloniam, id est in ritum Iudaicorum, circumcideretur prius omne masculinum eius. De seruis autem non dixit an vellent circumcidi, sed ait: Omnis seruus emptitius circumcideretur, & sic comedet phafe. Ergo apparet, quod in omnibus alijs peregrinis requirebatur voluntas ad hoc, quod circumciderentur: in seruis autem non, sed oportebat eos circumcidi, & comedere.

Item patet, quia ibidem dicitur: Seruus emptitius circumcideretur, & comedet phafe, aduena, & mercenarius non comedet ex eo. & sic fit differentia inter seruum emptitium, & aduenam, & mercenarium. Si tamen esset in voluntate serui emptitij, quod circumcideretur, vel non, differentia nulla esset inter seruum emptitium, & aduenam, & mercenarium, quia quoad comedere de phafe, cum dicitur ibi: Si quis peregrinatus in vestram voluerit transire coloniam, & facere phafe domino, circumcideretur prius omne masculinum eius, & sic rite celebrabit.

Si autem aliquis istorum esset, qui nollet circumcidi non poterat comedere de phafe, quia dicitur ibi: Si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo, & tamen fit differentia inter seruos emptitios, & aduenas, & mercenarios, ergo necesse est, quod esset in potestate aduenarum, & mercenariorum circumcidi, vel non circumcidi, & sic comedere, & non esset in potestate seruorum, sed cogebantur ad hoc, nisi forte dicas, quod mercenarij, & aduena nullo modo poterant comedere de phafe, licet vellent circumcidi.

Sed hoc falsum est, cum ibidem dicatur, si quis peregrinorum in vestram voluerit transire Coloniam, circumcideret prius omne masculinum eius, & sic comedet. oportet ergo dici, quod serui cogebantur inter Hebraeos circumcidi, & seruare caeremonias Iudaicas, in lege autem Christi nulla est coactio: nam qui non vult conuerti non cogitur, quamquam lex Christi efficacius, & vniuersaliter obliget, & sic poterat iste seruus Aegyptius iam esse in quarta generatione, vel ultra, ita ut liceret ei accipere mulierem de filiabus Hebraeorum.

Sed obijciatur, quod adhuc non liceret ei dare uxorem Hebraeam, quia Nu. vlt. dicitur, quod oes semine maritos de tribu sua acciperent, & tamen iste seruus non erat de tribu, de qua erat ista mulier, quia ille nullo modo erat de stirpe Hebraeorum, & ista mulier erat de tribu Iuda.

Respondendum, quod illa lex debet accipi negative. scilicet, oes foeminae accipiet viros de tribu sua, nulla mulier accipiet virum de tribu aliena, nunc autem si ista mulier de tribu Iuda accepisset virum de tribu Ephraim, vel Beniamin, aut de aliqua de duodecim tribubus, diceretur accipere virum de tribu aliena, & tamen accepit virum Aegyptium, qui de nulla tribu erat, cum lex illa solus vocet tribus ipsas duodecim tribus Israel, & ideo licebat accipere ei Aegyptium virum, & tunc stat intentio legis.

Nam lex misit hoc ad hoc, ut non transiret possessio de tribu in tribum, & de familia in familiam. Sic enim dicitur ibidem, scilicet. Cunctae foeminae maritos de eadem tribu accipiet, ut permaneat hereditas in familijs,

G nec

nec misceantur tribus, sed ita maneant, ut a Domino separatae sunt. Et tamen, ita erat hic, quia cum iste seruus esset Aegyptius, non habebat hereditatem in aliqua tribu, ideo licet uxori suae compereret hereditas in tribu Iuda, & illa transfret ad filios illius serui, non transfret hereditas Iuda ad aliam tribum, cum seruus ille de nulla tribu esset, sed potius filij sui acciperent nomen a progenie matris, & ab hereditate, in qua succedebant, & sic dicendum, quod licet per legem veterem mulier Hebraea acciperet virum Hebraeum, qui non esset de sua tribu: tamen non vetabatur accipere aliquem gentilem conuersum ad Iudaismum. Item confirmat hoc, quia alias non posset stare lex illa, quae habet Deuteronomio. 23 scilicet quod Aegyptijs, & Idumaeis conuersis post quartam generationem liceret introire in ecclesiam domini, id est accipere uxores de Iudaismo, oportet ergo, quod in aliquo casu liceret eis accipere uxores Iudaicas, quod non fieret, si illa lex intelligeret affirmatiue, scilicet quod quilibet mulier obligaretur accipere virum de tribu sua. Sed adhuc obijcietur, quod debebat intelligi affirmatiue, quia ista lex introducta fuit propter filias Salphaad cum dicitur, haec lex super filiabus Salphaad a domino promulgata est, & ponit ibi affirmatiue, scilicet nubant, cui voluerint, tantum ut suae tribus hominibus, ergo non poterant accipere de alia tribu, vel non poterant accipere aliquos, qui non essent de sua tribu.

Dicendum sicut supra, quod intelligitur negatiue, scilicet solum in tribus hominibus, id est solum hoc seruent, quod non nubant hominibus alienis tribus, & tamen poterant nubere hominibus, qui nullius tribus essent, scilicet conuersis ad Iudaismum.

Sed adhuc obijcietur, quia dicitur ibidem, quod fecerunt filiae Salphaad, ut fuerat sibi imperatum, & nupservnt filijs patrum sui de familia Manasse, ergo videtur, quod sibi erat imperatum, quod acciperent de familia Manasse.

Responderi potest dupliciter, vno modo, quod non obligabantur filiae Salphaad accipere homines suae tribus in viros: dum tamen non acciperent viros de aliena tribu, sed sicut erat in eorum parte accipere quoscunque vellet in viros: dum tamen essent de tribu sua, ita erat in potestate sua accipere de tribu sua, vel viros, qui de nulla tribu essent, ita ut non essent de aliena. Nec obstat, quod dicitur, quod fecerunt, sicut imperatum est eis, quia arguendo sic, querebatur etiam, quod cogebantur accipere filios patrum sui, si verum est, quod omnia, quae faciebant, imperata erant, sed falsum est, quia dictum est eis, quod nubent quibus vellet, dum tamen suae tribus hominibus. Secundo modo potest dici, quod quamquam lex ista introducta fuit occasione filiarum Salphaad: tamen aliter fuit servata in eis, & aliter in posteris, quia in eis fuit sententia, & non lex cum fuerit definitio iudicis super re particulari dubia in iudicium deducta, scilicet inter filios Manasse, & filias Salphaad. Respectu autem posterorum fuit lex, quae non fuit data super re particulari in iudicium deducta, & ista differentia apparet ibidem. Nam dicitur primo de filiabus Salphaad nubant, quibus volunt solum hominibus suae tribus. Postea autem ponitur lex vniuersaliter. Leges. n. vni ducent uxores de tribu sua, & cunctae feminae maritos de eadem tribu accipient, & sic in filiabus Salphaad fuit obligatio specialis ad accipiendum viros de tribu sua per tententiam, & tamen in alijs non fuit obligatio per legem ad accipiendum viros de tribu sua, sed solum, quod non acciperent de tribu aliena.

Tertio potest dici, & forte melius, quod dato, quod filiae Salphaad voluissent accipere viros aliquos, qui non essent de tribu sua, nec etiam de aliena non po-

terant, quia oportebat illos esse quos de gentilitate, & tamen tunc nulli conuersi erant, nisi Aegyptii, quorum multitudo magna ascenderat cum Hebraeis de Aegypto: Exo. 12. & tamen de Aegyptijs non licebat aliquem accipere in virum a muliere Hebraea utique ad quartam generationem, & tamen nunc nullus erat de conuersis Aegyptiorum, qui esset in quarta generatione, cum nondum transissent quadraginta anni ab exitu de Aegypto usque ad ipsos, quo promulgata est ista lex in deserto, & in quadraginta annis vix possunt esse duae generationes. Oportuit igitur, quod filiae Salphaad acciperent viros de tribu sua. Et tamen nunc quando Sefan tradidit filiam suam in uxorem seruo suo Aegypto, erant multi conuersi ad Iudaismum, quibus poterat secundum legem tradere filiam suam, ideo non peccavit tradendo seruo Aegypto, & potuit habere electionem, an traderet eam viro de tribu sua, vel alicui conuerso ad Iudaismum.

Quare iste Sefan dedit filiam suam in uxorem seruo Aegypto. Quest. XV.

Quaeritur ulterius ad quid iste Sefan dedit filiam suam in uxorem seruo Aegypto, & cur non dabat alicui alteri de tribu sua.

Respondendum, quod iste Sefan non habebat filios, & per hoc perituro erat nomen suum, quia nullus erat, per quem continuaretur progenies sua, voluit igitur suscipere filios ex filia, qui succederent ei in possessione, & in familia, & ad hoc tradidit filiam seruo: nam poterat tradere illam alicui viro, & transfret nomen suum ad nomen familiae illius viri, & etiam geniti filii ex ea non nominarentur de progenie Sefan, sed de progenie illius viri, qui acciperet filiam Sefan in uxorem. Nunc autem seruus iste Aegyptius non erat de aliqua familia, vel tribu, ideo filii sui, quos susciperet ex filia Sefan non possent accipere nomen a progenie patris, cum illa nulla esset, & consequenter acciperet nomen progeniei matris, ab avo Sefan materno. Ideo conuenientius fuit, quod traderet filiam suam seruo suo quam alicui de tribu sua.

Sed adhuc obijcietur, quod si tradidisset eam alicui de tribu sua, filii eius succederent in nomine progeniei Sefan, sicut declaratum est Nu. 27. de continuatione progeniei Salphaad per filias suas, quae acceperunt viros de tribu sua: Nu. vlt. Dicendum est verum esse, quod poterat continuari progenies eius per virum suae tribus, & tamen noluit dare filiam suam alicui viro tribus suae propter duo. Primo quia forte non esset aliquis, qui vellet eam accipere, eo quod habebat possessionem, & filii nominandi erant de stirpe Sefan, & non de stirpe eius, qui gigneret eos. Difficile tamen videbatur alicui, quod ipse dimitteret perire posteritatem suam, & gigneret posteritatem alienam.

Pro quo sciendum, quod declaratum est Nu. 27. quod moriebatur aliquis non habens filios, sed filias, possessio eius transibat ad filias, quae accipiebant viros, & filii geniti ex illis succedebant in possessione avorum maternorum, & in progenie ipsorum, & non nominabantur de stirpe patrum suorum. Multis autem videbatur difficile, quod acciperent tales uxores per quas filii eorum transfret ad alias familias, & ideo rari illas volebant accipere: sic enim fuit de cognato Booz, cui dixit Booz, quod acciperet Ruth in uxorem, & cum illa oia, quae pertinebant ad Maalon virum suum, & ille ait, cedo iuri propinquitatis. Nec enim posteritatem familiae meae delere debeo, tu meo vtere privilegio, quo me libenter carere profiteor: Ruth quarto. Sic etiam fuit de Onam secundo filio Iudae, qui suscipere debebat semen fratri suo mortuo de uxore sua Thamar,

Thamar, & quia per hoc filij ab eo geniti nominarentur de progenie fratris sui, & non de progenie sua dolebat nimis: intantum quod nolebat cognoscere uxorem suam, & cum carnaliter eam tangeret semen fundebat in terram, ne inde conceptio sequi posset: sic patet Genes. 38. scilicet. Dixit Iudas ad Onam filium suum ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi, & suscita semen fratri tuo: ille autem sciens non nasci sibi filios semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Secunda causa esse poterat, quia dato, quod aliqui de stirpe Iuda, de qua erat Sefan vel lent accipere filiam suam, potius volebat eam dare seruo, quia si daret alteri de tribu sua non viderentur sibi filij Iudae nati ad suam progeniem tantum pertinere, sicut viderentur filij filiae suae nati de seruo suo: nam sicut seruus erat suus, ita filij serui videbantur esse sui, & ista intentio viguit multum apud antiquos, scilicet, quod si aliqua mulier non posset habere filios de viro suo, faciebat, quod gigneret ex ancilla sua, quia filios natos ex ancilla reputabat esse filios suos. Sic patet de Sarra, quae non poterat concipere de Abraham, & dixit ei, ecce conclusit Dominus me, ne parerem: ingredere ad ancillam meam si forte saltem ex ea suscipiam liberos: Genes. 16. sic etiam cum Rachel non posset concipere ex Isaac, dixit ad illum: habeo famulam Balam ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex ea filios. Genes. 30. & sic putabat Rachel filios, quos pareret ancilla sua esse suos, & si acciperet vir suus aliam uxorem liberam filios inde natos non putaret Rachel esse suos. Quod satis patet quia Lia soror Rachelis pariebat multos, & tamen non putabat Rachel illos ad se pertinere immo inuidebat sorori suae: eodem ca. & hoc, quia soror sua libera erat. Sic etiam Lia cum parere desisset tradidit ancillam suam Zelpham, in uxorem viro suo Iacob, ut filios ex ea susceptos suos esse putaret. eodem cap. potius ergo propter hoc voluit Sefan dare filiam suam in uxorem seruo suo, quam alicui de stirpe sua.

Filij autem Caleb fratris Ieramehel, Mesa primogenitus eius, ipse est pater Ziph filij Marefa patris Hebron. Porro filij Hebron Core, & Taphua, & Recem, & Samma. Samma autem genuit Raham patrem Hiercaam, & Recem genuit Sammai: filius Sammai Maon, & Maon pater Bethsur. Epha autem concubina Caleb peperit Aran, & Mofa, & Gezez. Porro Aran genuit Gezez: filij autem Iahaddai, Regom, & Ioatham, & Gesam, & Phalet, et Epha, et Saaph. Concubina Caleb Maacha peperit Saber, et Tharana. Genuit autem Saaph pater Madmena Sue patrem Machbena, et patrem Gabaa, filia vero Caleb fuit Achfa.

Filij autem. Hic redit Scriptura ad enarrandum posteritatem Caleb, quam supra inceperat narrare, & omiserat, ut describeret progeniem Ierameel, & nunc finita progenie Ieramehel redit ad Caleb, & dicit.

Filij autem Caleb fratris Ieramehel. Iste erat Caleb filius Hebron: nam ille habuit tres filios, scilicet, Ieramehel Ram, & Calubi, siue Caleb, ut patet supra.

Alf h. Toft. In lib. I. Paralip.

Moosa primogenitus eius. Iste Caleb habuit plures uxores, & non legitur, de qua fuerit iste primogenitus. Sed obijcietur, quod non fuerit iste Moosa primogenitus eius, quia supra ponitur prima uxor Caleb Azuba, & dicitur, quod genuit Ierioth.

Responderi potest, quod Ierioth, & Moosa idem vir est, & tamen est binomius sicut multi alij in sacra Scriptura, vel potest dici, & melius, quod sunt nomina duorum virorum, & quod hic suppletur pars progeniei eius omissa supra, & cum dicitur de Ierioth, quod fuerit filius primae uxoris, scilicet Azuba. Dicendum, quod quamquam non nominetur ibi alius filius ante Ierioth potuit esse, quod genitus fuerit iste Moosa de eadem Azuba ante Ierioth, vel potuit esse, quod habuit Caleb aliam uxorem ante Azubam, de qua genuit Moosa, & non fiat mentio de illa uxore supra. Ipse est pater Ziph. Idest iste Moosa fuit pater Ziph, id est, eiusdem urbis, ut quidam opinantur quae nominata est Ziph: ista enim fuit, a qua nominatur, quadam terra desertum Ziph in terra Iuda, & in isto deserto latebat Dauid, & inquirebat eum ibi Saul: Ziphais ostendentibus ei loca, ut pater primo Reg. 23. Ponitur autem ista ciuitas Ziph inter ciuitates sortis Iuda apud Charmel, & Ierzael: Iosue 15. Et vocatus est iste pater Ziph, quia vocauit sic urbem illam, vel quia ipse eam edificauit, vel quia dominatus est in ea. Et filij Marefa patris Hebron. Est enim Marefa quadam ciuitas in sorte Iudae: Iosue 15. Hebron autem est alia ciuitas in eadem sorte Iudae, & est famosa nimis nam in ea regnavit Dauid septem annis, & dimidio, sequenti capitulo. 2. Reg. 5. Dicitur etiam, quod iste Ziph fuit pater Hebron: sic enim intelligunt aliqui accipientes omnia ista nomina, ut nomina locorum: sic enim accipit Glo. ord. & expositores, ut communiter, falluntur tamen similitudine nominum: nam oportet poni, quod fuerint nomina virorum, & ideo Ziph est nomen viri, scilicet, quod Moosa primogenitus Caleb genuit Ziph, & ab isto Ziph nominata est ciuitas Ziph: Etiam iste Mesa fuit pater filij Marefa. Est enim Marefa nomen feminae, ut aliqui volunt, sed falsum est: debet enim accipi pro viro, & sic est ista generatio continua, scilicet Mesa est pater Ziph, & Ziph est pater Marefa, & Marefa est pater Hebron, & Hebron genuit alios filios, quamquam ergo ciuitates tales nominatae fuerint ab aliquibus viris, non est dicendum, quod ista nomina hic fuerint nomina locorum, sed virorum quod pater ex litera sequenti, scilicet. Porro filij Hebron Core. Ponitur hic quatuor filij Hebron. Primus erat Core: sed iste Core non est ille, qui murmurauit contra Moysen, & Aaron in deserto volens usurpare summum sacerdotium: Nu. 16. quia ille fuit de tribu Leui de familia Chaitarum, ut patet ibidem, iste autem fuit de tribu Iuda.

Et Taphua, & Recem. Recem interpretatur tonfor, & ideo multi Hebraei putant eum fuisse Nabal Carmelum, qui erat tonfor gregis. primo Reg. 25. & hoc tenet Histo. Scho.

Et Samma. Non est iste vnus de fratribus Dauid, qui sic vocatur, ut patet supra in litera, & 1. Reg. 16. Samma autem genuit Raham. Iste Raham differt ab Ara, de quo supra dicitur, qui fuit frater Ieramehel: nam ille multo tempore fuit ante istum, & etiam ille vocatur Ram, & iste Raham. Patrem Hiercaam. Scilicet Raam fuit pater Hiercaam, & est modus loquendi abbreviatus, Ecce Recem genuit Sammai. Idest Recem erat tertius filius Raham, & ponitur hic progenies sua. Iste Samai, de quo hic dicitur differt ab illo, de quo supra habetur, quia ille fuit filius Onam, & iste filius Recem, & iste de progenie Caleb, & alij de progenie Ieramehel. Etiam iste Samai differt ab illo Samai, qui

G 2 maledixit

maledixit David 2. Reg. 16. quia ille fuit de progenie Benjamin, vt probatum est eo, cap. Iste autem fuit de tribu Iuda, *Filius Samal Machon*. Nomen veri est, & tamē interdum est nomen ciuitatis, & ponitur inter ciuitates Iuda. Iosue 15. & erat apud Carmeli ista ciuitas: & habitauit in ea Nabal: eratq; ciuitas ista in solitudine: sic dicitur 1. Reg. 15. Erat vir quispiam in solitudine Malon, & possessio eius in Carmelo. & dicitur hic Varbal, & tñ hic accipit pro viro, quia frequenter idē nomen equiuocatur ad virum, & ad urbem. *Et Maon pater Bethsur*. Id est Maon genuit Bethsur. *Epha autem concubina Caleb*. Positi fuerunt supra filij vxorū Caleb; & hic ponunt filij concubinarū eius, & ista Epha vocatā a gbulā Ephra, & putat esse Ephratham, sed multū errat, quia Ephratha erat vxor Caleb, vt patet s. *Peperit Aran, & Moza, & Gezez*. Iste Aran non est Aran, qui ponitur in genealogia Saluatoris. Math. 1. quia ille multo prius fuit; nā filius fuit Hestron, qui vocat Rā s. in litera; nec etiam fuit iste Aran, qui ponitur præcedenti cap. quia ille fuit filius quintus Sem, & fuit modico tempore post diluuiū, cum pater suus Sē natus fuerit centum annis ante diluuiū, vt patet Gen. 5. & 11. Moza est nomen viri hic: & tñ apud Latinos est nomen appellatiuum, & significat sapiētā; vnde dicimus nomen Moza esse, sed hic est nomen proprium. *Porro Aran genuit Gezez*. Iste Gezez differt ab illo, quem genuit Galaad, a quo nominata est familia Gezeritarum in tribu Manasse. Nu. 26. Nā ille erat de tribu Manasse, iste autē de tribu Iuda. *Filij Iadai Regom*. Aliqui putant istum Iadai fuisse filium Onā, de quo supra dicitur: & tñ falsum est, quia ille fuit de stirpe Ierameel, iste autem est de stirpe Caleb: cum ponatur hic inter posteros eius Regom autem est primus filius Iadai. *Et Ioatham*. Differt Ioatham a Ionatham: nam Ionatham erat filius Iada, vt patet supra Ioatham autē est hic filius Iadai. *Et Gesam, & Phalet*. Isti sunt alij duo filij Iadai, & iste Phalet non est ille, de quo supra dicitur, quia ille pertinet ad progeniem Ierameel, & iste ad progeniem Caleb: etiam non est iste ille, qui ponitur præcedenti cap. quia ille fuit Phalet filius Heber tempore diuisionis linguarum in Babylonem, qui fuit multo tempore ante Abraham, sed iste Phalet fuit postea multo tempore. *Et Epha, & Saaph*. Epha est hic nomen viri, & conuenit cum nomine mulieris, scilicet Epha concubina Caleb, de qua patet in litera, & sic sepe idem est nomen viri, & foemine, vt patet præcedenti cap. in istis nominibus Tāna, & Oolibama, quæ ponuntur ibi, vt nomina foeminarum prius: deinde ponuntur nomina virorum, & ibi declarati sunt. *Concubina Caleb Maacha peperit Saber*. Sic enim vocabatur vxor regis Abie, quæ erat mater regis Afa: & ipsam amouit Afa filius suus, ne esset princeps in sacrificijs Priapi. 3. Reg. 15. sic etiam vocabatur vxor Roboam. s. Maacha filia Absalō sequenti lib. cap. 11. *Et Tharana*. De isto filio Caleb, & fere de omnibus alijs filijs eius nihil legimus in sacra Scriptura. *Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena*. Saaph est filius Caleb ex concubina sua Epha, & vocatur pater Madmena, quia fuit princeps vel dominus in quadam vrbe, quæ sic vocabatur: Sue autem est nomen viri: sic autem patet supra in litera, & Genes. 38. vbi vir Chanaanus pater vxoris Iudæ vocabatur Sue. Sic etiam quidam Rex Aegypti, qui rebellare voluit contra Assyrios vocabatur Sua, vel Sue. 4. Reg. 17. & tamen iste Sue differt ab illis duobus, quia vnus illorum erat Aegyptius, & alius Chanaanus, iste autem erat de tribu Iuda, erat etiam iste Sue pater Machbena, id est, dominus cuiusdam vrbis sic vocatæ. Erat etiam pater Gabaa: nam Gabaa est quadam ciuitas in Israel, & non accipitur hic pro-

la Gabaa, quæ erat in sorte Benjamin, de qua Iosue 18. Nam illa erat, de qua Saul primus rex Israel fuit oriundus, vt primo Reg. 10. 11. & 13. sed pro alia Gabaa, quæ erat in sorte Iudæ: nam iste Sue erat de tribu Iuda, ideo haberet hereditatem in tribu Iuda. *Filia vero Caleb fuit Axa*. Ista fuit quam accepit in vxorem Oihoniel Cenezus quando Caleb dixit: *Qui percussit Cariathsepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam in vxorem*. Et ista est, quæ peijt a patre suo irriguum superius, & inferius, quia dederat ei terram Australem, & arentem: Iosue 15. & Iud. primo.

An iste Caleb fuerit filius Hestron, vel alius.
Quæst. XVII.

QVAERITUR De isto Caleb an esset Caleb filius Hestron, de quo supra dicebatur, vel esset alius.

Aliquis dicit, quod iste sit Caleb filius Hestron: nam hic computatur progenies sua, vt patet supra ab illo loco: Filij autem Caleb fratris Ierameel. Et ponuntur filij sui tam ex vxoribus, quam ex concubinis, & postea ponitur filia, quia dicitur, quod filia Caleb fuit Axa, ergo intelligitur de filio Hestron Caleb si ante Ierameel. Secundo patet, quia dicitur immediate h. erant filij Caleb filij Hur primogeniti Ephratha, & tamen Caleb maritus Ephratha erat filius Hestron, vt patet supra, scilicet, Caleb filius Hestron accepit Azuba in vxorem, & cum esset mortua accepit Ephratham, quæ peperit ei Hur. Ergo de isto Caleb filio Hestron dicitur. Si autem concedimus, quod iste filius Caleb erat filius Hestron: sequitur contra ea, quæ supra declarauimus: nam supra dictum est, quod Caleb filius Hestron, & Caleb filius Iephone, qui missus est in exploratorem, non erant idem. Constat tamen, quod iste Caleb, qui genuit Axam fuit Caleb filius Iephone, qui fuit explorator: Iosue 14. & 15. & Iud. primo, cum ibi dicitur de Axa filia eius. Ergo Caleb filius Hestron, & Caleb filius Iephone fuerunt idem. Respondendum est ad hoc, quod nequaquam potuit esse, quod isti duo essent idem, vt probatum est rationibus necessarijs supra in quadam questione. Sed adhuc patet vnica ratio, quod si Caleb filius Iephone, & Caleb filius Hestron essent idem, sequeretur quod Hestron erat ad minus annorum centum, & octoginta, vel quasi quando genuit Caleb, quod patet, quia Caleb filius Iephone erat annorum vigintiocto, vel quasi quando egressus est de Aegypto, vt probatum est supra in quadam questione, & tamen Hestron ingressus est cum Israelitis descendentibus in Aegyptum: Genes. 46. & sic esset vnus, vel duorum annorum saltem, sed ab introitu Israelitarum in Aegyptum vsque ad exitum fuerunt anni ducenti, & quindecim, vt probatum est Genes. decimoquinto. & Exodi primo, ideo manebant a natiuitate Hestron vsque ad exitum de Aegypto ducenti & decem, & septē anni, vel quasi ad minus, a quibus subtrahatur anni triginta octo, vel quasi quos habebat Caleb in exitu de Aegypto: manebunt alij quasi centum, & octoginta, & in illo tempore Hestron deberet gignere Caleb: istud tamen videtur impossibile pro tempore illo, quia non solum tunc aliquis gignebat in tanta etate, sed etiam nec vivebat quisquam tot annis: nam etiam Abraham, qui multis annis præcesserat, non potuit vivere ultra centum septuaginta, & quinque annos: Genes. 25. Etiam homines temporis istius non accedebant ad tantam ætatem: nam ad plurimum vita sua erat ad centum, & quadraginta

draginta annos, vt patet de multis patriarchis, qui descenderunt de terra Chanaan in Aegyptum, & ibi mortui sunt: Exod. sexto. Dicitur potest ergo dupliciter: vno modo, quod iste Caleb, qui habuit filiam Axam fuit Caleb filius Ephron, & non Caleb filius Iephone, & quando arguitur quod Axa fuit filia Caleb filij Iephone: dicendum quod potuit esse quod vterque Caleb haberet filiam, quæ vocaretur Axa, nec istud est improbabile, quia duo homines nunc habent filios, vel filias, & filij vnus vocantur sicut filij alterius, immo necesse est, quod sic fiat, quia cum plures sint homines quam nomina hominum, vocabuntur plures eodem nomine, ab hoc autem habuit locum æquiuocatio, quia plura eodem nomine, & non sub eadem ratione appellari necesse est, sicut Arist. primo Elenchorum, sic etiam, ff. de præscrip. verbis. I. Natura, scilicet natura rerum introductio est, vt plura sint rerum negocia quam verba: Aliter potest dici, quod iste Caleb, de quo dicitur hic, quod habuit filiam Axam est filius Iephone, & non est idem cum illo Caleb, de quo supra immediate dicitur, sed quia iste Caleb erat etiam de stirpe Iuda, interpositū fuit hic de filia eius, & sic aliquando fit in scriptura, quod cum de vna re agitur interponuntur alia, & etiam in isto cap. fit, quia incipiunt enarrari progenies aliquorum, & omissis alijs interponuntur alia, & postea fit reditus ad illas, quæ omissæ fuerunt.

Ad secundam rationem cum dicitur, quod immediate sequitur, hi erant filij Caleb filij Hur primogeniti Ephratha: dicendum, quod non refertur ad præcedentia, ita vt comprehendatur ibi Axa, & intelligatur omnes præcedentes fuisse filij Caleb filij Hestron, sed refertur ad sequentes: nam illi fuerunt de stirpe Caleb filij Hestron.

Hi erant filij Caleb filij Hur primogeniti Ephratha, Sobal pater Cariathiarim, Salma pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader. Fuerunt autem filij Sobal patris Cariathiarim, qui diuidebat dimidiū requietionum.

Hi erant filij Caleb. Intelligitur de sequentibus: nam continuat hic scriptura quandam partem progeniei Caleb filij Hestron.

Filij Hur primogeniti Ephratha. Non debet intelligi quod Caleb esset filius Hur, quia potius erat per contrarium: nam Caleb genuit Hur, patet supra, sed intelligitur sic, quod isti, qui sequuntur hic erant filij Caleb, & etiam erant filij Hur, cum Hur esset filius Caleb, & omnes isti descenderunt à Caleb per lineam Hur, & dicitur primogenitus Ephratha: non enim erat primogenitus Caleb, quia Moia erat primogenitus eius, vt patet supra in litera, sed erat primogenitus vxoris suæ Ephratha, quia ex illa non suscepit alium filium priorem, & tamen suscepit ex Azuba, & ex alijs vxoribus, & concubinis.

Sobal pater Cariathiarim. Sobal est nomen viri de stirpe Caleb, & fuit pater Cariathiarim, id est dominus illius vrbis, est enim Cariathiarim quadam ciuitas in sorte Iudæ, quæ vocatur alio nomine Cariathbaal: Iosue decimoquinto, & appellatur Cariathiarim ciuitas syluarum, & Cariathbaal ciuitas Baal, vel idoli. *Salma pater Bethlehem*. Iste etiam fuit princeps vrbis Bethlehem, quæ est in sorte Iudæ: Math. secundo, & vocabatur prius Hephatha Genes. trigesimo octauo, & Ruth. 4.

Hariph pater Bethgader. Iste Hariph erat princeps in vrbe Bethgader quæ est in sorte Iudæ, & sic posterius filius Hestron accepit vrbes multas in sorte Iudæ, Alph. Toft. In lib. I. Paralip.

ex hoc etiam patet, quod Caleb filius Hestron non erat Caleb filius Iephone, quia Caleb filius Iephone non videtur accepisse in possessionem nisi urbem Hebron: Iosue decimoquarto, & non ipsam urbem, & non agros vrbis, scilicet viculos, qui erant in circuitu cum territorio, ipsam vero urbem acceperunt sacerdotes: Iosue 15. & magis vigesimo primo, & tamen isti filij Caleb filij Hestron fuerunt domini multarum vrbiū, vt patet hic in litera: ideo non est idem Caleb filius Iephone, & filius Hestron.

Fuerunt autem filij Sobal patris Cariathiarim. Iste Sobal habuit multos de stirpe sua, & fuerunt isti populi, qui sequuntur, & vocatur pater Cariathiarim, sicut supra dictum est, id est dominus, vel potest accipi Cariathiarim pro viro. Et hoc magis videtur quia dicitur de cognatione Cariathiarim descenderunt illi, qui sequuntur. *Qui diuidebat dimidiū requietionis*. Id est iste Sobal diuidebat, scilicet tenebat ius potestatis sua dimidiū requietionis.

Quid sit ista requietio. Quæst. XVII.

QVAERITUR quæ requietio erat ista, vel quomodo diuidebat dimidiū eius Sobal. Respondet Glo. ordin. Vno modo, quod requietio accipitur pro sepultura: nam quando aliqui moriuntur, dicimus illos requiescere, & vocatur ista requietio ciuitas Hebron, in qua requiescebant patriarchæ, quia ibi erant sepulti quatuor patriarchæ cum vxoribus suis, scilicet Adam primus parens, & Abraham, Isaac, & Iacob, & quatuor vxores eorum, scilicet Eua, Sara, Rebecca, & Lia, de Adam patet Iosue decimoquarto, scilicet Adam maximus ibi inter Enacim situs est. Id est sepulchus inter gigantes, qui habitabant in vrbe illa: de Abraham, Isaac, & Iacob, & de tribus vxoribus eorum patet Genes. quadagesimo nono, de Eua autem non apparet, sed eodem modo dicendū est, quia conseruado fuit antiquorum patrum, quod in eodem sepulchro vir, & vxor sepelirentur, sicut patet de tribus patriarchis, & vxoribus suis præallegato capitulo: iste autem Sobal diuidebat dimidiū requietionis, id est tenebat medietatem terræ illius, scilicet territorij pertinentis ad urbem, in qua sepulti erant patriarchæ. in Hebræo dicitur, qui videbat dimidiū requietionis, & exponit alio modo Glo. ordin. scilicet, quod iste Sobal vidit dimidiū requietionis, id est dimidiū temporis: vocat enim requietionem tempus illud, quod transiit à principio bellorum, quæ habuerunt Israelitæ ad possidendam terram vsque ad cessationem bellorum. Cœpit autem istud tempus, quando Israelitæ simul cum Moyse pugnaverunt contra duos reges Amorrhæorum, & acceperunt terram Galaad: Numeri vigesimo primo, & trigesimo secundo. Fini tum est autem tempus istud, quando post diuisionē terræ Chanaan redierunt Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse in terram suam: Iosue vigesimo secundo. De isto autem Sobal dicitur, quod videbat, i. vidit dimidiū requietionis, i. dimidiū temporis istius, quia in medio tpe istorum bellorum mortuus est. Ista positio non est satis verisimilis, quia non veniunt lite: nō. n. bene vocat requietio ipsa bellorum, & ad hoc debebat dici qui videt, & non qui videbat, quia videbat significat actus continuationem. Item patet quia litera nostra nullo modo vult istum sensum cum dicat, qui diuidebat dimidiū requietionis. Dicendum igitur, quod requietio accipitur pro quacunque latitudine regionis, quia in illa requiescere possumus, id est ponere sedes ad manendum, & iste Sobal accepit dimidiū requietionis, i. prouinciæ Cariathiarim.

thiarim, Et dicitur in Hebreo: Qui videbat dimidium quietionis, id est sub potestate sua videbat regionem illam, vel videbat, id est curam gerebat de medietate terrae illius. Sicut homo dicitur videre res suas, quando disponit, & inquitur quomodo bene fiant. Et istud etiam tenet Nicolaus, & istum sensum sequitur littera nostra, & ponit eum clarius, cum dicit, qui dividebat dimidium quietionis, id est dividebat medietatem regionis cum alijs comprouincialibus, quia ipse tenebat medietatem, & illi aliam.

Et de cognatione Cariathiarim Iethraei, et Aphuthaei, et Semathaei, et Materaei. Ex his egressi sunt Saraitae, et Esthaholite.

Et de cognatione Cariathiarim Iethraei, & Aphuthaei, & Semathaei, & Materaei. Cariathiarim est nomen viri, & fuit filius Sobal, ut dictum est, & de cognatione eius fuerunt isti quatuor populi vel progenies nominatae hic. Nam Cariathiarim habuit quatuor filios, & ab eis nominantur istae quatuor progenies, qui autem dicuntur Cariathiarim sit nomen vrbis, non possunt exponere litteram conuenienter, quia tunc non assignabatur aliquem a quo descenderint istae quatuor progenies, quae habentur hic: & sic etiam dicendum est de alijs duobus nominibus, scilicet Berhlehem, & Bedaiger, qui ponuntur supra, & sunt nomina locorum, quod non accipiuntur hic pro locis, sed pro nominibus virorum. Ex his egressi sunt Saraitae, & Esthaholite. Scilicet ab istis quatuor progeniebus nati sunt viri, qui habitabant in Saraa, & Esthahol, & vocabantur Saraitae, & Esthaholite. Suut autem Saraa, & Esthahol duae vrbes in forte Iuda: Ios. 15.

Quomodo verum sit, quod Saraitae, & Esthaholite fuerint egressi de progeniebus istorum. Quae. XVIIII.

Quaeritur quomodo potest stare, quod Saraitae, & Esthaholite egressi fuerunt de progeniebus istorum: Nam Saraitae, & Esthaholite erant de tribu Dan cognati Samsonis: nam Manue pater Samsonis, habitauit inter Saraa & Esthahol, & ibi sepultus est: Iud. 13. & tamen erat de tribu Dan, ut patet ibidem.

Respondet ad hoc Nicolaus, quod Saraa, & Esthahol sunt in forte Iudae, & habitauerunt in eis a principio filij Dan, eo quod non habebant adhuc possessionem in forte sua, sed quaerebant vbi habitarent: Iudic. 17. & tunc verisimile est, quod in vrbibus Iuda, vel aliarum tribuum reciperentur. Dicendum est, quod hoc non stat. Nam si intelligatur, quod viri Dan vocati sunt Saraitae, & Esthaholite, quia a principio habitauerunt in locis terrae Iudae, qui vocabantur Saraa, & Esthahol non stat, quia etiam postquam acceperunt possessionem in tribu sua, habitauerunt inter Saraa, & Esthahol, quod patet, quia tribus Dan non habebat possessionem a principio introitus in terram Chanaan immediate post mortem Iosue antequam esset aliquis iudex in Israel: nam isto tempore facta sunt ea, quae habentur Iudic. 17. ut ibidem probatum est, & tamen pater Samsonis fuit in fine temporis. Iudic. cum post Samsonem non legatur de alio Iudice in libro Iudicum, nec fuit aliquis alius nisi Heli, & Samuel, de quibus primo Reg. a primo vsque ad septimum cap. & in pater Samsonis habitabat inter Saraa, & Esthahol, & ibi sepultus est: Iudic. 16. ergo filij Dan vocabantur Saraitae, & Esthaholite, & morabantur in Saraa, & Esthahol postquam acceperunt possessionem suam, ideo non vocantur Saraitae, & Esthaholite, qui habitauerunt in Saraa, & Esthahol

fortis Iudae antequam haberent sortem suam. Secundo patet, quia de his dicitur, quod descenderunt Saraitae, & Esthaholite, vel egressi sunt, quod significat derivationem progeniei, & tamen viri de tribu Dan non potuerunt descendere de istis quatuor progeniebus hic nominatis, quia istae fuerunt de tribu Iuda. Dicendum igitur, quod non potest accipi pro Saraitis, & Esthaholitis tribus Dan, sed pro Saraitis, & Esthaholitis tribus Iuda. Pro quo sciendum, quod Saraitae, & Esthaholite non sunt nomina signantia cognationes, sed sunt possessiva locorum dicta de Saraa, & Esthahol, & quia in tribu Iuda sunt duae vrbes propinque, quae vocantur Saraa & Esthahol: Iosue 15. & in tribu Dan sunt alia duo loca dicta Saraa, & Esthahol: Iosue 19. nominantur quidam Saraitae, & Esthaholite de tribu Iuda, & alij Saraitae, & Esthaholite de tribu Dan. Quomodo autem dicitur hic, quod descenderunt ab his Saraitae, & Esthaholite intelligitur de Saraitis tribus Iuda, & est sensus, quod isti qui populerunt urbem Saraa & Esthahol, fuerunt de istis quatuor progeniebus, & quando dicitur, quod habitauit pater Samsonis inter Saraa, & Esthahol, & ibi sepultus est, intelligitur de Saraa, & Esthahol quae erant in forte Dan.

Filij Salma Bethlehem, & Netophathi Coronae domus Ioab, et dimidium quietionis Sarai. Cognationes quoque scribarum habitantium in Iabes.

Filij Salma. Iste erat frater Sobal filij Caleb, cuius progenies supra posita est. Bethlehem, & Netophathi. Ista sunt duo nomina virorum, quamquam alias accipiuntur semper pro nominibus locorum: nam Bethlehem notissima ciuitas est propter Saluatorem Nostrum, qui ibi natus est. Matth. 2. & Luc. 2. & Michae. 4. ibi etiam Dauid natus est, & habitauit pater eius, & tota domus sua: ideo vocatur Bethlehem Castellum Dauid: Ioan. 7. scilicet ex semine Dauid secundum carnem, & de Bethlehem Castello, vbi erat Dauid venit Christus. Netophathi etiam erat locus vnus, de quo vnus de fratribus Dauid, qui vocabatur Marai, vel Macharai, vel Machaphathites 2. Reg. 23. & inf. 11. Hic tamen accipiuntur pro viris, qui habitabant in regione ista. Corona domus Ioab. Idest isti viri erant corona domus Ioab. Hoc dicitur, quia Ioab erat dux exercitus Dauid, & habebat secum viros fortes de progenie Bethlehem, & Netophathi, qui adiuuabant eum ad faciendum fortia in bello, & propter eos domus Ioab habebat coronam, id est laudem. Posset tamen accipi Bethlehem, & Netophathi pro locis, & tunc esset sensus, quod istae quatuor progenies supra nominatae habitauerunt partem in Bethlehem, & Netophathi. Et dimidium quietionis Sarai. Vocat quietionem Sarai, id est Sepulchrum eius, & vult, quod isti possederunt terram apud Sepulchrum Sarai, sed non conuenit propter rationem assignatam precedenti quaestione: ideo dicendum, quod Sarai quietio, vocatur regio, quae est apud Sarai, & medietatem illius tenuerunt filij Bethlehem, & Netophathi, vel cognationes illae quatuor, supra nominatae. Vocatur autem Sarai ciuitas Saraa, nam frequenter in istis nominibus proprijs Hebraeis mutantur litterae: tam in principio quam in fine, ut supra declaratum est.

Cognationes quoque scribarum habitantium in Iabes. Idest etiam cognationes scribarum, quae habitabant in Iabes descenderunt de stirpe Caleb filij Hebron.

Qui

Quinam erant isti scribae. Quae. XIX.

Quaeritur qui erant isti scribae. Respondent hebraei, & Glossi. ordinaria, & Nicolaus, quod Iabes fuit vir peritissimus in lege, quem alii volunt esse Othoniel Cenezum, qui fuit primus de iudicibus Israel, & accepit Axam filiam Caleb in uxorem: Iosue 15. Iudicum primo, & dicunt, quod Sinaei, qui erant de filijs Ietro soceri Moyfi, qui erant in lege noui volentes erudiri in illa, venerunt ad Othonielem, ut eos erudiret, & iste Othoniel est, quem dicunt esse Iabes, & apud istum erant illi Cingei canentes, & resonantes, quia in lege domini erudiebantur, in qua cantabant, cum lectio illa fiat per modum cantus. Motiua autem hebraeorum ad hoc sunt duo. Primum est, quia Iudicum primo, dicitur: quod Cingei habitantes in vrbe Palmarum venerunt cum Iuda ad desertum sortis suae, & habitauerunt cum eo. & auctus ponitur immediate de Othoniele, quomodo cepit urbem Dabir, ideo putauerunt, quod Cingei venerant ad habitandum cum isto Othoniele in terra Iuda. Secundum motiuum est, quia ciuitas, quam cepit Othoniel vocatur Cariathsepher. i. ciuitas literarum, Iosue 15. & Iudicum primo, & putant ex hoc, quod ipse erat magister literatus. Dicit etiam Nicolaus, quod hic non accipitur Iabes pro loco, sed pro viro. Dicendum est, quod ista non possunt stare. Primum, quia dicitur, quod Iabes sit nomen viri hic, qui erudiebat Cingeos, quia hic dicitur cognationes scribarum habitantium in Iabes, ideo necesse est, quod Iabes sit locus habitationis, nisi forte quis diceret, quod istae cognationes scribarum habitabant in Iabes. in circuitu illius viri Iabes, ad audiendum doctrinam eius, & tamen ista expositio est extorta contra significationem terminorum, nunquam tamen termini sunt trahendi in aliqua scriptura extra sensum suum, nisi necessitas cogat, & huiusmodi non est hic. Secundo patet, quia dicitur, quod isti scribae erant Cingei, qui venerant ad audiendum doctrinam Othonielis, sed istud falsum est, quia istae cognationes scribarum erant de stirpe Iuda, quod patet, quia in isto cap. & in sequenti nihil agitur, nisi de stirpe Iuda, ideo oportet omnes hic nominatos esse de tribu Iuda.

Item patet, quia hic ponitur progenies Caleb, cum dicitur supra hi erant filij Caleb, & continuatur progenies vsque hic, & dicitur cognationes quoque scribarum. Ista cognationes scribarum erant de stirpe Caleb. Motiua autem hebraeorum ad asserendum hoc non sunt sufficientia, immo nec habent colorem. De primo patet, quia ex hoc solum, quod dicitur de Cingeis, quod venerunt in desertum sortis Iudae, postquam dicitur de Othoniele, quod cepit Cariathsepher, dicunt quod venerunt ad habitandum cum ipso, sed hoc leue est. Secundum motiuum leuius est. I. putant enim, quod fuerit literatus nimis Othoniel, quia cepit urbem, quae vocatur Cariathsepher. i. ciuitas literarum, nam istud nihil probat, quia istud nomen non fuit nouiter impositum vrbis, quando cepit eam Othoniel propter aliquam inuocationem literarum, quae ibi esset tempore Othonielis, sed potius istud nomen erat vrbis, antequam Istaclitae acciperent eam, sic patet Iudicum 1. quod antiquitus vocabatur Cariathsepher, & postea vocata est Dabir. Dicendum igitur, quod siue Cingei iuerint ad audiendum legem ab Othoniele, siue non, nihil ad praesens constat. n. quod non sunt Cingei illi, qui vocantur scribae hic, quia illi sunt de tribu Iuda. Dicendum, quod scriba vocatur vir sapiens de quacunq; tribu sit, sic enim sepe in euangelio vocantur scribae, & Pharisei, tamen isti non erant specialiter de tribu Leui, vel de aliqua alia, sed de quacunq; tribu contingerat, quod essent aliqui viri literati, & illi vocabantur

Dpi. dicit ad quaestum.

Alph. Tostan Lib. I. Paralip.

A scribae, in tribu autem Iuda fuerat antiquitus magna vacatio circa sapientiam legis, & ista fuit in vrbe, quae vocatur Iabes, ideo dicitur, quod cognationes scribarum habitabant in Iabes, & tamen cum istis cognationibus scribarum de sorte Iudae erant multi de alijs tribubus vacantes Sacrae scripturae, & etiam ibi erant Cingei descendentes de stirpe Ietro soceri Moyfi, ut dicitur infra hi sunt Cingei, scilicet, quia multi istorum scribarum erant Cingei, vel, ut alii volunt isti Cingei erant Rechabite, ut infra dicitur: Iabes enim nomen ciuitatis est, & est quaedam ciuitas Iabes in terra Galaad, contra quam pugnavit Naas rex Amon, quando Saul soluit obsidionem, primo Regum 11. & de ista vrbe fuerunt illi viri, qui acceperunt per noctem cadauera Saulis, & filiorum suorum pendentes in muro Bethsan terrae Philistinorum, & sepelierunt ea honorabiliter in Iabes ieiunantes septem diebus, primo Regum vltimo, & infra decimo. De ista Iabes non dicitur hic, quia non erat in sorte Iudae. Alia autem Iabes erat in sorte Iudae, in qua habitabant isti scribae, ideo dicitur cognationes scribarum habitantium in Iabes.

Canentes atque resonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cingei, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

Canentes atque resonantes. Idest isti scribae canebant, & resonabant, scilicet studebant in lege, quae per modum cantus legitur quantum ad accentus suos.

Et in tabernaculis commorantes. Scilicet isti scribae morabantur in tabernaculis, id est non in domibus, & dicitur hoc propter Rechabitas, qui non edificabant domum, nec habitabant in ea, sed morabantur in tentorijs factis de panno, vel in tabernaculis, quae proprie sunt domus factae de tabulis ad modicum tempus manendum, de quibus infra dicitur. In hebraeo dicitur portarii, vbi nos dicimus cantores, sed ad eandem sententiam pertinet. Etiam dicitur redeuntis, vbi nos dicimus commorantes, sed hoc pertinet ad equiuocationem nominis.

Hi sunt Cingei, qui venerunt de Calore patris domus Rechab. Idest isti scribae habitantes in Iabes erant Cingei, qui venerunt de stirpe Rechab.

Quinam fuerint isti Cingei. Quae. XX.

Quaeritur qui erant isti Cingei, & quomodo venerunt de Calore domus Rechab. Respondent hebraei, & Nicolaus, quod isti Cingei erant posteri Iethro, sic enim vocantur Iudicum primo, scilicet. Filij autem Cingei cognati Moyfi ascenderunt de vrbe palmarum. Accipitur cognatus pro socero, & sic isti Cingei erant filij Iethro soceri Moyfi, & ex hoc confirmantur hebraei positionem suam, scilicet, quod Cingei vacauerunt nimis circa studium legis, & eruditi fuerunt ab Othoniele, & tunc dicunt, quod isti descenderunt de Calore domus Rechab. i. de seruire, & deuotione domus Rechab. quod sicut Rechabite erant viri deuoti, ita isti Cingei acceperunt studium legis, & deuotionem per imitationem illorum. Sed ista postrio non multum conuenit litterae, quia hic agitur de stirpe Iuda, Cingei tamen non erant de ista stirpe, sed de Madianitis, cum pater eorum Ietro fuisse Madianita: Numer. 10. & Exod. 2. & 3. ideo oportet intelligi, quod isti Cingei sint aliqui de tribu Iuda.

Secundo patet, & efficacius, quia expositio, quae isti dabant est multum inconueniens. I. quod isti Cingei venerunt de Calore patris domus Rechab. i. de seruire deuotionis,

G 4 nis,

nis, nam ista expositio est allegorica, Scriptura tamen nunquam in tali sensu loquitur, sed historicè intelligenda est. Potissimè cum hic nihil fiat, nisi describi generationes, quod ad puram historiam pertinet.

Dicendum igitur, quod isti Cinei fuerunt Rechabita a Rechab dicti, & ille fuit de stirpe Iuda, & vocatur Cinai, sicut filii Iethro, quia non est inconueniens plures gentes eodem nomine appellari, cum plura loca, & plures homines, tam in Sacra Scriptura, quam in vna nostro eodem nomine appellentur de ciuitatibus. Nam Achor est nomē ciuitatis, quæ sic vocatur, & duæ sunt vna in sorte Iudæ, Iosue decimo quinto, & vna in sorte Nephthali, Iosue 19. Sic etiam de multis aliis, vt patet ibidem, ita igitur duæ gentes vocabuntur eodē nomine. I. Cinei, & erant omnes isti Rechabita de tribu Iuda, & morabantur in terra Iuda, & propter hoc ponitur hic progenies illorum cum cæteris de tribu Iuda, nam ipsi fuerunt de stirpe Caleb filii Helron, cuius progenies hic ponitur, & de istis dicendum est, quod venerunt de calore patris domus Rechab. i. de semine Ionadab, nam deriuatio semualis fit per calorem descendente in semen, & causantem spiritum, inflantem organa genitalia, & est modus loquendi scripturæ literalis, nam quando animalia sunt in coitu dicuntur esse in calore, sic patet Gen. 30. Nam dicitur, quod erant pecora in extremo calore coitus, i. Factum est ita, vt in ipso calore coitus intrerent virgas oues. Fuit autem pater domus Rechab ipse Ionadab, nam Rechab pater Ionadab non instituit aliquam obseruationem posteris suis, sed Ionadab filius eius, sic dicit Ierem. 35. & ideo Ionadab erat pater domus Rechab. i. oium Rechabitarum, quia ipse erat pater eorum secundum carnem, & etiam pater quantum ad institutionem vitæ, nam ipse dedit eis leges, per quas viuerent, & isto modo litera stat multum conuenienter, & non sequitur aliquod de inconuenientibus assignatis.

Vnde habuerunt initium Rechabita, & quales erant.
Quest. XXI.

QUÆRITUR vterius de istis Rechabitis quales erant, vel vnde habuerunt initium. Respondendum, quod isti erant viri religiosi in veteri testamento, sicut sunt monachi, nam abstinebant a quibusdam delectationibus licitis, a quibus non abstinebant alii homines, & in hoc erat perfectio sua, vt infra dicitur. Erant autem isti de tribu Iuda, nam vocabantur Rechabita a Rechab, qui fuit de stirpe Caleb filii Helron, vt litera significat hic, cum dicat cognationes quoque scribarum habitantium in Iabes, i. etiam scribarum habitantes in Iabes, erant de cognatione Caleb, de quo supra dicitur, sicut omnes precedenti. Iste Rechab non instituit aliquam obseruationem specialem, sed filius eius Ionadab Ierem. 35. propter honorem patris, tamen voluit potius Ionadab se quæces suos appellare ex sui nomine patris, quam ex nomine suo, ideo Rechabitas eos vocauit. Cæpit autem ista obseruatio a Ionadab, qui fuit tempore Ioram regis Iuda, & Iehu regis Israel. Vnde quædo Iehu ibat in Samariam ad occidendum omnes cultores Baal inuenit istum Ionadab filium Rechab in via, & fecit quod ascendere fecum in currum regalem, & dixit: Nūquid cor tuum rectum est mecum, sicut cor meum rectum est tecum? & dixit Ionadab. Est, & tunc ait Iehu: veni & vide cœtum meum pro domino exercituum. Et sic iuerunt ambo in Samariam, & fuerunt simul operam dantes in occisione cultorum Baal, vt patet quarti Regum decimo. De cæremoniis autem introductis ab isto Ionadab considerandum est, quod iste propter specialem deuotionem voluit impendere

aliquem cultum Deo, supra id, quod in lege erat, & non solum ipse hoc seruauit, sed et filii sui, & vxoribus eorum in æternum oblesuare iussit. Primum erat, quod edificarent domum ad habitandum, nec habitarent in ea ædificata ab alio, sed habitarent in tabernaculis, qui erant tentoria portatilia de panno facta, & ponebant illa in campis, & morabantur, vbi volebant, deinde mutabant, quando volebant. Secundum erat, quod non biberent vinum ex vlla causa in æternum, ipsi, & filii, & vxores. Tertium erat, quod nunquam plantarent vineam ad vsum suum, vel aliorum. Quartum erat, quod nunquam sererent sementem, & tamen licebat eis comedere de panibus. Ista enim erant expresse mandata Ierem. trigesimo quinto, & per hæc intendebat Ionadab deducere filios suos ad quatuor perfectiones. Prima erat paupertas voluntaria, nam si non edificarent domos, nec sererent semen, nec plantarent vineas, non poterant acquirere magnas diuitias, immo vix poterant sustentari in vita pauperissima, paupertas autem talis est vna de magnis perfectionibus, quas Christus introduxit in nouo testamento. De hac Mattheus quinto capitulo, beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum. Secunda perfectio erat contemptus rerum, nam faciebant, quod filii sui contempnerent omnes diuitias seculi, quia cum ipsi possent vacare agriculturæ, & aliis negotiationibus, sicut cæteri, & ex hoc acquirere diuitias magnas, eas nolebant, sed potius cessantes ab his ducebant vitam pauperem, & omnia ista contempnebant. Ista etiam fuit perfectio euangelica, quia venientes ad Christum relinquebant omnia, & sequebantur ipsum, sicut dixit Beatus Petrus. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Matth. decimonono, & Luca decimonono. Et Christus promisit eis magna bona, ibidem. Tertia perfectio erat eleuatio rationis, & dispositio corporis ad obediendum virtuti, & hoc fuit in hoc, quia non bibeant vinum Rechabite. Primum enim istorum patet, quia illi, qui non vtuntur vino sunt magis dispositi ad sapientiam, quam cæteri homines propter hoc, quod phantasia eorum, nunquam perturbatur fumositatibus, quæ maxime causantur a vino: sic enim dixit Salomon: Cogitavi carnem meam abstrahere a vino, vt animum meum transferrem ad sapientiam: Ecclesiasticus 2. Et hoc etiam Deus fecerat obseruari in veteri testamento, quantum ad sacerdotes: nam tempore illo, quo ministrare debebant in Sanctuario non bibeant vinum, vt scirent discernere mundum ab immundo, & sanctum a polluto. Leui. 10. secundum patet de dispositione corporis ad virtutem: nam naturaliter anima nostra desiderium habet virtutis, & tamen in corpore nostro sunt desideria ad contrarium, sic patet ad Galatas 5. scilicet Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficiatis: caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hoc. n. sibi inuicem aduersantur. Et ad hoc oportet corpus taliter disponere, quod non rebellet anime, sed subiiciatur virtuti iuxta illud infra ad Corinth. 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem illud redigo, ne cum alijs prædicauerim ipse reprobus efficiam. Et quia abstinentia a vino reddit hominem dispositum ad actum virtutis maxime ad continentiam seruandam, cum vitium ad delectationes venereas inciter iuxta illud ad Ephesios quinto, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini spiritu Sancto. Subtraxit ergo Ionadab sibi, & successoribus suis vinum, vt istas duas perfectiones induceret. Quarta perfectio erat, quia abstrahere homines a delectabilibus secundum carnem, & secundum communicationem vitæ, de delectabili secundum carnem patet in vino: nam delectabile

estabile est illud bibere iuxta illud propheta. Vt quid bibitis vinum in dulcedine? id est delectamini in bibendo vinum? Subtraxit autem hanc delectationem Ionadab sequacibus suis, cum nullus biberet vinum, etiam subtrahere eis delectationem in modo communicandi, quia delectabile est possidere domos, & agros, vt probat Ari. 2. Politic. 2. Delectabile est etiam habitare in pulchris, & dispositissimis domibus. Et hæc omnia subtrahere Ionadab posteris suis: nam non poterant habitare in domibus, nec edificare illas, nec etiam edificare, vel plantare vineas, & serere sementem. Et ista perfectio assimilatur perfectioni religionis, quæ est continentia, quia per hoc subtrahitur sibi homines delectationem tactus, quæ est in propagatione. Fuerunt igitur viri isti Rechabite nimis virtuosissimi inter omnes viros veteris testamenti, & vt ipsi inclinarentur ad obseruandum hæc promisit eis Ionadab, quod Deus benediceret eis, & viuerent longo tempore: Ieremias 35. Deus autem confirmauit istam benedictionem, vt patet ibidem, scilicet Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias. Hæc dixit Dominus exercituum, pro eo, quod obediistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa, quæ præcepit vobis, propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Sciendum autem, quod isti Rechabite cum talem vitam ducerent morabantur communiter in agris, & tentorijs, & tabernaculis, & non ingrediebantur ciuitates, nisi propter magnam necessitatem, sic enim fuit tempore Sedechie regis, cum obsideret Nabuchodonosor Ierusalem. nam quia Chaldæi vastabant tunc terram per circuitum vrbs, fugerunt Rechabita a facie Chaldæorum, & introierunt in Ierusalem, & tunc Deus ad probandum malitiam Iudæorum non obediendum mandatis suis, misit Ieremiam ad Rechabitas, vt duceret eos in vnum Gazophylatium templi, & offerret eis vinum ad bibendum, qui fecit sic, & dixerunt Rechabita non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab pater noster præcepit nobis, dicens. Non bibetis vinum vos, & filij vestri vsque in sempiternum, & sementem non seretis, & domum non edificabitis, & vineam non plantabitis, nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis multis diebus super faciem terræ. Et tunc sequitur, quod ipsi obediuerunt mandatis semper istis, & Deus arguit increpando Iudæos, quod filij Ionadab obseruauerunt mandata eius, & Iudæi noluerunt obseruare mandata Dei, ideo quod Iudæi perirent a facie Chaldæorum, Rechabite autem non lederentur, nec deficeret vir de eis stans in conspectu Dñi Iere. 35.

CAP. III.

DAVID vero hos habuit filios, qui ei nati sunt in Hebron. Primogenitum Ammon ex Achinoh Iezraelitide, secundum Daniel de Abigail Carmelitide.

DAVID. Descripta in præcedentibus progenie Iuda vsque ad Dauid, hic continuatur progenies Dauid, nam de ipso principalis erat intentio in hoc libro, ideo diligenter enarratur progenies eius, & continuatur vsque ad tempus Esdræ, qui fuit post captiuitatem Babylonis, & diuiditur in tres partes. Primo

ponitur progenies Dauid vsque ad Salomonem. Secundo progenies Salomonis vsque ad transmigrationem in Babylonem ibi.

Filius autem Salomonis. Tertio progenies, quæ fuit post transmigrationem, ibi. Filij Ieshonæ fuerunt.

An ista, quæ in isto capitulo scribuntur sint ad præcedentia continuata. Quest. I.

QUÆRITUR Circa primum an ea, quæ habentur hic sint continuata ad præcedentia, & an fuerint immediate post illa.

Respondendum, quod hic non potest esse continuatio propria, sicut in historijs, vbi partes historiae continuantur secundum ordinem suum naturalem in tempore. Hic enim non sunt historiae, sed enarrantur generationes, potest autem esse continuatio in hoc, si generationes describantur eo ordine quo naturaliter fuerunt, scilicet vt generationes illorum hominum prius ponantur, qui præcesserunt in essendo, si autem mutatur iste ordo, dicitur esse anticipatio, & recapitulatio, sicut in historijs.

Considerandum autem pro hoc, quod in capitulo præcedenti describitur progenies Iuda, per cuius vnâ lineam venit Dauid. Aliæ autem lineæ sunt, quæ nihil attinent ad Dauid, de linea illa, quæ pertinet ad Dauid, dicendum, quod quantum ad illam est continuatus ordo, nam præcedenti cap. describitur progenies Iuda per Phares, & Ram, vsque ad Iai patrem Dauid, & ponuntur ibi septem filij eius, quorum vltimus est Dauid, & ibi cessat progenies illa, hic autem incipit continuari, quia sumitur initium a Dauid, & enarratur progenies sua, ideo quantum ad lineam per quam descendit Dauid ordo continuatus est. Aliæ autem lineæ tribus Iuda ponuntur præcedenti cap. quæ non pertinent ad Dauid, & ille deriuatur per Caleb, & Ierameel filios Helron fratres Ram, & continuantur illæ lineæ vsque ad captiuitatem Babylonis, & tempus, quo fuit Esdras, quod patet præcedenti cap. quia dicitur ibi de Rechabitis, qui fuerunt de stirpe Caleb filij Helron, & tamen Rechabita inceperunt esse multo tempore post Dauid, scilicet tempore Ioram regis Iuda, & Iehu regis Israel, nam tunc fuit conditor huius sectæ, scilicet Ionadab filius Rechab, quarto Regum 10. & præcedenti c. q. vlt. declaratum est, & quantum ad illas lineas non est continuatus ordo, cum prius fuerit successio Dauid, quæ hic enarratur, quam illæ lineæ finitæ fuerint, & tamen necesse est sic scribi, quia alias non posset continuari aliqua progenies per se, nisi omnes simul continuarentur, & tunc turbaretur ordo. est igitur hic ordo continuatus. Circa primum dicitur.

Dauid vero hos habuit filios. Scilicet omnes, qui sequuntur. Pro quo considerandum, quod Dauid antequam esset rex nullum filium habuit, factus est autem rex anno trigesimo vitæ suæ 2. Re. 3. & tunc cepit habere filios. fuit tamen Dauid prius rex super Iosabab tribum Iudæ, & regnabat in vrbe Hebron: postea autem venerunt omnes Israelitæ, & vnixerunt eum in regem, vt regnaret super totum Israel 2. Reg. 2. & 5. ideo ponitur hic filij, quos habuit, cum esset rex Iuda in Hebron, & postea filij, quos habuit cum esset rex super totum Israel in Ierusalem.

Qui nati sunt ei in Hebron. Prius regnauit in Hebron, quam in Ierusalem, ideo ponuntur prius filij, quos habuit in Hebron: deinde quos habuit in Ierusalem, Primogenitum Ammon. Iste fuit primogenitus Dauid respectu sui ipsius, & non respectu primæ vxoris suæ: nam prima vxor fuit Michol filia regis Saulis, & de illa nondum

dum genuerat, qñ genuit de Achinoam. Iste Ammō fuit, qui deslorauit sororem suam Thamar fingens se languentem, Dauid autem diligebat eum tenerrime, ideo non corripuit ipsum, & sic postea occisus est ab Absalom fratre Thamar desloratē. 2. Regum tercio.

Ex Achinoam Iezraelide. Ista Achinoam fuit vxor Dauid, & fuit tertia: nā primo accepit Dauid Michol filiam Saulis in vxorem, quando occidit Philisthēum, & postea egit multa bella. primo Regum 18. deinde accepit Abigail vxorem Nabal Carmeli, cum ipse mortuus est. Et erat tunc profugus Dauid, & latitans per desertum a facie Saulis e. lib. c. 25. deinde accepit Achinoam de Iezrael, e. c. & tamen prius genuit de Achinoam, quā de Abigail, vnde primogenitus suus fuit Achinoam filius. Vocatur autem Achinoam Iezraelides ab vrbe Iezrael, de qua erat. Dicit autē Glo. ordi. interlinearis, quod fuit de vrbe Iezrael, in qua occisus fuit Naboth ad mandatum Achab tercio Re. 21. sed hoc falsum est, quia Iezrael illa erat in forte Manasse, & tamen ista, de qua erat Achinoam erat in forte Iudę. Pro quo considerandum, quod duplex est Iezrael, vna est in forte Iudę, de qua Iosue 15. Vbi ponuntur vrbes fortis Iudę, alia fuit in forte Manasse: Iosue 17. Prima istarum fuit, de qua accepit Dauid vxorē, quod patet primo, quia Dauid accepit istā vxorē, quādo erat profugus a facie Saulis, primo Regum 25. & tamen tunc erat profugus in deserto Iudę, ideo de terra Iudę acciperet vxorem, & non posset accipere de terra Manasse. Secundo patet, quia accepit Dauid Abigail, quę erat in monte Carmelo, cuius habitatio erat in vrbe Machon, quia ibi habitabat vir suus Nabal. primo Regum 25. & tunc accepit Achinoam de Iezrael quarto cap. Ideo satis videtur, quod esset ciuitas Iezrael apud Machon, & tamen sic ponitur Iosue 15. Machon, & Chermel, id est ciuitas Carmeli, & Iezrael simul, & sic cum Dauid moraretur in deserto illo, potuit accipere simul Abigail, & Achinoam in vxores, quia illę erant de duabus vrbeb; coniunctis, scđ Machō, & Iezrael. Ista Iezrael, est apud quam posita fuerunt castra Israel, quādo pugnavit Saul contra Philisthinos, & occisus est. 1. Reg. 29. & est ciuitas ista apud montem Gelboe, in quo occisus est Saul, & filij sui, vt declaratum est e. c. Alia Iezrael, quę est in forte Manasse fuit illa, in qua occisus est Naboth, quia noluit dare vineam. Quod patet, quia Achab, qui fecit occidi illum erat rex Israel, & non Iudę, ideo non haberet iurisdictionem, nisi super loca regni Israel, & tñ ipse habebat potestatem super illam, immo morabatur ibi sepissime, & habebat palatia pulchra: voluitq; vineam Naboth facere hortum olerū, quia erat apud domū suam: Ideo oportet, quod ista Iezrael, quę erat in forte Iudę pertinebat ad regnum Iudę, in quo non dominabatur Achab, ergo Naboth occisus fuit in Iezrael, quę erat in forte Manasse, & non in illa, quę erat in forte Iudę. Achinoam autem vxor Dauid erat de Iezrael fortis Iudę, & non de Iezrael, quę erat in forte Manasse.

Secundum Daniel de Abigail Carmelitide. Iste erat secundus filius, & natus est de Abigail, quę erat Carmelitidis, id est de monte Carmelo: nam ipsa habebat Nabal in virum, cuius possessio erat in Carmelo, primo Re. 25. Et potest vocari Carmelitidis a monte Carmelo, vel ab vrbe Chermel, erat enim vrbs Chermel apud desertū: Iosue 25. Et ab illa vocabatur desertum Carmeli. Nō est tamen Carmelus iste mons, in quo Elias congregauit totum Israel tempore Achab disputaturus cum sacerdotibus Baal ad ostendendum veram deitatem, 3. Regum 18. Nam ille Carmelus est iuxta mare, & est in finibus fortis Afer, & Illachar, vnde dicitur, quod

peruenit terminus Afer vsque ad Carmelum maris. De hoc declaratum est e. c. Et patet hoc Iosue 19.

De nomine istius secundi filij Dauid.
Quasi. 11.

QUÆRITVR de isto secundo filio Dauid, quomodo vocat hic Daniel. Nam 2. Re. 3. vocatur Zelaad.

Respondet ad hoc Rabanus, & Glo. or. q. dicitur est Zelaad, id est vindicans patrem, quia secundum Hebræos disceptans cum Miphiboseth in quęstionibus legis, victor apparuit, & in hoc patrem vicisci visus est, ne irrideretur in disputando vir bellicosus a debili. Sed istud non multum conuenit, quia Zelaad, sicut apud Hebræos describitur non potest significare vlciscens patrem, sed significabit hoc si scriberetur, ita corrupte apud Hebræos, sicut apud nos: nam apud eos nō dicitur Zelaad, nec Zelaab, sed Quelaaph, & interpretatur, quasi pater, vel talis, sicut pater. Simile accidit in quibusdam alijs nominibus Hebręis, quę corrupte apud nos scribuntur, & non significant idē, quod significant apud Hebręos: vt pote in isto nomine Israel: nam apud Hebręos nō dicitur Israel, sed Ezrael, & interpretatur fortis Domini, vel fortis cum Domino. Et si diceretur Israel, sicut nos scribimus, significaret virum videntem Deum, sicut nos interpretamur, sic igitur in isto nomine, quod Rabanus dicit Zelaad, & habet aliam significationem, quam quod dicitur Quelaaph secundum Hebręos. Aliter igitur dicunt Hebręi, & Nicolaus, scilicet quod iste puer vocatus prius fuit Daniel, deinde Zelaad, & ratio huius fuit propter Abigail vxorē Nabal Carmeli, quia natus est pauco tempore postquam eam accepit Dauid, vt illi volunt, & ideo aliqui videntes puerum irridebant, dicentes, quod non erat filius Dauid, sed Nabal, & sic Dauid dixit: Deus iudicet veritatem super hoc, & propter hoc vocauit nomen pueri Daniel, quod interpretatur iudicium Dei, & tunc dicunt, quod Deus mutauit vultum pueri, ita vt esset omnino similis Dauid ad probandum, quod erat vere filius Dauid, & ob hoc vocatus est Quelaaph, vel Zelaad corrupte secundum nos, & interpretatur, quasi pater, vel talis qualis pater, sed ista apparent nimis ficta, scilicet quod Dauid poneret nomē puero Daniel, vt ipse veritatem rei huius declararet, quia Dauid, qui erat vir prudens non curaret de talibus irrisionibus, quia curare de istis puerile est, vel muliebre.

Secundo patet, quod adhuc sit magis fictum, scilicet quod Deus mutauerit subito faciem eius, vt esset omnino similis Dauid, quia hoc erat miraculum magnum, & si tale accidisset, non est credendum, quod scriptura subtrahisset illud, potissime, quia scriptura nimis diligenter enarrat omnia gesta Dauid, & pertinentia ad eum, etiam quia non est verisimile, quod Deus pro tali re veller facere miraculum, quia istud erat aliquid leue, & puerile.

Tertio patet, quia presuppōsitum istorum non haber locum, scilicet quod aliqui irriderent istum filiū Dauid, dicentes eum esse filium Nabal, quia hoc esset, si Abigail peperisset infra nouem mētes a morte Nabal, & tamen hoc non poterat esse, quia Nabal percussus est a Domino, & fuit per decem dies immobilis, & semimortuus, in quibus non poterat cognoscere vxorem suam Abigail: deinde post mortem eius transferunt aliquot dies prius, quam acciperet Dauid Abigail in vxorem, ideo dato, quod prima die, qua acciperet eam gigneret de ipsa: nō posset aliquo modo putandus esse filius indē natus pertinere ad Nabal, eo quod erat ultra tempus, in quo nasci deberet filius,

filius, quē gigneret Nabal. Quarto patet idem, & efficiacius, quia non genuit Dauid ex Abigail mox, vt accepit eam in vxorem, quia prius accepit eam in vxorem, quam Achinoam, vt patet primo Regum 25. Et tamen prius genuit Achinoam, quam Abigail, quia primogenitus Dauid fuit Ammon filius Achinoam, vt patet hic, ergo oportet, quod aliquanto tempore manserit Abigail in domo Dauid, & nondum gigneret ex ea: Ideo quando postea pareret non posset dubitari an esset illē filius Dauid, vel Nabal, quia nullo modo poterat pertinere ad Nabal.

Dicendum igitur, quod nihil istorum fuit, sed Hebręi moti fuerunt ad dicendum ista ex quodam colore nominum, quia vocatus est iste puer Daniel, & etiam Zelaad, quorum primum significat iudicium, & secundum significat quasi pater, & habita ista oportunitate nominum commentati sunt fabulā. Iste est enim modus poetarum: nam ex quibusdam apparentijs reperitis in rebus naturalibus habuerūt oportunitatem ad faciendum fabulas de illis, vt patet de vrba maiori, & minori, quę non merguntur in Oceanum. 2. Meta. & de soliolequio. 5. Meta. de rubedine mororū quarto Meta, & de nigredine Ethiopum. 5. Meta. & sic fere de omnibus fabulis. Veritas autem fuit, quod iste filius Dauid habuit duo nomina, sicut multi alij in scriptura habent duo, vel tria nomina, vt Iacob, & Israel, Esau, Edom, & Seir, Azarias, & Ozias: Ochozias, Ahazias, & Ionatham: nam tria sunt nomina vnus viri, & tria alterius, & duo vnus, & duo alterius, vt patet de omnibus Gen. 25. & 32. & quarto Re. 8. & 9. & 15. & sequenti lib. 21. & 22. & sic cum iste haberet duo nomina vocatur aliquando Daniel, & aliquando Zelaab.

Tertium Absalom filium Maacha filię Ptolomai regis Iessur: Quartum Adoniam filium Agith: quintum Saphatiam ex Abithal: sextum Ictrahā de Eglā vxore sua. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, vbi regnavit septem annis, & sex mensibus. Triginta autē, & tribus annis regnavit in Ierusalem.

Tertium Absalom. Iste fuit pulcherrimus virorum in quo nō reperta est aliqua deformitas a vertice vsque ad plantam pedis. 2. Regum 14. Iste occidit fratrem suum primogenitum Dauid. 2. Regum 14. ipse etiam cogitauit expellere patrem suum de regno, & occidere ipsum, & fecit coniurationem magnam contra ipsum, fugauitque de terra, & postea cognouit vxorē patris ad magis infamandum eum. 2. Regum 15. & 16. postea inuito bello pendens in ligno a Iob lanceis percussus occubuit, & sepultus est in deserto. 2. Regū. 18.

Filius Maacha filię Ptolomai regis Iessur. Ista fuit filia Ptolomai: erat enim Ptolomai gentilis, & accepit Dauid filiam illius in vxorem dum regnaret super Iudā: de isto rege Iessur quomodo Dauid accepit filiam illius, cum ipse esset gentilis, & an esset Chananeus, declaratum est satis. 2. Regum 3. De regno Iessur vbi erat, & quomodo illę gentes non fuerunt deletę ab Israelitis etiam declaratum est e. c. Ista Maacha non fuit illa, de qua habetur sequenti lib. c. 11. nam illa fuit Roboam filii Salomonis, & dicitur, quod fuit filia Absalom, & ex illa natus est Abias rex e. c. alia fuit Maacha vxor Abig, & mater Asa regis, quę erat princeps in sacrificijs Priapi, quam ipse Asa amouit ab ipso principatu. 2. Regum 15. alia fuit Maacha concubina Caleb filij Hesron, de qua habetur c. pcedētē, & ista de qua

hic differt ab omnibus. *Quartum Adoniam.* Iste Adoniam fuit pulcher nimis, sicut Absalō licet non equaliter, & dilexit eum nimis Dauid, & ob hoc, quamquā aliquas insolentias faceret, non castigabat illum saltē verbo, tenerrime enim diligebat, & intātum processit superbia eius, quod viuente Dauid, & ignorante, ipse fecit se vngi publicē in regem. 3. Regum primo. Postea autem mortuo Dauid, & regnante Salomone voluit per quādam cautelas regnum auferre Salomoni, & ob hoc occidit eum Salomon. 3. Regum 2. *Filius Agith.* Ista Agith erat Iudę, sed de qua stirpe esset non legitur, nec aliquid de ea plus reperitur.

Quintum Saphatiam. Iste fuit quintus filius natus in Hebron, de quo nihil in historijs sacre Scripturę legitur, quia non pertinuit ad eum regnum, nec etiam ipse aliquid laude, & memoria dignum egit.

Ex Abithal. Mulier Hebręa erat ista, sed non constat de quo genere: nulla enim istarum fuit filia regis, nisi Maacha, quę erat gentilis, & Eglā, vt quidam putant, quę fuit Michol filia Saulis: ceterę autem fuerūt de filiabus subditorum suorum de tribu Iuda.

Sextum Ictrahā. De isto etiam nō legitur aliquid, quod fecerit, quia erat de filijs Dauid minoribus: ipse enim fuit vltimus eorum, qui nati sunt in Hebron, & forte nihil memorabile egit. *De Eglā vxore sua.* Ista Eglā vocatur specialiter vxor Dauid, quamquam oēs alię essent vxores eius, & dicunt Hebręi, & Glo. ord. & Nicolaus secundū eos, quod ista Eglā fuerit Michol, & vocatur sola vxor Dauid specialiter, quia eam habuerit vxorem in iuuetute sua, ipsam enim ante omnes accepit, & etiam dilexit eum nimis, primo Regū 18. & ipsa dilexit nimis Dauid, quālibet eū a morte, primo Regum 19. Et dicunt, quod vocatur Eglā, id est vitula, quia in iuuetute eam habuit, & erat lasciuens, vel erat indomita, & superba: nam despexit Dauid, qñ vidit eam saltantem coram arca domui. 2. Regum 6. de hoc tamen an fuerit ista Michol, vel aliqua alia declaratum est in quadam quęstione. 2. Re. 3.

Sex ergo nati sunt ei in Hebron. Scilicet isti sex filij supra dicti nati sunt Dauid in Hebron antequam regnaret super totum Israel.

Vbi regnavit septem annis, & mensibus sex. Istud fuit tempus, quo regnavit Dauid in Hebron: nam mox post mortem Saulis redijt Dauid de terra Philistinorum, & ascendit in Hebron vrbem Iudę: ibique vnctus est in regem a sola tribu Iuda. Abner autem princeps militię Saulis constituit in regem Isboseth filium Saulis super vndecim tribus, 2. Regum 2. & extū cepit magnū bellum inter domū Dauid, & domū Saulis e. c. postea autem cum Abner iratus esset contra Isboseth conatus fuit reducere totum regnum Israel ad Dauid. 2. Regum 3. & tamen tñ dolente a Iob occisus est: nō post multum autem duo principes latronum occiderunt Isboseth regem Israel iacentem in strato suo in meridie, & attulerunt caput eius ad Dauid. 2. Regum 4. Post hęc autem cum Israelitę viderent se non habere regem, & in super, quod vnctus fuerat Dauid a Deo in regem, venerunt ad eum omnes tribus Israel in Hebron, & vnixerunt eum in regē. 2. Regum 5. In his autem omnibus dixerunt anni septem, & dimidijs quibus Dauid fluxit regnasse in Hebron, quia ibi erat sedes regni eius.

Triginta autem & tribus annis regnavit in Ierusalem. Postquam vnctus est in toto Israel in regem, cepit habere sedem regni in Ierusalem. Et ibi etiam omnes posterij sui habuerunt sedem, & ibi sepulti fuerunt: nam Dauid fecerat ibi sepulchra regum honorabilia, ideo de quolibet rege Iuda dicitur, quod sepultus est in ciuitate Dauid, vt patet ex discursu tertij, & quarti Regum, & totius sequētis libri: in Ierusalem ergo regnavit

pit postea semper Dauid, & fuerunt trigintatres anni regni eius ibi, & tota vita sua fuit annorum septuaginta: nam triginta annorum erat, quando factus est rex in Hebron, & regnavit in Hebron, & Ierusalem simul annis quadraginta. 2. Regum 5. & 3. Regum 2.

Quare tota summa annorum regni Dauid, nec hic, & nec alibi ponitur. Quæst. III.

QUARE ponitur quare, quando ponitur summa annorum regni Dauid non ponuntur, nisi quadraginta anni, ut patet 2. Regum 5. & 3. Regum 2. cum tamē fuerint anni quadraginta, & dimidiis, quia septem annis, & sex mensibus regnavit in Hebron, & in Ierusalem trigintatres, ut patet hic.

Respondet ad hoc Glo. ord. & etiam histo. Scho. qd hoc potuit esse propter vnum de duobus. Primum est, quia in istis sex mensibus Dauid egerat, & nihil dignum rege egit. Secundum est, quia forte in istis sex mensibus fugatus est Dauid a facie Absalonis, & sic videtur in eis non regnasse, ideo subtrahuntur de regno.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia dato, quod fugaretur Dauid a facie Absalonis, vel esset eger, ita ut nihil dignum rege ageret: non erat subtrahendum aliquod tempus de regno suo, quia isto modo cum multi reges fuerint, qui in tota vita sua, vel in maiori parte vite nihil dignum regibus egerunt, deberet subtrahi totum tempus eorum velut maior pars, & tamen nihil subtrahitur.

Item patet, quia si propter hoc subtraherentur sex menses de regno eius, nullo modo exprimerentur in aliquo loco scripturę eadem ratione, & tñ isti sex menses exprimitur. 2. Regum 5. & etiam hic: ergo nō est ista causa, quare in summa totali annorum subtrahitur illi sex menses.

Sed dicendum est, quod in magnis numeris scriptura non curat de modico, & quia sex menses non faciunt annum perfectum, cum regnavit Dauid quadraginta annis, & sex mensibus, non curat scriptura ponere in totali summa, nisi quadraginta annos, & tamē in summis particularibus ponit illos, scilicet quando ponitur tempus, quo regnavit in Hebron. 2. Regum 5. & hic.

Porro in Ierusalem nati sunt ei filij Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon quatuor de Bethsabee filia Ammiel.

Porro in Ierusalem nati sunt ei filij. Hic ponuntur filij, quos habuit Dauid in Ierusalem postquam fuit rex totus Israel. Et sciendum, quod omnes illi, qui ponuntur hic, & geniti fuerunt in Hebron, habentur 2. Regum 3. Et qui ponuntur hic, & geniti fuerunt in Ierusalem habentur. 2. Regum 5. *Samaa.* Iste fuit primus de illis quos habuit in Ierusalem, & vocatus est Samaa, sicut frater Dauid tertius precedenti cap.

Et Sobab. Differt iste a Sobal, de quo dicitur precedenti cap. Et Nathan. Non est iste Nathan propheta, quamquam aliqui volunt narrare dicentes, quod fuerit ipse, & habent quoddam inductivum, scilicet quia fuit tempore Dauid, ut patet 2. Regum 7. & 12. sed falsum est, quia Nathan fuit vir etatis mature, & forte erat maior etate, quam Dauid, & patet hoc, quia isti fuerunt filij Dauid, & Bethsabee, ut dicitur in litera, & tamen Nathan propheta venit ad Dauid denuncians ei de regno suo, & de gloria. 2. Regum 7. Et nondum Dauid acceperat Bethsabee in uxorem, nec mortuus

erat Vrius, quia de morte eius, & fornicatione Dauid cum Bethsabee habetur. 2. Regum 11. ideo impossibile fuit, quod Nathā esset filius Dauid, & Bethsabee, patet etiam hoc, quia Eccl. 47. dicitur: Post hæc surrexit Nathan propheta in diebus Dauid. Et tamē si Nathan propheta fuisset filius Dauid, non diceretur, quod surrexit in diebus Dauid, sed diceretur magis Nathan filius Dauid surrexit. Item patet, quia non poterat esse Nathan propheta filius Bethsabee, quia nō loquebatur ei sicut matri, sed magis, sicut alteri persone non pertinenti ad se, ut patet 3. Regum primo. Dicendum ergo, quod iste Nathan propheta fuit alius ab isto, quia multi vocabantur Nathan tunc, sicut multi vocantur nunc Petrus.

Et Salomon. Iste fuit filius Bethsabee, quem cōcepit post mortem Vrię, cum iam ducta esset in uxorem Dauid: nam alius, qui natus est de fornicatione mortuus fuerat. *Quatuor de Bethsabee filia Ammiel.* Idest quatuor nati sunt de Bethsabee: accepit enim Dauid multas uxores, & concubinas postquam venit in Ierusalem de Hebron, 2. Regum 5. Et vna vxor erat. Bethsabee cuius fuerunt isti filij quatuor.

An verum sit, quod Dauid habuerit istos quatuor filios de Bethsabee. Quæst. IIII.

QUARE ponitur quare, quando ponitur summa annorum regni Dauid non ponuntur, nisi quadraginta anni, ut patet 2. Regum 5. & 3. Regum 2. cum tamē fuerint anni quadraginta, & dimidiis, quia septem annis, & sex mensibus regnavit in Hebron, & in Ierusalem trigintatres, ut patet hic.

Respondet ad hoc Glo. ord. & etiam histo. Scho. qd hoc potuit esse propter vnum de duobus. Primum est, quia in istis sex mensibus Dauid egerat, & nihil dignum rege egit. Secundum est, quia forte in istis sex mensibus fugatus est Dauid a facie Absalonis, & sic videtur in eis non regnasse, ideo subtrahuntur de regno.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia dato, quod fugaretur Dauid a facie Absalonis, vel esset eger, ita ut nihil dignum rege ageret: non erat subtrahendum aliquod tempus de regno suo, quia isto modo cum multi reges fuerint, qui in tota vita sua, vel in maiori parte vite nihil dignum regibus egerunt, deberet subtrahi totum tempus eorum velut maior pars, & tamen nihil subtrahitur.

Item patet, quia si propter hoc subtraherentur sex menses de regno eius, nullo modo exprimerentur in aliquo loco scripturę eadem ratione, & tñ isti sex menses exprimitur. 2. Regum 5. & etiam hic: ergo nō est ista causa, quare in summa totali annorum subtrahitur illi sex menses.

Sed dicendum est, quod in magnis numeris scriptura non curat de modico, & quia sex menses non faciunt annum perfectum, cum regnavit Dauid quadraginta annis, & sex mensibus, non curat scriptura ponere in totali summa, nisi quadraginta annos, & tamē in summis particularibus ponit illos, scilicet quando ponitur tempus, quo regnavit in Hebron. 2. Regum 5. & hic.

Porro in Ierusalem nati sunt ei filij Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon quatuor de Bethsabee filia Ammiel.

Porro in Ierusalem nati sunt ei filij. Hic ponuntur filij, quos habuit Dauid in Ierusalem postquam fuit rex totus Israel. Et sciendum, quod omnes illi, qui ponuntur hic, & geniti fuerunt in Hebron, habentur 2. Regum 3. Et qui ponuntur hic, & geniti fuerunt in Ierusalem habentur. 2. Regum 5. *Samaa.* Iste fuit primus de illis quos habuit in Ierusalem, & vocatus est Samaa, sicut frater Dauid tertius precedenti cap.

Et Sobab. Differt iste a Sobal, de quo dicitur precedenti cap. Et Nathan. Non est iste Nathan propheta, quamquam aliqui volunt narrare dicentes, quod fuerit ipse, & habent quoddam inductivum, scilicet quia fuit tempore Dauid, ut patet 2. Regum 7. & 12. sed falsum est, quia Nathan fuit vir etatis mature, & forte erat maior etate, quam Dauid, & patet hoc, quia isti fuerunt filij Dauid, & Bethsabee, ut dicitur in litera, & tamen Nathan propheta venit ad Dauid denuncians ei de regno suo, & de gloria. 2. Regum 7. Et nondum Dauid acceperat Bethsabee in uxorem, nec mortuus

quem

quę habebat Dauid ad Bethsabee: verisimile est enim, quod propter eā beneficeret filiis suis adoptando eos sibi. Considerandum ulterius, quod inter istos quatuor filios Bethsabee nō computatur ille qui genitus est ex adulterio, & mortuus est cito. 2. Reg. 12. Ratio huius est, quia ille non pervenit ad octavum diem, & ideo cum parū post egressum de vtero mortuus fuerit iudicatur tamquam nunquam fuerit, & ista iura ponunt illos, & similes tamquam nunquam fuissent: sic patet extra de verbo. signifi. c. Nam, & ego. Et sic etiā Salomon dixit de vnigenito coram matre sua, tamquam nullus præcessisset eum ex eadem matre, nec secutus fuisset, & tamen præcesserat eum ille paruulus: ideo non computatur ille, sed habetur tamquam nunquā fuerit. Alia Ratio est, quia ille paruulus non pervenit ad octavum diem, in quo circumcidebantur paruuli Hebræorum, & non circumcisus est: ideo non habebat nomen in populo Dei, quia nisi quam fuerat unus de populo Dei, cum circumcisio esset signaculum distinguens fideles ab infidelibus: sicut nunc, qui non baptizatus moritur, non habetur tamquam filius, nec fit ei portio in hereditate patris quamquam sit posthumus, & aliās mater deberet ei succedere, si baptizatus esset: & tunc moreretur: ideo nunquam ille paruulus fuit computatus inter filios Dauid, & ideo inter istos quatuor non ponitur: sed vnus eorum, scilicet Salomō est filius Dauid, & Bethsabee. alij tres fuerunt filij Bethsabee, & Vrię adoptati a Dauid.

An verum sit, quod Bethsabee fuerit filia Amihel. Quæst. V.

QUARE ponitur quare, quando ponitur summa annorum regni Dauid non ponuntur, nisi quadraginta anni, ut patet 2. Regum 5. & 3. Regum 2. cum tamē fuerint anni quadraginta, & dimidiis, quia septem annis, & sex mensibus regnavit in Hebron, & in Ierusalem trigintatres, ut patet hic.

Respondendum vno modo, quod pater Bethsabee erat binomius: nā vocabatur Eliab, & Amihel, & ideo aliquando ponitur unum nomen, & aliquando aliud: sic enim patet in multis: nam Ochozias, Azarias, & Ioatham nomen eiusdem viri sunt, & vocatur aliquando uno nomine, & aliquando alio. 4. Reg. 8. & 9. & sequenti lib. 21. & 22. & sic de multis alijs habentibus plura nomina: sic fuit iste pater Bethsabee. Aliter potest dici, quod nomen patris Bethsabee vnicum erat, scilicet, Amihel aut Eliab, & tamē aliquando ponitur nomen patris eius, & aliquando aui, & vnus illorum vocabatur Amihel, & alius Eliab, & sic videtur esse occasio errandi: simile patet 4. Reg. 8. Nam ibi dicitur de Athalia, quod erat filia Achab Regis Israel, & iterum dicitur ibidem, quod erat filia Amri regis Israel: & tamen Amri erat pater Achab, 3. Reg. 16. Et sic vocatur eadem filia patris, & aui: ita hic vocabitur Bethsabee aliquando filia patris Sin, & aliquando aui: primus tamen modus verisimilior est. De Bethsabee autem an peccauerit quando cognita est a Dauid, & an peccauerit ipsa magis quam Dauid vel e contrario, & an peccauit se lauando in solario, & multa alia dubia circa ipsam declarata sunt, secundo Reg. 10.

Iebaar quoque, & Helisama, & Eliphale, & Noe, & Nepheg, & Iaphia, nec non Helisama, & Eliada, & Eliphelet nouē. Omnes hi filij Dauid absque filiis concubinarū, habueruntque sororem Thamar,

Iebaar quoque. Hic ponuntur filij alij geniti a Dauid in Ierusalem ex alijs vxoribus. Est considerandum, quod Dauid habuit filios ex vxoribus, & ex concubinis: & tamen filij concubinarum non nominantur hic, sed solum filij vxorum, ut patet infra. Accepit enim Dauid multas uxores in Ierusalem. 2. Reg. 5. Primus autem istorum filiorum erat Iebaar, de quo nihil legi in aliquo libro sacre Scripturę, quia isti erāt quasi ignoti inter reliquos filios Dauid. *Et Helisama.* Alius Helisama fuit filius Icamie precedenti capitulo, sed differt ab isto, quia ille nō pertinebat ad progeniem Dauid, *Et Eliphelet, & Noe, & Nepheg, & Iaphia.* Isti sunt incogniti, quia de eis non fit mentio in Scriptura, licet etiam sub istis nominibus exprimentur. 2. Reg. 5. erāt etiam isti minoris dignitatis inter reliquos filios Dauid: ideo quamquā ponantur nomina matrum eorum, qui nati sunt in Hebron, ut patet hic: & 2. Reg. 3. non ponuntur hic nec alibi nomina matrum istorum. *Nec non est Helisama.* Iste est alius Helisama, & sic erant duo Helisama filij Dauid, & forte, quia erant ex duabus vxoribus, & hoc raro reperitur, quod vnus homo habeat duos filios eiusdem nominis, quia ferē est contra omnem consuetudinem. *Et Eliada, & Eliphelet nōsem.* Idest omnes isti filij Dauid quorum non ponuntur nomina matrum sunt nouem. Alij autem sunt decem, scilicet, sex nati in Hebron, quorum ponuntur sex matres, & quatuor nati de Bethsabee: & sic sunt decem, & nouem filij Dauid nati ex vxoribus, præter natos ex concubinis, quorum non ponuntur nomina nec numerus. Sciendum autem, quod istorum hic positorum ponuntur nomina. 2. Reg. 15. Et tamen quorundam mutantur nomina quantum ad aliquid: nam hic ponuntur duo filij Dauid qui vocantur Helisama: & tamen 2. Reg. 5. vocatur primus eorum Elisua, & secundus eorum vocatur Helisama. Etiam ille, qui vocatur hic Nepheg vocatur ibi Nepheg. Sciendum etiam quod ibi subtrahitur duo, qui ponuntur hic: nam ibi ponitur vnicus Eliphale, & hic duo, & hic ponitur Noe, & ibi non. *Omnes hi filij Dauid absque filiis concubinarum.* Scilicet omnes decem, & nouem supra nominati fuerunt filij Dauid ex vxoribus eius, & isti fuerunt præter filios concubinarum: nam filij concubinarum multi erant, & tamen non nominantur. *Habuerunt sororem Thamar.* Idest omnes isti habuerunt Thamar in sororem, quia fuit soror ipsorum ex parte patris, & fuit soror Absalonis filius ex parte matris: nam erat filia Maacha vxoris Dauid, quę etiam erat mater Absalonis, & erat filia regis Gessur: & quamquā omnes isti essent filij Dauid, non computatur generatio per aliquem eorum, nisi per Salomonem, & lineę omnium aliorum omittunt, quia nō pertinent ad intentionē Scripturę,

Quare Scriptura non expressit hic nomina filiorum natorum ex concubinis. Quæst. VI.

QUARE ponitur quare, quando ponitur summa annorum regni Dauid non ponuntur, nisi quadraginta anni, ut patet 2. Regum 5. & 3. Regum 2. cum tamē fuerint anni quadraginta, & dimidiis, quia septem annis, & sex mensibus regnavit in Hebron, & in Ierusalem trigintatres, ut patet hic.

Respondendum, quod sunt ad hoc duę causę, Prima est, quia Scriptura non intendit hic enarrare progeniem alicuius ipsorum. Causa autem principalis, quare nominantur hic aliqui est, quia Scriptura intendit enarrare aliquas progenies eorum, & quia nullius de filiis concubinarū Dauid intendit Scriptura enarrare progeniē, nullius eorū ponit hic nomē. Secunda causa est pp dignitatem, nam in enarratione progenierum, & expressione nominum attenditur dignitas, & ob hoc in regibus Iudas semper exprimitur nomina matrum, & in regibus Israel nunquam exprimitur.

exprimuntur nomina matrum: vt patet ex processu tertij, & quarti regum. Et Ratio huius fuit, quia reges Iuda semper sunt maioris dignitatis in Scriptura vt declaratum est. 4. Reg. 15. Et apparet hic etiam istud, quia quando aliqui sunt digniores, tanto fit maior mentio de istis, & exprimuntur plura pertinentia ad eos, & quia filij sex Dauid, qui nati sunt in Hebron erant digniores ceteris filiis Dauid p̄ter Salomonē, fuerunt posita nomina illorum, & nomina matrum suarum. Illorum autem, qui nati sunt in Ierusalem ex vxoribus ponuntur nomina: & tamen non ponunt nomina matrum suarum: preterquam in Salomone, & in fratribus suis tribus, quorum nomen matris ponitur propter dignitatē Salomonis. Sicut autem nouē nati in Ierusalem fuerunt aliquantulum minoris dignitatis quā sex nati in Hebron, & ob hoc ponuntur nomina matrum illorum, & non istorū; ita filij Dauid ex concubinis fuerunt etiā minoris dignitatis quā nouem nati in Ierusalē, & ob hoc debuit minor de eis fieri mentio quam de illis, non potuit autem hoc esse nisi, quod tacerentur nomina filiorum concubinarū quia alias essent aequales nomen natis in Ierusalem, ideo fuerunt tacita nomina istorum. Facta est tamen mentio, quod Dauid habuisset aliquos filios ex concubinis, ne putaretur nullos habuisse: Multa autem dubia sunt circa hoc, scilicet an Dauid peccauit habendo concubinas: & an ista fuerunt concubinae, vel vxores minus principales, & cum Dauid haberetiam sex uxores, quas acceperat in Hebron, ad quid voluit accipere plures quando regnauit in Ierusalem, & dato, quod velle accipere plures quare nō faciebat, quod essent omnes vxores, quia faciebat, quod quaedam essent vxores, & quaedam concubinae, & an Thamar, de qua hic dicitur fuerit filia Dauid, vel solum fuerit filia Maacha filij regis Giesur, quā habuit ante quam copularetur Dauid in matrimonium, & si Thamar erat filia Dauid, quomodo dicebat ipsa, quod Dauid daret eam in vxorem Ammon primogenito suo, & multa alia similia dubia, de quibus omnibus declaratum est secundo Reg. 5. & 13. cap.

Filius autem Salomonis Roboam; cuius Abia filius genuit Asa. De hoc quoque natus est Iosaphat pater Ioram, qui Ioram genuit Ochoziam, ex quo ortus est Ioas, & huius Amasias filius genuit Azariam. Porro Azarię filius Ioathan procreauit Achaz patrem Ezechia, de quo natus es Manasses, sed & Manasses genuit Amon patrem Iosie. Filij autem Iosie fuerunt primogenitus Iohannam, secundus Ioachim, tertius Sedecias, quartus Sellum.

Filius autem. Hic ponitur secundum, scilicet, progenie Dauid continuatio a Salomone vsque ad Babylonis transmigrationem: & dicitur. *Filius autem Salomonis Roboam.* Non legitur habuisse alium filium nisi istum quamquam habuerit uxores plurimas, scilicet, septingentas quasi Reginas, & trecentas concubinas 3. Reg. 11. Vxor autem Salomonis, ex qua genuit Roboam fuit Naama de terra Ammonitarum. 3. Reg. 18. legitur tamē habuisse Salomon filias duas. Vna vocabatur Thaphet, & data fuit in vxorem vni de duodecim prepositis eius, qui vocabatur Benabidab 3. Reg. 4. alia vocabatur Basemath, quae data

fuit in vxorem alteri de duodecim prepositis, qui vocabatur Athimaas eodem capitulo. tempore istius Roboam fuit diuisum regnum vnicum in regnum Iuda, & Israel. 3. Reg. 12. Iste Roboam habuit vxores decem, & octo, & concubinas sexaginta, & genuit filios viginti octo, & filios sexaginta sequenti libri cap. 11. Omnia autem gesta Salomonis habentur 3. Reg. à principio vsque ad duodecimum capitulum, & sequenti libro à principio vsque ad vndecimum capitulum. Gesta autem Roboam habentur 3. Reg. a cap. 12. vsque ad 14. & sequenti libro cap. 11. & 12. *Cuius filius Abiam.* Scilicet Roboam genuit Abiam. Iste regnauit paucis temporibus, scilicet, tribus annis. 3. Reg. 15. & pater suus Roboam decem, & septem annis. 24. Reg. 14. & Salomon auus suus quadraginta annis. 3. Reg. 11. Fuit autem Abia vir bellicosus, & habuit bellum admirandum cum Ieroboam rege Israel, in quo perierunt quingenta milia virorum ex parte Ieroboam sequenti libro capitulo decimo tertio.

Genuit Asa. Scilicet Abia genuit Asa, scilicet, iste fuit bonus Rex Zelator cultus Dei in principio regni sui, & ferē semper abstulit de terra idola, & abominaciones, quas fecerant patres sui Reges Iuda, & amouit matrem suam Maacham, ne esset princeps in sacrificijs Priapi 3. Reg. 15. ipse autem confirmauit pactū cum toto Iuda, & multis viris Israel, vt sequerentur Dominum, & fecerunt solennitatem magnam sequenti libro cap. 15. Habuit etiam magnam bellum contra Aethiopes eodem libro capitulo. 14. Et tamen circa finem vite peccauit, quia non sperauit in Domino, sed in rege Syrię, & posuit in carcere Prophetam Annani increpantem se, ideo iratus Dominus percussit eum dolore pedum: podagram patiens mortuus est eodem libro capitulo. 16. regnauit autem annis quadragintauno 3. Reg. 15. Gesta autem habentur 3. Reg. 15. & sequenti libro capitulo. 14. & 15. & 19.

De hoc quoque natus est Iosaphat. Iste fuit rex valde bonus, & regnauit annis viginti quinque, 3. Reg. vlti. nec habuit aliquid reprehensibile, nisi quia auxilium præbuit Acab regi Israel eundo cum eo ad bellum in Ramoth Galaad, & Deus voluit eum tunc occidere, sed propter multa opera bona quę fecit, non occidit eum. Sequenti libro capitulo decimo nono. Reprehenditur etiā, quia voluit, quod naues suę irent in Ophir pro auro cū nauibus Ochoze regis Israel: ideo Deus confregit eas in Astrongaber eodem libro, capitulo. 20. Fuit autem bellum mirabile tempore huius contra filios Aman, & Moab, & Idumeos, in quo ipsi se occiderunt, Deo agente, & Iudæis non pugnantibus, eodem capitulo. Gesta autem huius tanguntur 3. Regum vlti. & habentur plenē sequenti libro capitulo. 17. & 18. & 19. & 20.

Pater Ioram. Scilicet, Iosaphat fuit pater Ioram: iste Ioram habuit Athaliam filiam Acab regis Israel in vxorem, quæ induxit eum ad omnia mala. 4. Reg. 8. & sequenti libro capitulo. vigesimo primo. Fuit autem Rex pessimus: regnauitque annis octo, ipse multiplicauit idolatriam, & tempore suo Idumæi, qui subiecti erant regibus Israel cessauerunt soluere tributum, & constituerunt super se Reges: occidit autem iste oēs fratres suos, & multos de principibus Iuda: Deus autem misit contra eum latrones Arabum, & Aethiopum, qui occiderunt omnes filios eius præter minimum, & ipse morbo insanabili percussus a Deo turpiter interijt: nec populus exhibuit ei honorem, quem exhibebat in funeribus aliorum regum. De his quarto Regum 8. & sequenti libro, capitulo vigesimo primo.

Qui Ioram genuit Ochoziam. Iste fuit filius Ioram, & Athalię filię Acab, & erat minimus omnium fratrum, vnde

vnde cum occiderentur ceteri, iste vnicus euasit, & A vocabatur iste tribus nominibus, scilicet, Ochozias, 4. Reg. 8. vel Achizias. eodem lib. ca. 9. vel Ioatham: sequenti lib. cap. 21. & 22. Iste regnauit anno vno, & occisus est a Iehu simul cum Ioram rege Israel in vrbē Iezrael. 4. Reg. 9. *Ex quo ortus est Ioas.* Ochozias rex multos filios genuit, sed cum Athalia mater eius sciret in partum illū, conata est occidere omnes nepotes suos filios Ochozię, vt ipsa sola regnaret, & occidit omnes præter Ioas, quem abscondit Iosaba filia regis Ioram, cum esset vnus anni, & mansit absconditus in templo Domini annis sex, & in fine eorum eductus est publice, & vnctus est in regem, occisusque fuit Athalia. 4. Reg. 11. Regnauit autem annis quadraginta, & fuit bonus quando docuit eum Iosaba summus Sacerdos: ipse enim fecit sartarectum templi, & collectionem pecuniarum. 4. Reg. 12. Sed mortuo Iosaba fuit malus, & lapidauit Zachariam prophetam filium Ioiadę, & fratres eius sequenti libro, cap. vigesimo quarto. Gesta autem huius habentur quarto Regum 11. & 12. & sequenti libro, cap. vigesimo secundo, & vigesimo tertio, & vigesimo quarto.

Et huius Amasias. Scilicet, huius Ioas fuit filius Amasias, & iste erat viginti quinque annorum, quando cepit regnare, & regnauit annis vigintinouem: habuit autem bellum contra Idumęos, & preualuit, deosque eorum in bello capros adorauit, & superbia elatus perit pugnam cum Ioas rege Israel, & captus est ab eo viuentis & ignominiosē ductus in Ierusalem, & postea vero a seruis suis in Lachis occisus est. quarto Regum 14. & sequenti lib. 25.

Genuit Azariam. Scilicet, Amasias genuit Azariā. Iste vocatur aliquando Azarias, & aliquando Ozias: quarto Reg. 15. Iste regnauit quinquaginta duobus annis, & fuit rex bonus, & potens in bellis, & famosus, & diues, & edificator vrbium, sed quia conatus est offerre Thymiana coram Domino, sicut Sacerdos, percussus est lepra in fronte: & mansit leprosus vsque ad mortem. Gesta huius habentur quarto Regum 15. & sequenti lib. cap. 26.

Porro Azaria filius Ioathan. Scilicet, Azarias genuit Ioatham: iste fuit bonus rex imitator patris incipiens regnare, cum esset viginti quinque annorum: regnauit annis decem, & sex. Gesta huius habentur 4. Reg. 15. & sequenti lib. cap. 27.

Procreauit Achaz. Iste cepit regnare cum esset annorum viginti, & regnauit annis decem, & sex, nec habuit aliquid memoria dignum, nisi quod fecit omnia mala idolatrię, qualia nullus adhuc de regibus Iuda fecerat: tempore autem eius viri de regno Iuda passi sunt mala multa ab Israelitis, & Assyrijs. De his omnibus quarto Regum 26. & sequenti libro, capitulo vigesimo octavo.

Patrem Ezechia. Iste fuit optimus Rex: nam ante eum nullus fuit talis Rex præter Dauid: sic dicitur quarto Regum 18. Ipse abstulit omnem idolatriam, & etiam excelsa, quæ nullus rex ante eum abstulerat. eodem cap. contra hunc venit Senacherib rex Assyriorum, & percussus est ab Angelo exercitus eius. quarto Regum 19. Tempore huius miraculosē retrocessit Sol per decem lineas. quarto Regum 20. Iste reparauit cultum Domini perditum sequenti libro, capitulo. 29. Gesta huius habentur quarto Regum 18. & 19. & 20. & sequenti libro, capitulo. 29. & 30. & 31. & 32.

De quo natus est Manasses. Iste fuit rex pessimus, nullus enim in regibus Iuda ante eū, nec post eum fuit tam malus in idolatria, & in occisione prophetarū. Nam dī repleuit Ierusalem sanguine vsque ad os. Regnauit autem annis quinquaginta quinque, & erat

annorum duodecim quando cepit regnare: Gesta huius habentur 4. Reg. 21. & sequenti libro, cap. 33.

Sed, & Manasses genuit Amon. Iste Amon fuit rex valde malus imitator patris, quāquam nō fuit equalis in malitia. Erat autem annorum vigintiduum quando cepit regnare, & duobus annis tantum regnauit: nam occisus fuit a secus suis, gesta huius habentur 4. Reg. 21. & sequenti lib. cap. 33. *Patrem Iosie.* Iste Iosias fuit rex optimus: non enim fuit alicuius rex equalis inter omnes reges Iuda ante, nec post nisi Dauid 4. Reg. 23. Nam ipse melior fuit quam Ezechias, vt probatum est ibidem. Tempore huius inuentus est liber legis in domo Domini, & ipse fecit restaurationem sartarectorum templi. 4. Reg. 22. ipse etiam diligenter abstulit omnem idolatriam de terra occidendo Sacerdotes idolorum super altaria, & cremando ossa eorū ibi, & extumulando mortuos, & cremando ossa eorum super altaria: Regnauit autem annis trigintauno, cepitque regnare, cū esset octo annorū, & a Pharaone rege Aegypti in Magedo sagitta percussus occubuit. 4. Reg. 23. Gesta huius habentur 4. Reg. 22. & 23. & sequenti lib. 34. & 35. *Filij autem Iosie fuerunt primogenitus Iohannam, secundus Ioachim, tertius Sedecias, quartus Sellum.* Ponuntur hic quatuor filij Sedecię, licet in libris Regum non inueniantur nisi tres, & ponitur ordo natiuitatis eorum.

Quare ponuntur hic quatuor filij Iosie.
Quest. V 11.

QVAERITVR Quare Scriptura posuit hic quatuor filios Iosie, cum in omnibus præcedentibus regibus de stirpe Dauid nunquā posuerit nisi vnicum filium, vt patet in litera. Aliquis dicit, quod alij reges præcedentes non gignebant plures filios, sed vnicum quilibet. Ideo nō poterat poni nisi vnus pro quolibet, & tamen genuit Iosias multos, ideo positi fuerūt quatuor, & hoc videtur innui Maith. primo. Vbi ponitur genealogia Christi: nam ponuntur ibi omnes isti reges, quia de stirpe eorum venit Christus, & cuiuslibet eorum ponitur vnus filius. De Iosia autem dicitur: Iosias autem genuit Ieconiam, & fratres eius. Dicendum tamē, quod hoc falsum est, quia multi istorum regum erant, qui habebant plures filios: Pater enim de Roboam: nam ipse habuit viginti octo filios, & sexaginta filias, sequenti lib. cap. 11. Abia autem habuit filios viginti, & decem, & sex filias. eod. lib. cap. 13. Iosaphat quoque habuit multos filios, quos omnes occidit Ioram frater eorum eod. lib. cap. 21. & ipse Ioram multos filios habuit, & omnes occisi sunt a latronibus Arabum, & Aethiopum. eod. capitulo. idem pater de Ochozia filio eius, qui multos habuit, & occisi sunt ab Athalia eod. lib. cap. 22. immo pauci erant de regibus, qui non haberent plures filios.

Cum autem dicitur, quod Maith. 1. dicitur specialiter de Iosia, quod genuit Ieconiam, & fratres eius, quia multos filios habuit. Dicendum, quod nō fuit propter hoc, sed propter aliam causam: sic etiam dicitur ibi de Iacob, quod Iacob genuit Iudam, & fratres eius, & tamen non solum Iacob genuit multos: sed etiam Abraham genuit multos, vt pater supra primo. & etiam Isaac genuit duos: & tamen nō dicitur in genealogia Christi Abraham genuit Isaac, & fratres eius, sic vt dicitur Iacob genuit Iudam, & fratres eius.

Dicendum igitur quod fuit hoc propter duo: primo, quia Scriptura computat hic lineā Dauid solum per reges, ideo ponit Scriptura illos filios Dauid, qui reges fuerunt: Pater hoc, quia Dauid habuit decē, & nouē filios

ios præter filios concubinarum, & tamen non computatur linea per aliquem illorum, nisi per Salomonem, eo quòd a nullo aliorum derivati sunt aliqui reges, nisi a Salomone, ita quilibet de filiis Salomonis, licet habuerit multos filios non nominavit scriptura omnes illos, sed solum illos, qui regnabant, siue maiores, siue minores essent, nullus tamen regum Iuda habuit plures filios, qui regnarent, sed vnicum, ideo cuiuslibet nominatur vnicus filius, Iosias autem habuit multos filios, qui regnaverunt successiue, ideo nominavit scriptura multos filios eius, & ista est causa potissima, Sicutiam Marth. primo, cum vnicus eorum necessarius sit ad lineam Christi, nominantur tamen multi, quia dicitur, quòd genuit Ieconiam, & fratres eius, & hoc propter dignitatem regalem. Sic etiã de filiis Iacob dicitur, quòd Iacob genuit Iudam, & fratres eius: solus enim Iudas necessarius erat ad lineam Christi, & tamen fecit Matthæus mentionem de aliis propter dignitatem, quia non sunt in toto veteri testamento aliqui tantę dignitatis, nec de quibus tanta mētio fiat, sicut duodecim filii Iacob, qui fuerunt capita duodecim tribuum Israel. Secunda ratio fuit, quia forte intēdebat Esdras hic, vel in libro suo facere mentionem aliquam de posteris filiorum Iosie post captiuitatem Babylonis, & non de posteris filiorum aliorum regū, ideo nominavit multos filios Iosie, & singulorum aliorum nominavit vnicum. Prima tamen ratio melior est.

*An verum sit quatuor fuisse filios Iosie.
Quæst. VII.*

QUÆRITUR vterius quomodo dicitur hic, quod fuerunt quatuor filii Iosie, quia 4. Reg. 23. & 24. solum ponuntur tres filii, & illi nominantur regnasse.

Respondendum est, quòd ad hoc sunt multę positiones.

Quidam enim dicunt, quod filii Iosie fuerunt tres solum, sicut habetur in libris Regum, scilicet Iochaz, Iochin, & Sedecias, & tamen hic ponuntur quatuor, quia Sedecias, & Sellum, qui ponuntur esse hic duo filii, fuerunt vnus filius, ista est positio Rabbi Salomon. & dicitur, quòd Sedecias vocatur Sellum, quod interpretatur consummatio, eo quod in illo consummatum est regnum Iudæorum: nam tempore ipsius ducti sunt Iudæi in Babylonem, & postea non fuerunt reges de tribu Iuda, sicut prius, sed quidam principes.

Secunda positio est, quod habuerit Iosias quatuor filios, qui nominantur hic, & tamen, quòd in libris regum non ponuntur, nisi tres, eo quòd illi tres regnauerunt solum. Quartus autem fuit inhabilis ad regnum.

Tertia positio est, quòd fuerint quatuor filii Iosie, & tamen primus eorum, qui ponitur hic non ponatur in libro Regum, eo quod ille mortuus fuerit ante patrem suum, & non regnauit.

Quarta positio est, quod Iosias solum habuerit tres filios, sicut habetur in libro Regum, & quilibet eorum regnauerit, & tamen ponuntur hic quatuor, quia computatur cum eis vnus nepos Iosie, scilicet Iochin, nam primus regnauit vnus de filiis Iosie, & deinde alius, postea vero nepos, deinde filius, vt probatum est 4. Reg. 23. & sic vnus istorum erit nepos Iosie, & tres erunt filii.

Quinta positio est, quòd fuerunt tres filii Iosie, & tamen ponuntur hic quatuor, quia duo nomina de primis istorum competunt primogenito Iosie.

Sed dicendum, quòd quilibet istarum positionū

F sustinet aliqua inconuenientia. De prima positione patet.

Nam primum inconueniens est contra illam, quia ponit istos duos primos fuisse filios Iosie eo ordine quo fuerunt in libro Regum, scilicet Iochanā sit ille, qui vocatur ibi Iochaz, & qui regnauit ibi tribus mensibus, & tamen hoc non potest stare, quia hic dicitur, quod primogenitus Iosie fuit Iochanā, & tamen ille, qui prius regnauit de filiis Iosie, non fuit primogenitus, sed qui secundo regnauit: nam Iochaz qui prius regnauit erat vigintitriū annorum, quando cepit regnare, & regnauit solum tribus mensibus, & post illos cepit regnare Iochin frater eius, & tamen Iochin quando cepit regnare, erat annorū viginti quinque, de vtroque patet quarto Regum vigesimotertio, ergo qui secundo regnauit, scilicet Iochin erat primogenitus.

Secundum inconueniens est, quia non ponitur hic nomen illius Iochaz qui prius regnauit, sed dicitur Iochanā, & non apparet, an sit nomen illius.

Tertium inconueniens est, & principalius, quia dicitur, quòd Sedecias, & Sellum fuerint idem homo, quia hic contrarium est, cum dicantur fuisse quatuor filii Iosie, & exprimentur nomina illorum sigillatim.

Quidam autem respondent ad primum inconueniens dicentes, quod Iochaz qui prius regnauit de filiis Iosie vocatur primogenitus, non quia primo natus fuerit, sed quia prius regnauit, & in dignitate primogenitus fuit.

H Ad tertium inconueniens dicunt, quòd idem filius Iosie habet duo nomina, quia consideratur duabus rationibus. Nam vocatur Sedecias, quia nomen eius erat illud, cum Nabuchodonosor sic eum vocauerit. 4. Regum 24. Vocatur autem Sellum, id est consummatio, vel finis, quia regnum Hebræorum in eo finitum est.

Sed dicendum, quòd prima solutio non stat, quia primogenitus nunquam cōsuevit vocari in sacra Scriptura, nisi ordine natiuitatis, quā aliquis absolute vocatur primogenitus: immo, quòd plus est, dato quòd aliquis esset primus secundum carnem, & tamen non haberet iura primogeniture, sed pertinerent ad alium, vocaretur ipse primogenitus, sic patet de Ruben filio Iacob, qui fuit secundum carnem primus inter filios eius, & tamen translata sunt iura primogeniture ab eo in Ioseph infra quinto capitulo. Et tamen ibi nominatur Ruben primogenitus. Potissime autem in libro isto debet obseruari ordo natiuitatum, & temporum, quia est suppletiuus historiæ ad declarandum ea, quæ defunt aliis locis scripturæ, ideo non debet accipi primogenitus pro eo, qui primus regnauerit: nam tunc a fortiori si quis habuisset multos filios, & vnus eorum regnasset, & ceteri non, vocaretur primogenitus ille, qui regnasset. Et tamen falsum est, nam tunc cum de filio David solus Salomon regnauit, ipse debuisset poni primogenitus, sed non ponitur, quia ante eum ponuntur multi fratres sui.

K Secunda solutio non conuenit, scilicet, quòd vnus de filiis Iosie habeat duo nomina: nam quòd aliquis habeat plura nomina, siue propter vnā rationem, vel multas, non est inconueniens, cum sepe legamus, aliquos habuisse tria, vel quatuor nomina, & non assignantur aliquæ causæ, quare nomina illa haberint, & tamen etiam si multa nomina habeant, nunquam vocabuntur simul, nisi vno nomine, & tamen hic ponuntur quatuor nomina, ergo sunt quatuor viri.

Secundo patet hoc, & efficacius, quia dato, quòd vellemus aliquem nominare simul multis nominibus

bus propter diuersas rationes, quòd scriptura non patitur, tamen saltem non vocabitur vnus, quòd sit duę personæ, & tamen hic necessario ponuntur quatuor personę cum ponatur primus, secundus, tertius, & quartus filius Iosie: ergo necessario fuerunt quatuor: nam licet aliqua res consideretur sub diuersis rationibus, tamen illę rationes nunquam ponunt numerū, ita quòd res illa nominetur à nobis duę res, vel plures, & sic non erit idem Sedecias, & Sellum propter diuersas rationes, vnde non potest stare positio Rabbi Salomonis.

Secunda positio erat, quòd essent quatuor filii Iosie, sicut ponuntur hic, & tamen in quarto Regum ponantur solum tres, eo quòd illi soli regnauerint, & quartus fuerit ineptus.

B Sed ista positio non potest stare, primò quia præsupponit, quòd isti tres primi fuerint illi tres, qui nominantur quarto Reg. 23. & 24. Et tamen hoc non stat, quia primus istorum non potest esse Iochaz, eo quòd non fuit ille primogenitus, vt probatum fuit supra, & tamen iste Iochanā, qui est hic primus, ponitur vt primogenitus.

Secundum inconueniens est, vt primum, quia hic non vocatur Iochaz sicut quarto Reg. vigesimotertio. Et non apparet an Iochaz, & Iochanā sint idem.

Tertium inconueniens est, & efficacius, quia iste Sellum, qui ponitur hic quartus, necessario debet poni esse Sedecias filius Iosie: nam ipse vocatur Sellum, vt patet aliquando in libro Ieremię, & ista est causa quare Rab. Sal. dicit, quòd Sedecias, & Sellum fuerunt idem.

Quarta positio est, quòd computentur hic tres filii Sedecię, & vnus nepos eius, quia omnes quatuor regnauerunt.

Sed non est hoc verum. Primò quia nepos ille Iosie, qui regnauit, fuit Iochin paruulus, qui tribus mensibus regnauit, & tamen non ponitur hic nomē eius.

Secundum inconueniens est, quia isti quatuor nominantur filii Iosie: ideo iudicandum est omnes fuisse filios, & nullum nepotem: nam nunquam recedendum est à sensu verborum sine necessitate, & non apparet hic aliqua necessitas dicendi, quòd fuerit aliquis istorum nepos Iosie, sed omnes possunt poni filii eius.

Tertium inconueniens est, & efficacius, quia postquam positi sunt isti quatuor filii Iosie, dicitur quòd filius Iochin fuit Iechonias, & tamen iste Iechonias est secundus Iochin nepos Iosie, qui regnauit pro patre suo Iochin, vt sepe ponitur in libro Ieremię. 22. & 37. cap. ideo isti quatuor fuerunt filii.

Tertia positio erat, quòd fuissent quatuor filii, & tamen primus istorum fuerit Iochanā, & ille mortuus fuerit, nec habeatur de eo aliquid in libro Regum, sed ad hoc videtur sequi vnū inconueniens, quia dicemus, quòd quartus istorum, scilicet Sellum fuerit ille, qui nominatur Sedecias hic fuerit Iochaz.

E Quinta positio erat, quòd essent tres filii sed prima duo nomina essent vnus de filiis Iosie. Sed ista positio habet inconuenientia. Primum est, quia eadem persona vocaretur simul pluribus nominibus, quod non conuenit, licet in diuersis locis nominati pluribus nominibus contingat.

Secundum inconueniens est, quia aut ista duo nomina prima essent illius filii Iosie, qui prius regnauit, vel illius qui secundò. Si illius, qui primo non potest stare, quia ille non fuit primogenitus, vt supra probatum est. Etiam ipse non vocatur Iochin, sed ille, qui secundo regnauit. Si autem ista duo nomina sint Alph. Toft. in Lib. I. Paralip.

A etis, qui secundo regnauit, erit inconueniens; quia tunc Iochaz, qui primò regnauit, vocabitur hic Sedecias, & hoc non conuenit.

Tertium inconueniens est, sicut supra assignabatur, quia hic ponuntur quatuor personę cum dicantur esse quatuor filii, ideo nullo modo stat, quòd fuerint tres tantum, & competant eis ista quatuor nomina.

Dicendum, quòd nulla istarum positio conuenit aliquo modo, nisi secunda, & tertia: nam duo inconuenientia vltima assignata contra ipsam non multum militat, quia primum ipsorum non est inconueniens, eo quòd necesse est quemlibet istorum nominari pluribus nominibus, & in diuersis locis scripturę diuersimodè appellari, sicut declarabitur sequenti quaestione.

Secundum etiam inconueniens de nomine Sellū, scilicet quòd Sellum sit Sedecias non stat, quia ille, qui vocatur Ierem. vigesimosecundo, Sellum non est Sedecias, sed Iochanā, vt colligitur ibi ex litera.

Sed primum inconueniens semper stat, quia asserit ista positio, quòd Iochanā qui hic ponitur fuerit Iochaz. Et tamen ille non fuit primogenitus, ideo licet ista positio pauciora inconuenientia habeat, quā cetera, tamen non est omnino tenenda.

Tertia positio est vera, scilicet, quòd habuerit Iosias quatuor filios, & primogenitus eorum fuerit Iochanā, sicut ponitur hic, & iste non fuerit Iochaz, nec Iochin, nec etiam regnauit, sed mortuus est ante patrem suum Iosiam, vel fortè superuixit, & tamē nec populus voluit eum constituere regem, nec Pharaon rex Aegypti quando deposuit Iochaz de regno, & instituit Iochin. Sed magis tenendum est, quòd mortuus fuerit ante patrem, & tunc manent illi tres filii Iosie, qui nominati fuerunt in libro Regum.

Ad inconueniens, quod allegabatur in contrariū, scilicet, quòd qui vocatur in libro Regum Iochaz vocetur hic Sedecias, & qui vocatur hic Sedecias, vocetur hic Sellum: responderi potest dupliciter, vno modo, quòd non sit hic aliqua mutatio nominum, sed quod ille, qui vocatur Sedecias quarto Reg. vigesimoquarto vocetur etiam Sedecias hic, & qui vocatur ibi Iochaz vocetur hic Sellum. Nam Ierem. vigesimo secundo, ipse Iochaz vocatur Sellum, vt satis manifestat ibi litera.

Sed tunc aliquis obijciat, quia Iochaz qui vocatur Sellum erat maior quam Sedecias plusquam decem annis, vt declaratum est quarto Reg. 23. Et tamen hic prius ponitur Sedecias, quam Sellum, quia tertius est Sedecias, & quartus Sellum.

Responderi potest, quòd secundus, tertius, & quartus non ponuntur hic ad significandum ordinem temporis, vel natiuitatis, sed solum distinctionem personalem. Si autem velimus, quòd isti numeri notent hic ordinem natiuitatis, dicemus aliter, scilicet quòd qui vocatur hic Sedecias, vocatur ibi Iochaz 4. Reg. 23. & qui vocatur hic Sellum, vocatur ibi Sedecias 4. Reg. 24. Et non est illud inconueniens, quia necesse est quemlibet istorum habere plura nomina.

*Quæ fuerint nomina vera istorum filiorum Iosie.
Quæst. IX.*

QUÆRITUR vterius de nominibus istorum filiorum Iosie. Respondendum est, quòd quatuor fuerunt filii Iosie, vt patet hic in litera, & tamen primogenitus illorum mortuus fuit ante patrem suum, & non regnauit, ideo scriptura non facit mentionem eius alibi nisi hic, nec ponit ei aliud nomen, nisi Iochanā, quòd hic ponitur. De alijs tribus filiis

H dicen-

dicendum, quod quilibet illorum regnavit, & quilibet habuit multa nomina. Nam primus eorum ordine natiuitatis fuit Ioachin, licet non primo regnaverit, & iste habuit tria nomina. Nam vocatus est Ioachin, quia istud nomen imposuit ei Pharo rex Aegypti quando dedit ei regnum quarto Reg. vigesimo tertio, & istud nomen est ei quasi semper in scriptura: sic enim vocatur Ierem. vigesimo secundo, & 25. & 26. & 27. & in multis alijs locis. Secundum nomen eius fuit Eliachim, & istud imposuit ei pater suus à natiuitate, & sic vocabatur quando rex Aegypti constituit eum regem quarto Reg. vigesimo tertio: tertium nomen istius fuit Iechonias: sic enim vocatur Matth. primo, cum dicitur, quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, & non potest intelligi ibi nisi de Ioachin, quia de stirpe illa venit Christus, vt patet immediatè, scilicet, quia dicitur quod Iechonias post transmigrationem Babylonis genuit Salatiel Matth. primo, & tamen iste Iechonias secundus erat filius primi Iechonias, siue Ioachin, vt patet hic: nam dicitur, quod de Ioachin natus est Iechonias. Secundus filius istorum trium erat Ioachaz, qui prius regnavit, quamquam non fuit prior natiuitate, & iste habuit tria nomina, vel quatuor secundum aliam positionem. Primum fuit Ioachaz, sic vocatur quarto Reg. vigesimo tertio, & sequenti libro capitulo ultimo. Secundum nomen fuit Iechonias, sic patet secundo Esdræ primo, quia cum dicitur de morte Iosie, sequitur, & assumptus qui erant ex gente Iechoniam filium Iosie constituerunt eum regem pro Iosia patre suo. Et necesse est istum esse Ioachaz, quia dicuntur ibi de illo omnia, quæ dicuntur de Ioachaz quarto Reg. vigesimo tertio: nam ibi dicitur, quod populus terre assumpsit Ioachaz in regem, & in Esdra dicitur, quod qui erant ex gente assumpserunt Iechoniam in regem. Secundum est, quia dicitur ibi, quod erat Ioachaz viginti annorum, & in Esdra dicitur, quod Iechonias erat viginti annorum. Tertium est, quia ibi dicitur, quod regnavit tribus mensibus, & in Esdra dicitur de Iechonia, quod regnavit tribus mensibus. Quartum est, quia ibi dicitur, quod Pharo abstulit eum esse rex, & preposuit fratrem suum Ioachin. Ita & in Esdra dicitur de Iechonia. Tertium nomen fuit Sellum, vt patet Ierem. vigesimo secundo capitulo. Hec dicit Dominus ad Sellum filium Iosie regem Iuda, & necesse est intelligi de Ioachaz. Primum quia ibi dicitur qui regnavit pro parte suo Iosia, & tamen nullus fuit de filijs Iosie, qui propriè diceretur regnare pro Iosia, nisi Ioachaz, quia ille immediatè regnavit, alij autem post Ioachaz. Secundò patet, quia ibi dicitur, quod egressus fuit de Ierusalem, & non reuersus est ultra in illam, sed mortuus est in terra, ad quam translatus est, quod conuenit Ioachaz, quia rex Aegypti transiit illum in Aegyptum, & nunquam reuersus est. Nec potest intelligi de Ioachin, quia ipse non fuit translatus ad aliquam terram, de qua non rediret, cum in Ierusalem mortuus fuerit, vt patet Ier. 22. nam ibi dicitur, quod putrefactus eiecitur extra portas Ierusalem. Non potest etià intelligi de Sedecia, quia quoniam ista loquebatur Ieremias, iam translatus erat ille, de quo loquebatur, cum dicat. Qui egressus est de loco isto non reuertetur huc amplius. Et tamen quando ista loquebatur nondum translatus fuerat Sedecias in Babylonem, quia illud fuit antequam caperetur ciuitas, quia Ieremias erat in Ierusalem quando loquebatur ista, cum dicat. Qui egressus est de loco isto non reuertetur huc amplius. Et tamen quando translatus est Sedecias in Babylonem non erat Ieremias in Ierusalem, quia ciuitas debellata fuerat per Chal-

deos: ideo necesse est, quod intelligatur de Ioachaz. Tertius filius Sedecias erat, & iste habuit tria, vel quatuor nomina. Primum nomen suum fuit Mathathias, sic enim vocabatur antequam regnaret quarto Reg. vigesimo quarto. Secundum nomen fuit Sedecias, & istud imposuit ei Nabuchodonosor, quando constituit eum regem quarto Reg. 24. Et istud nomen est ei commune fere in tota sacra scriptura, vt patet sequenti libro cap. vlt. & sepius in libro Ierem. Tertium nomen suum potest esse Sellum, sicut vult Rab. Salomon, & licet fm aliam positionem approbarem, scilicet quod isti tres vltimi filij Iosie essent illi, qui nominantur quarto Reg. 23. & 24. & tunc, quia Sedecias erat vltimus eorum, vocabitur hic Sellum, quia Sellum est vltimus, & fm istam positionem Ioachin filius Iosie habebit quatuor nomina, scilicet tria supra posita, & quartum, scilicet Sedecias: nam ille, qui vocatur Sedecias in libro regum, vocatur hic Sellum, & ille, qui vocatur ibi Ioachin, oportet quod vocetur hic Sedecias.

De Ioachim natus est Iechonias, & Sedecias.

De Ioachim natus est Iechonias, & Sedecias. Iste Ioachim est secundus filius Iosie supra positus, qui prius vocabatur Eliachim, & quando rex Aegypti constituit eum regem, amoto fratre suo, vocauit eum Ioachim quarto Reg. 23. & iste occisus fuit in Ierusalem, & proiectus extra portas vrbis mansit in sepulchro mado Nabuchodonosor, de quo Ierem. 22. & declaratum est quarto Reg. 24.

An verum sit Ioachim genuisse Iechoniam, & Sedeciam.

Quæst. X.

Quæritur quomodo dicitur hic Ioachim genuit Iechoniam, & Sedeciam: nam videtur, quod nullus istorum fuerit filius eius, quia Iechonias fuit ille, qui vocatus est Ioachaz, vt patet 2. Esdræ 1. & tamè ille non fuit filius Ioachim, sed frater eius. De Sedecia etiam patet, quia Sedecias erat filius Iosie, & non fuit filius Ioachim. Item patet hoc, quia 4. Reg. 24. dicitur, quod mortuo Ioachim regnavit pro eo filius eius Ioachim, & non nominauit eum Iechoniam, vel Sedeciam. Rursum dicitur, quod Ioachim genuit istos duos, sed Iechonias iste, qui nominatur hic, fuit ille, qui vocatur Ioachim 4. Reg. 24. & patet hoc, quia sic vocatur Ier. 22. Iechonias filius Ioachim. & Ierem. 28. Et Iechoniam filium Ioachim regem Iudæ, & omnem transmigrationem Iudæ, qui ingressi sunt in Babylonem ego conuertam ad locum istum. Et tamen filius Ioachim, qui ductus est in Babylonem fuit Ioachim paruulus filius alterius Ioachim 4. Reg. 24. patet hoc Matth. 1. cum dicitur, & post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salatiel, & istud non potest intelligi nisi de paruulo Ioachim nepote Iosie, cum translatus est in Babylonem cum decem millibus virorum 4. Reg. 25. de Sedecia autem dicendum, quod non accipitur hic pro illo Sedecia, qui fuit vltimus rex Iuda, & translatus est in Babylonem, quia ille fuit filius Iosie, & frater istius Ioachim, sed fuit filius istius Ioachim, de quo non fit mentio in libro regum, eo quod iste non regnavit, & tamen hic fit mentio de illo, quia de eo deciderunt aliquæ progenies, quæ redierunt de captiuitate Babylonis.

Filij Iechonias fuerunt, Afit, Salatiel, Mechir, Phadaia, Semei, & Iecemia, Sama, & Nadab, de Phadaia orti sunt Zorobabel, & Semei.

Filij

Filij Iechonias fuerunt. Hic ponitur tertium, scilicet A progenies post Babylonis transmigrationem, & omittitur hic progenies Sedecias, & narratur progenies Iechonias, quia illa fuit principalis.

Afit Salatiel. De progenie istius Iechonias venit Christus, vt patet Matth. primo, & primogenitus Iechonias fuit Afit, & de progenie istius non venit Christus, sed de progenie Salatiel, qui fuit secundus filius.

Mechir, Phadaia, Semei, Iecemia, Sama, & Nadab. Iste sex non reperiuntur in libris regum, quia isti fuerunt post captiuitatem Babylonis, nec in aliquo libro scriptura fit mentio de illis, nisi aliquando in libris Esdræ, in quibus ponuntur redeuntes de Babylone, & ibi fuerunt filij istorum redeuntes.

De Phadaia orti sunt Zorobabel, & Semei. Iste Phadaia fuit filius Iechonias, & cum haberet Iechonias octo filios, non ponitur hic progenies alicuius, nisi istius Phadaia, & habuit duos filios, scilicet Zorobabel, & Semei, & omittitur progenies Semei, & solum ponitur progenies Zorobabel.

An verum sit Zorobabel ortum fuisse de Phadaia.

Quæst. II.

Quæritur quomodo dicitur hic, quod de Phadaia ortus est Zorobabel: nam Zorobabel fuit filius Salatiel, vt patet Aggei primo, & secundo cap. scilicet: Factum est verbum Domini in manu Aggei ad Zorobabel filium Salatiel. Sic etiam dicitur Matth. primo Salatiel autem genuit Zorobabel.

Ad hoc respondetur tripliciter, vno modo, quod Salatiel, & Phadaia, qui ponuntur hic inter filios Iechonias, non fuerunt duo filij, sed vnus, & ideo si Zorobabel erat filius Salatiel, erat etiam filius Phadaia, quia idem sunt.

Alio modo potest dici, quod Zorobabel fuit filius Salatiel, & non Phadaia, & quod Salatiel, & Phadaia, qui ponuntur inter filios Iechonias fuerint duo filij eius. Et quando dicitur hic, quod Zorobabel fuit filius Phadaia, dicendum, quod iste Phadaia est Salatiel, & tamen non est iste Phadaia, qui ponitur supra inter filios Iechonias, & sic dicemus, quod fuerint duo filij Iechonias, qui vocantur Phadaia, sicut supra duo filij Dauid ponuntur, qui vocabantur Eliphalet, & alij duo filij eiusdem, qui vocabantur Elitama, & vnus istorum vocatur Phadaia, & Salatiel, & alius vocabatur solum Phadaia.

Tertio modo potest dici, quod Phadaia, & Zorobabel totaliter differant, & cum dicitur hic, quod Phadaia genuit Zorobabel. Dicendum, quod non sit iste Zorobabel, qui ponitur in genealogia Saluatoris, sed ille fuerit alius Zorobabel filius Salatiel, & de illo dicitur Aggei primo, & secundo, & Matth. primo. Et istud valde conueniens est, quia multoties filij duorum fratrum vocantur eodem nomine, & sic Salatiel habuit vnum filium nomine Zorobabel, & Phadaia frater suus habuit filium alium nomine Zorobabel.

Prima positio istarum non stat, quia tunc non poneretur quodlibet nomen istorum pro vno filio Iechonias, sed sicut diceremus quod Phadaia, & Salatiel erant nomina eiusdem viri, sed hoc absurdum est: nam tolleretur tunc certitudo scripturæ, quia cum scriptura dicit de aliquo, quod genuit talem, & ralem, & ponit quinque vel sex, possemus dicere, quod omnes illi erant vnus homo, & sic nunquam constaret nobis de aliquo in scriptura, quot filios gigneret, licet nomina omnium ponerentur in litera, quod est valde absurdum.

Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

Secunda, & tertia positio possunt stare, & videtur ex vna parte tertia esse rationabilior, quam secunda, scilicet, quod non sit iste Zorobabel, qui ponitur in genealogia Saluatoris. Et hoc propter duo: primo quia ille vocatur filius Salatiel, iste autem filius Phadaia. Secundò quod progenies Zorobabel ponitur hic, & tamen non ponitur inter filios suos ille, qui ponitur Matth. primo esse filius Zorobabel: nam ibi dicitur, quod Zorobabel genuit Abiud, & hic non ponitur inter filios Zorobabel ille Abiud. Secunda tamen positio videtur esse rationabilior quam tertia ex alia parte, quia Salatiel, qui ponitur in genealogia Saluatoris habuerit filium Zorobabel, qui fuit princeps in reditu de Babylone, & fit magna mentio de eo tanquam de principe in libro Esdræ, vt patet primo Esdræ tertio, & in alijs locis, & etiam Aggei primo, & secundo. Et etiam Zach. quarto. Et tamen si iste Zorobabel, qui dicitur hic esse filius Phadaia, non esset filius Salatiel, non esset ipse princeps in redeuntibus de Babylone, & tunc videtur inconueniens, quod Esdras narraret progeniem illorum, qui fuerunt minus principales in reditu de Babylone, & omiserit progeniem principum. Si autem velimus tenere istam positionem, patet responsio ad rationes, quæ fiebant confirmando positionem tertiam. Prima est, quod iste Zorobabel vocetur filius Phadaia, & ille, qui habetur Matth. primo vocetur filius Zorobabel, tamen hoc non est inconueniens, quia vt supra declaratum est in filijs Iosie, idem homo habet multa nomina.

Ad secundam rationem dicendum, quod inter istos filios Zorobabel, qui ponuntur hic ponitur Abiud filius Zorobabel, qui ponitur in genealogia Christi: Matth. primo. Et tamen ponitur sub alio nomine, quia forte est iste, qui vocatur hic Mofollam, vel Ananias, & quia idem homo frequenter habet multa nomina, vt supra declaratum est, vocabitur vno nomine in vno loco scripturæ, & in alio vocabitur alio nomine. Potest ergo teneri quæcumque positio istarum duarum.

Zorobabel genuit Mofollam, Hanania, & Salomith sororem eorum, Halaban quoque, & Ohol, & Barachian, & Afadian, & Isabhefeth quinque. Filius autem Hanania, Phaltias pater Ieseia, cuius filius Raphaia. Huius quoque filius Arnan, de quo natus est Obdia, cuius filius fuit Sechenias. Filius Sechenias, Semeia, cuius filij Hattus, & Iegaal, & Baria, & Naaria, & Saphat, & Sela sex numero. Filius Naaria, Elioenai, & Ezechias, & Ezrican tres. Filius Elioenai Oduia, & Eliafub, & Pheleia, & Accub, & Ionan, & Dalai, & Anani septem.

Zorobabel genuit Mofollam, Hananiam. Continuat hic progenies per vnum de filijs Phadaia, quia licet genuerit duos, scilicet Zorobabel, & Semei, non computatur progenies vtriusque, sed solum Zorobabel. Et dicitur, quod Zorobabel genuit istos duos, & nominantur isti sepe in libro Esdræ, postquam ipse Mofollam.

Et Salomith sorore eorum. Ista Salomith, quæ fuit femina

H 2 mina

mina nominatur hic inter fratres suos, sicut interdum nominantur alie mulieres inter viros, vt patet supra primo, & secundo, et etiam sequenti capitulo, & non est ista illa Salomith, de qua habetur Leuit. 24. que fuit mater illius, qui lapidatus est, quia colligebat ligna in Sabbatho, quia illa fuit in deserto tempore Moyfi, immo etiam fuit in Aegypto, ista autem Salomith fuit post reditum de Babylone. Etiam illa fuit de stirpe Dan, quia dicitur ibidem, quod fuit filia Dabai, & de stirpe Dan, & tamen ista Salomith, de qua hic dicitur fuit de tribu Iuda, cum fuerit soror istorum virorum, qui erant de tribu Iuda: ideo non potuit esse eadem, immo necesse fuit, quod illa esset ante istam quasi per mille annos, quod patet computando tempora media ante exitum de Aegypto vsque post reditum de captiuitate Babylonis, solum ergo est hic similitudo nominum. Nominatur autem hic ista mulier, quia ipsa fuit famosa tempore suo, vel propter filios, quos habuit, vel propter aliquid quod egit.

A faba quoque, & Ochol, & Barachian, & Asadian. Isti etiam fuerunt filij Zorobabel genuit post natiuitatem Salomith fororis eorum, & non reperiuntur nomina eorum nisi in Eldre. Iste Barachias secundum quosdam putatur esse ille, cuius fuit filius Zacharias propheta, qui fuit vltimus inter prophetas minores, & quantum ad tempus satis videtur conuenire, quia ille Zacharias prophetauit post reditum de Babylone, & etiam iste Barachian fuit post reditum de Babylone. Sed videtur ob stare, quia Barachias pater Zacharie dicitur esse filius Ado, vt patet Zach. primo, & tamen pater istius Barachie est Zorobabel, vt patet in litera: ideo magis videtur conuenire quod fuerit alius Barachias pater Zacharie quam quod iste.

Iosabheseth quinque. Iste Iosabheseth fuit vltimus filiorum Zorobabel. Aliquando tamen accipitur Iosabheseth pro femina, vt patet sequenti lib. capit. 22. cum dicitur. Porro Iosabheseth filia regis tulit Iosabham quarto Reg. vndecimo, & non est hoc inconueniens, quia frequenter idem nomen competit viro, & femine, vt patet in his nominibus Thama, & Olibama, vt declaratum est supra primo cap. in fine. Sed dicitur quomodo dicitur hic, quod erant isti quinque fratres, quia septem erant etiam non computata sorore Salomith, vt patet in litera: Dicendum, quod non computatur in ista summa omnes filij Zorobabel, sed solum illi qui nati fuerunt post Salomith sortorem suam, & duo primi excluduntur.

Filius Hananiae. Omittitur progenies omnium sex filiorum Zorobabel, & describitur progenies solius Hananiae, quia iste fuit precipuus inter fratres suos in reditu de Babylone, & ob hoc quidam putant istum fuisse Abiud, qui ponitur filius Zorobabel, vt patet Matth. primo, & motiuum est, quia illi, per quos derivatur linea Christi fuerunt principes tempore suo in reditu de Babylone, & quia hoc verisimile est, quod Eldras potius computet generationem principum, quam illorum, est verisimile, quod iste Hananiae fuerit Abiud filius Zorobabel, Phaltias pater Ieseie. Scilicet Phaltias fuit filius Hananiae, & fuit pater Ieseie, & iste modus ponitur ad abbreviandum loquutionem, vt patet supra in multis. In Hebreo ponuntur hic Phaltias, & Ieseias, & tamen non est litera tam completa sicut ista: ideo non ponitur pater Phaltie, nec Ieseie, hic autem litera nostra suppleuit illud ad tollendum dubium, & sic est in multis alijs, vt patet supra primo. Cum dicitur Adam, Seth, Enos, Chainan, &c. Et in quolibet intelligitur pater, vel genuit, s. quod quilibet fuit pater sequentis, vel genuit ipsum, cuius filius Raphaia. Sci-

licet Ieseias genuit Raphaia, & iste non nominatur nisi in libris Eldre. Huius quoque filius Arnan. Scilicet Raphaia genuit Arnan: differt enim Arnan ab Amran, quia Amran fuit pater Moyfi, & Aaron Exod. secundo, & septimo.

De quo natus est Obdia. Nomina istorum non sunt multum cognita, quia non leguntur de eis aliqua facta notabilia in scriptura.

Cuius filius fuit Sechenias. Scilicet Obdia genuit Secheniam, & etiam iste nominatur in libris Eldre.

Filius Sechenie Semeia. Non deriuatur hec progenies nisi per vnum, quia licet quilibet haberet multos filios, scriptura non vult interdum nominare illos, sed vnum ex eis, quia forte ille fuit precipuus, & narrat progeniem per illum.

Cuius filius Athus, & Iegal, & Baaria, & Naaria, & Sophat, & Sesa. In omnibus precedentibus ponebatur pro quolibet vnus filius. Hic autem ponuntur sex filij Semeie, & forte hoc fuit, quia iste Semeia habuit filios famosos tempore suo, ideo scriptura voluit nominare illos, sicut diximus supra de filiis Ioseph: nam nominati fuerunt quatuor, eo quod illi fuerunt viri honorabiles: nam tres illorum regnauerunt.

Sciendum autem, quod iste Sophat non est Sephar, qui est vnus de amicis Iob, qui loquuntur ad eum sepe in libro suo, & vocatur Sophat Naamathites, vt patet Iob vndecimo, & vigesimo. Nam ille fuit de stirpe Idumeorum, iste autem fuit de tribu Iuda, etiam ille fuit multo tempore ante istum, quia Iob fuit tempore Abrahæ, vel Esau, vt declaratum est Gen. vigesimo secundo, & trigesimo sexto. Iste autem fuit post captiuitatem Babylonis, & inter istud tempus, & illud fuerunt plusquam mille anni.

Dicendum etiam, quod iste Sesa, de quo hic, non est Sofan de quo habetur precedenti cap. quia ille fuit de stirpe Ieramehel filij Hefro, iste autem fuit de progenie Dauid, & sic fuit de stirpe Ram, qui fuit frater Ierameel precedenti cap. sex numero. Scilicet Semeia filij sunt sex. *Filius Naariae.* Iste Naaria est quartus filius Semeie, & quantumquam ille habuerit sex filios, non ponitur progenies illorum alicuius nisi Naarie, eo quod iste fuit precipuus inter fratres suos. *Elie Enai, & Ezechias, & Ezyican tres.* Idest isti tres fuerunt filij Naarie. Iste Ezechias, non fuit ille Ezechia, de quo supra dicitur, quia ille fuit rex multo tempore ante captiuitatem Babylonis, & iste Ezechias non fuit rex, & fuit aliquanto tempore post captiuitatem Babylonis. *Filij Elioenai, Adina, & Eliasub.* Quamquam essent hic tres fratres solum posuit Eldras progeniem vnus eorum, quia ille erat precipuus. Iste Eliasub, de quo hic, differt ab illo, qui vocatur Eliasub, & fuit summus sacerdos, de quo fit mentio in libris Eldre, quia ille erat de progenie Leui, cum esset summus sacerdos, iste autem erat de progenie Iuda.

Phelcia, Iacob, & Iohanan. Iste Iohanan non est Iohanan, de quo habetur supra in litera, quia ille fuit filius Ioseph ante captiuitatem Babylonis, iste autem fuit post reditum de Babylone aliquanto tempore.

Et Dalania, & Anani, septem. Iste Anani non est ille, qui fuit propheta, de quo tertio Reg. decimo sexto, & sequenti libro capitulo decimo sexto. Nam ille fuit tempore Asa regis Iuda, & ipse increpuit eum, & propter hoc posuit eum in carcere sequenti libro capitulo decimo sexto. Et tamen post mortem Asa ipse iterum increpuit Iosaphat filium Asa, eo quod praeuisset auxilium regi Achab, qui erat idolatra eodem lib. cap. 19.

Quare

Quare non posuit Eldras plures generationes, & quomodo tot potuit ponere. Quæst. XII.

Quare scriptura ponit hic de stirpe Iuda. Quæst. I.

QVAERITUR quare Eldras non posuit hic plures generationes, cum posuisset aliquas post reditum de Babylone, & quomodo potuit ponere tot. Ad primum dicendum, quod Eldras in hoc libro cepit generationes a principio seculi ab Adam, & continuat eas vsque ad tempus suum: ipse. n. natus fuit in Babylone, & redijt inde tanquam princeps Iudeorum iubente Cyro rege Persarum, & vixit postea magno tempore in terra Iuda, & ipse voluit continuare generationes, quas ipse videre potuit cum loqueretur hic tanquam historiographus, & non tanquam propheta, & quia non fuerunt plures vsque ad ipsius suum, non locutus est de pluribus. Circa secundum aliquis dicit, quod quod Eldras non potuerit tot generationes describere, quia non potuit tot videre: nam ipse natus est in Babylone, & erat iam vir ætatis maturæ, quoniam redijt in terram Iuda, cum commiserit ei rex quasi curam de omnibus Iudeis, vt poneret Iudices, & principes in terra, & quod doceret omnes imperitos in lege, vt patet Eldre 1. c. 7. Et sic non poterat videre multo tempore postquam veniret de Babylone, & consequenter non videret multas generationes. Respondendum, quod Eldras potuit videre, & vidit omnes istas generationes, que hntur hic: nam generationes, que fuerunt hic post transmigrationem de terra Iuda in Babylone, fuerunt ab illo loco vbi dicitur filij Iechonice fuerunt Asir, & Salatiel: nam Salatiel natus est in Babylone, vt patet Matth. 1. c. Et post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salatiel. Duo autem sunt, qui faciunt ad hoc, quod Eldras possit videre omnes istas generationes. Primum est, quia hic non solum computantur generationes, que fuerunt post reditum de Babylone, sed et ille, que fuerunt per septuaginta annos in Babylone. Colligendo autem illos annos cum annis, quibus vixit Eldras post reditum de Babylone, poterit omnes generationes, que hntur hic transire, & sic alique istarum essent in extremo tpe vite Eldre, vt videret Eldras illos nouiter natos, quoniam scribebat librum istum, & describeret eos, posteros autem videre non potuit. Secundum est, quia generationes in illis temporibus paucos annos continebant, sicut & nunc, quia in vigesimo anno, & infra homines gignunt, vnde in centum, & quinquaginta annis poterant transire octo generationes.

C A P. III.

ILII Iuda, Phares Hefron, & Charmi, & Hur, & Subal. Raia vero filius Sobal genuit Iahath, de quo nati sunt Ahumai, & Laad, hæ generationes Sarathi. Ista quoque stirps Ethan Iesrahel, & Iesema, & Iedebos. Nomen quoque sororis eorum Asalephuni.

CONTINUATA in precedentibus progenie Iuda per Dauid vsque post Babylonis transmigrationem, hic redit scriptura ad quarundam partium eius enarrationem, & diuiditur in duas. Quia primo ponitur de progenie Iude. Secundo de progenie Simeonis: nam filij Simeonis habitauerunt in sorte Iuda: Ioseph 19. Iudeo enarratur progenies simul virorumque, ibi. *Filij Simeon.* Prima in duas. Quia primo agitur de progenie Phares, & Zaram filiorum Iude. Secundo de progenie Sella ibi. *Filij Sella.*

Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

QVAERITUR circa primum quare ponitur hic de stirpe Iuda cum iam illa progenies continuata fuerit vsque ad tempus Eldre post reditum de Babylone, & non poterat plus continuari. Respondendum est, quod conueniens fuit hoc fieri. Pro quo sciendum, quod in stirpe Iude sunt multe linee, quarum quedam continuatæ fuerunt, & alie non ille autem, que non fuerunt continuatæ, vel quarum aliqua partes fuerunt omisse, continuantur hic. Et sciendum ad hoc, quod Iudas habuit quinque filios, tres de vxore sua filia Sue Chanangi, & isti fuerunt hi: Ona, Her, Sella. Duo fuerunt de nuru sua Thamar, s. Phares, & Zaram. Gen. 38. duo autem istorum, s. Her, & Ona non habuerunt filios, quia cum essent mali occisi fuerunt a Domino antequam haberent filios eod. cap. Manent autem tres, qui habuerunt filios, & a quibus deriuatæ sunt progenies in tribu Iuda, s. Sella, Phares, & Zaram, & nominatæ sunt tres familie ab his, s. familia Selaitarum, & Pharesitarum, & Zareitarum: Num. 26. De familia autem Sella nihil tactum est precedent. nec sup. 2. ideo de hac suppleendum est hic. Non fuit tamen magnus numerus virorum in hac familia: ideo Raeli ponuntur de filiis Sella hic. De familia autem Zare factum est supra secundo, & tamen pauca dicta sunt, hic autem ponuntur alique generationes de illa, sed pauca de familia autem Phares fere dictum est, quidquid habetur precedenti cap. & supra secundo, & de illa etiam fere dicitur quidquid habetur hic, & ratio huius est propter duo. Primo quia ista familia fuit magis multiplicata in prole quam alie due familie, sicut fiebat in quibusdam tribubus respectu aliarum, quia tribus Iuda erat maior quam qualibet tribus de Israel, vt patet in duabus numerationibus factis in deserto: Num. primo, & 26. Etiam quando Dauid numerauit totum Israel, inuenti sunt tot de Iuda sicut in quinque, vel sex tribubus alijs, vt patet secundo Reg. cap. vltimo, & infra 2. 1. Et etiam quedam tribus fuerunt semper paruæ in numero prolis, sicut dicitur infra in litera de tribu Simeon, scilicet fratres autem eius non habuerunt filios multos, & vniuersa cognatio non potuit adæquare famam filiorum Iuda.

Secunda ratio fuit, quia familia Phares fuit dignior propter Dauid qui fuit de illa, & liber iste ordinatur precipue ad actus Dauid: ideo Eldras curauit diligentius describere familiam Phares, quam Sella, & Zaram.

An hic in scribendo sit ordo mutatus. Quæst. II.

QVAERITUR vterius an ea, que habentur hic fuerint post precedentia, vel sit ordo mutatus. Respondendum, quod sicut dicebatur precedenti capitulo non potest esse continuatio proprie nisi in historijs quarum partes habent ordinem naturalem secundum tempus, hic autem non ponitur historia, sed descriptio progenierum, potest tamen esse continuatio in istis, vel discontinuatio, scilicet si generationes hominum describantur eo ordine, quo homines se habuerunt in essendo. Hic autem dicendum, quod non seruetur iste ordo, quia in fine precedentis c. dictum est de progeniebus quibusdam in tribu Iuda, que fuerunt post reditum de Babylone. Hic autem ponuntur aliqua progenies, que fuerunt antequam Israelite descenderent in Aegyptum, s. Phares genuit Hefron, & sic inter ea, que habentur in fine precedentis cap. & in principio huius intercederunt plusquam mille anni, quibus ista fuerunt priora, & sic est hic recapitulatio, & mutatio ordinis, & tamen

H 3 hoc

hoc fuit necessarium ad hoc, quod quilibet generatio per se continuaretur, scilicet, quod postquam inciperet vna linea describi a principio tribus continuaretur vsque ad tempus Efdre, ne si interumperetur fieret minus intelligibilis.

Filij Iuda. Hic incipit continuari progenies ab ipso Iuda, & ponuntur hic multi filij eius. Sed non est intelligendum, quod omnes, qui ponuntur hic fuerint filij Iuda immediate, sed fuerint filij per successionem: nam Hefron non fuit filius Iuda, sed nepos, & sic de Hur, & Sobal, sed intelligitur istud sicut dicitur sup. 1. Adam, Serh, Enos, Chainan, &c. Et intelligitur de quolibet illorum, quod fuit pater sequentis.

Phares, & Hefron. Iste Phares est filius Iude de nuru sua Thamar, & vocatus est Phares, idest diuisio, quia diuisi, vel rupit pelliculam secundinam, frater autem eius fuit Zaram, qui prius volens egredi de vtero produxit manum, & ligauit obstetrix in digito eius filium coccineum, & regressus est in vterum, frater autem suus Phares egressus est Gen. trigesimo octauo, Hefron autem fuit nepos Iude, & filius Phares: habuit enim Phares duos filios, scilicet Hefron & Hamul, & ab istis nominatae sunt duae familiae, scilicet Hefronitarum, & Hamularum, ut patet Numeri vigesimo sexto, & Gen. 46.

Et Charmi. De isto Charmi est dubium de qua stirpe fuerit, scilicet an fuerit de filiis Phares, vel de filiis Zare, videtur autem magis dicendum, quod fuerit de familia Phares, quia ponitur hic Phares tanquam caput istius progeniei, & de Zaram nihil dictum est: ideo videtur, quod omnes hic nominati pertineant ad familiam Phares.

Aliquis tamen dicit, quod fuerit de familia Zare iste Charmi, quod patet, quia sup. 2. cap. dicitur filius Zamri, Charmi, & tamen Zamri est filius Zare, ut patet ibidem.

Secundo patet, quia ponitur hic Hethan, & tamen ipse est de progenie Zare sup. 2. scilicet filij Zare Zamri, & Hethan, & Heman. Dicendum tamen quod iste Charmi non est de stirpe Zare, sed Phares, & prima ratio non tenet, quia quamquam quidam Charmi reperitur in progenie Zare, alij possunt reperiri in progenie Phares, cum multi homines sint eiusdem nominis. Secunda ratio non tenet propter duo. Primo quia dato, quod Hethan esset in stirpe Zare, poterat alius Hethan esse in stirpe Phares, sicut dictum est de Charmi. Secundo patet, quia praesupponitur falsum: nam non ponitur Hethan hic sicut supra 2. capit. sed Hethua & supra dicitur Hethan, ut patet in Hebraeo, licet in multis biblijs nostris sit corruptum. Ratio autem quare oportet poni omnes istos in stirpe Phares patet, quia dicitur inf. isti sunt filij Hur primogeniti, Ephratha est de stirpe Phares, quia est filius Caleb, & ille filius Hefron & Hefron filius Phares sup. 2. cap. Et Hur, iste Hur est filius Caleb, de quo dicitur supra cap. 2. & quamquam ibi posita fuerunt aliquae progenies eius, ponuntur hic aliae, quae omisse fuerant. Non est tamen iste Hur auus Besebeel, qui construxit tabernaculum Domini, ut ibidem declaratum est. Et Sobal, iste Sobal est filius Hur, ut patet supra 2. cap. & vocatur pater Cariathiarim. Raia vero filius Sobal genuit Geth, de isto Raia nihil fuerat positum supra 2. capit. ideo cetera, quae sequuntur pertinent ad supplementationem. Geth aliquando est nomen viri, & aliquando nomen vrbs: nam in terra Philistinorum erat vna de sex metropolitibus, quae dicebatur Geth rex, & ad eam fugit Dauid quando mutauit faciem suam, & collabebatur in terram primo Reg. vigesimo primo, ad istam etiam vrbs postea ipse fugit, & mansit ibi quatuor

mensibus vsque ad mortem Saulis eodem libro. c. 27. hic autem accipitur pro nomine viri.

De quo nati sunt Ahumai, & Laad. Isti duo fuerunt filij Geth, & non est iste Ahumai ille, qui vocatur Achyma Iosue 15. & Iudic. 1. quia ille fuit quidam gigas in Hebron antequam veniret Israelit in terram Chanaan, & occidit postea Chalephistos gigantes eo. cap. Nec etiam est iste Achymaas, de quo habetur secundo Reg. 17. nam ille erat de sacerdotibus, scilicet filius Sadoch sacerdotis magni eod. lib. cap. 25. & tamen iste erat de tribu Iuda. Haec cognationes Sarathi, idest ab istis descenderunt cognationes Sarathi, quae sic appellatae sunt.

Nicolaus autem vult istas fuisse cognationes Saraitharum, & Elthaholitarum, de quibus habetur sup. 2. & tamen multum differt inter Saraithas, & Sarathi.

Ista quoque stirps Hethan. Scilicet ista, quae sequitur. Nam isti, qui sequuntur sunt filij Hethan, & ideo sunt de stirpe eius. Sciendum, quod hic est litera corrupta: nam debet dici Hethua, & dicitur Hethan, ut patet in Hebraeo, & nimis differt inter istos, quia Hethan est de progenie Zare sup. 2. Hethua vero est de progenie Phares, & ideo aliqui hinc occasione errandi, putantes quod iste sit Hetha, de quo dicitur sup. 2. & sic credunt quod ponatur aliquid hic de stirpe Zare. Sciendum etiam quod Hethua, vel Ethna aliquando est nomen proprium montis in Sicilia, de quo magni ignes erumpunt, sunt enim loca sulphure plena, & a multis putatur esse os inferni. De hoc Ouidius Met. 14. f.

Tamque giganteis iniectam faucibus Ethnam:

Hic tamen accipitur pro nomine viri. *Iezrahel.* Iste est filius Hethuam, aliquando tamen accipitur Iezrahel pro vrbe: nam vna vrbs est in sorte Iude, quae vocatur Iezrahel: Iosue 15. & alia eiusdem nominis in sorte Manasse: Iosue decimo septimo. Dicit autem Glo. ord. interlinearis, quod ab isto viro nominata fuit ciuitas Iezrahel, sed non apparet hoc satis verisimile, cum ille duae vrbes vocarentur sic antequam Israelit veniret in terram Chanaan, vnde & in diuisione terrae illius sic vocabantur istae vrbes. Iosue decimo quinto, & decimo septimo. *Iefema, & Zedebos.* Isti duo & plurimi aliorum qui ponuntur hic, fere innominati sunt in scriptura, eo quod non leguntur de eis aliqua memoranda. *Nomen quoque, sororis eorum Asalephuni.* Ista fuit filia Hethuam, & nominatur hic inter fratres suos, errant autem aliqui in isto nomine, quia aliqui diuidunt illud in duo, ita quod Asalel sit vnum nomen, & Phuni aliud, sed errant, cum litera dicat esse nomen vnus mulieris.

Quaenam fuerit ista Asalephuni, & quare hic inter viros ponitur. *Quest. III.*

QVAERITVR, quae fuit ista Asalephuni, & quare ponitur hic inter viros, cum scriptura non consuecat nominare mulieres in deriuatione progenierum.

Ad primum quidam dicunt, quod ista fuerit mater Samsonis, & hoc tenet Rabanus, & Glo. ord. cum ait: Hanc suspicantur matrem Samsonis de stirpe Iudae, cuius maritus Manue de tribu Dan de Sarraa, ut patet Iud. 13. Et tunc secundum istos respondebitur ad secundum, scilicet quod ideo posita fuit hic, quia fuit mulier memorabilis propter famam filij sui Samsonis. Dicendum tamen, quod ista positio non est rationalis. Primum quia non habet aliquod morium, sed temere asserit fuisse matrem Samsonis: nam eodem modo potuisset asserere quod erat mater Dauid, vel cuiuscunq; de viris famosis in Israel.

Secundo quod ista positio repugnat legi: nam Manue

Manue pater Samsonis erat de tribu Dan, ut patet A. Iudic. decimotertio, & tamen Deus iusserat Numeri vltimo, quod omnes viri acciperent vxores de tribubus suis, & omnes foeminae acciperent viros de tribubus suis: ideo credendum est, quod Manue, cum esset vir bonus non infringeret legem: ideo nisi manifeste appareret, quod illa erat de alia tribu, quam vir suus, tenendum est, quod fuerit de tribu Dan. Et hoc idem dicendum est de omnibus vxoribus Hebraeorum. Nam quodcumque dicitur de aliquo quod accepit vxorem, & non dicitur de qua tribu, intelligendum est, quod accepit de tribu sua sequendo ius commune. Dicendum ergo est, quod ista non erat mater Samsonis, sed quaedam alia mulier propter aliquam excellentiam virtutis, vel forte propter filios, ut si habuerit aliquos filios viros clarissimos.

Phanuel autem pater Gedor, & Ezer pater Hoffa. Isti sunt filij Hur primogeniti Ephratha patris Bethlehem.

Phanuel autem pater Gedor. Iste Phanuel fuit filius alicuius filiorum Ethna, vel filij eius Asael Phuni. Et quia ponuntur hic illi immediate, non dicitur quis fuerit pater istius Phanuel, quia intelligitur, quod fuit de stirpe eorum. Gedor potest hic accipi pro nomine viri, qui fuerit filius Phanuel, vel accipi pro loco, scilicet quod fuerit Phanuel pater Gedor, idest dominus.

Et Ezer pater Hoffa. Iste Ezer etiam est de stirpe Ethna: ideo non ponitur pater eius, & potest accipi hic Hoffa pro nomine viri, vel pro aliquo loco: nam quaedam ciuitas erat in sorte Aser sic dicta: Iosue 19. scilicet vsque ad vrbs munitissimam Tyrum, & vsque Hoffam, vel potest esse nomen viri. Dicit autem Glo. ord. & Rabanus, quod Gedor, & Hoffa loca sunt a filijs Hur possessa.

Isti sunt filij Hur primogeniti Ephratha. Scilicet isti supra dicti sunt de progenie Hur, qui fuit primogenitus Ephratha, & non Caleb, licet fuit filius Caleb supra secundo, & hoc quia Caleb habuit multas vxores, & primogenitus eius fuit Mosa supra secundo capitulo, & tamen de Ephratha non habuit alium filium Caleb ante Hur, & sic fuit primogenitus matris, & non patris, ita aliquando dicitur filius vnigenitus matri, & non patri, sicut patet de Salomone qui dixit de se Prouerb. quarto. Nam & ego vnigenitus fui coram matre mea, non tamen erat vnigenitus respectu patris, quia pater eius multos filios habuit: nam decem & nouem filij eius ponuntur precedenti capitulo.

Patris Bethlehem. Idest Hur fuit pater Bethlehem. Est Bethlehem nomen viri, & nomen loci, ut declaratum est supra 2.

An verum sit quod Hur fuerit pater Bethlehem. *Quest. IIII.*

QVAERITVR quomodo dicitur hic, quod Hur fuit pater Bethlehem, quia supra secundo dicitur, quod Salma fuit pater Bethlehem, potest responderi vno modo, quod vterque istorum fuit pater Bethlehem aequiuoce: nam Bethlehem accipitur dupliciter: vno modo pro viro, alio modo pro loco. Potest dici vnus istorum pater Bethlehem, idest illius viri, qui vocabatur Bethlehe, & alius vocatur pater Bethlehem, idest dominus vrbs Bethlehem.

Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

Alio modo potest responderi, & melius, quod vtrouque accipiatur Bethlehem pro viro sic nominato, & dicitur tamen, quod Salma fuit pater Bethlehem, quia secundum veritatem ille fuit pater eius immediatus, & Hur est pater Salma supra secundo, & sic est auus Bethlehem, qui tamen interdum vocatur pater, immo omnes superiores possunt vocari patres: sic enim patet quarto Reg. octauo, vbi Athalia vocatur filia Achab regis Israel, & iterum vocatur ibidem filia Amri, & tamen Amri erat pater Achab, & sic vocatur filia patris & aui.

Assur vero patri Thecuæ erant duae vxores Alaa, & Naara. Peperit autem ei Naara Oozam, & Hopher & Themani, & Aastari. Isti sunt filij Naara. Porro filij Alaa Seret, & Saar, & Ethnan: Cos autem genuit Anob, & Soboba, & cognationem Aharehel filij Arum.

Assur vero patri Thecuæ, erant duae vxores Alaa, & Naara. De isto Assur non dicitur cuius filius erat, sed tenendum est, quod fuerit filius Bethlehem: nam quando non ponitur nomen patris alicuius, recurrendum est ad immediatum, & dicendum est illum esse patrem, nisi aliàs constet contrarium, & ista est positio rationalis: nam scriptura vult hic describere successiones generationum, & ad hoc necesse est sciri quis fuerit pater cuius, & quia scriptura breuiloqua est, interdum subicit nomen patris, & filij, & ex ipso ordine innuit nobis quis sit pater, & quis filius, sic patet supra primo capitulo, cum dicitur Adam, Seth, Enos, Chainan, Malaleel, &cetera. Et de quolibet illorum deberet dici, quod fuit pater sequentis, vel quod genuit illum, & tamen ut breuius loqueretur posuit nomina eorum in ordine, ex quo ordine colligitur quis sit pater, & quis sit filius.

Item patet hoc, quia si hoc non praesupponeretur non concluderetur intentus scripturae, quia ipsa vult ostendere nobis successionem generationum, & si non intelligeremus, quod illi, qui sequuntur, sunt filij precedentium, dato, quod hoc non exprimat, nesciremus quae progenies narraretur, immo eadem ratione nesciremus an illi, qui sequuntur praecesserint in ordine temporis, vel subsequantur. Etiam nesciremus de talibus, an essent de vna familia, vel de alia, utpote dato, quod incepit hic enarrari familia Phares, nesciretur de istis quorum patres non exprimitur, an fuerint de familia Phares, vel Zare, vel Sella, immo, & consequenter possemus ignorare an illi qui exprimitur sint de tribu Iuda, vel de alia tribu antiqua, & hoc est valde irrationabile: ideo oportet dicere, quod illi quorum non exprimitur patres, dicantur esse filij illorum, qui proximo ponuntur. Et dicitur quod Assur erat pater Thecuæ, quod potest accipi pro viro, vel pro loco: nam Thecuæ nomen vrbs est, apud quam erat desertum, in quo morabantur pastores multi, & de hoc dicitur Amos primo, quod Amos fuit in pastoralibus Thecuæ: Iste Assur non est ille, qui ponitur supra primo, quia ille fuit secundus filius Sem, & ab illo fuerunt nominati Assyrij, iste autem fuit de tribu Iuda valde multo tempore post, & potest vocari pater Thecuæ, idest Dominus vrbs Thecuæ, vel pater viri, qui vocabatur Thecuæ. Ponuntur autem hic nomina duarum vxorū eius Alaa, & Naara, eo quod ab vtraque

H 4 descen-

descenderunt filij, qui fuerunt viri famosi, & propter filios exprimentur nomina matrum.

Peperit autem ei Naara Oozan. Ponuntur filij cuiuslibet illarū per se, & dicitur quod Naara peperit Oozā, non tamen fuit iste Oozan ille, qui percussus fuit à Domino, quia tetigit Arcam, quando portabatur, ut patet 2. Reg. 6. & infra 13. Nam ille Oozan erat de tribu Leui, cum esset sacerdos, & ob hoc ipse accedebat ad tenendum arcam, quādo ruitura erat, quia ipse posuerat eam super plaustrum, iste autem fuit de tribu Iuda, & ideo ponitur hic.

Et Hopher. Iste Hopher filius Assur, & Naara non erat ille, de quo habetur supra 1. cap. quia ille fuit filius Madian, & nepos Abrahe ex Cetura, & ab illo Africa nominata est, ut ibi declaratum fuit, iste autem multo tempore post fuit de tribu Iuda. Etiam nō est iste Hopher à quo nominata est familia Ephalarum, Numeri 26. Nam ille fuit filius Galaad, & fuit de tribu Manasse, iste autem fuit de tribu Iuda. *Et Theman.* Non est iste Theman de quo supra 1. nam licet Theman, & Themani secundum conditionem idiomatis Hebraici sit idem nomen, tamen supra 1. ponitur pro nomine viri cuiusdam de filiis Esau, qui fuerunt duces in terra Edom. Etiam ponitur pro quadam ciuitate, quæ vocabatur Theman, iste autem de progenie Iuda est. *Et Asihari.* Iste est alius filius Naara. *Isti sunt filij Naara.* Scilicet isti quatuor sunt filij Thecua ex Naara vxore sua. Porro filij Alaa Sereth. Ponuntur filij Thecua ex vxore Alaa, & primus est Sereth. *Osaar.* Non est iste ille, qui ponitur in progenie Core, Num. 16. quia ille erat de tribu Leui, ut patet ibidem, iste autem est de tribu Iuda. *Et Ethnan.* Ethnan aliquando est nomen viri, & aliquando regionis: nam hebraei excentes de Aegypto ambulauerunt tribus diebus per desertum Ethna, Nu. 33. Aliquando est nomen viri, & sic accipitur hic, & tamen non est iste Athan, qui ponitur supra 2. quia ille fuit filius Zare nepos Iudæ: iste autem fuit de familia Phares distans à Iuda per multas generationes. Etiam nō est iste ille Ethan, de quo 3. Reg. 4. dicitur, quod Salomon erat sapientior illo, quia ille erat de progenie Leuitarum, ut ibidem declaratum est, iste est autem de tribu Iuda.

Cos autem genuit Anob. Intelligendū est quod Cos fuit filius Ethan, & ipse fuit pater Anob, & istorum, qui sequuntur, *Et Sobaba.* Iste vocatur alio nomine Sobab, quia in Hebræo non sit differentia de Sobab, & Sobaba, quia consueverunt addi literæ, vel subtrahi in fine nominum propriorum, & tamen non est iste Sobal, de quo supra in litera dicitur, quia iste fuit multo tempore ante istum cum præcesserit eum per aliquot generationes. *Et cognationem Aharehel.* Id est etiam genuit cognationem Aharehel, quia fuit quedam cognatio magna, & descendit a quodam nepote istius.

Filij Arum. Potest hoc referri, quod Aharehel fuit filius Arum, & sic Arum fuit filius Cos, & Aharehel filius Arum, & illi, qui vocantur de cognatione Aharehel, fuerunt descendentes ab Arum tanquam a patre priore. Vel filij est ibi pluralis numeri, & est sensus quod isti viri, qui erant de cognatione Aharehel erant filij Aharehel, quia Arum esset filius Aharehel.

Quare hic ponitur Cos genuisse Anob. *Quæst. V.*

QUÆRITUR quomodo ponitur hic Cos genuit Anob, quia istud non videtur pertinere ad præfens: cum Cos non fuerit filius alicuius de præcedentibus.

Respondendum quod sicut supra dicebatur in ge-

nerationibus istis quandoque non ponitur nomen patris alicuius, ita quod dicitur iste fuit pater illius, vel iste filius illius, intelligitur quilibet esse filius eius, qui præcedit, nisi aliud constet ex alio loco, & quia Cos ponitur post Ethnan: dicendum Cos fuisse filium Ethnan, de hoc dicit Rabanus & Glo. ordinat. quod ordo confusus videtur in litera, quia numeratis filiis Halaa, & Naara subito inducit cognationem Aharehel filij Arum, & cōsequenter narrat de Iabes, sed hebraei dicit quod Assur de Halaa genuit Ethna, & Ethnan genuit Cos, & Cos genuit Sababa, & Sababa genuit Iabes, & hoc tenendum est.

Fuit autem Iabes inclytus præ fratribus suis, & mater eius vocauit nomē illius Iabes, dicens: Quia peperit eum in dolore.

Fuit autem Iabes inclytus præ fratribus suis. Non exprimitur nomen patris Iabes, sed intelligendum est quod Sobaba fuit pater suus, quia præponitur, & Aharehel & cognatio sua fuit frater Iabes, vel potest intelligi magis secundum regulam datam quod fuerit Iabes filius Arum, & fuit de cognatione Aharehel, & hoc concordat literæ, quia dicitur quod Iabes fuit inclytus præ fratribus suis, in quo apparet, quod multi erant, & significat hoc cognatio, & in illa cognatione Iabes erat excellentior omnibus fratribus suis.

Et mater eius vocauit nomen illius Iabes. Hoc ponitur ad significandum euentum rei, scilicet, quia mater peperit eum cum dolore: & ex hoc imposuit sibi nomen Iabes.

Quia peperit eum in dolore. Non apparet an mortua fuerit, sed cum esset in partu dolens nimis, putās forte, quod moreretur, vocauit filium Iabes à dolore illo, quem patiebatur pro tunc, nam Iabes interpretatur dolor, vel dolens.

Quis nam fuerit iste Iabes. *Quæst. VI.*

QUÆRITUR quis fuit iste Iabes. Respondet Nicolaus, quod fuit Othoniel, qui cepit urbem Dabir tempore Caleb, & ipse accepit Axam filiam Caleb in vxorem, & dicit, quod iste habuit duo nomina, quia vocatus est Othoniel, & Iabes. Nam mater vocauit eum Iabes propter dolorem, quem in partu eius passa est: pater autem maioris animi existens noluit eum vocare à dolore, sed vocauit eum alio nomine meliori, scilicet Othoniel: sic enim fuit de Rachel pariente: nam propter difficultatem partus Benjamin incōcepit periclitari, & dixit nomen eius Benoni, id est filius doloris mei, Genesis trigesimoquinto. Pater autem robustiorem animum habens vocauit eum Benjamin, id est filium dextræ quod significat virilitatem.

Sed hoc non videtur stare, quia Othoniel fuit filius Cenem, ut patet infra, & tamen Iabes (ut hic dicitur) fuit filius Arum, vel (ut volunt hebraei) fuit filius Sobaba, & frater Aharehel. Dicunt autem hebraei de illo, & Rabanus, quod Sobaba genuit Iabes, qui fuit doctor scribarum, & inter Cos, & Iabes interseruntur cognationes Aharehel, quia ipse est Obab filius Arum, Iethro cognati Moyfi, quia Iabes docebat eos, inserti sunt in progenie eius quasi à maioribus eius geniti.

Sed istud non stat, nam hebraei volunt quod Iabes fuit doctor, ut patet supra 2. Et tamen ibi magis accipitur Iabes pro nomine loci, in quo habitabant scribæ quam pro doctore aliquo ipsorum. Quod autem dicitur hic, quod cognatio Aharehel erat cognatio Cinzorū, qui

qui venerūt ad audiendum doctrinam legis à Iabes, non conuenit: nam dato quod ab illo audirent doctrinam, non describerentur hic, quia hic describitur progenies Iuda, & tamen Cinzi filij Iethro non erant de progenie Iuda, sed de Madianitis, nec est ratio cōpetens, quod Cinzi ponerentur hic in stirpe Iabes tanquam geniti a maioribus eius propter doctrinā, quā recipiebant ab eo, quia hoc modo tolleretur omnis certitudo scripturæ in progeniebus, cum quilibet de quacūque progenie posset poni in progenie alterius propter aliquod beneficium ab eo susceptum, & hoc est absurdum.

Item dato quod possent poni filij Iethro in progenie ista propter doctrinam quam recipere a Iabes, non deberent dici filij Sobaba, sed diceretur quod erant filij Iabes, & tamen non dicuntur hic, quod erant filij Iabes, ideo non erant intelligendum de Cinzis. Item patet hoc, quia valde irrationabile est recedere a cōmuni sensu verborum sine aliquo motiuo sufficienti, & tamen cum ponatur hic progenies Iuda per Phares, debet intelligi, quod omnes hic nominati sunt filij Phares: nisi appareat aliquid, propter quod debeamus aliquid asserere, & tamen nō apparet hic aliquid motiuum ad hoc quod dicamus istos esse filios Iethro, ideo non est sic dicendum, sed quod fuerint de stirpe Iuda.

Quomodo Iabes fuerit præ fratribus suis inclytus. *Quæst. VII.*

QUÆRITUR ulterius quomodo fuit Iabes inclytus præ fratribus suis. Respondet Nicolaus, quod hoc fuit in duobus. Primo in opere bellico: secundum in doctrina sapientia. De opere bellico patet, quia ipse Iabes est Othoniel, & ille cepit urbem Dabir, & ob hoc meruit accipere in vxorem Axam filiam Caleb. Iosue 15. & Iudic. 1. Fuit etiam inclytus in doctrina legis, quia ipse docebat omnes scribas, & Cinzi filij Iethro audiebant ab eo legem.

Dicendum tamen, quod ista non sunt vera, nam præsupponitur Iabes esse Othoniel, & sic prædicatur ista de illo, & tamen non fuit Othoniel, ut dictum est præcedenti quaestione.

Dicendum igitur quod quanquam non appareat vilo modo, quod iste Iabes fuerit doctor legis, tamē satis potest concedi: dum tamen non innuatur quod iste fuerit Othoniel. Sed dicendum, quod secundum quod litera signat, fuit iste Iabes inclytus inter fratres suos in opere bellico, ut patet ex verbis suis, (Si benedicēs bñdixeris mihi, & dilataueris terminos meos, & fuerit manus tua mecum. Omnia tamen ista pertinent ad opus bellicum, in quo peribat iste Iabes se adiuuari, & sic fuit inclytus, quia præualuit contra hostes, & dilatauit terminos suos: alij autem fratres eius non fuerunt viri bellatores.

Inuocauit verò Iabes Deum Israel, dicens: Si benedicens benedixeris mihi, & dilataueris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris me à malitia non opprimi. Et præstitit Deus quæ precatus est.

Inuocauit vero Iabes Deum Israel. Scilicet inuocauit eum ad auxilium sciens quod sine illius favore non poterat præualere contra hostes, dicens: Si benedicens benedixeris mihi. Ista verba sunt incompleta, quia pe-

nitur conditionalis hic, & non declaratur quid est, quod cadit sub conditione, ideo intelligendum quod Iabes dicebat ista vouendo, scilicet, si benedixeris mihi, & dilataueris terminos meos faciā tale vel tale propter te, & tamen sape in hebræo sententia est decurrata, sicut patet 2. Reg. 5. (Proposuerat enim Dauid in die illa præmium ei, qui percussisset Iebuseum, & non ponitur quod præmiū erat illud, & infra vndecimo exprimitur quod esset princeps exercitus, qui percuteret Iebuseum. ita hic intelligendum est, quod iste vouit aliquid domino, & tamen nō ponitur quid est, quod vouit, sed solum id quod petebat, & dicitur: si benedicens benedixeris mihi, id est si multiplicaueris, & exaltaueris statum meum, nam benedictio significat augmentum, ut patet 2. ad Corinth. 9. vbi dicitur: Qui in benedictionibus seminat, in benedictionibus metet, & qui parce seminat, parce metet: Et etiam ponuntur ibi auaritia, & benedictio tanquam contrarium, & tamen contrarium auaritiæ est liberalitas, & abundantia.

Et dilataueris terminos meos. Intelligendum est, quod iste Iabes acceperat possessionem in aliqua terra, quæ tenebatur ab hostibus, & non se poterat extendere, ideo petebat a Domino, quod daret ei dilatauionem terminorum præualendo contra hostes, & expellendo eos de terra. Sic enim erat de filiis Ephraim, & Manasse, qui habebant locum angustum possessionis, cum Cananæi arctarent eos. Iosue 17. (Dixerunt filij Ioseph, non poterimus ad montana conscendere, cum ferreis curribus ytantur Chananej, qui habitant in terra campestri. Sic etiam fuit de filiis Dan, quos Amorrahæ arctauerunt in montibus, ut patet Iudic. 1. scilicet, Arctauit Amorrahæ filios Dan in monte, nec dedit eis locum, ut ad plāiora descenderent. Desiderabat igitur iste Iabes terminorum dilatauionem, quia terra sua adhuc à Chananeis, vel alijs gētibus tenebatur.

Et fuerit manus tua mecum. Id est adiuueris me contra hostes: dicitur enim manus Domini esse cum aliquo, quando ipse adiuuat eum ad faciendum aliquid. Sic etiam in hominibus dicitur manus alicuius esse cum aliquo, si dat ei consiliū, vel fauorem ad aliquid agendum, sic dixit Dauid ad mulierem Thecuti, 2. Reg. 14. Nūquid manus Iob tecum est in omnibus istis? Id est nunquid Iob dedit tibi consiliū ad faciendū hec? Sic etiam Iere. 26. Dicitur etiam: Manus Ahicam filij Saphan fuit cum Ieremia, ut non traderet in manus populi, & interficerent eum. Et ipse adiuuit Ieremiam ad hoc. & origo istius locutionis est, quia manus est generale organū, & ideo omnia, quæ facimus attribuius manui, & sic interdum dicitur aliquis loqui per manum, sicut dicimus locutus est Deus in manu Moyfi. Num. 9. & Aggzi primo, & in multis locis.

Et feceris me à malitia non opprimi. Id est feceris, quod hostes mei, qui mali sunt non præualeant contra me, & accipitur malitia à homine malo, quia iuxta Aristotelem non differt loqui de malitia, & de homine malo, vel de habitu, & habere habitum. Hoc autem precabatur Iabes, quia continuo pugnat contra hostes ad dilandū terminos suos, & timebat quod aliquando hostes præualerent contra eum, & occiderent ipsum vel excluderent de terra, ideo orat ne ab eis possit opprimi.

Et præstitit Dominus quæ precatus est. Id est Deus concessit isti Iabes omnia, quæ petiuit, nam benedixit ei dilando terminos suos, & fuit manus cum illo contra hostes, & fecit quod non opprimeretur ab illis, & sic etiam subintelligendum est, quod ipse Iabes reddidit votum, quod vouerat.

Quomodo sub conditione lites vouit, & quod fuerit votum, quod emisit. Quæst. VIII.

Q VÆRITVR quomodo lites sub conditione vouit, & quod fuit votum, quod emisit.

Ad primum dicendum quod licuit vouere cum conditione, nam dum conditio non sit illicita, bene recipiuntur vota conditionalia, sic pater de Jacob, qui vouit conditionaliter, quod si Deus dirigeret eum in via, in qua ambulabat, & daret ei panem ad comedendum, & vestes ad induendum, acciperet eum in Deum, & offerret ei decimas. Gen. 18. & Deus acceperat votum, & compleuit conditione, & ipse Jacob compleuit postea votum suum, ita ergo iste lites poterat vouere cum conditione, nec in hoc est simonia, quanquam promittamus Deo aliquod obsequium temporale si contulerit nobis aliquod spirituale, quod petimus. De voto, an possit fieri conditionaliter, & quæ conditiones reperiantur in voto, & quæ repugnant ei, & quomodo non committatur simonia in eo, satis declaratum est Num. 30. in quadam quaestione. Ad secundum dicit Nicolaus, quod nunquam ipse repperit in aliqua glo. hebreorum, vel alibi, quod votum emisit iste lites, sed dicit quod ex verbis potest coniecturari, scilicet, quod promissit vacare doctrinæ, & contemplationi vsque ad mortem, quia modus antiquorum sapientum erat in talibus finire vitam, & ad hoc requies a laboribus, & puritas mētis, & protectio Dei requiritur, ideo vult quod petierit quod manus domini esset cum illo, & faceret eum non opprimi a malitia, & quod dilataret terminos eius, quia tunc posset vacare securus contemplationi: motuum tamen Nicolai est, quia præsupponit, quod iste lites fuerit Othoniel, & quod ipse fuerit doctor magnus in lege, qui erudiebat scribas canentes, & resonantes, & tamen istud non est omnino verum, cum lites, ex quo Nicolaus accipit fundamentum 2. cap. non sit nomen viri, sed loci, ut ibi probatum est. Quod autem dicit consuetudinem antiquorum sapientum virorum fuisse mori in vacatione sapientie, satis esset rationale, si præsupponeremus istum lites fuisse doctorem legis, sicut ipse præsupponit. Ideo dicendum quod de voto istius non constat, sed magis verisimile est, quod cum esset vir bellator voueret Deo exhibere aliqua sacrificia, vel offerre aliquam possessione si eum liberaret ab hostibus, quia ad viros bellatores potius pertinent talia vota quam vouere mori in vacatione sapientie.

Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthom. Porro Esthom genuit Betrapha, & Pheffe, & Tehinna patrem vrbs Naas: hi sunt viri Recha. Filij autem Cenez, Othoniel, & Saraia.

Caleb autem frater Sua genuit Mahir. Iste Caleb videtur esse frater illius, qui supra dicitur Sababa, & hic vocatur Sua, quia mutatio quædam fit in nominibus, & genuit iste Mahir, non illum de quo habetur supra secundo, quia ille fuit filius Manasse, & pater Galaad. Iste autem Caleb fuit de tribu Iuda, ut patet hic.

Qui fuit pater Esthom, Mahir fuit pater Esthom. Aliqui putant Esthom esse nomen loci, sed falsum est, quia dicitur immediate, quod Esthom genuit Betrapha, quod non conuenit loco, sed interdum aliqua nomina sunt, quæ æquiuocantur locis & viris, sicut patet de isto nomine Bethlehem, & Hebron, qui accipiuntur pro quibusdam vrribus famosis, & tamen supra

Secundo sunt nomina virorum.

Porro Esthom genuit Betrapha, & Pheffe, & Tehinna patrem vrbs Naas. Iste Esthom fuit de stirpe Caleb: habuit istos tres filios, quorum vnus fuit pater, id est dominus vrbs Naas, quæ est quedam ciuitas in sorte Iudæ. Est tamen aliquando Naas nomen viri, nam rex Ammon, contra quem pugnavit Saul cum obsideret lites Galaad. vocabatur Naas, i. Regum vndecimo, sed hic accipitur pro vrbe. Hi sunt viri Recha. Idest isti nominati descendentes a Caleb vocantur viri Recha, & est Recha nomen loci, ut vult Nicolaus, & sic vocabantur isti viri Recha, quia progenies istorum habitabat in vrbe Recha, simile dicitur supra secundo, scilicet, ex his egressi sunt Saraie, & Estahol, id est de quibusdam progeniebus ibi nominatis descendunt habitatores Saraa, & Estahol. Dicit autem Glo. ordina. & Rabanus, quod quidam putant Recha nomine Dauid nominari: est enim Recha rex vnus de Dauid de se ait: Ego sum tener, & vnctus rex secundo Regum tertio: ipse quoque vocatur vermiculus ligni tener, eodem libro capitu. 23. Ideo vocantur isti viri Recha, quia propter exprimendam genealogiam Dauid hic nominati sunt. & tamen istud nimis est alienum. Primum quia falsum præsupponitur, nam non ponuntur isti hic ad denotandum stirpem Dauid, quia non fuit Dauid de stirpe istorum. Etiam quia iam stirps Dauid completè enarrata fuit quantum ad prædecessores suos supra secundo, & quantum ad sequentes eum præcedenti cap.

Secundo patet, quia nimis alienum est, quod Recha intelligatur Dauid, eo quod ipse vocauit se tenerum, quia tunc de quocunque homine, ut quæ in scriptura dicitur, quod sit tener, posset intelligi, quia isti viri erant de progenie sua: cum secundum istum modum loquendi, Recha non ponatur ut nomen proprium, sed ut commune.

Tertio patet, quia iste sensus repugnat intentioni Hieronymi, quia hoc modo Recha non esset nomen proprium, sed commune significans teneritudinem, & sic poneretur in litera nostra nomen teneritudinis, & non Recha: ideo necesse est, quod accipiatur pro nomine proprio, & tamen tunc potest accipi pro nomine loci, in quo habitarent iste progenies, vel potest accipi pro nomine alicuius progenici, in qua erant isti viri hic nominati.

Filij autem Cenez. De isto non dicitur cuius filius sit, & tamen intelligendum est secundum regulam communem supra datam, quod sit filius immediate præcedentis, scilicet, Tehinna patris vrbs Naas.

Othoniel, & Saraia. Iste Othoniel est ille, qui accipit in vxorem filiam Caleb, scilicet, Axam, eo quod percussit vrbes Chair, siue Chariathsepher Iosue, 15. & Iudi. 1. Iste est, quem Nicolaus putat esse lites, & etiam multi Hebreorum asserunt, sed non videtur esse verum, quia in diuersis progeniebus ponuntur. Saraia est frater Othonielis, & non est ille, de quo dicitur infra sexto, scilicet, Azarias genuit Saraia, quia ille fuit summus sacerdos, & de stirpe Iudæ. Etiam ille fuit valde magno tempore post istum: nam iste fuit in introitu Israelitarum in terram Chanaan, cum fuerit frater Othonielis, & Othoniel fuit frater Caleb, Iosue decimoquinto, & Caleb erat fere octoginta annorum, quando introierunt Israelitæ in terram Chanaan, ut colligitur Iosue decimoquarto, ideo iam natus esset Othoniel, & Saraia, quando Israelitæ introierunt in terram Chanaan, & tamen ille Saraia, de quo infra sexto, fuit ille summus sacerdos, qui caprus est a Nabuzardan principe exercitus Nabucodonosor, quando combusta est Ierusalem, & translatus Iudæi in Babilonem, & ductus est ad Nabucodonosor in Reblata;

blata, & ibi occisus est coram eo quarto Regum vltimo, & Ieremie vltimo.

Sciendum autem, quod Othoniel, de quo hic dicitur, fuit primus iudex Israel post mortem Iosue Iudicum tertio.

Quis nam fuerit iste Cenez. Quæst. IX.

Q VÆRITVR de isto Cenez quis erat, nam videtur, quod fuerit pater Caleb, eo quod Caleb vocatur Cenezus interdum, ut patet Iosue decimoquarto, & in multis locis. Item patet, quia Othoniel erat filius Cenez, ut patet hic, & tamen Othoniel erat frater Caleb, ut patet Iosue decimoquinto, & Iudicum primo, scilicet, cepitque eam Othoniel filius Cenez junior fratre Caleb.

Respondendum, quod non est dubium de Caleb, quin fuerit frater Othonielis, cum scriptura vocet eos fratres: etiam non est dubium quin Othoniel fuerit filius naturalis Cenez cum vocetur filius eius hic, & Iosue decimoquinto, & Iudicum primo, & tamen de Caleb est dubium an fuerit filius Cenez. & videtur dicendum, quod non, quia hic ponitur Othoniel, & Saraia filius Cenez, & non ponitur Caleb filius eius: ideo dicitur quod Caleb fuit frater Othonielis senior filij Cenez, & mortuo patre custodiuit eum Caleb, & inde sortitus est nomen.

Alij autem dicunt, quod mortuo patre Caleb, Cenez accepit in vxorem matrem Caleb, & nutriuit eum paruulum relictum a patre, & ab illo Cenezus appellatus est. De hoc tamen magis declaratum est Iosue decimoquinto. Motuum autem eorum, qui non concedunt Caleb esse filium Cenez, quanquam vocetur Cenezus est, quia Caleb vocatur filius Iephone.

Porro filij Othoniel Hathath, & Mahonathi. Mahonathi genuit Ophra. Saraia autem genuit Iobab patrè Vallis artificum. Ibi quippe artifices erant, filij verò Caleb filij Iephone. Hir, & Ela, & Hahan. Filij quoque Ela Cenez. Filij quoque Iahelceel, Ziph, & Zipha, Thiria, et Asraael. Et filij Ezra: Iether, et Mered, et Ephra, et Ialon, genuitque Mariam, et Sammai, et Iesba patrem Esthamo.

Porro filij Othoniel Hathath, & Mahonathi. Quanquam habuerit istos duos filios nullus eorum successit ei in principatu iudicatio: nam post eum non fuit iudex in Israel aliquis de stirpe sua, sed Agoth filius Gera de tribu Benjamin fuit iudex secundus, ut patet Iudicum tertio.

Mahonathi genuit Ophra. Non continuatur hic progenies Othonielis nisi vsque ad nepotem suum, qui vocatur Ophra, & forte quia posteri Othonielis non fuerunt postea viri famosi, quorum progenies deberent scribi. Est autem Ophra aliquando nomen viri, ut patet hic, & aliquando nomen vrbs, & illa vrbs pertinebat ad tribum Manasse ad familiam Ezer, unde in Ophra erat Gedeon quando apparuit ei angelus, & dixit quod iret ad pugnam contra Madian, Iudicum sexto. De ista etiam vrbe dicit primo Regum decimotertio, quod vnus Cuneus Philistinorum pergebat contra viam Ophra ad terram Saul.

Saraia autem genuit Iobab. Ponitur stirps Saraia fratris Othonielis, & dicitur quod genuit Iobab: non tamen est iste Iobab ille, qui fuit dux in exercitu Dauid;

na ille fuit filius Saraia sororis Dauid, & habuit alios duos fratres, scilicet, Afael, & Abylai supra secundo.

Patrem Vallis artificum. Idest iste fuit pater omnium qui habitabant in Valle artificum, scilicet, quia iste Iobab genuit filios ex quibus deriuata est progenies magna, quæ habitauit in valle quadam, quæ vocata est Vallis artificum, scilicet, quia iste fuit pater omnium habitantium in valle illa.

Ibi quippe artifices erant. Redditur causa, quare vocabatur illa vallis artificum, & dicitur, quia ibi erant artifices, quia forte habitabant plura genera artificum, quam in alijs locis, vel quia omnes habitantes ibi erant artifices, & sic per excellentiam Vallis artificum est appellata. De hoc dicit Glo. ordina. de Saraia dicitur Iobab prodijisse, quia iuxta nominis interpretationem dicitur pater Vallis artificum, quia de filijs eius fuerunt architecti, qui edificauerunt templum Domini.

Sed hoc non consonat literæ cum litera dicat, ideo fuisse vocatam vallem artificum, quia ibi artifices habitabant.

Filij verò Caleb filij Iephone. Hic ponuntur filij Caleb, & dicitur filij Iephone ad differentiam Caleb filij Hebron, de quo supra cap. 2. dicitur.

Quis fuerit pater istius Iephone. Quæst. X.

Q VÆRITVR cuius filius erat iste Iephone, nam de Caleb scimus, quod sit filius Iephone, sed de Iephone ignoramus, quis pater eius sit.

Ad hoc secundum Nicolaum, & hebræos iam responsum erat, scilicet, quod esset Caleb filius Hebron, & si Iephone esset nomen viri esset Hebron, & ille esset filius Phares, ut declaratum est supra secundo. Nicolaus, & Hebrei volunt, quod sit Caleb filius Iephone, & Caleb filius Hebron idem, & tamen Hebron est filius Phares, & Phares filius Iudæ, ideo non esset aliquod dubium de progenie Caleb, & tamen hoc improbatum fuit ibi. Nam necesse est multo prius natum fuisse Caleb filium Hebron quàm Caleb filium Iephone. Tenentes tamen positione illam dicunt, quod Iephone non est nomen viri, qui fuerit ipse Caleb, sed est nomen commune, quia Iephone interpretatur diuertens, eo quod iste Caleb diuertit a consilio exploratorum auertentium populum ab introitu in terram Chanaan, nam iste iuerat cum alijs vndecim, & decem illorum fuerunt viri mali, & detraxerunt terræ: auerteruntque populum, ut non introiret terram Chanaan, soli verò Caleb, & Iosue restiterunt eis dicentes, quod deberent ascendere in terram Chanaan, & sic vocatur iste filius Iephone, id est diuersionis, quia diuertit ab alijs, sicut dicitur aliquis filius mortis, quia egit aliquid morte dignum. Et tamen ista positio non est satis conueniens, quia scriptura consuevit vocare semper istum Iosue filium Iephone, & etiam prius quam esset illa diuersio, vocabatur Caleb filius Iephone, ut patet Numeri decimotertio. Etiam Deus vocauit eum filium Iephone quando facta est illa discordia in populo propter exploratores Iosue decimoquarto. & tamen nullo modo conuenit quod propter illam diuersionem, quæ tunc facta est, vocaretur filius Iephone, quia tunc non solum Caleb vocaretur filius Iephone, sed etiam Iosue diceretur filius Iephone, quia ambo fuerant socij in explorando, & ambo eodem animo repugnauerunt alijs exploratoribus, & populo dicentibus non introeundum esse in terram Chanaan, Numeri decimoquarto. & tamen nunquam vocatur Iosue filius Iephone, ideo nec etiam Caleb voca-

vocatus est filius Iephone, id est dixerunt, sed quia Iephone erat pater suus. Et tunc manet dubium de Iephone cuius filius erat: Et potest dici quod cum Caleb sit frater sua, ut patet in litera, & sua, sit idem quod Sababa filius Cos, ut patet supra in litera, quod Cos fuerit Iephone pater Caleb, & hoc concordat satis veritati, quia licet generatio Caleb filij Hefron, tamē fuit satis antiqua, & non multum distans a generatione Caleb filij Hefron, eo quod Caleb filius Iephone in Aegypto natus est: & erat annorum triginta octo, quando egressus est de Aegypto, ut probatum est supra secundo capitulo in quadam questione.

Hir, & Ela, & Nabab. Isti tres fuerunt filij Caleb, & possederunt territorium urbis Hebron cum patre suo Caleb. Iosue 21. Isti tres filij Caleb non fuerunt viri famosi sicut pater suus, ideo non fit mentio de eis in scriptura sicut de patre suo.

Filius quoque Ela Cenez. Non ponitur hic progenies primi filij Caleb, scilicet Hir, quia forte non habuit filios, vel magis, quia illi non fuerunt viri famosi, sicut filij Ela fratris sui, unde scriptura omisit eos: filius autē Ela fuit Cenez & differt iste ab illo Cenez, de quo supra dicitur, quia ille fuit pater Othonielis, iste autem fuit multo postea, nam fuit nepos Caleb, & tamen ipse Caleb habuit Cenez tanquam priorem, cum ipse vocetur ab eo Cenez: Iosue 14.

Filij quoque Ialeleel. De isto Ialeleel non dicitur cuius filius sit, sed intelligendum est quod est filius Cenez, de quo immediate dicitur.

Ziph, Zippa, & Thira, & Asrael. Isti quatuor fuerunt filij Ialeleel. Ziph tamen aliquando est nomen viri sicut hic, & supra secundo: aliquando autem est nomen ciuitatis, & est in forte Iuda apud Carmelum, & Iezrahel, Iosue decimo quinto, & ab ista urbe nominata est quedam solitudo, quae propinqua est Ziph, in qua latuit Dauid, cum inquireret eum Saul, 1. Reg. 23. Zippa, & Thira, & Asrael: nomina incognita sunt, quia nihil de eis reperimus in scriptura.

Filij Ezra Iether, & Mered. De isto Ezra non apparet cuius filius sit. Sed dicendum est quod sit filius Asrael, quia ille ponitur immediate ante eum, Iether filius eius non est ille, de quo supra dicitur.

Epher, & Ialon. Iste Epher differt ab Epher filio Naara, qui supra ponitur, & ab Epher filio Galaad, a quo familia Epheritarum: Numeri vigesimo sexto, quia ille erat de tribu Manasse, & iste de tribu Iuda.

Ialon. Est nomen viri: Aialon autem est nomen urbis, contra quam sterit luna sole stante tempore Iosue, ut patet Iosue decimo capitulo, sol contra Gaboon ne mouearis, & lunam contra vallem Aialon. Est autem ista ciuitas in tribu Dan: Iosue decimono.

Genuitque Mariam. Scilicet Ezra genuit Mariam: fuit autem ista Maria aliqua mulier famosa, ideo ponitur nomen eius inter fratres suos.

Et Samai, & Iezba patrem Esthano. Vocatur Iezba pater Esthano, id est cuiusdam urbis, quae vocabatur Sthamo, vel potest accipi Sthamo pro nomine viri, quia sepe coincidunt nomina locorum, & virorum.

Quis fuerit iste Ezra, & filij sui. Quae. XI.

QUAE RITUR de isto Ezra, & filijs suis qui erant. Respondet Hieronymus, & Rabanus dicentes secundum Hebraeos: Ezram, qui interpretatur auxiliator esse Amram patrem Moyse, & Aaron, & Iether, qui interpretatur auxiliator esse Aaron: nam auxiliatus est Moyse contra Pharaonem loquendo pro eo. Mered, qui inter-

pretatur rebellans esse Moysem, nam ipse rebellauit contra peccatores in deserto: Epher autem, qui interpretatur puluer fuisse Eldad, & Ialō fuisse Medad: isti enim duo fuerunt de septuaginta senioribus, quos accepit Moyse in deserto in adiutorium ad gubernationem populi, & quia isti duo fuerunt hic filij Ezra, dicitur Hieronymus, & Rabanus secundum Hebraeos, quod fuerunt Eldad, & Medad fratres Moyse, & Aaron, & ad hoc dicunt, quod Moyse suasit patri suo Amram in deserto, ut dimitteret matrem suam Iocabed, eo quod erat filia aui sui: nam fuit filia Leui, & post eam Amram duxit aliam ex qua habuit Eldad, & Medad, & ideo Aaron, & Moyse Eldad, & Medad ponuntur hic tanquam fratres filij Ezra, id est Amram.

Sed dicendum quod ista positio Hebraeorum, quae refert Hieronymus, & Rabanus, & Glo. ordinata est valde irrationabilis. primo, quia ponunt, quod Ezra sit Amram, & filij sui, qui ponuntur hic, sint Moyse, & Aaron, quia isti erant de tribu Leui, & progenies eorum enarratur infra sexto: hic autem solum agitur de tribu Iuda, ideo non ponitur hic progenies Amram, Moyse, & Aaron.

Secundo patet quia dicunt quod Eldad, & Medad fuerunt fratres Moyse, & Aaron ex parte patris, nam hoc est valde irrationabile, quia si isti fuissent fratres Moyse, desiderauisset Moyse eorum exaltationem, & non inuideret prosperitati eorum, & tamen quando assumpti sunt septuaginta seniores ad regimen populi, manserunt isti duo in castris, & ceperunt prophettare, & Iosue minister Moyse dixit ad eum: Eldad, & Medad prophetant in castris domine mi Moyse prohibe illos, & tamen si essent fratres Moyse ipse Iosue minister Moyse non diceret ei prohibe illos, quia videret quod potius gauderet Moyse propter illorum exaltationem, cum essent fratres sui. Patet etiam ex responsione Moyse, nam dixit quid tu emularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & Deus det eis spiritum suum? & sic ostendebat Moyse istos esse quasi quosdam ex populo non habentes secum aliquam consanguinitatem: & ideo locutus est de eis tanquam de hominibus non pertinentibus ad se, cum ait: quis mihi det ut omnis populus prophetet?

Tertio est ista positio irrationabilis, quia dicunt quod Moyse suasit Amram patri suo in deserto, ut dimitteret uxorem suam Iocabed, quia erat filia aui sui Leui, quia Moyse non suaderet istud, nisi forte quod pupula illegitima esset, & tamen non erat illegitima, quia licet in lege prohibita esset cuique accedere ad sororem patris, vel matris, Leuitici decimo octauo, & vigesimo, tamen ista lex non obligabat antequam condideretur: fuit autem condita in monte Sinai in anno primo exitus de Aegypto, ideo ante hoc non erat prohibitus ille gradus, nisi dicamus, quod de iure naturali esset prohibitus, quod non conceditur, sed Amram pater Moyse plusquam per nonaginta annos ante hoc acceperat uxorem Iocabed, quia in exitu de Aegypto erat Aaron filius eius annorum octoginta trium Exodi septimo. Maria nonaginta quinque annorum, vel quasi, ut declaratum est supra secundo, ideo licite contractum fuit istud matrimonium pro tunc: lex autem postea superueniens non cassauit matrimonia iam contracta, sed interdixit in posterum contrahi, eo quod constitutio non extenditur ad praeterita, nisi expresse de hoc caueatur in illa, & tamen in lege Dei data de prohibitione istorum graduum Leuitici decimo octauo, & vigesimo, non cauetur de praeterito, sed potius sunt verba de futuro, ideo matrimonium illud non potuit effici illegitimum

per legem sequentem, & tamen Moyse non suaderet dirimi matrimonium, quod erat verum potissimum respectu patris sui, & matris, ideo nihil tale suaderet.

Quarto ista positio est erronea, quia dicitur quod Amram genuit Eldad, & Medad in deserto, sed hoc non potuit esse, nam non solum non poterat ibi gignere, immo satis est rationabile, quod non potuerit viuere usque ad introitum in desertum. Et patet hoc, quia Amram vixit solum annis centum triginta septem. Exodi sexto, & tamen in exitu de Aegypto habebat ipse filios, qui erant quasi centum annorum: quia Aaron erat octoginta annorum in exitu de Aegypto Exodi septimo: Maria autem soror Moyse erat quindecim annorum, vel quasi ad minus maior ipso Moyse, ut declaratum est supra secundo, & patet ex his, quae fecit circa eum quando expositus est in flumine Exodi secundo, quia talia non potuisset facere, nisi puella perfecta discretionis, utpote in anno quindecimo, vel quasi: ergo ista in exitu de Aegypto esset annorum nonaginta & quinque: & ideo saltem essent anni nonaginta sex, vel quasi centum, quibus Amram acceperat uxorem, quando tamen acceperat eam esset ad minus viginti, vel viginti quinque annorum, & sic in exitu de Aegypto esset centum, & viginti quinque annorum saltem. Vel forte mortuus est in Aegypto, quia potest esse, quod ipse erat quadraginta annorum vel quasi, quando genuit Mariam, & tamen dato quod non moreretur in Aegypto esset annorum saltem centum, & viginti quinque annorum, & tunc non posset gignere, cum esset in extrema senectute, & dato quod aliquo modo esset possibile, saltem non erat verisimile, quod ipse in tanta aetate constitutus vellet accipere uxorem.

Quinto ista positio est erronea, quia dicit, quod in deserto genuit Amram Eldad, & Medad, quia hoc est impossibile, nam tunc sequeretur quod nondum essent vnus anni Eldad, & Medad, quando prophetauerunt, quia congregatio illa in qua dati fuerunt septuaginta seniores Moyse in adiutorium fuit facta anno secundo ab exitu de Aegypto circa principium anni, nam die vigesima mensis secundi anni eiusdem recesserunt Israelitae de deserto Sinai, Numeri decimo, & post tres dies castra fixerunt in solitudine Etban, & ibidem Moyse elegit septuaginta seniores, Numeri vndecimo, & sic ab exitu de Aegypto non effluerant nisi vnus annus, & tres menses vel quasi quando facti sunt septuaginta seniores rectores populi, & tunc Eldad, & Medad prophetauerunt, quia erant de numero reliquorum seniorum, Numeri vndecimo, ergo ad minus quilibet istorum esset plusquam triginta vel quadraginta annorum, quia alias non eligeretur ad regimen populi, & tamen iam Moyse elegerat omnes istos viros, & nominauerat, & scripserat eos, eodem capitulo. Ergo impossibile fuit, quod Amram pater Moyse genuerit istos duos filios in deserto. Dicendum ergo quod iste Ezra non fuit Amram, nec ponitur hic Moyse, & Aaron, & Eldad, & Medad, sed omnes isti sunt aliqui viri de stirpe Iuda.

An ista Maria, quae hic nominatur fuerit soror Moyse. Quae. XII.

QUAE RITUR ulterius, quae fuit ista Maria, quae habetur hic, & an fuit soror Moyse. Respondet Rabanus, & Glo. ordinata quod ista Maria est soror Moyse, & Samai frater eius est Moyse, eo quod interpretatur coelestis, & Moyse scilicet fuit, lesba frater eorum est Aaron, qui in-

interpretatur collaudario, & satis conuenit ei cum ipse fuerit sacerdos magnus, & sacerdotes proferebant laudes Dei, & ideo vocatur pater Esthano, quia Esthano interpretatur ignis manens, & Aaron erat pater ignis, quia ipse fouere debebat ignem tanquam filium manentem in altari in perpetuum Leuitici cap. scilicet, Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiciens ligna mane per singulos dies. Dicit etiam Nicolaus secundum quosdam hoc intelligi de Moyse, & Aaron, & Maria sorore eorum. Sed hoc non potest stare, quia hic agitur de progenie Iuda, isti autem sunt de progenie Leui, & Eldras nullo modo permiscet hic progenies, sed ponit eas distincte, ut patet ex sequentibus usque ad nonum capitulum. Potissimum quia non est aliqua ratio permiscendi stirpem Leui cum stirpe Iuda. Sed dicunt isti quod quanquam Moyse, & Aaron pertineant ad tribum Leui ponuntur hic in tribu Iuda propter Mariam sororem eorum, quae accepta fuit in uxorem a Caleb filio Iephone.

Sed dicendum quod ista ratio non stat, quia non est verum, quod fuerit accepta Maria in uxorem a Caleb, ut probatum est supra secundo cap.

Item dato, quod accepta fuisset in uxorem ab aliquo de tribu Iuda, ipsa sola, & filij Iudae geniti pertinerent ad tribum Iuda, & tamen fratres sui, scilicet, Moyse, & Aaron non pertinerent ad hanc tribum, nec ponerentur in ea.

Dicendum igitur quod ista Maria non fuit soror Moyse, & tamen motuum precipuum eorum, qui dixerunt poni hic Amram, & Moyse, & Aaron fuit, quia putauerunt istam Mariam sororem esse Moyse, sed dicendum, quod ipsa fuit aliqua mulier famosa in tribu Iuda per se ipsam, vel per filios suos, ideo nominatur hic inter fratres suos.

Vxor quoque eius Iudaia peperit Iared patrem Gedor, & Heber patrem Socho, & Ichutiel patrem Zano. Hi autem filij Bethiae filiae Pharaonis, quam accepit Mered. Et filij vxoris Odaiae sororis Maham patris Ceilla Garni, & Esthano, qui fuit de Machathi.

Vxor quoque eius Iudaia. Aliqui putant, quod Iudaia sit nomen appellatiuum, & deberet dici Hebraea, & tamen hic accipitur pro nomine proprio, licet aliquando accipitur pro nomine communi, & aliqui dicunt, quod ista erat vxor Ezra, vel potest intelligi quod erat vxor Esthano, de quo immediate dicitur, Peperit Iared patrem Gedor. Fuit iste Iared pater Gedor, id est cuiusdam urbis sic nominatae, vel est nomen viri.

Et Heber patrem Socho. Iste Heber non est ille, de quo habetur supra primo, quia ille fuit paucis tempore post diluuium: iste autem fuit de tribu Iuda; etiam iste Iared non est ille, de quo habetur supra primo, quia ille fuit ante diluuium in prima aetate saeculi: iste autem in tertia: nam descendunt de Iuda. Est autem iste Heber pater Socho, id est cuiusdam urbis sic nominatae, nam in forte filiorum Gad erat quaedam ciuitas nomine Socho Iosue decimo tertio. & ad istam peruenit Gedor persequens Madianitas, & petiuit panes, & noluerunt ei dare, & contriuit seniores urbis cum tribulis deserti. Iudicium octauo. Alia autem Socho est in tribu Iuda in terra montana Iosue decimo quinto. & ista accipitur hic quia ista Heber erat de tribu Iuda, ideo non poterat esse

esse dominus alicuius urbis in alia tribu nisi in sorte Iuda.

Et Ichutiel patrem Ianon. Iste Ichutiel fuit alius vir famosus dominus cuiusdam urbis, quæ vocabatur Ianon, & in Hebræo vocatur Zanoë, & sic vocatur, Iosue decimoquinto. ubi ponitur possessio tribus Iuda.

Hi autem filij Bethiæ filia Pharaonis. Scilicet isti, qui sequuntur sunt filij Bethiæ: est enim Bethia nomen mulieris, & peperit istos qui sequuntur, & nominatur hic, quia fuit mulier famosa, cum dicatur esse filia Pharaonis.

Quam accepit Mered. Id est quam accepit in uxorem, Ipse Mered est pater Ezra, ut patet supra.

Et filij uxoris Odaia sororis Nathan. Odaia non est hic nomen mulieris, sed viri, & aliqui de istis, qui sequuntur, fuerunt filij uxoris Odaia, & non dicitur, quod fuerunt filij Odaia, quia forte suscepit illa eos ex alio viro: vel potest dici, quod fuerunt filij Odaia uxoris eius, & tamen nominantur ab ea, quia fuit mulier famosa, sicut interdum filij nominantur à matre potius quam a patre, quia illa fuit nobilior, & excellentior, & vocatur foror Nathan propter excellentiam, quia ille Nathan fuit vir gloriosus maximè, quia aliqui putant istum esse Natham prophetam, qui fuit tempore Dauid, & satis rationabile est.

Patris Ceila. Id est iste Natham fuit pater, id est dominus urbis Ceila: est enim Ceila, quedam ciuitas in sorte Iuda, Iosue decimoquinto, & ista est, quam liberavit Dauid de manu Philistinorum diripiendum areas, & in ipsa urbe erat Dauid inclusus expectans quod Saul veniret ad capiendum eum, primo Regum vigesimo secundo.

Garmai. Iste fuit vnus de filijs Bethiæ, vel uxoris Odaia, & sic scribitur in litera nostra, tamen corrupta est, quia debet dici Garmi.

Et Esthano, qui fuit de Machathi. Iste Esthano est alius ab illo, de quo supra dicitur, quia multi homines nominantur eodem nomine. Et dicitur, quod iste fuit de Machathi, id est genitus de patre Machathi, vel de Machathi, id est de terra Machathi, non quidem quod fuerit de origine gentis illius, sed quia habitauit in terra illa aliquando, nam ille Esthano est de tribu Iuda cum ponatur hic inter viros istius tribus, & tamen Machathi est quedam gens de gentibus, quæ non pertinebant ad Israelitas: de ista gente dicitur Deuteronomij tertio, & Iosue decimo tertio, quod noluerunt Israelitæ delere Gessuri, & Machathi, sed manserunt inter eos: vnde filiam quandam Ptolomai regis Gessuri accepit in uxorem, secundo Regum tertio, & precedenti capitulo. Primus tamen modus melior est, scilicet, quod iste Natham esset vir quidam.

Qui fuerint illi supra positi, s. Iared, Gedor cum cæteris, &c.
Quæst. XIII.

QUÆRITUR vterius de illis qui supra ponuntur, scilicet, Iared, Gedor, & Heber, & cæteri, qui fuerint.

Quidam putant omnia ista esse nomina Moyfi, & trahunt ex hoc, quia asseruerunt Ezra esse Amram patrem Moyfi, & Iudaia esse vxor eius, ideo putant, quod Iudaia sit locabed vxor Amram, & omnia nomina hic posita sunt nomina Moyfi propter diuersos actus. Vocatur enim Iared, id est descendens, quia de monte descendit cum tabulis lapideis Exodi trigesimo secundo. Vocatur pater Gedor, id est sepis, vel circuitus, quia sepe populum lege Dei circumdedit tanquam sepe quadam, vel vallo: vocatur

Heber, id est vincitor, vel ligator, quia populum Dei seruitio ligauit: vocatur pater Socho, id est propheta, quia ipse fuit pater, & doctor prophetarum, nam non fuit aliquis similis inter prophetas, Deuteronomij vltimo. Vocatur autem Ichutiel, id est sperans in Deo, quia spem habuit in Deo, ut populum de Aegypto liberaret. vocatur pater Ianon, id est liberator, quia populum in heremo doctrina sua gubernauit, & quotidie gubernat. Sed ista positio est nimis erronea.

Primò, quia asserit, quod Moyfes, & progenies sua ponatur hic, & tamen istud est irrationabile cum Moyfes sit de tribu Leui, de qua infra sexto capitulo agitur.

Secundò est irrationabilis, quia dicit, quod omnia ista, quæ ponuntur hic, sunt nomina Moyfi, quæ conueniunt ei propter diuersos actus, & tamen hoc non potest stare, quia quando describuntur generationes, plura nomina significant plures viros, quia aliàs sequeretur magna incertitudo, & absurditas, quia nunquam sciretur de aliquo in scriptura, an habuerit paucos, vel multos filios, dato quod omnes exprimerentur nominatim, & hoc est absurdum, ut declaratum fuit precedenti cap. in quadam questione de quatuor filijs Iosue.

Tertiò patet hoc, quia isti ponuntur hic cum coniunctione copulatiua, & illa facit differentiam realem, & ideo isti erant diuersi homines.

Quartò patet, quia ponuntur illic tria nomina virorum, & dicuntur de eis tres proprietates, scilicet, quod Iared erat pater Gedor, & Heber erat pater Socho, & Ichutiel erat pater Ianon, & tamè si essent ista tria nomina vnus viri non diceretur de quolibet eorum per se, quod erat pater, vel dominus vnus urbis: quia idem vir esset pater istarum tribus urbium, & sic potest dici quod Iared erat pater Iedor, & Socho, & Ianon: & tamen non concedit hoc scriptura, sed de quolibet eorum per se dicit, quod est pater vnus urbis: ergo sunt tres viri isti. Et dicendum quod non sunt nomina Moyfi, nec aliquod eorum est nomen eius.

Quinto patet, quia ista expositio est per allegoriam, quia interpretantur nomina, & quia significatum illorum conuenit Moyfi quantum ad aliquos actus, dicimus illa nomina esse Moyfi, & tamen iste modus est in allegorijs, & in quibuscunque sensibus mysticis: scriptura tamen vult sensum literalem habere, quia cæteri sensus non sunt sensus scripturæ, sed sunt appositi ei a nobis ad quandam decorem, & conuenientiam, & doctrinam morum, ut quidquid in scriptura est, ad nostram eruditionem conuertamus, non ergo potest literaliter intelligi de Moyse. Sed dicendum est, quod illi tres fuerunt viri de tribu Iuda famosi, qui præfuerunt tribus urbibus terræ Iuda, & cognationes illarum urbium descenderunt ab istis, & sic fuerunt isti tanquam domini, & patres illarum urbium.

De filia Pharaonis, quam Mered accepit in uxorem.
Quæst. XIII.

QUÆRITUR vterius de ista Bethia filia Pharaonis, quam accepit Mered in uxore, quæ mulier fuerit, vel quomodo accepta fuerit ab eo.

Respondet quidam, quod ista Bethia fuerit filia Pharaonis, quæ descendit ad flumen quando Moyfes erat expositus in carecto fluminis, & accepit eum, & nutrire fecit Exodi secundo, & postea dicit, quod ad suasionem Moyfi accepit illa ritum Iudaicum de

tercis

fertis idolis, & tunc accepit eam Moyfes in uxorem, & genuit ex eo istos, qui nominantur hic. Rabanus autem, & Glo. ordina. dicunt, quod mater Moyfi vocatur filia Pharaonis, quæ secundum proprietatem vocabuli filia domini nuncupatur, quia bonam voluntatem in nutriendo habuit, & dicitur accepta à Mered, id est à Moyse, quia relictis idolis ad cultum Dei conuersa est.

Sed dicendum, quod prima positio non stat.

Primò quia presupponitur, quod hic describatur progenies Moyfi quantum ad posteros suos, sed hoc falsum est, cum Moyfes esset de tribu Leui, de qua nihil agitur hic, sed solum de tribu Iuda.

Secundo patet, quia isti asserunt, quod Moyfes accepit in uxorem filiam Pharaonis, & ex ea genuit filios, sed hoc non conuenit, quia ipsa erat filia regis Aegypti: Moyfes verò erat quidam de seruis Pharaonis, ideo non est verisimile, quod vellet eum accipere in virum, potissimè quia dato, quod ipsa vellet non permitteret rex Aegypti, quia erat magna ignominia, quod filia regis acciperet in virum vnum de seruis, & maxime quia Hebræi erant nimis exosi Aegyptijs, & asstigebar eos in operibus vilibus terræ, Exodi primo.

Tertiò patet, quia dato quod filia Pharaonis vellet accipere Moysem in virum, nollet ipse, quia erat contrarius, nam ipsa erat mater eius, cum adoptasset eum sibi in filium, & fecisset nutrire, & sicut non licet alicui contrahere cum matre sua carnali, ita nec cum matre sua adoptiua.

Quartò patet, quia isti dicunt, quod conuertit eam ad cultum Dei dimissis idolis, & tunc accepit eam in uxorem, sed hoc non est, quia filia Pharaonis iam esset in tanta ætate, in qua non esset apta, ut a viro cognosceretur, vel acciperetur in uxorem, quia Moyfes erat octoginta annorum, quado recessit de Aegypto, & habuit secum aliquos Aegyptios conuersos ad cultum Dei, & relinquens terram suam Exodi septimo & duodecimo, & tamen tunc filia Pharaonis si viueret esset centum annorum, vel plus, ideo non erat apta, ut acciperetur ab aliquo in coniugem. Patet hoc quia ipsa erat puella magna, quæ descendebat ad fluitum cum ancillis suis, quando Moyfes erat expositus in carecto fluminis.

Secunda positio etiam non stat, quia licet ista non ponat fuisse filiam Pharaonis uxorem Moyfi, sequuntur ad eam alia inconuenientia.

Primum est, quia dicitur quod Moyfes conuertit eam ad cultum Dei relictis idolis, sed hoc non est verisimile, quia filia Pharaonis non desereret cultum patris, nec auderet hoc facere: sed etiam Moyfes, nec auderet hoc persuadere ut hoc faceret, quia illico persequeretur eum Pharaos.

Secundum inconueniens, & maius est, quia hic dicitur, quod Mered accepit istam Bethiam in uxorem, & genuit ex ea filios, qui hic ponuntur, & tamè Rabanus non vult, quod accepit eam in uxorem, licet solum, quod conuertent eam ad Deum ab idolis.

Tertium inconueniens est, quia tunc poneretur superfluum hic de Mered, id est de Moyse, & de Bethia filia Pharaonis, quia hic solum fit enarratio progenierum, & tamè ab istis duobus non descendit aliqua progenies, ideo non pertinent ad locum istum.

Quartum inconueniens est, quia siue accepisset eam in uxorem Moyfes, siue nō, non debebat aliquid poni de Moyse, vel de progenie eius, cum ipse sit de tribu Leui. Dicendum ergo, quod ista Bethia fuit filia Pharaonis regis Aegypti, & fuit accepta in uxorem a Mered, quod patet, quia ipse fuit dominus vr-

bis Gedor, ut patet in litera.

Aliquando tamen fiebant aliqua matrimonia, sicut patet de Salomone, qui accepit filiam regis Aegypti in uxorem, tertio Regum tertio cap. Ita nunc de isto Mered verisimile erat, nā licet ipse non esset tantæ potestatis sicut Salomon, qui erat rex, tamen erat magnus vir, quia erat dominus urbis Gedor, & forte maioris terræ, & Pharaos vellet ei dare filiam suam potissime si multas habebat, vel si erat filia illegitima.

An fuerit licitum, quod Mered filiam Pharaonis accepit in uxorem.
Quæst. XV.

QUÆRITUR vterius an licuit isti Mered accipere in uxorem filiam Pharaonis. Aliquis dicit quod nō, quia gentilis erat cum esset Aegyptia.

Respondendum quod non erant omnes semine gentilium vetita Iudeis quantum ad matrimonia contrahenda, sed solæ mulieres de stirpe Chananeorum, ut colligitur Exodi trigesimo quarto, & Deuteronomij septimo. Etiam quia Deus permittebat, quod possent Israelitæ accipere in uxores mulieres gentiles, quas caperent in bello si non essent de terra Chanaan: & si essent Chananeæ, deberent occidi, Deuteronomij vigesimo & vigesimo primo. Aegyptij tamen non erant Chananeæ, ideo licebat Iudeis accipere uxores de filiabus eorum: sic enim Salomon accepit filiam Pharaonis in uxorem, & non peccauit, ut patet tertio Regum cap. tertio, ubi dicitur, quia ibi ambulabat Salomon in vijs patris, & Deus diligebat eum excepto, quod in excelsis immolabat, & tamen ante hoc ponitur ibi, quod accepit in uxorem filiam Pharaonis, ergo non peccauit accipiendo illam. Sed adhuc obijciunt, quod peccauit iste Mered accipiendo filiam Pharaonis, quia nō licebat Aegyptijs intrare in ecclesiam Domini vsque ad quartam generationem, Deuteronomij vigesimo tertio. Et intelligitur de contractu matrimoniali: ergo non poterat accipi aliqua mulier Aegyptia in uxorem à viro Iudeo, quousque illa esset in quarta generatione.

Aliquis dicit quod iam erat ista in quarta generatione, ideo non peccaret Mered accipiendo eam, quia iam non erat gradus prohibitus.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia illa non erat in quarta generatione, immo nec in prima, quia generationes illæ computantur in Aegyptijs, & Iudejs à conuersione eorum ad ritum Iudaicum, scilicet, quod ille, qui conuerteretur esset in prima generatione, & filius illius in secunda, & nepos in tertia, & proneps in quarta, & tunc poterant intrare in ecclesiam Domini, & tamen ista Bethia erat filia Pharaonis, & sic non erat ille conuersus ad iudaismum, cum esset rex Aegypti, nec filia sua adhuc conuersa erat, & dato quod conuerteretur, manebat in prima generatione.

Respondendum quod verum est, quod ista Bethia non erat in quarta generatione, & tamen licuit eam accipi in uxorem à viro Iudæo. Cum autem obijciunt de quarta generatione: dicendum, quod hoc intelligitur de viris, quia lex solum loquitur de illis, dicens: quod qui nati fuerint ex Aegyptijs, & Iudejs in quarta generatione introibunt in ecclesiam Domini, & de feminis nihil dicitur: maxime quia femina gentilis cum accipitur in uxorem ab aliquo Iudæo dicitur introire in ecclesiam gentilium, quia vir dicitur introire in ecclesiam, id est multitudinem illam, de qua accepit uxorem, sed mulier non dicitur introire in ecclesiam, id est multitudinem, de qua

qua accepit virum, cum femina magis dicatur accipi à viro quam accipere virum, & sic non erat prohibitum Iudæis accipere uxores de Aegyptijs, etiam si non conuerterentur ad legem Moyfi. Et patet hoc, quia Deuteronomij vigesimo primo dicitur, quod quando pugnant Hebræi contra aliquam gentem, quæ non esset de terra Chanaan, poterant virgines captas in bello accipere in uxores. Manifestum est tamen, quod illæ nondum erant conuersæ ad Iudaismum, ideo generationes istæ non computantur in feminis, sed in viris.

Ratio autem fuit legis, quia per hoc, quod gentiles acciperent uxores de stirpe Iudæorum acquireretur quidam honor gentilibus, cum vxor sit viro subiecta, & per hoc quod Iudæi acciperent uxores à gentilibus, non acquireretur honor gentilibus, quia vxor non præest viro, ideo non curauit lex vetare casum, in quo non acquireretur honor gentilibus, & sic non prohibuit feminas accipi à Iudæis de gentilitate, sed prohibuit accipi a gentilibus de Iudaismo: non ergo peccauit iste Mered accipiendo filiam Pharaonis in uxorem.

Hoc tamen facere debebant omnes, qui conuerterentur ad accipiendum uxores de gentilibus, quia non debebant accipere illas, nisi illæ consentirent viuere in ceremonijs hebraicis, vel si nondum conuerteretur femina quando accipiebatur in uxorem, vir debebat cogere eam ad obseruandum ceremonias Iudaicas, eo quod iam pertinebat ad populum Dei propter virum, & lex efficiebat eam de populo Dei, & de familia viri. Sicut seruus emptitiuus cogendus erat ad circumcissionem, & totam legem Moyfi obseruandam, Exo. 12.

Filij quoque Simon, Ammon, & Rinna filius Hanan, & Thilon. Et filij Iesi: Zoeth & Benzoeth. Filij Sela filij Iudæ: Her pater Lecha, & Laada pater Marefa, & cognationes domus operantium byssum in Domo iuramenti.

Filij quoque Simon. Iste Simon non est Simon, qui est princeps vnus tribus, sed est vir quidam de tribu Iuda. *Ammon, & Rinna.* Iste Ammon non est princeps Ammonitarum, quia ille fuit filius Loth ex filia sua minore Genesis decimonono: iste autem erat de tribu Iuda.

Filius Hanan, & Thilon. Iste etiam Hanan erat de tribu Iuda, & videtur esse filius Rinna, qui ante eum ponitur: cum non apparet aliquis alius, cuius debeamus eum filium appellare.

Et filij Iesi, Zoeth, & Benzoeth. Iesi videtur esse filius Thilon, quia ille preponitur, & non apparet aliquis alius, cuius debeamus eum filium appellare.

Filij Sela. Hic ponitur secundum, scilicet de progenie Sela postquam positum est de progenie Phares, & Zaram, nam de progenie nihil dictum fuerat supra, & etiam hic pauci viri exprimentur de illa, cum non sit ipsa præcipua familia tribus Iudæ, sed familia Phares propter David, qui descendit de ea, & dicitur.

Filij Sela, filij Iuda Her. Idest Sela erat filius Iuda, quia fuit tertius filius eius de vxore sua Chananitide, & primus filius istius Sela vocatus fuit Her.

Aliquis dicit, quod hoc fuit propter fratrem suum Her, nam primogenitus Iudæ vocabatur Her, & illo mortuo sine liberis, Iudas dixit Onam filio suo secundo ingredi ad uxorem fratris tui, & illi iunge-

re, vt suscites semen fratri tuo, Genesis trigesimo octauo. & noluit Onam, sed videns quod non geniturus erat sibi filios, sed fratri, non commiscebatur vxori, sed semen fundebat in terram, & etiam ille mortuus est sine liberis, ideo videtur, quod Sela frater eorum suscitaret semen fratri suo maiori Her, & ad hoc primus filius, qui nasceretur, debebat vocari nomine viri mortui, vt videretur esse filius illius, & ira primogenitus Sela vocatus est Her.

Sed dicendum quod non stat, quia Sela non suscitauit semen fratri suo Her. Nam licet Thamar vxor Her, & Onam petiuisset tradi sibi in virum ipsam Sela, noluit eum dare sibi Iudas, dicens: quod maneret ipsa in habitu viduitatis quousque Sela cresceret, & esset aptus ad accipiendum uxorem, & hoc quia timebat quod moreretur, sicut alij duo fratres eius, & non dedit, sed potius ipse Iudas deceptus est à Thamar, & cognouit eam in habitu meretricali, & postea scitum est, quod Iudas cognouisset eam. Non est tamen credendum, quod postquam illa cognita fuisset à patre, acciperet eam filius in uxorem, & sic nunquam Sela accepit Thamar, & tamen frater nunquam suscitabat semen fratri suo mortuo, nisi quando uxorem illius accipiebat, Deuteronomij vigesimo quinto. Ideo Sela non suscitauit semen fratri suo, & sic non vocatus est primogenitus eius Her propter fratrem suum, sed quia alijs ipse voluit, quod sic vocaretur.

Pater Lecha. Potest esse Lecha nomen viri, scilicet, quod Lecha esset nomen viri nepotis Sela. Vel potest esse Lecha nomen vrbis, cuius pater, idest dominus erat iste Her: non tamen est intelligendum, quod ipse fuerit aliquando dominus illius vrbis, quia ista vrbis est in terra Chanaan, & Her nunquam fuit in terra Chanaan, sed mortuus est in Aegypto, nam pater suus Sela natus est in terra Chanaan, & iam erat vir aptus matrimonio, quando descenderunt Israelitæ in Aegyptum, immo antequam descenderent, vt colligitur Genesis trigesimo octauo & quadragesimo quinto. Sed dicitur pater Lecha, quia aliqui de cognatione istius Her dominati sunt in vrbe illa, & habitauerunt in ea.

Et Laada pater Marefa. Laada fuit filius Sela, & fuit pater Marefa, idest cuiusdam viri sic dicti, vel potest accipi Marefa pro nomine vrbis, nã vna ciuitas erat in sorte Iudæ, quæ vocabatur Marefa, vt patet Iosue decimo quinto. & de hac sepe in alijs locis, vt patet Michæ primo, scilicet, Adhuc heredem adducam tibi qui habitas in Marefa. Et debet intelligi de isto Laada, sicut de Lecha, quia ipse non potuit venire in terram Chanaan, sed in Aegypto mortuus est. Aliqui tamen de progenie sua possederunt urbem Marefa postquam redierunt Israelitæ de Aegypto in terram Chanaan.

Et cognationes domus operantium byssum in Domo iuramenti. Idest etiam de progenie Sela fuerunt cognationes multæ, quæ vocabantur cognationes operantium byssum, eo quod de progenie illa fuerunt multi operantes byssum.

Qui fuerunt isti operantes byssum.
Quæst. XV I.

QVAERITVR qui fuerunt isti operantes byssum in domo iuramenti. Respondendum, quod Domo iuramenti vocatur tabernaculum Moyfi, vel templum Salomonis, vel quodlibet eorum: & rō est, quia tabernaculum Moyfi vocabatur tabernaculum fœderis, eo quod continebatur

tinebatur ibi fœdus, idest, lex scripta in tabulis lapideis, super qua fœdus factum fuerat inter Deum, & populum, & etiam ex hac ratione vocabatur arca fœderis, quæ erat intra Sancta sanctorum, eo quod continebantur ibi ipsæ tabulæ legis. 3. Regum 8. & sequenti libro, cap. 6. & ad Hebr. 9. Et quia in federe contrahendo interueniebat iuramentum, dicebatur domus iuramenti ipsa domus tabernaculi, ideo dicendum est de templo Salomonis: nam ibi seruabatur arca cum tabulis legis, super qua finitum fuerat fœdus: & interuenerat iuramentum, ideo templum Salomonis fuerat domus iuramenti, & dicendum, quod in tabernaculo Moyfi fuerunt cognationes Sela operantes byssum, quia quando in deserto fabricatum est illud tabernaculum, facta sunt vela atrij de bysso rectoria, & multa alia pertinentia ad Sanctuarium, vt patet Exodi vigesimo sexto, & vigesimo septimo. Et isti de cognatione Sela operati sunt byssum. Sed obijciatur, quod non operati fuerint isti, quia Exodi trigesimo primo, & trigesimo sexto dicitur, quod fecerunt omnia opera tabernaculi Beselehel de tribu Iuda, & Ooliab de tribu Dan: & tamen ille Beselehel non fuit de cognatione Sela, sed de cognatione Phares.

Respondendi potest dupliciter, vno modo quod iste Beselehel fuerit de cognatione Sela: nam quamquam dicatur, quod fuerit Beselehel de tribu Iuda, non dicitur de qua familia fuerit: vnde rationabiliter potest dici, quod fuerit de familia Sela potius quam de alia: saltem propter ea, quæ hic dicuntur de operantibus byssum. qui vero asserunt fuisse Ooliab de stirpe Phares hoc dicunt: quia putant eum esse de familia Caleb filij Hefron, de quo dicitur supra 2. & tamen Nicolaus improbat illam positionem. Verum est tamen, quod illa improbatio procedit ex fundamento suo, scilicet, præsupposito, quod Caleb filius Hefron, & Caleb filius Iephone potuit esse Beselehel pronepos illius Caleb, & sic esset de familia Phares, & tamen non constat, quod sit ille Beselehel, de quo habetur supra secundo: qui contulxit tabernaculum Moyfi, ideo potest dici, quod de progenie Sela fuerit ille Beselehel.

Secundo potest dici, quod dato, quod Beselehel fuerit de familia Phares, adhuc de familia Sela poterunt esse operantes byssum. Quod patet, quia Exodi trigesimo primo, & trigesimo septimo, non dicitur, quod Beselehel, & Ooliab fecerint totum tabernaculum Moyfi, sed quod ipsi fuerint magistri cæterorum artificum, & quod cum eis omnes viri eruditi de Israel, quibus Deus dederat sapientiam, operati fuerunt, & sic poterunt illi artifices minus principales esse potius de familia Sela, quam de alia familia, & forte de alijs familijs fuerunt plures artifices in templo: tamen de operantibus byssum poterat esse plures de familia Sela, vel forte omnes operantes byssum erant de illa familia. De templo autem Salomonis eodem modo dicendum est: nam ibi facta sunt aliqua de bysso ad ornatum domus Domini: & illa poterant fieri per cognationes Sela.

Et qui stare fecit Solem.

Et qui stare fecit Solem. Idest, Etiam de cognatione Sela fuit ille, qui fecit stare Solem. Non nominantur hic de cognatione Sela multi, & tamen illi, qui nominantur sunt de famosioribus, sicut pater de isto, qui fecit stare Solem: nam non poterat esse maior fama, vel gloria alicuius, quam quod ad mandatum eius, vel preces Sol staret.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Quisnam fuerit ille, qui fecit stare Solem.
Quæst. XV III.

QVAERITVR quis fuerit iste, qui fecit stare Solem. Aliquis respondebit, quod fuit Iosue, quia ipse dixit: Sol contra Gabaon non mouearis, & Luna contra vallem Aialon. Iosue 10. & ibi dicitur, quod stetit Sol, & obediuit Deus voci hominis.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Iosue non fuit de cognatione Sela, cum fuerit Sela de tribu Iuda: Iosue tamen fuit de tribu Ephraim. Numeri 13.

Aliquis dicit, quod fuit iste Ezechias, quia ad preces eius stetit Sol, vt curaretur ab agritudine. 4. Re. 20. Sed dicendum, quod non stat propter duo. Primo, quia tempore Ezechiae Sol non stetit, sed retrocessit, vt patet eodem cap. & Isaiæ 38. Multum autem differt inter stationem Solis, & retrocessionem.

Secundo patet, quia dato quod largè acciperemus pro eodem retrocessionem Solis, & stationem: non poterat adhuc intelligi, quod esset Ezechias de quo hic dicitur, quia Ezechias fuit de tribu Iuda, & tamen non de familia Sela, sed Phares. Nam Ezechias est de progenie David. præcedenti cap. David autem est de progenie Phares, supra secundo. Ideo Rabanus, & Glos. ordin. & alij expositores nostri dicunt, quod iste, propter quem stetit Sol, fuit Elimelech maritus Noemi, de quo habetur Ruth primo. Et dicunt, quod in tempore huius propter præuariatorem legis Sol stetit, vt vitio miraculo conuerterentur ad Dominum, quod quia contempserunt inuoluit fames, vt prius in tribu Iuda: vnde inopia cogente peregrinatus est Elimelech in terra Moab: Ruth primo. Et quia dicitur hic, qui fecit stare Solem: dicunt quod ad preces istius Elimelech Sol stetit, scilicet, quod ipse petiuit a Deo, vt faceret stare Solem, ad ostendendum per hoc, quod mutabatur cursus rerum propter peccatum populi. Quidam tamen Hebræi tenentes istam stationem Solis, dicunt quod Elimelech non fecit stare Solem orationibus suis, sed potius propter auaritiam suam stetit, quia ipse erat auarus nimis; & cum esset tempus inopiæ, & famis populi, iuit in terram Moab, vt non distribueret pauperibus Iudæis de bonis suis, cum tamen ipse esset diues, & potens: & ob hoc dicitur mortuus fuisse filios suos Maalon, & Chelion, Deo puniente, & etiam Noemi redijt vacua viro, & filijs: & Ruth nurus eius ad extremam pauperatatem deducta coacta est spicas colligere, vt patet Ruth 2. Mortuum autem quare potius dicatur, quod Elimelech fecit stare Solem, quam aliquis alius, fuit duplex: quia in temporibus eius fuit fames magna, & verisimilius est, quod in talibus temporibus Deus fecerit stare Solem, ad ostendendum peccata hominum magna esse, propter quæ mittebatur fames, quam alio tempore, sicut tempore passionis Christi cælypsis Solis miraculosa apparuit ad hoc, quod ostenderetur magnus scelus eorum, qui Christum occiderunt. Matthæi vigesimo septimo. Secundum motuum est propter literam sequentem, cum dicitur: Viri mendacij, & Securus, & Incendens, qui fuerunt principes in Moab, & reuersi sunt in Bethlehem, & videtur hoc intelligi de Chelion, & Maalon filijs Elimelech, ideo intelligitur litera præcedens de Elimelech.

Virique mendacij, & Securus, & Incendens, qui Principes fuerunt in Moab: & quæ reuersæ sunt in Lahem. Hæc autem verba vetera.

Virique mendacij. Istud intelligitur de duobus, scilicet, de Chelion, & Maalon filiis Elimelech: & est sensus, quod etiam viri mendacij fuerunt de stirpe Sela, & vocantur viri mendacij, idest, deficientes, quia nomen positum in Hebraeo pro mendacio signat defectum, & propriè dicitur, quia verbum deficit ab eo, quod signat quando mendacium est, & sic quocumque aliqua res deficit, dicitur mentiri, sic patet in Hebraeo Isaia 58. vbi dicitur, Et eris quasi ortus irriguus, & sicut fons aquarum, cuius non deficient aquae. Et ibi dicitur in Hebraeo cuius aquae non sunt in mendacio, & alibi dicitur: Facti sunt mihi mendacium aquarum infidelium, & sic vocantur aquae mendaces, quae deficient aliquo tempore: ita isti duo, scilicet, Chelion, & Maalon mortui sunt sine prole: ideo vocantur viri mendacij, idest, viri deficientes: Simile accipitur 4. Regum 4. cap. cum dixit Sunamitis ad Eliseum: Noli mentiri viri Dei, idest, noli mihi dare filium cito moriturum, & istud intendebat mulier, vt ibi probatum est. *Securus, & Incendens.* Istud dicitur de illis duobus viris Chelion, & Maalon, quia ista duo conueniunt proprietatibus eorum, scilicet, quod vnus vocetur Securus, & alius vocetur Incendens, sed de hoc magis infra declarabitur. *Qui principes fuerunt in Moab.* Intelligitur de Chelion, & Maalon: & non conuenit eis, quod fuerint principes in terra Moab, quia ibi erat ipsi viri pauperes, cum peregrinando illuc inissent propter penuriam victualium in terra sua, sed melius accipitur secundum literam Hebraicam, dicentem: *Qui mariti fuerunt in terra Moab.* Nam Maalon accepit Ruth in vxorem, & Chelion accepit Orpham: & istud procedit ex aequiocatione nominis Hebraici: quia Baal in Hebraeo significat maritum, vel principem. Et accipitur Baal pro principe: Leuit. 21. cum dicitur: Sed nec in principe populi sui contaminabitur. Et ponitur in Hebraeo Baal: hic autem accipitur Baal pro marito. Hieronymus tamen voluit accipere pro principe, sed melior videtur alius sensus. *Et reuersi sunt in Bethlehem.* Intelligitur de Maalon, & Chelion: & tamen non videtur eis conuenire, quod reuersi fuerint in Bethlehem: quia illi mortui fuerunt in terra Moab, & reuersa fuit sola Ruth vxor vnus eorum cum Noemi matre ipsorum, vt patet Ruth primo.

Discendum, quod illi reuersi fuerunt in Bethlehem non in seipsis, sed in aliquo supplente locum eorum, nam Ruth vxor Maalon rediit in Bethlehem cum Noemi, & illa gerebat vicem illorum, eo quod ipsa postea peperit de Booz, & progenies sua subrogata est in locum Maalon, & Chelion.

Sed dicitur, quod non potuit Ruth gerere personam Maalon, & Chelion: sed solius Maalon, cum fuerit vxor eius, & non Chelion.

Dicendum, quod directius representabat Ruth personam Maalon, quam Chelion cum fuerit vxor eius, & tamen vtrunque representauit: quia Booz, qui accepit Ruth in vxorem, suscitauit prolem non solum Maalon, sed etiam Chelion, quod patet Ruth 4. Nam dixit Booz ad populum: Vos estis testes, quod possederim omnia, quae fuerunt Elimelech, & Chelion, & Maalon: tradente Noemi, & Ruth Moabitidem in vxorem acceperim, vt suscitè nomē defuncti in hereditate sua. Et sic cum acciperetur hereditas omnium istorum, & suscitaretur eis proles, & hoc propter Ruth, quae accipiebatur in vxorem, ipsa representabat vtrunque, immo omnes tres, scilicet, Chelion, & Maalon, & patrem eorum Elimelech: & reuersa illa in terram Bethlehem dicebatur reuerti quilibet istorum illuc. *Hac autem vetera verba.* Idest, Iste sunt historiae antiquae: Hoc dixit Esdras ad differentiam alia-

rum genealogiarum, quae describebat, quae erant propinqua tempore suo, sicut patet praecedenti cap. in quo deduxit progeniem Dauid vsq; ad tempus suum post captiuitatem Babylonis: ista enim erant antiqua, quia fuerunt in diebus Elimelech, & multi anni fuerant a tempore Elimelech vsque ad tempus Esdrae, qui scribebat hac: aliter autem exponenda est tota ista litera ab illo loco: Et qui fecit stare Solem: quia in Hebraeo habetur multum differenter vnde dicitur.

Et Iochin: & viri Chozeba, & Ioas, & Sarapharas: qui mariti fuerunt in Moab, & habitantes in Bethlehem. Et vocatur Iochin quidam vir famosus, qui fuit de progenie Sela, & loco eius nos habemus, & qui fecit stare Solem.

Et viri Chozeba. Isti dicuntur esse quidam viri nominati a quodam loco dicto Chozeba: & verum est, quod Chozeba in Hebraeo potest esse nomen commune, & significabit mendacium, & sic accepit Hieronymus, quod isti fuerunt viri Chozeba, idest, mendacij. Aliquando tamen potest esse nomen proprium loci, & sic accipiunt Hebraei: sic etiam fit in Latino, quia aliqua dictio est Latina, quae potest esse nomen proprium, & commune, sicut Foelix, & Iuuenalis, quia sunt adiectiua, & etiam sunt nomina virorum: idem etiam patet, quantum ad nomina locorum, quia compendium est nomen commune in Latino signans breuitatem itineris, sicut dicitur 2. Regum 18. Currenit Achiamas per viam compendij. Et aliquando est nomen proprium vrbs, nam quaedam vrbs in Francia sic vocatur, & factum est ibi concilium, & habentur multae Decretales, quae emanauerunt a concilio facto apud Compendium, vt patet ex praescriptionibus eorum. *Ioas, & Saraph.* Isti duo fuerunt viri Chozeba: vel, vt alij volunt, fuerunt praeter illos: & tamen quocumque modo dicatur, isti fuerunt de stirpe Sela, & loco istorum posuit Hieronymus duo nomina communia, scilicet, Securus, & Incendens, & tamen non conuenit significationi: nam Saraph bene potest significare Incendentem, & tamen Ioas non significat Securum. *Qui mariti fuerunt in Moab.* Scilicet, Isti duo acceperunt vxores de terra Moab, potuerunt enim peregrinando, vel ex aliqua alia occasione accipere vxores de terra illa, sicut duo filij Elimelech acceperunt vxores Moabitidas Ruth, & Orpham, vt patet Ruth 1. Vel sicut Meted accepit Bethiam filiam Pharaonis Aegyptiam, supra in litera. *Et habitatores Bethlehem.* Scilicet, Isti duo viri habitauerunt in Bethlehem, quia licet pertineret Bethlehem ad familiam Phares, tamen aliqui de familia Sela habitant ibi.

Quae istarum expositio sit melior.
Quaest. XIX.

QVAERITVR quae litera istarum, & expositio videtur esse melior. Respondendum, quod verius, & conuenientius se habet litera, prout iacet in Hebraeo, quam prout translata est a Hieronymo.

Primo patet, quia vbi nos dicimus, qui stare fecit Solem, in Hebraeo dicitur Iochin, & tamen non potest Iochin significare stationem Solis, sed necessè est, quod sit nomen proprium alicuius vrbs, quam quod sit nomen commune pro mendacio, cum hic agatur de diuersis cognationibus, qui habitabant in varijs locis terrae Israel.

Secundo, quia si Sol stetit tempore Elimelech ad preces eius, vel propter malitiam eius, quia erat auarus, scriptura non tacuisset tantum miraculum in libro Ruth, vbi ponitur completa ista historia: cum statio Solis sit de famosissimis miraculis, & magnis, quae homines

homines arbitrari possunt, & tamen nihil dictum est ibi, ideo non est verisimile, quod tempore illo fuerit statio solis, & hoc significat litera Hebraea, quae ponit vnum nomen proprium viri, scilicet, Iochin, in quo nullo modo significatur statio solis.

Tertio patet, quia dicitur in litera nostra: Securus, & Incendens: vbi in Hebraeo dicitur Ioas, & Seraphi: & tamen ista nomina non significant illud, quia Ioas a nullo modo significat Securum, vt patet ex interpretationibus nominum Hebraeorum, secundum quod nos vtimur illis, vel secundum quod vtuntur Hebraei, ideo magis videtur, quod Ioas, & Seraph fuerint duo nomina virorum.

Quarto patet, quia dicit litera nostra, qui principes fuerunt in terra Moab, & tamen Chelion, & Maalon, de quibus intelligunt isti nostri expositores, quod fuerint Securus, & Incendens: non fuerunt principes in Moab, accipiendo autem, vt sunt nomina virorum aliorum, quam Maalon, & Chelion: potest de illis dici, quod fuerunt principes in Moab, quia aliqui Iudaei poterant esse viri potentes in Moab, vel potest intelligi, quod fuerunt mariti illo modo, quia acceperunt inde vxores: ita vt accipiatur Baal pro marito, & non pro principe.

Quinto patet, quia dicitur quod isti reuersi sunt in Bethlehem: & tamen manifestum est, quod Chelion, & Maalon non reuersi sunt in Bethlehem, sed mortui sunt in terra Moab, vt patet Ruth 1. & cum soluebatur, quod isti reuersi sunt in Bethlehem, idest, quod Ruth reuera est loco illorum, quamquam sit solutio aliquantulum colorata ad eundem: tamen non est satis verisimile, quod scriptura tali modo loquendi vtatur, quia per illum modum possemus verificare fere omnes propositiones, quamquam communiter reputarentur multae falsae.

Sexto patet, quia dicunt Elimelech, & duo filij sui Chelion, & Maalon fuisse de progenie Sela, sed falsum est, quia oportet poni eos fuisse de progenie Phares, quod patet, quia Booz accepit Ruth Moabitidem in vxorem ad suscitandum semen illorum, qui mortui fuerant, vt patet Ruth 4. f. Testes vos estis hodie, quod possederim omnium, quae fuerunt Elimelech, & Chelion, & Maalon: & susceperim Ruth Moabitidem vxorem Maalon in coniugium, vt suscitem nomen defuncti in hereditate sua, ne vocabulum eius de familia sua, & populo deleatur. Et si filius ille, qui natus est de Booz, & Ruth, scilicet, Obed esset de familia Maalon, quia alias deleteretur familia eius, & non suscitaretur Booz semen illius: & tamen Obed ponitur in familia Phares, vt patet eodem cap. cum dicitur: Haec sunt cognationes Phares, & sic deducitur vsque ad Obed, si tamen esset Obed de familia Sela non poneretur in progeniem Phares: constat tamen, quod isti duo, qui nominantur hic, fuerunt de stirpe Sela, ideo non fuerunt Maalon, & Chelion.

Septimo patet, quia Booz erat cognatus propinquissimus Maalon, & Chelion: Ruth 3. & 4. & propter hoc accepit in vxorem Ruth Moabitidem, vt suscitaret semen Maalon, & tamen Booz erat de progenie Phares, vt patet supra 2. cap. & Ruth 4. & Matth. 1. Ergo Maalon, & Chelion erat de stirpe Phares, quia non poterant duo viri, quorum vnus erat de stirpe Sela, & alius de stirpe Phares esse cognati, cum essent in duabus progeniebus nimis distinctis: Non potest igitur exponi conuenienter litera ista, sicut habetur in translatione nostra, sed sicut habetur in Hebraeo, & supra fuit expositum.

Hi sunt singuli habitantes in Plantationibus, & in Sepibus, apud Regem in operibus Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

cius, commorati que sunt ibi. Filij Simeon, Namuel.

Hi sunt singuli habitantes in Plantationibus, & in Sepibus. Refertur ad omnes de progenie Sela, scilicet, quod illi habitabant in Plantationibus, idest, in hortis, & in sepibus, idest, in tra aliquod vallum leuiter factum: Est sensus, quod isti non habitabant in vrribus muratis, sed in locis campestribus, & in agris vbi erant plantationes, idest, arbores, & vineae, & alia pertinentia ad agriculturam, & sic habitabant dispersi per agros, siue mutuo, sicut fit in ruribus, & grangijs. Aliqui autem istorum habitabant in sepibus, idest, non intra muros vrbum, sed per agros inter aliqua septa leuia, quae ipsi faciebant, sicut interdum, & ruribus, & viculis sunt leues muraturae. *Apud Regem in operibus eius.* Idest, Isti erant agricolae Regis: nam Reges Iudae, qui vacabant nimis agriculturam constituiebant sibi de familia Sela agricolores per diuersas partes terrae Iudae, sic enim patet de Dauid, qui habebat agricolas in omnibus generibus agriculturae, & custodiendorum animalium, vt patet infra 27. vbi nominantur expresse praepositi istorum. Sic etiam Rex Iosaphat erat agriculator, & maxime Rex Ozias super ceteros Reges, sequenti libro, cap. 26. Et isti constituiebant sibi agricolas de progenie Sela, & sic dicebantur esse in operibus Regis. Dicitur etiam, quod erant apud Regem, quia forte aliqui de progenie ista erant consilij, vel familiares Regis. Vel potest dici hoc, ex eo quod isti erant agricolae Regis: nam per hoc erant apud Regem, idest, in operibus eius, & hoc significat litera dicens apud regem in operibus eius, quia ista duo ponuntur pro eodem. *Commorati que sunt ibi.* Idest, Morati sunt in plantationibus, & in sepibus, vt colerent ea, quae pertinebant ad Regem. *Filij Simeon.* Hic ponitur principale huius cap. 2. scilicet, de filiis Simeon, & diuiditur in duo: quia primo ponitur communiter de viris omnibus. Secundo de quibusdam viris nobilibus, ibi, *Mosobab quoque.*

Quare progenies Simeon ponitur post enarrationem progeniei Iudae. Quaest. XX.

QVAERITVR circa hoc, quare post enarratam progeniem Iudae enarratur hic progenies Simeon: nam non videtur, quia deberet ista poni, sed aliqua alia, scilicet, tribus Ruben, vel Benjamin, vel Ephraim, aut saltem Dan, quod patet, quia non obseruatur hic aliquis ordo. Pro quo sciendum, quod poterat hic obseruari de tribus ordinibus. Primus est, quod teneretur ordo natiuitatis, & iste non teneretur: nam post Iudam, de quo supra agitur non natus fuit Simeon cum fuerit Simeon secundus filius Iacob, & Iudas fuerit quartus: Genes. 29. Sed debebat poni Dan isto modo, quia Dan natus est post Iudam. Nam Lia peperit quatuor filios, quorum quartus fuit Iudas, & parere cessauit: deinde Rachel dedit Balam ancillam suam in vxorem viro suo Iacob, & peperit Dan, vt patet Genes. 30. & sic non fuit aliquis medius in ordine natiuitatis inter Iudam, & Dan. Secundus ordo est, quod computaretur per dignitatem, vt sicut progenies Iudae, quae dignior erat, enarrata fuit prius, licet non natus fuerit Iudas ante ceteros filios Iacob, ita ceteri, qui succedebant inde in ordine dignitatis, licet non subsequerentur in ordine natiuitatis subordinari debebant, & tamen post Iudam non sequebatur in dignitate Simeon, sed Ruben, & Ephraim, & Dan: quia isti tres, & Iudas fuerunt principes quatuor vexillorum, sub quibus erant omnes duodecim tribus Israel, vt patet Num. 2. Tertius ordo erat, vt post Iudam rediret ordo natiuitatis, incipiens

do ab illo, qui erat simpliciter prior natiuitate, nam Ruben erat primus omnium filiorum Iacob, & ab ipso incipere debuisset ordo progenierum, & tamen propter dignitatem tribus Iuda inceptum fuit ab ea, & illico rediri potuisset ad enarrandum omnes filios Iacob, secundum ordinem natiuitatis, & sic est primus Ruben, & tamen ponitur hic Simeon.

Respondendum est, quod non fuit hic obseruatus aliquis ordo istorum, sed incepit scriptura enarrare a Iuda, qui fuit prior secundum dignitatem, & quia tribus Iuda, & Simeon videbantur esse vna tribus, eo quod erant in vna sorte, computata est progenies vtriusque simul, nec debuit aliquid intendere: Patet hoc, quia Iosue 19. dicitur, quod Simeon receptus est in sorte Iudæ, eo quod tribus Simeon erat parua, & possessio filiorum Iuda erat magna. Idei etiam colligitur hic in litera, ideo non debuit agi de alia tribu post Iudam, nisi de Simeon.

Quare in sorte, & tribu Iudæ non fuerint plures computati. Quæst. XXI.

QUÆRITUR vterius, quomodo in sorte Iudæ, & tribu non fuerint computati plures, quam habentur in istis tribus capitulis præcedentibus, & quomodo computantur isti, & non alij: nam videtur, quod debuissent computari valde plures, quia extenditur ista computatio ab exordio progeniei Iudæ vsque ad tempus Esdræ post captiuitatem Babylonis, & in tempore isto fuerunt viri, quasi innumerabiles in tribu hac, & tamen hic pauci ponuntur.

Respondet aliquis, quod ista computatio facta est in aliquo tempore, in quo erant pauci viri in tribu Iuda, ideo non superexcederet numeratio ad eos, qui habentur hic.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia hic non ponitur computatio pro aliquo tempore, ita quod dicitur tot, vel tot erant in progenie Iuda, tali vel tali tempore, sicut fuit posita summa in computatione facta in deserto anno secundo ab exitu de Aegypto: Numeri primo, & in computatione facta anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. Numeri 26. Sed ista computatio ab exordio tribus vsque ad tempus Esdræ post captiuitatem Babylonis, ideo oportet, quod essent plures viri, quam hic.

Secundo patet hoc, quia dato quod poneretur summa virorum Iuda, qui erant aliquo tempore, & non pro alijs temporibus, tamen esset valde maior summa, quia quandoque fuit posita summa filiorum Iuda, nunquam fuit minor sexaginta millibus virorum, vt patet Numeri primo, & vigesimo sexto, & tamen hic non ponuntur quingenti viri de stirpe Iudæ, vt patet computando in his tribus: ergo non ponitur hic tota summa.

Respondendum est, quod verum est, quod non ponitur hic tota summa virorum Iuda, sed nominantur rarissimi illorum, quod patet. Primo, quia in tribu Iuda erant tres filij præcipui, scilicet, Sela, Phares, & Zaran, a quibus deriuata est tota tribus, & tamen de stirpe Sela non nominati fuerint sex viri, vt patet hic in litera. De stirpe Zaran etiam paucissimi nominati sunt, scilicet, non perueniunt ad decem, vt patet supra secundo. Reliquum autem, quod computatur pertinet ad familiam Phares, & tamen manifestum est, quod in familia Sela, & Zaran, computando a capite tribus vsque ad tempus Esdræ post reditum de Babylone essent, quasi viri innumerabiles, de quibus hic nihil dicitur.

Secundo patet, quia accipiêdo stirpem Phares, qua

manet adhuc, ista non computatur omnino, quod patet præcedenti cap. Nam vbi incipit progenies David, qui habuit decem & nouem filios, præter filios concubinarum, vt patet ibidem: & tamen non computatur progenies alicuius eorum, nisi Salomonis: etiam ipsa progenies Salomonis tota non computatur: quia non ponitur pro quolibet Rege, nisi vnus filius ibi, & tamen quasi quilibet Rex de tribu Iuda, habuit multos filios, vt declaratum est eodem cap. in quadam quæstione, & sic lineæ omnium omittuntur, quæ peruenirent ad magnum numerum: patet etiam hoc supra 2. cap. quia ibi ponuntur quadam lineæ de stirpe Phares per Ieramehel, & Caleb: & tamen in illis numerantur multi, quorum generationes omittuntur. Cum autem quaritur quare generationes quorundam enarratæ sunt, & non omnium, dicendum quod hoc factum est, quia non intendebat hic Esdras computare omnes, qui fuerunt in tribu Iuda, vel in aliqua alia tribu, sed expressit quosdam illorum, qui habentur hic propter duo. Primo, quia liber iste suppletius est eorum, quæ deficiunt in alijs libris, & quia in multis libris causatur obscuritas historiae propter hoc quod generationes illorum, de quibus agitur in historia, sunt ignotæ, ideo Esdras attedit principaliter in libro isto enarrare historias progenierum illorum, de quibus in alijs libris agitur, & non ponuntur generationes eorum continuatæ.

Secundo est, quia inter Hebræos in tribu Iuda fuerunt aliqui viri famosi temporibus suis, de quibus nihil dictum erat in alijs locis scripturæ, ideo voluit Esdras mentionem agere de illis, & sic putandum est, quod fere omnes quorum progenies ponuntur hic, fuerunt viri famosi temporibus suis: de alijs autem popularibus, scriptura non curauit, quia si de omnibus scribendum foret, opus quidem esset infinitum, & inutile: ideo sufficit de eis scripsisse. De omnibus alijs autem tribubus idem dicendum est, scilicet, quod non fuit aliqua tribus, in qua describerentur omnes, qui in ea fuerunt, sed soli famosissimi describuntur, & dicitur.

Filij Simeon Namuel. Ponuntur hic omnes filij Simeon, vt postea ponantur descendentes ab eis, & primogenitus eius vocatur Namuhel, sed alijs nominibus appellatur alibi. Nam Genes. 46. vocatur Iamuel, & Numeri 26. vocatur Manuhel, & hoc non est mirandum, quia in Hebræo sæpe mutantur nomina propria tam a parte principij, quam a parte finis.

Iamin, Iarib, Zara, Saul.

Iamin. Iste est secundus filius Simeon, & vocatur sic. Genes. quadragesimo sexto, & Numeri vigesimo sexto, & ab hoc deriuata est familia Iaminitarum.

Iarib. Tertius filius est, & iste non ponitur Genes. quadragesimo sexto. Sed ponitur loco eius alius, scilicet, Oad, vel Saber, & Numeri vigesimo sexto etiam non ponitur Seth; loco eius ponitur Iachin, a quo nominata est familia Iachinitarum.

Zara. Iste non ponitur Genes. quadragesimo sexto, sed ponuntur duo incogniti, s. Ohad, & Saber: & tamen Numeri 26. ponitur, & ab eo deriuata est familia Zaraitarum. Et differt iste a Zaram, vel Zare filio Iuda, a quo etiam nominata est alia familia Zareitarum, eodem cap. **Saul.** Non est iste Saul, qui fuit primus Rex Israel, quia ille fuit multo post: iste autem mortuus est in Aegypto. Etiam ille fuit de tribu Benjamin. 1. Re. 9. Iste autem fuit filius vltimus Simeon, & ab hoc nominata est familia Saulitarum: Numeri 29. Iste est Saul, qui vocatur Chananitidis. Genes. 26. & nominatur sic, quia fuit genitus a Simeone de quadam muliere Chanaanæ, vt ibidem declaratum est.

Quare

Quare non nominantur hic, sicut alibi filij Simeon. Quæst. XXI.

QUÆRITUR circa hoc, quomodo filij Simeon isti non nominantur hic, sicut alibi: nam non sic nominantur in Genesi, nec etiam in libro Numerorum. Dicendum, quod mutatio in nomine est duplex, quædam est totalis, vt cum ille, qui vocabatur Petrus vocatur Simon: quædam autem est partialis, quando nomen mutatur, quantum ad aliquam partem suam, siue in principio, siue in fine. Primum istorum accidit: quia multi homines sunt binomij, vel trinomij in sacra scriptura, sicut Esau, Edom, & Seir: quia sunt nomina vnus viri, vt colligitur Genes. trigesimo quinto. Etiam Iacob, & Israel, quæ sunt nomina alterius. Genes. trigesimo primo, & trigesimo quinto. Secundum accidit ex conditione idiomatica Hebraici, in quo frequenter nomina mutantur in fine per aliquam additionem, sicut cum dicimus Gestur, & Gesturi, Ieramehel, & Ierameheli. primo Regum vigesimo septimo, & trigesimo, & secundo Regum tertio, & decimo quarto, & præcedenti cap. aliquando a parte principij, sicut ille, qui vocatur Aran: Ruth quarto, & Matthei primo: vocatur Ram, supra secundo. vterque modus istius mutationis est hic.

De primo patet, quia quidam nominatur hic Iarib, qui non nominatur Numeri vigesimo septimo, nec Genes. quadragesimo sexto: sed ponitur aliud nomen loco eius, scilicet, Saber, vel Ohad, vel Iachin. De secundo patet, quia ille, qui vocatur hic Manuel, vocatur Iemuhel. Genes. quadragesimo sexto, & Manuel Numeri vigesimo sexto.

Ad secundum dicendum, quod Genes. quadragesimo sexto ponuntur sex filij Simeon, & Numeri vigesimo sexto, & hic ponuntur solum quinque. Aliquis autem dicit in hoc, quod aliqui de filiis Simeonis subticentur hic, quia in alijs libris expressi sunt, sicut patet de filiis Isai patris David. Nam primo Regum decimo sexto, & decimo septimo ponuntur octo filij Isai, & supra secundo ponuntur septem filij. Sed dicendum, quod hoc non stat, nam istud esset aliquo modo verisimile si hic subticentur aliqui de filiis Simeon, qui tamen exprimerentur tam in Genesi, quam in libro Numerorum, & tamen hic ponuntur quinque filij Simeon, & totidem Numeri vigesimo sexto. In Genesi autem ponuntur sex, ideo non est credendum, quod propter hoc solum omitti fuerint, quia nominati sunt in alijs libris. Sed dicendum videtur, quod Simeon habuit sex filios, & tamen vnus illorum, scilicet, Ohad, vel Saber mortuus est sine prole. Hic autem ponuntur filij Simeon ad enarrandum progeniem eius per illos, ideo non oportuit poni illum, qui nullam progeniem habuerat: Patet hoc, quia Numeri vigesimo sexto ponuntur filij omnium duodecim filiorum Ioseph, vt per illos nominetur familia illarum tribuum, & nominantur solum quinque filij Simeon, & ab eis quinque familiae appellantur. Si tamen sextus filius superfuisset, manifestum est, quod ab illo progenies nominata exprimeretur ibi, ideo etiam dicendum, quod hic non fuerunt positi, nisi quinque filij, quia alius nullam prolem habuerat.

Sellum filius eius Mabfan filius eius, Masma filius eius. Filij Masma, Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius. Filij Semei sexdecim, & filia sex. Fratres autem eius non habuerunt filios multos, & vni-
Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

uerfa cognatio non potuit adæquare summam filiorum Iudæ.

Sellum filius eius. Iste est filius Saulis filius Simeon, & non est iste Sellum, de quo dicitur præcedenti cap. quia ille fuit filius Iosue de stirpe Iuda, iste autem est de tribu Simeon. **Mabfan filius eius.** Non est iste ille, qui nominatur supra primo, quia ille fuit quartus filius Iimabelis: iste autem est de filiis Simeon de progenie Iacob. **Masma filius eius.** Sic etiam nominatur quintus filius Iimabelis, supra primo, & Genes. decimo quinto. Sed non est idem: Potest autem ista litera dupliciter intelligi, vno modo, quod referantur isti tres ad vnum, scilicet, ad Saul, quod omnes sint filij Saulis quamquam ter dicatur filius, alio modo potest intelligi, quod sit litera suspensua, & quilibet illorum sit filius præcedentis, vt Sellum sit filius Saulis, & Mabfan sit filius Sellum, & Masma sit filius Mabfan: intelligendum tamen est primo modo, quia alias non diceretur postea filij Masma Amiel filius eius, sed continueretur, sicut supra, scilicet, Masma filius eius, Amiel filius eius, Zachur filius eius. Secundo patet, quia scriptura intendit hic ponere numerum filiorum istorum: Quod patet, quia dicitur, filij Semei decem & sex, & filia sex; & tamen non poneretur illud, nisi etiam in alijs scriptura vellet ponere numerum filiorum, ideo quando dicitur filius eius, & iterum filius eius, intelligendum est de omnibus alijs, qui sunt filij vnus hominis, qui prius nominati sunt. **Filij Masma, Amiel filius eius.** Iste Masma est vltimus filius Saulis, & omnis cæteris ponitur cognatio illius: iste Amiel non est ille, de quo habetur præcedenti cap. quia ille est ex tribu Iuda, iste de tribu Simeon: & etiam iste fuit multo tempore ante illum, quia iste fuit pronepos Simeonis, ideo vel mortuus est in Aegypto, vel fuit de illis, qui inde exierunt, & tamen ille Amiel, de quo hic dicitur præcedenti cap. fuit tempore David, quod ipse fuit pater Bethabee. **Zachur filius eius.** Scilicet, filius Masma. **Semei filius eius.** Non est iste Semei, qui maledixit David. 2. Reg. 16. quia ille fuit de tribu Benjamin, eodem cap. Et iste de progenie Simeon, vt patet hic. Etiam iste non fuit, de quo dicitur supra 2. cap. quia ille fuit de tribu Iuda, vt patet ibidem: iste autem est de tribu Simeon. **Filij Semei decem & sex, & filia sex.** Ponitur numerus filiorum istius Semei propter dignitatem eorum, quamquam non exprimentur nomina propter multitudinem. Ponuntur etiam sex filia Semei, quia fuerunt mulieres famosæ, & decens fuit de illis fieri mentionem. In alijs autem filiis Simeon non ponuntur progenies, quia forte non fuerunt tot, sicut in ista progenie Saulis, vt videtur litera dicere immediate, vel melius non fuerunt tam famosi illi, qui erant in alijs familijs, sicut qui descendebant a Saule. **Fratres autem eius non habuerunt filios multos.** Intelligitur hoc de fratribus Semei, scilicet, de Amiel, & Zachur, vel potest intelligi de alijs filiis Simeon, qui fuerunt fratres Saulis, quia progenies eius posita est hic, & aliorum non, & dicitur, quod illi non habuerunt multos filios. Quomodo cumq; autem accipiatur, verum est, quod in progenie Simeon fuerunt pauci viri, nec fuit ista tribus adæquata in multitudine alicui de alijs tribubus, vt patet in duabus computationibus factis in deserto. Numeri 1. & 26. **Et vniuersa cognatio non potuit adæquare summam filiorum Iudæ.** Vocatur tota cognatio tota tribus ex quinque familijs suis constans, & illa non potuit peruenire ad tantam summam, sicut tribus Iuda, & non solum sicut tribus Iuda, sed etiam non peruenit ad tantam multitudinem, sicut aliqua de alijs tribubus, vt patet in computationibus factis. Numeri vigesimo sexto: dicitur tamen de tribu Iuda, ex eo quod tribus Simeon accepit
I 3 fortiam

fortem in tribu Iuda, vt patet hic, & Iosue decimonono. *Habituauerunt autem in Bersabee.* Hic ponuntur loca habitationis, quæ habuerunt filij Simeon in terra promissionis, & fuerunt ista loca in forte Iudæ: quod patet, quia istæ vrbes, quæ ponuntur hic ponuntur etiam Iosue decimoquinto, inter vrbes fortis Iudæ.

Quare acceperunt filij Simeon loca ad habitandum in forte Iudæ, &c. Quest. XXXIII.

QUÆRITUR quare filij Simeon acceperunt loca ad habitandum in forte Iudæ, scilicet, quod illa loca, quæ pertinent ad Iudam, darentur eis.

Respondet Nicolaus, quod hoc fuit propter multa. Primo, quia tribus Iudæ erat bellicosior alijs tribubus; ideo data est ei duplex fors in diuisione, scilicet, vna, quæ acquisita erat de manibus Chananeorum, & alia, quæ non erat acquisita, vt ipsi acquirerent illam, & sic cederet illa fors alijs tribubus: ideo dicit, quod post diuisionem factam aliquæ vrbes, quæ positæ fuerunt in forte Iuda data fuerunt postea alijs tribubus, vt patet de vrbus, quæ data sunt Simeoni, Iosue decimonono: quia omnes illæ positæ fuerunt in forte Iudæ, patet etiam de Sarraa, & Esthaol, quæ sunt in forte Iudæ, & data fuerunt postea tribui Dan: Iosue decimonono. Alia causa est secundum ipsum, quia tribui Iuda data est magna fors a principio: & dato, quod esset maior tribus, quàm aliæ, tamen adhuc terra erat maior, quàm repleri posset a tribu Iuda pro tunc, ideo viri de tribu Iuda susceperunt secum viros de alijs tribubus ad replendum sortem suam, & sic fuerunt ibi viri de tribu Simeonis. Et hoc fuit ad hoc, quod terra non redigeretur in solitudine propter defectum habitatorum, & crescerent bestia contra habitantes, sicut dicitur Exodi vigesimo tertio. Etiam fuit hoc propter adiutorium, scilicet, vt illi, qui habitarent in vrbus Iudæ de vrbus aliarum tribuum, adiuuarent ipsos viros Iuda ad pugnandum contra hostes, sed dicendum, quod ista causa non stant.

Prima enim non stat propter tria, primo, quia repugnata alijs, scilicet, quod tribui Iuda data esset maior fors, quàm alijs: & tamen quod viri de alijs tribubus habitarent in forte Iuda, ne terra redigeretur in solitudinem.

Secundo, quia ipse dicit infra, quod istæ vrbes non fuerunt data de iure filijs Simeon, ita vt essent suæ, sed filij Iuda concesserunt eis gratis, quod morarentur in terra eorum, ideo dicit, quod tempore Saulis conquesti sunt apud eum viri Iuda de filijs Simeon petentes, vt dimitterent vrbes eorum, quas ex gratia concesserant, & tamen si data fuissent illis in sortem, non potuissent conqueri de illis filij Iuda.

Tertio patet, quod hoc non sit verisimile: quia eo tempore, quo nondum terra erat diuisa, pugnatibus Israel indifferenter contra hostes, & tamen postquam fuit diuisa quælibet tribus habuit curam de forte sua, & non pugnabat vna tribus pro sorte alterius, siue esset minus bellicosa, siue magis: nisi hoc fieret ex conuentione, quia tunc pugnabat vna pro alia: sic patet Iudi. primo, cum dixerit Iudas ad Simeonem fratrem suum. Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananeum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam, & tamen Iudas erat bellicosior, & maior tribus, & Simeon erat minima tribus, & non tenebatur adiuuare Simeon Iudam, nec Iudas Simeonem nisi ex conuentione. Ergo non imponeretur aliqui tribui, quamquam esset bellicosior alijs, duplex

fors, vna pro se, & alia pro alia tribu: vt acquireret eam de manu hostium. Secunda causa assignata ab eo etiam non stat, cum dicit, quod fors tribus Iudæ fuit maior, quàm posset illa tribus pro tunc occupare, ideo vocauit secum viros de alijs tribubus, ne terra redigeretur in solitudinem: quia tunc sequeretur magnum inconueniens, scilicet, quod aliqua tribus permitteret totam suam sortem redigi in solitudinem, & non habitaret in ea, vt veniret ad succurrendum sorti Iuda, ne redigeretur in solitudinem. Patet de tribu Simeon: nam, omnia loca, in quibus hic, & Iosue decimonono dicitur habitasse tribus Simeon, erant in forte Iudæ, vt patet Iosue decimoquinto, & decimonono, & tamen habitauit in illis locis semper tribus Simeon vsque ad tempus Regis Dauid: vt patet infra in litera: ergo toto isto tempore permitterent viri de tribu Simeon redigi terram suam in solitudinem, & complacerent viris Iuda, sed hoc absurdum est. Item patet, quod sit falsum, quia immediate post mortem Iosue erat tribus Iuda in forte sua, & tribus Simeon in forte sua: Iudicum primo.

Tertia causa assignata ab eo, scilicet, quod habitabant multi de alijs tribubus in forte Iudæ, vt adiuuarent eum contra hostes, non est verum.

Primo, quia non est verisimile, quod aliqua tribus desereret sortem suam inauxiliatam, vt veniret ad adiuuandum aliam contra hostes: & hoc modo cum tota tribus Simeon habitaret in Iudæ sorte, desereret totam sortem suam, & caperetur ab hostibus, vt veniret ad defendendum sortem Iudæ.

Secundo patet, quia non est verum, quod vna tribus veniret ad adiuuandum aliam, & habitaret in forte eius, sed ex conuentione fiebat adiutorium; sicut nunc inter vrbes vicinas, scilicet, quod viri de vna tribu ibant interdum ad sortem alterius tribus ad adiuuandum eam, & tamdiu morabantur ibi, quamdiu pugnabant: deinde viri alterius tribus faciebant e contrario. Sic patet Iudicum primo, cum dixit Iudas ad Simeonem fratrem suum, Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananeum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam.

Dicendum ergo, quod alia fuit causa, quod tribus Simeon habitauit in forte Iudæ, scilicet, quia tribui Iudæ data fuit quædam terra in sortem, quæquam daretur alicui alteri, & tunc Israelitæ non considerauerunt quanta esset terra Chanaan; vt diuidendo illam in portiones, competeret cuilibet tribui tantum proportionaliter, sicut tribui Iudæ, & sic dederunt ei maiorem sortem, quàm iustum erat: deinde autem misit populus viros quosdam ad perambulandum totam terram Chanaan, & describendum loca, & partes, vt diuiderent illam in sortes pro tribus restis: Iosue 18. Et cum perlustrauissent totam terram, inuenerunt minores partes competerere cuilibet tribui, quàm tribui Iuda proportionaliter. Ideo tunc abstulerunt quandam partem de sorte Iuda ad dandum alijs tribubus, & pars illa data fuit tribui Simeon, quia erat parua tribus, & illa pars abscissa de sorte Iudæ sufficiebat pro tribu Simeon. Si autem fuisset maior excessus, data fuisset illa pars alteri tribui maiori: & sic factum est, quod tribus Simeon acceperet sortem in medio tribus Iudæ: Ista causa tangitur Iosue 19. Scilicet, Hæc est hæreditas filiorum Simeon, iuxta cognationes suas in funiculo, & possessione filiorum Iuda, quia maior erat, & iccirco possederunt filij Simeon in medio hæreditatis eius. Ibi etiam quod maior erat, idest, quia possessio tribus Iudæ maior erat, quàm iuste competerere deberet ei. De hoc declaratum est magis Iosue 15, & 19.

Habita-

Habituauerunt autem in Bersabee, & Molada, & Halarfual, & in Bala, & in Ason, & in Tholad, & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg, & in Bethmarchaboth, & in Afarfusim, & in Bethberai, & in Saarim. Hæ ciuitates eorum vsque ad Regem Dauid.

Habituauerunt autem in Bersabee. Ista est prima ciuitas fortis Simeon, vt patet Iosue 19. Et etiam ponitur in sortem Iudæ, Iosue decimoquinto. Est autem Bersabee aliquando nomen foemina, scilicet, matris Salomonis. 2. Regum vndecimo, & duodecimo. & Matthæi primo. Et aliquando nomen vrbs, vt patet hic, & Iosue decimoquinto, & decimonono. Ista ciuitas est extrema in terra Israel ad partem Meridianam, ideo quando scriptura vult ponere duo loca maxime distantia terra Israel, vt concludat regionem mediam: ponit Bersabee ex parte Meridiana, & Dan ex parte Aquilonari: sic dicitur primo Regum tertio. Cognouit vnuerfus Israel Dan vsque Bersabee, sic etiam 2. Regum decimo septimo, & vigesimo quarto. Ista ciuitas est in qua habitauit Abraham, quando mansit in terra Philistinorum, & vocauit eam Abraham Bersabee, idest, puteus septem, quia dedit ibi septem agnas regi Abimelech in testimonium, quod pertinebat puteus ille ad Abraham, & plantauit Abraham nemus, mansitque ibi. Genesis vigesimo primo. In hoc etiam loco habitauit Isaac, vt patet Genesis vigesimo sexto. Et in isto loco apparuit Deus per noctem Iacob, quando descendebat in Aegyptum, & ibi fecit sacrificia multa. Genesis quadragesimo sexto. Et Molada. Ista etiam ciuitas ponitur Iosue decimonono. Et etiam ista fuit in forte Iudæ: Iosue decimoquinto. Et vocatur ibi Afarfual, sed idem est. Et in Bala. Ista etiam ponitur Iosue decimonono. Et vocatur ibi Bala, & Iosue decimoquinto. In forte Iudæ vocatur Balaa: sed ista differentia magis prouenit ex errore scriptorum, quàm ex origine nominis in Hebraeo. Et in Assmeth. Ista ciuitas non ponitur Iosue decimonono, in forte Simeon, nec etiam Iosue decimoquinto. In forte Iudæ sub isto nomine, sed vocatur alio nomine, scilicet, Assen. Et in Tholad. Ista ciuitas ponitur Iosue decimonono. Et vocatur ibi Eltholad, & eodem modo Iosue vigesimoquinto. Et in Bathuel. Ista ciuitas non nominatur sic Iosue decimonono. Sed dicitur Bethul, & Iosue decimoquinto, vocatur Exul. Et in Orma. Ista ciuitas non est ille locus, qui vocatus est Orma, idest, Anathema ab Israelitis vsq; ad quem percussit sunt a Chananeis, & Amalechitis: Numeri decimoquarto. Nec est nomen illius terræ quem Israelitæ destruxerunt, & vocauerunt nomen eius Orma: Numeri vigesimo primo. Sed est quædam ciuitas in forte Simeon, quæ vocatur Herma, vel Hama, Iosue decimoquinto, & decimonono.

Et Siceleg. Ista est ciuitas in qua mansit Dauid toto tempore, quo fuit in terra Philistinorum cum Rege Achis. primo Regum vigesimo septimo. Et istam urbem prædati sunt Amaleciti, & abstulerunt inde omnia, quæ pertinebant ad Dauid, & succenderunt urbem. primo Regum trigesimo. Ibi etiam erat Dauid, quando venit ad eum ille iuuenis, qui denunciavit sibi mortem Saulis. 2. Regum 1.

Et in Bethmarchaboth. Ista est alia ciuitas, & ponitur in eadem forte Simeon, Iosue decimonono. Et non reperitur in forte Iudæ sub isto nomine, sed vocatur Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

cabitur ibi alio nomine, scilicet, Medemena, vel alias, quia vbi ponuntur Iosue decimoquinto. Ciuitates istæ Simeon loco huius ponitur Medemena.

Et in Afarfusim. Alia ciuitas est, quæ Iosue decimonono vocatur Afarfual, & Iosue decimoquinto non reperitur sub isto nomine, sed forte vocatur ibi Senfena.

Et in Bethberai. Ista est alia ciuitas fortis Simeon, & non reperitur Iosue decimonono, sub isto nomine, nec etiam Iosue decimoquinto. Et tamen necesse est esse vnam de illis, quæ ponuntur Iosue decimonono. Quia ibi ponuntur tredecim vrbes, & hic totidem, & cetera concordant in nomine, ista autem non, & ponitur ibi alia ciuitas, quæ non ponitur hic, scilicet, Sabee: ideo oportet, quod ista sit, quæ vocatur ibi Sabee.

Et in Saavim. Ista vocatur Saroen, Iosue decimonono, & videtur vocari Selin, Iosue decimoquinto.

Hæ ciuitates eorum vsque ad Regem Dauid. Idest, Omnes istæ supra nominatæ fuerunt ciuitates possessæ a filijs Simeon vsque ad tempus Regis Dauid, possederunt etiam quinque alias cum viculis, vt patet infra in litera.

Quomodo istæ fuerunt ciuitates tribus Simeon vsque ad Dauid Regem. Quest. XXXIII.

QUÆRITUR quare dicitur hic, quod istæ fuerunt ciuitates tribus Simeon vsque ad regem Dauid. Respondet Nicolaus, quod hoc fuit, quia post regem Dauid non fuerunt istæ vrbes pertinentes ad tribum Simeon, sed redierunt ad tribum Iuda: ad hoc autem dicit ipse, quod filij Iuda susceperunt magnam sortem a principio quàm ipsi non poterant populare: ideo receperunt secum gratis viros de tribu Simeon, vt habitarent in tribu sua vsquequo ipsi sufficerent ad replendum eam. Cum vero viri Iuda potuerunt totam suam sortem replere, petierunt, quod filij Simeon recederent de forte sua, & illi noluerunt propter antiquam habitationem. Conquesti sunt autem viri Iuda Sauli regi, & ille noluit eis iustitiæ complementum adhibere in odium Dauid, qui erat de tribu illa: postea vero regnante Dauid, conquesti sunt ei super hoc viri Iuda, & ille prouidit eis, expellendo filios Simeon de forte Iudæ: ideo dicitur, quod hæ ciuitates fuerunt filiorum Simeon vsque ad Regem Dauid, idest, ipsi possiderunt eas vsque ad Regem Dauid, & per eum fuerunt tunc expulsi de illis: ex hoc etiam infert Nicolaus, quod præscriptio, quantuncunque sit longa, non valet, nisi iustus titulus habeatur.

Alij autem dicunt, quod istud dictum est propter urbem Siceleg, scilicet, quia pertinuit ad filios Simeon vsque ad tempus Dauid, sed non postea, quia Achis Rex Geth concessit eam Dauid, & extunc facta est Siceleg pertinens ad Reges Iuda: primo Regum vigesimo septimo.

Sed dicit Nicolaus, quod istud non potest stare, quia non potest intelligi istud de sola vrbe Siceleg, sed de omnibus hic nominatis, quia dicitur: hæ ciuitates eorum vsque ad Regem Dauid. Item quia Dauid non accepit urbem Siceleg de manu filiorum Simeon, sed de manu Regis Achis.

Dicendum tamen, quod non potest intelligi, nisi de vrbe Siceleg. Pro quo sciendum, quod aut Nicolaus concedit filios Simeon habuisse aliquam sortem, quæ esset propria, aut non. Si autem dicant, quod nullam habuerunt, falsum est, quia Iosue 19. dicitur, hæc est hæreditas filiorum Simeon, iuxta cognationes suas. Item patet, quia Iosue decimo octauo dicitur, quod diuide-

I 4 rent

rent viri totam terram residuam in septem sortes, & inter illas ponitur secunda fors filiorum Simeon. Item patet iudicum primo cum dixit Iudas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananaum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam. Item valde irrationabile erat, quod diceremus reliquas tribus habere sortem, & quod non haberet eam Simeon, cum non fuisset prohibitus habere illam: solus enim Levi prohibitus est sortem accipere inter reliquas tribus: quia Deus erat fors, & possessio eius. Numeri 18. & Deut. 18. & Iosue 13. Item patet, quia potius videbatur Simeon debere habere sortem quam multae de alijs tribus, quia de eo specialiter expressum est quod sortem haberet, vt patet Genes 48. vbi Iacob conferens ius duplicis sortis tribui Ioseph, dixit duo filij tui Ephraim, & Manasses: sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, idest, ita ipsi habebunt duas sortes, sicut Ruben, & Simeon, qui sunt filij mei maiores. Item patet, quia hoc includeret contra Nicolaum: nam ipse vult, quod per regem Dauid fuerint exclusi filij Simeon de vrbibus istis, quas possidebant: ergo oportet, quod haberent aliquam sortem, in qua manerent, quia alias oportebat eos fugere de terra Israel, vel quod reciperentur in sorte alicuius tribus: nulla tamen tribus eos recipere vellet, sicut nunc viri Iuda excluderent eos a se, & hoc est absurdum. Si autem dicat Nicolaus, quod habebant aliquam sortem, aut concedet, quod erat ista cuius vrbes describuntur hic, aut aliqua alia cuius non nominantur vrbes. Accipiendo primo modo est contra intentionem Nicolai, quia si ista esset fors sua, falsum esset, quod viri Iuda suscepissent eos gratis in locis istis, sed iure suo possiderent istas vrbes, sicut viri Iuda possidebant vrbes tribus suarum. Item Dauid non potuisset excludere viros Simeon de vrbibus istis, si suae essent, & tamen Nicolaus asserit eos exclusos fuisse per Dauid. Si autem dicat, quod habebant sortem aliquam, sed non istam, falsum est, quia Iosue 19. apparet, quod esset ista fors sua, cum dicitur. Et egressa est fors secunda filiorum Simeon: fuitque hereditas eorum Bersabee, & Sabee, & Molada &c. & ponuntur ibi omnes vrbes, quae ponuntur hic, & non plures: ergo videtur, quod ista esset fors Simeon. Item patet ex litera ista, quia postquam dicitur hic: haec ciuitates eorum vsque ad regem Dauid. Dicitur infra haec est habitatio eorum, & sedium distributio, ergo istae vrbes fuerunt eis distributae pro sedibus, idest, ad morandum in eis, & tamen distributio terra non fuit facta, nisi per Iosue, quando diuisit totam terram sorte: ergo istae vrbes ceciderunt filiis Simeon in sortem. Item patet, quia iudicum 1. dixit Iudas ad Simeon: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananaum: vt & ego pergam tecum in sortem tuam; ex quo apparet, quod Simeon habebat sortem a principio, sicut aliae tribus: nam ista verba dicta fuerunt illico post mortem Iosue: iudicum 1. Et habebat tunc Simeon sortem, cum peteret Iudas, quod ascenderet in sortem suam, & ipse iret in sortem illius.

Secundo patet, quod ista possessio, vel fors Simeon non erat alia quam ista, cuius sunt istae vrbes, quae nominantur hic: Quod patet, quia post mortem Iosue illico habebat Simeon sortem, & tamen vsque ad tempus Dauid semper habuit istas vrbes, quae nominantur hic, cum dicitur in litera: haec ciuitates eorum vsque ad regem Dauid, ergo istae vrbes fuerant datae sibi in sortem.

Tertio apparet, quod non potest intelligi, quod fors quam possideret tunc Simeon, esset aliqua pars sortis Iudae, quam teneret gratis, sed quod esset fors sua distincta a sorte Iudae, & hoc dupliciter. Primo, quia di-

xit Iudas Simeoni: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananaum: ergo non erat Simeon in sorte Iudae, quia alias non diceret ascende in sortem meam, cum esset in ea: etiam quia dicitur, vt & ego pergam tecum in sortem tuam, & sic etiam fors Iudae erat extra sortem Simeon, quia alias non posset Iudas illuc pergere.

Secundo patet ex conuentione ista, quam faciebat Iudas cum Simeone, nam si terra, in qua morabatur tribus Simeon pertineret ad sortem Iudae, non conueniret Iudas cum Simeone, quod adiuuaret eum in sorte sua, & ipse adiuuaret Simeonem in sorte illius. Dicendum igitur, quod tribus Simeon habuit a principio distribuite Iosue, & illa fors fuit in medio sortis Iudae: Iosue 19. Et istae ciuitates non pertinebant ad tribum Iudae, quamquam prima vice, qua data est fors Iudae, data fuerunt ei omnia loca, quae postea fuerunt in sorte Simeonis, & tamen deinde cum distributa est terra residua in septem partes: Iosue 18. Data est quadam pars de sorte Iudae tribui Simeon in sortem, & ex illa die cessauerunt illae vrbes pertinere ad sortem Iudae: Etiam quod Nicolaus, & Hebraei fingunt, scilicet, quod viri Iuda petierunt a Saule, quod compelleret filios Simeon dimittere vrbes tribus Iudae, & quod ille noluerit prouidere, & quod postea promiserit Dauid: falsum est, sed ipsi dicunt illud praesupponentes, quod Simeon habitauerit a principio intra sortem Iudae: gratis receptus, & non habuerit sortem propriam, & hoc falsum est. Dicendum igitur, quod litera ista intelligitur solum propter urbem Siceleg: nam omnes istae vrbes, quae nominatae sunt hic, & Iosue 19. fuerunt in sorte Simeon a prima distributione vsque ad tempus Dauid. Et tunc ciuitas Siceleg desijt esse de sorte Simeon, & cepit pertinere ad reges Iudae: & hoc erat, quia quamquam omnes istae vrbes, quae nominantur hic, datae fuerunt in sortem tribui Simeon: non fuerunt omnes possessae ab eis, quia multae ipsarum tenebantur a Philistinis, quarum vna erat Siceleg, quam tenebat Achis Rex Geth, & quando confugit Dauid ad Achis, donauit ei Achis urbem illam, & ex illo tempore cepit pertinere ad Dauid, & ad posteros suos iure regali, & desijt esse de sorte Simeon eo modo quo prius erat. 1. Regum 27. An vero Rex Achis potuerit facere istam donationem, cum esset ciuitas tribus Simeon, & an Dauid tenebatur restituere illam tribui Simeon, & multa alia dubia circa hoc declarata sunt. 1. Regum 27. Et sic est sensus, quod omnes istae vrbes, quae nominantur hic de tribu Simeon, pertinuerunt semper ad tribum illam saltem quantum ad titulum, & tamen post Dauid non pertinuerunt omnes ad Simeonem, quia vna ablata est, scilicet, Siceleg: corollarium autem Nicolai, scilicet, ex hoc patet, quod praescriptio quantum tunc longa, non valet, nisi sit iustus titulus: non concluditur ex praecedentibus, nec etiam est verum. Primo patet, quia ipse infert hoc praesupponens, quod tribus Simeon tenuerit vrbes istas de tribu Iuda longo tempore, scilicet, vsque ad Dauid, in quo fuerunt plusquam quadringenti anni. Et dato, quod allegarent istam longam praescriptionem, non adiuuaret eos, sed compulsi sunt reddere vrbes tribui Iudae, sed hoc falsum est, quia nec viri Iuda tale petuerunt, nec etiam Dauid tale sententiauit.

Secundo patet, quia dato, quod Dauid sic sententiaisset contra viros tribus Simeon, qui tenuissent longo tempore vrbes tribus Iudae: non sequitur, quod praescriptio longissima non adiuuet sine titulo: nam isti non poterant se adiuuare longa praescriptione, nec etiam breui, quia nunquam praescriperant. Istud enim est ignorare quid sit praescriptio: nam non est praescribere, quod quis teneat rem alterius longo, vel breui

breui tempore, sed quod teneat eam quasi iure suo non ex concessione alterius: nec etiam illo impediante, aut reclamante, sed per negligentiam illius, qui aut nescit rem suam ab alio possideri, vel scit, & negligenter tacet, quando tamen quis concedit alteri rem suam gratis tenendam vsque ad certum tempus, vel sine praescriptione temporis, etiam si per mille annos teneret non praescriberet, quia non tenet rem iure suo, vel quasi suam, sed ex alterius concessione: sic autem esset hic praesupposita intentione Nicolai. Nam ipse vult, quod viri Iuda gratis concesserint viris Simeon, quod habitarent in sorte sua: ideo etiam si morarentur ibi in aeternum, non praescriberent: immo, quod plus est, non possiderent, quia ille possidet, cuius nomine possidetur, & tamen tribus Simeon possideret nomine tribus Iudae: ideo tribus Iudae diceretur possidere: praescriptio tamen non procedit sine possessione: vt patet de re iudi. in sexto. cap. sine possessione. Ideo non poterat esse praescriptio iusta vel iniusta.

Tertio patet hoc esse falsum: nam si praescripissent filij Simeon contra viros Iudae, & esset praescriptio longi temporis, dato quod non haberent titulum, qui transferret dominium, nec etiam titulum colorati, qui daret ius praescribendi, teneret praescriptio: nam etiam in praescriptionibus, quae sunt contra ius commune, scilicet, vbi ius commune est contra praescribentem, & etiam illic, contra quem praescribitur est priuilegiatus, scilicet, Ecclesia: si probatur praescriptio longi temporis, scilicet, cuius memoria in contrarium non existit, non oportet allegare titulum aliquem, vt patet de praescriptionibus lib. 6. cap. episcopum. Item patet, quia non solum nunc, sed etiam antiquitus procedebat praescriptio longissima non solum sine titulo: immo etiam sine bona fide, vt patet in defensione quam fecit Iephte Galadites contra regem Ammon, allegans, quod ille tacuisset trecentis annis super repetitione locorum possessorum a filiis Israel, & tamen non allegabat bonam fidem Iephte, sed potius malam cum confiteretur loca illa pertinuisse aliquando ad Ammonitas, & Moabitas, & quod Israelitae acciperent ea. Non est ergo verum de praescriptione, quod non procedat sine titulo si sit longissimi temporis: de hoc Iud. 11. immo etiam in praescriptionibus parui temporis non requiritur titulus: sed sola bona fides, nisi ius commune faciat contra praescribentem, & sit praescriptio contra Ecclesiam, vt patet extra de praescrip. cap. si diligenti. & eodem titulo in 6. cap. episcopum. Ista autem vera sunt, nisi forte aliquis dicat, quod Nicolaus intellexit solum de praescriptione in veteri Testamento, scilicet, quod quamquam nunc longissima procedat sine titulo, quod tunc non procederet.

Sed dicendum, quod etiam hoc non stat: nam in veteri Testamento nulla praescriptio procedebat cum titulo, vel sine titulo. siue esset longi temporis, siue breuis, quia impossibile erat, quod aliquis haberet bonam fidem in possidendo, quae requiritur ad praescriptionem. Etiam quia lex ipsa Veteris Testamenti vetabat praescriptionem, quae est in rebus immobilibus: licet non vetaret viucapionem, quae est in rebus mobilibus: vt probatum est satis Leui. 25. & latissime dictum est Iud. 11. Ad rationes duas in contrarium respondebitur sequenti quaestione.

Villae quoque eorum Etam, & Aen, Remmon, & Thochem, & Asan ciuitates quinque. Et vniuersi viculi eorum per circuitum ciuitatum istarum vsque ad Baal. Haec est habitatio eorum, & sedium distributio, &c.

Villae quoque eorum. Scilicet, istae quae sequuntur fue-

rant villae tribus Simeon, & accipiuntur largae villae pro vrbibus, quia immediatè dicitur, quod istae, quae sequuntur sunt vrbes: proprie enim vocantur vrbes in sacra scriptura quaecumque loca murata; villae autem, & viculi vocantur loca sine muris, quae nos rura appellamus, & tamen ista erant loca murata. Etiam, ista est ciuitas sortis Simeon, quae vocatur Athar. Iosue 19. Et vocatur Ahim, & Iosue 15. in sorte Iudae vocatur Aen. Et Remmon. Ista ciuitas ponitur in sorte Simeon. Iosue 19. Et fuit prius in sorte Iudae. Iosue 15. Etiam autem Remmon interdum nomen cuiusdam lapidis magni in deserto in terra Chanana, ad quem confugerunt sexcenti viri de tribu Benjamin, occisis omnibus alijs. Iudicum 20. Aliquando autem Remmon est nomen Idoli, quod colebatur in Damasco Syriae de quo locutus est Naaman Syrus, quod aliquando ipse introiret in templum Remmon, & adoraret; Domino suo adorante. 4. Regum 5. cap.

Et Thochem. Ista ciuitas non ponitur Iosue 19. in sorte Simeon sub hoc nomine, nec etiam sub alio, & tamen ponitur in sorte Iudae; Iosue 15. Et vocatur Elthechen.

Et Asan. Ista est alia ciuitas, & ponitur in sorte Simeon Iosue 19. In sorte autem Iudae non ponitur sub hoc nomine, sed aliqui putant eam esse, quae vocatur Asana: Iosue 15.

Et vniuersi viculi eorum per circuitum ciuitatum istarum. Idest, Omnia loca non murata, quae erant in circuitu istarum vrbium, pertinebant ad tribum Simeon.

Vsque ad Baal. Baal nomen Idoli est, vt communiter in scriptura, & tamen hic non accipitur pro idolo, sed pro aliqua vrbe, sed valde vbi erat terminus tribus Simeon, & vocatur Balath Betrameth, Iosue 19. Ibi enim diuidebatur tribus Simeon a tribu Iuda, vel ab alijs.

Quare ponuntur quinque vrbes per se, & non cum alijs pertinentibus ad sortem Simeonis.

Quest. XXV.

Quare ponuntur quinque vrbes per se, & conclusit hic ciuitates eorum vsque ad regem Dauid, quare postea posuit quinque vrbes eiusdem tribus per se. Aliquis dicit, quod hoc factum est quasi per accidens, quia non multum curauit Esdras de ista distinctione, quam posuit: nec significat ista aliquam differentiam inter vrbes. Sed dicendum, quod hoc est irrationabile. Primo quia non est conueniens, quod scriptor sacrae scripturae aliquid sine ratione poneret, cum scriptura sacra sit maxime auctoritatis, & quae maxime ponderanda est. Secundo patet, quia Iosue 19. ponuntur vrbes tribus Simeon, & seruatur iste modus, quia prius ponuntur tredecim vrbes per se, quae ponuntur hic, & deinde ponuntur quinque, quae habentur hic, & per eadem verba: ideo non factum est hoc sine mysterio cum in duobus locis idem modus teneatur. Aliquis autem dicit, quod factum est hoc propter aliam causam, scilicet, ad distinguendum vrbes, quae fuerunt de tribu Iuda ab illis, quae non fuerunt de eadem tribu: nam tribus Simeon pro maiori parte accepit vrbes, quae fuerant quondam tribus Iudae, vt patet ex dictis, & accepit quasdam, vt isti volunt, quae non fuerunt de tribu Iuda, & illae tredecim, quae supra ponuntur, fuerunt de tribu Iuda: ideo ponuntur simul, istae autem quinque, quae ponuntur hic, non fuerunt de tribu Iuda, ideo ponuntur per se.

Sed dicendum, quod falsum est, quia sicut ferè omnes ille tredecim, quae habentur supra, reperiuntur sub eisdem nominibus in sorte Iudae: Iosue 15. Ita etiam

etiam aliqua istarum quinque reperiuntur ibi sub istis nominibus, scilicet, Aen, & Remmon: ideo non fuit ista causa distinctionis. Aliquis ergo dicit aliter, quod ista distinctio facta est ad significandum vrbes, quae manserunt semper in sorte Simeon, & vrbes, quae manserunt ad tempus, scilicet, quia vsque ad tempus Dauid tenuerunt filij Simeon omnes istas vrbes: postea vero compellente Dauid dimiserunt eas filijs Iuda, & quia dimiserunt quasdam, & non omnes, ponuntur per se illae, quas dimiserunt, & fuerunt tredecim prius positae: illae autem, quas non dimiserunt, fuerunt quinque, & ponuntur postremo.

Sed dicendum, quod hoc non stat. Primo quia falsum est, quod tribus Iuda petierunt aliquid contra tribum Simeon, & quod Dauid sententiauerit contra viros Simeon, vt probatum est precedenti quaestione. Secundo patet, quia Iosue 19. ponitur ista distinctio ciuitatum, & tamen manifestum est, quod ibi non ponitur ad significandum hoc, quia liber Iosue scriptus fuit per Samuelem, & tunc nondum acceperat Dauid istas vrbes tribui Simeon ad reddendum eas tribui Iuda, quia nondum regnauerat.

Tertio patet, quia si Dauid reddidisset vrbes illas tredecim viris Iuda expellendo inde viros Simeon, eodem modo expulisset eos de istis quinque vltimis, quae ponitur in sorte Iuda: nam saltem duae illarum nominantur ibi, scilicet, Aen, & Remmon, ergo non ponitur ista distinctio propter hoc. Rationes autem Nicolai ad probandum, quod Dauid expulerit filios Simeon de vrbebibus istis, & quod non posset intelligi de vrbe Siceleg non stant. De prima patet, quia dicit, quod hic dicitur, Hae ciuitates eorum vsque ad regem Dauid: in quo innuit, quod debet intelligi de omnibus illis. Dicendum, quod verum est, quod litera loquitur de omnibus illis vrbebibus, & tamen non intelligitur, quod omnes illae ablatae fuerint tempore regis Dauid. Sed est sensus, quod ante regem Dauid omnes illae pertinebant ad tribum Simeon, & postea non pertinuerunt omnes, quia ablatae est vna.

Ad secundam rationem, cum dicit, quod Dauid non accepit vrbem Siceleg de manu filiorum Simeon, sed de manu Regis Achis concedendum est, & tamen non sequitur ex hoc, quod intelligatur de omnibus alijs vrbebibus, quod ablatae fuerint filijs Simeon per Dauid, sed procedit ratio ista praesupponendo, quod Dauid abstulerit aliquid tribui Simeon cum dicitur hic: haec sunt ciuitates filiorum Simeon vsque ad regem Dauid, & tamen falsum est, quia Dauid non accepit aliquid de manu ipsorum, nec Siceleg, nec aliquam aliam vrbem. Dicendum igitur, quod ponuntur hic istae vrbes quinque distinctae a tredecim precedentibus propter vnum de duobus. Primo quia forte istae ciuitates quinque erant minores quam aliae tredecim, & hoc aequaliter apparet, quia vocantur istae vrbes, & villae: praecedentes autem tredecim vocantur solum vrbes. Secundo, & rationabilius, quia fors tribus Simeon fuit quasi diuisa in duas partes, quia tredecim ciuitates, quas acceperunt, prius positae sunt per se in vna regione, & aliae quinque, quae postea nominantur, sunt aequaliter separatae ab illis, quasi in alia regione, licet aequalis continuitas sit inter eas: ideo nominantur tredecim ciuitates seorsum, & quinque seorsum. *Hac est habitatio eorum.* Postquam descriptae sunt omnes vrbes tribus Simeon ponitur clausula generalis, scilicet, haec est habitatio eorum, id est, in omnibus istis vrbebibus. Et hoc ponitur, quia aliquis dubitaret an filij Simeon tenuerint omnes istas, cum ponantur tredecim seorsum, & quinque seorsum, & hic dicitur, quod in omnibus istis habitauerint. *Et sedium distributio.* Id est, istae vrbes hic nominate fuerunt distributae eis: nam

omnes fuerunt in sorte ipsorum. Vocatur enim distributio diuisio terrae, & ista facta est per Iosue, quoad cuiuslibet tribui data est fors, & tribui Simeon data fuerunt in sorte istae vrbes, quae habentur hic, vt patet Iosue 19.

Mosobab quoque, & Iemlech, & Iosafilius Amasiae, & Iohel, Iehu filius Iosabiae, filij Saraiae, filij Asihel, & Elioenai, & Iacobaba, & Isuaia, & Alasia, & Adihel, & Isimihel, & Banaia: Ziza quoque filius Sephei, filij Allon, filij Idaia, filij Semri, filij Samaria: isti sunt nominati Principes in cognationibus suis, & in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer.

Mosobab. Hic ponitur secundum huius partis, in quo agitur de personis nobilibus. Et sciendum, quod non continuatur hic tota progenies Simeonis: sed solum ponuntur aliqui principes, qui fuerunt viri famosi, & fecerunt aliqua gesta magnifica, propter quae eorum nomina exprimentur hic. Et non est intelligendum, quod isti sicut ponuntur hic, ita descendant ab aliquo vno capite secundum successionem linearum, sed sunt a diuersis patribus, & tamen, quia omnes isti conuenerunt ad faciendum istud opus magnificum quod habetur hic: ponuntur nomina omnium simul, & dicitur.

Mosobab quoque, & Iemlech, & Iosafilius Amasiae. Intelligendum est de istis tribus, quod sint filij Amasiae, quamquam dicitur filius Amasiae, quod videtur referri ad vltimum, quia iste modus loquendi est in omnibus alijs, vt patet hic in litera, & tamen si referretur ad vnicum, in alijs non ponerentur patres, & hoc videbatur inordinatum, scilicet, quod aliquorum ponerentur patres, & aliorum non: ideo debet referri ad omnes. De isto Amasia dicendum, quod non est ille, de quo habetur precedenti capitulo, quia ille fuit rex de tribu Iuda: iste autem Amasia fuit de tribu Simeon, vt patet hic. Multi etiam alij vocantur sic, vt patet de sacerdote Bethel, qui vocabatur Amasia, vt habetur Amos 7.

Et Iohel, & Iehu filius Iosabiae. Isti duo sunt filij Iosabiae quamquam videtur hoc referri ad solum Iehu: sicut dictum est supra.

Sciendum autem est, quod iste Iohel non erat ille, qui est vnus de duodecim Prophetis minoribus, quia ille fuit filius Phatnel, iste autem fuit filius Iosabiae: etiam ille videtur fuisse non eodem tempore, quo ille, vt aliqui volunt, & tamen hoc falsum est, quia necesse est, quod fuerint contemporanei. Nam omnes isti, qui ponuntur hic, fuerunt tempore Ezechiae regis, vt patet infra, & tamen ille Iohel, qui fuit de Prophetis minoribus etiam fuit tempore Ezechiae, nam prophetauit eidem temporibus, quibus Osea, vt patet per Hieronymum in prologis duobus super Iosuelem, & probatum est satis 4. Regum 15. Et tamen Osea prophetauit temporibus Oziae, & Iotham, & Achaz, & Ezechiae, vt patet Osea 1. Ergo etiam tempore Ezechiae prophetauit Iohel, & tamen dicendum, quod non fuit Iohel Propheta iste Iohel, de quo hic dicitur propter primam rationem.

Sciendum autem, quod iste Iehu, de quo hic dicitur non fuit ille Iehu, qui factus est rex super Israel 4. Re. 19. quia ille fuit Iosaphat filij Namsi. 4. Re. 9. & iste fuit filius Iosabiae, vt patet hic. Etiam ille fuit multo tempore ante Ezechiam: nam regnauit ipse, & quatuor filij sui post eum, & deinde multi alij reges Israel priusquam regnaret Ezechias in Iuda: colligitur 4. Regum

Regum a cap. 9. vsque ad 18. *Filij Saraiae.* Istud potest intelligi dupliciter vno modo, quod isti praecedentes sunt filij Saraiae, scilicet, quod fuerunt filij Iosabiae, & filij Saraiae, id est, nepotes eius, & filij Asiel, id est, pronepotes eius. Alio modo potest intelligi, quod non referatur ad literam praecedentem, & est sensus, quod isti nominati supra, scilicet, tres filij Amasiae, & duo filij Iosabiae, & etiam filij Saraiae fuerunt in bello, quod sequitur, & tamen non ponuntur nomina filiorum Saraiae sicut ponuntur nomina filiorum Amasiae, & Iosabiae, & forte, quia famosiores fuerunt illi quam filij Saraiae. & iste sensus est verus, & sic intelligendum est de omnibus sequentibus: iste autem Saraia, de quo hic dicitur non est ille, de quo dicitur infra 6. quia ille fuit summus sacerdos de tribu Leui, vt patet ibidem, iste autem fuit de tribu Simeon. Etiam iste fuit ante illum, quia iste fuit tempore Ezechiae, vt patet hic: ille autem fuit tempore Sedeciae multo post, & occisus fuit in Reblata coram Nabucodonosor 4. Regum vlti. & Iere. vltimo. *Filij Asiel.* Etiam isti non nominantur: sed habuit Asiel filios multos, & isti conuenerunt in bello, de quo infra dicitur. *Et Elioenai:* Posset referri ad praecedentia: vt intelligeremus, quod filij Elioenai conuenissent ad istud bellum: sed melius est, quod Elioenai sit nomen vnus principis, qui conuenit cum praedictis, & non ponitur nomen patris eius. Iste Elioenai non est ille, de quo praecedenti capitulo, quia ille fuit de stirpe Iuda, & de linea Dauid, iste autem fuit de tribu Simeon. *Et Iacobaba.* Secundum formam latinam videtur nomen foeminae, & tamen nomen viri est in Hebraeo. *Et Isuaia.* Nomen alterius viri est, & omnes isti, qui ponuntur hic fuerunt fratres, & filij eiusdem viri Sephai: licet quibusdam videatur melius esse, quod quilibet istorum sit vnus princeps, & non ponatur nomen patris eius hic. *Et Alasia, & Adihel.* Differunt Adahel, & Asiel, de quo supra ponitur. *Et Isimihel.* Non est iste, qui ponitur supra primo: nam ille fuit filius Abraham, & Agar: iste autem fuit multo tempore post illum, & fuit de filijs Simeon: multi etiam nominati fuerunt sic: nam ille, qui occidit Godoliam principem Iudaorum relictorum in terra post captiuitatem Babylonis vocatus est Ismael filius Nathanie. 4. Regum vltimo. & Iere. 40. & 41. & fuit ille de tribu Iuda: nam dicitur ibidem, quod erat de semine regio: iste autem fuit de filijs Simeon. *Et Banaia.* Non est iste, qui fuit Phlethi, & Celethi tempore Dauid: nam ille fuit Iosada, & fuit de tribu Iuda filius cuiusdam viri de Cabael, quae est quaedam ciuitas in sorte Iuda, & nominatur inter viros fortes Dauid: vt patet 2. Regum 20. & 33. & infra 1. r. & 18. Iste autem est de tribu Simeon, & fuit multo tempore post illum, quia iste fuit tempore Ezechiae, vt patet hic, ille autem fuit tempore Dauid. *Ziza quoque filius Sephai.* Istud referatur ad omnes praecedentes, quia non solum Ziza fuit filius Sephei, sed omnes octo, qui nominantur hic, & non est iste Ziza frater Phaleg, de quo habetur supra 2. quia ille fuit de filijs Ieramehel de stirpe Iuda: vt patet ibi, & iste fuit de tribu Simeon. Iste Sephei, qui ponitur pater istorum: non fuit ille, de quo habetur supra primo, quia ille fuit de filijs Hebraeorum, qui non pertinuerunt ad progeniem Abraham: sed habitauerunt in terra Seir cum filijs Esau: iste autem fuit de tribu Simeon. *Filij Allon.* Potest intelligi, quod omnes praecedentes fuerint filij Allon: vel aliter, quod filij Allon non exprimantur hic, & tamen sit sensus, quod isti conuenerunt ad bellum cum omnibus supra nominatis. *Filij Adaia, filij Semri.* Id est, Etiam filij Adaia, & filij Semri, qui non nominantur hic, fuerunt principes, & conuenerunt ad bellum cum praecedentibus. *Filij Samaria.* Non est iste, de quo dicitur praecedenti

capitulo: nam ille fuit de stirpe Iuda: iste autem fuit de tribu Simeon, & filij sui fuerunt principes in bello isto. *Isti sunt nominati principes in cognationibus suis.* Refertur ad omnes supra dictos, & est sensus, quod non describitur hic continuatio alicuius progeniei, sed isti omnes fuerunt principes, & fuerunt de diuersis cognationibus, scilicet, quia in tribu Simeon fuerunt cognationes siue familiae quinque, vt patet Numeri 26. quae nominate sunt a quinque filijs, & forte de qualibet illarum fuerunt aliqui principes de nominatis hic. *Et in domo affinitatum suarum.* Dicitur domus affinitatum domus cognationum: nam nunquam nominatur aliqua progenies ab affinitibus, sed a cognatis, & pro eodem accipiuntur cognationes, & domus affinitatum, sed est multiplicatio verborum ad magis exprimendum, vel potest intelligi, quod differant cognatio, & domus. Nam Numeri 1. & 2. ponuntur ista tria, scilicet, tribus, familia, & domus, & posita est differentia ipsorum ibi. Nam vt patet Iosue 7. qualibet tribus diuiditur in familias, & qualibet familia in domos, & qualibet domus per viros, & sic potest accipi, scilicet, quod aliqui istorum erant principes in familijs, & alij in domibus. *Multiplicati sunt vehementer.* Scilicet, Habuerunt filios multos, & ideo cum magna potentia pugnaverunt contra Chanaanos, vt patet in litera.

An verum sit, quod isti filij Simeon fuerint vehementer multiplicati. Quaest. XXVI.

QVAERITUR quomodo dicitur hic, quod multiplicati fuerunt isti filij Simeon vehementer: quia supra dicitur: Fratres autem eius non habuerunt filios multos, & dicitur ibi de filijs Simeon, Responderi potest dupliciter: vno modo, quod intelligitur illud de filijs Simeon: nam computabatur ibi progenies Simeon per vnum filium suum nomine Saul, & ille habuit filios multos, quorum vnus fuit Semei, & ille habuit decem, & sex filios, & tunc sequitur, quod fratres eius non habuerunt filios multos, & sic solum excluduntur alij filij Saulis a multitudine, sed non potest aliorum filiorum Simeon, & forte isti principes fuerunt de familijs illis. Aliter potest dici, quod non fuit multiplicatio facta specialiter in aliquibus filijs Simeon, sed in omnibus progeniebus fuit multiplicatio quasi aequalis, & satis magna. Et cum dicitur, quod fratres eius non habuerunt multos filios: intelligitur de omnibus filijs Simeon, quia licet multiplicati fuerint, tamen non habuerunt tot filios, sicut viri de tribu Iuda, ideo dicitur quod non habuerunt multos filios, & hoc innuitur supra in litera: nam cum dicitur, quod fratres eius non habuerunt filios multos, sequitur: Et vniuersa cognatio non potuit adaequare summam filiorum Iuda, scilicet, tota cognatio filiorum Simeon, & respectu illorum dicuntur pauci, licet alij sint multi.

Et profecti sunt, vt ingrederentur in Gador vsque ad Orientem vallis, & vt quaearent pascua gregibus suis. Inueneruntque pascuas vberes, & valde bonas, & terram latissimam, & quietam, & fertilem: in qua antea habitauerant de stirpe Cham.

Et profecti sunt, vt ingrederentur in Gador vsque ad Orientem vallis. Gador nomen ciuitatis est, & tamen habet aliquam regionem sibi adiacentem, quae nominatur nomine eius, & sic dicitur, quod isti filij Simeon iuerunt, vt ingrederentur in Gador, id est, vt introirent

introirent in regionem Gador. Et patet hoc, quia dicitur vsque ad orientem vallis, & sic non potest intelligi de introitu in vrbem Gador, quia tunc non diceretur vsque ad orientem vallis, sed intelligitur de regione vrbis Gador, quae erat in quibusdam vallibus, & occupauerunt filij Simeon totam terram vsque ad orientalem partem illius vallis. *Et vt quærent pascua gregibus suis.* Forte terra, in qua habitabant filij Simeon erat eis angusta, & non habens pascua: ipsi tamen habebant greges multos, & ob hoc ierunt ad inquirendum terram conuenientem gregibus. *Et inuenerunt pascuas vberes, & valde bonas.* Erat enim terra Gador terra vallium: ideo erat ibi locus conuenientior pro pascuis, & omnes illas valles occupauerunt filij Simeon quod patet, quia profecti sunt, vt ingrederentur in Gador vsque ad orientem vallis, id est, vsque ad orientalem partem, in qua terminabatur vallis. *Et terram latissimam.* Erat enim terra illa ad capiendum multos habitatores: licet ibi pauci habitarent, ideo tanto facilius capi poterat quasi nullo resistente eis. *Et quietam.* Scilicet, quia gentes terrae illius non habebant bellum cum aliquo, eo quod erant segregati ab omnibus gentibus per circuitum, & cum nullo habebant communicationem. *Et fertilem.* Quantum ad multitudinē fuerunt in omnibus terrae nascentibus. In qua ante habitauerant de stirpe Cham. Scilicet, antequam filij Simeon occuparent terram istam habitabant in ea Chanaanai, qui sunt de stirpe Cham, & ipsi habitabant quando occupauerunt eam praedicti.

Quomodo fuit factum istud bellum filiorum Simeonis.
Quaest. XXVII.

QVAERITVR quomodo factum est istud bellum filiorum Simeon contra gentes istas de quibus hic dicitur. Respondendum, quod motuum huius belli fuit, quia filij Simeon habebant terram angustam, & habebant pecora multa, & sic indigebant terra latiori in qua habitarent, & ad hoc miserunt aliquos principes de tribu sua, qui nominantur hic, vt quærent in locis propinquis terram conuenientem ad habitandum, & ad pascendum pecora, & illi cum venissent in terram Gador, & vidissent eam ad hoc conuenientem, ierunt omnes principes supra nominati, & multitudo magna de eadem tribu, quae subiecta erat istis, & pugnantes occiderunt viros regionis ipsius, & possederunt terram. Patet autem omnia haec. De primo, scilicet, quod isti haberent angustam terram ad habitandum, quia dicitur, quod isti multiplicati fuerant vehementer, & sic multiplicatio eorum faceret, quod non caperentur in terra propter multitudinem hominum, & gregum: sic enim dicitur de Iacob, & Esau, quod recessit a Iacob: diuites enim erant valde, & insimul habitare non poterant: nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum praeter multitudinem gregum. Genes. 36. Patet etiam hoc, quia dicitur, quod inuenerunt terram latissimam, & sic videtur, quod terra, quam prius possidebant erat angusta eis. Quod autem ipsi quærent terram illam propter greges, patet, quia dicitur, quod profecti sunt, vt quærent pascua gregibus suis, & inuenerunt pascuas vberes, & valde bonas. Quod autem isti ierint prius ad quærendum terram, quam ierint ad pugnandum patet, quia dicitur, & profecti sunt: vt ingrederentur in Gador, vt quærent pascua, & dicitur, quod inuenerunt terram latissimam, & quietam. Non tamen ierint isti ad peregrinandum, & possidendum terram illam, quo vsque scirent, qualis erat, & id miserunt prius exploratores quosdam, & peruagati sunt terram, & viderunt, quod esset

fertilis, & latissima, & etiam hoc nunciauerunt reliquis de tribu sua, quando venerunt, vt incitarent illos ad pugnandum: sic enim Liaha, quando voluerunt introire in terram Chanaan, miserunt duodecim exploratores: Numeri 13. & Iosue 14. sic etiam cum tribus Dan illico post mortem Iosue non haberet possessionem sortis suae, misit viros quinque de Sarra, & Esbalon, & illi peruenierunt in vrbem Lais, & inuenerunt terram latissimam, & opulentam, & quietam, & viros sine adiutorio, quia procul a Sydone habitabant, & non habebant communicationem cum aliquo hominum, & haec omnia reuulerunt viros de stirpe sua, qui euntes occupauerunt vrbem Lais, Iudi. 18. Forte autem dicitur hic de ista terra, quod est latissima, & fertilis, & quieta, quia alij de tribu Simeon, qui miserunt istos ad terram illam, iusserunt eis aspiciere ad haec omnia, vt scirent referre statum terrae: sic enim Moyses quando misit exploratores de Cadefbarne in terram Chanaan dixit eis. Cum veneritis ad montes considerate terram, qualis sit, & populus, qui habitator est eius vtrum fortis sit, an infirmus: pauci numero an plures: ipsa terra bona an mala: vberes quales muratae an absque muris, humus pinguis an sterilis: nemorosa an absque arboribus. Numeri 13. Postea autem congregati sunt plurimi de tribu Simeon, & venientes in terram istam quae erat quieta occiderunt omnes habitatores eius.

An peccauerint filij Simeon pugnando contra gentes istas.
Quaest. XXVIII.

QVAERITVR vterius an filij Simeon peccauerunt pugnando contra gentes istas, & accipiendo terram eorum, & qualis fuit pugna ipsorum.

Aliquis dicit, quod peccauerunt: nam isti intulerunt bellum viros innoxios, qui nulli genti nocebant, nec mouebant arma contra aliquos: nec etiam aliqui contra eos, cum dicitur hic, quod erat terra secunda, & in hoc videbatur duplex iniquitas. Primo quia occiderunt viros innocentes. Secundo, quia occupauerunt terram alienam, & ista est violentia.

Respondendum est, quod non peccauerunt filij Simeon in isto bello: quia pugnauerunt contra Chanaanos, & occiderunt eos, quod patet, quia hic dicitur, quod habitabant in terra illa viri, qui erant de progene Cham. Et tunc non erat iniquitas violenter accipere terram illorum, quia non accipiebant alienam, sed suam. Nam Deus promiserat totam terram Chanaan Iudaeis, & iussit, quod illam diuiderent per sortes: Iosue 13. Et sic ex concessione Dei pertinebat ad eos, & ipsi erant veri domini, quia concessio Dei confert titulum, licet adepti fuissent possessionem realem: ideo quancumque haberent opportunitatem, licebat eis iure suo occupare terram istam, quia iam habebant mandatum iudicis super hoc, scilicet, Dei, qui iusserat pugnare contra Chanaanos, & erueret terram de manu eorum.

Item non erat iniquitas, quod occiderentur isti habitatores Gador cum essent Chanaanai: nam non solum non peccabant Hebraei occidendo illos, sed etiam merebantur, quia Deus iubebat, & si non occiderent illos cum possent peccabant, & Deus comminabatur eis mala: vt patet Numeri 33. Et Deute. 20. & Iosue 23. & Iudi. 2. Recte ergo egerunt filij Simeon occupando terram istam, & occidendo habitatores eius, sed adhuc obijcietur, quod peccauerunt: quia licet non peccarent respectu Chanaanorum, quos occidebant, & quibus tamen terram auferabant, tamen peccarent respectu aliarum tribuum, quia vsurpabant

pabant id quod pertinebat ad tribum Iuda: nam ciuitas Gador erat in sorte Iudae: vt patet Iosue 15.

Responderi potest, quod ista ciuitas pertinebat ad sortem Simeon, & erat aliqua de decem, & octo ciuitatibus supra nominatis, licet non ponatur ibi sub hoc nomine, quia frequenter eadem ciuitas habet multa nomina sicut idem homo, vt sepe patet.

Aliter potest dici, quod ista ciuitas pertinebat ad tribum Iuda, & ideo ius pugnandi contra gentes istas ad quærendum terram eorum pertinebat ad solum Iudam, & tamen concesserunt forte viri de tribu Iuda viris de tribu Simeon, vt acquirerent terram illam de manu hostium, & habitarent in ea: sic enim videtur factum de vrbe Ierusalem: nam ipsa est in sorte Beniamin: Iosue 18. Et tamen viri Iuda pugnauerunt contra Iebusaeos habitantibus in Ierusalem, & occisis eis habitauerunt ibi Iosue 15. & Iudi. primo. Quidquid autem horum sit, dicendum, quod ista ciuitas Gador cum prouincia sibi adiacente erat in sorte Iudae, vel Simeon, & tamen non fuit possessa a Iudaeis a principio diuisionis sortium tempore Iosue: sed mansit in potestate Chanaanorum vsque ad tempora Ezechiae regis Iuda, & tunc cum viri de tribu Simeon habentes terram angustam vellent plus capere, perrexerunt in regionem propinquam Chanaanorum, quae est regio Gador, & cum inuenissent eam vberem, & conuenientem gregibus, occiderunt habitatores, & possederunt eam.

Hi ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim in diebus Ezechiae regis Iuda, & percusserunt tabernacula eorum, & habitatores, qui inuenti fuerant ibi: & deleuerunt eos vsque in praesentem diem: habitaueruntque pro eis: quoniam vberimas pascuas ibidem repperunt.

Hi ergo venerunt quos supra descripsimus nominatim. Scilicet, omnes isti principes, quorum nomina scripta sunt supra venerunt ad pugnandum contra gentem Gador: ipsi, & plurimi de tribu Simeon.

In diebus Ezechiae regis Iuda. Scilicet, tunc factum fuit hoc, & non ponitur hic nomen regis Israel: sed Iuda, quia famosior fuit Ezechias rex Iuda quam Osee filius Hela rex Israel, qui fuit sibi contemporaneus, vt patet 4. Regum 18. Et percusserunt tabernacula eorum. Scilicet, deleuerunt domos ipsorum, & occiderunt eos, & non dicitur, quod percusserunt ciuitates eorum, sed tabernacula, quia maxima pars istius gentis habitabat per agros in tabernaculis, id est, in tentorijs portatilibus, & hoc erat propter officium pastorale, quia terra illa erat conuenientissima gregibus, vt patet in litera, & gentes illae vacantes pastorali officio secundum conditionem terrae morantur in tentorijs, & sic deleuerunt filij Simeon tabernacula istorum, vel forte isti Chanaanai non habitabant in aliqua vrbe, nec faciebant domos ad modum cuiusdam gentis Agarenorum in Aphrica, Sed primum verius est: nam isti habebant vnam ciuitatem nomine Gador, vt patet hic, & tamen habitabant multi per agros, vt dictum est. Et habitatores qui fuerant ibi. Scilicet, occiderunt omnes habitatores terrae illius, & faciliter potuerunt occidere eos, quia erat terra secunda: vt patet in litera. Etiam quia gens illa habitabat in agris, vt dictum est.

Et deleuerunt eos vsque in praesentem diem. Istud refertur ad tempus quando Esdras scribebat librum istum: nam vsque nunc deleri erant habitatores Gador. Sed videbitur istud superfluum, vel sine sensu: nam quando aliquis populus semel delictus est, in aeternum est dele-

tus, & sufficit dici, quod delictus est, nec oportet addi, quod delictus fuit vsque ad praesentem diem. Dicendum, quod non est superuacua sententia, quia potest intelligi dupliciter: vno modo, quod delicti fuerunt vsque ad praesentem diem, id est, delicti fuerunt, & nunquam redierunt aliqui de illis ad habitandum in loco, in quo prius erant vsque ad praesentem diem, id est, vsque ad tempus Esdrae. Et dicitur hoc, quia interdum delentur aliqui populi, ita vt nihil de eis maneat, & tamen aliqui qui fugerunt redeunt, & habitant in loco prioris, & tunc populus ille, licet aliquando fuerit delictus, non est semper delictus. Hic autem, quia nunquam redierunt ad habitandum aliqui de Chanaanais ad locum istum qui prius habitabant ibi, dixit Esdras, quod delicti fuerant vsque ad praesentem diem. Aliqua autem gens est vel regnum, quod postquam delictum fuerit incipit non esse delictum. Sicut patet de Madianitis: nam Israelitae cum essent in deserto anno quadagesimo ab exitu de Aegypto pugnaverunt contra Madianitas, & nullum virum viuentem reliquerunt, nec etiam foeminam nisi solum virginem redeuntibus in terram illam populatum est Madian Regnum: ita vt tempore Gedeonis innumerabiles Madianitae ierint ad pugnandum contra Hebraeos, vt patet Iudi. 6. sic etiam fuit de Amalecitis, quos delicit Saul non relinquens virum nec foeminam primo Regum 15. Et tamen postea tempore Dauid redierunt quidam fugitiui, & populauerunt terram illam, & illi combusserunt vrbem Siceleg, in qua manebant vxores Dauid primo Regum 30. Aliter potest intelligi, scilicet, quod delicti fuerunt isti habitatores terrae a filiis Simeon vsque in praesentem diem, id est, deleuerunt illos, & habitauerunt in terra illa vsque ad praesentem diem. Sed primus sensus est verior, & quem includit litera. *Habitaueruntque pro eis.* Id est, habitauerunt in terra illa loco ipsorum. *Quoniam vberimas ibidem pascuas inuenerunt.* Scilicet, filij Simeon principaliter ierunt in Gador, vt inuenirent pascuas pro gregibus suis, sicut supra dicitur, scilicet, profecti sunt, vt ingrederentur in Gador, vt quærent pascua gregibus suis, & quia inuenerunt quod optauerunt, habitauerunt in terra illa.

An verum sit, quod tempore Ezechiae viri de tribu Simeon pugnauerint contra viros Gador.
Quaest. XXXI.

QVAERITVR quomodo dicitur hic, quod in diebus Ezechiae isti viri de terra, & tribu Simeon pugnauerunt contra viros Gador, quia videtur, quod non potuerit esse tempore Ezechiae, quod patet, quia tribus Gad, & Ruben, & Simeon, & reliquae tribus Israel ductae sunt ad Assyrios per Salmanasar regem Assyriorum. 4. Re. 17. Et nondum regnabat Ezechias, cum de Regno suo dicitur 4. Re. 18. Respondendum, quod factum fuerit hoc tempore Ezechiae sicut litera dicit, & potest dici dupliciter, vno modo, quod factum fuerit tempore, quo nondum translati erant Israelitae ad Assyrios. Alio modo, quod factum fuerit post translationem. De primo patet, quia Osee filius Hela fuit vltimus rex Israel, cum populo suo translatus est in Assyrios 4. Re. 17. Et iste cepit regnare in Israel tribus annis priusquam regnaret Ezechias in Iuda, & regnavit annis nouem, deinde anno 4. Regni Ezechiae, qui erat principium anni septimi regis Osee, venit rex Assyriorum contra Samariam, & pugnauit tribus annis: anno autem tertio, qui erat annus nonus Osee regni, & annus sextus Ezechiae capta est Samaria, & translatus est Israel in Assyrios 4. Regum 18. In istis ergo sex an-

nis, quibus regnavit Ezechias priusquam transferretur Israel in Assyrios poterat filij Simeon facere istud, & potissime in illis tribus primis antequam veniret rex Assyriorum ad pugnandum contra Samariam. De secundo patet, quia poterant filij Simeon facere hoc tempore Iosie post translationem Israelitarum ad Assyrios: nam quamquam translate fuerint omnes decem tribus ad Assyrios, non fuerunt translati omnes viri de illis, quia aliqui fugerunt, cum rex Assyriorum pugnaret contra Samariam, & totum regnum Israel: et alique vrbes fuerunt, quae non fuerunt traditae regi Assyriorum: ut patet sequenti lib. cap. 34. Vbi dicitur de re Iosie, quod facta est restauratio facta de templo: nam collecta fuit pecunia de Manasse, & Ephraim ex vniuersis reliquijs Israel, & sic videtur, quod multi relictii fuerant de Israelitis, qui non captiuati fuerant per Salmanasar, cum illi essent in terra Iudaeae tempore Iosiae, & tamen Iosias fuit multo tempore post captiuationem illam quasi per centum annos. Quod patet, quia illa translatio facta est anno 6. Regni Ezechiae 4. Regum 18. Et ipse regnavit annis vigintinovem eodem cap. deinde regnavit Manasses filius eius annis quinquagintaquingue 4. Regum 21. postea regnavit Ammon annis duobus eodem cap. deinde Iosias regnavit annis trigintauno 4. Regum 22. & tamen anno 18. eius factum est hoc, scilicet, quod essent reliquiae de Israel, quae darent pecuniam ad facta de templo, & venirent ad Phasae, quod ipse celebrauit, ut patet eodem cap. & sequenti lib. cap. 35. Et non solum manserunt reliquiae de Israel, sed determinatae manserunt de tribu Simeon, ut patet sequenti lib. cap. 34. Nam dicitur, quod Iosias in vrbibus Manasse, & Ephraim, & Simeon usque ad Nephthali subuertit omnia altaria idolorum, & tamen ab illa captiuitate usque ad annum decimumoctauum Iosiae fuerunt anni nonaginta, & octo, ut supra probatum est: poterant ergo tempore Ezechiae post translationem Israelitarum ad Assyrios manere aliqui de tribu Simeon, qui facerent istud: videtur magis tamen dicendum, quod factum fuerit istud ante translationem Israelitarum ad Assyrios, quod patet, quia viri de tribu Simeon erant valde multiplicati tunc, ut patet hic, & propter hoc inueniunt ad quarendum pascuas vberes gregibus suis, & tamen post captiuationem factam per Assyrios pauci manerent de tribu Simeon, & de qualibet alia tribu: ideo verisimilius est, quod prius factum fuerit. Quod tamen manserunt aliqui de tribu Simeon post captiuationem Salmanasar in terra, satis apparet hic: nam dicitur, quod illi, qui occupauerunt montem Seir, manserunt ibi usque ad presentem diem, id est, usque ad tempus, quo Esdras scripsit librum istum.

De filijs quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti habentes principes Phaltiam, & Naariam, & Raphiam, & Ozihel filios Iesi, & percusserunt reliquias quae euadere potuerant Amalecitarum, & habitauerunt ibi pro eis usque in diem hanc.

De filijs quoque. Hic ponitur aliud bellum, quod fecerunt filij Simeon: fuerat enim primum contra Chananaeos, & istud fuit contra Amalecitas, & dicitur.

De filijs quoque Simeon abierunt in montem Seir. Quia hic agitur de progenie Simeon; narratur facta, quae omnia fuerunt in alijs libris, & pertinent ad istam tribum, & vnus fuit de istis quingentis viris, qui inueniunt ad pugnandum contra Amalecitas, qui habitabant in monte Seir: est enim Seir terra, in qua habitant Idumaei, quae vocatur Seir ab ipso Esau, qui tria

nomina habuit, scilicet Seir, Edos, & Esau, ut colligitur: Gen. 25. sic dicitur Deuteronom. 2. Circumuis montem Seir longo tempore.

Viri quingenti. Isti erant de tribu Simeon, & fecerunt istud bellum, sed non constat quo tempore, quia non dicitur sub quo rege, sicut dicitur de bello precedenti: potest tamen intelligi, quod fuerit tempore eiusdem regis Ezechiae cum ponantur ista simul, & exprimitur tempus pro vno, & non pro alio. Erant autem isti viri soli quingenti, quia forte Amalecites, contra quos pugnauerunt, erant pauci.

Habentes principes Phaltiam, & Naariam. Quatuor principes fuerunt istorum virorum, qui exprimitur hic, & vnus fuit Phaltias, sed non est ille, de quo fit mentio supra 2. quia ille erat de tribu Iuda: iste autem de tribu Simeon. Iste etiam Naaria non est ille, de quo accedenti capitulo, quia ille fuit etiam de tribu Iuda, iste autem de tribu Simeon. *Et Raphiam, & Ozihel filios Iesi.* Omnes isti quatuor principes erant filij Iesi, & non est iste Iesi, de quo habetur supra 2. quia ille fuit de tribu Iuda, iste autem de tribu Simeon.

Et percusserunt reliquias, qui euadere potuerant Amalecitarum. Iste reliquiae sunt quae euaserunt de aliquo bello, & erant viri pauci, quod patet, quia soli quingenti viri inueniunt ad pugnandum contra reliquias istas. *Et habitauerunt ibi pro eis usque in diem hanc.* Scilicet, habitauerunt in monte Seir, vbi prius manebant isti Amalecites, quos deleuerant, & dicitur quod habitauerunt pro eis usque in presentem diem, id est, usque ad tempus quo Esdras scripsit librum istum.

Quoniam fuerunt reliquiae Amalecitarum. Quae. xxx.

QVAERITVR quae fuerunt istae reliquiae Amalecitarum, quas deleuerunt isti filij Simeon. Respondendum est, quod reliquiae dicuntur illi de aliquo populo, qui euaserunt aliquod bellum, vel periculum, in quo caeteri de illo populo perierunt: ita enim fuit de Amalecitis, quia omnes perierant in bellis praeter paucos, qui potuerunt euadere, & isti confugerunt ad montem Seir, & ibi habitauerunt quousque nunc viri Simeon occiderunt eos, & poterant autem istae reliquiae esse duorum temporum. Primo modo, quod essent reliquiae illius temporis, quo Saul pugnauit contra Amalecitas, & non dimisit ex eis virum aut foeminam, sed omnes occidit quotquot habere potuit praeter regem Amalecitarum nomine Agag, quem captum duxit in Iudaeam secum. primo Regum 15. Nunc autem potuerunt euadere aliqui fugitiui, qui postea venerunt ad habitandum ad montem Seir, & isti filij Simeon occiderunt nunc illos.

Secundo potest dici, quod isti euaserunt de bello, quod fecit Dauid: nam verum est, quod de bello, quod fecit Saul euaserunt multi, & tamen illi omnes non fuerunt nunc deleti, quia postea fuerunt facta contra eos alia bella: nam ipsi erant viri latrocinantibus in terra Philistinorum, & Israel, & combusserunt ciuitatem Siceleg, in qua erant vxores Dauid, & omnia, quae pertinebant ad eum, quae omnia rapuerunt, & Dauid persecutus fuit illos: inuenitque, & occidit omnes praeter quadringentos iuuenes, qui fugere potuerunt ascendendo super camelos: primo Regum trigesimo. Et tunc manserunt paucissimi Amalecites, & istas reliquias occiderunt nunc filij Simeon.

An

An filij Simeon peccauerint pugnando contra Amalecitas. Quae. xxxi.

QVAERITVR vterius an peccauerunt filij Simeon pugnando contra istos Amalecitas. Aliquis dicit, quod sic, quia non habuerunt iustam causam pugnandi, sed solum inuaserunt terram illorum, ut habitarent ibi, & occiderunt illos, & non potest hic responderi sicut respondebatur supra in quadam quaestione de filijs Simeon an peccauerunt occidendo habitatores Gador, quia ibi bellum fuit iustum propter duo: primo quia illi erant Chananaei, & contra Chananaeos habebant Israelitae iustum bellum ex mandato Dei: iste tamen gentes non erant Chananaeorum, sed Amalecitarum, & Amalecites non erant de stirpe Chananaeorum: sed magis de stirpe Idumaeorum, cum fuerint Amalecites descendentes ab Amalec, & Amalec fuit nepos Esau, scilicet, filius Spath primogeniti sui. Genes. 26. & supra primo. Et tamen contra Idumaeos non poterant Israelitae iuste pugnare, quia Deus dixerat non abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est Deute. 2. Secundo patet, quia quando pugnauerunt filij Simeon contra habitatores Gador, pugnauerunt contra eos, qui erant in terra sua, cum ciuitas Gador sit in sorte Iuda: Iosue 15. Nunc tamen non pugnauerunt contra habitantes in terra sua, sed in monte Seir, & tamen terra Seir non pertinebat ad Israelitas, sed ad Idumaeos. Respondendum est, quod non peccauerunt isti filij Simeon pugnando contra reliquias Amalecitarum. Primo quia forte isti molestabant eos in terra Israel faciendo praedas, & bella, sicut fuit tempore Dauid: nam Amalecites succendebant vrbem, in qua manebant omnia, quae pertinebant ad Dauid, & adduxerunt captiuas vxores eius primo Regum 30. Et ob hoc Dauid pugnauit tunc contra alios. Secundo potest dici, quod licitum erat istis filijs Simeon occidere istos Amalecitas, etiam si non facerent praedas, & insultus in terra eorum, scilicet, quia competebat eis ex mandato Dei: nam dixerat Deus, quod Israelitae deleuerent Amalec de sub caelo propter mala, quae eis fecerat in deserto. Deute. 25. Et tamen Saul pugnans ex mandato Dei contra Amalecitas non deleuerat eos, quia manserunt aliqui usque ad tempus Dauid, & etiam nunc aliqui manebant, & ideo poterent ipsi licite exequi mandatum Dei delendo illos. Tertiò poterant hoc facere, quia forte isti Amalecites tenebant aliquam partem terrae Israel, & ob hoc competebat Israelitis pugnare contra eos quousque expellerent illos de ea, & sic fecerunt.

Ad duas rationes in contrarium dicendum, quod non concludunt: de prima patet, quia dato, quod isti non essent Chananaei poterant iuste pugnare Israelitae contra eos propter alias causas, sicut expressum est: confirmatio autem in contrarium non tenet, scilicet, quod non poterant pugnare contra istos qui erant de stirpe Idumaeorum: nam Amalecites non vocantur Idumaei, nec sunt pars gentis Idumaeorum, quia Amalec per se condidit gentem quandam, quae dicta est Amalecitarum, & Deus contra ipsam diffiniuit de istis duobus gentibus: nam de Idumaeis dixit non abominaberis Idumaeum Deuter. 23. Et paulo post in eadem lege Deute. 25. Dicitur, quod deleuerent memoriam Amalec de sub caelo. Ad secundum, cum dicebatur, quod isti non tenebant aliquam terram Israelitarum, sicut habitatores Gador propter quam possent Israelitae pugnare contra eos, dicendum, quod dato, quod non haberent aliquam terram ipsorum: poterant esse alia causa iusta ad pugnandum, ut dictum est. Aliter potest dici, quod isti haberent ali-

quam partem terrae Israel, quia forte illa pars montis poterat esse de terra Seir.

Quomodo filij Simeon poterant habitare in monte Seir usque ad tempus Esdrae. Quae. xxxii.

QVAERITVR vterius quomodo poterant filij Simeon habitare in monte Seir, quem ceperant de manu Amalecitarum usque ad diem, quo scripsit librum istum Esdras: nam decem tribus Israel ductae sunt in captiuitatem ad Assyrios 4. Regum 17.

Respondendum, quod ductae sunt illuc, & illi de Israelitis, qui illuc iuerunt nunquam redierunt in terram suam, isti tamen filij Simeon, qui habitabant in monte Seir non ducti sunt ad Assyrios, quia multi de tribubus singulis Israel euaserunt de manibus Assyriorum, scilicet, quia fugerunt de terra, quando illi pugnabant contra vrbes singulas. Vel quia multae vrbes fuerunt, quas non ceperunt Assyrij de terra Israel: vnde sequenti lib. cap. 34. Dicitur quomodo manserunt reliquiae de Ephraim, & Manasse, & Simeon, & alijs tribubus, & isti qui erant in monte Seir fuerunt de illis, & facilius erat istos euadere manus regis Assyriorum quam alios Israelitas, eo quod isti habitabant in parte remotiori regni Israel, scilicet, in monte Seir. Sed tunc obijciatur, quod si manserunt isti filij Simeon in terra illa post translationem ad Assyrios aliorum transferrentur in Babylonem tempore Sedeciae regis Iuda, eo quod illi, qui manserunt in terra de decem tribubus Israel effugientes manus Assyriorum fuerunt postea sub potestate Regum Iuda, ut declaratum est 4. Regum 23. ideo omnes de Regno Iuda transferrentur illuc praeter pauperes quosdam agricolas, & vitatores 4. Regum vltimo. & Iere. 39. & 40. & 52.

Responderi potest quadrupliciter, vno modo, quod isti de tribu Simeon habitantes in monte Seir erant quasi extra Regnum Iuda. ideo captiuitio Chaldaeorum non peruenit ad eos. Aliter potest dici, quod cum isti essent in extremo regni Iuda, forte fugerunt de locis suis ad regna propinqua pugnantiibus Chaldaeis contra terram Iuda, & translatis alijs in Babylonem redierunt isti in locum suum, sic etiam fuit de multis Iudaeis, qui dum vastaretur terra Iuda a Chaldaeis fugerunt in terram Ammonitarum, & Moabitaram, & Idumaeorum, & cum audierunt, quod Godolias manebat praepositus in terra Iuda redierunt ad ipsum, ut patet Iere. 40. Tertiò potest dici, quod isti filij Simeon, vel aliqui illorum ducti fuerint in Babylonem, & tamen postea redierint cum caeteris redeuntibus, & tunc quilibet rediit in ciuitatem suam, & in loco, de quo prius fuerat, ut patet primo Esdrae. cap. 2. Et sic redierunt isti ad habitandum in monte Seir, quem prius tenebant, & acceperunt de manu Amalecitarum. Quarto potest dici, quod isti pauci viri Simeon, qui morabantur in monte Seir erant pauperes, & tamen Nabuzardan princeps militiae Nabucodonosor reliquit tempore captiuitatis in terra viros pauperes, ut essent agricolae, & vitatores 4. Regum vltimo. & Iere. 39. & 40. Et tunc isti relinquerentur cum caeteris, & manerent semper in monte Seir, & sic esset verum, quod manserunt isti usque ad tempus, quo Esdras scripsit librum istum, & etiam forte manserunt usque ad aduentum Christi, & destructionem Iudaeorum per Romanos, licet non potuerit hic fieri mentio, nisi de tempore usque ad Esdras, qui scripsit librum istum. Postea autem non est alius liber scripturae, qui generaliter chronica describat Iudaeorum usque ad Christum: sicut in libro

see thorum patris sui. Hec fuit, quia cognouit uxorem patris sui Balam, quae erat ancilla Rachelis, & hoc non latuit Iacob. Gen. 35. & tamē ipse tacuit hoc vsque ad mortem, qm̄ benedixit filiis suis: nam tunc expressit hoc improperando Ruben, & quasi maledicendo ei, s. Ruben primogenitus meus tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio, effusus sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti fratrum eius. Gene. 49. etiam dicitur hic, qd propter hoc ablata sunt primogenita, & data sunt filiis Ioseph. Insania est ergo dicere, qd nō peccauit Ruben. *Data sunt primogenita eius.* Id est primogenita, quae pertinebant ad eum. *Filii Ioseph, filij Israel.* Filij Ioseph erant Ephraim, & Manasse: nam istis datę sunt dug sortes in terra Chanaan loco patris sui Ioseph, & ista duplex sors pertinebat ad primogenituram. Genes. 48. & dicitur filij Israel, referendo ad Ioseph, qui erat filius Israel, id est Iacob. *Et non est ille reputatus in primogenitum.* Id est nō fuit Ruben habitus tāquam primogenitus, quamquam vere esset primogenitus, s. quia non māsit ei aliquid de iuribus primogeniturae. Porro Iudas qui erat fortissimus inter fratres suos. Dicitur de Iuda, qd fuit fortissimus inter fratres ad significandum, qd ei conuenienter daretur principatus. Nam si esset vir ignauus, & timidus non conueniret ei principiari, sed quia nullus de fratribus eius fuit tā fortis, & animosus cōuenit ei principatus potius quā ceteris. Et quod dicitur, qd fuit fortissimus intelligitur de ipso Iuda quantum ad seipsum: nam ipse fuit omnibus fratribus suis animosior, & eloquentior, vnde ipse confidētius, & lepidius loquebatur coram Ioseph, qm̄ putabat eum esse dominum Aegypti, & nesciebat eum esse fratrem suum, vt patet. Gen. 44. etiam intelligitur hoc de posteris suis, & quia ipsi fuerūt animosiores viris ceterarum tribuū, ideo Deus potius iuebat assumi duces belli de tribu Iuda, quam de aliis tribubus, vnde mortuo Iosue, quāsi fuerunt Israelitę qd esset princeps eorum J. Iebuseum, & Chanaanum, & insidit Deus Iudas erit dux belli, & ascendet. Iudi. 1. Iterum etiam cum pugnaturi essent omnes Israelitę J. tribum Benjamin contra viros Gabaa consuluerūt dominum in Silo, dicentes: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis J. filios Benjamin? Et respondit dominus Iudas sit dux vester. Iudi. 20. *De stirpe eius principes generati sunt.* Id est de stirpe Iuda descendunt principes Israel, quia in ista tribu fuerunt reges, & alij principes. *Primogenita autem reputata sunt Ioseph.* Id est iura primogeniturae non fuerunt data Iude quāquam esset fortissimus, sed data sunt filij Ioseph, s. duplex pars hereditatis, quę vocat Ius primogeniturae.

Quid coninetur nomine iurium primogeniturae. Quęst. V.

QUÆRITUR de iure primogeniturae, quid continebatur nomine iurium primogeniturae. Respondendum est, qd s̄m̄ conuentionem antiquitatis, & veteris testamenti multa continebantur nomine iuris primogeniturae. Primum erat, qd primogenitus benediceretur a patre moriēte, & non alij, vel si alij benedicerent, saltem benedictio prima, & precipua erat primogeniti, vt patet Gen. 27. de Elau, & Iacob: nam Elau erat primogenitus Isaac, & ipsum benedicere voluit pater, & tñ quadam fraude factum est, vt benediceret Iacob, & vocauit se primogenitum, dicens. Ego sum Elau primogenitus tuus. Et tñ si benedictio daretur indifferenter primogenito, vel minori, non dixisset Iacob se esse primogenitū, etiam quia dixit Elau de Iacob: *Nunc surripuit benedictionem meam.*

F Secundum erat, qd primogeniti vtabantur quibusdam vestibus excellentioribus alijs, & hoc in quibusdam festiuitatibus, sicut est positio communis, & colligitur aequaliter ex litera. Gen. 27. cum Rebecha vestiuit Iacob vestibus Elau valde bonis, quas apud se hēbat: et illa vestimenta erāt pulchra, & fragrātia. Sic patet ibidē cū dicitur. Statimq; vt lenfit vestimētōrū illius fragrātiā, ait: ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Et sic videt, quod per istas vestes excelebat primogenitus non primogenitum: Et hoc satis verisimile est, quia in multis alijs pertinentibus ad honorem excelebat primogenitus non primogenitum.

G Tertium erat, qd primogenitus honorabatur magis apud patrem in mensa, & suscipiebat maiorem partem ciborum, sicut patet Gen. 43. cum dicitur, qd fecit Ioseph fratres suos sedere ad mensam, & dicitur minimus iuxta aratam suam sedebat primogenitus iuxta primogenita sua, & tamē si non esset aliqua differentia in primogenito ad ceteros differentia honoris in mensa nō dicitur, quod sedit primogenitus iuxta primogenita sua.

Quartum erat, qd primogeniti apud antiquos erāt sacerdotes, sicut patet de Melchisedech, qui est filius Noe, & ipse est primogenitus eius, & dicitur de eo Gene. 14. qd erat sacerdos Dei altissimi. Idē patet ad Hebr. 7. sic etiam Exo. 19. dicitur, qd sacerdotes etiam non accederent ad montem, ne percuteret eos Deus, & illi dicuntur esse primogeniti secundum omnes expositores, etiam Exo. 24. dicitur, quod misit Moyses iuvenes de filiis Israel, & obtulerunt holocausta, & illi erāt dicitur esse primogeniti ab expositoribus, hoc patet efficacius, quia Deus voluit accipere primogenitos de omnibus tribubus Israel sibi in ministris, quia tamen illi peccauerant, iussit ne aliquis accederet ad ministrandum sibi, nisi filij, L. cui. Nu. 1. & 3. & 16. & 18. & tamen, quia primogeniti tenebātur ad ministrari, istud fecit, quia pro quolibet primogenito Israelitarum daretur Deo vnus Leuita, & quia plures fuerunt primogeniti Israel quam Leuita (nam excesserunt in ducētis septuaginta, & tribus) insit Deus, qd pro quolibet istorum daretur quinq; sicut sacerdotibus, eo qd ipsi seruiebant pro illis, si tñ non obligarentur primogeniti ad istā seruitutē sacerdotālē Deo, non iuberet Deus, qd pro quolibet eorū daretur certū precū. De hoc Nu. 3. Quintū erat, qd primogeniti hēret duplū de hereditate quā quilibet de fratribus minoribus. Deuter. 21. s. ipse est principū liberorū eius, & huic debetur primogenita, dabitq; ei de his, quę habuerit cūcta duplicia. Sextū erat principatus: nā primogenito debebat principatus inter fratres suos, & si aliq; futurus erat rex, ipse primogenitus efficiebatur rex, de hoc Gene. 49. s. Ruben primogenitus meus tu fortitudo mea, prior in donis, maior in imperio, id est Ruben, quia primogenitus erat maior alijs imperio, id est in auctoritate principadi. Septimo qd pertinebat ad primogenitos in veteri testō erat, qd ipsi redimerentur a dño, s. qd presentarentur in tēplo corā dño post quadraginta dies a natiuitate sua, & tradebant sacerdotibus, & nō dimittebāt eos quousq; darent quinq; sicli p̄ eis. Nu. 18. & ibi declarātū est. Istud tñ potius videbat ad onus quā ad honorē, quia istud insurgebat ex quā dā obligatione, quā primogeniti hēbant ad Deū, & nō alij, s. quia ipsi liberati fuerunt a Deo in Aegypto ab Angelo percutiēte, qd occidebat primogenitos Aegyptiorū, & ex illa die iuerūt oēs primogeniti Israelitarū specialiter obligati Deo p̄ hoc beneficio liberationis, & accepit eos in suos, & quia ipsi erāt inepti ad ministrandū sibi p̄ peccatū fabricationis vituli, voluit qd se redimerent dando precium eis, qui ministrabāt Domino pro illis. Num. 3. & 8.

an

An principatus regnatiuus esset de iure primogeniturae. Quęst. VI.

QUÆRITUR vterius, an de iure primogeniturae esset principatus regnatiuus.

Rndēdum, qd istud potest intelligi dupliciter, vno modo, qd cuilibet primogenito deberetur principatus iste tanquam ius determinatum primogeniturae, alio modo, qd in stirpe illa, de qua futuri essent reges, deberetur principatus iste primogenitis, & non alijs. Accipiēdo primo modo, non erat principatus regnatiuus de iure primogeniturae, quia non competebat cuilibet primogenito, qd esset rex, nec etiam erat hoc possibile, cum rex vnus sit respectu plurimorum, primogeniti autem multi sunt, & cuilibet eorum responderēt paucissimi subditi. Et ex hoc patet, qd dato, qd alio modo cōpetat principatus regnatiuus primogenito, non est proprium ius primogenitis ius regendi, cū non competat omni primogenito, sed magis vt competere per accidens. Accipiendo autem secūdo modo est dubium. Quidam enim dicunt, qd de iure primogeniturae est principatus iste, quod patet, quia Genes. 49. dixit Iacob, Ruben primogenitus meus prior in donis, maior in imperio. Ergo ius imperandi pertinebat ad eum in eo, qd primogenitus.

Secundo patet, quia seq. lib. c. 21. dicitur, qd Ioathan habuit filios multos, & dedit omnibus munera auri, & argenti, regnum autem tradidit Ioram, eo qd esset primogenitus. ergo vt, qd ex iure primogeniturae competeat regnum. In prius vt, qd non competeat regnare ex iure primogeniturae: nam tunc in Israel competeat regnum primogenito tribus Ruben, vel illius fratribus, ad quam translata sunt iura primogeniturae, & tñ non translata sunt iura Ruben in aliquos, nisi in tribum, Manasse, & Ephraim, & in tribum Iudā, vt patet hic. Et tamen primus, & secundus reges Israel nō fuerunt de aliqua istarum tribuum, sed de tribu minimi filij Benjamin: nam Saul, & filius suus Isoboth fuerunt de tribu Benjamin, vt patet 1. Regum nono. Quod autem Benjamin esset minimus filiorum Iacob, patet Genes. 42. & 43. Et ibi saepe vocatur minimus.

Secundo patet, quia quando cepit regnum in Iuda, Dauid, qui erat minimus fratrum suorum, vnctus est in regem 1. Reg. 16.

Tertio patet, quia Salomon habuit multos fratres maiores supra 3. c. Et tamen ipse factus est rex tertio Regum 1.

Responderi potest, quod istę obiectiones non obstant, quia dato, quod deberetur principatus regnatiuus alicui, Deus poterat illum auferre ei propter peccatum, vel sine peccato, & tamē istę obiectiones procedunt in principatu regnatiuo tradito mādato Dei. Sic enim fuit de regno tradito Sauli, & filio suo Isoboth: nam Deus pronunciauerat per Iacob: Gene. quadragesimo nono non auferendum esse regnum, siue sceptrum de tribu Iuda, & tamen ipse iussit ad tempus, quod acciperetur Saul in regem primo Regum nono. Sic etiam translatum fuit regnum ad tribum Iuda, dato quod competeat primogenitis de iure, ex electione Dei datum est Dauid, qui erat minimus fratrum suorum. Sic enim fuit in Salomone: nam Deus pronunciauerat de ipso, quod esset rex, vt colligitur secundo Regum septimo. Et patet clare infra vigesimo secundo. Et in electione Dei non est arguēdum, quia ipse potest, cui voluerit, auferre ius, & dare cui voluerit, cum in manu eius sit omne ius, & potestas regnorum, vt patet Daniel, quarto, scilicet. Donec scias, quod dominetur excelsus in regno hominum, & cuiusque voluerit det illud. Si tamē reges assum-

Alph. Toft. in Lib. I. Paralip.

A pri fuissent a populo non ex mandato Dei, assumeretur de primogenitis.

Sed adhuc dicendum, quod hoc non obstante nō erat de iure primogeniturae accipi reges de primogenitis, sed magis pendebat ex potestate patrū designare quem vellent filiorum suorum esse regem, & patet hoc in Salomone: nam cum viuente Dauid, Adonias filius eius fecisset se vngi in regem, venit Nathā propheta ad Dauid, & reulit quomodo regnabat Adonias nesciēte Dauid, & etiam Bethsabee dixit hoc ad Dauid, & subintulit. Veruntamen domine mi rex in te oculi respiciunt totius Israel, vt iudices eis quis sedere debeat in folio tuo post te. 3. Reg. 1. Si autem ad primogenitum de iure pertineret regnum, non spectaret totus populus sententiam regis, scilicet quis deberet post eum regnare, quia iam de iure constaret, & etiam rex non posset tollere ius alicui, sine causa, ergo non pertinebat regnum ad primogenitum.

Secundo patet, quia Bethsabee ex consilio Nathā prophete, cum conquireretur Dauid, quod regnaret Adonias, & non Salomon ait, Domine mi tu iurasti per Deum ancillę tuę, Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in folio meo. 3. Reg. 1. Si tamen determinate competeat regnum primogenito, non liceret Dauid iurare, qd regnaret Salomon, cū nō esset primogenitus. Et dato, qd Dauid iurasset hoc, forte ex aliqua leuitate, Bethsabee ex consilio Nathā prophete non proponeret istud iuramentum Dauid ad adiunandum se ex illo, sciens quod iuramentum istud esset contra ius, & talia non obligant, sed potius qui iurat peccat, & tamen Nathā propheta iurasset Bethsabee, qd allegaret istud iuramentum contra Dauid, ergo sciebat, qd tale iuramentum illicitū non erat, & consequenter ius regnandi nō pertinebat determinatē ad primogenitos.

Tertio patet, quia Roboā filius Salomonis habuit filios multos, s. vigintiocto, & sexaginta filias, & inter illos non erat primogenitus Abia, quia tamen ille erat sapientior, & potentior reliquis, & etiam quia diligebat plus matrem illius quam alias uxores, cogitabat eum facere regem, & fecit sequenti libro capitul. 11.

Quarto patet, quia inter filios regis Iosif, moriente patre, primogenitus erat Ioachim, & tñ populus accepit in regem Ioachaz, qui erat minor 4. Reg. 23. Et sequenti lib. capit. vltim. & 2. Esdrę 1. Quod autem Ioachaz esset minor pater, quia ipse quando cepit regnare erat annorum viginti trium 4. Reg. 23. Et regnauit solum tribus mēsis, & illico frater eius Ioachim regnauit, & tamen quando cepit regnare, erat annorum viginti quinque, patet omnia eodem capitul. Et sic quasi duobus annis erat maior Ioachim quam Ioachaz, & tamen populus assumpfit in regem Ioachaz, & non Ioachim. Ergo non debebat determinatē principatus regnatiuus primogenito.

Dicendum igitur, quod non competeat ex legē, vel ex aliqua necessitate antiquę consuetudinis, vel ex iure natura regnum primogenito, & ideo a principio inter Israelitas non succedebant determinatē primogeniti, sed illi, quos patres designabant successores, postea tamen, quia inter gentes consuetum erat, quod primogeniti succederent in regno, & etiam, quia ratio naturalis distabat potius debere principiari primogenitum, & habere quemlibet honorem, nisi aliquid obfaret, consueuerunt etiam Israelitę facere, quod primogeniti succederent, & sic inualuerat inter eos iam ista consuetudo quasi pro lege, & iam succedebant primogeniti,

K 2 non

non tam ex iure primogenituræ, quam ex consuetudine præscripta, vel saltem antiquata. Sciendum tamen, quod licet principatus regnatus non competuerit primogenitis semper iure suo, tamen saltem quidam principatus honoris competebar cuilibet primogenito inter fratres suos, & hoc siue ante vetus testamentum secundum consuetudinem omnium gentium, siue in veteri testamento. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod ibi non intelligitur de regno, sed solum de aliquo honore, vel principatu, quod patet, quia Iacob dixit Ruben primogenitus meus, prior in donis, maior in Imperio. Et non dixit, quod haberet ius regnandi, immo, quod maius est, videtur, quod istud Imperium, quod competit primogenito sit amicabile alijs fratribus, quia dicitur maior Imperio, & sic cuilibet fratri potest competere illud Imperium, & tamen magis competit primogenito, quam alijs, principatus tamen regnatus, vel ius regnandi non diuiditur, sed vnicum est: ideo si vni competit non competit alijs integrè, vel secundum partem: ideo oportet, quod intelligatur de alio principatu, vel honore, qui potest competere secundum magis, & minus, & patet hoc magis, quia loquebatur hoc Iacob specialiter ad Ruben primogenitum suum, & tamen factis constat ei de illo, quod etiam si non peccauisset contra patrem, quod non posset esse rex, quia populus Israelitarum non poterat tantum multiplicare vinente Ruben, quod aliquis deberet super eum regnare: intelligebat ergo de quodam alio principatu honoris, & præminentie. Ad secundam rationem dicendum, quod Iosaphat dedit Ioran filio suo regnum, quia primogenitus erat, non quidem tanquam ex iure primogenituræ competere regnum, sed quia inter Israelitas erat consuetum, quod daretur principatus primogenito, sicut inter alias gentes, & propter istam consuetudinem tradidit ei regnum, cum esset primogenitus.

An duplex pars hereditatis fuerit de iure primogenituræ. Quæst. VII.

QUÆRITUR vltius, an de iure primogenituræ fuerit duplex pars hereditatis in veteri testamento, & inter istos filios Iacob.

Aliquis dicit, quod sic, quia Genesis quatuordecimo, dixit Iacob Ruben primogenitus meus prior in donis, maior in Imperio, & tamen prior in donis dicitur ille, qui maiora dona recipere debebat à patre quam alij.

Secundo patet, quia Deut. vigesimo primo dicitur: Cognoscat eum primogenitum suum dabitque ei de his, quæ habuerit cuncta duplicia.

Tertio patet, quia dicitur hic, quod quia Ruben peccauit, translata sunt primogenita ad filios Ioseph, & tamen illi nihil habuerunt super ceteros filios Iacob, nisi quod cum ipsi essent filij Ioseph, & non Iacob, debebant reputari in successione bonorum Iacob tanquam vnus, & suscipere vnicam sortem sicut quilibet alius de filiis Iacob vnicam sortem suscepit, & tamen susceperunt duas sortes: ergo videtur, quod iuri primogenituræ competebar duplicitas sortis.

Respondendum ad hoc, quod aut queritur de iure primogenituræ postquam fuit data lex Moysi aut prius. Si post datam legem Moysi, non est dubium quin de iure primogenituræ esset duplicitas sortis, & hoc non solum in vniuersis nobilibus, inter quos apud nos seruatur ius primogenituræ, sed etiam inter quoscunque, quia Deus dederat legem generaliter de quolibet homine, quod primogenitus suus haberet duplum de hereditate eius super quemlibet fratrem: Deut. vigesimo primo.

Si autem queratur de iure primogenituræ ante datam legem: dubium est an competere ista duplicitas hereditatis, nam non habetur manifestè, quod competere, & de hac nunc dubium est inter filios Iacob, quod ipsi fuerunt ante legem datam Moysi, in qua statutum fuit de duplici sorte primogeniti, & dicendum est, quod non est dubium quin plus de hereditate patris competere primogenito quam alijs, & tamen an istud esset duplum, vel in aliqua alia quantitate non apparet, cum solum dixerit Iacob Ruben primogenito suo, quod erat maior imperio, & prior in donis, id est maior in donis, quæ suscipere debebat ex hereditate paterna quam alij filij, & non dicitur in qua quantitate. Satis tamen videtur dicendum, quod etiam tunc esset duplicitas sortis de iure primogenituræ, & multi arbitrabuntur cum litera ista dicat, quod data sunt primogenita filiis Ioseph, & tamen illi non acceperunt super reliquos fratres nisi duplicem sortem. Hæc est enim positio communis, & satis verisimilis. Mihi tamen videtur dicendum quod primogenito ante legem Moysi datam non competebar determinatè duplicitas sortis, sed competebar aliquid super fratres suos, quantum tamen istud esset pendebat ex voluntate patris, qui aliquando dabat primogenito suo plusquam duplicem sortem, & aliquando minus sicut ei placebat. Patet hoc, nam Abraham habuit filios multos, scilicet, ex Sara, & Agar, & Cetura, & Isaac factus est primogenitus dispositione Dei, quia Deus dixit ad Abraham in Isaac vocabitur tibi semen, Gen. 21. & Abraham dedit alijs filiis solum quædam munera, ipsi autem Isaac dedit omnia, quæ habebat, Gen. 25. Deditque Abraham cuncta, quæ possederat Isaac filio suo. Filij autem concubinarum largitus est munera. Et vocat filios concubinarum filios vxorum minus principalium, & sic primogenito data sunt hic ferè omnia. Iacob autem dedit Ioseph filio suo, quem fecit primogenitum aliquid minus, quam duplicem sortem. Nam dixit prius, quod duo filij Ioseph, scilicet Ephraim, & Manasse, essent ei tanquam Ruben, & Simeon filij sui. Et postea dixit ad eundem. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quæ tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo Gen. 48. Et ista fuit pars, quam possedit Iacob in Sichem quando erat in terra Chanaan: ideo illam accepit specialiter Ioseph, & ibi sepultus est, Iosue vlti. & sic solum competiuit ei duplex hereditas ratione adoptionis filiorum, & non iure primogenituræ. Pars autem illa modica, quam habuit in Sichem competiuit ei ratione primogenituræ translatae in eum, & tamen illa non erat vna sortis, ita vt haberet duplum super quemlibet fratrem suum tanquam primogenitus. Si autem velit quisquam tenere priorem positionem: non oportet quod responderet ad argumenta in contrarium, quia illa adiuvant: si tamen tenemus præcedentem immediatè positionem, quæ videtur esse verior in debet.

Ad primum quod verum est, quod primogenitus debebat esse maior in donis, & tamen quætuor esset iste excessus non apparet determinatum, sed erat in voluntate patris, vt dictum est. Ad secundum dicendum, quod illud bene concludit quod duplicem partem consequeretur quilibet primogenitus, & tamen istud solum loquitur post legem datam, & tamen non innuit an sic fuerit ante legem datam. Ad tertium dici potest vno modo, quod filij Ioseph acceperunt primogenita non quidem quantum ad duplicem sortem cum illam non consecuti sunt iure primogenituræ translatae in eos, sed iure adoptionis, quia Iacob adoptauit eos, dicens: duo filij tui Ephraim, & Manasse, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, & tamen postquam erant adoptati necesse erat, quod quilibet succederet equaliter

iter cum alijs filiis Iacob, nisi ipse diffiniret, & sic nullus eorum habebat duplicem sortem, sed quilibet vnâ. Si autem dicas, quod quamquam quilibet haberet vnam, tamen dicebantur habere duplicem sortem, quia ambo habebant duas sortes, & tamen ambo debebant habere vnicam cum succederent loco vnius, scilicet patris sui Ioseph.

Dicendum est, quod hoc verum est si isti habuissent illas duas sortes tanquam succedentes auctori, scilicet vt nepotes, quia tunc haberet solum ius patris in successione, & etiam tunc deberet vnus illorum habere istas duas sortes, & tamen non successerunt ipsi Iacob tanquam auctori, sed tanquam patri, quia per adoptionem facti sunt filij cum dicat, ipse Iacob ad Ioseph, duo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti mei erunt Ephraim, & Manasse, sicut Simeon, & Ruben reputabuntur mihi.

Item patet, quia si isti habuissent iure primogenituræ duplicem sortem non fuisset diuisa ista fors per duos fratres, quia ius primogenituræ indiuisibile est, & vni competit, & tamen duo filij Ioseph habuerunt istas duas sortes, ergo non peruenerunt iure primogenituræ, sed adoptionis.

Sed obijciatur, quia dicitur hic in litera, quod primogenita data sunt filiis Ioseph, ergo multis simul diuisa sunt primogenita, & istud fuit in Ephraim, & Manasse, qui acceperunt duas sortes.

Dicendum, quod hoc nihil probat, quia non intelligitur, quod primogenita data sunt filiis Ioseph, id est filiis Ioseph simul manentibus, scilicet Ephraim, & Manasse, sed data sunt filiis Ioseph per successionem, quia nunc erant apud vnum primogenitum, & postea apud alium.

Item patet hoc ex iure primogenituræ in lege: nam primogenitus habebat duplicem sortem, & ipse solus habebat illam, deinde filij sui non diuidebant hereditatem equaliter, sed etiam primogenitus habebat duplicem sortem, vt patet Deuteronom. vigesimo primo. Quod autem iura primogenituræ non competiuerint filiis Ioseph diuisim, sed tanquam vni, patet quia dicitur: Primogenita autem reputata sunt Ioseph, & sic ipsi personæ conueniebant, & non filiis, & hoc est, quia postquam Iacob adoptauit Ephraim, & Manasse filios Ioseph, dixit ad eum, do tibi partem vnam extra fratres tuos: Gen. 48. & quantum ad istam reputata fuit ei primogenita, & non in duobus sortibus filiorum.

Secundo modo potest dici, quod ista duplex fors data fuit Ioseph pro filiis suis loco primogenituræ, & tamen non erat determinatum ante legem datam, quætuor deberet suscipere primogenitus, sicut super quilibet alium. Ideo sicut nunc suscepit Ioseph duplicem sortem, ita potuisset ei dare Iacob triplicem, vel quadruplicem. Nam Abraham dedit primogenito suo solum plusquam omnibus alijs simul, quamquam alij essent septem fratres, scilicet ex Cetura, & vnus ex Agar, Gen. 25. & supra primo, accidit tamen, quod daret Iacob duplicem partem primogenito, & sic postea Deus statuit debere fieri in lege, prima tamen trium solutionum melior est.

Tertio modo dici potest, quod ista duplex fors data fuit Ioseph pro filiis suis loco primogenituræ, & tamen non erat determinatum ante legem datam, quætuor deberet suscipere primogenitus, sicut super quilibet alium. Ideo sicut nunc suscepit Ioseph duplicem sortem, ita potuisset ei dare Iacob triplicem, vel quadruplicem. Nam Abraham dedit primogenito suo solum plusquam omnibus alijs simul, quamquam alij essent septem fratres, scilicet ex Cetura, & vnus ex Agar, Gen. 25. & supra primo, accidit tamen, quod daret Iacob duplicem partem primogenito, & sic postea Deus statuit debere fieri in lege, prima tamen trium solutionum melior est.

Alph. Toft. In lib. I. Paralip.

An filij Ioseph, vel ipsi Ioseph, data fuerint iura primogenitura. Quæst. VIII.

QUÆRITUR vltius, an iura primogenituræ data fuerint filiis Ioseph, vel ipsi Ioseph. Videtur primo, quod non, quia primum ius primogenituræ erat quod primogenitus benediceretur à patre moriente, & tamen filij Ioseph, vel ipse Ioseph, non fuerunt specialiter benedicti à Iacob, sed omnes filij Iacob benedicti fuerunt: Gen. 49. Et dicitur benedixitque singulis benedictionibus propriis.

Secundo patet, quia aliud ius primogenituræ erat, quod primogeniti vteretur quibusdam vestibus specialibus inter fratres suos, vt probatū est supra in quadam quæstione, & tamen Ioseph, aut filij sui non leguntur vsquam hoc priuilegio inter fratres suos vsos fuisse.

Tertio patet, quia primogenitus honorabatur magis in sedendo ad mensam, & recipiendo a patre abundantiore partem ciborum, & tamen non vnus fuit aliquis de filiis Ioseph hoc priuilegio, sed potius alij de filiis Iacob, vt colligitur Gen. 49. quadragesimo tertio. Quarto patet, quia ad primogenitos pertinebat esse sacerdotes, & tamen non fuit aliquis sacerdos de tribu Ephraim, vel Manasse, sed omnes fuerunt de tribu Leui: Num. 3. & 16. & 18. Quinto patet, quia ad primogenitum pertinebat esse maiorem in honore, & principatu ceteris filiis, & tamen non habuit Iacob honorem, nec principatum aliquis de filiis Ephraim, vel Manasse inter Israelitas, sed potius erant principes de tribu Iuda, vt patet hic. Etiam in communibus honoribus multa tribus præferebantur Ephraim, & Manasse, vt patet in ordine vexillorum, quæ habebant in castris in deserto: Nu. 2. patet etiam in computatione facta in deserto bis: Num. 1. & 26. nam sex tribus computabantur ante Ephraim, & Manasse, patet in ordinatione etiam offerendi. Nam in dedicatione tabernaculi in monte Sinai obtulerunt omnes duodecim principes duodecim tribuum, quilibet die sua, & tamen princeps Ephraim tribus obtulit die septima, & princeps Manasse tribus obtulit die octaua: Num. 7.

Sexto patet, quia ad primogenitos pertinebat, quod redimerentur quinque siclis, & tamen non solum redimebantur primogeniti de tribu Manasse, & Ephraim, sed etiam primogeniti omnium tribuum, Num. 3. & 18.

Respondendum, quod iura primogenituræ, quæ pertinebant ad Ruben data sunt Ioseph, & filiis suis succedentibus sibi, quæcunque illa fuerint, siue multa, siue pauca. Vnde absolute est verum, quod iura primogenituræ translata sunt omnino in Ioseph. Considerandum tamen, quod inter iura primogenituræ quædam pertinuerunt ex necessitate, quæ in lege non fuerunt mutata, sed potius per legem confirmata fuerunt.

Alia autem pertinebant ad primogenituram ex quadam ratione leui, vel consuetudine, quorum vnus quedam in lege mutata sunt, & alia fuerunt omnia, scilicet quod lex nihil de illis expressit, & vtraque fuerunt infirma, & sic vocantur non proprie iura primogenituræ, quod ius dicit aliquid, quod debitum, & necessarium est, & tamen ista non erant necessaria. Solum autem mansit tanquam de necessitate in iuribus primogenituræ ipsa duplicitas sortis, quia Deus in lege confirmauit istud Deuter. 21. ideo quando nominatur ius primogenituræ in veteri testamento, non intelligitur proprie, nisi fors duplex, quamquam aliqua alia veniant ex consuetudine in iure primogenituræ.

Ad rationem primam in tribus dicendum, quod benedicti a patre, non erat aliquid de necessitate iuris

K 3 primo.

primogeniturę, ita quod primogenitus solus benediceretur, vel ille principaliter, sed erat cōsuetum apud quosdam, sic Isaac facere volebat, vt colligitur Gene 27. & tamen Iacob filius suus non seruauit istum morem, quia omnibus filiis suis benedixit benedictionibus proprijs: Gen. 49. & non magis ei, in quem transferunt primogenita, quam alijs, sed cui libet benedicebat iuxta merita, & sic Deus ei iubebat, vnde quibusdam potius maledicebat, quam benedicebat, vt patet de tribus primis, scilicet Ruben, Simeon, & Leui.

Ad secundum dicendum, quod primogenitum vti vestibus honorabilioribus non competebat tñquam necessario ex iure primogeniturę, sed ex affectione quorundam patrum, qui nimis diligebant primogenitos super alios filios, & sic fuit de Isaac, qui nimis diligebat Esau, eo quod libenter vescebat de cibis, quos ille afferebat de venatione: Gen. 37. hoc autem non seruabatur apud oēs patres, ideo ista cęremonia forte non fuit obseruata inter filios Iacob, vel dato, quod obseruata fuerit communiter ante legem datam, quia tamen postea in lege non fuit cōfirmata ista cęremonia sicut dupliciter fortis non obseruata fuit, vel saltem non legitur obseruata.

Ad tertium dicendum, quod consuetudo erat, & valde rationabilis inter antiquos, quod primogeniti honorarentur apud patres in mēsa magis, quam alijs, & quod daretur illis maior portio ciborū, quod etiā obseruatur vsque hodie apud multos, & forte ista custodia fuit semper in veteri testamento, quia tamen erat quoddam pertinens magis ad vrbānitatem, & voluntatem patris, quam ad ius filij, non inerat necessario iuri primogeniturę: ideo nominata primogenitura non intelligimus istud ius, quia non erat tanquam necessario debitum, fuit tñ seruata ista cōsuetudo inter filios Iacob, nam faciebat Iacob, qd filij sui federēt ad mensam secundum ordinem natiuitatis sue, & er dabantur eis partes ciborum inęuales secundū istum ordinem. Et hoc patet Gen. 43. f. Sederunt coram eo primogenitus iuxta primogenita sua, & minimus iuxta etatem suam, & mirabantur nimis sumptis partibus, quas ab eo acceperant, & sic videtur quod isti filij Iacob soliti erant sic sedere in domo patris sui, & ob hoc dicitur quod mirati sunt nimis, scilicet quia viderunt, quod fecerat eos sedere sicut solebant sedere, & etiam mirabantur de distributione partium, quas dederat eis secundum ordinem natiuitatis. Dicendum tamen, quod hoc iure nunquam fuit vsus Ioseph in domo patris sui, nec etiam Ephraim, & Manasse. Et ratio huius est, quia quamquam Ruben meruit perdere primogenita ex eo tempore, quo cognouit Balam vxorem patris sui, tamen Iacob nunquam molestauit eum super hoc, sed finxit se nescire vsque ad mortem, quando benedixit filiis suis: nam tunc increpuit eum: Gen. quadagesimonono, tunc et transtulit ius primogeniturę in Ioseph, & filios eius: Gen. quadagesimo octauo, ideo in tota vita sua fuit Ruben in possessione iuris primogeniturę, cum nondum pater priuasset eum, & sic ipse sedebat prior ad mēsam, & accipiebat maiores partes ciborum. Vnde Ioseph ostendit hoc, quando venerunt ad eum omnes isti fratres sui: nam fecit, quod sederent ad mensam iuxta ordinem natiuitatis sue, & sic mirati sunt. Si tamen mutasset Iacob istum ordinem postquam peccauit Ruben, non tenuisset Ioseph modum istum in faciendo sedere eos, scilicet, quod primogenitus sederet iuxta primogenita sua, & minimus iuxta etatem suam: nam tunc non haberent aliquid, de quo admirarentur cum non fieret sic in domo patris sui.

Ad quartum dicendum, quod ius sacrificandi,

vel ministrandi Deo specialiter non pertinebat solus ad primogenitos ab antiquo, sed etiam pertinebat ad minores, & quęcunque volebat, offerebat Deo holocaustum, & ipse ministrabat, quia nulli erat hoc interdictum: Sic patet de Abel filio Adam: nam ipse nō erat primogenitus, sed Cain: & tamen ipse offerebat Domino holocaustū de primogenitis gregis sui Gen. 4. Cum autem dicitur, quod Melchisedech, qui erat primogenitus Noe erat sacerdos Dei altissimi, concedendum est, & tamen non sequitur ex hoc quin etiam alijs non primogenitis liceret esse sacerdotes. Et cum obijciatur, quod soli primogeniti Israelitarum debebant esse sacerdotes, & quia peccauerunt, fecit Deus accipi loco illorum Leuitas: ergo isti tenebantur, vt essent sacerdotes. Dicendum quod tenebantur Domino, non tamen vt essent sacerdotes specialiter, sed tenebantur Deo ad quodcunque ipse vellet, sicut serui tenentur domino non ad determinatum genus ministrationsis, sed quodcunque dominus petierit, & ob hoc Deus faciebat, quod se redimerent dando pro se precium, sicut qui seruus est non potest liberari, nisi pro se precium dederit. Etiam dicendum, quod ista obligatio non erat ex eo, quod isti erant primogeniti, sed quia Deus liberauerat illos in Aegypto ab angelo percutiente, ideo si liberauisset primogenitos, & nō primogenitos omnes tenerentur. Etiam patet hoc, quia ista obligatio non fuerat semper, sed solum ex die liberationis ab angelo percutiente, sic dicitur Num. 3. Meum est omne primogenitum: ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti. Dicendum tamen quod inter antiquos, quamquam liceret cui libet offerre Domino sacrificiū quod vellet, quia tamen offerre erat dignitas: quando aliqui offerebant loco communitatis eligebantur de primogenitis, eo quod vniuersaliter dabatur eis maior honor quam alijs.

Ad quintum dicendum quod principatus regnatiuus nō erat determinatē de iure primogenitorum, & tamen habere aliquem honorem, vel principatum qualemcūque, erat de iure primogeniturę, sed istud specialiter collatum est tribui Iudę, vt patet hic in litera, & hoc quia pręnunciauerat Iacob reges futuros de tribu Iudę, & quod fratres sui laudarent eum, Gen. 49. & non fuit confirmatum in iure primogeniturę istud in lege, sicut confirmata est duplicitas sortis, ideo non videbatur pertinere necessario ad primogenitos.

Ad sextum dicendum, quod redimi primogenitos magis pertinebat ad onus quam ad honorem, & pertinebat ad omnes primogenitos, & istud non potuit assignari specialiter inter duodecim filios Iacob, eo quod illi non fuerunt liberati in Aegypto, quia obligatio illa habuit ortum ex die, quo Deus liberauit primogenitos Israelitarum occidendo primogenitos Aegyptiorum, & completa fuit obligatio per legem, Numeri tertio & octauo & decimo octauo. vbi Deus iussit, quod primogeniti redimerentur, quia sui erant, eo quod liberauerat eos ab angelo percutiente. Ista tamen liberatio non fuit facta viuētib; duodecim filiis Iacob, quia ipsi mortui fuerunt antequam Israelitę exirent de Aegypto, Exodi primo, ideo inter eos non poterat esse redemptio primogenitorum, sed fuit post exitum de Aegypto, & quia non solum in Aegypto liberati fuerant primogeniti vnus tribus sed omnium: debuērunt primogeniti omnium tribuum esse obligati, & redimi, & sic factum est.

Sen transfuerit in filio Ioseph totum ius primogeniturę Ruben, & quare dicuntur filij Ioseph accepisse primogenita, quia collationem alicuius partis acceperunt.
Quest. IX.

QVAERITVR vterius, an totum ius primogeniturę Ruben transfuerit ad filios Ioseph, vel si fuit aliqua pars collata filiis Iudę, & cum nomine primogeniturę contineantur multa, quare propter collationem solius duplicis sortis, vel alicuius partis hæreditatis dicuntur filij Ioseph accepisse primogenita.

Ad primum dicendum s̄m Nicolauum, qd non fuit totum ius primogeniturę collatum filiis Ioseph, sed quantum ad duplicem sortem Iudę collata est quædam pars quantum ad ius principandi. Dicendum tñ, qd non fuerit, proptie loquendo, aliqua pars iuris primogeniturę collata filiis Iudę, sed totum ius collatū est filiis Ioseph, quod patet ex litera, quia dicitur, qd Ruben erat primogenitus, & tñ quia violauit thorum patris sui non est reputatus in primogenitum, sed data sunt primogenita filiis Ioseph. Si tamen aliqua pars primogenitorum data fuisset filiis Ioseph, & alia filiis Iudę, non diceretur simpliciter, qd data sunt primogenita filiis Ioseph, sed nominaretur illud ius, qd datū fuit eis specialiter, vel si vellet scriptura dicere simpliciter primogenita data filiis Ioseph, diceret et simpliciter illa data filiis Iudę, quia illis data est potestas regnandi, quæ non est minor quam duplicitas sortis, immo maior. Ideo si vtrunq; pertineret ad ius primogeniturę, potius deberet absolute ius regnandi, & principandi vocari absolute ius primogeniturę quam ius duplicis sortis. Secundo patet hoc, quia d̄ hic in litera, qd de stirpe Iudę principes germinati sunt, primogenita autē reputata sūt Ioseph, & sic distinguuntur ista duo quasi ex opposito, s̄ principatus, & ius primogeniturę, si tñ principatus esset pars iuris primogeniturę, non distingueretur ius primogeniturę a ius principandi, sed distingueretur duplicitas sortis, & ius principandi tanquam duæ partes iuris primogeniturę, & nō distinguuntur sic, sed ex opposito, ergo nullo modo petiuit inde principatus, qui esset pars iuris primogeniturę. Tertio patet, quia hic dicitur de Iudę, qd de stirpe eius germinati sunt principes, & dicitur, qd hoc factum est, quia erat fortissimus, ergo non competeat ei iste principatus tanquam primogenito, vel habenti partem iuris primogeniturę, sed quia erat fortissimus, accepti sunt principes de stirpe eius.

Ad secundum dicendum, qd nomine iuris primogeniturę, loquendo large, multa comprehenduntur, & tñ, quia quædam illorum non veniunt ex necessitate, cum lex non confirmauerit illa, nō intelligimus illa nomine iuris primogeniturę, & sic fuit de omnibus septē supra assignatis in quadam quæstione præter duplicitatem sortis, quia nullum illorum confirmatum fuit in lege, nisi duplicitas sortis, ideo quodcunque alicui inest duplicitas sortis, dicimus eum absolute primogenitum. Vel si aliquis est primogenitus per hoc non intelligimus eum necessario habere, nisi ius duplicis sortis, & sic fuit de Ioseph, quia data fuit ei duplex sortis, vel aliqua pars hæreditatis super id quod dabatur alijs, ideo per hoc solum dicimus sibi data primogenita, illi tamen qui largius accipiunt ius primogeniturę, solent illud diuidere, & dicunt partem fuisse datam Ioseph, & partem Iudę. De hoc declaratum est Genes. quadagesimo octauo, & Iosue decimo quarto.

Alph. Post in Lib. I. Paralip.

Quare potius ius primogeniturę Ruben data est Ioseph quam alteri de filiis Iacob. Quest. X.

QVAERITVR vterius cum ius primogeniturę ablatum fuerit ipsi Ruben, & dari deberet alteri de filiis Iacob, quare potius datū est Ioseph, quam alicui alteri.

Responderi potest vno modo, quod istud factum est per Iacob iudicio Dei, quia a Deo motus faciebat, & dicebat hæc, patet istud de benedictionibus, quas protulit super filios suos instante morte. nam illas propheticę dixit: Gen. 49. f. Congregamini, vt annūciem quæ ventura sunt vobis diebus nouissimis. Et tamen annunciare futura non potest nisi ipse, qui Deus est, vel qui a Deo reuelationem habet: Isa. 41. f. Annūciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia dii estis vos. Et tñ inter illa locutus est de principatu Iudę, vt patet eo. c. Etiam qñ transulit ius primogeniturę in Ioseph, & benedixit duobus filiis eius, propheticę locutus est: nam dixit iste quid erit in populos, & multiplicabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes. Gen. 48. de his tamen, quæ homo agit, Deo impellente, vel iubente non oportet reddere rationem, quia ipsa voluntas Dei ratio istorum est. Immo nec homo faciens, quod Deus iubet, scit cur illud fiat, nisi quia Deus iubet.

Alio modo potest dici, qd Iacob poterat transferre ius primogeniturę propter peccatum Ruben, & poterat transferre in quocunque vellet filiorum suorum, transulit autem in Ioseph, quia rationabilius erat in eum transferri, quam in aliquem alium.

Er quidam adhuc rationem dant, dicentes: quod cum Ruben priuatus fuerit iure primogeniturę succedere debebat ille, qui propinquior esset etate, & iste erat Simeon, quia tamen peccauerat ille, sicut Ruben quamquam non tam grauiter, cum Iacob arguat eū Gen. 49. dicens: Simeon, & Leui vasa iniquitatis belantia, in consilium illorum non veniat anima mea: Et sic non solum non debuit iste succedere in ius primogeniturę, sed potius maledictus fuit, cum dicitur ibidem: Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura, diuidam eos in Iacob, & disperdam illos in Israel. Post hunc sequebatur Leui in ordine natiuitatis. Gen. 29. Sed quia ipse peccauerat eodem modo quo Simeon, & maledictus fuerat eadem maledictione, qua Simeon eod. c. non debuit ipse succedere in iure primogeniturę. Post hunc autē erat Iudas: Gen. 29. Et ipse poterat habere iura primogeniturę, quia non peccauerat, ita, vt mereretur priuari illis, & tamen dicunt, quod Iacob voluit diuidere illa inter viros duarum vxorum principalium, s̄ Lyæ, & Rachelis, filiis autem ancillarum non oportuit dari aliquid, & quia Iudas erat primus inter filios Lyæ, qui poterat succedere in iuribus primogeniturę, & inter filios Rachelis primus erat Ioseph, diuisa fuerit iura inter istos, quod Iudę daretur principatus, & Ioseph daretur duplex fors.

Sed dicendum, quod ista ratio non multum conuenit, quia ius primogeniturę vnus est, & non multorum, ideo vnus debuisset succedere in ea, & non diuidi inter Iudam, & Ioseph.

Dicendum igitur videtur aliter, scilicet, quod Iacob dedit ius primogeniturę ipsi Ioseph potius quam alicui alii, quia istud rationabiliter erat tam ex parte sua, quam filiorum suorum, & hoc, quia Ioseph benedixerat specialiter ipsi Iacob: nam aluit eum, & totam domum suam in Aegypto, & propter honorem ipsius fuerunt apud Pharaonem, nullus

K 4 tamen

tamen aliorum filiorum contulerat aliquid ipsi Jacob: ideo potius tenebatur transferre primogenitum in Ioseph, quam in alium. Conueniebat etiam hoc ex parte fratrum suorum: nam ipse susceperat eos in Aegypto, & etiam postea susceperat quamdiu vixit: ideo ipsi debebant ei deferre honorem. Et quia ius primogeniturę honorem dabat, potius paterentur omnes fratres, quod susciperet Ioseph istud ius primogeniturę quam aliquis alius, ideo Iacob ei contulit, & dedit ei duo, primum fuit, quia propter eum adoptauit duos filios eius, scilicet Ephraim, & Manasse, ut ipsi haberentur tanquam filij Iacob, & haberent duas sortes sicut duo de filiis Iacob, & sic videbatur effici maior quolibet fratre suo in duplo. Secundum fuit, quia dedit Iacob ipsi Ioseph specialiter quandam partem, quam possederat in Sichem, & tulerat eam de manu Amorrici: Gen. 48. cap.

An iuste Ruben fuerit priuatus iure primogeniturę. Quęst. XI.

Q V A E R I T V R vterius, an iuste priuatus fuerit Ruben iure primogeniturę. Respondendum est quod sic, & hoc patet dupliciter. Primo quia priuatus est sententia Dei, ideo iuste priuatus est. Patet hoc, quia Iacob priuauit eum, vel denunciavit priuatum in verbis illis, quę dixit Genes. quadagesimo nono, scilicet Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, & maior in Imperio, effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. Iacob tamen dicebat ista, Deo mouente, nam loquebatur propheticę. Quod patet, quia dixit, quod annunciaret filiis suis, quę ventura erant in diebus nouissimis, & tamē ista non poterat nunciare nisi Deus ei reuelaret, & inter illa dixit de priuatione iuris primogeniturę Ruben in eo quod dixit, non crescas, id est non excedas alios fratres tuos, quamquam excedere deberes, si curdixerat Iacob prior in donis, maior in Imperio, id est in istis duobus debebas excedere; ergo non fuit iniustum priuari Ruben, quia a Deo priuatus est.

Secundo patet, quia Iacob priuauit eum pro causa iustissima, scilicet quia fecerat ei grauissimum dolorem: sicut enim dixit Iacob Ruben, primogenitus meus tu fortitudo mea, & principium doloris mei, id est primus dolor grauissimus, quem sustinui, fuit cum cognouisti Balā vxorem meam, sed iste erat iustissimus dolor, non solum patris ad filium, cum tanto magis in hoc offenderet, quanto magis ex eo, quod filius erat, diligere teneretur, sed etiā inter extraneos, ideo lex humana concessit, quod vir reperiens vxorem suam simul cum adultero, posset vtrunque occidere, & subdit causam, quia tamen iustum dolorem compescere non potuit, ut patet C. de adult. in l. Gracchus. Item patet, quod ista causa esset rationalis, & iusticiens ad priuandum Ruben iure primogeniturę, quia Iacob expressit illam, dicens, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius, & tamen si non esset iusticiens ad hoc, non expressisset eā Iacob, potissimē, quia erat turpis.

Item patet, quia maxima iniuria, vel de maximis quas poterat inferre filius patri, erat, quod ipse cognosceret vxorem illius, & fecit hoc Ruben: ideo non solum quantum ad seipsum merebatur priuari iure primogeniturę, sed etiam primari iure hereditatis, & cum emolumento & utilitate, quam a patre consequi poterat.

An poterit iuste Iacob priuare Ruben iure primogeniturę. Quęst. XII.

Q V A E R I T V R vterius an Iacob potuit priuare iuste ipsum Ruben iure primogeniturę.

Aliquis dicit quod non; nam quamquam merebatur priuari Ruben, non licebat Iacob priuare eum, quia licet aliquis mereatur mortem, non licet alicui inferre illam, nisi iudici.

Respondendum, quod Iacob iuste potuit priuare Ruben iure primogeniturę. Primo patet, quia Iacob auctoritate Dei priuauit illum, cū Deus mouerit illum ad loquendum propheticę verba, per quę priuaret Ruben iure isto, ut patet Gen. 49. & tamen quod quis agit auctoritate Dei iustum est, & iuste fit. Secundo patet, quia cum Ruben mereatur priuari iure primogeniturę, oportet quod daretur aliquis, qui posset eum priuare, quia aliis daremus, quod aliqua crimina essent, quorum ad nullum posset pertinere castigatio illorum, & ista est maxima deordinatio, ideo necesse est, quod aliquis posset priuare Ruben primogeniturę iure. Non est tamen aliquis, ad quem pertineret hoc, nisi pater suus: nam quādo filius mereatur exheredari, non exheredat eum iudex, sed pater, a fortiori ergo cum auferre ius primogeniturę in veteri testamento, & inter antiquos esset minus quā exheredare, posset illud pater, & non aliquis alius; ideo non requirebatur aliquis aliud ad hoc, quod iuste priuaret, nisi hoc haberet iustam causam priuandi.

Tertio patet hoc, quia Deuter. 21. dicitur, quod si habuerit vir duas vxores vnā dilectam, & aliam odiosam, & filius odiosę fuerit primogenitus, non poterat filium dilectę facere primogenitum. Ex hoc patet a contratio sensu, quod cum lex dicit non licere patri priuari primogenitum suum iure primogeniturę propter odium matris eius, quod liceat ei in aliquo casu si iustam causam habuerit priuare iure primogeniturę, & tamen Iacob habuit iustissimam causam ad priuandum Ruben, quia non poterat esse maior: ideo iuste priuauit eum. Quarto patet, quia scriptura refert hic istam priuationem tanquam iustam, & ob hoc subdit causam ad illam, dicens: quod Ruben erat primogenitus, sed cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filiis Ioseph, & non esse ille reputatus in primogenitum.

An poterit priuare eum iuste iure totius hereditatis, & quare non fecit si potuit. Quęst. XIII.

Q V A E R I T V R vterius an potuit Iacob iuste priuare Ruben totius hereditatis iure, & si potuit, quare non fecit. Respondendum quod Ruben quantum ad seipsum merebatur exheredari, & non solum exheredari, sed etiam occidi, quia cognouerat vxorem patris sui, & non solum ipse de rigore iuris, sed etiā tota posteritas sua propter eum in aeternum merebatur exheredari, sicut quando aliqui grauissima crimina commiserunt, & crimen lese maiestatis priuantur filij, & alij posterius successione parentum, quia non succedunt illis, sed bona eorū confiscantur, ut patet extra de hereticis cap. Vergentis. ita ergo hic, cum commisisset Ruben crimen pessimum contra patrē merebatur ipse priuari successione Iacob, quę offenderat, & etiam tota posteritas sua. Dicendū tñ est, quod si potuisset exheredari Ruben, ita quod non exheredaretur posterius sui, exheredatus fuisset, ut personaliter pateretur, quod personaliter gesserat, & tamen non poterat exheredari ipse quin etiam omnes posterius sui exheredati essent, ideo non fuit exheredatus potissime, quia ista hereditas quę priuari debebat Ruben non erat aliquid quod posset peruenire ad eum,

eum, sed ad posteros suos, quia erat hereditas in terra Chanaan, ut patet ex donatione, quam fecit Iacob ipsi Ioseph: nam dixit, Do tibi partem vnā extra fratres tuos, quam tuli ab Amorrici in gladio, & arca meo, Gen. 48. Apparet ergo, quod hereditas reliquorum filiorum Iacob ibi erat, & tamen Ruben non erat peruenurus in terrā Chanaan, quia in Aegypto mortuus est, ideo priuarentur posterius propter peccatum Ruben, hoc autem Deus noluit, ideo solum incitauit ipsum Iacob ad hoc, quod priuaret iure primogeniturę Ruben, & tamen non ad hoc, quod priuaret eum iure hereditatis.

Sciendum tamen, quod si hereditas ista fuisset solum aliquid temporale, forte fuisset priuata posteritas Ruben propter ipsum, quia non est inconueniens temporaliter puniri filios pro patribus, & tamen ista exhereditatio indirecte esset poena spiritalis, quia si tribus Ruben priuata esset hereditate Iacob, desineret esse pars populi eius (scilicet cum alijs filiis Iacob, quia iam non pertineret ad eos, & ideo non egrederetur cum eis de Aegypto, nec etiam susciperet legem Moysi, aut alia beneficia Dei, quia esset reprobata illa tribus, & exclusa de populo electo, unde manerent filij Ruben in idolatria, & nunquam efficerentur pars populi, quia lex non fuit data, nisi illis, qui descendebant de Iacob, quibus promissa erat terra Chanaan, & iam non pertinebat ad Ruben aliquid de illa promissione, & sic periret illa tribus inter idolatras. Noluit ergo Deus, quod Iacob priuaret Ruben hereditate, sed solum iure primogeniturę, & maneret ius ei hereditatis, sicut euilibet alteri non primogenito. Ideo quando Iacob incipuit Ruben in morte, non dixit ei, quod priuaret eum iure hereditatis, quia ascenderat cubile patris sui, sed dixit non crescas, id est non habeas aliquam excellentiam inter fratres tuos, quę est in iure primogeniturę, quam excellentiam alius habiturus eras.

Quomodo accepti fuerunt de tribu Iuda principes, eo quod Iudas fortissimus erat. Quęst. XIII.

Q V A E R I T V R vterius quomodo de tribu Iuda accepti fuerunt principes, eo quod erat fortissimus Iudas: nam non videtur, quod propter fortitudinem debeat principatus dari, quia fortitudo non est maximum bonum, quod requiritur in principe, sed alia sunt maiora. Item patet hoc, quia Vegetius in libr. De re militari, ubi ponit excellentiam bellorum, & vnde proueniat dicit, quod non prouenit ex multitudine, nec ex fortitudine, inquit, quod Romani non vicerunt ceteras gentes multitudine, quia multo plures erant barbari, nec etiā fortitudine, quia robustiores erant Hispani, sed doctrina militari, & exercitatione vicerunt: ita ergo, & in principe potius requiritur potentia, quę ad doctrinā pertinet, quam robur. Item patet hoc, quia communis assertio est, quod qui bono sunt intellectu vigentes, alioquin sunt domini, & rectores, & tamen robur non pertinet ad bonum intellectum: immo Arist. primo Polit. cap. 3. ponit corpora eorum, qui sunt serui naturaliter esse robusta, & intellectum debilem: corpora autem dominorum ponit fragilia, & intellectum excellentem. Respondendum est, quod potissimum, quod requiritur in principe est prudentia, eo quod prudentia est principium operationis, vires autem corporis sunt tanquam organa executiua, & tamen hic dicitur de Iuda, quod principes nati sunt de eo, quia erat fortissimus, scilicet non solum erat fortissimus, sed etiā erat prudens, & tamen in prudentia conueniebat cū fratribus suis ceteris: in robore autē excedebat alios, ideo expressum est, quod de eo fuerunt principes propter fortitudinem, scilicet quod quamquam cause

principalis esset prudentia, quia tamen non erat illa, in qua differabat ab alijs, expressum est id, per quod ipse specialiter meruit habere principatum.

Aliter dici potest, & magis concorditer ad intentionem scripturę, quod principes descenderunt de tribu Iuda propter fortitudinem, & non aliquo modo propter prudentiam, & dicitur, quod viri aliarum tribuum essent prudentiores viris de tribu Iuda, datus est principatus viris Iuda, quia fortiores erant, & accipitur fortitudo non solum pro robore corporis, sed etiam pro vigore animi, quem vocamus animositate, & patet, quod propter hoc daretur principatus: nam sic etiam factum est tempore Machabeorum, quia Mathathias pater Machabeorum moriens instituit quomodo filij sui resisterent genibus, & dixit: Confortamini filij, ecce Simeon frater vester, scio, quod vir consilij est ipsum audire semper, & ipse erit vobis pater, & Iudas Machabeus fortis viribus a iuuentute sua sit vobis princeps militię. Ecce qualiter Simeon erat prudentior, quam omnes filij Mathathie, & tamen Iudas factus est princeps, quia robustior erat, ita autem hic Iudas, & posterius sui fuerunt fortissimi inter fratres suos, ideo facti sunt principes. De hoc primo Mach. 2. Considerandum autem circa hoc, quod princeps, aut eligitur pro pace, vel pro bello, si pro pace, quamquam requiratur in eo animositas ad reprimendum malitias subditorum iuxta illud: Noli effici iudex, nisi virtute valeas irrumperre vitia: & tamen precipue requiritur prudentia, quia ipsa est, per quam omnia iudicantur, si autem sit princeps, ad quem magis expectet gubernatio tempore belli, quam pacis, eligendus est potius vir animosus, & confidens circa terribilia, etiam si prudentia non sit in eo grauis, quam vir prudentissimus, tepidus tamen nimis, quia qui prudentia non excellit alios potest suppleri, quod sibi deficit per consilium aliorum, & ipse cum sit animosus poterit exercere bella, si tamen aliquis timidus sit dato, quod prudens nimis sic, etiam si habeat multos consiliarios prudentes nihil proficiet, quia timor, & pusillanimitas faciet nullū terribile aggredi, vel sustinere, & ita ordinauit Mathathias pater Machabeorum: nam ipse ordinabat principem ad agendum bella contra Gentiles, qui impugnabant obseruatores legis, ideo fortissimum virum instituit principem, dicens, Iudas Machabeus fortis viribus a iuuentute sua, & ipse sit vobis princeps militię, & ager bellum populi, ita autem erat nunc, quia Iudę principes instituebant, vt communiter pro bellis: nam pro regulatione politica habebant alium modum regiminis, scilicet septuaginta seniores, qui vocabantur domus consilij, & etiam alios iudices per singulas vrbes de quo declaratum est Num. 11. & Deuter. 18. ideo eligebant Israelite semper virum animosum in principem, vel, quando Deus suscitabat eis aliquos principes dabat, vt communiter viros bellicosos in principes.

An verum sit, quod de tribu Iuda orti sint principes ex eo, quod Iudas fortissimus erat. Quęst. XV.

Q V A E R I T V R vterius quomodo est verum, quod de tribu Iuda principes orti sunt, quia erat Iudas vir fortissimus, & videtur, quod non sit, quia intelligitur hoc, quod aliquando orti fuerunt principes de tribu ista; & non semper, & tunc non est aliquid speciale, quia non solum in tribu Iuda, sed etiam fere in omnibus alijs tribubus fuerunt aliqui, qui essent principes totius Israel, patet enim de Iosue, qui fuit princeps totius Israel, & fuit de tribu Ephraim. Num. 13. Alod etiam iudex secundus Israel fuit de tribu Benjamin, Iudis; Barach etiam iudex fuit de tribu Nephthali, Iudicum

Indicum 4. Gedeon autem iudex Israel fuit de tribu Manasse: Iudicum 6. Thola autem iudex Israel fuit de tribu Issacar: Iudicum 10. Iair autem fuit de tribu Gad, cum esset Galadites, vt colligitur eod. cap. vel saltem fuit de tribu Manasse. Alij etiam fuerunt de alijs tribubus, vt Samson de tribu Dan: Iudicum 13. Heli autem, & Samuel quorum alter sacerdos, & alter propheta, & Leuita fuerunt iudices, & ambo de tribu Leui, nō ergo erat aliquis speciale in tribu Iudæ, quod aliquādo essent principes de illa cum etiam esset hoc in omnibus alijs tribubus. Si autem dicatur, quod semper fuerunt principes de tribu ista, aut illi fuerunt reges, aut illi principes. De regibus non est verum, quia etiā de tribu Benjamin fuerunt reges aliquādo, scilicet Saul, & Isobeth filius eius antequam essent reges de tribu Iuda, vt patet primo Regum 10. & 2. Regum 2. fuerunt etiam reges de alijs tribubus, quia postquam diuisum est regnum in regno Iuda, & Israel fuerunt reges de multis tribubus, cum aliqui occiderentur a viris aliarū tribuū, & regnarent pro eis, vt patet ex toto processu tertij, & quarti Regum. Si autem intelligatur de alijs principibus, non est hoc verum, quia non fuerunt semper principes de tribu Iuda, sed aliquādo erant de alijs tribubus, vt declaratum est supra de iudicibus.

Respondendum, quod istud intelligitur hic de omnibus principibus, qui fuerunt in populo, siue tempore Regum, siue prius, quamquam principaliter intelligitur de regibus. Patet hoc: nam loquendo de regibus semper fuit principatus in tribu Iuda, quia licet primus rex Hebræorum fuerit ipse Saul de tribu Benjamin, quia tamen immediate post eum regnavit Dauid, & postea semper fuerunt reges de hac tribu, habetur tanquam nunquam fuerit rex de aliqua tribu, nisi de Iuda, quia de modico non curatur: potissime etiam, quia viuentē Saule vnctus fuit in regem Dauid pauco tempore postquā regnare ceperat Saul, vt declaratum est primo Regum 16. & duravit sic principatus regalis in tribu Iuda semper vsquequo destructus est status Iudæorum per hoc, quod ducti sunt in Babylonem. nec obstat, quod de alijs tribubus fuerint reges in regno Israel, quia istud factum est per accidēs propter peccatum visorum Iuda, & tamen principatus populi Dei semper mansit in tribu Iuda in domo Dauid. Si autem loquamur de alijs principibus, qui fuerunt post captiuitatem Babylonis viuentē Esdra, qui scripsit librum istum, illi erant de tribu Iuda: nam Zorobabel filius Salathiel de tribu Iuda erat princeps tunc, vt patet Aggei primo, & secundo, & Zacha. 4. Si autem dicamus de principibus, qui fuerunt a principio exitus de Aegypto vsque ad tempus, quo ceperunt reges de tribu Iuda. Dicendum quod multi fuerunt de alijs tribubus, quod patet de iudicibus, sicut supra dictum est, & tamen dicebantur adhuc esse tunc semper principes de tribu Iuda propter duo. Primo, quia quando Israelitæ petebant a Domino, quis esset princeps eorum, semper dabat eis principem de tribu Iuda, vt patet post mortem Iosue: nam illico consuluerunt dominum, quis ascenderet ante eos, & pugnaret contra Chananeum, & respondit Deus Iudas ascendet, & erit dux belli: Iudicum primo. Iterum etiam cum pugnare vellent omnes tribus contra filios Benjamin, consuluerunt dominum, dicentes, quis erit in exercitu nostro princeps contra filios Benjamin? & Deus respondit Iudas sit dux vester: Iudicum 20. Secundum erit, quia quamquam eligerentur principes populi de alijs tribubus, semper tribus Iuda habebat principatum super alias tribus, & principes eius erant excellentiores principibus omnium aliarum tribuum: sic patet, quia in deserto Moyses regebat totum populum, & tamen princeps de tribu Iuda erat

excellens omnibus viris de populo: nam vexillum eius precedebat omnia vexilla in loco castrametationis, & motionis castrorum, vt patet Nume. 2. & 10. Etiam, quādo dedicatum est tabernaculum princeps Iuda obtulit prima die, & deinde principes aliarum tribuum, Nume. 7. sic etiam tempore Iosue, & Iudicum dato, quod aliquis iudex esset, qui non esset de tribu Iuda, semper princeps tribus Iuda erat honorabilior in rebus pertinentibus ad totam communitatē, quam omnes alijs principes tribuum, & sic semper principes populi videbantur esse de tribu Iuda. Sortiti sunt autem hoc viri Iuda ex prænunciatione Iacob: nam ipse moriens dixit. Iuda Te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filij patris tui: carulus leonis Iuda, ad prædam filij mi ascendisti, Requeiescēs accubui, vt leo, & quasi leona: Quis suscitabit eum: Non auferetur sceptrū de Iuda, & c. Gen. 49. & sic ab exitu de Aegypto cepit tribus Iuda habere principatum inter alias, vt patet in numeratione, quia prius numerata est, quam alia: ad locandū castra. Nume. 2. sic etiam in oblatione. Nume. 7. & in omnibus alijs pertinentibus ad honorem,

Filij ergo Rubē primogeniti Israel Enoc, & Phallu Hefrō, & Charmi. Filij Ioel Samaia filius eius: Gog filius eius: Semei filius eius, Micha filius eius, Reia filius eius, Baal filius eius, Beera filius eius, quem captiuum duxit Thelgathphalasar rex Assyriorum, & fuit princeps in tribu Ruben.

Filij autem Ruben. Hic ponitur secundum huius partis, in quo describitur Ruben generatio, & dicitur.

Filij autem Ruben primogeniti Israel. Sunt isti, qui sequuntur, & vocatur Ruben primogenitus secundum carnem, quia iura translata sunt ad Ioseph, vt dictum est. *Enoc.* Ponuntur hic quatuor filij Ruben, & totidem ponuntur Gene. 46. & ab istis nominantur quatuor familie in tribu Ruben. Nume. 26. iste Enoc non est ille, qui translatus est in Paradisum. Ecclesi. 44. quia ille fuit in prima etate seculi ante diluuium, vt patet Gene. 5. & supra primo cap. iste autē filius Ruben nō.

Phallu Hefron. Iste Hefron non est, de quo habetur supra 2. & etiam precedenti cap. quia ille fuit filius Phares nepos Iudæ: iste autem fuit filius Ruben.

Et Charmi. Iste Charmi non est ille, de quo habetur supra 2. quia ille fuit de tribu Iuda, & fuit pater Achor, qui furatus est de anathemate Iericho, Iosue 7. & supra 2. iste autem fuit de tribu Ruben.

Filij Ioel Samaia filius eius. De isto Ioel non dicitur cuius filius fuerit, & tamen secundum regulam declaratam præcedenti c. debet dici filius eius, qui est immediatus, scilicet Charmi, & tamen scriptura, quia breuiloqua est omittit interdum ista, sic patet supra primo c. cum dicitur Adam, Seth, Enos, Chainam, & de quolibet illorum intelligitur, quod fuit pater alterius, vel quod genuit eum: iste Ioel non est ille de quo dicitur precedenti c. quia ille fuit de filiis Simeon: iste autē est de tribu Ruben: etiā non est ille propheta Ioel, quod est secundus inter prophetas minores: nam ille fuit multo tempore post istum plusquam sexcentis annis. Quod patet, quia iste Ioel natus fuit in Aegypto, & mortuus: nam pater eius Charmi natus fuit in terra Chanaā, & ingressus est in Aegyptum cum patre suo Ruben, & a quo suo Iacob: Gen. 46. & sic post introitū in Aegyptum post quadraginta, vel quinquaginta annos ad plus, Charmi gigneret Ioelē, & tamen manserunt

serunt in Aegypto Israelitæ annis ducentis, & quinde. A. cim, vt declaratum est Gen. 15. & Exo. primo, manerent ergo, anni centum sexagintaquinque a natiuitate istius Ioelis, vsque ad exitum de Aegypto, & tñ nullus hominum illo tempore tam diu vivebat, quia ad plus vivebant vsque ad annos centum, & quadraginta, vel quasi, vt patet Exo. 6. ideo iste Ioel moreret aliquanto tempore ante exitum de Aegypto, & tamē ab exitu de Aegypto vsque ad edificationem templi fuerunt anni quadringenti octoginta, vt patet 3. Reg. c. 6. postea autem vsque ad Oziam cuius tempore prophetauit Ioel fuerunt anni ducenti, vt patet computādo tempora media Regum, ideo plusquam sexcenti quinquaginta anni essent inter natiuitatē istius Ioel, & Ioel prophete: Iste Semaia, de quo hic dicitur, non est ille, de quo habetur præc. c. quia ille fuit de filiis Simeon: iste autē est de filiis Ruben. Etiā nō est ille Semaia, de quo sup. 3. quia ille est de tribu Iuda, & iste nō. *Gog, filius eius.* Aliquando Gog est nomen gentis, sicut dicimus Gog, & Magog, de quibus multa loquit Ezechiel. capit. 49. De his etiam habetur Apocaly. c. 20. & tamen an iste sint gētes speciales, vel an sint aliqui populi significati per interpretationes istorū nominū, sicut August. vult innuere, declarabitur ibidē: aliquando accipitur pro viro, & sic est hic.

Semei filius eius. Multi Semei habentur supra 2. & 3. & precedenti c. tamen iste non est aliquis illorū, quia illi sunt de tribu Iuda, iste autem de tribu Ruben: etiā nō est iste Semei, qui maledixit Dauid, de quo 2. Reg. 17. quia fuit de tribu Benjamin, vt patet ibidem, & 3. Regum 2. iste autem fuit de filiis Ruben. *Micha filius eius.* Non est iste Micha filius Miphiboseth, de quo habetur 2. Regum 9. nam ille erat pronepos Saulis de tribu Benjamin, iste autem erat de tribu Ruben.

Et Reia filius eius. Non est iste Reia ille, de quo habet præcedenti c. quia ille fuit de filiis Iuda: iste autem est de filiis Ruben. *Baal filius eius.* Aliquādo est Baal nomen, quia sic sepe dicitur in libris Regum, & Iudic. quod aliqui coluerunt Baal, vel Baalim, & cultus istius idoli maxime fuit augmentatus per Achab regem Israel: propter uxorem suam Iezabel 2. Regum 16. fuit autē destructus postea, & omnes cultores eius occisi per Iehu regem Israel, quarto Regum 10. Secūdo modo accipitur pro nomine loci sic habetur precedenti c. cum dicitur, quod vnuerſi vituli sortis Simeon perueniebāt vsque Baal, & est necessario nomē alicuius terre. Terrio modo accipitur pro viro, & sic accipitur hic. *Beera filius eius.* Iste Beera est iste, qui vocatur interdum Beeri, & est pater Osee prophete, vt infra dicit. *Quem captiuum duxit Thelgathphalasar rex Assyriorū.* Iste Beera vivebat in regno Israel eo tempore, quo Thelgathphalasar transfuit in terram Assyriorum duas tribus, & dimidiā, & multos de tribu Nephtali infra in litera, & 4. Re. 15. & iste cum ceteris translatus est illuc. *Et fuit princeps in tribu Ruben.* Ista fuit causa precipua, quare translatus est, quia erat princeps in tribu Ruben, & sic poterat concitare reliquos de tribu illa ad rebellandum regi Assyriorum, ideo transfuit eū in Assyriam. Vocatur autē princeps alicuius tribus ille, qui maior est in tota tribu, sub quo sunt principes familiarū, & iste principatus veniebat ex proge, sicut principatus regalis inter nos per successionē, & iste princeps tribus erat, quasi dominus respectu omnium de tribu, & subieciabantur ei immediate principes familiarum: deinde principes domorū, quousque perueniatur ad viros singulos, que sunt partes minimę domorum: isti principes veniebant per lineam primogenitorum, de habitudine quorum declaratū est Nu. primo, & tñ aliquando mutabatur principatus de illa linea in aliam pp aliq̄ causam, vt declaratū est supra 2.

Quomodo hic Semei filius eius Gog, an omnes referantur ad vnum. *Quest. XV I.*

QUÆRITUR quomodo dicitur hic Semei filius eius, Gog filius eius, & sic de ceteris an referantur omnes ad vnum, vel fuerunt per successionem, scilicet quilibet ad immediatū. Dicendum, quod dupliciter posset hoc accipi, vno modo, quod omnes isti referantur ad vnum. scilicet ad Ioel, & fuerunt filij eius, sicut dicebatur cap. precedenti, scilicet modo, quod referatur ad diuersos, scilicet quod tot generationes fuerint, quot exprimentur hic viri, & sic Semei erit filius Ioel, & Gog filius Semei, & Semei filius Gog, & sic de ceteris. Dicendum quod iste secundus modus est verus: nam primus nō potest stare, quia hic dicitur, quod Beera fuerit ille, qui ductus fuit a rege Assyriorū Thelgathphalasar, si ergo omnes referantur ad Ioel sequitur, quod pronepotes Ruben ducti fuerunt in captiuitatem ab Assyrijs, sed hoc non videtur possibile, quia a natiuitate Ruben vsque ad captiuitatem illam fuerunt plusquam octingenti anni, & tamen in tribus generationibus, quæ sunt vsque ad pronepotes non poterat transire tot anni. Dicendum igitur, quod referatur quilibet ad immediatum, & sic tot generationes essent, quot viri nominantur hic, & sic posset iste Beera vltimus eorum captiuus duci a Thelgathphalasar rege Assyriorum, quod alias erat impossibile.

An Osea propheta fuerit filius Beera. *Quest. XV II.*

QUÆRITUR vterius an iste Beera fuerit pater Osee prophete. Respondendum est, quod hoc non apparet: nam non ponitur initulo eius, de qua tribu erat, nec ponitur aliquis locus, per quem possumus intelligere tribū, ideo de eo variē sentiūt multi: nam Hieronimus, & hysto. Scho. & Epiphanius Historiographus dicunt eū fuisse de tribu Issachar, & secundum positionem istorū declaratū est. 4. Re. 15. vbi agebatur de gestis istorū prophete, & aliorum octo contemporaneorum. Hebraei tñ, & Nicolaus volunt, quod fuerit iste de tribu Ruben, motiuum autē est propter similitudinem nominis, quia pater Osee vocat Beeri, vt patet Osee primo: iste autē vocatur hic Beera, & idem est, quia nomina propria hebraica variantur interdum ex parte finis, & interdū ex parte principij, vt declaratum est precedenti cap. & supra 2. Aliud motiuum est, quia conuenit in tempore: nam de Osee dicitur, quod prophetauit in diebus Ozie, & Ioathan, & Achaz, & Ezechie Regum Iuda, Osee primo, & iste Beera fuit etiam tempore Ozie, nam ista captiuitas facta per Thelgathphalasar fuit in diebus Phacee regis Israel, & tñ iste cepit regnare anno quinquagesimo secūdo Ozie regis Iuda. 4. Regis 15. & tñ iste Beera ductus est in Assyrios cum alijs de tribu Ruben, & tunc dicimus, quod Osee fuit de magno genere, quia fuit filius principis tribus Ruben, & ad ipsū pueniebat principatus per lineam, & tamen quid istorum sit verum, non apparet. Vtrumque tamen est satis verisimile, nec est aliquid, quod nos inducere debeat ad vnum, vel ad alterum, nisi auctoritas dicentis. Et quia Hieronimus tenet istum fuisse de tribu Issachar, videtur ei potius fauendum: si quis tñ potuerit firmiori testimonio contrarium probare, et insistemus, quia nihil valet cuiuscūque auctoritas, vbi apparet veritas: cum auctoritas non pbet, nisi per præsumptionem, veritas autē manifesta facit probationem necessariam.

An verum sit, quod Beera ductus fuerit in captiuitatem. *Quest. XV III.*

QUÆRITUR vterius quō potuerit esse, quod iste Beera ductus fuerit in captiuitatē a Thelgathphalasar:

lazar: nam fuerunt paucę generationes inter Rubę, & istum Beera, & fuerunt valde multi anni, & sic videtur, qđ non sufficerent tam paucę generationes ad continuandum tempus, quod fuit inter natiuitatem Ruben vsque ad captiuitatem istam factam per Thelgathphalasar: nam fuerunt in isto tempore, quasi mille anni, quia Ruben genitus est ante introitum in Aegyptum per quinquaginta annos, vel quasi. Nam Ioseph erat annorum triginta, qđ stetit coram Pharaone rege Aegypti ad interpretandum somnia, Gen. 41. & post hoc transferunt septem anni fertilitatis, qui immediate ceperunt, & duo anni fertilitatis: nam quinqę anni supererant de sterilitate, qđ introiuit Iacob in Aegyptum, Gen. 45. & sic erat Ioseph annorum triginta nouem, qđ descendit Iacob in Aegyptum, & tñ Ruben esset annorum plusquam decem super Ioseph. Quod satis colligitur ex eo, quod habetur Gen. 30. nam natus Ioseph voluit immediate reuerti in terram suam Iacob, & tñ Ruben natus fuerat a principio de Lia vxore eius, iđ ad minus necesse est Rubę esse plusquam decem annorum super Ioseph, & sic esset annorum quinquaginta ad minus in introitu in Aegyptum: deinde vsque ad exitum de Aegypto fuerunt anni ducęti, & quingentesimi, vt probatum est Gen. 15. & Exo. primo: ab exitu de Aegypto autem vsque ad edificacionem templi fuerunt anni quadringenti, & octoginta. 3. Re. 6. deinde de regno Salomonis supererant anni triginta septem, quia in principio quarti regni sui fuit facta ista edificatio e. c. & regnauit annis quadraginta. 2. Re. 11. postea anni decem, & septem Roboam eo. lib. c. 14. & tres anni Abie eod. lib. c. 15. & quadraginta vnus annus Atia eod. c. & viginti quinque anni Iosaphat eo. lib. c. vlt. & octo anni Ioran. 4. Reg. 8. & vnus annus Ochozic eo. c. & sex anni Athaliae Reginae eo. lib. c. 11. & sequenti lib. c. 22. & quadraginta anni Ioa. 4. Re. 12. & anni viginti nouem Amasie eo. lib. c. 14. & quinquaginta duo anni Azarias eo. lib. c. 15. anno autē quinquagesimo secundo huius coepit regnare Phacee rex Israel, & in diebus illius Thelgathphalasar fecit istam captiuitatem eo. c. & omnes anni isti simul sunt mille, & quatuor, & tñ non potuerunt tot anni transire in tam paucis generationibus. Respondendū, qđ hic fuerunt decem generationes, quę sunt in vnde- cim viris quorum quilibet genuit sequentem se, scilicet Rubę, Charmi, Ioel, Samaia, Gog, Semei, Micha, Reia, Baal, Beera, & Ofsee: subtrahantur autē ab istis anni quinquaginta duo quibus regnauit Ozias, quia tēpore illius natus erat Ofsee, cū prophetauit in diebus eius, vt pater Ofsee primo, & sic manebunt nongenti, & quinquaginta duo anni, & si diuiderentur iste generationes per eguale oporteret, vt quilibet virorum istorum gigneret anno nonagesimo quinto vire suę, & hoc non est improbable, nec dissimile vero, quia licet quilibet istorum gigneret aliquos filios anno trigesimo, vel quadagesimo: etiam poterat gignere aliquos anno nonagesimo quinto, simile pater de hominibus ante diluuium, quia aliqui gignebant, quando erāt septuaginta, vel octoginta annorum, vt Chanaan, & Malaleel, gignebant autem, cum essent annorum quingentorum, vt patet de Noe. Gen. 5. sic etiam declaratum est supra 2. qđ aliqui tempore isto gignebant anno nonagesimo quinto: nam qui viuebat annis centum, & triginta bene poterat gignere anno nonagesimo quinto: nam Abraham vixit annis centum septuaginta quinque solum, Gen. 25. & tamen postqđ erat annorum centum, & quadraginta, genuit sex filios, vt probatum est sup. 2. capi.

Secundo modo potest dici, sicut aliqui solent rēdere in alijs locis, quod sint multi viri eiusdem nominis, & illi subtrahantur, & vnus solus nominetur: sic enim

dicunt in genealogia Christi, cum dicitur: Salmō genuit autem Booz, Booz autem genuit Obed, quod fuerint tres viri nomine Booz succedentes, & vnus illorum fuerit filius Salmō, & ille fuerit pater Obed, & sic volūt, quod subtrahantur duo illorum: isto modo poteramus ponere duas, vel tres generationes subtrahere, quia tres, vel quatuor viri vocarentur eodē nomine, & tunc essent tredecim, vel quatuordecim generationes, aut plures, & tunc non oporteret dici, quod quilibet istorum gigneret in anno nonagesimo quinto, sed satis esset, quod gigneret anno quinquagesimo, aut parum plus. Sed ista solutio non multum placet, cum possit haberi alia verisimilior.

Tertio modo potest dici, quod subtrahantur aliquę generationes, non tamen propter similitudinem nominis, sed quia non continuatur hic generatio: nam dicitur, quod Ruben genuit Charmi, postea sequitur filij Ioel Samaia filius eius, Gog filius eius, & sic de omnibus ponitur successio, & tamen non ponitur de Ioel, cuius filius fuerit, ideo potest dici, quod inter Charmi filium Ruben, & inter Ioel fuerunt quatuor, vel quinque generationes, aut plures, & ille subtrahent, & sic a Ruben vsque ad Ofsee essent generationes decem, & sex, aut plures, & in istis poterāt transire anni nongenti, & quinquaginta, & quilibet istorum gigneret in anno quadagesimo quinto, vel quasi, & isti omnes modi sunt, pręsupponendo, quod isti, qui nominantur hic, non fuerint omnes filij Ioel, sed quilibet fuerit pater sequentis se, nec tamen per hoc derogatur illi regule, quę posita est pręcedenti cap. & in alijs: cum dicebatur, quod quando de aliquo non dicitur, cuius filius sit, intelligendum est, quod ille, qui ante eum ponitur fuerit pater eius: nam hoc assertum est ibi cum exceptione, scilicet, nisi in alio loco scripturę appareat, quod ille non sit pater eius, vel aliqua ratio sit, quę probet illum non esse patrem eius: hic autem potest esse sic. Nec etiam per hoc concedimus id, quod negauimus supra 2. quod essent tres viri nomine Booz, & duo illorum subtraherentur: nam hic non consistemur subtrahere aliquos propter similitudinem nominis, sed quia non continuantur generationes, nec est simile hic, & ibi, quia ibi ponitur de quolibet cuius filius sit, cum dicitur Salmō genuit Booz, Booz autem genuit Obed, & sic ponitur Ruth 4. & supra 2. & Math. primo, & tamē hic non ponitur continuatio generationis, quia non ponitur quis fuerit pater Ioel, & sic possunt subtrahi ibi multę generationes.

Quarto modo potest dici, quod hic non continuę generatio ista a Ruben per intermedios, sed quod omnes isti septem hic nominati fuerint filij Ioel, & sic fuerunt omnes fratres, & omnes tempore Thelgathphalasar regis Assyriorum, & tunc omnes generationes intermediae inter filium Ruben, & istum Ioel subtrahuntur, & ille erunt quindecim, vel decem, & sex: potest enim teneri primum, vel tertium, vel quartum istorum, sed non secundum.

Fratres autem eius, & vniuersa cognatio eius, quādo numerabantur per familias suas, habuerunt principes Iehel, & Zachariam. Porro Bala filius Azaz, filij Samma, filij Ioel, ipse habitauit in Aroer vsque ad Nebo, & Beelmeon. Contra orientalem quoque plagam habitauit vsque ad introitū heremi, & flumen Euphratem, Multū quippe iumentorum

torum numerum possidebant in terra Galaad. In diebus autem Saul preliati sunt contra Agarenos, & interfecerunt illos, habitaueruntque pro eis in tabernaculis eorum in omni plaga, quę respicit ad orientem Galaad.

Fratres autem eius, & vniuersa cognatio. Refertur hoc ad Beera, qui erat princeps tempore captiuitatis Thelgathphalasar.

Quando numerabantur per familias suas. Idest fratres Beera, & tota cognatio Ruben numerabatur per familias: nam quando aliqua tribus numeranda erat, diuidebat per familias, & familia quęlibet per domos, & domus quęlibet per viros, & sic computatis omnibus domibus alicuius tribus sciebatur tota summa illius tribus, & iste erat modus artificiosus numerandi, qui habetur Nume. primo, & 2. Tribus autem Ruben numerabatur per familias suas, quia habebat familias quatuor, scilicet Enochitarum, Phaluitarum, Esconitarum, Charmitarum: Nume. 26. & deinde quilibet istarum familiarum diuidebatur per domos, vt dictum est.

Habuerunt principes Ieiel, & Zachariam. Isti duo erant principes, quando numerabatur tribus Ruben: Loquitur hic scriptura de aliqua speciali numeratione, quę forte fuit tempore, quo translati fuerunt filij Ruben per Thelgathphalasar in Assyrios: nam non poterant isti duo esse principes, quando cunque numeraretur tribus ista, cum isti fuerint fratres Beera, id est, cognati eius, vt dicitur hic, & ille fuit tempore, quo ducti sunt filij Ruben in Assyrios, vel potest intelligi, & magis proprie de numeratione illa, quę facta est in tribu ista tempore Ioathan regis Iudę, vel tempore Ieroboam regis Israel, de quibus numerationibus habetur infra.

Porro Bala filius Azaz. Bala aliquando est nomen vrbis, & aliquando nomen mulieris, quę fuit ancilla Rachelis, & vxor Iacob, Gen. 30. aliquando autem est nomen viri, & sic accipitur hic, fuerunt autem omnes isti viri famosi, & principes temporibus suis, ideo nominantur hic.

Filij Samma filij Ioel. Nō est iste Samma ille, de quo supra 2. quia ille fuit frater Dauid de tribu Iuda: iste autem fuit de tribu Ruben, sed videtur iste Samma esse ille, qui vocatur Samaia supra in litera, eo quod ille est filius Ioel, & sic dicemus istum Ioel, & illum esse eundem.

Ipse habitauit in Aroer. Fuit iste Bala, & de quo hic dicitur vir potens, & diues nimis, & tenuit terrā multam, ideo ponitur hic locus habitationis suę, & fuit in Aroer: est enim Aroer ciuitas quędam in terra duorum Regum Amorrhęorum in orientali parte eius, & est sita apud torrentem Arnon, vt patet Deuterono. 2. ista ciuitas est maxime orientalis in tota terra, quam possederat Israelitę, & ideo dicitur, quod ipsa est principium tribus Ruben, & sic Iosue 13. vbi enarrantur ciuitates fortis Ruben ponitur ista prior, etiam quādo nominatur terra, quam ceperunt Israelitę de manu duorum Regum Amorrhęorum ponitur ista prima ciuitas Deuterono. 2. & est ex parte orientis, vt patet hic cum dicitur, quod iste habitauit cōtra orientalem plagam: etiam quādo nominatur terra duodecim tribuū vltra Iordanem, & citra Iordanem Aroer ponitur prima ciuitas: Sic patet, nam quando Dauid, qui erat rex omnium duodecim tribuum iussit numerari omnes viros bellatores de regno suo incepta est numeratio in vrbe Aroer. 2. Regum vlt.

Vsque ad Nebo. Nebo est nomen montis in terra

duarum tribuum, & diuidiā vltra Iordanem, sic patet Deutero. vlt. scilicet: Ascendit Moyses de campibus Moab super montem Nebo in verticē Phaiga. Vel potest esse nomen vrbis a qua denominaretur ille mons, & tamē necesse est, quod Nebo sit aliquādo nomen montis.

Et Baalmeon. Nomen ciuitatis est in tribu Ruben, Iosue 13. & vocatur ibi oppidum Baalmeon. Contra orientalem quoque plagam habitauit. Scilicet iste Bala. Vocatur autē plaga orientalis respectu fortis Ruben, quia nihil erat magis orientale in forte illa, quam terra in qua habitabat iste Bala. Incipiendo autem ab Aroer versus Baalmeon veniebat ab oriente ad occidentem, & etiam habitauit iste ad orientalem partem Aroer, & tamen vltra Aroer ad orientem non erat terra populata ab antiquo, sed erat desertum: iste autem cepit habitare ibi.

Vsque ad introitum heremi. Heremus est ad partē orientalem Aroer versus mare rubrum: nam ibi sunt solitudines magnę versus sinum Persicum maris rubri.

Et flumen Euphratem. De quatuor fluminibus Paradisi est, vt patet Gen. 2. & transit per terminos terrę Chanaan, quam tenuerunt Iudęi, ideo Gen. 15. dixit Deus ad Abraham, semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratē. Simile Deuter. 11. & Iosue primo, vsque ad fluuium istum pertingebat possessio istius Bala.

Multum quippe iumentorum possidebat in terra Galaad. Ponitur ratio, quare iste Bala voluit occupare tantam terram: nam etiam in heremo habitauit, & dicitur habitasse in terra Galaad, eo quod tota illa terra vocatur terra Galaad, & est terra multa: nam Deut. 3. dicitur, quod Moyses dedit medietatem terrę tribui Ruben, & Gad, & illam medietatem dimidię tribui Manasse: fuit autem hoc semper in tribu Rubę ex eo tempore, quo venerūt Israelitę de Aegypto, quod viri de hac tribu haberent pecora multa: nam ab hoc petiuerunt tribus Ruben, & Gad terram Galaad in possessionem a Moysē, Nume. 32. cap. filij Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis substantia infinita.

In diebus autem Saul preliati sunt contra Agarenos. Hic interponitur vnus bellum, quod fecerunt viri de tribu Ruben, & non narratur in alio loco scripturę, & fuit istud in diebus Saul, qui fuit primus rex Israel, & fuit bellum contra Agarenos, id est cōtra filios Agar descendentes ab Ismahel: nos autem vocamus nunc Agarenos omnes de impijssima secta Machometi rāquam omnes descenderint ab Agar, sed non est verum, quia a multis alijs gentibus descenderunt. Nam Ethiopes, & Libyes, & maior pars Africanorū pertinet ad sectam Machometi, & tamen illi descendūt a multis alijs gentibus de quibus declaratum est supra primo capi.

Et interfecerunt illos. Istud fuit magnum bellum: nā petierunt multi de Agarenis, quos Israelitę superauerunt inuocato Deo, vt patet infra in litera.

Habitaueruntque pro eis in tabernaculis eorum. Idest tentoria portatilibus: nā Agareni, scilicet filij Agar, & Ceturę pro maiori parte non habitabant in vrbibus, nec in domibus, sed tentoria sibi portabilia faciebant, & hoc fuit propter officium pastorale, & etiam propter frequentem mutationem habitationis: nam cum in aliquo loco manserūt aliquanto tempore, & videtur eis alius locus salubrior, & delectabilior ad habitandum, subito mutant locum, & sic sunt, quasi in continua mutatione, ita vt nunquam sint in aliquo loco tanquam habitatores, sed tanquam manentes in castris, sic enim sunt multę gentes in Aphrica, quas

Genus Turcarū a quo sit ortum.

Lucanus

Ab Italis Lucanus Numidas vocat, id est nullam humum, vel certam terram tenentes, sed vagantes per diuersa loca, & iste gentes vocantur a nobis vulgariter Alarabes: tenent autem istum ritum vsque hodie quem a progenitoribus suis acceperunt.

In omni plaga, qua respicit ad orientem Galaad. Habitabant isti filij Ruben in terra Galaad, & in circuitu eius. Agareni autem morabantur apud desertum, & in deserto in terra magis orientali, quam sit terra Galaad, & illam terram acceperunt nunc filij Ruben, sed propter quid pugnaverunt contra Agarenos?

Respondendum, quod hoc fuit propter habitationem, nam filij Ruben habitabant apud Agarenos, & desiderantes terram eorum pro pascuis pugnaverunt contra illos, & occiderunt eos. Pro quo considerandum, quod terra Agarenorum erat coniancta terrae Ruben, & tamen erat magis orientalis, & est terra, quam habitauerunt isti Agareni: nam Agareni dicuntur ab Agar, vel large possunt dici Agareni filij Ceturae, & de istis dicitur Gen. 25, quod Abraham fecit eos habitare ad orientalem partem, & tamen Abraham morabatur tunc in terra Chanaan in Bethabee, & aliquando in alijs locis: ergo terra in qua habitabant Agareni, erat orientalis terra Chanaan, & hoc fecit caute Abraham: nam Deus reuelauerat ei, quod daret totam terram Chanaan posteris suis, Gen. 15, & 17, & isti posterii erant futuri de stirpe Isaac, & non aliorum filiorum suorum, Gen. 21, scilicet in Isaac vocabitur tibi semen: etiam significatum fuerat ei, quod habitatores eius, & quia si habitarent ibi filij sui descendentes de Cetura, & Agar, filij sui descendentes ex Isaac occiderent eos in reditu de Aegypto ad possidendam terram, ideo vt non periret aliquis de femine suo voluit, quod filij sui ex Agar, & Cetura non habitarent in terra Chanaan, sed longe inde, ideo ipse viuens separauit eos a filio suo Isaac, faciendo, quod habitarent longe a terra Chanaan, & dicitur, quod habitauerunt ad orientalem plagam, Gen. 25, & tunc acceperunt habitare in istis desertis, quae sunt ultra terram Galaad, & ideo, quando diuisa est tota terra Chanaan, & terra duorum Regum Amorrhcorum per sortem, non peruenit fors aliqua ad terram istorum Agarenorum, ideo non inquietauerunt, nec pugnaverunt contra eos pro tunc Israelite: Postea vero tempore regis Saulis, cum isti de tribu Ruben haberent pecora multa, & vellent habere maiorem terram extenderunt se versus orientem extra sortem suam, & ibi erat habitatio Agarenorum, & sic dicitur, quod habitauerunt ad orientalem plagam, & quod filij Ruben acceperunt terram eorum, quae erat ad orientem terrae suae.

An Israelita peccauerint pugnando contra Agarenos. Quae. XIX.

QVAERITUR vterius an peccauerunt Israelite pugnando contra istos Agarenos. Aliquis dicit, quod sic, quia non habebant iustam causam pugnandi.

Primo quia non erant isti de gentibus, contra quas licebat Israelitis pugnare vniuersaliter, scilicet contra Chanaanos: nam omnes isti erant de stirpe Abraham quidam per Agar, & alij per Ceturam. Secundo patet, quia non habebant iustam causam pugnandi propter locum: nam Iudaei habebant generaliter causam iustam pugnandi contra omnes istos, qui tenebant loca eorum: Deus namque dederat eis terram Chanaan diuidens per sortem, & ideo quicumque manebant in terra illa post diuisionem istam, manebant contra

voluntatem dominorum, & habebant Israelita iustam causam pugnandi contra eos, cum detinerent res suas, & tamen isti non tenebant terram Israelitarum, quia morabantur extra terram Chanaan, & non solum extra terram Chanaan, sed etiam extra terram duorum Regum Amorrhcorum ad orientem eius, ideo non habebant iustam causam pugnandi contra illos, consequenter peccarent potissime, quia illi erant pertinentes ad cognationem Hebrcorum aliquammodo cum essent omnes filij Abraham, & grauis sit, quod aliquis moueat bellum iniustum contra cognatos suos, quam contra alios.

Respondendum est, quod non peccauerunt filij Ruben pugnando contra gentem istam, sed habuerunt iustam causam pugnandi. Quod patet, quia Israelite adiuti fuerunt a Domino in bello isto: nam clamauerunt cum pugnaret, & Dominus exaudiuit eos, & fuit bellum istud, quasi factum a Deo, vt dicitur infra, scilicet traditi sunt in manus eorum Agareni, quia Dominum inuocauerunt cum preliarentur, vulneratique sunt multi, & corruerunt, quia bellum Domini fuit: Deus tamen non adiuuat peccatores, quia ipse odit iniquitatem, & omnes, qui operantur mendaciter: Psalmo 5, & diligit summum equitatem: Iustus Dominus, & iustitias dilexit, equitate vidit vultus eius: Psalmo 10, ergo isti foebant bellum iustum, quia alias Deus non exaudiret eos. Secundo patet, quia isti cum pugnarent clamauerunt ad Dominum, vt adiuuaret eos, & etiam crediderunt, quod Deus adiuuaret, vt patet in litera, & tamen si isti haberent bellum iniustum, & crederent se habere bellum iniustum, non clamarent ad Dominum, quia non crederent se exaudientes, cum Deus non exaudiat orationes peccatorum: 39, ergo habebant iustum bellum, vel saltem putabant se illud habere. Tertio patet, quia Eldras describit istud factum tanquam in modum laudis Dei, quod tradidit gentes istas in manus Israelitarum, & in laudem Israelitarum, quae optime pugnauerunt, & exauditi sunt a Deo, quia sperauerunt in eo. Si tamen peccauissent Israelite faciendo istud bellum, non describeret Eldras per modum laudis, sed potius per modum increpationis, sicut in alijs vitijs, quae sepe reprehenduntur in scriptura. Quarto patet, quia manifestum est, quod poterant habere iustam causam Israelite ad pugnandum contra Agarenos, quia cum illi essent finitimi eorum, forte irruerant in terram suam ad occupandum aliquid de ea, vel fecerunt praedas aliquas, vel similes offensas, quas solent facere finitimi inter se, & pro istis haberent Israelite iustam causam pugnandi contra eos, & occidendi omnes, & postea occupandi terram eorum: nam sic competebat Israelitis pugnare interdum contra illos, qui non erant in terra Chanaan, Deutero. 20.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod non peccauerunt pugnando, quamquam isti non essent Chanaan: nam etiam contra non Chanaanos poterant Israelite habere iustam causam pugnandi: sic patet de bello contra Madianitas, quia Deus iussit, quod Israelite se haberent hostiliter contra eos, Numer. 25, & sic fecerunt, quia deleuerunt eos, Numer. 31, & tamen Madianite non erant Chanaan, sed erant de stirpe Abraham a quodam filio suo Madian nomine, nam Madian filius Ceturae, & Abraham, Gene. vigesimo quinto, & supra Cetura, sic etiam fuit de bello contra Amalecitas, quia Deus iussit deleri omnes masculos, & feminas, magnos, & paruos, & etiam pecora, primo Reg. 15, & tamen isti non erant Chanaan, sed de stirpe Isaac, quia Amalecitas erant filij Amalec, & Amalec fuit filius Eliphaz primogeniti Esau, & fuit nepos Esau, & pronepos Isaac supra primo, & Gen. 36.

Argumentum con.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Gen. 36. Ita ergo poterant pugnare contra istos Agarenos, licet non essent Chanaan. Differabat tamen, quia contra Chanaanos erat bellum licitum Israelitis, etiam si non haberent aliquam causam specialem, sed solum ex hoc, quod Chanaan erant, poterant pugnare contra eos, & tamen contra alias gentes non licebat pugnare sine causa aliqua speciali.

Ad secundum dicendum, quod quamquam non manerent in terra Chanaan isti Agareni, poterant Israelite habere iustam causam pugnandi contra eos, propter aliquas iniurias illarum, vel damna data, quia Deus dabat regulam Deu. 20, qualiter Israelite pugnare deberent contra Chanaanos, & qualiter contra ciuitates, quae non essent in terra Chanaan, & ponuntur diuersi modi pugnandi, & tamen Deus non poneret istam regulam, nisi liceret aliquando Israelitis pugnare contra gentes, quae non essent in terra Chanaan, ideo licebat interdum pugnare contra talem gentem.

Sed adhuc obijciatur, quod non licuit hoc Israelitis, quae fecerunt ex iniquo motu, sed ampliandum terminum suum, vt occuparent terram Agarenorum, quae erat pascualis, & ista erat causa illicita. Secundo patet, quia, quoniam Israelite pugnabant contra aliquam gentem, quae non esset de terra Chanaan debebant prius offerre pacem vbi, quae quam pugnarent, & si reciperet illos non debebant pugnare, sed habere gentes illas in tributarias: Deut. 20, & tamen istam pacem non viderunt obtulisse Israelite Agarenis, sed pugnaverunt contra eos, ideo viderunt, quod peccauerunt. Tertio patet, quia dato, quod susciperent pacem illi, quibus offerebatur, non poterant Israelite occidere oes, quia foeminas, & paruulos relicti in erant, viros autem multos occidere poterant Deut. 20, & tamen legitur hic, quod dimiserunt aliquos viuere, ideo viderunt, quod peccauerunt. Respondendum est, quod non peccauerunt, quia habuerunt iustam causam pugnandi, sicut supra dictum est. Ad primam rationem istarum dicendum est, quod quamquam filij Ruben haberent pecora multa, & non videretur eis sufficere terra sua, sed indigerent terra Agarenorum, tamen non apparet, quod propter desiderium eius pugnauerint: & dato, quod desiderarent terram istam, tamen causa, quae mouit eos ad pugnandum, non fuit desiderium terrae illius, sed alia causa iusta. Ad secundam dicendum, quod quicumque aliquid gentes, quae non essent de terra Chanaan offensus Israelitis, & mouerent bellum contra eas Israelite tenebantur offerre sibi pacem, & si reciperent conditionem pacis, & aperirent Israelitis portas tanquam dominis, non licebat Israelitis occidere quemquam, sed populus seruiebat eis sub tributo, & recipiebat satisfactionem offensa, vel damni de bonis eorum: Deut. 20, & hic cum Agareni non essent Chanaan, tenebantur ad hoc Israelite, & credendum est, quod sic fecerint, & tamen Agareni confidentes viribus suis, quia multi erant, & habebant adiutores plurimos non susceperunt pacem, sed pugnaverunt contra Israelitas, & dato, quod non legatur hic, quod obtulerint eis pacem, nihil sequitur, quia potius intelligendum est, quod obtulerint illam, quia credendum est, quod obseruarent legem semper, nisi quando appareret contrarium, sic quilibet praesumit bonus, nisi probet contrarium. Hic autem non apparet de transgressione, ideo credendum est, quod obseruauerint eam: potissime, quia Deus adiuuit eos, & non adiuuaret si agerent contra legem. Ad tertiam dicendum, quod Israelite seruauerunt istam legem: nam non occiderunt foeminas, & paruulos: immo nec ipsos viros magnos occiderunt, sed viuientes acceperunt certum millia, vt patet in litera, nec occiderunt aliquos, nisi eos, qui in bello se defendebant, quos non potuerunt Israelite capere, nisi occiderent eos. De paruulis autem, & mulieribus verisimilius est, quod non occiderent, sed acceperent eos Israelite ad vendendum.

Qui erant isti Agareni. Quae. XX.

QVAERITUR vterius, qui erant isti Agareni, & quos pugnaverunt Israelite. Nicolaus & Hebraei dicunt, quod isti non fuerunt filij Agar descendentes ab ea per Ismahelem filium suum, sed fuerunt filij Ceturae, & vocantur Agareni, quia ipsi volunt, quod Cetura, & Agar sint eadem mulier, licet differant nomina, & ad hoc dicunt, quod Cetura non est nomen proprium femine, sed significat thurificata, & vocatur ipsa Agar thurificata, quia postquam excluda est de domo Abraham nullo viro commixta est, sed seruauit se mundam, & redolentem, quasi thus, ideo mortua Sara Abraham fecit eam reuocari ad se, & genuit ex illa filios sex, Gen. 25, Motiuum autem eorum est, quia dicitur infra, quod Ithurai, & Naphai prebuerunt eis auxiliu, & isti sunt de filiis Ismaelis, ideo videtur, quod erant Agareni de filiis Ceturae. Dicendum tamen, quod ista positio non stat, sed quod isti fuerunt Agareni, de filiis Agar: nam nunquam recedendum est a verbis sacrae Scripturae sine necessitate: nulla autem necessitas hic est, quod dicamus istos esse filios Ceturae, & non Agar descendentes per Ismahelem, ideo dicendum est, quod sunt filij Agar, sicut significat nomen, & sunt deriuati ab ea per Ismahelem filium suum, quia non habuit alium filium Agar. Quod autem dicunt, quod Agar, & Cetura sunt eadem mulier, & ideo filij Ceturae vocantur Agareni. Dicendum quod falsum est, primo, quia Gen. 25, dicitur: Abraham vero aliam duxit vxorem nomine Ceturam, & hoc fuit post mortem Sarae, si tamen fuisset ista Agar, non diceretur, quod accepit aliam vxorem, quia iam acceperat Agar in vxorem a principio, quoniam genuit ex ea Ismahelem, Gen. 16, & manebat semper illa vxor eius, ideo non diceretur nunc, quod accipiebat aliam vxorem, & tamen, quoniam accepit nunc Ceturam dicitur, quod accepit aliam vxorem, ergo non erat ipsa Agar. Secundo patet, quia de Agar dicuntur aliqua, quae non conueniunt Ceturae: nam erat dicitur, quod Agar Aegyptia, & famula Sarae: de Cetura autem non exprimitur, quod esset ancilla, ideo credendum est, quod esset libera: immo innuitur, quod sit libera, quia alias exprimeretur conditio eius: Etiam de Agar dicitur, quod erat Aegyptia, de Cetura autem non exprimitur de qua gente esset, per quod apparet, quod esset de terra Chanaan, in qua habitabat nunc Abraham: de his, Gen. 16, & 25. Tertio patet, quia Gen. 25, dicitur, quod Abraham dedit filio suo Isaac omnia, quae possidebat, filijs concubinarum autem largitus est munera, ergo habebat Abraham saltem duas concubinas, sive vxores minus principales, & tamen non legitur habuisse, nisi Agar, & Ceturam, nec leguntur alij filij eius, ergo Agar, & Cetura fuerunt duae: Potissime quia, Gen. 25, vbi dicitur filijs concubinarum largitus est munera, ponuntur Amalec, Agar, & Cetura, & filij earum. Quarto patet, quia si eadem mulier esset Agar, & Cetura, non ponerentur generationes eius distinctae, & tamen, Gen. 25, ponuntur primo filij Ceturae deinde filij Agar, & per Agar solum enarrantur filij Ismaelis, per Cetura autem narratur multi: Patet etiam hoc, quia supra primo c. distinguitur generatio Abraham in tres partes. In filios Isaac, & Ismaelis, & Ceturae, & in fine cuiuslibet progeniei istarum dicitur: hi sunt filij Ceturae, vel hi sunt filij Ismaelis: ergo non sunt iidem filij ex Ismaele, & ex Cetura, nec etiam Agar, & Cetura. Quinto patet, quia non est verisimile, quod Abraham acciperet Agar, & gigneret ex ea post mortem Sarae, quia iam Agar esset annorum multorum, & non esset apta ad concipiendum. Quod patet, quia Agar concepit, & peperit Ismahelem, quando Abraham erat annorum octoginta, & sex, Gen. 16, nunc autem cum mortua est Sara erat Abraham annorum centum triginta, & septem: nam Abraham erat maior Sara decem annis, Gen. 17, scilicet:

Responsio doctor. aduersus Nicolaum, & Hebrgos.

scilicet: Putasne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Et tamen Sara mortua est, cū esset annorum centum viginti septem, Gen. 23. ergo tunc erat Abraham centum triginta septem annorū: Dato ergo, q̄ acciperet immediate Agar, quē vocaret Cetura, cum genuerit ex ea sex filios, Gen. 25. esset ad minus Abraham annorum centum quadraginta trium, ex quo apparet, q̄ Agar esset tunc, quasi octoginta annorum ad minus, nam q̄ prima vice acciperet Abraham Agar in vxorem esset ad minus viginti annorū, quia in tempore illo non contrahiebant matrimoniu viri, nec fēmine in tam tenera etate, sicut nunc, & sic addendo quindecim annos, qui supererant vsque ad annum centesimum Abraham, esset tunc triginta quinque annorum Agar, quibus addant̄ quadraginta tres anni in fine quorūm habuit filium aliquem Abraham, vt supra probatū est, erunt septuaginta octo anni, quos tunc haberet Agar, & tñ non est verisimile, q̄ in tanta etate assumeretur noniter ad cōcipiendum: nam etiā si ipsa posset concipere, non posset Abraham gignere ex ea pp̄ senectutem nimiam: nam q̄n erat centum annorum in generatione Isaac dī corpus suū emortuum ad Ro. 4. & ad Hebrēi 11. a fortiori ergo cum esset annorum centum quadraginta trium non posset gignere, & esset corpus omnino emortuum, nisi adiutaretur calore menstrui femine iuuenis. Oportet ergo dici, q̄ ista Cetura non esset Agar, sed aliqua puella tenera, quam mortua Sara acciperet Abraham, & iō ex ea posset Abraham gignere multos filios, sicut genuit sex. Quod aut̄ dicunt, q̄ fuerint isti Agareni de filiis Ceturę, & non de filiis Agar, quia dī infra, q̄ Ithurei, & Naphci prabuerunt eis auxiliū, non est conueniens motuum, quia illi Ithurei, & Naphci erant etiam Agareni, cū essent de filiis Ismahelis filij Agar, quia tñ Israelitę non habebant bellum q̄ oēs descendentes ab Ismahelē, sed q̄ quasdam gētes ipsarū, & alię de ipsis venerūt in adiutorium illarū, exprimitur nomina specialia illarū gentium, q̄ venerunt in auxiliū, sc̄p̄ fuerunt Ithurei, & Naphci: si aut̄ nō exprimerentur noīa istarū gentium, sed diceretur, q̄ Israelitę pugnaverunt q̄ Agarenos, & Agareni venerunt in auxiliū eorūm, non est istud intelligibile, iō illi, q̄ quos pugnabatur, vocati sunt Agareni nomine generali, & illi, qui venerunt in auxiliū eorūm vocati sunt nominibus specialibus Ithurei, & Naphci, q̄ essent generaliter Agareni. Apparet igit̄, q̄ isti Agareni nō fuerunt de filiis Ceturę, sed de illis duodecim gentibus, quę descenderunt ab Agar per Ismahelē, etiam patet, quod Agar, & Cetura, non sunt eadem mulier, de quo etiam declaratum est magis, Gen. 25.

Filij vero Gad ē regione eorum habitauerunt in terra Basan vsque Selcha, Joel in capite. & Saphan secundus, Ianai autem, & Saphath, & Basan. Fratres vero eorum secundū domos cognationum suarū Michael, & Mosollam, & Sebe, & Iorai, & Iachan, Zie, & Heber, septem.

Filij vero. Hic ponitur secundum principale huius c. de progenie filiorum Gad, & dicit Nicolaus, quod agitur hic incidentaliter de eis, eo q̄ ipsi prabuerunt auxiliū filiis Ruben contra Agarenos, vt patet infra in litera.

Sed dicendum, quod falsum est, quia non agitur de eis incidentaliter, sed principaliter, sicut de filiis Rubē, & ratio est, quia Esdras intendebat in libro isto

enarrare progenies omnium duodecim tribuum, & sic facit, vt patet incipiendo supra primo c. 2. vsque ad 9. ideo oportebat, quod etiam enarraret de tribu Gad, de Manasse, & quia non est visus aliquis locus oportunior, quam hic post tribum Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse simul habitabant in terra Galaad, & Esdras sequitur hic ordinē cōtinuitatis habitacionis tribuum. Nam præcedenti c. ideo post tribum Iuda enarrauit de tribu Simeon, quia habitabat tribus Simeon intra sortem Iudę Iosue 19. enarrauit hic de tribu Gad, & dimidia tribu Manasse post tribum Ruben.

Etiam non est verum, quod fuerint filij Gad, & dimidię tribus Manasse adiutores tribus Ruben in hoc bello, sed etiam ipsi fuerunt principales bellatores, cū omnes iste due tribus, & dimidia haberent terram finitimam cū terra Agarenorum, & etiam acceperint partem illius terre, quam tenuerant Agareni, vt patet infra in litera, & dicitur. *Filij vero Gad ē regione eorum habitauerunt.* Idest habitauerunt contra filios Ruben a fronte, nam erat terra duorū Regum Amoritheorum diuisa in tres partes pro duabus tribubus, & dimidia, & ille habitabat ex opposito, quia vna iuxta eam, ita quod regiones earum a fronte se respicerent.

In terra Basan. Est Basan quedam regio vltra Iordanem ad orientem, quę erat in regno Og regis Amorihęi, vt patet Deut. 3. & Iosue 13. & in terra ista habitauit tribus Gad. Vsque Selcha. Est enim Selcha nomen ciuitatis, quę erat in terra regis Og, vt patet Deute. 3. scilicet vniuersam Galaad, & Basan vsque Selcha, & Edrai cinitates regni Og. idem patet Iosue 12. & 13.

Joel in capite, & Saphan secundus. Ponuntur hic nomina principum in tribu illa, & dī quod primus corū erat Joel, quia iste erat in capite, idest erat post in dignitate, quia fortē erat princeps totius tribus, vel dicitur, quod erat in capite, idest, in principio sortis, scilicet incipiendo terrā tribus Gad perambulare ab oriente versus Occidentem erat in prima parte istius magis orientali, quę vocatur caput habitatio Joel, & omnium de familia sua, ita intelligitur de Saphan, quod erat secundus, scilicet in dignitate, quia Joel esset princeps totius tribus, & Saphan esset princeps secundus in dignitate ab illo. Vel intelligēdo aliter, scilicet, quod Joel habitabat in prima parte orientis, & Saphan, & alij, qui erant de familia sua, habitabant in parte coniuncta, & sic alij principes continuabantur vsque ad occidentem terre illius. Iste Joel non est ille, de quo supra dicitur, quia ille est de tribu Ruben, nec etiam ille, de quo habetur præcedenti capi, quia ille est de tribu Iuda: iste Saphan non est scriba regis, vel templi, qui tulit librum inuentum in domo domini ad Iosua 4. Regum vigesimo primo, & sequenti lib. cap. 34. quia ille erat de tribu Iuda: iste autem est de tribu Gad. cuius iste fuit multo tempore ante illum, vt infra declarabitur.

Ianai autem, & Saphath in Basan. Isti erāt alij duo principes tribus Gad, & habitabant in Basan, est autem Basan regio, de qua supra dictū est. Est autē iste Saphath differens ab illo, qui erat pater Elisei: nam Eliseus fuit Saphath tertio Regum decimonono, & quarto Regum tertio, & tamen non sunt isti duo idem, eo quod non fuerunt in eodem tempore, quia iste Saphath fuit tempore Ieroboā regis Israel, vel tempore Ioathan regis Iudę, & tamen sub nullis istorum tempore fuit Eliseus cū ipse fuerit tempore regis Achab, & Ioram, & aliorum sequentium, & mortuus est tempore Ioas regis Israel quarto Regum 13. sed fuit alius, quia nomina propria multum equiuocantur.

Fratres vero eorum secundum domos cognationum suarum. Vocantur fratres istorum quatuor principum prædictorum

dictorum isti septem, qui sequuntur: non quidem q̄ fuerint filij eiusdem patris, vel matris cum dicatur secundum domos cognationum suarū, id est, quod erant de diuersis cognationibus, & sic non poterant esse filij eiusdem patris, sed vocabantur fratres, quia omnes isti erant de eadem tribu, & erant simul principes: & quilibet princeps vnus familie, vel domus, & omnes eodē tempore. *Michael, & Mosolla.* Michael aliquando est nomen Angeli, vt patet Dan. 10. & Apocal. 12. aliquando est nomen viri, vt hic, & sepe nominatur Michael hic, & in sequentibus cap. sed non est idem.

Et Sebe, & Iore, & Iachan. Nomina ista sunt ignota, quia non referuntur aliquę historie de istis in Scriptura. Est autem Sebe aliquando nomen ciuitatis, q̄ est in sorte Simeon, vt patet Iosue 19. aliquando est nomen viri, vt patet hic. Iachan est nomen viri: ab isto volunt aliqui nominari quādā mansionem in deserto, quę vocatur Beneitaccan, idest, filiorum Iacan Num. 33. & eadem mansio vocatur Beroth filiorum Iachan: Deut. 10. Sed falsum est, quia illa mansio vocabatur sic quando transierunt Israelitę per desertum cum Moyse scripserit illam sic nominari, & tamen iste Iacan, de quo hic dicitur fuit multo post. I tempore Ioathan regis Iudę, vel Ieroboam regis Israel, ideo non est idem. *Et Ier, & Ieber, septem.* Isti duo etiam sunt fratres aliorum, & dicitur q̄ erant septem. I septem fratres filij vnus viri. I Abiahil, & erant omnes principes tempore suo.

Quo tempore fuerunt isti, qui hic nominantur.
Quæst. XXI.

QUÆRITUR De istis, qui nominantur hic, qui viri erant, vel quo tempore erant.

Respondendum, q̄ hic enarratur continuo alicuius progeniei, sed solum ponuntur principes quidam familiarum, vnde illi quatuor supra positi, & etiam isti septem, qui nominantur hic, fuerunt principes in tribu Gad, & omnes eodem tempore, & ponuntur isti propter quandam computationē factam tempore cuius ipsi erant principes. Sciendū autem de tempore, quo fuerunt isti, quia aliquis putat, q̄ fuerunt isti principes familiarum tribus Gad, scilicet, illi, a quibus a principio denominatę sunt familiarę, & sic essent filij Gad. Et patet hoc, quia dicitur hic fratres eorum secundum domos cognationum suarū. Dicendum tamen, quod non fuerunt isti capita familiarum nec filij Gad, quia familie Gad solum fuerunt septem Num. 26. & etiam solum fuerunt sex filij eius: Gen. 46. & tamen hic ponitur vndecim principes. Secundō patet, quia nomina istorum, & illorū nullo modo conueniunt, & tamen si isti fuissent filij Gad saltem in pluribus eorum nomina, quę habētur hic, & Gen. 46. & Numeri 26. conuenirent. Tertio patet, quia non potuerunt isti esse filij Gad: nam filij Gad mortui sunt in Aegypto. Nam omnes septem filij Gad descenderunt de terra Chanaan in Aegyptum cum auo suo Iacob Gene. quadagesimo sexto: & tamen manserunt Israelitę in Aegypto annis ducentis, & quindecim, vt probatum est Gen. decimo quinto, ideo iam mortui essent omnes isti quando exirent Israelitę de Aegypto, & tamen isti principes, qui nominati fuerunt hic, fuerunt in terra Chanaan, cum ponantur hic habitaciones eorum: ideo non potuerunt isti esse filij Gad. Dicendum ergo, quod isti fuerunt principes, qui aliquo tempore simul dominati sunt in sorte Gad: quādo tamen hoc fuerit tripliciter potest dici: vno modo quod fuerit tempore, quo translata est tribus Gad per Thelgat-Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

A phalar in Assyrios: sic enim dicitur, quod Beera erat princeps in tribu Ruben, quando Telgarphalar captiuauit Rubenitas. Secundo modo potest dici, quod isti fuerunt principes in tribu Gad eo tempore, quo pugnatum est contra Agarenos, & istud videtur valde rationabile propter duo. Primō quia in bello ordinatur exercitus, & ponuntur certi duces, ideo pro isto bello assignarentur duces in tribu Gad, & essent isti, qui nominantur hic. Secundum est, quia de bello isto dictum est supra, & etiam dicitur infra, ideo videtur, quod pertineat ista enarratio ducum ad bellū. Tertius modus est, quod isti duces fuissent tempore, quo facta est numeratio populi Gad, & Ruben, & Manasse, quæ fuit tempore Ioathan regis Iudę, vel Ieroboam regis Israel, quia de illa agitur infra. Et dicendum, quod iste modus est verus, & non aliquis de duobus præcedentibus, eo quod dicitur in litera omnes hi numerati sunt in diebus Ioathan regis Iudę, & refertur ad istos duces: nam post nomina istorum ducum sequitur immediate illa clausula, scilicet, omnes hi numerati sunt in diebus Ioathan, alij autem modi quamquam sunt colorati, non sunt veri.

Hi filij Abiahil, filij Huri, filij Iara, filij Galaad, filij Michael, filij Iesefi, filij Geddo, filij Buz.

Hi filij Abiahil. Istud refertur ad septem duces supra positos, qui fuerunt fratres, & filij istius Abiahil.

Filij Huri. Scilicet, Abiahil fuit filius Huri. Non est iste Huri ille de quo habetur supra 2. nec etiam ille de quo habetur Exo. 31. & 35. & 26. quia vterque illorum est de tribu Iuda, iste autem est de tribu Gad.

Filij Ioreb, filij Galaad. Iste Ioreb differt ab illo Iore, de quo supra dicitur, quia ille est de progenie istius Galaad aliquando est nomen viri, aliquando nomen montis: nomen montis est supra in litera, vbi dicitur de terra Galaad, & est ille mons vltra Iordanem ad Orientem, & vocatus fuit Galaad a Iacob quando ipse, & Laban focer suus inierunt ibi fœdus: Gen. trigessimoprimo: & interpretatur cumulus terrestris, vel aceruus testimoniij, quia positus fuit ibi cumulus lapidum in testem. eodem capitu. aliquando est nomen viri, & sic accipitur hic. Et non est iste Galaad, de quo supra secundo, nec Iosue decimo septimo: quia ille fuit de filiis Manasse, & nominata est ab eo quedam familia Galaaditarum in tribu Manasse Numeri vigesimo sexto: iste autem est de tribu Gad.

Filij Michael. Iste Michael differt ab illo, de quo supra, quia ille est de progenie istius.

Filij Iesefi, filij Iedo, filij Buz. Ista sunt nomina incognita, quia non reperiuntur de eis historie in Scriptura, nec est iste Buz ille, qui vocatur Buzi, & est pater Ezechielis prophetę, vt patet Ezechie. primo, quia fuit de tribu Iuda, iste autem de tribu Gad: etiam ille fuit tempore Ieroboam regis Israel, vt alij putant, immo ante multo, ille autem fuit tempore Sedecię: nam ductus est in Babylonem, & ibi prophetauit Ezechiel, vt patet Ezechie. primo.

Qui fuerunt isti, qui hic nominantur.
Quæst. XXI.

QUÆRITUR De istis, qui ponuntur hic, cum dicitur filij Abiahil, filij Huri, &c. Qui fuerunt, & quomodo computantur, & quare ponuntur hic.

L Respon-

Respondendum, quod hic ponunt octo generationes ascendendo: nam non sunt omnes isti filij eiusdem viri, sicut sepe in supra positi erant filij Abiahil, sed sunt octo viri in linea ascendendum, & vltimus eorum est prior origine, & pater omnium aliorum: tamen non est ista linea continuata vsque ad principium tribus, istum modum tenet beatus Lucas in genealogia Christi computando eam ordine conuerso incipiendo a Christo, qui vltimus est, & perueniendo vsque ad Adam: Luc. 3. Hic tamen non continuauit Estras ordine conuerso genealogiam vsque ad ipsum Gad principem tribus, vel vsque ad aliquem de filijs eius, qui fuerunt capita familiarum: nam non vocatur aliquis de filijs eius Buz, vt patet Genes. 46. & Numeri 26. vbi ponuntur nomina filiorum eius, & dicendum quod ratio, quare positi fuerunt isti hic est, quia per lineam istorum deriuati sunt principes tribus Gad: nam septem principes supra positi, qui erant fratres, & filij Abiahil dominabantur in tribu Gad, & quia ipsi descendeant per lineam omnium istorum, ponitur hic enarratio lineę ordine conuerso, & continuatur vsque ad Buz per octo generationes, & non ponuntur plures, quia forte isti fuerunt viri valde famosi temporibus suis, quorum durabat memoria inter Hebręos tempore Edrę: ideo voluit describere istos, & non continuauit generationes alias reducendo vsque ad principium tribus, eo quod viri pręcedentes forte non fuerunt famosi, sicut isti.

Fratres quoque filij Abdiel, filij Guni principes domus in familijs suis. Et habitauerunt in Galaad, & in Basan, & in viculis eius, & in cunctis suburbanis Saron vsque ad terminos. Omnes hi numerati sunt in diebus Ioathan regis Iuda, & in diebus Ieroboam regis Israel.

Fratres quoque filij Abdiel. Posita fuit supra generatio per lineam ascendendum per octo gradus, & primus eorum fuit Abiahil: hic autem ponuntur alij, qui fuerunt fratres illorum de cognatione illa, scilicet, sue uat sibi contemporanei, & etiam de eadem tribu, non tamen fuerunt fratres, idest eiusdem patris, vel matris, & patet hoc, quia illi fuerunt filij Abiahil, & isti sunt filij Abdiel, Abdiel tamen, & Abiahil non sunt idem, eo quod Abiahil fuit filius Vri, vt patet supra, & Abdiel est filius Guni, vt patet hic. Nominantur autem isti omnes, quia fuerunt principes de tribu Gad tempore illo, quo facta est computatio sub Ioathan.

Filij Guni. Non continuatur hic generatio multum, sicut supra continuatur per octo gradus, & ratio est, quia forte in linea illa fuerunt multi viri famosi, & computantur omnes: hic autem fuerunt isti duo soli, ideo ipsi soli ponuntur.

Principes domus in familijs. Refertur istud ad omnes supra positos ab illo loco filij vero Gad: nam oēs hic positi fuerunt principes, & de popularibus nulli computantur. Et dicitur, quod fuerunt principes domorum in familijs, quia ista tria sunt subordinata, scilicet, tribus, familia, & domus: nam tribus continet sub se familias, familia autem quęlibet continet sub se domos, & domus iam non diuiditur, nisi per viros. In qualibet autem tribu est vnus princeps, & in qualibet familia vnus, & in qualibet domo vnus: & principes domorum subordinantur

principibus familiarum, & principes familiarum principi tribus. Isti autem qui nominantur hic, erant principes domus, idest, quilibet eorum princeps erat vnus domus sue cognationis, & aliqui eorum erant principes familiarum, ideo dicitur de domo, & de familijs: erant tamen septem familie solum in tribu Gad. Numeri 26. ideo septem istorum poterant esse principes familiarum, ceteri autem essent principes minorum domorum.

Et habitauerunt in terra Galaad, & Basan. Duę terrę sunt vltra Iordanem in terra duarum tribuum, & dimidię, & cuiuslibet istorum pertinebant filij Gad.

Et in viculis eius. Vocantur viculi parua rura, villę autem dicuntur rura maiora, vrbes veró vocantur loca murata.

Et in cunctis suburbanis Saron. Suburbana dicuntur esse loca coniuncta vrbi, scilicet, habitatio iuxta vrbe extra muros, & dicuntur suburbana, vel dicitur suburbia, quasi suburbe posita, quia incipiunt computari a mēibus vrbs. Sic enim vocantur suburbana (parcia daorum millium passuum, quę dabantur cuiilibet vrbi Leuitarum, & computabantur incipiendo a mēibus vrbs per circuitum, de quo Numeri 35. & Iosue 21. Saron est nomen montis vltra Iordanem, & possunt vocari suburbana Saron per Metaphoram loca adiacentia monti Saron per circuitum, & in omnibus istis habitauerunt filij Gad.

Vsque ad terminos. Idest, vsque ad terminos sortis Gad, quasi dicat, isti principes supra nominati possederunt totam terram Gad a termino vsque in terminum.

Omnes hi numerati sunt in diebus Ioathan regis Iuda. Hic declarat ad quid positi fuerint omnes principes, qui supra nominati sunt, & dicitur quod omnes isti nominati sunt in diebus Ioathan, quasi dicat, ad hoc positi fuerunt hic, vt sciatur, qui fuerunt principes in computatione illa tribus Gad, quę facta est tempore Ioathan. Nam quodcumque fiebat computatio personarum alicuius tribus, diuidebatur per familias, & familię per domos, & in qualibet familia, & domo ponebatur vnus princeps, & sub illo fiebat computatio domus sue, vel familie: ideo ad hoc in omni computatione oportebat pręsupponi principes, & quia computatio ista fuit aliquid famosum, posuit Estras principes, qui fuerunt in ea: iste Ioathan, de quo hic fuit rex Iuda, & fuit regis Ozie filius: fuit autem vir excellentis, & bellicosus, de quo patet sequ. lib. cap. 27. & 4. Regum 16. *Et in diebus Ieroboam regis Israel.* Etiam facta est computatio tribus Gad in diebus Ieroboam. Fuit aut duplex Ieroboam rex Israel, quidam fuit primus rex Israel, qui fuit seruus Salomonis, & in diuisione regni constitutus est in regem super decem tribus, & fecit vitulos aureos. tertio Regum 12. Secundus fuit Ieroboam filius Ioas rex Israel, & fuit vir valde famosus in bellis, & liberauit Israelitas de manu Syrorum, restituitque eis ciuitates ablatas. quarto Regum 14.

An numerationes, quę fuerunt factę tempore Ioathan, & Ieroboam fuerint eadem. Quęst. XXI II.

QUÆRITVR an ista numeratio tribus Gad, quę facta est tempore Ioathan, & illa quę facta est tempore Ieroboam fuerint eadem. Respondent quidam, quod non, quia Ieroboam fuit multo tpe ante Ioathan, vt patet ex pcessu tertij & quarti Regum. Respondit est, quod Ieroboam fuit duplex rex Israel, vt dictum est nunc, & primus eorum vocabatur filius Nabath, qui peccare fecit Israel, & secundus erat filius Ioas: hic autem non apparet

ret sub quo horum fuerit. Si enim dicamus, quod fuit tēpore primi Ieroboam impossibile fuit, quod esset eadem computatio, quia a principio regni Ieroboam vsque ad principium regni Ioathan fuerunt anni ducenti, & duo, vt patet computando tempora omnium regum intermediorum: nam Ieroboam cepit regnare in eadem die in Israel, in qua cepit Roboam in Iuda. 3. Regum 12. regnavit autem Roboam 17. annis: eodem lib. cap. 14. & Abia tribus: eodem lib. capit. 15. & Asa. 41. eod. cap. & Iosaphat viginti quinque: eod. lib. cap. vlt. & Ioran octo. 4. Reg. 8. Ochozias vno, eo. ca. Athalia sex sequ. lib. cap. 22. Ioas quadraginta. 4. Reg. 12. Amasias viginti novem: eod. lib. capit. 14. Azarias quinquaginta duobus: eod. lib. ca. 15. & tunc incepit regnare Ioathan, & isti anni sunt ducenti, & duo: si autem accipiat, quod fuerit alius Ieroboam, scilicet, filius Ioas tunc videretur esse dubium, an tempore eius potuerit fieri ista computatio, ita quod esset eadem cū computatione, quę facta est tempore Ioathan. Nicolaus autem dicit, quod ista computatio fuit eadem, quia Ioathan, & Ieroboam fuerunt contemporanei: ideo in fine regni Ieroboam, & principio regni Ioathan quod esset idem tempus. fuit ista computatio. Et patet hoc, quia inter finem regni Ieroboam, & inter principium regni Ioathan fuerunt anni quindecim solum: nam cepit regnare Zacharias filius Ieroboam anno 38. Ozie. 4. Reg. 15. & tunc mortuus est Ieroboam anno quinquagesimo: eo. c. Dicit aut, quod in istis quinquaginta annis potuit coincidere Ioathan cum Ieroboam, eo quod cepit regnare Ioathan ante mortem patris sui Ozie, qui fuit Ozias leprosus, & postquam percussus est gubernauit semper Ioathan palatium: eo. c. & sic si Ioathan inciperet regnare saltem decem, & sex annis ante mortem patris sui Ozie, coincideret in vno anno cum Ieroboam rege Israel, quia vltimus vnus esset primus alterius. Sed dicendū vř, quod non fuit eadē computatio, quę facta est sub Ieroboam, & sub Ioathan, eo quod intelligitur hic de Ieroboam primo: nā cū fuerint duo, & non exprimitur quis illorum fuerit, debet intelligi de illo, qui per excellentiam vocatur Ieroboam, & istud competit primo Ieroboam, quia ille fuit valde famosus, eo quod ipse fuit primus rex Israel in diuisione regni. Etiam fuit valde famosus pro peccata magna, quia ipse fuit principium idolatrię omnium regum Israel. Ideo quęcumque dicitur de aliquo rege Israel, quod erat malus subdit, quod secutus est viam Ieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Israel. Sic patet ex toto processu 3. & 4. Regum, quia toties hoc dicitur, quot reges Israel fuerunt, & adhuc pluries. Secundo patet, quia dato, quod vellemus, quod fuerit facta ista computatio tempore secundi Ieroboam, sicut vult Nicolaus, non stat, nā non potuit coincidere Ioathan cum Ieroboam, quia iste Ieroboam regnavit annis quadraginta vno: 4. Reg. 14. & tamē anno vigesimo septimo regni sui cepit regnare Ozias in Iuda: eod. lib. cap. 15. manent ergo tredecim, vel quatuordecim anni, in quibus coincidit regnum Ozie cum regno Ieroboam, & tamē Ozias regnavit quinquaginta duobus annis: eodem cap. de quibus subtrahendo quatuordecim manebunt triginta octo vsque ad mortem Ozie, & tunc cepit regnare Ioathan, & tamen Ioathan non solum non regnavit triginta octo annis ante mortem Ozie: immo etiam non erat natus tanto tempore ante mortem eius, quia Ioathan erat annorum viginti quinque, quando cepit regnare: eod. cap. ideo non potuit coincidere cum Ieroboam. Tertio patet, quia dato, quod computemus secundum quod vult Nicolaus, scilicet, quod quindecim anni fuerint inter mortem Ieroboam, & Ozie, adhuc non potuit coincidere Ioathan cum Ieroboam, quia oporteret tunc, quod saltem decem, & sex

Alph. Toft. In lib. I. Paralip.

annis ante mortem Ozie Ioathan regnaret pro eo, & gubernaret palatium, & tamē hoc non potuit esse quia Ioathan erat viginti quinque annorum, quādo mortuus est Ozias, & ipse cepit regnare, de quibus subtractis decem, & sex manent nouem, & sic oporteret quod quando regnare cepit, vel gubernare palatium Ioathan loco patris sui, esset annorum nouem ad plus: & tamen hoc non videtur possibile, quia ipse potius est, vt suppleret vices patris: nam dicitur 4. Reg. 15. & sequ. lib. cap. 26. quod gubernabat palatium, & iudicabat populum terrę. Puer tamen nouem annorum non poterat iudicare populum cum vix intelligat seipsum, ideo dicendum, quod etiam quantum ad hoc non poterat coincidere. Quarto patet, quia dicitur hic, & in diebus Ioathan regis Iuda, in quo significatur, quod iam rex erat quando ista computatio facta est: de regno tamen suo non est dubium, quin possit coincidere cum regno Ieroboam. Dicendum igitur, quod nullo modo potest dici fuisse hic vnica computationem sed duas: & tamen tunc videtur dubium, sub quo Ieroboam ponemus primam computationem istarum: dicendum videtur vno modo, quod deberet poni sub primo Ieroboam, & hoc propter duo. Primo quia videtur hic debere intelligi Ieroboam ille, qui per excellentiam sic vocatur quod magis competit primo quā secundo, vt supra probatum est. Secundū est, quia si ponatur vna computatio tempore Ieroboam, & alia tempore Ioathan, & fuerit ille secundus Ieroboam, erit modicum tempus inter vnā computationem, & aliam, & non videtur, quod in breui tempore fierent multe computationes.

In primum autem est vna rō. quia dicitur hic, quod oēs isti fuerunt numerati in diebus Ieroboam, & Ioathan: ideo vtrique fuerunt in ambabus computationibus: & tñ hoc non potest esse si fuerit vna computatio istarum tpe primi Ieroboam: ideo vř quod fuit tempore secundi. Et hoc tenendum est, quia aliās non posset bene saluari litera, quę dicit oēs hi numerati sunt in diebus Ioathan regis Iudę: & in diebus Ieroboam regis Israel. Ad primā rōnem in primum dicendum, quod rōnabilius erat accipi Ieroboam pro primo, quod pro secundo, quod non apparet pro quo accipiat: & quia tamē hic indirecťe apparet accipi debeat pro secundo Ioathan, non accipiet pro primo. Ad secundā dicendum, quod aliqui ex causis nouiter emergentibus sit computatio frequenter in breui tpe, sicut in secundo anno ab exitu de Aegypto facta est computatio omnium Israelitarum in deserto: anno quadagesimo ab exitu de Aegypto facta est alia computatio. Num. 26. potissimē, quia hic potest esse satis magnum tempus inter vnā computationem, & aliam, vt si dicamus primam computationem istarum fuisse factam primo anno regni Ieroboam, & secundam fuisse factam anno vltimo regni Ioathan: nam fuit tps intermedium nonaginta, & quinque annorum. Quod patet quia a principio regni Ieroboam vsque ad principium regni Ozie fuerunt anni 27. 4. Reg. 15. Ozias autem regnavit annis quinquaginta duobus: eod. cap. & Ioathan annis decem, & sex: eod. cap. qui sunt nonaginta, & quinque. Sed adhuc dicendū, quod non fuerunt tot anni inter vnā computationem, & aliam, quā non posset idē homo tpe illo viuere in principatu annis nonaginta quinque.

An verum sit, quod viri de tribu Gad habitauerint in terra Galaad. Quęst. XXI III.

QUÆRITVR vterius quomodo dicitur hic, quod viri de tribu Gad habitauerunt in terra Galaad: nam terra Galaad possessa fuit a dimidia tribu Manasse: Deuter. 3. & Iosue. 13.

L 2 Respon-

Respondendum, quod terra Galaad est quedam provincia magna, quae est in circuitu cuiusdam montis nomine Galaad, & ille mons protenditur ab Oriente in Occidentem, & una medietas terrae Galaad est ad partem Meridianam montis illius, & alia medietas est ad partem Aquilonarem: illa autem medietas, quae est Meridiana fuit data tribui Ruben, & Gad: medietas autem Aquilonaris fuit data tribui Manasse, ut patet Deuteronomio 3. scilicet, terram possedimus usque ad mediam partem montis Galaad, & ciuitates illius dedi Ruben, & Gad: reliquam autem partem Galaad tradidi dimidiae tribui Manasse.

Idem patet Iosue 13, ubi in sorte dimidiae tribus Manasse ponitur medietas terrae Galaad, & cum hic dicitur, quod isti principes habitauerunt in terra Galaad, intelligitur de illa medietate, quae est ad Meridiem montis,

An principes Gad habitauerunt in Basan. Quae. XXV.

Quaeritur, Vterius quomodo dicitur hic, quod habitauerunt isti principes Gad in Basan, quia ista terra pertinet ad mediam tribum Manasse: Deuteronomio 3. & Iosue 13, Aliquis dicit, quod sic fuit de Basan, sicut de terra Galaad, scilicet, quod est diuisa in duas partes, & una medietatem haberet tribus Gad, & aliam medietatem dimidia tribus Manasse.

Sed dicendum, quod non stat, quia totam terram Basan tenuit dimidia tribus Manasse, Deuteronomio 3. scilicet, Reliquam autem partem Galaad, & omnem Basan regni Og tradidi dimidiae tribui Manasse. Aliquis dicit, quod verum est, quod Manasses tenuit omnem Basan, quae erat in terra regis Og, sed non omnem Basan ab solute, quia aliqua pars Basan erat extra regnum Og, & patet, quia litera dicit: Deuteronomio 3. & omnem Basan regni Og. Sed dicendum est, quod hoc non stat, quia tota terra Basan erat intra regnum Og; ut patet Iosue 12. scilicet, Og dominatus est in monte Hermon, atque in vniuersa Basan, usque ad terminos Gesuri: ergo non potest poni talis distinctio de Basan, sicut ponebatur de terra Galaad. Sed dicendum est, quod tota terra Basan erat in regno Og, & illa data est dimidiae tribui Manasse, & tamen aliqua pars parua illius data est tribui Gad, & illa quasi pro nulla computatur: ideo dicitur, quod dimidia tribus Manasse habuit totam terram Basan, eo quod per defectum istius particulae nihil videbatur deficere dimidiae tribui Manasse de tota Basan, & illa pars paruula erat, quae nunc tenebatur a tribu Gad, in qua habitabant isti principes filij Ruben. Hic incipit Esdras enarrare historiam illam, quae supra inchoata est de bello Israelitarum contra Agarenos, quia ibi facta est, sed non enarrata, & dicitur.

Filij Ruben, & Gad, & dimidiae tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes, & gladios, & tendentes arcum, eruditique ad praelia quadraginta quatuor millia, & septingenti sexaginta procedentes ad pugnam. Dimicauerunt contra Agarenos. Ithurai vero, & Naphaei, & Nodab praebuerunt eis auxilium. Traditi que sunt in manus eorum Agareni, & vniuersi, qui fuerunt cum eis, quia Deum inuocauerunt, cum praeretur, & exaudiuit eos, eo quod credidissent in

eum. Ceperuntque omnia, quae possederant Camelorum quinquaginta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia, & animas hominum centum millia. Vulnerati autem multi conuerunt. Fuit enim bellum Domini. Habitaueruntque pro eis usque ad transmigrationem.

Filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse. Dicitur de istis duabus tribubus, & dimidia, eo quod omnes simul habitabant in eadem terra ultra Iordanem, & quod omnes istae simul pugnaverunt contra Agarenos, ut patet hic.

Viri bellatores. Id est, viri apti ad bellum, & exercitati in armis, & maxime competit hoc tribui Gad, quia in ea erant fortissimi bellatores: unde in benedictionibus, quas dedit Moyses super omnes tribus, quando mortuus est laudatur tribus Gad de fortitudine belli: Deuteronomio 33. scilicet, Benedictus in latitudine Gad: quasi Leo requieuit, cepitque brachium, & verticem, id est, vno ictu gladij absceidit caput, & brachium, scilicet, medietatem corporis. Etiam Iacob in benedictionibus suis locutus est de bellis Gad, scilicet, Gad accinctus praeparabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum: Genesio 49. Vocantur isti bellatores ab actu bellandi, quia ista vice omnes simul pugnauerunt. Scuta portantes, & gladios. Ista erant arma, quibus maxime utebantur isti: nam omnes agebant pedestre bellum: cum tempore, quo factum fuit istud bellum in diebus Saulis, nondum cepisset usus equorum ad bellum in terra Israel, sed cepit iste usus tempore Dauid, de quo declaratum est primo Regum 13. & 2. Regum 8. In Hebraeo habetur.

Scutum portantes, & gladium. Et ponitur singulare pro plurali, quia non poterant plures homines portare vnum scutum, vel vnum gladium: & sic sepe fit in Hebraeo, nam mutantur numeri. Et tendentes arcum. Etiam iste modus pugnandi erat satis vsitatus inter antiquos, & potissimum contra Agarenos, quos pugnauerunt nunc isti Israelitae: nam pater illorum Ismahel fuit sagittarius: Genesio 21. c. Moratus est in solitudine factusque est iuuenis sagittarius. Eruditique ad praelia. Omnes isti quorum summa ponitur hic, erant experti in bellis, ideo processerunt nunc confidenter contra Agarenos. Quadraginta quatuor millia, & septingenti sexaginta procedentes ad pugnam. Scilicet, omnes, qui nunc pugnauerunt contra Agarenos erant usque ad summam istam. Verum est, quod in istis duabus tribubus, & dimidia plures erant viri bellatores quam isti, & tamen isti erant electi, cum dicantur, quod erant eruditi ad praelia: ideo isti soli praecesserunt nunc ad bellum.

Dimicauerunt contra Agarenos. Non vocauerunt isti alios Israelitas in adiutorium suum contra Agarenos, quia putauerunt se sufficere ad pugnandum contra illos, propter robur, & experientiam bellicam, vel forte noluerunt vocare alios, quia si adiuuaret eos vellet habere partem de terra, quam tenebant Agareni, & hoc nolebant duae tribus, & dimidia, ideo neminem vocauerunt. Ithurai vero, & Naphaei, & Nodab praebuerunt eis auxilium. Ista litera est ambigua, quia non videtur ad quid referat illud relatum eis: an ad Israelitas, an ad Agarenos, id aliquid dicitur, quod istae tres gentes venerunt in auxilium Israelitarum: alij autem dicunt, quod venerunt in adiutorium Agarenorum, sed dicendum, quod venerunt in auxilium Agarenorum, & patet primo ex ordine relatiui, quia semper debet referri ad immediatum, nisi aliud appareat ex sententia: & tunc hic agit magis immediate de Agarenis, qui de Israelitis: id intelligitur de eis. Secundo patet, quia si duae tribus, & dimidia voluissent habere aliquos

aliquos auxiliores contra Agarenos: verisimilius est, quod petuissent illud ab alijs Israelitis cognatis suis: & tamen de illis nullus iuit in bello isto cum duabus tribubus, & dimidia: ideo nullus iret de extraneis, scilicet, de Ithurais, & Naphaeis. Tertio patet, quia videtur quod isti adiuuerint Agarenos, quia dicitur in litera, traditi sunt in manus eorum Agareni, & vniuersi, qui fuerunt cum eis: ergo auxiliores erant Agarenorum, & non Israelitarum. Quarto patet, quia isti Ithurai, & Naphaei erant cognati Agarenorum: immo etiam ipsi erant Agareni, ut declarabitur infra. ideo non est verisimile, quod contra cognatos suos praebuerint auxilium hostibus. Nam dato, quod sit possibile, tamen verisimilius est, quod praebuerint auxilium cognatis suis contra hostes, quam hostibus contra cognatos suos: & sic dicendum est, quod isti auxilium praebuerint Agarenis, & non Israelitis.

Quaest. 27.

Traditi que sunt in manus eorum Agareni. Scilicet, viri sunt ab Israelitis, & non solum vicerunt eos occidendo, & effugando de terra, sed quod maius est, partem maximam istorum viuenter, scilicet, centum millia ceperunt hominum infra in litera, & hoc est proprie traditi in manus alterius, quando viuens quis capiatur ab hoste. Et vniuersi, qui fuerunt cum eis. Isti erant Ithurai, & Naphaei, qui adiuuerunt Agarenos, & etiam ipsi occisi sunt in bello, & capti sunt viuenter ab Israelitis, sicut Agareni. Quia Dominum inuocauerunt cum praeretur. Scilicet, ideo praeretur Israelitae contra Agarenos, quia inuocauerunt Dominum: nam cum essent in bello forte timuerunt, & inuocauerunt eum, quia Agareni erant multi, & sic quamquam isti Israelitae essent viri fortes, & exercitati ad bellum, magis conseruati sunt victoriam ex adiutorio Dei specialiter, ex fortitudine sua, vel peritia bellica, ideo dicitur infra, quod fuit bellum Domini. Et exaudiuit eos. Scilicet, adiuuando eos contra Agarenos, sicut peiebant. Quia credidissent in eum. Refertur ad exauditionem, id est, ideo exauditi sunt, quia habuerunt confidentiam de Deo, quod liberaret eos, nam istud est, quod requiritur ad hoc, quod consequatur homo a Deo quod petit, scilicet, quod credat certissimè, quod Deus faciet, scilicet, quod facere potest, & etiam quod tanta est sua bonitas, quod faciet, & qui non habet istam fidem certam non potest consequi a Deo quod petit, sic patet Iacobi cap. 1. scilicet, Postuler autem in fide nihil hesitans: qui enim hesitans, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, & circumfertur: non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino: & Christus dixit ad Apostolos, quod propter infidelitatem suam non poterant eiecerere quendam demonem de corpore hominis: Matth. 17. isti Israelitae confidenter petiuerunt nunc a Deo, & bono corde, & forte vouerunt aliquid se daturos, sicut labes petiuit a Domino, quod liberaret eum de manu hostium, & vniuersi aliquid praecedenti capite. Ceperunt omnia, quae possederant. Ponitur praeda magna, quam consecuti sunt Israelitae ex bello isto: nam occiderunt omnes Agarenos, & acceperunt eos: ideo omnia, quae illi possidebant prouenerunt eis, idem etiam fuit de illis, quae possidebant Ithurai, & Naphaei, qui adiuuerunt Agarenos contra Israel.

Camelorum quinquaginta millia. Magna multitudo nimis camelorum fuit, eo quod terra illa abundat nimis in Camelis super omnes terras, & etiam in Dromedarijs, & de hoc dicitur Isa. 60. Inundatio Camelorum operiet te, Dromedarij Madian, & Epha. Et istae terrae sunt coniunctae terrae Chanaan, & sic veniebat ex illis inundatio Camelorum, quae operiebat terram Chanaan. In terra etiam Israel erant multi cameli, & tamen maior erat multitudo in terra Agarenorum, & quia nunc consecuti fuerunt isti omnes Camelos Agarenorum consecuti sunt tantam multitudinem.

Asinos duo millia. In contrarium autem fuit in bello, quod fecerunt Israelitae contra Madian: nam non ceperunt aliquem Camelum, & ceperunt sexaginta millia asinorum: Numeri 31. & animas hominum centum millia, scilicet, acceperunt centum millia hominum viuentium, ceteri autem in bello occisi sunt, & computantur hic animae, tam pro paruulis, quam pro mulieribus, & pro viris: nam de mulieribus, & paruulis esset maior multitudo, quae euaderet, eo quod isti non pugnarent: de viris autem adultis plurimi perirent in bello.

Vulnerati autem multi conuerunt. Dicitur hoc ad tollendum dubium, scilicet, quod aliquis putaret, quod in tota terra Agarenorum, & auxiliores suorum non fuissent nisi centum millia hominum, tam in paruulis, quam in mulieribus, & viris: & isti viuentes. Illi autem qui mortui sunt in bello erant plurimi.

Fuit enim bellum Domini. Id est, specialiter fuit istud bellum Dei: ponitur hoc ad tollendum dubium, quia aliquis diceret quomodo potuerunt Israelitae cum essent pauci, scilicet, quadraginta quatuor millia pugnare contra tantam multitudinem, & praevincere, & accipere tot captiuos: Et dicitur, quod hoc fuit, quia bellum Domini fuit, id est, Deus adiuuit illos.

Habitaueruntque pro eis usque ad transmigrationem. Scilicet, duae tribus, & dimidia occupauerunt terram Agarenorum occisis illis, & expulsi, & habitauerunt in illa, & durauit istud usque ad transmigrationem, id est, usquequo ipsi translati sunt de terra sua in terram Assyriorum.

Sciendum autem, quod tres fuerunt transmigrationes Iudaeorum. Prima fuit per Thelgaphalasar regem Assyriorum, & iste inchoauit transmutare Israel, sed non compleuit: nam transtulit habitatores Galilee, & terram Nephthali, & terram Galaad, in qua habitabant duae tribus, & dimidia: de hac transmigratione. 4. Reg. 15. & facta est ista, dum regnaret in Israel Phacee filius Romelie, & in Iuda regnabat Ioathan. eod. cap. Secunda transmutatio fuit facta per Salmanasar regem Assyriorum. Ipse enim transtulit omnes decem tribus Israel cum rege suo Osee filio Ela: & ex illo tempore desijt esse regnum Israel, quia nulli manserunt ferre. De hoc. 4. Reg. 17. Pauci tamen effugerunt manus Salmanasar non quidem aliqua tribus integra, sed partes tribuum, scilicet, aliqui viri de Ephraim, & aliqui de Simeon, & sic de ceteris tribubus, ut patet seq. lib. cap. 34. Et isti cum essent pauci non ausi fuerunt super se regem constituere, sed adhererunt regno Iuda, & facti sunt tamquam pars eius, ut declaratum est. 4. Regum 23. Tertia transmutatio fuit per Nabuchodonosor regem Chaldeorum, & in hac transmutauit totum regnum Iuda in Babylonem. scilicet, tribus Iuda, & Benjamin, & illi, qui de alijs tribubus habitabant tunc in terra illa, & non manserunt tunc aliqui in terra nisi viri pauci, & pauperes, ut essent agricolae, & vitatores. 4. Reg. 25. Sed ad huc ista transmutatio diuisa est in duas, quia primo transmutauit Iochin rex in Babylonem, & cum eo decem millia virorum. 4. Reg. 24. postea regnauit Sedecias annis vndecim, & in fine regni illius transmutauit totus Iuda, & Benjamin per Nabuchodonosor, & Nabuzardan principem militiae. 4. Regum vigesimo quinto. & sic sunt transmigrationes quatuor: Viri de primis duabus transmigrationibus non quam redierunt, sed manserunt in terra Assyriorum, & manent usque hodie. De transmigrationibus autem alijs duabus redierunt plurimi: nam post septuaginta annos,

renorum, & quia nunc consecuti fuerunt isti omnes Camelos Agarenorum consecuti sunt tantam multitudinem.

Vulnerati autem multi conuerunt. Dicitur hoc ad tollendum dubium, scilicet, quod aliquis putaret, quod in tota terra Agarenorum, & auxiliores suorum non fuissent nisi centum millia hominum, tam in paruulis, quam in mulieribus, & viris: & isti viuentes. Illi autem qui mortui sunt in bello erant plurimi.

Fuit enim bellum Domini. Id est, specialiter fuit istud bellum Dei: ponitur hoc ad tollendum dubium, quia aliquis diceret quomodo potuerunt Israelitae cum essent pauci, scilicet, quadraginta quatuor millia pugnare contra tantam multitudinem, & praevincere, & accipere tot captiuos: Et dicitur, quod hoc fuit, quia bellum Domini fuit, id est, Deus adiuuit illos.

Habitaueruntque pro eis usque ad transmigrationem. Scilicet, duae tribus, & dimidia occupauerunt terram Agarenorum occisis illis, & expulsi, & habitauerunt in illa, & durauit istud usque ad transmigrationem, id est, usquequo ipsi translati sunt de terra sua in terram Assyriorum.

Sciendum autem, quod tres fuerunt transmigrationes Iudaeorum. Prima fuit per Thelgaphalasar regem Assyriorum, & iste inchoauit transmutare Israel, sed non compleuit: nam transtulit habitatores Galilee, & terram Nephthali, & terram Galaad, in qua habitabant duae tribus, & dimidia: de hac transmigratione. 4. Reg. 15. & facta est ista, dum regnaret in Israel Phacee filius Romelie, & in Iuda regnabat Ioathan. eod. cap. Secunda transmutatio fuit facta per Salmanasar regem Assyriorum. Ipse enim transtulit omnes decem tribus Israel cum rege suo Osee filio Ela: & ex illo tempore desijt esse regnum Israel, quia nulli manserunt ferre. De hoc. 4. Reg. 17. Pauci tamen effugerunt manus Salmanasar non quidem aliqua tribus integra, sed partes tribuum, scilicet, aliqui viri de Ephraim, & aliqui de Simeon, & sic de ceteris tribubus, ut patet seq. lib. cap. 34. Et isti cum essent pauci non ausi fuerunt super se regem constituere, sed adhererunt regno Iuda, & facti sunt tamquam pars eius, ut declaratum est. 4. Regum 23. Tertia transmutatio fuit per Nabuchodonosor regem Chaldeorum, & in hac transmutauit totum regnum Iuda in Babylonem. scilicet, tribus Iuda, & Benjamin, & illi, qui de alijs tribubus habitabant tunc in terra illa, & non manserunt tunc aliqui in terra nisi viri pauci, & pauperes, ut essent agricolae, & vitatores. 4. Reg. 25. Sed ad huc ista transmutatio diuisa est in duas, quia primo transmutauit Iochin rex in Babylonem, & cum eo decem millia virorum. 4. Reg. 24. postea regnauit Sedecias annis vndecim, & in fine regni illius transmutauit totus Iuda, & Benjamin per Nabuchodonosor, & Nabuzardan principem militiae. 4. Regum vigesimo quinto. & sic sunt transmigrationes quatuor: Viri de primis duabus transmigrationibus non quam redierunt, sed manserunt in terra Assyriorum, & manent usque hodie. De transmigrationibus autem alijs duabus redierunt plurimi: nam post septuaginta annos,

renorum, & quia nunc consecuti fuerunt isti omnes Camelos Agarenorum consecuti sunt tantam multitudinem.

Asinos duo millia. In contrarium autem fuit in bello, quod fecerunt Israelitae contra Madian: nam non ceperunt aliquem Camelum, & ceperunt sexaginta millia asinorum: Numeri 31. & animas hominum centum millia, scilicet, acceperunt centum millia hominum viuentium, ceteri autem in bello occisi sunt, & computantur hic animae, tam pro paruulis, quam pro mulieribus, & pro viris: nam de mulieribus, & paruulis esset maior multitudo, quae euaderet, eo quod isti non pugnarent: de viris autem adultis plurimi perirent in bello.

Vulnerati autem multi conuerunt. Dicitur hoc ad tollendum dubium, scilicet, quod aliquis putaret, quod in tota terra Agarenorum, & auxiliores suorum non fuissent nisi centum millia hominum, tam in paruulis, quam in mulieribus, & viris: & isti viuentes. Illi autem qui mortui sunt in bello erant plurimi.

Fuit enim bellum Domini. Id est, specialiter fuit istud bellum Dei: ponitur hoc ad tollendum dubium, quia aliquis diceret quomodo potuerunt Israelitae cum essent pauci, scilicet, quadraginta quatuor millia pugnare contra tantam multitudinem, & praevincere, & accipere tot captiuos: Et dicitur, quod hoc fuit, quia bellum Domini fuit, id est, Deus adiuuit illos.

Habitaueruntque pro eis usque ad transmigrationem. Scilicet, duae tribus, & dimidia occupauerunt terram Agarenorum occisis illis, & expulsi, & habitauerunt in illa, & durauit istud usque ad transmigrationem, id est, usquequo ipsi translati sunt de terra sua in terram Assyriorum.

Sciendum autem, quod tres fuerunt transmigrationes Iudaeorum. Prima fuit per Thelgaphalasar regem Assyriorum, & iste inchoauit transmutare Israel, sed non compleuit: nam transtulit habitatores Galilee, & terram Nephthali, & terram Galaad, in qua habitabant duae tribus, & dimidia: de hac transmigratione. 4. Reg. 15. & facta est ista, dum regnaret in Israel Phacee filius Romelie, & in Iuda regnabat Ioathan. eod. cap. Secunda transmutatio fuit facta per Salmanasar regem Assyriorum. Ipse enim transtulit omnes decem tribus Israel cum rege suo Osee filio Ela: & ex illo tempore desijt esse regnum Israel, quia nulli manserunt ferre. De hoc. 4. Reg. 17. Pauci tamen effugerunt manus Salmanasar non quidem aliqua tribus integra, sed partes tribuum, scilicet, aliqui viri de Ephraim, & aliqui de Simeon, & sic de ceteris tribubus, ut patet seq. lib. cap. 34. Et isti cum essent pauci non ausi fuerunt super se regem constituere, sed adhererunt regno Iuda, & facti sunt tamquam pars eius, ut declaratum est. 4. Regum 23. Tertia transmutatio fuit per Nabuchodonosor regem Chaldeorum, & in hac transmutauit totum regnum Iuda in Babylonem. scilicet, tribus Iuda, & Benjamin, & illi, qui de alijs tribubus habitabant tunc in terra illa, & non manserunt tunc aliqui in terra nisi viri pauci, & pauperes, ut essent agricolae, & vitatores. 4. Reg. 25. Sed ad huc ista transmutatio diuisa est in duas, quia primo transmutauit Iochin rex in Babylonem, & cum eo decem millia virorum. 4. Reg. 24. postea regnauit Sedecias annis vndecim, & in fine regni illius transmutauit totus Iuda, & Benjamin per Nabuchodonosor, & Nabuzardan principem militiae. 4. Regum vigesimo quinto. & sic sunt transmigrationes quatuor: Viri de primis duabus transmigrationibus non quam redierunt, sed manserunt in terra Assyriorum, & manent usque hodie. De transmigrationibus autem alijs duabus redierunt plurimi: nam post septuaginta annos,

za annos, sicut prædixerat Ieremias. cap. 25. redierunt omnes quotquot voluerunt redire de Babylone, quæ rex Cyrus dedit eis potestatem ad redeundum in Ierusalem, & edificandum templum Domino, ut patet primo Esdræ 1. De ista transmigratio, de qua dicitur hic, dicendum quod fuit prima: nam non potest esse tertia, neque quarta, eo quod illa fuit transmigratio virorum de regno Iuda, ut declaratum est. Iste autem duæ tribus, & dimidia erant de regno Israel: non etiã fuit hoc in secunda transmigratio, quia in prima transmigraverunt habitantes in terra Galaad, quarto Regum 15. & tamen duæ tribus, & dimidia habitabant in terra illa, ut patet Numeri 32. & Deuteronom. 3. & supra in litera. Secundo patet, quia prima transmigratio facta est per Thelgatphalasar. 4. Reg. 15. Secunda verò per Salmanasar. 4. Regum 17. & tamen ista facta est per Thelgatphalasar: nam dicitur infra in litera, quod propter peccata istorum Deus suscitavit contra eos spiritum Phil regis Assyriorum, & Thelgatphalasar, & trãtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse: ideo manserunt isti in prima transmigratio, & usque ad tempus illud tenuerunt terram Agarenorum, & tenuissent maioti tempore, nisi fecisset eos transmigrare rex Assyriorum.

Quanto tempore terram Agarenorum isti possederunt. Quæst. XXVI.

QVAERITUR Quanto tempore possederunt isti terram Agarenorum. Respondendum est, quod fuit factum bellum tempore regis Saulis, sed non constat, in quo tempore regni eius etiam trãlati sunt isti Israelitæ tempore Iothan: & tamen non constat, quo tempore eius computando tamen regnum utriusque fuerunt quasi trecenti, & sexaginta anni, ut aliqui voluit, vel magis trecenti, & quadraginta: nam Saul regnabat cum factum est istud bellum, ut patet supra in litera. Ipse autem regnavit annis quadraginta. Act. 2. Deinde David annis quadraginta. 3. Regum 2. & Salomon totidem. 3. Regum 11. Roboam autem decem, & septem. 3. Regum 14. Abias autem annis tribus, eodem lib. cap. 15. Aza autem annis quadraginta vno: eodem capit. Iosaphat verò annis viginti quinque: eodem lib. cap. vltimo. Ioram verò annis octo. 4. Regum 8. Ochozias autem anno vno: eodem cap. Athalia annis sex: sequenti lib. capit. 22. Ioas autem annis quadraginta, quarto Regum 12. Amasias verò annis viginti novem, eodem lib. cap. 14. Azarias autem annis quinquaginta duobus: eodem libro, capit. 15. Iothan autem annis decem, & sex: eodem capit. qui simul sunt anni trecenti quinquaginta octo, & hoc fere tempore poterunt duæ tribus, & dimidia possidere terram Agarenorum: deinde Agareni redierunt ad possidendum terram suam, vel ad quas gentes devenirent non apparet.

Qua nam gentes fuerunt Ithurei, & Naphæi. Quæst. XXVII.

QVAERITUR Quæ fuerunt gentes isti, quæ habentur hic, scilicet Ithurei, & Naphæi, qui præbuerunt auxilium Agarenis. Respondent aliqui Doctores nostri, quod iste fuerunt duæ gentes de habitantibus in terra Chanaan, vel prope, quorum vna vocabatur Ithureorū, de qua videtur dici Lucæ 3. quod fuit Philippus frater Herodis Terrarcha Ithureæ, & Trachonitidis regionis, & sic volunt, quod gens Naphæorum fuerit alia similis, & isti dicunt, quod Ithurei venerunt in auxilium

Israelitarum, quia erant in terra sua, & sic quando dicitur in litera Ithurei, & Naphæi præbuerunt eis auxilium: intelligunt isti de Israelitis: nam secundum literam videtur posse referri ad utrumque: alij autem tenent, quod Ithurei, & Naphæi fuerunt filij Ismahelis: ideo dicunt, quod isti Agareni, quibus præbuerunt auxilium non fuerunt filij Agar deriuati per Ismahelem, sed fuerunt filij Cetura, quæ est eadem cum Agar, & istud tenent Hebræi, & sic cum fuerint sex filij Cetura putant, quod ex omnibus illis, vel ex aliquibus eorum nominati fuerint Agareni. Alij tenent quod isti Ithurei, & Naphæi fuerint filij Ismahelis, & etiam Agareni fuerint filij eius, & tamen dicunt, quod vocantur Agareni illi, qui de Ismahele descenderunt per vnum filium eius Cedina.

Dicendum tamen, quod nulla istarum trium positio est conveniens, sed est addenda quarta, scilicet, quod Ithurei, & Naphæi fuerunt filij Ismahelis, & etiam Agareni fuerunt filij eius, & nominantur Agareni omnes filij Ismahelis, qui fuerunt duodecim principes: Genes. 25. & supra primo: & ab his nominatae sunt gentes duodecim, vel familie, & omnes erant Agarenorum, quod patet, quia Agareni dicuntur ab Agar, & illa fuit mater Ismahelis: Genes. 16. & 21. ideo necesse est omnes filios Ismahelis vocari Agarenos: Ithurei autem, & Naphæi sunt filij Ismahelis, quia Ithurei appellantur ab Ithur, & Naphæa Naphis, & isti fuerunt duo filij Ismahelis, supra primo, & Genes. 25.

Dicendum tamen quod non vocantur Ithurei, & Naphæi hic Agareni, eo quod gentes, contra quas pugnant Israelitæ vocantur Agareni, & si Ithurei, & Naphæi venerunt in auxilium Agarenorum, & nihil per hoc declararetur: ideo gentium illarum, quas pugnant Israelitæ non expressa sunt nomina specialia, sed vocati sunt Agareni nomine generali. Istarum autem duarum gentium expressa sunt nomina propria, scilicet, quod essent Ithurei, & Naphæi, quamquam etiam essent Agareni. Alia etiam causa fuit, quia hic ponuntur tres gentes, quæ præbuerunt auxilium Agarenis, scilicet, Ithurei, & Naphæi, & Nodab: & duæ primæ gentes sunt Agareni: tertia autem non, quia non venit ab aliquo de duodecim filijs Ismahelis: ideo non potuit hic dici convenienter, quod Agareni præbuerunt eis auxilium, quia non erant omnes Agareni, sed posita fuerunt nomina propria istarum gentium, ut per hoc sciatur, qui essent Agareni, & qui non: ista positio est vera. Alij autem tres non possunt stare. De prima patet, quia dicebat Ithureos, & Naphæos fuisse gentes venientes in auxilium Israelitarum: nã manifestum est, quod Ithurei dicuntur ab Ithur, & Naphæa a Naphis, & tamen Ithur, & Naphis sunt filij Ismahelis, & nepotes Agar, ideo non poterant esse gentes alienigenarum. Item non stat, quia dicitur, quod veniebant isti in auxilium Israelitarum, & tñ probatum est supra, quod non veniebant in auxilium eorum, sed in auxilium Agarenorum. Secunda positio non stat, quia ista vult, quod Agareni sint de filijs Cetura, & quod Cetura, & Agar sint eadem mulier: & tamen istud improbatum fuit supra in quadam questione. Tertia positio non stat, quia ista vult, quod descenderint tam Ithurei, & Naphæi, quæ Agareni per Ismahelem ab Agar, & tamen volunt, quod solum vocarentur Agareni descendentes ab vno filio Ismahelis, scilicet, Cedina: hoc tamen est rationabile, quia Agareni vocantur propter Agar, & tamen Agar fuit mater respectu omnium descendendum de Ismahele, quia fuit mater Ismahelis, ideo omnes filij Ismahelis vocabantur Agareni, & sic tenendum est.

An

An bellum istud fuerit bellum Domini. Quæst. XXVIII.

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod bellum istud fuit bellum Domini. Respondendum, quod loquendo generaliter omnia bella sunt bella Dei, eo quod non pendet ex voluntate humana, vel ex fortitudine, quod evenit bellorum talis, vel talis fit, sed sicut Deus iudicat, ita fit. Sic patet 1. Macha. 3. scilicet, sicut fuerit voluntas Dei in celo sic fiet, id est, non est in potestate nostra, sed in potestate Dei celi, quod moriamur in bello, vel quod prevaleamus: dicuntur tamen aliqua bella specialiter fieri a Deo, quando ipse agit totum quod age re deberet hostis. Sic enim dicitur Exo. 14. Dominus pugnavit pro vobis, & vos tacebitis: id est ipse faciet totum bellum contra hostes, & vos manebitis in silentio, nihil faciētes. Sic enim dicitur Iosue 10. quod quando stetit Sol pugnavit Deus pro Israelitis: & sic etiam vocantur aliqua bella specialia Domini: unde est quidam liber bellorum Domini. Num. 21. Hic autem fuit sic, quia Deus fecit aliquid specialiter pro Israelitis ad conferendum eis victoriam, quam alias fortè non habuissent, & hoc poterat esse, quod incuteret timorem cordibus Agarenorum, ut non audeant stare coram facie Israelitarum. Sic enim faciebat Deus, quando pugnant Israelitæ contra Chanaanos: Exodi 23. & Deuteronom. 7. scilicet. Terrorem meum mittam in præcutum tuum, & occidam omne n populum, ad quem ingredieris. Vel poterat Deus dare Israelitis vires magnas, & animositate, ut auderent pugnare contra Agarenos, & prevalerēt, quod aliis viribus suis non facerent: sic patet Deute. 8. scilicet. Ne dicas in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia prestiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit, ut impleat pactum suum. Vel poterat hoc fieri, quod Deus percuteret Agarenos quadam cecitate vel turbatione animi, ita ut non possent se defendere ab Israelitis dato quod esset paucitas Israelitarum. De cecitate patet in Syrijs, qui venerunt mandato Benadad regis Syriæ ad capiendum Elisæum, & percussit eos Deus cecitate: duxitque eos Elisæus in urbem Samariæ, & posuit in manu hostium suorum, ita ut potuissent omnes occidi sine periculo. 4. Regum 6. De turbatione mentis patet in Madianitis, qui venerunt ad pugnam contra Israel: nam iussit Gedeon ad illos per noctem cum trecentis viris habentibus lampades, & tubas in manibus, & turbata sunt castra Madianitarum, & seipsos occidebant: Iudi. 7. Sic etiam fuit in Ammonitis, Moabitibus, & Idumæis, qui venerunt ad pugnam contra regem Iosaphat: nam turbavit eos Deus, ita ut in Meridie non cognoscerent se, & surrexerunt in se invicem, & se mutuo occiderunt sequenti libro cap. 20. Sic etiam fuit quod solus Ionathas cum armigero suo iussit ad pugnam contra infinitam multitudinem Philistinorum: nam turbavit Deus castra, & non poterant Philistini resistere Ionathæ, sed in brevi ipse, & armiger eius occiderunt viros viginti, & fugati sunt reliqui, qui erant in castris: primo Regum 14. vel poterat hoc fieri, quod Deus terreret ipsos Agarenos in aliquo signo sensibili, utpote, quod faceret terram tremere, vel quod audiretur fragor celi, sicut factum est contra Philistinos, qui venerant ad pugnam contra Israel in Masphat: nam dicitur in tonitruum autem Dominus fragore magno in die illo super Philistim, & exterruit eos, & cæsi sunt a filijs Israel. Vel poterat Deus hoc facere fallendo Agarenos, scilicet, faciēdo quod ipsi putarent venire contra se multos hostes in au-

Alph. T. Off. In lib. I. Paralip.

auxilium Israelitarum: & hoc poterat dupliciter fieri, vno modo, quod audirent strepitum multitudinis magne contra se venientis, & neminem viderēt, & hoc poterat fieri, tam per diem, quam per noctem. Per noctem quidem sicut fuit quando Syri obfederant Samariam: nam fecit Deus audire sonitum curruum, & equorum in castris Syriæ, & dixerunt Syri mercede cõduxit aduersum nos rex Israel reges Aegyptiorum, & Hethgorum, & præ timore fugerunt, & reliquerunt omnia sua in castris. 4. Regum 7. Per diem autem factum est quando pugnavit David contra Philistinos: nam fecit Deus Angelum quendam, vel multitudinem Angelorum ambulare super cacumina pyrorum, quando incepit David pugnare, & audiebatur magnus strepitus, quasi multi bellatores laterent intra pyrorum arbores: & ideo terri Philistini fugerunt. 2. Reg. 5. & infra 14. Poterat etiam hoc fieri, quod ipsi Agareni viderent venientem cõtra se magnam multitudinem, ut quia Deus faceret apparere Angelos in corporibus assumptis de aere, & quamquam non pugnant saltem tererent Agarenos ad hoc, quod fugerent. Sic enim fuit quando Syri obfederunt urbem, in qua erat Elisæus ad capiendum eum: timuitque nimis puer Elisæi: nam tunc fecit Deus apparere multitudinem curruum, & equorum igneorum, & equitum in circuitu montis ad defensionem Elisæi, & dixit Elisæus plures sunt nobiscum, quam cum illis. 4. Reg. 6. Vel poterat fieri, quod Deus adiuvaret Israelitas pugnando realiter contra Agarenos, sicut fuit tempore quando stetit Sol orate Iosue: nam misit ante hoc Deus lapides magnos grandinis super Amorrhæos in descensu Bethoronum, & plures perierunt percussis lapidibus, quæ occisi gladio Israelitarum: Iosue 10. Multi alij adhuc modi sunt, de quibus aliquid tactum est primo Regum 23. & in quibusdam alijs locis, & per quemlibet istorum poterat nunc istud bellum esse bellum Dei, id est, specialiter factum a Deo.

Filij quoque dimidiæ tribus Manasse possederunt terram a finibus Basan usque Baalerman, & Sanir, & montem Hermon. In gens quippe numerus erat. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum: Ephraim, Iessi, & Eliel, Ezriel, & Ieremia, & Odoia, & Iediel viri fortissimi, & potentes, & nomina tui duces in familijs suis. Reliquerunt autem Deum patrum suorum.

Filij quoque. Hic ponitur tertium principale huius cap. de progenie dimidiæ tribus Manasse, & dicitur Nicolaus quod ponitur de illa incidentaliter, quia fuit in auxilium tribui Ruben in pugna contra Agarenos, & tamen falsum est, sicut probatum est supra in illo versu. Filij verò Gad ubi agitur de progenie Gad, & dicitur. Filij quoque dimidiæ tribus Manasse. Fuit diuisa ista tribus in duas medietates: nam vna medietas eius habebat pecora multa, ideo voluit cum Ruben, & Gad accipere possessionem in terra Galaad ante Iordanem: sic patet Deuteronom. 3. & Iosue 13. eo quod terra illa erat conveniens alendis pecoribus. Num. 32. Alia medietas Manasse accepit possessionem in terra Chanaan ad Occidentalem partem Iordanis: simul cum tribu Ephraim. Iosue 17. Possederunt terram a finibus Basan. Ponitur hic locus habitationis eorum: deinde ponuntur aliqui principes, & dicitur quod possederunt a finibus Basan. Est enim Basan regio, ut supra dictum est, & non est sensus, quod possederint a

L 4 finibus

finibus Basan, id est, quod non possederint terram Basan: nam tota terra Basan data est dimidię tribui Manasse: Deuteronomo. 3. & Iosue 13. sed est sensus, quod possederunt a finibus eius, scilicet, ab vna extremitate eius, & ipsam totam possederunt: & deinde alias terras, dicitur tamen a finibus Basan, quia Basan erat regio maximę Aquilonaris in terra duarum tribuū, & dimidię, quia est coniuncta terrę Ammonitarū, & idem est, quod dicatur, quod possederunt a finibus Basan, & quod dicatur possederunt a finibus filiorum Ammon, & ponitur hic terminus in clusuē, quia terra, quę ponitur terminus possessionis, est pars possessionis.

Vsq̄que Baalhermon. Vnum nomen proprium est, sicut Hieronymus accipit, & est nomen alicuius regionis, & nominatur aliquando in libro Iosue. Sic enim patet Iosue 11. & putant Hebręi, quod Baalhermon dicantur esse duę dictiones, & Baal sit nomen appellatiuum significans vallem, & Hermon sit nomen montis, & sic terminus iste est in valle montis Hermon, & tamen dicendum est, quod Baalhermon est vnum nomen montis: sic patet Iudic. 3. scilicet, (Sydonium Atque Heuenm, qui habitabat in Libano de monte Baalhermon, vsque ad introitū Emath:) Nam si voluerimus ibi accipere Baal pro valle. Dicemus de monte vallis montis Hermon, & istud ridiculum est, quia nō facit sententiam aliquam: ideo oportet, quod Baalhermon sit ibi nomen montis.

Et Sanir. Iste est alius terminus terrę dimidię tribus Manasse, & est nomen montis.

Et montem Hermon. Mons Hermon est alius terminus terrę istius.

Sciendum tamen, quod Sanir, & Hermon nomina sunt eiusdem montis, vt patet Deuteronomo. 3. scilicet. Tollimus terram de manu regū Amorrhęorum a torrente Arnon vsque ad montem Hermon, quem Sidonij Sarion vocant, & Amorrhęi Sanir: Et sic habet tria nomina: hic tamen dicendum, quod Sanir, & Hermon ponuntur pro duobus montibus, cum ponantur tanquam duo termini terrę illius: potest tamen intelligi dupliciter: vno modo quod idē mons secundum continuationem sit Hermon, & Sanir: & tamen in vna parte vocatur Hermon, & in alia Sanir: & propter hoc ponuntur istę duę partes tanquam duo termini terrę dimidię tribus Manasse. Aliiter potest dici, quod mons Hermon vocatur etiā Sanir, & Sarion: Deuteronomo. 3. & tamen iste mons, Sanir, de quo hic dicitur, est alius ab illo Sanir, & Hermon, de quo dicitur Deutero. 3.

Sciendum autem, quod hic ponuntur termini terrę istius ab Aquilone, & Occidente: nam terra Basan est terminus a parte Aquilonis, quia coniungitur terrę filiorum Ammon, vt dictum est. Alij autem tres termini, scilicet, Baalhermon, & Sanir sunt ex parte Occidentis, quod patet, quia Deuteronomo. 3. ponitur duo termini terrę istius, scilicet, a torrente Arnon est in parte Orientali terrę duarum tribuum, & dimidię, vt colligitur Deuteronomo. 2. & 3. & Iosue 12. & 13. ideo Hermon est in parte Occidentali, cum isti duo termini ponantur tanquam oppositi: patet etiam quia Iudic. 3. ponitur Baalhermon terminus terrę Chanaan: & tamen non potest esse terminus terrę Chanaan, & dimidię tribus Manasse, nisi sit inter vtranque, & tamen tota terra duarum tribuum, & dimidię est Orientalis respectu terrę Chanaan, vt patet Nume. 32. & Iosue primo: ergo Baalhermon est terminus Occidentalis dimidię tribus Manasse: & est Orientalis respectu terrę Chanaan.

Ingenis quippe numerus erat. Id est, magna erat multitudo dimidię tribus Manasse, & dicitur hoc ad reddendum causam superioris dicti, scilicet, quia dimi-

dia tribus Manasse accepit hereditatem multam, quę continetur intra istos terminos, & hoc fuit, quia multitudo magna erat, & indigebat magna terra. Sic enim Deus dixerat: Numeri 26. Isti diuidentur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas, pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem. *Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum.* Id est, isti, qui sequuntur, fuerunt principes in domibus, & familijs ipsorum. Domus autem est nomen cognationis, & est minor cognatio, quā familia, & quā tribus, vt declaratum est supra: & tamen hic non accipitur domus pro vna domo: prout est sub familia: sed accipitur domus pro tota cognatione dimidię tribus Manasse, & ista non solum est maior, quā tribus, sed etiam maior quā familia, quia in tribu Manasse fuerunt familię multę, scilicet, octo: Num. 26. & medietas istarum tenuit terram, de qua hic dicitur, & sic erant quatuor familię: tamen nominatur hic vna domus, scilicet, quia congregatio istarum familiarum quatuor erat domus. Sic etiā interdum omnes duodecim tribus vocantur vna domus, sicut cum dicitur domus Iacob benedicite Domino. Psalm. 113. & omnes duodecim tribus vocantur domus Iacob, quia descendebant de stirpe Iacob. *Epher, & Iesi.* Iste Epher non est Epher, de quo dicitur supra primo: nam ille fuit de filijs Madian, & ab illo nominati sunt Aphricani. Etiam non est iste Epher, de quo præcedenti cap. quia ille est de tribu Iuda, & iste de tribu Manasse. Etiam iste Iesi non est ille, de quo supra 2. quia ille est de tribu Iuda, & iste non. *Et Elich, & Eziel, & Ieremia.* Iste Ieremia non est Ieremias propheta, quia Ieremias fuit de tribu Leui: nam sacerdos fuit de sacerdotibus, qui morabantur in Anathoth: Iere. 1. iste autem est de tribu Manasse. Etiam iste fuit multo tempore ante illum, scilicet, tempore Ieroboam regis Israel. *Et Odoia, & Iediel.* Iste Odoia non est ille, de quo dicitur præcedenti cap. nam ille non fuit de tribu Manasse, sed Iuda, iste autem de Manasse. *Viri fortissimi, & potentes nominati duces in familijs suis.* Scilicet, isti septem fuerunt principes domorum, & familiarum, & fuerunt viri potentes, quia præerant multis de tribu earum. Hic patet, quod domus, quę supra ponebatur erat collectio multarum familiarum, cum ibi diceretur, quod erant omnes isti principes domus cognationis, & hic dicitur, quod sunt principes in familijs.

Isti principes, qui fuerunt, & quo tempore. Quest. XXXIX.

QUÆRITVR Qui fuerunt isti principes, & quando. Aliquis dicet, quod fuerunt principes ipsarum familiarum de tribu Manasse. Nam fuerunt in tribu Manasse familię septem: Nume. 26. & fuerunt principes earum septem, & apparet hoc primo, quia dicitur hic, quod isti erant principes in familijs: & tñ proprie principes familiarum dicuntur esse capita, & isti fuerunt a quibus denominatę sunt familię. Secundò patet, quia hic ponuntur septem principes, & tot fuerunt principes familiarū istarū: Nu. 26. Tertiò patet, quia ponit hic vnus de principibus familiarū. scilicet, Epher, & tñ manifestū est, quod ab hoc venit familia Epheritarum 26. Dicendum tñ, quod hoc non stat, quia nō pōt poni isti primi duces, & capita familiarū, quia noīa istorū nō cōcordāt cū noībus illarū. Nullum enim nomen concordat nisi Epher, vt patet comparando ista nomina ad ea, quę hñc Nu. 26. etiā quia poni hic nomina familiarum nihil erat ad propositum. Secundò patet, quia si ponerentur hic capita familiarum non ponerentur nisi tria, vel quatuor, quia in tota tribu Manasse fuerunt septem familię: Numeri

Numeri 26. & sic medietas Manasse non poterat habere nisi tria, vel quatuor capita familiarum, & tamen hic ponuntur septem: ideo non sunt capita familiarum tribus istius. Ad primā rationem in contrarium dicendum, quod vocantur isti principes familiarum, & verum est, & tñ nō fuerunt prima capita, sed alij postea deriuati ab illis: nam omni tempore erāt capita familiarum aliqua ne perderetur principatus, qui fuerat à principio, & habitudo regiminis populi.

Ad secundam dicendum, quod quamquā hic fuerunt illi septem, à quibus denominatę sunt familię: tamen non fuerunt isti, sed potius sequitur contrarium: nam si isti essent de primis capitibus familiarum, non ponerentur hic cum immediatē tribus Manasse non essent, nisi tres, vel quatuor principia familiarum: etiam quia non consonant nomina istorum, cum nominibus illorum.

Ad tertiam rationem dicendum, quod quāquā Epher fuerit caput vnus familiarum, non sunt isti septem capita familiarum habitare in terra ista, eo quod omnes illi viri mortui fuerunt in Aegypto, vel in deserto, & tamen isti principes, de quibus hic dicitur, habitauerunt in dimidia tribu Manasse in terra duorum regum Amorrhęorū. Itē dicendum, quod iste Epher non sit idem cū illo Epher de quo Nu. 26. quia multi vocabantur sic: sic patet præcedenti cap. vbi quidam in sorte Iudę vocabatur Epher.

Item patet efficacius, quia iste Epher habuit familiā, quę habitauit in terra Chanaan, & nō in terra duorum regum Amorrhęorum, quod patet, quia medietas tribus Manasse, de qua hic dicitur habitauit vltra Iordanem ad Orientem cum tribu Rubē, & Gad, vt supra dictum est: & alia medietas habitabat ad Occidentem Iordanis cum tribu Ephraim. Iosue 17. & in sorte illa, quę erat post Iordanem habitabat familia Epheritarum. Aliqui ergo dicunt, quod isti principes non fuerunt capita prima familiarum, sed fuerunt principes in familijs: eo quod tempore quo commisit bellum contra Agarenos, & isti fuerunt principes tunc omnium pugnantium contra Agarenos, & hoc est rationale, quia dictum fuit hic in mediā de illo bello. Aliiter dicunt, quidam quod isti erāt principes in dimidia tribu Manasse eo tempore, quo translata est in Assyrios per Thelgatphalasar, & hoc etiam est rationale. Primo, quia immediatē dicitur de translatione istarum duarum tribuum, & dimidię in Assyrios. Secundò, quia postquā ponuntur nomina istorum principum sequitur: Reliquerunt Deum patrum suorum, qui suscitauit contra eos spiritum Phul regis Assyriorum, & Thelgatphalasar, & transfuit Ruben, & Gad, & dimidiam tribuum Manasse. Tertiò patet, quia sic etiam quando computantur supra generationes in tribu Ruben, ponitur generatio vsque ad Berra, & dicitur, quod illum duxit captiuum Thelgatphalasar rex Assyriorum, & ipse fuit princeps in tribu Ruben. Aliiter potest dici, quod isti principes fuerunt tempore Ieroboam regis Israel, & Ioathan regis Iudę: quia tunc factę sunt duę numerationes istarum duarum tribuum, & dimidię: sicut dicitur supra: omnes hi numerati sunt in diebus Ioathan regis Iudę, & in diebus Ieroboam regis Israel.

Dicendum autem, quod quāquā qui libertistorum modus sit satis verisimilis, iste tamen tertius est verisimilior potissimē, quia duo istorū possunt coincidere: nam illi, qui erant principes tempore Ioathan regis Iudę fuerunt principes quando translata sunt istę duę tribus, & dimidia in Assyrios, quia tempore Ioathan regis Iudę transfuit Thelgatphalasar duas tribus, & dimidiam in Assyrios 4. Reg. 15. Sciendum

autem, quod quamquā isti septem dicantur principes in familijs, non erat quilibet eorum princeps vnus familiarum, quia in ista dimidia tribu Manasse non erant nisi tres, vel quatuor familię: & tñ hic ponuntur septem principes. Erant igitur quidam illorum principes familiarū, alij autē erant principes domorū magnarum in familijs. *Reliquerunt autem Deum patrum suorum.* Istud refertur ad duas tribus, & dimidiam, quia omnes istę peccauerunt: etiam verū est hoc de omnibus tribubus decem Israel, quia peccauerunt, & translatae sunt in Assyrios, quia tamen hic agitur solum de duabus tribubus, & dimidia, refertur istud ad illas, & dicitur, quod reliquerunt deum patrum suorum id est, qui benefecerat eis specialiter adducendo illos de Aegypto, & conferendo alia beneficia.

Et fornicati sunt post deos populorum terrę, quos abstulit Dominus coram eis, & suscitauit Deus Israel spiritum Phul regis Assyriorum, & spiritum Thelgatphalasar regis Assur: & transfuit Ruben, & Gad, & dimidiam tribuum Manasse, & adduxit eos in Lachela, & in Habor, & Ara, & Fluuium, Goz vsque in diem hanc.

1. *Et fornicati sunt post deos populorum terrę.* Id est, coeuerunt deos gentiliū. Accipitur fornicari in Scriptura pro colere idola per Metaphoram, quia sicut femina, quę relicto viro suo alteri committetur, fornicatur ita qui deserit Deum verum, quem colere tenetur, & colit idola, dicitur fornicari cum idolis, & dicitur fornicati sunt post deos populorum, id est, fornicati sunt sequendo illos. *Quos abstulit Dominus coram eis.* Potest referri ad populos, vel ad deos eorum, scilicet, quod Deus abstulit populos istos de conspectu Israelitarum, & intelligitur de Chanęis, nam ad introitum Israelitarum occidit Dominus Chanęos sicut dicitur Exo. 23. Terrorem meum mittam in precursum tuum, & occidam oēm populū, ad quem ingredieris. Vel potest intelligi de dijs, scilicet, quia Deus destruxit deos istorum populorum, nam ipse destruxit deos Aegypti: Num. 33. cap. Nam, & in dijs eorum exercuerat vltionem. Primus tamen sensus est melior. Significatur in hoc ingratitude, & stultitia Israelitarum: de ingratitude patet, quia Deus benefecerat eis auferendo istos populos de terra, vt illam sibi traderet, & tamen ipsi noluerunt Deum colere, qui sibi hoc bonum prestiterat, sed deos populorum occiderunt. De stultitia patet, quia aliquis colitur in Deum, quia extimatur summum bonum, & tamen isti dii populorum non erant summum bonum, sed miseri, cum non poterant liberare cultores suos de manu Israelitarum: stultum erat ergo tales colere deos, quibus ipsi Hebręi potēiores erāt. Sic. n. fecit Amasias rex Iuda qui pugnās vicit Idumęos, & captos deos illorū in bello adorauit, & Deus misit Prophetam ad increpandum illum, vt diceret, cur adorasti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua? sequenti lib. capitu. 25. *Et suscitauit Deus.* Posita fuit culpa Israelitarum, quia idola coluerunt: hic ponitur pena, scilicet, quod de terra sua translati fuerunt, & hoc fuit per regem Assyriorum, & dicitur, quod Deus suscitauit reges Assyriorum contra Israelitas, vt transferrent eos de terra sua. *Spiritum Phul regis Assyriorum, & spiritum Thelgatphalasar regis Assur.* Isti fuerunt duo reges Assyriorum, qui persecuti fuerunt Israelitas quousque transtulerunt eos in Assyrios. Primus fuit Phul, qui non

non transtulit quemquam eorum, sed grauitat eos tribuitis. Secundus fuit Thelgatphalasar, qui transtulit duas tribus, & dimidiam, & etiam tribum Nephthali 4. Reg. 15. Vocatur vnus istorum rex Assyriorum, & alius rex Assur: & tñ idem est, quia Assyrij dicuntur ab Assur. Et transtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse. Non solum transtulit istos, sed etiam tribu Nephthali 4. Reg. 15. Dicitur tamen hic solum de istis, quia Scriptura solum narrat hic stirpem, & gesta duarum tribuum, & dimidia. Et adduxit eos in Alam, & Habor, & Ara, & fluuium Gozan. Ista sunt loca in terra Assyriorum, ad que translatae sunt iste tribus, & tamē an sint nomina fluuiorum, an vrbium aut regionū, declaratum est 4. Reg. 18. vbi dicitur collocavit eos in Ala, & in Habor fluuijs Gozā. *Vsq̄ ad diem hanc.* Idest manserūt iste dūc tribus, & dimidia in terra Assyriorum, ad quam trāslate sunt vsque ad diem hanc, idest vsque ad diē, in qua Ešdras scripsit librum istū; nam nondum redierant de captiuitate, nec etiam vsque hodie redierunt, nec vnquam redibunt, quia captiuitas illarum tribuum perpetua est.

Quomodo Deus suscitauerit spiritum Phul regis Assyriorum, & Thelgatphalasar. Quæst. XXX.

QVAERITVR quomodo dicitur hic, q̄ Deus suscitauit spiritum Phul regis Assyriorum, & Thelgatphalasar: nam videtur, quod in hoc faciebat malum. nam isti reges mori sunt ad nocendum Israelitis, & ad transferendum eos de terra sua, & in hoc malum faciebant, quia non mouebantur bono desiderio: ideo Deus mouebat eos ad malum.

Respondendum est, quod Deus mouebat istos reges ad bonum, quia Israelitē merebantur mala multa, cum essent colentes idola, & Deus mouebat istos reges Assyriorum ad puniendum eos: iustum tamē erat istos peccātes puniri: ideo De⁹ mouebat eos ad iustū. Sed aliquis dicit, quod isti reges Assyriorum non mouebantur ad puniendum Israelitas, quia erant idolatre: nam etiam ipsi Assyrij erant idolatre, sed puniebant eos ad exercendum dominium, & ad augēdam gloriam, & non putabant se a Deo adiuuari ad faciendum hoc, sed quod in fortitudine sua faciebant istud: sic patet Isa. 10. & tamen motus, quem habebant isti reges, erat a Deo: ergo Deus mouebat eos ad malū. Responderi potest dupliciter, vno modo, quod Deus non mouebat reges Assyriorum ad nocendam Israelitis, vel captiuandum eos: sed mouebat per modum subtractionis auxiliij, & ista subtractio erat tripliciter: vno modo, quod reges Assyriorum, & alij hostes eorum, qui potentes erant interdum desiderarent nocere eis, & tamen Deus auferebat de corde eorum cogitationes istas, & non desiderabant nocere: sic enim hostes Iudeorum non desiderabant nocere eis ter in anno. Nam ter in quolibet anno ascendebant omnes Iudei ad tēplum Domini tam magni quam paruuli, ita vt non relinqueretur aliquis in vrbibus nisi foeminae, & hostes Iudeorum sciebant hoc, quia quolibet anno fiebat, & tamen nunquam volebant temporibus illis capere aliquas vrbes Iudeorum, & nec in fidiabantur ad capiendum, vt patet Exo. 34. cap. cū tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur tē tuę ascendere te, & apparere in cōspectu Domini Dei tui ter in anno. Secūdo modo fiebat hoc, quia quamquam hostes Iudeorum desiderarent eis nocere, & possent illud facere: Deus auferebat eis opportunitatem inducendo alia negocia maiora, per que impediretur malum, quod volebant inferre Iudeis: sic patet de Senacherib rex Assyriorū, qui disposuerat se ad destruendum Ierusalem, Eze-

chias autem timens consuluit Dominum super hoc, & ille respondit: noli timere, ecce ego immiram ei spiritum, & audiet nunciū, & reuertetur in terrā suā. 4. Reg. 19. & sic factum est, quia Deus fecit, quod audiret nunciū dicentem, quod Tharea rex Ethiopū veniebat ad pugnandum contra eum, & immisit ei Deus spiritum, idest, cogitationem, scilicet, vt iret ad pugnandum contra regem Ethiopum, & sic non pugnauit illa vice contra Ierusalem. Tertio modo Deus adiuuat, quia interdum hostes Iudeorum potentes destruerent ipsos volebant destruere, & Deus resistebat illis realiter. Sic fuit in isto Senacherib, qui postea voluit delere Ierusalē, & Deus percussit exercitū eius, & coactus est fugere in terram suam. 4. Re. 19. Ista auxilia subtrahat nunc Deus, quia non reprimere cogitationes regum Assyriorum de non nocendo Iudeis: etiam non auferebat eis opportunitatem nocendi inferendo alia negocia maiora, per que impediretur nocere illis: nec etiam resistebat nocentibus, & omnia ista faciebat quādo Israelitē erant boni: ideo nunc, cum non faceret aliquid istorum, dicebatur mouere hostes ad nocendum eis. Secundo modo potest dici, quod Deus mouebat reges Assyriorum ad nocendum Iudeis, ita quod realiter impelleret cor eorum ad nocendum, & alijs forte nō mouerentur reges isti, & tamen iste motus non erat de se malus, quia poterat esse ad bonum, scilicet, vt Israelitē punirentur pro peccatis. Et si ad istam intentionem facerent reges Assyriorum non solum non peccarent, immo mererentur faciendi: Deus autem mouebat ad istum finem, quamquam non tam expressē, quia solum apparebat ipsis regibus Assyriorū, quod desiderabant nimis punire Hebrēos, & tamen nesciebant vnde proueniebat eis hoc: ideo vtebantur isto motiuo ad malum, scilicet, ad gloriam suam, & ad exercendum crudelitatem in Hebrēos: Sic enim, est de multis alijs, que a Deo causantur tam in voluntate nostra, quam in intellectu, quem nos non accipimus ad illum finem, ad quem Deus causat: De intellectu patet: nam Deus mouit intellectum Caiphę ad cogitandum, q̄ expediebat vnum hominem mori, p̄ populo, ne tota gens periret, & tamen non intellexit ipse id, quod Deus intelligebat, idest, ad illum finem, ad quem Deus, quia Deus dicebat ad hunc finem, q̄ per mortem Christi totum genus humanū saluaretur: Caiphā autem dicebat ad hanc intentionem, q̄ si non moteretur Christus, periret totus populus Ierusalem, quia venirent Romani, & tollerent locum eorum, & gentem. Ioan. 11. De voluntate autem patet, quia Deus inclinavit voluntatem Samsonis, vt consideraret accipere mulierem de filiabus Philistinorum, & ipse nesciebat, quare inclinabatur ad hoc, sed solum videbat, q̄ inclinabatur nimis, & q̄ placebant mulieres illę in oculis eius, nec sciebat dare aliam causam voluntatis sue, vnde dixit ei pater. Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, quia vis accipere uxorem de Philistinij, qui incircumcisi sunt? Et Samson ait: hęc mihi accipe, q̄ placuit oculis meis. Iudi. 14. Et tamen Deus ponens hanc inclinationem in voluntate sua, inclinabat eum ad occasionem habendam Philistinis nocendi, scilicet, quia cū Samson haberet uxorem de Philistinis iraceretur eis p̄pter offensas, & puniret eos. Sic dicitur eodem cap. Parentes autem eius nesciebant, q̄ res a Domino fieret, & quęreret occasiones contra Philistinij. Ita ergo nūc mouebat Deus spiritum regum Assyriorum contra Israelitas ad bonum, & ipsi scientes se moueri, nesciebant a quo, nec ad quem finem mouebantur, & sic Deus non mouebat ad malum. Vtraque solutio est bona, sed ista secunda est melior, & magis conuenit literę

literę dicenti: suscitauit Deus spiritum Phul regis Assyriorum: suscitare autem magis dicit aliquid positiuum quā subtrahonem positiuū, quā est aliquid priuatiuum.

Qui erant isti reges Assyriorum. Quæst. XXXI.

QVAERITVR Vterius, qui erant isti reges Assyriorum, qui suscitati sunt a Deo contra Israelitas, & an sit vnus rex, vel multi. Respondendum, q̄ ad huius euidentiam, considerandum est fuisse quatuor reges Assyriorum, qui persecuti sunt Iudeos. Primus fuit Phul, & iste regnauit tempore Ozia regis Iuda, & Manassen regis Israel, & nocuit solis Israelitis, & non regno Iuda, quod patet 4. Reg. 15. scilicet, Cūctis diebus Manassen veniebat Phul rex filiorum in Therfa, & dabat ei Manassen mille talenta argenti. Secundus fuit Thelgatphalasar, & regnauit post istum in Assyria, & in Iuda regnabat tunc Ioatham, & in Israel regnabat Phacee filius Romelia, iste etiam nocuit solis Israelitis, & plus nocuit quā Phul, quia Phul solum exegit tributa magna ab Israelitis, sed non transtulit quęquam Israelitarum de terra sua in Assyrios. Thelgatphalasar autem transtulit duas tribus, & dimidiam in Assyrios, vt patet hic, & insuper tribum Nephthali, & Galileam, & quasdam vrbes aliarum tribuum. 4. Reg. 15. Tertius rex fuit Salmanasar, & iste regnauit in Assyria tempore Osee filij Ela regis Israel, & tempore Achaz, & Ezechie filij eius regum Iuda, vt patet 4. Reg. 17. & 18. iste nocuit plusquam alij reges duo, & tamen solis Israelitis nocuit: nam ipse transtulit omnes tribus Israel cum rege suo, nec remansit aliquis de regno illo, nisi pauci, qui effugerē potuerunt, nulla tamen tribus integra mansit. Quartus rex fuit Senacherib, q̄ successit isti, & ille non potuit nocere Israelitis, quia iam regnum Israel non manebat, eum translatum esset in Assyrios, sed nocuit regno Iuda: nam conatus est transferre omnes de regno Iuda in Assyrios 4. Reg. 18. Iste autem malum exitū habuit, quia exercitus suus percussus est ab Angelo, & ipse occisus fuit a duobus filijs suis. 4. Reg. 19. Sed circa hoc aliqui dubitant, & dicunt, q̄ Phul, & Thelgatphalasar, & Salmanasar fuit idem rex Assyriorum, sed vocatur diuersis nominibus, sicut multi alij viri in diuersis locis Scripturę variē appellātur. Et probat hoc primo, quia dicitur hic, & transtulit Ruben, & Gad, & dictum fuerat de istis duobus, scilicet, Phul, & Thelgatphalasar: si tamen essent duo, diceretur de eis, & transtulerunt: ideo rex est idem. Secundo patet, quia Salmanasar nocuit plus Israelitis quā Phul, & Thelgatphalasar, vt probatum est: cum ergo Ešdras agat hic de pena inflicta Israelitis per reges Assyriorum, si isti non essent idem rex, faceret mentionem hic Ešdras potius de Salmanasar, q̄ de aliquo alio, & tamen nihil dicit, ergo videtur, q̄ sit idem, q̄ Thelgatphalasar, & Phul. Dicendum est, q̄ non sunt isti duo reges idem, sed oportet poni quatuor reges distinctos, sicut supra declaratum est, & probatum fuit hoc. 4. Reg. 15. & apparet adhuc primo, quia hic ponuntur Phul, & Thelgatphalasar, si tamen esset idem rex, non poneretur nisi vnum nomen: nam licet aliquis habeat diuersa nomina, & appelleretur variē in diuersis locis Scripturę, tamen in eodem loco non appellatur nisi vno nomine, & tamen hic ponuntur duo simul: ergo sunt duo viri. Secundo patet, quia dicitur Phul regis Assyriorum, & Thelgatphalasar regis Assyriorum. Si tamen esset idem rex dato, q̄ veller Scriptura ponere duo nomina simul eiusdem, sicut dicimus Marcus Tullius Cicero, & significaret eundem

virum, tamen non poneret regis nisi semel: ita vt diceretur suscitauit Deus spiritum Phul Thelgatphalasar regis Assyriorum, & Thelgatphalasar regis Assyriorum: ergo duo reges sunt. Tertio patet, quia ponitur hic coniunctio copulatiua, scilicet, Phul, & Thelgatphalasar: & tamen ista semper facit diuersitatem realem: ideo sunt duo. Quarto patet, quia dicitur suscitauit Deus spiritum Phul, & spiritum Thelgatphalasar, & sic sunt duo spiritus, si tamen esset idem rex solum poneretur semel spiritus, ideo dicendum, quod isti duo reges differunt inter se, & etiam Salmanasar differt ab eis eadem ratione, & Iosephus antiqui. Ponit istos reges distinctos. Ad primam rationem in contrarium dicendum, q̄ quamq̄ isti sint duo reges, dicitur singulariter transtulit, & etiam vnus eorum solum fecit hoc. Nam Phul non transtulit aliquos Israelitas de terra, sed solum imposuit tributa: Thelgatphalasar autem transtulit istas duas tribus, & dimidia, & de eo dicitur, transtulit, sicut supra declaratum est.

A secundam rationem dicendum, q̄ non sit hic mentio de Salmanasar quamq̄ sit distinctus ab istis, & etiam nocuerit Israelitis magis q̄ isti, quia hic non agit Ešdras de tota translatione Israelitarum in Assyrios, sed de translatione duarum tribuum, & dimidia: ista autem trāslatae sunt per Thelgatphalasar Phacee regis Israel, & non per Salmanasar: postea autem tempore Osee regis Israel Salmanasar transtulit totum Israel residuum: ideo non oportuit hic fieri mentionem de Salmanasar, sed de Phul, & Thelgatphalasar, quia soli isti duo nocuerūt duabus tribub⁹, & dimidia.

CAP. VI.

LEVI Leui, Gerson, Caath, & Merari filij Caath, Amram, Isaar, Hebron, & Ozic. Filij Amram Aaron, Moyſes, & Maria: filij Aaron Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ichamar. Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abisue. Abisue verò genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi, Ozi genuit Zariaam, & Zariaas genuit Meraioth. Porro Meraioth genuit Amariā, & Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas, Achimaas genuit Azaria, Azarias genuit Iohānam, Iohannam genuit Azariām. Ipse est, qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificauit Salomon in Ierusalem.

Dicto in precedentibus de stirpe duarum tribuū, & dimidia, & eius actibus, hic dicitur de stirpe Leuitica, & de accidentibus eius, & diuiditur in tria, quia primo agitur de stirpe Leuitarum.

Secundo de officijs eorum. ibi. *Isti sunt quos constituit.*

Tertio de habitaculis ipsorum, ibi. *Et hæc habitacula eorum.*

Prima in duas, quia primò agitur de stirpe Sacerdotum.

Secundò de progenie Leuitarum, ibi. *Filij ergo Leui.*

Qua hic fit ordo continuus ad precedentia. Quæst. I.

QVAERITVR Circa primum an sit hic ordo continuus ad precedentia. Respondendum sicut dicebatur in alijs, quod ordo proprie consideratur in historijs, ubi sunt patres historiae, quæ ad se habent naturalem habitudinem, quia vna præcessit aliâ tempore: hic autem describuntur progenies, in quibus non potest idem ordo seruari, eo quod non dependet vna progenies ex alia. Esset autem quidam ordo, si progenies illorum hominum, qui prius tempore fuerunt, prius ponerentur, & tamen etiam hoc non seruetur hic, quia præcedenti cap. postquam fuerunt aliquæ generationes duarum tribuum, & dimidiæ, qui fuerunt prope tempus regis Ezechie. Hic autem incipiunt progenies tribus Leui à principio, scilicet, antequam descenderet Iacob in Aegyptum, & tamè inter ista tempora trãserunt multi anni plures quàm octingenti: immo plures, quàm mille, sicut probatur præcedenti cap. in quâdam quæstione. Dicendum ergo, quod nullus alius ordo est hic, nisi quod Ezechias describit hic progenies omnium Israelitarum tribuum, & postquam descripsit progeniem, & actus vnus tribus: incipit describere progeniem & actus alterius, & cum posuerit supra de tribubus duabus, & dimidia, subiungit hic de tribu Leui.

Quare post duas tribus, & dimidiam ponitur de tribu Leui. Quæst. II.

QVAERITVR vterius quare ponitur de tribu Leui post duas tribus, & dimidiam: nam videtur hic seruari aliquis ordo. Triplex enim ordo esse potest in tribubus: vnus est secundum natiuitatem ipsorum filiorum Iacob, qui sunt capita tribuum, & alius est secundum dignitatem, & alius est secundum cohabitationem, vel sortem. Primus istorum non seruetur hic: nam Leui non fuit natus post Manasse, nec post Gad, de quibus dicitur immediatè supra, sed ante omnes illos, quia ipse fuit tertius filius Iacob, & antequam Lia pareret quatuor filios, non concepit Rachel, nec aliqua ancillarum: Gen. 29. & 30. potissime, quia Manasse non fuit filius Iacob, sed nepos, & ideo natus est multo tempore post omnes filios suos. Secundus ordo, scilicet, dignitatis non seruetur hic, quia non fuit tribus Gad, & Manasse dignior tribu Leui: nam tribus Leui non ponebat inter xij. tribus sub vexillis eorum, sed in circuitu tabernaculi: ideo potius videbat dignior ista tribus alijs, quia ista sola admittebat ad ministeria Dei, & si quis de alijs tribubus vellet ministrare, occidebatur. Num. 3. 16. & 18. Tertius ordo, scilicet, cohabitationis non seruetur hic: nam aliquando inter alias tribus ille, quæ propinquæ erant in sortibus habitationis, ponebantur simul: sic patet supra 4. ubi tribus Simeon ponitur post tribum Iuda, quia recepit sortem intra illam: sic etiam præcedenti cap. tribus Gad, & dimidia tribus Manasse enarrantur simul cum tribu Ruben, quia fuerunt istæ duæ tribus, & dimidia in eadem sorte, vel parte terre, & tamen non fuit sic de Leui, quia non accepit Leui habitationem specialiter cum aliqua tribu, sed erat tota progenies Leui dispersa per omnes tribus, scilicet, quod in qualibet tribu dabatur aliquæ ciuitates Leuitis ad habitandum, vt patet Iosue 21. & infra in litera: ideo nullum ordinem habet Leui ad tribum Manasse, vel Gad, de quibus immediate dicitur.

Respondendum, quod non est aliquis ordo inter tribum Manasse, de qua dicitur immediate ante hoc, & inter tribum Leui, & eodè modo de Leui, & Gad, sed est ordo inter Ruben, & Leui, & dicendum, quod est

hic ordo natiuitatis: nam Ruben fuit primus filius Iacob, & post cum fuit Simeon, quia tñ de illo dictum fuit supra 4. non est iam vltra dicendum. Post Simeon sequitur Leui: ideo de eo dicitur hic: fuerunt tamen interpositæ tribus Gad, & dimidia tribus Manasse, cū prius debuisset dicere Scriptura de Leui, & hoc fuit, quia Scriptura nimis obseruat habitudinem fortis, vt patet supra de Iuda, & Simeone, qui habebant sortem simul ita præcedenti cap. cum dictum fuisset de Ruben subiunctum est de Gad, & dimidia tribu Manasse, quia ille habitabant in eadem terra cum tribu Ruben: dicto autem de illis Scriptura redijt ad continuandum ordinem natiuitatis, & ideo dicitur hic de Leui.

De quibusdam, quæ ad intelligentiam eorum, quæ hic dicuntur, debent præsupponi. Quæst. III.

QVAERITVR vterius de quibusdam, quæ debent præsupponi ad intelligentiam eorum, quæ dicuntur hic de tribu Leui, & sciendū, quod Leui habuit tres filios, scilicet, Caath, Gerson, Merari, à quibus debent denominari tres familie principalis tribus Leui, & tamen familia Caath diuiditur in duas, quia de ipsa descendit Aaron, de quo incepit quædam progenies specialis: nam Aaron, & filij sui fuerunt Sacerdotes: ceteri autem fuerunt Leuite minoris gradus: ideo vna linea fuit in stirpe Caath, quæ vocata est Aaronitarum, siue Sacerdotum, alia erat Caathitarum, qui tenuerunt nomen familie à patre suo, & ista familia est proprie Leuitarum, quia non habebant alium gradum maiorem, quàm erant Leuite, & sic omnia familia Sacerdotali, quæ dignior erat manebant tres familie Leuiticæ, scilicet, Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum. Caathite vocatur à Caath, & ad istos pertinebat portare ea, quæ honorabilia erant in tabernaculo, scilicet, arcam federis, & altaria, & omnia vasa eorum, & portabant ea in humeris suis. Ad Gersonitas autem pertinebat portare omnia operimenta tabernaculi tam pelles quàm velamenta. Ad Meraritas autem pertinebat portare columnas, & tabulas tabernaculi, & atrij. De his patet Num. 3. & 4. Et tamen Caathite, qui portabant vasa recipiebant illa à Sacerdotibus velata ne ipsi viderent ea, & morerentur: Num. 4. In portatione autem aliarum rerum non erat periculum. Etiam Merarithe, & Gersonithe portabant onera super plaustra. Caathite autem portabant super humeros suos in vestibus, vt patet Num. 7. Et istud erat, quia onera sua erant sacra, & honorabilius portabant ab hominibus quàm a iumentis. De his Num. 3. & 4. & 7. magis declaratum est.

Filij Leui Gerson, Caath, Merari. Isti tres fuerunt filij Leui, qui geniti sunt in terra Chanaan antequam descenderet Iacob in Aegyptum, & descenderunt cū eo: Gen. 46. & ponuntur isti tres, quia fuerunt principium omnium generationum Leuitarum, vt tangit Exo. 6. & etiã hic debet enarrari progenies omnium, ideo ponuntur ipsi prius.

Filij Caath, Amram, Isaar, Hebron, & Ozie. Computat hic prius progeniem Caath, quia ipse fuit caput sacerdotum cum descenderit ab eo Aaron. Iste Amram est pater Moyse, Isaar est pater Core, qui rebellauit in deserto contra Moysem, & Aaron ad vsurpandum summum sacerdotium. Hebron nomen viri est, & differt ab illo, de quo habetur supra 2. quia ille erat de tribu Iuda: iste autem est de tribu Leui, etiam Hebron aliquando est nomen loci in tribu Iuda, in quo regnavit Dauid, & ubi sepulti sunt Patriarche. Isti quatuor filij Caath faciunt quatuor familias particulares: ideo Numeri 3. vocantur populi Amramitarum, Isaaritarum, Hebronitarum, & Ozieitarum. *Filij Amram, Aaron, Moyses.*

Moyse, & Maria. Omittit oēs alios filios Caath, quia illi pertinerunt ad gradum simplicium Leuitarum, & enumerat filios Amram, quia de eo descenderunt Sacerdotes, & fuerunt isti tres filij Amram. Ponitur autem prius Aaron quamquam fuerit Moyse dignior. Primo, quia Aaron erat maior ætate: nam tribus annis excellabat Moyse, quia in exitu de Aegypto erat Aron annorum octoginta trium, & Moyse erat annorum octoginta. Exod. 7.

Secundum erat, quia hic ponitur progenies Sacerdotalis tanquam dignior omnibus, & tamen Aaron fuit pater Sacerdotum, cum ipse fuerit primus, & summus Sacerdos: Moyse autem non fuit sacerdos: sed computatus est ipse, & filij sui inter Leuitas simplices, infra 23. ideo Aaron debuit præponi hic. Maria autem fuit soror istorum, & fuit ætate maior vtroque, quia quando natus est Moyse, & expositus fuit in flumine habens solum tres menses, Maria mansit à longe considerando quid eueniret de puero, & locuta est prudenter ad filiam Pharaonis, quæ accepit puerum: Exo. 2. & non potuisset facere Maria ea, quæ habetur ibi, nisi iam esset quinquaginta annorum, vel quasi, & tamen in natiuitate Moyse Aaron erat solum trium annorum, vt dictum fuit ergo Maria erat maior vtroque, sed postea fuit posterius, quia erat femina, & illi erant viri. *Filij Aaron.* Omittuntur filij Moyse, & Marie, de filijs Marie causa est plana, quia cum ipsa esset femina non denominauerat familiã aliquam, sed trãsibat in familiã illius viri, à quo acciperetur in uxorem. Filij autem non nominantur à matribus, sed à patribus, cum sint de familia eorum, & non matrũ.

De Moyse autem quare non ponatur hic progenies eius, causa est, quia filij sui computantur inter Leuitas minores: infra 23. & filij Aaron computantur inter Sacerdotes, & ista est linea dignior, ideo omisit filios Moyse, vt enarraret filios Aaron. *Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.* Isti quatuor erant filij Aaron, & fuerunt consecrati in Sacerdotes cum eo in monte Sinai: Exod. 29. & Leui. 8. Nadab, & Abiu erant antiquiores, ideo nimis honorabiliores erant in populo, & computabantur inter seniores, sic dicitur Exo. 24. scilicet, Moyse dixit Deus: Ascende ad Deum tu, & Aaron, & Nadab, & Abiu, & septuaginta seniores Israel. Et non fuerunt ibi Eleazar, & Ithamar: ideo non reputabantur isti ita honorabiles, sicut Nadab, & Abiu. Isti duo primi filij Aaron mortui sunt in principio Sacerdotij sui: nam consecrati fuerunt per septem dies, in quibus non minustrauerunt: Leui. 8. quia tot diebus durabat consecratio Sacerdotum, deinde die octauo vocauit eos Moyse, & iussit, quod facerent sacrificia, & fuit illa prima dies ministratiõis eorum, & in illa mortui sunt: nam errauerunt in ministrando, quia obrulerunt ignem alienum: Leui. 10. Manserunt autem alij duo, scilicet, Eleazar, & Ithamar, & isti duo fuerunt Sacerdotes, sed quia Eleazar erat antiquior, fuit ipse summus Sacerdos, & deriuati sunt ab illo summi Sacerdotes, ab Ithamar autem deriuati sunt Sacerdotes minores. *Eleazar genuit Phinees.* Omittitur hic generatio Ithamar, eo quod ab illo descenderunt Sacerdotes minores, & ab Eleazar pontifices, & non curatur hic de generatione Sacerdotum minorum. Iste Eleazar fuit secundus pontifex: nam mortuum Aaron in deserto in monte Or iussit Deus, quod Moyse indueret filium eius Eleazarum vestibus Sacerdotali-bus: immo, & cum uondum esset mortuus Aaron indutus fuit coram eo Eleazarus filius suus vestibus pontificalibus, vt moreretur gaudens Aaron, quod relinquebat sibi filium suum successorem in honore: Nu. 20. *Phinees genuit Abisue.* Eleazar pater Phinees factus est Sacerdos anno quadagesimo ab exitu de

A Aegypto, & introiuit in terram Chanaan, vixitque toto tempore quo Iosue: ideo de morte amborum simul agitur, fuit autem Eleazar sepultus in Gabaath, quæ est ciuitas quædam in monte Ephraim, quæ pertinebat ad Sacerdotes: Iosue ylii. Et tunc accepit summum Sacerdotium Phinees, qui fuit tertius pontifex: Iste est, qui occidit in deserto Zambri principem tribus Simeon coenitem cum Madianitide, & perforat vtrumque pugione in locis genitalibus. Nu. 25, & ob hoc placatus est Deus ab ira sua, & promisit ei Sacerdotium æternum eodem cap. iste cepit esse pontifex in principio temporis iudicum, vnde ipse, & Othoniel primus iudex fuerunt contemporanei.

Abisue vero genuit Bozi. Iste Abisue non habet memoriam in Scriptura, quia non fecit aliqua gesta magna, vel memoratu digna, fuit autem tempore iudicum.

Bozi genuit Ozi. Iste etiam fuit tempore iudicum, & fuerunt viri sine fama: nam nec in cultu Dei, qui ad eos precipue pertinebat, fuerunt seruantes, cum temporibus suis idola colerentur in Israel.

Ozi genuit Zariaam. De isto Ozi dicitur, quod priuatus fuerit summo Sacerdotio, quia ismi de stirpe Eleazari erant mali, & datum fuit summum Sacerdotium Heli, qui fuit de progenie Ithamar, de qua nullus summus Sacerdos fuerat, & habuit ipse Sacerdotium, & aliqui de nepotibus eius vsque ad Abiathar, qui fuit summus Sacerdos tempore Dauid, & Salomon priuauit eum summo Sacerdotio 3. Re. ca. 2. nam etiam tunc misit eum exulem in Anathoth.

Et Zariaas genuit Maiaroth. Iste Maiaroth non fuit summus Sacerdos, sed quia descendebat directe de stirpe eorum, & postea etiam de stirpe eius descenderunt summi Sacerdotes, ideo ponitur hic in linea eorum: Illi autem, qui hoc tempore medio fuerunt Sacerdotes summi, non ponuntur hic, quia illi erant de stirpe Ithamar, qui non narratur hic.

Porro Maiaroth genuit Amariam. Etiam iste non fuit summus sacerdos, sed habebatur tanquam Sacerdos simplex, & sic fuerunt omnes de stirpe Eleazari quousque Deus reduxit Sacerdotium ad domum Eleazari tempore Sadoch, vt infra declarabitur.

Et Amarias genuit Achitob. Alius Achitob fuit de stirpe Ithamar, & de filijs Heli summi Sacerdotis, & fuit etiam summus sacerdos: nam ipse erat pater Achimelech summi Sacerdotis, qui dedit Dauid panes, & gladium. primo Reg. 21. nam ipse vocatus est filius Achitob à Saule. primo Regum 22. sed iste Achitob, de quo hic, fuit de stirpe Eleazari, & non fuit summus Sacerdos.

Achitob genuit Sadoc. Iste Sadoc fuit tempore cuius reductum est summum sacerdotium ad domum Eleazari: nam tempore suo occisi fuerunt à Saule omnes Sacerdotes de stirpe Heli propter Achimelech, qui dederat Dauid panes, & gladium, & tunc non potuit aliquis succedere de stirpe illa, quia nullus manebat, eo quod vnus, qui manserat, scilicet, Abiathar fugit ad Dauid. primo Regum vigesimo secundo, & vigesimo tertio, & dato, quod mansisset aliquis de stirpe illa in regno Saulis, non permisisset Saul, quod ille esset summus sacerdos, eo quod erant sibi nimis exosi viri de stirpe illa. Redijt ergo sacerdotium summum ad domum Eleazari, & quia tunc erat Sadoc vnus de linea Eleazari factus est summus Sacerdos ipse, & sic redijt summum sacerdotium ad stirpem Eleazari, & mansit semper postea in illa, & de hoc dixerat Deus, primo Regum 2. Sicutabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meã faciat, & edificabo ei domum fideliem: id est, domum perpetuam: hoc autem dicebatur ad Heli summum sacerdotem

Sacerdotem de domo Ithamar, scilicet, quod Sacerdotium non mansurum esset semper in stirpe eius, quia rediret ad domum Eleazari, in qua fuerat prius, & contigit, quod rediret ipse Sadoc, cepit autem Sadoc esse summus Sacerdos eo tempore, quo Dauid erat profugus a facie Saulis, & mansit sic usque ad mortem Saulis: deinde etiam cum regnavit septē annis, & dimidio in Hebron ipse Dauid, & Isboseth filius Saulis regnaret super undecim tribus. 2. Reg. 2. & 5. manebat Sadoc in summo Sacerdotio, sicut prius: tamē Dauid tenebat ad Ithamar, qui ad eum confugiebat in summum Sacerdotem. Postea vero toto reducto regno in manum Dauid, ipse noluit priuare Sadoc summo Sacerdotio, quod competeret ei ex progenie, & quia Deus prænunciauerat, quod reduceretur summum Sacerdotium in domum Eleazari, & cessaret de domo Heli, qui erat de Ithamar. 1. Reg. 2. & tamen nunc noluit priuare Abiathar summo Sacerdotio, quia ipsum diligebat nimis, eo quod fuisset socius eius in omnibus laboribus quando fugiebat a facie Saulis, immo si Dauid potuisset licite potius ex desiderio suo egisset, quod solus Abiathar esset summus Sacerdos. Vt ergo faueret ipsi Abiathar, voluit, quod essent simul duo summi Sacerdotes, quod aliquantulum videbatur esse contra legem, quæ vnicum posuerat, & sic toto tempore Dauid fuerit isti duo Sadoc, & Abiathar summi Sacerdotes Dauid. 1. Re. 8. & 20. immo Dauid moriens ordinavit, quod essent duo summi Sacerdotes vnus de familia Eleazar, & alius de Ithamar, & de Eleazar erat Sadoc, de Ithamar verò erat Abiathar infra 24. Et tñ iste ordo non seruatus est mortuo Dauid, cum mansissent aliquanto tempore Abiathar, & Sadoc in summo Sacerdotio, Salomon priuauit Abiathar sacerdotio, quia coniuerauerat cum Adonia, & misit eum in exilium in urbem Anathot, & extunc non fuit aliquis Sacerdos summus de stirpe eius, nec de tota domo Ithamar, sed solum de stirpe Sadoc, & ibi completum est verbum Domini contra domum Heli. 3. Reg. 2.

Sadoc genuit Achimaas. Iste Achimaas erat cursor velocissimus, & erat cursor Dauid, & iste est, de quo dicitur. 2. Reg. 18. Cucurrit Achimaas per viam Compēdij, & venit ad nunciandum Dauid de victoria Ioab contra Absalonem, Iste Achimaas filius Sadoc, & Ionatham filius Abiathar erant tempore Dauid filij duorum summorum Sacerdotum, & erant cursores eius velocissimi. Nam quando introiit Absalom in Ierusalem fugiēte Dauid, isti duo ibant, & redibant de loco, in quo erat Dauid in Ierusalem, vt audirent ea, quæ fiebant, & isti latuerunt in puteo Bahurin, & abscondit eos mulier extenta sindone super os putei, cum sicaret priuatus. 2. Reg. 17. & fuit postea Sacerdos iste Achimaas, & hoc fuit tempore Salomonis.

Achimaas genuit Azariam. Iste Azarias etiam fuit summus Sacerdos, & differt ab illo, de quo infra dicitur. Aliqui putant istum fuisse Iojada summum Sacerdotem, qui fuit Sacerdos tempore Ioas regis, & ante eum multo tempore, & ipse vnxit Ioas in regem. 4. Reg. 11. & sequenti lib. capi. 23. Sed de hoc infra dicitur.

Azarias genuit Iohanan. Iste Iohanan etiam fuit summus Sacerdos, & videtur ministrasse tempore Amasie, vel forte alicuius partis regni Ioas.

Iohanan genuit Azaria. Iste est alius Azarias, scilicet, qui fuit summus Sacerdos tempore Ozie regis Iuda, & prohibuit eum, ne vsurparet officium Sacerdotis sequenti lib. capi. 26.

Ipe est, qui Sacerdotio functus est in domo, quam edificauit Salomon in Ierusalem. Id est iste ministravit in templo

Salomonis in Ierusalem. Alij autem Sacerdotes fuerunt, qui ministraverunt in domibus tabernaculi Moyfi, quod erat per varia loca, scilicet, aliquando in Silo, & aliquando in Nobe, & postea in Gabaon, vt declaratum est primo. Reg. 7. sed postquam fuit templum Salomonis factum solū fuit ministratio in eo, & ibi ministravit iste.

Quare fit hic mentio, quod Azarias ministraverit Sacerdotium in templo Salomonis. Quest. IIII.

QVAERITVR quare dicitur de isto, quod ministravit in templo Salomonis, nam etiam multi alij Sacerdotes summi ministraverunt ibi. Aliquis dicit, quod ponitur de isto, quia fuit iste, qui ministravit prius in templo isto, & sic est sensus, quod functus est Sacerdotio in templo Domini, id est primus omnium Sacerdotum ipse ministravit ibi, sed dicendum, quod hoc non stat, quia alij ministraverunt ante istum, vt patet. Primo, quia iste fuit Azarias Sacerdos tempore Ozie regis sequenti lib. capi. 26. Et tamen ante Oziam regem fuerunt multi reges post Salomonem, & tempore omnium illorum erant summi Sacerdotes, qui ministrabant in templo Salomonis.

Secundo patet, quia Sadoc fuit primus Sacerdos qui ministravit in templo Salomonis, nam ipse erat summus Sacerdos tempore eius, & vnctus est in summum Sacerdotem, quā vnctus fuit Salomon in regem infra. capi. vlti. & 3. Reg. 2. Et tamen Salomon in principio regni edificauit templum: ideo Sadoc esset primus, qui ministraret in eo. Aliquis autem dicit, quod dicitur iste functus Sacerdotio in templo Salomonis, quia fuit vltimus eorum, qui ibi Sacerdotio functi sunt.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia ipse Azarias fuit tempore Ozie regis Iuda, vt supra probatum est, & tamen post Oziam fuerunt multi reges in Iuda, & tempore eorum fuerunt summi Sacerdotes multi, ideo non fuit iste vltimus.

Secundo patet, quia Helecia fuit Sacerdos tempore Iosie multo tempore post hoc. 4. Reg. 22. & sequenti lib. 34. Ipse, enim inuenit librum in domo Domini, qui lectus est coram Iosia vt patet ibidem, & tamen iste Helecia ponitur infra.

Tertio patet, quia Saraia fuit Sacerdos magnus tempore Sedecie. 4. Reg. vlti. Et ipse iugulatus est coram Nabuchodonosor eodem. capi. Et Ieremias vlti. Et tamen de isto Saraia infra ponitur.

Quarto patet, & clarius, quia infra dicitur, quod Iosedech filius Saraie egressus est quando transtulit Dominus Iudam per manum Nabuchodonosor in Babylonem: ergo omnes summi Sacerdotes, qui fuerunt ante Iosedech ministraverunt in templo Salomonis, & sic non potuit esse vltimus Azarias.

Dicendum ergo, quod de Azarias specialiter dicitur, quod ministravit in templo Salomonis, quia ipse fuit specialis Zelator contra regem Oziam: nam Ozias voluit vsurpare officium summi Sacerdotis, & ipse postponens timorem regis propter cultum Dei egressus est contra eum, & cum eo octoginta Sacerdotes viri fortissimi, & restiterunt regi dicentes: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est filiorum Aarō, & quamquam Rex comminaretur eis non curabant, & cum percussisset Deus regem lepra festinatō expulerunt eum de templo sequenti lib. capi. 26. In hoc autem fuit vir magnæ virtutis, & animositatis apponendo regi potenti sub periculo capitis: ideo laudes eius narrantur, & dicitur, quod ipse est, qui ministravit in templo

templo Salomonis, scilicet, dignius quam ceteri, cum ipse magis zelauerit cultum Dei, & honorem templi, quam omnes Sacerdotes præcedentes, & sequentes. Alia causa est, quia sequenti lib. capi. 26 dicitur, quod est de eo Edras, quando ager de rege Ozia, ideo vt intelligatur, quod iste est ille, de quo ibi dicitur: hic quoque dicitur, quod iste est ille, qui ministravit in templo Salomonis.

Genuit autem Azarias Amariā, & Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum. Sellum genuit Helciam, & Helcia genuit Azariam, Azarias genuit Zariaam, & Zariaas genuit Iosedech. Porro Iosedech egressus est quando transtulit Dominus Iudam, & Ierusalem per manus Nabuchodonosor.

Genuit autem Azarias Amariam. De isto non habetur aliqua historia, & iste videtur ministrasse tempore Ioathan, vel saltem tempore Achaz regis cum pater suus Azarias ministraverit tempore Ozie.

Et Amarias genuit Achitob. Etiam de isto Achitob nihil habetur, & differt iste ab illo, de quo supra dicitur, iste Achitob, vel pater eius Amarias est ille Sacerdos Vrius, qui erat tempore Achaz, cui iussit Achaz facere altare in templo ad similitudinem altaris Damasci, & ille fecit, abstulitque altare Domini de loco suo, & vasa cetera posuit in pavimento extra sedes suas. 4. Reg. 16. Et fuit pessimus Sacerdos iste idolatra fauens regi in idolatria.

Achitob genuit Sadoc. Non putet aliquis, quod repetitur hic generatio superior. Nam supra dicebatur Amarias genuit Achitob: Achitob genuit Sadoc, & sic etiam dicitur hic, quia non reperitur hic generatio, sed continuatur, & tamen contingit, quod multi viri appellentur eodem nomine, & quod plus est eisdem nominibus, quibus appellantur supra Auus, Pater, & Filius, appellantur etiam hic Auus, Pater, & Filius.

Et Sadoc genuit Sellum. Etiam iste Sellum fuit summus Sacerdos tempore Ezechie in principio regni eius, vt aliqui volunt, sed falsum est, quia tunc prædictum est contra Sobuan præpositum domus Dei, quod Helcias filius Sellum esset aliquando summus Sacerdos, & in eo esset totus honor templi, & Sobua expelleretur de terra sua Isa. 22. Ideo magis videtur, quod iste Sellum fuerit Sacerdos tempore regis Amon, & Manasse: nam filius eius Elcias fuit Sacerdos tempore Iosie regis.

Sellum autem genuit Elciam. Tempore huius Elcie facta est restauratio templi, & iste confluxit pecuniā ad faciendum vasa: etiam ipse inuenit librum in domo Domini dum fieret ista restauratio, & misit illum ad Iosiam regem tradens Sapham scribē. 4. Reg. 22. & sequenti lib. capi. 34. & sic fuit contemporaneus Iosie.

Elcias genuit Azariam. Iste Azarias fuit Sacerdos tempore Ioachaz regis filij Iosie, & tempore Ioakim regis, & alterius Ioakin regis, quia isti regnauerunt pauco tempore, scilicet, non 12. annis completis, vt colligitur. 4. Reg. 23. & 24.

Azarias genuit Zariaam. Iste Saraia fuit vltimus eorum, qui ministraverunt in templo edificato a Salomone, quia iste fuit tempore Sedecie, quando capta est Ierusalem a Chaldeis, & ductus est a Nabuchodonosor in Babiloniam, & ibi corā eo occisus est. 4. Reg. vlti. &

Iere. vlti. Et Saraia genuit Iosedech. Iste Iosedech fuit de linea summorum Sacerdotum, & tamen non ministravit in templo Salomonis, quia viuentē patre suo Saraia combustum est per Nabuzardan. 4. Reg. vlti. Porro Iosedech egressus est de terra sua, quia ductus est captiuus in Babylonem, & ibi mortuus est, habuit tamen filium nomine Iosue, vel Iesus, quod idem est, & ille redijt de captiuitate Babylonis, & fuit primus Sacerdos magnus post reditum de Babylone. sic patet primo Edras. capi. 3. ideo vocatur Iosue filius Iosedech, vel Iesus filius Iosedech. e. capi. & Aggei primo, & 2. & Zacha 3.

Quando transtulit Dominus Iudam, & Ierusalem. Potest accipi dupliciter Iuda, vno modo pro regno, alio modo pro tribu, accipiendo primo modo non distinguitur Ierusalem a Iuda, quia Ierusalem erat ciuitas in regno Iuda: accipiendo secundo modo distinguitur, quia Ierusalem non est in forte Iude, sed in forte Beniamin: Iosue. 18. Si autem accipiat primo modo non ponitur Ierusalem tamquam aliquid distinctum a regno Iuda, quia tamen erat caput in regno Iuda, ponitur nominatim, & alia vbes sub nomine communi Iuda. Sic enim quamquam rector alicuius populi sit vnus de populo, dicitur rector, & populus dicit hoc, vel faciunt, quia de principali fit expressio, licet posset includi tamquam vna pars. Accipiendo secundo modo ponitur Ierusalem pro tota tribu Beniamin, & est sensus, quod Deus transtulit Iudam, & Beniamin, & intelligitur de translatione in Babylonem. Per manus Nabuchodonosor. Scilicet ipso mandante, quia dicitur ille rem facere, qui fieri iubet, sicut dicitur Salomon edificauit templum. 3. Reg. 6. id est, illud edificari iussit. Hic finitur linea summorum Sacerdotum, qui fuerunt ante captiuitatem Babylonis, & ministraverunt in templo Salomonis. Post hoc autem non ponitur hic linea aliqua illorum, ideo de omnibus Sacerdotibus, qui fuerunt tam a principio ab Aaron usque ad captiuitatem Babylonis, quam de illis, qui postea fuerunt usque ad destructionem Ierusalem per Romanos: dicitur in fine. capi. in quadam questione. *Filij ergo Leui.* Hic ponitur secundū in quo describit Edras progeniem Leuitarum minorum. Et dicendum, quod hic omittit ipse progeniem Sacerdotum minorum, qui fuerunt tam de stirpe Eleazari, quam Ithamar eo, quod non erat necesse enarrari illam lineam, sed incipit progenies familiarum Leuitarum.

Quare non ponitur hic progenies Sacerdotum minorum: sicut progenies Leuitarum. Quest. V.

QVAERITVR circa hoc quomodo Edras subricet hic progeniem Sacerdotum minorum, & ponit progeniem Leuitarum, qui sunt in minori gradu: nam Sacerdotes minores maioris dignitatis sunt, quam quicumque Leuite.

Respondendum, quod non oportuit hic agi de progenie Sacerdotum, sed de progenie Leuitarum, & non quidem tamquam Leuitæ sint digniores, sed quia volebat hic tangere Edras de officijs tam Sacerdotum quam Leuitarum, & hoc quantum ad omnes familias Leuitarum, ideo oportuit, quod tangeret aliquid de quacunque familia Leuitarum, vt quando postea poneret officia illarum, sciretur, quæ erant iste familie: positis quibusdam personis cuiuslibet illarum. Officium autem summi Sacerdotis, & minorum idem est: nisi quantum ad differentiā quarundam ceremoniarum paucarum, de quibus declaratum est Numeri 18. Ideo ad cognoscenda officia Sacerdotum minorum sufficiebat, quod positi fuissent sacerdotes

cerdotes magni. Alia causa fuit, quia hic describuntur loca data sacerdotibus, & Leuitis: & ponitur quæ loca fuerint data sacerdotibus per se, & quæ Caathitis, & quæ Meraritis, & quæ Gersonitis: ideo ad cognoscendum istas familias oportuit scribi aliquas progenies in qualibet eartum. Non est autem sic de summis sacerdotibus respectu minorum, quia non dant alia loca maioribus sacerdotibus, & alia minoribus, sed indistincta sunt; ideo posito de sacerdotibus maioribus non oportuit poni progeniem minorum sacerdotum, sed progeniem Leuitarum, & dicitur.

Filij ergo Leui, Gerson, Caath, & Merari. Et hæc nomina filiorum Gerson, Lobni, & Semei, filij Caath, Amram, & Isaac, & Hebron, & Ozieli. Filij Merari, Moholi, & Muli. Hæ autem generationes Leui secundum familias eorum. Gerson Lobni filius eius. Zamma filius eius. Ioab filius eius. Addo filius eius. Zara filius eius. Zethrai filius eius.

Filij ergo Leui, Gerson, Caath, & Merari. Repetitur generatio a capite, scilicet, a Leui, & ponuntur tres filij eius, & cuiuslibet eorum progenies textitur.

Et hæc nomina filiorum Gerson. Poni hic prius nomina filiorum istorum trium filiorum Leui. Deinde ponit progenies eorum distinctè ibi.

Hæ autem cognationes. Circa primum ponuntur hic prius nomina filiorum Gerson, eo quod ipse fuit primogenitus, licet quidam contrarium asserant.

Lobni, & Semei. Ab istis venerunt duæ familiae particulares, scilicet, Lobnitarum, & Semeitarum: ut patet Num. 3. & tangitur Num. 26.

Filij Caath. Iste erat secundus filius Leui, & tamen ab eo descenderunt maiores in dignitate, scilicet, sacerdotes, & etiam Luite: minores qui fuerunt Caathite, excellentiores fuerunt quam Gersonite, & Merarite. Nam ipsi portabant vasa magis sacra.

Amram, Isaac, Hebron, & Oziel. Isti quatuor erant filij Caath, & ab Amram descenderunt duæ familiae particulares, scilicet, sacerdotales per Aaron vna, & alia Leuitica per filios Moysi, & illi vocati sunt populi Amramitarum: Num. 3. Isaac, Hebron, & Oziel genuerunt tres familias particulares, quæ vocantur Isaacitarum, Hebronitarum, & Ozielitarum, & omnes isti fuerunt purè Leuite, quia non fuerunt aliqui eorum, qui habent dignitatem superiorem, sicut quidam de Amramitis.

Filij Merari, Moholi, & Musi. Iste Merari fuit tertius filius Leui, & ab eo fuerunt duæ familiae particulares, scilicet, Moholitarum, & Musitarum, sive Moholita, & Musita: Num. 3.

Hæ autem cognationes Leui. Postquam posuit filios filiorum Leui describit familias ab eis descendentes, & dicitur.

Hæ autem cognationes Leui secundum familias eorum. Id est iste, quæ sequuntur sunt cognationes Leui. Est enim cognatio nomen generale ad tribum, familiam, & domum, & sic dicitur, quod iste, quæ sequuntur sunt cognationes, id est, domos particulares assignatæ in familijs, quæ sunt minores, quam familiae, vel accipitur cognatio pro progenie, scilicet, iste sunt generationes deriuatæ in singulis familijs, & istud intendit littera, & hic non ponuntur domus, sed nominantur viri descendentes directè a capite cuiuslibet familie.

F Gerson Lobni filius eius. Est hic sententia decurtata, scilicet, ista est progenies Gerson, Lobni filius eius, scilicet, iste fuit filius immediatus. *Iaad filius eius.* Scilicet filius Lobni, & non Leui. *Zamma filius eius.* Scilicet filius Iadaa. *Ioab filius eius.* Scilicet filius Zamma. *Addo filius eius.* Non est iste propheta Addo, qui scripsit diligentissime totam historiam Abie regis Iuda, sequen. lib. cap. 13. quia ille multo post fuit. *Zara filius eius.* Non est iste Zara, de quo seq. lib. cap. 14. quia ille erat Aethiops, & rex potens, iste autem est Leuita. *Zethrai filius eius.* Non est iste Zethrai, de quo habetur supra 2. quia ille erat Ismahelites, ut ibi dicitur, vel erat de tribu Iuda, ut alij volunt, & tamen nullo modo poterat esse de tribu Leui: iste autem erat Leuita.

An omnes hic nominati sunt filij eiusdem viri.
Quæst. VI.

QUÆRITUR De istis, qui computantur hic, quomodo sint accipiendi, scilicet, an quod omnes sint filij eiusdem viri, vel quod sint secundum successionem, quod quilibet sit filius præcedentis se. Dicendum est, quod non sunt omnes isti eiusdem filij, scilicet, filij Gerson, sed debent accipi secundum successionem, ita quod quilibet sit filius præcedentis se. Primo, quia hic ponuntur septem viri, & non possunt omnes isti poni filij Gerson, quia supra in litera ponuntur filij Gerson, & solum ponuntur duo, scilicet, Lobni, & Semei, etiam Num. 3. & 4. ponuntur filij istius, & non ponuntur nisi isti duo, ideo non debet dici, quod isti septem sint filij eius. Secundò pater, quia si isti essent filij Gerson ponerentur hic omnes filij eius, & tamen non ponitur hic nisi Lobni, & subicitur Semei, de illis duobus, qui supra apposti fuerant. Dicendum ergo, quod non sunt omnes isti filij Gerson, sed sunt descendentes ab eo. Pro quo sciendum, quod Gerson habuit duos filios, scilicet, Lobni, & Semei, ut patet supra in litera, & Num. 3. & ponitur progenies vnus eorum hic, scilicet, Lobni, & subicitur progenies Semei, & omnes isti, qui ponuntur hic sunt descendentes de Lobni. Idem intelligendum est, quando computatur progenies Caath, & Merari, scilicet, quod quodcumque dicitur filius eius intelligitur de descendentes.

Quomodo a Gerson ponuntur isti descendentes, & vsque ad quod tempus perueniant. Quæst. VII.

QUÆRITUR vterius quomodo ponuntur isti descendentes a Gerson hic, & vsque ad quæ progeniem, & tempus perueniant, & quare non ponuntur plures. Aliquis dicit, quod non ponuntur hic plures, quia Elsdra voluit assignare progenies Leuitarum vsque ad captiuitatem Babylonis, vel vsque ad tempus suum, & quia iste progenies peruenierunt vsque illuc non ponuntur plures. Sic enim factum est in progenie Dauid supra 3. nam enarrata est vsque post captiuitatem Babylonis. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia hic ponuntur septem generationes incipiendo ab ipso Gerson, qui fuit caput ipsarum, & tamen ipse non possunt extendi vsque ad tantum tempus, quia Gerson natus erat, quando introiuit Iacob in Aegyptum. Gen. 46. & tamè ab illo tempore vsque ad captiuitatem Babylonis fuerunt plures, quam mille, & centum anni: nam sicut probatum est præcedenti capit. a generatione Ruben, vsque ad finem regni Ozie regis fuerunt mille, & quatuor anni, & tamen inde vsque ad captiuitatem Babylonicam fuerunt quasi mille, & septingenti anni, computando tempora regum intermediorum. Quamquam

quam ergo subtrahantur quadraginta anni, quos posset habere Ruben, quando ingressus est in Aegyptum cum Iacob, manebunt plures, quam mille, & centum anni, & triginta, & tamen in tanto tempore necesse est, quod transirent plus quam quindecim generationes, & hic non ponuntur nisi septem, ideo non potuerunt iste septem generationes pertingere vsque ad captiuitatem Babylonis, & a fortiori non potuerunt peruenire vsque ad tempus Elsdra. Dicendum igitur, quod hic ponuntur septem generationes continuatæ, & tamen iste vsque ad modicum tempus pertingunt, nõ curauit tamen ponere plures Elsdra, quia isti fuerunt viri famosi temporibus suis, & sequentes non. *Filij Caath, Aminadab filius eius.* Hic ponitur progenies Caath secundi filij Leui, & non ponitur sic aliqua progenies continuata a Caath, sicut a Gerson, sed ponuntur multi de varijs lineis sub progenie Caath, & dicitur. *Aminadab filius eius.* Non tamen ponitur Aminadab supra inter quatuor filios Caath, nec etiam ponitur Numeri 3. vbi etiam sunt istæ progenies Leuitarum omnes. Ideo dicendum videtur, quod iste Aminadab non sit alius a quatuor filijs Caath supra positus, sed sit aliquis eorum, qui habet duo nomina, sicut multi reperuntur, qui habent plura nomina.

Filij Caath, Aminadab filius eius, Core filius eius, Asir filius eius, Elcana filius eius, Abiasaph filius eius, Asir filius eius, Thahath filius eius, Vriel filius eius, Ozias filius eius, Saul filius eius. Filij Elcana, Amasai, & Achimoth, & Elcana. Filij Elchana, Sophai filius eius, Nahath filius eius, Eliab filius eius, Ieroham filius eius, Elcana filius eius. Filij Samuel, primogenitus Vasseni, & Abia. Filij autem Merari, Moholi, Lobni filius eius, Semei filius eius, Oza filius eius, Sammaa filius eius, Haggia filius eius, Asaia filius eius. Isti sunt quos constituit David super cantores domus Domini, ex quo collocata est arca, & ministrabant coram tabernaculo testimonij, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Ierusalem. Stabant autem iuxta ordinem suum in ministerio. Hi vero sunt, qui assistebant cum filijs suis de filijs Caath, Heman cantor filius Ioel, filij Samuel, filij Elcana, filij Ieroham, filij Eliel, filij Thohu, filij Suph, filij Elcana, filij Ioel, filij Mahath, filij Amasai, filij Elcana, filij Ioel, filij Azaria, filij Sophonia, filij Thahath, filij Asir, filij Abiasaph, filij Core, filij Isaac, filij Caath, filij Leui, filij Israel. Et frater eius Asaph, qui stabat a dextris eius, Asaph filius Barachia, filij Sanna, filij Michael, filij Basaia, filij Melchire, filij Athanai, filij Zara, filij Adaia, filij Ethan, filij Zamma, filij Semei, filij Ieth, filij Gerson, filij Leui. Filii autem Merari fratres eorum, ad sinistram, Ethan

Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

A filius Cusi, filij Abdi, filij Maloch, filij Asabi, filij Amasie, filij Helcie, filij Amasai, filij Bonni, filij Somer, filij Moholi, filij Musi, filij Merari, filij Leui. Fratres quoque eorum Leuitæ, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini. Aaron vero, & filii eius adolebant incensum super altare holocausti, & super altare thymiamatis in omne opus sancti sanctorum, & ut preceperat Moyse seruus Dei. Hi sunt autem filii Aarõ: Eleazar filius Phinees filius eius, Abisue filius eius, Bocci filius eius, Ozi filius eius, Zarahia filius eius, Meraioth filius eius, Amarias filius eius, Achitob filius eius, Sadoc filius eius, Achimaas filius eius. Et hæc habitacula eorum per vicos, atque confinia, filiorum, scilicet, Aarõ, iuxta cognationes Caathitarum: ipsi enim forte contigerant. Dederunt igitur eis Hebron in terra Iuda, & suburbana eius per circuitum: agros autè ciuitatis, & villas Caleb filio Iephone. Porro filijs Aaron dederunt ciuitates ad confugiendum Hebron, & Lobna, & suburbana eius. Iether quoque, & Esthemocum suburbanis suis, sed & Helon, & Dabir cum suburbanis suis. Asan quoque, & Bethsemes, & suburbana earum. De tribu autè Benjamin Gabe, & suburbana eius, & Almath cum suburbanis suis. Anathoth quoque cum suburbanis suis. Oes ciuitates tredecim cum suburbanis suis per cognationes suas. Filij autè Caath residuis de cognatione sua dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessione vrbes decem. Porro filijs Gerson per cognationes suas de tribu Issachar, & de tribu Aser, & de tribu Nephthali, & de tribu Manasse in Basan, vrbes tredecim. Filij autè Merari per cognationes suas de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederunt forte ciuitates duodecim. Dederunt quoque filij Israel Leuitis ciuitates, & suburbana earum: Dederuntque per sortem ex tribu filiorum Iuda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Benjamin, vrbes has, quas vocauerunt nominibus suis, & his, qui erant ex cognatione filiorum Caath, fueruntque ciuitates in terminis eorum de tribu Ephraim. Dederunt ergo eis vrbes ad confugiendum Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer cum suburbanis suis, Iecmaam quoque cum suburbanis suis, & Bethhoron

M similiter,

similiter, necnon, & Helon cum suburbanis suis, & Gethremmon in eodem modum. Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner, & suburbana eius, Balaan, & suburbana eius: his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant. Filij autem Gerson de cognatione dimidię tribus Manasse, Gaulon in Basan, & suburbana eius, & Atharoth cum suburbanis suis, De tribu Issachar Cedus cum suburbanis suis, & Dabereth cum suburbanis suis, Ramoth quoque, & suburbana eius, & Anem cum suburbanis suis. De tribu vero Aser, Masal cum suburbanis suis, & Abdon similiter, Asach quoque, & suburbana eius, & Rohob cum suburbanis suis. Porro de tribu Nephthaim Cedus in Galilęa, & suburbana eius, Ammon cum suburbanis suis, & Carriathaim, & suburbana eius. Filij autem Merari residuis: de tribu Zabulon, Remmono, & suburbana eius, & Thabor cum suburbanis suis. Trans Iordanem quoque ex aduerso Iericho contra Orientem Iordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, & Iassa cum suburbanis suis, Cademoth quoque, & suburbana eius, & Mephaath cum suburbanis suis. Necnon de tribu Gad, Ramoth in Galad, & suburbana eius, & Manaim cum suburbanis suis, sed & Helebon cum suburbanis suis, & Iezer cum suburbanis suis.

Filij Caath, Aminadab filius eius. Omnes isti sequentes sunt descendentes ab isto per rectam lineam, sicut dicebatur supra de Gerson. *Core filius eius.* Scilicet, Filius Aminadab. Aliqui volunt, quod iste Aminadab sit Isaac, siue Isaac filius Caath, & satis rationale est: quia hic Core ponitur filius Aminadab, & tamen Core filius Isaac est, Numeri decimo sexto, & hoc conuenit, quia Core de familia Caathitarum est. *Afir filius eius.* Core habuit multos filios, qui fuerunt viri boni, & Deus fecit miraculum propter illos: nam Core fuit malus, surgendo contra Moysen, & Aaron, & absorptus est a terra, & tamen cum filij eius essent in tabernaculo cum illo, & aperta fuisset terra ad deuorandum Core, non absorpti sunt filij eius, sed manserunt in aere pendentes, quousque terra clauderetur, & ista est positio communis, quę satis colligitur, Numeri vigesimo sexto, scilicet, Aperuit terra os suum, & deuorauit Core, morientibus plurimis: & factum est magnum miraculum in Israel, ut Core pereunte, filij illius non morentur. Et sapienter fit mentio de istis filijs Core in libro isto, & vocantur Corithę, vel cognationes Coritarum, infra 9. & infra 33. & 25. & 26. Hic tamen non ponitur nisi vnus de filijs eius, & per eum continuantur generationes, & hoc, quia iste erat precipuus. *Elcana filius eius.* Aliqui putant istum fuisse patrem Samuelis Prophetę: nam ille fuit filius Elcana, ut patet primo Regum, cap. primo. Sed non stat. Primo, quia pater Elcana est Ierohan,

vt patet ibidem: & tamen hic pater Elcana est Afir. Secundo patet, quia iste Elcana est nepos Core, & tamen non poterat pater Samuelis esse nepos Core, quia Core mortuus est anno secundo ab exitu de Aegypto, ut declaratum est Numeri 16. & sic omnes filij sui erant iam nati: quicumque ergo illorum gigneret Elcana, necesse est, quod gigneret eum ad plus nonaginta annis, vel quasi post exitum de Aegypto: quia in tempore illo ultra centum annos nemo poterat viuere, ad hoc quod esset potens ad gignendum. Detrahitur ergo quadraginta annis, quibus manserunt Israelitę in deserto, manebunt sexaginta anni ad plus post introitum in terram Chanaan, post quos gigneretur Elcana pater Samuelis. Sed non poterat stare, quia ab exitu de Aegypto vsque ad natiuitatem Samuelis multi anni fuerunt, scilicet plures, quam quadringenti, vel quasi: nam genitus est Samuel viuente Heli sacerdote, & existente ipso summo sacerdote, ut patet primo Regum primo, & tamen non vixit in sacerdotio, & iudicatura, nisi quadraginta annis, primo Regum 4. Quo mortuo computatur regnum Saul simul cum tempore, quo iudicauit Samuel, quod est quadraginta annorum, Actuum 13. Deinde quadraginta anni, quibus regnauit Dauid, 2. Regum 5. & postea tres anni, quibus regnauit Salomon, antequam inciperet edificare templum, 3. Regum 6. Quibus subtractis de quadringentis, & octoginta annis, qui fuerunt ab exitu de Aegypto vsque ad aedificationem templi, manebunt anni trecenti quinquaginta septem, & tamen ab exitu de Aegypto vsque ad generationem Samuelis isto modo non poterant transire, nisi duę generationes, cum omnes filij Core nati essent in exitu de Aegypto, & tamen in duabus generationibus, scilicet, Elcana filij Afir, & Samuelis filij Elcana, non poterant transire ad plus, nisi anni centum, & octoginta, vel ducenti, ideo nullo modo potuit iste Elcana esse pater Samuelis. *Abiasaph filius eius.* Scilicet, Filius Elcana. *Thahath filius eius.* Scilicet, Filius Abiasaph. *Vriel filius eius.* Vriel aliquando est nomen Angeli, & aliquando nomen viri, sicut Michael, & Gabriel. *Ozias filius eius.* Non est iste Ozias Rex filius Iuda, quia ille fuit de tribu Iuda, iste autem fuit de tribu Leui. *Saul filius eius.* Non est iste Rex primus Israel, quia ille fuit de tribu Benjamin, primo Regum nono, & decimo, iste autem fuit de tribu Leui. *Filij Elcana.* Continuauit supra progeniem Caath vsque ad Saulem, nunc redit ad ponendum progeniem vnus de posteris eius, scilicet, Elcana.

Amasai, & Achimoth, & Elcana. Isti tres sunt filij Elcana, & sic iste Elcana est filius illius Elcana, & nominatur hic iste Elcana cum progenie sua, quia descendit ab eo Samuel, ut patet infra. *Filij Elcana.* Iste est secundus Elcana, de quo immediate dictum est. *Sophai filius eius.* Scilicet, Filius Elcana. *Nahath filius eius.* Scilicet, Filius Sophai. *Eliab filius eius.* Scilicet, Filius Nahath, & non est iste Eliab frater Dauid, quia ille fuit de tribu Iuda, supra 2. Iste autem est de tribu Leui. *Ierohan filius eius.* Scilicet, Filius Eliab.

Elcana filius eius. Scilicet, Filius Ierohan. Iste Elcana est pater Samuelis. Et patet, quia immediate ponitur Samuel, & duo filij sui. Etiam patet magis, quia omnes isti, qui ponuntur hic, ponuntur etiam primo Regum primo, in progenie Elcana, quamquam aliquantulum variantur literę in nominibus quibusdam: Ierohan enim pater Elcana vocatur ibi Ierohan, sicut hic Eliab vocatur Eliu, Nahath vocatur ibi Thohu, Sophai vocatur ibi Suph, sed istę mutationes, consuetę sunt in nominibus Hebręis. *Filij Samuel.* Non ponitur hic, quis fit

fit pater Samuelis, & tamen notum est, quod Elcana. Et dato quod non constaret, vteremur illa regula, quę posita est, & probata supra 4. scilicet, quod quando ponitur aliquis in progeniebus istis, & non ponitur quis sit pater eius, debet intelligi, quod ille, qui immediate præcessit, sit pater: & ita est hic.

Primogenitus Vasseni, & Abia. Isti duo erant filij Samuelis, & primogenitus erat Vasseni, & alius Abia, & tamen primo Regum octauo iste Vasseni vocatur Ioel, & alius vocatur Abia: isti duo fuerunt, quorum occasione ceperunt esse reges in Israel: nam Samuel iudicabat Israel, & cum senesisset, posuit duos filios suos iudices in Bersabee, qui non tenuerunt viam patris, sed secuti sunt auaritiā: ideo Israelitę venerunt ad Samuelem, & petierunt regem, sicut ceterę gentes, primo Regum octauo. Ecce qualiter Esdras nunc solum continuauit stirpem istam vsque ad filios Samuelis, & non curauit extendere vsque ad tempus suum, & hoc quia isti fuerunt viri famosi, scilicet, Samuel, & duo filij sui, ideo non curauit plus extendere: quia forte non fuerunt alij viri famosi in stirpe ista.

Filij autem Merari. Iste est tertius Leui, a quo familia Meraritarum, & ponitur hic progenies sua.

Moholi filius eius. Duos filios habuit Merari, scilicet, Moholi, & Musi, & ponitur hic progenies deriuata per Moholi, & tacetur de Musi.

Lobni filius eius. Scilicet, Filius Moholi: Non est iste Lobni, ille de quo supra dicitur, quia ille est filius Gerson. *Semei filius eius.* Multi Semei ponuntur præcedentibus cap. & non coincidunt iste cum aliquo illorum. Etiam non est iste Semei, de quo supra in litera: quia ille est filius Gerson, & iste est de posteris.

Merari Oza filius eius. Non est iste Oza, qui percussus est a Domino, quia tetigit arcam, quando erat in plastro, & portabatur in ciuitatem Dauid, 2. Reg. 6. & infra 13. quia ille multo post fuit.

Aggida filius eius. Scilicet, Filius Oza. *Sammaa filius eius.* Non est iste Sammaa frater Dauid, de quo supra 2. quia ille erat de tribu Iuda, & iste de tribu Leui. *Asaia filius eius.* Scilicet, Filius Sammaa. Isti non continuantur vsque ad Esdras, sicut supra dicebatur de filijs Caath, sed computantur quędam generationes propter quosdam viros famulos, qui ibi fuerunt, & cum peruenerit linea vsque ad illos, cessat.

Isti sunt. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, de officijs Leuitarum. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur de officijs simplicium Leuitarum, secundo de officijs sacerdotum ibi. *Aaron vero.* Circa primum dicitur. *Isti sunt quos constituit Dauid super cantores.* Non refertur ad præcedentes, quia non fuerunt omnes præcedentes cantores: cum non fuerint cantores de omnibus familijs Leuitarum, sed de quibusdam infra 15. & tamen supra ponuntur omnes familię Leuitarum. Secundo patet, quia illi, qui constituti sunt cantores, erant tempore Dauid, & tamen illi, qui supra ponuntur non erant tempore Dauid, sed a principio Leuitę incepit computatio eorum: ut patet supra in litera: ideo refertur ad sequentes: nã de eis est verum, quod fuerunt super cantores. Pro quo sciendum, quod Dauid, cum fuerit vir valde deicola, desiderauit nimis ampliare cultum Dei, & ad hoc distinxit sacerdotes per vices suas, ut ordinaret ministrantę, infra 24. Distinxit etiam Leuitas per officia sua, & fecit cantores, quos diuisit per viginti quatuor sortes, infra 25. Distinxit etiam ianitores, & thesaurarios templi, & habentes alia officia, infra 26. Et de hoc tangit hic leuiter Esdras, & ibi perfecte declarabit. In Hebręo dicitur: Isti sunt, quos constituit Dauid super manus cantantium. Vbi nos dicimus super cantores, sed idem est, scilicet, quod isti ha-

Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

berent potestatem super alios. *Ex quo collocata est arca.* Isti cantores, de quibus infra dicitur, fuerunt positi, antequam fieret distinctio generalis in officijs Leuitarum: nam illa distinctio facta est paulo ante mortem Dauid, quando ipse congregauit omnes principes Israel, ad ordinandum cum eis de fabricatione templi futura: ista autem ordinatio cantorum facta est modico tempore, postquam cepit regnare Dauid super totum Israel, eo quod facta est coram arca, quando collocata est. Pro quo sciendum, quod Dauid in principio regni sui super totum Israel congregauit omnes principes Israelitarum, & iuit cum eis ad reducendum arcam Domini de Cariathairim de domo Aminadab, quę manserat ibi ex tempore, quo reducta est de terra Philistinorum, primo Regum sexto, & 2. Regum sexto, & infra 13. & volebat ponere eam in domo sua, & propter percussione Oza posuit eam in domo Obededon, & post tres menses trãstulit eam in domum suam, 2. Regum sexto. Et parauit tunc sibi locum, in quo esset honorifice, & constituit Leuitas cantores, qui coram ea quotidie cantarent laudes Domini, & istos ordinauit per vices suas: de hoc infra 16. Interim autem erat tabernaculum Domini, quod fecerat Moyses in vrbe Gabron, ideo summus sacerdos Sadoc, & sacerdotes minores, & alij Leuitę erant ibi, ad faciendam ministeria Domini, eodem cap. & durauit hoc quandiu arca mansit in domo Dauid, scilicet, tota vita sua, & etiam plusquam decem annis de regno Salomonis: nam semper ibi fuit, quousque translata est inde in templum, quod fecit Salomon, tertio Regum octauo, & sequenti libro, cap. sexto. Salomon autem non finiuit templum Domini vsque ad annum decimum regni sui completum, & iam erat annus vndecimus, ut patet tertio Regum sexto, & sic fuerunt quadraginta anni, vel plures, quibus continuatus fuit iste status cantorum coram arca. Et dicitur, ex quo collocata est arca, scilicet, in domo Dauid. *Et ministrabant coram tabernaculo testimonij canentes.* Ministratio sua erat solum in canendo. Et dicitur coram tabernaculo testimonij, id est, quod fecit Moyses in deserto, & istud erat in Gabaoe eo tempore, quo erat arca in domo Dauid, ut patet infra 16. ideo iussit ibi Dauid, quod Sadoc summus sacerdos, & fratres sui starent in tabernaculo Domini in Gabaoe. & offerrent ibi holocausta Domino super altare, iuxta omnia, quę scripta erant in Moyse lege. Sed dicitur hic tabernaculum fœderis, quędam domus, quam parauerat Dauid, in qua erat arca in Ierusalem, & ista vocabatur tabernaculum testimonij, propter arcam testimonij, quę ibi erat, & sic vbicumque esset, diceretur esse in tabernaculo testimonij, & tamē ablata arca, non vocaretur locus ille tabernaculum testimonij: tabernaculum tamen, quod fecerat Moyses in deserto, vocabatur tabernaculum testimonij, dato quod non esset ibi arca. Sic patet infra 16. cum dicitur, quod Sadoc summus sacerdos erat in Gabaoe in tabernaculo testimonij, quando arca erat in domo Dauid. *In Ierusalem donec edificaret Salomon domum Domini in Ierusalem.* Id est, Semper mansit arca in domo Dauid, & cantores fuerunt semper coram ea, quousque consummatum est templum Salomonis: nam tunc portata fuit arca de domo Dauid, & postea fuit in templo, tertio Regum sexto, & sequenti libro, cap. sexto. *Stabant autem iuxta ordinem suum in ministerio.* Id est, Ministrabant semper secundum ordinem, quem dederat eis Dauid ad ministrandum: nam distinxit eos per vices suas, infra decimo sexto. *Isti vero sunt, qui assistebant cum filijs suis.* Isti omnes, qui sequuntur, & nominantur, erant patres cantorum, filij autem eorum non nominantur. *De filijs Caath Heman can-*

por filius Iael, filij Samuel. Ponuntur hic cantores de omnibus familijs Leuitarum, & primo de familia Caath, & princeps cantorum in hac familia fuit Heman, qui est cantor famosus, de quo infra 25. Etiam fuit iste valde sapiens, & comparatur Salomoni in sapientia. 3. Regum 4. & fuit filius Iael, & nepos Samuelis Propheta. Iste est, qui vocatur Vasseni primogenitus Samuelis, supra in litera, & hic vocatur Iael: sic etiam vocatur 1. Regum 8. Ista fuit causa precipua, quare Esdras continuauit supra progeniem Caath vsque ad filios Samuelis, scilicet, quia Heman filius vnus de Samuelis filijs fuit hic cantor precipuus. *Filij Elcana filij Ierohan.* Scilicet, Samuel erat filius Elcana, & Elcana erat filius Ierohan. Hic ponitur ordo conuersus: nam supra ponebatur generatio Heman, descendendo ab ipso Caath capite familiae vsque ad ipsum, & hic ponitur eadem generatio, ascendendo ab Heman vsque ad Caath, sed mutantur hic aliqua nomina, quantum ad aliquas literas. *Filij Eliel.* Scilicet, Ierohan erat filius Eliel. Iste vocatur Eliab, supra in litera, & primo Regum primo, vocatur Eliu. *Filij Thohu.* Scilicet, Eliel erat filius Thohu. Iste vocatur Naath, supra in litera, & primo Regum primo vocatur Thohu, sicut hic. *Filij Suph.* Iste vocatur supra in litera Sophai, & primo Regum primo vocatur Suph, sicut hic. *Filij Elcana.* Iste Elcana est alius ab Elcana patre Samuelis. Et ista fuit causa quare primo Regum primo, cum ponerentur multi aui Samuelis, scilicet, quatuor, non positus fuit quintus, quia ille vocabatur Elcana, sicut pater, & videtur coincidere, & quibusdam causaret errorem. *Filij Mahath.* Scilicet, Iste Elcana fuit filius Mahath: & tamen supra in litera non vocatur sic, nec est mstrum, quia mutantur nomina, sed vocatur ibi Elcana, vel Thahath. *Filij Masai.* Iste vocatur supra in litera Masai, & aliquando in Hebraeo de principijs nominum auferuntur litterae, sicut ille, qui vocatur Aram, Ruth 4. & Matthaei primo vocatur Ram, supra 2. *Filij Elcana.* Iste est alius Elcana, quia tres viri nomine Elcana ponuntur in progenie Samuelis. *Filij Iael.* Non est iste Iael, de quo supra dicitur, quia ille est filius Samuelis, & iste est plulquam tritauius Samuelis, vt patet ex ordine progenie. Iste etiam non est Iael Propheta, quia ille fuit tempore Ozia Regis, quando prophetauit Osea, vt patet in duobus prologis Hieronymi super Ioelem, & tamen iste fuit multo tempore, antequam essent reges in Israel, & fuit ante Samuelem. *Filij Azarias, filij Sophonia.* Iste generationes subtrahuntur supra, & diligentius eas enarrat hic Esdras, quam superius. Non est ille Azarias ille, de quo habetur supra in litera, quia ille fuit de sacerdotibus magnis de genere Aaron, iste autem fuit de progenie Caath. Et fuerunt quatuor summi sacerdotes, qui vocarentur Azarias, supra in litera. Etiam iste Sophonias, de quo hic, non est Sophonias Propheta: quia ille fuit non multo tempore ante captiuitatem Babylonis, scilicet, in diebus Iosae, vt patet Sophoniae primo. Et tamen iste fuit multo tempore ante omnes reges Iuda, & Israel. *Filij Thahath.* Iste Thahath non est ille, de quo dicitur supra in litera, vt aliqui volunt, & tamen idem est. *Filij Aisir.* Iste non nominatur sic supra in litera. *Filij Abiasaph.* Azarias fuit filius Abiasaph, & iste supra ponitur. *Filij Core.* Iste est Core, qui rebellauit contra Moysen, vt supra adductum est. *Filij Isaar.* Iste Isaar vocatur supra Aminadab, vt patet in litera: nam ibi dicitur, quod Aminadab fuit pater Core, & hic dicitur, quod Isaar est pater Core. *Filij Caath.* Iste est princeps familiae vnus. *Leui.* Iste est caput totius tribus. *Filij Israel.* Iste est Iacob, & sic deducitur tota generatio ordine conuerso ab Heman vsque ad Ia-

cob, Et frater eius Asaph. Refertur hoc ad Heman, scilicet, Asaph erat frater Heman, eo quod ambo erant principes cantorum: sic enim ponuntur infra 25. Asaph, & Heman, & Idithum. Et vocantur isti fratres, non quod essent vere fratres ex vno patre, vel matre, cum essent de duabus familijs, sed vocantur fratres, idest, participes in officio, quia ambo erant simul principes inter cantores. *Qui stabat a dextris eius.* Hic significatur ordo, quem habebant cantores in tabernaculo coram arca. Pro quo sciendum, quod tres erant principes cantorum de tribus familijs Leuitarum, scilicet, Eman, Ethan, & Asaph. Eman erat de familia Caath, & Asaph de familia Gerson, & Ethan de familia Merari, vt patet in litera. De qualibet familia istarum erant multi cantores, & erant distincti per vices, & tamen de omnibus tribus erant quotidie simul canentes, & erant tres chori in tabernaculo illo, & in medio choro erat Heman cum filijs suis, & omnibus de familia, tanquam maioris dignitatis. Ad partem dextram erat Asaph cum omnibus filijs suis, & alijs cantoribus suis. De familia Gerson ad partem sinistram erat Ethan cum cantoribus de familia Merari. *Asaph filius Barachia.* Sicut supra continuauit ordine conuerso progeniem Heman principis cantorum, ascendendo vsque ad Leui principem tribus: ita hic continuat progeniem Asaph. Iste Barachias pater Asaph non est ille, de quo dicitur Matthaei vigesimo tertio, scilicet, A sanguine iusti Abel vsque ad sanguinem Zachariae filij Barachiae, quia ille Zacharias, & Barachias erant sacerdotes, iste autem non erat sacerdos, sed Leuita. *Filij Samaa.* Iste non est Samaa, qui ponitur in progenie Heman supra, quia ille est de familia Caath, iste autem est de familia Gerson.

Filij Michael. Non est iste Michael, de quo habetur precedenti cap. quia ille fuit de tribu Gad, iste autem est de tribu Leui. *Filij Basai, filij Melchia.* Iste Basaias erat pater Michael, & erat filius Melchias. Iste Melchias non est Melchias, de quo supra in litera: quia ille erat summus sacerdos, & iste Leuita. Etiam ille fuit tempore Iosae Regis, 4. Regum vigesimo secundo, & sequenti libro, cap. vigesimo quarto, iste autem fuit multo tempore ante Dauid, cum fuerit tritauius Asaph: & tamen Asaph fuit tempore Dauid. *Filij Athana, filij Zara.* Omnes isti computantur per successionem ascendendo. Iste Zara non est ille, de quo supra in litera, quamquam etiam ille sit de familia Gerson, sicut iste.

Filij Zamma. Alius est, qui vocatur Zamaa in ista familia Gerson, supra in litera. *Filij Semei.* Multi vocantur sic etiam supra in litera, sed iste non videtur fuisse aliquis istorum. *Filij Ieth.* Aliquando Ieth accipitur pro quodam filio Chanaan, qui vocatur Hethus, & a quo nominati sunt Hethaei, de quo Genesis vigesimo septimo dixit Rebecca: Tader me vitae meae propter filias Heth, idest, propter filias Hethaeorum, quas accipit Esau in vxores. Hic autem accipitur pro nomine cuiusdam Leuitae de stirpe Gerson.

Filij Gerson. Scilicet, Ieth erat filius Gerson: Habebat autem Gerson solum duos filios, scilicet, Lobni, & Semei, supra in litera, & Numeri 3. Et iste erat aliquis illorum: tamen nominatur hic alio nomine, quia multi sunt binomij, vel trinomij. *Filij Leui.* Iste erat caput tribus, & erat pater Gerson. *Filij autem Merari.* Hic ponitur progenies alterius principis cantorum, scilicet, Ethan, qui fuit de filijs Merari. Et dicitur. *Filij Merari fratres eorum.* Idest, Fratres filiorum Gerson, & Caath, de quibus dicebatur. Et non sunt fratres, tanquam sint ex eodem patre, vel matre, quia erant a tribus familijs Leuitarum descendentes, sed dicuntur fratres in officio, & communica-

municatione, quia communicabant omnes simul quotidie, cantando coram arca testamenti, infra 16.

Ad sinistram. Idest, Erat ad partem sinistram tabernaculi: nam in medio erant cantores de progenie Heman: ad dextram autem de filijs Asaph, supra in litera: ad sinistram autem de filijs Hethan, de quorum progenie hic agitur.

Ethan filius Cusi. Iste Ethan erat princeps cantorum de familia Merari tempore suo, ideo ponitur post, & erat filius Cusi. Aliqui putant, quod iste erat ille Cusi, qui venit ad Dauid, & misit eum in Ierusalem, vt destrueret consilium Achitophel, & factum est. 2. Regum 15. & 16. & 17. Et vocatur iste Cusi Arachites, quia erat de aliqua vrbe sic nominata, & satis conueniens est, quod ille esset, quia Cusi fuit tempore Dauid: nam iste Ethan fuit cantor institutus tempore Dauid in fine regni sui, & sic pater eius Cusi poterat esse tunc viuens, & esse amicus Dauid, sicut dicitur 2. Regum 15. & 16.

Filij Abdi. Non est iste Abdias Propheta, nec Abdias dispensator Achab regis Israel. 3. Regum 18. quia iste Abdi fuit ante Dauid, cum nepos suus Ethan fuerit contemporaneus Dauid, & tamen Abdias Propheta fuit multo tempore post Dauid, scilicet, temporibus Ioathan, & Ezechiae, & Ozia regis Iuda, vt declaratum est. 4. Regum 15. Abdias autem dispensator Achab etiam fuit multo tempore post Dauid, quia omnes reges Israel fuerunt post Dauid, cum nondum diuisum fuisset regnum tempore eius, ad hoc quod inciperent duo regna, scilicet, Iuda, & Israel. *Filij Maloch.* Non est Maloch id, quod Moloch, quia Moloch est nomen idoli. Leuit. 20. & est Deus Ammonitarum, cui Salomon construxit templum propter vnam de vxoribus suis. 3. Regum 11. & vocatur aliquando Melchon. 4. Regum 23. sed hic Maloch nomen viri est. *Filij Hafabias.* Iste Hafabias non est ille, de quo supra dicitur. *Filij Amasias.* Non est iste Amasias, de quo dicitur supra 3. quia ille fuit rex Iuda, & erat de stirpe Dauid, iste autem fuit de Leuitis. Etiam ille fuit multo tempore post istum: quia omnes isti fuerunt ante Dauid, & ille Amasias fuit multo tempore post Dauid. Etiam non est iste Amasias, de quo dicitur Amos 7. quia ille erat sacerdos Bethel tempore Ieroboam regis Israel, vt patet ibidem, & sic fuit multo tempore post Dauid, iste autem fuit ante Dauid. *Filij Helcia.* Iste Helcias non est, de quo habetur supra in litera: quia ille fuit sacerdos magnus de filijs Aaron, & iste fuit Leuita de stirpe Merari. Etiam fuit iste ante illum multo tempore, quia Helcias fuit tempore Iosae regis. 4. Regum 22. & sequenti libro, 34. iste autem fuit ante Dauid multo tempore. *Filij Amasia.* Non est iste Amasias, sicut Abdi non erat Abdias. *Filij Boni.* Non est iste genitiuus nominis adiectiuus Bonus, sed est nomen proprium. Etiam est, de quibusdam alijs nominibus Hebraeis, in quibus errant quidam nostrorum putantes illa esse nomina Latina, sicut dicitur filius Gemini, 1. Regum 9. & 3. Regum 2. & putant aliqui esse genitiuum de geminis, autem, sed falsum est: quia est nomen proprium, quod apud Hebraeos dicitur Lemini. *Filij Somer.* Sic vocabatur ille, cuius erat mons, in quo aedificata est Samaria. Nam 3. Regum 16. dicitur, quod Amri Rex Israel emit montem Samariae a Somer duobus talentis argenti, & aedificauit urbem, & vocauit eam nomine Somer domini montis Samariae: & ille Somer fuit multo tempore post istum, quia ille fuit tempore Amri, iste autem fuit ante Dauid magno tempore. *Filij Moholi.* Non est iste Moholi filius Merari, de quo supra in litera: quia iste est nepos Merari, & ille est filius. Iste Musi est filius Merari, & Mohol, qui ponebatur hic, non est

Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

frater Musi, qui supra ponitur, sed est filius eius, & tamen iste nominauit filium suum de nomine fratris sui. *Filij Merari.* Iste est caput familiae Meritarum vnus de tribus filijs Leui, supra in litera, & Numeri 3. *Filij Leui.* Iste est caput totius tribus. *Fratres quoque eorum Leuitae.* Idest, istorum supra positorum erant fratres omnes Leuitae: nam hic solum ponuntur cantores de tribus familijs Leuitarum, & praeter eos erant multi alij Leuitae deseruientes in alijs ministerijs, & erant fratres istorum, scilicet, de istismet familijs, quia inter Leuitas non erant, nisi istae tres familiae, quae habentur hic. *Qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini.* Idest, Qui dispositi sunt ad omnia ministeria tabernaculi. Multa ministeria erant Leuitarum praeter esse cantores, & omnia illa habebant alij Leuitae, qui nominantur hic expresse, de quibus ministerijs, infra 9. & 23. & 26. Et non curauit nominare illos hic Esdras, quia isti erant praecipui propter tres principes cantorum, qui erant viri famosi, quorum progenies ponuntur hic. Tanitorum autem, & thesaurariorum, & aliorum officialium templi non erant describendae generationes, eo quod non fuerunt inter eos aliqui viri tam famosi, sicut isti tres principes cantorum: nam etiam Prophetae erant. Vnde Eman, qui ponitur hic primus, vocatur videns, idest, Propheta, infra 25. & etiam Asaph Propheta: vnde Psalmi sui habentur inter sacras scripturas, infra 16. & in Psalterio ponuntur multi Psalmi, qui fuerunt Eman, & Ethan, & Asaph, & Idithum, vt patet ex titulis eorum. Et dicitur hic, in ministerium tabernaculi domus Domini, idest, illius domus quam fecerat Dauid in Ierusalem, vbi poneretur arca quousque fieret templum sibi: nam in illo tabernaculo ministrabant omnes Leuitae, cantando, & faciendo alia, quae pertinebant ad ministeria eorum. Et non intelligitur de tabernaculo, quod fecit Moyſes, quia in illo tabernaculo nullus Leuita ministrabat, sed soli sacerdotes introibant illuc, Numeri 18. & ad Hebr. 9. & ita intelligitur nunc de istis Leuitis, quia isti ministrabant in domo quam fecit Dauid, antequam aedificaretur templum Salomonis, vt patet supra in litera. Postquam vero factum est templum Salomonis, non licuit eis introire in domum interiorum templi, quae erat loco tabernaculi Moyſi, sed soli sacerdotes ingrediebantur illuc. *Aaron vero.* Hic ponitur de officijs sacerdotum in generali, quia non determinatur aliqua particularia officia, quia illa habentur in libris Moyſi. Et dicitur. *Aaron vero, & filij eius.* Istud non refertur ad ea, quae supra dicta sunt: quia Aaron, & filij sui nunquam fecerunt aliquod ministerium sacerdotale coram arca in domo, quam fecit Dauid, eo quod illa fuit multo tempore post Aaron: sed refertur ad ipsa ministeria absolute, scilicet, quod pertinebat ad Aaron, & ad filios eius facere ista ministeria sacerdotalia, quae habentur hic, & non pertinebat ad aliquem alium.

Adolebant incensum super altare holocausti. Accipitur hic incensum non pro thymiamate, vel aromatibus, quae cremabantur, quia ista non cremabantur in altari holocaustorum, sed in altari thymiamatum: sed accipitur incensum pro quacunque re cremata, & significat sacrificium: nam sacrificium cremabatur in altari holocaustorum. *Et super altare thymiamatis.* In isto offerebatur incensum proprie. Ista erant duo altaria, quae fuerunt in templo Salomonis. Altare holocausti erat, in quo cremabantur omnia genera sacrificiorum, & erat extra tabernaculum in atrio eius, & etiam in templo Salomonis erat extra ipsum templum, ita vt posset videri a populo, cum nullus illuc accederet nisi sacerdotes, vt patet Exodi 27. & 3. Regum sexto. Et istud altare erat operum laminis

M 3 aeneis

aneis in tabernaculo Moyfi, & intus erat ligneum, Exodi vigesimo septimo, in templo autem Salomonis erat totum de ere, de quo sequenti libro, cap. 4. Secundum altare erat thymiamatis, & istud erat in tabernaculo Moyfi intra ipsum tabernaculum, ita ut a nemine videretur, nisi a sacerdotibus, qui illuc introibant, & quotidie introibat bis illuc vnus sacerdos in mane, & in vespere, qui ponebat thymiamata in quodam vase aeneo, & prunas simul super altare illuc, & cremabatur ibi thymiamata. Etiam ipsemet sacerdos componebat lucernas septem, quae erant in candelabro, locando eas bis per diem, & emundando, & apponendo oleum, quando oportebat. Exodi trigesimo, In isto altari nihil aliud fiebat, nisi quod cremabatur thymiamata; & nunquam fiebat aliquid sacrificium super illud, nec fundebatur sanguis, nisi semel in anno in die propitiationis, eodem cap. Eadem caeremonia fiebat in isto altari in templo Salomonis. Nam Zacharias pater Beati Ioannis legitur introiisse illuc forte ad offerendum incensum. Lucae primo: Erat autem istud altare intra templum Salomonis, ita ut nemo de populo videret illud, sed solus sacerdos, qui ingrediebatur ad ministrandum.

In omne opus sancti sanctorum. Debet intelligi coniunctio, scilicet, & in omne opus, id est, quod Aaron, & filij sui ministrabant in altari holocaustorum, & thymiamatum, & etiam in omne opus Sancti sanctorum, id est, ad omne opus sanctum, & per hoc intelliguntur omnia ministeria sacerdotalia, quae fiebant in Sancto sanctorum, id est, intra templum, siue tabernaculum. Et vocatur Sanctum sanctorum dupliciter. Vno modo pro quadam domo secretissima, in qua erat arca testamenti, & vocatur Sancta sanctorum communiter. Alio modo accipitur pro prima parte tabernaculi, in qua erat altare thymiamatis, & mensa propitiationis, & candelabrum, & sic accipitur hic. Quod patet, quia si acciperetur pro Sancta sanctorum, ut est domus, in qua erat arca, non esset verum, quod Aaron, & filij sui ministrarent ibi, quia solus Aaron, siue summus sacerdos introibat in Sancta sanctorum; & hoc semel in anno in die propitiationis, ut patet Leuitici decimo sexto, & ad Hebr. 9. Ideo oportet intelligi de prima parte tabernaculi, in qua ministrabant omnes sacerdotes, ut patet ad Hebr. 9. & Exodi vigesimo septimo. Et intelliguntur per hoc duo ministeria alia; scilicet, positio panum in mensa propitiationis, de quo Leuit. 28. & incensio lucernarum. Exodi 27. & 30. Potest etiam intelligi ad ministerium, quod erat solius summi sacerdotis, scilicet, in troire in Sancta sanctorum, & istud pertinebat ad Aaron, & non ad filios eius.

Et ut precarentur pro Israel. Intelligitur istud de deprecatione, quae fiebat in sacrificio: nam quodcumque offerebat aliquis quicquam sacerdoti, ad offerendum Domino super altare, orabat sacerdos pro illo. Maxime autem erat hoc in sacrificijs pro peccato, quae tunc dicitur, quod oraret sacerdos pro offerente, & remitteretur ei peccatum. Leuit. 4. & 5. & ista deprecatio erat proprie sacerdotum, quia ista fiebat cum oblatione sacrificiorum, & tamen nullus poterat facere caeremonias sacrificij, nisi sacerdos. Numeri 3. & 18. Ideo nullus poterat facere istam orationem. Erat etiam alia oratio specialis summi sacerdotis, quam fundebat pro toto populo in die propitiationis. Leuit. 16. Quia illa non poterat fieri per aliquem sacerdotem minorem, cum nulli liceret facere caeremonias diei illius, nisi summo sacerdoti, eodem cap. Et ideo quamquam Leuitae orarent pro populo, cum canerent semper coram Domino, proprium officium sacerdotum ponitur hic esse oratio pro populo, sicut orationes illae, quae

fuerunt a sacerdotibus nostris, quando consecrant, sunt propriae eis, ne licet alicui non sacerdoti uti illis.

Iuxta omnia, quae praecepit Moyses seruus Dei. Noluit Edras exprimere omnia ministeria sacerdotum, ideo retulit se ad libros Moyfi, in quibus ista plene descripta erant. Et vocatur Moyses seruus Dei in multis locis scripturae, quia erat specialiter seruus Domini. Nam ipse Deus laudauit eum, dicens, quod in toto populo non erat aliquis tam fidelis ei, sicut Moyses, Num. 12.

Hi autem sunt filij Aaron. Posita fuit supra sacerdotum ministratio, hic ponitur eorum generatio, & non ponitur, nisi progenies magnorum sacerdotum: nam de sacerdotibus minoribus nihil ponitur.

Eleazar filius eius. Scilicet, Filius Aaron. De alio filio suo, scilicet, Ithamar non fit hic aliqua mentio, eo quod ab illo descenderunt sacerdotes minores solum, quamquam per accidens fuerunt pauci sacerdotes magni de progenie eius, scilicet, Heli summus sacerdos, & filij eius vsque ad Abiathar, ut supra declaratum est. Omnes isti, qui sequuntur fuerunt de stirpe Aaron per lineam summorum sacerdotum, & computati fuerunt supra, sed repetitum eos scriptura hic vsque ad Achimaas, qui fuit filius Sadoc, ut patet in littera. Sed dicitur, quare vsque ad Achimaas fuerunt omnes enarrati, & non fuerunt continuati vterius: nam plures sacerdotes summi fuerunt, ut patet supra in littera. Potest dici, quod fuit computatio facta vsque ad istum, quia iste fuit, qui ministravit in templo Salomonis prius, incipiendo ibi ministrare. Nam Sadoc pater suus ministravit in templo Salomonis, quia ipse fuit summus sacerdos tempore Salomonis, & vnctus est, quando fuit vnctus Salomon, infra ultimo cap. & 3. Regum 2. Ipse tamen ministravit in summo sacerdotio, priusquam esset Rex Salomon, & adificauerit templum: nam tempore David ministravit in Gabaon, infra 16. Achimaas autem fuit primus, qui ministravit in templo Salomonis, incipiendo ministrare, ideo vsque ad istum continuata fuit progenies. Aliter potest dici, quod extenditur progenies vsque ad Achimaas, quia ipse fuit primus, qui ministravit in templo Salomonis: quia dato, quod pater eius Sadoc fuisset summus sacerdos tempore Salomonis, tamen non ministravit in templo: quia non fuit consummatum templum vsque ad annum vndecimum regni Salomonis. 3. Regum 6. Et forte ante istos decem annos mortuus est Sadoc, & primus, qui ministravit, fuit ipse Achimaas in templo, ideo extenditur generatio sacerdotum vsque ad ipsum.

Et haec habitacula. Hic ponitur tertium principale huius cap. scilicet, de habitationibus Leuitarum. Pro quo considerandum, quod Leuitae non acceperunt aliquam sortem possessionis inter filios Israel. Quilibet enim tribus accepit vnā sortem possessionis in terra, Leuitae autem erant vna tribus, & tamen non acceperunt possessionem aliquam: quia Deus iusserat, quod non acciperent aliquam possessionem inter Israelitas, quia ipse erat sors eorum. Numeri 18. & Deuteronom. 18. & Iosue 13. Ideo necesse fuit, quod darentur eis loca ad habitandum per diuersas tribus, scilicet, quod quilibet tribus daret eis aliquas vrbes, & maior tribus dabat plures vrbes. Fuerunt autem istae vrbes quadraginta octo distinctae per diuersas tribus, ut patet Numeri 35. & Iosue 21. Ista autem vrbes ponuntur hic nominatim, scilicet, quas vrbes quilibet tribus dedit. Quare autem Leuitae non acceperunt vnā sortem terrae per se, sicut aliae tribus: & quare dato, quod non acceperunt possessiones agrorum, sed solum vrbum, non acceperunt eas simul, & multa alia circa hoc, declaratum est satis Iosue 13. Per vicos, atque confinia. Id est, fuerunt istae habitationes eorum

eorum in diuersis locis, & confinij terrarum: nam non habitauerunt omnes simul, ut dictum est, sed habitauerunt dispersi per vicos, & vrbes, quae eis assignatae fuerunt in diuersis locis.

Filiorum, scilicet, Aaron, iuxta cognationes Caathitarum. Id est, ista loca, quae sequuntur, primo fuerunt filiorum Aaron, id est, sacerdotum, qui descendeant ab Aaron: & hoc iuxta cognationes Caathitarum, id est, diuidendo cognationes Caathitarum per se: nam erant multae cognationes eorum, quia Caath genuit quatuor filios, scilicet, Amram, Isaar, & Hebron, & Oziel. Ab Amram venerunt duae cognationes, scilicet, Sacerdotalis, & Amranitica: nam per Aarō filium Amram deriuata fuit progenies sacerdotalis. Alij autem Amranitae vocati sunt generali nomine Amranitae. Ab Oziel, & Hebron, & Isaar venerunt tres cognationes Leuitarum: de hoc patet Numeri 3. Scilicet, Cognatio Caath habebat populos Amranitas, Isaaritas, Hebronitas, & Ozielitas. Per istas familias diuisa est quadam fors data familiae Caath: & rursus, sicut erant quinae familiae intra Caathitas, ita factae sunt quinae sortes in ipsa possessione Caathitarum.

Ipsa enim sorte contigerant. Id est, ista loca data fuerunt filijs Aaron, & contigerunt eis sorte, quia diuisa sunt omnia loca pertinentia ad possessionem Caathitarum in quinque partes per quinque sortes. Quomodo enim potuit esse, quod diuiderentur sorte possessiones, & tamen quod maior possessio daretur maiori familiae, videbatur esse incompatibile: & tamen Deus sic fieri iubeat, & declaratum est Numeri vigesimo sexto.

Dederunt igitur eis Hebron in terra Iuda. Scilicet, Sacerdotibus dederunt loca ista, quae secuntur, scilicet, Hebron fuit prima ciuitas, & ista erat in sorte Iuda. Iosue decimo quinto, Eratque de famosioribus locis totius decem illius.

Et suburbana eius per circuitum. Vocantur suburbana spatia coniuncta vrbi, & erant duo millia passuum in circuitu cuiuslibet vrbs. Numeri trigesimo quinto. Nam cuiuslibet vrbi dabatur ista spatia. Hoc autem erat, quia nulla vrbs sacerdotum, vel Leuitarum habebat agros, aut vineas in circuitu, quia Leuitae non vacabant agriculturae: nam accipiebant redditus de templo Domini: dabantur tamen eis suburbana duorum millium passuum in circuitu vrbs, ad alenda pecora in eis, & ad alias necessitates. Numeri 35.

Agros autem ciuitatis. Agri vocantur terrae, quae coniunguntur ad seminandum, & aliquando large accipiuntur agri tam pro vineis, quam pro terris, quae seminantur, & istos agros non acceperunt sacerdotes, quamquam pertinerent ad vrbes.

Et villas. Vocantur villae rura, quae non erant murata, quae pertinebant ad territorium Hebron.

Caleb filio Iephone. Id est, Dederunt ei villas, & agros. Hoc est verum de illis agris, quae erant extra spatia duorum millium passuum: quia caeteri, qui erant iuxta spatia ista, pertinebant ad suburbana, & destruebantur vineae, vel quaecumque res multae essent in eis, ad hoc quod fierent loca pascualia, cum solum darentur suburbana ista ad alendum pecora Leuitarum: Numeri 35. Sed erant aliqui agri intra territorium Hebron, & tamen erant extra suburbana, & isti cum ruribus, & viculis, quae erant in circuitu vrbs dati fuerunt Caleb filio Iephone: hoc autem fuit, quia antequam diuideretur terra tota, & darentur vrbes Leuitis, Caleb, qui erat de tribu Iuda, petiuit Iosue, quod daret sibi vrbes Hebron in possessionem, & data fuit. Iosue decimo quarto, & decimo quinto. Postea autem diuisa est tota terra per sortes: & deinde datae sunt vrbes Leuitis de qualibet tribu, & inter eas prima fuit Hebron, Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

& tamen quia ista pertinebat ad tribum Iuda, & data fuerat Caleb, ne esset donatio irrita, mansit ei, quod haberet rura, & viculos in circuitu, & omnes agros, & vineas. Sic autem fiebat de qualibet tribu, quia cum acciperentur vrbes de istis tribubus, manebant agri, & viculi pro viris, qui erant de tribu illa, & ipsae vrbes dabantur Leuitis.

Porrō filijs Aaron dederunt ciuitates ad confugiendum. Scilicet, Dederunt ciuitates istas, quae infra sequuntur. Sed dicitur, quomodo dicitur, quod datae fuerunt eis ciuitates ad confugiendum, quia in tribu Iuda non fuit, nisi vna ciuitas confugij, scilicet, Hebron, ut patet Iosue 2. Respondendum, quod verum est, & sic debet hic intelligi litera, scilicet, quod non legatur tota in vno contextu, scilicet, dederunt ciuitates ad confugiendum, id est, quod omnes istae ciuitates, quae ponuntur hic, vel multae earum fuerunt ad confugiendum, quia solum fuit ciuitas Hebron, sed est sensus, quod dederunt ciuitates, scilicet, istas, quae sequuntur hic filijs Aaron, & dederunt eis ad confugiendum Hebron, quia ista sola fuit in sorte eorum ad confugiendum.

Et Lobna. Ista est ciuitas in sorte Iuda, quam acquisit Iosue post stationem Solis. Iosue 10. Et fuit in sorte Iuda. Iosue 15. & fuit in hac vrbe Ieremias pater Ananias vxoris Regis Iosae. 4. Regum vigesimo tertio, & vigesimo quarto. Ista ciuitas rebellauit Regibus Iuda, eo tempore quo Idumaei recesserunt, ne praestarent tributa Regibus Iude, & hoc fuit tempore Ioram filij Iosaphat. 4. Regum 8 & sequenti libro, cap. 21.

Et suburbana eius. Istud erat generale de qualibet vrbe, quod cum qualibet dabatur suburbana duorum millium passuum, & siue esset ciuitas magna, siue parua non fiebat aliqua differentia in suburbanis, sed in omnibus dabantur aequalia suburbana duorum millium passuum, quia Deus in omnibus ponebat regulam generalem. Numeri 35.

Ether quoque. Ista est alia ciuitas, quae vocatur Iosue 21. Iether, & modica differentia est, quia in Hebraeo saepe solent mutari principia, & fines nominum priorum per additionem, & subtractionem in principijs, vel in finibus nominum, ut supra declaratum fuit in multis. *Ephemo.* Ista est alia ciuitas, de qua dicitur supra 4. Ielba patrem Fsthemmo: ista ciuitas vocatur Iosue vigesimo primo Senon, vbi ponuntur istae omnes ciuitates. *Sed & Helon.* Ista ciuitas est in sorte Iuda, Iosue decimo quinto, & data fuit sacerdotibus. Iosue vigesimo primo, & vocatur Hileph in Hebraeo. *Et Dabir.* Ista vocatur Cariathsepher, id est, ciuitas litterarum. Iosue 15. & Iudicum 1. Fuit autem data sacerdotibus, Iosue 21. *Asan quoque.* Ista ciuitas vocatur Ain, Iosue vigesimo primo, & pertinet ad tribum Simeon, & etiam vocatur Asan, vel Afen, supra 4. & Iosue 19. & quamquam aliqui putant, quod ista est, quae vocatur Ain in sorte Simeon inter ciuitates sacerdotales, Iosue 21. Non est ipsa, sed illa, quae vocatur Iethan: nam Ain, & Afen duae vrbes sunt distinctae in sorte Simeon, Iosue 19. & supra 4. *Et Bethsemes.* Duplex est ciuitas Bethsemes, vna est in sorte Iuda, Iosue 15. alia est in sorte Issachar, Iosue 19. Hic autem accipitur Bethsemes pro illa, quae est in sorte Iuda: quia sacerdotes non acceperunt possessionem nisi in sorte Iuda, & Simeon, Iosue 21. In alijs autem tribubus habuerunt possessionem alij Leuitae.

Sciendum autem, quod non ponuntur tot ciuitates in sorte sacerdotum hic, & Iosue 21. Quia ibi ponuntur nouem, hic autem solum octo. *De tribu Benjamin.* Hic ponuntur vrbes, quae datae sunt de tribu Benjamin Leuitis: nam illae, quae supra posita fuerunt, pertinebant ad Iudam, & ad Simeonem, quae quae non exprimitur simul, & tamen de vtraque tribu fuerunt, M 4 sed

sed quia tribus Iuda, & Simeon habebant quasi eandem sortem, ut patet Iosue 19. ponuntur vrbes eorum quasi datae de eadem tribu. *Gabee, & suburbana eius.* Ista est ciuitas in sorte Benjamin, & non est idem, quod Gabaon. Iosue 18. Sic etiam ponitur Iosue vigesimoprimum, ubi vocatur Gabee, vel Gabae.

Sciendum autem, quod vna ciuitas de tribu Benjamin subtrahitur hic, scilicet, Gabaon. Nam illa fuit data sacerdotibus. Iosue 21. & tamen hic non ita plenè enarrantur ciuitates istae, sicut ibi: ista fuit causa, ut aliquando templum Domini fuerit positum in Gabaon, scilicet tabernaculum Moysi, infra 16. cap. Quia ista ciuitas pertinebat ad sacerdotes, alioquin non videretur poni ibi tabernaculum, sed falsum est: quia non observabatur hoc de necessitate, scilicet, quod ciuitas, in qua poneretur Sanctuarium esset de ciuitatibus sacerdotilibus: nam Ierusalem fuit locus templi, & tamen ipsa non fuit ciuitas sacerdotalis. *Et Almath.* Ista vocatur Almon, Iosue vigesimoprimum, & fuit de tribu Benjamin, quamquam non ponitur Iosue decimo octauo, inter vrbes sortis Benjamin: quia credendum est, quod ponitur ibi, cum ponatur certus numerus vrbi, & tamen ponatur aliud nomen eius, quia multae vrbes erant binomine, vel trinomine. *Anathoth.* Ista ciuitas est de sorte Benjamin, & ponitur etiam Iosue vigesimoprimum, & tamen non ponitur sub hoc nomine Iosue decimo octauo inter vrbes sortis Benjamin, ista est ciuitas, de qua fuit Ieremias: nam Ieremias primo dicitur, quod fuit de sacerdotibus, qui erant in Anathoth. *Omnes ciuitates tredecim per cognationes suas.* Scilicet, Omnes ciuitates datae sacerdotibus distinctis per cognationes, id est, domos particulares fuerunt tredecim. Et hoc patet, quia de tribu Iuda, & Simeon datae sunt nouem vrbes: de tribu autem Benjamin quatuor. Iosue vigesimoprimum. Hic tamen non ponuntur nisi vndecim, scilicet, octo de sorte Iuda, & Simeon, & tres de sorte Benjamin, ut patet hic. *Filii autem Caath residuis de cognatione sua.* Dicitur hoc, quia sacerdotes erant de stirpe Caath, & tamen praeter illos erant adhuc multae cognationes Caathitarum, scilicet, Amranitarum, Hebronitarum, Iesaitarum, Ozielitarum. Numeri tertio. Et istis datae sunt vrbes, quae sequuntur hic. *Dederunt ex dimidia tribu Manasse vrbes decem in possessione.* Ista vrbes fuerunt pro omnibus istis quatuor familijs Caathitarum. Sed dicitur aliquis, quomodo datae fuerunt decem vrbes de dimidia tribu Manasse, quia Iosue vigesimoprimum dicitur, quod fuerunt datae duae? Etiam non erat rationabile, quia de tribu Iuda, & Simeon simul non fuerunt datae nisi nouem vrbes sacerdotibus. Iosue vigesimoprimum. Quomodo ergo de dimidia tribu Manasse darentur decem vrbes, non est verisimile. Respondendum, quod solum fuerunt datae duae vrbes, ut patet Iosue. Quod autem dicitur hic, quod datae sunt decem vrbes, non refertur ad dimidiam tribum Manasse, tanquam de illa sorte fuerint datae vrbes decem, sed est sensus, quod omnes vrbes, quae datae fuerunt istis Caathitis fuerunt decem, & tamen duae illarum fuerunt de dimidia tribu Manasse, & de tribu Ephraim quatuor, & de tribu Dan totidem. Iosue vigesimoprimum. Hic autem expressum est solum de dimidia tribu Manasse: & est modus loquendi breuis, & subintelligitur de alijs duabus tribubus, sicut habetur in Iosue. Sic etiam est quantum ad quasdam vrbes, quae supra tacentur, & exprimuntur Iosue vigesimoprimum. Sciendum autem, quod ista dimidia tribus Manasse erat, quae habitabat ad Occidentem Iordanis: de cuius sorte habetur Iosue decimo septimo. Nam alia dimidia tribus Manasse morabatur ultra Iordanem in terra, Galaad, & de illa datae

sunt vrbes Gersonibus, infra in litera. *Porro filijs Gerson per cognationes suas.* Ista est familia Gersonitarum, quae habuit sub se alias cognationes particulares: & datae sunt ei vrbes tredecim, & non nominantur hic, sed infra in litera nominantur quaedam, omnes autem istae nominantur Iosue vigesimoprimum. *De tribu Issachar, & de tribu Aser, & de tribu Nephthali, & de tribu Manasse.* De istis quatuor tribubus datae sunt vrbes Gersonitis. Et accipitur hic tribus Manasse pro dimidia tribu, quia diuisa erat ista tribus in duas partes, & habebat duas possessiones, & est ista dimidia tribus, quae habitabat ad Orientem Iordanis in terra Galaad, & non ponitur hic, quas vrbes dedit quaelibet tribus istarum, sed infra in litera ponitur, & Iosue vigesimoprimum. *In Basan vrbes tredecim.* Id est, Ista vrbes erant in Basan: Non est autem intelligendum, quod omnes istae tredecim vrbes fuerunt in Basan, quia istae tredecim datae sunt ab omnibus istis quatuor tribubus, ut patet hic, & Iosue vigesimoprimum, & tamen non habitabant omnes istae tribus in Basan, sed sola dimidia tribus Manasse possidebat terram Basan totam, ut patet Deuteronomio 3. & Iosue decimo tertio. Est autem modus iste loquendi breuis, & obscurus, & sic patet supra in multis. *Filii autem Merari per cognationes suas.* Hic ponuntur vrbes, quae datae fuerunt familijs Meraritarum, quae est tertia familia Leuitarum, & habuit multas cognationes particulares, & per omnes fuerunt distributae istae vrbes. *De tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon.* De istis tribus tribubus datae fuerunt filijs Merari ciuitates. Quot autem fuerint, & quae ciuitates istae, patet Iosue vigesimoprimum, & infra in litera. *Dederunt sorte ciuitates duodecim.* Id est, Ista vrbes datae fuerunt per sortes, quia ipsi Leuitae inter se sortiti sunt de illis. *Dederunt quoque filij Israel Leuitis ciuitates, & suburbana earum.* Scilicet, Quandocumque dabant Israelitae vrbes Leuitis, dabant & suburbana, quia nulla ciuitas danda erat sine suburbanis, quia non proficeret ad vsus Leuitarum, si non essent suburbana ad alenda pecora.

Dederuntque per sortem. Hic incipit ponere in particulari, quae vrbes fuerunt datae quibuslibet Leuitis. Et dicitur, quod dederunt per sortem, quod potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod datae sunt per sortes vrbes, id est, quod si in vna tribu erant quindecim, vel viginti vrbes, & debebant dari duae, vel tres Leuitis, ponebatur fors, quae essent illae tres, quae darentur. Alio modo potest intelligi, quod non dabantur per sortem vrbes ipsis Leuitis de possessione Israelitarum, sed dabantur illae, quas determinabat populus dandas, & tamen postquam datae erant, ponebatur fors, quae vrbes illarum quibus Leuitis competere.

Ex tribu filiorum Iuda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Benjamin. De possessione istarum tribuum datae fuerunt ciuitates Leuitis, qui erant de genere sacerdotali, & quia de istis tribubus tribus solum fuerunt datae vrbes sacerdotibus, ponuntur omnes tres simul.

Vrbes has. Scilicet, Illas, quae supra nominatae sunt, & fuerunt ibi nominatae vndecim, & tamen tredecim fuerunt, ut patet Iosue 21. *Quas vocauerunt nominibus suis.* Id est, Sacerdotes accipientes vrbes istas, vocauerunt eas nominibus suis, id est, a se positis: quia forte mutauerunt nomina earum, quae prius habebant, & imposuerunt alia in signum dominij.

Et his, quae erant ex cognatione filiorum Caath. Id est, etiam illis, qui fuerunt de cognatione Caath datae fuerunt vrbes, & sunt illae, quae sequuntur. Vocantur autem de cognatione Caath omnes, qui fuerunt de stirpe Caath praeter

praeter sacerdotes: nam descenderunt ab eo quatuor familiae, scilicet, Amranitarum, Hebronitarum, Iesaitarum, Ozielitarum, & prima diuisa est in duas familias, quia quaedam fuit sacerdotalis, & alia simplex Amranitica. Omnes isti praeter sacerdotes vocantur hic de cognatione filiorum Caath, id est, descendentes ab istis quatuor filijs Caath, scilicet, Amram, Hebron, Isaac, Oziel: supra in litera. & Numeri 3. *Fueruntque ciuitates in terminis eorum de tribu Ephraim.* Id est, datae fuerunt istis ciuitates de tribu Ephraim, & fuerunt in terminis eorum, id est, in terra possessionis suae. fuerunt autem tribus tres, quae dederunt vrbes istis Caathitis, scilicet, Ephraim, & Dan, & dimidia tribus Manasse. Iosue 21. & hic in litera. Et nominantur hic vrbes istae, quae supra non fuerunt nominatae.

Dederunt ergo eis vrbes ad confugiendum. Debet ista litera exponi, sicut supra exponebatur illa. Porro filijs Aaron dederunt ciuitates ad confugiendum. Nam falsum est, quod datae fuerint vrbes de tribu Ephraim ad confugiendum: nam in tota tribu Ephraim non erat nisi vna ciuitas refugij, scilicet, Sichem, ut patet Iosue 20. sed debet sic litera exponi. Dederunt de tribu Ephraim vrbes, id est, dederunt istas, quae infra sequuntur, & dederunt ad confugiendum urbem Sichem, quia illa erat ciuitas refugij.

Sichem cum suburbanis suis. In ista ciuitate sepulta fuerunt ossa Ioseph, quae translatae fuerunt de Aegypto. Iosue vlt. Ibi etiam sepulti sunt omnes patriarchae, quorum corpora de Aegypto educta sunt, ut patet Actuum 7. *In monte Ephraim.* Id est, in sorte Ephraim. vocatur mons Ephraim terra Ephraim, quae erat montuosa, & ideo fere vbique dicitur de sorte Ephraim dicitur, de monte Ephraim, ut patet Iosue 17. & 20. & 21. & primo Regum primo. *Et Gazer.* Ista ciuitas est in sorte Ephraim. Iosue 21. Et ista est ciuitas, quam tenuerunt Chanaanai in sorte Ephraim, & fuerunt tributarij, ut patet Iosue 16. Et Iudi. primo Manserunt autem Chanaanai in vrbe illa vsque ad tempus Salomonis: nam tunc ascendit Pharaon rex Aegypti, cuius filiam habebat Salomon in vxorem, & pugnavit contra urbem Gazer, & occidit Chanaanos, deditque urbem filiae suae in dotem. 3. Regum 9.

Iecmaon. Ista est alia ciuitas, quae vocatur Ceban Iosue 21. *Et Bethhoron.* Duplex ciuitas est, quae vocatur Bethhoron, scilicet, Bethhoron superius, & Bethhoron inferius, & ponitur vtraque ciuitas in sorte Ephraim Iosue 16. *Similiter nec non, & Helon.* Id est, Etiam fuit data ciuitas Helon. Ista ciuitas vocatur in Hebraeo Aialon, & tamen differt ab alia Aialon, quae ponitur in tribu Dan. Iosue 19. Ista ciuitas non ponitur Iosue 21. vti aliqui volunt, sed falsum est, quia licet non ponatur in tribu Ephraim, tamen ponitur in tribu Dan. Hic autem litera breuis est, quia taceret quasdam tribus, de quibus datae sunt vrbes. Et etiam tacentur aliquae vrbes, quia de tribu Dan fuerunt quatuor vrbes datae. Iosue 21. Et hic non ponuntur nisi duae, & tacentur duae vrbes, scilicet, Eltheco, & Gabaon. Iosue 21. quia litera ista est breuis. *Et Gethremmon in eundem modum.* Est ciuitas Gethremmon in tribu Dan. Iosue 21. *Porro ex dimidia tribu Manasse.* Ponuntur vrbes, quae datae sunt de dimidia tribu Manasse, & est ista dimidia tribus Manasse, quae habitabat ad Occidentem Iordanis: nam illa medietas dedit vrbes Gersonitis.

Aner, & Balaan. Ista sunt duae vrbes huius tribus, sed non nominantur sic Iosue 21. sed Aner vocatur ibi Thauach, & Balaan vocatur ibi Gethremmon, & ista nomina habentur Iosue 17.

In sorte Manasse bis videlicet qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant. Ista est declaratio praecedentium, quia

dicebatur, quod datae fuerunt istae vrbes filijs Caath. Et dicitur hic, qui reliqui erant, quod intelligitur de illis, qui residui erant, scilicet de sacerdotibus: nam sacerdotes fuerunt positi tanquam cognatio principalis inter Caathitas, & caeteri appellantur residui respectu illorum.

Filii autem Gerson. Hic ponitur quae vrbes datae fuerint Gersonitis, quae erat secunda familia Leuitarum. *De cognatione dimidia tribus Manasse.* Ista erat dimidia tribus Manasse, quae habitabat ultra Iordanem ad Orientem. *Gaulon in Basan.* Ista erat vna de ciuitatibus refugij. Iosue 2. Nam sex vrbes refugij erant, tres ad Orientem Iordanis, & tres ad Occidentem, quarum nomina ponuntur eodem cap. Ista ciuitas vocatur aliquando Gaulon, ut patet hic, & Iosue 20. & 21. & aliquando Golan. Deute. 4. Et dicitur, quod ista ciuitas erat in Basan, quia terra Basan tenebatur a dimidia tribu Manasse. Deute. 3. & Iosue 13.

Et Astaroth. Ista est ciuitas in sorte Manasse, quae fuit metropolis in regno Ag regis Basan: ideo dicitur regnasse in Astaroth, ut patet Iosue 12. & 13. Vocatur ista ciuitas Basra. Iosue 21. & tamen non est ista, de qua dicitur Isa. 63. Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra, quia ista ciuitas erat in terra Edom.

De tribu Issachar Cedus. Datae fuerunt ciuitates quatuor de tribu Issachar Gersonitis. Iosue 21. Et vocatur prima earum Cedus. Et non est ista Cedus, quae est ciuitas refugij, de qua Iosue 20. Nam illa est in sorte Nephthali, ut patet ibidem, & ista in sorte Issachar.

Ista vocatur Cefion. Iosue 21. *Dabereth.* Ista est alia ciuitas, quae vocatur Dabereth. Iosue 21. *Ramoth.* Ista est ciuitas in terra Galaad, pro qua pugnavit Achab rex Israel contra Benadad Regem Syriae, & ibi occisus est 3. Regum vltimo. Et postea factus est Iehu rex Israel super urbem illam 4. Regum nono. Et vocatur Ramoth Galaad: & est vna de ciuitatibus refugij, ut patet Iosue vigesimo, & ibi dicitur, quod est in sorte Gad. *Et Anem.* Ista est alia ciuitas. Sed non vocantur sic istae vrbes, Iosue vigesimoprimum. Nam Ramoth vocatur Iaramoth, & Auem vocatur ibi Engannim, & accidit propter multipliciter nominum: quia idem locus saepe binomius, vel trinomius est. *De tribu vero Aser.* Etiam de ista tribu datae fuerunt vrbes Gersonitis, & fuerunt vrbes quatuor, Iosue vigesimoprimum. *Masfal.* Ista ciuitas vocatur Masfalathon. Iosue vigesimoprimum. *Et Abdon.* Alia ciuitas est, & eodem nomine appellatur. Iosue vigesimoprimum. *Similiter Asach.* Ista ciuitas vocatur Elkath, Iosue vigesimoprimum. *Et Rohob.* Sic etiam appellatur Iosue vigesimoprimum. Ista est ciuitas quaedam, quae est circa terminos terrae Israel ad partem Aquilonarem, & est iuxta terram Emath, ideo Numeri decimotertio dicitur, quod exploratores missi a Moyse venerunt vsque Rohob intrantibus Emath, id est, ciuitas Rohob est iuxta introitum terrae Emath, quae est in extremo Aquilonaris lateris terrae Israel. Numeri trigesimo quarto. *Porro de tribu Nephthali.* Id est, Etiam de tribu Nephthali datae sunt vrbes Gersonitis ad habitandum.

Cedes in Galilaea. Ista ciuitas est in terra Galilaeae versus Iordanem, & est ciuitas refugij, ut patet Iosue vigesimo. Et non est ista Cedus de tribu Issachar, de qua supra habetur.

Et Ammon. Aliquando est nomen viri, qui fuit pater Ammonitarum, & fuit filius Loth. Genesis decimonono. Aliquando est nomen vrbs, & sic accipitur hic, & vocatur ista ciuitas Iosue vigesimoprimum Amothdor, & ad idem redit, quamquam mutantur aliquae literae.

Cariathaim. Alia ciuitas est ista, quam illa, quae vocatur Cariathiarim: quia illa est in sorte Iuda, & vocatur

atur ciuitas Syllanum Iosue 15. Ista autem est in forte Nephthali, & vocatur Carcham Iosue 21. Et aliter differt in literis. *Filijs autem Merariv residui*. Ista est tertia familia Leuitarum, quæ vocatur Meraritharum. Et dicuntur isti residui, scilicet, de rota tribu Leui, quia demptis Caathitis, & Ierfonitis, de quibus supra dictum est, non manent aliqui de tribu Leui, nisi Merarithæ. *De tribu Zabulon*. Fuerunt Merarithis vrbes datæ de tribus tribubus, scilicet, de Zabulon, Ruben, & Gad, vt patet supra in litera.

Remono. Ista est prima ciuitas, quæ Iosue 21. vocatur Ietheran. *Et Thabor*. Istud est nomen montis aliquando, vt patet Iosue 19. & est in forte Issachar eodem cap. In isto autem monte Christus transfiguratus est coram discipulis suis, vt patet Luca 9. & Mar. 9. Et Matthei 17. Et vocatur ibi mons excelsus: quia erat valde excelsus inter omnes montes illius regionis, Aliquando autem accipitur pro nomine vrbis, & sic est hic, & non accipitur sic Iosue 21. quia non vocatur ibi Thabor, sed Carthan.

Sciendum etiam, quod hic omittuntur duæ vrbes de terra Zabulon: nam datæ fuerunt quatuor de illa Merarithis. Iosue 21. Hic autem solum ponuntur duæ. *Trans Iordanem quoque ex aduerso Iericho*. Hic ponitur quæ vrbes fuerint datæ Merarithis de tribu Ruben. Et dicitur trans Iordanem, quia tribus Ruben erat ad orientalem partem Iordanis extra terram Chanaan. Et dicitur ex aduerso Iericho, quia Iericho est ad partem occidentalem Iordanis in terra Chanaan, & omnia loca quæ sunt in terra duarum tribuum, & dimidia dicuntur esse ex aduerso Iericho. *Contra Orientem Iordanis*. Id est, Tribus ista habet sortem ad Orientalem partem Iordanis: nam per hoc quod dixit trans Iordanem non apparet an ad Orientalem, vel occidentalem partem eius sit, quia vtrumque est trans Iordanem: ideo limitatur hic, quod est ad orientalem partem Iordanis.

De tribu Ruben. Iste sunt ciuitates, quæ datæ fuerunt de tribu Ruben Merarithis. *Bosor in solitudine*. Bosor est nomen ciuitatis, & accipitur aliquando pro quadam vrbe, quæ est extra terram Israel, de qua erat Balaam: sic dicitur 2. Pet. 2. c. 1. Secuti sunt via Balaam ex Bosor, id est, qui venit de Bosor. Hic autem est nomen ciuitatis in tribu Ruben in deserto, & est vna de ciuitatibus refugij, vt patet Iosue 20. & 21.

Et Iassa. Ista est alia ciuitas, & tamen non nominatur sic Iosue 21. Sed Iazer, vt aliqui volunt, Ista est quæ vocatur Misor. *Et Cademoth*. Ciuitas est in tribu Ruben, & vocatur Iosue 21. Misor, vel Iazer. *Et Mephaath*. Ista ciuitas nominatur Maspha Iosue 21. Et est differentia aliqualis: sicut consuevit esse plerumque in nominibus Hebraicis. *Nec non, & de tribu Gad*. Ponuntur vrbes, quæ datæ fuerunt Leuitis de tribu Gad, quæ est ad Orientalem partem Iordanis. *Ramoth in Galaad*. Ista ciuitas non est Ramoth, de qua supra dicitur, quia illa erat in forte Issachar, & ista in forte Gad, & ista proprie est Ramoth Galaad, de qua verificatur illa, quæ supra dicebantur: nam in illa mortuus est Achab. *Et Manaim*. Quædam ciuitas est in forte Gad, quæ vocata est Manaim a Jacob, quando veniebat de terra Syriæ in terram Chanaan: nam habuit ibi obuios Angelos Dei, & dixit. Castra Dei sunt hæc, vocauitque nomen loci illius Manaim, siue secundum proprietatem Hebraicam Mahanai quod interpretatur castra, vt patet Genes. 32.

Et Hesebon. Ista ciuitas est in forte Gad, & vocatur Hesebon. Iosue 21. Et ista est ciuitas præcipua terræ duorum Regum Amorrhæorum: nam in hac regnabat Seon rex: ideo vocabatur rex Hesebon. Numeri 21. Et Iosue 12. & 13.

Et Iezer. Ista ciuitas vocatur Iazer Iosue 21. Et ista

est ad quam ierunt explorandam quidam missi a Moyse Numeri 21. Et ista sunt omnes vrbes, quas acceperunt Leuitæ de manu Israelitarum in possessionem suam.

De successione summorum sacerdotum.
Quæst. VIII.

QUÆRITUR nunc circa successionem summorum sacerdotum. Nam summi sacerdotes fuerunt viri potentes in populo sub regibus, & aliquando per eos populus gubernatus est, sicut per reges, immo & aliquando ipsi reges fuerunt in populo, sicut accidit tempore Machabæorum: quia Irchanus, & Aristobolus, & ceteri successores de progenie Machabæorum simul erant sacerdotes, & reges in populo: vt patet per Iosephum. 13. Antiquitatum. Origo autem summorum sacerdotum cepit in Aaron: nam ipse fuit frater Moyse, & anno primo quo Israelitæ egressi sunt de Aegypto, dedit Deus legem, & fecit fabricari tabernaculum, & consecrari sacerdotes, & isti fuerunt Aaron, & quatuor filij sui: Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar: quorum ipse Aaron factus est summus sacerdos, & filij sui fuerunt minores sacerdotes, de quorum consecratione patet Exo. 28. & 29. & Leui. 8. Rexit autem Aaron summum sacerdotium per triginta nouem annos vsque ad annum quadagesimū exitus de Aegypto: nam in deserto obiit in monte Hæor. Numeri 20. Et erat tunc mensis quintus anni illius. Numeri 33. Secundus summus sacerdos fuit filius eius Eleazarus. Pro quo sciendum, quod summum sacerdotium erat per successionem, & competebat primogenitis, & quia Eleazarus erat primogenitus Aaron eo tempore, quo mortuus est, successit ipse in sacerdotio, & iussit Deus, quod Aaron antequam moreretur, nudaretur veste pontificali, & indueretur Eleazarus filius eius coram eo, & sic vidit Aaron filium suum successisse sibi in honore pontificali, & tunc mortuus est. Numeri 20. Mansit autem Eleazarus in summo sacerdotio ab ultimo anno egressionis de Aegypto, & introitu in terram Chanaan vsque ad tempus, quo mortuus est Iosue: nam ambo mortui sunt quasi in eodem tempore, vt patet Iosue ultimo. Tertius sacerdos magnus fuit Phinees filius Eleazari, & iste cepit post mortem Iosue in principio Iudicum, & fuit contemporaneus Caleb, & Othonieli, qui fuit primus iudex: ipse etiam factus est sacerdos, antequam essent iudices: nam illud responsum Dei, quod habetur Iudi. primo, scilicet, quæ tribus deberet pugnare contra Chananæos. Sic ait Ioseph. 5. Antiquit. scilicet, Eodem tempore mortuus est Eleazarus pontifex filio suo Phinees sacerdotium derelinquens; cuius sepultura facta est in Gabatha ciuitate: post horum itaque transitum Phinees prophetauit secundum Dei voluntatem, ad delendum Chananæorum genus, tribui ludæ præbendum esse principatum. Etiam iste Phinees erat sacerdos eo tempore, quo contigit bellum vndecim tribuum contra Beniamin propter viros Gabaa, & venit totus populus ad eum in Silo ad consulendum Dominum per ipsum Iudi. 20. Iste accepit summum sacerdotium ex munere Dei: nam promisit ei Deus sacerdotium æternum: eo quod zelo suo zelatus fuerat, & occiderat Zambri principem tribus Simeon coeuntem cum Madianitide. Numeri 25. & primo Macha. 2. Quartus sacerdos fuit Abitue filius Phinees, vt patet supra in litera: nam iste successit ei, de quo nihil dignum memoria scriptum reperimus. Fuit autem iste tempore Othonielis primi iudicis Israel, & forte aliquanto tempore simul

mul cum Ahod secundo iudice Israel. Quintus sacerdos fuit Bocci filius Phinees. Et etiam de isto nihil memorabile dicitur: nam nec fuerunt isti sacerdotes circa cultum Deibene se habentes, quia idola colebantur tempore eorum: nam tempore iudicum semper colebantur idola, nisi cum surgeret aliquis iudex nouus, quia tunc recedebat Israelitæ ab idolis, & tota vita eius colebant Deum, quo mortuo ad idola vertebantur, vt patet Iudicum 2. Iste Bocci fuit nunc vltimus sacerdos de stirpe Phinees: nam transiit eo mortuo sacerdotium ad domum Ithamar suscipiente illum Heli summum sacerdotem. Et iste Bocci vocatur Ioseph, vt ait Iosephus 8. Antiquit. Sextus summus sacerdos fuit Heli de familia Ithamar, qui fuit vir laudabilis tempore suo: nec in eo aliquid reprehensibile inuentum est, nisi quod in senectute existens filios suos remisse castigauit. Nam cum committerent graua scelera, non corripiebat eos: ideo Deus misit Prophetam ad eum, dicens, quod auferretur sacerdotium de domo sua. primo Regum 2. & 3. Heli autem, cum non esset de progenie sacerdotum, assumptus fuit in summum sacerdotem propter magnam probitatem suam, & hoc factum est volente populo, & Deo. De populo patet, nam populus simul dedit ei summum sacerdotium, & potestatem iudicatiuam: in quo ipse præsidebat populo tam in temporalibus quam spiritualibus. De temporalibus patet, quia iudex quicumque esset in Israel tempore suo principabatur toti populo. Heli tamen quadraginta annis iudex fuit in Israel, vt patet primo Regum 4. Contulit etiam ei populus summum sacerdotium, priuando eum qui successurus erat: nam obiecit tunc Bocci, siue Ioseph, quod idem est, summus sacerdos de posteris Phinees, cui successurus erat Voochar filius eius, & tamen populus fecit, quod ille non succederet, & contulit sacerdotium Heli propter malitiam, & ineptitudinem sacerdotum, de domo Phinees. Fuit etiam factum hoc auctoritate Dei, quia non solum Deus voluit, quod sacerdotium istud transiret ad Heli, sed etiam promisit ei, quod sacerdotium maneret in domo sua in æternum, vt patet primo Regum 2. scilicet, Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo in sempiternum. Nunc autem abist a me dicit Dominus, sed quicumque glorificabit me glorificabo eum: qui autem contempnunt me, erunt ignobiles. Et sic patet, quia si filij Heli non fuissent conuersi ad malum, nunquam abtulisset Deus sacerdotium de domo ipsorum. Tenuit autem multo tempore sacerdotiū Heli, sed cum iam esset senex, & caligassent oculi eius, nec posset ministrare, illud filio suo dereliquit: habuit enim duos filios, scilicet, Ophni, & Phinees, qui ministrabant loco patris, quamquam pater semper esset vt princeps, vt patet primo Regum 2. Septimus sacerdos fuit Phinees filius Heli. Et iste non fuit sacerdos post patrem, sed viuento eo tenuit sacerdotium, quia pater suus præcepit hoc, cum ipse esset impotens propter senectutem, vt ait Iosephus 5. Antiquit. Mortuus est autem iste Phinees ante Heli patrem suum, quia ambo filij Heli, scilicet, Ophni, & Phinees occisi sunt in bello, quando capta fuit arca a Philistinis: ipsi enim custodiebant eam tunc primo Regum 4. & Heli mortuus est, quando audiuit arcam Domini captam, & mortuos fuisse filios eodem cap. Sciendum autem, quod tempore istorum septem sacerdotum summorum mansit arca, & totum tabernaculum, quod fecerat Moyse in Silo: nam Israelitæ posuerunt arcam, & tabernaculum Domini in Silo viuento Iosue: vt patet Iosue 18. Et mansit ibi vsque ad tempora ista. Nam primo Regum 4. habetur, quod arca Domini

ducta fuerit de Silo a duobus filiis Heli in castra, & tunc capta est a Philistinis, nec rediit ultra illuc, sed stetit in terra Philistinorum mensibus septem 4. Regum 6. Et tunc reducta fuit in terram Israel, & posita est in Cariathiarim primo Regum 7. tabernaculum etiam translatum fuit ex tunc de vrbe Silo in urbem Nobe: nam tempore Saulis ibi erat, & sic fuit tempus quo stetit templum Domini, & arca in Silo quasi annorum trecentorum, & quinquaginta. Quod patet, quia ab exitu de Aegypto vsque ad ædificationem templi fuerunt anni quadringenti, & octoginta, vt patet 3. Regum 6. a quibus subtrahantur quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan, & septem anni, vel quasi, qui transierunt ab introitu in terram Chanaan vsque ad tempus, quo arca fuit locata in Silo cum tabernaculo: Istud declaratum est aequaliter ex eis, quæ habentur Iosue 14. & 18. dein de subtrahantur anni quadraginta a morte Heli sacerdotis, qui computantur sub Regno Saulis, & tamen fuerunt sub tempore Samuclis, & Saulis: subtrahantur etiam quadraginta anni, quibus regnauit Dauid 2. Regum 5. Et tres anni, quibus regnauit Salomon antequam inciperet ædificare templum 3. Regum 6. manebunt trecenti quinquaginta anni, quibus manserit arca Domini in Silo, & translata fuit deinde in Cariathiarim. Octauus summus sacerdos fuit quidam filius Phinees, qui erat frater Ichabod. Nam Ichabod fuit filius Phinees, qui natus fuit post mortem patris: nam vxor audita morte viri, præ dolore inclinauit se, & peperit primo Regum 4. & vocatus est puer Ichabod, id est, inglorius, quia tempore eius translata fuerat gloria ab Israel, & erat septem mensium puer iste ab utero, quando egressus est: vt ait Iosephus 5. Antiquit. Iste habuit fratrem maiorem nomine Achitob: Et iste suscepit summum sacerdotium mortuo Phinees patre suo. De hoc dicitur primo Regum 14. Erat Achias filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote. Nonus sacerdos summus fuit Achias secundi quosdam, quod videtur satis verisimile. Quia tempore Saulis in bello contra Philistinios ipse habebat arcam in castris, & per eum consuluit Saul Dominum. Iste erat frater Achimelech sacerdotis magni, quæ vterque erat filius Achitob: De Achia patet primo Regum 14. De Achimelech patet eodem lib. cap. 21. & 22. Alij tamen putant, quod Achias, & Achimelech fuerunt idem vir: nam de vtroque legitur, quod fuerit filius Achitob, & satis rationabile est hoc. Iste Achimelech ministravit in tabernaculo Domini, quod erat in vrbe Nobe tempore Saulis, & ipse dedit panes, & gladium Dauid fugienti a Saule. primo Regum 21. Cum autem Saul hoc comperisset, fecit eum occidi, & simul octoginta quinquæ sacerdotes indutos ephod lineo, & postea totam urbem Nobe percussit gladio, vt deleter totum genus Achimelech, scilicet, Domum Heli, primo Regum 22. Et tunc completum est quod dicitur eodem lib. cap. 2. scilicet, quod maxima pars Heli periret, cum veniret ad ætatem virilem. Decimus summus sacerdos fuit Abiathar filius Achimelech: nam cum tota domus patris sui deleteretur in vrbe Nobe, ipse accepto ephod, & rationali, fugit ad Dauid, qui per desertum latebat a facie Saulis primo Regum 22. Et fuit iste Abiathar sacerdos magnus, quia erat filius sacerdotis magni Achimelech, & fuit sacerdos toto tempore, quo regnauit Dauid: ideo quando ponuntur principes, & officiales domus Dauid, ponitur Abiathar sacerdos eius, scilicet, sacerdos summus 2. Regum 8. & 20. & infra 18. Considerandum, quod tempore, quo occisus fuit Achimelech summus sacerdos, translatum fuit tabernaculum de vrbe Nobe, quia Saul deleuit

deleuit totam illam urbem vsque ad fundamenta primo Regum 22. Et sic mansit tabernaculum Domini in vrbe Nobe, quasi quadraginta annis: nam a morte Heli summi sacerdotis, quando capta est arca translata fuit tabernaculum, & ab illo tempore vsque ad mortem Saulis fuerunt anni quadraginta, qui computantur sub Regno Saulis Act. 13. Et tamen post istam mortem sacerdotum modico tempore vixit Saul, vt colligitur ex processu primi Regum cap. 22. vsque ad finem, & ibidem declaratum est. Et sic fuerunt quasi quadraginta anni mansionis tabernaculi in Nobe, & in isto tempore non mansit arca in tabernaculo, sed erat in Cariathiarim in domo Aminadab primo Regum 7. & 2. Regum 5. & infra 13. Ministraverunt autem in Nobe duo sacerdotes magni, scilicet Achitob, & eius filius Achimelech. Achitob enim erat summus sacerdos tempore, quo Samuel Propheta regebat populum cu esset iudex. Achimelech autem fuit summus sacerdos dñi regnaret Saul. Post hoc autem tabernaculum Domini translatum est in Gabaon, que erat ciuitas tribus Beniamin. Iosue 18. Et hoc propter honorem Saulis, qui tunc erat rex, & erat de tribu Beniamin primo Regum 9. Patet hoc, quia quando Dauid regnabat post mortem Saulis, tabernaculum Domini erat in Gabaon infra 16. Et mansit ibi vsque ad tempus, quo perfectum fuit templum Salomonis: nam antequam finiret templum, iuit ipse in Gabaon ad offerendum Domino holocausta: vt patet 3. Regum 3. Et ibi erat altare quod fabricauerat Moyses, & totum tabernaculum: vt patet sequenti libro cap. primo. Mansit autem ibi annis quinquaginta, & amplius tabernaculum. Quod patet, quia translatum est illuc tempore Saulis, destructa vrbe Nobe, saltem vno anno, vel duobus ante mortem eius, & postea regnauit Dauid annis quadraginta, & Salomon vndecim, antequam finitum esset templum 3. Regum 6. Et sunt simul quinquaginta, & duo vel tres anni, & hoc tempore mansit ibi tabernaculum, & nunquam cessauit vsus illius, vsquequo fabricatum est templum Salomonis, & inceperunt ibi sacerdotes ministrare. Sciendum autem, quod Abiathar fuit quintus summus sacerdos de domo Heli, & Ithamar, & ipse fuit vltimus: nam non successit aliquis de stirpe sua in summo sacerdotio, sed ipse viuens priuatus est summo sacerdotio per Salomonem, & exilio traditus, vt maneret semper in vrbe Anathoth, & ibi mansit vsque ad mortem 3. Regum 2. Ite non ministravit in aliquo loco sanctuarij, quia semper erat cum Dauid. Sanctuarium autem erat tunc in Gabaon, & ibi ministrabat tanquam summus sacerdos Sadoc infra 16. Vndecimus sacerdos fuit Sadoc. Et iste fuit de stirpe Phinees, & Eleazari: tempore enim huius sacerdotium, quod ablatum fuerat de domo Phinees restitutum fuit ei, & primus, qui cepit esse sacerdos in hac restitutione fuit Sadoc. Modus autem fuit, quia tempore Saulis erat sacerdos magnus Achimelech, quem occidit Saul, & deleuit stirpem Heli: ideo non mansit tunc aliquis de stirpe illa, qui esset summus sacerdos, & dato, quod maneret hic ipse Saul, qd erat sibi tota illa progenies exosa, ideo constituit sacerdotes de progenie Phinees, quae non offenderat eum, & primus fuit Sadoc, qui veniebat per rectam lineam ab Eleazaro, vt Phinees.

Sciendum autem, quod tempore quo filij Ithamar tenuerunt summum sacerdotium, priuati fuerunt sacerdotio quinque descendentes de stirpe Eleazari, scilicet Ozi, Zaraias, Merioth, Amarias, & Achitob, vt patet supra in litera. Et posuit Elidras nomina istorum inter summos sacerdotes, quamquam non fuerint summi sacerdotes, & non posuit nomina illorum, qui interim fuerunt pontifices de stirpe Ithamar, eo quod

non duravit sacerdotium in illis. Isti autem quinque nominantur aliter a Iosepho 8. Antiqui. Nam Ozi vocatur ibi Voochar, & Zaraias vocatur Ioathan, & Merioth vocatur Matroth, & Amarias vocatur A(ophi, & Achitob vocatur Achithobi. Illi autem quinque, qui tenuerunt sacerdotium de domo Ithamar isto tempore vocati sunt Heli, Phinees, Achitob, Achimelech, Abiathar: vt supra patet: Iosephus tamen in fine quinti Antiqui. vocat eos Heli, & Phinees, Ozi, & Heli, & Abiathar.

Sciendum autem, quod iste Sadoc, qui fuit vndecimus sacerdos, non fuit post Abiathar, qui decimus extitit, sed ambo fuerunt simul sacerdotes tempore Dauid: nam quando occisus fuit Achimelech pater Abiathar, cepit Abiathar esse summus sacerdos apud Dauid, & Sadoc cepit esse summus sacerdos Saul, & postea mortuo Saul ambo erant simul sacerdotes Dauid primo Regum 8. & 20. Et sic fuit toto tempore Dauid. Mortuo autem Dauid, etiam ambo fuerunt sacerdotes Salomonis aliquanto tempore: vt patet 3. Regum 4. scilicet, Sacerdotes autem Salomonis Sadoc, & Abiathar. Sic etiam fuit de Heli summo sacerdote, & Phinees filio eius: nam ambo fuerunt simul sacerdotes, & prius mortuus est Phinees, quam Heli pater suus: vt patet primo Regum 4. De isto Sadoc non apparet, an ministraverit in templo Salomonis: nam a multis creditur, & non irrationabiliter, quod quamquam fuerit sacerdos tempore Salomonis, nunquam ministravit in templo Salomonis, quia mortuum est antequam consummaretur templum, quod fuit anno vndecimo Regni Salomonis 3. Regum 6. Duodecimus sacerdos fuit Achimaas filius Sadoc. Et iste est, qui erat cursor velocissimus Dauid, & erat ipse cum Ionathan filio Abiathar obseruans ea, quae fiebant in Ierusalem, vt irent ambo ad referendum ea Dauid 2. Regum 17. Iste etiam fuit ille, qui cucurrit ad Dauid per viam compendij, & nunciauit ei de victoria Ioab contra Absalonem 2. Regum 18. Iste fuit primus, qui creditur ministrasse in templo Salomonis, quia iam mortuus fuerat pater suus Sadoc, & ideo est positio communis, & rationabilis, quod propter hoc supra Elidras in litera enarrauit nomina sacerdotum vsque ad Achimaas solum, incipiendo ab Aaron, eo quod ipse fuit primus, qui ministravit in templo Salomonis. Pater autem suus Sadoc ministravit solum in Gabaon: immo ipse solus fuit sacerdos, qui ministravit ibi, quia destructa vrbe Nobe, quando deleta fuit posteritas Heli summi sacerdotis, translatum fuit tabernaculum in Gabaon: vt supra probatum est, & tunc cepit esse sacerdos Sadoc, & sic non ministraverat aliquis in Gabaon, antequam ipse ministraret, & ibi ministravit illo pauco tempore, quo superfluit de vita Saulis post translationem tabernaculi illuc. Ministravit etiam tempore Dauid ibi: nam infra 16. dicitur, quod Dauid dixit ad Sadoc, quod ministraret ipse, & fratres sui in Gabaon coram altari, quod fecit. Quomodo postea autem an Achimaas filius eius ministraverit ibi aliquanto tempore, non apparet. Tertiusdecimus sacerdos fuit Azarias. Et iste creditur fuisse tempore Salomonis, & Roboam filij sui, & fuit filius Achimaas supra in litera. Quartusdecimus sacerdos fuit Iohanam filius Azariae. Et iste esset tempore Roboam, & Abia, & forte aliquanto tempore dum regnaret Aza rex, sed de istis non reperitur aliquid memoria dignum scriptura. Iste autem creditur fuisse sacerdos Ioiada, qui fecit Iosias esse regem Iuda, & vixit eum, & tenuit occultum in domo Domini sex annis 4. Regum 11. & sequenti lib. cap. 22. & 23. Quintusdecimus sacerdos fuit Azarias. Et iste ministravit tempore Ozia regis: nam dicitur supra in litera, quod

iste

iste est, qui ministerio functus est in domo, qua aedificauit Salomon, & intelligitur de ministerio, quod fecit excellentius alijs, eo quod restitit regi Oziae volenti vsurpare actum sacerdotalem, & sic vocatur Azarias sequenti lib. cap. 26. Oportet igitur, quod iste Azarias ministraverit tempore Ozia, & etiam Amasia, & quodam tempore regis Iosias, si fuit successor, & filius Ioiadae sacerdotis, quia Ioiada mortuus est tempore Iosias, vt patet 4. Regum 12. & sequenti lib. cap. 24. Decimus sextus sacerdos fuit Amarias filius Azariae. Et iste ministravit tempore Ioathan, & forte tempore Achaz. Decimus septimus sacerdos fuit Achitob, supra in litera, qui fuit filius Amariae. Et iste creditur fuisse contemporaneus partim Achaz, & partim Ezechiae filio eius. Decimus octauus sacerdos fuit Sadoc. Et iste fuit contemporaneus aliquo tempore Ezechiae, & filio eius Manasse, & non est Sadoc, qui fuit sacerdos tempore Dauid. Decimus nonus sacerdos fuit Sellum, qui fuit contemporaneus partim Manasse, & Amon filio suo, & partim Iosias. Vicesimus sacerdos fuit Helchias, supra in litera, & iste fuit qui inuenit librum in domo Domini tempore Iosue regis 4. Regum 22. Et sequenti libro cap. 34. Et fuit iste vir excellens: nam de eo praedixerat Dominus, quod daret sibi omnem honorem templi. Isa. 22. Vicesimus primus sacerdos fuit Azarias filius Helchiae. Et iste fuit contemporaneus tribus filijs Iosias, vel forte ipsi Iosias pro aliqua parte regni, & Iorchaz, & Iochor filijs suis. Vicesimus secundus sacerdos fuit Saraia filius Azariae, supra in litera. Et iste fuit tempore Sedechiae, quando capta est ciuitas Ierusalem a Caldais, & ipse ductus est coram Nabuchodonosor in Reblata, & ibi fuit occisus 4. Regum vltimo, & Iere. vltimo. Et isti fuerunt vigintiduo sacerdotes, qui fuerunt ab Aaron vsque ad captiuitatem Babylonis: quorum vndecim fuerunt ante aedificationem templi Salomonis, & alij vndecim ministraverunt in templo Salomonis, vt patet ex dictis. Vicesimus tertius sacerdos fuit Iosedech filius Saraiae. Et iste non fuit sacerdos in Ierusalem, quia pater suus Ieraias ministrabat, sed mortuo illo, veniebat principatus ad Iosedech, & ductus est in Babylonem, & sic nunquam ministravit in summo sacerdotio, quia in Babylone non faciebant Israelitae aliqua sacrificia, nec caeremonias vltis sacerdotales: sicut declaratum est 4. Regum vltimo. in quadam quaestione. Et de isto Iosedech dicitur hic, quod iste est, qui egressus fuit quando transfuit Dominus Iudam, & Ierusalem per manum Nabuchodonosor: & iste ductus est in Babylonem. Vicesimus quartus sacerdos fuit Iesus, sive Iosue filius Iosedech. Et iste est, qui regressus est de Babylone cum Zorobabel, & fuit princeps sacerdotum in Ierusalem, vt patet primo Elidrae 3. & Aggae primo, & 2. & Zacha. 4. Vicesimus quintus sacerdos fuit Heliasib filius Iosue, de quo fit sepe mentio in libro Neemiae, & in libro Elidrae, & fuit contemporaneus Elidrae, & Neemiae, & de quo Iosephus 11. Antiqui. ait Sub idem tempus, & Ioachin defuncto principe sacerdotum, filius eius Heliasib principatum sacerdotalem suscepit. Et iste fuit tempore regis Assueri, & reginae Esther, vt patet eodem libro.

Sciendum autem, quod sacerdotes illi, qui supra positi sunt post aedificationem templi Salomonis, non vocantur eisdem nominibus in sacra scriptura, & apud Iosephum: nam Iosephus 10. Antiqui. vocat Ioram eum, quem nos vocamus Iohanam, & vocat ipse Anxioramum, quem nos vocamus Azariam, & vocat Fideam, quem nos vocamus Amariam, & vocatur apud eum Sudeas, qui apud nos vocatur Achitob, & vocatur Illus apud ipsum, qui apud nos vocatur

tur Sadoc, & ipse vocat Ioathan eum, quem nos vocamus Sellum, & ipse vocat Vriam eum, quem nos vocamus Helchiam, & ipse vocat Neriam eum, quem nos dicimus Azariam, & ipse vocat Zaroth eum, quem nos vocamus Saraiam. Ponit insuper tres sacerdotes inter istos, scilicet, Edeam, Saloni, & Helchiam. Sed forte Iosephus vocat summos sacerdotes eos, quos aliquando continebat ministrare loco summorum sacerdotum, quamquam non essent summi sacerdotes. Aliter potest dici, quod vere Iosephus computet omnes, qui fuerunt summi sacerdotes, & scriptura ponit pauciores, quia solum ponit successione per lineam directam, scilicet, patrem, & filium, & tamen interdum contingeret, quod duo vel tres fratres filij eiusdem summi sacerdotis succederent sibi in summo sacerdotio, quia forte aliquis eorum moretur sine liberis, & succederet frater suus. Simile patet, quia fuerunt quinque sacerdotes summi de stirpe Ithamar, & nullum eorum posuit hic scriptura, sed continuauit progeniem Phinees, quamquam in illa non essent tunc aliqui sacerdotes magni, & sic isti vigintiquinque, quos numerauimus secundum sacram scripturam, essent in veritate vigintiocto. Vicesimus nonus sacerdos fuit Iudas filius Heliasib. De quo Iosephus 11. Antiqui. scilicet, defuncto Heliasib principe sacerdotum, filius eius Iudas principatum sacerdotalem suscepit. Tricesimus sacerdos fuit Ioannes filius Iuda. Et fuit pater eius Iudas tempore Esther reginae uxoris regis Assueri. Aliqui etiam putant, quod iste fuerit sacerdos magnus Eliachin, qui fuit tempore Iudith, de quo Iudith 4. sed an sit verum, ibi dicitur. Iste Ioannes summus sacerdos habebat fratrem nomine Iesus, & ille habebat quendam amicum nomine Vagos, qui fuerat princeps tempore Arthaxerxis, cuius confidentia Iesus contra Ioannem fratrem suum sacerdotem magnum altercatus est, & Ioannes Iesum fratrem suum in templo occidit: ex quo habuit occasionem Vagos, vt Iudaeos in seruitutem redigeret tanto scelere conspecto, & eos per septem annos oppressit, nec permisit eis offerre hostias in templo, vel facere alias caeremonias, nisi prius daret sibi quolibet anno quinquaginta dragmas, & hoc septem annis durauit: de quo Iosephus 11. Antiqui. Tricesimus primus sacerdos fuit Iadus filius Ioannis, de quo aliquando in secundo libro Machabaeorum. Et fuit iste Iadus tempore, quo Philippus pater Alexandri dominabatur in Graecia. Iste habuit alium fratrem nomine Manasses, propter quem facta est magna contentio de sacerdotio: nam Sanabalath quidam princeps Darij missus ad Iudaeos dedit filiam suam huic Manasse, tanquam propter eum haberet ciuitatem in pace, cum summi sacerdotes essent principes Iudaeorum. Iste autem Manasses prohibebatur a fratre suo, & a populo accipere aliquid de sacerdotibus, & ministrare in altari, vel quod dimitteret uxorem. Ipse autem significauit socero suo, quod diligebat filiam eius, & tamen propter eam carebat honore sacerdotij. Dixit autem Sanabalath, quod non solum ei sacerdotium, sed etiam principatum sacerdotij, & potentiam, et honorem omnium locorum sibi subiectorum daret, desiderabat enim ne filiam suam dimitteret. Dicebat etiam, quod ei templum aedificaret ad instar Ierosolymorum super montem Garizin, qui omnibus montibus Samariae altior erat, sed ad hoc licentiam regis Darij habere volebat. Contigit autem ipso tempore Darium regem Persarum ab Alexandro superari, et tunc Sanabalath socer Manasse elegit octo millia de viris suis, & iuit ad Alexandrum expugnantem urbem Tyri, referens quomodo haberet generum fratrem Iadi sacerdotis summi, velletque

velletque edificare templum ei in monte Garizin, essetque hoc vtile Alexandro, quia gens Iudæorum diuisa in duas partes propter duo templa, non facili- ter vniretur ad repugnandum regi, sicut si esset vna gens propter vnitatem templi. Concessitque Alexander hoc templum edificari. Quod Sanabalath edificauit, putans magnum honorem inde euenturum filie suæ, & nepotibus suis, quia essent summi sacer- dotes gentis Iudæorum. Et factum est igitur templum illud, & mansit vsque ad tempus Christi, in quo co- lebatur Deus iuxta easdem cæremonias, quæ fiebant in Ierusalem, & tamen contra legis prohibitionem factum, quia non licebat esse duo loca, in quibus offer- rentur sacrificia, sed vnicum. Leui. 17. Sed adhuc nec tam strictè seruabantur cæremonia in templo montis G Garizin. Vnde Iosephus ait, quod si quis culpam habuisset apud Ierosolymitas de cibo illicito, seu de transgressione sabbatorum, aut de similibus peccatis, ad Sichimitas recedebat, dicens: se iniuste cul- pari. Tempore autem sacerdotis huius Iadi, de quo dicebatur, Alexander pugnabat contra Tyrum, mi- sitque nuncios ad Iadum principem sacerdotum in Ierusalem, vt mitteret ei victualia, & alia necessaria in Tyrum, & conferrent omnia, quæ conferebant prius Dario. Respondit Iadus se sacramentum Da- rio dedisse, nec eo viuente posse pactum transgredi. Festinauit autem Alexander ire Ierosolymam, vt eam destrueret, & tunc tremefactus sacerdos ma- gnus, post sacrificia facta, & responso accepto, exiit obuiam Alexandro, quem conspiciens Alexan- der nomen Domini adorauit, & principem sacer- dotum veneratus est, de quo latius dicitur in fine secundi libri. Hæc igitur sub Iado sacerdote tempore Alexandri facta sunt. Tricesimus secundus sacerdos fuit Onias filius Iadi, qui fuit vir honorabilis. Alius tamen Onias fuit paulo ante tempore Machabeorum. Fuit autem iste Onias tempore Ptolomæi regis Aegy- pti, qui vocabatur filius Lagi, & fuit successor Alexan- dri. Tricesimus tertius sacerdos fuit Simon filius Oniæ, qui iustus appellatus est, cuius laudes magna ponuntur Ecclesiast. 50. cap. Et incipit. Simon Oniæ filius sacerdos magnus. Et etiam iste fuit tempore Ptolomæi filij Lagi. De omnibus præcedentibus ha- beretur per Iosephum 11. Antiquitatum. Tricesimus- quartus sacerdos, fuit Eleazarus frater Simonis iusti: nam Simon moriens reliquit filium paruum nomi- ne Ioram, qui ad ministrandum in sacerdotio aptus non erat: ideo Eleazarus frater patris sui Simonis sa- cerdotium suscepit. Et fuit iste tempore Ptolomæi Philadelphi regis Aegyptiorum, & ipse fuit qui ma- xime cupidus fuit in congregatione librorum, habuit- que in bibliotheca sua viginti quinque millia ultra li- brorum: iste enim magnis sumptibus transferri fe- cit legem Dei de Hebræo in Græcum per septuaginta interpretes. De quo Iosephus 12. Antiquitatum, & de hoc late diximus in prologo super librum istum, qui incipit. Si septuaginta interpretum: hoc enim tempore scripti sunt duo libri apud Hebræos, scilicet, liber Sapientia, qui Paranechos dicitur: etiam Eccle- siasticus, qui Iesus filius Sirach appellatur: in quo de ipso Simone summo sacerdote, cuius temporibus scriptus est, mentio fit. Tricesimus quintus sa- cerdos fuit Manasse. Et iste fuit pater Eleazari, scilicet, filius primi Oniæ frater. Et iste fuit tem- pore Ptolomæi Evergetis regis Aegypti: de hoc Iosephus 12. Antiquitatum. Tricesimus sextus sacer- dos fuit Onias filius Simonis iusti, qui paruulus reli- ctus fuerat moriente patre, quando Eleazarus pater- us eius summum sacerdotium accepit. Iste fuit vir auarus, & tenax nimis: vnde propter suam tenaci-

tatem regem Syriæ, qui terræ Ierosolymorum domi- nabatur, prouocare habuit, nisi obstitisset prudentia cuiusdam Iosiphi filii sororis Oniæ: de qua occul- ta refert Iosephus 22. Antiquitatum. Tricesimus septimus sacerdos fuit Simon. Et non est iste ille, qui vocabatur alio nomine, & erat minoris gloriæ, & operum. Tricesimus octauus fuit Onias. Et iste fuit vir sanctus. Et iste est, de quo dicitur 2. Macha- b. ultimo. quod apparuit Iudæ Machabæo, per somnia, quando pugnare debuit contra Nicanorem. Aliqui autem volunt, quod fuit aliquis de sacerdotibus præ- cedentibus, qui vocabatur Onias: vt supra patet. Nec tamen est iste ille, de quo dicitur 2. Machabæo- rum quarto, quod occisus fuerit a Menelao, & An- dronico. Tricesimus nonus sacerdos fuit Iesus fra- ter Oniæ: nam filius Oniæ infans erat adhuc ineptus ad summum sacerdotium. Erant autem isti tres fra- tres, & vnus erat Iesus, qui vocauit se Iasonem. Iste est, qui fuit facinorosus valde: de quo habetur 2. Machabæorum quarto. Et fuit ibi contentio inter eum, & Menelaum: de quo satis ibi habetur. Huic autem rex iratus abstulit sacerdotium. Fuit igitur sa- cerdos quadragesimus Menelaus frater ipsius, qui etiam ipse pessimus fuit: de quo 2. Machabæorum quarto, Quadragesimus primus sacerdos fuit Alchi- mus vir malus, & patriæ accusator, & simoniacus. Huius tempore Antiochus Rex Syriæ, qui Epipha- nes dictus est, multos Iudæorum occidit, & coegit eos dimittere legem Dei, & filios non circuncidere, vt patet primo Machabæorum primo. Eo tempore fuit Mathathias sacerdos de vrbe Modin, qui habuit ma- gnum zelum legis, & conuocauit omnes Iudæos, qui haberent zelum Dei, & libenter se morti expo- nerent propter legem, & venerunt cum isto in mon- tes, & ibi parauerunt se ad resistendum Gentilibus, quod fecerant vsque ad mortem Mathathia, & tunc ordinauit ipse Iudam filium suum principem belli, primo Machabæorum 2. Et non fuit iste Mathathias summus sacerdos, sicut multi de nostris opinantur, cum ipse fuerit tempore Iasonis, & Menelai, & Al- chimi. Nec etiam ille Iudas fuit illico summus sa- cerdos, vt mortuus est Mathathias, sed adhuc mane- bat Alcimus summus sacerdos, cum ipse esset de stir- pe sacerdotum. Quadragesimus secundus sacerdos fuit Iudas Machabæus, qui viuentem Alcimus factus est sacerdos: vnde Alcimus accusabat eum apud regem Syriæ, vt patet ex processu secundi Machabæorum. Ex hoc tempore fuerunt sacerdotes summi de gene- re Mathathia vsque ad Ircanum fratrem Aristoboli, qui fuit paucis tempore ante Christi natiuitatem. Et fuerunt isti simul sacerdotes, & principes populi. De gestis autem Iudæ Machabæi non oportet dici, quia notissima sunt in toto primo, & 2. libro Machabæo- rum. Quadragesimus tertius fuit Ionathas frater Iudæ Machabæi. Nam non reliquit Iudas aliquem fi- lium, qui succederet ei in principatu, & in summo sacerdotio. De pontificatu Ionathæ patet primo Ma- chabæorum 10. Quadragesimus quartus sacerdos fuit Simon Machabæus frater Iudæ, & Ionathæ: nam mortuis fratribus suis accepit ipse summum sacerdo- tium, quia nullus illorum reliquerat successorem, de sacerdotio eius pater primo Machabæorum decimo- quinto. Istorum enim fratrum opera magna sunt, quæ apparent in eisdem libris Machabæorum. Qua- dragesimus quintus sacerdos fuit Ioannes Hircanus filius Simonis, qui vocatur sacerdos summus, pri- mo Machabæorum ultimo. Deinde posterius huius fuerunt viri multorum operum: de quibus hic pa- rum dicemus, relinquentes omnia pro fine omnium Machabæorum, vbi late ponentur. De his autem

Iosephus

Iosephus duodecimo, & decimotertio, & decimo- quarto Antiquitatum. Quadragesimus sextus fuit Ari- stobolus filius Hircani, qui fuit vir acris ingenij, & tres fratres suos, & matrem vincularit, sibi que dia- dema regni posuit, & sic fuit simul rex, & summus sacerdos. Rediit autem Regnum Iudæorum tempo- re istius Aristoboli, & fuit annis quadringentis, & septuaginta quinque, postquam deserat Regnum Iudæorum, & duxo Sedecia in captiuitatem Babylo- nis. Quadragesimus septimus sacerdos fuit Alexan- der filius Ioannis Hircani, & frater præcedentis Ari- stoboli. Cuius modus fuit, quia Aristobolus ma- trem suam, & tres fratres victos tenebat, quia ipse, cum non esset maior, vsurpauit summum sacerdo- tium, repugnante matre contra iura fratrum. Mor- tuo autem Aristobolo, vxor eius soluit fratres Ari- stoboli a vinculis, & maiorem eorum nomine Iam- naus, qui postea Alexander dictus est, regem con- stituit, & summum sacerdotem, quia ista duo simul erant. Quadragesimus octauus sacerdos fuit Anti- gonus: nam Alexander præcedens duos filios habuit, & Aristobolum, & Hircanum. Primogenitus au- tem Hircanus erat, & quia ignauus, & vite solitaria erat, noluit mater eum regem instituere, sed sum- mum sacerdotium ei dedit, eo quod innocentis vitæ erat. Factum autem bella aliqua inter Aristobolum, & Hircanum: nam aliquando sacerdos erat Hircanus, & aliquando Aristobolus: a principio enim sacer- dos erat Antigonus, sed postea sacerdos fuit Aristobolus: deinde mortuo Aristobolo, sacerdos fuit Hir- canus, & sic Aristobolus est sacerdos quadragesimus nonus. Deinde fuit sacerdos quinquagesimus qui- dam filius Aristoboli nomine Alexander, vt quidam volunt, sed iste postea occisus est a militibus Pom- peij. Quinquagesimus primus sacerdos fuit quidam paruus filius Antigoni. Sed istum fecit natando oc- cidit Herodes, vt ipse solus principatum Iudæorum obtineret: in quo nimis doluit foror sua Mariane vxor Herodis, & ex eo tempore semper fuit illi infesta, quousque post magnam indignationem fecit eam occidi Herodes. Quinquagesimus secundus sacer- dos fuit quidam nomine Iesus, qui aliquanto tem- pore, viuente primo Herode, possedit summum sa- cerdotium. Sed postea Herodes iratus istum pon- tificatu priuauit. Quinquagesimus tertius sacerdos fuit quidam nomine Simon, quem ipse Herodes sa- cerdotem instituit, deposito Iesu sacerdote. Quin- quagesimus quartus sacerdos fuit quidam nomine Amathias: sed istum postea Herodes sacerdotio priua- uit, putans, quod ipse fuisset conscius seditionis con- tra eum factæ, & tamen ille erat vir benignus, & mitis. De his Iosephus decimosexto, & decimosê- ptimo Antiquitatum. Quinquagesimus quintus sa- cerdos fuit Iosephus, qui tempore Amathia, de quo supra dicitur, summus sacerdos fuit solum per vnam diem. Cuius causa fuit, quia Amathias summus sacerdos erat, & cum in die expiationis, qui est dies decimus mensis septimi facere debuisset cæremonias, visum est sibi per noctem cuidam scemina copulari: ideo propter somni pollutionem sacerdotio fungitur non potuit: sed Iosephus Helimi filius cognatus eius pro eo sacerdotio functus est, & sic vna die solum sacerdos fuit. Quinquagesimus sextus sacerdos fuit alius Mathias: nam duo fuerunt Mathia summi sacerdo- tes tempore Herodis: vnum enim Herodes pontifi- catu remouit, alterum verò, qui seditioni causam dederat, igni tradidit. Quinquagesimus octauus sa-

cerdos fuit Eleazarus frater Ioazari: nam Archelaus Herodes mox vt in Iudæam venit Ioazarum pontifi- catu remouit, exprobens ei, quod cum seditionis con- uenerit. Eleazarum autem fratrem eius ad pontifi- catum subrogat. Quinquagesimus nonus sacerdos fuit Ioazarus, vt quidam volunt, frater Eleazari, qui prius pontifex fuit quam ipse, quem Herodes sacer- dotio priuauit. Sed istum aliqui volunt eundem esse cum Ioazaro, de quo supra dictum fuit. Sexagesi- mus sacerdos fuit Iesus filius See: hunc enim Hero- des Archelaus subrogauit Eleazaro: nam cum paucis tempore in sacerdotio manere permisit. Sexagesi- mus primus sacerdos fuit alius Eleazarus, quem Cy- rinus Beromanus, restituit rebus Archelai, ab officio pontificatus deponit, cum a multitudine seditionem passus esset. Sexagesimus secundus sacerdos fuit Annanus, quem subrogauit Cyrinus in pontificatu Ioazaro. Et ille est, qui vocatur in euangelio Annas, ad quem Christus ductus est prius quam ad Caiphan: quamquam tunc Annas pontifex non esset, sed Cai- phas: fuerat tamen alijs temporibus Annas pontifex, & tunc erat socer Caipha. Sexagesimus tertius pon- tifex fuit Ilmael filius Iabi, quem quidam rector Ro- manorum nomine Valerius Gracchus pontificatu ho- norauit Annanum priuans. Sexagesimus quartus pontifex fuit Eleazarus Annæ, siue Anani, quod idem est, pontificis filius, quem idem Valerius Gra- chus pontificatu præfecit, cum paucis tempore Ilmae- lem, quem iam sacerdotio præfecerat sacerdotio re- mouisset. Sexagesimus quintus sacerdos fuit Simon Cami filius, quem idem Valerius sacerdotem effecit: nam cum vno anno Eleazarus pontifex fuisset, eum sacerdotio priuans, Simonem subrogauit. Sexage- simus sextus sacerdos fuit Iosephus nomine Emphas: nam cum Simon vno anno ministrasset Valerius eum sacerdotio remouit, & Iosephum ei fecit successo- rem. Hæc omnia fecit Valerius Romanorum rector, qui vndecim annos Iudæam totam rexit, & huic suc- cessit Pilatus missus a Romanis, vt eandem Iudæam regeat. Erat autem Christus tempore horum pon- tificum: nam iste Iosephus, de quo dictum est, fuit Caiphas, vt ait Iosephus decimo octauo Antiquita- tum, qui sententiam contra Christum protulit, di- cens. Expediit vt homo vnus moriatur pro populo Ioan. undecimo. Sexagesimus septimus sacerdos fuit Ionathas filius Annæ, quem Vitellius Romanus sa- cerdotem instituit, deposito Iosepho, qui Caiphas appellabatur. Quod fecit Iudæis se arbitraris bene- ficiam conferre. Sexagesimus octauus sacerdos fuit Theophilus frater Ionathæ, quem idem Vitellius sa- cerdotem instituit, deposito fratre eius Ionathæ, & tamen isti duo sacerdotes, & ceteri, qui sequuntur, post Christi mortem fuerunt, cum ipse sub Caipha pontifice mortuus fuerit. De his omnibus Iosephus decimo octauo Antiquitatum, vbi de morte iniustis- sima Christi, & eius laudibus agit. Sexagesimus no- nus sacerdos fuit Boethus Simonis, cui cognomen- tum Canthera fuit: hunc enim Agrippa rector Iudæorum, mortuo Tiberio Imperatore Romanorum, sub Caio Imperatore constituit, deposito Theophi- lo filio Annæ. Septuagesimus sacerdos, vt quidam volunt, fuit Simon frater Boethi, quem Agrippa Rex sacerdo- tem constituit. Septuagesimus primus sacerdos, fuit Mathias fi- lius Annæ Pontificis, qui fuerat tempore Christi: nam Agrippa Simonem Cantheram Pontificatu pri- uauit, & denuo Ionam Annæ filium sacerdotem constituit, qui alijs summus sacerdos fuerat, & eo spoliatus extiterat, reputans eum ceteris digniorem.

Iona

Ionæ tamen gratum non fuit tantam recipere dignitatem, pro qua read Agrippam supplicabat, dicens: Tu quidem, ò Rex meo honore congaudens, hanc mihi restituis proprio consilio dignitatem, licet me hoc pontificatu nunquam dignum iudicauerit Deus: semel tamen cum indutus sim stola sacerdotali, sufficit mihi: prius enim fui dignius indutus, quam nunc sum denuo recepturus: tu vero si modo vis, vt accipiat dignior hunc honorem, agnosce: quia omni peccato mundior apud Deum, & apud te Rex frater mihi est, qui possit ad hunc honorem dignius accedere. In his ergo sermonibus Rex Agrippa collaudans Ionæ voluntatem Mathiæ, fratri eius pontificatum tradidit.

Septuagesimus secundus sacerdos fuit Elionæus, quem Agrippa constituit sacerdotem, spoliato pontificatu Mathiæ, quem prius ipse pontificem constituerat. De his omnibus Iosephus decimonono Antiquitatum, cap. quinto.

Septuagesimus tertius sacerdos, fuit Ioseph filius Cami, quem Herodës instituit.

Septuagesimus quartus pontifex fuit Ananias filius Iubedæi, quem Herodës sacerdotem instituit, deposito Ioseph filio Cami.

Septuagesimus quintus sacerdos fuit Ismahel filius Iabi, quem Agrippa pontificem instituit.

Septuagesimus sextus fuit pontifex Ioseph filius Simonis, cui Agrippa sacerdotium dedit, & Ismahelem eodem pontificatu priuauit.

Septuagesimus septimus sacerdos fuit Annanus filius Annani, quem sacerdotem Agrippa fecit, priuato Ioseph de pontificatu: Iste Annanus fuit ille Ananias, ad quem Paulus dixit: Percutiat te Deus paries dealbate, Actuum vigesimotertio. Cum ipse Ananias eum alapa percussisset. Postea cum malediceret ei Paulus, & accusaretur a Iudæis, quod maledicebat principi populi, & summo sacerdoti dixit Paulus: se nescire, an ille summus sacerdos esset. Iste Annanus, siue Ananias fuit filius Annæ sacerdotis coram quo Christus præsentatus est, prius quam præsentaretur Caiphæ summo sacerdoti. Et de hoc Iosephus, & alij Iudæi dicunt, quod foelix nimium fuerit: quia omnes filij sui successiue pontificatum tenuerunt, cum ipse prius multis temporibus pontificatum tenuisset: Iste Annanus fuit, qui Iacobum Ierosolymitarum Archiepiscopum, qui frater Domini dicebatur, lapidari fecit: vt ait Iosephus vigesimo Antiquitatum, capitu. 25. Scilicet, Annanus credens se tempus habere opportunum, Sexto mortuo, & Albino in itinere, fecit Iudicum concilium, & quosdam deducens ad semetipsum inter quos, & fratrem Iesu, qui dicitur Christus nomine Iacobum, quasi contra legem agentes accusans, tradidit lapidandos. Qui autem videbantur esse moderatissimi ciuitatis, & circa legis integritatem habere sollicitudinem, grauius hoc tulerunt, miseruntque latenter ad Regem, rogantes eum, vt scriberet Annano, ne talia perpetraret, cum neque prius recte fecisset. Quidam vero eorum etiam Albino occurrerunt ab Alexandria venienti, eumque docuerunt, quia non liceret Annano præter illius voluntatem, congregare concilium. Albinus autem eorum sermonibus flexus, cum iracundia scripsit Annano interminatus eum poenas exoluere. Quapropter Agrippa Rex sublato ei pontificatu, quod tribus mensibus habuerat, Iesum Danæi filium in eius loco constituit.

Septuagesimus octauus pontifex fuit Iesus Danæi filius, quem Agrippa rex, deposito Annano, in sacerdotio subrogauit.

Septuagesimus nonus sacerdos fuit Iesus filius Ga-

F malielis, qui Iesu Danæi filio pontificatu priuato, in honore succedere meruit.

Octogesimus sacerdos, vt aliqui volunt, fuit rursus Iesus Gamalielis filius, quem Agrippa sacerdotio priuauerat.

Octogesimus primus fuit Mathias Theophili filius, sub cuius pontificatu bellum Romanorum contra Iudæos incepit.

Octogesimus secundus fuit Finasus, qui tempore belli Iudæici contra Romanos per discordiam in pontificem assumptus est. Et iste fuit vltimus pontifex Iudæorum, cum post bellum Iudæicum pontifex nullus fuerit, quia & in bello illo templum, & ciuitas concremata sunt. De istis autem Iosephus vigesimo Antiquitatum. Fuit autem conditio istorum pontificum a principio, vt de stirpe Aaron per lineam rectam descenderent, nec vnus substituere-tur, quousque alius descenderit, & hoc durauit annis multis, scilicet, vsque post reditum de Babylone tempore Machabæorum: nam tunc prius Antiochus, & princeps militiæ eius Licias Oniam, cui cognomentum erat Menelaus, de pontificatu depulerunt, & constituerunt pontificem Iochuin ex genere quidem Aaron, sed non ex domo sacerdotum summorum. Postea autem Machabæi summum sacerdotium susceperunt, in quorum domo durauit vsque ad tempora Herodis: sed pontificatus sæpius mutabatur, nec alicui viro nobili tradebatur, sed populares principatum istum suscipiebant, vt securius esset regnum Herodis. Fuerunt autem a temporibus Herodis vsque ad diem, qua ciuitas per Titum cum templo simul concremata est, annicentum, & septem, in quibus summi sacerdotes viginti octo fuerunt: quoniam frequens eorum fiebat mutatio, tam propter auaritiam Romanorum, & Iudæorum pontificatum vendentium, quam propter mutuas seditiones. De his Iosephus vigesimo Antiquitatum. De his etiam idem multa in septem libris de bello Iudæico.

G **H** **C** **A** **P.** **V** **I** **I.**

P **R** **O** **R** **R** **O** filij Issachar, Thola, & Phua, Iasub, et Semirom, quatuor. Filij Thola, Ozi, et Raphaia, et Ieriel, et Iemai, et Iebsem, et Samuel, principes per domus cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus Dauid, vigintiduo millia sexcenti: Filij Ozi, Izrahia, de quo nati sunt Michael, et Obadia, et Ieol, et Iesia, quinque: omnes principes. cumque eis per familias, et populos suos accincti ad prælium, viri fortissimi, triginta sex millia. Multas enim habuerunt uxores, et filios. Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar, robustissimi ad pugnandum, octoginta septem millia numerati sunt.

K

DESCRIPTA

D **E** **S** **C** **R** **I** **P** **T** **A** in præcedentibus progenie Leuitarum, hic agitur de progenie reliquarum tribuum, & agitur simul de Issachar, Benjamin, & Manasse, Nephthali, & Ephraim. & diuiditur in partes sex secundum quod hic agitur de sex tribubus: primò de tribu Issachar: secundò de tribu Benjamin, ibi. *Filij Benjamin*. Tertio de filijs Nephthali, ibi. *Filij Nephthali*. Quarto de tribu Manasse, ibi. *Porrò filij Manasse*. Quinto de tribu Ephraim, ibi. *Filij autem Ephraim*. Sextò de filijs Aser, ibi. *Filij Aser*.

An ea, quæ hic scripta sunt, sint ad præcedentia continuata.
Quæst. I.

Q **V** **A** **E** **R** **I** **T** **V** circa primum, an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia? Respondendum sicut in alijs communiter dicitur, quod non potest esse ordo continuitatis in istis propriè sumptis, quia huiusmodi ordo consideratur in historijs, quarum partes sibi succedunt habitu naturali: & tamen hic describuntur progenies non habentes inter se dependentiam, ideo nõ potest esse talis: est tamen quidam ordo, in quantum tales generationes, quæ posterius fuerunt, posterius describuntur.

Quare post tribum Leui immediatè agitur de tribu Issachar.
Quæst. II.

Q **V** **A** **E** **R** **I** **T** **V** vterius quomodo de tribu Issachar agitur immediatè post tribum Leui: nõ non videtur seruari hic aliquis ordo. Quod pater, quia non est ordo natiuitatis, nam post Leui non fuit natus Issachar, sed Iudas, Gen. 29. postea autem Dan, & Nephthali, deinde Gad, & Aser, Gen. 30. Ideo omnes isti ordine natiuitatis Issachar præcedere debuissent. Non seruatur etiam ordo cohabitationis, quia non habitabat specialiter Leui cum Issachar, sed per omnes tribus Leuite erant dispersi. Etiam non obseruatur ordo dignitatis, quia post Leui non sequitur Issachar in dignitate, sed potius deberet præcedere ad Simeon, & Ruben, de quibus supra 4. & 5. dicitur: nam Iudas erat prima tribus in dignitate, vt patet ex locatione castrorum. Numeri secundo. & ex tempore offerendi in dedicatione, quia princeps tribus Iuda prima die obtulit sacrificium ante cæteros principes in dedicatione tabernaculi, Num. 7. princeps tamen Issachar sequebatur post Iudam: nam immediatè obtulit princeps Issachar tribus post principem Iudæ, scilicet die secunda, & deinde alij principes, Num. 7. Sic etiam in castrametatione, nam princeps Issachar locabat castra post principem Iudæ.

Dicendum, quod hic seruatus fuit ordo alicuius dignitatis, non quidem dignitatis in castrametando, sed dignitatis capitum tribuum, scilicet, illa tribus, quæ habet caput dignius, prius ponatur. Sic autem est de Issachar respectu Leui, nam post Leui ordine natiuitatis sequitur Iudas, de quo dictum fuit supra 2. 3. & 4. propter causam assignatam ibidem: deinde sequebantur ordine natiuitatis duo, scilicet, Nephthali, & Dan, & alij duo, scilicet, Gad, & Aser ante Issachar, & tamen quia isti quatuor erant filij ancillarum, & Issachar erat filius Liæ, quæ erat domina, debuit poni Issachar ante tribus illas, licet ordo in quibusdam istorum non nimis attendatur.

Quare hic agitur de progeniebus omnium tribuum præter quam Dan, & Zabulon.
Quæst. III.

Q **V** **A** **E** **R** **I** **T** **V** vterius, quare agitur in libro isto de progeniebus omnium tribuum, & non agitur Alph. Toft. in Lib. I. Paralip.

A **D** **E** **T** **R** **I** **B** **U** **D** **A** **N**, & **Z** **A** **B** **U** **L** **O** **N**: nulla enim descriptio istorum inuenitur. Hic respondent Hebræi, & Nicolaus quod scriptor libri huius transtulit omnes istas progenies per libros genealogiarum singularum tribuum, quia inter Hebræos libri progenierum erant. De Zabulon autem, & Dan dicunt, quod libri genealogiarum istorum non inuenti sunt post reditum de Babylone, ideo non potuit Esdras scribere aliquid istorum. Hoc autem videtur habere colorem, quia in libris Esdræ interdum dicitur de quibusdam, qui non potuerunt ostendere, de qua progenie erant, ideo quanquam gererent se pro sacerdotibus, vel Leuitis non suscepit eos populus in hac possessione, sed exclusit illos Esdras.

B **D** **I** **C** **E** **N** **D** **U** **M** tamen magis videtur, quod Esdras nõ posuit aliquid de istis duabus tribubus, quia noluit, licet eorum progeniem sciret: verisimile est enim quod Esdras omnia hæc sciret, quia propheticè scribebat, cum omnes scriptores sacre scripture propheticè scripserint: non ergo oportet, quod Esdras transcriberet ista de alijs libris, sed spiritu propheterico ea haberet, quia alioquin sequeretur magna absurditas, scilicet, quod Esdras, vel aliquis alius scriptor librorum sacrorum transcribens esset ex alijs libris humanis, nam cum illi mendaces essent, quia humana auctoritas mentiri posset, mendacium quoque in sacra scriptura ponerent. Et hoc non est recipiendum, quia tunc non esset nobis magis certa auctoritas istorum libri, quam vnus de historiographis Gentilium, cum vterque solo humano ingenio scripsisset. Nisi fortè dicas, quod Esdras transtulit progenies istas de genealogijs tribuum: & tamen illas spiritu propheterico sciebat esse veras, nam tunc eodem modo diceremus, quod etiam istarum duarum tribuum, quarum non habebantur genealogiæ, sciret ipse progenies, & scribere posset sine libris genealogiarum.

C **D** **I** **C** **E** **N** **D** **U** **M** ergo, quod Esdras non omisit scribere de tribu Dan, & Zabulon, tanquam non starent genealogiæ istorum, vel Esdras nesciret illas, sed quia Esdras iudicauit non expedire illas describi, quia fortè non fuit aliquid magnificum, & dignum memoria in his duabus tribubus propter quod describi deberent.

Circa primum dicitur. *Porrò filij Issachar*. Scilicet, sunt isti, qui sequuntur.

T **H** **O** **L** **A**. Iste est primus filius Issachar à quo nominata est familia Tholaitarum, Numeri vigesimo sexto. Non est autem iste Thola, de quo habetur Iudicum decimo, quia ille fuit dux, & iudex in Israel, & verum est, quod fuit de tribu Issachar, & tamen fuit post istum Thola plus quam quadringentis annis, quia iste Thola natus est in terra Chanaan antequam descenderet Iacob in Aegyptum, quia ipse fuit vnus de descendantibus illuc, Genesis quadagesimo sexto: ille autem Thola de quo habetur Iudicum decimo, fuit tempore Iudicum, cum transissent multi anni temporis Iudicum, vt patet accipiendo viginti annos, vel quasi, quos haberet iste Thola, quando descendit in Aegyptum cum auo suo Iacob, & deinde anni ducenti & quindecim quibus manserunt Israélite in Aegypto, & vigintiseptè vel plus, qui transierunt ab exitu de deserto vsque ad principium Iudicij, & quadraginta, qui fuerunt ante hoc ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan, & postea anni quadraginta, quibus iudicauit terram Othoniel, Iudicij 3. deinde octoginta anni quibus iudicauit Aioth, eodem capitulo, & postea anni quadraginta, quibus iudicauit Barac Iudicum quinto. & totidem quibus iudicauit Gedeon, Iudicum octauo. & tres quibus iudicauit Abimelech, Iudicum nono, qui sunt simul anni quingenti & quinque, & post Abimelech iudicauit

N dicauit

dicant illico Thola, iudicium decimo. ideo fuerunt inter natiuitatem illius, & tempus iudicandi istius anni quingenti & quinque, & consequenter multi fuerunt intermedij inter istum Thola, & illum: potissime quia in Aegypto mortui sunt omnes, qui introierunt illuc cum Iacob, vt patet Exo. 1. & tamen ille Thola filius Issachar descendit cum Iacob, Gen. 46. ideo mortuus est in Aegypto, & non potuit esse ille, qui fuit Iudex in Israel. Et Phua. Iste vocatur Phua, Gen. 46. & Nu. 26. & ob hoc denominatur familia Phuaitarum. Iasub. Iste vocatur Iob, Gen. 46. & vocatur Iesefub, Nu. 26. & ab eo deriuata est familia Iesufitarum, eo. cap. & huius consonat istud nomen Iasub. Et Simaron, quatuor. Isti quatuor dicti fuerunt filij Issachar. Iste Simaron vocatur Semron, Gen. 46. & vocatur Semre, Nu. 26. & ab eo deriuatur familia Semrenitarum, eod. cap. Filij Thola. Describitur hic progenies pro primogenitura Issachar, s. Thola, Rapphaa. Aliqui ponuntur eiusdem nominis praecedentibus capitulis, sed differt iste ab illis, quia illi sunt de alijs tribubus. Et Ieriel. Non est Ieriel qui vocatur Iediel supra quinto, quia ille fuit de tribu Gad, iste autem est de tribu Issachar. Et Semei. Non est iste Semei, qui frequenter nominatur supra, quia differt in nomine ab illis, & etiam sunt de diuersis tribubus. Et Iehsem. Nomen viri est hic, & tamen aliquando accipitur pro nomine gentis, sic dicitur 4. Reg. 19. filios Reseph, & filios Eden, qui erant in Thelassar. Idem patet Isa. 37. Et Samuel. Non est iste Samuel propheta, quia ille fuit de stirpe Leui, preced. cap. iste autem est de stirpe Issachar. Etiam iste fuit multo tempore ante illum: nam iste fuit nepos Issachar. Ex quo apparet, quod in Aegypto natus fuerit, & tamen Samuel propheta fuit post exitum de Aegypto multo tempore, i. tempore regis Saulis, quia ipse vnxit eum in regem i. Reg. 10.

Principes per domos cognationum suarum. i. isti filij Thola erant principes cognationum, id est specialium domorum, nam a patre Thola eorum nominata est quaedam familia Tholaitarum, a qua omnes isti descenderunt, & tamen isti filij Thola nominauerunt quaedam speciales cognationes in familia Thola, & iste erant domus, nam sub familia sunt cognationes minores, quae vocantur domus, vt declaratum est supra 5.

De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus Dauid. Ista stirps Thola erat familia maior in tribu Issachar, ideo fuerunt in ea viri multi.

Vigintiduo millia sexcenti. Iste fuit numerus virorum fortium, quia non computabantur nisi viri potentes ad pugnam. Fuit autem ista computatio facta tempore Dauid, scilicet, quando ipse fecit numerari totum populum, vt patet secundo Reg. vltimo, & infra 21.

Filij Ozi. Iste fuit vnus de filiis Thola, cuius describitur hic progenies. Izrahia. Iste solus ponitur filius Ozi, & tamen dicitur filij Ozi, quia de habente vnici filium dicitur, quod habet filios. sic patet Gen. 46. cum dicitur, filij Dan Vsin, & sic non habuit nisi Vsin in filium, & tamen dicitur habuisse filios.

De quo nati sunt Michael. Idest a Izrahia, qui habuit filios quatuor, qui nominantur hic. Et iste Michael non est, de quo dicitur supra quinto cap. & in alijs locis, quia illi fuerunt diuersarum tribuum.

Et Obadia, & Ioel, & Iesia. Isti erant fratres. Iste tamen Ioel non est propheta de minoribus, quia ille fuit multo tempore post, scilicet regnante Ozia rege Iuda, & tamen iste Ioel vel natus est in Aegypto, vel parum post, quia est in generatione quarta respectu Issachar, vt patet in litera. Iste Iesia non est Iesus, de quo praeced. cap. & supra secundo, quia illi sunt de alijs tribubus. Ab his quinque principibus deriuati sunt multi viri, & populi, vsq; ad summam, quae ponitur hic,

cum isti fuerint principes quinque domorum. Et dicitur per familias suas, non quidem, quod fuerint aliquae familiae derivate ab istis, cum isti fuerint de familia Tholaitarum, sed accipiuntur familiae largae pro domibus, vel paruis cognationibus, & sic habebant isti familias, quia sicut erat quinque principes, ita erat quinque familiae. Fuerunt etiam multi populi deriuati ab istis, scilicet, quia viri descendentes ab istis populauerunt multas vrbes, & villas.

Accincti ad praelium viri fortissimi. Idest descendentes ab istis quinque principibus fuerunt viri fortissimi, & erant omnes parati ad bellum.

Triginta & sex millia. Ista summa fuit quando computata est progenies istorum tempore Dauid, nam omnes istae numerationes referuntur ad Dauid, cum ipse tempore dicitur facta numeratio praecedens. Et ista numeratio, quae habetur, hic non exprimitur quando facta fuerit: oportet quod intelligatur, quod fuerit facta tempore Dauid.

Multas enim habere vxores & filios. Hic redditur causa, quare cum isti essent pauci principes, potuerunt habere tantam summam filiorum tempore computationis factae sub Dauid: & dicitur, quod hoc fuit, quia isti habuerunt multas vxores, scilicet, quia quilibet eorum habebat multas vxores simul, & ideo poterat gignere multos filios, nam licebat istis habere multas vxores, quia non erat vetitum in veteri testamento: sicut declaratum est. 2. Reg. 6. Et errant illi, qui dicunt non licuisse alicui in veteri testamento, aut aliquando ab exordio saeculi habere multas vxores sine dispensatione speciali. Et sic asserit papa extra de dinor. cap. Gaudemus. Et tamen quia illa assertio non est preceptum, quod procedat ex potestate iurisdictionis, cui ex necessario teneantur obedire omnes fideles, sed est quaedam assertio expositiua veritatis alicuius scripturae, in qua expositione non vult papa sibi attribui maiorem auctoritatem, quam alijs expositoribus, immo potius econuerso, si aliquis melius exponat, standum ei est, vt ipsemet asserit in decretis, dist. 20. cap. de libellis, & commentarijs, licebit nobis recedere ab illa assertionem, dicendo, quod licuit tam in lege naturae, quam in veteri testamento alicui accipere plures vxores, nec egebat ad hoc dispensatione, nisi aliud obstarat, vt patet si esset rex, quia non licebat regi accipere vxores plurimas. Deuteronomij decimo septimo, vel si veller accipere vxores alienigenas de Chanaanais, quia istud erat contra legem, Exodi trigesimo quarto, & Deuteronomij septimo. ideo non poterat fieri sine dispensatione. Sic autem isti, cum haberent vxores plurimas, poterant gignere multos filios: dato quod ipsi essent multi a principio: sic enim quando aliquis habet valde multos filios in sacra scriptura, ita vt de eo admirandum sit, quomodo illos habere potest, exprimitur, quod illos habeat ex multis vxoribus. Sic pater Iudicum octauo. de Gedeone, qui habuit septuaginta filios masculos, & dicitur: Habuitque septuaginta filios, qui egressi sunt de foemore eius, eo quod plures haberet vxores. Sic enim dicitur de Roboam filio Salomonis, quod habuit viginti octo filios, & sexaginta filias: & dicitur, quod habuit vxores decem & octo, & concubinas sexaginta, sequenti libro cap. 11.

Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar robustissimi ad pugnandum. Posita fuerunt summae quarundam cognationum Issachar, scilicet, quantus fuerit numerus virorum in illis tempore numerationis factae sub Dauid. Hic autem dicitur in generali de omnibus alijs familijs quantus fuerit numerus computatorum: ideo dicitur, per omnem cognationem Issachar, id est, per omnes alias familias,

has, & domos Issachar, quae non sunt de principibus supra enumeratis descendentes. *Ottoginta septem millia numerati sunt.* Fuit hoc tempore Dauid, quando iussit computari populum. Et sic colligendo istas tres summas particulares, quae ponuntur in litera, resultat ex eis centum & triginta nouem millia & sexcenti viri, qui fuerunt inuenti in tota tribu Issachar tempore computationis factae sub Dauid. *Filij Benjamin.* Hic ponitur secundum huius cap. scilicet de Benjamin filijs. Et considerandum quod de filiis Benjamin agitur in toto sequente cap. hic tamen proponuntur aliqua de tribu illa, & postea supplemur ibi, quae desunt hic.

Quare hic Esdras posuit aliquid de tribu Benjamin. *Quest. IIII.*

Quare posuit hic Esdras aliquid de tribu Benjamin, cum sequen. cap. de istis ponatur, vel si ponitur, quare hic ponitur aliquid de Benjamin?

Respondendum, quod posuit hic Esdras aliquid de tribu Benjamin, & quia non compleuit, posuit illud sequen. cap. subdens ea, quae hic desunt. Sed adhuc obijcietur, quia poterat Esdras hic ponere totum, quod pertinebat ad tribum Benjamin, & nihil infra haberet suppleendum, vel poterat infra ponere omnia completa, ita quod nihil oporteret praepone.

Responderi potest vno modo, quod verum est, quod Esdras potuisset sic facere, & esset rationabiliter factum, & tamen non possunt cogi scriptores facere scripturam ad istum ordinem, sed interdum cum inceperint dicere de aliqua re, omittunt illam, & transeunt ad aliam, sic fit sepius, & ita facit hic Esdras. Aliter potest dici, quod hoc fuit factum ex causa speciali, scilicet, quod voluit ponere Esdras hic narrationem de Benjamin in ordine suo, sicut ponebat de alijs tribubus, quia tamen debebat specialis mentio fieri de Benjamin propter Saul, qui descendit de ista tribu, fecit aliquid speciale Esdras in hac tribu, quod non fecit in alijs: fuit enim tribus Benjamin honoratior omnibus tribubus Israel praeter tribum Iuda, eo quod de ea reges descenderunt, qui dominarentur toti Israel, scilicet, Saul, & Isboseth filius eius, & non descenderunt de aliqua alia tribu: voluit ergo specialiter agere Esdras mentionem de Benjamin describendo progeniem eius, potissime per lineam, per quam descendit Saul, & non solum computauit progeniem Benjamin vsque ad ipsum, sed etiam vsque ad captiuitatem Babylonis & tempora sua, quando liber iste scriptus est. Simile enim sit supra secundo, quando enarratur progenies Iudae vsque ad Dauid, & ibi sistit, & tunc omittit ista, denatur progenies per alias lineas: deinde supra cap. 3. reuertitur scriptura ad narrandum progeniem Dauid, & narrat eam vsque ad tempora Esdrae, quando scriptus est iste liber, & dicitur.

Filij Benjamin Bela, et Bechor, et Iadibel, tres.

Filij Benjamin Bela, & Bechor, & Iadibel tres. Idest isti tres fuerunt filij Benjamin. Iste Bela vocatur Bela. Gen. 26. sicut hic, & ab eo deriuata est familia Belaitarum. eod. cap. Iste Bechor vocatur B echor, Gen. 46. & Numc. 6. non vocatur sic, sed aliquo alio nomine, quia inter familias deriuatas a Benjamin non ponitur aliqua, quae sic nominaretur. Iste Iadibel non ponitur Gen. 46. sub hoc nomine, sed forte est ille, qui vocatur ibi Asbel.

Alph. Toft. in Lib. I. Paralip.

Quare scriptura solum ponit quatuor filios Benjamin. *Quest. V.*

Quare scriptura solum ponit quatuor filios Benjamin, cum fuerint multi alij, nam Gen. 46. ponuntur decem filij Benjamin. Aliquis dicit, quod non erant iam nisi tres familiae de filiis Benjamin, quia quaquam genuerit decem filios Benjamin, non habuerunt omnes isti familias a se descendentes. Quod patet, quia Gen. 46. ponuntur decem filij Benjamin, & tamen Nu. 26. ponuntur solum quinque familiae de filiis eius, ex quo patet, quod quinque illorum, vel nunquam habuerunt filios, vel si habuerunt, mortui sunt, de quibus declaratum est satis, Nu. 26. ita poterit dici, quod quaquam in deserto tempore Moysi fuerint quinque familiae filiorum Benjamin, postea perierunt tres illarum, & manserunt tres denominatae a tribus filiis, & istae tres familiae manebant tempore Esdrae, quando scripsit librum istum. Sed dicitur, quod non stat, quia tempore Esdrae manebant omnes cognationes Benjamin, quae a principio fuerant, vt patet sequen. cap. vbi ponuntur quinque filij Benjamin, a quibus familiae nominatae sunt. Sed dicendum est, quod ponuntur hic solum tres filij Benjamin, quia non intendebat hic Esdras agere nisi de progeniebus istorum trium, & sic facit, & tamen sequenti cap. quia supplet ea, quae defecerunt hic, dicit quod fuerunt quinque filij Benjamin, a quibus deriuatae sunt quinque familiae, nam praeter istos fuerunt alij, sed non habuerunt familias.

Filij Bela: Esbon, & Ozi, & Oziel, & Ierimoth, et Vrai, quinque principes familiarum, et ad pugnandum robustissimi: numerus autem eorum vigintiduo millia, et triginta quatuor.

Filij Bela: Esbon, & Ozi, & Oziel, & Ierimoth, & Vrai. Ponitur hic progenies deriuata per primum filium Benjamin: & ponitur hic quinque filij eius primus est Esbon. Est autem Esbon interdum nomen ciuitatis, quae vocatur Esbeon, de qua preced. cap. & fuit metropolis regni regis Seon, vnde vocatur Seon rex Esbeon. Iosue 13. Alio modo accipitur vt nomen viri, & sic accipitur hic. Et Ozi. Non est iste, de quo preced. cap. quia ille fuit filius Caath, & Nepos Leui: iste autem est de tribu Benjamin. Ierimoth autem aliquando est nomen vrbs, cuius regem occidit Iosue, vt patet Iosue 10. & 12. & est in tribu Iuda, Iosue decimo quinto: hic autem accipitur pro nomine viri. *Quinque principes familiarum.* Idest isti quinque filij Bela sunt principes familiarum in tribu Benjamin. Et ad pugnandum robustissimi. Scilicet oes isti, qui computati sunt de Benjamin sub istis quinque principibus, fuerunt viri robustissimi, nam solum viri bellatores computati sunt. *Numerus autem eorum viginti duo millia & triginta quatuor.* Idest omnes isti peruenierunt ad istam summam sine alijs filiis Benjamin. Ista computatio fuit facta tpe Dauid, sicut facta fuit computatio eorum, qui fuerunt de stirpe Issachar supra in litera, nam tunc viri bellatores de omnibus tribubus Israel computati sunt. 2. Reg. vit. & infra 21.

An haec, quae hic scribuntur, habeant veritatem, quia videntur repugnare multis. *Quest. VI.*

Quare videtur repugnare multis: nam dicitur hic, quod

quod filij Bela fuerunt quinque principes familiarum, & tamen Num. 26. ponuntur solum de filiis Bela duo principes familiarum, scilicet, Herod, a quo familia Heroditarum, & Noemā, a quo familia Noemitharum, & sic sunt duae familiae solum de filiis Bela. Etiam hoc est contra id, quod dicitur sequenti cap. ubi ponuntur nouem filij Bela, & sic videtur, quod sunt nouem principes familiarum descendentes de Bela.

Respondendum, quod solum fuerunt in tota tribu Benjamin familiae septem, quarum quinque denominatae sunt a quinque filiis Benjamin, & duae nominatae sunt a duobus nepotibus eius filijs Bela, scilicet, Herod, & Noeman, sicut dicitur Nume. 26. & sic tenendum est, quod non fuerunt vere plures familiae, quam ibi exprimentur, eo quod ibi conatur Moyses ponere numerum familiarum, & illud principaliter intendit, ideo ponuntur ibi sufficienter, & quaecunque aliae nominatae familiae, non erant propriae familiae, sed largae, ideo dicendum, quod quando hic dicitur, quod fuerunt quinque principes familiarum descendentes de Bela, accipiuntur largae familiae, prout aliquando familia est nomen cognationis, quae immediate subiicitur tribui, & per quam diuiditur tribus; aliquando autem est nomen cognationis generaliter, siue paruae, siue magnae, & tunc significat familias proprie dictas quae ponuntur Nume. 26. quantum hic illi duo nominantur alij nominibus quam ibi; & alij tres non nominauerunt familias, sed domos, quae largae vocantur familiae. Ad id autem quod habetur sequenti cap. dicendum quod ibi ponuntur filij nouem Bela, & tamen non descenderunt ab omnibus illis familiae proprie dictae vel domus, sed fuerunt tot filij eius, & sic filij Bela fuerunt triplices, quia a quibusdam eorum nominatae sunt familiae proprie dictae, & fuerunt duo, & isti ponuntur Nume. 26. alij autem fuerunt nominatae familias vel domos, & isti fuerunt quinque & ponuntur hic. Alij autem fuerunt siue nominantes familias & domos, siue non denominantes aliquid, & omnes isti simul fuerunt nouē, & ponuntur sequenti cap. Sciendum autem quod omnes, qui ponuntur Num. 26. de filiis Bela ponuntur hic, & qui ponuntur hic etiam ponuntur sequenti cap. tamen non e conuerso.

Porro filij Bechor: Zamira, & Ioas, & Eliezer, & Elio Enai, & Amri, & Jerimoth, & Abia, & Anathoth, & Almathan, omnes hi filij Bechor. Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum ad bella fortissimi, viginti millia & ducenti. Porro filij Iadihel: Balan: Filij autem Balan, Iehus, & Benjamin, & Aod, & Chanaana, & Zethan, et Tharsis, et Ahisabar. Omnes hi filij Iadihel principes cognationum suarum viri fortissimi, decem et septē millia et ducenti ad praelium procedentes. Sephan quoque, et Haphaum filij Hir, et Alim filij Aher. Filij autem Nephthali: Iasiel, et Guni, et Aser, et Sellum filij Bala. Porro filius Manasse Esreel; concubinaque eius Syra peperit Machir patrem Galaad, Machir autem accepit uxorem filijs suis.

Porro filij Bechor: Zamira, & Ioas. Iste Bechor est secundus filius Benjamin, de quo supra pater. Iste Ioas non est ille, de quo habetur supra tertio, quia ille fuit rex Iuda de posteritate Dauid: iste autem fuit de tribu Benjamin. Etiam non est ille Ioas, de quo habetur quarto Reg. 13. & 14. & quia ille fuit rex Israel, & non fuit de tribu Iuda, nec Benjamin, sed de alijs tribubus. Etiam quia necesse est, quod iste fuerit multo tempore ante illum, scilicet, plus quam sexcentis annis, quia iste Ioas fuit nepos Benjamin, & sic oportet, quod natus fuerit paulo post introitum in Aegyptum, cum pater suus Bechor filius Benjamin natus fuerit in terra Chanaan, & descenderit in Aegyptum cum auo suo Iacob. Genesis quadragesimo sexto, & tamen ille Ioas, qui fuit rex, fuit plus quam sexcentis annis post exitum de Aegypto: ut patet computando quadringentos & octoginta annos post exitum de Aegypto usque ad edificationem templi Salomonis tertio Regum sexto, & postea triginta septem annos quibus regnauit Salomon, postquam coepit aedificare templum, cum totum regnum suum fuerit annorum quadraginta, tertio Regum vndecimo: & postea decem, & septem anni Roboam tertio Regum decimo quarto, & deinde anni tres Abiae, eodem libro, capitulo decimo quinto. & postea quadraginta vnus annus Asa, eodem cap. & viginti quinque anni Iosaphat eodem libro capitulo ultimo. & octo anni Ioram quarto Regum octauo. & vnus annus Ochozia eodem cap. & sex anni Athaliae eodem libro capitulo vndecimo, & quadraginta anni Ioas regis Iuda eodem libro cap. duodecimo, & viginti nouem anni Amasia, eodem libro, capitulo decimo quarto. cui fuit contemporaneus Ioas rex Israel, eodem capitulo. & sic sunt isti anni simul sexcenti octoginta septem, ideo oportet, quod fuerit alius Ioas distinctus ab illis.

Et Eliezer. Non est iste, de quo dicitur Genesis vigesimo quarto, quia ille fuit seruus Abraham, qui iuit ad petendum uxorem pro Isaac, eodem cap. iste autem fuit multo post, cum sit nepos Benjamin.

Et Elio Enai. Non est iste ille, de quo dicitur supra tertio, quia ille fuit de filiis Iuda: iste autem de filiis Benjamin. Etiam ille fuit multo tempore post istum, quia iste fuit nepos Benjamin, in Aegypto natus: ille fuit post captiuitatem Babylonis, ut declaratum est ibidem.

Et Amri. Non est iste Amri, de quo 3. Reg. 16. quia ille fuit rex Israel, & pater Achab, & sic non fuit de tribu Benjamin, cum de tribu Benjamin nullus fieret rex Israel, eo quod tribus Benjamin erat de regno Iuda 3. Reg. 12. Etiam quia Amri fuit plus quam sexcentis annis vel quasi post exitum de Aegypto. Quod patet computando tempora omnium regum supra positurum, sicut supra computabatur.

Et Jerimoth. Aliquando est nomen vrbis, ut supra dictum est, & aliquando nomen viri, & hic accipitur pro viro, & tunc non est iste Jerimoth, de quo dicitur supra in litera, quia ille fuit de filiis Bela, & iste est de filiis Bechor, ut patet ex litera. Et Abia, Non est iste Abia, de quo supra 3. & 3. Reg. 14. & 15: quia ille fuit rex Iuda de stirpe Dauid: iste autem fuit de tribu Benjamin. Et etiam fuit iste ante illum plus quam quingentis annis, Et Anathoth. Anathoth accipitur aliquando pro vrbe quadam, quae fuit in tribu Benjamin. Iosue 18. & fuit datus sacerdotibus, praeced. cap. de qua vrbe fuit Ieremias, ut patet Iere. 1. & aliquando accipitur pro nomine viri, & sic est hic. Et Almathan. Iste etiam est filius Bechor, & non dicitur hic de istis filiis Bechor, quia fuerunt principes familiarum, sicut dicitur de filiis Bela, quia non legitur de aliquo istorum, quod nominauerit aliquam vrbe, vel familiam, vel domum, licet in litera dicatur.

Numerati

Numerati sunt autem per familias suas per principes cognationum. Idest isti, qui ponuntur hic fuerunt principes cognationum, & familiarum, & quando numerati sunt tempore Dauid, numerabatur per se quaelibet familia ipsorum. Non accipitur hic familia proprie, quia Num. 26. Vbi ponuntur familiae omnium tribuum, non ponitur descendi aliquam familiam de filiis Bechor, vel ab aliquibus alijs filiis Benjamin, nisi a Bela, cuius duo filij nominauerunt duas familias, ideo oportet, quod isti nominauerint familias, idest domos, siue cognationes particulares. Ad bella fortissimi. Vocantur omnes isti fortissimi ad bella, quia loci viri potentes pugnare numerati sunt. Viginti millia & ducenti. Ista cognatio Bechor, quae fuit vna familia, habuit tot viros bellicosos tempore computationis illius. Porro filius Iadihel Balan. Hic ponit progeniem tertij filij Benjamin, Iadihel: nam tres filij eius positi fuerunt hic, & iste est tertius, & narratur iam progenies illius, fuitque filius eius Balan: nec tam est iste Balan, qui fuit ariolus, & conatus est maledicere Israelitis, Nu. 22. quia ille vocatur Balaam, & iste vocatur Balan. Etiam quia ille non fuit de stirpe Israelitarum, sed de stirpe Ammonitarum, vel Syrorum, aut Madianitarum, ut declaratum est, Nu. 23. iste autem fuit de stirpe Israelitarum, cum fuerit de filiis Benjamin. Filij autem Balan, Iehus, & Benjamin. Iste Balan habuit multos filios, & vnus vocatus est Benjamin, sicut primus parens istius tribus. Et Aod. Iste differat ab illo, qui vocatur Aioth, & est nomen viri qui fuit Iudex Israel de tribu Benjamin, de quo Iudi. 3. est etiam Aioth nomen loci, de quo primo Reg. 19. cum dicitur, quod David, & Samuel erant in Aioth in Ramatha. Et Chanaana. Non dicitur Chanaana a Chananeis, quia nullus de stirpe Benjamin potuit descendere a Chananeis, sed est Chanaana nomen viri. Et Zethan. Non est iste Zethan, de quo dicitur supra primo, quia ille fuit ante Abraham, cum esset filius Heber: iste autem fuit de progenie Abraham. Etiam Zethan non est Lothan, quia ille fuit filius Seir principis Horraeorum, ut pra primo cap. quia non fuit ille de stirpe Israel, sed Horraeorum: iste autem est de tribu Benjamin. Et Tharsis. Non est iste Tharsis filius Ianam, & nepos Iaphet, de quo dicitur supra primo, quia ille fuit ante Abraham, & iste multo post. Et Haphabar. Iste est vnus de filiis Iadihel, & non est iste Haphabar de quo praeced. cap. quia ille fuit de tribu Leui filius Caath: iste autem fuit de tribu Benjamin. Omnes hi filij Iadihel. Scilicet omnes supra nominati. Principes cognationum suarum. Idest isti omnes erant principes in cognationibus suis. Et accipiuntur hic cognationes pro domibus particularibus, nam omnes isti fuerunt sub eadem familia. Viri fortissimi. Scilicet constituti in aetate virili, in qua erant fortes ad pugnandum. Decem & septem millia & ducenti. Idest tota summa istius familiae: Iadihel fuit tanta. Et sic ponuntur tres hic summae a tribus filiis Benjamin, quae collectae faciunt quinquaginta nouem millia virorum & quadringentos viginti quatuor. Ad praelium procedentes. Idest omnes erant tales, qui poterant ad bellum procedere, quia enumerabantur in aetate virili. Sephaum quoque, & Haphaum. Isti etiam fuerunt Benjamin filij. Filij Hir. Et etiam filij Hir fuerunt filij Benjamin. Et Alim filij Aher. Alim fuit etiam filius Benjamin, & Aher. Eodem modo dicunt Hebraei, quod isti ponuntur hic in fine cognationis Benjamin, & non determinatur de eis in quanto numero fuerint, quia dubitabat Esdras an essent de tribu Benjamin, vel de alia. Sed hoc non stat, & probat hoc Nicolaus, quia sicut quod Hebraei dicunt, iste Esdras fuit tempore Aggae prophete, & Zacharie, & instructibus eis scribebat istum librum, ideo illis docentibus eum, non poterat ipse errare. Secundo patet & efficacius, quia si dubitasset Esdras de istis, an essent de familia, & tribu Benjamin, vel de aliqua alia, non scripsisset in libro isto, quia in sacra scriptura non debet esse aliquid dubium, cum innitatur ei tanquam veritati necessariae. Tertio patet, quia Esdras scribens hoc erat propheta, & propheticè scribebat, sicut quilibet alius de scriptoribus sacre scripture, quia aliam non teneretur scriptura eius firmiter, cum sacra scriptura requirat maiore auctoritatem, & certitudinem, quam sit certitudo humani ingenij. Quarto patet, quia ut Hebraei dicunt, quod Esdras habebat genealogias omnium tribuum, & per eas scribebat librum istum, & ob hoc cum non haberet genealogiam Zabulon, & Dan; nihil scripsit de istis tribubus; sciret ergo Esdras per illas genealogias, an isti essent de progenie Benjamin, an de alia tribu. Quinto patet & efficacius, quia isti erant de progenie Benjamin, nam fuerunt principes familiarum, quia iste Sephaum vocatur Suphan, Nu. 26. & ab eo nominatae familia Suphanitarum, & Aphan, qui hic ponitur, nominatur Vphan, Nu. 26. & ab eo dicitur familia Vphanitarum. Iste autem qui vocatur hic Apher, vocatur Nu. 26. Ahiram, & ab eo appellatur familia Ahiranitarum. Et iste, qui vocatur hic Hir comprehenditur sub illis, qui nominantur Nu. 26. & est sensus, quod etiam isti fuerunt filij Benjamin, quanquam non enati erant hic aliqui descendentes ab eis, sicut ab alijs tribubus supra positis. Filij autem. Hic ponitur tertium huius c. scilicet, de filiis Nephthali, & dicitur. Filij autem Nephthali Iasiel. Iste autem Nephthali fuit filius Iacob ex Bala ancilla Rachelis. Gene. 30. Et iste primus filius Nephthali, qui vocatur hic Iasiel, vocatur etiam sic Gen. 45. & Nu. 26. & nominatur ab eo familia Iasielitarum. Et Guni. Iste vocatur Gian, Gen. 46. & Guni, Nu. 26. & ab eo deriuatur familia Gunitarum. eod. c. Et Ieser. Iste nominatur Gen. 46. Gester. & Nu. 26. eodem modo, & ab ea nominata est familia Ieseritarum. Et Sellum. Iste vocatur Silē Gen. 46. & Selem Nu. 26. & hic vocatur Sellum, nam pauca differentia est ista, & sepe fit talis mutatio in nominibus Hebraeis. Non est tamen iste Sellum ille, de quo dicitur supra tertio, quia ille fuit filius Iosue de progenie Dauid: iste autem est de tribu Nephthali. Filij Bala. Idest omnes isti fuerunt filij Bala: est enim Bala nomen mulieris, quam accepit in uxorem Iacob, & genuit ex ea Nephthali: & sic omnes isti dicuntur filij Bala, idest nepotes eius, cum essent filij Nephthali. Porro filius. Hic ponitur de tribu Manasse, & agitur de dimidia, ad diuisa est tribus Manasse in duas partes, & vna medietas habitabat ad orientem Iordanis cum tribu Ruben, & Gad, & de ista dictum est sup. 6. Alia autem habitabat ad occidentem Iordanis apud tribum Ephraim, & de ista medietate dicitur hic. Porro filius Manasse Esreel. Scilicet vnus de filiis Manasse vocatus est Esreel, & iste constituit vnā familiam in tribu Manasse. Aliqui putant istum Esreel esse illum, qui vocatur Atriel, de quo dicitur Num. 26. Et tamen non conuenit, cum dicatur, quod Atriel erat filius Galaad, & Galaad erat filius Machir, Num. 27. & Iosue 17. iste tamen Esreel fuit filius Manasse.

Concubinaque eius Syra peperit Machir patrem Galaad. Aliqui putant, quod Syra sit nomen proprium, & falsum est tamen, quia est nomen adiectiuum, ut patet in Hebraeo, ubi ponitur nomen significans Syros, & sic ista concubina, cuius nomen non ponitur hic, erat Syra, de terra Syria. Et potest referri istud ad Manasse, si concubina eius peperit Machir, vel ad Etreel, quod ipse fuit pater Machir, & tamen primus verius est, eo quod iste Machir dicitur esse filius Manasse. Num. 26. & Iosue 17. Vocatur autem pater Galaad, quia fuit dominus terrae Galaad, ut aliqui volunt. Sed falsum est, quia

iste nunquam fuit in terra Galaad, cum in Aegypto mortuus fuerit. Etiam quia familia Galaaditarum, quae fuit de tribu Manasse, non fuit in terra Galaad, quae est ad orientem Iordanis, & in terra Chanaan ad occidentem Iordanis, ut patet Iosue 17. Dicendum ergo, quod accipitur hic Galaad pro viro, scilicet, quod iste Machir genuit Galaad, & ille fuit vir famosus, & pugnator, ut patet Iosue 17. & ab eo nominata est familia Galaaditarum, Num. 26. *Machir autem accepit uxorem filijs suis.* Idest accepit uxorem pro filijs suis. Sed dubium est, quomodo poterat accipere vnicam uxorem pro multis filijs, quia vna vxor non potest esse multorum virorum, nec vnquam fuit aliqua lex quaeunque barbara, vel consuetudo, quae permitteret eidem mulieri habere multos viros, licet multae leges satis rationabiles permisissent eidem viro habere multas feminas, nisi forte loquamur de politica Platonica, & Socratica, quae habetur in primo libro Thimei Platonis, de quo Aristo. 2. Polit. cap. 1. illa tamen politica à nullo vnquam homine obseruata est. Dicendum igitur, quod potest accipi hic singulare pro plurali, sicut multoties accipitur in hebraeo, & sic dicitur quod accepit uxorem, idest uxores pro filijs suis. Alio modo potest dici tenendo litteram, quod accepta est vxor vna pro duobus filijs, vel multis, non quidem simul, sed successiue, quia prius habuit eam vnus de filijs Machir, deinde habuit alius, mortuo illo, quia sic erat consuetudo inter hebraeos, siue ante Moysi legem, siue postea, sicut si frater maior haberet uxorem, & moreretur sine liberis, quod frater minor acciperet uxorem illius, & suscitaret semen fratri suo. Sic patet Matth. 22. vbi dicitur de septem fratribus, qui successiue acceperunt eandem uxorem, quilibet, ut suscitaret semen alteri. Quod autem esset ista consuetudo ante legem, patet Gen. 38. cum mortuus est Her primogenitus Iudae, non relicto semine, nam dixit Iudas ad Onam filium secundum, quod intraret ad uxorem fratris sui, ut suscitaret ei semine, & ille sciens, quod non nascebatur sibi liberi, sed fratri suo, non cognoscebat uxorem. De veteri testamento, quod esset ista consuetudo, patet Deute. 25. Ita ergo se haberent isti duo, quod vnus frater susciperet prius uxorem, & illo mortuo alius susciperet eam.

Happhim et Sapham: et habuit Sorore nomine Maacha: nomen autem secundi Salphaad.

Happhim, & Sapham. Isti fuerunt filij Machir. Aliqui autem volunt, quod fuerint illi, qui vocantur Suphan, & Vphan, Num. 26. sed falsum est, quia illi sunt de filijs Benjamin, & nominantur ab eis duae familiae in stirpe Benjamin, ut patet ibidem. *Et habuit sororem Maacha.* Ista Maacha fuit aliqua mulier notabilis, & ideo ponitur hic inter viros. Et potest intelligi, quod esset soror Machir, vel quod esset soror alicuius de filijs Machir. Et ista Maacha dicitur infra vxor Machir, & forte fuit alia, quia non esset eadem soror, & vxor, cum iste gradus primus cognationis seruetur apud Hebraeos.

Nomen autem secundi Salphaad. Debet hoc intelligi secundum corticem litterae de secundo filio, ita quod Salphaad esset secundus filius Machir. Sed in hoc est difficultas, quia Num. 26. dicitur, quod Machir genuit Galaad, & Galaad genuit multos filios, quorum vnus fuit Hopher, & Hopher fuit pater Salphaad, sed proauus eius.

Aliquis autem dicit, quod quancumque fuit proauus eius, fuit etiam pater, quia omnes maiores in linea ascendentium vocantur patres, & omnes minores in linea descendendum vocantur filij, siue sint nepotes, siue pronepotes: & ideo erit Salphaad filius Machir. Sed dicen-

dum, quod non stat, quia quancumque possit vocari filius, cum sit pronepos: tamen non potest vocari filius sicut hic, quia dicitur nomen secundi Salphaad, in quo innuitur, quod verè erat filius, & tamen non erat primogenitus, sed secundus in ordine natiuitatis. Aliquis ergo dicit aliter, quod iste Salphaad fuit filius Machir secundus, sicut hic dicitur, & tamen non fuit ille, de quo dicitur Num. 26. quia ille fuit filius Hopher. Sed dicendum, quod adhuc istud non stat, quia dicitur Num. 26. quia ille Salphaad non habuit filios, sed filias, & ponuntur ibi nomina ipsarum, ita hic dicitur, quod Salphaad natus sunt filij quidam, & non filij, & ideo fuit iste Salphaad ille, de quo ibi dicitur. Responderi potest, quod iste Salphaad fuit filius Machir non quidem carnalis, sed per adoptionem, quia adoptauit eum in filium, sicut sepe autem adoptabat nepotes, sicut fecit ipse Iacob, qui adoptauit Manasse, & Ephraim duos nepotes suos, Gen. 48. Aliter potest dici, quod iste est filius carnalis, non tamen ipsius Machir, sed alicuius filij sui, quia hic ponuntur duo filij eius, scilicet Haphim & Sapha, & potest dici quod vnus sit filius, & alius nepos, & Salphaad sit filius nepotis, & tunc Haphim erit Galaad, & Sapham erit Hopher, & nomen filij secundi Hopher erit ipse Salphaad. Aliter potest dici, quod ponatur hic filius secundus pro filio mediato, scilicet qui immediate descendit ab aliquo, vocatur filius eius primus: qui autem descendunt mediante alio, sicut nepotes, vel pronepotes, isti vocantur filij secundi: sic autem fuit de Salphaad, qui fuit pronepos Machir, ideo vocatur filius eius secundus.

Nataeque sunt Salphaad filiae. Et peperit Maacha vxor Machir filium, vocauitque nomen eius Phares. Porro nomen fratris eius Sares, & filij eius, Vlan, & Recen: filius autem Vlan, Badan. Hi sunt filij Galaad, filij Machir, filij Manasse. Soror autem eius Regina peperit Virum decorum, & Abiezer, et Mohola.

Nataeque sunt Salphaad filiae. Idest iste Salphaad de quo hic dicitur, habuit filias & non filios. Dicit Nicolaus, & Hebraei, quod iste Salphaad est, qui lapidatus fuit in deserto, quia colligebat ligna in sabbato, Num. 15. Mortuum autem est, quia filij Salphaad dixerunt: pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quod concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est, Num. 27. Sed an istud verum sit, eo causa declaratum est. Dicitur de isto Salphaad, quod habuit filias & non filios, eo quod filij suae fuerunt famosae in sacra scriptura, quia propter eas determinata sunt aliqua dubia, & introductae sunt aliquae leges, ut patet de lege successione, quae facta est ad petitionem ipsarum, Num. 27. Patet etiam de lege dandi cum viris eiusdem tribus, Num. 36. & ob hoc fit mentio de illis in multis locis scripturae. Acceperunt autem istae filiae Salphaad possessionem loco patris sui in terra Chanaan ad occidentalem partem Iordanis in sorte dimidiae tribus Manasse, Iosue 17. *Et peperit Maacha vxor Machir filium.* Ista Maacha differt ab illa, de qua supra dicitur, quia illa fuit soror Machir: ista autem esset vxor eius, & tamen non erat eadem soror, & vxor.

Vocauitque nomen eius Phares. Fuit iste Phares vir famosus, ideo nominatus est hic, & tamen non fuit iste ille de quo supra secundo, quia ille fuit de tribu Iudae, & fuit filius eius. nominataque est ab ipso familia Phareitarum, de qua fuit Dauid supra secundo, & Num. 26. & Matth. 1. Ab isto autem Phares non descendit Dauid, nec Christus etiam, quia neuter istorum fuit de tribu

tribu Manasse. Porro nomen fratris eius Sares. Idest frater Sares fuit Phares. Et etiam iste Sares fuit aliquis vir nobilis & famosus in tribu Manasse, ideo de eo fit hic mentio specialis.

Et filij eius Vlan, & Recen. Isti duo fuerunt filij Phares, & nominantur hic eadem ratione, qua pater suus, scilicet propter famositatem. *Filius autem Vlan Badan.* Non est iste Badan ille, de quo dicitur primo Reg. 12. scilicet Misit Dominus Ieroboam, & Badan: nam Badan accipitur ibi pro Satione, qui fuit à Deo ad liberandum Israelitas, & fuit vnus de iudicibus, & vocatur Badan, scilicet filius Dan, quia fuit de tribu Dan. Iud. 1. & 14. iste autem fuit de tribu Manasse.

Hi sunt filij Galaad. Scilicet omnes supra positi sunt filij Galaad, idest deriuati ab eo, nam in tribu Manasse ferè omnes familiae deriuatae sunt à Galaad, quia filij eius erant, qui famillas nominabant, & tamen non fuit nominata ab eo, nisi vna familia Galaaditarum. Num. 26. *Filij Machir, filij Manasse.* Scilicet, Galaad erat filius Machir, & filius Machir erat filius Manasse, & ille erat filius Ioseph.

Soror autem eius Regina. Scilicet soror Manasse, vel soror Galaad, nam ad quemcunque istorum potest referri. Et est Regina nomen proprium mulieris, sicut regnum est nomen proprium vrbs vel terrae, ut patet in secundo Polit. *Peperit virum decorum.* Fuit iste vir per excellentiam decorus, ideo scriptura vocauit eum decorum sub nomine communi, & non curauit de nomine proprio. In Hebraeo tamen habetur Seor. Et dicunt Hebraei, quod est nomen proprium viri: potest tamen significare pulchritudinem, vel esse nomen viri. Hieronymus tamen accepit pro nomine pulchritudinis. Hebraei autem pro nomine proprio. Et secundum Hieronymum dicitur, quod vir iste decorus erat Abiezer, qui in littera ponitur, & sic erant duo filij istius feminae Reginae, scilicet Abiezer, & Mohola: & tamen secundum Hebraeos sunt nomina trium virorum, scilicet Seor. *Abiezer.* Non est ille, de quo dicitur Iud. 8. Nonne melior est racemus Ephraim vindemijs Abiezer? Nam accipitur ibi Abiezer pro quodam capite familiae vnus in tribu Manasse. Num. 26. & ille fuit filius Galaad, ut patet ibidem: iste autem fuit filius sororis (scilicet) Reginae. *Et Mohola.* Iste Mohola non fuit Mohola, de quo praeced. cap. quia ille fuit filius Merari, & nepos Leui; iste autem est de progenie Manasse.

Erant autem filij Semida: Ahin, & Seche, & Leci, & Aniam. Filij autem Ephraim: Suthala, Bared filius eius: Thahath filius eius, Elada filius eius, Thahath filius eius, & huius filius Zabad, & huius filius Suthala, & huius filius Ezer, & Elad.

Erant autem filij Semida. Iste Semida fuit vnus de filijs Galaad, à quo nominata est familia Semidarum, quae est in tribu Manasse. Num. 26. *Ahin, & Sechem.* Ahin aliquando est nomen vrbs, quae est in sorte Simeon, ut patet Iosue 19. & supra 4. aliquando est nomen viri, & sic accipitur hic. Sechem autem aliquando est nomen vrbs, quae fuit in sorte filiorum Ioseph in monte Ephraim. Iosue 20. & ipsa data est Leui ad habitandum cum alijs ciuitatibus. Iosue 21. & praeced. cap. & fuit vna de ciuitatibus refugij. Iosue 20. & praeced. c. aliquando accipitur pro viro. & sic filius Emor regis vrbs Sichem, qui deflorauit Dinam filiam Iacob vocatus est Sichem, ut patet Gen. 34. 9. & accepit hic pro viro.

Et Leci, & Aniam. Etiam nomina virorum sunt, qui tempore suo fuerunt famosi, & tamen apud nos nulla Alph. Tostin Lib. I. Paralip.

est eorum memoria, quia non habet de eis aliqua scriptura. *Filij autem Ephraim.* Hic ponitur quintum huius c. scilicet de tribu Ephraim, & dicitur. *Filij autem Ephraim Suthala.* Idest isti, qui sequuntur fuerunt filij Ephraim, quorum primus fuit Suthala.

Bared filius eius. Potest intelligi, quod sit filius Ephraim, vel Suthala, & dicitur Bared filius eius, idest etiam Bared fuit filius eius, idest Ephraim sicut Suthala. Vel refert ad Suthala, scilicet Suthala fuit filius Ephraim, & Bared fuit filius Suthala, & sic potest intelligi istis duobus modis de omnibus illis. *Thahath filius eius.* Scilicet filius Ephraim, vel filius Bared. Non est iste Thahath ille, de quo habetur praeced. cap. quia ille fuit de tribu Leui, & de familia Thahatitarum: iste autem fuit de familia Ephraim. *Et huius filius Zabad.* Scilicet, filius Thahath, vel filius Ephraim. *Et huius filius Ezer, & Elad.* Iste Ezer non est, de quo fit mentio aliquando supra, quia iste est de alia tribu quam illi: Iste Elad non est, à quo deriuati sunt Eladij, qui habitant in Graecia, nam illi fuerunt de filijs Noe immediate, ut patet supra primo.

An omnes isti hic enumerati fuerint filij Ephraim. Quae. VII.

Quaeritur circa hoc de dispositione ista, scilicet, an omnes isti sint filij Ephraim, ita quod sint filij immediati eiusdem viri, vel sint descendentes per successionem, ita quod quilibet sit filius precedentis se?

Respondendum, quod ad vtrumque potest esse aliqua ratio. Primò quod non fuerint omnes filij eiusdem patris immediate, sed descendentes per lineam. Et primo pater, quia aliàs superfluum diceretur de quolibet filio eius, quia satis erat quod noiaerunt omnes isti, & intelligeretur, quod erant filij Ephraim. Secundò patet, quia ponit hic bis Suthala, & tunc si omnes essent filij eiusdem patris, non vocarentur aliqui duo eodem nomine, quia nunquam vidimus hoc accidere in filijs eiusdem patris, ideo fuerunt descendentes per successionem. Tertiò patet, quia si omnes isti essent fratres filij Ephraim, de quolibet diceretur per se filius eius, vel de nullo eorum, & tamen dicitur ferè de quolibet, & postea in fine eorum dicitur de duobus simul, scilicet filij eius Ezer, & Elad: ergo oportet quod isti duo non sint filij Ephraim, sed viri precedentis, scilicet Suthala. In contrarium videtur, quod non fuerint descendentes ab eodem per successionem, sed fuerint filij eiusdem patris immediate. Primò patet, quia dicitur, quod omnes isti descenderunt, ut intraderent possessiones Getheorum, & Gethi inuaserunt illos, & occiderunt, & sic patet quod omnes isti simul viuebant, quia simul descenderunt in bellum. Etiam quia omnes isti simul mortui sunt, & tamen si isti essent descendentes per successionem, & non essent filij Ephraim, non possent omnes simul descendere in bellum, quia essent hic octo generationes, & tamen nullus homo viuit per totas generationes, sed ad plus videri quartam & quintam: potissimè quia omnes isti iuerunt ad bellum, & sic non erant aliqui eorum nimis veteres, quia non competit bellum nisi iuuentuti. Secundò patet quia dicitur, quod luxit pater eorum Ephraim multis diebus, si tamen descenderent isti ab Ephraim per successiones multas, non posset Ephraim superuivere ad hoc, ut lugeret mortem istorum, quia esset valde magnus tempus, in quo transiret istae generationes, & tamen luxit eos, ergo vix, quod superuiebat, & consequenter omnes isti erant filij eius immediati. Tertiò patet, quia dicitur, quod post mortem eorum Ephraim pater ipsorum ingressus est ad uxorem suam, quae concepit, & peperit: si tamen isti omnes deriuati fuissent per diuersas generationes ab Ephraim, esset ipse nimis

nimis senex: & dato quòd aliquo modo posset viuere, nò ramẽ posset gignere: genuit tñ, vt patet in litera: ergo non fuerunt isti per successiones ab eo deriuati, sed fuerunt omnes filij eius.

Ad rationes in contrarium potest faciliter responderi. Ad primum cum dicitur, q̄ superflue diceretur de quolibet illorum, quòd erat filius eius, quòd sufficiebat quòd ponerentur omnia nomina ipsorum, & tamen ponitur istud de quolibet. Dicendum, quòd non est superfluum, quia aliquando ponitur istud de quibusdam, qui sunt filij eiusdem viri, vt declaratum est supra 4. & 5.

Ad secundum dicendum, quòd quanquam ponatur hic duo viri eiusdem nominis, scilicet Thahath, non sequitur, quòd deriuarentur isti per successionem, quia licet vt communi er non auescamus, q̄ idem pater habeat multos filios eiusdem nominis, aliquando tamen fit, sicut declaratum est supra 3.

Ad tertiam rationem, cum dicitur, quòd de duobus istorum dicitur simul filius eius, & in alijs non, sed de quolibet eorum dicitur per se. Dicendum est, quòd causa breuitatis omisit in illis, quia ita fuerunt illi duo filij Ephraim, sicut ceteri. Ideo dicendum, q̄ omnes isti fuerunt filij Ephraim, & inter se fratres, & non descendunt ab eo per successiones diuersas.

Occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia descenderant, vt inuaderent possessiones eorum. Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus, & uenerunt fratres eius, vt consolarentur eum. Ingressusque est ad uxorem suam, que concepit, & peperit filium, & vocauit nomen eius Beria, eo quòd in malis domus eius ortus esset: filia autem eius fuit Sarra, que edificauit Bethoron inferiorem, & superiorem, & Ozenfara. Porro filius eius Rapha, & Reseph, & Thale: de quo natus est Thaaam, qui genuit Laadam: huius quoque filius Ammiud, qui genuit Elisama, de quo ortus est Nun, qui habuit filium Iosue.

Occiderunt autem eos viri Geth indigenæ. Idest omnes isti filij Ephraim occisi fuerunt à Gethcis, qui erant indigenæ, idest naturales de terra. Dicitur autem indigena, idest inde genitus, sicut genitus de terra illa, i qua moratur. Et est sensus, q̄ isti filij Ephraim descenderunt in terram Gerheorum ad inuadendum possessiones eorum, & cum Gethci essent indigenæ, idest nati in terra illa, sciebant passus difficiles, & obseruauerunt filios Ephraim in aliquo loco tali, quem nesciebant filij Ephraim, & sic potuerunt eos occidere.

Aliquæ literæ habent occiderunt eos viri Geth indigenæ, idest morte iniusta. Sed litera corrupta est, cum tamen in Hebræo, q̄ in libris nostris correctis habeatur indigenæ, siue habitatores, sed facilis est corruptio per defectum vnus literæ. *Quia descenderant, vt inuaderent possessiones eorum.* Scilicet filij Ephraim descenderunt ad terram Gerheorum, vt acciperent possessiones illorum, & Gethci tunc occiderunt eos, accipiendo ipsos in loco, in quo non erat defensio. *Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus.* Perierunt autem oēs filij sui ferè, ideo dolebat nimis pro hoc, nec debebat consolari. Sic enim dicitur per Rachel. Iere. 31. *Vox in Rama audita est ploratus & ululatus Rachel plorans*

filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. *Et uenerunt fratres eius, vt consolarentur eum.* scilicet Ephraim in tanta calamitate propter mortem filiorum suorum, uenerunt fratres sui ad eum, vt consolarentur ipsum in tanta calamitate, & consolatus est aliquantulum, procurauitque iam vt haberet alios filios. *Ingressusque est ad uxorem suam.* Scilicet cognouit eam carnaliter. *Que concepit, & peperit filium, & vocauit nomen eius Beria.* Istud nomen fuit impositum à patre propter dolorẽ mortis præteritorum filiorum. *Eo quòd in malis domus eius ortus esset.* Scilicet ideo uocatus est Beria à patre, quia ortus est in malis domus eius, idest tunc quando domus sua erat in aduersitatibus, & hoc erat cū filij sui mortui erant. Interpretatur autem Beria in malo, vel cum malo, quia be in Hebræo significat in vel cū, & ra significat malũ, & sic dicitur iste in malo, idest cum malo genitus, quia tempore magnæ aduersitatis domus sue natus est. *Filia autem eius fuit Sarra.* Scilicet filia Ephraim fuit Sarra, q̄ fuit mulier notabilis, ideo ponitur hic propter magnifica opera, que egit. *Que edificauit Bethoron superiorem & inferiorem.* Nomen ciuitatis est Bethoron: & fuit duplex Bethoron vna superior, & alia inferior, quia vna est in locis eminentibus, & alia in locis planis, & vtraque est in sorte Ephraim, vt patet Iosue 16. & 17. Et ista mulier edificauit istas duas vrbes, nò quidem nouiter fundamenta faciendo, sed reedificando, quia illæ vrbes fuerunt in terra Chanaan, antequam Israelitæ introirent in terram illam: nam ipse ponitur in diuisione sortium, Iosue 16. quia in bello Israelitarum contra Chanaanos ad capiendum vrbes illas multæ fuerunt diruptæ vsque ad solũ, quas oportuit restaurari per Israelitas habitantibus in istis vrbus, & sic Sarra edificauit, i. reparauit Bethoron superiorem & inferiorem, sic patet, quia Iosue 11. dicitur, q̄ omnes ciuitates, quas capiebant Israelitæ, que non essent in loco forti, cremabantur, & diruebantur: que autem erant munitissimæ, & in locis fortibus, non fuerunt combustæ, nec diruptæ præter urbem Assor, quam flamma combussit, cum ergo ciuitates illas uellet habitare Hebræi oportebat, q̄ reedificaret illas. Sic etiam fuit de duabus tribubus, & dimidia habitantibus in terra duorum regum Amorrhæorum. Nam postq̄ capta est illa terra, & uellent viri Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse habitare ultra Iordanem, ad adiuuandũ fratres suos, edificauerunt vrbes in terra Galaad, & tñ manifestũ est, q̄ illæ vrbes, quas ipsi edificauerunt iã edificatæ erant, q̄ edificauerunt Ataroth, & Dibon, & Aroer, & tñ istæ edificatæ erant eo. cap. nam in illis habitabant Amorrhæi, anteq̄ uenirent Israelitæ in terram illam, Nu. 32. accipitur ergo ibi edificare p̄ reficere ea, que aliquantulum destructa erant. *Et Ozenfara.* Nomen ciuitatis est, que appellata fuit ab ista muliere Sarra. *Porro filij eius Rapha, & Reseph, & Thale.* Isti tres erant filij Ephraim filij Iosue, & fuerunt positi hic ad describendum progeniem Iosue. *De quo natus est Thaaam.* Iste Thaaam fuit filius Thabe, quia relatio fit ad immediatam, & Thabe est immediatus, Thaaam autẽ, & Thaaath non sunt idem, quia vnus est prior alio. *Qui genuit Laadam.* Scilicet Thaaam genuit Laadam, & iste est in stirpe Iosue. *Huius quoque filius Ammiud.* Iste Ammiud non est pater cuiusdam principis de filijs Israel, de quo habetur Nu. 7. nam prius fuit ille quam iste, vel ecòtrario, vel saltem non fuit iste de cognatione illa, de qua fuit ille princeps.

Genuit Elisama. Iste Elisama non est Helisa, de quo habetur supra 1. quia ille fuit paucos tpe post Noe: iste autẽ fuit post Iacob, & q̄ aliqui noluerunt, q̄ iste Elisama sit ille, de quo habetur Num. 7. tamen ipse est, nã ibi dicitur Elisama filius Ammiud, & sic dicitur hic. Sic

Sic etiam dicitur Num. primo, & 2. licet aliqui contrarium uelint, sicut supra dictum est.

De quo ortus est Nun. Iste Nun egressus est de Aegypto cum alijs Israelitis, & mortuus est in deserto, & etiam Elisama pater eius: nam Elisama fuit princeps filiorum Ephraim in exitu de Aegypto: Num. 1. & 2. & omnes qui numerati sunt à viginti annis & supra mortui sunt in deserto, vt patet Num. 14. & dicitur ibi, quòd Iosue, & Caleb soli euaserunt, vt patet eod. cap. & Nu. 26. ergo Nun, qui erat pater Iosue, & maior uicesimo anno, & Elisama auus eius mortui sunt in deserto.

Qui habuit filium Iosue. Scilicet Nun genuit Iosue: ideo uocatur semper Iosue filius Nun. Et iste fuit princeps in toto populo post mortem Moysi: nam ipse introduxit Israelitas in terram Chanaan, & quaesiuit eam de manibus Chanaanorum, & per sortes diuisit, vt patet Num. 3. & 31. & Iosue 13. & propter ipsum introducit hic ista numeratio genealogiæ sue, quia fuit princeps magnus.

Quis nam fuerit iste Ephraim, qui supra nominatur.
Quæst. VII.

QUÆRITUR circa id quòd supra dicitur, quòd Ephraim genuit omnes illos, qui supra nominantur, quis fuerit ille Ephraim, scilicet an fuit Ephraim filius Iosue, à quo nominata est vna tribus, vel aliquis descendens de progenie eius. Quisdam dicunt, quòd omnes isti fuerunt simul filij Ephraim, & quòd mortuo Iosue uiuente tamen Ephraim patre eorum, cum adhuc manerent Israelitæ in Aegypto, isti uoluerunt ire in terram Chanaan, & ibi occisi sunt à Gethcis. Dicunt autem fuisse causam duplicem. Prima fuit, quia Iosue moriens dixit. Visitabit uos Dominus post mortem meam, & ascendere uos faciet de terra ista, asportate uobiscum ossa mea: Gen. ult. & sic isti intelligentes, quòd Deus dederat eis tempus iam ad descendendum de Aegypto, uoluerunt ire in terram Chanaan, & portare secum ossa Iosue. Secunda fuit, quia isti de tribu Ephraim erant uiri superbi, eo quòd Iacob auus Ephraim præposuerat Ephraim ipsi Manasse in benedicendo, quamquam Manasse esset primogenitus: Gen. 48. ideo propter superbiam confidentes uerunt ad terram Chanaan. Et dicitur isti, quòd iuerunt per terram Philistinorum: nam sicut dicitur Exod. 13. est per terram Philistinorum, & via longior est per desertum: Deus tamen noluit Israelitas ducere per terram Philistinorum, ne uidentes contra se bella insurgere redirent in Aegyptum eod. cap. isti autem intrauerunt per terram Philistinorum, & Gethci insidiantes eis, occiderunt ipsos, & hoc quia uoluerunt egredi de Aegypto ante tempus determinatum à Deo: nam Deus determinauerat annos quadringentos ad peregrinandum, cum dixit. Quadringentis annis peregrinum erit semen tuum in terra non tua: Gen. 15. & tamen nunc nondum erant completi anni quadringenti, sed deficiente multi. Quòd patet, quia isti quadringenti anni inceperunt computari à natiuitate Isaac, cum dixit Deus. Peregrinum erit semen tuum: Gen. 15. & tamen semen Abraham non fuit computatum in alio filio, nisi in Isaac, vt patet Gen. 21. ca. in Isaac uocabitur tibi semen. Erat autem Isaac annorum sexaginta, quando genuit Iacob, Gen. 25. dein de Iacob erat annorum centum, & triginta, quando introiuit in Aegyptum, vt patet Gen. 47. cum dixit. Dies annorum uite meæ centum, & triginta sunt parui & mali, & non peruenerunt ad dies patrum meo-

rum, & sic à natiuitate Isaac vsque ad introitum in Aegyptum fuerunt anni centum, & nonaginta, & deficiunt anni ducenti, & decem ad complendum quadringentos, vel ducenti, & quindecim secundum ueritatem, vt probatum est Gen. 15. Ephraim etiam erat annorum plus quam nouem, vt aliqui uolunt, sed saltem esset trium, vel quatuor, quia genitus est in septem annis fertilitatis: Gen. 41. & quando descendit Iacob in Aegyptum iam erat tertius annus sterilitatis: Gen. 45. & sic à natiuitate Ephraim vsque ad exitum de Aegypto, quando complendi erant anni peregrinationis, restabant anni ducenti, & viginti ad minus, & tamen nullus poterat uiuere tanto tẽpore: ideo multo tempore ante exitum de Aegypto accideret istud. Huic autem consonat, quòd in litera dicitur, scilicet, quòd Ephraim genuit Rapha, & Reseph, & Thabe, & inde computantur generationes per successionem, & in sexta generatione fuit Iosue, vt patet in litera, & tamen Iosue fuit de exeuntibus de Aegypto: nam ipse missus est in exploratorem de Cadesbarne, & erat tunc plus quam viginti annorum: nam ipse erat de computatis à viginti annis, vt supra vt patet eod. cap. 14. & 26. ideo oportet, quòd iste Ephraim esset in Aegypto, & moreretur multo tempore ante exitum de Aegypto, quia aliàs nò possent esse tot generationes eius in exitu de Aegypto. Sed huic positioni multa aduersantur.

Vnum est, quòd Nicolaus obijcit, scilicet quia dicitur hic, quòd Sarra filia Ephraim edificauit Bethoron inferiorem & superiorem, & tamen non poterat edificare, nisi iret in terram Chanaan, sed non poterat aliqua filia Ephraim illarum ire, quia à natiuitate Ephraim vsque ad exitum de Aegypto fuerit anni ducenti, & viginti ad minus, vt supra probatum est, & ab exitu de Aegypto vsque ad introitum Chanaan fuerunt anni quadraginta: Exod. 16. & Deut. 10. & dein de prius quam possideretur terra Chanaan pacifice ab Israelitis, ad hoc, quòd diuideretur per sortes, transierunt septem anni vel plures, vt declaratum est Iosue 14. & magis patet hoc Eccl. 7. & tunc diuisa est terra per sortes, & potuerunt Israelitæ edificare vrbes, quas accipiebant in possessionem, & sic essent anni ducenti, & sexaginta septem ad minus à natiuitate Ephraim vsque ad tempus, quo ista mulier posset edificare urbem Bethoron, manifestum tamen est, quòd non poterat vsque ad tantum tempus uiuere filia Ephraim, quia dato, quòd esset Ephraim octoginta, vel nonaginta annorum, manerent centum, & octoginta anni ad minus vsque ad tempus illud, & non poterat tanto tempore uiuere aliquis uir, vel mulier tempore illo, quia ad plus, ad centum, & quadraginta annos & quasi extendebatur uita humana illo tempore, vt patet Exo. 6. nò ergo potuit esse ista filia Ephraim, sicut isti uolunt.

Secundò patet, quia non erat uerisimile, quòd isti soli de tribu Ephraim auderent ire in terram Chanaan, cum multi populi essent, contra quos pugnaturi erant, & ipsi soli non poterant occupare terram Chanaanorum.

Tertiò patet, quia non est uerisimile, quòd nondum adueniente tempore recedendi de Aegypto isti filij Ephraim recederent de Aegypto, cum nulli alij Israelitarum recederent, nec enim pater suus Ephraim, sed adhuc manebat in terra Aegypti, cum post mortem istorum alios filios genuerit in Aegypto, vt patet in litera.

Quartò patet, quia motiua istorum non sunt conuenientia, nec uerisimilia: nam dicunt, quòd isti uolebant ducere ossa Iosue in terram Chanaan, quia dixerat Iosue: Visitabit uos Deus, & tamen ista uisitatio

filio nondum venerat, cum Deus non iuberet adhuc Israelitis recedere de Aegypto, sed postea iussit tempore Moysi.

Quintò patet, quia isti dicunt, quòd faciebant hoc, quia dixerat Ioseph: Asportate vobiscum ossa mea, & tamen isti non asportabant ea, quia alias perissent ossa Ioseph in terra Philistinorum, cum isti mortui fuerint ibi, nec redierint in Aegyptum. Et tamen Moyses portauit ossa Ioseph in terra Chanaa de Aegypto, quando recesserunt Israelitè inde: ideo non portabant isti ea.

Sextò patet, quia non habebant intentionem portandi illa, sed solum ibant ad inuadendum possessiones eorum, vt patet hic in litera.

Secunda positio aliorum est, quòd isti filij Ephraim, qui descenderunt in terram Gethgorum fuerunt illi, qui iuerunt contra prohibitionem Moysi versus terram Chanaan, de quo Num. 14. nam tunc occisi sunt plurimi. Et dicunt, quòd postea Ephraim genuit istos, qui habentur hic. Sed ista positio non ita.

Primò quia isti, qui nunc descenderunt ad Gethgos erant solum filij Ephraim, & ipsi solum perierunt, vt patet ex litera, & tamen illi, qui contra mandatum Moysi conati sunt introire in terram Chanaan, non erant soli filij Ephraim, sed etiam totus populus: nam dicitur Num. 14. quòd populus voluit ascendere in terram Chanaan paratissimus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est, quia peccauimus, & Moyses prohibuit, & sequitur, quòd illi contenebrati ascenderunt in verticem montis, arca autem testamenti, & Moyses non recesserunt de castris, in quo innuitur, quòd ferè totus populus iuit in montem præter Moysen, & arcam: non ergo fuit tunc occisio istorum sitorum.

Secundò patet, quia hoc dato Ephraim viueret, & tamen hoc non potest stare; quia sequeretur, quòd esset iam plusquam ducentorum, & viginti duorum annorum: nam sicut supra probatum est, à natiuitate Ephraim vsque ad exitum Israelitarum de Aegypto fuerunt anni ducenti, & viginti, & tamen ista accisio in montem contra mandatum Moysi: Num. 14. accidit secundo anno ab exitu de Aegypto, vt ibidem probatum est, non poterat tamen tanto tempore viuere Ephraim, quia nullus homo ad tantam perueniret ætatem, sed vix ad medietatem: sed Ioseph pater Ephraim centum, & decem annis solum vixit: Genes. vii.

Tertiò patet, quia sequeretur tunc, quòd Ephraim exiisset de Aegypto, quando exierunt omnes Israelitè sub Moysè. Quod patet, quia dicitur, quòd post mortem istorum filiorum Ephraim venerunt fratres sui ad consolandum eum: ergo erat ipse vbi erant fratres sui, & tamè nullus Israelitarum manebat in Aegypto, quando eduxit eos inde Moyses: ergo etiam ipse Ephraim egressus esset de Aegypto. Hoc tamen falsum est, quia in Aegypto mortuus est. Nam Exod. primo dicitur, quòd tota illa cognatio defuncta est prius quam inciperet Aegyptij opprimere Hebræos, & vocatur cognatio illa, scilicet qui ingressi sunt in Aegyptum cum Iacob, & etiam illi qui nati erant de stirpe Iacob, antequam ipse descenderet in Aegyptum: Ephraim tamen natus erat, antequam descenderet Iacob in Aegyptum: Gen. 41. & 48. ergo non solum non exiuit de Aegypto, sed etiam non vixit tempus, in quo assidebantur Israelitè ab Aegyptijs.

Quartò patet, quia dato, quòd egredere Ephraim de Aegypto, non posset post mortem istorum filiorum suorum gignere, quia tunc esset ipse annorum ducentorum, & viginti duorum ad minus, in qua ætate nullus hominum gignere potest, etiam si contin-

geret aliquid ad tantam peruenire, & tamen ipse Ephraim post mortem istorum genuit alios filios: ideo non potuit esse quod isti dicunt.

Quintò patet, quia filij Ephraim, vt isti dicunt occisi sunt à Gethgis, & sic dicitur hic in litera, & tamen ipsi, qui contra mandatum Moysi voluerunt intrare in terram Chanaan, non occisi fuerunt à Gethgis, sed ab Amalecitis, & Chanangis, vt patet Num. 14. scilicet. Descenditque Amalecites, & Chanangus, qui habitabat in montibus, & percuciens persecutus est eos.

Sextò patet, quòd non stat, quia hic dicitur, quòd isti occisi sunt à Gethgis, quia descenderunt, vt inuaderent possessiones eorum, & tamen illi, de quibus Num. 14. non ibant ad inuadendum possessiones Gethgorum, sed solum ibant ad introeundum in terram Chanaan, vt obedirent Deo, sicut dicitur eodem cap. Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est, quia peccauimus. Et tunc Moyses veniit hoc. Et sequitur. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Ergo non ibant intentione occupandi possessiones Gethgorum: non ergo potest stare ista positio.

Tertia positio est, quam tenet Nicolaus, exclusis omnibus alijs, scilicet, quòd iste Ephraim, qui habuit filios istos, non fuerit Ephraim filius Ioseph, sed fuerit aliquis alius de eadem tribu, habitans in terra Chanaan, postquam venerit Israelitè de Aegypto, & habuit istos filios, qui dicuntur hic. Ipsi autem ad ampliandum sortem suam descenderunt semel ad pugnandum contra Gethgos, & cum illi essent indigene, id est naturales de terra illa, & scirent vias, & loca difficilia, clauserunt filios Ephraim in aliquo difficili loco, & occiderunt eos. Iste etiam Ephraim habuit filiam Sarà, quæ hic dicitur, & illa edificauit Bethoron superiorem & inferiorem. Et cum arguitur, quòd hic ponitur progenies Iosue descendens ab isto Ephraim, & tamen Iosue exiuit de Aegypto cum alijs Israelitis. Respondet, quòd non est idem Ephraim, sed quòd illud superius intelligitur de Ephraim, qui natus est in terra Chanaan, & istud inferius intelligitur de Ephraim filio Ioseph, qui natus est in Aegypto.

Sed adhuc ista positio non est multum conueniens, vt probabitur immediatè.

Quarta positio sit, quòd iste Ephraim fuerit filius Ioseph, qui fuit caput tribus. Et ad hoc sunt multa verisimilia, potius quam ad aliquam aliam positionem.

Primum est, quia hic incipit enarrare Esdras de tribu Ephraim, & in principio narrationis progeniei cuiuslibet tribus ponitur caput ipsius tribus, & hic ponitur Ephraim in principio istius computationis: ergo oportet intelligi de Ephraim, qui erat, à quo tribus denominata est, & non de aliquo alio, quia ridiculum esset dici quòd computatio alicuius tribus inciperet ab aliquo, qui non esset caput tribus, cum nunquam in hoc libro factum sit.

Secundò patet, quia si iste Ephraim non esset caput tribus, sed aliquis de tribu illa, poneretur hic, quis erat pater eius, vt sciretur de quo dicebatur, quia propter hoc describuntur progenies, vt sciatur de quolibet viro, cuius filius sit, & tamen non ponitur de isto Ephraim: ergo oportet intelligi, quòd ipse esset pater tribus istius.

Tertiò patet, enarrando filios istius, ponuntur aliqui de illis, qui fuerunt filij Ephraim, & habentur Num. 26. nam Subthala, qui est hic primus filius Ephraim, ponitur etiam ibi primus filius eius, & ab eo nominata est familia Subthalatarum, & Bared, qui hic ponitur secundus, ponitur etiam secundus hic, à quo nominata

minata est familia Baheridarum, & Hahath, qui hic ponitur tertius, ponitur etiam ibi tertius, & ab eo nominata est familia Hahanitarum: non ergo fuerunt isti filij alterius Ephraim, nisi illius, à quo nominata est tribus Ephraim.

Quartò patet, & efficacius, quia postquam dictum est de isto Ephraim, quòd genuit alios filios post mortem priorum, sequitur. Porro filij eius Rapha, & Reseph, & deinde computantur sex generationes vsque ad Iosue per successionem ab Ephraim, & tamen Iosue egressus est de Aegypto cum Moysè, & erat plusquam viginti annorum, quando egressus est, vt patet, Num. 14. & 26. ergo ad hoc, quòd iste sex generationes fluere, oportet, quòd essent centum, & viginti anni ad minus, vel quasi, & sic iste Ephraim oportuit, quòd esset plusquam ceterum, & viginti annis ante exitum de Aegypto, & sic non potuit esse alius, nisi ille, qui fuit filius Ioseph, & caput tribus istius.

Dicendum autem, quòd modus istius occasione fuit, non sicut dicebatur in prima positione, sed cum habitarent Israelitè in Aegypto viuente Ephraim, antequam Aegyptij inciperet opprimere eos, habebat Ephraim filios istos, & habitabant filij Israel in terra Gessen, vt patet Gen. 46. & illa est in extremitate terræ Aegypti: nam propter hoc Ioseph petiuit illam à Pharaone ad habitationem fratrum suorum, vt ibi existentes non conuersarentur cum Aegyptijs, qui detestabantur pastores ouium, vt patet eodem cap. terra tamen Aegypti est coniuncta terræ Chanaan.

Quod patet, quia fluuius Aegypti ponitur terminus terræ Chanaan: Gen. 15. & Iosue 13. scilicet. Semini tuo dabo terram hanc, à fluuiio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Terra autem Philistinorum est maxime meridiana in terra Chanaan. Quod patet, quia est ferè tota Philistha in sorte Iude, & tamen fors Iudæ est terminus meridianus terræ Chanaan. Vtrunque pater Iosue 15. ideo per terram Philistinorum erat transitus de terra Aegypti ad terram Chanæorum: Exod. 13. & sic Israelitè habitantes in extremo Aegypti, & Philistini erant confines: ideo aliquando faciebant prædas adiuuicem, & sic contigit, quòd filij Ephraim volentes ampliare terminos suos, descenderunt semel in terram Geth: nã Geth est quedam ciuitas vna de quinque metropoli- bus terræ Philistinorum, vt patet Iosue 13. & primo Reg. 6. Habitatores autem Geth clauserunt istos in aliquo loco, cum ipsi non bene scirent introitus, & exitus terræ, sicut Gethi, qui erant indigene, id est oriundi de terra illa, vt dicitur litera, & occiderunt eos. Et non fuerunt isti multi viri, sed pauci de filijs Ephraim, & postea Ephraim genuit alios filios.

Sed obijciatur, quòd hoc non stat. Primò quia non videtur, quomodo filij Ephraim irent in terram Philistinorum, quia non permittent eis Aegyptij exire de terra: nam tempore Moysi, quamquam peterent à Pharaone, quòd permitteret eos ire ad sacrificandum, non permittit quemquam eorum exire de terra, sed potius patiebatur ipse, & tota Aegyptus mala multa, ne aliquem permittent exire, vt patet Exod. 10.

Secundò arguitur, quia dicitur hic, quòd Sarra filia Ephraim edificauit Bethoron inferiorem & superiorem, & tamen si fuerit iste Ephraim filius Ioseph, non potuit aliqua filia sua, vel filius edificare Bethoron, quia iste vrbes sunt in terra Chanaan, vt patet Iosue 16. & tamen à natiuitate Manasse vsque ad tempus, quo Israelitè pacifice inciperunt possidere terram Chanaan, trāsierunt anni ducenti, & sexaginta, & septem ad minus, vt declaratum fuit supra, & vsque ad tantum tempus non poterat viuere aliqua filia, vel

A filius Ephraim.

Ad primum dicendum, quòd verum est, quod Israelitè ceperunt opprimi ab Aegyptijs, posuerunt Aegyptij magnas custodias super eos, ne fugerent de terra, & tunc non possent filij Ephraim ire ad faciendum istum insultum contra Gethgos, & tamen istud factum est antequam Aegyptij inciperent opprimere Israelitas. Quod patet, quia tunc viuebat Ephraim, & postea etiam vixit, & genuit filios, vt habetur in litera, & tamen viuente Ephraim non oppressi fuerunt Israelitè ab Aegyptijs, quia Exod. primo dicitur, quòd defuncta est tota illa cognatio Ioseph, & fratrum suorum, & surrexit postea rex nouus, qui ignorabat Ioseph, & ille incepit opprimere populum, ante hoc autem Israelitè erant liberi in Aegypto, & poterant ire quocunque vellent: ideo cum tempore Ephraim duraret ista libertas, poterant filij sui descendere ad terram Gethgorum, ad pugnandum contra eos, & inuadendum possessiones eorum, nec impedirent eos ad hoc Aegyptij.

Ad secundum potest responderi tripliciter. Vno modo, quòd ista Sarra fuerit vere filia Ephraim, soror istorum, qui occisi sunt, & ipsa edificauit Bethoron superiorem & inferiorem, & tamè quòd iste fuerint ciuitates in Aegypto, quamquam aliè eiusdem nominis fuerint in terra Chanaan, & istud est satis verisimile, quia Israelitè edificauerunt aliquas vrbes in Aegypto, scilicet Phiron, & Rameses, Exo. primo, ita ista mulier, cum esset potes, edificare posset duas vrbes.

Secundo potest dici, quòd iste vrbes fuerint in terra Chanaan. Et hoc verisimilius est, quia Bethoron superius & inferius sunt due vrbes in sorte Ephraim. Iosue 16. & tunc dicitur, quòd cum terra Chanaan, & Aegyptus sint coniuncte, sorte Israelitè existentes in Aegypto dabant de filiabus suis vxores Chanangis, & recipiebant ab eis, cum nondum esset hoc prohibitum, sed postea fuit prohibitum per legem: Exod. 34. & Deut. 7. & sic ista filia Ephraim, cum esset mulier magni generis de principibus Israelitarum, daretur in coniugem alicui principi Chanæorum, & posset edificare de nouo Bethoron superiorem & inferiorem. Et hoc est satis verisimile, quia iste due vrbes erant facte, quando Israelitè iuerunt in terram Chanaan, quia cum diuideretur terra per sortes, istæ due vrbes ceciderunt tribui Ephraim. Et patet hoc, quia Iosue 10. dicitur, quòd cum Iosue pugnaret contra quinq; reges, misit Dominus lapides de caelo, cum essent in descensum Bethoron vsque ad Zecha, & sic iam erat vrbs Bethoron, quando Iosue iuit in terram Chanaan.

Tertio potest dici, quòd ista Sarra edificauerit vrbes Bethoron, id est edificauerit vtramque Bethoron, quia iste due vrbes ceciderunt in sorte Ephraim, & cum essent dirupte per bella, ista mulier, quæ potens erat, edificauit illas. Et tunc dicitur, quòd non accipitur edificare proprie, sed pro refectione, quia prius erant edificatæ istæ vrbes, quam irent Israelitè in terram Chanaan, vt probatum est. Etiam dicitur tunc, quòd ista Sarra non fuit filia Ephraim istius, de quo hic dicitur, quòd ista fuerit filia sua immediata, sed fuit filia sua, id est de stirpe sua, sicut aliquando propnepotes dicuntur filij proauorum. Positio autem Nicolai non poterat stare, quia ipse vult, quòd intelligeretur primus illorum de quodam Ephraim, qui non fuit princeps tribus, sed fuit ortus de illa tribu, & quod filij sui essent isti, qui mortui fuerunt, & quòd postea dicitur de generationibus, quæ continuantur vsque ad Iosue dicit, quòd intelligatur de Ephraim, qui fuit caput tribus, & tamè istud est irrationabile, quia litera ponit

ponit hic vnicum Ephraim: ideo non potest fieri relatio ad illum, de quo nullo modo hic dicitur, quia istud est abuti omni scriptura. Potissimè quia supra dicitur de illo Ephraim: Ingressus est ad uxorem suam, & postea sequitur: Porro filij eius Rapha, &c. & continuantur ibi sex generationes vsque ad Iosue: ergo istemet est Ephraim, qui supra ponebatur, sed iste, ad quem refertur relatiuum, est Ephraim filius Ioseph: ergo etiam iste Ephraim, de quo in principio dicitur, est filius Ioseph. Posset autem aliquantulum tolerari, & colorari positio Nicolai, si poneret hic bis Ephraim: nam quamquam esset idem, possemus cauillare, & dicere, quòd vnus erat caput tribus, & alius non. Tenenda ergo est positio precedens.

possessio autem eorum, & habitatio. Idest ista loca, quæ sequuntur, erant habitatio, & possessio filiorum Ephraim in terra Chanaan.

Bethel, cum filiabus suis. Bethel est ciuitas quedam, quam tenuerunt filij Ephraim. Vocantur autem filij eius villæ paruulæ, quæ erant in circuitu Bethel, & viculi, quia omnia ista loca erant subiecta Bethel, & ideo vocantur filij, sicut filius est subiectus patri. Et iste modus loquendi est sepe in Iosue, & in alijs libris.

Et contra Orientem Noram. Noram est quedam ciuitas in sorte Ephraim ad Orientalem partem eius, & vocatur Iosue 16. Noarata, quia sepe mutantur nomina propria in Hebræo, addendo vel diminuendo.

Ad occidentalem plagam Gazer. Gazer est quedam ciuitas fortis Ephraim ad Occidentalem partem fortis, sic dicitur Iosue 16. Descendit ad Occidentem iuxta terminum Ieslere vsque Gazer. Ista ciuitas Gazer est in qua permiserunt filij Ephraim habitare Chananeos, quamquam esset in sorte sua, vt essent tributarij eorum, Iosue 16. & mansit in potestate Chananeorum semper vsque ad tempora Salomonis, & tunc Pharao rex Aegypti ascendens in terram Israel, pugnavit contra urbem Gazer, & cepit eam, & dedit in dotem filij sue tertio Reg. nono.

Et filia eius. Idest villæ paruæ, quæ vocantur filia Gazer. Etiam traditæ fuerunt in possessionem Ephraim.

Sichem quoque cum filiabus suis. Ista ciuitas erat vna de ciuitatibus refugij: Iosue 20. Et tradita fuit Leuitis ad habitandum, Iosue 21. & precedenti cap. & in ista sepulcri sunt omnes patriarche, quorum ossa de Aegypto adducta sunt: Act. 7. In ista enim vrbe filius regis Emor cepit Dinam filiam Iacob, & oppressit eam, tenuitque in domo patris sui, propter quod sequuta est mors Sichemitarum: Gen. 34. & loca in circuitu istius data sunt Ephraim.

Asa cum filiabus eius. Ista alia est ciuitas existens in sorte Ephraim.

An verum sit, quòd Bethel fuerit in possessione Ephraim. Quæst. IX.

QUARRITVR, quomodo dicitur supra, quòd Bethel fuit in possessione Ephraim: nam Bethel fuit in sorte Benjamin, vt patet Iosue 18. Respondi potest vno modo, quòd Bethel verè fuit in sorte Benjamin, & non Ephraim, & tamen Ephraim tenuerunt eam ex permissione Benjaminitarum, quia forte etiam filij Benjamin tenuerunt aliqua loca terre Ephraim, sic etiam Ierusalem pertinebat ad tribum Benjamin: Iosue 18. & tamen viri Iuda habitauerunt in sorte Benjamin in Ierusalem, Iosue 15. & Iud. primo, & hoc creditur fuisse ex permissione filiorum Benjamin. Alio modo potest dici, quòd duplex erat Bethel, & vna erat in tribu Benjamin, de qua Iosue 18. & alia erat in sorte Ephraim, & ista est, de qua hic dicitur. Et quomodo cunque sit,

dicendum, quòd illa Bethel, quæ est, in qua templum erat vnus vituli fabricati à Ieroboam, fuit ista Bethel, quæ erat in sorte Ephraim, eo quòd rex Ieroboam erat de tribu Ephraim, & posuit templum in sorte tribus sue, & non poterat poni aliquis vitulus aureus per Ieroboam in Bethel, quæ erat in sorte Benjamin, dñi possideretur à filijs Benjamin, eo quòd filij Benjamin erant subiecti regno Iuda, & rex Israel non posset aliquid facere in locis possessis à filijs Benjamin. Et ista secunda positio rationabilior est.

Iuxta filios quoque Manasse Bethsan, & filias eius, Thanach, & filias eius, Mageddo, & filias eius, Dor & filias eius, in his habitauerunt filij Ioseph, filij Israel. Filij Azer, Ienna, & Iesua, & Iessui, & Baria, & Sara soror eorum. Filij autem Baria, Heber, & Melchiel, ipse est pater Barfaith. Heber autem genuit Iephlat, & Somer, & Hotha, & Suaa sororem eorum. Filij Iephlat, Phosech, & Chamaal, & Asoth. Hi filij Iephlat. Porro filij Somer, Ahi, & Roaga, & Haba, & Ara. Filij autem Helem fratris eius, Supha, & Ienna, & Selles, & Amal. Filij Supha, Sue, Harnapher, & Sual, & Heri, & Iamra, Bosor, & Od, & Samma, & Salusa, & Iethran, & Bera. Filij Iether, Iephone, & Phaspha, & Ara. Filij autem Olla, Aree, et Hanel, et Refia. Omnes hi filij Afer, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum: numerus autem eorum ætatis quæ apta esset ad bellum, vigintifex millia.

Iuxta filios quoque Manasse. Idest habuerunt filij Ephraim iuxta filios Manasse, idest in sorte filiorum Manasse istas vrbes, quæ sequuntur: nam erant filij Manasse, & Ephraim quasi mixti in sortibus suis.

Bethsan, & filias eius. Ista ciuitas Bethsan non videtur esse illa, in qua suspensa sunt cadauera Saul, & filiorum suorum, quia illa erat in terra Philistinorum, vt patet primo Reg. vii. Et tamen ista erat in sorte filiorum Manasse, & illi non habebant vrbes Philistinorum, sed magis filij Iuda: ideo dicendum, quòd illa Bethsan erat in sorte Iuda. Ista autem erat alia ciuitas, quia frequenter eadem ciuitas habet multa nomina, & etiam multæ ciuitates habent idem nomen.

Thanach, & filias eius. Ista erat ciuitas magna, & vna de regalibus: nam rex istius occisus fuit per Iosue, vt patet Iosue 22. & fuit in sorte Manasse, licet habitarent in ea filij Ephraim: ideo aliquando dicitur de ista vrbe, quòd erat in sorte Ephraim, & aliquando in sorte Manasse. Patet, quia Iosue 17. dicitur, quòd Thanach fuit hereditas Manasse in tribu Issachar. Et Iudic. primo. Dicitur Manasse quoque non deleuit Bethsan, & Thanach, & sic videtur, quòd pertinebat ad Manasse.

Mageddo. Ista est ciuitas Manasse: Iosue 17. & Iudic. primo. Et ista est, apud quam occisus fuit Iosias rex, cum pugnare vellet contra Pharaonem regem Aegypti, & apud illam fecit planctum magnum pro Iosia rex quidam nomine Adadremon, in cuius adiutorium venerat Iosias, de hoc dicitur Zach. 12. Erit plan-

planctus magnus in Ierusalem, sicut planctus Adadremon in campo Mageddon. Dor, & filias eius. Dor est ciuitas magna, & vna de regalibus, quæ habebat sub se prouinciam magnam, de qua dicitur Iosue duodecimo Rex Dor. & prouinciæ Dor vnus, & est ista ciuitas in sorte Manasse, vt patet Iosue decimo primo, & Iud. primo. In his habitauerunt filij Ioseph, filij Israel. Scilicet tam de tribu Ephraim, quam de dimidia tribu Manasse, cum omnes isti essent filij Ioseph. Filij Israel. Idest filij Iacob, scilicet quia Ioseph fuit vnus de filijs Iacob. Filij Afer. Hic ponitur sextum scilicet de filijs Afer, & ponuntur quatuor filij. Ionna. Iste est primus, & vocatur Ianna, Numeri vigesimo sexto. Et ob hoc nominatur familia Iannitarum, quæ est prima in filijs Afer, & Genesis quadragesimo sexto. nominatur Iabne, sed idem est. Et Iesua. Iste vocatur Iessui: Numeri vigesimo sexto, & Genesis quadragesimo sexto, & ab hoc nominatur familia Iessuitarum: Numeri vigesimo sexto. Et Iessui. Iste vocatur Melchiel: Numeri vigesimo sexto, & Genesis 46. & nominatur ab hoc familia Melchietarum, vt aliqui volunt. Quamquam alij dicant, quòd ista familia nominatur à Melchiel filio Beria, & nepote Afer: Gen. 46. & istud verisimilius est, & magis dicendum, quòd iste Iessui est, qui Numeri vigesimo sexto, vocatur Abbel, & ab eo familia Abbelitarum. Baria. Iste vocatur Baria Gen. 46. & vocatur Brie Numeri 26. & ab hoc familia Breitarum. Et Sara soror eorum. Nominatur hic Sara filia Afer, quia ipsa fuit vna de descendens in Aegyptum cum Iacob auo suo: Gen. 46. Et alij volunt, quòd nominetur propter honorem Saræ vxoris Abraham, vel forte nominatur, quia fuit mulier famosa tempore suo, & nominatur inter viros, sicut alia Sara filia Ephraim, de qua supra in litera, quæ adificauit urbem Bethoron superiorem, & inferiorem, & propter istas vrbes fuit famosa, ita forte ista Sara fecit aliquid famosum.

Filij autem Baria. Iste Baria erat primogenitus Afer, ideo ponitur hic progenies eius. Hebel, & Melchiel. Isti duo nati fuerunt in terra Chanaan antequam descenderet Iacob in Aegyptum, ideo ponuntur in numero descendendum cum Iacob: Genesis quadragesimo sexto. non est iste Heber ille, de quo supra primo, quia ille fuit ante Abraham, iste autem fuit de posteris Iacob, & iste nominatur Asbel: Num. 26. & ab eo familia Esbelitarum: nam sepe mutantur nomina hominum, & locorum. Iste Melchiel est à quo nominatur familia Melchietarum: Numeri 26. & sic familia tres in tribu Manasse nominantur à filijs Afer, & duæ familie à nepotibus eius, & sic interdum nominantur familie à nepotibus, sicut patet in tribu Manasse Num. 26.

Ipse est pater Barfaith. Scilicet Melchiel fuit pater Barfaith, & iste fuit aliquis vir famosus.

Heber autem genuit Iephlat. Hic omittitur progenies Melchiel, quia ipse erat minor, & solum fuit positus vnus filius eius, & ponitur progenies Heber, & omnes isti tres sunt fratres, quorum primus est Iephlat, & progenies eius ponitur inf.

Et Somer. Sic vocabatur Dominus montis Samaria, qui vendidit montem Amri regi Israel ad edificandum ibi urbem, & ex nomine domini vrbs vocata est vrbs Samaria tertio Reg. decimo sexto, & tamen non est iste ille Somer, quia ille fuit multo tempore post.

Et Othan. Iste videtur vocari secundum quosdam Helen, qui infra ponitur.

Et Suaa soror eorum. Ista ponitur hic ex eadem causa ex qua supra ponebatur Sara, scilicet quia fuit

mulier famosa. Filij autem Iephlat. Iste est filius Heber, & ponitur hic progenies eius. Phosech, & Chamaal, & Asoth. Isti tres erant fratres, & non sunt viri famosi, iste tamen Asoth non est Asoth, de quo precedenti capitulo, quia ille est de tribu Leui, & princeps cantorum, iste autem fuit de tribu Afer, & etiam iste fuit multo tempore ante illum. Porro filij Somer. Iste est secundus filius Heber, & ponitur progenies eius.

Achi, & Roaga, & Iaba, & Aran. Isti etiam incogniti sunt, quia non fit mentio de eis in scriptura, non est iste Aran, de quo habetur supra primo, quia ille est filius Sem, & nepos Noe, iste autem fuit multo post, cum sit de posteris Iacob, etiam non est iste Aran, de quo Gen. vndecimo, quia ille fuit frater Abraham, qui mortuus est in terra Chaldeorum, iste autem multo post Abraham fuit. Filij autem Helen fratris eius. Iste Helen videtur esse, qui vocatur supra Othan, quia filios illorum fratrum ponit hic scriptura: nam iam posuit de alijs duobus, scilicet de Iephlat, & Somer: ideo ponit hic de tertio, scilicet de Othan, & vocat eum alio nomine, sicut sepe in scriptura mutantur nomina, & patet hoc magis, quia dicitur hic fratris eius, quod refertur ad Somer, de quo supra dicebatur. Sapha, & Ienna, & Sebes, & Amal. Nomina istorum quatuor incognita sunt, licet temporibus fuerint famosa, & ponuntur hic nomina ista, quia omnes isti fuerunt principes in tribu Afer, vt patet infra in litera. Filij Supha Sue Arapheth, & Sual, & Beiri, & Samra. Iste Supha est primogenitus Helen: ideo describitur hic progenies eius, & primus filius suus vocatur Sue, quod est nomen viri, & non est adiectiuum, scilicet suus a, um: sic enim vocabatur ille Chananeus, qui dicitur filiam suam in uxorem Iudæ: Gen. 28. sic etiam vocabatur rex Aegypti, qui regnabat quando Oleg rex Israel rebellauit contra Salmanasar regem Assyriorum quarto Reg. 17. & vocatur ibi Sua, sed idem est Sua, & Sue, quia mutantur literæ in nominibus Hebræis: Sual est nomen viri hic, & aliquando est nomen regionis, de qua 1. Reg. 13. scilicet vnus cuneus pergebat contra viam Ephraim ad terram Sual. Quamquam aliqui libri nostri corrupti habeant ibi ad terram Sual, Bosor, & Odor. Etiam isti sunt filij Supha, & est Bosor aliquando nomen vrbs, quæ est in sorte Ruben, & fuit vna de ciuitatibus refugij, & est in solitudine. De hac Deut. quarto, & Iosue 20. aliquando etiam accipitur pro vrbe illa, de qua erat Balaam ariolus, qui venit ad maledicendum Israelitis secunda Petri cap. 2. scilicet: Secuti sunt viam Balaam, & Bosor. Hic autem accipitur pro nomine viri: Odor est nomen proprium viri, & non est latinum. Et Samal. Non est iste ille, qui est frater Dauid. De quo supra secundo, quia ille fuit de tribu Iuda, & iste de tribu Afer. Et Salusa. Non est idem Salusa & Salifa, quia Salifa est nomen regionis, per quam transiit Saul ad inquirendum assassinas patris sui primo Reg. nono, Salusa autem est nomen viri. Et Ietra. Non est iste ille, de quo dicitur secundo Reg. 17. quòd accepit in uxorem Abigail filiam Iesai, & sororem Dauid, & genuit ex ea Amasa, quia ille fuit de alia tribu.

Et Bera. Non est iste Bera, de quo supra quinto. nã ille fuit princeps in tribu Ruben, tempore quo Telgathphalasar duxit captiuos in Assyrios viros de tribu Ruben, iste autem est de tribu Afer. Etiam iste fuit aliquanto tempore ante illum. Etiam Bera non est Beria, de quo supra dicitur. Filij Iether. Iste Iether non ponitur supra sub isto nomine, sed credendum est, quod sit aliquis de superioribus, quia progenies illorum computatur hic. Iephone. Non est iste Iephone pater Caleb, quia ille fuit de tribu Iuda, vt patet supra quarto,

to, & Iosue i 4. Iste autem Iephone est de tribu Afer. Et Phaspha, & Ara. Isti principes erant, sed incogniti sunt. Filij autem Oola. Est enim Oola nomen viri, aliquando tamen accipitur Oola pro meretrice quadam, & inducit quandam Metaphoram Deus de illa Ezech. 23. cum loquitur de duabus fororibus meretricibus, & vna vocabatur Oola, & alia Ooliba, & Oola significat regnum Israel, & Ooliba significat regnum Iuda, hic autem pro viro accipitur. Arab. Est hic nomen viri, & tamen aliquando accipitur pro nomine cuiusdam saltus, in quo morabatur Dauid cum fugiebat a facie Saulis, primo Reg. vigesimo secundo. Et Aniel, & Resia. Nomina principum incognita. Omnes hi filij Afer. Scilicet supra nominati.

Principes cognationum electi. Scilicet omnes, qui ponuntur hic sunt principes cognationum, id est domorum, quae sunt particulae cognationes in tribu Afer. Atque fortissimi duces ducum. Idest isti erant duces ducum, quia erant magni principes, & alij principes erant eis subiecti, & hoc potissime intelligitur de illis, qui erant principes familiarum: nam in tribu Afer erant quinque familiae, vt patet Numen vigesimo sexto, & in qualibet illarum erat vnus princeps, & cum in qualibet familia essent multae domus, quae sunt cognationes particulae, & in qualibet vnus dux, oportebat, quod essent multi duces sub duce cuiuscunque familiae, & sic quilibet istorum erant duces ducum. Numerus autem eorum etatis, quae apta esset ad bellum viginti sex milia. Ista summa fuit tempore Dauid quando computata fuit tota multitudo Israelitarum de omnibus tribubus, & fuerunt in tribu Afer isti, & ponuntur hic duces istarum familiarum, & domorum, quia tempore computationis illius erant duces super quamlibet domum, & familiam, per quos computabatur ipsa multitudo, & dicitur hic etatis, quae apta esset ad bellum, scilicet, quod omnes isti numerati sunt in tali etate in qua possent pugnare, quia non computabantur aliqui Israelite nisi a viginti annis, & supra, eo quod prius non transibant ad nomen, & numerum in populo, vt patet Exodus 30. & in tali etate iam incipiebant esse apti ad bellum.

C A P. VIII.

BENIAMIN autem genuit Bale primogenitum suum Asbal secundum, Ahara tertium, Noaha quartum, & Rapha quintum.

DESCRIPTA in precedentibus progenie multarum tribuum, de quibus dicendum fuit, hic agitur vltimo de tribu Benjamin, & diuiditur in duo, quia primo ponitur progenies Benjamin in generali, deinde descenditur in speciali ad progeniem Saulis regis Israel ibi. In Gabaa autem.

An iste sit ordo continuatus ad precedentia. Quae. I.

QVAERITVR circa primum, an sit ordo continuatus hic ad precedentia. Respondendum sicut supra, quod non potest esse hic ordo continuatus, cum conuentione propria sit in historijs, hic autem non est historia aliqua. Posset etiam dici, quod est aliquo modo recapitulatio, quia supra dictum est de Benjamin,

deinde, quibusdam interpositis, subiunctum est de filijs Benjamin. Potest tamen aliquo modo hic esse ordo conueniens, quia in precedentibus dictum est de omnibus filijs Iacob enarrando progenies illorum, & quia Benjamin fuit filius vltimus, conueniens fuit dici de eo vltimo loco.

Quis ordo hic obseruatur. Quae. II.

QVAERITVR vterius quis obseruatur hic ordo cum supra immediate dictum fuerit de progenie Afer, & hic dicatur de progenie Benjamin: nam Afer non est ante Benjamin immediatus in ordine natiuitatis, cum Afer fuerit filius Lya, & postea peperit Rachel filium suum Ioseph: Genesis trigesimo, & deinde magno tempore natus est Benjamin in terra Chanaan: Genesis trigesimo quinto. Non est etiam ordo dignitatis, quia Afer non est dignior quam Benjamin, cum Benjamin sit natus ex Rachele vxore praecipua, & Afer natus fuerit ex Lya, quae minus diligebatur. Etiam non fuit ordo cohabitationis, quia Afer, & Benjamin non habitauerunt simul, sed potius in foribus nimis distantibus, vt patet Iosue decimono. nam fors quinta, quae fuit nimis septentrionalis, fuit pro tribu Afer, & fors prima, quae fuit nimis meridiana fuit filiorum Benjamin, Iosue decimo octauo. Dicendum, quod non fuit aliquis ordo praedictorum, sed magis est hic ordo recapitulationis: nam precedenti capitulo posita fuit progenies Benjamin ex quadam parte in loco ei conuenienti, & tamen non fuit tota progenies posita, hic autem suppletur id, quod ibi minus erat, & fit hoc praecipue propter Saulem, nam Saul fuit de tribu Benjamin, vt patet primo Reg. nono, & etiam hic in litera, & sic computatur progenies ipsius diligenter propter honorem ipsius, quia rex erat, & fuit primus de regibus Israel. Circa primum dicitur.

Beniamin autem genuit Bale primogenitum suum. Iste vocatur Bela precedenti capitulo, & Genesis quadagesimo sexto, & vocatur Bale Numeri vigesimo sexto, & hic & ab hoc nominata est familia Baleitarum: Numeri vigesimo sexto.

Asbal secundum. Iste fuit secundus in ordine natiuitatis, & vocatur Asbel Genesis quadagesimo sexto, & ponitur ibi in tertio loco, quamquam fuerit secundus in ordine natiuitatis.

Et Ahara tertium. Iste est qui Boclora vocatur precedenti capitulo, vel Berhor Gen. 46.

Noaha quartum. Iste non ponitur sub eodem nomine Genesis quadagesimo sexto, nec Numeri vigesimo sexto, nec precedenti capitulo, quia mutantur nomina istorum secundum consuetudinem Hebraicam.

Et Rapha quintum. Iste etiam non vocatur sic Genesis quadagesimo sexto, nec Numeri vigesimo sexto, quamquam ibi ponantur plures filij Benjamin, quam hic.

Quare hic ponuntur quinque filij Benjamin, & Gen. cap. quadagesimo sexto ponuntur decem. Quae. III.

QVAERITVR quomodo ponantur Genesis quadagesimo sexto decem filij Benjamin, & hic solum quinque.

Respondendum est quod hic ponuntur quinque, sicut Numeri 26. vbi narrantur familiae Benjamin. Et ratio huius est, quia hic describitur progenies deriuata a Benjamin, & tamen non fuit deriuata progenies ab eo per omnes filios suos, quia quae

que illorum mortui sunt sine liberis, vel forte filij illorum postquam nati sunt perierunt sine liberis, & idem est. Et propter hoc cum Num. 26. describantur familiae in singulis tribubus, non ponuntur nisi quinque familiae Benjamin deriuatae a quinque filiis eius, & isti ponuntur hic quamquam non sub eisdem nominibus, cum multi sint viri habentes multa nomina, sicut sepe declaratum est, & aliquando vocantur vno nomine, & aliquando alio.

Fueruntque filij Bale Addar, & Gera, & Abiud, Abisue quoque, & Namā, & Ahoc, sed & Gera, & Sephuphan, & Huran: Hi sunt filij Ahod principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manahath. Naaman autem & Achia, & Gera ipse traxit eos, & genuit Oza, & Abiud. Porro Saharaim genuit in regione Moab postquam dimisit Husim, & Bara vxores suas. Genuit autem de Hodis vxore sua Iobab, & Sebia, & Mofa, & Molchon: Iehus quoque, & Sechia, & Marma. Hi sunt filij eius principes in familijs suis. Mehufim vero genuit Ahitob, & Elphaal. Porro filij Elphaal Heber, & Misaa, & Samad: hic edificauit Ono, & Lod, & filias eius. Baria autem, & Sama principes cognationum habitantium in Aialon.

Fueruntque filij Bale Addar. Hic describitur progenies primogeniti Benjamin, scilicet Bale, & fuit filius suus Addar. Et Gera. Aliqui dicunt de Hebris, quod iste Gera fuit pater illius Semei, qui maledixit Dauid: nam ille vocabatur Semei filius Gera de filiis Iemini, id est Benjamin secundo Reg. sed hoc non potest stare, quia iste Semei fuit tempore Dauid, & sic pater suus Gera esset tunc, vel paulo ante, & tamen iste Gera, de quo hic dicitur, non potuit esse tempore Dauid, quia iste fuit nepos Benjamin, & omnes filij Benjamin nati fuerunt ante descensum Iacob in Aegyptum: nam omnes decem filij Benjamin computantur inter descendentes in Aegyptum: Gen. 46. & sic nepos Benjamin naceretur triginta, vel quadraginta annis post introitum in Aegyptum, & tamen Israelite steterunt in Aegypto annis ducentis, & quindecim, vt probatum est Gen. 15. deinde ab exitu de Aegypto vsque ad introitum edificationis templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta, & sic sunt simul anni septingenti demptis quinque, subtrahantur autem ab istis anni, qui transierunt a tempore, quo maledixit Semei Dauid, & a tempore, quo vivebat Gera pater illius Semei vsque ad edificationem templi Salomonis, & triginta, vel quadraginta anni ab introitu in Aegyptum vsque ad natiuitatem nepotum Benjamin, & erunt ad minus plusquam sexcentis anni, & tamen nullus hominum poterat tanto tempore viuere: ideo oportet, quod esset alius Gera, qui maledixit Dauid, & iste praecederet illum annis quasi sexcentis. Motuum autem leuissimum est, quod aliquis propter nominis identitatem credat esse rerum identitatem. Et Abiud. Non est iste, qui ponitur Matthaei primo in genealogia Christi, quia ille fuit de tribu Iuda, iste autem est de tribu Benjamin. Abisue quo-

que. Non est iste, de quo supra sexto, nam ille fuit de filijs Leui, & fuit quartus summus sacerdos, iste autem fuit de tribu Benjamin, in qua nullus sacerdos fuit. Et Naaman. Aliquando est nomen feminae, quae vocatur Noeman, vel Noema: Gen. 4. tamē hic accipitur pro viro. Et Ahoc. Nomen incognitum est. Sed Gera, & Sephuphan, & Huran. Iste Gera est etiam filius Bale filij Benjamin, de quo in litera dicitur, & sic habuit duos filios eiusdem nominis vel, sicut alij volunt, Gera non est filius Bale, ita quod sit alius Gera ab illo supraposito, sed sic ipsemet, & isti, qui sequuntur sicut filij eius, sed verius est quod iste sit alius ab illo Gera, de quo supra dicitur, & sit frater eius. Iste Huran, de quo hic dicitur est Hurai, de quo dicitur precedenti capitulo, quia ibi ponuntur filij Benjamin, & filij Bale, & ponuntur quinque, & mutantur ibi nomina, quia consuetudo Hebraea est sic, vnde nullus eorum vocatur ibi idem nomine, quo hic, & tamen necesse est dici, quod aliqui istorum sint idem cum illis, qui ibi ponuntur, eo quod illi sunt filij Bale, & isti sunt filij eiusdem Bale. Hi sunt filij Ahod. Iste vocatur alio nomine Aioth, vt quidam volunt, sed in hoc modicum differt. Principes cognationum habitantium in Gabaa. Aliqui volunt, quod incipiat hic in speciali computari progenies Saulis, eo quod dicitur hic de habitantibus in Gabaa, & tamen Saul fuit de vrbe illa. Vel potest dici, quod incipit in illo versu ibi: Patriarche. Vocantur autem principes cognationum, quia erant domini familiarum & domorum, quae sunt cognationes particulae. Fuerunt autem in Gabaa cognationes multae, quia forte fuerunt ibi multae domus cognationum de tribu Benjamin, iste est Gabaa, in qua fuerunt viri, qui vexauerunt libidine nimia ipsam mulierem Leuite, & occiderunt eam: Iud. 19. & propter hoc tota tribus Benjamin perijt tam viri, quam feminae praeter sexcentos viros: Iud. 20. Qui translati sunt in Manahath. Idest transferunt in Sepulchrum: accipitur enim Manahath in Hebraeo pro Sepulchro, & sic dicunt, quod translati sunt in Sepulchrum, id est occisi sunt omnes, eo quod in vrbe Gabaa omnes perierunt, & etiam omnes de tribu Benjamin propter mulierem Leuite, vt dictum est. Sed dicendum est, quod accipitur hic Manahath pro aliqua vrbe, ad quam transferunt filij Benjamin, quia cum prius habitarent in vrbe Gabaa translarent ad urbem Manahath ex aliqua causa, vel aliquis forte illos illic transtulit, & hoc magis significat litera, cum dicat, quod translati sunt in Manahath. Noeman autem, & Achia, & Gera ipse transtulit eos. Isti tres sunt tres de precedentibus filiis Bale, & dicitur, quod isti transtulerunt eos, quia isti tres erant principes domorum, & transtulerunt omnes de cognationibus suis in Manahath. videtur tamē esse Manahath in terra Moab, quae dicitur inf. porro Saharaim genuit in regione Moab. Iste Achia est, qui vocatur Aquor supra in litera, & idem est, quia talis mutatio fit in Hebraeo, & non est iste Achia, de quo dicitur primo Reg. 14. quia ille erat sacerdos de progenie Heli eod. cap. iste Gera est, qui sup. ponebatur. Et genuit Oza, & Abiud. Scilicet iste Gera, de quo immediate dicitur, quod ipse genuit istos, vel potest intelligi de Noeman, qui est frater primus, & iste Abiud non est ille, de quo dicitur supra in litera. Porro Saharaim genuit in regione Moab. Quia forte illic transtulit ad habitandum, quando dicitur supra, quod omnes isti translati fuerunt in Manahath postquam dimisit Husim, & Bara vxores suas, scilicet iste Gera habebat duas vxores Husim, & Bara, & dimisit illas repudiando eas, quia licitum erat Iudeis repudiare vxores, & tamen istud videtur fuisse factum antequam daretur lex, quia iste Gera erat nepos Benjamin, & tamen tempore nepotum eius non erat da-

ra lex, quia isti in Aegypto mortui fuerunt eo quod isti nati fuerunt pauco tempore post introitum in Aegyptum, & tamen manserunt Hebræi in Aegypto annis ducentis, & quindecim, ut declaratum est Genes. 16. Husim est hic nomen mulieris, quamquam aliquando accipitur pro viro, unde filius Dan vocabatur Husim: Gen. 46. Bera etiam nomen mulieris est, & tamen aliquando est nomen viri, ut cum dicitur Beera sup. quinto, & etiam Bera precedenti cap. Hic autem pro viro accipitur, dimisit autem istas duas uxores Gera, quia fornicatæ fuerant, vel quia non erant ei gratæ, & tamen pro quacunque causa poterat vir dimittere uxorem in veteri testamento, ut declaratum est Deut. 24. *Genit autem de Hodis uxore sua Iobab.* Erat uxor quam habuit Gera postquam dimisit duas, quæ nominatæ sunt, vel fortè antequam dimitteret illas. Iste Iobab non est Iob, ut aliqui putant, quia ille non fuit de stirpe Hebræorum, sed magis videtur fuisse de stirpe Idumæorum, de quo dictum est sup. primo aut aliquis illorum, quia multo tempore ante istum fuerunt. *Et Sebin, & Mofa, & Molchon.* Iste Molchon non est Moloch, quia Moloch est nomen idoli, nec Melchon, quia idem est, ut patet quarto Reg. 23. & infra 20. & iste Molchon ponitur precedenti cap. *Tebus quoque, & Sechia, & Marna.* Nomina virorum sunt, & aliqua ipsarum posita sunt precedenti cap. ubi narratur progenies Benjamin. *Hi sunt filij eius.* Potest referri ad Gera, de quo supra dicebatur, vel ad Neeman qui erat primus in illis tribus, qui transferunt omnes istos in Manahath. *Principes in familijs suis.* Idest omnes isti erant principes familiarum: nam hic non enarrantur nisi illi, qui erant principes familiarum, & domorum, alij autem viri simplices omittuntur. *Mehusim verò.* De isto Mehusim non ponitur cuius filius erat, sed satis potest dici secundum regulam declaratam supra quarto, quod est filius illius, qui immediate precedit cui non appareat aliud in scriptura. *Genit Achitob.* Iste Achitob non est aliquis de illis, de quibus dicitur sup. sexto, quia omnes illi fuerunt de stirpe sacerdotum, iste autem est de tribu Benjamin. *Et Elphaal.* Iste Elphaal est princeps, sed incognitus sicut multi alij, qui ponuntur hic. *Porro filij Elphaal Heber.* Iste Heber non est ille, de quo dicitur precedenti cap. quia ille est de filijs Aser, iste autem de filijs Benjamin. Etiam non est iste, de quo dicitur supra primo, quia ille fuit ante Abraham multo tempore, iste autem fuit de posteris Abrahæ. *Et Misam, & Samath.* Nomina virorum sunt principum in tribu Benjamin, sed non sunt cognita, quia de eis nihil habetur in scriptura. Non est iste Semath ille, de quo habetur sequenti libro cap. 24. quia ille erat Ammonita, & fuit pater illius, qui occidit regem Ioas in lectulo suo eod. cap. *Hic edificauit Ono, & Lod.* Nomina sunt duarum urbium in sorte Benjamin, quamquam non ponuntur talia nomina in alio loco scripturæ, quia Iosue 18. ponuntur omnes ciuitates Benjamin, & tamen non ponuntur inter eas istæ, sed credendum est, quod nominantur ibi alijs nominibus, vel quod magis tenendum est, istæ vrbes non fuerunt à principio in sorte Benjamin, sed isti viri de tribu Benjamin condiderunt illas, illæ autem quæ ponuntur in sorte Benjamin, Iosue 18. erant de illis urbibus, quæ erant in terra quando Israelitæ introierunt in terram Chanaan, & diuiserunt eam per sortes. *Et filias eius.* Vocantur filie villæ, & quæcunque loca parua adiacentia in circuitu istarum ciuitatum.

Bera autem, & Sama principes cognationum. Idest principes domorum, quæ sunt cognationes parue: nam hic non ponuntur nisi nomina principum familiarum.

Habitantium in Aialon. Idest iste cognationes habitabant in vrbe Aialon, quæ ab istis deriuatæ sunt, vel qui-

bus isti præerant tempore suo, quamquam non deriuatæ essent ab istis, sed à prædecessoribus eorum. Ista est ciuitas, de qua dicitur Iosue 10. sol contra Gabaon mouearis, & luna contra vallem Aialon.

Quomodo isti duo hic nominati potuerunt esse principes habitantium in Aialon.
Quest. IIII.

QVAERITUR quomodo poterant isti duo Bara, & Sama esse principes cognationum habitantium in Aialon, quia isti duo viri erant de tribu Benjamin: ideo cognationes, quibus isti præessent, essent in sorte Benjamin, & tamen Aialon non erat in sorte Benjamin, sed in sorte Dan, ut patet Iosue 19.

Respondendum vno modo, quod quamquam dicitur Aialon fuisse in sorte Dan, ut patet Iosue 19. & tamen etiam fuit alia Aialon in sorte Benjamin, quia interdum ciuitas eiusdem nominis erat in vna tribu, & in alia, sic patet de Asor, quia erat vna Asor in tribu Iuda, Iosue 15. & alia in sorte Nephtali: Iosue 19. Sed obijciatur, quia Iosue 18. ponitur omnes vrbes, quæ erant in sorte Benjamin, quam illæ, quæ habentur Iosue 18. & vna illarum fuit Aialon, licet non nominetur ibi eodem nomine: sic enim est interdum de alijs ciuitatibus, quæ multa nomina habent sicut est in Hebron, quæ vocatur Hebron, & Charitharbe, & Mambre, ut patet Gen. 23. & Iosue 14. Aliter potest dici, quod ista Aialon erat in sorte Dan, & tamen isti duo viri fuerunt principes cognationum existentium in Aialon, quia fortè transferunt multi de viris Benjamin ad habitandum in sorte Dan: sic enim dicitur supra, quod isti viri de tribu Benjamin habitabant in Gabaon, & translati sunt in Manahath, quia Manahath est nomen alicuius regionis, & frequenter viri de vna tribu habitabant in sorte alterius: sic enim fuit de viris Iuda, qui habitauerunt in Ierusalem: Iosue 15. & Iud, primo, & tamen Ierusalem pertinebat ad sortem Benjamin Iosue 18. prima tamen solutio satis stat, potissimè ex hoc, quia quando Iosue dixit: Sol contra Gabaon mouearis, & luna contra vallem Aialon, erant sol, & luna circa oppositionem, cum vrque apparet super terram circa occasum solis, & tamen in oppositione, cum sol, & luna sint in punctis oppositis zodiaci, non declinat vnus magis ad Septentrionem, vel ad Meridiem, quam alius, & tñ sol apparebat in parte Occidentali iuxta Orientem apud vrbes Gabaon, & luna in parte Orientali in valle Aialon, ideo necesse est, quod essent in opposito æqualiter declinando ad Meridiem, vel ad Septentrionem, & tñ fors Benjamin, in qua erat Aialon, erat nimis meridiana, & fors Dan, in qua erat Aialon, erat maxime Septentrionalis, tñ fors Benjamin esset prima de septem à parte meridiana, & fors Dan esset vltima de septem procedendo versus Aquilonem Iosue 18. & 19. Ideo non conuenienter posset apparere sol contra Gabaon, & luna contra Aialon, nisi esset Gabaon in sorte Benjamin, sicut Gabaon. Vtrunque tamen potest saluari.

Hi fugauerunt habitatores Geth. Et Ahio, & Sefac, & Jerimoth, & Zabadia, & Arod, & Heder, Michael quoque, & Iespha, & Ioha filij Baria. Et Zabadia, & Mofollá, & Ezeci, et Heber, et Iesamari, et Ieslia, et Iobab filij Elphaal, et Iacim, et Zechri, et Zaddi, et Elioenai, et Selechai, et Heliel, et Adaia, et Baraia,

raia, & Samarat filij Semci. Et Iespha, & Heber, & Heliel, & Abdó, & Zechri, & Haná, et Hanania, & Ellam, & Anathothia, & Iephdaia, & Phanuel, filii Sefac, & Samfari, & Sophoria, et Ortholia, et Iersia Elia, et Zechri filij Ieroan. Hi Pa triarchæ, et cognationum principes, qui habitauerunt in Ierusalem.

Hi fugauerunt habitatores Geth. Refertur istud ad Bara, & Sama, qui fuerunt principes cognationum Aialon. Sciendum autem, quod Geth est vna de quinque metropolitibus terre Philistinorum, de quibus Iosue 13. & primo Re. 6. in hac aut ciuitate fuit rex Achis coram quo immutauit faciem suam Dauid, primo Reg. 22. & postea venit ad habitandum cum eo in Geth, eod. lib. c. 27. habitabat autem Philisthini in Geth, & tamè pertinebat illa ciuitas ad terram Israel, quia tota terra Philistinorum erat intra terram Chanaan, ideo conabatur Israelitæ excludere de terra ipsos Philistinos, & pugnauerunt semel contra Gethos, & fugauerunt eos, fuit autem istud aliquod magnum bellum, sed scriptura est hic nimis breuiloqua.

Et Ahio. Non sunt illa, quæ sequuntur nomina ciuitatum, sicut Geth, de qua immediate dicebatur, sed sunt nomina virorum, qui fuerunt de stirpe Benjamin, & fuerunt principes cognationum, quæ erant in Aialon, sicut Bara, & Sama. Non est iste Ahio, de quo dicitur, 2. Reg. 6. quia ille erat de tribu Leui, cum esset sacerdos, vel Leuita: nam ipse, & frater suus Oza posuerunt arcam super plaustrum, & portabant eam, quando percussus fuit Oza: iste autem est de tribu Benjamin. *Et Sefac.* Non est iste Sefac, de quo habetur 3. Reg. 14. quia ille fuit rex Aegypti, qui regnavit in Aegypto, quæ regnabat in Iuda Roboá filius Salomonis, & ipse abstulit thesauros domus Domini, & domus regis: nam ille fuit Aegyptius, iste autem est de tribu Benjamin: etiam non est iste Sefac, de quo aliqui dicunt in Ezechiele, & Ieremia rex Sefac bibit post illos, quia ille est quidam rex gentilis, qui non pertinebat ad filios Israel. *Et Jerimoth.* Aliquid est Jerimoth nomen vrbis, quæ fuit in sorte Iuda: Iosue 15. & ipsa fuit vna de ciuitatibus regalibus terre Chanaan: nam regem eius expugnauerunt, & occiderunt Israelitæ. Iosue 19. Aliquid autem est nomen viri, & sic accipitur hic, & etiam præcedenti c. nam Jerimoth nomen viri est ibi de tribu Benjamin, & tñ non est iste, sed multo prior eo.

Et Zabadia, & Arod. Iste Arod non est Arod, de quo dicitur præced. c. quia ille fuit de filiis Aser, iste autem est de filijs Benjamin. *Eder.* Nō est iste Eder primogenitus Iudæ, quæ fuit malus, & occisus est à dño: Gen. 38. & 46. iste autem natus est multo tpe post introitum in Aegyptum, ut patet computando generationes intermedias inter istum, & Benjamin. *Michael quoque.* Non est iste aliquis de illis, qui habent. s. 4. quia ille fuit de tribu Iuda, & iste de Benjamin. *Filij Baria.* De isto nō apparet cuius filius sit, ideo secundum regulam datam supra 4. poterat dici, quod iste esset filius Ioas, tñ dicendum est fñ quosdam, quod fuit filius Benjamin, s. quod iste sit ille, qui vocatur Baria, à quo nominatur familia Parietarum. Sed hoc non stat, quia iste Bersa, vel Brie pertinet ad tribum Aser, & ibi est familia Beietarum. Nume. 26. ideo oportet, quod sit filius Ioas, vel alterius de tribu Benjamin. *Zabadia.* Non est iste Zabadia, qui supra ponitur, sed alius in eadem tribu Benjamin. *Et Mofollam.* Sepe ponitur istud nomen Moioillam supra, & tamen non coincidit iste cum aliquo superiorum, quia sunt de alijs tribubus. *Et Zechri.* Nomen principis est in tribu Benjamin, sicut omnia, quæ ponuntur hic. *Et Heber,*
Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

A Non est iste aliquis de supra positis: nam sepe ponitur istud nomen Heber, sed differunt, quia quidam sunt de alijs tribubus, alij vero quæ fuerint de tribu Benjamin coincidunt cum isto. *Et Esamari, & Leslia.* Incognita nomina sunt, quia non reperimus de eis historias, & tñ sunt nomina principum. *Et Iobab.* Non est iste Iobab, de quo dicitur, quod sit Iob, nec est qui supra ponitur, nec ille de quo hñ s. 1. *Filij Helphaal.* Iste Helphaal videtur quibusdam esse ille, de quo dicitur supra in litera, & quod ponatur hic cognatio eius, sed non est verum, quia ibi ponuntur filij sui, & sic non est credendum, quod repetatur hic de illo, nisi appareret manifestè. *Iacim.* Non est iste Iacim a quo deriuata est familia Iacimitarum, quia illa familia fuit in tribu Simeon: Num. 26. & vir ille Iacim est de filiis Simeon. Gen. 46. & Nume. 26. aliqui tñ Iacim est nomen columinæ vnus, quæ erat in templo, ut patet 3. Reg. 7. cñ dicitur: Cumque statuisset columnam dextram vocauit eam Iacim, & erexit secundam, & vocauit eam nomine Booz. Idem patet seq. lib. 4. cap. 3. hic autem accipitur p nomine viri, *Et Zechri, & Zaddi.* Iste Zaddi non est ille, de quo hñ Iosue 7. quia ille fuit pater Achor, qui furatus est de anathemate Iericho, & fuit de tribu Iuda eod. c. & s. 2. *Et Elioenai.* Non est iste Elioenai, de quo hñ s. 3. quia ille fuit de tribu Iuda, iste autem de tribu Benjamin.

Et Selechai, & Heliel. Nomina principum sunt in tribu Benjamin. *Et Aiala.* Aliqui nominantur sic in superioribus, & tñ iste differt ab omnibus illis, sic patet s. 4. & 6. *Et Barasa, & Samarath.* Nomina principum sunt, licet inusitata in scriptura, cum non sint historiae de illis.

Filij Semci. De isto Semci non apparet cuius filius sit, sed potest dici, quod sit filius Samarath, de quo immediate dicitur. Posset autem aliquis dicere, quod sit iste Semci, qui maledixit Dauid, cum fugeret a facie Absalom. 2. Reg. 16. & ad hoc erit aliquis color, quia iste per multas generationes distat a Benjamin, ita ut satis poterit esse tpe Dauid. *Iespha.* Non est iste Iespha, de quo supra dicitur, quia filij dieriorum patrum sunt, & litera distinguit eos hic, *Et Heber.* Sepe ponitur Heber in tribu ista, & in quibusdam alijs, s. in tribu Aser præced. ca. & tñ non est iste aliquis illorum, de quo supra dicitur. *Et Heliel.* Non est iste Heliel, qui supra ponitur, sed ambo sunt de eadē tribu. *Et Abdón, & Zechri.* Nō est iste Zechri, de quo hñ supra in litera, quia ille erat filius Elphaal, & iste est filius Semci. *Et Hanan.* Non est id, quod Chanaan, quia Chanaan est filius Cham nepos Noe, cui maledixit ipse Noe: Gen. 9. s. maledictus Chanaan, seruus erit fratrum suorum, & ille est, a quo nati sunt septem populi Chananzorum, de quibus Gen. 10. *Et Anania.* Non est iste Ananias, qui confregit cathenas ligneas de collo Ieremias, dicens: sic cō fringam iugum Nabuchodonosor post duos annos dierum de collo omnium gentium. Et mortuus est propter hoc Ananias illo anno: Ierem. 28. Multi etiā alij vocati sunt Ananias, sicut vnus de tribus pueris, qui fuerunt in fornace in Babylone: Daniel 3. sic etiā Ananias fuit qui baptizauit Paulum Act. 9. *Et Elam.* Nomen incognitum est. *Et Anathothia, & Iephdaia.* Nomina principum sunt inusitata in Sacra scriptura.

Et Phanuel. Aliquando Phanuel est nomen vrbis, vel castris, in qua erat magna turris, & in isto loco Gedeon petiuit panes a viris loci quando ibat persequendo Madianitas, & noluerunt dare irridentes eum, & permisit ergo, quod quando rediret de bello destrueret turrim ipsorum, & sic factum est, quia destruxerunt turrim, & occidit habitatores loci: Iud. 8. Iste locus vocatus est Phanuel, quod interpretatur facies Domini, quia in ipso loco apparuit Angelus Iacob, & iustabatur cñ

eo, & ipse vocavit locum Phanuel, dicens vidi Dominum: Gene. 32. Aliquando accipitur pro nomine viri, & sic est hic.

Filij Sefac. Iste Sefac fuit aliquis princeps magnus in sorte Benjamin; & etiam filii sui fuerunt principes. *Samari, & Sooria.* Nomina sunt inusitata in scriptura.

Et Otholia. Non est Atholia id, quod Otholia, quia Athalia est nomen foeminae, quae regnavit sex annis super Iudam occiso uniuerso semine regio, & postea occisa est mandato Ioiadæ sacerdotis. 4. Regum 11. & sequenti libro capitu. 23. Hic autem Othalia est nomen viri.

Et Gersia, & Elia. Non est iste Elias propheta, quia ille non fuit de tribu Benjamin, sed magis fuit de tribu Gad, vel Ruben: nam ipse erat de vrbe Thebes, id vocatur Thesbites, & dicitur, quod erat de terra Galaad, & tamen viri Benjamin non habitabant in terra Galaad, sed solum duae tribus, & dimidia, vt patet Nume. 32. & Deuter. 3. & Iosue 13. ideo non fuit ille, Patet de hoc 3. Reg. 17. vbi dicitur Elias esse Thesbites de habitatoribus Galaad.

Item patet hoc, quia Elias fuit tempore regis Achab, 3. Regum 17. vt patet, & 18. & tamen isti qui ponuntur hic fuerunt multo tempore prius, scilicet ante tempora Saulis, ideo non potuit esse iste idem cum illo.

Et Zechri. Iste Zechri non est ille, de quo supra dicitur, quia ille vocatur filius Helphaal, iste autem est filius Sechath. *Filij Eroan.* Id est omnes isti erant filii Eroan.

Hi Patriarchae, & cognationum principes. Referunt ad omnes supra positos, & dicitur, quod erant patriarchae, id est principes, & patres, scilicet non fuerunt hic nominati alii, nisi principes familiarum, & domorum, de aliis autem tacuit scriptura. Et dicitur, quod hi sunt patriarchae, id est principes, & patres, vel patriarchae, id est principes patrum, & sunt principes cognationum accipiendo cognationem pro familia, & pro domo indifferenter, quia alias non possent esse tot principes cognationum, cum in tota tribu Benjamin non sint, nisi quinque familiae: Nu. vigesimo sexto: potissime, quia multi filii eiusdem patris vocantur hic principes familiarum, & tamen non possunt esse principes familiarum, nisi qui sint a diuersis patribus, & hoc verum est in descendentibus a capite tribus, vel quasi immediate, quia illi denominant diuersas familias, licet non sint a diuersis patribus, & tamen postea in processu generationis, necesse est principes diuersarum familiarum esse a diuersis patribus.

Qui habitauerunt in Ierusalem. Id est omnes isti habitauerunt in Ierusalem, quia ibi fuerunt diuersae cognationes particulares, quae sunt domus, & principes illarum erant isti, qui nominantur hic.

An verum sit, quod isti fuerint principes cognationum, quae erant in Ierusalem. Quaes. V.

QVAERITVR quomodo poterant isti, qui nominantur hic esse principes Ierusalem, quia in Ierusalem habitabant viri Iuda, Iosue decimo quinto, & Iudi. 1. & ideo necesse erat, quod cognationes, quae ibi habitarent essent de tribu Iuda.

Respondet Nicolaus, quod viri Iuda, & Benjamin possederunt Ierusalem quilibet iure suo: nam fors diuisit Benjamin, & Iudam, & cecidit linea per medium Ierusalem, & medietas illius pertinuit ad tribum Iudam, & medietas ad Benjamin. Sed hoc non potest stare, sicut declaratum est Iosue 18.

Aliter ergo dicit aliquis, quod cognationes Benjamin erant in Ierusalem, quia Benjamin habebat Ierusalem in sorte sua: Iosue decimo octauo, & ibi declaratum est.

Sed dicitur, quod non stat, quia dato, quod Ierusalem pertineret ad sortem Benjamin tenebant locum illum, ideo ipsorum essent cognationes, & non Benjamin.

Respondendum, quod Ierusalem vere fuit in sorte Benjamin, & non in sorte Iudae, & tamen viri Benjamin concesserunt viris Iuda habitare in vrbe illa, & non habitauerunt soli viri Iuda, sed etiam cum eis viri Benjamin, scilicet aliqua pars vrbis pertinebat ad Benjamin, & aliqua ad Iudam, quia mixti habitabant, & hoc patet Iosue 25. vbi dicitur, quod viri Iuda pugnauerunt contra habitatores Ierusalem. Idem Iudicum 1. & etiam dicitur de viris Benjamin, quod habitauerunt in Ierusalem, & pugnauerunt contra Chananeum habitantem ibi, & hoc non poterat esse, nisi simul aliqui de viris Iuda, & alii de viris Benjamin habitarent in Ierusalem, & sic potuerunt esse hic cognationes Benjamin, qui supra habetur.

In Gabaon autem habitauerunt Abigabaon, & nomen vxoris eius Maacha, filiusque eius primogenitus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Nadab, Gedur quoque, & Ahio, & Zacher, & Macelloth. Et Macelloth genuit Samaa.

In Gabaon. Hic ponitur secundum, scilicet de generatione Saulis in particulari, licet aliqui velint supra hoc incipere, dicitur.

In Gabaon autem habitauerunt. Scilicet omnes isti, qui sequuntur: positae enim fuerunt cognationes Ierusalem, hic autem ponuntur cognationes Benjamin, quae fuerunt in Gabaon. *Abigabaon.* Iste fuit praecipuus de viris Benjamin in vrbe Gabaon, & Hebraei dicunt in Gabaon habitauit pater Gabaon, cui enim interpretatur pater, & Gabaon est nomen vrbis, scilicet pater vrbis Gabaon, & voluit, quod iste fuerit aliqui vir potes, & quasi de primis in vrbe Gabaon. Hiero. autem accepit Abigabaon pro nomine proprio viri, qui ibi habitauit.

Vtrumque autem satis potest stare. *Et nomen vxoris eius Maacha.* Non est ista Maacha, quae fuit vxor regis Abiae. De his 3. Reg. 15. & sequen. lib. cap. 11. Nec etiam est Maacha, de qua habetur preced. c. quia vxor regis Roboam, & regis Abiae fuit multo tempore post hanc, cum ista Maacha fuerit ante Saulem, nec est ista Maacha, est, de qua hinc preced. c. f. quod fuerit soror Machir, quia illa fuit de alia tribu, & fuit et multo tpe ante hoc, ponitur tamen hic Maacha, quia fuit aliqua mulier famosa in tribu Benjamin. *Filiusque eius primogenitus Abdon.* Scilicet filius Abigabaon, & Maacha vxoris suae, non est iste Abdon, de quo habetur supra in lirera, quia ille fuit filius Semei, iste autem fuit primogenitus Abigabaon. Etiam ille fuit de cognationibus habitantibus in Ierusalem, iste autem fuit de cognationibus habitantibus in Gabaon. *Et Sur.* Aliquando est nomen regionis desertae in Arabia iuxta Aegyptum, & est Sur circa desertum Cades. Sic enim patet Gen. 16. f. Angelus Domini inuenit Agar in solitudine, quae est in via Sur in deserto. Patet et Gen. 15. f. Habitauit autem ab Eui la vsq; Sur. Et istud est desertum, per quod ambulauerunt Israelitae tribus diebus non inuenientes aquam quando exiuerunt de Aegypto: Exo. 15. & ibi fuit maris, quae vocatur Mara propter amaritudinem aquae eod. c. Aliquando autem est nomen viri, & sic accipitur hic. *Et Cis.* Iste Cis est pater Saulis. 1. Regum 9. & 10.

Et

Et Baal. Aliquando Baal est nomen idoli frequentati in scriptura, vt patet 3. Reg. 16. & 18. & colebatur illud idolum nimis a rege Achab. Aliqui autem accipiunt pro nomine viri, & sic est hic, sic etiam quidam alius vocabatur Baal princeps in tribu Ruben supra 5. Et Nadab. Non est iste Nadab rex Israel filius Ieroboam, qui occisus fuit a Baala, cum regnasset paucos tpe. 3. Reg. 15. quia ille fuit de tribu Ephraim cum patre suis Ieroboam esset de tribu Ephraim. 3. Reg. 11. Secundo patet, quod iste fuit multo tpe ante illum: nam iste fuit ante Saulem, vt patet hic, & tamen Saul fuit multo tpe ante Ieroboam, cum tempore Ieroboam fuerit diuisum regnum. Alius etiam fuit Nadab filius Aaron, qui mortuus est prima die, qua fecit sacrificium: Leuiti. 10. sed neuter illorum est, quia ille Nadab est de tribu Levi, iste autem de tribu Benjamin, etiam fuit iste Nadab mortuus in deserto Sinai, iste autem fuit de habitantibus in Gabaon.

Gedor quoque. Aliquando Gedor est nomen viri, sicut hic, alii autem est nomen vrbis, vel regionis, & fuit ista ciuitas in sorte Iudae. Iosue 15. & regionem huius acceperunt filii Simeon pugnantes contra Chananeos supra 4. Et Ahio. Alius Ahio ponitur supra in lirera, sed differt ab isto, quia ille fuit filius Elphaal, vel alicuius de precedentes, iste autem fuit habitator Gabaon, & fuit filius Abigabaon, alius autem fuit Ahio, de quo 3. Reg. 6. sed ille erat sacerdos, vel Leuita: nam ipse, & frater suus Oza portabant arcam super planstrum, quando percussus est Oza, vt patet ibidem. Sed ille differt ab isto, quia erat Leuita, iste autem est de Benjamin.

Et Zacher, & Macelloth. Multi vocantur sic, vt patet seq. c. & in aliis locis, sed iste non est, de quo habetur seq. c. quia omnes de quibus ibi habetur, fuerunt post captiuitatem Babylonis, & isti qui habentur hic fuerunt prius. *Et Macelloth genuit Sama.* Iste Sama non est, de quo habetur supra 2. quia ille erat frater Dauid, nec de quo habetur supra in lirera, nec aliquis de precedentes, quia illi pertinebant ad alias tribus.

An verum sit, quod isti habitauerint in Gabaon. Quaes. VI.

QVAERITVR quomodo dicitur hic, quod habitauerint isti in Gabaon, quia videtur, quod habitauerunt in Gabaon: nam hic ponit pater Saulis, & tamen Saul habitauit in Gabaon, vt patet primo Reg. c. 10. & 2. Regum c. 21.

Aliquis dicit, quod Gabaa, & Gabaon idem sunt, nec differunt, nisi per finem dictionum, talis autem mutatio sepe fit in Hebraeo. Dicendum tamen, quod falsum est, quia Gabaa, & Gabaon ponuntur Iosue 18. in vrbus Benjamin, & ponuntur tanquam diuersae, quod patet ex summa earum: nam si ponatur pro eadem non proueniet summa, quae ibi ponitur.

Dicendum igitur, quod diuersae vrbes fuerunt Gabaa, & Gabaon, & in potuit esse, quod illi viri, qui habitauerunt prius in Gabaon, habitauerunt postea in Gabaa, quia interdum mutantur cognationes totaliter de loco ad locum, sic patet supra, cum dicitur principes cognationum habitantium in Gabaon, qui translati sunt in Manahath, sicut igitur de Gabaa transferunt habitatores in Manahath, ita de aliis locis oportet, quod transferant habitatores in Gabaa, & forte transferunt illuc habitatores Gabaon, & sic cum tota cognatio Saulis habitaret prius in Gabaon, habitauit postea in Gabaa viuentis ipso Saule. Alter potest dici, quod dato, quod omnes isti, qui nominantur hic, habitauerunt in Gabaon, & ibi fuerit fundamentum stirpis eorum, tamen cognatio Saulis transfuit ad habitandum in Gabaa. Et sic Cis pater eius habitauit ibi.

Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

Habitaueruntque ex aduerso fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis.

Habitaueruntque ex aduerso fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis. Potest intelligi dupliciter, vno modo, quod istae cognationes supra positae habitauerunt in Ierusalem cum fratribus suis, id est cum aliis cognationibus Benjamin, de quibus dictum est prius, quod erant habitatores Ierusalem, & dicitur, quod erant ex aduerso, scilicet quia cum essent istae diuersae cognationes habitauerunt in diuersis locis vrbis, & quaedam cognationes erant a fronte, vel ab opposito ad alias cognationes. Alio modo potest intelligi, quod istae cognationes Benjamin habitauerunt ibi cum fratribus suis, id est cum viris Iudae, eo quod viri Iuda habitabant in Ierusalem, & etiam simul viri Benjamin, vt supra declaratum est, quia Iuda vocabantur fratres virorem Benjamin, & viri omnes Hebraei inter se vocantur fratres. Exo. 21. & Deut. 15. & habitauerunt ex aduerso, quia cum isti essent viri diuersarum tribuum non miscebantur in habitando, sed habitabant in diuersis partibus vrbis.

Quomodo verum sit, quod isti ex aduerso fratrum suorum habitauerunt. Quaes. VII.

QVAERITVR quomodo dicitur hic, quod isti habitauerunt ex aduerso fratrum suorum in Ierusalem: nam supra dicitur, quod habitauerunt in Gabaon.

Aliquis forte dicit, quod Ierusalem, & Gabaon sunt idem locus, quia frequenter idem locus habet multa nomina, sicut patet in Hebraeo, quod vocat Hebraeo, & Charitharbe, & Maebre: Gen. 23. & Iosue 14. ita Ierusalem potest vocari Gabaon. Dicendum, quod falsum est, quia Gabaon, & Ierusalem ponuntur tanquam duae vrbes in sorte Benjamin, Iosue 18. & si dicamus, quod sint diuersa in nomine, & in re non, summa illa ciuitatum, quae ibi ponitur, non poterit prouenire. Secundo patet, quia seq. lib. c. 1. dicitur, quod venit Salomon de Gabaon in Ierusalem. Simile patet 3. Regum 3. ideo duo loca sunt. Respondendum aliter, quod istae cognationes habitauerunt in Gabaon, & non in Ierusalem, & dicuntur habitasse ex aduerso fratrum suorum in Ierusalem, id est habitauerunt in Gabaon, quod erat ex aduerso Ierusalem, & in Ierusalem habitabant fratres ipsorum, scilicet viri de tribu Benjamin, & sic illa determinatio in Ierusalem non refertur ad istud verbum habitauerunt, sed ad quoddam participium subintellectum, scilicet ex aduerso fratrum suorum habitantium in Ierusalem. Ita volunt quidam exponere, sed non conuenit, quia dicitur habitauerunt ex aduerso fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis, & tamen non poterant habitare cum fratribus suis habitantibus in Ierusalem, nisi ipsi habitarent et in Ierusalem. Si autem diceretur solum habitauerunt ex aduerso fratrum suorum in Ierusalem, & non subderetur cum fratribus suis, posset colorari istud dictum, & tamen, quia in lirera additur cum fratribus suis, non posset stare. Alio modo respondendum est, quod habitauerunt isti in Ierusalem, sed hic narrantur plures filii a Bigabaon, quorum quidam habitauerunt in Gabao, & cognationes aliorum habitauerunt in Ierusalem, & sic primi ipsorum habitarent in Gabao, & ultimi habitarent in Ierusalem. Aliter et potest dici, & melius, quod habitauerunt oes istae cognationes prius in Gabao, deinde quaedam ipsarum, vel oes transfuerunt in Ierusalem, sicut oes istae cognationes, quae erant in Gabaa transfuerunt in Manahath, vt patet 3. in Ista, & ideo postquam transfuerunt in Ierusalem habitauerunt ibi cum fratribus suis, id est cum viris Iuda, vel fratribus suis, id est cum viris Benjamin, sicut supra fuit expositum.

Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Jonathan.

Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Jonathan.

O 3 Ner

Ner autem genuit Cis. Iste Ner fuit pater Cis, & auus Saulis, ut pater hic, & Cis genuit Saul, sic patet primo Regum nono. & decimo quarto. fuit iste Cis aliquis de viris laudabilibus, & honorabilibus in tota tribu, vel familia sua.

An verum sit, quod Ner genuerit Cis.
Quaest. VIII.

QVAERITUR quomodo dicitur hic, quod Ner genuit Cis, quia non videtur, quod Ner genuit Cis, sed magis genuerit Abner, sic patet primo Regum cap. decimo quarto, scilicet Abner filius Ner.

Respondent quidam, quod Ner non erat pater Cis, & tamen adoptavit eum, sic tenet Nicolaus.

Sciendum autem, quod Cis pater Saulis, & Ner pater Abner fuerunt fratres, & Abner, & Saul fuerunt patrueles, id est filii duorum patrum, qui erant inter se fratres, & hoc patet 1. Reg. 14. ubi ponitur Abner filius Ner, & Ner filius Abiel, & eod. lib. ca. 9. ponitur Saul filius Cis, & Cis filius Abiel, & sic Cis, & Ner erant fratres ex eodem patre. cum ergo dicitur, quod Ner fuit pater Cis, dicit Nicolaus, quod fuit frater eius maior, & forte adoptavit eum, vel mortuo patre utriusque, ipse Ner curam gessit de Cis tanquam de filio suo, & sic vocatur pater eius. Hoc tamen non videtur satis verisimile: nam patres adoptivi non sunt patres, nisi per Metaphoram, & ideo tales locutiones non sunt consuetae in Scriptura, nisi raro in locis, in quibus scriptura tolerat Metaphoram, ideo quantum possumus cauere debemus, ne taliter scripturam exponamus, nisi in locis, in quibus excusari non potest. Hic tamen potest dici aliter, & conuenienter, scilicet quod iste Ner fuerit verus pater Cis. Quod patet, quia dicitur, quod genuit eum, & tamen ad patrem adoptiuum conuenit dici, quod sit pater, sed non dicitur, quod genuit. Etiam patet sequenti capitulo, quia dicitur Ner autem genuit Cis, ideo videtur, quod ipse fuerit pater, quia alias scriptura non frequenter talem modum loquendi in historiis, in quibus non competit Metaphora. Dicendum tamen est, quod iste Ner, & illic, qui fuit pater Abner, primo Reg. 14. non sunt idem, sed iste est pater illius, quia Ner, & Cis sunt fratres, ut patet ibidem, & tunc dicendum, quod iste Ner est Abiel, de quo dicitur 1. Reg. 9. quod sit pater Cis, & tamen hoc fit, quia idem vir habet multa nomina saepe, sicut supra declaratum est in plurimis. Sed adhuc obicietur, quia supra in litera dicitur, quod Abigabaon habitavit in Gabaon, & nomen primogeniti eius Abdon, & Sur, & Cis, & tamen Abigabaon non est Ner, nec Abiel. Respondi potest multipliciter, uno modo, sicut supra dicebatur, scilicet quod idem vir habet multa nomina, & sic vocabitur iste pater Cis, Ner, Abiel, & Abigabaon, quia sic multi habent tria, vel quatuor nomina, sicut Esau vocatur Esau Edom, & Seir, ut colligitur Gen. 25. & rex Ochozias vocatur Ochozias, & Achazias, & Ioathan, ut declaratum est 4. Reg. 8. Secundo potest dici, quod iste Cis, de quo hic dicitur, quod est filius Ner, non est ille Cis, de quo supra dicitur, quod est filius Abigabaon, & sic differret Abigabaon, & Ner, quia non erant nomina eiusdem viri. Tertio potest dici, quod iste Cis sit ille, de quo supra dicitur, & sit filius Abigabaon, & tamen Abigabaon non sit nomen viri, sicut vult Hieronimus, sed sicut volunt Hebraei dicitur Abigabaon pater Gabaon, & sic non est nomen proprium illud, sed aliud, scilicet Ner, vel Abiel, vel quicumque; nos voluerimus, quia tamen Hieronymus tenet, ut Abigabaon sit nomen proprium, magis tenendi sunt duo modi primi. Porro Saul genuit Ionathan. Propter istum scribitur totum istud capitulum, quia ipse fuit primus rex Israel, a quo accepit magnam

honorem tribus Benjamin, ideo voluit diligenter describere progeniem eius Elidras, & per hoc quod vergerit praecedens, de tribu Benjamin, repetit hic de illa. Habuit autem Saul quatuor filios, qui nominantur hic, & tres illorum, qui erant viri fortissimi mortui sunt in bello cum Saule, primo Reg. vlt. & infra 10. Quartus autem, qui non iuit ad bellum euasit, & constitutus fuit post mortem Saulis in regem per Abner principem exercitus Saulis. 2. Reg. 2. iste Ionathan primus filius Saulis fuit vir clarissimus inter Hebraeos, vir audacis animi, & cordis generosi, ipse solus cum armigero suo processit contra castra Philistinorum, in qua erat innumerabilis multitudo, scilicet triginta milia currum, & sexcenta milia equitum, & reliquum vulgus, sicut arena, quae est in litore maris. 1. Reg. 13. & occidit viginti Philistinos in parua parte agri, & turbauit omnia castra Philistinorum, & conuertit illa in fugam. 1. Reg. 14. Ipse etiam fuit cordis generosi, & clementissimi: nam cum vidit, quod Dauid percussisset Philistinum, & ferebat caput eius ad Saulem, anima eius colligata est animae Dauid, & dilexit eum, sicut animam suam, & iniuit sedus cum illo, spoliavitque se Ionathas tunicam, quae erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua vestimenta sua usque ad gladium, & accum suum, & usque ad baltheum. 1. Reg. 18. opposuitque se morti sepius pro Dauid contra patrem suum Saulem, ita ut pater suus semel voluerit eum percutere: antea, primo Reg. 20. per hoc igitur mortuo Ionathas Dauid fecit planctum inconiocabilem dicens, Doleo super te frater mi Ionathas decore nimis, & amabilis super amorem mulierum, sicut mater amat vnicum filium suum, ita diligebam. & multa alia: De quibus 2. Reg. c. 1.

Et Melchisue, & Aminadab, & Esbaal.

Et Melchisue, & Aminadab, & Esbaal. Duo istorum scilicet Melchisue, & Aminadab cum ipso Ionathas mortui sunt in bello simul cum patre suo Saule, Esbaal autem non mortuus est. Isti vocantur sic c. seq. & tamen qui vocatur hic Aminadab vocatur Iesai. 1. Reg. 18. & qui vocatur Melchisue, vocatur ibi Melchisua, sed idem est. Sciendum autem, quod ibi ponitur solum tres filii Saulis, hic autem, & sequenti ponuntur quatuor, quia tot fuerunt, & cum ibi subricetur de quarto eorum, qui vocatur Esbaal, tunc autem ibi posita est. Iste qui vocatur hic Esbaal, & etiam sequenti vocatur Isboseth. 2. Reg. 2. c. & idem est, quia frequenter idem vir vocatur pluribus nominibus, sicut dictum est. Vel forte secundum Hebraeos ista nomina competunt ei ex eadem significatione, quia Esbaal interpretatur vir confusionis, vel verecundiae, quia idolum confusio est, vel verecundia eius qui facit illud: magis tamen credendum est ista nomina competere ei a voluntate quam per aliquam causam, cum sint nomina imposita a nativitate, & potissime, quia nunquam legitur de Isboseth, quod coluerit idola, nec etiam tempore suo aliquis in Israel legitur coluisse idola, quia tempore Samuelis, antequam regnaret Saul, proiecerunt Israelitae omnia idola sua, & adhererunt Deo, suadente Samuele 1. Reg. 7. & postea non leguntur coluisse idola usque ad tempus Roboam filii Salomonis, 3. Reg. 14. licet Salomon prius propter uxores suas coleret idola de populo, tamen nullus legitur tunc coluisse. 3. Reg. 11.

Filius autem Ionathas Meribbaal. Non ponitur aliquis de cognatione Saulis, qui descenderet ab istis quatuor filiis Saulis, nisi per Ionathan, ideo describitur progenies eius solius, vel forte dato, quod alii filii Saulis haberent prolem, non curauit Elidras describere progeniem alicuius illorum, nisi Ionathas, qui erat primogenitus, & etiam magis inclutus inter fratres suos.

Quid

Quid istorum verius sit. Quaest. IX.

QVAERITUR quid istorum verius sit. Respondetur, quod vtraque est satis verisimilis responsio: nam saepe in praecedentibus ponuntur quatuor, vel quinque filii alicuius, & non continuatur progenies per aliquem eorum, nisi per unum, ita hic continuaretur per Ionathan.

Dicendum tamen, quod veritas est, quod nullus istorum quatuor filiorum Saulis habebat aliquos filios, nisi Ionathan, & hoc, quia forte adhuc illi erant iuuenes, quando mortui sunt in bello, vel dato, quod non essent iuuenes, & habuissent filios, illi mortui erant: nam Isboseth, qui erat quartus istorum, & regnavit post mortem Saulis erat annorum quadraginta quatuor regnare cepit, primo Reg. 2. & ideo iam iste posset habere filios.

Constat tamen, quod nullus istorum habebat quando mortuus est, quia quando Dauid cepit regnare quaesivit, an superesset aliquis de stirpe Saulis: nam dixit, putas ne est aliquis, qui remanserit de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam propter Ionathan? Et respondit quidam nomine Siba, superest filius Ionathae. 2. Reg. 9. & sic non fuit repertus tunc aliquis de stirpe Saulis, nisi Miphiboseth filius Ionathae.

Aliquis forte diceret, quod plures inuenti sunt, & tamen Dauid non curauit inquirere alios, qui non erant de stirpe Ionathae.

Dicendum tamen, quod falsum est, quia postea regnante Dauid Gabaonitae petierunt, ut deleretur tota domus Saulis propter eos, & Deus hoc concessit, & dicitur, quod pepercit Dauid Miphiboseth filio Ionathae, ne interficeretur propter iurandum, quod erat inter Ionathan, & Dauid, & sic non pepercit alicui de reliquis, & tamen inter omnes de progenie Saulis nullus fuit, nisi septem quorum quinque erant filii Merob filiae Saulis, & alii duo erant filii Saulis ex concubina sua Respha. 2. Reg. c. 21. Et sic nullus supererat de progenie istorum quatuor filiorum Saulis, nisi de progenie Ionathae: nam supererat tempore Dauid Miphiboseth solus filius Ionathae, & nepos eius Micha. 2. Reg. 9. & ideo etiam si voluisset Elidras describere progeniem aliorum non potuisset. Sed dato quod quilibet aliorum habuisset prolem, forte nullus eorum, nisi Ionathae proles enarrasset scriptura, quia iste erat primogenitus, & dicitur.

Filius autem Ionathae Meribbaal, & Meribbaal genuit Micha, filii Micha, Phiton, & Melech, & Tharaa Ahaz, & Ahaz genuit Ioiada, & Ioiada genuit Alamothe, & Azmothe, & Zamri. Porro Zamri genuit Mosa, & Mosa genuit Banaa cuius filius fuit Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asel. Porro Asel sex filii fuerunt his nominibus Ezricam, Bochrus, Ismahel, Saria, Obdiaetana. Omnes hi filii Asel, filii autem Eslech fratris eius Vlam primogenitus, & Iehus secundus, & Eliphale tertius, fueruntque filii Vlam viri robustissimi, & magno robore tudentes arcum, & multos habentes filios, ac nepotes usque ad centum quinquaginta. Omnes hi filii Benjamin.

Alph. Toft. In lib. I. Paralip.

A Filius Ionathas Meribbaal. Iste vocatur Miphiboseth 2. Regum 9. & 16. & 19. & hic vocatur Meribbaal, quia idem vir saepe habet multa nomina, sicut patet de Isbaal, qui vocatur hic Isbaal, & tamen vocatur Isboseth 2. Reg. 2.

Et Meribbaal genuit Micha. Iste Micha erat paruulus filius Miphiboseth, qui nutriebatur in Iodebar, & iussit Dauid, quod Siba seruus Miphiboseth, & tota cognatio eius tollerent agros Miphiboseth, & inde daret cibos Micha filio Miphiboseth, ipse autem Miphiboseth comederet semper in mensa regis secundo Regum nono.

Filii Micha Phiton, & Melech, & Tharaa, & Ahaz. Phiton est nomen viri, ut patet hic, aliquando tamen est nomen urbis, quae erat in Aegypto, & aedificauerunt eam Israelitae quando opprimebant eos Aegyptii: Exo. 1. f. Aedificauerunt vrbes tabernaculorum Pharaoni Phiton, & Rameses. Melech apud Hebraeos est nomen commune, & significat regem, quamquam mutatur aliquid in nomine, hic tamen est nomen viri, aliquando autem Melech est nomen uxoris Esau, ut patet Gen. 28. f. Duxit uxorem absque his, quas prius habebat Melech filiam Ismahel. Tharaa est aliquando nomen patris Abraham, interdum vocatur Tharaa, & interdum Thare, hic autem Tharaa est filius Micha. Ahaz est proprie nomen in forma Hebraea, pro quo latini consueverunt dicere Achaz.

Et Ahaz genuit Ioiada. Non est iste Ioiada ille, qui fuit sacerdos magnus, & fecit Ioas regem, & occidit Athalia. 4. Reg. 11. & sequenti libro capitulo. vigesimo tertio, quia ille fuit de tribu Leui, iste autem de tribu Benjamin.

Et Ioiada genuit Asmothe. Raro sunt ista nomina usitata in scriptura, quia non habentur de eis historiae.

Et Asmothe genuit Zamri. Non est iste Zamri, qui occidit regem Israel nomine Heba cum esset in conuiuio, & regnavit pro eo septem diebus, & deinde combussit se cum palatio regis. 3. Reg. 16. quia iste Zamri fuit de tribu Benjamin, ille autem non, quia viri Benjamin erant de regno Iuda, iste autem erat de regno Israel cum factus fuerit rex, & ante hoc erat princeps militum regis Israel, cum quo non manerent habitando aliqui de viris Benjamin, cum essent hostes eius propter regem Iuda.

Porro Zamri genuit Mosa. Non est iste, de quo dicitur supra in litera, quia ille vocatur Moosa, & iste Mosa, & ille erat filius Heber, vel Noema, iste autem est filius Zamri.

Et Mosa genuit Banaa. Non est iste Banaa, de quo dicitur 2. Reg. 4. Erant enim duo principes latronum, scilicet Banaa, & Rechab fratres, & occiderunt regem iacentem in lecto. Iste autem Banaa multo tempore post fuit, quia illud accidit tempore Dauid, istud autem postea.

Cuius filius Raphaia. f. filius Banaa. Multi enim sunt, qui vocantur Raphaia in praecedentibus, & tamen non coincidunt iste cum aliquo illorum, quia illi sunt de aliis tribubus.

De quo ortus est Elasa. Non est Elasa id, quod Elifa, quia Elifa est filius Iauan pronepos Sem supra. Iste autem fuit plusquam mille annis post, scilicet paulo ante captiuitatem Babylonis, ut patet computando generationes medias ab ipso Ionathas, qui fuit contemporaneus Dauid usque ad istum Elasa, & computando etiam tot generationes, vel quasi descendendo a Dauid per lineam regiam.

Qua genuit Asel. Asel aliquando est nomen commune apud Hebraeos, & significat nemus, unde Genes. vigesimo primo. vbi dicitur litera nostra Abraham plauit

Q 3 tautit

ganit nemus in Bersabe, in Hebreo dicitur plantavit A. scilicet hic autem accipitur pro nomine viri. Porro Asech fuerunt filij his nominibus. Fortè quilibet præcedentium habuit multos filios, & tamen non curavit Edras ponere nomina illorum, sicut nomina filiorum istius, quia forte isti fuerunt excellentiores alijs, vel magis famosi cum fuerint pauloante tempus Edræ.

Ezrichan. Nō est iste ille Ezrichan, de quo supra 3. quia ille fuit de tribu Iuda de stirpe David. Iste autem fuit de tribu Benjamin.

Bochru. Etiam iste est frater Ezrichan, sed non alius, de quo habetur sequenti cap. quia ille erat Leuita, iste autem est de tribu Benjamin, & vocatur etiam Bochru sequenti cap. *Ismahel*. Non est iste Ismahel filius Abrahæ, à quo descendunt Ismahelite, quia ille fuit multo tempore ante hunc. Etiam non est Ismahel tempore captivitatis Babylonicæ, qui occidit Godoliam principem Iudeorum, quem reliquerant Chaldei in terra, vt patet quarto Regum ultimo, & Jerem. 40. & 41. & tamen ille differt ab isto, quia fuit de tribu Iuda: nam dicitur ibidem; quod fuit de semine regio, & tamen reges solum erant de tribu Iuda.

Obdia. Idem etiam ponitur sequenti cap. *Hanan*. Nō est iste ille Hanan, de quo dicitur supra primo, quia ille non fuit de progenie Israel, & ille fuit, qui inuenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinas patris sui Sebeon. *Omnes hi filij Asech*. Dicitur hoc ne intelligatur, quod isti dependebant a se inuicem per successionem, sicut supra primo dicitur. *Asa*, Seth, Enos, Cayna, & nō sunt omnes fratres, sed quilibet est filius præcedentis se. *Filij autem Asech fratris eius*. Iste Asech fuit filius Elefa, & fuit frater Asech, ideo dicitur hic fratris eius, scilicet Asech cuius progenies descripta fuit.

Plan primogenitus. Alius etiam vocatur Vlan præcedenti ca. & tamen differt ab isto, quia non est in eadem tribu, & non est idem Vlan, quia Vlai est nomen castri, vel ville, apud quam vidit Daniel quandam visionem, vt patet Daniel 8. scilicet cum essem in Susis castro vidi me esse super portam Vlai.

Ieus secundo. Aliquando Ieus est nomen regionis: sic accipitur Iob primo, scilicet: Vir fuit in terra Hus nomine Iob, & vocatur regio aufsidis. Aliquando autem est nomen viri, sicut hic, & etiam sic accipitur supra primo, & tamen ille, qui ibi ponitur, non est iste Iehus: de quo hic dicitur, quia ille fuit multo tempore ante, cum iste fuerit tempore captivitatis Babylonicæ, & quidam putant illum fuisse Iob, sicut dictum est.

Eliphales tertius. Iste Eliphales non est, qui vocatur supra Eliphalech, & fuit tertius filius Asech.

Fueruntque filij Vlan viri robustissimi. Iste Vlan fuit primogenitus Asech, & ponuntur hic filij eius, nec extenditur generatio, nisi vsque ad filios suos. Et causa huius est, quia isti fuerunt contemporanei Edræ post captiuitatem Babyloniæ.

Et magno robore tendentes arcum. Scilicet isti viri robusti, & potissimum exercitati circa arcum, & hoc habuerunt a patre suo Ionatha, nam ille fuit sagittator, qui se nimis exercebat in arte balistandi, & sic quando voluit ire ad occultandum David in agro, misit puerum suum ferentem sagittas, & arcum, & per emissionem sagittarum dedit ei signum de latendo, vel apparendo, primo Regum 20. & David laudauit ipsum Ionathan de arte sagittaria in planctu suo, scilicet: Sagitta Ionathæ nunquam redijt retrorsum. Et gladius Saul non est reuersus inanis, secundo Regum primo.

Et multos habentes filios, & nepotes. Scilicet isti filij Vlan habuerunt multos filios, & nepotes, qui multiplicati fuerunt filij, & nepotes in hac progenie, nam interdum valde multiplicantur progenies, & inter-

dum nihil crescunt, sed potius minuuntur.

Centum, & quinquaginta. Scilicet omnes filij, & nepotes Vlan simul perueniunt ad numerum centum, & quinquaginta. Aliqui autem dicunt centum, & quinquaginta millia, & referuntur ad totam tribum Benjamin, scilicet quod in illa fuerunt centum, & quinquaginta hominum, & tamen hoc falsum est, quia litera nihil ponit de mille in Hebræo, neque in Latino: potissimè, quia tota ista litera refertur ad Vlan, de quo immediatè dicebatur, & tamen de stirpe illius non erant tot viri cum solum haberet filios, & nepotes, & sic debet intelligi, quod erant centum, & quinquaginta: intelligendo de filijs Vlan: erant autem isti tempore Edræ, ideo posuit numerum omnium ipsorum. *Omnes hi filij Benjamin*. Istud refertur ad omnes supra positos, quia omnes erant de tribu Benjamin in diuersis cognationibus.

C A P I X.

N I V E R S V S ergo Israel dinumeratus est, et summa eorum scripta est in libro Regum Israel, & Iuda: translatic; sunt in Babylonē pp delictū suū.

D E S C R I P T O in præcedentibus catalogo generationum, quæ fuerunt à Iacob vsque ad captiuitatem Babyloniæ, hic agitur de computatione, & summa Israelitarū post captiuitatem Babyloniæ, & diuiditur in tria, quia primo ponitur continuatio præcedentium: secundo executio præsentium ibi. *Qui autem habitauerunt*. Tertio continuatio subsequentiū ibi. *In Gabaon autem*.

An ista, quæ hic habentur ad præcedentia sint continuata.
Quest. I.

Q V A E R I T V R circa primum, an ea, quæ habentur hic sint continuata ad præcedentia, & an sint facta immediate post illa. Respondendum, quod continuatio potest accipi dupliciter, vno modo, quod omnia, quæ habentur hic fuerunt facta post præcedentia, ita quod ea, quæ sunt prima hic fuerint post illa, quæ sunt ibi vltima. Alio modo, quod ista sint post illa, quod vltima eorum, quæ habentur hic, sint post vltima, quæ habentur in præcedentibus, quæ prima, quæ habentur hic non fuerint post vltima, quæ sunt in præcedentibus. Accipiendo autem primo modo dicendum, quod non est hic continuatio: nam aliqua habentur hic, quæ fuerunt ante, quedam alia, quæ habentur in præcedentibus: nam supra tertio ponuntur multæ generationes, quæ fuerunt post captiuitatem Babyloniæ: nam tempore Sedeciæ facta est illa captiuitas, & tñ post Sedeciā fuerunt ibi multæ generationes post: sic etiam fuit præcedenti c. Nam ibi ponuntur generationes continuatæ vsque ad tempus Edræ post captiuitatē Babyloniæ: hic autem incipit litera agere de his, quæ fuerunt in captiuitate Babyloniæ, id aliqua eorum, quæ habentur in superioribus repetuntur hic, & sic non est continuatio, accipiendo autem secundo modo, dicendum, quod est ordo continuatus, quia supra dicebatur de generationibus, quantumlibet tribu vsq; ad captiuitatem Babyloniæ, vel post, incipiendo à primordijs ipsarum tribuum: hic autem agitur de ipsa captiuitate, & de eis, quæ fuerunt post captiuitatem, & sic est ordo continuatus. Pro quo sciendū, quod post captiuitatē Babyloniæ redierunt in terram Chanaan ipsi Israelitæ, qui captiui erant, & inceperunt habitare in diuersis locis: de quorum habitatione, & habitudine postquam redierunt, hic agitur, & fuit hoc rationabiliter factum, quia modus manendi Israelitarū in terra post captiuitatē Babyloniæ fuit aliquantulum differens à modo habendi ante

te captiuitatem, ideo debuit aliquid tangi hic de isto modo.

Circa primum dicitur. *Vniuersus ergo Israel dinumeratus est*. Istud ponitur hic per modum prologi respectu eorum, quæ infra habentur, scilicet ducti fuerunt in Babylonem, & dicitur vniuersus Israel, id est omnes duodecim tribus, vel vniuersus Israel, id est totum regnū Iuda, quia aliquando accipitur Israel pro Iuda: sic enim dicuntur gesta aliquorum Regum Iuda, descripta esse in libro Regum Israel, sic patet de Iosaphat rege Iudæ, scilicet: Reliqua gestorum Iosaphat scripta sunt in verbis Iehu, quæ digessit in libro Regum Israel: sequenti lib. c. 20. & tñ Iosaphat de regibus Iuda erat, sic etiam eod. lib. 33. dicitur, quod reliqua gestorum Manasse cōtinentur in sermonibus Regum Israel, & tamen Manasse erat de regibus Iuda.

Et summa eorum scripta est in libro regum Israel, & Iuda, Scilicet in libro isto naruantur aliquæ generationes, & raræ, & tamen in lib. Regum Israel, & Iuda fuerunt scriptæ particulariter oēs generationes Iuda & Israel.

Translatique sunt in Babylonem propter delictum suum. Id est translati fuerunt de regno Iuda, & manserunt in Babylone septuaginta annis, sicut dixerat Ieremias, & postea redierunt in terram suam, Ierem. vigesimo quinto. & dicitur propter delictum suum, quia nimis peccauerunt Israelitæ: ad hoc, quod transferrentur, nam Deus mittebat eis prophetas continue, & non exaudiebant eos, & facta est plaga eorum insana-bilis.

Quomodo fuerit facta ista numeratio, quæ hic dicitur.
Quest. II.

Q V A E R I T V R quomodo facta est ista numeratio, de qua hic dicitur, in qua numeratus est vniuersus Israel.

Respondent quidam, quod hoc factū est tempore regni David: nam ipse fecit computari totū populum duodecim tribuum, qui subiectus erat regno suo, vt patet 2. Reg. c. vlt. & infra 21. & tunc vere computatus est totus Israel, quia oēs de duodecim tribus numerati sunt. 2. Reg. vlt. Sed dicit aliquis, quod non intelligitur de ista computatione, quia hic dicitur, quod computatus est totus Israel, & translatus in Babylonem, & sic vñ, quod post computationem illam in breui fuerit Babyloniæ captiuitas, quia alias non diceretur, quod numeratus est Israel, & translatus est in Babylonē. Dicit potest duobus modis. vno modo, quod fuit ista numeratio facta in captiuitate Babyloniæ, pauloante quod transferrentur viri Iuda in Babylonem, & vocatur ista computatio totius Israel. Alio modo potest dici, quod istæ fuerunt duæ computationes, vna fuit, quæ facta est in regno Iuda pauloante quam transferrentur in Babylonem Iudæi, secunda fuit, quæ ante hoc facta est, scilicet in omnibus tribubus Israel pauloante quæ transferrentur in Assyrios. Aliter etiam potest dici, quod istæ numerationes nō fuerunt aliquæ cōputationes factæ de toto populo, ita quod totus populus congregaretur, & numeraretur, sicut factum est in deserto bis, viuente Moyse. Num. 1. & 26. sed fuit quedam descriptio historica, scilicet historiographi describentes gesta temporum, scribebant progeniem virorum illis temporibus secundum successiones suas, & sic in illis libris erant descriptæ omnes progenies Israelitarum.

An computatio ista vna, vel plures fuerit.
Quest. III.

Q V A E R I T V R vterius de ista cōputatione, an fuit vna vel plures, & an fuerunt soli viri de regno Iuda Alph. Toft. In lib. I. Paralip.

da computari, vel omnes de duodecim tribubus.

Aliquis dicit, quod computati fuerunt omnes de duodecim tribubus. Primo, quia dicitur hic, vniuersus Israel dinumeratus est, & tamen regnum Iuda non vocatur Israel, & si aliquando vocetur Israel, non potest vocari totus Israel, sed pars quedam. Secundo patet, quia dicitur summa eorum descripta est in libro Regum Israel, & Iuda, & tamen si hic computarentur soli viri de regno Iuda, non poneretur summa eorum in libro Regum Iuda, & Israel, sed solum in libro Regum Iuda, oportet ergo, quod fuerint computati omnes Israelitæ. In contrarium videtur, quod computati fuerint omnes viri de Iuda, & solum isti. Et patet hoc, primo quia Edras nō agebat hic principaliter, nisi de regno Iuda, potissimè quia intēdebat describere statum eorum post reditum de captiuitate, & tamen decem tribus Israel nunquam redierunt de captiuitate, sed vsq; hodie permanent in terra Assyriorum, ergo fuerunt computati hic soli viri Iuda, qui redierunt de Babylone. Secundo patet, quia dicitur hic translaticque sunt in Babylonem propter delictum suum, manifestum est tamē, quod ista captiuitas Babyloniæ solum fuit quæstū ad regnū Iuda, quia viri de tribubus decē Israel in Assyrios translati fuerant, & non in Babylonem: nam Thelgaphalasar, & Salmanasar transtulerunt illos. 4. Reg. 15. & 17.

Respondendum, quod ista numeratio non intelligitur de omnibus duodecim tribubus, sicut supra dictum est, & ratio adhuc potissima est, quia Israelitæ habuerunt tres captiuitates. Prima fuit per Thelgaphalasar regem Assyriorum, qui transtulit duas tribus, & dimidiam, quæ erant in terra Galaad, & fere totam tribum Nephthali, de qua 4. Reg. 18. & supra 15. Alia fuit captiuitas facta per Salmanasar regem Assyriorum, & ista fuit maior, quia omnes tribus Israel, quæ relicta fuerunt transtulit in Assyrios cum rege suo, ita vt iā non relinquerentur aliquæ tribus in terra, nec rex, nec fuit postea regnum Israel. 4. Reg. 17. & 18. & de istis captiuationibus, quæ fuerunt, ista fuit maior tam propter multitudinem captiuorum, quam propter durationē temporis, quia ista captiuitas durauit in æternum. Captiuitas autem virorum de regno Iuda solum durauit annis septuaginta, vt patet Ierem. 25. Et tamen hic fit mentio de captiuitate Babyloniæ, & nō de aliqua duarum, ergo solum intēdit scriptura dicere de numeratione istarum captiuorum, quæ fuerunt in regno Iuda, tamen istæ pertinuerunt solum ad captiuitatem Babyloniæ.

Dicendum tamen, quod licet non fuerint computatæ omnes duodecim tribus Israel, tamen plures fuerunt computati quam viri de tribu Iuda, & Benjamin qui fuerunt in regno Iuda.

Pro quo sciendum, quod Israelitæ, qui erant in decē tribubus translati sunt in Assyrios per Thelgaphalasar, & Salmanasar, & non mansit aliqua tribus integra in terra, nec tamen potuerunt Assyrii captiuare omnes Israelitas, sed multi effugerunt de manibus eorum, vnde sequenti lib. c. 34. fit mentio de filijs Ephraim, & Simeon, & Manasse, & Nephthali habitantibus in terra Chanaan tempore Iosias, & tamen fuit Iosias multo tempore post captiuationem factā per Assyrios quasi per octoginta annos, vel plus, quia illa captiuitas facta est in principio regni Ezechias, & ille regnavit annis viginti nouem, quarto Regum decimo octauo. & postea Manasse annis quinquaginta quinque, quarto Regum vigesimo. & Ammon annis duobus eod. ca. & Iosias plusquā duodecim annis antequā fieret id, quod dicitur de reliquijs istarū tribuum sequenti libro capitul. 34. & non solum fuerunt aliqui de istis tribubus superstitēs, sed etiam de omni-

bus tribubus Israel. Dicendum est, quod aliqui super fuerunt, qui effugerunt manus Assyriorum, & hoc potuit esse dupliciter.

Vno modo, quod quia Assyrii pugnaverunt contra Israelitas sub Salmanasar, non pugnaverunt contra omnes vrbes, & ideo aliqua illarum manserunt intacta. Secundo potest dici, & melius, quod quando Salmanasar pugnabat contra Israelitas ad captiuandum eos, plurimi ipsorum fugerunt de terra videtes, quod non possent se defendere, & manserunt in regnis propinquis quousque Salmanasar traustulit de terra Israelitas, quos captiuauerat, tunc enim ipsi redierunt, & tenuerunt loca, in quibus prius habitabant. Sic enim fecerunt viri Iuda, nam quando Nabuchodonosor obsidebat Ierusalem tempore Sedeciae, multi de regno Iuda fugerunt in terram Ammon, & Moab, & alias gentes vicinas, & post recessum Chaldeorum audientes, quod mansisset Godolias princeps terrae, redierunt omnes in terram Iuda, & collegerunt ibi vindemiam magnam Ierem. 40. De istis reliquiis apparet sequenti libro capitul. trigesimo quarto cum dicitur. Congregauerunt Leuitae pecuniam de Manasse, & Ephraim ex vniuersis reliquiis Israel. Et sic videtur innuere, quod de omnibus tribubus Israel erant reliquiae istae. Israelitae habitauerunt in ciuitatibus suis prioribus, & non fecerunt per se regnum, sed subiecerunt se regno Iuda, & sic erant iam fere omnes tribus rediectae ad regnum Iuda, sicut a principio fuerat, viuente Dauid, & Salomone, & sic manserunt vsque ad captiuitatem Babylonis. Quare autem non constituerunt super se regem istae tribus, & quare subiecerunt se regno Iuda declaratum est 4. Reg. 23. & sic quando translati fuerunt viri de tribu Iuda, & Benjamin in Babylonem, translati fuerunt etiam cum eis viri de omnibus istis tribubus, & manserunt ibi per septuaginta annos, & postea cum eis Iuda, & Benjamin redierunt de Babylone, & manserunt in terra vsque ad tempus Christi, & postea etiam per Romanos dispersi fuerunt. Isti autem omnes fuerunt simul computati cum tribu Iuda, & Benjamin anrequam ducebantur in Babylonem, & sic verum est, quod totus Israel fuit numeratus, & consonant rationes assignatae pro vtraque parte. Ista autem computatio poterat fieri dupliciter, vno modo, quod computarentur omnes de regno Iuda, scilicet tam viri Iuda, & Benjamin, quam aliarum tribuum, & assumeretur summa eorum, & describeretur in libro.

Alio modo potest intelligi, quod in libro, in quo scribebantur historiae temporum, ponerentur progenies omnium tribuum subiectarum regno Iuda per successiones suas, & continuaretur ista computatio vsque ad captiuitatem Babylonis, & sic esset scriptus totus populus in libro regum Iuda, & Israel.

Ad primam rationem cum dicitur, quod vniuersus Israel dinumeratus est: conceditur, quod non fuit numerata sola tribus Iudae, & Benjamin, & tamen nec fuit numeratio facta omnium duodecim tribuum, si quando manebat regnum Israel, & non erant translati Israelitae in Assyrios, quia de illo nihil intendit hic scriptura, sed totus Israel numeratus est, id est viri de omnibus tribubus, qui erant in regno Iuda, cum ibi manserint viri de omnibus tribubus, vt supra probatum est.

Ad secundam dicendum, quod scripta fuit summa ista in libro regum Iuda, & Israel, non tamen intellegendi, quod essent diuersi libri vnus Iuda, & alius Israel, in quibus describerentur ista, sed erat idem liber, quod patet, quia dicitur hic in libro, & ille erat vt se liber regum Iuda, & tamen, quia isti dominabantur regno Iuda, & etiam omnibus tribubus Israel, quae

relictas fuerant post captiuitatem Assyriorum, dicebantur reges Iuda, & Israel.

Ad primam rationem pro alia parte, cum dicitur, quod Edras non agebat hic principaliter, nisi de regno Iuda, ideo non ageret de tota summa Israelitarum, dicendum quod non agit hic de numeratione populi Israel, quae numeratio fuerit antequam viri de regno Israel ducebantur in Assyrios, sed de toto Israel, quando subiectus erat toti Iudae regno, s. post captiuitatem factam per Assyrios reliquiae manentes in terra subiecerunt se regno Iuda.

Ad secundam quando dicitur, quod translati fuerunt in Babylonem, & hoc non potest competere, nisi viris de regno Iuda, dicendum quod totus Israel translatus est in Babylonem, eo quod de omnibus tribubus erant iam aliqua reliquiae, quae cum tribu Iuda, & Benjamin translatae sunt in Babylonem.

Quis fuerit liber iste, in quo numerus Israelitarum scriptus est. Quaes. IIII.

QVAERITUR vterius quod fuit iste liber, in quo scriptus est iste numerus Israelitarum.

Aliqui respondent, quod fuit quidam liber, qui non habetur nunc in sacra Scriptura, sicut nec liber Abdo prophetae, nec Abia Silonitis, & aliorum multorum, de quibus fit mentio sequenti libro capitul. 12. & 13. & infra vltimo capitul. & istud tenent Hebraei.

Alii autem dicunt, quod ista summa posita fuit in libro, in quo facta est computatio per Ioab: nam Ioab mandato Dauid computauit totum Israel. 2. Reg. vlt. & rededit in scriptis, & ibi mastr summa, & istud tenet Nicolaus. Sed ista positio non est satis rationalis. Primo, quia dicitur hic, quod vniuersus Israel dinumeratus est, translataeque sunt in Babylonem, in quo innuitur, quod paulo post numerationem translati sunt, vel quia illi, qui numerati sunt translati fuerunt, & tamen qui computati sunt tempore Dauid non fuerunt translati in Babylonem, nec etiam quicumque eorum, quia a computatione facta sub Dauid vsque ad captiuitatem factam in Babylone fuerunt anni multi, quot nullus hominum viuere potuit: nam facta est computatio circa finem regni Dauid, & sic forte supererat duo, vel tres anni de regno eius, deinde Salomon regnauit annis quadraginta. 3. Reg. 11. Roboam decem, & septem annis eod. lib. c. 14. Abia autem tribus eod. lib. cap. 15. Ala autem annis quadraginta vno eod. ca. Iosaphat autem annis viginti quinque eod. lib. c. vlt. Ioram annis 8. 4. Reg. 8. Ochozias anno vno eod. c. Athalia annis sex. 4. Reg. 11. & sequenti lib. ca. 22. Ioas annis quadraginta. 4. Reg. 12. Amasias annis viginti nouem eod. lib. c. 14. Azarias annis quinquaginta duobus eod. lib. c. 15. Ioathan annis decem, & sex eod. c. Achaz annis totidem eod. lib. ca. 16. Ezechias annis viginti nouem eod. lib. c. 18. Manasses annis quinquaginta quinque eod. lib. c. 21. Ammon annis duobus eod. capitul. Iosias annis triginta vno eod. libro cap. 22. Ioachaz tribus mensibus eod. lib. ca. 23. Ioachin annis vndecim eod. ca. & 24. alius Ioachin tribus mensibus, & decem diebus eod. c. & sequenti lib. cap. vltim. Sedecias annis vndecim. 4. Reg. 24. & 25. & tunc fuit captiuitas Babylonis, & tamen isti anni aggregati sunt simul quadringenti triginta sex, nullus tamen hominum poterat tanto tempore viuere, potissime, quia omnes numerati erant iam supra viginti annos, ideo nullus illorum potuit duci in Babylonem, & sic oportet intelligi de alia numeratione, cum dicatur hic de istis numeratis, quod translati sunt in Babylonem. Secundo patet, quia dicitur hic,

hic, quod vniuersus Israel dinumeratus est: Summa eorum descripta est in libro Regum Iuda, & Israel, & tamen summa illorum quos numerauit Ioab non fuit scripta in libro. Quod patet infra 27. scilicet Ioab filius Saruie ceperat numerare. Et sequitur. Iccico numerus eorum, qui fuerant recensiti non est relatus in Factis regis. Ergo non fuit illa summa scripta in libro Regum Iuda nec Israel, & tamen ista summa tota descripta est, ergo alia numeratio fuit. Tertiò patet, quia in computatione, de qua hic dicitur descriptus, & numeratus fuit totus Israel, & tamen in computatione Ioab non fuit totus Israel numeratus. Patet hoc, quia dicitur hic vniuersus Israel numeratus est. Et infra vigesimo septimo dicitur. Ioab filius Saruie ceperat numerare, nec compleuit, quia super hoc ira domini irruerat in Israel: non ergo potest esse ista numeratio, quae facta est sub Dauid, nec descripta fuit in libro illo quae Ioab scripsit tunc.

Sed dicendum est, quod scripta fuit ista summa in quodam libro, qui vocabatur liber Regum Iuda, & Regum Israel: a principio non erat vnus liber, sed duo, eo quod erant duo regna, & in libro Regum Iuda scribebantur omnia gesta particularia Regum Iuda. In libro autem Regum Israel scribebantur omnia gesta Regum Israel: nunc autem erat vnus liber Regum Iuda, & Israel, eo quod Iuda, & Israel erant vnium regnum: nam reliquiae, quae manserunt de omnibus tribubus subiecerunt se regno Iuda, vt praecedenti quaestione declaratum est, & ideo cum describerentur ibi gesta Regum, & populi sui, erat liber ille Regum Iuda, & Israel. Considerandum vterius, quod iste liber nunquam fuit de sacra Scriptura, vt patet 2. ad Timotheum. 3. scilicet: Omnis enim scriptura diuinitus spirata utilis est ad docendum ad arguendum, & corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.

Rationes autem magis in fundamento positae sunt tertio Regum quarto, quare iste liber, & quidam alij, qui allegantur in sacra Scriptura, non fuerunt positi in scriptura, sicut alij libri, sed erant isti duo libri pure historici, & facti a prophetis, & verissimi, ideo in magna auctoritate habebantur, & allegantur in Scriptura sacra tanquam eorum auctoritas firmissima sit. Isti libri habebant completè omnes generationes, ideo Edras remittit ad illos, si quis curiosus ea, quae hic desunt, in eis inquirere velit: ex hoc etiam patet contra id, quod plurimi tenent, quod libri Regum Iuda, & Israel, qui sepe allegantur in tertio, & quarto Regum sit iste liber Paralip. Nam hic allegatur liber Regum Iuda, & Israel, ergo non est iste, de quo magis declaratum est tertio Regum cap. 14.

Qui autem habitauerunt primi in possessionibus, & in vrbus suis Israel, & sacerdotes, & Leuitae, & Nathinnai commorati sunt in Ierusalem, de filiis Iuda.

Qui autem. Hic ponitur secundum praesentiu executio, & diuiditur in duo, quia primo ponitur de omnibus tribubus in generali, secundo de sacerdotibus in speciali, ibi. *De sacerdotibus autem.* Circa primum dicitur.

Qui autem habitauerunt primi in possessionibus, & in vrbus suis. Id est isti, qui sequuntur fuerunt primi, qui habitauerunt in possessionibus suis in reditu de Babylone. Et dicitur in vrbus, & in possessionibus, quia quidam habitabant in vrbus, & alij vero in agris, vel in vrbus, vbi erant possessiones, & ob hoc dicebantur habitare in possessionibus. *Israel, & sacerdotes, & Leuitae, & Nathinnai commorati sunt in Ierusalem.* Per

A Israel intelligitur totus populus de omnibus tribubus cum in reditu de Babylone fuerint viri de omnibus tribubus, sicut supra declaratum est. Sacerdotes, & Leuitae sunt de tribu Leui, quae est extra omnes duodecim tribus Israel, & etiam isti ducti sunt in Babylonem, quia Leuitae, & sacerdotes semper fuerunt in regno Iuda propter templum Domini, quod erat in Ierusalem. Immo cum Leuitae, & sacerdotes habitarent in vrbus diuersis per sortes tribuum Israel, quando Ieroboam rex Israel fabricauit vitulos aureos, & constituit sacerdotes de extremis populi. 3. Re. 12. & 15. s. ugerunt omnes sacerdotes, & Leuitae de vrbus suis, quas habebant in terra decem tribuum, & venerunt in terram Iuda, & ibi morari sunt: sequenti libro c. 11. & manserunt ibi semper, ideo tempore captiuitatis Babylonicae ipsi ducti sunt illuc cum ceteris. Nam & quidam summus sacerdos, scilicet Iosedech filius Saruie ductus est illic supra 6. c. Alius autem summus sacerdos, scilicet Saraias pater eius occisus fuit coram Nabuchodonosor in Reblata. 4. Regum vltimo, & Ierusalem vltimo. Fuerunt autem isti reducti de Babylone cum ceteris, & habitauerunt in Ierusalem. Nathinnai autem dicuntur esse quidam ministri templi, qui non sunt Leuitae, nec sacerdotes, nec etiam populares de Israel, sed ministrant templo, & isti sunt Gabaonitae: nam Iosue, & totus populus reduxerunt eos in seruitutem aeternam templi ad portandum aquas, & cedendum ligna: Iosue 9. Et isti etiam ducti sunt in Babylonem: est alij Israelitis, & postea reducti fuerunt, & vocantur iam Nathinnai in libro isto, & in libro Edrae, cum in libris Regum, & Iosue vocarentur Gabaonitae, & Gabaonita nomen gentis, & patriae est. Nathinnai autem nomen ministerij, & habitauerunt omnes isti in Ierusalem, & in alijs ciuitatibus terrae, & etiam dispersi per agros, & rura.

Quae sit intentio eorum, quae hic ponuntur. Quaes. V.

QVAERITUR quae est intentio eorum, quae ponuntur in hoc capitulo, cum agatur simul hic de sacerdotibus, & Leuitis, & reliquis popularibus. Respondendum, quod aliqui putant intentionem huius esse agere de generationibus populi post reditum de Babylone: nam sicut in praecedentibus actum est de generationibus Israelitarum vsque ad captiuitatem Babylonis, ita hic continuari debuit de ipsis post reditum de Babylone vsque ad tempora Edrae: nam Edras fuit in Babylone & rediit inde, & vixit aliquot annis post reditum de Babylone, vt patet per libros, quos descripsit, & in illo tempore fuerunt aliqua generationes, & status populi, & ista debuerunt enarrari per Edram. Dicendum quod hic non est similitudo ad ea, quae fiebant in alijs capitulis praecedentibus, quia ibi describebatur progenies cuiuscunque tribus per se. Hic autem non agitur, sed de omnibus mixtura sic dicitur. Secundo dicendum, quod non sit aliquid simile hic praecedentibus, quia in illis narrabantur generationes tribuum: hic autem non describuntur aliqua progenies, nisi in fine capituli, vbi ponitur progenies Saulis, quae enarrata fuerat praecedenti cap. Sed dicendum, quod ponitur hic status populi post reditum de Babylone, & non computantur hic aliqua generationes, sed solum declarantur aliqua de statu populi post reditum, & precipue agitur de Leuitis. Et sciendum, quod eorum, qui redierunt de Babylone quidam habitauerunt in Ierusalem, alij vero in alijs vrbus, & agris, & hic agitur solum de statu illorum, qui manserunt in Ierusalem, & sic dicitur hic, quod isti Israelitae sacerdotes, Leuitae, & Nathinnai commorati sunt in Ierusalem.

Quare

Quere agitur specialiter de habitantibus ibi. Quasi. V. 1.

Q V A E R I T V R vterius, cur agitur specialiter de habitantibus ibi, vel quomodo fuerunt aliqui habitantes ibi, & alij non.

Respondendum est, quod Esdras preponit istud ad declarationem quarundam historiarum, que ponuntur in primo, & secundo libro Esdræ, scilicet de edificatione templi, & urbis, & de bellis, que habuerunt Israelite propter edificationem templi, & urbis, de quibus etiam patet in libro Neemiæ. Omnia tamen ista facta sunt in habitatoribus Ierusalem, scilicet contra urbem illam, & in ipsa, & sic debuit de habitatoribus eius fieri mentio. De alijs autem non oportebat. Pro quo considerandum, quod Cyrus rex Persarum, & Medorum, qui dedit licentiam Iudæis redeundi in Ierusalem, non dedit propter aliud, nisi ut edificarent templum domini, quod destructum fuerat, ut patet primo Esdræ primo, & sic principaliter venerunt in Ierusalem ad edificationem templi, non tamen omnes habitauerunt in Ierusalem, sed plurimi habitabant in alijs urbibus, & in agris, sicut supra dicitur, scilicet: Qui aut habitauerunt primi in possessionibus, & in urbibus suis. Idem etiam patet primo Esdræ secundo.

Sciendum autem, quod multi Iudeorum recusabant habitare in Ierusalem: primo, quia multi eorum, qui nunc redibant de captiuitate fuerant prius in terra Iuda, ut patet primo Esdræ 3. cum dicitur, quod plurimi de sacerdotibus, & Leuitis, qui viderunt templum prius, cum fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum flebant voce magna, & multi vociferantes in lingua eleuabant vocem. Et isti desiderabant manere in locis, in quibus prius fuerant, ideo volebant esse in Ierusalem. Secundum erat, quod si plurimi habitarent in Ierusalem non esset eis tanta abundantia omnium rerum, sicut si morarentur per diuersa loca, ideo volebant habitare extra Ierusalem. Tertium erat, quia habitantes in Ierusalem maioribus laboribus grauabantur quantum ad edificationem templi, & urbis, quam illi, qui morabantur extra Ierusalem. Quartum, & precipuum erat, quod illi, qui morabantur in Ierusalem erant infestis habentes hostes, & erant odiosi omnibus gentibus in circuitu, & mouebantur multa bella contra illos ne edificarent urbem, sicut patet primo Esdræ 4. cum Samaritani scripserunt Artaxerxi regi: ne permitteret edificari urbem, quia sequerentur inde magna scandala, & ille prohibuit. Et aliquando erant edificantes Iudæi murum Ierusalem, & Samaritani ex insidijs surgebant ad occidendum Hebræos, ideo ipsi cum edificarent, erant accincti gladijs, & una pars edificabat, & alia pars armata erat in circuitu propter hostes, ut patet Neemiæ 3. Istos autem labores multi fugiebant, ideo determinatum est communi decreto, quod decima pars totius populi, qui venerat de Babylone habitaret in Ierusalem, & alie nouem partes dispergeret per vrbes. Post hoc vero adhuc multi de populo ex deuotione obtulerunt se ad manendum in Ierusalem, quamquam non tenerentur forte. Nam licet decima pars manere deberet ex decreto communi, non tamen determinatum est electione, vel mandato, quod manerent, sed forte hoc factum est, & tunc supra illos, quos fors tenebat multi se obtulerunt sponte, & populus totus benedixit istis, quia faciebant aliquod opus perfectionis, ut patet Neemiæ 11. De istis autem manentibus ibi agitur hic, & quia quidam erant de populo, alij vero de sacerdotibus, & Leuitis, & alij de ministris templi, qui erant Nathinnai, sive Gabaonite: dicitur hic de omnibus illis: precipue tamen de sacerdotibus, & Leuitis designando aliqua officia eorum, & habitudinem principatus in ministrando.

F De filiis Iuda, & de filiis Benjamin. De filiis quoque Ephraim, & Manasse.

Et de filiis Benjamin. Isti fuerunt precipui redeuntes de captiuitate Babylonis: nam licet de alijs tribubus redierint aliqui, tamen plures erant isti, eo quod erant istæ duæ tribus integre. Aliæ vero erant partes quedam, vel reliquæ. Etiam istæ erant, que verè pertinebant ad regnum Iuda, que fuerant semper sub illo, alie autem sero redierunt. Et intelligitur hoc solum de illis, qui habitauerunt in Ierusalem, & non de omnibus, qui redierunt in terram Iudææ.

De filiis quoque Ephraim, & Manasse. Non est intelligendum, quod de istis solis tribubus redierint aliqui in Ierusalem, & in terram Iudæam, sed etiam de omnibus tribubus Israel, quia de omnibus illis fuerunt aliqui residui post captiuitatem Assyriorum, ut declaratum est supra.

An verum sit, quod de filiis Ephraim, & Manasse habitauerint aliqui in Ierusalem post reditum de Babylone. Quasi. V. 11.

Q V A E R I T V R quomodo dicitur hic, quod de filiis Ephraim, & Manasse habitauerint aliqui in Ierusalem post reditum de Babylone: nam omnes tribus regni Israel ductæ sunt in Assyrios per Telgathphalasar, & Salmanasar reges Assyriorum. 4. Regum 15. & 17. ideo non manserunt, nisi duæ tribus regni Iuda, scilicet Iuda, & Benjamin, & isti duci potuerunt in Babylonem, & inde redire.

Respondendum est, quod de filiis Ephraim, & Manasse, & etiam Zabulon, & Nephthali, & aliorum tribuum redierunt aliqui de captiuitate Babylonis. Hoc autem fuit, quia Assyrii captiuauerunt decem tribus Israel, sed non potuerunt omnes ipsos de singulis tribubus captiuare, sed aliqui effugiebant manus eorum, & isti manserunt in terra post illam captiuitatem, & vniti sunt regno Iuda, & cum venisset Nabuchodonosor contra Sedeciam de omnibus istis duxit aliquos in Babylonem: cum in terra non dimiserit, nisi pauperes agricolas, & vitatores. 4. Regum vltimo, & Iere. 40. & sic oportet, quod de singulis tribubus Israel ducerentur aliqua in Babylonem, & inde reducerentur ipsi, vel alij de stirpe illorum, & multi ipsorum habitauerunt in Ierusalem, de quo magis dictum est supra, & de istis dicitur hic.

Quomodo filij Ephraim, & Manasse potuerunt habitare in Ierusalem. Quasi. V. 11.

Q V A E R I T V R vterius quomodo isti filij Ephraim, & Manasse potuerunt habitare in Ierusalem, quia quælibet tribus habebat sortem sibi distinctam, sicut distinctam Iosue a principio, & ita iussit Deus postea manere, scilicet ne transferret possessio de tribu in tribum, vel de familia in familiam: Nu. vltimo. Respondendum, quod a principio quælibet tribus habuit sibi sortem specialem, & tamen a principio mansit distinctio ista, & postea non, quia postquam decem tribus pro maiori parte ductæ sunt in Assyrios: manserunt reliquæ quedam de omnibus tribubus, & terra ipsarum non mansit eis, sed acceperunt eam Samaritani, quos duxit Salmanasar de terra Assyriorum, ideo coacti sunt ipsi, qui manserunt habitare in locis extra suas sortes, & sic manserunt vsque ad captiuitatem Babylonis, post captiuitatem etiam non potuerunt viri de istis tribubus redire in loca sua, sed necesse erat, quod manerent in locis aliarum tribuum, cum loca

loca sua occuparentur a Samaritanis, & ideo nihil magis differebat, quod habitarent tunc in Ierusalem, quam in quocunque alio loco terre Iuda, & Benjamin, cum nullus locus illarum sortium pertineret ad istas tribus. Dicendum tamen, quod Ephraim, & Manasse habitauerunt in Ierusalem post reditum de Babylone: non quidem tanquam hoc concederetur eis ex privilegio, sed magis fiebat ex necessitate: nam fuit diuisus totus populus in decem partes, & decima pars redeuntium de Babylone habitauit in Ierusalem, ut patet Neemi. 11. Et quia aliqui de tribu Manasse, & Ephraim fuerunt de ista parte decima, habitauerunt etiam in Ierusalem cum alijs de tribu Iuda, & Benjamin. Item non solum non fuit aliquod privilegium, quod concederetur istis habitare in Ierusalem, sed potius fuit eis magna laus, quia illi, qui sponte se obtulerunt ad habitandum in Ierusalem, a toto populo laudati sunt, ut patet Neemi. 11. scilicet Benedixit autem populus omnibus viris, qui sponte obtulerant, ut habitarent in Ierusalem, & hoc, quia faciebant opus perfectionis. Et sic non fuit contra ius, quod filij Ephraim, & Manasse habitarent in Ierusalem.

Othei filius Amiad, filij Amrai, filij Omrai, filij Bonni. De filiis Phares filij Iuda, & de Siloni Afaia primogenitus, & filij eius. De filiis autem Zera, Iehuel, & fratres eorum sexcenti nonaginta.

Othei filius Amiad, filij Amrai filij Bonni. Isti fuerunt de stirpe Iuda, & Benjamin, Manasse, & Ephraim, sicut supra dicitur, & tamen non constat, de qua illarum determinate fuerint. Iste Amiad, de quo hic dicitur non est ille Amiad, qui fuit princeps in tribu Ephraim, ut patet Numer. primo, & de hoc supra 7. nam ille fuit in Aegypto ante introitum in desertum: nam filius suus Elisafua fuit princeps in exitu de Aegypto, ut patet Num. primo, & 7.

De filiis Phares filij Iuda. Iste Phares fuit vnus de illis duobus, quos genuit Iudas ex Thamar nuru sua, ut patet, Gen. 38. & de ista stirpe venit Dauid, & etiam venit Christus, ut patet supra 2. & Ruth 4. & Matth. primo. Et de Siloni. Iste Siloni est aliquis vir nobilis in tribu Iuda.

Afaia primogenitus. Intelligendum est, quod iste Siloni fuit aliquis vir de familia Phares, & tamen non ponitur progenies sua supra, & ab illa descendit Afaia primogenitus eius, & de progenie istius fuerunt aliqui habitantes in Ierusalem.

Et filij eius. Id est filij Afaia, qui fuit primogenitus Siloni, habitauerunt nunc in Ierusalem. De filiis autem Zera. Iste Zera est, qui vocatur alio nomine Zare, & fuit frater Phares genitus a Iuda, & fuit iste Zare, qui habuit in digito suo filium ligatum, & propter illud vocatus est Zare, aliàs Zarā, id est splendens, vel oriens, quia filium splendebat, Gen. 38. & de familia istius fuerunt nunc habitantes aliqui in Ierusalem, & fuerunt, qui nominantur hic. Iehuel, & fratres eorum sexcenti. Id est habitauit Iehuel in Ierusalem, & fratres sui, id est cognati, & ipse cum cognatis suis, & filij Phares simul fuerunt sexcenti, & nonaginta.

Qui nam fuerunt isti, qui hic nominantur. Quasi. IX.

Q V A E R I T V R qui fuerunt isti, qui nominantur hic, & quomodo ponitur tam paruus numerus eorum. Respondendum, quod isti fuerunt illi, qui ponuntur primo Esdræ 2. nam ibi ponit de regressu de Baby-

lone, & dicitur in principio capituli: Hi sunt filij prouinciæ, qui ascenderunt de captiuitate, & reuersi sunt in Ierusalem, & Iuda, vnusquisque in ciuitatem suam. Et ponuntur ibi numeri, & nomina eorum, & postea in fine cap. dicitur: Habitauerunt ergo sacerdotes, & Leuite, & de populo, & cantores, & ianitores, & Nathinnai in urbibus suis, vnusquisque Israel in ciuitatibus suis, ita etiam dicitur hic, quod isti sunt, qui habitauerunt primi in possessionibus, & in urbibus suis, Israel, & sacerdotes, Leuite, & Nathinnai. Cum autem queritur quomodo ponuntur hic tam pauci, dicendum quod valde plures ponuntur Esdræ primo cap. 2. nam ibi ponuntur multe summe particulares, & ex omnibus resultat summa populi, scilicet quadraginta duorum millium trecentorum, & sexaginta, ut patet ibidem: hic autem sunt paucissimi. Respondendum est secundum Nicolaum, & alios tripliciter, vno modo, quod scriptura aliquando ponit totam summam redeuntium de Babylone, & aliquando partem illius. & hic dicitur, quod posuit Esdras partem summe istius, & primo Esdræ 2. ponitur summa, ideo maior est illa, quam ista. Secundo modo dicitur, quod in Hebræo sunt aliqui viri habentes multa nomina, & aliquando nominant vno eorum, & aliquando alio. Patet hoc in multis, ut in Esau, & Ochozia, & plurimis, ita hic cum inter se mutantur nomina, idem nomen, quod ponitur in vno loco scripturæ non ponitur in alio. Tertius modus est, quia dato, quod aliquis non habeat multa nomina, idem tamen nomen poterit multipliciter mutari a principio, vel a fine, & sic eadem persona videbuntur esse multe. Primus modus est aliquantulum conueniens, quia potest esse, quod hic ponatur minor summa, quã prima Esdræ 2. licet idem viri sint illi, qui ponuntur hic, & ibi, duo modi sequentes non conueniunt hic, quia illi competit solam pro diuersitate nominis, sed non ponuntur eadem nomina hic, & ibi, sed non competunt pro diuersitate summe. Et hoc etiam non stat, quia non ponuntur primo Esdræ 2. solum tota nomina, quot hic: nam si ibi ponerentur tota, dato quod essent alia hic, & ibi, posset stare, & tamẽ ponuntur ibi multa & hic pauca. Dicendum igitur, quod illi, qui ponuntur primo Esdræ secundo, sunt illi, qui ponuntur hic, & tamen non ponitur hic tanta summa, sicut tibi, nec etiã eadem nomina, & hoc propter duo, vel tria. Primum, quia potest dici, quod hic ponuntur soli principes, & tamen primo Esdræ secundo, ponuntur omnes, tam principes, quam subiecti principibus. Et hoc patet, quia ibi ponuntur quadraginta duo milia, & plus: hic autem ponuntur paucissimi, quia forte mille, vel pauciores poterant esse principes omnium illorum. Secundum potest dici, quod hic solum ponitur de illis, qui habitauerunt in Ierusalem, nam non omnes, qui redierunt de Babylone habitauerunt in Ierusalem, sed quidam eorum: nam totus populus fuit diuisus in decem partes, & vna illarum habitauit in Ierusalem, & alij de alijs, qui se sponte obtulerunt ad habitandum ibi: Neemiæ 11. Et tamẽ omnes, qui redierunt de Babylone, erant quadraginta duo milia trecenti sexaginta: exceptis leuis, & ancillis: primo Esdræ secundo, ideo poterit hic esse decima pars illorum cum eis, quorum summa hic ponitur, & cum alijs quorum summa non habetur hic. Tertio potest dici, quod scriptura aliquando vult ponere summam maiorem, & aliquando minorem, & hic posuit minorem summam, quam primo Esdræ secundo, sicut dicit Nicolaus, & tamen iste modus tertius minus verisimilis est, quam duo precedenti. Nam scriptura non facit varietatem eiusdem rei in diuersis locis, nisi propter aliquam rationem, & sic tenebitur aliquis de duobus precedentibus modis.

Porro de filiis Benjamin Salo filius Mosollam filij Odoia filij Afana, & Iobania filius Ieroham, & Ela filius Ozi filij Mochori, & Mosollam filius Saphatię filij Rahuel filij Iebania, & fratres eorū per familias suas nongenti quinquaginta sex. Omnes hi principes cognationum per domos patrum suorum. De sacerdotibus autem Ioiada Ioiarib, & Iachin, Azarias quoque filius Helcię.

Porro de filiis Benjamin. Hic ponitur, qui fuerunt nūc habitatores in Ierusalem de filiis Benjamin, cum supra positum sit de filiis Iuda, & Manasse, & Ephraim. *Salo filius Mosollam.* Iste Mosollam non est, qui infra ponitur: nam ibi ponuntur multi, quorum quidam sunt de filiis Leui, & alij de filiis Benjamin, & tamē a quolibet illorum differt iste Mosollam, & non venit iste Mosollam ad habitandum in Ierusalem, sed mortuus est in Babylone, & filius eius Salo venit ad habitandum in Ierusalem. Aliās potius diceretur de Mosollam, quod de filiis Benjamin ipse venit, quā quod venit Salo filius eius.

Filij Odoia. Non est iste, de quo infra dicitur, quia ille est de tribu Leui, nec est de quo dicitur supra quarto, quia ille est de filiis Iudę: iste autem est de filiis Benjamin. *Filij Afana.* Scilicet Odoia fuit filius Afana.

Et Iobania filius Ieroan. De quo Ieroan dictum est precedenti cap. sed non est iste de quo hic dicitur: iste Iobania non pertinet ad genus Mosollam, ita quod ipse fuerit in linea illa, sed fuit contemporaneus Salo filio Mosollam, & ambo venerunt ad habitandum in Ierusalem. Iste Salo non est Salon, de quo supra dicitur, quia ille est de tribu Iuda de filiis Phares, iste autē fuit de filiis Benjamin.

Et Ela filius Ozi. Iste Ela venit etiam ad habitandum in Ierusalem cum prędictis, & non est iste Ela, de quo dicitur tertio Regum decimo sexto, quia ille fuit rex Israel filius Bafaa, & fuit tempore Asa regis Iuda: iste autem non fuit de tribu illa, quia iste fuit de tribu Benjamin: ille autem fuit de tribu Issachar, quia Ela fuit filius Bafaa tertio Regum decimo sexto, & Bafaa fuit de tribu Issachar tertio Regum decimo quinto. Iste Ozi non est ille de quo dicitur supra sexto, quia ille fuit de progenie Aaron: iste autem fuit de progenie Benjamin. Et ille fuit primus, qui in stirpe Eleazari priuatus est summo sacerdotio, ut ibidem declaratum est. Etia ista Ozi non est Ozi, de quo dicitur Nume vigesimo sexto, quia ille fuit filius Gad a quo nominata est familia Ozinitarum. Etiam iste Ela non est, qui fuit pater Osee ultimi regis Israel, quarto Regum decimo quinto & decimo septimo, quia ille non potuit esse de stirpe Benjamin, cum esset rex Israel, & tribus Benjamin pertinebat ad regnum Iuda.

Filij Mochori. Potest hoc intelligi, quod Ozi erat filius Mochori, vel quod filij Mochori venerunt ad habitandum in Ierusalem, sed primum est verum.

Et Mosollam filius Saphatię. Mosollam est, qui venit ad habitandum in Ierusalem, & non est iste Mosollam, de quo supra dicitur, quia ille fuit filius Odoia: iste autem filius Saphatię. Iste Saphatię non est ille, de quo dicitur supra tertio, & secundo Regum tertio, quia ille fuit quintus filius David de tribu Iuda: iste autem fuit de filiis Benjamin, ut patet ibidem.

Et hi filij Rahuel. Scilicet iste Saphatię est filius Rahuel: aliquando enim ipse pater Iethro vocat Rahuel, vel Rahuel, ut patet Nume, decimo, & Exo, secundo,

F & tertio, & tamen nō est idem iste, & ille. *Filij Iebania.* Non est iste Iobania, de quo supra dicitur, quia ille est filius Ieroan, iste autem non.

Et fratres eorum per familias suas. Scilicet isti fuerunt precipui de filiis Benjamin, qui venerunt nunc ad habitandum in Ierusalem, & cum eis venerunt alij de familiis suis, qui vocantur fratres eorum. Et dicitur per familias suas, id est per diuersas cognationes. Erant nō genti quinquaginta sex, sicut hic dicitur, & isti erant viri precipui inter alios, quia multi alij erant cum istis: tamen non nominantur, nec computantur, eo quod illi non fuerunt precipui, sicut isti.

Omnes hi principes cognationum suarum. Potest referri ad quēlibet de istis nominatis, scilicet, quod ipsi erant principes familiarum, siue domorum, & tunc alij, qui subdicuntur vsque ad summā, quę ponitur hic, erunt de illis familiis, licet non sint principes. Alio modo potest intelligi, quod isti omnes, siue nominati, siue non nominati vsque ad summā istam fuerunt filij Benjamin, & fuerunt principes familiarum, vel cognationum, & tunc habebitur vna de duabus expositionibus, quam supra dedimus in respōsione ad quęstionem pręcedentem, scilicet quod omnes isti quorum summa ponitur hic, fuerunt principes, & illi quorum summa ponitur primo Eisdę secundo, fuerunt tamen principes, quam subditi, ideo ponatur ibi maior numerus, quam hic.

Per domos patrum suorum. Id est quilibet istorum erat princeps alicuius familię in domo patris sui, scilicet quia a prędecessoribus cuiuslibet istorum nominata erat aliqua familia, & in illa erat princeps vnus istorū, & sic de omnibus.

De sacerdotibus autem. Hic ponitur secundum huius partis, in quo agitur in speciali de sacerdotibus, & Leuitis, & magis agitur hic de eis, quā de omnibus alijs simul, & fortē causa huius est duplex. Prima quia status sacerdotum, & Leuitarum erat precipuus, quam reliqui populi, cum isti essent ministri Dei, & alij non. Secunda causa est, quia Eisdę erat Leuita, vel sacerdos, ut aliqui volunt, ideo voluit potius agere de illis, qui pertinebant ad progeniem suam, & secundum veritatem ipse erat de progenie sacerdotum magnorum, ut patet primo Eisdę septimo, & dicitur.

De sacerdotibus autem Ioiada Ioiarib, & Iachin. Isti fuerunt sacerdotes precipui, qui de captiuitate redierunt ad habitandum in Ierusalem. & non est iste Ioiada ille, de quo dicitur quarto Regum vndecimo, qui constituit Ioas in regem, quia ille mortuus est tempore Ioas regis, ut patet quarto Regum duodecimo, & sequenti libro capi. decimo quarto, & sic non potuit vsque ad captiuitatem Babylonis viuere, iste autem redijt post captiuitatem Babylonis in terrā Iuda. Etia ista non est Ioiarib, qui fuit vnus de principibus vigintiquatuor sortium: nam tempore Dauid fuerunt sacerdotes diuisi per vigintiquatuor sortes, & prima fors illarum fuit Ioiarib, ut patet infra 34. iste Iachin non est ille, de quo habetur Nume vigesimo sexto, quia ille fuit filius Simeon, & ab eo nominata est familia Iechinitarum. Iste autem fuit de tribu Leui.

Azarias quoque filius Helcię. Iste Azarias fuit etiam sacerdos, qui venit in Ierusalem de captiuitate Babylonis, & non est iste Azarias aliquis, de quo habetur supra sexto, vbi ponuntur multi huius nominis: nam vltimus illorum, qui fuit propinquior captiuitati Babylonis, fuit Azarias pater Saraię, ut patet ibidem, & tamen ille mortuus fuit antequam esset captiuitas Babylonis, quia filius suus Saraias erat summus sacerdos, quando facta est captiuitas, & ipse occisus est a Nabuchodonosor in Reblara, quarto Regum vltimo, ideo non poterat ille ire in Babylone, & postea redire, ut ministraret

straret in templo Domini post reditum de Babylone: potissimē, quia Iosedech filius istius Azarię translatus est in Babylone, & non redijt, sed Iosue filius eius venit de Babylone, & ministravit in Ierusalem, ut patet primo Eisdę tertio, vocatur autem iste Azarias filius Elcię, & fuit Elcias iste alius ab illo, de quo dicitur supra sexto, quia ille fuit pater Azarię, & auus Saraię, qui occisus est tempore Nabuchodonosor, & iste fuit sacerdos tempore Iosię regis, quarto Regum vigesimo secundo. Hoc volunt quidam. Alij autem volunt contrarium, scilicet quod iste Azarias fuit filius Elcię, qui ministravit tempore Iosię, & sit pater Saraię, qui occisus est, & mortuum huius est valde conueniens, quia iste Azarias vocatur supra sexto filius Elcię, sicut hic, & Elcias vocatur hic filius Sellum, qui vocatur Mosollam, & Mosollam vocatur hic filius Sadoc, & etiam Sellum vocatur filius Sadoc supra sexto, & Sadoc dicitur, filius Achitob, supra sexto, & hic vocetur filius Meraioth, & idem erit. Si tamen teneatur positio ista, videntur due difficultates. Prima est, quia non videtur quomodo Azarias poterit redire de Babylone ad ministrandum in Ierusalem, quia Azarias fuit pater Saraię, & ministravit in summo sacerdotio ante ipsum, sed ille, qui incipiebat ministrare, semper ministrabat vsque ad mortem, ideo prius moreretur Azarias, quam inciperet ministrare Saraias, & tamen Saraias erat summus sacerdos tempore, quo fuit captiuitas Babylonis, primo Regum vltimo. Ideo non poterat Azarias tunc viuere, & a fortiori non poterat redire de Babylone ad ministrandum in Ierusalem. Itē patet, quia dato, quod iste Azarias non moreretur illico, ut inciperet ministrare Saraias, ipse tamen ministraret ante eum, & deinde Saraias tempore captiuitatis Babylonicę esset ad minus plusquam viginti annorum Azarias, quando inciperet ministrare, quia nō poterant aliqui fungi sacerdotio in etate parua: cum & ipsi Leuitę, qui erant in minoribus officijs non possent consecrari in Leuitas ante annum vice simum quintum, vel tricesimum, Nume. quarto, & octauo: fortiori igitur summi sacerdotes, qui erant maioris auctoritatis nō ministrarent in etate paruula, esset igitur saltem viginti annorum, quando inciperet ministrare, & postea filius suus Saraias ministravit ante captiuitatē Babylonicę, quarto Regum vltimo, & etiam ille esset viginti annorum ad minus, & tunc Azarias esset plusquam quadraginta annorum, & postea Iosedech nepos suus ductus est in Babylone, & ille erat iam vir, quia sic fit mētio de illo, sicut de viro supra sexto. Et sic etiam esset iste ad minus viginti annorum, quando duceretur in Babylone, & cōsequenter Azarias esset tunc sexaginta annorum ad minus, & postea durauit captiuitas Babylonis per septuaginta annos. Iere. vigesimo quinto, qui sunt centum, & triginta anni, iō quando rediret Azarias in Ierusalem, esset ad minus tot annorum, nullus tamen hominum ad tantam etatē poterat peruenire illo tempore, & sic dicit Ioseph 9. Antiqui. quod post Moysen nullus legitur vixisse annis centum, & triginta, nisi Ioiada sacerdos de quo habetur sequenti lib. capi. 24. Item difficultas est, quia nō potest videri, quomodo Azarias esset in linea summorum sacerdotum, & ipse nō ministraret ante filios suos, vel forte ministraret, & cessaret ab administratione, & deinde per annos plus, quam septuaginta inciperet ministrare.

Item non stat, quia tunc Azarias summus sacerdos duceretur in Babylone, & diceretur de eo, quod translatus esset in Babylone, & non diceretur de aliquo alio summo sacerdote, cum non essent duo summi sacerdotes simul, & tamen istud dicitur solum de Iosedech: supra sexto, scilicet. Porro Iosedech egressus

A est, quando transfuit Dominus Iudam, & Ierusalem per manus Nabuchodonosor. Ergo iste Azarias pater Saraię non fuit translatus in Babylone, nec inde redijt.

Secunda difficultas est, quia non sunt hic eadem generationes omnino istorum, qui ponuntur supra sexto, nam ibi Elcias vocatur filius Sellum, hic autem vocatur filius Mosollam. Item Sadoc vocatur ibi filius Achitob: hic autem vocatur filius Meraioth.

Dicendum igitur videtur, sicut prius dicebatur, quod iste Azarias non fuit pater Saraię, sed ille mortuus est multo tempore ante captiuitatem Babylonis, iste autem natus est in Babylone, & postea venit Ierusalem.

B Filij Mosollam, filij Sadoc, filij Meraioth, filij Achitob pontifex domus Dei.

Filij Mosollam. Nec est ille, qui sic vocatur supra sexto, quia ille fuit Leuita, & iste est sacerdos.

Filij Sadoc. Non est iste aliquis de illis, qui vocantur Sadoc supra sexto, quia illi fuerunt sacerdotes multo tempore ante captiuitatem Babylonis: iste autem fuit in ipsa captiuitate, vel paulo ante.

Filij Meraioth. Nō est iste, qui sic vocatur supra sexto, quia ille fuit ante Dauid, ut ibi declaratum est, iste autem multo post.

Filij Achitob. Iste Achitob nō est aliquis de illis, qui vocati sunt sic supra sexto, quia vnus illorum fuit de stirpe Eleazari, alius autem fuit de stirpe Ithamar, scilicet Achitob pater Achimelech, de quo dicitur primo Regum vigesimo secundo, quia illi fuerunt multo tempore ante istum.

Pontifex domus Dei. Id est iste fuit pontifex, siue summus sacerdos in templo.

Quis nam fuerit iste summus sacerdos.
Quęst. X.

Q V A E R I T V R circa hoc quis fuit iste summus sacerdos, & quando fuit.

D Respondendum, quod litera nostra videtur significare, quod Azarias fuerit pontifex: eo quod pontifex non potest determinare, vel denominare aliquem istorum pręter Azariam, quia ipse ponitur in recto, & omnes alij ponuntur in genitiuo. Sed tantum stat difficultas quomodo potuerit Azarias esse pontifex, quia in reditu de Babylone Iosue filius Iosedech fuit summus sacerdos, qui vocatur alio nomine Iesus Iosedech, ut patet primo Eisdę tertio, & Aggei primo, & secundo. Iste autem Azarias non potest esse idem cum illo, quia ille fuit filius Iosedech, iste autem fuit filius Elcię.

Item non potest dici, quod fuerit filius eius: nā aliquis fortē hoc assereret, sed falsum est, quia post Iosue filium Iosedech non fuit pontifex Azarias in Ierusalem, sed Eliasib, ut ait Iosephus 10. Antiquita. Et declaratum fuit supra 6. in quęstione de omnibus summis sacerdotibus. Dicendum tamen, quod istud potest dupliciter poni vno modo, quod Azarias fuerit summus sacerdos, & quod fuerit Iesus Iosedech, qui reuerfus est de Babylone, & primus ministravit post reditum, & cum dicitur, quod iste differt ab illo, sicut supra producitur. Dicendum quod idem est, licet vocetur diuersis nominibus, quia sepe consuetum est, quod idem homo diuersis nominibus appelletur, & idem est de patre, & auis eius, quia etiam illi habebunt multa nomina, & nominabuntur hicaliter, quam in alijs locis. Secundo dici potest, quod iste pontifex nō fuit Azarias, sed Achitob, & quod fuit pontifex ante captiuitatem

ptiuitatem Babylonis multo tempore, & tunc erit sensus, quod iste Azarias descendit de progenie istorum sacerdotum, qui nominantur hic, & terminatur progenies in Achitob, quia ipse fuit vir magnę dignitatis: nam ceteri erant sacerdotes simplices, Achitob autem fuit pontifex, & hoc satis stat, quia si aliquis summus sacerdos haberet multos filios per quemlibet istorum posset deriuari vna linea progeniei, & tamen per vnicam filium deriuaretur linea summi sacerdotis, & ideo Azarias descendit per omnes istas generationes a sacerdotibus minoribus vsque ad Achitob, qui fuit sacerdos magnus, & non curauit scriptura magis continuare progeniem eius, quia cum sciretur, quod ille fuerat summus sacerdos, etiam sciretur de omnibus precedentibus partibus suis, quod fuissent summi sacerdotes, & ista positio est multum rationabilis. Si tamen velimus tenere aliam, possumus. Et cum obijciatur, quod hic ponitur pontifex in recto, & non potest referri ad aliquem alium, nisi ad Azariam, qui est in recto: dicendum, quod potest suppleri, scilicet pontifex domus Dei, idest & ille fuit pontifex domus Dei, licet talis modus suppletionis non multum conueniat Latinitati.

Porro Adaias filius Ieroam filij Phasur, filij Melchiaz, & Maafai filius Adiel filij Iezra filij Mosollai filij Mosollamith filij Emer: fratres quoque eorum principes per familias suas mille septingenti sexaginta fortissimi robore ad faciendum opus ministerij in domo Dei. De Leuitis autem Semeia filius Hassub & filij Ezricam, filij Hafebia de filiis Merari. Bachachar quoque carpentarius, & Galal, & Mathania filius Michas, filij Zechri, filij Azaph, & Obdia filius Semeie, filij Galal filij Idithum, & Barachia filius Aza, filij Elcana, qui habitauit in atrijs Nethophati. Janitores autem Sellum, et Achub, et Thelmon, et Ahimam, et frater eorum Sellum princeps vsque ad illud tempus, in porta regis ad Orientem obseruabant per vices suas de filiis Leui. Sellum vero filius Core filij Abiasaph, filij Core cum fratribus suis, et domo patris sui. Hi sunt Corite super opera ministerij custodes vestibulorum tabernaculi, et familia eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum. Phyneas autem filius Eleazar erat dux eorum coram Domino.

Porro Adaias. Hic ponuntur Leuitae, qui venerunt in Ierusalem de Babylone, & vnus princeps eorum fuit Adaias, & iste non est aliquis eorum, qui supra nominati sunt, quia in alijs tribubus illi ponuntur.

Filius Ieroam. Non est iste Ieroam, de quo supra secundo, quia inquam ille fuit Leuita, quia iste fuit post captiuitatem Babylonis: ille autem fuit ante tempora Dauid, cum fuerit auus Samuelis prophetae supra sexto. De isto Ieroam, qui hic ponitur dicendum, quod mortuus fuerit in Babylone, & filius suus redijt, vel pauco tempore forte ante captiuitatem Babylonis

mortuus est in terra Iuda. Filij Phasur. Iste Phasur non est Phasur, de quo dicitur Hier. 20. scilicet. Et odiuit Phasur filius Eminer. Nam ille fuit sacerdos, vt patet ibidem. Iste autem fuit Leuita.

Filij Melchia. Iste autem fuit aliquis Leuita precipuus tempore suo, & propter hoc generatio Adaias solum extenditur vsque ad ipsum.

Et Maafai. Iste Maafai Leuita est, sed non fuit ille, qui ponitur supra 6. quia omnes illi fuerunt ante tempus Dauid, & iste fuit post captiuitatem Babylonis.

Filius Adiel. Iste etiam Adiel non est, de quo supra 6. propter eandem causam, quia isti sunt multum posteriores ad illos. Etiam non est ille, de quo supra 5. quia ille non est de tribu Leuitarum, & iste sic.

Filij Iechra. Nomen inusitatum est, & differt Ietra, & Iechra; siue Ietrahaan, quia sepe illud nomen supra ponitur.

Filij Mosollam. Non est iste Mosollam aliquis eorum, qui supra ponuntur, quia illi sunt de alijs tribubus, scilicet de Benjamin, iste autem est de Leui. Etiam non est ille, de quo precedenti c. quia eodem modo ille est de tribu Benjamin.

Filij Mosollamoth. Non est nomen vsitatum in scriptura. Filij Emer. Non est iste Emer de quo Iere. 20. quia ille fuit sacerdos, iste autem fuit Leuita.

Fratres quoque eorum. Scilicet non solum isti nominati hic de Leuitis redierunt, sed etiam fratres eorum, idest alij de eadem familia, vel cognatione, & non ponuntur hic, nisi duo principes in omnibus his, scilicet Adaias, & Maafas, quia ceteri non sunt principes, qui venerunt in Ierusalem, sed sunt filij eorum isti, & illi mortui sunt ante reditum de Babylone.

Principes per familias suas. Idest isti duo habuerunt fratres alios, idest cognatos in eadem familia Leuitarum, & illi fuerunt principes familiarum, idest cognationum particularium: nam familie proprie sumptę non erant, nisi tres in tota tribu Leui, scilicet Ierofonitarum, Meraritarum, Caathitarum, Leui. & de Meraritis nihil dicitur hic, sed infra.

Mille septingenti sexaginta. Omnes isti erant Leuitae, qui venerunt ad habitandum in Ierusalem, & fuerunt subiecti illis principibus familiarum, de quibus hic dicitur, vel potest intelligi, quod omnes fuerint principes familiarum, idest cognationum paruuarum, & tamen essent tunc valde paruę cognationes, cum tot essent principes cognationum.

Fortissimi robore. Erant omnes iuuenes in etate robusta, in qua poterant exercere ministeria sacerdotalia, vel Leuitica quantum cuique graui.

Ad faciendum opus ministerij in domo Dei. Potest intelligi de Leuitis, vel de sacerdotibus, quia sicut supra dicebatur, & est positio multorum, omnes isti sunt Leuitae: potest tamen dici, quod sint sacerdotes: cum infra dicatur, de Leuitis autem Semeia: in quo innuitur, quod isti, qui hic ponuntur non sunt Leuitae: satis tamen potest intelligi de Leuitis, & tunc accipientur Leuitae infra specialiter pro aliqua familia Leuitarum, & siue accipiant, vt sacerdotes, vel Leuitae conuenit eis, quod hic dicitur, scilicet quod ministrarent in domo Dei: nam Leuitae licet non ministrarent faciendo sacrificia, ministrabant tamen in custodia portarum, & thesaurorum, & aliarum rerum: de quibus infra in litera, & infra vigesimo tertio, & vigesimo quinto, & vigesimo sexto: sacerdotes autem ministrabant in domo Dei, & adhuc magis proprie, quia ipsi faciebant sacrificia, & introbant in templum proprie dictum ad ponendum thymiam super altare, & ad panes propositionis conficiendos, & ad omnia alia ministeria Sanctuarij, quia ipsi proprie ministrabant: Leuitae autem non dicebantur proprie ministrare in templo, sed magis submini-

ministrare sacerdotibus. De Leuitis autem Semeia filius Asaph. Scilicet illi, de quibus dictum est supra, erant sacerdotes: isti autem sunt Leuitae, & venerunt in Ierusalem de Babylone: isti principes familiarum, qui habentur hic: si autem velimus intelligere, quod etiam precedentes sunt Leuitae, intelligitur, quod hic dicitur de Leuitis, idest de quadam familia Leuitarum speciali. Iste Semeia, de quo hic dicitur non est ille, de quo habetur sequenti libro cap. duodecimo, quia ille fuit tempore Roboani filij Salomonis, vt patet ibidem, iste autem fuit tempore captiuitatis Babylonis.

Et filij Ezrichan. Iste Ezrichan non est ille, de quo supra tertio, quia ille fuit filius Iuda: iste autem de tribu Leui. Etiam non est ille, de quo precedenti capi. quia ipse fuit filius Benjamin, iste autem de tribu Leui. Et dicitur, quod filij Ezrichan redierunt in Ierusalem, & ipse non redijt, quia alias non diceretur de filiis Ezrichan, non tamen fuerunt posita nomina eorum, sed patris sui, quia forte ille fuit famosior, quam filij sui.

Filij Asobim. Scilicet Ezrichan fuit filius Asobim, & non extenditur generatio ulterius, quia forte alij non fuerunt viri famosi, vel non oportuit extēdi plus ad enarrandam generationem, quia sufficiebat istud ad differentiam istius Ezrichan ab alijs inueniendam.

De filij Merari. Merari fuit vnus de filiis Leui: supra 6. & ab eo nominata est familia Meraritarum, Nume. tertio, & quarto, & de ista familia venerunt in Ierusalem isti, qui sequuntur.

Bachachar quoque carpentarius. Iste fuit vnus de redeuntibus de Babylone de stirpe, Meraritarum, & non vocatur carpentarius, quasi ipse carpentarius esset, quia Leuitae non exercebant huiusmodi officia manualia, sed in domo Domini ministrabant iuxta ministeria sua, & ista officia per laicos exercebantur: vocatur autem carpentarius ex cognomine, sic multi habent cognomina, quę nihil attinent quantum ad rem significatam eis, sed imponuntur ad placitum, sicut nomina propria. Aliter potest vocari iste carpentarius, licet non esset, quia in domo Domini dirigebat carpentarios in opere, vel preerat eis iubendo quid facerent, & istud est satis rationale: nam post reditum de Babylone caperunt Isaaelites edificare templum Domini, & ibi forte iste preerat carpentarijs: nam Leuitis comitebatur, quod essent prepositi operum: sic enim fuit tempore Iosue, quando ipse fecit restaurari templum: nam Sabath, & Abdias erant prepositi operum de filiis Merari. Zacharias autem, & Mosollam erant de filiis Caath: sequenti libro capi. trigesimo quarto, & ita iste tunc esset prepositus carpentariorum.

Et Galal. Non est iste Galal filius Obed, qui pugnavit contra Sicheem, de quo Iudicum nono, quia ille fuit multo tempore ante istum plus, quam sexcentis annis, vt patet computando tempora Iudicum, & Regum inter mediorum.

Et Mathania filius Michas. Iste fuit alius de redeuntibus, & non est iste Mathanias, de quo quarto Regum vigesimo quarto, quia ille est filius Iosue, qui postea vocatus est Sedecias: iste autem est Leuita. Etiam iste Michas, de quo precedenti capi. quia ille fuit filius Miphoboserh, & nepos Ionathas de tribu Benjamin, vt etiam infra patet. Iste autem est de filiis Leui.

Filij Zechri. Scilicet Michas est filius Zechri, & tamen non est iste Zechri, de quo precedenti capi. quia ille fuit de filiis Benjamin, & iste de Leuitis.

Filij Asaph. Non est iste Asaph de quo supra sexto, quia ille fuit vnus de principibus castrorum tempore Dauid eod. capi. & infra vigesimo quinto: nam a tempore Dauid vsque post captiuitatem Babylonis transierunt tot anni, quot viuere non potuerunt iste pau-

ca generationes, scilicet tres, quę ponuntur inter Machaniam, & Asaph: nam plures fuerunt, quam anni quingenti, cum supra declaratum sit in quadam questione, quod a tempore, quo Dauid computauit populum vsque ad captiuitatem Babylonis fuerunt anni ad minus quadringenti triginta, & sex, quibus addantur septuaginta anni, quibus durauit captiuitas Babylonis, erunt plus, quam quingenti anni, & tamen non poterant isti tanto tpe viuere, scilicet Zechri, & Michas, & Mathanias, qui faciunt tres generationes, quę non possunt durare trecentis annis, sed intelligendū est, quod iste Asaph fuit alius ab illo, & fuit multo tempore post.

Et Obdia filius Semeie. Iste Obdia fuit alius Leuita rediens de captiuitate Babylonis, & non est iste Obdia, de quo precedenti capi. nec de quo infra in litera, quia ille est Obdia de filiis Benjamin, iste autem est de filiis Leuitarum: iste Semeias, de quo hic, non est ille, de quo supra in litera, nec etiam de quo sequenti libro ca. 12. quia ille fuit multo tempore ante istum, sicut dictum est supra.

Filij Galal filij Idithum. Iste Galal non est, de quo supra dictum est, quia ille Galal fuit vnus de redeuntibus in Ierusalem post captiuitatem: iste autem non, sed fuit vnus eorum, qui redeuntibus. Et etiam iste non est ille, de quo Iudicum nono, quia multo tempore prius fuit. Etiam iste Idithum, de quo hic dicitur non est ille, de quo infra vigesimo quinto, quia ille fuit tempore Dauid princeps cantorum, & tamen non poterant esse tam pauca generationes inter Idithum, & istum Obdiam pronepotem eius, cum fuerint plus quam quingenti anni inter Dauid, & reditum de Babylone: in quo tempore multę generationes essent, sed fuit alius Idithum multo tempore post illum, quia idem nomen sepe est multorum virorum.

Et Barachia filius Asa. Iste Barachia etiam fuit vnus de Leuitis redeuntibus, & non iste est Barachias, de quo Christus loquitur Matth. 23. quia ille fuit sacerdos cum occisus sit inter templum, & altare, iste autem fuit Leuita, vt patet hic, iste Asa non est ille, de quo supra tertio, quia ille fuit rex Iuda: iste autem fuit Leuita.

Filij Elcana. Iste Elcana non est aliquis de illis, qui habentur supra 6. quia vltimus illorum fuit Elcana pater Samuelis, & tamen etiam de illo manifestum est, quod non potuit esse iste Elcana, quia inter illum, & istum necesse est fuisse multos annos, quia a diebus illius Elcana vsque ad reditum de Babylone essent anni plus, quam sexcenti, vt patet preponendo computationem supra factam, quod a fine regni Dauid vsque ad reditum de Babylone fuerunt plus, quam quingenti, & tamen Dauid regnauit quadraginta annis, 2. Reg. 5. & Saul regnauit totidem ante hoc computando tempora Samuelis cum illo, Act. 13. & antequam inciperet computari principat' sub Samuele, necesse esset, quod Elcana esset plusquam quadraginta annorum, quia filius suus Samuel non inciperet gubernare populum antequam esset annorum viginti, & his simul sumptis erunt plus, quam sexcenti, & viginti anni a natiuitate Elcana vsque ad reditum de Babylone, & in tanto tempore multę generationes transeunt, ideo non potuit iste esse pater Samuelis.

Qui habitauit in atrijs Nethophati. Potest referri ad Barachiam, scilicet quod ille habitauit in atrijs Nethophati, idest post reditum de captiuitate fabricato templo habitauit iste Barachias in atrijs Nethophati, idest in quibusdam exedris, vel domibus, quę erant in atrio templi, & vocabantur Nethophati ab aliquo viro sic nominato, vel potest Nethophati esse nomen loci sic accipiendum infra 11. & 2. Re. 23. cum dicitur. Eled Nethophatites, & Marianethophatites, sive vrbe Nethophati, & sic habitauit.

habituus iste in atrijs Nethophati, id est in domibus vrbis Nethophati: nam Leuite habitabant per diuersa loca, & poterat esse, quod iste habitaret in Nethophati, vel potest referri ad Elcana, qui fuit ante captiuitatem Babylonis, & potuit habitare in vrbe Nethophati.

Ianitores autem. Hic ponuntur quedam ministeria Leuitarum, & vnum erat, quod essent ianitores templi: nam diuisit Dauid ianitores, sicut habetur infra Vigesimo sexto.

Sellum. Iste fuit princeps ianitorum, quia erat in porta precipua templi, scilicet in porta apud domum regis, que est orientalis, & non est iste Sellum, de quo dicitur supra textu, quia ille fuit vnus de filiis Iosif: Simile patet Iera, vigesimo secundo, etiam non fuit Sellum, de quo supra sexto, quia ille fuit de familia summorum sacerdotum, iste autem fuit de Leuitis, & ille fuit multo tempore ante istum.

Et Achub, & Thelmon. Nomina inuitata sunt: fuerunt tamen isti principes ianitorum.

Et Ahyman. Non est iste Achymas, de quo supra sexto, & secundo Regum quinto decimo septimo, & decimo octavo, quia ille fuit summus sacerdos filius Saloc, iste autem fuit Leuita: etiam ille fuit multo tempore ante istum, scilicet plusquam quingentis annis.

Et frater eorum Sellum. Iste Sellum est de quo supra dictum est, & vocatur frater istorum trium, & iste fuit inter ipsos maior.

Princeps vsque ad illud tempus in porta regis. Scilicet fuit Sellum princeps inter alios ianitores, & vsque ad tempus istud obseruabat domum Domini ad portam orientalem, & dicitur in porta regis, non quidem, quod templum tempore Eldre haberet aliquam portam, quod esset porta regis, cum post reditum de captiuitate non fuerit aliquis rex vsque ad Ioannem Hircanum, & Aristobolum filium eius, qui fuerunt de stirpe Machabeorum multo post Eldram, sed vocabatur porta regis, quia retinuit nomen primum. Nam antequam duceretur Israel in Babylonem erat palatium regis apud templum, & erat quedam porta atrijs templi, per quam intrabatur in domum regis: de ista porta habet quarto Regum 11. scilicet. Tertia pars vestrum introeat Sabbatho, & obseruetur exhibitum domus regis. Et idem sequenti lib cap. vigesimo tertio, nunc autem cum fabricatum est templum, quod destructum erat, facta est porta vna in loco, in quo erat prius porta regis, & vocata est porta regis, sicut prior.

Ad orientem obseruabat per vices suas. Scilicet isti quatuor principes obseruabant ad portam orientalem: nam licet Sellum esset princeps respectu omnium, tamen adhuc alij tres erant principes Leuitarum ianitorum, & omnes custodiebant portam orientalem templi, sed erant distincti per vices, & sicut erant quatuor principes erant quatuor sortes ianitorum, & seruiebant per quatuor tempora ministrando in custodia portarum, sic enim cantores erant diuisi per viginti quatuor sortes, seu vices infra 25.

De filiis Leui. Scilicet omnes isti erant Leuite, & etiam illi, qui sequuntur. *Sellum vero filius Core.* Iste Core fuit, qui perijt absorptus a terra, quia surrexit contra Moysen, & Aaron, & cum ipse esset malus, filij sui valde boni, & Deus miraculum fecit ad liberationem ipsorum, ne absorberentur a terra. Nu. 26. & ob hoc magnam laudem habent in scriptura. Non est intelligendum, quod iste Sellum fuerit filius Core immediatus, quia iste Sellum ministravit in templo post reditum de Babylone, vt patet hic, & tamen Core fuit tempore Moysi in deserto, & fuerunt, quasi mille anni inter tempus, quo surrexit ille Core contra Moysen, & tempus rediendi de Babylone, vt patet colligendo annos quin-

gentos, & plus, qui fuerunt a morte Dauid vsque ad reditum de Babylone, vt supra declaratum est, & annos quadringentos, & octoginta, qui fuerunt ab exitu de Aegypto vsque ad principium regni Salomonis, 3. Re. 6. & sic sunt, quasi mille anni, in quibus multe generationes transierunt.

Filij Abiasaph. Iste est alius Leuita, nec est pater Core, qui surrexit contra Moysen, quia pater illius fuit Isaac: Numer. decimo sexto, sed potest accipi secundum quosdam, quod iste Core non sit ille, qui surrexit contra Moysen, & tunc dicitur, quod iste Sellum fuit filius immediatus Core, & nepos Abiasaph, & satis rationabile est. Tenendo tamen, quod iste Core fuerit, qui surrexit contra Moysen dicitur, quod non fuit Abiasaph pater eius, & etiam, quod dictio filij non ponitur in genitiuo, sed est nominatiuus pluralis, & est sensus, quod etiam filij Abiasaph fuerunt in reditu de Babylone.

Filij Core cum fratribus suis, & domo patris sui. Hic accipitur Core pro illo, qui surrexit contra Moysen, nam posteri sui fuerunt ministri in templo post reditum de Babylone, & dicitur cum fratribus suis, scilicet cum alijs venientibus de alia cognatione, & cum domo patris sui, id est cum tota familia Core, que vocatur domus, vel potest accipi domus pro cognatione, que minor est, quam familia.

Isti sunt Corite super opera ministerij. Scilicet isti supra dicti sunt Corite, id est familia Coritarum, & dicuntur super opera ministerij, scilicet quia positi erant ad ministrandum domino in Sanctuario in custodia portarum, sicut infra dicitur. *Custodes vestibulorum tabernaculi.* Vocatur vestibulum pars quedam, que est ante portam domus, & illam custodiebant Corite, quia multe porte erant in templo, & in vestibulis earum manebant isti Corite custodientes. *Et familia eorum per vices.* Scilicet familia Coritarum habebat sub se particulares familias, quia que libet cognatio poterat diuidi per minores cognationes, & que libet illarum vocatur hic largè familia, vel possunt vocari familie ipsè fortes Coritarum: nam cognatio erat magna, & diuisa est in multas partes, vt ille partes per tempora, & vices ministrarent, & que libet illarum vocabatur vna familia.

Castrorum Domini custodientes introitum. Id est Corite custodiebant introitum templi, & vocatur templum castra Domini: vel castrum, quia factum erat ad modum castris propter loci fortitudinem: vnde & aliquando vocatur turris in scriptura: sic enim Micheas vocat illam dicens esse turrem nebulosam, vel turrem gregis.

Phinees autem filius Eleazar erat dux eorum coram Domino. Id est iste Phinees erat princeps omnium Coritarum coram Domino, id est in ministrando Domino.

Quis nam fuerit iste Phinees.
Quaest. XI.

QVAERITUR de isto Phinees, quis erat. Quidam respondent, quod fuit Phinees summus sacerdos, quod patet, quia dicitur, quod fuit filius Eleazar, & tamen Phinees summus sacerdos filius Eleazari fuit supra sexto. Nicolaus autem tenet contrarium, dicens, quod fuit alius, & hoc probat dupliciter. Primo, quia multum tempus fuit inter Phinees summum sacerdotem, & inter reditum de Babylone, quia Phinees fuit in exitu de Aegypto, cum ipse occiderit in deserto Zambri principem tribus Simeon coeuntem cum Madianitide: Num. 25. vigesimo quinto & tamen ab exitu de Aegypto vsque ad reditum de Babylone fuerunt, quasi mille anni, vt supra declaratum est.

Secundo

Secundo patet, quia Phinees filius Eleazari erat Sacerdos, iste autem erat Leuita, cum esset princeps Coritarum, potest tamen teneri, quod fuerit iste Phinees filius Eleazari summus Sacerdos, & tunc non est sensus, quod iste Phinees fuerit post reditum de Babylone, & principaretur Coritis, sed quod descendentes ab eo principarentur Coritis, & sic accipitur persona non pro persona, sed dignitate. Ad rationem primam dicendum, quod illa militat, si forte teneremus quod Phinees filius Eleazari viueret nunc, cum Iudaei redirent de Babylone, quia istud non poterat esse, sed dicimus, quod accipitur Phinees pro Sacerdotibus suis. Ad secundum dicendum, quod non erat iste Phinees Leuita, sed summus Sacerdos, & cum dicitur, quod erat Leuita, eo quod preerat Leuitis. Dicendum, quod non stat, quia ipsi Leuiti habebant principes de familijs suis, & super eos erant Sacerdotes principes, sicut patet de ordinatione Leuitarum a principio: nam Ithamar filius Aaron erat princeps duarum familiarum Leuiticaru, & Eleazar erat princeps omnium principum Leuitarum, vt patet Nu. 3. & tamen tam Eleazar, quam Ithamar erant Sacerdotes, & sic Sacerdotes presunt Leuitis, licet non immediatè. Dicendum tamen, quod licet istud posset defendi, rationabilius est tamen dici, quod iste Phinees non fuerit summus Sacerdos nepos Aaron, sed fuerit aliquis Leuita de familia Coritarum, qui cum ceteris redijt de Babylone, & fuit princeps omnium, & ratio huius est, quia dicitur hic, quod Phinees erat dux eorum coram Domino, in quo significatur actuale ministerij, & tamen non poterat actualiter ministrare ille Phinees tempore reditus de Babylone, ideo non accipitur pro eo. Secundo patet, quia accipitur hic non pro persona, sed pro dignitate Sacerdotali, quae erat in domo Phinees, non diceretur de Phinees, sed magis de Aaron: nam ipse fuit primus summus Sacerdos: ideo nomen dignitatis significabatur ex persona eius potius quam ex persona alicuius posterioris, sicut tota natura humana significatur nomine Adam, & non alicuius alterius viri: & tamen dicitur hic de Phinees: ergo accipitur pro persona, & non pro dignitate Sacerdotali. Tertio patet, quia si acciperetur pro dignitate Sacerdotali non solum Phinees esset dux Coritarum, sed etiam omnium Leuitarum: nam omnes Leuiti erant sub potestate summus Sacerdotis, vt patet Num. 3. & 8. & 18. ideo non diceretur dux Coritarum, & tamen dicitur dux eorum: ergo non erat summus Sacerdos, sed aliquis Leuita, qui vocaretur Phinees, & fuit in captiuitate Babylonis, & vocatur filius Eleazar: non quidem illius, qui fuit filius Aaron, sed alterius, qui sic vocaretur in familia Coritarum in Hebreo dicitur.

Primo Dominus erat cum eo. Et intelligunt Hebrei de Eleazar filio Aaron, & de Phinees filio suo. quod prius fuit Deus cum eo, quia a principio fuit bonus, scilicet, quando occidit Zambri principem tribus Simeonis coeuntem cum Madianitide Num. 25. nam tunc Deus promisit ei Sacerdotium sempiternum, eodem cap. Sed postea dicitur, quod Deus recessit ab eo propter aliqua peccata. Intelligendo tamen sic, non est aliqua sententia in his verbis, quia diceretur, quod Phinees filius Eleazar erat talis cum quo Dominus a principio fuisset, sed istud non erat ad propositum alicuius sententiae superioris, vel inferioris: ideo littera nostra intellexit, quod Phinees filius Eleazar erat princeps istorum coram Domino, & hoc satis colligitur ex verbis littere Hebraice: nam vbi ponitur primus in Hebreo, littera nostra ponit ducem, quia qui primus est, dux est eorum, quorum est primus: & vbi dicitur, quod Deus erat cum eo, dicit littera nostra, quod erat coram

Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

ram Deo dux iste, scilicet, quod in operibus, quas faciebant coram Domino ministrando iste Phinees erat dux eorum.

Porro Zacharias filius Mosollamia, ianitor portae tabernaculi testimonij. Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duo decim, & descripti in villis proprijs quos constituerunt Dauid, & Samuel videns in fine sua tam ipsos, quam filios eorum.

Porro Zacharias filius Mosollam. Iste Zacharias erat Leuita, & differat ab illo Zacharia, de quo habetur, quarto Regum decimo quinto, quia ille fuit rex Israel de filijs Iheru: iste autem fuit Leuita post captiuitatem Babylonis, & sic fuit multo tempore post illum. Etiam non fuit iste Zacharias filius Ioiaide, quia ille fuit tempore regis Ioas, & ab eo occisus est sequenti lib. cap. 24. iste autem fuit multo tempore post reges Israel, & Iuda. Etiam ille fuit Sacerdos, scilicet, filius summus Sacerdotis, iste autem fuit Leuita. Etiam iste Mosollam non est aliquis de precedentibus.

Ianitor portae Tabernaculi testimonij. Non erant alij ianitores in porta Tabernaculi, nisi iste. Pro quo sciendum, quod Tabernaculum testimonij vocabatur Tabernaculum, quod fecit Moyses in deserto, in quo erat Arca. Et vocabatur sic, quia intra illud erat testimonium, id est, ipsa Arca continens tabulas, in quibus erat lex, & illae erant testimonium contra Israelitas, istud autem testimonium tabernaculi cessauit postquam fabricatum est templum Salomonis, sicut declaratum est. 3. Regum 6. & tamen ipsa pars interior templi, quae erat clausa parietibus per gyrum, & insuper vocabulo trito vocabatur tabernaculum testimonij, quia ibi erat arca custodita, sicut in priori tabernaculo Moysi, & in isto tabernaculo erat, nunc vnica porta, scilicet, ad partem Orientalem eius, reliquae aut partes non habebant portam, sicut patet 3. Reg. 6. & apud portam illam erat iste ianitor, erat autem alia pars templi, que vocabatur exterior, in quam intrabant Sacerdotes, & Leuitae ad ministrandum, & populares ad orandum, & ista vocabatur atrium, quae solum habebat parietes in circuitu, & non tectum, & in ista erant multe porte per quatuor ventos mundi, & ibi erant multi Leuiti custodientes, & de istis dicitur infra, quod erant dispositi ostiarij per quatuor ventos caeli. Erat autem honorabilior custos, qui custodiebat portam tabernaculi sive templi interioris, eo quod illa erat venerabilior. *Omnes hi electi in ostiarios per portas.* Id est, omnes supra positi fuerunt electi post reditum de Babylone, vt essent ostiarij, & quidam erant in portis atrijs, qui erant exteriores, alij vero in portis tabernaculi, scilicet, in porta vnica, quae erat interior, & fuit facta ista electio per populum, vel per Sacerdotes, qui habebant administrationem super Leuitas, vt supra dictum est. *Ducenti, & duodecim.* Quamquam hic non exprimentur nomina omnium istorum, tamen exprimitur saltè numerus, scilicet, quod omnes isti simul tam ianitores portarum exteriorum, quam interiorum erant ducenti, & duodecim. *Descripti in villis proprijs.* Id est assignari erant per villas suas, scilicet, quod quamquam habitarent, vt communiter in Ierusalem, tamen non erat ibi habitatio eorum, sed habebant loca, quae assignata fuerant eis a principio in habitationes, & ibi manebant toto tempore, quo non ministrabant, & cum veniret tempus suum, vt ministrarent, veniebant in Ierusalem ad templum, & quia mansio sua immobilis non erat in Ierusalem, sed in

P alij

alij locis nominabantur capita eorum per alias vbes, & non per Ierusalem. Isti assumpti fuerant ianitores tempore Dauid, scilicet, quod ab eo tempore incepit iste ordo, secundum quem nunc isti ministrabant.

Quos constituerunt Dauid, & Samuel videns, id est constituti sunt in ianitores per Dauid, & Samuelem, qui vocatur videns, id est, Propheta, quia temporibus suis sic vocabatur Propheta, primo Regum nono, & non est sensus, quod Samuel, & Dauid instituerunt istos, quia non potuissent tanto tempore viuere, sed est, sensus, quod Samuel, & Dauid instituerunt ordinem ministrandi istorum Leuitarum, qui durabat etiam in istis, qui nunc ministrabant, quamquam multa tempora media intercidissent.

In fide sua. Potest intelligi dupliciter, vno modo referendo ad Dauid, & Samuelem, scilicet, quod ipsi in fide sua, id est, in deuotione sua statuerunt istum ordinem: nam fuerunt valde zelantissimi circa cultum Dei, & desiderantes illum ampliare, & ad hoc fecerunt ordinationes Sacerdotum, & Leuitarum. Secundò potest intelligi referendo ad istos Leuitas, scilicet, quod instituti sunt in fide sua, id est, instituti sunt ad ministrandum secundum fidem suam ita quod non petatur ab eis ratio ministracionis: sic enim dicitur tertio Regum duodecimo, & quarto Regum vigesimo secundo, de prepositis operum, quod non fiebat sibi ratio expensarum, sed in fide pecuniam tractabant, id est, committebatur fidelitati sue.

An verum sit, quod Dauid, & Samuel constituerunt Leuitas istos. Quæst. XII.

QVAERITUR Quomodo Dauid, & Samuel constituerunt Leuitas istos, vt ministrarent: nam videtur impossibile, quia istud institutum est in fine regni Dauid, quando iam erat senex, & plenus dierum, vt patet infra vigesimo tertio, & tamen tunc mortuus erat Samuel, vt patet primo Regum vigesimo quinto. ideo non constituerunt ambo istam ministracionem. Aliquis dicit, quod Dauid, & Samuel constituerunt istam ministracionem a principio, postea verò mortuo Samuele Dauid promulgauit eam, cum iam esset mortuus Samuel.

Sed dicendum, quod non stat, quia Dauid non poterat constituere ista antequam esset rex: & tamen nūquam fuit rex Iudæ, nec Israel viuente Samuele, quia Samuel mortuus est, quando Dauid fugiebat a facie Saulis, primo Regum vigesimo quinto. ideo nunquam constituerunt ambo istud. Nicolaus autem dicit, quod non constituerunt Samuel, & Dauid istud, sed Samuel dedit doctrinam Dauid qualiter deberet istud constituere. Sed istud non stat omnino, quia qui suadet alteri aliquid constituere non constituit illud, & sic non diceretur, quod Dauid, & Samuel constituerunt, sed quod Dauid constituit. Secundò patet, quia etiam non videtur hoc, quod Samuel aliquando cõsulerit Dauid facere ista, & hoc videtur propter duo. Primò, quia Dauid recepit omnia ista a Deo reuelante tam ea, quæ iussit fieri in templo, quam ordinationes Sacerdotum, & Leuitarum, vt patet infra 28. omnia uenerunt scripta ad manum Domini, vt intelligerem vniuersa opera exemplaris, ideo non opus erat vt quisquam hominum eum doceret, cum Deus eum perfecte doceret. Secundo patet, quia non videtur aliquod tempus, in quo Samuel conuenienter docere posset Dauid ista, eo quod mortuus est Samuel, cum adhuc nondum esset rex Dauid, sed profugus ambularet a facie Saulis, & Sa-

mucl non auderet communicare Dauid ne incurreret suspicionem aliquam, quam conciperet cõtra eum Saul. Sicut patet quando Deus misit eum ad vngendum Dauid in Bethlehem, non audebat ire illuc, dicens: audiet enim Saul, & interficiet me, primo Regum decimo sexto.

Dicendum ergo videtur, quod Dauid non habuit consilium ad hoc a Samuele; nec etiam ambo simul stauerunt aliquando quidquam super hoc, quia nunquam fuerunt simul in aliquo tempore, in quo possent constituere, sed intelligitur copulatiuè, & non copulatiuè, scilicet Dauid, & Samuel constituerunt. i. Samuel prius per se constituit aliqui ordinem Leuitarum, & Sacerdotum, & postea etiam Dauid statuit alia circa idem, & tunc stat verum de vtroque quod constituit istud, licet ambo non constituerint simul. & istud rationabile est valde: nam de Dauid non est dubium quoniam ipse per se sine Samuele constituerit multa circa Sacerdotes, & Leuitas infra vigesimo tertio, & vsque ad finem libri de Samuele autem satis est verisimile, quia ipse erat Propheta Domini, & per hoc sciebat quid Deus vellet. Etiam erat princeps populi, quia erat iudex, & tempore suo nemo alius principabatur in Israel, & sic posset facere quidquid vellet, non solum dum ipse solus erat iudex poterat statuere hoc, sed etiam tempore Saulis poterat illud facere, quia Saul quando fuit bonus obediuit Samucl in omnibus tamquam patri, vt satis colligitur primo Regum a canono, vsque ad decimum quintum. Item patet efficacius, quia infra vigesimo sexto, habetur quomodo Samuel, & Saul constituerunt Leuitas thesaurarios in templo Domini, & per manus eorum consecrauerunt thesauros Domini cum dicitur. Hæc autem vniuersa sanctificauit Samuel videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Ioab filius Saruiz. Sicut ergo Samuel, & Saul constituerunt Leuitas in thesaurarios, ita disponderent de eis ianitores, & quædam alia officia licet nihil istorum factum fuerit plene vsquequo Dauid illa instituit, de quibus late infra vigesimo tertio vsque ad finem libri.

Tam ipsos quam filios eorum. Id est non solum Dauid, & Samuel statuerunt, quod illi Leuitæ, qui erant tempore ipsorum ministrarent in his officijs, sed etiam quod omnes posteriorum ministrarent in eisdem, vt non oporteret quotidie circa hoc fieri nouam ordinationem. Et fiebat hoc in veteri testamento vbi officia Sacerdotalia, & Leuitica, consequebantur progeniem, quia licebat Sacerdotibus, & Leuitis habere vxores, & cum filij legitimi essent ex honesto matrimonio procreati, iustum erat, quod ipsi succederent in honoribus patrum: nunc autem secus est, quia Sacerdotibus, & alijs viris Ecclesiasticis non licet habere vxores, ideo si aliquando filios habuerunt illegitimi sunt, & ob id indigni sunt, vt in paternis dignitatibus succedant, cum etiam in secularibus dignitatibus ipsi illegitimi locum succedendi non habeant, & sic post reditum de Babylone ceperunt illi ministrare in domo Domini in omnibus officijs, quorum patres, & qui ministrauerant prius in eisdem, & ob hoc dicitur, quod ordinatum fuit tam de patribus, quam de filijs, scilicet per omnes successiones.

In ostijs domus Domini, et in Tabernaculo vicibus suis. Per quatuor ventos erant ostiarii, id est, ad Orientem, et ad Occidentem, et ad Aquilonem, et ad Austrum. Fratres autem eorum in viculis morabantur, et veniebant in Sabbathis suis de tempore vsque ad tempus.

His

His quatuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorum, & erant super exedras, & thesauros domus Domini. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodia suis, vt cum tempus fuisset ipsi mane aperirent fores. De eorum grege erant, & super vasa ministerij: ad numerum enim, & inferebantur vasa, & offerebantur. De ipsis et qui credita habebant vtenilia Sanctuarij, præerant similia, et vino, et oleo, et thuri, et aromatibus.

In ostijs domus Domini, & in Tabernaculo: Potest intelligi dupliciter: vno modo, quod quidam erant Leuitæ ministrantes in custodia portarum atrij, in quo erant multe portæ, & alij Leuitæ erant custodientes portam vnicam Tabernaculi, quæ erat porta interior, & tunc dicebantur aliqui ministrare in ostijs domus Domini, id est, in ostio Tabernaculi, quod vnum erat. Secundò potest intelligi, quod quidam Leuitæ erant ostiarii, siue in portis exterioribus, siue in interiori, & omnes isti habebant vnum officium, scilicet, ianitorum, & de istis dicitur: In ostijs domus Domini, id est, quod seruebant in custodia portarum totis domus Domini. Alij Leuitæ habebant alia ministeria, sicut cantores, qui continuè laudabant Dominum in templo, & isti erant diuisi per vigintiquatuor sortes infra vigesimo quarto: & de istis dicitur, quod ministrabant in Tabernaculo, scilicet, in atrio, nam non intrabant Leuitæ in Tabernaculum interius, vbi erat sancta Sanctorum, sed solus summus Sacerdos, etiam non introibant in partem Tabernaculi priorem, vbi erat altare Thymiamatum, & candelabrum, & mensa propositionis, sed Sacerdotes minores introibant illuc ad ministrandum, de quo ad Hebræos nono. Leuitæ autem solum introibant in atrium, & ibi cantabant, quia tamen isti non manebant in portis custodientes sicut ianitores, sed intra atrium canebant, dicebantur ministrare in Tabernaculo. Et quamquam vtraque expositio sit conueniens, secunda est melior.

Vicibus suis. Id est, ministrabant per vices, & tempora sua: nam erant distributi per familias, & sortes, & vna familia ministrabat vna hebdomada, & alia sequenti hebdomada, & sic continuabatur ministerium inter Leuitas, sicut dicitur intra fratres eorum veniebant in Sabbathis suis de tempore vsque ad tempus.

Per quatuor ventos erant ostiarii. Id est, erant ostiarii dispositi per portas respicientes ad quatuor ventos coeli, & dicitur de quatuor ventis ad significandum totum circuitum Sanctuarij: nam ad quamcunque partem mundi respiciamus necesse est, quod veritatemur ad aliquem ventum, id est, ad partem, de qua solet flare aliquis ventus. Intelligendum autem, quod est hoc verum de portis atrij, quia atrium templi, quod circundabatur muro, & non habebat tectum habebat portas per omnes partes suas, vt populus liberius intraret, & tamen in Tabernaculo non erat nisi vna porta ad partem Orientalem, vt colligitur tertio Regum sexto. ideo isti ianitores, de quibus hic dicitur erant ianitores atrij.

Id est ad Orientem, & Occidentem, & ad Aquilonem, & ad Austrum. Nominat hic quatuor partes mundi oppositas a quibus flant quatuor venti, quos Cardinales appellamus, scilicet, ab Oriente Subsolanus, & ab Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

Occidente Fauonius, & a Meridie Auster, & a Septentrione Aquilo. Alij autem octo sunt collaterales istorum quatuor, quia quilibet illorum habet duos collaterales, & sic efficiuntur duodecim venti flantes a duodecim cardinibus mundi. Nos tamen quatuor illorum communius appellamus, quam alios, quia alij non sunt tam cogniti apud vulgus, ideo de eis non est aliqua mentio hic.

Fratres autem eorum in viculis morabantur. Scilicet alij Leuitæ fratres istorum Coreitarum, qui erant eis similes in officijs, morabantur in viculis, scilicet, per diuersa loca in circuitu Ierusalem, & istud commune erat omnibus Leuitis a principio, quia habitarent in diuersis tribubus: Iosue vigesimo primo, & supra sexto. Nunc quoque post reditum de Babylone factum est etiam hoc: nam habitabant dispersi per loca sicut prius: præter illos, qui nunc in Ierusalem habitabant ad replendum urbem propter causam supradictam.

Et veniebant in Sabbathis suis. Id est, veniebant in Sabbathis ad ministrandum: omnis enim ministratio incipiebat in Sabbatho, & finiebat in alio Sabbatho. Pro quo sciendum, quod istud fuit generale tam apud Sacerdotes, quam apud Leuitas, quod ipsi ministrarent de Sabbatho in Sabbathum: istud non fuit tempore Moyse, quia ipse solum statuit de officijs, quæ pertinebant ad Leuitas, & quæ ad Sacerdotes: tamen non statuit au deberent ministrare simul, vel per successionem: Dauid autem instituit istud, distinguit enim Sacerdotes per vigintiquatuor sortes infra 24. & ministrabant eo ordine, quo ibi habentur, scilicet, secunda post primam, & tertia post secundam, & quilibet ministrabat vna hebdomada incipiens in Sabbatho, & finiebat in die veneris sequenti, & in eadem die veniebat tota illa fors Sacerdotum, cui competebat ministratio sequenti hebdomada in Ierusalem, & ministrabat in Sabbatho, & in tota hebdomada sequenti, & recedebat ad loca sua illi, qui ministrauerant præcedenti hebdomada, & sic succedebant ibi omnes vigesimo quarto sortes Sacerdotum, & illa fors, quæ nunc ministraret non ministrabat vsque ad vigintiquatuor hebdomadas, quæ faciunt dimidium annum ferè, & tanto tempore quiescebat quilibet fors Sacerdotalis in loco suo, & denuo redibat ad ministrandum. Idem modus erat in Leuitis cantoribus: nam distincti erant per vigintiquatuor sortes, sicut Sacerdotes infra vigesimo quinto: ideo quilibet fors seruiebat per vnam hebdomadam, & post vigintiquatuor hebdomadas iterum seruiebat. De ostiarijs autem, & alijs Leuitis habentibus officia dicendum est, quod diuisi etiam erant per sortes, vt patet supra in litera: & tamen quot erant sortes eorum non apparet, sicut de cantoribus: ideo etiam ipsi ministrabant per hebdomadas, sicut cantores incipientes in Sabbathis, & finiebat in eisdem. De ista administratione de Sabbatho in Sabbathum habetur quarto Regum vndecimo, scilicet. Tertia pars vestrum introeat Sabbatho, & obseruet excubias domus regis. Tertia autem pars sit ad portam Seir, & tertia pars ad portam, quæ est post habitaculum scutariorum, & custodietis excubias domus Messa. Duæ vero partes ex vobis omnes egredientes Sabbatho. Et sic dicuntur intrare Sabbatho, qui veniebant nouiter ad ministrandum Sabbatho: dicuntur egredi Sabbatho, qui die Sabbathi expleta ministracione sua recedebant de templo, idem patet sequenti lib. c. 23. scilicet, tertia pars vestrum qui veniunt ad Sabbathum Sacerdotum, & Leuitarum, & ianitorum erit in portis. Et sic patet, quod omnes ministraciones Sanctuarij, tam Sacerdotum, quam Leuitarum incipiunt Sabbatho, & finiebant Sabbatho. De tempore vsque ad tempus. Id est istud fiebat per diuersitatem temporum.

P 2

quia

quia de longo tempore ad longum tempus veniebat ministratio cuiuslibet sortis Sacerdotum, & Levitarum, quia de Sacerdotibus, qui nunc ministrabant non debebat ministrare vsq; ad viginti quatuor hebdomadas, & ita erat de cantoribus, de alijs autem Levitis non apparet quantum tempus haberent inter ministracionem, & ministracionem, eo quod nesciretur quot erant sortis ipsorum. *His quatuor Levitis creditus erat omnis numerus ianitorum.* Id est, His quatuor Levitis supra nominatis erant crediti, id est commendati, vel dati omnes alijs ianitores, quia isti quatuor erant principes illorum, & isti sunt Sellu, & Acub, & Thelmon, & Achiman, ut patet supra in litera.

Et erant custodientes exedras, & thesauros domus Domini. Id est isti ianitores non solum custodiebant portas templi, ut non introiret aliquis immundus, vel cui non copereretur introire, sed etiam custodiebant exedras, id est quasdam parvas domos, in quibus erant in circuitu templi intra atrium, & in eis erant thesauri templi, & vestes Sacerdotum, & Levitarum, cum quibus ministratio fieri debebat, & etiam in domibus illis morabantur Sacerdotes, & Levite eo tempore, quo ministrare debebant: istas autem exedras, & thesauros reconditos in eis custodiebant isti ianitores, quia sicut quidam volunt, hoc dem erant ianitores, & custodes thesaurorum sed an iudicium sit infra 25. declarabitur.

Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodijs suis. Ponitur locus habitationis istorum ostiariorum, & dicitur, quod habitabant per gyrum templi. Intra atrium in quibusdam domibus, quae coniunctae erant muro templi per circuitum, & ille vocantur exedrae: & in eis manebant per noctem, ut clauderent portas templi a parte interiori, & quando opus esset illas aperire in aurora, & dicitur in custodijs suis. i. in domibus assignatis custodibus ad manendum, & ille vocatur exedra, vel dicitur in custodijs, quia habitabant in tra atrium templi permanentes semper in custodijs, id est, in actu custodiendi. *Ut cum tempus fuisset ipsi mane aperirent fores.* Ista est causa quare morabantur custodes intra atrium. si quia si morarentur extra, non possent venire tam prompte ad aperiendum ostia templi quocumque tempore opus esset aperiri, sicut si manerent in templo, potissime, quia necesse erat aliquos manere semper per noctem intra templum, eo quod Sacerdotes faciebant quotidie sacrificium matutinum & vespertinum, quia istud erat iuge, ut patet Exo. 29. & Num. 28. Sacrificium tamen vespertinum incipiebat cremari ab occasu Solis, & durabat tota nocte vsque ad ortum Solis, ut patet Levit. 6. ideo oportebat Sacerdotes ibi esse tota nocte ad disponendum sacrificia ista in altari. In Hebraeo dicitur, quolibet mane, quolibet mane ipsi super clauem. Et est sententia de curtata, & barbara, & dicitur bis quolibet mane, ad significandum continuitatem, & loco huius litera nostra plenè posuit, ut cum tempus esset, ipsi mane aperirent fores. Et satis significat hoc litera Hebraica, scilicet, ipsi super clauem, id est, ipsi habebant potestatem, & officium aperiendi quolibet mane, & quolibet mane, id est, in tempore, & potissime dicitur de mane, quae portae aperiuntur in aurora, per diem autem non clauderentur.

De huiusmodi genere erant, & super vasa ministerij. Id est non solum Coritae custodiebant portas, sed etiam de genere eorum erant aliqui, qui custodiebant vasa ministerij. Considerandum est, quod in templo erant magni thesauri auri, & argenti, & lapidum preciosorum ad fabricandum vasa pro ministerio Domini, & etiam ad emendum de thesauris, id quod opportunum esset templo Domini. Alia autem erant in templo Domini, quae non proprie erant thesauri, cum non esset

massa auri, & argenti, vel aliarum rerum preciosarum, sed erant vasa fabricata ad quotidianam ministracionem in templo. Prima vocabantur thesauri domus Domini, & secunda non. Prima etiam custodiebantur in locis magis secretis, quia non oportebat ea ad ministrandum educi. Secunda autem non erant in tam secreta custodia cum deberent prestari ad quotidianam ministracionem: & de istis dicitur hic, quod quidam de genere ianitorum tenebant ea, & non apparet ex hoc an ianitores custodirent thesauros, quam apparet, quod de genere ipsorum erant, scilicet, de genere Coritarum, & sic potest stare, quod non essent iidem thesaurarii, & ianitores.

Ad numerum enim inferebantur vasa, & offerbantur de ipsis. Ponit modum, quo isti thesaurarii se habebant circa ministracionem officij sui in istis vasis, scilicet, quod ad numerum recipiebant ea, & ad numerum offeriebant. Quando enim aliqua vasa a summo Sacerdote noviter dabantur istis thesaurarijs, recipiebant ea ad numerum, & tenebantur dare rationem de illis summo Sacerdote, quomodo unquam peteret, & etiam ipsi quomodo unquam dabant illa Sacerdotibus ad ministrandum dabant ad numerum, ut tenebantur Sacerdotes reducere eis eadem vasa: quando enim thesaurarii recipiebant a summo Sacerdote dicebantur vasa inferre, quando vero dabant ea thesaurarijs Sacerdotibus ad ministrandum, dicebantur offerri.

Et qui credita habebant utensilia Sanctuarij. Id est thesaurarii, qui habebant commendata vasa Sanctuarij, vocantur utensilia ab utendo quaecumque ad usum pertinent, & ideo omnia suppellectilia vocantur utensilia, quia ad usum pertinent, & maxime competit hoc vasis.

Præerant similia. Ponitur quid pertinebat ad officium thesaurariorum, scilicet, non solum custodiebant ipsi vasa aurea, & argentea, & aenea, quae pertinebant ad ministracionem Sanctuarij, sed etiam custodiebant similia, id est, farinam, & oleum, & vinum, & thus, & aromata. Nam oportebat ista esse in templo ad quotidianam ministracionem, & ab aliquo custodiri debebant, & non competeat hoc alicui magis quam thesaurario.

Ad quid ea, quae hic ponuntur pro templo Domini erant. Quæst. XIII.

QVAERITUR Ad quid erant ista, quae ponuntur hic pro templo Domini.

Respondendum est, quod ista quinque erant necessaria ad ministraciones Sacerdotales. Erant enim ministraciones multae, quae declaratae sunt Numeri decimo octavo. potissima autem ipsarum erat oblatio sacrificiorum, & ad istam requirebantur multa: primum erat ipse carnes, quae offeriebantur: nam occidebantur aliqua animalia, & cremabantur supra altare secundum partem, vel totaliter secundum modos diversos sacrificij, scilicet, holocausti, & hostiae pacificae, & pro peccato, de quorum ceremonijs habetur Leui. primo, & tertio, & 4. & 5. & 7. istud autem non pertinebat ad thesaurarios, scilicet, custodire animalia, quae offerenda erant, quia ista custodiebantur in agris. Secundum erat pertinens ad sacrificia, quod vocabatur libamentum: nam cum omni sacrificio pacifico, & cum holocausto libamentum dandum erat: Numeri decimo quinto. Istud autem libamentum continebat quinque, scilicet, similia, vinum, & oleum, & sal, & thus. Tria prima dabantur cum mensura: nam in maioribus sacrificijs ponebatur plus de istis, & in minoribus minus, ut patet

patet Numeri 15. de duobus secundis, scilicet, thure, sale, ponebantur ad voluntatem offerentium: nam cum de istis parum dandum esset, non erat numerus, nec mensura, de his duobus patet Levit. 2. Haec autem omnia necesse erat servari in Sanctuario, cum esset quotidianus usus sacrificiorum, ideo thesaurarii ista servare debebant, sicut, & ipsi quotidie dabant vasa Sacerdotibus ad ministrandum, ita & simul darent similia, vinum, oleum, & sal, sine quibus non poterant ministrare. Nihil tamen dictum est hic de sale, quia forte Scriptura non curavit, & tamen sal erat maxime necessarium in omni sacrificio, unde alia libamenta non dabantur in omnibus sacrificijs: sal autem ponebatur in omnibus: sic patet Leui. 2. scilicet. Non auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo, in omni oblatione offeres sal. Erat autem alia ministratio Sacerdotum ponendo panes super mensam propositionis de Sabbatho in Sabbathum, ut patet infra in litera, & Levit. vigesimo quarto. Et fiebant panes illi de similia, quorum modum posuimus Leui. vigesimo quarto. Et ob hoc oportebat, quod Sacerdotes haberent similia, de qua conficerent illos, & istam tenebant thesaurarii templi. Alia ministratio erat componere quotidie lucernas in candelabro bis in die, scilicet, in mane, & vespere: Exodi trigesimo. & hoc fiebat ponendo oleum in vasis lampadum, & locando lichnum, ideo ad hoc thesaurarii custodire debebant multum de oleo.

Alia ministratio erat Sacerdotum, scilicet, quod ponerent quotidie incensum super altare thymiamatum mane, & vespere: Exodi trigesimo. Et ad hoc oportebat, quod multa aromata custodirentur in templo, de quibus cremarentur in altare, vel ut ex illis cum alijs speciebus fieret thymiamum: nam thymiamum componebatur ex multis, & omnia illa vocantur generaliter aromata. De pondere autem illorum, & modo confectiois habetur Exodi trigesimo. etiam ponebant Sacerdotes super panes propositionis thus, ut declaratum est Exodi vigesimo quinto, & Leui. vigesimo sexto. & ad hoc oportebat, quod multum thus haberent thesaurarii templi, & istud etiam intelligebatur nomine aromatum. Ponuntur autem hic quinque, & tamen sunt sex, quia subiecte sal, & quaedam eorum sunt ad multas ministraciones, alia vero ad vnicam: nam similia ad duas ministraciones erant, scilicet, ut de ea poneretur in quolibet sacrificio holocausti, & pacifico: Numeri decimo quinto. Secundum erat, ut de ea formerentur panes propositionis a Sacerdotibus: Levit. vigesimo quarto. oleum autem erat ad ministraciones duas. Prima erat in sacrificijs: nam ponebatur oleum cum quocumque holocausto, & hostia pacifica: Numeri decimo quinto. secunda erat in collocacione, & dispositione candelabri, cum Sacerdotes quotidie infunderent oleum in lampades. Tertia ministratio erat, licet rara, ad conficiendum unguentum, quod vocatur oleum unctiois, quo ungebatur summus Sacerdos, & reges, & vasa Sanctuarij antequam applicarentur sacre ministraciones. Sic enim iussit Deus a principio totum Tabernaculum, & omnia vasa eius ungi, & sic factum est, ut patet Exodi trigesimo primo, & quadragesimo, & septimo. Nunc vinum autem ad vnicam ministracionem necessarium erat, quia solus de illo ponebatur in sacrificijs. Numeri decimo quinto, potest etiam esse alia ministratio olei, & similia, quae quodam modo reducitur ad praedictas, scilicet, quod faciebantur lagana, & coloridas, & alia genera panum frictorum in sartagine, de quibus Levit. secundo, & septimo. de his etiam dicitur infra in litera, quod Sellus erat pater Mathathie Coritae, qui erat princeps

Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

eorum, quae frigebantur in sartagine. Oleum etiam ad eandem ministracionem erat, quia similia frigebantur in oleo, & sic cuiuslibet istorum respondebant multivsus. Aromata autem erant necessaria ad multas ministraciones. prima erat ad hoc, quod cremaretur in sacrificio thus, & cum ipsis carnis, ut tolleretur malum odorem, & ideo in omni sacrificio offeriebatur thus, nisi fuisset sacrificium ignominiosum, sicut erat illud quod fiebat ad offensionem veritatis Zelotypi: Numeri quinto. Secunda erat, ut poneretur, & maneret semper thus super panes propositionis in mensa, ut patet Levit. vigesimo quarto. Tertia erat ad hoc, quod poneretur in confectioe thymiamatis, quia ibi erant multae species, de quibus erat thus: Exodi trigesimo. Quarta erat ad conficiendum oleum unctiois, quia illud fiebat ex varijs aromatibus, ut patet eodem capitulo. omnia ergo ista custodienda erant in templo a thesaurarijs pro istis ministracionibus. Sed obijcietur, quod istud non erat necessarium, quia quando unquam aliquis offereret sacrificium, ipse etiam offerebat libamenta, scilicet, vinum, oleum, & similia, in mensura certa: Numeri decimo quinto. ipse etiam offerebat simul sal, & thus, Leui. 2.

Respondendum, quod sicut supra dictum est ea, quae ponuntur hic non solum proficiunt ad sacrificia, sed etiam ad multa alia, ideo licet aliquo modo ipsi populares darent ea, quae necessaria erant in sacrificijs, quando offeriebant, illa tamen non darentur pro alijs ministracionibus, quia ipsi nullam aliarum faciebant: ideo pro illis necesse erat servari ista in Sanctuario, scilicet, pro panibus propositionis, pro necessitate lucernarum, pro oblatione thymiamatis in altari, & pro confectioe olei unctiois, & thymiamatum.

Aliiter adhuc dicendum, quod etiam populares non providebant sufficienter in his pro sacrificijs: nam sacrificia erant duplicia, quaedam erant spontanea, & alia erant ex necessitate. Spontanea fiebant a populo, & in his ipsi populares dabant omnia necessaria: alia autem erant sacrificia ex necessitate, & ista adhuc erant duplicia, quaedam erant sine temporis determinatione, alia autem in temporibus determinatis. Prima dabantur a populo, & illa non oportebat per Sacerdotes recipere, quae necessaria erant: sic erat de sacrificijs pro peccato secundum diversos modos: Leui. 4. & 5. & sacrificia ad emundationem, sicut sacrificia pro parientibus: Leui. 12. & pro emundatione leproforum: Leui. 14. & pro emundatione fluentium semine, & mulierum fluentium sanguine extra tempora menstruationum: Levit. decimo quinto. ad haec omnia tenebantur populares quando talia peccata, & delicta fierent, vel tales emundationes inciderent, & tamen non erat tempus certum, in quo ista fieri deberent: cum per accidens esset, quod aliquis incideret in tales immunditias, quibus deberet mundari per sacrificia.

Alia erant sacrificia necessaria & determinati temporis, & istorum quaedam erant iugia, scilicet, sacrificium matutinum, & vespertinum, quae quotidie offeriebantur certis diebus, sicut sacrificia Sabbathorum, & Kalendarum, & Phas, Azymorum, & Pentecostes, Clangoris, & Expiationis, & Tabernaculorum, de quibus Numeri vigesimo octavo, & vigesimo nono. & in his quamquam offerrentur aliqua sacrificia spontanea, quae essent similia istis, nunquam cessabant ista, ut patet ibidem, & tamen ista non fiebant a populo, sed de expensis templi, ideo oportebat, quod etiam pro istis sacrificijs, quae multa erant Sacerdotes haberent recondita in templo omnia necessaria, & ista custodiebantur a thesaurarijs.

Filij autem Sacerdotum vnguenta ex aromatis conficiebant. Et Mathathias Levites primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum, quæ in sartagine frangebantur. Porro de filiis Caath fratribus eorum, super panes erant propositio, ut semper novos per singula Sabbatha præpararent.

Filij autem Sacerdotum. Hic ponitur unum officium Sacerdotum, scilicet, conficere vnguentum ex aromatis, nam Levitæ, qui erant thesaurarii, custodirent omnia, quæ supra dicta sunt: non faciebant ipsi aliquid de eis, sed Sacerdotes faciebant omnia hæc, ideo ipsi accipiebant ista aromata, & miscebant ea in pondere, & proportione, de quibus Exo. 30. & conficiebant inde oleum vntionis, quod vocatur hic vnguentum. Etiam conficiebant Thymiam, quod erat alterius modi, scilicet, tamquam pulvis minutissimus. Exo. 30.

Vnguenta ex aromatis conficiebant. Aromata vocantur large omnes illæ species odoriferæ, ex quibus fiebat mixtio, ut fieret inde oleum vntionis, vel thymiam, quia omnium istorum confectio pertinebat ad Sacerdotes, & hoc erat propter dignitatem istorum, & non licebat alicui hominum facere vnguentum talis compositionis, ut eo vngeretur, nec tale thymiam, ut eius odore frueretur sub poena mortis: ut patet Exo. 30. & ista etiam videbatur alia causa, quare solis Sacerdotibus licebat conficere thymiam, & vnguenta, scilicet, ne alij assuefacerent se ad faciendum talem compositionem, & aliquando pro seipsis facerent, ut patet Exo. 30. in sententia: nam ea quæ homo frequenter facere solet facilius inclinatur ad faciendum: & sic si ista facerent populares, interdum postea vellent pro se facere.

Et Mathathias Levites. Non est iste Mathathias pater Machabeorum, quia ille multo tempore post istum fuit, quia iste fuit in reditu de Babylone, Machabeus autem fuerunt plusquam per trecentos annos postea, ut colligitur per Iosephum 10. & 11. & 12. Antiqui. Etiam quia iste Mathathias fuit Levites, id est, de officio Levitarum; Mathathias autem pater Machabeorum fuit Sacerdos: nam tres filij sui, scilicet, Iudas, Ionathas, & Simeon, successivè fuerunt Sacerdotes, ut patet per processum primi Machabeorum.

Primogenitus Sellum Coritæ. Iste Sellum erat ille, de quo supra dictum est, quod fuit filius Core, & quia iste Mathathias fuit primogenitus patris sui Sellum fuit princeps inter fratres suos.

Præfectus erat eorum, quæ in sartagine frangebantur. Id est habebat curam de omnibus illis, quæ frangebantur in sartagine ad necessitates templi. Pro quo sciendum, quod in Sanctuario fiebant diversa genera panum ad offerendum cum sacrificijs: nam fiebant lagana oleo lita, etiam fiebant coliridæ, quæ erant frixæ in oleo, & etiam panes de simila perfundebantur oleo; Leui. 2. & 7. & istud fiebat potissime in sacrificijs pacificis: Leui. 7. & quando populares offerebant ista sacrificia dabant cum eis istos panes frixos: Leui. 7. quia tamen interdum debebant fieri sacrificia de sumptibus templi, & pro eis erant necessaria varia genera panum frorum: oportebat, quod Sacerdotes, vel Levitæ frangerent ista in sartagine, & ad faciendum ista erat positus princeps Mathathias Coritæ.

Porro de filiis Caath fratribus eorum super panes erant propositio. Vocantur filij Caath omnes Levitæ, qui erant de stirpe Caath præter Coritæ: nam de stirpe Caath descendit Aaron de cuius progenie fuerunt

Sacerdotes, & isti non computantur inter Levitas: descenderunt etiam præter Sacerdotes quatuor familiae, scilicet, Amramitarum: Iessaritarum, Ozielitarum, Hebronitarum: Num. 3. & omnes isti erant Levitæ simplices, & isti erant super panes propositio, quia proponebant coram Domino: nam erat quædam mensa aurea intra templum ante sancta Sanctorum, ubi Deus habitare dicebatur, & super mensam illam erant semper duodecim panes magni in memoriam duodecim filiorum Israel: Leui. vigesimoquarto: & quia ponebantur ibi quasi coram Domino vocantur panes propositio: Hebræi autem vocant illos panes facierum, & dicunt, quod istud erat, quia illi panes ex utraque parte habebant eandem faciem, quia non erant facti in clybano, in quo pars inferior aduretur, vel contraheret nigredinem, sed erant facti in quibusdam vasibus de ferro, sicut sunt hostiæ, & sic contrahebant eandem faciem ex utraque parte, sed falsum est, ut probatum fuit Leui. vigesimoquarto, & primo Regum 21. sed vocantur panes facierum, id est, faciei, quia coram facie Domini fuerunt in mensa propositio, & istud est quod accepit litera nostra vocando panes propositio, scilicet, quia proponebantur coram facie Dei.

Ut semper novos per singula Sabbatha præpararent. Id est ad officium istorum pertinebat hoc. Modus autem erat, quod qualibet die veneris ad vesperum coquebantur isti panes propositio, qui semper erant duodecim, & in eodem die ad vesperum, vel in aurora diei Sabbathi ponebantur recentes super mensam propositio, & manebant ibi per septem dies usque ad diem veneris sequentem, & ponebantur tunc: ponebanturque in mensa propositio, & auferebantur duodecim panes priores, qui iam erant duri, & illi pertinebant ad cibos Sacerdotum, ut patet Leui. vigesimoquarto, & iste modus fiebat per omnia Sabbatha. Erant autem illi panes tam sacri, ut non liceret alicui comedere de illis, nisi Sacerdotibus, ut patet Matth. 12. & Mar. 2. & Luc. 6. & tamen in necessitate nimia Abimelech Sacerdos dedit de illis ipsi David fugienti a facie Saulis primo Regum vigesimo primo. de ceremonijs autem istorum panum, & de omnibus quæ eos rangunt declaratum est satis Leui. 24. & 1. Regum 21.

An verum sit, quod Mathathias Corita præfesset ijs quæ frangebantur in sartagine. Quasi. XIII.

QUÆRITUR Quomodo dicitur hic, quod Mathathias Corita præerat ijs quæ frangebantur in sartagine, & quod filij Caath habebant curam de panibus propositio: nam omnia ista pertinebant ad Sacerdotes: patet de panibus propositio, ubi iubetur, quod Aaron, & filij sui coquant illos: de ijs autem quæ frangebantur in sartagine patet infra 23. Respondendum, quod circa panes propositio, & ea quæ frangebantur in sartagine considerantur duo: primum erat, quod materialia eorum in templo servarentur. Secundum erat, quod panes formarentur, vel quod in sartagine frangerentur. Primum istorum pertinebat ad Levitas, quia ipsi erant thesaurarii: de hoc dicitur supra in litera, quod qui credita habebant vntionem Sanctuarij præerant simila, & vino oleo, & thuri, & aromatibus. Secundum pertinebat ad Sacerdotes: de hoc patet infra 23. Sacerdotes autem super panes propositio, & ad simila sacrificium, & ad lagana, & azyma, & sartagine, & ad torrendum, & super omne pondus, atque mensuram, scilicet, Sacerdotes erant super panes propositio, quia ipsi

ipsi conficiebant eos, & coquebant, ut postea ponerent in mensa propositio, etiam erant super sacrificium simila, id est, habebant curam de oblatione, quæ fiebat de simila, quia ipsi debebant accipere de illa quantum oportebat, & coquere, vel fringere, vel sic offerre, sicut requirebant ceremoniæ. erant etiam super lagana, quia lagana sunt quedam genera panum, quæ offerebantur cum sacrificijs, de quibus declaratum est Leui. secundo, & septimo. ista lagana coquebant, vel frangebant Sacerdotes: etiam ipsi erant super Azyma, quia ad eos pertinebat facere panes Azymos, qui interdum necessarij erant pro sacrificijs, ut patet Leui. septimo. etiam erant super omne pondus, & mensuram, id est, ad eos pertinebat accipere de quolibet libamento certam mensuram, sicut habetur Numeri 15. etiam accipiebant pondus certum de aromatibus, & alijs rebus ad compositionem thymiamathis, & oleum vntionis: erant etiam super sartagine, id est, ipsi frangebant omnia, quæ in sartagine fringenda erant: erant etiam ad torrendum, quia torrere debebant in clybano, vel in craticula interdum panes, sicut habetur Leui. 2. omnia ergo hæc ad Sacerdotes pertinebant, & Levitæ non poterant se intromittere de aliquo istorum, cum autem dicitur hic, quod Mathathias Corita erat princeps eorum, quæ in sartagine frangebantur: non est sensus, quod ipse fringeret illa, vel Levitæ, qui erant sub potestate sua, sed Sacerdotes hoc faciebant: & tamen habebat ipse curam omnium, quæ frangebantur in sartagine, quia debebat dare similia determinato tempore, & oleum ad frigendum quæcumque necessarium esset de quolibet, & istud erat ministerium, quia cum multi Levitæ essent thesaurarii quibusdam committebatur simila, & oleum ad faciendum inde panes frixos, & etiam ipsi habebant vasa, in quibus hæc fieret, & offerebant omnia parata Sacerdotibus, quando ipsi deberet fringere aliquid in sartagine, & Mathathias Corita habebat curam præcipuam de istis, ideo dicebatur præfectus eorum, quæ frangebantur in sartagine, alij thesaurarii tenebant similia necessaria ad faciendum panes propositio, & alios panes, qui in clybano, vel craticula torrebantur Leui. 2. & isti erant filij Caath, scilicet, Levitæ, qui erant Ebronitæ, Ozielitæ, Amramitæ, Gessaritæ autem erant ipsi. Coritæ, ad quos pertinebant quæ frangebantur in sartagine. Et cum dicitur hic, quod filij Caath erant super panes propositio, ut semper novos præpararent: est sensus, quod dabant similia, & omnia necessaria ad hoc, quod præpararentur, & tamen ipsi non præparabant illos, sed Sacerdotes,

Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte iugiter suo ministerio deservirent.

Hi sunt principes cantorum. Hic non ostenditur quid demonstratur, & tamen debet intelligi de Levitis, & specialiter de Caathitis, de quibus dictum est: nam de omnibus familijs Levitarum erant aliqui cantores, ut patet supra 6. nam de familia Caath erat Heman, de familia Gerson erat Asaph, de familia Merari erat Ethan.

Per familias Levitarum. Scilicet, quia, in qualibet familia, erat unus princeps cantorum, sicut supra dictum est domus parvæ in circuitu laterum templi intra clausuram atrij templi, in quibus morabantur Sacerdotes, & Levitæ, & etiam erant thesauri templi, ut patet

Alph. Post. in lib. I. Paralip.

supra. Non erant tamen ibi omnes Sacerdotes, & Levitæ, sed illi soli, qui ministrare debebant tempore suo, sicut semper erat una fors de viginti quatuor fortibus Sacerdotum in ministerio, & una fors Cantorum, & alia sanctorum, & alia officialium quorumcumque templi, & cum isti explevisent hebdomadam ministratiois sue egrediebantur de exedris templi, & ibant ad habitandum in civitatibus suis, & alij, qui ministraturi erant sequenti hebdomada morabantur in exedris, & sic semper erant ibi aliqui habitantes: hoc autem conferebat Sacerdotibus, & Levitis ad magnam munditiam dupliciter; uno modo, quia non poterant pollui cum vxoribus, cum non liceret eis egredi de Sanctuario tempore, quo ministrabant, & vxoribus suis non liceret intrare ad eos, & sic non miscebantur eis: nam si miscerentur efficerent immundi, & non liceret eis offerre sacrificia, vel ministrare in aliquo genere ministratiois. Alio modo non polluebantur immunditijs, scilicet, communibus, quæ solent accidere per contactum, nam existentibus eis in templo, non accidebat, quod tangeret aliquid, in quo polluerentur.

Ita ut die, & nocte iugiter in suo ministerio deservirent. Ista est causa, quare morabantur per noctem in exedris, scilicet, quia ministrare debebant in templo per noctem, & tamen si non manerent in exedris, non possent ministrare in die, & nocte: ergo oportebat, quod haberent domos exedrarum intra atrium templi, in quibus manerent quando ministrabant.

An verum sit, quod isti ministraverint per dies, & noctem. Quasi. XV.

QUÆRITUR Quomodo est verum, quod isti ministrabant per diem, & noctem, ideo oportebat, quod manerent in exedris.

Respondendum, quod istud refertur tam ad Sacerdotes, quam ad Levitas, quia de omnibus verum est, quod ministrabant die ac nocte in suis officijs. De Sacerdotibus patet, quia ad eos pertinebat offerre sacrificia, cremare thymiam, & parare lucernas. Duo autem istorum non exigebant, quod Sacerdotes manerent intra templum per noctem, quia adolere thymiam, & disponere lucernas candelabri fiebat bis in die, scilicet, in aurora, & in vespere, & eodem tempore fiebat utranque, & Sacerdos, qui faciebat unum, faciebat aliud, ut patet, Exodi trigesimo. & sic non fiebat per noctem aliquid horum: sacrificia tamen fiebant per noctem. Pro quo sciendum quod quedam erant sacrificia, quæ fiebant a populo siue ex necessitate siue sponte, & alia fiebant de sumptibus templi, ut declaratum est supra in quadam questione. Prima istorum fiebant semper per diem, & communiter ante prandium, post meridiem autem iam transierat hora sacrificiorum, sicut declaratum est tertio Regum decimo octavo, ubi dicitur. Postquam transiit meridies, & illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet. Sic etiam patet quarto Regum tertio, scilicet. Factum est mane quando sacrificium offerri solet. Alia sunt sacrificia de sumptibus templi, & ista sunt duplicia. Prima sunt, quæ non sunt quotidie, sed in festivitibus Sabbathorum, Calendarum, Phasæ, Azymorum, Pentecostes, Expiationis, Clangoris, & Tabernaculorum, & omnia ista offerebantur ante meridiem, vel in meridie, sicut alia communia sacrificia. Secunda erant sacrificia iugia, & ista distinguebantur in matutinum, & vespertinum: matutinum fiebat oriente Sole, & de isto dicitur quarto Regum tertio. Factum est igitur mane quando sacrificium offerri solet.

P 4 Sacri-

Sacrificium vespertinum offerebatur in occasu Solis: erat enim vnus agnus anniculus, q in quolibet vespere im molabatur, & sacerdos diuidebat illi in frusta, & minutatim ponebat super altare ad cremandum, vt sic duraret tota nocte crematio illius: sic patet Leuit. 6. scilicet. Hac est lex holocausti, cremabitur in altari tota nocte vsque mane. Oportebat autem sacerdotem esse presentem, qui poneret frustra rim carnes super altare per totam noctem: ideo sacerdotes necessario morabantur intra atrium templi in exedris. De Leuitis autem ministrantibus idem modus erat. Pater de ianitoribus: nam ianitores debebant claudere ianuas, & aperire quocumque tempore opus esset, ideo manere debebant in atrio in exedris, sicut dicitur supra per gyrum templi morabantur in custodijs suis, vt cum tempus faisset ipsi mane aperirent fores. De thesaurarijs autem idem patet, & hoc propter duo; primo, quia necesse erat, quod ad bonam custodiam thesaurorum templi, que eis commissa erat, ipsi manerent in exedris, vbi erant thesauri.

Secundo patet hoc, quia ipsi thesaurarij habebant vasa quotidiana ministerationis, sicut supra dicitur. f. de eorum gñe erant super vasa ministerij, & isti p noctem ministrabant sacerdotes in sacrificijs, & indigebant istis vasis: ideo oportebat, quod essent thesaurarij in templo per noctem ad dandum omnia ista. Etia ipsi habebant vestes, quibus sacerdotes vtebantur in ministrando, habebant etiam similia, & oleum, & vinum, & thus, & aromata, & omnia necessaria ad sacrificia, vt patet supra: ideo vt darent ea sacerdotibus p sacrificio, quod faciebant per noctem, oportebat q manerent ipsi in templo. De cantoribus etiam dicitur, quod morabantur in exedris, & ministrabant die ac nocte, quia ipsi cantabant laudes coram Domino: & hoc maxime quando fiebant sacrificia. Et quia per noctem faciebant sacrificium, sicut per diem, cantabant Leuitę per noctem, sicut per diem, & sic omnes ministri Leuitarum, & Sacerdotum per diem, & noctem ministrabant coram Domino, & ideo oportebat, quod omnes morarentur in exedris tempore ministerationis sue.

An propter puritatem deberent isti in Sanctuario morari. Quest. XL.

Q V A E R I T V R vterius de alia causa habitationis in exedris, scilicet, propter puritatem, que requirebatur in ministeratione, vt supra tangebatur, an propter puritatem istam deberent morari in Sanctuario.

Respondendum est, quod sicut morabantur sacerdotes, & Leuitę in templo tempore ministerationis sue propter necessitatem ministerationis, vt declaratum est precedenti questione: ita etiam morabantur ibi propter puritatem. In quo presupponendum, quod nullus incurrens aliquam immunditiam de legalibus poterat ministrare coram Domino, immo etiam non poterat accedere ad templum, aut ad aliquam rem sacram, & si accederent morerentur, vt patet Leuit. 15. immunditię autem multiplices erant secundum legem, de quibus Leuit. 11. & vsque ad 21. & Num. 5. & 19. & in multis locis omnes istas non poterat aliquis euitare faciliter, si communicaret cū alijs hominibus in locis prophanis: Ideo vt nihil posset impedire ministerationem sacerdotum, & Leuitarum, manebant semper in Sanctuario tempore ministerationis, vt sic non incurrerent immunditiam. Patet enim hoc de sacerdotibus: nam tempore, quo cōsecrati sunt Aaron, & filij sui, iussit Deus, vt non exi-

rent per septem dies de Sanctuario: Leuit. 8. & etiam tempore illo non licebat eis bibere vinum: Leuit. 10. Porissimum autem in quo possent Sacerdotes, & Leuitę pollui, si non manerent in templo tempore ministerationis, erat commisseri vxoribus suis, & tamen qui commiscebantur illis erant immundi vsque ad vespertum, & lauabant carnem suam: Leuit. 15. & sic die illo iam non poterant ministrare. Cum autem vxores sue non possent accedere ad eos, quia non introibant ad exedras ipsorum, non poterant pollui in hoc. Etiam non poterant pollui in contactu aliarum rerum, quia in templo non erat aliquid immundum: nam non erant ibi mortui, nec ossa mortuorum, nec etiam carnes immundę, vel mulieres menstruę, vel viri fluētes semine, vel alia huiusmodi, in quibus homines poterant pollui. Et sic vix aut nullo modo poterant pollui Sacerdotes, vel Leuitę: nisi ipsi vellent se sponte polluere. Hoc autem verum est, nisi ex quibusdam nimis excogitatis, vt pote circa pollutionem carnis: nam licet in templo Sacerdotes, & Leuitę non possent commisseri vxoribus vel alijs, ita vt polluerentur: tamen poterant pollui somnio nocturno, & tunc oportebat eos cessare a ministeratione, & exire extra templum, & urbem vsque post occasum Solis sequentis diei, vt patet Deuteronom. vigesimo tertio, scilicet. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vespertum lauetur aqua, & post Solis occasum regredietur in castra. Sic enim aliquando contigit Sacerdotibus, & Leuitis, & cessauerunt a ministeratione. Considerandum tamen, quod cum ista esset immunditia vnus diei solum: expleto illo, qui immundus erat redibat de extra castra, & introibat in templum, & ministrabat sequenti die. & non solum accidebat hoc in Sacerdotibus Minoribus, & Leuitis, sed etiam in Sacerdotibus magnis interdum. Sic enim fuit de quodam Sacerdote nomine Matthias, qui fuit Sacerdos magnus tempore Christi post natiuitatem suam, & ante mortem regnante Herode in Iudęa, & ille in die expiationis, que est decima die Septembris secundum Hebręos facturus erat omnes ceremonias diei illius: quia non licebat alicui nisi Sacerdoti magno celebrare ceremonias illius diei: Leuit. 16. nocte autem precedenti visum est isti Matthię se cuidam mulieri commisseri: & sic pollutus est somnio: vnde non potuit sequenti die ministrare, & quia non poterat aliquis illo die ministrare nisi summus Sacerdos, constitutus fuit Iosephus Elimi filius cognatus Matthię in summum Sacerdotem, & in illa die solum functus est summo Sacerdotio, & iste fuit summus Sacerdos, qui pauciori tempore durauit in Sacerdotio: de hoc Iosephus decimo septimo. Antiqui. Alio modo poterant pollui Sacerdotes, & Leuitę per contactum rei immundę, scilicet, ossium mortuorum, & similitum rerum, quia aliqui poterant nescientibus ipsis projicere ossa mortuorum intra templū, & omnes, qui intus essent polluerentur: sic etiam factum est semel Christo viuente: nam Samaritani inuidentes Iudęis voluerunt polluere templum istorum, & cum instaret festum Azymorum, & Phase, quod per septem dies agitur, consuetudo erat aperiri portam templi ex media nocte, & tunc Samaritani quidam occulte Ierololyman venientes per omnes porticus templi, & per totum phanum ossa mortuorum proiecerunt, & sic polluti fuerunt omnes Iudęi intrantes templū per septem dies, & non potuit festum Azymorum celebrari, vt ait Iosephus 18. Antiqui. Ista tñ rarissima erant, iō Sacerdotes, vel Leuitę existerent in templo vix pollui poterat: si aut essent extra templum vix poterant

rant sine pollutione manere, & sic conueniens erat, quod tempore ministerationis sue manerent in templo tam Sacerdotes quam Leuitę, & expleta ministeratione recedebant in domos suas. Sic patet de patre beati Ioannis Baptiste Lucę primo, scilicet, & factum est, vt impleti sunt dies officij eius abiit in domum suam, quasi dicat toto tempore ministerationis sue non recedebat de templo.

Capita Leuitarum per familias suas principes manserunt in Ierusalem.

Capita Leuitarum per familias suas. Idest capita Leuitarum manserunt in Ierusalem. Et dicitur per familias suas, quia quaelibet familia Leuitarum habebat vnum caput, siue principem, & omnes isti manserunt nunc in Ierusalem. Et principes permanserunt nunc in Ierusalem. Scilicet principes populi: nam per capita intelliguntur principes Sacerdotum, & Leuitarum: per principes autem intelliguntur ipsi principes tribuū populi. Omnes autem isti manserunt nunc in Ierusalem.

Quomodo omnes principes Leuitarum in Ierusalem manserint. Quest. XVII.

Q V A E R I T V R quomodo manserunt omnes principes Leuitarum in Ierusalem, quia Leuitę habebant habitationes per diuersa loca terrę Israel: sicut patet supra 6. & Iofre 21. non ergo manere debebant omnes in Ierusalem. Respondendum, quod Leuitę tempore pacis manebant diuisi per loca sua, sicut a principio eis fuerant distincta: nunc tamen erat tempus belli, & laboris. De labore patet, quia edificandum erat templum, & muri Ierusalem destructi restaurandi: ideo opus erat plures esse ibi quam alio tempore. De bello patet, quia Samaritę in sidiebantur Hebręis, quia constituebant muros vrbis, & templum, & oportebat eis repugnare, vnde edificantes urbem erant accincti gladijs, & medieta faciebant opus, & alia medieta tenebat arma, vt patet Neemi. 3. ad hoc autem erant necessarii multi viri bellatores, ideo principes omnium Leuitarum manserunt nunc in Ierusalem: licet non manserunt ibi omnes Leuitę Sacerdotes, sed erant ibi plurimi eorum: sic etiam de alijs popularibus multi manebant ad defensionem vrbis, & hoc fuit solum, dum durauit iste insultus, & edificatum fuit templum, & ciuitas, postea vero Leuitę redierunt ad habitandum in locis suis, & veniebant ad ministrandum de tempore in tempus, vt patet supra in litera.

Utrum sit quod omnes principes populi in Ierusalem manserint. Quest. XVIII.

Q V A E R I T V R vterius quomodo dicitur hic, quod omnes principes, scilicet, principes populi manserunt in Ierusalem: nam videtur, quod non manserunt nisi decima pars eorum, quia Neemi. 11. dicitur, quod posita est fors: & decima pars populi mansit in Ierusalem, nouem vero partes in ciuitatib⁹. Respondendum est, quod sicut dictum est precedenti questione: ciuitas Ierusalem erat magna, & indigebat multis habitatoribus tam propter bella, quam propter opera, & ad hoc decima pars populi sorte accepta est, vt habitaret in Ierusalem, & hoc, quia expediebat manere principes propter bella, sicut dicitur Neemi. 11. Habitauerunt principes populi in Ierusalem. Optimates abique sorte in medio populi habitauerunt, reliqua vero plebs misit sortem, vt tollerent vnā partem de decem, qui habitaturi essent in Ierusalem, & sic principes sponte obtulerunt ad morandum ibi sine sorte, & fors decimę partis solum fuit de popularibus.

In Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon Iahiel, & nomen vxoris eius Macha. Filius primogenitus eius Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab: Gedor quoque, & Achio, & Zacarias, & Macelloth. Porro Macelloth genuit Semaan. Isti habitauerunt e regione fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis. Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saul, & Saul genuit Ionathan, & Melchisue, & Abinadab, & Esbaal. Filius autem Ionathan Miribbaal, et Miribbaal genuit Michā. Porro filij Michā, Rhiton, et Melech, et Taraa, et Ahām. Ahā autem genuit Iara, et Iara genuit Alamath, et Azmoth, et Zamri. Zamri autem genuit Mofa; Mofa vero genuit Baana: cuius filius Raphaia genuit Elasa, de quo ortus est Aseel. Porro Aseel sex filios habuit his nominibus: Ezricam, Bochrū, Ismahel, Saria, Obdia, Anā, hī filij Aseel.

In Gabaon. Hic ponitur tertium principale huius cap. scilicet, sequentium continuatio, & repetitur sic progenies Saulis, sicut posita fuerat precedenti, c.

Quare hic ponitur progenies Saulis. Quest. XIX.

Q V A E R I T V R quare ponitur hic progenies Saulis, cum supra posita fuerit in progenie Bemamin. Aliquis dicit, quod hoc fuit ad supplendum aliquid, quod forte deficiebat. Sed dicitur, quod non stat, & hoc propter duo: Primo, quia progenies Saulis est in tribu Benjamin, & de tribu Benjamin dictum fuerat supra. 7. cum alijs, & quia ibi non fuerat plene descripta tota progenies Benjamin, & ibi enarrata est pgenies Saulis plene vsque ad captiuitatem Babylonis, & post, scilicet vsque ad tempus, quando Eldras scripsit librum istum: ideo non oportebat, quod replicaretur progenies illa. Secundo patet, quia non potest poni ista replicatio ad addendum, quia non additur hic quodquā, immo plures generationes ponuntur precedenti ca. quā in hic, vt patet inspiciendo vtrumque. Dicendū ergo, quod ista replicatio facta est propter continuationem, & illa, quę habetur precedenti capitu. facta est propter additionem. Patet de illa, quia supra. 7. dictum fuerat de pogenie Benjamin, & quia non fuerat plene dictum, replicatum est precedenti cap. hic autem vult continuare Eldras ea, quę dicuntur hic ad ea, quę sequuntur. Nam in libro isto duo principa liter intendebantur: Primum erat enarrare generationes continuando illas, quę non fuerant in alijs libris continuata: Secundo est historias temporum omittas potere, & alibi positas repetendo supplerē. Primum iam expletum est, quia omnium quodecim

Cum tribu progenies descripta sunt: nunc autem restat accipiendum, scilicet temporum historiam supple-
re, & vult incipere Estras a regno Saulis a mor-
te eius, & ad hoc vult facere continuationem, & quia
dicturus est de morte Saulis vult hic ponere im-
mediate ante illud de progenie eius. Sed adhuc obijci-
tur, quod fecit hoc Estras superfluum, quia tunc infra
fuit, quod precedenti cap. poneret istam progeniem,
quia satis esset, quod poneretur hic.

Respondendum, quod melius sic factum fuit, quod
quod semel poneret tantum: & patet hoc, quia pre-
cedenti cap. continuabat Estras lines tribuum, &
agebat ibi de tribu Benjamin, quæ erat vltima, ideo
debut describere ibi id, quod pertinebat ad illam pro-
geniem, & quia progenies Saul erat in tribu Benia-
min, deinde quod ibi describeretur progenies Saulis:
postea autem interposuit de statu Hebræorum post
reditum de Babylone, & si nunc non repeteret pro-
geniem Saulis, non videretur continuatio istius lité-
ræ sequentis cum precedenti: ideo debuit hic iterum
poni progenies Saulis, & subiicit hic Estras quos-
dam, quos posuerat supra, quia non intendit hic age-
re de progenie Saulis ad enarrandum ea principaliter:
sed magis, vt videatur continuatio literæ, & dicta
tur. *In Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon.* Pon-
nuntur hic de loco habitationis progenie Saulis: nam
hoc fuit in Gabaon: postea autem fuit Gabaon vbi ha-
bitabat Saul. Sed quomodo hoc stet, declaratum est
precedenti cap. in quadam questione, & dicitur, quod
in Gabaon moratus est pater Gabaon, & non ponit
nomen eius. Erat enim iste princeps magnus in tri-
bu Benjamin, & vocabatur pater Gabaon, quia ipse
erat dominus vrbis Gabaon, vel quia erat princeps,
& caput cognationum habitantium ibi, vtpote si de-
scendebat ipse per lineam primogenitorum tribus
Beniamin, vel illius familia, quæ habitabat in Gabaon.
Ex hoc patet, quod non erat Abigabaon, de quo dicitur
precedenti cap. nomen proprium viri, quia sequeretur
tunc, quod hic etiam deberet dici Abigabaon,
& tamen posuit tamquam nomen commune, di-
cens pater Gabaon, & tamen in Hebræo tam hic
precedenti capitulo dicitur Abigabaon, & forte non
curauit Estras ponere nomen istius patris Gabaon,
quia forte erat tam famosus vir, quod dicendo Ga-
baon patet, etiam si nihil aliud diceretur intelligere-
tur quis erat ille. Etiam Heronymus aliquo modo
se correxit hic, dicens pater Gabaon cum dixisset
precedenti capitulo Abigabaon: melius tamen dixisset,
si voluisset, vbi que pater Gabaon. *Iahiel.* Istud
erat nomen istius patris Gabaon, & ista fuit causa qua
re Hieronymus posuit hic pater Gabaon, & precedenti
cap. dixit Abigabaon, quia ibi solum ponebatur
Abigabaon in Hebræo, & poterat esse nomen prop-
rium, vel commune: hic autem Abigabaon Iahiel:
ex quo apparet, quod Iahiel erat nomen proprium
illius, & Abigabaon, & duo nomina, scilicet, pater Ga-
baon, ita quod Iahiel esset pater Gabaon.

Et nomen vxoris eius Maacha. Fuit mulier famosa, &
nominatur hic, sicut viri, & tamen non fuit ista Ma-
cha vxor Roboam mater Abiæ, nec etiam alia Ma-
cha vxor Abiæ, & mater Afa de quibus 3. Reg. 15. &
sequenti l. b. cap. 11. Et hoc probatum est precedenti
capitulo. *Filius quoque eius primogenitus Abdon.* Iste Ab-
don fuit inter filios Iahiel princeps, & primogenitus,
& non est ille de quo dicitur precedenti cap. ante pro-
geniem Saulis. Ibi enim ponitur duplex Abdon, &
vnus est idem cum isto, & primus differt ab isto.

Et Sur. Aliquando est nomen terræ, vt declaratum
est precedenti cap. & aliquando est nomen viri, sicut
hic. *Et Cis.* Sic vocabatur pater Saulis, sed an iste

Cis sit pater Saulis, vel alius, cum ibi fiat hic mentio
de Cis, declaratum est precedenti c. *Et Baal.* Aliqua-
do est nomen vici, hic autem accipitur pro nomine
viri. *Et Ner.* Sic vocabatur Abner princeps militia
Saulis, & erat Ner frater Cis, vt dicitur hic, quæquam
infra dicitur, quod Ner est pater Cis.

Et Nadab. Non est iste Nadab rex Israel filius Ie-
roboam, quia multo tempore prius fuit iste, quædam
ille, cum iste fuerit ante omnes reges Iuda, & Israel,
& ille fuerit secundus rex Israel post diuisionem re-
gni. Etiam non est iste Nadab primogenitus Aaron,
quia ille fuit multo tempore prius, & mortuus est in
deserto, & fuit de tribu Leui: iste autem de tribu Be-
niamin. *Gedor quoque.* Aliquando est Gedor nomen
loci, & aliquando nomen viri, hic autem accipitur
pro viro. *Et Haio.* Non est iste Haio, cuius frater
erat Oza, qui percussus est a Domino tempore Da-
uid, quando portabatur arca de domo Aminadab in
vrbem Ierusalem 2. Reg. 6. & infra 13. quia ille fuit
de tribu Leui, iste autem de tribu Benjamin.

Et Zacharias. Iste est, qui vocatur Zacharæ preceden-
ti cap. & idem est, & non est Zacharias, qui fuit rex Is-
rael 4. Reg. 14. & 15. quia ille fuit multo tempore post
istum, nec etiam fuit iste Zacharias, de quo dicitur su-
pra in litera, quia ille est de tribu Leui: iste autem de
tribu Benjamin, & ille erat filius Mosollam, iste autem
est filius Iahiel. *Et Macelloth.* Raro ponuntur talia
nomina. *Porro Macelloth genuit Samaa.* Iste Samaa non
est frater Dauid, de quo supra 2. quia ille erat filius Iai
de tribu Iuda, iste autem est de tribu Benjamin.

*Isti habitabant in regione fratrum suorum in Ierusalem cum
fratribus suis.* Id est habitabant ex aduerso, scilicet, isti
de predictis cognationibus, scilicet, filij Iahiel, & de-
scendentes ab eis habitauerunt in Ierusalem in regio-
ne fratrum suorum, id est, ex aduerso, quia in Ierusalem
habebant alij de tribu Benjamin, qui erant fratres
istorum, vel intelligitur de filiis Iuda: quia illi erant
fratres filiorum Benjamin, cum omnes Iudæi inter se
dicantur fratres, & habitabant viri Iuda in Ierusalem,
& cum eis simul habitabant isti viri de tribu Benia-
min: quomodo autem in Ierusalem, quæ erat ciuitas
habitata a viris Iuda potuerunt habitare filij Benia-
min, declaratum est precedenti capitulo. in quadam
questione.

Ner autem genuit Cis. Iste Ner est, qui vocatur alio
nomine Iahiel: nam pater Cis non fuit Ner pater Ab-
ner: quia iste Ner fuit frater Cis, vt patet primo Reg.
14. sed accipitur hic Ner pro Iahiel, qui vocatur hic
pater Gabaon, & precedenti cap. vocatur Abigabaon,
ipse est, qui vocatur Abiel primo Reg. 9. sed idem vir
habet sæpe multa nomina, ideo ille vocatur aliquan-
do Iahiel, & aliquando Abiel, & aliquando Ner.

Et Cis genuit Saul. Non legitur an habuerit Cis alios
filios: fuit autem Saul vir corpore magnus super
omnes filios Israel: nam ab humero, & sursum ex-
cebat omnes de populo, vt patet primo Reg. 10. &
ipse fuit primus regum Hebræorum.

Et Saul genuit Ionathan. Quatuor genuit, quæ ha-
bentur hic, quorum tres mortui sunt, & vnus regnavit
post patrem. Iste Ionathas fuit primogenitus Saulis,
& excellentior inter omnes filios eius, de cuius lau-
dibus dictum est precedenti capitulo.

Et Melchisue. Iste vocatur aliquando Melchisueus,
vt patet primo Reg. 14. *Et Aminadab.* Iste vocatur
Iesui primo Reg. 14. & tamen precedenti capitulo vo-
catur Aminadab, sicut hic.

Isbaal. Iste est, qui vocatur alio nomine Isboseth
2. Reg. 2. & vocatur precedenti cap. Isbaal, & idem
est.

Filios autem Ionathan Meribaal. Iste Meribaal est Mi-
phiboseth

phiboseth filius Ionathæ 2. Reg. 9. & vocatur Meri-
baal precedenti cap. Erat autem iste claudus vtroque
pede. 2. Reg. 4. & factum fuit istud, quia cum mor-
tuus fuisset Ionathas in bello, & mater sua timens fu-
geret audito de morte Ionathæ, cecidit paruulus in
terram, & factus est claudus vtroque pede. 2. Reg. 4.

Et Meribaal genuit Micha. Iste Micha filius pa-
uulus Miphiboseth: cui seruiebat tota cognatio Sibe-
dum Miphiboseth comederet in mensa Dauid. 2.
Reg. 9. *Porro filij Micha Phiton.* Aliquando est Phi-
ton nomen ciuitatis in Aegypto, quam edificauerunt
Israelitæ, dum tenerentur captiui. Exod. primo. Ali-
quando autem est nomen commune significans de-
monem familiarem respondentem inquisitionibus:
& aliquando accipitur pro habente talem spiritum,
de hoc primo Reg. 28. scilicet, Est mulier habens
Pythonem in Endor, & Deutero 18 dicitur, quod
nemo sit, qui Pythones consular: hic autem accipitur
pro viro. *Et Melech.* Aliquando autem est nomen
fœmine. Sic enim vocabatur vxor Esau filia Ismahe-
lis soror Nabaioth: Gen. 28. hic autem accipitur
pro viro: aliquando autem est nomen commune in He-
bræo, & significat regem.

Et Thara. Non est iste Thara pater Abrahæ. Gen.
11. quia ille aliquando vocatur Thare, & aliquando
Thara: nam ille fuit plusquam mille annis ante istum,
vt patet computando tempora media, scilicet, Thare
erat annorum septuaginta quando genuit Abraham:
Gen. 11. & postea vixit Abraham annis centum ante-
quam gigneret Isaac: Gen. 17. & 18. Deinde fuerunt
anni quadringenti, & quinque vsque ad exitum de
Aegypto, quibus peregrinatum est semen Abrahæ,
vt probatum est Gen. 15. licet ibi dicitur, quod fue-
rimus quadringenti, & postea fuerunt ab exitu de Aeg-
pto vsque ad adificationem templi Salomonis anni
quadringenti octoginta. 3. Reg. 6. qui sunt simul anni
mille, & quinque, & ipso tempore nasceretur iste
Thara, vel post aliquantulum, quia quando Dauid re-
gnabat in Ierusalem erat Micha paruulus, cum fecit
Dauid vocari ad se Miphiboseth patrem eius. 2. Re. 9.
& ideo in principio regni Salomonis, quando cepit
adificari templum, vel paulopost posset Micha habe-
re omnes istos filios.

Ahaz autem genuit Iara. De isto Ahaz non dicitur
hic cuius filius sit, & tamen dicendum est, quod fuit
filius Micha, quia precedenti cap. sic dicitur, & tamẽ
hic propter breuitatem, & quia iam ibi dictum fue-
rat, non curauit Estras repetere. Secundo patet per
regulam probatam supra 4. scilicet, quod quando po-
nitur hic nomen alicuius, & non dicitur cuius filius
ille sit, intelligendum est, quod fuit filius eius, qui præ-
cedit se, nisi contrarium constet ex alio loco Scri-
pturæ. *Et Iara genuit Alamath.* Iste Iara vocatur præ-
cedenti capitulo. Ioiada, quia est binomius, & tamen
non est ille Ioiada: de quo 4. Reg. 11. & 12. quia ille
fuit Sacerdos magnus de tribu Leui: iste autem fuit
de tribu Benjamin. Iste Alamath est, qui vocatur Az-
moth precedenti cap. nam ibi dicitur, quod Ioiada
genuit Azmoth, & tamen ille, qui vocatur ibi Ioiada
vocatur hic Iara.

Et Azmoth, & Zamri. Non est sensus, quod Iara ge-
nuit Alamath, & Azmoth, & Zamri, & quod isti tres sint
fratres, sed est sensus Iara genuit Azmoth, sive Ala-
math, & Alamath genuit Zamri, & causa breuitatis
subicitur verbum, sicut supra primo dicitur: Adam,
Seth, Enos, Cainam, Malacel, & in quolibet intelli-
gitur, quod genuit alium, vel quod fuit pater eius. Sed
adhuc est hic alia difficultas, quia ponitur Alamath,
& Azmoth, & non sunt isti duo viri, quorum vnus
genuerit alterum, vel fuerit pater eius, sed est idem

A vir. Quod patet precedenti capitulo. nam ibi describitur
tota ista generatio, & non ponitur Alamath di-
stinctus ab Azmoth, quia ibi dicitur Ahaz genuit Io-
iada, & Ioiada genuit Azmoth, & Azmoth genuit
Zamri, & sic sunt tres generationes ab Ahaz vsque
ad Zamri: si autem Alamath, & Zamri sint duo viri,
erunt quatuor generationes, quod est contra illud:
ideo tenendum est, quod Alamath, & Azmoth sunt
idem: si tamen aliquis tenere vellet, quod sint qua-
tuor generationes, poterit dicere, quod ibi Scriptura
subicitur vnam, & eam expressit hic, & vtrunque po-
test stare.

Et Zamri genuit Moosa. Non est iste Zamri, qui re-
gnauit in Israel septem diebus, & combussit se cum
palatio regis 3. Reg. 16. & probatum est precedenti
capitulo.

Moosa vero genuit Baana. Non est iste Baana vnus
de duobus latronibus Berothitis, qui occiderunt re-
gem Isboseth in lecto suo. 2. Reg. 4. nam ille fuit mul-
to ante istum.

Cuius filius Rappai. Iste vocatur Rappai præceden-
ti ca. & idem est, quia in nominibus proprijs Hebræis
sæpe fit additio, vel subtractio ex parte principij, vel fi-
nis, vt sæpe dictum est.

Genuit Helisa. Non est iste Helisa, de quo supra pri-
mo, quia ille fuit filius Iauæ, & nepos Iaphet, & ab eo
nominatus sunt quædam infulæ Helisa. Ezech. 27. scilicet,
Hiacynth, & purpuræ de infulis Helisa facta sunt
operimentum tuum, quia ille Helisa fuit ante istum
plusquam mille, & ducentis annis, vt patet præsuppo-
nendo computationem annorum inter Thare, &
Thara supra positum, & addendo annos, qui fuerunt
inter Helisa, & Thare: Gen. 11. & annos, qui verissi-
mè poterant esse inter Thare, & Helisa.

De quo ortus est Hesel. Iste Hesel fuit in captiuitate
Babylonis, vel quasi parum ante tempora Estras.

Porro Hesel sex filios habuit his nominibus. Exprimit
Estras omnes sex filios istius Hesel, quia fuit propin-
quus temporibus suis, & isti omnes erant viri famosi.

Ezricham. Iste est primus, & non est ille, de quo
habetur supra 3. quia ille fuit de filiis Iuda: iste autem
fuit de filiis Benjamin.

Bochri. Alius est, qui vocatur Bochri, sed differt
ab isto. *Ismael.* Vnus fuit filius Abrahæ: Gen. 16.
& alius Ismael filius Nathanie. 4. Regum vlti. & le-
re. 40. & alius Ismael de filiis Simeon supra 4. & ab
omnibus his differt iste, quia illi fuerunt de alijs tribu-
bus. Primus enim fuit ante omnes tribus Israel cum
nondum esset natus Iacob a quo descenderunt Israe-
litæ, & iste fuit de tribu Benjamin. Secundus fuit de
filiis Iudæ cum esset de semine regio. 4. Regum vlti.
Tertius fuit de filiis Simeon supra 4. & iste de Benia-
min. *Saria.* Non est idem Saria, & Saraia, quia Saraia
fuit summus Sacerdos, qui occisus fuit coram Nabu-
chodonosor in Reblara tempore captiuitatis Babylo-
nicæ. 4. Reg. vlti. & ponitur inter summos Sacerdotes
supra 6. iste autem fuit de tribu Benjamin. *Obdia.* Iste
ponitur precedenti cap. *Anan.* Non est iste qui fuit fi-
lius Sebeo, qui inuenit aquas calidas in solitudine, cum
pasceret asinas patris suis: Gen. 36. & supra primo,
quia ille fuit de genere Horæorum, qui non sunt Is-
raelitæ: nec de filiis Abrahæ: iste autem fuit de filiis
Beniamin, qui sunt Israelitæ.

Hi filij Aseel. Id est, omnes supra positi sunt filij
Aseel, qui fuerunt viri famosi tempore suo, & subicitur
hic filij Aseel, qui fuit frater eius, & habuit fi-
lios, & nepotes multos, scilicet, centum, & quinquaginta,
vt patet precedenti capituli. Non enim cura-
uit Estras hic repetere, cum supra posuisset.

PHILISTHIM aut pugnabant contra Israel, fugeruntque filij Israel Palaesthinos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelboe. Cumque appropinquassent Philisthei persecutores Saul, & filios eius percusserunt Ionatha, & Abinadab, & Melchisua filios Saul. Et aggrauatum est prelium contra Saul: inueneruntque eum sagittarij, & vulnerauerunt iaculis. Et dixit Saul ad armigerum suum. Euagina gladium tuum, & interfice me, ne forte veniant incircumcisi isti, & illudant mihi. Noluit autem armiger eius hoc facere timore perterritus. Arripuit ergo Saul ensam, & irruit in eum. Quod cum vidisset armiger eius videlicet mortuum esse Saul: irruit etiam ipse in gladium suum, & mortuus est.

DICEBATVR in pcedentibus, q in libro isto tangunt duo principaliter, primum est de progenie continuatione, q in alijs libris omisse fuerat multae pgenies enarratae, id est historiae efficiebant obscurae. In isto autem libro pgenies omnium tribuum enarrando continuat, vt nulla historia p defectum continuationis progenierum reperiatur difficilis. Secundum est de suppletionem historiarum, quia in multis locis historiae omnino omisae sunt: in alijs vero leuiter tactae, ita vt intellectum legentibus dubium redderent: in isto autem libro omnia suppletur. Et quia de primo istorum, scilicet, de progenierum enarratione iam plene dictum est, ponitur hic secundum, scilicet, de suppletionem historiarum omisarum. Et quia in libro isto principalis intentio erat de Dauid, quod fuit famosior, & Deo acceptabilior inter omnes reges, agitur hic de eo, & diuiditur in tria. Primum ponitur eius in regem diuina electio, secundum a populo solennis facta vnctio, sequenti cap. tertio Regum gubernatio infra 13. Circa primum ponuntur quatuor: nam fuit electio Dauid per reprobationem Saulis, cum Saul esset prius rex quam assumeretur Dauid, & ille esset malus, ideo priuatus est regno, & traditus est in manus Philistinorum, vt occideretur, & primo ponitur Saulis, & filiorum suorum occisio: secundum occisio villificatio, ibi.

Die igitur altero. Tertio villificatorum honorabilis tumulatio, ibi. Hoc cum audissent. Quarto ad Dauid regni facta translatio, ibi. Mortuus est ergo.

An ea, quae hic habentur, ordinem habeant ad praecedentia. Quaest. I.

QVAERITVR circa primum an ea, quae habentur hic fuerint facta immediate post praecedentia, vel sit ordo mutatus.

Respondendum, quod non potuit hic esse propria continuatio, quia continuo est proprie in historijs, in quibus vna pars praecedit naturaliter alteram, & ponitur ante illam, supra vero non ponebatur aliqua historiae principaliter, sed enarrationes generationum; hic autem ponuntur historiae, ideo non pot

F esse propria priuati, q nec illud est ante istud, nec istud est ante illud, sed est aequalis continuatio, quia scilicet coputauit Edras progenies omnium tribuum, & finiuit in pgenie Saulis, qui est de tribu Benjamin, ideo hic subdit de historijs pertinentibus ad Sautem, scilicet, de morte eius, & est ista continuatio non secundum partes temporis, sed secundum similitudinem rei, de qua agitur cum actum sit de progenie Saulis, & hic agitur de morte eius, & ista fuit causa, quare in fine praecedentis cap. agitur de progenie Saulis, de qua dictum fuerat supra 8. & repetitur ibi, vt continuetur ista historia ad praecedentem, quia alias non posset continuari. Circa primum dicitur.

Philisthij autem pugnabant contra Israel. Ista pugna fuit vltima, quam habuit Saul contra Philisthinos. Saep enim contra eos pugnavit, & obtinuit, vt colligitur ex processu primi libri Regum. Nunc autem vltimo pugnavit contra eos in monte Gelboe, & occisus est ab eis: primo Reg. cap. vlti.

Fugeruntque viri Israel Palaestinos. Mox enim, vt conuenerunt in bellum Israelitae cum Philisthinis, timuerunt Israelitae, & fugerunt a facie Philisthinorum, Deus enim incutebat eis timorem, vt fugerent, & maneret solus Saul, & occideretur: nam si totus populus vellet pugnare, oportebat esse vnum de duobus, scilicet, quod aut Philisthini non possent superare Israelitas, & fugerent a facie ipsorum, vel Israelitae, occiderentur a Philisthinis. Neutrum tamen Deus nolebat. Nam nolebat, quod fugerent Philisthini a facie Hebraeorum, quia sic non occideretur Saul, & non Deus intendebat occidere Sautem in hoc bello propter iniquitates suas, vt patet infra in litera, scilicet, mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod praeruaricasset mandatum Domini, & ob hoc Deus noluit respondere ei in isto bello per Sacerdotes, nec per Prophetas, nec per somnia: primo Reg. 28. ideo Saul consuluit Phitonissam, & illa etiam respondit, quod occideretur in bello: voluit ergo Deus, quod Philisthini superarent Israelitas. Rursus autem nolebat Deus, quod Israelitae perirent manibus Philisthinorum: nam non erat iratus toti populo, sed regi, qui malus erat, & ad hoc debuit conuertere populum in fugam, vt pauci morerentur, & facere, quod maneret Saul, & filij sui in bello, vt ipsi occiderentur, & sic fugerent Israelitae Palaestinos. Vocantur autem Palaesthini ipsi Philisthini, & in hoc accedimus ad modum pronuntiandi Hebraicum, quia vbi nos dicimus Philisthij dicunt Hebraei Phelesthin, & melius dicitur Phelesthinus, quam Philisthinus: licet ex alia ratione melius dicamus Philisthinus, eo quod littera prima apud Hebraeos in hoc nomine relaxatur in sonoritate, & magis ponit ph, quam pro p sola, & isto modo loquuntur Graeci, & etiam Poetae Latinorum vocantes terram illam Palaesthinam: sicut Ouidius libro de Arte amandi, scilicet.

Terra Palaesthina septimo culta viro.

Idest terra Philisthinorum culta fuit, id est, habitata a viro septimo, id est, a Iudaeo: nam Iudaei vocantur septimi, quia septimum diem colunt, & septimum annum remissionis in quo terram non exercent.

Et ceciderunt vulnerati in monte Gelboe. Bellum commissum fuit in monte Gelboe: primo Reg. 28. & 31. & ibi mortui sunt multi de Israelitis, & istud fuit ista fuga: nam in acie pauci occisi sunt, quia illico conuersi fuerunt in fugam, & in monte isto mortuus est Saul, & filij sui. Est autem mons Gelboe in sorte Iudae circa urbem, quae vocatur Iezrael. Quod patet, quia primo Reg. 28. dicitur, quod castrametati sunt in monte Gelboe, & tamen primo Reg. 29. dicitur, quod castrametatus est Israel super fontem, quae erat in Iezrael.

rahel, & sic fons Iezrael & mons Gelboe, ppe sunt, vel vnu est in alio: ob hoc autem mons iste maledictus fuit a Dauid, dicente: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniant super vos, nec sint ibi agri primitiarum, quia ibi abiectus est clypeus fortium 2. Reg. primo.

Cumque appropinquassent Philisthai. Postquam fugerunt Israelitae serui Saulis, mansit Saul cum filijs suis in bello, & cum paucis de domesticis suis, qui omnes viriliter decertantes cum tanta Philisthinorum multitudine occisi sunt. Vocantur autem isti Philisthei, & Philisthini, & Palaesthini, quod idem est.

Persequentes Saul, & filios eius. Habebat Saul quatuor filios, scilicet, Ionathan, Aminadab, Melchisua, & Isobeth, siue Isbaal: tres primi istorum venerunt ad bellum cum patre suo Saule, & mortui sunt ibi. Quartus vero Isobeth non venit in bellum, ideo non fuit occisus, sed constitutus est in regem super Israel per Abner principem militiae Saulis, & dicitur persequentes Saul, & filios eius, quia fugientibus Israelitis in periculo non manserunt aliqui, qui essent bellatores nisi Saul, & filij sui, & istos inceperunt persequi Philisthini.

Percusserunt Ionathan, & Aminadab, & Melchisua filios Saul. Isti tres occisi sunt, quia viriliter pugnabant, & potissime Ionathas, qui erat vir fortissimus, & isti tres erant maiores filij Saulis, vt creditur, & mortui sunt, alius vero minor, vel ignauior mansit in domo, & non fuit occisus. De istis tribus filijs Saulis, quare occisi in bello, cum ipsi non peccassent, sed pater eorum Saul: declaratum est primo Reg. vlti. vbi multa dubia soluta sunt, quae spectant ad istud capitulum: nam ea, quae ponuntur hic, ponuntur ibi.

Et aggrauatum est praelium contra Saul. Scilicet, mortuis filijs suis non manebat aliquis in bello nisi ipse, & pauci de familiaribus in circuitu eius, ideo totum bellum aggrauatum est super eum, quia semel venerunt Philisthini ad percutiendum eum. Sciendum tamen, quod non omnes Philisthini venerunt contra eum, non cognouerunt eum esse regem, quia aliam illico rapuissent eum, & forte conarentur ipsum accipere viuentem, sicut ipse timebat, & tamen non tenuerunt eum viuentem nec mortuum eadem die, sed sequenti die, cum Philisthini detraherent spolia occisorum inuenerunt Saulem, & filios eius occubuisse in bello. Item patet hoc, quia dicitur inuenerunt Saulem. Si enim ipsi cognouissent Saulem, quando occiderunt eum non diceretur, quod inuenerunt ipsum occubuisse, quia antequam occideret cognoscerent eum, & forte Deus voluit facere, quod Philisthini non cognoscerent Saulem, & filios eius antequam occideretur, ne conarentur eos viuentes accipere, quod si fieret redudaret in magnum dedecus Israel. Sic enim dixit Saul ad armigerum suum, euagina gladium tuum, & interfice me: ne forte veniant incircumcisi isti, & interficiant me illudentes mihi.

Inueneruntque eum sagittarij. Idest non potuit Saul abscidere se a sagittarijs, sed inuenerunt eum, & percusserunt, cum iam ipse esset de extremis belli, & fugere noller.

Et vulnerauerunt eum iaculis. Idest percusserunt sagittis, quia sagitta vocatur iaculum a iaciendo in Hebraeo dicitur.

Inclinatus est sagittis. Idest inclinatus est ad terram, vel ad mortem praevulneribus sagittarum. De Saule autem an peccauerit veniendo ad istud bellum, cum sciret se ibi occidendum, & an teneretur venire, quamquam sciret hoc, cum Deus disposuisset de eo, quod moreretur, & cur non fugit de bello, cum vidit super se totum pondus belli aggruari, & an peccaret si fugeret, & cur non dixit Saul filijs suis, quod recederent

A de bello, ne morerentur cum sciret eos mortuos si ibi manerent, & an peccaret si illud eis reuelaret, & an desperauit Saul committens se bello, in quo sciebat se non posse euadere, & multa alia dubia declarata sunt satis primo Reg. vlti.

Et dixit Saul ad armigerum suum. Iste erat quidam, qui portabat arma Saulis coram eo: ita erat modus antiquorum nobilium bellatorum, scilicet, quod essent armigeri coram eis, qui portarent semper arma ipsorum vsque ad locum belli, & quando oporteret darent eis arma ad pugnandum, sic dicitur primo Reg. 14. de Ionatha, qui solus cum armigero suo transiit ad castra Philisthinorum, & turbauit illa: occiditque viginti viros, & reliquos in fugam conuertit. Omnibus autem alijs fugientibus adhuc manebat iste armiger Saulis apud eum, & sic locutus est nunc ad ipsum de occisione sua.

Euagina gladium tuum, & interfice me. Timebat Saul mortem, quam putabat iam se non posse euadere, quia Deus pronunciauerat eam: etiam, quia ipse videbat iam se positum in manibus hostium, & ne occiderent eum hostes voluit occidi ab alio. Ipse tamen nolebat se occidere: ideo petebat ab armigero, quod occideret eum. An Saul peccauerit petendo, quod occideret eum armiger suus, & an magis peccaret si ipse se occideret, quam si faceret se occidere per armigerum suum, & an habuit iustam causam petendi ab armigero, quod eum occideret propter Philisthinos instantes: declaratum est primo Reg. vlti.

Ne forte veniant incircumcisi isti. Istud dixit Saul propter duo: primo ad reprobationem Philisthinorum, Secundo ad confirmationem dicti sui. De primo patet, nam Israelitae omnes erant circumcisi, & habebat pro magno opprobrio, quod aliquis esset incircumcisi, & quia omnes Philisthini erant incircumcisi, maxima offensa, & vituperium, quod eis se inferre posse putabant Israelitae, erat, quod vocaret eos incircumcisos. Sic enim patet ex verbis patris, & matris Samsonis ad eum: nam cum ipse peteret uxorem Philistinam sibi dari, dixerunt pater, & mater. Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, quia vis accipere uxorem de Philisthij, qui incircumcisi sunt? Iud. deci mo quarto. Sic etiam Ionathas loquens ad armigerum suum, ait. Veni transeamus ad stationem incircumcisorum horum. primo Regum decimo quarto, & Dauid cum vellet maledicere Philisthaeo ait. Quis est enim Philistheus hic incircumcisi? Et iterum. Quis est iste Philistheus incircumcisi, qui ausus est maledicere exercitui Dei viuentis? primo Regum 17. ideo Saul volens maledicere hostibus suis non putauit se posse dicere grauius, quam vocare eum incircumcisi. Secundum erat ad confirmationem dicti sui, quia volebat Saul, quod armiger suus occideret eum, & hoc erat, quia magna vilipensio erat, quod occideretur rex Israel ab hominibus tam turpibus, & ad significandum eorum turpitudinem, & contemptibilem uocauit eos incircumcisos: nam tanto erat sua mors magis iniuriosa, & contemptibilis, quanto occideretur ab hominibus contemptibilioribus, & huiusmodi erant Philisthini, quia erant incircumcisi: ideo dixit, ne veniant incircumcisi.

Et illudant mihi. Primo Regum vltimo dicitur: Interficiant me illudentes mihi, & ista est tententia magis completa, quia Saul non solum timebat illudi, sed etiam occidi. Putabat enim quod Philisthini caeperent eum viuentem, & primo intenderet ei mille opprobria: deinde etiam occiderent eum: intollerabilior tamen sibi erat illusio quam mors, cum ipse esset rex Israelitarum: timebat autem hoc Saul satis rationabiliter, quod apparebat ex duobus. Primo ex eo, quod

quod

quod ante hoc fecerant: nam acceperunt viuentem Samsonem Philisthini, & abstulerunt oculos eius & cogebant eum trahere lapidem molarem, sicut asinum, & in festiuitatibus suis faciebant eum coram se venire, & ludere sicut insanum, vt patet Ludi. decimosexto. Secundo patet ex eo, quod postea fecerunt Philisthini: nam non inuenerunt Saulem, & filios eius viuentes, sed cum mortuos reperissent, absciderunt caput Saulis, & miserunt illud per totam terram Philistinorum, vt annunciaretur in templis, & populis ista victoria, & demum affixum fuit caput ipsum in templo Dagon, cadauer autem eius, & filiorum suorum ducta fuerunt in Berhsan urbem Philistinorum, & ibi suspensa sunt de muro: infra in litera, & primo Regum vltimo. Si ergo ista fecerunt viri Philistinorum super Saulem, & filios eius mortuos: quanto magis fecissent si eos viuentes tenere potuissent: redde ergo credebat Saul, quod si Philisthini superuenirent, occiderent eum illudentes ei.

Noluit ergo armiger eius ei hoc facere. Id est noluit occidere eum quamquam iuberet. *Timore perterritus.* Primo Regum vlti. dicitur. Nimo enim fuerat timore perterritus, quasi dicat, cum Saul dixit ei, quod occideret ipsum: apparuit ei ista res grauissima, quia non poterat maius malum pati Saul, & cum diligeret eum armiger suus, audito hoc stupuit nimis, nec remanserunt in eo vires: ideo licet vellet occidere Saulem, non posset: & tamen dato, quod posset, nolisset occidere eum. An peccauit Saul dicendo armigero suo, quod occideret eum, & an peccauerit armiger, quia non occidit ipsum, declaratum est primo Regum vltimo.

Arripuit igitur Saul enses, & irruit super eum. Vidit Saul, quod Philisthini appropinquabant, & non poterat euadere, & armiger suus nolebat eum occidere, ideo occidit seipsum. An vero Saul fuerit vir animosus se occidendo, vt ab hostibus non villificaret, & illuderetur, vel fuerit pusillanimis, declaratum est primo Regum vltimo.

Quod cum vidisset armiger eius videlicet esse mortuum Saul. Noluerat armiger suus occidere eum quamquam Saul iubebat, eo quod diligeret nimis eum, & putabat aliquo modo posse euadere: nunc autem cum Saul se occidisset, ipse quoque exosus vitam suam occidit se. Noluit enim superuiuere regi Sauli.

Irruit etiam ipse super gladium suum. Irruere super gladium est, quod quis ponat manubrium gladii in terra, & mucronem in pectore: & sic perforetur venter. Potest autem aliquis seipsum percutere gladio, vt moriatur, & tamen non est illud irruere super gladium, sed solum quando ponitur extremitas gladii in terra, & extremitas in ventre, & impellit se quis super eum, vt infigatur.

Et mortuus est. Fuit enim vulnus magnum, ideo mortuus est illico. An peccauerit iste Armiger Saulis occidendo se mortuo Saule: declaratum est primo Regum vltimo.

Quare armiger Saulis se occidit.
Quaest. 11.

QVAERITUR de isto armigero Saulis quare se occidit. Respondent quidam Hebrei, quod iste armiger Saulis fuit Doeg, Idumaeus, qui erat nimis acceptus Sauli: nam erat primus inter seruos eius: primo Regum vigesimo secundo, & iste offenderat nimis Dauid accians eum apud Saulem, & etiam accusauit Abimelech Sacerdotem magnum, qui dedit panes, & gladium Dauid, & propter hoc oc-

Fisus est ipse Abimelech cum octogintaquinque Sacerdotibus de domo sua, & ciuitas Nobe destructa est vsque ad pecora, & haec omnia fecit Doeg: nam cum nullus de seruis Saulis vellet occidere Sacerdotes ad mandatum Saulis, ipse Doeg solus occidit omnes illos: primo Regum vigesimo secundo. propter haec omnia timebat nimis Doeg ipsum Dauid: credebat tamen, quod mortuo Saule illico regnaret Dauid: ideo, ne, si viueret, pareretur penas grauissimas ab eo, voluit se potius occidere in bello. Ista positio videtur quibusdam satis rationabilis, nihil tamen de hoc constat.

Alio modo potest dici, quod fecit hoc armiger Saulis ex nimia dilectione: nam noluit occidere Saulem quamquam ille iuberet, eo quod diligebat eum: ideo cum mortuus esset nunc Saul, noluit superuiuere ipse, quia iam nullum bonum superesse censebat mortuo illo: quem maxime diligebat. Sic enim fuit de Anchise Troiano patre Aeneae: nam cum Aeneas destructa Troia discurreret Gracis per urbem, vellet capere patrem Anchisem, & ducere eum in Italiam, recubabat hoc Anchises dicens se nolle viuere postquam Troia iam delata erat: sic patet per Virgilium 2. Aeneidos, scilicet.

Ab sit, vt excisa posim superuiuere Troia.

Talia perstabat memorans fixusque manebat.

Sic etiam apud quasdam gentes barbarorum est etiam cum quis habens plures vxores moritur, ea quae ab illo maxime diligebatur, vel quae se magis ab illo diligere putabat, cum eo moriente simul se ignem mittit, & sic idem ignis vtrumque cremat. Tertio modo potest dici, quod eadem causa impulit armigerum Saulis, quae impulit Saulem ad occidendum se, scilicet, ne illuderetur a Philistinis. Vidit enim iam instare ille armiger Philistinos, & sciebat, quod nequaquam poterat euadere: ideo voluit se occidere, in quo consequebatur has vitilates. Prima erat, quod lenius pareretur quam si occideretur ab hostibus: nam si incidere in manus hostium, inferrent ei vulnera grauius: nam ipse autem leniter se occidit. Secunda erat, quia si Philistini caperent eum viuentem illuderent ei, cum esset vir honorabilis familiaris valde regi, & etiam illuderent Sauli iam mortuo coram ipso, & hoc ipsum molestum haberet tam pro se quam pro Saule, ideo potius voluit se occidere quam mortem a Philistinis spectare.

Interijt ergo Saul, & tres filij eius, & omnis domus illius pariter concidit. Quod cum vidissent viri Israel, qui habitabant in campestribus, fugerunt, & Saul, & filij eius mortuis dereliquerunt vrbes suas, & huc illucque dispersi sunt: veneruntque Philistinij, & habitauerunt in eis. Die igitur altero detrahentes Philistinij spolia caesorum, inuenerunt Saul, & filios eius iacentes in monte Gelboe. Cumque spoliassent eum, & amputassent caput, armisque nudassent.

Inteijt ergo Saul. Ista est summa praedictorum, scilicet mortuus est i die illa Saul, & tres filij eius, scilicet, illi tres, qui supra nominati sunt: nam quartus eorum Isboberth non iuit in bellum: ideo non fuit mortuus.

Et omnis domus illius pariter concidit. Dicitur concidisse tota domus Saulis, quia non manserunt aliqui de

de familiaribus eius, qui eum nimis diligebant: nam ibi omnes mortui sunt. Vel dicitur hoc propter filios, quia domus significat cognationem, & cognatio tota Saulis cecidit nunc, quia isti tres filij Saulis, qui mortui sunt in bello erant viri strenui, & bellatores, in quibus seruanda erat posteritas Saulis, & regnum, quia tamen illi mortui sunt, & non mansit nisi Isboberth, qui fuit ignauus ad regnandum, & post modicum occisus est, dicitur tunc tota domus eius perijisse: magis tamen intelligitur de filijs, & familiaribus, & reliquis de cognatione Saulis morientibus in bello, quia primo Regum vltimo dicitur mortuus est ergo Saul, & tres filij eius armiger illius, & vnuerfi viri eius in die illa pariter, ideo viri Saulis vocantur domus eius, quae concidit.

Quod cum vidissent viri Israel, qui habitabant in campestribus. Hic ponitur dispositio facta in Israelitis ex morte Saulis, & filiorum eius. Pro quo considerandum est, quod istud bellum factum fuit in forte Iudae in monte Gelboe circa urbem Iezrahel, & erat locus prope terram Philistinorum, est autem terra illa aliquid montuosa, sed non omnino, & illi, qui habitabant in terra illa de Israelitis timentes Philistinos, qui propinqui erant, quod occiderent eos, fugerunt de locis suis ad alias vrbes Israel, quae distantiores essent a locis Philistinorum, & sic dicitur, quod cum vidissent viri Israel, scilicet, quod mortuus erat Saul, & filij sui: & dicitur, qui habitabant in campestribus, id est, in terra campestri, quae est aliquantulum montuosa, & aliquid plana, vnde distinguuntur tres modi terrarum in Scriptura, scilicet, montuosa, alia plana, alia campestris, & campestris est media in caliditate inter vtranque, de hoc colligitur Iosue 11. ista terra campestris est regio aliquantulum magna in forte Iudae, in qua sunt aliquae vrbes, vt patet Iosue 15. & sunt quatuordecim, & sunt istae vrbes ad partem meridianaem terrae Israel iuxta terram Philistinorum, ideo fugerunt omnes de illis vrbus, vt patet primo Regum vltimo, scilicet, (Videntes viri Israel, qui erant trans vallem, & trans Iordanem, quod fugerent viri Israelite, & mortuus est Saul, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt.)

Et Saul, & filij suis mortuis dereliquerunt vrbes suas. Id est cum vidissent, quod Saul, & filij sui mortui erant, & etiam fugerant, Israelite reliquerunt vrbes campestris in quibus manebant.

Et huc illucque dispersi sunt. Id est dispersi sunt per alias vrbes terrae Israel euntes ad habitandum in diuersis locis, cum dimisissent vrbes suas timore Philistinorum.

Veneruntque Philistini, & habitauerunt in eis. Erant vrbes istae campestris propinque terrae Philistinorum, ideo Philistini videntes vrbes vacuas habitauerunt in eis, & tenuerunt eas vsquequo Dauid regnauit aliquanto tempore, & faciens multa bella contra Philistinos abstulit eis loca, in quibus morabantur, & tulit frenum tributum de manu ipsorum, vt patet secundo Regum octauo, & infra dicimooctauo.

Die igitur. Hic ponitur Secundum huius capituli, scilicet, Saulis, & filiorum suorum mortuorum vilificatio: nam Philistini exercuerunt super eos ignominiosa, & dicitur.

Die igitur altero. Refertur ad diem, quo factum est bellum, & mortuus est Saul, & filij sui: nam in eodem die quieuerunt Philistini post bellum, & manserunt in castris: sequenti autem die inceperunt tollere spolia occisorum, & tunc factum est hoc.

Detrahentes Philistinij spolia occisorum. Corruerunt enim aliqui in bello, quorum pluri fugiendo fuerant occisi, & nunc ierunt Philistini ad tollendum

A omnia spolia ipsorum, scilicet, arma, & vestes, Inuenerunt Saul, & filios eius iacentes in monte Gelboe. Cognouerunt enim eos, quia forte habebant aliqua insignia regalia, per quae cognoscerentur: nam apparatus ipsorum esset excellentior, quam reliquorum, vel forte multi Philistinorum sepe viderunt Saulem, & filios eius, & nunc cognouerunt eos mortuos, & dicitur, quod inuenerunt eos in monte Gelboe, quia ibi factum fuerat bellum, & licet aliqui de fugentibus corruerunt extra montem Gelboe, tamen Saul, & filij sui, qui non fugerant, corruerunt in loco belli.

Cumque spoliassent eum. Scilicet, Saulem. Spoliauerunt enim eum armis, quae miserunt per terram Philistinorum, vt viderentur, & postea consecrauerunt ea in templo Astaroth, vt ibi semper manerent, vt patet in fra in litera, & primo Regum vltimo. Aliqui dicunt, quod spoliauerunt eum regalibus insignijs, & tamen falsum est, quia antequam venirent Philistini ad tollendum spolia, inuenis Amalecita inueniens Saulem semimortuum abstulit ei coronam, & armillam, quae erant regalia insignia, tulitque ea ad Dauid manentem tunc in Siceleg. 2. Regum primo.

Et amputassent caput. Non amputauerunt capita filiorum Saulis, sed solius Saulis, vt patet hic, eo quod Saul rex erat, & dehonoriatio summa illius sufficiebat. Alia autem causa assignata est primo Regum vltimo, quare abscissum est caput Saulis, & non filiorum suorum.

Armisque nudassent. Habebat enim Saul arma pulchra, qualia regem habere decebat: ideo abstulerunt illa.

An verum sit, quod nunc Saul haberet arma.
Quaest. 111.

QVAERITUR quomodo poterat nunc habere Saul arma, quia in bello, quod fecit contra Philistinos non est reperitus ensis, vel lancea in manu totius populi nisi in manu Saulis, & Ionathae filiorum eius: 1. Re. 13. ideo non videtur, quod posset habere alia arma nisi gladium, vel lanceam.

D Respondendum, quod Saul tunc habebat arma pulchra, & non solum ipse, sed etiam quilibet de populo, qui venerat in bellum. Et cum dicitur, quod non est inuenitus gladius, & lancea in manu totius populi, Respondendum est, quod illud fuit in principio regni Saulis, quoniam nouiter cepit pugnare contra Philistinos, nam tunc erant sexcenti viri cum eo, & nullus habebat gladium, nec lanceam, nisi ipse, & filius suus Ionathas: eo. cap. & tamen postea habuit multa bella Saul contra Philistinos, & contra alias gentes, in quibus potuit habere arma multa: nam tunc pugnavit contra Philistinos, & erant in exercitu illo triginta millia currum, & sexcenti millia equitum, & reliquum vulgus, sicut arena, quae est in litore maris plurima: primo Reg. 13, & totus ille exercitus fugit a facie Israel turbatus, & occisi sunt plurimi, & acceperunt Israelite multa arma: primo Reg. 14. iterum etiam pugnavit Saul contra Philistinos quando Dauid occidit Goliath Geithem, & tunc etiam multa arma ceperunt Israelite: primo Regum decimosextimo. Multa quoque alia bella fecit Saul contra gentes plurimas, & obnuit arma multa, & diuitias: primo Regum 14. scilicet, Et Saul confirmato regno super Israel pugnavit per circuitum aduersus omnes inimicos eius contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & quocumque se verteret, superabat. Potuit ergo colligere arma multa ex his bellis, & cum istud fuerit vltimum bellum quod fecit totus populus eius, poterat esse bene armatus.

Miserunt

Miserunt in terram suam, ut circumferretur, & ostenderetur idolorum templis, & populis. Arma autem eius consecrauerunt in phano dei sui.

Miserunt in terram suam. Scilicet Philistini miserunt caput illud in terram suam, ut circumferretur per terram. Etiam miserunt arma, & tamen non fuerunt circumducta per terram Philistinorum, sicut caput, sed posita fuerunt in templo Astaroth.

Ut circumferretur. Id est, ut duceretur per totam terram Philistinorum.

Et ostenderetur idolorum templis & populis. Ostendebatur caput illud per totam terram Philistinorum ad magnam letitiam populi, quia hostis suus maximus Saul iam perierat, & ostendebatur in populis ad significandum laetitiam habitatorum terrae, & magnam excellentiam pugnantium, & ostendebatur in templis idolorum ad laudem ipsorum, & ad significandum, quod virtute deorum suorum obtinuerat victoriam illam. Sic enim fuit quando tenuerunt Samsonem viventem: nam obtulerunt hostias magnificas Deo suo Dagon, & cum epularentur, dicebant. Tradidit Deus noster inimicum nostrum Samsonem in manus nostras: Iudic. 16. Quomodo autem Philistini poterant existimare, quod conquirebantur victoriam per Deos suos, cum aliquando illi non potuissent resistere Deo Hebræorum, & quid in hoc opinabantur Philistini, declaratum est primo Reg. vlti.

Arma autem eius consecrauerunt in phano Dei sui. Iste Deus erat Astaroth, qui vocatur Deus Philistinorum, quia forte erat specialiter Deus quantum ad aliqua, sicut dicitur primo Reg. vlti. Posuerunt arma eius in templo Astaroth, & consecrauerunt illa, scilicet, assignauerunt ea ad hoc, quod semper essent in templo Astaroth, & quicquid ponitur ad cultum Dei offendendo dicitur consecrari Deo, & sic fuit de istis armis. Consequenter erat enim apud antiquos tam Hebræos, quam Gentiles pro rebus magnificis gestis in bello ponere aliqua insignia armorum in templo Dei, vel idolorum. De Iudæis patet, quia quando Dauid occidit Philistæum abtulit ei gladium & arma, & posuit ipsum gladium in templo Domini apud Ephod, primo Reg. 21. & etiam 18. De Gentilibus autem patet hic: nam isti Philistini posuerunt arma in templo Astaroth, & etiam caput in templo Dagon.

Propter quid Philistini posuerunt arma Saulis in templo Astaroth. Quæst. 1111.

Quæritur ad quid posuerunt Philistini arma Saulis in templo Astaroth. Respondendum, quod una ratio fuit ad laudem idolorum, ut attribuerent eis victoriam, quam acceperant: sicut Iudæi attribuebant victorias suas Deo vero, licet in hoc errarent Philistini, quia dii sui non habebant aliquam virtutem ad dandum eis victoriam, cum non essent dii, sed daemonia. Secunda causa erat, quia locus erat publicus: nam volebant Philistini, quod ista victoria tam præclara maneret ad æternam memoriam in terra sua, istud autem esset per arma, scilicet, quod maneret arma in loco in quo possent videri a populo: nullus tamen erat locus magis publicus, quam templum Astaroth, ad quem conueiebant omnes Philistini ad aliquas festiuitates, ideo conuenienter ibi poni potuerunt. Tertia causa fuit ad ostendendum aliquid admirandum de victoria habita contra Saul, & hoc propter magnitudinem eius: nam erat vir stature giganteæ, quia excede-

bat totum populum ab humero, & sursum, ut patet primo Regum decimo septimo. arma autem eius admiranda erant iuxta magnitudinem suam, ideo posuerunt ea ad memoriam æternam, ut populus videns arma admiraretur hostis sui magnitudinem, & sic magis laudaret victoriam de eo habitam.

Et caput affixerunt in templo Dagon: Hæc cum audissent viri labes Galaad omnia, scilicet, quæ Philistini fecerant super Saul, confurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul, & filiorum eius, attuleruntque ea in labes, & sepelierunt ossa eorum subter quercum, quæ erat in labes.

Et caput affixerunt in templo Dagon. Istud fuit solum de capite Saulis: nam capita filiorum eius abscessa non fuerunt: fuit autem istud caput affixum in templo Dagon, quia Dagon erat deus magnus Philistinorum, quod patet, quia quando tenuerunt Philistinum Samsonem obtulerunt magnificas hostias deo suo Dagon, & dixerunt tradidit Deus noster inimicum nostrum Samsonem in manus nostras: Iudic. decimo sexto. Etiam in templo istius Dagon fuit posita Arca Fœderis Dei Israel, quando Philistini tulerunt eam de manibus Iudæorum in bello: primo Regum quinto. Considerandum de illo capite Saulis, quod affixum est in templo Dagon, quod non seruatum fuit in æternum ibi, sicut arma in templo Astaroth, eo quod illa poterant seruari, & caput non: nisi forte dicitur, quod detractæ sunt medullæ, & ossa cranei seruata sunt, & sic poterat magno tempore teneri affixum in templo Dagon ad perpetuam memoriam, sicut fuit de armis in templo Astaroth. Quare autem Philistini affixerunt arma in templo Astaroth, & caput in templo Dagon, & non affixerunt ambo in eodem templo, & quare in templo Beelzebub, qui erat deus familiaris Philistinorum, ut patet quarto Regum primo, non fuit positum aliquid, declaratum est primo Regum vltimo.

Hæc cum audissent. Hic ponitur tertium huius capituli, scilicet, villificationum honorabilis tumulatio: nam postquam corpora Saulis, & filiorum suorum in terra Philistinorum passa sunt ignominias honorata fuerunt a viris labes, qui illa sepelierunt solenniter, & dicitur hoc cum audissent secundum literam istam deberet inferri ad mortem Saulis, & filiorum suorum, & tunc non esset verum, quod propter hoc, quod audirent Philistini mortem Saulis, & filiorum suorum irent ad accipiendum cadauera eorum de terra Philistinorum, sed debet subintel ligi illud quod habetur primo Regum vltimo, scilicet, quod Philistini tulerunt cadauera Saulis, & filiorum suorum, & suspenderunt ea de muro Bethsan, quæ est ciuitas Philistinorum, & adientes viri labes istud ierunt in Bethsan, & tulerunt inde cadauera illa. Sic enim exponit ista litera: cum infra dicitur, cum audissent viri labes Galaad omnia, quæ Philistini fecerant super Saul: vocantur viri labes Galaad a quadam vrbe, quæ est in terra Galaad in parte duarum tribuum, & dimidia ultra Iordanem, & illa vocatur labes. Semel enim ista ciuitas deleta fuerat per Israelitas, quando totus Israel aggregatus est ad pugnandum contra tribum Benjamin propter habitatores Gabaa: nam tunc viri labes non venerunt in congregatione illa, & reliqui Israelitæ

Israelitæ irati propter hoc decreuerunt, quod occiderent omnes, qui erant in vrbe labes tam magni, quam paruuli, viri & feminae præter puellas virgines, & inuenit sunt quadringentæ in vrbe, reliqui autem occisi sunt: Iudic. vltimo, nunc autem isti viri labes fuerunt gloriosi impendentes Sauli tale beneficium, quale nulli de Israelitis impenderunt. Et istud fuit, quia Saul specialiter benefecerat viris labes cum Nas rex Ammon vellet omnibus illis auferre oculos dextris, & tunc Saul pugnans contra Ammonitas fugauit eos, & liberauit viros labes.

Omnia igitur, quæ Philistini fecerant super Saul. Scilicet audiuntur quomodo Philistini occiderunt Saulem, & filios eius, & suspenderunt corpora eorum in muro Bethsan. Nam tunc incitati sunt ad eundem illuc, ut furarentur inde illa cadauera, & redderent Sauli gratiam pro gratia.

Confurrexerunt singuli virorum fortium. Sponte isti iuerunt: nam nullus eis iussit, nec iussit, sed ipsi consilio habito iuerunt, & surrexerunt ad hoc omnes viri fortes, qui erant ad pugnandum.

Et tulerunt cadauera Saul, & filiorum eius. Ista cadauera pendebant in muro Bethsan. Nam sicut villificationerant Philistini Saulem caput suum mittendo per totam terram Philistinorum, & postea affigendo in templo Dagon, ita & villificationerant cadauer Saulem cum intentione, quod manerent ibi aliquanto tempore, & forte postea intendebant tradere illa canibus, vel facere aliqua ludibria eis, ut quod dimiterent illa insepulta.

Attuleruntque ea in labes. Ambulauerunt isti tota nocte vsque ad vrbem Bethsan, & acceperunt inde cadauera pendentia in muro Bethsan, vel in platea Bethsan, quod idem est, sicut declaratum est primo Reg. vlt.

Et sepelierunt ossa eorum subter quercum, quæ erat in labes. Ista erat aliqua magna quercus in labes, & sub illa tanquam in loco famoso sepulti fuerunt Saul, & tres filij eius, manserunt autem cadauera eorum ibi, vsque ad tempus magnum præteritum de regno Dauid quando facta est fames in terra, & ipse, oraculo Domini occidit septem viros de stirpe Saulis in vindictam sanguinis Gabaoitarum. Illos enim reliquit in paribulis vsquequo stillauit super eos imber, & tunc iussit deponi, & sepeliri in Gabaa, vbi erat sepulchrum Ani eorum Cis. Et tunc Dauid tulit ossa Saulis, & filiorum eius de labes, & sepeluit illa in Gabaa, scilicet in latere montis, vbi erat sepulchrum Cis patris Saulis, & ibi manserunt postea omnes tumulati. De hoc 2. Reg. 21.

An isti sepulti fuerunt in nemore labes. Quæst. 1111.

Quæritur quomodo dicitur hic, quod sepulti sunt in nemore labes.

Respondendum, quod verè isti sepulti sunt in nemore labes, & tamè ibi erat quedam quercus valde magna, & famosa, & sub illa sepulti sunt isti, & factum est hoc ad solemnitatem, quia voluerunt viri labes facere sepulchrum honorabile Sauli, & filijs suis, & ad hoc elegerunt locum honorabilem, non erat tamen in illo nemore aliquis locus tam famosus sicut sub illa quercu magna: ideo ibi sepulti sunt, erant autem in terra Chanaan magna quercus, & ilices, sicut patet de ilice Mambre, sub qua habitauit Abraham, ut patet Genesis decimo octauo. Quercus etiam magna erant, & fortes in terra illa, vnde in scriptura quercus famosa Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

sunt, sic patet Amos secundo. Ego exterminavi a facie eorum Amorrhæum, cuius altitudo cedrorum altitudo eius, & fortis ipse quasi quercus. Et in alijs locis ipse quercus laudatur quasi magna. Sic enim in labes Galaad poterat esse aliqua famosissima quercus, sub qua sepelirentur isti. Sed obijciatur, quod non potuerint sepeliri in nemore, quia dicitur hic, & sepelirent ossa eorum subter quercum, quæ erat in labes: ergo intra vrbem erat quercus, nemus tamen non erat in vrbe.

Respondendum, quod quercus ista non erat in vrbe labes, sed in nemore extra vrbem, & cum dicitur, quod erat in labes intelligitur de territorio, quia sic multa dicuntur fieri in aliqua vrbe, si sunt in territorio eius, sicut dicitur Iosue quinto, in litera Hebræa, quod cum esset Iosue in Iericho apparuit ei Angelus Domini euaginatam habens gladium, & tamen constat, quod non erat Iosue in vrbe Iericho, quia nondum eam ceperant Israelitæ, sed postea ceperunt Iosue decimo sexto. patet etiam in litera nostra, quæ dicit ibi, cum esset Iosue in agro Iericho, ita hic: Apparet autem istud adhuc, quia Israelitæ non sepelirent aliquos in vrbe sed extra, eo quod quicunque tangeret sepulchrum contrahebat immunditiam, & ideo volebant Hebræi fugere eam quantum possent ne impedirentur accedere ad Sanctuarium, & ad alias res sacras, ideo nullo modo ponerent sepulchra in vrbe, vbi erat magna conuersatio hominum, & possent faciliter pollui: extra vrbem autem in locis separatis non erat occasio ad pollutionem, ideo fierent sepulchra.

Item patet hoc Numeri decimonono, cum dicitur, si quis in agro tetigerit cadauer occisi hominis, vel sepulchrum, in quo innuit, quod sepulchra in agro erant, fuit autem speciale in Dauid, qui pro se, & successoribus suis regibus Iuda fecit sepulchra in castro montis Sion in quodam loco separato regalis palatii, & ibi sepeliebantur omnes reges Iuda: nam de quolibet dicitur dormiuit cum patribus suis, & sepulchrus est in ciuitate Dauid, ut patet tertio Regum 14. & 15. & per totum tertium, & quartum librum Regum. Considerandum autem, quod cum isti viri labes tantam misericordiam exercuissent cum Saule, & filijs suis, Dauid cum cepit regnare misit eis ad reddendum gratias multas promittens, quod ipse retribuere eis pro hoc beneficio secundo Regum secundo. De cadaueribus autem istorum an combusti fuerint, sicut dicitur primo Regum vltimo, vel forte manserint intacta, quia dicitur secundo Reg. 21. quod Dauid transtulit ossa istorum labes in vrbem Gabaa, & non possent ossa transferri si combusti fuissent cadauera, declaratum est primo Reg. vlt.

Et ieiunauerunt septem diebus. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod præuaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & non custodierit illud.

Et ieiunauerunt septem diebus. Scilicet postquam sepelierunt illa, ieiunauerunt septem diebus ad cærimonias funeris Saulis solemniter explendas. Dauid autè audita morte ista planxit nimis, & tamen non ieiunauit nisi vna die, ut patet 2. Reg. 1. quare autè ieiunauerunt pro mortuis viri labes, & ad quid profuit istud ieiunium mortuis, & an ad aliquid profuerit, & quare ieiunauerunt septem diebus, & non pluribus, nec paucioribus solum, & quare cum isti ieiunauerint septem diebus:

An hic sit ordo continuatus ad precedentia. Quæst. I.

QVAERITVR, an ea, quæ habentur hic habent ordinem continuatum ad precedentia, vel est aliqua mutatio, & an fuerint ista immediatè post illa, vel interiecto aliquanto tempore.

Respondendum ad primum, quòd hic est ordo continuus, quia supra agebatur de electione Dauid in regem, per quam à Deo electus est, & translatus fuit regnum in ipsum quantum ad ius, hic autem agitur de ipsa reali traditione regni, quæ facta est per istam vñtionem, ideo necesse est fuisse illa ante ista.

Ad secundum dicendum, quòd ista non fuerunt immediatè post illa, quia supra agitur de morte Saulis, & de translatione regni in Dauid, quod fuit quando viri Iuda assumpserunt Dauid in regem super tribum illam mortuo Saule, & fuit istud septem annis, & dimidio ante vñtionem istam, de qua hic dicitur. Quod pater, quia tot annis regnavit Dauid in Hebron super tribum Iuda 2. Reg. 5.

Circa primum dicitur. Congregatus est igitur omnis Israel ad Dauid. Ista congregatio fuit cum regnasset iam Dauid septem annis, & dimidio in Hebron mortuo Isbofeth filio Saulis: nam prius sola tribus Iuda sequebatur Dauid tunc, & congregatè fuerunt omnes tribus ad Dauid, & fecerunt eum regem super Israel, de quo magis latè patet seq. cap.

In Hebron. Ista est ciuitas in sorte Iudæ, quæ vocatur Hebron, & Chariatharbe, & Mambre, vt patet Gen. 23. & Iosue decimoquarto, & decimoquinto. In ista vrbe sepultus fuit Adam, vt patet Iosue 14. scilicet: Maximus Adam inter Enachim situs est. Idest sepultus in Hebron inter Enachim, idest, inter gigantes, qui ibi morabantur, ibi etiam sepultus est Abraham, Isaac, & Iacob, & tres vxores eorum, Genesis quadragesimo nono. erat ista ciuitas metropolis in tota sorte Iudæ, ideo quando Dauid regnabat super tribum Iuda sedes regni erat in Hebron secundo Regum secundo, & ibi genuit filios sex, secundo Reg. tertio, ista congregatio facta est à Dauid in Hebrō, quia ibi erat sedes regni sui quando totus Israel voluit eum sibi regem facere, dicentes: Os tuum sumus, & caro tua. Istud dixerunt Israelitè ad probandum intentionem suam esse iustam, quia per hoc probabatur, quòd cōueniens erat eum fieri regem super Israel, & est sensus, nos sumus os tuum, & caro tua, quia sumus de ossibus tuis, & de carne tua, nam sumus omnes de eadem progenie.

Quoties, quomodo, & quando vnctus fuerit Dauid in regem. Quæst. II.

QVAERITVR de ista congregatione, & vñtione Dauid quam fecerunt tunc Israelitè quando fuit, & quoties, & quomodo vnctus est.

Respondendum, quòd Dauid vnctus fuit ter in regem; primò cum adhuc esset paruulus pascens gregem: nam tunc vnxit eum Samuel viuentis Saule, & fuit ista vñtio in Bethlehem occultè in domo Itai. primo Regum decimosexto, & per istam non fuit affectus aliquod regnum quantum ad possessionem, sed solum quantum ad aliquod ius, vt declaratum est eodem capitulo. Secunda vñtio fuit post mortem Saulis: nam illico, vt mortuus est Saul consuluit dominum Dauid an ascenderet ad aliquam de ciuitatibus Iuda, & ascendit de Siceleg, quæ erat in terra Philistinorum in Hebron, quæ erat in sorte Iudæ, & ibi illico vnctus est in regem ab omnibus vi-

ris Iuda secundo Regum secundo. Ista vñtio facta est in Hebron, & fuit publicè. Per eam acquisiuit Dauid possessionem regni super tribum Iuda. Tertia vñtio fuit, quando Dauid fuit in Hebron post mortem Isbofeth filij Saulis, & omnes tribus Israel congregatè venerunt ad Dauid in Hebron, & vnixerunt eum in regem. Erat autem tunc Dauid annorum triginta septem, & dimidio, quia quando vnctus est rex super Iudam erat annorum triginta secundo Regum quinto, & tamen postea annis septem, & dimidio constitutus est rex super totum Israel: nam totidem annis regnavit in Hebron, vt patet eodem capitulo. Et etiam dicitur ibidem, quòd Dauid erat triginta annorum quando factus est rex, & quadraginta annis regnavit, scilicet septem, & dimidio in Hebron, & triginta tribus in Ierusalem. Quantè autem erat ætatis Dauid prima vice, quando vnctus est per Samuelem, non apparet, declaratum tamen fuit de hoc primo Reg. cap. 16.

De ceremonijs, & oleo, quo vnctus fuit Dauid, & à quibus personis. Quæst. III.

QVAERITVR vterius de istis tribus vicibus, quibus vnctus est Dauid, quo oleo vnctus est, & quæ ceremoniæ obseruatæ fuerunt, & à quibus personis vnctus est.

Respondendum ad primum, quòd vñtio regum debebat fieri regulariter de oleo sacro, sic enim patet de Salomone: nam ipse vnctus est oleo ducto de tabernaculo Domini, tamen oleum tabernaculi sacrum erat, de hoc tertio Regum primo. poterat tamen fieri in oleo communi ista vñtio, quia non erat istud necessarium. De oleo autem, quo prima vice vnctus est Dauid magis credendum est, quòd fuerit commune, quam sacrum. De hoc declaratum est primo Regum decimosexto. De secunda vñtione, quæ facta est, quando Dauid assumptus est in regem super Iudam potest dici, quòd facta fuit in oleo sacro, vel in communi. Quòd fuerit in oleo communi patet, quia tunc Dauid assumebatur solum in regem super Iuda, & aliq̄ tribus Israel erant sub Isbofeth filio Saulis, erantque ista duo regna inter se pugnantia tunc: nam facta est longa concertatio inter domum Dauid, qui erat rex in Hebron, & inter domum Saulis, idest inter seruos Isbofeth filij Saulis: ideo non permitterent filij Israel, quòd serui Dauid acciperent aliquid de tabernaculo, quod erat tunc in terra ipsorum, scilicet in Gabaon, quæ pertinebat ad tribum Benjamin. De hoc declaratum est primo Regum septimo, & tamen oleum sacrum erat in tabernaculo, quia inde accepit illud Sadoc sacerdos, quando vnxit Salomonem tertio Regum primo, ideo non potuit illa vice vngi oleo sacro. Quòd autem tunc potuerit vngi oleo sacro patet, quia tunc Abiathar summus sacerdos erat cum Dauid, & fuit cum eo omnibus diebus, ex quo occisi sunt sacerdotes Nobe per Saulem primo Regum vigesimo secundo, & fuit postea cum eo in omnibus laboribus suis vsque ad mortem tertio Reg. secundo, & sic erat nunc cum illo, & tamen ille erat summus sacerdos, & poterat conficere oleum sacrum, quia ad filios sacerdotū pertinebat istud sup. 9. & ista erat res, pro qua licitè poterat fieri oleum sacrum, ideo satis verisimile esset, quod conficeret tunc oleum, & illud seruaret ad vñtionem Dauid. De hoc declaratum est secundo Reg. 2. De tertia vñtione dicendum videtur, quòd facta fuerit in oleo sacro: nam tunc Dauid assumptus est in regem à toto populo, & poterat duci sine impedimento oleum de Sanctuario: ideo credendum

dum est, quòd ductū fuerit, & ille vnctus fuerit oleo sacro, si tamen aliquis velit dicere, quòd vnctus fuerit oleo communi, non est insistendum contra eum, cū non possit patere secundum necessitatem quid verum sit.

Per quos ista vñtiones facta fuerunt. Quæst. IIII.

QVAERITVR de secundo, scilicet per quos facta sunt istæ vñtiones. Respondendum est de prima, quòd facta est per Samuelè, qui vnxit Dauid in medio fratrum suorum primo Reg. decimosexto, & infra vigesimo octauo. De secunda non apparet per quem facta fuerit: nam secundo Reg. secundo dicitur, quòd viri Iuda venerunt in Hebron, & vnixerunt ibi Dauid, & tamè istud intelligitur de populo congregato ad honorem vñtionis, quia vñtio est sicut coronatio regis, & illa debet fieri cum magna solemnitate, vñtio tamen per vnica personam facta est, sed de ista non apparet, quæ esset. Dicendum tamen, quòd esset aliquis sacerdos, quia officium istud pertinebat ad sacerdotes, sicut aliq̄ ministraciones sacræ, sicut dicitur quarto Regum vndecimo, & sequenti libro capitulo vige simo tertio, scilicet: Vnxit quoque regem Ioiada pontifex, & filij eius. Et quia ista vñtio erat maxime venerationis fieret semper per sacerdotem maximi honoris, & ille erat summus sacerdos: ideo per eum fieret, & quia Abiathar erat summus sacerdos Dauid secundo Regum octauo, & vigesimo, & semper cum illo fuit, vt declaratum est precedenti questione, ipse vngeret eum nunc, & istud asserendum videtur. De tertia vñtione dicendum, quòd non patet manifestè per quem facta fuerit, & tamen fuit facta per aliquem de summis sacerdotibus ex ratione supra assignata, erant tamen duo summi sacerdotes Dauid isto tempore: nam ab occisione Abimelech sacerdotis summi primo Regum vigesimo secundo, fuerunt simul duo summi sacerdotes: nam Sadoc factus est sacerdos magnus per Saulem, vt declaratum est supra sexto, Abiathar autem illico, vt confugit ad Dauid habitus est ab eo pro summo sacerdote. Nam gerebat officium summi sacerdotis, quia consulebat Dominum in rationali & Ephod, & tamen consulebat Dominum, & indui istis vestibus pertinebat ad summum sacerdotem, quia vestis precipua summi sacerdotis, qua nunquam vtiebatur aliquis de minoribus, fuit rationale & Ephod, vt patet Exodi vigesimo octauo. Et tamen Abiathar vtiebatur istis sepe, & consulebat in eis Dominum primo Regum vigesimo tertio, & trigesimo, & sic gerebat officium summi sacerdotis, & toto tempore quo vixit Saul, quamquam Abiathar esset summus sacerdos, & Sadoc, tamen Abiathar solus erat sacerdos Dauid, & Sadoc erat sacerdos totius Israel, mortuo autem Saule & viuentis Isbofeth filio eius Sadoc erat sacerdos in toto Israel, & Abiathar solum in tribu Iuda, & apud Dauid. Ideo isto tempore non erat dubium, si Dauid vngeretur, an vngeretur per Abiathar, vel Sadoc, eo quòd Sadoc nullo modo pertinebat ad Dauid, & tamen postquam totus Israel venit ad Dauid, vt vngeret eum, etiam Sadoc cepit pertinere ad Dauid, & fuit sacerdos eius, sic patet secundo Regum octauo, & vigesimo, vbi Sadoc, & Abiathar ponuntur sacerdotes Dauid, & sic poterat dubitari, an vngeretur per Abiathar, vel per Sadoc, & quemlibet eorum ponamus, satis est conuenienter factum.

Alph. Tostin Lib. I. Paralip.

Quæ ceremoniæ in vñtione Dauid obseruabantur. Quæst. V.

QVAERITVR de tertio, scilicet quæ ceremoniæ obseruatæ fuerunt in vñtione Dauid.

Respondendum, quòd in vñtionibus regum seruabantur septem, vel octo ceremoniæ, quæ positæ fuerunt quarto Regum nono, & iste semper seruabantur nisi conditio temporis, vel loci, in quo fiebat vñtio, aliquid prohiberet, sicut fuit in ipso Iehu eodem capitulo, qui vnctus fuit in bello, & non erat ibi locus ad seruandum omnes istas ceremonias, nec seruatae fuerunt, sed quedam illarum, vt ibidem declaratum est, nunc tamen vñtio Dauid facta est solemniter conueniente toto populo, & non fuit aliquod impedimentum, quia nullus aduersabatur magis, de quo sequenti capitulo, ideo credendum est, quòd omnes ceremoniæ obseruatæ fuerunt in Dauid.

Heri quoque, & nudius tertius cum adhuc regnaret Saul, tu eras, qui educebas, et introducebas Israel. Tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pascis populum meū Israel, et tu eris princeps super eum. Veniunt ergo omnes maiores natu Israel ad regem in Hebron, et iniit Dauid cum eis fœdus coram Domino, vnixeruntque eum regem super Israel iuxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuel.

Heri quoque, & nudius tertius. Ponitur hic alia ratio, quare Israelitè acceperunt Dauid in regem, scilicet quia ipse solebat pugnare pro Israel eo tempore, quo viuebat Saul. Et dicitur heri, & nudius tertius, idest ab aliquanto tempore ante hoc, & est modus loquendi vulgatus, per quem significamus aliquantum tempus sicut dicitur, si bos cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius: Exod. 21. idest ab aliquanto tempore, & tamen sibi propriam significationem non significat nisi tres dies, quia nudius est aduerbium, & significat absolute tempus, & limitatur cum ista additione primus, & secundus. Cum adhuc regnaret Saul, tu eras, qui educebas, & introducebas Israel. Idest non solum mereris regnum ex nunc, sed ex maiori tempore, quia non solum nunc tu defendis Israel, sed etiam viuentis Saule tu faciebas omnia bella pro Israel: nam quado occidit Goliath Gethem constituit eum Saul principem super viros belli, & acceptus erat in conspectu totius populi, & faciebat multa bella contra Philistinos 1. Reg. 18. & ibi dicitur, quòd omnis Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse. n. ingrediebatur, & egrediebatur ante eos. Et dicitur, tu educebas, vel introducebas Israel, s. tu introducebas Israel in terrā Philistinorū ad pugnandum illis, & et tu reducebas de bello, quia tu eras dux, & sic dicitur 2. Reg. 5. tu eras educens, & reducens Israel. Tibi enim dixit Dominus Deus tuus. Idest de te dixit hoc: nam Deus non locutus fuit Dauid, sed prophetis, quod denūciauerit Dauid, quod futurus esset rex super Israel. Tu pascis populum meum Israel. Idest tu reges illi: rex. n. est sicut pastor, quod curam habet de gregibus, ita et ipse curam habet de subditis, & ideo Arist. vocauit regem pastorem 8. Ethicorum, & allegat ad hoc auctoritatem Homeri in iliade, qui Agamemnonem patrem, & pastorem populorum appellauit, vel potest dici istud ad quādam translationem, frequentatam in scriptura, scilicet, quia Dauid ante hoc erat pastor ouium, & Deus transfudit eum, vt esset pastor hominum, vt officii, vel status,

Rex appellat pastor.

Q 3

status, ad quem quis mutatur habeat nomen precedentis: sic enim fuit de Petro, & Andrea, qui erant piscatores, & Christus vocavit eos, ut essent pastores hominum, ut patet Matthæi quarto, & Luc. quinto, scilicet: Vidit Iesus duos fratres Simonem, & Andream: (erant enim piscatores) & ait illis, venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Sic & de David, qui erat pastor ovium, dictum est pastor hominum Psalms. septuagesimo septimo, scilicet; Et elegit David seruum suum, & subtulit eum de gregibus ovium, & de post fectantes accepit eum, pascere Jacob seruum suum, & Israel hereditatem suam.

Et tu eris princeps super eum. Idem est, quod tu pascas, sed pascere est nomen per appropriationem conveniens, esse autem principem convenit ad literam, & sic dicitur secundo Regum quinto, tu pascas populum meum Israel, & tu eris dux super Israel.

Venerunt ergo omnes maiores natu Israel ad regem in Hebron. Repetitio est sententiæ precedentis, scilicet congregatus est omnis Israel ad David, & dicitur, quod venerunt maiores natu, id est seniores, qui erant maiores natiuitate, id est numero annorum alijs hominibus, & ad istos propriè pertinebat venire, eo quod isti representabant totum populum, cum essent maioris auctoritatis, quam ceteri, & sequenti capitulo ponitur qui erant principes, qui venerunt de qualibet tribu ad vñtionem David, & quot fuerunt, qui venerunt cum illis de eisdem tribubus.

Et iussit David cum eis fœdus. Istud fuit quantum ad legem regni, quia iuravit David aliquid observare populo, & populus iuravit aliquid observare regi, & ista capitula iurata vocabantur fœdus, vel lex regni. Ex constitutione Saulis in regem facta fuit quædam compositio inter eum, & populum, & illam scripsit Samuel in libro, & recitavit coram toto populo, & postea posuit eam coram Domino, ut patet primo Regum decimo, & sic solet fieri quancumque aliqui noviter constituuntur in reges, quia inter eos, & populum fiunt aliquæ compositiones, quæ vtrinque debeant observari.

Coram Domino. Dicitur fieri coram Domino, quod publicè fit, vel magis dicitur fieri coram Domino, quod fit sub invocatione nominis Dei dato, quod illi, qui hoc faciunt, sint in loco secreto, vel soli sint, sic patet de Ionatha, & David, qui in sylva inierunt fœdus, ut nullus hoc sciret, & tamen dicuntur illud fecisse coram Domino primo Regum vigesimo tertio. Etiam iterum David, & Ionathas soli erant in agro, & dicebantur ibi loqui coram Domino, ut patet primo Regum vigesimo, & sic cum in isto fœdere intercederent iuramenta, quæ fiebant ad confirmationem, & illa erant per invocationem nominis Domini, dicebatur istud fœdus fieri coram Domino.

Vixeruntque eum regem super Israel. Id est super totum Israel, quia omnes tribus venerunt ad consentiendum vñtionem, prius autem vñctus erat solum super Iudam.

Iuxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuel. Id est factum est istud sicut Deus prædixerat per Samuelem, istud fuit prædixit in verbis, & in rebus, quando Samuel vñxit David in regem primo Regum decimo sexto, & ex hoc patet, quod fuit vñctio illa per Samuelem facta, ad hoc, quod David regnaret super totum Israel, & non super solum Iudam, quamquam prius regnaret in sola tribu Iude, deinde super totum Israel, Et patet hoc quia David vñctus est in regem, eo quod Saul reprobatus fuit, & sic substitutus fuit in locum eius, &

tamen Saul erat rex super totum, ideo David vñgi debebat in regem super totum Israel.

Quare omnes tribus Israel fuerunt congregata ad David in Hebron. Quest. VI.

Quare omnes tribus Israel fuerunt congregatæ fuerunt ad David in Hebron, ut vngerent eum.

Respondendum est, quod Saul fuit primus rex Israel, qui electus est à Deo, ut esset rex: ideo Israelitæ quamdiu vixit tenuerunt eum in regem, licet malus esset. De filijs autem eius post mortem suam non mansit aliquis nisi Isboseth, & illum acceperunt in regem tanquam legitime succedentem omnes Israelitæ præter tribum Iuda, quæ tenuit David in regem mortuo Saule, duravit autem regnum Isboseth super vñdecim tribus Israel, quasi tanto tempore sicut regnum David super Hebron, deinde mortuo Isboseth manserunt aliquanto tempore omnes vñdecim tribus Israel sine rege, & tunc deliberaverunt venire ad David, ut vngerent eum in regem, & moti fuerunt ad hoc propter duo vel tria. Primum est, quia ipsi considerabant, quod in progenie Saulis nullus esset, qui posset ei legitime succedere: nam filij sui omnes mortui erant, quia tres in bello mortui sunt, precedenti capitulo, &

quartus occisus fuit à latronibus cum regnaret, nisi loquamur de filijs ex concubina: nam habebat duos filios Saul, qui adhuc vivebant, & erant filij Reipha concubine eius secundo Regum vigesimo primo. Istos enim duos suspendit postea David petentibus Gabaonitis eodem capitulo: isti autem succedere non poterant in regno, quia erant illegitimi, non habebat etiam Saul nepotes, qui succederent, nisi quinque filios filie sue Merob, quos susceperat ab Adriel Molathite secundo Regum vigesimo primo, quos suspendit postea David petentibus Gabaonitis, sed etiam istis non compererat successio, quia erant nepotes ex filia, & filia non succedebat in iure regni: ideo nec filij eius, potissime quia in veteri testamento nunquam filie succedebant existente aliquo filio: Numeri vigesimo septimo, & sic erat hic, quia habebat Saul unum nepotem ex filio, scilicet Miphiboseth filium Ionathe, & ad illum pertinebat directè successio, eo quod erat filius primogeniti Saulis, scilicet filius Ionathe, & tamen iste succedere non debuit, nec populus voluit, quia erat deformis, cum esset claudus vtroque pede secundo Regum quarto, & nono, & sic non erat aliquis in stirpe Saulis nisi isti, ut probatum fuit sup. octavo, & tamen istis non debebatur successio: ideo cogitabant Israelitæ, quem constituerent in regem, & per hoc habuerunt occasionem ad vngendum David. Secundum fuit ipsa diuina denunciatio, quia Deus denunciavit David per prophetas, quod futurus esset rex super Israel, & vñctus est per Samuelem ad hoc, & istud cognoscebant Israelitæ: ideo volebant obedire diuine iussioni vngendo eum. Tertium fuit ipsa probitas David: nam erat vir strenuus in bellis potè defendere Israelitas ab hostibus potius, quam quicumque alius constitueretur in regem, quod patebat ex præterita experientia: ideo voluerunt constituere eum potius, quàm alium. Quartum fuit, quia fortè Israelitæ timuerunt: nam dum viveret Isboseth erat pugna inter domum David, & Isboseth, & David in omnibus prosperabatur, domus Isboseth autem diminuebatur in omnibus, ideo à fortiori cum nulli regè haberent, & esset sicut oves sine pastore, poterat facilius David impugnare oēs tribus Israel, & subijcere eas sibi, & sic præ-

premerentur ab eo, quia sponte non se subiecerant. Voluerunt ergo dum David adhuc nulla mouebat bella, sponte venire ad eum, & constituere illum sibi regem.

De rationibus, quas allegauerunt Israelitæ ad David, an fuerint conuenientes. Quest. VII.

Quare omnes tribus Israel allegauerunt, quod David deberet esse rex eorum, an ille sint conuenientes.

Respondendum est, quod David deberet hic tres rationes. Prima fuit, quia dixerunt caro tua, & os tuum sumus, in qua probant ex consanguinitate, quod competeret ille eis in regem. Secunda fuit heri quoque, & nudius tertius, in qua inducunt, quod propter magna beneficia, quæ David contulit Israelitis, conueniens erat, quod eum regem facerent, scilicet quia semper pugnaverunt pro eis contra hostes etiam tempore Saulis, & nullus alius in toto Israel erat, qui laborasset tantum pro toto populo: ideo nullus erat, qui de bono communi magis deberet præmiari, & tamen honor regalis est bonum à communitate impensum, quia rex non est vnus, vel aliquorum specialium, vel vnus communitatis, totius aut multarum, ideo non debebat aliquis constitui rex nisi David. Tertia ratio fuit ex diuina dispositione, quia Deus disposuerat, quod David regnaret super totum Israel, & prænuñciauerat hoc per Samuelem, ideo nullum alium accipi licebat in regem. Considerandum autem, quod hic sunt tres rationes allegatæ à populo ad ostendendum, quod ipsi non veniebant ad vngendum David in regem tanquam timerent se inuitos ei subijciendos, nisi se sponte subijcerent, & quia apparet eos propter timorem egisse nisi aliquam rationem huius facti ostenderint, posterunt tres rationes, per quas ostendunt se rationabiliter inductos ad accipiendum David in regem. Sciendum autem, quod istæ tres rationes non probant idem, sed probant tria diuersa: Prima ratio probat, quod poterat licitè David accipi in regem. Secunda probat, quod honestum, & iustum erat. Tertia probat, quod necessarium illud erat. De primo patet: nam David quamquam esset bonus, & contulisset multa beneficia Hebræis, non poterant eum in regem constituere licitè, nisi esset de genere Hebræorum, sic patet Deuteronomij decimo primo, scilicet: Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Ideo dixerunt os tuum sumus, & caro tua, id est de genere tuo sumus cum simus ex eadem carne, & ex eodem osse: ideo possumus te licitè regem constituere. Si autem aliquis diceret, quod per hoc probabatur, quod deberent ipsum accipere in regem, falsum est, quia istud competit cuicumque alteri in Deo: nam omnes tribus Israel poterant dicere cuicumque Israelitæ os tuum sumus, & caro tua. De secunda ratione patet, nam ista probat duo: primum, quod iustus erat David regem fieri ex natura retributionis, quam aliquem alium. Secundum, quod vtilius erat populo ex natura gubernationis. De primo istorum patet, quia non erat aliquis in toto Israel, qui tanta beneficia contulisset Israelitis, sicut David, & cum honor regius datus à communitate alicui potest esse præmium bonorum operum impensorum communitati, ut patet quinto, & octavo Erhiorum, iustus erat retribui David istum honorem, quam cuicumque alij. De secundo patet, quia vtilius erat populo ex natura gubernationis: nam non erat aliquis in toto regno Israel, de quo crederetur, quod magis pot-

est defendere Israelitas ab hostibus, quam de David, & istud erat maxime necessarium propter quotidiana bella, quæ habebant Israelitæ cum Philistinis, & cum alijs gentibus propinquis: ideo vtilius erat toti regno Israel, quod David regnaret, quam quisquam alius de populo, vtraque pars istarum patet ex eadem litera cum dicitur, heri quoque, & nudius tertius cum adhuc viueret Saul tu educebas, & introducebas Israel, id est non solum postquam mortuus fuit Saul tu defendisti regnum Israel ab hostibus, sed etiam antequam moreretur tu educebas, vel introducebas Israel, id est tu regebas populum quantum ad omnia bella, ideo pro tantis beneficijs tam diuturnis iustum est, ut tibi regalem honorem impendamus, & iste est primus modus. Potest intelligi de secundo, scilicet heri, & nudius tertius, cum adhuc viueret Saul tu educebas, vel introducebas Israel, id est non solum postquam mortuus fuit Saul, non est aliquis, qui tam prosperè defendere nouerit populum sicut tu, sed etiam, viuentis Saule, nullus erat similis tibi, nec etiam ipse Saul, quia tu educebas, & introducebas tunc Israel. Considerandum autem, quod ista ratio etiam non probat, quod debitum erat ipsi David regnum, quia dato, quod gubernaret populum melius, quam omnes de terra, & maiora beneficia impendisset, non erat regnum sibi tradendum, sed alicui alteri ius regnandi competeat, sed solum probat, quod erat iustum, & vtile regnum tradi David. Tertia ratio est prophetica reuelatio, siue diuina determinatio: nam Deus dixerat tu pascas populum Israel meum, & eris princeps super illum, & tamen Deus habet omnia iura regnum terre, & potest illa dare cui voluerit, & auferre cui voluerit: Dan. quarto, scilicet: Donec scias quod altissimus dominatur in regno hominum, & cuicumque voluerit dabit illud. Sed hoc constabat Israelitis ex verbo Samuelis, ideo necessarium erat, quod tribueretur regnum David.

ubi habentur ea, quæ hic scripta sunt, scilicet tu pascas populum meum, &c. Quest. VIII.

Quare omnes tribus Israel allegauerunt, quod David deberet esse rex eorum, an ille sint conuenientes.

Respondendum est, quod non reperitur aliquis locus, in quo ista verba sic formaliter dicta fuerint, sed satis est, quod hic dicitur, quod dicta fuerint, quia constat ex hoc, quod aliquando, & alicubi dicta sunt, licet nos nesciamus, ubi vel quomodo, & sic est de multis alijs. Aliter autem videtur dicendum, quod Deus dixit ista verba de David per Samuelem primo Reg. decimo quinto, vel decimo sexto, vel decimo tertio. Nam Samuel locutus est in locis istis de David dixit enim primo Reg. decimo tertio, ad Saulem: Nequaquam regnum tuum ultra confurget, quæsiuit enim Deus virum iuxta cor suum, & præcepit ei, ut esset dux super populum suum. Et illud intelligebatur de David, conuenit autem satis illa litera isti, quia hic dicitur tu pascas populum meum Israel, & eris princeps super illum, ibi autem dicitur & præcepit ei, ut esset dux super populum suum, vel potest intelligi, quod dictum fuit primo Regum decimo quinto, per Samuelem, quia ibi dixit Samuel ad Saulem: Scidit Deus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Et intelligebatur de David, & fortè quando illa verba dicta sunt addidit Samuel alia de David, vel potest intelligi, quod dictum fuerit primo Reg. 16. quia ibi habetur de vñctione David in regem, & verisimile est, quod multa loqueret Samuel Sauli, licet ibi scripta non sint, vel potest

potest intelligi, quod dicta fuerint hic primo Reg. vigesimooctavo, cum dixit Samuel surgens a mortuis; Faciet tibi Dominus sicut loquutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid. Dicendum tamen, quod in quocunque loco istorum intelligantur dicta fuisse hæc verba, non reperiuntur omnino ad litteram sicut hic, & tamen magis consonant cum eis, quæ habentur primo Regum decimotertio, quam cum quibuscunque alijs. modus tamen est eorum, qui allegant, quod non semper allegent quantum ad verba, sed magis quantum ad sententiam, & etiam quidam allegant plures partes sententiæ, & alij minores, & sic videntur esse multa, & est idem. Patet hoc, quia aliter allegavit istud Abner, & aliter populus: nam Abner voluit probare per sermonem Domini, quod totum regnum Israel deberet transire ad Dauid, & ait, hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, si quomodo iuravit Dominus Dauid sic faciam cum eo, vt transferatur regnum de domo Saul, & eleuetur thronus Dauid super Israel, & super Iudam, secundo Regum tertio, populus autem allegavit idem dictum Dei aliter, scilicet tibi dixit Deus, tu pacies populum meum Israel, & eris dux super eum. Similis modus est semper allegandi Christi, & Apostolorum, in nouo testamento, in quo allegant semper auctoritates veteris testamenti non quantum ad litteram, sed quantum ad sensum.

An Israelite tenebantur mortuo Isboeth accipere Dauid in regem. *Quæst. VIII.*

QVAERITUR vltimus an tenebantur nunc Israelite accipere Dauid in regem mortuo Isboeth. Dicendum videtur, quod sic, quia Dauid a Deo vnctus fuerat in regem, & promiserat ei Deus regnum Israel, ideo tenebantur Israelite sibi dare illud, cum Deus possit auferre, & dare cuiuscunque voluerit iura regnorum. Confirmatur hoc magis, quia Israelite tenebantur obedire Deo, sed ipsi sciebant, quod Deus promiserat regni Dauid, quia ipsi hoc confessi sunt, scilicet tibi dixit Dominus, tu pacies populum meum Israel, ideo si darent illud alij alteri, peccarent agentes contra conscientiam.

Item patet, quia non solum Deus promiserat istud regnum Dauid, sed etiam realiter illud tradiderat vngendo eum per Samuelem Prophetam primo Reg. decimo sexto, & de hoc constabat Israelitis, quia ipsi sciebant istam vnctionem fuisse factam, cum manifestatum fuerit post mortem Samuelis, ideo tenebantur eum accipere in regem.

Item confirmatur magis, quia Deus limitauerat tempus, in quo istud impleri deberet. Nam dato, quod fecisset Deus vngi Dauid in regem, si nihil aliud fecisset, aut dixisset, non constaret, quando volebat, quod regnaret Dauid, nec tenebantur Israelite accipere eum in regem, si manerent aliqui successores Saulis, & tamen Deus determinauit plura nunc, quia dixit Samuel ad Saulem, scidit Deus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo Dauid primo Regum vigesimooctavo, ergo oportebat, quod post mortem Saulis regnum traderetur Dauid, potissime cum nunc non maneret aliquis successor Saulis. De priori vice quando traditum est regnum Isboeth mortuo Saule. An peccauerit populus in hoc, declaratum fuit primo Regum secundo, & tamen dato, quod ibi non peccaret populus, peccaret hic, quia tunc habebat aliquem colorem ad non accipiendum Dauid in regem, eo quod tunc erat vnus

de filijs Saulis, qui videbatur posse legitime succedere. Nunc autem nullus filius eius erat, nisi illegitimus, nec etiam nepos, cui compereret successio, ideo si traderet alteri extraneo, de quo nihil Deus locutus fuisset, nec esset de stirpe Saulis, peccarent grauitur. Dicendum etiam, quod Dauid habebat ius ad pugnam contra Israelitas, & subiiciendum eos sibi, vt tenerent eum in regem, si ipsi nolent, sicut potest Dominus agere bellum contra subditos suos, vel vasallos, si volunt eum sine causa iustissima excludere de dominio suo, & tamen Dauid non curauit pugnare contra Israelitas, sed expectabat semper quod ipsi sponte conuerterentur ad eum, nam potius ipse horrebat fundere sanguinem Israelitarum, vt dominaretur eis quam dominari vellet effuso sanguine eorum, & ideo toto tempore regni Isboeth non curauit Dauid agere magna bella, vt reduceret ad se regnum, sed bella erant inter Ioab principem militiae Dauid, & Abner principem militiae Isboeth pro alijs rebus minoribus. Et etiam mortuo Isboeth, cum populus nullum haberet regem, Dauid non commisit bellum contra populum, vt subijceret illum sibi, quod faciliter potuisset, sed expectauit, quod populus per se rediret ad eum, & sic factum est, vt patet hic, & secundo Reg. 3.

De federe facto inter Dauid, & Israel, & de ceremonijs illius. *Quæst. IX.*

QVAERITUR vltimus de isto federe, quod factum est hic inter Dauid, & Israel quomodo factum est, & quæ erant ceremonie illius. Respondendum, quod fedus erat quidam modus contractus nimis validi, in quo erat promissio ex altera parte, vel ex vtraque ad faciendum aliquid, & ista promissio firmabatur iuramento, & vt esset ad huc firmiter, fiebat alia ceremonie, scilicet, quod occidebantur animalia, & diuidebantur in duas partes, scilicet quodlibet animal in duas medietates, & istæ erant alterius secus positæ, ita vt inter eas esset transitus, & illi qui faciebant foedus inter se, transibant per medium illarum diuisionum, & significabant per hoc, quod quicumque foedus fraudaret, vel violaret, diuideretur in duas partes sicut illa animalia. Vel fiebat alio modo, quod occisis, scilicet animalibus accipiebatur de sanguine eorum, & aspergebantur ipsi, qui faciebant foedus, & per hoc significabatur, quod sanguis eorum effundendus esset, qui violarent foedus, sicut sanguis eorum animalium fundebatur. Istæ ceremonie obseruatæ fuerunt nunc, quamquam non fiat hic expressa mentio de illis. Satis est enim dici, quod factum est fedus, nam non poterat fieri fedus, nisi ceremonie istæ obseruarentur. De primo modo faciendi fedus patet Genesis decimo quinto. nam sic fecit Deus fedus cum Abraham, sic etiam fecit fedus populus tempore regis Ezechie cum Domino: Ierem. trigesimo quarto. De secundo modo patet Exod. vigesimo quarto. nam tale fedus fuit inter Deum, & populum in datione legis. De istis federibus magis dictum est primo Reg. 18. & Iosue vi. & 4. Reg. 23.

Abijt quoque Dauid, & omnis Israel in Ierusalem. Hæc est Iebus, vbi erant Iebusæi habitatores terræ.

Abijt quoque. Hic ponitur secundum huius capituli, scilicet Iebusæorum debellatio. Nam pugnavit Dauid contra Iebusæos, qui habitabant in Ierusalem, & cepit fortissimi, scilicet

scilicet castrum montis Syon, & dicitur. *Abijt quoque Dauid, & omnis Israel in Ierusalem.* Intelligendum est, quod Dauid ante hoc erat rex Iuda solum, non ideo imminerebat sibi cura de his, quæ pertinebant ad totum Israel, sed ad solum regnum Iuda, nunc autem, quia factus est rex super totum Israel, volebat disponere de his, quæ pertinebant ad totum regnum, & quia Ierusalem erat ciuitas precipua in tota terra Israel, & apta ad hoc, quod esset metropolis regni: voluit in primis pugnare ad capiendum illam urbem, vt faceret ibi sedem regni, & dicitur quod abijt in Ierusalem, scilicet, quia nunc quando vnctus est, erat in Hebron, vbi prius regnabat quando erat rex super solum tribum Iude. supra in litera. Et dicitur quod omnis Israel iuit cum eo, id est plurimi de Israel congregati fuerat de omnibus tribubus Israel viri plurimi ad vngendum Dauid in regem supra in litera, & illico vt fuit vnctus venerunt cum eo de Hebron in Ierusalem illi, qui venerant ad vngendum eum in regem.

Hæc est Iebus. Id est ista ciuitas Ierusalem est, quæ vocatur alio nomine Iebus, & forte vocabatur sic a Iebusæis habitantibus in ea, sicut hic dicitur.

Vbi erant Iebusæi habitatores terræ. Iebusæi erant vna de septem gentibus terræ Chanaan, & tenebant isti Ierusalem, & alia loca propinqua. Sic dicitur Iosue 15. scilicet, non potuerunt filij Iuda delere Iebusæum habitatorem Ierusalem, & cum ista esset magna gens, non solum tenebat urbem Ierusalem, sed etiam alia loca vicina. Quod patet, quia dicitur hic, vbi erant Iebusæi habitatores terræ, id est terræ, quæ erat in circuitu Ierusalem, nam si de sola vrbe Ierusalem intelligeretur, solum diceretur vbi erant Iebusæi, & tamen non diceretur habitatores terræ, quia istud esset superfluum. Sed obijcietur quomodo Dauid iuit nunc ad pugnam contra Ierusalem, quia iam illa capta fuerat multis temporibus: nam Iosue occidit regem Ierusalem, vt patet Iosue 10, deinde mortuo Iosue illico pugnaverunt viri Iuda contra habitatores Ierusalem, & occiderunt illos, Iudic. 1. Filij quoque Benjamin pugnaverunt contra eos, eod. cap.

Respondendum est, quod Ierusalem capta fuit post mortem Iosue per filios Iuda & Benjamin, & tamen solum fuit capta pars vrbs, quæ plana erat, & fuerunt expulsi Iebusæi de illa: fortitium tamen vrbs, scilicet, castrum montis Syon non potuit capi, ibi autem manerunt Iebusæi vsque ad tempora Dauid, quando fuit factus rex super totum Israel. Et hoc colligitur Iosue decimo quinto, cum dicitur: Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere, sed habitauit Iebusæus cum filijs Iuda in Ierusalem. Idem patet Iud. 1. de filijs Benjamin pugnantibus contra Ierusalem. Dauid autem nunc pugnavit contra castrum ad capiendum illud. Quod satis patet, nam tempore Saulis quando pugnavit Dauid contra Philistæum attulit caput eius in Ierusalem, primo Reg. 17. ergo erat tunc Ierusalem pertinens ad Israelitas, sed fortitium manebat in potestate Iebusæorum, & nunc Dauid accepit illud & habitauit ibi. Fluxerunt autem multi anni inter captionem vrbs, & castri: nam fuerunt ab exitu de Aegypto vsque ad adificationem templi Salomonis anni quadringenti, & octoginta. 3. Reg. 6. de quibus subtrahantur tres anni, quibus regnauerat Salomon, quando ceperat edificare templum, eod. cap. & triginta tres anni, quibus regnauit Dauid super totum Israel, 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & tamen in principio regni huius cepit Dauid castrum montis Syon in Ierusalem, subtrahantur etiam anni quadraginta ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan, & subtrahantur anni, quibus dominatus est Iosue postquam introiuit in terram Cha-

naan, quos Iosephus vult esse vigintifex, manebunt anni trecenti octoginta & octo, quia subtrahantur de eis nonaginta duo, tanto tempore manserunt Iebusæi in castrum montis Syon postquam capta est Ierusalem. De istis Iebusæis, qui erant in Ierusalem quomodo potuerunt manere ibi tanto tempore post captam urbem, & an viri Iuda non possent eos inde expellere de facto vel de iure, & quomodo poterant tot annis inclusi in castrum procurare sibi necessaria ad vitam, declaratum est Iosue 15.

Dixeruntque qui habitabant in Iebus ad Dauid. Non ingredieris huc. Porro Dauid cepit arcem Syon, quæ est ciuitas Dauid. Dixitque. Omnis qui percusserit Iebusæum in primis: erit princeps, & dux. Ascendit igitur primus Ioab filius Saruie, & factus est princeps.

Dixeruntque habitatores Iebus ad Dauid. Non ingredieris huc. Scilicet illi, qui habitabant in castrum montis Syon dixerunt hoc ad Dauid: nam in parte plana ciuitatis nullus de Iebusæis habitabat, sed Israelite: & dixerunt Iebusæi, Non ingredieris huc per modum irrisionis, quia confidentes de fortitudine loci non timebant, quod Dauid posset illuc intrare, & ista habetur magis. 2. Reg. 5. cum dicitur: Non ingredieris huc nisi abstuleris cæcos, & claudos odietes animam Dauid, & iccirco in prouerbio dicitur: cæcus, & claudus non intrabunt in templum. De istis cæcis, & claudis qui erant, & quomodo oderant animam Dauid, & dicebant non ingredietur huc Dauid, declaratum est satis eod. cap.

Porro Dauid cepit arcem Syon. Ex hoc patet quod supra dicebatur, scilicet, quod non pugnavit nunc Dauid contra totam Ierusalem, sed solum contra fortitium vrbs, quia aliis diceretur, quod cepisset urbem, dicit tamen solum, quod cepit arcem Syon, & ista est castrum vrbs, & non est intelligendum, quod sit vnica turris, sed multe erant: vocatur tamen turris singulariter, quia totum castrum erat tam forte ex omni parte, quod videbatur vna turris, vel totum esse turris: erat tamen satis magna latitudinis, nam ibi habitabant multi Iebusæi, & habitauerat quasi per quadringentos annos post urbem captam, vt supra dictum est. Vocatur autem turris Syon, quia mons ille, in quo erat istud castrum vocabatur Syon, vel alio nomine Montis, vt patet sequenti lib. cap. 3.

Quæ est ciuitas Dauid. Istud castrum montis Syon vocatum est ciuitas Dauid. Aliqui enim errant circa hoc dicentes, quod ciuitas Dauid vocatur tota Ierusalem, quia ipse habitauit in ea, & hic dicitur, quod cepit Iebus, & illa fuit ciuitas Dauid. Sed falsum est, quia ipse non cepit totam urbem. Alij putant quod ciuitas Dauid sit Bethlehem, quia de illa erat ortus Dauid, & aliquando vocatur ciuitas vel castrum eius: sic patet Ios. 7. scilicet, Scriptura dicit, quia ex semine Dauid secundum carnem, & de Bethlehem castello, vbi erat Dauid, venit Christus. Et vtrunque est falsum, quia ciuitas Dauid vocata est illa, quam ipse nunc cepit, & tamen non cepit Bethlehem, nec Ierusalem sed castrum montis Syon, quod erat in Ierusalem, ideo illud vocatum est nunc ciuitas Dauid, & ibi ipse habitauit, & ibi constructum fuit postea templum per Salomonem, & ibi Dauid fecit quandam locupletem segregatum ab humana conuersatione in quodam hortu pro sepulchris regum, & fecit sepulchrum valde magnum, in quo sepelirentur omnes reges de stirpe sua,

suu, ideo dicitur de quolibet rege de tribu Iuda, quod sepultus est in ciuitate Dauid: nisi de quibusdam valde malis, de quo declaratum est 4. Reg. 21.

Dixitque omnis, qui percussit Iebuseum in primis. Notebat Dauid committere alicui de viris suis soli bellum contra Iebuseos, quia nullus postea solus preua- lere contra eos, sed voluit omnes incitare fortiter ad pugnandum, & ad hoc proposuit premium, dicens: Qui percussit Iebuseum in primis, percussit aliquos de existentibus in turribus illius castri. Sic enim Caleb pugnans contra Chariathsepher dixit, qui percussit Chariathsepher, dabo ei Axam filiam meam uxorem, scilicet, qui incepit percutere urbem Iosue 15. & Iudic. 1. *Erit princeps & dux.* Idest erit princeps exercitus. Magnum enim premium promittebat Dauid percipienti Iebuseos, quia faciebat illum principem super omnes bellatores Israel, & sic erat dominus secundum post Dauid, & ob hoc omnes desiderabant nimis pugnare fortiter contra Iebuseos: quia premium erat magnum.

Ascendit igitur primus Iobab filius Saruie. Scilicet iste ascendit primus in castrum montis Sion, & percussit aliquos de Iebuseis. Erat enim Iobab vnus de viris fortissimis Dauid, & erat magni cordis, scilicetque bella grauisima pro Dauid, vt colligitur ex processu secundum libri Regum. Fuit autem Saruia mater Iobab, & soror Dauid: nam Dauid habuit duas sorores, scilicet Saruia, & Abigail. Peperit autem Saruia tres filios viros fortes, & famosissimos, scilicet Iobab, Afael, & Abisai. Abigail autem peperit Amasam, qui fuit princeps exercitus Abisai contra Dauid. 2. Reg. 17. & postea fuit princeps militie Dauid, & occisus fuit dolose a Iobab: de hoc 2. Reg. 19. & 20. De istis duabus sororibus, & filiis earum patet supra 2. dicitur etiam de Iobab quandoque nominatur quod fuit filius Saruie ad significandum, quod erat de progenie Dauid: cum Saruia esset soror Dauid.

Et factus est princeps. Scilicet principes belli, nam semper fuit Iobab princeps belli viuente Dauid vsquequo cum deposuit de honore propter mortem Abisai. 2. Reg. 19. & 20. & tamen tunc Iobab contra voluntatem Dauid vsurpauit sibi principatum belli occidens dolose Amasam, quem Dauid principem instituerat. 2. Reg. 20. & postea semper tenuit principatum militie vsque ad mortem Dauid, & ante mortem eius ipse fuit partialis cum Adonia ad constitutum cum in regem contra voluntatem Dauid. 3. Regum primo. & Dauid moriens iussit Salomoni filio suo, quod occideret eum, eodem lib. cap. 2. & sic factum est.

An Iobab, quia accepit urbem Sion, factus fuerit princeps.
Quaest. x.

QVAERITUR quomodo dicitur hic, quod Iobab factus est nunc princeps, quia cepit urbem Sion: nam videtur, quod non potest stare, quia ipse erat princeps ante hoc. Tempore enim, quo Dauid regnauit in Hebron super Iudam erat Iobab princeps exercitus eius, vt patet. 2. Reg. 3. Respondendum est, quod prius erat princeps, & tamen etiam nunc factus est princeps, & potest hoc intelligi, quia forte a principio fuerat sibi traditus principatus sponte, & poterat eum Dauid amouere a principatu, & quemcumque alium instituere quandoque vellet, eo quod principatus competeat ei ex gratia: nunc autem datus est sibi principatus propter merita, & ex pacto, ideo tenebat iam illum iure suo, & sic dicebatur nunc factus princeps, scilicet, iure suo, cum prius esset princeps ex concessione Da-

uid. Potest intelligi aliter, scilicet, quod fuerit factus princeps Iobab ante hoc, & tamen non erat confirmatus: nunc autem fuit confirmatus: & confirmari in principem est, sicut principem fieri: cum interdum per confirmationem tribuatur ius nouum, quod prius non erat. Tertio modo potest dici, & melius, quod Iobab erat princeps exercitus Dauid ante hoc cum regnaret in Iuda, nunc autem incipiebat esse rex totius Israel, ideo si Iobab maneret nunc princeps militie eius, sicut prius, conferebatur ei de nouo aliquid, & quantum ad hoc potuit poni in premium cuiusque percipienti primò Iebuseos: nec preiudicabatur Iobab, quia non auferebatur ei ius antiquum. Nam forte dato quod alius percussisset prius Iebuseos non cessaret Iobab esse princeps supra exercitum totius Israel, super quem non erat prius princeps ipse Iobab, quia tamen Iobab erat vir nimis desiderans honorem, & erat cordis acerrimi, etiam quia videbatur sibi dedecus fieri si alius iam inciperet esse maior illo sub Dauid: cum ante hoc nullus fuisset, pugnauit durissimè, vt primus percuteret Iebuseos, & sic factum est.

Habitauit autem Dauid in arce, & iccirco appellata est ciuitas Dauid: edificauitque urbem in circuitu a Mello vsque ad gyrum. Iobab autem reliqua urbis extruxit. Proficiebatque Dauid vadens & crescens, & Dominus exercituum erat cum eo. Hi principes virorum fortium Dauid, qui adiuuerunt eum, vt rex fieret super omnem Israel iuxta verbum Domini, quod locutus est ad Israel, & iste numerus robustorum Dauid. Iesbaam filius Achamoni princeps inter triginta. Iste leuauit hastam suam super trecentos vulneratos vna vice.

Habitauit autem Dauid in arce. Idest in castro montis Sion, quae vocatur arx, sive turris propter causam superius dictam. Ista habitatio fuit illico, vt cepit castrum, & tunc non habebat ibi Dauid constructa palatia, sed habitauit, vt potuit. Paucos autem tempore post misit Hiram rex Tyri ad Dauid artifices, & ligna cedrina, & edificauerunt ei domum magnam in monte Sion, vt patet infra 14. & 2. Reg. 5.

Et iccirco appellata est ciuitas Dauid. Idest quia habitauit ibi Dauid appellata est ciuitas Dauid. Duas n. fuerunt causas, quare sic vocaretur. Prima fuit, quia Dauid cepit eam, vt patet supra: Secunda, quia habitauit ibi, vt hic dicitur.

Edificauitque urbem in circuitu. Intelligitur hoc de vrbe montis Sion, quia castrum illud erat paruum, & Dauid ampliauit illud: & dicitur, quod edificauit urbem in circuitu, idest fecit muros in circuitu castri montis Sion ad occupandum maius spacium. Vel potest intelligi de muris ipsius vrbes exterioris, scilicet, Ierusalèm, quia forte erat illa malè murata, & Dauid refecit partem illam, quae destructa erat, vel ruinae proxima, sed melius intelligitur primo modo, vt patet. 2. Reg. 5. scilicet, edificauit per gyrum a Mello, & intrinsecus.

A mello usque ad gyrum. Multi errant in hoc nomine putantes, quod sit vna dictio a Mello, & tamen falsum est, quia sunt duae, nam a est prepositio: Mello est ablatiuus, & est Mello nomen cuiusdam voraginis magna, quae erat apud castrum montis Sion, & ab illo

illo loco incepit Dauid facere muros vsque ad gyrum, idest vsque ad muros antiquos claudendo magnum spacium muro quod prius clausum non erat, & hoc, vt maioris capacitatis esset ciuitas Sion.

Iobab autem reliqua urbis extruxit. Scilicet manebant adhuc aliquae partes urbis montis Sion rescindendae, & illos extruxit Iobab, vel forte magis erant loca ista sine muro, & Iobab fecit aliquam partem muri in illis vsque ad locum, vbi inceperat edificare Dauid.

Proficiebatque Dauid vadens, & crescens. Istud intelligitur de Dauid postquam fuit factus rex Israel, nam quotidie augebatur honor suus, & magnitudo potestatis, ideo dicebatur proficere, scilicet in omnibus, quae incipiebat, & dicebatur vadens, scilicet semper ad maiora bona, & crescens, scilicet, in magnitudine honoris, & potentiae, sic etiam dicitur 2. Reg. 3. Dauid proficiens, & semper seipso robustior: domus autem Saul decrescens quotidie. Sed illud intelligitur de habitudine regni Iuda, quando Dauid erat rex Iuda solum, & Isoboleth rex totius Israel: nam crescebat quotidie Dauid, & decrecebat Isoboleth. Istud autem intelligitur de statu Dauid postquam erat rex Israel, & comparatur ad alios reges gentium, qui erant in circuitu terrae Israel, nam ipse quotidie crescebat plus in honore, & diuitijs quam alij reges vicini.

Et dominus exercituum erat cum eo. Istud erat, quod faciebat tantum Dauid crescere, quia Deus erat cum eo, scilicet, adiuuans eum in omnibus, ad quae manum mittebat. Sic enim erat, quando Dauid institutus fuit princeps belli a Saule, quia in omnibus, ad quae mittebat eum Saul, prudenter se agebat, & dominus erat cum eo, primo Reg. 18. Potissimè quia Deus promiserat Dauid, quod exaltaret nomen eius nimis. 2. Regum 7. & in omnibus bellis, ad quae manum mittebat prosperabatur, quia Deus custodiebat eum, ne incideret in manus hostium. 2. Reg. 8. seruauit Dominus Dauid in omnibus, quae quocumque profectus est. Circa omnia autem, quae habentur in tota litera praecedenti huius cap. fuerunt multa dubia, quorum plurima subticentur hic, & declarata sunt. 2. Reg. 5.

Hi principes. Hic ponitur tertium huius cap. sive principum, sive virorum fortium Dauid enarratio, & ponitur hic de istis, quia supra actum est quomodo Dauid fuit rex Iuda, & postea Israel, & quia isti viri fortes, qui erant cum eo, adiuuerunt illum ad omnia haec, ponuntur hic nomina eorum, postquam dictum fuit de regno Dauid, & fuit iustum nomina istorum poni in sacra scriptura propter admirandam eorum fortitudinem, quia egerunt opera nimis magna, & ista fecerunt in fauorem Dauid adiuuando eum ad acquirendum regnum, quod Deus ei promiserat: sicut dicitur in litera, & quia fuerunt in hoc ministri Dei iustum fuit laudes eorum, & nomina poni in sacra scriptura. Secundum fuit, quia scriptura sacra est ad instructionem nostram, vt patet 2. ad Tim. 3. scilicet, Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Sic enim instrumur per magna opera istorum virorum fortium, quia sicut illi exposuerunt se seipsum ad mortem pro Dauid, vt fauerent iustitiae: ita & nos contra omnem hominem pro iustitia viriliter decertare debemus, vel saltem sicut isti corporaliter pugnauerunt, & fecerunt opera magna, ita & nos saltem pugnare debemus contra carnis, & demonis, & seculi tentamenta, & ista est causa, quam reddunt sancti quare libri Machabaeorum legantur in Ecclesia, cum sola bella continent, & dicuntur quod fuit propter similitudinem belli spiritualis ad corporale, & dicitur.

Hi principes virorum fortium Dauid. Istud potest intelligi dupliciter. Vno modo quod isti tres primi, qui sequuntur, fuerunt principes virorum fortium Dauid, quia viri fortes eius fuerunt triginta, vel quasi, & quia nulli peruenerunt ad fortitudinem istorum trium primorum, dicebantur isti esse principes omnium virorum fortium. Alio modo potest intelligi, quod referatur hoc ad omnes viros fortes, qui infra nominantur, & dicitur, quod hi sunt principes virorum fortium Dauid, scilicet, quia Dauid habuit multos alios viros fortes praeter istos triginta, vel quasi: & tamen illi non erant tam excellentes sicut isti, ideo non fuerunt expressa nomina illorum, sed istorum, eo quod isti erant principes illorum in fortitudine, & etiam erant principes illorum in potestate, quia Dauid subiecerat illos istis, & omnes isti erant duces militum, licet Iobab esset dux totius militie.

Quia adiuuerunt eum, vt rex fieret super totum Israel. Propter hoc ponuntur nomina eorum hic, scilicet, quia adiuuerunt Dauid in opere iustissimo, & erant tanquam ministri Dei. Omnes isti erant cum Dauid antequam fieret rex Israel cum adhuc regnaret in Iuda, & ideo dicitur quod adiuuerunt eum, vt fieret rex, & non solum erant cum eo quando erat rex Iudae, sed etiam in deserto, quando fugiebat a facie Saulis, comitabantur eum adiuuantes illum contra omnem hominem. Nam de quibusdam ipsorum exprimitur hic, quod fecerint aliqua gesta magna antequam Dauid esset rex, vt patet in litera.

Iuxta verbum Domini, quod locutus est ad Israel. Idest adiuuerunt isti Dauid, vt esset rex secundum quod Deus praedixerat eum futurum esse regem, & hoc dixit ad totum Israel.

Intelligendum est, quod Deus non locutus fuit toti Israel, sed locutus fuit Samuele de toto Israel, dicens: quod totus Israel acciperet eum in regem. Vel locutus fuit ad Samuelem, vt ipse denunciaret hoc toti Israel. Sic enim Deus dicitur loqui ad aliquem mediantibus prophetis.

Et iste numerus robustorum Dauid. Hoc potest intelligi de omnibus infra sequentibus, qui exprimuntur in litera, & non debet istud exponi dupliciter sicut praecedens litera, quia illa videbatur magis competere tribus primis, qui erant principes inter omnes fortes, sed hic vocantur robusti, & competit hoc omnibus triginta, vel pluribus hic nominatis.

Iesbaam filius Achamoni princeps inter triginta. Iste fuit primus de viris fortibus Dauid, & ponitur primus, non quidem, quia prius cum eo habitauerit quam alij, sed quia fuit maior viribus, & magnitudine gestorum ceteris viris fortibus Dauid, vt patet ex eo quod dicitur hic de illo, & 2. Regum 23. nam non enarratur tanta fortitudo de aliquo, sicut de isto, vt patet hic, & secundo Regum 23. Dicendum autem quod nomina ista virorum fortium, qui ponuntur hic, habentur etiam secundo Regum 23. & ibi est magna difficultas circa istum primum principem, quia ibi dicitur: Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres vbi dicitur hic Iesbaam filius Achamoni, & aliqui intelligunt, quod ille erat Dauid, quia dicitur sedens in cathedra: & tamen nullus sedebat in cathedra nisi Dauid, qui erat Rex: etiam quia dicitur sapientissimus, & hoc pertinet ad Dauid, quia erat propheta: iste autem vir primus de fortibus Dauid non erat sapientissimus, sed solum bellator. Etiam quia dicitur, quod erat tenerrimus ligni vermiculus, & hoc pertinebat ad Dauid, quod non videtur pertinere ad viros bellatores robustissimos. Sed probatum est quod non poterat hoc intelligi de Dauid, quia hic ponuntur nomina fortium Dauid, & ille fuit primus, ideo non

non fuit ipse Dauid, sed aliquis de viris suis, diuersitas autem procedit non ex litera hebraica, quia eadem ferè dictiones habentur hic in Hebræo, quæ secundo Regum 23. & tamè sunt multæ dictiones in Hebræo, quæ possunt accipi tanquam nomina propria, vel tanquam communia. Accipiendo autem nomina, quæ ponuntur hic, & secundo Regum vigesimotertio pro communibus erit sensus ille, quem ponit Hieronymus secundo Regum vigesimotertio, scilicet sedens in cathedra sapientissimus. Accipiendo autem ut propria, erit sensus, qui habetur hic. scilicet, Iesbaam filius Achamoni: de hoc autem satis declaratum est, secundo Regum 23. & conclusum, quod ista litera nostra est conueniens veritati hebraicæ: & illa, quæ habetur secundo Regum 23. non satis conuenit. Ille Iesbaam fuit princeps non solum inter omnes viros fortes, sed etiam inter tres primos, qui erant fortissimi; ideo aliquando dicitur de eo quod erat princeps inter tres, idest inter tres primos fortes: quorum ipse erat vnus, & aliquando dicitur, quod erat princeps inter triginta, sicut hic comparado ad omnes viros fortes Dauid: nam si erat princeps respectu ipsorum trium fortissimorum, à fortiori esset princeps respectu cæterorum, qui erant minores istis tribus.

Iste leuauit hastam suam super trecentos vulneratos vna vice. Ponitur hic fortitudo magna istius Iesbaam & est, quod vna vice leuauit hastam suam super trecentos vulneratos, idest vna vice in bello ipse solus occidit trecentos viros hasta sua. Et non est intelligendum, quod leuauit hastam suam super trecentos vulneratos, scilicet, quod isti iam vulnerati essent, vel occisi, quia tunc nullius fortitudinis bellicæ erat leuare hastam super istos, quia quilibet puer paruulus poterat facere istud, sed est sensus, quod leuauit hastam suam contra trecentos, & omnes occidit, quia pro eodem accipiuntur hic vulnerati, & occisi. Etiam dicitur vna vice ad ostendendum magnitudinem fortitudinis, nam si in diuersis vicibus hoc fecisset non videbatur magnæ virtutis, quia poterat qualibet vice occidere vnum, & hoc quilibet homo etiam parua fortitudinis facere poterat, sed occidit eos vna vice, idest vno bello, & istud fuit magnæ fortitudinis, quod contra trecentos vnus præuuleret.

De controuersia, quæ habetur hic, & in 2. Reg. cap. 23. Quæst. XI.

QUÆRITUR circa hoc, quomodo dicitur hic, quod leuauit hastam suam super trecentos, quia secundo Regum 23. dicitur, quod leuauit hastam super octingentos, scilicet, qui interfecit octingentos, impetu vno.

Aliquis dicit, quod occidit vna vice trecentos, & deinde multis vicibus cõpleuit vsque ad numerum octingentorum. Sed istud non stat, primò quia sicut dicitur hic, quod leuauit hastam suam super trecentos vna vice, ita dicitur secundo Regum 23. quod interfecit octingentos impetu vno. Secundo patet, quia ponuntur ibi, & hic ista ad ostendendum laudes maximas istius Iesbaam, & tamen, quod in diuersis vicibus ipse occideret quingentos viros, qui sunt residui vltra trecentos, quos occidit vna vice, non erat magna fortitudo, quia multi alij fortiores erant, ideo oportet, quod intelligatur, quod vna vice occiderit octingentos.

Aliquis dicit, quod occidit iste Iesbaam octingentos vna vice, sicut dicitur secundo Regum vigesimotertio. & tamè hic ponitur minor summa, ideo contingit, quod ponantur trecenti. Sic enim fit sape quando eadem res enarratur frequenter in scriptura,

F nam non ponitur eadem summa vtrouique, sic patet in numeratione populi, quam iussit fieri Dauid: nam ponitur summa eius secundo Regum vltimo, & etiã ponitur infra vigesimoprimo. & tamen non est vtrouique æqualis.

Respondendum est, quod hoc nõ potest flare propter duo. Primo, quia si ibi poneretur tota summa: hic autem poneretur pars eius, scilicet, trecenti viri si nulla alia causa esset, posset dici eadẽ ratione, quod iste percussit quatuor viros vna vice, & istud nihil erat: ideo oportet, quod aliqua alia causa sit, quare non ponatur hic talis summa sicut ibi. Secundo patet, quia iste liber est suppletiuus omnium aliorum, ut declaratum est in prologo primo, ideo oportet, quod hic ponantur semper plura quam alibi, vel saltem æqualis summa, quia suppletio augmentum dicit. Patet hoc, quia secundo Regum vltimo, ponitur summa numerati populi per Dauid, & ibi est valde minor quam hic, ideo sic deberet fieri, quod summa, quæ habetur secundo Regum vigesimotertio, deberet esse minor quam ea, quæ habetur hic, & tamen è contrario accidit.

Dicendum igitur, quod ista summa, quæ habetur hic non est pars illius, quæ habetur secundo Regum 23. licet illa sit maior, quam ista, quod patet, quia cũ iste liber sit suppletiuus nõ enarraret id quod in alijs libris dictum est, nisi aliquid addere intenderet, & tamen hic non additur, sed minuitur. Sed dicendum quod est ista distincta summa ab illa, eo quod iste Iesbaam fecit duo bella famosissima: vnum fuit in quo occidit octingentos viros impetu vno, & quia istud fuit maximum, positum fuit secundo Reg. 23. aliud autem fuit, in quo occidit trecentos viros impetu vno: & istud fuit minus quam primum: & fuit satis famosum, ideo cum non fuisset positum, 2. Reg. 23. voluit scriptura illud supplere hic, & posuit trecentos viros. Cum autem obijciatur, quod ponitur hic minor summa quam 2. Reg. 23. dicendum, quod si ista pertineret ad illam poneretur hic maior, vel saltem æqualis, & tamen non est ista pars illius, sed fuit quædam alia distincta ab illa, quæ fuit minor. Dicitur de isto, quod fuit princeps inter triginta, idest inter omnes robustos Dauid, qui vocantur triginta, quanquam plures fuerint, ut patet infra in litera, & 2. Reg. 23.

Et post eum Eleazar filius patru eius Ahohites, qui erat inter tres potentes. Ille fuit cum Dauid in Pheodomim quando Philisthij congregati sunt ad locum illum in prælium. Et erat ager regionis illius plenus hordeo.

Et post eum Eleazar filius patru eius. Ille fuit secundus de fortibus Dauid, & erat fortior omnibus sequentibus, sed erat minor quam Iesbaam. Ille Eleazar non erat filius Aaron, quia ille fuit multo tempore ante hoc, quia ille factus est sacerdos in deserto, Exo. 29. & Leni. 8. & mortuus est quasi eo tempore quo Iosue, ut patet Iosue vltimo. Ille autem fuit tempore Dauid, & dicitur iste filius patru Iesbaam, scilicet, quod Iesbaam & Eleazar erant filij duorum fratrum. In Hebræo dicitur. *Filius Dodo.* Et Dodo potest esse nomen proprium, vel commune: si autem sit commune significat patrum eius, & sic accepit litera nostra. Si autem sit proprium, debet dici filius Dodo: & sic accipiunt Hebræi: & eadem diuersitas est, secundo Regum 23. & Iudicum 10. & in omnibus his locis, & similibus litera nostra ponit patrum eius: Hebræi autem interdum ponunt, ut nomen proprium, & in-

& interdum ut commune. *Ahohites.* Istud est nomen denominatum de loco, scilicet, Ahohites, idest de vrbe Ahohi, sed 2. Reg. 23. ponitur Ahohi: & aliqui intelligunt quod sit nomẽ proprium viri, quod filius patru eius Ahohi, idest, quod vocabatur sic patruus eius: & tamen non accipitur nisi pro loco, qui dicitur Ahohi, idest filius patru eius, qui erat de vrbe Ahohi, & hoc magis significatur hic cum dicitur Ahohites. *Qui erat inter tres potentes.* Ille Eleazar erat inter tres potentes, scilicet, secundus de tribus primis potentibus: nam erant multi ternarij virorum fortium, ut declaratum fuit 2. Reg. 23. *Iste fuit cum Dauid in Apheodomim.* Est Apheodomim nomẽ loci, in quo conuenerunt Philisthini ad bellum contra Dauid, & pugnavit iste contra multos. *Quando Philisthij congregati sunt ad locum illum in prælium.* Dauid erat in Apheodomim, & congregati sunt Philisthini illuc in bellum, siue congregati fuerint contra Dauid, siue contra habitatores loci illius, sed 2. Reg. 23. ponitur plus de litera, scilicet, qui erat cum Dauid, quando exprobrauerunt Philisthini, & congregati sunt illuc in prælium, & est sensus quod cum maneret Dauid in aliquo loco Philisthini miserunt ad exprobrandum ei, scilicet, quod diceret ei, quod erat vir timidus & ineptus non audens pugnare cum eis, & hoc dicebant ut incitarent eum ad pugnam, sicut Goliath per quadraginta dies maledicebat quotidie Israelitis, quia nullus audebat cum eo inire singulare certamẽ, primo Reg. 17. & tamen Dauid abstulit istud opprobriũ de Israel pugnando contra Goliath: ita nũc Philisthini cupiebant pugnare contra Dauid, & ut incitarent eum exprobrabant ei, & tunc conuenerunt ad locum, in quo erat Dauid ad bellum. De isto bello an factum fuerit, cum fugeret Dauid à facie Saulis, vel postquam factus est rex Iuda, declaratum est. 2. Reg. 23.

Et erat ager regionis illius plenus hordeo. Philisthini veniebant ad destruendum illum agrum, & populus nõ poterat defendere illum quia fugit. Ille autem defendit agrum ab hostibus, & erat ager plenus hordei, scilicet prope tempus messis. Sed obijciatur, quia secundo Regum vigesimotertio dicitur erat quippe ager ibi plenus lente. Dicendum quod erant duo agri simul, vnus plenus lente, & alius plenus hordeo, & isti hostes volebant destruere vtrumque agrum: defendit autem eum iste vir. Vel aliter intelligitur, scilicet, quod idem ager quandam partem lentis habebat, & quandam hordei. Quomodo cunque autẽ intelligatur, quia secundo Regum 23. solum dictum fuerat de lente, voluit hic supplere scriptura de hordeo.

Fugerat populus à facie Philisthinorum. Hi steterunt in medio agri, & defenderunt eum. Cumque percussissent Philisthæos dedit Dominus salutem magnam populo suo.

Fugeratque populus à facie Philisthinorum. Intelligendũ est, quod in isto bello non erat Dauid, quia tunc esset sibi magna ignominia, quod ipse fugeret cũ reliquo populo, & iste solus vir resisteret hostibus, & fugaret eos, sed est sensus quod iste vir erat cum alijs de loco illo, & quanquam illi iuerunt in bellum non iuit illuc Dauid, & tunc fugiente populo iste pugnavit contra hostes, *Hic stetit in medio agri.* Veniebant Philisthini ex vtraque parte ad vastandum agrum, & ipse stetit in medio eius ut defenderet eum ab omnibus.

Et defendit eum. Scilicet resistit Philisthinis, & non potuerunt ipsi vastare agrum quanquam ad hoc descendissent. *Cumque percussisset Philisthæos.* Scilicet ipse

A solus percussit eos, quia iam totus populus fugerat a facie Philisthinorum, ut patet in litera.

Dedit Dominus salutem magnam populo suo. Idest dedit magnam liberationem per manum istius: nam cum populus fugeret a facie Philisthinorum, ipsi poterant occidere multos in fuga, & postea vastaret omnes agros regionis istius, & oia ista impediuit Eleazar, sed 2. Reg. 23. ponitur latius istud factum, scilicet, quod Philisthini congregati sunt in prælium in Apheodomim, & viri Israel ascenderunt contra illos: steteritque iste Eleazar in medio agri, & percussit Philisthæos donec obrigeret manus eius cum gladio, & fecit Dominus salutem magnam in die illa: populusque, qui fugerat reuersus est ad castrorum spolia, postquam populus fugiens vidit quod solus Eleazar superauerat hostes, reuersi sunt ad tollendum multitudinem spoliolorum virorum occisorum ab Eleazar, & ista fuit magna gloria Eleazar, quod ipse solus occideret hostes omnes, a quibus totus populus fugiebat.

Descenderunt autem tres. Posuit supra de tribus viris fortibus in speciali de quolibet loquendo: nunc autẽ ponit vnum factum laudabile, quod omnes tres fecerunt, scilicet, portado aquam de cisterna Bethlehem, Sciendum autem quod quanquam hic fiat mentio de tribus, qui fecerunt hoc magnificum opus tanquam omnes tres supra positi fuerint, non fuit tamen supradictum nisi de duobus, & tertius omittitur, qui tamen ponitur. 2. Reg. 23.

Quare superius fuerunt solum positi duo, & hic fit mentio de tribus, qui fecerunt mirabilia. Quæst. XII.

QUÆRITUR quare cum fuerint isti tres viri potentes, fit hic mentio de tribus, & non fuerint positi supra nisi duo. Respondet aliquis, quod hoc factum est, quia primus istorum trium erat Dauid sicut videtur colligi. 2. Reg. 23. scilicet, sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, & istud competit Dauid, qui fuit primus. Sed dicendũ quod non stat, quia dicitur hic, quod isti tres viri descenderunt in Bethlehem ad hauriedum aquam pro Dauid, & ipse noluit eam bibere, dicens: nunquid sanguinẽ istorum bibam? ergo non erat aliquis ipse de euntibus. Secundo patet, quia iste, qui ponitur hic secundus, scilicet, Eleazar, ponitur secundus. 2. Reg. 23. & postea ponitur alius, qui vocatur Sema, de quo nulla mentio fit hic expresse, ideo oportet, quod sit ibi tertius vir, qui hic non ponitur. Tertio patet ex illis, quæ dicuntur de istis viris, quia ista, quæ dicuntur hic de Iesbaa dicuntur. 2. Reg. 23. de illo, qui sedebat in cathedra: ergo ille erat Iesbaam: etiam ea, quæ dicuntur hic de Eleazar dicuntur ibi de eodem, & tamen ea, quæ habentur ibi de tertio, scilicet, Sema non ponuntur hic, nec etiam dicuntur de aliquo infra posito: ergo necesse est, quod ille subriceatur.

Aliquis dicit quod verum est, quod subriceatur, & causa huius taciturnitatis est, quia iste tertius non fecit per se aliquod opus magnificũ, sed cum alijs duobus, cum descendit in Bethlehem pro aqua, & ideo quando fit mentio de alijs duobus, per se non fit mentio de isto, cum autem fit mentio de quodam facto communi, nominantur tres, ut subintelligatur iste.

Sed dicendum quod istud non stat, quia iste non vocaretur de tribus primis fortissimis nisi fecisset aliquid excellentius quam omnes alij, qui erant post illũ, & tamen multi post istum fecerunt aliqua gesta magna. Secundo patet, quia 2. Reg. 23. ponuntur gesta istius.

Pro quo considerandum, quod multa erant gesta istius, & Eleazari facientes eadem, quæ etiam inter-

rum nos diximus referentes aliorum positionem. Dicendum tamen, quod fuerunt gesta istius, & illius distincta, & Eleazar, de quo supra dictum est fuit ille, qui solus stetit, & percussit Philistinios donec obri- gesceret manus eius cum gladio, & populus fugiens vidit occisos hostes ab Eleazar, & reuersus est ad de- trahenda spolia cesorum. Tertius autem fortissimus erat Sema de Arari, qui fuit quando congregati sunt Philistini ad destruendum agrum terre Israel, & ipse stetit in medio agri solus, quia totus populus fugerat, & defendit populum ab hostibus, & agrum. 2. Reg. 23. & tamen propter similitudinem aliqui faciunt idem esse, sed falsum est.

De controuersia circa ea, quae hic dicuntur, & 2. Reg. 25. cap. scilicet de Eleazar, & Sema. Quae. XIII.

QVAERITVR ulterius quomodo potest sta- re istud, quod id dicitur de Eleazar hic, quod defendit agrum plenum hordei: dicitur de Sema. 2. Reg. 23.

Aliquis dicit, quod idem fuit, sed falsum est, quia ibi ponuntur tanquam duo, quia Eleazar dicitur esse secundus, & post eum dicitur esse Sema de Aran. Sed dicendum est, quod isti fuerunt duo: poruit tamen quilibet eorum facere simile ei, quod alius fecit, quan- quam ambo non agerent simul, nec in eodem tem- pore. Ideo satis stat, quod vnus defenderit agrum & etiam alius diuersis vicibus, & temporibus.

Secundo potest dici, quod sicut Eleazar, & Sema non sunt idem vir, ita nec sunt gesta eadem vtriusque, & istud verum est. Quod patet, quia de Sema dicitur. 2. Regum 23. quod defendit agrum plenum lente: hic autem dicitur, quod defendit agrum plenum hor- deo, ideo non est idem bellum. Secundo patet, quia de Eleazar dicitur hic, quod defendit agrum, & etiam dicitur. 2. Regum 23. quod conuertit Philistinos in fugam, & populus, qui fugerat redijt ad cesorum spo- lia, & non dicitur hoc de Sema, eod. cap. non sunt ergo idem vir, nec idem factum.

Sed tunc dicitur, quomodo ponitur hic istud factum Eleazar?

Respondendum est, quod hoc fit, quia Eleazar fecit duo gesta magna. Vnum fuit, quod ipse pugnavit semel contra multos Philistinios in acie, non tamen ad defendendum aliquem agrum, & tunc populus, qui erat cum eo fugit, mansitque ipse solus, & pugnans occidit multos Philistinorum, & populus videns stragem, redijt ad tollenda cesorum spolia. Alius fuit quod iste Eleazar semel pugnavit contra Philistinios, nam ipsi volebant vastare agros: eratque quidam ager plenus hordeo, & stans in medio defendit eum ab hostibus, & fugit populus, & tamen non redijt tunc ad tollenda cesorum spolia, & sic fuit istud secundum factum minus primo, ideo de alio dicitur 2. Reg. 23. & de isto dicitur hic per modum supplementi.

Responsio autem ad dubium principale de Sema, & Eleazar patet ex hoc. Pro quo magis considerandum quod hic erant tres viri fortissimi David, & quia liber Regum est liber principalis, in quo debent ista poni, debuerunt tibi isti tres viri, & gesta cuiuslibet illorum poni, & sic factum est: nam de omnibus tribus dicitur singulariter. Considerandum tamen quod isti tres se habent sic, quod quilibet eorum fecit aliquid speciale, & omnes tres fecerunt aliquid commune. Iptum autem commune ponitur tam hic quam ibi. De specialibus autem sciendum, quod duo illorum fecerunt singillatim multa opera magna: vnus autem Sema fecit vnicum opus singillatim, ideo secundo Regum vigesimotertio, ponitur de quolibet

eorum vnum opus magnificentius, quod egerit. Iesbaam autem fecit opus maximum, quod occide- rit octingentos viros vno impetu, & istud ponitur secundo Regum 23. & subtrahitur aliud, & quia liber iste est suppletivus, suppleuit illud, & ponitur hic de occasione trecentorum vna vice. Similiter Eleazar fecit duo opera, scilicet, primum quod fugiente populo solus percussit hostes, quousque manus obri- gesceret cum gladio, & deinde populus redijt ad tol- lenda spolia cesorum, & istud erat maximum, & ponitur secundo Regum 23. subtrahitur autem aliud de defensione agri pleni hordeo, & istud suppletur hic, quanquam minus esset. Sema autem solum habuit il- lum actum magnificentum, qui habetur 2. Reg. 23. ideo cum scriptura eum ibi semel posuerit, noluit repe- tere hic Eltras, & ista est causa, quare quanquam sint tres isti viri fortes non ponuntur hic nisi duo, quia ponuntur hic ad supplendum ea, quae habentur minus, secundo Regum 23. & tamen ibi nihil deest de factis Sema, ideo non oportuit hic aliquid repeti de il- lo, sicut de alijs duobus. Item per istum modum pos- sumus respondere, quado dicitur hic, quod ager erat plenus hordeo, & 2. Reg. 23. dicitur, quod erat plenus lente. Dicemus enim quod non est diuersitas, quia ager plenus hordeo, de quo fit hic mentio, est de- fensus ab Eleazar, qui fuit secundus de fortibus: ager autem plenus lente fuit defensus a Sema, qui erat ter- tius de fortibus. 2. Reg. 23. patet igitur quod non sub- trahitur hic Sema, tanquam nihil egerit magnificentum, sed ex causa dicta. Et dicitur.

Descenderunt autem tres de triginta prin- cipibus ad perram, in qua erat David ad spe- luncam Odollam, quando Philisthijm fue- rant castrametati in valle Raphaim. Porro David erat in Presidio, & statio Philisthino- rum in Bethlehem. Desideravit igitur Da- uid aquam, & dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quae est in porta. Tres ergo isti per media castra Phi- listhinorum perrexerunt, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat in porta, & attulerunt ad David, ut biberet. Qui noluit, sed magis libauit illam Domino, dicens: Absit vt in conspectu Dei mei hoc faciam, & san- guinem istorum virorum bibam, quia in pe- riculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere. Haec fecerunt tres robustissimi.

Descenderunt autem tres de triginta principibus. Non erant isti de numero triginta virorum, sed erant prin- cipes triginta virorum, quia si computentur omnes, plures prouenient quam triginta, vt patet infra in li- tera, & 2. Reg. 23. Ad perram, in qua erat David. Ista pe- tra erat aliqua magna rupes cauata, quae erat in deser- to, in qua stetit David, quando fugit a facie Saulis, & erat in forte Iudae. Ad speluncam Odollam. Cauatura il- lius petra vocatur spelunca Odollam, & fugit illuc David, quia locus ille erat valde secretus, nec poterat scire Saul, vbi esset: etiam quia locus ille erat valde de- fensibilis propter naturalem suum, & si subito irue- rant aliqui hostes super David posset se tueri. Primum tamen

tamen magis intendebat, quia volebat David magis obfideri in aliquo loco quantum cunctis munito, quia saltem fame caperetur. Vocatur autem ista spelunca Odollam, quia erat apud quandam urbem nomine Odollam, & est Odollam in forte Iudae. Iosue 15. erat etiam ista ciuitas vna de ciuitatibus regalibus cuius regem occiderunt Iosue, & Israelite, Iosue 15. ista ci- uitas est, de qua accepit Iudas filius Iacob uxorem: nam dicitur quod diuertit ad virum Odollamitem, Gen. 38. Sciendum autem, quod istud factum est in principio fugae David a facie Saulis, nam cum primo fugit, nec ferret gladium venit ad Abimelech sacer- dotem in Nobe summum, accepitque ab eo panem, & gladium Goliath, 1. Reg. 21. Inde fugit in terram Philistinorum ad regem Achis in urbem Geth: pu- rans quod non cognosceretur ibi euaderetque, sed co- gnitus est, singens in saniam euasit, eod. cap. & deinde redijt in terram Israel ad speluncam Odollam, & au- diezunt cognati eius, & multi alij viri de oppressis ere alieno, & amaro animo, & facti sunt quasi quadrin- genti, primo Reg. 22. & tunc descenderunt isti tres viri fortissimi ad David: fueruntque cum eo in omnibus aduersitatibus suis, redieruntque in terram Iudae cum illo mortuo Saule, 2. Reg. 2.

Quado Philisthijm fuerant castrametati in valle Raphaim. Istud non refertur ad tempus, quo isti venerunt ad David, sed ad tempus, quo ierunt pro aqua in Beth- lehem, quia tunc erant Philisthini in valle Raphaim. Potest intelligi, quod erat etiam Philisthinorum exercitus tunc in Raphaim valle, cum isti descenderunt ad Da- uid: & tamen primum melius est. Vocatur vallis Ra- phaim vallis gigantum. Sic enim dicitur, quod castra Philisthinorum erant tunc in valle gigantum. 2. Reg. 23. nam Raphaim in Hebraeo significat gigantes, si- cut dicitur, quod solus quippe Og resisterat de stirpe gigantum, Deut. 3. & tamen Iosue 12. dicitur, quod fuit de reliquis Raphaim: est autem ista vallis Ra- phaim in termino sortis Iudae, & Benjamin, ideo Iosue 15. dicitur, quod transit fors Iudae in summitate vallis Raphaim, & de tribu Benjamin idem dicitur Iosue 18. Porro David erat in presidio. Istud presidium est illud, de quo dicitur primo Reg. 22. manserunt cunctis die- bus apud eum, cum quibus David mansit in presidio.

Et statio Philisthinorum in Bethlehem. Idem erant ca- stra Philisthinorum in Bethlehem, iuxta urbem Beth- lehem, nam intra urbem non poterant locari castra: dicitur tamen aliquid esse in aliqua vrbe quod est in territorio illius, sicut patet de Iericho: Iosue 5. quia dicitur in Hebraeo, quod Iosue erat in Iericho quan- do apparuit ei Angelus: & tamen non erat intra vr- bem, sed in agro, vt patet in litera nostra. Etiam quia nondum ceperant Israelite Iericho, vt patet ibidem, & seq. cap. sed dicitur, quod ista litera non potest stare, quia dicitur, quod erant castrametati Philisthijm in valle Raphaim, & illico dicitur, quod erat statio Philisthi- norum in Bethlehem. Aliquis volat forte hoc sal- uare per aliquam proprietatem terminorum, sed non potest stare, quia idem ponitur 2. Reg. 23. Dicen- dum igitur, quod dupliciter potest saluari: vno mo- do quod vallis Raphaim, & Bethlehem sunt simul, vt potest si illa vallis sagit territorium Bethlehem, quia tunc staret statio Philisthinorum partim in Bethlehe, idem in territorio eius, & partim in valle Raphaim: & ideo in vtroque per se dicebantur esse Philisthini. Secundo potest dici, & melius quod castrametati & habere stationem differunt, quia habere stationem est vbi extat populus ad bellum ordinatus, & non habet ibi tentoria sua, quia bellatores nunquam pugnant manentes in castris, sed exeuntes, quia caperetur ibi, & potius impedirentur ad pugnandum: locus autem

fixionis castrorum est vbi ponuntur omnia victualia, & sarcinae exercitus, & iste locus semper distat a loco pugnae, vt colligitur 1. Reg. 17. & sic castra Philisthi- norum, idem tentoria, & sarcinae erant in Bethlehem, scilicet apud Bethlehem: statio autem, idem appa- ratus bellicus erat in valle Raphaim aliquid distans a loco castrorum, & tamen non multum distabat, quia vallis Raphaim transit inter Ierusalem, & Beth- lehem: & est Bethlehem ad partem meridianam, & Ierusalem ad Aquilonem, vt colligitur Iosue 15. & 18. & ibi probatum est. Et tamen Ierusalem non distat a Bethlehem nisi duabus paruis leucis, vt patet in li- bro de Situ terre sanctae. Ergo non multum distat vallis Raphaim a Bethlehem, & sic poterat esse sta- tio in Bethlehem, & castra in valle Raphaim.

Desideravit ergo David. Scilicet desideravit aquam, vt patet in litera. Et dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem. Magnum desiderium fuit, quia for- te habebat malam aquam, vel nullam, vt infra decla- rabitur, & fuerat ipse euertus in vrbe Bethlehem. 1. Re. 16. Quae est in porta. Hoc dicitur ad differentiam, quia multae cisternae essent in Bethlehem, nam tota ciuitas Bethlehem non poterat habere sufficientiam aquae ex vna cisterna: erant ergo multae: melior tamen om- nibus erat, quae erat in porta vrbis, ideo expresse dixit, quae erat in porta. Tres ergo isti. Scilicet Iesbaam, Eleazar, Sema, qui erant viri tres primi fortissimi de- scenderunt, nemine eis iubente aut suadente vt satisfacerent desiderio David.

Per media castra Philisthinorum perrexerunt. In hoc designatur periculum magnum, quia ad eundem ad portam Bethlehem non poterat transire nisi per me- dia castra Philisthinorum, cum illa essent iuxta Beth- lehem, & in hoc apparet animositas istorum, & robur nimium, quia non timuerunt transire per media ca- stra hostium, vbi erat multa millia bellatorum.

Et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat in por- ta. Multae cisternae erant in Bethlehem, quia vna non poterat toti populo ciuitatis sufficere, sed missi fuerat isti tres viri solum ad cisternam, quae erat in porta, quia aqua eius erat sanior, & dulcior caeteris, & ob hoc de illa solum hauserunt aquam. Et dicitur, quae erat in porta, idem apud portam, & potest intelligi, quod erat extra urbem apud portam vel intra urbem.

Et attulerunt ad David, vt biberet. Isti tres viri eundo, & redeundo transierunt per castra Philisthinorum, sed videtes Philisthini tantam animositatem eorum non ausi sunt tangere illos. Qui noluit. Scilicet noluit David bibere aquam istam, quanquam isti tres viri ad hoc attulissent eam: & causa ponitur in litera.

Sed magis libauit illam Domino. Idem obtulit eam in sacrificio, sicut si offerret carnes animalium. Dicens absit, vt in conspectu Dei mei hoc faciam. Quasi dicat illici- tum videtur, quod ego faciam istud coram Domino, idem Deo vidente, quasi dicat, quod cum ipse videat istud, reputaret mihi ad malum, si biberem istam aquam. Et sanguinem istorum virorum bibam. Quasi dicat: Absit vt bibam sanguinem virorum: nam bibendo istam aquam, videbatur bibere sanguinem virorum, quia isti tres viri exposuerant sanguinem suum, & animam suam, vt affer- rent aquam. Quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Idem cum periculo animarum. Et accipit in pro cum, iuxta illud Gen. 32. In baculo meo tran- sivi Iordanem, idem cum baculo. Et ob hanc causam no- luit bibere. Scilicet ista causa videbatur sibi sufficientes ad non bibendum. Hoc fecerunt tres viri robustissimi. Scilicet tres primi, nam erant triginta viri fortes in exercitu David, & alij tres fortiores eis: & alij tres fortissimi inter omnes, & isti sunt qui primo nominantur, & se- cundo Reg. 23. Iesbaam, & Eleazar, & Sema.

An David desiderauerit aquam propter necessitatem, vel delectationem. Quæst. XIII.

Q VÆRITVR circa istos tres viros, & David: & primo quomodo David desiderauit aquam, scilicet propter necessitatem, vel propter delectationem.

Aliquis dicit, qd propter necessitatem, quia hostes conuenerant contra David, vt patet in litera, & sic videbatur David quasi obsessus: contingit tamen obsessos in ciuitatibus interdum carere aqua.

Dicendum tamen quod David non desiderauit aquam ex necessitate, quia aliam aquam habebat in loco, vbi erat: sed desiderauit propter delicias, quod nutritus erat in Bethlehem, & concupiuit aquam illam plusquam aquam aliarum regionum. Item patet hoc, quia sicut communiter asseritur, David erat nunc in Ierusalem, & ibi habebat aquam, quia non est verisimile, quod in tota vrbe nulla aqua esset. Secundo patet, quia si David propter necessitatem istam aquam desideraret, non solum ipse, sed etiam totus exercitus siti periret, & non posset manere in loco, & ante hoc mutauissent castra, ne deficeret aqua, & tamen non mutauerunt, ideo habebant aquam. Tertio patet, quia si David propter necessitatem desiderasset non magis curasset de aqua, quæ erat in Bethlehem quam in quocunque alio loco, & tamen specialiter desiderauit aquam Bethlehem, ideo propter delicias hoc fecit. Confirmatur istud, quia non poterant aliqui ire pro aqua in Bethlehem nisi transiret per medium castrorum hostilium, vt patet hic, & 2. Reg. 23, & ad alia loca poterat David mittere pro aqua, ita vt non transirent portantes eam per castra hostium, & tamen desiderauit aquam, quæ erat in cisterna Bethlehem, quæ non poterat asferri, nisi transiendo per medium hostium: ergo desiderauit ex delitijs. Quarto patet, quia si desideraret ex necessitate non magis curaret habere aquam de vna cisterna Bethlehem quam de alia, & tamen desiderauit specialiter de aqua cisternæ, quæ erat ad portam, vt patet in litera, ideo desiderauit ex delitijs. Idem vult Iosephus 7. Antiqui. dicens: David itaque socijs ait: bonam aquam habemus in regione nostra: & præcipue laudabat eam, quæ erat in puteo iuxta portam: mirabaturque si esset qui ex ea poculum ei præberet quod magis optaret, quam si quis ei magnam pecuniam ad tempus prælens offerret.

Si peccauerit David desiderando aquam de cisterna Bethlehem. Quæst. XV.

Q VÆRITVR vterius an David peccauit desiderando aquam de cisterna Bethlehem.

Aliquis dicit quod sic, quia concupiuit illam, quæ non poterat haberi sine periculo animarum: exponere tamen animam subditorum pro sola delectatione domini, peccatum graue est.

Secundo patet, quia David reprehendit se de hoc, quod fecerat nolens bibere aquam, dicens: Absit vt in conspectu Dei hoc faciam, & sanguinem virorum istorum bibam.

Respondendum quod David non peccauit desiderando aquam, quia per solum desiderium non sequebatur aliquod inconueniens, quia aqua illa secundum se non erat illicita ad potum. Etiam David non voluit habere illam cum periculo alicuius, nam non est putandum, quod ipse iussit illis tribus viris fortissimis quod irent in Bethlehem pro aqua, sed ipse erat cum viris suis, & dixit: O si quis mihi daret aquam de cisterna, quæ est in Bethlehem in porta, & tunc isti tres viri putantes se nimis placituros David si afferrent

aquam: exposuerunt se periculo, vt afferrent illam, & tamen David nesciebat an illuc iussisset. Vnde sciendum, quod si David iussisset illis viris ire pro aqua, peccasset. Vel si dixisset verba ista coram viris suis, vt inclinaret animos aliquorum ad eundem, vel si sciret quod ibant aliqui illuc, & non prohiberet, quia istis tribus modis ipse exponeret viros suos morti, vt delectaretur bibendo aquam: nihil tamen istorum fuit, sed David protulit ista verba desiderij putans, quod nullo modo haberi poterat id, quod desiderabat: sicut interdum desideramus impossibilia nobis, scilicet esse impassibiles, vel immortales: & gaudemus proferendo talia verba desiderij, licet sciamus illud nobis esse impossibile. Deinde cum illi tres viri attulerunt aquam, miratus est David, ideo bibere noluit, & sic non peccauit desiderando aquam, sicut si desiderasset eam, & tamen nullus illuc iussisset pro ea.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod peccatum esset exponere viros aliquos periculo, vt afferrent aquam, & tamẽ David neminem exposuit, vt dictum est, sed solum desiderauit.

Ad secundam dicendum, quod David non redarguit se quasi male egisset mittendo viros pro aqua, sed coercuit se ne biberet aquam sic allatam, nam & si non fuisset peccatum in mittendo, erat quasi peccatum, vel inhonestum, & irreuerentia bibendo illam aquam, vt infra declarabitur.

Quod genus sacrificij erat istud, de quo hic dicitur, quod David libauit istam aquam in conspectu Domini. Quæst. XVI.

Q VÆRITVR vterius quomodo libauit David istam aquam in conspectu Domini, & quod genus sacrificij erat hic.

Respondendum, quod tria erant genera sacrificiorum, scilicet holocaustum, hostia pacifica, & victima pro peccato, vt patet Leuit. 1. & 3. & 4. Ista tamen sacrificia erant de animalium carnibus, vt patet ibidẽ. Aqua autem vel panis aut quæcunque alia res non poterat offerri in sacrificium: aliquando tamen iste res offerebantur tanquam preparatoria sacrificio, quæ vocantur libamenta, & sic offerebantur farina, & vinum, & sal, & thus, & oleum, vt patet Leuit. 2. & Num. 25. sed isto modo non poterat offerri aqua, quia non computatur inter libamenta. Hieronymus autem super locum istum, & etiã Scholastica historia, dicunt, quod ex hoc patet, vinum, quod ponebatur in sacrificio Domini, aqua mixtum esse: & inducitur sic, quia non legitur, quod Deus iuberet offerri aliquando aquam in sacrificio, nunc tamen David obtulit eam, ideo non apparet quomodo offerretur, nisi mixto vino quod offerebatur in sacrificio. Dicendum quod an vino sacrificij poneretur aqua non constat, cum non habeatur ex aliquo loco scripturæ, sed potius videtur dicendum, quod non misceretur aqua, quia sacrificium consistit in ceremonijs, & Deus iubebat Hebræis, quod nullam ceremoniam facerent in cultu suo, nisi quæ in lege scripta esset, Deuteronomij duodecimo, scilicet, Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas. Et tamen non scriptum erat in lege, de aqua ponenda in sacrificio, ideo videtur, quod non misceretur. Dato tamen, quod misceretur aqua vino non probatur ex loco isto, sicut vult Hieronymus, & Historia scholastica, quia istud concluderet si nullo modo posset aqua offerri Domino, nisi mixta vino, nam poterat aqua per se offerri effundendo illam coram Domino. Sic enim fecit Samuel quando totus Israel congregatus

Triplex genus sacrificiorum.

gregatus est ad eum in Masphath: nam tunc hauserunt aquam, & effuderunt coram Domino, & ieiunauerunt, & tamen manifestum est, quod illa erat aqua pura, quia nihil ibi aliud oblatum est, vt patet primo Regum septimo. Nec obstat de agno, quem ibi obtulit Samuel: quia illud postea fuit, vt patet ex litera, poterat etiam offerri alio modo aqua ad aspergendum carnes sacrificiorum, vt patet secundo Machabæorum primo, scilicet, Et iussit eos haurire aquam, & auferre sibi, & sacrificia, quæ imposita erant iussit sacerdos Neemias aspergi aqua. Dicendum ergo videtur, quod ista aqua fuit effusa coram Domino per modum oblationis, & forte diffundebatur per cornua altaris, sicut sanguis animalium oblatorum, vel saltem ad basium eius, vt patet Leuitici 1. & 3. & 4.

Cur David non biberit aquam istam, postquam sibi allata fuerit. Quæst. XVII.

Q VÆRITVR vterius, quare David non bibit istam aquam, postquam sibi allata est, cum nimis concupiisset eam, antequam afferretur.

Respondendum, quod fecit hoc David primo in reuerentiam Dei: nam illi tres viri attulerunt aquam per medium hostium, & videbatur hoc nullo modo possibile, nisi Deus voluisset specialiter seruare eos incutiendo timorem hostibus, ne insurgerent in illos, & ob hoc dignum erat, vt Deo offerretur, cum ipse deberet gratias, & laudes referre pro hoc beneficio, quod specialiter ipsi David contulisset. Secundum erat ad subiugandum desiderium proprium: nam desiderauerat David nimis aquam istam, & nunc cum haberet, libenter biberet eam: voluit tamen coercere desiderium suum ad virtutis exercitium: quia magnum opus virtutis est in conspectu, & præsentia rei delectabilis coercere passionem, ideo propter istud periculum admonet Aristoteles secundum Ethicorum, Ne faciamus iudicium de eligibili in præsentia rei delectabilis, sed absente ea, & ponit exemplum de iudicio Troianorum, quando educebatur Helena in conciliam. Tertium fuit ad exaltandum, & laudandum opus magnificum istorum trium virorum. Fecerant enim rem toto sæculo admirandam, cum soli tres per medium castrorum hostilium bis confidentes transirent. Noluit ergo David, quod totus labor eorum seruiret delectationi suæ, quia tunc opus perfectissimũ, ordinaretur ad finem minus perfectum, quod est contra conditionem operationis humane, quia finis semper est melior his, quæ sunt ad finem, vt patet primo Ethicorum, cap. primo. Voluit ergo ordinare actum istum ad finem optimũ, & quia non est maior aliquis, quam cultus Dei: ordinauit illum ad cultum Dei effundendo aquam in sacrificium, ideo libauit illam Domino, & sic non solum tres viri fecerunt actum admirandum, irumpendo per castra hostium, sed etiam David fecit opus laudabile aquam nimis concupitam non bibendo, sed Domino in sacrificio effundendo.

Si David bibisset aquam illam, an peccasset. Quæst. XVIII.

Q VÆRITVR vterius, an David peccasset, si bibisset aquam illam, quam tulerunt tres viri.

Aliquis dicit, quod sic, quia ipse dixit, absit vt in conspectu Dei me hoc faciam, & sanguinem istorum virorum bibam: bibere tamen sanguinem virorum peccatum est. Etiam non dixisset absit, vt hoc faciam, nisi malum esset illud fieri.

Respondendum, quod non peccaret faciendo Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

istud. Quod patet, quia si peccaret bibendo aquam illam, aut hoc esset, quia illicitum erat bibere aquam, vt pote si esset interdicta ei, vel quia illicitum eam habuisset. Primum non stat, quia aqua illa non erat interdicta ad bibendum, sicut nec aliqua alia aqua. Secundum etiam non stat, quia non habuit eam illicitè, cum ipse non iussisset, nec procurasset, vt aliquis exponeret se periculo, vt haberet illam aquam, vt supra declaratum est, ideo postquam oblata est ei, poterat licite bibere: noluit tamen bibere propter tres causas supra positas, potissime, quia videbatur committi quadam irreuerentia, si aquam cum tanto labore habitam quasi potum communem bibere vellet, ideo effudit illam coram Domino. Ad rationem in contrarium dicendum, quod bibere sanguinem virorum poterat dupliciter intelligi: vno modo, quod ipse iuberet viris exponere sanguinem suum periculo, vt haberet aquam pro ipso: alio modo, quod ipse biberet aquam, pro qua illi sanguinem exposuerat, quamquam David non iussisset. Accipiendo primo modo, peccatum erat bibere sanguinem virorum, non quidem principaliter in bibendo, sed in iubendo. Accipiendo secundo modo non erat peccatum, & sic fuit hic, immo quocunque modo acciperetur, non videbatur peccatum esse in bibendo, sed erat peccatum in iubendo, vel procurando quod aliqui se exponerent ad mortem pro illa aqua. Et quando David dixit: Absit vt bibam sanguinem, non intellexit per hoc quod erat peccatum bibere aquam, quam tulerunt viri, sed erat quadam irreuerentia, scilicet, quod rem cum tanto labore acquisitam in vsus suos leuissimos expenderet, quia videbatur quadam irreuerentia, ideo dixit: absit hoc a me: nam non solum David nolebat committere peccatum, sed etiam nec irreuerentiam, aut saltem diminuere magnitudinem operis illorum trium virorum, quod fieret si ipse aquam oblatam ei biberet, ideo libauit illam Domino, & sic fecit opus supererogationis: potuisset tamen licite illam bibere.

Abisai quoque frater Ioab ipse erat princeps trium, & ipse leuauit hastam suam contra trecentos vulneratos, & ipse erat inter tres nominatissimus, inter tres secundos inclytus, & princeps eorum. Veruntamen vltique ad tres primos non peruenerat Banaia filius Ioiadæ, viri robustissimi, qui multa opera perperrarat de Cabsael, ipse percussit duos Arihel Moab. Et ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore niuis, & ipse percussit virum Egyptium: cuius statura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam, vt liciatorium texentium. Descendit igitur ad eum cum virga, & rapuit hastam, quam tenebat manu, & interfecit eum hasta sua. Hæc fecit Banaia filius Ioiadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimus, inter triginta primus.

Abisai quoque. Hic ponitur secundus ternarius virorum fortium: nam tres primi viri erant fortissimi super omnes, scilicet, Iesbaam, Eleazar, & Sema: Tres secundi erant valde fortes, sed minus, quam primi tres, & istorum trium princeps erat Abisai, R de

de quo hic dicitur. Deinde erant triginta viri fortes in exercitu, sed minus quam isti. *Frater Ioab*. Tres fratres erant, scilicet, Ioab, Abisai, & Afael, & mater eorum erat Sarua soror Dauid, vt patet supra 2. & Abisai erat fortior istorum, & ponitur hic in secundo ternario virorum. Erat iste Abisai interdux in bellis Dauid. Nam Ioab erat dux vnus partis militum, & ipse alterius, vt fuit in bello contra Ammonitas, vt patet 2. Regum decimo. Fuit etiam dux in bello contra Idumaeos: & occidit decem, & octo milia virorum, vt patet 2. Regum 8. & infra 18. ipse erat princeps trium, idest, erat fortissimus in secundo ternario, & ipse erat vnus de isto ternario. Secundus erat Banaias. Secundus vero non nominatur hic. *Et ipse leuauit hastam suam contra trecentos vulneratos*. Non est intelligendum, quod essent trecenti viri vulnerati ab alijs: & ipse leuauit hastam contra eos ad pugnam, quia ista non erat magna virilitas, quia faciliter poterant occidi homines iam vulnerati. Sic enim fuit de Leui, & Simeon filijs Iacob, qui occiderunt omnes habitatores vrbs Sichem, quae erat ciuitas regalis, cum ipsi essent vulnerati per circumcisionem, quam triduo ante acceperant, Genes. trigesimoquarto, sed est sensus, quod iste leuauit hastam suam ad pugnam contra trecentos viros, & vulnerauit eos, atque occidit, sic patet 2. Regum vigesimotertio, scilicet, ipse est qui leuauit hastam suam contra trecentos, quos interfecit. *Et ipse erat inter tres nominatissimos*. Scilicet, Inter tres de secundo ternario, quia non erat de primo. *Inter tres secundos inclutus*. Tres primi erant, qui supra nominati sunt, & non erat de illis Abisai, sed de secundis tribus, & inter eos erat inclutus, idest, famosus.

Et princeps eorum. Scilicet, In fortitudine, qui erat fortior eis, sed non in potestate, quia non erant subiecti ei, sed solum ipsi Ioab, qui erat princeps belli, vt patet supra in litera, & sic erat de omnibus fortibus alijs: nam Vrias Hethaeus, qui erat vnus de triginta fortibus, vt patet infra in litera, & 2. Regum vigesimotertio, vocauit Ioab dominum suum, quia erat princeps belli, 2. Regum vndecimo. *Veruntamen vsque ad tres primos non peruenerat*. Hoc dicitur, quia dictum fuit de Abisai, quod erat inclutus inter tres secundos, & princeps eorum; & sic putaret aliquis, quod erat tam fortis, sicut quis de tribus primis, ideo dicitur, quod ad tres primos non peruenerat, idest, non erat aequalis alicui eorum in fortitudine.

Banaias filius Ioiadae. Iste est secundus in secundo ternario, & fuit iste vir famosus, de istis tamen viris magis dictum est, 2. Regum vigesimotertio. Ideo hic breuiter dicitur. Aliqui putant Ioiadam patrem Banaiae fuisse summum sacerdotem, qui vocabatur Ioiada, vt patet 4. Regum vndecimo, & duodecimo, & sequenti cap. vigesimotertio, & vigesimoquarto: & ideo dicit, quod Banaias fuit sacerdos, sed istud improbatum est, 2. Regum vigesimotertio. *Viri robustissimi*. Scilicet, Ioiada pater Banaiae fuit robustissimus, & sic filius eius Banaias fuit robustus, & ob hoc non est tam admirandum, quod a partibus robustis nascantur filij fortes.

Qui multa opera perpetrarat. Scilicet, Multa opera forria tecerat Ioiada. Et sic dicitur 2. Regum vigesimotertio, quod erat vir magnorum operum, & idem est. *De Cabsel*. Nomen ciuitatis est in forte Iuda, & est prima, quae ponitur in forte Iuda a Meridie versus terram Idumaeorum, vt patet Iosue decimoquinto, & de illa ciuitate erat Banaias.

Ipsa percussit duos ariel Moab. Aliqui accipiunt ariel pro nomine proprio, alij accipiunt appellatiue, & ratio diuersitatis est, quia ariel in Hebraeo significat leonem, & sic accipitur 2. Regum vigesimotertio, vbi po-

nitur ista litera, & dicitur ipse percussit duos leones Moab, aliquando dicitur vt nomen proprium ciuitatis, Isaia 29. Vt Ariel, Ariel ciuitas, quam expugnant Dauid: vnde Hebraei dubitant circa hoc, quia aliqui volunt, quod fuerint isti duo leones veri, quos occidit Banaias in terra Moab. Alij volunt, quod fuerint duo milites fortes in terra Moab, qui vocabantur leones propter fortitudinem, & ferocitatem, sicut Christus vocatur leo de tribu Iuda, propter fortitudinem, quia nullus potest ei resistere, Apocalyp. 5. & propter hoc Hieronymus variat in translatione nostra, quia eadem res enunciat hic, & 2. Regum vigesimotertio, & tamen ibi accepit ariel pro leone, & hic accepit, vt nomen proprium: Quidquid tamen sit, in Hebraeo semper ponitur ariel, & videtur dicendum, quod debeat hic poni ariel, vt nomen appellatiuum pro leone, & tamen differentia est, quia potest accipi pro leone proprie, vel appropriate pro homine forti.

Et ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore niuis. Illud fuit opus magnificum Banaiae, quia occidit leonem in cisterna, & dicitur, quod erat tempore niuis, quod aliqui in ducunt ad significandum facilitatem occidendi, scilicet, quia in diebus niuis leo erat frigore gelidus, & non poterat resistere Banaiae, sed istud non stat, quia scriptura narrat istud factum ad laudem Banaiae, & tamen intelligendum sic, magis diminueretur gloria operis sui. Sed dicendum, quod dicitur in diebus niuis, ad significandum quomodo poterat esse leo in cisterna, & dicitur, quod erat in diebus niuis, scilicet, quia erat os alicuius cisternae opertum niue, & leo non videns incidit in cisternam, & Banaias audiuit leonem rugientem, & descendit in puteum, & baculo, quem portabat in manu leonem occidit, vt ait Iosephus septimo Antiquitatum, de leonibus autem Moab, quos vocauit hic scriptura Ariel, dicit Iosephus ibidem, quod fuerunt viri insignes in terra Moab, & Banaias prouocatus ab eis virtute sua interfecit eos.

Et ipse percussit virum Aegyptium. Istud est aliud opus magnificum Banaiae: fuit autem iste vir Aegyptius magnitudine, & robore admirandus, vt patet hic, sed vbi occidit eum, scilicet, in Aegypto, vel in terra Israel, non apparet: Dicit tamen Iosephus septimo Antiquitatum, quod iste Aegyptius prouocauit Banaiam ad bellum, eratque Banaias inermis, & Aegyptius armatus, abstulitque ei iaculum, & arma, & propria lancea occidit eum.

Cuius statura erat quinque cubitorum. Istud ponitur ad significandum magnitudinem corporis, quia communiter nullus vir ad tantam magnitudinem peruenit, sed omnes sunt infra quatuor cubitos: Goliath tamen cum quo pugnavit Dauid erat sex cubitorum, & vnus palmi, primo Regum decimo septimo.

Et habebat lanceam, vt liciatorium textentium. Istud ponitur ad significandum magnum robur viri, scilicet, quia portabat lanceam tantae grossitiei, vt liciatorium textentium: similiter etiam dicitur de Goliath, 1. Regum 17. & 2. Regum 21. vocatur liciatorium quadam axis textorum, super quam tela renouitur, & est magne grossitiei: descendit igitur ad eum cum virga, scilicet, descendit ad locum certaminis, quia vir Aegyptius prouocauerat Banaiam ad bellum, & assignauerat locum, in quo pugnarent, & Banaias descendit ad eum habens solum virgam paruulam in manu sua, & hoc dicitur ad significandum robur, & animositatem Banaiae, qui non formidauit inermis cum viro forti, & armato pugnare. *Et rapuit hastam, quam tenebat manu*. Scilicet, Extorsit eam viribus de manu Aegyptii. *Et interfecit eum hasta sua*. Scilicet, Postquam extorsit hastam, percussit illum, & occidit armis suis. Sic etiam fuit de Dauid,

Dauid, qui extorsit gladium de manu Goliath, postquam percussit eum lapide, & sic iugulauit eum, 1. Regum 17. *Hac fecit Banaias filius Ioiadae*. Scilicet, Ista tria opera magnifica, quae enarrata sunt, & multa alia, quae non scribuntur, quia sacra scriptura est breuior.

Qui erat inter tres robustissimos nominatissimos. Intellegitur de robustissimis secundi ordinis, quia non erat de primo ternario. Et vocantur isti robustissimi large, quia accipitur hic robustissimus, idest, valde robustus. Alij tamen tres erant robustiores istis, qui proprie vocantur robustissimi. Etiam vocatur iste Banaias nominatissimus inter tres, idest, valde famosus, sed non erat famosior inter eos, quia Abisai erat famosior, & fortior, & ponitur primus in isto ternario, & etiam vocatur princeps inter istos, vt patet in litera, & sic habetur 2. Regum 23. vbi isti tres non vocantur robustissimi, sed solum robusti, & Banaias non dicitur nominatissimus, sed nominatus solum inter tres. *Et inter triginta primus*. Isti triginta erant fortes in exercitu Dauid, & erant praeter duos ternarios virorum, de quibus supra diximus, & erant minus fortes isti triginta, quam quilibet illorum, & tamen erant fortiores, quam quilibet de reliquo exercitu, ideo isti erant nominati nominibus suis, & isti ponuntur hic in catalogo fortium, & 2. Regum 23.

Sed dicit aliquis, quomodo erat Banaias inter triginta primus, quia ipse erat vnus de triginta. Illi enim infra nominantur, sed erat vnus de secundo ternario.

Dicendum, quod Banaias non erat primus inter triginta, ita quod esset vnus eorum primus in ordine, sed dicitur primus inter triginta, idest, excellentior omnibus triginta viris: de quorum numero ipse non erat, & hoc dicitur, quia ipse non erat fortior aliquo de supra nominatis, ideo vt comparetur alicui in fortitudine dictum est, quod erat primus inter triginta, idest, fortior illis. Sed 2. Regum 23. refertur istud ad omnes tres de secundo ternario, & dicitur qui erant inter triginta nobiliores, idest, quilibet istorum trium erat nobilior, idest, famosior in robore, quam reliqui triginta viri.

Veruntamen vsque ad tres non peruenerat. Posuit autem eum Dauid ad auriculam suam. Porro fortissimi viri in exercitu Afael frater Ioab, & Elchanam filius patruis eius de Bethlehem, Sammoth Arodites, Helles Phalonites, Ira filius Acces Thecutes, Abiezer Anathotites, Sobbochai Hufarites, Ilai Ahohites, Mahrai Netophatites, Heled filius Baabaath filiorum Benjamin, Banaia Pharatonites, Hurai de torrente Gaas, Abiel Arabathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites, filij Assen Gezonites, Ionathan filius Sage Arathites, Ahiam filius Sachar Ararithes, Eliphai filius Vr, Hephher Meheratites, Ahia Phelonites, Hefro Carmelites, Naharai filius Azbai, Ioel frater Narhan, Mibaar filius Agarai, Selec Ammonites, Naharai Berothites, armiger Ioab filij Saruae, Ira Iethreus, Gareb Iethreus, Vrias Hethaeus, Zabab filius Oholi, Adina filius Siza Rubenitum. Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

tes, princeps Rubenitarum, & cum eo triginta: Hanan filius Maacha, & Iosaphat Mathanites, Ozia Atharothites, Samma, & Iehiel filij Hothan Arodites, Iehiel filius Samari, & Ioha frater eius Thofaites, Elihel Mahumites, & Jeribai, & Iosoa filij Elnaen, & Iethma Moabites, Elihel, & Obed, & Iasiel de Malobia.

Veruntamen vsque ad tres non peruenerat. Scilicet, Non peruenit ad tres, qui erant in primo ternario: quia illi erant robustiores omnibus, nec etiam peruenit vsque ad Abisai, quia ipse erat famosior in isto secundo ternario, vt patet in litera.

Posuit autem eum Dauid ad auriculam suam. Idest, Fecit eum secretarium suum: nam loquebatur ei secreta ad aurem, sic patet secundo Regum vigesimotertio, scilicet, Fecit eum sibi Dauid auricularium a secreto: hoc fuit, quia erat vir fortis, & probus. Et non solum hoc, sed etiam fecit eum principem super legiones Celeti, & Pheleti, 2. Regum 8. & 20. & infra 18. erat autem iste magnus principatus: Tempore autem Salomonis factus est Banaias princeps exercitus loco Ioab, quia ipse occidit Ioab, vt patet 3. Regum 2.

Porro fortissimi viri in exercitu. Scilicet, Isti, qui sequuntur sunt viri fortissimi in toto exercitu Dauid, & sunt triginta: non tamen sunt fortiores aliquo de praecedentibus, sed minores illis sex viris de duobus ternarijs, qui supra nominati sunt: ideo non vocantur fortissimi simpliciter, sed fortissimi in exercitu: sex autem supra positi non dicuntur fortissimi de exercitu, nec computantur in eo, sed per se numerantur, & distinguuntur per duos ternarios.

Afael frater Ioab. Iste erat primus inter triginta, & erat de numero eorum. Iste est Afael, quem occidit Abner dux Israel in bello, & erat velocior cursor inter omnes Israelitas, sicut capra, quae morantur in montibus, 2. Regum 2.

Et Elchanam filius patruis eius. Iste Elchanam, & Afael erant fratruel, scilicet, filij duorum fratrum, & erant ambo confobrini Dauid, quia Afael erat filius Saruae, sororis Dauid, supra 2. & Elchanam erat filius alicuius de fratribus Dauid.

De Bethlehem. Idest, Afael, & Elchanam erant de Bethlehem, quia pater Dauid erat de Bethlehem, 1. Regum 16. & 17. Sed isti erant nepotes eius, vt dictum est. *Sammoth Ararithes*. Iste vocatur Sema, 2. Regum 23. & vocatur Ararithes, idest, de vrbe Arari, eodem cap. saepe tamen in Hebraeo variantur nomina propria in fine, vel in principio, vt supra 2. & 4. declaratum est. *Helles Phalonites*. Iste non vocatur sic, 2. Regum 23. sed Helas de Phelti, sed ad idem redit, vt tamen dictum est multa istorum nominum propriorum variantur a parte finis, vel principij.

Iras filius eius. Iste vocatur Ira, 2. Regum 23. & dicitur Ira filius Aces de Thecua: sic vocatur pastor Iudae, qui ibat cum eo ad tendendas oues, & cum quo misit agnum ad meretricem, quae erat in buio, vt patet Genes. trigesimo sexto.

Aces Thecutes. Iste erat pater praecedentis, vt dictum est, quia tamen filius erat fortior nominatur prius, quam pater suus. *Abiezer Anothites*. Idest, De vrbe Anathot: est ista ciuitas parua parum distans a Ierusalem, vt patet in quodam prologo Hieronymi super Ieremiam: & de ista vrbe fuit Ieremias, vt patet Ieremias primo, scilicet, Verba Ieremias filij Elchiae de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathot.

Sobocai *Sotites*. Iste vocatur Mobonai de Vfat: sed idem est, quia sepe idem vir, & idem locus habent multa nomina in scriptura. *Ipsi Abobites*. Iste vocatur Seloniachoytes, & idem est, sed variatur nomen, vt dictum fuit. *Mavari Nethophaites*. Iste vocatur Macharai, 2. Regum vigesimotertio. *Heled filius Baana Nethophaites*. Idest, De vrbe Nethophati, & exprimitur hic istud nomen viri: non quod iste Baana esset de istis viris fortibus: sed quia fuit vir famosus tempore suo: nam non exprimuntur hic patres aliorum, nisi raro. *Ethai filius Ribai de Galaad*. Iste Ethai creditur a quibusdam fuisse Ethai, qui venit ad Dauid, & erat de terra Geth, & fugit cum eo de Ierusalem, 2. Regum decimoquinto, & ipse fuit vnus de principibus tribus in bello contra Absalom, eodem libro, cap. 18. & satis est verisimile: Et dicitur de Galaad, idest, de vrbe Galaad, vel de terra Galaad: & tamen 2. Regum 23. dicitur de Iseberth, & idem est: Erat autem iste secundum veritatem de vrbe Geth, 2. Regum 15. & 18. & tamen eadem vrbs habet multa nomina, scilicet, quod aliquando vocetur Geth, & aliquando Iseberth, & aliquando Galaad, sicut Ierusalem vocatur Salem, & Ierusalem, & Heli, & Luza, & Bethel, vt declaratum est Genes. 12. & 28. *Filiorum Benjamin*. Idest, Ciuitas Galaad, de qua erat Ethai, erat in sorte filiorum Benjamin. Et dicitur hoc, quia alia terra Galaad erat in sorte duarum tribuum, & dimidia, scilicet, Ruben, & Gad, & dimidia Manasse, Numeri 32. *Baram Pharathonites*. Iste vocatur Banai Anfrathonites, 2. Regum 23. & idem est, sed mutantur nomina, vt dictum est. *Viri de torrente Gaas*. Aliqui intelligunt, quod viri de torrente Gaas erant etiam de triginta viris fortibus, & tamen non exprimuntur hic nomina eorum, sed hoc non stat, quia si aliqui prater istos essent viri de torrente Gaas, essent viri fortes Dauid multo plures, quam triginta, & tamen scriptura intendit enarrare viros fortes Dauid triginta solum, prater sex, qui erant in duobus ternarijs, & erant famosissimi. Secundo patet, quia isti viri fortes differant a reliquo exercitu, quia erant fortiores omnibus alijs, ideo scriptura posuit nomina eorum expresse, & non posuit nomina aliorum de exercitu, & tamen si viri de torrente Gaas essent aliqui prater eos, qui exprimuntur hic, non haberentur nomina eorum expresse, & sic non differrent a reliquo exercitu, quod falsum est, ideo oportet quod isti viri de torrente Gaas sint aliqui de immediate precedentibus, vel de immediate sequentibus: Vel potest esse, quod sit aliquis vnus vir de torrente Gaas, cuius nomen non ponitur hic, sed per hoc, quod dicitur de torrente Gaas, sciebat quis esset. Et istud concordat litera, quae habetur 2. Regum 23. vbi dicitur Dai de torrente Gaas, & est nomen viri. *Abial Arabaites*. Iste vocatur Abialbon, 2. Regum 33. sed idem est. *Armoth Baraanites*. Iste vocatur Amaneth de Beroni, 2. Regum 23. & idem est. *Eliaba Saionites*. Iste vocatur Eliaba de Solboni, 2. Regum 23. *Filij Ason Gesonites*. Idest, Filij istius fuerunt viri fortes de fortibus Dauid, & exprimuntur nomina eorum, 2. Regum 23. scilicet, Ionathan, & Aram. *Ionathan filius Saga*. Non est iste Ionathas filius Saulis, quia ille non potuit esse de viris fortibus Dauid, quia mortuus fuit, antequam Dauid regnaret. Item patet, quia iste Ionathan vocatur filius Saga, & ille fuit filius Achar. *Filius Achar Araites*. Ponitur hic nomen patris istius, quia fuit vir famosus, & vocatur Araites de vrbe Arar. *Eliphal filius Vrabel Merushaites*. Iste vocatur Eliphelech, 2. Regum vigesimotertio. *Haiia Pelonites*. Iste vocatur Haiam filius Saræ Aroritnes, 2. Regum vigesimotertio. *Afrai Carmelites*. Iste vocatur Ephraim de Carmelo, 2. Regum vigesimotertio.

Nooras filius Asdi. Iste non habet aliquod nomen, quod similetur ei, 2. Regum 23. Quantacumque tamen diuersitas sit in nominibus, constat, quod eadem sunt, quae dicuntur hic, & ibi: quia vtrobique enarrat scriptura nomina virorum fortium Dauid, sed multi viri sunt binomij, & trinomij. *Ioel frater Nathan*. Iste Nathan videtur fuisse Propheta Nathan, qui tempore suo fuit vir famosus, & nimis familiaris Dauid, Ecclesiastici 47. & verisimile est, quod frater eius esset de viris fortibus Dauid. *Mabar filius Agarai*. Iste est, qui vocatur Boni de Gadi, 2. Regum 23. *Selech Ammonites*. Aliqui putant istum esse de terra Ammonitarum, sed falsum est: erat autem de quadam vrbe Israel, quae vocabatur Ammoni: sic dicitur 2. Regum 22. Seleth de Ammoni. *Nootari Berotithes Armiger Ioab filij Saruie*. Iste vocatur Naarai Berotithes, idest, de vrbe Berotith, 2. Regum vigesimotertio, & vocatur armiger Ioab, quia Ioab filius Saruie erat princeps exercitus totius Israel, & habebat armigeros seruientes sibi, qui ferebant arma eius coram eo in bello, & iste erat vnus illorum. *Hiras Gatreus*. Non est iste Hiras, de quo supra habetur, quia ille erat Thecnites, vt patet in litera: iste vocatur Hira Gethreites, 2. Regum vigesimotertio. *Gareth Gebreus*. Iste erat de eodem loco, ideo dicitur 2. Regum vigesimotertio. *Gareth*, & ipse Getritnes. *Vrius Hethens*. Iste est maritus Bethsabec, quem fecit occidi Dauid in bello, ne cognosceretur adulterium eius cum Bethsabec, 2. Regum vndecimo, & iste est vltimus de viris fortibus Dauid, vt patet 2. Regum vigesimotertio, isti autem, qui sequuntur vsq; ad principium sequentis capituli, fuerunt aliqui viri fortes, sed non sunt tam fortes, sicut triginta iam descripti: ideo non positi fuerunt in catalogo virorum fortium, 2. Regum vigesimotertio. *Esdra* tamen, qui recapitulauit omnia illa gesta in istis libris addidit quosdam super triginta fortes, qui tamen non fuerunt tam fortes, sicut praedicti, & sunt illi, qui sequuntur. *Iadab filius Oli*. Iste putatur fuisse de tribu Ruben, sicut sequentes.

Adina filius Semgar. Non est iste Sangar, qui fuit Iudex Israel, & occidit sexcentos de Philistinis in vommere, Iudicum 3. Quia ille multo tempore fuit ante istum. *Rubenites princeps Rubenitarum*. Idest, Iste Adina erat de tribu Ruben, & erat princeps omnium Rubenitarum, scilicet, quia erat ipse maior in tota tribu Ruben, & descendebat per lineam primogenitorum, vel erat princeps Rubenitarum, scilicet, omnium Rubenitarum, qui erant in exercitu Dauid.

Et cum eo triginta. Scilicet, Ipse erat princeps triginta virorum. *Anam filius Maacha*. Isti qui ponuntur hic, creduntur a quibusdam esse triginta viri, qui erant cum Adina Rubenita, & tunc dicendum esset, quod non ponuntur hic omnes, sed subintelliguntur multi. Aliter potest dici, & melius, quod isti qui ponuntur hic, sunt alij viri fortes prater illos, qui erant cum Adina. *Maacha* aliquando est nomen foeminae, & illa fuit mater Roboam Regis Iuda, & etiam fuit alia Maacha vxor Roboam. De hac 3. Regum 15. & sequenti libro, cap. 11. Hic autem Maacha est nomen viri, quia in progeniebus raro nominantur matres, sed semper patres, nisi interdum propter magnam dignitatem matrum, vel propter fauorem aliquarum personarum, sicut Ioab dicitur esse filius Saruie, & illa est mater sua, vt patet supra 2. & nunquam exprimitur nomen patris sui: hoc autem fit in fauorem Dauid: quia Saruia mater Ioab erat soror Dauid: pater autem Ioab non erat de cognatione Dauid, ideo propter honorem Dauid, potius exprimitur nomen matris Saruie, scilicet, quam patris eius, in alijs autem rarissime reperitur, vel quasi nunquam, ideo dicendum, quod Maacha est

est nomen patris, nec est inconueniens idem nomen esse viri, & foeminae, sicut aliquando contingit in nostro idiomate. *Et Iosaphat Mathanites*. Non est iste Iosaphat, qui fuit Rex Israel, & ponitur in genealogia Saluatoris, quia ille non fuit de viris fortibus Dauid tempore. *Ozias Astharothites*. Nec etiam iste est Ozias Rex Iuda, qui fuit percussus lepra in froete, quarto Regum decimoquinto. Quia ille fuit multo tempore post Dauid, sed quidam alius vir de vrbe Astharoth, qui non erat de genere Regali, nec de tribu Iuda, sed de aliqua de duabus tribubus, & dimidia. Quod patet, quia Astharoth erat ciuitas praecipua Regis Og: vnde ipse dicitur regnasse in Astharoth, vt patet Iosue duodecimo, & decimotertio. Et tamen tota terra Regni Og, & Sehon, data fuit in possessionem duarum tribuum, & dimidia, vt patet Deuteronomo. 2. & 3. & Iosue decimotertio. *Sema, & Iael filij Bethan Aueritha*. Iste Sema non est ille, qui fuit frater Dauid, supra 2. cap. quia iste est filius Bethan. Alius vero erat filius Iai. *Lediel filius Samri*. Omnes isti videntur fuisse Rubenites, & cum Adina princepe Rubenitarum, de quo supra dicitur. *Et Ioa frater eius Thosaites*. Idest, Frater Lediel: nam ambo erant de viris fortibus Dauid. *Heliel Manithes*. Idest, De vrbe Mana, vel Manaim. *Geribai, & Iosia filij Elnane*. Iste Iosias non est ille, qui fuit Rex Iuda, quia ille fuit multo tempore post Dauid: omnes autem isti fuerunt tempore Dauid. *Iethina Moabitites*. Idest, De terra Moab, forte enim fuit iste de progenie Moabitarum, & postea conuersus est ad Iudaismum: Vel vocatur sic, quia habitauit, aut negotium est aliquando in terra Moab. *Heliel, & Obed, & Iosiel de Mosabathi*. Isti erant de eadem origine, & coincidunt cum multis alijs in nomine, qui fuerunt ante Dauid, & postea, & tamen necesse est istos fuisse distinctos ab omnibus illis in persona, & tempore.

C A P. XII.

Hi quoque venerunt ad Dauid in Siceleg, cum adhuc fugeret Saul filium Cis.

In precedentibus descripti sunt adiutores Dauid magis principales, hic subiunguntur adiutores minus principales, & diuiditur in duo, quia primo ponuntur adiutores Dauid in Saulis persecutione. Secundo in Regni adeptione, ibi. *Iste quoque est numerus.*

An iste sit ordo continuatus ad precedentia. Quaes. I.

QVAERITVR circa primum, an ea, quae habentur hic, habeant ordinem continuatum ad precedentia, & an sint facta immediate post illa, vel interposito aliquo tempore.

Respondendum, quod non est hic ordo continuus: nam ea, quae habentur precedenti cap. non fuerunt prius, quam ista: nam precedenti cap. ponuntur duo, scilicet, de Regno Dauid in Ierusalem, & de numero virorum fortium eius: hic autem agitur de alijs duobus, scilicet, de viris, qui venerunt ad Dauid cum fugeret a facie Saulis, & de exercitu, qui venit ad vngendum eum de omnibus tribubus in Regem super Israel, & tamen prius fuit persecutio Dauid a Saule, de qua habetur hic: quam constitutio eius in Regem super Israel, de qua precedenti cap. & priusquam haberet Dauid omnes viros fortes, quorum catalogus ponitur precedenti capitulo. Prius enim fuit con-

Alph. Toff. In Lib. I. Paralip.

Agregatio virorum Irael de singulis tribubus ad vngendum Dauid in Regem, de quo habetur hic, quam vnctio ipsa, & pugna contra Ierusalem, de qua habetur precedenti cap. vt satis patet ibi, & secundo Regum quinto. Dicendum tamen, quod ea, quae habentur in hoc cap. inducta sunt quasi incidentaliter ad declarationem precedentium, quia in fine precedentis capituli agebatur de viris fortibus Dauid, qui adiuuerunt eum in omnibus laboribus suis: hic autem occasione illorum agitur de multis alijs, qui adiuuerunt eum in fuga sua a facie Saulis, & in ascensione Regni, & ponuntur hic per modum suppletionis: quia in libris Regum nihil de istis dictum fuerat, & patet ista ratio, & continuatio ex principio capituli. quia dicitur: Hi quoque venerunt ad Dauid in Siceleg, cum adhuc fugeret Saul. Cum autem quaeritur, an inter ista, & illa aliquod tempus intercederit, vel fuerint ista immediate facta post illa: ablata est quaestio ex praedictis, cum dicamus, quod ea, quae habentur precedenti cap. non fuerunt ante ista, sed post. Circa primum dicitur.

Hi quoque venerunt etiam ad Dauid. Ista est continuatio literae huius ad precedentem, scilicet, sicut illi, qui habentur precedenti capitulo. fuerunt viri fortes, qui adiuuerunt Dauid in omnibus laboribus suis, ita etiam isti, de quibus habetur hic, fuerunt qui venerunt in auxilium eius, & propter hoc agitur hic de omnibus simul.

In Siceleg. Ciuitas est in terra Philistinorum de Regno Geth. Erat enim Geth ciuitas Regalis, scilicet, metropolis Regni, in qua regnabat Achis, & cum fugisset Dauid ad illum in Geth oravit ne maneret ibi simul cum Rege in ciuitate regali, quia esset onerosus ei, sed daretur sibi locus ad habitandum, & tunc Achis dedit ei regni sui urbem Siceleg, in qua habitaret, & esset sua, vt patet primo Regum vigesimoseptimo. Ista ciuitas in diuisione terrae cecidit in parte Simeon, vt patet Iosue decimonono, & tamen nunquam possessa est a filiis Israel vsque ad tempora Dauid, sed semper erat in potestate Philistinorum, & Achis dedit eam Dauid: cepitque ex illo tempore esse ciuitas Regum Iuda, quamquam prius esset filiorum Simeon, vt patet primo Regum vigesimoseptimo. Et ibi satis declaratum est. Ista ciuitas erat, quam combusserunt Amalecites, & rapuerunt vxores Dauid, & omnia, quae ad eum pertinebant, 1. Regum 30. & in litera.

Cum adhuc fugeret Saul filium Cis. Idest, Isti venerunt ad eum, quando fugiebat a facie Saulis: fuit enim Cis pater Saulis, primo Regum nono. Et dicitur hoc ad differentiam quorundam, de quibus precedenti cap. quia quidam de fortibus Dauid, de quibus ibi habetur, venerunt ad Dauid, postquam ipse cepit regnare. Isti autem, qui ponuntur in principio, scilicet, venerunt ad eum, cum esset in Siceleg, scilicet, multo prius. Alij autem venerunt ad Dauid, quando erat in deserto terrae Iuda absconditus a facie Saulis: alij autem venerunt, quando redibat Dauid de bello Philistinorum contra Saulem in Siceleg, & alij venerunt, quando Dauid vnctus est in Regem super totum Israel, & de omnibus habetur infra in litera, ideo de singulis assignatur, quo tempore venerint ad auxiliandum.

Quomodo intelligatur aduentus istorum, de quo hic dicitur. Quaes. II.

QVAERITVR ad declarationem istorum, quae dicuntur hic de diuersis temporibus aduentus virorum ad Dauid, quomodo intelligatur, quia tota litera fundatur super hoc.

R 3 Respon-

Respondendum, quod Dauid erat gener Saulis: acceperat enim Michol filiam eius in uxorem, primo Regum decimo octavo. Saul autem invidit eum propter tantum mulierum, scilicet, percussit Saul mille, & Dauid decem millia, eodem cap. Conatus est etiam saepe Saul occidere Dauid, missa lancea ad eum, eodem cap. & cap. decimonono. Postea etiam per insidias conabatur eum occidere, quousque necesse fuit, ut fugeret Dauid a facie eius, consilio Ionathas, eodem libro, cap. vigesimo. Et fugit ad Regem Achis in urbem Geth putans, quod ibi posset evadere, quod non cognosceretur, non ibat in habitu simplici: cognitus tamen fuit a servis Regis, & dixerunt: iste est Dauid, de quo calebant in choro dicentes, Saul percussit mille. Timuit ergo Dauid, & mutavit vultum suum fingens se insanire, & desuebant salivam per barbam eius, & impingebat in parietes, quem cum vidisset Rex Achis, putans quod esset vere insanus, dixit: Quid introduxistis istum ad me? An desunt nobis furiosi? primo Regum vigesimo primo. Tunc Dauid dimissus a servis Regis Achis, fugit rediens in terram Iuda, & latuit in deserto in spelunca Odollam, & misit aliquem nunciare fratribus suis, & cognationi suae, quod ibi lateret, venitque ad eum tota domus patris sui, & omnes viri, qui erant in angustia constituti a re alieno, & amaro animo, & factus est princeps eorum: fueruntque cum eo quasi quadringenti viri, primo Regum vigesimo secundo. Et isti sunt, de quibus habetur infra in litera de tribu Gad vndecim principes, qui venerunt ad eum, quando latebat in deserto, tunc etiam venerunt multi de filiis Iuda, & Benjamin, quos timuit Dauid, putans, quod venirent ad insidiandum ei, & tunc Abisai, qui erat consobrinitus Dauid, locutus est tanquam princeps illorum, dicens: Tui sumus, o Dauid, pax tibi, & pax adiutoribus tuis: suscepitque eos Dauid, & constituit principes turmae. Post haec autem cognovit Saul, quod Dauid lateret in deserto Ared, & occidit octoginta, & quinq; sacerdotes propter eum, primo Regum vigesimo secundo. Ante hoc tamen, cum venissent omnes quadringenti viri ad Dauid in speluncam Odollam, recessit inde cum eis in terram Moab, & commendavit patrem suum, & matrem Regi Moab, & ipse mansit in quodam praesidio terra Moab, deinde Propheta Gad dixit ad eum: Noli manere in praesidio, sed vade in terram Iuda, & tunc venit in saltum Ared, & ibi cognovit Saul de eo, eodem cap. Interim autem cum occideret Saul sacerdotes, manebat Dauid in saltu Ared, & venerunt ad eum viri de vrbe Ceila, ut adiuverent eos contra Philistinos, qui diripiebant areas, & iuit illuc Dauid, primo Regum vigesimo tertio. Inter haec tamen conuenerunt alij ducenti viri ad Dauid: nam quando erat in spelunca Odollam, solum habebat quadringentos, primo Regum vigesimo secundo. Sed cum iuit in Ceilam, habebat quasi sexcentos viros, eodem lib. cap. 27. & isti ducenti erant partim de vndecim principibus de tribu Gad, & partim de viris Iuda, & Benjamin, qui venerunt ad Dauid cum Abisai: nam nulli alij hoc tempore leguntur venisse ad Dauid, ut patet hic in litera: cepit autem Dauid urbem Ceila, & areas eius de manu Philisthinorum, & mansit ibi quandiu fuit nunciatum Sauli, & cognito Dauid, quod vellet illuc descendere Saul ad capiendum eum, fugit in desertum, & vagabatur quasi incertis, latijque in solitudine: Ziphai autem iuerunt ad Saulem, dicentes, quod traderent ei Dauid, & persecutus est eum in deserto: cinxitque eum in modum coronae apud petram diuidentem, Solgit tamen Saul obsidionem audito, quod Philisthini insidissent se super terram, 1. Regum 23. Iterum post hoc latuit Dauid in locis occultissimis montis Enga-

di, & persecutus est eum Saul, & ibi abscondit Dauid oram chlamydis Saulis in spelunca, in qua purgabat alium, cessauitque Saul pietate motus persequi Dauid, primo Regum vigesimo quarto. Tunc autem Dauid, & viri sui descenderunt ad desertum Carmeli, & morabantur ibi, acciditque illud, quod legitur de Nabal Carmelo, primo Regum vigesimo quinto. Et cepit Dauid mulierem eius in uxorem, 2. cap. Post haec vero descendit Dauid ad desertum Ziph, & iterum Ziphai venerunt ad Saulem, dicentes ei, quod lateret ibi Dauid: iuitque illuc Saul cum tribus millibus virorum, & cum dormiret totus exercitus, descendit Dauid cum Abisai in castra, & accepit lanceam, que erat ad caput Saulis, & vasaque, & recedens postea clamauit: doluitque Saul, quod persequeretur iniuste Dauid, primo Regum vigesimo sexto. Timuit autem tunc Dauid, quod cum saepe persequeretur eum Saul, aliquando incideret in manus eius, ideo deliberavit fugere in terram Philisthinorum, & iuit ad Regem Achis in urbem Geth, recepitque eum benigne, & dedit ei urbem Siceleg ad habitandum, mansitque ibi Dauid quattuor mensibus: nam post illos factum est bellum Philisthinorum contra Saulem, in quo mortuus est Saul, primo Regum vltimo, & tunc redijt Dauid in terram Iuda. Sed dum maneret in Siceleg, confluxerunt ad eum multi viri de cognatis Saulis, scilicet, isti, qui habentur hic in principio cap. vsque ad illum versum: Sed de Gadi transfugerunt ad Dauid. Ideo dicitur hic, hi quoque venerunt ad Dauid in Siceleg, deinde autem cum Philisthini mouerent bellum contra Saulem, Achis Rex Geth duxit secum Dauid in bellum, putans, quod adiuuaret fideliter Philisthinos contra Saulem, sed non placuit satrapis Philisthinorum, & iusserunt, quod rediret in Siceleg, primo Regum decimonono. Dum autem rediret de bello in Siceleg, venerunt ad eum multi viri de tribu Manasse, & isti adiuuerunt eum in bello contra latrunculos Amalecitas, qui succederant Siceleg infra in litera in versu illo: Porro de Manasse transfugerunt vsque ad illum locum: iste quoque est numerus exercitus: post haec autem mortuo Saule, mansit Dauid in Siceleg, planxitque ibi eum, & Ionathan aliquot diebus, secundo Regum primo. Et deinde consuluit Dominum si ascenderet in terram Iuda, & iussit, quod ascenderet in Hebron, & ibi vnctus est in Regem super tribum Iuda, secundo Regum secundo cap. Erat autem tunc Isboseth filius Saul Rex super vndecim tribus Israel: fuitque longum bellum inter domum Dauid, & domum Isboseth, eodem libro, cap. secundo, & tertio. Durauitque hoc fere per septem annos, & dimidium, quibus regnavit super Iudam, & dum haec fieret, multi de tribubus Israel videntes, quod Deus faueret Dauid, veniebant in auxilium eius, & sic quotidie efficiebatur principatus eius maior, & copiosior exercitus, & ad hoc intelligitur hic, quod habetur infra, scilicet, sed per singulos dies veniebant ad Dauid ad auxiliandum ei, vsq; dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei. Post haec mortuo Isboseth Rege Israel, cum regnasset Dauid septem annis, & dimidio, super Iudam in Hebron; voluerunt omnes Israelitae constituere eum in Regem super totum Israel, & congregati sunt de omnibus tribubus Israel viri multi ad vnctionem istam, & ponitur hic numerus virorum, de qualibet tribu, & istud incipit ab illo versu. Iste quoque est numerus exercitus vsque ad finem capituli, & per istud potest haberi sententia totius capituli de diuersis temporibus conueniendi principes ad Dauid.

Qui erant fortissimi, & egregij pugna-
tores, tendentes arcum, & vtraque manu
fundis

fundis saxa iacentes, & dirigentes sagittas: de fratribus Saul ex tribu Benjamin. Princeps Ahiezer, & Ioas filij Samaa, Gabaathites, & Iazihel, & Phalet filij Azmoth, & Baracha, & Iehu Anathotites, Samaias quoque Gabaonites fortissimus inter triginta, & super triginta; Jeremias, & Icheziel, & Iohannam, & Iezabad Gaderothites, & Eluzai, & Ierimuth, & Baalia, & Samaria, & Saphatia Aruphites. Elcana, & Iesia, & Azehirehel, & Ioezer, & Iesbaam de Caram, Ioela quoque, & Zabadia filij Ieroam de Gedor. Sed, & de Gadi transfugerunt ad Dauid, cum lateret in deserto viri robustissimi, & pugnatore optimi, tenentes clypeum, & hastam: facies eorum quasi facies leonis, & veloces quasi capreae in montibus. Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius, Masmana quartus, Jeremias quintus, Ethiel sextus, Eliel septimus, Iohannam octauus, Elzebad nonus, Jeremias decimus, Machbanai vndecimus. Hi de filiis Gad principes exercitus: nouissimus, centum millibus praerat, & maximus mille. Isti sunt, qui transierunt Iordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas, & omnes fugauerunt, qui morabantur in vallibus ad Orientalem plagam, & Occidentalem. Venerunt autem, & de Benjamin, & de Iuda ad praesidium, in quo morabatur Dauid. Egressusque est Dauid obuiam eis, & ait: Si pacifice venistis ad me, ut auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis: si autem insidiamini mihi pro aduersariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & iudicet. Spiritus vero Domini induit Amasai principem inter triginta, & ait: Tui sumus, o Dauid, & tecum fili Isai, Pax, pax tibi, & pax adiutoribus tuis: te enim adiuuat Deus tuus. Suscepit ergo eos Dauid, & constituit principes turmae.

Qui erant fortissimi, & egregij pugnatore. Scilicet, Omnes isti, qui sequuntur, erant viri fortissimi, scilicet, in robore, & animositate: nam cum isti venirent in auxilium Dauid, & esset tunc Dauid in aduersitatibus, quia erat adhuc profugus a facie Saulis, & erat quotidie in bellis: nam non procurabat victum, nisi de bello, & praeda, primo Regum vigesimo septimo. Non expediebat alicui venire ad eum, nisi esset vir fortis, & exercitatus in bello: dicuntur etiam isti egregij pugnatore, id est, qui optime nouerant artem

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

bellicam, & propter exercitationem erant audaciores effecti: nam Aristoteles tertio Ethicorum, cap. de fortitudine, ponit quinque modos fortitudinis, & vnus est de fortitudine militari, quae est confidentia accepta ex exercitio bellico: nam quia multa sunt ignauia belli, ut ait Aristoteles eodem cap. Et ista non timent exercitati in bello scientes, quod ignauia sunt: timent tamen illa, quae non sunt exercitati nescientes, quod sunt ignauia, ideo ad perfectum vltim fortitudinis bellicae non solum requiritur, quod aliquis sit robustus corpore, & animosus: sed etiam quod sit in bello exercitatus, & ista duo significantur hic cum dicitur fortissimi, & egregij pugnatore.

Tendentes arcum. Id est, Vtentes arte balistaria, quia isti tendunt arcum ad iaciendum sagittas.

Et vtraque manu fundis saxa iacentes. Erant isti ambidextri, quia vtraque manu aequaliter utebantur ut dextra. Et ista est magna virtus belli ad releuationem laborum, ut possit esse vtraque manus, tanquam dextra, & sic durauit robur bellicum diu sagittatione, quod non fit in alijs hominibus: ideo Plato in ordinatione suae politicae legis tradidit, quod homines per exercitium fierent ambidextri: quia alijs vna manus erat utilis, & alia inutilis, ut patet secundo Politicorum, cap. vltimo. Hoc autem conuenit soli homini, quod possit esse ambidexter: in alijs autem animalibus nunquam reperitur, ut ait Aristoteles secundo libro de Animalibus. Erat autem hoc consuetum inter Israelitas, quod per exercitium fierent ambidextri: ut patet de istis, & etiam de omnibus viris tribus Benjamin dicitur, & potissime de viris Gabaa, quod erant viri fortissimi ita sinistra, ut dextra praeliantes Iudicum vigesimo.

Et dirigentes sagittas. Scilicet, Erant balistarij. Ponitur hic duplex ars balistaria, scilicet, quaedam in illis, qui vtuntur arcu, qui sola manu extenditur. Alij vero vtuntur balistis, qui aliter curuantur, & fortiora iacula emittunt. Primum tangitur, cum dicitur tendentes arcum. Secundum, cum dicitur, dirigentes sagittas, vel potest tonum pertinere ad idem, ita quod vnum sit expositio alterius.

De fratribus Saul. Id est, De cognatis eius, quasi dicitur licet Saul esset inimicus Dauid, tamen cognati eius adiuuabant Dauid. Ex tribu Benjamin. Id est, Erant isti de tribu Benjamin. Nam Saul de eadem tribu erat, ut patet primo Regum 9. Et intelligitur hoc de omnibus istis, qui ponuntur vsque ad illum versum, sed de Gadi transfugerunt ad Dauid. Princeps Ahiezer. Scilicet, Princeps omnium istorum, qui transfugerunt ad Dauid de cognatione Saulis fuit Ahiezer.

Et Ioas filius Samaa. Potest intelligi, quod omnes isti, qui ponuntur hic erant principes alicuius partis exercitus, & tamen primus erat Ahiezer, & maior. Aliter potest intelligi, quod solus Ahiezer erat princeps omnium virorum, qui venerunt nunc ad Dauid de cognatione Saulis, & tunc dicitur, quod omnes isti, qui ponuntur hic erant subiecti Ahiezer.

Gabaathites. Id est, De vrbe Gabaa: ista est quaedam ciuitas in forte Benjamin, Iosue decimo octauo, & in ista accidit illud facinus de vxore Leuitae, quae vexata est in libidine, & mortua est, Iudicum decimonono, & vigesimo. De ista ciuitate erat Saul, & in ea habitabat, ut patet primo Regum decimo, & decimo tertio, & sic isti, qui erant de cognatione Saulis, erant de Gabaa. Et Iaziel, & Phalet. Differt iste ab illo, de quo habetur supra primo, quia ille fuit filius Heber, & in diebus eius diuisa est terra: ideoque vocatus est Phalet, quod interpretatur diuisio, scilicet, cum prius esset terra labij vnus, diuisa est per multa idiomata, Gen. 10. & 11. & supra 1. Iste autem Phalet fuit multo post, s. tpe

R. 4. Dauid.

David. *Filij Azmoth.* Non est iste Azmoth, de quo præcedenti cap. quia ille ponitur in catalogo virorum fortium David, vt patet ibi 2. Regum 23. Isti autem, qui ponuntur hic sunt distincti ab illis, vt patet in principio cap. scilicet, hi quoque venerunt ad David in Siceleg. *Et Baracha, & Iehu Anathotites.* Iste Baracha est, qui vocatur Barachias, & Iehu nomen vfitatum erat apud Hebræos, sicut quodcumque aliud nomen, & vocatur Anathotites a quadam vrbe.

Samaias quoque Gabaonites. Quidam Propheta vocabatur Semeias temporibus Salomonis, & Roboam, & iste scripsit opera Roboam prima, & nouissima: & ille est, quem misit Deus ad Roboam, & viros Iuda, & Benjamin, ne pugnarent contra decem tribus Israel pro diuisione Regni, sequenti libro, cap. 12. Et tamen differt iste Semeias ab illo. Vocatur Gabaonites, id est, de vrbe Gabaon, quæ erat in sorte Benjamin, Iosue decimo octauo. In ista ciuitate fuit templum, scilicet, tabernaculum Moyfi tempore Saulis, & David: nam quando Saul occidit sacerdotes, & destruxit ciuitatem Nobæ, in qua erat tabernaculum: transtulit illud in vrbe Gabaon, vt declaratum est supra 6. Fuit autem ibi toto tempore eius, & deinde tempore David: nam ipse constituit ibi Sadoc summum sacerdotem, & alios sacerdotes, & Leuitas, ministrantes cum eo, infra 16. & etiam tempore Salomonis erat ibi tabernaculum: nam ipse ascendit illuc ad offerendum hostias Domino super altare, quod erat ibi, vt patet 3. Regum 3. & sequenti lib. cap. 1. *Fortissimus inter triginta.* Scilicet, Samaias, & non est sensus quod erat fortissimus inter triginta, qui ponuntur in catalogo virorum fortium David, præcedenti capitulo, quia isti distincti sunt ab illis: sed est sensus, quod iste erat princeps super triginta viros fortes, & inter omnes illos ipse erat fortior, & hoc significat litera sequens, scilicet.

Et super triginta. Id est, Erat princeps super triginta viros, & erat fortior omnibus illis.

Ieremias. Non est iste Ieremias Propheta, quia ille fuit sacerdos, vt patet Ieremias primo. Iste autem fuit de tribu Benjamin, vt patet hic: Etiam, quia iste fuit multo tempore ante illum, scilicet, plusquam ducentis annis; nam ille fuit tempore Regis Iosia paucis temporibus ante captiuitatem Babylonis, immo ipse erat in terra, quando capti sunt Iudæi per Babylonios, vt patet Ieremias 39. & 40. & iste fuit tempore Saulis, & David.

Et Iezimel, & Iohanam. Non est iste Iohanam, qui fuit vnus de principibus, qui venerunt ad Godoliam præpositum terræ Iudæ post captiuitatem Babylonis, & vocatur Iohanam filius Chareæ. 4. Regum vltimo cap. quia ille multo tempore fuit post istum.

Et Zedab Gadarotites. Sic nominatur a quadam vrbe, quæ dicitur Gadara. *Elyzai, & Ierimuth.* Aliquando est Ierimuth nomen viri, sicut hic: aliquando autem est nomen vrbis, quæ dicitur Ierimoth, vel Ierimuth: & erat in sorte Iudæ, Iosue decimo quinto. Occidit autem Regem eius Iosue in die, qua stetit Sol, cum alijs quatuor Regibus latentibus in spelunca, Iosue decimo, & duodecimo.

Et Baasia, & Samaria, & Saphatia Aruphites. Nomina sunt raro vfitata in scriptura.

Elcana. Sic vocabatur pater Samuelis, sed differt iste ab illo, quia iste erat de genere Leuitarum, vt patet supra, Genes. Iste autem erat de tribu Benjamin, vt patet hic: ceteri autem hic nominati raro habent similia nomina in scriptura.

Quare veniebant ad David, vt adiuuarent eum, qui erant de stirpe Saulis. Quæst. III.

QVAERITVR circa ea, quæ dicuntur hic, quare isti, qui erant de stirpe Saulis veniebant ad David, vt adiuuarent eum contra Saulem.

Respondendum, quod vna causa est, quia multi istorum erant zelatores iustitiæ: videbant autem, quod Saul iniuste persequebatur David, ideo volebant ei auxiliari cupientes propter veritatem iustitiæ, familiaritatem destruere, vt patet primo Ethicorum, & sic veniebant ad adiuuandum eum contra Saulem. Alia causa est, quia multi videbant Deum esse cum David: quia adiuuabat eum in omnibus, ad quæ extendebat manum, & sic scientes, quod prauuliturus esset contra Saulem veniebant in auxilium eius, sic patet infra in litera de illis, qui venerunt de Iuda, & de Benjamin ad David, loco quorum dixit Abisai ad David: pax tibi, & pax adiutoribus tuis: te enim adiuuat Dominus Deus tuus, & sicut illi videbant, quod Deus adiuuabat David, ita, & reliqui: Istud autem videbant in multis, in quibus Deus specialiter adiuuabat David, de quibus infra dicitur. Tertia causa est, quia Deus volebat David deducere ad statum regalem, & quia multa ante hoc passurus erat a Saule, & adiutoribus eius, voluit ei dare fautores, & ad hoc fecit, quod multi sponte mouerentur ad veniendum in adiutorium David. Secunda causa tamen est magis communis: nam etiam sic erat inter Gentiles respectu Hebræorum, quia quando videbant, quod Deus eis fauebat, veniebant ad faciendum fœdera cum eis, sic fuit de Abimelech Rege Geraræ, qui venit ad Isaac, vt faceret fœdus cum illo: & dixit Isaac ad Regem Geraræ, & seruos suos: Quid venistis ad me hominem, quem odistis, & expulistis a vobis? Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, & iccirco diximus, sit iuramentum inter nos, & iniuriamus fœdus, vt non facias nobis quidquam mali, Genes. vigesimo sexto, & tamen Isaac erat vir simplex parua potestatis, & subiecit se ei Rex Geraræ, quia vidit Dominum esse cum illo, sic etiam quamquam David esset vir parua potestatis comparatus Sauli, qui erat dominus totius Regni Israel, tamen quia videbatur Deus velle adiuuare David in omnibus, confluebant isti ad David.

Quare David voluit recipere istos de stirpe Saulis. Quæst. IIII.

QVAERITVR vterius, quomodo David voluit recipere aliquem istorum ad se, & confidere eis, quia isti erant de cognatione Saulis, cum vocentur hic fratres eius, & Saul persequebatur David ad mortem. Verisimiliter ergo præsumere debebat, quod isti veniebant ad capiendum eum, vt traderent in manus Saulis, sicut Ziphæi venerunt bis ad explorandum loca deserti, vbi erat David, & nunciauerunt Sauli de eo: venitque Saul ad capiendum illum, primo Regum vigesimo tertio, & vigesimo sexto.

Respondendum verum esse, quod satis rationabiliter David præsumere poterat, quod isti insidiabantur, & non deberet eos recipere: recepit tamen, quia certificatus est per aliquem modum de fide illorum, & de bona intentione, & satis verisimile est, quod dubitauerit de fide illorum a principio: nam quando venerunt in adiutorium eius, viri de tribu Iuda cum Abisai, dubitauerit de fide illorum, & dixit: Si pacificè venistis ad me, vt auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis. Si autem insidiamini mihi pro aduersarijs

uerfarijs meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & iudicet: vt patet infra in litera, a fortiori ergo dubitaret de fide istorum, cum isti essent de genere Saulis: sed credendum est, quod per aliquem modum accepit certitudinem de fide illorum. Primus modus esse poterat, quod David dubitaret a principio de fide istorum, & postea loqueretur cum eis, & interpositis aliquibus tractatibus, vel iuramentis confideret eis: sic enim fuit de viris Iuda, de quibus nunc dictum est: nam non credebat eis, quod venirent in fauorem suum, & locutus est, si pacificè venistis &c. vt patet supra, & tunc respondit Abisai loco omnium dicens: Tui sumus o David, & tecum fili Isai: pax tibi, & pax adiutoribus tuis, & tunc suscepit eos David, & constituit illos principes turmae, quia per ista verba, & alia, quæ subticerentur certificatus fuerat de fide istorum, vt patet in litera: sic etiã fieret de istis cognatis Saulis, quod interponeret cum eis aliqua pacta ad certitudinem. Secundus modus esse potest, scilicet, quod David certificaretur per aliquem Prophetam, quod isti veniebant bono corde ad eum: nã aliqui Prophetæ erant cum David eo tempore, qui fugiebat a facie Saulis: patet de Propheta Gad, qui erat cum illo, quando erat in terra Moab, & dixit ei: noli manere in præsidio, sed proficiscere, & vade in terram Iuda, & tunc venit in factum Ared primo Regum 22. Ita nunc esset aliquis Propheta, scilicet, Gad, vel Nathan, qui erat nimis familiaris David, & ille certificaret eum ex parte Dei de fide istorum. Tertius modus esse poterat, scilicet, quod Deus moueret cor David ad credendum, quod isti veniebant verè in fauorem eius, & satis verisimile est, scilicet, quod sicut mouebat corda istorum ad veniendum, vt auxiliaretur David, ita moueret cor eius ad confidendum, quod verè intendebant ei fauere.

An isti viri, & alij, qui venerunt ad auxiliandum David, peccauerint. Quæst. V.

QVAERITVR vterius an isti viri, qui venerunt nunc ad auxiliandum David, & alij de quibus infra, peccauerint in hoc. Aliquis dicit, quod sic, quia isti fauebant ad mouendum seditionem in regno, quod malum est: ergo peccabant. Apparet hoc, quia David erat hostis Saulis regis, & isti ibant in auxilium David, & sic aueret ipse pugnare contra Saulem propter fauorem istorum, & fieret seditio in regno: si tamen isti adiuuarent David, non posset ipse mouere bellum contra Saulem.

Aliquis dicit, quod David erat bonus vir, & non mouebat aliquas seditiones: ideo quamquam isti venirent in auxilium eius, non peccabant, quia non præstabant ei patrocinium ad malum. Sed hoc non stat, quia istud dependebat ex voluntate David, ipsi enim subijciebant se ei ad fauorem suum in omnibus. Si igitur David vellet fauere eorum superbiens aliqua mala facere, sequeretur peccatum ex fauore eorum: ideo quantum ad ipsos non differebat, an David esset bonus, vel malus, quia ipsi committebant totum suum fauorem David. Respondendum, quod isti non peccauerunt, veniendo in auxilium David, eo quod non faciebant aliquod malum, nec mouebantur iniusto motu. Videbant enim, quod David fouebat causam iustissimam, & quod Saul iniustissimè persequebatur eum ad mortem interdum per insidias: vt patet primo Regum 18. & 19. & interdum verò frangendo iurameta præstita de securitate eodem lib. cap. 23. & 25. ideo in iniuria publica, quæ erat de facto poterant eum omnes adiuuare de facto. Alia causa erat, quia David non erat sicut persona priuata, sed sicut

A rex: nam dato, quod Saul possideret Regnum de facto, tamen omnes sciebant, quod ius pertinebat ad David, eo quod Deus repulerat Saulem, quando dixit ei Samuel: Scidit Deus Regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te primo Regum 15. sciebant etiam, quod Deus fecisset vngi David in regem per Samuelem, & ipse successurus esset Sauli: eodem lib. cap. 16. Saul autem nitebatur occidere David, & sic volebat agere contra dispositionem Dei de successione regni, ideo Israelitæ poterat licitè adiuuare David contra Saulem in ista manifesta iniuria, quæ ei volebat inferre. Tertia causa est, quia Deus mouebat istos ad auxiliandum David, & tamen quando aliquis mouetur a Deo, non peccat in his, quæ agit: licet videatur agere contra legem, quia qui a Deo mouetur, solutus est legibus: Secunda ad Corin. 3. Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Confirmatur autem ista maximè, quia non solum mouebantur ad auxiliandum David illi, qui erant de cognatione sua: sed etiam illi, qui erant fratres Saulis hostis sui, vt patet hic, quod non poterat fieri nisi valde esset iniusta causa Saulis, quia in pari causa turpitudinis potius adiuuarent cognatum suum. Sed aliquis obijciat, quod non mouebantur bono animo isti, qui veniebant ad David, sed maligno animo prædandi, vt ex præda viuerent, & fedarentur, quia primo Regum 22. dicitur Quod congregati sunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi aere alieno, & amaro animo: isti tamen non mouentur nisi ad prædandum, cum nihil habeant: & propter hoc desiderant bella: ideo peccabant. Dici potest vno modo, quod isti persequebantur bonam causam, si autem persequerentur bono, vel malo animo in potestate eorum erat: nam poterant hoc bono animo consequi, ideo nihil ad nos attinet de hoc iudicare, cum constet eorum opus bonum esse. Aliter potest dici, quod non solum bonam causam, sed etiã bono animo isti persequebantur. Quod patet, quia dixerunt tui sumus o David, te enim adiuuat Dominus Deus tuus, id est, Deus adiuuat te: non volumus fauere tibi. Cum verò obijciatur, quod venerunt in auxilium David viri constituti in angustia: dici potest, quod isti non venerunt, vt prædarentur, sed vt adiuuarent David, & tamè venerunt isti potius quam alij, quia maiorem causam habebant isti ad veniendum quam alij, scilicet, quia præter bonum, quod procurarent David, adiuuando eum, procurarent etiam sibi ipsis bonum, quia facilius sic viuerent, quam manentes in terra. Aliter potest dici, quod isti veniebant ad prosequendum vtilitatem suam, adiuuando David, & tamen intendebant eam prosequi honestè, scilicet, quod illi, qui erant oppressi aere alieno, non grauarentur a creditoribus suis, cum soluere non possent: nam etiam Deus iubebat, quod non grauarent Israelitæ debitores suos Deute. 15. & Leui. 25. illi verò, qui erant constituti in paupertate, ita vt vix haberent unde viuerent, intendebant acquirere cum David victum de præda, & in hoc non peccarent, quia David mouebat bellum contra illas gentes, contra quas licitè poterat mouere, scilicet, contra hostes Iudæorum: unde, & ipse David de nullo sustentabatur, nisi de præda toto tempore, quo fuit in terra Philistinorum, primo Regum 27. & tamen non imputatur hoc David ad peccatum, & scriptura enarrans peccata eius, non enarrat istud inter illa: sic ergo ministri David non peccarent in præda, quamquam inde viuerent, & ditarentur. Sed, & de Gad. Positi fuerunt supra adiutores David, qui fuerunt de cognatis Saulis de tribu Benjamin: hic autem ponuntur adiutores eius, qui fuerunt de tribu Gad usque ad partem illam, venerunt autem, & de Benjamin, & dicitur de Gad, id est,

id est, de Gad, scilicet, de tribu Gad, quia in nominibus Hebraicis sepe fit mutatio addendo, vel subtrahendo in principio aut in fine, & sepe dictum est supra 2. & 4. cap. *Transfugerunt ad David.* Dicuntur transfugere, quia proprie transfuga est, qui de vno exercitu fugiens vadit ad exercitum hostium, vel quocumque vadit in adiutorium hostium, ita videbatur de istis, quia isti erant de Regno Saulis: David autem erat hostis eius, & ipsi veniebant in auxilium David, ideo dicebantur transire ad hostes siue transfugere.

Cum lateret in deserto. Scilicet, Postquam fugerata facie David. Et erat absconditus in deserto: nam multo tempore latuit in deserto Iuda, scilicet, antequam inciperet Saul eum inquirere, & postquam inquisiuit quousque descendit in terram Philistinorum ad regem Geth, de quo primo Regum 22. vsque ad 27. scilicet, *Viri fortissimi.* Robore, & animositate. *Et pugnatores optimi.* Scilicet, Exercitati nimis in bello, & per hoc habentes magnam confidentiam in pugnando. *Tenentes clypeum, & hastam.* Modus bellandi istorum erat in clypeo, & hasta: nam sicut superiores, qui venerant ad David pugnabant in arcu, & funda: ita isti pugnabant in clypeo, & hasta.

Facies eorum quasi facies leonis. Istud ponitur ad magnam laudem istorum, in bello: nam erant viri valde animosi, sicut leones, & facies eorum erant sicut leonis, scilicet, quia non formidabant aduentum alicuius pugnantis, quia sic faciebat leo inter omnes bestias, Proverb. 30. scilicet, Leo fortissimus bestiarum: ad nullius pauebat occursum. *Et velociores quasi capreae in montibus.* Ista etiam est magna virtus belli ad prosequendum hostes fugientes, vel ad fugiendum quando oportuerit, & significatur maxima velocitas in cursu per hoc, quod capreis comparantur: nam capra est animal velocissimum, & sic scriptura, cum voluisset nimiam velocitatem Afael describere in cursu, dixit, Porro Afael cursor velocissimus fuit quasi vnus ex capreis, quae morantur in syluis 2. Regum 2. cap. erant autem filij Gad in bello laudabiles inter omnes Israelitas, & ideo potius in Antiquis Prophetis laudatur Gad de bello quam aliqua alia tribus: sic patet in benedictione Iacob sup filios suos Gen. 49. scilicet, Gad accinctus praerabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum. Hic etiam Moyses in benedictione, qua benedixit singulis tribubus Israel: nam laudauit Gad de fortitudine belli, scilicet, Benedictio in latitudine Gad quasi leo requieuit, cepitque brachium, & verticem, id est, in vno ictu abscidit brachium cum capite. Erat autem tribus Gad in terra duarum tribuum, & dimidia ultra Iordanem, & inde venerunt in auxilium David, & ideo dicitur infra, quod transierunt Iordanem mense primo, quando consuevit inundare super ripas suas. *Ezer princeps.* Hic ponuntur vndecim principes, qui venerunt de tribu Gad, & exprimuntur nomina eorum, & ponuntur per ordinem secundum maiorem in principatu, & dicitur. Ezer princeps. Id est, primus princeps, & deinde ponuntur alij: subditi autem istorum non nominantur hic, sed dicitur, quod minimus eorum praerat centum viris: maximus autem praerat mille. *Eliab.* Sic vocabatur quidam de nepotibus Ruben, qui fuit in seditione Core contra Moysen, & Aaron in deserto: Numeri 16.

Masmas. Sic vocabatur quidam de duodecim filiis Israhelis Genes. 15. *Jeremias.* Non est iste Jeremias, qui fuit propheta, quia multo post hoc fuit: nec est Jeremias, de quo habetur supra in litera, quia nomen istud multis conueniebat. *Berith.* Aliquando est nomen viri, vt hic, & aliquando nomen idoli sicut patet in legenda beati Bartholomaei, vbi dicitur de idolo *Atharoth*, & *Berith*: sic etiam patet Iudicum 9. vbi

dicitur, quod in vrbe Sichem erat phanum Baal berith; & Baal est nomen commune idoli: Berith autem est nomen speciale. *Iohanan.* Non est iste de quo habetur supra in litera, quia iste erat de tribu Gad, & ille de tribu Benjamin. Etiam non est iste Iohanan filius Core, de quo 4. Regum vltimo cap. quia multo post hoc fuit princeps exercitus. *Novissimus centum militibus praerat.* Id est, minimus eorum in potestate praerat militibus. *Et maximus mille.* Scilicet, Maximus potestate. De intermedijs autem dicendum est, quod praesent medio modo, scilicet, quingentis, vel sexcentis, & secundum alias habitudines inter centum, & mille.

Quomodo duces de tribu Gad ad David venerunt.
Quaest. VI.

QVAERITVR quomodo venerunt isti duces de tribu Gad ad David. Aliquis dicit, quod venerunt tempore, quo David erat in deserto, quia dicitur in litera, quod venerunt ad David, cum lateret in deserto. Aliquis autem dicit in contrarium, quod venerunt ad eum, quando erat rex: quod patet, quia dicitur hic, quod minimus istorum principum praerat centum viris: maximus autem praerat mille viris: ideo isti soli haberent secum plusquam tria millia virorum ad minus: David tamen nunquam habuit tot viros in deserto, quia ad plus habuit sexcentos: nam quando ipse erat in Ceila habebat quasi sexcentos viros primo Regum 23. postea etiam quando voluit David delere domum Nabal Carmeli habebat sexcentos viros eodem lib. cap. 25. & quando descendit in terram Philistinorum habebat etiam sexcentos viros eodem lib. cap. 27. Etiam exiuerat de deserto, ergo videtur, quod nondum venerant ad eum isti principes de tribu Gad. Et hoc tenet Nicolaus propter rationem assignatam. Sed ista positio nullo modo stat, quia in litera dicitur, quod isti venerunt ad eum cum adhuc lateret in deserto, & tamen postquam fuit rex nunquam latuit in deserto, vt patet ex processu totius secundi Regni, quia nullus erat propter cuius timorem lateret, ideo necesse est, quod fuerit istud viuentem Saule antequam David efficeretur rex, quia tunc fugiens a facie eius, latebat in desertis, vt patet primo Regum cap. 22. vsque ad 27. Cum autem obicitur, quod isti principes habebant plusquam tria millia virorum, & tamen David non habebat tunc ultra sexcentos viros: dicendum, quod verum est, quod isti praerant plusquam tribus millibus virorum, & tamen non habebant eos secum quando venerunt ad David, & istud satis verisimile est, quia David erat hostis Saulis, & quicumque adiuuaret eum, efficiebatur hostis Saulis: ideo plurimi de militibus istorum timore Saulis noluerunt sequi dominos suos eundo ad adiuuandum David, & sic fere non habuerunt isti ultra trecentos viros secum: nam isti cum omnibus cognatis David vix peruenerunt ad quadringentos viros, vt declarabitur sequenti quaestione: scriptura tamen enarrauit hic magnitudinem principatus istorum propter honorem David, vt significaretur, quod valde magni viri veniebant ad adiuuandum eum. Nicolaus autem videns non posse euadere istam rationem, tenet contra literam, quam nec ipse saluat, nec posset saluari tenendo sententiam suam.

In qua parte deserti erat David, quando Duces de tribu Gad venerunt ad eum.
Quaest. VII.

QVAERITVR vterius dato, quod isti viri conuenerunt ad David, quando erat in deserto, quo tempore

tempore venerunt, vel in qua parte deserti tunc erat David. Respondendum, quod isti viri venerunt eo tempore, quo David erat in spelunca Odollam, quando primo redijt quasi solus de terra Philistinorum fugiens a facie regis Achis. Quod patet, quia ad David conuenerunt quadringenti viri a principio fugae Iux: quando erat in spelunca Odollam primo Regum 22. Alij autem ducenti conuenerunt ad ipsum, dum esset in praesidio in terra Moab. Quod patet, quia quando conuenerunt quadringenti viri ad David in spelunca Odollam, non legitur ipsum habuisse aliquos secum primo Regum 22. Deinde fugit in terram Moab, & mansit in praesidio, & postea iuit in saltum Ared eodem cap. deinde in Ceilam eodem lib. cap. 23. Et quando fuit in Ceila, habebat sexcentos viros eodem cap. nec habuit postea aliquos, quia quando descendit in terram Philistinorum solum habebat sexcentos primo Regum 27. Ideo solum conuenerunt viri ad David in duobus locis, scilicet, in spelunca Odollam, & in praesidio terrae Moab, & saltu Ared, & tamen in Odollam conuenerunt quadringenti: ideo in praesidio conuenerunt ducenti, & tamen isti, de quibus infra dicitur, scilicet, viri Iuda, & Benjamin conuenerunt ad David, dum esset in praesidio: vt patet infra in litera: ergo videtur, quod isti vndecim principes conuenerunt ad eum, dum esset in spelunca Odollam, alioquin omnes conuenissent isti ad eum dum esset in praesidio, & tunc sequeretur aliquod, quod videtur inconueniens, scilicet, quod omnes isti vndecim principes de tribu Gad cum omnibus illis, qui venerunt de tribu Iuda, & Benjamin non essent ultra ducentos viros, & etiam non diceretur hic quomodo conuenerint ad David, vel vnde illi quadringenti viri, qui conuenerunt in spelunca Odollam. Item patet hoc aequaliter ex ordine literae, quia post istos ponitur de viris Iuda, & Benjamin qui conuenerunt ad David in praesidio infra in litera, & tamen ante hoc conuenerunt illi, qui venerunt ad eum in spelunca Odollam primo Regum 22. ergo videtur, quod isti duces venerint ad David in speluncam Odollam. Item patet hoc magis ex litera, quia, vt supra probatum est, non conuenerunt viri ad David antequam descenderet ad terram Philistinorum nisi in spelunca Odollam, & in praesidio, & in deserto Ared, & tamen isti duces non conuenerunt ad David, dum esset in praesidio: quia dicitur hic, quod venerunt quando David latebat in deserto, ideo conuenerunt in spelunca Odollam, & in deserto Ared: sed non conuenerunt in deserto Ared, quia dicitur hic, quod venerunt quando latebat David in deserto, & tamen quando fuit in deserto Ared non latebat: sed potius dicitur, quod apparuit, vt patet primo Regum 22. Ergo fuit quando erat in spelunca Odollam: nam ibi vere latuit. Item patet hoc, quia in deserto Odollam legitur conuenisse aliquos, ideo magis credendum est, quod conuenerunt in deserto Odollam, quam in deserto Ared.

Isti sunt qui transierunt Iordanem. Scilicet, Isti vndecim principes de tribu Gad. Dicit Nicolaus, quod hoc ponitur ad significandum animositatem eorum, quia transierunt quando inundabat. Aliqui putant, quod istud fuit quando venerunt ad auxiliandum David, sed non est verum: vt infra dicitur. Iordanis est de magnis fluuijs terrae Iudae, & est in parte Orientali terrae Chanaan diuidens illam ab alijs regionibus: Numeri 24. *Mense primo.* Scilicet, In Martio: nam apud Hebraeos principium mensium est in Martio: vt declaratum est Exo. 12. *Quando inundare consuevit super ripas suas.* Id est, quando consuevit crescere aqua Iordanis, ita vt exeat super ripas suas, scilicet, quod non capiatur in alueo, & istud consuevit fieri semel in

quolibet anno in mense primo, *Et omnes fugauerunt, qui morabantur in vallibus.* Scilicet, Isti processerunt ad pugnandum contra habitatores Iordanis, & occiderunt omnes habitantes in vallibus apud Iordanem. Et intelligendum, quod isti erant aliqui gentiles, qui residui fuerant in terra apud Iordanem, & isti pugnauerunt contra eos, vt possiderent terram eorum, quae debita erat Iudaeis, *Ad orientalem plagam, & occidentalem.* Scilicet, Ad omnem partem illarum vallium.

Pro quo sciendum, quod Iordanis est fluuius qui labitur in terra Iudae per quandam magnam vallem, quae Aulon appellatur, vt patet in libro de Situ terrae Sanctae, & ibi est terra fertilior, & delectabilior, quam sit in tota regione Chanaan: ideo multi habitabant in illa valle, & quidam ad partem orientalem Iordanis, alij vero ad occidentalem: isti autem transierunt Iordanem eo tempore, quo inundabat, & occiderunt habitatores vallium.

Quomodo fuerit istorum transitus.
Quaest. VIII.

QVAERITVR quomodo fuit transitus istorum, & ad quid transierunt Iordanem, & non est intelligendum, quod transierunt mense primo anni, quia iste fuit transitus multo tempore antequam venirent ad David, vel multo tempore post, vel tunc quando venerunt.

Aliquis dicit, quod venerunt quando ad David conuenerunt, vt auxiliarentur ei: Sed istud non stat, quia si isti essent de tribu Gad, sicut litera dicit, manifestum erat, quod debebant transire Iordanem ad hoc, quod venirent, vt auxiliarentur David, quia tribus Gad habebat sortem suam extra Iordanem ad orientem in terra duarum tribuum, & dimidia. David autem latebat in deserto Odollam, quod est in sorte Iudae, & ob hoc est ad occidentalem partem Iordanis, cum Iordanis sit terminus orientalis totius terrae Chanaan: Numeri 34. & fors Iudae sit in terra Chanaan, & in illa sit desertum Odollam: Iosue 15. Sed dicendum, quod isti principes transierunt Iordanem alio tempore, quam quando venerunt ad auxiliandum David, siue illud fuerit prius, siue postea: nam ista vice, de qua hic dicitur transierunt ad pugnandum: cum dicatur, quod occiderunt omnes habitatores vallium: nunc autem non transibant ad pugnandum contra aliquos habitatores terrae, sed ad auxiliandum David, nec est credendum, quod ipsi tunc vellent vacare huic bello, quia intentio eorum erat veniendi ad auxiliandum David. Dicendum tamen hic est, quod ponitur istud bellum, quamquam non pertineat ad ea, quae dicuntur de David, voluit tamen scriptura exprimere laudes istorum, scilicet, quod essent viri fortes, & bellicosi, quasi ipsi fuerunt, qui pugnauerunt contra habitatores vallium Iordanis, & occiderunt eos, & fugauerunt alios.

Quare specialiter fit mentio de transitu eorum, quando Iordanis inundare consuevit.
Quaest. IX.

QVAERITVR vterius quare specialiter dicitur, quod transierunt quando Iordanis inundare consuevit super ripas suas. Respondet Nicolaus, quod istud est ad significandum animositatem eorum, scilicet, quia aucti sunt tali tempore transire Iordanem: nam tunc difficillimum est transire illum propter multitudinem aquarum.

Dicendum tamen, quod hoc ponitur ad significandum opportunitatem belli, scilicet, quod faciliter isti potuissent occidere omnes habitatores vallium, eo quod essent insperati, nihil cogitantes de bello: nam quando

quando Iordanis non inundat potest transuadari, si- cut dicitur Iudicium 3. scilicet, Duxit eos ad vada, quæ transmittunt in terram Moab. Quando autem inundat non potest transuadari, eo quod replet, & etiam exit ripas suas, & cum non habeat pontes, securi sunt tunc illi, qui habitant ad vnam partem, quod illi, qui habitant ex alia parte eius, non transibunt ad eos, quia habent tunc Iordanem pro muro, & ideo isti viri de tribu Gad transferunt quando Iordanis inundabat ad hoc, quod inuenirent hostes suos securos non timen- tes bellum, & sic eos faciliter cederunt: fuit tamen magna virilitas, quod isti exponerent se ad transeun- dum Iordanem tali tempore, quo nullus eorum tran- sfire auderet.

Quomodo dicitur quando Iordanis inundare consuevit. Quæst. X.

QVAERTVR vterius quomodo dicitur hic quando Iordanis consuevit inundare super ri- pas suas. Respondendum est, quod Ior- danis quolibet anno inundat nimis, ita vt exeat ripas suas, & occupet circa adiacentem terram planam, & hoc fit infallibiliter quolibet anno, & ob hoc dicitur hic quando inundare consuevit, scilicet, quod ista inundatio, quæ fuit quando transferunt isti, non fuit casu, sed consuetum est quolibet anno illam fieri, Fit etiam tempore determinato anni, scilicet, semper in primo mense anni: hoc significatur hic cum dicitur: transferunt Iordanem mense primo quando inundare consuevit. Item patet hoc Iosue 3. cum dicitur: Ior- danis autem ripas alvei sui tempore messis impleue- rat, scilicet, quando transferunt Israelitæ per Ior- danem, & diuisus est: nam tunc erat mensis primus; Quod patet, quia dicitur tempore messis, & tamen messis incipit inter Hebræos post medietatem mensis primi: nam non poterant Hebræi mittere falcem in segetem vsque ad diem, quo offererent Domino ma- nipulum spicarum: Leui. 23. & ex illa die incipiebant metere: illud tamen erat die 16. mensis primi: vt pa- tet eodem cap. & ibi declaratum est: erat ergo tunc mensis primus quando inundabat Iordanis, quia erat principium messis. Secundo patet, quia Israelitæ die, qua transferunt Iordanem castrametati sunt in Gal- galis: Iosue 4. & ibi fecerant Phase die 14. mensis pri- mi: Iosue 5. ergo in mense primo transferunt ante diem quartam decimam, & tamen inundabat tunc Iordanis: ergo in mense primo est inundatio eius. Item patet hoc Ecclesiast. 24. scilicet, Qui adimplet quasi Euphrates sensum: qui quasi Iordanis multi- plicat in tempore messis: Ergo consuetum est Ior- dani in tempore messis multiplicare aquas suas.

Vnde prouenit, quod inundatio Iordanis fit tempore messis. Quæst. XI.

QVAERTVR vterius cum inundatio ista sem- per proueniat in Iordane tempore messis, vnde hoc prouenit: nam si fuisset aliqua inu- datio specialis, quasi casu, non poterat dari causa rea- liter se habens: sed ex aliquo accidenti venisset; quia tamen quolibet anno accidit, necesse est dari aliquam causam semper manentem. Aliquis dicit, quod accidat istud ex multitudine imbrum: nam sic multa alia flumina inundant. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia imbres non acci- dunt quolibet anno realiter: ideo licet aliquo anno euenirent, & inundaret Iordanis, tamen non fieret quolibet anno. Item dato, quod quolibet anno im- bres essent in terra illa; tamen non semper acciderent

in diebus messis, scilicet, mense primo, & tamen iste inundationes semper sunt mense primo, vt prece- denti quaestione declaratum est: ergo non fit ex imbris. Tertio patet, quia si fieret inundatio propter ira- bres in terra illa, non magis fieret in Iordane quam in alijs fluminibus terræ Chanaan, sed omnia flumina inundarent, & tamen de Iordane dicitur specialiter Ecclesiast. 24. quod inundabat in diebus messis, & non de aliquo alio fluuio terræ Chanaan: ergo non fit propter imbres. Quarto patet efficacius, quod nul- lo modo posset fieri propter imbres, quia non solum non fiunt imbres quolibet anno tempore messis in terra illa, sed etiam nunquam fiunt, & habetur pro miraculo vel quasi, quod aliquando in diebus messis imber eueniat: sic patet primo Regum 12. Quando voluit Samuel probare, quod filij Israel peccauissent petendo regem: nam dixit: Nunquid non messis tri- tici est hodie? inuocabo dominum, & dabit voces, & pluias, & scietis, quia grande malum fecistis vobis in conspectu Domini: petentes super vos regem. Et ta- men non esset signum sufficiens ad ostendendum hic descensus pluuiarum, si in mense illo consueuissent interdum venire pluuiæ: ergo nunquã tempore mes- sis descendunt pluuiæ, & sic non fit inundatio propter imbres. Aliquis dicit, quod fit inundatio propter aquas resolutas ex niuibus: nam licet terra Chanaan sit magis calida quam ista cum sit in tertio, & quarto clymate, tamen ibi niues aliquando fiunt, sic patet precedenti cap. & 2. Regum 23. scilicet, quod Bana- ias descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore niuis. Sed istud non stat, quia si aquæ resolu- uerentur ex niuibus, cum niues non eueniant regula- riter in quolibet anno, potissimè in terra tam calida, non fieret inundatio quolibet anno, sed rarò, & tamè quolibet anno fit ista inundatio, vt dictum est prece- denti quaestione, ergo non fit ex casu niuis. Secundo patet, quia si fieret propter niues cadentes in terram, non semper fieret eodem tempore, quia niues non semper accidunt eodem tempore, & tamen fit ista inundatio semper tempore messis mense primo, vt dictum est: ergo non fuit propter niues. Tertio pa- tet, quia si fieret propter niues cadentes in terræ Cha- naan, non fieret ista inundatio tempore messis, sed magis fieret in hyemæ, quia niues illo tempore ca- dunt, & illico resoluuntur, & tamen nunquam acci- dit ista inundatio in hyemæ, sed tẽpore messis, ergo non fit propter niues cadentes. Quarto patet, quia si fieret propter niues isto modo, non solum esset inun- datio Iordanis, sed etiam aliorum fluminum terræ Chanaan, cum per totam terram contingeret ninge- re, & tamen non inundant alia flumina, sed Iordanis solum, vt supra dictum est, ergo non fit propter niues sic cadentes. Dicendum, quod inundatio Iordanis non fit propter imbres, nec propter niues cadentes super faciem terræ Chanaan, sed fit propter niues exi- stentes in monte Libano. Pro quo sciendum, quod mons Libanus est magnus mons, & altissimus in to- ta terra Chanaan, & ideo semper sunt niues in illo, & ista est causa, quare vocatur Libanus, quia in Hebræo Libanus siue Lebani interpretatur candidum, scilicet, quia ille mons semper est candidus propter colorem niuium ibi existentium. Ad radices autem Libani nascitur Iordanis, quia sunt ibi duo fontes, quorum vnus vocatur Ior, & alius Dan, & post aliquantulum terræ tractum in vnum confluunt, & efficiunt flumen Iordanis, vt patet in libro de Situ terræ Sanctæ. niues autem, quæ sunt in monte Libano in hyemæ non li- quefiunt propter frigus constringens, ideo non resolu- untur inde aquæ ad faciendum inundationem: inci- piente autem vere, scilicet, primo mense, qui est Mar- tius,

Libanus mons, cur sic appel- latus.

tius, & est principium messis propter calorem tem- poris, liquefiunt niues Libani pro maiori parte, & aquæ defluentes ad radices Libani incidunt in flumẽ Iordanis: ideo necesse est, quod tunc inundet: ex hoc autem sequitur, quod nullo alio tempore anni inundet Iordanis nisi in mense primo, quia non po- rest prius inundare, eo quod ante tempus illud propter frigus hyemis constringens non potest resolu- ni in aquam. Si autem aliquis dicat, quod ante tem- pus illud possunt resolu niues, quia terra illa est ni- mis calida, quod satis apparet, cum illo tempore, quo Iordanis inundat iam sint segetes maturæ, & colligantur: istud tamen non fit ex forti calore: ideo sufficit calor ad liquefaciendum niues, qui sufficit ad maturandum segetes. Dicendum, quod in terra plana ante tempus messis magnus calor est: ita vt sufficiat calor ad liquefaciendum niues, qui sufficit ad maturandum segetes, & tamen in locis altissi- mis nondum est aliquis calor, sicut super montem Libanum: ideo nondum incipiunt niues liquefieri, nisi inceperit tempus messis. Quod autem post tem- pus messis non possit fieri inundatio, patet, quia tem- pore messis resoluuntur niues Libani, qui resolu- possunt, & postea in toto anno nihil resoluunt, dato, quod eueniat maior calor: vel si est aliqua resolutio est tam parua, ita vt non confluat inde quantitas no- tabilis aquæ, quæ requiritur ad faciendum inunda- tionem, ideo nullo alio tempore Iordanis potest inu- dare. Ex hoc etiam sequitur quare alia flumina ter- ræ Chanaan non inundent, s. quia Iordanis solum na- scitur ad radices Libani, & ipse solum recipit aquas re- solutas ex niuibus: nam licet per diuersas partes mon- tis resoluuntur aquæ, & fluant per diuersos torren- tes, tamen omnes confluunt in vallem subiectam Li- bano, & quia Iordanis labitur per illam vallem, ne- cesse est omnes aquas resolutas de niuibus Libani reci- pi in Iordane, & sic ipse solum inundat in tota terra Chanaan. Sed aliquis volet proteruire dicens, quod non sint semper niues in Libano, ex quibus fiat ista resolutio, & inundatio Iordanis: sed sit aliqua alia causa. Dicendum ergo, quod in Libano semper sunt niues, de quibus fiat resolutio, vt patet Ieremiæ decimo octauo, scilicet, Nunquid deficiet de petra agri nix Libani: aut auelli possunt erumpentes aquæ frigida, & defluentes? Quasi dicat non. Cum ergo non deficiat, potest fieri resolutio quolibet tempore ex illis niuibus iam dicto, & sic quolibet anno erit inundatio. Venerunt autem. Hic ponitur aduentus aliorum ad adiutorium Dauid de tribu Iuda, & Benjamin, qui venerunt ad eum, quando erat in præsidio. De Benia- min, & Iuda. Viri de tribu Benjamin venerunt nunc cum viris de tribu Iuda; quia Saul erat inimicus Da- uid, & ille erat de tribu Benjamin: ideo Dauid ratio- nabiliter haberet eos, & suspectos omnes de tri- bu Benjamin: viri autem Iuda erant de progenie Da- uid: ideo viri Benjamin venerunt cum viris Iuda, vt propter eos Dauid non haberet suspectos ipsos, quia illi poterant testificari de eis, quod bono animo ve- nirent ad adiuuandum Dauid. Ad Præsidium, in quo morabatur Dauid. Ex hoc appa- ret, quo tempore venerunt isti ad Dauid, scilicet, quando manebat in præsidio. Est enim præsidium quoddam castrum in terra Moab, in quo mansit Da- uid aliquanto tempore: nam postquam Dauid fugiens a facie regis Achis, stetit in spelunca Odollam, & congregauit eos ad se quadringentos viros, & recessit in terram Moab, & commendauit patrem, & matrem regi Moab, ipse verò cum viris suis habitauit in præsidio quod erat quoddam castrum terræ Moab, & ibi fuit toto tempore quo mansit in terra Moab, r. Re-

gum 22. & dum ibi maneret, venerunt in auxilium eius isti viri, de quibus hic dicitur. Egressusque est Dauid obviam eis. Fecit hoc Dauid pro- pter duo. Primo vt honoraret eos, cum ipsi venerunt ad adiuuandum eum: Secundo vt componeret cum eis foedera, & sciret qua intentione veniebant ad eum, prius quam reciperet secum in arce. Et ait si pacifice venistis ad me, vt auxiliemini mihi, Idest, Si venistis animo pacifico, ita vt velitis habere pacem mecum, & auxiliari mihi. Cor meum iungatur vobis. Idest, Iungetur, scilicet, do vobis fidem, quod si vos ve- nistis pacifice ad me, cor meum iungetur vobis, quia cordialiter vos diligam, & ego quoque vobis auxilia- bor. Vel dicitur cor meum iungatur vobis, id est, volo, quod iungatur per modum pacti, quia sicut isti dabant fidem Dauid de adiuuando eum, ita etiam ipse dabat fidem de defendendo illos, quia ipsi quoque recurre- bant ad eum, quia indigebant defensione, quia pluri- mi istorum confugientium ad eum erant viri consti- tuti in angustijs, & oppressi a re alieno, & amaro ani- mo primo Regum 22. Quod autem ipse promitteret securitatem, & defensionem confugientibus ad se, patet de Abiathar, qui fugit ad Dauid, & dixit ei Da- uid: mane mecum, ne timeas, si quis quaesierit ani- mam tuam, quare etiam animam meam, mecum- que saluaberis, eodem cap. Si autem insidiarini mihi. Idest, Si venistis ad me, fingentes vos esse adiutores, & tamen intenditis me occidere, vel tradere in manus Saulis. Pro aduersarijs meis. Idest, loco aduersariorum meorum, scilicet, quod facitis hoc tanquam aduersarij, vel pro aduer- sarijs meis, id est, facitis, vt complacatis aduersarijs meis: vel quia illi vobis mandauerunt, & vos vultis exequi. Cum ego iniquitatem in manibus non habeam. Idest, Si ego fecissem aliquod malum contra Saulem, ius- tum esset, quod ipse manifestè, vel occulte aut per fraudes, siue qualitercunque quereretur me ad mor- tem, & vos vice eius poteratis istud exequi: tamen ego non feci aliquam iniquitatem, ideo valde inius- tum esset, quod vos per istam fraudem velleris me tradere in manus Saulis, vt me occidat. Et dixit cum ego iniquitatem in manibus non habeam, id est, cum nullum peccatum fecerim contra Saulem: nam quia manus est organum maxime operatum, omnes ope- rationes nostræ, siue bonæ, siue malæ dicuntur esse in manibus. Videat Deus patrum nostrorum, & iudicet. Idest, Ego oro, quod ipse respiciat ad tantam iniquitatem, & iudicet, id est, puniat intendentes malum: ecce quam blande, & dulciter loquebatur Dauid ad capiendum corda virorum, quæ nondum cognouerat: nam poterat ipse dicere, si autem insidiarini mihi, ego delebo vos, quia maioris potestatis erat Dauid tunc quã isti, qui veniebant ad eum, vt declarabitur sequenti quaestione, quia tamen responsio mollis frangit iram, & sermo durus suscitatur furor. Prouer. 15. Voluit blande loqui, & dixit: videat Deus patrum nostrorum, eo quod ille erat verus Deus, nec putabat alium esse Deum, qui posset punire iniquos: etiam quia quan- docunque aliqui iurabant, vel imprecabantur aliquid: semper nominabant Deos suos, & si aliquando duo de diuersis gentibus aliquid inter se iurabant, inuoca- bant Deos vtriusque: sic enim fuit inter Iacob, & La- ban focerum suum quando inierunt foedus in monte Galaad. Nam Laban inuocauit Deum Nachor, & Iacob Deum Abraham, & Isaac: Genes. 31. Dauid autem, & isti viri, qui veniebant ad eum, erant de ead- dem gente, ideo inuocauerunt eundem Deum, scilicet, Deum patrum suorum. Spiritus vero induit Abisai. Idest, Spiritus Domini sine fine

fine audacia impulit Abisai ad loquendum ista, quæ sequuntur, & dicitur, quod induit eum, idest, venit super ipsum, vel possedit eum.

Sciendum, quod iste Abisai erat frater Ioab, & Afael filius Saruiz sororis David, vt patet 2. Regum 2. & supra 2. cap.

Principem inter triginta. Aliqui existimant, quod veniebant nunc triginta viri de Iuda, & Benjamin ad David, & princeps illorum erat Abisai, ideo vocatur hic princeps inter triginta: sed istud non est satis verisimile, quia credendum est, quod plures essent isti quam triginta, cum tam de tribu Iuda, quam de tribu Benjamin venerunt, nunc venerint aliqui ad David. Sed dicendum, quod vocatur princeps inter triginta, idest, inter triginta viros, qui sunt in catalogo fortium David: nam precedenti cap. & 2. Regum 23. ponuntur nomina fortium David, & inter illos ponitur Abisai: non est tamen ipse vnus de triginta fortibus, sed est primus de secundo ternario fortium. Nam fortissimi inter viros David erant sex, qui distinguebantur per duos ternarios, & in secundo ternario erat princeps Abisai, & post istos erant triginta viri in vno ordine, & illi erant minus fortes quam sex primi, qui erant in duobus ternarijs, dicitur tamen Abisai princeps inter triginta, idest, princeps super triginta in fortitudine, quia fortior erat quolibet de illis triginta: sic enim dicitur precedenti cap. quod Banaias erat inter triginta primus, & tamen manifestum est, quod non erat de numero illorum triginta, cum esset secundus in secundo ternario fortium, vt patet ibidem: sed erat primus inter triginta, idest, fortior omnibus triginta in robore: iste Abisai vocatur hic in Hebraeo Amasai, sed idem est, quia vt dictum est precedenti cap. & hic saepe idem homo est multinomius, sicut idem locus.

Et ait tui sumus d. David. Idest, non credas, quod venimus, vt insidiamur tibi: sed tui sumus, idest, volumus esse tui. *Et tecum fili Isai.* Repetitio eiusdem sententia est ad exaggerandum: nam idem est David, quod filius Isai cum David esset filius Isai primo Regum 16. & 17. licet vocetur interdum pater David Iesse, quod idem est: Isai 11. & Matth. primo, comperit autem iste modus hominibus passionatis, siue ad iram, siue ad gaudium. Et hoc propter magnitudinem passionis desiderant nimis exprimere, quod intendunt, & quod non sufficit ad eandem rem semel dici, vt tunc synonymis ad repetendum saepe eandem sententiam per diuersa verba idem significantia. Sic enim quando decem tribus voluerunt recedere de domo David, diuidendo Regnum Roboam, dixerunt. *Quæ nobis pars in David, & quæ hereditas in filio Isai?* Reuertere Israel in tabernacula tua 3. Regum 12. sic etiã quãdo Siba voluit auertere totum Israel a David clauit buccina, & dixit: non est nobis pars in David, nec hereditas in filio Isai, 2. Regum 20. & in illis duobus locis dictum fuit propter magnitudinem iræ: hic autem dictum fuit propter magnitudinem gaudij, & affectionis, quam habebant isti viri ad David.

Pax, pax tibi. Duplicatio sermonis est ad nimis exprimendum propter magnum desiderium, quod habebant isti viri de bono David.

Et pax adiutoribus tuis. Scilicet, Omnibus viris, qui tecum sunt ad adiuuandum te: nam tunc erant quadringenti viri cum David. Quod patet, quia David dum esset in spelunca Odollam, collegit ad se quadringentos viros: perrexitque in terram Moab, & mansit ibi cum eis in praesidio primo Regum 22. & tamen isti viri Iuda, & Benjamin, de quibus hic dicitur, venerunt ad David, quando erat in praesidio, vt patet in littera: ergo habebat tunc David quadringentos vi-

ros, qui erant adiutores sui. *Te enim adiuuat dominus Deus tuus.* Idest, quia Deus te adiuuat; nos volumus te adiuuare, & hoc dicebant ad significandum, quod iuste agerent adiuuando eum: cum Deus faueret illi, & tamen non faueret si non esset causa eius iusta.

Suscipit ergo eos David. Suscepit benigne, tanquam amicos, & defensores, & introduxit secum in praesidium, in quo morabatur.

Et constituit principes turmae. Non est intelligendum, quod constituit omnes istos, qui nunc venerunt principes turmae, sed aliquos eorum, qui erant excellentiores, sicut Abisai, & potest intelligi de turma, quæ nunc venit ad David, quia multi erant tam de tribu Iuda quam de tribu Benjamin, scilicet, quod constituit nouiter principes in illa turma, quia quando aliqui debent pugnare, vel praedari necesse est, quod sit multitudo ordinata per duces suos, & turmas: alioquin multi faciliter perirent, & delerentur a paucis; vel potest intelligi de turma, quam habebat prius David: nam habebat quadringentos viros, quos collegerat ad se quando erat in spelunca Odollam primo Regum 22. & poterat nunc constituere aliquos de viris Iuda, & Benjamin, qui veniebant ad eum principes super illam turmam: sed sensus est primus melior, quia verisimile est, quod viri quadringenti, qui prius venerant ad eum, iam essent distincti per principes suos: potissime, quia ante hoc venerant ad David vnde decem principes de tribu Gad, vt patet in littera, & illi acciperent principatum super turmam.

Quare David de fide, & intentione istorum dubitauit. *Quæst. XII.*

QUÆRITUR circa prædicta, quare David dubitauit de fide, & intentione istorum, qui veniebant ad eum de Iuda, & Benjamin, & ideo voluit scire intentionem eorum, prius quam susciperet eos, & tamen non dubitauit de fide fratrum Saulis, qui venerunt ad eum, vt patet supra in littera: nec qua fuit ab eis, qua intentione venirent, & tamen magis dubitandum erat de fide illorum, quam istorum, cum illi essent cognati Saulis.

Respondendum est esse verum, quod David rationabilius deberet dubitare de fide illorum, quam istorum propter causam dictam, & sic dubitauit. *Quæstio autem præsupponit falsum, & fundatur secundum intentionem quorundam, qui putant, quod David non dubitauerit de fide illorum, & hoc, quia in littera nihil dicitur. Sed istud motiuum nullum est cum multa fiant, quæ non scribuntur: potissime cum ratio dicet, quod magis debuisset David suspicari contra illos, quam contra istos: potest tamen dici tripliciter, vno modo, quod David dubitauit nimis de intentione illorum, & tamen ablatum fuit dubium eius per aliquem Prophetam, cum sepe Propheta loquerentur ei, cum fugeret a facie Saulis, vt supra dictum est, vel forte cognouit hoc quærendo a domino responsum per summum sacerdotem: nam David habebat secum Abiathar in ista fuga, & iste erat filius summi sacerdotis, scilicet, Achimelech, & quando David dubitabat de aliquo induebat Abiathar Ephod, & quærebat a Domino, & illico respondebat: sic enim fuit quando erat in Ceila, & quæsiuit an Saul descenderet ad capiendum ipsum, & quando erat in Siceleg iterum consuluit dominum an persequeretur latrunculos, & comprehenderet eos primo Regum 23. & 30.*

Secundo potest dici, quod David dubitauit de fide istorum, & etiam exiit eis obuiam sicut nunc viri Iuda, & Benjamin: firmavitque cum eis pactum: tamen

men nihil de hoc dicitur, & forte istud est, quia dicitur, quod scriptura non exprimeret, satis per se intelligi poterat, quia non erat verisimile, quod cognatos Saulis inimici sui susciperet in societatem non inquirendo prius quomodo venirent ad ipsum, nec firmando aliqua pacta cum eis: etiam hoc poterat intelligi, dato quod non scriberetur, quia cum David nollet suscipere viros Iuda, qui erant de tribu sua, nisi ponendo prius pacta cum eis, a fortiori nollet recipere illos, qui erant consanguinei hostis sui, nisi cognita prius voluntate eorum, & præscita aliqua securitate.

Tertio modo potest dici, quod David non dubitauerit de fide illorum, ideo non petiuit aliquam securitatem, dubitauit tamen de fide virorum Iuda, & Benjamin, de quibus rationabiliter minus dubitari debebat. Ratio autem diuersitatis est, quia viri Iuda, & Benjamin venerunt ad David in loco, in quo ipse poterat timere Saulem, & seruos eius, scilicet, quia erat tunc in terra Israel: ideo potuit esse, quod viri de tribu Iuda, qui erant de cognatione David, conuenirent cum Saule, quod traderent David in manus eius, vt acciperent ab eo aliquid: vel saltem haberent eum gratum, sicut fuit de Ziphais, qui venerunt bis ad Saulem, & ostenderunt ei locum, in quo latebat David, vt eum gratificarent sibi, primo Regum 23. & 26. Et tamen Ziphai erant de tribu Iuda, de qua erat David: nam ciuitas Ziph est in sorte Iudæ: Iosue 15. Timere ergo debuit rationabiliter David, quando venerunt ad eum isti viri Iuda, & Benjamin, & debuit, quærerere securitatem: quando autem venerunt ad eum fratres Saulis, non debuit timere nec petere securitatem, quia illi venerunt ad eum in tali loco, in quo non poterant sibi nocere, scilicet, in terra Philistinorum: nam iam erat David in Siceleg quando venerunt ad eum fratres Saulis, & quia Siceleg erat in terra Philistinorum non timebat David Saulem: patet hoc in principio capituli, scilicet, hi quoque venerunt ad David in Siceleg de fratribus Saulis. David autem in Siceleg existens non timebat Saulem, qui erat in terra Philistinorum, primo Regum vigesimo secundo, immo ista fuit causa, quare David fugit in terram Philistinorum: nam dixit in corde suo aliquando incidam vno die in manus Saul, nonne melius est, vt fugiam, & saluetur in terra Philistinorum, vt desperet Saul, cessetque me, quætere in cunctis finibus Israel? Et cum ibi esset venerunt ad eum cognati Saulis, ideo non erat vlla causa petendi securitatem ab eis, cum non timeret ibi David Saulem. Si tamen isti cognati Saulis venissent ad David, dum manebat in terra Israel quæsiuisset ab eis securitatem, & maiorem quidem, quam nunc quæsiuit a viris Iuda, & Benjamin.

Quomodo David ausus sit exire obuiam ad loquendum, cum non sciret, qua intentione ad eum veniebant. *Quæst. XIII.*

QUÆRITUR vterius cum David nondum sciret, qua intentione veniebant ad eum viri Iuda, & Benjamin, quomodo ausus est eis exire obuiam ad loquendum.

Respondendum est, quod David non timebat eos quamquam vellent ei nocere, quia plures viros ipse tunc habebat quam erant isti, qui veniebant ad eum: nam ipse habebat quadringentos viros: ipsi autem, qui veniebant non excedebant ducentos, quod patet, quia David erat in praesidio quando venerunt ad eum isti viri Iuda, & Benjamin, vt patet in littera,

& tamen ipse collegerat prius quadringentos viros, dum esset in spelunca Odollam, & inde perrexit in terram Moab: mansitque in praesidio, primo Regum vigesimo secundo: habebat ergo quadringentos viros, quando erat in praesidio. Quod autem isti, qui venerunt nunc, non excederent ducentos patet, quia David suscipit istos, vt patet in littera, & tamen quandiu mansit in terra Israel non habuit plusquam sexcentos viros, primo Regum 23. & 25. cum vero descendit in terram Philistinorum habebat etiam solum sexcentos eodem libro, capitu. vigesimo septimo: ideo non poterant isti esse plures, quam sexcenti. David ergo timebat istos, dato quod vellent ei malum inferre, ideo securus exiit obuiam eis ad sciendum quid intenderent.

Sed tunc dicitur ad quid ergo David exiit obuiam illis ad loquendum sibi, quia poterat loqui eis recipiendo eos in praesidio.

Dicendum, quod David exiit obuiam istis, quia nesciebat quid intenderent, & si reciperet eos in praesidio, consideret eis cum poneret eos in domo sua, non tamen expediebat, quod consideret eis quousque sciret intentionem eorum, quia aliàs timeret, quod aliquod malum intenderent: ideo expediuit, quod David exiret obuiam eis.

Quare Abisai locutus est potius ad David, quam aliquis alius. *Quæst. XIII.*

QUÆRITUR vterius quare Abisai potius locutus est ad David, quam aliquis alius. Respondetur ad hoc tripliciter: vno modo, quod hoc factum est magis ad reddendum securum David: nam David suspicabatur contra istos, vt patet ex verbis suis, scilicet, Si autem insidiamini mihi &c. Ideo voluerant ipsi pacificare eum melius, quam poterant: venerant autem ideo viri Benjamin cum viris Iuda, vt propter illos, qui erant magis cognati David, auferretur suspitio de eis: quanto ergo aliqui essent magis cognati David, tanto per eos magis tolleretur suspitio: non erat tamen aliquis tam cognatus David, inter omnes istos sicut Abisai: nam ipse erat filius sororis David secundo Regum, & supra secundo, ideo ipse potius debuit loqui quam quicumque aliorum, quia magis accepta essent verba eius David, & magis crederet ei.

Secundo potest dici, quod hoc factum est, quia quando sermo dirigitur ad multos tanquam ad vniuersitatem, qui inter omnes honorabilior est, respondere debet, & tamen inter omnes istos Abisai erat honorabilior, cum ipse esset filius sororis David, etiam quia erat princeps inter triginta, ideo ipse debuit respondere.

Tertio potest dici, quod hoc factum est, quia spiritus mouit Abisai: nam si spiritus accipiat pro spiritu Dei manifestum est, quod Abisai solus deberet respondere, quia ipsum solum tangebatur spiritus Domini, cum dicitur hic spiritus verò induit Abisai principem inter triginta: si autem accipiat pro audacia eodem modo dicendum est, quod ipse fuit audacior ceteris, scilicet, quod magis pulsauit eum audacia, quam alios, quia forte alij conspecto David præuerecundia, vel timore non audebant loqui: istum autem induit audacia, ideo ipse primus locutus est.

Quisnam fuerit iste spiritus, de quo hic fit mentio. *Quæst. XV.*

QUÆRITUR vterius quis fuit iste spiritus, de quo hic dicitur, quod induit Abisai. Aliqui dicunt,

dicunt, quod fuit spiritus propheticus, quia iste est, qui vocatur magis spiritus in scriptura: sed istud non fiat, quia spiritus propheticus est ad reuelandum aliquid occultum, scilicet, futurum, vel quomodocumque aliter incognitum quod non possit sciri, nisi supernaturaliter: hic tamen Abisai non reuelauit aliquid futurum, vel aliquod incognitum, sed dixit, quod ipse, & socij sui volebant esse adiutores Dauid: ideo non fuit spiritus propheticus. Aliquis autem dicet, quod vocatur spiritus, id est, quadam volitio a Deo inspirata, scilicet, quod Deus mouit voluntatem Abisai, vt responderet hoc, scilicet, tui sumus o Dauid.

Sed dicendum, quod licet hoc satis posset stare: tamen non est aliquod motuum ad dicendum, quod ista volitio fuerit a Deo inspirata. Ratio huius est, quia tunc vocatur spiritus Domini, & tamen vocatur spiritus absolute: ideo non apparet, quod fuerit aliquid a Deo inspiratum. Dicendum tamen, quod spiritus proprie in scriptura accipitur pro flatu ventorum, quia spirare idem est quod flare: sic patet Genes. primo. Spiritus Domini ferebatur super aquas. Id est, ventus a Deo missus flabat super aquas, & illud. Spiritus procellarum pars calicis eorum, id est, impetus venti. Psalmo 9. Accipitur tamen per transumptionem spiritus pro quacunque re mouente seipsam, sicut ventus habet principium motus in seipso, & quacunque res viuens habet principium motus, dicitur ipsa esse spiritus, vel habere spiritum, & sic potissime operationes anime sue vocantur spiritus, & inspirationes Dei facte in nobis vocantur spiritus, & quia inmutatio intellectus nostri ad prophetizandum est quadam inspiratio, vocatur spiritus Domini, primo Regum 10. scilicet, insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis, & mutaberis in virum alterum. Motus etiam causatus in anima nostra a Deo ad faciendum quodcumque, vocatur spiritus, primo Regum 11. Scilicet, Spiritus Domini insiliet in Saul, cum audisset verba nuntiorum labes. Et accipitur spiritus ibi pro quadam impetu iracundie, vel confidentie, quo diuisit boues in frustra, & insit, quod omnes de Israel sequerentur eum in bello sub interminatione similis poene, eodem capitulo, quando tamen motus cordis, siue anime nostre non est a Deo vocatur spiritus, sed non Dei: sic patet 3. Regum 22. Scilicet, Stetit spiritus, & ait: ego decipiam. Et vocatur ibi spiritus demon, qui iuit ad decipiendum regem Achab: sic enim dicitur. Quiescite ab homine cuius spiritus in naribus eius est. Id est, Ira: Isa. 2. Et tamen hic accipitur spiritus absolute, ideo videtur, quod accipiatur pro spiritu hominis, id est, pro audacia, vel fortitudine, quam homo potest concipere, & non pro audacia specialiter missa a Deo, & sic dicitur, quod cum Abisai esset vir nobilis ante alios concepit audaciam ad respondendum Dauid, & iste fuit spiritus, qui induit eum, non tamen inconueniens, sed satis verisimile, quod Deus moueret eum ad dicendum ista, quia Deus dirigebat specialiter negocia Dauid, & sic dirigeret Abisai ad loquendum, quia ista locutio pertinebat ad honorem Dauid cum per hoc securus redderetur, & acciperet subiectos adiutores sibi.

In quo nam viderat Abisai Deum adiuuare Dauid.
Quest. XVI.

QVAERITUR ulterius quomodo dixit Abisai ad Dauid: te enim adiuuat dominus Deus tuus, & in quo videbat ipse, quod Deus adiuuabat Dauid. Dicendum, quod istud dixit Abisai ad iustificandum intentionem suam, scilicet, quod ipse, & socij sui veniebant ad adiuuandum Dauid, quia vi-

debant, quod Deus adiuuabat eum, & iustum erat, quod ipsi adiuuarent illum, quem Deus adiuuabat; quia per hoc apparebat, quod fouebat iustam causam. Videbant autem Abisai, & socij sui, quod Deus adiuuabat Dauid in multis, quia, vt aliqui volunt, viderant quomodo Deus liberauerat eum miraculose de obsidione, quam fecerat ei Saul, quando cingebat eum in modum corona apud petram diuidentem, primo Regum 23. Viderunt etiam quomodo Deus tradidit Saulem in manus Dauid in speiunca montis Engadi, eodem lib. cap. 24. Viderunt etiam quomodo iterum tradidit Saulem in manus eius in deserto Ziph, quando Dauid inuenit Saulem dormientem, & accepit lanceam, quae erat ad caput eius, potueratque eum occidere, sed noluit, eodem lib. cap. 26. Et sic per alia infortunia, quae ostendebat ei apparebat, quod volebat eum adiuuare: Dicendum tamen, quod istud non fiat, quia nihil istorum, quae isti dicunt, adhuc ostenderat Deus Dauid: nam isti viri venerunt ad Dauid, dum esset in praesidio, vt patet hic: & tamen tunc nihil istorum fuerat, quia Dauid stetit in praesidio, deinde in deserto Ared, primo Regum 22. Et postea in Ceila, & deinde in deserto Ziph, eodem lib. cap. 23. Et ibi liberauit eum Deus de obsidione illa, qua cingebat eum Saul in modum corona, eodem cap. & postea fuit in deserto Engadi, & ibi tradidit Deus Saulem in manus eius, eodem lib. cap. 24. Et postea in deserto Ziph, eodem lib. cap. 26. Dicendum ergo, quod per hoc non potuerunt scire, an Deus adiuuaret Dauid, quia nondum ista fuerant.

Sed sciendum, quod cognoscitur Deus esse cum aliquo, vel adiuuare eum, quando cumque facit aliquid speciale pro eo intelligendo negocia eius, quod non facit pro ceteris: sic enim rex Gerare cognouit Deum esse cum Isaac, quia in breui tempore fecit eum diuitem, & quando ferebat, terra dabat centuplum: Genes. 26. scilicet, Vidimus dominum esse tecum, idcirco diximus sit iuramentum inter nos. Sic etiam Putiphar dominus Ioseph, cognouit Dominum esse cum illo, quia omnia negocia eius prospera faciebat, Genes. 39. Scilicet, Fuit Dominus cum Ioseph, & erat vir in cunctis prospere agens, habitauitque in domo domini sui, qui optime nouerat Dominum esse cum eo, & omnia, quae gereret ab eo dirigi in manibus illius. Ita erat de Dauid, quia Deus dirigebat negocia eius mirabiliter, quod omnibus notum erat: nam ipse adhuc puer, & inermis pugnavit contra Goliath de stirpe gigantea, occiditque eum gladio suo, primo Reg. 17. postquam etiam factus est princeps belli sub Saule in omnibus prospere agebat, & occidebat multos Philistinorum sine periculo suo, eodem lib. capitulo. 18. Bis etiam Saul conatus est percutere Dauid lancea, & Deus liberauit eum, eodem capitulo. & capitulo. 19. iterum etiam conatus est tenere eum vallando domum suam, & Deus liberauit eum industria vxoris suae, eodem lib. cap. 19. iterum etiam cum Saul mitteret ad capiendum Dauid, qui erat cum Samuele in Ramatha, Deus fecit viros Saul prophetare, & quamquam staret coram eis Dauid, non tenebat eum, & cum misisset secundos, & tertios nuntios, omnes prophetauerunt, & postea etiam ipse Saul personaliter vadens ad tenendum ipsum coactus est a Deo prophetare die, & nocte nudus coram Samuele, eodem capitulo. & multa alia similia fecerat Deus pro Dauid, in quibus manifeste ostendebatur adiutorium Dei: Haec autem omnia iam viderant isti viri, qui nunc venerunt ad Dauid, quia ista facta sunt, dum maneret Dauid cum Saule, & tamen isti viri venerunt ad Dauid postquam fugit a facie Saulis: haec omnia patent ex ordine primi libri Regum.

Porro

Porro de Manasse transfugerunt ad Dauid, quando veniebat cum Philisthijm aduersus Saul, vt pugnaret, & non dimicauit cum eis, quia inito consilio remiserunt eum principes Philistinorum dicentes. Periculo capitis nostri reuertetur ad dominum suum Saul. Quando igitur reuersus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse Ednas, & Iozabad, & Iediel, & Michael, & Ednas, & Iozabad, & Eliu, & Salati, principes militum in Manasse. Hi praebuerunt auxilium Dauid aduersus latrunculos. Omnes enim erant viri fortissimi, & facti sunt principes in exercitu.

Porro de Manasse. Hic agitur de viris, qui venerunt in auxilium Dauid de tribu Manasse.

Transfugerunt ad Dauid. Proprie dicuntur transfugere, quia transfuga est, qui transit ad exercitum hostilem, sic autem fuit de istis, quia Dauid erat hostis Saulis, & isti erant subditi Saulis, ideo cum venirent in adiutorium Dauid dicebantur transfugere. Sciendum autem quod tribus Manasse erat diuisa in duas medietates, quia medietas eius accepit possessionem cum tribu Gad, & Ruben ad Orientem Iordanis in terra duorum Regum Amorheorum: Deutero. 3. & Iosue 13. Alia autem medietas accepit possessionem cum nouem tribubus in terra Chanaan ad Occidentalem partem Iordanis, Iosue 17. Nunc autem non constat, de qua medietate Manasse essent isti auxiliares, qui nunc venerunt ad Dauid, vel an essent de vtraque medietate.

Quando veniebat cum Philisthijm, vt aduersum Saul pugnaret. Quotidie veniebat de Israel aliqui adiutores ad Dauid, quia semper apparebat magis iustitia eius, & iniquitas Saulis, isti autem de Manasse fuerunt nouissimi, qui venerunt ad Dauid cum esset profugus a facie Saulis: nam venerunt quia Dauid ibat ad pugnandum Saullem in adiutorium Philistinorum: postquam enim fugit Dauid a facie Saulis multo tempore latuit, & vagaus est per desertam terram Israel. Reg. 22. vsque ad 27. deinde descendit in terram Philistinorum, & mansit ibi cum rege Achis quatuor mensibus. eo. lib. cap. 27. & tunc motum est bellum inter Saulem, & Philistinos, & cum irent omnes reges Philistinorum illuc, rex Achis ducebat secum Dauid ad adiuuandum Philistinos. 1. Reg. 28. & 29. post hoc autem non mansit Dauid in terra Philistinorum decem diebus, quia tunc mortuus est Saul, & redijt illico Dauid in terram Iuda, vt declaratum est supra, & sic nulli alij post istos venerunt ad Dauid in auxilium contra Saulem. Et de hic quia veniebat cum Philisthijm, vt aduersum Saul pugnaret, non tamen per hoc apparet, quia Dauid habebat intentionem pugnandi contra Saulem, & Israelitas, sed forte potius habebat intentionem vertendi se super Philistinos: ipse tamen ostendebat, quod haberet intentionem pugnandi contra Saulem, & nimis conquestus est, quia Philisthijm habuerunt suspicionem contra ipsum, & fecerunt ipsum redire de bello. 1. Regum 2. Et non dimicauit cum eis. Id est, non adiunxit eos ad dimicandum contra Saulem. Quia inito consilio remiserunt eum principes Philistinorum. Isti principes erant quinque reges Philistinorum: nam diuisa erat terra Philistinorum per quinque ciuitates, quae

Alph. T. Oit. in lib. I. Paralip.

erant Metropoles. Accaron, Gaza, Ascalo, Azotus, Geth, & multae aliae vides erant sub istis quinque, & principes istarum Metropolum vocantur aliquando reges, & aliquando satrapae, vt patet Iosue 3. & primo Reg. 6. vobis istorum erat Achis rex Geth, cum quo erat Dauid, & duxit eum ad bellum confidens, quod adiuuaret eum fideliter. Alij autem principes Philistinorum videntes Dauid in acie scandalizati sunt dicentes, quid sibi volunt Hebrei isti reuertatur vir, & sedeat in loco, in quo constituiti eum, & non descendat nobiscum in praesidium, ne fiat nobis aduersarius cum praesidio ceperimus. Quomodo enim placare potest aliter dominum suum, nisi in capitibus nostris? 1. Regum 29. & tunc Achis remisit Dauid in Siceleg. Dicentes periculo capitis nostri reuertetur ad dominum suum Saul. Id est, cum periculo nostro reuertetur, quasi dicat, ipse occidet aliquos de nobis in bello, & tunc reuertetur ad dominum suum, nec redibit quousque aliquod malum nobis inferat. De Dauid autem quando inuit in bellum cum rege Achis an intenderet pugnare contra Israelitas, vel contra Philistinos, aut quid intenderet agere, & si pugnaret contra Philistinos, an peccaret, & etiam si pugnaret contra Israelitas an male ageret, declaratum est. 1. Re. 29. Quando ergo reuersus est in Siceleg: Scilicet, de bello redijt in Siceleg: non principes Philistinorum dixerunt reuertatur vir, & sedeat in loco, in quo constituiti eum, & tunc redijt die tertio in Siceleg. 1. Regum 29.

Transfugerunt ad eum de Manasse. Scilicet, isti nouem principes de tribu Manasse, qui exprimentur hic, transfugerunt ad Dauid: nam licet viderunt isti bellum Philistinorum motum esse contra Saulem, potius voluerunt descendere in terram Philistinorum ad adiuuandum Dauid, quam adiuuare Saulem, vel forte quando isti descenderunt nondum inceptum erat bellum, sed primum verisimilius est, quia isti obuiauerunt Dauid cum iam redirent de bello, sicut dicit littera. Principes militum in Manasse. Scilicet, omnes isti nouem erant principes militum, de subditis autem suis nulla fit mentio.

Hi praebuerunt auxilium Dauid aduersum latrunculos. Scilicet, contra latrunculos Amalecitas. Nam interim, vt Dauid iuit cum Achis ad bellum venerunt Amalecites, & irruerunt super urbem Siceleg, rapueruntque omnia, quae in ea erant, scilicet, vxores Dauid, & virorum tuorum, & filios, & filias, atque substantiam, & abeuntes urbem succenderunt: cum vero redijt Dauid in Siceleg reperijt urbem combustam, & tunc secutus est latrunculos, & reperijt eos in agro, occiditque illos, & in isto bello auxilium praebuerunt Dauid isti principes, qui venerunt de Manasse.

Omnes enim erant viri fortissimi. Redditum causa est, scilicet, poterunt praebere auxilium omnes viri fortissimi. Vel reddit cautam inferioris dicti, scilicet, quod facti sunt principes in exercitu, & hoc quia erant viri fortissimi.

Et facti sunt principes in exercitu suo. Quia erant viri honorabiles, & libenter confugerant ad eum.

Quo tempore isti nouem principes ad Dauid confugerunt. Quest. XVII.

QVAERITUR Quo tempore confugerunt ad Dauid isti nouem principes de tribu Manasse, & omnes illi fratres Saulis, de quibus dicitur in principio cap. Respondendum quod fratres Saulis confugerunt ad Dauid, quando erat in Siceleg ante bellum, in quo mortuus est: isti

S vero

vero principes Manasse confugerunt ad David quādo redibat de bello in Siceleg, sicut dicitur in litera.

Sed dicitur, quod hoc non potest stare, quia David habebat sexcentos viros quando descendit ad regem Achis in terram Philistinorum. primo Regū vigesimo septimo. & tamen quando pugnavit contra latrunculos, qui succederant Siceleg, solum habebat sexcentos viros, & quadringentos eorum duxit in bellum, ducentos vero dimisit ad torrentem Belor, qui non potuerunt sequi exercitum, primo Regum trigesimo, ergo non venerunt aliqui viri ad David dum erat in Siceleg, quia tunc plures quā sexcenti fuissent cum eo, quando pugnavit contra latrunculos.

Aliquis forte dicit, quod David solum habuit sexcentos viros in illa pugna, quia quamquam venerunt ad eum fratres Saulis, de quibus dicitur in principio cap. tamen forte non suscepit eos, quia erant sibi nimis suspecti propter cognationem Saul.

Sed hoc non potest stare, quia si David non suscepisset illos, Scriptura non diceret quomodo hic transfugerunt ad David in Siceleg, quia frustra erat, quod venirent ad eum si non susceperet eos.

Item non est verisimile, quod David non susceperet illos cum sponte venirent ad adiuvandum eum, nec erat verisimile, quod propter suspicionem eos expelleret, quia erat iam David in terra Philistinorum, in qua non timebat Saulem, quia non poterat tradi in manus eius.

Aliquis ergo dicit aliter, scilicet, quod David suscepit istos, & non fuerunt tamen cum eo in bello contra Amalecitas, sed soli sexcenti viri, qui descenderant cū David in terram Philistinorum adiuverunt eum in isto bello. Sed istud non stat, quia nullo modo est verisimile, quod omnes isti viri transfugerent ad adiuvandum eum, & tamen quod postea non adiuvarent illum in isto bello tam periculoso ad recuperandum filios, & uxores, & totam substantiam quam perdidit: potissime quia de illis sexcentis viris, quos habebat David multi prę fatigatione non potuerunt descendere in bellum, sed manserunt lassii ad torrentem Belor. 1. Regum 30. Cum ergo esset defectus bellatorum, isti qui venerant de fratribus Saulis, & de principibus Manasse, adiuvarent David in hoc bello.

Item falsum est istud, quia licet posset hoc aliquo modo sustineri quantum ad cognatos Saulis, de quibus in princip. cap. tamen non potest stare quantum ad principes, qui venerunt de Manasse, quia de illis dicitur hic, quod prębuerunt auxilium David contra latrunculos. Dicendum ergo quod David habebat sexcentos viros, vel quasi quādo descendit in terram Philistinorum: nam aliquando dicitur quod habebat sexcentos, & aliquando quasi sexcentos, quia 1. Reg. 23. dicitur quod erant quasi sexcenti viri, & eod. lib. cap. 25. & 27. dicitur quod erant sexcenti, & illi fuerunt antequam venirent fratres Saulis, de quibus supra in principio literę, & etiam antequam venirent novem principes Manasse, de quibus hic dicitur, postea verò venerunt isti, & adiuvarent David in bello contra Amalecitas, manseruntque semper cum eo, & quando dicitur, quod erant sexcenti viri cum David in bello contra Amalecitas, dicendum quod isti etiam cōpurantur ibi, quia tamen erant pauci non faciebant quantitatem notabilem super sexcentos viros, & et ibi computantur cum sexcentis viris, & cum dicitur hic, quod erant principes de Manasse, non est intelligendum, quod quilibet eorum pręfesset multis viris: nam ipsi cum paucis viris, vel quasi soli venerunt ad David, & alij, quibus ipsi pręerant, noluerunt venire, quia forte timebant Saulem, sicut dictum fuit supra de vi-

decim principibus de tribu Gad, quorum minimus pręerat centum viris, & maximus pręerat mille viris, & tamen quando venerunt ad David non habebant omnes simul quadringentos viros, ut supra in quadā questione declaratum est.

Sed & per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, usque dum fieret grādis numerus, quasi exercitus Dei.

Sed & per singulos dies veniebant ad David. Id est non solum venerunt isti, qui supra nominati sunt ad David, sed etiam multi alij: nam per singulos dies ad eum veniebant aliqui auxiliares, de istis tamen qui supra positi sunt, facta fuit specialis mentio, eo quod erant viri nimis honorabiles, & quia veniebant multi simul.

Ad auxiliandum ei. Videbant enim quod Saul, & sui sequaces persequebantur eum iniuste: ideo zelo iustitię veniebant ad auxiliandum ei.

Usque dum fieret grādis numerus. Id est tanta erat cōgregatio quotidiana, quod pervenit exercitus David ad valde magnum numerum.

Quasi exercitus Dei. Potest dupliciter intelligi, uno modo quod erat iste exercitus magnus, sicut exercitus Dei, quia exercitus eius magnus est Job vigesimo quinto, scilicet, Numquid est numerus militū eius? quasi dicat, non, quia sunt multi milites. Et sunt milites Dei omnes Angeli eius, quia sicut miles est ad exequendum preceptum ducis, ita & Angeli exequuntur preceptum Dei, & vocantur ministri eius ad Hebræ.

1. Omnes sunt administratores spiritus in ministeriū missi. Sic etiam Psalm. 103. dicitur, Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem, & vocantur ministri sui Angeli eius. Potest aliter intelligi quod erat exercitus David grandis quasi exercitus Dei, id est, a Deo congregatus, scilicet, ea quæ a Deo fiunt sunt perfecta, quia Dei perfecta sunt opera. Deuter. 32. & quia iste exercitus erat valde magnus, & bene ordinatus, videbatur quod a Deo congregatus esset. Vel vocatur iste quasi exercitus Dei, quia apparebat manifeste, quod Deus congregabat illum: nam David non habebat divitias quas daret venientibus ad se, ut alliceret aliquos ad veniendum ad se, & quod maius est, non mittebat ipse ad vocandum eos, sed ipsi sponte veniebant, licet essent cognati Saulis, ideo videtur, quod non movebantur aliquo morio humano, sed Deus movebat illos ad veniendum, & sic exercitus erat Dei.

Quando fuerit istud, quod hic dicitur. Quasi. XV III.

QVAERITUR ulterius, quando fuit istud quod dicitur hic. Aliquis dicit, quod fuit, quā David erat in deserto. scilicet, quotidie veniebant ad eum multi de tota terra Israel. Sed dicendum quod hoc non stat, quia dicitur hic, usque dum fieret grādis numerus, quasi exercitus Dei, & tñ nūquā David habuit in deserto tm̄ numerū exercitus, quia non fuerunt viri sui ultra sexcentos, tot enim fuerunt, quando descendit in terram Philistinorum, 1. Regum 27. Etiam tot fuerunt postquā redijt de terra illa in terram Iuda cum iā esset rex. 2. Reg. 15. Oportet igit, quod intelligat de alio tpe postquā factus est David. 1. rex. Nā postquā mortuus est Saul redijt David in Hebron, & factus est ibi rex sup Iuda, regnavitque septem annis, & dimidio. 2. Reg. 2. & 3. Et hoc tempore multi de vndecim tribubus, qui erant subditi Isbofeth veniebant ad David in Hebron, ut auxiliarentur ei, & quotidie sic crescebat exercitus

tus eius, & decrefcebat exercitus Isbofeth. 2. Regum 3. scilicet. Facta est longa concertatio inter domum Saul, & inter domum David: David proficiens, & semper seipso robustior: domus autem Saul decrefcens quotidie. Et intantum pervenit, ut etiam Abner princeps exercitus Isbofeth veniret ad David, ut traderet ei totum regnum Israel eodem capitulo, & ista congregatio quotidiana duravit semper usquequo mortui sunt fautores domus Saulis, scilicet, Abner, & Isbofeth, & tunc totus Israel convenit ad David in Hebron, & constituit eum in regem super omnes tribus, secundo Regum quinto. Iste sensus convenit valde ordini literę, quia supra positum est de omnibus, qui venerunt ad David dum lateret in deserto, & etiam dum esset in Siceleg, & infra ponitur de congregatione omnium tribuum ad vngendum David in regem super totum Israel: Istud autem quod est intermedium oportet, quod intelligatur de tempore medio, & istud fuit tempus, quo regnavit David in Hebron: nam illic, ut redijt David de Siceleg in terram Iuda, factus est rex in Hebron super tribum Iuda. 2. Reg. 1. & 2. cap.

Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, cum esset in Hebron, ut transferrent regnum Saul ad eum iuxta verbum Domini. Filij Iuda portantes clypeum, & hastam sex millia octingenti expediti ad prælium.

Iste quoque. Hic ponitur secundum huius cap. scilicet, de auxiliatoribus David in regni adeptione: nā ponuntur hic omnes viri, qui convenerunt de singulis tribubus ad vngendum David in regem super totum Israel, & dicitur.

Iste quoque est numerus exercitus principum, qui venerunt ad David. Scilicet, hic describitur numerus exercitus & principum de singulis tribubus, qui venerunt ad David.

Cum esset in Hebron: Est Hebron civitas in sorte Iudee Iosue 15. Est et de famosioribus illius sortis, fuit autem data specialiter in sortem Caleb principi de tribu Iuda Iosue decimo quarto. Et ipse deleuit ex ea tres gigantes eodem libro, ca. decimo quinto. Postea vero data est Sacerdotibus in sortem, ut in ea habitarent, eodem libro, cap. vigesimo primo. & supra decimo quarto. Ibi etiam Abraham, Isaac, & Jacob cum tribus vxoribus suis sepulti fuerunt. Genesis 49. Ad hanc civitatem prius ascendit David quā ad aliquā aliam mortuo Saul quando redijt de terra Philistinorum, & ibi constitutus est in regem, secundo Regum secundo cap. Mansitque ibi septem annis, & dimidio regnans solum super tribum Iuda dum Isbofeth regnavit super vndecim tribus Israel, secundo Regum quinto. Et ibi genuit filios sex. 2. 3. & supra 3. capit. Ibi autem manebat post mortem Isbofeth, & tunc convenerunt omnes Israelitę ad constituendum eum in regem super totum Israel.

Ut transferrent regnum Saul ad eum. Scilicet, ut facerent eum regem super totum Israel, quia tamen Saul fuerat ante hoc primus rex super totum Israel, videbatur regnum debitum filiis eius post mortem, quia nunc David vngebatur in regem super totum Israel dicebatur transferri regnum Saulis ad David.

Iuxta verbum Domini. Non debet intelligi iuxta verbum Domini, id est, sicut Deus pręcepit, quia Deus non pręcepit Israelitis, quod constituerent David in regem, sed dicitur iuxta verbum Domini, id est, si

cut prędixit Deus. Nam ipse pręnunciavit, quod regnum Saulis transferendum esset ad David, primo Regum decimo quinto, cum dixit Samuel: Scidit regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Et ponitur istud ad significandum iustam translationem regni, scilicet, quod non fuerunt Israelitę moti propter aliquem favorem ad faciendum hoc, nec gravaverunt posteros Saulis auferendo eis regnum, quia Dei voluntate factum est, quę satis manifesta apparebat per Prophetam, cum Deus iussisset Samuel, ut vngeret eum in regem, & vxit illum, primo Regum decimo sexto.

Filij Iuda. Hic ponitur de singulis tribubus, quorū viri veniebant ad vñtionem David, & primo ponuntur de tribu Iuda, quia ipsa erat dignior inter omnes tribus, potissime nunc, cum esset rex de tribu illa.

Portantes clypeum, & hastam. Id est, viri armati, qui vtebantur clypeo, & hasta: licet enim ista vñtio David facta fuerit in pace, tamen non veniebant ad eam nisi viri pugnatōres portantes arma, ut sic appareret decus exercitus.

Sex millia, & triginta. Computando duces, & milites, quamquam in aliquibus tribubus computantur per se duces, & per se milites, ut patet infra.

Expediti ad prælium. Id est omnes isti.

Quare tam pauci de tribu Iuda venerunt ad vñtionem David. Quasi. XI X.

QVAERITUR. Quomodo de tribu Iuda venerunt tam pauci ad vñtionem David, scilicet, sex millia: nam de quibusdam alijs tribubus veniebāt quadraginta millia, & ultra, ut patet in litera, tribus tamen Iuda erat maior omnibus, ita ut plures pugnatōres essent in hac tribu quā in quacūque alia. Patet de duabus numerationibus Israelitarum factis in deserto, scilicet, secundo anno ab exitu de Aegypto, & anno quadagesimo: nam in quacūque illarum fuit valde maior numerus virorum de tribu Iuda quā de quacūque alia tribu: Numeri primo, & vigesimo sexto.

Aliquis forte dicit, quod iste tribus mittebant nunc viros de seipsis ad vñtionem regis ex mandato eius, & quia rex paucos iussit ire de hac tribu, quamquam esset maior alijs, pauci tuerunt. Sed istud non stat, quia David non iussit Israelitis, quod venirent ad vngendum eum, quia ipse solus erat rex super tribum Iuda, & nemo iussit Israelitis venire ad vngendum eum, sed ipsi non habentes aliquem regem convenerunt inter se, ut vngerent David in regem, & tunc congregari sunt omnes ad vngendum eum, & illi qui ibant de aliqua tribu ad istam vñtionem, ibant homine totius tribus, nec compellebatur aliquis ire, sed ibant quot volebant: unde quilibet tribus conabatur mittere viros multos, & honorabiles, ut appareret honorabilior in oculis David, & acquireret maiorem favorem a rege novo. Aliter ergo dicit aliquis, quod quamquam in tribu Iuda essent multi viri plures quā in quacūque alia tribu, non curaverunt venire ad istam vñtionem, quia forte non gaudebant nimis de hac vñtionem, vel contemnebant regem noviter vñctum. Dicendum quod non stat hoc, quia potius viri de tribu Iuda gaudebant magis de ista vñtionem quā viri aliarum tribuum, & hoc pp duo. Primo quia acquirebat eis magnus honor, cū David, quod erat de gñe ipsorum, fieret rex sup totū Israel, & ipsi erāt valde accepti illi. Secundo quia hoc cessabat labor eorum nimis, & quotidiana pericula: nā quā David erat rex sup solā tribū Iuda, & Isbofeth super vndecim tribus Israel, erat continuū bellū inter ambo regna, & necesse erat, quod ex vtroque

multi corrurent: nunc autem translato toto regno in Dauid, nullum esset bellum, sicut prius, ideo gauderent. Nec etiam dici potest, quod tribus Iuda contemneret regem, quia ipsa est, quae maximè honorabat eum, & ipsa sola secuta fuit eum per septem annos, & dimidium pugnando contra reliquas tribus, secundum Regum quinto.

Aliquis autem dicit aliter, scilicet, quod venerunt pauci de tribu Iuda, quia licet ista tribus aliàs erat maior numero omnibus alijs, tamen tunc parua erat, quia interdum aliquae progenies crescunt, & interdum minuuntur, & sic non potuit mittere tribus Iuda plures viros quam alia tribus.

Sed dicendum, quod istud non stat, quia ista tribus erat nunc maior, quam quaecunque alia: immo maior quam tres, vel quatuor. Quod patet in numeratione quam iussit fieri Dauid: nam de sola tribu Iuda fuerunt quingenta millia virorum pugnatorum, & de omnibus alijs undecim simul sumptis fuerunt non gēta millia virorū. 2. Re. vii. Siue mille millia, & centū, & centū millia. infra 21. Patet et hoc, quia quā Dauid regnabat super solā tribū Iuda, ipse pugnabat quōs tribus Israel, si in non esset magnae multitudinis non posset quōs pugnare. Dicendum ergo aliter quod de ista tribu fuerunt plures viri in vñctione Dauid, quā de quacunque alia tribu, & in ponuntur solum sex millia, quia iste est numerus eorū, qui venerunt ad hoc, quod interessent vñctioni, & in ante hoc magna pars tribus Iuda erat cum Dauid, quia totus exercitus eius, qui erat cum eo in Hebron erat de viris Iuda, & isti non computantur inter venientes, quia isti ante hoc manebant semper cum Dauid: et praeter istos fere tota tribus Iuda erat occupata parando cibos, & congregando de diversis partibus regni, pro ista magna festiuitate vñctionis Dauid: nam conueniunt plusquam ducenti millia virorum, ut patet in litera: ideo illi non poterant venire ad festiuitatem assistendo, & sic non misit tribus Iuda nisi sex millia virorum, inter quos non computantur illi, qui erant ante hoc cum Dauid in curia, & et illi, qui dispergebantur per totam terram, ut congregarent cibos pro hac solennitate.

De filijs Simeon virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum. De filijs Leui, quatuor millia sexcenti.

De filijs Simeon. Computatur post Iudam tribus Simeon non secundum ordinem natiuitatis, quia prior fuit Ruben, nec secundum ordinem dignitatis, quia digniores sunt Benjamin, & Ephraim, sed secundum ordinem fortis, scilicet, quia tribus Simeon accepit sortem suam intra sortem tribus Iuda Iosue 19.

Virorum fortissimorum ad pugnandum. Non est intelligendum, quod omnes isti essent viri valde electi in robore, sicut signat istud nomen fortissimus, sed vocantur viri fortissimi omnes, qui sunt in ciuitate virili, ita ut possint ad bella procedere, & iste est modus loquendi sacrae Scripturae, sic patet secundo Regum vitimo, scilicet, inuenta sunt de Israel nongenta millia virorum fortium, qui educent gladium, & sic omnes educere potentes gladium ad pugnandum, vocantur viri fortes.

Sex millia, & centum. Ista tribus parua erat in numero, nec erat aliqua minor: nam in numeratione facta in deserto anno quadragesimo ab exitu de Aegypto fuerunt solum vigintiduo millia virorum in hac tribu. Numeri vigesimo sexto. Et propter hoc ista tribus accepit minimā sortem inter omnes tribus Israel: vñctio non accepit aliquam sortem separatam, sed de sorte Iuda abscissa est quaedam pars, & tradita fuit tribu

Simeonis in sortem Iosue 19. Misit ergo paucos viros nunc. Alia etiam fuit causa huius paucitatis, quia viri de tribu Simeon erant occupati quærendo, & congregando cibos pro ista solennitate, sicut viri de tribu Iuda. Nam infra dicitur, quod viri Iuda parauerunt cibos pro venientibus ad solennitatem, & in hoc adiuuerunt eos omnes aliæ tribus propinque usque ad tribum Issachar, & tamen nulla tribus erat magis coniuncta viris Iuda quam tribus Simeon, cum possessio sua sit in medio sortis Iudæ Iosue 19. ideo viri de tribu Simeon nimis occuparentur circa istam ciborum congregationem, ideo non possent mittere multos ad solennitatem.

De filijs Leui. Hic ponitur quot venirent de tribu Leui ad istam solennitatem, & ponitur tribus Leui post tribum Simeonis secundum ordinem natiuitatis, quia Leui natus est post Simeonem. Genes. 29.

Quatuor millia sexcenti. Cognatio Leuitarum erat parua, ideo pauci venerunt: nam in alijs tribubus erant multo plures quam in ista tribu: nam in alijs computantur viri a viginti annis, & supra: Numeri primo, & vigesimo sexto. Qui verò minor erat non computabatur, in progenie autem Leuitarum computabatur ab vno mense, & supra, & tamen Leuitæ erant semper pauciores: nam bis numerati sunt sic, & non perueniunt ad vigintitria millia: Numeri 3. & 26. Et tamen aliæ tribus erant, in quibus fiebat computatio ab anno vicesimo, & reperiebantur septuaginta millia, vel quasi, ut patet ibidem.

Quomodo hic ponitur cognatio Leuitarum. Quæst. XX.

Quomodo ponitur hic cognatio Leuitarum tanquam vna de tribubus, quia non computatur inter tribus: nam duodecim sunt tribus Israel, & tamen si cognatio Leuitarum esset tribus, essent tredecim, quia filij Ioseph habuerunt duas tribus, scilicet, Ephraim, & Manasse.

Respondendum est, quod Leuitæ erant filij Iacob, & quia singuli filij Iacob constituebant tribum Leui constitueret vnam tribum: Deus tamen elegit Leuitas in partem suam, volens quod ministrarent sibi, & voluit quod essent separati a reliquo populo, nec essent pars populi, nec etiam computarentur cum populo, vnde quando Deus iussit, quod acciperetur summa omnium virorum Israel, dixit, quod non computarentur Leuitæ inter eos. Tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonij: Numeri primo. Iussit etiam Deus, quod non haberent Leuitæ aliquam partem hereditatis cum alijs Israelitis, quia ipse volebat esse hereditas illorum: Numeri 18. & Deuter. 18. & Iosue 13. Distinctio autem tribuum erat per distinctionem sortium in terra promissionis, quod quælibet tribus haberet vnam sortem, fuerunt autem assignatæ duodecim sortes, & inter illas nulla fuit data Leuitis, ideo ipsi non computabantur tanquam vna tribus. Sciendum tamen, quod aliquando Leuitæ intelliguntur nomine duodecim tribuum, & aliquando non: nam si id, de quo agitur, sit pertinens ad aliquam vtilitatem secularem, vel ad aliqua onera non intelliguntur Leuitæ nomine duodecim tribuum: si autem id, de quo agitur, pertineat ad cultum Dei, qui communis erat, intelliguntur Leuitæ nomine duodecim tribuum. Prima pars patet, quia vtilitas secularis est habere possessionem, & tamen quando dicitur, quod singulis tribubus, & familijs dabantur possessiones, non intelliguntur Leuitæ nomine tribuum, quia ipsi non suscipiunt aliquam sortem possessionis. De oneribus patet,

patet, quia pertinet ad onera secularia ire ad bellum, & soluere tributa, & tunc nomine tribuum non intelliguntur Leuitæ, ut si dicatur, quod omnes tribus Israel pugnauerunt, non est sensus, quod Leuitæ pugnauerunt, quod patet, quia quando computabatur totus populus per turmas suas, scilicet, qui erant potentes ad bellum, iussit Deus, quod non computaretur Leuitæ cum eis. Num. primo. Secunda particula patet, quia si aliquid pertinebat ad Deum, & dicebatur, quod totus Israel, vel omnes tribus deberent facere illud, intelligebantur etiam Leuitæ, quia cultus Dei communis erat omnibus, sic patet Deuter. 27. ubi iussit Deus, quod sex tribus benedicerent obseruantibus legem, & sex tribus maledicerent violentibus eam, & ponitur ibi vna de tribubus Leui. eod. ca. sic etiam cum beatus Ioannes ageret de conuersione seculi designari per duodecim tribus Israel ad Christum, posuit tribum Leui vnam de duodecim tribubus: Apocap. 7. eo quod conuersio ad Christum, de qua ibi agitur, pertinet ad cultum Dei. Hic autem non erat aliquid onus seculare, nec aliqua vtilitas, sed erat conuenire ad solennitatem vñctionis regis, & rex erat omnibus communis tam Leuitis, quam secularibus: ideo ponuntur hic Leuitæ inter alias tribus.

Quomodo assignantur duodecim tribus cum Leuitæ computati fuerint vna tribus. Quæst. XXI.

Quomodo ponitur hic cognatio Leuitarum tanquam vna de tribubus, quia non computatur inter tribus, & aliquando non, quando computati fuerint vna tribus, quomodo assignantur duodecim tribus Israel, nam siue computetur Leui, ut tribus, siue non, nunquam ponuntur nisi duodecim tribus, ideo oportebit vnam tribum tolli, vel duas tribus copulari in vnam.

Respondendum est, quod semper sunt solum duodecim tribus, & istæ debebant proprie computari per duodecim filios Iacob, de quibus ablati sunt Leui, & manebant undecim tribus, diuisa fuit autem cognatio Ioseph in duas tribus per duos filios Ioseph, scilicet, Manasse, & Ephraim, qui acceperunt duas sortes ex speciali privilegio. Genes. 48. Et aliàs tota cognatio Ioseph erat vna tribus, ideo si interdum computetur Leui: Dicendum est, quod tribus Ioseph erit vna, & copulabuntur tribus Manasse, & Ephraim, nec vocabitur tunc tribus Ephraim, & Manasse, sed tribus Ioseph: sic enim patet Deuteronom. 27. in benedictione, & maledictione obseruantium, & violentantium legem: nam non nominatur ibi Manasse, aut Ephraim, sed Ioseph. Si tamen interdum debebat nominari Ephraim, vel Manasse, vel si princeps cuiuslibet tribus deberet agere aliquid, & deberet esse vnus princeps pro tribu Ioseph, dubium esset an illud deberet agere princeps de tribu Ephraim, vel de tribu Manasse. Aliquis dicit, quod princeps de tribu Manasse deberet hoc agere, quia Manasse erat primogenitus Ioseph, & ad eum pertinebat iste honor. Dicendum tamen est, quod pertineret ad principem tribus Ephraim, quia ista tribus erat maioris dignitatis quod significauit Iacob: nam quando Ioseph applicuit istos duos pueros Manasse, & Ephraim auo eorū Iacob, ut imponeret eis manus, & benediceret, posuit Manassem ad dextram, & Ephraim ad sinistram: Iacob autem transuerasit manus, & posuit dextram super Ephraim, & sinistram super Manasse, Ioseph autem dixit, non ita conuenit pater, quia iste est primogenitus, pone dextram tuam super caput eius, qui renues ait, scio filij mihi, & iste quidem erit in populo, & multiplicabitur, sed frater eius minor erit maior illo, & Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

semen illius crescat in gentes: Genes. quadragesimo octauo. Et semper fuit tribus Ephraim maioris honoris quam Manasse: nam quando in deserto diuisæ fuerunt duodecim tribus per quatuor vexilla datum est vnum vexillum Ephraim, & nullum Manasse, sed potius tribus Manasse fuit sub vexillo tribus Ephraim. Numeri secundo. Etiam in dedicatione Tabernaculi Moyse quando singuli principes tribuum obulerunt munera sua singulis diebus, princeps tribus Ephraim obtulit priusquam princeps tribus Manasse, ut patet Numeri septimo. Dicendum etiam quod si aliquando nominetur tribus Ioseph, & oporteat intelligi solum vnam tribum, scilicet, Manasse, vel Ephraim, intelligetur tribus Ephraim, sic patet Apocap. septimo. ubi exprimitur tribus Manasse, & postea exprimitur tribus Ioseph, per quam non potest intelligi ibi, nisi Ephraim, & tamen non legitur alicubi, quod nominata tribu Ioseph, intelligatur solum tribus Ephraim: est tamen quedam difficultas in eodem capitulo, quia cum beatus Ioannes dicat ibi se nominare duodecim tribus Israel, nominauit Leui, & Ioseph, & Manasse, & non nominauit Dan. Cur tamen hoc factum fuerit, vel quomodo sufficienter nominantur duodecim tribus Israel non nominato Dan, ibidem declarabitur.

Ioiada quoque princeps de stirpe Aaron, & cum eo tria millia septingenti. Sadoc etiam puer egregie indolis, & domus patris eius principes vigintiduo.

Ioiada quoque princeps de stirpe Aaron. Iste Ioiada venit etiam ad istam solennitatem, & nominatur specialiter, quia erat princeps in stirpe illa, ut hic dicitur: non tamen erat Sacerdos magnus, ut infra declarabitur in quadam questione de hoc.

Et cum eo tria millia septingenti. Isti sunt praeter quatuor millia, & sexcentos Leuitas, de quibus supra dicitur, quia illi fuerunt in alia congregatione. Iste autem cum esset princeps habuit secum aliam specialem multitudinem, scilicet, tria millia, & sexcentos.

Sadoc etiam puer egregie indolis. Iste etiam fuit Sacerdos, & venit ad vñctionem Dauid: nominatur autem specialiter, quia fuit de magnis principibus cognationis Leuitarum: nam erat iste Sadoc, qui fuit summus Sacerdos, ut multi arbitrantur: de hoc tamen infra dicitur in quadam questione. Et dicitur egregie indolis, quia quantumquam esset in ætate puerili habebat virtutes viriles, & per hoc erat signum, quod quando esset vir, esset magnæ virtutis: nam ex studijs suis cognoscitur puer.

Et domus patris eius. Idest tota domus siue familia venit cum illo, quia iste Sadoc erat princeps in cognatione sua.

Principes vigintiduo. Scilicet cum Sadoc veniebat vigintiduo principes, qui omnes erant minores Sadoc, quia erant de domo patris eius.

Quis fuerit iste Ioiada, de quo fit mentio.

Quæst. XXI.

Quomodo ponitur hic cognatio Leuitarum tanquam vna de tribubus, quia non computatur inter tribus, & aliquando non, quando computati fuerint vna tribus, quomodo assignantur duodecim tribus Israel, nam siue computetur Leui, ut tribus, siue non, nunquam ponuntur nisi duodecim tribus, ideo oportebit vnam tribum tolli, vel duas tribus copulari in vnam.

Respondendum est, quod semper sunt solum duodecim tribus, & istæ debebant proprie computari per duodecim filios Iacob, de quibus ablati sunt Leui, & manebant undecim tribus, diuisa fuit autem cognatio Ioseph in duas tribus per duos filios Ioseph, scilicet, Manasse, & Ephraim, qui acceperunt duas sortes ex speciali privilegio. Genes. 48. Et aliàs tota cognatio Ioseph erat vna tribus, ideo si interdum computetur Leui: Dicendum est, quod tribus Ioseph erit vna, & copulabuntur tribus Manasse, & Ephraim, nec vocabitur tunc tribus Ephraim, & Manasse, sed tribus Ioseph: sic enim patet Deuteronom. 27. in benedictione, & maledictione obseruantium, & violentantium legem: nam non nominatur ibi Manasse, aut Ephraim, sed Ioseph. Si tamen interdum debebat nominari Ephraim, vel Manasse, vel si princeps cuiuslibet tribus deberet agere aliquid, & deberet esse vnus princeps pro tribu Ioseph, dubium esset an illud deberet agere princeps de tribu Ephraim, vel de tribu Manasse. Aliquis dicit, quod princeps de tribu Manasse deberet hoc agere, quia Manasse erat primogenitus Ioseph, & ad eum pertinebat iste honor. Dicendum tamen est, quod pertineret ad principem tribus Ephraim, quia ista tribus erat maioris dignitatis quod significauit Iacob: nam quando Ioseph applicuit istos duos pueros Manasse, & Ephraim auo eorū Iacob, ut imponeret eis manus, & benediceret, posuit Manassem ad dextram, & Ephraim ad sinistram: Iacob autem transuerasit manus, & posuit dextram super Ephraim, & sinistram super Manasse, Ioseph autem dixit, non ita conuenit pater, quia iste est primogenitus, pone dextram tuam super caput eius, qui renues ait, scio filij mihi, & iste quidem erit in populo, & multiplicabitur, sed frater eius minor erit maior illo, & Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

inter Sacerdotes. Et etiam dicitur, quod erat princeps, & tamen princeps Sacerdotum est ille, qui est summus Sacerdos.

Sed obiicitur, quod non possit stare, quia non viveret tanto tempore, ut posset pertingere ad dies regis Ioram, qui fuit multo post hoc.

Aliquis dicit, quod sic, quia iste fuit longeuus nimis, nam vixit centum & triginta sequenti lib. ca. 24. Et dicit de eo Iosephus 9. Antiqui. Quia post Moy sen non fuit repertus aliquis, qui viveret centum, & triginta annis, nisi iste Ioiada.

Dicendum tamen, quod dato, quod vixerit tanto tempore, non potuit peruenire ad annos regis Ioram, quod patet, quia oportebat ad hoc, quod viveret plus quam ducentis annis, sed non peruenit ad eos. Patet hoc discurrendo tempora media, nam esset iste Ioiada ad minus viginti quinque annorum, vel plus isto tempore, quando venit ad vntionem Dauid, cum ponatur hic tamquam vir, & princeps, & non nominetur puer, sicut Sadoc. Deinde regnavit Dauid triginta tribus annis super totum Israel post istam vntionem, secundo Regum 3. & tertio Regum secundo. Deinde Salomon 40. annis. 3. Regum vndecimo. deinde Roboam 17. annis. eodem lib. capitu. 14. postea Abia tribus annis. eodem lib. cap. 15. deinde Asa 41. annis. eodem cap. postea Iosaphat viginti quinque annis. eodem lib. cap. vlti. postea Ioram annis 8. ut patet 4. Regum 8. cap. deinde Ochozias anno vno, eod. ca. & postea vixit adhuc Ioiada plusquam ad 23. annum regni Ioras: nam in tempore illo fiebat constructio sar taretorum templi ad mandatum eius, quarto Regu duodecimo. Sed colligendo istos annos sunt quasi ducenti, & decem: ideo non potuit Ioiada tanto tempore vivere, & consequenter ille Ioiada, qui erat tempore regis Ioram summus Sacerdos non est iste, qui venit nunc ad vntionem Dauid, sed aliquis alius Sacerdos: ille autem Ioiada non poterat esse natus hoc tempore, sed multo post natus fuit, scilicet, regnante Salomone, quasi anno vicefimo regni eius, ut patet per eandem computationem, quam supra fecimus, scilicet, tollendo omnes annos priores quousque maneant solum centum, & triginta quibus vixit Ioiada.

Quis fuerit summus Sacerdos tempore Ioras regis.
Quaest. XXXIII.

QVAERITVR Vterius cum iste Ioiada non fuit ille summus Sacerdos, qui fuit tempore regis Ioras, an fuerit aliquis summus Sacerdos tempore isto, vel quis fuit. Aliquis dicit quod fuit summus Sacerdos Ioiada, quia dicitur hic Ioiada princeps de domo Aaron: princeps tamen in domo Aaron erat summus Sacerdos, qui vocatur princeps, & maximus inter fratres suos: Leui. vigesimoprimo. Etiam patet hoc, quia cum isto iuerunt tria millia, & septingenti de filiis Aaron, & sic videtur, quod erat honorabilissimus in tota tribu Leuitarum, sed istud competit summo Sacerdoti, ideo ipse erat summus Sacerdos.

Respondendum, quod non erat iste Ioiada tunc summus Sacerdos. Quod patet, quia summus Sacerdos erat semper vnus, scilicet, ille, qui veniebat per lineam primogeniture ab ipso Aaron, ut colligitur Leui. 21. fuerunt tamen tempore Dauid, & Saul duo summi Sacerdotes propter discordiam, & nullus istorum fuit Ioiada, ideo nunquam fuit summus Sacerdos. Patet hoc, quia regnante Saule erat Achimelech summus Sacerdos, qui ministrabat coram Domino in Tabernaculo, quod erat in vrbe Nobe. 1. Reg. 21. Et ipsum occidit Saul cum omnibus cognatis suis, &

deleuit totam vrbe propter Dauid. eod. lib. cap. 22. Et tunc transfuit Saul Sanctuarium de Nobe in Gabaon, & constituit ibi summum Sacerdotem de stirpe Eleazar. s. ipsum Sadoc, ut declaratum est supra 6. ideo mortuo Saul habebat Dauid duos summos Sacerdotes. s. Sadoc, & Abiathar. 2. Reg. 8. & 20. & infra 18. Habebat autem Abiathar in summum Sacerdotem, quia erat filius Achimelech summi Sacerdotis, 1. Regum 22. Et maxime quia fuerat cum eo in omnibus laboribus, quos sustinuit Dauid 3. Reg. 2. & insuper quia Dauid erat ei obligatus nimis, cum propter eum deleta fuisset tota domus patris eius. 1. Reg. 22. cum dixit Dauid: ego sum reus omnium animarum patris tui, & propter hoc debebat ei dare fauorem, ut maneret in honore suo, & sic fecit, quia ipse fecit quod toto tempore suo Abiathar esset summus Sacerdos, & etiam paulo antequam moreretur cum ordinaret cultum Domini, constituit duos principes Sacerdotum, scilicet Abiathar, & Sadoc, infra 24. cap. Sadoc autem fuit Sacerdos, quia constitutus erat Sacerdos magnus post Saulem occiso Achimelech. Et Dauid non ausus est auferre illi summum Sacerdotium, cum iuste pertineret ad eum, quia ipse erat de linea primogenitorum domus Eleazari, & ad istam domum pertinebat summum Sacerdotium, sed ad tempus ablatum est, quando datum est Heli summo Sacerdoti, & durauit vsque ad Achimelech, nam illi erant de domo Ithamar, & non pertinebat ad eos secundum legem Sacerdotum, & insuper Deus praedixerat, quod Sacerdotium auferretur de domo Heli, & transfret ad aliam domum, in qua semper maneret primo Reg. 2. De his magis declaratum est. 3. Reg. 2. Manserunt ergo isti duo summi Sacerdotes tempore Dauid, & tamen postea Salomon abstulit summum Sacerdotium ab Abiathar, & fecit, quod solus Sadoc esse summus Sacerdos. 3. Regum 2. non potuit ergo Ioiada esse summus Sacerdos tempore Dauid, aut Saulis, cum isti duo fuerint summi Sacerdotes, nec videbatur aliqua causa, quare fieret summus Sacerdos. Sed aliquis dicit, quod forte iste Ioiada constitutus fuit Sacerdos, per Samuelē occiso Achimelech, & mansit Sacerdos tempore Dauid, & postea mortuo ipso successit ei Sadoc, & tunc dicit, quod Sadoc non erat tunc summus Sacerdos quando Dauid vnctus est super totum Israel in regē, sed istud non stat, quia si moreretur Ioiada summus Sacerdos constitutus per Saulem non faceret Dauid quod succederet ei alius, quia ipse habebat alium summum Sacerdotem viuentem, scilicet, Abiathar, & non curaret constituere duos summos Sacerdotes cum lex solum disposuisset de vno, & tamen tempore Dauid erant semper simul duo summi Sacerdotes, scilicet, Sadoc, & Abiathar, ut probatum est, ergo iam erat summus Sacerdos Sadoc, quando vnctus fuit Dauid. Item patet istud, quia immediatē legitur de Sadoc, quod esset summus Sacerdos, nam Dauid reduxit arcam Domini in Ierusalem in domum suam, & constituit ibi Leuitas, & Sacerdotes ad ministrandum, & alios Sacerdotes, & Leuitas constituit in Gabaon, ubi erat templum, in quo iussit Dauid, ut Sadoc esset tamquam summus Sacerdos, & alij summi Sacerdotes ministrarent sub eo. infra 16. Et tñ si Ioiada fuisset summus Sacerdos tpe vntionis Dauid, ipsum constituisset Dauid summum Sacerdotem in Gabaon, & non Sadoc. Dicendum ergo, quod iste Ioiada non fuit summus Sacerdos: fuit tamen quidam princeps magnus inter Sacerdotes tempore suo, quia forte erat de progenie summorum Sacerdotum, & propter hoc nominatur hic expressē, & erat cum eo tria millia, & septingenti viri.

An

An iste Sadoc sit ille, qui fuit summus Sacerdos cum Abiathar tempore Dauid. Quaest. XXXIII.

QVAERITVR Vterius an iste Sadoc, de quo hic dicitur fuit ille, qui erat summus Sacerdos cum Abiathar tempore Dauid.

Aliquis dicit, quod sic, quia dicitur hic, quod erat magnus princeps, scilicet, quia venerunt cum eo vigintiduo principes de domo patris eius, & iste erat magnus honor, ideo videtur quod ipse erat summus Sacerdos. Item patet hoc, quia fit hic specialis mentio de eo, & tamen non fieret mentio nisi esset honoratissimus in tribu Aaron, quod pertinet ad summum Sacerdotem.

Dicendum, quod non apparet manifestē an iste Sadoc esset summus Sacerdos, & causa huius est, quia dicitur hic, quod erat puer egregie indolis, & tamen si esset puer non posset ministrare, nec esse summus Sacerdos, vel saltem ministraret alius pro eo quousque veniret ad etatem, in qua esset potens ministrare, & tamen de Sadoc videtur quod erat iam vir, cum iam esset summus Sacerdos, ideo quod non esset iste Sadoc. Satis tamen potest dici, quod esset iste, quia si non esset valde puer poterat ministrare, & sic esset summus Sacerdos, si pertinebat ad eum ex conditione generis sui, ideo potest hic teneri quodcunque.

De filiis autem Benjamin fratribus Saul, tria millia, magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saul.

De filiis autem Benjamin fratribus Saul. Ponuntur illi, qui venerunt ad vntionem Dauid de tribu Benjamin, & vocantur filij Benjamin fratres Saulis, quia erat Saul de ista tribu, primo Regum nono. Et omnes de eadem tribu vocantur fratres: nam etiam omnes Hebraei inter se vocantur fratres: Deuteronom. decimoquinto.

Tria millia. Pauci venerunt de hac tribu, & pauciores quidem quam de quacunque alia, & ratio huius fuit duplex. Prima, quia multi de ista tribu discurrebant ad congregandum cibos pro ista solennitate: nam tribus Israel omnes, quae erant iuxta tribum Iude vsque ad Issachar adiuuabant in hoc viros Iuda, ut patet infra in litera: tribus tamen Benjamin coniuncta est forti Iude, quia latus Aquilonare Iude, & latus Meridianum Benjamin sunt idem, ut patet Iosue decimoquinto, & decimo octauo, quia eadem loca ponuntur in latere vtriusque fortis. Secunda causa fuit, quia tribus Benjamin non erat bene contenta, quod Dauid vngeretur in regem super totum Israel, eo quod ante hoc Saul erat rex super totum Israel, qui erat de tribu Benjamin, & nunc quoque multi de illa tribu fauebant domui Saulis, ut de illa fieret rex, ut dicitur in litera: ideo pauci voluerunt venire de hac tribu.

Magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saul. Idest multi de ista tribu sequebantur domum Saulis, scilicet, quia volebant, quod non cessaret regnum de illa domo, ideo volebant venire ad vngendum Dauid in regem, quem putabant hostem illius domus.

Quid intendebant facere isti de tribu Benjamin. Quaest. XXXV.

QVAERITVR Quomodo dicebantur isti sequi domum Saulis, & quid intendebant facere?

Respondendum, quod cum ante hoc regnum fuisset in domo Saulis, & per hoc tota tribus Benjamin esset Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

A honorata nimis, volebant viri de hac tribu, quod maneret semper regnum in domo ista, & ideo intendebant constituere aliquem in regem de posteritate Saulis.

Sciendum tamen, quod non manebat aliquis filius Saulis, qui posset succedere, sed manebant nepotes, manebant namque solum octo viri de domo Saulis, quod patet, quia quando Gabaonites petierunt, ut daretur sibi tota domus Saul ad delendum eam, dicitur quod Dauid eripuit solum Miphibosech, & sic omnes alij occisi sunt. 2. Regum 21. & tamen non fuerunt occisi nisi septem viri: ergo videtur, quod solum octo viri manebant. Erant autem duo istorum filij Saulis ex concubina nomine Respha: ideo non poterant succedere, quia in dignitate regali non succedunt illegitimi, erant autem quinque nepotes Saulis. s. filij Merob filiae Saulis, & Adrielis Mozathithae. eod. cap. & ad istos non pertinebat successio directē, quia sicut mater eorum non poterat succedere in regno, ita nec ipsi poterant succedere iure matris. Isti autem septem fuerunt, qui postea suspensi sunt ad petitionem Gabaonitarum. eodem cap. Alij autem filij Saulis non reliquerant filios nisi solus Ionathas, qui erat primogenitus Saulis, cum ponatur primus inter filios eius semper, ut patet primo Regum 14. & supra 8. & 9. Et ad istum pertinebat successio iure primogeniture, sed mortuus est in bello, 1. Regum vltimo. Mansit autem vnus filius eius, scilicet, Miphibosech, qui erat claudus vtroque pede. 2. Regum 4. & 9. Et ad istum directē pertinebat successio regni: plurimi autem de tribu Benjamin intendebant istum constituere in regem, vel saltem filium eius Michā, qui non erat claudus, sicut pater suus. primo Regum nono. Ideo spem habentes de hoc noluerunt ire ad vntionem Dauid, quia tamen Dauid fuit valde bonus, omnes postea consenserunt in eum, ut esset rex, & cessaret contentio filiorum Benjamin.

Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis, et ex dimidia tribu Manasse decem, et octo millia singuli per nomina sua, venerunt, et constituerunt regem Dauid. De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui nouerant singula tempora ad precipiendum quid facere deberet Israel, principes ducenti: Omnis autem reliqua tribus eorum consilium sequebatur.

Porro de filiis Ephraim. Ista est alia tribus de filiis Ioseph, & fuit valde honorata inter Israelitas, quia de quatuor vexillis deserti ipsa habuit vnum Num. 2. de hac etiam tribu fuerunt omnes reges Israel facta diuisione regni tempore Roboam: nam primus eorum. s. Ieroboam fuit de ista tribu. 3. Reg. 11. Et consequenter alij, vel plurimi ipsorum. Viginti millia octingenti. De ista tribu iuerunt multi ad vntionem Dauid, eo quod non erant multi ipsorum occupati congregando cibos pro ista solennitate, sicut erant occupati viri de alijs tribubus supra positis, eo quod fortes illarum tribuum erant magis coniuncte forti Iudae, & quia ad tribum Iuda principaliter pertinebat congregare necessaria pro ista solennitate, cum fieret in Hebron, quae est ciuitas tribus Iudae, quae erant magis propinqua, adiuuabant magis tribum Iudae. Fortissimi robore. Idest, fortes pugnatore: erant enim viri de tribu Ephraim animosissimi

valde, & superbi plusquam viri aliarum tribuum, quod patet ex multis scandalis, que fecerunt ipsi, & nullum fecit aliqua de alijs tribubus: patet enim hoc de Gedeone: ipse enim erat iudex Israel, & erat de tribu Manasse: pugnavitque contra Madianitas: & habuit mirabilem victoriam Iud. 6. & 7. Soli autem viri de tribu Ephraim superbierunt, quia non vocavit eos, & clamabant contra Gedeonem, & dicitur, quod iurgantes fortiter erant, & prope vim inferentes, Gedeon autem non potuit compescere iram ipsorum, nisi verbis blandis humiliando se, & exaltando illos, dicens: quid enim tale facere potuit quale vos fecistis, nonne melior est tacemus Ephraim vindemijs Abiezrin manus vestras tradidit Dominus principes Madian Oreb, & Zeb. Cum locutus esset istud requievit spiritus eorum, quo inflabantur contra eum. Iud. 8. Iterum etiam cum Iephte Galadites pugnavisset contra Ammonitas, & non iussissent illuc viri Ephraim, habita victoria mirabili inviderunt filij Ephraim Iephte, & dixerunt: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos noluit, ut pergeremus tecum? ideo incendimus domum tuam, voluerunt ergo tunc Ephraim pugnare contra Iephte: ipse vero occidit quadraginta duo millia de eis Iud. 12.

Viri nominati in cognationibus suis. Scilicet omnes isti viri Ephraim, qui venerunt ad vocationem David erant viri generosi, & nominati in cognationibus suis.

Et ex dimidia parte tribus Manasse. Hic ponitur, quot venerunt de tribu Manasse ad vocationem istam. Et sciendum est, quod sola tribus Manasse erat divisa in duas medietates, ut supra dictum est, & una habitabat ad Orientalem partem Iordanis in terra duorum regum Amorrhæorum: alia vero citra Iordanem ad Occidentem apud sortem Ephraim, hic autem dicitur de medietate illa, que erat citra Iordanem, & ideo ponitur post Ephraim: de alia autem medietate, que erat ultra Iordanem infra ponitur numerus venientium de illa ad vocationem istam cum tribu Ruben, & Gad.

Decem, & octo millia. Quamquam esset solum medietas tribus, tamen misit decem, & octo millia virorum ad istam vocationem, quia pauci occupantur de ista tribu, querendo, & congregando cibos pro solennitate istius vocationis, sicut occupantur de quibusdam alijs tribubus.

Singuli per nomina sua. Id est, omnes isti erant congregati, & descripti nominatim, qui erant viri de quibus fiebat mentio in tribu sua.

Venerunt, ut constituerent Regem David. Scilicet, ad vocationem supradictam: nam omnes tribus Israel conveniunt in hac sententia, quod vngerent David in Regem.

De filiis quoque Issachar. Hic ponitur, quot venerunt de tribu Issachar, & multi venerunt de hac tribu, quia non fuerunt aliqui de ista tribu occupati in preparatione, & congregatione ciborum pro solennitate, sicut de alijs tribubus. Quia infra dicitur, quod omnes, qui erant de alijs tribubus usque ad Issachar adiuvierunt fratres suos de tribu Iuda, & sic qui erant de tribu Issachar non adiuvierunt eos.

Eruditi viri, qui noverant singula tempora. Aliqui putant istos fuisse Astrologos, qui cognoscerent tempora: & tamen falsum est, ut infra dicitur sequenti questione.

Ad precipiendum quid facere deberet Israel. Erant nimis prudentes, & quia ad sapientem pertinet ordinare, teste Aristotele, isti disponebant de singulis temporibus quid deberet facere Israel in illis, & totus populus sequebatur consilium eorum, quia erant vi-

ri valde prudentes, & magnæ auctoritatis in toto Israel. *Principes ducenti.* Ponitur hic numerus principum, sed non ponitur numerus virorum, qui veniebant cum eis, sed satis innuitur, quod deberent esse multi principum subditi, cum essent tot principes: omnis autem alia tribus eorum consilia sequebatur, scilicet, tota tribus Issachar, & ideo isti erant tamquam patres, & principes.

Quomodo principes isti ducenti omnia tempora scirent ad precipiendum Israel. Quæst. XXVI.

QUÆRITUR Quomodo dicuntur isti ducenti principes scire omnia tempora ad precipiendum Israel. Aliqui volunt, quod isti erant viri instructi in lege, & per hoc sciebant precipere populo quid facere deberet, & etiam omnia tempora, in quibus fieri deberet quidquid ad cultum Dei pertinebat. Et de hoc exponunt illud, quod habetur Gen. 49. f. Issachar asinus accubans inter terminos vidit requiem, quod esset bona. Requiem in studio legis. Quia ad studium requiritur quietatio anime, & etiam corporis, & in quietando anima fit prudens, & sapiens. 7. Physico. Sed istud non stat, quia litera non potest intelligi de quiete studij, sed magis de quiete, que est in terra propria non discurrendo hinc, & inde, ut quies opponitur peregrinationi, & patet hoc ex litera, quia in benedictione Zabulon dixerat Iacob. Zabulon in litore maris habitavit, & in statione navium pertingens usque ad Sidonem, & per hoc innuitur, quod viri de tribu Zabulon discurrerent per mare afferendo, & portado merces, quia de hoc solent vivere illi, qui morantur in litore maris, & quia subditur immediate benedictio Issachar, crederet aliquis, quod sic nauigaret Issachar, sicut Zabulon: ideo dixit Iacob, quod non, sed quod quiesceret in terra sua, scilicet, Issachar asinus fortis, scilicet, quod sicut asinus est animal pigrum valde, ita & tribus Issachar erat valde pigra, quia cum habitaret iuxta mare non discurrebat in nauigijs ad negociandum, & dicitur Accubans inter terminos, id est, iacens, & non discurrens, quamquam esset iuxta terminos maris: vidit requiem quod esset bona, & terram, quod optima, id est, vidit quod bonum erat quiescere in terra sua non discurrendo per mare exponendo se diuersis periculis, potissime quia terra erat optima, id est, fertilis ad hoc, quod posset sufficienter sustentari de fructibus eius. Secundo patet, quia non est verisimile, quod tanta esset vacatio virorum de tribu Issachar in studio legis: nam nunquam reperitur in aliquo loco Scripturæ de aliqua tali vacatione. Item patet hoc, quia non pertinebat talis vacatio ad aliquam de tribubus Israel, quia populus erat sic ordinatus, quia tota tribus Leui vacabat cultui Dei, & studio sacræ Scripturæ, eo quod non occupabatur alicui agriculturæ, vel militiæ, immo dato, quod vellent occupari non poterant, quia Deus iusserat, quod Sacerdotibus, & Leuitis darentur vrbes sine territorijs, ita ut non haberent locum ad plantandum vineas, nec ad serendum agros, sed solum dabantur eis parua suburbana apud vrbes ad alendum peccora sua in eis. Numeri trigesimo quinto. & Iosue decimotertio. Et hoc erat, quia de decimis, & alijs iuribus Sanctuarij sustentari debebant Sacerdotes, & Leuitæ: Numeri 18. & Iosue 13. non habentes ergo, in quo occuparentur vacabatur studio sacræ Scripturæ, populares autem de omnibus duodecim tribubus Israel vacabant agriculturæ, & militiæ, & non studio legis, quia tota tribus Leuitarum studebat pro eis, & ob hoc Deus obligabat Sacerdotes, & Leuitas ad respondendum de omnibus dubijs

blis legis, ut patet Aggæi 2. scilicet, Interroga Sacerdotes legem. Et Malachie 2. dicitur. Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Tertio patet, quia dato, quod viri de tribu Issachar vacarent nimis studio legis: tamen non pertineret ad eos precipere aliquid populo de his, quæ pertinebant ad legem, quia istud erat de officio Sacerdotum, & Leuitarum, & nulli licebat intromittere se de his, que pertinebant ad Sacerdotes, & Leuitas sub pena mortis, ut patet Num. primo, & 3. & 16. & 18. Quarto patet, quia dato, quod istud esset verum, tamen non convenit literæ, quia hic non agitur de observatione cultus Dei, sed de illis, que pertinebant ad populum quantum ad bellum, & pacem, & reliquum statum populi. Quod patet, quia dicitur, quod consilij eorum obediebat aliqua tribus Issachar: si tamen isti essent periti circa legem non sequeretur populus consilium eorum, sed preceptum, quia ea, quæ de lege erant pertinebant ad preceptum, & non ad consilium. ideo non erant isti eruditi circa legem, sed circa negocia deliberativa, quæ cadunt sub consilio, & ista pertinent ad dispositionem, & regimen populi.

Aliqui ergo dicunt aliter, quod isti erant eruditi circum Astrologiam, & sciebant tempora quibus pugnandum esset, & quibus quiescendum, & sic quantum ad omnes alias res: nam ista, vel sciunt Astrologi, vel conantur ea scire.

Dicendum tamen, quod istud non stat, quia ista scientia est superstitiosa, & dato, quod interdum posset aliquid sciri, licet cum multis dubijs, peccatum tamen esset talia inquirere, & erat istud nimis prohibitu Hebræis: sic patet Iere. 10. scilicet, iuxta vias gentium nolite discere, & a signis celi nolite metuere, que timent gentes. Et quando aliqui per Astrologiam conantur inquirere, an pugnandum sit, vel non, & sic de alijs, metuunt signa celi, ideo peccatum est talia inquirere ad dirigendum operationes humanas per hæc, non ergo laudarentur in Scriptura tales sapientes, sed potius vituperarentur, & interdiceretur ars eorum, & tamen isti laudantur hic nimis, & populus sequebatur consilium eorum, ideo non erat peritia sua circa Astrologiam. Nec obstat, quia dicitur hic, quod isti sciebant tempora ad precipiendum quid facere deberent filij Israel: nam non intelligitur de temporibus inquisitis per Astrologiam, sed de temporibus inquisitis consilio humano ad faciendum istud, vel illud.

Dicendum ergo, quod isti erant viri eruditi, scilicet, in prudentia. Nam propter experientiam rerum, & subtilitatem ingenij erant acuti in consilijs, & ideo sciebant de singulis rebus disponere quando essent agende, & quomodo, & totus Israel sequebatur istos in consilijs. Ideo dicebantur ipsi scire tempora ad precipiendum populo quid ageret.

Porro de Zabulon, qui egrediebantur ad prælium, & stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici.

Porro de Zabulon. Hic ponuntur illi, qui venerunt de tribu Zabulon ad vocationem David.

Qui egrediebantur ad prælium, & stabant in acie instructi armis bellicis. Id est omnes isti, qui venerunt de tribu Zabulon erant de illis, qui egrediebantur ad prælium: nam non erant pueri, vel senes, sed viri, qui poterant ad bellum egredi, & qui poterant stare in acie instructi armis bellicis. *Quinquaginta millia.* De ista tribu

A venerunt multi eo, quod erat magna tribus, & desiderabat complacere David, sicut apparet ex litera: ideo venerunt quor potuerunt.

Non in corde duplici. Id est veniebant cum vero corde, quia diligebant David: ideo ex toto corde volebant adiuuare eum ad hoc, quod fieret rex.

Propter quid hic dicitur, quod viri Zabulon venerunt ad David non in corde duplici. Quæst. XXVII.

QUÆRITUR Quomodo dicitur, quod venerunt viri Zabulon ad David, & non in corde duplici: nam ad hoc nihil agebat duplicitas, vel simplicitas cordis, cum totus Israel vellet vngere David in regem?

Respondendum, quod istud ponitur ad designandum, quod quamquam totus Israel conveniret ad David in Hebron, quod aliqui poterant venire magis ad impediendum vocationem David, quam ad procurandum eam, ut si aliqui non diligerent David venirent cum alijs Israelitis ad hoc, quod impedirent. Quia dato, quod plurimi intenderent vngere David in regem, alij irent ad perturbandum hoc per modos subtiles, ut si persuaderent alijs, quod peteret a David ante vocationem suam aliquam conditionem grauem, quam forte ipse non acceptaret, & per hoc discordaret populus ab eo, & vngerent aliquem in regem: sic enim fuit quando convenit totus populus Israel in Sichem ad vngendum Roboam in regem, & petierunt ab eo, quod minueret tributum, quem imposuerat pater suus, ipse vero noluit, & per hoc facta est divisio regni 3. Reg. 12. Quod autem aliqui essent intendentes perturbare vocationem David, patet saltem de viris Benjamin, quia dicitur supra, quod magna pars eorum sequebatur adhuc domum Saulis, manifestum est igitur, quod illi procurarent per se, & per amicos suos impediri vocationem David, ut rediret ad domum Saulis regnum, vel maneret in illa. Patet etiam hoc, quia dicitur hic, quod viri Zabulon venerunt nunc in auxilium David, & tñ non erat auxilium ad aliquid aliud, nisi ut vngeretur in regem: ergo videtur, quod præsumatur, quod aliqui vellent impedire vocationem David, quia alijs non indigeret aliquo auxilio, & sicut dicitur, quod venerunt isti, & non in duplici corde, sed in vero corde ad præbendum auxilium David, si aliquis vellet impedire istam vocationem, quod pugnarent contra eum, & propter hoc veniebant armati.

Et de Nephthali principes mille, & cum eis instructi clypeo, et hasta, triginta et septem millia. De Dan etiam preparati ad prælium, vigintiocto millia sexcenti. Et de Aser egredientes ad pugnam, & in acie prouocantes, quadraginta millia. Trans Iordanem autem de filijs Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manasse instructi armis bellicis, centum viginti millia. Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super uniuersum Israel. Sed & omnes reliqui ex Israel vno corde erant, ut rex fieret David. Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes, & bibentes.

bibentes. Præparauerant enim eis fratres sui. Sed, & qui iuxta eos erant vsque ad Issachar, & Zabulon, & Nephtali, afferbant panes in asinis, & camelis, & mulis, & bobus ad uescendum, farinam palatas, uiam passam, uinum, oleum, boues, arietes ad omnem copiam: gaudium quippe erat in Israel.

Et de Nephtali principes mille. Ponitur hic numerus uirorum Nephtali, qui uenerunt. Et ponitur numerus tam principum quam subditorum, & hoc est speciale, quia in alijs tribubus ibant principes cum alia multitudine ad uocationem Dauid, & non ponitur numerus principum eo, quod erant pauci principes. Et tamen hic, quia fuerunt multi principes simul, expressus est numerus eorum: sic etiam fuit in tribu Issachar, in qua fuerunt ducenti principes, ut patet supra in litera.

Et cum eis instructi chypeo, & hasta triginta octo millia. Omnes isti ibant instructi armis, quia timebant, quod aliqui impedirent uocationem Dauid, & illi pugnet contra ipsos, sicut dicebatur supra de uiris Zabulon.

De Dan etiam preparati ad prælium. Hic ponitur numerus uirorum Dan, & dicitur, quod erant preparati ad prælium, scilicet, accincti armis propter causam dictam.

Viginti octo milia, & septingenti. Quilibet enim tribus mittebat multos, & quia tamen quedam erant paruæ, mittebant paucos.

Et de Aser egredientes ad pugnam, & in acie pronocantes. Iste est numerus uirorum Aser. Et dicitur egredientes ad pugnam, scilicet, quod omnes isti, qui uenerunt de tribu Aser erant uiri, qui poterant ire ad bellum. Et dicitur pronocantes in acie, id est, qui poterant stare in acie, & pronocare alios ad bellandum.

Viginti milia. Pauciores fuerunt de ista tribu, quam de immediate positis, eo quod erat minor in multitudine pro tunc quam prædictæ.

Trans Iordanem autem. Hic ponitur de numero uirorum, qui uenerunt de duabus tribubus, & dimidia, & dicitur trans Iordanem, quia istæ duæ tribus, & dimidia habitabant ad orientalem partem Iordanis in terra duorum regum Amorrhæorum.

De filijs Ruben, & Gad, & dimidia parte tribus Manasse. Iste duæ tribus, & dimidia tenebant terram ultra Iordanem, & computantur tanquam una tribus, & ponitur numerus, siue summa una omnium ipsorum, sicut fit de qualibet tribu per se. fuit autem data ista terra istis duabus tribubus, & dimidiæ per Moysen antequam transirent Iordanem, & subijcerent sibi terram Chanaanorum, & istud fuit, quia terra illa ultra Iordanem erat nimis pascualis, & istæ duæ tribus, & dimidia habebant infinitam substantiam in pecoribus & iumentis: ideo petierunt istam terram sibi dari tanquam sibi conuenientem Num. 32.

Instructi armis bellicis. Id est omnes ueniebant armati ex causa supra assignata.

Centum, & viginti milia. Quilibet istarum tribuum erat magnæ multitudinis, ideo uenit magna summa militum de eis.

Omnes isti uiri bellatores. Refertur ad omnes viros de omnibus tribubus, qui supra ponuntur. Et dicitur, quod erant omnes bellatores, id est, exercitati ad bellum.

Et expediti ad pugnam. Id est omnes ueniebant accincti armis, sicut parati ad pugnam.

Cum corde perfecto uenerunt. Id est cum recta intentione, quia quilibet eorum uolebat, quod Dauid

uingeretur in regem, & nullus intendebat impedire. Vocatur autem cor perfectum, quandocumque aliquis in toto corde suo aliquid uult, & non claudicat in duas partes.

In Hebron. Iste est locus in terra Iuda, in quo prius regnabat Dauid, & ibi manebat quando conuenerunt omnes Israelitæ ad uocandum eum.

Sed, & omnes reliqui ex Israel. Scilicet, qui manserunt in urbibus. De qualibet. n. tribu uenerunt aliqui ad uocandum Dauid, & multi alij manserunt in urbibus, qui non uenerunt ad istam uocationem. De uenientibus autem dictum fuit supra, quod ueniebant in corde perfecto ad adiuuandum Dauid, ut fieret rex, ideo etiam dicitur hic de manentibus in urbibus, quod illi habebant intentionem, ut Dauid fieret rex.

Uno corde erant, ut Dauid fieret rex super uniuersum Israel. Iste erat in omnibus Israelitis, quia ipsi non habebant regem, & oportebat, quod aliquem acciperent, quia non poterat alius populus gubernari, & tunc nesciebant aliquem ad hoc aptiorem quam Dauid, eo quod Deus prænunderat de eo, quod futurus esset rex, & insuper erat uir bellator, qui ueniente Saul optimè faciebat bella Israelitarum contra Philistinios, & insuper, quia ipse erat uir benignus ualde, & cõpatiens subditis, & melius ab eo tractaretur, quam ab aliquo alio. Iste causas expresserunt Israelitæ quando loquuti sunt nunc ad Dauid in Hebron super uocatione sua. *Fueruntque ibi apud Dauid tribus diebus.* Tot diebus durauerunt cõtemonia, & legitima uocationis: nam ibi loqueretur populus ad regem, & faceret cum eo aliqua pacta de modo regendi regnum. Nam quandocumque assumebatur aliquis in regem fiebat lex regni, id est, quedam compositio de modo regendi: sic patet in electione Saulis: nam dicitur, quod Samuel loquutus est ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino primo Reg. 10. Ita fieret nunc, & in quocumque alio rege.

Comedentes, & bibentes. Scilicet, illis tribus diebus comederunt, & biberunt solenniter propter gaudium uocationis regis: faciebat enim Dauid expensas omni populo. *Præparauerant enim ei fratres sui.* Declaratur quomodo potuerunt tot uiri conuenientes in Hebron habere cibos pro tribus diebus, quia erant uiri trecenta milia, ut patet in litera, & dicitur, quod hoc fuit, quia fratres sui, id est, uiri de tribu Iuda præparauerant eis: sciuerant enim per aliquot dies prius aduentum eorum: ideo congregauerunt illos de tota terra pro illis diebus. Et uocantur uiri Iuda fratres eorum, scilicet, omnium uirorum Israel, qui conuenerunt ad istam uocationem. & quamquam dicitur hic, quod fratres eorum, scilicet, uiri Iuda parauerunt, intelligendum est, quod Dauid faceret istas expensas: cum omnes Israelitæ conuenirent propter solam causam eius, scilicet, ut eum uingeret. Confirmatur hoc, quia quando Dauid portauit arcam Domini in domum suam, & conuenerunt plurimi de Israel ad istam solennitatem oñibus illis dedit cibos, ut patet 2. Reg. 6. & infra 15. A fortiori ergo nunc cum solum procuraret causa sua faceret expensas toti populo, qui uenerat.

Sed, & qui iuxta eos erant. Id est non solum uiri Iuda parauerunt cibos Israelitis uenientibus ad istam solennitatem, sed etiam alia tribus, quæ erant iuxta tribum Iuda adiuuabant illos ad congregandum cibos. *Vsque ad Issachar, & Zabulon, & Nephtali.* Id est omnes tribus, quæ erant circum tribum Iudæ usque ad tribum Issachar, & Zabulon, & Nephtali adiuuauerunt viros Iudæ, & iste erant tribus Benjamin, & Simeon, & Ephraim, & Manasse, quæ sunt magis coniunctæ tribui Iudæ, & istæ nominatæ, ut patet Iosue 15. & usque ad 20. ubi ponitur situs omnium fortium terræ promissionis.

Affere.

Afferbant panes. Scilicet, quæcumque necessaria ad victum, & maximè panes. Et intelligitur de coctis, quia infra ponitur farina. Non est autem intelligendum, quod omnes istæ tribus ferrent cibos, & darent eos gratis, sed ferebāt, & uendebant, & tamen in hoc adhuc faciebant gratiam, quia copiam dabant victualium in Hebron, quæ aliter haberi non poterant.

In asinis, & camelis, & mulis, & bobus. Omnia ista sunt animalia apta ad ferendum onus. Abundant autem cameli in terra illa, sicut oues, vel vaccæ in alijs regionibus, unde de Iob, qui habitauit in terra illa, dicitur quod fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum, ut patet Iob primo.

Farinam. Scilicet, ad formandum panes. *Palatas.* Scilicet massam de ficibus, quæ relecta est in modum casei, & illa massa comprimitur inter tabulas: ideo uocantur palatæ a palis inter quos comprimuntur, sic dicitur 2. Reg. 16. f. Cum ceterum massis palatarum, & duobus uiribus uini. Abundant autem ficus maxime in terra Iudæorum: ideo formabantur in massas in modum caseorum, & seruabantur ad victum, sicut casei de lacte, & alia victualia. Et propter hoc quædo aliqui uolebant providere alijs de multis victualibus inter alia ferebāt massas de ficibus: sic dicitur primo Reg. 25. de Abigail, quæ tulit ad Dauid ducentos panes, & duos uires uini, & quinque arietes coctos, & quinque lata polentæ, & centum ligaturas uic passæ, & ducentas massas caricarum, id est, ficuum: sic etiam 2. Reg. 16. dicitur de Siba, quod occurrit Dauid cum duobus asinis, qui erant onerati ducentis panibus, & centum ligaturis uic passæ, & centum massis palatarum, id est, caseorum de ficibus, & sic nunc ferebantur etiam palatæ ad provisionem victus.

Uiam passam. Consuetudo erat in terra Chanaan facere multas uias passas, & ex illis accipiunt partem victus, ideo qui uoluit alicui providere de victualibus in terra illa cum ceteris dant sibi uiam passam, sunt autem distinctæ istæ uic per ligaturas, ideo dicitur primo Reg. 25. quod Abigail obtulit Dauid centum ligaturas uic passæ, & Siba obtulit totidem ligaturas 2. Reg. 26.

Uinum. ad potum. *Oleum.* Ad condimentum ciborum.

Boues arietes. Adducebantur, ut occiderentur. Et idem intelligendum est de omnibus alijs generibus pecorum, & uolatilium, quæ pro tempore haberi poterant.

Ad omnem copiam. Id est omnia ista dabantur in magna copia, eo quod de tota terra in circuitu congregabantur cibi in Hebron, ut patet supra.

Gaudium quippe erat in Israel. Iste est redditum causæ quantum ad omnia superiora, scilicet, quod isti cibi in omnibus generibus habebantur in magna copia, eo quod erat gaudium in Israel, scilicet, quia gaudebant omnes Israelitæ, quod uingeretur Dauid in regem, & ideo procurabant, ut beneficeret, & sine impedimento, quia quilibet diligenter se habet circa ea, in quibus gaudet: nam facientes ex gaudio faciunt, sicut agentes ex habitu: illi tamen faciunt promptè, ita facientes delectabiliter. Aliter potest intelligi, scilicet, quod adducebantur victualia in magna copia, quia erat gaudium in Israel, id est, quia homines quando sunt in gaudio comedunt, & bibunt abundantius, quam aliàs, & quia uiri Iudæ, & alij vicini eorum cognoscentes gaudium istud, sciuerunt, quod oportebat colligi multos cibos, ideo collegerunt in magna copia propter gaudium.

Non it autem consilium Dauid cum tribunis, & centurionibus, & uniuersis principibus, & ait ad omnem cõterum Israel: Si placet uobis, & a Domino Deo nostro egredietur sermo, quem loquor: mittamus ad fratres nostros reliquos in uniuersas regiones Israel, & ad Sacerdotes, & Leuitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos, & reducamus arcam Dei nostri ad nos. Non enim requisuimus eam in diebus Saul.

Dico in præcedentibus de Dauid in regem uocatione, hic agitur de eius regni dispositio: ne est ordo conueniens, quia prius uingendus erat in regem, quam disponeret in regno aliquid. & quia tunc homo rectè se habet quando prius respicit ad ea, quæ Dei sunt, quam ad illa, quæ sunt necessitatis humanæ iuxta illud: Quærite primum regnum Dei, deinde cetera adjicientur uobis Matth. 6. ideo Dauid in principio regni sui prius se intromisit de diuino cultu, & deinde de temporali apparatu. Circa diuinum cultum se habuit tripliciter. Primum in arcæ reparatione: secundo in templi ædificatione infra 17. scilicet, quia dispositum ædificare templum Domino: tertio in diuini cultus ampliatione infra 23. scilicet, quia ordinauit officia Sacerdotum, & Lenitarum. Miscetur autem inter hæc aliqua pertinentia ad secularia scilicet, bella eius, ut sequenti ca. & infra 18. & usque ad 22. Prima in duas, quia arcæ portatio incepta interrupta: secundo iterum incipit, & consummatur infra 15. Prima in duas, quia primo agitur de Dauid qualiter prudenter se habuit in diuinis: secundo qualiter prudenter, & uiriliter se habuit in humanis sequenti capitu. Prima in duas, quia primo ponitur arcæ portatio incepta: secundo occasio propter quam fuit interrupta, ibi. *Cum autem peruenissent.*

Anea, quæ hic habentur sint continuata ad præcedentia. Quæst. I.

Quæritur Circa primum ad ea, quæ habentur hic, habeant ordinem continuatum ad præcedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore: Respondendum, quod hic est ordo conueniens: nam præcedenti cap. ponebantur duo, primum de congregatione multorum uirorum ad Dauid, quando ipse erat profugus a facie Saulis, secundum est de congregatione multorum uirorum ad uocandum eum in regem super totum Israel, & respectu amorum est rectus ordo. De primo patet, quia illud fuit antequam Dauid esset rex uiuente Saule: istud autem fuit mortuo Saule postquam Dauid factus est rex super totum Israel, quia tunc fecit afferri arca de Cariathiarim, ut patet hic. De secundo patet, quia illud est de uocatione Dauid in regem super totum Israel, istud autem fuit post uocationem, quia prius ipse uictus est, quam administraret, & tamen fuit quedam administratio congregatio populi ad ferendum arcam de Cariathiarim: ideo ordo rectus est. Cum autem queritur an ea, quæ habentur

betur hic, fuerint immediate post superiora, vel iteriecto aliquanto tempore, dicendum, quod non apparet de quantitate temporis, quod fuit inter uocationem suam, & portationem arca, satis enim videtur, quod modicum tempus intercederit inter utrumque, de quo declaratum est 2. Reg. 6. in principio. Circa primum dicitur.

Inijt autem consilium Dauid. Intēdebat Dauid ampliāre cultum Dei reducendo arcam Domini de Cariathiarim in alium locum honorabiliorem, & quamquam hoc esset bonum, nec oporteret multum delibari, quantum ad hoc noluit facere sine consilio populi.

Cū tribunus, & centurionibus, & vniuersis principibus. Per istos intelligantur omnes principes populi, & cum illis voluit Dauid deliberare super hoc, quia dispositio regiminis non pertinebat ad multitudinem popularem, sed ad principes. Vocantur autem principes constituti super mille, centuriones verò principes constituti super centum.

Et ait ad vniuersum cœtum filiorum Israel. Intelligendum est, quod prius Dauid inijt cōsiliū in secreto, cum principibus, & illi approbauerunt sententiam regis, deinde congregata ad se tota multitudo, que erat in curia sua proposuit illis id, quod concordauerat cū principibus, & proposuit per modum deliberationis, vt si forte aliquid aliud iudicaret illi, quibus nunc proponebatur. Vel potest intelligi, quod solum proposuit hoc Dauid semel centurionibus, & tribunis, & tunc deliberauerunt super hoc, nec fuit postea propositum multitudini, & tamen dicitur. Ait Dauid ad vniuersum cœtum filiorum Israel, id est, ad omnes principes Israelitarum: nam principes continent in virtute populū, ideo quando aliquid faciunt principes populi, dicitur illud facere totus populus, & sic Dauid cum loqueretur nunc ad omnes principes Israel, dicebatur loqui ad totum Israel. Et cum dicitur hic ad vniuersum cœtum Israel quomodoque accipiantur, nō potest intelligi, quod ad omnes viros Dei Israel vocaretur: nam ipse dixit nunc, quod bonum erat, quod vocarentur omnes filij Israel, qui non erāt presentes, sed dicitur ad vniuersum cœtum Israel, id est, ad multos de Israelitis, quia sic consuevit loqui Scriptura ponendo omnes pro multis.

Si placet vobis. Quamquam bonum esset istud op^o, nolebat illud agere Dauid sine voluntate populi, vel saltem volebat inducere populum, vt placeret ei, ideo dixit si placet vobis.

Et a Domino Deo nostro egreditur sermo quem loquitur. Id est si ab eo egredietur sermo iste, faciemus illum, quia bonum est, quod obediamus Deo, & dixit hoc, vt non putaret populus, quod faciebat propter Dauid, sed propter Deum.

Mittamus ad fratres nostros reliquos. Loquebatur Dauid istud ad multitudinem, quia sibi erat presens, & tamen, quia multi ad hoc erant absentes de Israelitis, dixit, quod mitteret ad vocandum reliquos, scilicet, absentes.

In vniuersas regiones Israel. Id est mittamus ad omnes tribus Israel, & partes possessionum, vt omnes veniant. accipiuntur hic omnes regiones Israel pro solis lucis, & non intelliguntur Leuitæ, vt patet, quia dicitur ad vniuersas regiones Israel, & ad Sacerdotes, & Leuitas, qui habitant in suburbanis, & tamen si intelligerentur Leuitæ nomine regionum Israel, non fieret ista expressio. Ratio huius est, quia hic dicitur de regionibus, id est, de partibus terrarum, & tamen Leuitæ non habebant aliquam partem terræ, quia solum erat diuisa tota terra promissionis in duodecim partes pro duodecim tribubus laicorum, de

quibus non erant Leuitæ: ideo oportuit, quod postquam exprimerentur vniuersæ regiones Iudæ, adhuc exprimerentur Sacerdotes, & Leuitæ.

Et ad Sacerdotes, & Leuitas. Id est etiam vocentur Sacerdotes, & Leuitæ, isti namque principaliter venire debebant ad istam arcam portationem, vt infra declarabitur in quadam questione.

Sciendum autem, quod Leuita accipitur dupliciter, scilicet, pro nomine cognationis, & pro nomine officij. Accipiendo primo modo Leuita significat totam tribum Leui, & tunc Sacerdotes sunt Leuitæ: cū omnes Sacerdotes sint de stirpe Leui. Accipiendo secundo modo Leuita significat quendam gradum minorum ministrorum: nam omnes de cognatione Leui erant ministri Sanctuarij, vt patet Num. primo, & tamen diuidebantur in duas partes, quia quibusdā committebatur ministrare in altari, & in alijs maioribus ministerijs, & isti vocantur Sacerdotes, sicut autē istud commissum Aaron, & filius eius. Num. 3. & 16. & 18. Ideo omnes descendentes de stirpe Aaron erāt Sacerdotes, & illi soli erant Sacerdotes, reliqui autem de cognatione Leui acceperunt alia ministeria minora, quod portarent tabernaculum de loco ad locū, quando mouendum esset, & figerent illud in loco suo, quando standum esset, & alia ministeria similia, vt patet Num. 3. & 4. Omnes autem isti ministri minores vocabantur Leuitæ nomine generali, & accipiendo isto modo nomine Leuitarum non accipiuntur Sacerdotes, sed exprimitur vtrique, & sic accipitur hic. *Qui habitant in suburbanis vrbium.* Non solum habitabant in suburbanis, sed etiam in vrbibus, tamen per hoc intelligitur de vtrisque. Expressum est enim de eo, quod minus videbatur, vt intelligeretur illud, quod magis videbatur.

Pro quo Sciendum, quod Leuitæ non acceperunt aliquam partem terræ, sicut alie tribus, quia Deus iussit, quod non acciperent Numeri 18. & Iosue 13. eo, quod Deus futurus esset eis in portum, & hereditatem, vt patet ibi, sed solum data sunt vrbes ad habitandum, & illa non fuerunt simul in aliqua parte terræ promissionis, sed erant dispersæ per omnes partes, quia qualibet tribus dabat aliquas vrbes Leuitis, & sic erant dispersi per totum Israel, & cum istis vrbibus non dabatur eis territoria ipsarum, in quibus possent habere agros, & vineas, quia Deus volebat, quod Leuitæ non haberent agros nec vineas nec vacatē agriculturæ, dabantur tamen eis quedam spacia in circuitu cuiuslibet vrbis, scilicet, duorum millium passuum ad hoc, quod possent ibi pascere pecora sua, & iumenta, quæ proueniebant eis ex decimis, & ista spacia vocabantur suburbana vrbium, quia erant sub vrbe, id est, iuxta vrbem posita. in istis suburbanis faciebant interdum Leuitæ alios viculos, in quibus habitaret, erat tamen habitatio sua potissima in vrbibus. Dixit tamen nunc Dauid, quod vocarentur Leuitæ, qui habitabant in suburbanis, vt nulli viderentur omitti tā de habitantibus in vrbibus, quā in alijs locis.

Vt congregentur ad nos. Scilicet, vt veniant in Ierusalem, vbi nūc erat Dauid: nam quando Dauid erat rex super solam tribum Iuda habitabat in Hebron: cum verò factus esset rex super totum Israel habitauit semper in Ierusalem, ideo dicitur regnasse septem annis, & dimidio in Hebron, & triginta tribus annis in Ierusalem 2. Reg. 5. Nunc autem iam ceperat esse rex super totum Israel, quā istud dixit: ideo in Ierusalem morabatur, & patet hoc maxime, quia ipse volebat ducere arcam in domum suam, & tamen infra dicit, quod noluit eam mittere in ciuitatem Dauid, quia Dñs per cussit Ozam. Et tamen ciuitas Dauid vocatur castrum Sion, quod est in terra Ierusalem, vt patet 2. Re. 5.

Ergo

Ergo in Ierusalem habitabat quando voluit congregare Israelitas nunc, & illuc omnes venturi erant.

Et reducantur arcam Domini Dei nostri ad nos. Arca Domini erat nunc in Cariathiarim in domo Aminadab, & Dauid volebat, quod reduceretur inde in Ierusalem.

Non enim requisuimus eam in diebus Saul. Id est non requisuimus eam ad portandum ipsam toto tempore Saulis. Ideo iustum est, quod nunc requiramus eam ducendo illam ad locum honorabiliorem.

Quidnam facere intendebat Dauid vocans ad se omnes Israelitas. Quæst. II.

QVAERITVR Quid intendebat Dauid facere, cum vocaret omnes Israelitas ad se. Respondendum, quod Dauid erat vir valde deicola, sicut ait Iosephus 7. Antiqui. & desiderabat nimis ampliāre cultum Dei, & quia arca Dei erat res maxime venerationis in toto veteri testamento, voluit illam Dauid nimis honorare, & tamen nunc non erat in loco honorabili, cū esset in domo Aminadab in Gabaa: ideo volebat eam reducere ad locum honorabiliorem, & ad hoc parauerat ei locum in domo sua, vt ibi maneret honorabiliter, & ministraret corā ea, sicut factum est infra 15. & 16. Pro hoc tamen considerandum est, quod arca Domini debebat esse in tabernaculo in loco secretissimo eius, qui vocabatur Sancta sanctorū. Exo. 26. & Leui. 16. & ad Hebr. 9. Et semper fuit ibi vsque ad tempora Heli summi Sacerdotis. Interdum tamen quando Israelitæ ibant ad bellum, educabant arcam de loco suo, & portabant secum ad bellū, vt in præsentia eius Deus auxiliaretur eis. Sic enim factum est in diebus Heli in bello, quod fuit cōtra Philistinos: nam duo filij Heli iussu populi portauerunt arcam in castra, & victi sunt atque fugati Israelitæ, mā sitq; arca in castris, & capta est a Philistinis, & ducta in terrā suā. 1. Re. 4. Fuit ibi septē mensibus: nam cū conarentur tenere eam Philistini Deus immittebat quoddam genus magnæ pestis super vrbem quamcūque in quam arca intraret, & sic nullus Philistinorū volebat eam tenere in vrbe sua eodem lib. ca. 5. Tandem coacti sunt, vt cessaret pestis, remittere eam ad Israelitas, & venit arca in Bethsames oppidum Israelitarum eodem lib. cap. 6. Et tunc viri de vrbe Cariathiarim propria auctoritate non congregato Israel tulerunt eam in Bethsames in Cariathiarim, & locauerunt ipsam in domo cuiusdā nomine Aminadab, qui erat Sacerdos, vt custodiret eam eodem lib. ca. 7. Non tamen erat ibi nimis honorabiliter, quia non fuerat ibi posita nisi in custodiam, & nō ad hoc, quod fieret coram ea aliqua cœremonia: ideo desiderauerunt portare illam ad locum honorabiliorem, vbi possent ei fieri cœremonia, scilicet, quod Leuitæ, & Sacerdotes facerent cœremonias aliquas coram ipsa, sicut infra 16. & infra declarabitur in quadam questione.

Not, quod Dauid volebat, cum esset per se bonum, quare vocauit principes ad consilium. Quæst. III.

QVAERITVR vterius, cum istud quod Dauid nunc volebat, esset per se bonum, & non indigeret aliqua deliberatione, quare vocauit principes ad consilium: an deberet reduci arca de loco in quo erat ad alium.

Respondendum, quod hoc fecit Dauid propter multa: primum erat, quia Dauid forte nesciebat an in mutatione arca possent accidere aliquod peccatū, vtpote si Deo erat acceptus locus ille, in quo nunc erat arca, & nolebat, quod ad alium mutaretur, ideo

voluit ad hoc habere consilium. Secundum fuit, quia Dauid volebat mutare arcam de Cariathiarim in domum suam, & forte aliqui Israelitæ reputarent ad præiudicium, quod moueretur arca de loco, in quo erat, quia in terra ipsorum erat, & propter eam forte putabant se aliqua bona habere: potissimè, quia Dauid volebat illam quasi sibi appropriare cum transferret eam ad domum suam, ideo noluit agere sine consensu populi. Tertium fuit, quia Dauid volebat facere istam translationem honorabiliter, & non poterat hoc fieri nisi totus populus concurreret ad faciendum eam, & quia hoc videbatur aggrauatorium, scilicet, quod populus conuocaretur ad istam translationem, & tamen non consuleretur prius an fieri deberet: ideo prius consilium habuit cum principibus. Quartum fuit, quia Dauid voluit se habere nimis prudenter, & benignè cum subditis suis. Quando enim princeps superbus est, vult sibi arrogare omnē potestatem, & imperium, & nullius consilium sequi, & molestus subditis suis. Quia ergo nunc Dauid rex nouus erat, & videri nolebat arrogare sibi aliquid, & superbiere, noluit tantam rem agere proprio cōsilio, sed requisit consensum populi. Quintum fuit, quia Dauid volebat, quod fieret solenniter ista translatio, & quod totus populus gauderet in illa. Quando tamen aliquid agimus non ex propria intentione, sed ex imperio alterius, & necessitate, non gaudemus: cū verò proprio arbitrio agimus gaudemus, & quia populus promptè istud ageret, & delectabiliter si daretur sibi aliquis honor, ideo voluit Dauid ponere populum in consilio an deberet fieri translatio, & per hoc reputabant sibi honorem datum, & cum gaudio omnes istud egerunt.

De quibusdam nominibus, que dixit Dauid scilicet, placet vobis, & a Domino egreditur sermo iste. Quæst. IIII.

QVAERITVR vterius quomodo dixit hic Dauid si placet vobis, & a Domino egreditur sermo quem loquor, quia dicebat, quod mitterent ad vocandum fratres suos, vt trāsferretur arca. si sermo iste egrediebatur a Domino non oportebat ad hoc sciri an sermo iste egredieretur a Domino, & istud non videtur quomodo posset sciri. Respondendum est, quod Dauid ad persuadendum, quod fieret istud dixit si sermo, quem ego loquor egreditur a Domino, id est si ipse me mouit ad loquendum hoc, & placet ei, quod fiat istud mittamus ad vocandum fratres nostros, poterat autem sciri an sermo iste egredieretur a Domino per hoc, quod dixit Dauid, scilicet, si placet vobis, quasi dicat, Si istud quod ego dico, placuerit vobis, signum est, quod sermo iste egreditur a Domino. Et probatio est, quia quod magnæ multitudini populi dicitur aliquid, & omnes vno corde veniant in vnam sententiam non videtur posse fieri nisi a Domino, quia commune est, quod tot sentus sint, quot capita sunt, cum ad diuersitatem corporum sequatur diuersitas animorum. Quod autem multitudo nō discordet videtur esse ab aliquo principio superiori, scilicet, a Deo, qui reducit omnes in concordiam: nam sicut ad eum pertinet facere concordiam in sublimibus suis: Iob vigesimo quinto, ita etiam pertinet facere concordiam in terris, & sic dixit Dauid, quod si placeret populo facere hoc, signum erat quod Deus mouerat ipsū ad loquendum istum sermonem. istis signis videbantur nimis Iudæi ad cognoscendum voluntatem, & operam Dei, sic patet de Ehezer seruo Abraham, qui posuit signum ad sciendum, an Deus direxerat viam eius.

eius. Quod prima puella, a qua peteret aquam, daret ei aquam, & camelis suis Genes. vigesimo quarto. & sic factum est, & putavit per hoc Eliezer viam suam directam fuisse a Domino: & istud signum erat satis rationale ad investigandum istud occultum, quia non prononebat hoc a castu, sed oravit Dominum sub conditione, scilicet, quod si vellent innuere ei, quod direxerat viam eius, quod ostenderet ei hoc signum, scilicet, quod prima puella, a qua peteret aquam, daret ei, & camelis suis, & erat istud signum rationale, quia erat difficile. Nam non videbatur, quod aliqua puella ad prima verba peregrinis sine vlla prece, & precio vellet haurire aquam pro decem camelis, potissimum, quia iam erat vespere, & puella desiderabat velociter redire in urbem. Genes. vigesimo quarto. Quia ergo puella aliqua istud vellet, videtur quod non poterat fieri nisi a Deo inclinante eam specialiter ad volendum hoc, & quia Eliezer istud precatus fuerat, ut per hoc ostenderet viam suam esse directam, manifestum signum erat, quod Deus direxerat viam eius. Sic etiam Ionathas filius Saulis cupiens ascendere in castra Philistinorum ad pugnandum voluit accipere a Deo signum, an vinceret, vel non, & ad hoc oravit, ut si Deus facturus erat pro eo, quod quando appareret in conspectu Philistinorum dicerent ei Philistini: ascēdit ad nos, si autem Deus nollet tradere illos in manus eius, quod Philistini dicerent. Manete donec transeamus ad vos, & sic Ionathas iuit in castra Philistinorum cum armigero suo, & cum apparuisset coram illis dixerunt ascendite ad nos, & ostendemus vobis rem, tunc vero Ionathas cognovit, quod Deus vellet tradere Philistinos in manus eius, & irruit in aciem, turbavitque illos, & occidit multos primo Regum decimo quarto. sic autem erat nunc de David. Nam difficile erat, quod totus populus concordaret in eodem verbo, ideo si omnes concordarent, signum erat, quod a Deo egrediebatur sermo.

Quis namerant centuriones, & tribuni, cum quibus David de translatione arce deliberavit. Quest. VI.

QUAE RITVR Vltorius, qui erant isti tribuni, & centuriones, cum quibus David nunc deliberavit de translatione arce. Aliquis dicit, quod isti fuerunt tribuni, & centuriones, qui constituti fuerunt in deserto, & continuatus fuit ordo eorum vsque ad tempus istud. Nam cum Moyses solus non posset totum populum regere iudicando causas singulorum, consilio Iethro diuisit totum populum per decanos quinquagenarios, centuriones, & tribunos, qui populum regerent iudicando in paruis causis: Exod. 18. & mansit populus, ut isti volunt, semper distinctus per centuriones, & tribunos, & isti erant nunc principes tempore David.

Sed dicendum, quod non stat, quia distinctio illa per istos principes facta est ad dandum eis iurisdictionem in causis paruis, & tamen post exitum de deserto non iudicauerunt ipsi, sed erat domus consilij, quae habebat septuaginta iudices, & erat ipsa maior curia, ad quam vitimo deuoluebantur causae per appellationem, erant etiam minores iudices, qui constituebantur in singulis locis: Erant enim in quolibet loco saltem vnus iudex de ipso loco, & cuilibet istorum dabatur duo Leuitae tamquam assessores, eo quod isti erant periti in lege, & sic designabantur omnes causae, ut ait Ioseph. 4. Antiqui. & declaratum est Num. 11. & Deuteronom. 18. ideo non manerent nunc illi tribuni, & centuriones, qui prius erant.

Item patet hoc, quia non poterat ille ordo conue-

nire aliquo modo populo existenti in terra Israel, sed solum populo existenti in deserto, & causa huius est, quia in deserto totus populus erat simul quasi vnus populus, ideo poterant diuidi per centuriones, tribunos, & decanos, & tamen dum essent in terra promissionis habitabant diuisi per diuersa loca, & esset aliquis locus, qui non posset habere tribunalum propter paucitatem virorum, nec centurionem, nec quinquagenarium, etiam interdum maneret magna pars populi sine iudice, quae non posset distinguui tali modo, vtpote si in aliquo populo essent 18. viri, ibi non poterant esse decani duo, quia decani praerant decem viris. Etiam non sufficiebat vnus decanus, quia vnus solus decem viris praerat, ideo maneret magna pars populi non distincta per iudices. Etiam in deserto subiiciebantur singuli viri decanis, & quinque decani vni quinquagenario, & duo quinquagenarij centurioni vni, & decem centuriones vni tribuno, & omnes tribuni immediate ipsi Moysi, ut declaratum est. Exod. 18. nunc tamen si aliquis locus esset quadraginta virorum, haberet quatuor decanos, & illi non essent subiecti alicui quinquagenario, ita esset de quinquagenarijs respectu centurionum, & de centurionibus respectu tribunalum, ergo non erat populus distinctus isto modo.

Sed dicendum est, quod ista distinctio centurionum, & tribunalum solum erat in exercitu, habebat autem David ordinatum exercitum suum, & illum distinxerat per centuriones, & tribunos, & alios principes minores, & isti erant maiores in regno suo, & in curia, ideo cum istis iniuit consilium. Reliquus autem populus, qui non erat ascriptus militiae non erat distinctus per centuriones, & tribunos, sed habebat iudices suos super se, sicut supra dictum est.

Quare David congregare fecit totum populum. Quest. VII.

QUAE RITVR Vltorius ad quid fecit David congregare totum populum in translatione arce. Dicendum, quod propter multa. Primo propter honorem, quia David volebat solemnizare nunc istam translationem, & hoc non poterat fieri nisi totus populus congregaretur, ideo voluit congregare totum populum. Secundum fuit, ut non puraret populus se esse contentum: nam si non vocaretur populus, & David cum seruis suis faceret istam translationem, putaret populus se contemni, & esset hoc molestum, David autem volebat se habere benigne cum subditis suis, & ideo illos voluit vocare omnes, non tamen est intelligendum, quod vocarentur sub necessitate, sed inuitabantur venire ad illam solemnitatem, veniebant autem, qui volebant, & reliqui manebant in vrbibus suis. Tertium fuit ad tollendum quadam opinionem, quae erat causa discordiae inter Israelitas. scilicet, aliqui putarent Deum pertinere ad se solos, & non ad alios. Nam si solus David cum seruis suis transferret arcam in domum suam, putaret totus populus, quod David existimabat Deum ad se solum pertinere, cum arca eius ipse solus transferret. Hoc tamen erat scandalosum, ideo voluit, quod totus populus congregaretur ad portandum arcam, & sic crederent, quod ad omnes pertinebat Deus: nam in lege facta sunt aliqua ad tollendum istam opinionem: Deus enim iusserat, quod quilibet transiens ad numerum, scilicet, in anno vicefimo aetatis suae daret dimidium sili Deo pro anima sua, & quia si aliquis daret magis, putaret se magis pertinere ad Deum, vel esset per hoc honorabilior in populo ad cuius numerum transibat, iussit Deus, quod diuites non possent dare plusquam dimidium

diem sili, & pauperes non possent dare minus. Exo. A trigesimo. Hoc etiam faciebat interdum populus: nam quando diuisa est terra promissionis per sortes, & terra ultra Iordanem data est duabus tribubus, & dimidia, & terra citra Iordanem data est nouem tribubus, & dimidia, collocatum est templum in terra nouem tribubus, & dimidia, & quia Iordanis diuidebat vtraque terram, ita ut viderentur esse duo regna, vel duo populi, viri de duabus tribubus, & dimidia, fecerunt altare nimiae magnitudinis apud Iordanem, ut si aliquando post multa tempore viri de nouem tribubus, & dimidia, dicerent ad viros de duabus tribubus, & dimidia, quod Deus Israel non pertinebat ad eos, nec templum eius, & ceremonie, quia Deus posuerat Iordanem tamquam terminum ad distinguendum populum suum ab alijs tribubus, possent respondere viri de duabus tribubus, & dimidia, quod ipsi pertinebant ad Deum Israel, & probarent istud per altare magnu, quod constructum esset ab antiquo apud Iordanem in terra ipsorum ad honorem Dei Israel: Iosue 22. Et sic voluit David, quod populus non colligeret opinionem istam scandalosam ex opere suo, ideo vocauit omnes ad translationem arce.

Quare Leuitae, & Sacerdotes fuerunt specialiter vocati. Quest. VIII.

QUAE RITVR Vltorius quare David fecit vocari specialiter Leuitas, & Sacerdotes. Respondendum est, quod fuit propter multa. Primum est propter omnes illas causas, propter quas vocatus est reliquus populus, & precipue ne viderentur contemni, potissimum cum ipsi essent ministri Dei. Secundum est, quia dato, quod deberent vocari Leuitae non sufficiebat generalis vocatio, sed requirebatur specialis, & hoc, quia nomine totius Israel non intelligebantur Leuitae cum hic vocarentur omnes tribus Israel, & cognatio Leuitarum non est aliqua de duodecim tribubus Israel, ut precedenti capitulo declaratum est. Tertium fuit propter specialem necessitatem, quia magis necessarij erant Sacerdotes, & Leuitae in translatione arce, quam reliqui de populo, & ista necessitas erat in tribus. Primo in portatione arcae: nam non poterat portari arca ab aliquo nisi a Leuitis, quia alias quicumque accederet ad illam, moreretur. Num. primo, & non solum non poterant eam portare populares, sed etiam nec quilibet Leuita: nam erant distincti Leuitae per tres familias, scilicet, Caathitas, Meraritas, Gerionitas, & ad solos Caathitas pertinebat portare arcam: Num. 3. & 4. Secundum erat propter solemnitatem melodiarum: nam quando portabatur arca debebant cantari coram illa laudes Domini, & tamen istud non pertinebat nisi ad Leuitas, quia quidam de ipsis erant cantores, & pertinebat ad eos facere Psalmos infra 3. vnde, & in ista portatione arce facti sunt aliqui Psalmi per Asaph principem cantorum, & fratres eius, & illi ponuntur J. decimosexto. Tertium erat propter sacrificia: nam cum portaretur arca immolabantur coram ea animalia: nam cum illi, qui portabant arcam transiissent sex passus, immolabantur septem tauri, & sex arietes secundo Regum sexto, & infra decimo quinto. sacrificia tamen non poterant fieri nisi per Sacerdotes, quia alia, qui faceret, moreretur. Num. 3. & 16. & 18. Ideo oportuit, quod specialiter vocarentur Sacerdotes, & Leuitae ad istam translationem.

Quare Leuitae vocati non venerunt. Quest. VIII.

QUAE RITVR Vltorius cum nunc congregati essent omnes Israelitae, & vocati Leuitae non venerunt: sic enim patet infra 15. cum dixit David, quia non eratis praesentes a principio percussit nos Deus, nunc ergo sanctificamini, & afferte arcam: ergo videtur, quod nunc non fuerunt in portatione arcae, quae prima fuit, sed solum in secunda, quae fuit de domo Obbedom in domum David.

Responderi potest dupliciter, vno modo, quod Leuitae vocati non venerunt ad portationem istam arcae, quia non potuerunt, vel propter aliquam aliam causam, sed solum populus. Et istud satis concordat litera ista, quia quamquam fiat hic mentio, quod vocati fuerunt Leuitae, tamen non fit mentio, quod venerint, & fit mentio de popularibus.

Secundo potest dici, quod Leuitae vocati venerunt ad istam translationem, & tamen non fecerunt ceremonias portationis, & propter hoc fuit peccatum: sic autem intelligitur quod dicitur infra 15. scilicet, quia non eratis a principio praesentes, percussit nos Dominus, id est, quamquam essetis praesentes localiter tamen non eratis praesentes ministrando, & hoc sufficiebat ad hoc quod Deus percuteret Israel, Primus tamen modus magis concordat litera, quia infra 15. dicitur, quod David dixit illicitum est, ut a quocunque portetur arca Dei nisi a Leuitis, quos elegit Dominus ad portandum eam. Et ob hoc dixit eis, vos estis principes familiarum Leuitarum, sanctificamini, & afferte arcam Domini: nam a principio, quia non eratis praesentes percussit nos Deus.

Quare in diebus Saulis non requisierant arcam Domini. Quest. IX.

QUAE RITVR Vltorius quare dixit hic David, quod in diebus Saulis non requisierant arcam Domini.

Respondendum est, quod arca Domini a multis diebus erat extra Sanctuarium, & locus suus erat in sanctuario intra Sancta sanctorum, nunc autem manebat in Gabaa in domo Abinadab, & non erat ibi in magno honore, ideo videbatur negligenter se habuisse Saul circa illam, & totus populus tempore suo. Nam debuerat Saul facere vnum de duobus, scilicet, quod portaret arcam Domini in sanctuarium, vbi erat locus suus, vel poneret eam in alio loco honorabiliori, vbi fierent coram ea aliquae ceremoniae: nam in Gabaa in domo Abinadab non fiebant aliquae ceremonie coram arca, sed solum erat inuoluta operimentis suis, & custodiebatur ibi: sic patet primo Reg. 7. cum dicitur, quod posuerunt arcam in domo Abinadab, & sanctificauerunt Eleazarum filium eius ad custodiendum eam, nunc autem David voluit eam transferre ad locum honorabiliorem.

An Saul & populus suus peccauerit non locando arcam in alio loco honorabiliori. Quest. X.

QUAE RITVR Vltorius an peccauit Saul, & populus tempore suo, quia non requisierunt arcam ad mutandum eam de Carithanum.

Respondendum, quod si peccauisset Saul aut populus hoc fieret propter vnum de duobus, scilicet, quia non reducta fuit arca in sanctuarium, vel quia non fuit posita in alio loco honorabiliori. De primo dicendum, quod non peccabat Saul, nec ququam in hoc, quia Deus licet assignasset Sancta sanctorum,

vt esset locus arca Exo. 16. & Leui. 16. & ad Hebræ. 9. non fuit hoc sub necessitate, ita vt contrarium faciendo, peccaretur. Quod patet, quia aliquando arca educabatur de sanctuario, & portabatur ad bellum, sicut fuit tempore Heli primo Regum 4. & iterum tempore Saulis portata est in castra eodem lib. capi. 14. Sic ergo licebat educi eam de Sancta sanctorum: ita licebat, quod maneret extra in quocunque loco, dum tamen esset locus mundus, & honestus, hoc tamen differere, quia quando erat arca intra Sancta sanctorum erat discooperata: cum vero educeretur de loco ipso operiebatur velamentis suis per Sacerdotes, ne videretur nuda ab aliquo homine, quia moretur etiam si esset Leuita: Nume. 4. & non discooperiebatur quousque iterum reponeretur in sanctuario, vbi cunq; ergo esset alibi, necesse erat esse velatum, & sic erat in Cariathiarim in domo Abinadab, & hoc obseruato poterat ipsa licite esse in quocunque loco honesto: sic patet de Bethsamitis: nam quando venit arca de terra Philistinorum disponebant eam tenere apud se, & tenuissent nisi accidisset calus grauis, scilicet, quod perierunt plusquam quinquaginta millia, quia viderunt illam primo Regum 6. Patet hoc etiam de viris Cariathiarim, vt porrarent ad se arcam Domini, & illi portauerunt, & tenuerunt apud se eodem lib. capitu. 7. Et sic tam Bethsamitam, quam viri Cariathiarim putabant licite tenere arcam in Cariathiarim, & sic non peccauit Saul nec populus tenendo arcam extra sanctuarium illo tempore. Si autem queratur quantum ad secundum dicendum, quod si secundum legem cautum esset, quod coram arca fierent aliquæ ministraciones, peccauisset Saul, & populus non ponendo arcam in loco venerabili, & quod ante illam essent Leuitæ, & Sacerdotes ministrantes, lex tamen nihil istorum determinauerat, ideo non apparebat manifestè, quod erat peccatum in non ponendo eam in loco honorabiliori. Dicendum tamen, quod videtur fuisse quædam irreuerentia in hoc, scilicet, quod Saul toto tempore regni sui non poneret eam in loco honorabiliori cum habuisset ad hoc opportunitatem: nam regnavit annis quadraginta, vt patet capitu. 13. Et in illis fuit magno tempore in pace: poterat ergo honorabiliter transferre arcam ad alium locum, & de hac irreuerentia accusat tempora eius David, dicens, non enim requisimus eam in diebus Saul, quasi dicat, male fecimus in hoc, & tamen non voluit dicere non requisimus eam Saul, ne videretur accusare specialiter Saulem, quia per hoc videretur David malum animam habere ad eum, cum fuisset hostis eius, & ipse nunc accusaret illum, ideo retorfit culpam in totum populum, & non in Saulem, quamquam ille maxime erat culpabilis.

Quare David non dixit de tempore Samuelis.
Quæst. XI.

QUÆRITUR vterius quare non dixit David de tempore Samuelis: nam Samuel fuit iudex super Israel antequam regnaret Saul. nam quando capta est arca a Philistinis iudicabat Heli summus Sacerdos terram Israel, & ipse erat tunc tamquam Dominus, sed cum audiuit, quod capta esset arca a Philistinis, corruit de sella, & mortuus est. Post eum autem Samuel iudicavit Israel annis viginti, vel plus, vt probatum est primo Reg. 7. Et tempore suo reducta fuit arca de terra Philistinorum in terram Israel. cum solum manserit septem mensibus in terra Philistinorum primo Regum 6. Ipse tamen non posuit eam in sanctuario, nec fecit

poni in loco honorabiliori, vt fierent coram illa aliquæ ceremoniæ. Dicendum, quod David non ausus fuit accusare tempora Samuelis, sed solum Saulis propter multa. Primo, quia dum Samuel iudicavit Israel fuerunt bella multa, & Israelitæ non erant liberi de potestate Philistinorum: nam tunc erat statio Philistinorum in terra Israel ad recipiendum tributa, vt patet primo Regum 10. & 12. Et ibi declaratum est, & opprimebantur tunc vitæ Israelitæ a Philistinis, quia cogebantur non habere aliquem fabricum ferrarium in tota terra Israel, sed quicunque vellet parare ygonem, vel vomerem, vel alia instrumenta agriculturæ cogebatur descendere in terram Philistinorum eodem lib. c. 13. Intantum, q; in principio regni Saulis cum vellet pugnare Saul contra Philistinos, non fuit aliquis gladius aut lancea in manu cuiusquam nisi in manu Saulis, & filij sui Ionathæ. e. c. Et sic non habuit Samuel opportunitatem in tempore, quo fuit iudex ad faciendum hoc: habuit tamen Saul tempore suo: ideo accusata sunt tempora Saulis, & non Samuelis. Secundum fuit, q; Samuel erat Propheta maximus tpe suo, & credebatur, q; si sciisset Deo acceptum esse, q; mutaret arcam mutauisset illam, & eripuit, q; forte aliq; reuelationem habuit Samuel de non mutando arcam de Cariathiarim, & pp hoc non mutauit eam. Nā istud est commune in prophetis, q; oia, quæ faciunt excusantur a nobis, eo q; putamus, q; in instinctu Dei egerint, cū Deo eis loquat. Sic patet de Samuele, qui fecit sacrificiū extra templū, & cōstruxit altare in Ramatha, & in Maspha, & in Galgala. Re. 7. & 10. & 11. Et David fecit sacrificiū in area Iebusæi 2. Reg. vlt. & infra 21. & Elias fecit sacrificiū in monte Carmelo 3. Re. 18. & tñ Deus iusserat, q; sub pena mortis nullus faceret sacrificiū nisi sup altare, quod erat ad ostiū tabernaculi. Leui 17. & Deut. 12. & Iosue. 22. sed isti excusant a nobis, q; erant propheta, & dicimus, q; Dei instinctu fecerūt. Tertium est, quia David voluit istā culpam retorquere in populū, scilicet, in eos, qui tūc erant, & non in antiquos, q; magis honestum est, q; quis seipsum arguat, q; alios, & tñ isti, qui nunc erant viri tpe David erat pueri tpe Samuelis, vel nondum erant nati, & sic de eo, q; tunc factum est non poterat eis imponi aliqua culpa, & tñ tpe Saulis qui paulo ante fuerat, omnes isti, qui erant nunc, erant viri, & attinebat ad eos aliquid de dispositione regni, erant igit in culpa, quia tempore Saulis non requisuerunt arcam, & ideo tempora eius arguenda sunt.

Quare non redarguit David tempora Isbofeth.
Quæst. XII.

QUÆRITUR vterius quare David non redarguit tempora Isbofeth, sicut redarguit tempora Saulis. Nā magis modernus fuit Isbofeth, quam Saul, & sic propter causam dictam precedenti quæstione populus magis erat arguendus, quod tempore Isbofeth non transtulerit arcam, quam tempore Saulis. Respondendum, quod David nihil dixit de temporibus Isbofeth propter multa. Primo, quia potest intelligi tempus Isbofeth per tempus Saulis, ita vt tam regnū Saulis, quam Isbofeth computetur sub diebus Saulis, eo quod Isbofeth erat successor Saulis, & successor, & ille, cui succedit fictione iuris reputantur eadē persona, & sic dicitur, q; David etiā redarguit populum, q; in diebus Isbofeth fuerit negligēs circa arcam, & tamen non exprebit aliquid de Isbofeth, quia intelligitur per Saulem, simile patet 1. Reg. 3. scilicet, facta est longa pœrtatio inter domū David, & domum Saulis, & tñ tunc non pugnabat David ꝑ domū Saul, quia

quia iam mortuus erat, sed contra domum Isbofeth, vocatur tamen domus Isbofeth domus Saulis, quia fuit filius eius, & successor in regno. Secundo potest dici quod non redarguuntur tempora Isbofeth, eo quod in tempore suo non fuit opportunitas ad transferendum arcam de loco suo, quia totum tēpus Isbofeth fuit in bellis, & quod maius est, semper Isbofeth succumbebat, sic patet 2. Reg. 3. facta est longa concertatio inter domū Saul, & inter domū David: David proficiens, & semper seipso robustior, domus autem Saul decrescens quotidie: & in hoc fuit semper Isbofeth vsquequo per insidias occisus est eo. lib. cap. 4. & sic Isbofeth vacans his bellis non potuit trāsferre arcam Domini ad locum honorabilem, quia ad hoc requirebatur magna pars, & gaudium populi. Tertium fuit, quia sicut dictum fuit precedenti quæstione David volebat accusare populum, & vt honestè accusaret volebat se accusare cum illis: sic enim dixit hic in litera, scilicet non enim requisimus eam in diebus Saul, quia in diebus Saulis totus Israel erat vnus populus, & culpa de non transferendo arcam pertinebat ad totum Israel, & tamen in diebus Isbofeth nō fuit sic, quia fuit populus diuisus semper, nam tribus Iuda accepit David in regem, omnes autem alię tribus acceperunt Isbofeth in regem 2. Reg. 2. cap. Ideo nō poterat esse culpa omnium simul, sed vel esset culpa regni Israelis solius, scilicet Isbofeth & suorū, vel solius regni Iuda, s. David & suorū, ideo non poterat conuenienter redargui tempus Isbofeth. Quartum, & precipuū fuit, quia Isbofeth nullo modo erat culpabilis in hoc, nam arca erat in Cariathiarim, vt patet hic in litera, & 1. Reg. 7. Pertinebat tñ Cariathiarim ad sortem Iudæ Iosue decimo quinto. Et tota illa terra erat subiecta tunc David: nam mox vt mortuus est Saul, constitutus fuit David in regem super tribum Iuda, & sic Isbofeth nundquam habuit principatum super tribum Iudæ, vnde nec potuit transferre aliquando arcam. 2. Reg. 2. cap.

An David peccabat non transferendo arcam toto tempore præterito.
Quæst. XIII.

QUÆRITUR vterius an David peccabat non transferendo arcam toto tempore præterito, & quare non transtulit eam cum iam fuisset rex Iudæ post septem annos, & dimidium, secundo Reg. 5. Dicendum quod propter multa. Primo, quia, vt aliqui volunt, David non poterat transferre arcam, quia erat in regno Isbofeth: & tamen tunc erat bellum inter Isbofeth, & David. Sed hoc non stat, quia arca translata fuit in Cariathiarim, quando primo venit de terra Philistinorum, 1. Reg. 7. Et nūc etiam quando David eam transtulit, erat in Cariathiarim, vt patet in litera: est tamen Cariathiarim in sorte Iudæ Iosue decimo quinto. Ideo non obstabat diuersitas regni Isbofeth, & David, quin posset David trāsferre eam in aliquem alium locum. Aliqui dicunt aliter, scilicet, quod quauquam arca esset in regno Iudæ, tamen non poterat David eam trāsferre, quia debebat transferri in sanctuarium, vbi erat locus suus, & tamen sanctuarium pro tunc erat in regno Isbofeth: nam erat in vrbe Gabaon. Quod patet, quia quando Salomō iuit ad altare Domini, quod fecerat Moyses in deserto, erat in Gabaon, vt patet tertio Regum tertio, & sequenti libro capitulo primo. Et tamen altare illud erat ad ostium tabernaculi, vt patet Exodi vigesimo nono, & Leuitici primo, & decimo septimo, & Iosue vigesimo secundo. Sed hoc non stat, quia quauquam esset tabernaculum in Gabaon, & esset Gabaon de regno Isbofeth, scilicet, de sorte Benjamin. Alph. Toft. in Lib. I. Paralip.

min Iosue 18. poterat David facere translationem arce, quia non cogebatur ferre illam in sanctuarium, sed poterat ferre in quemcunque locum mundum, & honestum. Quod patet, quia nunc non transtulit eam in tabernaculum, sed in domum suam in Ierusalem infra in litera, & infra 15. Dicendum ergo quod alię causæ fuerunt. Prima fuit, quod David volebat facere istam translationem, & tamen debebat fieri honorabiliter, & quia erat ipse occupatus bellis contra Ieros Isbofeth, non poterat conuenienter eam transferre. Secundum fuit, quia David fortè per aliquem prophetam cognouerat se futurum regem totius Israel, ideo vt magis solennizaretur translatio, volebat expectare tempus, in quo esset rex super totum Israel, & sic nunc mox vt factus est rex super Israel, fecit istam translationem. Quod patet, quia dixit: non enim requisimus eam in diebus Saulis: & si tamē postquam ipse factus est rex super totum Israel aliquanto tempore mansisset nō procuras istā translationem, non dixisset solum, quod non requisuerat arcam in diebus Saulis, sed etiam dixisset de temporibus suis, quod non requisuerat eam, & non dixit: ideo videtur quod fuit hoc in principio regni sui super Israel. Tertium fuit, quia David noluit præiudicare viris Israel, nam licet esset arca in terra sua, eo tempore, quo ipse erat rex super Iudam, tamen illa pertinebat ad totum populum, & mutatio eius de loco ad locum fieri debebat de consensu totius populi. Et tamen tunc David solum preerat tribui Iudæ, ideo non poterat cōuenienter transferre arcam: expectauit ergo quousque esset rex super Israel: & tunc mutauit illam. Quartum est, quia poterat esse, quod in toto regno Iudæ non erat aliquis locus, ad quem conuenienter transferretur arca de Cariathiarim, maxime si Deus reuelauerat, quod illa deberet esse in Ierusalem, sicut reuelauit, quod elegerat Ierusalem ad hoc quod fieret ei ibi templum, sequenti lib. cap. 6. Et hoc patet, quia arca non fuit nunc translata de Cariathiarim ad aliquem locum regni Iudæ, sed in Ierusalem, & ille est locus sortis Benjamin, vt patet Iosue decimo octauo. non ergo potuit cōuenienter David transferre arcam quauis fuit rex super Iudam, sed quando cepit regnare super totum Israel.

Quare David non transtulerit arcam in sancta sanctorum.
Quæst. XIII.

QUÆRITUR vterius cum nunc David transtulerit arcam de Cariathiarim, quare non transtulit eam in sanctuarium, vt esset intra sancta sanctorum, sicut statutum erat de ea, nam locus eius erat ibi. Leui. 16. & ad Hebræos nono. & an David peccauit non transferendo illuc, nam David erat vir deicola, & faciebat translationem istam propter honorem magnum Dei cum magnis sumptibus: si tamen sciret se peccare transferendo ad domum suam, nullo modo vellet tanta expendere in vanum: potissimè offendendo Deum: non ergo peccauit transferendo in domum suam. Cum autem dicitur quare David non transtulit in templum arcam. Respondendum quod hoc fuit propter multa. Primo ad euitandum frequentes mutationes arce, quia non decebat hoc ad reuerentiam eius, & tamen si transferretur nunc in sanctuarium oportebat fieri in breui aliam translationem, nam David disposuerat edificare Domino templum honorabile in Ierusalem, vt colligitur secundo Regum 7. & infra 17. & 22. Et istud fuit in principio regni sui. Constructo autem templo mox erat illuc introducenda arca. Si autem nunc transferretur arca in sanctuarium, quod

quod erat in Gabaon, oportebat rursus transferri de Gabaon in Ierusalem, ideo potius voluit transferre nunc in Ierusalem quam in Gabaon. Secunda causa fuit ad enitandum laborem populi, & magnitudinem expensarum: nam ad hoc, quod transferretur arca honorabiliter totus populus cōgregandus erat, sicut nunc: in quo erat labor populi, s. quod venirent de extremis finibus Israel: etiam erat magnitudo expensarū, quia Dauid daturus erat cibos toti populo tam viris, quā mulieribus, sicut fecit in ista translatione: nam dedit cuique tortam panis vnam, & vnam assaturam carnis bubalæ, & similam oleo frizam, secūdo Regum 6. & infra 16. erant etiam magnæ expensæ in trāslatione propter sacrificia, nam cum portaretur arca de domo Obededom in domū Dauid, cum transisset qui portabant arcam sex passus immolabātur septem tauri, & sex arietes infra 15. Ideo melius fuit transferri nūc in Ierusalem semel, quam transferri in Gabaon, ita vt fieret bis translatio. Tertiū fuit propter deuotionem Dauid. Nam ipse erat nimis deicola, & volebat sepe interesse ceremonijs cultus diuini, quod non poterat facere cum ipse habitaret in Ierusalem, & arca esset in Cariathiarim, & templum in Gabaon, ideo oportuit, quod vnum illorum transferret in Ierusalem ad hoc, quod propter illud posset ibi fieri sacrificia & cantari diuine laudes, & esset locus orandi Dominum. Visum est autem Dauid conuenientius mutare arcam quā tabernaculum, ideo mutauit illam.

Quare Dauid non reduxit de Ierusalem in sanctuarium Gabaon arcam. Quæst. XV.

Quare Dauid non reduxit de Ierusalem in sanctuarium Gabaon arcam. Quæst. XV.

Quare Dauid non reduxit de Ierusalem in sanctuarium Gabaon arcam. Quæst. XV.

tanta diligentia, & veneratione, sicut presente Dauid: ideo voluit potius tenere arcam in Ierusalem.

Quare Dauid mutauerit arcam de Cariathiarim nolens eam in sanctuario ponere. Quæst. XVI.

Quare Dauid mutauerit arcam de Cariathiarim nolens eam in sanctuario ponere. Quæst. XVI.

Quare Dauid mutauerit arcam de Cariathiarim nolens eam in sanctuario ponere. Quæst. XVI.

Quare Dauid mutauerit arcam de Cariathiarim nolens eam in sanctuario ponere. Quæst. XVI.

Quare Dauid mutauerit arcam de Cariathiarim nolens eam in sanctuario ponere. Quæst. XVI.

Quare Dauid mutauerit arcam de Cariathiarim nolens eam in sanctuario ponere. Quæst. XVI.

Et respon-

Et respondit vniuersa multitudo, vt ita fieret. Scilicet tota multitudo, quæ erat in curia regis, vel multitudo principum, cum quibus inuicem consilium, non potest intelligi de tota multitudine Israel, quia nōdum congregata erat, sed nunc iussa est congregari.

Placuerat enim sermo omni populo. Redditium causa est, l. omnes responderunt quod fieret, quia placebat nimis omnibus translatio arcæ, & hoc quia erat magnus honor Dei, & bonum publicum, sicut supra declaratum est in questionibus.

Congregauit ergo Dauid cunctum populum Israel. Scilicet iussit illum congregari: non est intelligendum, quod Dauid cogeret quenquam venire ad istā translationem arcæ, sed solum fecit denunciari per totum Israel, quod arca transferēda erat, & tunc omnes gaudentes venerunt sponte propter deuotionem cognita bona voluntate regis: non est etiam intelligendū, quod totus populus nunc conuenerit ad translationem istam, quod patet, quia solum conuenerunt ducenta viginti quatuor millia, vt patet in litera, & tamē paulo ante hoc ad vñtionem Dauid conuenerunt plusquam trecenta millia, & multi alij manserunt in vrbibus, qui non venerunt, præcedenti cap. sed dicitur totus Israel, id est multi de Israel, quia iste est modus loquendi scripturæ.

A Sihor Aegypti vsque dum ingrediatis Hemath. Isti sunt duo termini in duabus extremitatibus terræ Israel, & est sensus, quod totus Israel, qui intercluditur inter istos duos terminos, fuit congregatus nunc. Est enim Hemath ciuitas quadam in extremitate terræ Israel in latere aquilonari, vbi coniungitur Syria, & ibi regnabat quidam rex Syrorū nomine Tohu, qui fuit amicus Dauid: & misit ad eum magna munera, quia expugnauerat regem Adadezer. 2. Reg. 8. Quod autem sit terminus aquilonaris terræ Israel, patet Numeri 34. vbi ponitur terminus istius. Sihor est alius terminus in parte opposita, scilicet Meridiana, & Sihor significat in Hebræo fluuium: est enim nomen commune, sicut apud nos istud nomen fluuius, & tamen Hieronymus accepit hic tanquam nomen proprium, velut si esset nomen alicuius loci in extremitate Aegypti.

Sed dicendum quod debet accipi, vt nomen appellatiuum pro fluuio, nam sepe ponitur iste fluuius Aegypti pro termino meridiano terræ Chanaan, vt patet Genesis decimo quinto, scilicet, Semini tuo dabo terram hanc à fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Sic etiam patet Iosue 13. vbi ponitur fluuius turbidus Aegypti pro termino meridiano: & ponitur Hemath pro termino aquilonari, sicut hic. Et sciendum, quod iste fluuius Aegypti, qui est terminus meridians terræ Chanaan putatur à plurimis esse quidam parvus fluuius, qui dicitur Ri-uocorula, vt dicit Historia scholastica, & Nicolaus, & multi nostrorum tenent, & nos etiam aliquando dicimus referendo aliorum positionem, & tamen secundum veritatem est fluuius Nili, qui est famosissimus fluuius in toto Aegypto, immo in toto orbe, quia iste est vnus de quatuor fluminibus, qui egrediuntur de paradiso terrestri, vt declaratum est Gen. 2. Et patet hoc, quia dicitur hic per excellentiā à Sihor Aegypti, id est à fluuio Aegypti, & tamē si esset aliquis parvus fluuius Aegypti, non vocaretur fluuius Aegypti per excellentiam, sed vocatur sic, ergo intelligitur de Nilo, item patet hoc clarius Iosue 13. vbi dicitur. A fluuio turbido, qui irrigat Aegyptum. Et tamen nullus alius est irrigans Aegyptum nisi Nilus, qui vocatur turbidus propter humores suos, & alluiones: nam quando impletur mundat super terram planam, & ibi turbantur aque sue in puluere. De hoc magis

Alphi. Tost. in Lib. I. Paralip.

declaratum est Exo. 2. Non est autem intelligendum quod terra Aegypti, & terra Chanaan coniungantur in aliquo loco, & ibi sit terminus fluuius Nili, quia inter terram Chanaan, & Aegypti iacent solitudines Arabicæ, ita vt non possent coniungi, sed Nilus circa partem occidentalem Aegypti exit per solitudines arabicas versus terram Chanaan in latere meridiano eius, vbi est sita terra Philistinorum, & ibi intrat Nilus in mare Mediterraneum per vnam de portis suis, nam in septem alueos diuiditur prius, quā in intret in mare, & ibi est Nilus terminus terræ Chanaan.

Et ascendit Dauid, & omnes viri Israel ad collem Cariathiarim. Erat arca in Cariathiarim in colle, nam Abinadab, in cuius erat domo, habitabat in excelso vrbis, & illuc ascendit Dauid cum omnibus viris Iuda, scilicet, cum omnibus, qui nunc conuenerant ad portandam arcam.

Qui est in Iuda. Scilicet ciuitas Cariathiarim est in forte Iuda, vt patet Iosue 15.

Vt afferret inde arcam Domini Dei. Vocatur arca Domini, quia pertinebat specialius ad Deum quam aliqua alia arca, cum ipse iussisset eam fieri. Etiam quia continebatur ibi fœdus, quod fecerat Deus cum Israelitis, scilicet, tabulæ lapideæ in quibus erant præcepta decalogi, & ob hoc vocatur arca fœderis.

Sedentes super Cherubim. Refertur ad Dominum, scilicet, quod Deus sedet super Cherubim, & potest dupliciter intelligi, vno modo, quod sedet super Cherubim, id est super vnum ordinem angelorum, qui sic vocatur, & est octauus ordo, & ita intelligunt multi de nostris. Aliter potest intelligi, quod Deus sedet super Cherubim, id est super duos Cherubim aureos, qui in lateribus arcæ erant.

Pro quo sciendum, quod coopertorium arcæ erat de auro purissimo, nec erat ibi aliqua tabula, & de extremitatibus illius procedebant duo Cherubim, qui extendebant alas ex aduerso contra se, & velabant ipsum opertorium arcæ, quod vocatur propitiatorium. In illa autem concauitate, quæ inter alas erat Cherubim dicebatur Deus sedere, ideo sedebat super Cherubim. De hoc Exodi vigesimo quinto, & trigesimo sexto.

Vbi inuocatum est nomen eius. Id est super arcam inuocatum est nomen eius, quia ibi erat specialiter.

Imposueruntque arcam Domini super plaustrum nouum. Scilicet ad ferendum eam de Cariathiarim in Ierusalem posuerunt super plaustrum. Dicitur enim plaustrum currus à plaudēdo dictus, quia inicit sonitum quando mouetur.

De domo Abinadab. Erat enim arca in domo Abinadab, quia ibi fuerat reposita, & tunc de domo eius sumptum est plaustrum ad portandum illam, vt patet primo Regum septimo, & secundo Regum sexto.

Oza autem, & fratres eius minabant plaustrum. Iste Oza erat filius Abinadab, in cuius domo seruabatur arca, sic patet secūdo Regum capitulo sexto, scilicet, Oza, & Haio filij Abinadab minabant plaustrum. Et quanquam exprimitur ibi de solis Oza, & Haio: tamen hic exprimitur de Oza, & multis fratribus eius: & ipsi minabant plaustrum, quia erāt Leuitæ, ad quos pertinebat istud.

Porro Dauid & vniuersus Israel ludebant coram Deo. Iste ludus erat exultationis, & deuotionis, cum portarent arcam, & erat ludus in canendo, & psallendo in instrumentis musicis. Et dicitur Dauid & vniuersus Israel, quia omnes de Israel, qui affitebant, & nouerant psallere in organis musicis psallebant. Alij autem canebant, & sic erat lætitia in omnibus.

Omnium virtute. Id est iuxta vires suas, quia quilibet

T 2 tanrum

tantum canebat quantum poterat & psallebat iuxta vires, sic enim dicitur secundo Reg. 6. qd David percutiebat in organis, & saltabat totis viribus ante Dominum, idest quantum poterat saltare, ita de omnibus alijs intelligendum est.

In canticis. Istud erat generale ad totum populum, quia omnes canebant pre exultatione. Et in citharis, & psalterijs, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Omnia ista sunt organa musica, & non solum ista erant ibi, sed etiam omnia alia genera musicorum vasorum, quae haberi poterant in Israel, sicut dicitur 2. Reg. 6. f. David autem, & omnis Israel ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & in citharis, & lyris, tympanis, & sistris, & cymbalis. Citharæ sunt organa antiqua, quæ inter antiquos erant communissima. Nunc autem vix in usum veniunt. Psalterium autem instrumentum cognitum est, & erat valde vstitutum apud Iudeos, & maxime David utebatur isto instrumento, unde ipse dixit in psalterio decachordo psallam tibi, idest in psalterio decem Chordarum, Psal. 143. & 2. Reg. 6. dicitur in lyris, vbi dicitur hic in psalterijs, & non est idem instrumentum secundum modum nostrum accipiendi communem, & tamẽ Hieronymus pro eodem accepit hic, Tympana vocantur instrumenta de ligno quadrato, vel rotundo facta, quæ postea chorio trimi superextenso circumdantur manente interiorius magna concavitate, quæ cum percutiuntur manu, vel baculo sonitum pulchrum reddunt, & dicuntur tympana à tinniendo, quia percussa tinnitum reddunt, idest sonitum, & inde vocatur tympanistria vir, vel femina percutiens tympanum, sic dicitur Psal. 67. scilicet in medio tympanistrium iuuenularum. Cymbala dicuntur esse quædam parva instrumenta facta de aere, vel de ferro concava, quæ manibus tenentur, & percutiuntur, & vocantur vulgariter le terreueclas. Tuba instrumentum communia sunt, eo. 2. Reg. 6. ponuntur sinistra: non tamen sunt idẽ secundum communem modum accipiendi, sed dicitur sinistra instrumenta facta de ligno tenui circulari in cuius altera parte corijum extenditur, & in circuitu ligni ponuntur crepitacula parua de ferro, laminae rotundæ, quæ inuicem percussæ sonitum reddant. Hic autem accepit Hieronymus tubas pro sistris.

An verum sit quod David, & omnis populus iuerint ad tollendum arcam de Cariathiarim. Quæst. XVII.

Quæritur circa hoc quomodo dicitur hic, quod David, & omnis Israel iuerint ad tollendum arcam de Cariathiarim, quia non videtur, quod erat arca in Cariathiarim, sed in Gabaa, sic patet 2. Reg. 6. f. & imposuerunt arcam Domini super plaustrum, tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, & iterum dicitur ibi, cumque rulisent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa custodiens arcam Domini, ita patet hoc 1. Reg. 7. Cum dicitur, quod intulerunt arcam Domini in domum Abinadab in Gabaa,

Respondendum quod aliqui suspserunt occasionem erradi ex isto loco, de quibus fuit Nicolaus: nam putauerunt, quod arca Domini quando ducta est de Bethlames fuit primo posita in Cariathiarim: deinde fuit portata in Gabaa, & ibi fuit posita in domo Abinadab de cuius domo nunc transducta est.

Sed dicendum quod hoc nullo modo stat. Quod patet, quia hic dicitur, quod iuit David, & omnis Israel ad portandum arcam de Cariathiarim, ergo nõ fuerat translata de Cariathiarim in Gabaa. Secundo patet, quia si fuisset arca primo posita in Cariathiarim, deinde translata in Gabaa, expressisset scriptura ali-

quid de modo, quo stetit in Cariathiarim, & quomodo translata fuisset inde in Gabaa, & quare hoc, & tamen nulla mentio fit de isto, sed solum dicitur, quod viri Cariathiarim reduxerunt arcam Domini de Bethlames, & intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa, ergo non fuit translata de Cariathiarim in Gabaa. Dicendum ergo, quod fuit error eorum, qui putauerunt fuisse duas translationes vnam de Bethlames in Cariathiarim, & aliam de Cariathiarim in Gabaa, quia idẽ locus est Cariathiarim & Gabaa. Quod patet, quia dicitur hic, quod David & omnes Israelitæ iuerunt in Cariathiarim pro arca Domini, & tulerunt eam de domo Abinadab, & tamen 2. Reg. 6. dicitur, quod iuerunt pro arca Domini in Gabaa, & tulerunt eam de domo Abinadab, nec valet, quod si aliquis dicat, quod David transtulit bis arcam, scilicet vna vice de Cariathiarim, & alia vice de Gabaa, quia istud nõ pot stare, nisi David trãfferet eã de vno loco in alterũ, qđ falsum est, quia David volebat trãfferre eã in domũ suã in Ierusalem, non ergo transferret de Cariathiarim in Gabaa, vel e contrario. Secundo patet hoc quia eadem, quæ ponuntur hic, quando dicitur, quod transtulit David arcam de Cariathiarim ponuntur, 2. Reg. 6. quod transtulit eam de Gabaa, nec est differentia in aliquo: istud tamen impossibile erat, nisi sit eadem translatio, ideo non fuit arca Domini prius posita in Cariathiarim deinde in Gabaa: tamen David solum transtulit eam, scilicet, de vno loco, scilicet, de Cariathiarim, vel de Gabaa, & tamen hic dicitur quod transtulit eam de Cariathiarim, & 2. Reg. 6. dicitur quod transtulit eam de Gabaa, ergo nõ fuerunt ista diuersa loca, in quibus poneretur arca. Sed dicendum, quod fuit vnus locus Cariathiarim, & Gabaa, & hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod eadem ciuitas habebat duo nomina, & aliquando vocetur Cariathiarim, & aliquando Gabaa, sic patet de Hebron, qui vocatur Hebron, Mambre, & Cariatharbe, Gen. 23. & Iosue 14. Sic etiã ciuitas Dabir vocatur Dabir, & Cariathespher, vt patet Iosue 15. & Indi. 1. sic etiam est de multis alijs, & sic vocabitur ista ciuitas Cariathiarim hic, & vocabitur Gabaa. 2. Reg. 6. sexto, & vtroque modo. 1. Reg. 7. Secundo modo potest dici, quod Cariathiarim sit nomen proprium vrbs, & non habeat aliud nomen, Gabaa autem sit nomẽ appellatiuum, nam Gabaa in Hebræo significat collem, vt ait Iosephus. 6. Antiq. licet multi Hebræorum interdum accipiunt pro valle, & sic dicitur, quod fuit posita arca in vrbe Cariathiarim in quodam loco excelso vrbs, qui vocatur Hebræicẽ Gabaa, & iste est sensus verus. Quod patet, quia in Hebræo ponitur hic Gabaa, vbi nos dicimus collẽ, scilicet, quod David, & omnis Israel ascenderunt ad Gabaa Cariathiarim, & litera nostra habet ad collem Cariathiarim, & tamen 6. Reg. 6. noluit facere litera mentionem de vrbe Cariathiarim, sed de colle vrbs ibi erat arca, ideo dixit quod portata fuit de Gabaa, idest de colle. Occasio autem errandi fuit hic, quia Hieronymus idem nomen Hebræum quod est verẽ appellatiuum aliquando transtulit, vt proprium, aliquando, vt appellatiuum. Melius autem fuisset, quod semper poneret illud appellatiuum, scilicet pro colle sicut hic posuit, & sic intelligitur, quod habetur primo Regum septimo. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod secundo Regum sexto dicitur Gabaa pro colle, & nõ pro nomine proprio alicuius loci, & ille collis erat in Cariathiarim, ideo idem erat portari arcam de Cariathiarim, quod de Gabaa. Ad secundam rationem dicendum, quod 1. Reg. 7. dicitur quod viri Cariathiarim reduxerunt arcam de Bethlames, & intulerunt eam in domũ Abinadab in Gabaa, idest posuerunt eã in vrbe

Psalterij
Cymbalũ
Tympanũ
quæ sunt.

Sistrum
quid sit.

Liras
resellitur.

in vrbe Cariathiarim in quodam colle, qui vocatur Hebræicẽ Gabaa, & in illo erat domus Abinadab.

Quis nam fuerit modus portandi arcam. Quæst. XVIIII.

Quæritur vterius quis fuit modus portandi nunc arcam de Cariathiarim. Respondendum quod ista portatio fuit diuisa in duas portationes, quia senael est portata arca de Cariathiarim vsque ad domum Obededom Gethazi: deinde elapsis tribus mensibus portata est de domo Obededom in domum David. De prima portatione agitur hic: de secunda infra 15. Ideo de prima solum quæritur hic, & dicendum quod modus portatus arcam fuit, quod eũ venisset David cum toto Israel in Cariathiarim ad domum Abinadab filij eius, f. Oza, & Haio disposuerunt arcam coopertantes eam: & posuerunt super plaustrum nouum quod portabatur à bobus. Sciendum tamen quod arca super plaustrum erat velata operimentis suis: habebat namque arca tria operimenta, primum erat velum, quod pendebat ante arcam: nõ deponebatur, & inuoluebatur arca in illo. Secundum erat quoddam velamen factum de pellibus iacynthinis. Tertium erat quoddam pallium totum iacynthinum, vt patet Nu. 4. His tribus operimentis erat velata arca quandoque erat extra sancta sanctorum, ideo cum portaretur nunc in plaustrum habebat ista tria operimenta, licet scriptura nihil dicat: alioquin ipsi Leuitæ, qui portabant eam morerentur videntes eam nudam, & etiam totus populus, Nu. 4. sic patet de Bethlames, de quibus mortui sunt plures, quam quinquaginta millia, quia viderunt arcam Domini. 1. Reg. 6. Leuitæ etiam, f. Oza, & fratres eius minabatur plaustrum quasi dicat, ipsi soli faciebatur hoc, quia erant Leuitæ. Populares autem non audebant accedere, sed erant populares aliquantulum distantes ab arca, & canebant in voce, & in vasis musicis, & isto modo portauerunt arcam de Cariathiarim vsque ad domum Obededom Gethazi, de qua portatione agitur hic.

Quomodo super arcam inuocatum erat nomen Domini. Quæst. XIX.

Quæritur vterius quomodo dicitur hic, quod nomen Domini erat inuocatum super arcam. Respondendum, quod Deus vbique est, & vbique inuocari potest: dicitur tamen inuocari nomen Domini in aliquo loco, vbi Deus specialiter est, & creditur ibi à populo esse, quia tunc inuocant eum tanquam existentem in loco illo, & velut non esset in alijs, sic Deus erat specialiter super arcam potius quam in alijs partibus sanctuarij, & specialius in sanctuario quam in alia parte vrbs Ierusalem, & specialius in Ierusalem quam in alijs vrbsibus Israel. Et ob hoc dicitur inuocari nomen aliquando Domini in sanctuario suo, & aliquando super arcam, vt patet hic, & 2. Reg. 6. & aliquando dicitur inuocari nomen eius in Ierusalem, vt patet 3. Reg. 11. & sequenti lib. cap. 6. specialius tamen nomen Domini inuocatum erat super arcam quam in aliquo loco alio, eo quod ibi specialius erat. Pro quo sciendum quod arca fœderis erat intra sancta sanctorum in loco secretissimo, & habebat arca super se coopertorium, quod vocatur propitiatorium, & in duobus lateribus eius erant duo Cherubim facti de auro ad modum hominum vel animum, & extendebant alas ex aduerso, ita vt ala vnus tangeret alam alterius, & cum extremitates quatuor astrarum Cherubim se contingerent, manebat locus vaneus, & occultus inter alas eorum super propitiato-

Alph. Toft. in Lib. I. Paralip.

rium, quod est coopertorium arca, vt patet Exo. 25. & 36. in illa vacuitate credebatur ab Israelitis Deus esse realiter, & specialiter per quandam representationẽ manifestam, unde scriptura dicit eum sedere super Cherubim, f. super alas Cherubim intra illam concavitatem, vt patet 2. Reg. 6. & Psal. 79. & apparebat Deus specialiter ibi, atque audiebat vox eius: unde quando Moyles volebat aliquod occultum, & dubiũ à Deo addicere, intrabat in sancta sanctorum, & ibi audiebat responsum loquentis ad se, & illa vox formabatur inter alas Cherubim super arcam, vt patet Num. 7. f. Cumque ingrederetur Moyles tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam inter duos Cherubim: unde loquebatur ei in nullo alio loco. Non audiebat autem vox Dei manifeste, & omni tempore, nisi ibi, ideo locus iste erat sacratissimus, & nõ licebat alicui hominum introire illum nisi Moyli, qui introibat quãdocunque volebat ad quærendum de aliquo dubio, licebat etiam summo sacerdoti introire illum, sed solum semel in anno in die propitiacionis, quæ est in mente Septembris Leuiti. 16. & ad Hebr. 9. & tunc sacerdos iste portabat coram se vas plenum prunis imposito desuper thymiamate, vt exhalaret inde vapor grossus, & multus offuscans oculos sacerdotis, vt non videret id, quod erat inter alas Cherubim, vbi formatur vox, Leuit. 16. Et etiam tunc nõ licebat alicui hominum stare in anteriori parte tabernaculi, quæ erat extra sancta sanctorum, & hoc vt ille nõ audiret verba, quæ Deus loqueretur sacerdoti de propitiatorio. Licebat etiam minoribus sacerdotibus introire coram arca cũ summo sacerdote tunc solum, qđ mouendũ erat tabernaculum de vno loco ad alium, vt operirent arcam velamentis suis, & traderent eam Leuitis portandam, Nu. 4. Nulli autem hominum licebat aliqui introire in sancta sanctorum propter magnam reuerentiam loci: qđ tamen Iudei simplices crederent, quod Deus erat, qui loquebatur inter alas Cherubim, & sic etiam scriptura dicit, falsum est, quia Deus non loquebatur nec loqui potest, sed erat quidã angelus, qui assumebat corpus de aere, & latebat in concavitate illa inter alas Cherubim, & ibi loquebatur. Assumebat corpus de aere, quia aliter loqui non potest angelus, eum vox non possit formari, nisi per organa, & angelus est incorporeus, ideo necesse est, quod assumat corpus de aliqua materia elementalĩ, f. de aere, & ista erat causa propter quam alas Cherubim quatuor coniungebantur inter se super arcam, vt maneret inter eas locus occultus, vbi angelus lateret in corpore assumpto ad formandum voces, ne posset videri quãdo introiret illum summus sacerdos, propter hoc etiam sancta sanctorum erat locus obscurus, & non ponebatur ibi aliqua lucerna, qđ esset locus nimirumenerationis: sicut ponebantur lucerne in cadelabro in anteriori parte tabernaculi, Exo. 26. propter hoc etiam quãdo summus sacerdos introibat in sancta sanctorum, ferebat in manibus vas prunarum superimposito thymiamate, vapor grossus inde ascensens, vt impediret eum videre angelum latentem inter alas Cherubim. Et causa huius erat, quia Iudei credebant eũ, qui loquebatur in propitiatorio esse Deũ: & si videret corpus assumptum putaret Deũ habere corpus, & sic crederent se verẽ videre Deũ, & etiam daretur occasio ad idolatriã, ideo Deus nunq se voluit demõstrare in aliqua forma humana, vel alienius animalis, ne daret occasionem faciendi imaginem aliqđ similem, & adorandi illã, vt patet Deut. 4. Custodite sollicitè animas vestras, non vidistis aliquam similitudinẽ in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis simul-

T 3 tam

tam similitudinem, aut imaginem masculi, vel femine similitudinem omnium iumentorum, quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium atque reptilium, quæ mouentur in terra, siue piscium, qui sub terra morantur in aquis. Quod autem ille, qui loquebatur in propitiatorio nõ erat Deus, sed angelus. & alia multa circa hoc, declarata sunt Exo. 25. & magis 28.

An Israelita peccauerint ponendo arcam super plaustrum. Quæst. XX.

QUÆRITUR vterius an peccauerint Israelitæ ponentes arcam super plaustrum.

Aliquis dicit q non, quia si peccauissent Dominus puniisset eos propter hoc: & tamen non puniuit, ideo nõ peccauerunt. Et si aliquis obijciat, q punitus est Oza, nõ occisus est, dicitur, q non occisus fuit propter hoc, sed quia tetigit arcã qñ erat prona ad cadendum, vt patet infra in litera. Dicendum quod filij Abinadab, qui posuerunt arcam super plaustrum peccauerunt, quia lex iubebat, quod portaretur super humeros. Propter hoc autem Leuitis, & Meraritis, qui portabant columnas, & tabulas tabernaculi, & Gersonitis, qui portabant pelles, & operimenta tabernaculi insit Deus dari plaustra ad portandum hæc: Caathitis tamen, qui portabant arcam, & duo altaria, & candelabrum, & mensam, & alia vasa sanctuarij, nõ dara sunt plaustra, sed iussit Deus, quod portarent onera super humeros suos, Num. 7. & hoc fuit propter magnam reuerentiam, & sanctitatem illorum vasorum, quia honorabilis erat, quod portarentur ab hominibus quã a iumentis. Isti autẽ posuerunt nunc arcam super plaustrũ, ideo peccauerunt, quia quidquid erat contra legem, peccatum erat, & morte dignum. Item patet hoc quia infra 15. cap. Dauid redarguit istam portationem, dicens q Deus percussit Israel, quia non debite portabatur arca, & quando postea portauit eam, de domo Obededom in domum suam non portauit super plaustrum, sed sacerdotes, & Leuitæ portabant eam humeris suis, vt patet infra. 15. & 2. Reg. 6. Cum autem obijciatur, q nõ peccauerunt hic Leuitæ, eo q non puniunt sunt. Dicendum q ista ratio non stat, nam licet pena detur propter peccatum, non tamen semper datur, quando homines peccant, quia Deus est patiens, & longanimis, & multa misericordie, Exo. 34. & Nu. 14. & frequenter exspectat nos ad penitentiam, vt misereatur nostri, & non inferat penam Isa. 30. Aliter potest dici, q pena fuit data, p isto peccato, quod mortuus fuit Oza, quanquam infra in litera dicatur, q mortuus est pro alia causa, & tamen ibi declarabitur, quod aliquo modo fuit mortuus propter hoc.

An populares, & Dauid peccauerint, ex eo quod arca Domini fuerit posita super plaustrum. Quæst. XXI.

QUÆRITUR vterius an Dauid, & populares peccauerint in hoc quod arca posita fuit super plaustrum contra legem.

Aliquis dicit, q non, quia populares nihil faciebant in hoc, cum soli sacerdotes, & Leuitæ ponerent eam, & ministrarent coram illa. Sed dicendum, q hoc non stat, quia dato q populares non peccarent faciendo, poterant tamen peccare non repugnando faciendis contra legem: potissimè quia istud erat notorium, & quod arca nõ deberet portari super plaustrum, sed super humeros Leuitarum, Nu. 7. & non resistentibus talibus peccatis publicis cũ possint peccari. Sic patet de Ilaia, in cuius tempore rex Ozias vo-

lunt thurificare coram Domino in templo, quod erat contra legem, & quia ipse non clamauit contra hoc, vt non fieret, dixit se peccasse, & omnes alios, qui non redarguerent regem, cum potuissent, vt patet Isa. 6. f. Vt mihi, quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, Et tamen taciturnitas sua nõ fuit, quia nisi non increpuit regem, & etiam populus dicitur habuisse labia polluta, quia non redarguit regem cum potuisset. Dicendum q his non obstantibus non peccauit Dauid, nec populus in nõ prohibendo Leuitis q non portaret arcam super plaustrum, quia ad Leuitas pertinebat portare arcã, & facere omnem ministracionem, quæ requiretur circa eã: & dato q male agerent, non erant seculares iudices conuenientes ad iudicandum super hoc. Item quia poterat esse, quod Deus reuelasset eis, q placeret sibi q portaretur super plaustrum. Seculares autem non se debebant intromittere ad iudicandum an agerent cõtra legẽ, cum in casu isto possent isti excusare factum suum, & ideo Dauid non increpuit se, nec aliquos populares super factum isto, & tamen si peccauissent ipse accusasset se, & alios cum essent nunc nimis deuoti erga Deum. Cum autem obijciatur, q peccauit Ilaia, & alij de populo, quia nõ prohibuerunt regem Oziam thurificare coram Dño, dicendum q nõ est simile: primo, quia factũ Ozie nullo modo poterat excusari: eo q fiebat ab illo, qui non poterat aliquo modo ministrare corã arca Dñi, nec in aliqua ministracione sanctuarij, quia nõ erat de genere Leuitarũ, ideo debebat, & poterat à quocunque redargui, quia faciebat id, quod non pertinebat ad eũ. Secus autem erat nunc in portatione arce super currum, quia Leuitæ faciebant istud siue bene, siue male facerent, ad eos pertinebat ministratio, ideo non erat aliquis, qui se intromitteret super eos. Alia causa erat, quia quãdo Ozias vsurpauit ministracionẽ sacerdotũ, erãt sacerdotes maiores eo in dignitate, ad quos pertinebat ex officio redarguere quemcunque volentem vsurpare istud, & tamen nunc in portatione arce Leuitæ ministrabant, & non erant aliqui superiores eis, ad quos pertineret ex officio in talibus redarguere eos, ideo quanquam populus non redargueret nũc Leuitas portantes arcam super plaustrum, non peccaret, quia nõ tenebatur ad hoc quisquam de populo.

Quare portabant arcam super plaustrum cum lex præciperet, vt portaretur humeris. Quæst. XXI.

QUÆRITUR vterius cum esset contra legem, quod portaretur arca super plaustrum, sed quod portaretur humeris Leuitarum cur portabant eam super plaustrum.

Respondendum, quod motiuum poterat esse duplex, scilicet remotum, & propinquum: motiuum remotum erat, vt non laboraret, quia portando eam super humeros laborabant. Motiuum autem propinquum erat causa excusatiua, nam sciebant Leuitæ quod si in aliquo agerent contra legem peccarent, & morerentur, ideo quanquam laborarent portando arcam super humeros portarent eam, & tamen habuerunt causam excusatiuam, ideo putauerunt quod non punirentur, dato quod portarent eam super plaustrum, & fuit ad hoc duplex causa: Prima est, quia arca fuerat ante hoc in terra Philistinorum, & quando reduxerunt illam in Bethlames, portauerunt illam super plaustrum primo Regum 6. Deus tamen nõ percussit propter hoc Philistinos, sed potius eleuauit ab eis manũ suam, cũ ante illud percussisset eos, ideo putauerunt, q sic futurũ esset in eis, & sic non timuerunt

timuerunt portare illam super plaustrum. Secũda causa fuit, quia lex illa de portando arcam super humeros fuit data in deserto, vbi erat officium Leuitarum portare semper arcam in terra Chanaan: tamen postquam situatum erat tabernaculum non mouebatur, nisi rarissimè, & per accidens, ideo poterant putare, quod illa lex solum fuerat data pro deserto, & sic non obligaret iam, & sic poterãt illam portare super plaustrum, vel quomodocunque alias: dum tamen honeste portarent, & tamen ista motiua non fuerunt sufficientia ad excusandum peccatum eorum. De primo patet, quia licet Philistini non peccarent portando arcam, tamen peccarent Leuitæ. Ratio huius est, quia abolutè nõ erat peccatum portare arcam super plaustrum vel quomodocunque aliàs, sed solum erat peccatum in quantum erat cõtra legem, ideo solum peccarent in hoc illi, qui obligabantur seruare istam legem: Philistini tamen non obligabantur seruare eam, quia erat pure positiua, & lex positiua non obligat nisi illos quibus datur: ista tamen lex non fuit data Philistinis, nec alicui genti, nisi Israelitis, vt patet Exo. 19. & Psal. 148. Qui annunciat verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua non manifestauit eis, id est nulli nationi manifestauit legem suam nisi Iudæis, ergo Philistini non obligabatur seruare istam legem, & consequenter non peccabant non obseruando illam. Leuitæ autem obligabantur seruare illam, & peccauerunt non obseruando. Secundo patet, quia dato, quod Philistini vellent seruare istam legem, non poterant, quia ad seruandum eam requirebatur, quod facerent arcam portari à leuitis, Num. 7. & tamen ipsi non habebant aliquos Leuitas, quibus hoc iuberent, ideo quomodocunque portarent eam non peccabant. De Leuitis autem istis secus erat, quia isti poterant seruare legem, si vellent: & tamen non seruauerunt, ideo peccabant. Secunda excusatio non valet, nam lex data in deserto non solum obligauit in deserto, sed etiam omni tempore, quo fuerunt Israelitæ in terra Chanaan, immo, quod plus est, lex magis obligabat Israelitas postquam essent in terra Chanaã, quã cum erant in deserto, vt patet Deuter. 12. vbi dicit Moyses, quod cũ venirent Israelitæ in terram possessionis suæ non facerẽt, sicut in deserto vbi quilibet faciebat quod rectum videbatur, sed obseruaret omnia præcepta, & iudicia, & ceremonias, ideo quanquam nunc essent Israelitæ in terra sua, obligabantur portare Leuitæ arcam super humeros, & non in plaustrum, & sic peccarent contrarium faciendo.

Quare Leuitæ portauerunt arcam super plaustrum nouum. Quæst. XXI.

QUÆRITUR vterius quare dicitur hic, quod portauerunt Leuitæ arcam super plaustrum nouum.

Respondendum quod ab intentione quæsiuerunt ipsi plaustrum nouum, in quo nihil adhuc portatum fuisset, & istud fuit propter duo. Primum propter imitationem Philistinorum, nam vt dictũ est præcedenti quæstione Leuitæ portauerunt arcam super plaustrum ad imitationem Philistinorum, quia ipsi super plaustrum reduxerunt eam de terra sua in terram Israel 1. Reg. 6. ideo nunc voluerunt Leuitæ portare illam super plaustrum nouũ. Secundo fuit propter venerationem arce, in quo ipsa portabatur nihil adhuc fuisse portatum, vt sic per hoc videretur ei dedicari illud plaustrũ, sic enim erat de carnibus sacrificiorum, quæ sanctæ erant, & quod quando coquebatur in aliqua olla seculari, & querebat quod illa olla esset noua ad hoc, quod non fuisset ibi aliquid prius

Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

coctum, & postquam coquebatur carnes in tali olla si esset fictilis cõfringebatur, ne coqueretur postea aliquid seculare in illa. Si autem esset ænea defricabatur nimis, vt nõ posset ibi aliquid manere de carnibus factis, quod patet Leuit. 6.

Quare Oza, & filij sui minabant plaustrum. Qd. XXI.

QUÆRITUR vterius, quare dicitur hic quod Oza, & fratres sui minabant plaustrum.

Respondendum quod hoc dicitur, quia isti erant Leuitæ, nam erant filij Abinadab, & ille erat sacerdos, vel Leuita, quod patet, quia arca fuit tradita filio eius Eleazaro ad custodiendum, & dicitur, quod sanctificauerunt eam ad custodiendum arcam. 1. Reg. 7. & tamen non committeretur ei aliquid tale, nisi esset sacerdos, vel Leuita: ergo erat de hoc genere. Pertinebat autẽ ad Leuitas portare arcam, ideo nullus de populo audebat se coniungere eis in hac ministracione, & dato quod nunc Leuitæ non portarent arcam humeris suis, sicut lex iubebat, tamẽ portabant eam aliquo modo: & hoc non pertinebat aliquo modo ad populares, quia omnes tales ministraciones erant eis vetite: Deus enim iusserat, quod soli Leuitæ ministrarent ei, & quod viri de alijs tribubus nõ se immiscerent eis sub pœna mortis, Nu. 1. Nunc autem minare plaustrum erat portare arcam: ideo non audebat aliquis popularis accedere ad currum, in quo ferebatur arca, sed soli Leuitæ minabant boues. Populus autem aliquo modo distans cantabat, & psallebat Domino in vasis musicis.

An peccaret populus cantando, & psallendo coram arca. Quæst. XXV.

QUÆRITUR vterius an populus peccabat cantando, & psallendo coram arca. Aliquis dicit quod sic, quia populus non se poterat intromittere de aliqua ministracione pertinente ad Leuitas, vt dictum est præced. quæstione, & tamen cantare, & psallere coram arca pertinebat ad leuitas. Quod patet, quia infra 16. constituit Dauid cantores de Leuitis, qui canerent omni tempore coram arca, etiam infra 25. instituit Dauid Asaph, & Heman, & Iditum, qui essent cãtores tam ipsi, quã fratres eorum, ideo populares si se intromitteret de hac ministracione, peccarent. Aliquis dicit, quod nõ peccarent, quia licet cantare coram arca esset officium Leuitarum, tamen istud fuit institutum post istam portationem arce. Quod patet, quia Dauid quando erat senex congregauit totum Israel, & voluit ordinare cultum Domini infra 23. vsque ad finem libri, & tunc ordinauit cantores de Leuitis infra 25. ideo ante hoc peccarent populares, quanquam ipsi cãtarent coram arca, eo q ista ministratio non pertinebat tunc specialiter ad Leuitas, sicut nulla lex obligat anteq feratur. Dicendum, q hoc non stat, quia cantare coram arca semper fuit ministratio Leuitarum, eo q generaliter quidquid pertinebat ad Sanctuariũ fuit commissum sacerdotibus, & Leuitis. Popularibus autẽ nihil commissum est, sed generaliter fuerunt exclusi à ministracione sanctuarij, Nu. 1. & 18. & cum dicitur, q Dauid ordinauit, q Leuitæ essent cãtores, non est intelligendum, q ante hoc nõ pertineret istud officium ad eos, quia omni tempore Leitæ fuerunt cantores, immo, quod plus est, de omnibus familijs Leuitarum erant cantores: sunt enim tres familie Leuitarum, scilicet, Caathitarum, Gersonitarum, Meraritharum, & in qualibet familia istarum erat vnus princeps cãtorum. Inter Chaathitas erat princeps Heman: inter Gerso-

T 4 nitas

nitatis erat princeps Asaph: inter Meraritas erat princeps Ethan, ut patet supra sexto. Sed est sensus, quod David ordinavit cantores non quidem faciendos, quod officium cantandi coram arca pertineret ad eos, quia istud ante hoc habebant, sed ordinavit modum, quo cantarent, designando eis certa tempora, in quibus cantarent, & etiam distinguendo ipsos per vices suas, scilicet, quod quidam cantarent uno tempore, & alij alio, & ad hoc distinxit vigintiquatuor sortes inter ipsos, quod aliquando cantarent illi, qui erant de una sorte, & aliquando qui erant de alia infra 25. Sic enim fecit de sacerdotibus. Nam posuit inter eos duos principes magnos, & diuisit totam multitudinem sacerdotum per vigintiquatuor sortes infra 24. & tamen ante hoc pertinebat ad sacerdotes ministrare, quia non constituit eis hoc David, sed Dominus per Moysen: ergo quamquam David ordinavit modum, quo canerent Leuitae: non dedit ipse eis officium, sed pertinebat ad eos a principio ex quo data est lex, & ideo si populares se intromitterent de officio cantandi coram arca, vel in tra sanctuarium semper pertinuit ad leuitas, & quoadocunque se intromitterent populares de isto officio in eo casu, in quo pertinebat ad Leuitas peccarent. Ad hoc tamen sciendum, quod cantare istud poterat esse duobus modis, uno modo quod aliquis vellet cantare, tanquam minister & in apparatu, & intraret in sanctuarium, misceretque se alijs Leuitis in hoc. Alio modo potest cantare aliquis laudes Dei absolute non in quantum minister, nec iuxta arcam aut in tra sanctuarium, nec miscet se in hoc alijs Leuitis. Accipiendo primo modo cantare semper pertinuit ad officium Leuitarum, & isto modo si aliquis de popularibus vellet cantare laudes Dei peccaret: quia usurparet officium Leuitarum. Si autem secundo modo accipitur, licebat cuilibet populari cantare laudes Dei, immo erat valde meritorium: sic patet circa actus ordinum: legere enim epistolam in apparatu, & cum solennitate ad solum subdiaconum pertinet, & legere sic euangelium ad solum diaconum, ideo si aliquis popularis cantaret in apparatu, & cum solennitate epistolam vel euangelium, peccaret mortaliter, si tamen aliquis laicus sine solennitate, & habitu vellet legere euangelium vel epistolam, non peccabit, immo merebitur: sic fuit nunc de David, & popularibus, qui canebant, & psallebant, quia non canebant induti habitu illo, quo utebantur Leuitae: nec etiam faciebant hoc tanquam pertineret ad eos ex officio, sed extraordinarie, sed etiam nec appropinquabant ipsi ad arcam sicut Leuitae, sed procul existentes canebant, ideo licebat eis facere hoc. Sed obijciatur, quod David faciebat hoc indutus habitu Leuitae, quia indutus erat ephod lineo. 2. Reg. 6. f. Porro David accinctus erat ephod lineo, & ministrabat ante faciem Domini. Dicendum, quod verum est, quod Leuitae utebantur ephod, & tamen non erat habitus proprius ipsorum, sed etiam conueniebat popularibus, ideo David poterat uti illo. Aliter potest dici, quod ephod, quo utebatur David non erat tale, sicut ephod, quo utebantur Leuitae, ideo non usurpauit habitum eorum, & sic non peccauerunt populares canendo nunc, & psallendo coram arca, quia non faciebant sicut Leuitae.

Cum autem peruenissent ad arcam Chidon, terendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam: bos quippe lasciuens paululum inclinauerat eam. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eo

quod tetigisset arcam, & mortuus est ibi coram Domino. Contristatusque est David, eo quod diuisisset Dominus Ozam: vocauitque locum illum diuisio Ozæ usque in presentem diem. Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quomodo possum ad me introducere arcam Dei? Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in ciuitatem David, sed auertit in domum Obededom Gerthei. Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus, & benedixit Dominus domui eius, & omnibus, quæ habebat.

Cum autem. Hic ponitur secundum huius capituli, in quo ponitur occisio, propter quam portatio arcæ fuit interrupta propter mortem Oza: nam intendebat David portare arcam in domum suam, quia tamen Dominus percussit Ozam, noluit eam sic illuc portare, sed reliquit in domo Obededom Gerthei, & dicitur. Cum autem peruenisset ad Aram Chidon. Ista arca est inter urbem Chariatharim, & Ierusalem: vocatur hic Arachidon, & secundo Regum 6. vocatur Arachon, sed idem est: habere enim multa nomina sicut saepe in scriptura idem locus, & idem vir habet multa nomina, ut supra declaratum est de Hebron, & Ierusalem, & Dabir.

Terendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam. Inclinate enim arca ad cadendum, & Oza, qui erat filius Abinadab, & tunc erat propinquissimus arcæ, voluit tenere eam, & ad hoc extendit manum.

Bos quippe lasciuens paululum inclinauerat eam. Reddit causam, quia arca erat prona ad cadendum propter boues: quia vnus bos lasciuens, id est inordinatè, & saltando ambulans fecit currum inclinari, & arcam moueri ad casum. Dicitur hic de vno boue, & tamè secundo Regum 6. dicitur, quoniam calcitrabant boues, & declinauerant eam, & hoc est verum, & sic accipitur pro eodem calcitrare & lasciuire: unde lasciuire accipitur pro motibus impetuosus, & inordinatis iuuenum. Iratus est itaque Dominus contra Ozam. Accipitur ira largè, nam proprie ira est quidam motus animi, secundum quam inclinatur animal ad vindictam expetendam, & causatur ex accessione sanguinis circa cor. Deus autem non est animal, nec est in eo aliquis motus. Sed dicitur esse in eo ira per similitudinem ad nos: nam nos, quando sumus irati percussimus, & cum sumus pacati non ita, cum Deus percussit nos, putatur esse iratus, & si modicum percussit, dicitur parum iratus. Si autem multum, dicitur magna ira eius, & sic fuit hic, quia percussit nimis Ozam, ideo dicitur nimis iratus ei. Et percussit eum. Scilicet occidendo ipsum: subito enim mortuus est. Et quod tetigisset arcam Dei. Id est propter hoc occisus est, quia indebitè tetigit eam, ut infra declarabitur in quadam questione. Et mortuus est ibi coram Domino. Id est corruit mortuus coram arca. Dicebatur enim Deus specialiter esse in arca, ut declaratum fuit supra in quadam questione, ideo quidquid fiebat coram arca videbatur fieri coram Domino, & quia corruit mortuus coram arca, dicitur fuisse mortuus coram Domino. Contristatusque est David, eo quod diuisisset Dominus Ozam. Id est doluit nimis, quia vertebatur gaudium suum in tristitiam, & videbat quod non erat accepta Deo talis translatio. Et accipitur hic diuidere pro occidere.

Vocauitque

Vocauitque locum illum diuisio Ozæ. Id est vocatus est locus ab euentu, scilicet quia ibi occisus fuerat Oza. Usque in presentem diem. Id est nomen illud impositum, tunc manet usque in presentem diem, scilicet ad diem usque quo scriptus fuit liber iste, & fuit hoc post reditum de captiuitate Babylonis: nam tunc scriptus est illud Esdras, ut probatum est in prologo auctoris super librum istum.

Et timuit Dominum tunc temporis. Scilicet David timuit illum, non est intelligendum, quod David ante hoc non timeret Dominum, quia semper eum timuit, sed est sensus, quod eum magis nunc timuit, quod prius timebat, visa ista plaga.

Dicens quomodo possum ad me introducere arcam Domini? Id est quomodo possum introducere in domum meam in locum, quem parauit ei? quasi dicat, non possum commode introducere, quia sicut percussit Ozam pro hac leuitate, ita percussit, & multos in domo mea.

Et ob hanc causam non eam adduxit ad se. Scilicet propter timorem, quem concepit, visa ista plaga, noluit introducere eam in domum suam.

Hoc est in ciuitatem David. Expositio est ad significandum, quod domus eius erat in ciuitate David, & postea ibi collocata fuit arca, & etiam templum per Salomonem ibi fabricatum est. Vocatur autem ciuitas David castrum montis Sion. Accepit enim illud David de potestate Iebusorum, & vocauit illud ex nomine suo ciuitatem David, ut patet supra vndecimo, & secundo Reg. quinto. Sed adduxit eam in domo Obededom, qui erat quidam Leuita quousque sciret, quid de ea disponendum esset.

Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus. Mansit ibi hoc tempore, quia post istos tres menses sciuit David quomodo benediceret Deus nimis domui Obededom propter arcam, & tunc transtulit eam in domum suam.

Et benedixit Dominus domui eius. Scilicet multiplicando omnia, quæ habebat, benedicere enim multiplicationem signat, ut patet secunda ad Corinth. 9. scilicet: Qui parce seminat parce metet, qui seminat in benedictionibus de benedictionibus metet. Et sic opponitur hic benedictio paritati, sed paritas significat auaritiam, & diminutionem rerum: ergo benedictio significabit liberalitatem, & multiplicationem.

Et omnibus, quæ habebat. Id est benedixit de omnibus, quæ habebat Obededom multiplicando illa, & fuit ista benedictio duplex, vna fuit, quia Deus multiplicauit domum Obededom, scilicet faciendo, quod ipse plura haberet, quam prius habuerat. Alia benedictio fuit specialiter in singulis rebus quantum ad qualitates earum, facièdo quod quilibet illarum bene se haberet, ut patet quod rotum vinum, quod haberet Obededom esset melius, quam vina, quæ erant in tota terra, & animalia eius essent saniora, & pulchriora, & fortiora, quam animalia aliorum virorum, & sic de singulis alijs rebus, & propter hoc ponitur hic duplex benedictio, scilicet benedixit Dominus domui Obededom, & benedixit Dominus omnia, quæ habebat.

An occisus fuerit Oza, quia tetigit arcam.
Quest. XXVI.

QVÆRITUR, an Oza fuit occisus, quia tetigit arcam. Respondendum, quod causa sue occisionis fuit multiplex, & tamen precipua fuit, quia tetigit arcam: sic enim dicitur in litera, iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eo quod tetigisset arcam. Sed tunc aliquis

dicet, quare percussus est Oza, cum tetigisset arcam, quia hoc non videbatur esse illicitum, cum Leuitae possent tangere arcam, & portare eam? Aliquis dicit, quod peccauit Oza tangendo arcam, eo quod non erat ipse Leuita, ad quem pertineret istud facere. Ad laicos autem non pertinebat in aliquo casu tangere arcam. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia manifestum est, quod Oza erat Leuita: pater enim suus Abinadab Leuita erat: non enim aliter fuisset posita arca in domo eius, cum ducta fuit in Chariatharim, & tamen ibi posita est primo Reg. 7. Item patet hoc, quia Israhelice sanctificauerunt Eleazarum filium Abinadab ad custodiendum arcam eodem cap. & tamen sanctificatio, & custodia arcæ nullo modo pertinebat ad aliquem laicum. Item patet hoc per Iosephum quinto Antiquitatum dicentem, quod viri Chariatharim introduxerunt arcam in domum cuiusdam Leuitae nomine Abinadab, qui videbatur esse iustus, & vita religiosus, & filij eius ministrabant arcæ. Aliquis dicit aliter, scilicet, quod iste Oza Leuita erat, & tamen non erat sacerdos: ideo peccauit tangendo arcam, quia non pertinebat hoc nisi ad sacerdotes, sic dicit Iosephus septimo Antiquitatum, scilicet extendens ille manum suam, & volens eam retinere, cum sacerdos non esset, quoniam eam attingere presumpsit, extinctus est. Sed ista positio non stat, quia iste Oza iam tetigerat eam alijs, ipse enim, & fratres eius portabant eam in plaustrum, & ipse imposuerat eam super plaustrum in domo patris sui Abinadab: nam de ipsa domo portabatur: ideo a principio, cum tetigit eam ad ponendum super currum, mortuus fuisset. Secundo quia ad Leuitas pertinebat tangere arcam: ipsi enim portabant eam de loco ad locum super humeros suos: Num. septimo, & in hoc tangebant eam: ideo non moreretur Leuita aliquis propter hoc. Quod autem dicit Iosephus, quod tangere arcam pertinet ad sacerdotes, verum est istud quando erat nuda, quia tunc soli sacerdotes poterant eam tangere licite: ipsi enim intrabant in sancta Sanctorum, & velabant arcam operimentis suis, & tradebant eam Leuitis portandam, etiam iterum cum figendum esset tabernaculum, deponebant Leuitae arcam, & erecto tabernaculo sacerdotes introducebant arcam intra sancta Sanctorum, & discooperiebant eam. Si autem aliqua vice istarum tangerent Leuitae, vel videret eam nudam moriebantur, ut patet Num. quarto, sed istud non applicatur ad propositum. Aliquis autem dicit, quod mortuus est nunc Oza, quia tetigit arcam, cum esset nuda, sed istud non stat, quia non erat nunc nuda: nam si nuda esset, cum portaretur coram omnibus viderent omnes illam, & moreretur totus populus: sic enim fuit de viris Bethsamitis, de quibus mortui sunt plures quam quinquaginta millia, eo quod viderunt arcam primo Reg. 6. Hoc tamen falsum est, quia nullus mortuus est, nisi Oza, & ipse mortuus est quando tetigit arcam, & non prius: ergo non erat arca nuda. Alij autem dicunt, quod fuit mortuus, quia cum deberet portare arcam super humeros, impoluit eam super plaustrum. Dicendum, quod licet ista fuerit aliqua causa mortis Oza, sicut declarabitur sequenti questione, tamen non fuit causa principalis, quia in litera dicitur, quod percussit eum Dominus, eo quod tetigisset arcam: ideo ex hac parte accipi oportet causam principalem. Aliqui autem dicunt, quod mortuus fuit, quia erat immundus, & tetigit arcam. Nam tradunt Hebrei, quod precedenti nocte iste Oza cognouerat uxorem suam, & ista erat immunda secundum legem, nec licebat alicui sic immundo accedere ad Sanctuarium, vel tangere aliquam rem sacram quousque lauaret totum corpus suum aqua, & manebat

Possum non subdiaconus epistolam canere.

nebat sic immundus vsque ad solis occasum. Leu. 15. Sed istud non videtur esse firmum, quia verum est, quod si cognouisset uxorem precedenti nocte, & nunc tangeret arcam, erat peccatum, & occideretur, & tamen tunc prius occisus fuisset, scilicet quando posuit arcam super plaustrum; nam ipse & fratres sui posuerunt eam super plaustrum, & minabant illud, ut patet supra in litera, & secundo Regū 6. & tamen tunc non mortuus est: ergo nunc non fuit mortuus pro hac causa. Si autem aliquis vellent tenere istam positionem, debet dicere, quod Oza non tetigit arcam, quando posita est super plaustrum, sed fratres eius posuerunt eam: ipse enim abstinerat se ab ea, ut non percuteretur a Deo. Nunc autem videns subito, quod arca casura esset, non attendit, quod immundus esset, sed occurrit ei cadenti, & Deus percussit eum, ista positio fuit satis rationalis, & satis sustentabilis. Aliter potest dici, & forte melius, scilicet, quod occisus fuit Oza, quia tetigit arcam irreuerenter: erat enim arca vas sanctissimum in ter omnia vasa Sanctuarij, ideo cum magna veneratione tractanda erat, & tunc si aliquis tractaret eam irreuerenter dato, quod ad aliquem bonum finem faceret, peccaret, & hoc videtur magis consonare literę, quia dicitur hic percussit eum super temeritatem, & sic iungendo vtrumque, apparet, quod temere tetigit arcam, id est stulte, vel irreuerenter, & sic merebatur occidi, dato quod rem bonam ageret.

An occisus fuerit Oza, quia posuit arcam super plaustrum. Quæst. XXVII.

QUÆRITUR ulterius, an occisus fuit Oza, quia posuit arcam super plaustrum, quod erat contra legem. Respondendum, quod aut queritur an fuerit ista causa sola mortis sue, vel principalis, vel quod esset aliqua causa qualifcunque. Si primo modo, dicendum quod non, quia causa principalis mortis Oza fuit, quia tetigit arcam, ut dicitur in litera, & etiam declaratum est precedenti questione. Si autem accipitur secundo modo, dicendum, quod fuit causa mortis sue positio arcę super plaustrum, quia istud erat contra legem, & Deus solebat pręuaricantes ceremonias suas occidere: sic enim fuit de Nadab, & Abiu filijs Aaron, qui errauerunt in ceremoniis ignis, & occisi sunt a Domino: Num. cap. 14. sic etiam fuit de ducentis, & quinquaginta viris socijs Core, qui voluerunt vsurpare ceremoniam oblationis incensæ, & Deus occidit illos Numeri 16. Sed tunc dicitur quomodo positio arcę super currum fuit causa mortis Oze: nam non fuit mortuus, quando posuit eam, sed postea quando tetigit eam in itinere. Respondendum sicut dictum est, quod non fuit sola causa mortis sue potere arcam super plaustrum, licet esset causa sufficiens ad hoc, ideo si non tetigisset postea arcam, quando videbatur casura non occisus fuisset, & ob hoc etiam fuit tunc occisus, quando tetigit eam, quia ista fuit causa principalis mortis sue, & tamen fuit causa huius tactus, & mortis positio arcę super currum, scilicet, quod si non posuisset eam super currum, Deus non induxisset eum ad talem casum, in quo deberet tãgere arcam, & propter hoc mortem mereretur. Interdum enim vnum peccatum est causa alterius, & non solum hoc modo, sicut dicit Gregorius, scilicet, quod peccatum, quod per penitentiam non deletur, mox suo pondere ad aliud trahit, sed magis alio modo, scilicet quia interdum homines offendunt Deum per aliquod peccatum, & tunc non punit eos temporaliter & corporaliter, & tamen punit aliter, scilicet permittendo eos venire in tale tempus, vel locum, ubi habeant magna

pronitatem ad peccandum, & peccent, & si non offendissent Deum prius, non permitteret Deus venire illos in tale tempus, in quo sit sibi quasi necessarium peccare: istud enim significat Dominus in oratione sua, dicens. Et ne nos inducas in tentationem, id est non permittas nos venire in talem locum, vel tempus ubi tentemur, & sit nobis difficile resistere, sed libera nos a malo, id est libera nos a tentatione graui, cui difficile est resistere. Interdum autem Deus permittit hominem venire in tales tentationes, ut sit ei difficillimum non peccare, sed quasi necessarium, & propter illud peccatum Deus infligit ei postea mortem, vel aliam penam, & tamen Deus non permittit cadere in tale peccatum, nec deuenire in tale locum, nec deuenire in tale tempus, nisi qui offendit Deum per alia peccata priora, ita fuit hic, id est quod offendit Oza Deum ponendo arcam super plaustrum, & Deus non occidit eum tunc, sed permisit venire in tale tempus, in quo videretur sibi debere tangere arcam casuram, & propter hoc occideretur. Sed tunc dicitur cum non solus Oza posuisset arcam super plaustrum, sed alij Leuitę adiuuassent eum quomodo non occisi sunt illi? Dicendum sicut supra, quod causa principalis mortis Oza non fuit ponere arcam super plaustrum, sed tangere eam, quando casura videbatur, & quia nullus Leuitarum tetigit eam tunc nisi Oza, ipse solus occisus est. Sed adhuc dicitur cum ista positio arcę super plaustrum fuerit causa quare Deus permiserit, quod deueniret Oza ad talem opportunitatem, ut tangeret arcam, & moreretur, quare non fuit factum sic de alijs, ut etiam tangerent ipsi arcam, quando casura erat, & morerentur? Responderi potest dupliciter, vno modo, quod omnes isti permisi sunt a Deo peruenire ad aliquas tentiones, in quibus peccarent, & occiderentur, & tamen prius fuit hoc de Oza, quam de alijs, etiam Oza punitus est in hoc, quod erat manifestum toti populo, & pertinebat ad propositum sacrę scripturę: ideo descriptum est. Alij autem forte puniti sunt secretę, & in aliquo quod non pertinebat ad propositum sacrę scripturę: ideo non fuit descriptum de morte eorum. Aliter potest dici, quod solus Oza permixtus est a Deo venire in talem opportunitatem peccandi, & in mortem: Alij autem non, & hoc, quia Oza magis peccauit, quã ceteri: nam forte Oza fuit precipuus in ponendo arcam super plaustrum, & reliqui sequebantur preceptum, & sic attribuit sibi quasi totum peccatum: ideo ipse solus cadere in ipsam tentationem permixtus est.

An peccaret Oza tangendo arcam, quando ipsa casura erat. Quæst. XXVIII.

QUÆRITUR ulterius dato, quod non pertineret ad Ozam tangere arcam, vel quod ipse esset immundus, an peccabat tenendo arcam, quando ipsa casura erat, vel si debebat potius illam permittere cadere in terram. Respondendum est, quod fundamentum huius dubij est, an licebat alicui propter necessitatem facere aliquid de ceremonijs sacrjs, quod aliis non pertinebat ad eum. Respondendum est, quod aut aliquis, ad quem non pertinet sacrum facere, vult illud facere propter necessitatem omissionis, vel propter necessitatem destructionis. Vocatur autem necessitas omissionis, quando necesse est omitti aliquam ceremoniam sacram nisi aliquis faciat eam, ad quem non pertinet de iure facere, ut pote statutum erat in lege, quod in die propitiationis summus sacerdos faceret certas ceremonias, & ingrederetur in sancta Sanctorum, & nulli licebat hoc facere nisi ei sub pena mortis: Leu. 16.

& ad Hebr. 9. si contingeret, quod illa die summus sacerdos egrotaret, vel pollueretur, aut haberet aliquid aliud propter quod non posset ministrare, an liceret alicui sacerdoti minori facere illas ceremonias: nam non erat alius summus sacerdos, qui suppleret locum eius cum esset vnicus summus sacerdos. Si autem concedatur, quod licebat sacerdoti minori supplere locum eius, erit hic necessitas omissionis, scilicet, quod permittitur isti sacerdoti minori facere ceremoniam, quæ aliis non licebat ei, & hoc, quia necesse est omitti illam nisi iste, vel alius, cui non licet supplere eam, sic etiam pro singulis festis, & singulis alijs diebus statuta erant in lege veteri sacrificia: Numeri 28. & 29. Ponatur quod aliquo die deficeret sacerdos in templo, ita quod ibi nullus esset, nec haberi posset qui faceret sacrificium, an liceret alicui Leuitę facere sacrificium? Si dicatur, quod licebat, erat ista necessitas omissionis, & sic possunt poni multa alia exempla. Necessitas autem destructionis est, quando aliquid sacrum necesse esset destrui, nisi aliquis, ad quem non pertinebat facere aliquam ceremoniam, faceret, ut pote non licebat alicui laico, vel Leuitę intrare in tabernaculum federis, detur tamen, quod succederetur, & non essent sacerdotes, qui occurrerent, vel ipsi non sufficerent ad occurrendum, an liceret laico ingredi tunc in tabernaculum federis ad extinguendum ignem, & si permittitur fieri propter necessitatem destructionis, accipiendo primum membrum distinguendum est. Quod aut ceremoniam sacra, quæ debet fieri ex potestate characteris, aut non. Si primo modo non potest suppleri per aliquem quantacunque sit necessitas, ut pote consecratio corporis Christi sit a sacerdote, & hoc virtute characteris impressi in ordine: ideo non potest hoc effici per non sacerdotem: nam si aliquis laicus, vel in quocunque ordine sacro infra sacerdotalem conetur conficere, peccat nimis, & ultra hoc nihil facit, quia non erit ibi corpus Christi: ideo dicendum, quod circa talia quantacunque necessitas sit, non licebit alicui facere ceremoniam sacram, quam aliis non licebat facere, ut pote si aliquis labore in extremis, & petat Eucharistiã, nec sit aliquis sacerdos, qui conficiat, non debet quicquam alius conari, conficere. Sic etiam potestas clauium ad abolendum pendet ex characteris ordinis sacerdotalis. Si autem aliquis sit in mortis articulo, & non sit præsens aliquis sacerdos, nec haberi possit, non licebit propter hoc alicui non sacerdoti absolueri illum, & dato, quod proferat verba absolutionis nihil confert, quia istud pendet ex clauibus, quas iste non habet, idem est de collatione ordinum sacrorum, quos non potest conferre nisi Episcopus, & dato, quod aliquis alius faceret omnes illas ceremonias collationis ordinis nihil confert. Dicendum tamen est, quod in lege veteri nunquam accidebat iste casus, quia nihil erat ibi, quod penderet ex potestate characteris, nec erat ibi aliquis character, nec ordo, sicut inter nos, sed erant nudę ministraciones, ideo quamquam secundum ordinationem legis quedam pertinerent ad Leuitas, & quedam ad sacerdotes minores, & quedam ad sacerdotem magnum, poterat tamen de facto Leuita facere id, quod pertinebat ad sacerdotem, & si faceret, factum erat, cum non esset ibi aliqua spiritalis virtus, quæ penderet ex characteris sicut in consecratione, & in absolutione ordinum, sed erant omnes ministraciones corporales, quæ de facto poterant fieri per quemcunque. Secundum membrum huius partis erat in illis, quæ non pendent ex characteris, an propter necessitatem omissionis possunt suppleri, & dicendum est, quod aut in talibus statutum est aliquid de supplendo, vel non sup-

plendo, aut nihil: si statutum est, tenendum est, siue dicat possit suppleri, siue veret: sic enim est in plurimis ceremonijs noui testamenti: nam licet conficere Eucharistiã penderet a characteris, tamen ministrare illam egrotantibus, vel quibuscunque petentibus nudę ministracionis est, nec penderet ex aliquo characteris, iura tamen decreuerunt, quod nullus ministraret Eucharistiã, nisi sacerdos, & in necessitate posset eam ministrare diaconus, & quamquam aliquis in articulo mortis petat Eucharistiã, & illa sit confecta, & non sit præsens sacerdos, vel diaconus, non licebit laico assumere Eucharistiã, & ministrare illam mortituro, sic etiam est de executione ordinis diaconalis: nam legere Euangelium pertinet ad diaconum, & quamquam in diaconatu sit character, tamen legere Euangelium in habitu & cum solemnitate nudę ministracionis est, & quilibet potest de facto illud officere, & tamen quantum necessitas esset, non licet alicui non diacono in habitu diaconali, & cum solemnitate Euangelium cantare, quia iura sic decreuerunt. Si autem circa hoc nihil statutum sit, tunc consideranda sunt duo, scilicet necessitas, an sit magna, vel parua, & officium, quod fit in nimis distet a conditione, & statu eius qui facit, & secundum hoc poterit iudicari an ceremoniam possint licite suppleri. Primum est necessitas, & attendendum, quod si necessitas ceremoniæ est parua, ita quod satis potest excusari sine scandalo, & sine magno detrimento cultus diuini, non potest suppleri per aliquem, cui aliam non licebat hoc facere. Si autem sit magna necessitas, & detrimentum cultus diuini, suppleri potest. Sic patet 2. Paralip. 29. scilicet in solemnitate Pasquali postquam Ezechias purgauerat templum Dei ab idolatria, & congregauerat populum ad faciendum ceremonias legis, detulerunt sacerdotes, etiam pauci erant, & non sufficiebant: ideo adiuuerunt eos Leuitę, cum dicitur: Sacerdotes verò pauci erant, & non poterant sufficere, ut pelles holocaustorum detraherent, unde & Leuitę fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur antistites. Pertinebat autem ad solos sacerdotes facere sacrificia, & omnes ceremonias sacrificiorum. Leuitas autem nullo modo licebat accedere ad altare: Num. 3. & 16. & 18. & tamen nunc propter necessitatem adiuuerunt Leuitę sacerdotes detrahendo pelles holocaustorum. Hoc autem, quia erat magna necessitas, nam erat magnum scandalum, quod tunc non fierent multa sacrificia, cum tunc totus populus conuenisset ad purgandum templum, & ad obseruandum ceremonias legis, diminuebatur etiam nimis in hoc cultus Dei, quia Achaz rex impijssimus pater Ezechie fecerat cessare omnes ceremonias cultus diuini, & posuerat idola in templo, & postea clauserat illud, ut nemo illuc introiret sequenti libro, capit. 28. & 19. Ezechias autem filius eius vir deicola animauerat populum, ut zelaret legem Dei, & restituerent ceremonias perditas, & tunc purificationem templum, excludentes inde omnem immunditiam idolorum, quo facto, omnes de populo propter magnam legitiã offerrebant sacrificia multa. Si autem propter defectum sacerdotum cessarent sacrificia, ita quod non possint adiuuari per Leuitas, impeditur iste magnus cultus Dei, qui valde deuote ei impendebatur, & refrigeret magna deuotio populi, qui tunc incipiebat cum magno seruire ceremonias legis: ideo ut non impediretur tantum bonum, fuit rationale, ut Leuitę adiuuarent sacerdotes ad detrahendum pelles. Sic etiam factum est de suppletionis officij summi sacerdotis: nam ad solum summum sacerdotem pertinebat facere ceremonias diei expiationis, & intrare illa die in sancta Sanctorum, &

tamen

tamen si contingeret summum sacerdotem impediri, utpote quia egrotaret, vel pollueretur, supplebat sacerdos minor vicem eius, & pro illa die erat summus sacerdos: sic enim refert Iosephus 17. Antiquitatum. Nam Iosephus, qui erat tunc summus sacerdos nocte precedenti diem expiationis, quæ est decima dies Septembris, visus est sibi per somnium cuiusdam feminæ commiseri, & sic pollutus est: ideo non potuit sequenti die facere cæremonias, quia non habuit spacium ad se purificandum: nam tales erant in mundi usque ad solis occasum sequentem: Leu. 15. & ob hoc ministravit pro eo illo die Iosephus filius Helim cognatus eius secundum carnem: erat enim magna necessitas ad hoc, quod fieret ista suppletio: nam non erat aliqua dies solemnitas tantæ necessitatis apud Hebræos, sicut dies expiationis: in illa enim confitebatur summus sacerdos omnia peccata populi super caprum emissam, & per hoc remittebantur omnes iniquitates populi: Leu. 16. In nulla autem alia solemnitate fiebat sic remissio peccatorum, ideo non debebat omitti talis suppletio, quia esset magnum scandalum populi, & diminutio cultus diuini, considerandum erat, quod officium illud, vel cæremonia, quæ supplebatur, modicum distaret à conditione illius personæ, quæ supplebat. Ob hoc autem non posset aliquis pure laicus supplere aliquas cæremonias sacerdotales, quia nimis distant in gradu, cum inter sacerdotes, & mere laicos sint Leuitæ medij. Propter hoc etiam non possent supplere cæremonias summi sacerdotis, quia inter Leuitas, & summum sacerdotem est alius gradus medius, scilicet sacerdotum minorum, Leuitæ quoque non poterant supplere cæremonias maximas sacerdotum minorum, vel ministrare in altari, quia multum istæ distant secundum dignitatem à cæremoniis Leuitarum, possunt tamen Leuitæ supplere cæremonias minimas sacerdotum minorum, & istud est tollendo pelles animalium immolatorum, & lanando intestina ad hoc, quod essent munda pro sacrificio, istud patet secundo Paralip. 29. nam quamquam esset ibi magnus defectus sacerdotum, non adiuerunt eos Leuitæ ad ingulandum animalia in latere altaris, nec ad fundendum sanguinem holocaustorum, & aliorum sacrificiorum super cornua altaris, vel ad basim, nec etiam ad ponendum ligna super altare, vel ad componendum carnes in eo, ut cremarentur, quæ omnes sunt cæremonie sacrificij: Leu. primo sed solum adiuerunt Leuitæ sacerdotes tollendo pelles animalium, eo quod istud erat minimum ministerij sacerdotale, quia quantum ad istud non accedunt ad altare, sic etiam est quando sacerdos minor supplet locum sacerdotis magni in die expiationis: nam modicum distat status eius à statu summi sacerdotis. Primo quia ille debet esse talis, ad quem possit summus sacerdotum venire iure hereditario, & ideo ille, qui supplet locum sacerdotis magni debet esse de genere suo, si posset haberi, sic patet in suppletione illa, quæ refert Iosephus 17. Antiquitatum. Nam Iosephus suppleuit locum Mathie, & erat cognatus eius secundum carnem: Etiam quilibet sacerdos magnus differerebat modicum in statu à summo sacerdote in officio, licet esset secus in iurisdictione. Nam minor sacerdos poterat introire in tabernaculum, & facere sacrificia, & ponere panes super mensam propositionis, & accendere lucernas candelabri, & facere cætera, quæ facit summus sacerdos: Exod. 27. & 30. ut ibi declaratum est. Solum autem differit summus sacerdos à minori, quia ipse poterat introire in sancta Sanctorum semel in anno, & minor sacerdos non: Leuit. 16. & ad Hebr. 9. & tamen aliquando introibant

minores sacerdotes in sancta Sanctorum, scilicet quando mouendum erat tabernaculum: nam tunc locabant arcam, & tradebant eam velatam Leuitis, & rursus quando figendum esset tabernaculum, minores sacerdotes introibant cum magno sacerdote in sancta Sanctorum portantes arcam velatam, & ibi descooperiebant eam, & relinquebant in loco suo: Numeri quarto, ideo conuenienter poterat suppleri officium summi sacerdotis per minorem sacerdotem. Secundum membrum principale erat, an debeat fieri suppletio propter necessitatem destructionis, & tunc videtur dicendum generaliter, quod quicumque homo cuiuscunque status sit, & etiam si sit constitutus in peccatis, potest facere licite immo meritorie aliquam cæremoniam, quæ aliis non erat ei licita, sic patet de cæremoniis noui testamenti, scilicet non licet alicui laico sumere Eucharistiam manibus suis, & tollere eam de loco ad locum, & tamen si videret, quod cremabatur Ecclesia, & esset ibi Eucharistia, siue in aliquo vase, siue per se, licebat ei tollere illam manibus suis, dum tamen faceret eam reuerentia qua posset, ne cremarentur species illæ sacramentales: nam sine dubio cremari possunt, & putrefieri, cum sit aliquid creatum, & satis fragile. Corpus autem Christi, quod sub eis later, cremari non posset, licet maneat in medio ignis, quia iam Christus est impassibilis, cum resurrexerit, iuxta illud ad Rom. 6. Christus resurgens à mortuis iam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur. Sic est si aliquo casu Eucharistia faceret in luto, vel in aliquo loco inhonesto, & non esset aliquis sacerdos, qui eam tollerere, posset, immo deberet quilibet laicus eam inueniens tollere de loco illo, & ponere in loco honestiori, dum tamen hæc omnia fiant cum magna reuerentia, immo si aliquis inueniens eam sic, credens se indignum tangere eam dimitteret illam propter hoc iacere in terram, grauius peccaret, quasi sicut ille, qui in lutum proiecerat, & tamen ille grauissime peccauit, ut patet in Decret. 1. q. 1. cap. interrogo vos. Similia autem poterant accidere in testamento veteri: non enim licebat alicui hominum intrare in sancta Sanctorum, nisi summo sacerdoti in die propitiationis, ut supra dictum est, si tamen contingeret succendi domum illam poterat quilibet occurrere intrando in eam, quia alias periret, & talis necessitas excusat omnem gradum, & statum, & conditionem, quia tollit legem posituam, sicut est non poterat aliquis laicus tangere arcam, & tamen si hostes portarent eam, poterant laici eripere de manibus eorum, & tollere si nullus Leuita esset, qui hoc faceret. Etiam non licebat alicui Leuitæ, vel populari videre arcam Domini, vel alia vasa tabernaculi nuda, alioquin moreretur, & tamen si hostes prædarentur illa vasa licebat ea videre cuilibet, & manibus eam tenere, sic in multis alijs casibus est, & sic dandum est pro regula generali, quod ubicumque necessitas destructionis euenit, non habet locum lex positua, & omnes cæremonie cessant, & potest quilibet facere quod alius facit. Sic autem fuit in proposito: nam boues portantes arcam calcitrauerant, & inclinauerant eam, ita ut videretur casura, & si caderet, frangeretur, & esset opprobrium totius Israel: ideo tangendo eam, ut non caderet, dato quod ipse esset imminutus, scilicet quod cognouisset uxorem suam, vel etiam dato, quod non esset Leuita, non peccaret, sed potius mereretur. Potest tamen dici, quod peccauit tangendo eam, quia boues modicum inclinauerant arcam, & non videbatur vere casura, nec erat periculum, ipse tamen voluit tenere eam: ideo superuacue egit, & fuit temerarius in hoc, quia non debebat accedere ad illam nisi ex magna necessitate, & sic dicitur 2. Reg. 6. quod percussit eum Dominus super temeritatem suam, vel potest dici, quod arca vere videbatur casura, & licite

licite poterat ipse tenere illam, & tamen tenendo eam commisit quandam irreuerentiam, & propter hoc mortuus est. Nam quidquid istorum fiat semper debet fieri cum magna reuerentia. Et hoc potest significari per id, quod habetur 2. Reg. 6. percussit eum super temeritatem suam, id est propter irreuerentiam, quæ commisit: nam qui temere agit, irreuerenter agit, si impetuose non obseruata modestia. Aliter etiam potest dici, quod dato, quod liceret cuicumque homini in hoc casu tangere arcam propter necessitatem, tamen non licuit Ozæ, eo quod respectu ipsius non erat necessitas: sibi enim imputandum erat, qui fuit in culpa, ut talis necessitas eueniret: sic enim est de iure in excusatione à sententia excommunicationis, & à quibusdam alijs penis, quia timor, qui potest cadere in constantem virum excusat ab istis, & tamen si aliquis fuit in culpa, & præstitit occasionem, ut incideret in talem timorem, non excusatur propter timorem: sic enim fuit de Oza: nam ipse peccauit ponendo arcam super plaustrum, cum debuisset portare humeris suis: ipse enim præstitit causam ad istam necessitatem, quia talem se constituit, ut inde posset sequi ista necessitas, ideo licet postea secuta fuerit, & propter eam ipse tetigerit arcam, non excusatur, sed habetur, ac si tetigisset eam sine necessitate.

Quo genere mortis Oza mortuus est. *Quæst. XXXIX.*

QUÆRITUR ulterius quo genere mortis Oza mortuus est. Respondendum, quod multis modis poterat Deus percutere Ozam, ut moreretur: poterat enim percutere eum aliqua peste, quæ in idu oculi occideret eum, & esset ista percussio per modum egritudinis, & non per modum penæ ab extra infligende, vel poterat fieri per aliquam penam ab extra infligendam, utpote quod Deus mitteret aliquod fulmen super ipsum, & occideret illum, vel veniret aliquis ignis de celo, & cremaret eum, sicut ad preces Elias descendit ignis de celo, & deuorauit duos quinquagenarios, & centum viros cum eis quarto Reg. primo, vel poterat hoc fieri immisso aliquo lapide de celo, sicut Deus misit lapides magnos grandinis super quinque reges Amorrhæos, & exercitum suum fugientes à facie Iosue in die, quæ fuit sol, & plures occisi sunt lapidibus, quam gladio Hebræorum, ut patet Iosue 10. vel poterat aliquis Angelus bonus venire ad vexandum eum, & subito stragulare ipsum comprimendo guttur eius, vel alias torquendo in corpore. Sic enim fuit de Moyse, quando reuertebatur de terra Madian in Aegyptum, & ducebat filium incircuncisum: nam Dominus occurrit ei in diuersorio, id est Angelus eius, & volebat occidere eum quousque Sephora sumpto lapide acuto circuncidit carnem præputij pueri: Exod. quarto. Vel poterat esse aliquis demon, cui traderetur Oza ad occidendum, & ille subito occideret eum: sic enim fuit de septem viris, qui susceperunt successiue Saram filiam Raguelis in uxorem: nam accipiebant eam solo desiderio carnis: ideo traditi sunt demoni, qui vocabatur Asmodæus, & suffocabat eos illico antequam cognoscerent eam, ut patet To. 6. & interdum etiam traditur aliquis homo non solum à Deo, sed etiam à prælati potestate diaboli, ut occidat eum diabolum in penam peccati, & per hoc saluetur, sicut fecit Apostolus qui tradidit Corinthium diabolo, ut occideret eum, & saluus fieret spiritus eius in die Domini in 1. ad Corinth. quinto. Multis quoque alijs modis hoc fieri poterat, quia tot modis potest Deus rem facere, quot voluerit. Dicendum tamen, quod ista mors qualicunque fuerit, subitanea fuit. Quod patet, quia si esset

per aliquantam moram, putaretur, quod naturaliter eueniebat. Deus autem nolēbat istud, sed quod appareret, quod illa mors fuisset ab eo infligita propter peccatum Ozæ, ideo oportet, quod esset subitanea: nam mors subitanea sine nulla causa precedente raro naturaliter euenire solet. Dicendum etiam, quod ista mors non fuit causata per modum egritudinis, ita quod Deus immitteret ei aliquam pestem per quam periret nullo malo extra infligito, sed fuit causata per aliquid extra infligendum, & apparet causa huius est, quia Deus volebat ostendere, quod ista mors infligebatur ab eo, ut omnes timerent eum, & nullus auderet errare in cæremoniis legis. Simile patet Num. 16. ubi occisi sunt ducenti quinquaginta viri, quia obtulerunt incensum, cum non pertineret ad eos, & iussit Deus turribus eorum extendi in laminas, & affigi altari holocaustorum, ut omnes Israelitæ videntes eas, scirent quomodo mortui fuissent illi viri, quia vltimauerant sacerdotium, & deinceps nullus auderet accedere ad altare, qui non esset de genere Aaron, si tamen ista mors fuisset per causam intrinsecam, & non per quædam extra infligita, putaretur, quod naturaliter eueniret, ideo debuit esse per causam extrinsecam apparentem, deinde dicendum, quod licet plures modi poterant esse ad infligendum mortem istam, sicut supra declaratum est, tamen magis credendum est, quod per ignem fuerit occisus Oza, quam per alium modum; iste enim est modus, per quem Deus magis puniebat: nam quando Israelitæ murmurauerunt in deserto contra eum accensus est ignis, & deuorauit eos: Num. 11. Et potissimè apparet hoc, quia iste occisus est, eo quod peccauit in cæremoniis Dei, tangendo arcam indebite, & tamen illi, qui errabant circa cæremonias, ut communiter puniebantur per ignem, sic patet de Nadab, & Abiu duobus filiis Aaron, qui errauerunt in cæremonia ignis offerendo ignem alienum, & egressus est ignis à Domino, & cremauit eos Leuit. 10. sic est fuit de ducentis, & quinquaginta viris, qui voluerunt offerre incensum coram Domino, cum non pertineret ad eos, & ignis egressus est & combussit illos: Num. 16. & pro hac causa cum populus murmuraret contra Moysen, & Aaron, ignis egressus est, & combussit de populo quatuordecim milia, & septingentos eodem capite, ideo quamquam scriptura non exprimat genus mortis, magis credendum est, quod fuerit per ignem, quam alias.

Quare hic dicitur, quod Oza mortuus fuerit coram Domino. *Quæst. XXX.*

QUÆRITUR ulterius quare dicitur, quod mortuus est Oza coram Domino. Respondendum, quod mortuus est coram arca, & in illa Deus erat specialiter, ut supra declaratum est, ideo dicebatur mori coram Domino. Ratio autem quare mortuus fuit coram arca fuit duplex, prima, ut moreretur statim postquam peccauit, nam mortuus est Oza, quia tetigit arcam, ideo ad hoc, quod appareret, quod propter hoc moriebatur debebat mori illico; nam si moreretur post aliquantum tempus posset putari, quod moriebatur ex alia causa: debuit ergo mori coram arca, si quod mox, ut tetigit eam contueret mortuus coram illa. Secunda causa erat, ut puniretur in eo, in quo deliquerat: ipse enim deliquerat tangendo arcam, ideo coram arca mori debuit. Sic enim fuit de Nadab, & Abiu filiis Aaron, qui peccauerunt accipientes ignem alienum ad offerendum cum deberent illum accipere de altari holocaustorum, combussitque illos, & dicitur: Egressus ignis à Domino deuorauit eos, & mortui sunt

funt coram Domino. Et accipitur ibi Deus pro altari holocaustorum, quia ibi specialiter erat Deus, & ibi ipsi peccauerunt: Leu. 10. sic etiam fuit de illis ducentis quinquaginta viris, qui volebant offerre incensum, & ignis egressus a Domino, id est ab altari combussit eos dum erant offerendo: Num. decimosexto. Peccauerat autem Oza coram arca, ideo coram ea mori debuit.

Quid nam suspicandum sit de statu ipsius Oza. Quæst. XXXI.

QVAERITVR ulterius de statu ipsius Oza quid suspicandum sit. Aliquis autem dicit, quod perijt eternaliter, quia mortuus est in peccato mortali, & morietes sic pereunt. Patet hoc, quia iste peccauit tangendo arcam, & illico mortuus est, ideo perijt in peccato mortali. Respondendum est, quod aut queritur an in aliquo modo iste poterat saluari, vel an suspicandum sit, quod damnatus sit aut saluus. Si autem primum queratur dicendum certum esse, quod iste poterat saluari: nam iste peccauit, potuit tamen conteri, quia spacium habuit, in quo contereretur, ideo potuit saluari. Et patet quia contritio non eget longo tempore, sed quidam motus subitaneus animæ est. Iste autem non perijt in eo instanti, in quo peccauit, nec in ipso, in quo sibi pena inflicta est, sed aliquamdiu durauit illa pena licet modicum, & in illo modico etiam in pena contritus dolere poterat, & non periret, vt declarabitur infra in quodam exemplo. Si autem queratur de secundo dicendum, quod non apparet quid manifeste renendam sit, & tamē satis possumus suspicari, quod saluus sit, quia pena ista fuit grauis, scilicet mors, quæ est vltimum terribilium tertio Ethi. Peccatum tamē non fuit grauissimum, quia alia sunt grauiora nimis: ideo satis credendum est, quod ista pena fuit ei inflicta ad expiationem totius culpe: sic enim patet de multis alijs qui in peccato mortui sunt, & tamen de eis tenetur, quod salui sint, scilicet genus humanum diluuiū perijt propter peccata Genes. 7. Et Sodomitæ perierunt igne cælesti: Gen. 19. Aegyptij perierunt in mari Rubro in peccato persecutionis: Exod. 14. Istæque quoque sepe occisi fuerunt à Deo in deserto per ignem, & pestem, & alios modos propter murmuracionem: Num. 11. & 14. & 21. & tamen de istis dicit Hieronymus super Naum, scilicet: Scitote ideo temporaliter pro peccatis fuisse punitos, ne in æternum punirentur, quia non iudicat Dominus in idipsum bis. Illud etiam tenet Magister sententiarum 4. dist. 25. Patet etiam per Beatum Bernardum lib. 2. speculi virginis, cum dicit de quodam clerico, qui insinuatius est monialibus, dum iuerunt ad dicendum matutinum, & abscondit se in lectulo cuiusdam, ipsa ignorante, vt cum rediret de matutino cognosceret illam, interim autem diabolus venit, & suffocauit clericum iacentem in lecto, quem inuenientes moniales admiratione sunt quomodo hoc accidisset, & cum lachrymis orauerunt Dominum, vt indicaret eis statum illius, apparuitque eis non post multum significans se purgatorij teneri cruciatibus, & inde illarum precibus posse eripi, eo quod in ipsa quasi subitanea demones suffocacione de peccato suo doluit, & purgatorio igni relictus est, quanto magis iste Oza, qui vigilans erat quando à Domino punitus est, & poterat habere manus spatium penitendi.

Contritio potest esse in motu subitaneo.

Quare mortuo Oza contristatus fuerit Dauid. Quæst. XXXI.

QVAERITVR ulterius quare contristatus fuit nunc Dauid mortuo Oza. Respondendum, quod propter multa. Primo ex cōpassione eius, qui mortuus est: dolebat enim, quod tam subito, & pro tam leui culpa à Domino occideretur, & hoc dicitur in litera, scilicet contristatus est Dauid, eo quod diuississet Dñs Ozam, id est occidisset. Secundo propter letitiam totius populi, quæ turbabatur: nam magna exultatio erat populi nunc quādo portabatur arca, omnes quippe cantabant, & plallebant in vasis musicis, nunc vero mortuo Oza conuersum est gaudium suum in luctum, & cythara sua in vocem flentium, & iam nō canebat sicut prius, hoc aut erat molestum Dauid, qui inchoauerat istam translationem cum magna iocunditate. Tertio propter offensam Dei. Sciebat enim Dauid, quod ista translatio non esset nimis accepta Deo cum ipse percuteret Ozam propter errorem, qui acciderat in illa. Quarto dolebat Dauid propter seipsum, quia frustrabatur gaudio iam concepto: dispoſuerat enim adducere arcam Dñi in domum suam, & fabricauerat ei locum. Nunc aut propter mortem Oze non audebat eam illuc ducere, vt patet ex litera, ideo tristabatur, quia nō euenerat sicut ipse volebat.

Quare Dauid tunc timuerit Dominum. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, & timuit Dauid tunc temporis Dñm, quia videtur ex hoc, quod prius non timeret Dñm. Respondendum, quod Dauid ante hoc timebat Dñm, vt semper timuit, & tamen nunc timuit eum plusquam prius propter casum istum accidentem, quia ea, quæ presentia sunt sensibus, magis immutantur, quam ea, quæ solum intelliguntur. Nunc aut Dauid vidit aliquid horredum à Deo factum, ideo mutatus est nimis ad timendum. Sed obijciatur, quod Dauid non timeret nunc magis Dñm, quam prius, quia aut hoc erat, quia nunc magis cognoscebat potentiam Dei ad puniendum, aut quia magis sciebat, quod Deus esset modicum patiens circa offensas suas, & quod illi committeret penam. Non quantum ad primum, quia Dauid sciebat Deum esse omnipotentem, ideo poterat inferre quamcumque penam vellet, nec de hoc aliquis homo dubitare posset, quamquam nunquam vidisset experimentum aliquod seueritatis Dei nisi esset infidelis. Secundum est nihil agit, quia Dauid ante hoc sciebat experientiam quō Deus consueuerat acriter punire offensas suas, sicut enim fuit in filijs Aaron Nadab, & Abiu, qui pro paruo errore à Dño combusti sunt Leu. 10. & ducenti quinquaginta viri volentes offerre incensum combusti fuerunt Num. 16. & quod magis nouum erat de Bethsamitis perierant plusquam quinquaginta milia, quia viderant arcam primo Reg. 6. non ergo poterat magis instrui Dauid per aliqua experimenta diuine seueritatis. Dicendum, quod Dauid motus fuit nunc ad timendum Deum magis, quam prius non propter primum, sed quod cognosceret magis potentiam eius, quia est sine experimento sciebat eam, sed propter secundum, scilicet quia habuit experimentum de diuina seueritate. Et cum obijciatur, quod Dauid iam habuerat multa experimenta de ista seueritate, dicendum quod multa trāsierant, & tñ nullum illorum Dauid viderat. Nouissimum enim illorum erat mors Bethsamitarum, quia viderant arcam, & tñ Dauid non vidit illud, immo nec erat natus, quā illud accidit, sed postea per decem quasi annos natus est. Quod patet, quia arca ducta est à Philistinjs iudicante Heli summo sacerdote, & tñ ipsi mor-

mortuus est audito, quia arca capta esset à Philistinjs 1. Reg. 4. & successit ei in principatu iudicatio Samuel: nam totum tempus sequens computatur sub Samuele, & Saul. Stetit aut arca in terra Philistinorum mēsisibus septem 1. Reg. 6. qui subtrahendi sunt de tempore Samuelis, & post hoc illico accidit mors Bethsamitarum cum reduceretur arca de terra Philistinorum eo. c. Dies tñ Samuelis, & Saulis, qui computatur sub regno Saulis fuerunt quadraginta anni, vt patet Act. 13. & sic à principio iudicaturę Samuelis vsq; ad mortem Saulis fuerunt anni quadraginta, & tñ Dauid erat annorum 30. quā mortuus est Saul, quia 2. Reg. 5. dicit, quod triginta annorum erat Dauid, quē cōstitutus est rex super Iudam, & tñ constitutus est rex mox post mortem Saulis, vt colligitur eod. lib. c. 1. & 2. Ergo decem annis cepit Samuel iudicare Israel antequam Dauid nasceretur, & tñ solum septem menses trāsierant de tempore Samuelis, quā arca reducta est de terra Philistinorum, & accidit mors Bethsamitarum, vt supra dictum est: ergo quasi decem annis ante natiuitatem Dauid fuit mors Bethsamitarum, & sic Dauid nō potuit videre aliquod experimentum diuine seueritatis, quam sciret, siue crederet multā fuisse ante eum, & tamen, vt dictum est non tñ immutant ea, quæ intelliguntur sicut ea, quæ sensibus percipiuntur. Et rō huius est, quia timor passio quædam est in parte sensitua, non mouetur aut ista pars ad aliquam afflictionem nisi ab alio moueatur, pot tñ intellectus mouere istā partem ad gaudium, tristitiā, vel timorem, sicut quod representat sibi aliquid tāquam bonum, vel tanq̄ malum, ea tñ, quæ per solum intellectum fiunt cum sint multum spiritualia, non possunt vehemēter mouere partem sensitua, quæ est de cōditione corporis, ideo indiget similibus sibi ad hoc, quod immuetur, & quia ea, quæ videntur sunt multum materialia, & presentia maxime immutant partem affectiuam ad quamcumque passionem, & sic nunc Dauid videns istam seueritatem Dei, quod nunquam viderat, timuit nimis plusquam sciendo, quam tempore præterito Deus exercuisset aliquas seueritates.

Dauid, quam speciem timoris habuit. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR ulterius, quam speciem timoris habuit nunc Dauid. Respondendum est ad euidentiā huius, quod multi sunt timores, scilicet naturalis, humanus, seruilis, initialis, castus, filialis, amicalis. Primus est naturalis, sicut quem naturaliter formidamus ea, quæ nocina sunt corpori, & fugimus illa, & iste timor non dicitur aliquod vitium, sed solum naturæ affectionem, sicut quam euitamus id, quod nocium est corpori, non distinguendo an ex iusta causa, vel ex iniusta, nec ita, vt propter eum faciamus aliquod malū, vel nō, & talis timor est in omnibus viris est virtuosus, cum in eis maneat cōditio naturę, & iste fuit in Christo, per quem mori timebat, cum dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et iterum: Pater si fieri potest transeat à me calix iste: Matth. 26. Secundus est timor humanus, sicut quem homo timet sibi insigimā in corpore ab illis, qui potestatem habent, iste timor aqualiter coincidit cum naturali, & tamen differt, quia naturalis non laudatur, nec vituperatur, iste autē aqualiter est vituperabilis: nam tñ timorem humanum vocamus, cum propter timorem nocimento- rum corporalium à virtute recedimus. Et patet hoc, quia si non esset vituperabilis, non esset de numero fugiendorum, quia ista duo conuertuntur sicut Arist. sepe in Ethicis. Quod aut sit de fugiendis patet Matth. 10. cum dicitur. Nolite timere eos, qui occidunt cor-

pus, animam autē nō pnt occidere. Timor autē naturalis non est de numero fugiendorum, quia non est aliquod malum. Tertius timor est mundanus, sicut quem timemus pati damna in rebus possessis, & iste est vituperabilis, quia est mundanus, quā propter timorē dānorum à virtute recedimus, & iste est peior quam humanus, quia licet vterq; inducat peccatum, tamen humanus inducit peccatum ex causa maiori, & rationaliori, quam mundanus, in quantum melius est corpus nostrum, quā diuitię. Nullus istorū trium est respectu Dei, sed aliarum rerū. Quartus timor est seruilis, & est ad Deum, sicut quem timet homo offendere Deū ne puniat eum, vel sicut quem timet pēnas absolute à Deo sibi inferri: vocatur seruilis, quia est ad modum seruorum: serui enim non timent offendere Deum, quia diligunt eum, sed quia sciunt, quod inferrentur eis graues pēnæ, pro hoc itaq; non diligit eum, nec desiderat vitam eternā, sed solum, vt euitet pēnas eternas, vel tales, Deum colit, dñ habere timorem seruilem. Quintus timor est initialis, sicut quem homo incipit bonus esse, & tñ nondum perfectē bonus est: sicut enim est in oibus virtutibus moralibus, quia quando quis habet habitum virtutis tñ delectabiliter agit, & ipsa delectatio, quæ est in opere, mouet hominem ad agendum, cum autē aliquis vult esset bonus, & tñ nondum hēt habituam virtutem operatur bonum, sed non promptē, & cum delectatione, quia nulla delectatio adhuc est in ope, sed solum operatur bonum propter bonū finem, qui mouet ad agendū, & sic operationes istius nō sunt simplices tam bonę, sicut operationes hominis habituati: ita nunc dicendum est de timore, quia quā homo incipit esse bonus, colit Deum nō quidē timore pēnarum, quæ infligentur si non coluerit eum, sed quia diligit eum, & nōlet offendere ipsum, & tñ nōdum agit istud delectabiliter, & cum magno seruiore, cum nondum sit exercitatus per ope virtutis, & quia istud pertinet ad incipientes vocatur timor initialis, cū verō aliquis exercitatus fuerit per ope virtutis, & ardentē dilexerit Deum, iam non est sicut incipiēs, sed sicut perfectus, ideo timor qui in eo est, non vocatur initialis, sed castus, siue castus. Differunt ergo timor initialis, & castus sicut dispositio, & habitus, & sicut magis perfectum, & minus perfectum. Sextus timor est castus, & iste est propriē quā vir timet offendere virum non quidem quali putet ab eo sibi pēnas infligendas, sed quia diligit eum nōlet offendere ipsum. Timor autē filialis, & amicalis sicut speciem non videntur differre à timore casto, quia omnes tres sunt secundum quos timemus offendere aliquem solum propter dilectionem, sed possunt differre aliquo modo, secundum obiecta, scilicet quia amicalis ad amicum, & castus ad maritum, & filialis ad patrem, & tamen ista non sunt obiecta propria istorū timorum, secundum quæ differant in specie, quia nec etiam virtus, secundum quam aliquis liberaliter erogat amico, vel extraneo, vel cognato, differt in specie, quia obiectum liberalitatis non est ille, cui erogatur, isti tres timores, qui sunt iidem in specie sunt, secundum quos Deū virtuose timemus, & pertinet iste timor ad virum perfectum. De his sex timoribus tangit aliqui Augustinus, & Cassiodorus super Psalmum, & Beda, & de his Magister sententiarum tertio dist. 34. nunc autem dicendum est de Dauid, quod timuit nunc Deum timore seruilis, scilicet vidit, quod occiderat Ozam pro paruo delicto, ita timuit, quod occideret aliquos in domo sua, si illuc iret arca.

Quare

Quare dixit David quomodo ad me introducere possim arcam Domini. Quest. XXXV.

QVAERITVR vterius quomodo dixit David quomodo possim ad me introducere arcam Domini. Respondendum, quod David ante hoc putabat, quod Deus non irascebatur pro paruis delictis, vel non inferebat illi poenitentiam, & sic disposuerat, quod arca Dei esset in domo sua propter deuotionem, & alias causas supra assignatas in quadam questione, nunc autem vidit David, quod pro paruo delicto puniuit illico Ozam occidendo eum: credidit ergo, quod cum in domo sua essent multi, & necessesse esset, quod interdum committerent multa peccata, quod in breui occideret omnes, ideo noluit introducere eam in domum suam. Sed obijciatur, quod non debebat David timere hoc, quia arca fuerat in domo Abinadab in Gabaa plusquam quadraginta octo annis, & tamen ibi nulli nocuit, quod patet, quia tempore, quo occisi sunt Bethsamitarum translata fuit arca de Bethsamis in Cariathiarim 1. Reg. 6. & 7. & a tempore percussiois Bethsamitarum vsque ad mortem Saulis fluxerunt anni quadraginta, vt probatum est quaest. antepenult. Post hoc regnauit David septem annis, & dimidio in Hebrō super Iudam 2. Reg. 5. & postea factus est rex Israel, & translata fuit arca de domo Abinadab postquam ipse fuit rex Israel, vt patet hic, ergo fuerunt ad minus quadraginta octo anni, quibus mansit arca in domo Abinadab, & in toto isto tempore nulli legitur nocuisse Deus in domo Abinadab, & in toto isto tempore non debuit nocuisse Deus, quod fieret in domo sua. Respondendum, quod David hoc non putauit propter duo. Primo quod verisimile erat, quod potius noceret Deus in domo David propter arcam, quam in domo Abinadab: nam domus Abinadab erat domus viri priuati, vbi pauci erant, & in super filij eius Eleazarus erat sanctificatus ad custodiendum arcam 1. Reg. 7. Ideo parum poterat ibi nocere Deus propter arcam, ita vt noceret familie Abinadab, secus autem erat in domo David, qui erat rex, & erat magna domus eius, & multi viri, & feminae in ea, quorum plurimi erant imperfecti, ideo verisimile est, quod in multis offenderet Deum, & propter presentiam arcae percuterentur: timuit ergo. Secundum fuit, quia licet David sciret, quod in domo Abinadab Deus nullum nocumētum intulerat propter arcam, & sic putaret, quod fieret in domo sua, tamen vidit seueritatem magnam de puniendo Ozam pro paruo delicto, ideo poterat credere quod nunc non erat tempus miserendi, sicut prius, quia Deus quodam tempore magis se ostendit misericordem, quam alio, & alio tempore magis punitorem, quam alio. Sic. n. fuit totum tempus legis veteris tempus, scilicet magne seueritatis, quia Deus acriter puniebat peccata, quamquam essent parua, vt patet de filiis Aaron Leu. 10. & de ducibus, & quinquaginta viris Num. 16. & de Israelitis murmurantibus eod. lib. c. 11. & 14. & 16. & 21. & de Bethsamitis videntibus arcam 1. Reg. 6. & de plurimis alijs, tempus autem noui testamenti est tempus magne misericordie Dei: nam quamquam magna peccata fiant tam in Ecclesia, quam in seculo, plurima eorum impunita manent pro nunc, hoc autem significatiuum est in datione vtriusque legis: nam lex vetus data est cum sonitu buccinarum, & tonitruis, & fulguribus, & monte ardente, & fumo, & caligine, ita vt populus pro timore non posset sustinere vocem, quae audiebatur. Lex autem noua data est cum magna tranquillitate, quia cum sederet Christus in monte aperiens os suum docebat discipulos suos de regno Dei Matth. 5. & ibi fuit principium legis nouae, de lege veteri habet Exo. 19. & 20. & Deut. 5. Istam differentiam vtriusque legis posuit Apostolus ad Hebr. 22.

An peccauerit David faciens arcam poni in domo Obbedom. Quest. XXXVII.

QVAERITVR vterius an David peccauit faciens poni arcam in domo Obbedom. Aliquis dicit, quod sic, quia procurabat ei mortem, vel occasionem ad mortem, quantum in se erat: nam ipse timuit, quod moreretur si introduceret arcam in domum suam, vel quod aliqua nocumētum fierent, ideo noluit eam introducere in domum suam. quod ergo vellet David ponere arcam in domo Obbedom, volebat eum exponere periculis, quae ipse formidabat, & istud erat contra charitatem fraternam. Respondendum, quod non peccauerit David ponendo arcam in domo Obbedom propter tria. Primo quia ipse non coegit Obbedom ad suscipiendum eam in domo sua, sed ipse sponte suscepit eam in domo sua, immo credidit magnum honorem sibi per hoc praestari. Dato ergo quod aliquod periculum esset in tenendo arcam in domo, non peccabat David tradendo eam Obbedom cum ipse eam susciperet sponte. Secundum erat, quia non erat verisimile de domo Obbedom, quod ibi fieret aliquod nocumētum propter arcam, quia erat domus priuata, in qua erat pauca familia, & parum poterat Deus offendi propter presentiam arcae. In domo autem David secus erat, cum esset ibi familia multo nimis, quia erat domus regia: ideo poterat David rationabiliter formidare arcam, & tamen tradere eam secure Obbedom. Tertia causa potest esse, quia Obbedom erat Leuita, & ad ipsos sacerdotes pertinebat seruare arcam: ideo licet aliquod periculum posset euenire custodiendo illam, non peccaret David tradendo illam custodiendam alicui Leuitae. Quod autem iste Obbedom esset Leuita, inf. in quadam questione declarabitur.

Quomodo ausus est Obbedom accipere arcam in domo sua. Quest. XXXVIII.

QVAERITVR vterius quomodo Obbedom ausus est accipere arcam in domo sua, cum vidisset nunc, quod propter delictum tam paruum circa arcam Deus intulisset mortem Oza, quia debuisset credere quod sic fieret in domo sua. Patet hoc de Bethsamitis, quia cum occisi fuissent apud eos plusquam quinquaginta propter arcam, noluerunt tenere eam apud se, sed dixerunt, quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti huius? & ad quem ascendet a nobis? primo Reg. 6. dicendum, quod non timuit Obbedom recipere arcam Domini in domo sua, quia ipse erat Leuita, & sciebat caeremonias custodiendi arcam, quibus obseruatis sciebat, quod non inferretur aliquod damnum ei, nec domui suae, ad custodiendum autem eas ipse se volebat disponere: ideo non formidabat accipere illam, sed potius reputabat ad honorem, quod arca, quae erat vas sanctissimum, & solebat custodiri in loco occultissimo Sanctuarij poneretur nunc in domo sua: quod autem non timeret, incitauit eum id, quod factum est de Bethsamitis: nam ibi fuit percussio magna cum perijissent plusquam quinquaginta millia, & putauerunt Bethsamites, quod nullus vellet accipere arcam propter periculum. Quod patet, quia dixerunt: Quis potest stare in conspectu Domini Dei sancti huius? & ad quem ascendet a nobis? id est quis voluit eam accipere de manu nostra? primo Reg. 6. & tamen illico accepit eam Abinadab, nec formidabat accipere eodem libro capitulo septimo, & cum mansisset in domo istius per quadraginta octo annos, vt declaratum est supra in quadam questione, nihil malum intulit, hoc autem accidit, quia diligenter obseruabatur

uabatur nequis circa eam committeret aliquam irreuerentiam, vnde Eleazarus filius Abinadab sanctificatus fuit ad custodiendum eam 1. Reg. 7. ita intendebat facere Obbedom, scilicet aliquis in domo sua custodiret eam, ne committeretur aliqua irreuerentia contra illam, ideo non formidauit accipere eam.

Quis nam fuerit iste Obbedom. Quest. XXXVIII.

QVAERITVR vterius quis fuit iste Obbedom, & quomodo David voluit committere ei arcam. Videtur enim quod nullo modo debuisset committere, quia arca non erat committenda, nisi alicui viro, qui esset vita religiosus, & esset sacerdos, ad quem alias ex officio pertineret custodire eam, vel ministrare coram ea. De Obbedom autem non erat sic, quia non solum non erat sacerdos, nec Leuita, sed etiam, nec videbatur de stirpe Israelitarum, sed de progenie Philistinorum, quod patet, quia vocatur Gethæus, & tamen Gethæi sunt de vrbe Geth, quae erat vna de quinque metropolibus Philistinorum, vt patet Iud. 13. & 1. Reg. 6. & sic Goliath Philistæus, contra quem pugnavit David vocabatur Gethæus, vel de Geth, vt patet primo Regum 17. & 2. Reg. 21.

Respondendum, quod Obbedom non erat de genere Philistinorum, sed erat de filiis Israel, & de stirpe Leuitarum, sic enim patet infra 15. Nam inter Leuitas de secundo ordine cantorum ponitur Obbedom, & propter hoc proprie ponebatur arca in domo eius, cum autem obijciatur, quod erat de stirpe Philistinorum, quia vocatur Gethæus, dicendum quod non sequitur, nam potest vocari Gethæus, quia fecit aliquid in vrbe Geth, vel quia moratus est ibi aliquanto tempore: sic enim consueuimus multos viros nominare a regionibus illis, a quibus non fuerant nati, & interdum apponuntur eis ista nomina, sine aliqua causa pro sola voluntate, sicut consueuimus facere de nobis proprijs, quorum non est causa in imponendo, sed sola voluntas. De isto tamen Obbedom rationabiliter dici potest, quod erat Gethæus, scilicet vocatus est sic, quia mansit ibi cum David quatuor mensibus: cum enim fugeretur David a facie Saulis descendit in terram Philistinorum ad Achis regem vrbe Geth, & mansit cum eo ibi quatuor mensibus vsque ad mortem Saulis 1. Reg. 27. Et descendente cum eo tunc sexcenti viri eod. c. Et propter hoc quando redierunt postea in terram Israel vocati fuerunt Gethæi semper, sic patet 2. Reg. 15. Ambulauerunt iuxta eum legiones Celeti, & Pheleti, & omnes Gethæi pugnatores validi sexcenti viri, qui secuti fuerant eum de Geth praecedebant regem. de Obbedom autem satis verisimile est, quod ipse misit David in Geth, quia de omnibus tribubus continebantur ad David, vt auxiliarentur, & dum fugeretur a facie Saulis, vt patet praeced. c. & tunc verisimile est, quod aliqui etiam de Leuitis confugerent ad eum, sicut Abiathar, qui fuit filius summi sacerdotis confugit ad ipsum 1. Reg. 22. Dicit autem historia schol. quod iste non vocabatur Obbedom, sed Obed, & tamen dicitur Obbedom, id est Obed filius Edom. Et tunc Obbedom non est vni nomen, nisi per compositionem, & tunc Obed non est Gethæus, sed Edom pater eius, vnde dicit, quod fuit posita arca in domo cuiusdam Leuitae nomine Obed filii Edom Gethæi. Accipit autem hoc ex modo loquendi Iosephi 7. Antiquit. qui solum vocatum Obed, & tamen dato, quod sic esset, stat dubium tunc de patre suo Edom quomodo vocaretur Gethæus: non enim putandum, quod vere Edom fuerit Gethæus contra Iosephum ad Iudaismum, & Obed fuerit natus in Iudaea. Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Nam hoc dato Obed non esset Leuita, quia non sunt Leuitae, nisi qui descendunt de stirpe Leuitarum.

Aliquis potest dicere, quod iste erat de stirpe Leuitarum, eo quod mater sua erat de stirpe Leuitarum, licet pater suus esset Gethæus: concedendum, quod poterat fieri tale matrimonium, & tamen tunc non pertineret Obed ad familiam Leuitarum, quia filii inter Hebraeos nunquam pertinebant ad familiam matrum, sed patrum. Dicendum ergo esset, quod iste etiam Edom fuit Gethæus, id est aliquis de illis viris, qui descenderunt cum David in vrbe Geth, & tamen ipse erat de stirpe Leuitarum, & propter hoc David potuit secure committere huic arcam cum esset de genere Leuitarum, quia alias pertinebat ad eum ex officio custodire arcam.

Quare permisit David tribus mensibus permanere arcam in domo Obbedom. Quest. XXXIX.

QVAERITVR vterius, quare David permisit arcam manere tribus mensibus in domo Obbedom, & postea duxit illam in domum suam. Respondendum est, quod David videns, quod Deus percusserat Ozam pro paruo delicto contra arcam, putauit quod sic faceret in quacunque domo esset, & sic non ausus est introducere eam in domum suam, ne omnes morerentur, qui ibi erant, sed posuit in domo Obbedom donec disponeret, quid de illa fieret, tempore autem isto benedixit Deus domui Obbedom propter arcam, & audiuit hoc David, ideo non permisit eam amplius ibi manere, & hoc propter duo. Primo quia David a principio non receperat eam, quia putabat, quod nulla domus posset sustinere illam propter magnam seueritatem Dei, nunc autem videbat, quod in illis tribus mensibus nulli nocuisset in domo Obbedom: Ideo factus est securus, quod etiam in domo sua nulli noceret, sic voluit eam ad se ducere. Secundum fuit propter vtilitatem, quae inde poterat sequi: nam benedixerat valde Deus domui Obbedom, & omnibus quae possidebat propter arcam, in tantum quod omnes, qui cognoscebant eum inuidebant ei de tanta prosperitate, & abundantia rerum suarum veniente, vt ait Ioseph. septimo Antiquitatum. Ideo voluit David, quod ista benedictio potius fieret in domo sua, & sic transfudit ad eam.

In quo fuerit benedictio domus Obbedom. Quest. XL.

QVAERITVR vterius in quo fuit ista benedictio domus Obbedom. Respondent Hebraei, & historia scholastica secundum eos, quod uxores Obbedom, & concubinae eius, & nurus suae pepererunt masculos, & iumenta sua duplices fetus. Dicendum tamen, quod istud nihil est, quia pro hoc non appareret Israelitis, quod Deus benedixerat domui Obbedom propter arcam, quia arca solum mansit in domo eius tribus mensibus, vt patet in litera, & uxores suae, & concubinae, & nurus, & animalia, aut conceperunt ante aduentum arcae ad domum Obbedom, aut post introitum in domum eius. Si autem ante introitum, iste partus non attribueretur arcae, quia Deus non benediceret domui Obbedom propter arcam, nisi postquam inciperet esse arca in domo eius, & sic iste partus, quod esset, propterea eueniens non imputaretur arcae, sed alteri cause priori: si autem mulieres, & animalia conciperent post aduentum

aduentum arce, poterat esse iste conceptus prosper p- pter arcam, & in non posset apparere, q' erat p' arca, quia non parerent manente arca in domo cum solū manserit ibi tribus mensibus, & tñ ante finem istorū trium mensū apparuit benedictio Dei in domo Obededom propter arcam, ideo nō fuit in conceptu mulierum, vel aliorum animalium. Sed dicendum, q' ista benedictio fuit in prospero statu omnium bonorum Obededom, s'q' omnes in domo sua erāt sani, & semper gaudentes, & multiplicauit Deus diuitias eius nimis in illis tribus mē sibus, & animalia eius semper fuerunt sana, & robusta, & panis, & vinum in domo eius erant optima, & omnia alia, quæ ipse possidebat erant in meliori dispositione, quā res posseſſe ab alijs, & in hoc apparebat prosperitas sua.

Quomodo Israelitæ cognoscebant, quod benedictio, quæ erat in domo Obededom esset propter arcam. Quæst. XLI.

Q V A E R I T V R vltterius quō sciebant Israelitæ, q' ista benedictio, vel multiplicatio, quæ erat in domo Obededō fiebat propter arcam: nam poterat fieri propter aliam causam, licet arca esset in domo eius.

Respondendum, q' hoc cognoscebant in multis. Primo, quia añ aduētū arcæ erat pauper Obededom, & post aduentum eius locupletatus est, ideo rationabiliter attribuebatur arce, s' q' ista benedictio veniret propter illam: sic enim dixit Iacob ad Laban Genes. 30. f. Modicum habuisti antequā venirem, & nunc diues effectus es, benedixitque dñs tibi aq' introitum meum. Secundum erat, q' quicūq; opera alicuius hominis prosperantur in omnibus plusquam opera aliorum hominū, iudicatur Deus esse cum illo, & quod Deus dirigat eum, sic pater de Isaac, qui seminauit in terra Philistinorum, & collegit centuplum factusq; est diues in breui, ideo putauerūt Philistini, q' Deus esset cum eo, & venerunt ad eum dicentes. Vidimus tecum esse dñm, & iccirco diximus, sit iuramentū inter nos, q' non facias nobis quicquam mali. Genes. 26. Sic etiam fuit de Ioseph, qñ erat seruus Puthipharis Aegypti: nam ille cognouit Deum esse cum eo, quia prosperabantur omnia negocia in manu eius. Genes. 39. f. Fuitque dñs cum eo, & erat vir in cunctis prospero agens, habitabatque in domo Dñi sui, qui optime nouerat Dominum esse cum eo, & omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius, sed ita factū est in Obededom, q' in isto paucō tpe, quo mansit arca in domo sua prosperatus est in omnibus negotijs, ideo conuenienter arguebatur, q' Deus erat cum eo. Tertij erat, quia modus operādi hominis est modus nature: operatur enim natura per successionem, ideo homines, qñ ditantur modo humano, & naturali, ditantur fm successionem, nunc autem Obededom ditatus est subito, quia in tribus mensibus ditatus fuit tantum, q' omnes inuidebant ei, ideo apparebat manifeste, quod istud ditari non proueniebat naturaliter, sed a Deo: rationabiliter ergo arguebat, q' propter arcam, quæ erat in domo sua ditatus fuit tam excellēter in paucō tpe. Quartum erat, quia in domo Obededō omnes erant sani tam homines quam animalia, & p' hoc diuitia multa congregabantur, q' tñ ista duo simul eueniant indicatur prosperitas a Deo specialiter missa. Sic patet Psal. 104. Et reduxit eos in argento, & auro, & nō erat in tribus eorū infirmus, & intelligitur de Hebrejs, quos eduxit Deus de Aegypto cum multo auro, & argento, & fecit, q' in tanta multitudine virorum, & mulierū nullus esset infirmus. Et sic propheta significat per hoc mirabilem educationem Dei de Aegy-

pto, & q' manifeste a Deo dirigerentur cum ista bona haberent, & tñ ista habebat Obededom cū in omnibus prosperabat, ergo apparebat manifeste, q' Deus benedicebat ei, & tunc rationabile erat attribui arcam cum illa esset in domo sua. Quintum erat, quia q' aliquis homo prosperetur nimis circa aliquam rem vnā interdum contingit naturaliter, vt q' aliquis inueniat thesaurum, & q' subito efficiatur diues: & q' homo tamen in omnibus prosperetur, & in nullo mordeat eū calamitas, non est naturale, nisi interdum Deus alicui velit dare hoc ad modicum tempus ex speciali gratia, & ex hoc sequitur, q' nullus homo est, quod non rixetur cū fortuna sua, eo q' nō est prospera ex omni parte: sic enim Boetius de consol. lib. 2. Prosa 4. Quis est enim tam compositę felicitatis, vt non ex aliqua parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum bonorum conditio, & quæ, vel tota nūquam proueniat, vel nunq' perpetua subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hūc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris in cluſus esse mallet ignotus. Ille vtroq; circumfluus vitam celibem deserit. Ille nuptijs felix, orbis liberis alieno censum nutrit heredi. Alius prole beatus, filij, filiaue delictis mēstus illachrymat. Iccirco nemo facile cum fortunæ suę conditione concordat. Obededom autē eo tpe, quo habuit arcam in domo sua fuit prosperatus quantum ad omnia, vt patet in litera, s' benedixit dñs domui Obededom, & omnibus, quæ habebat, iō manifeste apparet, q' a Deo fiebat propter arcam. Sextum erat, quia qñ homines ditantur, vel prosperantur p' magnam prudentiam, & sollicitudinē, & laborem circa negocia imputatur alicqualiter operi suo, q' dicitur, cum tñ aliqui sine prudentia labore, & sollicitudine quasi non attendentes ditantur, necesse est attribui istud Deo. Sic enim dicit Arist. 1. lib. de bona fortuna, q' bene fortunati faciunt omnia prospere, & qñ petitur ab eis quando fecerūt illud, quod tam prospere euenit, nesciunt dare causam, sed dicunt se pati aliquid simile eis, qui a Deo sunt, id est, q' ipsi non fecerunt, sed passi sunt recipiēdo, Deus autem illud fecit, sic autem erat apud Obededom, quia ipse nō erat vir magnæ negociationis prudentia, sollicitudinis, & laboris, sed venerunt sibi omnia ista, eo quasi non aduertente, ideo imputandum erat Deo, quod talia faceret, & sic apparebat manifeste, quod Deus benedixisset Obededom propter arcam, quam in domo tenebat.

C A P. XIII.

M I S I T quoque Hiram rex Tyrj nuncios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices parietum, lignorūque, vt edificarent ei domum. Cognouitque Dauid, eo quod cōfirmasset eum Dominus in regē super Israhel, & subleuatum est regnū suum super populum eius Israhel.

D I C T O in precedētibus de deuotione Dauid & bona habitudine in diuinis, hic agitur de eius prudentia in humanis, & diuiditur in duo, quia primo agitur de prudentia eius in amicorum congregatione. Secundo de hostijum debellatione, ibi. Audientes autem,

Prima in duas, quia primo agitur de congregatione amicorum exteriorum. Secundo de congregatione amicorum interiorum, ibi. Accipit quoque Dauid,

An ista sint ad precedentia continuata. Quæst. I.

Q V A E R I T V R circa primum an ea, quæ habentur hic sint continuata ad precedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Rñdendū, q' non apparet an fuerint ista post precedentia, vel è contrario, quia vtraque esse poterat. Dicendum tñ est rationabiliter, q' hic est ordo conueniens, quia nunq' est recedendum ab ordine literę sacrę Scripturę, nisi propter aliquā cām manifestā, qñ apparet, q' alius ordo fuerit, qñ ille, qui tenetur in litera scripturę, & tamē hic non apparet aliqua causa cur dicamus, quod non sit ordo continuus, ideo dicendum, quod fuit ordo continuatus. Ad secundū dicendū, q' nō fuerunt magno tempore ista post precedentia: immo nō fuerunt magno tempore postquā Dauid cepit esse rex. Quod patet, quia hic ponuntur tria, scilicet de rege Hiram, & de vxorib' Dauid, & de bellis Philistinorū, quodlibet tñ istorum fuit paucō tempore postquā factus est Dauid rex super totū Israhel. De primo patet, quia sciens Hiram Dauid esse regem misit ad eū artifices, & ligna ad fabricandū domum. Credendū est ergo, q' paucō tempore postquam cōstitueretur in regem misit ad eum, quia non est verisimile, q' postquā Dauid factus est rex Israhel, & cepit habitare in Ierusalē, maneret magno tempore nō habens domos quales decebat ipsum habere, ideo in principio regni mitteret ad eum. De secundo patet, nam dñs hic, quod vidit Dauid, quod dñs regnum suum confortatum esset super Israhel, & accepit vxores alias, manifestū est tamen, q' regnum Dauid confortatū est mox, vt ipse factus est rex, quia nullus erat in regno, qui ei repugnare vellet, sed omnes prompte obediabant sibi, & venerunt in auxiliū eius, quando vnctus est in regē, vt patet supra 12. Ideo in principio regni sui acciperet istas vxores, & cōcubinas. De 3. patet, quod infra dñs, q' audientes Philistinij, quod vnctus esset Dauid in regē super Israhel venerunt, vt quererent eum: certum est tñ, q' paucō tempore postquam Dauid vnctus est in regem audierunt illud Philistini, iō modico tempore postquam constitutus est in regem, credendum est, quod istud acciderit, & tñ 2. Reg. 5. & 6. mutatur ordo, qui habet hic, quia prius ponuntur oīa, quæ habentur hic, q' ea, quæ habentur precedentia. c. iō oportet dicere, quod in aliquo loco istorum sit ordo mutatus: in quo mutet tñ non apparet nobis, quia satis verisimile est de quocunq; eorum, q' fuerit paucō tempore postq' Dauid constitutus est in regem super Israhel. Si tñ velimus tenere, q' non sit hic ordo conueniens, & sic 2. Reg. 5. & 6. satis potest teneri, & alicqualiter potest hoc induci, quia inter istam translationem arcę, quæ h' precedentia c. & aliam, quæ h' precedentia cap. non intercederat, nisi tres menses, quibus mansit arca in domo Obededom. Et in istis tribus mensibus non potuerūt fieri oīa, quæ habentur hic, s' duo bella Philistinorū, & edificatio domorum Dauid per artifices Hirā. Secūdo patet, quia Dauid volebat transferre arcam ad locū honorabilem, quem parauerat ei, & erat locus iste in domo sua, vt patet 2. Reg. 6. & infra 16. ergo iā edificauerat Dauid domos, sed iste erat, quas fabricauerūt ei artifices Hiram, iō videt, q' prius fuit, quod habetur hic, quam id, quod habetur precedentia c. 3. quia manifestū est, q' in secunda translatione arcę Dauid habebat iā domos pro se, & locum optimū pro arca, vt patet sequenti c. & infra 16. cum tunc locauit arcam in tabernaculo, quod ei parauerat. Ideo oportebat, q' tota ista fabricatio fuisset ante translationem arcę, quæ habetur precedentia c. vel fieret in tribus mensibus, qui

A ipsi. Tot. Ia lib. I. Paralip.

A solum interciderunt inter primam, & secundam translationem: nā tribus mensibus mansit arca in domo Obededom precedentia c. & tñ nō poterat fieri tanta fabrica in tribus mensibus, iō iam facta erat, qñ fuit prima translatio arcæ de Chariathiarim in domum Obededom, de qua in precedentia c. & sic est ordo mutatus. Posset autē sustineri, q' hic sit ordo continuus, sicut supra dicebatur, & tñ rationabilius est, q' sit ordo mutatus, sicut nunc probatum est, potissimē, quia 2. Reg. 5. & 6. tenetur iste ordo, & non ille, qui ponitur hic in litera. Circa primum dicitur. Misit quoque Hiram rex Tyrj. Est Tyrus ciuitas in terra Chanaan in extremitate eius in litore maris: in qua fuit tēpore Dauid quidam rex nomine Hiram amicus eius, de quo dicitur infra in prima quæstione, & iste misit ad Dauid, quæ habentur hic. Nuncios ad Dauid. Scilicet ad salutandum eum, si erant amici ex antiquo, vel ad componenda fœdera, siue ad causandas nouas amicitias.

Et ligna cedrina. Ista sunt ligna preciosissima in toto monte Libano: sunt enim magna, & quasi impu-

tribilia, qualia decebat esse in palatijs regis. Et artifices parietum. Isti vocantur cęmentarij, quia parietes, & fundamenta domorum cęmentant. Erāt autem isti caesores lapidum, & politores, quia parietes palatij regalis non fiebant de terra, sed de lapidibus.

Lignorumque. Id est etiam misit artifices lignorum ad fabricandū recta domorum, & alias partes operis, in quibus ligna sunt.

Vt edificarent ei domum. Scilicet vt edificarent domum Dauid: nam ante hoc non habebat palatia talia, qualia decebat habere regem. Venerat enim nouiter ad habitandū in Ierusalē, vbi non fuerāt palatia regalia, sed priuatorū. Decebat autē regalē amplitudinem pulchriora, & preciosiora habere ædificia.

Cognouitque Dauid, quod confirmasset eum dominus in regem super Israhel. Scilicet non videbat aliquem aduersantem sibi, sed omnia pacata erāt in regno suo, obediabantque sibi omnes ad nutum.

Et subleuatum est regnum eius super populum eius Israhel. i. honor suus, & potestas regalis eleuata est super populum Israhel, quia tenebat Dauid in magna reuerentia ab omnibus de populo suo, vel pōt intelligi, q' regnū Dauid subleuatum est, quia prius erat solū rex super tribū Iuda, & Israelite venerunt, & vnixerunt eum in regem super totū Israhel supra 11. & 2. Reg. 5. & sic erat nunc subleuatus ad maiorem honorem regalem.

Quis nam fuerit iste Hiram rex Tyrj. Quæst. II.

Q V A E R I T V R quis erat iste Hiram rex Tyrj, de quo hic dicitur. Respondendum, q' propinquus erat Hiram regi Dauid in regno, quia regna vtriusque se continebat. Est enim Tyrus ciuitas quædā olim famosa, quæ erat in litore maris mediterranei in extremitate terre Chanaan, & huic fuit subiecta magna pars terre Chanaan apud montem Libanum, cui imperabat iste rex Hiram. De hac vrbe fuit Cadmus, qui condidit Thebas vrbem Græcorum, cum exularet per totum orbē querens fororem suam Europam a Ioue raptam, vt dicit Ouidius 3. Meta. hanc ciuitatem condidit Agenor rex, vt ait Gualterius Alexandreidis lib. terio felicit.

Soluitur in cineres ab Agenore condita primum. Nobilis illa Tyrus.

Tempore huius Agenoris viuebat Iuppiter inter mortales, & regnabat in Græcia, rapuit autem quadam die Europam virginem filiam eiusdem regis Agenoris ludentem cū alijs virginibus apud mare, &

V 2 portauit

portavit eam in naui, cuius infigne erat vnus Taurus, & ob hoc poetæ habuerunt occasionem fingendi, q̄ Iuppiter in figura Tauri albi rapuit Europam, portauitque eam in dorso suo super equora, vt ait Ouidius secundo, & tertio Metam. & Seneca tragœdia quarta, cuius nomen est Hippolytus carmine tertio, quod incipit.

Diu non miri generata ponto:

Ista ciuitas ab antiquo fuit famosissima inter omnes vrbes, & opulentissima ppter negociationes nimias, quia negociatores de omnibus partibus orbis veniebant ad eam, nec est aliqua in tota scriptura, quæ magis lauderetur, quam ista, vt patet Ezechie vigesimo septimo. Tantæ autem fuerunt diuitiæ huius vrbs, q̄ rex eius eleuatus in superbiam magnam dixit se esse Deum, & Deus fecit prophetari contra urbem mala, vt patet Ezechie vigesimo sexto, & vigesimo octauo. Fuit autem postea ista ciuitas destructa per Alexandrum Magnum, vt patet Alexandreidis libro tertio. Postea autem reedificata est, floruitque magno tempore, & ibi moratus est Origenes vir clarissimus, atque sepultus, vt patet in libro de Situ terræ Sanctæ. In hac vrbe regnabat Hiram tempore Dauid, qui videtur Dauid exaltatum super totum Israel voluit esse amicus eius, & misit ei ista, quæ habentur in litera. vocatur autem iste rex Tyri, non quidem, quod solum dominaretur in vrbe Tyri, sed quia Tyrus erat Metropolis regni eius: de ista vrbe fuit Dido nobilissima mulier, quæ magnâ Carthaginem in Aphrica condidit, fugit enim de vrbe Tyri cum multis Tyrijs propter timorem, & odium fratris sui Pigmalionis, qui occiderat maritum suum Sicheum, & profecta in terram Aphricæ ad regnum Hyarbæ Getuli, qui tunc in terra illa dominabatur, petiuitque ab eo spacium loci ad condendum urbem, concessitque ei tantum terræ spacium quantum circundare posset vno corio bouis, volens eam isto modo a petitione repellere: ipsa autem corium bouis per subtilissimas corrigias extenuauit, ita vt circundare posset magnam urbem quæta postea Carthago stetit, & ob hoc Carthago vocata est Byrsa, quæ de corio bouis facta est, sicut ait Isidorus in Etymologijs. Huius vrbs rex Hiram fuit valde amicus Dauid quandiu vixit, & ideo mortuo eo misit ad salutandum filium suum Salomonem, qui regnabat pro eo, vt patet 3. Regum quinto, & sequenti lib. capitulo secundo. Et iste erat, qui dabat Salomoni ligna cedrina, & abiena de monte Libano, & dabat ei caesores lignorum, & caesores lapidum pro opere templi, & faciebat omnia ista portari in ratibus per mare. 3. Regum 5.

Vnde ortum habuit amicitia istorum regum, & an rationabilis fuerit ista amicitia.

Quæst. III.

QVAERITVR vterius vnde habuerunt ortum amicitia: quas contraxit Hiram cum Dauid, & an rationabiliter Dauid potuerit habere Hiram in amicum.

Respondendum ad primum, q̄ Hiram erat rex Tyri, & regnum Tyri est in confinibus regni Israel: imo regnum Tyri est, quadam pars terræ Chanaan, quæ pertinebat ad regnum Israel, sicut infra declarabitur, videns autem Hiram, quod Dauid fieret rex super totum Israel, putauit, quod expediret sibi habere eum in amicum, eo quod erat rex potens, & propinquus regno suo, ipse vero habebat regnum paruum, nec poterat resistere Dauid, si vellet contra eum pugnare, ideo expediebat ei, q̄ haberet Dauid in amicum, & sic procurauit per beneficia prouocare animu Da-

uid ad amicitiam, & sic misit ligna, & artifices ad fabricandum domum Dauid.

Ad secundum dicendum, q̄ quibusdam dubium est, an Dauid licite contraheret amicitias cum Hirâ, eo q̄ putant illum esse de genere Chananæorum. Iudæi tamen non debebant cōtrahere aliquas amicitias cum Chananæis, nec communicare cum eis, sed occidere illos, tã viros, quàm feminas, & paruulos. Exo. 34. & Nu. 33. & Deut. 20. & Iosue. 2. Sed circa hoc dici potest, q̄ regnum Hiram erat intra terram Chanaâ, quæ data erat Israelitis, tñ ipse Hiram rex, & etiam viri sui nõ erant de stirpe Chananæorum, sed de stirpe Aegyptiorum. Prima pars patet. s. quod regnum Tyri est intra terram Chanaan, quia Numer. 34. vbi ponuntur termini terre Chanaan dicitur, quod terminus occidentalis terræ Chanaan erat mare mediterraneum in toto illo latere occidentali, & tamen Tyrus est in illo littore maris, ergo est in terra Chanaan. Item patet hoc, quia Genesi. decimo, dicitur. Facti sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Geraran. Id est Sidon est vnus terminus, & Gerara alius, & tamẽ Tyrus, & Sidon sunt duæ vrbes propinque. Nam dicitur Matthæ. decimo quinto, quod ambulabat Christus in finibus Tyri, & Sidonis, & sic erant ijdem fines vtriusque. Cum ergo esset Sidon in extremitate terræ Chanaan, esset etiam Tyrus in terra illa. Item patet hoc, quia ciuitas Tyri ponitur in quadam forte Israelitarum, s. in forte Aser, & ibi etiam ponitur Sidon Iosue decimonono, ergo erant de terra Chanaan istę duę vrbes, quia Israelitæ solum diuidebant per sortes terram Chanaan, vt patet Numer. 34. ergo erant istæ vrbes in terra Chanaan. Item patet hoc, quia in terra Tyri, & Sidonis habitabant Chananæi, vt patet Matthæ. decimo quinto. Egressus Iesus secessit in partes Tyri, & Sidonis, & ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa. Ideo in terra illa habitabant Chananæi ibi, quamquam mulier illa egrediretur de finibus illis, quia poterat esse, quod a casu illa mulier esset ibi, & viri illius terrę non essent de stirpe Chananæorum. Hoc tamen stat, quia Mar. 7. dicitur. Erat autem mulier gentilis Syrophœnissæ genere, & ista vocat mulier Chananæa. Matt. decimo quinto. Vocatur tñ Syrophœnissæ habitantes in terra Thyri, & Sidonis, quæ vocatur terra Phœnicæ, ergo viri regionis illius sunt de genere Chananæorum, cum idẽ sit Syrophœnissæ, & Chananæa: Erat igitur terra Tyri, & Sidonis in terra Chanaan, & pertinebat ad regnu Israelitarum. Secundum erat, quod iste Hiram non esset de stirpe Chananæorum, & etiam viri de regno suo, vel saltem multi de eis. Etiam patet hoc, quia conditores vrbs Tyri, & Sidonis fuerunt Aegyptij, nam Phœnix veniens de Aegypto condidit urbem illam, vt quidam ferunt. Alij autem dicunt eam conditam ab Agenore, sed quomodocunque sit nõ fuerit Chananæi illi, qui condiderunt Tyrum, & Sidonem. De stirpe tamen istorum conditorum fuerunt reges sequentes: de quibus erat Hiram, ideo non fuit ipse de genere Chananæorum, sic enim dicit Histo. scho. q̄ in diebus Iosue Phœnix, & Chatinus de Thebis Aegyptiorum in Syriam profecti in regione Tyri, & Sidonis regnauerunt, & postea dicitur quod edificauerunt Tyrum, & Sidonem, & sic non erat iniustum, q̄ Dauid haberet Hiram in amicum cum non esset de stirpe Chananæorũ. Aliter et possent dici, q̄ licet eẽt Hirâ de stirpe Chananæorum poterat Dauid ad tempus habere cum eo amicitias: licet esset intentio Dauid omnes Chananæos destruere, sicut lex iubebat, tamen quia non poterat aliquis simul destruere, poterat tenere amicitias cum aliquibus eorum, qui sibi serua-

rent

et fidem quousque destrueret alios. Aliter etiam potest dici, s. q̄ Dauid poterat seruare amicitias semper cum Hiram, & etiam omnes reges Israel, si forte aliquod beneficium speciale fecisset eis: sic enim Raab, & omnes de cognatione sua liberati fuerunt de occasione Iericho, licet essent Chananæi, quia Raab liberauerat exploratores Iudaorum a morte: Iosue secundo.

Quare misit Hiram ligna cedrina ad Dauid.

Quæst. III.

QVAERITVR vterius, quare Hirâ misit ligna cedrina ad Dauid ad edificandum domum. Respondendum, q̄ Hiram volebat acquirere amicitiam Dauid, & istud putabat posse facere per aliqua obsequia, quia obsequium parit amicos, vt Terentius ait in Andria. Non putauit autem, q̄ posset facere ei in presenti aliquod obsequium magis gratum, quam mittere ei materiam ad edificandã domum. Erat enim Dauid rex nouus, & nondum habebat domos in Ierusalem, ideo gratum esset, q̄ fabri carentur sibi domus. Alia causa erat, quia dato, q̄ Dauid vellet edificare domos, non haberet in terra sua pulchram materiam ad construendum domos regales, ligna autem abiena, & cedrina, quæ erat materia conueniens, non erant in terra Dauid, sed in terra regis Hiram in monte Libano, ideo oportebat, q̄ ad hoc, q̄ Dauid edificaret domos pulchras, dato q̄ ipse vellet scindere materias, mitteret in regnum Hiram ad montem Libanum, ideo praeoccupauit Hiram mittere ei omnia ligna necessaria, vt magis eum sibi placeret. Patet hoc, quia quando Salomon voluit construere templum, misit ad regem Hiram, vt mitteret sibi de Libano Ligna cedrina, & abiena ad fabricandum templum, & tunc mittebat ea Hiram per mare 3. Regum 5. si tamen Salomon habuisset ea in terra sua nõ misisset pro eis ad regnum Hiram cum tanta magnitudine expensarum, sicut patet eod. c. Tertia causa fuit, quia dato, q̄ Dauid vellet mittere ad scindendum ligna seruos suos in monte Libano, qui erat in regno Hiram, non haberet aliquos viros, qui scirent scindere ligna, sed oportebat, q̄ quererent illos de terra Hiram, sic patet de Salomone, quando voluit edificare templum domino: nam dixit ad Hiram, non est in populo meo, qui sciat scindere ligna, sicut Sidonii, ideo orauit, vt serui regis Hiram scinderet illa. Quarta erat ad excusandum expensas Dauid, volebat enim Hiram tantum complacere Dauid, vt omnia hæc ministraret expensis suis.

Quare misit Hiram ad Dauid fabros, & artifices.

Quæst. V.

QVAERITVR vterius, quare Hiram misit nucẽ ad Dauid fabros parietum, & artifices lignorum, nam videbatur sufficiens, q̄ mitteret ei materiam, s. ligna cedrina, quæ non poterat haberi in regno Dauid, poterat tamen Dauid habere artifices, ideo non oportebat, quod mitteret illuc artifices.

Respondendum, q̄ hoc factum est propter multa. Primo quia Hiram voluit beneficium magnificu impendere Dauid, istud autem erat, quia volebat ei edificare domos, ideo voluit complete agere, scilicet nõ solum mittendo materiam, sed etiam artifices.

Considerandum autem, quod non solum Hiram misit de terra sua ligna, sed etiam lapides ad fabricandos parietes: sic enim factum est in edificatione templi sub Salomone: nam serui Hiram dolauerunt lapides in monte Libano, vt patet 3. Regum 5. & supra 11. Ideo constabat manifeste, quod Deus fecerat hoc, scilicet inclinando corda Israelitarum, ad hoc, quod facerent istud. Aliter etiam sciebat Dauid istud, scilicet quod

des in monte Libano, vt patet 3. Reg. 5. Secundo, quia voluit Hirâ facere pulchras domos Dauid, & ad hoc requirebantur famosi artifices, non erant autem tales in terra Israel, quia nesciebant scindere ligna, nec etiã lapides, vnde quando voluit Salomon edificare templum nescierunt Israelitæ scindere ligna in monte Libano, sed serui Hiram scindebant illa. Vnde dicit Salomon: Scis enim quoniam in populo meo non est vir, qui nouerit ligna cedere, sicut Sydonii. Serui autem Salomonis adiuuabant seruos Hiram facientes, quæ illi iubebant 3. Reg. 5. & seq. lib. c. 2. Sic enim fuit de lapidibus, quia nesciebant serui Salomonis parare lapides subtiliter, sicut decebat ad opus templi, & quidam serui Hiram, qui vocantur Biblii polierunt lapides: Cedere autem lapides in lapidicina erat opus rude, sed ad istud præerant magistri Sidoniorũ Hebræi: nam dicitur, quod cementarii Salomonis, & Hiram dolauerunt lapides, & quadrauerunt eos. Biblii autem præparauerunt ligna, & lapides ad edificandum templum 3. Reg. 5. a fortiori ergo tempore Dauid essent pauciores artifices lignorum, & lapidũ in terra Israel. Hoc autem sciens Hiram nõ solum misit materiam, sed etiam artifices. Et dato, q̄ essent artifices lignorũ, & lapidum in terra Israel, tamen non erant tam eundem, sicut Sidonii, & Tyrii de regno Hiram, ideo voluit Hiram mittere artifices, & ligna. Tertio erat hoc ad excusandum expensas Dauid, quia cum ipse vellet in hoc bene facere Dauid, non attendebat, quod Dauid quereret ea, quæ ipse non mitteret, sed potius ipse voluit mittere omnia. Ratio tamen secunda potissima est.

Quomodo cognoscebat Dauid regnum suum confirmatum esse a Domino, & quod subleuasset eum.

Quæst. VI.

QVAERITVR vterius, quomodo vidit Dauid, quod confirmasset dominus regnum eius super Israel, & subleuasset eum.

Respondendum est, quod hic sunt duo. Primum est, quomodo regnum Dauid erat confirmatum, & subleuatum. Secundum est quomodo sciebat ipse, quod a Deo confirmaretur, & subleuaretur.

Respondendum est ad primum, quod regnum alicuius dicitur esse confirmatum, quando nullus est in regno suo, qui ei resistat, nec perturbet in aliquo de pertinentibus ad ius regni, sed pacifice possidet. Dicitur autem subleuatum regnum alicuius, quando ipse perfecte habet iura regni, & esset natus in magno honore super omnes de regno suo. Vtrunque istorum habebat Dauid, quia ipse possidebat regnum pacifice, & habebatur in magno honore a subditis suis cũ omnes desiderarent ei complacere, vt patet 3. r. 2. Ad secundum dicendum, q̄ Dauid sciebat, q̄ Deus confirmauerat regnum eius, eo q̄ ista confirmatio non facta fuerat opere humano: est enim principium, q̄ omnis actio reducenda est in aliquem agentem, & quia confirmatio ista facta est, necesse est, q̄ fieret a Deo, vel ab hominibus. Non fuit autem facta ab hominibus, ergo fuit facta a Deo. Patet hoc, quia Dauid non erat tam potens per se, nec per amicos suos, quod subiiceret sibi totum regnum Israel, cum prius solum dominaretur super tribum Iuda, etiã dato, quod fuisset Dauid potens ad faciendum hoc, tamen non fecit viribus suis, nec industria: nam non pugnavit contra Israelitas, ad hoc, quod subiicerentur ei, nec etiam orauit, vt subiicerentur sibi, sed illi sponte venerunt ad vngẽdum eum in regem secundo Reg. 5. & supra 11. Ideo constabat manifeste, quod Deus fecerat hoc, scilicet inclinando corda Israelitarum, ad hoc, quod facerent istud. Aliter etiam sciebat Dauid istud, scilicet quod

V 3

Deus iusserat eum vngi in regem, cum eēt in domo patris sui. 1. Re. 16. Nunc vero factus est rex, ideo credere debebat, q̄ ista p̄firmatio facta fuerat a Deo, qui prius illum fecerat vngi in regem.

Acceptit quoque Dauid alias vxores in Ierusalem, genuitque filios, & filias.

Acceptit quoque Dauid. Hic ponitur secundū. s. de copulatione amicorum interiorum, nam Hirā erat extraneus, qui factus fuerat nunc amicus Dauid, isti vero, quos nūc copulabat erant intranei. s. de regno suo, quia accepit nunc vxores, & concubinas, per quas acquisit multos amicos, & dī. *Acceptit quoq; Dauid alias vxores in Ierusalem.* s. postquam factus est rex super totum Israel, & cepit habitare in Ierusalem, nam prius habebat Dauid sex vxores, quas in Hebron tenebat, genueratq; ex eis sex filios, dum regnaret super Iudā, vt patet 2. Re. 3. & supra 3. c. & solam dī hic de vxoribus, tñ non solum accepit vxores, sed et cōcubinas, vt patet 2. Re. 5. & supra 3. Genuitque filios, ac filias. Exprimuntur autē hic nōia eorum, hic erant multa dubia. s. quare accepit Dauid in Ierusalem, cum iam haberet sex, qñ erat in Hebron. Etiam an peccauit accipiendo tot vxores. Tertio an omnes mulieres quas habuit Dauid fuerunt vxores eius, vel aliqua vxores, & aliqua concubinae. Quarto an peccauit Dauid habendo cōcubinas: de his tamen, & de multis alijs declaratum est. 1. Reg. 5.

Qua fuerunt filiae Dauid. Quae. V I.

Quaeritur quare fuerunt filiae Dauid, & quō non nominantur hic, cum dicatur, q̄ habuit filios, & filias. Nam hic solum ponuntur nōia filiorum. Aliquis diceret, q̄ plures eorum, q̄ ponuntur hic sunt viri, & tñ inter eos sunt aliqua nōia mulierum. Dicendū, q̄ hoc non stat, quia oēs isti sunt viri, vt patet 2. Re. 5. & magis supra 3. Nam nōiatis oibus istis dī oēs hi filij Dauid, absque filijs concubinarum. Dicendum tñ, q̄ Dauid habuit filias, quia supra 3. dī, q̄ habuit filiam Thamar. Aliquis tñ dicit, quō dī hic, q̄ Dauid genuit filios, & filias? Nam nō habuit nisi vnā filiam. s. Thamar, quia supra 3. c. ponitur numerus filiorū Dauid, & dī oēs hi filij Dauid habuerūt sororem Thamar, & nulla alia ponitur. Et tunc dicit aliquis, q̄ illa filia vocatur filie pluraliter, nam de habente vnū filium dī, q̄ hēt filios, vt patet Ge. 46. s. filij Dan vsq; solus. n. vsq; erat filius Dan, & tñ dī filij Dan: sic et fm legem humanam liberorum nomine continetur ille, qui vnicus est. Dicendū tñ, q̄ hoc non stat, habuit namque Dauid multas filias, sicut et filios, & tñ de nulla earum fit mētio, nisi de Thamar: voluit. n. scriptura facere mētionem de digniori. Ideo nōia virorum posuit. Nōia autē feminarum subtrahit, nam & ipsum nomen Thamar, nunq̄ scripsit scriptura inter filios Dauid, nisi supra 3. q̄ de illis dixerit 2. Re. 3. & 5. & supra 3. c. & hic. Rō autē quare specialiter fuit expressa Thamar, & non alia filia Dauid, potuisset esse duplex: primo, quia de illa fit mētio in alio loco scripturae, ipsa. n. est pp̄ quam mortuus est Amō primogenitus Dauid, quia deflorauit illum 2. Reg. 13. ideo vt qñ legeretur illa historia sciret, cuius filia erat Thamar, positus fuit nomen pueri inter filios Dauid. De alijs autē filiabus Dauid, nulla hī historia in Sacra scriptura, ideo non oportuit nōiare alias filias. Secūda causa fuit, quia forte Thamar fuit filia alicuius, q̄ erat vxor Dauid. Alię autē erant filie cōcubinarū, & non curauit scriptura nōiare filias cōcubinarum, quia erāt parue dignitatis pp̄ matres. Quod autē Thamar esset filia alicuius vxoris Dauid, patet, immo cuiusdā dignioris

inter vxores Dauid, nam mater istius erat filia Pholmai regis Gessuri. Nam erat soror Abfaloni ex patre, & matre, vt colligitur 2. Reg. 13. Nam pp̄ hoc occidit Abfalom fratrem suum Amōn pp̄ eam. s. oēs isti fratres erant fratres, & tñ Abfalom, & Thamar erant fratres ex patre, & matre. Amōn autē erat frater ipsorum ex patre. Quod autē Abfalō esset filius filie regis Gessuri, patet 2. Re. 3. ideo et Thamar erat filia illius. Non habebat autē Dauid aliam vxorem præter istam, q̄ eēt filia regis, nisi Michol filiam Saulis, ideo nominare ista pp̄ dignitatem matris, Quod autē filia concubinarum non nominarentur, patet etiam, quia filij concubinarum, qui digniores erant, non fuerunt nominati, vt patet supra 3. Cum autē omnes hi filij Dauid absque liberis concubinarum, habueruntque sororem Thamar, ergo nec filij, nec filia concubinarum nominantur, & alia filia essent filia concubinarum.

Et hæc nomina eorum, qui nati sunt in Ierusalem. Lamua, & Sobad, Nathan, & Salomon, Iebar, & Eliu, & Eliphaleg: Noga quoque, & Naphieg, & Iaphie, Elisama, & Baliada, & Eliphaleth. Audientes autē Philisthijm, eo quod vnctus esset Dauid in regē super vniuersum Israel, ascenderunt omnes, vt quærerent eum. Quod cum audisset Dauid egressus est obuiā eis. Porro Philisthijm venientes diffusi sunt in valle Raphaim. Cōsultitque Dauid Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthæos, & si trades eos in manu mea. Et dixit ei Dominus: Ascende, & tradā eos in manu tua. Cumque illi ascendissent in Baalpharasm percussit eos ibi Dauid, & dixit: Diuisit Deus inimicos meos per manū meam, sicut diuiduntur aquæ, & iccirco vocatum est nomen illius loci Baalpharasm. Dereliquerunt ibi Deos suos, quos Dauid iussit exuri.

Et hæc nomina eorum, qui nati sunt in Ierusalem. Non nōiantur hic illi qui nati sunt in Hebron dum regnaret Dauid super Iudam, quia illi nōiati sunt 2. Re. 3. & 5. Hic autē solū agit mētionem de vxoribus, quas accepit Dauid in Ierusalem, ideo solum curauit nōiare filios illarum. intelligendū est et, q̄ non nōiantur hic oēs filij, quos genuit Dauid, sed solum illi, qui erāt nati ex vxoribus, nam filij concubinarum nō nōiantur, vt patet 5. 3. vbi nominatis omnibus istis dī oēs hi filij Dauid absque liberis concubinarum. Nomina autē illorum non ponuntur hic, nec in aliquo loco scripturae propter indignitatem, sicut præcedenti questione dictum est. *Samua.* Iste fuit primus eorum, qui nati sunt in Ierusalem, & vocabatur sic quidam frater Dauid. 1. Regum 16. & supra 2. & forte propter illū Dauid nominauit sic istum puerum. *Sobad.* Sic etiam vocabatur quidam rex Syrorum, vt patet 2. Regum quarto. *Nathan.* Non est iste Nathan propheta, quia ille non fuit de genere Dauid, sed fuit in diebus eius, & fuit valde familiaris ei. Item patet, q̄ non esset iste Nathan propheta, quia iste Nathan fuit filius Dauid, & Bethabee, vt patet 5. 3. & tñ Nathan p̄pheta venit ad increpādū Dauid, qñ cognouit adulteriū Bethabee, & fecit

& fecit occidi Vriam virum eius. 2. Regum 12. ergo non erat iste Nathan. *Et Salomon.* Iste successit Dauid in regno, & ædificauit templum, istos quatuor filios habuit Dauid ex Bethabee vxore Vriæ, de reliquis autem sequentibus non habetur ex quibus vxoribus illos suscepit, nec nominantur vnquam illę vxores. *Ieber.* Iste vocatur Iebar. 2. Regum quinto, & supra 3. sed idem est. *Et Helisu.* Iste vocatur Limasa supra tertio, sed idem est, vocatur tamen magis Helisua, quia Dauid habuit duos filios, quasi eiudē nominis quorum alter vocabatur Helisua, & alius Helisama, vt patet 2. Reg. 5. *Et Heli.* Sic vocabatur summus sacerdos in cuius tempore rapta est arca a Philisthinis 1. Regū primo, & quarto. *Et Heliphaleth.* Sic vocatur 2. Regum quinto, & supra 3. *Noga quoque, & Nageg.* Ista nomina raro ponuntur in scriptura, & vocantur Noga, & Naphieg. 2. Regum 5. & supra tertio. *Et Iaphie.* Iste vocatur Iaphia 2. Regum 5. sed idem est. *Helisama.* Iste est alius ab eo qui supra vocabatur Helisama, vel Helisua. *Et Baliada.* Iste vocatur Heliade supra tertio, & Heliada 2. Regum quinto, sed idem est. *Et Heliphaleth.* Aliquando vocatur Haliphalech, sed idem est. *Audientes autem.* Hic ponitur tertium principale huius capituli, scilicet de inimicorum expugnatione, & diuiditur in duo, nam bis pugnavit Dauid contra Philisthinos in principio regni sui, ibi. *Alia vice.* Circa primum dicitur. *Audientes autem Philisthijm, quod Dauid vnctus esset super vniuersum Israel in regem.* Terra Philisthinorum est coniuncta terræ Israel, ideo est quedam pars terræ illius, & fuit diuisa per fortis inter Israelitas, ceciditque in axima pars eius tribui Iudæ in sortem, nā ibi ponuntur plures ciuitates terræ Philisthinorum de famosioribus, scilicet Gaza, Azothus, & Geth, Iosue decimo quinto, & istæ vrbes sunt de Metropolitibus terræ Philisthinorum, vt patet Iosue 13. audierūt ergo Philisthini, quod Dauid vnctus esset in regem super totum Israel satis cito, postquā ipse vnctus est. *Ascenderunt omnes, vt quærerent eum.* Scilicet ascenderunt omnes, vt quærerent ipsum ad occidendum, & dicitur, quod ascenderunt omnes, scilicet omnes quique reges Philisthinorum, nam erat tota illa terra diuisa per quinque Metropoles, scilicet Ascalon, Gaza, Geth, Acaron, Azotus, & istorum erant quinque reges, siue quinque Satrapæ, vt patet Iosue 13. & 1. Regum sexto, quando autem ibant in bellum, omnes ibant simul, sic enim conuenerunt contra Saulem in bello, quo ille occisus est 1. Reg. 29. sic etiam conuenerunt nunc contra Dauid, ideo dicitur, ascenderunt omnes, vt quærerent eum. *Quod cum audisset Dauid.* Scilicet, q̄ veniebant Philisthini ad quærendum eum. *Egressus est obuiam eis.* Scilicet manebat tunc Dauid in Ierusalem, & iam intrauerant Philisthini in terram Israel, quando ipse hoc audiuit, ideo egressus est eis obuiam prope Ierusalem. *Porro Philisthijm diffusi sunt in valle Raphaim.* Posuerunt ibi tentoria ad instruendum acies contra Dauid, quia iam erant prope Ierusalem.

Sciendum autem, q̄ Dauid confirmato regno suo, sicut supra dicitur erat securus, nec putabat, q̄ aliqua gens vellet mouere bellum contra eum: Philisthini autem congregauerant exercitum suum, & veniebant contra Dauid, ipse vero nesciebat, nec audiuit quousque fuerunt Philisthini in terra Israel, & tunc dum ipse congregaret exercitum cōtra Philisthinos peruenierunt illi, vsque in Ierusalem, & non poterat longius ab vrbe egredi, quam vsq; in vallē Raphaim, ibi. n. inuenit existentes Philisthinos iam diffusos per vallem. s. quia iam fixerat ibi tentoria sua. Et vocatur valles Raphaim, idest Gigantum, quia Raphaim in Hebræo significat Gigantum, & est nomen appellatum. Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

tituum. Hieronymus tñ interdum non curat exponere ista nōia, tanquam appellatiua, sed ponit ea, sicut iacent in Hebræo velut si essent propria: Iosephus tñ 7. Antiq. vbi ponit istam historiam vocat vallem gigantum, vbi nos dicimus in valle Raphaim: est autē ista vallis prope Ierusalem, quasi inter Ierusalem, & Bethlehem: nam Bethlehem est de tribu Iuda ad partem Meridianam, Ierusalē autē est de tribu Benjamin ad partem Aquilonarem, & inter vtrunq; locum trāsfit limes diuisionis, & tranfit per vallem Raphaim, vt patet Iosue 15. & 18. & nō potest distare per duas leucas a Ierusalem, vt colligitur in eisdem locis. *Consuluitque Dauid dominum.* Considebat enim valde Dauid in domino, & nolebat aliquid facere, nisi consulto eo, vt sciret euentum belli, & etiam qualiter pugnare deberet. *Dicens ascendam ad Philisthæos.* Vel nunquid erit bonum, q̄ ascendam.

Si trades eos in manu mea. Si ascendero ad pugnadū nunquid trades eos in manu mea. *Dixit ei dominus ascende, & tradam eos in manu tua.* Per hoc tribuit ei securitatem de victoria belli, & tamen non securabat, an morerentur aliqui in bello ex parte Dauid, vel non.

Cumque illi ascendissent in Baalpharasm. Posuerūt castra sua Philisthini in valle Raphaim, & scientes, q̄ veniret Dauid ad pugandum contra eos, reliquerunt tentoria in valle Raphaim, & recesserunt inde aliquantulum ad pugandum acies suas: nam non potest fieri bellum inter castra, cum ibi nō possint ordinari acies, & peruenierunt ad locum quēdam, qui vocatur Baalpharasm, & non quidem, q̄ tunc vocaretur sic, sed postea fuit vocatus propter istud bellū, vt patet infra in litera, & sic ponitur hic per anticipationem: nam scripta sunt multo tempore ista postquam facta sunt, iō potuit scriptura vti anticipatione in hoc.

Percussit eos ibi Dauid. Scilicet occidit quosdam, & alios conuertit in fugam, plurimi tamen fuerunt, qui fugerunt per diuersas partes.

Et dixit diuisit Deus inimicos meos per manū meam, sicut diuiduntur aquæ. Dixit hoc Dauid, quia cito Philisthini fugerunt a facie eius non expectato longo bello, & tantus terror eos tenebat, q̄ non fugiebant oēs simul versus eandem partē, sed diuisi sunt per diuersas partes, sicut factum est de Ammonitis, contra quos pugnavit Saul, & dispersi sunt, ita vt non manerent duo pariter, primo Regum 11. & dicitur hic diuisit Deus inimicos meos per manū meam, idest diuisit eos, sed fecit me ministrum, & dicitur, sicut diuiduntur aquæ, idest sicut faciliter diuiduntur aquæ, ita faciliter diuisi fuerunt coram me fugientes. *Et iccirco vocatum est nomen loci illius Baalpharasm.* Interpretatur Baalpharasm vallis diuisionis, & vocatus est sic locus ab euentu, scilicet quia diuisi fuerunt ibi hostes sui corā eo. *Dereliqueruntque ibi Deos suos.* Idest fugiebant Philisthini magno timore circumdati, ideo non habuerunt spacium accipiendi aliquid eorum, quæ habebāt in castris: vnde & Deos suos, quos tulerant secum in bellum, dimiserunt ibi. *Quos Dauid iussit exuri.* Erant enim idola, & non erant ad aliquem vsum vtilia, sed potius nocua, ideo iussit exuri.

Quare Philisthini quærebant Dauid, cum audierunt ipsum esse vnctum in regem. Quae. VII.

Quaeritur quare dī hic, quod cum Philisthini audierunt Dauid esse vnctum in regē super Israel, venerunt, vt quærent eū. Rñdendū q̄ hoc potuit eē pp̄ multa: primo quia Israelitæ erāt hostes Philisthinorū, & volebāt Philisthini semper eos habere subiectos, sicut aliqui tenuerāt, qñ nō dabāt eis locum,

locum, vt haberent fabrum ferrarium in toto Israel, sed descendebat quilibet in terram Philistinorum ad fabricandum, & corrigendum instrumenta agriculturæ, primo Reg. 13. ad hoc aut oportebat, qd Israelite non haberent aliquem defensorem, qui eriperet eos de manu Philistinorum: Dauid tñ erat fortis bellator, qui poterat eos crucere, ideo venerunt oēs ad quærendum eum, s. vt stirparent eū de terra, anteq̄ confortaret in regno. Secundum erat, quia Dauid erat per hoc inimicus eorum: nam Israelite erant hostes Philistinorum: cū ergo Dauid fieret sponte princeps eorum, efficiebatur hostis Philistinorum, iō querebant eū ad mortem. Tertium erat, quia credebant Philistini, qd Dauid vellet pugnare cōtra eos, iō voluerunt preoccupare: sciebant, n. qd Dauid successerat in regno loco Saulis, qui fuerat rex super totū Israel. Ille aut fuerat occisus a Philistinis, primo Reg. vlt. iō pp offensam, & dedecus populi vellet nunc Dauid expetere vindictā a Philistinis de morte Saulis, ideo voluerunt ipsi pugnare contra eum, cum Dauid contra eos pugnatus esset.

Quare Philistini intulerunt bellum contra Dauid illico, vt audierunt ipsum esse constitutum regem. Quæst. VIII.

Quare Philistini vterius quare Philistini illico, vt audierunt Dauid esse constitutum regem super Israel, intulerunt ei istud bellum: nam poterant differre illud in alia tēpora. Respondendum qd hoc voluerunt pp multa: primo, quia sciebant Philistini, qd cum nouiter Dauid esset constitutus in regem, non esset tam confortatus in regno, sicut post aliquanta tempora, ideo voluerunt statim pugnare contra ipsum, vt propter minorem potentiam eius possent facilius illum eradicare de terra. Secundum erat, quia Philistini sciebant, vel rationabiliter presumebant, qd Dauid vellet pugnare cōtra eos in vltionem mortis Saulis, & propter dedecus regni Israel, ideo voluerunt preoccupare eū, quia magna differentia est, qñ bellum committendū est, an quis inquadit, vel sustineat inuasorem: nam videtur maioris audacię inuadere, & sic incutit timor inualo propter audaciam inuasoris, & iste timor nimis diminuit de viribus inuasit: sic enim sepe in bellis ponitur, quasi pro augurio, qd illi, qui audent inuadere victores sunt: sic n. dixit Timotheus Iudæis, Machab. pugnaturus erat cōtra Timotheū, & erat torrens medius, s. cum appropinquauerit Iudas, & exercitus eius ad torrentem aquę, si transierit ad nos prior nō poterimus sustinere eum, quia potēs poterit aduersum nos, si vero timuerit transire, & posuerit castra citra flumen transiretemus ad illos, & poterimus aduersus eum. Machab. 5. & sic factum est, nam Iudas transiit prius torrentem, & debellauit Timotheum, sicut autē iste Timotheus vtebatur hoc augurio, ita & ceteri com-prouinciales faciebant. Philistini tñ erant de terra illa, ideo ipsi multum confiderent in talibus auguriis, & sic potius voluerunt egredi, quā sustinere aggrediētem. Tertium erat, quia magna dñia erat ad facilius vincendum, qd ipsi egredierentur cōtra Dauid, vel sustinerent eum aggrediētem, nam si Dauid aggredieret Philistinos, esset ipse tunc paratus ad bellum, & habens multum exercitum, Philistini autē forte paucū hērent, & non essent parati, quia ipsi nescirent an bellum mouendum esset, si autē Dauid aggredieret Philistini ipse non esset paratus, & Philistini venirent parati, quia nemo bellum aggreditur, nisi paratus, & sic facilius possent deicere Dauid præualendo cōtra, & ista fuit forte cā potissima, nā ipsi tam secreta para-

uerunt se ad pugna, qd non potuit audire Dauid quousque essent in regno eius, & sic non potuit egredi obuiam illis, quousque venerunt circa Ierusalem ad vallem Raphaim, vt patet supra in litera. Quartum erat, quia magna utilitas videbatur Philistinis si egredierentur cōtra Dauid: nam aggrediendo eum pugnatū erant contra ipsum in terra sua: si autē sustinere deberent, oporteret qd Dauid pugnaret cōtra eos in terra ipsorum: magna aut differentia erat in hoc, quia si pugnarent Philistini contra Dauid in terra Israel, & vincerent ipsum, poterant facilius capere aliqua de locis terrę eius, quam si pugnarent in terra ipsorum, & deberent postea persequi Dauid fugientē ad terram suam: si autē vincerentur a Dauid in terra Israel, non inferret eis tanta mala, quia non possent capere facilius aliqua loca de terra ipsorum, sicut si pugnaret in terra ipsorum: immo ipsi, qui vincerentur a Dauid, possent inferre ei damna in terra sua, quia qñ irent ad pugnandum cōtra eum, dum ipsi transirent per terram eius damna multa inferrent: multo ergo utilius erat, qd Philistini aggredierentur Dauid, quā qd sustinerent eum aggredientem, & tñ si Philistini differrent istud bellum ad alia tempora, crederent, qd Dauid aggredieretur eos, ideo voluerunt pugnare cōtra ipsum mox, vt audierunt eum constitutum in regem.

Quare Philistini non pugnaverunt contra Dauid dum regnaret solum super Iudam. Quæst. IX.

Quare Philistini vterius quare Philistini non pugnaverunt cōtra Dauid eo tpe, quo regnauit super Iudam, & pugnauerunt illico, vt regnauit super Israel. Aliquis dicit, qd Philistini nesciuerunt Dauid regnasse super Iudam, eo qd forte paucio tpe regnauit, sed sciuerunt qñ postea constitutus est rex super Israel, & tunc instruxerunt bellum cōtra ipsum. Dicendū, qd hoc non stat, quia necesse est, qd Philistini scirent Dauid regnare super Iudam: nam multo tpe regnauit, s. septem annis, & dimidio, vt patet 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & in tanto tpe bene poterunt scire, qd regnaret. Aliquis dicit, qd Philistini nesciuerunt, qd regnaret qñ multo tpe regnauerit super Iudam, quia regnum Iudæ erat valde distans a terra Philistinorum, ita vt in tanto tpe non perueniret fama ad eos, nec ipsi etiam possent ire ad pugnandum cōtra Dauid in tam longinquum, regnum autem Israel erat propinquum terræ Philistinorum, ideo mox, vt regnauit super Israel. Dicendū, qd ista rñsio procedit ex magna ignorantia pp tria. Primum, quia regnum Iudæ, & Israel non erant duo regna, sed vnicū: nam Saul dominatus fuerat ante hoc super Iudam, & Israel, etiam Dauid regnabat nunc super Iudā, & Israel, ideo si poterat peruenire fama ad Philistinos de Dauid, qd regnaret super totum Israel mox, vt constitutus est in regē, poterat et peruenire fama ad eos, qd regnaret super Iudam mox, vt factus est rex Iudæ. Secundum est, quia terra Israel, & Iudæ erat tota vna terra continua: nam tota terra Chanaan cū terra duorum regum Amorrhæorum vltra Iordanem diuisa fuit ab Israelitis in duodecim partes pro duodecim tribubus, & vna fors istarum data est tribui Iudæ, vt patet Iosue 13. vsque ad 20. & sic qñ Dauid regnabat super tribū Iudæ regnabat super vnam partem istarum duodecim, cum vero regnabat super totū Israel, regnabat super oēs duodecim partes, iō poterat peruenire fama ad Philistinos in brevi, qd Dauid regnaret super totum Israel: poterat etiā peruenire fama, qd regnaret super Iudam. Tertium est, & efficacius, quia regnum Iudæ erat propinquum terræ Philistinorum s. se totū quā regnū Israel, eo qd Philistini habitabant ad partē Meridianā terrę Chanaan

naan versus Aegyptum, fors autē tribus Iudæ erat Meridiana magis inter oēs sortes aliarū tribuum, vt colligit Iosue 13. vsq; ad 20. Item patet hoc clarius, quia fors Iudæ, & terra Philistinorum erant mixte: nam fere tota terra Philistinorum erat in sorte Iudæ, qd patet, quia quinq; ciuitates Metropoles solum erant in terra Philistinorum, s. Ascalon, Azotus, Azaron, Geth, Gaza, vt patet Iosue 13. & 1. Reg. 6. & tamē tres istarū, s. Azaron, Azotus, & Gaza erant in sorte Iudæ, vt patet Iosue 13. necesse erat igitur, qd mox, vt Dauid fieret rex super Iudam, cognoscerent illud Philistini, qd habitabant Philistini inter viros Iudæ. Dicendū ergo, qd Philistini cognouerunt, qñ Dauid factus est rex super tribū Iudæ, & intulerunt ei bella multa, & tñ scriptura non facit mentionē de illis, sicut facit mentionē de bellis, quę intulerunt ei postquā regnauit super Israel. Sed dicendū, qd istud non stat rationabiliter pp quatuor, primo qd scriptura intēdit nimis explicare gesta Dauid, cum iste fuerit laudabilior inter oēs reges Iudæorum, & Deo magis acceptus, iō si multa bella fecisset cōtra Philistinos, dū regnauit super Iudā, describeret saltē aliqua illorū scriptura, tñ nullū illorū describitur est hic, nec in 2. lib. Regū, in quo per totū enarrantur gesta solius Dauid, ergo nō pugnaverunt cōtra eum Philistini. Secundū est, quia dato, qd non poneret aliqd bellū in lib. 2. Reg. de his, quę fecit, vel passus est Dauid cōtra Philistinos, dñ regnaret super Iudam, tñ saltem ponerent in isto libro, qd iste liber est suppletiuus eorū, quę desciēbant in aliis libris, & potissimē in libris Regū, vt ait Hieronymus in Epistola ad Paulinū c. 7. & in plogo Galgato sup librū Regū, & hoc significat nomē suū, s. Paralip. id est reliquorum, s. quia agit de illis, quę omīssa sunt in aliis libris, & tñ hic nō ponit de aliquo bello, qd fecerit Dauid cōtra Philistinos, vel passus fuerit ab eis, dū regnaret super Iudā, sed ponunt hic, quasi eadē verba, qd ponunt in 2. libro Regū quantum ad ista bella, quę nūc passus est, a fortiori ergo suppleta fuissent hic aliqua si omīssa fuissent ibi, & sic vī, qd nullū tunc bellū contigerit. Tertium est, qd dato, qd in libro Regū, nec in isto nō fieret mētio spālīs de bellis, qd egisset Dauid, vel passus fuisset a Philistinis qñ regnabat super Iudā, saltē fieret de eis mētio in generali, s. qd diceret, qd fecit aliqua bella, & tñ in isto libro, & in 2. Regum non dī generaliter, vel spālīter, qd fecerit aliqua bella Dauid, vel sustinuerit a Philistinis, ergo nullū factū est. Quartū est, quia hic dī, qd mox, vt audierunt Philistini Dauid esse factū regē super Israel, vengerūt oēs, vt querebant eū, in quo significat quoddā initium pugnaudi cōtra ipsum, ergo vī, qd ante hoc non pugnauerunt cōtra eum. Dicendū ergo, qd quando regnauit Dauid super Iudā, licet hoc sciuerint Philistini, nunquā mouerūt bellum cōtra ipsum, & tñ mox, vt constitutus est rex super Israel mouerūt cōtra eum bellum. Causa autem, quare tunc non mouebant bellū, fuit triplex, prima fuit, quia cū regnaret Dauid super Iudā, non habebat eū Philistini tanquam hostem, quia licet Dauid pugnaſſet cōtra eos quando viuebat Saul, & ipse erat subditus ei, & tñ postea factus est amicus Philistinorum, qñ factus est inimicus Saulis, & fugit a facie eius: nam tunc descendit in terram Philistinorum, & receptus est ab eis benigne, quia Achis rex Geth dedit ei urbem Siceleg, in qua maneret donando eā illi in suā, vt patet 1. Reg. 27. & ibi declaratum est, Dauid quoq; seruaerat Philistinis fidelitatem, quia nō commiserat prædā aliquam in terra eorum, nec bellū intulerat, aut aliquid aliud hostile vnde tantum confidebat de eo rex Achis, qd duxit eū secum in bellum cōtra Saulem, & Israelitas, & laudabant illum, qd nunquā inuenisset in eo aliquid mali omnibus diebus, quibus fuisset apud eum primo Regum

vigesimonono, & quod amplius est, quando omnes Philistini congregati fuerunt contra Saulem, & Israelitas, remiserunt eum de bello, vt maneret in terra Philistinorum, & tunc poterat ipse multa mala infligere, quia fere nullus erat in terra illa, qui posset ei resistere, & tamen nullum damnum intulit, sed potius pugnauit contra hostes Philistinorum, s. contra Amalecitas, qui combusserāt urbem Siceleg, quę erat de terra Philistinorum 1. Regum vigesimonono. & trigesimo postquam autē Dauid factus est rex Iudæ, nihil mutauit contra eos de priori conuersatione, iō non tenebant eum, vt hostem, sed vt amicum, & sic non pugnauerunt contra eum, cum vero factus est rex Israel, tenuerunt eam, vt hostem, quia putauerunt, qd ipse veller vltimū mortē Saulis, & filiorum suorum, & dedecus Israelitarum, & etiam propter alias causas, quę in duobus quæstionibus præcedentibus expressę sunt, ideo pugnauerunt contra eum, postquam fuit rex Israel.

Secundum erat, quando regnauit Dauid super Iudā regnabat Isboeth filius Saulis super vndeque tribus Israel 2. Reg. 2. c. & erat semper bellum inter eos eod. lib. cap. 3. Facta est longa concertatio inter domū Saulis, & domū Dauid. Putabant ergo Philistini, quod Dauid nunquam pugnaret contra eos quando esset rex Iudæ, sed potius confederaret se eis propter duo. Primum erat odiū domus Saulis, quia Saul, & fautores sui persecuti fuerāt nimis Dauid: tñ tñ regnabat filius Saulis, ideo putabant, qd non faueret Israelitis cōtra eos, sed potius eis contra Israelitas: cum princeps Israelitarum esset hostis suus, & de domo Saulis. Secundum erat, quia Dauid habebat continuū bellū cōtra Isboeth, & cū esset ipse minor, putabant, qd pereret fauorem, & auxilium ab eis contra Isboeth, ideo qd nunquā veller inquietare eos, & sic non pugnauerunt contra eum. Quando autem factus est rex super Israel cessauerunt omnia ista, quia iam mortuus erat Isboeth, & non habebat aliquam hostilitatem cōtra domum Saulis, cum oēs essent de illa domo iam subiecti ei, & iam non faueret Philistinis contra Israelitas, eo quod non erant hostes sui, sed subditi, ideo conueniebat Philistinis iam bellum mouere contra Dauid. Tertium erat, quia Philistini mouebant nunc bellum contra Dauid ne ipse prius moueret contra eos, vt supra declaratum est, & tamen quando regnabat Dauid super Iudam, non timebant Philistini, qd moueret bellum contra eos, eo quod ipse erat occupatus in bellis quotidianis contra domum Saulis, vt patet 1. Reg. 3. nunc vero cum factus est rex super totū Israel non formidabat aliquos in regno suo, nec erat intentus alicui bello, cū dicatur supra in litera, quod confirmatum erat regnum eius super Israel, ideo putauerunt Philistini, quod mox veller ei inferre illum, ideo voluerunt preoccupare, scilicet quod d ipsi prius inferrent ei bellum.

Quare Philistini non mouerunt bellum contra Isboeth. Quæst. X.

Quare Philistini vterius quare Philistini nō mouerunt bellum contra Isboeth, quādiu regnauit super Israel cum ipse successerit Sauli. Nam videbatur eadem ratio, quæ in Dauid: nam persequerentur Dauid, eo quod erat rex Israel.

Respondendum, quod Philistini scientes Dauid regnare super Israel putauerunt, quod eis illico inferret bellum, ideo voluerunt prevenire eum inferendo sibi bellum: de Isboeth autem nihil tale suspicabantur propter quatuor, ideo non curauerunt ei inferre

ferre bellū. Primum fuit, quia mortuo Saule, Dauid, & Isboeth facti sunt reges in discordia, scilicet Dauid super tribū Iuda, & Isboeth super vndecim tribus Israel, & illico in cepit bella inter eos: sic cum vacarent bellis intestinis non poterant inferre bellū extraneis, scilicet Philistinis, & sic non erant solliciti Philistini, quod bellum inferrent sibi Israelitibus: propter quod nec curabant pugnare contra Isboeth, nec contra Dauid. Secundum fuit, quia Isboeth a principio regni sui apparuit valde ineptus ad regnandum, quia non erat homo alicuius animositatis: putabant ergo, quod satis sibi esset, quod regeret regnum suū: quāto magis, quod vacaret bellis extraneorum. Tertium fuit, quia si Philistini inferrent bellum Israelitis hoc esset, vt subijcerent eos sibi, & non poterant facere istud sine damno magno, quia multi suorum morerentur in bello: nunc autem eis non laborantibus, nec periculum sustinentibus eueniret eis, quod volēbāt, quia Israelitibus inter se erant diuisi, mutuo pugnaret, quousque vtraque pars deficeret, & tunc Philistini sine labore dominarentur eis. Quartum fuit, quia si Philistini vellent pugnare contra Isboeth, quandiu erat bellum inter ipsum, & Dauid, timeret vterque ipsorum, quod sicut Philistini pugnabant nunc contra vnum, ita pugnarent postea contra alium, & sic delerent eos diuisim, ideo Dauid, & Isboeth concordarent inter se, & pugnarent ambo contra Philistinos, quia sepe similia accidunt, quod Philistini timentes noluerunt contra aliquem ipsorum bellum committere.

Quare dicitur omnes Philistinos ascendisse contra Dauid.
Quest. XI.

QVAERITVR vterius quare nunc dicitur, quod omnes Philistini ascenderunt contra Dauid, quia ipsi erant quinque reges, & Dauid erat vnus.

Respondendum, quod dicuntur omnes Philistini ascendisse contra Dauid: non quidem, quod nullus maneret in terra, qui non ascenderet, sed quod omnes principes Philistinorum ascenderent: erant autē quinque reges in terra Philistinorum: nam erat diuisa tota terra per quinque ciuitates metropolitanas, & quilibet illarum habebat regem, & ponuntur nomina earum Iosue, 13. & primo Regum 6. nunc autem omnes isti quinque reges venerunt contra Dauid. Et ratio huius fuit, quia Dauid erat rex potens. Nam Israelitibus erāt magnus populus nimis, cū essent duodecim tribus, quarum quilibet habebat multas vrbes, vt patet in diuisione sortium suarum Iosue 15. & vsque ad 20. ideo si veniret vnus rex Philistinorum solus non pugnaret contra Dauid, quia illi non erāt proprie reges, sed reguli, quia regna istorū erant valde parua: vnde vocantur reguli Iosue 13. & aliquando non vocantur reges, sed Satrapę, id est principes simplices, vt primo Regum 6. & 29. Alia causa fuit, quia Dauid erat fortissimus bellator, & nouerat hoc Philistini: nam ipse occiderat fortissimum eorum Goliath Gethum, primo Regum 17. ipse quoque fecerat multa bella contra eos, & occiderat plurimos eo. libro cap. 18. & 19. ideo formidabant eum nunc, & nolēbant ire contra ipsum sine magno apparatu bellico, & non erat istud speciale in Dauid: nam etiam pugnabant sic contra Saulem. Nam in bello, in quo mortuus est Saul, omnes Philistini conuenerunt contra ipsum, vt patet primo Reg. 29. scilicet. Cōgregata sunt ergo vniuersa agmina Philistinum in Apheg. Tertia causa erat, quia volebant Philistini delere Dauid quanto facilius possent: poterant autem tanto fa-

cilis, quanto esset eorum maior multitudo, ideo cōgregati sunt omnes, vt ascenderent contra eum.

Quare Dauid consulebat Dominum, an deberet contra Philistinos ascendere.
Quest. XII.

QVAERITVR vterius quare Dauid consulebat Dominum, an ascendere deberet contra Philistinos.

Respondendum, quod propter multa. Primum erat, quod Dauid erat vir valde Deicola, & credebatur nimis omnibus, quā dicebantur a Deo, & in hoc merebatur, ideo propter exercitium credendi, & merendi frequentabat diuinam consolationem: aliqui autē erant infideles Iudei, & idolatę, & vt nō darent gloriam Deo, vel quia non credebant verbis eius, vel quia nolēbant considerare in eo, nec petere aliquod signum ab eo: sic enim fuit de Achaz pessimo idolatra, quē monuit Isaias, vt peteret signum a Domino in celis sursum, vel in inferno deorsum, & hoc ad laudem Domini, & noluit Achaz, dicens: non petam, & non tentabo Dominum, & quamquam diceret, quod faciebat, vt non tentaret Dominum, saltem erat, quia faciebat, vt non daret ei gloriam, & ob hoc iratus est contra eum Isaias nimis, & dixit: Audite ergo domus Dauid: nūquid parum est vobis molestos esse hominibus, quia molesti estis, & Deo meo? Isai. 7. Alij autem volebant consulere Deum, & tamen, vt non darent gloriam Deo Israel, consulebāt idola: sic fuit de Ochozia rege Israel, qui misit ad consulendum Beelzebub Deum Acaron, an posset euadere de egritudine quarto Regum primo, & Deus valde conquestus est ibi per Eliam, dicens: Nunquid non est Deus in Israel, vt mitteres ad consulendum Beelzebub Deum Acaron. mouebatur ergo Dauid ad consulendum Dominum, quia per hoc honorabat eum. Vnde Iosephus dicit 7. Antiqui. Quod nihil sine consilio Domini, & propheta faciebat. Et hoc satis est apprens: nam bis consuluit Dominum in Ceila, primo Regum 23. & iterum in Siceleg eo. lib. c. 30. & iterum hic, & sic credendum est in omnibus alijs bellis suis, quod consuleret Dominum, quamquam nō expressē habeatur. Secundum fuit ad sciendum euentum belli. Nam poterat esse, quod Deus denunciaret ei, quod caderet in bello, vel fugaretur, & tunc ipse non egrederetur ad hostes, sed defenderet se in vrbe, vel poterat esse, quod diceret ei, quod non egrederetur ad bellū, sed differret ad aliud tempus: si autem Deus diceret, quod egrederetur ad bellum, esset iam securus de victoria, & ideo animosius ageret, & facilius vinceret hostem. Tertium erat, quia ex ista consultatione sequebatur magna utilitas quantum ad modum belli, quia non solum diceret Deus, quod pugnaret, sed etiam instrueret aliquammodo in modo pugne: sic enim fuit in sequenti pugna: nam dixit Dominus Dauid: Non ascendes post eos, sed recede ab eis, & venies contra eos ex aduerso pyrorum: cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum, vt patet infra in litera. Et fecit sic Dauid, & vicit: Non habuisset tamen istam instructionem, si non consulisset Dominum, ideo bonum erat, quod consuleret.

Quis modus erat consulere Dominum.
Quest. XIII.

QVAERITVR vterius quis erat modus, quod Dauid poterat consulere Dominum.

Respondendum, quod triplex modus reperitur in scriptura, scilicet per sacerdotes, & per prophetas, & per somnia, vt patet primo Regum 28. cum dicitur,

Con-

Consuluit dominum, & non respondit ei per somnia, nec per sacerdotes, nec per prophetas, quasi dicat, quod non erant plures modi consulendi eum. Et satis patet, quia postquam per istos tres modos consuluit dominum, & non habuit ab eo responsum diuertit ad consulendum dāmones per mulierem Pythoniam eod. cap. primus autem modus erat per somnia, & de isto modo dubitatur qualiter Deus responderet. Dicit autem Historia scholastica, quod fiebant sacrificia, & deinde supponebatur quedam herbe capiti: sic enim dicit de Rebeca, quando consuluit dominum pro parvulis, qui collidebantur in vtero suo, Gene. 25. quā iuit ac montem Moria, vbi Abraham fecerat altare domino, & immolaris hostijs incubuit pellibus sacrificij ad dormiendum, & per somnia accepit oraculum, & dicit, quod forte Rebeca per morem gentium, quem viderat obseruari a parentibus suis supposuit capiti suo speciem quandam laudi, quam tripodem vocant, & ramos arboris, quę dicitur agnus castus, vt visiones capitis phantasticas dormiens non sentiret. Sed dicendum, quod non tenebant Iudei istum modum consulendi dominum per somnium, quia iste modus erat gentilis, & superstitiosus, quem valde volebat Deus vetari. Sed dicendum, quod modus erat, quod ille, qui volebat consulere dominum per somnium disponderet se prius per ieiunia, & per orationes, & per quęcunque alia genera bonę operationis, & tunc peteret a domino, quod reuelaret ei per somnium, id de quo querebat, & Deus interdum condescendens reuelabat, & iste modus erat vsitatus: sic patet 33. c. per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo suo, & tunc aperuit Deus aures virorum, & erudiēs eos instruit disciplina. Iste modus erat vsitatus apud prophetas: sic enim fecit Ieremias, quando orauerunt Israelitę, vt consuleret dominum pro eis, an deberēt descendere in Aegyptum, vel non, & orauit per decē dies, & die 10. respondit ei Deus Iere. 42. sic etiam faciebat Daniel, quia quando dubitabat in aliquo, ieiunabat pluribus diebus, & orabat quousque Deus ei reuelaret, sic patet Dan. 10. scilicet. In diebus illis ego Daniel iugebam, trium hebdomodarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguentum vntus sum, donec complerentur trium hebdomodarum dies. Et tūc sequitur ibi, quod Deus misit ei angelū, qui reuelauit sibi id, de quo querebat. Secundus modus consulendi dominum erat per prophetas, Deus enim loquebatur prophetis, & quā aliqui dubitabant super aliquo, recurrebant ad prophetas, & ipsi respondebant eis. Istud enim fiebat dupliciter. Nam quidam prophetę erant quibus Deus interdum tantum spiritum dabat, vt scirent ea, quę quęrenda erant ab eis antequam quęrerentur, sicut sepe accidit in Elia, & Eliseo: de Elia patet 4. Reg. primo, qui respondit nuntijs Ochozie, anteq̄ quęrerent ab eo aliquid. De Eliseo patet sepe 4. Reg. 5. & 6. & declaratum est eo. lib. c. 4. & cū aliqui veniret ad tales prophetas super aliquo dubio, illico respondebant ei. Alij autē prophetę erant, quibus Deus non reuelabat secreta, anteq̄ quęrerent de illis, & quis consuleret tales prophetas super dubio ipsi orabant ad dominū, & rēdebāt eis per diem, siue per noctem, sicut fuit de Isaiā, quā misit ad consulendum eum Ezechias super facto Senacherib, vt patet 4. Re. 19. & Isai. 37. Nam ipse orauit dominū, & rēdit sibi: sic etiam fuit de Ieremia, quā consuluerūt eum viri Iuda, an deberent descendere in Aegyptum Iere. 42. Tertius modus consulendi dñm erat per sacerdotes non quidem per quemcunque sacerdotē, sed solum per sacerdotē magnū, pro quo sciendū, quod

inter cętera vestimenta summi sacerdotis erant duo, quorū vnū vocabatur Ephod, & aliud rationale, quę ambo erant innicem ligata, ita vt nunq̄ separarentur, & pendebant solum super pectus vsque ad zonam, & super dorsum vsque ad zonam, & non super brachia, & erat foramē per quod mittebatur caput, & in parte anteriori super pectus erat rationale ad magnitudinē vnus palmi, & erat quadratū, & in eo duodecim lapides preciosi, de cuius fabricatura patet Exo. 28. & ibi declaratum est. Quodcumque sacerdos magnus induebatur isto vestimento, Deus rēdebat ei ad quęcunque dubia peteret propter rationale. Et sic dñs eo. capi. portabit Aaron, i. summus sacerdos iudicium filiorū Israel in pectore suo, i. portabit super pectus rationale, per quod responderetur ad omnia dubia, de quibus quęsierint iudicium filij Israel, quā autē aliquis vellet consulere dominum per sacerdotē: induebatur summus sacerdos rationale, & Ephod, & quęrebatur, & rēdebat: sic patet primo Reg. 23. quando Dauid consuluit dominum in Ceila, an Saul descenderet ad capiendum eum, quod an viri Ceila traderēt ipsum in manus eius, & tunc dixit ad Abiathar summum sacerdotē: applica Ephod, i. indue te Ephod, & cum indutus fuisset, quęstuit quę dicta sunt. Idem patet eo. lib. c. 30. de hoc tūc quomodo Deus responderet quęrenti, an per fulgorem lapidū rationale, vel Ephod, vel in scripto, vel per verbum, & an quęrens proponeret quęstionem verbo, vel scripto, declaratum est Exo. 28. & magis, primo Regum 23.

Per quem modum Dauid consuluit Dominum.
Quest. XIII.

QVAERITVR vterius per quē modū istorum Dauid nunc consuleret Dominum. Respondendum quod nunc vsus est primo modo rēdendi, scilicet per somnia, quia modus iste consulendi erat difficilior, & magis incertus, eo quod tardius rēdebat, & qui poterat vti aliquo de duobus modis alijs, non vtebatur isto primo modo. Dauid autē poterat vti quolibet duorū aliorū modorū, id non consuleret per somnia. De alijs duobus modis dicendum, quod Dauid poterat vti quocunque illorū, & non apparet quo illorū vsus fuerit. Quod patet, quia Dauid habebat nūc prophetas, per quos cōsuleret dñm, habebat etiam sacerdotes. De prophetis patet, quia habebat secum Nathan prophetā, qui fuit in diebus suis, vt patet Eccl. 47. & iste erat nimis familiaris ei, & reuelauit sibi de edificatione templi, & de filio suo regnatura post eum 2. Re. 7. & infra 17. & 22. iste etiam venit ad dicēdū sibi de pena, quę infligenda sibi erat, quia occiderat Uriam, & acceperat vxorē eius Bethsabee 2. Re. 12. habebat etiam secum Gad prophetā, qui quā fugiebat a facie Saulis, reuelauit ei, quod nō maneret in presidio, sed veniret in terram Iuda 1. Re. 22. iste etiam reuelauit sibi de pena, quę infligenda erat ei, quā numerauit populū 2. Re. vlti. & infra 21. Habebat etiam alios prophetas, de quibus non fit tanta mentio, & per quemlibet istorum poterat consulere dñm. De sacerdotibus patet, nam habebat secum duos summos sacerdotes, scilicet Abiathar, & Sadoc, vt patet 2. Re. 8. & 20. & per quemlibet istorum poterat consulere dñm: de Abiathar patet, nam ter consuluit dñm per illum, scilicet in Ceila, & semel in Siceleg, vt patet 1. Re. 23. & 30. de Sadoc et manifestū est, quia ipse erat summus sacerdos, & poterat indui rationale, & Ephod, & tunc Deus rēderet ei. Etiam, quia iste Sadoc propheta, vt patet 2. Re. 15. cum dixit Dauid ad eum, o videntis reuertere in ciuitatem in pace, & tūc prophetę vocabantur videntes, vt patet 1. Re. 9. qui, in propheta dñs hodie vocabatur

vocabatur olim videns. Dicendum tñ, q̄ quamquam F
vtrouque istorum modorum possit Dauid consulere
dominum: tñ verisimilius est, q̄ cōsulerit p̄ sacerdo-
tes, quam per prophetas pp̄ duo: primò, quia facilius
modus erat habendi r̄sionē per sacerdotes: illico. n.
vt quebatur per sacerdotes r̄debarur a dño, vt pa-
ret in omuibz consultationibus, quas fecit Dauid p̄
Abiathar 1. Re. 23. & 30. qñ aut̄ quebatur per pp̄ha-
tas differebat Deus r̄sum ad multos dies, sicut in cō-
sultatione, quam fecerunt Israēlitē per Jeremiam, di-
stulit Deus r̄sum vsque ad septem dies, vt patet Iere.
42. & in consultatione, quā fecit Daniel distulit Deus
r̄sum vsque ad tres hebdomadas Daniel 10. Secūda
causa, quia excusatio questionis apparet, q̄ per sacer-
dotes fuerit facta consultatio: nam qñ fiebat per p̄-
phetā, ille qui dubitabat, exponebat totum negociū
prophete, & ille postea orabat dominum, vt respon-
deret super hoc negotio, vt patet in consultatione fa-
cta per Jeremiam ab Israēlitis Jeremias 42. In mō aut̄
consultandi per sacerdotes erat iam certa forma v̄sita-
ta consulendi talis, sicut ista, quæ ponitur hic, quod
patet, quia hic dicitur ascendam ad Philisthēos si tra-
des eos in manu mea, & sic proposuit Dauid, quando
consultuit dominum per Abiathar, scilicet si tradent
me viri Ceisē in manus Saulis, & sic descendet Saul,
sicut audiuit seruus tuus, & iterum eo, lib. c. 30. propo-
suit Dauid quæstionem per Abiathar sacerdotem, s̄
persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an
non: Dixitque in dominus, persequere: apparet ergo,
quod Dauid consuluit nunc dominum potius per
sacerdotes, quam per prophetas.

Quomodo adiuuauit Deus Dauid contra Philisthinos.
Quæst. XV.

QVAERITVR vterius qualiter Deus nunc
adiuuit Dauid in bello cōtra hostes, & quō
dixit Dauid diuisit Deus inimicos meos.
Respondendum q̄ Dauid adiuutus fuit à
Deo nunc specialiter in isto bello, nā ipse dixit diui-
sit Deus inimicos meos per manum meam, & 2. Re.
5. dicitur: Diuisit dominus inimicos meos coram me.
Et sic vtrouque attribuitur ista victoria Deo. Modus
autē quo Dauid adiuutus fuit à Deo, poterat esse mul-
tiplex: nam poterat adiuuare eum conferendo sibi
vires maiores, quam prius habebat, & viris suis, & nō
possent Philisthini sustinere eos. Sic fecit Deus Israēli-
tis, quia dedit eis vires cōtra hostes, vt patet Deut. 8. f.
Ne diceris in corde tuo, fortitudo mea, & robur ma-
nus meæ hæc mihi prestiterunt, sed recorderis domini
Dei tui, q̄ ipse tibi vires præbuit, vt impleret pactum
suum, sicut iurauit patribus tuis. Alius modus erat, q̄
Deus incuteret timorem magnū Philisthinis, & non
auderent stare ante faciem Israelitarum: sic enim p̄-
misiit Deus Israelitis, q̄ faceret contra Chananeos, vt
patet Exo. 237. f. Terrorem meum mittam in præcur-
sum tuum, & occidam omnem populum, ad quem K
ingredieris: cunctorumque inimicorum tuorum co-
ram te terga vertam. Alius modus esse poterat, s̄ q̄
Deus terreret Philisthinos faciendo, q̄ viderent ali-
quam magnam multitudinem exercitus venientem
contra se. Sic enim patet 4. Re. 6. quando Syri obse-
derunt Elisæum in vrbe Dothaim. Nam fecit Deus, q̄
apparerent multi currus ignei, & equi ignei cum
affessoribus suis armatis. Alius modus erat, q̄ Deus
faceret, q̄ audirent aliquem tumultum magnum tā-
quam aduenientis exercitus contra se, quem tñ non
viderent, sicut fuit, quando Benadad rex Syriē obse-
derat regem Ioram in Samaria: nam fecit Deus audire
sonitum currum, & equorum, & exercitus magni

per noctem, & omnes Syri, qui erant in castris fuge-
runt relictis omnibus, quæ habebant in castris, vt pa-
tet 4. Reg. 7. Alius modus erat, q̄ Deus faceret aliquē
terræ motum sub pedibus Philisthinorum, & immi-
teret fragorem de coelo, & sic fugerent Philisthini ti-
mentes ne terra aperiret os suum, & denotaret eos.
Sic enim fuit, quando Israelitæ erant congregati in
Masphath ad faciendum sacrificium cum Samuele,
& venerunt Philisthini armati, vt deleterent eos, & tñc
orante Samuele Deus intonuit de coelo fragore ma-
gno, & terra concussa est sub pedibus Philisthinorū,
& fugerunt a facie Israelitarum 1. Reg. 7. & patet per
Iosep. 6. Antiqu. Alius modus erat, q̄ Deus mitteret
de coelo lapides super Philisthinos, & occideret eos:
ipsi aut̄ fugerent a facie lapidum: sic enim fuit, quan-
do Iosue persequeretur quinque reges Amorrhæos:
nam Deus misit lapides de coelo magnos, & occide-
runt plures de Philisthinis, quam occiderant Hebræi,
vt patet Iosue 10. Alius modus esse poterat, s̄ q̄ Deus
mitteret aliquē angelum, vel multos visibiliter, aut
inuisibiliter, & illi occiderent multos de Philisthinis,
& cogeret reliquos fugere: sic enim factum fuit, qñ
Senacherib obfederat Ezechiam in Ierusalem: nam
angelus domini venit per noctem, & interfecit in ca-
stris Assyriorum centum octogintaquinque millia
4. Reg. 19. Quis aut̄ modus istorū fuerit hic, vel mul-
torū aliorum, quibus Deus poterat fugare Philisthi-
nos, non apparet. Dicendum tamen videtur, quod
non fuit hoc per aliquē, q̄ extra apparet, s̄ q̄ audirēt,
vel viderent, aut per quamcunque aliam plagam ex-
tra inflatam: nam si aliquid tale fuisset, venisimile est,
q̄ scriptura illud expressisset, sicut infra in litera in
alio bello, quod fecerunt Philisthini contra Dauid:
nam dicitur, q̄ Deus adiuuit eum faciendo, q̄ ange-
lus esset in cacumine pyrorum, & moueret arbores
audireturque, quasi multitudo exercitus venientis
Philisthinos: Sed dicendum, q̄ Deus adiuuauit nunc
Dauid incutiendo solum timorem Philisthinis, ita vt
non auderent stare ante faciem Israelitarum, & hoc
satis apparet, quia Deus permisit Israelitis, q̄ qñ
pugnarent contra Chananeos immitteret timorem
illis, vel fugerent a facie Israelitarum Exo. 23. f. Ter-
rorem meum mittam in præcursum tuum, & occi-
dam omnem populum, ad quem ingredieris: cūcto-
rumque inimicorum tuorum coram te terga vertā.
Philisthini autem erant Chananeæ, cum habitarent
intra terminos terræ Chanaan: Iosue 13. ideo vteret̄
Deus isto modo adiuuandi Dauid contra eos. Et sic
videtur generaliter dicendū, q̄ quocūque Deus
adiuabat Israelitas contra aliquos de terra Chanaa:
si non apparet alius modus, per quem adiuuaret eos,
credendum est, quod adiuuaret incutiendo terrorē
hostibus.

Quomodo dixit Dauid Deum diuisisse inimicos suos.
Quæst. XVI.

QVAERITVR De secundo quomodo dixit
Dauid, diuisit Deus inimicos meos.
Respondendum est, quod istud bellum
factum est opere Dei, vt declaratum est
præcedenti quæstione, & sic dicitur, quod Deus diui-
sit inimicos: potest tamen accipi diuisio dupliciter,
vno modo pro occisione, alio modo pro dispersio-
ne, de primo patet præceden. cap. scilicet contristi-
atus est Dauid eo, quod diuisisset dominus Ozam, vo-
cauitque locum illum diuisio Oza, & sic accipitur
diuisio pro morte. Nam 2. Reg. 6. ponit̄ ista historia, &
dicitur, Contristatus est Dauid, eo q̄ percussisset dol-
minus

minus Ozam, & vocatum est nomen loci illius per-
cussio Oza, & tunc intelligitur, quod dominus occi-
dit hostes Dauid: nam multi de Philisthinis perierunt
in hoc bello. Accipiendum secundo modo pro disper-
sione est sensus, q̄ Deus fecit dispergi Philisthinos a
facie Dauid, & istud est verius: nam Philisthini non
potuerunt consistere coram Dauid, sed fugerunt, &
tantus pavor obtinuit eos, q̄ non audebant ire simul
per viam terræ suæ, sed dispersi sunt per multas partes
ita, vt non manerent duo, vel tres simul fugientes: sic
etiam fuit quando pugnavit Saul contra Ammonitas
obfidentes labes Galaad: nam percussit eos, & fuge-
runt, ita vt non relinquerentur duo pariter 1. Reg. 11.
dicitur etiam hic per manum meā, in quo innuit Da-
uid, quod istud bellum fuit factum a Deo principali-
ter, ipse autem fuit tāquam minister, ideo dixit Deus
diuisit inimicos meos, s̄ tanquam principale agēs per
manum meam, id est per me tanquam per ministrū,
vel instrumentum, sed 2. Reg. 5. dicitur. Diuisit Deus
inimicos meos coram me, id est me vidēte. Et in hoc
attribuitur Deo magis actio quam hic, quia ibi tota
actio attribuitur, s̄ q̄ Dauid non fuerit agens, sed reci-
piens, hic autem solum attribuitur Deo actio princi-
palis, & Dauid attribuitur actio instrumentalis. Sunt
autē aliqua bella, in quibus tota actio spectat ad Deū,
sicut fuit in occisione Aegyptiorum in mari rubro:
nam Israēlitē nihil fecerunt in hoc, sed solum viderūt
quomodo Deus suffocabat Aegyptios. Exo. 14. f. Do-
minus pugnabit pro nobis, & vos tacebitis, & nihil
agetis. Sic etiā fuit quando Deus occidit Amorrhæos
larentes in scopulis apud torrentem Arnon inclinā-
do scopulorum capita vsque ad aquam torrentis, &
suffocando ibi Amorrhæos, vt scriptum est in libro
bellorum Domini, & habetur Num. 21. & ibi declara-
tum est, & tamen ista duo pro eodem accipiuntur, q̄
eadem res narratur hic, & 2. Reg. 5. Et dicitur, sicut di-
uiduntur aquæ, quasi dicat, sicut aquæ facilius diuidū-
tur in multas partes, nec resistunt diuidere volenti, ita
inimici mei facilius dispersi sunt coram me, quia per
timorem, quem Deus eis incussit illico fugerunt: sic
enim dicitur Prouer. 21. Sicut diuisiones aquarum, ita
cor regis in manu Domini: & quocūque voluerit,
verter illud, id est sicut facile est, quod in aqua fiant
multæ diuisiones, ita facile est, quod cor regis sit in ma-
nu domini, & vertat illud quocūque voluerit quam-
quam rex sit potens.

Quare Philisthini duxerunt in bellum Deos suos.
Quæst. XVII.

QVAERITVR vterius ad quid Philisthini duxe-
runt Deos suos in bellum.
Respondendum est, quod quælibet gens credebat
Deum suum esse Deum verum, & esse potentem ad
bene faciendum sibi, quia aliās non teneret eum in
Deum, quando ergo aliqua gens superabat aliam in
bello, attribuebat victoriam Deo suo: sic enim fuit de
Philisthinis, quando tenuerunt Samsonem, qui erat
hostis eorum, & nocuerat eis nimis, fecerunt magnū
festum, & obtulerūt hostias magnificas Deo suo Da-
gon, dicentes: Tradidit Deus noster inimicū nostrū
Samson in manus nostras: Iudi. 16. Sic etiam Troiani
quando iuerunt cum Hectore contra Græcos, & occi-
derunt multos, intraueruntque in naues ipsorum, &
volebant eas comburere, ferebant secum Deos suos,
scilicet Iouē, & alios, vt ait Ouidius 12. Metamor. Ob
hoc autem, quando aliqua gens obtinebat victoriam
ad laudem Dei sui ponebat aliqua insignia belli in tē-
plo eius, significans per hoc, quod illa victoria fuisset
collata a Deo. Sic etiam quando Philisthini pugnan-

tes contra Israelitas tenuerunt arcam in bello posue-
runt eam in templo Dagon. primo Regum quinto,
& iste erat Deus eorum specialiter. Sic etiam quan-
do pugnaverunt Philisthini contra Saulem, & occide-
runt eum, amputauerunt caput eius, iusseruntque il-
lud circumferri per omnia templa idolorum ad laudē
ipsorum, & postea infixum est in templo Dagon, vt
maneret ibi, & arma consecrauerunt templo Astha-
roth, vt manerent ibi in memoriam æternam. primo
Regum vltimo. & supra 10. sic etiam faciebant Israē-
litæ: nam quando Dauid occidit Goliath Philisthæū.
primo Regum 17. posuit gladium eius, quem acceperat
in templo domini post Ephod eod. lib. c. 18. & 21.
gentes ergo putantes se adiuuari a diis suis in bello cre-
debant, quod magis adiuuarentur ab eis si haberent
eos presentes quam si non essent. Ideo multoties du-
cebant eos secum in bellum, & ob hoc Philisthini du-
xerunt Deos suos nunc secum, sic etiam Idumæi quan-
do pugnaverunt contra Amasiam regem Iuda duxe-
runt secum Deos suos in bellum, & capri sunt ab A-
masia seq. lib. c. 25. Hebræi quoque faciebant istud: nā
sepe ducebant secum arcam domini in bellum, sic. n.
fuit tempore Heli summi sacerdotis: nam portata est
in castra, & capra fuit tunc a Philisthinis primo Re-
gum quarto, iterum etiam ducta est in bellum, quan-
do pugnavit Saul contra Philisthinos eodem lib. de-
cimoquarto.

Quare Dauid præcepit comburi Deos Philisthinorum.
Quæst. XVIII.

QVAERITVR vterius, quare Dauid iussit
Deos Philisthinorum comburi, & an bene
fecit in hoc.

Respondendum est, quod bene fecit, &
meritorie, quia sic iubebatur in lege: Deuter. 7. Causa
autem motiua prima fuit, vt non transgrediretur le-
gem: nam Deuter. 7. dicitur: Sculptilia eorum igne
combures, nec assumes ex eis tibi quicquam, & non
concupisces argentum, & aurum, de quibus facta sunt,
nec inferes quippiam ex idolo in domum tuā ne fias
anathema, sicut & illud est. Et sic si erant idola de me-
tallo tenebantur ea comminueri, & redigere in pul-
uerem quantum possent, ita vt nullus posset capere
aliquam vtilitatem ex eis, si autem erant lignea debe-
bant ea comburere, si vero lapidea debebant illa cō-
fringere, ista autem forte erāt lignea, ideo combussit
illa Dauid. Vel dato, quod essent aurea, vel argentea
poterant comburi, & redigi in pulueres, sicut Moy-
ses combussit vitulum aureum, quem fecerant Israē-
litæ Exodi 32. & Deut. 9. redegitque eos in puluerē,
& dedit ad bibendum de illis cum aqua populo. Se-
cunda causa fuit, vt auferret occasionem viris suis ido-
latrandi, quia si manerēt illa idola p̄nes viros Dauid,
forte aliqui illorum inclinarentur ad colendum ea:
sic enim factum est, quando pugnavit Amasias con-
tra Idumæos: accepit enim in bello Deos ipsorum, &
seruauit, & postea coluit, iratusque nimis Deus con-
tra ipsum misit ei ad dicendum per prophetam, cur
adorasti Deos, qui non liberauerunt populum suum
de manu tua? & respondit Amasias. Nunquid consi-
liarius regis es? Quiesce ne interficiam te. Propter
hoc autem traditus est in manus Iosias regis Israel, &
ductus est captiuus in Ierusalem, & postea etiam ser-
ui sui fecerunt coniurationem contra ipsum, & fugit
a facie eorum in Bachis, ibique occiderunt eum eod.
cap. & 4. Reg. 14. Tertia causa fuit propter cultū Dei:
volebat enim Dauid exaltare cultum Dei quantum po-
terat, & quia cultus Dei, & d. m. o. n. u. m. a. d. u. e. r. s. a. n. t. u. r.
deprimēdo vñ exaltatur alius. Conabat ergo Dauid quan-

quantum poterat cultum idolorum deprimere, non poterat autem magis deprimere illum, quam cremando ipsos Deos, ideo nunc venerunt dii Philistinorum ad manus eius & cremavit illos, sic etiam illi, qui erant vere cultores Dei conabantur inferre cultui idolorum quantumcumque ignominiam possent, sic fuit de Iehu rege Israel, qui finxit se colere Baal, ut inveniret omnes cultores eius, quos inuentos occidit, & de templo idoli fecit latrinas 4. Reg. 10. Nec poterat magis vilificari, quam quod de templo maxime venerationis fierent latrinae maxime turpitudinis, & per hoc pronocaret David viros suos ad non colendum idola, cum videret eos, ita vilificari a David. Quarta causa fuit ad faciendum, quod viri David non timerent Deos Philistinorum. Nam quod diuersa gentes haberent varios Deos, & quilibet crederet Deum suum esse verum Deum, tamen credebant, quod Deus unius gentis erat potentior diis aliarum gentium, & sic apud omnes gentes asserbatur Iouem esse maximum Deorum, ideo vocatur pater omnipotens, ut patet sepe per Ouidium, & alios poetas, l.

At pater omnipotens misso perfrigit olympum. Fulmine. Solus Iuppiter autem erat, qui fulminabat. Vnde ait Pausanias in primo minoris ponens ista verba pluit, tonat, serenat esse excepta actio, eo quod ad Iouem Iouem pertineant. Sic autem Philistini, quamquam essent infideles, credebant quod Deus Hebræorum esset potentior quam dii ipsorum, & quod non possent dii sui liberare eos de manu Dei Israel, unde quando Israelitæ duxerunt arcam in castris Philistinorum timuerunt nimis, & gemuerunt, dicentes: Venit Deus in castra: ve nobis, quis nos servabit de manu Deorum sublimium istorum? He sunt dii, qui percusserunt Aegyptum omni plaga 1. Re. 4. & sic multi Israelitarum simplices, quamquam colerent Deum Israel, putabant quod dii Philistinorum erant dii, & poterant facere bonum, vel malum, & ob hoc timebant eos, ut in bellis possent sibi nocere, & sic interdum non tam confidenter pugnabant contra Philistinos. Voluit ergo ostendere David, quod dii Philistinorum nullius potestatis erant, & ideo quod non essent timendi. Hoc autem ostendebat cremando illos coram seruis suis. Simile fecit Iosue: nam a principio timebant Israelitæ pugnare contra Chanaanos, & ob hoc quadam die cum cepisset Iosue quinque reges latentes in spelunca vrbis Maceda conduxit eos viuos, & extendit in terra, posuitque pedes suos super colla eorum, & fecit, quod serui sui similiter ponerent, ut amplius non timerent reges Chanaanos: tum, cum tunc conculcarent eos.

Alia etiam vice Philistinorum intruerunt, & diffusi sunt in valle. Consultuitque rursus David Deum, & dixit ei Deus. Non ascendas post eos, recede ab eis, & venies contra illos ex aduerso pyrorum. Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Egredius est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philistinorum. Fecit ergo David, sicut praeceperat ei Deus, & percussit castra Philistinorum de Gabaon usque Gazera. Diuulgatumque est nomen David in vniuersis regionibus, & dominus dedit pauorem eius super omnes gentes.

Alia etiam vice. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet bellum, quod habuit David cum Philistinis postquam regnavit super Israel, & dicitur.

Alia etiam vice Philistinorum intruerunt. Scilicet aliud etiam bellum fecerunt post praecedens, & istud videtur, quod fuerit modico tempore post illud, & dicitur intruerunt, scilicet super terram David, ut subito occuparent eam, & praesentirent David inopinatum. Et diffusi sunt in valle. Id est extenderunt se per vallem, & posuerunt ibi tentoria sua, non dicitur hic, quae valis erat ista, sed intelligendum est, quod erat vallis Raphaim, in qua fuit praecedens bellum. Et patet hoc 2. Reg. 5. Et addiderunt adhuc Philistinorum, ut ascenderent, & diffusi sunt in valle Raphaim. Et ponitur ibi istud bellum. Consultuitque rursus David dominum. Intelligendum est, quod consuluit ex eisdem causis, ex quibus consuluerat in bello praecedenti, quae declaratae sunt supra in quadam quaestione. Etiam intelligendum est, quod consuluit per sacerdotem magnum, sicut supra declarauimus, & dixit ei Deus, non ponuntur hic verba consultationis David, quia intelligendum est, quod eisdem verbis usus est hic, quibus supra in consulendo, ascendam in Philistheos si trades eos in manu mea. Non ascendes post eos. Id est non ascendes ex aduerso illorum: sic dicitur 2. Regum 5. Non ascendes obuiam eorum, sed gyrata post tergum illorum. Et dicitur non ascendas post eos, id est non ascendas directe contra faciem ipsorum, ita quod velis fugare eos: & currere post ipsos versus terram suam. Hoc dicitur, quia Philistini diffuderant se in valle Raphaim, & direxerant acies suas contra terram Israel, de qua David venturus erat, David autem intendebat acies suas dirigere directe contra faciem Philistinorum Deus autem iussit, quod non faceret sic, sed quod veniret ex parte posteriori ipsorum. Sed recede ab eis, & venies contra illos ex aduerso pyrorum. Scilicet David iturus erat contra faciem Philistinorum directe, & quasi appropinquaret eis non debebat ponere ibi acies, sed recedere ab eis, id est a facie ipsorum, & regyrare exercitum suum in circuitu exercitus Philistinorum, ut constitueret acies suas in parte illa, quam erant posteriora Philistinorum, & tunc Philistini conuerterent acies in oppositam partem David, & sic essent dorsa eorum contra quandam multitudinem pyrorum, quae erat versus Ierusalem, ita ut cum Philistini fugerent a facie David non possent fugere contra terram suam, sed versus Ierusalem, ista littera ponitur magis clare 2. Regum 5. Non ascendas obuiam illorum, sed gyrata post tergum eorum, & venies ad eos ex aduerso pyrorum. Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum tunc egredieris ad bellum. Hic instruit Deus David circa tempus pugnae, scilicet quod non moueret acies suas contra Philistinos immediate, ut figeret eas, sed expectaret usque quo audiret vocem gradientis in cacumine pyrorum, & tunc moueret aciem contra Philistinos, quia tunc veniebat Deus ad adiuuandum ipsum.

Egredius est enim Deus ante te. Id est quando audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc intelliges, quod Deus est egredius in auxilium tuum ad pugnam contra Philistinos. Ut percutiat castra Philistinorum. Intelligitur, quod Deus percuteret castra, id est, quod Angelus ab eo missus occideret aliquos de castris Philistinorum, vel quod ipse percuteret castra, id est faceret, quod percuterentur a David terrendo Philistinos, & faciēdo, quod incidere in manus David cum aliis possent fugere ab eo. Fecit ergo David, sicut praecepit ei Deus. Scilicet non direxit acies contra faciem Philistinorum, sed regyravit post tergum eorum, & venit ex aduerso pyrorum, & non mouit illas quousque; audiuit sonitum gradientis in cacumine. De Gabaon usque Gazera. Id est durauit percussio de Gabaon usque ad urbem Gazera, siue Gazer. Est enim Gabaon ciuitas in sorte Benjamin Iosue 18. & in ista fuit tabernaculum Moysi posuit per Saulē, quod deleta est ciuitas Nobe, & occisi sunt sacerdotes, &

& manebant ibi tempore David: mansit usque ad Salomonem: nam ipse ascendit de Ierusalem in Gabaon, ut offerret ibi holocausta coram domino super altare, quod fecerat Moyses in deserto, ut patet 3. Re. 3. c. & sequenti lib. c. 1. Gazera, quae ponitur hic vocatur aliquando Gazer, sicut patet 2. Reg. c. 5. & creditur illa esse ciuitas quadam in sorte Ephraim, & in ista vrbe manserunt Chanaanæ multo tempore, quia noluerunt eos delere Israelitæ, sed fecerunt sibi tributarios, ut patet Iosue 16. & Iudi. 1. Manserunt autem Chanaanæ longo tempore ibi, & tunc manebant: nam non fuit capta ciuitas usque ad tempus Salomonis, qui accepit filiam Pharaonis regis Aegypti in uxorem, & ascendit ille Pharaon in terram Israel pugnavitque contra Chanaanos habitates in Gazer, & cepit urbem, deditque eam in dotem filiae suae 3. Re. 9. Diuulgatumque est nomen David in vniuersis regionibus. Scilicet per istas victorias duas mirabiles, quas nunc habuit contra Philistinos diuulgatum est nomen suum in omnibus regionibus orbis, quia istud non poterat esse, sed in regionibus modicum distantibus a terra Chanaan, & fuit famosus tunc David plusquam alii reges contemporanei sui: sic enim dicitur 1. Re. 7. Dedi tibi nomen iuxta nomen magnum, qui sunt in terra. Et dedit pauorem eius super omnes gentes. Scilicet super omnes gentes in circuitu: cum enim vidissent, quod tam faciliter expugnasset bis omnes Philistinos, qui contra eum veniebat congregati, mirati sunt omnes, & iam nemo audebat bellum mouere contra David, timens, quod faciliter superaretur ab eo.

Quo tempore fuit factum istud bellum. Quae. XIX.

Quaeritur de isto bello, quod habetur hic quo tempore fuerit factum, & quare illud fecerint Philistini, Respondendum ad primū, quod ex littera non apparet, quoniam factum fuerit, sed dicendum est, quod fuerit factum in breui post bellum praecedens. Hoc patet, quia dicitur hic alia vice ascendit Philistinorum contra David, & hoc satis apparet, quia ponitur istud bellum immediate post praecedens tam hic, quam 2. Re. 5. & non interponuntur alia gesta David, nisi aliquantum tempus fuisset inter ista duo bella, alia gesta interponerentur, quae fuissent inter illa. Ad secundum dicendum, quod Philistini potuerunt istud bellum facere nunc primo, primo in vindictam suscipiendae dedecoris: venerat enim ante hoc omnes Philistini ad pugandum contra David: ipse vero tam faciliter fugauit eos, sicut si esset acies paruulorum. Erubuerunt ergo nimis Philistini, quod taliter victi essent a David, id est exortati sunt se mutuo ad pugandum contra David, ut subicerent eum sibi, quia iam David fuerat subiectus Philistinis, sicut manebat profugus in terra eorum a facie Saulis: tunc enim seruiebat regi Achis, ut patet 1. Re. 27. & 28. Erubescerant ergo Philistini nunc minores esse, quam David: cum ante hoc maiores essent eo, id volebat decerare contra eum viriliter usque ad mortem, ne subicerentur ei, sic enim factum est, quod pugnantibus Israelitis cum Philistinis venit arca in castra, & timuit nimis totus exercitus Philistinorum, & dixerunt. Venit Deus in castra, & nobis: quis nos poterit liberare de manu Deorum sublimium istorum? & tunc confortauerunt se Philistini ad pugandum contra Hebraeos, quamquam essent, quasi desperati, & dixerunt: confortamini, & estote viri Philistinorum ne seruiati Hebraeis, sicut illi seruierunt nobis: confortamini, & bellate, primo Regum 4. & tunc pugnaverunt acriter contra Hebraeos occideruntque triginta millia, & ceperunt arcam eod. cap. ita nunc propter dedecus, & ne subicerentur, acriter David pugnare

volebant, & quia vindicta conuenientius, & honestius experitur, quando sine interuallo fit, cum tunc magis videatur bellum continuatum, quam victoria alterius partis voluerit Philistini illico pugnare contra David. Secunda causa fuit, quia putauerunt Philistini, quod sic facilius deleret David: nam esset David gaudens, & gloriosus de successu bellico, & putaret quod Philistini contractis nunc viribus non possent cito instaurare bellum, & sic non haberet curam de congregando exercitum contra eos. Illi vero subito contra eum venirent parati in armis, & non concederent ei locum se disponendi ad bellum, & sic facilius expugnarent eum. Tertium erat, quia voluerunt Philistini incutere timorem David, ut per hoc minus auderet pugnare contra eos. si enim ipsi superati fuerant in superiori bello, & illico redibant instructi in armis, significatur, quod erant valde animosi, & quia propter praecedentem victoriam David non terrebantur, sed putabant se posse obtinere contra ipsum. Etiam significabat se esse potentes nimis, cum superiori bello vires eorum contractae, & dispersae fuissent, & nunc sine dilatione iterum possent restaurare bellum.

Quare hic ponuntur duo bella David. Quae. XX.

Quaeritur ulterius quare ponuntur hic ista duo bella David contra Philistinos simul, & nulla alia. Respondetur aliquis, quod non fecit David aliqua alia bella contra Philistinos. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia multa bella fecit David contra illos antequam esset rex, sicut subditum erat Sauli, & etiam, quando fugiebat a facie eius, ut patet 1. Re. 18. & 19. & 23. Sed de istis bellis non est curandum: fuerunt autem alia bella David contra Philistinos postquam fuit rex Israel, & fuerunt post ista, sicut patet 2. Reg. 8. & infra 18. Nam tunc abstulit David frenum tributi de manu ipsorum. Fecit etiam alia bella, de quibus habetur, secundo Regum vigesimo primo, & ista fuerunt in senectute sua, ita ut quadam die Philistinus quidam occisurus fuerat eum, quia deficiebat iam viribus, & ex illa die dixerunt serui sui, quod nunquam iret cum eis ad bellum, eodem cap.

Sed dicendum est, quod ponuntur hic ista duo bella sola simul: primo, quia contigerunt simul, scilicet, quia inter unum, & aliud fuit modicum tempus, quia ut dictum est praecedenti quaestione, Philistini illico ut superati sunt a David instaurauerunt aliud bellum contra ipsum, & sic quantum ad hoc est ordo naturalis in scriptura, scilicet, quod cum nulla gesta David fuerint ista duo bella, quod nulla describantur.

Secundum fuit propter similitudinem istorum duorum bellorum inter se, nam cetera bella, quae David fecit contra Philistinos erant per modum aggressionis, ut communiter: ista autem duo fuerunt per modum resistentiae, quia Philistini in utroque fuerunt aggressores, & David restitit eis, & occidit atque fugauit. Etiam fuit similitudo inter ista duo bella inter se, quia ambo facta fuerunt in eodem loco, scilicet in valle Raphaim, ut patet hic in littera, & secundo Regum quinto.

Tertium fuit, quia ista fuerunt duo bella, per quae David acquisiuit magnam famam: nam diuulgatum est nomen eius in vniuersis regionibus, & Dominus dedit pauorem eius super omnes gentes, ut patet in littera: in alijs autem bellis sequentibus non acquisiuit istam famam, quia iam eam acquisierat, ideo fuerunt ista duo bella specialiora inter se quam alia bella David, & simul posita fuerunt. Quantum fuit, quia inter bella David contra Philistinos, quae ipse egit postquam

rex erat, non fuerunt aliqua duo mirabilitet facta, sicut ista. Quod patet, nam in primo ipsorum dixit Dauid diuisit Deus inimicos meos coram me, sicut diuiditur aqua, scilicet quod ipse Deus fecit illud bellum: de secundo autem patet magis manifeste: nam angelus Domini commouit cacumina pyrorum, & mouit Philistinos ad fugam, & etiam dicitur in litera: egressus est Deus coram te, ut percutiat castra Philistina: de alijs autem bellis non sic dicitur, ideo ista fuerunt mirabilia alijs, scilicet facta specialiter opere Dei, & alia non, ideo ponuntur ista duo simul.

Quomodo ausi sunt Philistini victi a Dauid instruire bellum contra ipsum.
Quaest. XXI.

QVAERITVR vterius cum Philistini victi fuissent in superiori bello tam faciliter a Dauid, quomodo ausi sunt instruire rursus bellum contra ipsum, quia debuissent cessare, sicut quando secunda vice pugnaverunt, & victi sunt, cessauerunt pugnare: nam tunc fuit paor eius super omnes gentes, qui erant in circuitu.

Respondendum, quod Philistini resumpserunt bellum secundum, quia quamquam victi fuissent in primo a Dauid non desperabant, quod possent vincere eum in secundo, quia iuxta existimationem humanam bella in plurimum dependunt a fortuna: licet secundum veritatem aliud sit. Etiam sic putabant, quod accidentale fuisset, quod Dauid superaret Philistinos in illo bello, & sic credebant, quod ipsi viribus suis, vel a fortuna poterant superare etiam Dauid in secundo bello. Nec debet aliquis vir animosus pauere propter hoc, quod aliquando vincatur ab hoste suo, sed debet semper animosior esse, & resumere bellum si expedit, sicut dixit Dauid ad Ioab pro morte Vrie Ethel, & quorundam aliorum. Non te frangat res ista. Varius est enim euentus belli: & nunc hunc, & nunc illum gladius occidit, ut patet 2. Re. 11. Sed dicitur, quod Philistini videbant quod istud bellum praecedens factum non fuerat viribus Dauid, sed Dei, quia miraculose fugati fuerunt a facie Dauid, & sic nunc non erat bellum ipsorum contra Dauid, sed contra Deum, & formidare deberet tale bellum. Responderi potest multipliciter vno modo, quod Philistini non cognouerunt bellum praecedens factum fuisse specialiter viribus Dei, sed quod Dauid viribus suis superauerat eos, vel casu istud euenerat, vel forte propter imprudenciam ipsorum, qui non se habuissent caute contra Dauid in bello: nunc autem credebant, quod possent emendare id, in quo erratum fuerat praecedenti bello, ideo volebant instaurare acies contra Dauid. Aliter potest dici, quod quamquam cognouissent, quod Deus fecerat bellum praecedens pro Dauid, nunc vellent pugnare contra eum, licet crederent, quod Deus adiuuaret eum iterum, & hoc faciebant, tanquam volentes potius mori, quam pati dedecus, & videri minores Dauid, cum Dauid fuisset ante hoc minor eis, & seruus ipsorum: sic enim factum est, quando pugnabant Philistini contra Israel in diebus Heli summi sacerdotis, & fuit ducta arca in castra, nam timuerunt Philistini, & desperabant se posse liberari de manu Israelitarum, dicentes, venit Deus in castra, vobis, quis non liberabit de manu Deorum sublimium istorum? Et hoc non obstante confortauerunt, & exhortabantur, ut pugnarent contra Israelitas, & non subijcerentur eis, sed potius morerentur dicentes. Confortamini, & estote viri Philistini, ne seruiatis Hebraeis, sicut illi seruiuerunt nobis, confortamini, & bellate, primo Regum quarto. Ita nunc quamquam

scirent, quod Deus volebat adiuuare Dauid in bello potius vellent ipsi mori pugnando, quam videri minores Dauid. Tertio potest dici, quod Philistini putabant quod possent praualere Dauid, & Deum suum & hoc crederent, quia Israelite adduxerunt semel in castra arcam Domini, & Philistini putabant illam arcam esse Deum Israel, vbi quoniam venit arca in castra, dixerunt: venit Deus in castra, quis nos liberabit de manu Deorum istorum sublimium? Et tamen tunc pugnaverunt Philistini, & superauerunt Hebraeos, ceperuntque arcam, quam tenuerunt captiuam in terra sua 1. Re. 4. & 5. ergo, ita nunc crederent se posse praualere contra Dauid, & Deum suum. Quarto potest dici, quod licet Philistini crederent Deum Israel esse potentiorum omnibus dijs gentium, & quod nullus posset eripere eos de manu illius, si ipse vellet pugnare contra eos, tamen credebant, quod aliquis Deus Israel volebat adiuuare seruos suos, scilicet si haberent eum placatum, & aliquando nolebat eos adiuuare, sed potius adiuuabat hostes suos contra eos: Istud experti fuerant Philistini: nam quoniam arca Dei Israel ducta est in castra, & iubilauerunt Israelite tanquam iam obtinuisset pro praesentia arce, timuerunt nimis Philistini, & tunc pugnaverunt viriliter, & occiderunt triginta millia de Israelitis ceperuntque arcam 1. Reg. 4. Postea autem cum perducta esset arca in terram Philistinorum, & posita in templo Dagon fecit eum cadere ante se, & confregit manus eius, & caput, & in super percussit eum peste quae cunctis ciuitatibus, in qua esset, ita ut copererentur Philistini transferre eam per diuersas ciuitates, & cum in omnibus esset grauissima pestis coacti sunt remittere eam in terram suam cum magno honore, & muneribus eo. lib. c. 5. & 6. Et sic arca sederis, quae secundum opinionem Philistinorum erat Deus Israel, non liberavit suos in bello, nec seipsam, nec etiam sui non potuerunt eam liberare de manu Philistinorum, ipsa tamen quoniam fuit sola in terra eorum percussit illos, & Deos suos. ex quo apparebat, quod Deus Israel noluerat liberare suos in bello, quia forte offenderat eum, sed postea, quoniam misertus esset percussit Philistinos, & et Deos eorum: ita erat opinio fere omnium gentium habitantium in circuitu Israelitarum, quod patet, quoniam Holofernes voluit pugnare contra Hebraeos, Achior, qui erat princeps Ammonitarum in exercitu eius narrauit ei originem Hebraeorum, & dixit, quod perquireret, an Israelite fecissent aliquod peccatum contra Deum suum, & sic secure posset contra eos pugnare, quia obtineret, si autem non peccauissent non pugnaret contra eos, quia in opprobrium daretur, ut vinceretur ab eis, ut patet Iudith. 5. ita ergo Philistini crederent. Quinto potest dici, quod Philistini errabant circa deitatem, & credebant, quod aliquis Deus poterat esse vno tempore potentior, quam alio, scilicet quia adiuuaretur a pluribus dijs, vel quia tempus dominii eius tunc erat, sic. n. opinebantur fere omnes gentes, & sic Virgilius introducit Deos contententes inter se cum vocati essent in concilium a Ioue super bello Aeneae Troiani contra Turnum regem Rutulorum, & ostendit quomodo plures dii fauebant vni, quam alteri, ut patet 10. Aeneidos, & sic Philistini crederent, quod quoniam superiori bello Deus Israelitarum fuerat potens contra eos, nunc non esset potens, sed forte dii ipsorum essent potentiores, & adiuuarent eos contra Dauid, & Deum Israel. Sexto potest dici, quod Deus Israel dedit Philistinibus istam audaciam ad pugnandum secundo contra Dauid, & hoc faciebat pro maiore gloria Dauid, & pro peccata Philistinorum. Interdum enim Deus permittit, quod aliquis homo faciat id, pro quo quodammodo puniatur, vel moueat bellum contra alium in quo pereat, & hoc quia ipse meretur perire, sic. n. patet de Chananis, quos occidit Iosue, scilicet Deus incitauit eos ad pugnandum, ut caderent in manus eius, ut patet Ios. 11. c. 1. d. n. in ista fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel,

Israel, & caderet, & non mererentur nulla clementia. Sic etiam fuit de Amasia Rege Iuda, qui offenderat Deum adorando Deos Idumaeorum, ideo ipse incitauit eum ad pugnandum contra Ioas regem Israel, ut caderet in manus eius, & sic factum est, ut patet sequenti libro, cap. 25. & 4. Regum 14. Ita & nunc Philistini peccauerant contra Deum, & in superiori bello puniti fuerant aequaliter, & tamen non plene pro peccato suo, ideo incitauit eos Deus, ut iterum pugnarent contra Dauid, & vincerentur, & sic sufficienter punirentur pro peccatis suis.

Quare Philistini non aggressi sunt Dauid tertio vice.
Quaest. XXI.

QVAERITVR vterius quamquam in ista secunda vice superati fuerint Philistini a Dauid, quare non aggressi sunt eum tertio vice, quia sicut quamquam victi fuissent prima vice, non timuerunt aggredi secunda, ita quoniam secunda vice vincerent eadem ratione, poterat bellum instaurare. Dicendum, quod non ausi sunt Philistini instaurare rursus bellum contra Dauid, quia bis victi sunt, & valde faciliter, quod vel fiebat viribus Dauid, vel opere Dei sui. Si primo modo non audebant iam resistere ei, quia sicut bis fuerat ei impares viribus, ita & semper credebant se futuros impares, unde stulte, & inutiliter pugnaret contra ipsum: si autem viribus Dei fiebat, formidabant eum nimis, quia sicut nunc facilius bis eos fugauerat, atque disperaserat, ita semper eos fugaret: & hoc credebant, quia videbatur sibi, quod Deus Israel diligeret nimis Dauid, & pugnaret pro eo: Sic etiam Gentiles credebant, quod aliqui homines erant valde dilecti a dijs, & pugnabant pro eis: sic enim dixit Claudianus Poeta Gentilis in libro de laudibus Stiliconis loquens de Imperatore Theodosio:

O nimium dilecte Deo, cui militat aether:
Et conuerti veniunt ad classica venti.

Et dixit hoc, quia cum semel pugnaret Theodosius contra quendam tyrannum potentem, sagittae quas mittebant milites illius tyranni, postquam modicum volarent per aera, conuertebantur in eos, & percutebant illos, ut ait Augustinus in libro de Ciuitate Dei, & poterant hoc presumere Philistini, quia videbant, quod Dauid erat vir valde deicola, & nimis religiofus circa Deum suum, & propter hoc Deus diligeret eum: nam per contrarium ipsi Gentiles arguebant contra Israelitas: sic enim Rabfaxes nuncius Sennacherib arguebat contra Israelitas, quod non deberent considerare in Domino, quod liberaret eos de manu eius, quia ille est cuius altaria abstulerat Ezechias, 4. Regum 18. & Isaias 36. & sic innuerat, quod offenderat Deum auferendo altaria eius, & propter hoc non adiuuaret eos. Tertium fuit ex parte Dei: nam Deus incitauerat Philistinos ad hoc, ut pugnarent contra Dauid duabus vicibus praecedentibus: & hoc fecerat ut diuulgaretur nomen Dauid, & ut punirentur Philistini pro peccatis suis, & quia in illis duabus vicibus sufficienter puniti fuerant, noluit incitare eos amplius, ut pugnarent contra Dauid: etiam quia nomen Dauid sufficienter fuerat diuulgatum per ista duo bella, ideo non oportebat plura fieri.

Quare Deus diuersum modum pugnandi, & vincendi Philistinos fecit.
Quaest. XXI.

QVAERITVR vterius, quare Deus fecit diuersum modum pugnandi, & vincendi Philistinos in isto bello secundo, quam in primo. Nam in primo bello Deus fugauit Philistinos incitendo eis timorem, ut declaratum est supra in quadam Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

quaestione. In secundo autem bello fecit sonitum exercitus audiri inter pyreta, quando erat sonus gradientis in cacumine eorum. Respondendum, quod poterat Deus multis modis dare Dauid victoriam contra Philistinos, sicut declaratum est supra in quadam quaestione, & poterat etiam semper per eundem modum dare illi victoriam: voluit tamen, quod essent modi diuersi ad magis magnificandum potestatem suam, & sapientiam: nam sicut in varietate operum cognoscitur sapientia artificis, ita in varietate dandi victoriam, cognosceretur potestas Dei, & sic fuerunt isti duo modi multum distincti: quia vnum fuit per solam incursionem timoris in corde, alius autem fuit per sonitum extra apparatus, & sic Philistini cognoscerent magnitudinem potentiae Dei Israel, quod potestas sua non erat alligata ad vnum modum: ista etiam fuit causa, quare Deus fecit, quod Dauid vinceret Philistinos in duobus bellis: nam potuisset Deus in primo bello tradere Philistinos, & non in duobus bellis: nam potuisset in primo bello tradere eos in manu Dauid, ita ut tantum noceret eis, & tot occideret de illis, sicut fecit in duobus bellis: noluit tamen propter duo, primo, quia maior potentia magnificabatur tradendo bis Philistinos in manus Dauid, quam tradendo semel, & sic non crederetur quod factum fuerat hoc casu, vel quod Deus Israel habebat potestatem limitatam ad aliquod tempus, sed cum tempore poterat praualere contra hostes suos, quod non appareret in vno bello, etiam si esset tibi magna occasio. Secundum erat propter diuulgationem nominis Dauid, quia magis diuulgabatur nomen eius vincendo bis totam multitudinem Philistinorum, & fugando illam, quam si semel vinceret: dato quod illa vice multos occideret, quia qui semel vincit potest intelligi fecisse casu, qui autem bis vincit aequaliter intelligitur facere viribus proprijs, scilicet, ex aliquo principio habente se vniformiter.

Quare Deus iussit Dauid, ut non veniret in obuiam Philistinis.
Quaest. XXI.

QVAERITVR vterius, quare iussit Deus hic Dauid, ut non veniret in obuiam Philistinis, scilicet contra faciem ipsorum, sed regyraret exercitum suum in circuitu exercitus Philistinorum, & sic veniret ex aduerso pyrorum. Respondendum est, quod Deus volebat adiuuare Dauid ostendendo Philistinis, quod propter exercitum, quem habebat Dauid palam, latebat alius in insidijs post tergum Philistinorum, & viderent se Philistini in medio vtriusque exercitus, & non possent se defendere, sed fugerent per diuersas partes: volebat autem Deus, quod exercitus ille, quem ipse volebat fingere, crederetur a Philistinibus latere intra multitudinem arborum, & ad hoc oportuit, quod Dauid faceret istam regyrationem, & non veniret directe contra eos. Pro quo sciendum, quod acies Philistinorum veniebant ex parte urbis Bethlechem contra Ierusalem, & Dauid erat in Ierusalem, & inter vallem Raphaim, in qua Philistini nunc locauerant castra, & apud urbem Ierusalem erat multitudo arborum pyrorum: ideo Dauid vadens de Ierusalem contra castra Philistinorum transire debebat apud multitudinem illam pyrorum: Dauid autem intendebat sic facere, scilicet quod procederet directe contra faciem Philistinorum, & poneret acies suas ex illa parte contra Philistinos, nec iret directe, sed iussit Deus, ut non iret obuiam Philistinis, sed quando accederet iuxta eos regyraret exercitum suum in circuitu exercitus Philistinorum, & tunc Philistini conuerterent facies suas contra Dauid, & dorsa contra Ierusalem, & contra arbores pyrorum, & sic quando exercitus, qui latere debebat inter arbores sonaret, turbarentur Philistini, quia ille exercitus veniret a tergo eorum, & non possent

sent ante nec retro fugere, sed necesse erat, quod diuiderentur in multas partes.

An peccaret David procedendo contra Philistinos. Quast. XXV.

QVAERTIVR vterius, an David peccaret procedendo contra Philistinos per talem fallacia, scilicet, vt fingeretur exercitus latere inter arbores a tergo Philisthinorum. Respondendum est, q non peccavit, & hoc propter multa. Primo, quia non fuerunt hic aliquae vere insidiae: nam non erat aliquis exercitus inter arbores, sed auditus est sonitus, tanquam exercitus venientis a tergo Philisthinorum. Secundo, quia Deus iubebat istud, & dato quod alia talia faceret esset peccatum, nunc quia Deus iubebat non esset peccatum: nam praecipit Dei excusaret, & non solum Deus volebat, quod essent tales insidiae, scilicet, apparentes, sed etiam interdum iubebat fieri veras insidias: sic enim fuit, quando pugnavit Iosue contra viros vrbis Ahi: nam iussit Deus, quod poneret insidias post vrbem, & ipse inciperet pugnare contra eos, qui erant in vrbe, & simularet fugam procul recedens ab vrbe, vt sic viri Ahi persequerentur Hebraeos: & tunc illi, qui manerent in insidijs intraret in vrbem, & cremarent eam Iosue 8. Tertio patet, quia nihil est illicitum contra hostem, dum tamen veritas in promissis ei seruetur: nam ex eo quod aliqui hostes sunt, habent sibi procurare quanta mala poterint, ideo quilibet debet sibi cauere ab alio: cum intelligat, quod oportet modum sibi possibilem nocere ei. Quodcumq; ergo euenerit non est contra legem hostis, quia non est aliqua fraus, nec celeritas, vbi nulla debet haberi securitas. Quatum ad illa autem, quae inter se componunt hostes, tenentur ad inuicem sibi seruare veritatem, quia in hoc securus quilibet debet esse de illo, quod sibi promittitur, in eo autem quod non promittit hostis hosti suo nullo modo debet esse securus, cum ad hostem pertineat nocere hosti, quantum poterit, & tacite intelligitur, quod hostis nocebit hosti in omnibus illis, de quibus non exprimitur, quia si nihil exprimeret, in omnibus nocere posset: David autem non promiserat Philistinis seruare, aliquid, ideo poterat facere contra eos quamcumque fraudem veram, vel apparentem.

Quare Deus praecipit David, ne ascenderet possessos. Quast. XXVI.

QVAERTIVR vterius, quare Deus dixit David, non ascendes post eos recede ab illis: nam poterat facere David omnia, quae supradicta sunt de exercitu abscondendo inter arbores non faciendo istud. Pro quo sciendum, quod Deus volebat, quod David non iret directe contra Philistinos ad hoc, quod lateret exercitus Angelorum inter arbores: Deus tamen iussit, quod David iret primo contra eos directe, & quando accederet circa castra Philisthinorum, non poneret ibi acies suas, sed fugeret ab eis, id est, retrocederet a Philistinis, & regyret exercitum suum in circuitu exercitus Philisthinorum, & poneret acies in parte opposita. Dicendum, quod hoc fuit conueniens fieri, quia Deus volebat, quod quando inciperet pugnare David, audiretur strepitus exercitus venientis inter arbores pyrorum, & volebat quod Philistini intellexerent, quod ibi erant insidiae latentes, ita vt timerent, & conuerterentur in fugam, & ob hoc debuerunt Hebraei ostendere aliquid per quod Philistini crederent, quod insidiae latebant inter arbores: si enim David venisset ex parte illa posteriore exercitus, & non regyret per circuitum exercitus Philisthinorum, non

habuissent Philistini occasionem suspicandi, quod latebat exercitus inter arbores, & sic quando fieret motus arborum, non illico crederent, quod exercitus latebat ibi: nunc autem quia David venerat de Ierusalem per locum arborum, & ibi positurus erat aciem, noluit tamen, sed regyret exercitum suum per circuitum exercitus Philisthinorum, & posuit aciem in parte opposita & dedit occasionem suspicandi, quod reliquisset insidias aliquas inter arbores, & tunc quando inciperet David pugnare, audirent Philistini sonitum inter arbores: illico crederent, quod latebat ibi exercitus propter priorem praesumptionem. Ideo sic decebat fieri.

Quare iussit Deus David, quod exercitum suum ex aduerso pyrorum poneret. Quast. XXVII.

QVAERTIVR vterius, quare Deus iussit, quod David poneret exercitum suum ex aduerso pyrorum. Aliquis dicit, quod hoc factum est, quia Deus volebat, quod inter arbores audiretur sonitus, tanquam exercitus aduenientis, & lateret ille exercitus inter arbores. Sed dicitur, quod hoc etiam facere poterat Deus in quacumq; alia parte: nam ex quacumq; parte David aciem suam posuisset, Deus poterat facere, quod ex parte opposita audiretur sonitus venientis exercitus. Dicendum, quod hoc non potest stare, quia Deus volebat facere sonitum exercitus venientis, & tunc quod non esset aliquis exercitus, & apparet aliquid in forma exercitus: si ergo sonitus iste audiretur in aliquo loco plano, vbi non essent arbores, vel aliqd aliud, in quo posset exercitus occultari, crederent Philistini, quod esset phantasma, vel aliquid factum opere magico, s. audiret sonitus exercitus, & nihil videret, & sic non curaret de illo sonitu. Ad hoc igitur, q terrentur, vt fugerent, oportebat quod poneretur aliquis locus, in quo posset occultari magnus exercitus, & ibi audiretur iste strepitus: tunc enim putaretur vere, quod esset exercitus latens in insidijs, & fugerent: istud autem erat, quia bellum fiebat per diem: si autem fuisset factum per noctem, poterat vbicumq; fieri iste sonitus, dato q non esset ibi locus ad latendum: quia tenebrae noctis facerent istud esse credibile: sic enim factum est, q rex Syriæ Benadad obsidebat regem Israel in Samaria: nam cum essent Samaritae in magna fame, fecit Deus per noctem audiri in castris Syriae sonitum curruum, & equorum, & exercitus plurimi, & s. m. veritatem nihil erat, quia tunc tenebrae erant, putauerunt, quod vere venirent exercitus, & dixerunt: conduxit rex Israel aduersum nos reges Hethaorum, & Aegyptiorum, & venerunt sup nos, & praetimore isto fugerunt relinquentes castra sua, 4. Reg. 7. Nunc autem erat dies, & non poterat sic deludi Philistini, ideo oportebat quod sonitus fieret in loco, in quo posset occultari exercitus. Nullus autem alius erat, nisi inter arbores: ideo debuit ponere exercitum contra pyrorum arbores: istud verum est, nisi forte voluisset Deus, quod apparet aliquis exercitus, cuius sonitus audiretur, & tunc poterat fieri sonitus in quacumque parte etiam non occulta: sic enim fuit quando Syrii obsidebant Elifaeum in vrbe Dothaim: nam timuit eius puer propter multitudinem exercitus, & dixit Elifaeus: Noli timere, quia multo plures sunt nobiscum, quam cum illis, & ostendit puero montem plenum curribus igneis, & equis igneis, & erant assessores super illos: vt patet 4. Regum 6. Nunc autem non dignatus est Deus ostendere talem exercitum Philistinis, quia forte non erant digni videre eum: ideo fecit, quod audiretur sonitus exercitus, & non videretur aliquid, & sic debuit fieri in loco pyrorum, vt lateret.

Quomodo

Quomodo, & qui, & a quo fiebat iste sonitus. Quast. XXVIII.

QVAERTIVR vterius de isto sonitu, qui fiebat a quo fieret, & quomodo fiebat. Respondendum, q quidam volunt, q erat ventus, qui percutiebat capita pyrorum: sic enim ait Iosephus 7. Antiq. s. q non prius David inciperet dimicare, donec arbores vento flante mouerentur. Dicendum autem, q forma sonitus ipsius erat tanquam aliquis ambularet sup cacumina arborum, & concuteret frondes, id est cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum: & dicendum, q iste sonitus cau saba ab Angelis multis, vel ab Angelo vno, & poterat fieri multipliciter: vno modo, q Angeli cau saba ventum quendam, qui cum magno fragore concuteret arbores, & mouerentur: alio modo potest intelligi, q ipsimet Angeli concuterent arbores sine aliquo vento. Tertio modo potest intelligi, q Angeli in corporibus assumptis formarent aliquos sonitus pertinentes ad exercitum, & et concuterent arbores, vt vere putaret, q exercitus latebat ibi. Primus modus istorum satis est possibilis. Nam sic factum est: qn Israelitae erant in deserto in mansione, q vocatur sepulchra concupiscentiae: Nam ibi, q ventus egrediens a Dno arreptas transiit: coturnices detulit, & demisit in castra, Num. 11. & ibi declaratum est, q ille ventus ab Angelis fiebat: non tamen conuenit iste modus in presenti: quia si ventus concuteret frondes arborum perflaret ille ventus castra, & tunc non putaretur, q aliquis exercitus lateret inter arbores, sed q vento flante concutiebatur, & sic non proficeret aliquid ille sonitus q a Dno fieret, quia non attenderent ad illu Philistini. Secundus modus rationabilior est, s. q Angeli concuterent arbores, non existente aliquo vento, & p hoc magis poterat moueri Philistini ad putandum, q esset aliquis exercitus latens inter arbores, cum audirent arbores moueri, & non flaret aliquis ventus, a quo mouerentur. Sed adhuc iste modus non est oino sufficiens, quia si solum concuterentur arbores, non fieret sonitus talis, qualem solet facere exercitus: quia in exercitu auditur in nitus equorum, fragor armorum, strepitus quadrigarum, & clangor tubarum. Motus autem solis arboribus, non fieret aliquis sonitus, nisi qualem solet facere arbores, & p hoc non putaretur exercitus venire. Tertius ergo modus ponendus est, s. q Angeli in corporibus assumptis facerent istum sonitum, & tunc poterat ipsi tunc redde re sonitum equorum, armorum, quadrigarum, & tubarum, vt putaretur verus exercitus, sic enim factum est, qn Syrii obsidentibus Samariam Deus fecit audiri sonitum exercitus venientis contra eos: nam fecit distinctos sonos equorum, & quadrigarum, & aliarum rerum, quae solent esse in exercitu. Sic patet 4. Re. 7. s. Sigdem Dns sonitu audiri fecerat in castris Syriae curruum, & equorum, & exercitus plurimi, ita ergo fieret hic.

Quare dixerit Deus David: tunc egredieris ad bellum, quando audieris sonitum gradientis, &c. Quast. XXIX.

QVAERTIVR vterius, quare dicit Deus David, cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Respondendum vno modo, q Deus volebat q David pugnaret eo tpe, quo ipse adiunaret eum, quia alias non pualeret contra Philistinos. Vt autem sciret David, qn Deus incipiebat adiuuare eum, dedit ei signum, s. qn audiret sonitum gradientis in cacumine pyrorum: tunc intelligeret se adiuuari a Deo, & inciperet pugnare, & hoc significare vt litera, cum dicit: Egredus est enim Deus ante te, vt percutiat castra Philisthinorum, i. tunc cum audieris istum sonitum Deus egredietur ad pugnandum contra castra Philisthinorum: & tunc potes tu egredi. Secundo potest Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

A dici, q hoc factum est ad hoc, q Philistini crederent latere insidias inter arbores, & sic fugerent a facie David. Nam si David inciperet pugnare contra Philistinos, anteq audiretur sonitus exercitus inter arbores, non proficeret, q postea fieret iste sonitus, quia tunc non audirent illum Philistini propter clamores magnos, qui fierent, postq inciperet bellum, ideo debuit fieri anteq inciperet David pugnare, & tunc Philistini audirent sonitum illum, & suspicarentur, q ibi latebat aliquis exercitus, & cum illico David inciperet pugnare crederent Philistini, quod latebant aliqui inter arbores, & quod inter eos, & David fuerat conuentum, vt simul inciperent ad pugnandum, & sic nimis timerent Philistini. Alij autem dicunt, quod factum est hoc: quia Deus sciebat quadam horam, in qua ille, qui aggrediretur hostem suum superaret: David autem nesciebat illam, ideo Deus dedit ei signum ad cognoscendum illam horam, s. quando audiret sonitum gradientis in cacumine pyrorum. Sed dicendum, q istud non stat propter duo. Primo, quia ista est superstitio, s. q aliqua hora esset habens hanc efficaciam, s. q aggrediens hostem suum in illa vincat: nam tempus non habet tales vires, nec etiam corpora coelestia. Et dato q aliquid tale esset, Deus non diceret hoc David ne intruderet eum in observationibus dierum, & temporum ad incipiendum aliquid, quia per hoc haberet introitus ad omnes superstitiones, & Deus vult maxime cauere omnes superstitiones: Quod patet Iere. 10. s. Iuxta vias gentium nolite discere, & a signis caeli nolite metueri, quia timeant gentes, quoniam leges populorum vanae sunt. Id est, regulae datae a Gentilibus de obseruando tempora, & alias superstitiones magicas, & astrologicas vanae sunt. Secundum est, quia iste sensus non concordat litera, in qua dicitur egredus est enim Dominus ante te, vt percutiat castra Philisthinorum: non ergo faciebat hoc aliqua hora, aut virtute caeli, sed Deus, qui in illo tempore volebat adiuuare David.

Quomodo egredus est Dominus, vt percutiat Philistinos. Quast. XXX.

QVAERTIVR vterius quomodo intelligitur, q Dominus egredus est, vt percutiat castra Philisthinorum ante te. Respondendum est, quod potest dupliciter intelligi: vno modo, quod Deus percuteret castra Philisthinorum, id est, traderet illa in manu David ad percutiendum. Aliter potest intelligi, q egredus est ad percutiendum, i. q vere Deus, siue Angelus percuteret aliquos de Philistinis: supponendum est autem p quocumq; istorum sensuum, q Deus nihil istorum faciebat, sed Angeli sui faciebant: nam ipsi sunt ministri eius ad omnia illa, quae Deus facere vult ad vtilitatem electorum, vt patet ad Hebraeos 1. s. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Et Psal. 102. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos igne vrentem: etiam Deus multa istorum per se facere non posset, quia consistunt in motu, & operatio Dei non potest consistere in motu, cum esse suu non sit in motu, & esse, & operatio in eo sunt idem, vt declaratum est Exodi 23. & 25. & Iosue 11. Angeli autem possunt facere operationes, quae consistant in motu, eo quod esse suu non habet simplicitatem aternitatis, nec sunt puri actus. Accipiendo ergo primo modo intelligitur, quod vnus Angelus Dei, vel multi in assumptis corporibus, facerent inter arbores sonitum exercitus, & per hoc Philistini fugerent a facie David, & si traderentur in manus eius, dicerentur illi Angeli percutere castra Philisthinorum, id est, tradere

X 2 ea

ea David ad percipiendum. Nam si non fecissent Angeli illum sonitum exercitus, non fugarentur Philistinii a facie David. Accipiendo secundo modo est sensus, quod non solum Angeli fecerunt illum sonitum ad hoc, quod Philistinii putarent, quod veniebat exercitus contra eos, & fugerent, sed et quod illi percussissent aliquos de Philistinis, istud enim poterat esse: nam Angelus Domini venit in castra Sennacherib per noctem, & occidit ibi centum octoginta quinque millia virorum, 4. Reg. 16. & sic in isto exercitu occideretur Philistini aliqui ab Angelis, quamquam non apparet Angeli in figura assumpta: sic etiam in multis alijs bellis factum est: nam quando quinque Reges Amorrhæorum fugiebant a facie Iosue in die, qua stetit Sol, misit Deus lapides magnos de caelo, Iosue 10. & illi missi fuerunt ab Angelis, cum Deus nihil istorum per se agat, sicut supra declaratum est, & iste modus est satis verisimilis, quamquam uterque potest stare.

An verum sit, quod David percussisset Philistinos de Gabaon usque Gazera. Quest. XXXI.

Quaeritur ulterius, quomodo dicitur hic, quod percussit David castra Philistinorum de Gabaon usque Gazera. Nam videtur, quod percussio computanda sit ab illo loco, a quo inceperunt fugere Philistini, & tamen ipsi ceperunt fugere a loco illo, in quo erant castra, scilicet, de valle Raphaim. Dicendum, quod dicitur percussisse eos de Gabaon, quia quamquam fugere inceperunt ex loco castrorum, tamen non incepit percussio ex ipso loco, sed apud urbem Gabaon, & hoc forte fuit, quia cum audierunt Philistini sonitum exercitus de medio pyrorum, & viderunt Hebræos simul insurgentes contra se, plurimi eorum timuerunt, & fugerunt. Aliqui autem manserunt, & illos occiderunt Iudæi, & dum occiderent eos fugerunt reliqui, & Israelitæ persecuti sunt eos, nec potuerunt consequi illos usque ad urbem Gabaon, & ibi inceperunt percutere eos, & duravit percussio usque ad urbem Gazera: Hoc autem fuit, quia Israelitæ fatigati non potuerunt eos ultra persequi, vel quia illi iam erant tantum dispersi, quod non repetebantur duo, vel tres pariter, & sic Israelitæ non poterant eos persequi, quia oportebat, quod etiam ipsi dividerentur ad persequendum illos, & istud non expediebat Israelitis. Vel potest dici, quod civitas Gazera pertinebat ad Philistinos, & ibi recollecti sunt fugientes, nec potuerunt eos persequi Israelitæ. Et hoc satis verisimile est, quia civitas Gazera est in sorte Ephraim, & isto tempore adhuc pertinebat ad Chanaanæos: nam filij Ephraim permiserunt eos ibi habitare, ut essent tributarii ipsorum, Iosue 16. & Indicum 1. & duravit hoc usque ad tempus Salomonis, quando Pharao Rex Aegypti ascendit in terram Israel, & occupavit urbem illam, deditque eam in dotem filiae suae, 3. Regum 9. Poterant ergo nunc Philistini intrare in urbem Gazera, ut ibi cuaderent, & desinerent Israelitæ persequi eos. Sed tunc dicitur, quomodo Philistini pugnant in valle Raphaim fugerent contra urbem Gabaon, & Gazera. Nam cum ipsi vellent fugere in terram suam, debebant fugere versus Meridiem, quia terra Philistinorum est in parte maxime Meridiana totius terrae Chanaan, & ideo deberent fugere per loca sortis Iudæ: quia illa sunt maxime Meridiana in omnibus sortibus Israelitarum: fugerit tamen versus Aquilonem ad urbem Gabaon, quae est in sorte Benjamin, & ad urbem Gazera, quae est in sorte Ephraim: istae autem sortis sunt magis Aquilonares, quam sortis Iudæ. Dicendum, quod hoc factum est, quia Israelitæ compulerunt Philistinos sic fugere: nam quando Philistini posuerunt castra sua in valle Raphaim, David veniebat

contra eos ex parte Aquilonari, sive Ierusalem, & ibi positurus erat aciem suam, sed regressus exercitum suum in circuitu exercitus Philistinorum ad partem oppositam, & sic erat exercitus David a Meridie, & exercitus Philistinorum a parte Aquilonari: multitudo autem pyrorum, inter quae auditus est sonitus latetis exercitus, erat adhuc magis Aquilonaris, quae castra Philistinorum, & ob hoc quoniam Philistini voluerunt fugere: non potuerunt directe contra Meridiem, nec contra Aquilonem fugere, sed inter utrumque fugerunt: magis tamen declinaverunt ad Septentrionem: ideo venerunt primo in Gabaon, qui erat locus magis Septentrionalis, quae vallis Raphaim, ubi factum est bellum: eo quod Gabaon est in sorte Benjamin: deinde venerunt in urbem Gazera, quae adhuc est magis Aquilonaris, scilicet, in sorte Ephraim, & ibi caesauerunt Israelitæ: persequi Philistinos propter causam dictam.

Quomodo divulgatum est nomen David in omnibus regionibus per ista bella. Quest. XXXII.

Quaeritur ulterius quomodo dicitur hic, quod divulgatum est nomen David in omnibus regionibus per ista bella, nam non poterat divulgari per omnes regiones, etiam si fecisset plurima, & mirabiliora bella, quam nunc fecit. Nam non potest fama unius hominis extendi per totum orbem, quantumcumque ille famosus sit: nam etiam fama alicuius urbis magnae non extenditur per totum orbem, & sunt in illa multi viri famosi: a fortiori ergo non poterit extendi fama unius hominis: sic enim fuit de urbe Romana, quae in tempore illo, quo gloriosior erat non transcendebat fama eius Caucasum montem, nec pervenerat ad Indos, ut ait Boetius de Consolat. lib. 2. prosa 7. f. Aetate denique Marci Tullij, sic ipse quodam loco significat, nondum Caucasum montem Romanæ Reipublicae fama transcendebat, & erat tunc adulta: Parthis etiam ceterisque, id locorum gentibus formidolosa: Vides ne igitur quam sit angustata, quam compressa gloria, quam dilatata, ac propagata laboratis? an vbi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progreditur? quasi dicat, Non vniquam fuit tanta fama David, sicut vbi Romanae per orbem: ideo non fuit nomen suum divulgatum per omnes regiones, sed dicitur in cunctis regionibus, scilicet, in multis, quia sic loquitur sacra scriptura: sic enim dicitur Genes. 11. Omnes provinciae veniebant in Aegyptum, ut emerent escas. Et tamen manifestum est, quod non veniebant omnes provinciae, sed multae: quia si omnes venirent, non potuissent Aegyptus dare alijs omnibus provincijs saeculi saltem in vno mense: potissime quia etiam si vellent non possent omnes provinciae venire in Aegyptum. Vel potest intelligi, quod veniebant omnes provinciae in Aegyptum, scilicet, provinciae propinqua: Ita hic divulgatum est nomen David in omnibus regionibus, scilicet, in omnibus regionibus propinquis, & istud est magis verisimile, & magis consonat modo loquendi scripturae: Modus autem multiplicandi famam David, fuit super omnes regiones, quia nunc fecit bella mirabilia, & quamquam prius esset incognitus, cum non fecisset aliqua nimis excellentia, nunc omnes gentes vicinae audierunt nomen eius, & sciverunt, quod bis vicisset Philistinos mirabiliter, & tamen illi erant gens multa, & populus robustus.

Quis nam fuerit modus incutiendi timorem David super omnes gentes. Quest. XXXIII.

Quaeritur ulterius, quomodo dicitur, quod Deus dedit paucorem David super omnes gentes, quis enim fuit modus incutiendi timorem? Respondendum, quod licet dicatur, quod super omnes gentes

gentes fuit paucor David, non est intelligendum, nisi de gentibus propinquis: quia illae gentes, quae non audierant nomen David, non poterant timere eum: & tamen multae gentes erant, ad quas non pervenerat fama eius, ut declaratum est praecedenti quaestione: ideo in illis non esset paucor eius, fuit autem nomen David solum divulgatum per regna aliquantulum vicina: ideo super gentes illas esset paucor eius. Quamquam in hoc considerandum est, quod paucor accipitur aliquando pro timore, aliquando pro admiratione. Accipiendo primo modo non veniebat paucor David super omnes gentes, quae audierant nomen eius, quia solum ille gētes timuerunt eum, quibus poterat nocere, nec erat verisimile, quod noceret alicui, nisi vicinis cum quibus poterat communicare: distantibus autem non posset nocere, & tamen nomen suum posset extendi ad multos distantes. Accipiendo paucorem pro admiratione, dicendum quod ad omnes illas gentes, ad quas pervenit nomen David pervenit etiam paucor: quia omnes admirabantur de tam mirabilibus victorijs David, & tam facilliter habitis. Modus autem, quo Deus daret paucorem eius super gentes poterat esse duplex. Primus est, quod Deus nihil faceret specialiter in dādo paucorem David super gentes, sed in dando ei victorias, de quibus gentes paucor: habuerat David duas victorias mirabiles contra Philistinos, ex quibus sequebatur paucor in omnibus audientibus. Cum ergo Deus esset causa illarum victoriarum, etiam diceretur esse causa in singulis paucorem illis, quia quidquid est causa antecedentis, est causa consequentis. Secundus modus est, quod Deus specialiter cauēret in cordibus gentium propinquantium paucorem David. Nam in manu Dei sunt corda omnium hominum, & pro illa mouere ad quamcunque passionem voluerit, sicut gaudium, ad tristitiam, ad timorem, ad iram, & sic de ceteris passionibus: sic patet Proverbia. 21. f. Sicut diuisiones aquarum, sic cor regis in manu Domini, & quocumque voluerit vertet illud. A fortiori ergo corda aliorum hominum erant in manu Dei, si cor regis est in manu eius, cum ipse sit potentior: Deus autem incutit istum timorem gentibus, quibus vult, ut subiciantur alijs, & deleantur ab eis propter peccata sua: sic enim fuit de Chanaanis super quos Deus posuit timorem Israelitarum, ut fugerent a facie ipsorum, & occiderentur ab eis, ut habetur Exodi 23. f. Terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, & cunctorum inimicorum tuorum coram te terga vertam. Sic etiam quando Israelitæ peccabant, Deus incutiebat timorem cordibus eorum, Leuit. 26. scilicet, Qui de vobis remanserint dabo paucorem in cordibus eorum, in regione hostium terrebunt eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes: nemo vestrum audebit inimicis resistere: Aliquando Deus immittit timorem quibusdam gentibus, ut non noceant alijs: sic enim fuit quando filij Iacob occiderunt omnes viros urbis Sichem, nam omnes Chanaanæi, qui erant per circuitum volebant venire super Iacob, & domum suam ad delendum illum, Deus tamen incussit timorem omnibus gentibus per circuitum, ut non auderent persequi Iacob: Sic patet Genes. 35. scilicet, Cumque profecti essent, terror Domini inuasit omnes per circuitum civitatis, & non sunt ausi persequi recedentes. Sic etiam factum est nunc, quia cum David bis vicisset Philistinos, forte omnes gentes in circuitu vellent insurgere contra eum ad delendum ipsum, ne diuisim ipse deleteret illas, ideo Deus incussit timorem omnibus gentibus, ut non auderent insurgere contra David in bellum, & sic daretur ei pax ab omnibus gentibus.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

bus, per circuitum: Quod factum est, nam post istud infra 17. dicitur, quod David habebat pacem ab omnibus gentibus, & magis patet 2. Reg. 7. & pro hoc voluit ipse nunc edificare templum Domino, sed prohibitus est, ut patet ibidem.

C A P. X V.

Ecce quoque sibi domos in civitate David, & edificavit locum arcae Dei, tetenditque ei tabernaculum. Tunc dixit David. Illicitum est, ut a quocumque portetur arca Dei, nisi a Leuitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad ministrandum sibi usque in aeternum.

In praecedentibus dicto de arcae portatione, quae interrupta est, hic agitur de eadem portatione: secundo de venerabili situatione, sequenti cap. Prima in duas, quia primo ponitur quaedam conveniens praeparatio pro arcae portatione: secundo agitur de ipsa translatione, ibi. Igitur dicendum. Prima in duas, quia primo ponitur praeparatio quaedam conveniens, quantum ad illa, quae arcam portabant: secundo quantum ad eos, qui istam portationem solemnizabant, scilicet, quantum ad illos, qui cantabant in circuitu arcae, ibi. Dixitque David principibus.

An hic sit ordo continuatus ad praecedentia. Quest. I.

Quaeritur circa primum an ea, quae habentur hic sint continuata ad praecedentia, vel fuerint facta prius. Et dato, quod sint continuata, an fuerint facta immediate, vel aliquanto tempore interiecto. Ad primum dicendum, quod ista sunt continuata praecedentibus. Nam illa duo bella, de quibus habet praeced. cap. & fabricatio domus David per artifices Hiri regis Tyri, prius facta sunt, quam haec, & est quae illa quae habetur supra 13. & tamen ista facta sunt post illa, quae habentur supra 13. ergo facta sunt post ea, quae habentur praeced. cap. Patet hoc, quia praeced. cap. probati est, quod bella, quae habentur ibi, fuerint prius, quam portatio arcae de Cariathiarim in domum Obededom, de qua habet supra 13. Illa tamen portatio fuit ante istam, quia hic agitur de portatione illa, quae fuit de domo Obededom in domum David. Id a fortiori ista erunt facta post illa, quae habentur supra 13. Ad secundum dicendum, quod non apparet an fuerint ista facta immediate post illa, vel quanto tempore. Dicendum tamen, quod necesse fuit interponi aliquantulum tempus, quia postquam facta sunt ea, quae habentur praeced. cap. fuerunt facta ea, quae habentur supra 13. ut dictum est. Et tamen ea, quae habentur supra 13. fuerunt ante ea, quae habentur hic per tres menses: id necesse est, quod plus quam tres menses intercederint inter ea, quae habentur praeced. cap. & hic, fuerunt autem isti tres menses, quibus mansit arca Domini in domo Obededom, supra 13. Circa primum dicitur. Fecitque sibi domos. Continuat ad praecedentia, id est non solum David fecit illa bella contra Philistinos, quae habentur praecedenti cap. sed etiam fecit sibi domos regales ad habitandum. In civitate David. Vocatur civitas David castrum motis Sion in Ierusalem. Et vocatur sic, quia David acquisit castrum illud de potestate Iebusaeorum, ut patet 2. Regum 5. & supra 11. voluitque vocari ex nomine suo civitatem David. Et fuerunt in isto castrum palatia Regis, & templum Domini. Populus autem extra castrum habitabat in parte inferiori urbis: nam in Ierusalem erant tres clausurae, sive tres muri, ut tangitur 4. Regum vigesimo secundo, & ibi declaratum est.

X 3 Et

Et edificavit locum arce Dei. Fuit enim quoddam palatium magnum, in quo posita est arca: & ibi fiebant omnia ministeria per sacerdotem, & Levitas. De quo declarabitur in secunda quaestione. Tetenditque ei tabernaculum. Istud tabernaculum erat aliquod tentorium de pellibus, vel de lino factum, sicut solent esse tentoria, quae portantur ad bellum. Quod patet, quia dicitur tetendit. Et non potest intelligi hoc de aliquo edificio facto de ligno, vel lapide, quia ista non extenduntur, sed solus factus de pellibus, vel panno: in terra istud tabernaculum latebat arca, ut non videretur ab omnibus. Tunc dixit David. Scilicet, facta aedificatione dixit ista, quae sequuntur de portatione arcae: non tamen est intelligendum, quod immediate post aedificationem illam dixerit, sed postea dixit. Ponitur tamen hic ad continuationem eorum, quae dicuntur, ut declarabitur infra quaestione tertia.

Illicium est, ut a quocumque portetur arca Domini, nisi a Levitis. David volebat nunc dare formam qualiter portanda esset arca de domo Obededom in domum suam, & dixit ista, quae sequuntur. Nam in priori portatione fuerat error, & occisus est Oza: non volebat David quod nunc caute, & secundum legem ista fierent, & ad haec praemisit quod arca non poterat ab aliquo licite portari, nisi a Levitis: eo quod officium suum pertinebat istud, & quicumque vellet usurpare hoc, vel immiscere se eis, occideretur a Domino, Num. 1. & 16. & 18. Quos elegit Dominus ad portandum eam, Deus repulit ceteras tribus a sua ministracione, & fecit Levitas esse ministros suos, id iussit Nume. 1. quod non computarentur Levitae cum popularibus, sed ipsi separarentur ad omnes necessitates tabernaculi, & portare debebant ipsi arcam, & oza, qui erat in Sacerdario, ut patet Num. 3. & 4. Portatio in arca specialiter assignata fuit Levitis, qui erant de stirpe Caath, ut patet ibidem. Ut patet ministrandum sibi usque in aeternum. Id est, Deus elegit Levitas, ut sibi ministrarent semper: id non debet eis sufficere, quod ministrarent vltq; nunc, sed etiam debent semper ministrare, & nunquam licet laicis ministrare. Possunt accipi hic Levitae, ut Levitae dicitur genus, vel ut dicitur officium. Nam primo modo omnes de stirpe Levi vocantur Levitae, & sic etiam sacerdotes vocantur Levitae, & tunc verum est, quod Deus elegit Levitas ad ministrandum sibi, quia cum Levitae, qui minores sunt, quae sacerdotes, ministrant Deo diversis ministracionibus, accipiendo etiam Levitae, ut dicit officium, verum est, quia Levitae sunt in gradu tunc inferiori, quae sacerdotes, & comperunt eis ministraciones minores. Nam debent serviri in eis, quae iusserint sibi sacerdotes, ut patet Numeri 3. & 8. & 18.

Quae fuerunt istae domus, quas dicitur hic edificasse David. Quae. II.

Quae sunt istae domus, quas dicitur hic edificasse David. Respondendum, quod istae fuerunt domus, quas fecerunt sibi artifices Hiram regis Tyri. Nam misit Hiram artifices, & ligna cedrina ad David ad fabricandum domos, preced. cap. Nec est dicendum, quod istae sint aliae domus ab illis: quia tunc aut David edificavisset istas, antequam Hiram mitteret ei artifices, & ligna ad aedificandum domum, vel post. Non prius, quia si David faceret sibi aliquas domos illas essent pulchrae, & magnae, quales decebat habere regem: & tunc non erat necesse, quod Hiram mitteret eis artifices, & ligna ad fabricandum domum, quia non est verisimile, quod miserit Hiram ista, nisi quia sciebat, quod David non habebat domos convenientes status suo. Nec etiam est dicendum, quod David edificaverit sibi istas domos, postquam artifices Hiram edificaverant sibi domum: quia domus illa esset valde solennis: nam materia erat excellens, scilicet, ligna cedrina: non enim poterant pretiosiora ligna po-

ni in aedificatione domus. Etiam artifices erant valde eruditi: nam propter hoc Hiram miserat artifices de terra sua, scilicet, quia in terra Israel non erant tam eruditi artifices, sicut Sidonij, & Tyrij, ut probatum est precedenti cap. & patet 3. Regum 5. Si tamen David faceret aliquam domum sibi, postquam servus Hiram fecerant sibi domos, hoc esset, quia vellet facere domos excellentiores ad habitandum. Istud tamen non poterat, cum nec haberet materiam tam excellentem, nec artifices tam peritos, ideo non fecit sibi aliquas domos. Secundo patet, quia si fecisset David sibi aliquas domos post illas, quas fecerunt servi Hiram habitaret in eis, & tamen ipse habitabat in domibus, quas fecerant servi Hiram, ut patet infra 17. cap. Ecce ego habito in domo cedrina. Et tamen ista erat domus, quam fecerant servi Hiram, quia Hiram miserat ligna cedrina David ad aedificandum ea, praecedenti cap. Non ergo fuerunt aliae domus istae, de quibus dicitur hic a domibus, quas edificaverunt servi regis Hiram, de quibus praecedenti cap. sed hic fit repetitio ad tenendum ordinem artificialem in procedendo, quia hic describitur de portatione arcae in domum David: ideo fecit scriptura mentionem de illa domo, dicens quod edificavit sibi David domos, & hoc quia servi regis Hiram edificaverunt pro eo.

Quis fuerit locus arcae, quem edificavit David. Quae. III.

Quaeritur vltius quis fuit iste locus arcae, quem edificavit David. Respondendum, quod fuit quoddam palatium magnum, in quo poneretur arca, & ibi ministrarent Levitae, & sacerdotes coram ea, & fuit istud palatium in domo David. Vnde nunc dicitur, quod tulerunt arcam in domum David, ut patet hic, & sequenti cap. & 2. Regum 6. Non tamen erat istud palatium aliquis locus communis in domo David, ad quem multi intrarent, sed erat aliquis locus separatus, ad quem nullus de domo David intrabat, nisi quando intraret ad orandum. Nam ista domus per se clauderetur, & aperiebatur: & Levitae habebant curam de claudendo, & aperiendo eam: vnde constituti fuerant de Levitis quidam ianitores, qui observarent ianuas istius palatii, ut non ingrederetur illuc aliquis immundus, nec quisquam nisi cum devotione, & reverentia: de hoc patet infra in litera, & sequenti cap. David quoque quamquam haberet istud palatium in domo sua, non introibat illuc quandoque, nec sub qualicumque dispositione, sed prius mundabatur: sic enim patet 2. Regum 13. quando mortuus est puer, quem genuerat David de Bethsabee de adulterio. Nam tunc surrexit David de terra, & lotus, & unctus est, & mutavit vestem: ingressusque est in domum Domini, & adoravit, & sic non intrauit illuc quousque faceret omnes istas dispositiones, eo quod faciebat differentiam inter domum suam, & domum Dei: pars tamen domus, in qua habitabat David, adhuc erat aliquantulum sanctificata propter propinquitatem alterius partis domus, in qua erat arca: vnde Salomon noluit, quod vxor sua habitaret in domo, in qua habitauerat David: quia ibi fuerat arca, ut patet sequenti libro, capitu. octavo, scilicet, Non habitabit vxor mea in domo David Regis Israel, eo quod sanctificata sit, quia ingressa est in eam arca Domini. In isto palatio magno erant Levitae quotidie ad canendum laudes Domino per ordines suos, & erant ianitores qui custodiebant portam, ne introiret aliquis immundus, & erant distincti isti Levitae. Cantores in tres partes, quia quidam chorus erat ad dextram, & alius ad sinistram, & alius in medio, ut patet supra sexto, &

& aequaliter sequenti cap. In isto etiam palatio magno erat altare, in quo fiebant holocausta: quia interdum David offerebat ibi sacrificium, & etiam ceteri de populo. Et hoc patet, quia quando Adonias filius David fugit ad tabernaculum a facie Salomonis tenuit cornu altaris, ut patet 3. Reg. 1. & quando Ioab et fugit a facie Salomonis introiit in tabernaculum, tenuitque cornu altaris, eo lib. cap. 2. Erat et ista domus privilegiata, sicut tabernaculum Moysi, quod non ex necessitate, saltem tunc ex quadam honestate, id est, illi, qui timebant confugerent ad illud tabernaculum, sic enim fuit de Adonia, qui timens quod Salomon frater suus occideret eum, confugit ad istud tabernaculum, 3. Reg. 1. Ioab quoque timens Salomonem fugit illuc, & observatum aliquam reverentiam Salomon illi templo. Nam iussit ipsi Ioab, quod exiret ad hoc quod occideretur extra, & cum nolisset exire iussit, quod occideretur interius, & sic factus est, eo lib. cap. 2. In isto autem palatio erat quoddam tentorium de pellibus iacynthinis magni extentum ad vnam extremitatem domus, & in illo ponebatur arca, ut non videretur ab omnibus: Sic patet infra 17. cum David dixit ad Nathan Prophetam: Ecce ego habito in domo cedrina, arca autem fidei Domini sub pellibus est. Id est, tentorio facto de pellibus iacynthinis, quod erat arca portabatur in bellum, portabatur simul istud tentorium de pellibus, ut figeretur in campo, & ibi posset arca honeste poni: sic enim patet, quod Vrias venit de bello ad David, & iussit ei David, ut accideret in domum suam: ipse autem dixit, quod non descenderet, inquit: arca Dei, & Israel habitat in papilionibus: & dominus meus Ioab, & servi domini mei super faciem terrae manent, & ego ingrediar domum meam: quod d. non est iustum, quod ego ingrediar in domum meam: cum arca Dei sit sub papilione, id est, sub tentorio facto de pellibus in bello, 2. Reg. 11.

Quando, & ad quid David dixerit ista verba: Illicium est, ut a quocumque arca portetur. Quae. IIII.

Quaeritur vltius, quando dixit David ista verba, illicium est, s. ut a quocumque portetur arca, & ad quid hoc dicebat. Respondendum, quod David volebat portare arcam de domo Obededom in domum suam, & volebat dare formam portandi. Nam in superiori portatione, quae fuit de Cariathiarim in domum Obededom acciderat error, & mortuus fuerat Oza, supra 13. Et fuit istud, quia portantes arcam non bene se habuerant: id voluit nunc ordinare, qui portarent arcam, & noluit hoc committere laicis, quia ipsi indigni erant ad tangendum eam, & morerentur, si tangerent. Nam Oza erat Levita, & quia tetigit indebita arcam mortuus est: a fortiori morerentur illi, qui non erant Levitae: id statuit, quod Levitae portarent arcam: & ad hoc praesupposuit dicens illicium est, ut a quocumque portetur arca Dei, nisi a Levitis, quos elegit Deus, & deinde particulariter incepit ordinare de modo portationis vocando Levitas, ut patet infra in litera. Ad aliud dicendum, quod ista verba dicta fuerunt a David tunc, quando ipse incipiebat disponere de portatione arcae in domum suam. Sed obijciatur, quia dicitur in litera fecit David sibi domos in civitate, & edificavit locum arcae, & sequitur tunc dixit David: illicium est, ut a quocumque portetur arca, & sic necessario refertur ad immediatum, s. de aedificatione domus. Dicendum, quod non refertur ad illud tempus. Nam manifestum est, quod ista verba dicta sunt ad datum formam de portatione arcae in domum David, & tamen ipse edificaverat domos, & parauerat locum arcae multo prius, quam duceret arcam in domum suam: nam sicut declaratum est precedenti cap. prius edificavit David domum, & paravit locum arcae, quam portaretur de Cariathiarim in domum Obededom: nam illa prima vice intendebat David portare arcam in domum suam, & portavisset, nisi super-

Aliter impedimentum de morte Oza, ut patet supra 13. Et tamen David non inciperet portare arcam in domum suam, nisi iam parasset ei locum, & tunc ista verba, quae habentur hic non fuerunt dicta pro prima portatione, sed pro secunda. Quod patet, quia David hic dicit, quia non eratis hic a principio, percussit nos Dominus. Dicitur ergo, quod hic subintelligendum est aliquid, ad quod referat ista ista, quod fecit David domos, & paravit locum arcae, & portavit eam de Cariathiarim in domum Obededom, & post tres menses, quoniam sciuit David, quod benedixerat Dominus domum Obededom pro arca: disposuit se ad portandum illam in domum suam, & tunc sequitur ista litera, s. tunc dixit David illicium est, ut a quocumque portetur arca, nisi a Levitis, & sic in principio istius c. debet subintelligi totum quod habetur supra 13.

An verum sit, quod Deus elegerit Levitas, ut ei in aeternum ministrarent. Quae. V.

Quaeritur vltius quomodo dicitur hic, quod Deus elegit Levitas, ut ministrarent sibi in aeternum: nam non fuit ista ministratio sempiterna, quia iam cessavit adveniente lege evangelica, ita quod iam nihil licet facere de illa, & quicumque voluerit observare aliquam caeremoniam legis veteris iam peccabit, sicut dixit Apostolus ad Galat. 5. Evacuati estis a Christo, qui per legem iustificamini. Et iterum: Si circumcidiimini, Christus vobis nihil prodest. Aliquis dicit, quod ministratio Levitarum fuit aeterna, quia licet aliquando cessaverit: tamen data est cum intentione semper manendi: sic enim est in legibus humanis, quia si aliqua lex datur in civitate cum intentione semper manendi, dicitur perpetua, & tamen manifestum est, quod illa aliquando cessabit: nam civitas aliquando desinet esse, & consequenter non erit aliqua lex. Dicendum, quod istud non stat, quia lex veteris testamenti non fuit data cum intentione semper manendi: nam Deus dedit illam, & aliquando daturus erat legem novam, & ab eterno ipse intendebat dare aliquando legem novam, ideo non dabatur cum intentione semper manendi. Dicendum autem, quod lex veteris potest vocari perpetua multis modis. Primo modo, quia vocata illa lex perpetua, quia non datur cum diffinitione alicuius temporis, id est, non exprimitur in ipsa quanto tempore durare debeat: sic enim fuit de lege veteri. Nam data fuit sine praescriptione temporis: Dato, quod legislator intendere eam aliquando mutare, videretur perpetua, quia non fuit expressum in ipsa tempus certum, quod duraret. Secundo modo potest vocari perpetua, quia mansura erat quoadiu maneret status iudaicus. Nam lex datur politiae existit, quoniam aut cessat politia, cessat etiam lex, & ob hoc si aliqua lex nunquam cessat quousque, destruitur politia, cuius est lex: recte illa dicitur lex aeterna, quia cessatio non venit ibi legi pro se, sed pro alteri: sic, factum est in lege veteri: nam ipsa duratura erat quoadiu duraret status iudaicus, & et tunc duravit, post mortem autem Christi captivatis iudaicis per Romanos cessavit status iudaicus, id cessavit lex: non ergo tollit quod sit perpetua. Tertio modo potest vocari lex veteris perpetua, quia magno tempore duratura erat, & secundum modum loquendi sacrae scripturae vocat perpetua, quod magno tempore durat: sic patet Exo. 21. & Dent. 15. de illo servitio, quod elapso anno remissionis, dicebat, dilige dominum meum, vxorem, & liberos: non egrediar liber. Nam dicitur ibi, quod debebat esse servus in seculo, siue in aeternum, & tamen manifestum est, quod servitus ista non durabat in aeternum, nec et quandoque vivebat ille servus: sed in anno iobelei efficiebatur liber, ut patet Levit. 25. & tamen annus iobelei erat annus quinquagesimus, eod. cap. Ideo tempus minus, quod quinquaginta annorum vocat aeternum, tempus autem quo duravit lex veteris fuit magnum: quia a datione legis usque ad natiuitatem Christi fuerunt anni mille quingenti, & quadraginta & quinque: ut patet computando tempus, sicut computat eum

Quod magno tempore durat per petuum, dicitur apud Hebragos

Paulus Orosius in libro de Ormesta mundi, & tamen Christi adhuc durabat lex usque post resurrectionem suam. Ideo magno tempore duravit lex vetus ad hoc quod posset vocari aeterna, & quia quandiu duravit lex vetus, duravit ministratio Leuitarum, bene dicitur, quod Deus elegit Leuitas ad portandum arcam in aeternum, & ad ministrandum sibi.

Congregauitque vniuersum Israel in Ierusalem, vt afferretur arca Dei in locum suum, quem preparauerat, necnon & filios Aaron, & Leuitas. De filiis Caath, Vrieli princeps fuit, & fratres eius ducenti viginti. De filiis Merari, Alaii princeps, & fratres eius ducenti triginta. De filiis Gerson, Ioel princeps, & fratres eius centum triginta. De filiis Elisaphan, Semeias princeps, & fratres eius ducenti. De filiis Hebron, Eliel princeps, & fratres eius octoginta. De filiis Oziel, Aminadab princeps, & fratres eius centum duodecim.

Congregauitque vniuersum Israel. Scilicet, volebat Dauid portare arcam de domo Obededom in Ierusalem in domum suam, & ad hoc congregauit totum Israel. In Ierusalem. Ista congregatio fuit facta in Ierusalem, quia Dauid erat ibi, & totus populus debebat ire cum eo ad portandum arcam. Vt afferretur arca Dei in locum suum, quem preparauerat ei. Locus iste erat palatium quod fecerat Dauid in domo sua, vbi poneretur arca, & ibi Leuitae cantarent coram Domino. Necnon & filios Aaron, & Leuitas. Id est, Etiam vocauit sacerdotes, & Leuitas: Sacerdotes enim vocantur filii Aaron, quia omnes de illa progenie erant sacerdotes, & nulli alij, vt patet Numeri 3. & 16. & 18. Leuitae vocantur illi, qui erant in minori gradu ministrationis, qui dati fuerant sacerdotibus ad iubeuandum laborem eorum: & ad hoc quod ministrarent ad mandatum ipsorum, vt patet Numeri 3. & 8. & 18. De filiis Caath, Vrieli princeps fuit. Ponuntur hic familiae Leuitarum, & in qualibet familia erat vnus princeps, & omnes illi principes venerunt nunc ad portandum arcam, & cum quolibet illorum principum veniebant multi de familia illa. Et ponitur prius princeps familiae Caath, quia ista familia erat dignior inter omnes istas familias Leuitarum, vt infra declarabitur in quadam quaestione. Et fratres eius ducenti, & viginti. Vocantur fratres omnes, qui erant de illa familia Caath, Et sic venerunt ducenti, & viginti Leuitae Caathitae ad portandum arcam. De filiis Merari, Alaii princeps. Ista erat secunda familia Leuitarum, & in illa erat princeps Alaii, quando portata fuit arca. Et fratres eius ducenti viginti. Scilicet, Tot venerunt de illa familia Merari, sicut de familia Caath. De filiis Gerson, Ioel princeps. Ista est tertia familia Leuitarum, in qua erat princeps Ioel, quando fuit portata arca, & ipse fuit in ipsa portatione: non tamen est iste Ioel Propheta. Nam ille multo tempore post fuit, scilicet, temporibus Oziae Regis Iuda: nam Prophetae ordinantur in libris suis secundum processionem temporis, vt patet in omnibus duodecim Prophetis minoribus, qui ponitur in eodem volumine. Nam colligendo tempora prophetiae ipsorum ex titulis suis, reperietur, quod ita se habent in ordine librorum, sicut se habuerunt in tempore viuendi, & tamen Osee ponitur ante Ioseph, & cepit prophetare Osee in diebus Oziae regis Iuda, vt patet Osee primo. Ergo

tempore Oziae, vel post cepit prophetare Ioel, & sic dicit Hieronymus in quodam prologo, qui incipit. In hoc Propheta. Scilicet, quod tempora non assignantur in Ioseph, eo quod eisdem temporibus prophetauit, quibus Osee ponitur. Iste ergo Ioel fuit tempore Dauid, qui praecessit per multos annos ad regem Oziam, scilicet, plus quam per ducentos, ergo non est iste Ioel Propheta, sed fuit ille multo tempore post. Et fratres eius centum triginta. Scilicet, De familia Gerson venerunt centum, & triginta Leuitae. De filiis Elisaphan Semeias princeps. Ista est alia familia, quae ponitur sub familia Caathitarum. Quare tamen ponatur hic, vt familia distincta declarabitur infra in quadam quaestione. Iste Elisaphan est cognatus Aaron, & ideo ipse sepehuit filios eius, quando occisi sunt a Domino propter ignem alienum. Leui. 10. Et ab eo nominata est quadam familia Leuitarum. Et fratres eius ducenti. Scilicet, De familia Elisaphan venerunt ducenti Leuitae ad translationem arcae. Et ista familia erat minor quam praecedentes. De filiis Hebron Eliel princeps. Hebron aliquando est nomen vrbis, quae ponitur in sorte Iudae Iosue 15. In qua regnavit Dauid septem annis, & dimidio, quibus regnavit super Iudam 2. Regum 5. & 3. Regum 2. aliquando autem est nomen viri, & erat vnus de filiis Caath, nepos Leui, & sic accipitur hic, & nominata fuit ab eo familia Hebronitarum. Et fratres eius octoginta. Scilicet, De ista familia solum venerunt octoginta Leuitae, quia minima erat numero inter omnes. De filiis Oziel Aminadab princeps. Iste Oziel fuit filius Caath, & ab eo nominata est quadam familia Ozielitarum inter Leuitas, & in ista erat nunc princeps Aminadab, qui ponitur in Genealogia Christi Matt. primo, quia ille fuit de tribu Iuda: vt patet ibidem. Iste autem fuit de familia Leuitarum: ideo non est idem. Item ille fuit antequam iste, quia ille Aminadab in Aegypto mortuus est: nam non egressus est de Aegypto, nec fuit in deserto cum alijs Israelitis. Nam alius ipse fuisset princeps in tribu Iuda, & tamen filius eius Naason fuit princeps in tribu illa. Nam in secundo anno exitus de Aegypto, in principio fuit facta computatio omnium tribuum, & assignati fuerunt principes in singulis tribubus, fuitque Naason filius Aminadab princeps in tribu Iuda, Numeri 1. & 2. Et tamen si pater eius Aminadab viueret, ipse esset princeps in tribu illa. Iste autem Aminadab fuit tempore Dauid, ideo multo tempore fuit ille ante istum.

Et fratres eius centum, & duodecim. Id est, De ista familia Oziel fuerunt centum, & duodecim Leuitae in portatione arcae.

Quare hic ponitur numerus principum Leuitarum. Quae. VI.

Quare ponuntur de istis Leuitis, quare ponuntur hic principes eorum, & numerus ipsorum. Respondendum est, quod Dauid volebat facere translationem arcae, & ad hoc volebat congregare omnes sacerdotes, & Leuitas, & congregauit illos. Et hic posuit, qui erant principes istorum Leuitarum, & de quibus familijs erant. Pro quo sciendum, quod quamquam nunc venerunt sacerdotes, & Leuitae ad istam translationem arcae, tamen non ponitur numerus sacerdotum, nec etiam de quibus familijs erant: de Leuitis autem ponitur de quibus familijs erant; & numerus eorum. Ratio huius est, quia sacerdotes non erant distincti per familias, sed vna erat familia omnium, scilicet, de stirpe Aaron: Leuitae autem distincti erant per familias, quia cum essent plures filij Leui, erant multae familiae Leuitarum. Non ponitur etiam numerus sacerdotum, quia de ipsis non erant

tot,

tot, sicut de Leuitis. Et venerunt fere omnes ad istam portationem. Non est tamen credendum, quod omnes siue Leuitae, siue sacerdotes venerunt: quia necesse erat, quod manerent aliqui ad ministrandum in tabernaculo Domini. Nam Moyses statuerat quadam sacrificia, & caeremonias, quae fierent quotidie in Sanctuario. Et pro administratione in his necesse erat, quod manerent aliqui sacerdotes, & Leuitae in Sanctuario. Caeremoniae autem erant, quia necesse erat quotidie fieri sacrificium matutinum, & vespertinum, quod vocatur iuge sacrificium, Numeri 28. Praeter alias caeremonias, & sacrificia, quae fiebant quotidie sponte. Ponitur autem de qualibet familia Leuitarum, quot Leuitae venerint, & ponitur etiam quis erat tunc in illa familia, ex eo quod Leuitae de qualibet familia veniebant cum principe suae familiae, vt qualibet familia ministraret ordinare in officio sibi debito: fuit autem numerus Leuitarum, qui nunc venerant ad istam translationem arcae, mille, & sexaginta duo praeter principes, vt pater adiungendo partiales numeros, qui ponuntur hic, & etiam praeter sacerdotes, quorum numerus non exprimitur.

Quare fuerit totus Israel congregatus ad portandum arcam. Quae. VII.

Quare nunc congregatus fuit totus Israel ad portandum arcam. Respondendum, quod non fuit congregatus totus Israel ita, vt nullus vir maneret in vrbibus, sed dicitur totus Israel congregatus, quia plurimi de Israel venerunt, & de qualibet tribu venerunt multi, sicut fuit in alia translatione, quae fuit de Chariathirim ad domum Obededom, supra 13. Volebat enim Dauid honorabiliter facere istam translationem, & hoc non poterat esse, nisi conueniente multitudine populi. Ideo congregauit totum populum. Et sic inceperat facere prima vice, quando intendebat transferre arcam de Chariathirim in domum suam, & impeditus est. Nam tunc congregauit totum Israel a Sior Aegypti vique ad Emath, supra 13. cap. Multae aliae causae fuerunt, quare totus populus congregatus est, quae postea sunt, eodem cap in quadam quaestione. Sciendum etiam, quod quando arca nunc translata est de domo Obededom in domum Dauid, ipse Dauid fecit sumptus in cibis toti populo. Nam dedit cuiuslibet coliridam panis, & partem assae carnis bubale, & fixam oleo similan, vt patet 2. Regum 6. Et ob hoc etiam plurimi de populo sponte veniebant, quia sciebant quod rex magnifice prouideret eis in cibis.

Quis nam erant isti principes Leuitarum. Quae. VIII.

Quare nunc ponuntur hic principes Leuitarum, quare non ponuntur hic principes eorum, & numerus ipsorum. Respondendum est, quod Dauid volebat facere translationem arcae, & ad hoc volebat congregare omnes sacerdotes, & Leuitas, & congregauit illos. Et hic posuit, qui erant principes istorum Leuitarum, & de quibus familijs erant. Pro quo sciendum, quod quamquam nunc venerunt sacerdotes, & Leuitae ad istam translationem arcae, tamen non ponitur numerus sacerdotum, nec etiam de quibus familijs erant: de Leuitis autem ponitur de quibus familijs erant; & numerus eorum. Ratio huius est, quia sacerdotes non erant distincti per familias, sed vna erat familia omnium, scilicet, de stirpe Aaron: Leuitae autem distincti erant per familias, quia cum essent plures filij Leui, erant multae familiae Leuitarum. Non ponitur etiam numerus sacerdotum, quia de ipsis non erant

Oziel. Exodi 6. Ab Amram autem geniti sunt Aaron, & Moyse: filij autem Moyse manserunt inter Leuitas simplices: filij autem Aaron computati fuerunt sacerdotes. Nam Aaron, & filij sui consecrati fuerunt in sacerdotes. Exo. 29. & Leu. 8. Et postea descenderunt semper sacerdotes de eis: manserunt ergo alij tres filij Caath, scilicet, Iesaa, Hebron, & Oziel, a quibus deriuati sunt soli Leuitae. Et sic ponuntur quatuor familiae Leuitarum intra familiam Caath, vt patet Nu. 3. familia Caath habebat populos Amramitarum, Hebronitarum, Ozielitarum, & Iesaaitarum, aliae autem duae familiae nominatae a duobus filiis Leui, scilicet, Gerson, & Merari subdiuisae fuerunt. Nam Merari habuit duos filios, scilicet, Moholi, & Musi, & ab illis nominatae sunt duae familiae, scilicet, Moholitarum, & Musitarum: Numeri 3. Gerson autem habuit alios duos filios, scilicet, Lebni, & Semei, & ab eis deriuatae sunt duae familiae, scilicet, Lebnitica, & Semeitica: vt patet Numeri 3. & 26. In qualibet autem istarum familiarum erat vnus princeps. Nam sicut inter sacerdotes erat vnus princeps, scilicet, summus sacerdos, ita etiam in qualibet familia erat vnus Leuita princeps, & sub illo erant omnes de illa familia, & ad praecipuum eius dirigebantur in omnibus officijs suis. Modus autem accipiendi principes in istis familijs erat, scilicet, quod consideraretur ille, qui fuit primus in familia, & computarentur descendentes ab eo per lineam primogenitorum, & ad quemlibet illorum pertinebat, quod esset princeps in familia, sic enim fiebat in summis sacerdotibus, quia ad cognoscendum quis deberet esse summus sacerdos considerabatur linea Aaron, & illi, qui descendebat ab eo per lineam primogenitorum, habebant, quod essent sacerdotes magni: sic etiam in quocunque principatu saeculari fiebat inter Israelitas siue in principatu regali, siue in principatibus, qui erant in alijs tribubus.

Quare hic non ponuntur omnes familiae Leuitarum. Quae. IX.

Quare non ponuntur hic familiae Leuitarum, quare non ponuntur hic principes eorum, & numerus ipsorum. Respondendum est, quod Dauid volebat facere translationem arcae, & ad hoc volebat congregare omnes sacerdotes, & Leuitas, & congregauit illos. Et hic posuit, qui erant principes istorum Leuitarum, & de quibus familijs erant. Pro quo sciendum, quod quamquam nunc venerunt sacerdotes, & Leuitae ad istam translationem arcae, tamen non ponitur numerus sacerdotum, nec etiam de quibus familijs erant: de Leuitis autem ponitur de quibus familijs erant; & numerus eorum. Ratio huius est, quia sacerdotes non erant distincti per familias, sed vna erat familia omnium, scilicet, de stirpe Aaron: Leuitae autem distincti erant per familias, quia cum essent plures filij Leui, erant multae familiae Leuitarum. Non ponitur etiam numerus sacerdotum, quia de ipsis non erant

filij

filij Benjamin: solum positi fuerunt quinque, eo quod ab illis solis descenderunt aliqua familia: alij autem non habuerunt prolem. Aliter potest dici, quod manerent omnes familiae Leuitarum nunc, & tamen nominantur hic alijs nominibus. Et plures familiae accipiunt nomen vnius. Sic enim patet Numeri 26. Nam ibi ponuntur omnes familiae Leuitarum, & solum nominantur sex, & tamen, eodem lib. cap. 3. nominatae fuerunt octo familiae. Aliter autem dicendum est, & istud est magis verum, scilicet, quod Numeri 3. vbi prius ponuntur istae familiae ponuntur tres familiae principales, & deinde illae subdividuntur: nam familia Caath, Gerson, & Merari sunt principales, eo quod nominatae fuerunt a tribus filiis Leui. Deinde familia Caath diuiditur in quatuor, scilicet, Amramitas, Ozielitas, Hebronitas, Iesaaritas: familia autem Gerson diuiditur in duas, scilicet, Lebniticam, & Semeiticam: familia autem Merari in alias duas, scilicet, Moholiticam, & Musiticam, & sic sunt octo familiae per subdivisonem, quia coincideret cum eis tres familiae principales, quae diuiduntur in eas: hic autem sola familia Caath subdividitur in quatuor: aliae autem duae non diuiduntur: vnde de filiis Merari vnicus princeps ponitur hic. Et de filiis Gerson alius: ideo sunt hic sex familiae, & Numeri 3. sunt 8. & tamen Numeri 26. ponuntur sex sicut hic, licet non per eadem nomina.

Vbi accidit diuersitas nominum hic, & Numeri tertio in Leuitis. Quaes. X.

QVAERITVR vterius dato, quod non ponantur hic tot familiae sicut Numeri 3. Quare tamen illi, qui hic ponuntur, non ponuntur sub eisdem nominibus: Nam familia Elisaphan, quae hic ponitur non habetur Numeri 3. Vbi est prima distinctio istarum familiarum, nec eodem lib. cap. 26. Nec alibi. Aliquis dicit, quod ista familia Elisaphan est aliqua de quatuor familijs, per quas diuiditur familia Caathitarum, & tamen nominatur hic alio nomine, quia aliquis alius ponitur hic in principem istius familiae, qui non ponitur Numeri 3. Dicendum tamen, quod non fiat, quia tunc necesse esset, quod descenderet iste Elisaphan de familia Amramitarum, vel Iesaaritarum. Nam quatuor sunt familiae Caath, & duae ponuntur hic eisdem nominibus, quibus Numeri 3. Scilicet, familia, Ozielitarum, & Hebronitarum, & manent aliae duae, scilicet, Amramitarum, & Iesaaritarum: ideo ista familia Elisaphan esset aliqua istarum, & sic descenderet ab Amram, vel Iesaar. Sed falsum est, quia iste Elisaphan est filius Oziel, vt patet Leui. 10. Cum dicitur. Vocatis autem Moyfes, & Misael, & Elisaphan filijs Oziel, patri Aaron, ait ad eos. Erat ergo iste Elisaphan de familia Oziel. potest ergo dici, quod hic aliqua familiae diuisa sunt, & aliae perierunt. Primum patet, nam familia Ozielitarum est vna de quatuor familijs, quae habentur Nu. 3. & tñ Elisaphan erat de filiis Oziel, & ponit hic habere familiam: ergo oportet, qd familia Ozielitarum esset diuisa in familia Ozielitarum, & Elisaphan. Secundum patet, quia manent nunc tres familiae de Caathitis de illis, quae ponuntur Numeri tertio, scilicet, Amramitas, Iesaaritas, & Hebronitas: hic tamen non ponuntur nisi duae, scilicet, Hebronitas, & Caathitas. Ideo subicitur vna, quia tamen exprimitur familia Caathitarum, quae erat familia generalis, oportet, quod intelligatur per eam vna familia particularis, scilicet, Amramitarum, vel Iesaaritarum, & tunc manebit altera non expressa, & de illa dicitur, quod perijt: Potest tamen dupliciter accipi quod perierit, vno modo, quod totaliter perierit,

scilicet, quia non fuerit continuata progenies in familia illa, sicut dicebatur supra de familijs quinque tribus Benjamin, quod perierint: alio modo, quod vna familia transierit in nomen alterius, scilicet, quod per vnionem duae familiae efficiantur vna, & vocentur nomine vnius, vt pote si familia Hebronitarum, & Ozielitarum vniretur, & vocaretur solum familia Hebronitarum, sic enim accipitur Numeri 26. vbi enarrantur omnes familiae Leuitarum, & ponuntur solum quinque, & tamen manifestum est, quod aliae non perierunt, cum ponantur hic aliae, quae non exprimitur ibi. Et istud fuit multo tempore post illud, quia illud fuit in deserto, quando Moyfes numeravit secunda vice omnes Israelitas. Ideo oportet, quod aliqua familiae subtrahantur ibi, quae tamen tunc essent: nam ibi ponuntur istae, scilicet, familia Lebni, & Hebron, & Moholi, & Musi, & Cori: hic tamen non ponitur familia Ozielitarum, nec Amramitarum, sed solum familia Cori, quae erat familia Iesaaritarum, & vocatur familia Lebni, familia Gerson: nam Gerson habuit duos filios, scilicet, Lebni, & Semei, a quibus deriuatae sunt duae familiae, scilicet, Lebnitica, & Semeitica Numeri 3. & subtrahitur Semeitica, quia per familiam Lebni intelligitur ibi tota familia Gerson. Familia Hebron, est vna de familijs Caathitarum, quae sunt quatuor, scilicet, Amramitas, Iesaaritas, Ozielitas, & Hebronitas: Numeri 3. familia Moholi est vna de familijs Meraritarum, quia duo fuerunt filij Merari, scilicet, Musi, & Moholi, Numeri 3. & ab his deriuatae sunt duae familiae, scilicet, Moholitarum, & Musitarum. Familia Musi est alia de familijs Merari, vt dictum est. Familia Cori descendit a quodam Leuita nomine Core, qui perijt in seditione contra Moysem: nam terra eum absorpsit Numeri 26. Et filij sui fuerunt boni, & non absorpti sunt, vt patet ibidem. Iste autem Core erat filius Iesaar, vt patet Numeri 16. Et ab illo nominata est familia Iesaaritarum vna de Caathitis, Num. 3. Et sic ponuntur ibi duae familiae Caathitarum, & subtrahuntur aliae duae, & ponitur vna familia Gerson, & subtrahitur alia. De Merari autem nihil subtrahitur, & tamen illae familiae, quae subtrahuntur non perierunt, vel quia nunc tempore Dauid, exprimitur, scilicet, familia Ozielitarum, quae erat vna illarum, ideo oportet dici, quod aliae duae intelligebantur per illas duas per hoc, quod duae familiae, vel tres vniuntur in vnam, & habentur sicut vna familia, & sic esset hic.

Quare in familia Merari, & Gersoni non fuerunt positi principes, & familiae sicut in qualibet aliarum. Quaes. XI.

QVAERITVR vterius cum hic scribantur quatuor familiae Caathitarum, & in qualibet earum ponantur Leuitae, qui veniebant ad portationem arcae, & etiam princeps suus, quare de familia Gersoni, & Merari non fuit sic factum, vt in qualibet earum ponerentur duae: nam quaelibet istarum habet duas in quas subdividitur, vt patet Numeri 3. Respondendum est, quod familiae multae aliquando vniuntur in vnum propter paruitatem numeri ipsarum, scilicet, aliqua familia est, quae tam paucos viros habet, vt non mereatur dici familia, & tunc illa vnitur alteri, vt ambae sint vna familia, & transit in nomen eius. Sic autem erat nunc in familia Gersonitarum, & Meraritarum, quia quamquam quaelibet istarum esset subdivisa in duas familias, vt patet Numeri 3. tamen nunc quaelibet erat multum diminuta, vt non posset per se facere vnam familiam: ideo vniuntur duae in vnam. Ista etiam erat causa quare inter-

terdum vna familia diuidebatur in duas, scilicet, quia crescebat nimis, ita vt haberet maiorem numerum quam reliquae familiae regulariter, & tunc illa diuiditur in duas. Sic fuit de familia Ozielitarum, quae magna erat, & diuisa fuit in familiam Ozielitarum, & Elisaphan, & sic vtrunque ponitur hic, scilicet, vnio plurium familiarum in vnam, & diuisio vnius in multas.

Quare hic ponitur familia Caath. Quaes. XII.

QVAERITVR vterius quomodo ponitur hic familia Caath, & rursus familia Hebronitarum, & Ozielitarum, & Elisaphan: nam iste non possunt esse distinctae familiae. Nam pars non ponitur in numerum contra totum, nec totum contra partem: familia tamen Caath diuiditur in quatuor familias particulares, vt patet Numeri 3. Et vltra illas nihil manet in familia Caathitarum: ideo si iste quatuor exprimitur non potest exprimi familia Caathitarum tanquam condistincta contra illas. Respondendum, quod familia Caathitarum si proprie accipitur, significat totam multitudinem descendentem a Caath praeter filios Aaron, & tunc non potest condistingui aliqua de illis quatuor familijs contra familiam Caathitarum, quia tunc aliqua familia distingueretur contra seipsam, quod non potest stare. Alio modo potest accipi familia Caathitarum specialiter pro aliqua de istis quatuor familijs, & tunc potest distingui familia Caathitarum contra alias tres sicut quaelibet illarum particulariter potest distingui contra tres. Iste modus denominandi familias reperitur aliquando in alijs tribubus, vt pote quod aliqua familia denominarentur a patribus, & aliae a filijs, vt patet in tribu Manasse: nam filius eius fuit Machir, & omnes familiae Manasse deberent esse vna familia, scilicet, Machiritarum cum vnico filium habuerit Manasse, scilicet, Machir, & tamen sunt septem vel octo familiae in tribu ista Numeri 26. Etiam Galaad fuit filius, & nominata fuit ab eo familia Galaaditarum, quae fuit distincta a familia Machir patris sui. Etiam Galaad habuit filios, & nominatae fuerunt ab eis sex familiae distinctae a familia Galaaditarum, quae erat patris sui, eodem cap. Istud autem sicut hic declaratum est, non poterat esse nisi sic, scilicet, quod aliquis haberet duos filios, & vnus eorum denominaret familiam per se, & alius nullam: sed extenderetur per progeniem eius nomen familiae patris sui: sic enim fuit de Machir, qui habuit filium Galaad, a quo nominata est familia Galaaditarum: ad quod necesse erat, quod haberet Machir saltē duos filios, scilicet, Galaad, & alium, & Galaad nominaret per se vnam familiam distinctam a familia Machir patris sui, & alius frater suus non nominaret aliquam familiam, sed illa quae nominanda erat ab eo nominaretur nomine patris sui. Si autem Machir solum duos haberet filios, & quilibet illorum nominaret per se vnam familiam, impossibile erat, quod maneret familia Machir, sic etiam fuit de Galaad, qui nominavit familiam Galaaditarum, & a sex filijs suis nominatae fuerunt sex familiae: Numeri 26. Quia Galaad haberet saltē septem filios, & vnus illorum non nominaret aliquam familiam, sed per progeniem suam extenderetur familia Galaaditarum, & quilibet aliorum filiorum nominaret vnam familiam distinctam a familia Galaaditarum: sic fuit hic. Nam Caath continet intra se quatuor familias propter quatuor filios, scilicet, Amram, Oziel, Hebron, Iesaar, & si quilibet istorum nominet vnam familiam, cessabit omnino familia nominata a Caath, quia non erit aliquis de posteris suis, per cuius stirpem deriuetur, sed vocabuntur omnes istae quatuor familiae generaliter Caa-

thitae. Si autem a quatuor filijs Caath nominarentur tres familiae solum, per quartam eorum poterat nominari familia patris sui Caath, & sic familia Caathitarum esset distincta ab alijs tribus familijs filiorum Caath: sic accipitur hic: nam ponuntur tres familiae particulares nominatae a filijs Caath, scilicet, Hebronitarum, & Ozielitarum, & Elisaphan. Potest ergo alia familia particularis nominari familia Caath ab aliquo de alijs duobus filijs Caath, scilicet, Amram, vel Iesaar: sic enim factum est in tribu Ioseph. Nam Ioseph erat vnicus filius Iacob, ideo debebat nominari ab eo vnica tribus, & tamen a duobus filijs suis, scilicet, Ephraim, & Manasse nominatae fuerunt duae tribus, scilicet, Ephraitarum, & Manassitarum, & aliquando condistinguitur tribus Manasse contra tribum Ioseph, quod non posset fieri si acciperetur proprie tribus Ioseph pro omnibus descendentibus ab eo, & tamen accipitur tribus Ioseph interdum ipeccaliter pro tribu Ephraim: sic patet Apo. 7. vbi ponitur tribus Manasse, & postea dicitur de tribu Ioseph, ex quo necesse est, quod per tribum Ioseph ibi solum intelligatur tribus Ephraim.

An familia Caath ponatur pro familia Amram, vel pro familia Iesaar. Quaes. XIII.

QVAERITVR vterius cum hic ponatur familia Caath non pro omnibus cognationibus Caathitarum, sed pro aliqua illarum particulariter pro qua illarum ponetur. Patet hoc, quia hic ponitur familia Hebronitarum, & Ozielitarum, & manent alij duo filij Caath, a quibus nominantur duae familiae, scilicet, Amram, & Iesaar: vnde posset intelligi per familiam Caath familia Amramitarum, vel familia Caathitarum, & dubium, quae illarum intelligatur. Respondendum est, quod hic potest dici dupliciter, vno modo, quod familia Amram, & Iesaar manent tanquam familiae distinctae. Alio modo, quod ambae vniuntur in vnam familiam: accipiendo primo modo dicendum, quod nomine Caath intelligeretur illa familia, quae esset excellentior inter istas duas, quia per excellentiam competeret hic nomen familiae Caath, ideo competeret excellentiori. Ista autem erat familia Amram. Nam fuit Amram dignior alijs filijs Caath propter duo. Primo quia ab eo venerunt omnes sacerdotes, & etiam multi Leuitae: nam filius Amram fuit Aaron. Ab alijs autem filijs Caath non fuerunt descendentes aliqui sacerdotes, sed solum Leuitae. Secundum est, quia illi Leuitae, qui ascenderunt ab Amram fuerunt excellentiores alijs Leuitis: nam Moyfes fuit filius Amram, & filij Moyfi erant per quos extendebatur familia Amramitarum, & manebat adhuc ista cognatio, quia infra 23. Dicitur, quod filij Moyfi hominis Dei computati sunt inter Leuitas, & illud erat tempore Dauid. Etiam patet hoc ex ordine preponendi, nam inter omnes quatuor familias Caathitarum Amramitas prius nominantur Numeri 3. Et sic familia Amramitarum intelligitur nomine Caath. Si autem accipiatur secundo modo, scilicet, quod duae familiae Amramitarum, & Iesaaritarum copulentur in vnam familiam, erit videndum, quae familia illarum erat minor, quia illa transiret in nomen alterius, & sic intelligitur per familiam Caath illa vnica copulata ex duabus. Et tamen haberet illa nomen ab illa familia, quae maior esset.

Vocavitque Dauid Sadoc, & Abiathar sacerdotes, & Leuitas, Vriël, Azaiam, Ioel, Semeiam, Elihel, & Aminadab, & dixit ad eos.

Vel

Vos qui estis principes familiarum Leuitarum sanctificamini cum fratribus vestris, & afferre arcam Domini Dei Israel ad locum, qui ei preparatus est: ne ut a principio, quia non eratis presentes percussit nos Dominus, sic & nunc fiat illicitum quid nobis agentibus. Sanctificati sunt ergo sacerdotes, & Leuitae, ut portarent arcam Domini Dei Israel. Et tulerunt filij Leui arcam Dei, sicut praeceperat Moyses, iuxta verbum Domini humeris suis in vestibus.

Vocanturque David Sadoc, & Abiathar. Isti duo erant sacerdotes magni tempore David, nam Sadoc fuerat factus summus sacerdos regnante Saule post occisionem sacerdotis vrbs Nobe. Abiathar autem erat filius summi sacerdotis Achimelech, & iuit ad David in persecutione Saulis, primo Regum 22. Et habuit eum tanquam summum sacerdotem. Nam per eum consulebat Dominum in rationali, & ephod, eodem lib. cap. 27. & 30. Et tamen istis ornamentis non utebatur aliquis nisi summus sacerdos: Exo. 28. Fuerunt igitur tempore David ambo summi sacerdotes simul: cum ante eum semper esset vnicus summus sacerdos, & postea etiam semper sic fuerit. Quare tamen hoc factum est per David, declaratum fuit satis supra 6. Et 12. *Et sacerdotes.* Scilicet, Sacerdotes minores, qui erant sub istis duobus summis sacerdotibus. *Et Leuitas, Viri, Asaiam.* Non intelligitur hic de omnibus Leuitis, quia non fuerunt vocati omnes, sed solum principes, ut patet hic cum dicatur infra, vos, qui estis principes familiarum Leuitarum, quorum nomina ponuntur. Et patet, quia isti sex, qui nominantur hic sunt illi, qui vocantur supra principes singularum familiarum. *Et dixit ad eos, vos qui estis principes familiarum Leuitarum.* Scilicet, Isti sex erant principes familiarum Leuitarum, nam sex familiae Leuiticae ponuntur hic, & sex principes illarum ad quos nunc loquebatur David, quorum nomina ponuntur in litera. Etiam sacerdotes erant principes familiarum Leuitarum, ut infra declarabitur. *Sanctificamini.* Id est, Mundamini ad ferendum arcam, quia non licet alicui in mundo tangere eam. *Et afferre arcam Domini Dei Israel.* Scilicet, Vos afferre eam, & non tangant eam laici, ne moriantur faciendo contra legem. *Ad locum, qui ei preparatus est.* Scilicet, Afferre eam de domo Obededom ad domum David, ad locum, quem ei parauerat: nam fecerat palatium magnum, & pulchrum, in quo poneretur, & ibi construxerat altare, & etiam posuerat tentorium de pellibus iacynthinis, ut declaratum est supra in quadam quaestione. In illo autem territorio arca velanda erat. *Ne ut a principio.* Id est, Feratis vos arcam, ut non eueniat nobis sicut a principio in prima portatione, quae fuerat de Cariathiarim in domum Obededom: nam tunc, quia non fuerunt obseruatae ceremoniae portationis, Deus percussit Ozan: ideo David velens vitare simile, dixit ad Leuitas, quod ipsi afferrent arcam. *Quia non eratis presentes, percussit nos Dominus.* Id est, Quia non veneratis ad portationem: ad hoc, quod faceretis seruari omnes ceremonias portationis arcae, Deus percussit nos, scilicet, occidendo Ozan. Et loquebatur David in persona totius populi, scilicet, quod percussit Ozan Deus videbatur percussisse totum populum: nam Oza erat pars populi, & qui tangit partem tangit totum, sicut dicit Iex, qui auriculam hominis tangit, totum hominem

etigisse videtur. *Sic, & nunc fiat illicitum quid nobis agentibus.* Id est, Sicut propter absentiam vestram in prima vice accidit error in portatione: ita & nunc si vos non portaretis arcam, sed nos, id est, laici, de quibus erat David, fieret aliquid illicitum, quia non pertinebat ad populares tangere arcam, sed ad solos Leuitas, & sacerdotes. *Sanctificati ergo sunt sacerdotes, & Leuitae.* Id est, mundificati, quia non licebat aliter ad res sacras accedere. *Ut portaretur arca Domini Dei Israel.* Scilicet, ut portarent eam de domo Obededom in domum David. *Et tulerunt filij Leui arcam Domini.* Vocantur filij Leui omnes siue sacerdotes siue Leuitae minores, quia omnes descendebant de stirpe Leui: hic autem accipitur pro Leuitis, qui non erant sacerdotes, ut patet infra in litera, scilicet, cumque adiunxisset Deus Leuitas, qui portabant arcam. Aliquando tamen sacerdotes portabant illam: sic patet Iosue 3. Nam ibi sacerdotes portabant arcam in transitu Iordanis: ipsi etiam portauerunt eam, quando Israelitae iustitauerunt per septem dies vrbes Iericho, eodem lib. cap. 6. Et in hoc sacerdotibus non portabant, quia maiori gradui competitus auctus minoris gradus: licet non e contrario: sic sacerdos potest facere omnia, quae facit diaconus: sed non e contrario. sacerdotes autem erant maiores Leuitis in gradu, ideo poterant ipsi portare arcam, sicut Leuitae. *Sicut praeceperat Moyses.* Id est, Moyses praecepit, quod populares non portarent arcam: sed soli Leuitae: nec etiam tangerent aliquod sacrum, ut patet Numeri primo & 2. & 18. *Iuxta verbum Domini.* Refertur ad praeceptum Moysi, id est, Moyses praeceperat iuxta verbum Domini: nam Deus iubebat Moysi, quod ipse deberet iubere populo. Et ob hoc dicitur Numeri 9. Quod Deus iubebat per manum Moysi, id est, Deus iubebat Moysi, ut iuberet. *Humeris suis in vestibus.* Id est, Portauerunt in humeris suis per vestes. In hoc autem Israelitae expleuerunt praeceptum Domini, scilicet, quia Leuitae portauerunt arcam, & etiam, quia non portauerunt eam super plaustrum, sicut fecerant alia vice portando de Cariathiarim in domo Obededom, sed portauerunt super humeros suos, & hoc cum vestibus. Erant enim vestes quadam ligna longa, quae extendebantur in duobus lateribus arcae, & egrediebantur ad vtriusque partem, scilicet, ad quatuor angulos laterum. Et erant isti duo vestes missi in circulis aureis infixis in lateribus arcae, & sic firmiter se tenebant, & portabatur sic arca a quatuor viris ad minus, sic etiam erat de mensa propositionis, quae habebat alios duos vestes, per quos portabatur, ut patet Exo. 25. & 13. Omnia etiam alia vasa sanctuarii siue de auro, siue de argento essent, siue de aere portabantur in vestibus, licet non haberent vestes sibi affixos: nam inuoluebantur illa in aliquibus velamentis, & desuper ligabantur vestes, & sic portabantur vasa: Numeri 4. De portatione arcae humeris hominum patet Numeri 7. Non enim licebat portare eam nec alia vasa sanctuarii super plaustrum, aut super iumenta, sed super humeros hominum propter dignitatem suam. Aliae autem partes sanctuarii, scilicet, tabulae, columnae, & velamenta portabantur in plaustris a Gersonitis, & Meraritis, Numeri 7.

De quibusdam verbis, quae dixit David, vos qui estis principes. *Quaest. XIII.*

QVAERITVR quomodo dixit hic David, vos qui estis principes familiarum Leuitarum, sanctificamini: nam dicebat hoc sacerdotibus, & Leuitis, & tñ sacerdotes non erant principes familiarum Leuitarum, sed soli Leuitae qui nominantur hic. Respondendum secundum aliquos, quod recte dixit David,

vos

vos qui estis principes familiarum Leuitarum, eo quod tunc ipse solum loquebatur ad principes Leuitarum, s. ad istos sex, qui ponuntur hic. Isti enim erant principes sex familiarum Leuitarum, ut patet supra in litera. Dicendum tamen, quod hoc non stat, quia David loquebatur hic tam ad sacerdotes quam ad Leuitas, ut patet in litera, quia dicitur vocant David Sadoc, & Abiathar, & sacerdotes, & Leuitas, & tunc dixit eis, vos qui estis principes familiarum Leuitarum. Secundum patet, quia David loquebatur hic de portatione arcae, & ista non solum pertinebat ad Leuitas, sed etiam ad sacerdotes: nam sacerdotes caneant coram arca in tubis sacris quando portabatur, ut patet infra in litera. Tertio patet, quia David dixit hic, vos qui estis principes familiarum Leuitarum, sanctificamini. Et tamen non solum sanctificati sunt Leuitae, sed etiam sacerdotes, quia in litera dicitur, sanctificati sunt ergo sacerdotes, & Leuitae, ergo David loquebatur tam ad sacerdotes quam ad Leuitas, & sic David dixit tam sacerdotibus quam Leuitis: sanctificamini vos, qui estis principes familiarum Leuitarum. Et quando obijciuntur, quod solum sex Leuitae, qui ponuntur hic erant principes familiarum Leuitarum. Dicendum, quod princeps alicuius familiae dicitur dupliciter: vno modo ille, qui est maior in aliqua familia, s. quia est de maiori genere, ut patet, quia descendit per lineam progenitorum. Et isto modo semper erat vnus princeps in qualibet familia, & ille erat de progenie illius familiae, & erat nobilior. Alio modo vocatur princeps alicuius familiae ille, qui praerat omnibus de illa familia: licet non esset de progenie illa. Accipiendo primo modo, isti sex Leuitae, qui ponuntur hic erant principes familiarum Leuitarum, quia non erant de eis, sed de alia stirpe: accipiendo secundo modo sacerdotes erant principes familiarum Leuitarum, eo quod Leuitae traditi fuerant Aaron, & filijs eius ad ministrandum sub eis, & ad faciendum quidquid illi iuberent Numeri 2. & 8. & 18. Etiam specialiter erant subiectae familiae Leuitarum sacerdotibus: nam Aaron habebat duos filios, s. Eleazar, & Ithamar. Erat autem Ithamar princeps duarum familiarum Leuitarum, s. Gersonitarum, & Meraritarum, & Eleazar erat princeps familiae Caathitarum in speciali, & in generali erat princeps omnium principum Leuitarum, ut patet Nu. 3. & sic David poterat vocare hic tam sacerdotes quam Leuitas principes familiarum Leuitarum.

Quae sanctificatio erat ista, quam iubebat David fieri in sacerdotibus, & Leuitis. *Quaest. XV.*

QVAERITVR vterius quae sanctificatio erat ista, quam David iubebat fieri in sacerdotibus, & Leuitis ad portandum arcam. Respondendum est, quod secundum legem erant multae immunditiae caeremoniales, quarum aliquam si quis incurrisset non poterat introire in Sanctuarium, nec tangere aliquam rem sacrā. Iste immunditiae erant multiplices. Quaedam erant per contactum, ut si quis tetigisset rem morticinam, & si tetigisset serpentem viuum, vel mortuum, & si tetigisset cadaver hominis mortui, vel occisi, vel cadaver cuiuscunq; bestiae, quae non licebat ad esum: siue esset per se mortua, siue occisa. Etiam si quis tetigisset leprosum, vel fluentem semine, aut sanguine, vel etiam si quis fuisset pollutus somnio nocturno, vel si accessisset quis ad mulierem cognoscendo eam carnaliter, vel si quis comedisset de cibis vetitis, & sic de multis alijs generibus immunditiarum de quibus Leui. 11. vsq; ad 17. Et est 22. cap. 2. Nu. 19. Et Deute. 14. & 23. In omnibus autem his requirebatur lustratio, siue sanctificatio, & ista fiebat multipliciter: nā in quibusdam

fiat mundificatio per aquas lustrationis, quae erant aquae commixtae cineribus vitulae ruffae, & istud erat si quis pollueretur tangendo cadaver humanum, vel osia eius, vel sepulchrum Nu. 19. In alijs autem non fiebat purificatio cum cineribus vitulae ruffae, sed in sola aqua, sed istud erat dupliciter. Nam quidam lauabant carnem suam totā in aqua, alij vero lauabant carnem, & vestes. De primo patet, ut si quis cognosceret mulierem suam, vel alienā lautare debebat totā carnem suam vterq; & manebat immundi vsq; ad vesperum: Leui. Sic et si quis pollueretur somnio nocturno, lauabat carnem suam Deute. 23. De secundo patet, ut si quis tetigisset carnem viri fluentis semine, vel mulieris fluentis sanguine, siue in tempore menstruum siue extra, lauabat carnem suam, & vestimenta sua. Durabant autem iste purificationes diuersimode: nam quidam postquam polluebantur manebant immundi multis temporibus, sicut leprosi, & viri fluentes semine, & mulieres patientes fluxum sanguinis extra tempora menstruum. Nam quando duraret lepra, & ille fluxus sanguinis, vel seminis, durabat immunditia, & insuper postquam durasset ista immunditia manebat adhuc praedicti per septem dies immundi, & illa non erat iam immunditia realis, sed caeremonialis quantum ad opinionem legis, ut patet Leui. 14. & 15. Alij autem erant quorū immunditia durabat solum per septem dies, & istud erat in quibusdam quorū immunditia contrahebatur per vnicum actum, & non durabat immunditia realis, nisi in alio actu: sicut erat de tangentibus mortuum, quia illi polluebantur solum, quā tangebant, & tñ durabat ista pollutio per septem dies, & sic pollutus debebat aspergi aquis lustrationis tertio, & septimo die, & tñ in septimo die erat mundus, ut patet Nu. 19. Sic etiam erat si quis coiret cum muliere, quae pateretur fluxum sanguinis: nam manebat immundus per septem dies. Leui. 15. In alijs autem regulariter durabat immunditia vsq; ad Solis occasum eiusdem diei, in quo contrahebatur immunditia, vel sequentis, ut patet Leui. 11. & 15. & 17. Et Deute. 14. & 23. Si autem aliquam istarum immunditiarum incurrisset quis de sacerdotibus, vel Leuitis, non poterat tangere arcam, vel prope eam accedere ad ministrandum in ista portatione. Ideo iussit eis David, ut sanctificarentur, id est, mundarentur si in aliquā incurrisissent, & non solum volebat David, ut mundarentur ab immunditijs praeteritis, sed etiam cauerent, ne incurrerent in aliquas: potissimum in illas, quae erant voluntariae: sic enim erat de cognoscendo uxorem: nam cauere debebant nunc Leuitae per aliquot dies, ut non accederent ad uxores suas cum deberent tangere arcam: sic enim fuit quando Israelitae debuerunt accipere legem: nam iussit Deus per tres dies ante hoc, quod lauaret vestimenta sua, & non appropinquarent vxoribus suis, ut patet Exo. 19. a fortiori ergo nunc Leuitae deberent cauere, ne accederent ad uxores suas cum deberent portare arcam, & ab omnibus his sanctificati sunt Leuitae, & sacerdotes, ut portarent arcam.

Quisnam error fuerit in portatione arcae. *Quaest. XVI.*

QVAERITVR vterius circa ea, quae dicuntur hic de errore vitando, qui acciderat in prior portatione arcae, quando occisus est Oza, quis error significetur hic fuisse. Respondendum, quod hic posset aliquoties colligi ex litera, quod fuerint duo errores. Primus est, quod Oza, qui tetigit arcam erat immundus, & hoc colligitur, quia hic David percipit sacerdotibus, & Leuitis, quod sanctificent se, ut non incidat error sicut prius, & tñ nunc iubet, quod sanctificentur, ergo error prior erat, quia non sanctificati sunt Leuitae quorum vnus fuit Oza, qui tetigit arcam, & mortuus est. Et huic consonat id quod multi

multi dicunt, q̄ Oza cognouerat uxorem suam nocte p̄cedenti ante q̄ portaretur arca. Secundum est, q̄ hic possit colligi, q̄ populares portauissent arcā prima vice, vel saltem se immiscuissent portationi eius ministrando aliquid, & hoc patet, quia Dauid dixit, quia nō eratis p̄sentes a principio percussit nos Dñs: sic, & nūc afferte vos arcam Dñi, ne fiat quid illicitum nobis agētibz. q̄ in prima vice populares portauerunt arcā propter absentiam Leuitarum, & ideo, q̄ nunc essent Leuitæ p̄sentes, vt propter ipsum absentiam non facerent populares aliquid illicitum portando arcam, vel ministrando in portatione eius. Dicendum tamē, q̄ primum istorum potest satis stare, s̄ q̄ Oza fuerit immundus, quia accessit ad uxorem suam, & tñ non est ista causa principalis nec verisimilior mortis, vt declaratum est supra 13. in quaestione de cā mortis Oze. Secundum autem istorum non stat, nā non est verum, q̄ populares portauerint arcam, vel immiscuerint se portationi eius: nam supra 13. & 2. Re. 6. dicitur, q̄ Oza, & fr̄s eius minabant plaustrum, & tñ manifestum est, q̄ isti erant Leuitæ, vt ibi etiam declaratum est. Secundo patet, quia si peccatum fuisset in hoc populares p̄tererentur, quia accedebant ad arcam, & tñ nullus popularis passus est, sed solus Oza: ideo non fuit peccatum per hoc, q̄ aliqui populares portarent arcam. Tertio patet, quia si populares peccauissent, litera expressisset peccatum illorum dicendo de morte Oza. Et tñ dicitur, q̄ ipse mortuus est, quia tetigit arcam: ergo nō fuit aliquis alius error nisi in opere Oza. Dicendum tamē, q̄ dato, q̄ Oza non fuisset immundus, nec etiam populares se immiscuissent portationi arcæ, habebat Dauid causam dicendi ista propter mortem Oza. Quod patet, quia Oza mortuus fuerat, quia p̄uuaricatus est aliquam ceremoniam in portatione arcæ: ideo Dauid volebat, q̄ obsetuarentur nunc omnes ceremonie, quia in quacunq; erraretur mors sequeretur. Vna autē ceremonia erat, q̄ omnes essent mūdi. Ideo iussit Dauid, quōd sanctificarentur omnes Leuitæ: non tñ per hoc innuitur, q̄ perierit Oza, quia erat immundus: nā poterat mori propter p̄uuaricationem cuiuscunq; ceremonie: alia ceremonia erat, q̄ soli sacerdotes, & Leuitæ portaret arcam. Ideo Dauid dixit, q̄ cauerent, quōd ipsi portarent eam: ne si aliquis alius portaret, sequeretur plaga in populo. Cum autem dicitur, quia non eratis p̄sentes, percussit nos Dominus, non est sensus, quōd propter absentiam Leuitarum populares portauissent arcā, sed q̄ si ipsi non dirigerent in modo portationis sequeretur aliquis error. Et sic quia a principio in prima portatione non interuenerant Leuitæ erratum fuit in ceremonijs, & propter hoc Oza occisus est, nō tñ innuit in hoc, q̄ Oza peccauerit in aliquo alio, nisi in tangendo arcam: nec est, q̄ laici immiscuerint se portationi arcæ. Et nunc cum dñs, ne fiat aliquid illicitum nobis agentibus, est sensus, q̄ Leuitæ interessent ad portandum arcam, & ad faciendum oēs ceremonias, quia si ipsi non interessent forsitan intromitterent se populares, & facerent aliquid illicitum, sed nō ex hoc sequitur, q̄ in priori portatione populares fecerint aliquid illicitum.

Propter quam causam vocauit nunc Dauid principes Leuitarum, & sacerdotum. Quæst. XV II.

QVAERITVR vterius ad qd Dauid vocauit nūc istos principes Leuitarū, & sacerdotū, & locutus est eis. Respondendū, q̄ Dauid volebat, q̄ portaret arca in domum suam, & ad hoc volebat tradere formā portationis. Istud autē pertinebat ad sacerdotes, & Leuitas: iō fecit vocari principes sacerdotū, & Leuitarum, quia isti imperabant alijs sacerdotibus, & Leuitis.

Et id quod isti inberent sequerentur alij. Et hoc patet, quia vocauit Sadoc, & Abiathar, q̄ erant principes sacerdotū. Et sub eorū potestate ceteri erant infra 23. Vocauit et sex Leuitas quorū nomina ponuntur hic, eo quōd isti erant principes sex familiarū Leuiticā, vt patet supra in litera. Vocauit autē Dauid illos ad duo, primum eū ad portationem arcæ, s̄ vt assignaret portatores arcæ, & vt nō erraret in aliqua cerimonia portationis: vt patet supra. Secundū erat vt ordinaret cantores, & ianitores, & alios officiales ad solemnizandū istam portationem: nā Leuitæ canebāt qñ portabāt arca, vt patet infra in litera.

Dixit Dauid principibus Leuitarum, vt constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablīs videlicet, & lyris, & cymbalis, vt resonaret in excelsis sonitus lætitiæ. Constitueruntque Leuitas Heman filium Ioel, & de fratribus eius Asaph filium Barachiz: de filijs verò Merari fratribus eorū, Ethan filium Casaiæ, & cum eis fratres eorū. In secundo ordine Zachariam, & Benatiāzihel, & Semiramoth, & Ietihel, Anieliab, & Banaïam, & Maasiam, & Mathathiam, & Eliphalu, & Maceniam, & Obededom, & Iehel ianitores. Porro cantores Heman, Asaph, & Ethan in cymbalis æneis concrepantes. Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth, & Iaihel, & Anieliab, & Maasias, & Banaïas in nablīs arcana cantabant. Porro Mathathias, & Eliphalu, & Macenias, & Obededom, & Iehel, & Ozaziu in citharis pro octaua canebant epinicion. Chonenias autem princeps Leuitarū prophetiæ præerat, & ad præcinendam melodiam. Erat quippe valde sapiens. Et Barachias, & Elcana ianitores arcæ. Porro Sebenias, & Iosaphat, & Nathanael, & Amalai, & Zacharias, & Banaïas, & Eliezer sacerdotes clangebant tubis coram arca Dei, & Obededom, & Iehias erant ianitores arcæ.

Dixitque Dauid. Hic ponit secundum huius partis, s̄ de illis, q̄ portationem arcæ solemnizabant, & ponunt hic officiales arcæ: tam p̄ tempore portationis arcæ q̄ poitea, s̄ cantores, & ianitores. Ad constituendum autē illos incitauit Dauid, quia ipse erat vir valde deicola, & desiderabat angere cultum Dei: iō voluit quāto solennius poterat portari arcam. Ad quod voluit, quōd instituerent cantores. Et dñs. *Dixitque Dauid principibus Leuitarum.* Isti principes erant illi sex, qui nominantur supra principes sex familiarum. *Vt constituerent de fratribus suis cantores.* Solum ad illos sex principes Leuitarum loquutus est, & non ad sacerdotes, quia de sacerdotibus nullus cantor constituendus erat, sed de Leuitis. Habebant autē isti sex principes potestatem super oēs Leuitas. Ideo ad eos pertinebat constituere cantores, & alios officiales de Leuitis, & dñs de fratribus suis, i. de alijs Leuitis, q̄ erant de progenie sua, & erant sub potestate eorum. *In organis musicorum.* Id est vt constituerent cantores, q̄ cantarent in organis Musicis. Canebant

Canebant enim dupliciter Leuitæ, s̄ quidam in sola voce, alij autē in voce, & organis. Et vocant organa musicorum generaliter omnia instrumenta ad canendum, quia organum non accipitur specialiter pro quodam instrumento musico, sicut vulgariter loquimur, sed pro omnibus instrumentis tam musicis q̄ nō musicis, quia organum est nomen Græcum, & est tam cōe, sicut istud nomen instrumentum apud nos. Sic. n. dicimus, q̄ omnes potentie corporales habent organa, i. instrumenta, p̄ quæ operantur, & in q̄bus sunt. *Nablīs videlicet, & lyris, & cymbalis.* De lyris, & cymbalis qd̄ sint dictum est supra 13. Nablū autē coincidit aliquoties cū psalterio: vnde Ebrardus ponit ista duo pro eo dicens:

Psalterium Græci, nos organa, nablā Iudæi.

Vt resonaret in excelsis sonitus lætitiæ. Scilicet, isti cantores constituiebant, vt magnas voces emitterent, & audirent a longe sonitus illi, & etiam in excelsis audirent, & sic apparet, q̄ Israelitæ valde gaudebant. *Constitueruntque Leuitas Heman filium Ioel.* Id est, Constituerunt Leuitas istos, qui sequuntur in cantores. Primus fuit Heman, & iste fuit princeps cantorum in familia Caathitarum, & erat valde sapiens, fecitque aliquos Psalmos, qui ex nomine eius intitulant, & pater istius erat Ioel: non quidem Ioel Propheta quia ille fuit in ulto tempore post, s̄ tempore Ozia regis: sed fuit iste quidā alius de Leuitis tempore Dauid, & fuit de familia Caathitarū, vt patet supra 6. *Et de fratribus eius Asaph filium Barachiz.* Iste Asaph fuit alius Leuita princeps cantorū in familia Gersonitarū sapiens valde, qui multos Psalmos fecit. Et dñs de fratribus eius, s̄ de fratribus Hemā: nam Heman erat de familia Caathitarum, & Asaph de familia Gersonitarū supra 6. Et viri de istis duabus familijs dicebant fratres inter se, eo q̄ erant de eodem genere, s̄ omnes de tribu Leui. *De filijs verò Merari fratribus eorum, Heman.* De tertia familia Leuitarum, quæ erat Merari fuit constitutus alius princeps cantorum, s̄ Ethan, & dicitur de filijs Merari fratribus eorum, id est, fratribus Caathitarum, & Gersonitarū, de quorum familijs erant Heman, & Asaph, & vocantur fratres propter causam dictam. *Filius Casaiæ.* Iste vocatur Chusi supra 6. Nam dñs ibi Ethan filius Chusi. Ex quo apparet, q̄ erat binomius: multi enim sunt similes in sacra scriptura: sic est de Iacob, qui vocat Iacob, & Israel: sic etiam Esau vocat Edom, & Esau, & Seir. Genes. 25. Et sic de Beato Petro, qui vocatur Petrus, & Simon, & Caphas, & Bariona. *Et cum eis fratres eorum.* Id est, Isti tres nominati erant principes cantorum in tribus familijs Leuitarum. Et cum eis erant fratres eorum, id est, omnes de illa familia cū isti essent principes, & subijcerent eis in officio suo reliqui de familijs eorum. *In secundo ordine Zachariam.* Positi fuerunt supra cantores tres, qui erant principes, hic ponuntur alij cantores, q̄ erant minores, & ponunt tredecim, qui sepe nominantur hic. Iste Zacharias non est pater Beati Ioannis Baptistæ, quia ille fuit multo tempore post: nec etiā fuit Zacharias filius Ioiadæ sacerdotis magni, qui lapidatus fuit mandato regis Ioas sequenti lib. cap. 24. Nam ille fuit multo tpe post hoc, s̄ tpe Ioas regis. Iste autem fuit tpe Dauid. Item ille fuit de genere sacerdotū: nam erat filius Ioiadæ summi sacerdotis sequenti lib. cap. 24. Iste autē erat de genere Leuitarum. *Et Banaïam.* Non est iste Banaïas, qui fuit vnus de viris fortibus Dauid 2. Re. 23. Et supra 11. Nam ille fuit de tribu Iuda, vt ibi declaratum est. Iste autē fuit de genere Leuitarū. Et dato, q̄ adhuc dicere vellemus sm̄ Iosephum 7. Antiqui quod esset iste Banaïas de genere sacerdotum, tñ iste, de quo hic dñs Leuita erat, & non potest cum illo conuenire. *Et Mathathiam.* Non est iste Mathathias pater Machabæorū, vt patet 1. Macha. 2. cap. Quia ille fuit multo tpe post istum: fuerunt. n. Machabæi pauco tpe ante Chri-

stum: multo tpe post reditū de captiuitate Babylonis, & tamen iste fuit tempore Dauid, multis annis ante captiuitatem Babylonicam. *Et Obededom.* Iste est Obededom in cuius domo fuerat posita arca, & propter hoc fuit arca posita in domo eius, s̄ quia ipse erat Leuita, & pertinebat ad eum seruare arcam. *Ianitores.* Id est, Isti de secundo ordine erant ianitores. Potest intelligi, quōd ante hoc isti erant ianitores in templo, vel q̄ nunc constituti fuerint, vt essent ianitores arcæ in domo illa, q̄ ædificauit Dauid. *Porro cantores Heman, & Asaph, & Ethan.* Positum fuit supra, qui erant cantores: hic ponitur quibus instrumentis utebantur in canendo: nam erant determinata cantoribus instrumenta, ita vt quidam vterentur quibusdam, & alij alijs. Erant autē isti tres, qui nominantur hic principes cantorum in tribus familijs Leuitarum, vt supra declaratum est, & utebantur eodem genere instrumenti musici. *In cymbalis æneis concrepantes.* Id est, Canebant isti in cymbalis, & ibi faciebant concordiam ad cantum suum, & ibi est pulchra melodia cum in organo musico redditur consonantia vocum: sunt enim cymbala instrumenta ferrea, vel ænea parua, quæ duabus manibus tenentur, & concutiuntur ad reddendum sonitum consonantem vocibus. Poterat tamen esse, q̄ antiquitus ista instrumenta ferrea vel ænea parua, quæ duabus manibus tenentur, & concutiuntur ad reddendum sonitū consonantem vocibus aliter formata essent, quia talia quotidie mutantur ab humana voluntate, & ingenio. *Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth, & Iaihel, & Ameliab, & Maasias, & Banaïas.* Ponebantur supra princeps cantorum, qui erant in primo ordine, & quibus organis utebantur. Hic autem dñs de cantoribus secundi ordinis, quibus organis vterentur, & diuidebatur in duas partes, quia quidam istorum utebantur nablīs. Alij autē cytharis, nam octo primi utebantur nablīs, & sex secundi utebantur citharis, & cantabant etiam diuersa cantica, & omnes isti, qui ponuntur hic sunt idem cū illis, qui ponuntur supra, sed repetuntur hic nomina eorum ad ostendendum, quibus organis vterentur. *In nablīs arcana cantabant.* Est nablum instrumentum simile psalterio, & vt dicit Nicolaus in hoc differunt, quia nablū digitis tangit, psalterium autē plectro pulsat. Cantabant etiam arcana, i. aliqua cantica de rebus arcanis. *Porro Mathathias, & Eliphalu, & Mathenias, & Obededom, & Iehel, & Ozaziu.* Hic ponuntur sex alij cantores de secundo ordine, qui distinguuntur ab octo p̄cedentibus in organis quibus cantabant, & etiā in canticis. *In citharis.* Istis organis utebantur: est. n. cithara instrumentū antiquum, & inter veteres valde celebrabat nunc autē valde in vsum venit. *Pro octaua canebant epinicion.* Isti octo cantores cantabāt in octaua, vel pro octaua, & cantabāt epinicion, i. canticum sic incipiens, vt aliqui volunt, sed postea declarabit hoc in quadā q̄one. *Chonenias autem princeps Leuitarum.* Iste erat princeps Leuitarū in cantu, quia fuit sapientior ceteris, & nō est iste Chonenias, de quo dñs seq. lib. cap. 32. q̄ dñs ibi, q̄ ipse erat p̄fectus, sicut hic dñs, q̄ erat princeps Leuitarū: nā hic ponit princeps cantorū, ibi autē ponit princeps eorū, qui recipiebant in domo Dñi decimas, & primitias in horreis. Etiā iste Chonenias fuit multo tpe ante illū, s̄ plusq̄ trecentis annis: nā iste fuit tpe Dauid, & ille fuit tpe Ezechia regis, vt patet ibidem, sed fuit alius Chonenias, quia multi coincidunt in eodē noie eodē tpe, vel diuersis. *Prophetia præerat.* Id est, Erat prepositus in faciendo Psalmos, & canendo illos, vocat. n. Prophetia quæque laus Dei. Et ideo qñ Leuitæ canebant aliquas laudes Dei, dicebant prophetare: sic patet infra 23. s̄. Igitur Dauid, & in ministeriū magistratus exercitus segregauerit filios Asaph, & Hemā, vt prophetarent in citharis, & psalterijs, & tñ in citharis nihil fit nisi canere.

re. Etiam patet eodē cap. cū dicitur fuit autem numerus eorum, q̄ erudiebant canticum Dñi &c. & sic isti, q̄ dicebant prophetare erant doctores cāntici. *Ad præcedendam melodiam.* Id est, Iste Chonenias erat princeps prophetie, i. Psalmorum faciendorū, & hoc ad præcedendum melodiam, i. ut cantarent illos Psalmos in voce, & sic erat iste Chonenias eruditus in duobus, s. in componēdo Psalmos sapienter, & in modulando alios dulciter. *Erat quippe valde sapiens.* Ista causa ponit quare iste esset princeps prophetie, s. quia erat valde sapiens: nā aliter non poneretur princeps omnium cantorum. Et attenditur ista sapiētia in sciendo componere Psalmos subtilius quā alij, & in modulando eos dulcius. *Et Barachias, & Eleana ianitores arca.* Isti duo erant ianitores arca, s. custodiendo eam, ne aliquis accederet ad ipsam, nec introiret ad tabernaculum illud de pelibus iacynthinis in quo erat posita in domo David. Iste Eleana non est Eleana pater Samuelis: de quo dicitur primo Regum, primo cap. quia ille fuit aliquāto tempore ante istum: nam Samuel filius Eleana erat senex antequam Saul constitueretur in regem: unde dixit ego senui, & incanui, porro filij mei vobiscum sunt. primo Regum 12. & mortuus est Samuel regnante Saule, eodem lib. cap. 25. Et post hoc regnavit David super Iuda, & deinde super Israel, & nunc erat iste Eleana tempore David custos arca: ergo non poterat esse Eleana pater Samuelis, quia videbatur, quod ille multo tempore ante hoc mortuus fuerit, & forte ante regnum Saulis, cum incipiente regno Saulis iam senuisset, & incanisset Samuel filius eius. *Porro Sebnias.* Hic ponitur de sacerdotibus, qui ministraverunt nunc in ista portatione arca coram illa, & nominantur hic octo sacerdotes. *Et Iosaphat.* Non est iste rex Iosaphat, de quo habetur sequenti lib. cap. 17. & 18. Quia ille fuit multo tempore post hoc, cum fuerit filius Abia. Etiam ille fuit de tribu Iuda, & erat rex, iste autem erat Leuita. *Et Nathanael.* Non est iste Nathanael de quo dicitur Ioan. primo, q̄ vidit Iesus Nathanael ad se venientem, & dixit de eo: Ecce vere Israēlita, in quo dolus non est. *Et Zacharias.* Non est iste Zacharias, de quo supra habetur, quia ille primus erat de cantoribus secundi ordinis, & iste est de genere sacerdotum, quia isti erant octo qui ponuntur in hoc versu. Et clangebant tubis, erant sacerdotes, ut patet in litera. *Et Amasai.* Non est iste Amasai filius Abigail sororis David, de quo habetur supra 2. Et ille fuit princeps exercitus in bello, quod fecit Absalom contra David. 2. Re. 17. Et postea David reconciliauit eū sibi, & fecit principem exercitus excluso Ioab, quia occiderat Absalomem eodem lib. cap. 19. Et postea occidit eū Ioab ductus in via, q̄ successerat in principatu eius eodē lib. cap. 20. Quia ille fuit de tribu Iuda, iste autem erat de sacerdotibus. *Et Banaias.* Aliqui putant, q̄ iste fuit ille Banaias, q̄ ponitur inter viros fortes David. 2. Re. 23. Et supra 3. & 11. tamen falsum est, quia ille erat de tribu Iuda, iste autem erat sacerdos. Iosephus tamē tenet, q̄ fuerit ille Banaias de stirpe sacerdotum, & tenendo sic satis concordaret, & q̄ diceremus istum Banaiam esse illum virum fortem, sed non est idem: multi enim vocantur hoc nomine. *Et Eliezer.* Iste Eliezer non est ille, de quo habetur Exo. 4. Quia ille fuit filius Moyfi, iste autem fuit multo tempore post. Etiam non est iste Eliezer, de quo Genes. 24. Quia ille fuit seruus Abraham, quē misit pro Rebecca, ut acciperetur pro vxore ab Isaac, & sic fuit multo tempore ante hos sacerdotes. *Clangebant tubis.* Id est, isti octo, qui ponuntur hic clangebant in tubis argenteis: nam erant in sanctuario tubæ argenteæ ad canendum in festiuitatibus, & istis utebantur nunc Leuitæ in portatione arca. *Coram arca Domini.* Scilicet, Quando portabatur,

Postea etiam coram illa clangebatur, sed non apparet an isti sacerdotes, qui nunc clangebant, clangerent tunc. *Et Obbededom, & Achimaas erant ianitores arca.* Scilicet, Custodientes, ne quis introiret ad locum, in quo custodiebatur arca intra tentorium factum de pelibus iacynthinis, quod erat in domo David.

Quis nam ordo erat in portatione istius arca.
Quæst. XLIII.

QUÆRITUR circa ea, quæ dicta sunt hic de ordinatione in portando arcam, quis ordo erat. Respondendum, quod in ista portatione arca quidam erant portantes arcam, & alij erant solennizantes portationem, portantes autem erant Leuitæ. Et isti erant quatuor portantes eam per duos vectes, Et quando isti fatigabantur succedebant eis alij Leuitæ, vel adiuuabant eos. Et de istis portatoribus nihil hic dicitur, nisi quod portabant arcam super humeros suos in vectibus: alij autem erant solennizantes portationem arca. Et ad hoc conuenerunt sacerdotes, & Leuitæ, & populares: de popularibus nihil dicitur hic. Et tamen intelligendum est, quod David distinxerat populum in septem choros, vel saltem elegerat de populo cantores, & psallentes in vasis musicis, & distinxerat eos in septem choros, ut ordinatē se haberent, scilicet, ut quidam canerent, & alij responderent vicibus suis. Et sic dicitur 2. Regum 6. q̄ erant cum David septem chori. Sacerdotes autem conuenerunt ad istam solennitatem, & habebant hic duo officia, primum erat, quia sacrificia offerebant. Nam cum transissent illi, qui portabant arcam sex passus offerebantur septem tauri, & septem arietes, ut patet hic. Et in hoc multi sacerdotes essent occupati, ut cito explerentur tot sacrificia. Aliud officium eorum erat clangere tubis, & sic dicitur hic de octo sacerdotibus, qui clangebant tubis ante arcam: Leuitæ autem proficiebant nunc in portatione arca in duobus, ut quidam volunt. Primum erat, quia quidam ipsorum erant in circuitu arcae diligenter cauentes, ne quis de popularibus accederet ad arcam. Et istos vocat Nicolaus ianitores arca. Istud tamen non est satis recipiendum, ut infra declarabitur in quadam questione. Ideo dicendum, quod Leuitæ solennizabant nunc portationem arcae solum in cantando. Quidam in voce sola, & alij in voce, & organis. Et fuerunt distincti isti in duos ordines, & in quodam erant quidam cantores, & in alio alij, ut patet in litera, & sequenti questione.

Quomodo se habebant nunc isti Leuitæ in cantando.
Quæst. XLIX.

QUÆRITUR magis de istis Leuitis, quomodo se habebant nunc in cantando. dicendū est, q̄ de omnibus familijs Leuitarum conuenerunt nunc alij ad portationem arca, ut patet supra in litera. pauci autem ipsorum portabant arcam, idco reliqui canebant, sed ad hoc, quod ordinatē canerent fuerunt hic distincti p̄ duos ordines: nam non fit mentio nisi de primo, & secundo ordine cantorum. Et vocatur ordo primus, & secundus multipliciter, s. quia isti, qui erant in primo ordine, erant excellentiores alijs in sapientia, & in cantu: qui vero erant in secundo ordine, erant minus sapientes: vel vocatur primus ordo, & secundus, quia vna pars Leuitarum canētiū p̄cedebat arca, & vocabatur primus ordo, s. p̄cedēdo localiter. Alius ordo subsequatur arca, & vocatur secundus, quia succedebat. Aliiter potest dici, q̄ erant duo ordines cātorū, sicut ip̄ ecclesia sunt duo chori cātorū cāntando Psalmos. Et vocaretur primus ordo ille, q̄ inchoabat,

inchoabat, sicut cum vnus dicit vnū versum, & alius alium. Isti duo ordines non erant distincti taliter, ut illi, qui erant de vna familia Leuitarum, essent in vno ordine, & qui de alia familia, essent in alio ordine, quia tunc cum essent ad minus tres familij principales Leuitarum, s. Gersonitarum, Caathitarum, Meraritarū, essent tres ordines cantorum, & tamē erant soli duo, sed distinguebantur sic isti ordines, q̄ de qualibet familia Leuitarum essent aliqui in primo ordine, & aliqui in secundo. Patet hoc, quia in primo ordine erant isti tres principes, s. Heman Aaph, & Ethan. Et tamē Meraritha, ut patet sup. 6. & sup. in litera declaratum est. Et dicitur etiam hic, quod cum quolibet istorum erant fratres sui, id est viri de familia sua, & sic patet, quod in primo ordine erant Leuitæ de omnibus familijs, sic de ordine secundo intelligendū est. Et istud erat satis rōnabile ad tollendum inuidiam. Nam si ponerentur Leuitæ de vna familia in primo ordine, & Leuitæ de alia in secundo ordine, illi qui ponerent in sc̄do, quererent quasi p̄tererent plus q̄ ceteri. Nunc autem cum de omnibus familijs essent cantores in primo ordine, & secundo, erant omnes familij equales, & nulla haberet occasionem querelæ. Sciendum autem, quod in primo ordine cantorum erant tres principes, s. Heman Aaph, & Ethan, quia erant de tribus familijs, & erant sapientiores reliquis. In secundo ordine erant principes quatuordecim, qui ponuntur in illo versu qui incipit, in secundo ordine Zacharia, erat tamen vnus cantor sapientior adhuc omnibus, qui vocabatur Chonenias, & iste præerat vtrique ordini cantorum, & hoc quia erat valde sapiens, ut dicitur in litera. Sciendum etiam, q̄ illi, qui erant in primo ordine cantorum differēbant à cantoribus secundi ordinis in organis, quibus utebantur: nam cantores primi ordinis utebantur cymbalis: nam dicitur in litera, quod Heman, & Aaph, & Ethan in cymbalis eneis cōcrepabant. Cantores autem secundi ordinis alijs organis utebantur, sed adhuc isti de secundo ordine differēbant inter se in duobus, s. in organis, & in canticis. Patet, quia octo principes secundi ordinis canebant in nablīs, & cantabant arcana, s. illi, qui ponuntur in versu qui incipit, Zacharias autem, & Oziel. Alij autem sex principes eiusdē ordinis cantabant in lyris pro octaua epinicion, s. illi, qui ponuntur in versu, qui incipit: Porro Mathathias, de quibus infra dicitur.

An illi de secundo ordine erant Leuitæ, vel cantores.
Quæst. XLX.

QUÆRITUR vterius de istis, qui erant nunc in secundo ordine an essent Leuitæ cantores, vel ianitores. Aliquis dicit, q̄ erant ianitores, quia in illo versu, qui incipit in secundo ordine Zachariam ponitur omnes, qui erant de secundo ordine, & dicitur in fine ianitores, & sic apparet, q̄ omnes illi erant ianitores, in quantum v̄r, quia supra in litera reperuntur omnes qui ponuntur in prædicto versu, & distinguuntur in duas partes, & ponuntur in vna parte octo, & in alia sex, & de octo qui ponuntur simul dicitur, q̄ cantabāt arcana in nablīs, ut patet in versu, qui incipit: Zacharias autem. Et de sex, qui ponuntur in alia parte dicitur, q̄ cantabant in lyris epinicion pro octaua, ut patet in versu, qui incipit: Porro Mathathias. Oportet ergo poni omnes illos in secundo ordine esse cantores. Dicendum igitur, q̄ qui ponuntur in secundo ordine cantores sunt, ut patet ex ratione assignata. Item quia hic distinguuntur duo ordines, & primus eorum pertinet ad cantores: ergo etiam secundus. Quod patet, quia alij non vocarentur secundus ordo, quia secundus ha-

ber consequentiam ad primum, & participant in aliquo, ideo ambo debent esse eiusdem rei, sed primus est cantorum: ergo etiam secundus. Cum autē obijcitur, q̄ isti erant ianitores. Rōderi potest dupliciter. vno modo, q̄ non refertur hoc ad omnes, qui ponuntur in isto ordine, sed solum refertur ad istos vltimos, scilicet Obbededom, & ad Ieiel. Nam de Obbededom iterum dicitur, quod erat ianitor arca, ut patet infra in litera. Aliiter potest dici, q̄ omnes isti, qui erant in secundo ordine erant ianitores, & tñ non vocatur ordo secundus ianitorum, sed cantorum. Per accidens. n. erat q̄ essent ianitores ad hoc, ut ponerentur in isto secundo ordine. Considerandū tñ quod omnes isti principes, qui ponuntur in secundo ordine, erant simul ianitores, & cantores. Erant. n. ianitores, in quantum tenebantur obseruare ad ianuas tabernaculi Moyfi, vel istius domus, in qua erat arca posita ad hoc, ut non introiret aliquis ad locum sibi non debitum, erant autē cantores, in quantum constituti erant ad canendum coram arca nunc, & etiam postquam posita esset in loco suo in domo David. Hic autem non ponuntur in ordine in quantum ianitores, sed in quantum cantores, vocantur tamen ianitores ad exprimēdum omnes titulos, & dignitates eorum.

De officio ianitorum. Quæst. XXI.

QUÆRITUR vterius de istis ianitoribus de quibus hic, qui erant, vel quod erat officij sui. Respondendum est, s. Nicolaum, quod hic vocantur aliqui ianitores eo, q̄ in ista portatione erant iuxta arcam custodientes, ne quis accederet ad eam de popularibus, vel de Leuitis, ad quos non pertinebat, ut patet q̄ aliquis Leuita non accederet temere ad arcam, sicut fuit de Oza in prima portatione, qui tetigit arcam temere, & Deus percussit illum super temeritatem suam 2. Reg. 6. Et hoc potest aliquo modo persuaderi, quia vocantur specialiter ianitores arca. Nam infra in litera dicitur, quod Achimaas, & Obbededom erant ianitores arca. Dicendum tamen, quod hoc non stat, quia licet posset concedi, q̄ aliqui Leuitæ constituti essent ad hoc solū, ut cauerent, ne quis accederet ad arcam, tñ nō poterāt p̄ hoc vocari ianitores, q̄ ianitor nō est vbi ianua nulla est. In portatione tñ arca non erat arca sub aliqua ianua, quia portabatur per viā. Ideo non vocarentur aliqui ianitores, sed posset vocari custodes arca. Dicendum est, q̄ aliqui istorum erant ianitores arca, & aliqui ianitores templi, non tñ sic Nicolaus vult. Pro quo nunc sciendum, q̄ antequā David portaret nunc arcam ad domum suam, & postea, erat tabernaculū Dñi, quod fecit Moyfes in Gabaon, & ibi erant sacerdotes, & Leuitæ. Sacerdotes quidem ministrabant in officijs suis: Leuitæ verō erant cantores, & ianitores. Nam custodiebant quidam eorum introitum templi, & isti fuerunt cantores in ista portatione arca, cum oēs Leuitæ nunc cantarent corā arca præter illos, qui portabant eam. Alij autem fuerunt ianitores arca, assignati, ut custodirent eam postquam fuit posita in domo David. Possunt tamē vocari ianitores arca illi, qui custodiebant eam ante hoc dum esset in domo Obbededom. Nā ibi erat posita in custodia quousq; portaret ad alium locū, ideo necesse erat, q̄ aliquis h̄ret curā sp̄alem de illa, ne q̄s accedere posset indebite ad locū eius, & eēt isti custodes duo vel tres, q̄ vocarentur ianitores. Sic. n. fuit qñ arca mansit in Cariathiarim. Nā sanctificauerunt Eleazarum filium Abinadab, ut custodiret eam primo Reg. 7. & sic ille posset dici ianitor. Istud est satis verisimile, quia cum ponuntur ianitores arca, ponit Obbededom inter illos. Et manifestum est, q̄ cū Obbededom haberet arcam

In domo sua, q̄ ipse est ianitor eius. Et aliquis alius de Leuitis cum eo. Sciendum aut̄, q̄ aliqui vocant̄ hic ianitores absolutē, & alij vocant̄ ianitores arcē. Illi qui erant ianitores in Sanctuario Dñi in Gabaon, vocant̄ ianitores absolutē. Qui autē erant ianitores in domo Obedom, vel postea in domo, in qua Dauid posuit arcam vocant̄ ianitores arcē. Et rō huius est, quia nō solebant poni ianitores pro arca nisi nunc casu, sed illi, qui erant ianitores, erant ianitores templi, qui verō erant ianitores arcē non erant ianitores, nisi per accidens, ideo nominantur cum quadam denominatione,

Quare tam pauci cantores ponebantur in secundo ordine. Quæst. XXI.

Quæritur ulterius quomodo in secundo ordine cantorum ponebantur tam pauci cantores, scilicet quatuordecim, ut patet in litera. Nam omnes Leuitę erant nunc cantores, ut supra declaratum est. Et illi distincti fuerunt in duos ordines, sed ipsi erant saltem mille sexaginta, & duo, ut patet sup. in litera, computando omnes illos, qui ponuntur de singulis familiaribus. Ideo in secundo ordine cantorum ad minus plures essent, q̄ ducenti. Respondendum, q̄ multi cantores erant in secundo ordine, & isti quatuordecim, qui ponuntur hic non erant soli cantores secūdi ordinis, sed erant principes cantorum istius ordinis. Poterat autē esse, q̄ in isto ordine essent plures, q̄ quingenti, vel sexcenti cantores, quia tñ in oī ordine semper dantur principes, & subiectis assignati fuerūt quatuordecim principes in isto ordine, De alijs autē cantoribus, q̄ erāt sub eis in isto ordine, nulla mentio fit. Sic. n. patet de cantoribus primi ordinis, quia ibi solum noīantur tres principes, scilicet Heman A saph, & Ethā. Et non exprimuntur aliqui subiecti, sed dī cum fratribus suis, i. q̄ illi tres principes cum fratribus suis, i. cum Leuitis de sua cognatione, ita isti quatuordecim q̄ ponuntur hic in secūdo ordine erant principes scđi ordinis. Et ob hoc exprimuntur noīantur, subditi autē sui erāt Leuitę de cognatione sua, sed obijciēt q̄o in secūdo ordine cantōrū essent tot principes, scilicet quatuordecim, cum in primo ordine solum essent tres principes. Rñdendum, q̄ istud erat propter minoritatē principum. Principes. n. de scđo ordine erāt parui, quia q̄libet eorū hēbat paucos sub se. Ideo cum essent multi Leuitę in isto ordine, necesse erat, q̄ essent multi principes. In primo autē ordine erant magni principes, scilicet tres, eo q̄ quilibet illorū principabat oībus Leuitis de familia sua, q̄ erant in illo ordine. Et quia erant solū tres familie principales Leuitarum, fuerunt solum tres principes istius ordinis.

Quales viri erant principes cantorum, & quomodo in eis mansit principatus. Quæst. XXI.

Quæritur ulterius de isto Heman, A saph, & Ethan, qui erant principes cantōrū primi ordinis, qui viri erant, & q̄o mansit in eis iste principatus. Rñdendum, q̄ isti tres fuerunt viri valde sapientes in duobus, scilicet in inquirendo veritatē mirabilī Dei, de quibus facerent Psalmos. Et in sciendo modulari dulciter Psalmos iam cōpositos. De primo patet, nā Psalmi sunt q̄dam laudes Dei, & cōponebantur ab istis Leuitis, qui inquirebant historias legis veteris, & de mirabilibus, q̄ reperiebant in scriptura formabant istos Psalmos, ut patet in Psal. 102. & 103. & vlg. ad 106. & in multis alijs, scilicet Psal. 77. Et quia aliqui Leuitę erant sapientiores, q̄ alij tam in historijs sacre scripturę, q̄ in rebus naturalibus, illi nouerāt melius cōponere Psal. q̄ alij. Erant etiam aliqui, qui melius nouerant artē modu-

landi, scilicet dandi sonitum conuenientem Psalmis, & istud minus proficiebat ad laudē Dei. Et quia isti tres erant sapientiores oībus alijs Leuitis in duobus prædictis, ideo fuerunt positi principes cantorum. Sciēdum et̄ q̄ sapia istorum valde laudatur. Patet de A saph, nam ipse laudatur nimis inf. seq. capit. q̄ erat valde sapiens ideo Dauid constituit eum principem ad laudandum Dñm in domo illa, in qua erat arca constituta per ipsum, etiam alij duo, scilicet Heman, & Ethan laudantur nimis in sapientia, in tantum, q̄ comparatur aliquo modo Salomoni, ut patet 3. Reg. 4. cum dī: Quod erat Salomon sapientior cunctis omnibus, & erat sapientior Ethan Ezraitha, & Heman, & Galgal, & Dorda filijs Maol. & tamen non comparatur Salomoni in aliquo nisi essent valde sapientes. Sciēdum etiam, q̄ isti composuerūt multos Psalmos cum essent principes cantorum. Nam Heman composuit Psal. 87. qui incipit Dñe Deus salutis nostre, ut patet ex titulo eius, licet aliquo modo possit dici ex titulo, q̄ sit filiorū Core, sed ibi declarabitur. Ethan autē composuit Psal. 88. qui incipit Misericordias Dñi. Nam dicitur in titulo intellectus Ethan Ezraithę. Illi et̄, qui erant subiecti Heman fecerunt Psalmos multos sub eius correctione: nā filij Core erant subiecti ei, & fecerūt sub emendatione eius multos Psalmos: nam Psal. 41. qui incipit: Quemadmodum desiderat ceruus, factus fuit ab eis, quia in titulo eius dicitur in fine intellectus filijs Core, etiam Psal. 43. factus est ab eis. Et incipit: Deus auribus nostris: patet ex titulo. Nam dicitur in fine Psalmis filijs Core: Psalmus etiam 44. eorum est, & incipit: Eructauit cor meum: patet ex titulo. Nam dicitur in fine pro his, qui comitabantur filijs Core ad intellectum: Psalmus etiam 47. est filiorum Core, & incipit: Magnus Dominus: patet ex titulo, scilicet pro filijs Core secunda sabbathi. Alios etiam Psalmos fecerunt: nam Psal. 43. qui incipit. Quod dilecta, eorum est, patet ex titulo, scilicet in fine pro torcularibus filijs Core: Psalmus etiam 84. eorum est, qui incipit: Benedixisti Domine terram tuam, patet ex titulo, scilicet filijs Core: Psalmus etiam 86. qui incipit: Fūdāmēta eius, eorum est, patet ex titulo, scilicet filijs Core, Psalmus cantici. A saph autē plures Psalmos fecit, quam alij principes Leuitarum; nam Psal. 49. qui incipit Deus deorū ab eo factus est, patet ex titulo, quia dicitur Psalmus A saph: Psal. 72. eius est, & incipit: Quod bonus Deus Israel, patet ex titulo, scilicet defecerunt laudes Dauid filij Iesse: Psalmus A saph, & oēs Psal. 111. sequentes vlg. ad Psalmus: Quod dilecta, facti fuerunt ab A saph, ut patet ex titulis eorum. Sciēdum autē circa istos tres principes Leuitarum, q̄ ipsi fuerunt constituti principes cantorum nunc, quando portabatur arca, & erāt oēs tres in primo ordine, & quilibet in sua familia, ut sup. declaratum est, postquā ē portata est arca habuerūt istum ordinem in domo illa, in qua fuit arca posita à Dauid; nam ibi canebāt Leuitę distincti per tres choros. Erat. n. Heman cum familia Caathitarum in medio: A saph ad dexteram cum familia Gersonitarum: Ethan ad sinistram cum familia Meraritarum, ut patet sup. 6. Postea et̄ cum Dauid esset senex, & ordinarer cantores, & ianitores pro tēplo Salomonis, quod postea facturus erat constituit istos tres tanquā principes cantorum, & filiorum eorum cum eis. Distinxit eos aliter, scilicet per viginti, & quatuor sortes, ut quilibet fors ministraret suo tempore infra 25. Et sic manserunt postea semper quamdiu stetit Iudeorum status.

De

De alijs sex Leuitis de secundo ordine cantantibus arcana in nablis. Quæst. XXI.

Quæritur ulterius quō dī, q̄ Zacharias, & Oziel cum alijs sex Leuitis de secundo ordine cantabant arcana in nablis, & q̄ erant ista arcana. Aliqui putant, q̄ erant arcana, i. secreta dicta, ita q̄ nemo audiret illa. Sed istud nihil est, quia isti cātabant. Ideo necesse est, q̄ vox eorum audiretur: non. n. loquebantur secreta. Sed dī, q̄ cantabant arcana, i. aliqua quę erant secreta pp̄ altitudinem intelligendi, scilicet quia cantabant de aliqua materia excellentiori, q̄ alij Leuitę. Ita q̄ non oēs intelligerent. Et poterat hoc esse, quia aliqui de istis Leuitis cantabant Psalmos factos de historijs præcedentibus in lege veteri, sicut est Psal. 77. & Psal. 103. & 104. & 105. & multi alij, & isti manifesti erant. Alij autē Leuitę erant prophete, & p̄dicebant futura. Et illa non intelligebantur ab oībus. Et tunc proprie dicerent cantare arcana: sic forte esset de istis, quia poterant cantare aliqua futura, sicut Dauid prædixit in multis Psalmis, vel pōt dici, q̄ cātābāt arcana, i. cantābāt aliquas laudes pro secretis Dei, q̄ intelligebant, vel pro iudicijs secretis, q̄ Deus faciebat. Et sic intulatur aliqui Psalmi. Patet de Psal. 45. & incipit, Deus n̄ refugium, & titulus eius est in fine Psalmis Dauid de arcanis, vel potest dici, q̄ canebant arcana. i. aliqua iudicia occulta, quę Deus fecerat ad quę pauci attendebant, vel pauca intelligebant.

De Mathathias, & alijs cantoribus quinque de secundo ordine. Quæst. XXV.

Quæritur ulterius quō dī in litera, q̄ Mathathias, & alij quinque cantores de secundo ordine in citharis canebant epinicion pro octaua. Rñdendū, q̄ variē h̄ ista litera, quia in quibusdam libris dī epinicion, & in alijs symbion, sed pro eodem accipiunt. Et putant doctores n̄, q̄ interpretatur epinicion, vel symbion victori Deo, triumphus, vel palma. Et dicit q̄ isti cantabant sic, q̄ canticum illud, quod cantābāt sic incipiebat. Et quamquam multa alia cantarent, q̄ tñ sepe redibant ad principium huius cantici, videbatur, q̄ semper cantarent epinicion. Et dicunt, q̄ cantabant pro octaua, i. pro eate octaua resurrectionis: nam septem eates distinguntur in seculo ante diem iudicij. Aetas autē post resurrectionē erat octaua tā felicibus, q̄ damnatis. Et dicunt, q̄ cantabant Deo victori triumphū pro octaua, scilicet quia in octaua resurrectionis Deus perfecte triumphabit de hostibus suis, cum oēs mali inclusi erunt in tenebris inferni. Et erit tūc Deus victor. Et mors, q̄ dnabatur electis erit iam superata, ut patet primo ad Corin. 15. vbi loquitur Apostolus de resurrectione dicens: Tunc fiet sermo qui scriptus est, labor prope est mors i victoria. vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? Et iterum dī ibidem: Oportet autē illum regnare donec ponat oēs inimicos sub pedibus eius, nouissimē autē inimica destruetur mors. Et sic ibi erit Deus plene victor. Et pro illa octaua resurrectionis canitur victori Deo triumphus: sic et̄ exponunt n̄ doctores q̄ncunq; sit mētio de octaua, sicut patet in aliquibus Psalmis. Nā Psal. 6. intulatur in fine p̄ octaua Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrectionis. Sed dicendū, q̄ istud nō stat, quia dictio hebraica, q̄ ponit hic, non significat id, q̄ ipsi volunt, scilicet victori Deo triumphus, vel palma, quia ista dictio est epinicion, & magis significat ad fortificandū vel ad angēdū, siue superandū. Ideo nō ē triumphus aliquis hic, q̄ Deo cātē, vel reddat. Itē patet, q̄ cū dī, q̄ octaua significet hic octauā resurrectionis nimis est alienū à veritate. Primo quia illi duo Psal. 6. & 8. q̄ intulatur in fine Psal. Dauid, & et̄ Psal. Dauid vndecimus qui incipit Saluum me fac dñe: Intitulatur in fine Psal. Dauid pro octaua. Et intelligunt p̄ octaua resurrection

dinem prophetie proprie dicte, quia illa est cognitio quedam supernaturalis de rebus occultissimis ad quas nullus peruenire potest, nisi a Deo supernaturaliter eleuetur. Ita prophetia isto modo est quedam sapientia ad componendos Psalmos laudis diuine, & ad modulandum eos. Et ista paucis conuenit. Et ideo ad similitudinem primę vocatur prophetia. Differt tñ inter vtraque prophetiam, quia prophetia proprie dicta non est sapientia, que acquiri possit aliquando ingenio humano, sed a solo Deo datur. Prophetia autem secundo modo acquiritur humano ingenio, quia ad illam pertinet multiplex sapientia, que humanitas habet, scilicet cognitio historiarum sacre scripturę, ut scilicet illas formentur Psalmi, et cognitio rerum naturalium, que pertinet ad prophetiam: nam interdum de ipsa dispositione rerum vniuersi Psalmi componuntur, sicut patet in Psal. 103. qui totus est de rebus naturalibus. Alij autem sunt de historijs sacre scripturę, sicut est Psal. 77. & Psal. 104. & 105. & 106. & multi alij. Est. n. quantum ad hoc necessaria rhetorica ad exornationem verborum sapienter dictorum. Est etiam necessaria musica ad modulationem vocum, nam omnia ista canendo dicebantur. Secundo differunt, quia prophetia primo modo dicta est aliqui in omnibus valde simplicibus, sicut patet de Amos, qui erat rusticus, & pastor, ut ait Hier. in Epist. ad Paulinum c. 7. Sic etiam ipse Amos dixit c. 7. de seipso: Non sum propheta, & non sum filius prophete, sed armentarius. Ego sum villicans sicomoros. Prophetia tñ secundo modo dicta nunquam est nisi in homine sapiente. Cui in ea includantur multe cognitiones scientificę, ut dictum est. Et hoc verum est nisi Deus infuderit illam: nam et sapientia, que humanitas potest haberi in infusione, sicut fuit in Salomone, cui Deus dedit per infusionem cognitionem rerum naturalium. Nam disputauit de lignis, que sunt a cedro, qui est in libano vsq; ad hyssopum, qui egreditur de pariete. Et discernit de inmentis, volucris, & reptilibus, & piscibus 3. Reg. 4. Et habuerat omnia ista a Deo per infusionem, seq. lib. c. 1. & 3. Reg. 3. Prophetiam quoq; istam, que est ad canendum Psalmos, interdum Deus dat homini per infusionem, sicut fuit de Saule, qui cum venisset ad gregem prophetarum insilijt in eum spiritus Dñi, & incepit prophetare in medio eorum 1. Reg. 10. Et illa prophetia nihil aliud erat nisi canere diuinas laudes. Tertio differunt inter se, quia prophetia secundo modo dicta est quidam habitus scientificus, vel multi habitus simul, scilicet musicus, rhetoricus, theologicus, & physicus, sicut sup. declaratum est. Et habentes istos habitus semper manent sapientes, et si dormiant, vel actualiter non cogitent. Prophetia autem primo modo dicta non est habitus, quia tunc ille, qui semel haberet spiritum propheticum posset prophetare quando-cunq; vellent, quia retineret sibi habitum, per que operaretur. Et tñ hoc falsum est, quia prophetę interdum poterat prophetare, interdum non. Patet de Eliseo, qui quęstus fuit a tribus regibus de penuria aque, nesciuit rñdere quousq; cecinit psaltes, & facta est super eum manus Dñi 4. Reg. 3. Iterum est, cum veniret ad eum mulier Sunamitis, nesciuit ad quid veniret. Et dixit ad puerum suum, dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est. Et Dñs celauit a me, nec indicauit mihi eo. lib. c. 4. Moyses quoq; bis ad quęstionem filiarum Salphaad, & filiorum Manasse rñdere nesciuit, quousq; consuluit Dñm, & eruditus est: Num. 27. & 36. Ieremias quoque consultus ab Israelitis an descenderent in Aegyptum, nesciuit rñdere vsque ad decem dies, cum Dñs ei locutus est: Ier. 42. Daniel est per tres hebdomadas visionem intelligere non potuit, quousque missus est Gabriel ad declarandum: Dan. 10. Et ideo cõtingit, qd prophetę primo modo dicti interdum

apparent sapientes sup. humanam conditionem. Et interdum apparent rustici nihil loqui scientes, scilicet quoniam non tangit illos spiritus prophetici. Prophetę tñ secundo modo dicti semper sunt equaliter sapientes cum sint sapientes per habitum. Illi vero non habent habitum, sed fit in eis quedam illustratio supernaturalis a Deo rapitum transiens, per quam eleuatur nimis ad intelligendum quandiu manent in hac illustratione. Et illa desinente redeunt in priorę statum, scilicet si prius erant simplices, & indocti, tunc et erunt. De ista autem prophetia, cui preerat Chonenias dicendum, quod erat secundo modo dicta. Quod patet primo, quia dicitur quod preerat. Et tñ non potest aliquis preesse in prophetia, nisi humanam ordinationem, ipse vero a Dauid, & alijs Leuitis constitutus erat princeps in prophetia: ergo erat talis prophetia, que humanitas habet poterat. Secundo patet, quia dicitur: Erat. n. valde sapiens, & istud ponitur pro causa cur ipse preesset prophetię, illi tñ qui sunt prophetę primo modo non sunt sapientes, quia sapia dicit habitum, prophetia autem actum transeuntem non actum ex aliquo actu exite in nobis. Si rñ et patet hoc de alijs principibus eorum, quod et dicebantur prophetę: nam ipsi vocantur sapientes. Tertio patet, quia dicitur hic, quod preerat prophetię ad precipiendum melodiam. Et sic videtur, quod ista prophetia erat in cantando Psalmos. Et ista non est prophetia proprie dicta. Quarto patet, quia 7. 25. dicitur, quod Alaph, & Heman, & Iditum, & alij Leuitę prophetabant in citharis. Et sic prophetia illa erat in canendo, & non intelligendo aliquid supernaturaliter. Hoc modo insilijt in Saule spūs propheticus, quoniam habuit obuium gregem prophetarum. Et insiliens in se ipso cepit prophetare inter eos 1. Reg. 10. Sic etiam oēs illi, quibus preerat Samuel et tñ nuncijs Saulis, et ipse Saul dicebatur prophetare, scilicet quia spiritus Domini in siliebat in eos, & faciebat, quod cantarent cantica diuine laudis 1. Reg. 19. Et patet hoc magis, quia dicitur ibi, quod Saul prophetauit cum ceteris coram Samuele, & cecinit nudus tota die illa, & nocte. Et sic pro eodem habetur, quod prophetauerit, & cecinerit. Quinto patet, quia Heman vocabatur videns, id est propheta, & etiam dicebatur prophetare inf. 25. Et tñ ipse habebat prophetiam suam in hoc, quod cantabat coram Domino. Et erat doctor cantici eod. cap. Etiam comparatur ipse Salomoni in sapientia 3. Reg. 4. Et tñ neutrum conuenit prophetię primo modo dictę. Argumentum autem factum in principio quęstionis concedendum est, scilicet quod non esset Chonenias propheta primo modo, sed secundo.

Qua tuba erat illa, quibus sacerdotes clangebant.
Quaest. XXVII.

Quaeritur ulterius cum dicat hic, quod sacerdotes clangebant tubis coram arca, que tubę erant istę. Rñdebit aliquis, quod istę erant tubę, quecumq; possent haberi: nam in ista solennitate portationis arcę congregata sunt infra musica omnium generum, ut esset magna festiuitas. Sic dicitur 2. Reg. 8. f. Dauid autem, & oēs Israel ludebant coram Dño in omnibus lignis fabrefactis. Id est in omnibus organis musicis. Dicendum tñ, quod non stat, quia in tali solennitate sacerdotes non vrentur tubis popularibus, & prophanis. Sed dicendum, quod istę erant tubę sacre, quas Deus iusserat fieri. Pro quo sciendum, quod Deus iussit Moyse in deserto, ut faceret duas tubas argenteas ad conuocandum multitudinem. Et istis tubis clangere debebant Israelitę, quoniam irent ad bellum, et si esset aliqua dies magnę solennitatis, vel conuinciorum, aut letitię clangebatur in his tubis Nu. 10. Nunc autem erat magna solennitas portationis arcę, ideo sacerdotes clangerunt in tubis. Et quamquam Deus solum iusserit fieri duas tubas argenteas, factę sunt postea multę. Et ideo poterant multi sacer-

dotes

dotes clangere, ut declarabitur inf. in quadam quęst. Istis et tubis utebantur sacerdotes tempore iobelei, scilicet quod canere debebant per vniuersam terram denunciando libertatem, quia erat in anno quinquagesimo iobelei: Lev. 25. Istę et buccinę portabantur ad alios vsus solennitatum. Causa autem quare portatę sunt tubę coram arca fuit propter quoddam preceptum, quod Deus dederat in similitudine negotio, scilicet quoniam Israelitę circumdederunt urbem Iericho per septem dies semel in die: nam iussit Deus, quod portaretur arca in circuitu urbis, & sacerdotes tollerent septem buccinas quarum vsus est in iobeleo, & precederent arcam federis: Ios. 6. Et sicut tunc ad honorem arcę prececebant sacerdotes clangentes, ita & nunc in portatione arcę de domo Obededom in domum Dauid, sacerdotes clangerunt tubis.

Quare clangebant sacerdotes tubis coram arca potius, quam Leuitę.
Quaest. XXVIII.

Quaeritur ulterius quare sacerdotes hic clangebant tubis coram arca. Et cur non potius Leuitę. Nam videtur quod ad eos pertinebat: nam oia ministeria pertinebant ad Leuitas preter hoc, quod erant accedente ad altare sacrificando, & intrare in sancta sanctorum, & et in tabernaculum ad cremandum thymiana, & ponendum panes in mensa propositionis, & parandum lucernas in candelabro: Nu. 18. Et ibi declaratum est: istud tñ ministerium clangendi tubis erat extra Sanctuarium. Ideo ad Leuitas pertinebat. Secundo patet, quod Leuitę canebant hic coram arca in oī genere musicorum vasorum, & et cantabant, ut patet in litera. Clangere tñ tubis erat cantare in vasis musicis: ideo et pertinebat ad Leuitas. Item tertio patet, quia cantare, & psallere in oī genere musicorum vasorum pertinebat nunc ad populares: ergo a fortiori pertinebat ad Leuitas. Patet hoc, quia 1. Reg. 6. dicitur quod Dauid, & oēs Israel ludebant coram Dño in omnibus lignis fabrefactis: ergo possent ludere in tubis. Rñdendum est, quod sacerdotes clangebant tubis nunc coram Dño, & Leuitę non clangebant in illis. Et si concedamus, quod Leuitę clangerent in aliquibus tubis non tñ in talibus in quibus clangebant sacerdotes, nec licebat hoc eis aliquo modo. Et istud erat, quia Deus concesserat spātem istud ministerium sacerdotibus, ut patet Nu. 10. f. filij Aaton sacerdotes clangent tubis. Erit, hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Semper ergo obseruandum erat, quod sacerdotes clangerent in illis tubis. Et sic siue clangeretur tubis in Sanctuario super sacrificijs, siue iretur ad bellum ad clangendum sicut Deus iusserat, siue clangeretur in tpibus iobelei, semper sacerdotes clangere debebant. Sic factum est quoniam circumdata est ciuitas Iericho. Nam Deus iussit, quod sacerdotes tollerent septem buccinas quarum vsus erat in iobeleo. Ob hoc autem Leuitę non audebant accedere ad istas tubas, quia morentur sicut si accederent ad alia vasa sacra, que oia interdita erant eis. De hoc Ios. 6. Cum autem nunc ad solennitatem portationis arcę clangendum esset tubis, oportebat quod sacerdotes clangerent. Ad primam rōnem in prius dicendum, quod verum est, quod oia ministeria, que erant extra templum, pertinebant reguam ad Leuitas, & tñ fuit specialiter in clangore tubarum, quod Deus iussit, quod tñ sacerdotes clangerent eis: Nu. 10. Ad secundum dicendum verum esse, quod Leuitę canebant nunc in oī genere organorum musicorum. Et ideo poterant canere in tubis, non tñ canebant, que erant sacre, & specialiter a Deo reseruate pro sacerdotibus, sed tubę illę, quibus Leuitę nunc clangerent essent prophane. Ad tertium dicendum, quod oia, que clangebant popularibus circa cultum Dei licebant

Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

a fortiori Leuitis. Et cum dicitur quod Dauid, & oēs Israel canebant in omnibus lignis fabrefactis. Dicendum, quod non canebant in talibus tubis, quales erant sacerdotales potissimum quia nihil concluditur ex illa litera, cum ibi dicitur, quod ludebant in omnibus lignis fabrefactis, id est in organis ligneis. Tubę tñ, quibus sacerdotes utebantur argenteę erant, ut patet Nu. 10. Patet ergo quod solis sacerdotibus licebat clangere in his tubis.

Quomodo septem sacerdotes clangebant tubis.
Quaest. XXX.

Quaeritur ulterius quomodo nunc dicitur hic, quod septem sacerdotes, qui ponuntur in litera clangebant tubis: nam non poterant clangere nisi duo, eo quod isti sacerdotes clangebant tubis sacris, sicut supra declaratum est. Et tñ tubę sacre solum erant due, quod patet, quia Nu. 10. Deus iussit Moyse, ut faceret duas tubas argenteas productiles. Ipse autem non excederet mandatum Dei, ideo non faceret nisi duas. Et sic non possent plusquam duo sacerdotes tubis clangere. Rñdendum, quod bene potuerunt septem sacerdotes clangere tubis sacris, quia erant tunc septem tubę sacre, vel plures. Et patet hoc, quia sic est factum est, quoniam circumdabatur ciuitas Iericho: nam Deus iussit, quod septem sacerdotes acciperent septem tubas, quarum vsus est in iobeleis, & clangerent ante arcam. Ideo oportet, quod iam essent septem tubę. Cum autem dicitur quod Deus iussit, quod Moyses faceret duas tubas non est sensus, quod obligauit eum ad non faciendum plures, sed duas, sed quod obligauit eum ad faciendum saltem duas, si tñ Moyses vellent facere plures, ita quod populus afferret multum de argento ad faciendum illas, non peccaret Moyses faciendo multas. Deus autem iusserat solum de duobus propter duo. Primo quia iste due tubę sufficiebant ad id, ad quod iubebat Deus illas fieri: nam aliqui clangendum erat vna tuba, & alij duabus, ut patet Nu. 10. Secundum erat, quia iste tubę debent fieri de argento, potissimum quia ante illud factum fuerat Sanctuarium, & omnia vasa eius in deserto, & ibi expenderat populus multum de argento, & auro, ut patet Exod. 35. Ideo nolebat Deus onerare nimis populum iubendo fieri multas tubas. Si tñ populus sponte offerret argentum ad faciendum plures tubas, Deus non increparet, sed potius acceptaret bonam voluntatem eorum, quia illud erat opus supererogationis. Et oia opera supererogationis Deus remunerat iuxta illud: Quidquid supererogaueris ego veniens reddam tibi: Luc. 10. Sed aliquis obijciat, quod peccarent Israelitę si facerent plures, quam duas tubas, quia Deut. 12. dicitur: Quod precipio tibi hoc factum facito Domino Deo tuo, nec addas quidquam, nec minuas. Ergo peccatum erat addidit ad id, quod Deus iusserat. Ipse tamen iussit duas tubas fieri. Ideo peccaret Moyses plures faciendo. Respondendum, quod circa ceremonias cultus diuini in sacrificijs, & oblationibus, quando a Deo determinata erant, non licebat alicui addere, vel minuere. Et istud erat ad tollendum ne inciderent Israelitę in ceremonias idolatrarum. Nam si Israelitę preter ceremonias legis possent addere quascumq; vellent, obleruaret simul ceremonias cultus diuini, & cultus idolorum, quod erat Deo odibile. Ideo circa ceremonias sacrificiorum, & oblationum sicut peccatum erat deficere, ita et erat peccatum superaddere. In alijs tñ rebus, in quibus non erat periculum incidendi in cultum demonum, si opus bonum esset, non erat peccatum superaddere ad id, quod Deus iubebat, sed potius meritorium. Sic erat hic in faciēdo tubas argenteas, quia iusserat Deus solum fieri duas tubas, ut non grauarer populum iubendo dari multas

Y 3 tum

tum de argento. Si tñ populus vellet subire ista grauitate, vt multũ argentum daret poterat licitẽ facere multas tubas, immo merebatur faciendo. Sic et Deus iusserat dari decimam de fructibus terrę, & aialibus. Si tñ quis vellet dare septimam, vel octauam partẽ p decima non peccaret, sed magis mereret. Quod autẽ ista esset intentio Dei, qñ dixit ne addas quidquã, nec minuas, patet quia ibidem agebat de ritu sacrificiorũ, & dicebat in fine, qñ disperdiderit Dñs à facie tua gẽtes, & habitaueris in terra earũ, ne imiteris eas, nec requiras cęremonias earũ, dicens, sicut coluerunt gẽtes iste deos tuos, ita & ego colã, nõ facies similiter Dño Deo tuo: oēs. n. abominationes, quas aduersat Dñs Deus tuus, fecerunt dijs suis. Et tunc sequitur qđ precipio tibi hoc tñ facito Dño Deo tuo, nec addas quãquam, nec minuas, scilicet obserua solũ cęremonias sacrificiorum, quas Deus iubet, & non obserues cum eis cęremonias dęmonum.

Quare in portatione arce clangerunt sacerdotes septem tubis. Quest. XXX.

Q VARRITVR vterius quare nũc septem sacerdotes clangerunt tubis in portatione arce. Aliquis dicet, qđ nõ põt dari aliqua causa circa numeros, quia qđ sint septem sacerdotes, vel plures clangerentes pendet ex sola voluntate, & non ex aliqua rōne, qđ potius reperitur in hoc numero, qđ in alio. Et sic rarissimẽ datur causa de numeris, sed pendet ex voluntate. Dicendum tñ, qđ aliqua causa fuit, quare essent septẽ potius, qđ in alio numero. Prima rō põt esse, quia forte non erant nisi septem buccinę sacre, & nunc ppter magnitudinem solennitatis oēs traditę fuerũt sacerdotibus ad clangendum. Si aut plures fuissent, plures darentur. Secundo põt dici, & melius, qđ Israelitę moti fuerunt nunc ad faciendum, qđ septem sacerdotes clangerent buccinis pp quoddam simile, quod Deus iusserat. Nam qñ debuit lustrari ciuitas Iericho iussit Deus, qđ septem sacerdotes tollerent septẽ buccinas quarum erat vsus in iobelęo. Et quia tunc arca portabatur extra templum inter totam multitudinem, & clangebatur in septem buccinis coram ea. Et nũc et portabatur extra templum in multitudine populi, videbatur conueniens, qđ clangeretur in septem buccinis coram illa. Et ista videtur esse causa potior.

Igitur David, & omnes maiores natu Israel, & tribuni ierunt ad deportandam arcam fęderis Dñi de domo Obededom cum læticia. Cumq; adiuuisset Deº Leuitas, qui portabãt arcam fęderis Dñi, immolabantur septẽ tauri, & septẽ arietes. Porro David erat indutus stola byssina, & vniuersi Leuitę, qđ portabãt arcã fęderis cãtoresq; & Chonẽas princeps prophetię inter cãtores, David aut indutus erat Ephod lineo. Vniuersusq; Israel deducebãt arcã fęderis Dñi in iubilo, & fonitu buccinę, & tubis & cymbalis, & nablis, & citharis concrepantes. Cumq; peruenisset arca fęderis Dñi vsq; ad ciuitatẽ David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regẽ David saltantem atque ludentem, & despexit eum in corde suo,

Igitur David. Hic ponitur secundum principale huius cap. de ipsa arce translatione. Et dicitur. Igitur David, & omnes maiores natu Israel. Duplitter vocatur maiores natu: vno modo, quia sunt seniores, & maiores sunt in nativitate, id est, quia a maiori tempore nati sunt, scilicet pluribus diebus. Alio modo maiores natu, id est, nobiliores genere. Et dicitur maiores natu, id est, maiores in stirpe, de qua nascuntur: hic tñ, & quasi semper accipitur pro senioribus, ut patet ex Hebręo. Et tribuni. Vocantur tribuni principes super mille viros. Nam in populo erant ordinati exercitus pro tempore belli, & erant assignati principes super illos, & princeps mille virorum vocabatur tribunus. An isti tribuni essent de ordine illorum, qui constituti sunt in deserto consilio Iethro, declaratum est supra 13. Ierunt ad portandam arcam fęderis Domini.

Vocatur arca fęderis, quia in ea seruabatur fędus, quod Deus pepigerat cum populo. Nam in exitu de Aegypto iussit Deus populo qđ susciperet legẽ suã, & promiserunt qđ facerẽt qđ d d d d Deus iuberet Exo. 19. Deus aut dedit illis tunc decẽ precepta in voce tubę, eo. lib. cap. 20. Et quia ad illa decẽ precepta specialiter fędus extẽdebat, cũ Deus illa solum protulisset voce sua, & reliqua dixisset Moyse in secreto, vocabantur illa decẽ precepta fędus Dei. Et quia illa scripta erant in duobus tabulis lapideis Exo. 32. & posita fuerunt tabulae in arca, Exo. 25. dicebatur arca fęderis, id est, in qua seruabatur tabulae cõtinẽtes fędus. Et dicitur hic qđ David, & tribuni, & seniores portabãt arcã: non quia ipsi soli iussit ad portandũ eã, quia totus Israel conuenerat ad hoc, ut patet supra in litera. Erant tñ isti magis principales. De domo Obededom. Manserunt in domo eius tribus menses, quia David noluerat eã transferre in domũ suã vĩa morte Ozę. Et tamen post tres menses vidẽs qđ bñdixisset Dñs domui Obededom pp arcam, voluit eã transferre in domũ suã. Cum læticia. Scilicet totus Israel gaudebat de ista translatione, eo qđ honorabiliter fieret. Cumq; adiuuisset Deus Leuitas, qui portabãt arcã. Id est cum adiuuisset eos ad portandũ illã sine aliquo nocumento. In quo aut consisteret istud adiutorium, declarabitur infra in quadã qõne. Immolabantur septem tauri, & septem arietes. In recognitionẽ bñficiũ, id est, quia Deus adiuuabat eos offerebant ei ista sacrificia. Porro David indutus erat stola byssina. Id est tunica linea, & 2. Reg. 6. dicitur qđ erat indutus Ephod lineo, & idem est. Depoluerat enim David insignia regalia in portatione arce, patet etiã infra in litera. Et vniuersi Leuitę, qui portabãt arcam. Id est etiam Leuitę, qui portabant arcam induti erant stolis byssinis. Isti portantes arcam erant quatuor Leuitę, qui tenebãt eã per extremitatem duorum vectium. Et tamen mutabantur isti per vices, scilicet si quidam fatigarentur qđ succederent eis alij. Cantoresque. Id est etiam cantores erant induti stolis byssinis. Cantores erant nunc omnes Leuitę preter portantes arcam. Et illi induebãtur predictis tunicis, quia iste erat habitus communis omnium Leuitarũ. Et Chonẽas princeps prophetię inter cantores. Id est etiam Chonẽas, qui erat princeps prophetię, id est istius cantus erat inter cantores ad iubendum illis quid cantarent, & qualiter se haberent. Et ipse etiam indutus erat stola byssina. David autem indutus erat ephod lineo. Repetitio sententię est, quia supra dictum fuerat, qđ David indutus erat stola byssina: & tamen idem est ephod lineum, & stola byssina. Nam vbi dicitur hic indutus erat stola byssina dicitur 2. Reg. 6. Porro David accinctus erat ephod lineo. Vniuersusq; Israel deducebant arcam fęderis Domini. Scilicet totus Israel pręsens erat in ista portatione arce. Intelligendo totum, id est valde magnam partem eius, quia de qualibet tribu multi conueniant. Et dicitur quod vniuersus Israel deducebat arcam, id est, pręsens erat in deducatione eius:

eius: nam populus non deducebat arcam, sed soli Leuitę. Non enim licebat alicui laico accedere ad arcam immo neq; videre eã nudam, quia aliã moreret sicut fuit de Bethsamitis 1. Reg. 6. Ille tñ dicitur deducere, qui solemnitate deducit, & pñs est illi. In iubilo. Id est in voce iocunda, quia omnes clamabant pre iocunditate. Et talis clamor vocatur iubilo. Et sonitu buccinę. Scilicet resonabat buccina in ista portatione. Et potest intelligi de buccinis, quibus clangebant sacerdotes: nam septẽ sacerdotes clangebant buccinis, ut patet in litera, vel põt intelligi de aliquibus alijs buccinis nõ sacris, quibus vteret populus: nõ 2. Reg. 6. dicitur qđ David & ois Israel iudebant coram Dño in oibus lignis fabricatis: esset ergo ibi buccina cũ ceteris organis. Et tubis. Aliquid accipiuntur pro eodem tube, & buccinę, ut patet de tubis sacris: nõ illę vocantur tube Nu. 10. & s. in litera. Et tñ vocantur buccinę 10. 6. Sacerdotes tollant septem buccinas quarũ vsus est in iubilo. Et iste erant buccinę sacre: nam pp hoc iubebat Deus, qđ sacerdotes clangerent in eis, et patet hoc ps 80. cum dicitur buccinate in Neomenia tuba, id est in die Calendarũ, siue Neomenię canite tuba: buccinare tñ non cõpetit nisi buccinę, & tñ buccinã in tuba: ergo tuba est buccina. Et tñ pñt esse iste tube sacerdotũ, vel laicorũ. Et cymbalis, & citharis quid sint sup. in litera declaratum est. Cumq; peruenisset arca fęderis Domini vsq; ad ciuitatẽ David. Id est cũ ducta fuisset de domo Obededom vsq; ad castrum montis Sion, vbi erat domus David. Et vocatur ille locus ciuitas David, quia David cepit illud castrum de potestate Iebuscorum 2. Reg. 5. & sup. 11. Et nominavit locũ in noĩe suo. Aliqui putant ciuitatẽ David vocari totam vrbẽ Ierusalẽ, sed erat, ut patet in predictis locis. Michol filia Saul. Ista fuit prima vxor, quam accepit David, nam cum esset David sub Saule promissit ei Saul, qđ daret ei in vxorem filiã suã pro centum preputijs Philistinorum 1. Reg. 18. Et tenuit illam David quandiu mansit cum Saule: Postquam aut cepit esse profugus à facie eius coactus est relinquere vxorẽ. Et Saul in odiũ David dedit eã alteri viro, scilicet Phalti filio Lais de vrbe Gallim 1. Reg. 25. mansitq; Michol cũ illo licet inuita, quia ipsa diligebat nimis David, sed p̄ cogebat eã ad hoc. Et accepit interim David alias vxores, scilicet 2. Reg. 3. genuitq; ex eis sex filios, ut ibi patet, tandẽ cum Abner princeps militię Isoboth veller concordare cum David reducẽdo regnum ad ipsum, petijt David, ut prius reduceret ei vxorẽ suã Michol, quia aliã nõ videret faciẽ eius. Ille aut accepit eã à viro suo Phalti, ducebãtque ad David, & vir suus sequebatur eã plorans vsq; Baurim 2. Reg. 3. mansit aut postea semper cum illo vsq; ad mortem eius. Prospiciens per fenestram. Quamquam David iussit ad portandũ arcam, Michol non iuit illuc, sed mansit in domo, & nunc qđ portabatur arca voluit respicere quõ portaretur, & prospiciebat per fenestram domus sue. Vidit regem David saltantem atque ludentem. Saltabat. n. David corã arcã: nõ dicebat ibi cãtica, & siebant tripudia, David aut saltabat tripudians. Etiam iudebat, quia tripudiũ ludus quidam est. Et despexit eum in corde suo. Propter duo despexit Michol ipsum David: Primum quia mutauerat habitũ regalẽ, & erat nũc indutus tunica byssina, qđ erat habitus humilis. Scđm erat pp indecẽtem motum corporis: Nã ad regem decet magna maturitas, & grauitas in motu, quia aliã non vř hẽe maiestatem. David aut tanq; vnus de iuueniculis nullius auctoritatis saltabat, & iudebat corã arca. Et qđ magis est saltabat toris viribus s. in litera, & 2. Reg. 6. Et sic erat motus magis indecẽs, Alpha. Toft. in Lib. I. Paralip.

A Despexit aut illũ in corde suo, scilicet non dixit alicui tunc aliqđ verbũ sonans de spectionẽ David, sed intra se iudicauit, qđ David non esset tantę maturitatis, nec reuerentię quantę prius esse putabatur, vel in quanta prius tenebatur. Hic aut nõ dicitur qualiter Michol postea increpuit David super hoc, sed habetur secundo Regum capitulo sexto.

Vbi erat domus Obededom. Quest. XXXI.

Q VARRITVR vbi erat domus Obededom de qua portata est arca in domum David, & quõ portata est. Aliquis putabit, qđ domus Obededom erat extra Ierusalẽ in aliqua vrbe in itinere, quõ veniebatur de Cariathiarim in Ierusalẽ, & quia apud illam vrbe contigerat mors Ozę, fecit eã ibi poni David in domo Obededom, & nũc de illa vrbe allata est. Sed dicendũ, qđ nõ stat, qđ domus Obededom esset in aliqua vrbe extra Ierusalẽ, quia sic nõ diceret, qđ ducta est arca de domo Obededom, sed nõaret illa ciuitas, vel saltẽ vtrunq; nõaret. Sic patet qđ portata est arca de vrbe Cariathiarim in domum Obededom. Dicitur qđ portata fuit de Cariathiarim, vel de Gabaa. Et quamquã esset ibi in domo Abinadab, tñ potius dicitur qđ fuerit ducta de Cariathiarim, vel de Gabaa, qđ de domo Abinadab, ut patet 2. Reg. 6. & s. 13. Et tñ nunc dicitur qđ portata fuit arca de domo Obededom in domum David: ergo vř qđ non erat domus Obededom extra vrbe Ierusalẽ. Secundo patet, quia dicitur hic, & 2. Reg. 6. qđ cum Leuitę portantes arcam transissent sex passus, immolabãtur septem tauri, & septem arietes. Et tñ si fuisset domus Obededom extra Ierusalẽ in alia vrbe, & ad singulos sex passus deberẽt immolari septem tauri, & septem arietes, nõ fuisset finita ista portatio multis diebus. Et tñ ista portatio non durauit vltra vnã diem, quia seq. c. vbi fit mentio de cibis, quos dedit David venientibus ad portationem arce, qđ diuisit vniuersis per singulos à viro vsque ad mulierem tortam panis, & partem assę carnis bubulę, & simillam oleo frixã. Iste tñ cibus nõ erat nisi pro vno die. Ideo vř, qđ non durauit portatio nisi vno die. Oportet ergo, qđ esset domus Obededom intra Ierusalẽ, vel apud illã, & non esset in aliqua alia vrbe extra. Ioseph aut 7. Antiq. ait qđ qñ mortuus est Oza, dimisit David arcã in agro cuiusdã Leuitę viri iusti nomine Obededom. Vocatur aut ager aliqua domus, qđ erat apud vrbe in aliquo predio. Nã dñi prediorũ solent facere aliquas domos in medio prediorũ suorum circa vrbes, & ibi hñt instrumenta agriculturę, vel exercẽt alia opportuna. Historia aut scholastica dicit, qđ relicta fuit arca in domo Obededom in suburbio vrbe Ierusalẽ. Oportet ergo dici, qđ vel domus Obededom esset iuxta Ierusalẽ in suburbio, vel esset intra. Et satis vř dicendum, qđ esset intra, & et qđ non multũ distaret à domo David, quia aliã difficillimum videbat quõ posset duci arca, nisi in multis diebus cum ad singulos sex passus immolarentur septem tauri, & septem arietes. Etiam erat alia difficultas, scilicet quia fierent magni sumptus in hoc. Nam oportebat valde multa animalia immolari.

In quo Deus adiuuabat Leuitas. Quest. XXXII.

Q VARRITVR vterius quomodo dicitur hic cum adiuuisset Deus Leuitas, qui portabant arcam. Quid erat in quo adiuuabant illos. Respondent Hebręi etiam Nicolaus, quod Deus adiuuabat Leuitas, scilicet ad portandũ arcam, ita quod arca portabat se nihil facientibus, nec laborantibus Leuitis. Sic etiam dicunt, quod

quando transire debuerunt Iordanem, & portabant sacerdotes arcam, ipsa arca volauit super aquas, & portauit sacerdotes secum, qui eam volebant portare. Vnde ipsa non fuit portata ab aliquo, sed potius portauit volentes portare se. Istud factum fuit improbatum Iosue 2. De primo tñ, s. q. arca portaret se, nunc dicendum, q. falsum est, quia istud erat magnum miraculum, & si accidisset, non esset verisimile, q. scriptura tangendo hic historiã omisit illud, cū intentio facte scripturæ sit laudes Dei enarrare. Et in hoc magna laus Dei esset. Secundo patet, q. Deus nō facit miraculū sine aliqua necessitate, vel vtilitate manifesta, s. q. nō pōt fieri aliquid ope humano supplet illud Deus per miraculū, vel et si est magna vtilitas, vt pote si multi querantur ad Dñm, vel aliquid aliud bonū excellens fiat, hic tñ nihil tale apparet. Ideo non est ponendū miraculū. Tertio patet, quia nunq̄ debemus dicere alicubi esse miraculū, nisi vbi non possumus ef fugere. Et tñ hic pōt dari modus, per quem nō sit hic miraculum in isto adiutorio quod Deus prestabat Leuitis portantibus arcam, vt j. declarabitur: ergo nō est miraculum. Quarto patet, q. si hic fuisset miraculū, ita q. arca portaret se ipsam, Leuitę nō tangerent eā, sed permitterent, q. per se moueretur ad ostensionē miraculi. Et si ipsi portarent eam tangendo eā manibus, dato q. illa se ipsam moueret, putarent, q. Leuitę mouerent eam. Et sic occultaret miraculū, & fieret inutile, hoc tñ nullo modo est credendum, quia nec Deus vellet facere aliqd̄ miraculū, q. maneret sic absconditū, & et ipsi Leuitę si viderent, q. Deus miraculosē volebat mouere arcam, non tangerent eam, vt appareret miraculū. Dicendum ergo q. arca non mouebat se ipsam, nec alleuiabantur aliquantulum Leuitę in pōdere, s. q. Deus minueret aliquid de pondere arcę, quia etiã istud miraculum esset, & oēs rōnes supra assignatę hōc militarent. Aliquis autē dicit, q. Deus adiuuabat Leuitas in portatione arcę, s. q. arca erat tanti ponderis, vt à Leuitis portari non posset. Deus autē supplebat id, quod deerat eis adiuuando ad motum. Dicendum tñ, q. hoc non stat, quia quamquam hic sit aliquis color magis, quam in p̄cedentibus, s. necessitas miraculi, iuxta p̄suppositum eorum, tñ falsum p̄supponunt. Nam non erat arca tanti ponderis, vt non posset portari à Leuitis. Nam arca erat parue magnitudinis, s. in longitudine cubitorum duorum, & semis, & in latitudine cubiti, & dimidij, & altitudine cubiti, & dimidij: Exod. 3. 5. & 36. Intra arcam autem solum erant duę tabule lapideę parue, & vna aurea cum manna, & virga Aaron, quę fronderat. Ad Hebrę. 9. & in latere arcę liber legis, vt patet Deuter. 31. Ista autem parui ponderis erant, nisi quis dicat, q. tabule lapideę erant magni ponderis, sed falsum est, quia quando Moyses descendit de monte, portabat eas in manu sua: Exod. 32. & Deut. 9. Ideo poterāt quatuor viri portare istam arcam. Et sic erat ipsa disposita, scilicet positis duobus vextibus in duobus lateribus arcę, & per quatuor extremitates illorum quatuor viri tenebant eam ad portandum. Et si aliquis dicat, quod tam ponderosa erat, quod à quatuor viris portari nō poterat, ponerentur octo, vel duodecim, vel decem, & sex, quod satis fieri poterat extendendo vextes. Itē patet hoc, quia si ista arca esset tanti ponderis, vt nunc oporteret, quod Deus adiuuaret Leuitas ad portandum eam, necesse esset etiam, quod à principio istud fuisset, scilicet quod Deus adiuuaret Leuitas ad portandum. Et tamen nunquā ponitur alibi, quod Deus adiuuaret Leuitas in portatione nisi nunc: ergo non est verum, quod arca esset tantę difficultatis in portando.

Item patet, quod si arca nullo modo portari pos-

set, nisi Deus supernaturaliter adiuuaret portantes, frustra fuisset à principio, quod Deus instituit, q. Leuitę portarent arcam, quia ipsi nō poterant portare eam, sed Deus portabat illam. Et tamen Deus instituit, quod portarent eam Leuitę. Et ipse nihil facit frustra: ideo non erat ipsa tanti ponderis.

Item patet, quia quando Philistinii rapuerunt arcam in bello portauerunt eam in terram suam primo Reg. 5. Et postea etiam incipiente plaga portabant de vrbe in vrbe eodem cap. Et tamen nunc non est dicendum, quod Deus supernaturaliter adiuuaret illos ad portandum arcam, cum ipsi fecissent omnia hæc contra Deum Israel, quia erant hostes Iudeorum. Et satis erat, quod Deus permitteret, quod ipsi portarent eam non impediendo illos, sed quod adiuuaret eos nullo modo est verisimile, & tamen portauerunt ipsi arcam, ergo videtur, quod ipsa non erat tam grauis, vt portari non posset. Dicendum ergo, quod Deus adiuuabat Leuitas, qui portabant arcam non quidem dando vires ad portandum, quia ipsi habebant naturaliter vires ad portandum, sed non impediendo eos in portatione, vel non inferendo aliquod nocumentū. Et dicitur pro tanto, quia quando portata fuit arca prima vice de Cariathiarim in domum Obededom, Oza tangens arcam mortuus est: timebatur ergo nunc in ista portatione, quod portantes paterentur aliquod nocumentum, & quia non se debantur dicebat Deus adiuuare illos non inferendo malum, quod ipsi timebant, vel disponendo eos taliter, vt non mererentur aliquod malum sibi infligi.

Quare septem tauri, & septem arietes offerebantur. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR vterius quare offerebantur septem tauri, & septem arietes cum transissent, qui portabant arcam sex passus. Dicendum, q. hoc fiebat propter duo. Primo ad solemnitatem istius portationis: nam David cum esset vir deicola, cupiebat facere istam portationē honorabilius, quā poterat, & quia magnus honor erat offerre Domino hostias multas, faciebat David offerri in quibuslibet sex passibus quatuordecim animalia, scilicet arietes septem, & tauros septem. Secundum erat, quia David volebat reddere gratias pro beneficio, quod Deus prestabat populo, & Leuitis: nam cum vidisset David in priori portatione percussum fuisse Ozam à Deo, timebat etiam, quod in ista aliquis percuteretur. Et ob hoc monuit Leuitas satis caute agere, vt non sequeretur aliqua plaga, vt patet sup. in litera, & nunc cum videret, quod Leuitę portantēs arcam illegi erant, referens gratias Deo pro tanto beneficio faciebat offerri istas hostias. Et vt continuaretur istud beneficium vsquequo reponeretur in loco suo, continuabat David in singulis sex passibus offerre septē tauros, & septem arietes.

De controuersia, quæ habetur hic, & secundo Reg. cap. 6. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR vterius quō dicitur hic, q. erant septem arietes, & septē tauri, quia 2. Reg. 6. dicitur immolabatur boue, & arietē. Rñderi pōt, q. offerrebat vnus bos, & vnus aries de sumptibus populi in quibuslibet sex passibus, & de sumptibus David offerebantur sex arietes, & sex boues, sed 2. Reg. 6. vtraque victima non fuit posita, sed solum victima populi, & subicitur oblatio David, hic autem exprimitur vtraque oblatio, s. populi, & David. Aliter etiã pōt dici, s. q. 2. Reg. 6. ponit solū arietē, & taurus vnus. Hic

Hic autem ponuntur septem, quia sepe in libris Regum subicitur aliqua, quę exprimuntur in hoc libro sicut in multis alijs locis patet. Nam iste liber suppletius est eorum, quæ diuisa sunt in alijs libris, & potissimè in libris Regum. Et ob hoc vocatur Paralip. i. omistorum, quia de omittis agit, vt ait Hiero. in epistola ad Paulinum cap. 7. & in prologo Galeato super libris Regum. Sed obijcietur ad hoc, quia hic dicitur, quod erant septem arietes, & septem tauri in oblatione, & 2. Reg. 6. dicitur, quod offerebatur aries, & taurus. Et etiam dicitur, q. cum David erant septem tauri, & victima vituli. Potest ergo dici tertio modo ad hoc, q. cum David erant septem chori canentium. Et in quolibet illorum offerebatur vnus taurus, & vnus aries post sex passus. Et sic cum essent septem chori, offerebantur septem arietes, & septem tauri. Et ob hoc 2. Reg. 6. dicitur, q. postq̄ transissent sex passus, qui portabant arcam, immolabatur vnus taurus, & vnus aries, eo q. ibi solum dicitur de immolatione, quę fiebat in quolibet choro, & hic dicitur de immolatione oium septem chororum simul, ideo hic dicitur q. immolabantur septem tauri, & septem arietes, quia agit de omnibus simul. Et cum dicitur 2. Reg. 6. q. erat cum David septem chori, & victima vituli. Et postea dicitur, q. offerebatur vnus aries, & vnus taurus. Dicendum q. ibi non significatur diuersę oblationes, sed est sensus q. cum David erant septem chori, & victima vituli, id est in quolibet choro offerebat vitulus, & taurus. Et sic innuitur oblatio illa, quæ fiebat post sex passus, scilicet, q. offerebatur vnus taurus, & vnus aries, quia tamen ibi non perfecte expresserat, immediatē subdidit quæ erat ista victima vituli, & quomodo offerret, dixit q. cum transissent qui portabant arcam sex passus, immolabatur vnus taurus, & vnus aries.

Quare potius immolabantur septem tauri, quam plures. Quæst. XXXV.

QVAERITVR vterius quare cum transisset arca sex passus immolabantur potius septem tauri & septem arietes, quam plures vel pauciores, & quare fiebat hoc potius post sex passus, quam post plures vel pauciores. Respondendū est secundum quoddā, q. circa istos numeros, & similes, non est aliqua causa, sed sola voluntas est pro causa, volebat enim David offerre septem arietes, & septem tauros, & nō plures, nec pauciores, ideo fiebat. Et si voluisset plures, immolasset plures, sed non venit ei in mentē plures offerre, nec pauciores solum. Aliquis dicit q. David offerebat septem tauros, & septē arietes propter perfectionem quæ Deo debetur significandam: Deus enim summè perfectus est. Et ista perfectio designat p̄ numerū septēnariū, eo q. in septē diebus fuit creatio q̄m rerum, & quies Dei à creatione. Etiam quia p̄ septē dies tota vita nostra voluntur. Etiã quia per septē planetas tota corruptibilium machina principaliter gubernatur. Vt ergo appareret q. tota ista perfectio originē traheret ex Deo tanq̄ ex prima cā, offerebat septem tauros, & septem arietes. Aliter & melius dici potest, s. q. David offerebat septem arietes, & septē tauros, quia sicut supra dictum fuit, sex arietes, & sex tauri offerebantur à David, & vnus aries offerebatur à populo. Et ideo volebat David pro singulis passibus offerri singulos arietes. Et sic cum ista oblatio fieret post sex passus, offerebat David sex tauros, & sex arietes: populus autem offerebat vnū taurū, & vnū arietē, & istud vñ quibusdam melius dictum esse. Dicendum tñ aliter, & melius sc̄m veritatē, s. q. offerebantur potius septem arietes, & septē tauri q. plures, vel pauciores, eo q. erat septē chori canentium cum

David, p̄ quos choro erat populus distinctus, & a quolibet choro offerebatur victima equalis, s. vnus aries, & vnus taurus. Cū autē queritur quare potius fiebat ista oblatio post sex passus, q. post plures vel pauciores: dici pōt q. hoc pendeat ex voluntate David, nā poterat hoc facere post decē passus, vel post quatuor: dicendū tñ vñ, q. aliqua rō mouerit David. Et est ista, s. quia David offerebat istas victimas referens gratias pro beneficijs susceptis. Et quia hō habet bonū factū ex toto vniuerso, cum oīa, q. sunt in vniuerso ei subiecta sint, vt patet Psal. 4. f. Omnia subieciisti sub pedibus eius, &c. et etiam Aristo. 2. Phys. dicit nos sumus quodam modo finis oium: offerebat David sex tauros, & sex arietes in memoriã sex dierum, in quibus omnia creata sunt, quę ad vtilitatem hominis sunt.

Quomodo in portatione arcę poterant tot animalia immolari, & cremari. Quæst. XXXVI.

QVAERITVR vterius quomodo poterāt tot animalia immolari, & cremari in portatione arcę, quia post sex passus immolabantur septē arietes, & septem tauri. Et sic necesse erat, q. valde sepe iteraretur ista oblatio cum essent multi sex passus. Aliquis dicit q. in hoc nulla mora erat. Nam post sex passus ista animalia immolabantur, i. occidebantur, sed non cremabantur super aliquod altare, nec fiebant aliqua ceremoniæ sacrificiorū, quia si iste fieret esset magnū tempus in transferēdo arcam de domo Obededō in domum David, sed omnia ista animalia, quæ immolabantur referuabantur occisa ad hoc, q. postea cremarentur quando arca deducta esset in domum David. Et iste modus vñ satis verisimilis, nam faciendo sic, parua mora esset, q. post singulos sex passus offerrentur septem tauri, & septem arietes, cum nō essent decorandi, nec lauandę carnes, nec expectandū erat, vt cremarentur super altare, sed cadauera referuarentur, vt postea cremaretur simul in domo David. Etiã patet hoc, quia dicitur q. postq̄ David locauit arcam in domo sua obtulerunt holocausta, & pacifica coram Domino, s. omnia ista animalia, quæ prius occisa fuerant coram arca in portatione fuerunt ibi oblata, s. cōbusta in altari, & factę fuerunt alię ceremonię sacrificiorū. Item patet hoc, quia non dicitur in litera, q. post singulos sex passus septē tauri, & septem arietes cremabantur in sacrificio, sed solum dicitur, q. immolabantur. Sic etiã dicitur 2. Reg. 6. Et tamen immolari solum significat iugulationem istorū animalium. Et sic non oportet concedi ex litera, q. fiebat aliquid aliud, nisi q. ista animalia occiderentur coram arca, sed non cremarentur. Postea autē expletur ceremonię sacrificiorū in domo David corā arca. Et nō erat istud difficile, nec etiã magne morę pp̄ tot sacrificia, quæ simul cremarent. Nā Salomon vna vice obtulit mille hostias simul super altare Dñi in Gabaon, vt patet sequen. lib. cap. 1. & 3. Reg. 3. Aliter pōt dici, & forte melius, q. ista animalia immolabantur, & cremabantur coram arca quicunq̄ transissent sex passus illi, qui portabant eam, sed non erat difficile hoc fieri. Primo, quia inter domum Obededom, & domū David non erat magna distātia, quia domus Obededom erat in Ierusalem sicut domus David, vt supra declaratū est, ideo non fieret sepius mē ista immolatio. Secundū erat pp̄ multitudinē sacerdotū, quia sacerdotes oēs ferē de toto Israel cōuenerant ad istam portationē arcę. Et sic essent multi, cito poterant occidere animalia, & decoriare, & facere alias ceremonias sacrificiorum. Tertium erat, quia in sacrificijs istis non cremabantur oēs carnes animalū, sed soli adipēs. Nam erant ista sacrificia pacifica, & in hostijs pacificis nihil cremabatur de car-

nibus,

nibus, sed soli adipēs. Carnes autem remanebant pro sacerdotibus, & offerentibus. Et hoc verum est, nisi cum offerretur aries, quia tunc cum adipibus cauda, & renes offerendi erant. Leuit. 3. Istud autē cito cremari poterat pro paucitatem, & magnitudinē ignis. Quartū erat, quia altare, in quo offeriebantur ista sacrificia, esset valde magnum, ut possent capi multa sacrificia simul, & magnitudo ignis ibi existentis devoraret omnia ista quasi subito. Quintum erat, quia fortē non offeriebantur oīa ista sacrificia in vno altari, sed in multis, quia cum essent septē chori canentium cum Dauid, & quilibet chorus offerret vnum taurum, & vñ arietem, ut supra dictū est, poterat esse, quod in quolibet choro esset vnum altare, in quo cremaretur victima illius chori, & sic facilliter cremarentur oīa sacrificia. Nec obstat, quod non deberet fieri sacrificium, nisi in vno altari, & in vno loco, quia illud regulariter intelligitur esse verum, sed Deus iusserat solum fieri sacrificium super altare holocaustorum quod erat ad hostium tabernaculi. Leuit. 17. & Iosue 22. Et illud iubebatur, quia pre-supponebatur, quod arca semper erat intra sanctuarium. Nunc tamē acciderat, quod esset extra sanctuarium, ideo poterat corā illa offerri. Et sic cessabat obligatio illa ad offerendum in vno loco, de quo tamen magis dicitur sequen. cap. Et tūc poterat offerri sacrificium in multis altaribus, dum tamē oīa essent coram arca, quia per hoc non videbatur offerri multis dijs sicut multitudinem altarium, sed vni Deo cuius presentia specialiter significabatur in arca. Iste modus faciendi sacrificia post singulos sex passus rationabilior est quam primus, licet ille videatur facillior. Et ratio est, quia ille modus faciendi sacrificia erat contra omnem consuetudinem sacrificiorum, sed immolarentur animalia, & tamen quod non illico cremaretur, nec in eodem loco, in quo immolabant, sed referrentur cremanda pro alio tempore & loco. Non videtur autē quod Dauid tantum vellet deuiare a consuetudine sacrificiorum, ideo iste secundus modus magis tenendus est, si quis tamen velit tenere primum non insisto.

Quod genus sacrificij fiebat nunc de istis animalibus. Quasi. XXXVII.

QVAERITVR vterius de istis animalibus, quae oblata sunt hic, quod genus sacrificij fiebat de eis. Nam multa oblata sunt. Respondendū, quod istud pendet ex praecedenti questione. Nam duobus modis dicebatur ibi, quod poterat fuisse facta oblatio, & crematio illorum sacrificiorum. Tenendo primum modum, scilicet quod in domo Dauid omnia cremata essent coram arca. Dicendum esset quod fuerunt ista animalia immolata in holocaustum, & in hostias pacificas, scilicet tria genera sacrificiorum erant in veteri testamento, scilicet holocaustū, hostia pacifica, & hostia pro peccato. Et de istis essent duo genera sacrificiorum, scilicet holocausta, & pacifica. Et patet hoc, quia sequens dicitur quod attulerunt arcam Dei, & constituerunt eam in medio tabernaculi, & obtulerunt holocausta, & pacifica. Tenendo autem secundum modum positū ibidem, qui verior est, scilicet quod ista sacrificia cremarentur post singulos sex passus. Dicendum quod non apparet manifeste quod genus sacrificiorum nunc fuit. Videtur tamen dicendum quod fuerit solum hostia pacifica. Nam sacrificium triplex est, scilicet holocaustū, & hostia pacifica, & pro peccato. Sacrificiū pro peccato est solum ad tollendum peccata, & istud fiebat ab Israelitis in certis casibus sicut obligationem legis ad tollendū aliqua peccata, quae erant ceremonias legis, de quo declaratum est Leuit. 4. & 5. Et istud erat sacrificium trinitatis, quia offeriebatur pro peccatis, pro quibus humiliari debebamus. Holocausta

stum principaliter erat ad laudem Dei: ideo carnes holocausti totaliter cremabantur in altari ad laudem Dei, nec proveniebat de eis quicquam sacerdotibus, nec offerentibus Leuit. 1. Hostia autem pacifica fiebat ad gratiarum actiones, & erat hostia iocunditatis Leuit. 7. Et illa comedeatur totaliter a sacerdotibus, & ab offerentibus, nec dabatur quidquam Deo de illa nisi adipēs. Et in quibusdam cauda & renes, Leuit. 3. & 7. Dicitur de his, quod non erat sacrificium pro peccato aliqua oblatio istarum. Nam sacrificium pro peccato est sacrificium tristitiae, & tunc nunc erat letitia magna in toto populo, quia dicitur supra in litera quod Dauid, & maiores natu Israel, & tribuni ierunt ad portandum arcam cum letitia magna. Item quia sacrificium istud, ut dicitur non offeriebatur ab Israelitis nisi pro aliquo peccato speciali ex necessitate legis, nunc tamen non offeriebatur pro aliquo peccato populi, sed propter solennitatem portationis arcae. Ideo non oblatum fuit hic aliquod sacrificium pro peccato. Et dicitur videtur, quod solum fuit hic oblata hostia pacifica in omnibus istis sacrificijs. Et causa est multiplex: prima est, quia omnia ista sacrificia fiebant ad exultationem populi: nullum tamen est sacrificium quod ita fiat ad exultationem populi sicut pacificum. Eo quod illud totaliter esset spontaneum. Et etiam quia populus de illo comedit, & non de alijs. Secunda causa est, quia hostia pacifica proprie est ad reddendum gratias pro beneficio suscepto, vel ad inclinandum Deum, quod conferat nobis aliquod beneficium, quod cupimus, ut patet Leuit. 7. ubi distinguitur hostia pacifica per gratiarum actiones, & per hostiam votivam. Omnia tamen ista animalia offeriebantur ad gratiarum actiones, quia ut supra declaratum est: Dauid faciebat ista offerri, eo quod Deus adiuvabat Leuitas in portatione arcae, sed quod non parerentur aliquod nocumentum, ideo non conveniebat in presenti alia hostia, nisi pacifica. Tertia causa fuit, quia nunc Dauid offererebat septem tauros, & septē arietes post singulos sex passus, & ad istud requirebatur magna mora in sacrificijs, nisi Dauid inquireret aliquem modum facilem ad illa faciendum. Et sic verisimile est, quod tenuerit modum facilliorē, qui teneri poterat circa hoc. Nullus autem modus facillior erat quam quod omnia ista sacrificia essent pacifica. Nam si fierent holocausta, oporteret cremari oēs carnes, & adipēs, & intestina, ut patet Leuit. 1. & in hoc traheretur magna mora: et si essent sacrificia pro peccato cum in eis sint longae ceremoniae, fieret mora, ut patet Leuit. 4. & 6. Tenendo autem, quod ista essent sacrificia pacifica, pauca mora esset explendo illa, quia in pacificis soli adipēs cremantur regulariter, ut patet Leuit. 3. Et istud facile erat, sed difficile erat cremari oēs carnes sicut in supradictis sacrificijs. Quarta causa erat, quia istud genus sacrificij conveniebat nunc magis intentioni Dauid quam aliud genus. Et ratio est, quia si offerretur holocaustū, vel hostia pro peccato, nihil proveniret erat inde offerenti, sed Deo soli, vel Deo, & sacerdotibus. Nunc autem Dauid congregauerat totum populum ad portationem arcae, & egebat cibis pro eis. Et si offerret hostias pacificas oēs carnes provenirent populo, quia quaedam pars proveniret sacerdotibus, & alia offerentibus, sicut Dauid Leuit. 7. Et de parte illa, quae proveniebat sacerdotibus, poterant ipsi sufficienter habere ad cibum. Reliquam autem partem, quae proveniebat Dauid offerenti, ipse daret populo, de qua posset populus habere quasi sufficienter ad cibum. Ideo in tota ista portatione arcae non legitur Dauid aliquod aliud dedisse populo in cibis nisi tortam panis, & partem carnis bubulae assae, & similia oleo fraxam, sequenti cap. Et hoc intelligendum est, quod dederit super partes sacrificiorum, quae ei proveniebant. Nam de illis non oportebat exprimere, quia manifestum erat, quod daret partes illas

illas populo, quia ipse non egebat tanta multitudine carniū. Et poterat hoc facere Dauid, quia quicumque aliquis offerebat hostias pacificas, poterat iurare quodcumque vellet ad comedendum de partibus, quae sibi proveniebant, dum tamen illi essent mundi, ut colligit Deut. 12. Et ibi declaratum est. Nunc autem totus populus esset mundus cum convenirent ad portationem arcae: Dauid dixerat sacerdotibus, & Leuitis, quod sanctificaretur ad istam portationem. In ista: ita est credendum est de ista portatione, quod in ea sanctificati fuerint populares, & sic poterant comedere de carniibus. Si autem Dauid fecisset, quod ista animalia offerrent in holocausto, vel pro peccato, nihil de carniibus eorum posset dare populo, sed oporteret, quod aliunde prouideret eis. Credendum est ergo magis, quod potius faceret hostias pacificas, in quibus posset Deū colere, & diuidere populo de cibis, quam quod faceret aliud genus sacrificij, in quo solum Deū colens non haberet, vñ prouideret populo. Sed obijcietur, quod istud non sit verisimile, quia magis credendum est, quod Dauid obtulerit holocausta, quia Dauid in omnibus istis intendebat colere Deū maxime, quam posset: nullum tamen sacrificium est, quod tam directe sit ad laudem Dei, sicut holocaustum. Nam totū ipsum cremat in honore Dei, quod non fit in alijs sacrificijs, in quibus offerret holocaustū, quia alia genera sacrificiorum. Respondendū est, quod propter causas dictas omnia sacrificia, quae fecit Dauid in itinere dū portaret arcam in domum suam fuerunt pacifica. Et tamen postquam posita fuit in domo eius in tabernaculo ei parato, priusquam desineret solennitas portationis, obtulit Dauid holocausta multa. Quod patet, quia sequens dicitur attulerunt arcam Dei, & constituerunt eam in medio tabernaculi, & obtulerunt holocausta, & pacifica coram dño. Quod autem duraret tunc solennitas portationis, patet, quia post ista holocausta, & pacifica dedit toti populo cibos, & dimisit illos ire in domum suam, ut patet ibidem.

Qua caereonia fuerunt facta coram arca in domo Obededom. Quasi. XXXVIII.

QVAERITVR vterius de tempore praecedenti quo arca fuit in domo Obededom, sicut tribus mensibus, quae caereonia fiebat coram ea. Respondendū est, quod in domo Obededom non fuerunt factae aliqua caereonia sacrificiorum coram arca, nec aliquid quae fiebat secundum legem. Pro quo sciendum, quod Moyses iusserat fieri multas caereonias sacerdotales in Sanctuario, vna erat, quod fierent sacrificia in altari holocaustorum: Exo. 29. Alia erat, quod panes propositionis ponerentur super mensam auream propositionis quolibet sabbatho: Leuit. 24. Alia erat, quod in mane, & in vespere sacerdotes locarent lucernas candelabri: Exo. 27. & 30. Alia erat, quod quotidie eisdem temporibus aliquis sacerdos cremaret thymiamam super altare thymiamatis intra tabernaculum: Exo. 30. De istis dicendū, quod nulla illarum poterat fieri coram arca, nisi prima, scilicet quod offerrentur sacrificia, sicut nunc factum est in portatione eius. Alia autem oēs fiebant in Sanctuario. Et quia nunc erat Sanctuarium in Gabaon ibi fiebant oēs istae caereoniae. Et ideo dicendum, quod in domo Obededom, & etiam in domo Dauid postquam ibi posita fuit arca: non fiebat aliqua praedictarum caereoniarum. Et ista fuit causa quare cum Dauid posuisset arcam in domo sua, & reliquisset ibi leuitas ad canendum coram domino, misit Sadoc summū sacerdotem, & alios sacerdotes fratres suos, & etiam multos de Leuitis in Gabaon, ubi erat tabernaculum Domini, ut ibi ministrarent: sequenti cap. scilicet, quia non poterant fieri omnes caereoniae legis coram arca: alia enim frustra fuissent missi illuc ad faciendum ali-

quas caereonias, vnde dixit Dauid ad Sadoc, quod faceret in tabernaculo Domini in Gabaon iuxta omnia, quae scripta erant in lege Moysi, ut patet ibidem. Manet autem prima caereonia, scilicet sacrificiorum. Et de ista dicendum, quod adhuc non plene fiebat caereonia sacrificiorum coram arca, sed plura fiebant in Sanctuario. Pro quo sciendum, quod quaedam sacrificia erant necessitatis, sicut sacrificium iugiter matutinum, & vespertinum, & sacrificia sabbathorum, & sacrificia aliarum solennitatum, de quibus habetur Num. 28. & 29. Etiam quaedam erant sacrificia necessitatis, scilicet illa, quae iubebantur homines facere pro aliquibus peccatis, de quibus Leuit. 4. & 5. & Num. 5. & 15. Etiam erant sacrificia necessitatis aliqua, quae iubebantur fieri in purificationibus, sicut si aliquis fuisset leprosus, & postea mundaretur: debebat offerre sacrificia: Leuit. 14. Et si mulier peperisset pro emundatione sua offerebat sacrificium. Etiam mulier longo tempore patiens fluxum sanguinis extra tempus menstruum. Et vir patiens fluxum seminis offerebat aliqua sacrificia: Leuit. 15. Et sic de multis alijs. De omnibus istis sacrificijs, quae erant necessaria secundum legem, dicendum, quod nullum offeriebatur coram arca, sed omnia in Sanctuario domini in Gabaon. Et hoc patet sequenti cum dixit Dauid ad Sadoc sacerdotem magnum, quod offerret in Gabaon holocausta domino iugiter mane, & vespere in altari holocaustorum: iuxta omnia, quae scripta sunt in lege Domini, quoniam praecipit Israel. ergo vñ, quod omnia sacrificia, quae in lege praecipita erant, fiebant in Gabaon, & nullum coram arca dñi in domo Dauid. Alia erant sacrificia spontanea, quae non erant iuxta a legem, & de istis dicendum, quod poterant offerri coram arca. Et sic faciebat Dauid saepe offerri de illis multa. Faciebat etiam aliud, scilicet Leuitas cantarent coram arca dñi. Istud tamen non erat ministerium sacerdotale, sed Leuiticum. Et sic ista duo fiebant in domo Dauid coram arca, scilicet offeriebantur sacrificia spontanea, & cantabantur laudes diuinae. De domo autem Obededom dicendum, quod quando ibi fuit arca, aliqua caereonia istarum, scilicet nullum sacrificium factum fuit, nec etiam cantabantur aliqua laudes Dei, eo quod arca non fuerat posita ibi, ut esset in loco honorabiliore, sed ut esset ibi in custodia quousque de illa disponderetur, ubi maneret. Et sic fuit de toto illo tempore, quo mansit arca in Charithiarim in domo Aminadab: nam non fuerunt factae ei ibi aliqua caereoniae, sed solum sanctificatus fuit Eleazarus filius Abinadab ad custodiendum eam, primo Reg. 7. Quid tamen erat, quod fieri poterat in domo Dauid coram arca, & quod fiebat in Gabaon in Sanctuario, declarabitur magis sequenti cap.

Quomodo portabat Dauid stolam byssinam. Quasi. XXXIX.

QVAERITVR vterius quomodo Dauid portabat stolam byssinam, sive Ephod lineum, cum esset habitus Leuitarum, & ipse non esset Leuita: nam qui ministrabat se alicui ministerio, vel rei pertinenti ad sacerdotes, vel Leuitas, moriebarur: Num. 1. & 3. & 16. & 18. Quod autem Ephod lineum esset habitus Leuitae, & in illa administratione pertinens ad illos, patet, quia ipse satis monuerat supra sacerdotes, & Leuitas, quod ipsi portarent arcam caute, & essent praesentes, ne propter absentiam illorum populares aliquid illicite facerent, sicut in ista. Quod ergo Dauid vsurparer aliquid pertinens ad Leuitas, cum timeret nimis propter mortem Oze, etiam cum ipse alias admoneret ne vsurparer aliquid Leuiticum, nec pmitteret vsurpari. De stola autem byssina, qua Dauid induratus

idum erat potest dici dupliciter. Vno modo, quod non erat similis in figura stolis Leuitarum, & per hoc distinguebatur ab eis: & sic non usurpabat habitum sacrum leuiticum. Alio modo potest dici, quod Leuite induti erant nunc stolis byssinis, ut patet hic: & tamen iste habitus non erat proprius ipsorum, sed erat habitus communis omnibus sacerdotibus. Et ideo poterant uti illo Leuite, & populares. Sic enim est de vestibus lineis albis, quibus vultur omnes ministri Ecclesie, nam ille non sunt sacre, nec benedictae, unde quilibet laicus potest indui licite tali veste, nisi faciat in contemptu ministracionis diuine. Habitibus autem sacerdotum diaconorum, & subdiaconorum ad ministrandum in altari, est sacer: ideo non potest aliquis laicus licite indui illo. David autem nunc indutus est stola byssina, sicut Leuite, quia tamen non erat illa propria vestis Leuitarum, sed communis omnibus, non peccabat David utendo illa.

Qualis erat habitus Leuitarum in ministracione. Qd. XL.

Quaeritur ulterius quis erat habitus, quo Leuite vteretur in ministrando. Respondendum, quod vtebantur Leuite quadam veste linea alba super omnes alias vestes suas, quibus vtebantur, quoniam non ministrabant. Et patet hoc, quia Samuel erat Leuita, & ipse vtebatur ipsa veste ministrando coram Domino. 1. Reg. 3. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini puer accinctus ephod lineo. secundo patet quia licet in portatione arcae ministrabant Leuite portando arcam, & cantando, & dicitur quod omnes Leuite qui portabant arcam, & cantores induiti erant stolis byssinis. Tertio patet, quia quoniam Salomon fecit templum Domini finis vestis eius, voluerunt facere vestes pro ministris, & tunc fecit vestes, pro sacerdotibus, & etiam pro Leuitis. Et dicitur quod fecit stolas Leuitarum dicentium hymnos ex bysso ducenta millia, ut ait Iosephus de Antiquitate. Videtur ergo quod quocumque Leuite canebant vel faciebant aliam ministracionem induebantur istis stolis, sed quoniam Leuite vteretur semper istis stolis, tamen non erat habitus proprius ipsorum, nec erat sacer, nec etiam Deus dederat. Leuitis aliam vestem specialem ad ministrandum. Quod patet, quia Exo. 28. ubi agitur de vestibus ministrorum: Deus iussit fieri vestes pro summo sacerdote, & pro minoribus. Pro Leuitis autem nihil. Etiam patet, quia quando Deus iussit consecrari Leuitas, non iussit, quod induerentur aliquibus vestibus, ut patet Num. 8. Et tamen quoniam consecrati sunt sacerdotes iussit illos indui vestibus suis, & in eis consecrati sunt, ut patet Exo. 29. & Leui. 8. Sciendum tamen, quod quoniam Leuite consecrati sunt nouiter, Deus iussit vestes eorum mundificari, Num. 8. ut per hoc significaretur, quod deponerent iam laicales status in munditiam: nullam tamen vestem specialem eis dedit. Et ob hoc quod vtebantur Leuite in ministrando stolis byssinis, non erant illae vestes sacre, nec etiam habebant aliam vestem sacram propter quod licet induerentur laici stolis byssinis, non peccarent, & sic David indutus est stola byssina nunc. Ex hoc autem nunc venit conditio habitus Ecclesiasticum in ministrando. Nam sicut in veteri testamento soli sacerdotes, qui erant ministri altaris acceperunt a Deo vestes sacras Exo. 28. ita & in nouo testamento soli sacerdotes diaconi, & subdiaconi qui sunt ministri altaris vestibus suis vultur ministrando in altari, & sicut Leuita in veteri testamento, qui non ministrabant in altari, sed cantabant in templo, dum fierent sacrificia non habebant aliquas vestes sacras, & tamen vtebantur quibusdam vestibus lineis, quibus communiter non vtebantur populares, ita & omnes ministri Ecclesie, qui non accedunt ad altare, sed faciunt alia officia, induuntur vestibus albis non sacris, & sic quantum ad hoc totus habitus ecclesiasticus in ministrando puenit ex habitu ministrorum veteris testamenti.

Quare induerit se David in portatione arcae tunica byssina. Quast. XLI.

Quaeritur ulterius quare David indutus fuit nunc tunica byssina in portatione arcae. Respondendum quod pro multis. Primo quia licet David non accederet ad arcam, quando portabatur, nec misceret se sacerdotibus, & Leuitis in ministracionibus suis: tamen ipse aliquo modo ministrabat ad portationem arcae, quia ipse habebat secum septem choros canentium, ut patet 2. Reg. 6. Et etiam dicitur ibi, quod David, & omnes Israel iudebant coram Domino in omnibus lignis fabricatis, sed quoniam in ecclesia aliquis laicus in defectum, vel ex deuotione accedit ad canendum cum ministris Ecclesie, ipse potest indui veste alba non sacra, quia ceteri ministri Ecclesie vultur. Et in illa honestius canet, quam sine illa, ita nunc cum David adiunaret Leuitas ad solennizandum portationem arcae canendo, voluit uti stola byssina, qua ipsi vtebantur. secunda causa erat, quia David voluit se nimis humiliare nunc coram Domino in portatione arcae, & ad hoc noluit gerere regalia in signa, sed accepit humile habitum Leuitarum. Sic enim patet in responsione sua ad Michol uxorem suam, quoniam increpuit eum ex ista humiliatione. Nam dixit ludam, & vilior fiam quam factus sum coram Domino. 2. Reg. 6. Tertia causa erat, quia David volebat coram arca Domini ludere saltando, & tripudians, & ista erat magna leuitas, nec debebat tanta leuitate esse in habitu regali, ad quem pertinet maiestas: ideo voluit deponere habitum regalem, & assumere tunicam istam byssinam.

Quare Michol despexit David. Quast. XLII.

Quaeritur ulterius quare Michol despexit nunc David, quoniam vidit eum ludentem coram arca, & an rationabiliter despexit. Respondendum quod Michol habuit motum ad contemnendum David, quia ipsa erat superba. Erat enim filia regis Saulis, qui fuerat rex primus totius Israel, & inter uxores David ipsa erat prima, nam cepit eam, quoniam manebat cum Saule, & nulla aliarum vxorum David erat filia regis, nisi filia Prolomei regis Gesuri, & tamen ille erat parvus rex, & gentilis, & sic erat precipua Michol inter omnes uxores David: unde nulla causa est eum despiciere nisi ipsa, & non solum despexit in corde suo, sed etiam locuta est ei verba contumeliosa, & pungitua, dicens. Quam gloriosus fuit hodie rex Israel. disce operiens se ante oculos ancillarum seniorum suorum, & nudatus est quasi si nuderet vna de scurris. secundo Reg. 6. Causa autem fuit ex parte David quare contemneret eum, quia vidit ipsum disceoperitum regalibus ornamentis, & ludentem. Primum erat, quia David deposuerat regalia in signa: debet enim semper rex esse in magna grauitate, & maturitate, ut habeatur nimis reuerendus, cum dicatur heris maiestatem. Et ad istud pertinet ornatus quidam vestium, & insignia regalia, quae faciunt grauitatem. Deposuerat autem ista David, & induit se quadam veste humili Leuitarum, scilicet stola byssina, in qua apparebat satis ignominiosus, unde dixit ei Michol quod nudatus est coram ancillis seniorum quasi si nuderet vna de scurris. 2. Reg. 6. Secundum fuit, quia David cum esset rex debebat in motu suo habere modestiam, & grauitatem, & huic repugnabat leuitas, & indecens motus, quia saltabat, & iudebat coram arca totis viribus, & in hoc necesse erat, quod aliqui vestes eleuarent propter saltationem, & aliquae partes corporis sui nude apparerent: unde reuertit dicit Michol, quod nudatus est quasi simularetur vna de scurris. Et in hoc verum increpabilis erat David, quia

diminuebat nimis honorem regalem, & etiam honorem viri virtuosus, quia talis motus non decet virum probum, & non negauit David quoniam ista non conuenirent ei. Et etiam quod per hic vilificaretur, sed potius concessit dicens, viuit Dominus, quia ludam & vilior sum plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis. 2. Reg. 6. Causa tamen quae mouebat David ad hoc erat iustissima, scilicet quia Deus benefecerat ei, scilicet cum prius esset pastor, & nunc exaltasset eum ad hoc quod esset rex. Ideo dicebat quod ipse humiliaretur nimis quam ipse posset. Et propter hoc abiecit vestibus regalibus accepit habitum pauperis, & saltabat coram arca tanquam vir nullius valoris. Et tamen non humiliasset se David coram aliquo hominum, nec propter aliquam causam. Sic enim ipse significauit, dicens: viuit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me, ut essem dux super populum Israel, & ludam, & vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis. 2. Reg. 6. Michol autem non attendebat ad fauorem deuotionis David, quae honestabat opus suum, sed solum attendit ad opus David, quod in se inhonestum videbatur: ideo despexit eum.

An peccauerit Michol despiciens David propter saltationem. Quast. XLIII.

Quaeritur ulterius an peccauit Michol despiciendo David propter saltationem coram arca. Respondendum quod Michol habuit aliquid quod excuset eam, & aliquid quod accuset, de primo patet, quia Michol mota fuit causa rationabili, nam in se opus David inhonestum erat, quia nimis detrahebat per hoc honori regio, & bonum erat, quod a talibus abstineret, ne omnino veniret in contemptum. Et Michol hac intentione increpuit eum. secundum erat, quia Michol habuit iustum animam increpandi, nam non despexit eum quasi maliuola, nam ipsa diligebat nimis David, & semel eripuit eum a morte, ut patet 1. Reg. 19. etiam nunc quoniam increpuit illum propter istam saltationem bono animo egit. Nam prius salutauit eum, & postea locuta est verba aliquid mordacia, ut patet 2. Reg. 6. f. Et egressa Michol filia Saul in occursum David benedixit eum, & ait, quam gloriosus fuit hodie rex Israel, & c. Est etiam quod accuset Michol, scilicet quia ipsa increpuit David de cultu Dei. Humiliauerat enim se David pro Deo coram arca, & propter hoc magis laudandus erat quam increpandus: Michol tamen eum increpuit. Quamquam igitur Michol habuerit aliquid causam increpandi: tamen maior causa subsistebat in Domino ad non increpandum, & sic peccauit aliquid Michol increpando David, & data est sibi pena a Deo, scilicet quod nunquam pareret. Sic dicitur 2. Reg. 6. Igitur Michol filia Saul non est natus filius. Et hoc forte fuit, ut ille non regnaret super Israel, quia Michol erat prima vxor David. Etiam erat dignior, quia erat filia regis, ideo si aliquis filius nasceretur ex ea, potius ille debebat succedere David in regno quam alij: Deus tamen noluit, quod aliquis pertinens illo modo ad stirpem Saulis regnaret super Israel, ideo non habuit filium. Et per hoc grauius punita est, cum semine maritae nimis desideret filios.

C A P. XVI.

Attulerunt igitur arcam Dei, & constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David, & obtulerunt holocausta, & pacifica coram Deo.

Dicitur in precedentibus de arcae portatione: hic agitur de eius portationis ueneratione. Fuit autem ueneratio arcae in tribus. Primum in diuino sacrificio. secundo in beneficio collato populo, ibi. Cumque compleisset. Tertio in diuino obsequio, scilicet constituendo ministros, qui ministrarent coram arca, ibi. Constituitque.

An hic sit ordo continuus. Quast. I.

Quaeritur circa primum an ea quae habentur hic, fuerint facta post precedentia, ita quod habeant continuationem, & an fuerint facta immediate vel aliquanto tempore postea. Respondendum quod ista habent ordinem continuationis ad precedentia. Nam agebatur supra de portatione arcae. Hic autem agitur de honore illo, qui sibi exhibitus est in domo David, prius tamen ducta est honoraretur. Ad secundum dicendum, quod nullum tempus fuit inter precedentia, & ista, quia supra dicitur quod portata fuit arca ad domum David. Hic autem dicitur quod immediate post portationem fuit sacrificium oblatum coram ipsa hic in principio literae. Ideo eodem die vtriusque factum est. Circa primum dicitur. Attulerunt igitur arcam Dei. Scilicet attulerunt eam ad domum David, inter castrum motis Sion. Et constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David. Leuite posuerunt eam in loco illo, quia ipsi portabant eam. Et vocatur hic tabernaculum tentorium magnum factum de pellibus iacynthinis, quod erat in quodam arrio, & sub illo tentorio posita est arca, ut occulta maneret, & non potest accipi tabernaculum pro domo, vel palatio in quo erat arca, quia dicitur in medio tabernaculi, quod tetenderat. Et tamen non potest extendi aliquid nisi sit de pellibus vel lino, & sic erat tentorium, sub quo erat arca. Et illud tentorium erat, in quodam palatio magno, in quo erant Leuite ad canendum coram arca, & etiam sacerdotes faciebant ibi sacrificia. Et obtulerunt holocausta, & pacifica. Scilicet postquam fuit arca constituta in suo tentorio, facta fuerunt in palatio illo sacrificia coram arca: & ista fuit prima ministratio, quae facta est coram arca postquam fuit posita in domo David: duo genera sacrificiorum fuerunt hic oblata, scilicet holocaustum, & hostiae pacificae. Est enim holocaustum sacrificium in quo carnes totius animalis cremantur in altari cum in testinis capite, & pedibus Leuit. 1. Et nihil inde datur offerentibus. Sacerdoti autem prouenit sola pellis, ut patet Leui. 6. hostia pacifica dicitur esse quoniam offertur animal in sacrificium pro gratiarum actione, vel ad placandum Deum, ut aliquid nobis concedat, Leuit. 7. Et soli adipis cremantur in altari. Carnes autem cedunt in ius offerentium, & in ius sacerdotum, Leuit. 3. & 7. Coram Domino. Id est coram arca, nam in arca representabatur Deus specialiter, eo quod nullum vas erat in toto sanctuario, in quo magis appareret virtus diuina quam in arca, ut supra 13. declaratum est.

Quare fuerunt oblata sacrificia postquam fuit posita arca in suo tentorio. Quast. I I.

Quaeritur quare nunc oblata fuerunt sacrificia coram arca postquam fuit posita in tentorio suo. Dicendum quod hoc factum est quasi ad dedicationem domus. Nam parata fuerat domus illa, ut ibi maneret arca, & non fuerat adhuc facta ibi aliqua ministratio per quam dedicaretur domus, ideo nunc cum arca fuit locata in tentorio suo, oblata fuerunt sacrificia coram ea in domo illa, & per hoc domus iam erat dedicata cultui Dei, & non pertinebat ad aliquam popularem ministracionem, secunda causa fuit, quia arca

arca ante hoc honorata fuerat in sua portatione: nā omnia sacrificia, quae habentur presenti cap. facta fuerunt coram arca, cum portaretur: nunc autem opus erat, vt exhiberetur aliquis honor arce quietenti. Et ob hoc postq̄ ipsa locata fuit in suo tentorio fuerunt facta sacrificia corā illa, & non recessit populus a portatione arce, quousque fuerunt finita ista sacrificia.

Quaerant ista sacrificia. Quast. III.

QVAERITVR vltius quae sacrificia erant ista, quae nunc facta sunt coram arca. Rūderi pōt dupliciter. Quidam dicunt q̄ nunc non fuerunt immolata aliqua animalia, sed illa quae occidebantur corā arca cum portaretur, fuerunt nunc cremata in altari, nam cum portaretur arca post singulos sex passus offerebatur septem tauri, & septem arietes precedenti cap. & 2. Reg. 6. Et nullū animal istorū cremabatur tunc corā arca, vt non cogerebatur nimis morari portantes arcam, sed fuerunt omnia reserua, vt postea cremarentur cum esset arca posita in loco suo. Et sic nūc omnia animalia, quae fuerant occisa in portatione arce, cremarentur in holocaustum, & in hostias pacificas, & nullum de nouo immolaretur. Iste tamen modus ponendi q̄t aliquatiter esset verisimilis, erat nimis q̄ consuetudinem sacrificiorum, quia in alijs illico, vt animalia occidebantur cremabantur in altari, vel fiebant alię ceremoniae, quae exigerentur s̄m genus sacrificij illius. Aliter ergo dicendum, q̄ nunc fuerunt oblata holocausta, & hostie pacificae de alijs animalibus. Nam animalia illa, quae immolata sunt dum portaretur arca, cremabantur illico, vt declaratum fuit p̄ced. cap. in quadam q̄one, nunc verò alia animalia occisa sunt, & de eis factum est sacrificium holocaustorum, & hostiarum pacificarum in honorem arce iam quietētis, & in dedicationem domus.

Quare oblata sunt potius holocausta, & hostie pacificae quam alia genera sacrificiorum. Quast. IIII.

QVAERITVR vltius quare potius nūc oblata sunt holocausta, & hostie pacificae quā alia genera sacrificiorum. Respondendum quod erāt tria genera sacrificiorū, s. holocaustum, hostia pacifica, & sacrificium pro peccato, vt patet Leuitici primo, tertio, & quarto. de his facta fuerunt nunc duo genera sacrificiorum, scilicet, holocaustū, & hostia pacifica. Et ratio huius est, nam sacrificium pro peccato regulariter non offerebatur nisi quādo populus, vel aliqua persona priuata incidisset in aliquā culpam de illis, in quibus lex imponebat satisfactionē per sacrificia. Nunc autem forte non habebat populus aliquod tale peccatum, ideo nō obtulit sacrificiū pro peccato. secundum erat, quia dato q̄ populus pro aliquo peccato teneretur ad aliquod tale sacrificiū, non posset illud offerri coram arca, sed debet offerri in sanctuario Domini in Gabaon, quia omnia sacrificia, quae erant de necessitate, offerri debebant in Gabaon, quia ibi erat tunc sanctuarium. Sola autem sacrificia spontanea offerri poterant coram arca in domo David, vt colligitur infra in litera, & ibi declarabitur in quadam questione. Omnia autem sacrificia similia pro peccato cadunt sub necessitate legis, ideo non poterat offerri in domo David corā arca. Tertiu est, quia sacrificium pro peccato est sacrificium tristitiae, in quo offerens debet tristari & humiliare se, quia peccauit. Nunc autem non erat tempus tristitiae, sed exultationis, quia totus populus gaudebat nimis de arce portatione, vt patet p̄cedenti cap. Holocaustū autē decebat nunc offerri, eo q̄ ipsum specialiter est ad honorē Dei, cū totū cremaretur in altari Leuit. 1.

quod non fit in alijs sacrificijs Leuit. 3. 4. & 5. Hic autem rem David maxime intendebat honorem Dei, quia pro honore eius arca, quae erat in Cariathiarim in loco quasi incognito, & sine honore, ducta fuit nunc, vt esset in loco honorabili. Et etiam propter hoc fuit tam honorabiliter portata. Holocaustum ergo fuit sacrificium quod maxime hic debebat offerri, & tamen dum portaretur, non fuit oblatum aliquod holocaustum, sed solē hostie pacificae propter causas expressas in quadam q̄one p̄ced. cap. fuerunt etiā nūc hostie pacificae oblate, quia multū cōueniebant huic solennitati. Primo, quia hostia pacifica est sacrificiū exultationis, & nunc fuit magna exultatio populi in portatione arce, & in eius positione in loco suo. secundo, quia populus debebat nunc epulari post arce portationem, & non poterat comedere de carnibus alterius sacrificij. De carnibus autem hostie pacificae comederent populares, eo quod maxima pars carnū hostie pacificae pertinebat ad offerentem, siue autem populus offerret, siue David, populus comederet de carnibus istis, quia David concederet eas populo. Tertio quia hostia pacifica est pro gratiarum actione, Leuit. 7. Nunc autem erat maximē necessaria gratiarum actio Deo, qui concesserat, vt posset portari arca in domum David sicut totus populus desiderabat, & non acciderat aliquod nocumētū in portatione eius, sicut in prima portatione, in qua occisus est Oza supra 13. & 2. Reg. 6.

An licebat offerri sacrificia coram arca. Quast. V.

QVAERITVR vltius quomodo nūc oblata sunt sacrificia coram arca, & an licebat offerri. Aliquis dicit, quod non, quia Leuit. 17. dicitur, q̄ nullus offerret aliquod sacrificium nisi ad ostium tabernaculi super altare holocaustorum, & quicumque extra locum illum offerret sacrificium esset reus sanguinis. Et sic periret de populo suo quasi sanguinem fudisset. Item patet quia Israelitae confessi sunt nefas esse offerre alicubi sacrificium nisi super altare, quod erat ad ostium tabernaculi, Iosue 22. Item Deut. 12. dicitur: Cauē ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eum, quem elegerit Dñs in vna tribuum tuarum. Et tamen nunc Deus elegerat urbem Gabaon, cum ibi esset sanctuariū pro nūc, ideo nefas erat alibi offerre.

Respondendum est, q̄ licitum erat nunc offerri sacrificia in domo David coram arca, nec peccauit David aut populus in hoc, quia aliās David cum intrēderet in omnibus placere Deo, non fecisset tantos sumptus Deo displicendo. Pro quo considerādum, quod Deus iussit offerri sacrificium in vnico loco totius Israel: non quidem q̄ s̄m se malum esset in multis locis offerri, sed potius erat bonū, quia quanto in pluribus locis Deus laudatur, tanto melius est, sed fuit istud p̄ceptum datū ad tollendum periculum. Erāt enim Israelitae nimis suspecti de idolatria cū fuissent affluēti ad illam, & si permitterentur offerre sacrificia vbiunque vellent, aliqui secretē offerrent sacrificia demonibus, vel saltem cum ceremonijs diuini sacrificij miscerent superstitionem demonum, ideo vt hoc non posset fieri, iussit Deus, quod omnes de Israel offerrent in vnico loco valde publico, & quando quis offerret multi alij assisterent, qui viderent an seruabāt ceremonias legis, vel superstitionem demonum. Et sic nulli esset locus idolatrādi in sacrificio. Quod autē ista esset intentio quare Deus iussit offerri omnia sacrificia in vno loco patet, quia Leuit. 17. vbi ponitur istud p̄ceptum subditur causa. Et nequaquam vltra immolabūt hostias suas demonibus, cum quibus fornicati sunt, Quasi dicat, faciēdo sic, q̄ offerret in vno

vno loco non immolabūt hostias demonibus. Cum ergo istud p̄ceptum datū fuisset ad tollendum periculum, poterat in eo satis dispensari, quādo non esset periculum. Et ob hoc aliquando Deus iussit offerri extra sanctuarium, s. in monte Garizin, & Ebal, Deut. 27. Etiam iussit Samueli, q̄ tolleret vitulum, & iret in Bethlehem ad offerendū illum Dño 1. Reg. 16. Sepe etiam prophetas, & viros sanctos sine mandato Dei expressum legimus extra locum sanctuarij sepe immolasse, vt patet de Elia, qui fecit sacrificium in monte Carmello 3. Reg. 18. Samuel quoque fecit sacrificiū in multis locis, s. in Ramatha, & in Maspha, & in Galgalis, vt patet 1. Reg. 7. & 11. & non accusamus eos de hoc, quia circa eos non erat suspitio, q̄ ipsi incidere in idolatriam in sacrificijs suis. Sic autē nūc dicendum, q̄ pp̄ multa reputamus licitum fuisse offerre sacrificia in domo David corā arca, & etiam in itinere, cum portaretur. Primo quia nunc erat David praesens, qui erat propheta. Et sicut credimus facta ab alijs p̄phetis licite fuisse facta, quia putamus q̄ Deo inspirante illa egerint, ita de David putandum est, q̄ Deus moueret eū ad omnia haec, ideo licite ageret. Secundo quia nō erat hic locus periculi incidendi in idolatriā, quia totus populus erat praesens, & omnes sacerdotes, ideo videri poterat an in sacrificando obseruaretur ceremoniē legis, vel superstitiones demonum. Tertio & principaliter propter praesentia arce, nā licebat offerri in sanctuario super altare holocaustorum, quia ibi representabatur Deus specialiter, sed in arca representabatur specialius, quā in alio loco, cum Deus diceretur sedere super arcam inter Cherubim. 2. Reg. 6. & supra 13. Et non dī hoc de aliquo alio vase totius sanctuarij, ideo pp̄ praesentiam specialem Dei in arca licitum erat coram ea offerri sacrificia, & non solum est dicendum, q̄ hoc liceret David specialiter, sed cuicumque de toto populo licebat offerre sacrificium coram arca vbiunque illa esset, dū tamen offerret per illos, qui erāt ministri legitimi ad immolandum. Et ideo non solum nunc immolata fuerunt sacrificia coram arca postquam posita est in domo David, sed etiā dum portaretur in via, presenti cap. & etiam in vrbe Bethlames, quando reducta est arca de terra Philistinorum, 1. Reg. 6. Scriptura tamē nihil habet, q̄ Deus iusserit immolari corā arca, nec etiam iussit vnquam, & ratio est, quia Deus iusserat, q̄ arca poneretur in tabernaculo intra sancta sanctorū, & ibi esse debebat, vt patet Exo. 26. & non p̄supponebatur, q̄ aliqui arca deberet esse extra sanctuarium, ideo quodocunque offerretur sacrificium in altari holocaustorum, offerebatur coram arca, quae intra tabernaculum latebat. De arca tamen per se existente, an coram ea deberet offerri aliquod sacrificiū, nihil dictum est in lege. Nūc autem accidebat, quod arca esset extra sanctuarium, & eadem ratio erat de illa, quod offerretur coram ipso sacrificio sicut corā tabernaculo, ideo licitum erat offerri nūc sacrificia. Erāt tamen differentia in hoc, quia in tabernaculo licitum erat offerri sacrificia, & etiam necesse erat aliqua s̄m legem ibi offerri. De arca autem nō erat sic, quia licitum erat coram ea offerri sacrificia, Et tamē nō erat necesse offerri ibi aliquod sacrificium, immo quod plus est sacrificia illa, q̄ ex necessitate offerri debebant non poterant offerri corā arca, sed in sanctuario, vt colligitur infra in litera, & ibi declarabitur in quadam questione. Ad primam rationem in cōtrarium dicēdum, q̄ Deus iusserat offerri oīa sacrificia in sanctuario ad hostium tabernaculi ad euitandū idolatriam, sed etiam nunc immolādo coram arca non videbatur idolatria, quia erat locus publicus, & etiā ibi erant ministri sacrificiorum, ideo licitū erat offerri,

Itē iubebat Deus offerri omnia sacrificia in sanctuario, quia existente arca intra sancta sanctorum nullus alius locus erat, in quo appareret praesentia Dei specialiter q̄ in sanctuario. Et tamē q̄ erat arca extra sanctuarium erat etiam ibi specialiter Dei praesentia, ideo poterant offerri ibi sacrificia. Ad secundā dicendum q̄ dixerunt Israelitae nefas esse offerri sacrificia alibi, nisi in altari holocaustorum. Et hoc verum erat regulariter, & tamen in aliquo casu speciali licitū erat: vt pote si Deus mandaret alibi offerri, sicut mandauit Samueli offerre in Bethlehē, vbi nō erat sanctuarium. 1. Reg. 16. quia illo tempore erat in Nobe eo. lib. cap. 21. & iussit David, q̄ offerret sacrificium in area Lebusei. 2. Reg. 18. & infra 21. vel si ille, qui offerret sacrificiū esset talis, de quo non posset praesumi q̄ incidere in idolatriam, sed magis crederetur, q̄ Deo iubete illud faceret, sicut fuit de Elia, qui immolauit Domino in monte Carmelo. 3. Reg. 18. Sic etiam de Samuele, q̄ immolauit Dño in Ramatha, & Maspha, & Galgalis. 1. Reg. 7. & 11. vel etiam si daretur aliquis locus equipollēs sanctuario, & sic erat arca. Nā ita representabatur praesentia Dei in illa manifeste sicut in toto sanctuario. Ad tertiā dicendū, q̄ non licebat Israelitis offerre sacrificia in quacunque vrbe vellent, sed solum in illa quam elegisset Dñs. Dicebatur autem Deus eligere aliquā vrbe, non quidē quia inberet q̄ ibi ei sacrificaret, sed per hoc, q̄ sanctuariū eius in quo representabatur praesentia eius erat in illo loco. Et quia arca representabat diuinam praesentiam vbiunque esset, sicut totū sanctuarium, immo plus, licitū erat offerre sacrificiū vbiunque erat arca. Et vere dicebatur Deus illum locum elegisse.

Cumque compleisset dauid offerens holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine domini, & diuisit vniuersis per singulos a viro vsque ad mulierem torta panis, & partē assae carnis bubale, & trixā oleo similia.

Cumque compleisset. Hic ponitur secundū huius partis, scilicet, veneratio arce in beneficio populo exhibitio dando eis cibos, nam David non dedit cibos populo nunc, nisi quia interfuerat portationi arce. Et in hoc honorauit eā, & dī. *Cumque compleisset David offerens holocausta, & pacifica.* s. posita q̄ fuit arca in loco suo, oblata fuerunt corā ea holocausta, & hostie pacificae, vt supra dictum est, & q̄ diu durauit ista oblatio, David & totus populus fuerunt praesentes in illa. Et finita oblatione reuersus est David cū populo, & dedit cibos toti populo, *Benedixit populum in nomine Domini.* Id est inuocauit super populum nomen Dñi, orando, q̄ Deus beneficeret toti populo, quia oēs deuotē venerant ad istā portationē arce. *Et diuisit vniuersis per singulos a viro vsque ad mulierem.* Ad istam portationem arce non solū venerant viri, sed etiā mulieres deuotē. Et etiam David nunc oibus tam viris q̄ mulieribus cibos dedit, & diuisit vniuersis, i. in tota vniuersitate populi, & hoc p̄ singulos, i. faciendo q̄ singulis daretur, nam non fuit aliquis, qui non haberet istos cibos qui hic noiantur. *Tortam panis.* Torta vocatur vnus panis a torquendo dictus, quia inser manus pistoris torquetur ante q̄ formetur, cū est massa rudis. *Et partem assae carnis bubale.* Id est de bubalo dabit cuiusque vnā partē carnis assae quātū sufficeret pro vno viro, Et hoc erat equale inter viros, & feminas, quia nō dabatur viris maior portio ciborum q̄ feminis, *Et trixam oleo similia.* Nā similia est farina delicata alba, quae aliās vocat adeps frumēti, vt patet Psal. 147. Qui posuit fines tuos pacē, & adipe frumenti satiat te. Hic autē accipitur similia pro pane iam

Iam formato de illa farina delicatissima, & iste panis erat tenuis, & frugebatur in oleo ad hoc qd esset suavior in gustu. Et cuilibet de populo dabatur vna per modum fructus, vel alicuius superadditi ad cibos. Sic etiam ponitur. 2. Reg. 6. nisi qd ponitur ibi colirida vbi dicitur hic torta, sed pro eodem accipitur.

Quomodo benedixit David populum post sacrificia. Qd. VII.

Quaeritur quomodo dicitur hic, qd David benedixit populum post sacrificia. Respondendum est, qd benedicere est quasi bona dicere, & ideo quocunq; modo aliquis bona dicat alteri, benedicit ei. Cōtingit tamen qd ista benedictio aliqui fiat a maioribus in minores, & aliqui a minoribus in maiores, vel ab equalibus inter se. Primo mō patet, sicut Deus dicit benedicere nos, iuxta illud: benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum oēs fines terrę, Psal. 66. De secundo patet, sicut nos dicimus benedicere Dñm, iuxta illud: Benedicā Dñm in omni tpe, Psal. 33. Et illud: Bñdicite omnia opa Dñi Dño, Dan. 3. Et isto mō bñdicere nihil est nisi bona referre, s. quia annunciamus laudes Dei, & mirabilia, quę ipse fecit, & in hoc benedicim⁹ ei. Aliqñ etiam inter hoīes ipsi minores benedicunt maioribus, sicut dicitur Gen. 47. s. & benedictio rege egressus est foras, i. qd Iacob benedixit regi Pharaoni, & tamen Iacob valde minor erat, & ista bñdicitio fit p imprecationē solā bonorū, vt qd diceret Iacob Pharaoni Deus exaltet thronū regni tui super oēs inimicos tuos, & longęuum te efficiat, & pax, & abñdātia oriatur in diebus tuis, vt per te in omnibus rectē agamus. Isto mō etiā competit bñdicitio respectu equalium, quia vnus hō alteri sibi equali bona imprecatur. Et ob hoc qñ aliquis salutatur aliū dñr ei benedicere: sic enim dñr. 2. Reg. 6. Et egressa Michol filia Saul in occursum David benedixit ei, i. salutauit eum, quia illi, qui salutant alios, imprecatur eis bona, vt cum dñr: pax vobis sit: vel, sustineat vos Dñs. Sciendum etiam, qd benedicere aliqñ accipitur pro ipsa relatione vel imprecatione bonorū, siue sit inter equales, siue minorū ad maiores, siue ē contrario. Aliqñ autē est benedicere bona imprecata efficere, nullum verbum dicendo, & ista benedictio est excellentior q̄ verbalis, & pertinet ad maiorem potētiam, & pertinet potissime ad Deū, qui pot̄ nobis conferre bona, quę precamur: sic patet Nu. 6. cum dixit Deus, qd sacerdotes benedicerēt populo in ista forma, s. bñdicat tibi Dñs, & custodiat te: ostendat Dñs faciem suā tibi, & misereatur tui. Conuertat Dñs vultum suum ad te, & det tibi pacē. Et tñc sequitur: Inuocabunt nomen meū super filios Israel, & ego bñdicā eis, q. d. ad sacerdotes nō pertinebat benedicere, sed solum inuocare nomē Dñi, dicēdo Dñs bñdicat tibi, & Deus solus bñdicebat, s. ipse solus conferebat bona, quę sacerdotes imprecabantur, sic etiā accipitur supra 13. & 2. Reg. 6. s. Benedixit Dñs domui Obededom pp arcam, i. multiplicauit bona eius. Et illa benedictio non erat in verbo, sed in re. Sic etiā aliquādo hō dñr benedicere alteri, i. benefacere sibi, vt accipitur infra in litera, s. reuersus est David in domum suam, vt benediceret etiam domui suę, i. nōn solum David bñfecit tabernaculo Dñi, & loco arce, sed post hoc etiam reuersus est, vt benediceret domui suę, i. vt beneficeret ei gerendo curā de illa. Hic autē accipitur solum pro imprecari bona, s. qd David gaudēs, qd oīa, quę pertinebāt ad istam solēnitatem expleta fuissent bene sicut erat in corde suo, conuersus est ad populū, & imprecatus est ei bona, dicens: Deus conuertat faciem suam ad vos, & longęuos efficiat vos: detq; videre filios filiorū v̄sq; in quartam gñationē, ita vt quiete

pacatissima, & cunctorū bonorū copia petruamini. Et hoc dicebat David, qd viderat, qd oēs letis cordibus ad arce portationē accesserāt. Pōt ēt accipi hic bñdicitio pro ipsa reali bñdictione, q̄ est bonū efficere, & hoc, qd David dimisit cibos per totū populū, sed primus modus melior est, quia hic ponitur ista duo tanquam distincta, s. benedicere, & diuidere, cibos.

Quare dedit David cibos populo. Quasi. VII.

Quaeritur vterius quare nūc David dedit cibos populo, cum non essent in aliquo ope eius. Respondēdū qd fuit pp multa. Primo pp honorem arce, nā David cum esset vir deicola voluit expēdere multa ad portationem arce honorabiliter faciendā, quod apparuit in multitudine sacrificiorum quę fecit, nā post singulos sex passus, offerebātur septem arietes, & septem tauri corā arca, vt patet p̄ced. cap. & 2. Reg. 6. & quia ad magnū honorē arce pertinebat qd congregaretur populus multus, & darentur cibi oībus de populo, vt lētrarentur de portatione arce, ideo voluit David oībus dare cibos. Nam aliās non tantum gauderet populus de portatione, si postea non fieret aliqua iocunditas in cibis. Secundū erat, quia David conuocauerat totū populū ad portandū arcam, & hoc faciebat causā sui, s. quia volebat, qd arca Dñi esset in domo sua, & benediceret ei sicut benedixerat domui Obededom, & non poterat fieri ista festiuitas nisi populo adueniente, ideo cum veniret populus pp causā David, iussū erat qd ipse omnibus, pvideret de cibis. tertius fuit ad ostēdēdū magnificētā suā, nā David erat rex magnificus, & magnificētia ostēdit in actib⁹ magnis, q̄ excedūt cōes expētās. Sic. n. erat qd toti populo daret cibos. 3. Ethic. c. de magnificētia. Decebat ergo qd aliqñ David ostēderet talē actū magnificētie: nunq̄ tñ tā cōueniēter ostēdere potuit sicut nūc qñ cōgregauerat totū populū ad portationē arce, ideo nūc toti populo cibos dedit. Sic etiā erat de multis alijs regib⁹, qd ad ostēdēdū magnificētā suā totū populū suū inuitabāt. Sic. n. rex Assuerus tertio anno imperij sui fecit cōiuiuiū grāde in vrbe Susis oībus principib⁹ regni sui centū & viginti septē prouinciarū, & durauit cōiuiuiū centū & octoginta diebus; & deinde septē diebus inuitauit totū populū, qui inuentus est in vrbe Susan, vt patet Esther. 1.

An David dederit etiam potum cuilibet de populo. Qd. VIII.

Quaeritur vterius quō David solū dedit istos cibos, qui habētur hic cuilibet de populo, nā ponit hic cibos, & nihil dñr de potu, non est tñ cōpletū cōiuiuiū, vbi potus deest. Respondēdū, qd aliqui voluerūt dicere, qd David dederit ēt ampullā vini cuilibet de populo, & dicit istud poni in litera, & ista est positio multorū Hebręorū, qui dicūt in Hebręo haberi ampullā vini, vbi nos dicimus hic, frixā oleo similā. Sed falsum est, qd dicitio Hebręica ibi posita nō pot̄ significare ampullā vini, sed ipsi mouentur ad hoc, qd nesciūt aliter quō r̄sideant huic rōbi, s. qd fuerit cōiuiuiū sine potu. Pōt tñ aliter tolli incōueniēs, potissime qd nunq̄ est litera d̄storquēda à sensu suo pp aliq̄d, quod nobis videat̄ magis, vel minus rōnabiliter dictū. Aliqs ergo dicet, qd David nihil aliud dedit populo, nisi id, qd habetur hic. Potū autē nullū eis dedit, eo qd sine expētis poterāt habere potū aquę. David autē noluit dare nisi id, quod erat necessariū, & nō poterat haberi sine pecuniā, & sic erat iste cibus. Sed dicēdū qd non fiat, primo quia istud obuiabat intentioni David, nam ipse volebat lētificare populū, vt esset consummata lētitia in portationē arce. Si tamen David

David dans populo cibos non dedisset vinum, sed dimitteret populū, vt de aqua biberet, nō lētificaret populū, sed potius contristaret, quia vinum est id, quod lētificat hominem, vt patet Psal. 103. Vt educat panem de terra, & vinum lētificet cor hominis. Vinum ēt est, per quod magis obliuiscitur quis angustia suę, & laborum pręteritorum, q̄ per omnes alios cibos. Prouerb. 31. Date siceram m̄cerentibus, & vinum his, qd amaro sunt afo: bibant, & obliuiscant egestatis suę, & doloris sui non recordent̄. Secundū erat, quia valde videbat̄ irōnabile, quod daretur ad regalem magnificētiam ostendendam conuiuium impletū, & sic erat, si daretur cibus sine vino. Tertio patet, quia pręsupponitur falsum, s. qd ista, quę dedit David erant necessaria. Vinum autē non erat necessariū, quia poterat suppleri per aquam, quia aut accipitur necessariū pro necessario, vel pro vrili, aut cō decenti. Si primo modo falsum est, quia solus panis, & aqua sunt de necessitate vitę Ecclē. 29. Initium vitę hoīs aqua, & panis, & vestimentum, & domum p̄ regens turpitudinem. Si autē secundo modo, manifestum est, qd vinum vile est, & condecens ad cibos potiusquam ea, quę David dedit hic. s. caro, & similia fruxa, nam saltem similia fruxa pertinet omnino ad superabundantiam. Dicendum ergo qd David dedit cuilibet de populo vinum, & tñ Scriptura nō curauit exprimerē pp duo primo, quia ēt si non exprimerēt intelligebatur. Nam dicēdo qd David dedit istos cibos populo, intelligebat̄, qd etiam daret eis vinum, qd aliās faceret rem imperfectissimam, quod nō erat de eō concedendum. Secundum est, & pręcipuum, quia de cibis necesse erat fieri expressionē, de potu autē nō. Et rō est, quia in cibis poterat esse nimia diuersitas in multitudine ciborum, & in precio eorum, ideo vt sciretur quos cibos David dedisset, oportebat qd exprimeret de oībus. In potu autē nō est sic, quia nullus potus pot̄ dari in conuiuiū nisi vinum, in quo nō pot̄ esse varietas, tam in multitudine, q̄ in precio, sicut, in cibis: Ideo nō necesse est exprimerē, qd David dedisset vinū cuilibet de populo, & tñ subintelligēdū est.

Quare non dedit David populo plura cibaria quā ista. Quasi. IX.

Quaeritur vterius quō David non dedit populo plura cibaria, q̄ ista. Nam v̄, qd in his non erat nisi cibus pro vna vice. Respondēdū potest, qd David fecit istam portationem in vna die de domo Obededom in domum suam, & pro illa dedit cibos populo. Pro reditu autē in terram suam non dedit eis aliquos cibos, pro vna vice tñ sufficiebant isti cibi, qui nunc fuerunt hic dati. Dicendum tamen v̄ melius, qd cum David vocauisset populū ad istam solēnitatem, & populus veniret pp causā suam, ipse voluerit prouidere populo totaliter, non potuit tñ prouidere populo in ueniendo de terra sua in Ierusalem, quia nesciebat, qui erāt, qui venturi erant, nec de quibus locis. Et tñ postquam venerunt ad portandū arcam, voluit eis prouidere tam in stando, q̄ in redeundo, & ad hoc dedit eis oēs partes sacrificiorum pacificorum, ex quibus poterāt sustentari duobus diebus. Pro quo sciendum, quod sicut declaratum est p̄ced. cap. in quadam questione, omnia animalia, quę oblata fuerunt coram arca, qñ portabāt offerebant in hostias pacificas. De hostijs autē pacificis maxima pars carniū prouenit offerenti imo oēs carnes animalis: nam p̄culum, & arum dexterum cedebant in ius Sacerdotis immolantis Leui. 7. Oblit autē m David nunc tot animalia, quę forte sufficerent duobus, vel tribus diebus, Alph. T. ost. in lib. I. Paralip.

cum post singulos sex passus portationis arce offerretur septem tauri, & septē arietes p̄ced. cap. & 2. Re. 6. oēs istę carnes pueniebant David, qui iubebat ista animalia immolari, & ipse daret illa populo cū non eēt sibi necessarię. Potissime cum ēt ipse daret ultra hoc carnes, & panē, vt patet in litera: & p̄ter hęc cum illis hostijs pacificis offerunt multi panes, vt patet Leui. 7. s. Si p gratiarum actione fuerit oblatio, offerēt panes absque fermento conpersos oleo, & lagana azyma vncta oleo, coctamq; similia, & collyridas olei admixtione cōpersas, panes quoq; fermentatos. Et de istis ēt quedam pars pueniebat Sacerdoti, & ceteri panes cedebant offerentibus, & sic cū oblatę fuissent multę hostię pacificę in die portationis arce, offerentē ēt multi panes cum illis. Poterant autē comedi ista oīa eodem die, quo offerebātur, vel sequenti. Nā si erat hostia pacifica pro gratiarum actione, debebat comedi eadem die, qua offerebāt, vel sequenti. Nā si erat hostia pacifica pro gratiarum actione debebat comedi eadem die, & sequenti. Et si aliquid superesset v̄q; ad diem tertium, nō licebat comedi, sed igne cremandū erat. Ista autē oblatio pacifica facta nunc a David poterat dici pro gratiarum actione. i. qd offerebat agens grās pro liberatione Leuitarum, quia portantes arcā nullum nocumentum sentiebant. Vel poterat esse ex voto, s. qd David voueret post singulos sex passus offerre Dño septē tauros, & septē arietes, s. Leuitas custodientes arcam illefos custodiret. Et quocunq; mō dicat̄ licebat comedi de hostijs illis eodem die, & sequenti, vel saltem eadem die, & sic populus habebat multos cibos de partibus istorum sacrificiorum. Et insup David, vt completere daret eis cibos pro illa die, quę stabant, & forte pro aliqua die in redeundo, superaddidit singulis portam panis, & partem carnis asę bubalę, & similia oleo fruxam.

Constituitque coram arca Domini de Leuitis, qui ministrarent, & recordarentur operum eius, & glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israel: Afaph principem, & secundum eius Zachariam. Porrō Iaihel, & Semiramoth, & Iaihel, et Matathiam, et Eliab, et Banaiam, et Obededom Gethę super organa psalterij, et lyras, Afaph autem vt in cymbalis personaret, Banaiam verò, et Azihel Sacerdotes canere tuba iugiter coram arca fœderis Domini. In illo die fecit David principem ad confitendum Domino Afaph, et fratres eius.

Constituitque. Hic ponitur tertium huius partis, sci licet, veneratio arce in diuino obsequio, & diuiditur in tria, quia primo ponitur Leuitarum, & Sacerdotū ministrantium nominatio. Secundo cantus eorum determinatio: ibi. Constitimini Domino. Tertio vtriusq; confirmatio, vel stabilitio, ibi. Dereliquit iaque: Dicit ergo. Constituitque coram arca Domini de Leuitis, qui ministrarent. Scilicet, postquam finita fuit sollemnitas portationis arce, & populus remissus est ad propria, ordinauit David ministros de Sacerdotibus, & Leuitis, qui ministrarent coram arca. s. qd ista ministratio esset quotidiana, quandiu ibi maneret arca, & vsque ad ædificationem templi per Salomonem. Et dñr de Leuitis. i. de Sacerdotibus, & Leuitis. Nam Leuita

dicit hic genus, & non officium, & sic comprehendit Sacerdotes, cum tam isti quod illi essent de stirpe Leui. Patet hoc, quia non solum ministrabant hic Leuitę, sed et Sacerdotes, ut patet in litera: nam Sacerdotes tubis clangebant, & istud nomen ministracionis est nimis generale, & significat tam ministraciones Sacerdotum in offerendo sacrificia, & clangendo tubis, quam officia Leuitarum in canendo coram arca, & custodiendo ianuam domus. Et recordarentur operum eius. Istud intelligitur specialiter de Leuitis, qui recordarentur operum Domini canendo laudes eius. Et fiebat hoc in Psalmis, quos Leuitę componebant. Nam plurimorum continent historias antiquas, in quibus refertur, quod Deus aliqua miracula fecerit, vel aliqua beneficia populo suo contulerit, & patet hoc in primo Psalmo istorum duorum, qui ponuntur in litera, patet etiam Psalm. 77. & Psalm. 104. & 105. & 106. Et in quibusdam alijs, in quibus pura historia de mirabilibus, & de beneficijs Dei contextitur. Ista autem cum essent antiqua ibant in obliuionem, nisi homines aliqui referrent illa. Ideo Leuitę recordabantur illorum, scilicet componendo Psalmos de istis. Et glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israel. Glorificare est gloriam dare. Est autem gloria clara cognitio cum laude: quoniam ergo laudamus aliquem de rebus magnis, & per hoc facimus nomen suum, & famam apud multos innotescere, dicimus eum glorificare. Sic erat de Deo, quia aliqui erant; qui famam Dei Israel non audierant, & Leuitę proferendo laudes eius faciebant nomen Dei venire in cognitionem illorum: ideo glorificabant Deum. Laudare autem est proferre magna facta alicuius, quia laus est sermo explicans magnitudinem, siue ex hoc sequatur diuulgatio nominis, siue non. Et est glorificare quasi inferius aliquid laudare, quia quicunque aliquid glorificamus laudamus illum. Et tam quicunque laudamus aliquem non semper glorificamus illum, quia contingit, quod laudemus aliquem, & per hoc nomen suum non diuigetur nimis: utrumque faciebant Leuitę cantando coram Domino.

Asaph principem. Istum constituit Dauid nunc principem cantorum coram arca. Sic dicitur infra, in illo die fecit Dauid principem ad confitendum Domino Asaph. Et secundum eius Zachariam. Id est, fecit secundum principes post Asaph Zachariam, vel fecit eum principem de secundo ordine cantorum. Sic accipitur preced. cap. cum ponuntur Heman, Asaph, & Ethā, principes cantorum. Deinde in secundo ordine ponuntur Zacharias, & alij tredecim. Ita et erant nunc duo ordines cantorum, & primi, & excellentioris ordinis erat princeps Zacharias, Porro Tahiel, & Semiramoth, & Ichibel, & Matathiam, & Eliab, & Banaiam, & Obededom Gethi. Ponuntur hic varietates Leuitarum quantum ad organa musica, quibus utebantur. Et dicitur, quod quidam utebantur liris, & psalterijs: Alij vero cymbalis, & isti primi octo, qui ponuntur in hoc versu, canebant in psalterijs, & liris, & dicitur.

Super organa Psalterij. Organum est nomen generale ad omnia instrumenta tam musica, quam non musica. Et sic Psalterium vocatur organum. Nos in accipimus organa specialiter pro quodam vase musico, quo in Ecclesijs utimur. Et liras. Id est, isti Leuitę, qui nominantur hic habebant potestatem super organa Psalterij, & super liras: si quod nulli alij canebant in psalterijs, & liris nisi isti. Ponitur autem hic Obededom, & iste videtur esse ille, in cuius domo fuit arca. Nam sic dicit Iosephus 7. Antiqui, quod iste erat Leuita religiosus. Ponitur etiam Banaias, & iste erat Leuita. Alius autem est Banaias Sacerdos infra in litera. Sciendum etiam quod omnes isti octo, qui ponuntur hic nominantur preced. cap. & erant in secundo ordine

cantorum. *Asaph autem, ut in cymbalis personaret.* Erat iste princeps Leuitarum primi ordinis cantorum, & ipse canebat in cymbalis, quae sunt vasa musicae aenea, quae concussa tinnitum reddunt. Et sunt semper duo, & tenentur utraque manu, de quibus diximus precedenti capitulo.

Banaiam vero, & Azihel Sacerdotes canere tuba iugiter. Hic ponitur de ministracione, quam habebant Sacerdotes coram arca in illa domo Dauid. Et ponuntur duo Sacerdotes, scilicet, Banaias, & Azihel: Banaias putatur a quibusdam esse ille vir fortis, qui ponitur in cathalogo fortium Dauid. 2. Regum 23. & supra vndecimo. Et hoc tenet Iosephus 7. Antiqui, & tamen non est satis bene dictum, quod ille esset Sacerdos, erat namque laicus de tribu Iuda, ut declaratum est supra vndecimo.

Canere tuba iugiter. Scilicet, omni die, quia quolibet die ministrabant coram arca. Nicolaus autem dicit, quod iste clangor Sacerdotum, & etiam clangor Leuitarum fiebat quotidie dum celebraretur sacrificium matutinum, & vespertinum, sed hoc non videtur satis verum, ut declarabitur hic in quadam questione. Et tamen dato quod non celebraretur hic sacrificium matutinum, & vespertinum, quotidie clangebatur tubis propter solemnitatem.

Coram arca foderis Domini. Scilicet, in domo illa, in qua erat posita arca. Sciendum autem quod istae tubae, quibus clangebatur, erant de tubis sacris, & ob hoc instituit Dauid Sacerdotes, ut clangerent in eis. Nam non licebat Leuitis clangere eis. Num. 10.

In illo die fecit Dauid principem ad confitendum Domino Asaph. Id est in illo die, quo fuit arca posita in domo Dauid: nam illico voluit disponere de arca quomodo ministraretur coram illa, ut omnia ordinate fierent, vel potest intelligi in illo die, id est, in illo tempore, ita quod paucis diebus post istam portationem arcae fecit Dauid istam ordinationem. Sic accipitur aliquando, sic habetur Numeri septimo: cum dicitur: Factum est autem in die, qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud, vnxitque, & sanctificauit cum omnibus vasibus suis, & obtulerunt principes Israel manera coram Domino. Manifestum est tamen, quod non fuerunt facta omnia ista eodem die, nec fieri potuerunt, ut probatum fuit ibidem. Et dicitur, quod constitutus fuit Asaph princeps ad confitendum Domino, id est, ad laudandum. Ipse enim fuit princeps cantorum, qui laudabant Dominum.

Et fratres eius. Id est, Leuitas de cognatione sua. Erat enim Asaph de familia Gersonitarum, ut patet supra 6. Et non est intelligendum, quod Dauid constituerit Asaph, & fratres suos principes, quia tunc principes essent, & non vnus princeps, sed intelligitur copulatiue, & non de copulato extremo, scilicet, constituerunt Asaph principem ad confitendum Domino, & constituerunt fratres eius, scilicet, ut essent cum eo adiuuando eum in cantu: non tamen erant ipsi principes, sed solus Asaph.

Quare constituit Dauid, ut canerent pro recordatione operum Dei. Quae. X.

QVAERITUR Quare Dauid constituit Leuitas ad hoc quod recordarentur operum Dei canendo. Respondendum est, quod multę utilitates sequuntur ex hoc. Prima erat, quia aliqui erant, qui non cognoscebant Deum nescientes magnitudinem suam, nec virtutem, sed reputabant Deum Israel tamquam vnun de dijs gentium. Cum autem Leuitę canerent laudes, & miracula Dei, apparebat quod Deus Israel fecisset

fecisset aliqua magna, quae nullus de dijs gentium facere posset. Et illi, qui audiebant hoc incipiebant cognoscere, quod Deus Israel erat solus Deus, & erat maior dijs gentium, sicut patet in litera in cantico illo cum dixit horribilis nimis super omnes deos. Omnes enim dii populorum demonia. Dominus autem celos fecit. Secundum erat, quia intendebat Dauid concitare omnes Israelitas ad laudandum Deum, & ut deuote ipsum colerent. Erant autem Israelitę populis nimis terrestris, qui non mouebatur in Deum propter magnitudinem, & bonitatem eius, sed propter utilitatem suam. Et sic non mouebatur nisi propter beneficia. Oportebat igitur, quod ad hoc, quod mouerentur Israelitę efficaciter enarreretur eis sepe laudes Dei. Et hoc faciebant Leuitę canendo Psalmos. Tertium erat, ut memoria beneficiorum Dei non iret in obliuionem, & non cessaret cultus eius. Nam si non narraretur sepe beneficia Dei inter Israelitas veniret in obliuionem, & sic nesciret populus quid fecisset eis Deus, vel propter quid colebant eum, & consequenter tepescerent in deuotione circa eum, & forte derederent cultum eius. Cum autem enarrabant sepe beneficia eius, populus recordabatur bonorum sibi collatorum, & sciebat Deo se esse obnoxium ad colendum eum. Quartum erat propter laudem Dei. Nam magis laudabat Deus cum enarrabantur virtutes, & magna eius, quam cum nihil de eo dicebatur. Est tamen homo obligatus ad laudandum, in quo Deo cultum quandam exhibemus. Non est autem aliquis cultus Deo magis acceptus, quam laudare ipsum. Nam magis placet hoc, quam sacrificium sibi, ut patet Psalm. 49. cum Deus dicit: Audi popule meus, & loquar tibi: non in sacrificijs tuis arguam te: holocausta enim tua in conspectu meo sunt semper, id est, non redarguam te quia non des mihi sacrificia. Et sequitur: Non accipiam de domo tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos, id est, non capiam a te ista animalia pro sacrificio, quia non egeo illis. Et subditur causa, quoniam meae sunt omnes fere bestiae syluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia caeli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terra, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Et sequitur ibi: quis est cultus, qui Deo placet, scilicet, immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua? Et iterum ibidem dicitur: Sacrificium laudis honorificabit me. Conuenienter ergo statuebatur, quod Leuitę recordarentur beneficiorum Dei. Quintum erat, ut non veniret in obliuionem causa ceremoniarum: Deus enim instituerat multas ceremonias obseruari ad cultum suum, quae habebant causas, ex aliquibus beneficijs, quae Deus contulerat Israelitis, & propter hoc principaliter iusserat illas obseruari, ut per obseruationem illarum recordarentur Israelitae beneficiorum Dei. Sicut Deus statuit, quod celebraretur Pascha quartadecima die mensis primi in memoriam, quod Deus liberauerat illa die Israelitas de Aegypto. Et tunc etiam immolauerant agnum auniculum: Exo. 12. & 13. Etiam iussit, quod septem diebus comederent tunc azyma, ut recordarentur, quod egressi fuissent de Aegypto cum pauore, & celeritate magna. Et tanta fuit celeritas, quod non ausi fuerant fermentare massam, sed azymam eam tulerunt, & in itinere postea fecerunt panes azymos: sic dicitur Deuter. 16. Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quia in pauore egressus es de Aegypto, ut memineris diei egressionis tuae de Aegypto omnibus diebus vitae tuae. Etiam Deus iussit, quod primogenita hominum redimerentur quinq; siclis, & darentur primogenita Leuitarum pro primo genitis aliarum tribuum, eo quod ab illo die, quo Deus

liberauerat primogenita Israelitarum ab Angelo percutiente primogenita Aegyptiorum: fuerunt omnes primogeniti Israelitarum obligati Domino. Num. 3. & 8. Sic etiam iussit, quod primogenita pecorum offerrentur Domino, & hoc quia liberauerat primogenita pecorum Israelitarum in Aegypto, quoniam Angelus exterminator occidebat omnia primogenita pecorum Aegyptiorum, ut patet Exo. 12. & 13. Sic etiam iussit, quod Israelitę facerent festum tabernaculorum quolibet anno mense septimo, eo quod Deus fecerat Israelitas per desertum habitare in tabernaculis. Sic patet Leui. 23. Cois, qui de gente Israel est, manebit in tabernaculis, ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerunt filios Israel, cum educerem eos de Aegypto. Et non solum iubeat Deus fieri istas ceremonias propter illa beneficia, & etiam volebat, quod per istas ceremonias recordaretur beneficiorum praestitorum: sic patet Exo. 13. cum dicitur. Cum interrogauerit te filius tuus cras, quid est hoc. Rēdebis ei, cum induratus esset Pharaon, & noluit nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti a primogenito hominis usque ad primogenitum iumentorum. Iecurum immolo Domino omne quod aperit vuluam masculini sexus. Et omnia primogenita filiorum meorum redimo. Sic etiam generaliter Deus iussit, quod redderet causa de omnibus ceremonijs, & praecipis iudicialibus, ut patet Deut. 6. dicens: Cum interrogauerit te filius tuus cras, dicens: quid sibi volunt testimonia haec, & ceremoniae, quae praecipit Deus? Dices ei, serui eramus in Aegypto, & duxit nos Dominus in manu forti, & introduxit in terram, super quam iurauit patribus nostris, praecipitque nobis, ut faciamus omnia legitima haec. Iubebat etiam Deus interdum aliqua signa in terra ad memoriam beneficiorum aliquorum, sicut quae transferunt Israelitę per Iordanem, & aperius fuit fluius, iussit Deus, quod duodecim lapides educerentur de Iordane, & portarentur in Galgalam, ut ibi manerent in memoriam, quod duodecim tribus Israel egressae de Aegypto transierunt Iordanem pede sicco. Et iussit alios duodecim lapides existentes extra alueum poni intra prope eandem causam, ut patet Iosue 4. scilicet, quod viderent Israelitę illos lapides recordarentur, quod Deus fecerat diuidi Iordanem coram eis, & sic erat valde utile, quod Leuitę recordarentur operum Dei facientes Psalmos de illis.

An verum sit, quod Asaph fuerit factus princeps. Quae. XI.

QVAERITUR Vterius quomodo dicitur hic, quod Asaph fuit factus princeps ad confitendum Domino. Nam dicitur quod non erat ipse princeps, sed magis Heman, vel Ethā, & quod isti erant sapientiores. Patet, quia isti duo comparantur Salomoni in sapientia, & non Asaph, ut patet 3. Reg. 4. scilicet. Erat sapientior Salomon cunctis hominibus, & erat sapientior Ethan Ezraita, & Heman, & Galgal, & Dorda filijs Maol. Item sapientior erat Chonenias quam isti tres. Nam isti tres positi fuerunt principes cantorum in tribus familijs, & Chonenias fuit positus princeps super omnes, ut patet precedenti capitulo. & datur ibi causa, scilicet, quia erat valde sapiens. Item dato, quod Heman, vel Chonenias non essent principes super Asaph, & alios, saltem non esset Asaph maior eis, & tamen hic dicitur, quod erat princeps.

Respondendum, quod Asaph fuit nunc positus princeps inter cantores, qui manserunt coram arca, & non fuerunt inter eos Chonenias, nec Heman, nec Ethan. Pro quo sciendum, quod non fuit idem ordo nunc manente arca in domo Dauid, qui fuit prius

prius cum portaret, vel postea edificato templo Salomonis, nec et antequam portaret arca, & edificaret templum. Nam antequam arca portaret in domum David, sed maneret in Caiathiarim, erat tabernaculum Dñi in Gabaon. Et tunc vincebant isti tres principes cantorum. Hemā, & Afaph, & Ethā, & sapientissimus eorum Chonenias. Et erant isti cantores in tabernaculo Dñi in Gabaon, & ibi erant distincti cantores Levitarum per tres familias, & princeps Caathitarum erat Hemā consistens cum cantoribus suis in medio Sanctuarij; princeps Gersonitarum erat Afaph consistens cum cantoribus suis ad dextram partem Sanctuarij, princeps familia Merathitarum erat Ethā consistens in parte sinistra Sanctuarij. Et iste ordo ponitur §.6. Et tunc non præerat Chonenias super oēs familias, sed tres nominati erant supremi principes non subordinati inuicem, & duravit hoc usquequo ducta fuit arca de domo Obededom in domum David. In portatione autem arca fuit alius ordo. scilicet oēs cantores Levitarum divisi sunt in duos choros, siue in duos ordines. Et in primo ordine erant cantores de omnibus tribus familijs Leuiticis, & in secundo ordine erant de oibus tribus, & in primo ordine erant principes tres, scilicet Hemā, Afaph, & Ethā, quilibet inter cantores familia sua, quam quæ essent in eodem ordine. In secundo ordine erant quatuordecim principes, & primus erat Zacharias, & deinde alij, qui ponuntur præced. cap. in versu, qui incipit in secundo ordine Zacharias. Et deinde super oēs cantores primi, & secundi ordinis erat vnus princeps, cui oēs erant subordinati. scilicet Chonenias. Et iste ordo ponitur præced. ca. deinde postea arca in domo David fuit alius ordo. Nam non manserunt ibi oēs Sacerdotes, & Leuitæ, qui fuerunt in portatione arca, sed pauci de Sacerdotibus, & pauci de Leuitis. Et ceteros autem misit David in Gabaon, tam Sacerdotes, quam Leuitas, vt ministrarent ibi coram Dño. Nam Sadoc summus Sacerdos missus est illic, & Hemā, & Iditum, & oēs alij Leuitæ electi, vt pater §. in litera. Et tunc de tribus principibus cantorum non manserunt alij coram arca nisi Afaph, & fratres eius. Et sic dicitur hic, qd constitutus est princeps ad consistendum Dño. scilicet princeps ad canendum inter oēs illos, qui stabant coram arca. Et tñ non simpliciter princeps oium cantorum, Et quia maior valde erat ministratio Sanctuarij in Gabaon, quam ministratio coram arca in domo David, nisi fuerunt omnes principes Levitarum ad ministrandum in Gabaon pter Afaph. Et iste ordo duravit toto tpe, quo vixit David, & etiã postquam cepit regnare Salomon quasi vndecim, vel duodecim annis regni sui usquequo consummatum est templum, quia ante consummationem eius semper mansit arca in domo David, & Sanctuarium in Gabaon. David autem ante mortem suam statuit ordinem, quem tenere deberent Sacerdotes, & Leuitæ. Et istum tenuerunt semper post mortem David in templo edificato per Salomonem, & in templo edificato post reditum de Babylone usque ad natiuitatem Christi. Et tunc non fuerunt Hemā, Ethā, & Afaph principes omnium cantorum, sicut in portatione arca, nec et fuit princeps oium Chonenias, sicut in eadem portatione arca præced. ca. Nec etiam fuit princeps solus Afaph, sicut quandiu mansit arca in domo David, vt patet hic, sed fuerunt distincti oēs Leuitæ per viginti quatuor partes. Et quilibet pars ministrabat suo tempore §. 25. & sic ista litera solum intelligit de ordine cantorum, quæ fuit quandiu mansit arca in domo David ad primam rationem in §. riu dicentiu, qd Hemā, & Ethā erant viri sapientes valde, & comparatur Salomoni in sapientia, sed ex hoc non apparet clarescere essent sapientiores quam Afaph: dato tñ qd essent sa-

pietiores, non sequit, qd ipsi deberent esse principes cantorum, & non Afaph, quia istud aliquantulum vigeret si oēs Leuitæ simul essent, & constitueret Afaph in principem cantorum, & non Hemā, nec Ethā, & tñ nunc non erant oēs cantores simul, sed quidam in domo David coram arca, alij vero in Sanctuario Dñi in Gabaon. Et Afaph erat princeps cantorum, qui erat coram arca. Credendum est autem qd multo plures cantores erant in templo Dñi quam coram arca, & sic principes eorum Hemā, & Ethā possent esse digniores quam Afaph, qui erat princeps cantorum, qui erat coram arca. Ad secundum dicendum, qd Chonenias erat sapientior oibus cantoribus præced. ca. Et ideo si simul manerent oēs cantores, debet princeps eorum esse Chonenias, sicut in portatione arca, qñ ferè oēs simul erant præced. cap. hic tñ solum agit de cantoribus, qui manserunt coram arca, & princeps eorum fuit Afaph. Chonenias autem fuit de illis, qui in templo Dñi ministraverunt. Ad tertium dicendum verum esse, qd Afaph non debet esse maior Hemā, & Ethā, & Chonenias, sed saltem esset equalis eis. Et sic fuit, quia non præerat aliquibus illorum, cum Heman, & Ethā, & Chonenias essent in Sanctuario Dñi in Gabaon, & Afaph præfesset cantoribus, qui erant coram arca.

An Zacharias fuerit secundus. Quæst. XII.

QVAERITVR Vterius quomodo dicitur hic, & secundus eius Zachariam. scilicet Afaph fuit primus, & Zacharias fuit secundus. Aliqui dicunt, qd istud intelligitur de duobus ordinibus cantorum, qui ponuntur præced. cap. qui fuerunt in portatione arca. scilicet illi duo ordines cantorum manserunt nunc coram arca, qui erant in portatione eius. Sed dicendum, qd istud non statim patet, quia in primo ordine cantorum, sicut habetur præcedenti cap. erant tres principes, scilicet Heman, Ethā, & Afaph. Et tamen nunc non erat hic princeps nisi Afaph, quia alij duo erant principes inter cantores, qui erant in Sanctuario in Gabaon infra in litera: ergo non ponitur hic primus, & secundus ordo, qui habetur præced. cap. Secundo patet, quia in secundo ordine cantorum, qui ponitur præcedenti cap. in versu, qui incipit in secundo ordine Zachariam, ponuntur quatuordecim principes cantorum. Hic autem soli octo. Tertio patet, quia hic dicitur, quod isti canebant in organo Psalterij, & Lyris. Et tñ præced. cap. distinguuntur principes cantorum secundi ordinis in duas partes, & de primis dicitur, quia in nablis arcana cantabant. De secundis dicitur, quod cantabant in cytharis pro octava, ergo, non sunt isti illi, qui ponuntur ibi in secundo ordine. Quarto patet, & efficacius, quia sicut fuit declaratum præcedenti cap. omnes cantores familiarum Levitarum divisi fuerunt in duos ordines, & in quolibet eorum erant Leuitæ de oibus tribus familijs. Et tñ nunc non poterant esse Leuitæ coram arca de omnibus familijs, ita quod omnes conuenissent, quia plurimi Levitarum erant in Sanctuario Dñi in Gabaon. Dicendum ergo quod hic non manserunt illi duo ordines cantorum, qui fuerunt in portatione arca, eo qd nunc pauci de Leuitis manserunt coram arca redeuntibus omnibus alijs in Gabaon, sicut declaratum est præced. qd. Istorum autem, qui manserunt coram arca, princeps maximus fuit Afaph. Et de hoc dicitur hic, qd fecit eum David principem ad consistendum Dño. De Zacharia autem dicitur, qd fuit secundus. Et potest intelligi dupliciter, vno modo, quod omnes cantores, qui manserunt coram arca fuerunt indiuisi, & princeps eorum, cui omnes subordinabantur, erat Afaph, & sub hoc erant alij principes minores, & primus

& primus istorum post Afaph, qui erat secundus in ordine oium principum erat Zacharias, & deinde alij, & ob hoc vocatur secundus eius. scilicet secundus post eum. Alio modo potest intelligi, qd isti pauci, qui manserunt coram arca de cantoribus diuisi fuerunt in duos ordines, & princeps primi ordinis fuit Afaph, & iste est princeps maximus. Princeps secundi ordinis erat Zacharias. Et ob hoc vocatur secundus princeps. scilicet princeps secundi ordinis. Et iste modus est verior. scilicet de duobus ordinibus cantorum, qui fuerunt in portatione arca assumpti fuerunt aliqui Leuitæ, qui manserunt coram arca, & illi, qui erant de primo ordine, manserunt in primo ordine, & qui de secundo, manserunt in secundo, & principes de eisdem ordinibus manserunt cum eis. Erant. Afaph vnus de tribus principibus primi ordinis, ideo mansit princeps super illos, qui manserunt de primo ordine coram arca. Zacharias autem erat vnus de principibus secundi ordinis præced. cap. & tunc mansit princeps illorum, qui erant de secundo ordine. Sciendum tñ qd in secundo ordine cantorum, qui fuerunt in portatione arca, erant principes quatuordecim præcedenti cap. Nunc vero cum non manserunt coram arca oēs illi Leuitæ, qui erant de secundo ordine, etiã non manserunt oēs principes Levitarum eiusdem ordinis, unde solum ponuntur hic octo Leuitæ cum Zacharia. Et oēs isti erant principes secundi ordinis.

Quomodo canebant aliqui super organa Psalterij, & alij aliter. Quæst. XIII.

QVAERITVR Vterius quomodo dicitur de istis Leuitis, qd erant super organa Psalterij, & Lyras. & dicitur de Afaph, qd erat super cymbala. Rñdendum est, qd cantores Levitarum canebant in voce, & in organis musicis: & ob hoc vocabantur varijs organis ad faciendum multiplicem & consonantem melodiam. Dabant autem quibusdam Leuitis quosdam organa, & alijs alia, & in illis canebant. Et quia cantores, qui nunc manserunt coram arca erant de primo, & secundo ordine, cantores qui fuerunt in portatione arca tenuerunt eundem modum, quem illi. Erant autem illi distincti inter se primo in organo musicis. Nam de illis, qui erant in primo ordine dicitur, qd in cymbalis æneis cōcrepabant. scilicet Hemā, Afaph, & Ethā. Qui autem erant in secundo organo canebant in alijs, vt patet præced. cap. Nam quidam canebant in cytharis, & alij in nablis. secundo differabant in rebus, quas cantabant, gaude quibusdam dicitur, qd in nablis arcana cantabant. De alijs vero dicitur, qd canebant in cytharis pro octava præced. cap. Ita nunc Afaph fuit de principibus primi ordinis, ideo ipse canebat in cymbalis, sicut oēs tres principes eiusdem ordinis. eod. cap. Zacharias autem, & alij de quibus hic erant de secundo ordine: id est canebant in alijs organis. scilicet in psalterijs, & Lyris, vt patet in litera.

Quare fecit David Sacerdotes canere tuba. Quæst. XIII.

QVAERITVR Vterius quare dicitur hic, qd David fecit Sacerdotes canere tuba iugiter coram arca Dñi. Dicendum, sicut §. fuit declaratum, qd iussit Sacerdotes canere, quia iste tubæ erant sacre, & non licebat alicui canere in tubis sacris, nisi Sacerdotibus, vt patet Num. 10. Sed tunc dicitur, quare iubebat quotidie cani in his tubis, quia Deus determinauerat ipsi, in quo caneret, vt patet Num. 10. Si quibus habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis. Et tñ quotidie non erant Kalendæ, quia illi sunt primi dies mensium, nec et erat quotidie dies festus, nec habebat epulum. Ideo non licebat iugiter cani tuba.

Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

Rñdendum, qd quotidie canebant Sacerdotes tubis coram arca pro solemnitate eius, quia ille clangor tubarum nimis solemnizabat omnes ceremonias, quæ fiebant coram arca. Et cum dicitur, qd clangeret tuba in Kalendis & diebus festis, quæ non erant quotidie, dici potest dupliciter. vno modo, quod illud præceptum est affirmatiuum, scilicet, quod Sacerdotes tenerentur diebus illis clangere tubis. Et tamen nihil negat, san in alijs diebus possent tubis canere. Et sic David faciebat, quod quotidie caneretur tuba cum esset nimis diligens ad solemnizandum arcam. Secundo potest dici, quod solum liceret diebus illis clangi tuba. Et tamen hic accidebant illi dies. Nam dies festus dicitur dupliciter. vno modo, quia est festum ordinariuum, & consuetum, & sic erant in veteri testamento pauca festa, de quibus habetur Leui. 23. Cum dicitur hæc sunt feriæ Domini. Et Numeri 28. & 29. Alia erant festa, quæ voluntariè fiebant a populo propter laudem Dei ex aliqua causa, sicut postea fuit institutum festum purificationis templi tempore Machabeorum, vt patet 2. Machab. primo. Et festum innovationis, vel dedicationis secundi templi post reditum de captiuitate Babylonis, & vocatur festum Enceniorum, de quo Io. 10. Sic etiam fuit festum Mardochei, quando Iudæi occiderunt hostes suos, & constituerunt diem solemnem, & celebratur 14. & 15. die mensis Adar, scilicet, triginta diebus ante Phasæ, vt patet Esther. 9. Sic etiam poterant quotidie instituire festiuitates, quorum observatio duraret singularis annis, vel fieret solum semel. Ita nunc factum est existente arca in domo David, quia ipse propter honorem arca faciebat omnes dies solemnnes saltem quantum ad obseruationem ceremoniarum: Ideo poterat quotidie cani tuba. Item Deus iussit cani tuba propter solemnizationem ceremoniarum. Et ob hoc cum in festiuitatibus, & Kalendis, & etiam quando populus aliquod magnum conuiuium facit, sunt homines dispositi ad solemnizandum magis cultum Dei, offerendo plura sacrificia, & astando ceremonijs: Ideo Deus specialiter iussit his diebus cani tuba, & tamen clangor ille erat non propter dies festos, nec propter Kalendas, nec epulas, sed propter sacrificia, quæ in illis diebus fiebant, sic patet Numeri decimo, scilicet. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. David tamen quotidie faciebat offerri multas victimas in honorem arca, quamquam non esset dies festus, nec epulum, nec Kalendæ. Ideo satis conueniebat, quod quotidie faceret clangi tubis coram arca.

An verum sit, quod Sacerdotes canerent iugiter tubis coram arca. Quæst. XV.

QVAERITVR Vterius circa hoc, quod dicitur hic Nicolaus, scilicet, quod Sacerdotes canebant iugiter tubis coram arca in sacrificio matutino, & vespertino, an hoc verum sit. Dicendum, quod Nicolaus putauit hoc esse verum, quia dicitur hic, quod canebant tuba iugiter. Et ipse intelligit, id est, in sacrificio iugi. Vocatur autem iuge sacrificium ipsum matutinum, & vespertinum, vt patet Numeri vigesimo octauo. Et tamen non potest hoc stare, quia non offerebatur coram arca Domini sacrificium iuge. Nam sacrificium iuge erat de ceremonijs maxime necessarijs legis, quod propter nullam causam dimittendum erat, etiam si multa alia sacrificia fierent, vt colligitur Leui. octauo, & Numeri 28. Omnia tamen talia fiebant in

bant in Sanctuario Dñi in Gabaon, vt j. pbabit. Item patet hoc magis clarè, quia j. in lra dr. q. David iussit Sados (summo Sacerdoti, & fratribus eius, q. offerret in Gabaon in Tabernaculo Dñi holocausta sup altare holocaustorum iugiter mane, & vespere. Nō ergo poterat fieri sacrificium iuge matutinū, & vespertinum coram arca Dñi cum offerret in Gabaō. Dicit tñ pōt, q. offerri faceret David alia sacrificia corā arca mane, & vespere, sicut matutinū, & vespertinū, q. offerrebant in Sanctuario, & tñ ista non erant illa, q. vocant in lege matutinū, & vespertinū. Dicendū igitur q. non clangebant Sacerdotes tubis corā arca in sacrificio matutino, & vespertino, cū ibi non offerrent, sed clangebant qñ offerrebāt quęcunq; alia sacrificia, siue holocaustorū, siue pacificorū, q. sic De⁹ iusserat Nu. 10. c. canetis tubis sup holocaustis, & pacificis victimis.

Confitemini Domino, & inuocate nomen eius, notas facite in populis adinventiones eius.

Confitemini. Hic ponit s̄m huius partis. s. cantus determinationis. Et diuidit in tria, quia primo populus laudatus ad laudandū Deum inducit. Secundo totus orbis ad hoc persuadetur. *Canite Domino omnis terra.* Tertio qdam additio ad cantum apponit, *ibi. Et dicite salua nos.* Circa primum d̄r. *Confitemini Domino.* Sciendū, q. hic ponunt duo Psalmi, qui habent in Psalterio. Et ponunt ordine p̄uerso. Nā primus eorū est Psal. 104. Secundus est Psal. 95. & d̄r. *Confitemini Dño.* Duplex est confessio, vt ait Nicol. s. quādā confessio humilitatis s̄m quā quis cognoscit errorem suum, & p̄stet illud. Secūda est confessio diuine laudis. Et dicit, q. prima p̄mittit hic cum d̄r. *Confitemini Domino.* Et secunda ponit ibi cum d̄r. *Cantate ei, & psallite.* Et hoc quia ad hoc, q. exaudiat oīo alicuius debet prius humiliari, Eccl. 35. Oīo animę humiliantis se cęlos penetrabit. S. dicendū, q. hoc non stat, quia hic nō ponit aliquā cōfessio peccatorum, quod patet, quia dictio Hebraica hic posita significat laudē, & nō fateri, vel asserere peccata. Iō dicendū, q. tortū pertinet ad diuinā laudē. s. *Confitemini Domino.* Id est laudate eū. Et ponit hic laus eius in gñali, deinde in sp̄ali. *Et inuocate nomen eius.* Pōt dupliciter intelligi, vno mō, q. inuocet nomē Dñi in laude. s. quia laudando Deū (olet homo facere mentionē de noīe Dei: & laus est Dei, q. exprimat nomē eius tamquā laudabile. Secundo pōt intelligi q. inuocet nomen Dñi in adiutorium. s. qñ fuerimus in aduersitatibus, q. noīemus nomen Dñi, & saluabimur iuxta illud Actū 4. s. Nec. n. nomen aliud est sub cęlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. s. nisi nomen Iesum. & laus Dei est, q. homo inuocet nomen eius in tribulationibus, quia per hoc asserit Deum habere virtutem ad liberandam. Nā alias non inuocaret nomē eius: sic patet de gubernatore, qui dixit ad Ionam sūrg; & inuoca Deum tuum, si forte cogiter de nobis, & non pereamus: hic tñ accipitur inuocare primo mō. *Notas facite populo adinventiones eius.* D̄r hoc ad Hebræos, q. ipsi nouissent omnibus populis miracula excogitata Dei, ad hoc q. Gentiles scirent miracula Dei. Vocantur autem adinventiones modi operandi, vel viuendi nouiter inuenti. Et sic dicuntur adinventiones, quia inueniuntur, & communiter in Scriptura vocantur adinventiones modi viuendi, quos reperiebant Israelitę contra legem Dei, & Deus non dederat eis illos, sed quasi de mente sua confinxerant: dicuntur adinventiones. Et sic sepe d̄r q. Israelitę offendeabant Deum in adinventionibus suis. Nunc aut vocantur adinventiones aliqui modi proprii operandi Dei excogitati a Deo, qui

non erāt cōes hominibus, nec alijs dijs. Sic enim sunt omnia opera miraculorum, quia nullus homo, nec quiquam de dijs gentium miraculum facere pōt, vn de Deus verus adinuenit sibi istum modum operandi, & vocat adinuentio sua. Sic d̄r Psal. 110. Magna opera Dñi excogitata in oēs voluntates eius. i. miracula, quę sunt opera Dei magna sunt excogitata. i. excogitata, vel adinuenta ab eo. Et quia Scriptura volebat mouere Hebræos ad narrandum miracula Dei gentibus dixit, q. notas faceret populis adinventiones eius. Alia litera habet notas facite populis cogitationes eius, & alia litera dicit annunciate inter gentes opera eius, sed idem est, quia adinventiones Dei sunt miracula ab eo facta, quę vocantur opera inquam ab eo fiunt, & vocantur cogitationes inquam Deus quidquid agit, cum consilio agit, quia agens sine cogitatione, vel est ens irrationale, sicut inanimata, & bruta, vel habet imperfectum vltimū rōnis, sicut stulti. Possunt aut vocari adinventiones Dei non quilibet miracula, sed quādā, quę pertinent ad quādam cautelam, vel prudentiam. Nam q. Deus subuerterit vrbes Sodomorum, & genus humanum deleuerit diluuiō vniuersali: Genes. 7. & 19. miracula sunt, pertinent tñ ad magnam potentiam, & non ostendunt specialiter aliquam cautelam, vel prudentiam: ideo non vocantur adinventiones, sed solum miracula. Alia aut erat miracula, quę simul importabant potētiam Dei, & quādam prudentiam, sicut q. Deus fecit sonitum curruum, & equorū in castris Syrię per noctem, & fugerent Syri tamquam si persequerēt eos hostes, cum secundum veritatem nihil esset. 4. Reg. 7. sic erat quando Deus excecauit Syros venientes ad capiendum Elifæum, ita vt videntes eum non agnoscerent, sed portarentur ab ipso ad urbem hostilem, & cum fuerunt in medio vrbe tunc viderant, q. erant in terra hostili. eod. lib. cap. 7. Et sic de multis.

Cantate ei, & psallite ei, & narrate omnia miracula eius, laudate nomen sanctū eius, latetur cor quærentium Dominum. Quærite Dominum, & virtutem eius, quærite faciem eius semper. Recordamini mirabiliū eius, quę fecit, signorum illius, & iudiciorū oris eius.

Cantate ei, & psallite. Ponitur hic laus Dei magis in speciali. Nam supra dicebatur in generali. Confitemini Domino, scilicet, quod laudaremus eum, quia tamen multipliciter laudari potest, ponuntur hic modi varij, & vnus est in voce, & de hoc dicitur hic canite. Alius est in vasis musicis, & de hoc dicitur psallite. Nam psallere est in vasis musicis cantare, & inde dicitur Psalterium vas musicum decem cordatum.

Et narrate omnia miracula eius. Ponebatur supra laus Dei quantum ad modum proferendi, scilicet, in voce, & in vasis musicis: hic ponitur laus Dei quantum ad materiam, de qua agere debent laudantes Deum, scilicet, de mirabilibus eius. Nam de hoc est præcipua materia Psalmorum. Et dicitur narrate omnia miracula eius, scilicet, tam illa, quę continent aliquam specialem cautelam, & vocantur adinventiones, quām illa, quę solum potestatem videntur generaliter continere, & vocantur miracula.

Laudate nomen sanctum eius. Scilicet, dicendo, q. nomen Dei est gloriosum super oīa noīa, & ipsum solum est laudabile. Nam laus est sermo exprimens magnitudi-

magnitudinem, & nullus est verè magnus nisi Deus: ideo nomen suū solum est laudabile, iuxta illud Psal. 47. Magnus Dñs, & laudabilis nimis, id est, quia magnus est, & nimis laudabilis. Alia litera habet. Laudamini in nomine sancto eius, & alia litera: Exultate in nomine sancto eius. Et idem est, quia non solum homo debet laudare nomen Dñi, sed et debet seipsum laudare, & dicere se esse felicem, quia talem Deū habet, sic patet Psal. 143. Beatus populus, cui hec sunt, & Beatus populus, cuius Dñs Deus eius. Et Psal. 145. Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius. Sic et Moyses laudabat gentem Israelitarum super alias gētes pp Deū, quem habebat Deut. 4. Nec est alia natio tam grādis, quę habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Deus noster cunctis obsecrationibus nr̄is. Rectè ergo d̄r laudamini in noīe sancto eius. Et iā illi, qui habebāt Deum Israel in Deum debebant gaudere pp hoc, iō d̄r: Exultate in noīe sancto eius. Vocat nomen suum sanctum. i. incontaminatū, quia magnè reuerētie est, & non debet noīari ad res vanas, & immundas. Nam non effugiet impunitus, qui sic illud noīauerit. Exo. 20. & Deut. 5. *Latetur cor quærentium Dominum.* Id est, q. Deus magnus est letet cor quærentium eum, pōt dupliciter intelligi, vno mō de illis, qui quærit Dñm in aduersitate ad hoc, q. liberet eos. Et tunc est sensus, quod quæretes Dñm letent, quasi dicat, Deus est magnus, & pōt succurrere quærentibus eum. Ideo letari debent, qui quærent eū potiusquā illi, qui quærent in aduersitatibus suis deos impotentes liberare eos, sic fuit de Israelitis, qñ portauerunt arcam Dñi in bellū, & cōfidentes, quod possent eos liberare iubilabāt voce magna in castris, & audierunt Philistini, & dixerūt: non fuit tanta exultatio heri, & nudius tertius: ve nobis venit Deus in castra, & ve nobis. Ipsi verò Philistini, quia quærebant deos in adiutorium suum, de quorum viribus nō confidebant, tristabant, dicētes: Quis nos liberabit de manu deorū sublimiū istorū? 1. Reg. 4. Sic et Elias, qñ habuit disceptationē cū Prophetis Baal, quis Deus daret ignē in sacrificio suo, gaudebat nimis, cōfides quod Deus Israel daret ignē, & insultabat Prophetis Baal, quia nō possent habere ignem: & irridens dicebat clamate voce maiore: Deus. n. est, & forsitan loquit, aut in diuerso sp̄io est, aut in itinere, aut ceterè dormit, vt excitef. Cultores aut Baal quærentes eum, quia non plenè cōfidebant de eius adiutorio, tristabant, & affigebant se percudentes læceolis vsque ad effusionem sanguinis. 3. Reg. 18. Secundo mō pōt intelligi letet cor quærentium Dñm. i. cultorum eius. Nā quæreere Dñm est colere ipsum, & sic aliqui Israelitę faciebant pactum, vt quæret Dñm, sic d̄r sequenti lib. c. 15. Si quis non quæserit Dñm Deū Israel moriāf. Et iterū. Et intravit ex more ad corroborandum fedus, vt quærent Dñm. Et tñ fedus fiebat de seruādo legē Dei. Debent aut letari cultores Dñi, eo q. colunt Deū excellentissimū inter oēs Deos, sicut famuli gaudent de dño suo si sciunt se habere dñm excellentiorem q. alij, dato q. non sciant an eis bñfacturus sit. *Quærite Dominum, & virtutem eius.* Id est, quærite eum in aduersitatibus, vt liberet vos, vel quærite per legē faciendū, quę ipse iubet. Et pp hoc ponunt duo. s. quærite Dñm. i. quærite eum ad colendum, & virtutem eius. i. quærite magnitudinē, & potentiam eius ad hoc, q. liberet vos: virtus. n. proprie significat vltimum de potentia rei, iō qñ aliqua res facit actū valde excellentem in potentia d̄r facere s̄m virtutem. Sic et loquēdo de virtutibus moralibus sola fortitudo, quę coincidit aliquo mō cum robore vocat virtus absolutē. Sic patet Sapientię 8. cum d̄r: Sobrietatem, & sapientiā docet, & iustitiam, & virtutē, quibus nihil vtilius in vita hominibus. Et sic vocat hic fortitudo virtus absolutē.

Ceterę aut virtutes morales cardinales, vocant nomenibus suis. *Quærite faciem eius semper.* Id est, semper venite ante faciem Dñi ad colendum eum, vel ad petēdum aliquid ab eo. D̄r aliquis venire corā facie Dñi, qñ veniebat ad locum illū, in quo Deus sp̄aliter dicebat esse. Istud aut erat in Sanctuario. Nam nomen suum in uocabat, super arcam inter alas Cherubim, 2. Reg. 6. & s. 13. Et quia non erat aliquis locus orōnis puenientior q. in Sanctuario, vbi Deus sp̄aliter esse dicebat, d̄r quærite faciem eius semper. i. venite semper ad orādū in Sanctuario. Et sic quęcunq; Israelitę veniebāt in Sanctuario dicebant apparere corā Dño. Sic patet Exo. 23. s. ter in anno apparbit oē masculinum tuū in cōspectu meo. Et iterū non apparebis in cōspectu meo vacuus. Idem Exo. 33. & d̄r, semper. i. p̄pibus competentibus, quia non est semper orōni vacandum. Sic. n. d̄r in Decretis de secre. dist. 5. nunquā cadat psalteriū de manu tua, & glōsā ibi. i. horis competentibus. *Recordamini mirabilia eius, quę fecit.* Assignauit. n. aī Prophetam modum, quo deberent laudare Deum Israelitę. s. canendo in voce, & psallendo in organis. Et et locū, in quo deberent laudare. s. in Sanctuario Dñi cū d̄r: Quærite faciem eius. Nunc ponit quid debent dicere laudando. Et d̄r recordamini mirabilia eius. s. mirabilia Dei sunt ab antiquo facta. Nunc aut vos enarrate ea, & sic recordabimini, & facietis alios recordari. *Signorum illius.* Signa sunt mirabilia quędam, sicut d̄r Actū 6 q. Stephanus plenus gr̄a faciebat signa magna, & prodigia in populo. *Et iudiciorum oris eius.* Possunt vocari iudicia Dei leges quas ipsa dedit. Et pertinet ad directionem negotiorum formalium, vel vocantur iudicia miraculosa quędam per modum iustitię facta. Et istud magis conuenit, quia hic agitur de mirabilibus Dei, & non de lege eius.

A quo fuerunt facti isti duo Psalmi. Quæst. XVI.

Quæritur Circa ea, quę dicta sunt, & primo circa istos duos Psalmos, qui fecit illos. Et non est dubium nisi de David, & Asaph. Constat. n. q. isti duo Psalmi fuerunt facti qñ arca portata est, & posita in domo David. Et tunc nō potuit fieri aliquis istorum Psalmorum nisi per David, vel Leuitas cantores. Aliqui autem dicunt, quod iste Psalmus est Asaph. Et hoc propter duo, primo quia dicitur hic, quod David cōstituit Asaph principem ad confitendum Domino, & ponitur immediate Psalmus de confessione Dei, scilicet, Confitemini Domino: ideo videtur quod pertineat ad Asaph. Secundo patet, & efficacius, quia quādam Biblię habent supra vbi dicitur: in illo die fecit David principem ad confitendum Domino Asaph, & fratres eius. Hęc præcinentes. Et sequitur immediate: Confitemini Domino. Ideo videtur, quod Asaph, & fratres sui Leuitę cantores composuerunt istos Psalmos. Dicendum tamen, quod hoc non stat, quia isti Psalmi fuerunt compositi per David, vt patet ex titulis. Nam secundus eorum in ordine istius literę, qui est vigesimus quintus, intitulat Psalmus David, quando domus edificabatur. Et primus in ordine literę, qui est 104. intitulatur Alleluia cum duobus sequentibus, & tamen Psalmi præcedentes sunt Psalmi David, ideo etiam iste quamquā Alleluia sit titulus, quia pertinet ad eundem auctorem, ad quem præcedentes. Et sic necesse est dici, quod sunt Psalmi David, quos David composuit in laudem Dei, qñ arca ducta est in domum suam. Cū autem d̄r q. composuit istos Psalmos Asaph erat motum istud. s. quod hic agitur de constitutione eius in principem cantorum, & subiiciunt immediate isti

Psalmi, ideo rationabiliter creditur a quibusdam, quod facti fuerint ab Asaph, Et cum obijcitur, quod tituli eorum significant ipsos factos a Dauid. Posset responderi quod isti Psalmi fuerunt facti ab vtroque, & in quantum fuerunt facti ab Asaph ponuntur hic. In quantum verò facti sunt a Dauid, ponuntur in lib. Psalmodum. Est et differentia aliquanta inter eos. Nam iste primus Psalmus, (Cōfitemini, multo plura continet. s. plusquā in duplo in Psalterio, q̄ hic. Sed hoc nō obstat dicendū est, q̄ isti Psalmi fuerūt facti a Dauid, & solus Dauid fecit illos, licet ponantur plura hic q̄ in Psalterio, vel etiam ponantur alia verba. Nam sepe eadē res vario modo scribitur, sicut enim sunt diversi trāsatores eiusdē, ita fuit hic, quia Dauid fecit istos Psalmos, & Dauid colligauit eos in lib. Psalmodū, & scripsit vno modo. Efdras autē scribens istum librum Paralip. interseruit eos hic, quia faciebāt ad propositum, & scripsit alio modo. Et tñ vnus modus fuit, quo Dauid scripsit illos, Ad primam rōnem in trium dicendum, q̄ quāquam isti Psalmi ponantur hic cum agitur de officio Leuitarum, & q̄ Asaph fuit constitutus in principem super Cantores, non sequitur, q̄ Asaph illos composuerit, sed fecit eos Dauid, & tñ fecit tpe portationis arce. Et quia agitur hic de portatione arce ponuntur etiam simul Psalmi. Ad secundam dicendum, q̄ illa additio, (Hęc precipientes non est de litera, vt patet in Hebręo, & et in Biblijs correctis. Quod patet, quia rarissimē inuenietur in Biblijs. Habetur tñ in quibusdam earum, quia fuit aliquā glōsa interlinearis, & aliqui librarij errantes inseruerunt illam in textu. Sed adhuc dicendum, q̄ dato, q̄ ponantur in textu non est hoc, quia non significat q̄ Asaph, & fratres sui istos Psalmos componerent, sed ipsos cantaret cū dicitur hęc precipientes. Et patet hoc, quia non poterat esse, q̄ oēs cantores cōponerent istos Psalmos, sed aliqui illorum, & oēs alij cantarent illos. Et tñ dñ hic hęc precipientes, ideo nō colligitur ex hoc, q̄ Asaph, vel aliqui Leuitarum istos Psalmos componerent, Sed Dauid fecit illos, qñ portata fuit arca in domum suam, & Leuitę cantauerūt illos coram Domino ad laudem eius.

Propter quid ponuntur hic isti Psalmi. Quest. XVII.

QVAERITVR vterius ad quid ponuntur hic isti Psalmi, quia iste non est liber Psalmodum, sed historiarum: liber autē Psalmodum per se distinctus est, ideo ibi debuerunt poni, & non hic. Rōndendum, q̄ Psalmi dicuntur esse laudes diuinę factę pp aliquas causas spāles, vt pote si aliqui liberabāt Dauid ab aliquo periculo faciebat Psalmos in laudē Dei, sicut est Psal. 33. Benedicam Dñm in omni tpe, quem fecit qñ liberauit eū Dñs de manu regis Achis, mutando vultum suum, sic et qñ pugnauit Dauid cō Goliath fecit Psal. 143. Benedicte Dñs Deus meus, vt patet ex titulis eorum. Et ita est de multis alijs. Et ad sciendū pro quibus causis fiebant isti Psalmi appositij fuerunt eis tituli ab Efdra, qui fecit collectionem Psalmodum, & ideo in quolibet Psalmo est titulus significans causam eius, vel materiam, vel tempus, quo factus est. Sic autem isti duo Psalmi, qui ponuntur hic fuerunt cantati, qñ portata est arca in domum Dauid. Ideo licet non sit consuetudo Scripturę miscere Psalmi, historijs, tñ aliqui tā Cantica, quām Psalmi miscerentur. Et ob hoc positi fuerunt hic. Sic n. est de Psal. 17. qui incipit: Diligam te Dñe, quem fecit Dauid qñ liberauit eum Deus de manu Saulis, & omnium inimicorum eius, vt ponitur in titulo suo. Et quia istud fuit finis omnibus bellis Dauid, ponit, & Reg. 2. iste Psal. Sic etiam ponunt Cantica multa,

F in varijs historijs Biblię, quæ tñ nos solemus habere in lib. Psalmodum, sicut est de Cantico Moyſi, Exo. 15. Cantemus Dño gloriosē. Et de Cantico Annæ. 1. Reg. 2. Exultauit cor meum, & de cantico Ezechia: Isaiæ 38. Et sic de multis alijs: volens ergo Efdras curiosē distribuere portationem arce in domū Dauid, non solum scripsit ea, quæ facta sunt, sed etiam cantus, quos tunc cecinerunt Leuitę cantores.

An verum sit quod Dauid fecerit istos Psalmos. Q̄. XV III.

QVAERITVR vterius quō potē esse, q̄ isti duo Psalmi sint facti a Dauid, quia hic ponitur aliquid quod non pertinet ad tempus suum. Nā dicitur infra, dicite salua nos Deus noster, & congrega nos de gentibus. Et sic oratur ibi, q̄ Israelitę, qui erant dispersi per varias gentes congregarētur in terram Israel ad cantandum laudes Dño, & tñ non fuerunt Israelitę dispersi per varias gentes ante captiuitatem Babylonicam. Et postea in captiuitate Romanorum nihil tale factum fuerat ante Dauid. Ideo ipse non diceret salua nos de nationibus. Aliquis dicit pp hoc, q̄ verum sit, q̄ ipsi Psalmi non sint facti p Dauid, sed per Asaph, sicut dicebant quidam. Dicendum tñ, q̄ hoc non stat, quia Asaph, & Dauid fuerunt in eodem tpe, cum dicitur supra in litera, q̄ Dauid fecit principem Asaph ad constituendum Dño coram arca. Item Asaph fuit vnus de tribus principibus cantorum qñ portata fuit arca in domum Dauid p̄ced. cap. ideo si non potuerunt isti Psalmi fieri a Dauid, q̄ ante eum nō fuerunt dispersiones Israelitarum, etiā non potuerunt fieri ab Asaph, cum eodem tempore fuerit. Dicendum ergo, q̄ dupliciter potest stare, vno modo, q̄ dicamus istos Psalmos factos esse a Dauid, & q̄ illa particula, (Congrega nos de nationibus, fuerit Prophetice dicta. Ita q̄ Dauid sciret futuram captiuitatem Babylonis, & alias particulares dispositiones Hebręorum. Et exnunc orabat pro dispersis dicens: Congrega nos de nationibus. Aliquis dicit, q̄ hoc non potest stare, quia si aliquid futurum prædicaretur hic, vt pote q̄ dispergendi essent Israelitę per varias captiuitates, poterat dici a Dauid. Et tñ hic non prædicatur captiuitas, sed oratur pro iam existentibus in captiuitate, vel dispersione cum dicitur: Congrega nos de nationibus. Etiam quia videtur, q̄ iste, qui orabat erat aliquis de dispersis cum dixerit congrega nos. Ideo non potuit esse dictum a Dauid. Nam hic non est prænunciatio Prophetica, sed oratio. Dicendum q̄ satis potest stare, q̄ istud fuerit dictum a Dauid. Pro quo præsupponendum, q̄ Dauid in spiritu cognouit dispositiones futuras Israelitarum. Et cum hic procedat per modum laudis, & orationis, orauit loco illorum, qui essent tempore futuro in captiuitate tanquam esset vnus de illis, dicens: Congrega nos, de nationibus. Et hoc, quia Dauid erat vnus de populo, & poterat loqui nomine totius populi. Et sic non est ista Prophetia: est tñ oratio præsupponens cognitionem Propheticam de dispersionibus futuris Israelitarum. Secundo modo potest dici, q̄ ista particula non fuerit posita a Dauid, sed ab Efdra, qui scripsit librum istum, & posuit istos Psalmos factos a Dauid: ipse tñ addidit aliquid ad illos conueniens tempori suo. Fuit autē tempore Efdre captiuitas Babylonis, & multi redierant de hac captiuitate, Alij autē adhuc manebant in Babylone, & in alijs gentibus, & in fine istorum Psalmorum posuit Efdras istam particulam orādō Dñm pro reuersione populi. Et hoc aliquantē colligitur, quia ista particula ponitur in lib. Psalmodum: Psal. 105. & non ponitur in aliquo istorum duorum Psalmodum, vt patet ibi: Psal. 95. & Psal. 104.

Et

Et tamen hic ponitur in fine Psal. 95. Cantate Domino canticum nouum. Ideo videtur potius q̄ fuerit ista particula addita ab Efdra.

An tenerentur Israelitę predicare gentibus. Quest. XIX.

QVAERITVR vterius circa id quod dicitur supra, scilicet, notas facite populis adinventiones eius, id est notificate gentibus mirabilia eius an tenerentur Israelitę predicare gentibus, ad hoc, q̄ notificarētur eis mirabilia Dei. Respondendum est, quod aliquantē erat de Iudæis tempore legis veteris respectu gentium, sicut est de nobis respectu infidelium, qui nunc sunt. De nobis enim a principio fuit obligatio ad prædicandum fidem catholicam gentibus. Nā in primitiua Ecclesia tempore Apostolorum fuerunt obligati Apostoli, & alij assignati ad officium prædicationis erant obligati ad prædicandum gentibus, quia sic dixerat Christus Mar. vlti. scilicet, Ite per vniuersum mundum, & prædicate Euangelium omni creatura. Nunc autem postquam Euangelium denunciatum est per totum orbem, & omnes gētes audierunt famam nominis Christi, non manerit obligatio nobis ad hoc, quod discurremus per orbē prædicando Euangelium gētib. Siquis tamen illud faceret, mereretur nimis. Cum tamen aliquis videret fideles promptos ad credendum, siquis eis prædicauerit, & ipse instructus est in fide, tenetur eis, vel per modum publicę prædicationis, vel per modum particularis consilij, & inuasionis declarare fidem Christi, quia aliās subtraheret proximo auxilium debitum, quod maius est, quā si subtrahat ei cibum tempore necessitatis. Istud autem est, quando quis sponte debet prædicare verbum Domini, secus quando cogitur aliquis negare fidem, vel profiteri illam, & tunc omnes homines obligati sunt ad constituendum nomen Christi, vel quidquid aliud est in fide. Sic enim dixit Chastus. Qui me erubuerit confiteri coram hominibus negabo ego eum coram patre meo. Matth. 10. De veteri testamento dicendum, quod quandiu mansit status ille, Hebręi erant obligati ad aliqua similia. Sciendum tamen, quod Iudæis fuit magis prohibita communicatio cum gentilibus, quām Christianis cum infidelibus. Et ratio huius fuit, quia Iudæi erant viri imperfecti facies ad idolatriam, & timebatur nimis de eorum subuersione. Nam si communicarent cum gentilibus peruerterentur ab eis, vt colebant idola. Et ob hoc Deus veniit Israelitis comedere cum Gentilibus, ne aliquando Gētilis vocans Iudæi ad cenam apponeret ei cibos consecratos idolis. Et nā vetabatur Iudæis accipere filias Gentilium in vxores, & dare filias suas illis, ne filij propter matrem, vel patrem conuerterentur ad idola, vt patet Exo. 34. & Deutero. 7. In nouo testamento erant viri perfectiores, & non timebatur de eis, quod peruerterentur a Gentilibus deueniendo ad idolatriam, sed potius ipsi conuerterentur Gentiles ad Christum. Et ob hoc non erat verita Christianis communicatio cum Gentilibus, sed potius quibusdam eorum erat positum sub præcepto, vt communicarent cum eis ad hoc, quod prædicarent illis, quia aliās fieri non poterat. Et ob hoc etiam Apostoli non abstinebant a cibis Gentilium sicut Iudæi, sed potius comedebant cum eis, etiam si apponerent sibi cibos consecratos idolis, dum tamen ex illo cibo nō scādalizaret proximus, vt patet prima ad Corinthi. 8. & 10. Et ob hoc beatus Paulus redarguit beatum Petrum, quia non subtrahabat se a cibis Gentilium, dicens: Restitui ei in faciem, dicens: Si Tu cum Iudæis sis Gentiliter viuus, & non Iudæicę, quo-

modo cogis gentes Iudaizare? Ad Gala. 2. & ob hoc beatus Paulus dixit: Omnibus omnia factus sum, vt omnes Christo lucrificiam, id est, cum omnibus Gentilibus communicauit eo modo, quo ille gentes communicant, ad hoc, quod omnes illas lucrificerent Christo conuertendo eas ad eum, quod fieri non poterat, nisi communicando cum eis a principio eo modo quo ipsi communicabant. Propter hoc autem nō fuit aliquando inter Iudæos obligatio aliquorum ad hoc, quod discurrerent prædicando Gentilibus per orbem, vt conuerterentur ad Iudaismum, cū potius diuagatio ista, & communicatio essent prohibita Israelitis: si tamen interdum contingeret, quod aliquis Gentilis promptus esset ad conuersionē, & videret hoc aliquis Iudæus instructus in lege tenebatur ei prædicare instruendo eum in lege. Sed adhuc non erat istud sub tanta necessitate, sicut nos obligamur ad prædicandum infidelibus, quia lex Euangelica obligat omnem hominem, cum sine ea nō sit salus Mar. vlti. scilicet, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui autem non crediderit, condemnabitur. Lex autem vetus non obligabat omnes homines, sed solū illos, qui descendebant de stirpe Iacob, nam solum fuerat eis data: Exo. 19. Et ad eos solum diriguntur: Leui. 17. Si autem loquamur de prædicatione illa secundū quam tenebatur aliquis, vel negare fidem veteris testamenti, vel prædicare illam, vt pote si ab aliquo tyranno ad hoc cogeretur, tenebatur illam confiteri, & prædicare, & propter hoc mori. Sic enim refert Apostolus ad Hebræ. 11. vbi ponit laudes fidei, & laudat illos, qui pro fide multis se periculis exposuerunt dicens: Alij ludibria, & verbera experti sunt: in super, & vincula, & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Et non intelligitur hoc de martyribus noui testamenti, sicut aliqui simplices existimabant, quia legitur illa Epistola in solemnitatibus martyrum, sed de martyribus veteris testamenti, qui pro fide passi sunt hæc, vt patet ibidem. Hęc autem vera sunt, quando cunque aliquis non iubebatur specialiter a Deo prædicare gentibus. Nam si iuberetur, manifestum est, quod tunc publicē tenebatur Gentilibus illis prædicare. Sic enim fuit de Propheta Iona, quem Deus misit ad prædicandū in ciuitatem Ninive, quæ erat ciuitas Gentilium, scilicet, Metropolis regni Assyriorum, & peccauit Ionas, quia nolebat ire illuc fugiens a facie Domini, sed postea Deus coegit eum ire, vt patet longē primo, & 2. & per totum. Aliqui etiam Prophetę prædicauerunt Gentilibus non quidem verbo, sed factō per aliqua signa, quæ mittebant ad illas gentes ex præcepto Dei: sic fuit de Ieremia, qui misit cathenas lignæ ad regē Edō, & ad regem Moab, & Ammon, & regem Tyri, & regem Sidonis per manus nunciorum, qui venerant ad regem Sedeciam. Et illud fuit ad significandum, quod omnes istę gentes traderentur in captiuitatē sub potestate regis Nabachodonosor Iere. 27. Ista autem licet intelligitur de Iudæis scientibus legem, scilicet, quod notas facerent in populis adinventiones Dei, id est, prædicarent miracula eius inter gentes, quando haberent opportunitatem ad hoc. Et tamen istud aliquando erat ex necessitate, & aliquando erat locus super rogationis, vt patet ex dictis.

De mirabilibus, & signis, quæ canere debebant Israelitę. Quest. XX.

QVAERITVR vterius de mirabilibus, & signis, & iudicijs Dei, quæ ponuntur hic, quæ debent cantare Israelitę.

Responden-

Respondendum, quod omnia ista sunt nomina miraculorum, & tamen significant istud sub rationibus specialibus, & quamquam ponantur hic solum tria nomina, multa alia sunt. Vocantur enim ista mirabilia in quantum important aliquam partem excellentem, & quia omnia talia facta a Deo sunt ex parte immensa, qualis non reperitur in aliqua alia re, omnia vocantur generaliter miracula. vocantur signa illa miracula, quae sunt solum, vel saltem principaliter ad probationem alicuius veritatis. Et sic miracula prima, quae fecit Moyses coram Pharaone, scilicet, conuersio virgae in colubrem, & colubri in virga, fuerunt signa, quia ad hoc solum facta sunt, vt probaretur, quod Moyses missus fuerat a Deo ad Pharaonem, vt dimitteret populum Israel exire de terra sua Exo. 5. Et ista vocantur ibi signa. Vocantur etiam ista ostenta ab ostendendo, scilicet, quia per haec ostenditur, siue probatur id quod aliquis probare vult. Et sic dixit Dominus ad Moysen, qd faceret omnia ostenta, quae posuerat in manu sua coram Pharaone: Exo. 10. Vocantur etiam iudicia miraculosa, quando sunt poenalia, scilicet, si Deus facit aliquod miraculum in poena alicuius, & illa poena iuste infligit, dicitur illud miraculosum iudicium. Sic etiam vocabantur iudicia illae plagae, quas Deus intulit super Aegyptios, quando nolabant dimittere populum eius. Et tamen omnes illae plagae miraculosae erant. Alia vocantur prodigia, scilicet, quando sunt aliqua opera mirabilia, quae significant aliquid futurum mali, vel boni. Et dicuntur prodigia, quasi procul ad digito, scilicet, quia futurum significant. Aliquando tamen prodigia accipiuntur pro iudicijs, quae sunt miracula poenalia, vt patet Plal. 77. vbi dicitur de mirabilibus Aegypti, & vocatur prodigia. Erant tamen poenalia. Et aliquando prodigia vocantur quaecunque alia miracula, vt patet Actuum 7. cum dicitur de beato Stephano, quod faciebat prodigia, & signa magna in populo. Et tamen illa erant miracula, qualia faciebant alij viri sancti noui testamenti. Alia vocantur monstra, scilicet, quando aliquid accidit contra consuetum ordinem naturae particularis, & dicuntur monstra a monstrando, quia cum euenerit aliquod malum futurum demonstrant. Sic enim fuit de multis, quae contra naturam cursum acciderunt, & significauerunt destructiones regnorum, vel bella magna, sicut refert Augu. 3. de Ciui. Dei circa finem. Et Isidorus 11. Ety. cap. de monstris, & transfomatibus. Differunt tamen monstra a prodigijs, quia quamquam ambo significant aliquid futurum, tamen monstra dicuntur communiter ea, quae naturaliter eueniunt per errorem naturae. Prodigia autem sunt super virtutem naturae: nam miracula sunt. Secundo differunt, quia prodigia significant indifferenter bonum, vel malum futurum. Monstra autem semper malum significare dicuntur. Scriptura autem posuit hic solitaria genera miraculorum, scilicet, mirabilia, signa, & iudicia, quia per haec intellexit omnia alia.

Semen Israel serui eius, filij Iacob electi eius.

Semen Israel serui eius. Litera ista refertur ad omnia praecedentia. I. o. semen Israel consistit in Domino, & inuocare nomen eius, & cantare, & spallite ei. Et sic constructio istius Psalmi debet incipere ab ista uocatione. Vocatur semen Israel omnes Israelitae, quia omnes descenderunt de semine Iacob, qui vocatur Israel, Deus enim mutauit nomen eius, dicens. Non vocaberis ultra Iacob, sed Israel: Gen. 32. & 35. vocatur Israel seruus Dei, quia Iacob coluit Dominum in toto corde suo, & vocauit eum in tribulatio-

nibus suis, scilicet, quando ibat in Mesopotamiam: Gen. 28. & quando redibat, & timuit Elau fratrem suum: Gen. 32. Etiam coluit Deum per obsequium. Nam ipse vixit oleo lapidem in Bethlehem: promittens, quod ibi coleret Dominum. Etiam ipse fuit primus, qui decimas ex voto dare voluit omni tempore: Gen. 28. scilicet, Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuerfusque fuero prosperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctisque, qui dederis in mihi, decimas offeram tibi.

Filij Iacob electi eius. Repetitio sententiae est propter pulchritudinem, quemadmodum sepe fit in canticis, & in alijs operibus rhetoricis. Nam idem est Israel seruus eius, & Iacob electus eius, cum sit vna persona. Nam Iacob est nomen impositum ei a natiuitate: Gen. 25. Israel vero est nomen a Deo ei datum: Gen. 32. & 35. Et iste modus loquendi sepe est in Scriptura, sicut cum dixit Siba ad Israelitas. Quae nobis pars in Dauid, & quae hereditas in filio Isai? Reg. 20. Et tamen idem est Dauid, & filius Isai, quia Dauid erat filius Isai. primo Reg. 16. Sed iste modus loquendi pertinet ad hominem passionatum, siue propter magnam laetitiam, siue magnam tristitiam, vel iram, vel odium, aut aliam passionem, vt magis declaratum est supra 12. Et vocatur Iacob electus Dei, quia Deus elegit illum ad seruendum sibi. Alia litera habet semen Abraham serui eius, & filij Iacob electi eius, sed ad idem pertinet, quia idem est semen Israel, & semen Abraham. Est enim Israel Iacob, qui est nepos Abraham, & omnes descendentes ab eo descendunt ab Abraham, & ideo idem est semen vtriusque.

Quomodo Iacob vocatur electus Dei. Quaest. XXI.

QVAERITUR quomodo vocat hic Iacob electus Dei. Respondendum, quod potest hoc dupliciter intelligi, vno modo, quod sit ista electio generalis, sicut fuit in patribus eius Abraham, & Isaac, & erit specialis respectu gentium. Nam Deus elegit Abraham, & posteros eius ad colendum eum. Et fecit etiam eis promissionem de dando terram Chanaan Gen. 13. & 15. Et sic dicitur elegisse eos propter quandam specialem amorem, & non propter multitudinem, vel fortitudinem eorum super alias gentes, vt patet Deutero. 7. & 26. & Exod. 19. capitu. Te elegit Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, iunctus est vobis Dominus, & elegit vos, cum omnibus suis populis pauciores, qui sunt super terram, sed quia dilexit vos Dominus, & custodiuit iuramentum, quod intulit patribus nostris. Et isto modo Abraham potest dici electus Dei, & etiam Isaac. Alio modo potest dici Iacob electus Dei specialiter, vt distinguitur contra Abraham, & Isaac, scilicet, quia totaliter fuit electus a Deo, & non Abraham nec Isaac. Nam licet Deus elegerit Abraham in seruum sibi, & fecerit ei promissiones, tamen non elegit totum semen eius. Quod patet, quia Abraham genuit Ismahel: Gen. 16. Et non fuit semen Ismahelis electum a Deo. Nam dixit Deus ad Abraham: In Isaac vocabitur tibi semen, quasi dicat, non in Ismahel. Idem patet Gen. 17. scilicet Sara vxor tua pariet tibi filium, vocabiturque nomen eius Isaac, & constituam pactum meum illi in seculum sempiternum, & semini eius post eum: super Ismahel quoque exaudiui te, quasi dicat, pactum meum erit cum Isaac filio tuo, & non cum Ismahel, & tamen ego

ego exaudiui te super Ismahel, scilicet, concedendo ei, quod viuat sicut tu petisti. Genuit etiam Abraham alios sex filios ex Cethura post mortem Sarae vxoris suae. Gen. 25. & tamen isti filij non pertinuerunt ad populum Dei, sed transferuntur in numerum Gentilium. Solum enim filij Isaac fuerunt cultores Dei, & ad illos seruata est repromissio: minima ergo pars seminis Abraham fuit electa. Semen etiam Isaac non fuit totaliter electum a Deo. Habuit enim Isaac duos filios, scilicet, Iacob, & Esau, & fuit electum semen Iacob, sed non semen Esau, quia de Esau venit populus Idumaeorum, & isti non susceperunt legem Dei, sed potius aduersari sunt populo Dei inferendo eis bella, vt patet Abdiae vico. & non permiserunt Idumaei transire Israelitas per terram suam ad possidendum terram Chanaan eis promissam, sed dixit rex Edom: Non transibis per me alioquin armatus occurram tibi: Num. 20. Et sic factum est. Nam rex Edom egressus est cum infinita multitudine ad extremum regni sui, vt non permitteret transire Israelitas per terram suam, eodem capitu. Semen autem Iacob fuit totaliter electum a Deo, quia habuit Iacob duodecim filios, de quibus octo sunt duodecim tribus. Num. primo, & 2. Et omnes ille fuerunt a Deo electi. Nam Iacob cum omnibus filijs, & nepotibus suis descendit in Aegyptum tempore famis. Deinde completis annis quadringentis quibus peregrinaturus erat semen Abraham, & affligendus in terra non sua. Gen. 15. Omnes de stirpe Iacob, qui erant in Aegypto, exierunt inde, Exo. 12. & Num. 33. Et omnes postea susceperunt legem in deserto in monte Sinai: Exodi cap. 34. Et sic specialius fuit electus Iacob a Deo, quam Abraham, & Isaac, qui secundum partem fuerunt electi.

Ipse Dominus Deus noster: in vniuersa terra iudicia eius. Recordamini in sempiternum pacti eius: sermonis, quem praecipit in mille generationes. Quem pepigit cum Abraham, & iuramenti illius cum Isaac. Et constituit illud Iacob in praecipitum, & Israel in pactum sempiternum, & dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestrae.

Ipse Dominus Deus noster in vniuersa terra iudicia eius. Est sententia incompleta, & debet aliquid subintelligi, scilicet, quod ipse, qui est Dominus Deus noster, est Deus vniuersae terrae, & Deus noster, & iudicia sua sunt in vniuersa terra. Ponitur istud ad laudem Dei, scilicet, quod ipse iudicat omnes gentes, & ponitur hic iudicium pro poena iuste inflicta, sicut declaratum fuit supra in quadam quaestione. *Recordamini in sempiternum pacti eius.* Dicitur hoc ad semen Israel, quia istud pactum fuit factum ad semen Israel, ideo ipsi debebat recordari eius. Istud pactum est, quod habetur infra, scilicet, Tibi dabo terra Chanaan. *Et sermonis quem praecipit.* Sicut supra dicebatur Iacob, & Israel, & dicitur sermonis, quem praecipit, id est, quem voluit obseruari per seipsum. Et accipitur praecipere improprie: nam nihil Deus praecipit Israelitis in isto pacto, sed promissit, quod obseruaret illud, vel accipitur praecipit, id est, statuit, quia Deus statuit seruari istum sermonem in sempiternum. *In mille generationes.* Id est, Deus voluit, quod duraret istud pactum tempore quo durarent mille generationes, & accipitur determinatum pro indeterminato, scilicet, quod duraret multo tempore. *Quem pepigi cum Abraham.* Id est, istud pactum de dando terram Chanaan fuit factum cum Abraham. Nam Gen. 15. Deus iussit Abraham

occidere vaccam triennem, arietem triennem, & capram triennem, & diuidere ista in duas partes alterius secus, & transfuit tunc Deus inter diuisiones animalium occisorum, quia iste erat modus facientium foedus. Et quia Deus erat incorporeus, nec poterat transfire fecit, quod lampas ignis transfret loco eius inter animalia diuisa, & tunc dicitur in illa die pepigit Deus foedus cum Abraham, dicens: tibi dabo terram hanc a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. *Et iuramenti illius cum Isaac.* Idem est, scilicet, quia illud, quod Deus pepigit cum Abraham iurauit postea ipse Isaac, vt patet Gen. 26. quando apparuit Deus Isaac volenti descendere in Aegyptum, & dixit ei: Ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra, quam dixerō tibi: tibi enim, & semini tuo dabo vniuersas regiones has complens iuramentum, quod spopodi Abraham patri tuo. Alia litera habet: Recordamini in seculum testamenti sui, & alia, Recordatus est in gremium pacti sui, vbi dicitur hic: Recordamini in sempiternum pacti eius. Et differunt istae literae in sententia: nam cum dicitur hic recordamini in sempiternum pacti eius: refertur ad Israelitas, scilicet, quod ipsi laudarent Dominum, sicut supra dicebatur, & laudando eum facerent mentionem de isto pacto, quod Deus fecerat cum Abraham de dando ei terram Chanaan. Et pertinebat hoc ad laudem Dei, scilicet, quod ipse ex magna benignitate sua promiserat Abraham dare terram Chanaan, quamquam non esset ei obligatus ad aliquid. Cum autem dicitur in alia litera, memor fuit testamenti sui, vel recordatus est pacti sui. Refertur ad Deum, & est sensus, quod Deus non oblitus est pacti. Et dicitur hoc, quia Deus fecit istud pactum cum Abraham, & non erat complendum vsque post quadringentos, & quadraginta annos. Et tamen post istos annos oblitus est complere pactum, sed compleuit. Patet hoc, quia Deus fecit istud pactum cum Abraham, Gen. 15. & eadem die dixit sibi: Scito praenoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum quadringentis annis in terra non sua, & affligent eos. Generatione autem quarta reuertentur huc. Fuerit autem consummati isti quadringenti anni in exitu de Aegypto, & postea fuerunt Israelitae in deserto quadraginta annis, & post illos incepit Deus tradere terram Chanaan, paulatim in manus Hebraeorum. In tanto autem tempore dubium erat an Deus obliuisceretur pacti sui, & tamen, quia compleuit illud post istos omnes annos, dicitur quod recordatus est pacti sui. Et vna litera ponit pactum, & alia testamentum, sed idem est. Nam pactum dicitur quando est promissio facta alicui. Testamentum autem dicitur, quia est testificatio, id est, quia illa promissio est facta cum testificatione. Idem enim est, quod aliquis iuret, & quod testificetur, quia per hoc, quod iurat, testificatur, quod verum erit id, quod promittet. *Et constituit illud Iacob in praecipitum.* Refertur ad pactum praecedens, & est sensus, quod Deus promissit illud Abraham, & postea Isaac, & deinde Iacob. Nam cuiuslibet istorum trium Patriarcharum Deus promissit per se dare terram Chanaan. De Abraham, & Isaac iam dictum est: de Iacob patet Gen. 28. cum dixit Deus. Terram in qua dormis tibi dabo, & semini tuo: Eriget germen tuum quasi puluis terrae: dilataberis ad Orientem, & ad Occidentem. Et accipitur hic praecipitum largè. Nam nihil Deus praecipit Iacob per hoc, quod promissit ei terram Chanaan, sed potius obligauit ei ad aliquid dandum, sed est sensus, quod potuit illud in praecipitum, id est, sicut praecipitum Dei est firmum, & semper manens, ita pactum illud quod Deus fecit cum Iacob de dando ei terram Chanaan debebat esse semper manens. *Et Israel in pactum sempiternum.* Id est, Deus constituit

stituit illud ipsi Israel in pactum sempiternum, & est repetitio sententiae, quia idem est, quod constituit illud in praecipuum Iacob, & quod constituit in pactum Israel, quia Iacob, & Israel idem sunt, & pactum, & praecipuum, pro eodem etiam accipiuntur hic. *Dicens tibi dabo terram Chanaan.* Istud fuit in sententia id, quod promisit Abraham, & Isaac, & Iacob, & sic completum est. Nam post quadringentos, & plus quam quadraginta annos ab ista promissione, Deus cepit tradere terram Chanaan in manus Israelitarum egredientium de Aegypto.

Funiculus hereditatis vestrae. Conuersio sermonis est, nam cantores, qui cantabant istum Psalmum, loquebantur hic ad populum dicentes: Deus promisit Abraham terram Chanaan funiculum hereditatis vestrae: quae est funiculus, vel pars hereditatis vestrae. Nam Israelitae possidebant illam terram tamquam in sortem hereditatis suae, & dicitur funiculus hereditatis, quia antiquitus, & etiam nunc distinguuntur, & mensurabantur possessiones per funiculos. Et ideo funiculus hereditatis vocabatur possessio alicuius, sic dicitur Psal. 15. Funes mei ceciderunt in praeclearis. Et enim hereditas mea praecleara est, id est, funes per quos distinguuntur hereditates ceciderunt mihi in praeclearis, id est in loco optimo. Potest vocari hic terra Chanaan funiculus hereditatis Iudaeorum dupliciter. Vno modo, quia terra ista fuit eis specialiter data in sortem quasi Israelitae cum omnibus Iudaeis diuiderent orbem ad habitandum per funiculos, & terra Chanaan cederet Israelitis per funiculum, & reliquus orbis cederet omnibus gentibus. Alio modo potest intelligi, quod terra Chanaan sit funiculus hereditatis Israelitarum, scilicet, quia ipsi diuiserunt illa inter se per funiculos. Nam postquam obtinuerunt eam de manibus Chanaanorum, fecerunt in ea decem fortes per funiculos, scilicet, nouem fortes pro nouem tribus, & unam pro dimidia tribu Manasse, ut colligitur Iosue. 15. vsque ad vicesimum. Alii autem ducunt tribus, & dimidia, scilicet, tribus Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, acceperunt possessionem extra terram Chanaan in terra duorum regum Amorrhoeorum ad Orientem Iordanis. Num. 32. & Iosue primo.

Quomodo puniebat Deus Gentiles. Quaest. XXII.

QVAERITUR vterius circa id, quod supra dicitur, scilicet, quod iudicia Dei sunt in vniuersa terra, id est, quod Deus infligit penas Israelitis pro peccatis, & etiam alijs gentibus, quomodo Deus puniebat Gentiles, cum illi non essent subiecti legi eius. Etiam quia Deus solum dicebatur punire peccata Israelitarum, ut colligitur Deut. 6. scilicet, Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quae in circuitu vestro sunt, quoniam Deus emulatur Dominus Deus tuus in medio tui. Id est Deus non emulatur inter alias gentes, sed solum in medio tui, id est, in Israelitis. Sic etiam patet Amos. 3. s. Tantum modo vos cognoui ex omnibus cognationibus terrae. Idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras, quasi dicat, quia solum cognoui vos ex omnibus cognationibus terrae, solum visitabo peccata vestra, & non aliarum gentium. Respondendum est, quod Deus puniebat Israelitas pro peccatis, & omnes alias gentes, & tamen magis puniebat Israelitas, quam reliquas gentes, & sic dicebantur iudicia sua ponere in vniuersa terra, id est, penas dare super omnes homines habitantes in terra. Considerandum tamen circa hoc, quod quaedam erant peccata, eo quod secundum se mala erant, aut secundum naturam, etiam nulla lege existente, alia erant peccata solum in qua-

tum erant contra aliquam legem positam a Deo. Accipiendo secundo modo, Deus non puniebat peccata Gentilium, quia ipsi nunquam peccabant in transgressione legis Dei, quia licet facerent contra illam non peccabant, quia non obligabantur seruare illam, sed solum Iudaei: ideo ipsi solum puniebantur in peccatis contra legem. Accipiendo primo modo dicendum, quod quaedam erant peccata secundum naturam, quae erant contra Deum, ut idolatria, & blasphemia, & alia contra proximum, ut homicidium, factum, fornicatio, & similia. Locum de primis dicendum, quod Deus puniebat Gentiles pro peccatis idolatriae aliquantulum, sed non nimis. Et ratio huius est, quia licet naturaliter homines cognoscant Deum esse, & quod idola non sunt dii, tamen non tam manifeste cognoscebatur Deus nec tam manifesta erat offensa, quae fiebat contra ipsum, sicut offensa, quae fiebat contra proximum. Ideo pro talibus peccatis paruae poenae infligebantur Gentilibus a Deo. Et etiam raro infligebantur. Quod patet, quia omnes gentes colebant idola, & tamen Deus nunquam deleuit aliquam gentem propter hoc, quia alias debuisset omnes delere. Et tamen deleuit Deus aliquam gentem pro alijs peccatis, ut pro quibusdam speciebus luxuriae, & pro similibus, & sic intelligitur, quod habetur Deuteronom. 6. Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quae in circuitu vestro sunt, quoniam Deus emulatur Dominus Deus tuus in medio tui. Et sic vult, quod quantum ad pactum idolatriae Deus solum erat emulatur, vel principaliter inter Israelitas, quam inter alias gentes. Si autem essent peccata contra proximum, Deus puniebat illa inter alias gentes, sicut inter Israelitas. Sic enim fuit de peccato Sodomorum. Nam subuertit suam quatuor ciuitates incendio caelesti. Gen. 19. & Deuteronom. 29. Sic etiam Deus intulit multas alias poenas Gentilibus pro similibus peccatis. Nam deleuit Deus Chanaanos pro illicita libidine, ut colligitur Leuitico. 18. cum ponuntur abusus, qui possunt fieri in libidine, & postea sequitur: Omnes enim execrationes istas fecerunt accole terrae, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cauete ergo ne, & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomit gentem, quae fuit ante vos. Et in his peccatis pauca differentia est in punitione Israelitarum, & aliarum gentium. In punitione autem pro peccato idolatriae magna differentia erat, quia Israelitae maxima puniebantur pro peccato idolatriae. Aliae autem gentes modicum puniebantur pro peccato idolatriae, & multum pro peccatis, quae erant contra proximum. Nec tamen est intelligendum, quod nunquam punirentur Gentiles pro idolatria, quia aliquando pro idolatria, & alijs superstitionibus occidebantur multi de Gentilibus. Sic patet Deuteronom. decimo octauo cum dicitur quod Israelitae non iustarent filios per ignem, nec oblerarent somnia, nec essent malefici, incantatores, & diuini, & inquireres veritatem a mortuis, & sequitur: Omnia haec abominat Dominus, & propter huiusmodi scelera deleuit eos in introitu tuo. Et sic superstitiones Gentilium fuerunt aliqua causa, ut ipsi Chanaan expellerentur de terra. Punit ergo Deus in Gentiles omnia peccata, quae naturaliter iudicantur esse peccata, licet magis illa, quae sunt contra proximum, quam ea, quae sunt contra Deum. Ad primam rationem, quae habetur Deuteronom. 6. Dicendum, quod illud intelligendum est de peccato idolatriae solum, ut patet ibidem, & in illa magis puniebantur Iudaei, quam Gentiles. Et tamen aliquo modo puniebantur Gentiles, ut patet Deuteronom. decimo octauo. Ad secundum, quod habetur Amos tertio, dicendum,

dum, quod intelligitur de peccatis, quae erant transgressio legis a Deo positae. Et in istis solum peccabant Iudaei, & ipsi solum puniebantur, eo quod non poterat aliquis peccare in legem nisi obligaretur ad seruandum illam. Et tamen non obligabantur Gentiles ad legem seruandam, ut supra dictum est. Quod autem intelligatur de hoc, patet in eadem auctoritate, quia dicitur tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terrae, quod intelligitur de datione legis, quae solum data est Iudaeis, ut patet Psal. 147. scilicet: Qui annunciat verbum suum Iacob iustitias, & iudicia sua Israel: non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Si tamen intelligatur de peccatis, quae sunt peccata iudicio naturali, non potest stare, quia Deus isto modo non solum cognouit Iudaeos, scilicet, dando eis legem naturalem, sed etiam omnes alias gentes: nam omnibus gentibus data est lex naturae, quae est scripta in mentibus eorum, ut patet ad Ro. 2. scilicet: Cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, modum legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Et sic puniuntur Gentiles pro peccatis, quae sunt contra legem naturae, cum ipsi habeant legem naturae scriptam in cordibus suis.

An pactum de dando terram Chanaan fuerit sempiternum. XXIII.

QVAERITUR vterius quomodo dicitur hic: Recordamini pacti eius in sempiternum. In quo significat, quod pactum illud de dando Iudaeis terram Chanaan durauit in sempiternum. Sed factum est, quia iam non possident terram Chanaan nec possederunt eam post destructionem Ierusalem per Romanos. Nam tunc fuerunt dispersi omnes Iudaei superstites pro toto orbem. Responderi potest multipliciter: vno modo, quod istud pactum fuit in sempiternum, id est in longum tempus, ita, quod non durare debet verum in sempiternum, vel vsque ad finem seculi, sed aliquo longo tempore, quod in Scriptura vocatur sempiternum, vel aeternum. Alio modo potest intelligi, quod istud pactum fuit ad hoc, quod verum duraret in sempiternum, id est, vsque ad finem seculi. Et tamen fuit impeditum istud propter peccata Iudaeorum. De primo patet, quia si aliquis seruus de genere Hebraeorum volebat exire liber anno. 7. remissionis propter uxorem, & filios, perforabatur auris eius, & manebat seruus in aeternum Deu. 15. Manifestum est, quod ista seruus non poterat durare quinquaginta annis. Nam omnes, qui essent serui qualitercunque, dum tamen essent de stirpe Iudaeorum fiebant liberi in Iobelo, qui erat de quinquaginta in quinquaginta annos, ut patet Leuitico. 25. Sic ergo poterit hic vocari aeternum aliquod tempus, quamquam non sit valde magnum. Et dicitur, quod istud fuit tempus ex quo factum est istud pactum vsque ad vltimam destructionem Iudaeorum per Romanos. Nam toto tempore medio, manserunt Israelitae in terra Chanaan. Et quamquam ducti fuerunt in captiuitatem Babylonicam, & alij in Assyrios. Tamen adhuc durabat pactum illud, quia postea redierunt, qui erant in captiuitate Babylonis in terram Chanaan, & possederunt eam vsque ad destructionem per Romanos. Postea autem non reuersi sunt Iudaei in terram suam: nec iam vnquam reuersuri sunt, ideo pactum istud intelligebatur vsque ad destructionem per Romanos, & vocatur istud pactum sempiternum, quia durauit quasi duobus millibus annorum, immo pluribus. Nam

A Iosephus primo Antiqui. dicit, quod a tempore Moysi vsque ad tempus, quo ipse describebat librum illum fuerunt quasi duo millia annorum, & fuit Iosephus tempore destructionis Ierusalem per Romanos: nam ipse fuit vnus de duobus Iudaeorum, qui pugnauerunt contra Romanos, quod patet in lib. eiusdem Iosephi de bello Iudaico. Et tamen a tempore quo istud pactum fuit inter Deum, & Abraham fluxerunt plusquam quadringenti anni vsque ad dationem legis, quod patet, quia die qua factum est istud pactum, dixit Deus ad Abraham, Scito praenoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua quadringentis annis, & affligent eos. Generatione autem quarta reuertentur huc Gene. decimo quinto. Et sic completi fuerunt isti quadringenti anni in exitu de Aegypto, & tamen lex data est in deserto post exitum de Aegypto anno primo egressus mensis tertio. Exodi decimono. ideo fuerunt secundum computationem Iosephi a pacto isto vsque ad destructionem Ierusalem quasi duo millia, & quadringenti anni. Et istud est tempus, quo durauit pactum. Secundo modo accipiendo dicitur, quod istud pactum factum est in aeternum, scilicet, quod Deus intendebat conseruare vsque ad finem seculi istud pactum. Et tamen propter peccata Iudaeorum occidendo Christum, & persequendo sequaces suos, dispersi sunt omnes Iudaei de terra Chanaan, nunquam ad illam redituri. Si tamen non peccassent Iudaei, dato quod Christus venisset, & data fuisset lex noua, mansissent semper in terra Chanaan, & recepissent legem Christi, & habuissent inter alios Christianos quandam excellentiam, scilicet, quia de semine illorum fuerat Christus. Et etiam, quia ipsi fuerant primi principes fidei cum Apostoli essent Iudaei, qui vocantur principum creaturae Dei, scilicet, in introductio fidei, ad Romanos. Vtroque modo potest intelligi. Et tamen Iudaei forte quando dicebant istud pactum esse sempiternum: intelligebant, quod semper realiter duraturum esset: nam nesciebant, quod aliqua peccata euenirent, propter quae interumperetur.

An pactum, quod fecit Deus cum Abraham, durauit in mille generationes. Quaest. XXIII.

QVAERITUR vterius quomodo dicitur hic, quod istud pactum, quod Deus fecit cum Abraham quando sibi terram Chanaan durauit in mille generationes. Aliquis dicit, quod istud verum est, & per hoc habebitur limitatio ad id, quod dicebatur, scilicet, quod debebat pactum istud durare in sempiternum, & intelligitur in sempiternum, id est in mille generationes. Dicendum tamen, quod hoc non stat, quia secundum veritatem non durauit istud pactum per mille generationes, quia ad plus durauit per duo millia, & quadringentos annos secundum computationem Iosephi, ut declaratum est praeced. quaestione, licet pauciores sint secundum computationem Pauli Orosij libro de Ormesta mundi, quia vix accedunt ad duo millia. Sed quidquid sit non poterant esse milles generationes in tam paucis annis, immo necin decem millibus annorum, quia vna generatio est tempus, quod intercedit inter illud tempus, quo aliquis genuit filium, & tempus quo moritur, & sic computantur generationes Gene. quinto. Et sic rationabiliter computando vnā generationem cum alia esset quaelibet saltem viginti annorum. Nam si aliqua est parua alia est magna. Et hoc modo mille generationes durarent per annos saltem viginti millia. Nam interdum vna generatio durat centum annis, vel plus, ut patet Gene. decimo quinto. ubi qua-

tuor generationes durauerunt quadringentis annis cum dicitur. Scito prænoscens, quod futurum sit peregrinum semen tuum in terra non sua quadringentis annis, & affligent eos, generatione autem quarta reuertentur huc. Et sic quælibet generatio durauit annis centum. Et tamen non fuerunt nisi quatuor viri, per quos computantur istæ quatuor generationes, vt declaratum est eodem capit. dicendum ergo, quod non ponuntur hic mille generationes ad significandum aliquam durationem certam, qua durauerit pactum istud, sed ponitur numerus certus pro incerto, scilicet, quod deberet durare in mille generationes, id est, in multas generationes. Et hoc verum est, quia multis generationibus durauit. Nam ponuntur ab Abraham vsque ad Christum generationes quadraginta duæ, & omnibus istis durauit istud pactum, & in super pluribus, quia a natiuitate Christi vsque ad destructionem Ierusalem per Romanos transferuntur aliquæ generationes, cum fuerint anni quasi septuaginta quinque, vel plures. Quod autem fuerint generationes quadraginta duæ ab Abraham vsque ad Christum, patet Mat. primo. Similis autem modus loquendi est in Scriptura sepe, cum ponitur numerus certus pro incerto, vt patet Genes. 31. Cum dixit Iacob ad Laban. Decepisti enim me per decem vices. Et tamen manifestum est, quod non decepit eum decem vicibus, sed solum bis, vel ter, vt patet eolib. capitu. 30. Sic etiam dicitur Genes. quarto. Septuplum vltio dabitur de Cain. De Lamech verò septuagies septies. Et tamen non est verum, quod septuagies septies grauius puniendus esset ille, qui occideret Lamech, quam puniretur ipse Lamech pro occisione Cain. Sic etiam dicitur. Matthe. 18. cum quæsiuit beatus Petrus, Domine quoties peccabit in me frater meus, dimittam ei vsque septies? Dicit illi Iesus. Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Et tamen non potest ibi poni pro numero certo, quia tunc non teneretur aliquis dimittere fratrem suo rancorem nisi vsque septuagies septies. Et tamen falsum est, quia sequeretur tunc, quod aliquando posset quis habere fratrem suum exolum, & non teneretur parcere ei, scilicet, postquam iam pepercisset septuagies septies, sed istud absurdum est, & contra totam Euangelicam positionem, cum teneamur diligere inimicos nostros, & benefacere his, qui oderunt nos. Matthe. quinto. Accipitur ergo septuagies septies pro multoties, vel semper, & sic est hic de mille generationibus, quæ significant multas generationes, licet non sint mille.

An Deus irauerit Isaac obseruare istud pactum.
Quest. XXV.

QVAERITUR vterius quomodo dicitur hic, quod Deus iurauit ad Isaac obseruare istud pactum de dando Israelitis terram Chanaan. Nam non iurauit hoc, sed solum promisit. Iuramentum autem factum fuerat ipsi Abraham, vt patet Genes. vigesimo sexto, cum dicitur: Ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra quam monstrauero tibi. Tibi enim dabo terram hanc complens iuramentum, quod spondi Abraham patri tuo. Et non reperitur aliquis alius locus, in quo iurauerit Deus ipsi Isaac super obseruatione istius pacti. Respondendum, quod Deus non iurauit ipsi Isaac seruare pactum de dando terram Chanaan, sed obligauit illud seruare sub viribus iuramenti præstiti Abraham. Nam dicitur tibi dabo omnes regiones has complens iuramentum, quod spondi Abraham patri tuo. Nihil tamen magis est, quod aliquis iuret expresse super

aliqua re, vel quod promittat illam rem seruare sub virtute iam præstiti iuramenti. Et istud obseruatur in iudicialibus, & etiam in vniuersitatibus. Nam cum incepta est aliqua causa, & iurauit quis super vno articulo, non cogitur iurare super reliquis specialiter, sed sub virtute iam præstiti iuramenti quaeritur ab eo de dicenda veritate. Ita ergo quamquam non iurauerit Deus ipsi Isaac super obseruatione pacti, quia tamen iurauerat Abraham, & sub virtute illius præstiti iuramenti nunc promisit Isaac obseruare illud pactum, dicebatur iurare super illo.

Cum essent pauci numero, parui, & coloni eius. Et transferunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum. Non dimisit quemquam calumniari eos, sed increpauit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari. Cantate Domino omnis terra, annunciate ex die in die salutare eius. Narra te in gentibus gloriam eius, & in cunctis populis mirabilia eius. Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis, & horribilis super omnes Deos. Omnes enim dij populorum idola: Dominus autem celos fecit. Confessio, & magnificentia coram eo, fortitudo, & gaudium in loco eius. Afferte Domino familie populorum, afferte Domino gloriam, & imperium, date Domino gloriam nomini eius. Leuate sacrificium, & venite in conspectu eius, & adorare Dominum in decore Sancto.

Cum essent pauci numero. Istud non refertur ad præcedentem sententiam, sed ad inferiorem, scilicet, quod quamquam Israelitæ pauci essent, quibus promissa fuit terra Chanaan, transferunt de gente in gentem, & nemo ausus est nocere eis. Et dicitur pauci numero, quia quando facta est promissio ista Abraham solus ipse erat. Nam nondum erat natus Isaac, quod patet, quia promissio facta est Genes. decimo tertio, & decimo quinto. Et Isaac natus est Genes. vigesimo primo. Si autem intelligatur de tempore, quo erant peregrini in terra Chanaan pauci erant, scilicet, Abraham, & Isaac, & filij Isaac Esau, & Iacob, de hoc ad Hebræ. vdecimo dicitur. Fide Abraham moratus est in terra repromissionis tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac, & Iacob coheredibus repromissionis ipsius. Si autem intelligatur de tempore, quo descendit Iacob in Aegyptum pauci erant: nam solum erant septuaginta anime computando filios, & filias paruulos, & magnos. Genes. quadragesimo sexto, & Exo. primo. Si autem intelligatur de tempore, quo exierunt Israelitæ de Aegypto, quamquam tunc videantur multi eo, quod erant sexcenta millia virorum Exodi duodecimo, tamen non erant multi respectu aliarum gentium, quia omnibus alijs populis in multitudine minores erant Deuteronom. septimo, scilicet: Nō quia cunctas gentes numero vincebatis vobis iustus est Dominus, & elegit vos, cum sitis omnibus populis pauciores. Sed quia dilexit vos Dominus, & custodiuit iuramentum, quod iurauit patribus vestris.

Parui

Parui. Id est, etiam erant parui isti Iudæi quibus facta est promissio, & non intelligitur parui corpore, sed parui viribus, quia non habebant multos adiutores, nec famulos ad subiiciendam sibi terram illam.

Et coloni eius. Id est non erant isti quibus promissa est terra indigenæ, siue oriundi de terra illa, sed erant coloni, id est, habitantes in terra, qui aliunde venerat ad habitandum: ideo alia litera habet hic, & aduenæ eius, vbi dicitur hic, & coloni eius. Sic etiam vocabantur aliquæ ciuitates colonie Romanorum, quia Romani accipientes illas de manibus hostium mutabant habitatores eorum, & ponebant viros venientes de alijs locis ad habitandum in illis. Et sic est quedam ciuitas, quæ vsque hodie Colonia appellatur, ponuntur omnia ista ad significandum diuinam operationem, & propter eius laudem, scilicet, quia si Hebræi, quibus promissa fuit terra Chanaan, fuerint viri multi, & potentes, & oriundi de terra illa: non fuisset difficile, quod ipsi efficerentur Domini terræ illius, cum tamen essent pauci numero, & parui viribus, & non essent oriundi de regione illa, non erat possibile, quod ipsi obtinerent terram viribus suis. Obtinuerunt tamen illam, ideo oportet, quod erant ad obrinuerunt illam, & istud est ad laudem Dei. Alia litera habet cum essent numero breui, paucissimi, & incolæ eius, & idem est, quæ erant in numero breui. in paruo numero, quamquam breuis magis significat quantitatem continuam, quam discretam. Et cum dicitur paucissimi melior litera est, quam ista, quæ dicitur parui, quia pauci significat numerum, & paruus significat quantitatem continuam. Alia litera habet cum essent viri pauci, & modici, & aduenæ in ea, & idem est. Nam erant viri pauci, sicut hic dicitur, & erant modici, id est, parui viribus, & erant aduenæ in ea, id est, aduenæ in illa terra, quam Deus eis promittebat, & illud declarat literam istam in qua dicitur, & coloni eius, id est, habitatores peregrinantes.

Et transferunt de gente in gentem. Etiam istud dicitur ad laudem Dei, scilicet, quod cum Israelitæ essent paucissimi, & transferunt de gente in gentem, Deus non permisit, quod quisquam noceret eis. Et istud erat mirabile, quia gentes extraneæ solent nocere peregrinis transeuntibus per terram suam, cum non habeant auxiliatores. Istis tamen nullus nocuit cum transferunt de gente in gentem, quamquam pauci essent.

Et de regno ad populum alterum. Repetitio sententiæ est, quia qui transit de gente in gentem transit de vno regno in alterum, vel de populo vnius regni transit ad populum alterum. Ista tamen repetitio sepe fit hic, sicut in canticis. Nam istud canticum est. Et potest hoc intelligi de Abraham, qui transiit de gente in gentem. Ipse enim est primus eorum quos Deus elegit. Et transitus suus primus fuit de Vr Chaldeo rum, quæ erat terra natiuitatis sue, in qua Chaldeo persequabantur eum, & patrem suum, & cognationem suam. Vnde ipse dicitur liberatus de Vr Chaldeo rum Genes. decimo quinto. Et venit inde in Mesopotamiam Syriæ cum Thare patre suo, & fratre suo Nachor, & tota domo patris sui: mansitque ibi vsque ad mortem patris sui Thare Genes. vdecimo. Mortuo autem Thare dixit Deus Abraham, quod egredere te de terra tua, & de domo patris tui, & iret in terram Chanaan quam monstraret ei, & ibi benediceret illi Genes. 12. Et tunc descendit Abraham in terram illam Postea autem vrgente fame in terra Chanaan descendit Abraham in Aegyptum, mansitque ibi aliquo tempore, quando timuit, quod Aegyptij occiderent eum propter vxorem suam. Et dixit ei, quod videret se sororem suam, & accepta est a Pharaone, &

postea reddita Abraham cognito, quod esset vxor eius eodem capitu. Iterum etiam vrgente fame descendit Abraham in terram Gerare vbi erat Abimelech, & Sara vocauit se sororem Abraham, & accepta est a rege: Genes. vigesimo. Sic etiam fuit de Isaac. Nam ipse peregrinatus est descendens de terra habitationis sue in terram Palestina Genes. 26. Iacob autem peregrinatus est primo vadens de terra Chanaan in Mesopotamiam: Genes. vigesimo octavo habitauitque ibi magno tempore, scilicet, per viginti annos quousque habuit vxores, & greges Genes. 31. Deinde redijt de Mesopotamia in terram Chanaan, & peregrinatus est per diuersa loca: tandem cum esset annorum centum, & triginta descendit in Aegyptum cū tota domo sua, scilicet, cum septuaginta animabus Genes. quadragesimo sexto, & Exo. primo. Deinde Israelitæ post annos multos cum multiplicati essent, & oppressi ab Aegyptijs educti sunt a Domino, & venerunt in terram Chanaan.

Non dimisit quemquam calumniari eis. Id est, quæquam transirent per diuersa regna, & sepe non permisit, quod aliquis noceret eis, quamquam multi desiderabant illis nocere, & accipere bona ipsorum.

Et corripuit pro eis reges. Id est Deus puniuit aliquos reges pro Israelitis, scilicet, quia nocere volebant eis, & Deus hoc volebat euitare. Alia litera habet non reliquit hominem nocere eis, & idem est, quod non reliquit calumniari. Et istud apparet, quia sepe voluerunt aliqui nocere istis, & non potuerunt. Patet de Abraham, quia viri de Vr Chaldeo voluerunt nocere Abraham, & cognationi eius. Liberauit autem inde Deus Abraham, Genes. decimo quinto. Etiam quando descendit in Aegyptum propter famem terræ Chanaan, rex Aegypti accepit Saram vxorem suam in vxorem. Et tamen antequam cognosceret eam Deus percussit illum, & totam domum suam plagis magnis, & reuelauit Pharaoni, quod esset vxor Abraham. Et tunc Pharaon dimisit illam: Genes. duodecimo. Etiam Deus increpuit quatuor reges pugnantés contra vrbes Sodomorum propter Abraham. Nam quatuor illi reges pugnaverunt contra quinque reges Sodomorum, & obrinuerunt, duxeruntque illos captiuos, & cum eis Loth habitantem in Sodomis, qui erat consobrinus Abraham, & tunc Abraham armavit familiam suam ad pugandum contra quinque reges, & Deus tradidit eos in manus eorum: accepitque cunctam prædam, quam illi tulerant de Sodomis. Genes. decimo quarto. Iterum etiam Abraham descendit in terram Philistinorum, morabaturque in Gerara apud regem Abimelech: vocauitque vxorem suam sororem, quam accepit Abimelech, sed Deus conclusit omnem vultu am domus Abimelech, & apparuit per noctem ipsi Abimelech iubens, quod redderet vxorem viri suo, alioquin moreretur Genes. vigesimo. Idem fuit de Isaac, quando descendit in Geraram. Nam Philistini conabantur nocere ei, & quando ipse fodiebat puteos aquarum Gerarite rixabantur decentes, nostra est aqua, quoad usque recessit ab eis Isaac, & multiplicatus est nimis in diuitijs: tunc timuit eum nimis Abimelech rex Gerare, & iuit ad componendum cum eo foedus, dicens. Vidimus tecum esse Dominum, ideo diximus. Sit iuramentum inter te, & nos, ne quidquam mali facias nobis. Genes. vigesimo sexto. Sic etiam fuit de Iacob. Nam Elau frater suus minabatur ei ad mortem, quia interpretat ei benedictionem paternam. Genes. vigesimo septimo. Et postea in reditu de Mesopotamia in terram Chanaan egressus est Elau cum quadringentis viris armatis, & timebat eum nimis Iacob. Deus tamen flexit Esau ad misericordiam, vt non noceret fratri suo.

sto, Genes. trigesimo secundo, & trigesimo tertio. Postea autem habitauit apud Sichem, & filij sui occiderunt in dolo omnes Sichimitas propter sororem suam quam filius regis stuprauerat. Et congregati sunt tunc omnes habitatores urbium vicinarum, ut uenerent ad delendum Iacob, & domum suam: sed tunc Deus immisit timorem magnum super omnes illas gentes, & non ausa fuerunt persequi Iacob, & filios suos recedentes Genes. trigesimo quinto. Sed ante hoc cum Iacob moraretur in Mesopotamia in domo Laban, uoluit Laban per fraudem accipere mercedem eius, sed Angelus Domini reuelauit ipsi Iacob in somnis qualiter facere deberet, & de gregibus ad hoc, quod nascerentur oues illius coloris cuius ipse uolebat eos nasci. Genes. trigesimo primo. Postea etiam fugit Iacob de Mesopotamia cum omnibus rebus suis ignorante Laban, Et persecutus est eum Laban septem diebus inuenitque in monte Galaad. Sed praecedenti nocte apparuerat Deus per somnium ipsi Laban, & terruit eum, iussitque, ut nihil dure loqueretur contra Iacob. Genes. trigesimo primo. Postea etiam descendit Iacob cum tota domo sua in Aegyptum, & mortuo ipso rex Aegyptiorum uoluit opprimere nimis Israelitas, & oppressit magno tempore, sed postea Deus corripuit regem, & Aegyptios propter Israelitas, scilicet, infligendo decem plagas grauissimas. Et ad extremum submersit regem, & exercitum eius in mari rubro transuentibus Israelitis pede sicco, ut patet Exod. septimo usque ad decimum. Postea etiam cum transirent per desertum uoluerunt Amalicitae pugnare contra Israel, & pugnauerunt contra Israel, Deus tamen percussit Amalicitas per manum Iosue, Exod. decimo septimo. Sic etiam fuit de Chananeo rege Arad, contra quem pugnauerunt Israelitae, & deleuerunt urbes eius. Numer. vigesimo primo. Sic etiam fuit de Sehon, & Og regibus Amorrhæorum, quos Israelitae occiderunt Deuteronom. secundo, & tertio. Sic etiam de omnibus regibus Chananeorum. Nam triginta, & unum reges per varias clades occiderunt, Ioue duodecimo.

Nolite tangere Christos meos. Ista uerba sunt Dei, & diriguntur ad Gentiles, qui uolebant nocere Israelitis. Et dicit eis: Nolite tangere Christos meos, id est, Israelitas seruos meos. Christus in Greco significat unctum, & pertinet ad reges, & ad Sacerdotes, qui ungebantur oleo sacro. Et dicitur istud nunc de omnibus Israelitis ad significandam dignitatem ipsorum, scilicet, quia Deus habebat eos tamquam reges, uel Sacerdotes. Sic enim Deus dixit eis, quando dedit legem: Mea est omnis terra, sed vos eritis mihi in regnum Sacerdotale de cunctis populis Exo. decimono.

Et Prophetis meis nolite malignari. Etiam sunt uerba Dei ad Gentiles, ne nocerent Israelitis quando transirent per terram suam. Et dixit. Nolite malignari, id est, inique agere contra Prophetas meos, & uocauit omnes Israelitas Prophetas ad exprimentam dignitatem eorum. Nam Prophetæ habent specialem collocationem cum Domino, & reuelat eis mysteria, quæ non reuelat alijs hominibus. Ita erat de Israelitis respectu aliarum gentium, quia quando cunque ipsi uolebant, Deus respondebat eis per Sacerdotes, & Prophetas. Alijs autem gentibus non respondebat, & ob hoc Moyses laudauit Israelitas, dicens. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Dominus cunctis obsecrationibus nostris. Deuteronom. quarto, sic etiam dixit Core, quando insultabat Moyse, & Aaron. Omnis populus sanctorum est, & in ipsis

est Dominus, cur eleuamini super populum Domini? Nume. decimosexto. Quasi dicat, non oportet, quod vos erigamini super alios in sanctitatem specialem, uel collocationem ad Deum, quia omnis populus est sanctorum, id est, omnes de populo sunt sancti, & in ipsis est Deus, scilicet, specialiter sibi colloquendo. Hic finit iste primus Psalmus in quo exhortabatur Dauid Israelitas, ut laudarent Deum, & incipit secundus Psalmus. Et tamen in spalterio multo plura sunt. Nam ponitur de descensu Ioseph in Aegyptum, & exaltatione eius, & de afflictione Israelitarum manentium in Aegypto, & de plagis in fluitis Aegyptijs propter eos, & de liberatione eorum inde, & transitu in terram Chanaan.

Cantate Domino. Hic ponitur secundum huius partis, in quo torus orbis ad laudandum Dominum persuadetur. Et dicitur.

Cantate Domino omnis terra. Id est laudate eum, scilicet omnes, qui in terra sunt, possunt cognoscere operationem Dei super se, quia ipse, qui gubernat eos, dat uitam, & punit pro malis. Et istud naturaliter cognosci potest, quia inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt a creatura mundi intellecta conspiciuntur, ad Rom. primo.

Annunciate ex die in diem salutare eius. Id est quotidie annunciate salutare eius, uel ex die in diem, id est, quotidie crescite in annunciano salutare eius. Alia littera habet plus, scilicet, Cantate Domino canticum nouum cantate Domino omnis terra. Cantate Domino, & benedicite nomini eius: annunciate de die in diem salutare eius. Hic autem breuius scripsit Esdras, & uocatur salutare Dei salus, quæ nobis a Deo inducitur. Et quodlibet bonum homini a Deo datum uocatur salus eius, quia per illud saluatur, id est, liberatur a quodam malo. Et est sensus in hoc, quod omnes gentes debent laudare Deum propter beneficia generalia, per quæ saluantur. Nam Deus dat omnibus esse, uiuere, & moueri iuxta illud Actuum decimo septimo, scilicet. Deus est in quo sumus, uiuimus, & mouemur. Deus etiam tribuit nobis quotidiana alimenta, ipse quoque liberat nos ab omnibus aduersitatibus, in quas quotidie incidere possemus, nisi ipse impediret eas dando cuiuslibet Angelum suum, qui in his auxiliatur ei iuxta Dei uoluntatem. Ista autem nos debemus annunciate quotidie, ut omnes sciant, quod tota uita nostra, & omne bonum nostrum pendet a Deo.

Narrate in gentibus gloriam eius. Istud dicitur Hebræis, ut ipsi narrerent gloriam Dei, id est, magnitudinem suam, propter quam debet esse gloriosus inter gentes. gloria enim est clara cognitio cum laude, & pertinet ad famam, scilicet, quando aliquis uir est famosus, & ab omnibus cognoscitur eum laudatur, dicitur esse gloriosus, & non debebat narrari ista gloria inter gentes, quia si Deus gloriosus erat inter gentes, fama sua erat inter illos, & non oportebat, quod enarraretur aliquid eis, sed est sensus, quod Deus faceret magna, propter quæ esset gloriosus si illa cognoscerentur. Et Hebræi, qui cognoscebant illa, debebant narrare Gentilibus ea. Et sic narrabant gloriam Dei, id est id propter, quod efficere gloriosus.

In cunctis populis mirabilia eius. Eadem sententia est, quia mirabilia Dei erant gloria eius cum de illis deberet gloriari. Et cum illa narrabantur inter gentes, narrabantur in omnibus populis, & ponuntur hic mirabilia generaliter pro omnibus speciebus miraculorum: ut declaratum est supra in quadam quaestione. *Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis.* Subditur causa laudationis, scilicet, quod Dei mirabilia narrari debeant inter gentes, quia magnus est, & laudabilis nimis, id est dignus

magna laude, ideo iustum est, ut laudetur. *Terribilis nimis super omnes Deos.* Id est, Magis terribilis est, quam Dij gentium. Istud etiam ponitur ad laudem eius, nam laus debet dari propter magnitudinem perfectionis. Nam laus est sermo explicans magnitudinem. Apparet autem magnitudo Dei in duobus, scilicet, in eo quod potest saluare cultores suos a malis, & benefacere eis. Et in hoc, quod potest aduersarios eorum delere, & quoscunque peccatores punire. Quantum ad primum dicebatur supra annunciate ex die in diem salutare eius, id est, salutem, quam omnibus hominibus tribuit. De secundo dicitur, Terribilis super omnes Deos, scilicet, in infligendis poenis terribilior est, quam alij Dij. Nam non erat aliquis Deus gentium, qui tam graues, & manifestas poenas infligeret aduersarijs, sicut Deus Israel. Et hoc cognoscebant Gentiles. Unde quando arca Domini uenit in castra, timuerunt Philistini, dicentes: Vae nobis, quis nos liberabit de manu Deorum sublimium istorum? Isti sunt Dij, qui percussierunt Aegyptum omni plaga, i. Regum 4. Deus etiam percutebat omnes urbes Philistinorum plaga magna notorie: nam cum teneretur arca eius in una urbe, fiebat ibi plaga magna, & cum exiret de urbe cessabat, & cum ingrederetur in aliam urbem incipiebat ibi magna plaga, & durabat quandiu manebat ibi arca, ut patet i. Reg. 5. De Dijs autem gentium non reperiebatur, quod infligerent tales plagas, ideo erat iste Deus terribilis super omnes Deos. *Omnes Dij populorum idola.* Hic subditur probatio, scilicet, quomodo Deus Israel esset terribilior super omnes Deos, scilicet, quia Deus Israel erat uerus, Deus qui fecerat coelum, & terram: ideo poterat bonum, & malum facere. Alij autem dij gentium non erant dij, sed solum figurae positæ ad representandum: ideo dicitur idola, quia Idolum in Greco idem est, quod forma, uel figura. Unde species uisibilis existens in oculo uocatur idolum. Alia littera habet omnes dij gentium sculptilia, & idem est, quia sculptilia sunt statuae factæ de ligno per dolumur cauando, & planando, quod est sculperere. Alia littera habet omnes dij gentium daemones, & sic est littera communis Psalterij, sed melior est ista, scilicet, omnes dij gentium idola, uel sculptilia, quia daemon in Greco significat substantiam intelligentem. Et sic omnes Angeli uocantur daemones, quia intelligent. Et hoc modo necesse est etiam uerum Deum esse daemonem, quia substantia intellectualis est. Est tamen differentia, quia mali Angeli uocantur cacodaemones. Noli autem significare hic scriptura, quod dij gentium erant substantiae intelligentes, quia per hoc modicum uiderentur differre a Deo uero, & etiam tunc possent facere bonum, uel malum, quod scriptura non uult, sed uult significare quod dij gentium erant ligna, uel lapides, quibus nullum opus competit, & hoc proprie significatur per sculptilia, & idola. *Dominus Angelos fecit.* Ista est probatio potestatis Dei Israel, quasi dicat. Si Deus Israel potuit facere coelos; a fortiori poterit facere quaecunque alia bona, uel mala: quia nihil uidetur maioris potestatis esse, quam coelos facere. Quod autem Deus fecisset coelos, non poterat probare Israelitae, quia non habebant aliquod testimonium. Ad hoc tamen satis erat eis, quod fides certissima omnium istarum erat per libros sacrae scripturae, quod Deus fecisset coelos. Et hoc sufficiebat eis ad laudandum eum, & ad persuadendum Gentilibus, quod laudarent ipsum. De alijs autem dijs gentium nullus afferebat, quod fecissent coelum, & terram. Nam etiam ipsi cultores sui non cessabant hoc, quia nihil credebant esse creatum, sed mundum afferebant esse aeternum, iuxta positionem Philosophorum.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Confessio, & magnificentia coram illo. Confessio est laus. Magnificentia autem est magnitudo status, siue maiestas. Et utrunque erat coram Deo. Et potest intelligi dupliciter: uno modo de Deo, prout erat in Sanctuario: alio modo de eo, prout est in caelo empyreo. Accipiendo primo modo dicitur esse confessio coram Domino, quia in Sanctuario semper erat laus coram Deo, cum ibi essent Leuitæ canentes iugiter, sicut patet supra in littera de Leuitis canentibus coram arca: Erat etiam ibi magnificentia, id est, maiestas: quia locus Dei in tabernaculo erat in magno honore propter excellentem apparatus. Nam ibi erant multa uasa aurea, & argentea, & pulcherrima operimenta, & omnia alia magni pretij, & decoris, quæ ostendebant excellentiam maiestatis alicuius ibi existentis. Accipiendo secundo modo pro caelo empyreo etiam uerum est, quia est ibi coram Deo semper confessio. Nam Cherubim semper clamant Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabbath, Isaia 6. Et quatuor animalia non habent requiem nocte, & die, clamantia coram Deo, Ezech. 1. & 10. Etiam viginti quatuor Seniores quos uidit Beatus Iohannes, adorabant Dominum, & laudabant, & Angeli multi in circuitu animalium, & seniorum, & erat numerus eorum millia millium dicentium, laus Deo nostro, & car. Apocalyp. 5. Est etiam ibi magnificentia, quia ibi est Deus in tota maiestate sua, & certitur ab animabus Beatorum. Nec est aliquid tam gloriosum uidere, aut cogitare quale illud est, sicut dixit Apostolus prima ad Corinth. 2. scilicet, Scriptum est, quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus diligentibus se. Hic tamen accipitur confessio, & magnificentia pro illa magnificentia, & confessione, quam Deus habebat in templo, quia de illa, quæ est in uita aeterna raro loquuntur Hebræi. *Fortitudo, & gaudium in loco eius.* Potest etiam istud exponi, sicut clausula praecedens. Nam locus Dei est duplex. Unus est in templo ubi specialiter erat super arcam inter alas Cherubim, 2. Regum 6. Et alius est in caelo empyreo: Accipiendo primo modo est fortitudo in loco eius, id est, templo, quia ibi apparet manifestus praesentia eius, & operatio sua: eo quod ibi respondebat in uoce ad quaesita, quod non faciebat in alijs locis. Est etiam gaudium ibi, quia omnes qui ibi sunt gaudent. Nam cantare pertinet ad gaudium. Et quia plurimi ministrorum, qui erant in templo cantabant laudes Dei, accipiendo pro caelo empyreo etiam uerum est: nam ibi est fortitudo in loco Dei, quia omnes, qui ibi sunt fortes sunt, & non subijciuntur alicui infirmitati, nec iam erit in eis corruptio, & est ibi gaudium, quia illi, qui ibi manent in aeternum cum Domino gaudebant, & nunquam superueniet eis aliqua tristitia. Eo quod absterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum suorum, & non esurient, nec sitient amplius, nec cadet super illos Sol, nec ullus aestus, quia priora transferunt, Apocal. 7. Hic tamen accipiendus est primus sensus, scilicet, pro fortitudine, & gaudio, quod erat in Sanctuario, & necesse est sic accipi, ut patet ex alia littera, quæ hæt gloria, & decorante uultu eius fortitudo, & exultatio in Sanctuario eius, & idem est: nam ubi dicitur hic confessio, dicitur ibi gloria: & idem est, quia confessio est laus, & gloria est cum laude, scilicet, clara cognitio cum laude, & ponitur ibi decor ubi dicitur hic magnificentia, & idem est: quia magnificentia significat hic maiestatem, & maiestas consistit in quodam apparatu excellenti, & pulchro. Et dicitur fortitudo, & exultatio in Sanctuario eius ubi nos dicimus in loco eius: & idem est, quod Sanctuario erat locus Dei. Alia littera hæt confessio, & pulchritudo in conspectu eius: sanctimoniam, & magnificentiam in sanctificatione eius. Et idem est, quia pulchritudo,

Aa tado,

rudo, & decor idem sunt, quod maiestas, vt supra dictum est. Sanctimonia, & magnificentia ponitur vbi hic fortitudo, & gaudium. Et ista aequaliter differunt: nam sanctimonia est quadam sanctitas obseruata in caeremonijs cultus diuini, & ista erat in Sanctuario cum ibi fierent omnes caeremoniae legis: magnificentia est maiestas, quae etiam erat in templo, vt dictum est. Et dicitur in sanctificatione eius, id est, in templo: quia ibi erat locus sanctus Dei, & non alibi propter specialem praesentiam eius, vel etiam quia ibi sanctificabantur Deo sacrificia, & omnia alia. *Afferre Domino familiae populorum.* Est sententia imperfecta, quia non dicitur quid afferre debent, & postea copletur cum dicitur. *Afferre Domino gloriam, & imperium.* Et dicitur familiae populorum: quia omnes familiae, id est, cognationes populorum debent laudare Dominum. *Afferre Domino gloriam, & imperium.* Scilicet, Laudate eum dicendo, quod gloriosus est, & date ei imperium non quidem in re, quia nullus potest Deo dare quicquam: nec etiam ipse bonis nostris indiget, Psal. 15. Bonorum meorum non eges: sed in voce debemus Deo dare imperium, dicendo, quod Deus habet imperium super omnes gentes, & ipse facit quidquid vult, & etiam debemus orare per modum desiderij, vt regnum eius maneant in aeternum, quamquam necesse sit, quod maneat etiam si nos non oremus, sed debent fieri tales orationes ad significandum desiderium nostrum circa bonum Dei, quod ipsi Deo acceptum est. Alia litera habet: *Afferre Domino gloriam, & fortitudinem:* & idem est, quia gloria ponitur vtrouique, & imperium, & fortitudo pro eodem accipiuntur: quia ille, qui imperat fortior est potestate omnibus, quibus imperat. Alia litera habet: *Afferre Domino patrie gentium: afferre Domino gloriam, & honorem.* Et idem est, quia patriae gentium idem sunt, quod familiae: eo quod in diuersis patrijs diuersae familiae, id est, cognationes sunt. Etiam ponitur honor vbi dicitur hic imperium, & ad idem pertinet: quia ille, qui imperat super alios honoratus est. *Date Domino gloriam nomini eius.* Id est, Date Deo laudem pro nomine eius, quia debet esse nomen Dei laudatum a nobis. *Leuate sacrificium, & venite in conspectu eius.* Hortabatur supra Dauid Israelitas, & etiam Gentiles ad laudandum Deum in voce. Hic autem hortatur ad laudandum eum in re, & est laus realis, quando quis exhibet reuerentiam alteri. Nam laus proprie est sermo explicans magnitudinem. Interdum tamen magnitudo alicuius significatur per caeremonias exterius sibi exhibitas sine aliquo sermone, sicut cum quis humiliatur coram alio, & facit alias caeremonias. Ita est de Deo, quia si quis sibi exhibet sacrificium laudat eum. Nam sacrificium soli Deo datur, nec fuerunt vnquam aliqui homines quantumcunque errarent, qui offerrent sacrificium alicui, nisi Deo vero: vel ei, quem ipsi existimarent Deum verum, & sic quando aliquis offerebat Deo sacrificium, manifeste profitebatur illum esse Deum: quia alias non offerret ei sacrificium, ideo valde laudabat Deum quicumque sacrificium offerebat. Et dicitur hic leuate sacrificium, id est, animal quod debet sacrificari. Nam sacrificium proprie non est, nisi quando animal est immolatum, & sunt in eo caeremoniae, quas Deus iussit, & istud non pertinet nisi ad sacerdotes. Hic tamen dicitur gentibus, & omnibus ludais leuate sacrificium. Ergo solum intelligitur de animali, quod debet sacrificari. Item patet, quia dicitur, & venite in conspectu eius. Et sic postquam leuabat sacrificium, debebant venire in conspectu eius. Et tamen falsum est, quia sacrificium non poterat fieri, nisi in conspectu Dei in Sanctuario, & sic accipitur sacrificium pro animali viuente, quod immolandum erat.

Et venite in conspectu eius. Id est, Venite ad templum Domini in quo ipse est, quia ibi eritis in conspectu eius. Erat autem modus ad hoc, quod populares volentes offerre sacrificia, prius eligerent animalia munda, & immaculata ad offerendum, quia non recipiuntur animalia munda, nec maculata, Leuitici 22. Nisi esset parua macula, & hoc in quibusdam sacrificijs solum, eodem cap. Deinde separabat volens offerre partem quandam farinae non habentis sursum, quae vocatur simila, & quandam partem olei, & vini, & thuris, & salis: quia ista erant libamenta necessaria pro holocaustis, & hostijs pacificis, vt patet Leuitici 2. & Numeri 15. Et ista accipiebantur in mensura certa iuxta modum animalis, quod offerebatur, quia cum quibusdam animalibus offerebatur maior quantitas de istis, & cum alijs minor, vt patet Numeri 15. & ista vocantur libamenta, quae sunt quadam accessoria, & quasi condimenta sacrificij, & omnia haec ferebat simul cum animali offerendo viuente ipse, qui offerre debebat, & introibat in Sanctuarium vsque ad certum locum, & ibi erant sacerdotes, qui suscipiebant istas oblationes, scilicet, ad ostium tabernaculi, vt colligitur Leuitici primo, & in multis alijs locis.

Et adorate Dominum in decore sancto. Consequens est ad precedentia, scilicet, postquam aliquis veniebat ad offerendum Domino sacrificium, orabat in templo, dum fieret sacrificium suum per sacerdotes, & tunc dicebatur. *Adorate Dominum in decore sancto,* id est, existentem in templo in magna maiestate, quae est quidam decor, vt declaratum est. Alia litera habet: *Tollite hostias, & introite in atria eius, id est, in atrium tabernaculi.* Nam Sanctuarium Domini, quod fecit Moyses habebat duas partes, quarum vna erat in circuitu vallata tabulis deauratis, & desuper operata cortinis, & alijs velamentis ex ornate, & ista vocatur tabernaculum foederis. Alia pars erat exterior in circuitu tabernaculi habens spatium quadrangulum in longitudine cubitorum centum, & in latitudine cubitorum quinquaginta. Et per loca ista laterum, erant positae columnae altitudinis quinque cubitorum, & ex eis pendebant vela de bysso retorta ad claudendum spatium quadrangulum in medio, intra quod erat tabernaculum, de quo dictum est, & magnum spatium in circuitu eius, quia tabernaculum erat solum in longitudine cubitorum triginta, & in latitudine decem, vt colligitur Exodi vigesimo sexto, & ibi declaratum est. Iste circuitus exterior vocabatur atrium tabernaculi, & non habebat aperturam tecti, sed solum in lateribus, & intra illud erat altare holocaustorum, quod non ponebatur intra tabernaculum, & habebat ostium in latere Orientali, & intra illud atrium erant sacerdotes facientes sacrificia, & alias caeremonias. Et quando aliquis popularis volebat offerre sacrificium, introibat in illud atrium vsque ad altare holocaustorum, in quo fiebant sacrificia, & ibi offerebat animal viuens, cum suis libamentis, vt supra dictum est. De his magis declaratum est Exodi decimo sexto, & vigesimo septimo. Vbi ponitur figura tabernaculi, & atrij eius, & ponuntur hic atria pluraliter pro singulari: quia vnicum atrium erat, quia tamen habebat quatuor spatia per quatuor latera in circuitu tabernaculi, vocantur atria pluraliter. Aliquis autem dicit, quod intelligitur de templo Salomonis, in quo erant quatuor atria, vt declaratum est, 3. Regum 7. Sed non potest stare, quia tempore quo factus est iste Psal. per Dauid, non erat fabricatum templum Salomonis, quia illud fuit factum post mortem Dauid, nisi forte diceretur, quod illud dixit propheticè, sed non est satis verisimile. Potius n. credendum

dendum est, quod inuitaret Iudaeos, & omnes gentes ad adorandum Dominum in Sanctuario, quod tunc erat, quam in illo Sanctuario, quod postea erat factum. Alia litera habet: *Adorate Dominum in decore Sanctuarij,* vbi dicitur hic adorare Dominum in decore sancto, & illa est clarior, quia sacrificia fiebant in Sanctuario, quod erat pulchrum propter velamenta, quae habebat in circuitu, & propter Leuitas, qui caneabant in Sanctuario cantus iocundos. Sed idem est dici in decore sancto, & in decore Sanctuarij, cum nihil sit, nisi conuerti literam. Alia litera habet: *Adorate Dominum in atrio sancto.* Et ista adhuc clarior est, quam omnes aliae literae: vocabatur atrium sanctum propter sanctitatem caeremoniarum, quae ibi fiebant, & propter munditiam magnam, quia non licebat alicui immun-do accedere ad illud, alias moreretur vt patet Leui. 15.

An omnes gentes teneantur Deum laudare. Quest. XXXI.

QVAERITUR vterius circa ea, quae dicta sunt hic de laude Dei: cur omnes gentes tenerentur laudare Deum. Et videtur, quod sic, quia dicitur hic, Cantate Domino omnis terra. Et iterum. *Afferre Domino familiae populorum.* *Afferre Domino gloriam nomini eius.* Respondendum, quod homo potest obligari Deo dupliciter. Vno modo per legem naturae, id est, ex dictamine naturalis rationis: alio modo ex lege data: Accipiendo secundo modo solum Iudaei obligabatur Deo ad aliquas caeremonias, eo quod eis solus Deus dederat legem in qua continebantur caeremoniae cultus eius. Et sic non tenebantur aliqui Gentiles Deo ad aliquid, quia nullus eorum dederat legem, vt patet Psal. 147. *Qui annunciat verbum suum Iacob iustitias, & iudicia sua Israel.* Non fecit taliter nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Accipiendo primo modo, dicendum est, quod tenentur omnes gentes Deo ad aliquid. Et istud teneri est duplex, quoddam est ad agendum aliquid, vel euitandum circa proximos & aliud est ad agendum aliquid, vel euitandum circa ipsum Deum. De primo dicendum, quod tenentur omnes homines proximis suis ad subueniendum eis in necessitatibus inuicibilibus, & in quibusdam alijs, in quibus vident proximos suos propter ignorantiam periculi, vel male se habere, tenerentur eis ad consilium, & eruditionem. Sic enim dicitur Ecclesiastici: *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo.* Et istud est propter legem naturalem, quam Deus posuit in conscientia nostra. Ad Roman. 2. *scilicet, Cum gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sunt sibi lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis testimonium reddente illis conscientia ipsorum.* Et secundum istam legem tenentur determinate nullum malum facere proximis. Respectu autem bonorum non tenentur determinate, quia ad quaedam bona tenentur, & ad alia non. Et aliquando tenentur, & aliquando non, quia ista est conditio praecipii affirmatiui. Et ad ista tenentur homo homini propter seipsum, eo quod est sibi similis in specie, & cum diligere tenentur ex similitudine: cum omne animal diligat sibi simile, Ecclesiastici 13. Tenentur etiam maxime homo homini propter Deum, scilicet, quia ipse indidit animae cuiuscunque hominis legem istam naturalem, secundum quam teneretur ad aliquid proximo suo. Aliud teneri est secundum quod tenemur Deo ad colendum ipsum. Et dicendum est, quod istud est propter beneficia, quae ab eo recepimus, & quotidie recipimus, scilicet, beneficium creationis, & gubernationis, & illuminationis in fide, & bonis operibus: Etiam quia ipse est

Alph. Tot. In Lib. I. Paralip.

A Dominus vniuersalis, & omnes tanquam serui tenentur ei. Et secundum hoc est quadam virtus, quae vocatur latra, secundum quam impendimus Deo aliquem cultum, in quantum est sibi debitus sub ratione dominij collatoium beneficiorum. Et ad istam pertinent omnes caeremoniae cultus diuini. Considerandum tamen est, quod ista virtus non habet operationes determinatas secundum naturam, sicut exhibeamus Deo istum cultum, vel illum. Et ratio huius est, quia obligatio nostra ad Deum est secundum rationem naturalem. Et tamen ratio naturalis non terminat distincte istum cultum, vel illum particulariter, sed illum solum habetur ex aliqua lege posita, quae dirigit virtutem latrae circa actus particulares. Sic enim innuit Aristoteles quinto Ethicorum, distinguens iustum naturale, & legale, siue positium: quia naturale habet eandem vim, semper, & vbique. Legale autem consistit in opinione, & ponit exemplum, vt sacrificare capram, sed non duas oves. Sacrificare enim istud, vel illud actus latrae est, sed non potest dirigi, nec certificari, nisi per legem posituam. Dicendum tamen, quod in vniuersali certificatur aliqui actus latrae, vt pote cuiilibet benefactori tenentur regratiari verbo, & opere si possumus, vel saltem verbo: & quia maxima beneficia a nobis recepta conferuntur a Deo, tenemur Deo naturaliter ad gratiarum actiones. Etiam Deus est maximum ens, quia est id, quo nihil maius, nec melius excogitari potest. Et quia laus est sermo explicans magnitudinem, ei naturaliter tenemur ad aliquam laudem: quia etiam si nihil aliud sit tenemur pro beneficijs reddere gratiarum actiones. Et quia non possumus reddere aliquid, cum Deus bonorum nostrorum non egeat, tenemur in voce reddere: & ista gratiarum actio erit laus. Dicendum tamen, quod non obligamur determinate ad talem, vel talem laudem. Sed istud pendet ex lege positiua, vel ex voluntate cuiuscunque secundum quod homo varijs ad Deum affici potest, & sic Dauid hortabatur his omnes gentes ad laudandum Deum, quia naturaliter ad hoc omnes tenebantur. Sed aliter Israelitae, quam aliae gentes, eo quod ipsi obligabantur naturaliter, & insuper ex lege data.

An omnes gentes teneantur sacrificare Domino. Quest. XXXII.

QVAERITUR vterius, an tenebantur Israelitae, & omnes aliae gentes sacrificare Domino, quia dicitur hic leuate sacrificium, & dicitur ad omnes gentes. Respondendum est, quod sacrificium est quadam caeremonia cultus diuini, & est actus latrae. Nam sicut supra dictum fuit, nulla vnquam gens fuit quantumcunque erraret, quae afferret sacrificium, nisi Deo vero, vel ei, quem putabant Deum verum. Et propter hoc quamquam multae aliae caeremoniae sint, quae exhibeantur Deo in cultum: nulla tamen est, quae magis determinate pertineat ad Deum, quia oēs aliae, quae Deo offeruntur, vel exhibentur, et hoibus exhibentur, sicut laus, & adoratio, & similes. Sacrificium tamen soli Deo tribuitur. Dicendum, quod sacrificium non est de naturali obligatione, quia alias omnes gentes tenerentur ad sacrificandum Domino, & omni tempore duraret ista obligatio, & tamen nunc non durat, quia non sunt aliqua sacrificia. Non enim sit sacrificium, nisi cum aliquod animal immolatur. Et ob hoc dicendum, quod minime tenebantur Gentiles offerre Domino sacrificium. Et dato, quod tenerentur, non tenebantur eo modo quo dicitur hic Dauid: quia ipse dicit de sacrificio, quod fiebat Deo Israelitarum in Sanctuario eius per sacerdotes, cum dicitur: *tollite hostias, &*

A 2 2 introite

Introire in atria eius, & tamen non tenebantur Gentiles ad hoc propter duo. Primo, quia non tenebantur ad aliquid Deo Israelitarum. Nam licet omnes gentes naturaliter scire poterant, quod erat aliquis vnus verus Deus, & illum tenebantur colere: tamen non poterant scire naturaliter, an esset ille Deus, qui colebatur a Iudæis specialiter, vel ab aliqua alia gente, vel forte a nulla coleretur, immo vt communiter putabatur ille Deus ignotus esse etiam a maxime sapientibus. Sic enim fuit de Atheniensibus, qui erant maxime sapientes in orbe tempore suo, & cum ponerent titulos omnibus aris Deorum, posuerunt super quādam aram titulum Deo ignoto. Et cum respexisset Beatus Paulus illam aram, dixit quod ille erat verus Deus, quem ipse predicabat, Actuum 17. Secundum erat, quia dato, quod omnes gentes scirent Deum Israel esse verum Deum, & nullum alium esse Deum, non tenebantur obseruare legem, quam dederat Iudæis. Primo, quia non constabat eis an illa lex fuisset data eis a Deo, vel aliquis cōfinxisset eam de corde suo. Secundum erat, quod dato, quod scirent Gentiles istam legem datam fuisset Iudæis a Deo vero, non obligabantur obseruare eam, quia lex solum obligat illos, quibus datur, sed nō fuit data ista lex Gentilibus, sed solum Iudæis, ideo non obligabantur Gentiles. Et sic dicendum, quod istud quod dixit hic Dauid de sacrificio non cadat sub obligatione, sed incitat Gentiles ad opera supererogationis.

An essent accepta sacrificia Domino, quæ vellent Gentiles offerre. Quæst. XXXIII.

QUÆRITUR vterius, dato quod Gentiles vellent offerre Domino sacrificia, an essent ei accepta. Et quomodo debeant illa fieri. Respondendum est, quod aut Gentiles, volebant offerre in templo Domini iuxta caeremonias legis, aut volebant offerre in regionibus suis, iuxta alias caeremonias. Si primo modo, aut ipsi volebant conuerti ad fidem, aut non. Si primo modo poterant facere sacrificia, sicut Hebræi, quia obligabantur iam ad legem per hoc, quod conuertebantur ad Deum. Et sic non erat aliqua diuersitas inter Hebræos, & Gentiles conuersos ad Iudaismum. Si autem secundo modo, scilicet, quod volebant conuerti, & tamen volebant offerre sacrificia secundum caeremonias legis non permittebantur, vt declarabitur sequenti quaestione. Si autem volebant offerre sacrificia in regionibus suis, & non iuxta caeremonias, aliqui distinguere, quod aut isti Gentiles sciebant Deum Hebræorum esse verum Deum, aut non, sed ista distinctio nihil est, quia siue scirent, siue nescirent non tenebantur ad aliquas caeremonias legis. Sed dicendum est, quod Gentiles poterant sacrificare Deo vbicunque essent, & qualitercunque vellent, & de quibuscunque animalibus, & sub quibuscunque caeremonijs. Ratio huius est, quia quod Hebræi sacrificarent solum de ouibus, bobus, & capris, & quod solum in Sanctuario, & sub certis caeremonijs pendebat ex lege a Deo data, quia alijs non magis erat licitum, sic quam aliter facere. Et tamen Gentiles non erant obligati ad aliquam legem, cum non suscepissent illam, ideo poterant in omni loco offerre sacrificium, licet Iudæi solum possent in vno loco, scilicet, ad ostium tabernaculi, Leuit. 17. & Deuteronomio 12. Poterant etiam offerre de quibuscunque animalibus, dum tamen essent munda, & tamen non haberentur apud homines in contemptum, licet Iudæi non possent offerre, nisi de bobus, ouibus, & capris, vt colligitur Leuit. 1. 3. & 4. Nec etiam reperietur in tota lege, quod de alijs speciebus

animalium offerretur. Poterant etiam facere quascunque caeremonias in sacrificijs suis, licet non obseruarent caeremonias holocaustorum, & hostiarum pacificarum, & pro peccato: dum tamen non facerent aliquam caeremoniam, quæ dirigeretur in caeremoniam alicuius idoli: & dato, quod facerent aliquas caeremonias similes caeremonijs idolorum, sed nō fierent cum intentione honorandi idolum, non erat peccatum. Simile patet in cibis consecratis idolis, quia illi consecrabantur per aliquas caeremonias idolorum. Et tamen qui comedeat de illis cibis, nō peccabat nisi haberet cōscientiam laesam, s. q. putaret, quod idolum aliquod erat, & poterat conferre aliquam virtutem alijs consecratis in nomine suo, vt patet 1. ad Corinth. 8. & 10. Hebræi tamen non poterant offerre sacrificia, nisi sub certis caeremonijs, dato, q. bona intentione illa offerrent, & ad cultum solius Dei. Et sic Gentiles poterant offerre sacrificia ad honorem Dei vbicunque, & qualitercunque vellent. Et Deus acceptabat sacrificia illa, sicut sacrificia Hebræorum si facerent propter cultum eius. Hæc omnia patent in Noe, qui fuit tempore Gentilitatis: nam tunc nulla lex erat, nisi lex rationis scripta in cordibus hominum, & tamen in exitu de arca post diluuiū ipse obtulit Domino sacrificia de omnibus animalibus tam volucribus, quam quadrupedibus mundis, Genes. 8. Et placuit Domino valde istud sacrificium. Nam dicitur ibi, quod odoratus est Dominus odorem suauitatis, eodem cap. Ita ergo de omnibus alijs gentibus, licet non offerrent animalia, quæ offerebant Hebræi, nec sub eisdem caeremonijs, placebat Deo sacrificium ipsorum.

An permitterentur Gentiles offerre sacrificia Domino in Sanctuario. Quæst. XXXIX.

QUÆRITUR vterius si vellent Gentiles offerre sacrificia Domino in Sanctuario, sicut offerebant Hebræi, an permitterentur. Pro responsione præmittendum est, quod postquam innotuit valde fama Dei Israel multi de gentibus veniebant etiam de longinquis partibus terrarum in templum Domini in Ierusalem, & orabant ibi. Et de istis dubium erat, an possent offerre sacrificia. Patet hoc, quia Eunuchus Aethiops Princeps Gazarum Candacis Reginae Aethiopiae, qui erat vir potens venit in Ierusalem adorare Dominum. Et cum reuenteret sedens in curru suo, Philippus predicauit ei Christum, & conuertit eum ad fidem, Actuum 8. Sic etiam patet, quia Salomon compleuit templum, & orauit ad Dominum nimis, interposuitq. in oratione illa, quia quando alienigenæ, qui non erant de terra Israel, venirent de terra longinqua, & orarent ad Dominum in templo illo, Deus exaudiret ipsum de caelo, & compleret preces eius. Et subditur ibi, quod multi venirent de extraneis ad orandum, cum dicitur: Alienigena cum venerit de terra longinqua, audietur enim nomen tuum, & manus tua fortis, & cæc. Quasi dicat, quia nomen tuum audietur per vniuersam terram multi alienigenæ venirent ad templum istud, vt patet 3. Regum 8. Et sequenti libro, cap. 6. Etiam quia templum factum in Ierusalem erat in magna deuotione in toto orbe, vt patet 2. Machabæorum, cap. 3. Ideo multi conuenirent de Gentilibus ad illud. Nunc dicendum, quod quamquam isti Gentiles ex deuotione vellent Domino sacrificare, non permittebantur, & hoc propter duo. Primo, quia nō poterant in eis teneri caeremoniæ offerentiū. Nā q. n. alijs offerebat animal ad immolandum, debebat introducere illud in Sanctuariū vsq. ad altare holocaustorum, & ibi erant sacerdotes, qui suscipiebant illud, vt declaratum est supra in Ista, & colligitur Leuit. 1. Nō licebat

bat tamen Gentilibus introire in Sanctuarium ad partem illam, ad quam introibant Israelitæ laici, & peccabant Israelitæ si permitterent introire Gentiles, vt patet Ezechia 44. scilicet, Sufficiant vobis omnia scelerata vestra domus Israel, eo quod inducitis filios alienos incircuncisos corde, & incircuncisos carne, vt sint in Sanctuario meo, & polluant domum meam. Vnde si quis Israelitarum introduceret aliquem Gētilem in templū dignus erat morte, sic enim patet de Iudæis, q. voluerūt occidere propter hoc Beatum Paulum: nam quando ipse purificatus est, introiuit in templum, & putauerunt Iudæi, q. introduxisset secum Trophimum Ephesum, quem viderūt cum illo in ciuitate, & acceperunt Paulum, trahebantq. eum extra templum ad occidendum, Act. 22. Secundum erat, quia animalia, q. offerrent Gentiles censēbantur habere maculam, & quia animalia imaculata non recipiebantur in oblationem, etiā non recipiebantur animalia de manu Gentilium: sic patet Leuit. 22. f. De manu alienigenæ non offerretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt oīa, non suscipietis ea. Considerandum tñ, q. aliqua erant, quæ per se offerebantur in sacrificium, & aliqua in libamenta, vt panis, vinum, oleum, thus, sal. Alia autē erant, quæ non offerebantur per se, sed erant mediata ad offerendum, sicut erat pecunia, & alia, quæ poterant commutari, & vendi, & ex eis emi aliquid ad sacrificandum: prima nō recipiebantur a Gentilibus, & de hoc intelligitur textus allegatus Leuit. 22. f. De manu alienigenæ non offerretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia. Et intelligitur de ipsis, quæ per se offeruntur, quia illa poterant esse maculata per caeremonias Gentilium, sed non poterant maculari pecunia: Vel dato, q. illæ macularentur, cum postea emerentur animalia in sacrificium de illis pecunijs, nō erant maculata animalia, quia Gentiles tradebant pecunias sacerdotibus, qui erant ministri templi: & illi emebant de pecunijs illis id, quod pertinebat ad sacrificia, & isto modo multi Gentilium offerebant pecunias pro sumptibus sacrificiorum: sic patet de Seleuco Rege Asiæ, qui dabat omnes pecunias de thesauris suis necessarijs ad sacrificia templi, 2. Machab. 3. f. sicut, vt ipsi reges, & principes templum maximis muneribus illustraret, ita vt Seleucus rex Asiæ de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes, sic etiā patet de Artaxerxe rege Persarum, qui scripsit Euidæ principi Iudæorum, dicens, q. quidquid argenti, & auri necessarium esset ad sumptus sacrificiorum vsq. ad talenta centum, & vsq. ad vini bathos centum, & bathos olei centum: Sal vero absque mensura tribuatur. Et subditur, omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli, ne forte irascatur contra regnum regis, & filiorum eius, vt patet primo Esdræ 7. Nullus tamen istorum principum offerebat aliquod animal, quod de manu eius susciperetur.

Commoueatur a facie eius omnis terra: Et ipse enim fundauit orbem immobilem. Latentur cœli, & exultet terra, & dicant in nationibus: Dominus regnauit: Tonet mare, & plenitudo eius, exultent agri, & omnia, quæ in eis sunt. Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino, quia venit iudicare terram. Cōfitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia eius, & dicite: Salua nos Deus Saluator noster, & con-

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Agrega nos, & erue de gentibus, vt confiteamur nomini sancto tuo, & exultemus in carminibus tuis: Benedictus Dominus Deus Israel ab æterno vsque in æternum, & dicat omnis populus, Amen; & hymnum Deo. Dereliquit itaq. ibi coram arca fœderis Domini Asaph, & fratres eius, vt ministrarent in conspectu arcæ iugiter per singulos dies, & vices suas. Porro Obededom, & fratres eius sexaginta octo, & Obededom filium Idithum, & Hofa constituit ianitores.

Commoueatur a facie illius omnis terra. Hic inuocat creaturas irracionales ad laudem Dei, sicut inuocantur per tres pueros iacentes in fornace, quos misit Nabuchodonosor in cantico illo: Benedicite oīa opera Dñi Domino, Daniel. 3. Et dñ. cōmoueatur a facie eius oīs terra, s. ad significandū latitiā: nam res animata, q. gaudent mouētur exterius. De rebus inanimatis ad significandum, q. gaudeant dñ. q. cōmoueatur. Potest et intelligi hoc per modū reuerentiæ, s. q. terra quasi volēs Deo reuereri, moueat se ad humiliandū se. Mouetur tñ interdū terra naturaliter per terremoto, sed istud non fit ad reuerentiā Dei, licet ipse velit hoc fieri. Aliiter pōt intelligi, q. accipiatur terra pro hoibus habitantibus in ea, & sic dicit in alia litera: Paveat a facie eius oīs terra: pauere tñ non pertinet, nisi ad rem animatā: *Ipsa enim fundauit orbem immobilem.* Potest intelligi vno modo, q. istud sit declaratio præcedentis reddendo rationem, quia aliquis diceret quō Propheta dicit hic, q. cōmoueatur terra a facie Dñi, quia terra immobilis est? Respondebitur, q. licet alijs nō possit moueri, q. sit pōt moueri a facie eius, s. mādante ipso Deo, quia ipse fundauit eā immobilem, i. cum ipse Deus potuerit ei dare, q. esset immobilis, potuit etiā dare, q. moueatur quando ipse voluerit. Alio modo pōt intelligi, q. sit hic diuersa locutio, s. q. primū intelligatur de terra, i. de habitatoribus eius, & secundū de ipsa terra. Ideo primo dñ. q. cōmoueatur terra. Secundo dñ. q. fundauit Deus eā immobilem. Aliiter pōt dici, q. est hic sententia: nā debet hic subintelligi aliqd quod non habetur hic, & tñ habetur in alia Ista in isto Psal. Nā dñ. cōmoueatur a facie eius vniuersa terra, dicite in nationibus, q. Dñs regnauit, etenim correxit orbem terræ, q. nō cōmouebitur. hic tñ quia deficit snia de medio, est Ista obscura, & coincidit aliquo modo iste sensus cum præcedenti: Et dicitur hic, quod fundauit Deus orbem immobilem, quia totus orbis secundum se non mouetur, id est, secundum partes suas: nam terra nullo modo mouetur, sed manet in centro. Alio modo potest intelligi, quod est immobilis, scilicet, motu recto: nam licet moueatur maxima pars orbis motu circulari, scilicet, omnes cœli: tamen nō mouentur motu recto, & ideo immobilis est orbis totus. *Latentur cœli.* Potest intelligi vno modo de latitiā, quæ est per metaphoram. Nam cœlum dicitur latari, quando est serenum, & dñ. tristari cum aer turbidus est, vel intelligitur de cœlo, i. de habitatoribus eius: nā in cœlo habitat Angeli quos inuocat ad latitiā Dauid, & sic aliqñ inuocantur cœlum, & terra in testes, i. Angeli habitantes in cœlo, & homines, qui mouentur in terra. Iuxta illud Deut. 32. scilicet, Audite cœli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei. Id est, Angeli habitantes in cœlo, & homines terræ. *Exultet terra.* Si intelligatur per metaphoram, est sensus, quod terra exultet, id est, floreat: nam quando terra emittit flores, & arbores frondescunt,

Aa 3 terra

terra dicitur esse lata. Cum vero terra nullum florem habet, sicut in hyeme, est tristis: Vel potest intelligi de terra, id est, de habitantibus in terra, qui debent exultare propter Deum. *Et dicant in nationibus, quod Dominus regnavit.* Non refertur ad cœlum, & terram, de quibus dicebatur immediate, sed refertur ad homines, scilicet, dicant in nationibus, id est, homines dicant in nationibus, id est, inter omnes gentes: quia Dominus regnavit, id est, omnes gentes clamant Dominus regnavit, & istud est ad laudem Dei: dicitur autem regnare, scilicet, super omnes gentes, & super totum orbem: quia ipse est Rex Regum, & Princeps omnium Regum terræ, Apocal. 1. Et in manu eius sunt omnes fines terræ, Psal. 94. Istud autem non competit alicui, nisi soli Deo, *Tonet mare, & plenitudo eius.* Incitatur mare ad laudandum Dominum, & dicitur, quod tonet mare, id est, faciat magnos fluctus: nam quando fluctus mare concutuntur ad litora in rupibus, causatur inde magnus sonitus, tanquam tonitruorum. Alia litera habet commoueat mare, & idem est, quia per commotionem fluctuum causatur sonitus ille magnus. Vocatur plenitudo maris plenitudo aquarum, quæ facit mare sonare. *Exultent agri, & omnia, quæ in eis sunt.* Agri exultant, quando semina in eis germinantia virescunt, multiplicantur, & cresunt: & illa, quæ in eis sunt, id est, semina eorum latantur, scilicet, omnia terræ nascuntia, quando pullulant, & cresunt, nec leduntur temporis importunitate. Alia litera habet, gaudebunt campi, & idem est. Licet ager significat terram, quæ colitur, & seminatur. Campus autem significat terram, quando non colitur, sed germinat mittendo herbas, & quæcunque terræ nascuntia. *Tunc laudabunt omnia ligna saltus.* Id est, Etiam ligna saltus gaudebunt floreando, & germinando. *A facie Domini.* Scilicet, Deus faciet, quod ligna exultent: nam ipse confert virtutem omnibus, vt crescant. *Quia venit iudicare terram.* Potest intelligi vno modo, quod gaudebunt omnia ligna sylvarum, id est, homines syluestres, quia Deus venit iudicare terram. Sunt enim aliqui homines parua potestatis, qui interdum opprimuntur a viris magnis, & non possunt consequi iustitiam contra illos propter potentiam illorum, & in die iudicij consequuntur iustitiam, quia tunc discutientur omnes errores. Ideo gaudebunt tunc, id est, in die iudicij omnia ligna sylvarum, id est, homines simplices, qui sunt tanquam ligna sylvarum: quia venit iudicare terram, id est, quia Deus venit ad iudicandum, & faciet eis iustitiam. Alio modo potest intelligi ad literam de lignis sylvarum, scilicet, quod exultabunt a facie Domini, id est, quod Deus poterit facere illa exultare, & subditur causa, quia venit iudicare terram, id est, quia Deus tam potens est, vt possit iudicare terram; poterit etiã facere, quod exultent ligna sylvarum. *Confitemini Domino, quoniam bonus.* Deficit hic vnus versus de isto Psal. sicut habetur in Psalterio, & repetitur laus Dei, quæ fuerat a principio, cum dicitur: *Confitemini Domino, quoniam bonus, id est, laudate eum, quia bonus est, scilicet, ex hoc, quia Deus est bonus.* Etiam si nullum bonum nobis faceret, erat dignus, vt laudaretur a nobis. *Quoniam in æternum misericordia eius.* Ita est alia causa, quare Deum debemus laudare, scilicet, quia non solum bonus est Deus, sed etiam benefacit nobis, cum dicatur, quod misericordia eius est vsque in æternum semper miseretur, & benefacit nobis. *Et dicite.* Hic ponitur tertium huius partis in quo additio quedam apponitur. Nam istud quod habetur hic non est in aliquo Psalterio duorum prædictorum, sed est in Psal. 105. & fuit additum hic ab Esdra, & tamen an fuerit istud dictum a David, vel ab Esdra, declaratum fuit supra in quadam questione. *Et dicite, salua*

nos Deus Saluator noster. Id est, Omnes gentes dicant: salua nos Deus Saluator noster, scilicet, libera nos de angustijs, & quamquam competere possit omnibus ista clausula, tamen magis proprie competit folis Hebræis, vt patet ex sequenti litera, scilicet. *Et congreganos, & erue de gentibus.* Id est, Congrega nos de diuersis terris Gentilium, ad quas dispersi fuimus: & erue nos de potestate ipsorum. Istud sine dictum sit a David, sine ab Esdra intelligitur de illis, qui fuerunt post captiuitatem Babylonis: nam tunc dispersi fuerunt Israelitæ per multas gentes, & manserunt semper sic, & desiderabat Esdras, quod congregarentur omnes Israelitæ, & venirent ad terram Chanaan, in qua laudarent Dominum in templo. *Vt confitemini nomini tuo.* Scilicet, Congrega nos, vt veniamus ad templum tuum in terrâ Chanaan, & confitemini nomini tuo, id est, laudemus illud. *Et exultemus in carminibus tuis.* Id est, Exultemus dicendo carmina tua: quia illi, qui canebant coram Domino, sicut Leuitæ, gaudebant nimis canendo. Alia litera habet, & canamus laudantes te, id est, fac quod congregemur ad laudandum te in cantu, & idem est. *Benedictus Dominus Deus Israel.* Istud potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod sit conclusio istius cantici, scilicet, quod cum David dixerit omnes laudes superiores cõcludat in hoc, benedictus Dominus Deus Israel. Alio modo intelligitur per modum dependentiæ ad superiorem sententiam, scilicet, congrega nos de nationibus, scilicet, vt laudemus te dicentes: *Benedictus Dominus Deus Israel.* *Ab æterno, & vsque in æternum.* Id est, Non sit principium, nec finis in laude tua, sed ab æterno fuerit benedictus, quod est esse benedictum sine principio, & sit benedictus vsque in æternum, id est, non sit finis in benedictione. Considerandum autem, quod benedictio potest dupliciter accipi. Vno modo pro imprecatione boni super aliquem, & sic dicimus nos benedicere Dominum orantes, quod colatur in vniuersa terra, & omnes gentes obediant ei. Alio modo accipitur benedictio pro ipsa bonitate, quam aliquis habet quæ interdum est effectus benedictionis. Accipiendo primo modo Deus non potest esse benedictus ab æterno, quia non fuit aliqua creatura ab æterno, quæ posset benedicere Deum: erit tamen benedictus vsque in æternum: & istud verum est, nisi accipiat æternum large pro aliquo longo tempore, sicut sæpe accipitur in scriptura, quia tunc verum erit, quia Deus benedictus est ab æterno, scilicet, a magno tempore ante hoc. *Et dicat omnis populus, Amen.* Scilicet, Leuitæ, qui cantarent laudes dicerent: *Benedictus Dominus Deus Israel ab æterno vsque in æternum, & totus populus responderet, Amen.* Ad significandum desiderium suum, quod Deus est semper benedictus. *Et hymnum Deo.* Id est, Omnis populus laudet Deum. *Dereliquit.* Hic ponitur tertium principale huius cap. scilicet, vtriusq; cõfirmatio, & ponit hic officiales de Leuitis, & sacerdotibus ad ministrandum Domino coram arca, & ad ministrandum coram tabernaculo Dñi in Gabaon. Et dicitur. *Dereliquit itaque ibi coram arca faderis Domini Asaph, & fratres eius.* Scilicet, Postq; completa est solennitas portationis arcæ, & repositionis eius in loco suo, & consummati sunt isti Psalmi prædicti: conuertit se David ad disponendum de modo, quo ministrari deberet coram arca, quandiu manebat in domo eius. Et ad hoc dicit, quod dereliquit coram arca Asaph, & fratres eius, scilicet, quod ceteris dedit licentiam recedendi in regiones suas, & istis Leuitis iussit, quod manerent coram arca ad ministrandum: Erat enim Asaph

sapiens,

sapiens, & princeps inter cantores de familia Gersonitarum. Fratres autem eius vocantur alij Leuitæ de cognatione Gersonitarum, quorum ipse fuit princeps, & manserunt ibi coram eo ad cantandum. *Vt ministrarent in conspectu arcæ.* Ministratio istorum erat in duobus, scilicet, in canendo, & in ministrando arcam. Ideo dicuntur isti habere duo officia, scilicet, quod erant cantores, & ianitores arcæ: non poterant autem habere aliam ministracionem, quia reliquæ ministraciones pertinebant ad sacerdotes, scilicet, faciendi sacrificia, & offerendi incensum, & similes. Isti tamen Leuitæ simplices erant. *Iugiter.* Id est, Continue ministrarent, scilicet, omni die ministrabatur coram arca, sicut fiebat in Sanctuario Domini, & forte ministrabatur in Gabaon, & in vespere, sicut in Sanctuario, in quo fiebat sacrificium matutinum, & vespertinum. *Per singulos dies.* Ista videtur esse additio superabundans: quia idem est iugiter, quod per singulos dies, sed non est superabundans, quia non refertur ad continuitatem ministracionis, sed ad permutationem ministrorum, scilicet, per singulos dies, id est, quod quidam ministrabant vno die, & alij alio. *Et vices suas.* Id est, Ministrabant per vices suas, id est, per tempora designata, quia non est intelligendum, quod omnes Leuitæ simul ministraret quotidie coram arca, sed quidam ministrabant vno die, & alij altero: Nec etiam est intelligendum, quod fieret inter Leuitas illa distinctio per vices, quæ habetur infra 25. sed quedam alia, vt infra in litera declarabitur. *Porro Obededom.* Posuit supra David ministros arcæ ad canendum coram ea: hic ponit ministros ad custodiendum illam, qui vocantur ianitores arcæ. Et dicitur. *Porro Obededom, & fratres eius sexaginta octo.* Omnes isti fuerunt constituti ianitores arcæ, & positus fuit Obededom tanquam princeps ianitorum, & cum eo illi, qui erant fratres sui, id est, de cognatione sua. *Et Obededom filium Idithum.* Iste est alius Obededom. Nam ille, de quo supra dicitur, fuit in cuius domo fuit arca posita, & mansit ibi per menses tres, quando portabatur in domum David, supra 13. 2. Reg. 6. & sic ille fuit nunc princeps custodum arcæ, sicut tunc fuerat ipse solus custos arcæ, & vocatur ille Obededom absolute. Alius autem vocatur Obededom filius Idithum, & iste ponitur cum expressione nominis paterni, vt videatur esse distinctus ab illo Obededom, qui seruauit arcam in domo sua. Et fuit nunc præcipuus custos arcæ. Sciendum autem, quod iste Idithum fuit vnus Leuita sapiens inter cantores, & ipse fuit vnus de principibus, vt patet infra 25. Ipse quoque dicitur fecisse aliquos Psalmos, aut saltem intitulantur nomine eius, sicut est Psal. 58. Cuius titulus est Psalmus David per Idithum. *Et Hofa constituit ianitores.* Id est, Omnes præcedentes constituit ianitores arcæ, & cum eis Hofa: non est iste Asaph, quia ille erat princeps cantorum, vt patet supra in litera.

Quare administrauerint omnes in eodem loco.

Quasi. XXX.

QVAERITUR circa hos, quare David quosdam ministros reliquit coram arca Domini, & alios misit in Gabaon ad Sanctuarium, & quomodo non omnes ministrauerint in eodem loco, sicut prius solitum erat. Respondendum est, quod istud non potuit fieri, quia erat contra intentionem David. Nam David volebat habere arcam in domo sua, & illam honorare. Ideo necesse erat, quod Leuitæ, & sacerdotes ministrarent in duobus locis: nam in templo Domini necesse erat semper ministrari, ad hoc quod fierent omnes illæ ceremoniæ, quæ secundum legem fieri iubebantur, & tamen David volebat habere arcam in domo sua. *Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.*

cam in domo sua, ideo necesse erat, quod faceret ministrari in duobus locis, vel non ministrare coram arca, quia illa erat ministratio minus principalis, vel reduceret David arcam, & tabernaculum in locum vnum propter rationes assignatas, supra 13. in quadam questione, ideo oportebat, quod faceret ministrari in duobus locis. Sciendum tamen, quod ministratio quæ fiebat coram arca erat minus principalis, quia non erat de necessitate legis, sed ex voluntate David: illa autem, quæ fiebat in Sanctuario erat principalis, & de necessitate legis. Ideo plures sacerdotes, & Leuitæ fuerunt in ministracione in Gabaon, quam in domo David coram arca, vt infra declarabitur, & patet in litera.

Quam ministracionem faciebant coram arca.

Quasi. XXXI.

QVAERITUR vterius de ista distinctio ministracionis, scilicet, quæ ministratio fiebat coram arca. Aliquis dicit, quod solum canebatur coram ea quotidie, & custodiebatur in domo illa, in qua erat. Et patet hoc, quia solum ponitur hic de Asaph, & fratribus eius, qui separati sunt, vt ministrarent coram arca, scilicet, canendo, & de Obededom, & fratribus eius, qui essent ianitores. Nulli tamen istorum poterant ministrare in alijs ministracionibus, quia omnes isti erant Leuitæ; & Leuitis non competeat alia ministratio, si tamen alia ministratio fuisset coram arca, diceretur hic de ministris, quos eligeret David ad faciendum illam ministracionem. Sed dicendum quod hoc non stat, quia non est verisimile aliquo modo, quod in toto tempore, quo mansit arca in domo David, s. plusquam quadraginta annis nunquam fieret aliquod sacrificium coram ea, & tñ si non essent aliqui sacerdotes, qui ministrarent coram arca non fieret sacrificium, quia Leuitis non competeat sacrificare, quia alioquin morerentur. Num. 3. & 16. Ideo aliqui sacerdotes erant ibi. Secundo patet, quia in ista domo, in qua erat arca erat altare, & tamē ad nihil vtile esset, nisi fierent ibi sacrificia: ideo oportet, quod ibi essent sacerdotes, qui sacrificarent: Patet hoc 3. Regum 1. vbi dicitur de Adonia, quod fugit in tabernaculum Domini metu Salomonis, & tenuit cornu altaris: Etiam eodem libro, cap. 2. dicitur, quod Ioab fugit in tabernaculum Domini, & tenuit cornu altaris, ergo erat ibi altare ad faciendum sacrificia. Tertio patet, quia manifestum est, quod aliqui sacerdotes manserunt coram arca ad ministrandum. Nam supra in litera dicitur, quod David præcepit Banaiam, & Ozziel sacerdotes canere tuba iugiter coram arca, ergo saltem isti erant de sacerdotibus coram arca, de quibus non fit hic mentio. Quarto patet, quia David obtulit multa sacrificia coram arca, quando portabatur, & etiã postq; posita est in loco suo, vt patet supra in litera, & præcedenti cap. ideo nullo modo est verisimile, quod postea quandiu mansit arca in domo David, plusquam quadraginta annis, non offerretur ibi aliquod sacrificium, sed istud non poterat esse, nisi sacerdotes essent coram arca, ideo necesse est, quod David separauerit aliquos sacerdotes ad ministrandum coram illa. Dicendum igitur, quod coram arca fiebant ministraciones sacerdotum, & Leuitarum: ministraciones Leuitarum erant duæ, scilicet, canere coram arca, & custodire illam, & ad hoc David elegit duas diuisiones Leuitarum. Nam Asaph, & fratres sui, i. illi, qui erant de cognatione sua assumpti sunt, vt essent catores, vt patet in lra. Et Obededom, & fratres sui, & alij, de quibus dicitur in litera assumpti sunt, vt essent ianitores arcæ, vt in litera dicitur: sacerdotes autem ministrabant principaliter offerentes

Aa 4 sacrificia,

facificia, & secundario clangendo tubis sacris coram arca. De clangentibus dicitur supra in litera, quod erant duo, scilicet, Banais, & Oziel, qui iugiter canebant tubis coram arca. De sacerdotibus offerentibus sacrificia nihil dicitur hic, & tamen subintelligendum est, quod multi fuerunt, licet non exprimat: quia verisimile erat, quod alii ministrarent sacrificando propter causas supra assignatas, & potissime, quia etiam hic non fit mentio nisi de Leuitis, & tamen manifestum est, quod etiam sacerdotes fuerunt separati ad clangendum tubis coram arca, ut patet supra in litera, & sicut illi subintelliguntur hic; ita illi, qui sacrificabant subintelliguntur ubique.

Quod officium habebant ianitores. Quest. XXXII.

QUAE RITVR ulterius de istis ianitoribus arcae, quod officium habebant. Respondendum est, quod ianitores arcae erant, sicut ianitores Sanctuarii. In Sanctuario autem erant ianitores sedentes super singulas ianuas, ut viderent si illi, qui ingrediebantur, erant viri mundi, qui possent intrare in Sanctuario: alioquin non recipiebantur, & etiam illi faciebant, quod quilibet intraret vsque ad locum, ad quem licitum erat sibi intrare, ita erat coram arca in domo illa, quam constituerat ei David, scilicet, quod aliqui Leuitae constituti erant ad hoc, quod custodirent portam domus illius, ne intrarent aliqui laici, vel immundi, & quando laici intrarent, solum intrarent vsque ad locum, qui competeat eis: etiam custodiebant, ne quis introiret ad arcam, quae erat sub quodam operimento de pellibus iacynthinis intra illam domum, quam constituerat David, ut declaratum fuit supra in litera: nam postquam aliqui erant intra Sanctuarium, poterat esse, quod vellent accedere ad locum, in quo erat arca, & hoc non licebat eis, debebant autem Leuitae observare ne istud fieret, & istud erat officium ianitorum.

De distinctione Leuitarum per vices. Quest. XXXIII.

QUAE RITVR ulterius de ista distinctione Leuitarum per vices, de qua dicitur hic: an sit illa, de qua habetur infra 25. Aliqui putant, quod sic, cum ibi dicitur, quod David distinguit cantores per vices, & hic etiam manifestum est, quod ista distinctio ab eo facta fuerit. Dicendum tamen, quod non stat primo, quia illa distinctio, de qua habetur infra 25, fuit facta a David in senectute sua, ut colligitur infra 23. & vsq; ad finem libri. Ista autem facta est quasi in principio regni David super Israel, quando duxit arcam in domum suam. Secundo patet, quia illa distinctio fuit generalis ad ordinandum totum statum sacerdotum, & Leuitarum quem deberent tenere, postquam est edificatum templum Salomonis, & ob hoc ponuntur ibi divisiones omnium sacerdotum infra 24, & divisiones omnium Leuitarum, cantorum, ianitorum, & thesaurariorum, infra 25, & 26. Hic autem non fuit ordinatus status generalis Leuitarum, & sacerdotum, sed solum ille, quem tenere deberent quandiu maneret arca in domo David. Tertio patet, quia infra 25, diuiduntur Leuitae per viginti quatuor vices, & ponuntur ibi omnes Leuitae, s. Heman, & Asaph, & Idithum, & ceteri principes cognationum Leuitarum. Nunc tamen coram arca non manserunt omnes Leuitae cantores, sed solum Asaph cum fratribus suis, qui erant de cognatione sua. Reliqui autem principes, s. Heman, & Ethan ministraverunt in Sanctuario Domini in Gabaon infra in litera. Dicendum ergo, quod ista distinctio Leuitarum per vices non fuit illa, de qua habetur infra 25, sed alia particularis, s. quia vna cognatio Leuitarum, vel

saltem magna pars eius mansit ad ministrandum Domino coram arca in domo David, & ista fuit diuisa a David per sortes, ut quilibet illarum ministraret suo tempore, & tamen non dicitur de istis sortibus, quot erant, sicut dicitur infra 25, de sortibus, quae fuerunt in alia diuisione, quod fuerit 24. Iste enim paucis essent, quia Leuitae, qui diuidebantur hic p vices, erant pauci,

Sadoc autem sacerdotem, & fratres eius sacerdotes coram tabernaculo Domini in excelsis, quod erat in Gabaon, ut offerrent holocausta Domino super altare holocaustomatium iugiter mane, & vespere iuxta omnia, quae scripta sunt in lege Domini, quam praecipit Israeli. Et post eum Heman, & Idithum, & reliquos electos unumquemque; vocabulo suo ad confitendum Domino, quoniam in aeternum misericordia eius. Heman quoque, & Idithum canentes tuba, & quatientes cymbala, & omnia musicorum organa ad canendum Domino. Filios autem Idithum fecit esse portarios. Reuersusque est omnis populus in domum suam, & David ut benediceret etiam domui suae.

Sadoc autem. Hic ponitur qui fuerunt illi, qui iuerunt ad ministrandum Domino in Gabaon in Sanctuario. Nam quando portata est arca in domum David fere omnes sacerdotes, & Leuitae conuenerunt ad portationem, ut colligitur precedenti cap. Et tunc David separauit quosdam, ut ministrarent coram arca tam de sacerdotibus, quam Leuitis, & illi manserunt in Ierusalem. Aliqui autem sacerdotes, & Leuitae iuerunt ad ministrandum in Gabaon, & dicitur. *Sadoc autem sacerdotem.* Idest, summum sacerdotem: nam duo erant summi sacerdotes David, scilicet, Sadoc, & Abiathar, ut patet 2. Regum 8, & 20. & infra 18. Et vocatur Sadoc sacerdos per excellentiam, scilicet, quia summus sacerdos erat, & iste fuit princeps eorum, qui ministrabant in Sanctuario in Gabaon. *Et fratres illius sacerdotes.* Idest, etiam fuerunt cum eo sacerdotes alij, qui erant fratres sui, id est, de cognatione sua.

Coram tabernaculo Domini. Istud est tabernaculum, quod fecit Moyses in deserto, & portabatur per terram Israel, ponebaturque in diuersis locis secundum varia tempora: nunc autem tempore David fuit semper in Gabaon vsque quo templum Salomonis fabricatum est. Aliud autem etiam vocabatur tabernaculum Domini: tunc scilicet domus illa, quam fecerat David, ubi erat arca, ut patet 3. Regum 1, & 2. Nam ibi dicitur, quod Adonias, & Ioab fugerunt ad tabernaculum Domini, & tenuerunt cornu altaris, & tamen non poterat esse istud aliud tabernaculum, nisi illud quod erat in Ierusalem, ubi erat arca, ut declaratum est ibidem.

In excelsis, quod erat in Gabaon. Idest, in Sanctuario, vel in altari, quod erat in Gabaon. Vocantur enim excelsa sepiissime in libris Regum, & sequenti lib. altaria, quae erant extra Sanctuarium Domini: nam de regibus, qui redarguuntur dicitur excelsa non abstulit, i. altaria, quae erant extra templum. Et patet, quia dicitur ibidem, sed adhuc immolabat populus in excelsis, & aliqui coram altare, quod est in Sanctuario vocatum excelsum, ut patet hic, & 3. Re. 3. f. Abijt itaq; Salomon in Gabaon, ut immolaret ibi. Illud quippe erat excelsum maximum. Idest, altare

altare maximae venerationis, quia erat in sanctuario Domini. Prouenit autem istud ex aequiuocatione nominis Hebraici, quia in Hebraeo dicitur, bamoth, pro altari, & etiam pro altitudine, vel excelsis. Et idem significat dictio Latina, quia altare idem est, quod alta ara. *Ut offerrent holocausta Domino.* Nomine holocaustorum intelliguntur hic omnia genera sacrificiorum, scilicet, hostiarum pacifica, & pro peccato, quia non solum erat de necessitate legis offerri holocausta, sed etiam interdum alia genera sacrificiorum, & omnia ista offerbantur in sanctuario in Gabaon. *Super altare holocaustomatium.* Holocaustum, & Holocaustoma idem est, & non vocatur altare holocaustomatium, quasi ibi solum holocaustum offerretur, quia offerbantur omnia genera sacrificiorum, cum nullum aliud esset altare, in quo offerri liceret sacrificia, ut patet Leui. 17. Et Iosue 22. Sed vocatur altare holocaustorum a principali, quia inter omnia genera sacrificiorum excellentius erat holocaustum, quia magis pertinebat ad Dominum, ut declaratum est Leui. primo. Sciendum autem, quod duo erant altaria tantum in sanctuario, scilicet, altare holocaustorum, in quo fiebant omnia genera sacrificiorum, & aliud erat altare thymiamatum, in quo cremabatur quotidie incensum mane, & vespere. Primum istorum erat aeneum, scilicet, factum de lignis setim, & opertum laminis aeneis, & erat extra tabernaculum ad portam eius. Nam non poterat esse iaterius, ut fumus inde ascendens non offuscaret operimenta tabernaculi, ut patet Exo. 27. Et ibi declaratum est. Aliud erat de lignis setim, & erat opertum laminis aureis per totum, & super istud cremabatur in mane, & in vespere thymiama. Exo. 30. Hic autem solum fit mentio de altari holocaustorum, quia ministratio principaliter, scilicet, sacrificiorum solum erat in illo. *Iugiter.* Idest, omnibus diebus, nulla erat dies qua non offerretur sacrificium quod vocatur iuge, & dato, quod superuenirent alia sacrificia, quae essent spontanea, nunquam omittetur sacrificium iuge. *Mane, & vespere.* Idest, sacrificium iuge conferebatur mane, & vespere quotidie, & ob hoc sacrificium iuge vocatur matutinum, & vespertinum. De ritu autem istorum sacrificiorum secundum omnes suas caeremonias, patet Leui. 6. Et ibi satis declaratum est, & Numeri 28. *Iuxta omnia, quae scripta sunt in lege Domini.* Istud potest intelligi dupliciter: vno modo tanquam determinatio precedentium, scilicet, iuxta omnia, quae scripta sunt in lege Domini, id est, in sacrificium matutinum, & vespertinum offerbantur iuxta omnes caeremonias, quae scriptae erant in lege Domini: nam Moyses scripsit in lege caeremonias omnium sacrificiorum, & hoc potissime in libro Leui. a principio vsque ad 8. cap. Aliter potest accipi subintelligendo aliquid, scilicet, quod offerrebant sacerdotes, scilicet, sacrificium mane, & vespere iuxta omnia, quae scripta sunt in lege Domini, id est, non solum hoc faciebant sed et omnia alia, quae scripta sunt in lege Domini. Et hoc verum est, quia sacerdotes obligabantur facere in Gabaon omnia, quae iubebat Deus in lege, eo quod ibi erat sanctuarium Domini. *Quam praecipit Israeli.* Idest, Deus dedit legem istam Israelitis, scilicet, per manum Moysi, & voluit semper obseruari ab eis: *Et post eum Heman, & Idithum.* Refertur hoc ad Sadoc. De quo supra dicebatur, scilicet, quod post eum, & alios sacerdotes erat Heman, & Idithum. Illi erant Leuitae: Sadoc autem erat sacerdos, & computantur hic principes sacerdotum, & post eum erant principes Leuitarum, Heman, & Idithum: Heman erat princeps familiae Caathitarum, ut supra 6. Idithum autem erat princeps familiae Meritarum, quod patet, quia tres erant familiae Leuitarum, s. Caathitarum, Gersomitum,

Meritarum, & Heman erat princeps Caathitarum supra 6. Asaph autem erat princeps Gersomitum, eodem cap. Ideo solum manebat princeps Meritarum, & iste esset nunc Idithum, qui ponitur hic princeps cum Heman principe Caathitarum. verum est tamen, quod princeps Meritarum ponebatur esse Ethan supra 6. Et precedenti cap. & tamen nunc non fit mentio de illo, & sic videtur, quod iste Idithum esset princeps Meritarum. Iste est de cuius nomine aliqui Psal. intitulati fuerunt, ut dicitur fuit supra in litera. *Et reliquos electos.* Idest, etiam cum istis legregauit alios electos inter Leuitas, & vocantur electi illi, qui constituebantur principes aliquorum Leuitarum, vel sacerdotum, eo quod illi erant excellentiores alijs, & propter hoc magis electi. ex hoc innuitur, quod praeter istos fuerunt constituti alij in principes sacerdotum, & Leuitarum, & tamen non nominantur, quia isti nominati hic erant maiores omnium principum. *Unumquemque vocabulo suo.* Idest omnes isti, qui eligebantur in principes, & etiam qui erant constituti sub eis erant distincti per nomina. Et quando David illos elegit, & distinguit per officia, & vices, scripsit eos per nomina sua, scilicet, tales, & tales pertinent ad talia officia, & tales ad alia. Sicut in Ecclesia scribuntur Hebdomadarij in quadam tabula, ut sciatur, qui debent ministrare in altari, & in choro. *Ad confitendum Domino.* Idest, officium istorum erat ad laudandum Dominum. Istud refertur ad Leuitas, de quibus immediate dicitur est, scilicet, ad Heman, & Idithum: quia isti erant principes Leuitarum. Ad quos pertinebat cantare, sed & offerre sacrificia, & tuba canere coram Domino, ut supra declaratum est in quadam questione. *Quoniam in aeternum misericordia eius.* Potest intelligi dupliciter, vno modo, quod accipiatur materialiter, scilicet, quod iste esset cantus Leuitarum, ita quod quando ipsi cantarent dicerent in aeternum misericordia eius. Alio modo, quod ponatur hic, ut redditur causa, scilicet, quod propter hoc Leuitae canere debebant coram Domino, quia misericordia eius est in aeternum, scilicet, homo tenetur laudare Deum pro beneficijs collatis. Ipse autem confert beneficia per misericordiam suam, quae durat in aeternum. Ideo propter istam misericordiam Leuitae debebant semper Deum laudare. *Heman quoque tuba canentes, & quatientes cymbala.* Poluit supra distinctiones Leuitarum quantum ad officia, hic autem ponit differentias eorum quantum ad vasa musica, quibus vtebantur. Et dicitur, quod Heman, & Idithum, qui erant principes Leuitarum existentium in sanctuario Domini in Gabaon, canebant tuba, & quatientes, id est, percutiebant cymbala. Vtebantur istis tubis ad canendum tempore sacrificiorum. Et etiam quatientes, id est, percutiebant cymbala eodem tempore: Nam cymbala pulsantur per eorum mutuum percussionem, Nam semper sunt duo cymbala, & tenentur duabus manibus, & percussa sonitum reddunt, cum cymbala sint laminae aereae, vel ferreae grossae, & concavae rotunda, quae infra se aerem recipiunt, & p percussionem colonantem sonitum reddunt. *Et omnia musicorum organa ad canendum Deo.* Idest, etiam dedit illis omnia alia organa musica, in quibus canerent, quia Leuitae vtebantur omnibus generibus organorum musicorum, ut fieret pulchrior harmonia, & solennior propter multipliciter organorum. Et patet hoc, quia Leuitae magis insistebant laudi diuinae, quam populares, & tñ populares in portatione arcae canebant in omnibus lignis fabricatis, ut patet 2. Re. 6. Ergo a fortiori Leuitae. Item David inuitat nos ad laudandum Dñm in omnibus generibus musicorum vasorum, ut patet Psal. vlti. Ideo Leuitae canerent in omnibus illis, quia cum ipse David instruxisset

tuisset cantus, quibus utebantur Leuitæ, & omnia alia pertinentia ad eos, daret ipsis omnia instrumenta, in quibus suadebat Dominum laudandū esse. *Filios autem Idithum fecit esse portarios.* Isti erant portarii sanctuarij Domini, quod erat in Gabaon, & officium suum erat distinguere mundos ab immundis, & recipere ad sanctuariū illos, quibus licebat illuc introire, reliquos verò excludere. Sciendum autem, quod non omnes filij Idithum fuerunt portarii in Gabaon, quia vnus eorum, scilicet Obededom fuit ianitor arcæ in domo Dauid, vt patet supra in litera. *Reuersusque est omnis populus in domum suam.* Refertur istud ad portationem arcæ: de qua supra, scilicet, omnes de populo, qui venerunt coram arca steterunt ibi quandiu fiebant sacrificia, & cantabantur Psal. de quibus supra in litera. Et post hoc Dauid ordinauit, qui de Leuitis, & sacerdotibus manere deberent ad ministrandum coram arca, & qui deberent ire in Gabaon ad ministrandū in sanctuario, & his expletis omnis populus, qui erat simul cum Dauid, redijt in loca sua, relicta arca in domo Dauid. *Et Dauid, vt benediceret etiam domui suæ.* Id est, Etiam Dauid reuersus est in domum suam, vt benediceret illi, id est, vt haberet de ea, quasi dicat, in omnibus superioribus Dauid intentus erat circa honorem diuinum in portatione arcæ, & non curabat de rebus suis. Nunc autem expletis his, quæ pertinebant ad cultum Dei redijt ad considerandum ea, quæ pertinebant ad utilitatem domus suæ, & familiæ.

Ex quo Sadoc ministrabat in Gabaon, vbi erat alius sacerdos Abiathar. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR circa ea, quæ dicta sunt, cum dicitur hic, quod Dauid fecit, quod Sadoc ministraret in Gabaon, vbi ministrabat, vel quod factum est de alio summo sacerdote, scilicet, Abiathar. Habebat enim Dauid duos summos sacerdotes, scilicet, Sadoc, & Abiathar, 2. Regum 8. & 20. Et infra 18. De Sadoc autem dicitur hic, quod ipse missus est in Gabaon ad ministrandum ibi coram Domino cum fratribus suis, scilicet, qui erant de cognatione sua. De Abiathar autem nō dicitur vbi ministraverit, vel quid fecerit. Aliquis dicit, quod etiam Abiathar missus est in Gabaon ad ministrandum cum Sadoc, & intelligitur per hoc, quod dicitur: Sadoc autem sacerdotem, & fratres illius sacerdotes. Dicendum, quod non stat, primò quia non est rationabiliter dictum, quod Abiathar intelligatur per fratres Sadoc, & non exprimat, quia Sadoc erat summus sacerdos, & etiā Abiathar, & non erat maior ratio, quare vnus exprimeretur quam alius: ideo vel exprimerentur ambo tanquam æquales in gradu, vel subicerentur ambo in particulari, & diceretur de sacerdotibus in generali: Et tamen fuit expressum de Sadoc, & non de Abiathar. Ideo videtur, quod non subintelligatur Abiathar. Secundo patet, quia cum dicitur, & fratres eius, intelliguntur sacerdotes minores, qui erant de cognatione Sadoc, & tamen non erat Abiathar de sacerdotibus minoribus, ideo non intelligeretur appellatione minorum sacerdotum. Tertio patet, quia dicitur, & fratres eius, per quod significantur sacerdotes, qui erant de cognatione Sadoc, & tamen Abiathar non erat de cognatione Sadoc, sed erat de duabus cognationibus omnino distinctis, quæ non reducebantur in aliquod vnum principium vsque ad Aaron, qui fuit primus sacerdos. Quod patet, quia fuit Abiathar de stirpe Ithamar, & Sadoc de stirpe Eleazar, vt declaratum est satis 3. Regum 2. Et isti soli fuerunt filij Aaron superstites, a quibus deriuatæ sunt duæ familiæ sacerdotales, & sacerdotium summum pertine-

bat ad progeniem Eleazar, eo quod ipse fuit primogenitus Aaron respectu Ithamar, & ipse Eleazar fuit factus summus sacerdos mandato Domini per Moysen in deserto nondum mortuo Aaron patre suo. Numeri 20. Et post eum filius suus Phinees suscepit summum sacerdotium, & Deus promisit ei, quod maneret sacerdotium in domo sua in sempiternum. Numeri 25. Sed postea tempore Heli summi sacerdotis translatum est sacerdotium ad domum Ithamar, & fuit primus sacerdos in hac progenie Heli, & deinde quatuor nepotes sui, & vltimus fuit Abiathar, qui per Salomonem expulsus est de summo sacerdotio, & mansit solus Sadoc 3. Regum 2. Et ibi de hoc satis declaratum est. Et sic patet, quod Abiathar, & Sadoc erant de duabus cognationibus non coincidentibus, vnde non poterat Abiathar intelligi per fratres Sadoc. Dicendum ergo, quod Abiathar summus sacerdos non ministravit in Gabaon, sed coram arca. Pro quo sciendum, quod Abiathar erat filius Achimelech summi sacerdotis, & tempore Achimelech ipse solus erat summus sacerdos: Saul tamen occidit ipsum, & alios sacerdotes vrbis Nohe propter Dauid, primo Regum 22. Et tunc transfuit tabernaculum Domini Saul de Nohe in Gabaon, & constituit Sadoc summum sacerdotem de stirpe Eleazar, de qua non fuerant aliqui summi sacerdotes ex tempore Heli, tunc ministrabat Sadoc in Gabaon, quandiu vixit Saul, & interim Abiathar filius Achimelech summi sacerdotis tenebatur a Dauid pro summo sacerdote, & induebatur rationali, & ephod, sicut summus sacerdos, primo Regum 22. & 23. Post mortem autem Saulis septem annis, & dimidio, quibus regnavit Dauid in Hebron super Iudam, Sadoc erat summus sacerdos in Gabaon super vndecim tribus Israel: Abiathar autem erat summus sacerdos in regno Dauid. Cum autem reuinitum est regnum, & traditum in manu Dauid, habuit Dauid istos duos summos sacerdotes Sadoc, & Abiathar, & quia ante hoc nunquam ministraverat Abiathar in Gabaon, noluit Dauid, quod nunc ministraret, sed Sadoc, qui ministraverat ibi semper, ministraret etiam nunc. Et hoc erat valde conueniens, quia tota ministratio sacerdotalis, & Leuitica diuidebatur nunc in duas, scilicet, in illam, quæ fiebat coram arca, & in illam, quæ fiebat in sanctuario Domini in Gabaon, & quia erant duo summi sacerdotes, decebat vt vnus illorum præesset ministrantibus in Gabaon, & alter ministrantibus coram arca. Sadoc autem præfuit ministrantibus in Gabaon, vt patet in litera, Abiathar autem præfuit ministrantibus coram arca. De quo nihil dicitur. Nec tamen propter hoc suspicandum est, quod non ministraverit ibi, quia etiam nihil dicitur supra in litera de sacerdotibus ministrantibus coram arca in sacrificijs. Et tamen manifestum est, quod ministrabant ibi, vt probatum est supra in quadam questione, & sic princeps istorum Abiathar subicitur. Alia causa est, quia Abiathar erat nimis familiaris Dauid, eo quod tenebatur ei Dauid nimis propter patrem suum Achimelech: nam ille occisus fuerat cum tota domo sua propter Dauid, primo Regum 22. Cum dixit Dauid: Reus ego sum omnium animarum patris tui. Etiam quia Abiathar fuerat cum Dauid in omnibus eius laboribus, vt patet 3. Regum 2. Portasti arcam Domini coram Dauid pater meo, & sustinuisti laborem in omnibus, in quibus laborauit pater meus. Et ob hoc volebat Dauid secum habere semper Abiathar: si autem ministraret, in Gabaon non posset illum secum habere continuè, ideo fecit, quod ministraret coram arca in Ierusalem, quia ibi ministratio manebat semper: Dauid autem erat semper in Ierusalem, & non in Gabaon.

Quomodo

Quomodo sustentabatur illi, qui ministrabant coram arca. Quæst. XXXV.

QVAERITVR vltius cum isti Leuitæ, & sacerdotes sic se haberent, quod quidam ministrabant in Gabaon in templo, & alij coram arca in Ierusalem, quomodo sustentabatur illi, qui ministrabant coram arca. Et quomodo diuiderentur redditus, & iura sacerdotalia, & Leuitica. Considerandum est pro hoc, quod iura Leuitarum solum erant in decimis, accipiebant enim omnes decimas filiorum Israel, Numeri 18. Sacerdos autem magnus habebat decimam partem decimarum, scilicet centesimam omnium fructuum totius Israel. Alij autē sacerdotes minores habebant iura sacrificiorum, & oblationum, & omnium primitiarum, & redemptionem primogenitorum, & omnia, quæ dabantur ex voto, & multa alia, de quibus Numeri 18. Et ibi late declaratum est. Aliquis autem dicit, quod omnia ista iura recipere debebant sacerdotes, & Leuitæ, qui ministrabant in sanctuario Domini in Gabaon. Illi vero, qui ministrabant coram arca sustentarentur aliunde, eo quod omnes isti redditus instituti fuerunt a principio pro ministrantibus coram Domino. Numeri 18. Et tamen olim antequam Dauid transferret arcam in domum suam tota ministratio fiebat in sanctuario Domini, ideo ministrantibus ibi solum dari debebant omnia ista iura. Ad declarationem huius considerandum est, quod quamquam Leuitæ habebant omnia iura sua propter hoc, quod ministrabant coram Domino, tamen aliqua erant, quæ dabantur eis propter ministratiōem quotidianam, & alia solum dabantur, quia erant Leuitæ: vt patet Deute. 18. Cum dicitur, quod si Leuita voluerit manere coram Domino semper ministrando, dabitur ei id, quod datur quotidie ministrantibus in templo Domini, vltra id, quod in vrbe sua ex successione paterna sibi deberetur. Et istud est, sicut in Ecclesijs præcipue cathedralibus, quia redditus sunt distincti in duas partes, scilicet, in præbendam grossam, & distributiones quotidianas. Præbenda grossa datur cuiuscunque canonico integre, etiam si non seruiat actualiter, dum tamen resideat certo tempore anni: distributiones autem quotidianæ non dantur quotidie seruientibus, nisi ex causa speciali, ita erat inter Leuitas: nam omnibus Leuitis, & sacerdotibus data fuerant vrbes, & suburbana ad habitandum, & paciscendum pecora. Numeri 35. Et habebant ibi Leuitæ domos. Ista autem data fuerant eis, quia Leuitæ erant, & tamen proueniebant successiue iure hereditario a patribus in filios, etiam si non ministrarent in sanctuario. Et de hoc dicitur Deutero. 18. Excepto eo, quod ei in vrbe sua ex paterna successione debetur. Aliud erat, quod dabatur Leuitis, quando actualiter residebant seruientes in sanctuario. Et istud erat tanquam quotidianæ distributionis, & erat certum quid quod dabatur Leuitis ministrantibus quotidie. Et si pauci venirent, illi suscipiebant illa iura omnia illius diei, & si multi, etiam inter illos diuidebatur: sicut fit in distributionibus quotidianis in Ecclesijs cathedralibus. Et ad hoc erant assignati pro quolibet tempore certi Leuitæ, qui ministrarent coram Domino per vrbes suas. Et illi, quibus eneniebat fors ministrandi, recipiebant omnes prouentus temporis illius. Si tamen contingeret, quod aliquis Leuita, qui non esset de illis, quibus comperebat ministrare secūdum sortem, vellet ire ad sanctuarium, & manere in vrbe sanctuarij omni tempore ex deuotione ministrando ibi, recipiebat ille partem distributionū quotidianarum, sicut illi, qui ministrabant secundum sortem eis competentem, vt patet Deutero. 18. loquendo de

primis redditibus Leuitarum, & sacerdotum non est aliquod dubium, quod illi debebantur non propter quotidianam ministratiōem, sed ex successione paterna: ideo siue ministrarent in sanctuario, siue coram arca, siue in quocunque alio loco, non erat dubium, quin cuilibet proueniret id, quod debebatur ei ex paterna successione. De secundis autem redditibus est dubium, quod illi dabantur continue ministrantibus, & residentibus tanquam quotidiana distributiones pro eo tempore, quo ministrabant. In hoc tamen dici potest dupliciter, vno modo, quod diuidebantur æqualiter isti redditus secundum proportionem numerij personarum existentium in sanctuario, & ministrantium coram arca, siue essent sacerdotes, siue Leuitæ. Alio modo, quod illi, qui erant in sanctuario perciperent omnes istos redditus. Et illi, qui erant coram arca Domini nihil perciperent, sed Dauid prouideret eis. Primum est satis rationabile, nam isti redditus dati fuerunt propter ministratiōem, quæ fiebat coram Domino. Manifestum est, tamen quod illi, qui ministrabant coram arca, ministrabant coram Domino, quia a principio arca erat in sanctuario, & propter eam fiebat ministratio principaliter, cum ipsa esset vas sanctissimum rotius sanctuarij. Nunc autem cum illa esset separata a sanctuario, ministrantes coram illa dicebantur ministrare coram Domino, eo quod ibi specialius representabatur Deus, quam in alijs partibus sanctuarij, cum Deus diceretur sedere super arcam inter cherubim, vt patet 2. Regum 6. Et supra 13. Item patet, quia isti sacerdotes, & Leuitæ qui ministrabant nunc coram arca iubente Dauid ministrabant prius in sanctuario; & percipiebant redditus ordinarios. Quod autem nunc ministrarent sicut prius, & non perciperent aliquid de redditibus illis, videbatur esse satis irrationabile. Ideo non est credendum, quod illi prouiderentur iuribus sacerdotibus, & Leuitis sibi debitis, sicut si ministrarent in sanctuario. Secundus modus est, quod isti qui ministrabant coram arca nihil perciperent de redditibus Leuiticis, & sacerdotibus, sed omnes cederent in partem eorum, qui ministrabant in sanctuario. Et tamen isti, qui nunc ministrabant coram arca sustentarentur ab ipso Dauid. Et hoc est verisimile: primo quia sicut Dauid fuit tam magnificus colendo Deum in portatione arcæ, quod faceret tam magnas expensas in cibis populi, & in sacrificijs, cum ad singulos sex passus eorum, qui portabant arcam faceret occidi septem tauros, & septem arietes, præcedenti cap. Ita nunc daret omnia necessaria pro istis sacerdotibus, & Leuitis, qui ministrabant coram arca. Secundo patet hoc, quia Dauid propter causam suam transtulerat arcam in domum suam, scilicet, vt Deus benediceret domui suæ sicut benedixerat domui Obededom, vt colligitur supra 13. Ideo iustum erat, quod ipse prouideret omnibus ministrantibus coram arca. Tertio patet, quia redditus illi, qui dabantur pro quotidiana ministratiōe Leuitis, & sacerdotibus, erant sicut distributiones quotidianæ Ecclesiarum. Et tamen de distributionibus istis sic est, quod siue pauci, siue multi ad horas venirent consequuntur eas integre. Et ratio huius est, quia siue pauci siue multi sint, æquale est officium diuinū, quia faciunt pro quo dantur illæ distributiones. Sic autem erat inter Leuitas, & sacerdotes, quia antequam separaretur arca a sanctuario, omnes Leuitæ veniebant ad ministrandum in sanctuario, & erat eis labor minor, quia diuidebantur tempora ministratiōis per multos: nunc autem cum multi illorum ministrarent coram arca, erant pauciores, qui ministrabant in sanctuario, & ob hoc sepius oportebat eos ministrare. Et sic cum æqualis labor maneret eis nunc cum essent pauci

pauci sicut prius, cum essent multi, debebantur eis æquales redditus, & tamen prius debebantur omnes redditus sanctuarij ministrantibus in sanctuario, ideo nunc solis illis. Vterque modus est satis verisimilis, sed primus videtur rationabilior, cum isti, qui ministrabant coram arca censerentur ministrantes in sanctuario, & ibi personaliter residentes, cum ministrarent coram Domino sicut supra dictum est. Et tunc dicitur, quod cum essent nunc duo summi sacerdotes, vnus coram arca, & alius in sanctuario in Gabaon, diuiderentur redditus per medium inter eos, scilicet, quod quilibet reciperet ducentesimam partem fructuum totius Israel. De redditibus autem sacerdotum dicendum erat, quod diuidebantur inter eos, qui erant coram arca, & in Gabaon, sicut inter ipsosmet, qui erant in Ierusalem. De Leuitis autem idem dicendum est, quia si tam pauciores sacerdotes, & Leuitæ erant coram arca, quam in Gabaon, minor pars eis dabatur.

Quæ erant cæremonia, quæ fiebant coram arca Domini. Quæst. XXXVI.

QVAERITVR vterius, quæ erant cæremoniae, quæ fiebant coram arca Domini, & quæ fiebant in sanctuario in Gabaon. Nam sacrificia fiebant in Gabaon, & etiam coram arca, vt patet in litera: Et sic de quibusdam alijs ministrantibus, in quibus videbantur coincidere. Respondendum, quod in sanctuario in Gabaon poterant fieri omnes cæremoniae legis, & tamen non erat necesse fieri ibi omnes, quia poterant fieri alibi quædam illarum. De arca autem dicendum est, quod non poterant fieri coram ea omnes cæremoniae legis, sed quædam, & tamen nulla cæremonia legis, quæ necessario fieri deberet coram arca. Et pro hoc datur regula, quod omnes cæremoniae, quæ erant de necessitate legis, fieri poterant in sanctuario, & necesse erat fieri ibi illas, & tamen nulla illarum erat, quæ fieri posset coram arca. Aliæ cæremoniae erant spontaneæ, & de istis dicendum, quod poterant fieri in sanctuario, & etiam coram arca, & non erat necesse aliquam illarum fieri in sanctuario. Ad hoc autem sciendum, quod in lege ponebantur quædam cæremoniae Leuitarum, & alia sacerdotum. Cæremoniae Leuitarum erant, quod essent ianitores templi, & cantores. Cæremoniae sacerdotales erant multæ. Prima erat offerre quotidie bis thymiama mane, & vespere, Exo. 30. Secunda erat quotidie locare lucernas in candelabro ponendo olei, vel faciendos alias dispositiones. Exo. 27. & 30. Tertia erat ponere panes propositionis super mensam in tabernaculo, Leui. 24. Quarta erat clangere tubis sacris tempore sacrificiorum Numeri 10. Quinta erat introire in Sancta sanctorum semel in anno in die propitiationis Leui. 16. Et ad Hebræ. 9. Sexta erat facere sacrificia in altari holocaustorum, vel vbiunque, & alias cæremoniae pertinentes ad hoc. Septima erat purificatos a lepra, & ab alijs immunditijs ostendere, & reconciliare cõmunitati mundorum. Leuitici decimo tertio & decimo quarto. Et ob hoc Christus dixit leprosis. Ite, & ostendite vos sacerdotibus. Lucæ 17. De ministrantibus Leuitarum, dicendum quod nõ determinabant certum locum quædam illarum, sicut laudare Dominum. Et ideo iste non solum fieri poterant in sanctuario, sed etiam vbiunque alibi. Aliæ autem concernebant locum, sicut esse ianitores. Et tamen iste poterant obseruari, vbi erat arca, sicut vbi erat sanctuarium. Et ratio huius est, quia Leuitæ ianitores in sanctuario habebant istud officium, quod non permitterent quemquam accedere ad locum in-

debitum, & fiebat istud potissime propter arcam, quia nihil erat in toto sanctuario maioris venerationis, & a cuius visu, & tactu maxime abstinendum esset quam arca. Cum in visione eius esset maximum periculum, scilicet, mors: Numeri 4. Et primo Regum 6. Ideo cum esset arca in domo David, vel vbiunque esset, conueniens erat poni aliquos ianitores, nam cum posita fuit in domo Abinadab, consecrauerunt Israelitæ Eleazarum filium eius ad custodiendum eam. Et cum esset in domo Obededom, ipse erat Leuita, & custodiebat eam, vt declaratum est supra 13. Et ob hoc tempore, quo fuit arca in domo David, fuerunt cantores, & ianitores de Leuitis in sanctuario in Gabaon, & etiam in domo David coram arca, de ministrantibus autem sacerdotalibus secus erat. De prima, quæ erat cremare thymiama quotidie sup altare thymiama, dicendum quod erat necessaria, quia quotidie bis fiebat, in mane, & in vespere. Exo. 30. Et ob hoc fieri debebat in sanctuario, & non sufficiebat si alibi fieret, potissime, quia non poterat fieri alibi, cū istud altare thymiama non sequeretur arcam, sed esset semper in sanctuario coram Sancta sanctorum. De secunda cæremonia, quæ erat locare lucernas in candelabro, dicendum quod erat necessaria, quia fiebat quotidie bis lege iubente: Exo. 27. & 30. Et non poterat fieri alibi nisi in sanctuario, potissime quia candelabrum illud, in quo lucerne erant disponendæ, erat vnicum, & erat semper in tabernaculo ante velum Sancti sanctorum: Exo. 26. Tertia cæremonia, scilicet, ponere panes propositionis super mensam, erat necessaria, quia debebat fieri quolibet sabbatho, & non poterat fieri nisi in sanctuario, quia mensa propositionis erat in tabernaculo ante Sancta sanctorum: Exo. 26. Et Leuiti. 24. Quarta cæremonia, scilicet, clangere tubis in diebus festis, & in sacrificijs erat sub necessitate, & tamen non determinabat sibi locum, quia poterat clangi tubis vbiunque fieret sacrificium. Ideo dicendum, quod cum in sanctuario Domini in Gabaon necesse esset fieri festiuitates, & sacrificia: necesse erat fieri ibi clangore tubarum sacrarum, & tamen etiam coram arca clangebatur tubis sacris iugiter, vt patet supra in litera, cum dicitur, quod Deus instituit Banaiam, & Oziel sacerdotes, vt canerent tubis iugiter coram arca. Quinta cæremonia erat ingredi in Sancta sanctorum in die propitiationis, & ista erat necessaria, quia necesse erat quolibet anno fieri semel Leui. 16. Et ad Hebræ. 9. Et non poterat fieri alibi nisi in sanctuario, quamquam vnus de summis sacerdotibus esset coram arca in domo David. Et ratio est in duobus, primo quia ingredi debebat sacerdos magnus die illa in Sancta sanctorum, & tamen Sancta sanctorum est quædam domus quadrata, quæ erat pars posterior tabernaculi, vt patet Exo. 26. Et tibi declaratum est, & sic non poterat esse Sancta sanctorum, nisi vbi erat Sanctuarium. Secundum est, quia fiebant die illa cæremoniae multæ sacrificiorum necessariorum, quæ non poterant fieri nisi in sanctuario. Sexta cæremonia erat facere sacrificia, & de ista dicendum, quod quædam sacrificia erant necessaria, & alia spontanea: necessaria fieri debebant in sanctuario, spontanea autem poterant fieri coram arca. De primis sciendum, quod tripliciter poterat aliquod sacrificium esse necessarium. Primo modo per legem iubentem absolute. Secundò per legem iubentem sub conditione, & quando illa conditio impleteretur, esset simpliciter necessarium sacrificium. Tertio modo, quando sine lege sacrificium fit necessarium per solam hominis voluntatem. De primo patet in sacrificio iugi. Nam sine conditione aliqua fieri debebat quotidie: etiam si multa alia sacrificia

crificia occurrerent: non debebat istud omitti. Sic etiam erat de sacrificijs, quæ fiebant in solennitatibus, scilicet, in sabbathis, & kalendis, & Phasæ, & Pentecoste, & die Clangoris, & festo Propitiationis, & Tabernaculorum, quia pro omnibus his erant sacrificia designata, quæ non debebãt omitti propter quacunque alia accidentia. De his Numeri 28. & 29. De istis dicendum est, quod necesse erat fieri illa in sanctuario in altari holocaustorum. Secundo modo sacrificia sunt necessaria per conditionem: sicut cum dicitur lex, quod mulier, quæ peperit suscepto semine offerat agnum anniculum, vel par turturum. Leui. 12. Et sic quando adueniret ista conditio, scilicet, quod mulier, quæ pareret offerre debebat. Sic etiam si peccaret populus, vel sacerdos, vel princeps, vel priuata persona offerre debebant sacrificia certa, & quamquam accidens esset, quod aliquis peccaret: tamen postquam peccaret necesse erat, quod offerret sacrificia determinata. Leuiti. 4. & 5. Et Numeri 5. Sic etiam si aliquis incideret in lepram, & sanaretur, vel mulier fluere sanguine extra tempus menstruum, vel vir fluere semine, & sanarentur, debebant offerre sacrificia pro purificatione. Leuiti. 14. & 15. Sic etiam de multis alijs casibus, in quibus obligabantur Israelitæ facere sacrificia. Tertio modo erat sacrificium necessarium per voluntatem, sicut accidit in votis, quæ in vouendo sunt voluntaria, & in complendo sunt necessaria: vnde si quis voueret quodcumque genus sacrificij, iam obligabatur ad reddendum illud in sanctuario. De omnibus his modis dicendum, quod sacrificia sic necessaria offerri debebant in Sanctuario, nec sufficiebat, quod offerretur aliquod illorum coram arca: specialiter tamen dicendum de sacrificijs, quæ erant necessaria ex voto, quod ista semper debebant offerri in Sanctuario, nisi in vouendo aliquis dixisset: volo offerre tale, vel tale sacrificium coram arca: aliis autem siue aliquid exprimeret, siue absolute voueret offerre sacrificium, tenebatur illud offerre in Sanctuario. Sacrificia autem spontanea erant, quæ pro sola voluntate offerebantur, nec habebant aliquam necessitatem præcedentem sicut in sacrificijs imperatis a lege, nec aliquam sublequentem sicut in sacrificijs factis ex voto, sed fiebant gratis sine voto, & ista poterant indifferenter offerri in Sanctuario, vel coram arca. Ratio autem prædictorum est, quia dicitur hic in litera, quod David iussit, quod Sadoc, & fratres sui sacerdotes offerret sacrificium iugiter mane, & vespere coram tabernaculo in altari holocaustorum, & quod facerent omnia iuxta legem Moyfi ibi, & coram arca non iubeat fieri aliquid eorum, quæ iubebantur fieri in lege Moyfi, ideo videtur, quod omnia, quæ aliquo modo habebant necessitatem ad fieri, debebant fieri in Sanctuario, & nihil illorum coram arca, quæ autem erant pure spontanea, non erant secundum legem Moyfi, id est, non habebant necessitatem aliquam ex lege directe nec indirecte, & illa poterant fieri coram arca.

An Heman, & Idithum canerent tubis coram arca. Quæst. XXXVII.

QVAERITVR vterius quomodo dicitur hic, quod Heman, & Idithum canebant tubis coram arca, quia canere tubis non pertinebat nisi ad sacerdotes, vt patet Numeri 10. Scilicet, filij Aaron sacerdotis clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Aliquis dicit, quod Heman, & Idithum, de quibus hic dicitur non essent Leuitæ simplices, sed sacerdotes, & sic liceret eis clangere tubis, dicendum tamen, quod

hoc non stat, quia isti erant Leuitæ. Nam supra 6. dicitur, quod Heman erat de progenie Caathitarum princeps inter cantores illius progeniei. Etiam patet, quia infra 25. Vbi ponuntur officia Leuitarum ponuntur Heman, & Idithum, & Asaph, & tamen si essent sacerdotes, non ponerentur vigintiquatuor ibi, sed infra vbi ponuntur vigintiquatuor fortes sacerdotum: erant ergo Leuitæ, sed licuit eis clangere tubis. Pro quo sciendum, quod quædam erant tubæ argenteæ sacræ ductiles, quas iussit Deus facere Moyfi. Numeri 10. Et alia erant tubæ corneæ, vel lignæ non sacræ. In primis istarum clangebant soli sacerdotes, & de his dicitur Numeri 10. Filij Aaron clangent tubis, & nunquam Leuitæ clangebant eis. Secundis autem vtebantur Leuitæ, quia non erant sacræ, & non solum ipsi, sed etiam laici, vt patet præcedenti cap. cum dicitur, quod vniversus Israel deducebat arcam Domini in iubilo, & sonitu buccinæ, & tubis, & cymbalis, a fortiori ergo Leuitis liceret vti tubis istis. Quod autem essent quædam tubæ sacræ argenteæ, & alia non sacræ corneæ, patet Psalmo 97. Scilicet, psallite Domino in cythara, & voce Psalms in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. Tuba ductilis est tuba argentea sacræ: sic enim patet Numeri 10. Vbi iussit Deus istas tubas fieri, dicens. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem. Ita nunc dicendum, quod erant coram arca tubæ argenteæ sacræ, quibus clangebant sacerdotes, & tubæ corneæ non sacræ, quibus clangebant Leuitæ. Patet hoc, quia supra in litera dicitur, quod constituit David Banaiam, & Oziel sacerdotes canere iugiter tuba coram arca. Et dicitur hic postea, quod Heman, & Idithum canebant tuba, ideo reddenda sunt singula singulis, scilicet, tubæ sacræ sacerdotibus, & tubæ corneæ Leuitis, quia alias frustra ponerentur quidam sacerdotes canentes tubis, quidam Leuitæ, sed attribueretur hoc totum Leuitis quibus competeat canere in templo, & coram arca.

An distinctio officiorum, quæ hic habetur sit illa, quæ ponitur infra cap. 25. Quæst. XXXVIII.

QVAERITVR vterius de ista distinctione officiorum sacerdotum, & Leuitarum, quæ ponitur hic an sit illa, quæ habetur infra 25. Respondendum, quod non, quia ibi ponitur ordinatio sacerdotum, & Leuitarum pro toto tempore futuro post ædificationem templi Salomonis, in quo esse debebat Sanctuarium, & arca, & tamen hic ponitur ordo, quem habebant sacerdotes, & Leuitæ illo tempore, quo mansit Sanctuarium in Gabaon, & arca erat in domo David. Secundo patet, quia infra vigesimo quarto, & 25. distinguuntur omnes sacerdotes in vigintiquatuor partes, & omnes Leuitæ in totidem partes. Hic autem non distinguuntur omnes sacerdotes, nec omnes Leuitæ, sed solum Leuitæ Caathitæ, & Meraritæ. Illi autem, qui erant Gersonitæ erant coram arca cum Asaph, vt colligitur supra in litera, & ibi declaratum est: etiam non fuerunt nunc omnes sacerdotes in Sanctuario, sed quidam coram arca: dicendum ergo, quod non coincidit iste cum illo ordine sacerdotum, & Leuitarum, qui habetur infra vigesimo quarto, & 25. quia ille fuit ordo generalis pro omnibus Leuitis, & sacerdotibus, hic autem ponuntur duo ordines particulares, scilicet, vnus ordo sacerdotum, & Leuitarum existentium coram arca, & alius ordo sacerdotum, & Leuitarum manentium in tabernaculo Domini in Gabaon.

M autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan Prophetam: Ecce ego habito in domo cedrina, arca autem foederis Domini sub pellibus est. Et ait Nathan ad David: Omnia, quae in corde tuo sunt, fac: Dominus enim tecum est.

DESCRIPTO in precedentibus de David deuotione in arcae ueneratione, hic agitur de eius deuotione in templi aedificatione, & diuiditur in duo, quia primo agitur de David desiderio circa templi aedificationem: secundò agitur de eius studio circa materiae preparationem infra 22. Prima in tres, quia primo ponitur praedictum desiderium ad templi aedificationem. Secundo intentionis impedimentum per inimicorum debellationem sequenti cap. Tertio eiusdem impedimentum per David praenauicationem infra 21. Prima in duas, quia primo ponitur Dei ad David per Prophetam locutio: secundò eiusdem responsio, ubi. Cumque uenisset Rex. Prima in duas, quia primo ponitur humana diffinitio: secundò diuina reuocatio ibi. Igitur nocte illa.

An ista, quae hic habentur sint continuata ad praecedentia, & fuerint immediate post illa an interiecto aliquanto tempore. Quae. 1.

QUAERITUR circa primum, an ea, qui habentur hic habeant ordinem continuatum ad praecedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quòd hic est ordo continuus, quia supra dicebatur de arcae portatione, quae fuit in principio regni David: Hic autem dicitur de uoluntate eius ad aedificandũ templum, & fuit istud post illud. Quod patet, quia quando David istud dixit, iam erat arca Domini in domo sua, quia dicitur hic, quòd David dixit ad Nathan Prophetam: ecce ego habito in domo cedrina, arca autem Domini sub pellibus est. Et istud erat, quòd David extenderat ei quoddam tentorium de pellibus iacynthinis, sub quo esset in domo sua praecedenti cap. Et David uolebat, quòd iam non maneret sub illo tentorio pellium, sed fabricaretur ei domus pulchra, in qua honorabiliter maneret. Ad secundum dicendum, quòd non apparet an pauco tempore, vel multo post praecedentia ista dicta fuerint, & facta, sed satis uidetur dicendum, quòd pauco tempore post acciderint. Nam David erat uir ualde deicola, qui semper cogitabat qualiter placeret Deo, ideo non erat uerisimile, quòd multo tempore, postquam duxisset arcam in domum suam, maneret: quãdo cogitaret qualiter aedificaret templum Domino, ubi esset arca. Circa primum dicitur. Cum autem habitaret David in domo sua. Scilicet, in domo quam fabricauerant ei serui Hiram regis Tyri de lignis cedrinis supra 14. Et potest induci dupliciter ista litera. Uno modo ad significandum, quòd David deberet aedificare Domino domum, in qua maneret arca, scilicet, quia ipse habebat iam domum pulchram, in qua habitaret, ideo rationabilis erat, quòd Deus haberet domum, ut habuit. Consonat litera sequens cum dixit David. Ecce ego habito in domo cedrina, & arca foederis Dei sub pellibus est q. d. non est iustum me habere domum, & q. arca Domini non habere domum,

nisi pelles: aliter potest induci, scilicet, q. David esset iam quietus ab omni hostili opere, ideo esset aptus ad fabricandum Dño domum, & intelligitur cum habitaret David in domo sua, id est, cū habitaret pacifice in domo sua, & non cogereur ingruentibus bellis exire de illa. Et huic concordat litera, quae habetur 2. Re. 7. Vbi ponitur tota ista historia in sententia, & quasi p eadem uerba, cum dicitur: Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiẽ vndique ab vniuersis inimicis suis. Dixit ad Nathan Prophetam. Locutus est David isti, quia erat Propheta, & familiaris suus, & uoluit ab eo habere certitudinẽ, an placeret ei, q. aedificaret ei domum, vel non. Ecce ego habito in domo cedrina. Ista est domus, quam aedificauerant ei serui regis Hiram: nam mox ut factus est Rex super totum Israel, misit Hiram rex Tyri artifices, & ligna cedrina ad David, & aedificauerunt ei domum in castro montis Sion, quod uocatur ciuitas David supra 14. & 2. Re. 5. Et erat ista domus cedrina, id est, facta de lignis cedrinis, non quòd tota esset de cedro, quia maxima pars eius erat de lapidibus. Quod patet, quia supra 14. Dicitur, q. misit Hiram rex Tyri ad David ligna cedrina, & artifices parietum lignorumque, ut aedificarent ei domum: ergo uidetur, q. artifices parietum non erant artifices lignorum, & consequenter parietes non erant de lignis, sed de alia materia, licet dicatur domus cedrina, quia nullum lignum erat ibi nisi de cedro. Dixit autem hoc David ad probandum, q. iniustum erat, q. non fuerat aedificata uique nunc aliqua domus pro arca, quia arca, quae representabat Deum, cum diceretur Deus sedere super arcam iuxta duos cherubin 2. Re. 6. debebat honorabilius manere quam quicumque homo, sed David habitabat in domo cedrina, quae erat ualde preciosa, ideo uidebatur iniustum, q. arca Domini maneret in loco non honorabili, scilicet, sub pellibus, & sic non solum petebat consilium an deberet aedificare domum Domino, sed etiam arguebat probando, q. deberet aedificare. Arca autem foederis Domini sub pellibus est. Hoc dicebat, quia arca Domini erat inuoluta, vel operata pellibus: sicut supra declarabatur in quadam quaestione. Vocatur autem arca foederis, quia in ea custodiebantur duae tabulae lapideae, in quibus erant scripta decem praeptra legis, super quibus fuerat foedus in initum inter populum, & Deum. Et ait Nathan ad David. Omnia, quae in corde tuo sunt, fac. Per ista uerba innuebatur, quòd uellet David aedificare templum Domino ad habitandum. Ideo Nathan uidens intentionem David dixit ei: omnia quaecumque sunt in corde tuo fac, id est, habes intentionem aedificandi templum, aedifica illud sicut uolueris. Deus enim tecum est. Id est, Deus adiuuabit te ad faciendum omnia, quae inceperis. Nesciebat Nathan uoluntate Dei circa aedificationem templi, quia tamen erat aliquod rationale, & pertinens ad honorem Dei, putauit quòd ipse adiuuaret quemcunque uolentem aedificare templum, sed non fuit sic patet in litera.

Quidnam mouebat David, ut uellet aedificare templum. Quae. 11.

QUAERITUR circa hoc, quid mouit David ad uolendum aedificare templum Dño. Respondendum, q. motus fuit rationabiliter: erat enim David uir deicola, & cogitabat assidue quomodo placeret Deo, & quia uidebatur rationabile, q. placeret Deo habere domum pulchram pro arca, intendebat ei aedificare illam. Secundo motum erat ex quadã compassione hominis ad Deum. Iustum enim est Deũ honorari q. hominem iuxta illud 2. Macha. 9. Iustum est

est hominem subiectum esse Deo, & mortalem Deo paria non sentire. Sed homines habitabant in domibus pretiosis, ergo rationabilis erat arcam Dñi habitare in domo pretiosa, & hoc dixit ad Nathan, scilicet, Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem foederis Dñi sub pellibus est. Tertium motum erat ex habitudine Dei ad hominem, quia Deus uult, quòd honorificemus eum: attribuendo ei ea, quae nos uellemus pro nobis, & daremus principibus nostris, & q. non demus ei illa, quae despecta sunt in oculis nostris, & quia Iudaei non dabant Deo talia obsequia, & munerata qualia principibus suis, conuerterunt de eis per Malachiam, ut patet Malac. 1. Scilicet, Ad uos, o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis, in quo despeximus nomen tuum? Offeritis super altare meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? In eo, quòd dicitis: mensa Domini polluta est. Si offeratis uicium ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit illi, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. Et nunc deprecamini uultum Dñi, ut misereatur uestri: de manu enim uestra factum est hoc, si q. suscipiat facies uestras, dicit Dñs exercituum. Nunc autem David cum esset princeps, noluit, q. sibi darent maiora obsequia, q. Deo, & tñ ipse habebat domum cedrinam, ideo saltem uolebat, quòd Deus haberet domum cedrinam.

Quis nam erat iste Propheta Nathan. Quae. 111.

QUAERITUR ulterius quis erat iste Propheta Nathan, quem consuluit hic David. Aliqui respondent, quòd iste fuit unus de filiis David ex Bethsabee, quia ponitur Nathan inter filios David, ut patet 2. Regum 5. & supra 3. Dicendum tamen, quòd non fuit filius David, sed fuit contemporaneus eius. Quod patet, quia si esset iste Nathan filius David, de quo supra 3. & 2. Reg. 5. non esset filius David ex Bethsabee cum dicatur ibi, quòd illi quatuor, scilicet, Sama, Sobab, Nathan, & Salomon nati sunt de Bethsabee filia Amiel, & tamen Nathan iam uir magnae aetatis erat, quãdo David accepit prima uice Bethsabee, ideo non fuit filius eius. Patet hoc, quia David prius accepit Bethsabee in adulterium quã in matrimonium: nam non accepit eam in matrimonium, quousque dixit se esse grauidam ex coitu adulterino, & occisus fuit Urias 2. Regum 12. Nathan tamen uenit ad increpandum David, quia acceperat Bethsabee per adulterium, & quia occiderat Uriam uirum eius. Et praenunciavit ei, quòd filius, qui natus fuerat ex adulterio, moreretur 2. Regum 12. Ergo multo prius natus fuit Nathan quã David acceperat Bethsabee, & sic non potuit esse filius David. Dicendum ergo, quòd Nathan non fuit filius David, sed quidam uir sanctus, & Propheta tempore David, qui fuit ualde familiaris ei, & praenunciavit sibi multa, & fere fuit coaetaneus David. Nam a principio regni David fit mentio de Nathan, & etiam in morte David uiuebat Nathan. Patet hoc, quia Nathan praenunciavit David, quòd non aedificaret templum ei. Istud erat in principio regni sui super Israel, ut patet hic & 2. Regum 7. Etiam ipse denunciavit ei de filio suo Salomone nascituro, qui succederet ei in Regno, & aedificaret templum Domino, ut patet ibidem. Et infra 22. Ipse etiam fuit, qui increpauit David nimis pro adulterio cum Bethsabee, & praenunciavit bella futura in domo sua, quia ipse occiderat Uriam 2. Regum 12. Fuit ualde laudabilis iste Nathan: unde ponitur in catalogo sanctorum patrum ueteris testamenti, & adiungitur temporibus David,

ut patet Ecclesi. ast. 47. Scilicet Post haec surrexit Nathan Propheta in diebus David, & quasi ad eum separatus est a carne. Vixit autem Nathan usque ad mortem David, & postea, nam cum moriturus esset David, & dubitaretur quis ei deberet succedere, & Adonias gereret se pro rege, Nathan fouebat partes Salomonis, & suadet Bethsabee matri eius ingredi ad David, & petere ab eo Regnum pro Salomone 3. Regum primo ipse etiam Nathan Propheta, & Sadoc summus sacerdos uixerunt Salomonem in Regem, eodem cap.

Quare consuluit David Nathan de aedificatione templi. Quae. 1111.

QUAERITUR ulterius quare David consuluit nunc Nathan super aedificatione templi, quam facere intendebat. Dicendum, quòd fuit propter multa. Primo propter magnam familiaritatem, quam habebat David cum illo. Nam homines, qui uolunt facere aliqua magna, prius colloquuntur amicis suis conferentes super illo, an fieri debeat, & qualiter fiat: Nathan autem erat tam familiaris David, ut nihil faceret David eo non consulto. Ideo nunc cum esset ista res grauis, noluit facere quousque conferret super illa cum Nathan. Patet hoc 3. Regum primo quando Adonias uictus est in regem, nesciente hoc David, dixit Nathan. Nunquid a Domino meo Rege exiit hoc uerbum, & mihi non indicasti seruo tuo, quis sessurus esset super thronum David mei Regis post eum? Et sic Nathan quasi conqueritur, quòd David non reuelauerit ei hoc secretum antequam faceret, non auderet tamen sic conqueri, nisi tanta esset familiaritas eius cum David, quòd omnia alia secreta sua consensisset ei reuelare. Secundum fuit, quia Nathan erat Propheta, per quem Deus multa reuelabat David, & alijs Israelitis, & cum nunc aggressurus esset rem magnam, noluit aggredi Deo inconsulto, cum promptum esset sibi consulere Deum per Prophetam, & sic quando respondit Nathan ipsi David, quòd aedificaret David erat promptus aedificare, nec quaesuit ulterius consilium. Tertium poterat esse, quia forte David uoluit istud reuelare Nathan tanquam uiro prudenti, ut uideret quid super hoc iudicaret. Et non consulebat David Dominum per Nathan ad uolendum scire responsum eius, quia tunc non respondisset Nathan inconsulto Deo, sed consulisset eum, & expectasset quid responderet, nunc tamen non consuluit Dominum, sed solum respondit de corde suo, dicens, omnia quae sunt in corde tuo fac: Dominus enim tecum est, & postea Deus apparuit, & reuelauit contrarium. Ideo uidetur, quòd non consulebat eum tanquam Prophetam, sed magis tanquam uirum prudentem, & familiarem sibi, de quo infra declarabitur in quadam quaestione.

Quare uolebat David consulere Dominum per Nathan. Quae. V.

QUAERITUR ulterius si David uolebat consulere Dominum super aedificatione templi, ad quid uolebat consulere eum per Nathan Prophetam, vel per aliquem alium, cum ipse esset Propheta, immo excellens inter Prophetas tantum, quòd quando dicitur Propheta absolute, intelligitur de David. Respondendum est, quòd non consuluit Dominum per seipsum, sed per alium, ut aliqui uolunt, quia licet ipse esset Propheta, tamen pro tunc non habebat spiritum prophetiae: ideo consulebat per alium, qui haberet spiritum prophetiae pro tunc. Dicendum tamen, quòd hoc non stat, quia nunquam vnus

Vnus Propheta consulebat Dominum per alium Prophetam ex quacunque causa, siue Deus sibi illico responderet, siue non, nec reperitur aliquando de aliquo, qui nominetur Propheta, quod consuleret Dominum per alium, etiam si Deus non reuelaret sibi immediate, quod volebat. Et patet hoc de Iere. a quo iudæi, quæsierunt an deberet descendere in Aegyptum, & per decem dies orauit, nec respondebat ei Deus, & tamen nullum alium Prophetam super hoc quæsiuit, sed expectauit vsquequo Deus ei reuelare voluit die decimo, vt patet Iere. 42. Sic etiam fuit de Daniele, qui interdum per tres hebdomadas erat dubius super aliqua re, & consulebat Dominum, quid fieri deberet super illa, vel qualiter intelligeretur: Danielis 10. Et tamen nunquam consulebat tunc alium Prophetam super hoc, licet essent alij Propheta famosi in Babylone, a quibus posset querere, quorum vnus erat Ezechiel, vt patet Ezech. primo. Et sic Dauid non consulebat Dominum nunc per Nathan, tanquam nunc non haberet spiritum propheticum, & ante hoc habuisset aliquando: nam ipse consueuerat semper consulere Dominum per alios: sic enim patet quando erat profugus a facie Saulis: nam consuluit ter Dominum per Abiathar summum sacerdotem, scilicet, in Ceila, & in Siceleg, primo Regum 23. & 30. Postea etiam, quando voluit redire de terra Philistinorum in terram Iuda consuluit sic Dominum 2. Regum 2. cap. sic etiam quando factus est rex super Israel, consuluit bis Dominum super bello contra Philistinos 2. Regum 5. Et supra 14. Dicendum ergo, quod Dauid non erat Propheta cui Deus loqueretur per se sicut alijs Prophetis, & patet hoc ex duobus. Primo quia si Deus consueuisset ei loqui per se, non consuleret ipse Dominum per alios Prophetas, sed per seipsum, sicut declaratum est supra de alijs Prophetis, qui nunquam consulebant Dominum per alios, sed per seipsum. Secundo patet, quia alij Propheta, quibus Dominus per se loquebatur, non recipiebant responsum diuinum in aliquo per interpositam personam, sed per seipsum, & tamen Dauid sepe recepit diuina mandata, & responsa per alios. Patet enim, quia in deserto locutus est Dominus ad Prophetam Gad, vt denunciaret Dauid, quod non maneret in praesidio terræ Moab, sed veniret in terram Iuda, primo Regum 22. nunc etiam non locutus est Deus ipsi Dauid per se, sed per Nathan declarando ei, quid intenderet facere ipsi Dauid. Iterum etiam cum peccaret Dauid in adulterio, non comminatus est ei per seipsum Deus, sed per Nathan denunciauit sibi omnia mala. 2. Regum 12. Iterum etiam, quando peccauit Dauid numerando populum: Deus locutus est ei bis per Prophetam Gad, scilicet, primo dando ei electionem de tribus generibus poenarum: secundo reuelando ei, quid deberet facere ad hoc, quod cessaret pestis, vt patet infra 21. Et magis 2. Regum vltimo, Non ergo erat Dauid Propheta, cui Deus per se loqueretur, & sic quocumque ipse vellet certificari de aliquo per Deum, oportebat, quod consuleret Dominum per alios Prophetas, sicut consulebat quilibet, qui non erat Propheta. Cum autem obijciatur, quod Dauid erat Propheta, immo excellens prophetarum, dicendum quod Propheta accipitur dupliciter in sacra scriptura. Vno modo pro illo, cui Deus reuelat aliqua abscondita, quæ non reuelat alijs hominibus, siue loquendo ei per Angelum suum, siue aliter, & sic proprie accipitur Propheta. Alio modo vocatur Propheta quicunque laudans Deum, si faciat aliquos Psalmos, vel cantica. Et isto modo omnes Leuitæ, qui canebant coram Dño, vocabantur Propheta, & dice-

rophe-
Pa dupli-
teiter ac-
cipitur.

Fbantur prophetare in Iyris, & psalterijs, & alijs organis musicis, sic est supra 15. Chonenias princeps cantorum dicebatur princeps prophetarum. differentias autem Prophetarum in istis duobus modis assignauimus satis late, supra 15. In quadam quæstione. Iste modo secundo erat Dauid Propheta, & est excellentior omnibus Prophetis, quia non fuit aliquis, qui tot Psalmos componeret sicut Dauid, vt patet ex titulis eorum in lib. Psalmos. quia plures attribuuntur ei soli, quam omnibus alijs simul sumptis: prophetæ autem isto modo non habebant reuelationem a Dño, ita vt loqueret eis, ideo quod dubitabant super aliquo consulebant Dñm sicut ceteri, qui non erant Propheta. Interdum tamen Deus inspirabat istis Prophetis cantoribus aliquid, & canebant aliqua futura, in quibus concordabant cum Prophetis primo modo, & sic Dauid multa cecinit, quæ futura erant, & potissime Dauid conuenit cum Prophetis primi modi, quia licet Deus nunquam loqueretur ei, tamen prophetiam istam secundi modi, quæ erat ars faciendi Psalmos, & cantica diuinæ laudis non acceperat humano ingenio, nec eruditione, & studio, sed Deus ei inspirauerat, id excellentior erat inter omnes Prophetas secundi modi, & tamen hoc non obstante, non poterat per se consulere Dñm, sed si debebat consulere, oportebat quod per alium consuleret, & sic fuit hic, si forte ipse intendebat consulere Dominum per Nathan.

An Dauid locutus fuerit ad Nathan Prophetam, vt consuleret Dominum per eum, vel solum vt loqueretur ei.
Quæst. VI.

QUÆRITUR vltimus cum nunc fuerit locutus Dauid Propheta Nathan super ædificationem templi, an locutus fuerit consulendo Dñm per eum, vel solum loqueret ei tanquam viro prudenti, & familiari, volens habere consilium cum ipso. Respondendum, quod vtraque pars poterat aliquantulum teneri, sed magis dicendum est, quod Dauid solum locutus fuerat, vt petens consilium tanquam a viro prudenti, quod patet primo, quia quod Dauid dixit ego habito in domo cedrina, & arca Dñi sub pellibus est. Nathan respondit ei illico, omnia quæ sunt in corde tuo fac, quia Dñs tecum est, & tamen si ipse videret, quod Dauid peteret ab eo per modum consultationis prophetice, non responderet sibi quousque, consuleret Dñm super hoc. Secundo patet, quia dato, quod ipsi Nathan videret non esse opus, quod consuleret Dñm super hoc, credens certissime, quod Deus vellet templum sibi ædificari, tamen saltem Dauid non assentiret ipsi Nathan, quousque, consuleret Dñm pro eo, & tamen non curauit vltimus, sed contentus fuit cum dixit Nathan, omnia quæ sunt in corde tuo, fac. ergo non quærebat per eum modum consultationis. Tertio patet, quia ex verbis Dauid aliquantulum colligitur, quod ipse volebat consulere Dominum super hoc, quia ille, qui consulit ambiguus est super re, de qua consulit, & tamen Dauid videbatur esse certus ex verbis suis de ædificatione templi, quod Deo placeret, immo quod esset iniustum non fieri: nam dixit, ecce ego habito in domo cedrina, arca autem Domini sub pellibus est, quasi dicat iniustum est hoc, ideo non consuleret Dominum per Nathan. Quarto patet, & efficacius, quia si consulisset Dauid Dominum per Nathan, & Deo nihil respondente diceret Nathan ad Dauid, omnia, quæ sunt in corde tuo fac, & postea Deus responderet, quod Dauid non ædificaret templum, esset magna confusio ipsi Nathan, & appareret mendax, & Dauid increparet eum nimis, & tamen nihil istorum apparet, quia Dauid non increpuit ipsum Nathan, ideo videtur, quod non consuluit Dominum per eum, sed per modum colloquutionis, & consilij humani locutus est ad eum.

Quomodo

Quomodo intelligitur, quod arca domini erat sub pellibus.
Quæst. VII.

QUÆRITUR vltimus quomodo dixit hic Dauid arca domini sub pellibus est. Respondendum, quod potest intelligi dupliciter: vno modo, quod esset arca sub pellibus, id est sub quodam tentorio de pellibus iacynthinis. Secundo Dauid construxit palatium, in quo esset arca, & in illo posuit quoddam tentorium de pellibus iacynthinis, in quo esset arca abscondita, ne videretur ab omnibus introeuntibus in domum illam, & hoc colligitur præced. cum dicitur. Attulerunt arcam Dei, & constituerit illam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei Dauid. id est in medio tentorii, nam non potest intelligi de domo, in qua posita est arca, quia domus non extenditur, sed debet intelligi de tentorio facto de pellibus, vel de lino, quod extenditur, & colligitur pro voluntate humana, & quia erat nunc arca sub illo tentorio de pellibus dicebatur esse sub pellibus. Alio modo potest intelligi de velamentis arcæ. Pro quo sciendum, quod arca habebat tria velamenta, primum erat velum, quod pendebat ante sancta sanctorum: secundum erat de pellibus iacynthinis: tertium erat pallium iacynthinum. Cum autem arca maneret intra sancta sanctorum, erat discooperata. Cum vero mouendum erat tabernaculum inuoluabatur arca tribus prædictis velamentis. Num. 4. & sic portabatur inde: cum locarentur castra, reponebatur arca intra sancta sanctorum, & ibi discooperabatur, & sic nunquam erat discooperata, nisi quod erat in sancta sanctorum. Ideo erat velata istis tribus velamentis, & quia vnum istorum erat de pellibus iacynthinis, dicebatur arca esse sub pellibus, quoadu sic aperta erat. Et quocumque istorum duorum modorum intelligatur, erat arca minus honorabiliter, quam decebat, ideo quasi pro iniusto dicebat Dauid arca domini sub pellibus est.

Quare voluit nunc Dauid ædificare templum.
Quæst. VIII.

QUÆRITUR vltimus, quare Dauid voluit nunc ædificare templum domino, eo quod arca erat sub pellibus, & quomodo ipse reputabat eam contempnibiliter esse, quando erat sub pellibus. Nam Deus sic instituerat, & non debet conari Dauid magis honorare arcam, quam Deus eam volebat honorari, Deus tamen instituerat, quod arca semper esset sub pellibus, quia aut arca erat intra sancta sanctorum, quando erant castra locata, aut erat extra, sicut mouebantur castra: si primo modo arca nuda erat, & tamen erat sub pellibus, quia erat in sancta sanctorum. Et tectum sancti sanctorum, & totius tabernaculi erat quadruplex. Scilicet vnum de cortinis, & aliud de sagis: tertium de pellibus arietum rubricatis: quartum de pellibus iacynthinis. Exod. 26. Et sic erat arca sub pellibus duplicibus. Si autem erat extra sancta sanctorum, et erat sub pellibus, quia erat semper aperta tribus velamentis, quorum secundum de pellibus iacynthinis. Num. 4. Et sic vbiunque erat, sub pellibus erat, & hoc inuinit Deus loquens ad Dauid hic in littera. Non edificabis mihi domum ad habitandum, neque enim mansi in domo ex eo tempore, quod eduxi Israel de Aegypto vsque ad diem hanc, sed fui semper migrans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Israel.

Respondendum, quod quamquam Deus ordinasset arcam esse sub pellibus, Dauid putauit inhonestum, & minus honorabile esse arcam latere sub pellibus, nec tamen in hoc resistebat ordinationi diuinæ, vel putabat minus bene ordinatum esse, quod arca esset sub pellibus. Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Alibus, sed sciebat, quod hoc factum fuerat ex necessitate. Nam operimenta pellium pro arca instituta fuerunt in deserto, quando egressi fuerunt Israelitæ de Aegypto, & non potuit tunc ædificari aliqua domus, in qua maneret arca, quia Israelitæ mutare debebant quotidie loca per desertum, quousque venirent ad terram Chanaan eis promissam, & sic oportebat, quod facerent aliquam domum portabilem, in qua poneretur arca, quando locaretur castra, & ista esset de tabulis paucis, & operimentis pellium, vel lini, & sic factum est, vt patet Exod. 26. Ideo ex necessitate fuit, quod arca esset sub pellibus: si tamen Deus non iussisset arcam, & tabernaculum fieri in deserto, sed in terra Chanaan. & postquam Israelitæ essent in quiete, non iussisset fieri habitationem arcæ de pellibus, vel panno, sed de lapidibus, & lignis pulchris, sicut factum est templum Salomonis, nunc autem Israelitæ quiescebant in terra Chanaan, & non erat arca mutanda quotidie de loco ad locum, ideo poterat fieri ei domus pulchra, in quo maneret, & sic illud, quod fuerat pulchrum, & bonum pro necessitate temporis in deserto, iam non erat honestum, & honorabile, & propter hoc Dauid volebat mutare illud, quamquam a Deo fuisset factum, & iam credebatur non esse bonam illam ordinationem Dei propter mutationem temporis: sic enim fecit Dauid in quibusdam alijs: nam instituerat Deus in deserto Leuitas in officiis suis, ita vt a viginti quinq; annis supra ministraret in operibus tabernaculi vsque ad quinquaginta, & post quinquaginta non ministrarent, sed erunt custodes vasorum. Num. 8. Et etiam ista ministratio non incipiebat anno vicefimo quinto, sed anno tricesimo, & ob hoc omnes Leuitæ, qui numerati fuerunt in deserto ad subeundum onera, fuerunt nominati a triginta annis, & supra Num. 4. & tamen Dauid postea instituit, quod Leuitæ ministraret a viginti annis, & supra vsque ad finem vitæ, & causa mutationis fuit, quia Leuitæ in deserto habebant magnos labores portando onera de loco ad locum, ideo incipiebant laborare in ætate fortissima, scilicet anno tricesimo. Cum autem erant in terra Chanaan, & fuit ædificatum templum Salomonis, non erat mouenda arca de loco illo, sed ministratio Leuitarum solum futura erat in templo, & ob hoc non requirebantur manere vires in eis ad ministrandum, & sic sufficiebat, quod inciperent ministrare anno vicefimo, sic patet infra 23. scilicet dixit Dauid. Requies dedit dominus Deus Israel populo suo, & habitationem in Ierusalem, vsque in sempiternum, nec erit officium Leuitarum, vt ultra portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum, iuxta præcepta quoque Dauid nouissima supertrahitur numerus filiorum Leui a viginti annis, & 5. Et sic Dauid mouebatur ad faciendum, quod arca domini non esset sub pellibus, licet Deus instituisset a principio, quod esset sub pellibus.

Propter quid dicebat Dauid arcam domini esse sub pellibus.
Quæst. IX.

QUÆRITUR vltimus ad quid Dauid dicebat nunc, quod arca Dei erat sub pellibus, & ipse in domo cedrina, & propter hoc volebat ei fabricare templum, nam etiam arca Dei erat in domo cedrina, nam arca fuit posita in domo Dauid, & verisimile est, quod ipse poneret eam in loco meliori, & honestiori totius domus suæ, cum ipse esset vir valde deicola, cupiens per omnia placere Deo, & honorare arcam, & tamen domus Dauid erat cedrina, quam edificauerant ei artifices regis Hiram. Ideo etiam arca domini esset in domo cedrina. Potest respondere multipliciter: vno modo, quod Dauid volebat ædifica-

B b 16

re dño meliorem domum, & respectu illius, quā intendebat edificare: ista in qua nunc erat arca, nullius valoris erat, quod patet ex magnitudine expensarum, quas preparavit David ad edificandum templum infra 22. & 28. & 29. Et ex pulchritudine, & diuitiis magnis, quæ fuerunt in templo Salomonis, ut patet tertio Reg. 6. & seq. lib. c. 3. & 4. ideo respectu illius adhuc arca Dei non erat in loco honesto, sed videbatur esse sub pellibus. Secundo potest responderi, & melius, quod quamquam arca existens in domo David, esset in domo cedrina, & tamen domus cedrina non erat habitaculum eius, sed tentorium factum de pellibus iacynthinis, quod David posuerat in illa domo, ut poneretur arca sub illo, & non appareret oibus intrantibus domum. Si autem arca nuda esset, & poneretur in domo cedrina, diceretur proprie habitare in domo cedrina: sic. n. fuit postea in templo Salomonis, nam fuit facta quadam domus quadrata habens trabes cedrinæ, & tabulas parietum cedrinæ, & tota domus erat operata auro in tecto parietibus, & pavimento, & in illa ponebatur arca non habens aliquod operimentum, sed parietes domus occultabant arcam, ut patet 3. Reg. 16. Et sic intendebat facere nunc David. Tertio potest dici, quod in quocunque loco poneretur arca esset sub pellibus semper quousque fieret ei aliquod tēplū manens: nam & quando erat in tabernaculo intra sancta Sanctorū sub pellibus erat, cum essent duo velamēta sanctuarii de pellibus. Exo. 26. ideo David intendebat per hoc facere domū manentem, in qua arca semper staret, & ibi esset discooperta, nec essent aliq̄ pelles super eā, sed rectum, & parietes de laminis aureis, sicut factum est postea in templo Salomonis.

Igitur nocte illa factus est sermo Domini ad Nathan, dicens: Vade & loquere David seruo meo; Hæc dicit Dominus: Nō edificabis tu mihi domum ad habitandum, neque enim mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israel de terra Aegypti, vsque ad diem hanc, sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Israel. Nunquid locutus sum saltem vni iudicum Israel, quibus præceperam, ut pascerent populum meum, & dixi, quare non edificasti mihi domum cedrinam?

Igitur nocte illa. Hic ponitur secundum huius partis. diuina reuocatio. Nam reuocauit Deus sententiā Nathan. Ipse quippe dixerat David, quod faceret omnia, quæ erāt in corde suo, & Deus dixit ei, quod non edificaret David sibi templum, & dicitur. Igitur nocte illa. David & Nathan locuti fuerant per diem de edificatione templi, & sequenti nocte locutus est dominus ad Nathan de reuocatione illius dicti.

Factus est sermo domini ad Nathan. Erat Nathan propheta, & solebat ei Deus loqui, & sic nunc locutus est, & non fuit locutus David per se, quia David non erat propheta de illis, quibus Deus loquebatur, ut declaratum est supra in quadam questione: de ista locutione qualis fuerit infra declarabitur in questione quadam.

Dicens vade, & loquere David seruo meo. Scilicet vade, & reuoca eum ab intentione edificandi templum, quā iam concepit.

Hæc dicit dominus, non edificabis tu mihi domum ad habitandum. Scilicet domum ad habitandum, non edificabis

tu, sed edificabit filius tuus, ut patet in litera. Et dicitur: nō edificabis tu mihi domum. i. arce meæ, quia Deus non indigebat domo, sed arca sua, in qua specialiter ostendebatur presentia eius.

Nec enim mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israel, vsque ad diem hanc. Quasi dicat non est necesse, quod tu edifices mihi domum, quia sicut nunquam habitavi in domo ex die, quo eduxi: Itaque de Aegypto, vsque ad diem hanc, ita nec est necesse, quod nunc habitem in illa, sed bene potero in diebus meis manere sine domo.

Sed semper fui mutans loca tabernaculi. Idest nunquam habui locum manentem, sed semper. i. quasi continue mutabam loca tabernaculi. Hoc dicit, quia arca facta fuit in deserto, & ibi factum est tabernaculum, ubi nō erat quies Israelitarum, sed mouebantur continue per mansiones suas, & quando locabatur castra in aliquo loco, erigebatur ibi tabernaculum, & ponebatur arca in sancta Sanctorum nuda: manebatque ibi quadriū Israelitæ manebant in loco ipso, cum vero castra mutanda essent, operiebatur arca tribus velamentis suis, & deponebatur totum tabernaculum, & tam arca, quam tabernaculum portabantur a Leuitis in itinere vsque ad locum in quo castrametandum foret, & ibi rursus fiebat, sicut dictum est, & ita in omnibus castrametationibus, Numeri 4. & sic mutabat arca loca tabernaculi.

Et in tentorio manens cum omni Israel. Istud intelligitur de tempore, quo manebat arca in aliquo loco castrametationis, nam quando mouebantur castra, dicebatur arca mutare loca tabernaculi, & quando figebantur, rursus manebat ipsa in tentorio. Intra sancta Sanctorum, quia locatis castris ponebatur arca in sancta Sanctorum, & ibi erat in tentorio, quia operimentum sancti Sanctorum non erat de tabulis, sed de velamentis, quæ erant quatuor, scilicet de cortinis, de sagis, de pellibus arietum rubricatis, de pellibus iacynthinis. Exo. 26. & ista operimenta vocabantur tentorium, quia extendebantur, & colligebantur. Quando erigebantur tabulæ tabernaculi extendebantur ista operimenta super illas, ut velarent eas per omnia latera, vsque ad pavementum. Exo. 26. Et quando deponebatur tabernaculum, auferebantur ista velamenta, & colligebantur, ut portarentur in itinere. Numer. 3. & 4. & dicitur quod manebat cum omni Israel, quia arca domini non quiescebat, nisi quiescente toto Israel, nec mouebatur, nisi cum moueretur Israel, vnde quando Israelitæ per desertum deberent mouere castra, mouebatur arca præcedens eos ad significandum locum castrorum, & tunc dicebat Moyses, surge domine; & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te a facie tua, cum autem perueniretur ad locum, in quo quiescendum esset, stabat arca, & dicebat Moyses, reuertere domine ad multitudinem filiorum Israel, ut patet Numer. 10. Nunquid locutus sum saltem vni iudicum Israel. Hic ponit aliam excusationem ad hoc, quod non debeat edificari templum. s. quod ante hoc Deus, nunquā iusserat alicui iudici Israel, quod edificaret sibi templum, ideo non erat in culpa David si et ipse non edificaret. Iudices fuerunt in Israel illi, qui gubernauerunt populum immediate post Iosue, vsque ad Saulem, qui fuit primus de regibus.

Quibus præceperam, ut pascerent populum meum. Deus iussit iudicibus, quod pascerent populum suum. i. regerent illum, & gubernarent, sicut pastor regit oues pascendo eas, & sic reges vocantur pastores, sic enim Homerus vocauit Agamēnonem principem totius exercitus Græcorum in bello Troiano, patrem & pastorem populorum, ut patet in Iliade, & refert illud Arist. 8. Ethic. patet etiam ex hoc, quod iudices, ut in plurimum voluntate, & præcepto Dei constituiebantur in Israel.

Israel. Quod patet, quia dicitur hic, quod Deus præceperat illis, ut pascerent populum Israel, & huic consonat id, quod habet sepe in lib. iudicum. Nam de multis iudicibus dicitur suscitauit eis Deus saluatorem nomine Othoniel, vel nomine Aod, ut patet Iudi. 3. 4. & 6. & in alijs locis. Et dixi quare edificasti mihi domum cedrinam. Quamquam præcepi illis, quod pascerent populum meum Israel, ideo nec tu eris in culpa, quam quod nō edifices mihi domum, & dicitur quibus præceperam, ut pascerent populum meum Israel, quia David poterat dicere, quod quamquam populus non edificasset dño templū præcedenti tempore, non peccaret, quia obligatio ad faciendum hoc erat propter specialia beneficia. David autem acceperat à Deo specialius beneficium, quod quilibet de populo, eo quod Deus fecerat eum regem super Israel cum prius esset pastor ouium. Ideo licet non peccaret populares non faciendum templum domino tempore præterito, peccaret David: nunc autem dicitur, quod etiam si princeps esset super totum Israel, non peccaret non edificando domino templum, quia iudices de quibus dicitur hic, fuerunt constituti à Deo principes super totum Israel. Et tamen Deus non iussit eis, quod edificarent sibi templum. Ideo nec peccaret David, licet non edificaret templum cum esset Rex Israel.

Quare Deus respondit David in nocte sequenti. Quest. X.

Quare Deus respondit David in nocte sequenti. Quest. X. VARIETUR circa hoc quare Deus rñdit David in nocte sequenti postquam locutus fuerat cum Nathā de fabricatione templi. Respondent quidam Hebræi, quod David erat facilis ad vouendum. Et si Deus non responderet illi, eo forte voueret fabricare templū Domino, & si voueret istud votum, non esset complendum, quia erat contra voluntatem Dei, & sic maneret votum David irritum, quod non expediebat. Voluit ergo Deus cito occurrere, antequam David voueret, & ob hoc in illa eadem nocte Deus locutus fuit ipsi Nathan, ut impediret intentionem David, quidquid tamen sit, videtur quod David vouerit edificare templum dño, ut patet Psal. 131. Memento dñe David, & oīs mansuetudinis eius. Sicut iurauit dño votū vouit Deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei. Si dederō somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Dño, tabernaculū Deo Iacob. De isto tñ voto quō intelligatur, magis declarabitur in eodem Psal. Alii dicunt, quod hoc factum est, quia David habebat voluntatem promptam ad edificandum templum domino, & forte inciperet sequenti die ad faciendum aliquam dispositionem, ut ergo nō implicaret se laboribus inutilibus, qui ad eum non pertinebant, Deus voluit prohibere nocte illa reuelans istud prophetæ Nathan.

Quare potius reuelauit Deus voluntatem suam David per prophetam Nathan, quam per alium. Questio. XI.

VARIETUR vterius, quare Deus potius istud reuelauit David per prophetam Nathan, quam per aliquem alium. Respondere potest vno modo, quod hoc fecit, quia forte non erat alius propheta in presenti, qui hoc reuelaret David, nam licet propheta Gad tunc esset, noluit Deus ei reuelare, quia forte non erat in Ierusalem, & sic nō poterat prompte istud reuelare David. Istud patet, quia propheta Gad fuerat ante hoc, nam quando David

fugiebat a facie Saulis, ipse reuelauit ei, quod non maneret in præsidio, sed rediret in terram Iuda. 1. Regū 22. Etiam istemet locutus est David paulo ante finem regni sui, quando peccauit numerando populum, & dedit ei electionem de tribus penis, secundo Regum vltimo, & infra vigesimo primo, sed forte iste Gad non erat tunc in Ierusalem, quando istud factum est. Nathan autem manebat in Ierusalem, cum esset valde familiaris David, ideo dictum est hoc ad Nathan. Alia causa fuit, quæ videtur potissima, scilicet ad faciendū, quod Nathan cognosceret seipsum, & humiliaret se, nam responderat Nathan, quasi ex parte Dei ad hoc Deo inconulto. Cum dixit omnia, quæ in corde tuo sunt fac, Deus enim tecum est. Voluit ergo Deus humiliare eum, ostendendo, quod homo non potest scire, quod est placitum Deo, nisi ipse reuelauerit, & quia ante hoc Nathan non cōsulerat dominum, errauit: cum nunc Deus diceret contrarium, & sic iterū non responderet in similibus, nisi prius Deum cōsuleret, si autem Deus per alium respondisset David, non erudiretur Nathan hic, circa hoc, ideo potius voluit respondere per Nathan.

Quomodo locutus est Deus ad Nathan. Quest. XII.

VARIETUR vterius, quomodo Deus locutus est nunc ad Nathan. Respondendum, quod multipliciter poterat loqui. Vno modo per aliquem angelum suum faciendū, quod appareret ipsi Nathan in assumpto corpore de aere, & loqueretur ei, sic fuit de illo angelo, qui apparuit Iosue in agro Iericho. Iosue quinto. Et de angelo, qui apparuit Israelitis, & locutus est eis in valle flentium. Iudicum secundo. Et de angelis, qui apparuerunt Abraham, & postea Loth. Genesi. decimo octauo, & decimono: sic de angelo Gedeonis, Iudicum 6. & de angelo, qui apparuit patri Samsonis, & matri. Iudicum 13. Secundus modus erat, quod appareret angelus in sola voce, id est, quod audiretur, & non videretur: sic enim erat de angelis, qui loquebantur in die, qua data est lex Iudæis, nam angeli audiebantur ibi ad galam, & tamē non videbatur corpus assumptum ab aliquo eorū, sed solæ voces audiebantur Deut. 4. Tertius modus erat, quod Deus per somnium immutaret phantasiā prophetæ, & faceret eum intelligere ea, quæ volebat, & sic cōsuevit Deus loqui prophetis. Nu. 12. Quartus modus est per solam immutationem intellectus in vigilia, s. quod Deus illustraret intellectum prophetæ, eleuando eum supernaturaliter ad intelligendū aliqua, quæ aliter intelligere non poterat, & nō fieret tunc aliqua mutatio in corpore, & sic fuit in Eliseo, quando coram tribus regibus factus est super eum spiritus domini, & prophetauit 4. Re. 3. Nam ibi non potuit esse aliquis modus, nisi iste quartus, ut declaratum est ibidem. Quintus modus est per immutationem intellectus cum ecstasi. Istud autem fit in vigilia, & tamen fit magna immutatio in corpore, ita ut illi, qui patiuntur ecstasim cadant in terram, deficiente virtute corporis, & non habent aliquam operationem sensitiuam, nec etiam naturalem, sed solum rationalem, in tantum, ut ne sciant tunc an mortui sint, vel viuentes, sicut patet de Beato Paulo secunda ad Corint. 12. Quilibet istorū modorū poterat nunc esse in Nathan. Dicendum tamen vtrū fuerit in eo tertius modus, s. somnium, ita quod Deus per somnium immutaret phantasiā suā, & faceret eum intelligere oīa, quæ hūc hic, sicut si reat alijs loqueret ei ista. Et hoc patet, quia dicitur hic quod post factus est sermo dñi ad eum, in somno: nā ista

vocatur visio noctis, sicut dicitur Danie. 7. f. Aspiciebam visionem noctis. Id est per somnium, & patet magis, quia dicitur visiones capitis mei conturbabant me. i. somnia. Secundo colligitur, quod iste erat modus communior revelationis diuinae ad prophetas, qui non erant in gradu excellentissimo, ut patet Deuter. 12. f. Siquis fuerit inter vos propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Nathan autem erat de prophetis huiusmodi, quod non erant in summo gradu, sicut Moyses, ideo verisimile est, quod Deus loqueretur ei per noctem.

An propheta possit dicere falsum. Quast. XIII.

Quaeritur ulterius, quomodo Nathan propheta dixit hic falsum, cum esset propheta: nam ipse putauit, quod Deus dicitur, quod David edificaret templum ei, & sic dixit, quod faceret quod quid erat in corde suo: nam Deus volebat hoc cum illico venisset, & si propheta semel mentitus fuerit, nunquam adhibebitur ei fides certa in alijs, quae dixerit, quia sicut in vno mentitus est, ita in omnibus mentiri potest, sic patet in Decretis. dist. 9. c. Si ad sacras, ubi dicitur: Si ad sacras Scripturas permittimus aliqua mendacia officiosa, par ratio est, ut totam scripturam auctoritate auferamus. Respondendum quod Nathan non dixit verum nunc, & verum est, quod ipse erat propheta: tamen non est inconueniens prophetam sepe mentiri, quia prophetae homines sunt, & omnis homo mendax est, ut patet Psalm. 15. Considerandum tamen per hoc, quod prophetae vocantur prophetae per spiritum propheticum, quem aliqui habent, & iste spiritus non semper manet in eis, sed est quaedam illustratio supernaturalis raptim transiens, & tamen dicitur, quod non semper habeant eam, vocantur semper prophetae si semel habuerunt istam illustrationem, & quamdiu manet ista illustratio in eis intelligunt id, quod non intelligunt alij homines, & tunc non possunt mentiri circa id, quod intelligunt, quia illa intellectio est a Deo, & Deus non mentitur iuxta illud secunda Petri 1. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Postquam autem cessauerit illa illustratio, prophetae manent tales, sicut alij homines, & dubitabant circa multa, & nesciunt, ut patet de Moysse, qui bis nesciuit respondere ad quaestiones sibi propositas: Num. 27. & 36. ita multoties ipse incidens in aliquod dubium introibat in Sancta sanctorum ad quaerendum de illo: Num. 7. Sic et erat de Eliseo, qui quoniam fuit quaesitus a tribus regibus super aquarum penuriam, nesciuit illico respondere, quousque venit palates, & illo canente cepit prophetae Eliseus 4. Re. 3. & iterum cum venisset mulier Sunamitis ad Eliseum procubuit ad pedes eius, & nesciebat Eliseus quid vellet: dixitque ad puerum suum Gezi dimittite illam, quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, nec indicauit mihi 4. Re. 4. Cum ergo contingat prophetas nescire, & dubitare, continget et falsum dicere circa ea, quae nesciunt, & dubitant. Dicendum ergo, quod ad hoc, quod aliquis propheta dicat verum infallibiliter, oportet, quod loquatur prophetiam, quae tamen potest propheta loqui non prophetice, potest tamen falsum dicere, & sic non est inconueniens prophetam mentiri, sed prophetam prophetice loquentem mentiri, est impossibile: pro hoc autem, quod constat de aliquo, quod erat propheta non tenebantur credere ei in omnibus, quae diceret, quousque constaret, quod loquebatur prophetice per illa vice, & ad hoc quacumque vice propheta loqueretur, tenebatur ostendere aliquod signum ad probandum, quod ex parte Dei loquebatur, alioquin non tenebatur populus ei credere Deuter. 13. & 18. Nathan autem erat propheta

ta, & tamen non locutus fuit nunc prophetice ad David sed sensu humano, ideo errare potuit, & errauit: postea autem locutus est prophetae cum dixit, quod David non esset edificaturus templum, & tunc verum dixit. Motiuum autem ad hoc, quod Nathan loqueretur determinate nondum cognita sententia Dei fuit, quia videbatur ei, quod erat valde rationale istud, quod David volebat, eo quod pertinebat ad cultum Dei, & credebat certissime, quod Deus illud acceptaret: ideo quia non dubitabat in hoc non curauit consulere dominum super eo, sed dixit omnia, quae sunt in corde tuo fac: dominus enim tecum est. Si tamen aliquis dicat pro praedicta, quod dubium est in verbis prophetice, quod debeamus credere eis, & quod non, cum nesciamus, quomodo loquuntur prophetice. Dicendum, quod aut propheta de cuius verbis dubitatur est viuens, aut est mortuus, & manent verba eius scripta. Si primo modo dubium erat, & non poterat certificari, nisi per signum, quod ille propheta daret, quod peteretur, & ob hoc obligabatur dare. Et istud dubium, nunquam nobis incidit, cum iam non sint aliqui prophetae, sed erat dubium tamen per veteris testamenti, quod erant prophetae. Si autem verba prophetarum manent scripta in libris sacrae Scripturae, non est dubitandum de aliquo illorum, sed praesupponendum est, quod omnia fuerunt prophetice dicta, quia alias non fuissent scripta in libris sacrae Scripturae, & ideo iam nobis non est aliquod dubium circa verba prophetarum, cum non habeamus alia, nisi ea, quae scripta sunt in libris sacrae Scripturae.

An verum sit, quod a die, qua exierunt Israelita de Aegypto, usque ad diem regalem David non habitauerit Deus in domo. Quast. XIII.

Quaeritur ulterius quomodo dixit hic Deus, non enim habitauit in domo ex die, qua eduxi Israel de Aegypto usque ad diem hanc, nam verum istud esse falsum, quod patet, quia in deserto poterat intelligi hoc verum, eo quod quadraginta annis, quibus ibi fuerunt Israelitae, erat in tabernaculo foederis. Et illud non erat domus, sed erat tentorium factum de tabulis, & pellibus, & cortinis Exo. 26. Et tamen postquam Israelitae steterunt in terra Chanaan, fuit tabernaculum domini in domibus, nam fuit primo locatum in Silo. Iosue 18. & ibi erat domus, in qua erat Sanctuarium inclusum, ut patet 1. Regum 1. Et ibi declaratum est. Sic etiam fuit postea in Nob, & postea in Gabaon, & semper fuit tabernaculum in domo aliqua, patet hoc maxime, quia Deus accipitur hic pro ipsa arca, & tamen manifestum est, quod arca fuit in domo, & quando arca deducta est de terra Philistinorum, posita est in domo Abinadab in Chariathiarim, & ibi fuit usquequo David transtulit eam primo Regum 7. & 2. Regum 6. & supra 13. Postea autem posita fuit in domo Obbedom 2. Regum 6. & supra 13. Etiam nunc in domo erat, quia erat in domo David, ideo non videtur posse dici, quod non habitauerat in domo. Respondendum est, quod nunquam habitauit arca Domini in domo, usque ad diem istam. Et patet hoc, quia habitare in domo dicitur duo. Primum est, quod arca operiretur immediate tecto domus, & non haberet aliud operimentum suum, quia alias in illo diceretur habitare. Secundum est, quia habitare importat securitatem, & non dicitur habitare ille, qui non manet securus in aliquo loco, nullum autem istorum habuit arca usque ad diem, quo locutus est Deus ista. Quod patet, quia semper arca erat sub pellibus, nam quoniam erat in deserto, siue portaret per iter, siue maneret in tabernaculo, semper erat sub pellibus, nam quoniam portabatur in itinere erat operata tribus velamentis, & unum erat de pellibus

bus iacynthinis. Num. 4. Cum autem erat in tabernaculo erat sub pellibus, quia duo operimenta tabernaculi erant pelles, scilicet pelles arietum rubricatae, & pelles iacynthinae. Exod. 26. Et ob hoc non dicebatur esse in domo. Postquam autem fuit arca in terra Chanaan, aut erat in tabernaculo, sicut fuit usque ad tempus Heli summi sacerdotis, vel extra tabernaculum, sicut fuit postea. Si primo modo, dicebatur arca non esse in domo, quia erat sub pellibus, ut supra dictum est. Si autem erat extra tabernaculum, sicut fuit in domo Abinadab, & Obbedom, erat ibi sub pellibus, quia semper erat velata tribus velamentis suis, quorum unum erat de pellibus iacynthinis. Et patet hoc, quia semper erat arca operata istis velamentis, nisi quando ponebatur in Sancta sanctorum, ut colligitur Num. 4. Et patet hoc, quia quando erat arca in domo David, manifestum est, quod erat in domo cedrina, cum ipsa domus David esset cedrina, ut patet in litera, & tamen dixit David, ego habito in domo cedrina, arca autem domini sub pellibus est, quod non est in domo cedrina, sicut ego, sed sub pellibus, eo quod erat sub quodam tentorio de pellibus iacynthinis, vel quia erat inuoluta quodam operimento iacynthinarum pellium. Secundum est, quia habitare significat securitatem, ut patet hic, quia in principio literae dicitur, cum habitaret David in domo sua, & 2. Reg. 7. ubi ponitur ista historia dicitur: Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, & dominus dedisset ei requiem, vndeque ab vniuersis inimicis. Et tamen nunquam fuerat in quiete in quocumque loco esset usque ad diem quo loquutus fuit ista dominus. Ideo nunquam habitauerat in domo. De tempore, quo fuit in deserto manifestum est, quia non manebat ibi Israelita ad quietendum, sed erant in via ad terram Chanaan. De tempore autem quo fuit arca in terra Chanaan, patet quia quamdiu aliquis manet in aliquo loco cum intentione non manendi ibi, sed procedendi ad alium locum, non constituitur domiciliarius, & si multo tempore maneat, ita erat de Deo, quia quae arca fuisset cum tabernaculo in Silo, & postea in Chariathiarim in domo Abinadab, deinde in domo Obbedom, & postea in domo David, nunquam fuit intentio Dei, ut maneret arca eius in aliquo istorum locorum, sed elegerat, quod maneret in Ierusalem in templo, quod fabricaturus erat Salomon, ut patet 1. Reg. 6. scilicet. A die qua eduxi populum meum de terra Aegypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israel, ut edificaretur in ea domus nomini meo, sed Ierusalem, ut sit nomen meum in ea. Ego toto tempore praeterito fuerat arca dominus, tanquam adueniens in quocumque loco esset, quia in nullo habuerat intentionem Deus, quod maneret ibi arca secure, cum autem poneretur in templo Salomonis diceretur ibi habitare, eo quod semper mensura erat ibi, quamdiu tenebatur a Iudaeis.

Quare dixit Deus potius, a die, quam ab aliquo alio tempore. Quast. XV.

Quaeritur ulterius quare dicitur hic: A die, qua eduxi Israel de Aegypto, non habitauit in domo, potius quam ab aliquo alio tempore, immo verum quod melius diceret a seculo, vel ab eterno, nunquam habitauit in aliqua domo, usque ad diem hanc, nam si Deus non habitauit in domo a die qua eduxit Israel de Aegypto, usque ad diem hanc, a fortiori, nec tempore praecedenti, eo quod nunquam in praecedenti tempore fuerat facta aliqua domus Deo. Respondendum est, quod istud dicitur, quia Deus non habebat populum, usque ad exitum de Aegypto, qui ei faceret domum, & postea habuit. Quod patet, quia antequam Abraham veniret in terram Chanaan mandato Dei, nullus homo

& nulla gens erat specialiter a Deo electus. Abraham autem fuit primus electus a Deo, & semen eius post ipsum. Gen. 12. & tamen ipse habuit paucos successores, usquequo Israelita fuerunt in Aegypto, & creuerunt ibi, ita ut toto tempore praecedenti non posset dici populus: in Aegypto autem creuerunt Israelitae ad magnam multitudinem, quasi germinantes. Exod. 1. Ita ut in exitu de Aegypto essent sexcenta millia pedum. Exo. 12. & tamen in Aegypto existentes non erant populus Dei, eo quod non colebant eum in toto corde, sed potius declinabant ad idola, ut probatum est Exo. 1. & potissimum, quia non dicitur populus esse alicuius regis, vel domini, nisi cum tunc scipit leges illius: Israelitae autem nullam legem a Deo acceperant, nec obseruabant, ideo non poterant vocari populus Dei. In exitu autem de Aegypto, scilicet anno primo, mense tertio, in principio mensis receperunt legem in monte Sinai. Exo. 19. Et non fuerunt plusquam quinquaginta dies inter exitum de Aegypto, & susceptionem legis, ut ibidem declaratum est, & tunc cepit populus Israeliticus esse populus Dei, ideo proprie dicitur ab exitu de Aegypto, quia prius non habebat Deus populum, & tunc habuit. Secundo potest dici, quod istud dicitur hic a fortiori, quod Deus nunquam habitauerat in domo ex tempore orbis conditi, & tamen dicitur, quod ab exitu de Aegypto non habitauit in domo, quia si ab illo tempore usque ad diem hanc non habitauerat in domo, a fortiori non habitauerat toto tempore praeterito, quia prius Deus non habebat aliquos cultores, qui fabricarent ei domum, vel impederent aliquem honorem, & habuit illos post exitum de Aegypto, & tamen ab illo tempore usque nunc non fabricauerant eam aliquam domum, nec fuerat ipse in aliqua a fortiori, ergo prius non habitauerat in aliqua domo, quia non diceretur ipse habitare, nisi in domo, quae fieret ad inuocationem nominis eius. Tertio potest dici, quod ab exitu de Aegypto, eo quod prius non potuerat habitare Deus in aliquo loco, & patet hoc, quia accipitur hic Deus pro arca eius, ut patet, quia dicitur hic semper fui mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens. Et istud non potest intelligi, nisi de arca, eo quod illa manebat in tentorio, & mutabatur cum tabernaculo, & tamen arca nunquam fuit ante exitum de Aegypto, & mox post exitum de Aegypto fuit, ideo ab illo tempore incipiebat Deus habitare posse in domo. Et quia nunquam habitauerat in domo, dicitur quod non habitauit in domo ab exitu de Aegypto, nam de temporibus praecedentibus aliquid dicit superfluum erat, eo quod non fuerat arca facta ante hoc, & consequenter non poterat habitare in aliquo loco, & ista est veritas, & licet alij duo modi sint verisimiles, iste tamen est verus.

An rationes istae sint induciae ad propositum. Quast. XVI.

Quaeritur ulterius quomodo inducuntur hic istae rationes ad propositum Dei, scilicet non edificabis tu mihi domum, non enim mansi in domo ex tempore quo eduxi Israel de Aegypto, nam ista ratio non verum agere ad propositum, sed David non edificaret templum domino, nam ex hoc non solui sequebatur, quod David non edificaret templum domino, sed etiam nec aliquis alius. Respondendum est, quod istae rationes inducuntur a Deo ad probandum, quod David non deberet edificare templum domino, & prima est, non edificabis mihi domum, eo quod mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israel de Aegypto. Ista ratio per se non probat, sed debet subintelligi modus loquendi David, nam David putabat se peccare, si non faceret domum Domino, & quod istud esset valde iniustum, ut patet supra. Ecce ego habito in domo cedrina.

drina. Area autem dñi sub pellibus est. q. d. istud inu-
stum est, Deus autem non vult hic probare, q̄ Deus
non debeat ei domum edificare, sed q̄ non obligetur
ad edificandum, nec peccet etiam si non edificauerit
& ad hoc dicit: non edificabis tu mihi domum. i. non
est necesse, q̄ tu mihi edifices domum, ita q̄ non edi-
ficando incurras peccatum, & subditur causa. s. n. n.
mansi in domo ex eo tpe, quo eduxi Israel de Aegy-
pto. i. in toto isto tpe, quo eduxi Israel de Aegypto, fui
sine habitatione certa. Ideo ita potero nunc esse in die-
bus tuis. Secunda ratio inducta in litera est nunquid
locutus sum vni iudicum Israel? quare non edificasti
mihi domum cedrinam? q. d. multi iudices fuerunt in
Israel, & tamen ego nullum illorum increpui, dicens:
Quare non edificasti mihi domum cedrinam? ita nec
increpabo te, quamquam non edifices mihi illam, &
dicitur, quibus præceperam, vt pascerent populū meū
Israel. q. d. omnes isti iudices principes erant super to-
tum Israel sicut tu: & ego dederā eis principatū istū,
quia præceperam eis, vt pascerent populum meum
Israel, & tamen nullum illorum increpui, ideo nec
increpabo te propter hoc. Causa tamen quare Deus
noluit, q̄ Dauid edificaret sibi templum cū ipse pro-
ptus esset ad hoc, declarata fuit satis latē. 3. Regū. 5. in
quodam questione,

Quare potius fit mentio de iudicibus. quam principibus,
Quæst. XVII.

QUARE potius quare dixit hic Deus de iudi-
cibus, nunquid locutus sum saltem vni iudi-
cum, & fit mentio de iudicibus cū fuerint
alii potentiores principes in Israel, quā in si-
ces. s. Moyses, & Iosue, & deinde reges. Nullus. n. prin-
cipatus fuit minoris potestatis inter Israelitas, q̄ prin-
cipatus Iudicum, vt declaratum est in prologo super
librum Iudicum, Respon. Ieri potest multipliciter, vno
modo, q̄ istud dñi hic a fortiori. s. non p̄cepi alicui dño
torius Israel, q̄ edificaret mihi templum, nec et alicui
Iudicum, & hoc patet, quia dicitur hic saltem. s. nun-
quid locutus sum saltem vni Iudicum? Sed dicendum
est, q̄ ista ratio quorundam non stat, quia non arguit
a fortiori, nam esset a fortiori si ponerentur hic maxi-
me principes Israel, quia quanto aliquis maiora bñfici-
cia a Deo recepit, tanto magis obligatur eū colere, &
diligere, vt patet Luc. 7. in parabola debitorum quorū
cuidam paucum, & alteri multum remissum est, sed
quanto aliquis maior princeps esset in Israel, tātō ma-
ius beneficium a Deo suscepisset: cum oīs principatus
a Deo detur, ad Roma. 13. Nam etiam malis principi-
bus ipse dat principatum, sic. n. dicitur, q̄ Deus regna-
re facit hypocritam propter peccata populi, vt patet
Ioan. 34. iudices tamen erant minimi principes in Is-
rael, vt declaratum est, ideo minus tenebant ipsi Deo
ad edificandum ei templum, quā alii principes Israel,
ideo aliter dicendum est. Secundo dicit p̄, q̄ loquitur
de iudicibus, intelligendo oēs principes, qui fuerūt in
Israel, siue reges, siue alii erant iudices, eo q̄ oēs habe-
bant potestatem iudicandi, & sic non fit mentio spe-
cialior, de quibusdam, q̄ de aliis. Tertio p̄t dicit, q̄ dicitur
hic de iudicibus solum, eo q̄ tpe ipsorum fuit so-
lum opportunitas fabricandi domum dño, vel saltem
tunc fuit maior opportunitas, quam tpe aliorū princi-
pum. Patet hoc, quia primus princeps in Israel fuit
Moyses, nam ipse eduxit Israelitas de Aegypto, & tūc
cepēnt extra seruitutem Aegyptiorum. Iste non potuit,
nec debuit edificare domum dño, quia toto tempo-
re istius fuerunt Israelitæ in deserto, & ibi mortuus est
Moyses, Deute. vlt. & tñ quādiū manserunt Israelitæ

in deserto, non debuerunt facere domum dño, quia
nō erant ibi habitaturi. Post Moysen fuit princeps Iosue,
vt patet Deute. 3. & 31. & tempore istius non po-
tuit edificari templum dño, quia iste introduxit Israe-
litas in terram Chanaan, & laborauit multo tpe pu-
gnans q̄ Chananæos, vt expelleret eos de terra, & po-
stea diuisit totam terrā p̄ sortes, quibus expletis erat
iam senex Iosue, & non poterat vacare tanto labori,
quantus esset in edificatione magnæ domus pro do-
mino, potissime quia tempore Iosue, nondū erant bñ
pacati Chananæi, quia nouiter subiecti fuerant, & ga-
multi ipsorum adhuc supererant. Iosue 13. post Iosue
secuti sunt iudices, & fuerunt quindecim. s. tredecim,
de quibus habetur in toto libro Iudicum, & duo alii,
qui non sunt ibi. s. Heli, & Samuel, vt declaratum est
in prologo libri Iudicum, & tempus istorum fuit ma-
gnum, s. plusquam trecentorū annorum, vt patet col-
ligendo tempora eorum particulatim per librū Iudi-
cum. Post istos fuit Saul rex, & deinde Dauid, & sic
post iudices nondum regnauerat, nisi vnus rex ante
Dauid. De Isboseth autē non est facienda mentio, quia
fuit contemporaneus Dauid, & regnū amborum fuit,
quasi vnum p̄ vnitate tēporis, & subditur, & sic nō
fuerat añ Dauid, nisi vnus rex qui posset edificare tē-
plum dño: fuerant tñ quindecim iudices, & sic p̄ ma-
gnitudinem temporis maior fuit opportunitas iudi-
cū ad edificandum templum dño, q̄ regum, & sic fit
mentio de illis. Quarto p̄t dicit, q̄ de iudicibus fit hic
mentio, & non de aliis principibus p̄ multitudinē,
quia quasi totum tempus præcedens fuerat ipsorū, cū
ipsi fuissent quindecim iudices, vt dictum est. Alii au-
tem principes fuerunt pauci.

Nunc itaque sic loqueris ad seruū meum
Dauid: Hæc dicit Dominus exercitūū. Ego
tuli te cum in pascuis sequeris gregem, vt
esses dux populi mei Israel, & fui tecum quo-
cunq; prexisti, & interfeci oēs inimicos tuos
coram te, feciq; tibi nomen quasi vnus ma-
gnorum, qui celebrabantur in terra. Et dedi
locum populo meo Israel. Plantabitur, &
habitauit in eo, & ultra non commouebi-
tur, nec filij iniquitatis atterent eos, sicut a
principio ex diebus, quibus dedi iudices po-
pulo meo Israel, & humiliavi vniuersos ini-
micos tuos.

Nunc itaque sic loquere ad seruū meum Dauid. Supra
posuit Deus rationes, propter quas non erat necesse,
q̄ Dauid edificaret templum domino, hic autē Deus
reddit ei gratiam pro bona voluntate, quamquam nō
sit necessaria, nec opportuna executio, & dicit, quod
ipse fecit eum regem, cum esset prius pastor, & tamen
faceret ei adhuc maiora bona, & dicitur ad seruū
meum Dauid, quia erat Dauid specialiter seruus Dei
propter magnam voluntatem, quam habebat ad co-
lendum ipsum. Hæc dicit dominus exercitūū, Deus Is-
rael vocatur dominus exercitūū, quia ipse erat ve-
rus Deus, & est Deus exercitūū, id est angelorum,
qui faciunt magnum exercitum, & vocantur mili-
tes Dei Iob vigesimo quinto, scilicet. Nunquid est nu-
merus militum eius? Scilicet angelorū. Vel dñs exer-
cituū, i. habens potestatem super oēs exercitus, quia
in manu eius est quis exercitus vincat, & qs vincat, si-
ue multi, siue pauci sint ex vna parte, vel ex alia, sicut
dixit

dixit Ionathas filius Saulis. 1. Regum 14. Non est Deo
difficile saluare in multitudine, vel in paucis. Sic etiam
dixit Iudas Machabæus, sicut fuit voluntas in coelo,
ita fieri.

Ego tuli te cum in pascuis sequeris gregem, vt esses dux
populi mei Israel. Refertur hic istud beneficium maxi-
mum. q̄ Deus fecit Dauid de pastore regem, & dicit
ego tuli te. q. d. nisi ego te tulissem de pascuis semper
mansisses in officio pastoralis, & nunquam fuisses exal-
tatus ad maiorem honorem. Intelligitur autem istud
de prima vnctione Dauid in regem, nam Deus iussit
Samueli propheta, q̄ vnget vnū de filiis Isai Beth-
lehemita in regem, & fuerunt oēs presentati sibi suc-
cessiuē s̄m ordinem natiuitatis, & nullus eorū a Deo
approbatus est, & cum nō reperiretur aliquis, in quo
expleretur mandatum dñi, dixit Samuel ad Isai, nun-
quid expleti sunt filii? Et ille ait, superest minimus, q̄
est in pascuis, & fecit illum vocare Samuel, erat autē
ille Dauid minimus fratrum suorum, & cum vocat⁹
fuisset vnxit illum Samuel in regē inter fratres suos.
1. Reg. 16. Et fui tecum quocunq; perrexisti. Id est adiuui
te in omnibus negotiis, quæ incepisti, & istud est secu-
dum beneficium. Et interfeci omnes inimicos tuos coram te.
Id est interfeci omnes inimicos tuos, te vidente. Vel
interfeci eos faciendo fugere a te. Deus dicitur inter-
fecisse inimicos Dauid, quia bella Dauid, vt in pluri-
mum fiebant opere Dei, sicut declarabitur infra in
quodam questione. Ideo omnes illę interfectiones, &
victoriæ attribuendæ sunt Deo. Fecique tibi nomen qua-
si vnus magnorum, qui celebrantur in terra. Istud est aliud
beneficium, q̄ præter alta bona, quæ Deus dedit Da-
uid, adhuc Deus dedit ei magnum nomen. i. famam,
sicut vnus magnorum celebrantur in terra. i. tantam
famam habuit, sicut quilibet de viris magnis, qui erāt
in toto orbe tempore suo, sicut dicitur 2. Reg. 7. feci
tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, q̄ sunt
in terra. Et dedi locum populo meo Israel. Id est dedi Israe-
litis propter te locum ad habitandum, & ad adoran-
dum. Plantabitur, & habitabit in eo. Non dicit hoc, quasi
nouiter nunc deberet incipere populus Israel ad ha-
bitandum in terra, sicut arbor, quæ nouiter plantat, ga-
iam ex multo tpe habitabat Israel in terra Chanaā, sed
signatur, q̄ nunc tpe Dauid inciperet populus Israel
hñre quietam habitationem, q̄ prius non habuerat. Nā
habitare non signat solum manere in aliquo loco, sed
et ibi quiete manere sine perturbatione, sic patet. s. in
Isa cum dñi: Cum habitaret Dauid in domo sua, & 2.
Re. 6. vbi ponitur ista historia, dñi: Factum est cum se-
disset rex in domo sua, & dominus dedisset ei requiē
ab omnibus inimicis suis: Israelitæ autem ante hoc,
nunquam habuerant quietem, sed semper persecuti
fuerant eos Gentiles, vt patet infra in litera, cum dicitur:
Nec filij iniquitatis atterent eos, sicut a principio,
ex diebus, quibus dedi iudices super Israel. & sic noui-
ter inciperent nunc Israelitæ habitare in terra, & tem-
pore præterito diceretur habitasse. Plantare etiam si-
gnificat quādam firmitatem, quia id quod planta-
tur agit radices deorsum, & manet firmiter in terra,
nec impellitur hinc & inde, ita Israelitæ fuerant ante
hoc in terra cum persecutione, nunc autem cepe-
runt habitare firmiter, quia nullus concutiebat eos,
sicut fuit tempore Salomonis, quando erat magna
pax in Israel, & quilibet habitabat sub firu sua, & vire
sua. 3. Reg. 4. ideo nunc plantabatur populus Israel.

Et ultra non commouebitur. Id est non commouebitur
ultra ab hostibus persequentibus eum.

Nec filij iniquitatis atterent eos. Chananæi, & alii Gē-
tiles vocantur hic filij iniquitatis, quia erant viri mali,
quos Deus referuauerat in pœnam Israelitarum, vt
quando peccarent, illi affigerent eos, vt patet Iudicū

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

secundo. Et de istis dicit, quod iam non atterent eos,
id est non affligentur, sic patet 2. Regum 7. s. & non
turbabitur amplius, nec addent filij iniquitatis, vt af-
fligant eum. Sicut a principio. Id est a principio habita-
tionis Israelitarum in terra Chanaan, quia ex tunc in-
ceperunt Chananæi Israelitas persequi, vt patet ex li-
tera sequenti. s. Ex diebus quibus dedi iudices populo meo
Israel. Id est a tempore Iudicum semper fuerunt per-
secutores contra Israel, & nō prius, licet habitauerint
Israelitæ in terra Chanaan ante tempus Iudicum, ta-
men persecutio ipsorum non fuit, nisi ex tempore
Iudicum, quod patet, quia Iosue introduxit Israelitas
in terram Chanaan, vt patet ex processu libri Iosue, &
in temporibus eius Chananæi non persequantur
Israelitas, sed potius Israelitæ occidebant Chananæos,
& expellebant eos de terra, quousque obtinuerunt
terram de manu ipsorum, vt patet per totum librum
Iosue: mortuo autem Iosue successerunt iudices, & in
temporibus eorum fuerunt bella. immo ipsi constituti
sunt in iudices propter bella. Patet de primo iudi-
ce, qui vocabatur Othniel, nam ipse fuit factus iu-
dex propter regem Mesopotamiæ, qui opprimebat
Israelitas. Iud. 3. & sic erat de omnibus iudicibus, nam
mortuo vno non succedebat alius, sed manebat popu-
lus sine principe, quādiū hostes non persequen-
tur eum, & cum hostes opprimerent Israelitas rursus
fiebat alius iudex, qui liberabat eos de aduersitate illa,
vt colligitur Iudicum secundo, & quasi per totum li-
brum, post iudices etiam Israelitæ afflicti sunt ab ho-
stibus, nam successerunt Reges, quorum primus fuit
Saul, & in tempore istius Philisthini persequantur
Israel, & etiam ipse Saul ab eis occisus est, 1. Regum
vltimo, & supra decimo. Post Saulem erat nunc Da-
uid, & in tempore eius etiam Philisthini persecuti fue-
rant Israel, & fecerant duo bella contra ipsum, vt pa-
ter secundo Regum quinto, & supra decimo quarto,
nunc autem Deus dicit, q̄ non affligent amplius ho-
stes populum Israel. Et humiliavi vniuersos inimicos tuos.
Scilicet confregi vires inimicorum tuorum, & feci
eos esse humiles cum prius essent superbi, ita vt iam
non auderent insurgere contra Dauid, supra decimo-
quarto.

Quare ponuntur hic beneficia, quæ fecerat Deus Dauid.
Quæst. XVII.

QUARE ponuntur hic beneficia, quæ Deus fecerat Dauid, quia non
videntur agere ad propositum, nam Deus
intendit hic dare gratiam Dauid pro bona
voluntate sua, quam habuit ad edificandum templū.
Ista tamen beneficia iam præterita erant, & non pote-
rant dari in remunerationem pro bono opere, quod
iam transferat, & sic videntur frustra poni.

Respondendum, q̄ ista bene consonant intentio-
ni Dei. Intendebat enim Deus dare remunerationem
Dauid pro bona voluntate, & ad hoc inducuntur hic
ista beneficia: possunt tamen multipliciter accipi: vno
modo, q̄ ponantur in remunerationem, quamquam
sint præterita: ita quod dicatur, quod omnia ista bona,
quæ Dauid ante hoc habuerat, non meruerat prius,
sed nunc meruit per istam bonam voluntatem, quam
nunc habuit volendo edificare templum, sicut etiam
multi tenent de beatitudine angelorum, quod angeli
boni meruerunt suam beatitudinē per aliquos actus,
quos habuerunt postquam fuerunt beati, vt agit Ma-
gister sententiarum, libro secundo, dist. 5. Secundo
modo potest accipi, q̄ ponantur hic ista beneficia ad
incitandum Dauid magis in cultum Dei. Nam qñ
aliquis recordat bonorū susceptorū, nisi sit degene-
plo.

Id author
non asserit
sed inducit
pro exem-
plo.

his animi, mouetur ad famulandum benefactori, erant autem beneficia collata Dauid valde magna, ideo cum Deus referret illa Dauid moueretur Dauid magis ad colendum ipsum. Tertio potest dici, quod ista ponitur hic ad remunerationem indicandam in aliis beneficiis quae Deus adhuc facturus erat Dauid, & ad hoc, quod adderet alia retulit iam ea, quae preterierant. Quae patet, quia postquam posuit beneficia, quae supra habentur, sequuntur alia, quae nondum collata fuerant, scilicet annuncio tibi, quod edificaturus sit tibi dominus domus, &c. Quarto dici potest, quod Deus fecit hoc ad ostendendum voluntatem suam bonam, quam habebat erga Dauid, ut sicut Dauid erga Deum bonam habebat intentionem colendi eum: Ita Deus habebat bonam intentionem erga Dauid ad benefaciendum ei, & ut appareat magis ista intentio, accumulatur hic omnia beneficia, siue quae fecerat ei, siue quae facturus erat, quia magis sic apparebat quam si solus referret ea, quae facturus erat.

An verum sit Deum fuisse per omnia cum Dauid. Quae. XIX.

QVAERITUR quomodo est verum, quod Deus fuit cum Dauid in omnibus, ad quae perrexit. Dicendum, quod intelligitur hoc de omnibus negociis Dauid, quia Deus adiuuabat eum mirabiliter in illis, ita ut expedirentur faciliter, quae alias non poterant expediri, sine magno labore, & longo tempore. Et in hoc dicitur Deus esse cum aliquo, vel ire cum eo, scilicet quodcumque negotia illius prosperantur in omnibus, sic patet de Isaac, de quo dixerunt Palaestini, Vidimus Deum esse tecum, ideo diximus tibi iuramentum inter te, & nos. Gen. 26. & hoc dicebant, quia viderant eum prosperari, ita quod in paucis temporibus creuerant nimis diuitias: nam seminavit vno anno in terra Palaesthinorum, & collegit centuplum, ut patet eod. c. Sic etiam fuit de Ioseph, de quo dixit dominus suus Putiphar, quod Deus erat cum eo, eo quod omnia negotia prosperabantur in manu eius. Gene. 39. f. Fuit dominus cum Ioseph, & erat vir in cunctis prospere agens, habitabatque in domo domini sui, qui optime nouerat esse Dominum cum eo, & omnia, quae gereret, ab eo dirigi in manu illius. Sic etiam fuit de negociis Dauid, quia omnia prosperabantur, ut patet in fuga eius a facie Saulis: nam cum misisset Saul nuncios ad tenendum Dauid, coacti sunt prophetae, & postremo ipse Saul coactus est prophetae, & sic non potuerunt tenere Dauid 1. Reg. 19. Sic etiam bis conatus est Saul percutere lancea Dauid, & tamen castro vulnere euasit eod. lib. c. 18. & 19. Etiam cum circumdarent serui Saulis domum Dauid ad tenendum eum, euasit manus eorum per fenestram dimissus ab uxore sua eod. c. 19. Sic etiam mirabiliter liberatus est coram Rege Achis fingendo stultitiam eodem lib. cap. 21. mirabiliter iterum liberatus est a Saule in deserto Maon apud petram Diuidentem, quando Saul, & viri sui circumdabant Dauid in modum coronae eodem libro capitul. vigesimotertio. Etiam quamquam Dauid fugeret a facie Saulis, Deus tradidit bis Saulem in manus eius, scilicet in spelunca, & iterum quando dormiebat, & accepit Dauid lanceam eius eod. lib. capit. 24. & 26. & generaliter in omnibus bellis Dauid ipse fuit prosperatus, ut patet ex discursu primi, & secundi Regum, & ex hoc apparebat, quod Deus erat cum illo, & cognoscebant istud populares videntes quanta Deus fecisset pro illo, unde dicebant ei: Deus enim adiuuat te supra 12.

Quomodo intelligitur Deum interfecisse omnes inimicos Dauid. Quae. XX.

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod Deus interfecit omnes inimicos Dauid, quia non videtur hoc verum, quod coram eo Deus interficeret inimicos suos: nam Saul erat inimicus suus, & non fuit occisus coram eo. Et sic de multis aliis.

Respondendum est, quod Deus interfecit multos de inimicis Dauid, Et ob hoc dicitur interfecisse omnes, quia iste modus loquendi est sacrae Scripturae, & dicitur istud, quia ut communiter, quando pugnat Dauid contra hostes, occidebat eos. Primus hostis Dauid fuit Goliath Gethus, & occidit illum 1. Reg. 17. Deinde constitutus fuit princeps belli super viros Saulis, & erant tunc Philisthini hostes, quia contra illos erat bellum, & ipse in quolibet bello occidebat multos, unde semel cum occidisset plurimos ipsorum, accepit ducenta praepudia eorum, quae attulit ad Saulem 1. Reg. 18. Postea etiam pugnavit contra eos, & etiam contra Amalecitas, & contra gentem Gessuri, & Machati, & occidebat multos eod. lib. c. 19. & 27. & 30. postquam autem factus est rex super Israel, pugnavit bis contra Philistinos, & fugavit eos atque occidit 2. Reg. 5. & supra 14. Cum autem obicitur, quod Deus non occidit Saulem hostem Dauid coram eo. Potest dupliciter responderi, vno modo quamquam dicitur, quod occidit Deus omnes hostes Dauid, non est intelligendum, quod occidit omnes, ut nullus maneret, quia tunc occidisset omnes Philistinos, qui erant hostes eius. Etiam quando venirent aliqui ad pugnandum contra Dauid nullus illorum superesset, qui non occideretur, & tamen multi fugientes euadebant, & sic non oportebat, quod Saul occideretur, quamquam esset hostis Dauid, quia multi alii hostes eius non fuerunt occisi.

Secundo potest dici, quod fuit occisus Saul inimicus Dauid coram eo: nam licet non occiderit ipse Dauid Saulem, nec pugnavit contra eum, tamen Deus occidit eum propter Dauid: potuerat enim Dauid sepe occidere Saulem, sicut quando introiuit solus Saul in spelunca, in qua latebat Dauid, & viri sui, & nesciebat hoc Saul, & amputavit Dauid particulam chamiidis Saulis 1. Reg. c. 24. & iterum quando dormiebat Saul, & totus exarsit suus, & descendit Dauid, & Abisai ad castra eius, introieruntque in tentorium eius, & acceperunt hastam, quae erat ad caput eius, voluitque eum Abisai occidere, sed Dauid vetuit hoc fieri eod. lib. c. 26. & hoc faciebat Dauid, quia Saul erat rex vnctus a domino, Deus tamen occidit Saulem per manus Philisthinorum propter Dauid: nam occisus est Saul a Deo propter peccata sua supra 10. vnum tamen de peccatis eius grauius fuit, quod iniustissime persecutus est sepe Dauid, ideo etiam pro hoc occisus est, & dicitur, quod occisi sunt omnes hostes eius coram eo, quod etiam verum est de Saule, quia coram Dauid, id est viuere eo occisus est, licet non fuerit praesens Dauid in occasione illa.

Quomodo inter alia beneficia collata Dauid ponitur nomen magnum, quod habuit. Quae. XXI.

QVAERITUR ulterius quomodo ponitur hic inter beneficia, quae Deus fecerat ipsi Dauid, quod fecerat ei nomen quasi vnus magnorum, quae celebrant in terra: nam cum fama non sit aliquid quod nos debeamus desiderare, non debet nobis computari inter diuina beneficia: nam beneficium non est, nisi de bono, quicumque tamen desiderat famam, peccat: nisi pro alio fine fama sit, & quicumque agit aliquod bonum

bonum propter famam, perdit illud, sicut dicitur de hypocritis Matth. 6. quod receperunt mercedem suam, scilicet eo, quod faciunt opera sua, ut videantur ab hominibus, & acquirant inde famam. Respondendum est, quod fama ponitur inter diuina beneficia, quia verè diuinum beneficium est, nec potest homini euenire, nisi ex quadam Dei dispensatione, & voluntate, sicut est in ceteris bonis fortunae. Pro quo considerandum, quod fama est de bonis fortunae, vel habet magnam connexionem cum illis, & est de maximis bonis fortunae: nam maius est aliquem esse bonae fortunae, & gloriosum inter homines, quam diuitem esse, & si contingat aliquem esse diuitem sine fama, & aliquem esse famosum circa aliquod bonum sine diuitiis, eligibilis est recto iudicio famosum esse, quam diuitem esse, & tamen diuitem esse est quoddam bonum, quod homines existimant esse magnam, a fortiori ergo fama erit maius bonum, & desiderabilius. Cum autem obicitur, quod non potest poni inter beneficia eo, quod non est bonum, nec desiderabile. Dicendum quod falsum est, pro quo sciendum, quod aut consideratur fama secundum seipsam, aut secundum legem Dei. Si primo modo fama nimis eligibilis est, quia omne habet rationem boni est desiderabile, fama autem habet rationem boni, immo magni boni, ut dictum est, ideo valde desiderabilis est, & propter hoc antiqui desiderauerunt eam nimis, & plurimi posuerunt felicitatem in ea. In tantum, quod aliqui colentes virtutem non poterant deici a virtute propter desiderium aliquorum honorum, nec propter timorem malorum incidit, & deiciebantur propter timorem infamiae: sic enim fuit de Lucretia, quae fuit flos matronarum Romanarum, nam ipsa valde dilexit castitatem conjugalem, & cum sollicitaret eam quidam cognatus mariti, & per noctem venisset ad lectum eius, & minaretur ei mortem, nisi consentiret, iniusta manebat volens potius mortem subire, quam virtutem perdere. Tandem minatus est ei, quod si non consentiret, occideret eam, & quandam seruum, poneretque in lecto eius vtrumque occisum, & diceret, quod occiderat ambos, quia inuenerat eos pariter commiseri, & sic territa Lucretia timore infamiae futurae permisit adulterium, & tamen quia virtutem desiderabat, ideo illa perdita, viuere nolebat, nam conuocatis omnibus cognatis suis, & viro flens exposuit eis casum, & tunc eis non aduertentibus gladio, quem occulte gerebat se occidit, ut ait Aug. primo de ciuitate Dei. Si autem consideremus famam secundum legem Dei non debemus eam desiderare, non quidem, quod mala sit, sed quia desiderium illius in nobis malum est, & ratio huius est, quia fama non est aliquid bonum necessarium nobis ad vitam, sed est bonum, quo fruimur, quia gaudemus in illo propter se, & sic, qui famam diligunt, constituunt quodammodo in illa felicitatem, quia ista est regula certissima, quod omne, quod desideratur, & non propter aliquem alium finem, est materia felicitatis, & tamen secundum veritatem fidei, & rationis summum bonum, quod est materia felicitatis, in solo Deo est, ideo solus Deus propter seipsum desiderabilis est. Et quia, ut communiter contingit nos famam desiderare non propter aliud delectabile, sed propter seipsam, est nobis interdicitur desiderium fame. Diuitiae autem minus bonum sunt, quia fama, ut dictum est, & tamen licite desideratur, eo quod sunt quoddam bonum necessarium, sine quo vita humana non potest agi sine magnis laboribus. Potest tamen vita agi sine fama, ideo licitum est desiderare diuitias, famam autem nequaquam, & propter hoc aliquando illicitum est desiderare diuitias: nam diuitiae inquantum sunt necessariae ad competentem sustentationem

vitae, sunt necessariae, & desiderabiles propter alterum: non est peccatum desiderare illas, & tamen diuitiae superabundantes non sunt necessariae ad sustentationem vitae, & ob hoc non sunt ordinabiles ad aliquid. sed si desiderantur, oportet quod desideretur propter se, ut fruamur eis, & tunc peccatum est in desiderio illarum plusquam in desiderio fame: cum ipsa fama sit aliquid honestius, quam diuitiae, & sic si aliqua res est, quae nullo modo est necessaria ad vitam, non est desideranda, & peccatum est illam desiderari, nisi sit ipse Deus, & id per quod peruenitur ad Deum, & ob hoc etiam honor non est a nobis desiderandus, quia in eo non est constituenda felicitas, nec etiam bonum ad vitam, aut subordinabile ad felicitatem. Si tamen interdum contingat famam, & honorem effici bona necessaria, sunt tunc desiderabilia licite a nobis, & sic est si aliquis desiderat habere famam non ut in illa gloriatur, sed ut per illam incitet alios ad bene operandum iuxta illud Matth. 5. Luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent patrem vestrum, qui in caelis est cum viderint vestra bona opera. Sic potest etiam aliquis desiderare honorem, & potentiam temporalem: non ut fruatur eis, sed ut per illa sit dispositus ad corrigendum vitia aliorum per timorem, & reuerentiam, quia viri honorati sunt omnibus reuerendi, & viri potentes sunt omnibus metuendi, & ideo ponebat Aristo. honorem temporalem esse organa felicitatis dicens, multa per amicos, & per potentiam temporalem operata sunt. 1. Ethico. Et sic in aliquo casu licitum est famam desiderare, & saltem illa ponenda est inter diuina beneficia, si euenerit. Considerandum ulterius, quod licet non debeat aliquis regulariter desiderare honorem, nec famam, debet tamen quilibet virtuosus conari summo labore, ne perdat honorem, vel famam, quam semel acquirerit, & ad hoc hortatur nos sacra Scriptura, sic dicitur Ecclesiast. Curam habe de bono nomine, id est labore, ut habeas bonam famam, id est faciendo, ut non incidas in infamiam, & conservando bonam famam, quam habes, sic etiam dicebat Apostolus infra ad Corin. 9. scilicet. Melius mihi mori est, quam ut gloriam meam quis euacuet, id est quam, ut auferat aliquis famam meam, vel honorem, si tamen ista non essent bona, quamquam homo perderet illa, nihil videretur perdere, nec propter illa dolere deberet, ergo magna bona sunt cum potius debeat quis velle carere vita, quam carere illis postquam acquirerit. Est ergo fama beneficium diuinum, quia inter bona ponitur, quae homini dari possunt.

Quomodo fama ponitur inter beneficia Dei. Quae. XXII.

QVAERITUR ulterius dato, quod fama sit aliquod bonum, quomodo ponitur inter beneficia Dei: nam interdum fama prouenit per errorem: nam multi homines saepe falsis vulgi rumoribus magnum nomen habuerunt, ut ait Boetius de Consolatione lib. 2. prola 7. quod tamen prouenit errore populi, non debet computari inter diuina beneficia. Respondendum est, quod fama ponatur inter diuina beneficia collata Dauid, est propter tria, primo quia fama orta est ex rebus magnis, quas fecit Dauid, sed Deus dedit ei, quod faceret bella magnifica, & alia opera, propter quae extenderetur fama eius per totum orbem, ideo ipse dedit ei famam, & sicut beneficium erat, quod dedit ei, quod faceret illa opera magnifica, ita erat beneficium, quod daret ei famam, quae sequebatur ex illis operibus. Secundo modo fama ponitur inter beneficia diuina propter seipsam, quia ipsa prouenit ex quadam Dei

Dei dispensatione, & solum accidit illis hominibus, F quibus Deus vult accidere, & patet hoc, quia interdū aliqui homines faciunt opera magna, ex quibus deberet sequi rationabiliter fama, & tamen non consequuntur aliquam famam: & alij sunt, qui pauca, vel quasi nulla opera magna faciunt, & consequuntur inde maguam famam, & longo tempore manentem. Etiam patet, quia interdum aliqui conantur habere bonam famam, siue per bona, siue per mala opera, & non contingit eis habere illam. Sic fuit de quodam iuvene Ephesio, qui desiderans esse famosus nimis, cum non posset hoc consequi per opera bona magna, cogitauit facere pessimum opus, & magnum, vt inde consequeretur famam, scilicet quod cremaret templum Diane Ephesinę, erat tamen templum illud honorabilius in toto orbe, vt colligitur Actuum 19. & putauit, quod occideretur propter hoc, & scriberetur tantum malum in historiis, vt sciretur destructio illius templi famosissimi, & sic saltē indirectē nomen illius iuuenis scriberetur in historiis, & maneret ad memoriam eternam. Cum autem cremasset templum, & captus esset, quęsitum est ab eo, cur hoc fecisset respondit, quod fecit, vt acquireret famam, ideo postum fuit decretum inter Ephesios, ne quis nomē illius iuuenis in aliqua historia scriberet, vt refert Frācisus Petrarca 3. li. inuectiuarum contra medicum rusticum, procacem. Interdum etiam aliqui faciunt magna opera, & alij inuidentes glorię ipsorum conantur suppressere facta illa, vt non crescat fama, sic enim fuit de quodam viro sapiente, qui libros magnę doctrine scripsit, & quia non erat de progenie Italorum, omnes Itali, quasi vno animo coniuuati, procurauerunt, vt nullum nomē haberet doctrina illius in regione ipsorum, & ideo a nullo nominatur, nec allegatur, quamquam secretē propter eruditionem a multis ipsorum legatur in abscondito: sic enim refert de seipso beatus Hierony. quod famuli sui in translatione Biblię, quam ipse fecerat de Hebręo in Latinū, vt patet in prologo huius libri, qui incipit si septuaginta Interpretum, dicens. Obrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt in publico derrahentes, & legentes in angulis. Alii autem non possunt acquirere magnam famam, quamquam fecerint magna opera, quia eorum laudes nullus scribit, quod tamen per inuidiam maleuolorum, vel per inopiam scriptorum aliquis famam non consequatur a Deo prouenit. In aliis autem ē contrarium facit, quia quidam sunt, qui licet non fecerint magna opera, consequuntur magnam famam, eo quod Deus facit, quod omnes sint eis beneuoli, & desiderēt bonum ipsorum, & laudent eos, etiā prouocat quosdā ad scribenda gesta ipsorum, & sic extenditur fama in longum tempus: in aliis autem permittit contrarium. Tertio modo fama ponitur inter beneficia Dei, eo quod ipse facit illam conseruari in quibus vult, & in aliis facit eam perire: nam quidā sunt, qui aliquo tempore magnam famam habent, sed cum nullus scribat gesta ipsorum morientibus eis fama perit, & si interdum gesta eorum scribantur libri ipsi pereunt cum auctoribus suis. Sic enim dicit Boetius de Consolatione li. 2. profa. 7. scilicet. Sed quam multos clarissimos suis temporibus viros scriptorum inops deleuit obliuio, quamquam quid ipsa scripta proficerent, quę cum suis auctoribus premit longior atque obscura veritas? In aliis autem sit contrariū, scilicet vt gesta eorū scribantur, & maneant in perpetuum, & hoc a Deo fit, ideo fama beneficium Dei est in illo, cui prouenit. Ad rationem in contrarium, cum dicebatur, quod sepe prouenit fama per errorem vulgi concedendum est. Et cum dicitur, quod illa, quę per errorem veniūt

non sunt beneficia Dei, dicendum, quod falsum est, quia licet aliquid accidat per errorem quantum ad hominem facientem, tamen respectu Dei nullus error est, quia ipse intendit, quod fiat illud, quod causat per errorem, vnde interdum ipse facit, quod aliquis erret, vt alius consequatur inde lucrum, vel q̄ aliquis erret, vt alius pereat, sic enim patet de illo, qui lapidem iacit, & a casu occidit alium: nam per errorem facit, & tamē Deus dicitur procurare, quod hoc fiat, vt patet Exo. cum dicitur, qui non est insidiatus, sed Deus tradidit illum in manus eius, constituam tibi locum, in quē fugere debeat. & sic occisus a casu dicitur traditus a Deo in manus alterius, sic etiam dicitur Boetius 5. de Consola. Profa prima, quod nihil sit casu, vel fortuna, sed omnia habēt causam superiorem, quę intēdit tales effectus pducere, & hæc est Deus, qui secundum prouidentiam suā omnia gubernat & dirigit in fines suos, & sic quando aliquis per errorem vulgi consequitur magnam famam, Deus vult, quod populus erret, & quod ille consequatur famam ex errore populi, si deo fama quomodocumque proueniat, siue verē, siue falsē beneficium Dei est, & ob hoc omnes viri famosi tenentur Deo ad magnas gratiarum actiones, quia non poterat eis illa fama prouenire, nisi Deus illud specialiter facere intendisset.

Qualis fuerit modus, quo Deus dedit famam David.
Quęst. XXI.

Q V A E R I T V R vterius dato, quod David consecutus fuisset magnam famam a Deo, quis modus fuit, quo Deus sibi daret istam famam.

Respondendum est, quod multipliciter istam famam dare potuit. Primo modo dando ei, quod faceret opera magna, ex quibus sequeretur dilatatio fame. Sic patet de duabus victoriis mirabilibus, quas Deus concessit David contra Philistinios supra 14. & 2. Re. 5. Nam ex illis secuta est magna fama David per totam terram, vnde dicitur ibidem post victorias illas, diuulgatum est nomen David in vniuersis regionibus. Secundo modo poterat Deus dare istam famam David prouocando omnes gentes ad hoc, q̄ laudarent eum, & tenerent ipsum tanquam virum honorandum nimis. Et hoc facile erat, quia Deus potest causare in cordibus hominum quęcūque passionem: scilicet letitiam, tristitiam, audaciam, timorem, iram, odium, & amorem. Patet enim de seipso Iacob, quem volebat persequi omnes ciuitates confines Sichimorum, quia filii sui occiderant Sichimitas dolose, Gen. 34. Et tamen Deus incussit timorem magnū omnibus illis gentibus, & non aufē fuerunt persequi Iacob, & filios eius recedentes de terra, Gen. 35. Sic etiam fuit de ipso David cuius timorem Deus posuit super omnes gentes, vt patet supra decimoquarto, scilicet. Diuulgatum est nomen David in vniuersis regionibus, & dominus dedit pauorem eius super omnes gentes. Et sicut Deus incitauit omnes gentes ad timendum David, ita incitaret eas ad laudandum David, quia ad quamcunq̄ passionem potest Deus mouere cor hominis, iuxta illud Proverb. vigesimo primo. Cor regis in manu domini, & quocunq̄ voluerit, vertet illud.

De differentia, qua habetur hic, & secundo Regum capitul. septimo circa aliqua verba,
Quęst. XXI.

Q V A E R I T V R vterius quomodo dicitur hic, & dedit locum populo meo Israel, quia 2. Regū. 7. dicitur:

dicitur: Et dabo locum populo meo. Respondendum quod in hoc non est magna diuersitas, eo, quod sacra Scriptura vitur talibus modis loquendi murando sepe tempora, & potest hoc fieri propter certitudinem prophete, quia ea, quę dicuntur propheticē, quāq̄ futura sint, tamen certa sunt, sicut illa, quę presentia sunt, vel iam præterierunt. Et ob hoc scriptura loquit de futuro, sicut de præterito in prophetis, & sic erat hic. Nam loquebatur Deus de templo, quod daturus erat in Ierusalem ad hoc, quod Israelitę ibi colerent Deum, sicut alij intelligunt. Et istud nondum fuerat impletum tempore David, sed impletum erat tempore Salomonis, qui edificauit templum, quāq̄ in illud certissimum erat, sicut si iam accidisset. Ideo ad hoc ponitur hic in præterito ad certificandum certitudinem euentus futuri, & 2. Regum 7. ponitur in futuro ad significandum veritatem rei, quia verē futurū erat id, quod hic prægnunciabatur. Et potest intelligi alio modo, scilicet quod ponitur hic in præterito, & ibi in futuro, ad significandum diuersitatem locorū. Nam Deus daturus erat Israelitis locum, in quo Deū colerent, scilicet urbem Ierusalem, quam ad hoc elegit sequenti lib. c. 6. Et in illa edificandum erat templum, in quo coleretur Deus. Ista ciuitas tenebatur prius ab hostibus, & postea data est in manus Israelitarum. loquendo ergo quantum ad urbem, in qua futurum erat templum, erat verbum de præterito, quod Deus dederat locum populo suo Israel, quia iam dederat eis urbem Ierusalem, quam ceperat David de manu Amorrhęorum, & fuit ante hoc, vt patet 2. Re. 5. & supra 11. vnde iam habebat domum cedrinam David in Ierusalem in castro montis Sion, quando Nathan locutus fuit hic ista, vt patet supra in litera. Secundus locus erat templum, & istud nō erat factū, nec fuit temporibus David, sed postea Salomon fabricauit illud, & propter hoc dicitur 2. Reg. 7. Dabo locum populo meo, scilicet Sanctuarium, quod postea fiet: sic respondet Nicolaus, sed ista expositio nō est satis conueniens, quia non potest hoc intelligi de templo, nec etiam de urbe Ierusalem, sed necesse est intelligi de tota terra Chanaan, quod patet, quia dicitur hic: Et dedi locum populo meo Israel, plantabitur, & habitabit in eo, sed non potest intelligi de templo Salomonis, quia non habitauit ibi populus Israel, cum nullus laicus habitaret intus propter sanctitatem loci. Etiam non potest intelligi de urbe Ierusalem, quia non habitabit ibi populus Israel. Non enim vocatur populus Israel illa parua multitudo, quę erat in Ierusalem, sed omnis multitudo Israelitarum, quę non poterat habitare in Ierusalem, sed habitabat in tota terra Chanaan. Et sic dicendum est, quod intelligitur de tota terra Chanaan, quę fuit tradita Israelitis ad habitandum. Et dicitur: Dedi populo meo locum, scilicet totum locum terrę Chanaan, & istud clarum est, quia multi anni erant, quibus istum locum dederat Israelitis, scilicet a tempore, quo ipsi introierunt in terram illam cum Iosue, sed quia 2. Regum 7. dicitur: Et dabo locum populo meo Israel, debet dici, quod quamquam dedisset Deus locum istum Israelitis, tamen non pacifice possidebant, quia semper inquietauerant eos Chanaanę, sicut dicitur in litera. Et ob hoc nunquam habitauerant Israelitę in terra proprię loquendo, quia habitare significat pacificē manere, sicut supra declaratum est. Et nunc Deus facturus erat, quod Israelitę pacificē manerent, sicut fuit tempore Salomonis, vt patet 3. Regum. 4. Ideo rectē dicitur dabo locū, & patet, q̄ iste sit sensus, quia dē dabo locū populo meo, Israel plantabitur, & habitabit in eo. q. d. ante hoc non erat plantatus populus, nec habitabat in loco illo pacifice, nunc autē habitaturus erat in pace,

A & sic de nouo dabatur populo, quod habitaret in loco illo.

Quomodo verum sit illud, quod hic dicitur, scilicet, quod populus plantabitur, & non commouebitur.
Quęst. XXI.

Q V A E R I T V R vterius quomodo est verū, quod hic dicitur, scilicet plantabitur, & nō commouebitur vltra, nec filij iniquitatis atterent eos. Nam videtur, quod postea commoti fuerunt Israelitę, & fuerunt pugne contra eos. Et etiam ipsi moti fuerunt de terra illa, quando ducti sunt in Babylonem, & nunc non habitant in terra ipsa aliqui eorum, sed dispersi sunt per totum orbem. Aliquis dicit, quod hic non promittebat Deus, quod nunquam Israelitę sustinerent aliquas tribulationes ab hostibus, sed quod non sustinerent eas tam grauiter, sicut a principio. Et hoc patet aliquid ex litera, quia dicitur: Nec atterent eos filij iniquitatis, sicut a principio, id est non illo modo, quo a principio atterebat, id est tam grauiter: aliquid tamen modo atterēt. Ille tamen sensus non stat. Primo quia dicitur hic, & nō commouebitur vltra, & nō dicitur hic, sicut prius, sed simpliciter dicitur, quod non commouebitur vltra. Secūdo patet, quia falsum est, scilicet quod Israelitę non affligerentur tam grauiter ab hostibus nunc, sicut a principio, quia post hoc fuerunt grauius afflicti, scilicet quando Syri premebant terram Israel, & erat rex clausus in urbe Samarię, & præ magnitudine famis duę mulieres comederunt filium vnius 4. Regum 6. Postea etiam fuit grauius, quando Israelitę, scilicet decem tribus ducti fuerunt in Assyrios eo. lib. c. 17. Et postea duę tribus, quę vocabantur regnū Iuda ductę fuerunt in Babylonem eod. lib. ca. vltimo. Et postea grauius factum est per Romanos, quando omnes Iudę, qui habitabant in terra illa partim occisi sunt, & partim dispersi per totū orbem, ita vt nullus maneret de eis in terra illa. Dicendum ergo aliter, quod verum est, quod Israelitę non erant vltra atterendi ab hostibus, nec etiam commouerentur de loco suo. Et tamen potest dupliciter intelligi, vno modo, quod Deus dicebat istud pro aliquo tempore paruo, in quo pax futura erat, & non atterentur Israelitę. Et quamquam dicitur, & non commouebitur vltra: non excluditur per hoc omne tempus, sed solum aliquod paruum tempus. Simile patet 4. Regum 6. vbi dicitur: Et vltra non venerunt latrones Syrię in Israel. .i. postquā duxit eos Elişus cęcos in Samariam, Et tamen postea non post multos annos venerunt latrunculi Syrię in regnum Israel, & destruxerunt fere totam terram Israel, ita vt non relinquerent in toto regno, nisi quinquaginta equites, & centum currus, & decem millia peditum, eo. lib. c. 13. sic etiam dicitur Ila. 2. Et non exercebuntur vltra ad prælium. Et intelligitur de tempore aduentus Christi: sic etiam patet Michęę quattuor. Et tamen manifestum est, quod post Christum fuerunt multa bella, & sunt quotidie, ita graui, sicut fuerant ante eum, sed modicum tempus significatur per istud vltra, in quo Israelitę futuri erāt in pace, & istud fuit tempus Salomonis, quia non fuerunt aliqua bella in diebus eius, quę essent alicuius momenti, sicut dicitur 3. Regum 4. habitabat Iuda, & Israel absq̄ villo timore vniūquęque sub vite sua, & sub ficu sua: a Dan vsque Bersabee cunctis diebus Salomonis. Sic etiam cum dicitur de tempore aduentus Messię, & non exercebuntur vltra ad bellum: intelligitur de aliquanto tempore, sed fuit ante natiuitatem Messię, & postea. Nam tunc erat tanta pax in toto orbe, quod non reperiebant Romani aliquam gentem,

gentem, cum qua pugnarent. Et ob hoc totus orbis subiectus fuit tunc Romanis sub Imperatore Octaviano. Et sic potuit ipse iubere tunc, quod describeretur vniuersus orbis, & vnusquisque iret in ciuitatem suam ad hoc, quod describeretur, vt patet Luc. 2. Et tunc Romani admirati de tanta pace fecerunt quoddam templum Pacis tanquam deum, & vocauerunt illud templum Pacis eternum. Postea tamen redierunt bella, unde tempore Neronis inceptum est bellum grauissimum Romanorum contra Iudeos, & illud fuit de maximis bellis, & grauissimis, que fuerunt in toto orbe, vt refert Iosephus in principio libri de bello Iudaico. Secundo modo potest dici, quod hic dicitur, non commouebitur vltra, quia hic Deus intendebat, quod in eternum, id est vsque ad finem seculi maneret ista pax, & sic futurum erat, nisi peccata Israelitarum contrarium promouissent. Nam toto tempore quo regnauit Salomon antequam peccaret, fuit pax maxima: nam habitabat totus Israel vnusquisque sub sicu sua, & sub vite sua absque timore 3. Reg. 4. Postquam autem peccauit Salomon, Deus suscitauit ei hostes, vt patet eo. lib. c. 11. & post ipsum peccauerunt posterii sui, & secuta fuerunt semper mala graua quousque diuisum est regnum in duo regna: eo. lib. c. 12. & postea 10. tribus Israel, ducte sunt in Assyrios, & duce tribus, que erant regnum Iuda, ducte fuerunt in Babylonem. Si autem non peccasset Salomon, nec posterii sui, mansisset semper populus in pace, & nunquam hostes persecuti fuissent Israelitas, & quamquam postea conuersi fuissent ad Christum, semper mansissent in illa: quod magis declaratum est 2. Re. 7. Et iste modus est satis conueniens, si promissio illa, que erat de terra, propter peccata illorum, quibus fit, duret pauco tempore, sicut patet Ier. 18. de prophetis promissoriis, & comminatoriis, que mutantur ad mutationem illorum, quibus fit promissio, vel comminatio.

Annuncio ego tibi, quod edificaturus sit tibi Dominus domum. Cumque impleueris dies tuos, vt vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, & stabiliam regnum eius: Ipse edificabit mihi domum, & firmabo solium eius vsque in eternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit. Et statuam eum in domo mea, & in regno meo vsque in sempiternum, & thronus eius erit firmissimus in perpetuum. Iuxta omnia verba hanc, & iuxta vniuersam visionem istam, sic locutus est Nathan ad Dauid.

Annuncio tibi. Supra referebantur beneficia, que Deus fecerat Dauid: hic ponuntur ea, que facere promittebat, & dicitur. Annuncio tibi ego, quod edificaturus sit domum tibi dominus. Istud loquitur Nathan ad Dauid ex persona Itra, s. Ego denuncio tibi, quod Deus vult edificare domum tibi, s. facere, quod descendat a te quedam familia, in qua maneat semper dignitas regalis. Dicitur aliquis habere domum, quoniam quis habet aliquam dignitatem, & habet successores, qui semper succedant illi in dignitate, vel hereditatem. Quod autem aliquis habet filios, & non relinquit eis aliquam certam di-

gnitatem, vel hereditatem, in qua semper succedant illi, qui sunt de illa progenie, non debent habere domum, quia non erit progenies sua certa, nec cognita, sed cito peribit memoria illius progeniei. Et ob hoc in illis solis progeniebus dicitur esse domus, in quibus est ius primogeniture, quia illa, que sunt de iure primogeniture non possunt alienari, sed semper sunt in illa progenie, in qua semel sunt, & per illa cognoscitur certissime quis est de illa progenie, s. quia cum viderimus aliquem possidentem illa, que pertinent ad ius primogeniture illius progeniei, sciemus illum esse de tali progenie. Sic, n. fecit Deus nunc Dauid, quia si non dedisset ei regnum, vt maneret semper in progenie sua, non haberet domum, quia filij sui non succederent ei in aliqua magna dignitate, per quam cognosceretur. Nunc autem cum deriuandum esset regnum semper per suam stirpem cognoscerentur filij sui ab omnibus.

Cumque impleueris dies tuos. s. dies assignatos tibi ad viuendum, quia cuilibet homini assignati sunt certi dies, quibus viuatur, & postea non potest viuere, sicut dixit Iob. Breues dies hominis sunt, & numerus mensium eius apud te est. Constituitur terminus eius, qui preteriri non poterit. Iob. 14. Vt vadas ad patres tuos, i. vt moriaris, & congregeris cum patribus tuis, qui iam mortui sunt, vel vt dicunt alij congregeris ad patres tuos, quod sunt in Lybmo. Suscitabo semen tuum post te. s. Salomonem, qui regnaturus erat post Dauid, & cum dicitur suscitabo intelligitur in regno, vel honore, quia iam erat suscitatus ad viuendum. Quod erit de filiis tuis. Scilicet Salomon, qui erat filius Dauid ex Bethiabee, & dicitur, quod erit de filiis tuis, quia poterat esse, quod esset de semine Dauid, & non esset de filiis eius, sed esset de nepotibus, vel pronepotibus, & tunc poterat esse sensus, quod non succederent filij Dauid ei in regno, sed alij de alia progenie, & tunc post aliquanta tempore alij de posteris Dauid, s. nepotes, vel pronepotes retulerent regnum, & ad hoc, quod magis gauderet Dauid sciens, quod filij sui successuri erant in regno, dixit quod erit de filiis tuis.

Et stabiliam regnum eius. i. firmabo illud, s. non regnabit in contentione, nec habebit aliquem competitorum, propter quem regnum eius sit infirmum, sed solus regnabit, ideo regnum eius firmum erit. Hoc dixit Deus Dauid ad tollendum ei timorem, quia Dauid poterat timere, quod licet aliquis de filiis suis succederet in regno non prosperaretur in regno, quia haberet competitorum. Deus ergo dixit ei, quod stabiliet regnum eius, i. quod confirmaretur, & nullus impediret. In Dauid, n. fuerat sic, quia quoniam ipse cepit regnare super Iudam habuit competitorum Isoboth filium Saulis, & facta est longa concertatio inter domum Dauid, & domum Saulis 2. Re. 3. Ita poterat timere Dauid, quod fieret in filio eius. Ipse edificabit mihi domum. s. faciet templum. Nam Salomon edificauit templum domino 3. Re. 6. & seq. lib. c. 3. Istud dixit Deus ad consolandum Dauid, quia cum voluisset Dauid edificare templum ad honorem Dei, & Deus non permisisset, putaret se non esse acceptum apud Deum, qui designabatur de manu eius suscipere istum famulatum, id est, vt non affligeretur, licet non permisisset hoc facere, permittit, quod faceret filius suus. Et tunc putaret Dauid, quod hoc non fiebat, quia Deus designaretur ipsum, & progeniem suam, sed quia aliqua causa specialis erat in eo ad non faciendum, que non impediret filium. Quare autem Deus noluit, quod Dauid edificaret sibi templum, & voluit, quod edificaret illud Salomon, declaratum est 3. Re. 5. in quadam questione. Et firmabo solium eius vsque in eternum. Supra dixit Deus, quod stabiliet regnum filij Dauid, s. in persona sua: hic autem dicit, quod firmabit illud, s. in tota sua successione, quia dicit. Et firmabo solium eius vsque in eternum. Id est istud ad consolandum Dauid, quia quod sciret ipse, quod filius

filij suus successurus erat ei pro predicta: tunc forte crederet, quod vnus filius ei successurus erat, sicut Saul habuit vnicum successorem in regno, s. Isoboth, & illi co transit regnum ad Dauid post mortem eius 2. Re. 2. & 4. & 5. & de hoc dolet Dauid, quod progenies sua aliquando esset in magno honore, & postea incidere in magnas calamitates perdendo regnum: Id certificatur hic, quod filij sui possidebunt in eternum regnum Israel.

Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. s. diligam eum nimis, ita vt habeam eum, quasi filium, & ipse habeat me, quasi patrem. Istud dixit Deus ad includendum omnia genera bonorum, quia forte Dauid intelligeret, quod Deus solum conferret posteris suis hoc bonum, quod faceret eos reges, & nihil aliud. Et sic poterant adhuc pati multas calamitates. Id volens significare, quod omnia genera bonorum eis conferret dixit: Ego ero ei in patrem, quia post dilectionem, que est hominis ad seipsum, nulla maior est, quam patris, vel matris ad filium. Et sic dixit istud Deus volens significare magnum gradum dilectionis, quem habiturus erat ad posteros Dauid. Et misericordiam meam non auferam ab eo. i. nunquam desinam ei misereri, quod peccet nunquam auferam ei regnum, & in isto erat misericordia Dei. Sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit. Abstulit Deus misericordiam ab illo, quia cum peccauit, abstulit ei regnum, & quod quotidie lugeret, & ploraret Samuel pro Saule, quia Deus abiecerat eum, ne regnaret super Israel, non miseratus fuit Deus, sed potius indignatus fuit pro Samuelem, eo quod orabat pro illo, primo Re. 15. & 16. non erat sic futurum in posteritate Dauid. Et statuam eum in domo mea, & in regno meo. Id est firmabo eum in regno super Israel, & non solum intelligitur de ipso, sed etiam de posteritate sua, quia subditur vsque in sempiternum, & tunc poterat Salomon regnare vsque in sempiternum. Id intelligitur de eo, & de successoribus suis, & dicitur in domo mea, & in regno meo, i. in populo Israel. Nam totus iste populus vocatur domus Dei, sicut tota familia, que moratur in aliqua domo sub patrefamilias, vocatur domus illius. Ita cum Deus specialiter esset rector totius populi Israel, dicebatur totus Israel esse domus sua, in qua totus ille populus esset vnus oeconomia particularis, sicut accipitur Nu. 12. cum dixit Deus ad Aarō, & Mariam. Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum, at non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est, i. in toto populo Israel est fidelissimus, vocatur autem totus populus Israel regnum Dei, quia specialiter erat Deus rex Israelitarum, licet esset rex omnium regnum generaliter, & dominus regum terre Apoc. primo: patet hoc, quia ipse Deus dixit Samueli. Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos 1. Reg. 8. quod ante hoc Deus regnabat super Israelitas specialiter, nam loquendo de regno generaliter non poterat Israelite abiecere regnum quin regnaret super eos, cum esset rex omnium gentium.

Vsque in sempiternum. Id est istud regnum erit firmatum vsque in sempiternum, i. longo tempore. Et thronus eius erit firmissimus in perpetuum. Eadem sententia est, quia thronus est sedes regia, que esset firma in domo Dauid vsque in eternum. Considerandum, quod aliqua dicitur hic, que doctores nostri nolunt exponere de Salomone, sed de Christo, quia dicunt, quod non possunt competere Salomoni, sicut est illud. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium, & illud. Et misericordiam meam non auferam ab eo, & illud. Et statuam eum in domo mea, & regno meo vsque in sempiternum, & hoc tenet Aug. allegando ista verba in libris de ciuitate Dei. Sic etiam dicit de illis, que habent Psal. 71. qui incipit, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam suam filio regis. Et titulus eius est in Salomonem. Et

ponuntur ibi multa, que dicit Aug. non posse conuenire Salomoni, sed Christo, sicut est illud. Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna, dominabitur a mari vsque ad mare, & a flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Et secundum hoc necesse esset, quod hic fieret transitus, s. cum scriptura incepisset loqui de Salomone, transiret ad loquendum de Christo, Nico, et dicit, quod ista litera partim exponenda est de Christo, & partim de Salomone, sed quadam principaliter conueniunt Christo, quia Salomoni. Dicendum tamen, quod omnia ista conueniunt Salomoni ad literam, & est illa, que habet Psal. 71. & quamquam aliqua illorum conueniunt Christo, tamen hic non dicitur fuerint de Christo, vel saltem sensus historie non est ad Christum, sed ad Salomonem. Nec est aliquid in litera, quod ei plane non conueniat, vt declaratum est satis late 2. Re. 7. Dicendum tamen, quod aliqua eorum, que ponuntur hic dicitur de Christo, licet intentio historie sit ad Salomonem. Patet quia Apostolus ad Hebr. 1. allegat istud dictum fuisse de Christo, sicut dixit aliqui dicitur angelorum filius meus es tu, ego hodie genui te: & rursum. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium: Et necesse est, quod intelligatur hoc in sensu literalis, quia sacra Scriptura non arguit, nisi in sensu literalis, in mystico autem non, sicut ait Dionysius in epistola ad Polycarpum, quod mystica theologia non arguit, i. theologia, siue sacra Scriptura mystice intellecta non est tante auctoritatis, vt possimus ex illa arguere ad probandum, vel improbandum aliquid. De Salomone autem pro laudes multas, que ponuntur hic de eo, erat dubium an saluus fuerit, vel perierit eternaliter. De hoc tamen declaratum est latissime in quadam questione 2. Re. 7. Iuxta verba hanc. Et iuxta vniuersam visionem istam sic locutus est Nathan ad Dauid. Hic excusat se scriptura de repetitione, vt emittetur prolixitas. Nam Deus, quoniam apparuit Nathan prophete per noctem, dixit ei omnia ista, & ponuntur hic, vt dicitur Nathan a domino. Iterum autem narrauit omnia hanc Nathan ipsi Dauid. Et scriptura deberet dicere, quod narrauit, & vt non repetat, dicit, quod dixit Nathan ad Dauid iuxta omnia verba, que supra posita sunt, & est iuxta verba hanc, & iuxta vniuersam visionem, quia ista, que dicitur sunt hic dicitur verba in quantum referuntur, & vocatur visio in quantum reuelata sunt ipsi Nathan visione imaginaria in somno, s. quod Deus immutauit phantasiam eius in somno, & fecit, quod appareret ei, quod ipse videbat Deum loquentem secum, & dicentem omnia hanc.

Quare inter beneficia Dauid ponuntur illa verba: Dedi locum populo meo, &c. Quest. XXIII.

Quare inter beneficia Dauid ponuntur illa verba: Dedi locum populo meo, &c. Quest. XXIII.

Quare inter beneficia Dauid ponuntur illa verba: Dedi locum populo meo, &c. Quest. XXIII.

illos, & non habitarent securè in terra essent pauperes propter bella, & etiam pauci, quia multi in bellis moriuntur, & multi ad alias regiones fugiunt, ut ibi getè uiuant, & sic principatus Dauid, & filiorum suorum efficeretur paruus propter paucitatem, & paupertatè subditorum iuxta illud Prouerbi. 14. scilicet. In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Erat ergo beneficium magnum Dauid, & filijs suis, quòd Deus plantaret populum Israel, & faceret illum habitare securè. Secundū erat pp meritū, nam omnia ista beneficia data Dauid à Deo, aliquo modo fuerunt propter meritum Dauid, & quia Dauid non solum meruit pro seipso, sed etiā pro populo, ideo cum fiat hic mentio de merito bonè uoluntatis eius, & ponantur prēmia ei impensa, propter hoc ponitur etiam beneficium impensum populo propter meritum Dauid, scilicet quòd populus habitaret securè. Pro hoc considerandum est, quòd rex, & populus suus sunt aliqua inter se cō nexa. Et ob hoc meretur rex pro populo, & populus pro rege, siue bonū, siue malum. De rege patet, quia rex, quando malus est meret habere populum malum, & ideo dato, quòd populus aliquando bonus sit, Deus facit insurgere eū contra regem suum, & male eum tractare, si malus est. Sic enim fuit de Amasia rege Iuda, qui hēbat populū bonū subiectū sibi, & tñ, quia ipse coluit Deos idumeorū, propheta dixit ei, quod Deus intendebat malum cōtra ipsum, & traditus est postea in manus seruatorum suorum, qui eum occiderunt, ut patet sequen. lib. c. 25. & 4. Re. 14. E contrario autem populus, qñ malus est promeretur, ut Deus tradat ei malum regē, qui puniat eos, & depauperet, sic patet Iob 34. Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Sic etiam patet. Ila. 19. cum prænunciantur mala contra Aegyptum propter peccata ipsorum, & dicitur. Tradam Aegyptum in manus dominorum crudelium, i. faciam, quod Aegypti habeant dominos crudeles, qui affligant eos. Et non solum isto modo meretur rex pro populo, & populus pro rege, sed et meret rex, ut populus infligatur mala, & interdum populus meretur, ut rex mala patiat. De primo patet, quia Dauid peccauit numerando populum regni sui, & tamen populus punitus est, quia occisi fuerunt peste plūsquam septuaginta millia, ut patet 2. Re. ultimo, & infra 21. De secūdo patet, quia interdum cum populus malus sit, rex punitur, vel quicunque princeps, quia aliquis culpa principis est, quod populus malus sit. Sic fuit de Heli summo sacerdote, qui erat iudex, & princeps Israel, & ipse bonus erat, & tamen, quia non correxit filios sibi subditos, qui mali erāt, mortuus est, & trāslatum est summum sacerdotium de domo sua ad aliam domum, ut colligitur primo Re. 2. 3. & 4. ita è tñ, qñ rex bonus fuerit merebitur bonum pro populo, vel populus bonus merebitur bonum pro rege. Et quia Dauid erat bonus rex meruit pro populo suo, quod uineret in pace, & non timeret hostes, & sic ponitur hic inter beneficia impensa Dauid, quod populus suus plantaretur, & habitaret securè, scilicet quia ipse Dauid hoc meruerat.

Quare denunciavit Deus Dauid de edificatione domus. Quæst. XXX.

QUÆRITUR ulterius quare Deus denunciavit hic Dauid, quòd edificaturus esset ei domum, quia istud non pertinebat ad tempora Dauid, bonum tamen hominis est in diebus suis solum, ut colligitur quarto Regum 20. & Ila. 39. quando Deus denunciavit regi Ezechie, quòd omnia, quæ ipse possidebat ducerentur in Babylonē,

eo, quod ipse ostenderat illa nuncijs regis Babylonis, & tamen non fieret hoc in diebus suis, sed in diebus filiorum suorum, & respondit Ezechias: Bonus sermo domini, quem locutus est, sit pax, & veritas in diebus meis, quasi dicat. Contentus sum de eo, quod dixit Deus, scilicet quod ista mala uenirent in diebus filiorum suorum, & non in diebus suis. q. d. fiat pax in diebus meis, & non curo de temporibus successorum meorum, an fiat in eis pax. Respondendū est, quod Dauid erat vir valde bonus nimis acceptus Deo, & meruerat nō solum pro se, sed etiam pro posteris suis, ideo nō solum Deus uoluit, quod in diebus eius esset prosperitas, sed etiam in filiorum, & etiam, quod ipsi semper regnarent. Istud autem bonum erat Dauid: non iudicatur tamē aliquid esse bonum nostrum, nisi in quantum participamus illo, & delectamur in eo, ut pote si quis habeat in domo sua thesaurum magnum, quem aliquis ei donauerit, & ipse nesciat de illo, & ob hoc sit semper in paupertate, non iudicabitur ille habuisse bonum, quod nunquam fuit delectatus in eo, nec magis ei profuit, quā si nihil vaquam habuisset. Ita de Dauid erat, quia Deus propter merita eius volebat filiis suis præstare regnum, & alia bona post mortem eius, & si Dauid nesciret aliquid istorum futurum esse filiis suis, non magis gauderet, nec diceretur habere bonū, quā si nullum istorū bonorum futurum esset in filiis eius, ideo denunciaturus est ei, quod bona futura essent in filiis. Et ex hoc Dauid gaudebat dupliciter: primo quia sciebat, quod filii sui prosperandi essent post mortē eius, & sic mereretur securus gaudens de prosperitate futura filiorum. Secūdo gauderet, quia sciret, quod ista bona eueniebant illis pp eum, & ex hoc magis gauderet de ista prosperitate, quia magis erat sua, cum ipse eēt causa eius, quā si alius. Si autem nihil declararet Dauid non gauderet, & sic meritum suum quantum ad hoc esset superuacuum, quia bonum, quod prouenturum erat ei de prosperitate filiorum suorum, nihil erat, nisi gaudium, quod ipse haberet in vita sua, scilicet futuram illorum prosperitatem. Sic etiam est de illis, qui conantur relinquere magnam memoriam de seipsis post mortem. Nam memoria illa post mortem ipsorum non est eis aliquid bonum, quia ipsi nesciūt, an de eis memoria sit, nec in hoc gaudent, sed bonum ipsorum est, quia dum uiuunt, gaudent estimantes, quod post mortem habebuntur in magno honore, & fama. Voluit ergo Deus declarare Dauid bona, quæ filiis suis facturus erat post mortem eius, ut nunc dum uiueret gauderet de eis, & dixit: Annuncio tibi, quod dominus edificaturus sit tibi domum, i. faciet posteros tuos regnare: Etiam dixit: Suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, & stabiliam regnum eius. Et istud erat secundum bonum, quia dato, quòd filius Dauid regnaturus esset post eum, nesciebat an ppter se haberet in regno, an haberet competitores, & ex hoc esset regnum suum infirmum, & sic non haberet Dauid plenum gaudium. Ideo dixit Deus stabiliam regnum eius, ut non formidaret Dauid, quòd filius suus perderet regnum. Tertium bonum erat: Ipse edificabit mihi domum. Nā Dauid non permissus fuerat edificare domum domino. Et si non permitteretur aliquis de posteris eius, putaret se, & posteritatem suam à Deo contemni: Ideo dixit, quòd filius suus edificaret templum. Et sic sciret Dauid, quòd non prohibitus fuerat ipse edificare templum, tanquam ipse cum tota progenie sua contemneretur à domino, sed quia fuisset aliquid impedimentum in eo, quòd non esset in filio suo, & sic ille edificaret. Quartum bonum erat, quia dixit Deus, & firmabo solum eius usque in sempiternum. Nam Dauid scies omnia prædicta, postea adhuc credere, quòd uicibus filius

filius ei successurus erat, & deinde transfret regnum ad aliam progeniē, sicut fuit in Saule, qui uicium habuit successorē, scilicet Isboseth, & deinde transfuit regnum ad Dauid. Et de hoc tristaretur sciens, quòd aliquo tempore filii sui futuri essent in magna prosperitate, deinde uenirent in magnam calamitatem priuati regali dignitate. Ideo denunciavit ei Deus, quòd in eternum mansurum esset regnum in domo Dauid. Quantum bonum erat, quia quamquam omnia ista essent, adhuc poterat esse sollicitus de posteris suis. Nam licet semper habituri essent regnū, poterat esse, quòd haberent illud cum aduersitatibus, & Deus nō daret eis alia bona, nisi quod essent reges: ad significandū ergo uniuersale prosperitatem filiorum Dauid, & quod in omnibus eis prosperē eueniret, dixit Deus: Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium, id est ita diligam eum, & beneficiam ei, sicut si essem pater eius, & ipse, ita me sentiret sibi esse gratum, sicut si eēt filius meus, & per hoc gaudebat Dauid bona sperans de posteritate sua. Ad rationem in contrarium, scilicet quod bona, quæ eueniunt filiis alicuius post mortem eius, non pertineant ad eum, dicendum, quod falsum est. Nā multipliciter pertinent bona posterorum ad eos, qui iam mortui sunt, & potest tripliciter hoc esse. Primo modo dato, quòd illi, qui mortui sunt, nescirent dum uiuerēt aliqua bona, vel mala prouentura esse filiis suis, & amicis post mortem. Nec etiam post mortem aliquo modo cognoscunt hæc, sed solum ex eo, quòd prouenit bonum, vel malum filiis, vel amicis uiuentibus dicitur habere bonum, vel malum ipse, qui mortuus est. Et istud est quantum ad opinionem nostrā, quia ille, qui mortuus est manet in memoria nostra. Et secundum illum esse, quod habet in memoria, potest ei accidere bonum, vel malum. Nam si aliquis mortuus est felix, & filii sui postea prosperantur, efficitur ille clarior in opinione nostra. Et per hoc ipse defunctus dicitur habere bonum ex prosperitate uiuentium. Sic etiam si mortuus est felix manet in honore magno in opinione nostra: Si tamen filii sui incidunt in calamitates imminuitur, vel obscuratur aliquo qualiter gloria memoriæ istius, & in hoc recipit malum quoddam, qui mortuus est. Istud tamen malum, vel bonum, quod euenit mortuis ex prosperitate, vel calamitate filiorum, vel amicorum uiuentium parui est, quia non est tantum, nec tale, ut possit efficere felices eos, qui mortui sunt in miseria, nec potest efficere miseros eos, qui felices mortui sunt. Ista est positio Arist. primo Ethic. pro nepotum autem fortunam, Et istud est, quia Arist. nihil iudicat de statu defunctorum, ideo nihil loquitur de bono, vel malo, quod eis verè proueniat, & ipsi experiantur, sed de bono, vel malo, quod prouenit eis secundum, quod manent in opinione nostra. Secundus modus est ad hoc, quod defunctis proueniat bonum, vel malum ex bono, vel malo uiuentium, quod reuelatur eis post mortem, eo quòd anime manent solute corporibus, quæ sunt capaces tristitiæ, & gaudij, & dato, quòd nihil sciuerint, dum uiuerent de bono, vel malo, quod futurum erat posteris suis, & amicis, poterunt verè letari, & tritari de bono, & malo, quod eis eueniret, & tunc verè habent bonum, vel malum mortui ex bono, vel malo uiuentium: patet hoc, quia mortui, siue sint in vita eterna, siue in purgatorio, siue in inferno, curam habent de uiuentibus, sicut patet de illo dicitur, qui erat apud inferos, & rogauit patrem Abraham, quod mitteret Lazarum, & prædicaret quinque fratribus, quos habebat: ne ipsi uenirent in illum locum tormentorum: Lucæ 16. Qui tamen curam habet de aliquo, necesse est, quòd gaudeat de bono illius, & tristetur de infortunio eius: mortui tamen aliquando per reuelationem sciunt bona, vel mala, quæ accidunt amicis suis, & cognatis, ideo necesse est, quòd tunc letentur, vel tristentur, & iste modus efficacior est, quam primus, & iste conuenit fidei catholice, ut patet Lucæ decimo sexto. Et de hoc Gregorius super Lucam, & Augustinus super Psalmos, & Magister quarto sententiarū dist. ultimo. Tertius modus est, quod bonum, vel malum successorum facit bonum, vel malū in mortuis, si quando illi antequam morerentur sciuerunt bonum, vel malum, quod euenturum erat illis, quia tunc non solum post mortem gaudebunt, vel tristabuntur, sed magis dum uiuunt patientur hoc: licet illud futurū sit. Iste modus est efficacior aliis duobus, quia hic tam in morte, quam in vita est malū, & iste fuit in Dauid tam in morte, quam in vita, cum reuelatum fuerit ei uicium, quòd filii sui prosperandi eēt, ideo valde pertinebat ad eius felicitatem, quòd filiis suis eueniret aliquod bonum post mortem eius, & hoc reuelaretur ei. Cum autē obliuisceretur de Ezechia, qui dixit bonus sermo domini, fiat pax, & uentus in diebus meis. Non est sensus, quòd ipse non tristaretur de malo, quod euenturum erat filiis suis, quia propter hoc reuelatum est ei, sed non poterat mutari id, quod Deus volebat, ideo ipse dixit bonus est sermo domini, id est ego sum contentus, quòd fiat sic: non quidē, quòd non doleret de malo, quod euenturum erat filiis suis, sed quia nō poterat illud euitare, & quia pro peccato suo in seipsum geudum erat aliquod malum in diebus suis, vel filiorum suorum, uoluit potius, quòd infligeretur in diebus filiorum suorum, quam in diebus suis, & ppter hoc dixit fiat pax, & uentus in diebus meis. Et sic non probatur ex hoc, quòd non eueniret Ezechie malum ex malo filiorum suorum post mortem eius, sed quòd ipse magis uoluit malum esse in diebus filiorum suorum, quam in diebus suis.

Quare Deus non reuelauit mala, quæ euentura erant filiis Dauid. Quæst. XXXI.

QUÆRITUR ulterius cum Deus reuelauerit hic Dauid bona, quæ euentura erant filiis: quare etiam non reuelauit mala. Nam Salomoni filio Dauid euenereunt mala ante mortem suam, quia habuit hostes. 3. Re. 11. & Roboam nepoti eius prouenerunt maiora mala, quia priuatus est maiori parte regni, scilicet cum prius haberet 13. tribus Israel, manerunt ei solum due tertio Regum 12. Respondendum est, quod Deus reuelauit hic Dauid bona, quæ euentura erant filiis suis, & non mala, ut nō affligeret eum, Nam Dauid meruerat nimis apud Deum pro bona uoluntate sua, quia uoluit edificare templum, & quia erat vir nimis deicola: pro bono autem non est reddendum malum, sed si Deus reuelaret Dauid mala, quæ habituri essent posteris sui, affligeret eum grauius per hoc, ideo non debuit ei hoc reuelare. Nam interdum ista afflictio, quæ est sciendo mala futura posteris, est sola pœna inflicta pro aliquo peccato. Et declaratur hoc, quia interdum Deus denunciatur alicui bona futura posteris eius in premium alicuius boni, quod fecit, sicut fuit nunc in Dauid, quia propter merita eius filii sui prosperandi erant post mortem ipsius, & illa bona non pertinebant ad eum, nisi in quantum ipse uiuens gaudebat de bono euenturo filiis, ut declaratum est precedenti questione. Si ergo gaudium solum de bono futuro datur aliqui in premium boni operis, dabitur etiam interdū in pœnam mali operis sola tristitia, quæ est pro malo futuro, sic patet in Dauid. Nam qñ ipse fornicatus est cū Bethsabee, denunciatus est ei, quod non exiret gladius de domo sua

Mortuigaudent & tristantur ex bonis, & malis suorum inter uiuos degenium.

flua in eternum 2. Reg. 12. & quia peccauit Salomon denunciatum est ei, qd regnum suum diuideretur in diebus filij sui Roboam, & duę solę tribus manerent ei, decem transseuntibus ad Ieroam 3. Reg. 11. Sic etiã fuit de Ezechia: nam pro peccato suo, quia ostēdit diuitias suas nuncijs regis Babylonis, Deus denunciatu ei, qd in tempore filiorum suorum ducerentur omnia illa in Babylonem 4. Reg. 20. & sic isti solum puniti sunt in afflictione, quam haberent sciēdo mala futura posteris suis: Dauid autem nunc non peccauerat, sed potius meruerat, ideo iniustum videbat, qd Deus reuelaret ei mala futura filiis suis, quia ex hoc affligeretur, & puniretur, quasi pro peccato.

De veritate verborum, qua hic habentur, scilicet firmabo regnum eius in sempiternum. Quęst. XXVII.

QVAERITVR vltius quō dī hic, firmabo regnum eius in sempiternum. Nam regnū Salomonis, & filiorum Dauid non fuit in sempiternum: nam cessauit in captiuitate Babylonis, qñ ductus est rex illuc, & post reditum de Babylone non fuerunt reges de tribu Iuda, sed aliud genus principatus erat. Responderi potest tripliciter: vno modo, qd Deus promisit in eternū firmandū esse regnum Salomonis accipiendo eternum non p̄prie pro eo, quod semper durat, sed pro aliquo tempore longo, & sic interdum tempus quinquaginta annorū vocatur eternum, sicut patet de seruo, qui volebat liberari anno septimo remissionis: nā de illo dī Deute. 15. qd erit seruus vsque in eternū, & tñ ille liberabā in iobelo: Leui. 25. & fiebat iobelus de quinquaginta in quinquaginta annos, & sic fuit hic regnum Salomonis in eternum, quia durauit saltem vsque ad captiuitatē Babylonicā, & fuit istud tempus plusquā quadringentorum annorum, vt patet computando omnia tempora regum in processu 3. & 4. Regū. Secundo potest dici, qd regnum Salomonis confirmandum erat in eternum, i. vsque ad finem seculi, & sic Deus intenderet. Et tñ p̄p peccata Salomonis, & posterorū suorum impeditum est, & sic verum est, quod dī, firmabo solum eius vsque in eternum, qd Deus dicebat ad istam intentionem, vt in eternū maneret, nisi esset impeditum ex parte filiorum Dauid, & hoc satis verissimile est. Nam dato, qd Christus veniret, si nunquam peccarent posteri Dauid, nunquam auferretur eius regnum, sed ē postquā conuersi essent ad Christum manerent ipsi in terra Chanaan, in qua tunc erant, & haberent semper reges de progenie Dauid, quia tñ peccauerunt, nullū mansit de eis. Tertio potest dici, qd istud verum est, firmabo solum eius vsque in eternum, & qd vsque hodie maneat regnū Dauid, & etiam maneat in eternum. Patet hoc, quia regnum Dauid mansit manifeste vsque ad captiuitatem Babylonis. ita qd nunquam transiit regnum ad aliam progeniem: post captiuitatem mansit et regnū in progenie Dauid, licet non tam clarē, eo, qd p̄genies Dauid erat tunc admixta progeniei sacerdotali, & regēbantur Israelitę partim per sacerdotes, & viros de stirpe Dauid vsque ad aduentum Christi. Et hoc necesse est dici, quia, Gen. 49. dicitur. Non auferet scepterū de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est. Ergo vsque ad Christi aduentum mansit scepterum in domo Iuda: postea autem transiit ad Christum regnum, quia ipse fuit rex, licet non modo temporali, cum dixerit: Regnum meum non est de hoc mundo. Iosue 18. & tamen sacra Scriptura vocat eum regem. Nam dicit, quod accipiet regnum patris sui Dauid, & regnabit sapienter: Iere. 23. Regnū autem Christi durat in eternum, vt patet Dani. 2. in

visione illa, qua vidit Daniel lapidem confingentē statuam, qui factus est in montem magnum, & dicit, quod in diebus regnorum illorum inscabitur Deus cęli regnum, quod in eternum non dissipabitur, & populo alteri nō tradetur, & istud fuit regnū Christi, & tamen fuit Christus de femine Dauid, ideo durauit regnum Dauid vsque in eternum.

An verum sit, quod Deus abstulerit misericordiam a Dauid. Quęst. XXVIII.

QVAERITVR vltius quomodo dicitur hic, & misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui fuit ante: nam videtur, quod Deus abstulerit misericordiam suam a Salomone, quia non mansit regnū eius semper integrum, sed immediatē post mortem eius diuisum fuit regnum in diebus Roboam filij eius tertio Regum decimoseundo. Aliquis dicit, quod ista promissio facta est sub cōditione subintellecta, sicut sunt alię promissiones, & comminationes diuine. Iere. 18. scilicet si gens illa manserit in statu illo in quo erat, quando facta est promissio, vel comminatio, & tamen Salomon, & reliqua posteritas Dauid non mansit in statu illo, in quo erat Dauid, quando facta est promissio, quia peccauerunt, ideo Deus mutauit promissionem. Dicendum tamē, quod hoc non stat, quia Deus promisit Dauid, quod licet peccarent filij sui, non auferret ab eis misericordiam, sed puniret eos leuiter, vt patet secundo Regum septimo vbi ponitur ista historia, scilicet. Ego ero ei in patre, & ipse erit mihi in filium, qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum: misericordiam autem meam non auferā ab eo. Aliter dicit aliquis, qd istud intelligebatur de Salomone in persona sua, quia solū dī de eo, i. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Etiam dī, quod ipse edificabit templum domino, quod non potest intelligi de alio, nisi de solo Salomone. Et de hoc verum est, quod Deus nō abstulit ab eo misericordiam suam, quia quando ipse vixit, mansit regnū suum integrum, & florens, & diuisum fuit tempore filij sui. Sed dicendū est, qd hoc non pōt intelligi de solo Salomone, sed de tota posteritate sua, quia dicit: Qui si inique gesserit, arguam eum in virga virorum: misericordiam autem meam non auferā ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amoui a facie mea, & tñ si Deus abstulisset partem regni filio Salomonis, quamquam non auferetur ipsi Salomoni, diceretur abstulisse ab eo misericordiam, sicut abstulit a Saule. Nam non abstulit Deus regnum Sauli viuenti, nec etiam filio suo Isboeth, sed fecit ne continuaretur in progenie illa: Ideo necesse est, quod intelligatur hoc de tota progenie Salomonis, quod Deus non ablaturus esset ab ea misericordiam suam. Aliter ergo dicendum est, qd Deus non ablaturus erat misericordiam in tota posteritate Salomonis, sicut abstulit a Saule, qd pro peccatis Saulis Deus totaliter abstulit regnum posteritati eius, & tamen pro peccatis Salomonis, & posterorū eius nunquam abstulit regnum posteritati sue, sed diminuit illud aliquoties diuidendo in duas partes, & hoc significatur 2. Regum septimo cum dicit: Misericordiam autem meam nō auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, scilicet auferendo totum regnū, sicut abstuli posteritati Saul, sed si inique gesserit arguam eum in virga virorum, id est corripiam eum, sicut corripio vni filios suos, scilicet puniendo, sed non occidendo; ita ergo auferam partem regni, sed non totum: de hoc tamē declaratum est magis 2. Regum 7. in quadam quęstione.

Cumque

Cumq; venisset rex Dauid, & stetit coram Domino dixit. Quis ego sum Domine Deus, & quę domus mea, vt pręstares mihi talia: Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoque locutus es super domum serui tui etiam in futurum, & fecisti me spectabilem super omnes homines. Domine Deus meus quid vltra addere potest Dauid, cum ita glorificaueris seruum tuum, & cognoueris eum? Domine propter famulum tuū iuxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hęc, & nota esse voluisti vniuersa magnalia.

Cumque venisset. Hic ponitur secundū principale huius cap. l. Dauid responso. Nam Deus locutus fuerat omnia ista ad Nathan, vt diceret illa Dauid, & tunc venit Dauid ad respondendum domino, & dicitur.

Cumque venisset rex Dauid, & stetit coram Domino. Scilicet audiuit Dauid tāta bona, quę Deus dixerat de eo, & venit ad reddendum ei gratias, & stetit coram Domino, id est coram arca Domini, in qua specialiter representabatur presētia Dei: nam introiuit in domū illam, in qua erat arca ad loquendum ista coram illa.

Dixit quis ego sum Domine Deus. Quasi dicat, non sum ego tanti valoris, vt merear tanta bona, quęta tu mihi contulisti, & quanta mihi in futurum promittis.

Et quę domus mea, vt pręstares mihi talia. Id est domus mea, id est familia mea, & cognatio patris mei, nunq̄ talia meruit, qd tu mihi pręstares. Istud est principium gratiarum actionis, & laudis diuina. Nam suscipiens beneficium non potest melius reddere gratiarū actiones, quam exaltando ipsum, quod datur, non potest magis exaltari ipsum donatum, quam cum ille, qui accipit confitetur se nullo modo mereri talia, & tanta, sic fuit de Dauid, quia ipse voluit de se excludere meritum, & quia potest aliquis mereri bonum per se, vel per alium, sper conuictas personas, exclusit vtrūque meritum a se Dauid, dicens: Quis ego sum, id est ego non merui, & quę domus mea, id est, nec illi conuicti mihi etiam meruerunt hoc, quia non erant tanti valoris, vt possent mereri talia.

Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo. Refertur ad bona quę iam Deus pręstiterat Dauid, scilicet, quod fecit eum regem, cum prius esset pastor, & prosperū fecit eum in omnibus, occiditque omnes inimicos suos coram eo, & fecit eum gloriosum super omnes homines, sed hoc paucum visum est, id est non fuit Deus contentus facere solum ista beneficia Dauid, sed etiam voluit ei maiora beneficia pręstare, promittens in futurum.

Ideoque locutus es super domum serui tui etiam in futurum. Id est quia parua visa sunt tibi beneficia, quę iam mihi contuleras, voluisti loqui de domo mea in futurum, i. promittendo, qd faceres mihi domum.

Et fecisti me spectabilem super omnes homines. Id est fecisti me gloriosum super omnes homines, quia nullus rex erat tam famosus tempore Dauid, sicut ipse in terra illa propter magnas victorias, quas Deus ei dederat de hostibus. Sic dicit supra in litera. Fecit tibi nomē quasi vnus magnorum, qui celebrantur in terra.

Domine Deus meus, quid vltra potest addere Dauid. Id est quid potest Dauid plus petere cum tu dederis ei tanta, quanta ipse non auderet petere, nec etiam pluribus bonis indiget, quam tu ei dederis. Et ista est maxima laus beneficii, qñ dicit beneficiatus, qd tāta sibi collata sunt, quanta ipse nesciret petere, nec auderet, & A lph. Toff. In Lib. I. Paralip.

A hoc proprie conuenit Deo beneficienti nobis, quia Deus potens est superabundantius nobis benefacere quam nos petamus, & intelligere possimus, vt ait Apostolus ad Ephe. 3.

Cum ita glorificaueris seruum tuum. Id est glorificasti eū dando tanta bona, qd iam ipse nescit plura petere.

Et cognoueris eum. Id est fecisti eum similem tibi. Nā Deus dī cognoscere aliquem, quando eum habet nimis sibi familiarem, & benefacit ei specialiter, quia ad amicos pertinet cognoscere nimis alios amicos suos, & benefacere eis. Sic enim dixit Deus ad Moysen. Exo. 33. Inuenisti gratiā coram me, & te ipsum noui ex nomine, quasi dicat, alios cognosco sub quadam cognitione generali, sicut homo cognoscit omnes de populo sub quadam communi cognitione, sicut populares sunt, sed nescit nomina eorum, cum autē aliquis cognoscit alium ex nomine, significat ibi aliqua familiaritas, quia alias non cognosceretur nomē, nisi forte ille, cuius nomen cognoscitur, vir famosus sit. Cognoscebat ergo Deus Dauid, sicut specialiter se habebat ad eū, & non cognoscebat eum sub cognitione generali, sicut cognoscebat alios.

Domine propter famulum tuum. Id est omnia ista fecisti propter me famulum tuum ad beneficiēdum mihi, licet causa motiua dicatur esse bonitas Dei, quia bonum sui ipsius est diffusiuum, & naturaliter se diffundit ad beneficiēdum, & quia Deus est summum bonum, a seipso mouetur maxime ad beneficiēdum. Sic patet de creatione rerum, ad quam inductus est a bonitate sua, & non ab alia causa, vt ait Boe. de consol. lib. 3. Metro. 9. l.

Quem non externa pepulerunt fingere cause. Materia fluitantis opus, verum in ista summi Forma boni liuore carens.

Id est forma bonitatis in ista Deo carens inuidia impulit Deum ad fingendum materiam fluitantis opus, id est ad reducendum materiam primam in diuersarū formarum corpora.

Iuxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc. Id est tu fecisti omnia ista beneficia mihi, quę pertinent ad magnificentiam, & hoc iuxta cor tuum, id est solum fecisti, quia voluisti, & non propter meritum meum, vel alterius, & dicitur omnem magnificentiam hanc, quia iuxta Aristotel. quarto Ethicorū, liberalitas est, qua quis bene se habet circa expensas mediocres, & communes, dando cui debet, & quantum debet, & sic de aliis circumstantiis. Magnificentia autē est circa expensas maximas, & non consuetas. Ita nunc, quia Deus dederat Dauid beneficia excellentia non dicebatur facere secundum liberalitatem, sed secundum magnificentiam.

Et nota esse voluisti vniuersa magnalia. Id est non solum voluisti mihi benefacere, sed etiam voluisti ostēdere magnitudinem tuam conferendo tanta beneficia.

Quare Dauid sedit coram domino, postquam locutus est ei Nathan propheta. Quęst. XXIX.

QVAERITVR circa hoc quomodo Dauid sedit corā Domino, postquam locutus est ei Nathā. supra dicta, & ad quid. Respondendum est, qd Dauid audierat tanta beneficia, quę Deus ei pręstiterat, & qd dicebat adhuc in futuro se pręstaturum, & noluit esse ingratus eis, ideo voluit ire ad sedendum coram Domino, vt ibi redderet ei gratias pro tantis. Modus autem erat sedenti coram Domino, i. quia Dauid sedit coram arca: nam Deus vbique est. Ideo vbicūque homo sit, potest loqui cum Deo, & est coram illo, & tamen in aliquibus locis Deus specialius est, quam in aliis, & quādo homo ibi fuerit dī proprie esse corā Cc domi.

domino. Erat autem arca domini in domo David in quodam palatio semoto a reliqua domo, & nunquam illuc introibat David, nisi quando ibat ad orandum, & dicebatur ibi sedere coram domino, quando cumque ibi esset, & nunc intravit David in domum illam, & dixit omnia ista coram domino, ideo dicebatur sedisse coram eo, & loquebatur, sicut in oratione consuevit homo loqui ad Deum, quod nullus ei inuideat, ad istum locum consueverat introire David, quocumque veniebant ei aliquae aduersitates, vel prosperitates, ut oraret dominum reddendo gratias, vel pro reuelatione bonorum, vel pro reuelatione malorum, & tamen non introibat illuc David, nisi prius mundificaretur, quia ille erat locus sacer, sic patet, quando mortuus est filius David, quem suscepit ex adulterio cum Bethsabee. Nam stebat David, & ieiunabat quousque moreretur puer, quo mortuo surrexit de terra, & lauit se, & unxit, murauitque vestem, & ingressus est in domum David, & adorauit. 2. Reg. 12. ita ergo nunc factum est, quia David audiuerat magna bona sibi futura, ideo intravit in domum illam ad agendum gratias domino.

An peccauerit David circa ea, quae dixit ad Deum. Quae. XXX.

Quaeritur vterius, an peccauit David, & an verum diceret, cum ait. Quis ego sum Domine, & quae domus mea, ut praestares mihi talia, quia ex hoc innuebat se non mereri ista, & tamen merebatur ea, quia Deus propter meritum eius in volendo edificare sibi templum, dedit ei ista bona, ut colligitur ex litera.

Respondendum est, quod David non peccauit dicendo ista, immo valde meruit humiliando se coram Domino, & recognoscendo beneficia eius, quia cum David tanta suscepisset a domino, & nunc ei maiora promitterentur, obligabatur ad gratiarum actiones, & istud erat in recognoscendo beneficium. Sed hoc fecit David maxime dicendo, Quis ego sum, & quae domus mea? Et cum dicitur, an mentitus est David, in hoc dicendum, quod non fuit mentitus propter duo. Primo quia quamquam David pro bona voluntate sua mereretur aliquid de his, quae data sunt, tamen non merebatur omnia, quia non erat equa ponderatio operis sui, & bonorum, quae ei conferebantur: nam sicut bona opera, quae facimus non sunt condigna bono, quod habebimus in vita aeterna ad Rom. octauo, scilicet. Existimo, quod non sint condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Ita et non sunt semper condignae operationes nostrae bonis, quae Deus dat nobis in presenti, sed quia ipse summus bonus est, dat nobis plusquam mereamur de bono iuxta illud: Luc. 6. Mensuram bonam confertam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Ideo bona quae Deus nobis facit superabundant ad meritum nostrum, & sic fuit de David, unde non mentitus est dicendo, quis ego sum, & quae domus patris mei, quia non merebatur ipse, nec domus patris sui talia.

Secundo patet, quia dato, quod David meruisset omnia ista de condigno, ita quod esset equiparatio meriti, & retributionis, non mentiretur David, dicendo quod ego sum: & quia maxime meretur homo per humilitatem quam per alias virtutes, & hanc solam principaliter respicit Deus in homine, sicut dixit Domina nostra, & habetur Luc. 1. f. Quia respexit humilitatem ancillae suae. Ad humilem autem pertinet se deprimere infra id, quod est, & considerare defectus suos, & non merita. Ideo humiles non mentiuntur quamquam di-

cant minora de seipsis, quam sint, quia ex habitu inclinantur ad hoc: nam propter habitum, qui inclinatur eos ad considerandum solos defectus suos, & nunquam excellentiam suam, non cognoscunt totam perfectionem suam, & interdum credunt secundum conscientiam suam, quod ipsi sint minoris perfectionis, quam sunt, & ita poterat esse in David, quod humilitas inclinaret eum ad hoc, quamquam vere mereretur ista: non ergo mentiebatur dicendo ista.

An peccauerit David dicens Deum fecisse eum spectabilem. Quae. XXXI.

Quaeritur vterius, an David peccaret dicendo, quod Deus fecerat eum spectabilem super omnes homines.

Aliquis dicit, quod sic, quia in hoc videbatur David nimis se iactare, quia faciebat se excellentiorem omnibus hominibus, nullus tamen debet de se talia asserere, dato quod vera sint. Aliquis respondet, quod non peccauit David, quia licet diceret de se istud quod pertinebat ad magnam laudem, non dicebat coram hominibus a quibus glorificari posset pro his, sed coram Deo, qui non debebat eum glorificare. Sed dicitur, quod hoc non stat, quia si aliquis dicat laudes de se, etiam si illas solum dicat coram Deo peccat, sic patet Luc. 18. ubi reprehenditur quidam Pharisaeus, qui orans coram Domino dicebat: Domine gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri, ieiuno bis in sabbatho, decimas de omnium, quae possideo. Et tamen Christus increpat illum ibidem. Dicendum est, quod David non peccauit dicendo, quod Deus fecerat eum spectabilem super omnes homines, sed potius merebatur, quia ipse volebat Deo reddere gratiarum actiones pro beneficijs susceptis, sed non poterat hoc conuenienter agere, nisi referret illa beneficia ad laudandum ea, & quia erat potissimum, & quasi includens cetera, quod Deus fecisset eum spectabilem super omnes homines, retulit istud. Et hoc conuenienter factum est, primo quia sciebat David hoc verum esse, eo quod Deus asseruerat istud, dicens: Feci tibi nomen iuxta nomen magnorum, qui celebrantur in terra. Secundo quia David non dicebat hoc ad extollendum se, sed solum ad laudem Dei: nam nullus erat coram eo, qui audiret istas laudes, & non confiteretur David de seipso coram alijs hominibus, quod erat spectabilior cunctis hominibus, & tamen coram Deo bene confitebatur. Ad rationem in contrarium de Pharisaeo dicendum, quod ille peccauit dicendo illas laudes de se coram Deo, & non peccauit David. Ratio diuersitatis est multiplex. Prima quia iste Pharisaeus mentitus est, dicens: Non sum sicut ceteri homines, id est non sum malus sicut alij homines, & tamen ipse malus erat, quia ex hoc, quod dicebat se non esse malum, sicut ceteri, erat superbus, & superbia quadam iniquitas est, potissimum quia Pharisaei mali erant solum obseruantes bonitatem in habitu, & in his, quae foris apparebant, sed non in corde, ut colligitur Matth. 23. & tamen David non exaltabat se super alios homines, dicens, quod esset melior eis. Secundo peccauit Pharisaeus, quia condemnauit alios homines, vocans eos adulteros iniustos, & raptores. Etiam condemnauit in particulari publicanum illum, qui orabat coram Domino, dicens: Non sum sicut hic publicanus, iudicare tamen alios peccatum est, ideo ille peccabat, David autem neminem condemnauit dicens esse malum, ideo non peccauit dicendo hoc coram Domino. Tertio peccauit Pharisaeus, quia dixit hoc ex quadam superbia, & fides de iustitia sua, & contemnendo alios, ut patet Luc.

Luc. 18. cum dicitur. Dixit Iesus ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur ceteros parabolam de Pharisaeo, & publicano. David tamen non dixit hoc confidendo de iustitia sua, & aspernando aliquem, sed humiliando se coram Deo, qui tanta bona fecerat ei. Quarto peccauit Pharisaeus, quia ista publice dicebat in templo, & poterant audiri ab alijs, & sic dicebat in laudem suam potius, quam in laudem Dei. David tamen dixit ista secreta, cum ipse solus esset coram Domino. Quinto peccauit Pharisaeus, quia manifeste apparet, quod dixit ista animo laudandi se, eo quod non dixit beneficia, quae Deus ei contulerat, sed bona, quae ipse faciebat propter Deum. Nimis tamen differt in hoc, quia quando quis enarrat ea, quae fecit propter Deum, attribuit sibi laudes, & non Deo, cum vero narrat aliqua beneficia, quae Deus ei contulit, attribuit laudem Deo, & non sibi. Pharisaeus autem dixit ea, quae faciebat propter Deum, scilicet ieiuno bis in sabbatho, & decimas de omnium, quae possideo. David autem dixit beneficia, quae Deus ei contulerat, scilicet quod fecerat eum spectabilem super omnes homines, ideo peccauit Pharisaeus, & non David.

Luc. 18. cum dicitur. Dixit Iesus ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur ceteros parabolam de Pharisaeo, & publicano. David tamen non dixit hoc confidendo de iustitia sua, & aspernando aliquem, sed humiliando se coram Deo, qui tanta bona fecerat ei. Quarto peccauit Pharisaeus, quia ista publice dicebat in templo, & poterant audiri ab alijs, & sic dicebat in laudem suam potius, quam in laudem Dei. David tamen dixit ista secreta, cum ipse solus esset coram Domino. Quinto peccauit Pharisaeus, quia manifeste apparet, quod dixit ista animo laudandi se, eo quod non dixit beneficia, quae Deus ei contulerat, sed bona, quae ipse faciebat propter Deum. Nimis tamen differt in hoc, quia quando quis enarrat ea, quae fecit propter Deum, attribuit sibi laudes, & non Deo, cum vero narrat aliqua beneficia, quae Deus ei contulit, attribuit laudem Deo, & non sibi. Pharisaeus autem dixit ea, quae faciebat propter Deum, scilicet ieiuno bis in sabbatho, & decimas de omnium, quae possideo. David autem dixit beneficia, quae Deus ei contulerat, scilicet quod fecerat eum spectabilem super omnes homines, ideo peccauit Pharisaeus, & non David.

Utrum homini oranti sit licitum aliquid bonum de se dicere. Quae. XXXII.

Quaeritur vterius, an liceat homini in oratione sua dicere de se aliqua bona, quae facit, vel quae Deus ei fecit. Respondendum est, quod quamquam queratur de oratione, in qua quis loquitur ad Deum, potest etiam dubitari, quando quis loquitur ad proximos, an liceat sibi talia dicere, ideo dicitur, quod aut queritur, quando homo loquitur ad Deum in oratione, vel contemplatione, aut quando loquitur ad proximum enarrando. Si primo modo dicendum, quod aut bona illa, quae homo vult dicere sunt de illis, quae homo facit propter Deum, aut de illis, quae Deus facit propter hominem. Si primo modo aut illa bona, quae Deus nobis fecit sunt talia, quae reddunt nos laudabiles, aut non: verbi gratia si Deus aliquem liberauit a morte miraculose, non est propter hoc laudabilis ipse, nec habet in se aliquam maiorem perfectionem, quam si non eripuisset eum. Sic etiam si Deus dedit homini diuitias, vel fecit pro eo aliquod miraculum cuius utilitas omnino transiit, nam pro ista non redditur homo aliquo laudabilis, sed solum Deus laudatur, sed et ille, cui conferuntur, sicut si Deus fecit aliquem subito esse sapientem, qui prius erat insipiens, vel si fecit aliquem robustum corpore, vel animosum, aut prudentem in agendis, vel dedit ei quamcumque aliam qualitatem bonam manentem. Nam tunc etiam iste, cui talia conferuntur laudabilis est, quia istae qualitates hominem perfectum reddunt, sicut sint talia, quae non reddant nos laudabiles non est malum dicere illa in oratione, ut si aliquis dicat, quod Deus liberauit eum a morte, vel a periculo, vel a peccato, immo talis oratio est valde utilis. Sic, non orauit Iacob, Gene. 3. quando timebat fratrem suum Esau, dicens: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac, Domine qui dixisti mihi. Reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis tuae, & beneficia tibi, minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua, quam explesti seruo tuo, in baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regressor: Ecce retulit tibi, quod Deus fecerat eum diuitem, scilicet habentem duas turmas, cum prius non haberet, nisi unum baculum. Et de talibus beneficijs Dei consulendum est cuiquam homini ut in oratione sua illa referat, quia per hoc se humiliat, & solum Deum

Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

exaltat, & non videtur alius modus conuenientior orandi, eo quod homo cum talia dixerit, non potest de illis extolli, cum per ea non sit ipse laudabilis, sed solus Deus. Si autem sint talia beneficia Dei, de quibus homo possit aequaliter esse laudabilis.

Dicendum est, quod possunt dici in oratione, dum tamen homo dicendo caueat, ne aduertat ad seipsum, & extollatur, sed consideret solam bonitatem Dei, qui talia voluit conferre. Et sic orauit hic David dicens, quod fecit eum spectabilem super omnes homines. Ex hoc enim laudari poterat David, si quia gloriosior erat super omnes, si tamen ipse diceret solum ad regnandum Deo, qui talia ei contulisset, & non ad considerandum excellentiam sui ipsius, ut ipse gaudeat, & fruatur seipso. Sic etiam orauit Salomon. 3. Reg. 8. & seq. lib. ca. 6. Iste bonus modus orandi est, sed non est tam securus, sicut praecedens, eo quod in primo non potest aliquis extolli orando. In secundo autem potest extolli, & tamen propter hoc non est auferendus talis modus orandi, quin potius afficitur ad eum debet illum frequentare, quia facile est cauere inanem gloriam surgentem in oratione ex talibus, & debet quilibet frequentare talem modum orandi, in quo sentit se magis succendi in deuotionem, quia oratio ad nihil aliud est, nisi ut cor nostrum eleuetur in Deum. Si autem queratur de bonis illis, quae homo facit propter Deum, videtur dicendum generaliter, quod homo non debeat dicere talia in oratione, quia per talia quantum ex se ipsis Deus non laudatur, sed homo, & non est ista intentio orationis, potissime quia promptum est per talia, quod homo surgat in inanem gloriam. Item quia talis fuit oratio Pharisaei, qui reprobatus est a Christo: nam ipse solum enarrauit bona quae faciebat propter Deum, & non quae recipiebat a Deo, dicens. Ieiuno bis in sabbatho, decimas de omnium, quae possideo. Etiam non sum, sicut ceteri homines raptores, adulteri iniusti. Luc. 18. Item quia dicere talia non est placitum Deo, cum sit contra conditionem magnifici talia audire. Magnificus enim non libenter audit ea, quae alij fecerunt pro ipso, sed ea, quae ipse fecit pro alijs, & ideo quando quis vult impetrare aliquid a magnifico, non poterit suadere, si dicat, quod pro eo magnis laboribus se exposuit, sed melius suadebit si referat alia beneficia, quae ab eo recepit, & super illa petat adhuc alia recipere. Sic enim fecit Dea Theris quando orauit Iouem: nam non retulit ei id, quod pro eo fecerat, sed alia beneficia, quae ab eo susceperat. Sic etiam Lacones orantes suscipere auxilium Atheniensibus faciebant. Sic ait Aristotel. Ethicorum quarto capitul. de magnanimitate, scilicet. Videntur autem magnanimi in memoria habere eos, quibus utique benefecerunt, eos autem a quibus utique, vel passi fuerint, bene autem patientur. Non minor enim qui patitur bene eo qui facit, vult autem superexcellere, & hoc quidem delectabiliter audit, hoc autem indelectabiliter, propter quod, & Theris non dicere beneficia Ioui, nec Lacones ad Atheniensis, sed quae sunt bene passi, Deus autem valde magnificus est, ideo libentius audiet ea, quae ipse pro nobis facit, quam quae nos pro ipso fecimus. Item patet hoc, quia sic est modus communis orandi in scriptura. Nam Iacob aliqua bona fecerat propter Deum, & tamen quando orauit, ut liberaret eum de manu Esau non retulit aliquid bonum, quod ipse fecisset propter Deum, sed bona, quae Deus fecit pro ipso, in baculo meo transiui Iordanem, & nunc cum duabus turmis regressor. Gen. trigesimo secundo. Sic etiam quando Moyses orauit Deum, ne deleter Israelitas propter vitulum aureum, non dixit quid ipse fecisset propter Deum, & alii Israelite, sed solum retulit, quod Deus fecisset multa bona

Ce 2 pro

pro ipso populo, ideo quod nunc non deberet delere eum, quia alii qui istud audirent, dicerent quod Deus non poterat introducere Israelitas in terram pro qua iurauerat eum, ideo occidit eos in deserto: Exo. 32. Sic etiam iterum, quando oravit ne deleteret Israelitas pro murmuratione in Cadabane, sic oravit Num. 14. Et non est iste modus orandi conueniens, nisi quis referret bona, quae facit propter Deum ad intentionem laudandi ipsum, quia dedit ei virtutem faciendi talia pro nomine eius, alia autem inconueniens modus est. Si autem querat, an quis possit dicere talia bona de seipso alius. Distinguebatur est, sicut supra distinguebatur, scilicet, aut sunt bona, quae Deus facit propter nos, aut quae nos facimus propter Deum. Si primo modo, aut sunt talia, ex quibus reddimur laudabiles, aut non, si non reddimur laudabiles propter illa, licet referre illa cuiquamque, immo bonum est, quia per hoc notas facimus laudes Dei coram omnibus hominibus, & non laudamus nosmetipsos, & istud est, ad quod hortatur nos tota sacra Scriptura, ut patet preced. cap. In narrate omnia mirabilia eius, laudare nomen sanctum eius. Et tamen illa mirabilia erant, quae Deus fecerat in deserto pro Israelitis, liberando eos de manu Pharaonis, & in mari rubro, & dando manna, & faciendo similia, ex quibus non reddebantur laudabiles Israelitae, sed solus Deus. Si autem essent talia, quae facerent laudabiliores ipsum, cui collata sunt, licet sit laus Dei illa denunciant, nisi poterit sequi inanis gloria, quia confiteretur se habere aliquam perfectionem, & maius periculum est in locutione communi ista dicere, quam in oratione: nam in oratione loquitur homo soli Deo, coram quo non potest se glorificare, sicut coram hominibus, ideo licet sit laus Dei talia referre, tamen non debet talia dicere, nisi qui de seipso est securus, quod non superbiat talia dicendo. Etiam non debent ista dici quibuscumque hominibus, sed illis solis, qui potius ea credent dici ad laudem Dei quam ad honorem dicentis, & hoc verum est, nisi aliquis referat bona, quae fecit quasi coniuratus ab alio, ut dicat, vel quia forte non potest aliter se defendere ab aliquo periculo, nisi alleget bona, quae fecit. Sic enim fuit de Abdia dispensatore regis Achab, cui dixerat Elias, quod iret ad dicendum regi, adest Elias, & ipse erat perplexitate, quia si iret ad dicendum regi hoc, & postea non inueniretur Elias timebat, quod occideretur, si autem non iret ad dicendum ei obediendo verbis Eliae timebat, quod inducerent super eum maledictionem, ideo oravit Eliam, ne mitteret eum illuc, & ad persuadendum sibi narravit bona, quae fecerat propheta, quod eripuit eos a morte, quod querebat eos Iezabel ad occidendum, & pavit eos pane, & aqua in duabus speluncis 3. Reg. 18. & ibi late declaratum est in quadam questione, quando licet alicui referre aliis bona opera sua.

Domine non est similis tui, & non est alius Deus absque te ex omnibus, quos audiimus auribus nostris. Quis enim est alius, ut populus tuus Israel gens una in terra ad quam perrexit Deus, ut liberaret, & faceret populum sibi, & magnitudine sua atque terroribus ejceret nationes a facie eius, quem de Aegypto liberarat. Et posuisti populum tuum Israel tibi in populum usque in aeternum, & tu Domine factus es Deus eius. Nunc igitur Domine sermo, quem locutus es famulo tuo,

& super domum eius confirmetur in perpetuum, & fac, sicut locutus es, permaneatque & magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, & dicatur dominus exercituum Deus Israel, & domus David serui eius permanens coram eo. Tu enim Domine Deus meus revelasti auriculam serui tui, ut edificares ei domum, & ideo inuenit seruus tuus fiduciam, ut oret coram te. Nunc ergo Domine tu es Deus, & locutus es ad seruum tuum tanta beneficia, & cepisti benedicere domum serui tui, ut sit semper coram te: te enim Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

Domine non est similis tui. Postquam David recognovit beneficia magna, quae Deus ei contulit, enarrat varias laudes eius, scilicet quod non sit aliquis similis ei in bonitate, nec equalis in potestate, aut in alia virtute.

Et non est alius Deus absque te ex omnibus, quos audiimus auribus nostris. In hoc dat ei maximam laudem, quia non potest maior laus dici de Deo, quam quod Deus sit, quia istud nomen Deus importat maximam perfectionem, cum Deus sit id, quo nihil melius excogitari potest. Et dicit non est alius Deus absque te, quia nullus est, qui faciat tales virtutes, quales tu facis, & tamen cognoscitur aliquis esse Deus per magnas virtutes, scilicet per magnam potentiam, ut ipse, quia potuit creare caelum, & terram. Ista differentia ponitur inter Deum verum, & alios: Psalmo 95. scilicet. Omnes dii gentium demonia, Dominus autem caelos, & terram fecit, sicut etiam dicit Jeremias: Dii, qui caelos, & terram non fecerunt, pereant, de terra, & de his, quae sub caelis sunt, qui facit terram in fortitudine sua, praeparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit caelos. Cognoscitur etiam Deus per sapientiam, quia ad eum pertinet cognoscere futura: sic enim dicitur: Annunciate quae ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos: Isaie 41. Et dicitur ex omnibus, quos audiimus auribus nostris, quia de omnibus, quorum fama pervenerat ad David, non erat aliquis, qui faceret talia miracula, sicut Deus Israel, nec putabat, quod aliquis esset talis in tota terra, eo quod credebatur vnicum esse Deum.

Quis enim est alius, ut populus tuus Israel. Postquam laudavit Deum in seipso, laudat Israelitas, quod talia haberent Deum, & dicit: Quis est alius, ut populus tuus Israel? quasi dicat, nullus alius talis populus est in tota terra tanti honoris, sicut populus Israel, eo quod nullus populus habet talem Deum, sicut Israel. *Gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret.* Quasi dicat nimis honorandi sunt Israelitae super alios homines, eo quod ipsi iuit Deus in Aegyptum ad liberandum eos de manu Pharaonis, & non fecit hoc pro aliqua alia gente. Ex quo apparet, quod magis dilexit Israelitas quam alios populos.

Et faceret populum sibi. Id est iuit Deus in Aegyptum ad liberandum inde Israelitas, ut faceret eos populum suum postquam liberaret, & hoc factum est in monte Sinai, quando Deus dedit legem Israelitis, & per hoc fecit eos sibi populum peculiarem de cunctis populis terrae: Exo. 19. Et non fecit Deus, quod alia gens de toto orbe esset sibi populus specialis, ut patet ibidem.

In magnitudine sua. Id est per magnitudinem potentiae liberauit Israelitas de Aegypto.

Atque terroribus ejceret nationes a facie eius. Intelligit de Chanaanis, quia Deus expulit septem populos Chanaanorum de terra introeuntibus Israelitis: Deute. 7. & Iosue 3. & hoc fuit per magnos terrores, quia Deus misit terrorem super Chanaanos, ut fugerent a facie Israelitarum: Exodi. 23. Terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens prius crabrones, qui fugabunt Heuqum, & Chanaanum, antequam tu introeas.

Quem de Aegypto liberarat. Id est postquam liberauit Israelitas de Aegypto, expulit nationes Chanaanorum de terra coram eis. *Et posuisti populum tuum Israel tibi in populum usque in aeternum.* Id est fecisti, quod populus Israel esset populus tuus specialiter usque in aeternum, & hoc erat si custodiret legem sibi datam a Deo usque in aeternum, & haberet illa lex semper vigorem.

Et tu Domine factus es Deus eius. Scilicet accipiendo eos specialiter in curam tuam ad hoc, quod conferas illis specialiora beneficia quam aliis populis.

Nunc ergo Domine sermo quem locutus es famulo tuo. Orat hic David Deum, ut compleat promissiones suas: nam supra laudauerat eum, hic autem orat, & ponitur illa verba laudis tanquam persuasoria, ut condescendat Deus precibus eius, & orat confirmari sermonem, quem dominus locutus est, id est illa, quae promisit ei de perpetuo regno, & aliis beneficiis, quae habentur supra.

Et super domum eius. Potest hic teneri, & expositiue pro, id est, & non copulatiue, & tunc est sensus, quod sermo quem locutus est Deus famulo suo David, & super domum suam, id est de domo sua, scilicet maneret regnum semper in domo eius confirmetur. Potest etiam accipi copulatiue, & tunc sunt duae sententiae. Prima est, quod sermo, quem locutus est Deus ipsi David confirmetur, scilicet quod locutus est de persona sua, & de populo. Alia sententia est, quod sermo quem locutus est Deus super domum David, id est super progenie eius confirmetur. Istud autem est, quia Deus promisit David duo. Primum est, quod pertinebat ad personam suam, & ad populum, scilicet, quod populus in diebus eius prosperaretur. Aliud erat quantum ad perpetuationem regni in progenie sua, & utrumque petit David perpetuari.

Confirmetur in perpetuum. Scilicet sermo tuus: nam de utroque dixerat Deus, quod maneret in perpetuum, scilicet, quod populus non affligeretur in perpetuum ab hostibus, & etiam, quod regnum maneret semper in domo David.

Permaneatque, & magnificetur nomen tuum usque in sempiternum. Id est fac, quod nomen tuum permaneat in sempiternum, scilicet faciendo aliqua opera magna, propter quae nomen tuum maneat in aeternum, & istud erat si Deus faceret, quod populus suus nunquam iam ab hostibus inquietaretur, & etiam, quod maneret regnum in progenie David, quia quoad ista beneficia maneret, semper esset memoria nominis Dei.

Et dicatur dominus exercituum Deus Israel. Id est nomen tuum, & dicatur sic dominus exercituum Deus Israel, scilicet sepe fieret mentio de laudibus Dei, & nominaretur nomen eius, vel aliter, & dicatur dominus exercituum, quasi dicat. Cum continuaueris beneficia supradicta, videbitur potentia tua magna, & dicitur, quod Deus Israel est dominus exercituum, id est est potens super exercitus, & istud diceretur ad significandum excellentiam Dei super omnes Deos gentium.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Et domus David serui eius permanens coram eo. Id est, & erit domus David permanens coram domino, scilicet quia non recedet regnum de domo David, sicut Deus promisit, & sic dicitur manere in conspectu eius, quia ubique sit. Tu enim Domine Deus meus revelasti auriculam serui tui, ut edificares ei domum. Id est tu dixisti mihi, quod edificares mihi domum faciendo, quod filii mei regnarent semper, quod ego non rogaueram hoc, ideo nunc rogo, quod facias, sicut prius promissisti. Et dicitur revelasti auriculam serui tui, id est aperuisti illam, quasi dicat. Non locutus fui ego prius ad te, ut edificares mihi domum, sed tu locutus es ad me, & in hoc aperuisti meam aurem: Nam ille, qui prius loquitur ad alium, dicitur aperire aurem eius, eo quod ante istud erat auris quasi clausa, cum nihil audiret.

Et ideo inuenit seruus tuus fiduciam, ut oret coram te. Quasi dicat ego non audeam rogare te tam excellenti, scilicet regnum maneret in aeternum in progenie mea, quia tu me non orante tu dixisti mihi, quod faceres mihi domum in aeternum, rogo quod verbum tuum maneat, & ob hoc habeo audaciam ad rogandum istud, sed 2. Reg. 7. dicitur: Propterea inuenit seruus tuus cor suum, ut oraret coram te, id est, quia tu promissisti mihi prius, quod edificares mihi domum: seruus tuus, lego, inuenit cor suum, id est inuenit audaciam in corde suo ad petendum hoc, & aliam non inuenisset eam. *Nunc ergo Domine tu es Deus.* Id est quia tu es Deus obseruabis omnia illa, quae promissisti. Nam Deus fidelis est, & seipsum negare non potest, & sic certissime faciet id, quod promisit, sic patet 2. ad Tim. 2. Ille fidelis permanet, & negare seipsum non potest.

Et locutus es ad seruum tuum tanta beneficia. Scilicet promissisti ei multa beneficia de perpetuatione regni in progenie sua, & de quiete populi nunquam vexandi ab hostibus. *Et cepisti benedicere domum serui tui, ut sit semper coram te.* Id est iam incepisti benedicere domum meam faciendo, quod ego haberem regnum, & istud est principium quoddam ad hoc, quod domus mea habeat regnum in aeternum, ideo rogo te, quod continues benedictionem istam. *Te enim Domine benedicente benedicta erit in perpetuum.* Id est si tu iudicaris, quod ipsa permaneat, quod est benedicere ei, necesse est, quod permaneat in perpetuum, & hoc est, quod sit benedicta in perpetuum.

De quibusdam verbis dictis a David, scilicet quis ego sum domine, &c. Quest. XXXIII.

Quare supra dixit David, quis ego sum Domine Deus, & quare domus mea, ut prestatas mihi talia, quia in hoc innuit, quod ipse non merebatur beneficia illa, quae Deus ei promittebat, nec et domus sua. Et pro hoc quasi admiratur quomodo Deus talia beneficia promiserit, sed istud verum esse superfluum. Nam posset David dicere istud conuenienter, si Deus semper daret bona hominibus pro meritis ipsorum, & tunc certum est, quod benefacit eis et si non mereantur. Nam ipse pluit super iustos, & iniustos, & facit solem suum oriri super bonos, & malos: Matth. 5. Respondendum est, quod David rationabiliter dixit istud. Pro quo sciendum, quod quaedam beneficia Dei sunt, quae conferuntur hominibus, & non possunt conferri bonis, quin et conferantur malis propter eorum permixtionem, & talia beneficia, licet sunt in veritate vtriusque proficiant, tamen non videntur esse collata malis pro se, sed bonis solum, & pro accedens malis, in quantum non possunt proficere bonis quae etiam proficiant malis, & in talibus non solent homines referre spales gratiarum actiones. Sic est de serenitate aeris, & de fertilitate temporum, alia autem sunt beneficia, quae possunt conferri bonis non conferendo malis, licet

Cc 3 licet

licet sint permixti, & ista sunt duplicia. Quaedam sunt generalia, quae omnibus conferuntur, sicut esse, & vivere, & conseruare ab aduersitate, ista differunt a primis, quia alia conferuntur omnibus tam malis quam bonis simul, quae pluuia descendens oibus proficit, & sol oriens, nec oportet aliam pluuiam bonis, & aliam malis proficere, vel vnum solem orientem bonos illuminare, alium vero malos, sed idem sol est, qui illuminat omnes eodem actu. In istis autem beneficiis cuiuslibet conferuntur per se. Nam Deus cuiuslibet confert esse, & vivere, & conseruari a nocuis, & esse vnus non est esse alterius, nec viuere, nec conseruari, ideo distincte conferuntur, & possunt conferri quibusdam non conferendo aliis. Quia tamen ista omnibus conferuntur, vocantur beneficia generalia, & pro his etiam non conseruauerunt homines specialiter regnari. Alia sunt beneficia specialia, quae impermixte dantur hominibus, & ista sunt circa bona particularia, per quae quidam homines excedunt alios, sicut potentia, in diuitiis, in fama, in robore, in honore, in sapientia, & virtute. Et ista possunt conferri quibusdam non conferendo aliis, & sic Deus facit, quia non omnibus illa confert. Et pro istis homines conseruauerunt Deo regnari specialiter. De primis beneficiis, quae dantur permixte bonis, & malis, dicendum quod non dantur pro meritis specialiter, sed interdum Deus, sine merito alicuius confert ista omnibus, & interdum propter meritum vnus multis confert, & de hoc intelligitur, quod habetur Matth. 5. Qui pluit super bonos, & malos, & facit solem suum oriri super iustos, & peccatores, & de talibus beneficiis non intelligitur hic. Secunda beneficia etiam sunt, sine merito: nam Deus datur nobis esse cum nondum fuerimus, & tamen non potest aliquis mereri, nisi sit, ideo necesse est multa de his beneficiis, sine merito conferri. Tertia beneficia habent se indifferenter, quia interdum conferuntur ex merito, & interdum sine merito. Et tamen ista magis conseruauerunt conferri ex meritis quam alia praecedentia. Et ob hoc quando homo non meruit ea, quae sibi conferuntur, debet regnari nimis, quod ei nihil merito conferantur bona. De Dauid autem dicendum, quod ipse nunc dixit: Quis ego sum, & quae domus patris mei, ut prestares mihi talia? Et innuit in hoc duo. Primum est, quod ista beneficia interdum conferuntur ex meritis, & quod homines tenentur pro illis ad regnandum Deo. Secundum est, quod ipse non meruerat ea.

De primo dicendum, quod ista beneficia collata Dauid poterat cadere sub merito, & idem ipse recte innuebat se non mereri talia, quamquam sub merito cadere possent.

De secundo dicendum, quod Dauid meruerat aliquid, quia propter illam bonam voluntatem, quam habuerat de edificando templo Domini, & quia erat vir deicola meruerat ista, ut innuitur supra in litera ex verbis Dei ad Nathan, & tamen Dauid dixit haec propter duo. Primum est, quia licet ipse aliquid meruisset forte non plene meruit tantum quantum sibi Deus dedit, & promissit, quia Deus semper abundantius benefacit, quam nos mereamur, & propter hoc adhuc dicere poterat Dauid, quod nec ipse, nec domus sua meruerant talia beneficia sibi praestari, quia non sufficienter hoc meruerant, & pro illo, quod non meruerat reddere gratiarum actiones. Secundum erat, quia Dauid erat humilis, & ad humile pertinet se deprimere, ideo quamquam Dauid meruisset omnia ista sufficienter, & de condigno, tamen deberet dicere, quod ipse, nec domus sua nihil horum meruerant, sed quia potius Deus faciebat hoc ex superabundanti bonitate sua,

In quo Israelita magis laudantur.
Quaest. XXXIII.

QVAERITUR vltterius cum Dauid laudat hic Israelitas, qui habebant talem Deum, an in hoc sint laudabiles, vel in quo magis laudentur.

Respondendum est, quod Israelitae erant laudabiles super alios populos, & Deo magis familiares in multis. Primum erat, quia Deus dedit legem Israelitis ad colendum eum, & etiam per quam ipsi viuerent inter se in negocijs foralibus, quam non dederat alijs populis, sicut dicitur Psalm. 147. scilicet: Qui annunciat verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel, non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Laus tamen erat habere legem a Domino datam, & propter hoc dicit Dauid non fuisse factum hoc alicui nationi. Secundum erat, quia dato, quod aliae gentes haberent legem, quam ipsi sibi fecerant, vel quam a demonibus acceperant, tamen nulla gens habebat talem legem sicut Israelitae, scilicet tam rationabilem, & honestam, tam in ceremonijs cultus diuini, quam in legibus foralibus pertinentibus ad ipsos populares, sic patet Deut. quarto, scilicet: Quae est alia gens sic inclyta, scilicet, quae habeat ceremonias iustaeque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros. Quasi dicat nulla alia gens talem legem habet. Tertium erat, quia Deus eripuerat Israelitas de seruitute Aegypti adducendo eos inde cum magna potestate, inferendo plagas Aegyptijs, & postea miraculose in deserto pascendo, & dirigendo eos in columna nubis per diem, & in columna ignis per noctem, ut patet per processum Exodi, & libri Numerorum, & de hoc dicitur supra in litera, & secundo Regum septimo: Quis est alius, ut populus tuus Israel gens vna in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret eam, & faceret sibi populum in magnitudine sua, atque terroribus eieceret nationes a facie eius. Quartum est, quia Deus erat nimis familiaris populo Israel. Nam in omnibus, in quibus volebat populus consulere Deum, & scire veritatem de aliquo occulto, habebat eum sibi promptum. Nam quandoque volebat consulere per sacerdotem magnum, Deus respondebat. Et quando volebant inquirere per prophetas, etiam Deus respondebat, ut declaratum est satis supra decimo quinto, & praecedenti capitulo in quibusdam quaestionibus, & de hoc laudatur populus Israel super alias gentes, quia alij non poterant inquirere veritatem occultorum, nisi per demones, & auguria, & isto modo imperfecte cognoscebant: nam interdum falsa reuelabantur eis pro veris, & interdum etiam demones nihil respondere volebant verum nec falsum, Israelitae autem semper habebant Deum promptum ad respondendum sibi vera. De his Numeri vigesimotertio, scilicet: Non est augurium in Iacob, nec diuinitio in Israel, temporibus suis dicitur Iacob, & Israeli, quid operatus sit Dominus. id est dicitur ei temporibus suis in temporibus opportunis, quod petierint quid Deus operatus sit. Quintum erat, quia Deus erat praesto ad exaudiendum orationes Israelitarum in omnibus, quae deprecabantur eum, & non erat sic de dijs aliarum gentium, quia non exaudiebant cultores suos cito ad faciendum miracula falsa. Sic patet quando Elias disputauit cum populis Baal in monte Carmello coram toto Israel ad inueniendam veram deitatem, & conuentum est inter eos, quod ille Deus, qui exaudiret cultores suos dando ignem de caelo, haberetur in Deum verum. Clamanerunt autem cultores Baal vsque ad meridiem, & perfundebant se sanguine per-

percutiendo corpora sua lanceolis, ut exaudirentur, & tamen non exauditi sunt. Deinde ad primam vocem Elię venit ignis de caelo 3. Reg. 18. de hoc Deut. quarto, scilicet: En populus sapiens, & intelligens, gens magna, nec est alia natio tam grandis, quae habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster ad est cunctis obsecrationibus nostris. Multa alia sunt, de quibus Israelitae poterant laudari super omnes alias gentes, & tamen ista quinque sunt, de quibus eos precipue scriptura laudat. De his autem omnibus quid sit, in quo potius laudandi sint, Dicendum videtur, quod non laudantur, maxime quia habuerunt legem a Deo, quia in hoc magis videtur esse laus Dei, cuius legi Israelitae se subiecerunt, quam laus, vel utilitas Israelitarum. Quod patet, quia Deus hortabatur ipsos quasi orando, ut susciperem legem eius: Exod. 19. & ipsi ut seruirent ei receperunt eam. Si tamen precipuum beneficium Dei ad Israelitas consisteret in hoc, non hortaretur Deus illos, nec promitteret beneficia si legem susciperent, sed potius ipsi orarent Deum, ut daret eis legem, etiam non erat maxima laus ipsorum, quod haberent legem optimam, quia lex non est maxima perfectio, cum homo non sit propter legem, sed lex propter hominem, & bonam habitudinem eius, sed dicendum, quod maxima laus Israelitarum erat, quod Deus eduxisset eos de Aegypto, & de seruitute tam miraculose, & hoc, quia per istam liberationem Israelitae acquisierunt maximum bonum, scilicet esse liberos, cum ante hoc premerentur grauissima seruitute. Item quia per hoc ceperunt esse vnus populus: nam ante hoc non erant vnus populus, cum non haberent vnitatem principis, nec legis, sed solum erat quaedam multitudo seruorum. Etiam quia ex hoc significata fuit maxima dilectio Dei ad Israelitas potius, quam ad aliquam aliam gentibus, cum nullam gentem sic liberauerit, & ista est causa, quare potius sit mentio de isto beneficio in veteri testamento sepius, quam de alijs, scilicet quia maximum est,

Quomodo Israelita sint populus Dei. Quaest. XXXV.

QVAERITUR vltterius quomodo Deus fecit sibi Israelitas esse populum. Respondendum est, quod Israelitae possunt dupliciter dici populus Dei, vno modo, quia erant aliquid Dei, & erant populus, ideo erant populus Dei. Omnia enim Dei sunt, quia ipse omnia fecit, & conseruauit, & quia Israelitae erant quidam populus, necesse erat, quod esset populus Dei. Isto modo tamen potius dicuntur Israelitae esse aliqua res, vel possessio Dei, quam populus eius, quia hoc modo non magis ad Deum pertinent homines, quam bruta. Secundo modo possunt vocari Israelitae populus Dei specialiter, & dicitur esse populus alicuius, qui est subiectus ei in eo, quod populus. Ad hoc autem, quod aliquis sit populus, necesse est, quod communicet in duobus, scilicet in vnitatem legis, & loci, quia ista duo requiruntur ad hoc, quod aliqui dicantur esse ciues, ut patet 3. Polit. Ad hoc ergo quod aliquis sit populus, requiritur, quod habeat legem, & ad hoc, quod sit vnus populus, requiritur, quod habeat vnitatem legis, & ad hoc, quod sit populus alicuius, requiritur, quod habeat legem illius, & sic omnes qui hnt legem Dei dicuntur esse populus eius. Et tunc oportet, quod secundum varietatem legis dicantur aliqui varie esse populi Dei. Est autem lex Dei duplex, quaedam est naturalis, quam ipse nobis nescientibus in ferit, de qua ad Rom. 2. Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt faciunt. Alia lex est positua, quam Deus dat hominibus verbo, vel scripto, quando vult. Primo modo omnes populi sunt vnus populus Dei, quia oibus dedit

Alph. Toftin Lib. I. Paralip.

vnam, & eandem legem naturalem in cordibus suis. Secundo modo non est aliquis populus Dei, nisi populus Israel, loquendo de tpe illo, quo nondum venerat Christus, eo quod solis Israelitis Deus dedit legem verbo, sicut dicitur Psalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Iste secundus modus legis est specialis, ideo per eum efficitur aliquis populus specialiter populus Dei, per primum modum efficitur aliquis generaliter populus Dei. Solus ergo populus Iudaicus fuit specialiter populus Dei, quia solus ille suscepit legem a Domino in voce, & quia ibi praesentem obseruare legem Dei, & colere eum specialiter vocat populus eius.

An obligabatur Israelita esse populus Dei.
Quaest. XXXVI.

QVAERITUR vltterius, an Israelitae obligabatur esse populus Dei. Respondendum, sicut dictum est praecedenti quaestione, quod populus Dei dicitur esse aliquis dupliciter, primo modo generaliter per legem naturalem, secundo modo specialiter per legem posituam. Accipiendo primo modo omnes populi sunt populus Dei, & sic necessario populus Israel erat populus Dei, & non obligabat ad hoc, quod esset populus Dei, sed necessario erat populus Dei, sicut homo non obligatur ad esse hominem, sed necessario est homo, & istud est, quia naturaliter homo inest lex, per quam dicitur esse de populo Dei. Accipiendo autem secundo modo est sensus, an obligaretur homo quilibet de Israelitis ad hoc, quod susciperet legem illam, quam Deus dedit. Et tunc dicendum est, quod aut intelligitur, quod obligarentur homines ad illam legem Deo dante illam, aut quod obligarentur ad eam, etiam si Deus non daret illam, sed tenerentur homines operari per illam sicut per legem naturalem, etiam si Deus illam expresse in verbis, vel scriptis non daret. Accipiendo secundo modo dicendum, quod Israelitae non obligabatur ad istam legem, quia erat obligare eos ad impossibile: nam ipsi non poterant excogitare oia, quae tradita sunt eis a Deo in lege, nisi aliquis eis diceret. Etiam dato, quod illa possent excogitare a casu, tamen non poterant certificari, an placeret Deo, quod obseruarent omnia ista, vel non. Si autem accipiantur primo modo, dicendum quod aut Deus daret istam legem Israelitis, aut alijs gentibus. Si secundo modo, dicendum quod non obligarentur Israelitae accipere eam, nec effici populus Dei hoc modo, eo quod lex ista erat positua, & non obligabat naturaliter ex seipsa, sed solum ex mandato, ideo solum obligaret illos quibus imponebat, dato namque, quod Israelitae sciret eam, quod dabant istam legem esse Deum verum, nescirent tamen, an ipse vellent, quod illi obseruarent istam legem si non daret eam illis, sed alijs gentibus, ideo non obligarentur tenere eam. Si autem Deus inberet Israelitis suscipere istam legem, dicendum est, quod aut ipsi crederent datorem huius legis esse verum Deum, aut non. Si autem non crederent, vel saltem dubitarent, non tenebantur accipere legem eius. Si autem constaret eis, quod erat verus Deus, tenebantur accipere illam, quia ad obsequium diuinum tenentur hoc ex debito cum sit ei naturaliter subiectus, hoc tamen non obstante Deus non iussit Israelitis, quod susciperent legem eius, sed persuasit eis suscipere illam, inducendo ad hoc multa beneficia, quae eis contulerat, pro quibus obligati erant suscipere legem, quam ipse daret: Exo. 19.

De modo, quo Deus factus est Deus Israelitarum.
Quaest. XXXVII.

QVAERITUR vltterius quomodo Deus factus est Deus Israelitarum, sicut hic dicitur: nam videtur, quod hoc non poterat esse: nam Deus verus naturaliter est

Cc 4 Deus

Deus omnium, & nullus est Deus preter ipsum, ideo necesse est, quod ipse sit Deus omnium. Rndendum est, quod Deus proprie nomen absolutum est, quia est nomen naturae, esse autem Deum istius, vel illius non dicit naturam, sed relationem, ideo ille, qui est Deus verus est absolute Deus, & etiam est Deus omnium, sicut ille, qui est homo est absolute homo, & ad quemcunque comparatus est homo, cum tamen dicitur Deus istius, vel illius accipitur relatiue, & est magis dominus quam Deus, & dicitur esse Deus alicuius, id est dñs eius, sicut tenetur sibi ille ad aliquem cultum, & quia Deus vult illi bene facere in aliquo, & sicut potest esse aliquis populus Dei dupliciter, scilicet generaliter, vel specialiter, ita potest Deus dupliciter dici Deus alicuius. Primo modo Deus dicitur esse Deus omnium, in quantum omnes sunt subiecti ei, & tenentur ei ad aliquem cultum per aliqua beneficia sibi impensa, & quia omnibus impedit saltem beneficia naturalia, est Deus omnium, & isto modo non potest aliquis accipere Deum in Deum suum, quia omnes obligati sunt ad tenendum eum, ut Deum. Secundo modo dicitur Deus esse Deus alicuius specialiter, in quantum ille tenetur sibi specialiter ad aliquem cultum, vel vult ei impendere illum, & Deus specialiter facit ei aliqua beneficia, & isto modo potest aliquis accipere Deum in Deum suum, quia licet omnes teneamur colere Deum, tamen determinate in isto cultu, vel illo non tenemur eum naturaliter colere, & sic quicumque aliquis voluerit impendere Deo aliquem cultum spalem, ad quem non teneretur ei secundum naturam, dicitur accipere ipsum in Deum. Sic enim Iacob accepit Deum in Deum suum, ut patet Genes. 28. Si fueris dñs mecum, & custodierit me in via, per quam ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestem ad induendum, reuersusque fuero prospere ad domum patris mei, erit mihi dñs in Deum, scilicet modo speciali, & subditur: Cunctorumque, quae dederis mihi, decimas offeram tibi. Et sic accipiebat Deum in Deum suum, quantum ad istum cultum speciale, scilicet offerret ei decimas, quas prius non tenebatur offerre, & sic Israelita acceperunt Deum in Deum suum, obligando se ad observandum legem illam, quam ipse eis dedit, sic patet Exodi 19. Et sic Deus accepit Israelitas in populum specialem, sicut ipsi acceperunt eum in Deum specialiter, ut patet ibidem.

De oratione David circa perpetuationem regni.
Quaest. XXXVIII.

QVAERITVR ulterius, quomodo David orauit hic dñm, ut confirmaretur verbum illud, quod locutus fuerat de perpetuatione regni in progenie eius, quia istud certissimum erat, nec poterat equitari: nam iam Deus dixerat: Qui si inique aliquid gesserit, corripiam eum in virga virorum, misericordiam autem meam auferam ab eo, sicut abstulit a Saule, qui fuit ante te. 2. Reg. 7. Aliquis forte dicet, quod David dubitabat an esset ista propheta promissionis, quae mutaretur secundum mutationem eius, ad quem fiebat, ut patet Ierem. 18. & 19. orauit, ut confirmaretur ita, quod nullo modo periret regnum de domo David, dato quod peccarent filii eius. Sed dicitur, quod hoc non stat, quia iam Deus promiserat, quod non mutaretur ista propheta: nam prius dixit, quod regnum maneret in domo David in eternum, deinde dixit, quod si filii David peccarent, Deus non auferret ab eis misericordiam suam, id est non auferret regnum, ideo super hoc non oportebat dubitari. Responderi potest multipliciter vno modo, quod David orauit istud, quamquam sciret misericordiam esse, & sic fieret, & magis orabat

congratulando Deo, quam petendo, ut fieret. Sic enim multa orat Ecclesia, quae scit necesse esse fieri, etiam si non oraret illa, sicut petimus, quod nomen Dei sit benedictum in secula, & quod regnum eius maneat in eternum, & tamen scimus necesse esse, quod regnum Dei maneat in eternum. Secundo potest dici, quod David orauit istud dubitando, nam licet Deus dixisset, quod maneret regnum domus David in eternum, & quod non auferret misericordiam suam ab illo, tamen nesciebat, an ista diceret secundum determinationem suam certam, vel secundum conditionem status David, & dato, quod per ista verba, qui si inique aliquid gesserit misericordiam meam non auferam ab eo: significaretur, quod ista propheta erat secundum certam Dei determinationem, tamen ignorabat David adhuc per ista verba, an Deus sic vellet: multa enim similia fuerunt. Nam Deus dixit sepe ad Moysen, quod non introiret in terram Chanaan, tamen ipse semper orabat, ut permitteretur illuc introire, & hoc, quia parabat, quod Deus non dicebat istud secundum firmam sententiam suam, quousque Deus, dixit ei. Sufficit tibi, nequaquam ultra loquaris ad me de hac re. Deuter. 3. Sic etiam fuit de Samuele, per quem Deus praedixit Sauli. Scidit Deus regnum Israel a te hodie. Et postea dixit: Porro triumphator in Israel non parcat tibi, & poenitudine non flectetur. 1. Reg. 15. Et hoc significabat, quod ista verba dicta erant secundum firmam sententiam Dei, si poenitudine non flectetur, & tamen hoc non obstante Samuel iugebat pro Saule omnibus diebus vitae suae, & desiderabat, ne penitus abiiceretur de regno, quousque Deus increpuit eum, dicens: Quousque tu iuges Saule, cum ego abiecerim eum, ne regnet super Israel? 1. Reg. 15. & 16. & sic nunc quamquam verba illa dicta ad David, si misericordiam autem meam non auferam ab eo: significarent prophetiam istam esse secundum dispositionem Dei immobilem, tamen dubitabat David, an dicta essent, secundum statum praesentis iustitiae, ideo orabat, ut confirmaretur. Tertio potest dici, quod David sciebat, quod quamquam filii sui peccarent, Deus non auferret ab eis regnum, tamen nesciebat si ipse peccaret, si Deus auferret ei regnum, quia in verbis illis non dixerat Deus, nisi de filio David, sicut qui si inique aliquid gesserit redarguam eum in virga virorum, misericordiam autem meam non auferam ab eo, & tamen nihil dixit de David, ideo poterat ipse dubitare si per aliquod peccatum suum, forte mutaretur ista propheta, licet non mutaretur propter peccata filiorum suorum, & ut non accideret aliquid tale, per quod mutaretur, rogabat Deum, ut confirmaretur sermo iste. Quarto potest dici, quod David orauit, eo quod dubitabat, an maneret regnum in eternum in domo sua, & illud, quod Deus dixit, misericordiam autem meam non auferam ab eo, non satisfacerebat, quia illud solum dictum fuit de vno filio David, scilicet de Salomone, quod patet, quia in litera dicitur, quod nasceretur de semine David, & edificaret templum domino, & Deus acciperet eum in filium, & ipse acciperet Deum in patrem, & tunc sequitur, qui si inique aliquid gesserit corripiam eum in virga virorum, &c. Et sic de Salomone manifestum erat, quod etiam si ipse peccaret non auferretur regnum in diebus eius, & tamen de aliis filiis David nihil dictum fuerat, & sic timebat de illis, quod in diebus ipsorum auferretur regnum, & ob hoc orabat, ut Deus confirmaret sermonem suum. Quinto potest dici, quod ista oratio David non dirigebatur principaliter ad perpetuationem regni, sed de ista certificatus erat, sed magis ad quietem populi, quia Deus promiserat, quod Israel non vexaretur ultra ab hostibus, sicut in diebus iudicum, & de hoc non dederat Deus aliquam certitudinem, quod intelligeretur secundum firmam Dei dispositionem, ideo

ideo orabat, quod etiam confirmaretur sermo Dei, quantum ad hoc, sed quatuor modi praecedentes conuenientiores sunt literae, & veritati, quam iste quintus.

C A P. XVIII.

AG T V M est autem post haec, ut percuteret David Philisthim, & humiliaret eos, & tolleretur Geth, & filias eius de manu Philisthim, percuteretque Moab, & fieret Moabitarum serui David, offerentes ei munera.

DESCRIPTO in praecedentibus desiderio David ad edificandum Domino templum, hic ponitur circa edificationem istam superueniens impedimentum, quod fuit triplex, ut dictum est in principio praeced. cap. Hic ponitur primum ipsorum, scilicet propter debellationem hostium. Nam quia vacabat bellis non potuit vacare edificationi templi, ut patet 3. Reg. 5. scilicet: Tu scis voluntatem patris mei, & quia non potuerit edificare domum Domini propter bella imminetia per circuitum, & circa hoc ponuntur duo, primo ponitur hostium debellatio, secundo regni David ordinatio, ibi. Regnavit ergo David. Prima in duas, quia primo ponitur bellum David contra gentes, quae erant sibi magis vicinae, scilicet contra Philistinos, & Moabitas, secundo contra gentes magis extraneas, scilicet contra Syros, ibi. Eo tempore.

De continuatione ad praecedentia, & an ista immediate fuerint post illa. Quaest. I.

QVAERITVR circa primum an ea, quae habentur hic, sint continuata ad praecedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore.

Ad primum dicendum, quod hic est rectus ordo, quia prius facta sunt ea, quae habentur praeced. capit. quam hic, quia dicitur hic in litera: Factum est autem post haec, ut percuteret David Philisthim. Ad secundum dicendum, quod non apparet an fuerint facta ista immediate post praecedentia, vel fuerit interiectum aliquantum tempus inter illa. Constat tamen, quod inter praecedentia, & haec non fuerunt aliqua gesta notabilia David: nam 2. Reg. 7. & 8. ponuntur istae historiae, quae habentur praeced. cap. & hic. Et nihil additur, nec subtrahitur. Si tamen aliqua gesta notabilia accidissent saltem exprimerentur hic. Cum iste liber factus sit ad supplendum in eo ea, quae in alijs libris, & potissime in libris Regum deficiebant, ut ait Hieronymus, in epistola ad Paulinum cap. 7. Et in prologo Galeato, qui incipit: Viginti duas literas, circa primum dicitur. Factum est autem post haec, ut percuteret David Philisthim. Scilicet postquam David voluit edificare templum Domino, & Deus prohibuit, pugnavit David cum Philistinis, & percussit eos, scilicet occidendo multos ipsorum. Et humiliaret eos. Scilicet humiliavit superbiam ipsorum. Nam ante istud bellum erant superbi Philistini contra Israelitas, arbitantes se superiores. Post istud autem bellum humiliati sunt, quia contractae fuerunt vires eorum, & non ausi sunt ulterius exponere se Philistini contra Israelitas, vel humiliavit eos, scilicet ad faciendum, quod Philistini soluerent tributa Israelitis, sicut Israeliticis prius solvebant eis. Et tolleretur Geth, & filias eius de manu Philisthim. Id est bellando contra Philistinos

abstulit urbem Geth, quae erat de terra Philisthinorum, & filias eius, scilicet alias urbes minores subiectas ei. Nam Geth erat una de metropolibus terrae Philisthinorum, primo Reg. 6. & Iosue 13. & sub illa erant multae aliae ciuitates minores, quae vocabantur filiae eius, & omnes istas bello cepit David, & adiunxit terrae Israel, ut colligitur Num. 34. & Iud. 3. Et fierent Moabitarum serui David offerentes ei munera. Bella fecit David contra Moabitas, & cum cernerent se viribus minores subiecerunt se David, & facti sunt serui eius, non quidem serui proprie dicti, sed serui, id est seruientes in solutione tributorum. Fecit autem magnam stragem David in eis, quia secundo Reg. 8. dicitur, quod percussit Moab, & mensus est eum funiculo coequans terrae, mensus est autem eum duos funiculos, vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum.

An verum sit, quod David percuteret Philisthim.
Quaest. II.

QVAERITVR circa praedicta quomodo dicitur hic, factum est post haec, ut percuteret David Philisthim: nam post ea, quae habentur praeced. cap. videtur, quod David non fecerit aliquod bellum contra Philistinos, nec sustinuit illud, quia secundo Reg. 7. dicitur: Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem undique ab vniuersis inimicis suis. & eod. lib. cap. 8. ponitur ista historia, ideo videtur, quod nunquam post illud pugnavit, quia alias non esset ei data requies ab omnibus inimicis suis.

Responderi potest, quod David habebat iam requiem ab omnibus inimicis suis, & tamen acciderunt ei post haec ista bella, quae habentur hic, nec per ista tollitur quin Deus dedisset ei requiem ab omnibus inimicis suis, & hoc potest stare dupliciter: vno modo, quod dicatur, quod Deus dedit requiem David ab inimicis suis, scilicet ne ipsi insurgerent contra eum, & tamen non dedit ei requiem, quin ipse insurgeret contra illos, sic fuit hic. Nam sup. 14. ponuntur bella, quae fecerant Philistini contra David, & post illa non ausi sunt insurgere contra David, quia Deus dedit paucos eius super omnes gentes eodem cap. Ipse tamen insurrexit nunc contra Philistinos, ut acciperet vrbes eorum, & vniret terrae Israel, & tamen non obstante hoc non est intelligendum, quod nullo modo hostes David postea insurrexerint contra eum, quia aliqua bella facta sunt postea contra ipsum sicut bellum Absalon secundo Reg. 17. & 18. & alia bella Philisthinorum, & specialiter illud, in quo quidam Philisthus conatus est occidere David iam deficientem viribus, & occidisset, nisi fuisset ei auxiliatus Abisai frater Iobab, eodem lib. cap. 2. Sed intelligitur hoc, quod rara bella fuerunt contra ipsum post haec, sed plurima ipse mouit contra hostes. Secundo modo potest dici, quod Deus dedit David requiem ab hostibus, scilicet tam a bellis, quae hostes facerent contra ipsum, quam a bellis, quae ipse faceret contra hostes, & tamen post haec acciderunt ista bella. Et hoc non est inconueniens, quia David habebat bella continua cum hostibus, interdum aggrediendo, & interdum sustinendo. Nunc autem pauco tempore antequam vellet edificare templum Domino cessauerat hostes prosequi ipsum, & ipse etiam mouere bella. Ideo saltem pro illo modico tempore dicebatur habere requiem ab vniuersis hostibus. Patet hoc, quia quamdiu David fuit rex super Iudam, fuerunt bella continua inter ipsum, & Isobetha filium Saulis secundo Reg. 3. cum dicitur: Facta

Et est longa concertatio inter domum Saulis, & domum Dauid. Cum verò factus est rex super totum Israel pugnavit contra Iebuseos tenentes castrum montis Sion in Ierusalem secundo Reg. 5. & sup. 11. Et postea Philistini mox ut sciuerunt, quod regnabat super totum Israel, congregati sunt ad eum in bello, & superati sunt, & iterum congregati sunt contra eum in eodem loco, & victi fuerunt secundo Reg. 5. & sup. 14. & sic usque ad illud tempus semper fuit Dauid in bellis, sed post hæc dedit Deus pauorem Dauid super omnes gentes, & non ausè sunt pugnare contra ipsum, & extunc fuit ipse in pace, sup. 14.

De audacia Philistinorum contra Dauid. Quæst. 111.

QVAERITVR ulterius quomodo Philistini ausi fuerunt nunc pugnare contra Dauid. Nā sup. pugnaverant bis, & fugati fuerant à facie Dauid, & incusserat Deus timorem Dauid super omnes gentes: non ergo videtur quomodo possent audere pugnare contra Dauid.

Respondendum, quod ipsi non mouerunt bellum, sed Dauid mouit bellum contra eos, & tunc oportebat, quod ipsi se defenderent, etiam si scirent se impares viribus Dauid, ne permitterent se indefensos occidi, & in hoc nihil audebant. Secundo modo potest dici, quod Philistini ausi sunt mouere bellum contra Dauid, licet prius non auderent, quia manifestum est, quod aliquo tempore post hoc pugnaverunt contra Dauid egrediendo, ut patet secundo Reg. 21. quare non semper manebat eis idem timor, sed aliquo modo confidebant de se posse vincere. Sic enim fuit de Philistinis, qui timuerunt aliquando Deum Israel, videntes, quod infligeret eis plagas, & coacti sunt dimittere arcam Dei de terra sua primo Reg. 5. & 6. & tamen post hæc fecerunt bellum contra Israel eod. lib. cap. 13. & 14. & quasi per totum. Tertio potest dici, quod timor Dauid incussus fuerat super omnes Philistinos, ita quod ipsi non auderent contra Dauid pugnare pro tunc, eo quod in duobus bellis victi fuerant, & forte putabant, quod istud erat propter adiutorium Dei speciale ad Dauid. Sciebant tamen Philistini, & aliæ gentes, quæ erant in circuitu terræ Israel, quod quando Israelitæ erant cultores Dei, nulla gens poterat preualere contra eos, si autem declinarent à lege Domini, faciliter tradebantur in manus hostium, ut patet ex verbis Achior Iudith 5. Et sic putarent Philistini, quod quando Dauid bis preualuit contra illos, erat cultor Dei specialiter, & ideo adiuuabat eum, nunc autem esset fortè in aliquo peccato, & Deus auerteretur ab eo. Ideo ausi sunt pugnare putantes se preualituros. Quarto potest dici, quod dato, quod Philistini timerent Dauid, tamen aggredierentur eum in bello, quia fortè volebant potius exponere se cuicunque periculo, quam videri minores Dauid, qui bis superauerat eos. Sic enim fuit de Philistini, quando pugnabant contra Israel, & venit arca Dei in castra. Nam timuerunt dicentes, venit Deus in castra: vè nobis, non fuit tanta exultatio heri, & nudiustertius, vè nobis, quis nos liberabit de manu deorum sublimium istorum? primo Reg. quarto, & tamen non obstante hoc dixerunt Philistini inter se, confortamini, & estote viri Philistini, ne seruiatis Hebræis, sicut illi seruiuerunt nobis, & tunc pugnaverunt fortiter, & superauerunt Israelitas eodem capite, ita forte accideret hic,

QVAERITVR ulterius, quæ erat ista ciuitas Geth, & filie eius quas accepit Dauid de terra Philistinorum.

Respondendum est, quod tota terra Philistinorum erat diuisa in quinque prouincias paruas. Pro quo sciendum, quod terra Philistinorum erat quedam pars terræ Chanaan declinās ad latus australe eius. Et quando diuisa est tota terra Chanaan, fuit etiam diuisa Philistini, & maxima pars eius cecidit in sortem Iudæ, ut patet Iosue 15. Nam ibi ponuntur precipue vrbes terræ illius. Erat autem ista terra diuisa in quinque regiones paruas per quinque ciuitates metropolitanas, scilicet Aschalon, Azorihus, Acarō, Gazā, Geth, ut patet Ios. 13. & primo Reg. 6. Et erat vna de istis quinque metropolibus, & habebat qualibet earum vnum regem, qui propter paruitatem potentie regulus vocatur. Sic dicitur Iosue 13. quod terra Philistinorum in quinque regulos diuiditur. Vocantur etiam isti aliquando satrapæ, id est principes, vel potentes solum, & non reges, sic patet primo Reg. 6. & 29. Vna de istis quinque ciuitatibus regalibus erat Geth, de qua fuerat Goliath Philistinus, quem occidit Dauid primo Reg. 17. & in ista ciuitate fuit Achis rex. Nam quando fugit Dauid à facie Saulis, fugit in terram Philistinorum in urbem Geth ad Achis regem eius, primo Reg. 27. Et quia Geth erat ciuitas regalis, oportebat, quod haberet multas alias sub se, quæ vocantur filie eius, id est subditæ ei, de quibus vna erat Siceleg. Nam quando Dauid fugit ad Achis in Geth dixit ei, quod non erat bonum, quod maneret cum illo in vrbe regali, sed quod daret sibi aliquam de urbibus regni sui in qua maneret. Et tunc dedit ei urbem Siceleg, in qua mansit toto tempore, quo fuit in terra Philistinorum. *Vrbem Geth, & filias eius.* Id est alias minores vrbes de illo regno. Et quia Siceleg erat vna de illis etiam tunc obtinuit Siceleg de manu Philistinorum, & habuit illam in specialem possessionem pro se, & alijs regibus Iuda: nam dum maneret Dauid in terra Philistinorum, dedit ei Achis rex illam urbem in suam, & ex eo tempore cepit esse regum Iuda, primo Reg. 27. Et tamen quando mortuo Saule recessit Dauid de terra Philistinorum, & venit in terram Iuda, mansit Siceleg in potestate Philistinorum, nunc autem recuperauit illam Dauid, & alias vrbes regni Geth de manu eorum. Sciendum autem quod secundo Reg. 8. dicitur, quod abstulit Dauid frenum tributum de manu Philistinorum, vbi dicitur hic, quod abstulit Geth, & filias eius, sed istud accidit propter quandam equiuocationem, quæ est in Hebræo, de qua satis declaratum est ibidem.

An verum sit, quod Dauid acquisierit Geth, & filias eius de manu Philistinorum. Quæst. V.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, quod Dauid acquisiuit de manu Philistinorum Geth, & filias eius, quia ista vrbs cū alijs urbibus Philistinorum iam fuerant acquisitæ ab Israelitis tempore Samuelis, antequam essent reges in Israel, quando pugnavit Samuel contra Philistinos, & intonuit Dominus de cælo super eos, & tunc sequitur: Facta est manus Domini super Philistinos cūctis diebus Samuelis, & reddite sunt vrbes, quas tulerant Philistini ab Israel ab Accaron vsque Geth. primo Reg. 7. & sic tunc fuit terra illa acquisita de manu Philistinorum.

Responderi potest vno modo, quod ista terra nunquam fuerat accepta de terra Philistinorum nisi sic. Et

Et cum dicitur, quod accepta fuit tempore Samuelis, alicuius vrbes, quæ erant apud Geth, quæ prius fuerant de terra Israel, quia dicitur ibi, & reddite sunt vrbes, quas tulerant Philistini ab Israel ab Accaron vsque Geth, & non apparet an Accaron, & Geth cum alijs captæ fuerint, vel solum vrbes, quæ erant inter Accaron, & Geth. Secundo potest dici, quod ciuitas Geth fuit accepta de manu Philistinorum tempore Samuelis, & iterum postea tempore Dauid: & hoc quia Israelitas perdidit istam postquam acquisierunt eam, hoc autem satis verisimile est. Primo quia tempore Samuelis dedit Deus victoriam Israelitis contra Philistinos, & tamen postea tempore eiusdem, & tempore Saulis fuerunt Israelitæ nimis subiecti Philistinis, ita ut Philistini premerent Israelitas tanquam seruos, & facerent, quod non haberent arma, nec esset aliquis faber ferrarius in toto Israel. Et ideo cum aliquis Israelita facere vellet aliquid instrumentum agriculturæ, ut vomeres, vel ligones, oportebat, quod descenderet in terram Philistinorum, primo Reg. 13. Et ponebant leges Philistini super Israelitas, & erat vna statio militum Philistinorum in terra Israel ad cogendum Israelitas manere in obedientia Philistinorum eo. lib. cap. 10. & 13. Et quando Saul voluit pugnare contra Philistinos rebellando illis, primo deleuit stationem Philistinorum, qui erant in terra Israel eod. lib. c. 13. Tempore ergo isto vel ante hoc, quando Philistini reducebant Israelitas in tantam subiectionem, poterant accipere urbem Geth de terra Israel. Secundo patet hoc, quia inter Israelitas, & Philistinos erant continua bella: & aliquando erant victores isti, & aliquando illi. Quando. n. vincebant Philistini, accipiebant vrbes de terra Israel: cum verò vincebant Israelitæ, accipiebant vrbes de terra Philistinorum. Et sic sepe permittebantur vrbes de vno dominio in alterum: sic. n. patet primo Reg. 7. Cum dicitur, & reddite sunt vrbes, quas tulerant Philistini ab Israel, in quo apparet, quod aliquæ vrbes prius possessæ fuerant ab Israelitis, deinde Philistini acceperunt eas bello de manu ipsorum. Et postea Israelitæ recuperauerunt eas tempore Samuelis de manu Philistinorum, ita poterant perdi postea, & recuperari tempore Dauid. Tertio patet de vrbe Accaron. Nam illa fuit prius in terra Philistinorum, quia est vna de quinque metropolibus terræ illius: Iosue 13. & primo Reg. 6. Et Israelitæ acquisierunt eam tempore Caleb de manu Philistinorum: Iud. 1. postea autem perdidit eam. Nam tempore, quo arca Dei ducta est in terram Philistinorum, Accaron pertinebat ad Philistinos. Nam etiam ad ciuitatem illam ducta est arca, primo Reg. 5. Et satrapa illius ciuitatis obtulit munera arce, quando reportabatur eod. lib. c. 6. Melius tamen dicendum est, quod istæ duæ vrbes, scilicet Accaron, & Geth fuerint tempore Samuelis acceptæ de manu Philistinorum, quæm quod acceptæ fuerint aliæ vrbes solum vsque ad terminos earum.

De causa pugnandi Dauid contra Philistinos. Quæst. VI.

QVAERITVR ulterius, an Dauid habuit iustam causam pugnandi contra Philistinos. Respondendum, quod sic, quia si non habuissent iustam causam pugnandi fuisset bellum iniustum, & cum in bello sequantur multa damna, & occisiones, si bellum fuerit iniustum, magnū peccatum est. Et sic computaretur inter peccata Dauid, quia scriptura computat peccata eius, & tamen non ponitur inter peccata sua 3. Reg. 15. ideo non pecca-

uit in hoc. Habuit autem Dauid causam pugnandi contra Philistinos, quia illi erant vicini terræ suæ, & sepe ingrediebantur in eam, & rapiebant, quod poterant, ut patet ex discursu primi libri Regum, ideo ad refarciendum saltē illa dāna, poterat licitè pugnare contra eos, cum ipsi non sponte satisfacere vellent pro illis. Secundum erat specialiter, quia ante hoc bis fecerant bellum Philistini contra Dauid sine causa, in quo magnā iniuriā irrogauerant ei ingrediendo in terram suam, & faciendo aliqua dāna, ideo pro illis poterat nunc Dauid mouere bellum versa vice contra illos. Tertium & principaliter erat, quia Philistini tenebant occupatā terrā pertinentem ad dominium Israelitarum, & nolebāt eam dimittere, sed potius volebant accipere maiorē partem de terra eorum, ideo poterant pugnare contra illos quosque acciperent terram de manu ipsorum. Patet hoc, quia tota terra Philistinorum erat intra terminos terræ Chanaā, & Deus iusserat illā diuidi inter Israelitas per sortes: Iosue 13. Et cecidit maxima pars huius terræ in sortem Iudæ: Iosue 15. & per hoc pertinebat ad proprietatem suam, ideo licebat eis pugnare contra Philistinos quousque eruerent illam terram de manu ipsorum. Quartum & principalissimum erat, quia Israelitæ obligabantur pugnare contra Philistinos. Nam Deus iusserat eis, quod deberent omnes Chananeos interficere in ore gladii viros, & feminas, paruulos, & senes, & non misererentur eorum. Deut. 20. Et si forte Israelitæ miseri eorum permitterent eos viuere: Deus induceret omnia mala super Israelitas, quæ inducturus erat super Chananeos: Num. 33. & Iosue 23. Et quando aliqui ex pacto dimittebant aliquam gentem istarum viuere, Deus irascebatur eis, & nolebat adiuuare ipsos: Iud. 2. Ideo Dauid nunc volens obedire præcepto Domini, pugnabat contra Philistinos, quia erant Chananej.

Quomodo pugnavit Dauid contra Moabites, & de qua gente erant. Quæst. VII.

QVAERITVR ulterius de Moabitis, contra quos Dauid dicitur hic pugnasse, quæ gens erat, & quomodo pugnavit contra eos. Respondendum, quod Moabites erant vnus populus magnus de progenie Loth, & erant cognati Israelitarum. Nā Loth erat filius Aram fratris Abrahe, ut colligitur Gen. 11. & quæ perijt Sodoma, duæ filie Loth putantes, quod nullus vir superesset in toto orbe, quo possent concipere, procurauerunt cognosci à patre suo, & maior concepit ex eo, & peperit filium nomine Moab, & ex illo deriuatus est populus Moabitarum: Gen. 19. Iste populus accepit terram ad habitandum in lateri terræ Chanaan, scilicet Iordanem ad orientalem partem eius, ut colligitur Num. 34. & Deut. 3. & Iud. 3. Et propter hoc cum Israelitæ possederunt terram Chanaan, quia erant vicini Moabitis, aliquando erant pugnae inter eos. Et incepit causa discordiæ ab introitu Israelitarum in terram Chanaan. Nam transitori erant Israelitæ per terram Moab, & petierunt cibos emptos pecunia, & tamen non concesserunt eis Moabites trahitum, nec occurrerunt sibi cum cibis: Deut. 23. Sed potius rex Balach, qui tunc regnabat super Moabitas vocauit Balaam ariolum de Mesopotamia ad maledicendum Israelitis, ut perirent, sed non potuit maledicere, Deo impediante: Num. 22. & 23. & 24. Dedit tamen consilium contra Israelitas, quomodo inducerentur ad peccandum, & possent percuti: Num. 24. & 31. Et postea Moabites deceperunt eos per mulieres, & sacrificia demonum: Num. 25. Et tunc occisi sunt vigintiquatuor millia de Israelitis eodem cap. & ob hoc Israelitæ semper habuerunt Moabitas exolos, &

à David superuenerunt Syri Damasceni in auxilium eius, quamquam non essent de regno suo propter communicationem, & contra istos etiam pugnavit David. Vt auxilium praberet Adarezer regi Soba. Veniebant isti Damasceni ad auxiliandum Adarezer: David tamen mirabili celeritate bellum finivit, ita quod quādo venit populus Damascenus, iam erat deletus exercitus Adarezer, & non potuit ei auxiliari, sed ipse commisit bellum ꝑ David, & superatus est ab eo. Sed & huius percussit David vigintiduo millia virorum. Scilicet in bello, quod habuit David ꝑ regem Syrorū Damascenorum, occidit vigintiduo millia virorum, & non dī hic, an isti viri essent equites, vel pedestres, vel existentes in curribus, vt dicebatur sup. de viris regis Adarezer. Et posuit milites in Damasco. Scilicet vicit David Damascenos, & exercitum Adarezer, & subiecit sibi Syriam, & tunc posuit milites in Damasco, s. custodes arcium, & receptores tributorum, vt seruiret Syriā David sub tributo. Et quia Damascus erat caput totius Syrię, posuit potius custodes in Damasco, quam in alijs locis. Vel fortē nomine Damasci intelliguntur omnia loca regni Damasci, scilicet ꝑ in illis posuit David custodes. Vt Syria quoque seruiret sibi, & offerret munera. Id est posuit istos custodes, vt terra Syria, quę subigata fuerat ei in istis duobus bellis, offerret sibi munera, & maneret semper ī seruitio eius.

De Adarezer, & Syro Damasceno. Quest. X.

QVAERITVR quis fuit iste Adarezer, contra quem nunc pugnavit David, & quis fuit Syrus Damascenus, qui superuenit in auxilium eius, & qualia fuerunt ista bella. Respondendum est, quod Adarezer fuit rex potens in terra Syrię, & dominabatur in illa Syria, quę non pertinebat ad Damascum, voluit autem dilatare regnum suum versus terram David vsque ad fluuiū Euphratem. Et tunc David insurrexit contra eum, & fecit bellum, quod habetur hic. De hoc dicit Iosephus septimo Antiquitatum, quod Adrazarus filius Arai rex Sophię pugnavit contra David apud fluuium Euphratem. Et vocatur Adrazarus, id est Adarezer, & rex Sophię, id est Sobab. In auxilium huius venit Syrus Damascenus, & non nominatur hic quis rex fuerit iste: Iosephus tamen septimo Antiquitatum dicit, quod Adadus rex Syrię Damasci audiens, quod David expugnasset Adrazarum tanquā amicus venit in eius auxilium, cum magno exercitu, de hoc etiam meminit Nicolaus in quarto lib. historiaram, sicut ibidem Iosephus dicit: Post hęc transacto multo tempore, quidam prouincialium nomine Adadus fortissimus in Damasco, & alia Syria præter Phenicem imperauit, & abiit contra David regem Iudę. Cumque multis prælijs dimicasset, nouissimē circa Euphratem victus est, qui tunc optimus regum robore, & fortitudine habebatur. Et etiam ait, quod filij istius Adadi vsque ad decimam generationem regnauerunt. Et semper primogenitus accipiebat nomen patris, & succedebat in regno, ipsorum autē tertius valde potens, & reparare volens aui perditionem in isto bello Iudę vastauit prouinciam, quę Samaria nuncupatur. Et dicit Iosephus ibidem, quod iste fuit Benadad, qui regnauit in Damasco tempore, quo in Israel regnauit Acab, & intulit ei multa bella. Erant autem isti duo reges Syrię potentes, sed magis Syrus Damascenus, qui secundum Iosephum vocatur Adadus.

De causa belli David contra Adarezer regem. Quest. XI.

QVAERITVR vterius, an David habuit iustā causam pugnandi cōtra Adarezer regem Soba. Dicendum est, ꝑ sic, quia David cum esset iustissimus rpe suo, nullum veller iniuste vexare, & tñ pugnavit ꝑ istum, ideo satis credendum est, ꝑ habuit iustam cām pugnandi. Secundō patet quia Syri erant coniuncti terrę Israel, & ob hoc interdum lēdebant eos inferendo damna. Nam multi latrunculi de terra Syrię veniebant in Israel, & interdū ipsi reges veniebant ad pugnandum, vt patet 3. Reg. 15. & 20. & 22. & per totum processum quarti lib. Regum. Sic iste Adarezer regnans circa terram David, fortē offendit eum in aliquo, propter quod David habuit iustam cām insurgendi ꝑ eum. Non est tñ intelligendum, ꝑ alias liceret David pugnare ꝑ istum, sed accipiendum terram eius, vel solum desiderio occidendi, quia non erat iste de Chanaan, ꝑ quos licebat Israelitis pugnare absolūtē ad occidendum eos. Nā Syria non erat intra terrā Chanaan, sed in latere aquilonari eius. Et vñ dicendum, ꝑ cā istius belli fuit, quia Adarezer voluit dilatare regnum suum vsque ad Euphratem, & ad hoc pugnavit ꝑ gentes, quę erant vsq; ad Euphratem. Regnum autē David perueniebat vsq; ad Euphratem, quia ipse dñabatur toti terrę Chanaā, & terra Chanaan habebat Euphratem pro termino aquilonari: Gen. 15. Et tunc tangeret Adarezer aliqd de regno David, ꝑ quod indignat⁹ David pugnavit ꝑ eum, & hoc vñ significari in litera, cum dī, ꝑ pugnavit David ꝑ Adarezer, qñ perrexit, vt dilataret imperium suum vsq; ad flumen Euphratem, q. d. ꝑ dilatio illa fuerit causa istius pugne, quia aliās non scriberetur hic ista clausula, nisi aliquo modo pertineret ad causam istius pugne.

An Hemath fuerit ciuitas. Quest. XII.

QVAERITVR vterius de Hemath, de qua hic dī, an sit ciuitas, vel sit nomen alicuius regionis. Rūndendum est, ꝑ non apparer quid sit, & ideo vtrunq; pōt dici, s. ꝑ sit nomen ciuitatis, vel sit nomen regionis in Syria, & aliquis vult, ꝑ magis dicatur esse nomen regionis, qñ nomen vrbis, quia dī hic regē Soba regionis Hemath, & sic regio erat, & non ciuitas. Item patet hoc, quia 4. Reg. 24. & 25. dī de Reblara ciuitate, quę est in terra Hemath: ergo nō est ciuitas, sed terra, in qua sunt multe vrbes. Dicendū est, ꝑ necesse est dici Hemath esse regionem, vel esse aliq̄ urbem magnam, quę esset caput alicuius regionis. Et cum dī de Soba, ꝑ erat in regione Hemath, nō est sensus, ꝑ Hemath esset regio, sed quę esset quedam ciuitas a qua denominaretur regio aliqua, vel terra Hemath. Sic. n. erat de Samaria, quę erat ciuitas, & tñ dicebatur aliquando terra, vel regio Samaritanorum, & sic dī Luce: In ciuitatē Samaritanorum, ne introieritis. & tñ Samaria erat ciuitas, vt patet 4. Reg. 6. & 7. Et magis 3. Reg. 17. Sic etiam est, ꝑ Iesus transiuit per vnam ciuitatem Samarię: Luc. 9. Et sic significatur Samaria tanq̄ regio, & tñ erat ciuitas vna, quę erat metropolis totius regni Israel. Et quamquā vtrūque videretur posse stare, tñ dicendū est, ꝑ Hemath erat ciuitas, & non regio, licet ab illa nominaret quedam magna regio. Patet hoc primo quia dī inf. in litera, ꝑ Thou rex Hemath audiuit, ꝑ David percusserrat omnem exercitum Adarezer, si autē Hemath acciperetur pro regione, esset sensus, ꝑ Thou erat rex totius regionis Hemath, & tñ hoc falsum est, quia Adarezer erat rex Soba, quę erat in regione Hemath, & tamen

tamen erant isti duo hostes: Et sic haberent distincta regna, vnde non posset esse Thou rex Hemath, si Hemath esset nomē prouincię, sed esset rex cuiusdā partis Hemath, & Adarezer rex alterius partis, & nō magis vocaretur Thou rex Hemath, qñ Adarezer. Oporteret ergo ꝑ Hemath sit nomen ciuitatis, & ab illa denominetur quedā prouincia magna: Thou autē erat rex ciuitatis Hemath, & non prouincię, sed erant etiā alij dñi in illa prouincia. Et erat ibi quedam ciuitas nomine Soba, quę erat caput regni Adarezer. Secundo patet, quia Nu. 34. vbi ponitur limites terrę Israel, ponuntur ibi multe vrbes tanquam termini. Si enim Hemath esset nomen alicuius regionis, non poneret conuenienter tāquam terminus terrę Chanaan, quia non esset terminus limitatus, sed aliqua vna ciuitas poneretur pro termino, & tñ ponit Hemath pro termino, ideo nomē ciuitatis est, & non prouincię. Aliqui autē putant, ꝑ ista ciuitas Hemath est ciuitas Antiochie, in qua Beatus Petrus tenuit primo sedem, & postea translata est in urbem Romę. Alij vero dicunt, ꝑ Reblata, quę est in terra Hemath, vt patet 4. Reg. 24. & 25. sit Antiochia, sed de hoc non consistit.

De quibusdam verbis, quę habentur hic, & 2. Reg. cap. 8. Quest. XIII.

QVAERITVR quō dī hic, ꝑ David cepit mille quadrigas Adarezer, & tñ 2. Reg. 8. vbi ponitur ista historia, non dī, quot quadrigas accepit, sed solum ponitur de centum curribus, quos sibi reseruauit David. Rūndendum est, ꝑ David cepit de exercitu Adarezer mille currus, quos habebat, quemlibet cum quatuor equis, & nongentos currus combussit, & subneruauit tria millia, & sexcentos equos eorum, reliquos autē ceterum currus, & quadringentos equos ipsorum seruauit, & tñ 2. Reg. 8. vbi ponitur ista historia non sit mentio, quot currus accepit David de exercitu Adarezer, nec etiam dicitur, ꝑ accepit aliquos. Sed quia postea dicitur, ꝑ reseruauit sibi ceterum currus, & omnes reliquos iugales currum subneruauit: intelligitur, ꝑ accepit aliquos currus in bello, sed non expressit ibi scriptura summam. Et quia in isto libro intentio Esdrę fuit supple- re ea, quę in alijs libris minus habebatur, expressit hic summam curruum, quia erat mille, & manserunt centum.

De multitudine equitum, quos accepit David de exercitu Adarezer. Quest. XIII.

QVAERITVR vterius quō dī hic, ꝑ accepit David septē millia equites de exercitu Adarezer, quia 2. Reg. 8. dicitur, ꝑ accepit David ex parte eius mille, & septingentos equites. Rūndet Nicolaus, & quidam alij, ꝑ in hoc non est aliqua difficultas, quia minor numerus intelligitur semper in maiori, & verum est, quia equites fuerunt septē millia, qui capti sunt, tñ 2. Reg. 8. ponuntur mille, & septingenti, hic autē suppletur numerus deficiens. Sed ista positio non videtur satis conueniens. Nam si hic poneretur numerus equitum, & 2. Reg. 8. nihil poneretur, posset dici conuenienter, quod non supplebatur hic id, quod ibi deficiebat, sicut ponitur hic, ꝑ accepit David mille quadrigas de exercitu Adarezer. Et non ponitur aliquis numerus secundo Reg. 8. vbi ponitur ista historia, & hic suppletur numerus ibi. Quod tamen ponatur hic quedam pars numeri, & non totus numerus, nimis esset irrationabile, nisi esset aliqua causa specialis, potissimē cum ponatur, ꝑ propheta, qui scripsit libros Regum, ignoraret illum

numerum. Sed concedimus, quod ipse sciebat. Item si fortē poneretur aliquis numerus hic, & alius secundo Reg. 8. qui per modicum differrent, erat satis verisimilis ista varietas, eo quod interdum scriptura non curat ponere numerum s̄m vltimā taxationem suā, sicut etiam nos facimus, & quia hic scriptura supplet ea, quę deficiunt in alijs libris bene statet, quod suppleretur hic aliqua pars numeri, sicut 4. Reg. 24. dicit, quod regnauit Ioachim tribus mensibus, & sequenti libro capit. vlt. dicitur, quod regnauit tribus mēsis, & decem diebus. Sic etiam Gen. 15. dixit Deus, quod quadringentis annis peregrinum futurum esset semē Abrahę: Et tamen illi erant anni quadringenti, & quinque vt probatum est eod. capit. non curauit scriptura de illo paruo numero, & expressit numerum maiorem quasi præcisum: hic tamen secus est, quia hic ponuntur septē millia equites, & 2. Reg. 8. ponuntur mille, & septingenti. Dicendū ergo videtur, quod scriptura expressit ibi minorem numerum, qñ hic, & verum est, quod fuerunt septē millia equites, tamen posuit ibi scriptura mille, & septingentos, quia fortē isti erant principes aliorum, vt pote si erant distincti per decanos, vel per alios minores principes, & scriptura posuit hic omnes milites, siue principantes, siue subiectos, & ibi posuit solum principantes, vel poterat esse aliqua alia causa specialis excellentię, propter quam exprimerentur illi mille, & septingenti, & non alij, quia fortē expressis illis intelligebantur ceteri, vel fortē David fecit multa bella cum Adarezer, & cum aliquo illorum occidit mille, & septingentos equites, quos expressit ibi scriptura, milites autem occisos in omnibus bellis enarrat scriptura hic.

De varietate peditum occisorum. Quest. XV.

QVAERITVR vterius quomodo variatur hic numerus peditum occisorum, & 2. Reg. 8. quia in vno loco ponuntur viginti millia peditum. Et in alio ponuntur vigintiduo millia. Responderi potest vno modo, quod ponuntur in vno loco viginti millia, quamquam essent vigintiduo millia, eo quod de paruo numero non curat interdum scriptura, & subiecta aliquam particulam, dum tamen exprimat maiorem partem numeri. Secundō potest dici, quod fuerunt diuersa bella. Et in vna litera istarum ponuntur pedites occisi in omnibus bellis, s. vigintiduo millia, & in alia ponuntur pedites occisi solum in quibusdam bellis, s. viginti millia, & subiectur duo millia occisorum in alijs bellis. Tertiō potest dici, quod erant vigintiduo millia electorum, & quedam litera posuit omnes pedites occisos, alia verō solum posuit pedites electos, scilicet vigintimillia.

De obligatione David circa equites currum, quos accepit. Quest. XVI.

QVAERITVR vterius, an David obligabatur subneruare omnes equites currum, quos accepit in bello. Nam subneruauit omnes præter centū quadrigas. Aliquis dicit, quod obligabatur subneruare; nam si non obligaretur non erat verisimile, ꝑ veller perdere tantam multitudinem equorum. Nā cepit mille quadrigas, quę continebant quatuor millia equorum. Et de his solum reliquit centum currus, ideo oportet, quod occiderit equos nongentorum currum, scilicet tria millia, & sexcentos. Et tamen isti equi poterant sibi multum proficere ad bellum, quia habendo istos currus, & equos efficeretur vir potens. Nam Iabin rex Chanaan dicebatur rex potentissimus. Et tamen solum habebat nongentos

Currus falcatos: Jud. 4. Et dato, quod David nollet uti illis ad bellum, sed vendere, haberet inde magnum pretium, quod patet, quia Salomon emebat currus, & equos ex Aegypto, & Coa. & quilibet quadriga costabat sexcentis siclis argenti, ut patet tertio Reg. 10. & sequenti libro cap. nono. Et tamen David subneruauit istos equos, ideo videtur, quod obligabatur facere, quia alias non fecisset. Secundò patet, quia Iosue 11. Deus precepit Iosue pugnanti contra Chanaanos, quod equos subneruaret, & currus igne combureret: ita ergo David facere tenetur. Respondendum est, quod David non obligabatur subneruare equos, nec comburere currus, sed fecit, quia voluit, cuius causa poneretur sequenti quaestione, & patet hoc, quia nullum preceptum erat in lege ad faciendum hoc, sed generaliter diffiniebatur, quod contra quamcumque gentem pugnarent Israelitae, siue contra Chanaanos, siue contra alios, praedam exercitui diuideret, ut patet Deut. 20. & Iosue octauo, nisi forte ciuitas iubiiceretur anathemati, quia tunc non licebat accipere aliquid de illa ad usus humanos, sed omnia cremabantur, praeter illa, quae ponebantur in thesauris Dei. Sic factum est de vrbe Iericho, quae fuit prima quam acceperunt Israelitae in terra Chanaan: Iosue 6. & 7. Sic etiam erat de omnibus ciuitatibus Israelitarum, in quibus erant idolatre: Deut. 13. Sic etiam fuit de tota terra Amalecitarum, primo Reg. 15. Nunc ergo cum currus, & equi intelligantur in praeda, non obligabatur David subneruare illos, sed poterat sibi referuare. Secundò patet, quia si equi, & currus essent illiciti ad usum David, & teneretur equos subneruare omnes subneruasset, quia preceptum generale erat, & tamen referuauit sibi centum currus, ut patet in litera, ergo non obligabatur subneruare aliquos, sed solum voluit hoc facere.

Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod quamquam David non obligaretur subneruare equos, & non subneruando eos multum inde lucraretur, voluit tamen subneruare, quia habuit ad hoc iustum motiuium, ut declarabitur sequenti quaestione.

Ad secundum dicendum, quod preceptum illud datum Iosue non obligauit David, nec aliquem alium nisi Iosue, quia fuit preceptum personale datum certe personae, & non datum in legem. Etiam ipse Iosue non obligatus fuit omni tempore ad hoc, sed solum in illo bello, & poterat in alijs referuare sibi equos, & currus, & hoc, quia istud preceptum solum fuit sibi datum in illo bello, scilicet de equis, & curribus, quos ibi caperet: manebat ergo liberum David, & quibuscumque alijs retinere sibi currus, & equos quos in bellis caperent.

Quare equos, & currus, quos accepit David subneruauit.
Quaest. XVII.

QVAERITVR vltetius, cum licitum esset David retinere sibi istos currus, & equos quos cepit in bello, ut declaratum est praecedenti quaestione: & vtile valde sibi erat retinere illos, vel vendere, & non subneruare, cur subneruauit.

Respondendum, quod aut David retineret sibi istos equos, aut venderet alijs gentibus, neutrum autem istorum erat sibi conueniens, ideo subneruauit eos. Non enim sibi conueniebat vendere illos, quia omnes gentes, quae erant in circuiu regni David erant hostes ei, & si venderet eis David istos equos, & currus, munirentur inde ad pugnandum contra ipsum. Et propter hoc in quolibet regno interdictum est ne

Farma hostibus vendantur. Et sic expediebat magis David perdere precia istorum equorum, & curruum, quam vendere illos hostibus. Retinere autem sibi David nolebat propter duo. Primo quia aequaliter erat contra legem, quia Deus iusserat Deut. 17. quod rex non multiplicaret sibi currus, & equos, ne reduceret populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus, David autem erat vir valde deicola, & in omnibus volebat sequi legem ad litteram. Ideo nolebat tenere mille quadrigas equorum, quia erat multitudo magna. Secundum erat propter laudem Dei, quia si David haberet secum currus in multitudine, vteretur istis ad bellum, quia iste erat apparatus virorum illius temporis ad bellum, & victorie, quas haberet David videretur esse in virtute curruum, & equorum, sicut gentes confidebant in curribus, & in equis: ut ergo victoriae suae attribuerentur Deo, noluit habere currus, & equos, nec similes apparatus belli. Ista fuit causa quare Deus iussit Iosue, quod subneruaret equos, & cremaret currus, quos in bello caperet, ut declaratum est Iosue vndecimo. Quod autem ista fuerit intentio David, satis colligitur Psal. decimono, scilicet: Hi in curribus, & in equis, nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus: ipsi obligati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus. Et etiam Psal. trigesimo secundo, dixit David: Fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis suae non saluabitur. Non ergo curauit David habere currus, & equos, sed subneruauit illos. Salomò autem filius eius, qui non tam recto corde sperauit in Domino multiplicauit sibi currus, & equos in principio regni sui. Nam habuit quadraginta milia praefepia equorum curulium, & duodecim milia equestrium tertio Reg. 4.

Quare non subneruauit omnes equos, & currus.
Quaest. XVII.

QVAERITVR vltetius, cum David subneruauerit equos quasi quatuor milia curruum, quare reliquit centum quadrigas.

Respondendum est, quod fecit hoc propter duo. Primò quia non erat contra legem Dei: nam si retinuerit sibi David istas mille quadrigas equorum, faciebat contra legem Deuteronomij decimo septimo, scilicet: Non multiplicabit sibi rex currus, & equos, ne reducat populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus. Quod autem retineret sibi centum quadrigas non erat multiplicare equos, ideo retinuit sibi. Secundum erat, quia David volebat istas quadrigas equorum non ad bellum, sed ad ornatum, & ad ostendendum maiestatem regiam. Nam reges habebant currus falcatos quibus veherentur, & alij principes magni, & potissime illi, qui habebant spem regnandi utebantur curribus. Sic enim fecit Absalom, quando voluit regnare viuentis patre. Nam fecit sibi currum, & quinque milia viros, qui praecederent eum secundo Regum decimo quinto. Adonias quoque quartus filius David, qui regnare intendebat mortuo Absalom, fecit sibi currum, & viros quinquaginta praecedentes eum, & dicebat ego regnabo, tertio Regum primo. David ergo, qui erat rex gloriosus tempore suo in tota terra, voluit ad apparatus regie maiestatis habere secum istos centum currus. Etiam volebat hoc ad exercitationem filiorum suorum, & aliorum de regno in apparatu bellico. Nam potissimus apparatus militaris gentium erat in curribus falcatis, & Iudaei non habebant tales currus, sed bello pedestri decerabant: vtile er-

go

go fuit, quod aliquando erudirentur ad modum pugnandi in curribus, ne essent minores Gentilibus in exercitatione bellica, & ut nossent omnem modum pugnandi.

De bello David contra Syrum Damascenorum an fuerit iustum.
Quaest. XIX.

QVAERITVR vltetius an David habuit iustum bellum contra Syrum Damascenum, de quo hic.

Respondendum, quod habuit iustum bellum, quia Deus adiuuabat eum in omnibus his, ut patet in litera. Et tamen non adiuuaret iniustam causam pugnandi, vel saltem Scriptura non faceret mentionem, quod Deus adiuuabat eum. Et hoc potest stare dupliciter. Vno modo dicendo, quod David non mouit bellum contra Syrum Damascenum, sed sustinuit ab eo bellum quod patet, quia dicitur. Quod superuenit Syrus Damascenus, ut auxilium ferret Adarezer regi Soba. Et tamen in sustinendo bellum non esset iustum, vel iniustum, sed in agendo, quia patet est inuoluntarium, & in eo non est culpa. Potissime, quia cuiuslibet est permessa defensio ab hoste. Secundo potest dici, quod dato, quod David committeret bellum contra Syrum Damascenum habebat iustam causam. Nam Syrus veniebat in auxilium Adarezer, & David habebat iustum bellum contra Adarezer, ut declaratum est supra in quadam quaestione, ideo haberet etiam iustum bellum contra omnes fautores Adarezer.

De impositione tributaria in Syriam Damasci.
Quaest. XX.

QVAERITVR vltetius an licite potuit David imponere tributa Syriae Damasci, & habere ibi custodes ad hoc, quod seruiret sibi Syria. Aliquis dicit, quod non, quia quando Israelitae pugnabant contra aliquam gentem, aut illa erat de Chanaanais, aut non. Si de Chanaanais tenebantur occidere omnes, quos possent, & si parcerent alicui peccabant: Deuteronom. vigesimo. Si autem esset de alijs gentibus, tenebantur Israelitae offerre pacem vrbi, contra quam vellent pugnare, & si aperiret portas, & traderet se Israelitis, non licebat eis occidere quemquam, nec praedari, sed habebant eos in tributarios. Si autem non aperiebant portas, debebant pugnare contra eos, & occidere omnes praeter mulieres, & paruulos, eodem capitulo. Et tamen Syri Damasceni non tradiderunt se sponte David, sed pugnauit contra eos, ideo non poterat eos facere sibi tributarios, sed obligabatur occidere ipsos.

Respondendum est, quod David potuit licite imponere tributum Syrii Damascenis, & Syrii regni Soba, vel occidere eos, aut facere quodcumque volebat de hoste, dum tamen non teneretur lege ad aliquid certum faciendum de illo. Nam in bello iusto victori licet facere quodcumque voluerit de hoste: dum tamen non teneatur lege ad aliquid certum faciendum de illo: sic autem erat nunc de David, quia in bello iusto superauit Syros Damascenos, & Syros regni Soba, & lex non ardebat eum ad aliquid in hoc casu, ideo poterat facere quodcumque vellent. Sciendum tamen, quod licet David viceret regem Adarezer, & occidit totum exercitum eius, ut patet infra in litera, tamen non accepit terram illius, quia non pug-

Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

gnauit contra vrbes regis Adarezer, sed solum contra vrbes Syrorum Damascenorum, & cepit illas, posuitque custodes in eis, ut gens terrae illius non posset sibi rebellare, sed manerent semper subditi tributis. Cum autem obijceretur, quod David non poterat gentem istam subijcere tributis, sed cogebatur occidere omnes viros.

Dicendum, quod illud quod habetur Deuteronomij vigesimo, intelligitur quando pugnabant Israelitae contra aliquam gentem inclusam in vrbe. Nam tunc tenebantur offerre pacem. Quod patet, quia dicitur ibi de aperitione portarum. Si tamen pugnaretur in campo, non tenebantur Israelitae offerre pacem, nec habebat locum illa lex. Et sic poterant facere quidquid vellent post victoriam.

Ratio differentiae est, quia quando aliqua gens erat inclusa muris, nesciebatur de ea an haberet voluntatem pugnandi contra Israelitas, vel non. Ideo priusquam inciperent pugnare Israelitae tenebantur offerre pacem, si tamen aliqua gens exiret in campum, iam de illa certum erat, quod volebat pugnare, ideo non oportebat sibi offerri pacem, quia pax offerebatur pro dubio. Et sic in isto casu non erat aliqua lex, ideo poterant Israelitae occidere victos in campo, vel imponere eis tributum, aut facere quodcumque aliud vellent, sic fuit nunc de Israelitis pugnantibus contra Syros, quia pugnauerunt in campo, ideo licet resisterint eis, poterant sibi imponere tributum, & non obligabantur occidere eos. Vel potest etiam dici, quod hic obseruata fuit lex illa de offerenda pace, quia forte David superauit in campo, Syros Damascenos, & occidit viginti duo milia, ut patet in litera. Deinde discursit per ciuitates singulas Damascenorum ad obtinendum eas. Et cum timerent Damasceni David, non ausi fuerunt resistere sibi, sed aperiebant sibi portas, & tunc secundum legem David poterat eis imponere tributum, & non poterat aliquid aliud facere contra eos.

Adiuuitque eum Dominus in cunctis ad quae perrexerat. Tulit quoque David Pharetras aureas, quas habuerunt serui Adarezer, & attulit eas in Ierusalem, necnon de Tebath, & Cui viribus Adarezer aris plurimum, de quo fecit Salomon mare aeneum, & columnas, & vasa aenea.

Aduit enim Dominus in cunctis, ad quae perrexerat. Istud ponitur hic ad declarandum vera esse omnia supra dicta. Nam multa bella David supra fecit contra reges potentes, & in omnibus prospere se habuit, de quo miraretur aliquis quomodo omnia ista sic euenirent, vel an esset istud aliquod fictum. Et dicitur, quod Deus adiuuabat David in omnibus his, quasi dicat, propter hoc David potuit facere haec, quia Deus adiuuabat eum in omnibus: alioquin non potuisset in omnibus prospere se habere.

Tulit quoque David Pharetras aureas, quas habuerunt serui Adarezer. Inter reliquam praedam specialiter fit hic mentio de Pharetris aureis, quia ille fuerunt magni ponderis auri, & ferebant eas serui Adarezer, quod intelligendum est de aliquibus armigeris Regis. Nam ille ad ostendendam

D d dam

dam magnam gloriam suam cum esset rex diues fecerat Pharetras de auro, & quosdam alios apparatus bellicos, armigeri sui ferebant coram eo istas Pharetras aureas, & alia arma aurea, vt regalem ostenderet decorem.

Et attulit eas in Ierusalem. Totam predam attulit Dauid in Ierusalem, quia ibi habitabat, & specialiter vasa aurea, & argentea, que accepit in omnibus bellis. Nam illa tulit in Ierusalem, & consecrauit Domino, vt patet infra in litera.

Necnon de Tebath, & Cum vrbibus Adarezer eris plurimum. Scilicet, de Syria Damasci tulit multam preadam, & tamen etiam de istis duabus vrbibus Adarezer tulit magnam copiam eris. Ista enim fuit preciosior preda terre illius. Sciendum autem, quod quamquam Dauid superauit prius in bello Adarezer regem Sobam quam Syrum Damascenum, tamen terram Damascenorum peragratus est Dauid, & subiecit ea sibi in tributum, & posuit custodes in ea, vt patet supra in litera. In terra autem regis Adarezer non dixerit Dauid ad acquirendum vrbes, nec legitur posuisse custodes in ea, nec fecisse illam sibi tributariam, sed solum Syriam Damasci, preter quam de istis duabus vrbibus, quas preadatus est, & inuenit ibi multum de ere. Vocantur aliter iste vrbes secundum Iosephum octauo Antiquita. scilicet, Tebath vocatur Bachan, & Cum vocatur Machon, nec istud est mirabile, quia forte tempore Iosephi iam erant mutata nomina istarum vrbium.

De quo fecit Salomon mare eneum. Scilicet de illo ere, quod tulit de vrbibus Adarezer fecit mare eneum Salomon. Istud fuit in edificatione templi: nam fecit Salomon omnia vasa necessaria ad ministracionem Sacerdotalem, & Leuiticam, & vnum de vasis ministracionis Sacerdotalis erat mare eneum. Erat autem istud mare quoddam vas magnum rotundum ad figuram dimidie sphaere, & erat locatum super duodecim boues eneos, & capiebat duo millia batros de aqua: magnitudo autem eius, & figura, & alia, que ad ipsum pertinent habentur tertio Regum septimo. Erat autem istud mare ad habendum in eo semper aquam, vt lauarentur ibi Sacerdotes, quando ministrare deberent, quia non licebat alicui Sacerdoti ministrare nisi prius lauaretur, & lauabant Sacerdotes manus, & pedes quancumque ministrabant, vt patet Exo. 30.

Et columnas. Iste fuerunt due columne posite coram porta templi Salomonis pulchre nimis, habentes capitella opere reticulato intermixtis ordinibus malorum granatorum, de quorum figura, & opere habetur, 3. Reg. 7.

Et vasa aenea. Multa etiam alia vasa fuerunt facta de ere, scilicet, fuscintule, & leberes, & ignium receptacula, & generaliter omnia vasa, que seruiebant immediate altari holocaustorum, quorum nomina, & numerus ponuntur, 3. Reg. 7. Et omnia fuerunt fabricata de isto ere portato de vrbibus regis Adarezer.

Quomodo fuerit Dauid adiutus a Deo. Quest. XXI.

Quare dicitur Vterius cum dicitur, quod Dominus adiuit Dauid in omnibus, ad que perrexit, quomodo adiuit eum. Respondendum, quod Dominus adiuit Dauid in omnibus bellis ad superandum hostes suos. Et potuit eum adiuuare multipliciter, vno modo augendo vires, & animositatem Dauid, & virorum suorum, scilicet, quod quamquam ante hoc essent impares viribus ceteris gentibus, tamen per hoc acquisierunt vires, ita vt possent superare illas gentes. Sic fuit

de Hebreis, qui erant minores numero alijs populis: Deuteronom. 7. & superauerunt eos, quia Deus dedit sibi vires: Deuteronom. 8. Ne dicas in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus mee hec mihi omnia prestitit, sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires prebuit, vt impleret pactum suum. Alio modo poterat hoc fieri incutiendo timorem Dauid super hostes, ita vt non auderent ei resistere. Na Deus infligit timorem homini, vel quamcunque aliam passionem, eo quod cor hominis est in manu eius, & quocumque voluerit vertet illud. Prouerb. 21. Sic enim fecit Chanaanais, quando Israeliae pugnaturi erant contra eos, scilicet, incutebat eis timorem, vt fugerent: Exo. 23. scilicet, Timorem meum mittam in precursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam.

Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam.

Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Alio modo poterat hoc esse, quod Deus daret hostibus Dauid aliqua impedimenta pugnandi, vt quod mitteret aliqua animalia, que eos impedirent, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam.

aliquem exercitum magnum, cum Dauid. Multitudo enim magnam Angelorum, & hostes videntes fugerent. Sic enim fuit quando Syri obfederunt vrbe, in qua erat Elifeus, & puer eius timuit. Oravit, Elifeus, vt aperiret Deus oculos pueri & aperuit, viditque montem plenum curribus igneis, & equis igneis, & sic consolatus est de timore suo. 4. Reg. 6. Si autem vidissent hostes illam multitudinem Angelorum, timuissent nimis, & fugissent, potissimum quia aspectus eorum erat terribilis. Quia videbantur currus ignei, & equi ignei. Alius modus erat, quod Deus mitteret aliquos Angelos, qui adiuuarent Dauid, dato quod non viderentur. Et illi facilliter occiderent multos de hostibus. Sic enim fuit de Angelo, quem Deus misit in castra Senacherib, qui occidit in vna nocte de Assyrijs centum, & octoginta quinque millia virorum. 4. Reg. 19. Sic etiam Angelus occidit primogenita Aegyptiorum in vna nocte, quando nolabant dimittere Israelitas: Exo. 12. Alius modus erat, quod Deus mitteret Angelos, qui apparerent viri bellatores, & realiter pugnarent contra hostes. Simile fuit de Heliodoro, quem misit rex Celsus, vt acciperet pecuniam magnam que erat in templo, & apparuit quidam Angelus in equo habens terribilem aspectum, & fugauit eum, ita vt semimortuus subito redderetur, vt patet 2. Machab. 3. Alius modus erat, quod Deus faceret apparere hostibus, quod terra mouebatur sub pedibus eorum, & audiretur fragores de celo, & terri fugerent, licet secundum veritatem non esset aliquis terremotus, sic fuit quando Philistini congregati sunt contra Israelitas sacrificantes in Masphath, nam timuerunt, & orauit Samuel pro eis. Intonuit Dominus de celo fragore magno super Philistinos, & fugerunt a facie Israelitarum occisique sunt: 1. Regum 7. Alius modus erat, quod Deus faceret, quod hostes Dauid audirent aliquem sonitum tamquam exercitus magni venientis contra se subito, & nihil viderent: neque esset aliquis exercitus, & fugerent terri. Sic fuit quando Benadad rex Damasci obsidebat Samariam, ita vt Israelite perirent fame. Nam fecit Deus audire in castris Syrorum fontis curruum, & equorum, & exercitus plurimi, & dixerunt Syri rex Israel conduxit reges Hethorum, & Aegyptiorum, & ecce veniunt super nos. Et tunc pre timore fugerunt Syri, & reliquerunt in castris omnia, que habebant quartum Regum septimo. Poterat hoc etiam fieri per diem, dum tamen fieret inter arbores, vel in alio loco occulto, vt hostes possent audire tumultum, & nihil possent videre. Ideo putarent, quod aliquis exercitus magnus veniebat contra eos: sic enim fuit semel quando pugnavit Dauid contra Philistinos: nam Deus iussit ei, quod non procederet contra hostes quousque audiret sonitum gradientis in cacumine pyrorum, secundo Regum quinto, & supra decimo quarto. Et illud erat, quod Deus volebat facere audiri sonitum exercitus magni Philistinis. Et sic fugerunt a facie Dauid. Alius modus erat, quod Deus faceret, quod arma, & reliqui apparatus bellici hostium periret, vel lederetur, ita quod essent inhabiles ad bellum, & sic non possent se defendere contra hostes. Et hoc factis patet, quia Deus interdum facit, quod aliquis apparatus bellicus sit melior quam alius erat, ideo etiam facit, quod aliquis interdum sit peior. Patet hoc de Nabuchodonosor, quem Deus misit contra Israelitas, & fecit quod apparatus suus ad bellandum esset indeficiens, vt patet Isa. 37. Ecce festinus veniet velociter non est deficiens, nec laborans in eo, non dormitabit, nec dormiet, neque soluetur cingulum renum eius, nec rumpet corrigia calciamenti eius, sagitte eius acutę, & omnes arcus eius extenti: vngule equorum eius, vt Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

flex, & rore eius quasi impetus tempestatis. Istam fortitudinem, & apparatus Deus ei dabat, vt puniret Iudeos, vt patet Abacuch primo, scilicet, Domine in iudicium posuisti eum, & fortem, vt corripes fundasti eum. Simile patet Isa. decimo. Alius modus erat, quod Deus mitteret turbationem super hostes Dauid. Et ipsi nescirent se defendere, vel non possent. Sic enim fuit quando Ionathas, & armiger eius ascenderunt ad castra Philistinorum, vbi erat innumerabilis multitudo, & misit Deus turbationem in castra, & solus Ionathas occidit viginti Philistinos, & ipsi etiam se percutiebant: fugitque totus exercitus a facie eius: primo Regum decimo quarto. Alius modus erat, quod Deus faceret, quod hostes inter se ipsos non se cognoscerent, & pugnarent contra se: sic enim fuit quando Moabitarum, Ammonitarum, & Idumęi voluerunt pugnare contra Iosaphath regem Iudę: Nam postquam fuerunt duę partes eorum in insidijs, & tertia manifesta manebat. Et consurrexerunt filij Ammon, & Moab contra Idumęos, putantes se esse hostes, cum essent socij, & occiderunt seipos mutuis vulneribus: penitque totus exercitus hostium, nihil faciente Iosaphath, immo nec vidente, sed postea cum veniret ad locum hostium inuenit omnes occisos sequenti lib. cap. vigesimo. Alius modus erat, quod Deus subito, & quasi insensibiliter per se, vel per Angelum suum deleteret aliquem exercitum: sic enim fuit quando Senacherib obsidebat Ierusalem, & Deus misit Angelum suum per noctem, occiditque de castris Assyriorum centum, & octoginta quinque millia virorum, & non sentiebat vnus alium morientem: vnde Senacherib diluculo surgens vidit castra sua plena cadaveribus, & cum paucis reuersus est in terram suam, quarto Regum decimonono. & Isa. trigesimo primo. Alius modus erat, quod Deus mitteret de celo lapidem, vel fulmina, aut aliud genus tempestatis super hostes Dauid, & occideret multos. Sic enim fuit quando Iosue persequebatur quinque reges fugientes die, quo stetit Sol: misit enim Deus lapides grandinis magnos super Chanaanos in descensu vrbis Bethoron, & plures occisi sunt lapidibus, quam ceciderant gladio Hebreorum Iosue decimo. Alius modus erat, quod Deus subuerteret, & occideret per terremotum subito hostes Dauid. Sic enim fuit de Amorrhęis, qui erant in insidijs apud torrentem Arnon ad occidentum Israelitas, quando transirent. Et erant in duabus cauaturis scopulorum. Inclinauit autem Deus scopulos vsque ad torrentem, & ibi oppressit atque suffocauit omnes Amorrhęos, vt colligitur Numeri vige simo primo, & patet in libro bello rum Domini. Multi alij modi possunt esse ad hoc, quod Deus destruat hostes cultorum suorum, de quibus in multis locis sacre Scripturę habetur. Nec est in hoc dubitandum, quod Deus tot modis potest aliquos occidere, quot modis voluerit, cum nihil effugiat potentiam eius. Et sic poterat Dauid adiuuari a Domino aliquo de istis modis contra hostes, vel multis alijs.

De Pharetris aureis. Quest. XXII.

Quare dicitur Vterius de Pharetris aureis, quas tulit Dauid seruis regis Adarezer, & ad quid portabant eas. Respondendum est, quod non solum portabant isti Pharetras aureas, sed etiam quędam alia arma aurea. Pro quo sciendum, quod quędam sunt arma offensiuua, sicut lanceę, & gladij, & quęcunque iacula: alia autem sunt defensiuua, sicut lorica, scutum, & pelta. Alia autem sunt, que neutrum horum habent.

habent, sed magis sunt ad custodiam aliorum armorum, sicut pharetrę, in quibus portantur sagitte, & similia vasa, arma autem offensiva nūquam sunt de auro, nec habent laminas auri, eo quod aurum nō est conueniens metallum ad nocendum, sicut ferrum quod omnia domat, & frangit Daniel, 20. Arma autem defensiva etiam non sunt de auro, quia nō sunt tam conuenientia ad sustinendum ictus bellicos, sicut arma ferrea. Interdum tamen operiuntur laminis aureis ad fulgorem, & pulchritudinem: dum tamen interiora sint ferrea. Sic patet 1. Machab. 6. scilicet. Re fulsit Sol in clypeo aureo, & resplenderunt montes ab eis. Et ista scuta aurea erant Regum Gentiliū, qui veniebant ad pugnandum contra Iudam Machabęum. Et ille laminę aureę non ponebantur in scutis propter aliquam vtilitatem bellicam, quia vtilius erat scutum de ferro puro, sed ponebantur ad pulchritudinem, & ad ostendendum dignitatem regiam, quia ista scuta solum portabant reges, & armigeri eorum, qui precedebant eos. Illa autem, quę non sunt propter arma, sed armorum vasa, possunt fieri de auro, & æqualiter sunt vtilia de auro, vel de ferro, & sic sunt Pharetrę. Vnde nunc serui regis Adarezer portabāt Pharetras aureas, non tamen est intelligendum, quod omnes serui Adarezer portarent Pharetras aureas, sed solum aliqui, qui erant specialiter serui regis, sed armigeri sui. & isti portabant Pharetras aureas ad ostendendum regalem gloriam, vt etiam significare tur differentia regis, & aliorum, & cognoscerentur per hoc armigeri regis. Interdum autem sunt arma ad solam gloriam ostendendam, & non ad aliquem vsum bellicum, & tunc poterant omnia fieri de auro tam arma offensiva, quam defensiva, sicut fuit de Salomone, qui fecit ducenta scuta de auro purissimo, & trecentas peltas, & ducentas hastas etiam de auro, vt patet tertio Regum decimo, & sequenti lib. capit. nono. Ista autem non erant ad bellandum, sed ad decorem regum: nam quando Salomon exibat de domo sua precedebant eum scutarii sui ferentes ista scuta, & ipeltras, & lanceas, tertio Regum decimo quarto.

Quid fecerit Dauid de Pharetris. Quęst. XXIII.

QVAERITUR Vltius de istis Pharetris aureis, quid factum est. Respondendum est, quod Dauid omnia vasa aurea, & argentea, quę alias habebat in bellis in quacunque gente portabat in Ierusalem, & consecrabat illa Domino pro edificatione templi futuri, vt patet infra in litera, scilicet. Sed & omnia vasa ænea, & aurea, & argentea consecrauit Dauid Domino cum argento, & auro, quod tulerat ex vniuersis gentibus tam de Idumęa, & Moab, & filijs Ammon, quam de Philistijm, & Amalec. Iosephus autem octauo Antiquit. dicit, quod Dauid consecrauit istas Pharetras Domino, quas postea tulit Sefacus rex Aegypti, quando pugnavit contra Roboam nepotem Dauid: nam tunc tulit thesauros domus Domini, & thesauros regios, & scuta aurea, quę fecerat Salomon, vt patet 3. Reg. 14.

An fuerit licitum fieri mare æneum &c. Quęst. XXIII.

QVAERITUR Quomodo fieri licuit mare æneum, & alia vasa templi Domini de cre, quod aliud fuerat de terra idolatrarum. Nam id quod pertinebat ad idolatras non solum non poterat Deo applicari, sed etiam non licebat Iudeis transferre il-

lud in vsum suos, nec etiam concupiscere licebat illud, Deuteronom. septimo. Item non solum hoc, sed etiam obligabantur Israelitę ea, quę erant in ciuitatibus idolatrarum cremare, & nihil ex eis accipere Deuteronom. decimotertio. Item patet, quia non poterat accipi aliquid donum de manu idolatrę ad cultum Dei, vt patet Leui. vigesimosecundo, scilicet. De manu alienigenę non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit. Et subditur causa, scilicet. Quia corrupta, & maculata sunt omnia non suscipietis ea. Et tamen ea, quę possidebantur ab idolatris tam maculata erant si ipsi illa offerrent, sicut si Israelitę illa acciperent, & Deo traderent, quia macula eorum erat per hoc, quod possessa, & contractata fuerant ab idolatris, & tamen non licebat suscipi ea si offerrent illa idolatrę, ergo etiam non licebat illa suscipi, quando non offerrent ea idolatrę, sed acciperent ea Israelitę, & offerrent Domino.

Respondendum est, quod licitum erat de auro, & argento accepto de manu idolatrarum facere vasa ad ministrandum Domino, & de tali auro, & argento facta sunt omnia, quę erant in templo Salomonis, nā ipse Dauid parauit omnes impenas in auro, & argento, lignis, & lapidibus, & ceteris materijs pro edificatione templi, & vasorum eius, vt patet infra vigesimosecundo. Et tamen ipse congregauit illas materias in bellis, quę habuit contra varias gentes, scilicet. Ammonitas, Moabitas, Idumęos, Amalecitas, Philistinios, & Syros, vt patet infra in litera. Et in hoc non fecit Dauid contra legem. Nam sic factum fuerat tabernaculum Domini, quod Moyses fecit in deserto: Deus enim iusserat, quod quando Israelitę egressuri erant de Aegypto, peterent vasa aurea, & argentea ab amicis suis Aegyptijs, & Dominus dedit eis gratiam in oculis Aegyptiorum: & commodaueunt eis plurima vasa, quę illi secum tulerunt, vt patet Exodi tertio, & decimotertio. Et postea de illis factum est omne opus Sanctuarij. Nam Deus iussit, quod offerrent aurum, & argentum, & oblata sunt omnia vasa, quę erant in manibus Israelitarum: Exodi trigesimo quinto. Sciendum autem pro hoc, quod aurum, vel argentum, aut erat idolorum, aut idolatrarum. Si erat idolorum illud aurum, & argentum, de quo ipsa facta erant, & etiam, de quo erant facta vasa pro ministracione sua, de isto dicendum est, quod non licebat illud applicari ad cultum Dei, nec licebat Israelitis transferre illud in vsum suos, sed reputandum erat tamquam contaminatum, & immundum ad omnem vsum, ideo comminandum, & cremandum erat. Sic dicitur Deuteronom. septimo, scilicet. Sculptilia eorum igne combures: non concupisces aurum, & argentum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquā ne offendas propter ea, quia abominatio est Domini Dei tui, nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema sicut, & illud est, quasi spurciam detestaberis, & velut inquinamentum, ac sordes abominationi habebis, quia anathema est. Si autem erat aurum, & argentum idolatrarum, licebat Israelitis accipere illud in vsum suos, & etiam offerre Domino ad faciendum vasa, patet hoc, quia quando Israelitę pugnant contra quamcunque gentem, siue essent de Chananais, siue non, diuidebatur pręda exercitui, vt colligitur Deuteronom. vigesimo. De non Chananais, & de Chananais patet Iosue 8. Quod autem liceret illa applicari Deo, patet, quia ex illis factum est tabernaculum Dñi, quod Moyses fecit in deserto, vt supra declaratum est. Istud verum est, nisi cū ciuitas subijceretur anathemati, quia tunc non licebat Israelitis accipere aliquid in vsum suos, sed omne aurum, & argen-

& argentum ponebatur in thesauris Domini. Sic. n. A fuit in vrbe Iericho, quę subiecta fuit anathemati, & non acceperunt Israelitę quidquam de vrbe, sed omne aurum, & argentum, & ferrum in thesauris Domini posita sunt Iosue 6. Et ille qui accepit regulam auream occisus est Iosue 7. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod licebat applicari cultui Dei, & vsum humanis aurum, & argentum, quod possidebatur ab idolatris: dum tamen de ea nō facta essent idola, vel vasa pro ministracione idolorum. Et quod obijciatur Deuter. 7. non loquitur de rebus idolatrarum, sed de auro, & argento, de quo erant facta idola. Et cum dicitur, quod si non licebat Israelitis accipere ista, a fortiori non liceret transferri in cultum Dei, non est verum, quia interdum aliquę res idolatrarum non erant licite ad vsum Israelitarum, & licebant ad cultum Dei. Sic erat in rebus acceptis de ciuitatibus subiectis anathemati, sicut fuit in Iericho, quia omnia vasa aurea, & argentea posita sunt in thesauris Domini, & nihil licuit accipere Israelitis. Ad secundum dicendum, quod illud quod habetur Deuter. 13. nō intelligitur de quibuscunque idolatris, sed solum de Israelitis, quando conuertebantur ad idolatriam. Nam si pauci de Israelitis colerent idola in aliqua vrbe illi lapidandi erant: Deuter. 17. Sicut tota ciuitas, vel maior pars eius hoc faceret, & cum publice fieret, nullus illud puniret, tenebantur alij Israelitę pugnare contra illam vrbem, & occidere viros, & feminas, & paruulos, & iumenta, & generaliter omnia iumenta, & deinde omnia cremanda erant cum ipsa vrbe, nec licebat cuiquam accipere quidquam de vrbe, sed ibi omnia cremabantur, & in æternum manebat locus ille sine habitatione Deuter. 13. Istud tamen non fiebat, quando Israelitę pugnant contra Gentiles idolatras, quia illi non susceperant legem Dei, ideo non puniebantur ab Israelitis tamquam idolatrę, sed tamquam hostes, vnde licebat accipere omnia, quę illi possidebant in pręda, quia de hostibus victis pręda obrinetur. Quod autem fieret tanta sequitas in vrbibus Israelitarum idolatrarum erat in detestationem criminis, quia idolatria est maximum crimen. Etiam quia Deus volebat nimis punire istud delictum, ne aliqui ad illud assuescerent. Dauid autem accipiebat nunc aurum, & argentum de Gentilibus idolatris, ideo non obstat illud, quin applicari possit Domino, & etiam vsum humanis.

Ad tertiam dicendum, quod non licebat accipere de manu idolatrarum aliqua munera ad cultum Dei, si illa munera essent ad sacrificandum, scilicet, animalia, vel panes, quę immediatę ponerentur in sacrificio, quia ista reputabantur tunc corrupta, & contaminata, & de hoc intelligitur Leuit. vigesimosecundo. De manu alienigenę, non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit. Nam non solum hoc, sed etiam non licebat ipsis Gentilibus introire in Sanctuarium Domini: Ezechielis quadragesimo quarto. & Actuum vigesimoprimo. licebat tamen Gentilibus offerre aurum, & argentum, & quamcunque rem, quę per se non poneretur in sacrificio, sed vt ex illa emerentur sacrificia, vel fabricaretur aliquid in templo. Sic patet de Seleuco rege Celsyrię, qui dabat de redditibus suis omnes expensas necessarias in sacrificijs, vt patet secundo Machabęo. tertio. Sic etiam rex Artaxerxes faciebat, dans de gratio suo vsum centum centum argenti, & centum batos vini, & centum batos olei, & centum choros frumenti, & omne quod pertinebat ad ritum Dei, primo Esdrę 7.

Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

Quod cū audisset Tou rex Hemathi percussisse videlicet Dauid omnem exercitum Adarezer regis Soba, misit Adoram filium suum ad regem Dauid, vt postularet ab eo pacem, & congratularetur ei, eo quod percussisset, & expugnasset Adarezer, aduersarius quippe erat Tou Adarezer.

Quod cum audisset. Ponebatur supra bellum, quod habuit Dauid cum Adarezer, hic ponitur exultatio, quam habuerunt quidam hostes Adarezer, quia victus est, & dicitur: Quod cum audisset Tou rex Hemathi. Scilicet, audiuit iste Tou, quod Dauid vicerat Adarezer. Erat iste Tou rex in Syria: nam Syria est magna provincia, & in ea sunt multi reges, quorum hic ponuntur tres, scilicet, Adarezer, & Tou, & Syrus Damascenus, qui vocabatur Benadad. Et isti dominabantur in diuersis partibus eius, scilicet, Adarezer in Soba, & Tou in Hemath, quę erat quędam ciuitas magna, & Metropolis regni. Benadad autem in Damasco.

Percussisse videlicet Dauid omnem exercitum Adarezer regis Soba. Istud audiuit Tou videlicet, quod Adarezer victus fuerat, & Dauid occiderat omnem exercitum eius. Et patet hoc, quia supra dicitur, quod cepit mille quadrigas eius, & septem millia equites, & viginti milia peditum, & omnes istos occidit, nec refertur habuisse Adarezer maiorem exercitum.

Misit Adoram filium suum ad regem Dauid. Iste Adoram erat primogenitus Tou, & misit eum pater suus ad Dauid, vt peteret pacem, & multas diuitias tulit iste Adoram ad Dauid, sicut dicitur secundo Regum octauo, scilicet. Et in manu eius erant vasa argentea, & aurea, & creta, quę, & ipsa sanctificauit rex Dauid Domino, cum argento, & auro, quę sanctificauerat de vniuersis gentibus, quas subegerat. Sciendum autem, quod ista historia ponitur secundo Regum octauo. Et tamen aliqua ponuntur ibi, quę subiciuntur hic, sicut est istud de muneribus, quę tulit Adoram filius Tou ad Dauid, & alia eorum, quę ponuntur sunt mutata. Nam ibi dicitur, & potuit Dauid presidium Damasci, hic autem dicitur. Et posuit milites in Damasco, eadem sententia est. Etiam dicitur hic, quod tulit Dauid Pharetras aureas, quę habuerant serui Adarezer. Et significatur ibi plus quam hic, quia ponuntur ibi torques aureę, quę erant ornamenta colli, scilicet, circuli positi in collo, scilicet, facti de auro. Et istos portabant serui Adarezer ad ornatum, & excellentiam magnam, eo quod erant familiarissimi regi. Dicitur etiam quod habebant arma aurea, scilicet, Pharetras, quę nominantur hic, & alia arma, de quibus non fit mentio. Etiam ista nomina vrbium Adarezer sunt mutata, quia hic vocantur Tebarth, & Echin, ibi autem vocantur Berthe, & Beroth. Etiam filius Tou regis, qui vocatur hic Adoram, vocatur ibi Ioram, & hoc forte erat, quia vrbes erant binomię, vel quia liber Regum fuit scriptus a Ieremia, vt declaratum est in Prologo super istum librum. Et forte inter tempus vtriusque mutata sunt nomina istarum vrbium. De filio autem regis Tou, dicendum est, quod erat binomius, & sic ponitur hic vnum nomen eius, & ibi aliud, sicut fit de multis alijs. I. de Jacob, & Esau, & Isai, & Petro, qui in varijs locis Scripturę diuersa nomina habent, vt sepe dictum est.

Vt postularet ab eo pacem. Dicit. n. Iosephus 8. Antiqu. quod iste Tou erat propinquus terre Adarezer, & t.

mut fortē, quod sicut Dauid destruxerat exercitum Adarezer, ita destrueret regnum suum, misit ergo filium suum ad petendum pacem a Dauid, & obtulit ei munera multa, ut placaret ipsum. Et congratularetur ei eo, quod expugnasset, & percussisset Adarezer. Magnas nam gratias agebat Tou ipsi Dauid, qui expugnauerat Adarezer, quia in hoc contulerat ei magnum beneficium.

Adversarius quippe Tou erat Adarezer. Redditur causa quare Tou fertur congratulari Dauid de occisione Adarezer, scilicet, quia Tou erat hostis Adarezer, & erant inter eos bella, nunc autem debellato Adarezer cessaret pugna inter eos, eo quod Adarezer non haberet iam aliquem exercitum, quo vteretur ad bellum contra Tou, quia Dauid occiderat totum exercitum eius, ut patet in litera. Erant autem inter eos inimicitie, quia erant reges confines, & confines solent sibi iniucem nocere propter multa scandala, quae accidunt in communicatione, & patet hoc, quia Tou erat rex urbis Hemath, ut patet in litera, & Adarezer erat rex Soba, quae est in regione Hemath, ut etiam patet in litera. Ideo habebant magnam occasionem hostilitatis.

An peccauerit Tou gaudens in occisione exercitus Adarezer. Quaes. XXV.

QVAERITUR An peccauit Tou, quia gaudius est de occisione exercitus Adarezer, & congratulatus est Dauid propter hoc. Aliquis dicit, quod sic, quia gaudere de morte alicuius est gaudere de malo. Gaudium tamen de malo semper est peccatum, ideo non reperitur in eo magis, & minus, & medium, sed semper est malum, sic ait Aristot. Ethic. 2. Vbi dicit, quod quadam sunt, quae mox nominata malitia sunt conuoluta. Et ponit exemplum, sicut gaudium de malo. Item Caro ait.

Morte repentina noli gaudere malorum.

Et sic contra mores est, quod aliquis gaudeat de morte alterius. Respondendum est, quod iste Rex Tou poterat hic licite gaudere, quia ipse non gaudebat de morte hostis sui, quia non erat mortuus, sed gaudebat de exercitus sui destructione, nec gaudebat hic directē de destructione exercitus, sed de utilitate, quae proueniebat ei exercitu perdito. Nam quādiu Adarezer habebat exercitum, non erat in pace Tou, quod Adarezer, qui erat hostis suus persequeretur eum, sed quilibet naturaliter desiderat quietem suam, & licitum est illam desiderare. Ideo licebat ei gaudere de destructione exercitus Adarezer: non in quantum per hoc proueniebat malum ipsi Adarezer, sed in quantum per hoc ipse acquirerebat quietem, quam alijs non videbatur posse habere.

Sed & omnia vasa aurea, & argentea, & aenea consecrauit Dauid rex Domino cum argento, & auro, quod tulerat ex vniuersis gentibus tam de Idumaea, & Moab, & filijs Ammon, quam de Philisthim, & Amalec. Abisai verò filius Saruie percussit Edom in valle Salinarum decem, & octo millia, & constituit in Edom praesidium, ut seruiret Idumaea dauid. Saluauitque Dominus Dauid in cunctis, ad quae perrexerat.

Sed & omnia vasa aurea, & argentea consecrauit rex Dauid Domino. Intelligitur de omnibus vasibus, quae obtulit ipsi Dauid Adoram filius Tou. Nam multa dedit ei, ut patet 2. Reg. 8. Et omnia illa consecrauit Dauid Domino, scilicet, vult, quod illa essent ad cultum eius pro adificatione templi, & vasorum. Nam ipse parauit omnes impensas in auro, argento ferro, & ere pro Sanctuario, ut patet infra 22.

Cum argento, & auro quod tulerat ex vniuersis gentibus. Id est, etiam consecrauerat argentum, & aurum quod acceperat de omnibus gentibus, contra quas pugnauerat. Nam intentio Dauid fuit semper exaltare cultum Dei quantum posset, & ad hoc cogitauit ei facere templum, & ob hoc omnes diuitias, quas acquirerebat in bellis seruabat pro adificatione templi, ipse autem viuere de redditibus regni sui, qui magis erant ei sufficientes ad sustentandū eum, & superabundantū.

Tam de Idumaea, & Moab, & filijs Ammon. De omnibus autem istis gentibus acquisiuit Dauid diuitias magnas, quia contra omnes illas fecit bella, contra Idumaeos autem fecit bellum, quando subiecit sibi Idumaeos in tributarios, & constituit praesidium in Ebdō, ut seruiret Idumaea Dauid in litera. Occiderat enim tunc Abisai seruus Dauid decem, & octo millia Idumaeorum, ut patet in litera, & 2. Reg. 8. Misit quoque Dauid Ioab ad Idumeam, & occidit omnes masculos terrae Ebdon, ut patet 2. Reg. 11. Pugnavit autem Dauid contra Moabitas ante hoc, quando mensus est duos funiculos in terra Moab vnum ad occidendum, & alium ad viuificandum. 2. Reg. 8. Et fecit tunc sibi Idumaeos tributarios. Pugnavit autem contra Ammonitas quando Ioab, & Abisai iuerunt ad pugnam contra filios Ammon pro iniuria, quam susceperant filij Dauid infra 20. & 2. Reg. 1.

Quam de Philisthim, & Amalec. Pugnavit Dauid contra Philisthinos sepiissime. Nam priusquam esset rex, & viueret cum Saule occidit multos Philisthinos, quia ipse faciebat omnia bella Israelitarum contra Philisthinos. 1. Reg. 18. & 19. Et deinde cum fugeret a facie Saulis et pugnavit contra Philisthinos, quod diripiebant areas urbis Ceile. 1. Reg. 13. Postquam autem factus est rex super totum Israel, pugnavit bis contra Philisthinos in principio regni supra 14. Deinde habuit aliquantam quietem, & rursus rediit ad bellandum contra Philisthinos, & tunc abstulit frenum tributum de manu eorum. 2. Regum 8. Et abstulit urbem Geth cum filiabus suis supra in litera. Et in istis bellis egit magnas praedas in Philisthinois. Pugnavit etiam contra Amalecitas, & istud fuit antequam esset rex, scilicet, quando erat in terra Philisthinorum. Nam quando erat in acie cum Philisthinois contra Saulem, venerunt Amalecites, & praedati sunt urbem Siceleg, in qua erant uxores Dauid, & virorum suorum, & omnia bona eius, & succederunt eam. Ipse autem veniens inuenta uxorē succensa percussit Amalecitas, & occidit omnes praeter quadringentos qui euaserunt in camelis. Cepitque praedam magnam. 1. Reg. 30. Abisai verò filius Saruie. Iste Abisai erat frater Ioab principis militiae Dauid, habebat namque Dauid duas sorores, scilicet, Abigail, & Saruiam, habuit Saruia tres filios, scilicet, Ioab, Abisai, & Afael. Abigail autem habuit vnum filium, scilicet, Amasan supra 2. Et iste Abisai frater Ioab fuit strenuus vir in bellis, & ipse erat princeps exercitus interdum cum Ioab, sicut patet secundo Regum decimo, & sequenti cap. & nunc fecit eum Dauid principem exercitus contra Idumaeos, ut patet in litera & 2. Reg. 8. Erat. n. vir aiosus: nam ipse solus descendit cum Dauid in castra Saulis, ubi erant tria millia virorum, & voluit percutere Saulem lancea, primo Regum 26. Ipse quoque fuit primus inter triginta viros fortes

fortes Dauid, secundo Regum vigesimotertio, & supra vndecimo. & ipse fuit princeps inter illos viros, qui venerunt ad Dauid, quando erat in Praesidio, & dixit, tui sumus o Dauid, & tecum filii Isai, supra duodecimo. Ipse quoque liberavit semel Dauid a morte, quando quidam gigas Philisthinus nitebatur occidere Dauid deficientem iam viribus. secundo Regum vigesimoprimum.

Percussit Edom in valle Salinarum. Id est, pugnavit contra Idumaeos, & percussit eos in valle Salinarum. i. in quadam valle ubi erat Sal. Erat enim Dauid intentus multis bellis simul, & non poterat ire ad omnia. Ideo misit Abisai principē belli contra Idumaeos. Decem & octo millia. Istos occidit. & reliqui fugati sunt.

Et constituit in Edom praesidium. Id est, posuit milites in Idumaea ad custodiendum fortalicia eius, ut terra non rebellaret Dauid.

Ut seruiret Idumaea Dauid. Id est, ut seruiret ei sub tributo. Nam volebat Dauid facere omnes istas gentes tributarias, sic dicitur, secundo Regum octauo. Et posuit in Idumaea custodes statuque praesidium, & facta est vniuersa Idumaea seruiens Dauid.

Saluauitque Dominus Dauid in cunctis, ad quae perrexerat. Id est, seruauit eum a periculis in omnibus bellis, quae fecit. Istud dicitur, quia Dauid fecit hic multa bella contra multas gentes fortes, & in nullo eorum victus est, nec perdidit exercitum, nec passus est quicquam mali. Istud autem non poterat esse, nisi Deus specialiter cooperaretur ei. Ideo dicitur, quod saluauit eum Dominus in cunctis, ad quae perrexerat.

De modo consecrationis circa ea, quae consecrauit Dauid Domino. Quaes. XXVI.

QVAERITUR Circa id quod dicitur hic, quod consecrauit Dauid Domino totum aurum, & argentum, quod habuit de gentibus, contra quas pugnavat, quomodo fiebat ista consecratio, & an licebat Dauid uti rebus istis consecratis.

Respondendum est, quod in ista consecratione non fiebat aliqua ceremonia, sed solum vouebat quis aliquam rem Deo, & per hoc dicebatur ei consecrata, sic patet Leui. vlti. ubi agitur de istis votis, & consecrationibus. Sic Dauid intendens adificare templum Domino, congregabat aurum, & argentum, & alias materias pro ista adificatione, & vouebat omnia haec dare Deo, quae per hoc dicebantur esse consecrata. Cum autem quaeritur an licebat Dauid uti istis ad aliquem usum postquam consecrabat illa Deo. Dicendum est quod ista applicabantur immediate vsum diuinis, aut non. Si applicabantur, non licebat Dauid transferre illa ad alios vsus, utpote si de isto auro, vel argento fierent aliqua vasa ad ministrandum coram Domino, quia postquam semel ministraretur in eis coram Domino, non licebat cuiquam hominum redūcere illa ad vsus suos. Si autem non applicabantur illico ad cultum Dei, licebat Dauid applicare illa ad vsus suos, dum tamen non alienaret ea, ut manerent semper pro Domino. Considerandum pro hoc per hoc quod aliquis aliquam rem vouebat Domino abdicabat, si proprietatem eius, & transferebat illam in Deum, sive in Sanctuarium. Et quia alienare non pertinet nisi ad habentem proprietatem, cum per alienationem tradatur proprietatem, & non possit quis transferre in alterum quod non habet in se formaliter, vel virtualiter, ideo cum quis aliquam rem consecrabat Deo, non poterat illam postea alienare, nisi forte esset aliqua res, quae posset commutari, vel redimi. Nam Leuitici vlti. erant taxata precia rerum, ut si quis voueret seipsum, vel rem suam erat taxatum quantum debe-

Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

ret dare, & dando illud manebat homo liber, & res sua. Et hoc verum est, nisi voueretur animal immolaticium, quia illud non poterat commutari pro meliori, vel peiori, & si commutaretur de facto vtrunque cedebat in ius Dei, aurum autem, & argentum erat ipsemet pecunie, & in eis non erat aliquid redimendum, & ideo postquam Dauid vouerat aurum, & argentum pro templo Domini, non videtur, quod poterat commutari, & quoniam non poterat Dauid alienare aliquid istorum, quae vouebat Dño. Sciendum tñ, quod in re est duplex ius, scilicet, proprietatem, & possessio, & vnum non dependet ex alio. Et sic potest aliquis habere vnum non habendo aliud. Ex proprietate enim pender posse alienare: ex possessione pender vsus rei. Ideo quamquam vouens abdicabat a se proprietatem, tñ non abdicabat possessionem. Ideo licet non posset alienare, poterat uti re ad voluntatem suam. Si autem quis abdicaret a se vtrunque ius, scilicet, possessionem, & proprietatem, nihil habebat in re. Ideo nec poterat alienare illam, nec uti ea ad aliquid. Istud autem erat si quis voueret rem Dño, & immediate transferret eam in possessionem cultus diuini. sicut ex illa fieret aliquid sacrum. sicut ad ministrandum. Nam tunc cum nihil haberet in re illa nihil comperebat ei de ea. Sciendum tñ, quod non transferebatur res aliqua consecrata Deo in possessionem cultus eius per hoc, quod poneretur in Sanctuario, sed per hoc, quod applicaretur alicui ministratio nisi sacra, sic patet de gladio Goliath, quem Dauid consecrauit Dño, & positum est in Sanctuario: nam erat involutum pallio post ephod. Et tamen petente Dauid gladium aliquem ad necessitatem suam cum nihil haberet, dedit ei Achimelech summus Sacerdos gladium Goliath, primo Regum 21. Ita nunc si Dauid consecrauit Dño istud aurum, & argentum, & posuisset illud in Sanctuario, si non fierent aliqua vasa sacra de eo semper poterat Dauid uti illo. Nam multa alia deposita erant in templo in auro, & argento. tamen non efficiebantur sacra, sed reddebantur diuis suis cum illa peterent, sicut patet de illo deposito, quod seruabatur in templo. 2. Machab. 3. Dauid tamen non transtulit istud aurum, & argentum in templum, sed ipse tenebat penes se, & tenuit vsque ad mortem, & tunc dedit omnia illa Salomoni, ut ex eis edificaret templum Dñi. Ideo poterat uti interim eis ad voluntatem suam, dum tamen per vsum istarum rerum non minueretur earum valor.

De veritate aliquid verborum, quae habentur hic, scilicet, quod d Dauid consecrauit Domino. &c. Quaes. XXVII.

QVAERITUR Vterius quomodo dicitur hic, quod Dauid consecrauit Dño oē aurum, & argentum, quod habuit a filijs Moab, & Ammon, & Edom. Philisthim, & Amalec, quia in hoc presupponuntur aliqua, quae non videntur esse vera. Nam Dauid nondum pugnauerat contra Ammonitas quoniam factum est istud quod dicitur hic, sed istud bellum postea fuit, ut patet infra 20. & 2. Regum 10. & 12. Et Dauid non pugnavit contra Ammonitas, sed Abisai, & Ioab. 2. Regum 10. & 12. Item presupponitur, quod Dauid pugnavit contra Idumaeos, & tñ vñ, quod non pugnauerit, quia Abisai pugnauerit contra eos, ut patet hic. Item presupponitur, quod Dauid consecrauit totum aurum, & argentum, quod congregauit de omnibus regionibus, quae noiant hic pro templo Dñi edificando. Et tñ saltem non vñ hoc verum de eo, quod congregauit pugnaudo contra Amalecitas, quia illud factum est antequam Dauid esset rex super aliquod regnum scilicet, quando erat in terra Philisthinorum, & pugnavit contra Amalecitas, qui succederant urbem Siceleg

Dd 4 1. Reg.

2. Reg. 30. Et tamen David nondum habebat intentionem edificandi templum Domino, sed paulo ei ante hoc advenerat. Postquam fuit rex Israel. Nam ipse dixit quoniam cepit hoc cogitare: Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem Domini sub pellibus est. precede. cap. & in David non habebat domum cedrinam usquequo Hiram rex Tyria misit ei artifices, & ligna cedrina ad edificandum domum supra 14. Et illud fuit postquam factus est rex super totum Israel.

Respondendum est; quod David congregavit de omnibus his gentibus aurum multum, & argentum, & aes, quia saepe pugnavit contra istas gentes, & omnia haec, quae in bellis lucratus est, consecravit Deo pro aedificatione templi, quia ipse sufficienter poterat sustineri de redditibus regni sui. Ad primam in contrarium respondendum, quod verum est, quod quando facta sunt bella contra Syriam, de quibus hic maxime agitur, nondum facta fuerant bella contra Ammonitas, sed postea fuerunt, ut patet infra 20. & 2. Reg. 12. Et tamen hic non tenetur ordo naturalis narando semper, sed aliquando sit anticipatio, & recapitulatio, ut teneatur ordo artificialis, & dicantur interdum simul ea, quae non facta fuerunt simul, ut declaratur id, quod convenit historiae. Illud autem potuit fieri facilius, quia ista non fuerunt scripta illico, ut facta sunt, sed Esdras scripsit haec multo tempore, scilicet, plus quam per quadringentos annos postquam facta sunt. Et sic licebat omnia antequam quidquam scriberet, & poterat proponere, vel postponere quodcumque ipse veller. Ad secundum dicendum, quod falsum praesupponitur in arguendo. Nam dicendo pugnavit personaliter contra Ammonitas, verum est enim quod a principio bellum contra Ammonitas, & contra Syros adiutores eorum inceptum est per Ioab, & Abisai duos duces belli, ut secundo Regum decimo, & duodecimo. Et tamen quando iam prope erat, ut caperet civitatem Ammonitarum, Ioab vocavit David, ut veniret ad bellum, & caperet urbem ne victoria attribueretur ipsi Ioab, secundo Regum duodecimo. & infra 20. Dato tamen quod non pugnavit contra Ammonitas David, sed Ioab, dicebatur pugnavit ipse David, eo quod ex mandato David pugnavit Ioab, & ille dicitur aliquid agere cuius mandato illud fit, cum autem dicitur, quod non pugnavit David contra Idumaeos, sed Abisai. Dicendum, quod dubium est, & declarabitur infra in quadam questione. Dato tamen, quod non pugnavit David, sed Abisai, quia ille pugnavit nomine David, dicebatur pugnavit David. Aliter autem adhuc poterat responderi, quod hoc non praesupponitur, quod David pugnavit contra istas gentes, sed solum dicitur, quod congregavit aurum, & argentum de istis gentibus. Poterat tamen congregare aurum, & argentum de istis gentibus non pugnavit personaliter, sed mittendo pugnatores, & pars praedae acceptae proveniret David. Ad tertium dicendum, quod David congregavit aurum, & argentum de omnibus istis gentibus, & totum illud consecravit Domino pro fabricatione templi, & ipse pugnavit contra Amalecitas saepe, quando erat in terra Philistinorum, & faciebat quotidie praedas, & bella, primo Regum 27. Etiam pugnavit iterum contra eos, quando ipsi succederunt Siceleg, eodem lib. cap. 30. Et aurum, & argentum inde congregatum consecravit Domino ad aedificationem templi. Non est tamen intelligendum, quod consecraverit illico, ut pugnavit contra istas gentes Amalecitarum, sed reservavit sibi argentum illud & aurum, & postea quando incidit ei voluntas aedificandi templum Domini, consecravit ei aurum, & argentum quod acquisivit de Amalecitis cum auro, & argen-

to, quod acquisivit de alijs gentibus: nam non fuit consecratio, & acquisitio simul. Credendum etiam est, quod David non solum consecravit Domino istud aurum, & argentum, quod acquisivit in bellis, sed etiam multum de auro, & argento, quod ipse acquisivit de redditibus regni sui. Nam David habebat magnum regnum, ex quo proveniebant ei multi redditus, & etiam ipse erat vir nimis intentus circa opera agriculturae, ut patet infra 27. Et ex his multa acquirerebat, quae poterat Domino consecrare ad edificandum templum.

An fuerit licitum consecrare Domino aurum, & argentum acceptum Amalecitis. Quest. XXVIII.

QVAERITUR ulterius an licuit David aurum & argentum accipere de Amalecitis, & consecrare illud Domino. Aliquis dicit, quod non, quia Deus subiecerat interdicho omnia, quae erant in terra Amalecitarum. Iussit enim quod omnia viventia occiderentur usque ad pecora, & nihil concupiscerent Israelitae de illis, quae erant in terra Amalec, sed omnia destruerent, 1. Regum 15. Nulli tamen licebat accipere aliquid de terra, vel civitate supposita anathemati. Aliquis respondebit, quod verum est, quod non licebat David accipere aliquid de illis, quae erant in terra Amalec pro seipso, & tamen licebat accipere illud ad consecrandum Domino. Sic patet de anathemate Iericho, in quo nulli Israelitarum licuit accipere quicquam de praeda. Et ille, qui cepit regulam auream lapidatus est Iosue 7. Et tamen aurum, & argentum, & aes, & ferrum posita sunt in thesauris Domini Iosue 6. sic potest facere David. Sed dicendum est, quod hoc non stat, quia in terra Amalecitarum magnum anathema fuit positum, sicut ponebatur in civitatibus Israelitarum idolatrarum, scilicet, quia ibi non licebat aliquid accipi pro Deo, vel ad usum Israelitarum, sed omnia cremanda erant cum urbe: Deuteronomo. 13. hoc apparet, quia Saul occisis Amalecitis servavit multa pecora ad offerendum Deo, & tamen displicuit nimis Deo de hoc, & propter istud prius est regno, ut patet primo Reg. 15. Ideo etiam nec liceret David ex hac parte pro Deo accipere aurum, & argentum de terra Amalec. Secundo patet, quia sic non liceret David aliquid accipere pro seipso de terra Amalecitarum, & tamen accepit multa, quia quando ipse erat in terra Philistinorum cum Achis rege Geth, saepe introibat in terra Amalecitarum, & praedabatur in ea, & faciebat stragem nimiam primo Regum vigesimo septimo. Et tamen non peccavit David, ut probatum est ibidem.

Respondendum, quod licuit David accipere de terra Amalecitarum, quidquid posset, tam pro se, quam ad consecrandum Deo. Quod patet, quia cuicumque licet occidere, & praedari hostem suum, quando est iustum bellum, nisi lex specialiter in casu illo aliud determinet, & tamen Amalecitas erant hostes David, & totius Israel, & lex non obligabat eum ad aliquem modum determinatum habendum contra eos. Ideo poterat praedari, & facere quodcumque veller. Cum autem obijcitur, quod non licebat aliquid accipi de terra Amalecitarum, sed omnia delere, dicendum, quod illud fuit praecipuum personale, quod soli Sauli datum est, & eis qui cum eo erant. Ideo alij non obligabantur ad hoc. Etiam fuit aliud praecipuum personale, quia datum fuit pro certo tempore, pro illo quo Deus misit Saulem, ad pugnandum contra Amalecitas: ideo si ante hoc voluisset Saul pugnare contra Amalecitas, vel post hoc, cum iam semel peccavisset, non obligabatur omnia delere, sed licebat ei praedari

praedari quidquid posset. Hoc autem patet, quia istud praecipuum datum fuit solum pro illa vice, ut colligitur ex verbis primo Regum 15. & sic non obligabat alijs temporibus. Sed aliquis obijciet, quod, hoc non obstante, obligaretur David non accipere quidquam de terra Amalecitarum, quia licet istud praecipuum fuerit personale, aliud fuit generale ad totum Israel: Deuteronomo. 25. Et per illud obligaretur David ad nihil accipiendum de terra Amalec, quia nomen gentis illius delendum erat, & non tantum praedari contra illam gentem. Respondendum dupliciter uno modo, quod illud praecipuum fuit datum ad totum Israel simul, ut erat populus, & non ad personas priuatas, ut erant priuatae: David autem, quando pugnavit contra Amalecitas: primo Reg. 27. & 30. erat persona priuata, quia nondum erat rex, altem quantum ad possessionem. Ideo non obligabatur quantum ad illud praecipuum. Secundo dicendum est, & melius, quod siue David esset persona priuata, siue rex, poterat praedari de terra Amalecitarum, quia illud praecipuum solum obligabat Israelitas ad delendum Amalecitas, & non ad aliquid aliud, poterant autem deleri occidendo ipsos, & praedando. Quod autem praecipuum fuerit Sauli, quod ipse demoliret terram Amalec, & nihil concupisceret de terra illa, sed omnia destrueret, fuit modus specialis agendi impositus, & ideo non obligabat David nec aliquem alium.

De quibusdam verbis, quae habentur hic, & 2. Reg. cap. 8. quod Abisai occidit, &c. Quest. XXIX.

QVAERITUR ulterius circa hoc, quod hic dicitur, quod Abisai occidit de Moabitibus decem, & octo millia virorum, & 2. Regum 8. ubi ponitur ista historia, dicitur, quod David eum reverteretur capta Syria fecit sibi nomen in valle Salinarum cecis duodecim millibus, & in hoc est magna diversitas. Primo quia hic videtur, quod Abisai pugnavit contra Idumaeos, & ibi, quod pugnavit David. Secundo quia est differentia in loco: nam hic dicitur in valle Salinarum, & ibi dicitur in Gebelem. Tertio quia est differentia in summa occisorum, quia hic ponuntur decem, & octo millia, & ibi ponuntur duae summae, scilicet, duodecim millia in valle Salinarum, & viginti tria millia in Gebelem. Respondet hic Nicolaus, quod bellum istud, & illud idem est, & tamen est differentia, quia hic nominatur Abisai, & ibi David. Dicit autem, quod secundum veritatem Abisai fecit istud bellum, & tamen attribuitur David, quia ipse erat rex, & Abisai erat servus eius, vel quia Abisai fecit hoc praecipuum David, & illud agere dicimur, quod alijs facere iubemus. Sed dicendum, quod hoc non sufficit, quia solum tollit unam difficultatem, scilicet, de diversitate bellatoris, sed alias duas de diversitate summae, & loci non tollit. Dicendum est, quod illud, quod dicitur 2. Regum 8. scilicet, quod fecit sibi David nomen in valle Salinarum occisis duodecim millibus, potest intelligi multipliciter, uno modo, quod David non pugnavit contra Idumaeos, sed Abisai loco eius, & quando dicitur, quod fecit sibi nomen in valle Salinarum, intelligitur, quod crexit ibi fornix triumphalem, & fecit ibi figuram aliqua gesta sua, & quia ille fornix retinebat memoriam gestorum David, dicebatur nomen eius, id est fama sua. Et cum dicitur occisis duodecim millibus, non est intelligendum, quod occidit illa duodecim millia in valle Salinarum, sed quod occidit ibi, & venit per vallem Salinarum, quae est in terra Idumaeae, fecitque sibi nomen ibi, scilicet, erigendo fornixem

triumphalem. Secundo modo potest intelligi, quod David fecit sibi nomen, id est, fornixem triumphalem, vel famam acquisivit in valle Salinarum occisis duodecim millibus, scilicet, in ipsa valle, & tamen dicemus, quod valis Salinarum ista non erat in Idumaea. Et sic differt ab illa, in qua Abisai occidit decem, & octo millia, quae erant in Idumaea. Et istud satis verisimile est: nam multae sunt valles Salinarum, quia ubicumque fit Sal vocatur valis Salinae, quia communiter Sal fit in vallibus propter aquas ex quibus fit, quae in vallibus sunt. Tertio modo potest dici, quod David fecit sibi nomen in valle Salinarum, occidendo ibi duodecim millia virorum. Et quod valis Salinarum sit in terra Edom, & quod in eadem valle Abisai occiderit decem, & octo millia virorum. Et sic dicitur, quod fecerint duo bella in terra Edom vult David, & alterum Abisai, & unum ponitur hic, & alterum 2. Reg. 8. Quartum potest dici, quod David fecit nomen in valle Salinarum, id est, acquisivit famam occidendo duodecim millia, sed ista non fuerunt occisa per ipsum, sed per Abisai, quia tamen erat ille servus David, & fecit ex mandato eius dicebatur ipse fecisse. Ponuntur tamen hic decem, & octo millia, & 2. Reg. 8. duodecim millia, quia ibi ponitur minor summa, & hic suppletur, & tamen eadem res fuit ista, & illa, quis tamen istorum modorum sit verior potest dici, quod tertius, de hoc tamen magis declaratum est. 2. Reg. 8. de viginti tribus millibus occisis in Gebelem non est aliquod argumentum contra praedicta eo, quod istud fuit quoddam bellum factum speciale in Gebelem, in quo David occidit viginti tria millia virorum, & fecit sibi nomen, & istud nullo modo pertinet ad Abisai, & tamen an Gebelem sit in terra Idumaeae, vel extra non apparet.

An iustum fuerit, quod David subieceret sibi Idumaeos. Quest. XXX.

QVAERITUR ulterius an David potuit licite subiecere sibi Idumaeos in tributarios. Respondendum est, quod sic, quia ipse habuit iustam causam pugnandi contra illos: erant enim Idumaei confines terrae Israel: nam ex parte Meridiana terra Edom tangit terram Israel: Num. 34. & Iosue 15. & regna vicina interdum sibi inferunt molestias, & habent causas pugnandi mutuo, quando tamen aliquis habet iustum bellum contra aliquam gentem, potest occidere, & praedari, & subiecere in servitutem, vel in tributum, aut facere quidquid voluerit, nisi a lege diffiniatur certus modus in illo casu, sic autem fuit in bello contra Idumaeos: nam non obligabatur David ad certum modum agendi ex lege, ideo poterat facere, quod velle non enim erant Idumaei de stirpe Chanaanorum ad hoc, quod David obligaretur occidere omnes, & nulli parcere, sed erant cognati Israelitarum, & vocantur fratres eorum Deuteronomo. 23. scilicet. Non abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est. Et istud erat, quia Israelitae, & Idumaei descenderunt a duobus fratribus, scilicet, Israelitae a Iacob, & Idumaei ab Esau, ut colligitur Genes. 25. Cum dicitur, quod duae gentes erant in vtero Rebeccae, duo pueri, a quibus derivarentur duae gentes. Fecit autem David bellum contra Idumaeos in campo, & superavit illos, ideo poterat occidere eos, si veller, vel subiecere tributum, quia lex, quae habetur Deuteronomo. 20. de offerendo pacem, & non quando pugnatur in campo, ut patet ibidem, fecit autem David magnam stragem in terra Idumaeorum, quia occidit omnes masculinum eius, ut patet

patet 2. Reg. 10. fecit tamen Dauid vnum speciale in terra Edō, scilicet, quod fecit sepe liri omnes, quos occiderat eodem capitu. & non faciebat hoc quando pugnabat contra alias gentes. Istud quod fecit nunc Dauid, prænunciatum fuerat ex multis temporibus ante hoc, scilicet, antequam nascerentur conditores istorum populorum, scilicet, Israelitici, & Idumęi. Nam quando Rebecca gestabat in utero Esau, & Iacob, collidebantur paruuli, & consuluit Dominum super hoc, & ille ait, quod duę gentes erant in utero eius, & duo populi diuiderentur ex ventre, & maior minori seruiret: Gen. 25. Maior autem erat Esau, qui prius natus est, quamquam in eadem hora nati fuerint Iacob, & Esau eodem capitu. & populus Idumęorum descendens ab Esau seruiuit nunc minori, scilicet, populo Israelitarum. Etiam Gen. 27. in benedictione Esau dixit ei Isaac pater suus: viues in gladio, & fratri tuo seruias, & ista seruitus fuit nunc soluendo tributa.

Dd seruitute, quam habuerunt Idumęi.
Quest. XXXI.

QUAE RITVR. Vterius de ista seruitute tributum, quam imposuit nunc Dauid super Idumęos, quanto tempore manserit, vel quomodo se habuerit.

Respondendum est, quod Dauid subiecit sibi Idumęos in tributarios in illis bellis, & Etiam Moabitas, & Syros, & alias gentes, vt patet hic in litera in 2. Re. 8. Tributum autem impositum super Syros pauco tempore mansit, saltem non videtur mansisse post mortem Dauid, eo quod Syri erant multi, & potentes, & non possent reges successores Dauid defendere semper intra tributorum, quae Dauid acquisisset in terra illa: de tributis tamen impositis super Idumęos, & Moabitas, dicendum, quod multo tempore manserunt, etiam post mortem Dauid: nam successores eius habuerunt istas gentes sibi in tributarias. Salomon enim succēssit Dauid, & in tempore eius tam Moabita, quam Idumęi soluerunt tributa solita, quia Salomon erat valde potens, & manebant Idumęi, & Moabita valde contracti ex oppressionibus, quas fecerat Dauid: ideo non potuerunt tempore Salomonis rebellare: verum est tamen, quod Idumęi voluerunt aliquo modo rebellare: nam quidam Idumęus de femine regio nomine Adad fugit in Aegyptum, quando Dauid occidit omnē masculum in terra Idumęa, & mansit ibi tempore dum viueret Dauid, quo mortuo adiuuit hoc Adad in Aegypto, & voluit ingredi in Idumęam. & iste concitauit aliquo modo populum Idumęorum contra Salomonem, & in senectute sua Deus suscitauit sibi illum in hostem propter peccata eius, & faciebat ille aliquas praedas, & offensiones in terra Israel: tamen non potuit penitus auferre, quin Idumęi seruiret Salomoni sub tributo: postea successit Roboam filius Salomonis in regno, & tempore huius etiam manebat Moabita, & Idumęi tributarij Israelitarum: & tamen diuisum fuit regnū in diebus eius, quando ipse constituendus erat in regem in Sichem. 3. Reg. 12. & duę tribus manserunt ei, scilicet, Iuda, & Benjamin, & decem acceperunt in regem Ieroboam, & tunc etiam diuisi fuerunt iste duę gētes tributarię, scilicet, Moabita, & Idumęi: nā Moabita manserunt tributarij regis Israel, qui regnabat super decem tribus, & Idumęi manserunt tributarij regis Iuda, qui regnabat super duas tribus, & hoc factum est ex conuentione, scilicet, quia isti duo reges diuiso regno conuenerunt inter se, quod diuiderent tributarios, vel forte factum est hoc viribus, quia

Idumęi sunt coniuncti fortis Iude in Iarere Meridiano, & orientali aequaliter, vt colligit Iosue. 15. Moabi te aut sunt p̄iuncti terrę duarū tribuū, & dimidię, quę est ultra Iordanē, & pertinebat ad regem Israel: deo rex Iuda defendit sibi Idumęos in tributarios, & rex Israel defendit Moabitas: manserunt autem Moabita tributarij regum Israel multo tempore, scilicet, vsque ad regem Ochoziam filium Achab, vt patet 4. Reg. primo, scilicet, tempore Ieroboam primi regis Israel: post diuisionem regni, & tempore Madab filij eius, & Baasa, & Ela, & Zamri, & Amri, & Acab, qui fuerunt septem reges: de quibus habetur. 3. Reg. 12. capitu. vsque ad vlti. Mortuo autem Achab prauaricatus est Moab in Israel. 4. Reg. primo, id est violauit fidē, quā dederat de soluendo semper tributa, & quia Achab erat rex potens tempore eius, nunquam ausi fuerunt Moabita negare tributa, sed mortuo eo, & succedēte filio suo Ochozia illico negauerunt eod. cap. Erant autem magna tributa, quae quolibet anno rex Moab dabat regi Israel, scilicet, quolibet anno dabat sibi centum millia agnorum, & centum millia arietum cum velleribus suis, vt patet 4. Reg. 3. Ochozias autem filius Achab cuius tempore negauerunt Moabita tributa, regnauit modico tempore, scilicet, duobus annis solum, & fuit vir iners, ideo non potuit reducere Moabitas ad soluendum tributa, quae soluebant tempore patris sui: successit autem ei frater suus Ioram. 4. Reg. primo, & ille fecit bellum contra Moabitas: nam vocauit ad se Iosaphat regem Iuda, & etiā regem Ebdon, & omnes tres reges iuerunt contra, & pugnaverunt, occideruntque plurimos: deinde cum rex Moab non potens se defendere clausus esset in vna vrbe, immolauit filium suum primogenitum super muros in conspectu exercitus Israelitarum prę angustia, quod videntes tres reges mori sunt compassione, quod ad tantam calamitatē deductus esset rex ille miserabilis, vt filium suum primogenitum super muros in conspectu exercitus Israelitarum prę angustia immolare cogere: recesserunt soluentes obfidionem, & sic manserunt Moabita in rebellionē illa non soluentes tributa regi Israel: nec vnquam postea leguntur soluisse. Idumęi autem soluebant tributa semper regi Iuda toto tempore, quo soluerunt Moabita regi Israel, scilicet, tempore Roboam, qui fuit primus rex Iuda post diuisionem regni, & tempore Abia filij eius, & Aia, & Iosaphat: nā tempore Iosaphat tantum pertinebat dispositio regni Idumęę ad eum, & dicebatur non esse aliquis rex in Ebdon. 3. Reg. vlti. & tamen erat, vt patet 4. Reg. 3. sed postea tempore Ioram filij eius recesserunt Idumęi ne seruirent regi Iuda sub tributo. 4. Reg. 8. Et hoc fuit, quia Ioram fuit valde malus, quia fuit deditus idolatrię, ambulauit enim in vijs Achab regis Israel, ideo nō solum rebellauerunt Idumęi, qui non erant de regno suo, sed et ciuitas Lobna, quę erat in sorte Iudę recessit ne eēt sub rege Iuda. 4. Regum 8. & sequenti lib. cap. 21. Et tunc impletum est quod dixit Isaac in benedictione Esau. In gladio viues, & fratri tuo seruias, tempus autem veniet, quo excuties iugum eius de cervicibus tuis. Gen. 27. & istud fuit nunc quando recesserunt, ne soluerent tributa sub Ioram. Postea autem rex Amalias, qui regnauit in Iuda pugnavit contra Idumęos, & superauit eos atque occidit plurimos, tamē non legitur, quod subiecit sibi illos in tributarios. De hoc 4. Reg. 14. & sequenti lib. cap. 15. manserunt autem Idumęi subiecti tributis regibus Iuda quasi centum, & sexaginta annis: nam Dauid pauco tempore postquam regnare cepit super totum Israel fecit ista bella, & subiecit sibi Idumęos, & Moabitas in tributarios. Regnauit autem Dauid triginta, & tribus annis super

super totum Israel. 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & infra 29. & post ipsum Salomon quadraginta annis. 3. Regū 11. deinde Roboā decē, & septē annis. eod. lib. ca. 14. Postea Abiu tribus annis eod. lib. cap. 15. & deinde Aia quadraginta vno annis eod. cap. Deinde Iosaphat viginti quinque annis eo. lib. c. vlt. Et isti sunt anni centum quinquaginta, & nouem, in diebus autem Iorā filij Iosaphat recessit Idumęa a solutione tributorum. 4. Reg. 8. Moabita autem quasi per totum istud tempus soluerunt tributa regibus Iuda: nam non poterāt deficere viginti anni. Quod patet, quia mortuo Iosaphat in principio regni Ioram filij sui subtraxerunt se Moabita ab Israel, & tamen non regnauit Iosaphat nisi viginti, & quinque annis: ergo non poterāt esse adhuc viginti anni inter vnā subtractionem, & aliā. Patet hoc. 3. Re. vlti. vbi dicitur, quod regnauit viginti quinque annis Iosaphat, & tamen Iosaphat vixit multo tempore in regno Iudę dum regnaret Achab in Israel. Quod patet, quia sepe descendit Iosaphat ad Achab in Samariam, & iuit cum eo ad bellum contra Benadad regem Syrię. 3. Reg. vlti. & sequenti lib. c. 13. & 18. & in hoc transirent saltem plures, quam quinque anni. Et tamen Moabita manserunt semper soluētēs tributa regibus Israel quōdiu vixit Achab, & post mortem eius recesserunt ab Israel, vt patet 4. Reg. primo videtur, quod iam regnauerat Iosaphat super Iudam plusquam quinque, vel sex annis, quando subtraxerunt se Moabita ab Israel, & isti demantur de viginti quinque annis, quibus regnauit Iosaphat: non manebunt viginti anni, quibus se prius subtraxerunt Moabita a solutione tributorum faciēda regibus Israel, quā Idumęi a solutione faciēda regibus Iuda, & sic manserunt Moabita ad minus quasi annis centum, & quadraginta soluētēs tributa regibus Israel, & istud habuit exordium a Dauid in istis bellis, de quibus hic.

Regnauit ergo Dauid super vniuersum Israel, & faciebat iudicium atque iustitiam cuncto populo suo. Porro Iob filius Saruiz erat super exercitum, & Iosaphat filius Abiud a commentarijs. Sadoc autē filius Achitob, & Abimelech filius Abiathar Sacerdotes, & Sufa scriba. Banaias quoque filius Ioia dā super legiones Cerethi, & Phelethi. Porro filij Dauid primi ad manum regis.

Regnauit ergo. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, regni Dauid ordinatio, & ponuntur officiales Dauid circa dispositionem regni, & primo dicitur de ipso in persona sua qualiter se haberet, deinde dicitur de officialibus suis, & dicitur.

Regnauit ergo Dauid super vniuersum Israel. Iam erat rex super totum Israel, quando ista faciebat, prius autē regnauerat super solam tribum Iudę septem annis, & dimidio 2. Reg. 5.

Et faciebat iudicium atque iustitiam cuncto populo. Erat Dauid valde iustus circa subditos: neminē enim grauabat, nec erat apud eum acceptio personarum, sed omnibus iustē iudicabat. Et dicitur, quod faciebat iudicium, & iustitiam, quia iudicium est in discussione, iustitia autem in executione. Propriē autem loquendo iustitia est quidam habitus secundum quem iusti dicimur, & iustē operamur, vt patet 5. Eth. in principio, & tamen hic accipitur vulgariter, sicut conuenimus dicere: iste operatur iustitiam, & ponuntur duo, scilicet, iudicium, & iustitia, quia vnum sine alio

parum valet. Iudicium est quasi ius dicere, & istud est in discussione causarum inquirendo veritatem, & postea rectē sententiando, iustitia autem est quasi ius tueri, id est, defendere, & istud est in executione. Nam per executionem defendimus ius, quia parum prodest iura condere nisi sit, qui tueatur, vnum autem sine altero parum valet: nam si quis veritatem inquirat, & rectē sententiar, nunquam tamen exequatur sententiam, nihil tamen prodest, velut si quis panem famelico porrigat, & tamen non permittat ei eum comedere. Dauid autem vtrunque faciebat: ideo erat rex perfecte iustus, & non solum dicitur hic, quod faciebat iudicium, & iustitiam: sed etiam, quod faciebat hoc cuncto populo, & sic tā diuitibus, quam pauperibus iura seruabat, & ista erat magna virtus: nam aliqui iudices iniquē propter munera diuitibus ius reddunt, sed pauperibus nunquam, sicut dicitur Esa. primo. Omnes diligunt munera, & sequuntur retributiones, & postea dicitur: causa viduę non ingreditur ad eos, & pupillum non iudicant.

Porro Iob filius Saruiz erat super exercitum. Hic ponuntur officiales Dauid precipui in gubernatione regni, & in domo sua, & primus est princeps militia, qui faciebat omnia bella, scilicet, Iob filius Saruiz: nam Saruiz erat soror Dauid, peperitque tres filios viros clarissimos, scilicet, Iob, Abisai, & Aiael supra 2. Iste Iob fuit vir valde excellens in bellis, industrius nimis, & animosus: erat enim magni cordis, & faciebat omnia bella Dauid: vnde ipse acquisiuit principatū militiae virtute bellica: nam quando pugnabat Dauid contra Iebuseos manentes in castro montis Sion in Ierusalem, proposuit pramiū, scilicet, quod qui prius rangeret fistulas domatum, & percuteret Iebuseum fieret princeps belli, Iob autē percussit primo Iebuseum, & tetigit fistulas domati, & factus est princeps belli semper 2. Reg. 5. & supra 11. Iste seruauit in omnibus honorem Dauid: nam quando pugnabat contra Ammonitas longo tempore egit graue bellum, & cum iam capiēda erat ciuitas regalis Ammonitarum, soluit Iob, quod sibi attribueretur tanta gloria, quod subiecit Ammonitas, ideo misit ad vocandum Dauid, qui in regno suo quiescebat, vt veniret antequam caperetur ciuitas, vt attribueretur gloria sibi, & non Iob, vt patet 2. Re. 12. In quo fuit magna probitas Iob, & ostēdebat, quod verissimē diligebat Dauid. Erat tamen Iob duri cordis, & ideo, quod esset vilis Dauid, tamen in multis offendit eum: erat quippe desiderator honoris, & inuidebat volentibus excellere eum, & quo cunque modo, siue rectē, siue per insidias conabatur delere competitores suos: sic enim fuit quando Abner princeps militiae Ioboseth tractabat cum Dauid, quomodo efficeretur rex totius Israel, putans Iob, quod si hoc eueniret Abner efficeretur princeps militiae Dauid, & ipse perderet honorem suum, vocauit Abner pacificē, & cum sengeret, vt vellet sibi loqui secretē, percussit eum in inguine, & mortuus est per insidias: licet Iob finxerit, quod occidit eum in vindictam sanguinis fratris sui Aiael 2. Reg. 3. Et tunc Dauid iratus est grauissimē contra Iob, & maledixit ei: tamen non ausus fuit ei nocere propter potentiam Iob, dicens: viri isti filij Saruiz duri mihi sunt: eod. capitu. Iterum autem offendit eum grauius, quando occidit Abialom; nam cum esset bellum inter viros Dauid, & Abialom volentem regnare, erat Iob princeps belli, & iussit Dauid, quod si caperetur Abialom nō occideretur, Iob tamen occidit eum percutiendo ipsum tribus lanceis pendentem in arbore secundo Regum decimo octauo, propter quod soluit Dauid grauissimē, & nolebat videre viros suos. Dixit tamen ei Iob, quod si non exiret,

exiret, & salutaret pacificè viros suos, quòd omnes re-
cederent ab eo, & esset ei peius, quàm omnia mala,
quæ euenerant ei a iuuentute sua. Timuit autem Da-
uid animos fratrem Ioab, & inuitus egressus est, &
quamquàm acerrimè doleret, coactus est ostendere
vultum hilarem, & loqui in gaudio viris suis secundo
Regum 19. post hoc autem Dauid priuauit Ioab prin-
cipatu militiæ, & tradidit illum Amase filio sororis
suae Abigail, sed Ioab per insidias cum fingeret se ve-
le osculari eum, percussit eum in inguine, & mortu-
us est secundo Regum 20. & sic mansit Ioab semper in
principatu militiæ etiam nolente Dauid, nec ausus
est Dauid nocere ei in aliquo, quia non poterat pro-
pter magnam potentiam Ioab, & fratris sui Abisai, sed
postea moriens iussit Salomoni filio suo, quòd occi-
deret Ioab, & occidit eum in tabernaculo Domini
3. Regum secundo. Iste fuit exitus Ioab, & omnium
probitatum, & bellorum clarissimorum, quæ egit,

Et Iosaphat filius Abihud a commentarijs. Iste erat ali-
officialis: & est a commentarijs vna dictio, sicut aca-
liculis, licet videatur esse ablatiuus cum prepositione.
Aliqui putant, quòd iste Iosaphat erat relator nego-
ciorum regis, scilicet, quòd reducebat ei in memo-
riam negocia, quæ præponebatur, vel quæ incidebāt,
vt expediret illa. Sic intelligit Rab. Salom. sed non
potest stare secundum literam nostram, quia a com-
mentarijs significat scriptorem, eo quòd commenta-
rius est scriptor non idem, qui scribit, sed qui compila-
t multa ad hoc, quòd scribantur. Et idem dicitur
commentum, id est, liber expositionis compilatus de
pluribus ad declarandum aliquid vñ. Et sic dicendū,
quòd iste Iosaphat erat chronographus Dauid: nam
scribebat omnia gesta eius, & historiam regni, & for-
tè historias aliarum gentium, quæ erant tempore Da-
uid, sicut fecit Propheta Gad, qui scripsit librū chro-
nicarum de omnibus regibus, & gentibus, qui fuerūt
in orbe tempore Dauid, vt patet infra capitu. vlti. &
istud significat nomen: nam iste erat a commentarijs,
scilicet, quia commentabat, id est, compilabat omnia
gesta Dauid, & regni sui in vnum: istud tenet Iosephus
8. Antiqui. dicens, quòd Dauid habuit Iosaphat
filiū Achil ad conscriptiones gestorum, id est,
scriptorem historiarum.

*Sadoc autem filius Achitob, & Achimelec filius Abia-
thar Sacerdotes.* Isti duo erant Sacerdotes Dauid, scili-
cet, Sacerdotes magni: nam de minoribus Sacerdo-
tibus nullus hic ponitur, sed illi erant valde multi, &
hic solum ponuntur principes officiorum, vel digni-
tatum.

Et Susa scriba. Iste erat princeps scribarum in do-
mo Dauid. Et non erat idem officium Iosaphat, &
Susam nam Iosaphat erat scriptor historiarum. Susa
autem erat scriba, scilicet, princeps scribentium con-
tractus, & negocia iudicialia: erat enim Susa prothono-
tarius regis. Iste Susa vocatur Saraias secundo
Regum 8. nec est admirandum, quia erat binomius,
sicut multi alij: nam filius regis Tou vocatur supra
in litera Adoram, & secundo Regum octauo voca-
tur Ioram.

*Banaias verò filius Iosade super legiones Celethi, & Phe-
lethi.* Id est Banaias fuit vir fortissimus secundi ter-
narij: ipse enim occidit duos leones terræ Moab, & occi-
dit leonem alium in cisterna in diebus niuis cum so-
lum haberet baculum in manu. Occidit etiam virum
Aegyptium stature gigantem armatum, cum ipse Ba-
naias esset inermis, & arripuit, extorsitque lanceam
de manu Aegyptij: & occidit eum lancea sua 2. Reg.
23. & supra 1. Iustum dilexit nimis Dauid, & fecit eū
sibi auricularium a secreto eod. capitu. & postea con-
stituit eum principem super legiones Celethi, & Phe-

lethi: de quibus infra dicitur. Porro filij Dauid primi ad
manum regis. Scilicet, Dauid habuit multos principes,
& officiales. Et tamen principes omnium, qui erant
magis familiares regis ad manum eius, id est, qui sem-
per erant coniuncti ei, erant filij sui.

*An verum sit, quòd essent duo summi Sacerdotes.
Quest. XXXII.*

QVAERITVR Circa id, quòd dicebatur de
Sacerdotibus Dauid, quomodo ponuntur
hic duo Sacerdotes summi: nam summus
Sacerdos vnus erat secundum legem.

Aliquis dicit, quòd isti non erant Sacerdotes ma-
gni, sed de minoribus, quia non dicitur hic, quòd es-
sent Sacerdotes magni Dauid, quòd non potest stare:
nam isti duo erant Sacerdotes summi, vt patet infra
24. Dicendum ergo, quòd Dauid habuit duos sum-
mos Sacerdotes simul. Et istud nunquam aliàs fuit,
quia secundum legem iubebatur, quòd esset vnus
summus Sacerdos. Accidit tamen, quòd nunc essent
duo, & causa huius fuit, quia tempore Saulis erat sum-
mus Sacerdos, qui erat Achimelec, qui erat de pro-
genie Heli summi Sacerdotis: primo Reg. 22. & filius
huius fuit Abiathar. Saul autem indignatus contra
Sacerdotes, quia videbantur fauere Dauid, occidit
Ahitob summum Sacerdotem, & alios octoginta,
& quinque cum eo indutos ephod lineo, & deinde
occidit omnes, qui erant in vrbem Nobe: tam viros, q̄
paruulos, & feminas vsque ad iumenta, & tunc Abia-
thar filius Achimelec Sacerdotis magni fugit de in-
terfectione ad Dauid eod. cap. mansitque semper cū
eo, & exercebat officium Sacerdotis magni: nam in-
duebatur ephod, & rationali, & consulebat Dominū
sepe pro Dauid primo Reg. 23. & 30. Et tamen hoc
non pertinebat nisi ad summum Sacerdotem, quia
iste erant vestes solius summi Sacerdotis, vt patet
Exod. 28. Cum autem occisus fuit Achimelec sum-
mus Sacerdos, & alij de progenie sua transfugerunt
ad tabernaculum Domini de Nobe in vrbem Gabaon,
& constituit Sadoc in summum Sacerdotem, qui erat
de alia progenie. Eleazari primogeniti Aaron. Achimelec
erat de progenie Ithamar filij minoris Aaron, &
summum Sacerdotium pertinebat secundum legem
ad progeniem Eleazari, quia ille erat primoge-
nitus, fuerat tamen traslatū tempore Heli ad ipsum,
qui erat de stirpe Ithamar propter peccata Sacerdotū
de stirpe Eleazari, vt declarat Iosephus 5. Antiqui. Cū
autem regnum Dauid super Iudam, & regnum Isbo-
seth super Israel erant diuisa, erat Sadoc Sacerdos
in regno Isboseth, & Abiathar erat Sacerdos in re-
gno Dauid, cum verò totum regnum traditum fuit
Dauid, erant isti duo summi Sacerdotes in regno suo,
& ipse nullum eorum voluit amouere. Et ratio fuit,
quia Dauid noluit amouere Sadoc a summo Sacer-
dotio, eo quòd competebat ei secundum legem,
cum esset de linea primogenitorum. Etiam secun-
dum Prophetiam Dei competebat sibi, quia Deus
prænunciauerat ipsi Heli summo Sacerdoti, quia pro-
pter peccata filiorum suorum, quia ipse noluit corri-
gere eos, auferretur Sacerdotium de domo sua, &
Deus faceret sibi alium Sacerdotem in cuius domo
maneret Sacerdotium in æternum, & iste erat Sadoc,
qui factus est Sacerdos magnus occiso Achimelec:
ideo non ausus est Dauid amouere eum a summo
Sacerdotio. Etiam non amouit Abiathar, quia erat
filius summi Sacerdotis, & exercebat eorum eo offi-
cium summi Sacerdotis consulendo sepe Dominū,
& vtendo vestibus pontificalibus, etiam Dauid erat
nimis obligatus ipsi Abiathar. Primo propter pa-
trem

trem suum Achimelec, qui in tempore famis, & ne-
cessitatis magnæ dedit sibi panes, & gladium Goliath
primo Regum vigesimoprime. Etiam quia ipse
Achimelec, & tota domus sua occisi fuerant propter
Dauid, vnde dixit Dauid ad Abiathar: Ego sum reus
omnium patris tui, primo Regum vigesimosecundo.
Secundo quia Abiathar fuit semper cum Dauid in
omnibus laboribus eius, vt patet tertio Regum se-
cundo. Ideo Dauid noluit priuare eum honore suo
faciendo, quòd careret summo Sacerdotio, sed poti-
us statuit, quòd essent semper duo summi Sacerdotes,
vnus de domo Eleazar, & alius de domo Ithamar.
Qui enim erat de domo Ithamar, esset de filijs Abia-
thar, qui verò de domo Eleazar, esset de filijs Sadoc,
vt patet infra vigesimoquarto. Et mansit istud vi-
uentē Dauid, postea autem regnate Salomone Abia-
thar perdidit summum Sacerdotium, quia coniura-
uerat cum Adonia fouendo partes eius contra Salo-
monem, & cum propter hoc potuisset occidi licitè,
noluit Salomon occidere eum propter labores, quos
tolerauerat cum Dauid, sed priuauit eum summo Sa-
cerdotio, & fecit ne veniret vnquam in Ierusalem ad
templum, sed maneret in quadam villula sua nomine
Anathot, & ex illo die perijt summum Sacerdotium
de domo Ithamar, & redijt totaliter ad domum Elea-
zar in stirpe Sadoc, & fuit ipse solus Sacerdos magnus,
ista omnia patent tertio Regum secundo. Et ob hoc
vnctus fuit iterum Sadoc in summum Sacerdotem,
quia nouiter acquirebat totum summum Sacerdo-
tium, vt patet eodem cap. & infra vlti.

*An verum fuerit Achimelec fuisse summum Sacerdo-
tem. Quest. XXXIII.*

QVAERITVR vterius quomodo dicitur hic,
quòd Sadoc filius Achitob, & Achimelec fi-
lius Abiathar erant Sacerdotes Dauid: nam
non erat Achimelec Sacerdos, sed Abia-
thar.

Aliquis dicit, quòd Abiathar erat binomius, sicut
multi alij, vt patet supra in litera de Susa, qui vocatur
Saraias secundo Regum octauo de Adoram, qui vo-
catur ibi Ioram, & sic iste vocabatur aliquando Abi-
melec, & aliquando Abiathar. Sed dicendum, quòd
hoc non stat propter duo. Primo quia si vocaretur
hic Abimelec, & nihil aliud adderetur, poterat stare,
& tamē dicitur, quòd Abimelec filius Abiathar erat
Sacerdos, & sic non potest esse, quòd iste Abimelec
sit Abiathar, sed necesse est, quòd sit filius eius. Secun-
do patet, quia si iste Abimelec esset Abiathar, & mu-
taretur hic nomen, vocaretur hic Achimelec, & Alibi
vocaretur Abiathar, & tamen non stat, sed in omni-
bus locis, in quibus fit mentio de istis Sacerdotibus
ponuntur, sicut hic: nam sunt tria loca, scilicet, hic, &
secundo Regum octauo, & infra vigesimoquarto.
Non ergo dicitur, quòd iste Abiathar erat bino-
mius.

Aliquis autem dicit, quòd Abiathar erat iam mor-
tuus, & ideo filius eius Achimelec factus est summus
Sacerdos loco ipsius. Nam sic ordinabat Dauid,
quòd semper essent duo summi Sacerdotes, vnus de
stirpe Eleazar, & alius de stirpe Ithamar infra vige-
simoquarto. Sed hoc non stat, quia Abiathar vixit
toto tempore, quo vixit Dauid: nam ipse fuit partia-
lis cum Adonia ad constituendum eum in regem,
quando Dauid erat propinquus morti tertio Regū
primo etiam post mortem Dauid ipse viuēbat: nam
Salomon priuauit eum, tunc summo Sacerdotio,
& iussit manere in Anathot, tertio Regum se-
cundo.

Dicendum ergo, quòd Abiathar vixit semper quā-
diu vixit Dauid, & tuerunt ipse, & Sadoc simul Sacer-
dotes magni. Et patet hoc primo, quia Salomon pri-
uauit eum summo Sacerdotio post mortem Dauid,
vt patet tertio Regum secundo, scilicet. Eiecit Salo-
mon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini. Nō
poterat tamen eijci de summo Sacerdotio nisi ante
hoc teneret illud. Secundo patet, quia secundo Re-
gum vigesimo vbi ponuntur etiam officiales Dauid,
sicut hic, & secundo Regum octauo dicitur: Sadoc
verò, & Abiathar Sacerdotes. Et tamen manife-
stum est, quòd fuit post id, quòd habetur secundo Re-
gum octauo, vbi dicitur, quòd Sadoc, & Achimelec
erant Sacerdotes: ergo videtur, quòd quando Achimelec
filius Abiathar erat summus Sacerdos: etiam
Abiathar erat. Dicendū est ergo, quòd veritas huius
fuit, quòd Abiathar, & Sadoc fuerunt summi Sacer-
dotes semper viuente Dauid, quia constitutum erat
per Dauid, quòd essent semper duo summi Sacerdo-
tes vnus de domo Eleazar, & alius de domo Ithamar,
& quia Abiathar erat Sacerdos, proueniebat summū
Sacerdotium post mortem eius ad filium suū Achimelec.
Et ideo viuente eo aliquando ministrabat, &
sic dicebatur Achimelec filius Abiathar Sacerdos, &
aliquando ipse Abiathar, & fortè, vt com-
muniter ministrabat Achimelec pro patre suo Abia-
thar, quia ille erat occupatus in negocijs alijs, sicut
Heli summus Sacerdos habebat duos filios, & illi mi-
nistrabant eo viuente in summo Sacerdotio primo
Regum secundo. Et non solum iste Abiathar erat
nunc summus Sacerdos cum Sadoc; sed etiam ipse
erat precipuus: vnde de eo solo dicit Iosephus octauo
Antiqui. quòd erat summus Sacerdos iniquus: insti-
tuit autem de domo principem Sacerdotum Abia-
thar, qui eius amicus erat.

*De cognatione Selethi, & Phelethi.
Quest. XXXIII.*

QVAERITVR vterius, quia dicitur supra, q̄
Banaias erat super Celethi, & Phelethi, qui erat
isti Celethi, & Phelethi.

Aliqui putant, quòd isti erant aliqui magni
iudices, & arguunt ex interpretationibus nomi-
num, & istud vult tenere aliquo modo Rabi Salo-
mon.

Dicendum tamen, quòd Celethi, & Phelethi nō
erant viri, sed erant legiones militum, sic enim patet
secundo Regum decimoquinto, vbi dicitur, quòd
legiones Celethi, & Phelethi ibant cum Dauid, quan-
do egressus est de Ierusalem fugiens Absalom. Et
dicendum, quòd erant istę legiones virorum electissi-
morum, qui semper propinqui erant Dauid, & erant
custodes corporis eius: sic enim dicit Iosephus octa-
uo Antiqui. quòd dedit Banaie filio Ioiada custo-
dię corporis sui principatum, & conueniebat Banaie
iste principatus, quia erat vir fortissimus, & cui ni-
mis confidebat Dauid. Nam fecerat eum auriculari-
um a secreto. secundo Regum vigesimotertio, &
octauo, & vndecimo.

*De diuersitate, qua habetur hic, & secundo Regum
Capitu. octauo, circa filios Dauid.
Quest. XXXV.*

QVAERITVR vterius quomodo dicitur
hic, quòd filij Dauid erāt primi ad manum
regis: nam secundo Regum octauo vbi po-
nuntur ista historia dicitur, quòd filij Dauid
erant Sacerdotes,

Respon-

Respondendum est, quod filij Dauid non erant Sacerdotes, quia non erant de familia Sacerdotum: omnes enim Sacerdotes erant de familia Aaron de tribu Leui. Sic etiam dicit Apostolus ad Hebræ. septimo, quod in tribu, de qua fuit Christus nihil locutus est Moyses, nec aliquis de illis præfeto fuit altario. Nec est intelligendum, quod ex aliqua dispensatione permitteretur filiis Dauid facere ministeria Sacerdotalia, & sic essent Sacerdotes in officio, quamquam non in genere: nam circa hoc nullus poterat dispensare, quia Deus dixerat, quod quicumque accedere vel let ad ministerium Sacerdotale præter filios Aaron occideretur. Numeri tertio. Etiam maior fuit rex Ozias, quam filij Dauid; & tamen quando voluit offerre incensum Domino percussus est lepra. quarto Regum decimo quinto, & sequenti lib. capitu. vigesi mo sexto. Vocantur ergo filij Dauid Sacerdotes, id est, principes, quia Sacerdos non solum est nomen ministri diuini, sed etiam significat principem, & magnitudinem status, & quia filij Dauid erant maiores inter omnes principes, quos habebat Dauid, vocabantur Sacerdotes, & patet hoc, quia secundo Regum octauo, ponitur ista historia, & dicitur ibi, quod filij Dauid erant Sacerdotes, hic autem ubi repetitur eadem, dicitur quod erant primi ad manum regis: erant enim principes custodum corporis Dauid. Et hoc tenet Iosephus octauo, dicens: Seniores namque filij Dauid circa corpus, & eius custodiam erant.

C A P. XIX.

ACCIDIT autem, vt moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret Anon filius eius pro eo. Dixitque Dauid. Faciam misericordiam cum Anon filio Naas. Prestitit enim mihi pater eius gratiam. Misitque Dauid nuncios ad consolandum eum super mortem patris sui.

DICTO in præcedentibus de impedimento Dauid circa templi edificationem propter bella, & consequenter de regni eius dilatatione, hic agitur de ingratorum oppressione. Nam Ammonitæ ingrati beneficio Dauid reddiderunt ei contumeliam pro honore. Er diuiditur in duo, quia primò agitur de sociorum punitione, secundo de ingratorum destructione sequenti capitulo. Nam Syri voluerunt adiuuare Ammonitas, & Dauid pugnavit contra illos. de pugna contra Ammonitas pater sequenti capitulo. Prima in duas, quia primò ponitur seruis Dauid inflata contumelia: secundò insurgens ex hoc pugna, ibi.

Videntes autem. Prima in duas, quia primo ponitur Dauid gratia: secundò Ammonitarum contumelia, ibi. *Qui cum pervenissent.*

De continuatione ad præcedentia, & de connexionione. Quæst. I.

QVAERITVR circa primum, an ea, quæ habentur hic sint continuata ad præcedentia; & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore.

Respondendum est, quod hic est ordo continuus, quia licet non appareat an ista sint post præcedentia,

tamen semper tenendus est ordo literæ, nisi appareat aliunde, quod alius sit ordo. Hic autem non apparet, quod istud fuerit ante præcedentia. Ideo dicendum est, quod fuerit post illa. Item patet hoc efficacius, quia licet non appareat ex ista litera, an ista sint post præcedentia, tamen apparet hoc secundo Regum decimo, ubi ponitur ista historia, & dicitur ibi in principio literæ. Factum est autem post hæc, vt moreretur rex filiorum Ammon. Et refertur illud ad præcedentia, & tamen ibi præcedunt omnia, quæ præcedunt hic, quia idem ordo est hic, & ibi: ideo necesse est, quod ista fuerint post præcedentia.

Ad secundum dicendum, quod non apparet an modico tempore, vel multo fuerint ista post præcedentia. Sed videtur dicendum, quod non fuerint multi anni, & etiam, quod non fuerint aliqua facta notabilia Dauid inter ea, quæ habentur hic, & præcedenti capitulo. verum est tamen, quod secundo Regum nono interponitur quadam historia inter ea, quæ habentur hic, & præcedenti capitulo. scilicet, de Miphiboseth filio Ionathæ, & nepote Saulis, quomodo suscepit eum Dauid in gratiam, quia tamen ibi plene enarrata est, non curavit Edras hic repetere aliquid de illa. Circa primum dicitur.

Accidit autem, vt moreretur Naas rex filiorum Ammon. Id est accidit post præcedentia, quod moreretur Naas rex Ammonitarum. Iste Naas fuerat amicus Dauid, & propter hoc motus fuit ad benefaciendum filio eius.

Et regnaret filius eius pro eo. Iste vocabatur Anon, vt patet in litera, & erat iuuenis: ideo secutus fuit malum consilium servorum suorum, vt dehonoreret servos Dauid.

Dixitque Dauid faciam misericordiam cum Anon filio Naas. Intendebat facere misericordiam cum isto Anon, id est, benefacere ei in omnibus in quibus posset, quia erat iuuenis, & nunc regnare incipiens, indigebatque auxilio Dauid, & pro principio beneficiorum suorum misit ad consolandum eum de morte patris sui.

Prestitit enim pater eius mihi gratiam. Id est, quia pater suus benefecit mihi, ego volo benefacere filio. Erat enim Dauid vir gratissimus, & memor acceptorum beneficiorum, & quamquam mortuus esset Naas, qui præstiterat ei istud beneficium, nec speraret ab eo, nec a posteris suis alia, recordatus est benefacere Anon filio eius iuueni. Quæ autem gratia fuerit ista, quam Naas præstiterat Dauid infra dicitur in quadam quaestione.

Misitque Dauid nuncios ad consolandum eum super mortem patris sui. Mortuus erat Naas pater Anon, & Dauid mittebat eum consolari forte, dicens: quod licet mortuus esset pater suus, & ipse esset rex novus, & iuuenis, non angustiaretur, quia ipse auxiliaretur ei in omnibus necessarijs, sed secundo Regum dicitur: Misit consolans eum super patris interitu. Id est super ipsa morte mittebat eum consolari, quia propter illam nimis angustiaretur Anon.

Quis fuerit iste Naas. Quæst. II.

QVAERITVR quis erat iste Naas rex filiorum Ammon, de quo hic dicitur. Aliqui volunt, quod sit ille Naas, de quo habetur primo Regum v. decimo, contra quem pugnavit Saul in principio regni sui, & deiecit totum exercitum eius arque dispersit, ita vt non manerent duo pariter. Sed dicit aliquis, quod non potest stare, quia iste erat rex quædo Saul incepit regnare: nam, in principio regni eius accidit illud bellum, neque fecit aliquod aliud ille Saul

Saul ante illud: nondum enim dimiserat habitum rusticum, sed veniebat de agro sequens boues illa die, qua venerunt nuncij de labes Galaad significantes iniuriam, quam fecerat eis Naas rex Ammon primo Regum v. decimo. Regnavit autem Saul quadraginta annis. A. est. decimo tertio, & post mortem eius regnaverat Dauid super Iudam 7. annis, & dimidio. 2. Regum quinto. Et postea regnaverat super totum Israel ad minus plusquam quatuor annis, quia omnia, quæ fecit Dauid postquam factus fuit rex Israel habentur in isto libro a capitulo. 1. 1. vsque huc. & secundo Regum a quinto vsque ad 10. indigebant tribus, vel quatuor annis, & sic ad minus regnaverat Naas 50. annis, quod aliquis non concederet forte esse verum, quamquam sit possibile: ideo dicit, quod fuit alius Naas.

Respondendum est, quod istud non obstat: nam non sequitur ex præcedentibus, quod iste Naas tanto tempore regnasset: nam non est verum, quod Saul regnavit quadraginta annis, & cum dicitur Actuum 13. quod regnavit quadraginta annis, dicitur quod ibi computantur anni, quibus fuit Samuel iudex, & Saul rex, sicut est positio omnium doctorum sacræ Scripturæ, & patet hoc, quia ab exitu de Aegypto vsque ad edificationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta 3. Regum octavo, & colligitur illi ex summis particularibus temporum, sicut probauimus ibidem inducendo: & tamen in illis summis particularibus immediatè post quadraginta annos quibus iudicauit Heli summis Sacerdos, ponuntur quadraginta anni, quibus regnavit Saul, & non interponuntur aliqui anni Samuelis. Ideo necesse est, quod intelligantur anni, quibus iudicauit Samuel in quadraginta annis Saulis. Iudicauit autem Samuel plusquam viginti annis, vt colligitur primo Regum 7. nam ibi exprimitur de viginti annis, qui transierunt sub eo in Israel: & tamen post illud ipse iudicauit aliquanto tempore, & etiam filij sui post eum antequam Saul eligeretur in regem, vt patet primo Regum 7. & octavo, & sic iudicauit Samuel fortè plusquam viginti duobus annis, & Saul regnaret 18. annis residuis. Istud consonat sententiæ Iosephi 6. An. triqui. dicentis regnasse Saul decem, & octo annis. Reliquos autem de quadraginta attribuit Samueli, & sic cum Naas regnaret in principio regni Saulis regnaret 18. annis viuentis Saule: deinde mortuo Saule Dauid regnavit super Iuda septem annis, & dimidio, vt patet 2. Regum quinto, postea regnavit super Israel, & dum regnaret accidit mors Naas regis Ammon, sed vt supra dictum est: omnia gesta Dauid, postquam regnavit super Israel vsque tunc, poterant esse in quatuor annis, & sic poterant esse a principio regni Saulis vsque ad mortem Naas anni quasi triginta, & istis satis verisimiliter vitæret Naas in regno.

Dicendum ergo, quod iste Naas fuit ille rex, contra quem pugnavit Saul: primo Regum 11. vel fuit aliquis successor eius, qui etiam sic nominaretur. Magis tamen videtur dicendum, quod fuerit Naas, qui pugnavit contra Saulem: nam sic melius recipet Dauid, & benefaceret ei propter inimicitias, quas habebat cū Saule, quam aliàs cum esset Dauid hostis Saulis.

De origine Ammonitarum. Quæst. III.

QVAERITVR Vterius, qui erant isti Ammonitæ quorum rex erat Naas. Respondendum, quod Ammonitæ, & Moabitæ fuerunt duo populi derivati a duobus fratribus, scilicet, Ammon, & Moab: nam isti duo fuerunt filij Loth, consobrii Abrahamæ, quos suscepit

ex duabus filiabus suis post destructionem Sodomæ: maior enim filia peperit Moab, & interpretatur ex patre scilicet, quia ex patre suo susceperat illum filium: minor peperit Ammon, & interpretatur filius populi mei, siue ex populo meo: ad significandum, quod susceperat eum ab vno, qui erat de populo suo, id est, de cognatione sua, & isti posuit nomē honestius, quam maior. multiplicati sunt autem postea isti duo ique nec in prolem, & descenderunt ab eis duo populi, scilicet, Ammonitarum, & Moabitarum, vt patet Gen. 19. Isti nati sunt in terra Chanaan, & acceperunt ad habitandum loca propinqua terræ Chanaan, & habitauerunt simul, scilicet, Ammonitæ in vna regione, & Moabitæ in alia, & tamen istæ duæ regiones se tangebant in lateribus, & erant ista duo regna apud Iordanem ad Orientalem partem eius, vt colligitur Num. 34. & Deuteronom. 2. & tenuerunt olim isti duo populi totam terram coniunctam Iordani ex parte Oriētis, sed postea duo reges Amorrhæi, scilicet, Schon, & Og acceperunt magnam partem illius de vtraque regione, vt patet Num. 21. Postea autem Israelitæ pugnantes contra istos duos reges Amorrhæos acceperunt totam terram eorum, quæ olim fuerat Moabitarum, & Ammonitarum: Num. 21. & Deuteronom. 2. & 3. & propter hoc postea plusquam per trecentos annos rex Ammonitarum, & Moabitarum repetiuit totam istam terram ab Israelitis, dum esset iudex in Israel Iephthe Galaadites, & factum est bellum super hoc, fugatique sunt Ammonitæ, & Moabitæ, & mansit terra in possessione Israelitarum, sicut prius Iud. 11. Ista est terra, quæ data fuit duabus tribubus, & dimidia vltra Iordanem: nam tota erat de regno Ammonitarum, & Moabitarum, vt patet Iosue 13. isti Ammonitæ, & Moabitæ fuerunt, per quorum terram introierunt Israelitæ in terram Chanaan, quæ Edom noluit concedere introitum eis per terram suam, vt colligitur Num. 21. & Deuteronom. 2. Timuerunt tamen tunc Ammonitæ, & Moabitæ Israelitas: ideo inuocauerunt Balaam ariolum de Mesopotamia, vt malediceret Israelitis, & morerentur, & non potuit maledicere, quia Deus impediabat linguam eius. Num. 22. & 23. & Deuteronom. 23. propter hoc autem in surrexit magna hostilitas Israelitarum contra Moabitas, & Ammonitas, & cū essent regiones eorum iunctæ nullo intermedio, habebant inter se sæpe bella, & interdum poterant sibi benefacere.

Si fuit licitum, quod Dauid mittent consolatores ad Anon. Quæst. IIII.

QVAERITVR Vterius an licuit Dauid mittere consolatores ad Anon regem Ammonitarum. Et videtur, quod non, quia Deut. 23. dicit, quod Israelitæ non quaerent bonum Ammonitis, & Moabitis: nec haberent eum illis pacem vsque in sempiternum. Consolari tamen erat habere pacem, & promittere se favorabilem in omnibus, quæ posset, ideo videbatur facere Dauid contra illam legem.

Respondendum, quod Dauid non peccauit mittere consolatores ad Anon regem Ammonitarum, sed potius laudabiliter egit: nam Dauid susceperat beneficium a patre eius Naas, & tamen non rependerat ei aliquid pro illo, quia non occurrerat: ideo manebat sēp naturaliter obligatus successoribus ad suis benefaciendum: voluit ergo consolari Anon filium eius, & per hoc promittebat se præstaturum favorem ei in omnibus. Est autem magna virtus, quod quis non obliuiscatur susceptorū beneficiorū, potissimè quā bñfactof non sperat plura collaturus: aliq nāque redder vicem pro

pro beneficijs susceptis, & hoc, quia sciunt, quod per istam retributionem pronocabunt animos collatorum ad plura conferendum, & tunc illa retributio non est virtutis, sed utilitatis acquirendę modus, nec est laudabilis. Cum autem collator beneficij non speratur plura posse conferre, sed potius est taliter dispositus, ut egeat sibi semper conferre, utpote si incidit in paupertatem, vel in alia infortunia, tunc virtuosa, & laudabilis retributio est, quia non propter aliquem quantum, sed propter virtutem, scilicet, quia volebat obliuisci suscepti beneficij, & adhuc plus erat, quia istud beneficium non susceperat ab Anon, quem nunc volebat consolari, sed a patre eius: minus autem tenetur quis successoribus benefactoris sui, quam ipsi benefactori in quantum successor non est eadem persona realiter cum eo, cui succedit; sed quantum ad quandam iuris fictionem, & ad quãdam naturę identitatem. Et ob hoc etiam minus mouemur ad benefaciendum successoribus benefactorum nostrorum, quam ipsi sumus benefactoribus, & sic Dauid laudabilis fuit in hoc, nec imputat ei sacra Scriptura ad peccatum. Cũ autem obijcitur, quod Israelitę, nunquam deberent querere bona, nec habere pacem cum Ammonitis, & Moabitibus, potest responderi dupliciter, vno modo, quod Moabitis, & Ammonitis essent hostes Iudę, & Iudę nunquam procurarent habere pacem cum eis, nec benefacere sibi. Si tamen Ammonitę, & Moabitis prius benefecerent Israelitis, non prohibebatur ipsi respondere eis in similibus beneficijs, sicut colligitur Deuteronomo. 23. scilicet. Non facies cum eis pacem: nec querere eis bona. Querere autem bona alicui est, quando quis querit quomodo beneficiat alteri, quando uero respondet ei pro beneficio suscepto non dicitur querere ei bona, quia non est ab eo principii operationis. Et sic fuit nunc in Dauid, quia ipse non inceperat benefacere Naas regi Ammonitarum, sed ille benefecit Dauid, ideo poterat Dauid, immo obligabatur, retribuere ei, & sic patet in litera, quia dicitur: Faciam misericordiam cum Anon filio Naas: prestabit enim pater eius mihi gratiam. Scilicet, pro gratia mihi prestata beneficiam illi. Secundo potest dici, & melius, quod Israelitis non prohibebatur benefacere Ammonitis, & Moabitibus quantum ad omnia, & habere pacem cum eis, quia tunc non possent recipere aliquem de illis, qui uellet conueni ad ritum Iudaicum, & tamen suscipiebant: nã Ruth fuit Moabitibus, & accepta est in uxorem a Maalon filio Noemi, & postea a Booz, & de stirpe eius descendit Dauid, ut patet Ruth, tertio, & quarto, sed solum prohibebantur Israelitę concedere honorem Moabitibus, & Ammonitis postquam conuerterentur ad Iudaismum, & etiam prohibebantur dare eis uxores de filiabus Hebręorum, & patet hoc Deuteronomo. 23. quia ibi ponitur de gentibus conuersis ad Iudaismum, qui deberent intrare in Ecclesiam Domini, & qui non. De Aegyptijs, & Idumęis dicitur, quod intrabunt in quarta generatione, de quibusdã alijs dicitur, quod intrabunt in decima generatione: de Moabitibus autem, & Ammonitis dicitur, quod non intrabunt in Ecclesiam Domini, etiam post decimam generationem, nec in ceterum, & propter hoc dicitur: Non querere eis bonum omnibus diebus vitę tuę usque in sempiternum. Nam permittit alicui genti intrare in Ecclesiam Domini, erat benefacere

ei, & quibusdam gentibus permittitur illico intrare, scilicet, omnibus gentibus præter Chananęos, Idumęos Aegyptios, Moabitas, & Ammonitas, quibusdam permittitur in quarta generatione, scilicet, Aegyptijs, & Idumęis, alijs uero nunquam permittitur eo, quod omnes occidendi erant, sicut erat de Chananęis. Et tamen si alicui Chananęorum licite daretur vita, licebat etiam ei intrare in Ecclesiam Domini, sicut patet de Raab, quę erat Chananęa cum esset de Iericho, & tamen accepta est in uxorem a principe totius tribus Iuda, scilicet, Salmon filio Naafson, ut patet Math. primo, & colligitur Iosue 6. Moabitis autem, & Ammonitis non iubebantur a Deo occidi, sicut Chananęi eo, quod Israelitę accepturi erant terram eorum in possessionem, sicut terram Chananęorum, Deuteronomo. secundo, & tamen ipsi soli uetabantur in aeternum introire in Ecclesiam Domini. Deuteronomo. 23. Est autem nõ introire in Ecclesiam Domini, non accipere uxorem de filiabus Hebręorum, & etiam non habere aliquem principatum inter Israelitas: nam congregatio Israelitarum uocatur Ecclesia Domini, id est, multitudo, vel cõgregatio Dei. Si autem acciperet aliquis uxorem de mulieribus illius congregationis, introibat in Ecclesiam Dei, quia semen tuum efficiebatur pars Ecclesię Dei, cum semen suum esset de stirpe Hebręorum: etiam si quis acciperet aliquem principatum inter Israelitas, dicebatur introire in Ecclesiam Dei eo, quod per istum principatum efficiebatur caput Ecclesię Dei, ut declaratum est Deuteronomo. vigesimo tertio. Ista duo non uetabantur alijs gentibus, & tamen uetabantur Ammonitis, & Moabitibus: ideo dicebatur Israelitę quantum ad hoc abominari Moabitas, & Ammonitas. Et dicitur, quod non quererent eis bonum omnibus diebus vitę suę usque in sempiternum, id est, nunquam permittent eos introire in Ecclesiam Domini: nam si Israelitis liceret aliquando querere bonum Moabitibus, & Ammonitis, procurarent eis tunc omnem honorem, quem possent, & sic introducerent eos in Ecclesiam Domini, sicut faciebatur de alijs gentibus. Et tamen nunquam permittit debent, quod introire in Ecclesiam Domini. Ideo dicitur, quod non querent eis bona omnibus diebus vitę suę: alia tamen bona, quę non erant introductio in Ecclesiam Domini, non prohibebantur Israelitę facere Moabitibus, & Ammonitis, & sic Dauid fecit nunc, quia solum uolebat misereri Anon filio Naas præstando sibi fauorem: tamen non introducebat eum in Ecclesiam Domini, scilicet, dando sibi uxorem de filiabus Hebręorum, vel constituendo eum principem in aliqua dignitate inter Hebręos. Sed obijcitur, quod non possit hoc stare, quia non solum prohibebantur Israelitę, scilicet, introducere Moabitas, & Ammonitas in Ecclesiam Dei, sed etiam benefacere eis in alijs: nam dicitur Deuteronomo. vigesimo tertio. Non facies cum eis pacem. Et tamen facere pacem non erat introducere eos in Ecclesiam Domini. Respondendum, quod hoc solum erat, quod uetabatur, & tamen dictum est, quod non facerent pacem Israelitę cum Moabitibus, & Ammonitis, quia per hoc perueniretur ad introducendum eos in Ecclesiam Dei. Pro quo sciendum, quod aliud est facere pacem quę habere pacem: habere enim pacem nihil est nisi cessare a bello, vel non pugnare: facere pacem est ponere federa, vel conuentiones inter aliquas gentes, primum non erat uetum Israelitis, quia alias obligarentur semper pugnare contra Moabitas, & Ammonitas, quod falsum est. Secundum erat illicitum: nam facere federa pacis est, quando aliquę gentes uolunt totaliter

totaliter redire in concordia, & ut istud semper duret, miscent connubia: quia progenies inde surgens est utrumque, & per illam conueniatur pax: hoc autem Deus uolebat fieri in Moabitibus, & Ammonitis. quia prohibitum erat recipi illos in Ecclesia Domini. Ideo dixit, nõ facies cum eis pacem, sed per quam ueniretur ad introducendum Moabitas, & Ammonitas in Ecclesiam Domini, & sic non uetabantur Hebręi aliud bonum facere Moabitibus, & Ammonitis, nisi introducere eos in Ecclesiam Dei, Dauid autem uolens nunc consolari Anon regem Ammonitarum, nõ introducebat eum in Ecclesiam Domini, ideo non erat ei illicitum hoc.

De gratia, quam prestauit Naas Rex Dauid regi. Quasi. V.

QUÆRITUR uictorius, quæ fuit gratia, quã prestauit Naas rex Ammonitarum Dauid, pro qua nunc uolebat Dauid benefacere filio eius. Respondet Rabbi Sa. & quidam alij Hebręi, quod Dauid tulit patrem suum, & matrem ad regem Moab, quando fugiebat a facie Saulis, manebantque cum eo, quando Dauid erat in praesidio cum uiris suis. Rex autem Moab occidit patrem, & matrem Dauid, uoluitque occidere eum, & viros eius, & tunc fugit ad Naas regem Ammonitarum, qui benigne suscepit eum, & prestauit, quæ potuit ad consolationem eius. Quod autem patet, & mater Dauid fuerint cum rege Moab, quando Dauid erat in praesidio terrę illius, uerum est, quia Dauid reliquit illos apud regem Moab, eo quod erant ueteres, & non poterant cum eo, & uiris suis discurrebant hinc, & inde ad insulas bellicosas, & praedas, ut patet 1. Regum 22. & tamen an rex Moab occiderit illos, & uoluerit occidere Dauid non apparet, sed Hebręi confingunt hoc, quia nunquam post illud fit mentio de patre, & matre Dauid. Istud autem motiuum leuissimum est. Aliiter potest dici, quod cum Dauid magno tempore fugerit a facie Saulis, & descenderit in terrã Philisthinorum, & Moabitum, etiam descenderit in terram Ammonitarum, quæ coniuncta erat terrę Israel, & ibi receptus fuerit benigne a Naas rege, & hoc satis uerisimile est, quia Naas rex Ammonitarum erat hostis Saulis propter uictoria, quam obtinuerat de eo, & dispersebat exercitum eius, ita ut nõ relinquerentur duo patres, 1. Regum 11. Dauid autem erat nunc hostis Saulis, & fugiebat a facie eius. Ideo credendum est, quod reciperet eum Naas benigne, quia ambo erant nunc hostes Saulis, & sciebat Naas, quod Dauid erat uir fortis, & bellicosus, qui poterat eum adiuuare contra Saulem, si opus esset, sicut quando Dauid descendit in terram Philisthinorum, & mansit cum Achis rege Geth, ipse duxit eum secum in bellum contra Saulem, sciens eum esse hostem eius, 1. Regum 29. & Dauid promisit ibi facere multa contra Saulem, 1. Regum 28. & propter ista beneficia, quæ tunc susceperat Dauid a Naas, uoluit filio eius Anon benefacere.

Qui cum peruenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Anon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Anon: Tu forsitan putas, quod Dauid honoris causa in patrem tuum miserit, qui consolarentur te, nec animaduertis, quod ut explorent, & inuestigent, & scrutentur terram tuam, uenerint ad te serui eius. Igitur Anon pueros Dauid decaluauit, & rasit, & praescidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes, & dimisit
Alph. Tolt. in Lib. I. Paralip.

A eos. Qui cum abiissent, & hoc mandassent Dauid, miserit in occursum eorum: Grandem enim contumeliam sustinuerunt, & praecipit, ut manerent in Iericho, donec cresceret barba eorum, & tunc reuerterentur.

Qui cum peruenissent. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, uisus Dauid in ista contumelia, & dicit. *Qui cum peruenissent in terram filiorum Ammon.* Scilicet, in ciuitatem regalem in qua erat Rex, quę uocabatur Rabath: nam non erant consolaturi regem illico, ut introirent in terram Ammonitarum, sed cum peruenirent ad locum, in quo ipse erat. *Ut consolarentur*

B Anon. Id est, ut dicerent ei uerba consolatoria, quæ iusserat eis dicere Dauid. *Dixerunt principes filiorum Ammon ad Anon.* Isti erant principes regni, & consiliarij regis, qui assistebant ei ad consulendum in omnibus, quæ fieri deberent, potissime, quia Anon erat adhuc iuuenis, & nouus in regno, & nesciret quid oporteret fieri in singulis, nisi haberet consiliatores.

Tu putas forsitan, quod Dauid honoris causa in patrem tuum miserit, qui consolarentur te. Istud dixerunt principes ad Anon, quia forte ille susceperat bono animo nuncios Dauid, & credebat uerbis eorum, & hilari uultu tractabat eos, tanquam nuncios amici patris sui, ideo principes dixerunt, quod non putaret, quod Dauid uellet honorare patrem eius Naas in hoc, sed magis mittebat Dauid nuncios ad explorandam terram.

C *Et non aduertis, quod ut explorent, & ut inuestigent, & scrutentur terram tuam uenerint ad te serui eius.* Quasi dicat, Non debes credere hoc, sed magis, quod uenerunt insidiosę ad uidendum terram tuam, ut destruant eam. Et ponitur explorare, inuestigare, & scrutari, & est multiplicatio in uerbis, quia omnia ista idem significant, scilicet, quod ueniebant illi ad inuestigandum, quæ essent loca infirma terrę, per quæ possent Israelitę introire, & capere urbes, sic enim dixit Ioseph ad fratres suos fingens se ignotum, quando descenderunt in Aegyptum: Exploratores estis, & ut uideatis infirmiora terrę uenistis. Et iterum dixit: Immutata terrę huius considerare uenistis, Genesis quadragesimo secundo.

D *Igitur Anon pueros Dauid decaluauit.* Putauit rex insipiens uerum esse, quod dixerant filij principis, & ideo uoluit inferre istis nuncijs Dauid poenam, tanquam exploratoribus regni uenientibus in dolo, & decaluauit eos, id est, abstulit omnes pilos capitis sui.

Et rasit. Scilicet, Totam barbam ipsorum, & istud erat contra consuetudinem illius temporis, ideo erat magna ignominia.

Et praescidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes. Vestes Hebręorum erant longę pertingentes usque ad pedes, & praescidit illas rex a natibus usque ad pedes, faciens, quod tota pars corporis, quæ erat a natibus usque ad pedes esset discooperata. Et dicitur secundo Regum decimo. Praescidit vestes eorum medias usque ad nates. Id est, Praescidit vestes eorum per medium, quia in natibus est quasi medietas staturę hominis.

Et dimisit eos. Scilicet, Dimisit abire in terram suam eos sic delulos.

Qui cum abiissent. Scilicet, Reucessissent de terra Ammonitarum. *Et mandassent Dauid.* Id est, Miserunt illud ad dicendum Dauid, ut ipse prouideret super hoc, & non accipitur hic mandare pro imperare, sed pro mittere ad dicendum, sic enim est modus loquendi quorundam gentium, & sic etiam sacra Scriptura consueuit dicere, ut patet Genesis 43. Cum dixerunt filij Iacob ad eum: Hęc mada tibi filius tuus Ioseph. Id est, Hęc mittit tibi ad dicendum, quia filius non iuberet patri, Ec sed

sed potius rogaret, sic etiam dicitur Numeri 20. Hæc mandat tibi frater tuus Israel. Id est, Mittit tibi ad dendum: nam ibi loquebatur Israel: ad Idumæos, & nō imperabant, sed potius orabant, q̄ permitterentur transire per terram Idumæorum, ut patet ibidem. *Misit in occursum eorum.* Sciuit David quanta contumelia eis fuerat inflicta, & noluit, quod sic confusi intrarent in terram suam, sed voluit quod manerent in aliquo loco semoti a communicatione hominum, quousque crescerent barbæ eorum, & possent honeste apparere coram alijs in terra Israel. *Et præcepit, ut manerent in Tericho.* Ita est ciuitas in introitu terre Chanaan ad Orientalem partem eius. Cuius muri miraculose corruerunt Israelitis iustrantibus urbem, Iosue 6. *Donec crescerent barbæ eorum & tunc reuerterentur.* Scilicet, Postquam cresceret barba, honeste poterant apparere coram alijs hominibus, & tunc reuersuri erant, & non prius.

De iudicio temerario principum filiorum Ammon.
Quæst. VII.

QUÆRITUR, quare putauerunt principes filiorum Ammon, q̄ nuncij David erant exploratores. Respondendum est, quod multiplex motuum habere poterant. Primum erat ex prudentia, quia ad prudentem pertinet cauere, & timere in illis, in quibus non est determinatus euentus, si possint in malum exitum verti. Sic erat hic, quia dato, q̄ nuncij David bona verba referrent, poterat esse quod malo animo venirent ad explorandum terram, ut traderetur in manu hostium, & istud ad quemlibet pertinet cogitare, quando videt homines extraneos in regno suo, nisi constet ei de intentione illorum. Sic fuit de Ioseph, qui videns fratres suos in Aegyptum, dixit eis: Exploratores estis, & infirmiora terræ videre venistis. Et sic non errabant principes Ammonitarum cogitando, quod serui David essent exploratores, sed errauerunt iudicando ex abrupto illos esse exploratores, & condemnando tanquam exploratores, cū non constaret eis de veritate. Secundum erat speciale ex parte Ammonitarum, propter quod magis deberent suspicari exploratores venire in terram suam, quam alia gentes, scilicet, q̄a habebant maiorem causam timendi: nam rex eorum erat nouus in regno, & iuuenis, & forte non bene erant dispositæ res terræ illius propter mortem regis Naas, qui paulo ante hoc fuerat, ideo poterat suspicari rationabiliter, quod alia gentes insidiarentur eis tunc, quādo facilius erat eos debellare. Tertium erat ex parte David, quia ipse erat vir bellicosus nimis, & subiecerat sibi in tributum omnes regiones, quæ erant in circuitu terræ Israel, scilicet, Moabitas, qui erant ad partem Orientalem, & Idumæos, qui erant partim ad Orientem, & partim ad Meridiem, ut colligitur de ambobus, Numeri 34 & Deuteronom. 2. & 3. & Philistinios, qui erant ad partem Meridianam, ut colligitur Iosue 13. & Syros, qui erant ad Aquilonarem partem, & sic non manebat aliqua gens de confinibus Israel, quæ nō esset subiecta David in tributum, nisi Ammonitæ, poterant ergo verisimiliter præsumere, quod David vellet etiam eos subijcere sibi in tributarios, & ad hoc mitteret exploratores, ut viderent terram, & caperent eam. Quod autem omnes gentes prædictas subiecisset sibi David, patet 2. Regum 8. & præceden. cap. Quartum erat ex conditione Hebræorum, quia Hebræi erant infesti Moabitis, & Ammonitis propter duo. Primo propter legem, quia Deus iusserat Deuteronom. 23. Quod Israelitæ nō facerent pacem cum Moabitis, & Ammonitis, nec quærerent eis bonum omnibus diebus vitæ suæ. Secundo propter

bella, quæ inciderant inter Ammonitas, & Israelitas, quando rex Ammon repetiuit terram, quam tenebant Israelitæ, & indixit eis bellum tempore Iephthæ Galaditis iudicis Israel, ludicum 11. & sic putabant nunc, quod insidiarentur eis Hebræi sub colore pacis ad auferendum terram.

De quibusdam verbis, quæ dixerunt principes Anon.
Quæst. VII.

QUÆRITUR vterius, quare dixerunt principes Anon regi: Putas, quod David honoris causa in patrem tuum miserit, qui te consolaretur? Et quare non dixerunt: putas, quod causa honoris tui David miserit, qui te consolaretur? Vel quod dicerent absolute, putas quod causa honoris miserit David? Respondendum est, quod hoc potuit esse propter multa. Primo, quia forte nuncij David retulerunt in verbis consolatorijs, quod David recognoscens gratiam, quam susceperat a Naas patre suo, mittebat ad consolandum eum. Cum ergo propter patrem fieret consolatio filio, dicebatur fieri causa honoris David in patrem Anon, & quia ista verba audierant principes Ammonitarum, retulerunt illa, sicut dixerant serui David. Secundo potest dici, quod principes Ammonitarum dixerunt hoc, dato quod nihil de his retulissent serui David, quia color veniendi ad Anon erat propter patrem eius: nam sciebant isti principes, quod Naas rex Ammonitarum beneficiat David. Et quod nunc David si vellet mittere exploratores sub colore aliquo, non haberet alium colorem, nisi quod volebat consolari filium propter beneficia suscepta a patre, & sic retulerunt principes de honore patris. Tertio, quia dato, quod principes nihil scirent de beneficio collato David a Naas, nec serui David illud referrent, mouerentur rationabiliter ad dicendum hoc, quia cum David nunc beneficeret Anon, mittendo ad consolandum eum, non faceret istud sine causa, non tamen promeruerat aliquid Anon apud David, quia erat iuuenis, & nunc nouiter acceperat statum regalem, ideo faceret istud propter patrem suum, & sic isti dixerunt.

An peccauerunt Anon, & serui eius decaluando seruos David.
Quæst. VIII.

QUÆRITUR vterius, an Anon, & serui eius peccauerunt, decaluando seruos David. Aliquis dicet, q̄ non, quia rationabiliter præsumebant istos esse exploratores, ut declaratum est supra in prima quaestione istarum. Ideo rationabiliter poenam exploratorum eis infligebant. Rñdendū est, q̄ valde peccauerunt Anon, & serui sui faciendo hoc. Serni quippe Anon peccauerunt præsumendo hoc regi, ipse autē Anon peccauit credendo eis, & iubendo fieri cū esset iniustus. Et patet hoc primo, q̄a David intulit bella Ammonitis solū pp hoc, si tñ nō peccauissent Ammonitæ in hoc, bellū inflictū a David esset iniustum, & tñ David iuste pugnauit nunc, q̄a nō reprehenditur in aliquo loco scripturæ de isto bello, cum tñ ponantur peccata sua, 3. Regum 15. Ergo illi peccauerunt. Secundo patet, quia infra dicitur: Videntes autē filij Ammon, q̄ iniuriā fecissent David, &c. Si tñ iuste fecissent, hoc, nō fecissent iniuriā David, q̄a nemini facit iniuriā, qui vitur iure suo, ergo peccauerunt. Tertio patet, q̄a serui David nihil mali egerat, nec facere intendebant, & inflicta fuit eis poena, tanquam malefactoribus, ergo peccatum fuit. Quarto patet, quia serui David veniebant ad beneficiandū Ammonitis, scilicet, ad offerendum regi eorum amicitiam, quam habebat David ad ipsum, & ad offerendum ei

ei fauorem David in omnibus. Ipsi verò retribuerunt pro hoc contumeliam cum deberent referre gratiarum actiones, ideo non solum peccauerunt, sed etiam aliquid inhumanum fecerunt, quia inhumanum est auxiliatorem expelli, id est, malum retribui auxiliatori, ut patet octauo Ethicorum. Ad rationem in contrarium dicitur, quod Ammonitæ verisimiliter poterant suspicari, quod serui David essent exploratores, tamen non propter hoc sequitur, quod iuste illis poenam intulerint, cum illi non essent vere exploratores, sed consolatores Regis. Nec excusat eos suspitio in hoc, quia non potest præcedi ex qualibet præsumptione ad condemnandum aliquem, sed solum ex illa, quæ est violenta. Ista autem non erat violenta, nec etiam omnino probabilis, sed satis remota, ideo non excusat eū: dato, quod Ammonitæ omnino crederent seruos David esse exploratores, non debebant punire eos quousque constaret sibi, sed propter istum timorem iustum poterant eis iubere exire de regno, & quod non ingrederentur in aliquas vrbes, ne viderent infirmiora terræ, & sic haberent remedium timoris sui, & nemini inferrent iniuriam. Nunc autem valde iniuste, & imprudenter fecerunt, quia non habita aliqua probatioe qualicunque contra seruos David punierunt eos.

De modo punitionis in seruos David.
Quæst. IX.

QUÆRITUR vterius cum Anon vellet punire seruos David, quare potius rasit barbæ eorum, & scidit vestimenta a natibus vsque ad pedes, & decalcauit eos, quam faceret aliquid aliud. Respondendum est, quod Anon volebat inferre contumeliam seruis David, & putauit non posse alio modo melius inferre quā sic, eo quod ista erat magna ignominia, ideo istud fecit eis: patet enim hoc, quia 2. Regum 10. Dicitur de istis: Erant enim viri confusi turpiter valde. Et hic dicitur grandem enim contumeliā sustinuerant: & patet hoc nam homines habent vestes principaliter ad operiendum verenda sic dicitur Ecclesiast. 29. Scilicet, Initium vitæ hominis panis, & aqua, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Nunc tamen reuelauit Anon pudenda istorum virorum scindens vestes eorum vsque ad nates, ideo erat magna ignominia. Etiam quia raderetur dimidia barba ipsorum erat confusio magna propter tria. Primum quia insolitum erat barbam radi, sed nutriebant viri comam, & barbam apud antiquos. Quod ergo raderetur barba alicui, erat quasi deficeret ei aliquid de illis, quæ erant de integritate naturæ. Secundum erat, quia isti viri passi fuerant aliquid contra legem suam. Nam Deus iusserat, quod barbæ filiorum Israel non raderentur sic sicut nunc rasæ fuerant barbæ istorum, ut patet Leuiti. 19. Scilicet, Nec in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam. Quod tamen aliquis patiatur aliquid contra legem ignominia est, eo quod viuere contra legem illam Iudæi reputabant ignominiam: Sic patet de filijs Israel, qui circuncidebantur, & gentiles non circuncidebantur, & putabant Iudæi ignominiosum esse, quod illi essent incircuncisi. Et dicebant eis hoc tanquam ignominiam. Sic dixerunt pater, & mater Samsonis ad eum, quare vis accipere vxorem de filiabus Philistinorum, qui incircuncisi sunt? Iudic. 14. Et Ionathas filius Saulis dixit ad armigerum suum, Veni transeamus ad stationem incircunciforum horum primo Regum 14. Quod ergo viri isti raderentur barbam contra legem, erat ignominia. Tertio patet, quia fecit Anon radi medietatem barbæ cuiuslibet il-

Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

lorum, & ista erat maior confusio: nam etiam inter illos, quibus est vsus radere barbam ignominia magna est si quis dimidium barbæ rasum solum habuerit. Et tamen isti rasi sunt in sola medietate barbæ, ideo valde erant confusi. Quod autem decalcauerunt etiam erat magna confusio: nam quod fit contra vniuersalem morem, est quasi fiat contra naturam, & tamen contra morem omnium erat, & est, quod viri decalcauerunt, ideo confusio erat illos decaluatos esse. Et sic quamquam aliter posset eis nocere, tamen sic magis illudebat eis, & contemptibiles reddebat quam aliter, ideo fecit hoc.

De diuersitate in verbis, quæ habentur hic, & 2. Regum cap. 10. circa iniuriam factam pueris David.
Quæst. X.

QUÆRITUR vterius quomodo dicitur hic, quod Anon decaluauit pueros David, & rasit eos, & præcidit tunicas eorum a natibus vsque ad pedes, quia 2. Regum 10. Dicitur aliter, scilicet, Rasit dimidiam partem barbæ eorum, & præcidit vestes eorum medias vsque ad nates. Respondendum, quod ista idem sunt, & tamen secundum consuetudinem scripturæ, quando idem factum narratur in pluribus locis, alicubi plus ponitur, & alicubi minus, potissime quando vnus locus est ad declarationem alterius. Sic autem est in præsentia, quia iste liber Paralipomenon est solum ad suppleendum ea, quæ omiſsa sunt in alijs libris, & potissime in libris Regum, sicut significat nomen suum, scilicet, Paralipomenon, id est, de omiſis, vel relictis. Et patet magis in Epistola Hieronymi ad Paulinum cap. 7. Et in prologo Galeato eiusdem, & sic 2. Regum 10. significatur duo, quæ fecit Anon pueris David, scilicet, quod rasit barbam eorum, & quod præcidit vestes, hic autem ponuntur tria: nam additur aliud, scilicet, quod decaluauit eos. Modus ergo fuit, quod Anon fecit omnes pilos capitis istorum radi, deinde rasit medietatem barbæ eorum, & reliquit aliam medietatem, ut turpiores apparerent, deinde scidit vestes eorum per medium, scilicet, super nates. Et secundum hoc concordatur litera ista, & illa: nam cum dicitur hic, quod decaluauit eos, istud verum est, & suppletur hic, cum non fuerit positum 2. Regum 10. Cum autem dicitur, & rasit, intelligitur de rasiōe barbæ, & istud magis declaratur 2. Regum 10. quā hic, nam dicitur rasitque dimidiam partem barbæ eorum: Et quamquam iste liber sit quasi expositiuus librorum Regum, tamen aliqua habentur ibi plenius quā hic, quia ea, quæ ibi plene scripta sunt non repetuntur hic, nec expedit repeti. Cum autem dicitur hic præcidit tunicas eorum a natibus vsque ad pedes dicitur ibi, scidit vestes eorum medias vsque ad nates. Et est differentia, quia ibi dicitur scidit vestes medias, & verum est, quia vestes istorum scidit per medium Anon: nam medium staturæ hominis est super nates, & dicitur vestes medias, id est, per medium vestium, quia iste est modus loquendi, & dicitur hic vsque ad pedes, & ibi dicitur vsque ad nates, & idem est, quia potest accipi pars, quæ manebat cooperta de corpore facta ista abiectione, vel pars, quæ manebat nuda: si accipiatur pars operata, dicitur vsque ad nates, quia a capite vsque ad nates manebat vestimenta operientia corpus, pars autem inferior erat nuda, & istud accipitur 2. Regum decimo. Cum dicitur, scidit vestes eorum medias vsque ad nates. Si autem accipiatur pars nuda erata natibus vsque ad pedes. Et sic accipitur hic, cum dicitur, præcidit tunicas eorum a natibus vsque ad pedes.

Et 2. Videntes

Videntes autem filij Ammon, quod iniuriam fecissent David, tam Anon, quam reliquus populus miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba currus, & equites. Conduxeruntque trigintaduo millia curruum, & Regem Maacha cum populo eius. Qui cum venissent castrametati sunt e regione Medaba. Filij quoque Ammon congregati de vrbibus suis, venerunt ad bellum. Quod cum audisset David, misit Ioab, & omnem exercitum virorum fortium: egressique filij Ammon, direxerunt aciem iuxta portam ciuitatis; reges autem, qui ad auxilium eius venerat, separatim in agro steterunt. Igitur Ioab intelligens bellum ex aduerso, & post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de vniuerso Israel, & perrexit contra Syrum. Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui, & perrexit contra filios Ammon: Dixitque, si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi, si autem superauerint te filij Ammon, ero tibi in praesidium. Confortare, & agamus viriliter pro populo nostro, & pro vrbibus Dei nostri: Dominus autem quod in conspectu suo bonum est, faciat. Perrexit ergo Ioab, & populus, qui cum eo erat, contra Syrum ad praelium, & fugauit eos. Porro filij Ammon videntes, quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem eius, & ingressi sunt ciuitatem, reuersusque est etiam Ioab in Ierusalem.

Videntes autem. Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet conuersus pugna: nam propter contumeliam factam in seruis David, facta fuit ista pugna, quae habetur hic, & alia, quae habetur sequenti cap. & diuiditur in duo, secundum quod fuerunt duo bella facta contra adiutores Ammonitarum. Primum a filiis seruis David: secundum ab ipso David ibi. Videntes autem Syrus. Circa primum dicitur. *Videntes autem filij Ammon, quod iniuriam fecissent David.* Scilicet, Postquam decalauerunt seruis David, & miserunt eos, cogitauerunt super hoc, & viderunt, quod male fecerant, quod ista iniuria iniuncta illis viris, fuerat iniuncta David, qui erat rex potens, & poterat nocere Ammonitis. *Tam Anon, quam reliquus populus miserunt mille talenta argenti.* Potest referri hoc ad verbum praecedens, vel ad sequens: referendo ad praecedens est sensus, quod tam Anon quam populus suus viderunt, quod fecerant iniuriam David: referendo ad sequens est sensus, quod tam populus quam Ammonitis, quod fecerant iniuriam David, & quod David pugnaret contra eos, & ipsi non possent resistere ei, ideo conati sunt conducere milites stipendarios, ut adiuerent eos, & ad hoc dederunt mille talenta argenti. *Et conducerent de Mesopotamia & Syria, Maacha, & de Soba.* Scilicet, De omnibus his regionibus, quae erant pro-

pinqua terra Ammon, conduxerunt milites, & dederunt eis ista mille talenta. Mesopotamia est regio quadam in Syria, quae vocatur in Hebraeo Aram Naaram, i. Syria fluuiorum, & est illa pars Syriae, quae est apud Euphratem: nam diuidit eam Euphrates. Syria accipitur hic pro alia parte Syriae, quae non est apud Euphratem, & vocatur Syria absolute, quia aliae partes Syriae habent nomina specialia. Maacha non est nomen regionis, sed viri: nam quidam rex vocabatur sic. Vel potest esse quod Maacha sit nomen regionis, & dicatur rex Maacha, i. rex illius regionis. Soba est nomen regionis, quae est in Syria, vel est nomen vrbis. Quidquid autem sit Soba est in Syria in regione vrbis Hemath, ut patet praecedenti cap. vbi dicitur. *Quod Adazer erat Rex Soba, regionis Hemath.* Ab omnibus his ceperunt Ammonitarum currus, & equites. *Currus, & equites.* Currus est planstrum habens quatuor equos armatos portantes ipsum, & in rotis eius sunt enses curuati in modum falcis. Ideo vocantur isti currus falcati, de quibus magis declaratum est praecedenti cap. Equites autem non sunt illi, qui pugnabant super currus, sed viri solis equis insidentes, & pugnantes. *Trigintaduo millia curruum.* Istos currus habuerunt Ammonitae de omnibus regionibus supra positis. *Et Regem Maacha cum populo eius.* Id est, Etiam venit Rex Maacha cum populo suo ad adiuvandum Ammonitas. potest vocari Rex Maacha, scilicet, quod Maacha sit nomen eius, vel quod sit nomen eius Regni. *Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba.* Scilicet, Omnes gentes istae venerunt ad adiuvandum Ammonitas, & posuerunt castra sua e regione vrbis Medaba, scilicet, a fronte, vel contra urbem Medaba, quasi irent ad pugnandum contra Medaba, quia contra illam direxerant vultum suum: est enim Medaba ciuitas quadam Ammonitarum, ad quam conuenerunt quidam de vrbibus Moabitarum, & Ammonitarum, quando cepit eas Sehon Rex Hesebon, ut patet Numeri vigesimo primo cap. Iugum ipsorum disperijt ab Hesebon, usque Dabon, lapsi peruenerunt in Ophe, & usque Medaba. Et in ista vrbe erat nunc Rex Ammonitarum, contra quem credebatur David venturum ad pugnandum, ideo iste gentes posuerunt castra apud Medaba, ad defendendum ibi regem ab hostibus. *Filij quoque Ammon congregati de vrbibus suis, venerunt ad bellum.* Ammonitae erant pauci, & non poterant se defendere a David, ideo congregauerunt exercitum magnum de omnibus istis gentibus, & etiam isti conuenerunt de omnibus ciuitatibus suis ad ciuitatem, in qua erat tunc Rex, & diuisus est exercitus in duas partes, scilicet, milites stipendiarij fuerunt in vna parte extra urbem, & Ammonitae fuerunt in alia parte apud portam vrbis, in qua erat Rex, sic colligitur 2. Regum 10. cum dicitur: *Egressi sunt filij Ammon, & direxerunt aciem ante introitum portae.* Syrus autem, & Soba, & Rohob erant seorsum in campo. *Quod cum audisset David.* Potest istud intelligi de contumelia iniuncta viris suis, scilicet, quod quando David audiuit illam, fecit parari exercitum, & misit Ioab principem militiae cum exercitu suo ad pugnandum contra Ammonitas, vel potest referri ad apparatus belli, quem fecerant Ammonitae, scilicet, quod congregauerunt milites de omnibus his nationibus, & posuerunt eos apud urbem Raab in campo. Et intelligendum est de apparatu belli, scilicet, quod illo audito misit David exercitum suum cum Ioab, non est tamen intelligendum, quod omnia ista essent facta, quando David misit exercitum suum, scilicet, essent istae gentes apud vrbem Medaba in campo, & Ammonitae essent apud portam vrbis, quia quamquam istae gentes venissent de terra sua non dirigerent aciem quoulibet; viderent hostes. Sed est intelligendum, quod Ammonitae illico post contumeliam iniunctam

iniunctam seruis David, congregauerunt istas gentes in adiutorium suum, sed quia non poterant tot gentes de diuersis regnis congregari secrete, & in breui, sciuit David quod congregarentur antequam essent congregati. Et interim fecit ipse congregari exercitum suum, & misit illum cum Ioab. Cum autem dicitur hic, quod iste gentes erant simul in campo, & Ammonitae erant ad introitum portae vrbis, debet referri ad sequentia, scilicet, ut sciatur quomodo erat dispositus exercitus, quando venit Ioab ad pugnandum contra Ammonitas. Et dicitur hoc potissime ad declarandum quomodo erant duae partes exercitus, & contra vnam pugnabat Ioab, & contra aliam Abisai, ut patet infra in litera. *Misit Ioab, & omnem exercitum virorum fortium.* Habebat enim David electos iam viros fortes pro bellis, & ascripserat eos militiae suae, ita quod quando oportuerit congregari illos ad arma cito congregarentur. *Egressique filij Ammon direxerunt aciem iuxta portam ciuitatis.* Subintelligendum est, quod omnes filij Ammon de vrbibus suis conuenerunt in vrbe Medaba, in qua tunc erat rex, & manebant ibi expectando vsquequo venirent Hebraei ad pugnandum contra eos, milites autem stipendiarij erant simul in agro, & quando venit Ioab, egressi sunt Ammonitae de vrbe, & ordinauerunt aciem suam, posuerunt eam iuxta introitum vrbis Medaba. *Reges autem, qui ad auxilium venerant separati, in agro steterunt.* Quatuor Reges erant, qui venerant in auxilium Ammonitarum, scilicet, Rex Syriae, & Rex Mesopotamiae, & Rex Maacha, & Rex Soba, ut patet supra in litera, & magis 2. Regum 10. Omnes isti steterunt separati ab Ammonitis, & fuerunt simul in agro distantes ab vrbe. *Igitur Ioab intelligens bellum ex aduerso, & post tergum contra se fieri.* Quando enim venit Ioab erant congregatae istae gentes, & posuerunt in campo exercitum suum. Filij autem Ammon exeuntes de vrbe posuerunt exercitum apud portam vrbis, & manebat locus medius, in quo necesse erat, quod poneret Ioab exercitum suum si pugnare vellet contra aliquam de istis gentibus, & si introiret in medium, instaret sibi bellum a facie, & a tergo. Ideo dicitur, quod vidit Ioab, quod instabat sibi bellum ante, & post tergum. *Elegit viros fortissimos de vniuerso Israel.* Scilicet, De toto exercitu Israel elegit viros fortissimos, quos voluit, & accepit illos in partem suam. *Et perrexit contra Syrum.* Id est, Iuit ad pugnandum contra Syros. Omnes quatuor Reges, qui venerant in adiutorium Ammonitarum vocantur hic Syrus vno nomine, eo quod omnes congregati erant in vno exercitu. Etiam quia omnes isti erant Syri quamquam essent de diuersis partibus Syriae: nam Rex Maacha de Syria erat, & Rex Soba, quia Soba est de regione Hemath. Mesopotamia quoque Syria est: nam Mesopotamia vocatur in Hebraeo Aram Naaram, id est, Syria fluuiorum: contra omnes istos iuit ad pugnandum Ioab. *Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui.* Scilicet, De toto exercitu, quem duxerat Ioab de terra Israel elegit viros fortes, quos voluit, & mansit minor pars, & infirmior exercitus, & istam tradidit Abisai fratri suo: fuit iste Abisai vir gloriosus in armis, vnde ipse ponitur primus in numero triginta virorum fortium David, 2. Regum 13. & supra 11. & ipse fuit dux militiae contra Idumaeos, & occidit decem, & octo millia, praecedenti cap. & 2. Reg. 8. Ipse quoque eripuit David a morte, cum quidam Philisthaeus niteretur percutere eum deficientem iam viribus: tradidit ergo Ioab ei partem exercitus, quia ipse erat bonus dux belli. Accipit autem Ioab maiorem partem exercitus, & fortiorum: minor vero tradidit fratri suo, quia ipse pugnaturus erat contra quatuor reges Syrorum, qui habebant magnum exercitum: Abisai autem contra Ammonitas.

Alph. Tolt. In Lib. I. Paralip.

tas, qui pauciores erant, & minores viribus, ideo accipit minorem partem. *Et perrexit contra filios Ammon.* Non intelligitur hoc de Ioab, & Abisai, quia Ioab non iuit contra filios Ammon, sed contra Syros, sed intelligitur de Abisai, & exercitu suo, scilicet, qui iuerunt contra Ammonitas. *Dixitque si vicerit me Syrus auxilio eris mihi.* Ioab dixit hoc ad Abisai, quia pugnaturi erant duo exercitus, & poterat vnus eorum superari ab hostibus. Ideo dixit Ioab, quod si ipse vinceret a Syris, veniret Abisai cum exercitu suo in auxilium eius, & si Ammonitae preuulerent contra Abisai, iret Ioab in auxilium eius. Et dicitur si vicerit me Syrus, i. si inceperit me vincere: nam postquam totaliter victus esset, parum proderat auxiliari, eo quod plurimi essent iam occisi, sed in principio victoriae succurrendum erat parti incipienti cadere. *Si autem superauerint te filij Ammon, ero tibi in praesidium.* Id est, Si inceperint preualere contra te, ero tibi in praesidium, id est, defensionem antequam succumbas. *Confortare, & agamus viriliter.* Ioab erat vir animosus, & magis instructus in bellis: Abisai autem erat iunior, licet esset robustior. Et ob hoc Ioab confortabatur eum, ut non timeret, & quod agerent ambo viriliter contra hostes, licet esset magnus exercitus eorum. *Pro populo nostro, & pro vrbibus Dei nostri.* Id est, Pugnemus fortiter pro gloria populi nostri, & ciuitatum nostrarum: nam si non pugnarent nunc fortiter Ioab, & Abisai, esset magna confusio Israelitarum, quia sustinerent ignominiam suam, quam intulerant eis Ammonitae, & forte iste gentes, quae congregatae erant, irent contra Israelitas, ut praeuulerent terram ipsorum, & caperent vrbes, putantes tunc, quod non possent Israelitae resistere eis. Si autem fortiter pugnarent Ioab, & Abisai, obtinerent magnam gloriam, & auferrent ignominiam, quam intulerant eis Ammonitae. Sed 2. Regum 10. dicitur: *Et pugnemus pro ciuitate Dei nostri.* Accipitur tamen ibi singulariter pro illa ciuitate, in qua erat tabernaculum Domini: Sed primum est verius, quia hic dicitur pro vrbibus Dei nostri. Et sic omnes vrbes terrae Israel vocantur vrbes Dei, quia Deus illas dederat Israelitis, vel illa terra erat specialiter terra Dei, & sic vocabat ipse eam hereditatem suam, Leuit. 25. Sic etiam 1. Regum 26. *Dominus autem, quod in conspectu suo bonum est faciat.* Id est, Nos faciamus, quod in potestate nostra est, scilicet, pugnare fortiter, deinde Deus faciat, quod voluerit de nobis, & bonum sibi visum fuerit, scilicet, dare nobis victoriam de hostibus, vel tradere nos in manus hostium: nam exitus belli non est in potestate hominum, siue pauci sint pugnantes, siue multi, sed in voluntate Dei, qui tradit victoriam, cui vult, sicut dixit Ionathas filius Saulis, non est differentia coram Deo caeli saluare in multitudine, vel in paucis, 1. Regum 14. Sic etiam dixit Iudas Machabeus: *Melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostrae.* Sicut autem fuerit voluntas in caelo ita fiat, 1. Machabeorum 3. *Perrexit ergo Ioab, & populus, qui cum eo erant contra Syrum ad praelium.* Scilicet, Iuit ad pugnandum contra quatuor Reges Syrorum, qui erant in vna acie. Et vocatur Syrus communi nomine, sicut supra dictum est. *Et fugauit eos.* Quamquam Syri essent multi, tamen viri Ioab erant viri animosi valde, quia elegerat fortiores de toto exercitu, & etiam erant amaro animo propter contumeliam susceptam. Syri autem non pugnabant pro seipsis, sed conducti pretio, ideo ad primos ictus belli fugerunt. Potissime, quia dato, quod Syri voluissent resistere Ioab non potuissent, quia Deus adiuuabat eum specialiter nunc, cum foueret iustum bellum. *Porro filij Ammon.* Illi erant in alia acie, contra quos pugnabat Abisai.

Ec 3 Videntes

conditio persona inferentis eam, utpote si est religio-
sus, vel saltem clericus, vel talis est conditio personae
patientis, utpote si est seruus, quod de rigore iuris non
debeat satisfieri in illa iniuria, nisi dando res possessas,
vel aliquid de illis, & in isto casu debet satisfactio of-
ferri eodem modo a iure, & a parte, vel a parte: nam
a iure cogetur laedens soluere aestimationem iniuriae
integram, vel saltem quantum potest usque ad bono-
rum cessionem, sicut supra dicebatur de satisfactio-
ne damni dati, & sic etiam debet satisfieri a parte, quando
laedens sine iudice offert se laesus satisfacturum de plano:
nam tenetur ad integram aestimationem, vel saltem
ad possibilem, & si non offerat istam satisfactio-
nem, & propter hoc contra eum pugnet ille, qui laesus est
iustam causam defendendi se non habet, ideo quidq;
sequatur in bello ex parte sua iustum est. Interdum aut
iniuria est talis, & tanta, ut pro ea de rigore iuris satis-
fieri debeat per corporalem punitionem inferentis,
& tunc dicendum est, quod aliter satisfactio de iure fit, &
aliter a parte offerenda est: nam in iudicio satisfiet per
corporalem penam, si inferendo mortem pro morte,
iuxta illud. Oculum pro oculo, dentem pro dente, li-
uorem pro liuorem, qualem quis plagam intulerit tale-
m sustinere cogetur. Exo. 21. Et Lev. 24. Si autem
satisfactio offeratur a parte, non tenetur offerre se oc-
cidendum, immo nec passurum mutilationem mem-
bri, vel saltem flagrationem, vel aliam penam simili-
lem corporalem, dato quod de iure pro tali iniuria
occidi deberet. Et ratio huius est, quia peccaret ille,
qui offerret talem satisfactio-
nem: nam ille sponte mo-
reretur, nullus tamen debet sponte mori, quia qui spo-
ntem moritur, non occiditur sed seipsum occidit. Secus
autem est cum a iudice occiditur, quia tunc iniustus
patitur, & non cooperatur aliquid ad mortem suam.
Secundum est, quia iste, qui offerret talem satisfactio-
nem inducet, & hostem suum ad peccandum, scilicet,
quia faceret eum iudicem ad occidendum se. Et ta-
men in tali casu nulla lex nec ratio iurisdictionem tri-
buit. Tertium est, quia ille, qui talem satisfactio-
nem offerret, sponte laederet communitatem, cuius erat
pars, nam sicut ille, qui seipsum occidit, non facit sibi
iniustum, quia volens est, sed communitati, cuius est
pars, facit iniuriam, quia iniuste destruit quandam
partem eius, ut patet. Eth. circa finem. Et ob hoc
communitas punit tales se occidentes, utpote non se-
peliendo eos, vel trahendo cadavera eorum per lu-
m, & puluere, ut pateribidem: ita ille, qui sponte
se offerret hosti suo occidendum pro satisfactio-
ne laederet communitatem, peccat tamen quicumque com-
munitatem laedit, quia agit contra maius bonum quam
si laederet personam priuatam, cum bona communia
sint amabilia, & digniora bonis priuatis, ut patet p-
mo Eth. circa principium. Quarto patet, quia ille, qui
huiusmodi satisfactio-
nem offerret, interdum ageret
contra privilegium aliorum, & grauaret eos, & etiam
ille, qui acceptaret talem satisfactio-
nem, sic patet de illo
clerico, qui peccauerat in terra illa, in qua consuetu-
do erat, quod peccans sustineret certas percussiones
bacalorum, & ille, ut satisfaceret consuetudini, subie-
cit se istis percussuris. Et tunc respondetur, quod illi
laici, qui percussuram eum, etiam si volentem inci-
derunt in canonem, si quis suadente. Et ex commu-
nicati sunt, quia fecerunt contra privilegium clericale,
nam dato, quod iste clericus in quantum erat persona
priuata posset renunciare privilegio, introducto in fa-
uorem suum, non poterat renunciare privilegio in-
troducto in fauorem totius ordinis clericalis. Et sic
est istud, scilicet, quod laicus non posset percutere
clericum, de hoc patet extra de sententia excommu-

nicationis cap. Contingit. Non ergo tenetur quis ta-
lem satisfactio-
nem offerre hosti suo, etiam si graui-
simam iniuriam intulisset, sed tenetur solum offerre
ei satisfactio-
nem, quae fit praeter laesionem corporis
sui, & illa sufficit, unde non tenetur pars offerre maio-
rem pro iniuria quam pro damno, licet ius alio modo
reddat satisfactio-
nem. Et si quis talem satisfactio-
nem obtulerit hosti suo, & ille non acceptauerit eam, quia
non aequalis iniuriae, & propter hoc pugnaverit con-
tra iniuriantem, habet ille iustam causam defensionis,
& faciet iustum bellum, & mors, vulneratio, praeda,
& quaecunque inde secuta ex parte eius, erunt iusta si-
cut in bello iusto. Si autem debeat offerri satisfactio
pro iniuria, & damno, simul debet offerri, sicut supra
dicebatur de ambobus diuisim, quia pro iniuria debet
offerri, sicut pro iniuria, & pro damno tanquam pro
damno, velut si iniuria, & damnum non prouenissent
ex eodem actu, sed ex diuersis. Et ideo debet distin-
gui, sicut supra distinguebatur, in satisfactio-
nem dam-
ni per se, & iniuriae per se.

Considerandum ulterius circa id, quod tangebatur
hinc, scilicet, quando licet laeso pugnare contra laeden-
tem pro iniuria, vel damno dato, & quando licet lae-
denti defendere se ab hoste pugnante contra eum. Et
dicendum, quod aut loquimur de laeso mouente bel-
lum, aut de laedente defendente se. Si primo modo,
dicendum quod aut laesus, & laedens habent aliquem
iudicem communem, aut non. Si habent iudicem
communem, non licet laeso mouere bellum contra lae-
dentem per satisfactio-
nem iniuriae, vel damni. Et non oportet
hic distingui an laedens offerat satisfactio-
nem, vel non, quia siue offerat illam, siue non, immo, quod plus est, dato
quod admonitus per partem satisfaciendam noluit, non licet parti
mouere bellum pro damno, vel iniuria: sed expecta-
bit, quod pars satisfacienda, vel a iudice satisfactio-
nem petet, auctoritate tamen sua non licet bellum indu-
cere hosti. Si autem laedens, & laesus non habent ali-
quem iudicem communem, siue sit iniuria, siue dam-
num datum, aut laedens offerat satisfactio-
nem talem, qualem pars parti offerre tenetur, etiam si non sit talis
qualis per iudicem redderetur, aut nullam offerat. Si
primo modo, non potest laesus mouere bellum contra
laedentem. Et si mouerit est iniustum, & mors, vul-
neratio, praeda, & quaecunque inde secuta ex parte sua
iniusta sunt. Si autem nullam satisfactio-
nem offerat
debet laesus petere illam, & si reddere voluerit laedens,
non potest laesus mouere iustum bellum contra illum.
Si autem noluerit reddere, vel non tantam, quantum
debet, aut potest reddere, potest laesus indicere ei bel-
lum. Et mors, liberatio, captiuitas, seruitus, praeda,
& quaecunque inde secuta ex parte istius iusta sunt. Si
tamen non petierit satisfactio-
nem laesus, & propter
hoc quod laedens non offerat illam, bellum mouerit,
iniustum est: quia debuerat petere prius satisfactio-
nem. Et hoc verum est, nisi sciuerit, quod laedens pa-
rat se ad resistendum laeso, ut non reddat satisfactio-
nem. Et potest pugnare contra eum, tanquam con-
tra expresse denegantem. Si aliquis dicet, quid si lae-
dens, & laesus habent iudicem communem, & ta-
men ille non facit iustitiam laeso, quamquam petat?
an poterit mouere bellum? Dicendum, quod debet
petere coram iudice superiore, ut satisfaciatur. Sed quid
si ille superior etiam iniustitiam non facit? Dicendum,
quod debet discurre-
re per omnes iudices medios us-
que ad vltimum superiorem petendo satisfactio-
nem. Sed quid si nec etiam ille superior iniustitiam facit, cum
non sit vltra remedium via iuris, an licebit mouere
bellum? Dicendum, quod quamquam forte sint ali-
qui modi, per quos potest quis lumere satisfactio-
nem sine iudice, utpote retinendo apud se aliquas res ad-

uersarij si prius illas habebat, etiam si non essent sibi
obligate ex aliqua causa, vel clam auferendo illas si-
cut aliqui volunt, tamen mouere bellum pro damno,
vel iniuria illata, quando iudex aliquis est non licet,
& bellum inde secutum iniustum est, licet illa, quae
ablata fuerint usque ad satisfactio-
nem iniuriae, vel
damni non tenetur restituere ille, qui mouet bellum,
cum alijs illa essent sibi debita. Si autem loquamur
quantum ad laedentem, qui se vult defendere a laeso
mouente bellum. Dicendum est sicut supra, quod
aut laedens, & laesus habent aliquem iudicem com-
munem, aut non. Si nullum iudicem communem
habent, dicendum, quod aut laedens offerat satisfac-
tio-
nem, aut non: si offerat illam qualis debet offerri
parti a parte, non potest iuste pugnare contra eum
laesus. Et si pugnaverit habet laedens iustam defen-
sionem, & mors, & vulneratio, & quaecunque damna
in bello ex parte sua secuta iusta sunt. Si autem non
offerat satisfactio-
nem, aut petat illam aduersarius, aut
non, si non petit: aut ipse parat se ad defendendum
contra hostem, & talem se exhibet, ut verisimiliter
putet hostis laesus, quod non vult satisfacere, aut nihil
tale facit. Si primo modo, licitum est laeso mouere
bellum contra laedentem nulla praemissa requisitione,
& tunc laedens non potest iuste se defendere, sed qua-
ecunque secuta in bello ex parte sua iniusta sunt. Si au-
tem non se exhibet talem, ut putetur verisimiliter vel-
le satisfacere de iniuria, vel damno, non potest laesus
mouere iustum bellum contra eum sine requisitio-
ne, & si mouerit habebit laedens iustam causam de-
fensionis, & bellum ex parte sua erit iustum. Si au-
tem laedens, & laesus habent iudicem communem,
non est tunc distinguendum, an laesus offerat satisfac-
tio-
nem parti sine iudice, aut non, quia siue offerat,
siue non offerat, immo dato, quod expresse denegat,
non potest mouere laesus bellum contra eum, & si
mouerit habebit ipse iustam defensionem. Ratio hu-
jus est, quia sicut supra dictum est, nunquam licet lae-
so mouere bellum contra laedentem, quando habent
iudicem communem, quia potius debet pati laesio-
nem. Et sic si mouerit bellum, cum non habeat au-
thoritatem ad mouendum, illud est iniustum: & con-
sequenter alius potest se de iure defendere. Et ideo
iste est alius modus, in quo cuiusque licet vim vi re-
pellere, scilicet, quando ipse, & hostis suus habent iudicem
communem. Sciendum tamen est, quod quan-
do quis laesit alium, & petit laesus satisfactio-
nem, & re-
cusat laedens, & laesus mouet bellum, licet possit lae-
dens se defendere, tamen peccat in quantum noluit
satisfacere admonitus, & dedit occasionem hosti suo
pugnandi contra se.

An peccauerit David pugnans contra Ammonitas sine
admonitione. Quae. XIII.

Quaeritur ulterius an David peccauit pu-
gnando contra Ammonitas nunc, cum non
mouerit eos. Aliquis dicet, quod sic,
quia cum David esset laesus debebat petere satisfactio-
nem iniuriae priusquam moueret bellum. Et tamen
non petiuit, sed misit exercitum suum contra Ammo-
nitas. Respondendum, quod David non peccauit,
cum non redarguatur de isto bello, ut declaratum est
supra in quadam quaestione. Cum autem obijciatur,
quod debebat monere prius Ammonitas: responderi
potest dupliciter, vno modo, quod David monuit eos,
& tamen ipsi recusauerunt satisfacere, sed potius con-
gregauerunt exercitum ad defendendum se a David,
ut non satisfacerent ei. Et dato, quod non scriptum
sit, hoc non obstat, quia multa facta sunt, quae scribi
non

centur in sacra scriptura propter breuitatem. Secun-
do modo potest dici, & melius, quod David non mo-
nuit Ammonitas, ut satisfaceret, quia non obligaba-
tur admonere. Nam laesus ad hoc, quod moueat ius-
tum bellum contra laedentem, oportet quod moueat
eum ut satisfaciatur, nisi appareat manifeste, quod non
vult satisfacere, utpote si parat se ad pugnandum, quia
tunc superflua est requisitio, ut declaratum est praec-
edenti quaest. Sic autem fuit nunc, quia Ammonitae
mox ut offenderunt David, congregauerunt exerci-
tum multum de Syria ad resistendum David, ut non
satisfacerent ei. Et cum audiisset hoc David, non
curauit admonere, quia inutile erat, sed misit exerci-
tum suum ad bellum contra eos, & patet hoc, quia
in litera dicitur, quomodo Ammonitae congregaue-
runt exercitum de Syria, & filij quoque Ammon de
urbibus suis congregati conuenerunt ad bellum. Et
sequitur, quod cum audisset David, misit Ioab, & om-
nem exercitum virorum fortium. Et sic non erat ne-
cesse, quod David peteret satisfactio-
nem ab Ammo-
nitis, antequam pugnaret, unde bellum suum iustum
fuit contra eos, etiam non praemissa monitione.

Si licitum fuerit Syris in auxilium Ammonitarum
venire. Quae. XV.

Quaeritur ulterius an licuit Syris venire in
auxilium Ammonitarum contra David. Ali-
quis dicet, quod non, quia isti moti fue-
runt ex causa iniusta ad bellum, scilicet, ut acquirerent
pecuniam. Nam pro mille talentis argenti, quae de-
derunt eis Ammonitae, venerunt in bellum, ut patet
supra in litera. Ita isti venerunt ad bellum desiderio
praedandi, quia si proualerent contra Israelitas crede-
bant se inde magnum lucrum in praeda consecuturos.
Respondendum, quod ista non obstant, quin iuste
possent moueri Ammonitae ad pugnandum. Ad pri-
mum dicendum, quod licet eis venire ad bellum
etiam propter solam pecuniam. Nam licitum est cui-
que locare operas suas, & acquirere victum vnde cum-
que, dum tamen sit iustus modus acquirendi. Mani-
festum est tamen, quod bellum iniustum est aliquando,
ideo licebit in bello iusto alicui locare operas suas, si-
cut locaret ad quemlibet alium laborem corporalem.
Si ergo esset bellum iniustum Ammonitarum contra
David, non tolleretur quin Syri iuste venirent in
adiutorium Ammonitarum contra David, quam-
quam propter pecuniam venirent. Ad secundum di-
cendum, quod dato, quod desiderio praedandi veni-
rent Syri in adiutorium Ammonitarum, non pecca-
rent. Et ratio est, quia sicut supra dictum est, licet
cuique desiderare lucra quaecunque ad sustentatio-
nem vitae, dum tamen illa iusta sint. Et tamen pra-
da interdum iusta est, ideo licet alicui desiderare diui-
tem fieri de praeda. Sic enim est in bello iusto, quia
mors, vulneratio, seruitus, & quaecunque damna in-
de secuta iusta sunt, ideo si iustum esset bellum Am-
monitarum contra David, licite poterant desiderare
Syri spolia in bello illo, & propter illa sola poterant
moueri iuste ad bellandum. Dicendum ergo, quod
in hoc solum attendendum erat, an Ammonitae ius-
tum bellum fouerent, vel non. Si iniustum bellum
fouerent, & Syri hoc crederent, poterant licite adiu-
uare eos pro mercede, vel desiderio spoliatorum. Si au-
tem fouerent Ammonitae iniustum bellum, & hoc
crederent Syri, peccarent adiuuando eos contra Da-
uid, & ita ipsi erant rei, & digni morte, sicut Ammo-
nita, quia cooperabantur malum facientibus ad Ro-
man. i. Si autem Ammonitae fouerent iustum bel-
lum, & Syri putarent, quod erat iniustum: & deside-
rio

pro mercedis mouerentur ad adiuuandum eos, peccabant, quia agebant contra conscientiam. Et omne quod est contra conscientiam, aedificat ad gehennam, & peccatum est, ut patet ad Roman. 14. Et de restit. spoliat. cap. Literas, & de praescrip. cap. quoniam omne. Si autem Ammonitae fouerent iniustum bellum, & Syri putarent, quod erat iustum, & propter hoc mouerentur ad adiuuandum eos, & alii non adiuuarent, etiam si magnas mercedes darent, non peccarent Syri, quia non agebant contra conscientiam. In hoc tamen nimis debebant cogitare an bellum esset iustum, vel iniustum. Nam ex leui cogitatione non debebant se exponere magno periculo, quale est in adiuuando ad bellum, cum inde sequatur mors, & multa alia damna. Et si aliquando incidit dubium an bellum iustum sit, vel iniustum, potius cessandum est ab illo. Nam in tali casu si quis pugnaret, & secundum veritatem illud bellum esset iniustum peccaret, & teneretur de omnibus malis, quae acciderent in bello, quia in dubio voluit se exponere magno periculo, cum per hoc det operam rei illicitae, scilicet, exponendo se periculo. Et sic est in homicidijs casualibus, quia si quis dat operam rei illicitae, & inde sequatur homicidium casu, dato quod illud sit contra voluntatem suam, tenetur de eo. Si autem sit dubium, an bellum sit iustum, & secundum veritatem sit iustum, ille, qui se exponit ad pugnandum, peccat, eo quod se immiscet magno periculo non certificatus an bene, vel male agat, & tamen id, quod inde acquiritur non oportet, quod restituatur, quia iuste acquisitum est, nisi acquirens habeat conscientiam laeam, & non possit illam conformare, nec mutare, tepetur restituere id, quod accepit, ne aedificet ad gehennam faciendo contra conscientiam: Ideo dicendum generaliter, quod dimittat, & motiet bellum, vel adiuuat mouentem, si non est plene certificatus, quod bellum iustum est, siue sit iustum siue iniustum, peccat mortaliter, quia exponit se periculo. De Syris autem nunc dicendum est, quod peccauerunt adiuuando Ammonitas, quia Ammonitae fouebant iniustum bellum, & Syri hoc sciebant, quia erat notorium, scilicet, quod Dauid veller pugnare contra Ammonitas, quia contumelijs affecerant seruos suos. Adiuuare ergo istos ne satisfactionem facerent pro peccato, & offensa iniusta Dauid, peccatum erat.

De illis, qui pro stipendio militant. Quest. XVI.

QVAERITUR ulterius circa statum militum stipendiatorum, an licitum sit alicui pro solis stipendijs adiuuare aliquando ad pugnandum, & occidere occurrentes hostes, & an isti stipendiarij si moriantur in bello, in bono statu decedant. Aliquis dicit, quod illicitum est pro stipendijs adiuuare aliquem ad pugnandum, & occidere occurrentes hostes, cum isti stipendiarij si moriantur in bello in bono statu non decedant. Primo patet, quia isti habent voluntatem occidendi homines & hoc pro solis pecunijs, & tamen occidere homines pro pecunijs, iniustum est, ideo isti peccant. Secundo patet, quia occidere homines sine causa, iniustissimum est, sed isti non habent aliquam causam, quia illi, quos occidunt non sunt hostes eorum, nec nocuerunt eis in aliquo, sed propter sola stipendia occidunt eos, ideo peccant. Tertio patet, quia occidere hominem sine auctoritate peccatum est, & tamen isti non agunt ex aliqua auctoritate, quia non accipiunt auctoritatem a lege ad pugnandum, cum illi contra quos pugnare non sint hostes sui. Et manifestum est, quod si non susceperint stipendia nullam omnino causam haberent ad pugnandum.

Fdum. Stipendia tamen non sunt causa sufficiens ad hoc, quod quis moueat bellum contra alium, ideo peccant mouendo bellum. Quarto patet, quia si isti mouerentur in illo statu, mouerentur cum desiderio occidendi homines, qui nihil sibi nocuerunt, & iste est status periculosus. Quod tamen aliquis se exponat periculo animae quando liberum est, si vult exponere se, vel non exponere, peccatum est, ideo malus est status istorum. Quinto patet, quia isti milites stipendiarij exponunt se periculo corporis in talibus bellis. Et hoc pro sola pecunia, vitam tamen periculo subijcere pro sola pecunia peccatum est, quia hic est magna deordinatio, scilicet, quod maius bonum exponatur periculo pro minori bono. Sexto patet, quia milites stipendiarij non possunt facere veram poenitentiam quoad manent in illo statu, si tamen ille status non esset cum peccato semper coniunctus, & secundum se malus, posset fieri poenitentia in illo, ideo status malus est. Quod autem non possent stipendiarij veram poenitentiam agere, patet per Gregor. & habetur in Decretis de poeniten. distinct. 2. cap. falsas, & 4. Sententia. 6. Cum dicitur. Falsas poenitentias dicimus, quae non secundum auctoritates sanctorum pro qualitate criminum imponuntur: ideoque miles, vel negociator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non potest, si a culpis grauioribus irretitus, ad poenitentiam venerit, vel qui bona alterius iniuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram poenitentiam non posse peragere, nisi negocium relinquat, vel officium deserat, & odium ex corde dimittat, & bona, quae iniuste abstulit, restituat. Ecce qualiter dicitur, quod miles non potest agere veram poenitentiam, nisi dimittat officium sicut ille, qui habet odium in corde, & donec dimittat, & ille, qui detinet bona alterius, donec restituat, sed manifestum est, quod ille, qui habet odium in corde semper est in peccato mortali, donec remittat, & qui detinet bona alterius donec restituat, ergo etiam, qui miles est, semper est in peccato, quousque officium deserat.

Respondendum est, quod milites stipendiarij possunt tenere officium illud sine peccato, & tamen est satis periculosus status eorum. Prima pars patet, quia cuiuslibet homini licet facere pro acquirendo victu, & sustentatione quidquid voluerit, dum tamen non faciat aliquid iniustum. Et tamen milites stipendiarij possunt interdum facere iniustum. Ideo non est illicitum milites stipendiarios vacare militia. Patet hoc, quia in bello iusto licitum est inferre mortem, & vulnera, & praedari, & quaecunque alia damna dare, sed milites stipendiarij possunt adiuuare ad bella iusta solum, ideo possunt facere, quod in officio suo nunquam peccatum interueniat. Secundo patet, quia leges humanae priuilegiarunt valde milites stipendiarios, in tantum, quod filius familias, qui non potest esse alius dominus alicuius peculij, sit vere dominus, & habeat administrationem peculij castrensis, vel quasi castrensis. Vocatur autem peculium castrense stipendium militis, vel quaecunque alia lucra militaria, quae ex castris habentur. Si tamen talis status esset illicitus, iura humana non priuilegiassent tantum peculium castrense, quod ad milites stipendiarios maxime pertinet, ergo status iste licitus est. Tertio patet, quia manifestum est, quod si aliquis dominus habet bellum iustum contra quempiam, omnes familiares eius iuste pugnare contra illum, & tamen familiares manent cum aliquo propter lucra, & sustentationem, ergo similiter licet stipendiarijs adiuuare aliquem ad bellum quando habuerit bellum iustum. Patet de Abraham contra quatuor reges, qui praedati fuerant terram Sodomorum,

rum, & ad illud bellum duxit secum omnes seruos suos, scilicet, trecentos, & decem, & octo venaculos: Genes. 14. Si tamen illi peccarent pugnando, non duxisset illos Abraham ad bellum: ergo videtur, quod iuste pugnabant, quia Dominus suus fouebat iustum bellum. Quarto patet, quia cum quis habeat iustum bellum, si conuocat amicos suos, & alios notos, & quoscunque ut gratis adiuuent eum, de illis manifestum est, quod iuste pugnant, nec aliquis dubitat de hoc, & tamen inter istos, & milites stipendiarios nulla est differentia, nisi quod stipendiarij agunt pro mercede, & isti agunt gratis, & tamen adiuuare aliquem ad bellum pro mercede ex eo, quod merces recipitur non est peccatum, cum liceat cuique operas suas locare, ergo licitus est status militum. Quinto patet, quia hoc dato auferretur omnia bella iusta: nam cum alicui iniusta est iniuria, ipse solus habet iustam causam pugnandi. Si autem non liceret militibus stipendiarijs propter stipendia militare, non haberet iste aliquos adiutores, vel raro contingeret, quod fieret aliquod bellum magnum, & haberet quis omnes adiuuantes gratis. Ideo si damnaremus statum militum stipendiatorum, damnaremus indirecte omnia bella, dicendo nullam esse iustam ex quacunque causa inferretur. Sed hoc est falsum, quia multa bella iusta esse dicimus, ideo non est cum peccato status militum stipendiatorum. Sexto patet, quia Apostolus approbavit istum statum, dicens, Nemo cogitur suis stipendijs militare. Et ex hoc probatur, quod licebat praedicatoribus accipere, & petere temporalia ab illis, quibus praedicabatur 1. ad Corinth. 9. Et tamen si non esset licitum pro stipendijs militare, non probaret Apostolus statum suum ex statu militari, ergo licitum est militare pro stipendio. Septimo patet, & magis clare, quia quando Beatus Ioannes Baptista erudiebat omnes status hominum qualiter viuere debebant, accesserunt ad eum milites stipendiarij, & dixerunt, Quid faciemus, & nos? & ait: Neminem concutiat, neque calumniam faciatis. Luc. 3. Et sic Beatus Ioannes approbavit statum militum. Quod patet ex duobus; primo quia dedit illis doctrinam ad viuendum in illo statu: si tamen esset status illicitus, non daret illis doctrinam ad manendum in illo, sed doctrina esset, quod desererent eum, sicut si aliquis latro petuisset quomodo posset honeste viuere in illo statu, non daretur ei aliqua doctrina ad manendum in illo, sed diceretur, quod desereret illud. Secundo patet, quia Beatus Ioannes posuit tria in doctrina militum, scilicet, neminem concutiat, nec calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris. In quo innuit, quod faciendo ista tria solum poterant bene viuere, nec oportebat, quod canerent ab alijs, ad hoc, quod iuste tractarent negotium militare. Secunda pars erat, quod iste status erat valde periculosus, quod patet, quia accidunt in eo plura pericula, quam in alijs, utpote quia illi, qui habent officium militare interdum pro stipendijs adiuuant in bellis iniustis, quia qui solum volunt patrocinari in bellis iniustis, forte non haberent sufficientem victum. Sic est de aduocatis, quos videmus pauperes esse sine solis iustis causis patrocinium praestant. Secundum est, quia interdum putant se adiuuare in bello iusto, & est iniustum, & per hoc exponunt se graui periculo: Tertium est, quia quando milites peccant, grauius peccant quam alij homines, eo quod inferunt frequenter mortem, & vulnera multa, & praedas magnas agunt, depopulantur loca, & reddunt terram habitatam in solitudinem, nec est aliqua calamitas, quam manus militaris non inferat. In alijs autem officijs, quamquam quis peccet, tamen non peccat tam grauius, eo quod non potest tanta damna inferre, minus

A ergo periculosa cetera officia sunt. Quartum est, quia ex peccatis aliquando sequitur obligatio ad restituendum, & tamen in nullo officio est restitutio tam difficilis, sicut in bello, quia si quis gerat bellum iniustum, vel adiuuet in eo, tenetur ad omnia damna, quae intulerit, & tamen vnus homo parui valoris potest vniam urbem incendere, & facere, quod pereant omnia, quae in ea sunt, & in talibus esset impossibilis satisfactio per aequalitatem. Quintum est, quia illi, qui bella gerunt ad hoc, quod interim consequantur optatum, oportet quod diruant ecclesias, & male tractent loca sacra, & religiosi viri molestias inferant, quae omnia culpabilia valde sunt. Sextum est, quia licet bellum sit iustum, non debent inferentes illud, insingere quae poterint, sed vsquequo subijciant sibi hostes, possunt facere quaecunque. Habita autem victoria non licet plura damna inferre quam sufficiat ad satisfactionem iniuriae vel damni dati, pro quo pugnatur. Et si plura inferantur, bellum iniustum est quantum ad illa, & tenentur facientes ad restitutionem, sicut si esset bellum omnino iniustum. Et tamen postquam bellatores in ceperint pugnare praeter iram, quam conceperunt, vix possunt tenere modum, sed faciunt omnia mala, quae possunt, ideo periculosum est talia agere. Septimum est, quia non debet quis adiuuare nisi in bello iusto. Et tamen difficile est discutere causas belli ad hoc, quod sit iustum, vel iniustum, quia illud debet colligi ex multis circumstantijs particularibus, ideo periculosum est talibus ambiguitatibus se exponere. Octauum est, quia in bello est periculum mortis, & nisi quis sit liber ab omni vitio poterit sibi mori, & ponere se in periculo pereundi aeternaliter. Et saltem istud periculum non est in alijs negotijs, quia licet aliquis peccet, non est ex hoc in periculo pereundi aeternaliter, cum illud officium non ingerat mortem, sicut officium militare. Nonum est, quia in bello sunt multi motus, per quos prouocantur homines ad varias passiones. Et dato, quod quis sit purus a crimine quando ingredi debet bellum, difficile est quin in bello committat aliquod peccatum, & est in periculo moriendi in illo. Decimum est, quia milites propter potentiam armorum superbiunt, & alios homines contemnunt, & sic multas violentias eis inferunt, unde sunt prouociores ad peccandum quam ceteri. Undecimum est, quia cum in bello sit praeda, & occisio, aliuscunt milites per frequentia bella viuere semper de rapina, & committere alios excessus, & ideo istum modum viuendi frequentant etiam, quando non sunt in bellis. Et quia ista mala erant valde communia in militibus, Beatus Ioannes Baptista instruens eos qualiter viuere deberent, admonuit cauere ab his, dicens. Neminem concutiat, neque calumniam faciatis, contenti estote stipendijs vestris: Luc. 3. Multa alia mala sunt, & pericula in officio militari propter quae difficile est illud tractare sine peccato.

Considerandum tamen est, quod cum sit possibile illud sine peccato agere, qui voluerit tenere istud officium, debet primo aduertere, ut nunquam patrocinium det nisi in bello iusto. Pro quo est considerandum, quod aut bellum est manifeste iustum, aut manifeste iniustum, aut dubium. Si primo modo, potest miles stipendiarius cum Dei timore, praesupposita recta intentione, adiuuare in illo bello, ut inde mercedem consequatur ad sustentationem vitae. Si autem bellum iniustum sit, nullo modo debet miles stipendiarius in illo adiuuare, etiam si magna stipendia ei dentur, dato quod esset sibi quasi certum, quod obtineret in illo bello. Si vero sit dubium, aut tunc creditur bellum esse iustum, aut iniustum, aut neutra pars tenetur, sed omnino est indeterminatum.

Si primo modo, utpote si aliquid est de iure dubium, & tamen asseritur ab illis, qui possunt de iure respondere, quod bellum sit iustum, possunt milites stipendiarii patrociniū præbere. Si autem credatur bellum iniustum, peccarent patrociniū dando, quia agerent contra conscientiam, dato quod secundum veritatem illud bellum esset iustum. Si autem omnino est dubium, etiam peccarent in tali bello adiuvando, quia etiam in illo sunt multa damna, & quod aliquis vellet illa facere nesciens an iuste agat, peccatum grane est, quia se exponit magno periculo.

Secundum est advertendum, quod cum istud officium est valde periculosum, non deberet quis illud frequentare si alium modum querendi victum habere possit honeste, quia in alijs modis vivendi non sunt tot pericula animæ, & corporis, sed interdum, quis propter consuetudinem patriæ aut conditionem temporis non invenit alium modum querendi victum, vel forte, quia istud officium tenuit a iuventute, & non est circa alium modum vivendi expertus, & instructus, vel forte non possit iam honeste secundum conditionem status sui vivere, deserto illo officio, tunc cum Dei timore potest illud frequentare, aliàs tamen si posset melius esset, illo deserto, aliud tenere.

Tertium est advertendum, quod ille qui vult tenere officium militare, non debet moveri ad hoc ex aliqua ferocitate naturæ, sicut quidam sunt naturaliter inclinati ad effusionem sanguinis, & propter hoc, ut habeant in quo se exercent iuxta suam passionem volunt exercere officium militare. Nam in istis peccatum esset pugnare, sed debent moveri propter duo. Primum est appetitus iustitiæ, scilicet, ut illi, qui iniusta admisissent, nec satisfacere volunt, per insultus bellicosos suis iniquitatibus reprimentur. Secundum est desiderium acquirendi cibum, & necessaria vitæ honesta, scilicet, per mercedem, quam ex militia habent, quam forte non possent commode per alia officia obtinere.

Quartum advertendum est, quod milites propter assuetudinem in armis non prædentur, & inferant violentias in tempore pacis. Nam cum tempore pacis milites nihil agendum habeant, & etiam pauca lucrentur, communiter volunt vivere de rapina, & furto, & violentia, opprimendo alios, debent tamen cauere ab istis, & contenti esse stipendijs suis, quæ tempore pacis, & belli acquirunt. Hoc autem admonerat valde Beatus Ioannes Baptista dicens. Neminem concutatis, nec calumniam faciatis, contenti esse te stipendijs vestris: Lucæ 3.

Quintum advertendum est, quod fideliter se habeant in bellis, quia sicut mercedem recipiunt, ita fideliter præstent patrociniū exponendo se ad mortem pro illis a quibus mercedem recipiunt, & faciendo quicquid iustum est facere, secundum conditionem belli, sicut pro seipsis facerent. Et in hoc peccant milites stipendiarii sepiissime, quia cum non pugnant pro seipsis, sed pro mercede, sepiissime fugiunt ad primos ictus belli. Sic enim dixit Christus de pastore mercenario, scilicet, mercenarius, & cuius non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oves. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovis: Ioan. decimo. Sic etiam fuit nunc de istis militibus Syris, qui statim ut viderunt pugnantem contra se Ioab, fugerunt, ut patet 2. Regum 10. Scilicet, Iniuit itaque Ioab certamen contra Syros, qui statim fugerunt a facie eius. Et quando sic faciunt milites stipendiarii, tenentur ad omnia damna, & iniurias, quas sustinent illi, quibus patrociniū præstent, occasione fugæ ipsorum,

de quo magis declarabitur infra in quadam quaestione. Sextum est advertendum, quia milites stipendiarii, & etiam illi, quibus patrociniū præstent, debent in bello iusto tenere istum modum, quod viquequo subijciant sibi hostes, vel cogant eos velle satisfacere, inferant omnia damna, quæ potuerint, per quæ putant, quod facilius inclinabuntur hostes ad satisfaciendum, vel cessandum a bello, vel diminuunt vires eorum. Postquam autem coacti fuerint hostes velle satisfacere, vel habita fuerit victoria, non debent inferre aliqua damna nisi vique ad satisfactionem iniuriarum, vel damnorum datorum, & ad solutionem expensarum factarum in bello, cum ipsi fuerint occasio istius belli nolendo satisfacere, sicut in iudicialibus victis victori in expensis condemnatur, quia ipse præstitit causam litigandi. Si autem præter hæc alia damna inferant, quantum ad hæc est bellum iniustum, & tenentur facientes ad restitutionem.

Septimum est advertendum, quia milites in bellis debent habere in magna reuerentia ecclesias, & loca sacra, & personas religiosas, quamquam pertineant ad hostes, ne aliquod malum eis inferant, etiam si inferendo damnum istis, putaretur bellum facilius finiendum, quia potius è contrario accidit: nam quando debita reuerentia exhibetur locis sacris, & ministris Dei, impenditur Deo magnus cultus, quia propter eum specialiter istud fit. Et tunc Deus dirigit actiones illorum, qui sic eum honorant, & facilius obtinent in bello quam aliàs, quia in manu Domini sunt omnia bella sicut dixit hic Ioab ad Abisai fratrem suum. Deus quod bonum est in oculis suis faciat. Et Iudas Machabæus dixit. Sicut fuerit voluntas in celo, ita fiat, primo Machab. 3.

Octavum est advertendum, quod cum in bello iusto pugnatur, antequam subijciantur hostes, licet pugnatonibus inferre omnia damna, quæ potuerint, cauere tamen debent ab illis damnis, quæ possunt infligere, per quæ non habetur facilius exitus bellum: nam quadam damna infliguntur quibusdã personis, quæ etiam si non infligerentur, finiretur bellum, & obtineretur victoria, & tamen infligunt illa ex crudelitate, vel cupiditate, & talia inferre peccatum est. Et potissime cauendum est ab effusione sanguinis, quando sine illa effusione nihilominus obtineretur victoria. Multa quoque alia circa militarem exercitationem attendi possunt, ut iuste agatur, quæ quilibet potest cogitando inuenire.

Ad rationes in contrarium respondendum est. Ad primam, cum dicebatur, quod milites stipendiarii habent voluntatem occidendi pro pecunijs, sed istud est iniustum: dicendum, quod iniustum est occidi hominem, ut accipiantur pecuniæ eius, quia ad latrones, & fures pertinet. Etiam iniustum est, quod occidatur homo pro pecunijs, id est, quod si quis non habuerit aliquam causam occidendi hominem, & quia pecunia ei offertur illum occidit, iniustum est, quia iste accipit munera super innocentem, contra id quod habetur Psalm. 13. Et tamen miles stipendiarius in casu, in quo præstet patrociniū in bello iusto, non occidit pro pecunia, sed pro causa iusta, quia eadem causa est in principali cum præstatur favor ad pugandum, & etiam in stipendiario, sed ille fouet bellum iustum, ergo iste. Cum vero obijcitur, quod iste non occideret nisi pro pecunia, dicendum quod in isto actu sunt duæ causæ quantum ad stipendiarium militem, scilicet, vna excusatiua, & alia incitatiua. Causa excusatiua est iniuria, vel damnum datum, pro quo bellum iuste indicitur, & infligitur. Et in ista succedit stipendiarius propter adhæsiōnem ad illum, cui præstet patrociniū

trocinium. Causa incitatiua est merces, quam suscipit. Et verum est, quod ista non potest facere actum honestum, & excusabilem, & tamen nec reddit eum acceptabilem, quia licitum est cuique locare operas suas in officio iusto sicut est bellum iustum, potissime cum nemo cogatur suis stipendijs militare, sed mercedem licite petet ab eo cui patrociniū præstet, ut patet 1. ad Corin. 9.

Ad Secundum in contrarium cum dicitur, quod occidere hominem sine causa iniustum est, & tamen in milite stipendiario nulla est causa.

Respondendum, quod habet causam excusatiuam eandem, quam habet ille, cui patrociniū præstet. Nam succedit in ea in quantum efficitur vnum cum illo ad vnitatem actus, scilicet, belli infligendi. Et cum obijcitur, quod si militi stipendiario non daretur merces, nullam haberet causam pugnandi, & tamen merces non facit actum licitum.

Dicendum, quod præter mercedem non habet stipendiarius aliam causam incitatiuam, & tamen habet aliam causam excusatiuam, scilicet, iustitiam eius, cui patrociniū præstet, quam debet requirere priusquam offerat se præstaturum patrociniū, & aliàs non debet offerre, etiam si sit magnitudo mercedis.

Ad tertium quando dicitur, quod occidere hominem sine auctoritate non licet, & tamen stipendiarius non habet auctoritatem a lege cum illi, contra quos pugnant non sint hostes sui: dicendum quod in casu, in quo ille cui patrociniū præstet potest bellum indicare non prohibente lege auctoritatem habent.

Ad quartum cum dicitur, quod si isti moriantur in bello, moriantur cum proposito occidendi homines, qui sibi non nocuerunt, & istud est malum. Dicendum, quod verum est, quod status militaris est periculosus nimis propter vnde decim mala, quæ supra declarata sunt in eo esse, & multa alia, quæ non fuerunt dicta, sed non est periculum in hoc, quod obijcitur, quia licet isti moriantur cum desiderio occidendi homines non est peccatum, quia cum liceat sibi occidere illos propter bellum iustum, quod fouet, a fortiori licet ibi desiderare illos occidere. Nec obstat, quod illi nunquam sibi nocuerunt, quia nocuerunt illi cui patrociniū præstent, & per hoc videntur nocuisse ipsis, cum succedant in eadem causa, quam habet ille, cui patrociniū præstent. Etiam quia istud nihil aggrauat, quia licitum est nobis desiderare mortem alicuius, etiam si nobis nihil nocuerit, dum tamen secundum legem ille mortem mereatur.

Ad quintum cum dicitur, quod milites stipendiarii exponunt se morti pro mercede, & ista est magna deordinatio, scilicet, exponere periculo maius bonum pro minori. Dicendum est, quod iste status periculosus est, & melius esset, quod quis alio modo victum acquireret quam isto, & tamen quando quis non potest honeste tenere alium modum vivendi, licitum est sibi tenere istum.

Ad sextum tamen dicitur, quod milites stipendiarii non possunt facere veram poenitentiam, nisi dimittant illum statum. Dicendum quod etiam non dimisso illo, possunt vere poenitere, cum non importet necessario peccatum mortale.

Ad auctoritatem Gregorij responderi potest tripliciter, vno modo, quod ibi loquatur Gregorius non de bona vita solum, sed de bona, & secura, & tunc verum est, quod ad hoc, quod aliquis secura viuat, dimittere debet officium militare propter pericula multa, quæ in eo esse supra enarratum est, & hoc debet imponi in poenitentiam, non quidem per modum necessitatis, & præcepti, cum in isto officio pos-

fit quis iuste vivere, sed per modum consilij.

Secundo modo dicendum, quod intelligit Gregorius, quod tenetur miles deserere militiam, ut veram poenitentiam agat, si ipse in militia exercet aliquem modum militandi, in quo semper est peccatum, utpote patrociniū præstare in quocunque bello, vel prædari tam ab hostibus quam ab eis, quibus auxiliatur. Nam tunc debet ei poenitentia iniungi, quod deserat officium illud quantum ad illum modum militandi.

Tertio modo potest dici, quod istud intelligitur generaliter quocumque quis habet aliquod officium, quod vix sine peccato exerceri potest, & in illo commisit valde graua crimina, & est inclinatus ad continuandum ea, quando manserit in illo officio, si confessor viderit, quod est istam quasi impossibile recedere ab illo peccato retento officio, debet ei iniungere, quod officium deserat, & ille tenetur obedire. Hoc autem satis facile est, quia in quibusdam propter magnam assuetudinem ad peccandū sit quasi impossibile non peccare retento loco, vel officio, iuxta illud Jeremiæ decimotertio, scilicet, Si potest Aethiops mutare pellem suam, & pardus varietates suas, sic & vos poteritis bene operari, cum didiceritis malum. Et sic videtur intelligendum dictum Gregorij, quia non dicit solum, quod militi venienti ad poenitentiam iubendum sit, quod deserat officium, sed hoc iubendum est si venerit culpis grauioribus irretitus, cum ait. Ideoque miles, vel negociator vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis grauioribus irretitus ad poenitentiam venerit, recognoscat se veram poenitentiam non posse peragere, nisi officium deserat, scilicet, si commiserit culpas graues, & est inclinatus semper ad committendum similes, dum manserit in illo officio, tunc debet recognoscere se non posse veram poenitentiam peragere, nisi deserat officium. Si tamen quis honeste vias fuerit officio militari sicut satis possibile est, non debet obligari ad dimittendum officium ad hoc, quod veram poenitentiam peragat, quia illo retento potest peragere.

De diuersitate, quæ habetur in quibusdam verbis, quæ habentur hic, & 2. Regum cap. 10. circa viros conductos. Quæst. XVII.

Quæritur ulterius quomodo dicitur hic, quod Annonitæ conduxerunt currus, & equites de Mesopotamia, & Syria Maacha, & de Soba, quia secundo Regum decimo, vbi ponitur ista historia dicitur, quod conduxerunt Syrum Rohob, & Syrum Soba, & a rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia.

Aliquis respondebit, quod isti, qui ponuntur hic, & ibi non sunt iidem, saltem aliqui eorum, sed liber iste posuit eum per modum suppletionis, quia sic est, modus vtitus, quod ea, quæ omittuntur in libris Regum, suppletur hic.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia ibi ponuntur quatuor principes, & hic totidem, & etiam tot viri ponuntur hic conducti sicut ibi. Ideo necesse est, quod isti, & illi sint iidem principes. Et dicendum, quod iidem sunt, tamen aliqui eorum nominantur alijs nominibus, quia ibi dicitur hic, quod conduxerunt Syrum Rohob, est Rohob nomen regionis in Syria apud terram Israel, & rex terræ Rohob vocatur hic Syrus. De hoc patet Numeri 13. vbi dicitur, quod exploratores Israelitarum peruenierunt de Cadesbarne usque ad terram Rohob, scilicet, quia illa est in latere Aquilonari terræ Israel, & est principia terra

terre Syriae. Est autem ciuitas Hemath apud istam regionem, vel ciuitatem Rohob, vt patet eodem capitulo, & Numeri trigesimo quarto. Ponitur etiam hic Rex Maacha, sicut tertio Regum decimo, & potest accipi Maacha pro nomine Regni, vel Regis: Ponitur etiam hic Soba, sicut dicitur secundo Regum decimo, Syrus Soba, idest, quod Rex Syrus de terra Soba venit ad istum bellum: Ille erat Adarezer Rex, quia ipse erat Rex in terra Soba, quae est in Syria regionis Hemath, vt patet precedenti capitulo. manet ergo Mesopotamia, quae ponitur hic, & non ponitur secundo Regum decimo. Sed intelligendum est, quod Istob, de quo dicitur ibidem, quod conduxerunt ab eo duodecim millia virorum, erat ex Mesopotamia, & hic fuit positum nomen Regni, scilicet, Mesopotamia. Ibi autem nomen Regis, scilicet, Istob, & sic multotiens, quando ponuntur eadem persona, vel eadem res in diuersis locis scripturae, non ponuntur sub eisdem nominibus.

De discordia in verbis, quae habentur hic, & secundo Regum decimo, circa multitudinem curruum.
Quaest. *XVIII.*

QVAERITVR vltius, quomodo dicitur hic, quod conduxerunt triginta duo millia curruum ab istis Regibus, quia secundo Regum decimo, vbi ponitur ista historia dicitur aliter, scilicet, quod conduxerunt viginti millia peditum a Syro Rohob, & Syro Soba, & duodecim millia ab Istob, & a Rege Maacha mille viros.

Respondet Nicolaus, quod hic dicitur, quod conduxerunt triginta duo millia curruum, idest, triginta duo millia virorum, existentium in curribus, quia licet non essent tot currus, erant tamen tot viri, quia in quolibet currum erant multi viri. Etiam dicit, quod istud non est sic penitus intelligendum, quia ista triginta duo millia virorum non erant in curribus omnes, quia etiam comparantur habere pedes, vt patet comparando istam summam illi, quae habetur secundo Regum decimo, scilicet, quod sint triginta duo millia curruum, idest, triginta duo millia virorum cum curribus, & ista summa ponitur ibi, scilicet, quod conduxerunt Ammonitae a Syro Rohob, & Soba, viginti millia peditum, & ab Istob conduxerunt duodecim millia. Secundo modo potest dici, quod fuerint secundum veritatem triginta duo millia curruum, & tamen omisi fuerunt illi, secundo Regum decimo, & suppletur hic, & pedes, qui ibi ponuntur subtrahuntur hic. Et iste modus satis est conueniens, quia multa alia subtrahuntur hic, quae habentur ibi, & e contrario, vt patet comparando ea, quae habentur hic, & precedenti capitulo, ad ea, quae habentur secundo Regum octauo, & decimo. Quilibet tamen istorum modorum habet aliquid difficultatis. Primus enim non videtur conuenire, quia nimis videtur abusuum, quod triginta duo millia virorum, & potissime peditum, vocentur triginta duo millia curruum, & tamen sic vocentur hic. Secundus modus videtur aliquantulum difficilis, quia ponunt triginta duo millia curruum, & non videtur quomodo tanta summa curruum potuisset congregari ultra nongentos currus, sicut patet de Iabin Rege Chanaan, quem scriptura dicit potentissimum. Et probat hoc dicens, quod habebat nongentos currus falcatos, vt patet Iudicum quarto, & etiam Adarezer, quando erat in tota potentia sua, & pugnant contra Dauid, habebat solum mille currus, vt patet precedenti capitulo, & secundo Regum octauo. Item patet hoc, quia nimis videtur dissimile verbum, quod secundo Regum decimo, solum computa-

rentur triginta duo millia curruum, quia maior apparatus belli erat in triginta duobus millibus curruum, quam in quingentis millibus virorum, immo plurquam in sexcentis millibus, eo quod currus sunt magnorum sumptuum, & facilius est aliter habere centum millia virorum, quam mille currus, sicut patet de Iabin Rege Chanaan, cuius exercitus erat quasi innumerabilis, & tamen solum habebat nongentos currus falcatos, Iudicum quarto. Dicendum est, quod non est inconueniens, quod conuenirent in isto bello triginta duo millia curruum, quia in alijs bellis adhuc maior apparatus fuit, sicut quando pugnaverunt Philistini prima vice contra Saulem: nam habuerunt in exercitu suo triginta millia curruum, & sexcenta millia equitum, & reliquum vulgus peditum innumerabile, sicut arena, quae est in litore maris plurima, primo Regum decimotertio. Dicendum tamen videtur, quod secundum veritatem non fuerint nunc triginta duo millia curruum in isto exercitu Syrorum, & hoc, quia non videtur quomodo isti Reges possent habere tantam multitudinem, quia hic erant quatuor Reges, & vnus eorum, scilicet, Maacha non computatur in ista summa curruum aliquid postuisse, sed dicitur, quod erant triginta duo millia curruum, & Rex Maacha cum populo suo, prater hoc Rex Soba, scilicet, Adarezer, qui erat vnus de tribus residuis, non habebat aliquos currus, nec exercitum, quem nunc daret, quia mille currus, quos habuerat, & totum exercitum eius deiecit, & occidit Dauid, vt patet precedenti capitulo, & secundo Regum octauo. Item patet, quia Adarezer licet esset destructus, erat adhuc potentior alijs Regibus, quia isti tres Reges in hoc bello fuerunt sub Adarezer, vt patet infra in littera. Ideo videtur, quod potentia eorum adhuc parua erat, & sic non poterant pertinere ad triginta duo millia curruum. Item patet hoc efficacius, quia dato, quod potuissent isti Reges habere tantam multitudinem curruum, tamen secundo Regum decimo, exprimitur quantum quilibet eorum dederit pro isto bello, scilicet, Syrus Rohob, & Syrus Soba viginti millia peditum, & Istob Rex Mesopotamiae duodecim millia: non ergo intelligendum videtur, quod subtraheret ibi scriptura tantam multitudinem exercitus, quia illud quod expressum est, non est decima pars, nec vicefima in apparatu bellico de triginta duobus millibus curruum. Si ergo fuisset ibi expressa magna summa, & hic aliquid adderetur, erat verisimile, & tamen quod non fuerit ibi expressa saltem pars vicefima exercitus, non est verisimile: potissime cum scriptura diligenter ponat ibi numeros, scilicet, quantum quilibet Rex dederit nunc de exercitu. Item patet hoc potius, quia ista summa concordat cum illa, quae habetur secundo Regum decimo, accipiendo currus pro viris. Nam hic ponuntur triginta duo millia curruum, & ibi ponuntur triginta duo millia virorum, s. viginti millia, quae dedit Syrus Soba, & Syrus Rohob, & duodecim millia, quae dedit Istob Rex Mesopotamiae. Cum autem dicitur, quod abusuum est, quod accipiantur triginta duo millia curruum pro triginta duobus millibus virorum. Dicendum, quod non accipitur hic currus pro viro, quia ista erat improprietas abusuua loquendi, sed dicuntur triginta duo millia curruum, idest, triginta duo millia de curribus, scilicet, quod veniebant triginta duo millia cum curribus. Pro quo sciendum, quod in isto exercitu Syrorum fuerunt aliqui currus, quorum non ponitur numerus, & fuerunt etiam pedes, & equites, & computando equites, & pedes, & viros existentem in curribus erant triginta duo millia, & hoc concordat littera, secundo Regum decimo, vbi ponuntur triginta duo millia virorum,

rum, & nihil dicitur de curribus. Patet et hic aliquantulum, quia dicitur, quod conduxerunt currus, & equites de his regionibus triginta duo millia curruum. Si autem triginta duo millia curruum essent solum ipsi currus, subtraheretur numerus equitum. Et tamen expressum fuerat, quod conduxerunt currus, & equites, ergo oportet, quod in illo numero triginta duorum millium intelligantur equites, & pedes, & viri existentes in curribus.

De differentia, quae habetur hic, & 2. Regum cap. 10. Circa multitudinem populi, qui venerunt cum Maacha.
Quaest. *XIX.*

QVAERITVR vltius quomodo dicitur hic, quod venit rex Maacha cum populo suo, quia 2. Regum 10. Dicitur, quod venit cum mille viris. Respondendum, quod in isto exercitu Syrorum fuerunt quatuor reges, scilicet, Syrus Rohob, Syrus Soba, & Istob rex Mesopotamiae, & rex Maacha, & tres illorum dederunt illam summam, quae habetur hic, scilicet, triginta duo millia curruum, idest, virorum cum curribus, quod patet, quia 2. Regum 10. Dicitur, quod Syrus Rohob, & Syrus Soba dederunt viginti millia, & Istob rex Mesopotamiae dedit duodecim millia. Rex autem Maacha dedit paruum exercitum, s. solum mille viros, ideo non computatur in summa aliorum, & cum dicitur hic, quod venit cum populo suo. Et ibi dicitur, quod venit cum mille viris, intelligendum est, quod iste rex Maacha erat regulus, & non poterat congregare nisi mille viros, & congregando illos congregabat totum populum suum, ideo dicitur hic, quod venit cum populo suo toto 2. Regum 10. Dicitur quod venit cum mille viris, quasi idem sit venire cum toto populo, vel cum mille viris.

An Ammonitae peccauerint in faciendo defensionem.
Quaest. *XX.*

QVAERITVR vltius an Ammonitae peccauerunt nunc defendendo se a Dauid. Respondendum est, quod peccauerunt, quia ista est regula communis, quod si mouens bellum fouet iustum bellum, defendens se habet iniustam defensionem, & e contrario si defendens se iuste se defendit, mouens bellum fouet iniustum bellum. Potest autem istud fallere interdum, sed rarissime, sicut declaratum est Iosue 22. De Israelitis, & Chananeis: nam Israelitae iuste pugnant contra Chananeos, & Chananeae iuste se defendebant ab Israelitis. Hic tamen non potuit hoc accidere, quia illud fiebat ex quadam ignorantia inuincibili diuini mandati, vel promissionis factae Israelitis, de qua non constabat Chananeis, ideo iustissimam causam habebant defendendi terram suam, potissime quia Israelitae non solum conabantur ad eruendum terram de manu Chananeorum, sed etiam ad occidendum omnes Chananeos, quia Deus iusserat, quod nulli eorum parceret Deuter. 2. Chananeis autem licitum erat pugnare pro defensione corporum suorum. Hoc autem nihil tale erat, quia causa, pro qua pugnabatur manifesta erat, sed Dauid fouebat iustum bellum, vt supra dictum est, ergo Ammonitae habebant iniustam defensionem. Secundo patet hoc, quia quando aliquis laesit alterum, si non habet eum eo iudicem communem, & ille parat se ad defendendum a laeso, ne possit ab eo satisfactionem petere, fouet iniustam defensionem, & potest laesus nulla monitione indicare ei iustum bellum, vt probatum est supra in quadam quaestione. Sed sic fuit de Ammonitis, quia ipsi laeserunt nimis

A Dauid, & nulla satisfactione oblata congregauerunt exercitum magnum ad resistendum ei, ne posset satisfactionem petere. Ideo poterat Dauid iustum bellum mouere contra eos, & consequenter ipsi non habebant iustam defensionem, quia oportebat, quod mox vt intulerunt iniuriam Dauid, obtulissent satisfactionem condignam, vel saltem essent parati reddere illam, quando Dauid peteret, & non pararent se ad bellum contra illum, & tunc Dauid non poterat mouere iustum bellum contra eos, nisi prius peteret satisfactionem, & illi eam negarent petenti.

De diuisione exercitus Ammonitarum in duas partes.
Quaest. *XXI.*

QVAERITVR vltius quare Ammonitae diuiserunt exercitum in duas partes, & quare fecerunt, quod omnes milites stipendiarij essent in vna acie, & omnes Ammonitae in alia. Ad primum dicendum, quod Ammonitae fecerunt hoc, vt cautius pugnarent, & vt magis impedirent hostes suos in pugnando: nam disposuerunt exercitum taliter, quod vna pars erat in agro, & alia pars erat apud portam vrbs. Et si Israelitae vellent pugnare contra aliquam istarum partium, necesse erat, vt intrarent in medium acierum, & tunc haberent bellum ab anteriori, & a tergo, & impedirentur nimis in pugnando, vnde quando Ioab vidit istam dispositionem exercitus, miratus est, & mutauit dispositionem belli, quam ipse intendebat facere. Nam ipse intendebat, quod ipse cum toto exercitu pugnaret versus eandem partem. Et videns hoc accepit vniam partem exercitus sui fortioerem, & aliam tradidit fratri suo Abisai, vt ipse pugnaret contra Syros, & Abisai contra Ammonitas, & sic essent duae acies contra duas, & ambae acies Israelitarum erant in medio duarum acierum hostilium, & vna respiciebat versus urbem, scilicet, Abisai acies. Et alia versus agrum, scilicet, acies Ioab. Et isto modo non haberent Israelitae aliquos hostes a tergo, sicut intenderant facere Ammonitae, vt dispergerent facilius Israelitas. Ad secundum dicendum, quod omnes Syri fuerunt in vna acie, & omnes Ammonitae in alia, quia licet Ammonitae conduxissent Syros mille talentis argenti, non bene confidebant eis, timentes forte, quod pro maiori pretio, quod acciperent ab Hebraeis colliderent cum eis, & verterentur contra Ammonitas. Voluerit ergo Ammonitae procul esse ab eis, vt si aliquam fraudem molirentur, non possent sibi nocere.

De diuersitate locorum, vbi erant exercitus Ammonitarum.
Quaest. *XXII.*

QVAERITVR vltius dato, quod Syri, & Ammonitae deberent diuidi in duas acies, quare acies Syrorum posita est in agro, & acies Ammonitarum apud portam vrbs. Respondendum, quod propter multa. Primum erat, quia volebant Ammonitae, quod duae acies pugnarent contra Israelitas, & quia ipsi erant pauciores quam Syri, voluerunt accipere locum faciliorem ad pugnandum, & forte propter vrbs defensionem facilius erat paucos pugnare apud portam vrbs quam multos pugnare in campo. Elegerunt ergo Ammonitae pugnare apud urbem. Et patet hoc, quod in muris, & turribus vrbs erat magna multitudo Ammonitarum, qui exinde sagittis, & fundis, & iaculis pugnabant, & propter illos non auderent Israelitae appropinquare muris: sicut patet 2. Regum 11. Quando mortuus est Vrius in isto bello contra Ammonitas, eo quod accessit circa muros vrbs. Et Dauid

uid increpuit super hoc Ioab, dicens. Quare accessistis ad murum ut preliaremini, an ignorabatis, quod multa desuper ex muro tela mittantur? quis percussit Abimelech Ierobaal? Nonne mulier misit super eum fragmentum molæ de muro, & interfecit eum in Thebesteodem cap. Et cum propter hoc Israelitæ non auderent accedere circa muros, manerent securi Ammonitæ qui pugnabant iuxta portam vrbis. Secundum erat, quia ut dictum est præcedenti quæstione, Ammonitæ non plene confidebant de Syris, quos conduxerant, timentes, quod colluderent cum Hebræis. Noluerunt ergo ponere eos apud portam vrbis, quia forte introirent subito in vrbem, & occuparent eam, traderentque Israelitis, ut fierent amici eorum, vel forte ipsi prædarentur eam, & vellent pro se accipere. Posuerunt ergo eos in agro, ut non possent in vrbem in troite, dato quod aliquod malum molirentur. Tertium erat, quia Ammonitæ volebant pro se securitatem potiusquam pro militibus stipendiariis, & quia poterat esse, quod Israelitæ præualerent contra eos, voluerunt esse apud portam vrbis, ut si opus esset ingrederentur in eam, & ibi se defenderent. Quartum erat, quia volebant Ammonitæ, quod Syri stipendiarij sui pugnarent fortiter, exponentes se ad omnia pericula, & propter hoc noluerunt eis dare aliquem locum refugij, ut desperantes de refugio acuerent animos suos ad fortiter pugnandum. Si autem essent apud portam vrbis, & scirent, quod poterant introire in eam, quando vellent, remissius pugnarent, & ex minori difficultate mouerentur ad fugiendum, & introeundum in vrbem.

De fuga Syrorum a facie Ioab, an peccauerint.
Quæst. XXI.

QUÆRITUR vterius an Syri peccauerunt fugientes a facie Ioab, cum essent stipendiarij Ammonitarum. Aliquis dicet, quod non peccauerunt, quia egerunt quod potuerunt, sed Ioab præualuit contra eos. Dicendum videtur, quod non resisterunt Syri Israelitis quantum deberent, quia in primo actu belli fugerunt, ut patet 2. Regum 10. Scilicet, inuit itaque Ioab certamen contra Syrum, qui statim fugit a facie eius. Et milites stipendiarij tenentur fideliter pugnare pro illis, a quibus mercedem accipiunt, & hoc propter duo. Primo quia mercedem accipiunt pro labore, & si non fideliter agunt, indigni sunt mercede. Secundo quia illi, qui conduxerunt eos confidunt eis, & ponunt salutem, & statum suum in manibus eorum, ideo si non fideliter agerent, grauitur peccarent. Et ad hoc debent milites stipendiarij aduertere. Primo ne colludant, quia ista est grauissima iniquitas eorum. Secundo ne remissè aliquid agant, sed toto conatu, sicut si bellum ipsorum esset. Tertio ut non quocunque timore fugiant, sed exponant se morti, & quibuscunque terribilibus pro salute illorum a quibus mercedem accipiunt. Et hoc secundum conditionem belli, quia non oportet, quod omnibus terribilibus se exponant. Nec etiam est vituperabile si interdum fugiant, quia etiam ad virum fortem pertinet interdum fugere, vel magis cedere, scilicet, quando moriendum erat necessario nullam consequendo vtilitatem. Si autem propter fraudem, vel negligentiam, aut irrationabilem fugam militum stipendiariorum aliqua damna sequantur eis, quibus patrocinium præstant, tenentur ad satisfactionem illorum. Et ista est vna de causis, quare periculosus est status militum, quia interdum fugiunt non existente timore rationabili, & tenebuntur ad immensam damna, quæ inde sequuntur. De Syris autem dici possit,

quod ipsi fuerunt in aliqua culpa, quia non sustinuerunt timorem debitum, sed statim in primo belli impetu fugerunt 2. Regum 10. Potest etiam dici, quod non fuerunt in culpa, quia forte tantus fuit timor, quæ incussit eis Ioab fortiter pugnando, quod non poterunt stare ante faciem eius, & istud videtur rationabilius, quia non erat verisimile, quod Syri facerent aliquam fraudem colludendo cum Israelitis, quia erant hostes illorum, cum Adarezer, qui erat vnus de istis regibus Syris, supatus fuisset a David, & destructus fuisset totus exercitus eius, ut patet præcedenti cap. & 2. Regum 8. Et propter hoc conaretur quantum posset contra Israelitas. Secundo patet, quia postquam nunc Syri victi sunt a Ioab, ipsi congregauerunt rursus exercitus ad pugnandum contra Ioab, & non fit mentio, quod Ammonitæ rursus darent eis mercedem sicut prius, non ergo colluderant cum Iudæis. Sed videtur, quod maxime dolerent, quod superati fuerant a Ioab, & propter hoc rursus congregauerunt exercitum contra eum.

Quare Ioab non pugnavit contra Ammonitas usque ad deletionem. Quæst. XXI.

QUÆRITUR vterius cum nunc Ioab superauisset Syros, & Ammonitas simul, & manerent Ammonitæ destituti auxilijs, cur non pugnabant contra eos usque ad deletionem, quia facilius nunc erat pugnare contra illos quam prius. Respondendum est, quod Ioab noluit pugnare nunc contra Ammonitas propter multa. Primo quia difficilius erat nunc pugnare contra illos quam prius, quia prius Ammonitæ erant in campo, & ibi faciliter, & in breui fugaretur vnus exercitus, vel alius, nunc tamen Ammonitæ, quia non habebant auxiliares, non auderent exire in campum, sed manerent intra vrbem, & difficile erat Israelitis pugnare contra eos sic propter duo. Primo quia non auderent accedere ad muros, eo quod desuper multa sagittæ, lapides, & tela mittebantur, & multi Israelitarum perierunt simul quando accesserunt iuxta muros vrbis Ammonitarum, cum mortuus est Vrias 2. Regum 11. Secundo quia bellum quod fit contra manentes in vrbibus est diuturnum propter defensionem murorum, & non poterat Ioab etiam si viriliter pugnaret, delere facilius Ammonitas vrbe clausos, sicut dispererat Syros, & Ammonitas in campo manentes. Secundo principale erat, quia Ioab fecerat iam bellum, quod ei iusserat David, & nesciebat quid post hoc vellet David, ideo non ausus est bellum restaurare inconsulto David, sed rediit in Ierusalem. Tertium erat, quia forte ad restaurandum bellum, oportebat fieri aliquos apparatus de nouo, vel accipi maiorem partem exercitus, rediit ergo in Ierusalem ad faciendum illos apparatus. Et sic postea fuit, nam ad bellum sequens non venit Ioab sicut prius, sed David collegit totum exercitum suum, & venit ad pugnandum contra Syros, ut patet infra in littera.

Videns autem Syrus, quod cecidisset coram Israel, misit nuncios, & adduxit Syrum, qui erat trans fluuium. Sophach autem princeps militiae Adarezer erat dux eorum, quod cum annunciatum esset David, congregauit vniuersum Israel, & transiit Iordanem, irruitque in eos, & direxit ex aduerso acie illis contra pugnantibus. Fugit autem Syrus Israel, & interfecit David de Syris septem millia curruum, &

& quadraginta millia peditum, & Sophach exercitus principem. Videntes autem serui Adarezer se ab Israel esse superatos, transfugerunt ad David, & seruiertur ei: noluitque ultra Syria auxilium præbere filiis Ammon.

Videns autem. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet pugna, que facta fuit a David, quia præcedens pugna fuerat facta a Ioab, & dicitur, *Videns autem Syrus, quod cecidisset coram Israel.* Id est quatuor reges Syrorum, qui fuerant in bello præcedenti, viderunt, quod ceciderant coram Israel, id est non poterunt sustinere Israelitas pugnantes contra se. *Misit nuncios.* Scilicet ad ducendum plus de exercitu, quia credebant isti quatuor reges, quod si solum haberent exercitum, quem prius habebat, non possent resistere Israelitis. *Et adduxit Syrum, qui erat trans fluuium.* Isti erant Syri habitates ultra fluuium Euphratem ad partem aquilonarem. Et vocatur hic Euphrates fluuius absolute non expresse nomine proprio, eo quod per excellentiam erat ipse fluuius in terra illa: nam in terra Chanaan, & Syria non erat aliquis fluuius tam ingens, sicut Euphrates. Ipse enim est vnus de quatuor fluminibus paradisi: Genesis secundo. Et sepe vocatur in scriptura fluuius absolute. Sic patet Exodi vigesimotertio, scilicet: Ponam terminos vestros a mari Rubro usque ad mare Palæsthorum, & a deserto usque ad fluuium. Et non exprimitur quis fluuius erat, sed intelligitur Euphrates, quia ipse erat terminus terræ Chanaan: Genesis decimoquinto, scilicet: Semini tuo dabo terram hanc. Scilicet a fluuiio Aegypti usque ad fluuium magnum Euphratem. Sic et dicitur Psal. 71. Et dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terræ. Id est ab Euphrate usque ad desertum, vbi erat terminus terræ. Considerandum autem pro hoc, quod Euphrates est terminus aquilonaris terræ Chanaan, Genesis decimoquinto. Non tamen rangit Euphrates in toto latere aquilonari terræ Chanaan, sed in quadam parte eius, & in alia parte ad meridiem eius est quedam pars Syriæ. Reliqua autem Syria est ad aquilonem. Et sic diuidit Euphrates Syriam. Isti autem quatuor reges pro maiori parte erant de terra Syriæ ad meridiem partem Euphratis iuxta terram Chanaan. Nunc autem miserunt ad vocandum Syros habitates ultra fluuium, scilicet ad aquilonarem partem Euphratis, qui erant remotiores a terra Chanaan. *Sophach autem princeps militiae Adarezer erat dux eorum.* Iste Adarezer erat vnus de quatuor regibus Syrorum, qui in superiori bello adiuuerant Ammonitas, & ipse præcipue instituit, quod vocarentur Syri, qui erant ultra Euphratem ad restaurandum bellum contra Israel. Et Sophach dux militie istius duxit omnes illos Syros, qui erant ultra fluuium ad locum belli. *Quod cum annunciatum esset David.* Scilicet, quod Syri rursus congregarent exercitum contra eum. *Congregauit vniuersum Israel.* Voluit ipse ire ad bellum contra Syros, & ad hoc congregauit exercitum copiosum, scilicet omnes de Israel, sicut congregauerant Syri multum exercitum. Et non est intelligendum, quod David congregasset totum Israel, ita quod nullus maneret, sed congregauit multos. Et iste est modus loquendi scripturæ.

Et transiit Iordanem. Erant enim isti reges Syrorum congregati apud vrbem, in qua erat rex Ammonitarum, & illuc iuit David, & irruit super eos, & ex hoc patet, quod terra Ammonitarum, in qua facta est pugna, fuit in Lib. I. Paralip.

atum est nunc istud bellum, erat orientalis respectu terræ Chanaan, quia Iordanis erat terminus orientalis terræ Chanaan: Numeri trigesimoquarto. Et tamen David ad eundem contra Ammonitas transiit Iordanem. Ideo terra Ammon ad orientem erat. Item patet hoc, quia terra duorum tribuum, & dimidiæ erat orientalis ad terram Chanaan: Numeri trigesimo secundo, & Iosue primo. Et tamen terra illa, & omnes vrbes eius fuerant quondam pars regni Moab, & Ammon, ut patet Iosue decimotertio. Et colligitur Numeri vigesimoprimum, & Iudic. v. decimo. Ideo terra Ammonitarum erat ad orientem terræ Chanaan.

Et irruit in eos. Scilicet subito David mouit bellum contra Syros congregatos, & hoc est irruere, scilicet cum impetu agere, & ex inopinato.

Et direxit ex aduerso aciem illis contra pugnantibus. Scilicet direxit aciem suam David contra Syros, & illi ex opposito etiam acies suas direxerunt, & non fuit hic talis ordinatio belli sicut prius contra Ioab, quia diuisus fuit exercitus in duas partes, ita ut haberet Ioab hostes ab anteriori, & a tergo supra in littera.

Fugit autem Syrus Israel. Id est omnes Syri, qui nunc congregati erant fugerunt a facie David.

Et interfecit David de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditum. Ista fuit summa interfectorum, & non ponitur similis hic, & secundo Reg. decimo. Sed de hoc infra declarabitur in quadam quæstione: nam hic ponuntur septem millia curruum, & ibi ponuntur septingenti.

Et Sophach exercitus principem. Iste Sophach erat princeps omnium Syrorum, qui venerant de ultra flumen: & percussus est in bello, & statim mortuus est secundo Regum decimo.

Videntes autem serui Adarezer se ab Israel esse superatos. Hoc viderunt in duabus pugnis. Nam prima vice superati sunt a Ioab, nunc vero superati sunt a David. Isti serui Adarezer erant, qui venerant ultra flumen: nam ibi dominabatur Adarezer. Et non solum isti, sed etiam reges, qui in bello priori pugnantur viderunt se victos, & ob hoc noluerunt ultra adiuuare Ammonitas, nec sequi interventionem Adarezer.

Transfugerunt ad David, & seruiertur ei. Non est intelligendum, quod transfirent de terra sua ad habitandum in terra, vel vbi erat David, sed mutauerunt dominium manendo in terra sua, quia iam noluerunt esse subditi Adarezer, sed David. Et seruiertur ei dando tributa.

Noluitque ultra Syria auxilium præbere filiis Ammon. Scilicet, quia viderunt se bis superatos desperauerunt se posse ultra pugnare contra David, ideo timuerunt præstare auxilium Ammonitis, & ob hoc Ammonitæ facilius capti fuerunt postea a David non habentes auxiliares, ut patet seq. c. & 2. Reg. 12.

Quis fuerit iste Syrus, de quo habetur hic.
Quæst. XXV.

QUÆRITUR quis est iste Syrus, de quo dicitur hic, quod videns Syrus, quod cecidisset coram Israel, adduxit Syrum, qui erat trans fluuium. Responderi potest dupliciter. vno modo, quod iste Syrus erat vnus exercitus quatuor regum Syrorum, qui nunc pugnantur contra Ioab. Et patet, quia sic dicitur supra, perrexit Ioab contra Syrum. Et iterum, si vicerit me Syrus, auxilio mihi eris. Et tñ Ioab pugnavit contra omnes quatuor reges Syrorum, quia iam omnes quatuor faciebant vnum exercitum, vocabantur Syrus vno nomine. Alio modo potest dici, quod Syrus erat hic rex Adarezer.

Ff zct.

Et ipse non misit pro istis Syris, qui erant ultra fluvium. Et ista est veritas, quia 2. Reg. 10. dicitur: Misit Adarezer, & adduxit Syros, qui erant trans fluvium. Et misit pro eis solus Adarezer, quia erant servi eius habitantes in terra sua. Et ista fuit causa, quare Sophach princeps militiae Adarezer fuit princeps Syrorum.

De diversitate, quae habetur hic, & 2. Reg. c. 10. circa principem militiae exercitus. *Quaest. XXVI.*

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod Sophach princeps militiae Adarezer fuit dux eorum, quia 2. Reg. 10. dicitur Sobach. Respondet aliquis, quod fuerunt duo principes militiae Adarezer. Et de uno ponitur hic, & de alio ibi, & hoc non potest stare, quia eadem res narratur hic, & ibi, ideo necesse est, quod iste princeps militiae, de quo hic dicitur, & ille, de quo ibi sunt idem. Dicens ergo, quod idem vir erat, & tamen vocatur hic Sophach, & ibi Sobach, quia erat binomius, sicut multi alij habent, qui interdum duo, & plura nomina habent, sic patet praecedenti capit. de Adoram qui vocatur ibi Ioram. Sic etiam de Iacob, & Esau, & de Beato Petro, qui multa nomina habent.

De Syris, qui fuerunt in secundo bello contra David. *Quaest. XXVII.*

QVAERITUR ulterius de isto bello secundo Syrorum contra Israelitas, qui Syri fuerunt in eo, & ubi factum est. Respondendum, quod dupliciter dicitur de hoc, uno modo, quod quatuor reges, qui erant in bello praecedenti, videntes, quod fugati fuissent a facie Israel, & quod non potuissent resistere ei cum tam parvo exercitu, miserunt pro Syris, qui erant ultra flumen, & etiam illi venerunt, & nunc omnes simul pugnaverunt contra Israelitas. Et sic hoc dici debet, quod isti quatuor reges Syrorum, quamquam fugerunt a facie Israel, non abierunt in Syriam, sed manserunt in terra Ammon, & miserunt inde ad vocandum Syros, qui erant ultra flumen. Secundo potest dici, quod isti quatuor reges Syrorum, qui fuerunt in priori bello, non pugnaverunt iterum contra David, & viros suos, sed abierunt in Syriam, nec curaverunt prestare auxilium Ammonitis. Unus autem ipsorum scilicet Adarezer dolens, quod superati essent ab Israelitis, misit pro Syris, qui erant ultra fluvium, quod venirent ad pugnandum contra David, & in isto bello non fuit Adarezer nec alij tres reges, qui fuerunt in praecedenti bello, sed solus exercitus, qui venit de ultra fluvium. Et ob hoc fuit princeps eorum Sophach princeps militiae Adarezer, & non aliquis de regibus, ut patet in littera, & secundo Regum decimo. Quilibet modus istorum est satis verisimilis. De primo patet, quia ponitur hic magnus exercitus nimis, scilicet septem millia currum, & quadraginta millia peditum, qui in bello mortui sunt, & insuper fugerunt quinquaginta, & octo millia virorum a facie Israelitarum, ut patet secundo Regum decimo. Et tamen non erat verisimile, quod tantum exercitum haberet solus Sophach princeps militiae Adarezer de Syris, qui erant ultra flumen, sed magis videtur, quod exercitus quatuor regum cum illo, qui venit de ultra flumen fecerunt istam summam. Secundo patet, quia hic, & secundo Regum decimo, dicitur quomodo fugerunt Syri ista vice a facie Israel, & sequitur: Videntes autem universi reges, qui erant in praesidio Adarezer victos se ab Israel, expaverunt, & fugerunt. Et sic videtur, quod illi quatuor reges, qui fuerunt in bello praecedenti, fuerunt etiam nunc in isto bello.

F De secundo modo patet, quia solus rex Adarezer misit pro istis Syris, qui erant ultra flumen ad pugnam iterum contra Israel. Si tamen omnes isti quatuor reges mansissent in terra Ammon ad faciendum iterum bellum, omnes misissent pro militibus in terram suam. De hoc secundo Regum 10. ubi dicitur de Adarezer, quod misit, & non de alijs. Secundo patet, quia ille, qui adduxit istos milites de ultra flumen, fuit Sophach princeps militiae Adarezer, si in omnes isti reges misissent pro militibus, quilibet haberet unum ducem militiae, qui duceret exercitum de terra sua, ergo solus Adarezer misit. Tertio patet, & efficacius, quia dicitur, quod pugnaverunt Syri contra Israel, & occisus est Sophach princeps militiae, ut patet hic, & 2. Regum 10. Et sic Sobach fuit princeps militiae in isto bello facto nunc contra David. Sed si isti supra dicti quatuor reges, qui fuerant in praecedenti bello, fuissent nunc in sequenti, non fuisset Sobach princeps militiae, sed aliquis de regibus, saltem ipse Adarezer, cuius servus erat Sobach, & tamen fuit Sobach princeps militiae: ergo non fuit in isto bello Adarezer, nec aliquis de tribus regibus alijs. Hoc autem videtur verisimiliter, licet utrunque possit sustineri, & sic dicitur, quod quatuor reges, qui superiori bello victi fuerant ab Israelitis, fugerunt in terram Syriam, & tres illorum non curaverunt post haec de Ammonitis. Rex autem Adarezer doluit, quod succubuisset coram Israel, & hoc quia ipse erat potentior inter omnes istos quatuor reges, & magis debebat de confusione sua, quam quilibet aliorum: etiam quia Adarezer erat hostis David, cum David delevisset totum exercitum eius, ut patet praecedenti c. & 2. Reg. 8. Ideo desiderabat Adarezer adhuc pugnare contra David, si posset superare exercitum eius, & reparare aliquid de damnis, quae susceperat a David, & ob hoc venerunt Syri de terra sua de ultra flumen, & ipse non iuit nunc ad istud bellum, sed misit Sobach principem exercitus sui cum omnibus Syris. Et isti venerunt in terram Ammonitarum, non quidem ad urbem, in qua prius fuerat bellum, quia illa erat Medaba, ut patet supra in littera, sed ad urbem Helai, ut patet 2. Reg. 10. & ibi invenit David Syros cum principe eorum Sobach. Et non fuit ibi aliquis de quatuor regibus, qui fuerunt in praecedenti bello, sed vix quatuor alij reges, qui erant subiecti Adarezer, & princeps eorum fuit Sobach, quamquam non esset rex, sed ille erat princeps totius militiae Adarezer. Ad primam rationem, quae probabat alium modum, scilicet si solus Sobach cum Syris, qui erant ultra flumen venissent, non congregatus fuisset tantus exercitus sicut hic ponitur. Dicendum est quod totus exercitus, quem habuit Adarezer in praecedenti bello fuit hic, licet non fuerit hic Adarezer, nec aliquis de alijs tribus regibus, & insuper congregavit Sobach omnem exercitum Syrorum, qui erant ultra flumen in terra Adarezer, & venerunt multi reges, qui erant subiecti Adarezer in isto exercitu, & ob hoc fuit valde magnus, quamquam non essent hic illi quatuor reges, qui fuerant praecedenti bello. Ad secundum cum dicitur, quod reges, qui erant in praesidio Adarezer, videntes se victos fugerunt ab Israel, & servierunt David, ergo in isto exercitu fuerunt reges quatuor qui fuerant in priori bello. Dicendum quod verum est, quod in isto bello fuerunt aliqui reges, & victi sunt ab Israelitis, tamen non fuerunt aliqui de illis quatuor regibus, qui fuerant in praecedenti bello, sed quando Adarezer fecit vocari Syros, qui erant trans flumen in terra sua, venerunt multi reges, cum illis, quia multi reguli subiecti erant Adarezer, & isti pugnaverunt nunc contra David, & victi sunt, fugeruntque

runtque coram Israel. Et patet, quod ista sit intentio ista, quia 2. Reg. 10. dicitur: Videntes universi reges, qui erant in praesidio Adarezer victos se ab Israel expaverunt, & fugerunt. Ergo isti reges, qui nunc fugerunt, erant de servis Adarezer, & non erant illi quatuor reges, qui fuerant in praecedenti bello, quia illi non erant servi Adarezer, eo quod de quolibet eorum dicitur quantum exercitum dedit pro bello 2. Reg. 10. Et tamen si fuissent servi Adarezer, ipse Adarezer diceretur dedisse totum illum exercitum. Item patet hoc magis, quia 2. Regum 10. dicitur: Videntes reges, qui erant in praesidio Adarezer se victos ab Israel fugerunt. Et hic in littera dicitur: Videntes autem servi Adarezer se ab Israel esse superatos trans fugerunt ad David. Et sic pro eodem ponitur, quod fugerint servi Adarezer, vel reges, qui erant in praesidio Adarezer. Et tamen reges, qui fuerunt in praecedenti bello, non erant servi Adarezer: ergo non erant illi, qui fuerant in hoc bello, sed alij reges, qui erant servi Adarezer.

De diversitate, quae habetur hic, & 2. Regum capit. 10. circa multitudinem currum occisam a David. *Quaest. XXVIII.*

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod David occidit septem millia currum de Syris, quia secundo Regum 10. dicitur, quod occidit septingentos currus. Respondet Nicolaus, quod solum fuerunt septingenti currus, sicut dicitur 2. Regum decimo. Et tamen in quolibet istorum currum erant decem viri, & sic in septingentis curribus erant septem millia virorum, sicut accipiebatur supra, quod fuerint trigintaduo millia currum in primo bello Syrorum contra Iobab, & tamen solum erant trigintaduo millia virorum sicut declaratum est supra in littera, & apparet secundo Regum decimo. Sed istud quod dicit Nicolaus, quod in quolibet currum essent decem viri non videtur verisimile, quia etiam si sint congregati viri in currum non possunt capi decem viri armati in uno currum, aut vix capi possunt, quantum magis, quia illi, qui ibant in curribus ibant ad pugnandum, & habebant se taliter ut expedire pugnarent, & unus non impediret alium mittere lanceas, vel currare balistas, aut facere alia, quae requirantur ad bellum. Secundo patet, quia dato, quod in curribus possent capi decem viri, si essent currus valde magni, tamen equi non possent onerare tantum pondus, cum viri isti essent armati, & deberent habere multa iacula, & alia genera armorum in curribus ad pugnandum: non ergo videtur, quod possent esse sub quolibet currum decem viri. Dicendum ergo aliter, scilicet quod erant septem millia currum in isto bello secundo. Et tamen solum exprimuntur septingenti secundo Regum decimo, & hic exprimuntur omnes, & hoc quia forte solum septingenti erant currus electi. Alij autem erant minoris valoris. Et ideo septingenti currus electi fuerunt positi sub numero secundo Regum decimo. Alij autem non. Sic autem factum est Exodi decimo quarto, quando Pharaon persecutus est Israelitas exeuntes de Aegypto: nam dicitur, quod tulit sexcentos currus electos, & quidquid in Aegyptum currum fuit. Et sic alij currus non electi non ponuntur sub certo numero, sicut currus electi, hic tamen, quia suppleuntur ea, quae minus habentur in libris Regum, ponuntur omnes currus tam electi, quam non electi. Et sic interdum ponuntur hic aliqua, quae non habentur in libris Regum, & interdum ponuntur ibi aliqua, quae non habentur hic. Sic patet in isto bello: nam ponuntur hic septem millia currum, & ibi

subtrahuntur cum non ponantur nisi septingenti, & contrario subtrahuntur hic quinquaginta octo millia virorum, quae in isto bello fugerunt a facie Israelitarum, & subtrahuntur hic.

C A P. XX.

ACTVM est autem post annum circulum, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, congregavit Iobab exercitum, & robur militiae, & vastavit terram filiorum Ammon: perrexitque, & obsedit Rabba. Porro David manebat in Ierusalem, quando Iobab percussit Rabba, & destruxit eam.

DESCRIPTA in praecedentibus pugnatione sociorum Ammonitarum, scilicet Syrorum, hic agitur de pugnatione ipsorum Ammonitarum. Nam totum bellum, quod factum est in praecedentibus, principaliter fuit contra Syros, qui erant adiutores Ammonitarum. Nam illi bis victi fuerant ab Israelitis. Ammonite autem solum semel, ut patet praeced. cap. & 2. Reg. 10. Hic autem solum ponitur destructio Ammonitarum, quia cum iam non haberent auxiliatores faciliter destructi sunt. Et dividitur in duas partes, scilicet in partem principalem, & in incidentalem. Prima est de destructione Ammonitarum. Secunda de numero bellorum David, ibi. *Post haec initium est.*

De ordine ad praecedentia, & si ista immediate fuerint post illa. *Quaest. I.*

QVAERITUR circa primum, an ea, quae hntur hic sint continuata ad praecedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tpe. Respondendum ad primum, quod hic est ordo continuus. Nam praeced. c. dictum est de principio bellorum David contra Ammonitas. Hic autem dicitur de bello ultimo, in quo destructi sunt Ammonites. Idem necesse est, quod ea, quae hntur hic fuerint facta post praecedentia. Ad secundum dicendum, quod inter ea, quae hntur hic, & praeced. c. parum tps intercudit, non vnus annus completus: nam duo bella, quae hntur praeced. c. fuerint facta vno anno. Et istud quod hntur hic fuit factum in principio seq. anni. Quod patet, quia dicitur hic, factum est post anni circulum eo tpe, quo solent reges ad bella procedere. Et sic non transierat annus plenus. Circa primum dicitur: *Factum est autem post anni circulum.* Id est ea, quae hntur hic acciderunt post circulum anni, scilicet finito anno, in quo facta sunt praecedentia in principio anni sequentis inceperunt fieri, quae hntur hic. Annus dicitur hntur circulum, eo quod annus voluit in circulo, ideo necesse est omne tempus habere circulum, potissimum, quando est completum, sicut annus: nam secus est de mensura, & de hebdomada, quae non causantur ex integris reuolutionibus celi. Dies autem, & annus sunt duo circuli, quia sunt per integras reuolutiones, sed magis annus facit integram reuolutionem, quam dies, quia annus facit integram reuolutionem, secundum motum primi mobilis, qui est motus diurnus, & secundum motum celi solis, qui est motus contra firmamentum. Dies autem facit integram reuolutionem quantum ad motum primi mobilis, sed non quantum ad motum circuli solis, quia semper declinat, vel eleuat in circulo suo ad Aquilonem, & Austrum, & sic

ad finem anni cum reditur de puncto ad punctum. Et tempore, quo solent reges ad bella procedere. Scilicet in principio veris. Tunc enim solent incipi bella propter temperiem temporis ad manendum in campo, & etiam quia tunc sunt pasua sufficientia iumentis in agro. Erat enim inceptum bellum cum Ammonitis ex anno precedenti, & nunc rursus congregavit David exercitum ad finiendum illud. *Congregavit Iobab exercitum, & robur militiae.* Iobab erat princeps militiae David, & ad eum pertinebat congregare exercitum, & etiam robur militiae. Quid autem sit istud robur militiae infra dicitur in quadam quaestione. *Et vastavit terram filiorum Ammon.* Scilicet segetes, & vineas destruxit, & succidit arbores, quia istud est, quod solent facere hostes in terram hostilem, vel intelligitur, quod ambulavit Iobab per multa loca terrae Ammon, & destruxit illa, & postea veniens obsedit urbem Rabba, in qua erat rex, sed primum verius est, quia destructio aliarum urbium facta est per David, postquam cepit civitatem Rabba, sic patet infra in litera, & 2. Reg. 12. *Perrexitque, & obsedit Rabba.* Iobab voluit obsidere urbem Rabba, & ad hoc prius vastavit regionem in circuitu ad hoc, quod non haberent Ammonites unde prouiderent sibi, & sic facilius caperentur. Porro David manebat in Ierusalem, quando Iobab percussit Rabba, & destruxit eam. Significatur in hoc, quod David non ierit ad istud bellum, sed Iobab, & ideo quando percussa est ciuitas Rabba a Iobab, manebat David in Ierusalem, sed hoc non est verum, quia David cepit urbem Rabba, & destruxit eam 2. Reg. 12. de quo declarabitur infra in quadam quaestione.

De circulatione anni quando congregatus fuit exercitus David contra regem Ammonitarum. Quaes. II.

QVAERITVR circa id, quod dicitur supra quibus anni circulus fuit quando David congregavit exercitum contra Ammonitas, de quo hic dicitur. Respondendum est, quod anno precedenti David cepit pugnare contra Ammonitas, pugnavitque contra eos, & adiutores eorum Syros, fecitque duo bella, in quibus mansit toto vere, & estare. Adveniente autem hyeme, quia non erat congruum tempus bellis, & in principio sequentis anni voluit restaurare bellum, & congregavit exercitum, ideo dicitur, quod solent reges ad bella procedere, quia in principio illius temporis David congregavit exercitum, ut superesset sibi ipse illo anno ad finiendum sibi bellum contra Ammonitas. Et est istud in principio veris. Dicitur autem post anni circulum, vocatur circulus anni principium suum, quia tunc annus redit de puncto ad punctum, & principium anni secundum Hebraeos coincidit cum tempore, quo solent reges ad bella procedere. Nam istud est in principio veris. Et tunc incipit annus secundum Hebraeos. Incipit enim semper annus eorum circa equinoctium vernale pauloante medietatem mensis Martij, vel paulo post. De quo declaratum est Exod. 12. & Leu. 23. Et tunc omnia virere incipiunt, potissime in terra Chanaan, ubi istud erat, quia illa est partim in tertio, & partim in quarto climate, ideo est calidior, quam ista regio, quae est in quinto climate.

Considerandum etiam, quod eo tempore, quo ista fiebant per Iobab, commisit David adulterium cum Bethsabee, ut patet secundo Reg. 11. & 21. Et colligitur infra in litera, & tamen non ponitur hic illa historia, quia late posita fuit ibidem, & ob hoc cum procederet ponatur historia, quae habetur 2. Reg. 10. Et hic deberet poni historia, quae habetur secundo Regum duodecimo in fine capituli, de hoc tamen magis declarabitur infra in quadam quaestione.

De causa congregationis exercitus David contra Ammonitas. Quaes. III.

QVAERITVR ulterius ad quid David congregavit nunc exercitum contra Ammonitas, & an habuerit nunc iustum bellum contra eos. Respondendum est, quod David cepit pugnare contra Ammonitas. Et tamen quia Syri adiuverunt eos, nondum potuerat contra eos prevalere, ita ut caperet urbes eorum, quia bella precedentia magis fuerant contra Syros, quam contra Ammonitas, & de illis occiderat David omnem illam multitudinem, quae habebatur precedent. cap. Et nullos adhuc legitur occidisse de Ammonitis: ut ergo illi non manerent impuniti, quos David directus intendebat pugnare, restauravit nunc bellum contra eos. Cum autem quaeritur an istud fuerit bellum iustum. Dicendum, quod quoniam quis pro irogatis iniurijs, vel damnis datus fuerit iustum bellum contra aliquam gentem, non licet ei plura damna inferre, quam quousque subiciat sibi gentem illam ad satisfaciendum sibi, vel ipse inferat eis tot damna, ut per hoc satisfiat sibi de iniurijs, & damnis datis, & de expensis factis in illis bellis ad obtinendum satisfactionem. Cum autem obtinuerit istud, debet cessare a bellis, alioquin bellum, quod postea sequitur, iniustum est, quod sine causa factum est, & tenetur faciens retaliare omnia damna, quae intulerit. David autem habebat iustam causam pugnandi contra Ammonitas pro iniuria inflata servis suis precedenti cap. Et quousque satisfieret sibi pro illa offensa foueret iustum bellum. Si autem David in priori bello habuisset satisfactionem de Ammonitis, non posset licite mouere aliud bellum contra eos. Si tamen nullam, vel non plenam satisfactionem obtinuerit, licebat ei mouere contra illos vnum, vel multa bella, quousque satisfactionem plenam consequeretur, sed in priori bello nullam satisfactionem David consecutus fuerat de Ammonitis, sed solum de Syris, ideo licebat ei adhuc mouere bellum contra Ammonitas. Patet hoc, quia Ammonites offenderant David irrogando iniuriam servis suis. Syri autem offenderant eum adiuuando Ammonitas hostes suos, ideo de vtroque satisfactio capienda erat. De Syris vero ceperat David aliqualem satisfactionem, quia in duobus bellis deleuerat magnam multitudinem eorum: nam in primo bello multi eorum ceciderunt, quamquam non ponatur numerus ipsorum. In secundo autem perierunt septem millia currum, & 40. millia pedum, & fugerunt quinquaginta octo milia virorum, ut patet precedent. cap. & 2. Reg. 10. De Ammonitis autem nullam satisfactionem habuerat, quia nullos adhuc occidisse legitur, ideo restabat ei semper iustum bellum contra illos, quousque deleteret eos, vel integre sibi satisfacerent de iniuria inflata servis suis, & de damnis, & expensis factis in omnibus istis bellis, quia ipsi fuerunt occasio illorum.

De robore militiae, quid erat. Quaes. IIII.

QVAERITVR ulterius quid est, quod vocatur hic robur militiae. Respondendum est, quod istud erat aliquid magnum. Nam sepe fit mentio de illo, sic patet tertio Regum primo. Cum dicitur: Celethi, & Phelethi, & robur exercitus David non erat cum Adonia. Dicendum ergo est vno modo, quod robur exercitus vocatur multitudo militum, pro qua exercitus dicitur esse fortis, & sic quoniam aliquis populus crederet ad magnam multitudinem, dicitur roborari. Et sic patet Exod. primo, cum dicitur: Filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis, impluerunt terram. Alio modo potest vocari robur

robur exercitus aliqua pars exercitus fortior, quam sit minor, & istud verisimilius. Et tunc putant aliqui, quod legiones Celethi, & Phelethi erant robur exercitus David, eo quod isti erant fortissimi milites, & erant custodes corporis David, ut ait Iosephus 7. Antiquit. Sed istud non stat, quia Celethi, & Phelethi, & robur exercitus David differunt, ut patet 3. Reg. primo, cum dicitur: Sadoc vero, & Banaias, & Nathan Propheta, & Celethi, & Phelethi, & robur exercitus David non erat cum Adonia. Videtur ergo dicendum, quod robur exercitus David erant viri fortes eius, qui separati erant a reliquo exercitu, habebat enim David duos ternarios virorum fortissimorum, quorum aliqui interdum pugnaverunt soli contra vnum exercitum. Et praeter istos habebat triginta alios viros fortes minus, qui primos, & tamen erant fortiores reliquis de exercitu, de quibus secundo Regum 23. & supra undecimo. Isti conuenienter vocabantur robur exercitus David, eo quod isti soli triginta sex viri valebant forte plusquam totus reliquus exercitus David.

De ciuitate Rabba, quam obsedit Iobab. Quaes. V.

QVAERITVR ulterius, quae erat ciuitas ista Rabba, de qua hic dicitur, & quare potius obsedit eam Iobab, quam aliquam aliam. Respondendum est, quod ista erat ciuitas, in qua tunc erat rex Ammon. Pro quo sciendum, quod in prima vice iuit ad pugnandum contra Ammonitas, iuit ad urbem Medaba, quia rex Ammon erat tunc in ea, & Syri adiutores Ammonitarum posuerant castra sua circa eam, & erant omnes Ammonites conuenerant ad illam ad defendendum ibi regem, ut patet precedent. c. Postea autem recessit rex Ammon de illa urbe, & venit in illam urbem Rabba, ideo quando Iobab iuit in ista secunda vice ad pugnandum contra eum, obsedit urbem Rabba. Est autem Rabba quaedam ciuitas magna, & famosior in tota terra Ammonitarum. Ideo vocatur ciuitas regia quasi ipsa sit sedes regni, ut patet 2. Reg. 12. In ista ciuitate erat lectus ferreus regis Og. Erat enim Og, de stirpe gigantum, magnitudo erat excellens super magnitudinem aliorum, & habebat quandam lectum ferreum, qui mansit in urbe Rabba filiorum Ammon ad demonstrandum magnitudinem suam, ut patet Deut. 3. scilicet: Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum, monstratur lectus eius ferreus, qui est in Rabba filiorum Ammon nouem cubitos hinc longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis. Ista etiam ciuitas erat posita inter duo flumina circumdantia muros. Ideo vocabatur ciuitas aquarum, sic patet secundo Regum 12, scilicet: Capienda est ciuitas aquarum, scilicet Rabba, ut patet ibidem.

An David percussit Rabba, vel Iobab. Quaes. VI.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, quod David manebat in Ierusalem, quoniam Iobab percussit Rabba, & destruxit eam, quia non videtur, quod manserit ibi, sed ipse iuit ad bellum, & destruxit urbem, ut patet 2. Reg. 12. Respondendum, quod habitis duobus bellis contra Syros, de quibus precedenti c. voluit David, quod pugnaretur contra Ammonitas, & ad hoc congregavit exercitum in principio anni, & misit Iobab cum eo. Ipse autem non intendebat ire ad bellum, sed mansit in Ierusalem. Iobab autem pugnavit magno tempore contra Rabba, & dum haec agerentur David manebat in Ierusalem, & accidit tunc peccatum eius cum Bethsabee. Nam quadam Alph. Toft. in Lib. I. Paralip.

die cum esset in palatio suo vidit eam lauans se in solario domus suae. Et concupiuit, & duci fecit, & etiam tunc accidit mors Vrig, quia David misit ad Iobab, ut poneret eum contra Ammonitas in loco periculoso. De isto peccato David, & de penitentia eius pro eo habetur late 2. Reg. 11. & 12. Et ideo scriptura nihil hic replicuit. Quod autem isto tempore acciderit peccatum hoc, patet quia 2. Reg. 11. ponitur id, quod hic, scilicet: Factum est post anni circulum, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere. Et sequitur ibi de congregatione exercitus, & quomodo Iobab ierit in terram Ammon, & tunc dicitur: David autem mansit in Ierusalem dum haec agerentur, accidit ut surgeret David de strato suo post meridiem, viditque mulierem, se lauans ex aduerso, & inde sequitur tota historia de adulterio David, & Bethsabee. Scriptura autem tetigit hic principium historiae, & reliqua omisit, ut intelligatur, quod historia sit historia, quae iam enarrata fuit 2. Reg. 11.

Quare David potius iuit ad bellum contra Syros, quam contra Ammonitas. Quaes. VII.

QVAERITVR ulterius quare David non iuit nunc ad istud bellum cum ierit ad bellum precedentens contra Syros adiutores Ammonitarum. Respondendum, quod David habebat Iobab principem militum, qui erat animosus, & prudens valde circa bella, & cum ipse duceret exercitum, non erat opus, quod David iret ad bellum, nisi interdum propter aliquam causam spalem. Ideo in principio bellorum contra Ammonitas, David non iuit illuc, sed misit Iobab cum exercitu, ut patet precedent. cap. & 2. Reg. 10. Postea autem in secundo bello, videns David, quod congregatus erat maior exercitus Syrorum, quam prius, & quod bellum difficilius pararetur, congregavit et ipse maiorem exercitum de toto Israel, & iuit ad pugnandum contra illos precedent. c. Nunc autem iam Syri erant subiecti David, quia illi, qui erant serui Adazer, & adiuuabant eum, videntes se victos esse a David bis, & iam non posse resistere ei, fecerunt pacem cum eo, & seruerunt sibi in tributis, & deserunt auxilium prestare Ammonitis precedent. c. & 2. Reg. 10. Hoc videns David, & sciens, quod nullos defensores habebant Ammonites, credidit, quod faciliter poterant expugnari, ideo misit illuc solum Iobab cum exercitu, & ipse mansit in Ierusalem. Pugnavit autem Iobab magno tempore contra Rabba urbem filiorum Ammon quousque iam erat in promptu, ut caperet. Et quia ex hoc magna gloria acquireret Iobab, nolens ipse, quod ista gloria ascriberetur nomini suo, sed David, misit ad vocandum eum, dicens: Capienda est urbs aquarum. Nunc ergo congrega reliquam partem populi, & obside ciuitatem, & cape eam, ne cum a me fuerit vastata, nomini meo ascribatur victoria. Tunc David congregato exercitu iuit, & cepit urbem vastavitque eam, ut patet 2. Reg. 12. & si quis dicitur hic: Porro David manebat in Ierusalem, quando Iobab percussit Rabba, & destruxit eam. Non est sic punctuanda litera, ut tota vadat sub vno contextu. Sed sicut dicitur sententia sic, potro David manebat in Ierusalem, quando Iobab percussit Rabba, id est quando pugnavit contra eam cogens eam ad ditionem: nam in continuis bellis multos Ammonitas occidebat, & sequitur alia clausula, scilicet & destruxit eam, non quidem Iobab, sed David, quia subintelligenda est in medio historia illa, quae habetur 2. Reg. 12. vel potest aliter intelligi, quod David manebat in Ierusalem dum Iobab percussit Rabba, & occidendo multos de illis in bello, & destruxit eam, id est incepit destruere: nam iam in promptu erat, quod destrueretur, quando Iobab misit ad vocandum David: David:

David; nam dixit ei: Capienda est vrbs aquarum. i. in promptum est, q̄ capiat, vel p̄t intelligi, q̄ Ioab percussit eam, & destruxit atredendo causalitatem, quia fm veritatem Ioab fecerat omnia, quę sufficiebāt ad destruendum ciuitatem Rabba, & potuisset eā iā capere, si voluisset, & tñ vt nō ascriberetur gloria nomini suo, sed potius David, misit ad vocandum David, ideo David cepit vr̄bem magis in voce q̄ in re, sed realiter, & in causam Ioab cepit illam, & destruxit. Et hoc considerauit hic Edras dicens, q̄ Ioab percussit vr̄bem, & destruxit dum maneret David in Ierusalē, quia dum ipse maneret ibi, Ioab prestiterit causam ad omnia hęc, & potuisset eam destruere dum manebat ibi David. Et iste fortē est conuenientior sensus, quam præcedentes.

Tulit autem David coronam Melchon de capite eius, & inuenit in ea auri pondus talentum, & preciosissimas gemmas, fecitq; sibi inde diadema, manubias quoque vr̄bis plurimas tulit. Populum autem, qui erat in ea, eduxit, & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita vt dissicarentur, & contererentur. Sic fecit David cunctis vr̄bibus filiorum Ammon, & reuersus est cum omni populo suo in Ierusalem.

Tulit autem David coronam Melchon de capite eius. Melchon erat idolum Ammonitarum, & colebatur in vr̄be Rabath, & propter magnum honorem positum fuit super caput eius diadema regale, & illud abstulit David pro se. de isto Melchon quid sit, magis infra dicitur in quadam questione.

Et inuenit in eo auri pondus talentum. Erat enim ista corona auri ponderis, & valoris. Nam habebat vnum talentum de auro. Est enim talentum magnum pondus: nam de vno talento auri factum fuit candelabrum Sanctuarij, quod fecit Moyse cum omnibus vasis suis. Et tamen candelabrum erat aliquid magnum, vt patet intuitu figuram eius, & multitudinem partium suarum, sicut habetur Exod. vigesimo quinto. Et sic ista corona erat valde magna, & tamen facta est tanti ponderis propter honorem illius idoli, vel si facta est pro rege, fuit magis ad honorem, & ad admirationem, quam vt rex vteretur ea.

Et preciosissimas gemmas. Idest etiam in illa corona erant lapides preciosi multorum generum. Et illi erant forte maioris valoris, quam aurum.

Fecitque sibi inde diadema. Idest noluit David tenere illam coronam in tali figura, vel cum tanto pondere, ideo resoluit eam, & fecit sibi inde diadema regale.

Manubias quoque vr̄bis plurimas attulit. Idest etiam cepit multa alia spolia de vr̄be, & tamen nominatur specialiter illa corona Melchon, quia forte fuit maioris valoris, quam reliqua spolia, & vocantur spolia manubię, quia manibus accipiuntur. Dicuntur enim manubię a manu, & brios, quod est mensura. Et ideo aliquando manubię accipiuntur pro quibusdam ornamentis brachiorum, quę facta sunt ad mensuram ipsorum. Hic autem pro spolijs accipiuntur, quia manibus tenentur.

Populum autem, qui erat in ea, eduxit. Postquam posita est captio vr̄bis, ponitur pena inflicta habitatoribus vr̄bis, quę fuit satis grauis, & ad infligendam illam

eduxit populum de vr̄be. *Et fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire.* Acerime occidit illos. Extrudebat enim eos in terra, & faciebat super eos transire tribulas, trahas, & carpenta ferrata, vt sic lacerarentur carnes eorum. Tribula vocatur instrumentum rusticum ad terendum fruges in area, & est factum de tabulis, sed in parte inferiori habet lapides acutissimos ad comminuendum paleas. Et vocatur tribula a terendo, quia omnia conterit. Nam officium suum est trinitare, idest multum terere. Et vocantur aliquando istę tribulę plaustra, sicut dicitur Amos primo, scilicet: Quia trinitauerunt in plaustris ferreis Galaad. Traha genus est cruciatu. Et sunt instrumenta quędam ferrea facta ad lacerandum, & rumpendum, & dicuntur traha a traho trahis, quia extendunt, vel rumpunt trahendo. Carpenta ferrata sunt quadrigę habentes rotas ferratas, & istas faciebat transire David super Ammonitas, vt lacerarentur carnes eorum, vel potest accipi carpentum pro aliquo genere cruciatu. Et dicitur carpentum a carpo, quia carpit, idest rumpit, vel scindit.

Ita vt dissicarentur, & contererentur. Scilicet ista genera cruciatuum lacerabant, & comminuebant carnes Ammonitarum. Nam dissicare est laccitę quę in diuersa secare, & ista instrumenta faciebant ista duo. Nam cum essent ferrea, & acuta, & haberent aliquid curuitatis, carpebant, idest lacerabant carnes. Cum autem essent magni ponderis sicut sunt carpenta ferrata, comminuebant carnes, & ossa eorum, sed secundo Regum duodecimo, ponuntur alia genera tormentorum, quia dicitur: Populum eius adducens ferrauit, & circumegit super eos ferrata carpenta, diuisitque cultris, & transduxit in typo laterum. Et aliqua illorum concordant cum istis, & aliqua non. Et ideo credendum est, quod tam ista genera tormentorum, scilicet quę exprimentur hic, quę illa, quę exprimentur ibi fuerunt super Ammonitas inducta, & tamen hic suppleuntur illa, quę ommissa fuerunt ibi. Cum autem dicitur, quod ferrauit eos, potest intelligi per hoc, quod dicitur hic, quod fecit transire super eos trahas, quia ferra est traha, quia trahit, & trahendo scindit, vel dicitur traha, quia trahit, idest rumpit, vel lacerat. Cum autem dicitur, & circumegit super eos ferrata carpenta, coincidit cum eo quod dicitur hic, scilicet fecit transire super eos ferrata carpenta. Cum autem dicitur, diuisitque cultris, non habet hic aliquid simile, quia non potest intelligi per tribulas, cum tribula, & gladius nimis differant, & tamen iam non manet aliquid aliud per quod intelligatur, cum dicitur. Et transduxit in typo laterum, aliqui intelligunt, quod posuit eos in fornace in qua coquebantur lateres, sed non consonat litera huic sensui. Nam typus non potest significare fornacem. Et etiam quia dicit, & transduxit eos in typo. Et tamen si intelligeretur de cibano non diceretur, & transduxit, sed diceretur, & posuit eos in typo laterum. Intelligendum est ergo, quod David fecit, quod traherentur Ammonitę super multitudinem laterum ad rumpendum carnes eorum. Et lateres sunt durissimi, & asperi propter magnam decoctionem, ideo quando sunt prominentes, & trahitur quis super illos, magis rumpuntur carnes eius, quam si trahatur super lapides. Aliquis dicit, quod ista genera tormentorum, quę habentur hic, & secundo Regum duodecimo, sunt penitus eadem, & tamen nos nescimus ea concordare, sed ponuntur per diuersa nomina hic, & ibi. Dicendum, quod falsum est, quia necesse est in aliquo differre. Nam hic ponuntur solum tria genera cruciatuum, & ibi ponuntur quatuor, quia hic dicitur, quod fecit transire super eos tribulas,

los, & trahas, & ferrata carpentaria. Ibi autem dicitur, quod ferrauit eos & circumegit super illos ferrata carpentaria, diuisitque cultris, & transduxit in typo laterum. Ideo necesse est saltem, quod vnum illorum, quę ponuntur ibi, omnino differat ab his, quę ponuntur hic. Et sic credendum est de omnibus alijs, nisi de carpentis ferratis, quę coincidunt hic, & ibi. *Sic fecit David cunctis vr̄bibus filiorum Ammon.* Idest ista genera tormentorum exercuit David prius in Rabba, vbi erat nunc rex Ammon. Deinde cepit reliquis vr̄bes Ammonitarum, & in omnib; illis exercuit ista tormenta.

Et reuersus est cum omni populo suo in Ierusalem. Et reuersus est cum omni populo suo, ad significandum, quod in isto bello David contra Ammonitas nullus de seruis David perierit, eo q̄ iam vr̄bs erat in promptu, vt caperetur, quādo David vocatus a Ioab iuit ad capiendum illam.

Quis nam erat iste Melchon. Quest. VIII.

QVAERITVR circa prædicta, quis fuerit iste Melchon, de quo dic dicitur, q̄ David accepit coronam de capite eius. Respondendum est, q̄ in hoc est dubium propter equiuocationem nominis hebraici. Nam in Hebręo ponitur hic Melchon, siue Melchā, & significat duo. Nam p̄t esse nomen idoli, & est prium, vel potest significare regem. Nam Melch in Hebręo significat regem, & Melchon, siue Melcham interpretatur rex eorum. Et sic p̄t intelligi, q̄ David accepit coronam Melchon, i. illius idoli, vel coronam Melchol, i. regis eorum, s. quod quando cepit vr̄bem, cepit et coronam de capite regis ipsorum, & in hoc variauerunt scriptores. Nam Iosephus 7. Antiq. dicit fuisse coronam regis iniquis: ipse vero tulit coronā regis Ammonitarum habentem pondus auri talentum, & lapides preciosos, & in medio sui sardonice, q̄ sp̄ David gestabat in capite. Alij autē scriptores dicunt fuisse coronam idoli. Sic ait historia Scho. f. tulit diadema de capite Melchon, qui sonat rex eorum, & erat idolum Ammonitarum, & erant in diademate eius gemmę preciosę, quod consonat David, & conformauit ex eo sibi diadema in medio gemmarū statuens sardonice. Propter hoc et ipse Hier. coadus est aliquantulum variare: nā 2. Reg. 12. vbi ponitur ista historia, dixit: Et tulit diadema Melchon regis eorum de capite eius, & Hieron. addit illud: nam in Hebręo solum dicitur ibi, & tulit diadema Melchon. Et tñ quia Hier. intendebat, q̄ erat nomen regis, addidit ad declarationem istud. f. regis eorum. Hic autē voluit intelligere Hier. q̄ Melchon esset nomen idoli, ideo posuit solum, quod habebatur in Hebręo, s. tulit David coronam Melchon de capite eius. Dicendum autem, q̄ quamquam possit teneri vtrunque sine contradictione, tñ magis vt consonare literę, & veritati, q̄ sit Melchon nomen idoli, q̄ quod significet regem eorum. Primo patet, quia dicitur tulit diadema Melchon de capite eius. Ex quo apparet, q̄ quando David cepit istam coronam erat tunc in capite Melchon: Et tamen non potest intelligi de rege, quia quando ciuitas caperetur, & essent Ammonitę in tāto periculo mortis, non est verisimile, q̄ rex esset in apparatu, ita vt haberet coronam tanti precij in capite, sed magis fugerit, & lateret ne caperetur a David. Ideo videtur, quod erat Melchon idolum. Et erat ista corona in capite eius posita ad magnum honorem suum. Et reperit illam ibi David, & accepit de capite eius. Secundo patet, quia dicitur, q̄ habebat talentum auri, & gemmas preciosas. Et tñ nullus rex teneret in capite coronam tanti ponderis, sic esset in capite idoli, in quo poterat

Alph. Torr. in Lib. I. Paralip.

esse maius pondus. Et patet hoc, quia talentum erat magnum pondus, quia de vno talento factum est totum candelabrum Sanctuarij cum vasis suis, & tñ habebat multas partes, & multa vasa in quibus infunderetur oleum, & spherulas, & calamos, & lilia, vt patet Exod. 15. Aliquis autem dicit, quod ex hoc non apparet, quia licet apud Hebręos talentum esset magni ponderis, tamen apud alias gentes fortē erat minoris ponderis, sicut nunc accidit mensuras, & pondera variari secundum diuersitatem regionum. Dicendum, quod hoc non stat, quia iste liber scribebatur in Hebręo, & a viro Hebręo, & ad notificandum historiā istam Hebręis. Ideo ponerent talentum tale, quale erat apud Hebręos, & non quale apud alias gentes. si aliqua differentia erat. Item si non accepisset hic scriptura talentum sicut accipiebatur inter Hebręos, nominasset regionem illam secundum cuius consuetudinem accipiebat talentum, & tamen non nominauit aliquid. Ideo intellexit de talento quod erat apud Hebręos, quia aliquando esset hic magna confusio, & nesciretur quanti ponderis erat talentum, & nihil notificaretur per hoc potius, quam si non poneretur talentum, vel aliud nomen ponderis. Erat ergo talentum istud, quod accipiebatur apud Hebręos, & sic esset corona illa magni ponderis, & nō esset apta, vt teneretur in capite Regis. Tertio patet, quia si accipiarur Melchon pro rege, litera nostra secundo Reg. 12. non poterit stare, quia dicitur ibi, & tulit diadema Melchon regis eorum de capite eius. Manifestum est tamen, quod rex Ammonitarum, qui nunc erat non vocabatur Melchon, sed Anon, vt patet præcedenti cap. & secundo Reg. 10. Ipse enim intulit iniuriā seruis David, & propter eum facta sunt ista bella. Cui autem obijcitur, quod Hieronym. voluerit 2. Reg. 12. q̄ ista corona esset regis, dicens: Tulit diadema Melchon regis eorum, potest multipliciter intelligi. Vno modo, quod non ponatur hic regis eorum ad significandum, quod Melchon erat rex, sed ad declarandam interpretationem, scilicet Melchon regis eorum; i. quod Melchon interpretetur rex eorum. Secundo modo potest dici, quod dicitur rex eorum, idest quod ista corona erat regis Ammonitarum, quia licet nunc esset in capite idoli Melchō, rex Ammonitarum dederat eam illi. Tertio modo potest intelligi, quod ista corona erat regis ipsorum, scilicet quod illud idolum vocabatur rex Ammonitarum, eo q̄ Ammonitę habebant eum pro maximo Deorum.

De idolo Melchon. Quest. IX.

QVAERITVR vterius de isto idolo Melchon quid erat. Respondendum est, quod Ammonitę, & Moabitę habebant multos Deos, & tamen inter eos habebant præcipuum: nam Moabitę habebant Chamos in Deum, vt patet Num. & Iud. 11. Ammonitę autem habebāt Melchon, & iste Melchon putabatur Deus magnę virtutis apud Ammonitas, & ob hoc in honorem magnum eius posita fuit ei corona de auro habens talentum auri, & gemmas preciosas, vt patet in litera. Et istud idolum vocatur aliquando Melchon, & aliquando Moloch. Quod vocatur Melchon patet hic, & 2. Reg. 11. & 4. Reg. 23. Quod autem vocetur Moloch, patet 3. Reg. 11. Cum dicitur: Et Moloch idolum Ammonitarū. Quod autē idem sit Melchon, & Moloch, patet quia 3. Reg. 11. dicit, q̄ Salomon fecit templū Moloch idolo filiorū Ammon in mōte, qui est in Ierusalem, & 4. Reg. 23. dicitur, q̄ destruxit Iohas templum; quod fecerat Salomō Deo Ammonitarū. Idola tñ interdum habent multa nomina sicut vni.

Ff 4 Scien

Sciendum autem, quod Salomon accepit mulieres multas de varijs regionibus, & quia accepit filiam regis Ammonitarum in uxorem inter alias, & inductus est per eam ad sacrificandum Melchon Deo Ammonitarum, & etiam fabricauit ei templum in monte Oliueti, qui est in Ierusalem 3. Reg. 11. Et istud templum postea destructum est a Iosia cum alijs templis idolorum, quae fabricauerat Salomon 4. Reg. 23. Et habebat iste Moloch Deus in magna reputatione non solum apud Ammonitas sed etiam apud alias gentes, & etiam apud Iudeos. Nam offerebant sibi multi filios suos per ignem, scilicet quod cremabantur in manibus idoli Moloch. Et per hoc dicebant sacerdotes Moloch tales pueros translatos esse ad Deos super aethera, & quod Deus Moloch beneficeret nimis patribus eorum prosperando eos in omnibus, quia obtulerat sibi filios suos. De ceremonijs autem istius oblationis declaratum est Leuit. 18. & 19. & quarto Regum 13. Huic idolo consuetudo erat inter Hebraeos, quod multi offerrent filios suos, & erat apud Ierusalem quaedam vallis, in qua fiebat ista consecratio, & oblatio, mansitque tempore omnium regum Iuda usque ad Iosiam qui destruxit templum, & vetuit fieri tales oblationes quarto Reg. vigesimo tertio, s. Contaminauit quoque Thophet, quod est in valle filij Ennon, vt nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem Moloch. Deus est veterat nimis ista crudelem oblationem: Leu. 18. & 20. scilicet: Si quis dederit de semine suo idolo Moloch morte moriatur, populus terrae lapidabit illum. Et tamen hoc non obstante credebant Israelitae se prosperari, si offerrent filios suos Moloch, & si colerent alia idola potius, quam Deum, vt patet Ier. 44. Ideo semper offerebant ei filios suos usque ad tempora Iosiae regis, qui omnem idolatriam abstulit de terra 4. Reg. 23.

De impositione coronae Melchon in capite Dauid an peccauerit.
Quaest. X.

QVAERITVR vterius, an peccauit Dauid accipiendo coronam Melchon, & imponendo sibi. Aliquis dicit, quod sic, quia tenebatur eam cremare, & redigere in puluerem ne veniret in vsus humanos, vt patet Deut. 7. s. Sculptilia eorum igne combures, non concupisces argentum, & aurum, de quibus facta sunt, nec assumes ex eis tibi quicquam. Et tamen Dauid accipiebat coronam, ergo peccabat. Aliquis respondebit, quod Dauid non poterat accipere coronam illam, vt videretur ea in figura illa, in qua erat. Et tamen si constaret aurum illud, poterat sibi licite facere inde coronam, & sic fecit. Nam dicitur hic in litera, quod de corona Melchon fecit sibi diadema Dauid, & istud erat per constellationem auri. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia hoc modo fieret fraus legi, & liceret Israelitis accipere aurum, & argentum de quibus facta erant idola ad vsus suos, concupisceret aurum, & acciperet illud pro se: ideo non licebat illud constare & accipere, nec etiam sine constellatione: ideo ista constatio nihil profecit Dauid ad excusandum eum. Aliter respondet Nicolans, scilicet quod illa lex de cremando sculptilia, & non accipiendo aurum, & argentum de quibus erant idola, solum intelligitur de idolis terrae Chanaan, & non de alijs gentibus, & tamen Melchon erat idolum Ammonitarum, & in terra ipsorum. Ipsi vero non erant Chanaanai. Ideo poterat Dauid licite accipere coronam Melchon, & etiam aurum, & argentum, de quibus essent

facta idola. Respondendum est, quod verum est, quod Deuteronomij septimo, vbi ponitur ista regula, scriptura loquebatur de Chanaanais, & tamen non debet intelligi, quod dicitur de idolis, solum de idolis terrae Chanaan. Ratio huius est, quia licet aliquae communicationes verarentur Hebraeis cum Chanaanais, quae non verantur cum alijs gentibus sicut contrahere matrimonia, & facere pacem, vt patet Exod. 24. Et Deuteronomij septimo. Tamen id, quod pertinet ad cultum idolorum, commune erat quantum ad idola Chanaanorum, & aliarum gentium, quia non magis Deus verabat Israelitis colere idola Chanaanorum, quam aliarum gentium. Et tamen, quod non acciperent Israelitae idola pro seipsis, sed cremarent illa, & quod non concupiscerent argentum, & aurum, de quibus erant facta, erat vt per hoc non inducerentur ad colendum idola, & tamen ita inducerentur accipiendo idola aliarum gentium sicut Chanaanorum, vel accipiendo aurum, & argentum, de quibus facta erant, sicut patet de rege Amasia, qui pugnavit contra Idumeos, qui non sunt Chanaanai, & accepit Deos eorum in bello. Retinuitque illos sibi, quia pulchri erant, & inductus fuit ad colendum, coluitque illos, vt patet sequenti libro capit. 25. Ideo non magis obseruanda erat illa regula in dijs Chanaanorum, quam in dijs aliarum gentium. Secundo patet hoc, quia Dauid qui erat vir valde deicola obseruauit illam legem in dijs omnium gentium: Ideo non solum intelligebatur de dijs Chanaanorum, sed etiam aliarum gentium. Responderi potest ergo dupliciter. Vno modo, quod illa lex solum habet locum in auro, & argento, de quibus facta erant idola, cum dicatur ibi non concupisces aurum, & argentum, de quibus facta sunt, & etiam habebit locum in vas ministerationis illorum, quia per vasa inducuntur homines ad ceremonias idolorum. Et tamen si aliqua ornamenta, quae erant aliorum virorum, vel mulierum, essent eis circumposita liceret Israelitis accipere illa. Et hoc patet ex duobus. Primo ex ipsa lege, quia dicitur non concupisces aurum, & argentum de quibus facta sunt, & non dixit de auro & argento, quod esset eis circumpositum per modum ornamenti. Secundo patet ex ratione motiua legis, quia propter hoc lex data est, scilicet ne cum Israelitae acciperent ista mouerentur ad colendum idola, & tamen non mouerentur ad colendum ea nisi habendo statuas ipsorum, vel figuras, vel vasa, vel cultus ipsorum, quia per haec desideraret scire, quomodo ministrabat idolis in illis vasis. Ornamenta autem, quae alias pertinebant ad viros, vel mulieres, non poterant mouere ad idolatriam, ideo non verarentur Israelitae accipere illa. Secundo modo potest responderi, scilicet quod ista corona non erat idoli, quia non fuerat facta pro Melchon, ita vt esset ornamentum eius, quod sibi semper manere deberet, sed erat corona regis Ammonitarum. Et ipse propter honorem posuerat eam super caput Melchon: licebat ergo Dauid accipere illam.

De controuersia, quae habetur in quibusdam verbis hic, & secundo Reg. cap. 12. circa coronam Melchon.
Quaest. X.

QVAERITVR vterius circa istam coronam Melchon, quomodo potest stare id, quod hic dicitur, & 2. Reg. 12. quia vir repugnare: nam ibi dicitur quod Dauid tulit diadema Melchon de capite eius, & imposuit illud super caput Dauid. Hic autem dicitur, quod de illa corona Melchon fecit Dauid sibi diadema, & sic ibi innuitur, quod diadema illud quale habebat Melchon, imposuit sibi Dauid.

Hic

Hic autem significatur, quod Dauid resoluit illud, & non posuit super caput suum, sed de illo factum est aliquod diadema pro Dauid. Responderi potest dupliciter.

Vno modo, quod quando Dauid accepit diadema de capite Melchon, imposuit illud super caput suum ad videndum qualiter sibi coaptaretur, & tamen videns, quod erat magni ponderis, vel quod non decebat illud gestare in tali figura, fecit aurum illius resolui in conflatario, & fecit sibi diadema alterius figurae, & minoris quantitatis de illo. Primum istorum significatur 2. Regum 12. s. impositio coronae Melchon in illa forma, in qua erat super caput Dauid. Secundo significatur hic, s. fabricatio alterius coronae pro Dauid de illa corona, quam habebat Melchon.

Secundo modo potest dici, quod Dauid accepit diadema Melchon, & nihil fecit in eo, sed solummodo supposuit capiti suo in illa forma, in qua erat, sed redegit in massam, & fabricauit inde aliam coronam, & hoc significatur tam hic, quam 2. Reg. 12. Hic tamen significatur tam clare, ibi autem dicitur, quod diadema illud impositum est super caput Dauid, scilicet non in figura illa in qua erat, sed in alia redigendo illud prius in massam.

De modo captiouis vrbis Rabba.
Quaest. XI.

QVAERITVR vterius quis modus fuit captiouis vrbis Rabba, in qua erat rex Ammon.

Respondendum, quod Dauid misit illuc Ioab principem militiae suae, ille autem considerans qualiter citro capi posset ciuitas, procurauit, vt Ammonitae non possent ducere necessaria de aliquo loco, & ad hoc vastauit totam regionem in circuitu, sedelendo terrae necessaria. Et post hoc obfedit ciuitatem tanquam illo expleto in breui ciuitas traderetur, hoc significatur supra in litera, cum dicitur: Congregauit Ioab exercitum, & vastauit terram filiorum Ammon. Perrexitque & obfedit ciuitatem Rabba. Erat autem magna angustia ciborum, & aquarum in ciuitate. Nam licet multae aquae essent in circuitu non permittebat eis Ioab bibere de illis, ideo ex modico puteo omnes bibebant. Sic ait Iosephus 7. Antiquitarum, s. Porro Ioab Ammonitas obfessione fortiter affligebat, aquam auferens eis, & rerum ceterarum vbertatem, multumque cogebat eos cibi, & potus inopia laborare. Ex modico namque puteo bibebant aquam omnes. Et licet esset eis fontis auxilium, ne tamen deficeret non eo largius vtebantur. In hac autem angustia fuerunt Ammonitae longo tempore, & interim facta sunt multa bella inter eos, & Ioab. Et tunc occubuit Vrias percussus ab Ammonitis industria Dauid 2. Reg. 11. Et post haec cum Ammonitae essent diu afflicti, nec iam tolerabile esset malum, sed oportebat eos se tradere: sciens hoc Ioab scripsit ad Dauid, vt veniret, & caperet urbem, quia iam breui erat, vt caperetur, ne si ipse caperet eam non nisi suo ascriberetur victoria. Venit autem Dauid cepitque urbem, & spolia multa, & affecit populum vrbis varijs tormentis, deinde discurrens per totam terram Ammonitarum cepit vrbes, & similiter habitatores earum puniuit. An vero Dauid occiderit Anon regem Ammonitarum, non apparet. Satis tamen videtur dicendum, quod sic, quia cum ipse occideret alios Ammonitas pro iniuria iniecta seruis suis, a fortiori occidere deberet regem, qui fuerat tota causa mali huius, vnde dicitur a plurimis, quod Dauid occidit Anon regem tunc, & tradidit regnum Ammonitarum fratri suo nomine Sobi, & ob hoc aliquanto tempore post istud, cum Dauid fugeret a facie filii sui Absalom iste Sobi Ammonites filius Naas regis de vrbe

Rabba obtulit munera multa Dauid, vt patet secundo Regum decimosextimo.

De crudelitate, quam fecit Dauid contra Ammonitas, an peccauerit.
Quaest. XII.

QVAERITVR vterius, an peccauit Dauid faciendo tantam crudelitatem contra Ammonitas, s. faciendo super eos transire carpenta ferrata, & tribulos, & trahas, & diuidendo eos cultris, & ducendo in typo laterum, vt patet hic, & 2. Reg. 12.

Aliquis dicit, quod peccauit, quia satis erat sibi, quod occideret illos, & praedaretur terram eorum. Respondendum est, quod Dauid non peccauit faciendo hoc. Nam non redarguitur de isto bello, vel seueritate, quia non ponitur inter peccata sua 3. Reg. 15. Et dicunt quidam, quod licuit sibi facere hoc ad exemplum aliorum, ne alii reges, vel gentes vicine auderent postea similia facere contra Dauid.

Dicendum tamen est, quod verum est, quod causa motiua Dauid ad tantam seueritatem exercendam fuit, vt alius esset in exemplum. Si cut declaratum est 2. Reg. 12. Et tamen causa excusatiua eius non fuit illud. Nam si Ammonitae non merebantur tales cruciatu, non licebat Dauid ad relinquendum istud exemplum inferre eis tanta mala, quia hoc modo pro minimo peccato liceret infligi maximam penam, vt si iudex vellet aliquem semel mentientem atrocissima morte occidere, vt daretur exemplum alijs non mentienti. Manifestum est enim quia istud esset iniustum valde, quia non daretur tunc maior pena pro minimo delicto quam pro maximo.

Ideo dicendum, quod quando tales seueritates exercantur super aliquos, vt maneat in exemplum aliorum, ad hoc, quod iuste infligantur, oportet quod qui patiuntur eas mereantur illas, & tamen forte iudices aliquantulum temperarent rigorem, & darent minorem penam quam merebantur, nisi vt talia facta maneat in exemplum, & sic mouentur ad non miserandum, sed inferendum totam seueritatem, quae de iure inferri potest. Ita fuit hic, quia Ammonitae merebantur totam istam seueritatem sibi infligi. Dauid tamen minuisse aliquid de illa, nisi quia timuit, quod aliae gentes sequerentur factum Ammonitarum, vt ergo maneret perpetuus timor omnibus talia committentibus infligit Ammonitis totam seueritatem, quam merebantur. Sed tunc dicitur quomodo potuit esse, quod mererentur Ammonitae tantam seueritatem cum non nimis offensusent.

Respondendum est, quod totum hoc meruerunt, quia iniuria, quam Ammonitae intulerunt, non fuit solum iniuria seruorum suorum, sed directius erat iniuria eius, cum facta esset ambasciatoribus suis. Iniuria autem non accipitur ex re, quod sit magna, vel parua, sed ex persona cui infligitur. Et ob hoc dicit philosophus 5. Ethic. Contra passum non est simplex iustum, quia si rex percussit rusticum non est percussus, quia maior valde iniuria ei irrogaretur quam ipse retulerat. Et si rusticus percussit regem, non solum est percussus, sed etiam occidendus. Dauid tamen erat rex gloriosissimus inter omnes reges terrae tempore suo, vt colligitur supra 17. & 2. Reg. 7. Ideo iniuria esset valde magna propter dignitatem eius. Secundo patet, quia ista iniuria fuit facta quasi contra naturam, eo quod Dauid volebat benefacere Ammonitis consolando regem eorum, & ipsi retribuunt ei contumeliam pro gratia. Ideo ista iniuria erat valde maior quam si alias fuisset iniusta, & sic merebantur magnam seueritatem. Tertio patet, quia non solum Ammonitae intulerunt iniuriam Dauid deludendo seruos

seruos suos, sed etiam cogendo eum ter ad pugnam. Nam pugnavit contra Syros adiutores Ammonitarum, & nunc tertio pugnavit contra ipsos Ammonitas, in quo erat magna iniuria, & magna dāna, coactisque est David multa expēdere in his, pro quibus Ammonitę multa mala merebātur a David pati.

De Ammonitis occisis a David in alijs vrbibus quam in Rabba circa crudelitatem. Quęst. XIII.

QVAERITVR ulterius, an David occiderit in quibuslibet vrbibus Ammonitas eo modo, quo fecerat in Rabba per varia tormenta.

Aliquis dicit, quod sic, quia dicitur hic, populum autem qui erat in ea eduxit, & fecit super eos tribulos, & trahas, & ferrata carpenta trāsire, ita vt deficcarentur, & contererentur, & sequitur, & sic fecit cunctis vrbibus filiorum Ammon. Respondendum, q̄ non est putandum, q̄ David occiderit totum populum vrbis Rabba per ista tormenta, ita vt nullum relinqueret, & etiam, q̄ in alijs vrbibus Ammonitarum sic faceret, quia tunc sequeretur desolatio totius terrę Ammō, nec maneret aliqua posteritas Ammonitarū, sed falsum est, quia Ammonitę post hoc fuerunt populus, sicut prius, & non solum hoc, sed etiam aliqui cognati regis Ammon, & fratres eius sibi per fuerūt post hoc bellum: nam Sobi filius Naas regis Ammonites de vrbe Rabba superfuit, qui postea fuit amicus David, & obtulit ei munera, quando fugiebat a facie Absalonis, & transiit Iordanem veniens circa terram Ammonitarum. 2. Reg. 17. Sed intelligendum est, q̄ David occidit illos, qui fuerunt causa iniurię seruis suis, s. Principes qui consulerant hoc regi Anon, & cognationem suam, & alios, qui fauebant eis circa hoc. Et quia in vrbe Rabba quę erat regalis erant plurimi, qui fauerant in hoc, & fuerant origo istorum bellorum, occidit ibi David multos. In alijs autem vrbibus pauciores occidit. In qualibet tamen occidit aliquos, quia in qualibet erāt aliqui fautores, quibus placuerat de iniuria inflicta teruis David, & fuerant occasio bellorum contra David, vt non satisficeret ei pro iniuria inflicta. Et ideo quamquā David intulerit istam pēnam Ammonitis non occidit omnes, sed mansit populus Ammonitarum, sicut prius, & habuerunt etiam Ammonitę reges post hoc. Vnde nō solum de alijs Ammonitis multi superfuerūt, sed etiam de cognatione Anon regis, qui hoc malū fecerat, manserunt aliqui illęginam sibi frater eius filius Naas regis mansit, & fuit postea amicus David, vt supra dictum est.

Post hęc initum est bellum in Gazer aduersum Philisthęos, in quo percussit Sobochai Vsiathites, Saphai de genere Raphaim, & humiliavit eos. Aliud quoque bellum gestum est aduersum Philisthęos, in quo percussit Adeodatus filius Salt^o Bethlehemitę fratrem Goliath Gethęi, cuius hastę lignum erat quasi liciatorium textentium. Sed & aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus senos habens digitos, id est simul viginti quatuor, qui & ipse de Rapha stirpe generatus. Hic blasphemavit Israel, & percussit eum Ionathan

filius Samaa fratris David. Hi sunt filij Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David, & seruatorum eius.

Post hęc. Hic ponitur secundum huius capituli, scilicet pars incidentalis, & ponuntur tria bella, quę fecit David, & dicitur. *Post hęc initum est bellum in Gazer.* Scilicet post euerfionem terrę Ammonitarum: Est enim Gazer quędam ciuitas in terra Chanaan in forte Ephraim, in qua erant Chanaanai, quos permiserunt Israelitę manere in terra, vt seruirent sub tributo: Iosue 16. & Iud. primo, manseruntq̄ ibi vsque ad tempus Salomonis. Nam tunc ascendit Pharao rex Aegypti focer Salomonis, & accepit vrbe[m] Gazer occisis Chanaanais, deditque illam in dotem filię suę tertio Reg. 9. Sed an Gazer, de qua hic dicitur, sit illa, vel alius locus, non apparet. Nam secundo Reg. 21. vbi ponitur ista historia, quod istud bellum accidit in Gab, & sic est locus binomius. *Aduersus Philisthęos:* Ista tria bella, quę habentur hic fuerunt facta contra Philisthęos, vt patet ex litera. Nam omnes isti tres gigantes, qui occisi fuerunt in istis tribus bellis, erāt Philisthini, & erant de vrbe Geth, quę est terra Philisthinorum. *In quo percussit Sobochai Vsiathites Saphai.* Ille Sobochai erat vnus de triginta viris fortibus David, & ponitur in catalogo virorum fortium secundo Reg. 23, & supra 11. Et vocatur Vsiathites, id est de vrbe nomine Vsiath, sicut dicitur secundo Reg. 11. scilicet: Tunc percussit Sobochai de Vsiath. Ille Saphai, qui fuit hic percussus vocatur Seph, vel Sephi secundo Reg. 21. Vbi ponitur ista historia, & tales mutationes nominum per additionem, vel subtractionem, vel alterationem sepe in Hebręo frequentatę sunt, vt declaratum fuit supra. *De generatione Raphaim.* Id est de genere gigantum intelligitur de Suphai percusso, & nō de Sobochai percussente, quia in istis tribus bellis occisi fuerunt tres gigantes. *Et humiliavit eos.* Scilicet Philisthini humiliati sunt in isto bello videntes, quod mortuus fuisset fortissimus eorum, scilicet Sophai gigas. Sic dicitur primo Reg. 17. quando David occidit Goliath: Videtes Philisthini, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. *Aliud quoque bellum gestum est aduersus Philisthęos.* Etiam istud fuit bellum David: nam ad omnia hęc bella ipse ibat nisi postquam conatus est percutere eum Iahin de Nob gigas deficientē viribus, & liberauit eum Abisai frater Ioab. Tunc iurauerunt viri David dicentes. Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel. Et ideo an David venerit ad ista bella, quę posteriora sunt dubium videtur, & declarabitur inf. in quadam quęstione. *In quo percussit Adeodatus.* Adeodatus est nōmē viri, nam quidam summi pontifices sic vocati sunt. Sic vocatus est etiam quidam filius Beati Augustini, quem suscepit antequam cōuerteretur ad veritatem fidei. *Filius saltus Bethlehemitę.* Ille vir erat Bethlehemitę, id est de vrbe Bethlehem, & erat filius saltus, sic enim vocabatur, quia in saltu forte fuerat nutritus, vel ibi conuersabatur inter pastores, & secundo Reg. 21. vocatur etiam polymitarius, & subtrahitur hic, & dicitur polymitarius, id est faciens vestes polymitas. Vocatur enim polymita vestis varię tincturę, & sunt vestes preciosę: sic enim Iacob fecerat filio suo polymitam vestem: Gen. 37. Quia diligebat eum nimis. Et dicitur polymita à polis, quod est pluralitas, & mitos, quod est gutta quasi multitudo guttarum, siue varietas tincturarum. *Fratrem Goliath Gethęi.* Goliath Gethęus fuerat occisus a David primo Reg. 17. Et nunc fuit occisus frater eius ab isto polymitano Bethlehemitę. *Cuius hastę lignum erat quasi liciatorium textentium.* Istud

Istud ponitur ad significandum vires istius gigantis, & poterat vti hasta tanti ponderis. liciatorium textentium est quodam lignum grossum, & rotundum, quod vocatur axis tela, & in eo voluitur, & cōplicatur rotundum, quod textitur. Et semper est istud lignum grossum. Sic dicit de Goliath Gethęo, quod hastę eius erat quasi liciatorium textentium. Ipsum autem ferrū hastę eius sexcentos siclos habebat ferri 1. Reg. 17.

Sed & aliud bellum accidit in Geth. Istud fuit tertium bellum, & est quartum in ordine. 2. Reg. 21. Et istud non fuit vbi alia, quia alia duo p̄cedētia quę ponuntur hic fuerunt in Geth, vt patet 2. Reg. 21. siue in Gazer, quod idem est, vt dicitur hic, & istud vltimū fuit in Geth: est enim Geth ciuitas, vna de quinque metropolitibus Philisthinorum, quę ponuntur 1. Reg. 6. In ista ciuitate regnabat Achis, cū quo māsit David quatuor mensibus, cum fugeret a facie Saulis 1. Reg. 27. Ista ciuitas postea fuit capta p̄ David de manibus Philisthinorum, postquam David regnare cepit sup totum Israel, vt patet supra 18.

In quo fuit homo longissimus. Ille erat gigas, & quamquam essent alii duo gigantes, qui mortui sunt in prioribus bellis, tamē iste erat maioris stature quā ceteri.

Habens digitos senos. Ille erat gigas, & erat monstruosus, quia habebat digito senos, s. in qualibet manu digitos sex.

Id est simul viginti, & quatuor. Non habuit istam monstruositatem specialiter in aliqua manu, vel pede, sed in vtraque manu, & in vtroque pede. Ideo habebat viginti quatuor digitos cum ceteri homines habebant solum viginti. *Qui & ipse fuerat de Rapha stirpe generatus.* Id est etiam iste fuit de stirpe Rapha, sicut alii gigantes p̄cedentes, qui occisi sunt in superioribus bellis. Nam omnes quatuor isti gigantes, qui ponuntur partim hic, & magis 2. Reg. 21. fuerunt de stirpe Arapha, vt patet hic, & ibidem.

Hic blasphemavit Israel. Scilicet maledixit Israelitis, s. imprecando super eos aliqua mala, vel forte dixit, q̄ erant viri prauę probitatis, & q̄ forte non auderent pugnare p̄ eum, sic fuit de Goliath Gethęo, p̄ quem pugnavit David. Nam anteq̄ pugnaret cum illo veniebat per quadraginta dies quondam ad castra Israelitarum petens si esset aliquis, qui auderet congredi cū eo singulari certamine, & quia nullus audebat deludebat Israelitas, & blasphemabat eos 1. Reg. 17.

Et percussit eum Ionathan filius Samaa fratris David. Scilicet occidit eum Ionathan filius fratris David, q̄ erat vir valde fortis. Ille Samaa pater Ionathan erat frater David, & erat tertius de fratribus David, vt patet primo Reg. 16. & 5. Fuit autem iste Ionathan vir fortis nimis, & fuit vnus de viris fortibus David, vt aliqui putant, quia in catalogo virorum fortium David ponitur Ionathan 2. Reg. 23. & supra 11. Sed non est verū, quia non est ille Ionathan iste, qui occidit gigantem, quia iste erat filius Samaa fratris David, & ob hoc erat Bethlehemitę cum pater suus, & tota cognatio esset de Bethlehem. Ille autem erat filius Saga, & erat Ararites, vt patet supra 11. *Hi sunt filij Rapha in Geth.* Scilicet isti tres gigantes, qui occisi sunt in superioribus bellis. Et alius quartus, qui occisus fuit per Abisai fratrem Ioab, de quo 2. Reg. 21. Fuerunt filij Rapha, siue Arapha, & de stirpe illius, & dicitur in Geth primo in vrbe Geth, quia omnes ibi nati sunt.

Qui ceciderunt in manu David, & seruatorum eius. Id est occisi fuerunt isti gigantes per manum David, & seruatorum suorum, id est in bellis, quę fecerit David, & serui sui. De quo dicitur infra quęstione vltima.

De istis tribus bellis contra Philisthęos, cur hic ponantur. Quęst. XIII.

QVAERITVR quare posuit hic scriptura ista tria bella, cum nihil attineant ad superiora, nec continuantur in hoc historia.

Respondendum est, q̄ hic texebatur historia secūdi libri Regum, quę incepit enarrari supra c. 11. Et fuit aliquantulum continuata. Nunc autem facit hic Esdras magnam intercisionem: nam sequendo ordinē secūdi libri Regum, oportebat de multis alijs dici, quia ea, quę habentur supra in litera habentur 2. Reg. 12. de bello David contra Ammonitas, deinde sequeretur historia de desolatione Thamar, & morte Amnon primogeniti David 2. Reg. 13. Deinde exiliū Absalom, qui occidit eum eod. lib. c. 14. Postea conitatio Absalom cum populo contra David, & fuga David de Ierusalem, & bellum Absalom, & mors ipsius eod. lib. c. 15. & 16. & 17. & 18. Deinde reductio David ad regnandum, sicut prius, & reditus in Ierusalem cap. decimonono. Postea dissensio facta, & recessus populi ad David propter Sibbam filium bochri. c. 20. Deinde famēs, & occisio filiorum Saulis per David ad petitionem Gabaonitarum cap. 21. Et ibidem ponuntur ista bella gigantum, quę ponuntur hic. Omnia autem illa latissime ibi enarrata fuerant, ideo non curauit Esdras repetere ea hic, sed repetunt bella, in quibus occisi sunt isti gigantes. Sed dicitur quare fuerunt hic repetita ista bella, quia etiam ista posita fuerunt ibi satis late: immo (quod plus est) latius fuerunt ibi posita quam hic. Nam 2. Reg. 21. Posita fuerunt quatuor bella gigantum, & hic subtrahitur primum illorum, quod precipuum fuit, s. in quo Iahin de Nob conatus fuit occidere David.

Respondendum est, quod verum est, quod ibi late posita fuerunt ista bella, & tamen Esdras voluit illa repetere, quia multa interdum reperit in istis duobus libris, in quibus nihil addit ad id, quod habetur in libris Regum. Et tamen, quia fuerunt facta notabilia inter cetera gesta David, repetunt ea, sic fuit de bellis istis. Nam ista fuerunt valde notabilia propter gigantes, qui occisi fuerunt in illis. Erant enim isti viri famosi labore, & corporis magnitudine.

Quare Esdras non posuit hic occisionem omnium gigantium. Quęst. XV.

QVAERITVR ulterius cum Esdras repetierit hic bella, in quibus occisi sunt gigantes, quare omisit vnum illorum. Nam quatuor fuerunt, vt patet 2. Reg. 21. Respondent Hebręi, & Nicolaus, q̄ istud factum est propter honorem David. Nam in isto bello Iahin de Nob gigas, conatus est occidere David, & occidisset eum deficientem iam viribus, & nisi succurrisset ei Abisai frater Ioab, & quia non est honor David istud dici de eo, dicit quod subtrahit Esdras. Sed istud non est satis verisimile, quia etiam si ipse subtraheret iam expresserat illud Ieremias 2. Reg. 21. Et non poterat celari. Item si propter honorem David decēs esset istud celari, non solum subtrahisset illud Esdras, sed etiam Ieremias. Ideo dicendum est, quod nō fuit propter hoc, sed magis, quia non curauit Esdras exprimere illud, sicut de multis alijs facit, quia quando enarrat hic historias, quę habentur in 2. Reg. omittit aliquid, sicut patet de obsidione, & captione Rabba vrbis Ammonitarum, quę ponitur hic, & 2. Reg. 12. Et tamē aliqua subtrahit hic, quę ponuntur ibi, nec tamen sit istud propter honorem David, quia maior honor eius fuisset, quod exprimeretur illud.

An ista tria bella contra Philisthæos fuerint immediate post destructionem Ammonitarum. Quæst. XVI.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, q post hæc initum est bellum. In quo innuit, q ista tria bella gigantum fuerunt facta post bella Ammonitarum. Et Nicolaus ponit hoc pro difficili, nec soluit, & dicit, quod non fuerunt omnia ista tria bella post bella Ammonitarum, quia saltem vnu bellum istorum, in quo mortuus est Goliath Gethæus, fuit post præcedentia, quia illud fuit primum bellum David. Ad hoc possit responderi dupliciter. Vno modo tenendo intentionem Nicolai, & quorundam, scilicet, quod hæc enarretur bellum in quo mortuus est Goliath Gethæus per David. Dicitur, quod quando dicitur initum est bellum, non oportet, quod extendatur ad omnia sequentia, sed solum ad id, super quod immediate cadit, & illud est bellum, in quo Subochoa occidit Suphai.

Et de isto dicitur, quod fuit post bella contra Ammonitas. Bellum tamen, in quo occisus est Goliath, quod est hic secundum in ordine non sequitur, quod fuerit post bella Ammonitarum, nec est magni argumentum si arguatur ex ordine literæ, quia interdum fit anticipatio, & recapitulatio, & non seruatur semper ordo naturalis.

Secundo modo, & verius dicendum est, q omnia ista tria bella, quæ habent hic fuerunt post bella Ammonitarum, & sic ordo est continuus in litera. & cum obicitur de occisione Goliath in aliquo istorum bellorum, dicitur quod illud fuit antequam David esset rex viuentis Saule, omnia autem ista facta sunt postquam David erat rex super Israel, vt magis declarabitur infra in quadam quæstione.

De discordia, quæ habetur in quibusdam verbis positis hic, & secundo Reg. ca. 2. 1. f. de quo genere erat Suphai gigas. Quæst. XVII.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, q iste Suphai gigas erat de genere Raphaim, quia posita dicitur, quod erat de genere Rapha. Et 2. Reg. 21. dicitur, q erat de genere Arapha.

Aliquis dicit, q omnia ista idem sunt, sed fit aliqua mutatio in nominibus, addendo, subtrahendo, vel alterando, sicut fit in multis aliis. Rndendum est, q istud non est verum, quantum ad omnia. Pro quo sciendum, q Rapha apud Hebræos est nomen appellatiuum, & significat gigantes. Sic patet Deut. 3. cum dicitur. Solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum. Et tamẽ Iosue 12. & 13. dicitur, q Og restiterat de reliquis Rapha, & sic est Raphaim, & gigas. Omnes autẽ isti tres erant gigantes, & de stirpe gigantum. Ideo dicitur hic, quod Sephi erat de stirpe Raphaim.

Rapha, & Arapha est nomen proprium, & non apparet, an sit nomen viri, vel mulieris, & in Hebræo dicitur Orpa, vbi nos dicimus Arapha: Putant autem Hebræi, q sit nomen feminae, de qua nati sunt oēs isti gigantes, s. de stirpe eius, & volunt, q etiam fuerit mater Goliath Gethæi, & et dicunt, q ista est Orpha, de qua habet Ruth primo. q fuit vxor Cheliõ filii Noemi. Etia dicit, q Goliath Gethæus pmissus est a Deo quadraginta diebus blasphemare contra Israel. 1. Reg. 17. propter meritum matris suæ Orpha, quia ipsa comitata est quadraginta passibus Noemi redeuntem in terram Israel.

Etia dicunt, q Goliath fuit filius vnus hois, & centum canu. De quibus satis dictu est, & improbata fuerunt. 1. Reg. 17. Et falsum est, quod ista Arapha sit Orpha, de qua Ruth primo, quia ista fuit de stirpe Moabitum.

Nam Noemi dixit ad eam, & ad Ruth: Reuertimini filie Moabite. Ruth primo. Ista autem Arapha fuit de stirpe Philisthinorum de vrbe Geth, vt patet hic, & 2. Reg. 21. Decipiuntur tamen Hebræi ex similitudine literarum, quia vtraque vocatur in Hebræo Orpa. Dicendum ergo quod dubium manet, an sit Arapha nomen viri, vel feminae, & verisimilius est, quod sit nomen viri, quia progenies magis nominatur per lineam virorum, quam mulierum. Quidquid tamen sit, dicendum quod Rapha, & Arapha idem sunt, sed in Hebræo sepe consueta est mutatio nominis per subtractionem, & additionem, sicut patet de Aram, qui aliquando vocatur Aram, & aliquando Ram. Nam supra 2. vocatur Ram. & Matth. primo vocatur Aram.

De audacia Philisthinorum contra David in mouendo bellum. Quæst. XVIII.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, q istud bellum mouerit ista tria bella, de quibus hic dicitur, cum Deus posuisset iam paucorem in corde eorum, ne auderent pugnare contra eum, vt patet supra 14. Rndendum est, q forte ista tria bella non facta sunt a Philisthinis contra David, sed David fecit illa contra Philisthinos. Et ideo quamuis ipsi timerent valde David, & non auderent mouere bellum contra ipsum, tamen saltem defenderent se ab eo, qn ipse inferret eis bellum. Alio modo potest dici, q Philisthini mouerint ista bella contra David, vel saltem aliqui illorum, & hoc verum est. Nam 2. Reg. 21. ponitur ista historia, & dicitur: Factum est autem rursum consilium Philisthinorum aduersum Israel. Et sic Philisthini mouebant ista bella. Et cum obicitur, q Deus incusserat eis timorem, ne auderent iam pugnare contra David. Verum est pro illo tempore, quo illa dicta sunt. Nam tunc pugnaverant bis Philisthim contra David, & victi fuerant in vtroque bello faciliter. Ideo credentes se iam non posse præualere contra David, non ausi fuerunt mouere tertium bellum contra eum. Et tamen post aliquantum tempus cœperunt rursus considerare de viribus suis, propter istos viros fortissimos gigantes, quos secum habebant, & pugnaverunt contra David.

An in isto bello secundo contra Philisthæos fuerit occisus Goliath Gethæus a David. Quæst. XIX.

QVAERITVR ulterius de isto bello secundo, quod hic ponitur, in quo dicitur, q percussit Adeodatus fratrem Goliath Gethæi an fuerit bellum, in quo David occidit Goliath Gethæum, de quo primo Reg. 17. Rndendum, q Nicolaus vult, q istud fuerit bellum David contra Goliath. Et q ponitur hic inter cetera. Ideo vult historia Sch. dicens, q David vocatur hic quatuor nominibus in occisione Goliath, scilicet Adeodatus, & filius saltus, & polymitaris, & Bethlehemites. Dicit, quod vocatur Adeodatus, quia fuit datus a deo ad liberationem Israelitarum de manu hostium. Dicit, quod vocatur filius saltus, quia nutritus est in saltu in pascuis, & inde sumptus est ad regnum. Vocatur polymitaris, quia mater eius fuit de genere Beseleel polymitaris, qui fecit cortinas templi, & vestes sacerdotales opere polymitario: Exod. 26. & 28. Vel dicitur polymitaris, id est variatus colorum, quia multis modis diuinum cultum ampliavit. Sed dicendum est, quod non potest stare. Non enim fuit istud bellum David contra Goliath. Primo patet, quia hic ponit historia bellorum David, & seruatorum suorum contra Philisthæos.

Et tamen bellum in quo mortuus est Goliath non fuit de bellis David, & seruatorum suorum, sed fuit de bellis Saulis, quia tunc David non erat rex, nec habebat aliquam dignitatem, sed Saul erat rex, & ipse faciebat bellum illud. Quod autem omnia ista bella fuerint David, & in diebus suis postquam ipse fuit rex, patet, quia in fine literæ dicitur, quod isti gigantes nati sunt de Rapha in Geth, & ceciderunt in manu David, & seruatorum suorum, ergo David habebat seruos tunc, & non habebat illos quãdo occidit Goliath Gethæum, quia tunc erat vir simplex, qui missus fuerat de pascuis a patre suo ad visitandum fratres suos, qui erant in bello. 1. Reg. 17.

Secundo patet, quia scriptura voluit hic continuare ordinem temporum, & posuit bella Philisthinorum, quæ facta sunt post bella Ammonitarum. Nam dicitur in litera post hæc initum est bellum in Gazer aduersus Philisthæos. Et tamen bella Ammonitarum facta sunt postquam David erat rex super totum Israel, vt patet hic ex ordine literæ, cum de constitutione eius in regem Israel dictum fuit supra 11. Ideo bella ista contra Philisthinos facta sunt postquam David factus est rex, & sic non fuit in eis bellum Goliath. Et confirmatur hoc, quia manifestum est, quod saltem primum bellum istorum contra Philisthinos fuit factum post bella contra Ammonitas, cum dicitur hic. Post hæc initum est bellum, ideo necesse est, quod etiam bellum, in quo dicitur hic de Goliath, fuerit etia post bella Ammonitarum, nisi forte aliquis dixerit, quod non est ordo continuus in litera. Et tamen hoc non stat, quia 2. Reg. 21. vbi ponuntur ista bella, dicitur fuisse tertium bellum illud, in quo dicitur hic de Goliath, & secundum illud, quod ponitur hic primum. Et primum quod ibi ponitur subicitur hic. Et sic necesse est, quod bellum Goliath, de quo hic dicitur fuerit in ordine post bellum, quod ponitur hic primum contra Philisthinos, & consequenter fuerit post bellum Ammonitarum.

Tertio patet, quia nullo modo videtur hoc consonare rationi, quia supra a c. 1. v. (que ad finem istius libri tangit scriptura gesta David postquam fuit rex Israel, & si inquirantur omnia singillatim non inueniuntur aliquod de his, quæ fecerit David antequam esset rex Israel, quomodo ergo interponitur hic illud, quod fecit antequam esset rex Israel, & Iuda, & fere in principio annorum suorum? Idem argumentum est ex ordine secundi libri Regum, vbi ponitur ista historia 21. cap. Et tamen in toto secundo Regum solum ponitur gesta David post mortem Saulis, postquam factus est David rex Iuda, nec reperitur interpositum aliqd aliud. Quomodo ergo interponitur etia ibi istud bellum Goliath, quod fecit David, antequam esset rex?

Quarto patet, quia litera non consonat ei, nam dicitur hic, quod Adeodatus polymitaris interfecit istum. Si tamen iste esset Goliath, quem interfecit David, diceretur manifeste, quod David illum interfecit, nec conueniunt ei ista nomina, s. Adeodatus: nam Adeodatus est hic nomen proprium, & David non vocatur sic: nec conuenit, quod dicit historia scholastica, scilicet, quod vocat Adeodatus, quia fuit a deo ad adiutorium Israelitarum: nam in natiuitate eius patet, & mater nesciebat, q David aliquando perueniret ad ea, quæ peruenit, nec etiam præsumebant hoc aliquo modo, cum ipsi nollent eum vocare, quando Samuel inquirebat vendendum in regem inter filios Isai. 1. Reg. 16. Etiam quia si istud fuisset nomen David, aliquando vocaretur illo in sacra Scriptura, & tamen in nullo loco reperietur, vbi agitur de David, q vocetur Adeodatus. Item non conuenit, quia vocatur

polymitaris, & tamen David non erat polymitaris. Et quod dicunt, quod mater eius erat de stirpe Beseleel polymitaris, videtur esse aliquid cõfictum, quod propter hoc vocetur polymitaris, quia multi alii ante eum de stirpe ista vocarentur polymitaris.

Quinto patet, & efficacius, quia dicitur hic, quod in isto bello Adeodatus occidit fratrem Goliath Gethæi, tamen manifestum est, quod David non occidit fratrem Goliath, sed ipsum Goliath Gethæum. 1. Reg. 17. Dicendum ergo est, quod non fuit istud bellum, in quo David occidit Goliath, sed fuit quoddam aliud bellum, quod fecit David contra Philisthinos in senectute sua, cum esset rex Israel, & in eo quidam de viris suis fortissimus occidit fratrem Goliath Gethæi. Eratque ille vir Bethlehemites, & vocabatur Adeodatus, & polymitaris, quia forte habebat officium polymitaris. Et filius saltus, quia forte nutritus fuerat in saltu. Et tunc non est aliquod inconueniens contra literam de omnibus supra assignatis, quæ erit tunc continuata ista litera cum præcedenti, q ista bella, in quibus mortui sunt gigantes fuerunt post bella Ammonitarum.

Item patet hoc auctoritate Iosephi 7. Antiqui qui ponit ista quatuor bella, in quibus occisi sunt gigantes, qui habentur hic, & 2. Reg. 21. Et de isto bello, in quo occisus est frater Goliath, dicit quod quidam vir fortissimus nomine Ephron de cognatione David, apparuit hic gloriosior omnibus aliis. & sic iste Adeodatus non erat David, sed quidam alius nomine Ephron de cognatione David. Hebræi tamen, & multi de nostris mouentur ad dicendum, quod fuerit istud bellum David contra Goliath propter duo. Primo quia fit hic mentio de Goliath. Secundo quia dicit, quod lignum lancee eius erat, sicut liciatorium textentium. Et sic dicitur de Goliath primo Reg. decimo septimo. Sed ista non obstant.

De primo patet, quia non dicitur hic, quod in isto bello fuerit occisus Goliath Gethæus, sed frater Goliath Gethæi. David tamen non occidit fratrem Goliath, sed ipsum Goliath Gethæum.

De secundo patet, quia istud lignum lancee, sicut liciatorium textentium, non pertinebat ad solum Goliath, sed etiam ad quemlibet virum fortissimum, & tamen omnes isti quatuor occisi hic. Et 2. Reg. 22. erant gigantes, & viri robustissimi. Ideo poterat quilibet illorum portare lignum lancee, sicut liciatorium textentium.

Sed adhuc obicitur, quod iste, de quo hic dicitur, fuerit Goliath Gethæus, quia 2. Reg. 21. ponitur ista historia, & dicitur, quod Adeodatus percussit Goliath Gethæum. Ideo istud erit bellum David. Dicendum, quod istud declarabitur sequenti quæstione.

An verum sit, quod Adeodatus percussit fratrem Goliath Gethæi. Quæst. XX.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, q Adeodatus percussit fratrem Goliath Gethæi. Respondet Nicolaus, q ista litera dupliciter se habet, vno modo occidit fratrem Goliath Gethæum, & dicit, q tunc est sensus, q David occidit Goliath Gethæum fratrem, s. istorum gigantum, de quibus hic dicitur. Nam omnes fuerunt filii Arapha. Alio modo dicit, q quædam litera habet fratrem Goliath Gethæi, & tunc dicit, q est sensus, q David inter alios viros, iniquos, & gentiles, sicut erat Goliath Gethæus occidit ignoranter fratrem, id est fratrem suum, & propter hoc dicit secundum Hebræos, quod fuit prohibitus edificare templum Domino. Primus istorum sensuum non tenet, quia non est talis litera in Bibliis nostris, scilicet

scilicet percussit fratrem Goliath Gethaum, sed fratrem Goliath Gethai.

Secundo patet, quia dato, quod staret illa litera non staret sensus Nicolai: nam cum frater sit nomen relationum, oportet quod adiungatur ei id, ad quod refertur, & tamen intelligendo, sicut Nicolaus intelligit, non adiunguntur ei nomina illorum gigantum, qui erant fratres Goliath. Sed magis ista litera significaret, quod Adeodatus occidit quendam Gethaum fratrem Goliath. Secunda expositio non stat, quia non videtur hoc aliquo modo significare, quod Adeodatus, siue David, ut ipse intelligit, occiderit fratrem suum, sed fratrem Goliath Gethai. Et etiam quod dicunt, quod propter hoc David prohibitus est edificare templum domino: Ridiculum est, quod pro nella effusione sanguinis prohibitus est, sed propter bella multa, quibus erat occupatus, ut satis declaratum fuit. 3. Reg. 5. Sed Nicolaus vult dare istum sensum, quia presupponit, quod istud bellum fecerit David. Et tamen de David non habetur, quod occiderit fratrem Goliath, sed ipsum Goliath Gethaum. 1. Reg. 17. Ideo nolunt exponere istam litteram plane, sicut iacet, sed quod occidit fratrem Goliath Gethai, sed quod David occidit fratrem suum, sicut occidebat Gethos, & alios gentiles, quod omnino est contra rationem, & contra sententiam littere, potissime quia istud bellum, quod habetur hic est illud, quod habetur 2. Reg. 21. Nam ibi ponuntur quatuor bella, quorum hic ponuntur tria. Et tamen ibi non potest intelligi, quod David occiderit fratrem suum, cum dicatur, quod Adeodatus percussit Goliath Gethum. Ideo necesse est exponi istam litteram aliter, quam Nicolaus exponit.

Et dicendum, quod vera littera est, sicut communiter habetur in Bibliis nostris, scilicet in quo Adeodatus percussit fratrem Goliath Gethai.

Et intelligendum est, quod Goliath Gethaus erat gigas, quem David occidit antequam esset rex. 1. Re. 17. Et habebat alium fratrem parvulum tunc, quod post aliquanta tempora factus est vir gigas, sicut Goliath, & etiam ipse vocabatur Goliath. Et quando David erat iam senex rex super Israel, iste erat vir fortis, sicut frater suus Goliath, & venit cum aliis Philistinis ad pugnam contra Israelitas, & occisus est a quodam viro fortissimo David, qui vocabatur Adeodatus polytarius.

An bellum David, quod habetur hic, & secundo Regum vigesimoprimum sint unum, & idem.

Quest. XXI.

Quaeritur ulterius, an istud bellum, quod habetur hic de Goliath fratre sit idem cum illo, quod habetur 2. Reg. 21. Aliquis vult negare esse idem, quia hic dicitur, quod Adeodatus percussit fratrem Goliath Gethai: Et ibi dicitur, quod percussit Goliath Gethum, sed non possumus negare, quia hic dicitur, quod Adeodatus filius saltus polymitaris Bethlehemites occidit istum fratrem Goliath, & ibi dicitur, quod Adeodatus filius saltus polymitaris Bethlemites occidit Goliath, ergo eadem persona erat occisa hic, & ibi. Quia dicitur hic, quod lignum haste huius erat quasi lixiatorium texentium. Et idem dicitur ibidem.

Sed adhuc dicit aliquis, quod non sit idem bellum, quia licet persona occidens sit eadem, tamen fuerunt duo bella, & in uno occidit Goliath Gethaum, de quo ibi, & in alio fratrem Goliath Gethai, de quo hic.

Sed istud non stat, quia eadem historia omnino est, quae

habetur 2. Reg. 21. & quae habetur hic. Ideo necesse est, quod idem sit bellum, quod legitur hic, & ibi fecisse Adeodatus. Secundo patet, & efficacius, quod si fuissent duo bella, & in uno eorum occidisset Goliath Gethum, quia iste Adeodatus non fuisset David, ut declaratum est quaestione penultima ante hoc, & tamen falsum est, quia David occidit Goliath Gethaum, primo Reg. 17. Ideo Adeodatus non occidit Goliath Gethum, & fratrem eius. Respondendum est, quod idem omnino bellum est, quod habetur hic, & 2. Reg. 21. Et cum ponitur hic frater Goliath Gethai, & ibi Goliath Gethaus, dicendum, quod Goliath Gethaus, quem occidit David fuit gigas magnus, & habuit fratrem parvulum qui forte nondum erat natus, quoniam ipse occisus est a David, ideo parentes illius propter desiderium eius, qui erat vir fortissimus, fratrem eius postea nati vocaverunt nomine suo, scilicet Goliath. Sic, n. sepe fit tempore nostro, scilicet quod patres filijs sibi nascentibus imponunt nomina filiorum mortuorum propter desiderium illorum, ut videantur isti representare personas ipsorum: Iste etiam frater Goliath vocabatur Gethaus, sicut de vrbete Geth, de qua fuerat frater suus. Iste quoniam factus est vir fortis iam senescere David forte ad vltionem sanguinis fratris sui processit ad bellum cum alijs Philistinis contra David, & ibi occisus est ab isto viro fortissimo David, qui vocabatur Adeodatus, & sic consonat ista littera cum ea, quae habetur 2. Reg. 21. Quia hic dicitur, quod percussit fratrem Goliath Gethai, quem occidit David: 2. Reg. 21. dicitur, quod percussit Goliath Gethum, quia iste gigas licet non esset ille Goliath, quem occidit David, sed frater ipsius, vocabatur tamen Goliath Gethaus sicut ille propter causam dictam, & sic est equivoatio in nomine potissime in nominibus proprijs, quia multi vocant eodem nomine, & iste similitudines faciunt errare Hebraeos, & multos de nostris non valentes facere dissimilitudinem, & distinguere inter talia.

Quare hic dicitur gigantes cecidisse in manu David, & suorum servorum. Quest. XXI.

Quaeritur ulterius quare dicitur hic, quod isti gigantes, de quibus in littera, ceciderunt in manu David, & servorum suorum. Respondetur sicut Nicolaus, & Historiam Scho. & alios, qui tenent, quod agatur hic de bello David contra Goliath, quod dicitur ad significandum, quod quidam gigantes istorum ceciderunt per manum David, & alij per manum servorum suorum. Nam Goliath, de quo hic dicitur sibi ipsos occisus fuit a David. Alij autem tres gigantes, de quibus hic, & 2. Reg. 21. occisi fuerant per manum servorum suorum, quia tres viri fortissimi occiderunt illos, ut patet hic, & ibidem. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non agitur hic de bello David contra Goliath, ut declaratum est supra in quadam quaestione, & sic David non occidit aliquem istorum quatuor gigantum, de quibus hic, & 2. Reg. 21. Sed viri sui occiderunt illos, ut patet ex supra. Ideo dicendum, quod ista littera non est legenda copulatiue, sed copulativa, vel de copulato extremo. Nam si legatur copulatiue, intelligitur quod sint duae clausulae, scilicet hic gigantes, i. aliqui eorum ceciderunt per manum David. Et hi, i. quidam eorum occisi fuerunt per manum servorum suorum. Et sic prima pars copulatiue esset falsa. Accipiendo autem, quod sit de copulato extremo, non habet partes, sed totum legitur sub vna clausula, scilicet quod ceciderunt isti gigantes per manum David, & servorum suorum. Nam si ceciderunt per manum David, verum erit, quod ceciderunt per manum David, & servorum suorum. Dicitur tamen per manum David, & servorum suorum, id est quod ceciderunt isti gigantes in bello facto per David, & servos suos contra Philistinos,

Philistinos, & hoc verum est, quia licet isti gigantes occiderentur a quibusdam servis David, & non ab ipso David, nec ab alijs, tamen occidebantur in bello, quia fiebat simul a David, & servis suis, & non faciebat illud David per se, nec etiam servi eius, sed tunc dicitur, quod ad hoc oportebat, quod David descenderet ad omnia ista bella, in quibus occisi sunt gigantes, & tamen falsum est, quia solum iit ad primum eorum, scilicet in quo occisus est Iesba de Nob, ut patet 2. Reg. 21. & in ipso bello conatus est gigas ille occidere David deficientem iam viribus, & iurauerunt tunc servi sui, quod non descenderet ultra cum eis ad bellum, & sic videtur, quod ipse non interfuerit alijs tribus bellis posterioribus, in quibus tres gigantes occisi sunt.

Dicendum est, quod verum est, quod David non interfuit illis bellis, & tamen dicantur isti gigantes cecidisse in manu eius, & servorum suorum, eo quod omnia bella, quae fiebant vivente David fiebant iubente eo, ideo videbatur ipse omnibus interesse, & ipse cum suis dicebatur occidere omnes illos, qui in talibus bellis occidebantur per servos suos.

CAP. XXI.

CONSVREXIT autem Sathai contra Israel, & incitavit David, ut numeraret Israel. Dixitque David ad Ioab, & principes populi.

Ite & numerate Israel a Bersabee usque Dan, & afferte mihi numerum, ut sciam. Responditque Ioab. Augeat dominus populum suum centuplum quam sunt. Nonne domine mi rex omnes servi tui sunt? Quare hoc quaerit Dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli? Sed sermo regis magis praevaluit.

DESCRIPTO in precedentibus de impedimento David ad edificandum templi Domini propter hostium debellationem: Hic agitur de impedimento eius propter humanam elationem. Nam propter elationem fecit numerare populum, propter quod sequuta est punitio in populo. Et dividitur in tria, quia primo ponitur David iussio, secundo Ioab executio, ibi. Egressusque est Ioab. Tertio divina punitio, ibi. Displicuit autem Deo.

De continuatione ad precedentia, & si ista fuerint immediate post illa. Quest. I.

Quaeritur circa primum, an ea, quae habentur hic sunt continuata ad precedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quod hic est ordo continuus, quia precedent. c. ponuntur quaedam bella David. Hic autem agitur de numeratione populi, postquam non fecit David aliquod bellum, quia iam erat in senectute magna, & etiam habebat pacem ab hostibus. Et iste ordo ponitur in secundo lib. Reg. quia ea quae habentur precedent. c. ponuntur ibi, scilicet 21. Et ea, quae ponuntur hic, ponuntur ibi c. 24. Ad secundum dicendum, quod inter ea, quae habentur precedent. c. & hic, fuit aliquantum tempus, tamen non apparet quantum, nec est hic idem ordo, qui ponitur in 2. Reg. Nam ibi post bella posita precedent. c. quae habentur ibi c. 21. Sequitur

quidam Psalm. David, scilicet Diligam te Domine capi. 22. & ille est ordo continuus secundum Iosephum sept. Antiq. Nam dicit, quod postquam David cessavit a bellis convertit se ad faciendum cantica in Deum, cum iam pace altissima frueretur, & hymnos vario metro composuit, alios quidem trimetros, & alios quidem pentametros diuersaque faciens organa. Docuit, ut Levitic. in illis dicerent hymnos Deo per diem sabbathorum, & alias solemnitates. Interponitur etiam ibi ca. 23. Catalogus virorum fortium David, sed ille iam positus fuit hic supra 1. de Psal. David, qui ibi interponitur non curavit Esdras, sicut multa alia omittit hic, quae habentur ibi. Circa primum dicitur.

Consvrexit autem Sathai contra Israel. Id est surrexit Sathai ad vexandum Israelitas, desiderans quod puniretur, & fecit, quod sequitur.

Et incitavit David, ut numeraret Israel. Istud fuit per modum tentationis, quia stimulabat cor David facies, quod desideraret numerare populum, licet illud, nec esset vile sibi, nec honestum.

Dixitque ad Ioab, & ad principes populi. Voluit, quod isti exequerentur numerationem populi. Et 2. Regum 24. Solum dicitur, quod iusserit hoc David ipsi Ioab. Hic autem dicitur, quod etiam iussit alijs principibus, & istud verum est, quia solus Ioab non posset exequi istam numerationem in brevi, sed oportebat, quod multi alij adiungerentur, qui discurrerent per loca varia ad faciendum particulares numerationes, ex quibus colligeretur summa totalis. Et tamen, quia Ioab erat princeps omnium expressum fuit solum de ipso 2. Reg. 24.

Ite & numerate Israel. Non erant numerandi omnes, qui erant in Israel, sed solum viri fortes, qui poterunt exire ad bellum, qui vocantur hic educentes gladium, & pugnatore, ut patet in fra in littera.

A Bersabee usque Dan. Isti sunt duo termini terrae Israel maxime distantes, intra quos includitur tota terra Israel. Et ponitur vnus eorum ad meridiem, scilicet Bersabee, & alius ad Aquilonem, scilicet Dan. Et sic sepe quando significatur tota terra Israel, ponuntur ibi duo termini, ut patet 1. Reg. 3. scilicet Cognovit vniversus Israel a Dan usque Bersabee, quod Samuel esset propheta Domini. Simile patet 2. Reg. 17. & 24. & 3. Reg. 4. & in multis alijs locis. Est enim Bersabee quaedam ciuitas in terra Philistinorum, in qua moratus fuit Abraham, & edificavit nemus quando fuit incolae terrae Philistinorum. Gen. 21. Ibi etiam moratus est Isaac. Gene. 26. Et vocatur locus iste Bersabee, id est puteus iuramenti. Vel puteus septem, scilicet quia Isaac, & Abimelech rex Gerarum iurauerunt super quodam puteo, quod fodit Isaac in vrbe illa, vocatur puteus septem, quia Isaac dedit septem agnas Abimelech regi Gerarum in signum, quod ille puteus pacifice pertineret ad eum, & Abimelech suscipiens illas de manu Isaac, confiteretur puteum illum pertinere pleno iure ad Isaac, & si aliquod ius ipse habebat in puteo cedebat illud, vel donabat ipsi Isaac. Gen. 26. Est n. Bersabee apud Geraram vrbe Philistinorum. Ideo aliquando ponitur Gerara terminus terrae Chanaan, ut patet Gen. 10. Et aliquid Bersabee, ut patet hic. Dan est quaedam ciuitas in extremo lateris Aquilonaris terrae Israel, quae pertinebat ad tribum Dan. Et vocabatur ista ciuitas prius Lais, vel Lefen, & postea filij Dan accipientes eam de manu Amorrorum, vocauerunt illam Dan a nomine patris sui, vel Lefendaa, ut patet Iosue 19. & Iudi. 18. De modo autem quod capta est ista ciuitas habet latere Iud. 18. Et vocata fuit postea ista ciuitas Paneas, & postea Cesarea Philippi, apud quam Christus quiescit a discipulis suis, quem dicunt hodie esse filium hominis Matth. 16. Apud istam vrbe sunt duo fontes, de quibus nascitur Iordanis, de quo magis dictum est Iosue 19.

Et afferte mihi numerum, ut sciam. Idest desidero scire numerum totius populi mei. Ideo offerte mihi illi. *Responditque Ioab* Videbat Ioab, quod ex ista numeratione sequeretur aliqua plaga a Deo, ideo volebat persuadere regi, ne populum numeraret. *Augeat dominus populum suum centuplum quam sunt.* Scilicet Deus augeat populum Israel, qui est populus suus centuplum quam nunc est. Ista verba dixit Ioab ad tollendum augurium. Nam aliqui insistentes superstitionibus non audet numerare res suas, timetes, quod si numeraverint illas, iam nunquam augebuntur, ideo ad tollendum istud augurium, ne putaretur, quod populus nunquam erat iam multiplicandus, quia numerabatur, dixit Ioab, augeat dominus populum suum centuplum quam sunt. Et 2. Reg. 24. dicitur, *Augeat dominus Deus tuus ad populum quantum nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis.* Et hic significatur minor multitudo quam ibi in duplo, eo quod dicitur ibi. *Augeat Deus ad populum quantum nunc est, iterumque centuplicet.* Hic autem solum dicitur de centuplicatione, & similes modi loquendi sunt in Scriptura. Sic enim quando Moyses voluit dicere Israelitis, quod erant multi Deuter. 1. dicens. *Non possum solus sustinere vos, quia dominus Deus noster multiplicavit vos, & estis hodie, sicut stellae celi plurimi.* Ne putarent Israelitae qui erant superstitiosi, esse in hoc augurium, ne multiplicarentur addidit, dicens. *Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa milia, & benedicat vobis.*

Nome Domine mi rex omnes serui tui sunt? Ista est vna ratio Ioab ad suadendum, quod non numeraretur populus, quasi dicat Domine mi rex, si totus iste populus non esset populus tuus, sed solum quaedam pars eius, iustum esset, quod velles numerare illos, ut scires quot sunt serui tui, & quot alieni, ne quisquam tibi illos subtraheret. Et tamen quia omnes serui tui sunt, superfluum est, quod illos numeres.

Quare hoc querit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israel? Ista est alia ratio ad persuadendum, scilicet quod Dauid non deberet velle numerare populum, quia istud imputaretur Israelitis in peccatum, id est punirentur pro eo. Et tamen ipse cavere debebat quantum poterat damnum populi, non ergo deberet illum numerare.

Sed sermo regis magis prevaluit. Scilicet Ioab bene suaderet, ut non numeraretur populus, magis valuit sermo regis semper dicentis, quod numeraretur. Et cum Ioab vidit intentionem regis obstinatam in hoc, propter reverentiam eius noluit plus redarguere factum suum, sed cessavit persuadere, & executus est mandatum regis.

Quomodo Satan surrexit contra Israel.

Quest. II.

QVAERITUR ulterius, quare Satan dicitur, quod surrexit contra Israel: nam ipse insurgit contra hominem ad inducendum ipsum ad peccatum, ut per hoc offendar Deum, & eternaliter puniatur. Hic tamen non peccavit Israel, quia populus non iussit fieri istam numerationem, sed potius invidus sustinuit illam cum Ioab, & alii principes exercitus restiterunt in hoc factis Dauid, ut patet hic, & magis secundo Regum vigesimoquarto.

Ideo non videtur, quod Satan surrexit contra Israel, sed magis surrexit contra Dauid, quia Dauid peccavit in ista numeratione, & non populus. Responderi potest dupliciter.

Vno modo, quod vere surrexit hic Satan contra

Dauid, quia incitavit eum ad peccandum, quod diabolus semper intendit, & non consurrexit contra populum, quia non induxit populum ad peccandum. Dicitur tamen consurrexisse contra populum, eo quod istud peccatum, quod fecit Dauid consurgente Sara contra eum, venit in penam populi tanquam si Sara consurrexisset contra populum ad infligendum ei istam penam, & iste est verus sensus literae. Secundo modo potest dici, quod Sara surrexit nunc contra Israel, quia intentio sua fuit insurgendi nunc contra populum non ad inducendum aliquam culpam, sed ad inducendum penam nobis, quia ista est conditio impiorum invidiosorum. Ideo conatur inferre hominibus quaecunque mala poterit. Et quia malum est duplex, scilicet culpa, & poena, aliquando conatur inducere hominem ad culpam, & aliquando, ut incidat in poenam. Culpa tamen maius malum est, quam poena propter duo. Primo quia per culpam qualiscunque, & quantacunque offendit homo Deum, per poenam autem non offendit, cum poena sit involuntaria, & potius sit emendatio offensae diuinae. Secundo quia per culpam meretur homo poenam aeternam, ubi punietur in aeternum cum diabolo, & Angelis eius: Matthaei vigesimoquinto. Per poenam autem, quam hic patimur, nullum malum meremur, sed potius de malis, quae meruimus, satisfacimus, ideo quia maius malum est culpa, quam poena, potius conatur diabolus inducere hominem in culpam, quam facere ut temporaliter puniatur, & tamen quando non potest unum, saltem vult aliud, ut iuxta conditionem invidiosorum habeat semper aliquod malum, de quo loquitur. Et quia difficile erat inducere totum populum Israel ad peccandum, consurrexit ergo contra Dauid solum ad peccandum ipsum inducendum, & contra populum insurrexit procurando, ut puniretur peccante Dauid, & sic recte dicitur: *Consurrexisse contra Israel Satan.*

De controversia, qua habetur in quibusdam verbis hic, & secundo Reg. 24. circa Satan. *Quest. III.*

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod Satan surrexit contra Israel. Quia 2. Reg. 24. dicitur, quod addidit furor Domini irasci contra Israel, & ista videntur esse diversa.

Respondendum est, quod secundum veritatem, Satan consurrexit contra Dauid, & contra Israel, sicut hic dicitur. Et tamen idem est, quod Satan consurrexit contra Israel, & quod furor Domini addiderit irasci contra Israel, sed vniu ponitur tanquam effectus, & aliud tanquam causa. Pro quo sciendum, quod diabolus cum sit inuidiosus semper conatur inducere homines ad quodcunque malum, ut declaratum est precedenti questione, & semper homines tentaret, & induceret eos ad malum, nisi a Deo comperceretur facere hoc, & istud est per operationem Angeli boni, qui continue custodit quolibet hominem, & est datus ei in specialem defensionem. De quo declarat Magister 2. Sent. distinct. 11. Quando autem permittit tentare hominem, vel inferre ei aliqua mala, illico illud facit. Sic patet Iob primo, de ipso Iob, de quo dixit Deus ad Satan: *Nunquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit similis ei in terra?* Et ait Satan nunquid frustra Iob timet Dominum? nonne vallasti eum atque domum eius, & vniuersam substantiam per circuitum? quasi dicat, vallasti eum protegendo quasi quodam muro, ut ego non possim tangere ea? Et sequitur: *Sed ex-tende paululum manum tuam, & tange cuncta, quae possidet, & dixit Deus ad Satan: Ecce vniuersa, quae habet in manu tua sunt, tantum ne extendas manum tuam*

tuam in eum. Et sic dedit Deus potestatem diabolo solum ad nocendum ei in rebus suis. Ideo non potuit nocere diabolus ei nisi in rebus. Et iterum dedit ei potestatem, ut noceret ei in corpore, & tunc nocuit, eodem capitulo. Iste autem permissio, quas fecit Deus, ut aliqui puniantur, vel tententur, interdum sunt propter bonum eorum, qui tentantur, sicut fuit in Iob, ut ait Augustinus, & Hieronymus, & declarat Magister quarto Sententia. distinct. decimaquinta. Interdum autem Deus permittit aliquem tentari, vel puniri propter peccata praeterita. Et tunc Deus dicitur illud facere propter iram, quia quodcunque aliquod malum nobis infligit ad punitionem, & vindictam pro peccatis praeteritis, dicimus nobis eum iratum, & quia nunc Deus permittit, quod Satan tentaret Dauid, & peccaret, & populus propter hoc puniretur, dicebatur furor Domini irasci contra Israel, id est, dicitur irasci contra Israelitas, quia furor non potest irasci, sed est, quo homo irascitur formaliter. Et sic furor Dei fuit causa tentationis Satan: non quidem positua, sicut absentia nauis est causa naufragij, ut ait Aristoteles secundo Physic. Et ob hoc ponitur causa secundo Regum vigesimoquarto. Scilicet, quod addidit furor Domini irasci contra Israel. Et hic ponitur effectus sequens est illa, scilicet, quod Satan consurrexit contra Israel, & quia ille modus loquendi erat aliquantulum obscurus, Esdras declarauit eum hic, dicens: *Consurrexit Satan contra Israel.* Et dicitur ibi, & addidit furor Domini irasci, scilicet, quia alijs vicibus iratus fuerat Deus contra Israel. Et paulo ante hoc quando intulerat famem per tres annos secundo Regum vigesimo primo, & nunc iterum irascebatur, ideo dicebatur addidit, scilicet, hoc super alias vices.

Quomodo tentabat Satan Dauid.

Quest. IIII.

QVAERITUR ulterius cum furor Domini irasceret contra Israel, quomodo tentabat nunc Satan Dauid, quia in hoc non irascebatur Deus Israelitis, sed magis ipsi Dauid permittendo, quod peccaret.

Responderi potest dupliciter: vno modo, quod Dauid permissus fuit hic peccare propter populum suum, scilicet, quod Israelitae peccauerant, & ut ipsi punirentur Deus permittit Dauid peccare, quem non permisisset aliis, nisi ex peccato eius sequeretur poena populi, & sic permittendo peccare Dauid, irascebatur Deus contra Israel. Sic enim ait Gregorius in Moralibus, quod sepe secundum merita subditorum disponitur vita rectorum. Etiam aliquando Deus irascitur principibus propter populos. Sic patet de Moyse principe Israelitarum, qui dixit ad Israelitas. *Iratus est mihi Dominus propter vos, nec exaudivit me.* Deuteronomij tertio. Sed dicendum est, quod iste modus quamquam videatur aliquantulum coloratus, non est omnino verus, scilicet, quod Deus non erat permissurus, quod aliis peccaret Dauid, sed quia volebat punire populum propter peccata eorum, permittit, quod peccaret Dauid: nam ista magna iniuria esset, quod maius damnum sequeretur in Dauid, qui permittitur peccare, quam in populo. Quod patet, quia poena, quae infligebatur populo erat temporalis, poena autem, quae infligenda erat Dauid pro hoc peccato erat aeterna. Item per hoc, quod populus puniebatur temporaliter, non offendebat Deum. Dauid autem

Alpha. Tost. in lib. I. Paralip.

per hoc, quod permittebatur peccare, offendebat Deum: ideo maior iniuria, vel damnum erat ei, quod permitteretur peccare solum propter populum, quam damnum quod infligebatur populo in hoc, quod puniebatur temporaliter. Et sic non est verisimile, quod Deus propter sola peccata populi permittit ipsum Dauid peccare nunc destitueret eum auxilio suo, quem alias non destitueret, nisi propter populum. Et sic videtur, quod cum nunc Dauid permissus fuerit a Deo peccare, non fuerit hoc propter sola peccata populi, sed magis propter peccata ipsius, quia aliquid saltem leue committeret ipse Dauid, propter quod mereretur destitui auxilio diuino quantum ad aliquem actum, & permitti peccare. Cum autem probatur positio ista per id, quod dicit Gregorius, quod sepe secundum merita subditorum ordinarur, vel disponitur vita rectorum.

Dicendum, quod non intelligitur, quod Deus faciat rectores alicuius populi peccare, vel permittat ipsos peccare. Et tamen tunc permittuntur propter subditos, sed est sensus, quod Deus disponit vitam rectorum secundum merita subditorum, id est, dat illis talem rectorem, qualem ipsi merentur, scilicet, quod si mali sunt, dat eis maiorem rectorem. Et patet, quod iste sit sensus, quia Gregorius dicit istud in Moralibus super illud Iob trigesimoquarto. Scilicet, qui facit regnare hypocritam propter peccata populi, & tamen ibi significatur, quod si populus est malus, Deus dat eis regem, qui sit hypocrita: non quidem, quod faciat eum hypocritam, vel permittat eum fieri hypocritam propter sola peccata populi, sed quod illum, qui alias erat hypocrita ex voluntate sua, Deus fecit esse regem super populum malum, ut puniat illum iuxta peccata sua. Cum autem obicitur de Moyse, quod ipse dixit ad Israelitas. *Iratus est mihi Dominus propter vos, nec exaudivit eum.*

Dicendum, quod ibi Deus non induxit nec permittit Moysem peccare propter populum, sed Moyse volebat increpare populum, & videns malitiam illorum, tanto zelo iracundiae inualuit, quod non prouocauit populum ad laudandum Deum pro aqua, quam dedit eis de petra in Chadesbarne, sed magis durissime increpuit populum, dicens: *Attendite rebelles.* Et ibi peccavit Moyse, propter quod Deus non permittit eum intrare in terram Chanaan. Numeri vigesimo, & vigesimo septimo. Et Deuteronomij trigesimo secundo. Et sic Deus non iratus est sibi propter populum, scilicet, puniendo eum, vel inducendo ipsum ad peccandum, vel permittendo, quod peccaret: Sed populus fuit occasio turbationis Moyse, in qua peccavit, & propter istud peccatum Deus non exaudivit preces eius, nec miseratus est sibi. Ideo dicitur, quod propter populum Deus iratus fuit sibi, & non exaudivit eum.

Secundo ergo modo dicendum est, scilicet, quod Deus permittit nunc Dauid peccare, quia ipse meruerat hoc propter aliqua peccata, quae prius fecerat. Et tamen quia ista permissio redundauit in damnum Israelitarum, dicitur permisisse eum propter populum peccare, & forte dato, quod Dauid mereretur, alias permitti a Deo, quod peccaret, & ipse misereretur ei, nolletque ipsum permittit: tamen propter peccata populi, ut nunc punirentur per peccatum Dauid, permittit Deus ipsum peccare.

Gg

De modo

De modo persuasionis Satan erga Dauid.
Quaest. V.

QVAERITVR vterius quis fuit modus, quo Satan persuasit nunc Dauid, vt numeraret populum.

Responderi potest vno modo, scilicet, quod apparuit Satan ipsi Dauid in figura, vel effigie humana, sicut solent apparere Angeli Dei. Nam sepe Angeli Dei apparent in hac forma, sicut fuit de Angelo apparente Gedeoni, quem putabat esse hominem, & quando ascendit in fumo cum sacrificio cognoscens illum esse Angelum timuit. Iudicii sexto. Sic etiam fuit de Angelo, qui apparuit patri, & matri Samsonis, & putabant esse illum virtum. Iudic. decimotertio. Sic etiam fuit de Raphaele Angelo, qui duxit Tobiam per multa terre spacia in forma viri, & post multum tempus cognitus est esse Angelus, vt patet Tobie a capitulo quinto vsque ad decimumquartum. Demon autem iste modo se potest transfigurare, vt appareat vir, vel vt appareat Angelus. Sic enim dicit Apostolus secunda ad Corinthi. vndecima, scilicet: nam & ipse Satanas sepe se transfiguratur in Angelum lucis, & in ista forma poterat loqui ad Dauid dicens ei, quod numeraret populum. Secundo modo poterat fieri hoc, quod Satan non appareret ipsi Dauid in aliqua effigie, sed solum, quod tentaret eum stimulo cor eius ad hoc, quod numeraret populum, sicut diabolus solent nos tentare non apparendo nobis, vel loquendo, sed ostendendo aliquod obiectum delectabile, vel concupiscibile: aut mouendo phantasiam, vt aliquid appareat nobis bonum, vel malum, vel concitando sanguinem, aut choleram, vel alios humores in corpore, vt per hoc susciteretur aliqua passio, scilicet, libido, vel ira, aut quaecunque cupiditas. De primo modo, quod potuerit esse hic, apparet, quia dicitur hic, quod conturrexit Satan contra Israel, & incitauit Dauid, vt numeraret populum, & ista incitatio poterat esse duobus modis dictis.

Dicendum tamen est, quod licet vterque modus fuerit possibilis, & aliquando contingens: tamen hic non fuit nisi secundus. Quod patet, quia si Satan apparuisset Dauid, & loqueretur ei, intellexisset Dauid aliquam fraudem esse, quia ille, qui appareret, aut esset Angelus bonus, aut malus: non videbatur, quod esset bonus, quia ille non veniret, nisi ad nunciandum aliquid valde bonum. Numeratio autem populi non erat aliquid tale, sed potius videbatur esse malum: potissime cum non haberet aliquam causam: ideo suspicaretur malum Dauid, & non moueretur faciliter. Cum autem Satan moueret cor eius solum, & non appareret extra, nec loqueretur, non haberet Dauid causam suspicandi, quia non videretur istud esse ab aliquo alio, sed a seipso videretur moueri, & sic non crederet se decipi, sicut si appareret ei Satan. Secundo patet, quia si appareret ei Satan, & diceret numerare populum, aut crederet Dauid illum esse Satan, aut Angelum bonum. Si putaret illum esse Satan, certum est, quod nollet numerare populum suadente eo, quia diabolus semper incitat hominem ad malum. Si autem putaret eum Angelum bonum esse, crederet se obligatum esse ad numerandum populum, sicut ille iubeat, quia Angeli boni non veniunt ad nos nisi a Deo mittantur, quia omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem habent eternae salutis. Ad Hebr. primo. Et tunc quando loab,

F & principes militiae suaderent Dauid, vt non numeraret populum, & dicerent ei esse malum, Dauid responderet, quod potius erat bonum, & necessarium, eo quod Deus iusserat ei hoc per Angelum suum, & sic desisterent illi dissuadere, & tamen Dauid nihil respondit defendendo preceptum suum, sed solum instanter iubeat, quod numeraretur populus: ideo videtur, quod non apparuerat ei Satan, sed solum stimulauerat cor eius. Tertio patet, quia si Satan apparuisset Dauid, & ille credidisset eum esse Angelum bonum bona fide deciperetur circa hoc credens ei, & ideo non diceret postea, peccauit, sed quando Deus ei reuelauit per Prophetam Gad tria genera poenarum, ipse conquereretur de Deo, dicens, quod ille deciperat eum meritis Angelum suum, qui induxerat eum ad hoc, sicut semel Ieremias conquereretur de Deo, quia non sic euenerat, sicut putabat Ieremias in eo, quod sibi Deus praeceperat: cum dicit conquerens seduxisti me Domine, & seductus sum, fortior me fuisisti, & inualuisti, factus sum in derisum tota die. Ierem. vigesimo. Et tamen Dauid cognouit peccatum suum, & nihil conquestus est, sed magis accusauit seipsum dicens, quod Deus auerteret iram suam a populo, & conuerteret super eum, vt patet infra in litera, & secundo Regum vigesimoquarto. Ideo non apparuerat ei Satan, sed solum tentauit stimulo cor eius, sicut dixit beatus Petrus ad Ananiam: Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudari de precio agri? Actuum quinto.

De desiderio Dauid in numerando populum.
Quaestio. VI.

QVAERITVR vterius quare Dauid desiderauit numerare populum, cum nulla videretur in hoc ei esse utilitas.

Aliquis forte dicit, quod motus fuit Dauid ex quadam cupiditate, scilicet, quia faciebat, quod quilibet de numeratis solueret certam summam, & sic colligebatur magna summa pecuniae Dauid numerando populum.

Dicendum, quod hoc non stat, quia Dauid non lucratus fuit ex hoc aliquid, quia non vexabat populum tributis, sed potius erat liberalis erogando multa populo: potissime quia si aliquid consequi deberet Dauid ex hoc, sciret illud loab, quando iubebatur sibi, vt numeraret populum, & ideo non diceret ipsi Dauid, quare vellet numerare populum, quia iam sciret causam. Et tamen ipse loab significauit in verbis suis, quod Dauid non haberet aliquam causam ad numerandum populum, cum dixit: nunquid non omnes, Domine mi rex, serui tui sunt? Quasi dicat, non habes aliquam causam numerandi eos, cum omnes sint tui. Item patet, quia si Dauid intenderet consequi aliquam utilitatem ex ista numeratione, quando dixit ad loab, quod numeraret populum expressisset hoc ei: & tamen solum dixit: ite & numerate Israel, & afferte mihi numerum, vt sciam, quasi intentio sua solum esset ad sciendum summam populi, & non ad aliquid aliud.

Dicendum ergo, quod duplex causa fuit hic ad hoc, quod Dauid numeraret populum, scilicet, vna fuit impulsua, & alia finalis, & vna erat cognita Dauid, & altera ignota. Causa impulsua fuit hic Satan, qui stimulauit cor Dauid ad hoc, quod numeraret populum, & per hoc ipse peccaret, & populum,

& ita

& ita desiderabat istam numerationem ex magno desiderio, sicut si aliqua magna utilitas, vel honor ex hoc sibi proveniret deberet. Causa finalis erat quaedam delectatio pertinens ad inanem gloriam. Volebat enim Dauid totam summam populi sui scire, quia sciebat illum esse magnum, vt cognita particulariter, & distincte illa summa, extolleretur, & gauderet de tanta multitudine sibi subiecta: nam in hoc est gloria Regum, quod habeant magnos populos sibi subiectos. Sic patet Proverbiorum vigesimoquarto, scilicet. In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Et cum cogitant reges intra se tantam multitudinem sibi subiectam, gloriantur in hoc, & complacent sibi ipsis, vt patet Sapient. sexto, scilicet. Audite reges, & intelligite, praebeate aures vos, qui continetis multitudines, & placeatis vobis in tribubus nationum. Ex ista causa sciebat se Dauid moueri ad numerandum populum, & non cogitabat causam impulsuam, scilicet, daemonis temptationem, quae magis eum mouebat: nam si solum fuisset istud desiderium in Dauid demone non cooperante, ad hoc non fuisset motus faciliter, vel nullo modo ad numerandum populum, quia tamen Deus destituerat eum nunc, & Satan consurrexerat contra eum, suadebat cor eius nimium ad numerandum populum.

De modo numerationis populi. Quaest. VII.

QVAERITVR vterius quomodo numeratus fuit nunc populus, scilicet, de quibus tribubus fiebat numeratio, & qui erant, qui numerabantur.

Respondendum, quod Dauid volebat, quod omnes tribus numerarentur, tam duodecim tribus laicorum, quam tribus Leuitica, quia omnes isti erant subiecti sibi: nam in veteri testamento non erat distinctio iurisdictionum, sed tam laici, quam Sacerdotes, & Leuitae erant subiecti regi, & ipse iudicabat de Sacerdotibus in ciuilibus, & criminabilibus, & condemnabat eos ad mortem, si deliquissent, sicut laicos, sicut fuit satis declaratum tertio Regum secundo. Et ibi satis colligitur ex litera. Et tamen loab non numerauit omnes tribus, quia dimisit tribum Benjamin, & Leui, vt patet infra in litera, & alia tribus solum numeratae sunt. De his autem tribus dicendum, quod non omnes numerabantur, quia foeminae nunquam numerabantur, eo quod ille non erat ad bellandum, nec ad alios actus politicos, propter quos fieret numeratio: item non numerabantur paruuli, quia intentio Dauid erat scire numerum bellatorum regni sui, ideo numerandi erant viri in tali aetate, in qua iam essent potentes ad bellum, sic significatur infra in litera. Cum dicitur: Et inuentus est numerus mille millia, & centum millia virorum eductentium gladium. Et sic dicendum, quod numerati sunt viri a viginti annis, & supra, quia in illa aetate iam incipiunt homines esse potentes ad bellum, & etiam esse animosi propter motum cholerae, & ardorem aetatis, & sic fiebant omnes aliae numerationes Israelitarum: nam in principio secundi anni ab exitu de Aegypto numeratus est populus in deserto Sinai a viginti annis, & supra. Numeri primo. Item etiam anno quadagesimo ab exitu de Aegypto numeratus est populus in campestribus Moab super Iordanem, Numeri vigesimo sexto. Sciendum etiam quod Dauid iubens numerari Israel non dedit aliquam formam quantum ad illos, qui numerandi erant, sed solum dixit: Ite & ita

Alph. Tostan lib. I. Paralip.

numerate Israel, & hoc fuit, quia secundum legem erat iam datus certus modus numerandi. Ideo intelligebatur, quod deberet loab numerare iuxta illam formam. numerabantur autem homines per capita, ideo non poterat numerari, qui non habebat caput, nec transferat ad numerum populi, scilicet, ille, qui ante hoc non erat tamquam vnus de populo, non poterat nunc numerari: transibant tamen omnes ad numerum secundum legem a viginti annis, & supra, scilicet, quando quis complebat annum vigesimum, offererebat dimidium siclum, & per hoc transibat ad numerum, scilicet, quia ante hoc non computabatur tamquam vnus de populo, nec fiebat mentio de eo, ac si non esset: tunc vero incipiebat esse vnus de populo, & faciebat numerum cum ceteris, & sic nunc solum numerati fuerunt illi, qui erant a viginti annis, & supra.

Si enumeratio incipit a vigesimo anno exclusiue.
Quaest. VIII.

QVAERITVR vterius dato, quod non computaretur aliquis nisi excederet annum vigesimum, an omnes excedentes annum vigesimum computarentur. Aliquis dicit, quod non. Primo, quia intentio Dauid erat computare viros bellatores regni sui. Et tamen, sicut quidam non possunt esse bellatores propter defectum aetatis, ita alij non sunt bellatores propter excessum, scilicet, qui senio confecti sunt: ideo sicut minores vigesimo non computantur, ita, & maiores quam viri, scilicet, senio confecti non computantur. Secundo patet, quia dicitur hic in litera inuentus est numerus mille millia, & centum millia virorum eductentium gladium, & tamen senio confecti non possunt educere gladium, ideo non computantur illi.

Respondendum videtur, quod omnes maiores vigesimo quaecunque aetatis essent computantur. Et ratio huius est, quia in modo communi computandi computantur omnes, qui transierant ad numerum, & tamen licet illi, qui erant minores vigesimo propter defectum aetatis non transirent ad numerum, nullus propter multitudinem aetatis excluderetur a numero. Sic patet Exodi trigesimo, vbi ponitur forma de transiuntibus ad numerum, & dicitur: Qui habetur in numero a viginti annis, & supra dabit precium. Et sic posuit terminum ad excludendam paruitatem aetatis: tamen nullum posuit ad excludendum magnitudinem. Alioquin posuisset duos numeros annorum. Et tamen solum dixit a viginti annis, & supra. Item patet hoc, quia sic obseruabatur in omnibus numerationibus, quas faciebant Israelitae, quia numerabantur omnes a viginti annis, & supra, vt patet Numeri primo, & vigesimo sexto. Si autem diceretur, quod ibi non fuerunt numerati omnes, qui erant supra viginti annos quantumcunque essent senes, sequeretur magnum inconueniens, scilicet, quod multi de illis, qui computati sunt in deserto introiissent in terram Chanaan. Pro quo sciendum, quod quando Israelitae erant in Chadesbarne, & murmurauerunt, Deus dixit, quod dnm illoz, qui numerati erant a viginti annis, & supra, introiret in terram Chanaan. Si ergo esset aliquis terminus propter magnitudinem aetatis, vipote octoginta, vel nonaginta anni, in quo iam Israelitae non numerarentur, essent multi de illis viris, qui essent supra illam aetatem, quando data est ista maledictio, & illi non prohiberentur

Gg 2 rentur

reuerunt introire in terram Chanaan, & sic multi introissent, & tamen falsum est, quia soli duo viri, scilicet, Iosue, & Caleb ingressi sunt in terram Chanaan de omnibus illis, qui erant a viginti annis, & supra in deserto, quando posita est maledictio, vt patet Numeri vigesimo sexto, ergo videtur, quod omnes, qui supra viginti annos quantecumque gratis essent senes. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod intentio Dauid non fuit nunc scire numerum virorum bellatorum, scilicet, qui erant potentes ad bellandum, nec impediebantur propter aetatem, vel aegritudinem, aut alias, quia tunc oporteret etiam dicere, quod ab ista summa subtraherentur omnes, qui erant actualiter infirmi. Et propter hoc non poterant pugnare, quod nemo concederet, sed intentio Dauid fuit hic scire numerum populi sui. Nam dixit ite, & numerate Israel, & tamen nomine populi intelligitur omnes, qui iam transferunt ad numerum cuiuscumque aetatis sint: ergo omnes fuerunt computati etiam senio confecti. Ad secundam dicendum, quod quam dicitur hic, inuentus est numerus mille millia, & centum millia virorum educentium gladium, non excluduntur propter hoc senes ab isto numero, quia non vocantur educentes gladium illi solum, qui actualiter erant potentes ad educendum gladium, sed omnes illi, qui tunc erant potentes, vel aliquando fuerant potentes ad hoc, & hoc conueniebat omnibus, qui erant a viginti annis, & supra, quantumcumque essent senio confecti, & patet hoc per simile, quia Numeri primo, dicitur: Tolle summam filiorum Israel a viginti annis, & supra omnium virorum fortium procedentium ad bellum. Et tamen ibi fuerunt computati omnes, qui erant a viginti annis, & supra, etiam si essent senio confecti, vt supra probatum est.

Egressusque est Ioab, & circuiuit vniuersum Israel, & reuertus est Ierusalē: Deditque Dauid numerum eorum, quos circuierat, & inuentus est omnis numerus Israel, mille millia, & centum millia virorum educentium gladium. De Iuda autem quadraginta septuaginta millia bellatorum, Nam Leui, & Benjamin non numerauit, eo quod inuitus exequeretur regis imperium.

Egressusque est. Hic ponitur secundum huius capituli, scilicet, precepti executio, quia postquam vidit Ioab, quod Dauid obstinato animo persistebat in hac sententia, quod numeraretur populus, noluit contendere cum eo, sed obediuit, & dicitur.

Egressusque est Ioab. Scilicet, de Ierusalem, vbi erat cum Dauid ad discurrendum per totam terram Israel.

Et circuiuit vniuersum Israel. Ipse, & principes exercitus, qui erant cum eo circuiuerunt totam terram Israel ad numerandum populum. Istud ponitur latius secundo Regum vigesimo quarto. & Esdras subtrahit illud hic. Nam dicitur, quod Ioab, & principes exercitus exeuntes de Ierusalem transferunt Iordanem, & venerunt in Aroer, & transferunt per terram Galaad vsque ad syluestria Dan. Et venerunt iuxta Sidonem, & prope moenia Tyri, redierunt in Bethsabee ad Meridiem terrae Iuda, & dein-

de venerunt in Ierusalem post nouem menses, & viginti dies postquam recesserant a rege, & significatur in istis forma circueundi terram Israel, quam habuit Ioab: nam ipse incepit in parte Meridiana, scilicet, apud Ierusalem, & iuit ad Orientem transiendo Iordanem vsque ad Aroer, qui est locus maximè Orientalis in tota terra Israel, vt colligitur Iosue decimotertio, & secundo Regum vigesimo quarto. Et inde venit per partem Aquilonarem, scilicet, per syluestria terrae Dan. Et postea ad partem Occidentalem, scilicet, iuxta Sidonem, & moenia Tyri: & deinde versus partem Meridianam ad urbem Bethsabee, & inde rediit in Ierusalem, de qua exierat faciens circulum perfectum. De quo magis declaratum est secundo Regum vigesimo quarto.

Et reuertus est in Ierusalem. Est Ierusalem Metropolis regni Israel. Ibi manebat semper Dauid, & ad ipsum locum rediit Ioab finita numeratione.

Deditque Dauid numerum eorum, quos circueerat. Id est, dedit illi numerum illorum, quos circueundo numerauerat, quia omnes scribebantur in libris Ioab.

Et inuentus est omnis numerus Israel mille millia, & centum millia virorum educentium gladium. Id est, de toto Israel inuentus est iste numerus. vocatur totus Israel vnde ceteris tribus, quia tribus Iuda per se computabatur, & dicitur educentium gladium, id est, omnes isti erant iam in etate, in qua poterant educere gladium, vel aliquando eduxerant, scilicet, quia erant vltra vigesimum annum: non tamen erant omnes actualiter dispositi ad educendum gladium, ita quod omnes tunc haberent vires, quia multi erant iam senio confecti, vt declaratum est precedenti quaestione.

De Iuda autem trecenta, & septuaginta millia pugnatorum. Scilicet, de sola tribu Iuda erant isti pugnatores, licet plures ponantur, secundo Regum vigesimo quarto, vt infra declarabitur in quadam quaestione.

Nam Leui, & Benjamin non numerauit. Istud ponitur hic ad excusandum paucitatem numeri, quia diceret aliquis quomodo tam paucus numerus fuit de omnibus tribubus Israel.

Respondet, quod non fuerunt numerate omnes tribus. Nam tribus Benjamin, & Leui non fuerunt numerate, de quibus poterat colligi satis magna summa.

Eo quod inuitus exequeretur regis imperium. Id est, Ioab contra voluntatem suam numerabat populum ad mandatum regis: ideo non plenè numerabat, quia quod quisque inuitus agit, nunquam perfectè explet.

An Ioab numerans populum peccauerit propter imperium Dauid.
Quaest. IX.

QVAERITVR circa praedicta, an Ioab peccauit exequendo imperium Dauid de numeratione populi. Aliquis dicit, quod sic, quia Dauid iubebat hic ipsi Ioab malum facere, & non teneretur subditus obedire Domino, quando-cumque malum iusserit, quia per obedientiam eius repugnaret Deo, cui magis teneretur. Aliquis forte dicit, quod Ioab nesciebat istud esse malum, ideo non peccabat obediendo regi. Dicitur tamen quod non stat, quia ipse sciebat malum esse: nam dixit ad Dauid: Quare hoc quaerit Dominus meus, quod in peccatum reputetur Israel, vt patet supra in litera:

in litera: ideo peccatum esse sciebat. Respondendum, quod Ioab nihil peccauit in hoc, aut valde modicum. Pro quo sciendum, quod in eis, quae iubentur a Dñis, vel prelati, quaedam sunt manifestè bona, & alia manifestè mala, & alia dubia. Si sint manifestè bona, iustissimum est eis obedire, quia etiam praeter auctoritatem iubendi sola ratio deberet mouere ad talia exequendum. Si autem sint manifestè mala, & in eorum euentum mala, non est obediendum eis, quia iam non habent auctoritatem mandandi, quia omnis potestas a Deo est, & ordinata est. Ad Roma. tertio. In quantum ergo recedit a Deo iubendo contrarium pro illo actu definit esse potestas, & non est sibi obediendum, sicut si non esset in potestate constitutus, sed persona priuata: non tamen hoc incidendum est in errorem quorundam credentium, quod quando dominus, & potissimè praelatus Ecclesiasticus est in peccato mortali, nullam habeat iurisdictionem, nec obediendum sibi sit, & quod deterius est, non solum auferit eis potestatem iurisdictionis, sed etiam characteris dicentes, quod Sacerdos in mortali constitutus conficere non possit. Ista enim absurda sunt: nam de pertinens ab characterem, sicut est conficere, dicitur quod propter nullum peccatum mortale quantumcumque graue, & notorium possit impediri executio de facto, quin verò confecerit talis Sacerdos, & non solum hoc, sed etiam si sit ab Ecclesia praecisus, vt hereticus, schismaticus, excommunicatus, interdictus, suspensus, & qui-cumque similis, dato quod sit solemniter degradatus, quod est grauissimum: nam etiam in talibus manet character, qui per Ecclesiam tolli non potest, quamquam Papa conaretur hoc facere, cum sit character aliquod sacrum indelebile menti nostrae a Deo impressum. De actu iurisdictionis secus est, quia potestas iurisdictionis non est tam inhærens, sicut character. Ideo actus iurisdictionis potest facilius impediri: nam cum quaecumque iuridictio conferatur ab Ecclesia, potest Ecclesia illam tollere in casu rationabili, & a iure determinato. Et tamen propter hoc non est dicendum, quod propter peccatum mortale quilibet praelatus careat iurisdictione, ita quod sibi mandanti non sit obediendum, quia semper obediendum est licet sit in peccato mortali, etiam si sit notorium quousque per sententiam priuatur iurisdictione, vel suspendatur ab usu eius, vel sit tale peccatum, in quo incidens ipso iure sit priuatus executione iurisdictionis, sed solum hoc faciendum est, quod non obediatur in eis, quae male iusserit. Si autem ea, quae iubentur sunt dubia, etiam dato quod magis suspicemur illa mala esse quam bona, obediendum est prelati propter auctoritatem iurisdictionis, & in hoc multum operatur potestas mandandi, & est vnum speciale, quia si quis auctoritate sua, & voluntate faceret aliquid, de quo dubitaret an bonum, vel malum esset, & magis suspicaretur esse malum quam bonum, peccaret mortaliter, exponendo se periculo, & aliquando faciendo contra conscientiam, & tamen si iubente prelati fecerit quod dubium est, etiam si magis credatur malum esse quam bonum nihil peccat, sed magis meretur quam si propter scrupulum nollet obedire. Sic autem fuit nunc in Ioab, quia Dauid iussit ei aliquid quod erat dubium, an esset bonum, vel malum, & magis putabatur esse malum, quam bonum, quia nulla causa videbatur, quare fieret propter auctoritatem tamen Dauid debuit Ioab obedire. Et quando obijciunt, quod Ioab sciebat istud esse malum, ideo non debebat obedire, dicendum, quod non sciebat illud esse malum, sed suspicabatur, eo quod numeratio populi non habebat hic aliquam

Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

causam, & non erat fieri consueta sine causa, ideo dubitabat Ioab, quia tamen ad timentem pertinet semper deteriora suspicari, loquebatur Ioab ad Dauid in hoc tamquam esset manifestè malum, licet esset sibi dubium dicens. Quare hoc quaerit Dominus meus quod in peccatum reputetur Israel? Quia tamen Dauid erat Propheta, & vir deicola, dubitabat Ioab an forte Deus dixisset hoc Dauid, vel moueretur aliqua inspiratione eius, vel saltem haberet aliquam causam secretam, quam nolisset ei exprimere. Alio modo ad hoc dici potest, quod dato, quod Ioab sciret istud esse malum, si tamen paruam malum erat, poterat illud facere, vt non repugnaret Dauid: nam Ioab erat princeps militiae, & maior in toto regno post Dauid, & cum Dauid haberet nunc mentem obstinam ad hoc, quod numeraretur populus, si non obedi- ret ei Ioab, sequeretur necessario schisma, & magnum scandalum in regno, pro quo euitando poterat permitti illud malum paruam. Ista est sententia quorundam, sed non est satis iusta: nam propter scandalum recedendum est a veritate doctrine, & discipline, sed non a veritate vitae, & sic si Ioab fuisset iudex, vel Dominus, potuisset permittere aliquod peccatum fieri non puniendo illud, vel differendo punitionem ad tempus, vt non sequeretur tantum scandalum, & tamen quod ipse committeret aliquod peccatum, etiam si minimum esset, dum tamen esset mortale, nullo modo fieri licebat pro euitatione maximi scandalum, etiam si totum regnum Israel perire deberet: & de hoc intelligitur illa regula, scilicet, vtilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur, scilicet, veritas vitae, extra de regulis iuris, capitulo, Qui scandalizauerit. Sic erat in Ioab, quia si peccatum erat numerari populum: cum nunc Ioab deberet illud exequi, faceret contra veritatem vitae, quae non est relinquenda propter scandalum. Ideo dicendum, sicut prius, scilicet, quod dubitauit Ioab, & propter hoc non peccauit exequendo mandatum, vel si fuit peccatum, quod fuit leue.

De quibusdam verbis, quae dixit Ioab ad Dauid, scilicet, Quare Dominus meus quaerit hoc, &c. Quaest. X.

QVAERITVR vltius, quomodo dixit Ioab ad Dauid, quare Dominus meus quaerit hoc, quod in peccatum reputetur Israel? nam ista numeratio non erat reputanda Israelitis in peccatum, quia ipsi non faciebant illam, sed Dauid, & illi inuiti patiebantur.

Responderi potest vno modo, quod Ioab intelligebat, quod reputaretur in peccatum ipsi Dauid, & tamen propter auctoritatem eius noluit dicere, quod reputaretur in peccatum ei, sed populo. Et tamen Dauid intelligeret per ista verba Ioab, quod ipse dicebat, quod imputaretur ei in peccatum. Aliter potest dici, quod Dauid peccabat in hoc, & tamen Ioab putabat peccatum esse puniendum propter peccatum regis: ideo non locutus est de peccato Dauid, sed de poena populi, dicens, quod in peccatum reputetur Israel, id est, reputetur in poenam peccati, scilicet, quod ita dabitur poena populo pro hoc, sicut si peccaret.

Alio modo etiam potest dici, quod Ioab putabat, quod populus puniretur, quia numerabatur contra legem. Nam Deus dixit, quod quando tollenda esset summa populi, acciperetur dimidium sicut a quolibet, & non esset plaga disperdens, quasi dicat, si non solueretur precium, esset plaga disperdens, & tamen Dauid iubebat numerari populum non soluto

Gg i precio,

precio, ideo timebat Ioab, quod esset plaga in populo, & sic reputaretur ei in peccatum.

De punitione populi.

Quasi. XI.

QVAERITVR ulterius cum in ista numeratione populi solum peccauerit Dauid, quomodo puniebatur populus. Aliqui dicunt, quod forte populus conferat sibi in hac numeratione, & ob hoc puniebatur. Sed istud non stat propter quinque. Primo, quia si propter consensum, vel fauorem praestitum regi ad hoc aliquis puniretur, potius deberet puniri ipse, qui principaliter mouebat istud, & operabatur, scilicet, Dauid, & tamen ipse non punitus est, non ergo puniebatur populus, quasi in hoc consensisset regi. Secundo patet, quia non cadebat in populum iste consensus, vel fauor: nam consentire, vel fauere eis, quae rex facere vult pertinet ad principes, & consiliarios suos, qui sunt in curia eius, & tractant facta regni. Ad rusticos autem, & agricultores, qui per diuersa loca morantur ad colendum terram, non pertinet hoc, quia ipsi nihil sciunt de negotijs regis. Et tamen hic plurimi, qui fuerunt occisi fuerunt de popularibus, qui erant extra Ierusalem: nam cum extenderet Angelus manum suam super Ierusalem, Deus iussit illi cessare, ut patet infra in litera. Ideo videtur, quod non propter consensum, & fauorem praestitum circa istam numerationem puniebatur populus, quia sic soli principes morerentur. Tertio patet, quia omnes principes exercitus repugnauerunt Dauid super ista numeratione, ut patet supra in litera. Et capiebat rex consilium cum illis: quomodo ergo verisimile erat, quod populares, quibus nihil pertinebat defectus regis fauerent ei in hoc. Quarto patet, quia non petebatur in hoc consensus populi, quomodo ergo consentiret, vel faueret? Non enim poterat esse iste consensus, nisi quod placeret eis de ista numeratione, quam rex faciebat, & tamen non est verisimile, quod placeret eis, nisi esset in eorum utilitate, quod falsum est, quia potius patiebantur damnum, cum ad istam numerationem faciendam oporteret principes discurrere per omnia loca terrae Israel, & in hoc aliquo grauarent eos, apud quos manerent, potissimum quia istud erat aliquid insolitum, & homines non gaudent quando vident circa se fieri aliqua insolita. Quinto patet, quia Dauid dixit ad Deum: Ego sum, qui peccavi: isti oves sunt, quid fecerunt? veretur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei, ut patet infra in litera: & secundo Regum vigesimo quarto. Et sic Dauid dicit, quod populus nihil mali meruerat in hoc, sed solum ipse, & domus patris sui, ergo populus non praestiterat fauorem ad hoc, quod fieret numeratio. Aliquis dicit aliter, scilicet, quod populus punitus est solum propter peccatum regis, dato quod nihil peccasset in hoc, aut in alio. Sed dicendum, quod ista sententia est dura, nec est vera: nam nullus punitur nisi propter peccatum, quod aliquo modo est suum. Et quando dicitur communiter, quod rex punitur pro peccato populi, est sensus, quod rex in aliquo peccauit, & populus consensit ei in peccato illo, fauendo, vel cooperando. vel quod minus est si rex peccauit, & populus potens prohibere eum non prohibuit, peccauit. Et istud peccatum non est peccatum regis, sed populi: nam peccatum regis est in quantum facit: peccatum autem populi in quantum fauet, vel saltem non prohibet, & sic quando punitus fuerit tunc populus, non punitur pro peccato regis, sed pro peccato suo. Dicitur tamen puniti pro peccato regis, quia illud peccatum ortum habuit a rege. Sic

etiam interdum populus peccat, & rex cum potest rigere, non corrigit, & quia ad eum pertinet corrigit, Deus requirit hoc de manu eius, iuxta illud Ezechie. tertio. & trigesimo secundo. Et sic peccat, & punitur pro ista omissione, sicut mortuus fuit He li, quia omisit castigare filios suos, ut patet 1. Regum quarto. Et tunc verè punitur rex, vel praelatus pro peccatis suis, scilicet, pro omissione. Dicitur tamen puniri pro peccatis populi, quia peccatum illud regis, vel praelati ortum habuit a peccato populi, scilicet, quia praelatus non omisit nisi populus commisisset. Alius modus est, quo dicitur puniri populus pro peccato regis, & rex pro peccato populi, scilicet, quia aliquando rex peccauit grauiter, & etiam populus peccauit, & meretur infligi sibi pestem: Deus tamen parceret populo, vel differret poenam eius ad alterum tempus, nisi propter peccata regis, scilicet, quia rex grauiter peccauit, & vult, quod grauiter puniatur dolendo nimis, quod videat populum suum perire. In hoc casu populus pro peccato suo punitur, quia praesupponitur, quod meruerit, & tamen non puniretur tunc, nisi rex peccauisset, ut ipse simul puniretur, & in hoc casu non praesupponitur, quod populus fauerit regi in aliquo peccato, vel non prohibuerit eum, cum possit, sed solum propter peccatum regis punitur populus eo tempore, quo alias non puniretur, & sic differt iste casus nimis a praecedenti. Aliquis autem dicit, quod istud est iniustum, quod populus, qui nullo modo peccauit cum rege, puniatur propter peccata eius.

Dicendum, quod populus non punitur hic pro peccato regis, sed pro suo. Et tamen subtrahit ei Deus beneficium diuturnae expectationis, quod alias impenderet, nisi obstarerent peccata regis, quod autem aliquis noceat alteri peccatum est, quod tamen non benefaciatur, & in casu, in quo non obligatur, non facit ei iniuriam. Et sic est hic de Deo. Interdum autem est sic de populo, scilicet, quod populus peccauit grauiter, & etiam rex. Et meretur rex incidere in calamitatem propter peccata sua, & tamen Deus non infligeret ei poenam totam, quam meretur, vel saltem illam differret, nisi pro peccatis populi. Et sic rex pro peccato suo punitur: & tamen pro peccato populi subtrahitur ei beneficium diuturnae expectationis, quod alias non subtraheretur. Istis modis dicitur populus puniri pro rege, & rex pro populo. Quod tamen aliquando rex non peccauerit in se, nec etiam populo permisit peccare, & punierit peccata eorum quantum potuerit, & tamen puniatur pro peccatis populi falsum est, nec Deus vnquam talem poenam intulit. Sic etiam quod populus non peccauerit in se, nec regi peccanti fauerit, sed eum quantum potuerit ne peccaret impediuerit: & tamen puniatur pro peccatis regis, falsum est. Ideo etiam falsum est, quod populus non peccauerit hic aliquo modo, & solum propter peccata regis punitus fuerit.

Dicendum ergo est, quod populus non peccauerat circa numerationem, quia non pertinuerat eam fieri, nec fauerat in illa: fecerat tamen multa alia peccata, propter quae merebatur istam plagam, quae nunc inflata est: & tamen Deus non dedisset eam nunc nisi numeratus fuisset populus, & sic beneficium diuturnae expectationis Deus subtraxit nunc populo propter peccatum Dauid, sed non punitur propter peccatum regis aliquo modo, sed propter suum.

Quare

Quare populus, & non Dauid fuerit punitus a Deo. Quasi. XII.

QVAERITVR ulterius cum populus non peccauerit in numeratione ista, & Dauid peccauerit, quare saltem Dauid non punitus est, sicut populus. Nam ipse non fuit punitus peste, nec etiam cognatio sua, ut colligitur in litera ex verbis Dauid, scilicet. Conuertatur manus tua super me, & super domum patris mei. Responderi potest vno modo, quod Dauid meruit magnam poenam pro numeratione ista, & tamen doluit nimis, quod offendisset Deum, & merito contritionis remissum est peccatum. Sic enim fuit quando Dauid adulteratus est cum Bethsabee, & occidi fecit Vriam. Nam Propheta Nathan declarauit ei magnum peccatum suum. Et tunc dicit Dauid peccavi Domine, & Nathan illico respondit: Dominus quoque transtulit peccatum tuum non morieris. 2. Regum 12. Secundo modo potest dici, quod Dauid punitus fuit pro isto peccato, & tamen non fuit punitus immediate in peste illa, quae inflata est, sed Deus distulit poenam eius ad alia tempora. Solet enim Deus longo tempore expectare peccantes, quia ideo expectat nos Deus, ut miseretur nostri. Itai. 30. peccata autem populi, pro quibus nunc venit ista pestis, forte erant iam ex multis temporibus, & non satisfecerat populus pro illis. Ideo Deus noluit diutius expectare, sed intulit poenam. Peccatum autem Dauid erat nouum, & Deus distulit poenam ad aliud tempus. Tertio modo potest dici, quod Dauid punitus fuit nunc pro isto peccato, & fuit poena in duobus. Primo, quia populus iste peribat. Nam licet pestis in populo esset poena ipsius populi, tamen etiam erat poena Dauid, licet non tam directe, cum populus sit aliquid regis, sicut inter dum Deus infligit homini in poenam peccati, quod occidit filios eius, & dolor susceptus ex illa morte filiorum est poena peccati. Sicut si ipsi patri irrogaretur aliqua poena in corpore suo. Sic erat nunc, quia populus erat ipse regis, & totum bonum regis est populus, quia excellentia principantis est secundum excellentiam subiectorum, ut patet primo Politic. cap. 3. Sed nunc multi de subditis Dauid excellentibus moriebantur, & per hoc minuebatur honor suus & potestas, ideo puniebantur. Item quia sicut dicitur Proverbi. decimo quarto. In multitudine populi est dignitas regis, & in paucitate plebis est ignominia principis. Sed nunc populus Dauid minuebatur, ideo minuebatur gloria sua, & efficiebatur ignominiosus, & sic erat poena. Secunda poena fuit passio, quam tolerauit Dauid in corpore suo: nam videns Angelum Domini euaginatam gladium habentem, fuit nimis territus, ita quod non potuit ire ad templum Domini infra. Et dicunt, quod ex eo tempore tatus terror eum inuasit, quod inmutatum est corpus eius, & infrigidatum ita, quod calefieri non posset licet operiretur vestibus, & propter hoc quae sita est adolecentula virgo, quae cubaret in sinu Dauid, & calefaceret eum. tertio Regum primo. Dicendum autem, quod secundum veritatem Dauid merebatur mori propter istam numerationem populi, & ipse mortuus fuisset principaliter in ista peste nisi propter duo. Primo, quia doluit nimis de peccato, & orauit sibi remitti, ut patet infra in litera, scilicet. Peccavi nimis, ut hoc facerem, obsecro, aufer impietatem serui tui, quia in spiritum regi. Secundum fuit propter nimiam charitatem, quam Dauid habuit cum populo in conditionibus poenae sibi oblati. Nam dabatur ei opio in tribus, scilicet, quod septem annis famis esset, vel tres menses sterilitatis, & fuga, aut tribus diebus pestilentia.

Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

A secundo Regum vigesimo quarto. Si autem elegisset Dauid famem non pateretur, quia ipse posset habere fruges pro toto tempore. Si autem persecutionem hostium, etiam non pateretur, quia habebat fortissimos custodes, sed damnum erat in exercitu. Elegit tamen pestem, in qua poterat ipse primus perire, & quia in hoc habuit magnam charitatem cum populo, & ordinatum affectum, meruit nimis, & non percussit eum Deus peste. Non tamen propter hoc remissum totam poenam peccati, sed transtulit eam. Sic enim factum est quando Dauid occidit Vriam, & adulteratus est cum Bethsabee: nam ipse pro hoc a Deo occidendus erat, doluit tamen nimis, & dixit: Peccavi Domino. Illico autem Nathan dixit ei: Dominus quoque transtulit peccatum tuum non morieris, secundo Regum duodecimo. Ecce non dixit Dominus remissum peccatum tuum, sed transtulit, quamquam doluisset Dauid. Et translatio fuit, ut puniretur in eo, in quo deliquerat. Ipse autem deliquerat in duobus, scilicet, in homicidio, & adulterio. Pro adulterio datum est, quod moreretur paruulus natus de adulterio. Pro homicidio datum est, quod non exiret gladius de domo Dauid, eodem capitulo. sicut factum est, quia postea tres filij eius occisi sunt gladio, id est, Amon, secundo Regum decimo tertio, & Absalon, secundo Regum decimo octauo. & Adonias, tertio Regum secundo. Sic fuit hic, quia Deus transtulit poenam istius peccati, & punitur ipsum Dauid in eo, in quo peccauerat. Ipse autem peccauerat in quadam elatione de multitudine populi, & propter hoc numerabat illum, ut gloriaretur considerata tanta summa. Deus autem punituit eum inueniendo de summa populi septuaginta millia virorum, qui perierunt peste, infra in litera. Et quia Dauid ex ista gloriatione consolaretur nimis, & letaretur, Deus dedit ei afflictionem in corpore suo vique ad mortem, scilicet, quod infrigidaretur corpus suum, & cum operiretur vestibus non caleficeret, ut supra dictum est.

Quomodo peccauerit Dauid numerando populum. Quasi. XIII.

QVAERITVR ulterius, in quo peccauit nunc Dauid numerando populum. Respondet Iosephus septimo Antiquitatum, & plurimi Hebraeorum, quod peccatum fuit, quia numeratus est populus, & non fuit collecta summa pecuniae. Lex enim iubebat, quod cum tolleretur summa filiorum Israel, quilibet daret dimidium sicli, & non esset plaga disperdens in populo. Ex quo innuitur, quod si tolleretur summa, & non pecunia, quod esset plaga disperdens in populo. Exo. trigesimo. Et motiuum suum ad dicendum istud est, quia vident, quod secuta fuit plaga in populo numerato post istam numerationem. Sed dicendum est, quod non fuit in hoc peccatum suum principaliter, sed magis in elatione, quia ipse voluit numerare populum propter elationem, ut gloriaretur de tanta multitudine populi. Ideo dato, quod colligeret summam pecuniae ab omnibus numeratis, sequeretur plaga, quia iniuste mouebatur ad numerandum. Dicendum igitur, quod peccatum Dauid fuit in inani gloria, quam voluit habere de magna summa populi. Et etiam peccauit, quia cum numeraret populum, dato quod indebitè numerabar, saltem debuisset summam pecuniae colligere.

Gg 4 si

Si plaga secuta est in populo propter numerationem, vel quia non tolleretur pecunia in numeratione. Quæst. XIII.

QVAERITUR ulterius si David collegisset istam summam a populo numerando illos, an sequeretur pestis. Et an propter hoc, quod non tolleretur pecunia in numeratione populi, deberet semper sequi plaga.

Respondendum est, quod ad hoc, quod populus posset in se numerari, non solum requirebatur, quod colligeretur pecunia de numeratis, sed etiam quod esset aliqua causa iusta ad numerandum, quia alias si aliquis princeps numeraret populum pro causa illicita, ut pro inani gloria, vel aliqua utilitate indebita, quam in de consequeretur, & daret pecuniam Deo secundum legem, & propter hoc non veniret plaga, sequeretur, quod Deus pecuniam alicui peccare, dum tamen daret pecuniam Sanctuario. Et sic etiam possent principes inter Hebræos committere quæcumque mala numerando populum, & tamen non punirentur de illis propter pecuniam, quam darent Deo, quod absurdum est. Dicendum ergo, quod illa lex: Exo. trigésimo, intelligitur in casu, in quo licite posset populus numerari. Nam sæpe populus numerandus erat ad multas necessitates, ut ad bella, & ad similia. Et tunc dato, quod esset causa iusta numerandi, si non solueretur certa summa, scilicet dimidium sicii a quolibet, esset plaga in populo. Dicendum etiam est, quod interdum aliquis rex vellet numerare populum sine causa, vel ex causa non honesta, & colligeret pecuniam a populo, peccaret dupliciter, scilicet, contra Deum, & populum. Contra Deum quidem, quia ex causa iniusta populum numerabat. Contra populum autem, quia cogebat populares ad soluendum pecuniam indebitam. Nam populus dabat pecuniam, & sic non erat necesse numerari illum. Cogebat rex populum sine causa dare pecuniam, & teneretur ei ad restitutionem, & ista forte fuit causa quare David non iussit nunc, quod loab colligeret dimidium sicii a quolibet numerato, scilicet, quia sine aliqua causa, & utilitate populi faciebat illum nunc numerari solum, ut ipse gauderet de magnitudine summæ: ideo iniustum ei visum est, quod cogeret populum ad soluendum tantam summam pecuniæ sine causa, & sic non iussit. Cum autem queritur, si populus numeraretur, & non solueretur summa pecuniæ, an semper deberet sequi plaga.

Respondendum, quod in numeratione si aliqua culpa esset ex parte populi, non est dubium, quin sequeretur plaga. Si tamen est culpa solum ex parte regis iubentis numerari, non puniretur populus. Pro quo sciendum, quod aut numeraretur populus ex causa iusta, aut sine causa, vel ex causa inhonesta. Si primo modo, aut populus recusaret dare pecuniam, aut rex non peteret illam, vel nollet recipere. Si rex non peteret, aut recipere nollet, licet populus non solueret, non sequeretur plaga in populo, quia non peccabat populus, sed rex. Si autem populus recusaret dare pecuniam, puniretur populus. Et in hoc casu intelligitur Exo. trigésimo, scilicet, quod esset plaga disperdens in populo, si non daret quilibet de numeratis dimidium sicii. Si autem populus numeraretur sine causa, vel ex causa iusta, videtur quod non obligaretur ad soluendam pecuniam, dato quod peteretur, quia tunc sequeretur, quod lex obligaret populum ad sustinendum omnes fraudes, & calumnias, quas vellet facere princeps. Nam sæpe aliquis rex vellet numerare populum propter aliquam utilitatem, quam inde consequeretur. Et si qualibet vi-

ce teneretur populus soluere pecuniam, posset rex sic spoliare populum occasione legis, quod absurdum est, ideo non teneretur soluere dimidium sicii, licet numerarentur, & non punirentur propter hoc.

De discordia, quæ habetur in quibusdam verbis hic, & secundo Regum cap. vigesimo quarto, circa multitudinem numeratorum. Quæst. XV.

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod inuentus est de Israel numerus mille millia, & centum millia virorum, quia 2. Regum 24. dicitur, quod inuenti sunt octingenta millia virorum.

Respondent quidam Hebræi, quod loab faciebat inuitus istam numerationem, ideo volebat afferre regi parvam summam, & ad hoc fecit duas summam, scilicet, unam parvam, & aliam maiorem, & illam parvam volebat offerre loab David. Et si forte iraceretur offerret ei maiorem, & summa parva istarum ponitur 2. Regum 24. & summa magna ponitur hic. Sed dicendum, quod hoc non fiat, quia si loab propter hoc, quod inuitus faciebat, aliquid minus bene faceret in ista numeratione: istud esset quantum ad releuationem laboris sui. Quod non totum populum numeraret, sicut dicitur supra in litera, quod tribum Benjamin, & Leui noluit numerare, eo quod inuitus exequeretur regi imperium, quod tamen faceret duas summam non pertinere ad releuationem laboris, ideo non erat verisimile, quod hoc faceret. Secundo dicitur, quia non erat verisimile, quod loab daret summam maiorem David. Et postea si iraceretur daret ei maiorem, quia tunc magis iraceretur David ipsi loab videns, quod voluisset ei illudere. Tertio patet hoc, & efficacius, quia tam hoc quod habetur hic quàm 2. Reg. 24. fuit regi David exhibitum. Nam utrobique dicitur, quod loab dedit ipsi David istum numerum. Aliquis dicit aliter, quod ponitur hic summa omnium tribuum: & tamen 2. Regum 24. non ponitur summa tribus Benjamin, & Leui cum alijs tribubus, & istud in quo excedit ista summa ad illam, est propter Leui, & Benjamin.

Sed dicendum, quod hoc non fiat, quia tribus Benjamin, & Leui non fuerunt numerate, ut patet hic. Ideo summa earum non fuit posita hic, nec secundo Regum vigesimo quarto. Sed aliquis dicit, quod dato quod loab non numerasset istas duas tribus, nec dedisset illas regi: tamen Esdras, qui scripsit librum istum sciebat spiritu Prophetico quanta erat tunc summa illarum duarum tribuum, & adiunxit eam cum summa aliarum tribuum, quæ numerate fuerant a loab, & sic faciunt istam summam, quæ habetur hic.

Dicendum, quod adhuc istud non potest stare, quia hic solum ponitur summa de alijs tribubus præter Benjamin, & Leui, quia dicitur, quod ista summa, quæ habetur hic dedit loab ipsi David. Ideo non fuit ei data summa Benjamin, & Leui, sed aliarum tribuum. Dicendum ergo, quod discordantia istarum summarum est propter hoc, quod loab numeravit omnes tribus Israel præter Leui, & Benjamin, quæ perueniebant ad istam summam, quæ habetur hic, & dedit eam David in libro, in quo scripserat, & non dedit illam, quæ habetur secundo Regum vigesimo quarto. Postea autem David elatus ex tanta multitudine populi iussit illam scribi in libris historiarum suarum per summam partem culares, & quia incepit plaga Dñi in populo, dñi scriberentur istæ summæ in libris regis non fuerunt scriptæ omnes summæ particulares, ex quibus posset eligi ista summa, quæ habetur hic, sed poterat colligi ex illis illa sum-

la summa, quæ habetur 2. Reg. 24. Et ideo Ieremias, quando scripsit libros regum, secutus est libros fastorum regis, qui alias vocantur libri verborum dierum regum Iuda, qui sæpe allegantur in libris regum, & posuit solum illam summam, quam potuit colligere ex eis, & est illa, quæ habetur 2. Reg. 24. Esdras autem non curavit sequi illam summam, sed posuit summam totalem, quam collegit loab, & posuit illam hic. Istud colligitur infra 27. cū dicitur: loab filius Saruiaz cepit numerare, nec compleuit, quia super hoc ira iruerat in Israel, & iccirco numerus eorum, qui fuerant recensiti non est relatus in fastos regis David. De hoc autem magis declaratum est 2. Reg. 24. in quadam questione.

De discordia, quæ habetur hic, & secundo Regum cap. vigesimo quarto circa numerum in tribu Iuda. Quæst. XVI.

QVAERITUR ulterius, quomodo ponitur hic minor summa in tribu Iuda, quàm secundo Reg. 24. quia ibi ponuntur quingenta millia, & hic solum trecenta millia, & septingenta. Et istud est contra consuetudinem istius libri, quia iste liber est ad suppleendum ea, quæ ommissa fuerunt in libris regum, & ideo debet poni hic maior summa, quàm ibi, sicut patet in summa tribuum Israel, quia ponuntur hic mille millia, & centum millia. Et ibi ponuntur solum octingenta millia, nec possumus negare quin fuerint quingenta millia, cum Scriptura ibi expresserit illud. Nam possumus dicere fuisse maiorem summam, quàm exprimitur in sacra Scriptura, quia per hoc non repugnamus ei, & tamen dicere fuisse maiorem, quàm exprimitur, est negare Scripturam. Aliquis dicit, quod hic est minor summa tribus Iuda, quàm ibi, quia ibi ponitur tota summa, quæ collecta est, & hic subrahuntur omnes illi, qui mortui sunt in ista peste. Sed istud non fiat, quia dato, quod omnes, qui mortui sunt in ista peste, essent de tribu Iuda, quod falsum est: non deficeret tanta summa, quia solum perierunt septuaginta millia, ut patet infra in litera, & secundo Reg. 24. Et tamē de tribu Iuda deficiunt hic centum, & triginta millia, quia hic ponuntur trecenta, & septuaginta millia, & 2. Reg. 21. ponuntur quingenta millia. Secundo patet, quia tota summa numeratorum de tribu Iuda, & de alijs tribubus fuit oblata David antequam inciperet pestis. Ideo non poterat detrahi de aliqua summa illarum numerus morientium in peste. Et tamen illa summa, quæ habetur hic, fuit exhibita regi, ut patet in litera. Ideo non fuit aliquid subtractum de ista summa 2. Reg. 24. quia etiam ibi dicitur, quod illa summa fuit data David. Dici potest, quod verum est, quod de tribu Iuda fuerunt quingenta millia, sicut habetur secundo Reg. 24. hic tamen omisit Esdras quandam partem illius summæ. Sic enim interdum fit in isto libro, quia narratur ea, quæ habentur in libris regum, & ponuntur maiores numeri hic, quàm ibi. Sic patet supra 19. in bello David contra Syros. Nam subtrahuntur ibi quingenta octo millia virorum fugientium de bello, quæ expressa fuerant secundo Reg. 10. ita forte factum est hic. Istud satis posset tolerari, sed quia non apparet aliqua causa, quare Esdras diminuerit istum numerum, non satisfacit. Nam nimis differt, quod Esdras subtraheret hic aliquem numerum, qui habetur in libris regum nihil exprimentum de illo, & aliud est, quod ponat numerum, qui ibi ponitur, & tamen in minori summa. Nam primum potest fieri sine causa aliqua speciali, eo quod ea, quæ subtrahuntur hic, fuerunt posita in libris Regum. Secū-

dum tamen non potest fieri sine causa, quia saltem poneret Esdras numerum, qui habebatur in libris Regum. Dicendum ergo videtur, quod Esdras subtrahit istum numerum hic ex causa. Nam secundum veritatem summa tribus Iuda oblata regi fuit quingentorum millium, sicut dicitur 2. Reg. 24. & illud erat computando omnes viros de tribu Iuda a viginti annis, & supra tam existentes in ministerijs regis, quàm manentes in locis suis per sortem tribus Iuda: hic autem computati fuerunt omnes, qui erant in tribu Iuda demptis illis, qui erant in ministerio regis. Pro quo sciendum, quod cum David rex esset de tribu Iuda, ferè omnes seruitores sui, qui cum eo erant continuè in curia, & alij, qui erant per diuersa loca ministrando in officijs sibi datis a rege erant de tribu Iuda, & isti erant centum, & triginta millia, & erant iam scripti in libris regis propter officia regalia, quæ administrabant, & sic non oportebat eos numerari denuo. loab tamen quando tulit summam, & dedit eam David, non solum dedit de illis, qui erant per diuersa loca non administrantes aliqua officia regalia, sed etiam de illis, qui iam numerati erant, & administrabant officia regis. Esdras tamen non curavit hic ponere illos, qui erant assignati officijs regis, quia illi iam numerati erant, sed posuit summam illorum, qui non numerati fuerant. Et ideo deficiunt hic centum, & triginta millia de illa summa, quæ habetur secundo Reg. 24. De hoc etiam dictum est ibi magis in quadam questione.

De multitudine virorum tribus Iuda, & paucitate aliarum tribuum. Quæst. XVII.

QVAERITUR ulterius quomodo fuit tanta summa virorum de tribu Iuda, & tam paucæ summa aliarum tribuum. Nam tribus Iuda habuit hic ferè tantum, sicut sex tribus de alijs quia tribus Iuda habuit quingenta millia, & alie tribus simul sumptæ habuerunt solum mille millia, & centum millia.

Respondendum est, quod hoc poterat provenire ex multis simul collectis. Primum quia non accepta fuit hic summa de omnibus tribubus. Nam due tribus, scilicet Benjamin, & Leui fuerunt omissa. Non enim computavit eas loab, quia inuitus exequeretur imperium David, ut patet. s. in litera. Secundum erat, quia tribus Iuda semper fuerat maior alijs tribubus, ut patet in duabus numerationibus, quæ factæ sunt in deserto, scilicet in monte Sinai, & in caestribus Moab. Nu. 1. & 26. Habebat enim tribus Iuda ultra septuaginta millia. Et quedam tribus erant, ad quas tribus Iuda erat tripla, & plus, eo quod quedam non excedebat viginti duo millia virorum, sicut fuit de tribu Simeon: Nu. 26. Tertium erat, quia contingit quædam progenies aliquo tpe esse multiplicatas, & alio tempore diminui, sicut patet de tribu Simeon. Nam in prima numeratione eius, quæ fuit in deserto Sinai anno 2. ab exitu de Aegypto fuerunt quinquaginta novem millia, & trecenti, & postea anno quadragésimo ab exitu de Aegypto in computatione facta in caestribus Moab, ubi debebat esse maior multitudo filiorum Simeon, quæ prius fuerunt solum viginti duo millia, & ducenti viri: Num. 26. Ita forte contigit nunc, quod tribus Iuda esset multiplicata valde, & alie tribus essent diminutæ, & sic perueniret tribus Iuda ad tantam summam, & alie tribus ad tam parvam. Quartum erat, & precipuum ex accidenti temporis, in quo fiebat numeratio. Nam poterat numerari nunc una tribus, in qua non essent hodie centum millia virorum, & vsque ad duos menses essent ducenta millia virorum in ea, quod patet, quia in istis numerationibus solum

solum ponebantur illi, qui erant a viginti annis, & supra. Et illi, qui non habebat completum viciesimum annum etiam si solum deficeret eis vnus mensis non computabantur. Et de istis, qui erant in anno decimonono, & nondum compleuerant viciesimum, poterant esse centum millia in vna tribu, & non computarentur aliquis eorum. Et si post vnum mensem, vel duos fieret computatio, omnes isti peruenissent iam ad annum viciesimum, & essent centum millia virorum in illa tribu plus nunc, quam prius. Et isto modo potuerat esse, quod si numeratio ista facta fuerat per vnum, vel duos menses prius, non fuerant trecenta millia virorum in tribu Iuda, & potuerat esse, quod si fuerat facta ista numeratio post hoc per duos menses, fuerant in omnibus tribubus Israel plusquam bis mille millia virorum. Et sic non est admirandum de tanta multitudinis tribus Iudae, nec de tanta paucitate aliarum tribuum.

De quibus tribubus intelligatur per hoc nomen Israel.
Quaest. XLIII.

QVAERITVR vterius quomodo computatur hic Israel, id est, quae tribus intelliguntur nomine totius Israel.
Respondendum est, quod a principio nomine totius Israel intelligebantur omnes descendentes de stirpe Iacob de quacunque tribu essent, etiam si essent de tribu Levi. Postea autem Deus voluit separare tribu Leui ad ministrandum sibi, & iussit, quod non computarentur Leuitae cum alijs tribubus Israel, vt patet Num. primo, sed summa Leuitarum tollebatur per se per alium modum: Num. 3. & 26. Verum est tamen, quod aliquando nomine totius Israel intelligebatur tribus Leui, & aliquando non. De quo satis declaratum est supra 12. in quadam quaestione. Manebant autem duodecim tribus, quae intelligebantur nomine Israel, inter quas erat praecipua tribus Iuda. Et ista cepit postea per se computari, & tunc manserunt vndecim tribus, quae intelligebantur communiter nomine Israel. Sed in hoc considerandum, quod aliquando computabatur tribus Iuda per se, quia diuisa erat ab alijs tribubus, & aliquando computabatur per se, quamquam non esset diuisa. De secundo patet, quia tempore Saulis non erat tribus Iuda distincta ab alijs tribubus, & tamen per se computabatur, & sic patet in bello Saulis contra Ammonitas. Nam dicitur, quod fuerunt filiorum Israel trecenta millia virorum, & de Iuda triginta millia. Et in bello Saulis contra Amalecitas dicitur, quod receperunt eos quasi agnos ducenta millia peditum de Israel, & decem millia virorum Iuda: primo Reg. 13. & 11. Sic fuit nunc, quia quando Dauid erat rex super totum Israel, tribus Iuda non erat diuisa ab alijs, & tamen computatur hic per se: quod autem tribus Iuda esset diuisa ab alijs, & per se computaretur fuit bis. Primo tempore, quo cepit regnare Dauid super Iudam mortuo Saul. Nam tunc erat tribus Iuda vnum regnum per se, & aliae tribus vndecim vnum regnum, & tunc nomine totius Israel intelligebantur vndecim tribus. Deinde regnum fuit reunitum tempore Dauid, & omnes duodecim tribus erant vnum regnum, & poterant intelligi nomine Israel. Et durauit hoc tempore Dauid, & Salomonis, deinde deuisum est regnum tempore Roboam filij Salomonis; manseruntque cum eo duae tribus, scilicet, Iuda, & Benjamin, & aliae decem tribus datae sunt Ieroboam regi, vt patet tertio Regum 11. & 12. Et tunc nomine Israel solum intelligebantur decem tribus, & istud durauit semper postea, vsquequo viri de regno Israel translati sunt in

F Assyrios per Salmanasar regem, & mansit solum regnum Iuda, vt patet quarto Regum 17. Quando autem tribus Iuda per se nominabatur, & non erat diuisa ab alijs tribubus, intelligebantur nomine Israel semper vndecim tribus eo, quod ipsa sola tribus per se nominabatur. Et sic fuit hic, quia nunc regnum Israel erat vnum, & tamen nominata fuit per se tribus Iuda, ideo intelligebantur vndecim tribus nomine Israel.

Quare tribus Iuda per se numerabatur. Quaest. XIX.

QVAERITVR vterius cum tribus Iuda esset vna de tribubus Israel quare per se numerabatur, & distinguebatur contra Israel. Non enim potest dici, quod erat de tribu Iuda, sicut de tribu Leui, quia tribus Leui licet esset vna de tribubus Israel: tamen non computabatur cum alijs tribubus, quia omnes de illa tribu applicabantur diuinis mysterijs: Num. primo. De tribu tamen Iuda nemo applicabatur ministratori Sanctuarij, quia omnes erant pure laici. Sic ait Apostolus ad Hebr. 7. quod in tribu Iuda, de qua Christus, & Dauid fuerunt nemo altario praesto fuit nec locus fuit Moyses quidquam de Sacerdotio in tribu illa. Dicendum est, quod tribus Iuda pars erat populi Israel cepit tamen per se computari, tamquam esset alius Israel, & hoc fuit propter duo. Primo propter multitudinem. Secundo propter dignitatem. De primo patet, quia ista tribus fuit semper maior, quam qualibet alia de tribubus Israel, vt patet in duabus numerationibus, quae factae sunt in deserto: Num. primo, & 26. Nam in vtraque excedit tribus Iuda ad omnes alias tribus, & erat plusquam tripla ad quaidam tribus, vt patet comparando eam ad tribum Simeon: Num. 26. Sic etiam fuit semper maior multitudine alijs, vnde in ista numeratione non solum fuit maior, quam qualibet alia, sed etiam fuit maior, quam quinque de tribubus Israel. Nam in tribu Iuda fuerunt quingenta millia virorum secundo Regum. vigesimoquarto. Et in alijs tribubus simul sumptis mille millia, & centum millia virorum supra in litera. Ideo non erat iustum computari tribum Iuda tamquam vna de alijs tribubus Israel, sed computabatur ipsa distincta ab omnibus alijs tribubus. Secundum fuit propter dignitatem, quia ista tribus erat dignior alijs. Et primo, quia de ista tribu credebatur venturum esse Messiam, vt colligitur in benedictione Iacob: Gen. quadragesimo nono. Secundo, quia Iacob laudauerat istam tribum magis, quam alias dicendo principes, & reges futuros de illa: eod. cap. cum dicitur: Iuda te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum, adorabunt te filij patris tui. Et propter hoc in deserto tribus Iuda fuit magis honorata, quam aliae. Nam castrametabatur prima inter omnes, scilicet, in plaga orientali, & ipsa habebat primum vexillum: Numeri secundo. Nam quando procedendum erat, ipsa praecedebat alias in itinere: Numeri decimo. Etiam princeps tribus Iuda fuit primus, qui obtulit munera sua in die dedicationis tabernaculi, ante principes aliarum tribuum, Numeri 7. Tertio, quia Deus voluit magis honorare istam tribum quam alias constituendo de ea duces populi. Nam mortuo Iosue quaesierunt Israelitae, quis eorum primus ascenderet contra Chanaan. Et respondit Deus Iudas sit dux vester, Iudic. primo. Iterum etiam quando pugnare volebant omnes Israelitae contra tribum Benjamin, consuluerunt Dominum in Silo, dicentes: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Et respondit Deus: Iudas sit dux vester, Iudic. vigesimo. Propter hoc autem tempore Saulis regis tribus Iuda erat magis honorata, quam aliae tribus.

tribus, etiam magis, quam tribus Benjamin, licet Saul esset de tribu Benjamin: primo Regum nono. Nam tribus Iuda per se computabatur tunc, vt patet in bello contra Ammonitas: primo Regum. 11. & in bello Saulis contra Amalecitas: primo Regum. decimo quinto. Et non computabatur per se tribus Benjamin, nec aliqua alia. Quarto, quia de ista tribu venerunt semper reges postea, cum Deus promiserit Dauid, quod regnum filiorum suorum stabiliretur in sempiternum, vt patet secundo Regum. 7. & supra 17. & Psalmi 88. & 131. Istud autem erat nunc tempore Dauid, qui erat de tribu Iuda. Ideo computanda erat per se tribus Iuda.

Quare tribus Benjamin, & Leui non fuerunt numeratae. Quaest. XX.

QVAERITVR vterius quare Iob non computatur nunc tribum Benjamin, & Leui.
Respondit Nicolaus, quod hoc fecit, vt si Dauid de eo conquereretur, vel irasceretur, posset se excusare potius, quam si omisisset computare aliquam de alijs tribubus. Excusatio autem quantum ad tribum Leui erat, quia Leuitae non computabantur, sicut Israelitae, eo quod alij computabantur a viginti annis, & supra Exod. 30. Leuitae autem computabantur ab vno mense, & supra Num. tertio, & 26. Quantum ad tribum Benjamin dicit, quod erat excusatio, quod non computauerat illam, quia erat valde parua in multitudine, ita vt de ea fieri mentio non deberet. Et hoc, quia omnes de tribu ista perierant, quando pugnauerunt Israelitae contra viros Gabaa, praeter sexcentos, qui euaserunt in petra Remo. Iudic. 20. & 21. Sed istae excusationes non sunt satis rationabiles. De tribu Leui patet, quia Dauid iubebat nunc numerari omnes Israelitas in quantum erant pars populi Israel, & quantum ad hoc non poterat aliquis computari, nisi qui transierat ad nomen, & numerum. Et istud erat a viginti annis, & supra Exo. 30. Et commune erat tam Leuitis, quam alijs Israelitis. Ideo cum deberent computari nunc Leuitae tamquam habentes nomen in populo, computarentur a viginti annis, & supra. Et ideo non esset aliqua difficultas in computando de tribu Benjamin. Patet adhuc manifestius, quia tribus Benjamin satis magna erat nunc: nec obstat, quod fuerit ferè tota deleta, quando pugnatum est contra viros Gabaa, quia multi anni transierant ex illo tempore vsque nunc, scilicet, quasi quadringenti, in quo tempore poterat multiplicari tribus Benjamin, vt esset maior, quam tribus Iuda nunc: quod patet, quia Israelitae, quando introierunt in Aegyptum erant solum septuaginta animae computando viros, & paruulos: Exod. primo. Et manserunt in Aegypto solum ducentis, & quadringenta annis ferè, vt declaratum est eod. capitu. & Genes. decimo quinto. Et creuerunt tantum, quod in exitu de Aegypto erant sexcenta millia peditum praeter paruulos: Exod. 12. Filij tamen Benjamin, qui euaserunt destructionem in petra Remo fuerunt sexcenti viri potentes gignere, & datae sunt eis vxores: Iudic. 21. Et habuerunt duplum tempus, scilicet, quasi quadringentos annos, qui ab illo tempore vsque nunc fluxerant. Et ideo poterant esse ultra sexcenta millia virorum. Et sic non est verum, quod posset Iob excusare se, quod non computasset illam tribum, quia paucissimi erant in ea, de quibus non erat curandum. Patet praesuppositum, quod ab exitu de Aegypto vsque ad edificationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta tertio Regum 6. de quibus subtrahantur quadraginta anni, quibus manserunt Israelitae in deserto, & vigin-

ti, & septem anni, vel quasi, quibus Iosue vixit postquam introiuit in terram Chanaan, vt ait Iosephus quinto Antiqui. Et duo, vel tres anni, vel pauci, quibus vixeret Dauid post istam numerationem, vt declaratum est tertio Reg. primo, & quatuor anni, quibus regnauit Salomon antequam fundaret templum tertio Regum. 6. manebunt quasi quadringenti, & decem anni, Et hoc praesupponendo, quod ille casus de viris Gabaa, qui accidit Beniamitis, cum alijs tribubus, fuerit illico post mortem Iosue antequam essent aliqui iudices in Israel, vt probatum est Iudic. decimonono, & 21. Sic etiam tenet Iosephus quinto Antiqui. Illi tamen, qui dicunt, quod tribus Benjamin habebat paucos viros tempore istius computationis, decipiuntur, quia putant, quod iste casus fuit post tempora omnium Iudicum paucis tempore ante reges. Et motiuum est ex ordine literae, quia iste casus ponitur vltimus in libro Iudic. non ergo tenent istae excusationes Nicolai.

Dicendum ergo videtur, quod Iob non computauit tribum Benjamin, & Leui, quia inuitus exequabatur imperium Dauid, vt patet supra in litera. Ideo si potuisset, non numerasset aliquam tribum, quia tamen necesse erat fieri numerationem, si potuisset numerasset solum quatuor, vel quinque tribus, & omisisset alias, quia tamen Dauid cognosceret istam fraudem, non ausus est Iob omittere tot tribus, sed omisit duas. Quare tamen magis omiserit istas, quam alias, forte non fuit aliqua causa specialis, sed quia sic venit in mentem ipsi Iob. Ita enim potuisset omittere quascunque alias duas, quamquam de tribu Leui posset dari aliqua causa, scilicet, quod difficilium erat computari istam tribum, quam aliam quamcunque, quia Leuitae non habitabant in aliqua vna regione congregati, sicut quaelibet alia tribus habebat sortem suam, sed erant dispersi per totum Israel, quia quaelibet tribus dabat eis aliquas vrbes in quibus habitarent, scilicet, quadraginta octo, vt patet Nu. 35. Quare autem datae fuerint de quolibet tribu: patet Iosue 21. & 3. 6. ideo oportet discurrere per omnes tribus ad computandum tribum Leui.

An Dauid preceperit Iob, quod tribus Leui etiam numeraretur. Quaest. XXI.

QVAERITVR vterius an Dauid iussit, vel noluit, quod in ista computatione numeraretur tribus Leui cum alijs. Et dato, quod ista numeratio populi fieret ex ista causa, an deberet tribus Leui computari cum alijs tribubus.

Ad primum dicendum, quod intentio Dauid fuit, vel forte iussit expresse, quod tribus Leui computaretur nunc cum alijs tribubus, quod patet, quia dicitur supra in litera, quod Iob non computauit tribum Leui, & Benjamin, eo quod inuitus exequeretur regis imperium. Si tamen Dauid non iussisset, quod computaretur nunc tribus Leui, vel non esset ista intentio eius, frustra diceretur, quod non computauerat Iob tribum Leui, & Benjamin. Voluit ergo Dauid, quod computaretur nunc tribus Leui, quia volebat scire numerum omnium subditorum suorum, & tamen Leuitae, & Sacerdotes, ita erant subditi regi, sicut laici, vt declaratum est supra in quadam quaestione.

Ad secundum dicendum, quod si fieret computatio ex causa iusta differebat ad quid illa fieret. Nam quaedam erant in quibus Leuitae reputabantur vna tribus Israelitarum, & quantum ad hoc computabantur cum alijs tribubus. Alia autem erant, in quibus Leuitae non reputabantur cum ceteris tribubus. Et quantum ad hoc non computabantur. Leuitae cum

eum ceteris tribubus. Quæ autem erant illa, in quibus reputabantur, ut vna tribus, & quæ erant, in quibus non reputabantur, declaratum est supra 12. capi. in quadam quæstione, vnde si computaretur hic populus ad eundem ad bellum, vel ad soluendum tributum, aut ad alia onera, vel negocia temporalia, non cõputaretur Leuitæ inter alias tribus. Si autem computarentur ad aliquid, quod pertinebat ad cultum Dei, computarentur Leuitæ cum ceteris tribubus.

Displicuit autem Deo, quod iussum erat, & percussit Israel. Dixitque Dauid ad Deum. Peccaui nimis, ut hoc facerem. Obsecro, aufer iniquitatem serui tui, quia insipienter egi. Et locutus est Dominus ad Gad videntem Dauid, dicens. Vade, & loquere ad Dauid, & dic ei. Hæc dicit Dominus. Trium tibi optionem do, vnum quod volueris elige, ut faciam tibi. Cumque venisset Gad ad Dauid, dixit ei. Hæc dicit Dominus. Elige quod volueris: aut tribus annis pestilentiam, aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse euadere: aut tribus diebus gladium Domini in mortem versari in terra, & Angelum Domini interficere in vniuersis finibus Israel. Nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me. Et dixit Dauid ad Gad. Ex omni parte me angustia premunt. Sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes eius, quam in manus hominum.

Displicuit autem. Hic ponitur tertium huius capit. in quo ponitur diuina punitio, & diuiditur in tria, quia primo ponitur pœnæ electio. Secundò eius executio ibi.

Misit ergo Dominus. Tertio eius ablatis ibi. *Angelus autem.* Circa primum dicitur.

Displicuit autem Deo, quod iusserat. Id est displicuit Deo numeratio populi, quam iusserat fieri Dauid: nã fecerat eam ex elatio ne, quæ Deo displicet.

Et percussit Israel. Scilicet, pestilentia, ut patet infra. Et ponitur istud hic per anticipationem: nam nondum missa fuerat aliqua pœna quoniam Deus dedit optionem Dauid super hoc, ut patet infra. Aliqui tamen putant, quod fuit ista quædam pœna inflicta antequam daretur Dauid optio. De hoc tñ, quod sit verum declarabitur sequenti quæstione.

Dixitque Dauid ad Deum, peccaui nimis, ut hoc facerem. Id est peccaui nimis faciendo hoc: in quo autem Dauid cognouit nunc se peccasse, cum prius putaret se bene agere, & declarabitur infra 2. quæstione.

Obsecro, aufer iniquitatem serui tui. Id est rogo, quod dimittas peccatum meum, & intelligitur hoc tam de culpa, quæ de pœna. De culpa quidem, ne Dauid eterna liter puniretur. De pœna autem, scilicet, ne inferretur pœna temporalis pro hoc crimine, & quæquàm istud nomen impietas magis significet culpam quam pœnam, Dauid potius orabat hic pro dimissione pœnæ, quæ culpæ. Nã de dimissione culpæ certè erat, eo quod necesse est, quod Deus remittat homini culpam quicunque ingruent pro peccato. De pœna tamen erat dubium, an

fibi vellent remittere illam, ideo pro hac instabat oratio. *Quia insipienter egi.* Id est nimis stultè egi numerando populum, & sic Dauid confitebatur culpam suam, & hoc est primum, quod requiritur ad hoc, quod oratio nostra accepta a Deo sit iuxta illud: iustus in principio sermonis accusator est sui.

Et locutus est Dominus ad Gad videntem Dauid, dicens. Acceptauit Dominus orationem Dauid. Ideo misit ei Prophetam nomine Gad, qui proponeret ei tria genera pœnarum, & eligeret Dauid, quod vellent. Vocatur Gad videns, id est, Propheta, quia Prophetæ videbant ea, quæ alij non videbant, scilicet, futuros euentus, ut ait Hiero. in Epistola ad Paulinum: & istud nomen erat antiquum inter Hebræos, scilicet, quod illi, qui postea vocati sunt Prophetæ vocabantur a principio videntes: sic dicitur primo Re. 9. (Olim in Israel sic loquebatur vnusquisque vadens consulere Dñm: venite eamus ad videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns.

Hæc dicit Dominus tibi optionem do. In hoc faciebat Deus aliquam gratiam Dauid, quia dabat ei optionem inter pœnas: & istud proficiebat ei in duobus. Primo, quia posset eligere, quam reputaret minorem omnium trium pœnarum. Secundò, quia cum caderet aliquo modo sub electione, videretur minor pœna, quia difficilius sit homini, quod omnino inuitus patitur, quam quod aliquo modo voluntariè. *Elige vnum, quod volueris, ut faciam tibi.* Licet esset libertas quædam ad eligendum vnum de tribus, tamen non erat libertas simpliciter in eligendo, quia nõ poterat nihil eligere istorum, sed cogebatur aliquid de illis accipere. *Cumque venisset Gad ad Dauid, dixit ei.* Erat Propheta Gad in Ierusalem, ubi erat Dauid: ergo eadem die, qua sibi Deus reuelauit hoc reuulit ipse illud Dauid. *Hæc dicit Dominus. Elige quod volueris.* Scilicet, de istis tribus. *Aut tribus annis pestilentiam.* Scilicet, quod per totam terram Israel esset pestilentia per tres annos, licet non esset valde magna. sed 2. Reg. 24. dicit: Aut septem annis veniet tibi famis in terram tuam, & non dicitur pestis, sed ista differentia infra in quadam quæstione declarabitur. *Aut tribus mensibus fugere te hostes tuos.* Dauid erat consuetus ante hoc semper vincere hostes, & fugare illos. Si autem nunc fugaretur ab eis erat sibi magnum dedecus. Et sic duo mala incidebant Dauid in hoc. Primum erat damnus magnus exercitus, & terra sua: quod occiderentur multi de illa ab hostibus, quia non solum Dauid fugeret a facie hostium, sed etiam non posset euitare, quin multi de suis occiderentur ab hostibus. Nam sic dicitur hic tribus mensibus fugere te hostes, & gladium eorum non posse euadere. Secundum erat dedecus magnus Dauid, & regni sui. Nã ante hoc erat Dauid rex gloriosus inter omnes reges terræ, quia fecerat bella magnifica, & superauerat omnes gentes, contra quas pugauerat, eo quod Deus adiuuabat eum in omnibus, ad quæ perrexit supra 18. & etiam incusserat pauorem eius omnibus gentibus, ut nullus auderet pugnare contra eum supra 14. Quia autem nunc fugaretur semper ab hostibus, erat magnū dedecus sibi, & regno.

Et gladium eorum non posse euadere. Istud erat difficilius, quia si viri Dauid fugarentur ab hostibus, & tamen possent se tueri intra mœnia urbium, esset tolerabile malum, & tamen nullo modo possent se defendere etiam intra vrbes, & sic occiderentur multi de exercitu Dauid.

Aut tribus diebus gladium Domini, & mortem versari in terra. Ista erat plaga pestis, sicut cõter putatur, & tamen vocabatur gladius Domini, quia non erat sic pestis, quæ solet communiter accidere, sed sicut aliquid

quid, quod specialiter fiebat a Deo, ideo erat maior, quam alie pestes. *Et Angelum Domini interficere in vniuersis finibus Israel.* Angelus erat, qui intulit istam plagam. Nam Dauid vidit eum habentem gladium euagiantum, & contremuit. Et etiam Hornam Iebofus, & filij sui viderunt eum, & fugientes absconderunt se in domo infra in litera. Et dicitur in vniuersis finibus Israel, quia in toto Israel fuit ista pestis. Et credendum est nullum fuisse locum, in quo aliqui non occiderentur. *Nunc ergo vide quid respondeam ei, qui misit me.* Hoc dicebat Gad, ut Dauid cito deliberaret, & eligeret. Nam cum omnia ista essent mala, fortè Dauid morari vellent multo tempore deliberando, ut posset euadere electionem inter illa: ideo Gad instituit, quod cito deliberaret, ut ipse posset illico responsum dare Deo, qui misit eum ad ipsum.

Et dixit Dauid ad Gad, ex omni parte angustia me premunt. Scilicet non video aliquid istorum, quod cū desiderio eligam, quia quodcunque elegero angustia & labor est.

Sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini. Id est melius mihi est eligere pestem trium dierum, per quod incido in manus Domini, quam aliquid de alijs tribus. *Quia multæ sunt miserationes eius.* Id est vtilius est incidere in manus Domini, quia multæ miserationes eius sunt, & forte ipse diminet pœnam, vel cum misericordia illa infliget, quam incidere in manus hominum, in quibus nulla misericordia est.

Quam in manus hominum. Scilicet, hostium: nam vna de tribus pœnis erat, quod tribus mensibus fugeret Dauid a facie hostium, & non posset euadere gladium eorum, & istam dixit sibi non esse bonam. De istis pœnis declarabitur infra in quæstionibus.

De percussione, quam Deus dedit Israel.
Quæst. XXI.

QVAERITVR circa hoc, quod dicitur supra, scilicet, quod percussit Deus Israel, quæ percussio erat illa, an erat pestis, quæ postea secuta est, vel aliqua alia pœna. Quidam dicunt, quod postquam Dauid numerauit populum, & data est ei summa, Deus incepit punire populum immittendo pestem, vel aliam pœnam quacunque, quod cum vidisset Dauid cognouit, quod pro peccato numerationis populi euenerat ista plaga, ideo doluit cognoscens peccatum suum, & dixit: Peccaui nimis, ut hoc agerem. Et tunc misit Deus Prophetam Gad ad ipsum portatam tres conditiones pœnæ. Eligite Dauid pestem, & secuta est. Et secundum hoc fuerunt due pœnæ pro peccato isto, vna antequam Dauid cognosceret se peccasse, & alia postquam cognouit, & doluit. Et etiam dicunt isti, quod quando Deus intulit primam pœnam intendebat punire populum quantum promeruerat, & etiam occidere ipsum Dauid, qui peccauerat, quia nondum doluerat de peccato. Postea tamen cognouit Dauid peccatum, & fleuit, & Deus mutauit sententiam, & modum punitiois dans Dauid, quod eligeret in tribus pœnis. Istud satis conuenit ordini literæ istius, quia primo dicitur hic, quod Deus percussit Israel, deinde quod Dauid cognouit peccatum, & postea data est electio de tribus pœnis. Alius modus dicendi est, quod non fuit data aliqua pœna præter pestem, de qua infra habetur. Et illa non fuit antequam Dauid cognosceret peccatum suum, sed postea, quando proposita fuit ei electio de tribus pœnis. Et cum dicitur hic, quod percussit Deus Israel, dicitur quod dicitur per anticipationem, quia multa ponuntur in scriptura per anticipationem, & recapitulationem. Vterque modus istorum posset sa-

tis tolerari: sed secundus est verus, quia dato primo modo fuisset modus cognoscendi Dauid peccatum suum per pœnam iustitiam, & tamen non cognouit per pœnam, sed per stimulum cordis, ut sequenti quæstione declarabitur. Secundo patet, quia cum supra ponitur, quod Deus percussit Israel, non dicitur quis modus plagæ fuerit, & tñ si fuisset illa percussio distincta a peste, quæ postea Dauid elegit, poneretur, quæ pœna fuisset: quia tamen Scriptura intendebat, quod vtraque erat eadem, supra nihil declarauit de modo pœnæ, sed postea declarat. Tertio patet ex eo, quod habetur 2. Reg. 24. quia ibi ponitur ista historia, quæ hic, & tamen nihil exprimitur ibi de illa percussione Dei, quæ supra ponitur, antequam Dauid cognosceret peccatum suum, sed de illa solum peste, quam elegit Dauid, ideo videt, quod nulla alia fuerit, sed quod istud ponatur hic per anticipationem.

De cognitione peccati Dauid. Quæst. XXIII.

QVAERITVR vterius cum Dauid putauisset a principio bene agere, iubendo populum numerari, quomodo cognouit postea, quod male egisset.

Responso ista pendet ex præcedenti quæstione. Nam quidam putant, quod Deus inflixit pœnam populo antequam Dauid cognosceret peccasse se, & postea cognouit, & deinde data est electio de tribus pœnis. Et secundum hoc dicitur, quod Dauid cognouit se peccasse per pœnam, quam Deus cepit infligere, eo quod Exod. 30. dicitur, quod quando numeraretur populus, si solueret quilibet dimidium siclum, non esset plaga disperdens in populo. Ex quo innuitur, quod si non solueretur istud precium, quod esset plaga in populo. Et quia non fuerat solum istud precium, & videbat nunc Dauid plagam in populo, manifestè cogitaret, quod ista euenerat per numerationem populi, & sic cognosceret peccatum suum, & doleret. Iste modus conueniens esset, sed præsupponeretur, quod aliqua pœna fuisset inflicta populo, antequam Dauid cognosceret peccatum suum, & tamen falsum est, quia nulla talis pœna fuit, ut declaratum est præcedenti quæstione. Item patet, quia alius modus cognoscendi peccatum istud ponitur 2. Reg. 24. Dicendum ergo, quod Dauid potuit cognoscere peccatum istud dupliciter, vno modo per viam communem, scilicet, cessante passione, alio modo per quendam stimulum a Deo datum ad hoc cognoscendum. De primo patet, quia quando passio insurgit in homine iudicat bonum esse id, ad quod passio inclinatur, licet malum sit, & postquam passio cessauerit cum relinquatur homo sibi ipsi, incipit iudicare malum, quod fecerat. Ista est conditio incontinentium, scilicet, quod antequam passio insurgat iudicant malum esse fornicari, inebriari, crapulari: adueniente autem passione iudicant ista bona esse, & eligunt illa: cessante autem passione, iudicant mala esse, quæ fecerunt, & dolent, ut declarat Aristot. 7. Ethi. Ideo dicit, quod continens est egressiuus ab opinione, & penitentiuus. Ita poterat esse in Dauid, quia per demonis instigationem, qui consurrexit contra Dauid, & Israel, ut patet supra in litera. Fuit in corde Dauid quoddam desiderium magnum numerandi populum, & non erat illud, sicut desiderium insurgens a ratione, sed sicut desiderium passionale. Et ob hoc quandiu Satan instigabat Dauid, habebat Dauid iudicium de numeratione, quod bona esset. Consummato autem peccato, cessauit passio, quia Satan iam non instigabat eum, sicut prius ad numerandum populum, & tunc relictus Dauid sibi ipsi, cognouit se peccasse. Secundus modus est

est per stimulum a Deo datum ad cognoscendum hoc. Verum est enim, quod Deus omni tempore pulsabat cor hominis mouendo illud ad bonum, & ut malum fugiat. Et ideo dicitur Deus semper stare ad ostium cordis nostri. Apocal. tertio, scilicet. Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, introibo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. Et iste est modus, quo homines conuertuntur ad bonum, quia aliis impossibile erat hominem conuertere per seipsum, sicut dixit Christus Io. decimo quinto. Sine me nihil potestis facere. Istam tamen pulsationem Dei non semper audit homo, quia aliis nunquam peccaret, sed quando fortis est mouet hominem, ita ut interdum videatur eum inuitum trahere, & tunc vocatur stimulus Dei. Et sic contingit, quod homines, qui peccauerunt, & nesciunt se peccasse, vel non considerant, moueantur a Deo pulsante cor eorum per somnium, vel in vigilia, ut cognoscant peccatum suum, & doleant, ut patet Iob. trigesimo tertio, scilicet. Per somnium in visione nocturna, quasi irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit discipulis, ut auertat hominem ab his, quae fecit, & liberet eum de superbia, eruens animam eius a corruptione, & vitam illius, ut non transeat in gladium. Vterque modus esse poterat nunc in Dauid. Et tamen dicendum, quod fuit secundus, scilicet, stimulus Dei, sicut patet secundo Regum. vigesimo quarto. Nam data summa populi ipsi Dauid sequitur. Percussit autem cor Dauid eum postquam numeratus est populus, & dixit ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto, sed precor, ut transferas iniquitatem serui tui. Et sic fuit cognitio peccati per cordis percussorem, & ista percussio nihil est, nisi quidam motus cordis nostri, qui a Deo fit. Quod patet, quia non dicitur percussit Dauid cor suum, sed percussit cor Dauid eum, & sic ab alio motus est. Ista percussio facta est a Deo in Dauid per noctem, sicut dicit Iob in prelegata auctoritate, quod patet, quia postquam cor Dauid percussit eum sequitur: surrexit itaque Dauid mane, & sermo Domini factus est ad Gad: ergo videtur, quod nocte precedente Deus percussit cor Dauid, & ideo surrexit sequenti die diluculo, ut quaereret remedium in hoc. Sic etiam sepe percutiebat Deus cor Dauid prohibendo eum, ne faceret malum, sicut quando la tebat in spelunca cum viris suis, & introiuit illuc Saul solus ad purgandum alium, absceditque Dauid particulam chlamidis eius, & habuit intentionem occidere eum, & Deus illico mouit cor eius percutiendo, ne occideret Saulem, ut patet primo Regum vigesimo quarto, scilicet. Surrexit Dauid, & praescidit oram chlamidis Saul silenter: post haec percussit cor suum Dauid, eo quod abcidisset oram chlamidis Saul: dixitque ad viros suos. Propitius sit mihi Dominus ne mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est. Et sic quamquam intenderet con silio seruorum suorum hoc facere, quia tamen Deus percussit cor eius, dixit quod iam non occideret Saulem.

Quis erat iste Propheta Gad. Quaes. XXI III.

QVAERITVR vterius quis erat iste Gad, qui nunc venit ad Dauid. Respondendum est, quod tempore Dauid erant multi Prophetae, & principaliter duo, scilicet, Nathan, & Gad. Istud fuit postquam Dauid cepit esse rex: Nam antequam esset rex alius erat Propheta principalior, scilicet, Samuel, ipse tamen mortuus fuerat dum Saul persequeretur Dauid primo Regum vigesimo quinto. Nunc autem isti

duo erant praecipui, & erant familiares Dauid, reuelabantque ei illa, quae Deus volebat cognita esse Dauid. Nam ut Nathan reuelauit Dauid de regno suo perpetuando, & de filio suo Salomone nascituro, & edificaturo templum secundo Regum septimo, & supra decimo septimo. Reuelauerat etiam penam, quam inflicturus erat ei pro peccato occisionis Vriae, & adulterij cum Bethsabee, secundo Regum duodecimo. Propheta etiam Gad reuelabat etiam aliqua. Nam reuelauit nunc istas tres conditiones penarum, & postea reuelauit modum, quo cessaret plaga sacrificando Domino, ut patet infra in litera. Etiam reuelauit Dauid, quod non maneret in praesidio, scilicet, quasi Dauid a facie Saulis fugiens iuit in terram Moab, manebat in praesidio. Et venit ad eum Propheta Gad dicens, quod non maneret in praesidio, sed iret in terram Iuda: primo Regum vigesimo secundo. Non fuit tamen tam familiaris Gad ipsi Dauid, sicut Nathan. Nam omnia secreta sua reuelabat Dauid ipsi Nathan, ut declaratum fuit supra decimo septimo in quadam quaestione: etiam in sacra Scriptura celebrior est Nathan, quam Gad, quia in catalogo patrum in Ecclesiastico ponuntur laudes Nathan, & non fit mentio aliqua de Gad, ut patet Ecclesiastico quadragesimo sexto.

Propter quam causam misit Deus Gad Propetam ad Dauid. Quaes. XXV.

QVAERITVR vterius ad quid Deus misit Prophetam ad Dauid, quia ipse erat Propheta, & poterat scire omnia, quae Gad reuelaret ei. Respondendum, quod Propheta non omnia sciunt, sed solum illa, quae eis declarantur a Deo, & illa nesciunt omni tempore, sed eo tempore solum, quo illustrantur, & ideo contingit alio tempore, quod Prophetae sint, sicut viri simplices, & nesciant respondere ad ea, quae interrogantur, sicut Moyses bis interrogatus fuit, & nesciuit respondere quousque retulit quaestionem Deo, scilicet, semel a filiabus Salphaad. Name. vigesimo septimo. Et iterum a filiis Manasse. Nume. vigesimo sexto. Sic etiam Ieremias quae rebatur a Domino an Israelita deberent descendere in Aegyptum, & nesciuit respondere usque post decem dies: Ierem. quadragesimo secundo. Et Daniel interdum dubitabat super aliquo, & per tres hebdomadas orabat, & ieiunabat, ut reuelaretur ei, & tunc reuelabatur, Daniel decimo: & sic Dauid, quamquam esset Propheta, poterat ignorare aliquid, & Deus reuelaret ei illud per alium Prophetam. Sed obijciatur, quod Prophetae omnia sciunt, quia Lucio septimo, Phariseus, qui inuitauerat Christum videns, quod Magdalena tangeret pedes eius, dixit intra se. Hic si esset Propheta sciret utique quae, & qualis est mulier, quae tangit eum, quia peccatrix est. Et sic praesupponebat, quod Prophetae deberent scire omnia, alioquin non bene argueret, potissime quia non solum praesupponebat, quod Propheta debet scire omnia, quae exteriora sunt, sed etiam ea, quae sunt in corde hominis, scilicet, peccata, quia dixit sciret, quae & qualis esset mulier, quae tangit eum. Dicendum est, quod Prophetae non sciunt omnia. Et ad dictum istius potest tripliciter responderi. Vno modo, quod iste Phariseus non bene cognoscebat conditiones Prophetarum: nam Prophetae non sciunt omnia. Simile patet de Eliseo, qui habuit duplicatum spiritum Elie, quarto Regum secundo. Et sic fuit famosissimus Prophetarum tempore suo. Et tamen quando venit ad eum mulier Sunamitis, & procubuit ad pedes eius, nesciebat quid illa quaereret, quarto

quarto Regum. quarto. Nam dixit ad puerum suum. Dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, nec indicauit mihi. Secundo modo potest dici, quod iste phariseus sciebat, quod Prophetae nesciebant omnia, & tamen, quia ipse, & alij Pharisei inuidebant Christum, & eum exosum habebant, quia reuelabat malitiam eorum, offuscabat intellectus eorum in iudicando circa Christum, eo quod

Ita impedit animum, ne possit cernere verum.

Ut ait Cato. Sic etiam est delibidine, quia passio illa facit errare incontinentes iudicando in particulari, ut ait Aristo. septimo. Ethic. Sic etiam est de inuidia, & de omnibus alijs passionibus. Et ista fuit vna de causis, quare Pharisei non cognouerunt Christum facilliter, sicut cognosceret ex operibus suis. Tertio potest dici, quod iste Phariseus bene locutus est, eo quod ipse non intelligebat de quocunque Propheta, sed excellentissimo Prophetarum, scilicet, Messia. Nam erat in populo quaestio, an Christus esset Messias, ut colligitur Ioan. septimo, scilicet. De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Christus cum venerit nunquid plura signa faciet quam hic facit? Alij autem dubitabant cum dicitur ibidem. Nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus? sed hunc scimus vnde sit: Christus autem cum venerit, nemo sciet vnde sit. Et magis patet Ioan. decimo cum dixerunt Iudei ad Christum. Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. De Messia tamen praesupponebatur, quod sciret secreta eorum, & ideo non iudicaret homines per ea, quae exteriori audiantur, & videntur, sed per ea, quae in corde haberent, ut patet Isa. vndecimo, scilicet. Non secundum visionem oculorum iudicabitur secundum auditum aurium arguet, sed iudicabit in iustitia pauperes. Qui tamen iuste iudicat, & non iudicat per ea, quae videntur, neque per ea, quae audiuntur, necesse est, quod iudicet per ea, quae in corde sunt, quia nullus alius modus est ad iudicandum iuste, & sic praesupponebatur, quod Messias sciret secreta cordis, & ille est vnus locus efficacissimus ad probandum contra Hebraeos, quod Messias futurus erat verus Deus: bene ergo arguebat Phariseus, quod si Christus non cognoscebat, quae & qualis erat Magdalena non erat Messias. Et ob hoc ipse respondit ad cogitationes eius, ostendendo per hoc se esse Messiam, quia non solum sciebat, quae, & qualis erat illa mulier, sed etiam sciebat, quid cogitabat phariseus in corde suo: Propheta autem alij non erant tales, sicut Messias, ideo tamen ignorabant: ideo Dauid quamquam esset Propheta poterat ignorare aliquid, quod reuelaretur ei per Prophetam Gad.

Quare Deus non reuelauit punitionem Dauid, sicut Propheta. Quaes. XXVI.

QVAERITVR vterius dato, quod Dauid posset aliquid ignorare, quod per alterum Prophetam posset ei reuelari, quare non reuelatum est potius ipsi Dauid quam alteri Prophetae. Nam etiam Gad Propheta, qui reuelauit ista Dauid, nesciebat illa, nisi Deus reuelasset illa ei, ut patet in litera, ita ergo reuelare posset ipsi Dauid.

Responderi potest ad hoc multipliciter: primo quod Dauid non erat talis Propheta, cui istud reuelaretur. Pro quo sciendum, quod duplices erant Prophetae. Quidam erant Prophetae proprie dicti, scilicet, quibus reuelabantur secreta alicuius Dei. Alij autem erant Prophetae largè dicti, qui solum faciebant cantica de laudibus diuinis, etiam si nunquã

Deus reuelaret aliquid eis, vel tangeret corda ipsorum. Sic patet de omnibus Leuitis, quia omnes cantores Leuitarum dicebantur Prophetare in organo, & citharis, & Psalterijs infra vigesimo quinto. Et quidam docebant alios in ista Prophetia. Et tamen Propheta proprie dictus non potest ab aliquo homine doceri circa actum Prophetandi, nec ipse potest alios docere, cum Prophetia solum sit quaedam illustratio mentis humanae facta a Deo supernaturaliter raptim transiens, per quam eleuatur homo ad intelligendum illa, quae alijs intelligere non poterat. Dauid autem non erat Propheta primo modo, scilicet, quod Deus ei reuelaret aliqua secreta, sed solum erat Propheta, quia faciebat cantica diuinæ laudis, & in hoc excessit alios Prophetas, quia plures Psalmos, & cantica fecit quam omnes alij Prophetae simul sumpti. Et ideo quando Dauid comparatur ad Moysen, & ad alios Prophetas, scilicet, an fuerit excellentior Prophetarum, est comparatio equiuoca, quia ipse non erat Propheta, sicut alij. Ideo si intelligatur an ipse erat excellentior alijs Prophetis, id est, quod plura secreta ei reuelata sint quam alijs, vel pluries Deus locutus fuerit ei quam alijs, non erit ipse excellentissimus Prophetarum, sed minimus omnium, quia nihil ei Deus reuelauit hoc modo, vel saltem non appareret tam manifestè, sicut de quolibet alio, quorum scripta habemus: sed erat excellentissimus Prophetarum secundi modi, scilicet, facientium cantica diuinæ laudis, quia nullus tot Psalmos, & cantica fecit, sicut ipse. Et sic dicendum, quod quamquam esset Propheta, quia tamen erat de Prophetis secundi modi, non fiebat ei aliqua reuelatio. Ideo si aliquid Deus vellent ei reuelare, debebat ei reuelare per alterum, qui esset de Prophetis primi modi, & sic erat Gad. Ideo per eum reuelauit Deus istud Dauid. Confirmatur istud, quia quocumque Dauid aliquid volebat scire a Domino, non consulebat eum per seipsum, sed alius consulebat loco eius. Sic patet quando erat Dauid in Ceila, quia bis consuluit pro eo Dominum Abiatar Sacerdos: primo Regum vigesimo tertio. Et iterum consuluit pro eo Dominum in Siceleg super Amalecitis: primo Regum trigesimo. Et iterum Achimelec Sacerdos consuluit pro eo Dominum, quando dedit ei panes, & gladium Goliath: primo Regum vigesimo primo. Si tamen Dauid Propheta esset primi modi, non consuleret Dominum per alterum, sed per se, sicut Ieremias oratione sua petiuit a Domino responsum an deberent descendere Israelita in Aegyptum: Ierem. quadragesimo secundo, & Daniel oratione sua petebat a Domino interpretationem in dubijs, ut patet Danielis decimo, quando etiam Deus volebat aliquid reuelare Dauid, non reuelabat ei per seipsum, sed per alterum reuelauit. Bis enim reuelauit ei secreta per Nathan, ut patet supra decimo septimo, & secundo Regum septimo, & duodecimo. Bis etiam reuelauit ei secreta per Gad, ut patet hic, & primo Regum vigesimo secundo, & secundo Regum vigesimo quarto. Secundo potest dici, quod Deus non reuelauit Dauid istud per seipsum, sed per alterum ad maiorem confusionem eius, & humiliationem, scilicet, quod ipse peccauerat, & non erat dignum, quod pro illa vice Deus daret ei tantam dignitatem, ut per ipsum reuelaretur ei id, quod Deus volebat facere, sed magis, quod reuelaretur ei per alterum, tanquam ipse iam perdidisset istam dignitatem. Et patet hoc, quia quamquam Dauid nunc viderit Angelum percutientem, & locutus fuerit ad eum, ut conuerteret manum suam super ipsum, non respondit ei quidquam Angelus, sed praecipit Prophetae Gad, ut diceret

diceret David, quod construeret altare, ut pater in sua in litera. Et istud erat quasi regula: non solum in Prophetis secundi modi, quibus Deus nihil reuelabat, sed etiam in Prophetis primi modi, quibus Deus solebat loqui, quod quando ipsi peccarent non reuelaret eis Deus mala, quae ventura erant ipsis per seipsum, sed per alios. Sic enim fuit de illo Propheta, quem Deus misit ad praenunciandum mala contra altare Bethel, & precipit ei Deus, quod non comederet, nec biberet in loco illo, & seductus comedit. Et tunc reuelavit Deus alteri Prophetae, qui seduxerat eum, quod non inferretur cadaver suum in sepulchrum patrum suorum, tertio Regum decimotertio, & tamen melior Propheta erat ille, qui peccauerat quam alius, per quem reuelatum est ei hoc: cum ille esset idolatra, & pessimus, ut patet ibidem, sed quia peccavit, debuit quantum ad hoc carere officio. Prophetae Tertio factum est hoc, ut ista res magis nota fieret. Nam si Deus reuelasset hoc ipsi David, elegisset plagam, quam voluisset, & nesciret populus an Deus dedisset David istam electionem de tribus plagis. Et quia vile erat, quod populus sciret hoc, non reuelatum est David per se, sed per alterum.

De electione David circa istas tres plagas. Quasi. XXVII.

QVAERITUR ulterius quare Deus dedit David electionem de istis tribus plagis. Respondendum, quod David merabatur occidi pro numeratione populi, & ipse etiam populus nimis affligendus erat pro alijs peccatis, quae commiserat. Et si David non doluisset de peccato isto, Deus inflixisset penam quam voluisset, & occideret David, nec dedisset ei electionem super hoc, quia tamen David doluit nimis, promeruit, quod Deus remitteret partem poenae populo, & etiam, quod daretur sibi electio circa poenam, quam ipse vellet infligi populo.

An David peccasset nolens eligere aliquam istarum trium poenarum. Quasi. XXVIII.

QVAERITUR ulterius quid si David nolisset eligere aliquam poenam istarum quid fieret, & an peccauisset. Respondendum est, quod Deus dabat optionem David de istis tribus poenis, volens ei beneficere, ut minus malum eligeret, & si David nollet eligere, priuaret se beneficio, quod Deus ei impendebat. Et tunc Deus infligeret poenam, quam vellet, & credendum est, quod infligeret pestem, sicut postea inflicta est per electionem David, & tamen maior esset quam fuit, eo quod David nunc rogauit nimis Dominum super hoc. Et tamen si nollet uti beneficio sibi a Deo concesso, Deus infligeret tantum rigorem quantum alias infligere intendebat. Cum autem quaerit an David peccaret nolendo eligere. Dicendum, quod aut faceret hoc nolendo uti beneficio sibi a Deo concesso, aut quia dubitabat, quae poena esset grauior, & volebat se magis submittere dispositioni diuinae, quia Deus melius sciebat, quid expediret sibi quam ipsemet. Si primo modo dicendum est, quod David peccaret, quia quidam modus contemptus erat, quod nollet David uti beneficio a Deo concesso, cum potius deberet agere magnas gratiarum actiones, & cum magno desiderio amplecti illud, & Deus indignaretur valde super hoc. Sic enim fuit quando Achaz rex Iuda timebat, quod rex Syriae, & Israel venirent coniurati contra ipsum,

& delerent eum. Misit enim Deus Isaiam ad eum dicens, quod non timeret, quia non fieret istud, & ad hoc dixit ei Isaias. Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra, id est, pete aliquod signum ad hoc, quod certificeris verum esse quod Deus tibi dixit. Et dixit Achaz non petam, & non tentabo Dominum. Et sic noluit uti beneficio sibi a Deo concesso, propter quod Deus iratus est, unde subdit, & dixit Isaias. Audite ergo domus David, nunquid parum est vobis molestos esse hominibus, quia molesti estis, & Deo meo? Isaias septimo. Quasi dicat, molesti estis ei in hoc, quod contemnitis beneficium eius. Si autem David nollet eligere propter secundum, non peccaret, quia committeret se dispositioni diuinae, eo quod ipse melius sciebat quid minus graue erat, & vultus David, sicut dicitur Matthaeo, septimo. Pater vester caelestis scit quid expedit vobis. Melius tamen fuit, quod David eligeret: cum Deus daret ei electionem inter ista tria. Nam si non expeditet ipsi David eligere, non proposuisset ei Deus, quod eligeret.

De controversia, quae habetur in quibusdam verbis hic, & secundo Regum cap. vigesimo quarto, circa electionem poenarum.

Quasi. XXIX.

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic. Elige quod volueris, aut tribus annis pestilentiam, &c. quia secundo Regum vigesimo quarto, dicitur: Aut septem annis veniet tibi fames in terram tuam, & non ponitur ibi pestilentia. Aliquis respondet, quod Deus proposuit David omnia ista, scilicet, famem, pestem, hostes, & Angelum percutientem, & secundo Regum vigesimo quarto, ponuntur omnia praeter pestem. Ideo cum iste liber sit suppletius eorum, quae habentur minus in libris Regum, suppleuit hic Elidras pestilentiam, & omisit famem septem annorum, quae posita fuerat ibi. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia secundum hoc essent quatuor, inter quae Deus daret optionem David, & tamen hoc falsum est, quia solum erant tria, cum dicitur hic litera: Trium tibi optionem do. Et etiam secundo Regum vigesimo quarto, dicitur: Trium tibi optio dabitur. Ideo necessesse est, quod dicamus solum fuisse tria. Et sic non exprimitur hic aliqua plaga, quam subtraheret Scriptura, secundo Regum vigesimo quarto. Aliquis ergo dicit, quod solum fuerunt tres plagae, & tamen coincidunt. Nam pestilentia, quae ponitur hic erat eadem cum fame, quae ponitur secundo Regum vigesimo quarto. Sed fames vocatur pestilentia, eo quod pascitur, id est, destruit homines. Et hoc patet ex quibusdam libris. Nam quaedam Bibliae habent hic, aut tribus annis pestilentiam famis. Et faciunt idem esse pestilentiam, & famem. Et sic Scriptura nominauit hic istam plagam pestilentiam, & secundo Regum vigesimo quarto, vocauit eam famem. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia si fames, de qua ibi, & pestilentia, de qua hic, essent eadem plaga: duratio vtriusque esset eadem, & tamen hic dicitur, aut tribus annis pestilentiam, & secundo Regum vigesimo quarto, dicitur: Aut septem annis veniet tibi fames. ergo non erat eadem plaga.

Respon-

Respondendum quod secundum veritatem prima plaga erat fames septem annorum, & pestilentia trium annorum non erat aliqua de istis plagis, unde scriptores non faciunt mentionem de ista pestilentia trium annorum, sicut patet per Iosephum septimo Antiquitatum, & Historiam scholasticam, & alios scriptores, quia tamen litera ista posuit hic tres annos pestilentiae. Dicendum quod plaga prima, quam Deus posuit, erat fames septem annorum. Ex illa tamen sequi debebat pestis. Nam licet communiter pestis non sequatur ex sterilitate, sed ex saturitate, quia pestis a pastu dicitur: Tamen in illis septem annis non solum futura erat sterilitas terrae, sed etiam terrae nascencia futura erant rubiginosa, & pestifera, propter aerem corruptum, & sic indisponerent corpora humana. Unde in quatuor primis annis famis indisponerentur corpora per malitiam ciborum, ita quod in tribus annis sequentibus eiusdem famis multi perirent morbo victualium corruptorum. Et illa talis esset pestilentia trium annorum, & sic fames esset tanquam causa, & pestilentia, tanquam effectus eius, & ideo pertinent ad unam plagam. Et quia principaliter ipsa fames erat plaga, ponitur secundo Reg. 24. Fames septem annorum. Et quia pestilentia secutura erat ex illa fame, noluit Elidras subtrahere illam, sed dixit, aut tribus annis pestilentiam.

Si fames euenisset, an hoc fuisset naturaliter, vel supernaturaliter. Quasi. XXX.

QVAERITUR ulterius, si Deus infligere voluisset septem annorum famem, sicut proposuerat in vna de plagis, quomodo hoc eueniret: an naturaliter, an supernaturaliter, & an in vna prouincia, scilicet, solum terrae Israel, vel in omnibus alijs terris coniunctis. Respondet aliquis, quod non eueniret naturaliter ista fames: nam si naturaliter ventura esset venisset realiter, quia ea quae naturaliter se habent, vniformiter se habent, & non mutantur propter merita, vel demerita humana. Dicendum est, quod poterat euenire ista fames naturaliter, vel supernaturaliter. Primum patet, quia naturaliter euenire, poterat intelligi dupliciter: vno modo naturaliter, id est naturalibus instrumentis, alio modo supernaturaliter, id est per naturam cursum nulla alia causa exteriori adiuvante, vel mouente aliter, quam conuenit mouere. Accipiendo primo modo, intelligitur quod fames infligeretur instrumentis naturae, scilicet, medijs corporibus coelestibus, quae sunt instrumenta omnis generationis, quae fit in terra, sicut dicit Aristoteles, primo de Generatione, & corruptione, scilicet. Quod sol discurrens per circulum obliquum est causa omnis generationis, & corruptionis, quae fit in terra. Et secundo Physicorum dicitur: Quod sol & homo generant hominem. Accipiendo sic, poterat adhuc fieri dupliciter ista fames. Vno modo, quod Deus faceret, quod planetae, & astra, quae causant naturaliter famem, concurrerent in certo aspectu, & radiatione super terram Chanaan, certo tempore anni, & causarent famem naturaliter. Alio modo, quod quamquam non conuenirent super terram Chanaan, tales planetae, & astra in coniunctione, vel alio aspectu, sed venirent illa astra, quae alias secundum cursum naturae ventura erant, & postea venerunt, quae non causant naturaliter famem, quod Deus mutaret efficaciam illorum, & causarent famem. Accipiendo primo modo erat aliquid naturale, & aliquid supernaturale. Naturale erat, quod

Alph. Toit. In Lib. I. Paralip.

la astra posita in tali aspectu tali tempore causarent famem. Super naturale autem erat, quod illa astra veniret ad talem coniunctionem, vel aspectum, ad quem alias ventura non erant, nec venerunt. Et istud poterat fieri a Deo, dato quod planetae mouerentur velocius per circulos suos, quam alias, vel tardarent magis. Nam quibusdam velocius currentibus, & alijs magis solito tardantibus fieret quaeunque coniunctio, vel aspectus, quem vellet ille, qui faceret astra velocius, vel tardius solito currere. Et sic factum est aliis, scilicet, quod Deus fecit stare solē ad pedes Iosue, ut patet Iosue 10. Sic etiam, quod retrocessit sol per decem lineas tempore Sedeciae regis 4. Reg. 20. & tunc retrocesserunt omnes caeli, & tempore Iosue steterunt omnes stante sole, ut declaratum est eisdem capitulis. Et tunc iste effectus esset aliquo modo naturalis, & aliquo modo supernaturalis, quia partim erat causa naturalis, & partim supernaturalis. Aliquis dicit, quod effectus naturalis simpliciter. Nam si aliquis homo egroraret, & Deus educere aliquam herbam de extremis partibus terrae, quae naturaliter haberet virtutem curandi illum morbum, & non inueniretur in illa terra, in quo erat egrorus: non diceretur ista curatio supernaturalis, sed naturalis, quia Deus solum applicauerat herbam illam. Illa autem habebat naturaliter virtutem curandi morbum. Sic autem esset hic, quia corpora caelestia in tali, vel tali habitudine virtutem habent naturaliter curandi famem, vel saturitatem. Solum ergo erat, quod Deus moueret illa corpora, ut essent in illa dispositione coniunctionis, vel aspectus, in qua possent causare famem, sicut qui applicaret egroro herbam, quae naturaliter haberet virtutem curandi. Dicendum quod non est simile, quod Deus applicaret herbam egroro, & quod moueret corpora caelestia ad talem aspectum, in quo causarent famem. Nam licet illa herba, quam Deus applicaret egroranti, non esset in terra illa, in qua erat egrorans, nec poterat pro tunc applicari egroro: tamen poterat alias adduci per omnem hominem, vel saltem erat adducibilis in quacunque parte terrarum esset. Secus tamen erat de motu corporum caelestium ad talem, vel talem aspectum, quia non poterat illud fieri per homines, sed per Deum. Ideo istud erat miraculum, & illud non. Sed dicit, quod licet non posset fieri talis motus corporum caelestium per hominem poterat fieri per angelos. Operationes tamen angelicae non sunt miraculose, sed naturales, quia solus Dei operatio est miraculosa. Dicendum adhuc, quod erat ista operatio aliquantulum miraculosa, quia licet angeli moueant corpora caelestia, tamen non possunt ipsi mouere in quacunque velocitate voluerint, quia determinata est potentia eorum, & non possunt, ut ait Aristoteles, 12. Meta. mouere velocius, quam mouent, & sic causatur vniformitas motus, & licet forte secundum veritatem possent moueri in maiore velocitate, quam mouent, isti non possunt mouere in quocunque gradu velocitatis, quia hoc pertinet ad potentiam in finem, & forte talis erat velocitas, quae requirebatur ad hoc, quod corpora caelestia conuenirent quolibet anno illorum septem in aspectu, ut causarent famem, praesupposita habitudine, in qua nunc erant. Ideo videtur, quod erat operatio miraculosa, sed dicitur, quod non requirebatur ad hoc, quod fieret motus in magna velocitate, sed quod quaedam corpora caelestia starent, & alia mouerentur, & sic fieret coniunctio, vel aspectus quicunque sine velocitate magna motus.

Dicendum, quod hoc verum est, & quod poterat fieri hoc per angelos, si Deus permitteret eis facere contra cursum communem naturae, & sic non erat hoc pure miraculum. Dicendum tamen, quod erat ex magna parte operatio miraculosa, & magis miraculosa, quam naturalis.

H h Alijs

Alius modus erat ad hoc faciendum, quod Deus non moueret corpora celestia, aliter quam ipsa mouere debebant, sed daret eis virtutem causandi sterilitatem, quam aliam naturaliter non cauissent. Et tunc dicendum, quod operatio esset aliquo modo miraculosa, & aliquo modo naturalis. Nam quod Deus daret stellis virtutem causandi famem, quae alias cauissent fatu-ritatem, supernaturale erat, quod tamen ipsae stellae suscepra in se virtute illa a Deo cauissent famem, naturale erat, sicut animam creati, & corpori uniri miraculum est. Operationes tamen, quas postea habet anima corpori naturales sunt. Dicendum tamen, quod ambo isti modi sunt partim naturales, & partim supernaturales. Et tamen magis supernaturalis est iste secundus quam primus, quod patet, quia in primo nihil fiebat supernaturaliter, nisi quod moueretur corpora celestia tali motu, quali non mouerentur aliam, & istud poterat fieri per angelos. In secundo modo debebant fieri duo, scilicet, quod auferretur stellis virtus influendi, quam prius habebant, & daretur eis alia virtus. Istud autem facerent angeli. Nam istud est sicut facere corpora celestia de nouo. Angeli tamen non sunt creatores, nec concreatores, nec possunt mutare aliquas naturales virtutes, & operationes rerum. Istis duobus modis poterat Deus causare famem illic septem annis, & esset illa naturalis aliquantulum propter aliquam operationem naturam, quae ibi esset. Secundus modus principalis erat, quod esset ista famem naturalis, id est per communem cursum naturae, ita quod aliqua causa exterior non concurreret mouendo, vel adiuvando aliter quam facere solebat. Et isto modo non moueret Deus corpora celestia aliter quam ipsa mouebantur illo tempore, ut conuenirent ad aliquam aspectum, in quo cauissetur famem, nec etiam daret eis virtutem ad causandum famem, quam aliter naturaliter non cauissent, & isto modo dicendum, quod non poterat induci famem illis temporibus, quia tunc enim non peccante Dauid euenisset, & tamen non euenit. Non tamen propter hoc debet aliquis negare, quin aliquando famem pure naturaliter eueniat propter peccata, imo nunquam potest naturaliter venire, quin propter peccata eueniat, quia alias Deus infligeret hominibus aliquam penam, quam non mererent, nec esset pro peccatis. Et hoc fallum est, quia sic tolleret providentia Dei, secundum quam omnia iuste gubernantur. Causa autem quare famem non poterat nunc isto modo naturaliter induci erat, quia Deus ab aeterno praesciuerat istam famem non esse futuram, & Dauid non electurum esse famem, sed pestem. Ideo non ordinauerat sic corpora celestia, ut naturaliter illo tempore concurrerent ad causandum famem. Alius modus erat, & praecipuus, quod cauissetur ista famem pure supernaturaliter. Et de hoc non est dubitandum, quin fieri poterat, & tunc fieret multiplicitas, sicut Deus velle. scilicet tollendo pluuias, quae naturaliter venturae essent, vel reddendo terram inhabilem ad procreandum segetes, sicut dicitur Psal. 106. f. Posuit flumina in desertam, & exitus aquarum in nunt; terram fructiferam in salu- ginem a malitia habitatum in ea. Poterat etiam hoc fieri si crescerent terra nascencia, & Deus mitteret locustas, vel bestias ad deuorandum omnia, ita ut nihil colligerent inde iudaei, vel mitteret hostes, qui omnia illa deuassarent. De istis modis patet Leuit. 26. scilicet. Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras: frustra seretis sementem, quae ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & conuertis coram hostibus vestris, & subiciamini his, qui oderunt vos, fugitis, nemine persequente. Si autem nec sic obedi- dieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum

propter peccata vestra, & conteram superbiam duritia vestra, daboque celum vobis desuper sicut ferrum, & terram quaeam, consumetur in casum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma prebe- bunt. Sic etiam dicitur Deutero. 28. f. Si celum quod super te est quaeum, & terra, quae calcas ferrea, det dominus imbrem terrae tuae puluerem, & de caelo cadat super te cinis donec conteraris. Multi autem modi esse poterant, per quos Deus supernaturaliter cauisset famem in istis septem annis.

Si famem euenisset, an fuisset super omnes terras.
Quaest. XXXI.

QUAE RITVR vterius, si euenissent isti septem anni famis, an esset ista famem super omnes terras, vel solum super terram Israel.

Respondendum, quod esset solum super terram Israel. Ratio huius est, quia ista famem infligebatur pro peccato Dauid, & populi sui, sed in hoc nullus peccauerat, nisi Israelita. Ideo ipsi soli punirentur, nisi forte aliqua alia terra peccauisset in alio crimine. Et Deus, qui iudex est omnium hominum, vellet punire habitatores terrae illius, poterat facere istam famem esse communem Israelitis, & illi genti. Declaratur istud, quia aut ista famem eueniret supernaturaliter, aut pure naturaliter, aut partim naturaliter, & partim supernaturaliter.

Si primo modo manifestum est, quod poterat venire super Israelitas gentes, eo quod poterat Deus generare illam terram non percutiendo aliam, sicut potest percutere unum hominem non nocendo alteri, sicut fuit in isto angelo percutiente, qui occidebat quosdam de Israel, & alios non, ut patet in littera. Sic etiam fuit in angelo percutiente, qui solum percutiebat primogenitos, Gen. 4. Si autem secundo modo, scilicet pure naturaliter, dicendum, quod poterat esse ista famem in vna terra, & non esset in alia, quia sic videmus in omnibus accidentibus naturalibus, ut in fame, peste, frigore, & calore. Nam in quibusdam regionibus sunt, & non in alijs. Immo quod plus est, dicendum, quod si ista famem eueniret naturaliter, non poterat euenire simul in omnibus terris, & etiam, quod non potest esse aliquis effectus naturalis idem in toto orbe. Ratio huius est, quia omnes generationes, & corruptiones in terra fiunt per motum solis, & aliarum stellarum in circulo, in Zodiaco, ut ait Arist. primo de generatione, & corruptione. Et corpora caeli non operantur solum per motum suum, sed principaliter per aspectum, & radiationem, & accessum, vel recessum secundum latitudinem ad aliquam regionem, sed impossibile est, quod corpora celestia in aliquo vno tempore habeant eundem aspectum, & appropinquationem ad omnes partes mundi. Id impossibile est, quod aliquis effectus naturalis sit possibilis simul in tota terra. Et sic dicendum de diluuiio in diebus Noe, quod non euenit naturaliter, sed Deus fecit rumpi fontes abyssi magni, & aperit catharcas caeli, Gen. 7. in quo significatur, quod opere Dei venerit diluuium, & non naturaliter. Diluuium autem particularia possunt euenire naturaliter, sicut fuit diluuium Oegis regis in Thessalia, & diluuium Deucalionis, & Pyrrae, de quo Ouidius primo Meta. Nam ista solum fuerunt in Graecia, & in insulis vicinis. De hoc Aug. 18. de ciu. Dei, & Isidorus 13. Etymolog. Si autem tertio modo partim naturaliter, & partim supernaturaliter eueniret ista famem, poterat euenire vno de illis duobus modis positus praecedentibus. scilicet quod Deus moueret corpora celestia, ut conuenirent ad talem conuersionem, vel aspectum stellarum, quod cauissent famem naturaliter, vel quod non mouerent corpora celestia aliter, quam ipsa mouebantur,

banantur, sed daret eis virtutes causandi famem, quam naturaliter non cauissent aliam. Si primo modo non solum poterat esse ista famem in vna terra, ita quod non esset in alia, sed etiam necesse erat, quod non esset in omnibus cum fieret ope stellarum. Et tunc impossibile est, quod stellae habeant eundem aspectum, & accessum simul ad omnes terras. Si autem secundo modo idem dicendum, quia mutaretur virtus stellarum, ut cauissent famem, quae alias non naturaliter cauissent. Et tamen istae stellae quarum mutaretur virtus, non poterant habere eundem aspectum, & accessum ad omnes terras simul, ergo non poterat causari famem in omnibus terris, sed in sola terra Chanaan, vel in paucis sibi vicinis.

Quomodo fuisset infligita Israelitis plaga ista famis.
Quaest. XXXI.

QUAE RITVR vterius cum ista famem futura esset solum in terra Israel, & non in alijs locis vicinis: quomodo infligebatur a Deo in plagam, quia poterat Israelitae hanc sufficiens sibi sustentamentum de terris vicinis.

Respondendum est vno modo, quod dato, quod terra conuictae Israelitis non percuteretur fame, esset magna angustia Israelitis, quod de regionibus vicinarum terrarum sustentamentum habituri essent, & multi perirent propter inopiam. Secundo, quia non solum eueniret eis dandum propter raritatem, & valorem magnum ciborum, sed etiam, quia Deus indispliceret terram ad germinandum, & si iacerent semina non proficerent, & hoc modo ante septem annos periret tota substantia Israelitarum. Sic factum est de Aegyptijs, qui habuerunt per septem annos grauissimam famem, ita quod terra nihil germinabat, & ante annum sextum coacti sunt vendere omnia, quae possidebant, & seipsum facere seruos regis, Gen. 47. Tertio modo, quod adhuc sequeretur maius nocumentum, scilicet quia non solum haberent cum magna caristia, sed etiam non possent illos habere, quia gentes, quae erant in circuitu Israelitarum erant hostes eorum, & Deus effugerat magis nunc illas gentes contra Israelitas in penam eorum, & sic non darent eis cibos, unde affigerentur nimis.

De positione duarum plagarum, quae videntur esse eadem.
Quaest. XXXIII.

QUAE RITVR vterius quomodo ponuntur hic duae plagae, quae videntur esse eadem. Nam prima est hic, quod tribus annis veniret pestilentia super Israel. Secunda, quod veniret mors tribus diebus, & gladius Domini. Et tamen ista mors erat pestilentia, quia Dauid elegit istam tertiam. Et tamen dicitur in littera, quod misit dominus pestilentiam in Israel.

Respondendum est, quod istae duae plagae non coincidunt. Et quando dicitur, quod ambae sunt pestilentiae, dicendum, quod quae in nomine conueniunt, differunt tamen in re, quia alius modus mortis erat in illis tribus annis pestilentiae, quam in tribus diebus. Et patet ista differentia. Primo quia non est idem nomen, nam prima plaga vocatur pestilentia simpliciter. Secunda autem vocatur gladius Domini, & mors, & angelus percussor, ut patet in littera. Secundo patet, quia si eadem plaga esset penitus, poneretur equale tempus pro vtraque. Et tamen pro vna ponuntur tres anni, & pro alia tres dies, ideo valde differunt in grauitate. Tertio dicendum, quod differunt, quia pestilentia, quae ponitur tanquam tertia plaga erat per se plaga. Illa tamen pestilentia, quae ponitur hic tanquam

prima, non erat per se plaga, sed erat effectus alterius plagae. Nam plaga principalis erat famem septem annorum, & ex illa secuta esset plaga pestis per tres annos, sicut declaratum fuit supra in quadam quaestione.

Quomodo hostes venirent contra Dauid.
Quaest. XXXIII.

QUAE RITVR vterius quomodo venirent hostes per tres menses contra Dauid si illam plagam acceptasset. Nam nunc omnes gentes, quae erant per circuitum timebant Isra-

litas, eo quod Dauid subiecerat sibi fere omnes illas gentes in tributarias, ut colligitur supra decimo octauo. Et hoc praecipue, quia Deus incusserat timorem Dauid omnibus istis gentibus, ut patet supra 14. Et sic tamen in breui, scilicet in tribus mensibus non videtur quomodo auderent insurgere contra Dauid, ut tantum malum ei inferrent, quod compararetur alijs duabus plagis.

Respondendum est, quod verum est, quod nunc omnes istae gentes subiectae erant Israelitis, nec auderent quantum ex se erat insurgere contra Dauid, & istud fieri deberet opere Dei, quia omnes istae plagae miraculose venturae erant: fieret autem sic, quod Deus confortaret corda gentium vicinarum contra Israelitas, & immitteret eis odium, vel procuraret illud, ut ipsi desiderarent valde pugnare contra Dauid, ita quod nihil magis desideraret, quam pugnare. Et tunc Deus diceret suscitare hostes Israelitis. Sic enim fuit de Adad Idumeo, quem Deus suscitauit in hostem Salomoni in senectute sua 3. Regum 11. Et hoc satis apparet, quia ille Adad erat cum rege Aegypti, & audito, quod mortuus esset Dauid, & Ioab, incidit ei magnum desiderium veniendi in terram suam, ut pugnaret contra Salomonem. Et erat desiderium illud magnum, sed ne sciebat a quo esset: unde Pharaon rex Aegypti dixit ei: Quid deficit tibi, ut quaeras ire ad terram tuam? & ille dixit: Nulla re indigeo, sed obsecro, ut dimittas me eodem capite. Et sic nesciuit respondere Adad quare vellet redire in terram suam, sed solum dixit: Obsecro, ut dimittas me. Sic etiam saepe dicebat Deus suscitare hostes Israelitis, sicut tempore Iudicum, quando concitabantur Israelitae, dicebatur, quod Deus confortabat contra eos, vel suscitabat hostes, ut patet Iudicum 3. scilicet. Qui confortauit aduersum eos Eglon regem Moab, & copulauit ei filios Amon, & Amalec. Et sic Deus poterat nunc concitare animos omnium gentium, quae erant in circuitu terrae Israel, ut pugnarent contra Dauid vno anno in istis tribus mensibus, & inferrent ei magna damna.

Quomodo non potuisset Dauid effugere gladium inimicorum.
Quaest. XXXV.

QUAE RITVR vterius quomodo dicitur non potuisse effugere gladium hostium in istis tribus mensibus, quia videtur, quod facilliter effugere poterat. Nam si Dauid nesciret, quod ista plaga sibi infligenda esset, procederet confidens contra hostes, sicut prius conueuerat facere, & tunc Deus fortificaret hostes, & preualerent contra eum. Et tamen cum iam Deus diceret ei, quod non posset se defendere ab hostibus, dato quod illi venirent ad inuadendum terram eius, non exiret contra eos, sed maneret in obsidione, potissime cum istud tempus esset paruum, scilicet trium mensium.

Responderi potest vno modo, quod Dauid posset euadere

quod si clauderet se in locis fortibus. Et tamen tunc hostes deuasarent totam terram per circuitu, & non posset David defendere illam. Et hoc erat non posse effugere gladium eorum. Secundo modo potest dici, quod non posset effugere gladium, id est percussione realem in se, vel in exercitu suo. Nam non intelligitur, quod non posset effugere gladium coru, scilicet ipsum David, scilicet, quod exercitus suus, vel viri de regno suo non possent effugere. Et hoc verum erat, quia non poterant omnnes Israelite cohiberi intra castra vrbium suarum, ita quod nemo exiret in istis tribus mensibus. Et tunc hostes irruerent super eos, & opprimerent illos. Et istud est, quod Deus intendebat. Cum autem secundo queritur quomodo in tam pauco tempore possent hostes infligere Israelitis tanta damna, vt compararentur alijs duabus plagis, dicendum quod hoc poterat fieri facilliter. Nam in ista peste perierunt nunc septuaginta millia viroru, vt patet infra in litera. Et tamen hostes poterant occidere plures, quam septuaginta millia in tribus mensibus, eo quod Deus confortaret hostes contra David. Nam sicut solebat confortare David, & alios Israelitas contra hostes suos, ita confortaret nunc hostes contra David, & omnibus alijs modis, quibus solebat adiuuare miraculose eum contra hostes, de quibus supra cap. decimoquarto, adiuuaret hostes contra eum in penam delicti. Et sic non est dubium, qd in tribus mensibus possent occidere plusquam septuaginta millia virorum, immo in vna die, & insuper deuasarent totam terram destruendo terrae nascentia, & succidendo arbores, & sic redderent eam inhabilem ad fructificandum, vnde non solum esset occisio hostilis, sed etiam fames sequeretur.

Quomodo cessaret ista percussio post tres menses.
Quaest. XXXVII.

QVAERITVR vterius si istam plagam hostium elegisset David si semel suscitarentur isti hostes contra eum, & opprimerent ipsum tam fortiter, quomodo postea cessarent post tres menses: cum ista plaga deberet solum per tres menses durare, & ipsi cum semel preualerent contra David, semper vellet contra eum pugnare.

Respondendum est, quod multipliciter fieri poterat. Vno modo, quod Deus daret hostibus David desiderium non pugnandi contra ipsum. Nam sicut bella istorum trium mensum inceperunt per hoc, quod hostes David incitati fuerant a Deo ad pugnandum contra ipsum, cum alijs non desiderarent istud, ita etiam immitteret eis desiderium, non pugnandi iam contra David. Et hoc facile est, quia sicut dicitur Proverbiorum capitulo vigesimo primo, Cor regis est in manu Domini, & quocunq; voluerit vertet illud. Ideo ad quamcunq; passionem voluerit conuertet illud. Secundo poterat hoc fieri per hoc, quod Deus incuteret iam timorem hostibus David. Nam ante hoc ipse confortauerat eos contra David, cum prius non auderet pugnare contra ipsum. Ideo finito isto tempore ipse incuteret illis timorem, vt iam non auderent pugnare contra ipsum: Nam sic incussit a principio, quando David pugnabat contra istas gentes supra capitulo vigesimoquarto. Nam dicit. Quod dedit Deus paurem eius super omnes gentes. Tertio modo poterat hoc fieri dando hostibus David aliam occupationem maiorem, propter quam dimitterent bellum contra David, vt prouiderent in illa. Sic fuit quando Senacherib erat apud Ierusalem, & volebat pugnare contra illam. Nam timuit Ezechias, & orauit Dominum super hoc, & ille respondit: No-

li timere a facie sermonum, quos audisti, quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me. ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam, & deuicium eum gladio in terra sua. Et dicitur: Immittam ei spiritum, id est ponam in corde eius desiderium, vel scrupulum ad redeundum vt dimittat Ierusalem. Et sic factum est, quia audiuit, quod rex Aethiopia egressus fuerat ad pugnandum contra ipsum. Et dimisit Ierusalem, vt expugnaret eum, quarto Regum, capitulo decimonono. Quarto modo poterat hoc fieri per hoc, quod hostes David tentarent iam non posse pugnare contra David. Et fieret sic, quia David sciret per Dei sanctificationem, quod ista plaga hostium duratura erat solum per tres menses, in quibus ipse non auderet pugnare contra hostes in campo, & post tres menses sciret se liberatum ab illa plaga. Ideo si hostes venirent auderet pugnare cum illis. Ipsi autem hostes nescirent an iam David posset resistere eis: immo potius putarent, quod non posset, quia ipsi nescirent istud euenisse David ex plaga Dei data sibi ad tempus, sed ex accidente, vel alijs. Ideo confidenter pugnarent contra ipsum, & tunc David proualeret contra eos, sicut prius antequam ista plaga infligeretur ei, & hoc forte fieret bis, vel ter. Et cum iam hostes viderent se non posse proualere contra eum, sicut prius cessarent a bellis, sic factum est a principio regni David super Israel. Nam scientes Philistini eum in regem vinctum, congregati venerunt contra ipsum, & dispersi eos facilliter. Iterum etiam credentes, quod possent preualere, congregauerunt maiorem multitudinem contra eum, & etiam dispersi, & occisi fuerunt, secundo Regum quinto, & supra 14. Et tunc non, aut fuerunt amplius pugnare contra David.

An Deus iuste concitaret hostes contra David.
Quaest. XXXVII.

QVAERITVR vterius an Deus iuste ageret concitando hostes contra David. I. dando odium David in corde eorum, & incitando, vt venirent ad pugnandum contra eum.

Aliquis dicit, qd malum erat, quia non poterat fieri istud sine magno odio, qd conciperent hostes contra David, & odium peccatum est. Ideo cum Deus esset causa istius odii, malum faceret.

Respondendum, quod Deus non faceret malum in hoc. Nam quod Deus iubet ministris suis, vt exequantur iustitiam, non est iniustum. Ita Deus mouebat hostes David, tanquam ministros suos contra David, & Israelitas, ideo bonum faciebat. Sic dicitur Sapient. capitulo quinto. Armabit creaturam ad vitionem inimicorum, & pugnabit cum eo orbis terrae contra insensatos. Ipsi tamen hostes David forte non intelligerent se moueri a Deo, sed a seipsis, vel ex aliqua alia causa mouerentur secundum iudicium suum, & propter illam conciperent odium David: etiam si Deus non immitteret illud cordibus ipsorum. Fieret enim sic, quod Deus suscitaret aliquam causam belli inter David, & hostes, qua prius non erat, & daret eis animositatem ad pugnandum, ex quibus ipsi conciperent odium contra David, & desiderium pugnandi. Nam forte ante hoc non esset aliqua causa nimis mouens inter David, & hostes suos ad pugnandum. Et ideo hostes non pugnabant: etiam dato, quod desiderarent pugnare formidarent, quia Deus dederat paurem David super omnes gentes, supra capitulo decimoquarto. Nunc auferret Deus istum timorem de cordibus hostiu, & ipsi sentientes

sentientes se confortatos pugnarent. Quod tamen Deus ad daret causam inter Israelitas, & hostes, propter quam pugnarent, & istud pertinere ad poenam, & non ad culpam, iustum erat. Quod etiam confortaret hostes ad pugnandum, iustum erat, sicut inde ministris suis det armamenta, vt proualeant in executione iustitiae contra iniquos. Sic etiam dicitur Abachuc primo de Nabuchodonosor: Domine in iudicium posuisti eum, & forttem, vt corripere fundasti eum, id est, ideo dedisti illi fortitudinem, quia volebas facere eum ministrum iustitiae tuae contra Iudaeos. Non ergo erat in istis aliquod malum.

An peccarent hostes pugnando contra David.
Quaest. XXXVII.

QVAERITVR vterius an hostes David, qui pugnarent contra eum in istis tribus mensibus, peccarent.

Respondendum est, quod forte haberent causam iustam ad pugnandum, vt si nunc aliqua insurgeret, & tunc haberent iustum bellum. Credendum est tamen, quod bellum eorum esset iniustum in totum, vel pro maiori parte. Nam nunc Deus solum Israelitis poenam, & non culpam infligeret. Quod tamen hostes fouerent iustum bellum contra Israelitas, pertinere ad culpam, & non ad poenam, & ante hoc non habebat iustam causam pugnandi, ideo etiam nec haberent nunc. Sed aliquis dicit, quod haberent iustum bellum, quia Israelite peccauerant, & illud peccatum erat dignum ista poena, ideo iuste isti infligerent illam.

Item patet, quia isti mouebantur a Deo ad hoc: & tamen qui agunt spiritu Dei, non peccant, quodcumq; fecerint, quia non sunt sub lege. Et ita erat de istis, quia Deus mouebat illos, ideo non peccabant. Nam in eis erat iusta causa poenae infligendae, & etiam auctoritas ad infligendum, cum Deus faceret eos ministros suos in hoc.

Respondendum est, quod peccarent hostes David in isto bello, quia ipsi non haberent aliquam causam ad pugnandum. Et etiam quia concessis victoris a Deo abuterentur, vertendo illas in magnam crudelitatem. Nam quando isti proualerent contra Iudaeos, deberent existimare, quod Deus Israelitarum tradebat eos in manus ipsorum, cum ante hoc non possent se defendere ab eis, quando Deus ipsorum adiuuabat eos, & tamen habitis istis victoris gentiles non dabant gloriam Deo Israel, sed dijs suis. Sic patet de Philistinis, quibus multas plagas infligerat Samson, & Deus tradidit illum in manus eorum. Ipsi tamen attribuerunt gloriam istam Deo suo Dagon, nam conuenerunt ad templum eius, & fecerunt epulas magnificas, & laudabant Deum Dagon dicentes: Tradidit Deus inimicum nostrum Samson in manus nostras. Iudic. capitulo decimo sexto. Sic etiam fuit de Saule, quem Deus propter peccata sua reprobauerat, & tradebat occidendum Philistinis, primo Regum vigesimo octauo, & supra decimo. Et tamen Philistini gloriam victoriae illius attribuerunt dijs suis, ideo fecerunt, quod caput Saulis circumferretur per omnia templa idolorum, & postea poneretur ad perpetuam rei memoriam in templo Dagon, & arma illius posita fuerunt in templo Astaroth ad laudem istorum Deorum, significando, quod eis dedissent ipsi victoriam, vt patet supra decimo, & primo Regum vltimo. Et propter hoc Deus traderet postea istos in alias calamitates, & forte in manus David, vt paterentur pro malo, quod in istis bellis fecissent. Cum autem arguitur, quod istud bellum hostium contra David erat propter peccatum, ideo iustum erat.

Alph. Tost. In Lio. I. Paralip.

Dicendum est, quod peccauerant Israelite, & meruerant maiora mala, quam forte infligeretur eis per verba hostilia, & tamen non licebat hostibus pro illo peccato pugnare contra David, quia illud peccatum erat contra Deum solum, & non offenderat David hostes suos, etiam si grauius peccasset contra Deum pro hoc. Item cum dicitur, quod Deus mouebat Philistinos, & alias gentes ad hoc. Dicendum, quod hoc non iustificabat bellum ipsorum, quia licet Deus moueret eos, non putabant ipsi se moueri a Deo, & sic bellum erat tanquam personarum, & sine aliqua causa factum. Ideo erat iniustum. Nam ipsi non putabant se a Deo moueri, nec etiam facere hoc propter aliqua peccata Israelitarum, sed desiderabant facere propter vtilitatem suam, nec etiam se ministros Dei in isto, sic patet de Senacherib, quem Deus misit contra Iudaeos, & confortauit eum contra eos propter peccata illorum, & tamen putabat sic, sed quod a se ipso erat tota ista fortitudo. Ideo Deus puniuit eum, quamquam esset minister suus. Sic patet Isaia, capitulo decimo, scilicet. Vae Assur virga furoris mei, & baculus ipse, in manu eorum indignatio mea contra populum furoris mei, mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat praedam, & ponat illum in conculationem, quasi lutum platearum. Ille autem non sic arbitrabitur, licet ad conterendum erit cor eius. Dixit enim in fortitudine manus meae feci, & in sapientia mea intellexi, & abstuli terminos populorum, & principes eorum depradatus sum, & detraxi quasi puteus in sublime residentes, & inuenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum. Et tunc sequitur poena eius, scilicet: Nunquid gloriabitur securus contra eum, qui fecit in ea, aut exaltabitur terra contra eum, a quo trahitur, &c. Sic etiam fuit de Nabuchodonosor, quem Deus fortificauit, & vocauit ad puniendum Hebraeos, ipse tamen non putauit, quod Deus adiuuaret eum ad hoc, sed quod in fortitudine sua faciebat haec, de quo Isa. capitulo quinto, & septimo. Abachuc primo. Et postea isti duo reges traditi sunt in magnas calamitates, vt patet de Senacherib, qui occisus est a filiis, postquam exercitus tuus destructus fuerat ab angelo, quarto Regum, capitulo decimonono. Nabuchodonosor autem factus, vt bestia, ambulauit cum bestiis agri, & comedit fenum, sicut bos certo tempore, quousque cognouit se peccasse. Et tunc restitutus est in regnum. Dan. 4. Ita fiet de hostibus David si nunc pugnarent contra eum, quia abuterentur potestate sibi a Deo tradita, exercentes magnas crudelitates, ideo ipsi traderentur postea in magnam poenam, & forte in manus David.

Quae fuerit ista plaga mortis.
Quaest. XXXIX.

QVAERITVR vterius de ista plaga mortis, quam David elegit, quae plaga erat, an esset pestis, vel quid. Aliquis dicit, qd non erat pestis, quia tunc coinciderent duae plagae. Illa, qua ponitur hic prima, & est pestilentia trium annorum, & ista tertia, quam elegit David.

Dicendum, quod ista non erat pestis eo modo, quo solemus accipere pestem pro corruptione in nobis causata ex corruptione aenis. Nam talis pestis licet sit morbus latis repentinus, tamen non poterat peruenire ad tantam celeritatem, sicut fuit in ista plaga, vt infra declarabitur. Potest tamen vocari pestis generalis, eo quod subito homines rapiebat, & sic vocatur hic, nam dicitur, quod misit Deus pestilentiam in Israel. Sic etiam dicitur. 2. Regum 24. Aut tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Et iterum. Immo si que Dominus

Hh 3 pesti.

pestilentiam in Israel. Aliquis autem dicit, qd non erat morbus ista pestis, sed magis erat mors violenta, quae fit per vulnera, quod patet, & quia angelus domini hñs gladium euaginatam percutiebat istos, qui moriebantur. Respondendum, qd non erat mors violenta, quia angelus non infligebat vulnera, ita qd trucidaret homines, quia tñc nullo modo vocaretur pestis, sed magis hostilitas, vel bellum Domini, nec etiam angelus Domini habebat gladium ad percutiendum, sed apparuit cum illo gladio euaginato ad terrendum, de quo infra declarabitur in quadam quaestione. Veritas autem erat, qd mors ista erat magis per morbum, quam per vulnera, vel violentiam aliquam.

Sed tunc manet dubium, an feret ista mors per aliquam corruptionem aeris, ex qua sequeretur corruptio in corporibus humanis, & subito morerentur, vel aliàs. Dicendum videtur, qd non esset ista mors ex corruptione aeris, quia non videtur, qd aer tantum corrupti posset, sed subito interficeret homines, nisi forte mutaretur à tota sua qualitate; nam in pestibus, quae aliàs eueniunt, quamquam homines quasi subito moriantur, postquam apparet in eis ille morbus: tamen non fit illa corruptio subito, sed ex multis diebus aer corruptus est, & etiam non sentitur, quousque illa sint iam nimis male disposita, quia paruae alterationes non sentiuntur in nobis propter commissionem nostram ad alios actus, nam magis sentiuntur in bestiis, & auibus, sicut patet de cornicibus, quae clamant ante pluias, quia sentiunt corpora sua immutari ab aere iam humefacto, corpora etiam nostra immutantur, ab illo aere, & fiunt tenebrosiora, & nos non sentimus, sed sentiunt illud pulices, & mordent nos grauius aliquanto tempore ante pluiam, quia caro nostra est iam magis tenera, qd prius. Ideo stimulus eorum potest magis infigi carni, quam prius, & reddunt eam magis rubeam propter sanguinem quem exauriunt. Etiam quia propter tenebrositatem est corpus facilius passibile, & peripicacius sentit, sicut homo magis dolet de percussione, quam asinus propter diuersam carnis tenebrositatem. Non fuit tamen sic tempore Dauid: nam quando ipse elegit istam pestem, non erat aer dispositus ad aliquam corruptionem, & in ipsa die de mane vsque ad horam prandii perierunt septuaginta millia virorum, vt declarabitur sequenti quaestione. Ideo in tam pauco tempore non poterat tantum corrumper aer, quin omnino exiret extra totam suam naturalem dispositionem. Secundo patet, quia si tanta corruptio fuisset in aere, non potuisset fieri, quando etiam corrumperentur terrae nascentia, & etiam morerentur pecora: Et sic non solum esset pestis in hominibus, sed etiam alia plaga terrae nascentium. Nihil tamen tale fuit, sed solum plaga in hominibus. Ideo non fuit hoc per corruptionem aeris. Tertio patet, quia si per aeris corruptionem fuisset istud, cum tantum esset aer corruptus, & subito corruptus, vt in tribus, vel quatuor horis occiderentur septuaginta millia virorum, nullus homo posset tantam corruptioni resistere, ideo morerentur non solum illi, sed etiam omnes, qui essent in terra Israel. In aliis autem pestibus non moriuntur omnes homines, eo quod aer non est tam corruptus, vt valeat inficere omnes, sed aliqui sibi resistunt, & tamen aer nunc esset tam corruptus ad hoc, quod posset inferre tam subito mortem, quod nullus posset ei resistere, & tamen multi non perierunt, ideo videtur, quod non fuerit per aerem corruptum.

Sed dicendum est, quod ista plaga fuit particularis, & non per aliquid commune, scilicet non erat aer, vel aliquid aliud naturale commune omnibus, quod inficeret eos, sed fuit plaga particularis, ita quod angelus Domini quemlibet particulariter percutiebat, & moriebatur. Et hoc patet, quia Deus dixit: Aut tribus diebus gladium Domini, & mortem versari in terram, & angelum Domini interficere in omnibus finibus Israel. Si tamen ista esset pestis per aerem corruptum, angelus Domini nihil faceret, sed ille, qui inficeretur ab aere moreretur. Ideo videtur, quod plaga particulariter ab angelo infligebatur cuiuslibet, sicut si ipse percureret quemlibet gladio. Modus autem percussio- nis poterat esse, quod angelus apponeret cuiuslibet aliquid pestiferum, quo apposito illico moreretur, vt pote si applicaret illud angelus ad cor. Nam angeli subintrant corpora nostra, & poterant aliqua venenosa applicare cordibus, per quae in visu oculi omnes homines morerentur. Sic enim fuit in percussione primogenitorum Aegypti, nam omnes occisi sunt eadem nocte, & omnes in media nocte, & nullus alius occidebatur nisi ipsi, quod non poterat fieri si esset per corruptionem aeris, vel per aliquam plagam naturalem communem, sed erat per particularem percussione, & sic significatur Exod. 12. vbi dicitur, quod angelus transibat de domo in domum, & percutiebat primogenitos. Sic etiam fuit in destructione exercitus Sennacherib, nam in vna nocte perierunt centum octoginta quinque millia infensibiliter, ita qd illi qui erant apud alios, non sentiebant eos percuti & mori, vnde illi, q non percussi sunt surrexerunt mane, & viderunt socios suos mortuos apud se, quorum mortem per noctem non senserant cum infligeretur. 4. Reg. 29. & Isa. 27. de ista morte dicit Ioseph. 7. Antiqu. Moriebantur non vno modo, vt facile languor potuisset agnosci, sed mors quidem inerat multis languorum occasionibus: alius enim super alium moriebatur, & latenter imminens malum velociter ferebat interitum. Alii siquidem peribant cum vehementibus doloribus, & amaro gemitu animam relinquerebant. Alii vero ipsis passionibus marcescebant, ita vt neque curam exhibere corporibus preualerent, sed pro dolore deficerent. Alii autem repentinis tenebris eorum conatus abicipientibus suffocati protinus exspirabant. Alii super mortuos, quos sepeliebant ipsi quoque moriebantur imperfectas relinquentes pariter sepulturas.

De duratione pestis. Quæst. XL.

Quæritur ulterius de ista plaga pestis, quandiu durauit. Aliquis dicit, quod tribus diebus, quia Deus dixerat: Aut tribus diebus mortem, & gladium Domini versari in vniuersis finibus Israel. Dicendum tamen, qd non tantum durauit, sed vt dicitur, solum durauit per tres, vel quatuor horas, incipiente die vsque ad horam prandii, vel sacrificii, nam Iosephus 7. Antiqu. dicit: Incipiente itaque pestifero languore eos ab hora matutina perimere, vsque ad horam prandii consummati sunt septuaginta millia. Alii dicunt, quod durauit vsque ad horam, qua soler offerri sacrificium. Et istud est in mane, sicut dicitur, quarto Regum tertio. Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet, &c. Et sic duraret modico tempore plaga ista. Sed obijcietur, quia 2. Regum 24. dicitur: Immisit Dominus pestilentiam in Israel de mane vsque ad tempus constitutum. Et tamen tempus constitutum erat trium dierum, ideo tanto tempore durauit. Dicendum est, quod non durauit illis tribus diebus. Quod patet, quia dicitur: Immisit Dominus pestilentiam in Israel de mane vsque ad tempus constitutum. Mane autem est pars diei, & refertur ad alteram partem eiusdem diei, & ideo si pestis durasset per tres dies, non diceretur de mane vsque ad tempus constitutum, sed diceretur a primo

Cornic
eur fupra
pluiam præ
dicat.

De duratione pestis. Quæst. XL.

De duratione pestis. Quæst. XL.

Quæritur ulterius de ista plaga pestis, quandiu durauit. Aliquis dicit, quod tribus diebus, quia Deus dixerat: Aut tribus diebus mortem, & gladium Domini versari in vniuersis finibus Israel. Dicendum tamen, qd non tantum durauit, sed vt dicitur, solum durauit per tres, vel quatuor horas, incipiente die vsque ad horam prandii, vel sacrificii, nam Iosephus 7. Antiqu. dicit: Incipiente itaque pestifero languore eos ab hora matutina perimere, vsque ad horam prandii consummati sunt septuaginta millia. Alii dicunt, quod durauit vsque ad horam, qua soler offerri sacrificium. Et istud est in mane, sicut dicitur, quarto Regum tertio. Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet, &c. Et sic duraret modico tempore plaga ista. Sed obijcietur, quia 2. Regum 24. dicitur: Immisit Dominus pestilentiam in Israel de mane vsque ad tempus constitutum. Et tamen tempus constitutum erat trium dierum, ideo tanto tempore durauit. Dicendum est, quod non durauit illis tribus diebus. Quod patet, quia dicitur: Immisit Dominus pestilentiam in Israel de mane vsque ad tempus constitutum. Mane autem est pars diei, & refertur ad alteram partem eiusdem diei, & ideo si pestis durasset per tres dies, non diceretur de mane vsque ad tempus constitutum, sed diceretur a primo

a primo die vsque ad tempus constitutum: Secundo patet, quia dicitur ibidem: Immisit dominus pestilentiam in Israel de mane. Et postea sequitur: Venit autem Gad ad Dauid in die illa, & insitit ei, qd faceret altare in area Hornam Iebusei, & cohibita est plaga. Ergo videtur, qd in ipsa die, in qua plaga inflicta est cessabat. Ista est positio communis, scilicet qd non durauerit ista plaga per vnam diem, & quando obijciatur qd dicitur vsque ad tempus constitutum, dicit Iosephus, quod intelligitur vsque ad tempus prandii: tunc enim cessauit, sed istud non recipitur, quia in sacra scriptura tempus prandii non est aliquod tempus constitutum, ergo non potest intelligi de illo tempore, & sic dicunt, quod intelligatur de tempore sacrificij, quia erat tempus constitutum ad offerendum sacrificium. Nam dicitur 4. Regum 3. Factum est ergo mane, quando sacrificium offerri solet. Et ab aurora vsque ad illud tempus fuit ista plaga. Dicendum est, quod ista est communis positio, scilicet quod non durauerit plaga per vnum diem, & ob hoc postea sustineri ista positio, sicut supra dictum est, magis tamen videtur dicendum, qd durauerit ista pestis per tres dies, & patet hoc, quia 2. Regum 24. dicitur: Immisit dominus pestilentiam de mane vsque ad tempus constitutum. Sed tempus trium dierum constitutum erat ad inferendum istam plagam, vt patet in littera, ergo tanto tempore durauit. Nec obstat, quod dicitur, qd tempus constitutum vocetur tempus, quo sacrificium offerretur, quia istud nullo modo est ad propositum, eo qd Deus nihil loquebatur ibi de sacrificio. Secundo patet, quia si intelligeretur de sacrificio: cum de hoc non fuisset facta aliqua mentio, sed esset impertinens, exprimeretur, qd durauit vsque ad tempus constitutum pro sacrificio, sicut dicitur 4. Reg. 3. in alio facto impertinente, factum est igitur mane, eo tempore quo sacrificium offerri solet, & tamē nihil expressum est hic, ergo non intelligitur de tempore illo. Tertio patet, quia si intelligatur de tempore constituto ad sacrificium, poterit intelligi, quod durauerit modicum, vel quod durauit vsque ad solis occasum, nam sacrificium matutinum offerebatur in aurora, sacrificium autem vespertinum in occasu solis, & cum non exprimat de quo sacrificio intelligeretur, poterit intelligi de tempore constituto pro sacrificio vespertino. Quarto patet, quia dato, quod intelligatur de sacrificio matutino, non posset stare, quia tunc nihil duraret ista pestis, eo quod dicitur, quod immisit Dominus pestilentiam in Israel de mane vsque ad tempus constitutum. Et tamen sacrificium matutinum fiebat diluculo oriente Sole, vt declaratum est Leui. 6. Et etiam colligitur 4. Reg. 3. scilicet factum est ergo mane, quando sacrificium offerri solet, & sic vtrunque fiebat in mane, vnde non esset aliqua distantia inter principium illis pestis, & finem, quod falsum est, quia dicitur de mane vsque ad tempus constitutum. Quinto patet, quia isti dicunt, quod non poterat intelligi de hora prandii, sicut dixit Iosephus, eo qd non erat tempus constitutum in lege, sed de tempore sacrificij, quia erat tempus constitutum in lege. Ex eadem ratione dici poterit, quod durauit ista pestis per septem dies, eo quod septem dies erant tempus constitutum ad comedendum azima, & ad seruandum festum tabernaculorum. Leuitic. 23. & ad faciendum quoddam purificationes ab immunditiis. Leu. 15. Satis ergo vt irrationabiliter dictum, qd tempus constitutum esset hic tempus sacrificij. Secundo patet ad principale, qd durauerit ista plaga per tres dies, quia hic dicitur: Aut tribus diebus gladium Domini. Et postea quod subditur de executione eius: non dicitur quantum durauerit, ergo præsupponitur, quod durauit istis tribus diebus, alioquin exprimeretur tempus, quo durauit.

Ad rationem primam pro ista parte dicendum, quod dicitur immisit Dominus pestilentiam de mane vsq; ad tempus constitutum, id est vsque ad tres dies, & tamen dicitur de mane, vt significetur, qd ab aurora primi diei cepit ista plaga, & durauit vsque ad diem tertium: vel dicitur de mane, id est in mane illius diei, quo Dauid elegit pestem, cepit pestis. Ad secundam rationem, cum dicitur, venit Gad ad Dauid in die illa. Dicendum, quod non intelligitur de illa die, in qua cepit pestis, sed de illa die, in qua Dauid vidit angelum habentem gladium euaginatam, vt colligitur ibi ex littera. Et ista erat dies tertia pestis: nam angelus Domini cepit percutere Israelitas, & percussit prius in omnibus finibus Israel, deinde venit in Ierusalem, & duobus diebus primis percussit alia loca extra Ierusalem, & in die tertio apparuit in Ierusalem euaginatam gladium habens, & illa die venit Gad ad Dauid. Istud satis colligitur ex littera. 2. Reg. 24. quia dicitur: Immisit Dominus pestilentiam in Israel de mane vsque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo a Dan vsque Bersabee septuaginta millia. Et sequitur: Cumque extendisset angelus Domini manum super Ierusalem, vt disperderet eam misertus est dominus. Et sic prius fuit pestilentia in toto Israel, deinde in Ierusalem die tertio, & durauit vsque ad tempus constitutum, per tres dies.

De discordia, quæ habetur circa tempus pestis, & verba Dei. Quæst. XLI.

Quæritur ulterius dato quod ista plaga non durasset, nisi ab aurora vsque ad tempus prandii, vel vsque ad tempus sacrificij secundam positionem communem, quam etiam nos aliquando referimus sequendo aliorum positionem, quomodo statet, quod Deus dixit, quod tribus diebus veniret pestilentia super Israel. Respondetur potest, quod Deus destinaret occidere certam summam virorum nunc pro isto peccato. Et dicebat, quod in tribus diebus occideret illos, ne tamen Israelitas, tandem vexarentur voluit illos viros occidere in tribus, vel quatuor horis, & sic nihil diminutum est de poena, id est de numero occidendorum, sed de tempore executionis, & sic fiet in eis, qui fuerint in purgatorio circa diem iudicii, nam post diem iudicii, non durabit poena purgatorii, sed omnes erant in vita æterna, qui aliàs in purgatorio erant. Aliqui tamen moriantur in tribus, vel quatuor diebus ante diem iudicii in charitate, quorum satisfactio, quæ restat agenda, requirebat decem, vel viginti annos forte, & necesse est, quod illi in illis tribus, vel quatuor diebus tolerant tantam poenam intensiuè, sicut tolerauerunt in viginti annis extensiuè. Sed tunc dicit aliquis, cum Deus non beneficeret in hoc Israelitis, ad quid mutaret tempus a se constitutum, cum tantum passuri essent in tribus, vel quatuor horis, sicut in tribus diebus?

Dicendum, quod hoc beneficium aliquod erat Israelitis, quia cum esset illa plaga durissima, si per tres dies duraret, essent per illos tres dies semper cum magno timore, quia quilibet de seipso timeret, qd in illa peste occidendus esset. Etiam cum duraret magno tempore, putarent Israelite adhuc plures occidi, qd occisi essent, & ex hoc nimis anxiantur: cum autem nunc in tribus, vel quatuor horis finiret plaga, essent liberati a timore in brevi, & hoc erat eis magnū beneficium. Secundo modo posset dici, qd Deus propter occidere certam summam Israelitarum in tribus diebus, quia sic exigebat eorum culpa, postea tamen misertus est ipsorum, & occidit pauciores, & solū in tribus, vel quatuor horis. Et cum obijci-

tur, quod Deus dixisset pestem duraturam per tres dies, potest dici, quod hoc non fuit secundum Dei diffinitionem, sed magis secundum comminationem, sicut exigebant merita Israelitarum. Postea autem, quia mutata fuerunt illa merita, eo quod doluerant Israelitae nimis de peccatis suis, mutata fuit preñcia-tio Dei, nam propheticè comminationis, & promissionis sepe mutantur mutatis meritis illorum, ad quos dirigitur Iere. 3.

Quare potius elegit David pestem.
Quaest. XLII.

QVAERITUR ulterius, quare David elegit pestem, & non aliam plagam. Respondet Iosephus, & ferè omnes alij scriptores, quod istud fecit David, ut non excluderet a se partem penè istius; nam si elegisset famem septem annorum, ipse non pateretur, quia haberet cibos pro se de alijs regionibus pro toto illo tempore, sed pateretur pauperes de regno suo. Si autem elegisset venire super se hostes, ipse posset defendi in locis munitissimis; potissime, quia habebat custodes corporis sui viros fortissimos. Damnum autem esset in exercitu. Pestis autem communis morbus est regibus, & subditis: ideo elegit istam plagam, ut ipse, qui principaliter peccauerat cum ceteris puniri posset. Ista est positio communis, & secundum hoc David nimis meruit, eo quod voluit penam transferri in se, quam alijs totam populus pateretur. Causa tamen non fuit ista, ut colligitur

in litera, & ut infra declarabatur in quadam quaestione,

Quare non elegit David famem, sicut pestem.
Quaest. XLIII.

QVAERITUR ulterius quare David non elegit famem septem annorum, quia videtur, quod in hoc posset magis provideri, quam in peste, quam elegit. Respondendum, quod non elegit famem, quia visa est sibi importabilis. Primo quia terra non posset aliquid germinare, quamquam coleretur, id oporteret, quod duceret cibos de regionibus extraneorum, & ad hoc fierent sumptus infiniti, quos non posset tolerare Israelitae. Secundum erat, quod dato, quod Israelitae ferrent cibos de alijs regionibus, & seminarent in terra sua, ut aliquid colligerent: nihil inde haberent, & sic perderent semina: unde faciliter exhaurirentur substantiè eorum, & non haberet unde cibos emerent. Tertio patet, quia si haberent unde emerent, forte non darentur sibi cibi venales, eo quod omnes gentes, quae erant per circuitum terrae Israel erant hostes ipsorum Israelitarum, & contra omnes pugnavit David, & subiecerat sibi in tributum, ut patet supra 18. ideo illi videntes Israelitas in angustia famis, nolent eis succurrere, ut morerentur, & ipsi liberarentur à tributis, & possiderent terram eorum. Quarto, quia necesse erat Israelitas effici servos gentium vicinarum, vel omnes perire fame: nam cum ista fames duraret per septem annos, non haberent pecunias ad emendum tanto tpe cibaria: nam sic factum est in Aegypto, cum esset fames valida: vendiderunt. n. Aegyptij pecora sua, & omnia mobilia, & postea domos, & agros, & postea seipios vendiderunt regi, ut daret eis cibos, & tunc non potuerunt habere sufficientiam per septem annos famis, ut patet, Gen. 47. à fortiori fieret nunc: nam ibi clementer tractabat Aegyptios, & pro precio competentis dabat eis cibos: nunc tamè cum Israelitae habituri essent illos de manu hostium, pro magno precio haberent, & in brevi cogerentur hostibus vendere omnia, quae erant in regno Israel, & facere se servos illorum. Quinto quia

necesse erat, quod Israelitae perderent regnum, & traderetur in manus hostium, quia cum tanto tpe fames oppressura esset terram Israel, non valeret se sustentare Israelitae in illa, & fugerent ad terras alias, ubi possent vivere, & tunc hostes introirent in terram Israel, & occuparent omnia loca munita, nec esset regressus postea Israelitis, & sic periret regnum, & gens Israel eēt dispersa per omnes nationes, nec esset postea vnus populus, sicut prius. Sexto quia data fame sequeretur hostilitas. Nam cum tandem Israelitae premeretur fame, non haberent apparatus ad bellum, cum ad bellum requirantur magni sumptus, & multa vitualia, & ideo hostes irruerent super eos, & faciliter terram ipsorum destruerent, quia saltem fame cogerent eos ad deditioem. Ideo nullo modo visum fuit David tolerabile, quod eligeret famem septem annorum.

Quare potius elegit pestem, quam plagam hostium.
Quaest. XLIIII.

QVAERITUR ulterius quare non elegit plagam hostium per tres menses. Respondendum, quod hoc visum est David durissimum. Primo quia nesciebat ipse quantum malum posset inferre hostes in illo tempore. Nam si Deus adiunaret illos contra Israel, sicut solebat adiunare Israelitas contra eos, in brevi possent deleri Israelitae. Nam David adiutus à Deo subiecit sibi omnes gentes, quae erant in circuitu terrae Israel, Philistinios, Idumaeos, Moabitas, Ammonitas, Syros, ut patet supra 18. & 2. Re. 8. & potuisset delere istas gentes si voluisset, ita ut nullus maneret. Nam in terra Idumaeorum occidit David omne masculinum 2. Re. 1. In terra Moabitarum fecit duos funiculos, Nam coequavit Moabitarum, & fecit vnum funiculum de Moabitis ad occidendum, & alium ad vivificandum 2. Re. 3. In terra Ammonitarum cepit omnes vrbes, & fecit super Ammonitas tribulas, & trahas, & carpenta ferrata, & diuisit eos cultris, traxitque in typo laterum 2. Regum 12. & praecedenti. A fortiori ergo omnes istae gentes congregare, & adiuta à Deo poterant facile delere Israelitas. Secundo quia dato, quod Deus tantum malum inferret in peste, sicut hostes in persecutione, tamen cum magna clementia, & benignitate inferret illam poenam, hostes autem cum magna severitate sumentes per hoc vindictam de omnibus malis, quae passi fuissent ab Israelitis. Tertio quia de malis, quae Deus permitteret hostibus David facere, nihil ipsi remitterent, sed conarentur si possent plura mala inferre, quae Deus permittebat, nec moueretur vlla misericordia, Deus autem de malis, quae facere posset, immo etiam de illis, quae determinasset facere Israelitis, aliquid tolleret misericordia motus, sicut dicitur 2. Re. 24. & infra in Ista, quod cum extendisset angelus Domini manum suam Ierusalem, ut percuteret eam, misertus est Dominus super afflictione, & dixit angelo percutienti, sufficiale nunc, contrahe manum tuam. Et hoc est, quod principaliter consideravit David in electione plagae, ut patet in litera, scilicet. Ex omni parte angustiae me premunt, sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multae sunt miserationes eius, quam in manus hominum. Quarto ceteris paribus ista poena intolerabilior esset, quam quaelibet alia, nam magis velle homo pati à viro ignoro aliquid magnam poenam, quam ab hoste suo minorem. pro hoc, qui patit, dolet nimis, quod subiecit illi, quem maxime habet exosum. Etiam quia scit, quod ille valde gaudet de malo suo, & potissime erat hoc in David. Nam ipse habebat omnes gentes vicinas sibi subie-

ctas

ctas in tributum, quod ergo nunc ipse subieceretur illis, erat sibi magna ignominia, & dolor, & volebat pati, potius quodcumque aliud.

Quae istarum trium plagarum erat simpliciter peior.
Quaest. XLV.

QVAERITUR de istis tribus plagis, quae erat simpliciter peior. Dicendum, quod aut ista comparatio fit praesupposito, quod sciretur summa occidendorum in peste. 70. millium, aut nescito hoc. Accipiendo primo modo, manifestum est, quod pestis erat minus mala, quia consideratis inconuenientibus datis de fame, & de hostibus in duabus quaestionibus praecedentibus, in qualibet earum sequeretur plura mala Israelitis, quam occisio septuaginta millium virorum in tanto populo. Si autem nesciretur summa occidendorum, dicendum quod per quamlibet istarum plagarum poterat verisimiliter perire totus Israel. De hostibus, & fame declaratum est in duabus quaestionibus praecedentibus. De peste autem satis manifestum est, quod in illis tribus plagis poterat totus Israel perire, immo in vna die, sicut angelus domini occidit in vna nocte centum octogintaquinque milia Assyriorum de exercitu Senacherib. 4. Regum 19. & Ista. 27. & tamen hoc dato adhuc ista plaga minor erat, quam quaecumque alia, eo quod isti facilius morerentur, & non cum diuturnis doloribus, sicut fieret in fame, & hostilitate, nam in qualibet earum totus populus poterat perire, ut declaratum est. Et si dicitur, quod erat dubium an in alijs plagis periret totus populus, etiam dicitur, quod dubium erat an periret in peste, & ideo in hoc erat equalis conditio omnium plagarum. Item facilius erat homini ad tolerandum, quod a Deo per seipsum puniretur, quam quod mediantibus hostibus, & terrae sterilitate puniretur, sicut tolerabilius est alicui seruo, quod a domino suo sustineat alapam, quam quod dominus suus iubeat alteri seruo, ut eum alapa percutiat. Pestis ergo minor erat alijs plagis, & istam approbavit David, dicens: Melius est, ut incidam in manus domini: Tolerabilior est. n. ista plaga, quam alia.

Manet autem dubium de plaga hostium, & famis, quae istarum esset peior. Dicendum est, quod quaelibet earum poterat totus populus Israel destrui, ut declaratum est in duabus quaestionibus praecedentibus, & quantum ad hoc erant aequales, sed aliquis dicit, quod melius erat plagam hostium sustinere, quam famis: sic diffiniuit Ieremias Thren. 4. Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame: quoniam isti extraherunt consumpti a sterilitate terrae. Dicendum est, quod peior erat plaga hostium, quam famis, quod patet primo, quia David nullam magis refugit, quam plagam hostium, ut patet hic 2. Regum 24. l. Melius est, ut incidam in manus domini, in quo multae miserationes sunt, quam in manus hominum. Et hoc erat incidere in manus hostium. Secundo patet, quia per vtraque plagam poterant perire omnes Israelitae, & tamè si perirent fame, non oportet, quod subiecerentur hostibus: Si autem morerentur in manu hostium, traderentur illis, & in hoc esset maior poena, quia morerentur, & subiecerentur, & tamen morientes fame morerentur in toto honore suo. Tertio patet, quia tolerabilius est homini, quod percutiatur a Deo, quam quod percutiatur ab alio homine, sicut tolerabilius est homini, quod percutiatur à domino suo, quam a subdito suo, vel aequali, & tamen si percuterentur fame Israelitae percutiebantur a Deo. Si autem fugerent hostes, percuterentur ab hominibus, ideo minus esset tolerabile. Quarto patet, quia gentes, quae erant circuitu Israelitae

rum non scirent, quia istae plagae infligebantur eis a Deo propter peccatum, & ideo si famis opprimeret Hebraeos, crederent gentes vicinas, quod hoc naturaliter veniebat. Si autem fugerentur ab hostibus, non crederet, quod Deus hoc faciebat, sed quod ipsi propter suam ignominiam fugiebant, & quod iam nihil retinebant de probitate priorum, unde nimis inhonorabiles haberentur, quod non fieret si fame opprimerentur. Ad illud, quod dicit Ieremias. l. melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame, potest tripliciter intelligi: vno modo, quod melius fuit eis. i. minora tormenta sustinuerunt, nam qui fame moritur multis diebus anxiat, & resoluitur, qui autem ab hostibus occiditur subito perit, & hoc intellexit Ieremias dans causam dicti sui. l. quia isti extraherunt consumpti a sterilitate terrae. i. qui moriuntur fame tabescunt, id est putrescunt, vel desiccantur antequam moriantur, & iste est locus cruciatus, qui non accidit occisis ab hoste. Secundo modo potest intelligi, quod melius est occisis gladio, quam interfectis fame. l. quantum ad seipos, & tamen non quantum ad communitatem, cuius isti partes sunt, nam quod moriantur aliqui fame a Deo infligita, nullum dedecus est, quod tamen occidantur ab hostibus, & subiciantur eis dedecus est. Tertio modo potest dici, quod differat an famis sit infligita a Deo, siue naturaliter eueniat, vel causetur propter obfessionem: nam primo modo nullum est dedecus famem patienti, quia non est in potestate hominis, quid Deus agere velit, vel offerre per operationes naturae: pati tamen famem in obfessione potest esse dedecus, ut si obsessi patiuntur famem, quia non audent exire ad pugnandum cum hostibus. Ieremias autem loquitur de fame, quae euenit propter obfessionem, & sic erat illa, quae tunc passi fuerant Iudei a Chaldeis obfidentibus urbem, & deterius est sic mori fame, quam perire gladio pugnando: famis tamen, de qua hic dicitur erat a Deo infligita supernaturaliter, ideo nullum dedecus erat illam tolerare.

Quare David potius elegit pestem.
Quaest. XLVI.

QVAERITUR ulterius, quare David secundum veritatem elegit pestem, & non aliam plagam. Dicendum, quod sicut fuit declaratum supra in quadam quaestione, fecit hoc pro populo, ut multi putant, quod falsum est. Dicendum. n. quod David non consideravit hic, nisi utilitatem. l. quae plaga esset minor, & illam voluit. Putavit autem pestem esse minorem, ideo illam elegit. Sic patet ex litera. l. Angustiae me premunt ex omni parte, sed melius mihi est, ut incidam in manus domini, in quo multae miserationes sunt, quam in manus hominum. Si tamen David elegisset pestem, ut ista plaga eēt cōis sibi, & omnibus, non allegasset istam rationem. l. melius est mihi, ut incidam in manus domini, quia nihil ad propositum faceret. Itē non est verisimile, quod si David credidisset aliquam de alijs plagis esse minorem, quam ista, quae eligeret istam, quia in hoc videretur peccare, & imprudenter agere, eligens id quod magis nociuum erat populo. Nec obstat, quod David vellet istam plagam, eo quod erat communis sibi, & alijs: nam licet propter hoc vellet eam aliquo modo, tamen non erat ista causa principalis volendi, sed quia erat ista plaga minor alijs,

De tempore inaequali dato istis plagis. Qd. XLVII.

QVAERITUR ulterius, quare Deus dedit istis plagis tempora tam inaequalia. l. septem annos pro fame, & tres menses pro hostibus, & tres dies pro peste. Dicendum est, quod peccatum vnum erat,

erat, pro quo iste pene infligebantur. Ideo oportebat, quod omnes essent aliquo modo equales, quia tamen erant inaequales in intensione, non debebat eis dari equale tempus durationis, quia sic essent totaliter inaequales, sed id, quod una excedebat aliam per intentionem, debebat suppleri in alia per extensionem, sicut flagellari, & comburi, inaequales pene sunt, sed poterunt equari ratione temporis, ut si unus sit in igne per quartam partem horae, & alius flagellatur per tres horas, sic erat hic nam pestis est grauior, quam hostes absoluti, & hostes, quam fames, ideo ad hoc, quod equarentur, dati fuerunt septem anni pro fame, & tres menses pro hostibus, & tres dies pro peste, quia tantum malum infligeretur in tribus diebus pestis, sicut in tribus mensibus hostilitatis, & in septem annis famis.

Si peccaret Dauid eligendo aliam plagam, quam pestem, Quae. XLVIIII.

QUAE RITUR ulterius, an Dauid peccaret si eligeret aliam plagam, nisi pestem. Alii dicunt, quod sic, quia in alijs plagis Dauid poterat esse liber a malo. In peste autem erat morbus communis sibi, & alijs. Ideo quod vellet talem plagam, in qua non esset sibi periculum, sed populo, cum tamen non peccasset populus, sed ipse, peccatum erat. Respondendum est, quod cum Deus daret optionem Dauid non peccaret ipse utendo iure suo aliquo diceretur, quod Deus instigaret aliquem ad peccandum, & tamen dedit Deus optionem Dauid in istis tribus. Ideo poterat quodcumque illorum vellet eligere licite: illi autem, qui credunt, quod Dauid eligeret pestem, quia erat sibi, & alijs communis, ut ipse posset puniri, putant quod peccasset, si non elegisset illam, & tamen isti adhuc errant in fundamento, quia putant, quod Dauid elegit pestem propter hoc, & tamen non elegit eam, nisi quia putabat esse minorem plagam, quam duas alias, ut patet in litera, & declaratum est supra in quadam questione.

De quibusdam verbis, quae dixit Dauid, scilicet melius est, ut incidam, &c. Quae. XLIX.

QUAE RITUR ulterius quomodo dixit hic Dauid melius est, ut incidam in manus domini, eo quod omnes tres infligebantur a Deo. Dicendum quod verum est, quod per quamlibet earum incidebat Dauid in manus domini: tamen differt, quia poterat incidere in manu Dei quantum ad ordinationem. Omnes istae tres plagae erant a Deo, quia ipse disposuerat, quod veniret quaecumque earum eligeretur a Dauid, & tamen quantum ad executionem non pertinebant omnes ad Deum, sicut patet de plaga hostium, quia licet esset ipse mortuus eos ad pugnandum contra Dauid, & non Deus: sic etiam erat de fame, quia illa caufaretur opere corporum celestium, vel locustarum, aut aliorum animalium destruentium terrae nascentia, vel per modos similes, & in omnibus istis executio non fieret per Deum, sed per aliquos ministrantes aliquo modo naturales. In peste autem executio erat per Deum, eo quod angelus suus percutiebat, ut patet in litera. Ideo in sola peste dicebatur Dauid incidere in manus domini, in alijs autem non, sed in manus hominum, vel aliarum rerum.

Quare dixit Dauid melius est mihi incidere in manus domini. Quae. L.

QUAE RITUR ulterius quomodo Dauid posita electione de istis tribus plagis, cum dixit melius mihi est incidere in manus domini, quam in manus

hominum, quia per hoc non sufficienter comprehendit omnes tres plagas, sed duas, scilicet pestem per manus domini, & hostes per manus hominum. Aliquis dicit, quod per manus domini intelliguntur duae plagae, scilicet pestis, & fames, eo quod utraque infligebatur a Deo hominibus non ministrantibus, sed istud non stat, quia tunc cum Dauid diceret. Melius mihi est, ut incidam in manus Domini. Non significaretur distincte, quam poena istarum vellet Dauid, scilicet pestem, an famem, & tamen per hoc significauit se eligere pestem, ideo non significatur hic duae plagae per hoc. Aliter ergo dici potest dupliciter: vno modo, quod intellexit Dauid duas plagas dicendo, quam ut incidam in manus domini. Et manifestum est, quia utraque plaga, scilicet hostilitas, & fames per homines infligeretur: de hostilitate manifestum est: de fame autem dicendum, quod poterat infligi per homines, utpote si hostes vastarent terrae nascentia: nam istud erat possum Israelitis in maledictionem, quando mali erant, scilicet. Frustra sereris sementem, quae ab hostibus deuorabitur. Leui. 26. Vel dato, quod fames veniret opere corporum celestium, homines poterant adiuuare ad istam famem, scilicet quia necessarium erat, quod Israelitae non habentes cibaria in terra sua emerent a gentibus vicinis, & sic erat in potestate vicinorum vita Israelitarum, scilicet an vellet dare eis segetes, & alia necessaria, vel non, & per hoc incidebant in manus hominum, quia vita sua erat in manu illorum. Secundo potest dici, quod Dauid nullam plagam habebat magis exotam, quam hostilitatem, & nullam magis acceptabat, quam pestem. Ideo utranque nominauit, vnam eligens, & aliam maxime respuens, scilicet. Melius est mihi, ut incidam in manus Domini, quam in manus hominum. Aliam autem, quam nec maxime exotam habebat, nec maxime acceptabat, substituit. Sed adhuc primus modus istorum est conuenientior.

Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel, & occiderunt de Israel septuaginta millia virorum. Misit quoque angelum in Ierusalem, ut percuteret eam. Cumque percuteretur vidit Dominus, & miseratus est super magnitudinem mali, & imperauit angelo, qui percutiebat: Sufficit, iam cesset manus tua. Porro angelus Domini stabat iuxta aream Hornati Iebusei, leuansque Dauid oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter caelum, & terram, & euaginatam gladium in manu eius, & versum contra Ierusalem, & ceciderunt tam ipse, quam maiores natu vestiti cilicis proni in terram. Dixitque Dauid ad Deum: Nonne ego sum, qui iussi, ut numeraretur populus? Ego qui peccaui: ego qui malum feci: Ille grex quid commeruit? Domine Deus meus vertatur, obsecro, manus tua in me, & in domum patris mei, populus autem tuus non percutiatur.

Misit ergo. Hic ponitur secundum huius partis, pestilentiae immisio, & dicitur. Immisit ergo dominus pestilentiam in Israel. Scilicet in omnes terminos Israel, ut

ut patet infra: nam non erat aliquis locus, in quo non essent aliqui percussi, & non erat ista pestilentia verè, sicut alie ex corruptione aeris, sed per angelum Domini, sicut declaratum fuit supra in quadam questione.

Et ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum. Accipitur hic Israel pro omnibus duodecim tribubus: nam non distinguitur hic tribus Iuda ab alijs tribubus, sicut distinguebatur supra in summa numerationis, quia tunc non moreretur aliquis de tribu Iuda: Sed non videtur hoc verisimile, quia ita peccauerant viri de ista tribu, sicut de alia. An inter ista septuaginta millia virorum computentur aliquae feminae, vel paruuli, declarabitur in sequenti questione.

Misitque angelum in Ierusalem. Scilicet prius percussit angelus in omnibus alijs locis terrae Israel, quam in Ierusalem, & ad vltimum venit illuc ad percutiendum aliquos in ea. Quare autem ad vltimum venerit in Ierusalem, & non potius a principio, cum ibi essent maxime peccatores, scilicet rex, infra dicitur.

Cumque percuteretur. Incepit angelus percutere in Ierusalem, & percussit aliquos. *Vidit dominus, & miseratus est.* Modus loquendi est largus, nam Deus non videt, nec etiam miseretur, videtur autem est passio animalis perfecti habentis oculos. Deus autem animal non est. Ideo videre non potest, sicut nec anima separata videt: Etiam non miseretur, nisi misericordia est quaedam passio, qua condolemus miseris: in Deo in nulla passio est, ideo nec misericordia. Scriptura tamen loquitur modo humano attribuens passiones: nam cum aliquis nostrum liberat a miseria, dicitur ei misereri, & quia Deus liberauit Ierusalem ab angelo percutiente, dicitur miseratus ei. Et quia nullus nostrum alteri miseretur, nisi miseria eius viderit: ad hoc, quod Deus miseretur Ierusalem, oportebat, quod videret, ideo dicitur vidit, sed ista visio Dei non est, nisi intelligere, quia etiam nos dicimus videre aliquid cum intelligimus illud. Misereri autem Dei fuit sua dispositio inmutabilis, qua ab eterno disposuerat liberare Ierusalem ab angelo percutiente, ut tamen ista intelligantur, exprimit illa scriptura per verba significantia humanas passiones.

Super magnitudinem mali. Idest erat iam magnū malum, quia perierant septuaginta millia virorum, ideo iussit cessare. *Et imprauit angelo, qui percutiebat, sufficit, iam cesset manus tua.* Ille erat angelus, qui habebat gladium euaginatam, & percussit in omnibus locis, & nunc iubetur cessare. *Porro angelus domini stabat iuxta aream Hornati Iebusei.* Ille Hornati erat quidam Iebuseus, qui manserat in Ierusalem, de quo infra dicitur, & morabatur in parte superiori vrbs, scilicet in castro montis Sion, ubi erat palatium Dauid. Et in area istius fuit postea constitutum templum domini per Salomonem. Et angelus domini apparuit in illa area, ut Dauid videret eum, quia ipse prope erat.

Leuansque Dauid oculos suos vidit angelum domini stantem inter caelum, & terram. Angelus erat in aere eleuatus, & Dauid cum non respiceret in altum, non videbat eum, cum autem leuauit oculos vidit eum. Et dicitur inter caelum, & terram, id est in aere medio, quod non erant pedes eius in terra. Quare autem sic erat infra dicitur.

Et euaginatam gladium in manu eius. Habebat enim figuram gladii, & erat euaginata ad significandum, quod adhuc persistebat in occasione. *Et versum contra Ierusalem.* Potest intelligi de angelo, qui erat versus contra Ierusalem, scilicet quod vultus eius erat contra Ierusalem: ad significandum, quod volebat occidere aliquos in Ierusalem, vel intelligitur de gladio, quod ille erat contra Ierusalem, & idem significatur per vtrunque.

Et ceciderunt tam ipse, quam maiores natu vestiti cilicis

proni in terram. Scilicet viso angelo in habitu tam horribili, ceciderunt in terram, & tamen an fuerit hoc ex timore, vel ex reuerentia declarabitur infra, & de vestiti cilicis, quia faciebant penitentiam pro peccato, ut Deus aduerteret iram suam ab eis. Sic enim quando Deus immiserat hostes: contra Ioram regem, & erat obsessus in Samaria, & fames valida in vrbe, ita ut mulieres comederent filios suos. Indutus erat rex cilicio, & totus populus vidit cilicium, quod erat ad carnem eius 4. Regum 6.

Dixitque Dauid ad Deum. Scilicet ista, quae sequuntur: & dixit ea per modum orationis. *Nonne ego sum, qui iussi, ut numeraretur populus?* Quia ista pena datur pro numeratione populi. Ego tamen feci, quod non numerare, ideo super me vertenda est. *Ego, qui peccaui, ego qui malum feci.* Reperitio sententiae est ad exaggerandum. Nam totum intelligitur de peccato numerationis populi. Et competit ista exaggeratio hominibus passionatis. siue per gaudium, siue per iram, aut dolorem, vel alias. Et sic Dauid erat nunc in magno dolore, quia videbat populum perire per manum angeli, & ad expressio-nem desiderij sui magni repetebat sententiam.

Ille grex quid commeruit. Quasi dicat isti, qui percutiuntur, sunt greges mei, qui diriguntur ad mandatum, & voluntatem meam: ideo peccatum non est in illis, sed in me. *Domine Deus meus vertatur, obsecro, manus tua in me.* Idest dic angelo tuo percutienti, quod conuertat manum suam super me ad percutiendum me.

Et in domo patris mei. Idest etiam percutiatur cognatio mea, quae est domus patris mei.

Populus autem tuus non percutiatur. Idest populus iste, qui est tuus, & nihil meruit non percutiatur pro peccato meo. Putabat enim Dauid, quod pro peccato numerationis occideretur, sed falsum erat, quia occidebantur pro peccatis suis, quae alias fecerant.

Si in occasione septuaginta millia virorum intelliguntur mulieres, & paruuli. Quae. LI.

QUAE RITUR circa praedicta de septuaginta millibus virorum, de quibus hic dicitur: an nomine illorum intelligatur aliquae feminae, & paruuli, vel quomodo intelligendum est de istis, quia in tali occasione verisimile est, quod perirent feminae, & paruuli cum viris. Aliquis dicit, quod ista pestis solum fuit in viris, & ratio est, quia fuit pro peccato numerationis, & tamen, nec nunc fuerit numeratae feminae, & paruuli, sed solum viri, ideo in eis esset solum pena, & sic nullus paruulus, nec femina perijt. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia aut isti occiderentur, eo quod numerati fuerant, vel quia peccauerant in numeratione. Si primo modo, manifestum est, quod non solum septuaginta millia, sed omnes de populo perirent, quia omnes numerati fuerant, vel quia peccauerant in numeratione. Si secundo modo manifestum est, quod non solum septuaginta millia, sed omnes de populo perirent, quia omnes numerati fuerant, & tamen non perierunt, ideo non fiebat propter hoc. Itē patet, quia poterat populus numerare, ita quod nihil peccaret, ut si rex numeraret eos inuitos: manifestum est, autem tunc, quod non punirentur pro hac numeratione, quia iniustissime fieret. Si autem pro peccato numerationis, etiam non punirentur isti, sed solum illi, qui peccauerant inducendo, vel consentiendo, aut fauendo, quod populus numeraretur, & tamen Dauid peccauit in hoc maxime, & si aliquis fuit esset de principibus, & consiliarijs eius, & tamen isti, qui percutiebantur erant populares extra Ierusalem. Et illi, qui in hoc aliquo modo fauerant, vel potuerant fauisse, non percussi sunt, nec Dauid, nec principes, aut consiliarij eius,

eius, quia isti omnes erant in Ierusalē, & ibi fuit parua plaga, ergo non fuit pro peccato numerationis. Secundo patet, quia dato, quod esset pro peccato numerationis, occiderentur aliqui paruuli, quia licet illi non peccassent, occiderentur pro peccatis patrum suorum. Aliquis ergo dicit, quod fuerunt occisi multi paruuli, & oēs isti percussi essent septuaginta millia, & quidam essent viri, & quidam paruuli, & quedam femine: nominantur tñ viri, quia digniores erant. sed dicendū, quod istud non stat, quia litera dicit septuaginta millia virorum, id oportet oēs istos septuaginta millia iudicare esse viros, & si voluisset scriptura in ista summa intelligere viros paruulos, & feminas non dixisset septuaginta millia virorum, sed septuaginta millia animarū sic patet primo Macha. 2. Cum dicitur de illis, qui occisi sunt, quia volebant se defendere in sabbathis, & occisi sunt ipsi, & uxores eorum, & pecora, & filii usque ad mille animas hominum, quia noīe anime intelligit omne viuens, id non diceretur septuaginta millia virorum, sed animarum: dici potest ergo duobus modis: vno modo, quod ista pestis non fuit pro peccato numerationis, sicut supra declaratum est in quadam quōne, sed pro aliis peccatis populi, & quia in istis solum peccauerant viri, id soli viri occisi. Secundo modo potest dici, quod hic occisi fuerunt viri paruuli, & femine licet plures viri fuerint, & paruuli, & femine simul. Scriptura tñ solum dixit de viris per duo. Primo quia consuetudo scripturæ est nunquam ponere numerum feminarum, nec paruulorum, quia non nominantur, nisi qui transeunt ad numerum & nomen, femine tñ, & paruuli nunquam transeunt ad numerum, & nomen, sed solum, quæ sunt a viginti annis, & s. Exo. 30. id non ponit summam mulierum, nec paruulorum: sic patet Exo. 12. in exitu de Aegypto dicitur, quod fuerunt ferè sexcenta millia pedum abique paruulis, & mulieribus, & cum eis erat vulgus promiscuum multum. Certum est autem, quod paruuli, & mulieres maiorem summam facerent, quam viri, & tñ nulla summa illorum ponit, nec includunt sub numero sexcentorum millium. Secundo poterat fieri, quod licet in ista peste alii paruuli, & femine perirent, fuerunt tñ pauci. Id non curauit scriptura aliquid exprimere de illis, sed de solis viris, qui fuerunt septuaginta millia.

Si percussi fuerint aliqui ab angelo in Ierusalem, & si intelliguntur in numero septuaginta millium virorum.
Quæst. LII.

QUÆRITUR vterius an aliqui fuerint percussi ab angelo in Ierusalem, & si fuerint aliqui includant in summa septuaginta millia virorum. Quidam dicit ad primum, quod non fuerunt percussi aliqui in Ierusalem, quia 2. Reg. 24. dicitur. Cumque extendisset manū angelus Domini super Ierusalem, ut disperderet eam, miseratus est Dominus super afflictione, & dixit angelo, sufficit nunc, cōtine manum tuam. Ergo videtur, quod nullū adhuc percussisset, sed extendebat manum ad percutiendū quā Deus ei dixit hoc. Et tñ illico cessauit angelus Deo iubente. Id nullus percussus est. Secundo patet, quia summa occisorū fuit septuaginta millia. Et isti occisi fuerant, antequam angelus veniret in Ierusalē, ut patet ex I. Reg. 1. Misit Dominus pestilentiam in Israel, & ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum. Et sequitur: Misitque angelū in Ierusalem, ut percuteret eā. Et sic iam fuerant occisi septuaginta millia, quā venit Angelus in Ierusalem, sed nulla alia summa virorum ponit de occisis, ergo nulli occisi sunt in Ierusalem. Rndendum, quod aliqui occisi fuerunt in Ierusalem, sicut in alijs vrbibus Israel, sed forte pauciores. Et patet, quia dicitur: Misit angelum in Ierusalem, ut percuteret eam. Cumque percute-

retur vidit dominus & miseratus est. Ergo iam percutiebatur, quando Deus miseratus est, vnde necesse erat, quod aliqui perirent. Item patet 2. Reg. 24. quia dicitur, quod Deus dixit angelo percutienti populū: Sufficit contine manum tuam. Ergo videtur, quod tunc percutiebat populum. Ad primum in contrariū dicendum, quod verum est, quod quando Deus miseratus est, extendebat angelus manum ad percutiendum populum, tamen non incipiebat tunc, sed aliquos iam percussisset, & extendebat manum ad continuandum percussione. Ad secundum dicendum, quod summa occisorum fuit septuaginta millia, & aliqui putant, quod solum fuerit ista summa de occisis in alijs vrbibus extra Ierusalem, quod concordat ordini literæ, & quod occisi in Ierusalem non exprimantur, sed dicendum est, & melius, quod ista summa septuaginta millium virorum fuit de occisis tam in Ierusalem, quā in alijs vrbibus, quia aliās non videtur bene positum, cum scriptura intēderet hic ponere summam omnium occisorum in ista plaga, & subtriceret occisos in Ierusalem, sed omnes includuntur sub ista summa, & quando obicitur, quia dicitur: Et ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum. Et postea sequitur. Misit angelum in Ierusalem, ut percuteret eam. Ergo iam erant occisi omnes isti. Dicendum, quod est anticipatio, nam tpe ponuntur aliqua per anticipationem, & recapitulationem in scriptura, & patet, quia dicitur: Ceciderunt de Israel septuaginta millia. Et cum nomine Israel intelliguntur omnes vrbes hebreorum, quia non distinguuntur hic Iuda ab Israel.

De discordia, quæ habetur in quibusdam verbis. scilicet quod Deus miseratus angelum ad percutiendum, & quod iuberet ei ne percuteret.
Quæst. LIII.

QUÆRITUR vterius quomodo Deus misit angelum in Ierusalem ad percutiendum eam, cum ipse iuberet ei, quod non percuteret, ut patet in litera. Respondenti potest dupliciter, vno modo, quod Deus intendebat occidere aliquos in Ierusalem, sicut postea factum est. Et ad occidendum illos misit angelū, quo facto, cū angelus nesciret an plures deberet occidere, extendebat adhuc manum ad percutiendum, & tunc Deus dixit, sufficit nunc, contrahe iam manum tuam, scilicet quia iam erat expleta executio sententiæ suæ. Secundo potest dici, quod scriptura loquatur hic modo humano. Interdum enim homines irati iubent aliqua mala inferre alijs, & cum videant illa inferri si magna sunt, mouentur misericordia, & iubent cessare, quamquam prius intenderent, quod tota punitio inferretur. Sic nunc scriptura fingit eum tanquam iratum contra Ierusalem, & mittentem angelum, ut destrueret eam totaliter, sicut dicitur 2. Regum 24. quia angelus extenderet manum, ut disperderet Ierusalem. Incepit autem angelus hoc facere, & percussit aliquos, & tunc Deus videns magnitudinem plagæ miseratus est, & iussit angelo cessare, licet videretur prius intendere, & misisse angelum ad hoc, quod totus Israel destrueretur.

De missione angeli ad percutiendum prius Israel, quam Ierusalem.
Quæst. LIIII.

QUÆRITUR vterius quare Deus prius misit angelum ad percutiendum in alijs vrbibus Israel, quā in Ierusalem, quia potius debebat incipere in Ierusalem, cum ibi essent maximi peccatores, scilicet Dauid, qui iusserat numerari

rari populum, & alij consiliarij eius. Rndendum est, quod hoc factum est, ut non impediretur id, quod Deus ordinauerat de percussione populi, nam statuerat, quod aliqui perirent de alijs vrbibus, & alij de Ierusalem. Si tñ inciperet plaga in Ierusalem, impediret ne alia loca percuterentur, id debuit incipere in alijs: patet hoc, quia si plaga incepisset in Ierusalem, & vidisset Dauid angelum percutientē, sicut nunc vidit, aut oraret pro cessatione, & diceret ista verba, quæ nunc dixit, ego sum, qui peccavi, &c. aut, nec oraret, nec aliquid diceret. Si oraret, aut Deus exaudiret orationem eius, aut non. Si exaudiret orationem eius, cessaret plaga à populo. Et sic nullus percuteretur in alijs vrbibus Israel, quod erat contra dispositionem Dei volentis occidere illos, quos occidit. Si autem non exaudiret orationem suā, sed percuteret, non videtur alius modus cessationis, quia cessatio fuit nunc per orationē Dauid, & sic extenderetur pestis plusquam nunc extensa fuit, eo quod meritis Dauid, oratione sua deuota cessauit. Si autem Dauid non oraret percuteretur populus. Et tñ etiā tunc non videtur alius modus cessationis eius, cū nunc cessauerit oratio. Ad hoc ergo, quod Deus percuteret illos, quos intendebat, & tñ non respuerit orationē Dauid, & daret terminus plagæ, non videbatur alius modus conueniens, nisi iste, scilicet percuterent prius alie ciuitates, & quia ibi nullus esset cuius meritis, & oratione Deus cessaret, non sisteret pestis, & cum postea percuteretur Ierusalem, & videret illud Dauid, oratione eius cessaret. Secundo patet, quia intentio Dei erat, quod plaga cessaret faciendo sibi sacrificium in area Horna Iebusei, ut populus crederet illū locū esse Deo valde acceptum, ut haberet venerabilis: cum per sacrificium ibi factum cessaret pestis, & istud erat, quia Deus volebat, quod in area illa fieret postea templum per Salomonē, in quo esset tota deuotio populi, & ministratio cultus diuini, & ut antequam fieret locus ille haberetur in magna reputatione tanquam sanctus, voluit eum decorare isto dono, quod cessaret pestis facto sibi sacrificio. Si autem plaga incepisset in Ierusalem, vel fieret sacrificium in area illa, vel non: si fieret sacrificium in ea, cessaret pestis, quod erat intentio Dei volentis percutere, quos percussit. Si autem non cessaret, non haberet locus ille venerabilior alijs ad constituendum ibi templum, & tñ Deus hoc intendebat, ideo vel non fieret ibi sacrificium pro cessatione, vel si fieret, cessaret plaga. Si autem non fieret ibi aliquod sacrificium, non haberet modus ad reddendum locum illū venerabilē, sicut Deus facere intendebat. Id autem simul fierent duo, quod Deus intendebat, scilicet quod occiderent illi, quos volebat, & quod redderetur locus area venerabilis, non videbatur alius modus, nisi quod inciperet pestis in alijs vrbibus, & finiretur in Ierusalem facto sacrificio in area. Sed aliquis dicit, quod poterat fieri aliter, scilicet quod inciperet pestis in Ierusalem, & quod occiderentur omnes, quos Deus volebat occidi, & postea in alijs vrbibus, & deinde fieret sacrificium in area, & cessaret pestis in toto Israel. Dicendum quod iste modus non erat conueniens, quia iam cessasset plaga in Ierusalem, & sic non videretur cessasse propter sacrificium factum in area, & cum Ierosolymite viderent iam pestem cessasse ibi, quamquam fieret sacrificium in area, & propter hoc cessaret pestis in alijs locis Israel, non esset ista manifestatio probatio, sicut fuit quando pestis erat in Ierusalem, & facto sacrificio in area cessauit ibi, & sic non fuit alius modus conueniens ad faciendum hoc, nisi iste, quod postremo percuteretur Ierusalem.

De modo imperandi angelo, ne percuteret Ierusalem.
Quæst. LV.

QUÆRITUR vterius cum dicatur hic, quod imperauit Deus angelo percutienti, dicens cesset iam manus tua. Quis modus fuit iste imperandi, & dicendi. Respondendum, quod non fuit istud per aliquam locutionem realem inter Deum, & Angelum. Et hoc propter duo. Primo quia Deus non poterat loqui. Secundo quia angelus non poterat audire, etiam si Deus sibi loqueretur. Primum patet, quia locutio non potest fieri sine organis naturalibus, vel fabricatis. Deus autem non habet naturalia organa sibi coniuncta, quia non est animal: etiam non habet illa fabricata per artem, sicut angeli fabricant, quando volunt apparere nobis, vel loqui, quia Deus non potest induere tale corpus formatum de aere ad hoc, quod loquatur, & operetur per illud, quia ista non possunt fieri sine motu: Deus autem non potest habere operationem cum motu, quia esse, & operari in Deo sunt idem, quia est purus actus, & esse summe simplex: etiam competit sibi hoc ex conditione eternitatis, quia eternitas dicitur simul esse essendi, quia est interminabilis vite simul tota, & perfecta possessio: & tñ essentia Dei non est in motu, id nec operatio sua potest esse cum motu: loqui tñ non potest fieri sine motu, quia locutio formaliter includit successione: nam in locutione est saltem vna oratio, & ista est minima locutionum. In oratione autem sunt termini, & quilibet terminus habet literas, & syllabas, & ista non possunt profertur, utpote in ista dictione dicitur, necessario precedit ista syllaba, Do, ad illam syllabam, Mi, & illa ad aliam syllabam, Nus, & si istæ tres syllabæ non haberent aliquem ordinem precessionis, non esset iste terminus dominus, quia non magis inciperet in Do, quam in mi, nec magis finiretur in nus, quam in Do. Et sic destrueretur terminus. Includit ergo formaliter locutio successione, sed impossibile est Deū loqui. Aliquis dicit, quod quamquam in Deo operante non sit successio, erit in opere suo, iuxta illud Boetij de Consola. lib. 3. Metro. 9. Stabile que manes das cuncta moueri. Dicendum, quod non stat, quia verū est, quod in opere Dei potest esse successio, scilicet in re operata, non tamen in opere, id est in operatione, vel actu. Causa huius est, quia res operata postquam producta est, habet in se esse per quod manet, & operatur successiue, & illa conditio successione suæ non est à Deo, sed à conditione esse sibi traditi. Secus autem est in operatione Dei, quia operatio est in se aliquid dependens, & non habet esse, nisi id quod datur ab ea, à quo fit, & sic non est operatio, nisi quando operans operatur: si ergo operatio in successione est, necessario est, quod operans in successione illam producat. Alioquin datur oppositum, scilicet quod agens in instanti produceret, & tamen operatio ipsa consisteret in successione tantum, sequeretur, quod operatio pro toto ille esse, quod habebat in successione à nullo dependebat, nec causabatur ab aliquo, eo quod operans totum esse, quod dedit, tribuit in instanti, & tamē istud absurdum est, quia operatio non est, nisi ab operante, nec illa mouet, nisi quando ille operatur. Sed aliquis dicit forte, quod Deus tradidit operationi totum esse in instanti, & tam illan non potuit suscipere illud in instanti, sed suscipit per successione: sed hoc non stat, quia operatio, quæ in successione est, semper habet aliam, & aliam partem. Et pars, quæ est nunc differt realiter ab illa, quæ est prius, nec differunt ex alio, nisi ex ordine precessionis, quia si vna non precederet aliam, omnes essent idem. Ideo quamquam diceretur de vna parte operationis, quod operans dedit illud

Illud esse in instati: tamē non posset hoc dici de aliis, quę sequuntur, & differunt realiter à prima, quia si omnes illas causasset in instanti, non differrent realiter, sicut iste annus, & præcedēs differunt realiter, & tamen si iste non præcederet illum, nec subsequeretur, sed essent omnino simul, essent penitus idem annus: ita ergo est de operatione, quę si perducerentur omnes partes eius in instanti, essent oēs idem, non potest ergo Deus facere operationem aliquam, quę includat successione, & ista est causa, quare omnes operationes, quę sunt proprię diuinę sunt in instati, ut creatio, & suscitatio mortuorum, & illuminatio cęcorum, & siles, s. q. a. non sūt ipse operari in successione. Secūdu erat, q. a. dato, quę Deus loqui posset angelo nō audiret, sed locutio solum est ad hoc, quę audiat, q. a. aliās inutilis est, sicut color coram cęco, iō nō loqueret, quę non posset angelus audire. Patet quia audire est actus organicus, qui fit mediante potentia auditua, & sic pertinet ad animal, cum iste sit potentie sensitue: angelus tamen non est animal, ideo non potest audire. Sed obijciatur, quia licet naturaliter non habeat angelus organum auditus: potest illud sibi fabricare de corpore æreo, sicut etiam angeli non habent naturaliter organum locutiuum, & tamen sumunt corpus de ære, & loquuntur, sicut patet de tribus angelis, qui venerunt ad Abraham. Gen. 18, Et de multis aliis. Dicendum est, quod angeli non possunt audire, quamquam possunt loqui. Ratio huius est, quia loqui est agere, & audire est pati. Constat enim loqui in quadam formatione vocis articulatę, & potest fieri istud per artem datis organis sufficientibus: nam in organo musicis sunt soni, sed non sunt articulati, eo quod illa organa sunt imperfecta, quia requiritur in eis aliquid aliud, in quo specialius subtilietur aer, & collidatur, & tamen si reperiantur organa perfecta, poterit in eis per artificium formari vox articulata. Aliquis dicet, quod istud non stat, quia licet causare sonum naturaliter fiat ex percussione, tamen articulare illum est specialis conditio rei animatę. Dicendum, quod hoc falsum est, quia multe res animatę sunt, quę non possunt articulare voces, sicut omnia animalia præter hominem, & tamen si conditio anime esset articulare vocę: in quibusdam brutis posset fieri articulatio. Ideo necesse est, quod proueniat hoc ex conditione organorum, scilicet quod homo habeat talia organa, in quibus naturaliter articulatur vox, & non sit propter discretionem hominis, quia tunc posset homo aliquando formare sonos non articulatos, sed hoc impossibile est, nisi forte aperuerit guttur, & os, ut non collidatur aer in palato, nec in dentibus. Item patet hoc, quia si in hominibus deficiat aliquis de dentibus anterioribus, non possunt plene articulare voces: nam multe literę sunt quę nullo modo proferri possunt, ideo prouenit ex conditione organi: nam si ex conditione anime veniret, omni tempore equaliter homo articulet. Et ideo, quę in brutis non fiat articulatio vocis, cā est, quia organa sunt dissimilia organis humanis, sicut in alinis, & equis, in quibus sunt magna ora, & oblonga, ideo exufflatur aer non perfecte collisus, quod tamen requirebatur ad articulationem. Si ergo fiant aliqua organa talia, qualia sunt organa humana per partem poterunt in illis fieri voces articulatę, sed angeli facilliter possunt talia organa fabricare de ære, eo quod aer est materia obediens cuicunque impressioni, & alterationi, & angeli sunt magni artifices, qui poterunt fabricare illa totaliter configurata organis humanis, ideo facile est, quę per artem fiat locutio in organo non humano, & sic erit locutio, & non ab animali: de auditione autem est impossibile, quia audire est passio sensitua, & de-

terminat sibi formam, quę sit principium sentiendę, scilicet potentiam audituam, ideo ubi non fuerit potentia auditua impossibile est esse auditionem, sicut si sit homo mortuus, est ibi organum largę, quia tamen nō est potentia auditua, nō audit. Ita est de angelis, quia licet assumant corpora de ære, in quibus sit figura aurium, non est ibi potentia auditua, quia ista solum est in animali, ideo non poterit angelus in corpore assumpto audire. Idē etiam est de videre, & odorare, & alijs sensarionibus, quia nullam potest habere, unde licet angelus in corpore assumpto appareat alicui homini, angelus tamen non videt hominem, nec audit vocem eius. Sed tunc diceretur: ad quod habet ista organa, vel similitudinem organorum? Dicendum, quod propter tria: primo quia angelus vult apparere homini, & videri: ideo oportet, ut sumat aliquod corpus, quia aliās, cum sit spiritus, non videbit, & quia cum appareat in corpore vult assumere formam decentem, non est tamen aliqua magis decens, quam quod in forma humana appareat. Ideo fabricat sibi omnia organa, licet illis non vtatur. Secundo quia licet angelus in corpore assumpto non vtat omnibus organis, vtitur tamen quibusdam, scilicet locutiuis, operatiuis, & motiuis, scilicet ore, pedibus, & manibus. Tertio quia licet angeli non audiant, nec videant, tamen quando apparent hominibus, volunt eis ostendere, quod vident, & audiunt, ut credant homines, quod voces eorum audiuntur ab eis, & ipsi videntur, quia aliās non loquerentur ad eos cum crederent sibi non posse responderi, quia angeli non intellexerent quid ipsi dicerent, nec viderent, an essent eis presentes. Non ergo vident angeli, nec audiunt potius, quam si non assumerent corpus, & tamen scit, quis sibi presens est, & quantum homo procul est ab eo, sicut si hominem viderent, etiam intelligunt quid homo loquatur, sicut si audirent vocem eius. Apparet ergo, quod cum angelus non audiat vocę, Deus non loqueretur sibi dato, quod loqui posset, cum per alium modum posset ei indicare quid intenderet. Cū autem dicitur hic, quod Deus imperauit angelo dicens: Sufficit iam. Potest intelligi dupliciter, vno modo, quod ista non esset locutio realis, sed esset aliquid vice locutionis, sicut nos per locutionem exprimimus ea, quę mente gerimus. Quia sunt ea, quę in voce sunt, earum, quę in anima passionum notę. Primo Perihet. Ita Deus poterat notificare angelo per quandam alium modum, id quod intendebat, & illa notificatio vocaretur locutio, quia idem operabatur, quod locutio. Alio modo potest dici, quod Deus nihil imperauit angelo in voce, vel in alio signo, quia iam angelus sciebat quid facere debebat. Ad significandum tamen modum cessationis pestis scriptura finxit Deū tanquam iubentem angelo percutere, & Deum presentem esse illi percussioni. Et quia angelus cōtinuabat semper plagam, & Deus volebat, quod cessaret, oportebat, quod iuberet ei, quod cessaret, & ideo introducit hic Deus iubens angelo cessare.

Quomodo intelligantur aliqua verba, quę hic habentur, scilicet. Cesset iam manus tua. Quęst. LVI.

Quæritur vterius quomodo dicitur hic, Cesset iam manus tua, quia angelus non habet manum, nec operatur per illam. Aliquis dicit, quod verum est, quod non habet manum tantquam partem substantię suę: & tamen quando corpus de ære format, habet in eo manus, & aliās partes organicas, vel similes organis. Nunc autem angelus sumperat corpus, quia David vidit eum inter cælum, & terram, ut patet in litera. Etiam videtur, quod operabatur

rabatur manibus, quia habebat gladium euaginatam in manu versus contra Ierusalem. Dicendum tamē est, quod licet angelus haberet manum, & in ea gladium: non operabatur manu, nec gladio. De gladio patet, quia non trucidabat homines, sed moriebantur magis per modum morbi, quam vulneris: non etiā operabatur manu, quia sicut declaratum est supra in quadam questione, ista mors fiebat per hoc, quod angelus applicabat aliquid valde venenosum cordibus istorum, qui percutiebantur: quo tacto corde subito moriebatur homo, & sic subintrabat angelus corpora humana, & applicabat illud pestiferum cordi, & tamen non poterat angelus in illo corpore assumpto subintrare corpora humana, ideo non operabatur manu sua in plaga, quam inferebat. Sed dicendum est, quod Deus dixit ei cesset iam manus tua, id est neminem occidas: nam manus est organum operatiuum, ideo oēs operationes nostre attribuntur ei, etiā si ipsa non faciat, sicut sepe dicitur. Deus locutus est per manum Moysi. Ut patet Nu. 9. & tamen non poterat loqui per manum eius, sed per os: sic etiam consueuimus dicere istud negocium expedietur per manus meas, & tamen sepe dicimus hoc de negocijs, quę non indigēt aliqua manuali operatione, sed solo verbo. Aliter potest dici, quod hoc dictum est ad continuandum modū loquendi, quem iam introduxerat scriptura, & ut corresponderet verba rebus, quę exterius apparebant, & tamen angelus percutiens apparuit euaginatam gladium habens. In quo significabatur, quod percutiebat gladio, licet non esset sic in re, & ad hoc, ut significaretur cessatio debebat ei dici: cessa iam percutere, vel cesset iam manus tua.

De apparitione angeli. Quęst. LVII.

Quæritur vterius quare angelus iste percutiens apparuit iuxta aream lebusei. Responderi potest tripliciter, vno modo, quod factū est, ut oēs viri de Ierusalē viderent angelum: nam area Hornam erat in castro montis Sion, & illud erat pars excelisior vrbs, & cum ibi esset, poterat videri ab omnibus, qui erant in vrbe. Si autē esset in alio loco inferiori non videretur. Secundo modo potest dici, quod factum est propter David, ut videret illum: nam David erat in castro montis Sion, quia ibi erat habitatio eius, & angelus volebat se ostendere illi, ut oraret pro cessatione plagę. Ideo apparuit circa locū, in quo erat David, & sic dicitur, quod leuans David oculos suos, vidit eum, & ceciderunt tam ipse, quam maiores natu proni in terram: si autem appareret in alia parte vrbs non videret eum David. Tertio quia Deus volebat, quod cessaret nunc plaga per sacrificium, quod fieret in area Hornam, & ad hoc fecit, quod appareret angelus ibi, ut videretur habere vultū ad percutiendū, s. quia vultus eius erat contra Ierusalem, & gladius euaginatam, & quod propter sacrificium, quod fieret in loco ipso, cessaret illico plaga, & haberetur locus ille venerabilis, & Deo acceptus.

Si angelus percutiens apparuit in Ierusalem habens gladium. Quęst. LVIII.

Quæritur vterius quare angelus apparuit nunc in Ierusalem, & an in alijs locis, in quibus percutiebat, apparebat sicut hic habens gladium euaginatam. Respondendum est, quod apparuit nunc in Ierusalem ad hoc, quod cessaret plaga: nam Deus volebat, quod cessaret oratione David, scilicet cum ipse accusaret seipsum, dicens: Ego sum, qui peccauisti oves sunt & 2. Regum

24. & tamen David non moueretur ex tanto seruire ad faciendum orationem istam, nisi videret angelū. Quod patet, quia antequam appareret iste angelus inceperat pestis, & David affligebat se propter hoc, nā ipse, & seniores erant vestiti cilicijs, quando apparuit angelus, ut patet in litera, & tamen nondum fecerat David illam orationem, s. Ego sum, qui peccauisti, &c. propter quam Deus fecit cessare plagam, ideo expediebat, quod angelus appareret etiam in vultu terribili nunc ipsi David. Secundum erat ad infligendum penam David, nam videns istum angelum timore magno conterritus est, ita ut non posset ire ad templum Domini, ut patet infra in litera, & ex hoc causata est in eo infrigidatio carnis, ita quod licet operiretur vestibus, non calefieret, quousque quesita est ei adolecentula virgo, quę calefieret eum cubans in sinu eius, ut patet 3. Regum primo. Et nō fuisset ista pena inflicta David, nisi appareret ei angelus, & tamen Deus volebat ei inferre istam penam pro numeratione populi. Ideo oportebat, quod appareret angelus habens gladium euaginatam.

Si angelus percutiens apparuit in alijs vrbsibus habens gladium euaginatam. Quęst. LIX.

Quæritur de alio, scilicet an apparebat angelus sic cum gladio euaginato in vrbsibus alijs, in quibus percutiebat. Responsum est, quod nō, quia nō erat aliqua necessitas ex parte plage, eo quod angelus nō percutiebat gladio, nec manu, sed subintratione in corpore apponendo aliquid pestiferum cordi, & hoc nō poterat facere in corpore illo assumpto, quia propter magnitudinem non caperetur intra corpora humana. Etiam nō erat aliqua causa quare appareret in alijs locis, sicut in Ierusalem, quia ibi apparuit propter David, & ut cessaret pestis, & tamen in alijs locis nō erat cessatura, quousque percuteretur Ierusalem. Etiam dicendum, quod in Ierusalem non apparuit angelus cum gladio euaginato, quando cepit percutere vrbe, quia tunc non apparebat, & percutiebat, postquam autem nullus percutiendus erat, apparuit angelus in vultu terribili, quasi vellet disperdere vrbes, & hoc, ut rogaretur Deus, ne disperderet eam. Sic enim cōstituit Deus facere, quando vult rogari a nobis, ne aliquod malum inferat, ostendit se terribilem, quasi velit infligere, & tamen non vult, sic enim fuit, quando Israelites fecerunt vitulū, & adorauerunt, dixit Deus ad Moysen: Cerno quod populus iste dure cervicis est: dimitte me, delebo eos faciamque te in gentem magnam. Exo. 32. Sic etiam Nu. 14. manifestum est autē, quod sic Deus non intendebat delere Israelitas, quia si intendisset, non potuisset impediri. Et dicebat ad Moysen. Dimitte me, delebo eos. Quasi Moyses teneret eum violenter, ne posset illos delere, sed Moyses non tenebat eum, nec poterat. Dicebat tamen istud Deus ad significandum exterius, quod haberet magnum deū Ierusalem dei Ierusalem, ut quanto tempore maius desiderium delendi illos ostenderet, tanto magis moueretur ad orandum pro illis, ne deleberentur, & Deus meritis orationis suę non deleberet illos. Sic fuit nūc in Ierusalē apparet angelo, quia volebat Deus nimis rogari. Ideo magnā terrocitate angelus ostendit.

De apparitione angeli inter cælum, & terram. Quęst. LX.

Quæritur vterius quare angelus apparuit inter cælum, & terram, sicut dicitur in litera: nam non poterat apparere in terra, cum appareret in forma humana. Dicendum quod factum est propter duo.

duo. Primo vt videretur ab omnibus, qui erant in vrbe: nam propter hoc apparuerat in area Hornam, vt dictum est supra in quadam questione, scilicet quod erat locus ille sublimior totius vrbis, & posset inde videri ab omnibus, & tamen hoc non sufficiebat, quia si esset in area Hornam in terra, quamquam esset ille locus sublimior vrbis, illi, qui essent in parte inferiori, non videret eum obstatibus edificijs intermedijs, vt autem ista non obstatent, apparuit in aere in sublimi, scilicet inter caelum, & terram. Secundo fuit hoc, & principalius, vt cognosceretur esse angelus: nam ille apparuit in effigie humana, & si in terra videretur nesciretur, an esset angelus, vel homo. Ideo vt sciretur, quod erat angelus apparuit in aere: nam cum videretur in aere pendens, manifestum erat, quod non erat homo. Sed aliquis dicet, quod etiam si non esset eleuatus in aere, appareret, quod erat angelus ex habitudine vultus, quia non appareret talis, sicut vultus humanus. Dicendum est, quod ex isto non cognosceretur sufficenter, quia Raphael angelus fuit multo tempore cum Tobia, & non cognouit, quod erat angelus, sed putauit eum semper hominem, quousque euauit, vt patet Tobij 5. cap. vsque ad 14. Si autem videretur in aere cognosceretur esse angelus, quia per hoc soliti erant Hebrei cognoscere angelos, de quibus prius dubitabant. Sic patet de Gedeone, cui apparuit angelus, quem parabat virum, & inuitauit eum ad cibum, & cum posuisset cibos super petram, tetigit eos angelus virga, & cremati sunt: ascenditque angelus ab eo, & tunc intellexit, quod erat angelus domini. Ind. 6. Sic etiam fuit de angelo, qui apparuit patri, & matri Samionis: nam non cogitauerunt eum esse angelum, quousque ascendit cum summa altaris Iud. 13. Sed dicitur, quod poterat cognosci iste angelus, et si esset in terra, per gladium euaginatum, quem habebat, quia veniebat ad percutiendam populam. Dicendum, quod etiam per hoc non cognosceretur, quia sic fuit, quando Ioab erat in agro Iericho: nam reperit angelum Domini in agro habentem gladium euaginatum, & nesciens an esset angelus dixit ei: Noster es an aduerfarij? Et ille ait, nequaquam, sed sum princeps exercitus domini, & nunc venio: & per hoc cognouit Iosue, quod erat angelus, & adorauit eum, ideo non sufficiebat ad cognitionem istius angeli, quod haberet gladium, nisi in aere esset.

Propter qua causam angelus habebat gladium in manu.
Quest. LXI.

QVAERITVR vterius ad quid angelus habebat gladium in manu, quando apparuit Dauid. Aliquis dicet, quod cum iste esset angelus percutiens populam habebat gladium ad percutiendum. Sed dicendum est, quod non stat, quia qui moriebantur non percutiebantur gladio, sed morbo quodam, qui erat sicut pestis, ita quod non apparebat in eis aliquod vulnus, sed moriebantur, quasi illi. Aliquis ergo dicet, quod erat iste gladius ad terrendum. Et dicendum est, quod apparuit angelus cum gladio, propter duo. Primo ad significandum id, quod faciebat, nam veniebat iste angelus ad percutiendum populam, & si non haberet aliquod insignium per quod cognosceretur, putaretur, quod veniebat ad aliquid aliud, vt ergo sciretur, quod veniebat ad percutiendum populam, habuit gladium in manu, quod erat insignium occisionis: sic etiam alij angeli venientes ad aliqua ministeria exercendi apud nos, ostenderunt interdum insignia illius ministerij. Sic fuit de illo angelo, qui apparuit Iosue in agro Iericho, nam ille veniebat, vt liberaret Israelitas, & adiuuaret eos contra Chananeos tanquam princeps exercitus. Si-

cut ipse dixit, quod non erat de Israelitis, nec de Chananeis, sed erat princeps exercitus domini, & ad significandum illud habuit gladium euaginatum in manu, quia tunc erat ipse belli Ios. 5. & per hoc signabat actualē defensionē Israelitarū, quod ipse exercere debat. Sic etiam isto angelo erat necessarium insignium, vt cognosceretur quod veniebat ad percutiendum populum, quia aliter cognosceretur quod erat angelus, & veneraret a Dauid, nisi non fecisset Dauid illa orationē. Ego sum, qui peccavi. Nec affligeret tui in corde suo ad hoc quod Deo exaudiret eum. Oportuit ergo, quod appareret angelus cum gladio. Sed in erat, quia Deus volebat nunc parere Dauid infligendo ei timorem grauissimum, ita vt infrigidaretur ossa eius, & maneret in agriuidine, vsque ad mortem, vt declaratum est. In quadam quest. & tui si angelus ille appareret Dauid, nec incidere in istam plagam, ideo oportuit quod appareret in vultu terribili, & cum gladio euaginato, quia sic maxime terreret ipsum Dauid.

De gladio, quem habebat angelus. Quest. LXII.

QVAERITVR vterius de isto gladio angeli, qualis erat, vel de quo erat. Respondendum est, quod non erat ferreus, quia si esset ferreus esset ad aliquid operationē, quia aliter frustra erat assumere eum. Et tui gladius iste, quem nunc assumpsit angelus non fuit ad aliquid operationē, quia nihil sciendum erat, sed ad significandum quod angelus vellet facere, & ad terrendum, vt declaratum est per quod non esset ferreus. Secundo patet, quia angelus habuit hunc gladium adtercentē sibi, eo quod res tunc est bene ordinata, quod omnia, quae sunt in illa inter se conueniunt, & er conueniunt fini suo, & tui angelus iste assumptus erat corpus non verū de carne & ossibus, sed solum apparens. I. de aere. Iō decet gladium esse de aere, & non ferreū, quia corpori phantastico non coaptat gladius verus. Dicendum ergo, quod erat iste gladius de aere rali ter fabricatus, vt oīno appareret ferreus, sic etiam erat corpus angelī, nā erat de aere, & tui videbat verū corpus humanū, & istud est, quia figura poterat fabricari ab angelis talis qualis est figura humana, & istud facile est. Sed difficultas est in colore, cum in corpore humano sint diuersi modi, & gradus coloris, & alii et in vestibus eius, quō oēs isti poterant inueniri in corpore aereo, & dicendum est, quod istud fuit per magnā subtilitatem angelicā, & per cognitionem naturalium secretorum, nā colores causantur ex mixtione elementorum, & sunt diuersam mixtionē ipsorum sunt variae species, & gradus colorū. Angeli autem sciunt diuersimode conuenire aere, vt ex illa diuersa conueniunt causantur diuersas colores, sicut ex diuersa mixtione elementorum, & hoc maxime fit in aere, quia nullū elementū est tā passibile ad recipiendum diuersas impressiones, sicut aere.

Quo angelus habebat gladium contra Ierusalem.
Quest. LXIII.

QVAERITVR vterius quō dicitur hic, quod angelus habebat gladium versus Ierusalem, nā istud signat, quod erat extra Ierusalem, quia existendo in illa non poterat habere gladium versus ad eam, & tui iste angelus erat in Ierusalem, quia erat in area Hornam Ierusalem, & illa est in castro montis Sion, vbi postea fabricatum est templum, & tui castrum illud intra urbem erat, quia Dauid habitabat in eo. Dicendum est, quod ista area erat in castro montis Sion, quod vocatur ciuitas Dauid 2. Reg. 5. & supra 11. Est istud castrum in vrbe: est tui ad quoddam latus vrbis iuxta muros eius, & ex alia parte est tota ciuitas, velut si castrum esset ad meridiem, & tota ciuitas ad septentrionē, vel e contrario, & sic angelus existens nunc in castro montis Sion, habebat vultum contra partem illam, in qua erat tota habitatio vrbis. Ideo dicebatur habere vultum contra Ierusalem non quidem contra urbem, sed contra habitationem vrbis.

De

De cilicijs, quibus induti erant rex, & seniores Ierusalem.
Quest. LXIII.

QVAERITVR vterius quō dicitur hic, quod quando apparuit angelus cecidit Dauid, & seniores, qui erant cum eo vestiti cilicijs: vnde videtur, quod antequam veniret angelus ad urbem erant vestiti cilicijs, & tunc est dubium ad quid vestiebantur cilicijs, cum nondum appareret aliqua plaga. Responderi potest vno modo quod ex eo tempore quo Dauid cognouit se peccasse: timens quod Deus infligeret ei aliquam penam grauem induit se cilicio, vt Deus misereretur eius, nec inferret super eum totam indignationem suam, & sic manebat adhuc vestiti cilicijs quousque scirent, quod Deus faceret de eis. Secundo modo potest dici, quod plaga peccatis durauit tribus diebus, sicut Deus constituit, vt patet in litera, & Deus incepit illam inferre mox, vt Dauid elegit eam, licet non incepit in Ierusalem, sed in alijs vrribus, & ex tunc Dauid indutus est cilicio, & alii seniores Ierusalem, qui cum eo erant, vt Deus misereretur eis, & alleuiaret penam, quā dixerat se inflicturum. Et non solum Dauid indutus erat cilicio, sed etiam seniores, quia forte Dauid hoc iusserat per afflictionē istā magnā, vt oēs peniterent: sic enim fecerunt Nininitae, nā audientes, quod Ninive subuertenda esset post quadraginta dies crediderunt, & praedicauerunt ieiunium, & vestiti sunt faccis a maioribus vsque ad minores, & rex indutus est facco, sedit in cinere, & clamauit, & dixit: hoīes & iumentis, boues, & pecora non gustent quidquam, nec pascant, & aquam non bibant, & operiantur faccis hoīes, & iumenta, & clamant ad Deū in fortitudine. Sic etiam fecit Ioram rex Israel, quā erat famis valida in Samaria per obsidionem, nā indutus cilicio ambulabat super murum, & populus vidit cilicium, quod erat ad carnem eius. 4. Reg. 6. Tertio potest dici, quod Deus, & senes incepit indui cilicijs, postquam angelus incepit percutere Ierusalem: nā licet nunc angelus apparuerit in area Hornam, tui ante hoc percutiebat urbem, & ex tunc isti erant induti faccis, sed modus praecedens melior est.

Propter quam causam ceciderunt rex, & seniores videntes angelum.
Quest. LXV.

QVAERITVR vterius, cum Dauid, & seniores, qui nunc erant cum eo ceciderunt viso angelo percutiente, an ceciderint per reuerentiam, vel per timorem. Aliquis dicet, quod manifestum est fuisse per timorem, nam si per reuerentiam fuisset, non diceretur, quod cecidissent, sed quod se inclinassent: Dicendum, quod istud non probat, quia vbiunque in sacra scriptura dicitur de aliquo, quod inclinatur se coram alio in reuerentiam, dicitur quod cadit pronus in terram, vt patet saepissime in Genesi, & in libris Regum, & tui ibi reuerentia est, & non timor. Dicendum tui, quod poterat intelligi vtroque modo istud esse factum, nā angelus mittebatur a Deo, & forte per reuerentiā inclinarent se Dauid, & senes corā eo, nam in veteri testō angeli adorabatur cum magna reuerentia: sic enim Iosue videns angelum humiliavit se in terram, & adorauit eum in agro Iericho, & ad maiorē reuerentiam abstulit calciamenta de pedibus suis. Iosue 5. Vel poterat esse ex timore, quia videntes angelum in vultu terribili, & cum gladio euaginato ceciderunt in terram: & dicendum quod ista est veritas: nam propter maximum timorem Dauid, non se potuit sustinere, sed cecidit in terram, & non solum hoc, sed etiam ex tunc inflicta est sibi magna infrigidatio corporis, quae durauit in eo per totam vitam. Et colligitur hoc quia dicitur infra in litera: Et non pualuit Dauid ire ad altare, vt ibi obsecraret Deū: nimio enim fuerat timore perterritus videns gladium angeli domini. Si ergo propter hoc non potuerat ire ad altare, etiā pro-

Alpha. Tost. In Lib. I. Paralip.

Apter hoc non posset se tenere, sed fuit istud causa, vt caderet in terram.

De locutione Dauid, ad quem, & quō. Quest. LXVI.

QVAERITVR vterius ad quem loquebatur hic Dauid cum dicit, dixitque Dauid ad Deum, & quō loquebatur ad ipsum. Respondendum, quod aliqui putant, quod loquebatur Dauid ad angelum percutientem, & tunc est conueniens locutio, quia Dauid videbat hic angelum, non poterat loqui ei, & istud videtur hic consonare litera, quia dicitur: dixit Dauid ad Deum, ego sum, qui peccavi: dicit Deus meus veritatem, obsecro, manus tua in me. Et tui manifestum est, quod ille, qui percutiebat non erat Deus, sed angelus. Ideo videtur, quod ad angelum loquebatur. Sed tunc dicit, quō poterit hoc stare, quia dicitur: dixit ad Deum. Respondendum est, quod istud non obstat, quia angelus saepe vocatur Deus in veteri testō: sic patet quod rubus visus est ardere, & non cremabat. Exod. 3. quia ibi locutus est Deus de medio ignis, vt ibi dicit, & tui ille verē non erat Deus, sed angelus, sicut dixit beatus Stephanus, & hī Act. 7. Sic etiam fuit de illo, qui dedit legem Israelitis in monte Sinai: nam vocabat se Deum dicens: Ego sum deus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Exod. 20. & tamen iste erat angelus, quia ad Gal. 3. dicitur, quod lex data est Moysi per angelos. Sed adhuc dicendum, quod hoc non obstat, ite, ad quem locutus fuit Dauid, erat Deus, & non angelus, quod patet, quia 2. Re. 24. dicitur: dixitque Dauid ad deum cum vidisset angelum cedentem populum, ergo angelus cedens populum non erat ille Deus, ad quem loquebatur Dauid. Cum autem obicitur, quia infra in litera dicitur: Domine Deus meus veritatem, obsecro manus tua. Et hoc videtur intelligi de angelo. Dicendum est, quod in hoc loquebatur Dauid ad Deum, & tamen dixit veritatem manus tua, manus angelī tui, quia ipse est nunc, quasi manus tua, eo quod loco tui populum percutit.

An Dauid peccauit petens a domino, vt conuerteretur manus sua in ipsum. Quest. LXVII.

QVAERITVR vterius, an Dauid peccauit per hoc, quod dixit hic, scilicet conuertatur manus tua in me, & in domum patris mei. Aliquis dicet, quod peccauit, quia Dauid rogauit hic pro morte sua. Nullus tamen debet desiderare mortem, ideo peccauit. Secundo patet, quia Dauid dixit: Conuertatur manus tua super domum patris mei. Et sic orauit, quod occiderentur aliqui de cognatis suis, & tamē peccatum est desiderare mortem alicuius. Respondendum est, quod non peccauit nunc Dauid, sed potius meruit, quia per ista, quae nunc dixit, Dominus miseratus est, & fecit, quod cessaret pestis, iu-bens quod construeretur altare in area Hornam. Et patet hoc, quia Dauid accusabat se hic, & excusabat alios, & istud pertinet ad virum iustum, nam iustus in principio sermonis accusator est sui: non ergo peccauit. Ad primum in contrarium dicendum, quod desiderare mortem absolute peccatum est, & tui desiderare eam sub aliqua conditione, si iusta est, non est peccatum, vt potest quod aliquis magis veller mori, si mortem meruit, quam quod alius, qui nihil meruit, moriatur pro eo, vel quod est ei iustineat aliquod malum. Sic autem erat nunc, quia populus non peccauerat in numeratione, nec merebatur mortem, sicut putabat Dauid. Ipse autem meruerat, quia numerauerat eum sine causa. Si igitur potuisset Dauid euadere populo non moriente, non ele-gisset mortem, & si eligeret eam peccaret, dato quod mereretur ipsam, & tui quia populus occidebat, & crede-

Li bat

bat ipse, q non poterat cessare plaga, nisi occideretur ipse, vel aliqui de domo patris sui, voluit tamen q potius ipse occideretur, quam populus periret. Et in hoc iustum voluit, quia iustus erat ipsum mori, quam populum iuxta suam extimationem. Ad secundum dicitur, q David non poterat eligere mortem propinquorum suorum simpliciter, quamquam illa iusta esset, sed solum in quantum erat penalis sibi. Pro quo sciendum, q David putabat pro isto peccato numerationis inferri plagam, & in hoc principaliter ipse peccauerat, quia iusserat, & forte aliq de cognatione sua consenserat in hoc, quo dato poterat eligere mortem propinquorum dupliciter, vno modo in quantum erat iusta, & hoc sub conditione. scilicet si pro isto peccato aliqui occidendi erant, rogabant Deum, q occiderentur aliqui de cognatione sua potius quam alii, eo q isti magis peccauerant, quam alii de populo. Alio modo poterat eligi ista mors, tanquam nocua sibi, quia David peccauerat, & pro hoc volebat carere omni bono in penam peccati, & infligi sibi quamcunque penam possibilem, & quia mors sua erat sibi maxime penalis, eligebat, vt ipse moreretur. Et quia mors cognatorum suorum erat sibi magis penalis, quam mors quorumcunque aliorum de populo, eligebat potius illos mori, quam q alij morerentur de populo, vt in hoc ipse puniretur. Simpliciter tamen non eligeret mortem istorum. Alio modo potest dici, q David dixit istud ex magnitudine doloris, non tamen q sic intendebat, nam non intendebat, q moreretur ipse, & cognati sui, sed multa dicunt homines pro dolore, quae simpliciter non eligunt,

De quibusdam verbis dicitur a David. i. Ego sum, qui peccavi, &c. Quae, LXVIII.

QVAERITVR vterius quo dixit hic David, Ego sum, qui peccavi: iste autem grex quod meruit? Nam populus puniebatur nunc pro peccato suo, vt declaratum est supra in quadam questione. Ideo aliquid meruerat, vt puniretur potius quam ipse David. Aliquis dicit, q David dicebat hoc ex humilitate, quia humiles recognoscunt se peccasse in illis et, in quibus non peccauerunt, vt patet in consilio, de obseruatione ieiunij. Sed dicendum, q hoc non stat, sed potius dicebat hoc David, quia ita credebatur esse. Nam ipse numerauerat populum, & in hoc nemo videbatur peccare, nisi ipse, & credebatur, q pro hoc infligebatur ista plaga, & erat ad istud motuum conueniens. Quia quoniam David numerauit populum, illico Deus misit ad eum prophetam Gad ferentem tres conditiones penae, & sic non credebatur aliquid dignum esse pena ista, nisi seipsum, & verum est, q peccatum David fuit occasio istius penae, & in populus puniebatur pro peccatis suis, sicut declaratum est supra: David tamen nesciebat hoc, sed credebatur populum pro peccato eius puniri, ideo dicebat. Iste grex quid commisit?

Angelus autem Domini precepit Gad, vt diceret David, vt ascenderet, extrueretque altare Domino Deo in area Hornam Iebusaei. Ascendit ergo David iuxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini. Porro Hornam cum suspexisset, & vidisset angelum, quatuorque filij eius cum eo, absconderunt se. Nam eo tempore terebat in area triticum; Igitur cum veniret David ad Hornam, conspexit eum Hornam, & pro-

cessit ei obuiam de area, & adorauit eum pronus in terram. Dixitque ei David. Da mihi locum areae tuae, vt aedificem in ea altare Domino, ita vt quantum valet argenti accipias, & cesset plaga a populo. Dixit autem Horna ad David: tolle & faciat dominus meus rex quodcunque ei placet, sed & boues do in holocaustum, & tribulas in ligno, & triticum in sacrificium, omnia libens praebeo. Dixitque ei rex David. Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet, neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre domino holocausta gratuita. Dedit ergo David Hornam pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos, & aedificauit ibi altare Domino, obtulitque holocausta, & pacifica, & inuocauit Deum, & exaudiuit eum in igne de caelo super altare holocausti.

Angelus autem. Hic ponit tertium huius partis. scilicet reuelatio, q facta est aedificatio altari in area Horna, & dr. Angelus autem Domini precepit Gad, vt diceret David. Hic reuelatus est modus liberationis, & reuelauit eum angelus propheta Gad, vt ipse reuelaret eum David. An iste angelus fuerit angelus percutiens, vel aliquis alius non apparet. Vt ascenderet, extrueretque altare Domino in area Hornam Iebusaei. Debat David ascendere, quia area Horna, in qua constitutus erat altare, erat in parte superiori castris montis Sion, & domus David erat in parte inferiori castris. Ascendit ergo David iuxta sermonem Gad. Ascendit illico ad area, sicut dixit Gad. Quem locutus fuerat ex sermone Domini. i. sermo Gad fuit ex sermone Domini, quia ipse Gad precepit est, vt preceperet David, & sic fecit ipse, & vocat sermo Domini sermo angeli. Nam angelus locutus fuerat ad Gad, quia angeli in veteri testamento aliqui vocantur Deus, vt dictum est. In quadam questione, vel erat sermo Dei, quia licet angelus dixisset ipsi Gad: prius tamen Deus dixerat angelo. Porro Horna cum suspexisset, & vidisset angelum. scilicet angelum percutiens. Iste angelus apparuerat in area Horna, & illa erat apud domum eius, vbi ipse vidit angelum cum gladio euaginato eo tempore, quo vidit eum David. Et tamen primi qui viderunt fuerunt Horna, & filij, quia ipsi tunc erant in area, in qua apparuit angelus. Quatuorque filij eius cum eo absconderunt se. Habebat Horna quatuor filios in area terentes fruges, qui cum vidissent angelum in aere cum gladio euaginato, fugientes absconderunt se in domo. Nam eo tempore terebat in area triticum. Declarat quoque Horna, & filij sui viderunt angelum percutiens. scilicet quia ille apparuit in area, in qua origit tunc Horna, & filios suos terere triticum: erat. n. forte finis mensis Maij, vel principium Iunii, quia eo tempore colligitur triticum in terra Chanaa, eo q illa regio calidior est, q ista: cum illa sit partim in tertio climate, & ista sit circa finem quinquagesimo. Igitur cum veniret David ad Hornam. Veniebat ad eum, vt emeret area, quia Deus iusserat in illa sacrificium fieri, & ad hoc oportebat, q prederet Horna. Conspexit eum Hornam, & processit ei obuiam de area. Quoniam angelus percutiens apparuit, erat Horna in area, vt patet. s. & fugit ipse, & filij sui, absconderunt; se in domo. Postea euauit angelus percutiens, & excluso timore rediit Horna ad area, & sic quoniam David venit ad eum, erat rursus terebatur triticum in area, Et adorauit eum pronus in terram. Humiliauit se Horna coram David, eo q rex erat, & dixit ei, quod cae est, vt veniat Dominus meus rex ad locum suum? 2. Reg. 24. & illud subtrahitur hic.

Dixitque

Dixitque ei David da mihi locum areae tuae, vt aedificem in ea altare. Totam areae volebat aedificare, vt totus locus in circuitu esset in sacer. Ita vt quantum valet argenti accipias. i. Cum ista conditione, vt accipiat in argento tantum quantum valet: forte enim moneta, qua utebantur tunc Hebraei, erat tota de argento. Dixit autem Ornam ad David, tolle, & faciat Dominus meus rex quodcunque ei placet. Per hoc significabat Ornam se velle dare sine pretio areae quamquam David petuisset eam, vt daret pretium, & est hic mutatio personae, quia dicitur tolle, & faciat Dominus meus rex, quod placet ei, quia vtrunq; deberet esse in secunda persona, vel vtrunq; in tertia. Sed & boues in holocaustum, & tribulas in ligno. Erat Ornam in hoc nimis liberalis, quia David solum petuisset ab eo area. Ipse autem offerebat ei boues, & tribulas: boues erant ad holocaustum, & tribulas erant in ligno, i. vt cremarentur, & fieret ignis pro holocausto. Et triticum in sacrificium. i. triticum, quod excussum est in area volo praebe in sacrificium, i. vt fiant ex eo libameta, q requiritur in holocaustis, vt declarabitur infra in quadam questione. Omnia libens praebeo. Idest, Oia ista do gratis, in solo pretio: Vel libens praebeo, i. non facio hoc propter recundiam illi, sed propter praesentiam regis, sed libenter istud facio. Et sic Ornam ex magna liberalitate volebat dare complementum pro sacrificio. Sed 2. Reg. 24. dr. Habes boues in holocaustum, & plaustrum, & iuga bouum in vsum lignorum. Plaustrum enim est quadriga. Et dr. plaustrum a plaudendo, quia facit quendam sonitum quoniam mouetur, vel potest accipi pro tribula, sicut hic dr. Nam tribula est instrumentum planum de tabulis, habens infixos lapides acutissimos in parte inferiori ad terendum segetes, & dr. tribula a terendo, & vtrunq; conuenit ista: Nam poterat ibi esse plaustrum, i. currus, quia segetes portantur ad area in curru, manebatq; ibi currus: Vel accipitur pro tribula, quia sic aliqui accipitur in scriptura, vt patet Amos 1. Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum, eo q triturauerunt in plaustris ferreis Galaad. Et tamen ad triturandum non conuenit plaustrum, i. currus, sed tribula. Ideo accipitur ibi pro tribula: etiam ponuntur ibi iuga bouum, quae non ponuntur hic: eo q boues habebant iuga ad trahendum tribulam super segetes: & hic exprimitur triticum, quod non ponitur ibi, quia iste liber est suppletius librorum regum, & illa, quae subtrahuntur ibi exprimuntur hic, & multa, quae hic subtrahuntur exprimuntur ibi, quia non curauit Ezechias oia repetere hic, sed potius voluit illa, quae ibi omisa fuerant supplere hic. Dixitque ei David, nequaquam ita fiet. Scilicet, Non accipiam areae sine pretio, sicut tu offers. Sed argentum dabo, quantum valet. Idest, Dabo iuxta estimationem in pecunia de argento. Neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita. Idest, Non est iustum, q ego sic accipiam sine pretio, & offerat Domino holocausta gratuita, i. quae nihil constant, sed gratis data suat, quia sic Deus non acceptaret illa. Dedit ergo David Ornam pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos. Quia nolebat accipere sine pretio, coactus est Ornam accipere pretium, scilicet, sexcentos siclos de auro. Et tamen 2. Reg. 24. dicitur quinquaginta siclos. Sed quomodo hoc fieri infra dicitur. Et aedificauit ibi altare Domino. Scilicet, De lapidibus, vel de terra. Obtulitque holocausta & pacifica. Duo genera sacrificiorum sunt, quae nunc obtulit David, de quibus infra dicitur quare oblatae sunt. Et inuocauit Deum. Scilicet, Rogauit, vt dimitteret poenam peccati, & cessaret plaga a populo: vel inuocauit Deum rogando, quod ostenderet signum, vt sciretur quod plagam relaxaturus esset, & acceptaret sacrificium. Et exaudiuit eum in igne de caelo super altare holocausti. Idest, Exaudiuit eum mittendo ignem de caelo super holocaustum eius. Nam per hoc apparebat, quod exaudiebat eum, quia approbabat sacrificium suum mittendo ignem de caelo ad cremandum illud.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

De Angelo, qui apparuit Propheta Gad. Quae. LXIX.

QVAERITVR de isto Angelo, qui apparuit Propheta Gad, & dixit ei, quod David fabricaret altare in area Ornam Iebusaei, an fuerit Angelus percutiens, vel aliquis alius. Respondendum, quod non apparet. Quidam tamen dicunt, quod non potuerit esse Angelus percutiens, eo quod ille adhuc apparebat in area Ornam Iebusaei, & mansit ibi usque quo David obtulit holocaustum in altari, quod fecerat in area Ornam, quod patet, quia dicitur in litera, quod David obtulit holocausta, & pacifica super altare istud, & exaudiuit illum Deus, praecipitque Angelo percipienti, vt conuerteret gladium suum in vaginam. Et sequitur protinus videns David, quod exaudisset eum Dominus in area Ornam, immolauit ibi victimas. Ergo videtur, quod prius David construxit ibi altare, & sacrificium: fecitque quod Angelus conuerteret gladium in vaginam. Et tamen ipse apparuerat in area Ornam gladio euaginato. Ergo videtur, quod nondum disparuerat usque post oblationem sacrificij, & cognouit per hoc David se exauditum esse. Dicendum tamen videtur, quod Angelus percutiens non semper fuit in area Ornam cum gladio euaginato, quoultque David obtulit ibi sacrificium: Quod patet, quia quando Angelus apparuit in area Ornam, erat ibi Ornam, & quatuor filij sui. Et cum vidissent eum absconderunt se fugientes supra in litera. Et tamen quando postea David venit ad Ornam, vt emeret ab eo area, erat iterum Ornam terebatur triticum in area, vt patet in litera. Si tamen ibi adhuc maneret Angelus, non ausus fuisset Ornam redire in area propter vultum terribilem Angeli, & gladij: & tamen rediit, ideo videtur, quod non erat nunc ibi Angelus. Et sic dicendum videtur, quod apparuit Angelus in area aliquanto tempore, ita vt videretur a toto populo. Postea autem disparuit. Et forte percussit post istud aliquos de populo. Et cum disparuit venit ad Gad. Dixitque ei, quod pestis cessatura erat si aedificaretur altare in area Ornam. Cum autem obijcit, quod David prius obtulit holocaustum in area Ornam, quam Angelus conuerteret gladium in vaginam, & dispareret. Dicendum, quod non est attendendum ad ordinem literae in hoc, quia licet post sacrificium David dicitur, quod Deus iussit Angelo conuertere gladium in vaginam, non est tenendum, quod tunc dixerit, sed prius, quia saepe fit anticipatio, vel recapitulatio in scriptura. Et sic supra fiebat, quantum ad numerum occisorum in plaga ista, quae ponitur antequam occiderentur viri de Ierusalem. Et tamen etiam illi fuerunt de numero istorum septuaginta millium, vt declaratum est supra in quadam questione. Et cum dicitur, quod protinus David videns, quod exaudisset Dominus in area Ornam, obtulit ibi victimas. Nam dicitur protinus, i. id est, immediate. Et tamen ante istud ponitur immediate in litera, quod praecipit Deus Angelo, vt conuerteret gladium in vaginam, & conuertit. Dicendum, quod non refertur illud ad conuersionem gladij in vaginam, sed ad aliud quod praecedit, scilicet, exaudiuit eum Dominus in igne de caelo in altari holocausti, & patet quod referatur ad hoc, quia litera dicit videns David, quod exaudisset eum Dominus. Et tamen ista exauditio non fuit in hoc, quod Angelus conuerteret gladium in vaginam: sed in hoc, quod daretur ignis de caelo, quod patet, quia dicitur inuocauit Deum, & exaudiuit eum in igne de caelo: ideo non refertur ad Angelum, nec apparet ex hoc, quod tunc conuerterit Angelus gladium in vaginam. Aliter potest dici, q verum est, q Ange-

li 2 lus

Ius percussus non mansit in area Ornam, vsquequo edificauit altare Dauid, sed recessit inde. Et tamen apparebat per vibem cum gladio euaginato, & non rediit illum in vaginam, quouique edificatum est altare, & oblata fuerunt ibi holocausta. Et sic stabunt omnia, scilicet, quod Ornam, & filij sui latuerunt quando viderunt Angelum in area sua. Postea tamen disparuit inde, vel recessit, & tunc ipsi excluso timore redierunt ad aream, quia non erat iam ibi Angelus, qui terreret eos. Et sic Dauid quando ascendit ad Ornam, inuenit eum in area iam nihil timentem, & tamen Angelus apparebat adhuc discurrens per alias partes vrbis, cum gladio euaginato. Et cum Dauid obtulisset sacrificium, iussit Deus Angelo, quod conuerteret gladium in vaginam, & conuertit. Et tunc disparuit. Et sic creditur Dauid se exaudium fuisse, quia per hoc dabatur ei signum, quod plaga cessaret, cum Angelus conuertisset gladium in vaginam. Tertio modo potest dici, quod Angelus percussus apparuit in area Ornam. Et postmodum disparuit, ita quod nec apparebat in area, nec in vrbe. Et istud erat, quando Dauid ascendit ad vocandum aream Ornam. Et propter hoc etiam Ornam, qui prius latuerat viso Angelo, redierat iam ad aream. Et cum dicitur, quod obtulit Dauid holocausta, & pacifica, & quod precepit Deus tunc Angelo conuertere gladium in vaginam. Non intelligitur de conuersione gladii apparentis, ita quod videretur ceram toto populo conuertere gladium in vaginam, sed intelligitur de cessatione pestis, scilicet, quod Deus iussit Angelo, quod iam cessaret percutere. Et per hoc mittere videbatur gladium in vaginam, eo quod putabatur a popularibus, quod ille gladius venerat, quo percutiebantur, qui moriebantur. Sic exponitur secundo Regum vigesimoquarto, Cum dicitur, quod postquam Dauid fabricauit altare, & obtulit holocausta repropitiatus est Dominus terrae, & cohibita est plaga ab Israel. Et sic ponitur pro eodem cessatio plagae, & conuersio gladii in vaginam. Et sic quocunque modo istorum trium dicatur, apparet, quod Angelus percussus non stetit cum gladio euaginato in area Ornam Iebusai, in qua apparuerat, vsquequo Dauid obtulit holocaustum, sed antequam illuc ascenderet, disparuerat, vel recesserat inde. Et tamen ex hoc nondum apparet, quod querebatur, scilicet, an Angelus percussus fuerit, qui reuelauit istud Prophetæ Gad. Et dicendum, quod satis ipse potuit reuelare, eo quod non semper stetit in area Ornam, vsquequo fieret sacrificium. Et tamen an reuelauerit ipse non apparet. Satis tamen videtur dicendum, quod ipse reuelauit hoc, quia hic fiebat saepe mentio de Angelo percussente. Et postea dicitur: Angelus autem Domini precepit Gad, &c. Ideo videtur, quod referatur ad Angelum, de quo supra fit sermo, scilicet, ad percussendum.

De Angelo percussente, si erat bonus, vel demon.
Quæst. LXX.

QUÆRITUR vterius, an iste Angelus percussus fuerit bonus, vel fuerit demon. Respondendum, quod vtrumque esse poterat, quia punitio bonorum, & malorum hominum indifferenter exercetur per Angelos bonos, & malos. Interdum enim Angeli mali percussunt malos, & interdum percussunt bonos. Et etiam Angeli boni interdum percussunt bonos, & interdum malos. De malis Angelis, quod percussunt bonos, patet, quia Iob erat vir bonus simplex, & reclus timens Deum, & recedens a malo. Et Deus laudauit eum, quod non esset similis sibi in terra. Et tamen iste percussus est a Satan, vt patet Iob 1. Quod autem mali Angeli malos puniant, patet in Angelis, qui intulerunt plagas Aegyptijs. Nam illi erant mali, vt patet Psal. 77. scilicet, Misit in eos iram suam immisiones per Angelos malos. Sic etiam mali interdum vexantur a demonibus, sicut est in arreptijs. Quod autem Angeli boni puniant interdum malos, patet de Angelis, qui euerterunt urbem Sodomorum. Nam duo Angeli boni erant, vt patet Genesis decimonono. Aliquando autem boni Angeli percussunt bonos, eo quod datur eis potestas super illos ad aliqualem emendationem ipsorum, vt puniantur. Et de hoc non sunt tam manifesta exempla, sed istud fuit hic. Et ideo non obstat quantum ad prædicta, quod Angelus bonus, vel malus esset iste percussus, quia vtrumque esse poterat. Videtur tamen dicendum, quod fuerit Angelus bonus. Nam dicitur in litera: Porro Angelus Domini stabat iuxta aream Ornam. Et iterum dicitur: Leuans Dauid oculos suos vidit Angelum Domini inter caelum, & terram. Et tamen si esset Angelus malus, non vocaretur Angelus Domini, quia demones non vocantur Angeli Domini absolute, sed Angeli Domini mali, nec etiam vocantur Angeli absolute in scriptura: & sic etiam vocatur iste Angelus Domini saepe ibidem.

Quare Deus precepit fieri altare in area Ornam Iebusai.
Quæst. LXXI.

QUÆRITUR vterius quare Deus iussit, quod fieret altare in area Ornam Iebusai, vt cessaret pestis. Respondendum vno modo, quod Deus fecit hoc ad reddendum locum illum venerabilem. Nam populus erat nunc in maximo periculo, quia putabant, quod Angelus Domini vellet percutere omnes, & liberati fuerunt per sacrificium factum in area illa. Ideo locus ille haberetur ab eis valde venerabilis, quia per eum placabatur Deus ab ira sua. Et istud fuit, quia Deus volebat, quod in loco illo edificaretur postea templum per Salomonem. Et istud debebat esse valde venerabile, eo quod omnes ceremoniarum cultus diuini ibi fieri debebant, & totus populus illuc confluere. Et quia non esset tanta venerationis, nisi aliquid signum diuinae acceptionis esset in loco illo, voluit Deus, quod antequam templum fieret, ipse locus per se esset venerabilis. Non poterat autem esse magis venerabilis, quam quod Deus amouisset tantam plagam a populo propter sacrificium ibi factum. Sed aliquis dicet, quod non fuit in ista area Ornam templum Domini edificatum per Salomonem, quia sequenti libro, cap. 3. dicitur: Cœpit Salomon edificare templum Domini in monte Moria. Et tamen area Ornam erat in castro montis Sion in Ierusalem, vbi habitabat ipse Dauid. Ideo videtur, quod non fuit in area Ornam.

Respondendum, quod edificatum fuit templum in area Ornam. Quod patet, quia postquam Dauid obtulit hic holocaustum dixit: Hac est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel, sequenti capitulo: ergo ipse prænuunciabat, quod locus ille area, in quo nunc Dauid offerebat, futura esset domus Dei, & ibi offerretur a toto Israel holocaustum.

Secundo patet, quia sequenti libro, capitulo tertio dicitur: Cœpit Salomon edificare domum Domini in Ierusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat Dauid patri eius, in loco, quem parauerat Dauid in area Ornam Iebusai. Cum autem obijciatur, quod mons Moria fuit locus adificationis, & non area Ornam. Dicendum, quod idem locus est: nam mons Sion est intra Ierusalem, & pars

pars excelior est vrbis, ideo ibi erat castrum, & habitabat ibi Dauid. Et in parte superiori erat area Ornam, & ibi edificatum est templum, & mons Moria est idem, quod mons Sion. Ideo sequenti libro, capitulo tertio dicitur, quod area Ornam erat in monte Moria. Dicendum etiam, quod in ista area Ornam multo tempore ante hoc Abraham obtulit Isaac filium suum in holocaustum, quando aries datus est ei a Deo, vt immolaretur loco eius, sic ait Iosephus septimo Antiquitatum. Et hoc patet, quia oblatio Abraham fuit in monte Moria. Nam Genesis vigesimo secundo dicitur, quod precepit Deus Abraham, vt iret in terram visionis. Et in Hebræo dicitur ibi in terram Moria, quia Moria potest esse nomen proprium montis, vel nomen commune pro regione. Et litera nostra accepit ibi tanquam nomen commune, & tamen est nomen montis, sed non differt in hoc, quia idem est dici in monte Moria, vel in monte visionis, cum vtrumque sit idem. Et tamen sequenti libro, capitulo tertio dicitur, quod cepit Salomon edificare templum in monte Moria. Ideo videtur, quod idem sit mons, in quo oblatus est Isaac, & in quo Salomon edificauit templum. Secundo dicunt aliqui, quod fuit factum sacrificium in area Ornam, vt videtur colligi infra in litera, scilicet, tabernaculum Domini, quod fecerat Moyses erat ea tempestate in Gaboon, & non prauauiit Dauid ire ad altare, vt ibi obsecraret Deum. Nimio enim fuerat timore perterritus. Et tamen quid in hoc verum sit, ibi declarabitur in quadam quæstione.

De controuersia, qua habetur in quibusdam verbis hic, & 2. Regum, cap. 24. de Ornam Iebusai.
Quæst. LXXII.

QUÆRITUR vterius de isto Ornam Iebusai, quomodo vocatur hic Ornam, quia secundo Regum vigesimoquarto, vocatur Areuna. Aliquis dicit, quod non sunt idem vir Ornam, & Areuna. Et tamen hoc non stat, quia eadem historia ponitur hic, & ibi: & hic dicitur, quod Ornam Iebusai vendidit aream ad edificandum altare, & ibi dicitur, quod vendidit illam Areuna. Necessè est enim, quod eadem persona sit, quia istud idem negotium est, & solum semel factum. Aliquis autem dicit, quod eadem persona est, & tamen erat iste homo binomius. Et sic vocatur aliquando Ornam, & aliquando Areuna, sicut multi alij homines binomij sunt, & trinomij, vt patet saepe in scriptura. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Areuna, & Ornam non sunt duo nomina, sed vnum, sed est mutatio formæ. Sape enim in Hebræo mutantur nomina per additionem, vel subtractionem, vel alterationem, de additione patet, quia aliquis vocatur Phalti, & aliquando Phaltiel. Nam primo Regum 25. dicitur, quod Michol data est in uxorem Phalti filio Lais: & tamen 2. Regum 3. dicitur Phaltiel. Sic etiam vocatur aliquis aliquando Gessur, & aliquando Gessuri, vt patet primo Regum 27. & 2. Regum 3. & 14. Aliquando fit mutatio per subtractionem, sicut in istonomine Aram, quia quidam de genealogia Christi vocatur Aram, Marthæi primo. Et aliquando vocatur Ram, vt patet supra 2. Per alterationem autem mutatur nomen, quando nec additur, nec subtrahitur ad easdem syllabas, vel litteras, sed mutantur aliquæ litteræ, vel syllabæ, ita quod maneat similitudo nominis prioris. Sic autem est hic Ornam, & Areuna. Ideo dicendum est, quod non erat binomius. Sed idem nomen est hic, & ibi, est tamen mutatum per alterationem quandam litterarum, & syllabarum.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Quis erat iste Ornam Iebusai. Quæst. LXXIII.

QUÆRITUR vterius, de isto Ornam Iebusai, quis erat, & quomodo Dauid communicabat cum eo. Nam si erat Iebusai, non videbatur licita communicatio Dauid cum eo. Dicitur potest dupliciter, vno modo, quod iste Ornam erat de genere Iudæorum. Et tamen vocatur Iebusai, quia forte aliquando moratus est in terra Iebusai, vel fecit aliquid mirabile contra eos, & accepit nomen ab eis. Vtrumque est satis conueniens: de primo patet, quia Obededem, in cuius domo fuit arca, vocatur Gethaus, vt patet secundo Regum sexto, & supra 13. & 15. Et tamen ille erat Leuita, vt declaratum est supra 15. Nam ipse erat vnus de ianitoribus inter Leuitas, vt patet ibi, & supra 6. Et tamen Gerhæi sunt Philistini de vrbe Geth. Obededem autem vocatur Gethaus, quia cum Dauid habitauit in Geth, & etiam alij sexcenti viri, qui erant Iudæi, & cognati Dauid, & descenderunt cum eo in terram Philistinorum; vocatur Gethæi, secundo Regum decimoquinto, scilicet, quia cum Dauid habitauerat in terra Philistinorum in vrbe Geth: de secundo patet, quia Scipio Romanus vocatur Scipio, & Africanus eo quod contra Africam pugnaui, & subiecit illam Romanis. Et sic vtroque modo poterat iste Ornam vocari Iebusai, quamquam esset de stirpe Iudæorum. Et tunc non est aliqua difficultas, quomodo Dauid communicaret cum eo, quia cum esset Iudæus, licita erat communicatio eius. Alij autem dicunt, quod erat iste Ornam Iebusai, scilicet, vere de stirpe Iebusai. Sunt enim Iebusai quidam populus de septem populis Chananæorum, vt patet Deuteronomio septimo, & Iosue tertio. Et sic mansisset Ornam de genere Iebusai in Ierusalem. Et hoc videtur dicendum, scilicet, quod cum Dauid cepisset castrum montis Sion, reliquit istum de Iebusais. Nam Iebusai tenebant castrum montis Sion, antequam Dauid efficeretur Rex super totum Israel. Et cum factus esset Rex, perrexit illuc ad capiendum castrum, & cepit secundo Regum quinto, & supra 17. Et ibi dicitur, quod Iebusai tenebant castrum: tunc Dauid relinqueret istum Ornam, quia placuisset ei ex aliqua causa, & ille vivebat vsque nunc. Et hoc etiam colligitur, quia iste Ornam habebat aream in castro montis Sion, super ipsum montem. Nam sequenti libro, cap. 3. dicitur, quod cepit Salomon edificare domum Domini in monte Moria in loco, quem parauerat Dauid in area Ornam. Et sic ipsa area erat in monte: Iebusai autem habitabant in castro illius montis, antequam Dauid caperet castrum. Et sic videtur, quod iste Ornam cum ceteris Iebusais ibi habitaret. Et cum postea peperisset ei Dauid, ne occideretur, reliquit sibi domum suam, & aream, & alia, quæ habebat in ipso monte: hoc idem tenet Iosephus 7. Antiquitatis dicens: Erat autem Ornam genere quidem Iebusais, Dauid autem præcipuus amicus: & propterea nihil mali ei fecit, quando ciuitatem deuastauit. Cum autem arguit, quod Dauid non poterat licite communicare cum isto Iebusai, quia Israelitis tenebantur occidere omnes Chananæos, de quibus erat Iebusai, nec poterant eis misereri, Deuter. 20. Respondendum est, quod de lege communis omnes Chananæi occidendi erant. Et tamen interdum propter aliquam specialem causam poterant reseruari, & honorari inter Israelitas. Sic enim fuit de Raab Ierichontina, quæ erat Chananæa, cum esset de vrbe Iericho, quæ erat Chananæorum, vt patet Iosue 6. Et tamen ipsa saluata est ab Israelitis, & tota cognatio sua propter eam, eo quod exploratores Israelitarum custodiuit, vt patet Iosue 2. & 6. Sic etiam poterat esse, quod iste Ornam

Ii 3 Iebusai

Iebusæus impendisset aliquod beneficium Dauid, vel Ithachis, propter quod cum caperent castrum, & occiderent alios Ithachis, permitterent eum vivere, vel poterat esse, quod iste Ornā erat aliquis princeps inter Iebusæos, qui erant in Ierusalem, & quando Dauid cepit castrum, forte interneniret aliquod pactum inter eum, & Ornā, quod permitteret ei vivere, & habere omnia bona sua. Et forte fecit hoc Dauid, ut facilius posset habere castrum montis Sion. Et sic non esset illicitum dimittere Ornā vivere, quamquam esset Iebusæus. Et hoc magis tenendum est.

Cur Dauid emere voluit aream Ornā. Quæst. LXXVIII.

QVÆRITVR ulterius quomodo Dauid voluit nunc emere aream Ornā ad sacrificandum ibi, quia etiam si non emerit, nec donaretur tibi, poterat offerre ibi. Nam Dauid volebat nunc aream Ornā, quia Deus iusserat, quod offerretur sibi in ea ad hoc, quod cessaret pestis. Istud autem solum semel fieri debebat. Ideo pro illa vice, non oportebat, quod area emeretur, nec donaretur, sed solum concederetur vñs eius pro illa vice. Aliquis dicit, quod Dauid voluit emere aream, eo quod non solum volebat illam pro ista vice, sed etiam ut fieret ibi templum Domini per Salomonem, & ad hoc oportebat, quod emeretur, vel donaretur. Dicendum est, quod hoc non stat, quia licet postea in ista area templum factum sit per Salomonem, tamen Dauid nunc quando voluit offerre ista, nesciebat an futurum esset ibi templum, quia nesciebat aliquam dignitatem illius loci, nec etiam ipse obtulisset ibi, nisi quia præceptum est sibi. Postea tamen cum obtulisset, & vidisset, quod Deus exaudiret eum mittendo ignem super sacrificium, obtulit rursus victimas. Et sciuit locum illum esse sanctum, & Deo acceptum, quia exaudierat eum. Et tunc Dauid dixit: Hæc est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel. Et sic non emit Dauid aream ea intentione, ut ibi fabricaretur templum, sed quia volebat ibi offerre sacrificium pro cessatione plagæ. Ideo dicendum, quod Dauid solum intendebat offerre ibi sacrificium semel pro cessatione plagæ, si tamen non emerit illam aream, sed gratis sibi concederetur pro illa vice, rediret postea in vñs humanos, quia postea Ornā tereret ibi triticum, sicut prius. Et hoc nõ videbatur honestum, quia si Deus exaudiret eum in loco illo faciendo, quod cessaret pestis, debebat haberi locus ille in magna veneratione pro tanto beneficio. Et tamen si rursus ad vñs humanos rediret, nulla esset veneratione eius. Ideo decebat, ut fieret locus ille sacer, & iam non rediret in vñs profanos. Et ad hoc oportebat, quod emeretur, vel donaretur, quia necesse erat, quod proprietates auferretur ipsi Ornā, cum locus ille sacer iam esset Deo dicatus, & non posset ab homine possideri.

Quare gratis offerebat Ornā Dauid non solum aream, sed etiam multa alia. Quæst. LXXV.

QVÆRITVR ulterius, cum Dauid peteret ab Ornā, quod daret ei aream suam pro pecunia, quare offerebat gratis non solum aream, sed etiam boues, & plaustra, & tribulas, & iuga bouum, & triticum. Responderi potest, quod Ornā voluit videri nimis liberalis propter regem, quia ipse erat amicus Dauid præcipuus, ut ait Iosephus septimo Antiqui-

tatum. Nunc autem videns tantam clementiam Regis, inclinatus est ad dandum omnia hæc. Vidit enim, quod Dauid cum esset Rex, poterat accipere aream istam, non petendo eam ab Ornā, & tamen humiliavit se ad petendum eam. Ideo credit Ornā, quod nimis honorasset eum in hoc, & voluit ipse rependere beneficium pro hoc honore, scilicet, quod non solum illa, quæ Rex petebat eum pecunia, daret ei sine pretio, sed etiam multa alia, quæ ipse non petierat. Et patet hoc, quia non solum de facto, sed etiam de iure poterat Dauid nunc accipere aream Ornā non petendo eam, dum tamen daret pretium pro ipsa, quia Deus iusserat, quod in illa area sibi sacrificaretur, ideo tenebantur Israelitæ illam aream habere pro sacrificio eius. Et sic dato, quod nollet Ornā dare illam, Israelitæ poterant illam accipere ab illo inuito.

Secundo patet, quia expediebat toti populo, quod in illa area offerretur sacrificium Domino, quia aliàs non poterat cessare plaga. Ideo si nollet dare aream, repugnaret in hoc bono publico maximo, & vellet quod periret populus. Ideo non solum poterant Israelitæ accipere ab eo aream, sed etiam tanquam hostem publicæ salutis poterant illum occidere, & sic cum teneretur Ornā dare aream in hoc casu, non erat necesse, quod peteretur ab eo, quia non erat in potestate sua non dare, sed erat satis, quod daretur sibi iustum pretium pro illa, & auferretur sibi etiam non requisito: a fortiori ergo Dauid posset facere, scilicet, tollere aream dando pretium, etiam si illam non peteret: inclinavit tamen se ad petendum, ideo ex hoc merebatur aliquid apud Ornā, ut ille sibi pro hoc rependeret. Item Dauid iuit nunc ad Ornā ad petendum aream: & in hoc maxime honoravit eum. Nam dato, quod Dauid vellet aream accipere prius petendo, tamen non oportebat, quod ipse iret ad Ornā ad petendum eam, sed satis erat, quod mitteret aliquem seruum suum illuc, ut emeretur eam, vel quod mitteret ad vocandum Ornā. Et Dauid loqueretur ei super hoc. iuit tamen ipse Dauid ad Ornā existentem in area: ideo nimis honoravit eum, de quo miratus est Ornā, & dixit: Quid causæ est, ut veniat Dominus meus Rex ad seruum suum, secundo Regum vigesimoquarto. Et propter hoc Ornā vellet rependere Regi, quod posset pro tanto honore, & hoc fecit offerendo sibi aream, boues, triticum, & plaustra, quæ Dauid non petebat. Alio modo potest dici, quod Ornā fecit hoc propter Deum. Nam videbat plagam, quæ versabatur in populo. Et Dauid dixit, quod volebat emere aream, ut faciendo ibi sacrificium cessaret pestis, sicut Deus dixerat. Ideo ut in hoc exhiberet Deo quoddam obsequium, voluit nimis liberalis esse in dando ea, quæ habebat, scilicet, aream, boues, plaustra, & triticum, quod erat in area.

Propter quam causam offerebat Ornā multa, quæ a Dauid non petebantur. Quæst. LXXVI.

QVÆRITVR ulterius, dato quod offerret Ornā ista propter Deum, vel propter Regem, ad quid tamen offerebat omnia hæc, quæ non petebantur? Responderi potest vno modo, quod Ornā offerebat omnia hæc in sacrificium. Nam sciebat, quod Dauid peteret aream ad faciendum in ea sacrificium Domino. Et ad sacrificium requirebantur multa. Ideo Ornā ex magna liberalitate voluit dare omnia requisita. Requiritur enim primo, in sacrificio locus, in quo fiat, & ad hoc Ornā dedit aream, ut ibi

ibi fabricaretur altare. Secundo requiruntur carnes, quæ debebant offerri in altari ad cremandum. Et ad hoc dedit Ornā boues. Tertio requiritur ignis, in quo cremetur holocaustum. Et ad hoc dedit iuga bouum, & plaustra, & tribulas. Requiritur quarto libamentum quod offertur cum carnibus sacrificij, scilicet simila. Et ad hoc dedit Ornā triticum, quod erat in area. Ista patent ex litera: Sed, & boues in holocaustum do, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium, omnia libens præbeo. Idem patet secundo Regum vigesimoquarto. Sed dicendum, quod istud non stat omnino, quia si Ornā voluisset dare omnia necessaria pro sacrificio Domini, plura adhuc dare debuisset. Quod patet, quia in holocaustis pacificis semper ponuntur libamenta, ut patet Numeri decimoquinto. Sunt autem libamenta, vinum, & oleum, simila, sal, & thus, & omnia ista quinque debent necessario poni, ut patet Numeri decimoquinto. Ornā tamen non obtulit hic, nisi vnum de libamentis, scilicet, triticum pro simila. Oleum autem, & vinum, & sal, & thus, non obtulit, ideo non intendebat dare omnia necessaria ad sacrificium. Sed dicendum videtur, quod Ornā obtulit omnia hæc ad ostendendum magnam liberalitatem. Nam ponit aream solum Dauid, & Ornā obtulit sibi aream, & omnia, quæ in illa erant. Non erant autem aliqua alia, quæ in area donari possent, nisi hæc, scilicet, boues, qui terebant triticum, & ipse tribula, quibus terebatur. Et iuga bouum, quibus vniebantur ad portandum tribulas, & plaustra, in quibus portata fuerant fegetes de agris, & ipsum triticum, quod in area terebatur. Omnia autem hæc gratis concedebat Ornā.

De modo offerendi triticum in sacrificio. Quæst. LXXVII.

QVÆRITVR ulterius, quomodo offerebatur triticum in sacrificium. Nam sacrificium videtur fieri de animalibus, & non de tritico. Respondendum, quod sacrificium secundum modum largum nostrum dicitur esse occisio animalis in reuerentiam Dei ad cremandum in altari. Scriptura autem aliquando vitur isto modo loquendi generaliter. Et tamen accipiendo proprie sacrificium, non est de animalibus, sed de vino, oleo, & pane, & similibus. Sic accipitur Numeri: Anima si obtulerit sacrificium de simila, & tamen simila farina est. Et ibi multa genera panum dicunt offerri in sacrificium. Sic etiam accipitur sæpe Numeri vigesimo octavo, & vigesimo nono, ubi sacrificium est ipsum libamentum. Pro quo considerandum, quod in oblationibus holocaustorum, & aliarum victimarum principale, quod offerebatur erat animal, ut cremarentur carnes eius in altari. Et ipsum animal vocatur hostia, vel victima, & non sacrificium. Sunt autem alia quasi accessoria per modum condimenti in istis oblationibus. Et ista vocantur libamenta, vel libamina. Sicut fit in cibis, quia aliquid ponitur proprie, ut cibus. Alia autem ponuntur, ut condimenta, & incitativa saporis. Sic autem in oblationibus ipse carnes animalis erant tanquam cibus, & libamenta erant tanquam condimentum. Erant enim libamenta quinque, scilicet, simila, vinum, oleum, sal, & thus, quæ apponebantur in omni holocausto, & hostia pacifica, Numeri decimoquinto. Et ista vocantur sacrificia. Et licet istud nomen conueniat omnibus libamentis simul, magis tamen conuenit simile. Ideo interdum ponantur ista simul, scilicet, sacrificium, & libamenta. Sicut patet Numeri vigesimo octavo, & vigesimo nono, cum dicitur, quod offerebantur holocausta cum sacrificio, & libamini-

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

bus suis. Ideo oportet distincta esse ista, scilicet, sacrificium, & libamentum. Et vocabatur ibi sacrificium sola simila, & libamina vocabantur alia quatuor, scilicet, oleum, vinum, sal, & thus. Et sic dicit Ornā, quod offerebat triticum in sacrificium, eo quod de illo poterat fieri simila, quæ erat sacrificium.

Quomodo offerebat Ornā triticum in sacrificio. Quæst. LXXVIII.

QVÆRITVR ulterius, quomodo Ornā offerebat triticum in sacrificium, id est, libamentum, quia inter libamenta non ponitur triticum, nec offerebatur aliquando, sed simila, quæ erat farina delicata, Numeri 15. Hic autem Ornā non offerebat farinam, sed triticum, quod in area habebat. Ideo non poterat dari in libamentum. Aliquis dicit, quod poterat offerri triticum. Nam Leuitici 23. ponitur similis oblatio, scilicet, de spicis habentibus grana. Respondendum, quod non potest hoc stare. Primo, quia illa oblatio spicarum non erat aliquid, quod quotidie fieri posset, sed solum fiebat semel in anno in festo Azymorum, Leuit. 2. Et non erat nunc illud festum, quia illud est de decima quinta, vel decima sexta mensis primi, Leuit. 2. Et est ille mensis Martius apud nos. Et tamen nunc quando Ornā obtulit triticum erat finis mensis Maij, vel principium Iunij, cum iam collectum esset triticum de areis. Secundo patet, quia dato, quod nunc esset tempus faciendi illam oblationem, tamen nõ poterat fieri in Ierusalem, eo quod ista erat de oblationibus, cum esset statuta in lege, & nulla talium poterat fieri extra Sanctuarium Domini, quod erat nunc in Gaboon, ut probatum est supra 16. in quadam quaestione. Et tamen Ornā offerebat istud triticum in Ierusalem. Tertio patet, quia illa oblatio fiebat de spicis, Leuitici 23. & tamen Ornā non offerebat spicas, sed triticum, quod excussit in area. Nam tunc terebat spicas, ut patet in litera. Quarto patet, quia dato, quod aliquis diceret, quod haberet Ornā aliquas spicas, quæ nondum essent contritæ, non potest stare, quod oblatio illa fiebat de spicis virentibus, Leuitici vigesimo tertio. Iste tamen spicæ non erant virentes, sed aridæ, cum iam tererentur in area. Quinto patet, quia illa oblatio spicarum non fiebat de spicis tritici, sed de spicis hordei, Leuitici 23. Nam de tritico non dabantur primitiæ Domino in spicis, sed in panibus, quia dabant de quolibet homine duo panes de tritico nouo in festo Penthecostes, siue Hebdomadarum, eodem cap. Nõ ergo poterat intelligi, quod offerretur sic triticum. Sed dicendum est, quod Ornā offerebat triticum in sacrificio, non quidem quod ipsum triticum esset sacrificium, i. libamentum, sed ut eo fieret farina, quæ esset sacrificium, & ita intendebat Ornā, quod pro multis diebus offerebat ipse sacrificium, quia de tritico illo fieret multa farina, quæ sufficeret pro sacrificio multorum dierum.

Quomodo Ornā offerebat in sacrificio boues, & triticum, &c. Quæst. LXXIX.

QVÆRITVR ulterius quomodo offerebat nunc Ornā boues, & triticum in sacrificio. Et quomodo istud acceptauit Dauid, quia non licebat accipi talia pro sacrificio, eo quod Ornā erat Gentilis, & Deus iusserat nõ accipi aliquam oblationem ad sacrificandum de manu Gentilium, Leuitici vigesimo secundo, scilicet, De manu alienigenæ non offerretis panes Deo vestro: & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. Erat tamē Ornā Gentilis, quia erat Iebusæus, ideo

li 4 non

non licebat de manu eius accipi talia sacrificia. Aliquis respondet, quod licitum erat accipi sacrificia illa de manu Ornani, quia ipse de genere Iudaorum erat, dato quod vocetur Iebusæus, quia vocatur sic, eo quod erat conuersus aliquo tempore in terra Iebusæorum, vel fecerat aliqua bella contra Iebusæos. Dicendum quod qui tenent istam positionem, possunt respondere, sicut dictum est. Et tamen ista positio est aequaliter falsa, quia videtur, quod erat de genere Iebusæorum, sicut tenet Iosephus 7. Antiquitatum. Et declaratum fuit supra in quadam questione. Aliquis ergo dicit aliter, quod verum est, quod Ornani erat de genere Iebusæorum, & quod non licebat de manu eius accipere sacrificium. Et sic etiam factum est, quia licet ipse offerret illa, Dauid non suscepit ea, ne appareret de area. Et de ipsa non est dubium quin posset accipi de manu eius, eo quod non erat res sacrificanda. Nam solum vetabantur Israelitæ recipere de manu gentiliū ea, quæ ponenda erant in sacrificio sicut animalia, & similia, & vinum, & sal, & oleum, & thus, quæ erant libamenta sacrificiorum: pecuniam tamen ad emendum aliquid pertinens ad sacrificium poterant accipere. Et sic erat area, quia non erat aliquid sacrificandum. Ideo poterat accipi de manu Gentilis, ut declaratum est Leuitici vigesimo tertio. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non solum Dauid accepit aream de manu Ornani, sed etiam boues pro sacrificio, ut patet secundo Regum vigesimo quarto, scilicet, Emit ergo Dauid aream, & boues argenti siclis quinquaginta. Et cum dicitur, quod hic non fit mentio, nisi de sola area, nihil obstat, quia quamquam hic omittatur, exprimitur secundo Regum vigesimo quarto. Et locus ab auctoritate negatiue non tenet. Dicendum ergo, quod Dauid accepit id, quod offerebat Ornani, scilicet, aream, & boues, & tamen non eo modo, quo ipse offerebat, quia ille volebat dare gratis, & Dauid accepit pro pretio. Et cum obijciatur, quod de manu Gentilis non poterat accipi aliquid ad sacrificandum. Dicendum, quod verum est si ipse offerret illud. Et tamen bene poterat emi farina, vinum, oleum, & animalia a Gentilibus, quæ ipsi Israelitæ offerrent Domino in sacrificium. Sic colligitur Leuitici vigesimo secundo, si de manu alienigenæ non offerretis panes Deo vestro, & quicquid dare voluerit. Ergo solum intelligitur de his, quæ ipse dare vellet offerendo, sed non de his, quæ emerentur ab eo. Nunc autem Dauid non accepit de manu Ornani boues gratis ad immolandum, sed emi illos, ideo poterat illos offerre in sacrificium. Patet hoc, quia 2. Regum 24. Dicitur Emit ergo Dauid aream, & boues, argenti siclis quinquaginta. Licuit ergo istud facere Dauid licet esset Ornani gentilis.

Quare Dauid voluit emere, & non accipere gratis aream, boues &c. Quæst. LXXX.

QUÆRITUR ulterius quare Dauid noluit accipere gratis de manu Ornani aream, boues, & alia, quæ dabat, sed voluit emere: nam cum Ornani esset amicus Dauid sicut ait Iosephus 7. Antiquitatum, alia maiora forte daret aliis Ornani ipsi Dauid, & susciperet ea Dauid de manu eius: ita ergo nunc poterat accipere ista, & offerre Domino, & offerendo ea, non offerret rem alienam, sed propriam. Dicendum est, quod Dauid fecit hoc propter multa. Primo quia sacrificium offerendum nunc pro remissione peccati, ut relaxaretur pestis. Et tamen Dauid peccauerat in hoc principaliter. Ideo pro eo sacrificium offerendum erat. Si tamen acciperet aream, & boues, & alia de manu Ornani sine precio, videre-

tur illa offerre Ornani, & non Dauid. Et sic videtur sacrificium fieri pro Ornani, & non pro Dauid. Voluit ergo Dauid emere boues, & aream, & omnia alia, quæ pertinebant ad sacrificium, ut videretur pro eo offerri, & non pro aliquo alio. Secundo factum est hoc, quia Dauid peccauerat, & poena ei erat infligenda. Erat autem poena quadam licet parua, quod offerret sacrificium pro relaxatione istius pestis, dando expensas, quæ fierent in eius factione. Et ideo noluit accipere aream, & boues gratis, quia tunc non sentiret aliquam poenam in relaxatione pestis. Istud est, quod dixit Dauid ad Ornani: Nec enim auferre tibi debeo, & offerre Domino holocausta gratuita, id est, non est bonum, quod ego accipiam a te ista, quæ offers. Et sic offeram ego illa Domino, quia essent holocausta gratuita, id est, quæ mihi nihil constarent. Et sic non sentirem aliquam poenam, & Deus non acceptaret talia. Tertio fuit hoc, quia Ornani erat Iebusæus, & non poterat accipi aliquid ad sacrificandum de manu eius Leuiti 22. Et ut declaratum est præcedenti questione, voluit ergo Dauid emere omnia hæc, ut istud opus non esset Ornani, & prohiberetur recipi, sed offerretur de manu Dauid, & non prohiberetur, duæ tamen causæ præcedentes sunt efficaciores. Nam ista tertia poterat euitari, scilicet, quod quamquam Ornani daret gratis aream, & boues, susciperentur in sacrificio. Nam si Ornani offerret illa Domino, non susciperentur, quia erat gentilis. Si tamen ipse daret ea Dauid gratis, poterat ea postea Dauid offerre Domino, & tunc non reciperentur de manu alienigenæ, sed de manu Hebræi. Item patet, quia Dauid non fecit mentionem in excusatione sua de hoc, quod Ornani esset gentilis, sed de duabus causis præcedentibus, scilicet, quod nolēbat accipere illa gratis, unde dixit: Nec enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita. Et quamquæ ista vera sint, tamen adhuc posset dici, quod licet Ornani esset de genere Iebusæorum, tamen iam erat conuersus ad ritum Iudaicum postquam destructi erant alij Iebusæi, qui erant in Ierusalem, & sic poterant iam accipi oblationes de manu eius sicut de manu aliorum Israelitarum, qui descendebant de stirpe Iacob. Et istud satis verisimile est, quia non videtur, quod Ornani permitteretur viuere inter Israelitas, potissime in loco sancto, si in Ierusalem, nisi iam esset conuersus ad ritum Iudaicum. Et tamen si aliquis nollet concedere istud, sed asserat, quod manebat Ornani in gentilitate, poterit responderi tribus modis sicut supra dicebatur.

De discordia, quæ habetur in quibusdam verbis hic, & 2. Regum cap. 24. circa pretium. Quæst. LXXXI.

QUÆRITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod Dauid dedit sexcentos siclos Ornani, quia 2. Regum 24. Dicitur, quod dedit quinquaginta. Aliqui respondent, quod Dauid emi ab Ornani aream, & boues, plaustra, & triticum, & omnia, quæ habebat Ornani in area, & pro omnibus illis dedit sexcentos siclos: pro area tamen sola dedit quinquaginta. Et sic ponitur hic pretium datum pro sola area. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia potius est per contrarium. Nam istos sexcentos siclos, de quibus hic dicitur dedit Dauid pro sola area. Nam dicitur in litera: Dedit ergo Dauid Ornani pro loco siclos auri iustissimi ponderis sexcentos siclos. Et 2. Regum 24. Dicitur: Emit ergo Dauid aream, & boues, argenti siclis quinquaginta. Dicendum ergo aliter, quod Dauid emi aream, & boues, & dedit pro eis quinquaginta siclos. Erat tamen differentia in siclis, quia quidam sicli erant magni valoris, alij autem minoris. Et tunc poterant quinquaginta sicli tantum valere, sicut sexcenti.

sexcenti. Et hoc potest stare dupliciter, vno modo, quod tam hic, quam secundo Regum vigesimo quarto, ponatur pretium datum pro bobus, & area: & tunc dicitur, quod quinquaginta sicli erant magni, & æquiualebant sexcentis siclis paruis, de quibus hic dicitur. Alio modo potest dici, quod hic ponatur solum pretium datum pro area, quia dicitur: Dedit Dauid Ornani pro loco siclos auri sexcentos. Et secundo Regum vigesimo quarto, ponatur pretium datum pro area, & pro bobus. Et tunc dicitur, quod sexcenti non erant tanti valoris, sicut quinquaginta, qui habentur ibi, eo quod ibi dicitur, quod illi dati sunt pro bobus, & area.

De controversia, quæ habetur in quibusdam verbis, circa pretium, scilicet, an dederit siclos, vel argentum. Quæst. LXXXII.

QUÆRITUR ulterius, quomodo dicitur hic, quod dedit Dauid sexcentos siclos auri Ornani pro loco, quia supra dicitur, quod dedit argentum, scilicet, Dauid mihi locum areæ tuæ, ita ut quantum valeret, argentum accipias. Et iterum dicitur: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valeret. Aliquis dicit, quod Dauid dixit se daturum argentum Ornani, & tamen forte illi non placuit, sed forte potius voluit accipere aurum, ideo dedit ei siclos de auro, licet promississet de argento. Sed dicendum, quod hoc etiam non stat, quia secundo Regum vigesimo quarto dicitur: Emit Dauid aream, & boues argenti siclis quinquaginta. Ideo siclos dedit de argento, & non de auro.

Respondet potest dupliciter, vno modo, quod isti sicli secundum veritatem fuerunt de auro, & tamen promittebat Dauid argentum, non quidem accipiendo argentum pro metallo illo, sed pro omni pecunia, quia consuetum est apud alias certas nationes monetam de quocumque metallo sic vocari argentum. Et istum modum secuta est hic sacra scriptura. Et sic dicitur secundo Regum vigesimo quarto, Quod dedit pro loco, & pro bobus quinquaginta siclos argenti. Et tamen erant de auro. Alio modo potest dici, quod verum est, quod non potuerunt dari ipsi Ornani sexcenti sicli de auro, & quinquaginta sicli de argento, quia vtrunque significat perfectam solutionem. Ideo vel erant isti sicli quinquaginta de argento, vel dati fuerunt sexcenti sicli de auro. Erant enim duplices sicli, scilicet, quidam de argento, & quidam de auro. Sicli de argento erant maiores nimis in magnitudine, & valore. Sicli autem de auro erant parui, & æquiualebant quinquaginta sicli de argento sexcentis siclis de auro. Scriptura autem non curauit insistere in hoc, ut declararetur, in qua specie monetæ facta est solutio, quia hoc modicum differebat, sed solum curauit declarare valorem, & quia eiusdem valoris erant sexcenti sicli de auro, & quinquaginta sicli de argento, vna litera posuit quinquaginta siclos de argento, & alia sexcentos de auro.

De sacrificio facto a Dauid. Quæst. LXXXIII.

QUÆRITUR ulterius, quia hic dicitur, quod obtulerit Dauid holocausta, & hostias pacificas, quæ sacrificia erant ista.

Respondendum, quod tria erant genera sacrificiorum in lege, scilicet, holocaustum, hostia pacifica, & hostia pro peccato, ut patet per totum Leuiticum: Holocaustum erat sacrificium, quod fiebat solum ad honorem Dei, & non ad aliquam vtilitatem humanam. Et in isto omnes carnes cremabantur in altari,

& non cedebat aliqua pars earum offerenti, vel sacerdoti. Sed quicquid erat in animali præter pellem, & finium, totum comburebatur in altari, Leuitici primo. Pellis autem dabatur sacerdoti immolanti, quasi in mercedem laboris pro sacrificio, quod faciebat, ut patet Leuitici septimo. Hostia pacifica erat sacrificium, quod offerebatur pro pace, & hoc dupliciter, scilicet, quando aliquis volebat aliquid impetrare a Domino, & non poterat illud impetrare, nisi Deus esset sibi placatus, offerebat sacrificium. Et illud vocabatur pacificum, quia erat ad pacificandum sibi Deum, ut concederet quod ipse petebat. Et istud etiam vocabatur sacrificium votiuum, Leuitici septimo, & decimonono. Alio modo fiebat sacrificium pacificum pro gratiarum actione, scilicet, quando quis susceperat aliquod beneficium a Deo, quia illud non poterat suscipere, nisi Deus pacificatus fuisset sibi, offerebat sacrificium pacificum pro illa pace, id est, placatione, quam Deus habuerat cum illo, quando dedit sibi illud beneficium. De ritu sacrificiorum pacificorum habetur Leuitici tertio, & septimo, & decimonono.

Tertium erat sacrificium pro peccato. Et istud erat assignatum, ut offerrent Israelitæ quando peccarent, scilicet, si peccaret totus populus, vel si peccaret summus sacerdos, vel princeps terræ, vel aliqua persona priuata, quia pro quolibet erat assignatus certus modus sacrificij, ut patet de singulis Leuiti 4. De caeremonijs autem sacrificiorum pro peccato habetur Leuiti 4. & 5. & 6. Et Numeri 5: Non est tamen intelligendum, quod Israelitæ pro quolibet peccato debebant offerre sacrificium, sed in certis casibus, & maxime quando erat peccatum per ignorantiam in omissione alicuius caeremoniæ legis, ut declaratum est Leuiti 4. & Numeri 15. In quadam questione. Hic autem oblata sunt prima duo genera istorum sacrificiorum, scilicet, holocaustum, & hostia pacifica.

De causa oblationis duorum generum sacrificiorum. Quæst. LXXXIIII.

QUÆRITUR ulterius quare oblata sunt nunc ista duo genera sacrificiorum. Respondendum est vno modo, quod Deus iussit offerri sibi sacrificium nunc, ut patet in litera. Et forte expressit, quia ista duo genera sacrificiorum sibi offerrentur, ideo oblata sunt. Secundo potest dici, quod Dauid obtulit ista duo, quia conueniebant intentioni suæ in presenti. De holocausto patet: nam holocaustum ad solum Dei honorem offertur, & non ad aliquam vtilitatem humanam, sicut declaratum est præcedenti questione: sed Dauid potissime intendebat honorare Deum in isto facto: Ideo principaliter obtulit holocaustum. De hostia pacifica, dicendum, quod conueniebat in presenti, quia hostia pacifica offertur ad obtinendum aliquid vel in gratiarum actione pro aliquo beneficio obtento, ut declaratum est præcedenti questione. Et tamen hic offerebatur sacrificium ad hoc, quod cessaret plaga. Conueniens autem erat, quod offerretur pacificum sacrificium potiusquam aliquid aliud. Vel potest intelligi, quod offerebatur sacrificium pro gratiarum actione. Nam iam certificauerat Propheta ipsum Dauid, quod cessaret pestis, & offerebatur sacrificium. Ideo erat quasi gratiarum actio pro illa cessatione. Et tamen pro gratiarum actionibus non offerebatur aliquod sacrificium nisi pacificum, quia sacrificium pacificum distinguitur per hostiam votiuam, & pro gratiarum actionibus: Leuiti 7. Conueniebant ergo nunc ista duo genera sacrificiorum.

De causa quare David non offerebat sacrificium pro peccato. Quest. LXXXV.

QVAERITVR ulterius, quare non offerebat hic sacrificium pro peccato, quia illud videbatur maxime conuenire in presenti. Nam David peccauerat numerando populum, & pro hoc fuerat inflata plaga, & nunc tollenda erat per sacrificium, ideo videtur, quod debebat offerri sacrificium pro peccato. Respondendum est, quod sacrificium poterat esse pro peccato dupliciter, vno modo, quod esset pro peccato, idest, quod haberet tales ceremonias, quales habet illud genus sacrificij, quod vocatur pro peccato. Alio modo, quod sit pro peccato, idest, quod proficiat ad remissionem peccatorum. Accipiendo secundo modo dicendum est, quod omnia sacrificia sunt pro peccato, quia siue holocaustum, siue hostia pacifica proficiunt ad remissionem peccati. Sic patet de holocausto: Leuiti. primo; scilicet, Ponet manus super caput hostiae, & acceptabilis erit atque in expiationem eius proficiens. Expiatio tamen est a peccatis, ideo holocaustum proficiebat ad remissionem peccatorum. Et hoc modo dicendum est, quod nunc oblatum est pro David sacrificium pro peccato, quia oblatum est holocaustum, & hostia pacifica. Et ista duo proficiebant ad remissionem peccati, cum David illa deuote offerret. Accipiendo primo modo dicendum, quod non iuit hic oblatum sacrificium pro peccato, quia illud non offerebatur pro omni peccato, sed solum pro quibusdam. Nam pro peccatis pertinentibus ad proximum fiebat interdum oblatio pro peccatis, vt patet Leuiti. 5. Et Numeri 5. In peccatis tamen, quae erant contra Deum, non fiebat oblatio pro omnibus nisi pro illis, quae erant per ignorantiam, & omissionem aliquarum ceremoniarum. Quando tamen quis scienter peccabat contra Deum per superbiam non expiatur peccatum illud per sacrificia, sed per contractionem, vt patet Numeri 15. Et ibi declaratum est. David autem nunc peccauerat per superbiam, scilicet, per quandam elationem faciendo numerari populum: ideo nullum sacrificium pro peccato debebat offerri pro hoc peccato. Et sic non obtulit nisi holocausta, & sic pacifica sacrificia.

Quomodo per ignem exauditus fuerit a Deo David. Quest. LXXXVI.

QVAERITVR ulterius quomodo Deus exaudiuit nunc ipsum David per ignem, & quomodo ostendebat per illum ignem, quod Deus exaudierat David. Respondendum est, quod modus fuit, quia David fecit animalia occidi, & poni carnes eorum super altare. Et cum non appositus esset aliquis ignis, Deus misit de caelo ignem, & cremavit illa sacrificia. Dicebatur autem Deus per hoc exaudisse David dupliciter, vno modo, quia forte David orauerat Deum, vt ostenderet ei aliquod signum mirabile, per quod videret, quod pestis cessatura erat. Et Deus iussit ad hoc ignem super sacrificia. Ideo exaudiebat ipsum David dando signum, quod ipse petebat. Secundo modo potest intelligi, quod David petiuit, vt cessaret pestis. Et propter hanc cessationem offerebat nunc sacrificium, & Deus exaudiuit eum in igne, idest, ostendit per ignem, quod acceptauerat orationem suam. Nam si non acceptasset eam, non misisset ignem de caelo in quo decorabat, & honorabat sacrificium David. Etiam fuit sic die prima, qua cepit Aaron ministrare postquam consecratus est in pontificem. Nam postis carnibus super altare, venit ignis de caelo, & cremavit sacrificium. Est autem

ignis signum valde conueniens ad ostensionem dei tatis. Nam per ignem inuestigauerunt Israelita, quis erat verus Deus. Cum enim contentio esset an Baal esset Deus, vel ille, qui dicebatur Deus Israel, contentum fuit inter Eliam, & Prophetas Baal, quia ille Deus, qui exaudiret cultores suos mittendo ignem super sacrificium, haberetur verus Deus. Et tunc venit ignis super sacrificium Eliae, & habitus fuit Deus Israel tanquam verus Deus Israel 3. Regi. 18. Sic etiam Elias cognitus fuit, quod erat homo Dei per ignem. Nam quinquagenarius dixit ad Eliam: Homo Dei descendit de monte. Et dixit Elias, si homo Dei sum, descendat ignis de caelo, & consumet te, & quinquaginta duos 4. Regi. primo. Et tunc descendit ignis de caelo bis super duos quinquagenarios. Et iudicatum est Eliae esse hominem Dei. Et sic in presenti cognitum est Deum acceptare sacrificia David per ignem, quem misit super illa, sicut sacrificia Aaron: Leuiti. 6. Et Eccl. 46. Interdum etiam fiebat sic ad ostensionem diuinae virtutis, vt patet 2. Mach. 2. De igne, qui ascendit de petra, & cremavit sacrificia: Sic etiam sacrificium Gedeonis igne coelesti crematum est, Iud. 6. Et sacrificium patris, & matris Samsonis, Iudi. 13.

Præcepitque Dominus Angelo, & conuertit gladium suum in vaginam. Protinus ergo David videns, quod exaudisset eum Dominus in area Ornam Iebusai, immolauit ibi victimas. Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum ea tempestate erat in excelsu Gabaon, & non præualuit David ire ad altare, vt ibi obsecraret Deum. Nimio enim fuerat timore perterritus, videns gladium Angeli Domini.

Præcepitque Dominus Angelo, & conuertit gladium suum in vaginam. Scilicet, Cum ista fierent, iussit Deus Angelo percutienti, qui habebat gladium euaginatam, quod conuerteret eum in vaginam. Et potest intelligi dupliciter, vno modo, scilicet, quod vere conuerterit Angelus gladium in vaginam. Alio modo per similitudinem. Accipiendo primo modo potest intelligi dupliciter, vno modo, quod Deus iussit Angelo percutienti, quod conuerteret gladium in vaginam. Et tamen, quod non fuerit tunc quando David obtulit sacrificium, sed prius. Nam apparuit Angelus in area Ornam. Et postea disparuit antequam David veniret ad offerendum sacrificium, quia aliis non rediisset Ornam ad aream, nec stetit in ea, quando venit ad eum David, vt emeret aream. Quod patet, quia quando Angelus apparuit a principio in area Ornam, videns eum Ornam, & filij sui fugerunt, & absconderunt se. Et tamen postea rediit Ornam ad aream, quia quando venit David ad emendum aream erat Ornam in ea, vt patet supra in litera. Et sic iam disparuerat Angelus percutiens, quia aliis non ausus fuisset Ornam redire ad aream, & tunc forte quando recessit Angelus de area misit gladium in vaginam. Et sic deberet poni ante hoc, tamen est ordo mutatus. Secundo modo potest dici, quod Angelus percutiens non reduxerat gladium in vaginam, quousque oblatum fuit sacrificium David. Et tamen non erat tunc in area, sed discurrebat per alias partes vrbs, & finito sacrificio reclusit gladium in vaginam, vt significaretur cessatio pestis: accipiendo ista verba per similitudinem, est sensus, quod Angelus reduxit gladium in vaginam, idest,

idest, cessauit a percussione. Nam per gladium, quem Angelus habebat euaginatam, significabatur, quod pestis verfabatur. Cum autem reduceretur, significaretur, quod cessabat. Ideo dicitur, quod reduxit gladium in vaginam, idest, cessauit percute. Potius tamen intelligenda sit ista litera secundum veritatem. Nam Angelus videbatur habere gladium in manu a Deo, ita visus est realiter mittere illum in vaginam. Protinus ergo videns David, quod exaudiuisset eum Dominus. Idest, illico videns David, quod Deus exaudierat eum. Potest hoc referri ad literam præcedentem, scilicet, præcepit Dominus Angelo, & conuertit gladium in vaginam, scilicet, quod per hoc, quod Angelus conuertit gladium in vaginam, cognouit illico David, quod Deus exaudierat eum, scilicet, quod cessauerat pestis, vel potest referri ad id, quod prius dicitur. Exaudiuit eum Dominus in igne de caelo. Et sic dicit hic, quod protinus vidit David, quod Deus exaudisset eum, scilicet, protinus, vt venit ignis de caelo. Et istud verius est, quia supra dicitur, quod in hoc exaudiuit eum Dominus. In aream Ornam Iebusai immolauit ibi victimas. Idest, Vidit, quod Deus exaudiuit eum mittendo ignem de caelo in aream Ornam Iebusai. Et quia in alijs locis non faciebat hæc Deus, credidit David, quod istud euenisset propter sanctitatem loci, scilicet, quia Deus acceptabat magis illum locum quam alia loca. Ideo voluit frequentare sacrificium ibi, vt sepe exaudiretur. Et ista victimae fuerunt post illas, quae oblatae fuerunt pro liberatione a peste. Et in illis primis victimis exaudiuit Deus David dando ignem de caelo. Tabernaculum autem Domini quod fecerat Moyses in deserto. Vult excusare hic scriptura ipsum David de immolatione facta in area Ornam Iebusai. Nam Leuiti. 17. dicitur, quod nemo offerret sacrificium nisi super altare holocaustorum ad ostium tabernaculi. Istud tabernaculum tamen erat tunc in Gabaon: ideo tenebatur David ire illuc ad offerendum sacrificium. Et tamen obtulit in area Ornam. Et sic videbatur egisse contra legem. Excusatur autem eum scriptura, quod fecit hoc propter timorem. Et dicitur tabernaculum Domini, quod fecerat Moyses, scilicet, quia ad mandatum Moysi factum fuerat istud tabernaculum in deserto per artifices, vt patet Exo. 31. & 36. Quia tamen ipse iubeat dicebatur facere. Et altare holocaustorum. Duo altaria erant in templo, scilicet, altare holocaustorum, & thymiamatum. Altare holocaustorum erat de lignis setim opertum laminis aeneis, & in illo fiebant omnia sacrificia. Altare thymiamatis erat de lignis setim, & opertum laminis aureis, Exo. 30. Et in isto nunquam offerebatur aliquod sacrificium, sed cremabant thymiama mane, & vespere, Exo. 30. Et non fit hic mentio nisi de altari holocaustorum, quia quæ est verum erat, quod altare thymiamatum erat in Gabaon. Sed notario altaris thymiamatum non faciebat ad propositum, eo quod hic scriptura volebat significare sacrificium debere fieri in Gabaon. Et tamen sacrificium fiebat in altare holocaustorum, & nunquam in altari thymiamatum: Exo. 30. Ideo non oportebat nominari hic altare thymiamatum. Ea tempestate erat in excelsu Gabaon. Idest, eo tempore erant tabernaculum, & altare in Gabaon. Nam tempestatas a tempore dicitur. Gabaon erat ciuitas in sorte Benjamin Iosue 18. Et ibi erat tempore David sanctuarium. Nam tempore Saulis erat in vrbe Nobe, primo Regi 21. & 22. Occidit autem Saul omnes sacerdotes, & habitatores Nobe propter David, primo Regi 22. Et tunc translatum est sanctuarium in Gabaon. Nam cum Saul esset de tribu Benjamin, voluit honorare illam, & translulit sanctuarium in vrbe de terra Benjamin, vel in Gabaon, & mansit ibi toto tempore Saulis. Postea etiam regnante David erat ibi tabernacu-

lum, & nunquam illud abstulit David, sed potius misit illic Sadoe sacerdotem magnum cum alijs sacerdotibus, & Leuitis, vt ministrarent ibi supra 16. Et sic nunc circa mortem David manebat ibi tabernaculum. Mansit etiam post mortem eius ibi. Nam regnante Salomone antequam edificaret templum, erat tabernaculum in Gabaon. Et iuit illuc Salomon, obtulitque ibi mille hostias Deo, vt patet 3. Regum 3. Et sequenti libro cap. primo. Et non præualuit David ire ad altare. Idest, Non potuit David ire ad altare holocaustorum, quod erat in Gabaon, vt offerret ibi sacrificium. Vt ibi obsecraret Deum. Idest, Vt rogaret Deum ibi pro cessatione pestis, & pro hoc offerret sacrificium. Nam in Gabaon ire deberet ad hoc, quod faceret orationem istam, & offerret ibi sacrificium, eo quod erat ibi tabernaculum Domini, quod fecerat Moyses. Et illuc secundum legem tenebatur ire quilibet offerens. Nam Salomon illuc iuit quando obtulit mille hostias, & petiuit sapientiam a Deo, vt patet 3. Regum 3. Et sequenti lib. cap. primo. Nimio enim fuerat timore perterritus videns gladium Angeli Domini. Ista est causa excusationis David: Nam ad offerendum tenebatur ire in Gabaon cum esset ibi altare Domini, nisi aliqua causa intercederet excusans eum. Et ista fuit, quia non potuit illuc ire propter nimium timorem, quem passus est quando vidit gladium Angeli percutientis. Nam cecidit ipse tunc in terram, & omnes seniores, qui erant cum eo, vt patet supra in litera.

An David peccauerit offerens sacrificium extra templum. Quest. LXXXVII.

QVAERITVR cum David obtulerit hic sacrificium sepe in area Ornam Iebusai, & erat ille extra templum, si peccauerit. Respondendum, quod non peccauit. Nam licet secundum legem oblatio sacrificij fieri deberet semper in loco sanctuarij, tamen aliquando recipiebat dispensationem. Et ita fuit hic. Quod patet, quia aut queritur de sacrificio, quod fecit David in ista area ad hoc, quod cessaret pestis, aut alijs sacrificijs, quae postea fecit. Si de primo, manifestum est, quod non peccauit, quia Deus iussit illud fieri. Nam Propheta Gad venit ad David, & dixit, quod offerret sacrificium in area Ornam supra in litera. Si autem queritur de sacrificijs, quae postea fecit ibi David. Dicendum quod non peccauit, eo quod iam sciebat locum illum acceptum esse Deo ad sacrificandum, quod patet ex litera, cum dicitur: Videns David, quod exaudisset eum Dominus in area Ornam, immolauit ibi victimas. Item demonstratum est ei per Deum, quod iste locus futurus esset templi, & ipse sacrificare debebat Deo. Nam publice illud dixit David, vt patet sequenti cap. scilicet, Hæc est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel. Item patet sequenti lib. cap. 3. Cum dicitur, quod Salomon cepit edificare templum Domino in monte Moria in area Ornam Iebusai in loco, qui monstratus fuerat David. Non ergo peccabat David offerendo ibi.

De victimis, quas obtulit David Deo videns se esse exaudisum. Quest. LXXXIX.

QVAERITVR ulterius quae victimae fuerunt istae, quas obtulit David in area Ornam quando vidit se exaudisum a Deo. Responderi potest dupliciter vno modo, quod illae fuerunt victimae, quas obtulit David sepe in area Ornam post cessationem pestis. Et hoc conuenit literae, scilicet, Videns David, quod exaudisset eum Deus in area Ornam, obtulit ibi victimas, scilicet, exaudiuerat Deus ipsum David,

David, quando primo sacrificauit ibi orando pro cessatione pestis, & misit Deus ignem de caelo super holocaustum eius, in quo David vidit se exaudium; vt patet in litera, scilicet, Exaudiuit eum Dominus in igne de caelo super altare holocausti. hoc videns David obtulit postea multa sacrificia in loco ipso, credens per hoc, quod locus ille erat acceptus Deo ad sacrificandum ibi: cum exaudisset ibi eum. Nam si non esset acceptus ei, non decorasset locum illum tanto miraculo, mittendo ignem de caelo super sacrificium, quod offerebatur ibi. vel David obtulit multa alia sacrificia ibi videns se exaudium, scilicet, credidit, quod sicut Deus exaudiuerat eum ibi orantem, & sacrificantem pro cessatione pestis, ita exaudiret in quibuscunque alijs, pro quibus ibi oraret.

Alio modo dicunt quidam, quod intelligitur de sacrificio, quod obtulit David pro cessatione pestis. Et quod post hac non obtulit ibi alia. Et tunc dicitur, quod videns, quod exaudisset eum Deus obtulit victimas ibi, scilicet, exaudiuit eum iubendo Angelo percipienti, quod mitteret gladium in vaginam, per quod significabatur pestem cessare. Et hoc erat, quod petebat David.

Dicendum tamen, quod primus modus est verior. Primo quia dicitur, quod videns David se exaudium obtulit victimas in area Ornam. Exaudium tamen David non fuit in hoc, quod Angelus percipienti mitteret gladium in vaginam, sed in hoc, quod Deus misit ignem de caelo super holocaustum eius, quia sic dicitur in litera, scilicet, Et exaudiuit eum in ignem de caelo super altare holocausti. Et tamen quando ista exaudium fuit, iam David obtulerat sacrificium, quia ignis de caelo non venit nisi super carnes sacrificij positas in altari. Ergo oportet, quod post oblationem illam, & cessationem pestis fuerint oblationes illarum victimarum, de quibus hic dicitur.

Secundo patet, quia ista exaudium ponitur tanquam allicitiuum ad hoc, quod David offerret victimam in area Ornam. Et tamen non potuit hoc esse respectu primae oblationis, quae facta est pro cessatione pestis, quia illam David obtulit etiam si non exaudiret eum Deus, quia non offerebat nisi pro mandato Domini, scilicet, quia Propheta Gad dixit ei, quod offerret in area Ornam. Ideo dato, quod non exaudiuisset eum, vel exaudiret eum, offerret ibi ad obediendum mandato Dei. Et tamen iste victimae, de quibus hic dicitur, non fuerunt ex necessitate, sed solum David inclinatus est ad offerendum eas, quia exaudiuerat eum Deus in area illa, ergo non erat ista oblatio prima pro cessatione pestis, sed aliarum victimarum, quas David postea obtulit ex deuotione.

Tertio patet, & adhuc efficacius, quia dicitur in litera. Videns David, quod exaudisset eum Dominus in area Ornam Iebusaei obtulit victimas ibi. Et sic videtur, quod exaudium ista propter quam David obtulit victimas fuit in area Ornam Iebusaei. Et tamen, quod Deus exaudiret David iubendo Angelo mittere gladium in vaginam, non fuit in area Ornam, ideo oportet intelligi de sacrificio facto pro cessatione pestis in area Ornam, in quo Deus misit ignem de caelo super carnes existentes in altari, & istud verum est.

Quare reprehenditur Salomon, quod in excelsis obtulerit sacrificium, cum pater suus David etiam extra sanctuarium obtulerit sacrificium. Quae. XC.

QVAERITUR vterius cum David sepe obtulerit sacrificium in area Ornam, quod erat offerre extra Sanctuarium, cur Salomon

increpatur, quod obtulerit in excelsis extra sanctuarium? Nam 3. Regum dicitur, quod Salomon sequebatur viam David in omnibus, excepto, quod in excelsis immolabat, & succendebat thymiam.

Respondendum est, quod David obtulit sacrificium extra sanctuarium in duobus locis, scilicet, in area Ornam Iebusaei, & coram arca, scilicet, quando portabatur de domo Obededom in domum suam. Et postea cum esset in domo sua, vt patet supra 15. & 16. Et tamen in his non peccauit David. Nam immolari coram arca vbicunque illa esset, licitum erat, eo quod in ea representabatur maxime praesentia Dei, quae in aliquo de vasis totius sanctuarii, de quo declaratum est supra 15. & 16. In area Ornam non peccauit offerendo, eo quod Deus iussit ibi offerri, & approbavit locum, vt esset ibi locus sacrificij pro toto Israel. De Salemone autem secus erat, quia ipse offerebat holocaustum in multis locis, antequam fieret templum: nam erant constituta multa altaria per terram Israel, in quibus populus immolabat, cum nondum esset factum templum, vt patet 3. Regum 3. Scilicet, Attamen populus immolabat in excelsis, non enim edificatum erat templum nomini Domini usque in diem illam. Et sic Salomon offerebat in illis altariibus, in quibus populus offerebat, & tamen non erat aliqua excusatio pro istis altariibus ad hoc, quod offerentes ibi non peccarent, sicut erat excusatio pro oblatione facta in area Ornam, & coram arca. Ideo David non culpatur aliquo modo, quod obtulerit extra sanctuarium, & Salomon culpatur.

De excusatione David ad quid ponitur. Quae. XC I.

QVAERITUR vterius ad quid ponitur hic ista excusatio David, scilicet, quod non potuit ire ad offerendum Domino sacrificium in Gabaon, vbi erat altare, quia nimio fuerat timore perterritus videns gladium Angeli Domini.

Respondet Nicolaus, quod hoc non fuit ad excusandum illam primam oblationem, quam David obtulit pro cessatione pestis, quia illa erat necessaria propter mandatum Dei, & non poterat peccare faciendum illam, sed potius peccaret, si non offerret ibi, sed iret ad offerendum in Gabaon, sed intelligitur de alijs sacrificijs, quae David postea obtulit in area Ornam, & potuisset ire ad offerendum illa in Gabaon, vbi erat sanctuarium Domini.

Sed dicendum, quod hoc non videtur stare, quia tunc non stat ista causa assignata in litera, scilicet, quod non potuit ire ad offerendum Domino in Gabaon, eo quod fuerat nimio timore perterritus. Nam dato, quod David incidisset ex isto timore in aliquam passionem corporis, scilicet, in frigidationem membrorum sicut asseritur, tamen potuisset ire in Gabaon, quia sicut potuisset ire in aream Ornam equitando, vel alijs, ita posset ire in Gabaon, ideo non est excusatio. Item patet, quia ista causa non videtur dari, nisi pro eo tempore, quo David erat in timore, scilicet, quando vidit Angelum percipientem. Nam dicitur, Nimio enim fuerat timore perterritus. Et tamen iste timor non durabat in David post cessationem pestis, quia iam Angelus percipienti recesserat, & nihil periculi erat, ideo videtur, quod non intelligatur de oblationibus, quas fecit David in area Ornam post cessationem pestis.

Sed dicendum videtur, quod hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, quod intelligatur de sacrificio quod David potuisset agere, & non fecit, vel quod debuisset rationabiliter agere, scilicet, quando David

David vidit Angelum percipientem, significabatur enim in hoc, quod Deus volebat populum disperdere, & ad euitandum hoc rationabile fuerat, quod David iussisset ad orandum, & sacrificandum Domino in Gabaon, & tamen non iuit. Et hoc fuit, quia quando ipse vidit Angelum, ipse iussisset, sed tanto fuit timore perterritus, quod non potuit ire. Et hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, quod propter timorem non potuit ire, scilicet, quia timor fecit membra eius pro tunc quasi paralytica, & contracta, ita quod moueri non poterat.

Alio modo potest intelligi, quod non potuit ire, scilicet, quod non ausus est. Nam timuit, quod si exiret de vrbe ad eundem in Gabaon, Angelus percuteret eum, vel forte, & melius timuit, quod, dum ipse iret in Gabaon ad orandum Domino, rota ciuitas percuteretur ab Angelo, cum ostendisset se in vultu tam terribili. Ideo propter timorem Angeli, scilicet, ne percuteretur vrbe, dum ipse ibat in Gabaon, non potuit illuc ire, scilicet, putauit, quod non poterat ire conuenienter, sed credidit, quod breuiori remedio opus erat. Et ob hoc orauit Dominum in Ierusalem, & non iuit in Gabaon.

Secundus modus erat, quod intelligatur de oblatione illa, quam fecit David in area Ornam pro cessatione pestis, scilicet, quod Deus iussit illam fieri ibi. Et tamen vna de causis, propter quas fieri iussit, fuit, quia David non erat tunc dispositus ad eundem in Gabaon propter magnum timorem, quem conceperat ex visione Angeli. Primus tamen modus dicendi melior est, scilicet, quod non potuerit David ire, id est, non putauit esse expediens ire illuc propter timorem Angeli, scilicet, ne interim deleteret vrbe.

An licitum erat populo post finem pestis offerre sacrificia in area Ornam Iebusaei. Quae. XC II.

QVAERITUR vterius an licuit populo offerre sacrificia in area Ornam, postquam David obtulit ibi, & cessauit pestis. Aliquis dicit, quod sic, nam iste locus erat iam Deo acceptus ad sacrificandum, eo quod Deus exaudiuerat ibi David: ideo videbat, quod pro sacrificijs quorumcunque de populo esset iam locus aptus.

Secundo patet, quia Deus iussit David, quod offerret ibi sacrificium: ideo licitum erat offerri sacrificium ibi.

Tertio patet, & efficacius, quia non solum pro David, sed etiam pro toto populo erat locus ille aptus ad sacrificandum, quia David dixit. Hae est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel, vt patet sequenti cap. ideo toti Israel licebat ibi offerre holocaustum, & alia genera sacrificiorum.

Respondendum est, quod non satis apparet an liceret ibi offerre sacrificium popularibus. Et tamen dato, quod liceret offerre non erat licitum offerre ibi omnia genera sacrificiorum, sed solum quaedam. Pro quo sciendum, quod quaedam erant sacrificia de necessitate legis, & alia erant pure spontanea. Illa quae erant de necessitate, nullo modo licebat ibi offerri. Nam sic erat coram arca, quia licebat coram illa offerre sacrificium. Et tamen sacrificium necessitatis non licebat ibi offerre, vt declaratum est supra 16. In quadam quaestione. De sacrificijs autem spontaneis an liceret offerri ea in area Ornam non apparet, ideo potest teneri vtrumque. Qui autem tenere voluerit, quod non liceret ea ibi offerre, respondebit ad rationes in contrarium.

Ad primam cum dicitur, quod per hoc, quod Deus exaudiuit David in loco isto dando ignem de caelo,

ostendit locum istum aptum esse ad offerendum sacrificia. Dicendum, quod non constat ex hoc, quia licet ex hoc appareat, quod pro illa vice fuerit locus ille aptus ad offerendum sacrificia, eo quod Deus ibi exaudiuit tunc David, tamen non apparet, quod pro alijs vicibus faceret locum illum licitum ad offerendum in eo, cum staret regula generalis, quod nullus offerre deberet, nisi ad ostium tabernaculi super altare holocaustorum: Leuiti. 17. Et Iosue 22.

Ad secundum dicendum, quod Deus iussit David nunc offerre sacrificium in area Ornam. Et per hoc erat locus ille sibi licitus ad offerendum, non tamen apparet an alijs esset licitus, quia istud mandatum fuit personale, & temporale, scilicet, datum fuit David. Et talia mandata non obligant alias personas, ad quas non dirigantur, nec etiam per tales dispensationes relaxant generaliter omnes obseruationes legis.

Ad tertium dicendum, quod illa verba David, scilicet, Hae est domus Domini, & hoc est altare in holocaustum Israel. Possunt intelligi dupliciter. Vno modo de praesenti, scilicet, iste locus est iam altare in holocaustum pro omnibus Israelitis.

Alio modo haec est domus, & hoc est altare, id est, in isto loco edificabitur domus, & altare in sacrificium Israel. Et sic praefiguraretur templum, quo Salomon in loco illo edificaturus erat. Intelligendo primo modo, licitum erat Israelitis offerre ibi sacrificium: intelligendo secundo modo non significatur, quod erat licitum.

Qui autem tenere voluerit, quod licitum erat Israelitis offerre ibi sacrificium, tenebit tres rationes supra positas. Et insuper, quia non solum David obtulit illa vice, qua Deus iussit sacrificium in area, sed etiam postea, Deo non iubente, obtulit victimas. Nam dicitur, quod videns, quod Deus exaudiuerat eum in area Ornam, obtulit ibi victimas, & tamen David non peccauit in hoc, nec increpatur, ideo licuit sibi offerre post cessationem pestis sine praescepto aliquo Dei. Et sic etiam liceret popularibus offerre in loco illo ex eodem motiuo, ex quo offerebat David, cum Deus non iussisset David hoc facere. Et sic satis potest teneri, quod licebat popularibus offerre in area Ornam sacrificia, quae non erant necessaria secundum legem. Sacrificia autem necessaria tenebantur offerre in Gabaon, vbi tunc erat tabernaculum Domini, quousque Salomon edificaret templum, quia tunc translata fuerunt quae erant in Gabaon in templum Salomonis, & non licuit amplius offerri in Gabaon, sed omnes tenebantur offerri in templo Salomonis.

C A P. X X I I.

DI X I T Q V E David. Hae est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel. Et praecipit, vt congregarentur omnes profelyti de terra Israel, & constituit ex eis latomos ad caedendos lapides, & poliendos, vt edificaretur domus Dei. Ferrum quoque plurimum ad clauos ianuarum, & ad commissuras atque iuncturas praeparauit David, & eris pondus innumerabile. Ligna quoque cedrina non poterant aestimari, quae Sidonij, & Tyrij deportauerunt

tauerunt ad Dauid. Et dixit Dauid, Salomon filius meus puer paruulus est, & delicatus: domus autem, quam ædificare volo Domino, talis esse debet, vt in cunctis regionibus nominetur. Præparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes præparauit impensas.

POSTEA in præcedentibus deuotione Dauid circa templi ædificationem, hic ponitur eius deuotio circa materiæ præparationem. Nam voluit Dauid ædificare templum Domino, & prohibitus est ab eo. Ideo ne omnino frustraretur desiderio suo, voluit materiam præparare, vt Salomon ex illa ædificaret templum Domino. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur materiæ præparatio. Secundo Salomonis ad ædificandum exhortatio, ibi. *Vocauitque Salomonem.*

An hic sit ordo continuus ad præcedentia, & si ista fuerint post illa pauco tempore. Quæst. Prima.

QUÆRITUR circa primum an ea, quæ habentur hic sint continuata ad præcedentia, & an pauco tempore post illa fuerint facta vel multo. Ad primum dicendum, quod est continuatus ordo. Nam supra ponebatur de desiderio Dauid ad ædificandum templum Domino, & de bellis, per quæ impeditus fuit ædificare, hic autem ponitur de materiæ præparatione. Et hoc fecit Dauid in fine dierum suorum. Nam toto tempore præcedenti fuit occupatus circa bella, & non potuit templum ædificare, nec congregare aliquam materiam. Nunc autem in senectute cessauit a bellis, eo quod omnes gentes erant sibi subiectæ per circuitum. Et sic potuit congregare materiam. Sic enim continuat istam historiam, Iosephus 7. Antiquitatum dicens, quod postquam exauditus est in area Ornam, & declaratum est sibi, quod ibi futurum erat templum, iussit numerari colonos, & instituit quosdam lapidum cæsores, & alios portatores. Ad secundum dicendum, quod inter istud, & præcedentia modicum tempus, vel quasi nullum fuit, eo quod quando Dauid obtulit holocaustum in area Ornam, declaratum est sibi, quod ibi ædificandum erat templum Domino, & illico iussit parari materiam. Et sic videtur littera continuare istam historiam, dicens: Dixit Dauid hæc est domus Dei, & altare in holocaustum Israel. Et præcepit, vt congregaretur omnes profelyti ex Israel, & constituitur ex eis latomos ad cædendum lapides. Et sic videtur, quod modicum vel nullum tempus intercederet inter ista, & præcedentia, sed eadem historia continuata est. Circa primum dicitur. *Dixitque Dauid. Scilicet, Quando obtulit sacrificium in area Ornam. Hæc est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel.* Refert se ad ea, quæ habentur in præcedenti cap. scilicet, in isto loco, in quo nunc offero sacrificium, erit domus Dei, i. ædificabitur templum per filium meum Salomonem. Et hic et ædificabitur altare in holocaustum Israel, i. ædificabitur altare, in quo totus Israel offerat omnia sacrificia sua. Et sic factum est, quia postea ædificato ibi templo Salomonis fuit ibi altare, in quo Israelites offerebant omnia sacrificia sua, & non licebat alibi offerre. Et præcepit, vt congregarentur omnes profelyti de Israel. Quia Dauid cognouerat templum ædificandum esse in area Ornam per Salomonem filium suum. Et ipse erat adhuc tener, & non poterat vacare tanto labori, s. vt congregaret tantam materiam necessariam pro tanto opere, voluit ergo adiuuare eum præparando

materiam, vt ipse minus laboraret postea ædificando templum. Sic dicitur infra in littera. Ista autem materia erat in lignis, & lapidibus: ideo Dauid congregauit operarios ad ligna cædenda, & lapides. Et ad hoc fecit Dauid congregari omnes profelytos de Israel. Vocantur autem profelyti conuersi de gentilitate ad iudaismum, & multi erant huiusmodi inter Israelitas. Et omnes istos fecit Dauid laborare in hoc opere. Et dicuntur proprie profelyti peregrini, vel exules, & conuenit istis conuersis de gentilitate. Nam vocantur peregrini, & exules, eo quod relicta terra sua, & dijs patrum suorum, venerunt ad manendum inter Hebræos, & tenendum ritum eorum. Et ob hoc vocantur isti semper in lege peregrini, & aduenæ, vt patet Exo. 12. Et in multis alijs locis. *Et constituit ex eis latomos ad cædendum lapides, & poliendos.* Scilicet, De istis profelytis fecit Dauid quosdam esse latomos. Est enim latomus qui operatur aliquid circa lapides. Et erant isti duplices artifices, quia quidam erant ad cædendum lapides rudes de lapidicina. Alij autem erant ad poliendum illos, & quadrandum postquam essent scissi, & ducti de lapidicina. *Vt ædificaretur domus Domini.* Scilicet, Erant isti lapides ad ædificandum ex eis templum Domino quod postea Salomon ædificauit. *Ferrum quoque plurimum.* Scilicet, ædificauit Dauid multum ferrum pro opere templi, s. quia ad multa necessarium erat, vt patet in littera. Et ista fuit causa quare in Iericho quæ ciuitas fuit subiecta anathemati, iustum est, quod aurum, & argentum, & ferrum non conseruarentur in thesauris Domini, vt patet Iosue 6. *Ad clauas ianuarum.* In templo Salomonis multe ianue erant, vt patet ex modo fabricationis, s. ponitur 3. Reg. 6. Et ideo pro illis erant necessarij clauij. *Et ad commissuras, & coniuncturas præparauit Dauid arborum numerabile.* Etiam ferrum istud erat ad coniuncturas lignorum, s. ad commissuras, s. quæ lignum iungendum est ligno, oportet ibi esse clauum, multæ tamen erant trabes, & ligna in templo Salomonis, quæ coniungi debebant, ideo necessarij erant clauij. Erant etiam ad commissuras secundum, quod fit in ianuis. Nam tabule ianuarum coniunguntur inter se, & in earum in castreturibus ponuntur clauij, vt inticem se teneant tabule, ne disiungatur vna ab altera. Etiam erat pondus innumerabile arborum, quia magis erat necessarium in templo Salomonis quæ ferrum. Nam de are fieri debebant vasa multa pro altari, etiam ipsum altare debebat operiri laminis æneis. Et vasa eius erant magna, sicut mare æneum, quod capiebat duo millia bathos de aqua, 3. Reg. 7. Et etiam iuteres, & sedes eorum, & multa alia vasa erant ænea, & requirebat multitudo arborum pro illis, de istis vasis patet 3. Reg. 7. Vbi multa eorum nominantur. Habuit autem Dauid istud æs de Syria de ciuitatibus regis Adarezer, quando pugnavit contra eum, vt patet 2. Reg. 8. Et supra 18. *Ligna quoque cedrina non poterant estimari.* In templo Domini non leguntur posita alia ligna nisi cedrina, & abiegna, vt colligitur 3. Regum 5. Et sequenti libro cap. 2. Eo quod ista erant ligna pretiosa. Et adhuc de istis plura fuerunt cedrina, quam abiegna, vnde hic solum fit mentio de lignis cedrinis. Congregauit autem Dauid tot ligna cedrina, quod non poterat estimari numerus ipsorum, quia opus Dauid quod intendebat facere, erat valde magnum, & indigebat multa materia.

Quæ Sidonij, & Tyrij deportauerunt ad Dauid. Scilicet, omnia ista ligna, quæ congregauit Dauid pro ædificatione templi, fuerunt portata per Sidonios, & Tyrios. Isti enim erant de terra regis Hiram, qui in Tyro regnabat super Tyrum, & Sidonem, & in terra eius erat mons Libanus, de quo cedri, & abietes scindebantur. Ideo ipsi Tyrij, & Sidonij sciderunt ligna, & portauerunt ad Dauid. *Et dixit Dauid: Salomon filius meus*

meus puer paruulus est. Hic ponitur causa quare Dauid præparauit totam istam materiam ad ædificandum, licet non esset per eum templum ædificandum, scilicet quod Salomon, qui successurus erat Dauid, erat puer paruulus, & templum, quod erat ædificandum, erat magno laboris, & exigens multam materiam, ad quam non posset sufficienter laborare Salomon propter ætatis teneritudinem. Ideo voluit adiuuare eum congregando materiam. *Et delicatus.* Id est nutritus in delicijs. Et propter hoc erat minus aptus ad labores, quia nutriti in delicijs grauius ferunt quodcumque malum sibi superueniens, quam nutriti in laboribus, eo quod ab assuetis non sit passio propter similitudinem causam. Et tamen actio semper causatur à contrarietate, vt patet 5. Phis. *Domus autem, quam ædificare volo domino.* Id est quam volo, quod ædificet meus filius Salomon. Nam ipse Dauid volebat iam ædificare domum Domino, eo quod sciebat se prohibitu esse à Deo ædificare. *Talis esse debet, vt in cunctis regionibus nominetur.* i. debet esse talis, vt mereatur nominari in omnibus gentibus. Et ad hoc requirebatur magnitudo operis, & pulchritudo, & preciositas: alijs enim non esset famosa. Et ad hoc requirebantur multe materie, & magni valoris. Nam si solum debuisset Salomon ædificare aliquam paruam domum, dato quod esset puer, sufficiens esset ad congregandum expensas, nec requiretur, quod Dauid congregaret ei materiam, quia tamen Salomon erat paruulus, & opus istud erat valde magnum, requirebatur, quod Dauid adiuuaret Salomonem congregando ei materiam. *Præparabo ergo ei necessaria.* Quia ipse forte non erit sufficiens ad congregandum omnes materias, & ædificandum domum, saltem ergo præparabo ei materiam, vt minus laborare habeat. *Et ob hanc causam ante mortem suam omnes præparauit impensas.* Id est propter paruam Salomonis, & magnitudinem operis, congregauit Dauid omnes expensas necessarias, & non est intelligendum, quod congregauerit omnes, sed quasdam. Nam postea alias congregauit Salomon, vt patet 3. Regum 5.

De quibusdam verbis dictis à Dauid, scilicet hæc est domus Dei, &c. Quæst. II.

QUÆRITUR circa ea, quæ dicuntur hic, s. quomodo Dauid dixit hæc est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel, scilicet quomodo sciebat hoc Dauid. Alijs dicit, quod Dauid dixit hoc ex quadam presumptione. Nam cum Deus exaudiuisset eum in loco illo dædo ignem de celo, putauit, quod ille erat locus, quæ Deus eligebat: cum hoc, quod fieret sibi templum ibi. Istud autem apparet aliquantulum rationabile. Nam ante hoc Deus habebat tabernaculum, quod fecerat Moyles, & non erat illud aliquantulum manens, sed mutabatur de loco ad locum, quia nondum Deus elegerat sibi aliquem locum, in quo maneret tabernaculum suum firmum, sicut ipse dixit ad Dauid, quando proponebat Dauid ædificare ei templum, vt patet 2. Regum 7. & supra 17. Cum autem Dauid potuit colligere per duo signa, quod Deus eligeret illum locum, vt ædificaretur templum. Primum erat, quia ipse iussit ei sacrificare in loco illo, & non iubebat in alijs locis. Ideo apparebat, quod ille locus erat sibi acceptus, secundum erat, quia Deus ostendit in loco illo signum, quod non ostendit in alijs: nam super sacrificium, quod ibi fiebat, misit ignem de celo, quod specialiter pertinet ad acceptionem Dei, & non fiebat hoc in alijs locis, in quibus offerebat Dauid. Ideo crederet, quod ille locus illum Deus eligebat specialiter, vt fieret sibi templum ibi: secundo modo potest

dici, quod factum est hoc per reuelationem prophete Gad. Nam ipse dixit Dauid, quod offerret sacrificium in area Hornam ad hoc, quod cessaret pestis. Ideo credendum est ædificari templum. Et istud tenet Iosephus septimo Antiquitatum dicens: Videns rex orationem suam exauditam à Deo, & sacrificium susceptum, decenit, vt ille locus area populi vocaretur, quam vocem opportunè tunc pro templo ibi ædificando præmisit. Deus enim misit ad eum, propheta dixit: templum illic filium eius esse facturum, qui succederet in regno. Tertio potest dici, quod istud fuit demonstratum Dauid per vocem angeli, vel per aliquod aliud signum ei datum de celo. Et huic satis conuenit, quod habetur sequenti libro, capi. tertio, scilicet. Cæpit Salomon ædificare domum domini in Ierusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat Dauid patri eius in loco, quem præparauerat Dauid in area Hornam Iebusæ. Quocumque autem modo accipiatur dicendum est, quod Dauid non dicebat hoc ex aliqua leui imaginatione, sed quia per certitudinem sciebat, quod ibi ædificandum esset templum.

Quare significauit Dauid templum esse futurum per hæc verba: hæc est domus Dei, quam per aliquid aliud. Quæst. III.

QUÆRITUR vterius cum Dauid vellet significare hic futurum esse templum, quare potius significauit hoc dicendo, hæc est domus Dei, & hoc est altare, quam nominando aliquid aliud de eis, quæ futura erant in templo, cum in eo multa vasa futura essent, scilicet arca, & altare thymiamatum, & alia. Aliqui dicunt, quod hoc factum est, quia altare holocaustorum erat vas dignissimum in Sanctuario, & voluit illud potius nominare Dauid, quam aliquod aliud. Dicendum, quod non stat, quia si hoc intendisset, potius dixisset, hæc est domus Dei, & locus arce, quia arca erat vas dignissimum inter omnia vasa Sanctuarii. Nam super illam specialiter representabatur præsentia Dei specialius, quam super aliquod vas Sanctuarii. Et ideo ipsa ponebatur in loco secretiori, & honorabiliori, quam alia vasa Sanctuarii. Et tamen non expressit de illa, ideo nec expressit de altari propter dignitatem suam. Dicendum quod factum est hoc propter duo. Primo quia volebat hic Dauid significare locum Sanctuarii, & in Sanctuario erant vasa pertinentia ad diuinum cultum, & inter illa, quædam erant intra ipsum Sanctuarium, alia vero extra. Intra ipsum erant omnia præter altare holocaustorum, scilicet arca, & mensa propitiacionis, & candelabrum, & alia vasa. Extra Sanctuarium autem solum altare holocaustorum erat, quod ponebatur extra, quia ibi cremabantur carnes animalium. Et si esset intra Sanctuarium, flamma inde confurgens cremaret aliquid, aut saltem fumus denigraret pulchritudinem Sanctuarii. Ideo quando Moyles fecit tabernaculum, omnia vasa posuit intra illud. Solum autem altare holocaustorum posuit foris in atrio ad ostium tabernaculi, vt colligitur Exo. vigesimo primo. Sic autem Salomon, cum nunc faceret templum, omnia vasa sacra posuitur erat intra illud. Solum autem altare holocaustorum posuitur erat extra templum, ne fumus inde confurgens offuscaret totam pulchritudinem domus. Et sic non debuit exprimi aliquod vas, nisi altare holocaustorum, quia nomine domus Domini intelligebantur omnia vasa sacra, quæ intra illam ponenda erant. Altare autem holocaustorum non poterat intelligi nomine domus eo, quod non erat intra domum, ideo non debuit exprimi aliquod vas, nisi altare holocaustorum.

holocaustorum. Secundo potest dici, quod istud factum est, quia David volebat reddere causam eorum, quae fecit nunc. Nam nunc ipse obtulit sacrificium in area Hornam. Et per hoc videbatur agere contra legem, quae vetabat offerri in aliquo loco praeterquam in Sanctuario, & ut appareret, quod David iuste hoc fecerat dixit, quod in isto loco erat domus Dei, & altare holocaustorum, id est ibi edificari debebant. Et sic ille, qui nunc offerret ibi sacrificium non peccabat, eo quod ibi erat domus Dei, & altare holocaustorum. Si autem David fecisset ibi aliquam aliam ministracionem, quae non fieret in altari holocaustorum, sed in alio de vasis Sanctuarij: non solum nominasset ibi David hoc domus, sed etiam illius vasis: utpote si esset candelabrum, vel mensa propositionis, aut altare thymiamatis. In nullo tamen fuit nunc ministratio, nisi in altari, eo quod David obtulit sacrificia in area Hornam, ideo non debuit nominari aliud vas, nisi altare holocaustorum.

Quare fuerunt omnes profelyti propter istud opus congregati. Quae. IIII.

Quaeritur ulterius quare David ad istud opus fecit congregare omnes profelytos de Israel.

Respondendum est, quod ista opera, quae David iubebat hic fieri erant opera grossa, & magni laboris, scilicet lapides caedere, & polire illos. Et sic debebant comitari hominibus minime dignitatis, sed inrer Israelitas illi, qui nouiter conuertebantur erant minoris dignitatis, quam alii, qui erant de genere Iudaeorum: ideo non fuerunt alii assignati ad ista opera, nisi profelyti, qui erant conuersi ad Iudaismum. Dicunt autem doctores nostri, quod per hoc significabatur, quod gentiles edificaturi erant Ecclesiam, scilicet illi, qui conuertentur de eis, sicut nunc conuersi de gentilitate parauerunt materias pro tempore Salomonis. Sed ista ratio mystica est. Nam secundum veritatem non erat ista causa, quae mouebat David ad iubendum profelytis facere istud, sed solum, quia ipsi erant minoris dignitatis, quam Israelites, qui erant de stirpe Iacob. Er dicit Nicolaus, quod ita fuit de istis, sicut de Gabaonitis, qui erant Chananai, & positi fuerunt, ut ministrarent in templo domini ad portandum aquas, & ligna, ut patet Iosue 9. Sed non erat idem, quia Gabaonites erant serui, eo quod obligati erant ad mortem, cum essent Chananai, & deceperunt Israelitas dicentes se esse de partibus longinquis. Comperta autem fraude, cum vellent Israelitae occidere illos, Iosue miseris illorum, & propter iuramentum praestitum, mutauit mortem in eternam seruitutem: qui tamen conuertebantur nunc de gentilitate erant liberi. Ideo non obligabantur isti ad opera haec potiusquam Israelitae, nec etiam David coegebat eos ad haec, sed pro mercede laborabant, vocauit tamen eos potius David, quam alios ad istud opus, quia ipsi erant minoris dignitatis, quam Israelitae.

De controuersia, quae habetur hic, & tertio Regum capi. 5. in quibusdam verbis circa latomos. Quae. V.

Quaeritur ulterius quomodo dicitur hic, quod David constituit latomos ad caedendum lapides, & poliendum, quia 3. Regum 5. dicit, quod Salomon posuit istos latomos, scilicet octoginta millia latomorum in montem absque praepositis, qui praerant singulis operibus numero trium millium.

Respondendum est, quod aliqui volunt, quod isti latomi, quos posuit hic David erant illi, quos posuit Salomon, de quibus habetur tertio Regum 5. Et hoc tenet Iosephus septimo Antiquitatum. Idem dicens, quod isti latomi erant octoginta millia, sicut ponitur tertio Regum 5. Dicendum tamen, quod non sunt iidem, quia illi fuerunt positi per Salomonem, & isti fuerunt positi per David. Sed dicendum est, quod David voluit parare materias necessarias pro templo domini, & ad hoc fecit, quod multi lapides, & ligna pararentur, quia istae erant materiae magis necessariae, & magis communes. Et ad hoc constituit, quod essent latomi in monte, & etiam scissores lignorum. Mortuo autem David, Salomon volens edificare templum Domino, putauit non sufficere ad eius aedificationem materias, quas parauerat David, ideo ipse rursus fecit caedi lapides, & ligna. Et ad hoc misit latomos in montem, & illi erant octoginta millia absque praepositis operum, tertio Regum 5. Quod autem fuerint latomi, quos posuit David non apparet: Iosephus autem vult, quod fuerint nunc octoginta millia, sicut habetur tertio Regum 5. Et hoc forte, quia putauit, quod illi latomi quos David habebat cum viueret, fuerunt etiam postea per Salomonem destinati ad istud opus. Et sic utrobique erant octoginta millia latomorum.

De controuersia, quae habetur in quibusdam verbis hic, & 3. Reg. 6. 5. circa apparatus lapidum, & lignorum. Quae. VI.

Quaeritur ulterius quomodo dicitur hic, quod David faciebat caedi lapides, & poliri ad aedificandam domum domini. Nam tertio Regum 5. dicit, quod Biblii parauerunt ligna, & lapides ad aedificandam domum.

Respondent quidam, quod isti Biblii erant quidam latomi de istis profelytis. Et isti erant subtiliores cacteris latomis, & tradita est eis cura poliendorum lapidum. Sed dicendum, quod istud non stat, quia Biblii erant gentiles, & pertinebant ad terram regis Hiram, scilicet ad regnum Tyri, & Sidonis. Et ideo isti erant ministri in nauibus Tyriorum, & in supellectilibus ipsorum, ut patet Ezechiae 27. scilicet. Senes Biblii, & prudentes habuerunt nautas ad ministerium variae supellectilis tuae. Alio modo posset dici, quod profelyti poliebant lapides, quadrando eos, & complanando. Et tamen aliae figuraciones subtiliores, quae factae sunt in ipsis lapidibus, fiebant per Biblios. Sed istud non stat, quia in lapidibus non fiebant aliae figuraciones, nisi quod poliebantur, & quadrabantur. Nam statuas non licebat Iudeis facere, potissime in opere templi, quia ab illo loco maxime debebat excludi omnis imago, & statua, ne Israelitae inducerent ad colendum idola: unde propter hoc iussum erat, quod altare fieret de terra, & non de lapidibus, eo quod de terra non poterant fieri statuae, quia terra propter siccitatem dissoluitur, sicut fierent de lapidibus. Et si fieret altare de lapidibus non debebant tangi ferro: Exo. 20. scilicet, ut non fieret in eis aliqua statua. Item patet hoc, quia dato, quod aliqua figurae fierent in lapidibus tam figuraciones, quam parationes lapidum fierent per Biblios, quia 3. Regum 5. dicitur, quod Biblii parauerunt lapides ad aedificandam domum. Et tamen nomine parationis intelliguntur omnia, quae fiebant in lapidibus. Biblii ergo parauerunt, & poliuerunt lapides. Dicendum ergo, quod latomi, quos David instituit hic caedebant lapides rudes de lapidicina, & ipsi poliuerunt illos, & Biblii nihil fecerunt hic. Quod autem dicitur tertio Regum 5, quod Biblii parauerunt lapides, intelligendum est, de paratione tempore Salomonis. Nam

Nam David volens omnes materias parare pro aedificatione templi, fecit caedi lapides, & ligna. Et ista caesa sunt per profelytos, & non fuerunt ibi Sidonii, nec alii gentiles caedentes. Salomon autem postea fecit parari plures materias. Et tunc posuit de Israelitis multos scissores lapidum, quia tamen viri de regno Tyri erant in ista arte paratiores, cura lapidum poliendorum commisit Salomon Biblijs, qui erant de terra Sidoniorum, & non Israelitis.

Quare David fecit caedi ligna, & lapides propter domum Domini. Quae. VII.

Quaeritur ulterius, quomodo David fecit hic caedi lapides, & ligna ad aedificandam domum Domino. Nam ad ipsum non pertinebat aedificare illam, quia erat prohibitus.

Aliquis dicit, quod hoc faciebat David intentione edificandi domum Domino, eo quod tunc non erat a Deo prohibitus edificare, sed postea prohibitus est.

Sed dicendum est, quod non stat, quia David non edificauit aliquid, nec cepit facere aliquem apparatus antequam esse prohibitus, quod patet, quia mox, ut incidit sibi cogitatio de aedificando templum Domino, locutus est illud ad Nathan, & in ipsa nocte apparuit Deus prophetae Nathan, & misit illum ad David prohibendo edificare sibi templum, ut patet 2. Reg. 7. & supra 17. Secundo patet, quia quando David fecit id, quod habetur hic, erat prohibitus edificare templum Domino, quia istud fuit postquam David obtulit sacrificium in area Ornam. Nam ibi cognouit, quod in loco ipso aedificandum erat templum Domino, ut patet supra in litera. Et tunc iussit parari omnes istas materias, ut patet ex ordine literae, & supra in quadam questione. Et tamen David multo tempore ante hoc, prohibitus fuerat aedificare templum Domino. Nam prohibitus fuit paucio tempore postquam David constitutus est in regem super Israel, ut declaratum est, secundo Reg. 7. oblatio tamen in area Ornam fuit paucio tempore ante mortem David, cum esset iam valde senex, ut declaratum est preged. c. & 2. Regum 24. Ideo magno tempore prohibitus fuerat David ante hoc aedificare templum. Dicendum ergo, quod David fecit parari lapides, & ligna ad aedificandam domum Domino, non quidem ad hoc, quod ipse edificaret eam, quia iam erat prohibitus, sed ad hoc, quod Salomon filius suus edificaret eam ex his materijs. Sic patet supra in litera. Nam dixit David, quod Salomon erat tener, & puer, & domus quam ipse aedificare intendebat, esse talis debebat, quod non nominaretur per vniuersam terram, ideo parauit ei impensas necessarias, quia credebat, quod ille non sufficeret ad hoc, vel quod multum laboraret in congregando istam materia.

De preparatione ferri propter clauos portarum, & alias materias. Quae. VIII.

Quaeritur ulterius quomodo David praeparauit hic ferrum ad clauos portarum, & alias materias ad singulos vsus suos, quia poterat esse, quod Salomon non edificaret templum Domino, eo modo quo David putabat. Et sic ista materialia, quae ipse congregabat, non proficerent.

Aliquis dicit, quod David coeperat in corde suo quomodo deberet edificare templum. Et pro hoc congregauit materiae competentem, & postea cum prohibitus esset edificare, dedit filio suo formam, quam ipse cognouerat, ut iuxta eam ipse operaretur. Et sic materialia, quae congregauerat David, proficeret Salomoni.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Sed diceretur, quod adhuc istud non sufficit, quia dato, quod David dedisset Salomoni certam formam aedificandi domum Domini, videretur forte alius modus melior, & poterat sequi illum. Et sic materialia, quae David congregauerat, non erant sibi vitia. Poterat autem licite hoc facere Salomon, quia non obligabatur sequi consilium patris sui per omnem modum, si sibi aliquid melius videbatur. Et sic etiam videtur Salomon aliquid declinasse ab intentione David. Nam putabat David se congregasse sufficientes materias pro aedificatione templi, & tamen Salomon fecit postea multo plures congregari tam in lapidibus, quam in lignis, ut patet tertio Regum quinto.

Dicendum ergo aliter, quod David congregauit omnes istas materias, de quibus hic dicitur, & non poterant esse inutiles ad aedificationem templi futuram per Salomonem, eo quod David dederat certam formam Salomoni de numero domorum, & magnitudine eorum, & de figuris, & quantitatibus omnium vasorum, & illam formam tenebatur sequi Salomon, eo quod illa data fuerat a Deo, ut patet infra vigesimo octauo: ubi David enarrat omnia vasa, quae fieri debebant in Sanctuario, & materias eorum, & postea subdit: Omnia, inquit, venerant scripta manu Domini ad me, ut intelligerem vniuersa opera exemplaris. Salomon autem tenebatur sequi formam, quam Deus tradiderat in hoc, & iuxta illam David congregauerat materias. Ideo non poterant istae materiae, quas nunc David congregauit, esse inutiles pro aedificatione, quam faceret Salomon.

De Sidonijs, & Tyrijs quomodo, & quando portauerunt ligna cedrina. Quae. IX.

Quaeritur ulterius quando, & quomodo portauerunt Sidonij, & Tyrij, ad David ista ligna cedrina, de quibus hic dicitur.

Quidam respondent, quod portauerunt illa, quando Hiram misit ligna cedrina ad David. Nam quando factus est David rex super totum Israel Hiram rex Tyri misit ad eum artifices, & ligna cedrina supra 14. Et tunc portarent ei ista ligna. Sed dicendum videtur, quod hoc non stat, quia illa ligna non fuerunt portata ad aedificandum templum, sed ad aedificandam domum David, ut patet ibidem, & 2. Reg. 5. Aliquis autem dicit, quod artifices Hiram tulerunt ligna multa ad aedificandum domum David, & superferunt ex eis multa, quae reseruauit David ad aedificationem templi. Sed dicendum, quod istud non stat, quia cum illa ligna portarentur ad aedificationem solius domus: non poterant superesse tot, ut sufficerent ad aedificationem templi: potissime, quia hic dicitur, quod ligna cedrina non poterant extimari, quae Sidonij, & Tyrij deportauerunt ad David: ideo oportet, quod alio tempore ista portauerint. Item patet, quia David nunquam fecit preparationem aliquam in istis materijs grossis pro templo Domini vsquequo sciuit locum eius, scilicet, in area Ornam Iebusei. Nam ut patet supra in litera, postquam David dixit, haec est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel, congregauit profelytos, ut caederent lapides. Ita etiam intelligendum est, quod tunc fecit caedi ligna. Dicitur igitur quod aliquos apparatus fecit David pro templo Domini, antequam sacrificaret in area Orna, & aliquos postea fecit, & aliquos etiam antequam prohiberetur aedificare templum Domini, & sic fuerunt tria tempora, in quibus David congregabat materialia. Primum fuit a principio regni David, & prius vsque ad tempus, quo voluit aedificare templum, & prohibitus est.

K k Secundum

Secundum fuit tempus ex quo prohibitus est ut quequo sacrificauit Dauid in area Ornam. Tertium fuit ex quo sacrificauit Dauid in area Ornam usque ad mortem suam. De primis duobus temporibus, patet 2. Reg. 8. & supra 18. f. Sed omnia vasa ænea, & aurea, & argentea consecrauit rex Dauid Domino cum argento, & auro, quod tulerat ex vniuersis gentibus tam de Idumæa, & Moab quam de filiis Ammon, & Philisthijm, & Amalec. Manifestum est tamen, quod omnia ista bella fecerat Dauid antequam offerret sacrificium in area Ornam Iebusei, ut patet ex ordine libri tam hic quam in secundo Regum. Quod autem aliqua comparationes istarum fuerint antequam Dauid prohiberetur edificare templum patet, quia dicitur, quod aurum, quod habuit de Amalecitis consecrauit Domino. Et tamen pugna Dauid contra Amalecitas fuit antequam Dauid esset rex tam super Iudam quam super Israel, scilicet quando Amalecitas succederunt Siceleg redeunte Dauid de bello, in quo mortuus est Saul. Nam tunc fecit magnam prædam in Amalecitis primo Reg. 30. Et postea factus est rex super Iudam, & de Iuda super Israel. Consecratio ergo auri, & argenti de præda Amalecitarum, pertinet ad primum tempus. Omnia autem alia, quæ congregauit Dauid, de terra Syria, & Ammonitis, & Moabit, Idumæis, & Philisthinis pertinent ad secundum tempus pro maiori parte, quia illa facta sunt postquam prohibitus est Dauid edificare. Nam prohibitio habetur 2. Reg. 7. & supra 17. Et ista bella habentur 2. Reg. 8. & supra 18. & fuerunt etiam omnia antequam offerret in area Ornam, quia istud fuit in senectute Dauid, & post hoc non legitur aliqua bella fecisse.

Sciendum tamen, quod differenter Dauid congregabat materias pro templo in istis tribus temporibus. Nam in primo, & secundo tempore solum congregauit materias illas, quæ non poterant perire propter diurnitatem temporis, & quæ non possent esse inutiles quæcunq; forma adificationis mutaret, & istud erat in auro, & argento, & vasis æneis, & sic 2. Reg. 8. & supra 18. ubi ponuntur ea, quæ consecrauit Dauid de bellis solum ponuntur vasa ænea, & aurea, & argentea, quia nihil de alijs materijs congregabat. Et istæ materiæ erant viles ad templi adificationem quæcunque figura, vel quantitas daretur ei. Alia erant materialia, quæ non proficiebant secundum omnem formam, quia poterant proficere fabricando templum vno modo, & non prolescent fabricando alio modo, & sic erant lapides, & ligna. Ideo ista non congregauit Dauid usque ad tertium tempus, scilicet postquam obtulit sacrificium in area Ornam, & sic nunc Dauid faciebat lapides parari, & ligna, quæ proficiebant ad adificationem certo modo faciendam. Considerandum autem est, quod factum fuit hoc modo, scilicet Dauid cognouit, quod templum adificandum esset in area Ornam, ut patet supra in litera. Et tunc disposuit se ad congregandum lapides, & ligna, & collegit profelytos ex omni Israel, misitque illos ad cædendum lapides, & poliendum, misit etiam ad cædendum ligna, quia tamen inter Israelitas non erat aliquis, qui sciret ligna cedere, sicut Tyrii, & Sidonii, misit Dauid ad Hiram, ut faceret sibi cædi ligna cedrina in monte Libano. Patet hoc, quia sic dixit Salomon ad regem Hiram, Non est in populo meo vir, qui nouerit ligna cedere, sicut Sidonii 3. Reg. 5. Et ex hoc credendum est, quod Salomon habuit modum conueniendi cum Hiram rege Tyri, quod serui sui cederent ligna, & deportarent ea de Libano eod. c. Et apparet hoc, quia quando Salomon locutus est ad Hiram petendo ab eo ligna cedrina, & abiegna dixit. Tu scis, quia voluntatis patris mei fuit edificare templum Domino, sed non valuit propter bel-

la imminencia. Et sic Hiram cognosceret istam voluntatem Dauid, scilicet quod Dauid mitteret ei ad cædendum, quod serui eius cederent sibi ligna in Libano. Etiam credendum est, quod Dauid daret regi Hiram sustentationem in hordeo, vino, & oleo, & tritico pro domo sua, sicut dabat ei Salomon tertio Reg. 5. Et dicitur tamen non curauit hic exprimere, quia putauit, quod poterat hoc intelligi per id, quod dictum erat de conuentione Salomonis cum Hiram eodem cap. De modo autem portationis credendum est, quod ista ligna portata fuerint per mare, scilicet quod Sidonij cederent ea in Libano, & deponerent inde ad mare, & componerentur in ratibus portarenturque in Iopem, quæ erat ciuitas in litore maris, non multum distans à Ierusalem, & inde in curribus, vel per alia artificia portarentur in Ierusalem sicut portata fuerunt ligna, quæ fecit Salomon cædi in Libano, ut patet seq. lib. c. 2. & 3. Reg. 5.

De lignis, & lapidibus, quos congregabat Dauid pro templo. Quest. X.

QUÆRITUR vterius quomodo Dauid potuit etiam nunc congregare materiam istam lignorum, & lapidum, quia cum nesciret de forma, & quantitate templi, & conditione materialium, quas fortè Deus vellet poni in templo, poterant esse omnia ista, quæ nunc congregabat inutilia ad adificationem, vel non tam vtilia quantum ipse putat. Et respondendum est, quod verum est, quod si Dauid nesciisset figuram, & quantitatē, & conditionē materialium, quæ ponendæ erant in adificatione templi, non potuisset conuenienter congregare materias istas, quæ fortè Deus vellet, quod fieret de talibus materijs, utpote fortè nollet, quod fieret de lignis cedrinis, & abiegis, sed de aliquibus alijs. Sic, pro fabricatione arcæ, & altarij, & parietum templi in deserto, elegit Deus, quod fieret de lignis setim: Exod. 25. & 26. & 27. Sic et poterat nunc quod nollet Deus fieri parietes templi, de lapidibus, sed de terra simplici, vel de lateribus, vel si fieret de lapidibus, esset certa species lapidis, vel non polirentur lapides. Sic, non fuit de altari, quod Deus iubebat facere in Ierusalem, sed de terra. Et si de lapidibus fieret, quod non polirentur lapides, nec rangerentur ferro Exod. 20. Si autem Dauid, non cognita voluntate Dei super his pararet istas materias, poterat errare nimis, & perdere omnes expensas, & labores, utpote si Deus nollet sibi fieri templum de lapidibus politis. Et tunc Dauid omnes lapides poliri fecerat, vel si nollet fieri templum de lignis cedrinis, & abiegis. Et tunc omnia ligna, quæ congregauerat Dauid, erant cedrina, & abiegna. Dicendum ergo, quod Deus reuelauit Dauid de quibus materijs, & qualiter fabricatis vellet edificari templum, etiam dedit sibi quantitatem, & figuram omnium partium templi, & figuram omnium valorum pro ministracione templi. Sic patet inf. 28. ubi Dauid enarrat omnia, quæ in templo fieri debebant, & post subdit: Omnia inquit venerunt ad me scripta manu Dei, ut intelligerem vniuersa opera exemplaris. Et tunc Dauid posset intrepide congregare materias pro templo, nec erraret in aliquo. Dicendum etiam est, quod illa scripturæ facta manu Dei venit ad Dauid antequam inciperet congregare istas materias. Modus autem fuit, scilicet quod quando Dauid obtulit sacrificium in area Ornam Deus sibi reuelauit, quod in loco illo futurum erat templum, ut patet supra in litera, & sequenti lib. cap. 3. Et propter hoc dixit Dauid tunc: Hæc est domus Dei, & altare in holocaustum in Israel. supra in litera. Et ista ostensio loci facta est Dauid per aliquem angelum, vel per aliquod aliud signum de celo datum, ut probatum est

est supra in quadam questione, & tunc venit aliqua scriptura de celo, in qua erant scripta omnia prædicta.

Ideo dixit Dauid, quod omnia venerant ad eum scripta de manu Domini. Tunc autem Dauid congregaret materiam conuenientem adificationi, & sic quamquam postea non edificaret ipse, sed Salomon, non fieret materiæ congregatæ inutiles. Vnum autem erat, in quo poterat errari, scilicet multitudo, & paucitas materiæ, quia quamquam cognosceret Dauid speciem materialium congregandarum, & quantitatem adifici, nesciret quantum de lapidibus, & lignis requirebatur pro illa adificatione, & in hoc errauit. Nam putauit se congregasse sufficientem materiam in lapidibus, & lignis, ut colligitur ex litera, quia dixit, quod parauerat omnia necessaria, tamen non collegit, quia multa ligna, & lapides Salomon postea collegit pro eodem adificio, ut patet seq. lib. ca. 2. & 3. Reg. 5.

De congregacione istorum lignorum, & lapidum facta in senectute. Quest. XI.

QUÆRITUR vterius, quare Dauid ante hoc non congregauerat istas materias, & collegit eas in senectute.

Aliquis dicit, quod Dauid prohibitus erat facere hoc, ideo usque nunc non fecit.

Dicendum, quod non stat, quia Dauid solum prohibitus fuit, sed non fuit prohibitus congregare materias pro alio, ut edificaret, ut patet infra in litera. Nam dicit, quod voluerat ipse edificare templum Domino, & prohibitus fuerat. Ideo congregauerat impensas pro filio suo Salomone. Item si illa prohibitio adificandi, quæ habetur 2. Reg. 7. & supra 17. extenderetur ad congregacionem materialium, etiam nunc non licuisset Dauid congregare materias, quia nunquam fuit absolutus ab hac prohibitione, ut patet hic. Tertio patet, quia Dauid ante hoc etiam congregabat materiæ pro adificatione templi. Nam omne aurum, & argentum, & vasa ænea, quæ Dauid habere potuit de omnibus gentibus, contra quas pugnauit, consecrauit Domino, ut patet 2. Reg. 8. & supra 18. Et declaratum est supra in quadam questione. Dicendum ergo, quod duplices erant materiæ, quas Dauid congregauit pro adificatione templi. Quædam erant, quæ non poterant esse inutiles, dato quod mutaretur forma adificationis, vel quantitas, vel figura faciendorum, sicut aurum, & argentum, & alia metalla. Alia erant materiæ, quæ poterant esse inutiles, vel minus aptæ mutata forma adificationis, sicut lapides, & ligna.

De primis dicendum, quod non solum Dauid congregauit illa nunc postquam obtulit in area Ornam, sed magis congregauerat illa ante hoc, scilicet in omnibus bellis, quæ fecerat Dauid, ut patet 2. Reg. 8. & supra 18. accipiendo de materijs. Secundo modo dicendum, quod non congregauit eas usque post oblationem in area Ornam, & hoc fuit propter duo. Primo propter occupationem in bellis. Nam toto tempore ante hoc fuerat Dauid occupatus bellis, & non poterat congregare tales materias, quia requirebatur cessatio ab omnibus laboribus ad faciendum hoc.

Patet istud, quia in opere cædendorum lignorum, & lapidum, oportebat esse plusquam centum milia virorum. Nam in solis latomis erant octoginta milia virorum, quando Salomon adificauit templum Domino, & multi alii cedentes ligna, & multi præpositi istorum, ut patet tertio Regum quinto, & sequenti libro cap. secundo. Non poterat autem Dauid dare tot milia hominum ad istud opus si vacaret bellis. Et ista fuit causa, quare Deus noluit, quod Dauid

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

adificaret templum, scilicet quia erat nimis occupatus bellis tertio Reg. 5. Alias autem materias, scilicet aurum, & argentum, & vasa ænea colligere poterat Dauid tempore bellorum, immo potius isto tempore, quam alio colligeret, eo quod ista omnia erant de prædis quas Dauid faciebat de diuersis gentibus, ut patet secundo Reg. 8. & supra 18. secunda causa erat propter incertitudinem circa speciem materialium. Nam si Dauid ante hoc congregasset lapides, & ligna, poterat errare, quia fortè Deus nollet fieri sibi templum de illa specie lignorum, quæ Dauid congregasset, vel fortè nollet fieri templum de lapidibus, sed de terra, vel de lateribus, vel si de lapidibus fortè non de lapidibus politis, sed de rudibus, sicut declaratum est supra in quadam questione. Et sic non debuit Dauid congregare lapides, & ligna tempore præterito, sed solum postquam obtulit in area Ornam, eo quod tunc venit ad eum quadam scriptura facta manu Dei, in qua certificatus est de pertinentibus ad adificationem templi tam ad materias, quam ad figuram, ut patet infra vigesimo octauo. Et tunc potuit Dauid congregare sicut et materias istas. Alias autem materias Dauid congregauerat ante hoc, scilicet aurum, & argentum, & vasa ænea, eo quod in istis non poterat errare, quia quicumque modus fabricationis esset proficerent semper aurum, & argentum, & vasa ænea.

An Dauid ante mortem suam omnia necessaria præparauit pro templo. Quest. XII.

QUÆRITUR vterius quia dicitur infra, quod Dauid præparauit ante mortem suam omnia necessaria pro adificatione templi. Nam videtur, quod non parauit omnia necessaria.

Nam Salomon multo plura congregauit post mortem Dauid, ut patet sequenti libro cap. 2. & tertio Reg. 5. Si tamen Dauid congregasset omnia nihil Salomon postea congregaret de materialibus. Respondendum est, quod Dauid congregauit pro templo Domini omnia, quæ putauit esse necessaria tam in auro, & argento, quam in lapidibus, & lignis. Postea tamen visum est tempore Salomonis non sufficere illa, & fecit multo plura congregari. Nam in hoc poterat Dauid errare, quia licet sciret magnitudinem operis, & figuram, & omnia alia, non sciret determinatè quanta materialia requirebantur pro istis, quia etiam ipsi artifices nescirent dicere. Et congregauit ipse illa, quæ putauit necessaria. Deinde inchoata magnitudine operis visum est plura esse necessaria. Secundo modo potest dici, quod Dauid congregauit omnia necessaria pro templo Domini in lapidibus, & lignis, vel quasi, nec Salomon eguit pluribus, fecit tamen Salomon congregati multa alia, eo quod non solum ipse adificaturus erat domum Domini, sed et alias domos regias pro se, scilicet domum suam, & domum filiarum Pharaonis, & domum saltus Libani, de quibus tertio Regum septimo, & fuerunt magnæ expensæ factæ in istis. Nam tredecim annis Salomon fuit in adificando istas domos, & templum Domini adificauit septem annis tertio Regum sexto, & septimo. Ideo pro illis domibus requirebantur multæ materiæ lapidum, & lignorum sicut pro templo Domini, & omnes materias attulit Salomon de monte Libano de terra regis Hiram tertio Regum nono, Dauid autem solum congregauit expensas pro domo Domini. Ideo oportuit, quod Salomon multo plures adhuc postea congregaret, de quibus tertio Regum quinto, & seq. lib. cap. 2.

De tempore quando hæc verba fuerunt dicta a David, scilicet Salomon filius meus, &c. Quæst. X 111.

QVAERITVR ulterius, quod tempus erat, quod David dixit istud, quod habetur hic, scilicet Salomon filius meus puer parvus, & delicatus est, parabo ergo ei omnia necessaria. Aliquis dicit, quod ista dicta sunt quod David obtulit sacrificium in area Ornam. Et quod simul fuerint dicta ista, & precedentia, scilicet. Hæc est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel.

Dicendum est, quod hoc non stat, quia quod David dixit istud, certificatus erat, quod Salomon regnatus erat. Et istud diuulgatum erat principibus David. Nam ut patet in litera, ipse dixit, quod Deus dixerat Salomon regnaturum, & edificaturum templum, ideo iussit, quod omnes principes adiuuarent eum. Et cum istud non erat certificatum, quando David obtulit sacrificium in area Ornan, quia tunc David erat sanus, & poterat per se moueri, cum ipse ascenderit ad aream Ornan ad emendam eam, & sacrificandum ibi, preced. ca. Et tamen quod notificatum est omnibus principibus David Salomon regnaturum fore, erat iam David in ægritudine, de qua mortuus est, & continet iacebat in lecto. Quod patet, quia David in senectute sua in frigidatus est, ita ut licet operiret vestibus non caleficeret. Et tunc cum appareret propinquus morti, cepit Adonias filius eius cogitare de successione regni, & peruenit usque ad hoc, quod publice fecit se vngi in regem. Et tamen hoc ignorabat David, quia iacebat semper in lecto, & tunc Nathan propheta cōquestus est, quod Adonias vnctus esset in regem, & tamen dixit, verumtamen Domine mi rex oculi totius Israel ad te sunt, ut dicas eis quis debeat sedere post te in throno tuo, & sic videtur, quod adhuc tunc nesciebant Israelitæ quem vellent David post se regnare. Et tunc David fecit Salomonem vngi, & extrunc cognitum est, quod Salomon regnatus esset. De quo 3. Reg. 1.

Dicendum ergo est, quod ista verba David dicta fuerunt postquam Salomon vnctus fuit in regem viuentem David, quia alii principes non cognouissent, an Salomon successurus esset in regno, & edificaturus templum esset. David tamen loquebatur eis tanquam scientibus hoc, ut patet ex hoc, & ideo dicendum est, quod istud factum est pauco tpe ante mortem David, quod iam erat David in lecto semper, & cum operiret vestibus non poterat calefieri 3. Reg. 1. Et tunc fecit vocari omnes principes regni sui, & denunciavit eis de paratione istarum materialium, & orauit, ut filium suum Salomonem adiuuarent in edificatione templi, & iam ante hoc multo tpe fuerat facta numeratio populi, & sacrificium in area Ornam. Cum autem obiicitur, quod ista verba David, & illa, quæ habentur supra, scilicet. Hæc est domus Dei, & altare in holocaustum Israel, fuerint simul dicta,

Dicendum, quod falsum est. Nam illa dicta sunt mox, ut David obtulit sacrificium in area Ornam. Et tunc Deus misit de celo scripturam omnium, quæ fabricanda erant in templo, & cepit congregare illa. Et cum magno tpe congregasset, iam omnibus paratis, ut sibi videbatur, vocauit Salomonem, & principes Israel, & dixit eis, quod iam parauerat omnia necessaria pro edificatione templi, & hortatus est Salomonem ad opus, & principes ad adiuuandum eum, & necesse fuit magnum tempus fuisse interoblationem in area Ornam, & ista verba, quia tunc David nondum cepit congregare materias lignorum, & lapidum, ut patet in litera. Et quando David locutus est ista ad Salomonem, parauerat omnia necessaria, ut patet in litera,

De atate Salomonis, quando David dixit de tempore Salomonis, Quæst. X 111.

QVAERITVR ulterius de atate Salomonis tempore, quo ista dicta sunt.

Aliqui dicunt, quod erat Salomon solum duodecim annorum. Ideo David dixit Salomon filius meus puer parvus, & delicatus est. Etiam isti dicunt alibi, quod Salomon quando accepit sapientiam a Deo, erat duodecim annorum, eo quod ipse vocauit de puerum 3. Reg. 3. Sed hoc non conuenit, quia necesse est plusquam duos, vel tres annos intercidiisse inter ista, & illa. Nam istud factum est saltem aliquanto tempore ante mortem David. Et extunc cepit regnare Salomon, & regnauerat iam tribus annis, vel quasi, quando sapientiam petiuit a Deo, ut probatum est 3. Reg. 3. Ergo si nunc erat duodecim annorum, quando sapientiam peteret, esset iam saltem annorum quindecim.

Dicendum ergo, quod Salomon erat nunc plusquam duodecim annorum, scilicet decem, & sex, vel decem, & septem annorum, & quando sapientiam petiuit, erat annorum viginti, vel quasi, ut declaratum est 3. Reg. 3. Cum autem dicitur hic, & ibi, quod Salomon erat puer, & paruulus, & delicatus, erat verum dupliciter. Vno modo quantum ad etatem. Nam etiam si esset quindecim annorum, vel viginti puer erat, vel puer vocatur. Alio modo vocatur puer comparando ad opus, scilicet quia considerata magnitudine operis, quæ nunc fieri debebat, & magnitudine regni, quæ nunc gubernaturus erat, puer erat respectu istorum, quia non sufficiebat ipse ex seipso ad faciendum aliquid istorum, nisi Deus ei sapientiam dedisset, & multi enim in hoc opere adiuuarent, Et quia David volebat dare causam congregauerat impensas pro edificatione Sanctuarii, ut hortaretur principes, quod adiuuarent Salomonem in edificatione, nominauit eum puerum quasi ex seipso insufficientem ad hoc, nisi adiuuaretur.

Vocauitque Salomonem filium suum, & præcepit ei, ut edificaret domum Domino Deo Israel. Dixitque David ad Salomonem. Fili mi, voluntatis meæ fuit, ut edificarem domum nomini Domini Dei mei, sed factus est sermo Domini ad me, dicens: Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris edificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Filius qui nascetur tibi, erit vir quietissimus: faciam enim eum regere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hæc causam pacificus vocabitur, & pacem, & ocium dabo in Israel cunctis diebus eius, ipse edificabit domum nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem, firmaboque solium regni eius super Israel in æternum.

Vocauitque. Hic ponitur secundum huius c. Salomonis ad edificandum exhortatio. Et primo ponitur causa exhortandi, secundo ipsa exhortatio, ibi.

Nunc ergo fili mi. Intelligendum est, quod David iam congregauerat impensas omnes, quæ sibi necessariae videbantur pro edificatione. Et putabat se morti propinquum, ideo voluit disponere de omnibus, quæ ad ipsum pertinebant. Et ad hoc vocauit omnes principes regni sui, & Salomonem filium suum, & coram eis hortatus est eum, ut edificaret templum Domino, & hortatus est

principes, ut adiuuarent eum in edificando. Et præcepit ei, ut edificaret domum Domino Deo Israel. Subintelligendum est, quod David dedit ei formam edificationis, quæ venerat ad eum scripta manu Domini, ut patet infra 28.

Dixitque David ad Salomonem. Ponitur hic præambulum in edificatione, ut Salomon non recuset istum laborem, quia diceret Salomon patri suo David, quare iniungebat ei istum laborem cum ipse subiuiisset illum. Nam melius potuisset David edificare templum, cum esset vir maturus, & habens omnia necessaria, quæ Salomon, qui erat puer, & delicatus. David excusat se dicens quod voluisset subire istum laborem, sed Deus non permisit.

Fili mi voluntatis meæ fuit edificare domum nomini Dei mei. Ideo ego desideravi hoc nimis, & proposueram hoc facere. Et dixit nomini Dei, & non dixit edificare domum Deo, quia si dixisset domum Deo, intelligebatur, quod edificabat illam, ut Deus habitaret in ea, Deus tamen non habitat in domibus manufactis, sed dixit nomini Domini, id est voluit fabricare templum, vel domum, in qua inuocaretur nomen Domini. Sic enim dixit Salomon in principio ordinis sui edificationem iam templo 3. Reg. 8. & seq. lib. c. 6. quod non fecerat illam domum Deo, ut ipse habitaret in ea, quia celum, & celi celorum non possunt capere eum, quanto magis domus illa edificata, sed edificauit eam, ut exaudirentur in ea orationes seruorum suorum.

Sed factus est ad me sermo Domini. Scilicet in quo prohibitus sum edificare, & iste sermo habetur supra 17. & 2. Regum 7.

Dicens multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti. Ista fuit causa prohibitionis, scilicet quia David in bellis erat assuetus, & sicut ante hoc semper erat in bellis, & in effusione sanguinis: Ita etiam post hoc futurus erat in multo pluribus bellis. Ideo non poterat edificare templum Domino.

Non poteris edificare domum nomini meo. Ideo non habebis tempus ocii ad edificandum domum nomini meo, cum fueris occupatus tot bellis. *Tanto effuso sanguine coram me.* Ideo cum tantum sanguinem effuderis in bello, & adhuc effusus es continuo, non poteris vacare edificationi. Ista litera videtur dicere, quod David prohibitus fuerit edificare templum Domino propter effusionem sanguinis, id est propter quædam irregularitatem caritatis ab effusione sanguinis. Et ex hoc plurimi de doctoribus nostris etiam de sanctis putant, quod habuerit principium in veteri testamento irregularitas causata ex homicidio, cum David prohibitus fuerit edificare templum Domino propter effusum sanguinem. Sed istud falsum est, ut declarabitur infra in quadam questione. Et dicitur tanto effuso sanguine coram me, id est ego video, quod tantum sanguinem effudisti, & effusus es, ideo non conuenit, quod ego permittam tibi istum laborem edificandi domum mihi, quia non poteris vacare huic edificationi. *Filius qui nascetur tibi erit vir quietissimus.* Hic subditur causa, quare Salomoni conueniret ista edificatio, & non David, scilicet quia David nullam quietem habebat, cum esset semper occupatus bellis, Salomon autem habiturus erat magnam quietem, & sic poterat edificare templum Domino. & dicitur filius, qui nascetur, quia quod ista verba dicta sunt David, nondum natus fuerat Salomon, ut infra declarabitur in quadam questione, & dicitur erit vir quietissimus, quia non poterat esse aliquis rex magis quietus, quam Salomon, cum non fuerint aliqua bella quadraginta annis, quibus regnauit. Sic dicitur in litera, & pacem, & ocium dabo in Israel cunctis diebus eius. Hoc autem non fuit tempore David, qui semper fuit occupatus bellis, nisi in extremo senectutis sue. *Faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum.* Ideo faciam,

A lph. Tost. In Lib. I. Paralip.

quod habeat pacem cum omnibus hominibus habitantibus in circuitu terre Israel, qui sunt inimici sui. Omnia enim regna, quæ sunt in circuitu terre Israel habebant inimicitiam ad Israelitas, cuius causa declarabitur infra in quadam questione. *Et ob hanc causam pacificus vocabitur.* Ideo quia tanta erit pax in diebus eius, quanta nunquam fuit in tempore alicuius de precedentibus regibus, nec futura erat tempore alicuius successoris, vocabatur pacificus. Ista est causa, quare vocatus est Salomon: nam Salomon interpretatur pacificus, & sic impositum fuit sibi istud nomen in natiuitate propter pacem futuram tempore suo. *Et pacem, & ocium dabo in Israel cunctis diebus eius.* Pax erat diebus Salomonis, quia non habebat Israelitæ aliquem, cum quo pugnarent. Erat autem ocium, quod non habebat Israelitæ aliquam occupationem. Nam tpe David erat ipse occupatus in bellis. Nunc autem tpe Salomonis, quia non habebat aliquæ bella, erat eis magnum ocium, & habitabat vnusquisque sub vite sua, & sub vite sua, ut patet 3. Reg. 4. Fuit autem datum istud ocium tpe Salomonis, ut ipse haberet opportunitatem edificandi templum, quia si occupatus fuisset bellis sicut David ex eadem causa impediret edificare templum Domino. *Ipse edificabit templum nomini meo.* Scilicet quia ipse habebat quietem, erit sibi opportunitas edificandi, & edificabit templum ad inuocationem nominis mei.

Et ipse erit mihi in filium, & ego ero ei in patrem. Scilicet diligam eum sicut si ipse esset filius meus, & benefaciam sibi in omnibus, & ipse poterit recurrere confidenter ad me, sicut ad patrem in singulis, & ego benefaciam in omnibus, quæ petierit, sicut si essem pater eius.

Firmaboque solium regni eius super Israel in æternum. Ideo faciam, quod regnum suum non mutetur, sicut regnum quoddam, scilicet quod ipsi regnauerunt, & non posteris sui, ut fuit in Saule, sed faceret Deus, quod regnaret Salomon, & etiam posteris sui succederet ei vsque in æternum. Quo modo autem regnum Salomonis fuerit æternum, cum videatur aliquando cessasse, & diminutum fuisse tempore filij eius Roboam, declaratum est satis supra 17. & 2. Reg. 7. in quibusdam questionibus. Et hoc loco apparet contra Augustinum, & alios doctores nostros, qui volunt illa verba dicta 2. Reg. 7. c. 6. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Intelligi solum de Christo, & non conuenire Salomoni. De quo etiam infra dicitur in quadam questione.

Cur David locutus est ista verba nunc filio suo Salomoni. Quæst. X 7.

QVAERITVR circa predicta quare David vocauit nunc Salomonem, & locutus est ei hæc. Respondendum, quod David erat iam in extremo senectutis sue, & putabat se in breui moriturum, & disponebat de omnibus negociis, quorum dispositio pertinebat ad ipsum, ne per mortem suam sequerentur aliquæ intricaciones, & dubia. disposuerat autem de vno & maximo, scilicet quis regnatus esset de filiis suis post eum, assignauitque Salomonem, & fecit eum vngi in regem, dum viueret tertio Reg. primo. Et iam factum fuerat illud quando David voluit facere ea, quæ habentur hic, ut declaratum est supra in quadam questione. Erat autem aliud negocium magnum David, scilicet de edificatione templi, pro qua ipse parauerat omnia necessaria, ut patet supra in litera. Edificatio autem futura erat per Salomonem, sicut Deus iusserat, ideo nunc voluit David denunciare ei istam edificationem, ut post mortem suam illam inchoaret. Et ad hoc, ut magis istud imprimere mentibus Salomonis, vocauit eum coram principibus regni Israel,

Kk 3 rael.

rael. Nam congregauerat eos ad hoc, & ad ordinandum alia pertinentia ad cultum Dei, vt patet seq. c. & vsque ad 27. Alia causa fuit, quia etiam voluit hortari principes, vt adiuuarent Salomonem in edificatione, vt patet infra in litera. Et omnia ista poterant fieri simul conuocatis principibus, & Salomone, & erat melius sic fieri quam aliter, quia Salomon in conspectu principum magis aduertet ad verba Dauid quam eis absentibus, eo quod mortuo Dauid si Salomon non faceret, quae iusserat ei Dauid, principes, qui interfuerant huic iussioni, possent increpare Salomonem, quod non fieret si eis absentibus locutus fuisset Dauid ad Salomonem. Etiam erat hoc conueniens ex parte principum: nam Dauid hortatus est eos nunc, vt adiuuarent Salomonem in edificatione templi, & ipsi concesserunt coram Salomone increpare eos, quod non egissent ea, quae promiserant coram Dauid, & non possent eos increpare si ista exhortatio ad principes facta fuisset absente Salomone, quia sic non possent increpare eos, sicut fallerent fidem datam Dauid.

An Salomon tenebatur edificare templum domino propter verba Dauid. *Quaest. XVI.*

QVAERITVR vltterius, cum Dauid hortatus est Salomonem, vt edificaret templum Domino, an tenebatur ad illud.

Aliquis dicit, quod non tenebatur, quia nemo tenetur ad opus supererogationis, nisi aliquo modo se obligauerit tacite, vel expresse, edificare autem templum Domino erat opus supererogationis, cum non esset praecipuum in lege, quod quis edificaret templum Domino. Ideo non tenebatur Salomon. Item non videtur, quod tenebatur ex precepto patris, quia non videtur, quod filius teneatur subire omnes labores, quos sibi pater imposuerit, quia alia sequerentur inconuenientia.

Respondendum est, quod Salomon tenebatur ad mandatum Dauid edificare templum Domino, eo quod Dauid probabat mandatum suum habere causam ex mandato Dei, quia Deus iusserat, quod filius, qui nasciturus erat ipsi Dauid, & successurus in regnum, edificaret templum Domino, vt patet in litera. Tenebatur autem Salomon credere patri suo dicenti hoc propter reuerentiam paternam. Etiam quia erat Dauid vir sanctus, etiam quia congregauerat expensas pro edificatione, & dabat eas Salomoni. Non erat autem verisimile, quod Dauid ista faceret, nisi Deus ei dixisset de filio suo, quod edificaret templum. Item & efficacius patet, quia si Salomon nollet credere patri suo Dauid in hoc, poterat probare istud per Nathan prophetam, qui adhuc vivebat, vt patet 3. Reg. 1. Ille enim fuit, qui reuelauit Dauid ex parte Dei, quod Salomon regnatus esset, & edificatus templum 2. Reg. 7. & supra 17. Item patet, quia ista duo erant annexa, scilicet succedere in regnum, & edificare templum, & tamen Salomon acceptabat successionem in regno, ideo tenebatur acceptare edificationem templi, quae coniuncta erat. Dicendum ergo, quod Salomon tenebatur edificare templum Domino, Dauid dicente ei hoc. Ad primam rationem in praetrium dicendum, quod verum est, quod nemo tenetur ad opera supererogationis. Et tamen edificatio templi respectu Salomonis non erat opus supererogationis, sed cadebat sub precepto, cum Deus iussisset, quod qui succederet Dauid in regno edificaret templum. Ad secundam dicendum, quod verum est, quod non tenebatur Salomon ad omnia, quae mandare posset ei Dauid, quia posset Dauid iubere aliquid inhonestum, vel difficillimum, quod non debebat, vel non tenebatur subire Salomon, & tamen istud onus tenebatur suscipere, quia Dauid mandabat hoc non a seipso, sed ex parte

Dei. Item dato, quod Deus non mandasset, tenebatur Salomon obedire Dauid in hoc, quia istud erat aliquod honestum, & facile ipsi Salomoni, cum Dauid parafset ei omnes impensas necessarias, vt putabatur pro edificatione, vt patet supra in litera: etiam dabat sibi adiutores multos, omnes principes Israelitarum, vt patet infra in litera, & sic sine magno labore poterat exequi hoc. Item patet magis, quia in potestate Dauid erat eligere sibi successorem, & eligebat Salomonem, qui erat minor inter fratres suos, cum potius conueniret regnum Adonias, qui erat maior. Ideo pro isto beneficio maximo, quod Dauid faciebat Salomoni, tenebatur ipse subire istud onus, & quodcumque aliud maius si Dauid illud imponderet, non dubitauit tamen Salomon subire illud, quia erat coniunctum iuri regnando.

De effusione sanguinis, propter quam prohibebatur Dauid edificare templum. *Quaest. XVII.*

QVAERITVR vltterius circa ea, quae dicuntur hic, scilicet quod Dauid non poterat edificare domum Domino, eo quod effuderat multum sanguinem coram eo, quis erat iste sanguis, quem effudit, & quomodo propter istum prohibebatur edificare templum.

Respondent Hebraei, & Nicolaus cum eis, quod Dauid effudit sanguinem impietatis, scilicet fuit causa effusionis, & etiam fudit aliquem per se, & dicunt, quod hoc fuit in sacerdotibus Nobe, qui occisi sunt propter Dauid. Nam cum vitus fuisset Dauid loqui cum Abimelech sacerdote quando fugit a facie Saulis, credidit Saul, quod coniuissent sacerdotes illum, & fecit occidere omnes sacerdotes vrbis Nobe, & etiam omnes habitantes in vrbe, & Dauid fuit causa omnium istorum. Sic etiam ipse dixit ad Abiathar filium Achimelech. Reus ego sum omnium animarum patris tui, sciebam in die illa, quod cum esset ibi Doeg Idumaeus, proculdubio annuntiaret Saul primo Regum 22.

Etiam dicunt, quod pro sanguine Viriae, quem fecit Dauid iniuste occidi fuit hoc, de quo 2. Reg. vndecimo. Etiam quia multos alios viros innocentes de aliis familiis occidi fecit, quorum aliqui erant de stirpe Moysi. Ideo dicunt, quod dicitur seq. c. Moyfi quoque hominis Dei filii enumerati sunt.

Sed dicendum est, quod sanguis, quem hic Dauid dicitur fuisse non est sanguis istorum, qui dicti sunt, nam erat sanguis effusus in bello, cum dicitur hic. Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti. Et tamen isti, de quibus Hebraei dicunt, non fuerunt occisi in bello. Item non potest intelligi hic de sanguine sacerdotum, quia Dauid non effudit sanguinem illorum, nec fuit causa. Et si aliquo modo peccauit, fuit culpa leuis, vt declaratum est primo Reg. 22. in quadam quaestione. Et dato, quod Dauid peccasset, tamen ipse non effudit sanguinem illorum. Hic autem dicitur de effusione sanguinis realiter facta a Dauid.

Item non est verum, quod dicunt, quod Dauid occiderit multos alios viros iustos. Et quod quidam erant de stirpe Moysi: nam peccasset Dauid in illis: non peccauit tamen Dauid in aliqua occisione, nisi in morte Viriae Hethae, vt patet 3. Reg. 15. Ideo nullum alium iniuste occidit. Item quod dicunt sequenti. c. f. Moyfi quoque hominis Dei filii annumerati sunt. Nihil agit ad propositum, quia ibi non significatur aliqua occisio virorum de stirpe Moysi, sed numerantur inter Leuitas. Item dato, quod Dauid peccasset in occisione istorum, non prohiberetur propter hoc edificare templum si nihil aliud esset, vt declarabitur sequenti quaestione.

si propter effusionem sanguinis principaliter prohibitus sit Dauid edificare templum. *Quaest. XVIII.*

QVAERITVR vltterius, an Dauid prohibitus est edificare templum primo propter sanguinem, quem effudit. Respondent omnes doctores nostri sancti, quod prohibitus est Dauid edificare propter irregularitatem sequentem ex occisione, quia multum sanguinem effuderat. Et ex hoc dicunt irregularitates noui testamenti habuisse locum, scilicet quia in veteri testamento irregularis erat, qui sanguinem effudisset. Et prohibebatur a sacris, scilicet ab edificatione templi. Respondendum est, quod Dauid non fuit prohibitus edificare templum Domino propter sanguinem, quem effudit. Quod patet, quia aut Dauid prohiberetur edificare propter peccatum effusionis sanguinis, aut propter irregularitatem sequentem ex effusione sanguinis.

Non propter primum, quia Dauid occidit omnes iustos, quos occidit, scilicet faciendo bella Domini, & non solum non peccabat, immo merebatur faciendo illa. Et hoc verum est, nisi in occisione Viriae, in qua peccauit, & tamen non prohibetur hic edificare propter mortem Viriae, sed propter sanguinem effusum in bello, quia dicitur: Multum sanguinem effudisti, multa bella bellasti, non poteris edificare templum nomini meo. Oportet ergo, quod intelligatur non de culpa, sed de irregularitate contracta ex effusione sanguinis, quae irregularitas causatur etiam ex homicidio iusto, sicut patet in iudicibus ferentibus iustas sententias capitales: nam irregulares sunt. Sed dicendum, quod adhuc isto modo non prohibetur Dauid propter irregularitatem edificare. Nam in veteri testamento non erat aliqua irregularitas. Primo patet, quia si irregularitas esset, maxime ista consisteret circa sacerdotes, scilicet, quod possent effici irregulares propter aliquos actus, & ipsi tenerentur abstinere ab aliquibus officiis propter irregularitatem potius, quam alij, sicut in nouo testamento, si laicus incurrit irregularitatem, non arcetur ab aliquo officio, vel actu, quem prius habebat, sed solum interdicitur sibi ne ordinetur, sacerdos tamen si incurrit irregularitatem, priuatur officio celebrandi, & quocumque alio sacro. Et tamen in veteri testamento sacerdotes non prohibebantur ab aliqua administratione propter occisionem, sed potius sacerdotes erant bellatores. Nam Iudas Machabeus erat summus sacerdos, & post eum frater suus Ionathas, & deinde Simon, & omnes isti erant maxime bellatores, & occiderunt plurimos de Gentilibus, & tamen post istas occisiones isti Machabaei faciebant sacrificia, & omnia ministeria sacerdotalia, vt patet de Ionatha, qui induit se stola sancta, & celebravit officia sacerdotalia post multa bella. Sic etiam Simon frater eius, & Iudas, vt patet sepe ex processu primi, & secundi Machabeorum. Et tamen si propter effusionem sanguinis sequeretur irregularitas, quilibet istorum debuisset priuari summo sacerdotio, vel non debuissent assumi in summos sacerdotes, quia quilibet eorum antequam assumeret in summum sacerdotem fecerat multa bella: a fortiori ergo Dauid, qui erat laicus non incurreret irregularitatem propter effusionem sanguinis, nec ex hoc prohiberetur edificare templum Domino, si sacerdotes effundentes sanguinem non prohibebantur ministrare.

Secundo patet, & efficacius, quia non solum propter effusionem sanguinis non efficiebatur aliquis irregularis, & priuabatur ab administratione sacrorum, sed potius quidam meruerunt a Deo effici summi sacerdotes propter effusionem sanguinis. Sic patet de Phinees filio Eleazari summi sacerdotis, qui occi-

Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

dit Zambri coeuntem cum Madianitide, & promisit ei Deus propter hoc summum sacerdotium in tempore. Num. 25. Tertio patet, quia Mathathias sacerdos erat vir iustus, & tamen admonuit filios suos pugnare, & occidere gentes, & filii sui erant sacerdotes, vt patet primo Macha. 2. Quarto patet, quia sepe sacerdotes faciebant bella tempore Machabeorum, & quadam die multi ipsorum perierunt incaute bellando, vt patet primo Macha. 5. In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum voluit fortiter facere. Quinto patet, quia si aliqua irregularitas contraheretur in veteri testamento, potius debebat homo per illam prohiberi ab officio digniori quam a minori, & tamen non prohibebantur sacerdotes propter effusionem sanguinis ministrare in sacrificiis, & in omnibus aliis, quae faciebant in templo Domini, a fortiori ergo non prohiberetur quis edificare templum propter effusionem sanguinis, quia minus erat edificare templum quam ministrare in illo. Sexto patet, quia dato, quod obiter uaretur irregularitas in veteri testamento, scilicet, quod inciderent homines in illam propter effusionem sanguinis, non prohiberentur propter hoc edificare templum, quia edificare templum non est aliquod officium lacrum, quo priuatur quis per irregularitatem. Septimo patet, quia nunc seruatur irregularitas strictissime, eo quod multis modis incurritur in irregularitatem.

Et tamen dato, quod aliquis millefies incurreret irregularitatem, non vetaretur propter hoc facere Ecclesiam: ideo nec vetaretur Dauid, nunc fabricare templum Domino propter sanguinem, quem effudisset.

Octauo patet, quia Dauid non fuit prohibitus congregare omnes impensas necessarias pro edificatione templi. Nam congregauit illas, & reliquit Salomoni, ergo nec prohibitus est propter effusionem sanguinis edificare templum. Quod patet, quia edificare templum potest dupliciter intelligi, scilicet, vel manualiter agere, vel expensas ad agendum dare. Dauid autem non debebat fabricare aliquid manualiter, nec etiam fabricauit Salomon. Ideo si prohiberetur edificare, solum prohiberetur dare expensas pro edificatione, quia nihil aliud erat in edificando, nisi ista duo: non fuit tamen impeditus Dauid a Deo congregare omnia necessaria pro edificatione templi, nam congregauit illa, vt patet hic. Ideo non erat Dauid vere prohibitus edificare, sed solum denunciabat ei Deus, quod non posset edificare, quia non habebat opportunitatem, eo quod erat occupatus multis bellis. Nono patet, quia si Dauid fuisset prohibitus edificare templum propter irregularitatem causata ex effusione sanguinis, etiam fuisset Salomon prohibitus: nam ipse incurrit hanc irregularitatem faciendo, quod occideretur frater suus Adonias. Etiam quod occideretur Ioab 3. Reg. 2. Immo quod plus est, magis irregularis fuisset Salomon quam Dauid, quia Salomon fecit occidi Ioab in tabernaculo apud altare 3. Reg. 2. Dauid autem nullum occidit intra Sanctuarium, & tamen non fuit prohibitus Salomon propter hoc, ergo nec Dauid. Decimo patet, quia Salomon futurus erat rex, & sic erat iudex supremus in regno, & pertinebat ad eum punire malefactores, in quo necesse erat, quod incurreret irregularitatem, quia multos occideret, & sic Deus non imponderet ei onus faciendi templum cum sciret, quod necessario ille incurrere deberet irregularitatem, & tamen imposuit. Ideo videretur, quod irregularitas, quam incurreret Salomon iubendo occidi quoscumque reos non impediret eum ab edificatione templi, & sic esset de Dauid.

Vndecimo patet, quia si per effusionem sanguinis caret irregularitas in veteri testamento, non magis causa-

Kk 4 retur

retur per multa homicidia, quam per vntim, & non magis per homicidia facta in bello quam per effusione sanguinis alijs. Et tamen Deus non dixit hic de effusione sanguinis, quam faciebat Dauid occidendo viros iniquos, qui erant in regno suo, quia certum est, quod multos occidit, vt patet 2. Regum. 1. De iuvene Amalecita, & ibidem c. 4. De latronibus occidentibus Isbofeth, & 21. de filijs, & posteris Saulis, quos occidit propter Gabaonitas, sed solū de sanguine effuso in bello.

Ideo videtur, quod non prohibebatur Dauid edificare templum Domino propter aliquam irregularitatem causatam ex effusione sanguinis, sed propter occupationem magnam, quam habebat in effundendo sanguinem in bello.

Duodecimo patet, quia Salomon dedit causam regi Hiram, quare pater suus Dauid non edificasset templum domino, & non dixit, quod hoc fuerat propter impedimentum bellorum 3. Reg. 5. f. Tu scis voluntatem Dauid patris mei, & quod non potuerit edificare domum Domini propter bella imminencia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigium pedum eius. Et sic videtur, quod Dauid propter sola bella, quae imminabant in circuitu, non poterat edificare templum, & tamen postquam cessarent bella poterat edificare, cum dicitur, donec daret Dominus eos sub vestigium pedum eius, quasi dicit, tunc edificaret, ergo non prohibebatur propter effusionem sanguinis, quia si propter hoc prohiberetur, etiam si nullum bellum gessisset Dauid, non posset edificare templum cum multis occidisset tanquam iudex.

Decimotertio patet, quia Dauid prohibitus fuit, & Salomon non, & redditur causa quare non prohibitus fuerit Salomon. Et dicitur, quod fuit haec, quia erat in quiete, & habebat opportunitatem ad edificandum, vt patet in littera, f. Filius, qui natus tibi erit vir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis in circuitu, & pacem, & oculi dabo in Israel cunctis diebus eius. Et sequitur. Ipse edificabit domum nomini meo. Cum ergo Salomon probaretur esse conueniens ad edificandum templum solum ex hoc, quod habiturus erat quietem, Dauid solum prohiberetur edificare, quia nullam habebat pacem. Alioquin si Dauid esset inhabilis ad edificandum templum propter effusionem sanguinis, approbaretur Salomon ad edificandum, eo quod nullum sanguinem effusus esset, & sic non diceretur. Filius qui natus tibi erit vir quietissimus, & ipse edificabit mihi templum.

Sed diceretur filius, qui natus tibi nullum sanguinem effundet. Et tamen non dicitur, nisi de quiete, ergo Dauid non fuit prohibitus edificare templum Domino, nisi quia in diebus eius non erat quietes.

Dicendum ergo est, quod Dauid non verē fuit prohibitus a Deo edificare templum, sed solum denunciatum est ei, quod in diebus suis non poterat edificari templum, eo quod erat occupatus bellis, & requirebat istud opus magnam vacationem ab alijs laboribus. Vel si velimus dicere Dauid fuisse prohibitum, fuit ista prohibitio, quia non poterat ipse vacare edificationi propter bella. Et istud sonat omnia loca, in quibus agitur de habilitatione Salomonis, & inhabilitatione Dauid ad edificandum. Sic enim dicitur 3. Reg. 5. f. Nunc autem requiem dedit Deus meus mihi per circuitum, & non est Satan, nec occurus malus, quā obrem cogito edificare templum nomini Domini. Item patet Eccle. 47. f. Salomon imperauit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, vt conderet domum in nomine suo. Sola ergo occupatio Dauid circa bella fecit eum inhabilem ad edificandum, & sola

magna quietes Salomonis habilitauit eum ad edificandum.

Cum autem obijciatur ex littera ista, quae videtur dicere contrarium, scilicet. Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris edificare domum nomini meo tanto effuso sanguine coram me.

Dicendum, quod intelligitur solum de occupatione circa bella, scilicet multum sanguinem effudisti, id est multum sanguinem effundere confusus es in bello, quia multa bella facis, & ob hoc non poteris habere opportunitatem ad edificandum templum mihi, quia ad hoc requiritur magnum otium, & tunc semper es occupatus bellis. Et dicitur, non poteris edificare domum effuso tanto sanguine coram me, id est, quae effudisti vsque nunc multum sanguinem coram me, scilicet vidi, quod fecisti multa bella, & video, quod multa alia facturus es, ideo non poteris edificare templum. Quod autem iste sit sensus litterae, patet: quia dicitur, multa bella bellasti. Et sic prohibitio est propter bellum, & non propter sanguinem, etiam quia immediate in littera quando habilitatur Salomon ad edificandum domum Domino dicitur. Filius, qui natus tibi erit vir quietissimus, ipse edificabit mihi domum.

Et sic videtur, quod propter quietem fuit Salomon habilis ad edificandum. Et Dauid, quia semper fuit in inquiete, non fuit habilis ad edificandum. Littera tamen turbat quosdam, quia videtur in se grauis, eo quod loquitur de preterito, scilicet multum sanguinem effudisti, ex quo videtur in superficie, quod Dauid impediatur edificare domum Domino propter effusionem sanguinis, & tamen necesse est litteram istam intelligi cum suppletionem propter omnia supra assignata.

De causa quare Dauid non edificauit templum Domino, dum erat in quiete. Quae. XIX.

QVAERITUR vltierus dato, quod Dauid non edificauit templum Domino tempore preterito propter occupationem in bellis, nunc tamen cum esset in quiete, nec habiturus esset aliqua bella, quare non edificauit templum domino.

Respondendum est, quod Dauid non ausus est edificare templum Domino, quia Deus dixerat ei, non poteris edificare domum nomini meo, & nesciebat, an ista prohibitio cessaret, ideo non audebat edificare, ne ageret contra voluntatem Dei, Deus autem volebat ei dicere, quod edificaret, quia Dauid non erat nunc promptus ad hoc, quia toto tempore fuit Dauid occupatus bellis vsque ad numerationem populi, vt colligitur ex processu istius libri, & secundi Regum. Post numerationem autem Dauid incidit in egritudinem: nam corpus eius infrigidatum est, & cum operiretur vestibus non calefiebat, vt patet tertio Regum primo. Et sic si Dauid inciperet istud opus non posset consummare illud propter egritudinem. Etiam quia modico tempore vixit post hoc, & si aliquid fieret viuente Dauid, non fieret tam diligenter, nec tam curiose, sicut volebat Dauid, cum ipse non posset interesse propter continuam egritudinem. Nam semper erat in lecto, ipse tamen volebat, quod illa domus fieret tam curiose, vt in omnibus rebus nominaretur, vt patet in littera. Non ergo fuit conueniens, quod fieret aliquid tempore Dauid.

Quare simpliciter prohibitus est Dauid edificare templum Domino. Quae. XX.

QVAERITUR vltierus quare Deus prohibuit ipsi Dauid simpliciter edificare sibi dicens: Non poteris edificare templum nomini meo. Quia cum prohiberet edificare eum propter bella, potuisset dicere, nunc non potes edificare templum Domino, quia multa bella tibi imminet. Et tamen quando vacauerit tibi, edifica si volueris.

Respondendum, quod Dauid erat vir valde deicola, & postquam fuit rex desiderauit facere templum Domino: toto tamen tempore septem annorum, & dimidij, quibus regnauit super Iudam secundo Reg. quinto, & tertio Reg. secundo. Non habuit aliquam opportunitatem edificandi, ideo non curauit: nam erat bellum quotidianum inter eum, & Isbofeth regem Israel secundo Reg. tertio. Scilicet: Facta est longa concertatio inter domum Dauid, & domum Saulis. Postquam autem factus est rex super Israel, habuit bella cum Iebuseis in Ierusalem, & postea bis pugnavit contra Philistinios secundo Reg. quinto, & supra 14. Hoc tempore non poterat edificare templum Domino, nec curabat. Postea vero videntes hostes fortitudinem Dauid, cessauerunt inquietare eum. Incusserat enim Dominus paucos Dauid super omnes gentes supra 14. Et tunc putans Dauid, quod nulla bella iam habiturus esset, quia omnes gentes timebant ipsum, cogitauit edificare templum Domino, & dixit illud ad Nathan. Tunc Deus respondit, quod non poterat edificare templum, quia multum sanguinem effundebat. Videbat enim Deus bella multa, quae imminabant Dauid, & postea veniunt. Ideo sciens, quod non haberet aliquam opportunitatem edificandi, dixit ei simpliciter non poteris edificare, & non erat conueniens, quod Deus diceret Dauid, nunc non potes edificare propter bella si peruenientia, sed quando potueris edifica, si volueris, quia sequerentur ex hoc inconuenientia, scilicet quando Dauid cessaret ab aliquo bello, & non videret aliud sibi imminere, inciperet edificare, & tamen superueniret rursus aliud bellum, quod Dauid ignorabat, & perirent sumptus, & labores habiti in edificando, & sic deperiret Dauid, & non prosperaretur in eo quod incipiebat.

Item sequeretur aliud inconueniens, quod per hoc esset minus dispositus ad bellandum. Nam ad hoc, quod Dauid deberet edificare, prius congregaretur erat materia lapidum, & lignorum, & ad istud requirebatur magna occupatio. Nam deberent dari plusquam centum millia virorum ad sciendum lapides, & ligna, & ad portandum, quia in sola scissione lapidum de lapidicina praeter artifices habebat octoginta millia operariorum tertio Regum quinto. Et si immineret aliquod bellum, essent omnes viri robusti, vel plurimi eorum occupati circa ista opera, non posset Dauid parare se cito ad bellum. Videns ergo Deus, quod toto tempore Dauid futura erant bella ita, vt pauca tempus esset intra bellum, & bellum, dixit ei simpliciter: Non poteris edificare templum nomini meo. ne aliquando Dauid credens se habere opportunitatem edificandi inciperet edificare, & postea periret, quod edificauerat. Nunc autem habens pacem quandam post bella Philistinorum putauit se habiturum semper pacem, & volebat edificare templum Domino. Et tamen Dominus prohibuit eum sciens, quod in breui multa bella sibi instarent secundo Reg. septimo. Et supra 17. Nunc autem in senectute cum iam nulla

bella habiturus esset, ostendit ei locum Deus templi, & dedit sibi descriptionem illius, cepitque Dauid congregare materias necessarias ad edificandum, eo quod iam non erat impediendus bellis.

Quare Salomon non incepit edificare templum viuente Dauid, scilicet in fine suae vitae. Quae. XXI.

QVAERITUR vltierus, cum Dauid prohibitus esset edificare domum Domino, cur saltem Salomon non edificabat eam in diebus Dauid, non quidem in priori tempore vitae, quia tunc, cum esset Dauid occupatus bellis, etiam Salomon non posset edificare, sed in fine vitae Dauid numerato populo, quando congregabat materias ad edificationem: poterat enim Salomon incipere edificationem templi.

Respondendum, quod non fuit hoc propter multa.

Primo quia Dauid non audebat facere istud, quia putaret se agere contra mandatum Dei. Nam viuente Dauid Salomon erat sub manu eius, & nihil poterat facere Salomon, quin illud diceretur facere Dauid iubendo, vel approbando, quia alijs poterat illud prohibere, cum Salomonis cura pertinere ad eum. Et tamen Dauid erat prohibitus edificare, ideo non poterat Salomon edificare viuente Dauid.

Secundo patet, quia Salomon non erat dispositus tunc ad hoc, quia erat valde puer. Nam quando accepit sapientiam a Deo, erat puer, vt sequenti libro capit. primo, & tertio Reg. tertio. Et tamen illud fuit plus quasi per tres annos post ea, quae habentur hic, vt declaratum est tertio Reg. 3. in quadam quaestione. Ergo a fortiori nunc esset valde puer, ita vt non sufficeret ad disponendum tantum opus.

Tertio patet, quia si Salomon inciperet edificare viuente Dauid, oporteret, quod moriente illo desisteret per multa tempora quousque confirmaret regnum suum, confirmando omnes illos, qui erant sibi contrarii, scilicet Adoniam, & Ioab, & Semei tertio Reg. secundo. Et in hoc tempore periret opus, quod interceptum erat, nec poterat si vellet Salomon vacare operi nondum regno suo bene pacato. Ideo non expediebat, quod viuente Dauid inciperet Salomon edificare. Ista namque fuit vna de causis propter quas Salomon non edificauit templum immediate vt ceperat regnare, sed in quarto anno regni sui cepit edificare, vt patet 3. Reg. 6.

Quarto non conueniebat, quia istud opus erat magnum, & Salomon non sufficiebat facere illud solo iudicio suo, sed requirebatur maior industria. Et ista habebat Salomon, quando Deus daret sibi sapientiam, & vsque nunc non dederat, ideo non expediebat, vt edificaret, & sic quamquam Salomon cepit regnare non cepit illico edificare, sed prius data est sibi sapientia, & tunc edificauit, vt patet tertio Regum tertio, & sexto. Sed aliquis dicit: Salomon nesciebat sibi sapientiam dandam esse a Deo, quia istud venit ex Dei munere. Quid ergo expectaret ad edificandum?

Dicendum, quod Salomon nesciebat sapientiam sibi dandam esse a Deo, quamquam desideraret illam nimis, ideo non expectaret, quod Deus sibi daret sapientiam, & edificaret, sed pacato regno suo cum veniret ad etatem maturam aliquantulum, in qua bene iudicaret de his, inciperet edificare.

De causa odij, & inimicitie, quam habebant Israelitis omnes gentes, quæ erant per circuitum.
Quæst. XXI.

QVAERITVR ulterius quomodo omnes gentes, quæ erant per circuitum terræ Israel inimici cabantur Israelitis, vt litera dicit.

Dicendum, quod terra Chanaan non poterat habere gentes aliquas vicinas nisi ad vnum de quatuor lateribus, & in omnibus illis erant hostes. Nam in latere aquilonis terra Chanaan est Syria, quæ extenditur ab occidente vsque ad orientem, vnde Hemath, quæ est in terra Syriæ, vt patet supra 18. est terminus aquilonaris in terra Chanaan, vt patet Num. 34. Ad latus occidentale est mare Mediterraneum, & totum illud latus clauditur mari: Num. 34. Ad latus meridiana erat terra Philistinorum, & partim terra Idumæorum Iosue 15. & Numeri 34. Ad orientem erat terra Moabiturum, & Ammonitarum: Moabites contra Meridiem, & Ammonites contra Septentrionem, quia ista duo regna perueniebant circa Iordanem, & ibi est pars orientalis terræ Chanaan: Num. 34. In omnibus istis partibus habebant Israelites hostes. Nam Syri, qui erant ad Aquilonem erant hostes Israelitarum, quia Dauid pugnaverat contra Syros Damasce nos, & contra Adarzer regem Soba, qui etiam erant in Syria, & subiecerat terras aliorum in tributum, vt patet secundo Reg. 8. & 10. & supra 18. & 19. A parte meridiana habebant Israelites Philistinos in hostes, quia Dauid pugnaverat sepe contra illos, & subiecerat eos tributo, acceperatq; ciuitates de terra ipsorum, vt patet secundo Reg. 8. & supra 18. Ab oriente habebant Israelites hostes, scilicet Moabitas, & Ammonitas. Nam Dauid pugnaverat contra Ammonitas, & coëquauerat eos teræ, feceratq; de eis vnum funiculum ad occidendum, & alium ad viuificandum secundo Reg. 8. & supra 18. Ammonitas etiam valde oppresserat Dauid. Nam ceperat eorum ciuitates, & diuersis tormentis affecerat eos, scilicet faciendo super eos transire ferrata carpeta, & trahas, & tribulas, & diuidendo eos cultus, vt patet secundo Reg. 12. & supra 20. Ab Occidente autem erat mare Mediterraneum, & ibi non erant aliqui hostes, Philistini tamen tenebant quædam partem occidentis, licet precipue tenerent latus meridiana; sicut etiam Syri erant in latere aquilonari Israel. Et tamen quedam pars Syriæ erat in latere orientali, vt patet ita. 9. scilicet: Eleuauit super eos hostes Syriam ab Oriente, & Philistinim ab occidente, & denorabant Israel toto ore, Et sic ex omnibus partibus Israelites habebant hostes, & omnes isti quiescerunt tempore Salomonis.

Quomodo tempore Salomonis hostes Israelitarum fuerunt in quiete.
Quæst. XXI.

QVAERITVR ulterius quomodo Deus fecit quiescere omnes hostes Israelitarum, qui erant tempore Salomonis.

Respondendum est, quod poterant vno modo quiescere ex oppressione preterita, scilicet Dauid tempore suo oppressit omnes gentes, quæ erant in circuitu terræ Israel diuersis cladibus, ita vt subieceret eas in seruitutem, vt declaratum est precedenti questione. Ideo non audebant nunc insurgere contra Salomonem, quia contractæ erant vires earum.

Secundo erat propter eminentiam potestatis, & diuitiarum Salomonis. Nam fuit Salomon potentior in rebus pertinentibus ad militiam, quam Dauid, quia habuit quadraginta millia præsepia equorum curtilium, & duodecim millia equestrum 3. Reg. 4.

F Putabant autem gentes per circuitum, quod Salomon erat vir magni cordis, sicut Dauid pater suus, & cum haberet tantam potentiam, & apparatus bellicum, nulla gens audebat insurgere contra eum nisi Deus specialiter incitasset aliquos, sicut fuit Adad Idumæus de genere suo, & Razon, qui factus est princeps latronum in Damasco. Deus enim suscitauit istos duos contra Salomonem in senectute sua, vt patet tertio Reg. 11. Nulli autem alij ausi sunt insurgere contra ipsum.

Tertio & principaliter, quia Deus dabat istud in cordibus gentium, quod non auderent insurgere contra Salomonem, & dato, quod nullos viros Salomon haberet, posset istud fieri: nam sic incussit Deus timorem omnibus ciuitatibus, quæ erant in circuitu Sichem, ne insurgerent contra Iacob, qui nullius potestatis erat, & non sunt autem persequi eam fugientes: Genesis 35.

Quarto poterat fieri, quod Deus poneret istis gentibus tempore Salomonis aliquas difficultates, in quibus occuparentur, ad quos aduertentes non possent pugnare contra Israelitas. Alij modi multi poterant esse, quibus Deus moueret corda istarum gentium, vt non pugnarent contra Hebræos, quia cor hominis est in manu Domini, & quocunq; voluerit vertet illud: Prouerb. 21.

De nomine Salomonis, quod vocaretur pacificus.
Quæst. XXI.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, quod Salomon vocaretur pacificus propter pacem magnam, quæ futura erat tempore suo

Aliquis dicit, quod istud intelligitur, quod cum in diebus Salomonis videretur tanta pax quanta non fuerat in tempore alicuius de precedentibus regibus vocaretur pacificus. Sed hoc non stat, quia pacificus non accipitur hic, vt nomen commune, sed vt proprium, quia in Hebræo Salomon ponitur, vbi nos dicimus pacificus, ideo oportet, quod sit nomen proprium, & est sensus, quod propter pacem, quæ futura erat tempore Salomonis, ponebatur sibi hoc nomen. Sed tunc dicitur quomodo sciretur, quod ista pax futura erat tempore suo ad hoc, quod imponeretur sibi istud nomen, quia forte ille qui imponeret sibi nomen nesciret, an ista pax futura esset.

Respondendum est, quod Salomoni impositum est istud nomen per prophetam. Nam antequam nasceretur reuelauerat Deus per Nathan Prophetam qualis futurus esset, & etiam nomen suum indicauit, scilicet, quod vocaretur Salomon. Ideo quando natus est impositum fuit sibi hoc nomen. Sed tunc est dubium quomodo Dauid sciret, quis erat ille filius eius, cui hoc competeret. Nam postquam istud dixit Nathan, nati sunt multi filij Dauid. Nam Bethabee, quæ erat mater Salomonis legitur habuisse quatuor filios ex Dauid, & inter illos fuit vltimus Salomon, vt patet supra 3. Nathan tamen non dixit primus filius, qui naceretur tibi, secundus vel tertius. Ideo cum nondum designauerit quis esset, non cognosceret Dauid, quis erat cui nomen Salomonis imponeretur. Aliquis dicit, quod cognitum fuit hoc ex tempore, quo dixit istud Nathan, scilicet, quod forte post istam reuelationem natus est illico Salomon. Et ideo intelligebat, secundum modum loquendi Nathan. Sed dicendum, quod non stat, quia non fuit natus Salomō mox post istam prophetiam, sed multi alij prius. Nam Salomō fuit filius Dauid, & Bethabee Marthæ primo, & secundo Reg. 12. Et quando Nathan reuelauit

istud, nō dum acceperat Dauid Bethabee in vxorem. Nam ista reuelatio ponitur 2. Reg. 7. Et adulterium Dauid cum Bethabee ponitur 2. Reg. 11. Et natus est ex adulterio quidam puer, qui mortuus est secundo Reg. 12. Et postea autem nati sunt quatuor alij cum iam esset Bethabee vxor Dauid. Et istorum quatuor fuit vltimus Salomon supra 3. Ideo non poterat cognosci isto modo. Dicendum ergo videtur, quod Nathan Propheta, qui reuelauit Dauid de illo filio nascituro, dixit ei quando nasceretur, & imposuit ei nomen. Non quidem, quod quando dixit istam prophetiam, dixerit ei quod tertius, vel quartus filius suus esset iste, qui regnaturus erat, sed solum dixit, quod regnaturus erat, & declarauit nomen eius, & subiecit. Postea vero adueniente tempore, quo natus est Salomon, Nathan prophetauit ad ponendum ei nomen ex parte Dei, & vocauit eum Idida, id est amabilis Domino. Mater autem eius Bethabee vocauit eum Salomon secundo Regum 12. Et tunc semper manet dubium, cum Nathan non posuerit ei istud nomen, sed Bethabee illud posuerit antequam veniret Nathan, quomodo impositum est. Videtur dicendum, quod ipsa Bethabee nihil sciebat, sed velut à casu imposuit ei istud nomen, Deus tamen mouit eam ad imponendum illud, & sic non fuit erratum in nomine, quia Deus mouit matrem ad nominandum illum filium sic, & neminem prius vocauerat Salomonem,

De quibusdam verbis dictis, scilicet ego ero ei in patrem, &c. de quo intelligantur.
Quæst. XXV.

QVAERITVR ulterius circa hoc, quod hic dicitur, scilicet ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: An intelligatur istud de Christo, vel de Salomone. Respondet Augustinus in libro de ciuitate Dei, & plura de doctoribus nostris, quod non intelligitur de Salomone, sed de Christo, quia ille est verus filius Dei. Et sic dicunt, quod quedam alia, quæ ponuntur hic, & secundo Regum 7. & supra 17. scilicet: Firmabo regnum eius in æternum. & alia, intelliguntur de Christo, quia regnum Salomonis non fuit firmatum in æternum. Dicendum est, quod ista intelliguntur de Salomone ad literam. Et patet ex hoc loco. Nam si solum ponerentur ista verba secundo Reg. 7. & supra 17. Posset dubitari, an de Christo, vel de Salomone intelligeretur, eo quod ibi non dicitur de quo filio Dauid intelligatur. Christus autem est filius Dauid sicut Salomon. Ideo poterat intelligi de eo sub nomine filij Dauid sicut de Salomone. Sed hic apparet, quod istud intelligatur de Salomone, quia Dauid vocauit hic Salomonem, & locutus est ad eum ista, asserens, quod ipse erat de quo locutus fuerat, ideo ipse debebat edificare templum. Et in hoc non est aliquod dubium. Sed tunc dicit aliquis, quod cum intelligantur de Salomone ad literam, non possunt intelligi de Christo. Sed dicendum, quod falsum est. Nam etiam de Christo oportet illa intelligi, quia ad Hebræos primo Apostolus ponit ista verba dicens: Et rursum: Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Non potest tamen accipi ibi in sensu mystico, quia scriptura nunquam arguit nisi in sensu literalis, vt ait Dionysius in epistola ad Polycarpum, scilicet: Mystica Theologia non arguit. Id est non sumit Theologia argumenta ex mystico sensu.

Dicendum ergo quod litera aliquando habet duos sensus, quorum ambo sunt literales. Sed vnum intendit scriptura principaliter, quam alium, sic patet de illo, quod habetur Exodi duo decimo, scilicet: Os non comminuetis ex eo. Et accipitur ibi de agno

Opin. D. Aug. non probatur.

A Paschali in sensu literalis, & etiam in sensu literalis intelligitur de Christo, cuius crura non erant frangenda in cruce, nec aliquod de ossibus eius. Et patet, quia sic arguit Beatus Ioannes 19. capitulo, scilicet: Ad Iesum autem cum venissent, non frangerunt crura eius. Et subdit: Vt impleretur quod dictum est, os non comminuetis ex eo. Et tamen si non esset ille sensus literalis illius scripturæ, non diceretur scriptura impleri sic, cum sensus mysticus non sit aliquid certum, nec est ille sensus, quem intendit scriptura. Ideo cum impletur id, quod mystice significatur, nō dicitur scriptura impleri, eo quod possumus ponere quemcunq; sensum mysticum voluerimus scripturæ.

An verum sit, quod tempore Salomonis fuit ocium, & pax in Israel.
Quæst. XXVI.

QVAERITVR ulterius quomodo est verum, quod dicitur hic, scilicet, quod Deus daret pacem, & ocium in Israel cunctis diebus Salomonis. Nam non fuit semper pax, quia duos hostes habuit Salomon, qui inquietabant terram eius, scilicet Adad Idumæus de genere regio, & Razon in Damasco, tertio Reg. vndecimo.

Dicendum est, quod Salomon habuit pacem omnibus diebus suis, sicut hic dicitur. Et tertio Reg. 4. dicitur: Habitabat Iuda, & Israel absque villo timore, vnusquisque sub vine sua, & sub ficu sua à Dan vsque ad Bethabee, cunctis diebus Salomonis. Potest tamen intelligi dupliciter: vno modo, quod omnibus diebus Salomonis, scilicet quibus bene vixit, fuit pax in Israel. Et verum est, quod tunc nullos omnino hostes habuit Salomon: nam Adad, & Razon non insurrexerunt contra Salomonem nisi postquam peccauit, vt patet tertio Reg. 11. Tunc enim suscitauit istos duos, vt aliquo modo affligerent Salomonem, & minuerent gloriam regni eius. Alio modo potest intelligi, quod omnibus diebus quibus vixit Salomon, est pax. Et cum obijcitur, quod Adad, & Razon fuerunt hostes eius.

Dicendum, quod non sit mentio de illis, quia illi modicum hostilitatis tribuerunt, vel parum perturbauerunt pacem Israel, & hoc, quia forte modico tempore durauit ista hostilitas, scilicet quia paucis temporibus ante mortem Salomonis isti surrexerunt, vel dato quod multo tempore aduersarentur, potestas eorum parua erat, & modicum nocere poterant.

Nunc ergo fili mi sit Dominus tecum, & prosperare, & ædifica domum Domino. Deo tuo, sicut locutus est de te, detque tibi Dominus prudentiam, & sensum, vt regere possis Israel, & custodire legem Domini Dei tui. Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata, & iudicia, quæ præcepit Dominus Moyse, vt doceret Israel. Confortare, & viriliter age, ne timeas, neque paueas. Ecce ego in paupertate mea preparavi impensas domus Domini auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum, æris vero, & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine. Ligna, & lapides præparavi ad vniuersa impendia. Ha-

bes quoque plurimos artifices latomos, & cementarios, artificesque lignorum, & omnium artium ad faciendum opus, prudentissimos in auro, & argento, in ære, & ferro, cuius non est numerus. Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum.

Nunc ergo. Hic ponitur secundum huius partis, s. Dauid ad Salomonem facta exhortatio. Et diuiditur in duo, quia primo posuit Dauid exhortationem ad Salomonem filium suum. Secundo ad congregationem omnium principum, ibi. *Precepit ergo Dauid.* Circa primum dicitur. *Nunc ergo fili mi sit Dominus tecum.* Id est quia sic est, quod Deus voluit, quod tu edificares templum, & necesse est, quod edifices: Dominus sit tecum, i. adiuuet ipse te in omnibus. *Et prosperare.* Id est rogo Deum, quod prospereris, s. quod in omnibus, quæ inceperis eueniat tibi finis optatus. *Et aedifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te.* Id est Deus dixit de te antequam nascereris, quod tu edificares ei templum, ideo conare ad edificandum, quia obligatus es. *Det quoque tibi Dominus prudentiam, & sensum, ut regere posses Israel.* Duo magna facturus erat Salomon, s. quod edificaret domum Domino, & quod gubernaret populum. In primo requirebat substantiam ne propter occupationem longi temporis deficeret Dauid ab opere. Secundo requirebat magnam prudentiam, s. gubernare tantam multitudinem populi. Ideo Dauid orauit hic Deum, ut daret prudentiam Salomoni, quia alias populus periret in manu eius sicut factum est in manu Roboam filij sui, qui propter stultitiam, & consilium iuuenum perdidit fere totum regnum 3. Reg. 12. Et dixit prudentiam, & sensum, licet ista duo pro eodem accipiantur: nam ad gubernandum regnum non requiritur nisi prudentia. Potest tamen accipi prudentia pro habitu regulatio eorum, quæ pertinent ad omnia agibilia humana, ut ait Arist. 6. Eth. Sensus autem accipietur pro viuacitate ingenij ad iudicandum subtiliter de qualibet re, & discernendum, & istud pertinet tam ad practica, quam ad speculatiua. *Custodire legem Domini Dei tui.* Id est det tibi iudicium bonum, ut legem intelligas, & det tibi rectam inclinationem, ut desideres facere, quæ in ea scripta sunt, quia nihil prodest, quod Deus det homini perspicacem intellectum ad discernendum, & non det ei voluntatem bonam ad desiderandum obseruare legem eius. Ideo in oratione nostra maxime petere debemus, quod Deus inclinet voluntatem nostram ad colendum eum. Sic dicitur Psal. 118. Inclina cor meum Deus in testimonio tuo. Id est inclina illud ad hoc, quod desideret obseruare legem tuam. Sic etiam Salomon in oratione sua dixit. Sit quoque cor nostrum perfectum corum Domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis eius, id est fac, quod inclinetur cor nostrum perfecte ad ambulandum in preceptis Dei. Et ob hoc interdum conqueruntur aliqui de Deo, quod non inclinat cor eorum ad illum, ut patet Isa. 63. scilicet: Tu Domine pater noster, redemptor noster à seculo nomen tuum, quare errare nos fecisti Domine de visis tuis, & inducisti cor nostrum ne sequeremur te? *Tunc enim proficere poteris si custodieris mandata, & iudicia.* Id est nunquam poteris prosperari in negotiis tuis, nisi quando custodieris legem Domini, alias autem omnia uenient tibi aduersa. Et ponuntur mandata, & iudicia ad comprehendendum per hæc omnia, quæ sunt in lege. *Quæ precepit Dominus Moysi, ut doceret filios Israel.* Id est non debes aliud obseruare nisi ea, quæ precepit Dominus Moysi. Nam omnia, quæ in lege sunt, tradita fuerunt Moysi à Deo, & ipse postea tradidit illa populo, Et sciendum, quod Deus non dedit legem

Moyfi, sed Angeli fuerunt, qui loquebantur omnia hæc ad Moysem, & scribebant illa sicut dicit Apostolus ad Gal. 3. quod lex data est in manus mediatoris per Angelos. Et tamen Angelus in veteri testamento vocatur Deus. *Confortare uiriliter age.* Refertur ad omnia supradicta, s. confortare ad sustinendum totum laborem in diuturnitate edificationis templi, & ad sustinendum laborem in regendo populum tantæ multitudinis. *Et age uiriliter.* i. fortiter, & intrepide in omnibus non succumbendo laboribus propter molliorem sicut femina, sed sustinendo illos, licet sint duri sicut uir. *Ne timeas neque pueas.* Id est quamquam magnitudo rerum tibi agenda committatur, non deficias in animo tuo, sed semper habeas animi robustum omnia sustinentem. Et ponitur timere, & pauere, quod ad idem pertinent: nam ambo significant timorem, sed pauere significat maiorem timorem, quod sit timere, & nullus gradus istius timoris debebat esse in Salomone: uel referuntur ista ad duo, quæ Salomoni facere debebat, s. edificare templum, & gubernare populum. Et dicitur. Ne timeas, s. laborem, qui est in diuturnitate edificationis templi, neque pauca difficultate, & laborem, quæ est in gubernando cum populo. *Ecco ego in paupertate mea.* Conuertit se Dauid ad diminutionem difficultatem edificationis templi. Nam dicebat hic, quod non paueret Salomon propter difficultatem edificationis templi, & regiminis populi, & quia tanta requirebatur ad edificationem templi, quod Salomon haberet grauissimum omnia illa colligere, Dauid dimiuit laborem istum, ostendens quod maxima pars laboris transierat. Requiritur enim ad edificationem magnam tria, s. expensæ, & artifices, & vires in confidendo, vel tollendo quandam partem curam circa edificationem, & in his tribus prouiderat Dauid Salomoni, ostendens primo, quod relinquebat ei sufficientem materiam. Secundo dando artifices omnium generum artificij Salomonis. Tercio hortando principes, ut adiuuarent eum. De primo dicit, quod ipse in paupertate sua, i. in paruitate, & paupertate pecuniaria parauit omnes impensas pro edificatione, s. licet esset pauper parauit omnia hæc, & uocatur paupertate parua paupertas, & est hic ista diminutio naturam aliorum nominum diminutionum, quia ibi diminutiuum semper significat rem suam cum quadam minoratione: minoratio ergo in paupertate est multiplicatio in diuitiis, s. qui minus pauper est magis diues est. Ideo melius est habere paruum paupertatem, quam magnam, & tamen Dauid ad significandum magnitudinem paruitatis sue dixit: Ego in paupertate mea. Et est diminutio impropria, quia refertur diminutio hic ad diuitias, & non ad paupertatem. *Preparauit impensas domus Domini.* Id est parauit omnes materias necessarias pro impensis, & non solum ad ponendum in opere edificationis, sed et ad dandum artificibus, quia quedam pars istorum talentorum auri, & argenti esset in expensas artificum. *Millia talentorum.* Magna diuitiarum magnitudo est, nec potuit Dauid tantam copiam habere de regno suo, sed collegit ista toto tempore, quo fuit in bellis, congregando omne aurum, & argentum, quod reperit in omnibus regnis, quæ sibi subiebat. Sic dicitur 2. Reg. 8. & supra 18. f. Sed & uasa omnia ænea, & argentea consecrauit Domino, cum auro, & argento, quod tulerat de uniuersis gentibus, tam de Idumea, & Moab, & filijs Ammon, & de Philistinis, & Amalec. *Auris uero & ferri non est pondus.* Id est ferrum, & æs relinquo tibi multum, & non relinquo in pondere certo, sicut aurum, & argentum. Non est sensus, quod tantum erat ferrum, & æs quod non poterat ponderari, Dauid tamen propter multitudinem suam non fecit illud ponderari. Aurum autem, & argentum, quamquam multum esset posuit in pondere certo, eo quod maioris valoris erat. *Vincitur enim*

numerus magnitudine. Id est ferrum, Et non sunt in pondere certo, quia tanta est multitudo, quod non potest habere numerum, & sic maior est magnitudo numerabilis, quam ipse numerus, qui eam debeat denominare, s. quia ad tantum numerum perueniret, quod excederet numeros à nobis uisatos. *Ligna, & lapides preparauit ad uniuersa impendia.* Id est etiam parauit ligna, & lapides ad uniuersa impendia, id est ad uniuersas expensas necessarias. Nam ligna tulerant sibi Tyrus, & Sidonij de Libano, ut patet supra, s. Ligna quoque cedrina non poterant estimari, quæ Sidonij, & Tyri deportauerunt ad Dauid. Et tamen plura adhuc fuerunt necessaria, quia Dauid non potuit scire determinare pro tanto opere, quanta essent ligna necessaria, & lapides, sed collegit, quod parauit necessaria, postea autem Salomon congregauit multo plura ligna tertio Reg. 5. Lapides autem habuit Dauid mittendo latomos in montem de prolelyis Israel supra in litera. *Habes quoque plurimos artifices.* Istud erat secundum necessarium pro edificatione templi, & Dauid collegit artifices multos de terra Israel, & magis de terris vicinis, quia ad quedam opera istorum Israelite erant indocti. Sic enim fuit in scissione lignorum. Nam Sidonij, & Tyrus scinderunt ea, eo quod non erat in Israel quicumque sciret scindere ligna docte. Sic enim dixit Salomon ad regem Hiram, s. Tu scis, quod in populo meo non sit uir, qui nouerit ligna cedere sicut Sidonij, tertio Reg. 5. Et sic de quibusdam alijs artificijs, & ob hoc princeps omnium artificum in opere templi fuit quidam nomine Hiran de Tiro, quem misit rex Hiran ad Salomonem, ut in omnibus operibus preesset. Sic pater sequenti libro cap. 2. *Latomos, & cementarios.* Latomi sunt artifices lapidum, s. illi, qui cedunt eos rudes de lapidicina, uel qui eos poliunt. Cementarij uocantur fabricatores parietum, qui sciunt de lapidibus, uel alias parietes facere. Et uocantur cementarij ad cemento, quia cementum est lutum, uel calx, qua lapides compaginantur, & sic dicitur, quod edificantes turrem Babylonis habuerunt lateres pro lapidibus, & bitumen pro cemento, id est loco calcis ad compaginandum lateres: Genes. 11. Aliqui accipiunt cementarios, id est ponentes fundamentum domorum, quia putant cementum esse fundamentum, sicut accipitur in uulgari, sed errant, quia puerilis modus loquendi est iste. *Artifices quoque lignorum.* Etiam habes multos de istis. Et erant quidam istorum ad cedendum ligna in Libano, alij uero ad parandum ea qualia esse debent in opere. *Et omnium artium.* Multæ aliæ artes erant necessariæ pro opere templi præter dictas, & omnes illæ erant in artificibus, quos congregauerat Dauid. *Ad faciendum opus prudentissimos.* Id est omnes isti artifices erant periti, quia Dauid elegerat viros peritos, eo quod opus erat excellens. Et uocantur prudentissimi improprie. Nam prudentia est habitus directiuus eorum, quæ pertinent ad totam vitam, scilicet in agibilibus, per quæ homo bonus, uel malus efficitur. Ideo prudentia uirtus est 6. Eth. Ars autem habitus factiuus est, & differunt nimis à prudentia, ideo artifex sapiens non uocatur prudentissimus, sed peritissimus, uel sapientissimus, quia sapientia est uirtus artis sexto Eth. Et sic uocamus aliquem sapientem statuuimus. Scriptura tamen interdum non obseruat proprietatem terminorum. Sic accipitur Exodi trigessimoprimum. Vbi significatur peritia in arte illorum, quos Deus designauerat ad fabricandum tabernaculum ubi dicitur: Ecce uocaui Beseleel filium Uri filij Uri de tribu Iuda. Et impleuit eum spiritu Dei, & sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere. Et tamen certum est, quod isti sunt habitus speculatiui, & non factiui, accipiuntur tamen pro

arte perfecta. *In auro, & argento, & ferro.* In omnibus istis metallis erat necessaria ars in templo. Nam de ferro fiebant clauis ianuarum, de ære fiebant uasa altaris holocaustorum, de argento, & auro fiebant laminæ ad operiendum parietes templi, & etiam fiebant quedam uasa de auro, & argento. *Cuius non est numerus.* Scilicet tot sunt artifices, quos iam designauit ad istud opus, quod non est numerus eorum. *Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum.* Id est habes omnia necessaria ad edificandum, ideo nihil requiritur nisi executio, & sic surge, & fac, id est incipe iam facere, scilicet quando regnaueris post mortem meam, quia uiuente Dauid nihil agere debebat ne uideretur ipse Dauid agere, ut declaratum est supra, in quadam quaestione. *Et Dominus erit tecum.* Scilicet postquam tu appolueris animum tuum ad faciendum opus, si in aliquo indigeas adiutore, Dominus erit tecum ad te adiuuandum.

Quare non postulabat à Deo Dauid prudentiam pro filio suo, ut sciret edificare templum.
Quest. XXVII.

QUÆRITUR circa prædicta cum Dauid supra imprecaretur bona Salomoni, & oraret, ut Deus daret sibi prudentiam ad gubernandum regnum, quare etiam non petebat illam dari sibi pro edificatione templi. Nam duo opera magna facturus erat Salomon, i. templum edificaturus, & regnum gubernaturus, & in utroque erat magnus labor. Ideo sicut requirebatur prudentia pro gubernatione, & petiuit eam Dauid, ita debuit petere pro edificatione templi. Dicendum, quod ad edificationem templi non requirebatur in Salomone magna prudentia, quia iam erant congregatæ materie, & artifices qui deberent opus excogitare. Nec enim Salomon debebat laborare excogitando aliquem modum subtilem edificationis, quia iam erat forma data, quam non licebat transgredi, s. quia omnia uenerant scripta manu Dei ad Dauid, ut patet infra 28. Non ergo requirebatur in Salomone pro edificatione templi, nisi constantia in opere, ita ut non assigeretur propter diuturnitatem, & deficeret ab eo. Pro gubernatione autem regni secus erat, quia nihil est, quod maiorem prudentiam requirit, nec sufficit prudentia unius uiri, sed multorum simul prudentum, & solertia requiritur, & ob hoc Dauid pro sola regni gubernatione petiuit prudentiam. Sic etiam ipse Salomon post mortem Dauid, quando petiuit à Deo sapientiam, siue prudentiam, solum petiuit prudentiam pro regimine populi, ut patet tertio Reg. 3. f. Tu Domine fecisti regnare seruum tuum pro Dauid patre meo. Ego autem iuuenis puer paruus, & ignorans egressus, & introitum meum, & seruus tuus in medio populi est, quem elegisti populi infiniti qui enumerari, & supplicari non potest præ multitudine: dabis ergo seruo tuo cor docile, ut inducere possit populum tuum, & discernere inter malum, & bonum. Si autem aliqua prudentia inquirebatur circa prouisionem aliquorum in ista edificatione, erat pauca in comparatione ad prudentiam requisitam pro gubernatione populi, ideo solum petiuit Dauid prudentiam pro gubernatione.

De quibusdam uerbis dictis à Dauid ad filium suum. Sic enim proficere poteris, &c.
Quest. XXXIII.

QUÆRITUR ulterius quomodo dicitur hic. Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata, & iudicia Dei, quia non solum homines dicuntur proficere in operibus suis custodiendo mandata, sed etiam

etiam quedam non custodiendo magis prosperatur. Rndent quidam, q̄ intelligitur de profectu, qui est in virtute, quia tunc proficit homo in virtute cum custodit legem Dei, & alijs non. Sic etiam dicitur Iosue 1. Custodias, & facias omnia, quę scripta sunt in lege, tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Sed obijcietur, quia si hoc intruderet Dauid, non diceret tunc proficere poteris, si custodieris mandata, sed diceret tunc certissime proficies. Rndendum, q̄ verum est, q̄ custodiens legem necesse proficit in virtute, & in dicit Dauid, tunc poteris proficere, id est tunc proficies, & nō poteris proficere alijs, & sic exponitur negatiue. Alio modo potest dici, q̄ intelligitur de profectu, & prosperatione in negocijs nostris, s. q̄ tunc homo proficiet in negocijs suis, & Deus dirigit eum ad consequendum omnia, quę intendit si custodit legem. Quod patet, quia Deus proposuit multa bona obseruatoribus legis, & quaueret ab eis omne malum, & proposuit multa mala pro non obseruatoribus legis, ut patet Lev. 26. & Deut. 28. Interdum tamen illi, qui mali sunt prosperantur saltem quantum ad aliud quod tēps, & de hoc est querela magna, & antiqua. Sic enim conqueritur Ieremias cap. 12. Quare via impiorum prosperatur, & bene est omnibus, qui prauaricantur, & inique agunt, plantasti eos, & radicem miserunt, proficiunt, & faciunt fructum. Prope est ori eorum. & longe impij viuunt, & subleuati sunt confortatiq; diuitijs, domus eorum secure sunt, & paratę, & non est virga Dei super illos, bos eorum concepit, & non abortiuit, vaca peperit, & non est priuata fetu suo. Egrediuntur quasi gentes paruuli eorum, & infantes eorum exultant iustibus. Dicendum est, quod aliquando impij prosperantur per alios impios, ut vnus impius puniat alium iuxta illud Iob 34. scilicet: Qui facit regnare hypocritā propter peccata populi, scilicet quia populus malus est, Deus facit, quod hypocrita, id est vir malus simulans se esse bonum regnet super illos, & puniat eos. Quidquid tamen sit, si impij aliquando prosperantur non est prosperitas eius diuturna, sicut dicitur Iob vigesimo, scilicet: Hoc scio a principio ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritę ad instar puncti. Si ascenderit in celum superbia eius, & caput eius nubes terigerit, quasi sterquilinum perdetur, & qui viderant eum dicent, vbi est? velut somnium auolans non inuenietur, transiet quasi visio nocturna: oculus qui eum viderat nō videbit, nec vitra intuebitur eum locus suus, filij eius atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum, diuitias quas deuorauit euomet, & de ventre illius extrahet illas Deus. Ipse quoque Iob, qui conquerebatur de prosperitate malorum, dixit illam breuem esse subdens: Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonū dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superuenit eis inundatio. Erunt sicut paleę ante faciem venti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit. Deus seruabit filijs illius dolorem patris, videbunt oculi eius interfectionem suam, & de furore omnipotentis bibet. Iob vige simo primo. Dicendum tamen, quod licet prosperatio impiorum sepe accidat, rarius accidebat inter Hebręos, quam inter alias gentes. Et hoc erat propter duo. Primo quia erant viri imperfecti, & modice fidei, & Deus promiserat obseruatoribus legis bona multa, & violatoribus mala mala cōminatus est. Si ergo viderent Hebręi, quod obseruatores legis non prosperabantur, sed violatores, putarent nullum Deum esse, vel non curarent de nego-

Quare impij prosperantur.

cijs eorum, & sic non colerent ipsum. Nam etiam cum Deus beneficeret obseruatoribus legis, dicebant Israelitę, quod nihil proficiebat colere Deum, ut pater Malach. tercio, scilicet Inualuerunt super me verba vestra, & dixistis. Vanus est qui seruit Domino. Et quod emolumentum, quod custodiimus pręcepta eius? Et quia ambulauimus tristes coram Domino? ergo nunc beatos dicimus arrogantes, si quidem edificati sunt facientes impietatem. Tentauerunt Deum, & salui facti sunt. Si ergo ista dicebant Israelitę cum viderent modicum prosperare malos, multo peiora dixissent si boni opprimerentur & gauderent pessimi. Secundum erat, quia Israelitę erant adhuc carnales, & obseruabant legem Dei propter promissiones honorum temporalium, & nō propter aliqua bona aterna, quia illa non intelligebant. Stant ista temporalia auferrentur eis, putarent nullā mercedem esse laboris sui. Ideo non colerent Deum, & sic erat quasi regulare inter Israelitas, q̄ omnes obseruatores legis prosperarent in omnibus negocijs suis. Sic dicitur Deut. 12. & 16. scilicet: Letaberis in omnibus, ad quę manum miseris. Id est habebis in eis iugum, & optatum in omnibus, quę inceperis, scilicet obseruando legem sicut ibi dicitur. Nunc autem tempore noui testamenti, cum sint viri perfectiores, & non expectemus mercedem laboris nostri in temporalium iucunditate, sed in aeterna (cum postius quidam nostrum fugiant omnia terrena bona) non scandalizamus, quod obseruatores legis opprimantur, & violatores eius prosperentur.

De mandatis, & iudicijs, quę Salomon seruare debbat. Quęst. XXXI.

QVAERITVR vterius, quę erant mandata, & iudicia, quę dixit hic Dauid, quod seruaret Salomon. Rndendum est, quod insit ei seruare omnia mandata legis Moyfi, distinguantur autem mandata legis in tres modos, in moralia, cęrimonialia, siue legalia, & iudicialia. Moralitā sunt pręcepta, quę naturaliter habent vigorem etiam si a Deo non sint data verbaliter, sic est de pręceptis decalogi, & alijs similibus, quę ex iure naturali insunt, & etiam gentes, quę legem non habent naturaliter illa obseruat, ut pater ad Rom. 2. De istis pauca exprimuntur in lege Moyfi, quia quilibet illa cognoscit per se, quia dato, quod non exprimantur obligant. Cęrimonialia sunt pręcepta quędam inducta in cęrimonijs cultus diuini, & ad ritum viuendi, & non habent ista aliquam rationem naturalem, vel motiuum in intellectu nostro, cur obseruentur, sed pendet obseruatio eorum, & obligatio solum ex mō dato eius, qui imposuit illa. Et ideo vocantur legalia, scilicet quia ex sola legis positione efficaciam habent obligandi. Iudicialia sunt pręcepta data ad iudicandum in negocijs foralibus. Et per ista dirigitur homo in comparatione ad hominem, ita ut nō noceat ei, nec pręiudicet. Ista habent aliqualem rationem plusquam cęrimonialia. Et tamen non sunt omnino pręcepta naturalia, quia cum sint de rebus multum particularibus, & naturale iudicium est de vniuersalibus, quę magis determinate se habent in essendo, non est de illis obligatio naturalis, sed de voluntate humana cum aliquo motiuo rationis imponuntur. De moralibus pręceptis habetur Exodi vige simo. Et Deuteronomij quinto, vbi est decalogus, Et Leuit. decimo nono, vbi sunt multa similia. De iudicialibus habetur: Exod. 21. & 22. & 23. & Deuter. 23. & 24. & 25. Et in aliquibus alijs locis. De cęrimonialibus habetur per totum Leuiticum, & etiam Deut. 10.

Deuteronomij duodecimo, vsque ad decimum nonū. Sunt autem ista tria genera pręceptorum diffusa per omnes quatuor libros Moyfi incipiendo ab Exodo. Nam in Genesi nullum pręceptum est, cum solum continetur ibi nuda historia temporis illius, in quo lex non fuerat data, omnia autem ista alia pręcepta intelliguntur hic per duo, scilicet per mandata, & iudicia. Nam iudicia sunt pręcepta iudicialia. Mandata autem sunt tam moralia, quam cęrimonialia.

Pręcepit quoque Dauid cunctis principibus Israel, ut adiuuarent Salomonem filium suum. Cernitis, inquit, quod Dominus Deus vester vobiscum sit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, & subiecta sit terra coram Domino, & coram populo eius. Prębete igitur corda vestra, & animas vestras, ut quęratis Dominum Deum vestrum, & consurgite, & edificate Sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca fęderis, & vasa Domino consecrata in domum, quę edificatur nomini Domini.

Pręcepit ergo. Hic ponitur exhortatio facta ad multitudinem principum: Nam hortatus est eos, ut adiuuarent Salomonem in edificando. Et dicitur. Pręcepit ergo Dauid cunctis principibus Israel. Congregauit Dauid omnes principes Israel, & locutus est eis nunc de edificatione templi. Ut adiuuarent Salomonem. Scilicet ut susciperent in se partem sollicitudinis cum Salomone, quia magnum opus erat. Cernitis, inquit, quod Dominus Deus vester vobiscum sit. Istud est allicitiuum ad hoc, quod principes simul cum Salomone edificarent templum: Nam poterant dicere excusando se, quod non poterant edificare templum propter bella, & impedimenta hostium. Dauid autem tollit hæc dicens: Cernitis, quod Dominus Deus vester vobiscum sit, id est vos videtis, quod Deus vos adiuuat reprimendo omnes hostes, & dando quietem magnam. Ideo non debetis ponere aliquam excusationem quin edificetis.

Et dederit vobis requiem per circuitum. Scilicet quia nulla de gentibus habitantibus in circuitu terrę Israel pugnat nunc contra Israelitas.

Et tradiderit omnes inimicos in manu vestra. Id est dedit vobis victoriam de istis, ita quod poteratis occidere omnes illos si voluissetis.

Et subiecta sit terra coram Domino, & coram populo eius. Id est tota terra circumstantium subiecta est vobis sub tributo. Nam Syri, Ammonitę, Moabitę, Idumęi, & Philistini, qui habitabant in circuitu terrę Israel erant subiecti Israel sub tributo, ut patet secundo Regum octauo, & supra decimo octauo. Et dicitur. Terra subiecta coram Domino, & coram populo, quia Deus Israel erat specialiter rex Israelitarum, ut declarabitur infra in quadam quęst.

Prębete ergo corda vestra, & animas vestras, ut quęratis Dominum Deum vestrum. Ad duo hortat hic Dauid Israelitas, scilicet quod seruarent legem Domini, & quod edificarent templum. De primo dicit, prębete corda vestra, & animas vestras, ut quęratis Deum vestrū, id est, ut custodiatis legem eius. Nam nihil est quęrere Deum nisi ambulare per viam suam ad inue-

niendum eum. Via autem Domini est lex sua, quia per nullum alium modū potest inueniri nisi per obseruationem legis. Et iste est modus vřitatus loquendi in veteri testamento. Sic patet sequenti libro capitulo decimo quinto, scilicet: Intrauit Asa ad corroborandum fędus, ut quęreret Dominum Deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua. Si quis autem, inquit, non quęserit Dominum Deū Israel moriatur a minimo vsque ad maximum, a viro vsque ad mulierem. Et dicitur hic prębete corda vestra, & animas vestras, & accipitur cor pro voluntate, quia cor est ad desiderandum. Anima autem est ad intelligendum ex modo vulgari. vel potest accipi cor pro parte affectiua passionali, & anima pro parte rationali, & est sensus, quod homo debet quęrere Deum subiiciendo se totum, scilicet tam desideria rationalia, quam affectiones suas passionales, regulando illas, secundum legem Dei.

Et consurgite, & edificate Sanctuarium Domino Deo. Consurgere dicitur, non quod ante hoc sederent, sed quod ante hoc non operabantur, & post hoc operaturi erant in edificatione templi.

Ut introducatur arca fęderis. Scilicet causa edificandi est ut introducatur arca fęderis in domum, quę edificatur Domino. Nam non erat honeste vsque nūc, sed exigebat locum honorabiliorem, & istum haberet, quando introduceretur in sancta Sanctorum factu templo.

Et vasa Domino consecrata. Etiam introducenda erant in Sanctuarium vasa alia consecrata ad ministerium Domini, sed quę erant ista, & ad quem locum introducebantur, dicitur infra in quadam quęst.

In domum, quę edificatur nomini Domini. Id est in domum, quę edificabitur, quia nondum cęperat edificari, vel quę edificatur, id est quę proponit edificari nomini Domini, id est ad hoc, quod inuocetur nomen Domini in illa.

De edificatione templi, an tenebantur principes adiuuare Salomonem. Quęst. XXXI.

QVAERITVR vterius, an principes tenebantur adiuuare Salomonem ad edificandum templum. Dicendum, quod aut quęritur de obligatione aliqua, quam ipsi alijs haberent, vel de obligatione, quę causabatur ex pręcepto. Si primo modo accipiatur, non erant obligati principes ad adiuuandum Salomonem, quia solum Deus dixerat de Salomone, quod edificaret ei templum secundo Regum septimo, & supra 17. Accipiendo secundo modo dicendū, quod obligabantur principes ad adiuuandum Salomonem ex pręcepto regis, quia istud erat opus valde licitum, & tenebantur obedire regi iubenti hoc, & quęcunque alia licita. Ideo Dauid non locutus fuit hic per modum exhortationis, sed per modum pręcepti. Nam dicitur, quod pręcepit Dauid cunctis principibus, quod adiuuarent Salomonem.

De congregatione principum per Dauid facta. Quęst. XXXI.

QVAERITVR vterius ad quid Dauid congregauerat istos principes. Respondendum, quod Dauid conuocauit eos ad disponendum cum eis de aliquibus rebus arduis, mouebat autem Dauid ad hoc ex duobus.

Primo quia non erant aliqua bella nunc, per quę impediretur. Nam tempore pręcedenti Dauid erat

occupatus bellis, & non poterat vacare negocijs regni, & cultus diuini, nunc autem cessauerat à bellis, quia omnes per circuitum erant subditi, & vt patet supra in litera. Ideo habebat opportunitatem ad tractandum de his negocijs.

Secundò quia Dauid erat propinquus morti. Et quia negocia ista spectabant ad eum, voluit cum magna celeritate de illis disponere. Erat autem vnum negocium de statu regni post mortem Dauid. Nam iam fecerant, Dauid viuente, vngi Salomonem in regem, vt patet Regum tertio capitulo primo, & vt declaratum est supra in quadam quæstione. Nunc autem debebat recordari aliqua de modo se habendi principes ad Salomonem postquam regnaret: Ideo congregauit illos. Secundum erat edificatio templi, quam non potuerat facere Dauid, & incumbere Salomoni. Voluit autem Dauid, quòd principes adiuuarent Salomonem, quia puer tener erat. Et ad hoc conuocauit eos presente Salomone. Et coram illo promitterent, quòd eum adiuuarent, vt postea non possent negare mortuo Dauid. Et hoc apparet in litera. Tertium, & precipuum erat, ordinatio cultus diuini quantum ad ministerium sacerdotis, & Leuitarum, qualiter illi ministrare deberent per tempora sua, & vices. Et hoc ordinauit Dauid ante mortem, vt patet sequenti capitulo, & vsque ad vicessimum. Et in hoc principes conuenerunt cum eo, vt patet sequenti capitulo, scilicet: Igitur Dauid fenex, & plenus dierum constituit Salomonem filium suum super Israel regem, & congregauit omnes principes Israel. Et sequitur ibi de ordinatione Leuitarum.

De istis principibus qui erant. *Quest. XXXII.*

QVAERITVR vterius qui principes erant isti. Responderi potest dupliciter, vno modo, quòd erant principes tribuum, & familiarum: alio modo, quòd erant principes exercitus, vel aliqui instituti à rege, vt præfessent in aliquibus dignitatibus. De primo patet. Nam in qualibet tribu erat vnus princeps, & in qualibet familia alius princeps tribu. Veniebant per successionem originis, scilicet, qui descendebat à patribus, & auctoribus tribuum semper per lineam primogenitorum erant principes tribuum. Et in qualibet tribu non poterat esse nisi vnus de his, eo quòd vnus erat qui ab eodem tempore descenderet semper per lineam primogenitorum, & ipse est primogenitus. Sic etiam in familijs erant principes descendentes ab auctoribus illarum familiarum per lineam primogenitorum. Isti principes tribuum erant honoratissimi in toto populo. Nam quando dedicatum est tabernaculum Moyse in deserto, isti duodecim principes obrulerunt munera sua per duodecim dies Num. 7. Et in computando populum isti ponebantur tanquam capita, vt patet Num. 1. forte istos principes tribuum, & familiarum, & cum eis principes Leuitarum congregauit nunc Dauid. De secundo patet, quia Dauid habebat exercitum magnum. Et confirmat principes super illum. Et isti habebantur tanquam maximi in populo. Et dicendum est, quòd isti principes exercitus conuenerant nunc. An verò cum eis etiam conuenerint principes tribuum, & familiarum, non apparet, patet hoc infra 25. scilicet Dauid, & magistratus exercitus segregauerunt in ministerio filios Alaph. Et sic principes exercitus erant, qui cum Dauid ordinabant cultum diuinum. Et ipsi etiam nunc essent qui conuenerant, quando Dauid exhortatus est eos, vt adiuuarent Salomonem.

An verum sit, et quomodo Deus traderet omnes inimicos Israel in manus eorum. Quest. XXXIII.

QVAERITVR vterius quomodo erat verum, quòd Deus traderet omnes inimicos Israelitarum in manus eorum, & subiecta erat terra eis. Respondendum est, quòd omnes gentes, quæ habitabant in circuitu Israelitarum erant ei subiectæ, & non habebant aliquas alias in hostes. Ideo omnes hostes earum sibi subiecti erant. Nam non potest aliqua gens habere in hostes, nisi populos illos cum quibus aliquo modo communicat, quia in non communicantibus non possunt inferri damna, quæ sunt causa bellorum, Israelitæ autem non communicabant nisi cum gentibus illis, quæ erant in circuitu terræ ipsorum. Et illas habebant in hostes. Omnes tamen ipsos sibi subiecerant, quòd patet quia Israelitæ non habebant gentes aliquas in circuitu suo nisi ad quatuor latera, scilicet Syros habebant ex parte aquilonari, & aliquo modo ex parte Orientis, vt patet Isaiæ sexto, Moabitas, & Ammonitas habebant ex parte Orientis, Idumæos autem, & Philistinios ex parte Meridiei, licet etiam Philistinij aliquo modo erant ex parte Occidentis. Hæc omnia probata sunt supra in quadam quæstione. Omnes istæ gentes subiectæ fuerant Dauid in bellis, vt patet secundo Regum octauo, & supra 18. Et subiectæ fuerant taliter Dauid, quòd potuisset illas omnino delere, si voluisset, patet de Moabitis, quia coegit Dauid Moabitas terre, & fecit duos funiculos vnum ad viuificandum, & aliud ad occidendum 2. Reg. 8. Et si fecisset vtrunque ad occidendum, occidisset omnes Moabitas, quia omnes erant distincti per illos duos funiculos: & tamen misericordia motus non occidit. De Ammonitis patet, quia Dauid cepit urbem regiam Ammonitarum, & omnes alias, & ipsos diuersis tormentis affecit, faciens transfire super eos carpenta ferrata, & tribulas, & trahas, & diuidens cultris 2. Reg. 12. & sup. 20. Et sic cum omnes ciuitates illorum ceperit, poterat omnes occidere. De Idumæis patet. Nam fecit Dauid magna bella in Idumæa, subiecitq; sibi eam in tributum, & occidit omne masculum in Idumæa, vt patet 2. Reg. 8. & 3. Reg. 11. De Syris patet, quia Dauid occidit omnem exercitum regis Adareze. Et subiecit sibi in tributarios omnes Syros damascenos secundo Reg. octauo, & supra 18. De Philistinjs patet: nam abstulit frenum tribui de manu eorum, & accepit urbem Gerh, vt patet ibidem. Subiectis autem istis nationibus, nulla erat residua natio de hostibus Israelitarum, quæ non esset subiecta illis, quia nulla alia gens erat in circuitu terræ Israelitarum, quæ posset cum illis habere hostilitatem.

De quibusdam verbis dictis à Dauid, scilicet, quòd Deus subiecerat omnes hostes suos, an verum sit. Quest. XXXIII.

QVAERITVR vterius quomodo dicit hic Dauid, quòd Deus subiecerat iam omnes hostes suos per circuitum eius, quia viderunt, quòd non fuerunt subiecti tempore Dauid, sed tempore Salomonis subiecti fuerunt, vt patet tertio Regum nono. Et sequenti libro capitulo octauo, scilicet: Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hebræis, & Amorrhæis, & Pherezeis, & Heuæis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israel, de filijs eorum, & de posteris, quos non interfecerant filij Israel, subiugauit Salomon in tributarios.

Item patet hoc Ecclesiast. quadagesimo septimo, scilicet: Salomò imperauit in diebus pacis, cui subie-

cit Deus omnes hostes, vt cõderet domum in nomine suo. Et sic non fuerunt subiecti omnes isti hostes tempore Dauid, sed tempore Salomonis.

Respondendum est, quòd omnes isti hostes Israelitarum subiecti fuerant tempore Dauid, quia ipse pugnando omnes superauit, sicut colligitur hic, & etiã ipse Salomon confessus est 3. Reg. 5. Tu scis voluntatem Dauid patris mei, & quòd non potuerit edificare domum nomini Domini propter bella imminuentia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigio pedum eius. Ergo dederat eos sub pedibus eius. Ad rationem in contrarium responderi potest dupliciter: vno modo, quòd Dauid subiecit sibi omnes hostes Israelitarum, qui erant in circuitu terræ Chanaan, & Salomon nullos subiecit. Nam in circuitu erant Syri, Ammonitæ, Moabitæ, Idumæi, Amaleciti, & omnes istos subiugauerat sibi Dauid. Salomon autem non subiugauit quemquam de extraneis a terra Israel, sed solum de Chananæis habitantibus in terra Israel, vt patet tertio Regum nono, & sequenti lib. capitulo octauo, scilicet: Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hebræis, & Amorrhæis, & Pherezeis, & Heuæis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israel de filijs eorum, & de posteris subiugauit Salomon in tributarios. Et ista responsio consonat literæ, quia dicitur hic dedit vobis dominus requiem per circuitum, id est dedit quietem ab omnibus inimicis, qui erant in circuitu terræ Israel. Secundo potest dici, quòd Dauid subiugauerat omnes, qui pugnabant contra Israelitas faciendo bellum contra eos. Salomò autem subiugauit sibi Chananæos, non quidem pugnando contra eos, sed fecit sibi illos tributarios sine bello. Et sic viuente Dauid erat iam pax perfecta in terra Israel ab omnibus inimicis suis. Et tamen non erant omnes Chananæi subiecti tributo. Salomon autem fecit sibi tributarios illos, quos Dauid non fecerat tributarios, nec tamen per hoc non fuit aliqua pars acquisita de nouo, quæ prius non esset tpe Dauid.

Quomodo intelliguntur hæc verba dicta à Dauid, terram subiectam esse coram Domino, & populo. Quest. XXXV.

QVAERITVR vterius quomodo dicit hic Dauid, quòd terra erat subiecta coram Domino, & coram populo eius. Nam semper terra subiecta fuit Domino. Non autem accipitur hic subiecta esse quantum ad potestatem, ita quòd Deus faciat quidquid voluerit in terra illa. Nam isto modo manifestum est, quòd terra tota subiecta est Deo, & semper fuit, quia Deus siue in celo, siue in terra, facit semper quæ vult. Si autem accipitur subiectam esse, id est, sponte subiecti ad obediendum Deo, non est sic verum, quòd erant subiecti hostes Israelitarum Deo, quia Gentiles non colebant Deum Israel, nec subiciebant se legi eius.

Respondendum est ad euidentiã huius, quòd Deus, qui est generalis princeps omnium, vt patet Apocalyp. primo, scilicet: Dominus dominantium, princeps omnium Regum terre. Erat specialiter rex Israelitarum, & princeps eorum, sicut vnus homo est rex vnus regni, vt colligitur primo Regum octauo, cum Samuel doleret, quòd Israelitæ petuissent regem, dixit Deus: Non te abiecerunt, sed me, ne regnum super eos. Manifestum est autem, quòd accipitur ibi regnare particulariter. Nam si Scriptura loqueretur de regno large dicto, non diceret Deus, quòd Israelitæ petendo regem abiciebant Deum, ne regnaret super eos, quia etiam omnes aliæ gentes habebant reges, & tamen Deus dicebat.

Alph. Toftan lib. I. Paralip.

tur regnare super illas, quia est rex omnium regum terræ, Apocalyp. primo. Intellexit ergo de regno particulariter sumpto. Nam cum quis est rex vnus regni, si alius accipitur in regem, non manet ille primus iam rex. Sic erat de Deo, quia cum ipse, posito hoc in regem, dicat se abiectum ne regnet, prius regnabat specialiter. Et propter hoc aliqui boni inter Israelitas nolebãt effici reges, quamquam populus hoc vellet, eo quòd purabant per hoc se præiudicare Deo, qui specialiter habebat dominium, & regimem Israelitarum. Sic patet de Geone iudice Israel, iudicum octauo. Cui dixerunt Israelitæ: Dominare tu nobis, & filius tuus, & filius filij tui, quia liberaisti nos de manu Madian. Et ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus Deus. Si tamen Deus dominaret generaliter non auferebatur dominium Dei generale, & tamen putant, quòd per dominium suum auferebatur dominium Dei, cum dixerit: Non dominabor ego vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis dominus Deus. Hoc præsupposito, erat Deus inter Israelitas tamquam rex particularis illius patriæ: ideo cum populus sit in regente, & regnum in rege, quodcumque malum inferretur Israelitis videtur Deo inferri. Et quodcumque bonum accideret eis videtur Deo evenire, quia erat rex Israel. Et sic hostes Israelitarum erant hostes Dei, & amici Israelitarum erant amici Dei. Sic enim ipse dixit Exodi vigesimo tertio, scilicet: Si au diens vocem eius, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Et quia nunc omnes istæ gentes, quæ prius erant hostes Israelitarum, nunc subiectæ erant eis, dicebantur omnes subiecti fuisse Deo, non quidem tamquam Deo, vel gubernatori generali, sed tamquam regi specialiter Israel.

Ad rationem in contrarium cum dicitur, quòd erant subiecti sibi ex necessitate, sicut aliæ gentes, aut sponte ad colendum eum.

Dicendum, quòd non est sufficiens diuisio, quia subijci Deo, sicut subijciuntur, & omnes gentes, est subijci sibi tamquam gubernatori generali. Subijci autem sibi ad colendum Deum est subijci, sicut Deo. Isti autem non fuerunt subiecti nunc Deo tamquam gubernatori, nec tamquam Deo, sed sicut regi Israel.

De vasis consecratis, quæ ponenda erant in domum Domini. Quest. XXXVI.

QVAERITVR vterius, quæ vasa erant ista consecrata, quæ inferenda erant in domum Domini, & in quibus locis ponenda erant. Respondendum, & primo, quòd in templo Salomonis fuerunt eadem vasa in figura, & officio, quæ erant in Tabernaculo factio per Moysem: fuerunt tamen multiplicata, & quedam eorum acceperunt maiorem quantitatem, vt declaratum est tertio Regum septimo. Ideo dicendum est de vasis templi Salomonis, sicut de vasis templi Domini, quod fecit Moyse. In Tabernaculo enim Moyse fuerant sex vasa principalia, & cum illis erant alia accessoria, quæ erant subministrata ipsorum. Primo erat Arca, in qua erant tabulæ legis. Et vocatur Arca foederis. Ista ponebatur in loco secretiori totius Tabernaculi, scilicet, in Sancta sanctorum. Secundum erat altare thymiamatis, in quo offerebatur quotidie bis thymiana mane, & vespere Exodi trigesimo. Et istud pone-

Li batur

hatur in prima parte Tabernaculi ante velum sancti F
sanctorum. eod. cap. Tertium erat candelabrum, in
quo erant septem lucernæ, & erat in eadem prima
parte Tabernaculi ad Meridiem Exo. 26. Quartum erat
mentum pro positionis, quæ ponebatur cum panibus, &
thure, & multis vasis aureis, & argenteis in prima par
te Tabernaculi in parte Aquilonari. Exo. 26. Quintum
erat altare holocaustorum factum de lignis setim
opertum laminis aureis, in quo cremabantur omnia
sacrificia, & ponebantur ad ostium Tabernaculi ex
tra illud in atrio, ne flamma inde consurgens crema
ret cortinas. Aut saltem fumus inde ascendens eas
iustificeret, de quo Exo. 27. & 29. & Leuit. 1. Sextum erat
labrum æneum, in quo erat aqua, ut lauarentur Sacer
dotes, quando introibant ad ministrandum. Nam ibi
lauabant manus, & pedes. Eratque istud vas in atrio
Tabernaculi, Exo. 30. Alia vasa erant minuta, quæ
subseruiebant istis. Erant vasa candelabris, semunctoria,
& illa, in quibus ponebantur, quæ emuncta erant.
Exo. 25. Etiam vasa mensæ propositionis, & altaris
holocaustorum. Exo. 25. & 27. Et illa seruiencia vasa
erant coniuncta vasibus principalibus. De omnibus his
vasibus dicendum est, quod erant in templo Solomo
nis, quamquam essent plura, quam in Tabernaculo,
quod fecit Moyses, quia quædam alia nominantur,
3. Regum 7. Primum vas istorum, scilicet Arca fœderis
erat eadem in templo Salomonis, & in Tabernaculo
Moysi. Et ideo dixit hic Dauid, ut introducat Arca,
scilicet, Arca fœderis, quæ prius erat in alijs locis,
introduceretur tunc in templum Salomonis, & nunc
introducenda erat ista in Sancta sanctorum. Nam tẽ
plum Salomonis erat diuisum in duas partes secun
dum longitudinem, scilicet, in domum interiorem,
scilicet, & exteriolem. Domus interior erat minor,
& ista erat Sancta sanctorum, eratque ibi Arca in me
dio domus, & apud parietem erant duo Cherubim
de lignis oliuarum, ut patet. 3. Regum 6. Secundum
vas erat altare thymiamatis, & istud fuit positum in
prima parte templi ante parietem Sancti sanctorum,
sicut in Tabernaculo Moysi. Erat autem velum San
cti sanctorum: ideo illi, qui ingrediebantur ad ponẽ
dum thymiamata introbant in Sanctuarium, ut pa
ret de Zacharia patre beati Ioannis: Lucae primo.
Tertium erat candelabrum, in quo erant septem lu
cernæ, & nunc erant in templo Salomonis duo can
delabra, ut patet infra vigesimo octauo. & ista posita
fuerant etiam in templo in prima parte eius ante Sa
cta sanctorum, sicut Moyses posuit candelabrum in
Tabernaculo suo. Exo. vigesimo nono. Quartum erat
vas, scilicet, mensa propositionis, quæ erat in eodem
loco, in quo in Tabernaculo Moysi. Quintum erat
altare holocaustorum, & istud erat extra templum
Salomonis in atrio Sacerdotum, quod non erat oper
tum tecto, sed vallatum parietibus, quia si esset iuxta
templum, fumus consurgens de sacrificijs inficeret
toram pulchritudinem templi. Et cum altari erant
multa alia vasa pertinentia ad illud, scilicet, mare
æneum, in quo lauabantur Sacerdotes, & luterus
etiam cum sedibus suis, in quibus erat aqua ad abluẽ
dum carnes sacrificiorum. Omnia hæc erant in
atrio Sacerdotum extra templum Salomonis, de
quibus tertio Regum septimo. Sextum vas erat la
brum æneum in Tabernaculo Moysi, & loco huius
erat in templo Salomonis, scilicet, in atrio eius ma
re æneum. De quo nunc dictum est: omnia ista va
sa erant consecrata Domino, scilicet, dedicata ad
hoc, quod ministraretur Deo in illis, & etiam erant
consecrata, quia ungebantur oleo sacro, quod voca
tur oleum vnctionis, de quo Exo. 13.

IGITUR Dauid senex, & plenus
dierum regem constituit Salomo
nem filium suum super Israel, &
congregauit omnes principes Is
rael, & Sacerdotes atque Leuitas. Numera
tique sunt Leuitæ a viginti annis, & supra,
& inuenti sunt triginta octo millia virorũ.
Et ex his electi sunt, & distribuit in ministe
rium domus Domini vigintiquatuor mil
lia: præpositorum autem, & iudicum sex
millia. Porro quatuor millia ianitores, &
totidem psaltes canentes Domino in orga
nis, quæ fecerat ad canendum.

DESCRIPTA in præcedentibus deuotione
Dauid circa templi ædificationem, hic po
nitur eius deuotio circa diuini cultus aug
mentationem, fuit enim augmentatus cul
tus diuinus per hoc, quod Dauid ordinauit Sacer
dotes, & Leuitas in ministerijs suis secundum tem
pora sua, & vices, & diuiditur in duo, quia primo po
nitur ordinatio Leuitarum, & Sacerdotum ad diu
inum obsequium. Secundo ponitur ordinatio prin
cipum Israel ad regis ministerium infra 27. Prima in
duas, quia primo ponitur Leuitarum diuisio in ge
nerali. Secundo magis in speciali sequenti capitulo.
Prima in duas, quia primo ponitur de ministerio Le
uitarum quædam ordinatio. Secundo subditur eius
ratio ibi. (Dixit enim Dauid requiem.) Prima in
duas, quia primo ponitur Leuitarum numeratio, &
per officia ordinatio. Secundo ponitur familiarum
Leuitarum distributio, ibi. *Et distribuit eos.*

*An hic sit ordo continuus ad præcedentia, & si ista immédia
te sint post illa.*
Quæst. I.

QUÆRITUR circa primum an ea, quæ ha
bentur hic habeant ordinem continuatum ad
præcedentia. Et an fuerint facta immédiate
post illa. Ad primum dicendum, quod referẽ
do ea, quæ habentur præcedenti cap. ad aliqua, quæ ha
bentur hic: non est ordo continuus, ut patet quia dici
tur hic in principio, quod Dauid constituit Salomo
nem filium suum regem super Israel. Et tamen Sal
omon constitutus erat in regem, quando facta sunt
ea, quæ habentur præcedenti cap. quia, ut ibi probatũ
est in quadam quæstione, Salomon erat rex, quando
Dauid iubeat principibus, quod adiuuarent eũ ad
ædificandum templum. Nam aliàs, si non esset cogni
tum, quod Salomon regnaturus eẽt post Dauid, nõ dice
ret Dauid principibus, quod adiuuarent eum ad ædifican
dum templum, quia ipse non ædificaret templũ, sed
ille, qui succederet Dauid in regno, non fuit tamen
cognitum, quod Dauid vellet vngerẽ Salomonem in re
gem quouique vnctus est. Nam illa die, qua Adonias
fecit se vngi in regem viuentẽ Dauid, populus erat
turbatus, quia nesciebat an vellet hoc Dauid, & nun
ciatum est ei. Et tunc iussit, quod Salomon vngeretur
in regẽ, & vnctus est. Et sic eadẽ die cognouit popu
lus, quod vellet Dauid Salomonẽ vngi in regẽ, & vnctus
est, & tunc hic agit de vnctione Salomonis, & quoniam facta
sunt, quæ habentur præcedenti cap. sciebat de Sal
omone, quod futurus erat rex post Dauid: ergo
illud

illud fuit ante illa. Quantum ad alia, quæ habentur
hic satis videtur esse ordo continuatus, quia ista facta
sunt in extremitate vitæ Dauid, cum dicatur in litera,
quod erat valde senex, quando fecit ista. Cum autem
queritur an inter ista, & præcedentia fuerit aliqua tẽ
poris distantia.

Dicendum, quod non, sed videtur, quod fuerint
facta in eodem tempore, scilicet, quod Dauid con
gregauerit principes ad omnia ista simul, & quando
fecerunt id quod habetur præcedenti cap. fecerunt
id, quod habetur hic, & vsque ad finem libri.

Circa primum dicitur. *Igitur Dauid senex, & plenus
dierum.* Scilicet, quando fecit Dauid id, quod habe
tur hic erat valde senex, & ideo vocatur plenus die
rum. Nam non sufficit dicere, quod erat senex, sed
additum est, quod erat plenus dierum.

Regem constituit Salomonem filium suum. Bis Salomon
vnctus est in regem, scilicet, semel viuentẽ patre suo
Dauid, & iterum post mortem eius. De prima vn
ctione patet tertio Regum primo. De secunda patet
infra 29. Et fuit constitutio ista in regem propter cõ
tentionem: non enim curasset Dauid constituere
Salomonem in regem, dum ipse viuebat, nisi pro
pter Adoniam, quia ille, in consilio Dauid, fecerat se
vngi in regem tertio Regum primo. Et quia si non
vngeretur Salomon post mortem Dauid, fortẽ post
mortem eius impediretur ab alijs fratribus suis, quia
quilibet vellet esse rex. Ideo fecit eum Dauid vngi,
ut populus obediret ei, dum ipse viueret, & post mor
tem suam maneret in eadem obedientia.

Super Israel. Id est, super totum Israel, scilicet, su
per duodecim tribus, quæ intelliguntur nomine Is
rael, quia hic non distinguitur Iuda ab Israel, sicut su
pra duodecimo.

Et congregauit omnes principes Israel. Scilicet, om
nes principes tribuum, & familiarũ, vel omnes prin
cipes exercitus, quia sic dicitur, 25. f. Dauid, & magi
stratus exercitus segregauerunt in ministerium filios
Asaph. *Et Sacerdotes atque Leuitas.* Leuitæ sunt mi
nores in gradu, Sacerdotes autem sunt maiores, quã
quam sint de eadem tribu, & omnes istos vocauit Da
uid ad ordinandum de cultu Dei.

Numerati que sunt Leuitæ a viginti annis, & supra. Vo
lebat Dauid ordinare Leuitas per vices suas, & tem
pora ad ministrandum. Ideo oportebat, quod prius
numeraret illos, ut sciret quot de illis dẽbat ponere
in qualibet sorte, & non numerabantur hic Leuitæ ab
vno mense, & supra, sicut Numeri tertio, sed a vigin
ti annis, & supra cuius cautela declarabitur infra in
quadam quæstione.

Et inuenta sunt triginta octo millia virorum. Computã
do omnes familias Leuitarum, scilicet, Caathitas,
Gersonitas, & Meraritas, non fuerunt plures in
uenti, & per istos diuisa fuerunt officia Leuitica.

*Ex his electi sunt, & distributi in ministerium domus Domi
ni viginti quatuor millia.* Ponia fuit numeratio Leuita
rum, ut omnes numerati applicarentur postea aliq
bus officijs, & de istis accepti sunt vigintiquatuor mil
lia pro ministerio domus, id est, ut seruirent Sacerdõ
tibus in ministerio templi in omnibus, quæ illi iube
rent, & fuit ista maxima pars Leuitarum, quia istud
ministerium, ad quod assumebantur erat magis oc
cupationis. *Præpositorum autem, & iudicum sex millia.*
Præpositi sunt, qui præponuntur alicui dignitati, vel
officio, & aliqui putant præpositos esse distinctos a iu
dicibus, sed non sunt, quia iudices vocantur præpo
siti, eo quia præponuntur illis, in quos iurisdiccionẽ
exercet, de quo infra dicitur.

Porro quatuor millia ianitorum. Isti ianitores observa
bant ianuas Sanctuarij, & erant dispositi per omnes
Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

quatuor ventos celi, ut patet supra 9. Pro quo scien
dum, quod templum Salomonis habebat solum vnã
portam, scilicet, in latere Orientali. In omnibus alijs
partibus erat clausum. Et illa porta non custodieba
tur a Leuitis, sed a Sacerdotibus. Atrium autẽ, quod
erat in circum templi habebat portas ad quatuor vẽ
tos celi, scilicet, ad Orientem, Occidentem, Meridiẽ,
& Aquilonem, & in qualibet porta istarum erant ali
qui custodientes illam, ut infra declarabitur in qua
dam quæstione. *Et totidem psaltes.* Id est, quatuor
millia cantorum: sic enim dicitur quarto Regum ter
tio, vocate mihi psaltem, id est, adducite cantorem.

Canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. Sci
licet, isti quatuor millia Leuitæ canebant in organis,
quæ fecerat Dauid. Nam fecerat Acharam psalteria,
& nabla, & cymbala, & tympana, & choros, & alia
similia instrumenta, ut ait Iosephus 7. Antiquitatum:
erat enim Dauid peritus valde in canticis diuine lau
dis, & fecit cantica multa, quæ Leuitæ canerent, & or
gana musica, in quibus canerent.

De intentione Dauid circa Sacerdotes, & Leuitas.
Quæst. II.

QUÆRITUR quæ fuit intentio Dauid ordi
nando hic Sacerdotes, & Leuitas in diuinum
ministeriũ. Considerandum ad hoc, quod Dauid
voluit ordinare totum cultum diuinum, ut debite se
haberet, & ad hoc fecit prius numerari Sacerdotes,
& Leuitas, ut postea assignaret eos certis officijs. Et
primo fecit hoc de Sacerdotibus. Nam erant duæ
familie Sacerdotales descendẽs a duobus filijs Aa
ron, scilicet, vna ab Eleazaro, & alia ab Ithamar, & in
qualibet istarũ erat vnus summus Sacerdos, qui præ
erat omnibus de illa familia Eleazari, & Achimelec
filius Abiathar de familia Ithamar: sequenti cap. Re
liqui autẽ Sacerdotes erant minores, & diuisi fuerunt
omnes per vigintiquatuor sortes, vel partes, quarum
qualibet habebat certum nomen, & in familia Elea
zari, quæ erat magna, fuerunt decem, & sex sortes,
& in familia Ithamar, quæ erat minor, fuerunt octo
sortes, sequenti cap. Et Sacerdotes istarum sortium
ministrabant per diuersa tempora secundum ordi
nem sortium iuarum, ut declarabitur sequenti cap.
manebant autem tres familie Leuitarum, scilicet,
Caathite, Merarite, & Gersonite, & diuisi fuerunt
etiam isti per officia sua, quia quidam facti sunt iani
tores, alij cantores, alij thesaurarij, ut patet infra vi
gesimo quinto, & vigesimo sexto. fuerunt etiam
rursus isti diuisi per sortes, quia cantores diuisi fuerunt
per vigintiquatuor sortes infra vigesimo quinto. Iani
tores etiam & thesaurarij per alios modos sortium,
de quibus magis ibi declarabitur: ista fuit ordinatio
Sacerdotum, & Leuitarum, quæ nunc facta est per
Dauid, & principes. Causa autem motiua ad faciẽ
dum ordinationem istam fuit duplex, prima fuit,
quia priori tempore erant Sacerdotes, & Leuitæ
deordinati, eo quod non erant certi, qui deberent
ministrare, nec erant eis assignata certa tempora, sed
erat aliquis confusio inter ministrantes, & erat ma
ior labor, nec ministrabatur tam debite. Nunc au
tem Dauid voluit reducere omnia ad ordinem, scili
cet, diuidendo omnes Sacerdotes in sortes certas,
& eodem modo Leuitas, & assignando illis sortibus
tempora certa ad ministrandum, & sic ministrarent
debite temporibus suis, nec impediret vnus alium.
Secunda causa erat propter mutationem modi mini
strandĩ. Nam vsque nunc fuerant Sacerdotes mini
strantes in diuersis locis, vbi erat Sanctuarium. Nam
mutabatur de loco ad locum, nunc autẽ manũ erat

semper in Ierusalem. Ideo oportebat dari alium modum ministrandi. Nam iam non essent diuisi Sacerdotes per diuersa loca, scilicet, quidam ministrantes coram Arca, & alij in Tabernaculo, sicut erat ante hoc, vt patet supra 16.

De ordine dato a Dauid Sacerdotibus, & Leuitis in ministerio. Quæst. 111.

QVAERITVR vterius cum Dauid nunc dederit ordinem conuenientem in ministerio Sacerdotum, & Leuitarum, quare iste ordo non fuit datus a principio a Deo in deserto, quando data est lex, vel saltem postquam fuit Sanctuarium in terra Chanaan.

Respondendum, quod hoc fuit propter duo. Primo, quia Deus preiudicauerat, quod Sanctuarium in terra Chanaan non mansurum esset firmum in eodem loco, sed aliquando esset in vno loco, & aliquando in alio, quousque Deus eligeret sibi locum, in quo maneret semper. Et tamen ante tempora Dauid non elegerat aliquem locum, in quo maneret, sed tunc elegit Ierusalem, vt dicitur sequenti lib. capitulo sexto, ordinatio autem ista Sacerdotum, & Leuitarum quædam hic conueniebat manente Sanctuario in eodem loco, sicut iam futurum erat. Ideo tempore precedenti, quando Sanctuarium sepe mutabatur, non conueniebat iste ordo. Nam fuit mutatum istud Sanctuarium de Sylo in vrbem Nobe, & de vrbe Nobe in Gabaon, & de Gabaon in Ierusalem, vt declaratum est primo Regum septimo. Secundum erat, quia antequam esset templum Salomonis, Sanctuarium, & Arca erant diuisa, quia magno tempore mansit Arca foederis extra Tabernaculum, quia post educta est de Sylo, & captiuata a Philistinis, primo Regum quarto, & quinto. Nec reducta fuit ad Sanctuarium vsquequo edificatum est templum Salomonis, & tunc posita est in illo, vt patet tertio Regum octauo, & sequenti lib. cap. 6. Et sic quando fuit Tabernaculum Domini in Nobe, & postea in Gabaon, fuit Arca ab eo disincta, & mansit in domo Aminadab in Cariathiarim supra decimotertio, & primo Regum septimo. Et postea in domo Obededom Leuitæ, & deinde in Ierusalem in domo Dauid, vt patet secundo Regum texto, & supra decimotertio, & decimo quinto. Erant ergo isto tempore quidam Sacerdotes, & Leuitæ ministrantes coram Arca in Ierusalem, & alij ministrabant in Tabernaculo in Gabaon, vt patet supra decimo sexto, ordinatio tamen Leuitarum, & Sacerdotum, quæ facta est hic non poterat conuenire illi tempori, in quo ministraretur in diuersis locis, eo quod omnes Sacerdotes erant hic diuisi per viginti quatuor sortes, sequenti capitulo. Et Leuitæ canores per totidem infra 25. Et vna fors debebat ministrare post aliam, si tamen ministrarent in diuersis locis, diuiderentur sortes, & non maneret iam idem ordo. Ideo non potuit dari iste ordo, nec aliquis alius Sacerdotibus, & Leuitis a principio ad hoc, quod duraret omni tempore, quia ille ordo, qui daretur, si conueniret tempori, in quo Tabernaculum, & Arca erant diuisa, & mutabantur de loco ad locum, non conueniret tempori, in quo ambo essent in eodem loco permanentes: nulla ergo lex data est ante hoc. Nunc verò cum templum edificaretur in Ierusalem, & ibi semper mansurum esset Sanctuarium, poterat dari lex vna, quæ iam conueniret omni tempori, quia omni tempori manendum erat in eodem loco.

De auctoritate Dauid ad statuendum istum ordinem. Quæst. 111.

QVAERITVR vterius an Dauid habuit auctoritatem ad statuendum modum, quem tenere deberent Sacerdotes, & Leuitæ in cultu Dei. Aliquis dicit, quod sic, quia licet Dauid non haberet istam auctoritatem, tamen totus Israel poterat hoc scire, hoc autem fecit Dauid, quia congregauit omnes principes Israel, & Sacerdotes, & Leuitas, qui representabant totum populum. Et totus populus poterat hoc facere. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia populus poterat disponere de illis, quæ pertinebant ad gubernationem sui ipsius, sed non de illis, quæ pertinebant ad cultum Dei, quia nesciebant an tales ceremonie Deo placerent. Item patet hoc efficacius, quia Deuteronom. duodecimo, dicitur, quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, nec addas quidquam, nec minuas. sed ordinando isto modo, qui habetur hic, multa addebantur ad cultum Dei, quæ prius non fuerant, ideo non licebat hoc omnibus Israelitis etiam simul sumptis facere. Aliquis dicit, quod licebat hoc facere Dauid, ex eo quod erat Propheta, & Prophetæ sciunt voluntatem Dei: & sic credere, quod Dauid sciebat istam ordinationem Deo placere. Sed dicendum, quod adhuc istud non stat, quia istud est verum de illis Prophetis, qui erant Prophetæ primi modi, quibus Deus consueuerat loqui, & reuelare aliqua occulta. Secus autem de Prophetis secundi modi, qui solum faciebant cantica diuine laudis, & Deus nihil sibi reuelabat, & sic erat de Dauid, vt declaratum est supra vigesimo primo, in quadam questione. Ideo non crederetur ex hoc, quod Deus sibi reuelaret, quæ non consueuerat ei reuelare futura.

Dicendum, quod licet Dauid, & populo facere istam ordinationem, quia faciebant auctoritate Dei. Vnde non faciebant ipsi, sed magis promulgabant ordinationem a Deo factam, & est modus, scilicet, quod Deus faceret istam ordinationem, & mitteret eam ad Dauid scriptam de cælo. Et postea Dauid promulgaret eam cum omnibus de Israel: sic enim fuit de forma edificationis templi. Nam Deus misit sibi totam figuram templi, & partium suarum, & nomina materiarum, de quibus singula fieri debebant, vt patet infra 28. vbi cum Dauid retulerit Salomoni nomina vasorum, & materiarum eorum, subdit: Omnia hæc venerunt ad me scripta manu Domini, vt intelligerem vniuersa opera exemplaris. Ita credendum est de ista ordinatione. Nam Deus misit figuram templi, & partium suarum ipsi Dauid, quia poterat dubitare circa illam. Sed ita etiam poterat dubitare circa ordinationem Sacerdotum, & Leuitarum, ideo credendum est, quod de cælo sibi hæc scripta miserit.

De aetate Dauid, quando hæc ordinauit. Quæst. 111.

QVAERITVR vterius quantæ ætatis erat Dauid, quando fecit hæc, quæ habentur hic: cum litera dicat, quod erat senex, & plenus dierum. Aliquis dicit, quod erat in magna ætate, vt pote nonaginta, vel centum annorum, quia hic significatur magna longeuitas, cum non solum dicatur, quod erat senex, sed etiam plenus dierum. Dicendum est, quod Dauid non poterat esse septuaginta annorum, quando fecit hæc, quod patet, quia Dauid erat triginta annorum, quæ constitutus est rex super Iudam, vt patet 2. Regum 5. Regnauit autem postea quadraginta annis, scilicet, septem annis, & dimidio in Hebron, & triginta, & tribus in Ierusalem, vt patet 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & infra 29. Ideo

29. Ideo solum peruenit ad septuaginta annos. Et tamen dicebatur esse senex, & habere plurimos annos ætatis, vel plenus dierum, sic etiam dicitur 3. Regum 1. Et tamen Dauid tunc erat eiusdem ætatis cuius nunc dicitur: tamen senex, & plenus dierum, eo quod in isto paruo tempore Dauid peruenerat ad magnam senectutem: Nam senectus dicitur corporis defectione, quando iam omnes vires languent, & sic erat in Dauid: nam tantum fuerat debilitatus, quod cum operetur vestibus non calefiebat, sed oportuit, quod quæreretur sibi adolescentula, quæ cubaret in sinu eius, & calefaceret eum. 3. Regum primo, potest autem vocari plenus dierum dupliciter, vno modo, quia quæquam non vixisset multis diebus, tamen in illo tempore fecit opera multorum, qui autem pauca facit, dicitur paucis diebus viuere, etiam si multis annis vixerit. Qui autem nullum bonum facit quantumcumque vixerit dicitur nunquam vixisse, & qui multa bona explet etiam si pauco tempore vixerit, dicitur longissimo tempore vixisse, sic dicitur Sapient. 4. de viro sancto. Consummatus in breui expleuit tempora multa. Id est vir consummatus, vel perfectus in virtute in breui expleuit tempora multa. i. viuendo breui tempore vixit multis temporibus, eo quod in pauco tempore expleuit opera multorum annorum. Sic fuit de Dauid, qui opera multa, & magnifica fecit, plura quam fecerunt omnes successores sui simul sumpti: ideo dicitur vixisse maiori tempore quam omnes illi, & consequenter erat plenus dierum. Secundo modo potest intelligi, quod Dauid erat plenus dierum, id est, habebat plenitudinem ætatis, quia quando quis accedit ad illam ætatem, ad quam rationabiliter homines accedere possunt cum plenitudine iudicij sui, dicuntur esse pleni dierum, sic erat de Dauid. Nam vixit septuaginta annis, & ista est mensura vite humane, cum bona corporis habitudine, quia post hoc non est vita, sed dolor, sicut dixit ipse Dauid, & habetur Psal. 89. f. Anni nostri, sicut aranea meditabuntur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis. Si autem in potestatis octoginta annorum, amplius labor, & dolor. Sed ipse vixit septuaginta: ideo plenus dierum erat.

De anno determinato quando Dauid hæc ordinauit. Quæst. 111.

QVAERITVR vterius, in quo anno determinate Dauid fecit istas ordinationes, quæ habentur hic. Quidam respondent, quod fecit in illo anno, quo adduxit Arcam de domo Obededom in domum suam, & patet hoc, quia tunc ordinauit de ministracione Sacerdotum, & Leuitarum supra 16.

Dicendum, quod non stat propter tria, primo, quia Dauid isto tempore, quo hæc fecit erat valde senex, & plenus dierum, & tamen tunc non erat senex, quia illud fuit quasi in principio regni sui, vt supra, vt declaratum est secundo Regum sexto, & supra decimo tertio, vixit tamen Dauid postquam cepit regnare super Israel triginta & tribus annis, vt patet secundo Regum quinto, & tertio Regum secundo, & solum vixerat septuaginta annis, vt declaratum est precedenti questione. Erat ergo Dauid tunc non in senectute, sed in medio ætatis. Secundo patet, quia Dauid prius constituit Salomonem in regem, quam faceret ordinationes istas de Sacerdotibus, & Leuitis, vt patet supra in litera. Salomon tamen non fuerat vnctus in regem, quando Dauid duxit Arcam de domo Obededom in domum suam: immo nec erat tunc natus, quod patet, nam Salomō natus est de Dauid, & Bethsabee. 2. Reg. 12. & tamen quando Dauid duxit Arcam in domum suam, nondum acceperat Bethsabee in Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

vzorem. Nam de translatione Arce habetur. 2. Reg. 6. Et de adulterio cum Bethsabee habetur. 2. Reg. 11. Et postea natus est vnus paruulus de Bethsabee ex adulterio, qui mortuus est. 2. Reg. 12. Et postea nati sunt quatuor successiue, quorum vltimus fuit Salomon, vt patet supra 3. Ideo multo tempore post translationem Arce in domum Dauid, natus est Salomō, & consequenter non fuerunt ista facta, quando portata est Arca in domum Dauid. Confirmatur istud, quia Dauid quando mortuus est paruulus genitus ex adulterio cum Bethsabee, introiit ad orandum coram Dño in domum, in qua erat Arca in Palatio suo, vt patet 2. Reg. 12. Et sic portata erat Arca tunc in domum Dauid, & tamen Salomon nondum natus fuerat, sed post illum paruulum nati sunt tres alij de Bethsabee, & quartus Salomon supra 3. Ideo iam erat Arca in domum Dauid. Tertio patet, quia ordinatio quam fecit Dauid de Sacerdotibus, & Leuitis, quando translata est Arca in domum suam, fuit solum distinguendo Sacerdotes, & Leuitas. f. qui ministrare deberent coram Arca in Ierusalem, & qui ministrare deberent in Gabaon. f. Sadoc summum Sacerdotem, & quosdam Sacerdotes, & Leuitas cum eo, & alios fecit manere coram Arca in Ierusalem, scilicet, A. saph, & socios eius supra 16. nunc autem Dauid ordinauit statum Sacerdotum, & Leuitarum ministrantium in eodem loco, quia diuisit eos per sortes, & vna succedebat alteri in ministrando, vsquequo omnes ministrarent, & tunc ministrabat prima. Ideo non poterat ista ordinatio conuenire illi tempori: immo ista fuit vna de causis, quare non potuit ista ordinatio fieri: ante hoc, nec deiecit, quod Deus illam fecisset prius, vt declaratum est supra in quadam questione.

Dicendum ergo, quod Dauid constituit Salomonem regem circa finem vite suæ, & post hoc ordinauit ea, quæ habentur hic, fuitque istud anno vltimo vite eius. Quod patet, quia infra 16. dicitur, quod Dauid ordinauit omnia hæc anno quadagesimo regni eius, & tamen non regnauit nisi quadraginta annis. 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2.

Propter quid Sacerdotes principes, & Leuitæ congregati sunt ad Dauid. Quæst. 111.

QVAERITVR vterius ad quid Dauid congregauit nunc omnes principes Israel, & Sacerdotes, atque Leuitas.

Dicendum, quod propter multa. Primo propter edificationem templi, quia volebat Dauid oēs illos exhortari de edificatione, quod filium suum Salomonem adiuuarent, vt patet precedenti cap. cum dicitur. Quod præcepit omnibus principibus, vt adiuuarent eum. Secundum erat ad concordandum aliqua de statu regis Salomonis cum populo: nam nouiter fuerat vnctus in regem, & reges nouiter vncti solent facere aliquas concordias, vel pacta cum populis suis, & illa vocantur leges regni: sic enim fuit quando vnctus est Saul in regem. Nam Samuel scripsit legem regni, & publicauit coram populo, & posuit illam coram Domino, vt patet 1. Reg. 10. Ad faciendum tales concordias requirebatur totum, vel aliqui representantes totum regnum, & isti fuerunt oēs principes, & Sacerdotes, & Leuitæ, & propter hoc intelligendum est, quod non solum fuerunt hic principes exercitus, sed etiam principes tribuum, & familiarum, quia isti conuenientius representabant oēs tribus, & familias quarum erant, quam principes exercitus, qui curam gerebant exercitus. Tertium erat propter istas ordinationes Leuitarum, quæ nunc factæ fuerunt. Sed aliquis dicit, quod non erat necessè ad hoc vocari

totum populum, vel principes representantes totum populum, eo quod non tribuebant aliquam auctoritatem in ista lege, sed facta fuerat a Deo, ut supra dictum est. Respondendum, quod aut dicitur istam ordinationem a Deo fuisse datam, aut ab hominibus factam. Si erat a Deo data, requirebatur, quod omnes de Israel convenirent ad publicationem illius, ut susciperent illam, & obedirent sibi. Sic etiam in publicatione legis Moyse totus populus presens fuit: Exo. 19. Et Deus fecerat omnes illos purificari, & presentes esse, ut patet ibidem. Etiam in confirmatione legis omnes fuerunt presentes, & responderunt se acceptare legem: Exo. 24. Et postea in maledictionibus non observantium legem, & in benedictionibus observantium fuit totus populus presens. Et erant sex tribus ad unam partem, & sex ad aliam, ut patet Deuteronom. vigesimo septimo. Ita autem hic cum reciperetur lex noviter data a Deo, omnes presentes esse debent. Item requirebatur presens istius legis. Nam Levites, & Sacerdotes numerandi erant ad hoc quod distribuerentur per sortes, & ministeria, quod non fierent sine numeratione, & ad numerationem debent esse presentes ipsi Levites, qui numerabant, & etiam ipsi principes, qui numerabant presentes esse debebant, etiam debebant postea Levites dividi. Et ad divisionem istam, & assignationem officiorum convenire debent principes loco totius populi. Si autem data est lex ista ab hominibus: manifestum est, quod requirebatur presens totius populi, vel aliquorum representantium populum, ut legem facerent, potissimum cum esset ista circa cultum Dei, & requirebatur maior prudentia, & maturitas circa illam.

Propter quam causam Levite fuerunt numerati.
Quaest. VIII.

QUAE RITVR ulterius ad quid fuerunt numerati Levites. Respondendum est, quod nunc Levites, & Sacerdotes dividendi erant per officia, & sortes. Et ad hoc requirebatur numeratio. Nam ut sortes fierent aequales, vel quasi, oportebat, quod sciretur quot erant Levites, & Sacerdotes, & poneretur in vnaquaque sorte, quod opportunum erat ponere alias nulla fors potest statui, nec etiam sciretur quot sortes fieri deberent. Et qui Levites essent de ista, vel de illa sorte. Sed dicitur, quare ergo non fuerunt numerati Sacerdotes, quia etiam ipsi per sortes dividendi erant?

Dicendum, quod illi numerati fuerunt, & tamen summa eorum non ponitur hic, eo quod Sacerdotes erant distincti a Levitis, & de eorum divisionibus, & sortibus habetur sequenti cap. Et ibi etiam non ponitur numerus eorum, sed ponuntur sortes, & dicitur, quod illi numerati fuerant ad faciendum istas sortes.

De numeratione Levitarum a viginti annis supra.
Quaest. IX.

QUAE RITVR ulterius quomodo numerati fuerunt hic Levites a viginti annis, & supra, quia Levites non solent computari hoc modo, sed Deus iubebat illos computari ab vno mense, & supra, ut patet Num. 3.

Respondendum, quod Levites computantur multipliciter. Aliquando ad commutandum illos pro primogenitis popularium. Aliquando ad ministrandum in officiis suis, & aliquando ad cessandum ab officiis.

F Primo modo computabantur Levites ab vno mense, & supra, sic patet Num. 3. Nam ibi iussit Deus computari Levitas ad hoc, quod darentur pro primogenitis omnium popularium. Nam primogeniti de popularibus obligati erant Deo, quia liberaverat eos ab Angelo percussore in Aegypto, quia tamen abiecerat Deus omnes tribus praeter Leviticam quantum ad hoc, quod sibi ministrarent: accepit Levitas loco primogenitorum aliarum tribuum. Et quia primogeniti quando offerebantur Domino, offerebantur intra mensem, vel quasi, scilicet, quando purificabatur mater offerebatur filius in templo, & dabatur precium constitutum pro eo, sicut fecit Domina nostra de Christo: Luc. secundo. Accipi ergo debebant Levites in computationem ab vno mense, & supra, quia commutabantur pro primogenitis, qui in illa etate dabantur Deo. Secundo modo fiebat computatio Levitarum ad ministrandum, & tunc computabantur interdum a triginta annis, & supra. Et interdum a viginti quinque annis. Istud autem fiebat, quia in principio ministratio dabatur Levitis leviore ministeria, & postea dabatur grauiora, & sic a viginti quinque annis vsque ad triginta habebant leuia officia, & a triginta annis, & supra habebant grauiora, vel, ut alij volunt, in primis quinque annis non ministrabant, sed ad discendum officium ministrandi: in annis sequentibus ministrabant: ideo Num. quarto, computantur Levites a triginta annis, & supra, & Numeri 8. computantur a viginti quinque annis. Tertio modo computabantur Levites ad cessandum a ministerio, & tunc computabantur a quinquaginta annis, & supra. Nam tunc cessabant ministrare, & efficiebantur custodes vasorum: Numeri 8. hic non debuit teneri primus modus, quia non computabantur Levites nunc ad commutandum eos pro primogenitis Israelitarum, sed ad ministrandum: ideo non computantur ab vno mense, & supra. Sed obijciatur, quod interdum Levites non numerabantur ad commutandum eos pro primogenitis Israelitarum, & tamen computantur ab vno mense, & supra, ut patet Numeri vigesimo sexto. Et non potest dici, quod ibi dantur in commutationes pro primogenitis aliarum tribuum, quia illa commutatio iam facta erat in Gabaon ab exitu de Aegypto in deserto Synai, quando tota tribus Levi data est Deo loco primogenitorum aliarum tribuum. Et non poterat dari pluries, quia quod semel datum est in solutionem, non potest dari iterum ad satisfaciendum de alio debito, quia quod meum est ex vna causa, ex altera causa effici meum non potest, nisi desinat esse meum. Computatio tamen facta Numeri vigesimo sexto, fuit anno quadagesimo ab exitu de Aegypto, quando iam erant Israelites apud terram Chanaan iuxta Iordanem, ut patet ibidem: etiam ibi declaratum est. Ideo interdum numerabantur Levites ab vno mense, & supra. Et non pro commutatione.

K Dicendum, quod Levites aliquando computabantur ab vno mense, & supra. Et non in commutationem, sicut ibi, & non computabantur ad ministrandum, sed solum ad sciendum summam, & tunc non differebat, in qua etate computaretur: si tamen computarentur ad ministrandum, computarentur in etate, in qua possent ministrare, sed non possunt ab vno mense, & supra ministrare: saltem ergo ab anno vice simo computarentur, & quia hic computabantur Levites ad distribuendum eos per officia, non debebant computari ab vno mense, & supra, sed in maiori etate, & sic computati sunt a viginti annis, & supra.

De

De computatione Levitarum, quare non est facta secundum legem.
Quaest. X.

QUAE RITVR ulterius dato, quod non debeant computari Levites hic ab vno mense, & supra: tam enim quare saltem non computantur, sicut in lege, scilicet, a viginti quinque annis, & supra, vel a triginta annis, & supra, ut patet Numeri 4. & 8.

Respondendum, quod duo fuerunt propter quos variatus fuit iste modus computandi a modo prioris. Primum est, quia quando data est lex, & etiam toto tempore praecedenti, pauci ministri sufficiebant pro cultu Dei, eo quod non fiebat sollemniter, sicut factus est postea adificatio templo Salomonis. Ideo sufficiebat prius accipi ministros a triginta annis, & supra: facta tamen templo per Salomonem, fuit cultus diuinus in magna sollemnitate, & requirebantur multi ministri, & si acciperentur omnes a triginta annis, & supra, non inuenirentur tot, quot erant necessarii. Ideo oportuit accipere ministros in minori etate, ut plures inuenirentur, & sic accepti sunt a viginti annis, & supra. Secundum, & precipuum erat propter mutationem ministratorum. Nam antequam fieret templum Salomonis erant ministratores Levitarum graues, scilicet, quia debebant portare Sanctuarium, & omnia vasa eius de loco ad locum, cum non esset Sanctuarium manens: & ad ista officia requirebatur robur virile, & sic computabantur Levites a triginta annis, & supra. Numeri quarto, vel a viginti quinque annis, & supra pro alijs minoribus ministratoribus: Numeri 8. Nunc autem facta templo Salomonis Levites non portaturi erant Tabernaculum, nec vasa eius de loco ad locum, eo quod iam mansurum erat Sanctuarium Domini firmum in Ierusalem, & sic relique ministratores Levitarum essent leues, pro quibus sufficeret Levitas esse a viginti annis, & supra. Et sic statutum est, & istam causam expressit Dauid pro ista ordinatione, scilicet. Requiem dedit Dominus Israel populo suo, & habitationem in Ierusalem vsque in aeternum, nec erit officium Levitarum, ut ultra portent Tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum. Iuxta praecipua quoque Dauid nouissima supputabitur numerus filiorum Levitarum a viginti annis, & supra, & ista fuit vna causa, & potissima, quare non potuit ista ordinatio Sacerdotum, & Levitarum, quae nunc facta est fieri a principio, eo quod ministeria, quae tunc erant, nunc cessabant esse, & mutatis rebus, de quibus est lex, oportet mutari legem, vel cessare illam.

In qua etate computabantur Levites.
Quaest. X.

QUAE RITVR ulterius cum Levites computarentur hic a viginti annis, & supra, an computaretur omnes quantumcunque senes, vel solum vsque ad aliquam etatem. Quidam dicunt, quod solum computabantur a viginti annis vsque ad quinquaginta, quia hic computabantur Levites ad ministrandum, & tamen in anno quinquagesimo cessabant Levites ministrare, ut patet Numeri 8.

Respondendum est, quod Levites computabantur hic ab anno vice simo, & supra in quacunque etate essent. Et ratio est, quia hic computabantur ad ministrandum, & istae ministratores, quae iam competebant Levitis erant leues, cum non deberent portare aliqua onera, & sic in quacunque etate poterant illas exercere. Cum autem dicitur Num. 8. quod Levites in anno quinquagesimo cessabant ministrare,

Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

A non dicitur, quod cessarent simpliciter a ministratio ne, sed solum cessabant a portatione onerum, & ista erant difficilia, & tamen habebant alias ministratores leues. scilicet, custodire vasa sacra, & alia, quae eis commendabantur: Num. 8. Cum quae quinquagesimum annum aetatis impleuerint, seruire cessabunt, eruntque ministri fratrum suorum in Tabernaculo foederis, ut custodiant, quae sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non facient. Scilicet, opera grauiora, & tamen nunciam cessauerant omnia opera grauiora. portatio onerum: Ideo poterant ministrare Levites etiam post annum quinquagesimum vsque ad mortem, & sic numerati fuerunt hic. Ideo dicitur hic a viginti annis, & supra, & non praefinitur aliquod tempus postea.

De multitudine virorum, scilicet, triginta octo millia.
Quaest. XI.

QUAE RITVR ulterius de ista summa triginta octo millium virorum: an fuerit pro omnibus Sacerdotibus, & Levitis, vel solum de Levitis. Aliquis dicit, quod solum fuit summa Levitarum, quia solum dicitur hic numerati sunt Levites.

Dicendum est, quod hoc non obstat, quia Levites aliquando est nomen officij, & aliquando nomen progeniei. Primo modo distinguuntur Sacerdotes a Levitis, qui erant Sacerdotes superiores in gradu. Secundo modo non distinguebantur Levites, & Sacerdotes, quia omnes erant de tribu Levi, & sic patet de Aaron, qui erat summus Sacerdos, & tamen ipse vocabatur Levites, ut patet Exodi quarto. Aaron frater tuus Levites scio, quod eloquens sit. Et sic poterat accipi hic Levites pro nomine stirpis, & non officij.

Dicendum, quod verum est, quod poterant intelligi Sacerdotes nomine Levitarum, & tamen non intelliguntur hic nomine eorum, sed tota ista summa est Levitarum, quod patet, quia Levites, & Sacerdotes fuerunt distincti per diuersa officia, & non pertinebant illo modo officia Sacerdotum ad officia Levitarum, unde de Levitis ponitur hic, & de Sacerdotibus sequenti cap. Et sic non intelligerentur Sacerdotes sub ista summa. Secundo patet, & efficacius, quia hic est summa triginta octo millia virorum, & omnes isti acceperunt officia Levitica, ut patet in littera, scilicet. Viginti quatuor millia eorum fuerunt pro ministerio domus, & sex millia iudicum, & quatuor millia ianitorum, & totidem cantorum, quae sunt simul triginta octo millia: omnes tamen isti erant Levites, quia ad Sacerdotes non pertinebant tales ministratores, sed illos, quae fiebant in altari, & sacrificijs cum accessorijs, ut patet infra in littera. solum ergo Levites fuerunt isti. Et tamen computati fuerunt hic omnes tres familiae Levitarum, & postea fit distinctio earum.

De Levitis distributis in ministerium domus.
Quaest. XII.

QUAE RITVR ulterius, qui erant isti Levites, qui distributi sunt in ministerium domus. Et quod erat istud ministerium, quod faciebant isti viginti quatuor millia virorum. Quidam dicunt, quod istud ministerium erat Sacerdotale, quia proprie Sacerdotes erant, qui ministrabant in domo Domini, & sic volunt quod viginti quatuor millia erant de Sacerdotibus. Et tunc dicitur, quod nomine Levitarum intelliguntur hic Sacerdotes, sed istud improbatum est praecedenti questione: ideo dicendum, quod erant Levites. Nicolaus tamen dicit, quod istud ministerium domus erat adiu-

Ll 4 uare

uare Sacerdotes in excoiatione animalium pro sacrificijs, & similibus, quæ eis iubebantur. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Sacerdotes habebant officium istud, & non pertinebat ad Leuitas, sicut nec sacrificare, & facere alia ministeria altaris, nisi in casu necessitatis magne, quando non erant Sacerdotes, qui sufficerent ad excoiandum animalia, & instabant multa sacrificia facienda, poterant eos adiuuare Leuitæ. Sic enim factum est tempore Ezechie regis. Nam tempore Achaz patris sui fuerat totus populus in idolatria, & cessauerat ministerium domus Domini: ideo tempore Ezechie, quando uoluit restituere diuinum cultum, erant paucissimi Sacerdotes, & multa hostiæ oblatæ sunt propter solennitatem, & deuotionem populi tunc redeuntis ad cultum Dei, & quia pauci Sacerdotes erant, nec poterant facere omnes cæremônias sacrificiorum, adiunxerunt eos Leuitæ ad excoiandum animalia, ut patet sequenti lib. cap. 29. Sacerdotes uero pauci erant, nec poterant sufficere, ut pelles holocaustorum detraherent, unde & Leuitæ fratres eorum adiuuauerunt eos, donec impleteret opus. Nunc autem ponebatur lex de ministrando: ideo non daretur Leuitis in officium, quod ministrarent adiuuando Sacerdotes ad excoiandum animalia, quia alijs non cõpeteret eis propter necessitatem, sed ex lege, & tamen ex necessitate solum competebat, ut declaratum est, Leuitis istud officium. Dicendum autem quod non apparet, quod ministerium domus Domini esset istud quod habebant nunc Leuitæ. Nam ultra ministeria, quæ ponuntur in litera, scilicet, esse iudices, & cantores, & ianitores, & prepositos, non reperiuntur aliqua alia in Scriptura. Sed aliquis dicit, quod aliud erat ministerium Leuitarum, scilicet, quia quidam erant thesaurarij, ut patet infra 26. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia thesaurarij, & ianitores pertinebant ad idem officium. Et ideo de quatuor millibus ianitoribus, qui ponuntur hic, erant quidam ianitores, & alij thesaurarij, ut colligitur infra vigesimo sexto, postissimè, quia dato, quod ianitores, & thesaurarij essent distincti, tamen non ponerentur viginti quatuor millia de thesaurarijs, quia pauci requirebantur ad illam ministracionem.

Dicendum ergo, quod istud ministerium domus Domini erat quasi officium extraordinarium, scilicet, quod non erat unum officium, sed multa, scilicet, obedire Sacerdotibus in omnibus, quæ iuberent subieruendo eis ad ministeria sua: pertinebat enim ad Sacerdotes offerre sacrificia principaliter, & pro istis sacrificijs erant multa necessaria, scilicet, animalia, & libamenta, scilicet, farina, uinum, oleum, sal, & thus, & etiam ligna multa, & aqua ad lauandum hostias, & ut lauerentur ipsi Sacerdotes, quando ministrarent. & quamquam Sacerdotes uiderentur istis faciendi sacrificia, tamen parare illa, & ducere ad templum, & offerre ipsis Sacerdotibus non pertinebat ad Sacerdotes, sed ad ministros inferiores, scilicet, ad Leuitas. Et quia occupationes istæ erant multæ plurquam in alijs officijs Leuitarum, assignati fuerant viginti quatuor millia Leuitarum pro ista ministracione, & in alijs officijs erant pauciores, scilicet, de cantoribus, ianitoribus, prepositis, & iudicibus: sic etiam in Ecclesia fit. Nam Sacerdos solus consecrat in pane, & uino. Et tamen præsentare sibi panem, & uinum ad consecrandum, & portare uasa ad hoc, & lumen, & librum, & ornare altare, ad alios ministros inferiores pertinet, scilicet, ad diaconum, subdiaconum, & Acolitum, ut ait Magister quarto Sententia. distinct. vigesima quarta. Et in De

uigesima quinta, cap. perlectis. Et quia istud ministerium Leuitarum, in quo subscriuebant Sacerdotibus non erat unum, sed multa, non habet unum nomen speciale, sicut ministerium ianitorum, & cantorum, sed uocatur generaliter ministerium domus Domini quam ministerium aliorum Leuitarum, eo quod alij non subscriuebant Sacerdotibus, sed habebant ministeria sua deter minata, ut cantores, & ianitores, & quia Sacerdotes ministrabant magis proprie in domo Domini, quam Leuitæ, & isti Leuitæ subscriuebant Sacerdotibus, dicebantur isti habere ministerium domus Domini.

De officio præposituræ.

Quæst. XIIII.

QUÆRITUR ulterius de Leuitis, qui erant prepositi, & iudices, scilicet, quod officium erat prepositura, & quorum erant iudices isti Leuitæ. Aliqui uolunt, quod prepositi differant a iudicibus, & tunc dicentur prepositi in aliquo officio speciali quod hic non nominatur, & posset dici, quod isti erant thesaurarij, & uocarentur prepositi, quia preponebantur thesauris domus Domini, & sic uocantur infra vigesimo sexto.

Dicendum tamen uidetur, quod prepositi, & iudices non differebant, sed ipsi iudices uocabantur prepositi, quia preponebantur illis, in quos exercebant iurisdictionem, & patet hoc, quia si officium preposituræ esset per se distinctum ab officio iudicium: poneretur per se summa iudicium, & per se summa preposituræ: & tamen ponitur eadem summa pro utriusque, scilicet, sex millia uirorum, quod non fit in alijs. In ianitoribus, & cantoribus: ergo non distinguuntur iudices, & prepositi. De iudicibus autem dubium est quorum erant iudices isti Leuitæ.

Respondendum est, quod erant iudices Israelitarum. Pro quo considerandum est, quod Israelitæ habebant duos modos iudicium, quidam erant iudices maiores, de quibus non appellabantur, & isti erant septuaginta, quorum maximus erat summus Sacerdos, & erant semper in uno loco, & uocabatur domus consilij, vel domus iudicium, & licet omnes essent iudices ad deliberandum quid deberet iudicari: in causis tamen unus eorum sententiam proferebat, scilicet, solus summus Sacerdos, & a sententia illius non poterat appellari, & si quis repugnaret occidebatur, Deuteronom. 17. Isti duces condemnauerunt Christum ad mortem, ut ait Iosephus 18. Antiqui. Et ob hoc in passione sepe dicitur, quod princeps Sacerdotum, & seniores faciebant aliquid contra Christum, vel loquebantur, & uocabantur seniores illi septuaginta iudices, qui erant sub summo Sacerdote, & ob hoc uocabantur seniores, quia successerant septuaginta senioribus, quos Deus dedit Moyfi in deserto in socios, & coadiutores quantum ad regimen populi, ut patet Num. 11. Et sicut Moyfes erat maior omnibus illis septuaginta, ita summus Sacerdos erat maior inter istos septuaginta seniores: infra istos erant alij iudices minores per singula loca Israel, & iudicabant causas minores, appellabanturque de eis ad domum iudicij, vel consilij, scilicet, ad septuaginta seniores, & isti iudices erant oriundi de locis illis, in quibus iudicabant, & quia isti non erant tam periti in lege, dabantur cuilibet iudici duo Leuitæ tamquam assistores, ut ait Iosephus 4. Antiquita. Et erat hoc, quia Sacerdotes, & Leuitæ nouerant bene legem, & non populares, sed potius ab illis querere debebant, ut patet Malach. secundo, scilicet. Labia Sacerdotis custodiendæ scientiam, & legem exquisitè de ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.

De

De hoc etiam patet infra 26. scilicet. Isaaritis uero præerat Chonenias, & filij eius ad opera forinsecus super Israel, ut docerent eos atque iudicarent. Sic etiam patet sequenti lib. cap. 19. scilicet. Constituit Iosaphat in Ierusalem Leuitas, & Sacerdotes, & principes familiarum ex Israel, ut iudicium, & causam Domini iudicarent habitatoribus eius. Et sic Leuitæ erant iudices super Israel, & isti sex millia uirorum Leuitarum separati fuerant, ut distribuarentur per omnia loca Israel in iudices.

De numero ianitorum. Quæst. XIIII.

QUÆRITUR ulterius de ianitoribus quomodo ponuntur quatuor millia ianitorum, quia uiderur, quod superfluum erat ponere tantam multitudinem ianitorum, cum unica esset domus cuius ianuas deberet custodire. Respondendum est, quod ad sciendum hoc, oportet considerare de officio ianitorum, qualiter, scilicet, erant distributi, & quæ officia habebant, & dicendum est, quod ianitores non custodiebant aliam domum nisi templum Salomonis. Sciendum tamen est, quod templum Salomonis proprie dictum erat quædam domus habens in longitudine duplum quam in latitudine, & erat clausa parietibus, & recto, intra quam erat arca fœderis, & omnia uasa præter altare holocaustorum cum uasis suis, ut declaratum est præcedenti cap. in quadam quæstione, & istud templum habebat unam ianuatam exteriorem, quæ erat in latere orientali. Ex omnibus autem alijs lateribus clausum erat: istam ianuatam non custodiebant Leuitæ, qui uocabantur hic ianitores, sed Sacerdotes, eo quod intra templum nullus Leuitarum introibat, sed soli Sacerdotes, & ipsi custodiebant ipsam ianuatam, erat autem in circuitu templi quidam murus magne capacitatis, ambiens totum templum in circuitu, & intra illum murum, & templum caperet multitudinem hominum innumerabilis, & illud spacium uocabatur atrium templi. Erat autem illud spacium ad hoc, quod Israelitæ uenientes ad orationem manerent ibi. Nam nemo introibat in templum, quia non solum eis, sed etiam nec Leuitis licebat introire illud. Istud atrium habebat in circuitu suo quatuor portas ad quatuor uentos, scilicet, ad Orientem, Occidentem, Aquilonem, & Meridiem. Et in istis erant ianitores custodientes, officium autem eorum erat, quod custodirent ne quis accederet ad locum indebitum, vel si aliquis esset immundus non permitterent eum intrare ad locum, in quo erant mundi. Item si quis impediabat orationem, vel diuina officia expellebatur ab eis, & ad istos pertinebat eijcere animalia bruta, ne introirent in Sanctuarium habebant etiam ianitores aliud officium, quia intra atrium templi in circuitu parietum templi, erant quædam domus paruæ, quæ uocabantur exedra, & illas custodiebant ianitores. De istis etiam accipiebantur thesaurarij: nam templum habebat thesauros multos in auro, & argento, & uasis preciosis, & uerbis Sacerdotalibus atque Leuiticis. Et custodiebantur omnia hæc in exedris sub manu Leuitarum, qui erant ianitores. Considerandum etiam, quod isti ianitores non erant semper simul omnes actualiter custodiendo templum, & thesauros eius, sed aliquibus eorum commissa erat cura thesaurorum. Et isti diuidebantur per sortes, & quædam fors custodiebat uno tempore, & alia alio tempore. Alij autem, qui erant ianitores diuisi erant per quatuor sortes propter quatuor portas, quæ erant in atrio templi, & qualibet fors illarum diuidebatur per alias sortes minores, & una pars custodie-

bat uno tempore, & alia alio, ita quod semper erant aliqui custodientes, & aliqui quiescentes. Sciendum autem, quod isti, qui non custodiebant, ibant ad ciuitates, in quibus morabantur, & ibi manebant illo tempore, quo non ministrabant, & cum aduenisset tempus ministerij ipsorum, ueniebant in Ierusalem, & ministrabant, de quo magis declarabitur sequenti quæstione. De modo istorum ianitorum patet supra nono, cum dicitur. Per quatuor uentos erant ostiarij, id est, ad Orientem, & ad Occidentem, ad Aquilonem, & ad Austrum. Sed obijcietur, quia ibi dicitur, quod omnes hi electi erant in ostiarios per portas ducentos, & duodecim. Dicendum, quod iste erant portæ exedrarum, portæ tamen atrij, quæ erant exteriores, quatuor erant, scilicet, ad quatuor uentos celi: patet etiam de hoc infra uigesimo sexto ubi dicitur, quod Leuitæ ianitores fecerunt inter se quatuor sortes ad custodiendum in quatuor portis, & erant pauci Leuitæ, scilicet, ad Orientem erant sex Leuitæ, & ad alias portas erant quatuor, & hoc erat per diem, per noctem autem plures erant, sed de his magis declarabitur ibidem.

De ministracionibus Sacerdotum.

Quæst. XV.

QUÆRITUR ulterius circa habitudinem Sacerdotum, & Leuitarum in ministracionibus suis, scilicet, cum quidam eorum ministrabant quid faciebant alij, utpote de Sacerdotibus, qui erant diuisi in quadraginta quatuor sortes, & una fors ministrabat uno tempore, & alia alio, & nunquam duæ sortes simul ministrabant, sic etiam Leuitæ cantores diuisi erant per totidem sortes infra uigesimo quinto. Et nunquam simul ministrabant duæ sortes. Dicendum est, quod Sacerdotes, & Leuitæ non habitabant omnes in Ierusalem, ubi erat Sanctuarium, sed habebant quadraginta octo ciuitates in quibus habitabant, erant dispersi per totam terram Israel per singulas tribus: Numer. trigesimo quinto, & Iosue uigesimo primo. Et quando Leuitæ, vel Sacerdotes ministraturi erant, ueniebant in Ierusalem, & manebant ibi toto tempore ministracionis, in quibusdam domibus, quæ uocantur exedra, & erant intra ambitum atrij, scilicet, inter atrium, & templum. Ministrabat autem qualibet fors Sacerdotum, vel Leuitarum per unam hebdomadam, qua finita alia fors sequens ueniebat ad ministrandum, & illi, qui ministrauerant præcedenti hebdomada, redibant in urbes suas, & manebant ibi quandiu non ministrabant. Istud colligitur quarto Regū 11. scilicet. Tertia pars uestrum introcat sabbatho, & obseruet excubias domus regis. Et iterum dicitur. Assumetes singuli uiros suos, qui ingrediebantur sabbathum cum his, qui egrediebantur ex sabbatho. Id est, quædam pars Sacerdotum, & Leuitarum ueniebat ad ministrandum die sabbathi, & alia pars cessabat ministrare die sabbathi. Sic etiam dicitur sequenti lib. cap. uigesimo secundo, scilicet. Tertia pars uestrum, qui ueniunt ad sabbatum Sacerdotum, & Leuitarum, & ianitorum erit in portis. Idem patet supra nono, & magis clarè, scilicet. Fratres eorum in uiculis morabantur, & ueniebant in sabbathis suis de tempore ad tempus. Postquam autem aliqui cessabant ministrare, ibant in terram suam, & manebant in urbibus, si tamen aliquis Leuitarum, vel Sacerdotum uellet semper manere in ciuitate, in qua erat Sanctuarium, ut semper ministraret per sortem, dabatur ei pars prouentuum, scilicet, de his, quæ proueniebant alijs Sacerdotibus, & Leuitis ministrantibus, ut patet Deute. 18. Et iste mo-

du

duus erat se habendi Levitarum, & Sacerdotum temporibus, quibus non ministrabant.

De multitudine cantorum. Quest. XVI.

QUAE RITVR ulterius circa cantores, de quibus hic dicitur, quomodo erant tot cantores, scilicet, quatuor millia in domo Domini. Respondendum, quod erant quatuor millia cantorum, qui non ministrabant in eodem tempore, sed erant distincti per viginiquatuor sortes, infra 25. & quilibet fors ministrabat vna hebdomada, sicut supra dicebatur de ianitoribus, & alijs Levitis, & Sacerdotibus, & finita ministracione redibat ista fors in terram suam, & succedebat alia, & sic per oēs viginiquatuor sortes, & tunc prima fors redibat ad ministrandum. Officium istorum cantorum erat, quod quidam cantarent in voce, & alij cum organis musicis, & illi, qui cantabant in organis musicis, erant distincti, quia quidam cantabant in quibusdam organis, & alij in alijs, sicut dicitur supra 15. Quod Heman, & Asaph in cymbalis concrepabant, & Zacharias, & Ozziel in nablis arcana cantabant. Et isti Levitae cantabant quotidie in mane, & in vespere, scilicet, tempore, quo fiebant sacrificia, scilicet, quia offerebatur sacrificium matutinum in aurora, & vespertinum in sero, & illo tempore cantabant Levitae, ut solennius fieret sacrificium, etiam in Sabbatis, & kalendis, & alijs festiuitatibus cantabant solennius, de hoc infra in litera. Et habebant isti Levitae organa, quae fecerat eis Dauid, in quibus cantabant, ut patet supra in litera. Nam Dauid erat sapiens nimis in canticis, & ordinauerat multa cantica, quae dicerent Levitae, & dederat eis instrumenta, in quibus cantarent.

Et distribuit eos Dauid per vices filiorum Leui, Gerson videlicet, & Caath, & Merari. Filij Gerson, Leedam, & Semei. Filij Leeda principes Iahiel, & Zetham, & Ioel, tres. Filij Semei. Salomit, Osihel, & Aram, tres: isti principes familiarum Leedam. Porro filij Semei. Lehet, & Ziza, & Iaus, & Baria, isti filij Semei quatuor. Erat autem Lehet prior. Ziza secundus. Porro Iaus, & Baria non habuerunt plurimos filios, & ideo in vna familia vnaque domo computati sunt. Filij Caath: Amram, & Isaac, Hebron, et Ozziel quatuor. Filij Amram: Aaron, et Moyses. Separatusque est Aaron, ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse, et filij eius in sempiternum, et adoleret incensum Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini eius in perpetuum. Moysi quoque hominis Dei filij annumerati sunt in tribu Leui. Filij Moysi, Gerson, et Eliezer: filij Gerson. Subuel primus. Fuerunt autem filij Eliezer Rohobia primus, et non erant Eliezer filij alij. Porro filij Rohobia multiplicati sunt nimis. Filij Isaac Salomith primus. Filij Hebron, Ieriau primus, Amarias secundus, Ia-

ziel tertius, Iecmaam quartus. Filij Ozihel. Michaprimus, Iesia secundus. Filij Merari Moholi, et Musi. Filij Moholi Eleazar, et Cis. Mortuus est autem Eleazar, et non habuit filios, sed filias, acceperuntque eas filij Cis fra tres carum. Filij Musi. Moholi, et Eder, et Ierimuth tres. Hi filij Leui in cognationibus, & familijs suis principes per vices, & numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerij domus Domini a viginti annis, et supra.

Et distribuit eos Dauid per vices filiorum Leui. Idest omnes suprapositos, scilicet, triginta octo millia virorum, distinxit Dauid per vices filiorum Leui, idest, per officia Levitica, quia omnibus istis dedit officia, sicut supra habetur.

Gerson, videlicet, & Caath, & Merari. Isti sunt tres filij Leui, & sunt principes trium familiarum Leviticarum, & dicitur, quod omnes isti suprapositi diuisi fuerunt per vices, idest, per familias filiorum Leui, scilicet, per tres familias nominatae a tribus filijs Leui, sicut facta diuisio Levitarum. Prima enim diuisio Levitarum est per tres familias, & deinde quilibet illarum diuiditur per alias minores familias, sicut infra dicitur. *Ex Gerson, Leedam, & Semei.* Gerson fuit princeps vnus familie, & filij eius fuerunt Leedam, & Semei, & isti fuerunt prepositi super thesauros templi infra 26. Iste Leedam vocatur alio nomine Lobni, vnde Num. 3. dicitur, quod habuit Gerson duos filios, scilicet, Lobni, & Semei, a quibus descenderunt duae familiae, scilicet, Lobnitica, & Semeitica. Iste Semei non est ille, qui maledixit Dauid, quando fugiebat a facie Absalonis 2. Reg. 16. quia ille erat de tribu Benjamin, ut ibi declaratum est. Iste autem erat de tribu Leui: etiam iste fuit multo tempore ante illum, quia iste fuit nepos Leui, & sic mortuus est in Aegypto, ille autem fuit tempore Dauid, cum maledixit ei, & postea occisus est per Salomonem 3. Reg. 2.

Filij Leedam principes Iahiel, & Letha, & Ioel, tres. Continuatur hic progenies: nam Leedam habuit tres filios, qui nominantur hic, & fuerunt principes, & nominantur alio modo infra 26. Possunt autem vocari isti principes, scilicet, familiarum particularium, vel principes thesaurorum. Nam isti fuerunt de thesaurarijs templi, ut patet infra 26. Et etiam fuerunt principes familiarum particularium sub familia Gerson, sic dicitur ibi, scilicet, de Leedam principem familiarum, Leedam, Gerson, Iahiel, & mutantur nomina istorum, quia illi, qui vocantur hic Ioel, & Zetan: vocantur ibi Ierioni, & Ledan. Nec est hoc mirum, quia multi viri sunt binomij, & trinomij, & qui vocantur hic Iahiel, vocantur ibi Iahiel per additionem literae, eo quod in nominibus Hebraeis saepe fit additio, & subtrahio literarum, sicut declaratum est supra 21. in quadam quaestione. Iste Ioel non est Ioel Propheta, quia ille fuit filius Phanael, ut patet Ioelis primo etiam iste fuit multo tempore ante illum, quia ille fuit tempore regis Oziae, ut probatum est quarto Re. 15. & iste fuit, quando Israelitae erant in Aegypto, vel paulo post exitum.

Filij Semei. Continuatur Scriptura narrationem progeniei Gerson per Leedam filium eius: hic ponitur progenies per alterum filium, scilicet, Semei.

Salomith, & Ozziel, & Aram tres. Isti tres fuerunt filij Semei. Salomith aliquando est nomen viri, sicut hic, & ali-

& aliquando nomen feminae, sicut habetur Leui. 24. A Na Salomith erat mater illius viri, qui blasphemauit nomen Domini in deserto, & lapidatus est. Iste Ozziel non est ille, a quo nominatur familia Ozielitarum Num. 3. quia ille fuit de familia Caath. Et iste est de familia Gerson. Iste Aram non est ille, de quo habetur Mat. primo, & est in genealogia Saluatoris. Nam ille est de tribu Iuda, & iste est de tribu Leui.

Isti principes familiarum Leedam. Idest omnes supradicti sunt principes familiarum descendunt a Leedam, & in hoc est dubium, quomodo istae sint familiae Leedam, quia videntur esse familiae Semei, quidam earum tenent, quod non sint omnes familiae Leedam. Sed quid in hoc sit verum, dicitur infra in quadam quaestione.

Porro filij Semei Lebeth, & Ziza, & Iaus, & Baria. Iste Semei est filius Gerson, & non ille, qui supra ponitur licet quidam contrarium putent. Ideo positus principibus familiarum descendunt a Leedam, ponuntur hic familiae descendentes a Semei, & ponuntur quatuor filij Semei, qui putantur nominasse quatuor familias, & de istis tangitur infra 26.

Isti filij Semei quatuor. Scilicet, fuerunt filij eius immediati, & non descendentes ab eo per successionem, scilicet, filij, & nepotes. *Erat autem Lebeth prior, & Ziza secundus.* Hic ponitur ordo natiuitatis istorum: fuerunt enim isti principes duarum familiarum.

Porro Iaus, & Baria non habuerunt plurimos filios. Isti sunt alij duo filij Semei, & primi duo, scilicet, Lebeth, & Ziza habuerunt multos filios, & quilibet eorum nominauit vnā familiam, sed Iaus, & Baria habuerunt paucos filios. *Et ideo in vna familia vnaque domo computati sunt.* Scilicet, si habuissent multos filios, scilicet, quilibet eorum nominasset vnā familiam, quia tamen erant pauci non potuerunt nominare duas familias, sed ambo nominauerunt vnā. Et dicitur in vna familia, & in vna domo, quia pro eodem accipiuntur hic. Ista tria sunt nomina progenierum, scilicet, tribus familiae, & domus. Tribus est quaedam congregatio magna multorum descendunt ex eodem capite, & sic duodecim filij Iacob ponuntur duodecim capita tribuum, & multitudo descendens a quolibet eorum vocatur tribus. Deinde diuiditur tribus per familias. Nam ille a quo denominabatur aliqua tribus habebat filios, & a quolibet illorum poterat nominari vna familia, vnde familiae sunt cognationes magis particulares sub eadem tribu, quilibet enim tribus habet duas, vel tres familias aut plures, quae autem istae sint, patet Num. 26. Vbi ponuntur nomina omnes, & sub quibus tribus sint. Deinde sunt aliae cognationes magis particulares, quae vocantur domus, & quilibet familia habet multas domos, quae sunt cognationes maxime particulares, & iam post illas non sunt aliae cognationes, & sic quando diuidebatur totus Israel, primo diuidebatur per duodecim tribus, deinde quilibet tribus per familias suas, & postea familia quilibet per domos, & quilibet domus per viros, & ibi erat status. Sic patet Iosue 7. vbi Deus iussit, quod inquireret, qui furatus fuerat de anathemate, & applicaretur tunc omnes tribus Israel, & inuenta est tribus Iuda peccasse, & illa diuisa est per familias, & inuenta est familia Zare, & illa diuisa est per domos, & inuenta est domus Zabdi, & illa diuisa est per viros, & inuentus est Achor. Hic autem accipitur familia non pro ipsa familia, quae subiicitur immediate tribui, sed pro alia magis particulari, & illa iam est domus. Nam familia proprie dicta erat hic familia Gerson, eo quod ipse erat filius Leui, a quo nominabatur tribus, filij ergo Gerson non poterant iam nominare alias familias, sed domos, & ideo familia, &

domus idem est hic, & ob hoc litera posuit vtriusque pro eodem.

Filij Caath: Amram, Isaac, Hebron, & Ozziel, quatuor. Posita fuit supra deriuatio familiae Gersonitarum, hic ponitur deriuatio familiae Chaathitarum. Nam Caath fuit vnus de filijs Leui, & ista est familia nobilior, eo quod de ea nati sunt Levitae Sacerdotes, ut infra declarabitur, & ponuntur quatuor filij Caath, a quibus nominatae sunt quatuor familiae particulares, scilicet, Amramitae, Ozielitae, Hebronitae, & Isaacitae: Num. 3. Aliqui libri habent hic Hebron, vbi dicimus Hebron, & istud procedit ex conditione Graeci idiomatis, quia vbi nos ponimus literam h, ponunt ipsi literam Chi, & illa durius sonat. Ideo dicitur Hebron, & non Hebron. Sic etiam dicitur Aram, siue Haram pro Syria saepe in sacra Scriptura, ut patet Genes. 11. & tamen in Graeco scribitur Charan, & sic scribitur Actuum 7. quia ille liber translatus fuit de Graeco, & seruata fuit in latino conditio literarum, quae erant in Graeco.

Filij Amram, Aaron, & Moyses. Hic prosequitur Scriptura progeniem istorum quatuor filiorum Chaath, & primo ponitur progenies Amram, qui fuit primus eorum, & fuerunt duo filij Amram Moyses, & Aarō, & etiam Maria soror Moysi, ut colligitur Exo. 2. & 6. Et tamen non curauit hic Scriptura ponere Mariam, eo quod progenies eius non erat hic computanda, quia filij nunquam nominantur de progenie matris, sed patris, eo quod foemina transfertur in familiam viri, & potuit esse, quod acciperet Maria aliquem in virum, qui non esset de Levitis, & progenie sua, & non pertineret ad tribum Leui, sed ad aliam, de qua esset vir suus, & ponitur Aaron ante Moysen, quia Aaron erat trium annorum quando natus est Moyses, ut colligitur Exo. 7. & Num. 33. Nam Moyses erat annum octoginta in anno, quo exierunt Israelitae de Aegypto, & Aaron erat octoginta, & trium, & ambo mortui sunt eodem anno, scilicet, anno quadagesimo ab exitu de Aegypto, & erat tunc Aaron centum viginti trium annorum Num. 33. Et Moyses erat annorum centum, & viginum Deuteronom. 34. etiam ponitur Aaron ante Moysen, quia de Aaron descenderunt omnes Sacerdotes, & ipse fuit summus Sacerdos. De Moysen autem descenderunt aliqui Levitae, ut patet infra in litera.

Separatus est Aaron, ut ministraret in Sancta sanctorum. Istud ponitur hic ad significandam distinctionem officij Moysi, & Aaron. Nam cum isti essent fratres, debebant habere eandem ministracionem, sicut fit in alijs familijs, & tamen Aaron separatus fuit ad hoc, quod haberet ministerium Sacerdotale: Moyses autem, & filij sui habuerunt solum ministerium Leviticum, quod erat minoris gradus, & ponitur hic, ut ministraret in Sancta sanctorum, idest, in Sanctuario, quod erat valde Sanctum. Nam non accipitur Sancta sanctorum pro illa domo secretissima tabernaculi, in qua erat arca foederis. Nam tunc non diceretur, quod ministrabant ibi Aaron, & filij eius: nam solus summus Sacerdos introibat in Sancta sanctorum quando erat dies propitiacionis semel in anno, & alias nunquam, ut patet Leui decimo sexto, & ad Hebr. nono. Filij autem Aaron, qui erant minores Sacerdotes non introibant in Sancta sanctorum. Et tamen hic dicitur, quod ministrabant. Ibi ergo non accipitur pro illa domo, sed pro Sanctuario generaliter. Item patet, quia dicitur, ut ministraret in Sancta sanctorum. Et tamen accipiendo Sancta sanctorum pro illa domo non erat ibi aliqua ministratio. Nam nunquam introibat quisquam illuc, nisi semel in anno ipse summus Sacerdos, & tunc non ministrabat, sed

sed solum introibat ad orandum pro populo ferens sanguinem, & prunas: Leui. decimotexto, & ad Hebrae. nono, ergo accipitur pro reliquo Sanctuario, in quo ministratio erat Sacerdotum.

Ipsi, & filij eius in sempiternum. Id est data est eis ista ministratio, ut in eternum duraret. Nam nunquam fuit mutata de progenie Aaron ad aliam progeniem, sed quandiu mansit status Iudaicus, tandiu ministraverunt Aaron, & filij sui, & hoc facit ministracionem esse sempiternam.

Et adoleret incensum Domino secundum ritum suum. Istud erat aliud ministerium Aaron, & filiorum suorum, scilicet, adolere incensum, id est, cremare. Nam quotidie vnus de Sacerdotibus cremabat bis incensum super altare thymiamatum mane, & vesper: Exo. 30. Et pertinebat hoc tam ad Sacerdotem magnum, quam ad minores, & dicitur secundum ritum suum, id est, secundum ritum sibi traditum ad faciendum hoc, quia in hoc erant datae ceremoniae in lege, & in ceteris Sacerdotalibus officijs, quas obseruabant Sacerdotes quando ministrabant.

Et benediceret nomini eius in perpetuum. Scilicet, in officijs Sacerdotalibus, quae faciebant Aaron, & filij sui benedicebant Deo, quia ista erant officia sacra, vel dicitur, quod benedicebant nomini Domini, id est, benedicebant populo in nomine Domini. Nam Deus iusserat, quod Sacerdotes benedicerent populo, & dederat eis formam ad benedicendum, quae habetur Num. sexto, scilicet. Sic benedicetis filiis Israel, & dicitur eis. Benedicat tibi Dominus, & custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui: conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. & sequitur. Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Et dicitur, quod ista benedictio debebat esse in perpetuum, id est, quod Aaron, & filij sui semper haberent istud officium benedicendi, quia erat Sacerdotale, & ministratio Sacerdotalis nonquam fuit tradita alteri familiae, sed mansit semper in filiis Aaron.

Moyse quoque hominis Dei filij annumerati sunt in tribu Leui. Id est filij Moyse non habuerunt aliquam aliam dignitatem, nisi quod numerari sunt inter Leuitas, & in hoc non habebant aliquam super alios Leuitas dignitatem, & dicitur hoc, quia cum Moyse fuerit Propheta maximus, & princeps populi, & ipse ordinauerit omnia ministeria Sacerdotalia, & Leuitauit, videtur quod ipse, & filij sui deberent habere aliquam maiorem dignitatem quam ceteri, & dicitur, quod non habuerunt aliquid super ceteros, sed solum fuerunt computati in tribu Leui, & vocatur Moyse homo Dei, quia specialiter fuit Deo deditus, & Deus erat sibi valde familiaris: ideo loquebatur ei omnia, quae dicere debebat filiis Israel, & quocumque Moyse vellet interrogare Deum super aliquo dubio, introibat in Sancta sanctorum, & audiebat ibi vocem Domini loquentis ad se de propitiatorio super arcam inter duos Cherubim: Num. 7.

Filij Moyse. Describitur hic progenies Moyse, & omittitur progenies Aaron, quia ab illo deriuata est progenies Sacerdotalis, & illa describitur sequenti c. & ibi dividitur per officia sua. *Gerson, & Eliezer.* Non est iste Gerson filius Leui cuius progenies supra ponitur, sed Gerson filius Moyse. istum habuit Moyse de Sephora filia sacerdotis Madian, & vocauit eum Gerson, quod interpretatur peregrinus, vel advena, quia quando eum genuit erat peregrinus, fugerat enim de Aegypto, in quo natus fuerat, a facie Pharaonis, & manebat in terra Madian, custodiens omnes oues Iethro Sacerdotis, & ibi genuit istum filium: Exodi secundo.

Et Eliezer. Iste est secundus filius Moyse, & non legitur habuisse alios, & quando Moyse de terra Madian redibat in Aegyptum mandato Domini, erat incircumcisus Eliezer, & propter hoc Angelus Domini voluit occidere Moysem, quod videns Sephora vxor eius tulit lapidem acutissimum, & scidit praepucium filij sui: Exod. quarto.

Filij Gerson, Subuel primus. Ponitur deriuatio progeniei istorum filiorum Moyse, & filius Gerson fuit Subuel, & dicitur, quod fuit primus, quia licet hic non ponantur alij filij Gerson, tamen alios habuit, & non nominauit aliquam familiam nisi istum primus, ideo alij subtrahuntur. Ne tamen putaretur, quod nullos alios habuisset Gerson, dicitur quod fuit Subuel primus, & de isto dicitur, quod fuit praepositus thesauri, ut patet infra 26. f. Subuel filius Gerson filij Moyse praepositus thesauri. An vero iste Subuel fuerit nepos Moyse, vel magis distans ab eo per lineam descendentiū declarabitur. 7. 26. *Fuerunt autem filij Eliezer Roboia primus.* Id est primogenitus, & non dicitur hic primus tanquam habuerit alios filios, quia nullum habuit, ut dicitur hic, sed etiam hoc existente, iste erat primo genitus, & nominauit familiam.

Et non erant Eliezer filij alij. Scilicet, non habuit Eliezer alios filios. Ideo sub eo non fuit nisi vna familia, vel domus. *Porro filij Roboia multiplicati sunt nimis.* Licet habuerit vnicum filium, scilicet Roboia: tamen iste genuit multos, & sic familia Eliezer fuit magna valde.

Filij Isaar Salomith primus. Hic omittitur progenies Amram, qui erat primus Caath, & transit Scriptura ad numerandum familiam descendentiū ab Isaar, qui fuit secundus filius Caath, ut patet. s. habuit autem Isaar filios multos, sed non nominantur hic nisi vnus, scilicet Salomith, & causa est, quia forte iste solus nominauit familiam, & non est iste Salomith, de quo habet 8. & putant aliqui, quod iste Salomith sit Chore. Nam Chore fuit filius Isaar: Nu. 16. Et istud est satis rationale, quia filij Chore nominantur valde inter Leuitas, ut patet. 7. 26. f. diuisiones ianitorum, & de Choritis etiam nominantur inter facientes Psalmos. Ideo verisimile est, quod nominaretur pater eorum, ne familia sua esset incognita, & tamen constat Choritas esse filios Isaar. Ideo videtur, quod Chore sit Salomith, per quem deriuata est hic familia Isaar. Et vocatur Salomith primus, quia ipse fuit primogenitus Isaar, & dato, quod multos alios filios haberet, non nominauit aliam familiam nisi iste. *Filij Hebron, Ierian primus.* Hic ponitur progenies tertij filij Caath, scilicet Hebron, & aliquando est Hebron nomen viri, & aliquando nomen loci, scilicet ciuitatis, in qua regnavit David septem annis, & dimidio 2. Reg. 5. Et est in forte Iudae: Iosue 15.

Amarias secundus. Non est iste Amarías, qui ponit supra 6. quia ille fuit de progenie summorum Sacerdotum, iste autem fuit de progenie Leuitarum.

Iaxiel tertius, Teemaam quartus. Quatuor fuerunt filij Hebron, & a quolibet nominata est vna familia. Ideo ponuntur hic omnes quatuor. *Filij Ozziel Micha primus, & Iefias secundus.* Iste Ozziel est quartus filius Caath, ut patet supra, & habuit duos filios, a quibus nominatae sunt duae domus, vel familiae particulares. Iste Micha non est ille, de quo habetur 2. Reg. 9. quia ille erat filius Miphiboseth, & nepos Ionathae filij Saulis, & sic erat de progenie Benjamin. Iste autem erat de progenie Leuitarum. *Filij Merari: Moholi, & Musi.* Hic ponitur tertia familia principalis Leuitarum, scilicet Meraritarum. Nam Merari fuit tertius filius Leui, ut patet supra, & fuerunt supraposita aliae duae familiae, scilicet, Gersonitarum, & Caathitarum, hic autem ponitur tertia. Et habuit Merari duos filios, scilicet, Moholi,

Moholi, & Musi, a quibus deriuatae sunt duae familiae A particulares, scilicet, Moholitarum, & Musitarum, ut patet Num. 3.

Filij Moholi Eleazar, & Cis. Nominantur etiam filij Moholi, quia ab eo descenderunt duae familiae particulares nominatae per duos filios eius, & iste Eleazar non est filius Aaron, de quo sequenti capitulo, quia fuit de progenie Merari, & iste Cis non fuit pater Saulis, de quo primo Regum nono, & secundo Regum 21. quia ille fuit de stirpe Benjamin.

Mortuus est autem Eleazar, & non habuit filios sed filias. Ponitur istud ad ostendendum, quod ab isto Eleazar non potuit iam deriuari alia familia, eo quod non habuit filios, a quibus deriuaretur, & per quos continuaretur.

Acceptaeruntque eas filij Cis fratres earum. Scilicet, acceperunt eas in vxores, quia inter Hebraeos illi, qui erant de eadem tribu & familia, contraherent, & potissimum, quando moriebatur aliquis sine filiis maribus, quia filiae eius accipi debebant a cognatis suis, sicut fuit de filiabus Salphaad, quae acceperunt maritos de cognatione sua, iubente Deo, quia pater earum non habuerat filios: Num. 36. Et vocantur hic filij Cis fratres istarum, id est, propinqui. Nam non erant fratres, sed patruales, scilicet filij patruistarum puellarum.

Filij Musi, Moholi, & Eder, & Ierimuth, tres. Musi erat secundus filius Merari, & ponuntur hic tres filij eius, a quibus nominatae sunt tres familiae, & primus est Moholi, scilicet non est iste Moholi filius Merari, quia ille est patruus istius, scilicet, frater patris sui Musi, scilicet Ierimuth, aliquando est nomen vrbis, & aliquando nomen viri, hic accipitur pro viro, & Iosue ponitur pro vxore. Nam de illa erat vnus de quinque regibus, quos occidit Iosue in die, qua iterit Sol, ut patet ibidem.

Hi filij Leui in cognationibus suis, & familijs suis. Refertur ad omnia precedentia, scilicet, quod omnes supra nominati fuerunt principes familiarum, & cognationum in tribu Leui. Cognatio est nomen generale ad tribum, familiam & domum, familia autem est nomen speciale cognationis, scilicet, quia est cognatio minor quam tribus, & ponitur hic cognatio pro domo, scilicet, quod omnes isti supra positi erant principes familiarum, & cognationum, scilicet, quia aliqui eorum erant principes familiarum, aliqui principes domorum, quae erant minores, quam familiae.

Principes per vices, & numerum capitum singulorum. Id est omnes isti erant principes per vices, id est per sortes, vel per familias, sic accipitur supra in litera, scilicet, & distribuit eos per vices filiorum Leui, Gerson, Caath, & Merari, id est, distribuit eos per familias Gerson, & Caath, & Merari, quia istae sunt tres familiae Leuitarum, dicitur etiam, quod erant principes per numerum capitum singulorum, scilicet, sub quolibet istorum erat certus numerus capitum, id est, virorum, quae quilibet familia, vel domus contineret aliquos viros.

Qui faciebant opera ministerij domus Domini. Scilicet, isti supra nominati erant principes omnium istorum, qui faciebant opera ministerij, id est, quorumcunque qui ministracionem habebant in domo Domini, sive essent cantores, sive ianitores, iudices, & thesaurarii, & in quacumque alia ministracione. Nam omnes includebantur sub principibus istis, eo quod non erant aliae familiae, vel cognationes in tribu Leui nisi istae supra assignatae.

A viginti annis, & supra. Scilicet, omnes isti Leuitae computabantur a viginti annis, & supra, quia ante viginti annos non ministrabant nec transibant ad numerum.

De diuisionibus Leuitarum. Quae, XVII.

QVAERITUR circa praedicta de diuisionibus istorum Leuitarum. Et dicendum est, quod Leuitae sunt sub vna tribu, eo quod Leui nominauit vnam tribum, cum esset filius Iacob, sicut quilibet de alijs filiis eius, quocumque Leuitae non acceperunt hereditatem, sicut aliae tribus, & ideo interdum non computantur Leuitae tanquam vna de duodecim tribubus Israel, de quo declaratum est supra 12. in quadam quaestione. Habuit autem Leui tres filios, scilicet, Gerson, Caath, & Merari, a quibus nominatae sunt tres familiae principales Leuitarum. Gerson autem habuit filios duos, scilicet, Semei, & Lobni, & ab istis nominatae sunt aliae duae minores familiae, scilicet, Lobnitica, & Semithica: Num. 3. Et vnus istorum, scilicet Lobni vocatur hic Leedan, ut supra declaratum est. Ab istis deriuatae fuerunt postea aliae magis particulares, ut patet hic in litera. Et tamen de istis pauca mentio fit in Scriptura. Secundus filius erat Merari, a quo nominata est familia Meraritarum, & habuit iste duos filios, scilicet, Moholi, & Musi, a quibus nominantur duae familiae, scilicet, Moholitica, & Musitica: Numeri tertio. Alius filius erat Caath, & iste habuit quatuor filios, scilicet, Amram, Isaar, Hebron, & Ozziel, a quibus nominatae sunt quatuor familiae particulares sub familia Caathitarum, habuit autem Amram primus istorum duos filios, scilicet, Aaron, & Moyse. Aaron enim non mansit in ministerio Leuitico, sed separauit eum Deus, & omnes filios suos, ut ministrarent in officio Sacerdotali. Ideo Aaronita non computantur inter Leuitas. Mansit autem Moyse filius Amram in gradu Leuitico, quia non habuerunt filij suam dignitatem, nisi quod essent Leuitae, sicut dicitur in litera, scilicet, Moyse quoque hominis Dei filij annumerati sunt inter filios Leui, & sic soli filij Moyse vocantur de familia Amramitarum. Alij tres filij Caath, scilicet, Isaar, Hebron, & Ozziel nominauerunt tres familias particulares, scilicet, Isaaritarum, Hebronitarum, & Ozzielitarum, & sic istae quatuor familiae particulares includebantur sub familia Caathitarum, sic dicitur Num. 3. familia Caath habebat sub se populos Amramitas, Hebronitas, Isaaritas, & Ozzielitas: isto modo diuidebatur tota tribus Leui.

Quare tam pauci hic nominantur de filijs Leui. Quae, XVIII.

QVAERITUR vterius de istis, qui nominantur hic de filiis Leui, quomodo tam pauci nominantur. Nam incipit Scriptura continuare progeniem alicuius, & omittit illam, sicut patet supra in multis, nec potest dici, quod non nominantur plures, quia non fuerunt plures descendentes de Leui, quia hic ponitur, quod erant triginta octo millia Leuitarum, & tamen hic non computantur per enarracionem progeniei ipsorum nisi pauci, qui non accedunt ad quinquaginta. Aliquis dicit, quod ponuntur isti soli, quia isti erant viri excellentes temporibus, quibus factae sunt istae diuisiones Leuitarum, & non curauit Scriptura de alijs.

Sed dicendum, quod non stat, quia isti, qui ponuntur hic, non fuerunt tempore istarum diuisionum, eo quod istae diuisiones factae sunt tempore David, & tamen nullus istorum poterat esse tempore David, quia hic computantur descendentes a Leui per diuersos filios suos, & ad plus nunquam computatur nisi vsque ad quatuor, vel quicunque generationes a Leui: nullus tamen istorum poterat esse tunc, quia

quia quatuor, vel quinque generationes durarent ad plus per annos quadringentos, & tamen a Leui usque ad Dauid fuerunt plures quam septingenti anni, quod patet, quia ab exitu de Aegypto usque ad fundationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta tertio Regum sexto, & ab introitu in Aegyptum usque ad exitum fuerunt anni ducenti, & quindecim, ut probatum est Genes. decimo quinto. Erant enim intrarunt Leui in Aegyptum erat annorum quadraginta, vel quasi, ut probatum est Genes. quadragesimo sexto. Et isti anni simul sumpti efficiunt annos septingentos, & triginta, & quinque: de quibus debent subtrahi quatuor anni, qui transierant sine de regno Salomonis, quando fundatum est templum tertio Regum octavo. Nam in ultimo anno regni Dauid facta est illa computatio: manebunt ergo anni septingenti, & triginta vnus a natiuitate Leui usque ad istam distributionem Leuitarum, & ideo in tanto tempore fuerunt plures quam septem, vel octo generationes, & tamen incipiendo a Leui non peruenitur hic ad plus nisi ad quatuor, vel quinque generationes, ergo non potuit esse aliquis istorum in tempore Dauid. Sed dicendum est, quod isti nominantur hic, & non alij, eo quod ipsi fuerunt principes familiarum, & domorum in tribu Leui, & nulli alij, & quia familia, & domus nominantur ab illis qui, sunt primi in cognatione aliqua, solum nominata fuerunt hic familia, & domus a filiis, & nepotibus, & nepotibus Leui, & sic quot viti nominantur hic, tot fuerunt familiae, & domus descendunt a Leui. Pater hoc supra in litera, quia numeratis omnibus istis dicitur. Hi filij Leui in cognationibus suis, & familijs principes. Id est, omnes isti erant principes familiarum, & cognationum, & refertur ad omnes praecedentes, & ista est causa quare cum incipiat numerare progeniem aliquam Leuitarum, cito cessat numeratis duobus, vel tribus descendibus, eo quod non fuerunt plures per illam lineam qui nominarent familias, & domos. Sed ceteri descendentes includantur sub istarum familijs, & domibus.

Si Semei fuerit filius Gerson.
Quest. XIX.

QVAERITUR vterius quando supra dicitur filij Semei, Salomith, & Ozziel: an ille Semei sit filius Gerson, vel sit de descendibus ab eo. Aliqui putant, quod cum Gerson habuerit duos filios, scilicet, Leedam, & Semei, & dicitur illico filij Leedam principes Ithiel, & Zerha, & Iael tres filij Semei Salomith, & Ozziel, & sic volunt, quod Leedam, & ille Semei fuerint fratres, & postquam ponuntur tres filij Leedam, ponuntur alij filij Semei fratris sui. Sed dicendum, quod non stat, quia cum dicitur filij Semei, Salomith, Ozziel, & Aram, sequitur: isti principes familiarum Leedam: ergo videtur, quod Semei, Salomith, Ozziel, & Aram fuerint principes familiarum de stirpe Leedam. Secundo patet, quia postquam dicitur. Isti principes familiarum Leedam: sequitur cognatio Semei, & dicitur. Porro filij Semei, & Leeth, & Ziza, & Ius, & Baria, si tamen Semei, de quo supra ponebatur esset filius Gerson & frater Leedam, non repeteretur hic, & diceretur. Porro filij Semei. Ideo tota cognatio praecedens erat Leedam, & ille Semei, de quo supra dicebatur non erat frater Leedam. Tertio patet, quia postquam dicitur, Porro filij Semei, & Leeth, Ziza, Ius, & Baria: sequitur isti filij Semei, quatuor. Si tamen Semei, de quo supra dicitur esset idem cum isto, & esset frater Leedam, non diceretur isti filij Semei quatuor, sed diceretur, isti filij Semei

septem, quia quatuor filij ponuntur istius Semei, & tres filij alterius Semei, de quo supra dicitur.

Dicendum ergo, quod ille Semei, qui ponitur prius in litera, non fuit frater Leedam, & filius Gerson, sed ille Semei, qui postea ponitur, & ille, qui primus fuit de familia Leedam. Sed motuum errandi est, quia non ponitur quis fuerit pater eius. Sed dicendum videtur, quod ille Semei primus fuerit filius Iael, eo quod Iael ponit immediate ante ipsum, & interdum Scriptura sic ponit nomina aliquorum, subtrahendo quis fuerit pater eorum, eo quod inuit, quod praecedens sit pater sequentis, ut declaratum est supra quarto, & quinto. Vel potest intelligi, quod iste Semei erat idem, quod Iael, sed erat binomius, sicut multi alij in Scriptura, ut patet supra de Leedam, qui vocatur alio nomine Lobni, scilicet, Nume, tertio, ut declaratum est supra in litera, & sic cum litera vocasset eum prius Iael, postea vocauit Semei.

De separatione Aaron. Quest. XX.

QVAERITUR vterius cum dicitur hic, quod separatus est Aaron, ut ministraret in Sancta sanctorum, quare separatio fuit ista, & quare separatus est Aaron potius quam aliquis alius.

Respondendum est, quod Deus volebat habere ministros, qui colerent eum inter filios Israel, faciendo specialiter ceremonias cultus eius: nam licet totus populus deberet eum colere, tamen quia non poterant omnes occupari faciendis ceremonias, assignari debebant aliqui, qui specialiter haberent istud officium, & hoc facere debebant illi, qui essent magis obligati Deo, sed nullus erat inter Israelitas magis obligatus Deo, quam primogeniti, eo quod ipse liberauerat oes primogenitos Israelitarum in Aegypto ab Angelo penitente primogenitos Aegyptiorum, & ex illo die oes primogeniti Israelitarum pertinuerunt ad Deum specialiter, sic enim ipse dicit, scilicet. Meum est omne primogenitum in terra Israel, ex die, quae eduxi Israel de Aegypto. Num. tertio, & octavo, & sic Deus accepturus erat in ministros suos omnes primogenitos Israelitarum: ipse tamen habuit ex ois omnes tribus Israel propter vituli fabricationem, & adorationem, quia omnes peccauerunt in illa praeter Leuitas, quia nihil peccauerunt in ea, vel minus quam ceteri, & etiam ipsi adiuerunt Moysen ad puniendum delinquentes: nam cum Moyses vidisset populum peccasse dixit. Qui Domini est, iungatur mihi. Id est quicumque habet zelum Dei veniat ad me, & congregati fuerunt tunc omnes Leuitae cum Moysen, & occiderunt de populo quasi viginti milia hominum, ut patet Exod. trigesimo secundo, & tunc Deus elegit tribum Leui ad ministrandum sibi, quia ipsa sola zelauit cultum Domini, & propter hoc fuerant ministri Dei de sola tribu Leui, sic patet Exod. trigesimo primo. Cum dixit Moyses ad Leuitas post occasionem idolatrarum. Consecrasti manus vestras hodie Domino vniuersisque in filio, & fratre suo, ut dicitur vobis benedictio, id est, ut ipse benedicat vobis dando potestatem ministrandi sibi: Moyses quoque in benedictionibus Israelitarum Deuteronomio laudat Leuitas tanquam immunes ab idolatria, & quia occiderunt idolatras, cum dicitur. Qui dixit patri suo, & matri suae nescio vos, & fratribus tuis ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt. Elegit Deus propter hoc tribum Leui ad ministrandum sibi excludendo omnes alias, & sciussit, quod non computa-

computarentur Leuitae cum alijs de populo, sed per se tolleretur summa eorum, & ipsi soli ministrarent Nume. primo. Siquis autem accederet cum eis ad ministrandum occideretur, & tunc elegit Deus tanquam principem ministrorum suorum Aaron, & filios suos, & istis tradidit omnem curam de ministracione sibi facienda, quia tamen ipsi pauci erant, & non poterant soli sufficere ad faciendum omnium ministracionem necessariam, dedit illis Deus adiutores, & ad hoc fecit, quod tota alia tribus Leui ultra Aaron, & filios suos traderetur in potestate Aaron, & filiorum suorum, ut ad mandatum eius ministrarent in omnibus necessarijs pro cultu Dei: Num. tertio. Primogeniti autem tenebantur facere istam ministracionem, & seruire Aaron, & filijs suis ministrantibus, quia cum Deus repulerat omnes tribus a ministracione sua, fecit, quod Leuitae reliqui adiuuarent Aaron, & filios in ministrando, & propter hoc totus populus obtulit Leuitas ipsi Aaron, & filijs suis pro seipsis, scilicet, quia ipsi tenebantur ministrare, & erant inhabiles: ideo dabant pro seipsis alios seruientes, & quia aliqui de primogenitis Israelitarum non poterunt hoc modo redimi, dederunt pro seipsis precium, scilicet, fecit Deus, quod darentur Leuitae pro primogenitis Israelitarum, & quia plures erant primogeniti Israelitarum quam Leuitae, fecit Deus, quod pro illis primogenitis, qui supererant solueretur precium, scilicet, pro quolibet quinque sicli, ut patet Num. tertio, & dati fuerunt isti sicli Leuitis, eo quod ipsi ministrabant loco primogenitorum Israelitarum. Er iste fuit modus, quo tribus sola Leui ministravit, & quod separatus est Aaron, scilicet, quia ipse principaliter separatus est, & quod ipsi, & filijs suis tradita sunt ministratio. Alij autem Leuitae non fuerunt principales ministri, sed dati sunt in adiutores, & seruientes ipsi Aaron. Hec tamen accipitur segregatio Aaron aliter, scilicet, quod segregatus est ab alijs Leuitis: nam erat Aaron de progenie Leuitarum, & videbatur, quod deberet habere idem officium, quod reliqui, & tamen habuit ipse speciale ministracionem, quia ipse separatus est ad hoc, quod ministraret in Sacerdotio. Reliqui autem de tribu Leui ministrabant in minoribus officijs.

De ministracione Aaron. Quest. XXI.

QVAERITUR vterius de ministracione Aaron, & filiorum quid competebar eis. Nam dicitur, quod ministravit Aaron in Sancta sanctorum, & ad adolendum incensum.

Respondendum est, quod ministraciones Sacerdotales principales erant multae. Prima erat introire in Sancta sanctorum ad orandum cum sanguine, & thymiamate, & non competebar hoc cuiuslibet Sacerdoti, sed soli summo Sacerdoti solum in anno in die propitiacionis Leui. decimo sexto, & ad Hebraeos nono, intrabant tamen interdum minores Sacerdotes in Sancta sanctorum, scilicet, quando mouenda erant castra de loco ad locum, & velabatur arca, ut portaretur a Leuitis, ut patet Numeri, sed tunc licebat minoribus Sacerdotibus introire, quia non apparebat tunc gloria Domini super arcam in propitiatorio, sicut alijs temporibus, ut declaratum est Numeri. Secunda ministratio erat offerre thymiamate super altare thymiamatum, erat enim altare istud opertum auro intra tabernaculum infra apud Sancta sanctorum, & quotidie vnus de Sacerdotibus introibat bis ad cremandum in eo thymiamate, scilicet, mane, & vespere: Exod. trigesimo. Tertia ministratio erat parare lucernas candel-

labri: erat enim candelabrum de auro habens septem lucernas, & erat illud intra tabernaculum ad partem Meridianam eius Exo. 26. & Aaron, vel filij sui introire debebant quotidie bis ad disponendum lucernas, ut bene arderent, & fiebat in mane, & vespere, scilicet, quando cremabatur thymiamate. Ideo idem Sacerdos faciebat vtrumque: Exod. trigesimo, & istae duae ministraciones pertinebant tam ad Sacerdotem magnum, quam ad minores. De apparatione lucernarum patet Exo. vigesimo septimo: nam dixit Deus. Collocabunt lucernam Aaron, & filij eius de thymiamate. Patet ergo, quod idem Sacerdos faciebat vtrumque: Exod. trigesimo. Et tamen Sacerdotes minores poterant incidere, & disponere lucernas, ergo etiam ipsi poterant cremare thymiamate. Quarta ministratio erat ponere panes in mensa propositionis: erat enim mensa propositionis de lignis setim operata laminis aureis. Exod. vigesimo quinto. Et erat intra tabernaculum ad latus Aquilonare eius: Exod. vigesimo sexto. Et super istam erant semper duodecim panes magni in memoriam duodecim tribuum Israel, & ponebantur isti panes in sabbatho: sequenti autem sabbatho tollebantur, & ponebantur alij recentes, & sic fiebat per omnia sabbatha, ut patet Leui. vigesimo quarto. Et hoc pertinebat tam ad Aaron quam ad filios eius, & ideo ipsi comedebant illos eod. capitulo. Quinta ministratio erat immolare animalia in omni genere sacrificiorum, scilicet, holocaustis, hostijs pacificis, & pro peccato: nam licet licebat facere sacrificia, nisi esset Sacerdos, & istud pertinebat ad omnes Sacerdotes: nam quidam faciebant sacrificia vno tempore, & alij alio, sicut sortes eis eueniebant, ut patet sequenti capitulo. Sexta ministratio erat cremare vitulam ruffam, quae non erat in sacrificium, ut probatum est Num. decimonono in quadam quaestione. Et tamen non licebat hoc facere nisi Sacerdoti, quia Eleazar filius Aaron faciebat istud eod. c. Septima ministratio erat iudicare de leprosis quae erant mundi, & quando immundi, & facere circa eos ritum purificationis: nam ad solum Sacerdotem hoc pertinebat, ut patet Leui. 13. & 14. Ideo Christus dixit leprosis, qui petebant ab eo sanari. Ite ostendite vos Sacerdotibus. Luc. 17. Iste erant principales ministraciones Sacerdotum. Alij erant minus principales. scilicet, accessorie ad istas, sicut in sacrificijs requirebantur libamenta. scilicet, farina, vinum, oleum, & similia, & paratio istorum libamentorum pertinebat ad Sacerdotes, ut patet infra in litera, scilicet, Sacerdotes autem super panes propositionis, & ad simile sacrificium, ad lagana, & azyma, & sartagine, & ad ferentem similia. Etiam pertinebat ad Sacerdotes conficere thymiamate ex aromatibus, & oleum vnctionis, ut patet supra 9. c. Filij autem Sacerdotum vnguenta ex aromatibus conficiebant. Sic et erat de quibusdam alijs ministracionibus accessorijs ad praecedentes, quas soli Sacerdotes faciebant. Hic autem ponunt in generali ministraciones iste, quia dicitur separatus est Aaron, & filij eius, ut ministrarent in Sancta sanctorum, & per ministracionem in Sancta sanctorum intelliguntur omnes ministraciones, quae erant in Sanctuario, & exprimitur in speciali ministratio illa, quae erat in altare thymiamatus.

De differentia inter Moysen, & filios suos, & Aaron, & filios suos. Quest. XXI.

QVAERITUR vterius quare Moyses, & filij sui solum fuerunt positi inter Leuitas, & Aaron, & filij sui fuerunt positi in maiori ministerio. scilicet, ut ministrarent in Sacerdotio. Nam videtur, quod rationabilis

tionabilius erat Moyſen, & filios ſuos exaltari, quàm Aaron, quia Moyſes erat vir ſanctus, cui Deus loquebatur, & ipſe laudauit eum ſuper oēs Iſraelitas, dicēs. Siquis fuerit inter vos Propheta Domini in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum, at non talis ſeruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliffimus eſt: ore enim ad os loquor ei palam, & nō p̄ enigmata, & figuras Domini videt, vt patet Nu. 12. Etiam ipſe Moyſes non peccauit contra Dominum. Aaron autem peccauit, quia ipſe fabricauit vitulum aureum ad adorandum: Exo. 32. & Deus fuit iratus nimis ꝑ Aaron, & delere voluit eum: Moyſes tamen orauit pro ipſo, vt non deleretur. Deut. 9.

Reſpondendum eſt, quòd non eſt dubium, quin Moyſes potius merebat effici ſummus Sacerdos, & ꝑ filij ſui eſſent in maiori dignitate, quàm Aaron, & filij ſui. Et tamen dicit aliquis, quòd hoc factū eſt, quia dignitates iſte debent dari primogenitis, ſicut poſtea ſuccedebant primogeniti in ſummo Sacerdotio, & in alijs dignitatibus.

Sed dicendum, quòd iſtud eſt nimis dubium, quia oportet ad hoc præſupponi, ꝑ Caath fuerit primogenitus Leui ad hoc, quòd Aaron, qui erat filius eius haberet ſummum Sacerdotium potius quàm aliquis alius de familia Gerſonitarum, vel Meraritarum, & tamen magis videtur, quòd fuerit Gerſon primogenitus Leui: eo quòd ipſe præponitur ſemper alijs duobus filijs Leui, vt patet hic in litera, & tunc Leedam, qui erat primogenitus Gerſon debebat habere ſummum Sacerdotium, & non Aaron, ſed non factū eſt ſic: ideo videtur, quòd non fuerit propter primogenituram. Nam dato, ꝑ Deus velle, ꝑ primogeniti haberent iſtas dignitates, ſicut poſtea fuit per modū ſucceſſionis: ſi a principio, cum adhuc nulla lex erat, poterat dari ſummum Sacerdotium alicui non primogenito, & poſtea ſtatuatur, ꝑ primogeniti deſcendentes per lineam illius haberent ſummum Sacerdotium, & ſic Moyſes poſſet habere ſummum Sacerdotium, quamquàm non eſſet primogenitus, & deinde ceteri primogeniti.

Dicendum ergo, ꝑ non fuit propter hoc, ſed noluit Deus dare ſummum Sacerdotium Moyſi, vt tolleretur ſcandalum, & vt lex per eum data reciperet: nam ſi Moyſes attribueret ſibi ſummum Sacerdotium, & filijs ſuis, putarent multi de populo, quòd Moyſes faciebat oīa hæc, vt acquireret ſibi magnum honorē, & diuitias, & poſteris ſuis inter Iſraelitas, & ſic minus crederetur ei, & multi non aſſentirent ſuis, quæ ab eo dicebantur, ſed putarent, quòd ipſe ſingeret oīa hæc, & ꝑ Deus loquebatur cum eo, vt acquireret honorē, & diuitias, habebant Iſraelitæ ad hoc aliquale motium: nam Deus loquebatur in ſecreto Moyſi, & neſciat ipſi quid loqueretur, vel an loqueretur ei aliquid, habito ergo aliquo adminiculo exterius ad iſtam præſumptionem, crederet quòd Deus nihil ei loquebatur, ad tollendum ergo iſtam præſumptionem, noluit Deus dare Moyſi ſummum Sacerdotium, nec facere eum aliquo modo Sacerdotem, ſed ſimplicem Leuitarum.

Conſtituitur illud, quia Moyſes non erat ſummus Sacerdos: nec habebat aliq̄ dignitatem Sacerdotalem, & in præſumebat ꝑ eum aliquo modo Iſraelitæ, ꝑ faceret oīa ad ſe extollendum: vnde, & Chore, & multi alij de Iſrael dixerunt ad Moyſen, & Aaron: Sufficiat nobis, quia oīs multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dñs, cur eleuamini ſuper populum Dñi? Nu. 16. a fortiori ergo ſi Moyſes accepiſſet ſibi ſummum Sacerdotium, vel aliam dignitatem pro ſe, & poſteris ſuis, habuiſſent Iſraelitæ occaſionē ſuſpicandi ꝑ eum: Deus ū nolebat aliq̄ ſuſpicionem in hoc naſci, quia

effet nimis in detrimentū legis data a Deo per Moyſen. ſiqua dubitaretur an Moyſes a Deo ſuſceperat legem illam, quā dabat populo, ideo non fuit ꝑueniēs, ꝑ daretur ſummum Sacerdotium Moyſi.

Sed dicit aliquis, daretur ſaltē filijs ſuis poſt ipſum, & ſic tolleretur ſuſpicio. Dicendum, ꝑ idem inconueniens erat, ſi daretur filijs Moyſi, quòd ipſi Moyſi: nam idem vult ꝑ pro filijs, quòd pro ſeipſo: ideo in acquirendo aliquid pro filijs ita ſuſpectus eſt, ſicut ſi pro ſeipſo deberet acquirere, & ſic maneret ſemper ratio præſumptionis. Item patet, quia Moyſes pro ſeipſo non egebat ſummo Sacerdotio, quia ipſe dum vivebat erat maior in populo, cū ſummus Sacerdos, & omnes alij ad vocem eius deberent dirigi, ſed ſoli vellent ſummum Sacerdotium, vel quemcumque aliū honorē pro poſteris ſuis, & ſic relinquēdo illis ſummum Sacerdotium, quā ipſe viuens non haberet illud, eſſet ſemper cā præſumptionis ꝑ ipſum. non ergo decuit, ꝑ Deus daret ſummum Sacerdotium Moyſi, vel alicui de poſteris eius, ſed ꝑ manerent in ſtatu ſimpli- ciori, ita ꝑ nullus poſſet eis inuidere: nec ſuſpicari quidꝑ contra ipſos: decuit ergo, ꝑ daretur poſtius ſummum Sacerdotium Aaron, & poſteris eius.

Dixit enim Dauid: Requiem dedit Dominus Deus Iſrael populo ſuo, & habitationem Ieruſalem vſque in æternum, nec erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vaſa eius ad miniſtrandū. Iuxta præcepta quoque Dauid nouiſſima ſupputabitur numerus filiorum Leui a viginti annis, & ſupra, & erunt ſub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini in veſtibus, & in exedris, & in loco purificationis, & in Sæctuario, & in vniuerſis operibus miniſterij templi Domini. Sacerdotes autē ſuper panes propoſitionis, & ad ſimilæ facrificium, & ad lagana, & azyma, & ſartaginem, & ad torrendum, & ſuper omne pondus atque menſuram. Leuitæ verò, vt ſtent mane ad conſtitendum, & canendum Domino, ſimiliterque ad veſperam tam in oblationem holocauſtorum Domini quàm in ſabbathis, & Kalendis, & ſolēnitatibus reliquis, iuxta numerum, et cæremonias vniuſcujuſq; rei iugiter coram Domino, et cuſtodiant obſervationes tabernaculi foederis, et ritum ſanctuarij, et obſervationem filiorū Aarō fratrum ſuorum, vt miniſtrēt in domo Dñi.

Dixit. n. Dauid. Hic ponit. s. poſitæ ordinationis rō. ſ. q. s. d. c. n. fuerat. ſ. ꝑ cōputantē Leuitæ a viginti annis, & s. hic ponit rō quare hoc fieret, & ē addunt q. d. de d. ſ. i. miniſtrationis Leuitarū, & Sacerdotū, & d. f. Dixit. n. Dauid: Requiem dedit Dominus Deus Iſrael populo ſuo. Scilicet ꝑcedētibz ꝑtibz Leuitæ cōputant ad miniſtrandū a triginta annis, & s. Nūc autē cōputant a viginti annis, & s. eo ꝑ ſiebat illud, quia miniſtrationes Leuitarū ꝑcedentibus ꝑtibz erant graues. ſ. in portādo onera, & nō ſufficiebat ad illa, niſi viri maturæ ætatis. ſ. a triginta annis, & s. Iō in illa ætate incipiebāt miniſtrare: Num. 4. Nūc autē quia Deus dederat requiem

requiem Iſraelitis, ſ. quia manſurum erat tabernaculum ſemper in eodem loco, non oportebat, ꝑ eſſent miniſtri in tanta ætate, ſ. in anno tricelimo, ſed ſufficiebat, ꝑ eſſent a viginti annis, & ſupra, quia leuia miniſteria habituri erāt, & dicitur: Requiem dedit Deus populo ſuo Iſrael. Scilicet, ꝑ iam non turbabitur ab hoſtibus, ſicut d. f. 2. Regum 7. & ſupra 17. Vel dedit ei requiem, ſ. ꝑ nō oportet, ꝑ moueat iam Sanctuarium de loco ad locum, ſicut prius. Et habitationem in Ieruſalem vſque in æternum. Id eſt, Deus dedit habitationē pro ſe, & Sanctuario ſuo in Ieruſalem vſque in æternum, & non oportebit, ꝑ iam moueatur de loco ad locum, & portentur vaſa Sæctuarij a Leuitis. Nec erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vaſa eius ad miniſtrandū. Id eſt, Ante hoc officium Leuitarū erat, ꝑ portarent Sæctuarium Domini de loco ad locum, & etiam vaſa eius, & etiam cum iam non erit mutandum, nunquàm habebūt hoc in officium: & ponitur hic tabernaculum, tam pro tabernaculo, ꝑ pro atrio eius, quia tabernaculum eſt domus facta de tabulis in circuitu, & ſupra velata cortinis, & alijs velamentis. Atrium autem erat quoddam ſpatium clauſum velis, & columnis in circuitu tabernaculi, & a Leuitis portabantur illa: columna, & vela, ſicut omnes partes tabernaculi: & tamen tabernaculum ſape accipitur pro toto Sanctuario, omnia autem vaſa eius etiā portabantur a Leuitis, ſarca, & altare thymiamatum, & altare holocauſtorum, & candelabrum, & menſa propoſitionis, & labrum æneum cum vaſculis iſtorum, vt patet Numeri. Iuxta præcepta Dauid nouiſſima ſupputabitur numerus filiorum Iſrael a viginti annis, & ſupra. Id eſt, Propter hoc præcepta Dauid nouiſſima, i vltimæ ordinationes facta a Dauid, fuerunt ꝑ Leuitæ computarentur a viginti annis, & ſupra. Et vocantur illa præcepta Dauid, non quod ipſe præcepit, ſed quod ipſe promulgauerit, quia præceptum a Deo datum eſt, & venit iſta lex de celo ad Dauid, ſicut figura tabernaculi, & tota fabricatio venit ad eum ſcripta manu Dei, infra 28. Vocantur autem iſta præcepta Dauid nouiſſima, quia anno quadragelimo regni ſui fuerunt data. Nam iſta ordinatio, & numeratio factæ ſunt tunc, vt patet infra 26. & ille erat annus vltimus vite, & regni Dauid, quia ſolum regnavit quadraginta annis, vt patet 2. Regum 5. & 3. Regum 2. Et poſt hoc nihil ordinauit de pertinentibus ad ſtatum regni, vel ad cultum Dei, ſed illico mortuus eſt. Et erant ſub manu filiorum Aaron. Scilicet, Omnes Leuitæ, qui computabantur a viginti annis, & ſupra erāt ſub poteſtate Aaron, & filiorum ſuorum, quia tota miniſtratio cultus diuini tradita eſt Aaron, & filijs ſuis, ſed cum ipſi non ſufficerent ad explendum omnes cæremonias, reliqui Leuitæ dati ſunt eis, vt ſubſeruentes, & manebāt ſemper ad præceptum Aaron, Numeri 3. & 18. Et ob hoc populus obtulit omnes Leuitas Aaron, & filijs ſuis in donum, Numeri 3. In cultum domus Domini. Intelliguntur per hoc omnia miniſteria Leuitica, ſcilicet, cantorum, ianitorum, iudicum propoſitorum, vt patet ſupra in litera. Et dicuntur omnia eſſe in cultum, id eſt, ſeruitium, vel ornatum domus Domini, quia omnia iſta officia erant ad hoc, ꝑ Leuitæ ſubſeruirent ſacerdotibus per illa in templo. In veſtibus, & in exedris. Ponuntur hic loca in quibus miniſtrabant Leuitæ, & primus eſt veſtibus. Dicitur autem veſtibus, ſcilicet, a veſtibus, ſ. locus in quo veſtes conſeruantur, vel locus, in quo homines veſtiuntur, & tamen ex vſu loquēdi, veſtibus dicitur aliquod ſpatium ante domum, & ſic dicitur veſtibus portæ, id eſt, aliquod ſpatium, quod eſt ante portam domus, ita nūc vocabatur veſtibus ſpatium, quod erat inter templum, & murum exteriorē atrij. Et ſic dicitur

Alph. Toſt. In Lib. I. Paralip.

A tur totum clauſum intra murum atrij veſtibus, & diuerſa partes iſtius atrij vocabantur diuerſa veſtibus. Et ſic dicitur inter veſtibus, & altare plorabant ſacerdotes, id eſt, inter altare holocauſtorum, & portam templi. Nam ibi erat quoddam ſpatium, quod vocabatur veſtibus, & ibi ſacerdotes plorabant. In iſtis autem veſtibus Leuitæ faciebant diuerſa miniſteria pertinentia ad ſacrificia, & alias miniſtrationes ſacerdotales, ſcilicet, diſponendo materias ad præceptum ſacerdotum. Exedra dicitur eſſe quadam domus in circuitu templi Salomonis per latera eius, & erant paruula domus exiſtentes intra murum atrij, & ille erant ad cuſtodendum ibi theſaurus templi, & veſtes etiam, ad hoc quòd manerent ibi ſacerdotes, & Leuitæ tempore, quo miniſtrabant: nam ſacerdotes, & Leuitæ non morabantur omnes in loco Sanctuarij, ſed diſperſi per totam terram Iſrael in quadraginta octo ciuitatibus, Numeri trigelimo quinto, & Iofue vigelimo primo. Quando autem veniebant in Ieruſalem ad miniſtrandū, dabantur eis domus, in quibus manerent intra ambitum atrij, & iſte vocantur exedra, de hoc patet ſupra 9. cum dicitur: Quòd Leuitæ, & ianitores per gyrum templi morabantur in cuſtodis ſuis, vt cum tempus fuisset ipſi in mane aperirent fores. Et ſic manebant intra atrium, vt clauderent, & aperirent. Cantores etiam manebāt intra atrium in iſtis exedris toto tempore, quo miniſtrabant per diem, & per noctem ad miniſtrandū ſemper, vt patet ſupra 9. ſcilicet, Hi ſunt principes cantorum per familias Leuitarum, qui in exedris morabantur, ita vt die, & nocte iugiter in ſuo miniſterio deſeruirent. In iſtis exedris miniſtrabant Leuitæ, quia ibi cuſtodiebant theſaurus templi, vt patet infra vigelimo ſexto, & faciebant quidquid aliud iuberent eis ibi ſacerdotes. Et in loco purificationis. Id eſt, Miniſtrabant in loco purificationis. De iſto loco eſt dubium quid erat, & poſſet intelligi vno modo, quòd vocabatur locus purificationis, ſcilicet, in quo purificabantur ſacerdotes, & etiam carnes ſacrificiorum: erat enim quoddam vaſ magnum æneum rotundum in figuram hemiſphærij, capiens duo millia bathos de aqua, id eſt, duo millia amphoras, & vocabatur mare æneum: mare quidem, quia cōtinebat multitudinem aquæ: æneum autem, quia erat factum de ære, & ibi ſacerdotes lauabant pedes, & manus, quando miniſtrare debebant, ſicut fiebat in labro æneo in tabernaculo Moyſi, Exodi trigelimo. Erant etiam luteri multi ænei in modum amphorarum, & erant locati ſuper ſedes æneas pulchras, de quarum figura, & operē patet 3. Regum 7. Et in iſtis luteribus erat aqua ad abluendum Leuitæ carnes ſacrificiorum, vt declaratum eſt ibidem. Omnia iſta vaſa erant ad purificationem, ſcilicet, ſacerdotum, & ſacrificiorum, & Leuitæ miniſtrabant in iſtis, ſcilicet, replendo illa vaſa aqua recenti, & auferendo aquam veterem, quando eſſet immunda. Non eſt tamen intelligendum, quòd Leuitæ portarent iſtam aquam de loco ſuo, ſed Gabaonitæ, qui erant Chananej cōuerſi ad ritū Iudaicum erant aſtricti huic miniſterio: nam ex eo ꝑ feſellerūt Iſraelitas, condemnauerunt eos Iſraelitæ ad æternā ſeruitutem, ſcilicet, vt portarent aquas, & ligna pro templo Domini, vbi cumque eſſet, Iofue 9. Sed Gabaonitis non licebat introire ad loca ſacra, ſ. ad atrium ſacerdotum, vbi erant iſta vaſa, ſcilicet, mare æneum, & luteri, vt declaratum eſt, 3. Regum 7. & 4. Regum 16. Ideo Leuitæ acciperent ab eis aquam, quando illi accederent ad Sanctuarium, & introducerent ad loca vaſorum: idem eſſet de lignis pro ſacrificijs, ideo miniſtrabant Leuitæ in loco purificationis. Alio modo poſſet

M m intelligi

Intelligi locus purificationis, scilicet essent aliqua hydrae paratae in Sanctuario, in quibus deberent purificari immundi immunditia legali, & ad purificationem illam, tam ponendo aquam in vasis, quam faciendo caeremonias purificationis seruirent Leuitae. Simile patet Ioan. 2. cum dicitur, quod erat Iesus in Chana Galilaeae, quando voluit conuertere aquam in vinum, & fecit impleri sex hydras, & dicitur: Erant autem ibi lapideae hydrae sex posita secundum purificationem Iudaeorum, capientes singulae metretas binas, vel ternas. Et sic erant hydrae secundum purificationem Iudaeorum, i. s. m. conditionem purificationis, quia consuetudo erat, quod purificarentur, & ita forte erant multae hydrae posita in atrio templi ad purificationem Israelitarum, in quibus ministrarent Leuitae, sed primum melius est, quia purificatio secunda magis videbatur saecularis, quam sacra, scilicet quod quilibet posset facere illam: nam in quolibet loco Iudaeorum erant tales hydrae posita, & sic Chana Galilaeae, quamquam esset viculus parvus, tamen erant ibi hydrae ad purificationem Iudaeorum, & in Sanctuario omnes Leuitae ministrantes ubique ministrarent in Sanctuario, quia nunquam ministratio aliqua diuina fiebat extra templum, & atrium eius. Dicebantur tamen illi Leuitae ministrare in Sanctuario, qui ministrabant in loco magis sacro, sicut cantores, qui ibant ad atrium sacerdotum, ut ibi canerent, quando fiebat sacrificium mane, & vespere. *Et in vniuersis operibus ministerij templi Domini.* Id est, Etiam ministrabant in omnibus operibus, quae fiebant in templo Domini, in quibus esset necessaria ministratio ipsorum, & per hoc tanguntur omnia ministeria Leuitarum: nam Leuitarum quidam erant cantores, alij ianitores, alij thesaurarii, alij iudices, & praefecti, & alij qui ministrabant generaliter in omnibus, in quibus sacerdotes indigebant ministerio eorum. Cantores significantur hic per ministerium, quod fiebat in Sanctuario, id est, in atrio sacerdotum cantando. Ianitores significantur per ministerium, quod fiebat in vestibulis. Ianitores autem manebant in vestibulis, id est, apud portas, & locus apud portam vocatur vestibulum. Thesaurarii significantur per ministrantes in exedris, eo quod thesauri seruabantur in exedris. Illi autem, qui ministrabant quoddam generale ministerium, erant illi, qui ministrabant in loco purificationis. Praepositi autem, & iudices erant, qui seruirebant ad omnia alia opera domus Domini, scilicet, erudiendo Israelitas, & iudicando eos, quod pertinet ad domum Domini ministerium. *Sacerdotes autem super panes propositionis.* Ponuntur hic aliqua de ministerio sacerdotum.

Sed aliqui dicunt, quomodo ponuntur hic aliqua pertinentia ad sacerdotes, quia hic agitur de sacerdotibus, & officiis eorum, sed sequenti cap. ponuntur distributiones ipsorum.

Respondendum est, quod non ponitur hic principaliter ad declarandum quid pertineat ad ministerium sacerdotum, sed ponitur ad tollendum dubium: nam dictum fuerat hic de Leuitis, quod ministrabant in omni ministerio domus Domini seruando sacerdotibus, putaretur etiam, quod ipsi conficerent panes propositionis, &ingerent similia in sartagine, & facerent omnia similia, quae pertinebant ad disponendum materiam sacrificiorum, ideo dicitur, quod non, sed sacerdotes faciebant hoc: ipsi enim accipiebant a filiis Israel similia, & formabant inde istos panes. De caeremonia autem circa istos panes, & quare ponebantur coram Domino, declarabitur infra in quadam quaestione. *Et ad simile sacrificium.* Id est, Etiam sacerdotes disponebant sacrificium, quod

fiebat de similia, id est, libamen. Considerandum autem est, quod sacrificium accipitur dupliciter, vno modo large secundum nostrum modum loquendi, & vocatur sacrificium animalis, quod immolatur, & sic dicitur esse tria genera sacrificiorum, scilicet holocaustum, hostiam pacificam, & pro peccato. Alio modo accipitur proprie pro libamento, & est libamen, vel libamentum aliquid quasi accessorium ad sacrificium, sicut condimentum ad cibos, & sunt quinque libamenta, scilicet similia, vinum, oleum, sal, & thus, ut colligitur Leuitici 2. & Numeri 15. Et ista vocantur sacrificium, & ipsum animal immolatum vocatur victima, vel hostia, & tamen adhuc omnia ista quinque libamenta non vocantur simul sacrificium, sed sola similia, & sic dicitur Numeri 28. & 29. Quod offerebantur carnes victimarum cum libamentis suis, & sacrificio. Et sic distinguitur libamentum a sacrificio, quia libamentum ponitur, & etiam sacrificium erit ipsa similia, sic dicitur Leuit. 2. f. Anima cum obtulerit oblationem sacrificij. Hic autem dicebantur esse sacerdotes ad sacrificium similia, id est, ad dispositionem farinae pro sacrificio coquendo illam in clibano, vel in sartagine, vel in craticula secundum diuersos modos, qui ponuntur Leuitici 2. Quomodo tamen, & quoniam ista similia parabantur a sacerdotibus, dicitur infra in quadam quaestione. *Et ad lagana.* Id est, Etiam sacerdotes habebant officium faciendi lagana. Nam in sacrificijs offerebant lagana: fiebant autem lagana de similia cocta in clibano, & postea perfundebant oleo, & vocantur lagana oleo lita, ut patet Leuitici 2. & 7. Ad quid autem proficiebant ista lagana, & in quibus sacrificijs ponerentur, declarabitur infra in quadam quaestione. *Et azyma.* Id est, Ad conficiendum panes azymos, quia isti necessarii erant pro quibusdam sacrificijs, scilicet in hostijs pacificis, ut patet Leuit. 7. *Et ad feruentem similia.* Istud etiam erat officium sacerdotum, & vocatur similia frixa in sartagine. Nam prius ponebatur aliqua pasta massae in aqua, sicut nos lagana facimus, & particulae massae ponebantur in sartagine in oleo feruenti, & illa vocatur similia feruens: multoties autem ponebantur ista lagana, vel similia feruens in sacrificijs, de quo Leuitici secundo, & septimo, & infra dicitur.

Et super omne pondus, atque mensuram. Id est, Etiam sacerdotes habebant curam de omnibus, quae constituebantur in pondere, & mensura, & pertinebant ad Deum. Istud intelligitur de libamentis, vel quasi: quorum quaedam consistebant in pondere, & alia in mensura: nam vinum, oleum, & similia, dabantur in mensura certa pro libamentis, secundum differentiam animalium, quae offerebantur: nam si quis offerret agnum anniculum in holocaustum, dabat duas decimas similia, & tertiam partem hin de oleo, & tertiam partem hin de vino. Si autem offerretur aries, vel ouis, dabatur cum eo vnam decimam similiae, & quartam hin de vino, & quartam partem de oleo. Si autem offerretur bos, dabatur tres decimae de similia, & medietas hin de oleo, & medietas hin de vino, Numeri decimoquinto. Omnia ista consistebant in mensura, & sacerdotes soli habebant curam de istis libamentis. Alia etiam erant quasi libamenta, scilicet, illa, quae dabantur in purificatione leproforum, & fluentium femine, de quibus Leuitici decimoquarto, & decimoquinto. In pondere autem consistebat moneta de auro, & de argento, quae debebant dari aliquando sacerdotibus, sicut quoniam quis laeserat alterum, & ille mortuus erat, nec relinquebat haereditatem, vel non ciebat ad quem pertineret res illa, in qua laeserat alterum, tenebatur dare eam sacerdotibus, ut patet Numeri: Etiam quoniam quis vouebat se Domino, vel aliquam aliam rem, erat statutum

statutum pretium, quod deberet dari sacerdotibus, & redimebatur res illa, quae voto oblata fuerat. Ista pretia singularum rerum ponuntur Leuit. vlti. Et de omnibus istis Leuitae habebant curam, quia ipsi suscipiebant haec: ideo istud non videtur conuenire intentioni literae, quia istud non erat onus, sed emolumentum, hic tamen de officiis, & ministracionibus agitur. Ideo dicendum, quod intelligitur de confectioe thymiamatis, & olei vntionis: nam thymiamata conficiebatur de multis aromatibus siccis, & cotus, atque redactis in puluerem minutissimum, & oia ista aromata erant in pondere certo. Quae autem essent, & in quanto tempore, patet Exo. 30. Sic etiam oleum vntionis conficiebatur ex multis aromatibus, & rebus liquidis sumptis in pondere certo: de qua confectioe Exo. 30. Facere istas confectioes pertinebat ad solos sacerdotes, ut patet supra 9. scilicet, Filij autem sacerdotum vnguentum ex aromatibus conficiebant, & quantum ad hoc dicebantur praesens oibus, in quibus attendebatur mensura, & pondus. *Leuitae vero.* Posita fuerunt quaedam ministeria sacerdotum, de quibus poterat verisimiliter dubitari, an pertinerent ad Leuitas, hic agitur de ministerijs Leuitarum explicando aliquid de eis. *Ut sicut mane ad confitendum, & canendum Domino.* Id est, Ad officium Leuitarum pertinebat stare diluculo ante Deum ad confitendum, & laudandum ipsum, & ad cantandum, scilicet cantica laudis: istud erat officium cantorum, qui erant quatuor milia, ut patet supra, & stabant quolibet mane cantando, sicut fiebat holocaustum matutinum, quod erat iugiter. *Similiter, & ad vespeream.* Id est, Etiam erant ad Solis occasum cantando coram Domino, quando offerebatur sacrificium vespertinum, quod incipiebat in occasu Solis, & durabat per totam noctem. De modo autem ministerij cantorum dicitur infra in quadam quaestione. *Tam in oblationem holocaustorum Domini.* Id est, Leuitae canebant, quando offerebatur holocaustum Domini: dicuntur holocausta Domini ad differentiam aliorum holocaustorum: nam holocausta ordinaria, quae fiebant ex necessitate ad cultum Dei, vocantur holocausta Domini, & ista erant duo, scilicet sacrificium matutinum, & vespertinum. Sacrificia autem holocaustorum oblata ex deuotione a popularibus non vocabantur holocausta Dei, sed plebis, & in illis duobus holocaustis, scilicet matutino, & vespertino assistebant semper Leuitae canentes. *Quam in sabbathis, & calendis.* Id est, Etiam Leuitae cantabant in diebus Sabbathorum, & Calendarum, dies Sabbathorum non accipiuntur, sicut aliqui volunt, pro quolibet die, sed solum pro septima die, quae erat celebrior inter Iudaeos, dies Calendarum erat principium mensis apud Hebraeos.

Pro quo considerandum, quod dies Calendarum erat magna solennitatis nomine, & caeremonia, infra dicitur in quadam quaestione. *Et in solennitatibus reliquis.* Praeter Sabbathum, & Calendarum erant quinque solennitates, scilicet festum Azymorum, & Phase, quod durabat per septem dies, & incipiebat die decima quarta mensis primi, scilicet Martij, & festum Penthecostes, sive festum Hebdomadaram, scilicet quia fiebat per septem hebdomadas post diem primum Azymorum, & festum Clangoris, quod erat prima die mensis septimi, scilicet Septembris, & durabat vna die solum, sicut festum Penthecostes, & festum Propitiationis, sive Expiationis, quod fiebat die decima mensis Septembris, & durabat vna dies, & festum Tabernaculorum, quod fiebat die quarta decima Septembris usque ad vicesimum secundum diem eiusdem mensis: haec omnia habentur Leuitici quadragesimo tertio, & Numeri vigesimo octavo, & vigesimo nono. In his diebus Leuitae cantabant solenniter, quia erant magna festiuitates. *Iuxta numerum, & caeremonias vniuersaeque rei.* Id est, Leuitae cantores cantabant in omnibus his diebus, & faciebant omnia le-

A. lph. Toft. In Lib. I. Paralip.

cundum numerum, scilicet, quod erant pro singulis solennitatibus designata eis certa cantica, & in quibusdam solennitatibus plura cantica dicere debebant, quam in alijs diebus, & hoc est dicere iuxta numerum, id est, cantare iuxta numerum canticorum assignatorum cuiusque diei, complendo illum numerum. Et dicitur iuxta caeremonias vniuersaeque rei, quia praeter differentiam in numero canticorum erat differentia in modo cantandi, & in caeremonijs apparatus ad cantandum, quia aliqua die induebantur vestibus pretiosioribus ad cantandum, quam alia. Et in hoc tenet Ecclesia modum veteris Testamenti, quia pro quolibet die habet diuersitatem aliquam in officio diuino, & plura vno die dicuntur, quam alio, etiam differentia est in caeremonijs, quia ministri Ecclesiae non induuntur omnibus diebus eisdem vestibus ad diuinum ministerium. *Iugiter coram Domino.* Id est, Leuitae cantores debebant manere iugiter coram Domino, id est, omni die, quia quolibet die cantabant in sacrificio matutino, & vespertino. Et dicitur iugiter, id est, omni tempore, scilicet tam per diem quam per noctem. Et etiam istud venerat, quia Leuitae cantores tam per diem, quam per noctem manebant in Sanctuario, eo quod per noctem ministrabant, sicut per diem, sicut dicitur supra 9. Hi sunt principes cantorum per familias Leuitarum, qui in exedris morabantur, ita ut die, nocteque iugiter in suo ministerio deseruirent. Erat autem necessarium ministerium cantorum per noctem, quia cantabant tempore holocausti matutini, & vespertini quotidie, ut patet in littera, & tamen sacrificium vespertinum fiebat per totam noctem, ut patet Leuitici 6. Ideo Leuitae cantores per noctem manere debebant in Sanctuario. *Et custodiant obseruationem tabernaculi foederis.* Id est, Custodiant ea, quae obseruare debent ad cultum tabernaculi foederis. Vocatur tabernaculum foederis, quia in eo seruabatur arca foederis, & illa vocatur arca foederis, quia in ea erant tabulae legis, super quam fuerat factum foedus inter Deum, & Israelitas, ut obseruarent eam. Exodi vigesimo quarto, & dicitur ut custodiant obseruationem tabernaculi. Et propter hoc debent manere Leuitae cantores iugiter coram Domino, ut sint semper sic obseruando quid iubeatur eis de pertinentibus ad tabernaculum foederis, scilicet, ad quamcunque ministracionem, quam iuberent eis facere sacerdotes.

Et ritum Sanctuarij. Idem est ritus Sanctuarij, & tabernaculum, & est repetitio sententiae, vel potest intelligi distinctio, scilicet, quia tabernaculum significat solum templum, Sanctuarium autem significat tam templum, quam atrium eius, Leuitae autem significant aliquid pertinens ad tabernaculum, scilicet disponebant oleum, vinum, & farinam, quae requirebantur pro ministracione quadam intra templum: nam intra templum erat mensa propositionis, in qua ponebantur panes, habere autem curam de similia ad conficiendum illos panes pertinebat ad Leuitas, ut patet supra 9. cum dicitur: Quod Leuitae ianitores, qui habebant credita vntilia Sanctuarij praerant similia, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus. Etiam in candelabro, quod erat intra templum ministrabant: ponendo oleum, & in altari thymiamatum, quod etiam erat interius ministrabant, cremando quotidie thymiamata, & tamen Leuitae habebant curam de oleo, & thymiamate, supra 9. Et quantum ad hoc seruiebant in ritu tabernaculi, id est, templi: omnes autem aliae ministraciones eorum erant in atrio templi, scilicet, ministratio cantorum, & ianitorum, & thesaurariorum, & in hoc obseruabant ritum Sanctuarij, id est, caeremonias requisitas in Sanctuario, quia Sanctuarium accipitur tam pro templo quam pro atrio, scilicet, pro

M. m. 2. omnibus

omnibus locis, in quibus aliqua ministratio cultus diuini fiebat. Et obseruationem filiorum Aaron fratrum suorum. Etiam debent manere Leuitae semper in Sanctuario, vt custodiant obseruationem filiorum Aaron, id est, vt attendant quid iubent eis obseruare filij Aaron, scilicet, sacerdotes: nam sacerdotibus tradita est ministratio cultus diuini, Leuitis autem reliquis non tradita est directe ministratio aliqua sacra, sed ipsi dati sunt sacerdotibus in seruitores; vt facerent quod illi iuberent, Numeri 3. & 18. & dicitur.

Fratum suorum. Quia Leuitae erant fratres sacerdotum, eo quod erant de eadem tribu, & erant de eadem familia: nam sacerdotes erant de familia Caathitarum, & de ista erant multi alij Leuitae, scilicet, Naarita, Ozielita, & Hebronita, vt patet Numeri 3. Etiam sub familia Caathitarum erat quaedam alia familia minor, scilicet, Amramitarum, & de illa erant sacerdotes, & etiam quidam Leuitae: nam Aaron, & Moyses erant filij Amram, & posteri amborum vocati sunt Amramitae. Posteri tamen Moyli manserunt inter Leuitas simplices, vt patet supra, scilicet, Moyse quoque hominis Dei filij annumerati sunt in tribu Leui. Posteri autem Aaron habuerunt sacerdotium, & non manserunt inter Leuitas, & sic Leuitae, & sacerdotes erant tres. *Vt ministrarent in domo Domini.* Id est, Ad mandatum sacerdotum debent esse semper praesto ministrare in domo Domini, scilicet, in atrio templi, quia siue templum, siue atrium vocatur domus Dni, sic enim vocauit Christus ipsum atrium, quando exclusit vendentes, & ementes de illo, dicens: Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum, vt patet Numeri vigesimo primo, & Ioan. 2. Et quamquam dicitur ibi de templo, non intelligitur nisi de atrio, quia alias non essent ibi mensae nummulariorum, & boues, & cathedrae vendentium columbas. Nam non solum ista non introducebantur in templum, sed etiam nullus hominum introibat illuc, nisi quotidie vnus sacerdos, qui introibat ad cremandum thymiam, & disponendum lucernas in candelabro, ceteri autem tam sacerdotes, quam Leuitae, & laici foris manebant, expectantes quando ille finiret ministracionem, sicut patet de Zacharia patre Beati Ioannis, qui solus introiit ad ponendum incensum, & apparuit ibi Angelus, populus autem totus expectabat foris, Lucae 1.

De quibusdam verbis dictis a Dauid, scilicet, quod Deus dederat Ierusalem in habitationem aeternam.
Quaest. XXIII.

QVAERITVR circa supradicta cum Dauid ad probandum, quod deberent Leuitae computari a viginti annis, & supra dixerit, quod Deus dederat Ierusalem in habitationem aeternam, quomodo sciebat istud: nam Sanctuarium fuerat in alijs locis, & saepe mutatum fuerat, ita poterat esse nunc, postquam poneretur in Ierusalem.

Dicendum, quod Dauid sciebat, quod semper mansurum erat Sanctuarium in Ierusalem: nam alias non iussisset Salomoni aedificare templum, quia esset totus labor inutilis: nam aliquando manebat Sanctuarium in aliquo loco paucis temporibus, sicut in Nobe, & in Gabaon: nam in Nobe solum mansit tempore, quo fuerunt Samuel, & Saul: nam Samuel ministrauerat Domino in Sanctuario in Silo, 1. Reg. 2. & 3. Et postea viuente Saule, qui fuit simul cum Samuele, erat Sanctuarium in Nobe, 1. Regum 21. Et tamen viuente Saule translatum est in Gabaon, scilicet, quando ipse Saul occidit sacerdotes, & habitatores Nobe, 1. Regum 22. Postea etiam paucis temporibus mansit in Ga-

baon, scilicet, toto tempore, quo regnauit Dauid, & tempore illo, quo Salomon aedificauit templum: nam illo aedificato ibi posita est arca, & omnia vasa sacra, & cessauit esse Sanctuarium in Gabaon. Si ergo tam paucis temporibus in Ierusalem esse contingeret, fierent inuitiles infinitae expensae, & immensi labores, quos Salomon tolerauerat, & populus suus in aedificatione templi. non ergo iuberet Dauid aedificari templum in aliquo loco, nec pararet tantas expensas, nisi sciret mansurum esse Sanctuarium semper.

Sed tunc manet dubium, quando, & quomodo Dauid sciebat, quod deberet manere semper Sanctuarium in Ierusalem.

Quidam dicunt, quod fuit hoc quando obtulit in area Ornamentum, eo quod tunc dixit: Haec est domus Dei, & hoc est altare in holocaustum Israel. Id est, hic fiet domus Dei, & altare, & verisimile est, quod Deus tunc reuelauerit ei, quod in loco illo mansurum esset templum in aeternum, de quo dixit: Haec est domus Dei, praecedenti cap. Sicut tunc reuelauit ei totam figuram aedificationis, quam misit ei de caelo scriptam, infra 28. Alio modo potest dici, & melius, quod Dauid cognouerit istud multo ante hoc. Nam ipse congregabat expensas, scilicet, aurum, & argentum, & multa alia ad consecrandum Domino pro aedificatione templi, 2. Regum 8. & supra 18. Et illa bella fuerunt multo tempore antequam Dauid offerret in area Ornamentum. Et tamen non congregaret Dauid expensas ad fabricandum templum, nisi sciret, quod alicubi mansurum erat templum in aeternum, ergo tempore illo sciebat: Et est dicendum, quod sciuit Dauid templum futurum esse in Ierusalem, quando voluit ipse aedificare templum Domino, & prohibitus est ab eo per Nathan Prophetam: nam tunc dixit Deus Dauid illa verba, quae Salomon refert sequenti libro, capit. sexto, scilicet, Benedictus Dominus Deus Israel, qui quod locutus est patri meo completum modo dicens: A die qua eduxi populum meum de Aegypto non elegi ciuitatem de cunctis tribubus Israel, vt aedificaretur in ea domus nomini meo, sed elegi Ierusalem, vt sit nomen meum in ea. Et sequitur ibi, quod Deus dixit Dauid, quod non aedificaret templum, sed filius suus Salomon, & Salomon dixit istud nunc esse completum, ergo ista verba dicta sunt ad Dauid, quando prohibitus est aedificare templum, 2. Regum 7. & supra 17. Vnde ibi ponuntur verba aliquo modo similia istis. Et ob hoc ex tunc cum magno desiderio congregabat Dauid materiam pro aedificatione.

Quomodo accepit Deus Ierusalem in habitationem aeternam.
Quaest. XXIII.

QVAERITVR vterius quomodo fuit verum, quod Deus accepit Ierusalem in habitationem aeternam. Nam non accepit, sed mutatum est Sanctuarium, quia iam non est ibi.

Dicendum est, quod non accipitur proprie aeternum hic, cum dicitur, quod in aeternum mansurum esset ibi Sanctuarium, sed vocatur aeternum: quia multo tempore durat, sic enim interduum vocatur aeternum illud, quod manet minus, quam per quinquaginta annos, sicut erat de seruis, quorum aures perforabantur, quia dicitur de illis, quod manebant serui vsque in aeternum, & tamen non durabat seruitus, nisi vsque ad iobelaum, Leuit. 25. & fiebat iobelaus de quinquaginta in quinquaginta annos, vt patet ibidem. Dicendum tamen, quod licet aliquando accipitur sic aeternum, tamen hic non accipitur sic, quia si Dauid intendisset, quod mansurum erat Sanctuarium in Ierusalem solum per quinquaginta annos, non parasset aliquas expensas ad fabri-

fabricandum templum, potissime cum tantis laboribus, & sumptibus.

Aliquis dicit, quod debet intelligi, quod Sanctuarium mansurum erat in aeternum in Ierusalem, & vere sic comprehendendum erat. Et tunc propter peccata Israelitarum impeditum est, nam semel per Chaldaeos propter peccata Iudaeorum crematum est, & iterum per Romanos, sic enim dicebatur 2. Reg. 17. in quibusdam quonibus de regno filiorum Salomonis, & de quiete populi Israel, qui premittebantur durare in aeternum, 1. quod vere durasset in aeternum, i. vsque ad finem saeculi, nisi peccassent Iudaei, & dato quod Christus venisset, & esset lex noua, mansissent semper priuilegia Hebraeorum, & foedera Dei cum eis, & regnarent semper filij Salomonis, & maneret populus Israel in terra Chanaan, nec turbaretur ab hostibus. Dicendum autem est, quod hoc non stat, quia licet veniente Christo, si Iudaei non peccassent, maneret regnum in posteris Salomonis, & quies populi Israel in terra Chanaan, tamen non mansisset templum in statu suo, nec ministraciones, quae in illo fiebant: nam Christus daturus erat legem nouam, per quam mutarentur omnes caeremoniae legis veteris, & sic iam non maneret cultus ille, qui fiebat in templo, nec idem status sacerdotum, & Leuitarum, sed coleretur Deus in omni loco, sicut nunc vbicumque construuntur Ecclesiae, ex quo necesse erat, quod periret status Sanctuarij Ierosolymitani, poterat autem esse vna de Ecclesijs excellentioribus totius orbis, tamen non secundum statum priorem, tota tamen fabricatio eius facta est secundum conuenientiam illius status, ideo non maneret nomen Domini ibi in aeternum ad intentionem illam, qua Deus faciebat aedificari illud. Dicendum ergo aliter, scilicet, quod mansurum erat Sanctuarium in aeternum in Ierusalem, scilicet, toto tempore, quo duraret Iudaicus status: nam si durasset status Iudaicus in aeternum, mansisset templum istud in statu suo in aeternum, perijt tamen status Iudaicus, & sic etiam templum istud in statu suo perijt, tamen status Iudaicus, & sic etiam templum Domini perijt. Non tamen propter hoc tollitur, quin dicatur in aeternum mansisse, quia sic dicimus legem alicuius politiae esse aeternam, quia datur cum intentione durandi semper. Si autem pereat politia, perijt etiam lex, & tamen non propter hoc definit vocatione aeterna, quia non cessauit ipsa, vt alia introduceretur, sed cessauit politia, qua cessante impossibile est manere legem.

Quomodo haec verba, scilicet, Deus Dominus Israel requiem dedit populo suo sequantur ex praedictis.
Quaest. XXV.

QVAERITVR vterius, cum Dauid vellet hic probare Leuitas numerandos esse a viginti annis, & supra, quia iam non haberent ministeria grauiora, sicut prius, ad quid dixit: Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, quia istud videbatur esse impertinens: nam quod habitatio Dei in Ierusalem futura esset in aeternum, faciebat aliquid ad hoc, quod minuerentur labores Leuitarum, tamen quod Deus daret requiem Israelitis, nihil attinebat ad ministerium Leuitarum.

Responderi potest quadrupliciter, vno modo, quod Dauid posuit istud, tanquam coniunctum ad id, per quod minuebatur labor Leuitarum: nam tollebat labor eorum, quia habitatio Domini erat in Ierusalem in aeternum, & Deus dedit ista duo simul, 1. quod habitatio sua esset in Ierusalem, & quod populus habiturus esset requiem ab hostibus, ideo posuit vtrumque Dauid, licet vnum esset impertinens. Secundo modo potest dici, quod requies populi faciebat istud, id est, istud ministerium, & est idem re-

Alph. Post. In Lib. I. Paralip.

quies populi, quod habitatio Dei in Ierusalem in aeternum, 1. Deus dedit requiem populo suo. Id est, dedit sibi cessationem mouendi tabernaculum de loco ad locum, quia ante hoc totus populus laborabat in mouendo tabernaculum de vno loco ad alterum: nam licet laici nulla onera portarent de rebus Sanctuarij, sed solum Leuitae, tamen aderant portationi ad solemnizandum eam, sicut factum est in portatione arcae de Cariathiarim in domum Obededom, 2. Reg. 6. & supra 13. & in alia portatione eius de domo Obededom in domum Dauid, 2. Reg. 6. & supra 15. Nam congregatus est totus Israel, & factae sunt magnae expensae, & solennitas, nunc autem Deus dederat requiem Israelitis ab isto labore, quia iam nunc congregari debebant ad mutandum Sanctuarium de vno loco ad alterum. Tertio potest dici, quod hoc dictum est propter legem, quam hic volebat dare Dauid, 1. quod nunc poterat conuenienter dari, & non prius: nam toto tempore praecedenti populus fuerat in aduersitate hostili, & non poterat vacare ordinationi cultus diuini. Nunc autem quia Deus dederat requiem Israelitis, poterant insistere ordinationi cultus diuini, sicut nunc facere incipiebant.

Quarto potest dici, quod ista lex dabatur nunc conuenienter, quia Deus dederat requiem Israelitis: nam temporibus praecedentibus, etiam si fuisset data, non potuisset obseruari propter bella, eo quod hic nominabatur, quod Leuitae, & sacerdotes ministrarent per vias suas, & fortes, & tamen temporibus bellorum Leuitae occupati, vel impediti propter bella, quae forte irruerant super loca, in quibus ipsi habitabant, non possent venire ad ministrandum temporibus suis, & sic non seruaretur lex ista. Nunc autem, quia Deus dederat requiem Israelitis, & semper mansuri erant in quiete, non impedirentur Leuitae, & sacerdotes ministrare temporibus suis, ideo poterat ista lex conuenienter habere locum.

De quibusdam verbis hic dictis, scilicet, quod non erat officium Leuitarum ultra portare tabernaculum.
Quaest. XXXI.

QVAERITVR vterius quomodo dicitur, quod non erat ultra officium Leuitarum, vt portent tabernaculum. In hoc innuitur, quod ante hoc erat officium suum portare tabernaculum. Pro responsione est sciendum, quod Leuitis non fuit datum in lege a principio, nisi vnum officium, quod proprie vocaretur officium, 1. portare onera Sanctuarij, etiam excubabant in circuitu Sanctuarij, tamen istud non vocabatur opus ipsorum, vt patet Numeri 8. cum dicitur, quod Leuitae, qui erant ultra quinquagesimum annum non debebant facere opera, sed solum custodire vasa, quae sibi commendantur ab alijs Leuitis, datae sunt autem istae duae occupationes, vel ministeria Leuitis, quia Deus ordinauit officia eorum solum secundum statum, quem habituri erant in deserto. Et tamen ibi non poterant facere, nisi duo, 1. custodire tabernaculum, & portare illud, eo quod in deserto non offerebantur sacrificia, nec fiebant aliae caeremoniae legis, quia non habebant Israelitae opportunitatem propter motum, nec etiam habebant materias sacrificiorum, 1. carnes, & similia, vinum, oleum, & thus, cum irent per locum desertum, in quo non erat hominum habitatio, Deut. 8. Etiam non erant obligati Israelitae in deserto ad aliquam istarum caeremoniarum, sed solum postquam transirent in terram Chanaan, vt colligitur Deuter. 12. Postea autem facere tenebantur, & sic Leuitae nihil facerent in deserto, nisi portare Sanctuarium, & custodire. Pro custodia autem Deus statuerat, quod Leuitae excubarent in circuitu tabernaculi per quatuor latera eius. Nam tabernaculum quadratum erat, & erat modus, quia ad latus Orientale vbi erat introitus, custodiebant sacerdotes, & cum eis Moyses, &

Mm 3 &

uit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus. De timore autem stellarum patet Isaia 10. Scilicet, Iuxta vias gentium nolite discere, et a signis caeli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt. Quomodo ergo Deus incitaret per istum modum Hebræos ad honorandum Lunam, & timendum eam? non est enim verisimile. Item non stat istud, quia si fieret hoc propter operationem Lunæ in istis inferioribus, potius Deus statuisset aliquam solennitatem, vel multas ad significandum operationes magnas Solis in istis inferioribus tam in efficiendo, quam in significando quam operationes Lunæ; & omnium aliorum planetarum. Patet hoc, quia Aristoteli primo de generatione, & corruptione dicit, quod secundum accessum, & recessum Solis in circulo obliquo, id est, in zodiaco ad nos sunt generationes omnes, & corruptiones in terra, & sic nominatur sol causa omnium istorum tanquam nullum aliud astrum esset aliquo modo causa. Patet etiam secundo Physicorum, scilicet, Sol, et homo generant hominem. Et non attribuit virtutem actiuam in generatione humana alijs planetis, sic etiam tertio de Anima dicit allegans auctoritatem Homeri, scilicet, talis est intellectus humanus, qualem in die ducit pater deorum, & virorum, scilicet, sol ut erat intentio Homeri, id est, talis est intellectus humanus, qualem eum efficit Sol in die, scilicet, in die natiuitatis nostræ, qui sol est pater deorum, & virorum, & sic posuit solem esse causam vniuersalem omnium rerum, & etiam ipsorum deorum. De Luna autem nihil dicitur in omnibus his, ideo potius deberet fieri festum aliquod pro his, quæ operatur Sol in istis inferioribus, quam pro his, quæ operatur Luna, & tamen non fit aliud festum ad significandum operationem solis in istis inferioribus, ergo nec fit festum Calendarum ad significandum operationem Lunæ.

Dicendum ergo, quod festum Calendarum fiebat propter tria. Primo ad mouendum Israelitas ad dandum Deo gratias de beneficijs, quæ recipiebant ab eo in quolibet tempore, et quia in principijs mensium erat quoddam principium temporis tam secundum humanam existimationem, quia distinguimus tēpus per menses, quam secundum distinctionem naturalium operationum, quia in principijs lunationū semper fit aliqua mutatio temporis, licet interdum a ventis non sentiantur. Secundum erat, quia cum Deus vellet aliqua festa facere in principijs aliquorum temporum, ut homines ei gratias referrent pro beneficijs susceptis in illo tpe, non poterat esse tempus magis conueniens, quam in principijs lunationum, eo quod hic haberet minimam causam idolatræ, nam si fieret aliqua festiuitas aliquo tpe propter operationem solis cum sol omni tēpore sit in fulgore, et magnitudine, et figura æqualis mouerentur Israelitæ ad colendum eum per istum honorem quem impendebant illo tpe. In Luna autem cum fieret festum in die coniunctionis, non erat incitatum ad idolatræ, eo quod tunc Luna deficit lumine, nec videtur ab aliquo, corpora tñ celestia per puritatem suam mouebant quosdam de Israelitis, sic patet Sapient. 13. cap. Solem, et Lunam rectores orbis terrarum putauerunt quorum specie delectati Deos putauerunt. Sic etiam de Deute. 4. Scilicet, Caue, ne eleuatis oculis in cælum, ut videas Solem, et Lunam, aut cætera astrum, & errore deceptus adores ea, & colas. Tertium erat, & præcipuum ad tollendū Israelitis occasionem idolatræ, nam nimis mouebantur Israelitæ, & aliæ gentes ad colendum Lunam, & vocabant eam Reginam cæli, & offerebant ei placentas, & quia Luna renouatur in nouilunio, & incipit nūc cre-

scere lumen suū, offerebant ei tunc Israelitæ munera: ut ergo illud, quod oblatum erat demoni, & Lunæ offerrent sibi, statuit Deus festiuitatem Calendarum in singulis exordijs mensium, ut tunc multa sacrificia, & ceremoniæ fierent ad honorem ipsius, & per istum modum venirent in desuetudinem cultus quem Israelitæ faciebant Lunæ. Quod autem Israelitæ nimis afficerentur ad colendum Lunam patet, quia Ieremias increpauit totum populum super hoc, & responderunt sibi mulieres publice, quæ etiam si Deus vetaret, non cessarent colere Lunam: Iere. 44. Cum dicitur: Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audimus ex te, sed faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus Regina cæli, & libemus ei libamina sicut nos, & patres nostri, & reges nostri fecerunt in viribus Iuda, & in plateis Ierusalē, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malūque non vidimus. Ex eo autem tpe, quo cessauimus sacrificare Regina cæli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus. Quod autem Deus faceret sibi fieri solennitatem tempore illo, quo solebant munera offerri Lunæ, ut cessaret cultus eius per desuetudinem, est verisimile, quia simile fuit de omnibus sacrificijs legis, quia sicut omnes doctores cōsentunt, & valde bene, causa potissima, quare Deus dedit tot genera sacrificiorum, & ceremoniarum in lege fuit, quod quamquam illa in se non proficerent, impedirentur per hæc Hebræi ad cultū demonum, cū affueficerent colere Deum, & offerret sibi id, quod alijs demonibus oblatum erant. Sic etiam factum est in Ecclesia de festo candelarum in principio Februarii, nam apud gentes consuetudo erat quolibet anno in principio Februarii festum facere Dijs infernalibus, & animabus mortuorum, ne tererent homines apparendo eis, & per noctem ambulabant in circuitu vrbis cū multitudine candelarum, & quia difficile erat in Ecclesia tolli istum ritum gentilem, prouidit Ecclesia, quod aliquo modo iste ritus seruaretur, & ad hoc statuit festum candelarum in die purificationis Virginis, & tamen nunc non fit ad intentionem priorem, quia gentiles faciebant hoc in honorem deorum infernalium: nos autem facimus in honorem Virginis. Ista fuit causa quare ille mensis, in quo fiebat istud festum, vocatur Februarius quod interpretatur purgatorius, vel purificatorius: nam Februa, & Februarum significant purificationes, ut ait Ouidius 2. Fastorum.

Ipsæ sacerdotem iactantem Februa vidi.

Id est, purificationes. Purificabatur enim tunc terra animabus mortuorum, quia credebant Gentiles, quod Dijs infernales, & animæ soluto corpore, quæ vocantur lemures, & solent apparere hominibus ad terrendum eos, redibant tunc in infernum, quia placabantur per istum honorem, qui eis impendebatur quolibet anno in ista die prima Februarii, & continuabatur semper ista festiuitas.

C A P. XXIII.

PORRO filijs Aaron hæ partitiones erant. Filij Aaron: Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar. Mortui sunt autem Nadab, & Abiu ante patrem suum absque liberis, sacerdotioque functus est Eleazar, & Ithamar.

DE-

DESCRIPTA in precedentibus ordinatione Leuitarum in generali, hic agitur de ordinatione earum in particulari. Et diuiditur in tria, quia primo ponitur ordinatio eorum quantum ad sacerdotes, & doctores. Secundo quantum ad cantores sequenti cap. Tertio quantum ad facultas, & ianitores infra 26. Prima in duas, quia primo agitur de ordinatione sacerdotum. Secundo de ordinatione doctorum, ibi. Porro filiorum Leui.

An hic sit ordo continuus ad precedentia, & fuerint immediate post illa. Quæst. Prima.

QUÆRITUR circa primum an ea, quæ habentur hic sint continuata ad precedentia, & fuerint facta sic immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore.

Respondendi, quod hic non narrantur aliqua gesta historica, inter quæ proprie possit considerari ordo successione, sed narrantur ordinatio sacerdotum, & Leuitarum. Et dicendum est, quod satis apparet istud debere fuisse post precedentia, eo quod ibi saltem in principio precedentis capituli agitur de numeratione Leuitarum, & congregatione principum ad faciendum istam ordinationem. Et non oportebat, quod fieret congregatio principum antequam numerarentur aliqui, siue sacerdotes, siue Leuitæ, poterat tamen esse ordo mutatus quantum ad quandam numerationem Leuitarum, quæ haberet precedentem cap. scilicet, quod forte prius sacerdotes numerarentur, & disponerentur per vices suas quam Leuitæ numerarentur, & tamen ordini rationis magis conuenit ordo qui habetur in littera quam alius, eo quod precedenti capitulo nondum ponitur aliquod ministerium Leuitarum in particulari, sed omnia ponuntur sequenti capitulo, & infra 26. Hic tamen agitur de ordinatione sacerdotum in particulari. Ideo dicendum videtur, quod fuerit istud post illud. Cum autem queritur an fuerit istud immediate post precedentia, vel interiecto aliquanto tempore.

Dicendum videtur, quod fuerit immediate post precedentia, quia Dauid cum principibus suis quando congregati fuerunt anno quadragesimo regni Dauid, ordinauerunt totum statum sacerdotum, & Leuitarum, nec cessauerunt quousque omnia ordinauerunt, & sic in eodem tempore facta sunt omnia, quæ habentur a capitulo precedenti usque ad finem libri istius. Circa primum dicitur. Porro filijs Aaron hæ partitiones erunt. Id est, inter sacerdotes, qui erant filij Aaron erunt istæ partitiones, id est, sortes, quæ sequuntur, forte enim propter dignitatem sacerdotum prius determinata sunt ea, quæ pertinebant ad eos, quæ quæ ad Leuitas, & est ista sententia dependens ex precedentibus, scilicet, porro filijs Aaron, hæ partitiones erunt, id est, supra dictum, scilicet, de sacerdotibus, & Leuitis, & officijs eorum in generali, & tamen partitiones eorum in speciali istæ sunt. Filij Aaron Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. Ponuntur hic filij Aaron omnes, quos habuit siue mortui, siue qui superfluerant, eo quod volebat scriptura declarare partitiones sacerdotum, & oportebat quod omnes sacerdotes quicunque erant, in isto numero comprehenderentur, & quia Aaron fuit pater omnium sacerdotum, oportuit, quod nunciarentur omnes filij eius, ut sciretur descendentes ab eis. Mortui sunt autem Nadab, & Abiu ante patrem suum. Posuit quatuor filios Aaron, & hic excludit duos, eo quod illi mortui sunt non habentes filios, scilicet, Nadab, & Abiu, & mortui sunt ante patrem, id est, priusquam moreretur Aaron, scilicet, quando inceperunt sacrificare, prima die ministrætionis eorum. Quanto autem

A tempore ante patrem suum mortui sunt, & ex qua causa declarabitur infra in questionibus. Absque liberis. Id est, non reliquerunt aliquos filios, quia iuvenes erant, quando mortui sunt, & ista est causa quare ponuntur hic, ut intelligatur, quod tota successio sacerdotum fuit per curam Eleazar, & Ithamar, eo quod Nadab, & Abiu nullos filios habuerunt. In Hebræo dicitur: Et filij non ipsis. Id est non erant filij eis tempore quo mortui sunt, & idem est. Sacerdotioque functus est Eleazar, & Ithamar. Ministræruerunt in officio sacerdotali.

De intentione scripturæ. Quæst. II.

QUÆRITUR circa ea, quæ habentur hic, quæ intentio sit scripturæ hic. Respondendum est, quod intentio est diuidere sacerdotes per partes suas, ad hoc, quod essent certæ partes, quæ determinatis temporibus ministrærent, & voluit facere scriptura totam progeniem sacerdotalem quasi vnum cumulum, ut ille postea diuidatur in partes, & quia non poterant comprehendi omnes de progenie sacerdotali nisi poneretur caput sacerdotum, & linea descendentes ab eo: Ponitur hic Aaron qui fuit pater omnium, quia ante eum non erat ordo sacerdotalis in veteri Testamento, & ab eo deriuati sunt omnes sacerdotes, & ponuntur etiam omnes filij eius, ut sciat quomodo descenderunt omnes sacerdotes per lineas illorum, & quæ sortes sacerdotum descenderunt a quolibet filio Aaron, & quia duo primi filij Aaron non habuerunt filios, excluduntur illi, & manent Eleazar, & Ithamar, a quibus descenderunt omnes sacerdotes, & progenies istorum diuisa est per omnes sacerdotes, quæ habentur hic. Prima autem diuisio fuit per duas domos, scilicet, illi duo filij Aaron fecerunt duas familias particulares, & sicut in familijs aliarum tribuum semper ponitur princeps familie cuiuslibet, ita in istis familijs ponuntur duo principes, qui erant duo summi sacerdotes, scilicet, Sadoc de linea Eleazar, & Achimelec de linea Ithamar. Deinde qualibet familia istarum subdivisa est ei, quia familia Ithamar erat minor valde quam familia Eleazar, omnia est familia Ithamar per octo partes, & familia Eleazar per decem, & sex, & isti fuerunt viginquatuor sortes sacerdotum, qui ministræbant semper coram Domino, scilicet, quilibet tempore suo per successione, de quo magis infra dicitur.

Quare scriptura ponit hic omnes filios Aaron. Quæst. III.

QUÆRITUR ulterius quare ponuntur hic omnes filij Aaron, & quare dicitur, quod duo illorum mortui sunt absque liberis. Respondendum, quod scriptura intendebat colligere hic summam omnium sacerdotum ad hoc, quod diuideret eos per partes suas, & quia nullus relinquendus erat extra istas portiones, necesse erat, quod colligeretur summa omnium nullo omisso, istud autem non poterat esse nisi ponerentur omnes descendentes ab Aaron, quia ipse fuit pater omnium sacerdotum, & quia deriuatio facta est per filios suos immediatos, oportuit, quod ponerentur omnes filij, & quia duo filij Aaron, scilicet, Nadab, et Abiu non habuerunt filios, non pertinebant ipsi ad istam numerationem, si tamen non ponerentur hic, aliquis dubitaret quomodo colligeretur hic tota summa sacerdotum, quia sciret, quod habuit Aaron quatuor filios, et tamen duo illorum non ponuntur hic, nec aliqui descendentes ab eis, ponuntur ergo hic, ut non dubitetur de

de eis, & tamen excluduntur illico, scilicet, quia non habuerunt filios aliquos, per quos continuaretur progenies sacerdotalis. Et cum dicitur, quod mortui sunt ante patrem suum, nihil facit nisi id, quod subditur, scilicet, absque liberis: nam siue isti morerentur antequam moretetur Aaron, siue postea, dum tamen non relinquerent liberos, non pertinebat ipsi ad istam summam sacerdotum, quæ diuidenda erat per viginti quatuor partes, & sic mortui fuissent relinquentes filios, siue morerentur ante patrem suum, siue post, semper computarentur, eo quod per filios eorum extenderetur progenies sacerdotalis, & multi de illis includerentur nunc in istis sortibus. Dicitur tamen, quia mortui sunt ante patrem suum, ad significandum veritatem historię, quia sic fuit, quod morerentur isti antequam Aaron, & satis magno tempore, ut infra declarabitur. Vel ponitur ad dandum causam dictorum, quia dicitur hic, quod mortui sunt absque liberis. Reddiitur causa quomodo hoc potuit esse, scilicet, quia mortui sunt in iuuentute, cum nondum forte acceperant uxorem, nam ante patrem suum mortui sunt.

De causa quare Eleazar, & Ithamar non suscitauerunt semen fratrum eorum. Quæst. llll.

QUÆRITUR vterius cum Nadab, & Abiu essent primogeniti Aaron respectu Eleazar, & Ithamar, quare non suscitauerunt semen eorum fratres sui Eleazar, & Ithamar: nam secundum legem Deute. 25. frater minor tenebatur suscitare semen fratris maioris, si moriebatur absque liberis. Ad euidentiā huius considerandum est, quod Nadab erat primogenitus Aaron, quia ipsi habuerunt talem ordinem in natiuitate qualis ponitur hic in littera, & hoc patet, quia vbicunque ponuntur habent istum ordinem, sic etiam patet Numeri 3. Et ob hoc Nadab, & Abiu erant digniores alijs fratribus suis, & in populo habebant aliquem honorem, quem non habebant Eleazar, & Ithamar: nam quando Moyles debuit ascendere in montem ad accipiendum tabulas legis, iussit Deus ire cum eo honoratissimos de populo, scilicet, septuaginta seniores, & Nadab, & Abiu: Exo. 24. Et non ponitur ibi de Eleazar, & Ithamar, & sic isti duo erant maiores. Cum autem queritur, quare Eleazar, & Ithamar non suscitauerunt semen istorum duorum.

Dicendum, quod non tenebantur secundum legem suscitare semen amborum, sed alterius ipsorum, scilicet, primogeniti, & erat primogenitus Nadab, ideo de illo solo manet dubium, in quo modo non suscitauit semen illius Eleazar, vel Ithamar, & dicendum est, quod non suscitauit aliquis istorum semen Nadab. Primo quia forte lex ista non erat data tempore, quo mortui sunt Nadab, & Abiu, & sic non poterant obligari ad eam. Patet hoc, quia Nadab, & Abiu mortui sunt anno secundo ab exitu de Aegypto, ut infra declarabitur, & tamen lex de suscitatione seminis data est anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, quando erat iam Moyles propinquus mortui, quod patet, quia ista lex habetur Deute. 25. Et non in alio libro legis, & tamen omnia, quæ habentur in libro illo dixit Moyles Israelitis anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense vndecimo, & incepit dicere prima die mensis, ut patet Deut. primo. Et sic lex de suscitatione seminis data est post mortem Nadab, & Abiu annis quasi triginta, & octo, vel quasi, vnde non obligabantur Eleazar, & Ithamar suscitare semen Nadab fratris eorum.

Secundo potest dici, quod hoc factum est, quia

forte ista lex non habebat locum in duodecim tribubus Israel, quia non in tribu Leuitarum. Et ratio diuersitatis erat, quia alia tribus habebant possessiones, per quas cognoscerentur ipse progenies, & ob hoc iusserat Deus, quod non transiret hereditas de tribu in tribum, ne confunderetur distributio sortium, sed manerent tribus, & familiae distincte, sicut Deus distinxerat eas, Numeri vltimo. In tribu Leuitarum non erant possessiones, quia non habebant agros Leuitarum nec alia pradia, sed solas vrbes ad habitandum: Numeri 35. Et Iosue 21. Ideo in ista tribu non differebat, quod iungeretur alijs per matrimonium, quia non poterat ibi fieri confusio sortium. Sic erat de suscitatione seminis: nam illa fiebat, ut manerent defuncti in familia sua, & esset aliquis, qui succederet defuncto in possessione sua, ne cogeretur transire ad aliam familiam, & sic fieret paulatim confusio sortium, suscitando autem semen defuncti semper manerent eadem familiae, quæ prius, eo quod illi, qui nascebantur per suscitationem seminis, erant de familia defuncti, & censebatur verus filius eius, in tribu tamen Leui, cum non essent possessiones, per quas cognoscerentur progenies, non poterant transire de vna familia in alteram, ideo etiam viderur, quod non oportebat inter Leuitas fieri seminis suscitationem, & patet simile per id, quod habetur Ruth 4. Nam Booz, qui voluit suscitare semen Maalon accipiendo uxorem eius habuit cum illa totam possessionem Maalon, sed inter Leuitas non poterat istud esse, quia non habebant possessionem, per quam cognoscerentur progenies.

Tertio potest dici, quod dato, quod lex de suscitatione seminis fuisset facta, quando mortui sunt Nadab, & Abiu, & haberet locum in Leuitis, sicut in alijs tribubus, non poterat nunc suscitari semen Nadab, quia forte non habebat, nec habuerat uxorem, nam erat satis iuuenis, & forte nondum illam acceperat. Sciendum tamen, quod moriente fratre primogenito, non tenebantur fratres minores suscitare semen eius, nisi cum relinquebat uxorem, & non filios. Sic patet Deuter. 25. Cum dicitur: Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius. Et sic quando non haberet uxorem, scilicet, quia nunquam acceperat eam, vel si acceperat, & mortua erat, priusquam moreretur vir, non tenebantur fratres minores suscitare semen maioris. Et ratio est, quia tunc non dicerentur suscitare semen fratris sui maioris, sed semen suum, quando tamen manebat vxor defuncti, id, quod ex ea nascebatur, videbatur esse ipsius defuncti, & sic erat quasi quædam suscitatio, & identitas seminis, per quamdam fictionem legis. Si tamen non habuisset aliquam uxorem moriens, & frater eius acciperet aliquam, de qua gigneret, nullo modo poterat fingi, filios inde genitos pertinere ad defunctum, quia non habebant cum eo aliquam conuenientiam, vel identitatem.

Quarto potest dici, quod forte Nadab, & Abiu habuerunt filios aliquando, & tamen illi mortui sunt, antequam morerentur patres eorum, & sic mortui sunt absque liberis. Sed dicendum, quod iste modus non est conueniens, quia tunc si non darentur superiores solutiones, tenerentur Eleazar, & Ithamar suscitare semen Nadab, si uxorem haberet, de qua suscitari posset. Ideo superiores tres modi tenendi sunt, vel aliquis eorum.

De morte Nadab, & Abiu quando mortui sunt. Quæst. V.

QUÆRITUR vterius, quomodo mortui sunt Nadab, & Abiu, de quibus dicitur, quod mortui sunt ante patrem, & quanto tempore mortui sunt ante illum.

Dicendum est, quod mortui sunt ambo in deserto Sinai prima die, qua inceperunt ministrare post consecrationem suam in sacerdotes. Pro quo sciendum, quod anno primo ab exitu de Aegypto mense tertio venerunt Israelitæ in desertum Sinai, & ibi data est lex. Exo. 19. Postea autem ascendit Moyles in montem pro tabulis legis: Exo. 24. Et tibi dixit sibi Deus, de modo edificandi Sanctuarium sibi. Exo. 25. Vique ad 32. Fuit autem in eodem anno constitutum Sanctuarium. Exo. 35. Vique ad finem. Ita quod in principio anni sequentis, scilicet, prima die mensis primi eiusdem anni, Sanctuarium totum completum erat, & erectum est, & omnia vasa eius locata sunt in eo. Exo. 40. Tunc consecrauit Moyles omnia vasa Sanctuarij, vngendo illa oleo vniõionis, ut colligitur Exo. 40. Et Numeri 7. Et ibi declaratum est. Et etiam in principio eiusdem anni Aaron, & filij tui consecrati sunt in sacerdotes, & hoc fuit mense primo anni secundi: nam in mense secundo eiusdem anni primo die mensis, cepit numerari totus populus Israel per tribus suas, & ordinatus est quantum ad modum procedendi, & castrametandi. Numeri primo, & 2. & durauit ista numeratio vique ad diem vicefimum mensis eiusdem, & ipso die recesserunt Israelitæ de monte Sinai. Numeri 10. Fuerunt tamen sacerdotes consecrati in monte Sinai, ut colligitur Numeri 3. ideo oportet, quod primo mense anni 2. Consecrarentur, & hoc in principio mensis, ut magis declaratum est Leuiti. 8. Et Numeri 7. Durauit autem consecratio sacerdotum per dies 7. Ut patet Leuiti. 8. Et in illis septem diebus non ministrauerunt sacerdotes, quia nondum erat finita eorum consecratio, sed ceperunt ministrare die 8. Ut patet Leuiti. 9. Et tunc congregatus est totus populus ad solennitatem nouæ ministratiõnis, et Aaron ministravit principaliter, filij autem eius subministrabant ei, & tunc Nadab, & Abiu errantes in ministerio, quia acceperunt ignem alienum, combusti sunt a Domino. Leuiti. 10. & sic mortui sunt in principio anni secundi ab exitu de Aegypto: Aaron autem pater eorum mortuus est anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense 5. Die prima mensis, ut patet Numeri 33. Et sic fuerunt quasi triginta octo anni, & dimidium inter mortem Nadab, & Abiu, & patris eorum Aaron.

Propter quid mortui sunt Nadab, & Abiu. Quæst. VI.

QUÆRITUR vterius, quare mortui sunt Nadab, & Abiu, & qualiter. Respondendum, quod die prima post consecrationem suam, quæ erat dies octaua a principio consecrationis inceperunt ministrare Aaron, & filij sui, & quia Aaron erat pontifex, ipse principaliter ministravit, filij autem sui subministrabant ei. Et quia Nadab, & Abiu erant maiores filij Aaron, commissa fuerunt eis principales ministratiõnes, & propter hoc habuerunt ipsi occasionem errandi, & occisi sunt, sed Eleazar, & Ithamar, cum essent minores, habuerunt illa die minimas ministratiõnes, in quibus non errauerunt: ideo ipsi non combusti sunt cum fratribus suis. Fuit autem modus, quia quolibet die tenebantur sacerdotes cremare thymiamam super altare thymiamatis, quod erat

in tabernaculo, & etiam disponere lucernas candelabri, ut patet Exo. 27. & 30. Et Leuiti. 24. Acceperunt autem Nadab, & Abiu duo thuribula, quæ debebant implere prunis, ut introirent in tabernaculum, & ponerent super altare thymiamatum, & super prunas ponerent thymiamata. Debebant autem accipere prunas istas de altari holocaustorum, quia ille erat ignis sacer, & errauerunt, quia acceperunt prunas de alio igne non sacro, qui erat in atrio tabernaculi, & cum vellent introire in tabernaculum ad ponendum thuribula super altare thymiamatum, egressus est ignis de altari holocaustorum, quod erat apud portam tabernaculi, ut patet Leuiti. 10. & combussit illos, & corrueruntque mortui coram altari holocaustorum, ut colligitur Leuiti. 10. Flamma autem ista, quæ combussit Nadab, & Abiu egressa est miraculose de altari, quia prius non solebat egredi: ideo dicitur, quod ignis egressus a Domino combussit illos. Leuiti. 10. Etiam dicitur ibi, quod Deus suscitauit illud incendium, & non fuerunt combusti Nadab, & Abiu, sicut illi, qui cremantur igne: nam flamma tetigit eos subito, & non cremauit corpora eorum, nec etiam vestes, sed fuerunt integri, ut colligitur Leuiti. 10. & sic illa mors fuit potius voluntate Dei, quam actione ignis, quia non sufficiebat illa flamma egrediens de altari, ad occidendum eos subito, sicut factum est. Vel dato, quod sufficeret, saltem non fuissent sic occisi: nam prius cremarentur vestimenta eorum, & aliquæ partes carnis, & tamen nec vestes eorum cremate sunt, nec aliquid de carne, ut colligitur Leuiti. 10. Occasio autem mortis eorum, sicut quidam dicunt fuit, quia erant ebrii, & nesciebant præ vini turbatione quid agere deberent, & sic acceperunt de igne non sacro, cum accipere debuissent de igne sacro, qui erat in altari holocaustorum. Sed istud non stat, ut declaratum est Leuiti. 10.

Dicendum ergo est, quod isti erant noui in ministratiõne, eo quod nunquam ante hoc ministrauerant, cum esset illa prima dies ministratiõnis, ut colligitur Leuiti. 8. & 9. & 10. Simul sumptis, & declaratum est precedenti quaestione, & propter inexperience turmati sunt, potissime quia erant coram tota multitudine Israel, ut colligitur Leuiti. 9. & sic errauerunt assumendo de igne non sacro, & combusti sunt. De his autem, & etiam de effectu Nadab, & Abiu, scilicet, an perierunt æternaliter, cum videantur mortui in peccato mortali, declaratum est satis Leuiti. 10.

Quomodo intelligantur ista verba: Functus est sacerdotio Eleazar, & Ithamar. Quæst. VII.

QUÆRITUR vterius, quomodo dicitur hic: Functus est sacerdotio Eleazar, & Ithamar: nã videtur, quod hoc non stet, quia aut accipitur hic de functione sacerdotij minoris, vel de summo sacerdotio. Si autem de minori, videtur superflue dictum, quia non solum isti duo functi sunt sacerdotio, sed etiam Nadab, & Abiu, quia illi ministrauerunt coram Aaron, & ministrando mortui sunt: Leuiti. 10. Si autem accipiat de summo sacerdotio, non est verum, quod Eleazar, & Ithamar functi sunt sacerdotio, quia Eleazar fuit summus sacerdos post Aaron patrem suum. Nu. 20. Ithamar autem nunquam fuit summus sacerdos. Aliquis dicit, quod intelligitur istud de summo sacerdotio. Et verum est, quod Eleazar, & Ithamar ministrauerunt in summo sacerdotio, quia multi fuerunt summi sacerdotes de stirpe Eleazar, & multi etiam de stirpe Ithamar: nã Heli summus sacerdos, & Phinees filius eius, & Achitob filius Phinees, & Achimelec filius Achitob, & Abiathar filius Achimelec fuerunt sacerdotes, & erant

de stirpe Ithamar, vt patet ex eis, quæ declarata sunt 3. Regum 2. Patet etiam, quia Achimelec de quo hic dicitur, erat filius Abiathar, vt patet in litera, & erat de stirpe Ithamar, & tamen Abiathar erat summus sacerdos, & pater eius Achimelec, vt patet primo Regum 21. & 22. ideo fuerunt summi sacerdotes aliqui de stirpe Ithamar.

Dicendum est, quod hoc non stat, quia hic dicitur. Functus est Eleazar, & Ithamar sacerdotio, & oportet intelligi de eis, qui ministrauerunt personaliter, & tamen manifestum est, quod Ithamar nunquam ministravit personaliter in summo sacerdotio, sed post Aaron ministravit Eleazar filius eius. Numeri 20. & post Eleazar ministravit filius eius Phinees, quia ipsi promissum fuit sacerdotio, & filijs eius in sempiternum. Numeri 25. nunquam ergo ministravit Ithamar. Quod autem intelligatur de ministratioe personali, patet Namri 7. Cum dicitur. Mortui sunt Nadab, & Abiu, cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in monte Sinai, absque liberis: functique sunt sacerdotio Eleazar, & Ithamar coram Aaron patre suo. oportet ergo, quod ipsi ministrauerint personaliter, & non intelligatur de posteris eorum, quia illi nunquam ministrauerunt coram Aaron, sed prius mortuus est ille, quam ministrarent posteri ipsorum in summo sacerdotio. Debet ergo intelligi de ministratioe in minori sacerdotio, & istam habuerunt Eleazar, & Ithamar viuentem Aaron, quia subministrabant ei, mortuis Nadab, & Abiu. Cum autem obijciatur, quod hoc superflue dictum est, quia non solum isti, sed etiam Nadab, & Abiu ministrauerunt coram Aaron. Dici potest vno modo, quod non ministrauerunt: nam in principio ministratioe suæ mortui sunt, nec expleuerunt aliquam ministratioem, eo quod incipiebant offerre thymiam, & cum accepissent ignem alienum antequam ponerent thuribula in altari, occisi sunt, nisi quam ergo ministrasse dicuntur, quia nullam ministratioem compleuerunt.

Alio modo potest intelligi, quod functi sunt sacerdotio Ithamar, & Eleazar, scilicet, post mortem Nadab, & Abiu: nam si Nadab, & Abiu superuixissent, illi principaliter subministrassent Aaron patri suo, sicut nunc inceperant, quia illa die qua mortui sunt principalis ministratio eis tradita est, & non legitur aliquid de ministratioe Eleazar, & Ithamar illa die, quia tamen mortui sunt Nadab, & Abiu, functi sunt sacerdotio Eleazar, & Ithamar coram Domino.

Et diuisit eos Dauid, idest, Sadoc de filijs Eleazari, & Achimelec de filijs Ithamar secundum vices suas, & ministerium. Inuentique sunt multo plures filij Eleazar in principibus viris, quam filij Ithamar. Diuisit autem eis, hoc est filijs Eleazar principes per familias sexdecim, & filijs Ithamar per familias, & domos suas octo. Porro diuisit vtrasque inter se familias sortibus: erant enim principes Sanctuarij, & principes domus Dei, ram de filijs Eleazar, quam de filijs Ithamar. Descripsitque eos Semeias filius Nathanael scriba Leuites, coram rege, & principibus, & Sadoc sacerdote, & Achimelec filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotaliu, & Leuitaru, vna domu, quæ ceteris præ-

erat Eleazar, & alteram domum, quæ sub se habebat ceteros, Ithamar. Exiuit autem fors prima Ioiarib, secunda Iedei, tertia Harim, quarta Seorim, quinta Melchia, sexta Maiman, septima Accos, octaua Abia, nona Iesua, decima Sechenia, vndecima Eliafib, duodecima Iacim, tredecima Hoppa, decimaquarta Isbaal, decimaquinta Belga, decima sexta Emmer, decima septima Hezir, decima octaua Aphses, decima nona Phereia, vicesima Hezechiel, vicesima prima Iachin, vicesima secunda Gamul, vicesima tertia Dalaiu, vicesima quarta Maaziau. Hæ vices eorum secundum ministeria sua, vt ingrediantur domum Dei, & iuxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum, sicut præceperat Dominus Deus Israel.

Et diuisit eos Dauid. Refertur ad Eleazar, & Ithamar, scilicet, isti erant duo filij residui Aaron, a quibus descenderunt omnes sacerdotes. Et dicitur, quod diuisit eos Dauid, scilicet, voluit, quod ab Eleazar, & Ithamar descenderent duæ familiae, & sacerdotes de familia Ithamar, non essent mixti sacerdotibus de familia Eleazar. Et sic fuerunt hic duæ diuisiones sacerdotum. Prima fuit, quia diuisa fuit tota progenies Aaron per duas familias derivatas a duobus filijs suis, scilicet, Eleazar, & Ithamar. Secunda diuisio fuit, quia postea quilibet istarum familiarum subdivisa est in partes aliquas, scilicet, familia Ithamar in octo sortes, & familia Eleazar in decem, & sex, & sic fuerunt viginti, & quatuor, sortes sacerdotum, quæ ministrabant.

Ide est, Sadoc de filijs Eleazar. Ponit modum diuisionis primæ, scilicet, quia diuisa est tota congregatio sacerdotum per domum Eleazar, & domum Ithamar, & quia ad hoc, quod quilibet istarum esset vna congregatio, vel domus, requirebatur vnitas principis, ideo posuit vnum principem, scilicet, Sadoc super omnes qui erant de domo Eleazar, & alium super omnes qui erant de domo Ithamar. Iste Sadoc erat summus sacerdos Dauid: nam ipse, & Abiathar erant simul summi sacerdotes, vt patet 2. Regum 8. & 20. Et supra 18. licet ibi de filio Abiathar dicatur. Iste Sadoc vixit Salomonem in regem, 3. Reg. primo de quo magis dicitur in quadam quæstione. Et Achimelec de filijs Ithamar. Iste erat princeps inter omnes sacerdotes de domo Ithamar, & erat filius Abiathar summi sacerdotis, vt patet in litera. Et constitutus est nunc in principem, quamquam pater suus viueret.

Secundum vices suas, & ministerium. Idest, diuisi sunt secundum familias suas, idest, secundum ministerium. Nam vices accipiuntur hic pro familijs sicut dicitur præcedenti cap. Distribuit eos Dauid per vices filioru Leui: Gerson, Caath, & Merari, i. per familias, quia Gerson Caath, & Merari tres familie sunt Leuitarum. Et est sensus, quod diuisit istos per vices, i. fecit eos principes duarum familiarum. Et diuisit eos per ministerium: idest, fecit, quod in diuersis temporibus ministrarent. Nam quilibet de viginti quatuor sortibus ministrabat tempore suo, & differebat ab alia per tempus ministratioe, a fortiori ergo distinguerentur Sadoc, & Achimelec per tempora ministratioe, cum vnus esset princeps octo sortium, & alius princeps decem

& sex sortium, vt patet in litera. Inuentique sunt multo plures filij Eleazar in principibus viris, quam filij Ithamar. Scilicet, Ad hoc, quod fierent istæ sortes, oportuit numerari omnes sacerdotes, & numerata est per se domus Eleazar, & per se domus Ithamar, & inuenti sunt multo plures viri in domo Eleazar. Et dicitur in principibus viris, idest, plures viri, qui essent principes cognationum particularium reperti sunt in domo Eleazar, quam in domo Ithamar, nam cum multo plures essent viri de domo Eleazar, etiam plures cognationes particulares erant ibi, & quilibet illarum habebat vnum virum principem.

Diuisit autem eis, hoc est filij Eleazar principes per familias decem, & sex. Idest, Domum Eleazar, quæ iam separata erat a domo Ithamar, diuisit Dauid per decem, & sex familias, vel sortes, quarum quilibet erat vna congregatio sacerdotum sub vno principe particulari: nam sicut domus Ithamar, & Eleazar habebant duos principes, ita quilibet istarum sortium, quæ erant sub Ithamar, & Eleazar habebat vnum principem particularem, ita enim est de tribubus, & familijs: nam quilibet tribus habet vnum principem, & sub quolibet tribu sunt multe familie, & quilibet etiam illarum habet vnum principem, vt colligitur Numeri primo, & secundo. Et filij Ithamar per familias, & domos octo. Idest, Dedit Dauid octo principes in domo Ithamar, & diuisit totam illam domum in octo partes, siue in octo sortes, & quilibet præerat vnus princeps de ipsa domo Ithamar. Porro diuisit vtrasque inter familias sortibus. Idest, Postquam Dauid neravit omnes de domo Ithamar, & Eleazar, & diuisit quilibet domum in certas partes, posuit sortes super illas partes, & istæ sortes non erant ad diuidendum, quia iam diuisæ erant istæ partes, sed erant ad distinguendum, quæ esset prima, & quæ secunda, & sic de alijs. Nam istæ viginti quatuor sortes ministrabant diuersis temporibus, scilicet, prima in primo tempore, & secunda post illam, & sic de alijs. & quia in hoc erat quidam honor, scilicet, qui primo ministrarent, determinatum est per sortes, vt cui prima fors eueniret, esset prima in ministrando, & cui secunda, esset secunda. In Hebræo habetur. Diuiserunt eos sortibus istos cum istis. Idest, Diuisi fuerunt per sortes filij Ithamar, & filij Eleazar, & dicitur istos cum istis, idest, diuiserunt istos ad illos. Et hoc significat litera nostra, dicens, diuisit vtrasque inter se familias.

Erant enim principes Sanctuarij, & principes Dei, tam de filijs Eleazar quam de filijs Ithamar. Idest, De vtraque domo, i. Eleazar, & Ithamar erant principes in Sanctuario: nam de domo Eleazar erat summus princeps Sadoc, & de domo Ithamar erat summus princeps Achimelec. Et præter istos in omnibus sortibus erant aliqui principes, ideo erant decem, & sex principes de domo Eleazar, & octo de domo Ithamar. Et isti vocantur principes Sanctuarij, quia præerant in his, quæ pertinebant ad Sanctuariu. Vocantur autem principes Dei, i. principes in ministerijs diuinis, quia ipsi erant principes super omnes sacerdotes ministrantes, & consequenter super omnes Leuitas, quia Leuite subiecti erant Aaron, & filijs eius, vt patet præcedenti cap. & Numeri 3. & 18. Descripsitque eos Semeias filius Nathanael scriba Leuites. Scilicet, Postquam domus Eleazar, & Ithamar diuisæ sunt per partes, & posite fuerunt sortes, quæ esset prima, & quæ secunda, & sic de ceteris, descriptæ fuerunt omnes istæ sortes, vt sciretur, quæ erat prima, & quæ secunda, & sic de alijs. Etiam vt sciretur, qui & quot Leuitæ erant in quolibet sorte, & quis erat princeps in quolibet earum, & mansit istud in scriptura publica ad perpetuam rei memoriam, & distinctionem istarum sortium. Semeias au-

tem Leuites scripsit istam numerationem. Et putant aliqui, quod ille sit Semeias Propheta, qui venit ad Roboam filium Salomonis, quando pugnare volebat contra decem tribus Israel propter diuisionem regni, & ipse etiam scripsit omnia gesta Roboam, vt patet sequenti libro cap. 12. Hoc autem non apparet, sed satis poterat esse: nam Semeias, qui nunc viuebat, poterat viuere etiam toto tempore Salomonis, & Roboam, ad hoc, quod scriberet omnia gesta Roboam: Nam istud factum est anno quadragesimo regni Dauid infra 26. & ille erat vltimus annus regni eius, vt patet infra 29. Regnavit autem postea Salomon annis quadraginta 3. Regu 11. & deinde Roboam annis decem, & septem, 3. Regum 14. Qui sunt anni quinquaginta septem, & satis poterat viuere toto hoc tempore Semeias post istam descriptionem. Magis tamen videtur, quod fuerit ille Semeias alius ab isto, quia de isto non habetur, quod fuerit Propheta: ille autem erat Propheta, videtur ergo dicendum, quod iste erat Leuita quidam simplex.

Coram rege, & principibus. Idest, Ista descriptio facta est præsentem rege Dauid, & principibus regni sui, quos congregauerat ad faciendum istam ordinationem, vel tradendum eam executioni. Et Sadoc sacerdote, & Achimelec filio Abiathar. Idest, Etiam isti duo erant præsentem. Et ponuntur isti, quia erant principes sacerdotum. Vocatur Sadoc sacerdos, idest, summus sacerdos: nam ipse, & Achimelec erant nunc summi sacerdotes, & principes duarum domorum, scilicet, sacerdotium, scilicet Ithamar, & Eleazar. Et de Achimelec non ponitur, quod erat sacerdos, sed solum, quod erat filius Abiathar, quia ostendendo, quod erat filius Abiathar, significatur, quod erat summus sacerdos, cum ipse Abiathar fuisset summus sacerdos. Et etiam supra 18. ponitur de isto Abiathar, quod erat summus sacerdos, scilicet, quod ipse, & Sadoc erant sacerdotes Dauid, idest, summi sacerdotes.

Principibus quoque familiarum sacerdotaliu, & Leuitarum vnam domum, quæ ceteris præerat Eleazar. Idest, Etiam diuisit, vel assignauit principibus familiarum sacerdotaliu, & Leuitarum domum Eleazar, quæ ceteris præerat, idest, quæ erat excellentior omnibus: nam domus Eleazar erat excellentior, quam domus Ithamar. Et alteram domum, quæ sub se habebat ceteros Ithamar. Idest, Etiam assignauit Dauid aliam domum, quæ præerat omnibus alijs sacerdotibus, & Leuitis, quibus non præerat domus Eleazar. Ista litera est difficilis, quia ponitur hic, quæ ceteris præerat, & iterum dicitur, quæ sub se ceteras habebat, & refertur ad duas domos, & tamen videtur, quod hoc non potest conuenire nisi vni: nam necesse est, quod vna domus sacerdotum præesset quibusdam, & alia præesset ceteris, quibus non præerat prima, eo quod solum erant duæ domus sacerdotales, quia tamen de vtraque dicitur, quod habebat ceteras sub se, vel quod præerat ceteris, est difficile. Aliqui dicunt, quod debet intelligi sic, scilicet, vnam domum Eleazar, quæ præerat ceteris, idest, quæ erat excellentior, quamquam non præesset omnibus, comprehendendo illos sub se, quia quidam comprehendebantur sub domo Ithamar. Et cum dicitur, Et alteram domum, quæ sub se habebat ceteros. Intelligitur de comprehensioe, scilicet, quod omnes, qui non comprehendebantur sub domo Eleazar, comprehendebantur sub domo Ithamar. Sed ista expositio non stat. Primo quod dicitur, quod domus Ithamar præerat, idest, erat excellentior ceteris, scilicet, domibus, & tamen non erant plures domus sacerdotales, ad quas compararetur

pararetur domus Eleazar, cum essent solum duæ domus, scilicet, Eleazar, & Ithamar. Si autem dicas, quod compararetur ad domos minores, quia erant viginti quatuor domus sacerdotales.

Dicendum, quod non stat, quia tunc domus Eleazar non esset vna domus, sed decem, & sex, eo quod decem, & sex sortes includebantur sub domo Eleazar, vt patet supra in litera. Secundo patet, quia acciperetur hic præesse prima vice, idest, excellentiorem esse, & tamen non stat, quod secunda vice accipitur pro comprehendere, cum dicatur, vnam domum, quæ sub se habebat cæteros, ergo prima vice accipitur præesse pro continere, & non pro excellere. Dicendum ergo, quod tota difficultas est, quia accipitur hic cæteris, idest, nullis, prima vice, & secunda vice accipitur proprie, s. vnam domum, quæ cæteris præerat, idest, quæ multos de sacerdotibus, & Leuitis sub se habebat, & ista erat domus Eleazar. Et alteram domum, quæ sub se cæteras habebat, scilicet, domus Ithamar, quæ habebat sub se omnes, quos non habebat domus Eleazar. Vel potest accipi cæteris, idest, omnibus, & est sensus, quod domus Eleazar præerat omnibus, & tamen domus Ithamar præerat cæteris, quibus non præerat domus Eleazar. Sed quomodo hoc possit stare, quod ista videntur repugnare? Considerandum est, quod omnes sacerdotes diuisi erant in duas partes inæquales, & vna erat domus Eleazar, & alia domus Ithamar, domus autem Eleazar non præerat sacerdotibus de domo Ithamar, præerat tamen Leuitis, quibus præerat Ithamar. Hoc autem, quia quando Leuitæ distincti fuerunt per tres familias, scilicet, Caath, Gerson, Merari, erant tres principes istarum familiarum de ipsismet familijs, & tamen super illos principes adhuc fuerunt positi sacerdotes in principes, scilicet, quod familia Caathitarum cum principe suo subesset Eleazaro filio Aaron. Numeri 4. & familia Gersonitarum, & Meraritarum subesset Ithamar filio Aaron, eodẽ cap. Et rursus oēs tres familiae Leuitarum cum principibus suis, & etiam ipse Ithamar, qui præerat duabus familijs, subesset Eleazaro filio Aaron. Numeri 3. Et iste erat alius ordo, quàm ille, per quem duæ familiae subiciebantur Ithamar, & vna familia Eleazaro. Et istum sensum voluit hic sequi Hieronymus, eo quod in litera dicitur, principibus familiarum sacerdotum, & Leuitarum, & tunc saluatur hoc in Leuitis, sed non in sacerdotibus, scilicet, vnam familiam, quæ præerat omnibus, idest, omnibus Leuitis, & hoc per vnum modum subordinationis. Et alteram domum, quæ habebat sub se cæteros, i. comprehendebat sub se omnes, quos non comprehendebat familia Ithamar, & hoc per alium modum ordinationis. Istud apparet, comparando Archiepiscopum ad Episcopos suffraganeos suos: nam comparando eum ad Archiepiscopatum suum distincti subiectio est Archiepiscopi, & episcoporum, quia illi, qui subijciuntur episcopis, non subijciuntur Archiepiscopis, & e conuerso. Comparando tamen Archiepiscopum ad episcopos, subijciuntur ei omnes. Et est iste alius modus subordinationis, primus tamen modus magis conuenit proposito, scilicet, quod quidam sacerdotes, & Leuitæ comprehendebantur sub domo Eleazar, & cæteri sub domo Ithamar. Et hoc significat litera Hebraica, scilicet, Principibus patrum sacerdotum, & Leuitarum domui patris vnus comprehensus Eleazaro, & comprehensus ipsi Ithamar. Idest, in principibus patrum, i. cognationum sacerdotum, & Leuitarum vnus erat comprehensus sub Eleazaro, & alius erat comprehensus sub Ithamar, scilicet, quidam erant sub domo Eleazar de sacerdotibus, & Leuitis, &

alij erant sub domo Ithamar. Et ponitur bis comprehensus, & comprehensus, ad significandum multitudinem, scilicet, quod omnes, qui non erant sub Eleazar, erant sub Ithamar.

Exiit autem fors prima Ioiarib, secunda Iedei, tertia Harim, quarta Seorim, quinta Melubia, sexta Maiman, septima Accos. Hic ponuntur viginti quatuor sortes sacerdotum, qui fuerunt de sacerdotibus domus Eleazar, & Ithamar, & prima fors fuit Ioiarib, idest, nominata a quodam principe, qui vocabatur Ioiarib, & sic erat de omnibus alijs sortibus, quia quælibet earum nominatur ab aliquo principe. *Octaua Abia, nona Iesua, decima Sechenia, undecima Eliasib, duodecima Iacim, tertiadecima Hoppa, quartadecima Ishaal, quinadecima Belga, sextadecima Emmer, septimadecima Herzir, octauadecima Aphses, nonadecima Pheteia, vicecima Hezechiel, vicecimaprima Iachin, vicecimasecunda Gamul, vicecimatercia Dalaiu, vicecimaquarta Maazian.* Idest, Sois octaua erat nominata a principe Abia. De ista sorte fuit Zacharias pater Beati Ioannis Baptista, vt patet Luca primo cap. Fuit sacerdos nomine Zacharias de vice Abia.

Hæ vices eorum secundum ministeria sua. Idest, istæ sunt sortes sacerdotum distinctæ per vices suas, quia vna fors ministrare debebat vno tempore, & alia alio. Et dicitur secundum ministeria sua, idest, secundum tempus ministrations, quasi dicat, secundum, quod sunt hic ordinatæ istæ sortes, quia prima est ante tertiam. Ita erat ordo in temporibus ministrandi. In Hebræo dicitur. Isti sunt numerati sui. Idest, istæ sunt suæ numerationes, scilicet, quod sicut habentur hic in ordine ministrations, ita se habent in ordine ministrations per tempus.

Vt ingrediatur domum Domini. Idest, istud totum est ad hoc, quod istæ diuersæ vices sacerdotum ingrediatur domum Domini ad ministrandum: nam tota ministratio sacerdotalis, & Leuitica erat in domo Domini, idest, in templo, quia non licebat alibi fieri caeremonias cultus diuini, vt patet Leuiti. 17. Et Deute. 12.

Et iuxta ritum suum. Idest, caeremonias suas. In Hebræo dicitur: Secundum iudicia sua. Idest, quod ministrant secundum, quod iudicatum est de eis per legem, quod debeant ministrare.

Sub manu Aaron patris sui. Scilicet, Quamquam sacerdotes sunt primo diuisi per duas domos, scilicet, Eleazar, & Ithamar, & postea per viginti quatuor sortes, tamen omnes isti erant sub manu Aaron, idest sub manu tenentis locum Aaron: nam Aaron non vivebat isto tempore, cum defunctus fuisset ante hoc quadringentis, & triginta, & septem annis fere. Quod patet, quia ab exitu de Aegypto vsque ad fundationem templi Salomonis fluxerunt anni quadringenti, & octoginta, vt patet 3. Regum 6. De quibus subtrahant quasi quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad mortem Aaron: nam mortuus est anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mensẽ quinto, die prima mensis. Numeri 33. subtrahantur etiam tres anni, qui fluxerant de regno Salomonis, quando fundatum est templum: nam in principio quarti anni regni sui fundatum est, vt patet 3. Regum 6. Manebunt anni quadringenti, & triginta, & septem fere inter mortem Aaron, & istam numerationem: nam facta est ista numeratio anno vltimo regni Dauid, scilicet, quadragesimo, vt patet infra 26. Non ergo poterant sacerdotes ministrare nunc sub manu Aaron, sed ministrabant sub habente locum eius, & iste erat summus sacerdos, eo quod Aaron, cū vixit, erat summus sacerdos. *Sicut præcepit Dominus Deus Israel.* scilicet, quod omnes tam sacerdotes, quàm Leuitæ essent sub manu Aaron, vt patet Numeri 18.

De

QVAERITVR circa prædicta de Sadoc, de quo supra dicitur, quis erat ille. Respondendum, quod ille erat summus sacerdos de stirpe Eleazar, ad quem directè pertinebat summum sacerdotium, & iste est, de quo Deus locutus est. 1. Reg. 2. f. Quod suscitaret sibi sacerdotem fidelem, & ædificaret ei domum fidelem, ambularetque coram Christo suo omnibus diebus, idest esset in præsentia regis Salomonis, qui erat Christus. i. vnctus a Domino in regem. Postea autem regnante Saule erant adhuc sacerdotes de domo Ithamar, & erat tunc Achimelech summus sacerdos, 1. Reg. 21. Dauid autem habuit aliquam familiaritatem cum illo, i. Saul putans, quod Achimelech, & sacerdotes de cognatione sua coniurauerant cum Dauid contra eum, occidit Achimelech, & alios sacerdotes de stirpe sua, & omnes habitatores vrbis Nobæ, vt patet 1. Re. 21. & 22. tunc cessauit sacerdotium summum de domo Ithamar, quia Saul fecit sacerdotem summum de domo Eleazar, & iste fuit Sadoc, ministravitque vsque ad mortem Saulis, & postquam mortuus est Saul, ministravit in terra Israel septem annis, & dimidio regnante Isoboth filio Saulis super vndecim tribus, cum regnaret Dauid in Hebræo super solum tribus Iudæ. Postea autem mortuo Isoboth, cum totus Israel accepit Dauid in regem super se, venit Sadoc cum cæteris Israelitis ad vngendum Dauid in regem. Et de hoc dicitur intelligi, quod habetur supra 12. f. quod Sadoc puer egregiæ indolis, & domus patris eius venerunt ad vngendum Dauid. *Quidquid autem sit cõstat, quod Sadoc fuit postea summus sacerdos Dauid, vt patet 2. Re. 8. & 20. & supra 18.* Et quando Dauid tulit arcam de domo Obededom in domum suam, & constituit ibi sacerdotes, & Leuitas, iussit Sadoc ire ad ministrandũ ad tabernaculum Domini in Gabaon, & cum eo sacerdotes multos, & Leuitas, patet supra 16. Iste vixit vsque ad mortem Dauid, & cū esset iam propinquus morti, & Adonias filius Dauid fecerat se vngi in regẽ Abiathar summus sacerdos fouebat partes Adonias, Sadoc tamen noluit tenere cum eo, ideo quando iussit Dauid eodem die vngi Salomonem in regem, Sadoc sacerdos vnxit eum, vt patet 3. Regum 1. Et ob hoc Salomon habuit postea sibi valde familiarẽ Sadoc sacerdotem, vt patet infra 29. & 3. Regum secundo. Et postea descendenter semper summus sacerdos de stirpe eius.

De Achimelech summo sacerdote. Quæst. IX.

QVAERITVR vterius, quis erat iste Achimelech, de quo hic dicitur. Aliquis dicit, quod iste fuit summus sacerdos, de quo habet primo Reg. 21. & 22. Sed hoc non stat, quia iste summus sacerdos Achimelech fuit tempore Dauid circa finẽ vitæ eius, quia tunc constituit eum esse summum sacerdotem, & tamen ille Achimelech, de quo 1. Reg. 21. & 22. fuit tempore Saulis, & occisus est per eum, vt patet ibidem. Ideo non est idem Achimelech. Item patet, quia iste Achimelech, de quo hic dicitur, est filius Abiathar, vt patet in litera, & tamen ille, de quo habetur 1. Re. 22. fuit filius Achitob, vt patet ibidem. Dicendum ergo, quod non est idem, sed iste Achimelech est filius Abiathar, filius Abiathar, qui fuit summus sacerdos Dauid cum Sadoc, vt patet 2. Regum 20. Et iste positus est loco eius, vt patet, quia dicitur hic, quod erat filius Abiathar.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

QVAERITVR vterius de Abiathar, de quo hic dicitur, quis erat. Respondendum, quod iste fuit Abiathar filius Achimelech summus sacerdos: nam tempore Saulis summus sacerdos erat de stirpe Ithamar, & postea Achimelech, qui erat tpe Saulis erat de hac stirpe. Saul autem putauit, quod coniurauerat cum Dauid se eum, & occidit ipsum, & omnes sacerdotes, qui erant in vrbe Nobæ primo Re. 22. Tunc Abiathar filius Achimelech summus sacerdos fugit de occisione, & venit ad Dauid, qui tunc profugus erat à facie Saulis, afferens secum rationale, & Ephod eodem capite. Et quia erat filius summus sacerdotis, suscepit eum Dauid in summum sacerdotẽ, & exercebat officium eius: nam ad summum sacerdotem solum pertinet indui rationale, & Ephod, & consulere Dominum in illo. Exo. 28. Abiathar tamẽ sepe consuluit Dominum pro Dauid, vt patet 1. Reg. 23. vbi bis consuluit, & iterum consuluit, quando Dauid volebat persequi Amalecitas primo Re. 30. Postquã autem Dauid factus est rex super Iudã, tenuit etiam Abiathar in summum sacerdotẽ, & erat ille summus sacerdos in regno Iudæ, sicut erat tunc summus sacerdos Sadoc in terra Israel. Postquã autem Dauid factus est rex super totum Israel mansit etiam Abiathar summus sacerdos Dauid, vt patet 2. Reg. 20. Diligebat autem eum nimis Dauid, primo, quia habebat magnam obligationem ad patrem suum, nam pater suus, & tota domus eius piebant pp Dauid, nam putauit Saul, quod ipse, & alij sacerdotes coniurauerant cum Dauid, & occidit eum, vñ dixit Dauid: Reus sum ego oĩum animarum patris tui. Idest ego sum obligatus pro oĩbus animabus, quod perierunt de domo patris tui. 1. Reg. 22. ideo dixit ei: Mane mecum, ne timeas, si quis quæsierit animam tuam, quæret & animam meam, mecumque seruaberis. Secundum erat, quia sustinuit cum eo oēs labores, nam in oĩbus periculis, in quibus fuit Dauid, fuit cum eo Abiathar. Sic dixit Salomon ad eum, vt patet 3. Reg. 2. f. Vir sanguinis es, sed hodie non reoccidam, quia portasti arcam Dei coram Dauid patre meo, & sustinisti laborẽ in omnibus, in quibus laborauit pater meus. Vixit autem Abiathar, vsque ad mortem Dauid, & etiam postea: nam instante morte Dauid, cū Adonias vellet regnare, fouebat partes eius iste Abiathar, vt patet 3. Reg. 1. & ob hoc Salomon habuit eum exosum, & post mortem Dauid priuauit eum summum sacerdotio, vt patet tertio Regum secundo, & hoc quia fouerat partes Adonias, ad hoc quod vngeretur, & etiam postquam vnctus est Salomon, & mortuus est Dauid, tractabat Abiathar cum Adonia contra Salomonem, vt colligitur ibidem, & sic priuauit eum sacerdotio, & condemnauit eum, vt nõquam veniret in Ierusalem, sed maneret semper in Anathoth, vbi habebat agros suos, vt patet eod. c.

De modo quo fuerit constitutus in summum sacerdotem Achimelech. Quæst. XI.

QVAERITVR vterius, quomodo nunc constitutus est in summum sacerdotem, vel principem familiæ Ithamar, Achimelech filius Abiathar, & non ipse Abiathar, cum vixit. Aliquis dicit, quod Abiathar mortuus erat, & cum ipse fuisset summus sacerdos, constitutus est filius eius Achimelech summus sacerdos. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Abiathar vivebat adhuc, nam toto tempore quo Dauid vixit, etiam vixit Abiathar, & etiam post mortem eius. Nã cum regnaret Salomon post mortem Dauid, vivebat Abiathar, & priuauit eum summum sacerdotio Salomõ,

N n vt

vt patet tertio Re.2. Aliter dicit aliquis, s. quod Abiathar viuebat nunc, & tamen non fuit constitutus in principem sacerdotum ipse, sed filius eius, eo qd peccauerat fouendo partes Adonia contra Salomonem. Sed dicendum, qd hoc non stat, quia Abiathar non fuit priuatus sacerdotio viuendo Dauid, sed a Salomone priuatus est. 3. Regum 2. Item patet, quia non solum toto tempore Dauid fuit Abiathar sacerdos, sed etiam tempore Salomonis aliquanto tempore, vt patet tertio Regum quarto. Item patet, quia si tempore Dauid priuatus fuisset Abiathar summo sacerdotio, tunc completum fuisset illud, quod dictum fuit qd domus Heli in Silo, de quo 1. Reg. 2. & tamen illud completum est, quando Salomon amouit Abiathar de summo sacerdotio. 3. Regum 2. vt ibi dicitur: ergo non priuatus fuit tempore Dauid. Dicendum igitur est, qd Abiathar viuebat, qm facta est ista ordinatio, & erat tunc summus sacerdos, filius tamen eius Achimelech ministrabat in summo sacerdotio, eo qd forte erat occupatus iste Abiathar circa multa, vel non poterat ministrare propter aliquam aegritudinem. Nam sic quando Heli erat summus sacerdos, quia caligauerant oculi eius, nec poterat videre, ministrabat Phinees filius eius pro eo in summo sacerdotio, vt patet primo Reg. 2. & sic ait Iosephus quinto Antiquitatum, vnde non ex nunc, sed ex multo tempore ante Achimelech ministrabat pro patre suo Abiathar, & ob hoc interdum vocatur ipse summus sacerdos, vt patet secundo Reg. octauo & supra 18. vbi ponitur Sadoc, & Achimelech filius Abiathar sacerdotes Dauid, scilicet summi sacerdotes eius. Aliqui autem dicunt, quod iste Achimelech est Abiathar, & tamen vocatur Achimelech, quia habebat duo nomina, sicut multi in Sacra scriptura habent saepe multa nomina. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia tunc necesse esset, quod iste non esset filius Abiathar, & tamen hic dicitur, quod iste Achimelech erat filius Abiathar; ergo non erat idem cum Abiathar. Item si esset iste Abiathar, esset pater eius Achimelech, vt patet primo Regum 22. & tamen vocatur filius Abiathar, ideo non potest stare, sed tenendum est, quod supra dicebatur.

De summo sacerdotio, quomodo se habuit ante Dauid, & tempore eius. Quast. XII.

QVAERITVR vterius circa summum sacerdotium, cum hic ponantur duo principes, quo se habuit summum sacerdotium, an hoc, & quo Dauid instituit nunc duos summos sacerdotes.

Respondendum est, quod Deus a principio dedit totum ministerium sacerdotale Aaron, & filiis eius, & ipsum Aaron fecit pontificem, & filios eius minores vt patet Exod. vigesimooctauo, & erat vnus summus sacerdos, & successit ei Eleazar filius eius, & postea Phinees nepos suus, & semper in his erat vnus summus sacerdos. Cum autem habuissent summum sacerdotium quatuor, vel quinque de stirpe Eleazar, deteriorati sunt nimis: ita quod iudicio Dei, & voluntate populi ablatum est ei summum sacerdotium, & tunc Heli, qui erat de stirpe Ithamar assumptus est in summum sacerdotem, & in iudicem, & promisit ei Deus, quod maneret sacerdotium in aeternum in domo sua. Postea tamen cum declinasset Heli ad senectutem, ministrabant pro eo filii eius, qui multa scelera faciebant cointer cum mulieribus, quae manebat ad ostium tabernaculi, & detrahebant hoies a sacrificio, Heli autem cum audisset omnia mala, quae faciebant filii sui, non castigauit eos, ideo Deus denunciavit ei per prophetam, quod summum sacerdotem ei, quod sacerdotium maneret in aeternum in domo sua, quod iam

non maneret pp peccata filiorum suorum, sed ipse suscitaret sibi sacerdotem fidelem, & edificaret ei domum fidelem. 1. Regum 2. veruntamen ministravit tunc Heli in summo sacerdotio, & ipso viuente ministravit etiam filius eius Phinees, & postea Achias, vt quidam volunt, de quo 1. Reg. 14. Deinde Achitob, postea Achimelech, & iste erat summus sacerdos tempore Saulis, quando erat tabernaculum in Nobe, primo Reg. 21. Et quia putauit Saul, quod ille coniuuauerat cum Dauid contra eum, occidit ipsum, & oēs sacerdotes, qui erant cum eo, & viros Nobe vsque ad pecora, 1. Reg. 22. Tunc Saul non permisit, quod aliquis de stirpe Ithamar, de qua fuerat Achimelech fieret summus sacerdos, sed Sadoc, qui erat de domo Eleazar assumptus est in summum sacerdotium, & tunc rediit sacerdotium in domum Eleazar, quod iam a multis diebus perierat de domo illa. Fuit autem iste Sadoc sacerdos summus toto tempore, quo vixit Saul, nam interim non ausus est Abiathar filius Achimelech summi sacerdotis redire in terram, ad accipiendum summum sacerdotium, sed fugiebat cum Dauid a facie Saulis. Mortuo autem Saule, successit ei Isobeth filius eius super vndecim tribus Israel, & regnavit quasi septem annis, & dimidio, dum regnaret Dauid in Hebron, & tunc iste Sadoc erat sacerdos summus in tabernaculo Domini, quod translatum fuerat in Gabaon. Cum autem mortuo Isobeth totus Israel accepit Dauid in regem, venit Sadoc ad Dauid, & tunc inceperunt esse duo summi sacerdotes, scilicet, quia induebantur rationali, & Ephod, sicut summus sacerdos, & consulebant Dominum, vt patet primo Regum 23. & 30. Postea etiam cum Dauid regnaret super Iudam, erat iste sibi summus sacerdos, & cum venit Sadoc neutrum priuauit summum sacerdotio, sed manserunt ambo; & sic fuit toto tempore Dauid. Mortuo autem ipso, priuatus est Abiathar summo sacerdotio per Salomonem, tertio Regum secundo, & tunc mansit solus Sadoc summus sacerdos, & post ipsum de stirpe sua fuerunt summi sacerdotes, & semper erat vnus summus sacerdos, & durauit hoc vsque ad tempus Christi, & vsque ad destructionem Ierusalem per Romanos, quando perijt summum sacerdotium, & totus status Iudaicus: solum ergo fuerunt duo summi sacerdotes tempore Dauid.

De causa quare Dauid voluit, quod essent duo summi sacerdotes. Quast. XIII.

QVAERITVR vterius, quare Dauid voluit, quod essent duo summi sacerdotes, cum istud videtur contra legem. Aliqui dicunt, quod non erant duo summi sacerdotes, sed vnus, & isti duo principes non erant summi sacerdotes, sed alter eorum, qui erat de familia Eleazar, erat summus sacerdos, & ipse faciebat officia summi sacerdotis, & ipse solus habebat redditus, qui assignantur sibi Numer. capitu. decimo octauo. De hoc tamen, an verum sit, in alia quaestione dicitur. Nunc autem dicendum videtur, quod Dauid fecit, vel saltem esse permisit duos summos sacerdotes. Causa huius fuit, quia Abiathar fuit filius Achimelech summi sacerdotis, & ministravit multo tempore in summo sacerdotio, fugiente Dauid a facie Saulis, & et postquam regnavit in Hebron super Iudam. propter hoc ergo Dauid non audebat priuare Abiathar: et dato quod posset eum iurisdictione priuare, non priuaret, quia obligabatur ei nimis pp patrem suum, & etiam propter multos labores, quos tolerauerat cum eo, vt declaratum est supra in quadam quaestione. Etiam non audebat Dauid priuare Sadoc summum sacerdotem, quia ille consecutus fuerat illud pronuntiatione prophetae: nam

nam Deus dixerat contra Heli, quod priuaret domum eius honore sacerdotii, & suscitaret sibi sacerdotem fidelem, primo Regum secundo, & istud intelligebatur de Sadoc, nam omnia completa erant, sicut Deus ibi praedixerat, ideo crederet Dauid, quod egisset contra voluntatem Dei, & pronuntiationem suam, priuando Sadoc summo sacerdotio, & sic nunc permisit, quod ambo manerent in summo sacerdotio, & manserunt toto tempore suo.

An Dauid fecit contra legem statuens nunc, quod essent duo summi sacerdotes. Quast. XIII.

QVAERITVR vterius, quare Dauid statuit nunc, quod essent duo summi sacerdotes de caetero, & an in hoc faciebat contra legem, & quo potuit in isto dispensari. Aliquis dicit, quod non erat contra legem, quod fierent duo summi sacerdotes, quia lex non statuerat de vno vel de multis. Dicit potest, quod aliquo modo erat contra legem, quia in lege solum vnegebatur vnus summus sacerdos, nam mortuo Aaron solus Eleazar factus est summus sacerdos. Num. 20. post eum etiam Phinees filius eius solus erat summus sacerdos, & semper fuit sic vsque ad tempus Dauid, volebat ergo lex, quod esset vnus summus sacerdos. Aliquis dicit, quod secudum consuetudinem legis habebat vnus summus, & non prohibebatur fieri plures, & sic Dauid fecit plures. Dicendum, quod aliquo modo erat etiam contra legem, quia lex dicit, quod summus sacerdos debebat esse maximus inter fratres suos. Leu. 21. & tamen esse maximum vni soli conuenit, sicut esse primogenitum inter fratres. Item dicitur, quod ille, qui successurus erat iure patris suo in summo sacerdotio, debebat indui veste pontificali. Exod. 29. & Leu. 6. & 8. hoc autem vni conuenit. Item Num. 18. assignantur redditus summi sacerdotis, & tamen vni. Summo sacerdoti dicuntur dandi esse illi redditus, si autem plures summi sacerdotes essent, pluribus darentur isti redditus, ideo intentio legis erat, quod vnus esset summus sacerdos. Et sic dicendum, quod aliquo modo erat contra legem, quod essent duo summi sacerdotes, & sic nunc factum est. Dicit tamen potest, quod hoc non est admirandum, quia Dauid nunc mutauit totam ordinationem sacerdotum, & Leuitarum, quae prius erat, & statuit nouam, vt patet praecedenti cap. ideo poterat etiam circa summum sacerdotium ordinare, faciendo duos summos sacerdotes de duabus familiis sacerdotialibus. Sed obijcietur, quod antequam Dauid haberet a Deo istam potestatem ordinandi circa sacerdotes, & Leuitas, erant duo summi sacerdotes, nam toto tempore quo regnavit Dauid in Iuda, & Israel, erant simul sacerdotes Sadoc, & Abiathar, vt declaratum est in duabus praecedentibus quaestionibus. Dicendum, quod Dauid tunc non instituit duos summos sacerdotes esse, sed tolerauit illos, nam Sadoc factus fuerat sacerdos tempore Saulis, & videbatur ei ius quaesitum diuina pronuntiatione, quae habebatur primo Regum secundo: Abiathar etiam videbatur habere ius ex successione, quia erat filius summi sacerdotis Achimelech. Dauid autem non videbat, quomodo posset istis auferre ius suum, & credidit forte, quod voluntate Dei acciderat, quod fierent duo summi sacerdotes, ideo non ausus est auferre eorum ius ad se, sed tolerauit. Sed aliqui dicunt, quod licet Dauid non audebat hoc facere dum isti viuebant, tamen post mortem eorum poterat ordinare, quod esset vnus summus sacerdos, quia tunc ablatum erat ista difficultas. Dicendum, quod non stat, quia eadem ratio esset in filiis: proueniebat enim summum sacerdotium

dotium per successionem, vt patet Exod. 29. & Leu. 6. si ergo aliquis habuisset ius in summo sacerdotio, & filius eius haberet ius ad illud, ideo non posset auferre Dauid, vel non audebat auferre sacerdotium filijs istorum, maxime autem, quia voluntate Dei facta est ista ordinatio de duobus summis sacerdotibus, sicut de omnibus alijs, quae pertinent ad sacerdotes, & Leuitas, de quibus Dauid supra ordinauit.

Per quem duorum summorum sacerdotum poterat fieri ministerium diei propitiationis. Quast. XV.

QVAERITVR vterius, cum essent duo summi sacerdotes, vt praesupponitur, quomodo poterat fieri ministerium diei propitiationis. s. per quem eorum fieret, nam die illa non licebat alicui introire in Sancta sanctorum, nec facere alia sacrificia, nisi summo sacerdoti, vt patet Leu. 16. & ad Hebr. nono. De caeteris autem ministerijs, quae fiebant per annum, non est dubium, eo quod illa poterant fieri per sacerdotes minores.

Respondendum est, quod cum essent duo summi sacerdotes, ambo haberent potestatem equalem, ideo cuilibet eorum conueniret officium summi sacerdotis, & illud pertinebat ad summum sacerdotium, ideo dicendum videtur, quod ille in cuius vice contingeret istud festum, ministraret faciendo caeremonias illius. Pro quo sciendum, quod sicut habetur supra in litera, sacerdotes fuerunt diuisi per viginti quatuor partes, vel sortes, & erant decem, & sex sortes de domo Eleazar, & octo de domo Ithamar. Cum vero ministraret, qui erant de decem, & sex sortibus Eleazar, pertinebat officium summi sacerdotis ad Sadoc, qui erat princeps in domo Eleazar, cum vero ministraret aliqua de octo sortibus domus Ithamar, pertinebat officium summi sacerdotis ad Achimelech, qui erat princeps de domo Ithamar, & isto modo quamquam ambo essent summi sacerdotes, ministerium suum esset determinatum per tempora. Nicolaus dicit, quod hoc non stat, quia dato isto mutaretur quolibet anno summus sacerdos, & saepe tempore Dauid fieret ista mutatio. Sed dicit, quod non legitur hoc factum in toto veteri testamento, ideo dicit, quod isti duo non erant duo summi sacerdotes, sed erant duo principes super duas familias sacerdotales, vnus tamen eorum solus erat summus sacerdos. s. Sadoc, qui erat de stirpe Eleazar, & ob hoc omnia ministeria summi sacerdotis per illum exercebantur. Dicendum tamen est, quod dicta Nicolai non multum stant. Cum enim dicit, quod sequeretur, quod quolibet anno fieret mutatio summi sacerdotis. Dicendum, quod non sequitur, quia isti duo erant summi sacerdotes, & quando ipsi viuerent, non fierent alii summi sacerdotes, & sic non mutarentur aliquando, sed solum succederent eis aliqui per mortem, sed erat mutatio officij, & ista non solum fieret semel in anno, sed pluries. s. quando cunctique ministrarent, qui erant de domo Eleazar, pertinebat officium summi sacerdotis ad Sadoc, qui erat de stirpe Eleazar. Cum autem transiret ministratio ad aliquam de sortibus Ithamar, pertinebat ministratio in summo sacerdotio ad Achimelech, qui erat de stirpe Ithamar, & sic fieret mutatio plusquam quater, vel quinquies in anno, quia necesse erat toties vel pluries mutari ministracionem de domo Ithamar in domum Eleazar, & e conuerso. Cum autem dicit, quod sequeretur, quod multis annis tempore Dauid factum fuisset hoc. Dicendum, quod hoc non stat, nam nunquam fieret ista mutatio, quia per istam ordinationem ministratum est, postquam fuit Sanctuarium

In templo Salomonis, vt declaratur infra in quadam questione, sed tempore Dauid non fuit hoc, sed postea viuente Salomone, ideo nunquam fuit facta ista mutatio tempore Dauid. Item dato, quod incepisset obseruari ista ordinatio illico, vt facta est, non fuisset quolibet anno facta mutatio viuente Dauid, quia per hoc importatur, quod multis annis hoc fieret, & saltem duobus, vel tribus, & tamen falsum est, quod Dauid ordinavit istud anno quadagesimo regni sui, vt patet infra 26. Et ille fuit vltimus annus regni Dauid, quia solum regnavit quadraginta annis, vt patet infra 29. ideo non fieret ista mutatio quolibet anno tempore Dauid. Sed forte aliquis dicet, quod argumentum Nicolai procedit quantum ad tempus, quod fuit ante istam ordinationem, nam viuente Dauid semper fuerunt isti duo summi sacerdotes, scilicet Sadoc, & Abiathar. Ideo si ambo essent verè summi sacerdotes, sequeretur, quod quolibet anno ista mutatio ministerii non fieri debebat, nisi post istam ordinationem de viginti-quatuor fortibus sacerdotum. scilicet quod quando ministrarent aliqui de fortibus Ithamar, haberet officium summi sacerdotis ille, qui erat de stirpe Ithamar, scilicet Abiathar, siue Achimelech filius eius. Cum autem ministrarent aliqui de fortibus Eleazar, haberet officium summi sacerdotis princeps, qui erat de domo Eleazar, scilicet Sadoc, & tamen ista ordinatio non facta est ante quadagesimum annum regni Dauid, ideo ante hoc non sequebatur mutatio ista ministerii in summo sacerdotio. Quis autem modus fuerit inter Abiathar, & Sadoc quantum ad administrationem summi sacerdotii toto tempore Dauid, declarabitur infra in quadam questione. Cum autem dicit, quod talis mutatio non legitur facta in veteri testamento.

Dicendum vno modo, quod verum est, quod non fiebat aliqua mutatio vigore istius ordinationis factæ per Dauid, eo quod ista non duravit, quia tempore Salomonis ablata est, & nunquam fuit tradita executioni, vt infra declarabitur in quadam questione. Aliiter potest dici, quod in veteri testamento fiebant istæ mutationes, nam interdum sacerdotes summi priuabantur, & instituebantur alii, & cepit hoc fieri tempore Machabeorum, quædam quidam Iudæi propter ambitionem emebant summum sacerdotium a regibus Siciæ, & illi propter auaritiam priuabant quosdam summo sacerdotio, & dabant illud aliis, qui maiora precia dabant, vt patet de Menelao, & Iafone, & Andronico, & Onia, quorum suscitata sunt magna scandala in populo Iudæorum, propter mutationem, & venalitatem sacerdotii, vt patet 2. Machabeorum quarto, Etiam tempore Christi, & ante ipsam sacerdotia vendebantur propter auaritiam Romanorum, & erat iam eorum auaritia maior, quàm regum Asiæ, & ob hoc sacerdotia summa annalia esse constituerunt, vt quolibet anno reciperent pensionem ab illo, qui institutus esset in sacerdotem summum. Sic dicit Ioan. 1. de Caipha, qui erat pontifex anni illius. Ex quo innuitur, quod anno præcedenti non fuerat pontifex, nec etiam anno sequenti futurus erat: alijs non diceretur pontifex anni illius, sed diceretur absolute, & erat pontifex.

An verum esset, quod isti duo, scilicet Sadoc, & Abiathar non essent summi sacerdotes. Quæst. XVI.

Quæritur vterius circa vltimum dictum Nicolai, scilicet quod isti duo principes non essent summi sacerdotes, sed solum essent principes duarum familiarum sacerdotum, & alter eorum, scilicet Sadoc esset summus sacerdos.

In hoc est dubium, an verum sit. Si quis autem consideret solum in superficie, videbitur satis stare, quod isti essent duo summi sacerdotes, vel quod essent duo principes solum familiarum, & alter eorum esset summus sacerdos.

Dicendum tamen est, quod ambo erant summi sacerdotes. Et patet primo, quia dicitur hic. Erant autem principes Sathuari, & principes Dei, tamen de filiis Eleazar, quàm de filiis Ithamar. Ecce quod equauit illos, sed manifestum est, quod aliquis istorum erat summus sacerdos: nam de Sadoc nullus dubitat: ideo ambo essent summi sacerdotes, quia ambo vocantur principes Sathuari, & principes Dei. Item quia isti accipiuntur pro eodẽ in scriptura, scilicet princeps sacerdotum, & summus sacerdos, & tamen ambo erant hic principes sacerdotum, vt patet in litera, ideo ambo erant summi sacerdotes. Tertio patet, quia si non essent isti duo summi sacerdotes, necesse esset, quod iam ablatum esset summum sacerdotium de domo Heli, qui erat de filiis Ithamar: nam ante hoc summum sacerdotem erant de filiis Heli, postquam ipse Heli cepit esse summus sacerdos, & semper mansit summum sacerdotium in domo ista, quousque priuatus est aliquis de domo ista summo sacerdotio, sicut Deus prænunderat 1. Reg. 2. quod Deus suscitaret sibi sacerdotem fidelẽ, & tunc cessaret sacerdotium summum de domo Heli, istud tamen nondum erat completum, quia 3. Reg. 2. dicitur, quod quando Salomon priuauit Abiathar sacerdotio, impletus est sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo: ergo adhuc manebat summum sacerdotium in domo Heli, & sic iste Achimelech filius Abiathar erat sacerdos magnus. Quarto patet, quia tertio Regum secundo, dicitur, quod Salomon eiecit Abiathar, vt non esset sacerdos Domini, & tunc aut intelligitur de summo sacerdotio, aut de minori, non potest intelligi de minori sacerdotio, quia tunc sequeretur, quod omnes de posteritate Abiathar eiecti sint de sacerdotio, ita vt iam nullus ex illis ministraret in templo Domini, sed hoc falsum est, quia adhuc postea Heli erant sacerdotes, & recipiebantur in ministerio sacerdotali, etiam si impletus esset contra illos, quod Deus prænunderat de domo Heli, vt patet primo Regum, capitulo secundo, scilicet, Futurum est, vt quidquid remauerit in domo tua, dicat: Dimitte me obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis. Si tamen non essent isti tunc sacerdotes minores, non reciperentur in partem sacerdotalem: ergo manebant adhuc in minori sacerdotio, & sic nondum erant priuati summo sacerdotio, sed priuati fuerunt per Salomonem, quando eiecit Abiathar. Quinto patet, quia Deus suscitaret sibi sacerdotem fidelem, in quo innuebatur quod pena, quæ danda erat domui Heli, erat quod tolleretur de ea summum sacerdotium, cum suscitandus esset sacerdos fidelis. Si autem auferendum esset etiam sacerdotium minus, ita vt nullus de illa stirpe maneret in sacerdotio aliquo, non significaretur per hoc, quod Deus suscitaret sacerdotem fidelem, quia illud solum intelligitur de summo sacerdotio, qui erat vnus, & tamen non additur aliquid ibi ad significandum ablationem sacerdotii minoris: ergo solum sacerdotium magnũ auferendum erat de domo Heli. Sed quæcunque pena fuerit ista, impleta est tempore Salomonis, vt patet 3. Reg. 2. ergo tunc priuata est domus Heli summo sacerdotio, & consequenter fuerunt summi sacerdotes semper de ista domo viuente Dauid. Ista ordinatio, de qua hic facta est mentio per Dauid. Ergo manebat adhuc summum sacerdotium ipsi Abiathar, & sequenter erant duo summi sacerdotes. scilicet Sadoc,

hoc, & ipse Abiathar, vel filius eius Achimelech, & sic isti duo principes, de quibus hic dicitur, erant principes sacerdotum, & ambo summi sacerdotes.

De modo quo se habebant summi sacerdotes in die propitiationis. Quæst. XVII.

Quæritur vterius, cum tempore Dauid essent summi sacerdotes. scilicet Abiathar, & Sadoc, quomodo se habebant circa administrationem summi sacerdotii. Non est autem difficultas aliqua, nisi in administratione, quæ fiebat die propitiationis, quia die illa ingrediebatur summus sacerdos in Sancta sanctorum, Leuitic. 16. & ad Hebræ. nono, & hoc ad ipsum solum pertinebat, ministraciones autem, quæ fiebant aliis diebus, poterant fieri per sacerdotem magnum, vel per minores.

Dicendum est autem, quod non coincidebant Sadoc, & Abiathar in ista ministracione. Pro quo considerandum, quod Sadoc, & Abiathar inceperunt esse summi sacerdotes in eodem tempore, nam Achimelech pater Abiathar erat summus sacerdos tempore Saulis, & occidit illum Saul, vt patet primo Regum, capitulo vigesimo secundo. Tunc enim Saul instituit Sadoc in summum sacerdotem, vt ait Iosephus sexto Antiquitatum. Et Abiathar etiam cepit vt officio summi sacerdotis, quia induebatur Ephod, & rationali, & consulebat Dominum, quod non pertinebat ad aliquem, nisi ad summum sacerdotem, vt patet Exod. capitulo vigesimo octauo, & primo Regum capitulo vigesimo tertio, & trigesimo. Eo tamen tempore, quo Dauid fuit profugus a facie Saulis, non exercebat Abiathar aliud ministerium summi sacerdotis, nisi consulere Dominum, nec etiam poterat vt alio, eo quod ibat cum Dauid ad terram Philistinorum, & Moab, & ad alias regiones extra terram Israel in quibus non licebat fieri aliquam ceremoniam legalem. De Sadoc autem dicendum est, quod cum ipse esset summus sacerdos, & esset in loco sanctuarii. In Gabaon, ad quem locum transfulerat Saul tabernaculum, deleta vrbe Nobe, in qua prius erat, faciebat omnes ministraciones summi sacerdotis, & introibat in Sancta sanctorum, quando iuxta Saul. Quo mortuo, successit ei Isboeth filius suus, & tempore huius etiam ministravit Sadoc, vt summus sacerdos in Gabaon, quia vndecim tribus manebant tunc, sub obedientia Isboeth, in cuius regno erat Gabaon, vbi erat tabernaculum Domini. Postea autem mortuo Isboeth, cum Sadoc venit ad Dauid, quando electus est in regem super totum Israel, manet dubium. Nam toto tempore præcedenti manifestum est, quod Abiathar, licet esset summus sacerdos, non potuit ministrare in die propitiationis, introeundo in Sancta sanctorum, quia Sancta sanctorum erat in tabernaculo, & Abiathar toto præcedenti tempore non auderet ire ad locum tabernaculi, eo quod erat in regno Israel, vbi dominabatur Isboeth, qui erat hostis Dauid, & consequenter ipse Abiathar, sed toto illo tempore ministravit Sadoc. De tempore autem sequenti quoniam Abiathar, & Sadoc erant cum Dauid, est dubium quis eorum ministraret: satis tamen videtur dicendum, quod solus Sadoc ministraret in hoc. Quod patet, quia cum Dauid quasi in principio regni sui super totum Israel portasset arcam Domini de Chariatharim in Ierusalem, iussit quod Sadoc cum multis aliis sacerdotibus, & Leuitis, ministrarent in Gabaon in tabernaculo Domini, & ceteri manerent in Ierusalem ad ministrandum coram arca, supra capitulo decimo sexto. Ille tamen summus sacerdos, qui esset in tabernaculo posset celebrare festum expiationis. Ideo videtur, quod solus Sadoc ministraret in hoc. Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

stravit in toto hoc tempore Dauid. Postquam tamen facta est ista ordinatio de diuisione sacerdotum per vigintiquatuor sortes, & per duos summos sacerdotes, aliter ministrandum erat, scilicet secundum mutationem sortium de domo Ithamar in domum Eleazar, & econtra, vt supra dictum est in questione decima quinta.

De principio obseruationis istarum ordinationum. Quæst. XVIII.

Quæritur vterius de ista ordinatione quam faciebat nunc Dauid, quantum ad sacerdotes, & Leuitas, quando debebat incidi obseruari. Aliquis dicit, quod mox, vt facta est, nam ista ordinatio non concernebat aliquod tempus, in quo obseruaretur, & non prius, & erat tunc oportunitas ad seruandum illam: ideo nunc obseruanda erat.

Respondendum est, quod non erat incipienda seruari vsque ad templum Salomonis completum. Et patet primo ex ratione Dauid præcedenti capitulo. Requiem dedit Deus populo suo, & habitationem in Ierusalem vsque in æternum. Et ob hoc dicit, quod ordinandum erat de cultu Dei aliter quam prius, & tamen manifestum est, quod nondum erat habitatio Dei in Ierusalem, vsquequo esset edificatum templum Salomonis, ideo vsque tunc non poterat obseruari ista ordinatio. Secundo patet, quia præcedenti cap. dicitur de Leuitis, quomodo ministraturi erant manentes in exedris per circuitum templi, & infra 26. dicitur, quomodo Leuitæ ianitores ministrare debebant, manendo in vestibulis portarum per quatuor vicos celi: manifestum est tamen, quod nihil istarum poterat fieri, quousque edificatum esset templum Salomonis, quia exedre, & vestibula, & omnia hæc erant in templo Salomonis, ideo tempore Dauid non potuit hoc obseruari. Tertio patet, quia ista lex erat ad ministrandum in vno loco, scilicet quod omnes Leuitæ, & omnes sacerdotes in eodem loco ministrarent: nam propter hoc diuidebantur sacerdotes per vigintiquatuor sortes, & Leuitæ cantores per totidem. Et vt ministraret post illa, vt colligitur supra in litera. Nunc autem tempore Dauid non ministrabant omnes sacerdotes, nec Leuitæ in eodem loco, quia quidam ministrabant in Gabaon, vbi erat tabernaculum Domini, alii vero ministrabant coram arca in Ierusalem, quia sic ordinauerat eos Dauid, supra 16. & tamen arca, & tabernaculum nunquam fuerunt coniuncta vsque post ædificationem templi Salomonis, quia tunc arca, & omnia vasa sacra introducta fuerunt illuc, vt patet 3. Regum 8. & sequenti libro, cap. 6. Non ergo fuit ista ordinatio obseruata, vsque post ædificationem templi Salomonis, sed toto tempore Dauid, & etiam Salomonis vsque ad annum vndecimum regni sui, quando consummatum est templum, mansit illa ordinatio sacerdotum, & Leuitarum, quam fecerat Dauid, scilicet quod quedam pars eorum ministraret in Gabaon, & alia ministraret coram arca Domini in Ierusalem.

De duratione sacerdotum, & Leuitarum facta a Dauid. Quæst. XIX.

Quæritur vterius de ista ordinatione sacerdotum, & Leuitarum, quam nunc fecit Dauid, quanto tempore duravit.

Respondendum est, quod aut queritur de ordinatione sacerdotum maiorum, aut de sacerdotibus minoribus, & Leuitis. De ordinatione sacerdotum maiorum, quam fecit, sicut essent duo summi sacerdotes, Nn 3 Dicen-

Dicendum, quod non mansit aliquo tempore, nec cepit aliquando observari. Quod patet, quia David instituit, quod essent duo summi sacerdotes, scilicet Sadoc, de stirpe Eleazar, & Achimelech filius Abiathar de stirpe Ithamar, Erat tamen nunc sacerdos summus ipse Abiathar, cum viueret, licet dicitur hic de Achimelech filio eius, quod erat princeps sacerdotum domus Ithamar, nam pater, & filius erant summi sacerdotes, & ambo computabantur pro vno summo sacerdote, quia erant de vna domo, & ordinatio ista debebat incipi observari post edificationem templi Salomonis, vt declaratum est precedenti questione. Er tamen Abiathar priuatus est summo sacerdotio ante illud tempus, ideo nunquam incepit ista ordinatio observari quantum ad istam particulam. Pater hoc, quia Salomon priuauit Abiathar summo sacerdotio in principio regni sui, antequam inciperet edificare templum, nam de priuatione ipsius Abiathar patet tertio Regum secundo, de principio autem edificationis templi habetur tertio Regum sexto. Er tamen postquam eiectus est Abiathar de summo sacerdotio, nunquam fuit aliquis de stirpe eius summus sacerdos, sed Sadoch, & illi, qui erant de stirpe sua, fuerunt summi sacerdotes, vt colligitur supra 6. & ibi declaratum est. Ideo nunquam cepit observari ordinatio ista, quantum ad hanc particulam de duobus summis sacerdotibus.

Dicendum tamen, quod licet Abiathar, & Achimelech filius eius non manserint in summo sacerdotio, tamen non ablatum est, quin de progenie Abiathar esset semper vnus princeps super totam domum Ithamar. Nam nunc duo principes constituti sunt super istas duas domos, scilicet Sadoc, & Achimelech, & tamen non ablata est distinctio istarum domorum, quia semper fuerunt ista domus duae, & sic forte erant earum distinctae, sicut immediate declarabitur. Ideo etiam manerent duo principes istarum domorum, quia alias non videretur, quomodo ista essent duae domus: mansit ergo de stirpe Abiathar vnus princeps pro sacerdotibus domus Ithamar, ille tamen nunquam fuit iam summus sacerdos, sed solus princeps de domo Eleazar erat summus sacerdos. Si autem quaeritur de sacerdotibus minoribus, & Leuitis, an manserint in ista ordinatione, & quanto tempore manerunt.

Dicendum est, quod semper mansit ista ordinatio: Nam hic fuerunt instituta vigintiquatuor sortes sacerdotum, ad ministrandum coram Domino per diuersa tempora, & istae semper manserunt vsque ad destructionem Ierusalem per Romanos, quando omnino perijt status Iudaicus. Quod patet, quia tempore Christi observabatur hoc, nam Luce primo dicitur, quod Zacharias erat sacerdos de vice Abia, & tamen ista ponitur hic octaua in ordine sortium. Item dicitur Luce primo. Factum est cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suae, secundum consuetudinem sacerdotum, sorte exiit, vt incensum poneret. Ergo adhuc illo tempore erat consuetudo, qd ministraretur secundum vices, & sortes sacerdotum. De Leuitis autem dicendum est, qd semper mansit ordinatio eorum, cum non appareat, qd mutata fuerit, nec etiam apparet aliqua ratio mutationis, sicut apparet de mutatione duorum summorum sacerdotum.

De ordine inter se circa summos duos sacerdotes. Quae. XX.

Quaeritur vltius, si mansissent isti duo summi sacerdotes, sicut David ordinauerat, qualiter se haberent inter se.

Respondendum, quod habitudo istorum potest considerari quantum ad ministracionem in summo sacerdotio, vel quantum ad superioritatem respectu sacerdotum minorum. Capiendo de primo dicendum, quod ministraturi erant per vices suas, scilicet, quod quando aliqui de fortibus domus Eleazar ministrarent, pertineret officium summi sacerdotis ad Sadoc, qui erat de domo Eleazar. Cum autem ministraret aliqua fors de domo Ithamar, pertineret officium summi sacerdotis ad Achimelech, qui erat de domo Ithamar, sicut declaratum est supra in quadam questione. Et in hoc non erat aliqua difficultas. Secunda habitudo erat quantum ad redditus: nam summus sacerdos habebat magnos redditus, scilicet decimam partem decimarum, quae erat centesima pars fructuum terrae Israel. Omnes enim decime in veteri testamento proueniebant Leuitis integraliter. Sacerdotes autem nihil percipiebant de illis, sed habebant alia iura, de quibus sustentarentur, vt patet Nume. capitulo decimo octauo. Postquam autem Leuitae suscipiebant decimas, tenebantur dare decimam partem illarum summo sacerdoti, eodem capitulo. Nunc autem cum isti redditus essent assignati in lege vni homini, erat dubium, quomodo se haberent percipiendo illos.

Et satis videtur dicendum, quod perciperent eos aequaliter, quia ambo erant aequaliter summi sacerdotes, tam qui erat de stirpe Eleazar, quam sacerdos de domo Ithamar, eo quod ministrabat pluris: nam erant decem, & sex sortes de domo Eleazar, & octo de domo Ithamar, vt patet in litera. Et quidquid tamen ministrabat aliqua fors de domo Eleazar, pertinebat summum sacerdotium ad Achimelech, duplo ergo tempore ministrabat sacerdos de domo Eleazar, quam sacerdos de domo Ithamar, & sic forte haberet duplos redditus, in hoc tamen nihil nobis refert, siue per medium, siue alijs diuideret: constat tamen, quod inter eos diuiderentur redditus, cum ambo essent summi sacerdotes. Tertia habitudo erat quantum ad superioritatem istorum respectu minorum sacerdotum.

Et dicendum, quod isti poterant dupliciter considerari. Vno modo in quantum principes duarum familiarum sacerdotum. Alio modo in quantum summi sacerdotes. Accipiendo primo modo, habebant isti distinctos principatus, & subditi vnus, non erant subditi alterius: nam vnus erat princeps omnium sacerdotum, de domo Ithamar, & ad imperium eius illi regebantur, & nihil poterat imperare eis princeps domus Eleazar. Sic etiam Sadoc princeps sacerdotum de domo Eleazar, praerant omnibus de illa domo, & illi non subiiciebantur Achimelech principi domus Ithamar. Secundo modo considerantur isti, vt summi sacerdotes: nam dato quod semper essent summi sacerdotes ambo, tamen considerabantur, vt summi sacerdotes eo tempore, quo ministrabant in summo sacerdotio.

Et tunc dicendum, quod omnes de vtraque familia subiiciebantur ei, qui pro tempore exercebat officium summi sacerdotis, & si aliquid occurreret faciendum, quod pertinebat ad oes sacerdotes, vel ad plures ipsorum, ad illum, qui tunc exercebat officium summi sacerdotis, pertinebat in hoc iubere. Sic, n. colligitur in litera: nam postquam ponuntur istae duae familiae sacerdotales, & principes earum, subditur, qd oes ingredientur iuxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum. s. sub manu illius, qui exercebat summum sacerdotium, quia ille habet locum Aaron in eo, qd est summus sacerdos, sicut Aaron, & non poterat intelligi de ipso Aaron quantum ad istam, quia ille iam multis annis mortuus fuerat.

fuerat. s. quadringentis triginta & septem, vt declaratum est supra in expositione literae.

De ordine successione istorum sacerdotum. Quae. XXI.

Quaeritur vltius circa sacerdotum successionem, cum nunc isti duo sacerdotes summi instituti fuissent a David, quid fieret eis mortuis, an succederet eis quisquam, vel si acciperetur per electionem, & dato qd esset successio, an succederet vnus, vel multi.

Respondendum est, quod in veteri testamento summum sacerdotium, & alia dignitates, tam ecclesiasticae, quam seculares erant per successionem. Et de summis sacerdotibus patet manifeste Exo. 29. & Leuit. 6. scilicet. Offerret eam sacerdos qui patri iure succederet. Et agitur ibi de summo sacerdote: & iterum dicitur: Septem diebus vtetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius. Non erat ergo electio in summis sacerdotibus, sed successio, quia filius succedebat patri, & cum essent plures filii, primogenitus succedebat, quia primogenitus praeueniebat dignitates paternae in veteri testamento, sicut nunc in multis fieri solet: immo vbicumque successio est in dignitate, vel honore, si non est aliquid diuisibile, solus primogenitus succedit. Si autem summus sacerdos non habebat filium, succedebat ille, qui erat magis propinquus ex parte patris, nam cognati matris non succedebant, eo quod ratione matris nulla fiebat successio in veteri testamento, sed ratione patris, vel aut materni, vt colligitur Numer. capitulo vigesimo primo, & ibi declaratum est, & apparet illud, quia cum summum sacerdotium veniret per successionem, erat obseruanda in illo eadem lex, quae in successione bonorum, sed in successione bonorum non stantibus filiis, succedebant patrum, & deinde alii propinqui, Numer. capitulo vigesimo septimo, ita ergo esset in summo sacerdotio. Sed dicitur: Quid si aliquis summus sacerdos reliquerit filios paruulos, qui non possent ministrare, quid fieret, an illi succederent in summo sacerdotio, vel aliquis alius?

Dicendum, quod succedebat vnus de filiis summi sacerdotis mortui, & tamen quia non poterant illi ministrare, ministrabat aliquis de propinquis eorum; sic enim factum est sepe, vt ait Iosephus, vnde decimo Antiquitatum. Immo interdum illi, qui ministrabant pro paruulis, efficiebantur summi sacerdotes, & non deuotebatur vltra sacerdotium summum ad paruulos filios sacerdotis mortui, quousque discederet ille, qui coeperat per eis ministrare, vt ait ibidem Iosephus. Cum autem quaeritur, morientibus istis, an succederet vnus, vel multi summi sacerdotes. Dicendum, qd David instituerat nunc duos summos sacerdotes, & si mansisset ordinatio illius, fuissent semper duo summi sacerdotes. Vnus de stirpe Eleazar, & alius de stirpe Ithamar.

De sortibus sacerdotum, quae hic ponuntur. Quae. XXI.

Quaeritur vltius circa sortes vigintiquatuor sacerdotum, quae hic ponuntur, quae sortes erant istae, & quomodo fiebant.

Respondendum est, quod David voluit cultum diuinum ampliare, & constituo sibi de voluntate Dei, fecit istam ordinationem, vt sacerdotes melius, & ordinabilius possent ministrare, & cum maiori solennitate. Et ad hoc cum essent duae familiae sacerdotum.

Alph. T. off. In Lib. I. Paralip.

vnus, scilicet Ithamar, & Eleazar, posuit in qualibet earum vnum principem, qui erat summus sacerdos, & diuisit quamlibet familiam in partes: familia enim Eleazar erat magna, & diuisa est in decem, & sex partes, siue sortes. Familia autem Ithamar, quia minor erat, diuisa est in octo partes. Et voluit David, quod ista vigintiquatuor partes, vel diuisiones sacerdotum ministrarent per vigintiquatuor tempora distincta: ita quod quando ministraret vna pars, non ministraret alia. Et ad hoc, quod erat aequalis causa emulationis propter differentiam honoris, scilicet cui parti daretur, quod prius ministraret, fecit David, quod dirimeretur hoc sorte, & posita fuerunt sortes pro omnibus familiis, ad sciendum, quae deberet esse prima, & quae secunda, & quae tertia, & sic vsque ad vicissimam quartam, & per sortes exiit, quae esset prima, & quae secunda, & sic de caeteris. Ideo vocantur istae partes sacerdotum sortes: non quidem, quod per sortem fieret diuisio, quia David posuit in qualibet parte istarum diuisionum tot Leuitas, quot voluit, & illos quos voluit, sed solum de ordine istarum partium sacerdotum ad ministrandum determinatum est sorte, & ex hoc prouenit, qd ista diuisiones sacerdotum vocarentur vigintiquatuor sortes.

Quomodo fuit hic David vsus sorte.

Quae. XXIII.

Quaeritur vltius, quomodo David vsus fuit hic sorte circa diuisionem sacerdotum, & Leuitarum, quia fors non videtur licita, potissimum circa res sacras: hic tamen agebatur de ministracione, & ordine ministrandi: ista tamen sacra sunt. Aliquis dicit, quod non fuit vsus sortis, sed vocantur vigintiquatuor sortes sacerdotum, id est vigintiquatuor partes, quia pro eodem consueuerunt accipi ista.

Sed dicendum, quod non stat, quia tam in diuisione sacerdotum, quam Leuitarum fuit hic fors. Et patet hoc, quia dicitur supra in litera. Porro diuisit vtraque inter se familias sortibus. Item infra in litera dicitur: Miserunt & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron. Item dicitur iterum: Tam minores, quam maiores omnes fors equaliter diuidebat. Ergo fors erat hic. Et non solum nunc in ordinatione istarum partium sacerdotum erat fors, sed etiam determinata iam aliqua parte sacerdotum, quae esset prima, vel secunda in ordine, adhuc inter ipsos sacerdotes de ista parte diuidebatur sorte, quis ministrare deberet, vt patet Luce primo, de Zacharia patre beati Ioannis Baptistae, de quo dicitur: Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suae, sorte exiit, vt incensum poneret. Ergo per sortem fiebat ministratio.

Dicendum est, quod fors est duplex consultoria, & diuisoria. De istis tamen quando liceat eis vti, & quid sint declaratum est satis late Numeri capitulo vigesimo nono, & trigesimo tertio. Nunc autem dicendum, quod licet nobis non esset licitum forte circa talia sortibus vti, tamen Iudeis multa licita erant, quae non licent nobis, & hoc propter imperfectionem eorum, ideo Deus dedit eis, quod terram Chanaan forte diuiderent: Iosue. Etiam circa spiritualia concedebat eis Deus sortem, nam in die propitiationis debebant offerre duos hircos, vnum in caprum emissarium, & alium Domino ad immolandum, & ponebatur fors, quis illorum esset caper emissarius, & quis offerretur Domino. Leuitic. capitulo decimo sexto. Ita ergo nunc a fortiori permitteretur sacerdotibus.

Nn 4 bus

bus ponere inter se sortes, ad sciendum, quæ pars eorum deberet esse prima, & quæ secunda, & sic de cæteris. Nam ista fors diuisoria erat, cum dicitur hic. Diuisit eos fortibus. Sortes tñ diuisoriae non sunt, tam illicitæ, sicut sortes consultoriae, potissime, quia istud erat ad tollendum magnam contentionem, & emulationem, quæ aliàs oriretur inter Iudæos, quibuslibet uolentibus præcedere alios,

*Quomodo fiebat diuisio per sortes,
Quæst. XXIII.*

QUÆRITUR ulterius circa istas sortes sacerdotum, quando facta est diuisio, & ponebantur aliqui sacerdotes in vna parte, & alii in alia, quomodo fiebat hoc, an istæ partes essent æquales, vel inæquales, & an assumebantur per familias, vel aliàs.

Respondendum est, quod duplex modus poterat esse ad faciendum hoc. Vnus est, quod consideraret Dauid prius numerum omnium sacerdotum, tam in domo Eleazar, quam in domo Ithamar, & uellet diuidere omnes illos in viginti quatuor partes æquales, & tunc sciret quot sacerdotes proueniebant unicuique parti, & inciperet diuidere domum Eleazar, & reperirent in illa tot sacerdotes, ut facerent decem, & sex diuisiones, vel partes de istis, & diuideretur domus Eleazar, & inuenirentur in illa tot sacerdotes, quot sufficerent ad octo diuisiones, & fieret in ea tot, & sic essent plures duplo in familia Eleazar, quam Ithamar. Alio modo poterat fieri, quod istæ diuisiones non forent diuidendo totam summam sacerdotum in viginti quatuor partes æquales, sed fieret hoc per cognationes, quod quilibet cognatio particularis sub familia Eleazar esset vna fors, & quilibet cognatio sub familia Ithamar esset alia fors, siue istæ familie essent æquales in numero personarum, siue non. Aliqui uolunt, quod modus secundus istorum fuerit in hac diuisione, quia dicitur supra in litera. Inuenti sunt multo plures filii Eleazar in principibus uiris, quam filii Ithamar, & ibi subditur, quod in familia Eleazar fuerunt decem, & sex sortes, & in familia Ithamar octo, & sic uideretur, quod fuerit ista diuisio facta per capita familiarum, & quia erant plures vni principes cognationum in domo Eleazar, quam in domo Ithamar, fuerunt plures sortes in domo Eleazar. Secundo patet, quia dicitur in litera: diuisit filiis Eleazar principes per familias decem, & sex, & filiis Ithamar per familias, & domos octo. Ergo uideretur, quod principes familiarum faciebant diuisiones esse multas, vel paucas, secundum quod multi, vel pauci erant in ipsis familiis. In contrarium uideretur, quod primus modus fuerit, quod diuisa fuerit tota multitudo sacerdotum, & partes æquales. Et patet hoc, quia dicitur infra in litera. Miserunt sortes, tam maiores, quam minores: omnis fors æqualiter diuidebat. Ergo per æqualitatem fiebat diuisio istarum partium sacerdotum.

Respondendum est, quod in ista diuisione considerata fuit æqualitas, sicut dicitur in primo modo. Quod diuiderentur sacerdotes per partes æquales, & tot essent in vna sorte, sicut in alia, & tamen attendebatur hoc, quod sacerdotes, qui erant de domo Ithamar, non miserentur cum sacerdotibus de domo Eleazar, ita ut omnes facerent vnam sortem, sed quilibet domus habebat sortes suas impermixtas. Considerabatur etiam ista æqualitas in numero, ita quod non attendebatur, quod aliqui sacerdotes essent maioris status, vel dignitatis, aut sapientia, sed solum considerabatur æqualitas numeri. Sic patet in litera cum dicitur. Tam maiores, quam minores sorte æqualiter di-

uidebantur. Patet etiam sequenti cap. cum dicitur. Miserunt sortes per vices suas: ex hoc tam maior, quam minor, doctus pariter, & indoctus. Et ratio huius erat, quia istæ partes sacerdotum fiebant nunc ad ministrandum, & tamen ministratio erat æqualis pro qualibet earum, sicut in tempore æquali, & erant officia æqualia, ideo æquales numero esse debebant ministri in qualibet sorte, quia aliàs grauarentur illi, quorum fors minor esset. Sciendum tamen, quod a principio considerata est æqualitas numeri in istis sortibus: postea tamen procedente tempore, dato quod plures essent in vna sorte, quam in alia, non dissoluebantur, sortes priores, nec reducebantur ad æqualitatem, quia aliàs quotidie oporteret fieri in eis mutationem, quod inconueniens est. Et ideo contingebat quidam sortes aliquando fieri magnas in multitudine personarum, & aliquando paruas, & tamen propter hoc non mutabantur, nec minuebantur incumbentia illis. Sciendum etiam, quod non attendebantur hic cognationes particulares, sicut quilibet pars istarum vna cognatio. Sed contingebat interdum vnam cognationem particularem, si magna erat, diuidi in tres, vel quatuor partes, & contingebat interdum duas, vel tres cognationes particulares, quia parua erat effici vnam partem de istis, & obseruaretur, æqualitas numeri.

Sciendum tamen, quod in qualibet istarum sortium ponebatur vnus princeps, & ille, qui semel erat princeps illius partis, faciebat semper partem a se denominari.

Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod verum est, quod plures viri principes familiarum inuenti sunt in familia Eleazar, quam Ithamar, & tamen non fuit ista causa, quare plures partes essent in domo Eleazar, quam Ithamar, sed quia in duplo erant plures viri in familia Eleazar, quam Ithamar. Dicitur autem de pluribus principibus familiarum Eleazar, scilicet, quia sicut erant plures principes familiarum, ita etiam plures viri erant in familia ipsa, quam in familia Ithamar, & propter hoc fuerunt plures partes, vel sortes sacerdotum.

Ad secundam cum dicitur: Diuisit filiis Eleazar principes per familias, non vocatur hic familie cognationes particulares, quæ essent ante istam diuisionem, sed quando facta est ista diuisio, quilibet fors vocabatur iam familia, quia omnes coniuncti de vna sorte dicebantur, iam pertinere ad vnam familiam, & omnes descendentes de illis dicebantur esse eiusdem familie, & principes constituti super quamlibet istarum sortium vocabantur principes familiarum, non est in sensu, quod prius essent familie, & quot ille erant, tot fuerunt nunc partes in ista diuisione.

*Quomodo ordinabantur sortes sacerdotum ad ministrandum,
Quæst. XXV.*

QUÆRITUR ulterius de istis sortibus sacerdotum, quomodo ordinabantur ad ministrandum. Aliquis dicit, quod istæ ministrabant per successionem, & facte sunt ad hoc, quod omnes implerent vnum annum ministracionis. s. quilibet fors ministraret per medium mensem, & cum essent duodecim menses, viginti quatuor sortes completerent annum.

Dicendum tamen, quod hoc non stat, sed ministratio fiebat per vnam hebdomadam, scilicet, quod quilibet fors istarum ministrabat vna hebdomada, incipiendo a sabbato in sabbatum, & sic in viginti quatuor hebdomadis, scilicet in medio anno complebatur ministratio omnium, & tunc redibat prima ad ministrandum in principio mensis septimi, & deinde secun-

secunda, & sic omnes per successionem, & in fine anni iterum complebatur ministratio, & sic fiebat circuitus, & ministrabat quilibet istarum partium sacerdotum bis in anno, & incipiebat ministratio cuiuslibet partis in sabbato, & finiebatur sequenti sabbato, & veniebat tunc pars sequens ad ministrandum. Sic patet quarto Regum capit. 11. cum dicitur: Et assumptes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cum his, qui egrediebantur a sabbato. Id est quedam pars sacerdotum ingrediebatur in templum die sabbati ad ministrandum, & alia pars cessabat in sabbato, & egrediebatur iam de ministracione sua. Sic etiam dicitur sequenti lib. cap. 23. scilicet. Tertia pars vestru, qui veniunt ad sabbatum, scilicet quod in die sabbati veniebat de locis suis ad ministrandum. Et erat modus, quod isti sacerdotes de viginti quatuor sortibus, quæ ministrabant in Sanctuario, non habitabant omnes in Sanctuario, sed erant dispersi per totam terram Israel in quadraginta octo ciuitatibus, quæ dabantur sacerdotibus, & Leuitis. Num. 35. & Iosue 21. Et quæd tempus erat ministrandi, veniebat omnes de vna sorte in loco Sanctuarii, licet essent de diuersis urbibus, & die sabbati incipiebat ministrare, scilicet in die veneris ad noctem, quia tunc incipiebat sabbatum: sic patet supra 9. cum dicitur: Tres autem eorum in viculis morabantur, & veniebat in sabbatis suis de tempore ad tempus. Scilicet manebant in locis suis per medium annum, quo quilibet fors quiescebat, & expleto illo tempore, veniebat ad ministrandum in Sanctuario in sabbato, scilicet quia tunc incipiebat. Sciendum etiam, quod tota illa hebdomada, qua sacerdotes ministrabant, manebant intra atrium templi in exedris, quæ erant in circuitu templi, & istud erat propter duo: primum erat, ut essent presto ad ministrandum omni tempore opportuno, sicut dicitur supra 9. de Leuitis, Quod principes cantorum in exedris morabantur: ita ut die, & nocte iugiter suo ministerio deserviret. Sacerdotes autem ministraturi erant tam per diem, quam per noctem, eo quod sacrificium matutinum fiebat per noctem, & alia sacrificia spontanea fiebant per diem. In nocte autem fiebat sacrificium vesperinum: nam incipiebat in occasu solis, & durabat per totam noctem, vsque ad auroram, ut patet Leui. 6. cap. Hec est lex holocausti: Cremabitur tota nocte vsque mane. Secundum erat propter multitudinem, quia ad hoc, quod ministrarent sacerdotes, requirebatur, quod non haberent aliquam immunditiam legalem, & ista maxime contrahebatur cum mulieribus, & ideo non permittebatur vxoribus sacerdotum venire ad Sanctuarium in loco ubi erant sacerdotes toto tempore, quo illi ministrabant, ut non haberent occasionem transgredi eas: nam sic pollueretur, & non possent ministrare. Expletis autem diebus ministracionis, sacerdotes redibant ad loca sua, & tunc licebat eis tangere vxores, & versari circa quecumque alia: etiam si polluerentur in aliquibus legalibus immunditijs. Sic fuit de beato Ioanne, cuius pater Zacharias stans in templo ministrando, accepit reuelationem ab angelo de filio sibi nascituro, & tamen non cognouit vxorem, quousque finit sunt dies ministracionis sue, ut patet Lucæ primo, scilicet. Et factum est, ut impleret vni dies officij eius, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elisabeth vxor eius, & occubabat in mēibus quinque. Tunc autem tempore, quo non ministrabant sacerdotes, manebant in locis extra urbem Sanctuarii, & versabantur circa curam rerum suarum: non quidem in agricultura, quia sacerdotes, & Leuitæ non habebant agros, quos colebant, cum Dominus iusti sit, quod vrbes, quæ dabantur sacerdotibus, & Leuitis, non haberent territorium, nisi

suburbana quedam ad alenda pecora in eis. Num. 35. & Iosue 21. Et ibi dicitur, quod ciuitas Hebron data est sacerdotibus, & agri eius dati sunt Caleb filio Iephone: vacabant ergo sacerdotes circa curam pecorum, vel circa alia non pertinentia ad agriculturam.

De modo ministracionis Quæst. XXVI.

QUÆRITUR ulterius de modo ministracionis, scilicet dato, quod aliqua fors sacerdotum ministrare deberet actualiter, qualiter se habebant sacerdotes illius in ministrando. Pro hoc sciendum, quod illi sacerdotes, quibus competeat ministrare aliquo tempore, faciebant omnes ministraciones necessarias. erant autem ministraciones, facere sacrificium, parare lucernas candelabri, & ponere panes in mensa propositionis, & cremare thymiam super altare thymiamatum. Illi autem habebant secum redditus, quia sacerdotes, qui offerebant sacrificia, habebant aliquas partes de illis, utpote in holocausto, sacerdos, qui faciebat holocaustum habebat pellem animalis. Leui. 7. & sacerdos, qui faciebat sacrificium pacificum, habebat inde pectusculum, & armum dextrum, ut patet Leui. 7. Sic etiam de sacrificio pro peccato cōsequiebatur sacerdos partes carniū. Leui. 6. Et de libaminibus, scilicet de simila, vino, & oleo, habebat sacerdos partem. Leui. 2. & 6. De ministracione autem, quæ erat ponendo panes propositionis in mensa, & parando lucernas in candelabro, & cremando thymiam in altari, non apparet, quam partem consequeretur sacerdos, & tamen credendum est, quod aliquos redditus consequeretur pro hoc. Et propter istud quilibet de sacerdotibus illius partis, quæ ministratura erat, uellet facere istas ministraciones, ut consequeretur inde utilitatem. In hoc autem esset contentio, cum omnes decernerent pro utilitate: ideo datus fuit ad hoc modus, scilicet quod per sortem fierent istæ ministraciones. Et erat sic, quod inter omnes sacerdotes de illa parte, quæ ministrabat, ponebatur fors, & cui eueniret fors, ministraturus erat, & ei proueniebant omnia iura illius ministracionis, & sic tollebat contentio. Sic patet Lucæ primo cum dicitur: Factum est cum sacerdotioungeretur Zacharias in ordine vicis sue, secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exiit, ut incensum poneret. Ecce qualiter illi sacerdotes, qui erant de vice Abia, de qua erat Zacharias, ministrabant tunc, & tamen per sortem euenit ipsi Zacharie, quod ministraret ponendo incensum. Et dicitur, quod hoc erat secundum consuetudinem sacerdotum, ergo uideretur, quod consuetudo erat inter sacerdotes, quod sorte dirimeretur, quis ministraret. Alij autem dicunt, quod ponebantur sortes, ut sciretur, qui ministraturi erant: tamen non ponebantur in fauorem ipsorum, quibus proueniebant, sed in onus, scilicet quod omnia, quæ proueniebant sacerdotibus illo tempore, quo ministrabant illi, qui erant de vna parte, diuiderentur inter omnes sacerdotes, qui erant de illa parte, & hoc secundum equalitatem, & tamen, quia ministratio non poterat fieri per omnes, sorte dirimebatur, quis ministraret. Et sic ministrare non erat fauor, sed onus, quia nihil magis consequerentur ministrantes, quam non ministrantes de redditibus, & iuribus sanctuarii. Vterque modus potest stare. Primus tamen conuenientior est eo quod lex iubebat, quod facienti sacrificia daretur illi prouentus, qui veniebat de sacrificijs: ad hoc ergo, quod seruarietur lex ponebatur modus, quod per sortem dirimeretur, quis ministrare deberet. Aliquis tamen dicit, quod iste modus est nimis inconueniens, quia tunc aliquis sacerdos esset, qui nullos vnquam haberet redditus, & periret fame, eo quod nunquam sibi

forte proueniret, quod ministraret, & sic nihil con-
 queretur de iuribus sacerdotibus. Dicendum ergo,
 quod, vel diuidebantur redditus aequaliter, & postea
 forte dirimebatur, quis ministraret: ita quod ministrans
 nihil magis haberet, quam ceteri non ministrantes,
 sicut dicebat secundus modus, vel dabitur aliquis alius
 modus, per quem prouideretur omnibus sacerdoti-
 bus ministrantibus, & non ministrantibus. Ad hoc
 dicendum est, quod fiebat inter sacerdotes veteris tes-
 tamenti, sicut nunc fit in beneficijs ecclesiasticis: sunt
 enim aliqui fructus beneficiorum, qui vocantur por-
 tio grossa, & dantur equaliter presentibus in officio
 diuino, & non presentibus. Alij autem sunt fructus, qui
 vocantur quotidianae distributiones, & solis presentibus
 dantur, & qui pluribus horis interfunt, lucratur
 plus de istis distributionibus: ita erat inter sacer-
 dotes, quod essent aliqui redditus, siue iura sacerdo-
 talia, qui equaliter diuiderentur inter omnes illos, qui
 erant de illa vice, ad quam pertinebat ministrare, &
 isti diuidebantur equaliter per omnes illos, & inde
 cosequebatur aliqualem sustentationem. Preter hec
 autem erant quidam redditus, qui assignabantur mi-
 nistrantibus, & pro qualibet ministracione assignabatur
 certum quid, & quia illud quilibet sacerdos conseque-
 veller, propter hoc desideraret ministrare, forte diri-
 mebatur, quis ministrare deberet, vt consequeretur
 utilitatem illam, quae assignabatur ministrantibus. Iste
 modus conuenit primo modo supra assignato, & etiam
 competit legi, quae iubebat dari sacerdotibus offeren-
 tijs sacrificia aliquas partes de ipsis sacrificijs, vt su-
 pra dictum est.

De modo ponendi sortes. Quae. XXVII.

QVAERITVR vterius quis modus fuit po-
 nendi sortes, ad hoc, quod sciretur, quae pars
 istarum debebat esse prima, & quae secun-
 da, & sic de caeteris.

Respondendum, quod hoc poterat fieri multipli-
 citer, sicut multipliciter ponuntur sortes diuisione.
 Credendum tamen est, quod si fuerunt positae per in-
 scriptionem cartularum, scilicet quod scriberentur
 viginti quattuor cedulae, & in vna diceretur prima, & in
 alia secunda, & sic de caeteris, & minerentur omnes il-
 le in aliquo inuolucro. Et tunc vnus de quilibet ista-
 rum diuisionum mitteret manum in illud inuolu-
 crum, & si cartula, quam educeret, haberet primam,
 esset illa fors prima. Et si in litera diceretur vicecima,
 esset fors vicecima, & sic omnes mitterent manum,
 & sciretur de qualibet diuisione, cuius ordinis esset in
 sortem, quam extraheret. Iste fuit modus, quo positae
 fuerunt sortes ad habendum possessiones tribuum,
 scilicet quod distinctae fuerunt terrae ille, quae danda
 erant cuilibet tribui, & factae sunt tot cedulae, quot erant
 tribus, & quilibet tribus misit manum ad inuolucrum,
 & litera, quam eduxit, significauit, quam partem ter-
 rae habitura esset illa tribus, sicut declaratum est lo-
 sue 19. Et iste modus sortium conuenit sacrae Scri-
 pturae, quia dicitur Prouer. 16. Sortes mittuntur in si-
 num, sed a Domino temperantur: mitti autem in si-
 num est poni in aliquo inuolucro, vt quilibet dedu-
 cat sortem vnam.

Quare Deus permittebat Israelitis vti sortibus.
 Quae. XXVIII.

QVAERITVR vterius quomodo Deus permit-
 tebat, quod Israelitae vterentur sortibus in istis
 rebus, quae erant aliquis praedicij: nam per sortem
 poterat euenire minori maior dignitas, & e contrario,

quod iniustum est: nam magnum bonum non est per-
 mittendum fortunae. Ista est causa, quam reddit Aristoteli
 primo Ethic. ad probandum felicitatem non esse a
 fortuna, scilicet quia maximum bonum non est per-
 mittendum fortunae, sed rationi attribuendum. Dici
 potest, quod hic modicum praedicij vertebatur,
 quia non quaerebatur aliquod ius ministrando. In cae-
 teris autem aequales erant istae partes sacerdotum, sci-
 licet aequales redditus suscipiebant, & aequales admi-
 nistraciones exercebant. Aliter dicendum, & melius,
 quod aliquale praedicij vertebatur in hoc eo, quod
 qualibet de istis partibus Israelitarum volebat esse
 prior in ministrando, cum aliquis honor esset in hoc,
 & tamen dato, quod esset maioris praedicij, res ista
 dirimeretur sorte, sic enim erat de quibusdam alijs
 magnis, scilicet in diuisione possessionum pro singu-
 lis tribubus: nam per sortem diuidebatur, vt patet Nu-
 26. & 34. Et poterat prouenire aliqua parua possessio
 per sortem, & e contrario. Sed dicendum, quod Deus vo-
 lebat per sortem dirimi, eo quod ipse mouebat sortes,
 & faciebat, quod cuilibet proueniret, id quod sibi co-
 petebat rationabiliter, vt pote si inter istas partes sacer-
 dotum erat aliqua caeteris dignior, Deus faciebat, quod
 fors prima occurreret illi, quando mitteret manum
 in inuolucrum, & illi parti, quae erat minus digna in-
 ter caeteras, faceret, quod occurreret fors vicecima-
 quarta, quia moueret Deus manum illam in inuolu-
 crum ad illam sortem, quae conueniebat ei. Sicut dicitur
 Prouer. 16. scilicet. Sortes in sinum mittuntur, sed a
 Domino temperantur. Id est ipse mouet eas ad hoc, quod
 eueniant, sicut ipse vult. Et patet hoc in diuisione
 possessionum per tribus Israel: nam Deus dixerat, quod
 pluribus daretur maior, & paucioribus minor. Num. 26.
 Et tamen ibidem iussit, quod omnia sorte dirime-
 rentur, si tamen fors libera esset, posset euenire maior
 pars terrae minori tribui, & e contrario: fiebat ergo
 hoc modo, quod Israelitae diuiserunt terram in tot par-
 tes, quot erant tribus, & quia tribus inter se erant in-
 aequales, fecerunt sortes inaequales secundum portio-
 nem excessus tribuum, & postea positae fuerunt sorte-
 tes in inuolucro, & Deus faciebat, quod maiori tribui
 proueniret maior fors, & minori minor. Et cuilibet
 illa, quae ei conueniebat, & sic Israelitae dabant maio-
 rem partem terrae pluribus, & minorem partem pau-
 cioribus, & omnia sorte diuidebantur.

De nominibus portionum. Quae. XXIX.

QVAERITVR vterius de nominibus istarum
 portionum: nam primo vocatur loiarib, &
 sic de caeteris. Est dubium, quae nomina
 sint ista.

Respondendum est, quod ista nomina sunt prin-
 cipium ipsarum sortium. Pro quo considerandum, quod
 quando diuisa est tota domus Ithamar in octo par-
 tes, & tota domus Eleazar in decem, & sex, positus
 fuit super quamlibet partem istarum vnus princeps,
 qui non erat princeps omnium, tanquam princeps
 cognationis, sed tanquam princeps constitutus in ali-
 qua multitudine, & a nomine illius vocabatur pars,
 & quia princeps primae sortis vocatus est loiarib, ipsa
 fors vocatur loiarib, & sic de omnibus alijs. Isti autem
 fuerunt principes temporibus suis, & tamen nomina
 eorum manserunt semper in sortibus illis. Sic patet
 de sorte octaua, quae vocatur Abia, nam semper vo-
 cata fuit sic, quia etiam tempore Christi vocabatur
 sic, vnde Lucae primo dicitur, quod Zacharias erat sa-
 cerdos de vice Abia. Sciendum etiam, quod filij isto-
 rum principum, qui nunc erant, fuerunt postea etiam
 principes istarum sortium per successionem, ita quod illi
 qui

qui descendebat ab istis per lineam primogenitorum,
 essent rectores totius sortis, & dicerentur caeteri esse
 de familia ipsorum. Sic enim fuit de sacerdotibus, &
 Leuitis: nam Aaron, & filij sui fuerunt constituti in
 sacerdotes, & illi qui descenderunt postea ab Aaron
 per lineam primogenitorum, fuerunt semper prin-
 cipes omnium sacerdotum.

De istis sortibus, quomodo permanserunt impermixte.
 Quae. XXX.

QVAERITVR vterius de istis sortibus sacerdo-
 rum, quomodo potuerit postea obseruari im-
 permixte, ita quod illi de vna sorte non permiscerentur
 viris de alia sorte.

Dicendum est, quod modus fuit, quia nunc quan-
 do diuisi fuerunt sacerdotes per partes, descripti fue-
 runt, qui, & quot erant sacerdotes cuiuslibet sortis, &
 positum est hoc in scriptura publica, ad perpetuam
 rei memoriam, sicut dicitur supra in litera: Descripsit
 eos Semeias filius Nathanael scriba Leuites coram
 rege. Postea autem omnes geniti ab illis, qui erant de
 vna sorte, erant etiam de ipsa sorte, & licet a principio
 essent sortes aequales, postea fiebant inaequales secun-
 dum, quod quaedam progenies multiplicantur, & aliae
 minuuntur: scribebantur autem progenies istorum,
 scilicet quod nati ab aliquo scribebatur nomen eius,
 & aui, & proaui, & sic de omnibus, ascendendo vsque
 ad illum, qui fuit, quando facta est ista diuisio, & tunc
 recurrebatur ad scripturam publicam, & sciebatur origo
 cuiuslibet: istas genealogias diligenter seruabatur Iudaei
 in scriptis, & quidam eorum etiam nunc seruant
 genealogias ex antiquissimis temporibus, & quando
 dubitabatur de progenie alicuius, recurrebatur ad il-
 las genealogias, & per illas sciebatur: intantum autem
 obseruabatur istae genealogiae, quod tempore Christi,
 qui fuit longe post Dauid, sciebantur istae genealogiae:
 nam de Zacharia dicitur: Quod erat de vice Abia. Et
 si aliquis sacerdos non poterat ostendere de qua fa-
 milia sacerdotali erat, vel de qua sorte, non recipiebatur
 inter reliquos ad ministrandum: sic enim fuit tempo-
 re Esdrae: nam multi de Leuitis, & sacerdotibus in re-
 ditu de Babylone perdidit genealogias suas in capti-
 uitate, & non potuerunt ostendere progenies suas,
 & separati fuerunt a reliquis, sicut refert se fecisse Es-
 dras, ex timore huius quilibet seruabat diligenter ge-
 nealogiam suam, vt non excluderetur a ministrando,
 & perderet omnes redditus.

Porro filiorum Leui, qui reliqui fuerant,
 de filijs Amram erat Subael, & de filijs Subael
 Iehedeia. De filijs quoque Rohobie princeps
 Iesias: Isari vero filius Salemoth: filiusque, Sa-
 lemoth Iahath, filiusque eius Ieriau primus,
 Amarias secundus, Iacziel tertius, Iehamaa
 quartus. Filius Oziel, Micha, filius Micha,
 Samir. Frater Micha Iesias, filiusque Iesiae Za-
 charias. Filij Merari, Moholi, & Musi. Filius
 Oziau, Benno. Filius quoque Merari. Oziau,
 & Soan, & Zacchur, & Hebri. Porro Moho-
 li filius Eleazar, qui non habebat liberos. Fi-
 lius vero Cis, Ieratmeel. Filij Musi, Moholi,
 Eder, & Ierimoth. Isti filij Leui secundum
 domos familiarum suarum. Miseruntque, &

ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron co-
 tra Dauid rege, & Sadoc, & Achimelech, &
 principibus familiarum sacerdotium, & Le-
 uiticarum, tam maiores, quam minores om-
 nes fors equaliter diuidebat.

Porro. Hic ponitur secundum huius c. scilicet de
 doctoribus, nam praecedentes erant sacerdotes, isti au-
 tem sunt Leuitae, & a multis putantur esse doctores:
 nullum tamen ponitur hic officium eorum, sed quod
 sit officium ipsorum infra declarabitur in quadam qua-
 estione, & dicitur,

Porro filiorum Leui, qui reliqui fuerant. Hic sequitur di-
 uisio filiorum, qui reliqui fuerant, id est, qui supererant
 ultra sacerdotes: nam supra posita fuit diuisio sacer-
 dotum, & illi erant de tribu Leui, ideo quaedam pars
 tribus Leui iam distributa erat per officia sua, mane-
 bat autem reliqua summa Leuitarum diuidenda.

Pro quo sciendum, quod tota tribus Leui habebat
 tres familias, scilicet Gersonitas, Meraritas, Caathitas.
 Familia Caathitarum diuidebatur in quatuor domos,
 scilicet Amranitas, Isaritas, Ozielitas, Ebronitas. Do-
 mus Amram diuidebatur in duos viros, scilicet Moy-
 sen, & Aaron. De his omnibus Nume. 3. De Aaron
 venerunt sacerdotes, & illi erant iam descripti per
 officia sua: manebant ergo duae familiae integrae de-
 scribende, scilicet Gersonitarum, & Meraritarum. Et
 de familia Caathitarum manebant tres domos, scilicet
 Ozielitarum, Ebronitarum, Isaritarum, & qua-
 dam pars Amranitarum, scilicet omnes filij Moyfi.
 Et de omnibus his dicendum est, & dicitur de eis hic,
 & in duobus capitulis sequentibus,

De filijs Amram erat Subael. Iste Amram erat pater
 Aaron, & Moyfi. Exo 6. Et dicitur Subael de filiis Am-
 ram, non quod esset filius eius, sed de filijs eius, scilicet
 pronepos eius: nam Amram genuit Moysem, & Moy-
 ses genuit Gerson, Gerson autem genuit Subael. Pa-
 tet praecedenti cap. & infra 26. Et ponitur hic iste Su-
 bael de Amranitis, quia erat vnus de principibus the-
 saurorum templi, sicut dicitur infra 26. scilicet Subael
 filius Gerson filij Moyfi praepositus thesauri.

Et filij Subael Iehedeia. Non est iste Iehedeia ille, de
 quo dicitur supra in litera, a quo denominatur secun-
 da fors sacerdotum, quia ille fuit sacerdos, iste autem
 Leuita, sed de isto Iehedeia infra habetur.

De filijs quoque Rohobie princeps Iesias. De isto Roho-
 bia non dicitur hic cuius filius erat, & tamen dicen-
 dum est, quod est de filijs Amram, scilicet filius Elia-
 zer, & nepos Moyfi, qui vocatur Roboia praecedenti
 cap. Et habuit iste Rohobias filios multos, vt dicitur
 ibidem: tamen hic non nominatur, nisi Iesias, quia
 iste erat princeps, sed in qua dignitate, vel officio est
 princeps, non habetur hic: infra autem declarabitur
 in quadam quaestione.

Isari vero filius Salemoth. Aliqui putant, quod Isari est
 nomen proprium viri, & tamen est nomen possessi-
 uum, vel denominatiuum ab Isaar, est enim Isaar vnus
 de quatuor filiis Caath, & est nepos Leui, Nume. 3. &
 ab eo nominatur familia Isaritarum. Hic autem di-
 citur Isari, id est de Isaritis erat Salemoth. Iste Sa-
 lemoth vocatur Salomith, mutatis quibusdam lite-
 teris, & est filius Isaar, vt patet praecedenti cap. scilicet
 filij Isaar Salomith.

Primus filius Salemoth Iath. Iste etiam fuit princeps
 in cognatione sua, ideo nominatur hic. Filius quoque
 Hebron Ierian Amarias secundus, Iacziel tertius, Iethmoan
 quartus. Iste Hebron est vnus de filiis Caath, a quo
 nominatur vna de quatuor familijs particularibus
 Caath,

Caath, scilicet Hebronitarum, & habet iste quatuor filios, qui nominantur hic, & fuerunt principes, & etiam nominantur precedenti cap.

Filius Oziel Micha. Iste Oziel est quartus filius Caath, & nominatur ab eo familia Ozielitarum. Iste Micha etiam fuit princeps alicuius domus, ideo nominatur. Et non est iste Micha, de quo habetur 2. Regum 9. quia ille erat filius Miphoboth nepos Ionathae filij Saulis. Iste autem est de stirpe Leuitarum.

Filius Micha Samir. Iste Samir fuit princeps, & non ponitur precedenti c. sed hic additur. *Frater Micha Iesia.* Iste Iesia erat filius Oziel, & frater Micha. Fuit autem Micha primogenitus, & Iesias secundus: sic dicitur precedenti c. scilicet Filij Oziel Micha primogenitus, & Iesias secundus. *Filij Merari Moholi, & Musi.* Omnes supra numerati pertinebant ad familiam Caathitarum: hic ponitur de familia Meraritarum, quae erat secunda de familijs Leuiticis: Sola autem familia Gersonitarum subicitur: Hic erant isti duo Moholi, & Musi filij Merari, & ab eis nominatae sunt duae familiae particulares, scilicet Moholitarum, & Musitarum, sub familia Meraritarum, ut patet Nu. tertio.

Filius Ioizian Benon. De isto Ioizian non dicitur cuius filius sit. Aliqui putant, quod sit filius Merari, & volunt, quod Ioizian, & Ozian sint idem: nam infra dicitur. Filius quoque Merari Ozian, & tamen aliquando in hebreo additur litera, vel subtrahitur. Sed dicendum, quod non est idem, quia si essent idem, non repeteretur immediate, ut diceretur filius quoque Merari Ozian. Sed dicendum videtur, quod iste Ioizian sit filius Moholi, & non ponitur hic pater eius, quia ante hoc ponitur, & sepe sic facit scriptura. Et cum dicitur hic Benon: intelligunt quidam Hebraei, quod sit nomen commune, quia Benon interpretatur filius eius. Sed hoc non stat, quia si accipietur hic, ut commune, dicitur sic filius Ioizian filij Benonis, & istud non est aliquid intelligibile. Etiam quia non poneretur quis esset filius Ioizian, & tamen scriptura intendit ponere filium eius. Decipiuntur tamen, quia Benon consuevit scribi in Hebreo pro filo eius: sepe tamen est in Hebraeo idem nomen proprium, & commune, sicut in multis alijs apparet, & quia Hieronymus vidit, quod non poterat hic accipi pro communi, posuit illud tanquam nomen proprium: sic etiam facit Iudaei, ubi dicit: Ut filius patris eius. Et in Hebreo habetur filius Dodo, & Dodo est nomen commune significans patrem eius, & etiam potest esse proprium, & Hebraei acceperunt, ut proprium: Hieronymus autem, ut commune, quia non conveniebat literae, si esset proprium. *Filius quoque Merari Ozian, & Soan, & Zacchur, & Hebrui.* Iste quatuor dicitur hic Merari, & tamen sunt filij Merari immediati, vel an sint de filiis eius descendentes infra declarabit in quadam questione. Iste Zacchur non est ille, de quo habet sequenti cap. quia ille est filius Asaph: iste autem filius Merari. Etiam Hebrui est aliquod nomen proprium in Hebreo, sicut hic, & aliquod nomen commune, & significat Hebrum: nam ubi litera nostra ponit Hebrui in Hebreo ponitur Hebrui, sine Heurui. Porro Moholi filius Eleazar non habebat liberos. Aliqui errant in ista litera, putantes, quod Moholi sit filius Eleazar, & tamen falsum est, quia Eleazar est filius Moholi, ut patet precedenti cap. filij Moholi Eleazar, & Cis. Etiam quia Moholi non poterat esse filius Eleazar, cum sit filius Merari. Iste Eleazar habebat filias, & non filios, ut dicitur precedenti c. ideo filij Cis acceperunt eas in uxores, eo quod Cis erat frater Eleazar, & illi, qui erant de eadem cognatione, matrimonia contraherant inter Hebraeos.

Filius vero Cis Ierameel. De isto Cis non dicitur hic cuius filius sit, & tamen est filius Moholi, ut patet precedenti ca. & non curant hic repetere Esdras, cum tu-

pra posuisset. *Filij Musi Moholi, & Eder, & Jerimoth.* Iste sunt filij Musi. Sed dicit aliquis, quomodo Moholi est filius Musi, cum sit frater eius, quia supra dicitur. Filij Merari Moholi, & Musi.

Dicendum, quod idem nomen saepe competit pluribus, sicut fit inter nos, & sic hic fuit idem nomen istius & patris eius, unde Moholi erat filius Musi, & alius Moholi erat frater Musi. Jerimoth, qui ponitur hic, aliquando est nomen viri, & aliquando nomen urbis, hic accipitur pro viro, pro urbe autem accipitur Iosue 10. Nam rex de urbe Jerimoth fuit vnus de illis quinque regibus, qui latuerant in spelunca, & quos occidit Iosue in die, quo stetit sol.

Isti filij Leui. Refertur ad istos immediate dictos, & non ad sacerdotes supra positos, licet illi essent de filiis Leui. Iste tamen erant pure Leuitae, sacerdotes autem habebant aliquid honoris, & ministracionis ultra Leuitas. *Secundum domos familiarum suarum.* Idest isti erant distincti per familias, & domos cum omnibus ferè familijs Leuitarum, sicut hic enumerati est.

Miseruntque, & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron. Idest isti Leuitae, qui erant praeter filios Aaron, miserunt inter se sortes: nam diuisi fuerunt per sortes suas ad ministeria sua, sicut filij Aaron fratres eorum, id est qui erant de cognatione ipsorum, nam tam Leuitae, quam sacerdotes erant de tribu Leui. Et dicitur contra fratres suos, id est sicut fratres sui, & est modus loquendi improprius, alioquin in vulgari, & videntur eo potissime Hebraei.

Coram rege David, & Sadoc, & Achimelech, & principibus familiarum sacerdotum, & Leuitarum. Sortes fuerunt posita coram istis, eo quod isti faciebant diuisiones, sicut David principaliter, quia erat rex, & habebat auctoritatem a Deo ad faciendum ista, deinde erant Sadoc, & Achimelech, quia isti duo erant summi sacerdotes, ut patet supra in litera. Erant etiam ibi principes familiarum sacerdotum, & Leuitarum. Principes familiarum sacerdotum erant illi viginti quatuor viri quibus denominantur viginti quatuor sortes sacerdotum. De principibus autem familiarum Leuitarum infra dicitur in quadam questione.

Tam maiores, quam minores omnes fors equaliter diuidebat. Iste fuit modus sortium, sicut diuidebantur Leuitae per partes aequales, ita ut tot Leuitae essent in vna diuisione, sicut in alia. Et dicitur, quod aliqui essent excellentiores alijs, non attendebatur ad hoc, ut maiores dignitatis suppleret defectum numeri, sed maiores & minores aequales erant in ista diuisione, ideo dicitur, quod tam maiores, quam minores fors aequaliter diuidebat.

Quod officium erat Leuitarum. Quaest. XXXI.

QVAERITUR circa praedicta de istis Leuitis, quod ponuntur hic, quod officium habebant, nam nullum officium eis assignatur.

Aliqui volunt dicere, quod isti essent doctores populi, & sic tenet Nicolaus. Istud autem posset colligi aliquantulum sic, quia officia Leuitarum erant ista, sicut quidam erant cantores, alij ianitores, alij thesaurarii, alij iudices, & praefecti, alij seruientes ad diuersum ministerium domus Domini, ut patet precedenti ca. & tamen de cantoribus ianitoribus, & thesaurarijs habet sequenti c. & infra 26. ergo videtur, quod isti erant iudices, eo quod illi supererant de omnibus ministrantibus.

Sed istud non stat, quia necesse est, quod aliqui istorum haberent alia ministeria praeter praeposituram, & iudicaturam, nam aliqui erant thesaurarii, ut patet infra 26. hic, non ponitur Subael de filijs Amram, & tamen ille ponitur infra 26. praepositus thesaurorum. Etiam necesse est, quod aliqui istorum essent ianitores, & alij cantores,

tores, ut postea dicitur. Alij dicunt, quod isti erant, qui seruiebant ad diuersum ministerium domus: nam praecedenti c. inter cetera officia Leuitica dicitur, quod quidam erant, qui seruiebant in ministerium domus Domini, & de his erant plures Leuitae, quam de omnibus alijs officijs: nam erant viginti quatuor millia, & tamen de alijs officijs erant pauciores, scilicet de cantoribus quatuor millia, & de ianitoribus totidem, & de iudicibus sex millia. Istud autem conuenit in proposito, eo quod isti Leuitae, qui computantur hic, erant de multis familijs, ut patet in litera. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia isti Leuitae, qui computantur hic erant de multis familijs, ut patet in litera: nam Leuitae, qui ministrabant in ministerio domus Domini, differebant a cantoribus, iudicibus, ianitoribus, & thesaurarijs, ut patet precedenti c. Et tamen de istis Leuitis, qui ponuntur hic, quidam cantores erant, & quidam ianitores, & quidam thesaurarii, & alij iudices. De cantoribus patet, quia omnes erant de progenie Heman, & Asaph, & Idithum, & istis tres erant de tribus familijs Leuitarum, scilicet Caath, Gerson, & Merari, ut patet supra 6. & hic agitur de progenie Caath, & Merari, quantum ad omnes familias suas particulares, ideo in istis includuntur cantores. De ianitoribus patet, quia ianitores erant de stirpe Core, ut patet infra 26. Et tamen Core erat filius Isaac: Nume. 16. & de progenie Isaac agitur hic, ideo ianitores includuntur in istis. De thesaurarijs patet, quia infra 26. dicitur, quod Subael filius Gerson filij Moysi erat praepositus thesauri: & tamen iste Subael ponitur hic, ergo etiam ponuntur hic thesaurarii. De praepositis, & iudicibus patet, quia infra 26. dicitur, quod de Isaacitis, & Hebronitis, erant principes ad iudicandum Israel, & docendum, & tamen de Hebronitis, & Isaacitis agitur hic in litera: ergo non differunt isti a iudicibus, & praepositis.

Dicendum ergo est, quod hic non ponuntur Leuitae specialiter pertinentes ad aliquod ministerium, sed ponuntur omnes Leuitae, qui postea diuiduntur per ministeria sua. Er patet hoc, quia sicut probatum est, de istis, qui ponuntur hic, erant aliqui ianitores, alij cantores, & alij thesaurarii, alij iudices, & praefecti. Si tamen pertineret isti ad aliquod officium speciale, totum competeret eis vnus de illis ministerijs, ergo non pertineret isti ad aliquod speciale officium. Secundo patet, quia ponuntur hic Leuitae de omnibus familijs Leuitarum, tam de Caathitis, quam de Meraritis: si tamen esset aliquod vnus ministerium, non assignarentur omnes familiae ad illud. Sed obicitur, quod si hic intentio literae esset ponere omnes Leuitas, non determinando aliquod officium eorum, ponerentur omnes familiae Leuitarum, & tamen nihil agitur hic de familia Gersonitarum, cum nullus eorum nominetur: ergo videtur, quod non est intentio literae numerare hic omnes Leuitas, sed ponere illos, qui pertinebant ad aliquod speciale ministerium. Dicendum, quod intentio literae est enarrare omnes Leuitas, qui pertinebant ad quodcumque ministerium. Et tamen nihil dicit de Gersonitis, eo quod de illis satis dixerat in precedentibus.

Propter quam causam fuerunt positi isti Leuitae a David. Quaest. XXXII.

QVAERITUR ulterius, ad quid positi fuerunt hic isti Leuitae, cum per hoc non determinetur aliquod ministerium ipsorum, & tamen scriptura intendit enarrare ministeria Leuitarum.

Dicendum est, quod scriptura voluit assignare hic omnia ministeria sacerdotum, & Leuitarum: Posuit autem prius de sacerdotibus ministeria, & sortes: nunc autem incipit ponere de Leuitis, & hoc praemittit aliquid commune, scilicet, quae sunt familiae Leuitarum:

deinde incipit declarare officia eorum in particulari. Pro quo sciendum, quod sacerdotes, & Leuitae sunt de eadem tribu Leui, & diuiditur ista tribus in tres familias, scilicet Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum. Deinde familia Caathitarum diuiditur in quatuor familias particulares, scilicet Amranitarum, Isaacitarum, Hebronitarum, & Ozielitarum, ut patet Nu. 3. Familia autem Amranitarum habebat duo capita, scilicet Aaron, & Moysen. De Aaron venerunt omnes sacerdotes, quorum sortes, & officia determinantur supra. Manet autem nunc, quod determinetur de officijs omnium Leuitarum, & sunt isti, qui sunt in duabus familijs integris Gersonitarum, & Caathitarum, & in tribus familijs particularibus sub Caath, scilicet Hebronitis, Ozielitis, & Isaacitis, & quadam parte familiae Amranitarum, scilicet de filiis Moysi. Ideo omnes istos copulat hic in summa scriptura, ut sciatur, quod ipsi sunt, quorum officia ponuntur sequenti c. & infra 26. est conueniens modus, ut prius ponantur illi, qui diuidendi sunt per sortes, & officia, ut sciatur, qui sunt: deinde ponantur officia eorum.

Sed aliquis dicit, quod hoc non erat necesse, quia praecedenti c. enarrata fuit tota ista progenies Leuitarum.

Dicendum, quod hic enarratur iterum ad addendum: nam ibi ponebatur tota progenies Leuitarum ad hoc, quod sciatur, quot erant de eis in quolibet officio Leuitico, ideo dicitur ibi, quod erant quatuor millia ianitorum, & totidem cantorum, & sex millia iudicum, & viginti quatuor millia de alijs, qui seruiebant ad diuersa ministeria domus Domini: hic autem scriptura voluit ponere aliam conditionem circa officia Leuitarum, scilicet quomodo per sortes diuidebantur, & qualiter ponebantur sortes, ideo repetiunt illos inter quos debebant esse istae sortes, & ministeria. Alia causa fuit, quia praecedenti cap. posita fuerat tota progenies tribus Leui, tam in sacerdotibus, quam Leuitis, eo quod actura erat scriptura de officijs virorumque, nunc autem expletis officijs sacerdotum solum actura est de officijs Leuitarum, ideo repetit hic progeniem Leuitarum, magis in speciali, quam praecedenti c. Alia causa fuit, quia licet praecedenti capitulo posita fuerit progenies Leuitarum, tamen interpositum est de officijs sacerdotum, & sortibus eorum, & nunc incipit agere de officijs Leuitarum, & propter illam interpositionem sacerdotum dubitaret aliquis, qui erant isti Leuitae, quorum ministeria erant enarranda, ideo rursum ponuntur hic. Alia causa fuit, quia licet progenies Leuitarum posita fuit praecedenti c. tamen aliqui adduntur hic, qui non ponuntur ibi, sicut cum dicitur. Filij quoque Merari, Oziam, & Soan, & Zacchur, & Hebrui, & non ponuntur praecedenti c. Etiam ponitur hic Ierameel filius Cis, & quidam alij, qui non habentur ibi, & propter tales additiones faciendas sepe scriptura repetit, quod dixerat, eo quod tales additiones fieri non possent, nisi repetendo aliquid. Sic enim patet de libro isto respectu librorum regum, quia multa repetitur hic, quae iam habebantur ibi, tamen repetuntur, ut addatur eis alia, quae ibi non habebantur.

Qui fuerint filij Merari. Quaest. XXXIII.

QVAERITUR ulterius, cum dicitur supra in litera filius quoque Merari, Ozian, & Soan, & Zacchur, & Hebrui, an illi sint filij Merari, a quo nominatur familia Meraritarum, vel sint de descendentes ab eo, sicut interdum nepotes, & nepotes alicuius vocantur filij eius. Aliquis dicit, quod non sunt isti filij Merari, quia solum ponuntur filij Merari, Moholi, & Musi, si tamen isti essent filij Merari, ponerentur cum illis, ideo videtur, quod sint de descendentes a filijs

filij eius. Secundo patet, quia Nu. 3. ponuntur etiam filij Merari, & ponuntur Moholi, & Musi soli. Rñdē dum, q̄ vtrunque istorum potest stare: nam si dicamus, q̄ isti sunt de descendētibz à Merari, satis cōuenit, q̄ vocentur filij eius, quia multoties fit sic in scriptura: Magistru v̄ dicendum, q̄ isti erant filij Merari, eo q̄ dicitur hic. Filius quoque Merari, Ozian, & Soan, & dependet ex precedenti, quia supra dictū fuerat. Filij Merari Moholi, & Musi, & interpositū tuit ibi de quodā nepote Merari, cum d̄r. Filius Oziau Benon, & postea d̄r. Filius quoque Merari Ozian, i. sicut dictum est, q̄ Moholi, & Musi erant filij Merari, ita etiam Oziau, & illi, qui sequuntur sunt filij Merari. Si autem non essent filij Merari, sed descendentes à filijs eius, non diceretur, Filius quoque Merari, quia istud facit copulationem ad precedentem, sed diceretur solum filius Merari. Secundo patet, quia scriptura nūquam est trahenda extra significatum proprium terminorum, nisi propter aliquam necessitatem, scilicet quia terminis stantibus in sua significatione, sequerentur falsitas, vel aliquod inconueniens, dicendo, q̄ sint filij eius immediati, & non descendentes à filijs eius: ideo tenendum est, quod sint filij sui. Tertio patet, & efficacius, quia si acciperentur ibi filij pro descendētibz, & non pro filijs, cum tamen omnes, qui ponuntur ab illo versu filij Merari, sint descendentes ab eo, vt patet in litera, de omnibus diceretur, q̄ erant filij Merari, & tamen non dicitur, sed ponuntur nomina patrum, & auorum, ita vt cognoscatur, quomodo descendunt de Merari, & de istis specialiter d̄r, q̄ erant filij Merari, ergo Oziau, Soan, Zacchur, & Hebrī, erāt verē filij Merari, & non filij descendētium ab eo.

Ad primam rationem in contrarium cum dicit, q̄ supra ponuntur filij Merari, Moholi, & Musi, & si isti essent filij eius, ponerentur cum illis, & tamen nō ponuntur. Dicendum, q̄ isti sex erant filij Merari, & tamen duo primi, i. Moholi, & Musi ponuntur per se, eo, q̄ ab alijs descenderit duę familie particulares, i. Moholithica, & Musica, vt patet Nu. 3. ab istis autē quatuor, i. Oziau, Soan, Zacchur, & Hebrī nullę familie descenderunt, sed ipsi computati sunt sub familijs fratrum suorum Moholi, & Musi, ideo per se ponuntur. Et ista est causa, quare licet in multis locis fiat mētio de filijs Merari, non ponuntur, nisi Moholi, & Musi, quia scriptura intēdit semper nominare principes in aliquibus progeniebus potius, quam alios.

Ad secundam cum d̄r, q̄ Nume. 3. vbi ponunt filij Merari solum ponuntur Moholi, & Musi. Dicendū, q̄ causa fuit, quia ibi scriptura intendebat diuidere totam tribū Leui per familias principales, & minus principales, non solū noiauit ibi illos Leuitas, à quibus familie descenderunt, sed de Moholi, & Musi descēderūt duę familie Leuiticę sub Merari, & de alijs quatuor nulla familia descendit, iō non noiauit ibi. Quod autē ista fuerit ibi intentio scripturę patet, quia dicit, q̄ Leui habuit tres filios, i. Caath, Gerson, Merari, eo q̄ de istis descenderunt tres familie principales in tribu Leui, i. Caathitarum, Gersonitarū, & Meraritarum: de Caath d̄r, q̄ habuit quatuor filios, i. Amrā, Hebrō, Oziel, & Isaar, & ab his d̄r, q̄ descenderunt quatuor familie, cū sequitur cognatio Caath habebit populos Amranitas, & Isaaritas, & Hebronitas, & Ozielitas. Et sequitur ibi: Hęc sunt familie Caathitarum: ponunt duo filij Gerson, i. Lobui, & Semei, eo q̄ ibi sequitur. De Gerson fuere familie duę, i. Lobnithica, & Semeitica: ponuntur etiam duo filij Merari, scilicet Moholi, & Musi, & postea dicitur de Merari: Erant populi Moholite, & Musite, & vocantur duo populi, i. duę familie. Isti autē quatuor nulla familia constituerunt sub familia Meraritarum, ideo non ponuntur ibi, nec ali-

bi, sed solū hic eo, q̄ fuerunt principes in sortibus Leuitarum, vt in litera declarabitur.

Quare scriptura non ponit hic totam progeniem Leuitarum. Quęst. XXXIII.

QVAERITVR vltierius, cū enarrantur hic isti Leuite, quare ponuntur isti soli: nam si scriptura intenderet enarrare progeniem totam Leuitarū, oporteret, q̄ multos alios poneret. Si autē nihil intēdit, superfluum est numerare tot, potissimē, quia nō v̄ cā, quare potius numerentur isti, q̄ alij. Rñdēndum est, q̄ non intendit scriptura enarrare hic totam progeniē Leui, ita q̄ ponerentur nomina singulorum Leuitarum, quia istud esset superfluum, sed t̄git hic progeniē Leuitarum propter officia, quę postea distribuuntur per Leuitas, & in distributione ista per singulas partes Leuitarum constituti fuerunt principes, q̄ ad unitatem alicuius congregationis requiritur unitas principis. Et nominati fuerunt hic principes istarum partium, vel sortium, ita q̄ oēs, qui ponuntur hic, fuerunt principes non quidem immediatē, sed quia ab eis descenderunt cognationes illę, quę postea distributę sunt per sortes, vel principes illarum cognationū, nec ponitur hic alijs, nisi qui aliquo mō princeps fuerit.

Sed obiicitur de illis quatuor filijs Merari, q̄ spondebant, i. Oziau, Soan, Zacchur, & Hebrī, nā diximus de illis, q̄ non descenderūt ab eis aliq̄ familie, sed cum Moholi, & Musi, & alijs. Rñdēndum est, q̄ isti quatuor fuerunt principes familiarum, sicut Moholi, & Musi, & alij, q̄ descendeant immediatē à capitibus tribuum. Alij autē noa fuerunt principes familiarum, sed aliquarum domorum nimis particularium, de quibus non fit aliās mētio in scriptura. Nunc autē fit mētio, q̄ ponuntur hic partes Leuitarum per quas diuisi sunt oēs Leuite, tam magni, quam parui, vñ & in hac diuisione oportuit esse aliquas domos nimis particulares tribus Leui, quę aliās non noiauit, eo q̄ non sunt familie. Vel pōt dici, q̄ isti quatuor nō fuerunt principes aliquarū familiarū, nec ēt domorum paruarū fuerunt tñ ab eis descendentes aliq̄ de istis principibus, qui postea constituti sunt capita sortium, vel partium Leuitarum.

De istis sortibus, quę fuerunt. Quęst. XXXV.

QVAERITVR vltierius de istis sortibus, q̄ ponuntur hic, cum dicat, quod miserunt sortes, quę sortes fuerunt, & inter quos misę sunt, q̄ nō d̄r hic de aliquibus, q̄ miserunt sortes. Rñdēndū, q̄ istę sortes sunt illę, quę ponunt sequenti c. & j. 26. nā hic agitur de Leuitis in generali. i. ponendo summā principum suorum, & familiarum, & non ponit particulariter aliquid, iō etiā ponitur in generali, q̄ miserint sortes, & non d̄r, qui fuerunt, q̄ miserunt, vel qualiter miserunt, aut quibus tales, vel tales sortes ceciderunt. Fuerunt autē istę sortes, quę hñtur infra, i. cātorum, ianitorum, & thesaurariorum, & pp hoc apparet, q̄ nō agatur hic de Leuitis alicuius officij in particulari, quia si sic ageretur, ponerentur ēt sortes eorū particulariter, sicut supra ponebatur de sacerdotibus, & sic ponitur sequenti cap. de sortibus cantorum, & quia istę sortes, quę ponuntur hic in generali, non fuerunt eędem, sed quędam fuerunt pro cantoribus, & alię pro ianitoribus, non fuerunt eodem modo positę, sed sortes cantorum fuerunt vigintiquatuor, vt illi ministrarent per vigintiquatuor tempora: sortes autem ianitorum fuerunt quatuor, quia ianitores obseruabant ianuas templi, scilicet antij exterioris, & illę erant quatuor: iō Leuite custodientes eas fuerunt diuisi

diuisi per quatuor sortes, vt patet sequenti capitulo, & infra 26.

De modo ponendi sortes. Quęst. XXXVI.

QVAERITVR vltierius de modo ponendi istas sortes. Respondendum, q̄ sortes Leuitarum factę sunt, sicut sortes sacerdotū, vt patet de sortibus cantorum: voluit. n. Dauid diuidere cantores per vigintiquatuor partes, & ad hoc mandauit totam multitudinem cantorū, & diuisit eam per vigintiquatuor partes equales, non cōsiderando dignitatem, vel statum quorundam super alios, sed sive doct̄, sive indoctus, maior, & minor eodem modo computabantur, vt patet sequenti c. Factis istis diuisionibus, positi fuerunt principes in eis, ita q̄ in qualibet esset vnus princeps, à quo nominaretur illa diuisio, & etiam semper, sicut patet sequenti c. de omnibus sortibus nominatis à filijs Aaph, & Heman, & Idithum, & nomina ipsorum filiorū istorum trium sunt postea nomina sortium, vt patet ibi in litera. Hoc facto, erant partes vigintiquatuor cantorum. Et tamen nondum erat definitum, quę esset prima in ministrando, & quę secunda, & sic de ceteris, & hoc sorte definitum est, scilicet positę fuerunt sortes, & cui illarū partium prouenit prima sort, fuit prima in ministrando, & sic de ceteris vsque ad vltimam. Idem modus fuit de ianitoribus: erāt enim quatuor millia ianitorum, vt patet precedent. c. & illi diuisi sunt in quatuor partes equales, scilicet in qualibet mille viri, & dati fuerunt principes eis de ipsis partibus, & tunc fuerunt proiectę sortes, quę pars illarum custodiret portam orientalem, & quę occidentalem, & sic de meridiana, & aquilonari.

De principibus Leuitarum. Quęst. XXXVII.

QVAERITVR vltierius, qui fuerunt isti principes Leuitarum, de quibus hic dicitur, q̄ diuisio facta est, & sortes positę corā Dauid, & Achimelech, & Sadoe, & coram principibus sacerdotum, & Leuitarum.

Respondendum, q̄ principes Leuitarum erant duplices. Quđ erant principes familiarum, alij erant principes sortium, sive partium, quę nunc constitutę sunt: De primis patet, quia tribus Leui fuit diuisa per tres familias principales, i. Caath, Gerson, & Merari, & quęlibet istarū habebat vnum principem; deinde quęlibet earum diuisa est per alias familias: nam familia Caath diuisa est p Amranitas, Ozielitas, Hebronitas, Isaaritas, vt patet Nu. 3. Familia Merari diuisa est per duas, scilicet per familiam Moholitarum, & Musitarum. Familia Gerson diuisa est p alias duas, scilicet per Lobnithicam, & Semeiticam. Nume. 3. Quęlibet autem istarum familiarum, tam magnarū, quam paruarum habebat vnum principem, & semper manebāt isti principes, nam mortuo vno succedebat ei primogenitus suus, & sic per lineam primogenitorum erat semper extensio, & descensus aliorū principum, & sic quando factę sunt istę diuisiones, & positę fuerunt sortes, poterant esse presentes omnes principes istarum familiarum Leuitarum nominatarū supra. Accipiendo secundo modo, vocantur principes Leuitarum illi, qui nūc fuerunt constituti in principes super omnes diuisiones factas, nam omnes Leuite diuisi fuerunt nunc per partes, sive essent cantores, sive ianitores, sive in quocunq̄ officio, & omnibus partibus dati sunt principes, & sic non erat aliquis Leuita, qui nunc nō esset sub aliquo de illis principibus, & coram istis potuerunt poni sortes, & sic

diceretur, quod positę fuerūt coram principibus omnium Leuitarum.

Sed obiicitur, quod non potuerunt poni coram istis principibus, eo quod non erant factę adhuc istę diuisiones, cum nunc sorte positę fuerint pro illis.

Respondendum, quod prius fuerunt factę istę partes Leuitarum, & positi principes earum, quam mitterentur sortes, nam prius diuisi sunt Leuitę per partes suas, & cuilibet parti datus est vnus princeps, & postea fuerunt positę sortes ad sciendum, quę pars esset prima, & quę secunda, & ideo, quando sortes positę sunt, iam erant principes istarum diuisionum, videtur tamē magis intelligendum esse de principibus familiarum sacerdotum, & Leuitarum, & istud magis potest teneri, sed non differt, quod istud, vel aliud teneatur, quia familia potest accipi large hic pro vna congregatione diuisa ab alia per sortem.

C A P. XXV.

GITVR Dauid, & magistrarus exercitus segregauerunt in ministerium filios Aaph, & Heman, & Idithum, qui prophetaret in citharis, & psalterijs, & cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio seruientes.

IN præcedentibus acto de Leuitis in generali, hic agitur de eis in speciali, determinando officia ipsorum. Et diuiditur in quatuor, quia primo agitur de cantoribus, Secundo de ianitoribus, Tertio de thesaurorum custodibus. Quarto de præpositis, & iudicibus. De primo habetur hic, & de omnibus alijs tribus habetur sequenti capitulo. Prima in duas, quia primo ponuntur cantores in generali, scilicet, qui fuerunt principes ipsorum. Secundo ponuntur in particulari distinctę vigintiquatuor sortes ipsorum, ibi.

Miserunt sortes. Prima potest diuidi in tres partes, secundum q̄ fuerunt tres principes, à quibus descenderunt omnes cantores, & principes eorum, scilicet Aaph, Idithum, & Heman, & primo agitur de principibus ortis ab Aaph, secundo de principibus Idithum, ibi. *Tercio de principibus Heman, ibi. Heman quoque filij.*

De continuatione, & an ista fuerint immediatē post illa. Quęst. I.

QVAERITVR circa primum, an hic sit continuus ordo ad ea, quę habentur precedentē, & an fuerint ista immediatē post illa.

Respondendum, q̄ continuus, vel discontinuitas ordinis potest cōsiderari quantum ad illa, quę sunt historica, eo q̄ ibi est ordo gestorum secundum tēpus; & dependet vnum ex alio, ita vt cognoscatur, qñ continuatur ordo, vel quando non. Hęc autem ponuntur diuisiones sacerdotum, & Leuitarū, & non constat, quę earum fuerit facta prius. Tenendus tamen est ordo literarū in hoc, quia quancunq̄ nō apparet aliquid, propter quod debeamus recedere ab ordine literarū, nunquam recedendum est ab eo, maxime, quia hic est ordo rationis, sacerdotes. n. digniores erant Leuitis, ideoque credēdū est, q̄ prius numerarentur ipsi, q̄ Leuitę, & tñ precedenti c. accipit de sortibus sacerdotum, iō conuenienter ponit hic de ordine

De necessitate cantorum in domo Domini.
Quaest. II.

dine Lenitarum. Item quia precedenti c. agit de Levitis in generali, ponendo omnes familias eorū, & non determinando officia: hic autem ponitur de Levitis in particulari, distinguendo officia eorum, & fortes: iste autem conveniens ordo est.

Cum autem congeritur, an ista fuerint facta immediate post illa, vel intercederit aliquantum tempus. Dicendum, quod omnia ista facta fuerunt simul. Anno quadragesimo regni David, ut patet infra in litera, sequenti cap. Et quando David congregavit principes ad ordinandum cultum diuinum, simul ordinavit de omnibus, scilicet de sacerdotibus, & Levitis.

Circa primum dicitur. *Igitur David, & magistratus exercitus.* Isti fuerunt ad cultum diuinum, & vocantur magistratus exercitus, scilicet principes, vel magistri militū, quia magistratus est nomen generale ad omnem dignitatem, & preminentiam: potissime, ubi constituto in preminentia committitur aliquid gubernandum, quod ad prudentiam pertinet, quia ibi est propriū magistratū. Congregavit autē David omnes principes militum, quia isti erant in regno suo excellentiores, & cum eis tractavit de ista ordinatione cultus diuini. Et ex hoc patet, quod illi principes, de quibus dicitur precedenti cap. scilicet quod David congregavit omnes principes Israel, & sacerdotes, & Levitas, fuerunt principes exercitus, quamquam etiā intelligendum est, cum illis fuisse principes tribuum, & familiarū. *Segregauerunt in ministerio.* Id est ad ministrandum: Istud est ministerium cantandi, de quo immediate dicitur, quia ad alia ministeria, scilicet ad custodiam ianuarum, & thesaurorum, & ad iudicandum Israel, alij Leuitę segregati fuerunt, ut patet sequenti capitulo: *Filios Asaph, Heman, & Idithum.* Isti tres erant principes cantorum, & semper fuerunt principes ante istam distinctionem, ut patet in portatione arce: ubi fuerunt positi isti tres in primo ordine cantorum, ut patet supra decimo quinto de quibus magis infra dicitur in quadam questione. Filii autē istorum fuerunt principes nunc in viginti quatuor fortibus cantorum, ut patet infra in litera. Ideo dicitur, quod congregati fuerunt nunc in ministerio. *Qui prophetarent.* Id est carent, quia prophetia non accipitur hic proprie, sed pro cantu, ut infra dicitur, & patet ex litera sequenti.

Scilicet in citharis, & psalterijs, & cymbalis. Nullum tamen officium potest fieri in istis, nisi pulsare, & cantare, ideo prophetia istorum nihil erat, nisi pulsare, & cantare. Quid autem cithara, & psalterium sint, manifestum est: potissime de psalterio. Cithara autem instrumentum antiquissimum est, & est simile psalterio, preterquam in hoc, quod vnum resonat a parte inferiori, & aliud a parte superiori: Cymbala nō sunt campana, sed erāt quaedam organa musica, quae manibus tenebantur, & pulsabantur ad consonantem melodiam. Et ut ait Iosephus septimo Antiquitatū. Cymbala sunt instrumenta aerea lata, & taliter concava, quae manibus inter se concutuntur, ita quod vnum tenetur vna manu, & alterum altera, & sic sonitum reddunt, quae etiam instrumenta vsque hodie apud eos sunt.

Secundum numerum suum dedicato sibi officio seruientes. Id est isti filii Asaph, Heman, & Idithum, ministrabant in officio sibi dedicato, scilicet in officio cantorum, quod erat sibi assignatum. Et dicitur secundum numerum suum, id est quilibet de filiis istorum ministrabat cum numero Lenitarum sibi assignato in cantando, nam quilibet eorum assignabantur duodecim de filiis, & fratribus suis, qui cum eo cantarent, ut patet infra in litera.

QVAERTIVR circa praedicta de officio cantorum, ad quid erant necessarij cantores in domo Domini.

Respondendum, quod David volebat augmētare cultum diuinum, & ad hoc, quod homo totaliter colat Deum oportet, quod ex totis viribus suis colat ipsum, sicut dicitur Deuter. 6. & Matth. 22. scilicet. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & tota anima tua, & tota mente tua, & tota fortitudine tua. In qua voluit Deus includere omnes vires nostras, per quas ipsum colere possumus, ideo quamquā fide, & spe, & charitate principaliter colat Deus, ut ait Augustinus in Enchiridion, tamē nulla virtus, vel potentia debet esse in nobis, quae ad colendum Deum non conuertatur, ita quod actus eius in aliquo sibi seruiat, & quia virtus vocatiua est in nobis quaedam potentia, conuerti debuit ad cultum Dei. Istud autem est orando, & laudando, & canendo, ideo debuerunt esse aliqui ministri Dei cantores. Item sicut potentiae nostrae naturales debent reduci ad cultū Dei, ita habitus facientes illas debent redigi in ministeriū eius, sed habitus musicus perficit potentiam vocatiuam, formando armoniam in vocibus, & istud pertinet ad cantores, ideo debuerunt esse aliqui ministri Dei, qui per habitum musicum Deum colerent, cantando coram eo. Item ad cultum diuinum non solū seruit desiderium cordis nostri, quo Deus principaliter colit, sed etiam quaedam exteriores caeremoniae, per quas designatur affectio nostra in cultum Dei, & etiam ostenditur magnitudo eius, quem colimus, sic est de sacrificijs, quae sunt caeremoniae Deo exhibitae, & circa quas versabatur magna occupatio ministrorum veteris testamenti: magis tamen acceptum est Deo, quod laudetur, quod fiat sibi sacrificia, ideo cum fuerint constituti in veteri testamento sacerdotes ad faciendum sacrificia, debuerunt etiam constitui Leuitae ad canendum laudes diuinas. De acceptatione Dei maiori in laude, quam in sacrificio, patet Psalmo 50. scilicet. Nā accipiam de domo tua virtutes, nec de gregibus tuis hircos, quoniam meae sunt ferae syluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia caeli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriro, non dicam tibi, meus est enim orbis terrae, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum porabo? Et sequitur ibi. Immola Deo sacrificium laudis, & recte Altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Et iterum ibi. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendunt illi salutare Dei. Magis ergo accepta est laus Deo, quam alia qua alia exterior caeremonia, ideo tanquam de principalibus ministris Dei debuerunt poni cantores.

De utilitate ministerij cantorum. Quaest. III.

QVAERTIVR vterius, ad quid proficiebat ministerium cantorum in templo, & quando. Respondendum, quod cantores erant distincti per vices suas, ut omni tempore aliqui eorum ministrarent in templo, & erant distincti quantum ad modum canendi, quia quidam canebant in sola voce, alij autem in organo musicis, & illorum quidam canebant in quibusdam organo, & alij in alijs, sicut dicitur supra 15. quod Heman, Asaph, & Ethan in cymbalis aeneis concrepabant. Zacharias, & Oziel, & alij in nablis arcana cantabant. Mathathias, & alij in citharis pro octaua canebant. Etiam istis commissum erat,

erat, quod facerent Psalmos diuinae laudis, & quidam eorum, qui sapientiores erant faciebant ista cantica. Alij verò canebant illa, quae sibi a sapientibus tradebantur, & isti sapientes praerant alijs, sicut dicitur supra decimo quinto, de Chonenia, quod erat princeps prophetiae ad praecinendum melodiam, & subditur causa, scilicet: Erat enim valde sapiens. Isti cantabant determinatis temporibus, scilicet dum fiebat sacrificia, quae erant necessitatis, & ordinaria in templo Domini.

Pro quo sciendum, quod sacrificia erant non ordinaria, scilicet illa, quae a populo offerebantur sponte, vel ex necessitate, quia tamen non offerebantur temporibus certis, non erant ordinaria. Sacrificia autem ordinaria erant illa, quae offerebantur de expensis templi, & erant assignati certi dies ad illa facienda. De his autem erat sacrificium iuge, quod fiebat quotidie bis in aurora, & vespere, ideo vocabatur sacrificium matutinum, & vespertinum. Erant etiam alia, quae offerebantur in solennitatibus, & in sabbathis: nam praeter sacrificia quotidiana erant multa alia, quae offerebantur in sabbathis, & festiuitatibus. Erant autem festiuitates istae, scilicet festum azymorum die quartadecima mensis primi, id est Martij, & festum Pentecostes, siue Hebdomadarum, quod fiebat post quinquaginta dies a festo azymorum, & festum Clangoris, die prima mensis septimi, scilicet Septembris, & festum Propitiationis, die decima mensis eiusdem, & festum Tabernaculorum, die quartadecima mensis eiusdem, & durabat vsque ad vicesimum secundum diem eiusdem mensis: & festum Kalendarum, quod fiebat primo die cuiuslibet mensis, de his omnibus patet Leuit. 23. Quae autem sacrificia offerrentur ordinariē omnibus his diebus, habetur Numeri 28. & 29. In omnibus his sacrificijs cantores assistebant, & dum fierent, cantabant hic Leuitę, vnde in sacrificio matutino aderant, & cantabant aliquos Psalmos, dum fierent. Deinde si fiebat aliqua sacrificia extraordinaria, non tenebantur tunc Leuitę cantare. In sacrificio autem vespertino etiam aderant, & propter hoc necesse erat, quod cantores manerent per noctem intra clausuram templi, eo quod sacrificium vespertinum incipiebat in occasu solis, & durabat per totam noctem, ut patet Leuit. sexto, scilicet: Hec est lex holocausti. Tota nocte in altari cremabitur. Ideo tota nocte Leuitę assistebant canendo. De hoc patet supra nono, cum dicitur. Principes cantorum per familias Lenitarū in exedris morabantur, ita ut die, & nocte iugiter suo ministerio deseruirent. Erat autem differentia in canendo, quia in solennitatibus, & sabbathis Leuitę dicebant cantica solenniora, & cum maiori apparatu vestium, quam in quotidianis sacrificijs, & sicut differabant solennitates, ita etiam in quibusdam plura cantica, quam in alijs dicebant, & cum maiori solennitate, & etiam, quia illa pertinerent ad intentionem illius festiuitatis, utpote, quando erat festum Pasche, & azymorum, cantabant Leuitę de liberatione Israelitarum de Aegypto, ad cuius memoriam factum est illud festum: Exod. duodecimo, & Deuteronomij decimo sexto. Et cum erat festum Tabernaculorum, cantabant Leuitę de transitu Israelitarum per desertum quadraginta annis, & quomodo ibi habitauerint in vmbraculis factis de arboribus, non habendo domos, quia ad memoriam huius facta est illa festiuitas, sicut dicitur Leuit. vigesimo tertio, scilicet: Vt sciant filij Israel, quod in tabernaculis habitare fecerim patres eorum, cum educes eos de Aegypto. Et sic de omnibus alijs solennitatibus, quae factae fuerant propter aliquas causas speciales, & Leuitę canere debebant aliquid, quod pertineret ad causam, &

intentionem illarum solennitatum, declaratum est Leuit. 23. De his omnibus patet supra 23. cum dicitur: Leuitę stent mane ad confitendum Domino, similiter ad vespere, tam in oblationem holocaustorum Domini, quam in sabbathis, & Kalendis, & solennitatibus reliquis iuxta numerum, & caeremonias vniuscuiusque. Et dicit in mane, & in vespere in oblatione holocaustorum, scilicet in holocausto matutino, & vespertino, quae fiebant quotidie, & vnum erat in mane, alterum erat in vespere. Dicitur etiam in sabbathis, & Kalendis, quia in istis diebus offerebantur plura sacrificia ordinariē, quam in diebus profectis, ut patet Num. 28. Et in omnibus illis cantabant Leuitę. Dicitur etiam in festiuitatibus, scilicet azymorum, Pentecostes, Clangoris, Propitiationis, & Tabernaculorum, de quibus supra dictum est: nam in omnibus his fiebant plura sacrificia, quam in precedentibus, ut patet Num. 28. & 29. Et dicitur iuxta numerum, scilicet iuxta numerum canticorum, quia plura cantica in vna festiuitate dicebantur, quam in alia. Dicitur etiam iuxta caeremonias vniuscuiusque rei, id est cantica ista erant conuenientia intentioni cuiuslibet festiuitatis, sicut nunc in ecclesia fit, quia diuinum officium fit concorditer ad intentionem illius festi, quod nunc est. Istud erat officium, in quo omni tempore Leuitę se exercebant.

De concordia cantorum, & Lenitarum in suis operibus. Quaest. IIII.

QVAERTIVR vterius circa cantores Leuitas, quomodo se poterant habere concorditer in opere suo, & quomodo tanta multitudo poterat canere in templo: nam erant quatuor millia cantorum, ut patet supra 23.

Respondendum est, quod quatuor millia virorum fuerunt assignati in cantores, & tamen non ministrabant omnes isti simul, sed erant distincti per viginti quatuor partes, quae vocantur fortes in fra in litera. Et quilibet pars ministrabat suo tempore, ideo non erant multi cantores ministrando simul: nam non erant ducenti in qualibet forte, ut patet diuidendo quatuor millia per viginti quatuor partes, & isti forte non ministrabant simul, sed aliqui in vno sacrificio, & alij in alio, ut labor eorum leuior esset, potissime in sacrificio vespertino, quia durabat tota nocte, ut patet Leuit. sexto, & erant ibi canendo semper Leuitę. Certum est tamen, quod non possent iidem Leuitę manere tota nocte canendo in templo, sed mutarentur per vices, & ad hoc oportebat, quod multi essent. In solennitatibus autem omnes, qui de vna forte erant, conuenirent, ut cum maiori celebritate solennitas fieret.

De citharis, psalterijs, & alijs organo. Quaest. V.

QVAERTIVR vterius, dato quod Leuitę canere deberent coram Domino in solennitatibus, ad quid erant citharae, & psalteria, & alia organa, quae ab eis pulsiabantur.

Respondendum, quod ista erant propter duo. Primo propter laudem Dei: nam homo debet colere Deum, secundum vires suas, ideo in omnibus illis, in quibus potuerit eum colere, debet colere, & quidquid inter homines bonum, & honorabile reputatur, attribuitur cultui diuino: sic enim dicit Malach. c. 1. quod Israelitę offerrent Deo id, quod offerret principi suo, & illud quod acceptaret princeps de manu eorū, acceptaret Deus, alia autē nō: sed cantus

in organis musicis inter homines reputatur ad quam delectationem, sicut dicitur Ecclesiast. quadragesimonono, scilicet: Memoria Iosue dulcis sicut mel in ore, & musica in conuiuio vini. reputatur etiam ad honorem, & ob hoc coram principibus magnis canitur in varijs organis: decuit ergo applicari organa ad Dei cultum. Secundum fuit ad excitandum deuotionem, quia officium diuinum fit ad laudem Dei, & ad excitandum in amore eius illos, qui tepidi sunt. Quidam tamen homines mouentur nimis per melodiam in voce, & alij per melodiam in organis musicis, ideo vtrumque conueniens fuit esse in Dei ministerio. Patet hoc per Arist. octauo Politicorum, ubi loquens de institutione morum iuueniu, dicit, quod non modicum differt, quod iuuenes asuecant ad tales, vel tales melodias, quia prouocant diuersas passiones, scilicet quaedam amorem, quaedam iram, quaedam dissolutionem, vel lasciuiam. Alij autem suspensionem mentis ad considerandum aliquid. Sic etiam de instrumentis musicis, quod differunt in causandis passionibus, secundum quod quaedam sunt habentia statum longum, & alia breuem, & quaedam habent spiramina minuta, & alia non. Pro hoc ergo conueniens fuit ut in diuino ministerio saltem illis organis musicis, quae mouerent mentem nostram ad quandam considerationem, & sic ab antiquo fuit presertim intentio sanctorum, quod Deus laudaretur in organis musicis, quae mouerent mentem nostram ad quandam considerationem, maxime fuit hoc in Dauid, qui in portatione arce fecit congregari organa omnium generum, ut patet supra secundo Regum sexto, & decimoquinto, scilicet Dauid, & omnis Israel Iudebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & in citharis, & liris, & tympanis, & sistris, & cymbalis. Item ipse horatur, Psalm. ultimo, quod laudemus Deum in omni genere organorum, inquit: Laudate Dominum in voce tube, laudate eum in psalterio, & cithara, laudate eum in tympano, & choro, laudate eum in chordis, & organo, laudate eum in cymbalis bene sonantibus. & sic Deus laudandus est in instrumentis musicis, & illa nimis proficiunt ad usum cultus eius.

De principibus cantorum. Quae. VI.

QVAERITVR ulterius de istis tribus viris, qui ponuntur hic principes cantorum, scilicet Alaph, & Heman, & Iditum, qui erant. Respondendum est, quod isti erant tres viri Leuitae excellentes in sapientia tempore Dauid, & erant ante hoc semper cantores, licet non ordinatum esset de cultu Dei, sed nunc ordinatum est per Dauid. De sapientia istorum patet tertio Regum quarto. nam isti comparantur Salomoni in sapientia; cum enim ibi dicitur: Quod Salomon excedebat omnes homines in sapientia, & subditur specialiter de istis, Quod etiam erat sapientior Ethan Ezraite, & Heman, & Galgal, & Dorda filijs Mohol. Ex quo apparent valde sapientes, quia alias nominatis omnibus hominibus, non oporteret nominari illos in speciali. Et tamen ibi ponitur Heman, qui est vnus de istis, & Ethan, qui putatur etiam vnus de istis esse: nam creditur, quod ipse sit Iditum, & etiam putatur a quibusdam, quod Galgal est Alaph, & sic omnes isti tres, qui ponuntur hic, erant sapientissimi tempore suo. Item isti praecedebant omnes Leuitas in sapientia, & ob hoc constituti sunt temporibus suis cantores: nam antequam fieret ista ordinatio cantorum, & aliorum ministrorum, erant ipsi cantores, & principes omnium cantorum, ut patet supra sexto,

F cum dicitur: Quod Heman erat princeps omnium cantorum de familia Caathitarum, Alaph autem erat princeps omnium cantorum de familia Gerson, Ethan erat princeps omnium cantorum de familia Merari. Postea etiam cum portaretur arca de domo Obedom ad domum Dauid, isti tres fuerunt principes omnium cantorum primi ordinis, ubi erant cantores excellentiores, & omnes tres in cymbalis cenis crepabant, ut patet supra decimoquinto. Etiam postquam Dauid diuisit sacerdotes, & Leuitas, ut quidam ministrarent coram arca in Ierusalem, & alij ministrarent in Gabaon in Sanctuarium Domini, fecit, quod Alaph esset princeps omnium cantorum, unde dicitur: In illa die constituit Dauid Alaph principem ad confitendum Domino. Etiam Heman factus est princeps laudantium Dominum in Gabaon, ut patet ibidem. Nunc autem ponuntur principes omnium cantorum, eo quod erant sapientiores, & ab eis deriuati sunt ceteri cantores. Habentur autem aliqui Psalmi istorum: nam Heman aliquos Psalmos fecit, Alaph etiam multos, & Ethan multos, ut declaratum est supra decimo sexto, in quadam quaestione. & propter sapientiam solam habebantur isti in magna reuerentia tempore Dauid, & erant iuxta regem, ut patet infra in litera.

Quare diuisio cantorum non fuit facta per principes ipsorum. Quae. VII.

QVAERITVR ulterius, cum isti tres viri essent principes cantorum, & essent sapientiores reliquis, cur non fuit diuisio facta eorum per eos, sed per filios suos, quia dicitur in litera, quod segregati sunt in ministerium filij Heman, & Ethan, & Iditum, & non dicitur, quod Heman, & Ethan, & Iditum segregati sunt.

Aliquis dicit, quod istud fuit, quia isti tres fuerant temporibus suis cantores excellentes, & tamen iam mortui erant, ideo applicabantur filij sui, & non ipsi. Sed dicendum, quod non stat, quia isti adhuc vivebant, & dicitur de eis, quod erant apud regem, quia de filijs Alaph dicitur, quod erant sub manu patris sui Alaph apud regem. De Heman, & Ethan, quod viuerent patet, quia tertio Regum quarto, comparatur Salomon eis in sapientia; ergo adhuc vivebant, quando Salomon regnabat.

Sed dicendum est, quod diuisio cantorum facta est per filios istorum trium, & non per ipsos tres, quamquam isti tres viuerent, & etiam isti vocarentur principes cantorum. Et hoc, quia diuisi fuerunt nunc cantores per sortes vigintiquatuor, & quilibet illarum nominata est ab vno de filijs istorum trium, ut patet infra in litera, ideo diuisio non potuit fieri per istos tres, sed per filios eorum. Si tamen fuissent diuisi Leuitae cantores per tres sortes, fuisset vna fors illarum Heman, & alia Alaph, & alia Iditum, sed non factum est. Et tamen dato, quod essent vigintiquatuor sortes, isti tres viri fuerunt illis temporibus principes omnium illarum: nam Alaph erat princeps super omnes sortes Leuitarum denominatas a filijs eius, & Heman super omnes sortes denominatas a filijs suis, & Ethan similiter, sicut erat de sortibus sacerdotum, quia Sadoc, qui erat princeps in domo Eleazar, erat princeps super omnes decem, & sex familias de domo Eleazar, & Achimelec, qui erat princeps in domo Ithamar, erat princeps super omnes octo familias domus Ithamar, praeced. cap.

Quare

Quare Leuitae non fuerunt diuisi per tres sortes, sicut tres erant principes cantorum. Quae. VIII.

QVAERITVR ulterius, cum Heman, Alaph, & Iditum, essent tres principes maximi inter Leuitas cantores, cur non fuerunt diuisi Leuitae per tres sortes, ad hoc, quod isti tres essent principes in illis fortibus: nam quilibet habebat filios, qui facerent vnam sortem, & essent ille sortes omnino inter se diuisae.

Dicendum, quod non fuit hoc factum pro quatuor. Primum quia Dauid intendebat facere partes cantorum equales, scilicet ut tot ministrarent in vna sicut in alia, sicut dicitur infra in litera, Quod miserunt sortes ex equo, tam maior, quam minor, doctus pariter, & indoctus, & praecedenti capitulo dicitur, quod tam maiores, quam minoris sortis equaliter diuidebat, & erat hoc ne grauarentur ministres, quia ministraciones erant equales, & si plures ministraret in vna parte, quam in alia, grauarentur illi, qui pauciores erant, si tamen diuiderentur cantores per istas tres partes, essent valde inequales, quia familia Heman erat valde magna, cum haberet quatuordecim filios. Familia Alaph erat valde parua, quia solum habebat quatuor filios. Familia autem Iditum erat etiam parua, quia solum habebat Iditum sex filios, ideo non debuit diuidi tota summa cantorum per istas tres familias.

Secundum fuit, quia si diuideretur per istas familias, essent multi ministres in qualibet earum: nam essent plusquam mille viri, esse tamen tot cantores simul superfluum erat, quia tanta multitudo non poterat conuenienter simul ministrare, cum autem esset minor multitudo conuenientius fieret, & sic fuit facta diuisio per vigintiquatuor sortes: nam in qualibet earum non essent ducenti viri, & isti poterant ministrare conuenienter, & satis solenniter.

Tertium fuit, quia Dauid volebat inquantum poterat releuare Leuitas a laboribus ministrandi, ideo faciebat multas sortes, ut cuilibet earum raro accideret ministrare, & sic erat, factis vigintiquatuor fortibus: nam cum quilibet ministraret per vnam hebdomadam, illa, quae nunc ministrabat, non ministrabat iterum vsque ad dimidium annum, scilicet vsque ad vigintiquatuor hebdomadas. Si tamen diuiderentur omnes cantores per tres sortes, oporteret, quod elapsis duabus hebdomadis, fors, quae nunc ministrabat, iterum ministraret, & istud erat difficile, quia cum Leuitae habitarent dispersi per totam terram Israel, non possent venire interdum ad ministrandum ita cito, sed eundo, & redeundo, expenderent tempus illud, & sic oportebat eos totum tempus expendere in eundo, & redeundo de loco Sanctuarij, & nunquam quiesceret in terra sua, & istud erat inconueniens, ideo debuit dari maior numerus sortium, scilicet vigintiquatuor, sicut nunc datus est, ad hoc, quod ministrarent cantores de medio anno in medium annum, & haberent locum quiescendi in terra sua.

Quartum fuit ad concordandum sortes cantorum cum sortibus sacerdotum: erant enim diuisi sacerdotes per vigintiquatuor sortes, ut patet praecedenti capitulo. factae sunt ergo vigintiquatuor sortes cantorum, ut prima fors cantorum esset cum prima sorte sacerdotum, & sic quando vna earum ministrare deberet, alia etiam ministraret cum illa, & esset ministerium conuenientius, quam cum sortes Leuitarum permurarentur cum sortibus sacerdotum. Non ergo debuit fieri distinctio cantorum per tres familias Heman, & Alaph, & Iditum, sed per vigintiquatuor sortes denominatas a filijs eorum.

Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

De qua familia erant isti cantores. Quae. IX.

QVAERITVR ulterius, de qua familia erant isti cantores de familijs Leuiticis. Respondendum, quod familiae Leuiticae principales erant tres, scilicet Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum, & istae subdiuidebantur in alias, quia familia Caath habebat sub se quatuor, scilicet Amanitas, Isaaritas, Ozielitas, Hebronitas. Familia Gerson habebat duas sub se, scilicet Lobniticam, & Semeiticam. Familia Merari habebat alias duas, scilicet Moholiticam, & Mustiticam, ut patet Numeri tertio.

Dicendum tamen est, quod cantores non fuerunt de aliqua familia istarum in generali, vel speciali, sed fuerunt de omnibus familijs, scilicet quidam erant de Gersonitis, alij de Meraritis.

Pro quo sciendum, quod omnes cantores diuisi fuerunt in vigintiquatuor sortes, & quatuordecim illarum erant de familia Caathitarum, scilicet ille, quae nominabantur a quatuordecim filijs Heman. Et sex familiae, vel sortes cantorum erant de familia Merari, & quae erant descendentes a sex filijs Iditum, & quatuor sortes reliquae cantorum erant de familia Meraritarum, scilicet descendentes a quatuor filijs Alaph. Et patet hoc, quia omnes isti cantores descendunt de Heman, Alaph, & Iditum, eo quod filij eius segregati fuerunt ad istud ministerium, ut patet supra in litera. Heman tamen erat de familia Caath, & Alaph de familia Gerson supra sexto, Iditum autem erat de familia Merari.

Et hoc, quia praesupponitur, quod Iditum esset idem, quod Ethan, ut Nicolaus vult, & multi alij. Et satis verisimile est, quia supra sexto, ponuntur isti tres principes cantorum, scilicet Heman, Alaph, & Ethan, & etiam supra decimoquinto, ponuntur isti tres fuisse principes cantorum, scilicet duo illorum, Heman, & Alaph: ergo videtur, quod tertius istorum, scilicet Iditum sit Ethan, qui alias solet poni tertius inter eos, & tamen Ethan est de stirpe Meraritarum, ideo sex familiae, vel cantores sorte descendentes ab Iditum, erant de familia Merari, & sic non erant omnes cantores de eadem familia.

De quibusdam verbis hic dictis, scilicet quod prophetabant cantores in cymbalis, & citharis. Quae. X.

QVAERITVR ulterius, quomodo dicitur hic, quod isti cantores prophetabant in cymbalis, & citharis. Respondet Rab. Sa. & Hebraei, quod dicebantur prophetare, eo quod quando incipiebant cantare, cadebat super eos spiritus propheticus, & prophetabant. Sed dicendum, quod hoc non stat, non enim possunt isti dici prophetare, quasi cognoscerent aliqua futura, & essent veraciter prophetae, sed accipitur prophetare pro canere, & illi, qui cantabant specialiter aliquas laudes Dei, prophetabant. Sic autem erat de istis, qui cantabant Psalmos ad laudem Dei, & in hoc prophetabant. Patet hoc primo, quia isti dicebantur prophetare in cymbalis, & citharis, & tamen prophetae proprie dicta non est nisi in quadam immutatione intellectus, sicut quam eleuatur intellectus prophetae supernaturaliter ad intelligendum ea, quae alias non poterat intelligere, isti tamen dicebantur prophetare in citharis, & cymbalis, sed in citharis nihil fit nisi cantare, & pulsare: ergo non prophetabant proprie, sed solum cantabant.

Secundo patet, quia prophetae proprie dicti non sunt intelligentes, vel sapientes, nisi inquantum

rum à Deo immutantur, & quandiu durat illa immutatio, eleuantur ad intelligendum, & aliàs nihil magis intelligunt, quàm ceteri homines, sicut patet de Moyse, qui erat maximus prophetarum, vt patet Deut. vii. Et tamen Ierho sacer suus ordinauit totum populum Iudaicum ostendens, qd Moyse labore stulto consumeretur, & Moyse nesciebat ordinare populum, vt patet Exod. i. s. Etiam sepe Moyse interrogabatur, & nesciebat rãdere, quousque quæreret à Deo super illo dubio, vt patet Num. 27. & 36. Isti tñ cantores erant sapientes, quia Heman, & Ethan, qui erant duo principes cantorum comparantur Salomoni in sapientia, vt patet 3. Reg. 8. Etiam dicitur inf. qd erant de istis cantotibus ducenti, & octoginta doctores, vt patet inf. in litera, ideo non erat propheta.

Tertio patet, quia quantum ad spm̄ prophetici nemo potest erudiri ab alio, sed solum à Deo erudiuntur prophete, qui tangit corda eorum, vt patet secunda Petr. i. l. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirante, locuti sunt sancti Dei homines. Et tamen inter istos cantores aliqui erudiebantur ab alijs in canendo, vt patet infra in litera, cum dicitur, quod erant ducenti, & octoginta & octo doctores, qui erudiebant canticum Domini: ergo isti non erant prophete.

Quarto patet, quia inter prophetas non potest dici vnus magis eruditus, quàm alius, eo qd omnes eodem spiritu prophetant, nec ipsi quicquam sciunt, nisi quod spiritus eis reuelat, & tñ istos cantores quidam dicebantur esse docti, & alij indocti, vt patet infra in litera, s. Misertus fortis per vices suas ex equo, tam maior, quàm minor, doctus pariter, & indoctus. Ergo non erant prophete.

Quinto patet, quia si isti cantores essent prophete, non constituerentur inter eos aliqui tanquam principes, eo qd erant magis sapientes, & tñ nunc quidam preponebantur alijs, quia sapientiores erant, ideo nō erant isti prophete. Patet hoc, quia supra i. s. dicitur: Quod Chenonias erat princeps prophetie ad precipiendam melodiam. Et subditur causa, s. Erat enim valde sapiens. Ideo non erant isti prophete. Sed dicendum est, qd erant sapientes sapientia humana principaliter, & non in sacra scriptura, & in arte oratoria, & in musicis, vt scirent diuinæ laudis cantica facere, & in hoc quidam erant sapientiores alijs, sicut contingit in omnibus scientijs humanis acquisitis, & ob hoc inter istos, quidam erant doctores aliorum, vnde ducentioctoginta, & octo erant doctores, & isti nominantur hic precipui inter cantores, & de alijs multis vsque ad quatuor millia non fit mentio, sicut infra declarabitur. Dicebantur autem isti prophetare propter duo.

Primum quia canebant aliqua pertinentia ad laudem Dei. Et quia prophetia à Deo est, aliquo modo ista cantica pertinere videbantur ad prophetiam, & sic qui canebant circa alia, non dicebantur esse prophete, licet cantarent aliqua excellentia in laudem humanam, vel alicuius alterius rei.

Secundum erat, quia isti canebant ea, quæ alijs hominibus communiter non erant nota, eo quod isti sapientes erant, cum aliqui eorum comparantur Salomoni, & sapientes possunt dicere aliqua, quæ reliquis hominibus communiter non erant nota, & quantum ad hoc conueniebant multum cum conditione verorum prophetarum: nam vni prophetæ dicebant illa, quæ futura erant, & omnibus hominibus incognita erant, iuxta illud: Annunciate nobis, quæ ventura sunt in futurum, & dicemus, quia dixistis vos: Ila. quadragesimo primo. Isti autem, quia sapientes erant, dicebant aliqua, quæ quamquam essent nota

ex principijs nature, vel scientia humana, tamen pluribus hominum incognita erant, & sic si aliqui dicant quædam incognita hominibus, dato quod diabolus eis illa reuelat, immo moueat eos ad dicendum hoc, sicut est in arreptitijs, dicuntur prophetare, sicut patet primo Reg. 18. de Saule, cum dicitur: Quod spiritus Dei malus inuasit Saul, & prophetabat in medio domus sue. Et tamen Saul à spiritu malo tenebatur, & prophetare dicebatur. A fortiori ergo isti dicebantur prophetare, qui aliqua occulta dicebant spiritu scientifico, multi tamen decipiuntur in hoc per similitudinem nominis, putantes istos esse prophetas.

De filijs Afaph, Zacchur, & Ioseph, & Nathania, & Asarela, filij Afaph, sub manu Afaph prophetantes iuxta regem. Porro Idithum, filij Idithum, Godolias, Sori, Ieseias, & Hazabias, & Mathathias, sex sub manu patris sui Idithum, qui in cithara prophetabat super confitentes, & laudantes Dominum. Heman quoque filij Heman, Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, & Ierimoth, Hania, Anani, Eliatha, Geldelthi, & Romemthiezer, & Iesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth. Omnes isti filij Heman, videntes regis in sermonibus Dei, vt exaltaret cornu, deditque Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres. Vniuersi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant in cymbalis, & psalterijs, & citharis in ministeria domus Domini iuxta regem, Afaph videlicet, & Idithum, & Heman. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducentioctoginta octo.

De filijs Afaph. Positi fuerunt tres principes maximi Leuitarum cantorum, scilicet Afaph, Heman, & Idithum. Hic autem ponuntur principes particulares, scilicet filij ipsorum, à quibus denominatæ sunt vigintiquatuor sortes cantorum, & ponuntur primo filij Afaph, qui fuerunt quatuor.

Et sciendum, quod omnes isti, qui nominantur hic, iterum nominantur infra, quando ponitur numerus sortium, eo quod quilibet eorum fuit princeps vnus sortis. Zacchur. Iste est primus filius Afaph, & ab isto nominata est tertia fors cantorū inf. in litera. Et Ioseph. Ab isto nominata est prima fors, vt patet in litera. Et Nathania. Ab isto nominata est fors nona, vel secundum alios fors quinta, & istud verius. Et Asarela. Ab isto nominata est fors septima. Ista quatuor sortes nominauerunt filij Afaph, qui est primus princeps cantorum. Filij Afaph sub manu Afaph prophetantes. Postquam positi sunt quatuor filij Afaph, qui fuerunt quatuor sortium, quia aliquis dubitaret, quomodo se haberent istæ sortes, vel an alicui subordinarentur, dicitur, qd filij Afaph, idest isti quatuor, & sortes eius subiectæ erant sub manu Afaph, qui erat vnus de tribus maximis principibus cantorum. Prophetantes iuxta regem. Idest isti canebant circa regem Dauid, & prophetare idem est, quod canere: De filijs Idithum erant alij, qui sequuntur.

Porro

Porro Idithum filij. Hic ponuntur sex filij Idithum, qui fuerunt principes sex sortium Leuitarum.

Idithum. Iste Idithum est filius Idithum, quia eodē nomine vocati sunt pater & filius, sicut cōringit in multis alijs, & ab isto nominata est vna de sortibus cantorum, vt patet inf.

Godolias. Ab isto nominata est alia fors, scilicet secunda.

Sori. Ab isto nominata est alia fors, quæ dicitur Isari, scilicet quarta.

Ieseias. Ab isto nominata est alia fors, quam aliqui putant esse octauam, quæ dicitur esse Iesaiæ.

Et Hazabias. Ab isto nominata est alia fors, scilicet duodecima, & vocatur Haalabie, quia aliquando additur littera, vel subtrahitur.

Et Mathathias. Ab isto nominatur fors quartadecima.

Sub manu patris sui Idithum. Scilicet isti tres filij Idithum, & omnes de sortibus sibi subiectis, erant sub manu Idithum, qui erat vnus de tribus primis principibus cantorum.

Qui in cithara prophetabant super confitentes, & laudantes Dominum. Scilicet Idithum cantabat in cithara super confitentes, & laudantes Dominum, quia multi erant laudantes Dominum in voce, & super omnes istos erat Idithum, qui in cithara canebat laudes Domini. In Hebræo habetur: Super confessiones Domini. Et idem est, sed melius dictum est super confitentes, quia Idithum non præerat confessionibus, idest laudibus, sed confitentibus Dominum.

Heman quoque filij. Hic ponuntur filij Heman, qui erat tertius princeps cantorum, & habuit quatuordecim filios principes sortium cantorum.

Heman. Idem est in nomine cum patre, sicut in multis alijs fit, & tñ habendus est pro vno de filijs Heman, alioquin non essent quatuordecim filij Heman, & tñ tot ponitur, vt patet in litera, & ab isto nominata est vna fors cantorum inf. in litera.

Bocciau. Ab isto nominatur sexta fors cantorum.

Mathaniau. Ab isto nominatur fors nona.

Oziel. Iste non est vnus de filijs Caath de qbus Num. 3. & supra 23. Sed est de Leuitis filijs Heman, & à quibusdam creditur, qd iste est, qui vocatur Ezrael, à quo nominatur fors vndecima. Subuel. Ab isto nominatur fors decima octaua. Eliatha. Ab isto nominatur fors vicesima secunda, & vocatur ibi Goddolathi. Et Romemthiezer. Ab isto vocatur fors vicesima quarta. Aliqui errant in isto nomine diuidetes illud, vt Romemthiezer sit vnun nomen, & Ezer aliud, & tñ necesse est, qd sit vnun nomen, quia aliàs oporteret poni quindecim filios Heman, vt patet, computando omnes qui ponuntur in litera, & tñ quatuordecim sunt, vt litera dicit.

Item patet hoc, quia infra ponitur, qd fors vicesima quarta erat Romemthiezer, & tamen fors non nominatur nisi ab vno principe, vt apparet in omnib⁹ alijs. Item quia dicitur ibi, filijs, & fratrib⁹ eius, & tamen si Romemthiezer essent duæ dictiones, diceretur, filijs, & fratrib⁹ eorum. In quibusdam tñ libris Hebraicis ista dicitio diuisa est, sed et isti corrupti sunt quantum ad hoc, sicut libri nostri, nec est mirandum, quod interdum dicamus libros Hebræorum corruptos esse, immo qd interdum sit vniuersalis corruptio, sicut apparet Ioue vicesimo secundo, vbi ponuntur duo versus in Biblia nostra, qui non sunt in Hebræo, nec iam reperiuntur in aliqua Biblia eorum, & Rab. Dauid Kimhi dicit, illos duos versus deficere, & quod ipse inuenit illos in quibusdam libris antiquissimis.

Communiter tamen veriores sunt libri Hebræi, quæ Latini, vt ait Hieronymus in prologo super Genesim, incipit Desiderij mei. Et Iesbacassa. Ab hoc nominata est fors decima septima, & vocatur ibi Iesbacassa infra in litera. Mellothi. Ab hoc nominatur fors decima Alph. Tost. in Lib. I Paralip.

cimanona. Othir. Ab isto nominatur fors vicesima prima. Mahazioth. Ab isto nominatur fors vicesima tertia, quæ in litera nostra vocatur Ozurib, & tamen debet nominari: Mahazioth. Sicut patet hic, & habetur in Hebræo. Omnes isti filij Heman. Scilicet omnes isti quatuordecim. Videntes regis in sermonibus Dei. Idest iste Heman erat Propheta regis Dauid. Et vt non intelligatur, quod erat Propheta proprie loquendo, scilicet cui Deus reuelaret aliqua secreta, subditur in sermonibus Dei, idest, quod non erat propheta, nisi ad cantandum sermones Dei, scilicet laudes eius. Et si aliquis vellet intelligere, quod erat proprie propheta, cui reuelabantur futura, exponet in sermonibus Dei, idest quod erat propheta, cui reuelabantur sermones Dei, sed non potest stare, quia litera sequens declarat illud, scilicet. Vt exaltaret cornu. Idest Heman erat propheta, idest ad exaltandum magnitudinem Dei, laudando ipsum, prophete tamen proprie dicti nō sunt ad laudandum Deum, sed ad reuelandum secreta, & accipitur cornu pro peccato, vel honore iuxta illud Psal. 75. Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. Idest destruetur potestas peccatorum, & exaltabitur potestas bonorum. Et Psal. 131. scilicet: Illuc producam cornu Dauid. Idest extendam potestatem eius. Et est sensus, quod officij Heman erat specialiter componere aliqua cantica continentia laudem diuinam, & in his exaltabat cornu, idest potestatem Dei, non quidem exaltando illam, quia non potest magis exaltari, cum sit in infinitum exaltata, sed ad ostendendum illam esse exaltatam, quod fit per cantica laudis, cū laudando Deū, quasdam perfectiones eius ostendimus, quæ multis ignote erant. Quidam intelligunt, vt exaltaret cornu, idest cornu regni Dauid, scilicet quod ideo cantabat, vt Deus propter merita laudis eius exaltaret regnum Dauid. Alij intelligunt, quod erat ad exaltandum laudes regni Messie, & sic erat prophetia regis, scilicet regis Messie, loquendo de regno suo futuro, & de laudibus eius. Sed ista sunt nimis extra propositum, & sic tenendus est primus sensus, scilicet, quod erat cantus istius ad exaltandum cornu, idest potestatem Dei.

Deditque Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres. Dicitur hoc, quia Heman habuit plures filios, quam alij principes cantorum, & sic videtur, quod Deus specialiter sibi dederat illos, & non dicitur hoc de alijs. In Hebræo dicitur: Et tres filios. Vbi nos dicimus, & tres filias. Sed dicendum, quod illud prouenit ex barbarie idiomatis Hebræi, in quo interdum uariantur numeri, & personæ, & genera, contra omnem proprietatem loquendi. Sed debet poni, & tres filias, sicut dicit litera nostra, quia aliàs stultum erat dici, dedit ei Deus quatuordecim filios, & tres filios, sed diceretur, dedit ei decem, & septem filios.

Itē si isti tres essent masculi, ab istis nominatæ fuissent tres sortes, sicut à quolibet alio de fratrib⁹ eorum, & etiam de filijs Afaph, & Idithum nominatur vna fors, & sic essent vigintiseptem sortes. Sunt tamen vigintiquatuor solum, vt patet in litera. In multis autem alijs ponuntur in Hebræo feminae pro masculis, & econuerso.

Vniuersi sub manu patris sui. Scilicet tam filij, quam filie, & sortes ab eis nominatæ erant sub manu patris sui Heman, quia ille erat vnus de principalibus cantoribus, vt patet supra in litera, quia ponitur vnus de tribus.

Ad cantandum in templo Domini distributi erant. Intelligitur tam de masculis, quàm de feminis: omnes n. cantabant in templo, de quo magis declarabitur infra in quadam quest. Et dicitur, distributi erant, i. diuisi, quia oēs

Isti filij Heman erant diuisi per sortes, & nominatæ fuerant ab eis quatuordecim sortes, & ministrabant per diuersa tempora, sicut statutum erat, quod vna fors post aliam ministraret. Et dicitur, in templo Domini, idest in atrio: nam Leuitæ non introibant in templum Salomonis, nec quisquã hominum nisi sacerdores, quorum vnus quotidie introibat ad ponendum incensum in altari thymiamatum, & ad disponendum lucernas in candelabro, de quo magis declaratum est supra vigesimotertio. Consuevit tamen atrium vocari templum, quia totum inclusum sub muro atrij vocatur generaliter templum.

In cymbalis, & psalterijs, & citharis. Ista tria instrumenta musica habebant filij Heman ad canendum, & quidam canebant voce, alij verò in musicis instrumentis. Quæ autem sint, & qualia ista instrumenta supra dictum est.

In ministeria domus Domini. Idest isti filij Heman seruebant ad diuersa ministeria domus Domini, scilicet in cantando: nam nullum aliud ministerium habebant isti cantores, quia tamen canebant diuersimode in diuersis temporibus, sicut dicitur supra vigesimotertio, scilicet secundum numerum, & ceremonias vniuscuiusque rei, dicebantur habere diuersa ministeria.

Iuxta regem. Idest erant iuxta regem David canendo. In Hebræo dicitur: Super manus regis. Et idem est, quod apud regem, quia non poterat intelligi, quod super manus regis cantarent, sed per hoc significatur, secundum modum loquendi hebraicum, quædam propinquitas loci.

Asaph videlicet, & Iditum, & Heman. Est sententia incompleta, quia deficit verbum. Et est sensus, quod isti tres fuerunt principes omnium cantorum, licet sub istis essent alij vigintiquatuor principes de filiis suis, à quibus nominantur vigintiquatuor sortes.

Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis. Istud non refertur ad tres iammediate positos, scilicet Heman, Iditum, & Asaph, sed ad filios eorum. Quod patet quia dicitur, quod isti cum fratribus suis fuerunt ducentioctoginta octo doctores, & tamen hoc non conuenit nisi filiis istorum, quia isti erant vigintiquatuor, & cum quolibet erant vndecim, & ipse principalis erat duodecimus, & duodecies vigintiquatuor complent ducentos octoginta octo, & non conuenit hoc Asaph Heman, & Iditum cum fratribus eorum.

Qui erudiebant canticum Domini. Scilicet isti filij Asaph Heman, & Iditum, erudiebant canticum Domini, scilicet quia ipsi, & fratres eorum erant viri periti circa sacram scripturam, & circa naturam rerum, vt scirent inde materias accipere, in quibus laudarent Deum, & etiam in arte Oratoria erant periti ad ornate dicendum ea, quæ vellent de Deo dicere, erant etiã periti in musicis, vt scirent cantica in pulchra harmonia resonare, & isti Leuitæ erudiebant alios minus peritos circa canticum diuine laudis.

Cuncti doctores, ducentioctoginta octo. Scilicet omnes filij Asaph, & fratres eorum, qui erant ducentioctoginta octo, erant cantores circa diuina in laudem, & erant doctores, quia erudiebant minus peritos circa hoc. In Hebræo habetur: Quilibet intelligens, vbi nos dicimus cuncti doctores, sed idem est.

Quare hic fit mentio de filiis Asaph Heman, & Iditum. Quæst. XI.

Quæritur circa ea, quæ dicta sunt supra de istis filiis Asaph Heman, & Iditum, quare nominantur hic, exprimendo tam particularet nomina singulorum,

Respondendum, quod David voluit ordinare Leuitas cantores per vices suas, vt ministrarent in diuersis temporibus, secundum successionem, & sine labore.

Ad hoc autem posuit primò tres principes, qui erant cantores peritissimi, scilicet Heman, Asaph, & Iditum. Et quantum ad hoc diuisit omnes cantores in tres partes, & quia non erat opportunum facere solum tres partes propter causas assignatas in quadã quæstione, subdiuisit quamlibet partem istarum, scilicet faciendo tot sortes, quot erant filij istorum triũ principum: & quia Asaph habuit quatuor filios, habuit quatuor sortes, Iditum habuit sex filios, & totidem sortes, Heman habuit quatuordecim filios, & rotidem sortes, & quia à quolibet filiorum istorum trium principum, scilicet Asaph, Heman, & Iditum nominata fuit vna fors Leuitarum, vt patet infra in litera, rationabile fuit eos hic exprimi, quia sicut pre-suppositum fuit precedenti capitulo, & supra vigesimotertio, nominantur hic soli principes, tam in sacerdotibus, quam in Leuitis. Talis autem diuisio facta est inter sacerdotes: nam primo diuisi sunt per duas domos, scilicet Eleazar, & Ithamar, & dati fuerunt duo principes istorum, scilicet Sadoc, & Achimelech, deinde quilibet istarum domorum subdiuisa est, scilicet domus Eleazar per decem, & sex sortes, & domus Ithamar per octo, & sic fuerunt vigintiquatuor sortes sacerdotum, & in quolibet earum fuit vnus princeps, à quo denominaretur illa fors, vt patet precedenti cap.

De rege circa quem filij Asaph erant prophetantes, & quando. Quæst. XII.

Quæritur vterius, cum dicitur hic, quod filij Asaph erant prophetantes iuxta regem, de quo rege intelligitur, & quando fuit hoc completum.

Aliquis dicit, quod hoc fuit in templo Salomonis. Sed hoc non stat, quia David nunquam vidit templum illud, cum factum fuerit post tempus suũ, ideo non poterant ibi canere isti Leuitæ iuxta regem, nisi forte aliquis dicat, quod intelligitur hoc de Salomone.

Sed istud non videtur, quia Salomon non fuit vir deicola, qui humiliaret cor suum ad seruiendum Domino, ita vt caneret cum Leuitis, vel saltem esset cum eis quando canerent, sed intelligendum est de David, qui fuit deicola, & humiliabat se ad omnia ista. Quod patet in portatione arcæ: nam ipse deposuit vestes regales, & indutus erat solum tunica byssina, & saltabat coram arca totis viribus, atque canebat in organis, ita vt despiceret eum Michol filia Saulis vxor sua, vt patet supra decimoquinto, & secundo Reg. sexto.

Et tunc dicendum est, quod Asaph, & filij sui cantabant iuxta regem David, scilicet antequam esset edificatum templum Salomonis, & hoc dum erat arca in Ierusalem in domo David, quia tunc cantabant Leuitæ coram illa quotidie, & David fecerat Asaph principem, ad confitendum Domino coram arca, mansitque ipse, & filij sui coram illa in Ierusalem, ceteris Leuitis missis in Gabaon ad templum Domini, vt patet supra decimo sexto.

Et tunc verisimile est, quod sepe David ex deuotione adiungeret se Asaph, & filiis eius canentibus.

De quibusdam verbis hic dictis, scilicet, quod Deus dedit Heman quatuordecim filios. Quæst. XII.

Quæritur vterius, quare dicitur hic. Dedit Deus Heman quatuordecim filios. Aliquis dicit, quod hoc dicitur quodam modo generali, scilicet quod omnia bona à Deo sunt, habere autem filios est vnus de bonis, ideo filij à Deo sunt, & sic dicit hic scriptura de Heman, quia Deus dedit ei istos filios. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia hoc modo diceretur de Iditum, & de Asaph, qui etiam habuerunt filios, & tamen non dicitur de eis, quod Deus dedit eis filios, ideo alia causa specialis fuit. Et dicendum est, quod istud dicitur specialiter de Heman, eo quod ipse habuit plures filios, quam alij: nam Asaph habuit quatuor filios, & Heman habuit quatuordecim filios, & tres filias, & licet filij, siue multi, siue pauci sint, à Deo dantur, quia tamen hic fuit magna multitudo filiorum, specialius videtur, quod fuerit aliquod beneficium Dei circa Heman, dando ei filios, quàm circa alios, & ob hoc exprimitur de eo, quod Deus dedit filios, & dare filios pertinet ad Deum aequaliter, plusquam dare alia bona temporalia, eo quod licet naturaliter filij gigni possint, tamen interdum nisi Deus direxerit hominem ad tempus in quo gignere potest, vt conueniat cum vxore, non gignet. De hoc autem satis declaratum est in distinct. decimarum, in quadam quæstione. Et sic arbitratus est Iacob, ad quem dixerat Rachel vxor sua, Da mihi liberos, alioquin moriar. Ipse respondit. Nunquid pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris tui? quasi dicat, ad solum Deum pertinet dare filios, & priuare hominem illis: Genesis trigesimo. Quod tamen diceretur hoc specialiter in Heman, quia multos filios habuit. Patet hoc, quia fuit etiam dicitur de Obededom, qui habuit plures filios, quam alij ianitores, & numerantur octo filij eius principes ianitorum, & subditur. Quia benedixit illi Dominus, idest, ideo habuit tot filios, quia Deus benedixit ei specialiter dando tot, vt patet sequenti capitulo.

An etiam femina cantabant in templo. Quæst. XIII.

Quæritur vterius, quomodo dicitur de filiis Heman, quod habuit quatuordecim filios, & tres filias, & omnes isti erant distributi per ministeria Domini, cantando in templo, an verum sit, quod etiam femina cantabant, vel soli viri.

Respondendum est, quod tam filij, quam filie Heman canebant coram Domino, eo quod erant filie eius erudite circa canticum Domini, sicut filij, & hoc litera significat: nam postquam dicit, quod Deus dedit Heman filios quatuordecim, & filias tres, sequitur. Vniuersi sub manu patris sui, ad cantandum in templo Domini distributi erant: ergo tam filij, quam filie cantabant.

Sed obiicietur, quomodo femina canere poterat, ministrando in officio Leuitico, quia videretur, quod nõ pertinebat ad eas exercere tale officium, nec presentes esse cum viris in templo.

Dicendum est, secundum quosdam, quod hoc licitum erat: nam sicut apud Gentiles fiebat, scilicet, quod feminae essent sacerdotes: nam in templo Apollinis, quod erat magne venerationis in toto orbe in insula Delphos, erat femina virgo sacerdos, & per illam dabatur responsa diuina, vt ait Lucas lib. 3.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non erat Alph. Toftin Lib. I. Paralip.

talis ritus ceremoniarum apud Iudeos qualis apud Gentiles, sed potius Deus volebat, quod ritus suos omnino differrent à ritu Gentilico, ne haberent occasionem incidendi in idolatriam: sic enim patet Deuter. 12. cum dicitur: Caue quando disperdiderit Dominus Deus tuus gentes à facie tua, ad quas ingredieris possidendas, & possederis eas, atq; habitaueris in terra earum: caue ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subuersæ, & requiras ceremonias earum, dicens. Sicut coluerunt gentes istæ Deos suos, ita & ego colam. Non facies similiter Domino Deo tuo. Ideo non bene arguitur ex similitudine ritus Gentilium.

Sed dicendum est, quod licebat feminis filijs cantorum coram Domino cantare, quia non erat prohibitum eis intrare templum, cum omnes viri, & feminae de Israel intrarent in illud. Sed etiam specialiter apparet de feminis, quia quædam feminae nocte, & die manebant in templo, sicut patet de Anna filia Phanael de tribu Aser, quæ die, & nocte manebat in templo ieiunij, & orationibus vacans, vt patet Luc. secundo. Ministerium etiam cantandi, & laudandi Dominum, cum non esset aliquod de ministerijs sacris, sicut erant officia sacerdotalia, nõ legitur prohibitum feminis, potissimè quia alia maiora concedebat Deus feminis in veteri testamento, scilicet esse prophetissas: nam per hoc reuelabat secreta per illas, sic patet de Anna matre Samuelis primo Regum secundo. Sic etiam de Olda prophetissa, quæ erat in secunda clausura Ierusalem diebus regis Ozie, & ad eam misit rex, vt consuleret Dominum super libro, qui in templo inuentus fuerat, & ipsa respondit ea, quæ postea eueniunt, vt patet quarto Reg. vigesimo secundo. Et nõ solum mulieres erant prophetissæ, ita quod Deus per eas reuelaret secreta futurorum, sed etiam erant prophetissæ, faciendo cantica diuine laudis: sic enim fuit de Anna matre Samuelis, quæ fuit prophetissa, & fecit illud canticum, quod incipit: Exultauit cor meum primo Regum secundo. Sic etiam Anna prophetissa filia Phanael, quæ manebat in templo die ac nocte faciebat cantica diuine laudis: nam ipsa incepit confiteri Domino tempore, quo vidit Christum duci in templum, & poni in manibus Simeon, vt patet Luc. secundo. Sic etiam Maria soror Moysi prophetissa cantauit diuine laudis canticum, cum omnibus feminis Israelitarum, postquam liberati sunt de mari Rubro Israelitæ, & extincti sunt Aegyptij in aquis, vt patet Exod. 15. Ita nunc filie Heman essent prophetissæ, & facerent cantica diuine laudis, quæ canerent coram Domino sicut fratres sui filij Heman.

Quare non fuit denominata vna familia, a qualibet filiarum Heman. Quæst. XVII.

Quæritur vterius, cum filie Heman cantarent in templo Domini, sicut filij, & à singulo filiorum nominata est vna familia cantorum, quare etiam non nominata fuit vna fors, vel familia à qualibet filiarum eius: nam etiam ipse cantabant.

Dicendum, quod hoc factum est propter duo, Primò propter dignitatem: nam quilibet istorum principum sortium præerat multis cantoribus, qui sub eo erant, scilicet quasi ducentis, feminae tamen non competit dominari viro, nec docere ipsum propter indignitatem suam, sed dominari pertinet ad virum: sic. n. dicit Apostolus prima ad Timotheum. c. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulierem nõ permitto, nec dñari in virum, sed esse in silentio. Et dat ibi duas causas, quare vir debeat

debeat præesse naturaliter, & nõ femina. Prima est pprioritatem originis, cum dicit: Adam enim primus formatus est, deinde Eua. Secunda est propter perfectionem iudicij, quia vir naturaliter est iudicij perfectioris, & sanioris: nam in prima tentatione, s. diaboli in Paradiso, mulier decepta est, & vir non, cum dicit: Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit. Non ergo erat dignum, quod mulier esset princeps vnus fortis, & subicerentur sibi viri illius fortis. Secundum est, quia non poterat vltimo modo femina esse princeps, quia postquam constituebatur aliquis princeps super aliquam sortem, descendentes in illa sorte dicebantur de progenie illius, femina in nõ potest habere progeniem, quia cum femina accipitur a viro, transit in cognatione eius, & filij illius femina non dicuntur de cognatione eius, sed de cognatione patris. & sic fors, quæ nominaretur ab aliqua de filiabus Heman, postea transfret in alteram progeniem, & nominaretur ab illo principe, qui accepisset illam feminam in vxorem, quia iã cognatio pertinet ad illum, & non ad feminam: debuit tamen semper manere idem principatus, & cognatio in eodem, ideo non debuit ab aliqua istarum feminarum nominari aliqua cognatio.

Iuxta quem regem filij Heman canebant. Quæst. XVI.

QVAERITVR vltimas, quõ dicitur hic de filiis Heman, quæ canebant iuxta regem, & de quo rege intelligatur. Aliquis dicit, quæ intelligitur de rege David, sicut dicebatur supra in questione de filiis Alaph, quomodo canent iuxta regem David, quando erat arca in Ierusalem, quæ ipse aderat eis cantantibus.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia istud pertinet ad filios Alaph, sed non ad filios Heman, quia in illa computatione Leuitarum, & sacerdotum, & distributione, quam fecit Dauid, quando portata est arca, fecit quæ Alaph, & filij sui ministrarent coram arca in Ierusalem, & quæ Heman, & filij sui ierent ad ministrandum in Gabaon in tabernaculo Dñi, vt patet sup. 16. & sic non poterant ministrare coram rege filij Heman sicut filij Alaph. Aliquis dicit aliter, quod istud intelligitur de tempore Salomonis, s. quæ isti cantarent iuxta regem Salomonem in templo. Sed dicendum, quod hoc non stat, sicut probatum est in questione de filiis Alaph, eo quod Salomon non fuit ita vir deicola, qui se humiliaret ad standum cum Leuitis, quando canerent, sicut Dauid. Dicendum ergo, quæ istud intelligitur de rege Dauid, scilicet, quod aliquando filij Heman cecinerunt cantica diuinæ laudis: nam licet missi fuerint in Gabaon, tamen ante hoc manserunt aliquo tempore coram arca Dñi in Ierusalem, & tunc canebant apud Dauid. Etiam potest intelligi de tempore portationis arcæ, s. quæ filij Heman cantabant tunc, & forte erant apud regem Dauid.

Miseruntque sortes per vices suas ex æquo tam maior, quam minor, doctus pariter, & indoctus. Egressaque est fors prima Ioseph, qui erat de Alaph. Secunda Godoliz, ipsi & filij eius, & fratribus eius duodecim. Tertia Zachur, filij & fratribus eius duodecim. Quarta Isari, filij & fratribus eius duodecim. Quinta Nathania, filij & fratribus eius duodecim. Sexta Bocciau, filij & fratribus eius duodecim. Septima Isrecla, filij & fratribus

eius duodecim. Octaua Iesaiæ, filij & fratribus eius duodecim. Nona Mathania, filij & fratribus eius duodecim. Decima Semie, filij & fratribus eius duodecim. Vndecima Azareel, filij & fratribus eius duodecim. Duodecima Hafabiz, filij & fratribus eius duodecim. Tertiadecima Subael, filij & fratribus eius duodecim. Quartadecima Mathathia, filij & fratribus eius duodecim. Quintadecima Ierimoth, filij & fratribus eius duodecim. Sextadecima Hananie, filij & fratribus eius duodecim. Septimadecima Iesbacassæ, filij & fratribus eius duodecim. Octauadecima Hanani, filij & fratribus eius duodecim. Nonadecima Mellothi, filij & fratribus eius duodecim. Vicecima Eliatha, filij & fratribus eius duodecim. Vicecima prima Othir, filij & fratribus eius duodecim. Vicecima secunda Godolathi, filij & fratribus eius duodecim. Vicecima tertia Mahazioth, filij & fratribus eius duodecim. Vicecima quarta Romemthiezer, filij & fratribus eius duodecim.

Miseruntque sortes. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet viginti quatuor sortes cantorum, quæ postea fuerunt ad ordinandum ipsos cantores per tempora debita in officiis suis, & dicitur.

Miseruntque sortes per vices suas. Id est per partes iam factas: nam constitutæ erant viginti quatuor partes Leuitarum ad canendum, & nunc posite fuerunt sortes super omnes illas partes, scilicet quæ prius ministraret, & quæ posterius. Et vocantur istæ partes vices, eo quod per vices, id est per successiones ministrabant.

Ex æquo tam maior, quam minor, doctus pariter, & indoctus. Id est istæ diuisiones, super quas posite fuerunt sortes, factæ sunt per equalitatem, scilicet, quod tot viri erant in vna sorte, sicut in alia, & non attendebatur dignitas aliquorum, ita quod dignitas quorundam præponderaretur numero alterius, sed omnes tam maiores, quam minores erant æquales in diuisione ista, quia tot ponebantur de istis, sicut de illis. Enã non aspicietur, quod illi, qui sapientiores essent ceteris, prævalerent numero aliorum, sed docti, & indocti æquales erant in ista diuisione: erant enim quidam docti, scilicet nimis sapientes circa artem faciendi cantica diuinæ laudis, & proferendi illa, eo quod sapientia ista erat humana, & poterat abundantius esse in quibusdam, quam in alijs, & ideo illi, qui sapientes erant erudiebant alios, vnde supra dicitur, quod erant ducentioctoginta octo doctores, qui erudiebant canticum Domini. In Hebræo dicitur. Tam magister, quam discipulus, vbi dicitur in litera nostra, doctus pariter, & indoctus, & idem est, quia magister doctus est, discipulus autem indoctus. Potest intelligi alio modo ista litera, quod sortes misse fuerunt equaliter, id est, quod in hoc omnes cantores fuerunt æquales, quia miserunt sortes: nam fors facit equalitatem in eo, quod ita potest euenire paruo, sicut magno, indocto, sicut docto. Et videtur,

bat, quod non deberet sic fieri, quia illa pars, in qua erant viri digniores, & sapientiores, debebat esse prius, & sic secundum ordinem dignitatis nunc nõ inamissæ fuerunt sortes, & in hoc fuerunt æquales magni, & parui, docti, & indocti: nam fors prima poterat accidere illis, quæ essent minoris dignitatis, & iste est sensus literæ verus.

Egressa est fors prima Ioseph. Id est fors prima cecidit super illam partem cantorum, in qua erat princeps Ioseph: nam omnes istæ sortes nominantur a principibus suis. *Qui erat de Alaph.* Scilicet Ioseph erat filius Alaph, & erat secundus de filiis, vt patet supra in litera. Et ponitur istud ad iudicandum, quod omnes isti principes sortium fuerunt filij Alaph, Heman, & Idithum, & princeps primæ partis fuit de filiis Alaph. *Secunda Godoliz.* Iste Godoliz fuit secundus filius Idithum, vt patet supra in litera.

Ipsi, & filij eius, & fratribus eius duodecim. Istud dicitur de qualibet sorte, vt patet discurrendo per literam, & est sensus, quod princeps sortis cuiuslibet habebat secum vndecim de filiis, & fratribus suis, & ipse erat duodecimus, & illa fors proueniebat omnibus duodecim simul. An plures essent in qualibet sorte, quæ duodecim, & quomodo poterat accidere, quod in qualibet sorte essent duodecim filij, & fratres declaratur infra in questionibus. Et quia dicitur hic de duodecim filijs, & fratribus, exponendum est in qualibet sorte, sicut nunc expositum est.

Tertia Zachur. Iste Zachur erat primus filius Alaph, & accidit ei tertia fors: erat enim princeps in illa.

Quarta Isari. Iste Isari est, qui vocatur Sori supra in litera, & est tertius filius Idithum, sed aliquando mutatur litera in nominibus Hebræis, addendo, vel subtrahendo, vel alterando.

Quinta Nathania. Iste est tertius filius Alaph, & accidit ei fors quinta. *Sexta Bocciau.* Iste est secundus filius Heman supra in litera. *Septima Asarel.* Aliqui libri habent Isreola, & tamen vocatur Alarela supra in litera. Et est quartus filius Alaph.

Octaua Iesaiæ. Iste Iesaias vocatur supra Iesias, & est quartus filius Idithum.

Nona Mathania. Differunt Mathania, & Nathania, quia Nathania est tertius filius Alaph, Mathania est tertius filius Heman, & sic ista fors nona habuit in principio filium tertium Heman.

Decima Semie. Iste Semieas non reperitur inter filios Alaph, Heman, & Idithum sub isto nomine, sed oportet, quod accipiat sub alio nomine mutato, quæ sepe fit sic in Hebræo, quod idem homo habet multa nomina. Et sic iste potuit vocari Semieas, & aliquo alio nomine. Manent autem duo nomina inter filios Alaph, Heman, & Idithum, quæ non ponuntur hic nominando principes sortium, s. Idithum, & Heman, quia Idithum erat primus filius Heman. Et tamen totidem sortes ponuntur hic quot erant filij Heman, Alaph, & Idithum simul, & omnium aliorum. Ponuntur hic nomina in principibus sortium præterquam illorum duorum. Ideo oportet, quod iste Semieas sit vnus de illis duobus, s. primus filius Heman, vel primus filius Idithum.

Vndecima Azareel. Nomen istius Azareel non reperitur sic supra, sed est aliquid mutatum, & vocatur Oz-el, & est quartus filius Heman supra in litera.

Duodecima Hafabiz. Iste vocatur Sabias supra in litera, & est quintus filius Idithum, subtrahitur tamen litera de principio, vel additur hic: sic enim fit in isto nomine Aram. Aliquando vocatur Aram, vt patet Ruth quarto. & Math. 1. Et aliquando vocatur Ram supra tertio.

Tertiadecima Subael. Iste vocatur Subael, & est quin-

tus filius Heman supra in litera.

Quartadecima Mathathia. Iste est filius sextus Idithum, & non est iste Mathathias pater Machabæorum, de quo primo Machab. 2. quia ille fuit sacerdos, iste Leuita: nam filij eius fuerunt summi sacerdotes, s. Iudas, Ionathas, & Simon, vt patet per totum discursum libri Machabæorum primi. Et ipse Mathathias vocauit Phinees patræ suum, & tamen ipse Phinees fuit summus sacerdos 1. Mach. 2. Etiam iste Mathathias fuit multo tempore ante illum, quia iste fuit tempore Dauid, quando posite fuerunt istæ sortes. Ille autem fuit post captiuitatem Babylonis multo tempore, s. quando fuerunt Machabæi, quod fuit per annos centum, & quinquaginta ante Christi natiuitatē, de quo declarabitur in principio libri Machabæorum.

Quintadecima Ierimoth. Iste Ierimoth fuit filius sextus Heman, & aliquando est nomen vrbis, sicut supra declaratum est.

Sextadecima Hananie. Iste fuit filius septimus Heman supra in litera. *Septimadecima Iesbacasse.* Iste vocatur Iesbacassæ supra in litera, quia aliquando variantur nomina in quibusdam literis, vt sepe dictum est. Et est filius vndecimus Heman.

Octauadecima Hanani. Iste Hanani non ponitur supra inter filios Heman, Alaph, & Idithum, nisi forte aliquis dicat, quæ iste Hanani est, qui vocatur Hanania, & est filius septimus Heman supra in litera. Sed hoc nõ stat, quia ille Hanania est, a quo nominatur fors sextadecima, & iste Hanani est a quo nominatur fors decima octaua.

Ideo oportet, quod sit alius ab illo, & tamen non reperitur supra nomen eius, ideo oportet, quæ accipiat, quæ sit vnus de illis duobus, s. Idithum, vel Heman, de quibus supra dicebatur, quia vnus eorum est primus filius Heman, & alius est primus filius Idithum. Et non reperitur hic in principibus sortium, ideo oportet, quæ iste Hanani sit aliquis de illis duobus, s. Heman, vel Idithum.

Nonadecima Mellothi. Iste est filius duodecimus Heman, vt patet supra in litera. *Vicecima Eliatha.* Iste est octauus filius Heman, vt patet supra in litera.

Vicecima prima Othir. Iste est filius tredecimus Heman supra in litera.

Vicecima secunda Godolathi. Iste est filius nonus Heman. Et vocatur supra Godolthi, hic autem mutatur aliquantulum nomen, & vocatur Godolathi, quia sepe fit ista additio, vel subtractio, vt supradictum est.

Vicecima tertia Mahazioth. Iste vocatur in Hebræo Mazioth. Et sic vocatur supra in litera, s. in Mazioth, & tamen hic videtur esse litera subtracta, & forte per imperitiam librariorum. Est autem iste filius quartus decimus, & vltimus Heman, vt patet supra in litera.

Vicecima quarta Romemthiezer. Iste est filius decimus Heman, vt patet supra in litera. Et aliqui diuidunt istud nomen putantes esse duo nomina, sed errant, sicut supra probatum est.

Quare fuerunt solum viginti quatuor partes cantorum. Quæst. XVII.

QVAERITVR circa istas partes cantorum, quare fuerunt viginti quatuor, & non fuerunt plures, nec pauciores.

Respondendum est, quod non debuerunt esse istæ partes duæ, vel tres solum, vel pauce. Primo quia esset magna multitudo ministrantium in qualibet parte, quia omnes de vna sorte istarum debebant ministrare vno tempore, & de alia sorte alio tempore. Et cum Leuitæ cantores essent quatuor milia, vt patet supra 23. In qualibet parte istarum essent mille Leuitæ, vel plures,

plures, & sic esset magna multitudo ministrantium, & inutilis, quia non possent omnes simul ministrare. Secundo patet, quia Dauid volebat releuare Leuitas a laboribus in quantum poterat. Si autem essent solū tres, vel quatuor sortes, cum quibus earum ministraret per vnā Hebdomadam, vt declaratum est precedenti cap. teneretur quilibet istarum expleta hebdomada ministracionis suæ, iterum per duas, vel tres hebdomadas redire ad ministrandum. Et istud esset intolerabile Leuitis: nam habitabant dispersi per totam terrā Israel in quadraginta octo ciuitatibus, quæ datæ erant eis de omnibus tribubus, Nume. 35. & Iosue 21. & supra 6. Et cum aliquę illarum vrbium distarent nimis a loco Sanctuarii occuparēt Leuitæ totum tempus eundo, & redeundo, & ministrando, & nunquam possent quietē in terra sua, quod erat valde inordinatum. Nunc autem cum essent viginti quatuor sortes, & quilibet ministraret per hebdomadam, quæ compleuit quasi medium annum. Et sic non esset difficile post illud ipsi quietis in patriam redire ad ministrandū. Non decuit etiam, quod fierent valde multæ partes cantorum vt pote centum, vel ducentæ, quia tunc in qualibet sorte essent solum viginti cantores, & isti non sufficiebant ad solenniter cantandum in Sanctuario Domini, quia cum esset Sanctuarium tantæ magnitudinis, & gloriæ, & esset vnicum in tota terra Israel, decebat esse multos cantores ibi, vt solenniter fierent officia Sanctuarii. Item quia sicut supra declaratum est, nō ministrabant simul in quacunque ministracione, sed aliqui cantabant tempore vnus sacrificii, & aliqui tempore alterius etiam per noctem, cum semper cantare deberent in holocausto vespertino, quod per totam noctem fiebat, nō poterant iidem cantores semper cōtinuare, ideo mutabantur, & tamen si ista diuisio fieret in viginti cantonibus, qui essent in eadem sorte, sequeretur quod ministrarent paucissimi qualibet vice, ideo decuit sic fieri. Nunc autem cum essent viginti quatuor sortes, in qualibet earum erant centum sexaginta, & sex cantores, & isti poterant solenniter ministrare. Et dato, quod diuiderentur in duas, vel tres partes, adhuc solenniter cantarent, quia in qualibet earum multi Leuitæ manerent. Secundo non conueniebat hoc, quia si fierent tot partes vt pote ducente, cum quilibet illarum ministraret vna hebdomada, illa pars, quæ nunc ministraret, non ministraret iterum vsque post ducentas hebdomadas, quæ complent quatuor annos, vel quasi. Sed satis videbatur absurdum, quod ille Leuita, qui nunc ministraret, non ministraret iterum vsque post quatuor annos, quia sic desuesierent a ministracione, & redderentur quasi laici propter moram, quam contraxerant in ministrando. Diuisis autem cantoribus per viginti quatuor sortes, sicut nunc, quilibet Leuita postquam semel ministraret, tenebatur iterum ministrare post dimidium annum, quia viginti quatuor hebdomadæ sunt quasi dimidium annum. Et istud erat tempus conueniens ad quietē, & ad redeundum ad ministrandum, & sic non debuerunt fieri multæ sortes Leuitarum, neque valde paucæ, sed medio modo, & sic fuit, quod fierent viginti quatuor sortes. Ista tamen sunt causæ in vniuersali, quia poterat dici, quod fierent viginti duæ sortes, vel viginti, & quinque. Et vtrunque erat valde conueniens, nec inducebatur aliquod de inconuenientibus supra assignatis.

Causa ergo quare præcisè fuerunt viginti quatuor sortes, & non plures, nec pauciores, sunt duæ. Prima est, quia iste partes cantorum fuerunt diuisæ

per principes singulos, scilicet, quod in qualibet sorte erat vnus princeps. Isti autem conuenienter accepti sunt de filiis Afaph, Heman, & Idithum, eo quod illi erant tres maximi, & sapientissimi principes cantorum, filij tamen istorum fuerunt viginti quatuor solum, scilicet quatuor filij Afaph, sex filij Idithum, & quatuordecim filij Heman, vt patet supra in litera, ideo non debuerunt esse plures neque pauciores, q̄ viginti quatuor sortes. Secunda causa est, & præcipua, quia Dauid voluit ordinare Leuitas cū sacerdotibus, vt se haberent ordinate ministrando, & quod cantores ministrabant quando sacerdotes faciebant sacrificia, & erant diuisi sacerdotibus per viginti quatuor sortes, vt patet precedenti cap. Diuisi fuerunt etiam cantores per viginti quatuor sortes, vt cantores de prima sorte ministrarent cum sacerdotibus primæ sortis, & sic de alijs, & cum illis sacerdotibus, cum quibus nunc ministrarent aliqui Leuitæ, deberent etiam ministrare in æternum, & sic sciret quilibet Leuita, cum quo sacerdote semper ministraturus esset, & sic melius ministrarent, quia conuenirent inter se propter magnam conuersationem, quam si mutarentur, ita q̄ Leuitæ vnus sortis ministrarent nunc cum quibusdā sacerdotibus, & alia vice cum alijs. Si tamen sortes Leuitarum essent plures, vel pauciores, quam viginti quatuor, cum sortes sacerdotum essent viginti quatuor, necesse erat, quod si prima sortis cantorum ministraret nunc cum prima sorte sacerdotum, ministraret iterum cum vigesima quarta sorte sacerdotū, vel cum secunda sorte, debuerunt ergo esse sortes cantorum viginti quatuor præcisè.

De modo ponendi illas sortes. Quest. XVIIII.

QVAERITVR vterius quis modus fuit ponendi illas sortes inter cantores. Dicendum, quod fuit talis sicut ille, qui obseruatus est in sortibus sacerdotum, scilicet: Accepti sunt primo quatuor millia de Leuitis, quia tot erant cantores supra 23. & isti erāt de omnibus tribus familijs Leuitarum, scilicet quidam de Gersonitis, alij de Caathitis, alij de Meraritis, & diuisi fuerunt per partes equales viginti quatuor, & sic in qualibet parte erant centum sexaginta & sex, & fuit in qualibet parte istarum vnus princeps, a quo denominaretur illa pars, qui assumpti sunt de dignioribus, & sapientioribus inter omnes, & quia nulli tales reperiuntur filij Heman, Herhan, & Idithum, fuerunt ipsi viginti quatuor constituti principes istarum sortium. Nunc autē manebat dubium, quæ fors deberet aliam præcedere in ministrando, & quia super hoc poterat esse contentio, & causæ emulationis, fuerunt posite sortes viginti quatuor pro istis viginti quatuor partibus cantonū. Et cui primo fors eueniret, erat prima in ministrando, & sic de ceteris. Modus autem ponendi sortes fuit, quod scriberentur viginti quatuor cedule, & in vna esset prima, & in alia secunda, & sic de ceteris, & mitterentur omnes in inuolucro, & viginti quatuor principes cantorum mitterent manus in inuolucrū, & fors, quam quilibet traheret esset sua, scilicet ministrare in illo loco, quem fors ei daret.

De permissione sortium inter partes cantorum. Quest. XXI.

QVAERITVR vterius quomodo Deus permittebat, quod poneretur sortes inter partes cantorum ad assignandum, quæ pars deberet prius ministrare, & quæ postea, quæ sic posset euenire fors prima vni, qui erant minoris dignitatis,

zatis, & minus doctis, sicut in litera dicitur, quod miserunt sortes ex equo, maior & minor, doctus pariter, & indoctus, & tamen istud erat inconueniens, quia viri docti debebant habere primas sortes, quæ erant maioris dignitatis, ideo non debebat dirimi hoc forte, sed magis per electionem, considerando merita, ita, vt illi qui præcedebant alios meritis, haberent sortes primas, quæ essent maioris dignitatis.

Respondendum, quod Deus fecit hoc ad tollendā diffensionem, quia dato, quod iustum erat digniores præcedere, tamen erat scandalum disputare quis esset dignior, quia iudicando de vno, quod esset dignior alio, ille supprimebatur aliquoties, cum quilibet reputet se nullo alio minus dignum, & ex hoc sequerentur odia, quæ Deus voluit euitare, ideo voluit, quod per sortes dirimeretur quæ pars deberet præcedere, & q̄ subsequi, & tunc si fors permitteretur libera, posset euenire, quod illi qui erant minus digni haberent primam sortem, quod erat inconueniens, ideo quamq̄ ponerentur sortes, Deus cōuertebat eas taliter, quod illi proueniret fors prima, qui dignior erat, & sic per ordinem dignitatis prouenirent omnes, vnde nihil magis erat, quod iste partes per electionem secundū dignitatem ordinarentur, sicut quæ esset prima, & quæ secunda, & sic de alijs, quam quod per sorte acciperentur. Cum Deus cuilibet daret talem sortem, quam ipse merebatur, & tunc tollebat scandalum, quia nullus iudicabatur ex hoc dignior alio, cum soleat fors incerta prouenire. Quod autē Deus sortes istas mutaret, vt quilibet haberet, quam mereretur, patet quia habetur Proverb. 16. I. Sortes in sinum mittuntur, sed a Domino temperantur.

De modo circa istas sortes. Quest. XX.

QVAERITVR vterius quis modus fuit nunc circa istas sortes, scilicet, an filij Afaph præcederent filios Heman, & Idithum, vel qualiter se haberent inter se in ordine processionsis.

Respondendum est, quod non habitus fuit hic aliquis ordo certus, s. quod sortes filiorum Afaph præcederent alias, vel sortes Heman præcederent, vel sortes Idithum, sed fuerunt mixtæ, quod patet, quia prima fors fuit Ioseph, qui erat filius secundus Afaph, & secunda fors fuit Gōdolie, qui erat secundus filius Idithum. Tertia fors fuit Zachur, qui erat primus filius Afaph, & sic de alijs, fuerunt enim iste sortes inter se permixtæ. Et ratio huius fuit, quia iste sortes nō fuerunt ordinate aliquo ministerio humano, quia tunc datus fuisset certus ordo in illis, scilicet, quod præcederent isti, vel illi, vel quod essent mixti secundum aliquam certam habitudinem, & tamen nō fuit aliquid tale, eo quod forte hoc euenit, & voluntate Dei, qui ordinauit quis esset prior, & quis posterior in omnibus istis, vnde contigit quandam esse permutationem inter istas sortes, sicut in illis, quæ accidit pure a fortuna, de quibus nullam causam dare possumus, quare sic eueniant.

Quomodo in qualibet sorte erant solum duodecim. Quest. XXI.

QVAERITVR vterius, quomodo in diuisione istarum sortium dicitur, quod in qualibet sorte erant duodecim computando ipsum principem, sortis, & filios, & fratres suos: nam necesse est, quod plures essent in qualibet sorte, eo quod diuidebatur tota multitudo cantorum per viginti quatuor partes, & tamen erant isti quatuor millia, vt patet supra 23.

Ideo oportebat, q̄ in qualibet sorte essent plures

quam duodecim: nam necesse erat esse saltem centū sexaginta.

Dicendum est, quod intentio scripturæ est exprimere sex nomina digniorum, & facere mentionem de illis, de alijs vero non curat, nisi in generali, ideo quæquam Leuitæ cantores essent quatuor millia, & verū est, quod in qualibet sorte oportebat esse saltem centum sexaginta sex, tamen scriptura solum curauit de viris dignioribus, & sapientioribus. Et de istis erant in qualibet sorte duodecim cum ipso principe sortis, ideo de istis solum facta est mentio.

Pro quo sciendum, quod in tota multitudine quatuor millium Leuitarum, Afaph, Heman, & Idithum fuerunt tres principes præcipui, & sapientissimi: filij quoque sui sapientes erant nimis, ideo constituti fuerunt principes viginti quatuor sortium, & quia filij istorum habebant alios filios sapientes, & alios de cognatione sua, qui etiam erant sapientes, nominati fuerunt isti sapientes, & de istis erant in qualibet sorte duodecim, & de istis fit hic mentio. Ceteri autem erant minus docti, de quibus scriptura non curauit facere tam diligentem mentionem. Et patet hoc, quia supra in litera dicitur, q̄ fuit numerus filiorum Afaph Heman, & Idithum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores ducenti octoginta octo. Et isti sunt, qui ponuntur in omnibus sortibus, s. in qualibet sorte duodecim: nam diuidendo ducentos octoginta octo per viginti quatuor partes, proueniunt cuilibet duodecim, & isti erant doctores aliorum, s. qui erudiebant canticum Domini, ideo illi soli nominati fuerunt hic, ceteri autem erant indocti, nec erant de cognatione Afaph, Heman, & Idithum, s. de illis non curatur, & tamen intelligendum est, quod illi etiam fuerunt in istis sortibus, nam maior pars cuiuslibet sortis erat de indoctis, cum solum ponantur hic in qualibet sorte duodecim, & tamē necesse est, quod in qualibet sorte essent centum sexaginta sex viri, & minus, quod patet ex diuisione dicta.

Sed obijcietur, quod cum cātores essent quatuor millia, diuidendo illos per sortes viginti quatuor, nō poterant esse æquales, quia in qualibet earum si ponerentur centum sexaginta sex, superarent decē, & sex. Si autem in qualibet ponantur centum sexaginta sex, deficient octo.

Respondet potest, q̄ quamquam iste sortes essent æquales, licet in aliqua esset vnus vir plus quā in alijs, non ppter hoc iudicaretur in æqualitas in tanta summa, & sic in quibusdam sortibus essent centum sexaginta sex viri, in alijs autem essent centum sexaginta, & septem, vel pōt dici, q̄ quamquam dicatur, q̄ erāt quatuor millia cantorum, forte non erant tot præcisè, sed aliqui superabāt, vel deficiebant, & sic essent sortes æquales, sed in hoc non est faciēda difficultas,

An verum sit, quod in qualibet sorte essent solum duodecim doctores. Quest. XXII.

QVAERITVR vterius, cum hic dicat de qualibet sorte cantorum, quod erant in ea duodecim cum filiis, & fratribus suis, & isti duodecim erāt doctores, quomodo poterat esse, quod in qualibet essent duodecim, quia aliqua fors earum poterat habere plures quam duodecim de istis doctoribus, & alia posset habere pauciores, potissime, cum dicatur de filiis, & fratribus, & difficile sit, quod omnes iste cognationes essent æquales in filiis, & fratribus, cum interdum vna superet aliam.

Respondendum est, quod illa litera potest intelligi dupliciter, vno modo, quod in qualibet sorte essent duodecim doctores, qui erant præcipui, Cum

isti essent filij, & fratres eorum quorū numerus non ponitur. Et tunc poterat facilius fieri, quod essent in qualibet sorte duodecim viri sapientes: nam plures esse poterant, sed acciperetur solum duodecim quasi principes post primum principem ipsius fortis, & tunc est sentus, quod in qualibet sorte erant duodecim viri sapientes cum ipso principe fortis, & isti non essent de filiis, & fratribus eius, sed de quibuscunque de illa sorte. Et cum dicitur de filiis, & fratribus eius, non includuntur isti in numero duodenario, sed superadduntur, scilicet quod princeps fortis cuiuslibet habebat secum duodecim sapientes, & insuper habebat filios, & fratres suos, idest multos alios de eadem congregatione, quorum non est numerus. Secundo modo potest intelligi, quod isti filij, & fratres essent principes cuiuslibet fortis, ita quod dicitur, quod princeps fortis cuiuslibet habebat duodecim viros sapientes, qui erant filij, & fratres eius: & tunc non intelligitur alij, nisi isti duodecim in litera, & tunc stat dubium, scilicet quem quilibet princeps habebat duodecim filios, & fratres sapientes, quia cōtingeret, quod alius haberet plures, & aliquis pauciores.

Dicendum est, quod vere isti duodecim erant filij, & fratres cuiuslibet principis, sicut litera manifeste innuit. Et habebat precipue quilibet princeps duodecim de istis computando ipsum principem in eis, & patet hoc, quia supra ponendo filios Alaph Heman, & Idithum, & progeniem, quæ derivata erat ab eis, quando facta est ista distributio sortium simul ducenti octoginta octo, ut patet supra in litera, scilicet fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticū Domini, cum isti doctores ducenti octoginta octo. Et tamen isti divisi per vigintiquatuor provenient ducenti quilibet parti, & isti erant duodecim, qui ponuntur hic in qualibet sorte.

Et dicendum, quod forte quilibet princeps alicuius fortis habebat plures quam duodecim filios, & fratres, & tamen de istis accipiebantur solum viri docti, & accidit, quod in qualibet sorte istarum essent duodecim sapientes filij, & fratres ipsius principis fortis. Et antequam mitterentur sortes, cum dividerentur partes cantorum per equalitatem, positi fuerunt duodecim cum principe cuiuslibet fortis de filiis, & fratribus eius, idest de cognatis suis, & hoc non erat difficile ordinare, quia voluntate humana factum est, & non forte.

De quantitate temporis circa ministracionem.
Quæst. XXIII.

QVAERITUR ulterius circa tempus ministracionis cuiuslibet fortis Leuitice, scilicet quanto tempore ministrabat quilibet.

Respondendum, quod quilibet ministrabat per unam hebdomadam. Quod patet, quia vigintiquatuor sortes erant cantorum, sicut sacerdotum, & una fors cātorum ministrabat simul cum una sorte sacerdotum, ut supra in quadam quæstione declaratum est, & tamen quilibet fors sacerdotum ministrabat una hebdomada, ut patet quarto Regum, & declaratum est supra in quadam quæstione, ergo etiam cantorum fors quælibet ministrabat una hebdomada.

Secundo patet, quia seq. lib. c. 23. dicitur. Tertia pars vestrum, qui veniunt ad tabernaculum sacerdotum, & Leuitarum, & ianitorū erit in portis, ergo cātores exhibant in tabernaculo de ministracione, & alij cātores incipiebant in sabbatho ad ministrandū, & fuit istud tps conveniens ad ministrandū: nā sortes Leuitarū, &

sacerdotum, quæ ministrabant, erant vigintiquatuor. Si ergo esset tps ministrandi magnum, ut puta per mensem, vel plus, postquam unus Leuita semel ministraret, non rediret iterum ad ministrandum vsq; ad annos duos, sed vigintiquatuor menses pro vigintiquatuor sortibus annos duos compleret. Istud autem erat inconueniens, eo quod magno tempore quilibet Leuita cessaret à ministracione, & per hoc desuaderet ab illa, & redderetur iam tanquam laicus ineptus ad ministrandum: debuit ergo esse minus tempus, quæ hebdomadæ unius, utpote quod ministraret quilibet fors per unum, vel duos dies, quia tunc sequerentur duo inconuenientia. Primum est, quod gravarentur Leuitæ in ministrando: nam cum unus Leuita ministraret nunc, oporteret, quod iterum ministraret post vigintiquatuor dies, vel post quadraginta octo, & tamē istud erat paruum tempus, illud esset paruum, & sic non convenienter se haberent in ministrando, quia maior pars temporis eorum esset eundo, & redeundo de Sanctuario: non ergo fuit conveniens minus tempus dari ad ministrandum, quam unam hebdomadam: nam tunc cum essent vigintiquatuor sortes, quiesceret quælibet fors per dimidium annum ferè, & postea ministraret, & sic nullum esset inconueniens, scilicet quia nec desuaderent à ministracione, nec expenderent totum tempus eundo, & redeundo. Secundum inconueniens est ministrando solum uno die, vel duobus, quia propter frequentissimam mutationem ministrorum, non teneretur modus conveniens in agendis, quod satis videmus in mutationibus frequentibus aliarum rerum. Hebdomada autē una erat tempus conveniens, & non fieret frequens mutatio si quilibet ministraret per septem dies, & erat istud tempus conveniens, eo quod erat quasi precipuum: nam hebdomada incipiebat in sabbatho, quod erat magnum festum Hebræorum, & à festo in festum clauderetur unum tempus per se, quasi separatim ab alijs partibus temporis. Poterat autem fieri hoc per duas, vel tres hebdomadas, quod extenderetur ministratio cuiuslibet fortis Leuitarum, sed sequerentur inconuenientia supradicta.

C A P. XXVI.

DIVISIONES autē ianitorū de Coritis Meselema filius Core, de filiis Afaph. Filij Meselemæ, Zacharias primogenitus, Iadiel secundus, Zabadias tertius, Iathanael quartus, Aelā quintus, Iohānam sextus, Elioenai septimus. Filij autē Obededō, Semeias primogenitus, Iozabad secundus, Ioaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, Ammihel sextus, Issachar septimus, Phollati octavus, quia benedixit illi Dominus. Semeiæ autem filio eius nati sunt filij, prefecti familiarum suarum: erant enim viri fortissimi. filij ergo Semeiæ Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad, & fratres eius viri fortissimi, Eliu quoq; & Samachias.

Omnes

Omnēs hi de filiis Obededom ipsi, & filij, & fratres eorum fortissimi ad ministrandū sexagintaduo de Obededom. Porro Meselema filij, & fratres eorum robustissimi decē, & octo. De Bofa autem, idest de filiis Merari, Semri princeps (Non enim habuerat primogenitum, & ideo posuerat eum pater eius in principem) Helcias secundus. Tabellias tertius, Zacharias quartus. Omnes hi filij, & fratres Hofa, tredecim. Hi divisi sunt ianitores, ut semper principes custodiant, sicut, & fratres eorum ministrarent in domo Domini. Missæ sunt ergo sortes ex æquo, & parvis, & magnis per familias suas in unamquamque portarum. Cecidit ergo fors orientalis Selemæ. Porro Zachariæ filio eius, viro prudentissimo, & erudito sortitō obtigit plaça Septentrionalis. Obededom vero, & filij eius ad Austrum, in qua parte domus erat seniorum concilium. Saphim, & Bofa ad occidentem iuxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis, custodia contra custodiam. Ad Orientem vero Leuitæ sex, & ad Aquilonē quatuor per diem, atque ad Meridiem, simili liter in die quatuor, & ubi erat concilium bini, & bini. In cellulis quoque ianitorum ad Occidentem, quatuor in via, bini que per cellulas. Ad Septentrionem vero, & Meridiē, quaterni per dies singulos mutabatur, & ad basilicam concilij ad occidentem bini, habentes subiectos alios in via bini que per cellulas. Hæ sunt divisiones ianitorum filiorum Core, & Merari.

DICTO in precedentibus de officio, & fortibus cantorū, hic agitur de officio, & fortibus aliorum ministrorū, & dividitur in tria, quia primo agitur de officio ianitorū, secundo de officio thesaurorū ibi. Porro Achias. Tertio de officio iudicum, & præpositorum, ibi. Isaritis vero.

De continuatione ad precedentia, & si ista immediate fuerint post illa. Quæst. I.

QVAERITUR circa primum, an ea, quæ habentur hic fuerint facta immediate post precedentia. Et an sit ordo continuus inter hæc, & illa.

Respondendum, quod in istis non potest apparere, an sit ordo continuus, vel non, eo quod non sunt partes historię eiusdem, sed sunt alia gesta per se distincta, ita quod non dependet unum ex alio, & sic poterat fieri, quod haberet supra ante hoc, vel istud fieret ante illud.

Credendum tamen est, quod iste sit ordo conveniens, qui habetur in litera. Et hoc, quia nunquam recedendum est ab ordine literæ, nisi appareat aliqua causa hu-

ius: hic autem nulla causa apparet, quare dicamus ordinem esse mutatum, ideo tenendum est, quod sit ordo continuus. Item patet, quia iste est ordo conveniens rationi secundum dignitatem: nam verisimile est, quod prius distinguerentur officia, & sortes sacerdotum, & Leuitarum, eo quod sacerdotes erant digniores, & sic et fieret de Leuitis: nam inter eos erant cantores, & ianitores, & videbantur esse digniores inter ceteros ipsi cantores, quia ministerium eorum erat magis sacrum quam ministeria aliorum, eo quod aliorum quidam ministrabant observando portas, alij vero custodiendo thesauros. Alii autem ad opera forinsecus Israel, scilicet quæ non erant in Sanctuario, ut patet infra in litera. Cantores autem ministrabant dicendo laudes divinas, quando sacerdotes faciebant sacrificia, & sic isti magis appropinquabant, & participabant in cæmoniis sacerdotum, quæ erant sacræ quam alij ministri, ideo verisimile est, quod prius ordinaretur de cātoribus, quam de alijs Leuitis. Cum autem quæritur, an fuerit istud immediate post precedentia.

Dicendum, quod nullum tempus intercidit inter precedentia, & ista, quia postquam David, & principes inceperunt ordinare cultum divinum, tam in sacerdotibus, quam in Leuitis, non cessaverunt quousque compleverunt: nam anno quadagesimo regni David inceptum est istud opus, ut patet infra in litera, & necesse est, quod in ipso anno finiretur, quia cum mortuus est David, cum non regnauerit nisi annis quadraginta, ut patet infra vlti. Et 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. nō ergo fuit tempus aliquod inter istas ordinationes ministrorum, sed finita una incipiebat alia fieri. Circa primum dicitur. Divisiones autem ianitorum. Scilicet Sortes vel divisiones ianitorum sunt istæ, quæ sequuntur.

De Coritis Meselema filius Core de filiis Afaph. Ianitores fuerunt de stirpe Core, & de stirpe Merari, ut patet infra in litera. Et de nulla alia familia, scilicet hæc sunt divisiones ianitorum filiorum Core, & Merari. Ille Core erat filius Afaph, & tamen, an iste Afaph sit ille, quæ erat unus de tribus principibus cantorum, & an iste Core sit ille, qui contra Moysen, & Aaron surrexit in deserto, vel aliquis alius, declarabitur infra in quadam quæstione.

Filij Meselemæ & Zacharias primogenitus. Ille Meselema fuit tempore istius divisionis ianitorum, & filij eius fuerunt principes in hac divisione, scilicet sub eis erant alij ianitores, sicut sub filiis Afaph, Heman, & Idithū erant alij cātores, ut patet præced. c. iste Zacharias nō est pater beati Ioannis Baptistæ, eo quod ille fuit sacerdos de vice Abia, iste autem fuit Leuita de ianitoribus, ut patet hic, & Lucæ 1. Item iste Zacharias fuit multo tempore ante parrem beati Ioannis, quia ille fuit tempore Christi, iste autem tempore David. Ite non fuit iste Zacharias Propheta, quia ille fuit post captivitatem Babylonis, ut patet Zacharia. 1. Et 1. Esdræ 5. iste autem fuit multo tempore ante captivitatem Babylonis, scilicet tempore David. Item ille vocatur Zacharias filius Barachias, iste autem filius Meselemæ, ut patet hic, & Zachariæ 1. Nec fuit iste Zacharias, de quo Christus dixit Matth. 23. quod occiderant eum Iudei inter templum, & altare, quia ille erat Zacharias filius Ioiaa sacerdotis magni, ut patet seq. lib. c. 24. & illud fuit post hoc pluriquam ducentis annis, scilicet tempore regis Ioas.

Iadiel secundus, Zabadias tertius, Nathanael quartus, Abiam quintus, Ioannam sextus, Elioenai septimus. Nominat hic litera omnes filios Meselemæ. Et hoc, quia isti fuerant septem principes in divisione ianitorum.

Filij autem Obededom. Ista est alia stirps ianitorū, nam venerant ianitores de Obededom, & ex hoc apparet, quod

quod Obededom erat de filiis Merari, vel de Cori-
tis, quia de nulla alia stirpe fuerant ianitores, vt patet
infra in litera. De isto Obededom, an fuerit ille, in
cuius domo posita fuit arca, de quo secundo Reg. 6. &
supra 13. & 15. vel aliquis alius, declarabitur infra in
quadam questione.

*Semeias primogenitus, Iozabad secundus, Iohaa tertius, Sa-
char quartus, Nathanael quintus, Amibel sextus, Issachar se-
ptimus, Pbolati octauus.* Iste Semeias fuit etiam prin-
ceps ianitorum, & non solum fuit ipse princeps, sed
etiam ab eo principes deriuati fuerunt, vt patet infra.
Iste Semeias non est, de quo habetur preced. c. a quo
fuit nominata fors decima sacerdotum, quia ille fuit
sacerdos, iste autem Leuita. Et nominantur hic octo
filij Obededom, quia omnes isti fuerunt principes ianitorum.

Quia benedixit illi Dominus. Refertur ad octo filios
Obededom, quorum nomina ponuntur in litera, scilicet
habuit Obededom istos octo filios, eo quod benedi-
xit ei Dominus multiplicando eum in prole, sicut di-
citur preced. ca. quod Deus dedit Heman filios qua-
tuordecim, & filias tres, sex aliqua gratia speciali de-
dit ei tot filios, quod non faciebat in alijs. Et ponitur
hic Issachar filius septimus Obededom, non est ta-
men iste Issachar a quo denominata est vna de duo-
decim tribubus Israel, quia ille fuit filius Iacob, iste au-
tem fuit multo tempore post illum, & fuit filius Obe-
dedom.

Semeias autem filio eius. Scilicet primogenito Obe-
dedom, vt patet supra. *Nati sunt filij presecti familiarum
suarum.* Scilicet iste Semeias habuit filios, qui fuerunt
principes familiarum, id est sortium ianitorum, &
fuit speciale in isto Semeia, quia non solum ipse de
filij Obededom fuit princeps alicuius familiarum, sicut
quilibet de fratribus suis, sed etiam habuit ipse filios
principes familiarum, & accipiuntur familiarum hic pro
sortibus, sicut accipiebantur preceden. cap. & supra
24. Erat enim vnus princeps in qualibet sorte, & ille
vocabatur princeps familiarum, quia tota multitudo ei
subiecta dicebatur esse vna familia, licet non esset de
eadem stirpe.

Erant enim viri fortissimi. Id est filij Semeie erant vi-
ri fortissimi, & propter hoc apti ad ministrandum in
officio ianitorum, & ista fuit causa, quare filij Semeie
essent principes, sicut pater suus.

Filij ergo Semeie. Quia dictum fuerat, quod filij Se-
meie erant principes familiarum ponuntur hic no-
mina eorum.

Othni, & Raphael, & Obedi, & Zabab. Quatuor filij
Semeie ponuntur, quia fuerunt quatuor principes
de filiis eius super ianitores, habuit tamē ipse plures
filios, vt infra dicitur.

Et fratres eius viri fortissimi. Isti erant illi octo, qui po-
nuntur supra filij Obededom, quorum primus erat
Semeias, de quo hic dicitur, & alij sex erant fratres
eius, & de istis dicitur hic, quod erant viri fortissimi, s.
apti ad ministrandum in officio ianitorum.

Eliu quoque, & Samathias. Isti duo etiam erant filij Se-
meie, quia dicitur Eliu quoque, & tamen non erant
isti principes, sicut fratres sui quatuor supradicti, ideo
non coniunguntur eis, vt infra declarabitur in quadā
questione.

Omnes hi de filiis Obededom. Scilicet omnes isti, qui
nominati sunt supra ab illo versu, filij autem Obede-
dom sunt filij Obededom, s. descendentes ab eo: nam
quidam sunt filij, & alij nepotes.

Ipsi, & filij, & fratres eorum fortissimi ad ministrandum.
Scilicet filij Obededom fratres eorum, id est cognati
erant viri omnes fortissimi ad ministrandum in offi-
cio ianitorum.

Sexagintadu de Obededom. Id est omnes isti erant se-
xagintadu, qui erant de stirpe Obededom, scilicet
filij, & nepotes. *Porro Meselemia.* Hic ponitur alia
progenies particularis ianitorum: nam sicut patet in-
fra in litera solē fuerunt familie, de quibus descende-
runt ianitores, scilicet familia Merari, & Core. Diui-
ditur tamen familia Core in duos primos principes,
scilicet Meselemiam, & Obededom, posuit autem
supra scriptura filios Meselemie septem, qui fuerunt
principes ianitorum, deinde posuit totam cognatio-
nem Obededom, que continebat septuagintaduos
viros. Hic autem redit iterum ad cognationem Me-
selemie, vt ponat summam virorum, qui fuerunt prin-
cipes de cognatione sua. *Filij, & fratres vobisissimi decem
& octo.* Omnes de cognatione Meselemie, qui habue-
runt aliquem principem inter ianitores fuerunt decem,
& octo, & de istis fuerunt decē filij Meselemie,

quorum nomina ponuntur supra, vndecim autem de
fratribus Meselemie, & omnes isti vocantur viri ro-
bustissimi, quia erant fortes ad ministrandum sicut
exigebat officium ianitorum ad claudendum, & aper-
iendum portas, quæ magnæ erant, & ad arcendū im-
petum quorumcunque intrare volentium, ad quos
non pertineret intrare. *De Hofa autem, id est de filiis Mera-
ri Semri princeps.* Hic ponitur alia familia principalis de
qua erant ianitores, scilicet de filiis Merari, & dicitur
de Hofa, id est ab illo viro, q. sic nominatus est, & erat
de filiis Merari descenderant omnes isti, qui sequun-
tur. Aliqui dubitabant in hoc, an Hofa sit nomen p-
prium viri, vel sit nomen commune significans stir-
pem, & est sensus de stirpe Merari Semri princeps:
nam litera hebraica videtur hoc significare. De hoc
tamen dicitur infra in quadam questione. *Non enim
habuerat primogenitum, & iccirco posuerat eum pater suus in
principem.* Redditur causa quare Semri fuit princeps
ianitorum de stirpe Merari, cum nō pertineret ad eū
esse principem cum non erat primogenitus, & dicitur,
quod fuit princeps in defectum, quia non habebat
pater suus primogenitum, ideo factus est ipse prin-
ceps. Sed quomodo poterat esse, quod non haberet
pater suus primogenitum, quia non existente alio fi-
lio ipse esset primogenitus, declarabitur infra in qua-
dam questione. *Helcias secundus.* Ponuntur hic tres fra-
tres Semri, qui erant minores eo, ideo dicitur Hel-
cias secundus. *Tabedias tertius, Zacharias quartus.* Scilicet
istum ordinem habebant in natiuitate respectu Semri
fratris eorum, licet ille non esset primogenitus pa-
tris sui Hofa, vt dicitur in litera. *Omnes hi filij, & fratres
Hofa tredecim.* Scilicet isti nominati cum alijs fratribus
eorum erant tredecim, & omnes erant de cognatio-
ne Hofa. Quatuor enim erant filij eius, & nouem erāt
de fratribus eius. *Hi diuisi sunt in ianitores.* Istud refertur
ad omnes supra positos, tam de filiis Meselemie, quā
Obededom, & filiis Merari: nam omnes diuisi fue-
runt in ianitores, scilicet fuerunt factæ partes ianito-
rum, & in quadam erant certi ianitores, & in alia to-
tidem, vt sic ministrarent per successiones & vices, si-
cut ministrabant sortes sacerdotum, & Leuitarum,
vt patet precedenti cap. & supra 24. *Vt semper principes
custodiarum sicut, & fratres eorum ministrarent in domo Do-
mini.* Vocatur princeps custodiarum princeps ianito-
rum, quia ianitores sunt custodie, eo quod custodie-
bant introitum atrij, ne quis introiret ad loca, ad quæ
non licebat ei accedere, & est sensus, quod tam prin-
cipes ianitorum, quam fratres eorum, id est ceteri sibi
subiecti, qui vocantur fratres eorum, eo quod erant
de cognatione eadem ministrarent semper in domo
Domini in aperiendo portas, & claudendo, & obser-
uando introitum: nam istud solum erat ministerium
ianitorum in domo Domini, & dicitur vt semper mini-

ministrarent, quod intelligitur dupliciter, vno modo
quantum ad aliquos Leuitas indeterminatē, & sic ve-
rum est, quod semper aliqui Leuitæ ministrabant, ga-
nullum erat tempus, in quo aliqui ianitores non mi-
nistrarent in domo Domini, licet non semper iidem.

Alio modo potest intelligi de eisdem ianitoribus,
scilicet, quod iidem ministrabant semper, id est omni-
bus temporibus sibi statutis: nam ordinatæ erant vi-
ces, per quas ministrarent ianitores temporibus suis,
& ministrando tunc dicebantur ministrare omni tē-
pore, sicut dicitur. *Nūquam psalterium cadat de manu
tua, scilicet horis competentibus, vt exponitur in
Decretis, de conse. distin. 5. cap. Nunquam.* & sic si ali-
quis habeat psalterium in manu horis omnibus cō-
petentibus, dicitur nunquam cadere de manu eius,
& ponitur hic istud ad tollendum quandam fraudē,
vel insolentiam, quam poterant facere principes ianito-
rum in ministrando inferioribus suis, & nunquam
per se ministrarent, hic autem dicitur, quod statutū
est in diuisione sortium, quod tam principes ianito-
rum, quam fratres eorum, id est subditi ministrarent
semper, & sic non possent principes se excusare cō-
mittendo ministracionem alijs subditis, sed ipsi te-
nebantur personaliter ministrare, & residere, &
hoc, vt honorabilius exerceretur ministerium Do-
mini.

Misse sunt ergo sortes ex aquo paruis, & magnis. Id est for-
tes positæ fuerant inter omnes ianitores ita inter ma-
gnos quam paruos, & potest intelligi dupliciter, vno
modo, quod diuisio facta est equaliter antequam po-
nerentur sortes, s. quod a principio omnes ianitores,
qui erant quatuor millia diuisi fuerunt per partes æ-
quales, ad hoc, quod ministrarent in officio suo, &
ista diuisio fiebat ex æquo, s. considerando æqualita-
tem numeri, & non attendebatur, an esset aliquis di-
gnior alio, maior vel minor in statu, sed sola numeri
equalitas, & facta ista diuisione per equalia misse sunt
sortes.

Secundo modo potest intelligi de sortium posi-
tione, & non de diuisione faciendā, s. quod postquā
diuisæ sunt partes, non fuerunt ordinatæ per electio-
nem, s. quod illa pars ianitorum, quæ erat dignior ha-
beret portam excellentiorem, & haberet primam
ministracionem, & sic de omnibus alijs secundum
ordinem dignitatis.

Dicitur tamen, quod nō fuit factum sic, sed quod
positæ fuerunt sortes, & in hoc maiores, & minores
fuerunt facti æquales, quia fors omnia equat, eo quod
ita potest pronenire ministratio prima excellentior p-
sortem alicui paruo, sicut magno. Et quia si nō dice-
retur de sortibus missis, crederetur quod secundum
dignitatem dabantur istæ ministraciones, s. quis ha-
beret primam, & quis secundam, & sic de alijs, ideo di-
citur, quod missæ fuerunt sortes ad faciendam istam
distributionem, & hoc tam inter magnos quam inter
paruos.

Per familias suas. Id est per partes. Vocatur hic fami-
lia vna pars ianitorum segregata ad ministrandū cer-
to tempore; nam sicut supradictum est, tota multitu-
do ianitorum diuisa est per partes æquales, quarum
non ponitur numerus, & qui erant in qualibet parte
earum dicebatur esse de eadem familia, licet non es-
sent, quia familia quædam multitudo est descenden-
tium ab vno.

In vnaquaque portarum. Potest intelligi dupliciter,
vno modo, quod sortes ianitorum missæ fuerunt in
vnamquamque portarum, id est pro vnaquaque por-
ta, scilicet erant quatuor portæ in domo Domini, &
missæ fuerunt quibus ianitoribus eueniret vna porta,
& quibus alia. Alio modo potest intelligi, quod for-

tes fuerunt misse in vnamquamque portarum, id est
inter Leuitas, qui erāt in vna quaque porta misse fue-
runt sortes, & est sensus, quod primo sorte diuisum
est, quibus ianitoribus eueniret pars Orientalis, & quibus
pars occidentalis, & sic de alijs portis, & postea ia-
ter ianitores eiusdem portæ etiam ponebantur sor-
tes, s. qui primo ministrarent, & qui posterius: nā fue-
runt diuisæ ministraciones in qualibet porta per vices,
vt non semper ministrarent iidem ianitores. De quo
magis declarabitur infra in quadam questione. Pri-
mus tamen sensus est, quem sequitur hic litera.

Accidit ergo fors Orientalis Selemia. Quatuor erāt por-
tæ in atrio templi, s. ad orientem, ad occidentem, ad
Meridiem, & ad Aquilonem, per quatuor ventos cę-
li, vt dicitur hic, & supra 9. & positæ fuerunt hic for-
tes per omnes portas, & orientalis cecidit Selemia:
Erat enim porta orientalis dignior inter ceteras, eo
quod illa erat in directo introitus templi: nam habebat
templum vnicam portam, s. ad orientem. In alijs
autem lateribus erat clausum. Atrium vero templi,
quod erat in circuitu eius habebat quatuor portas, &
porta orientalis atrij erat contra portam templi oriē-
talem, & propter hoc illa solennior erat. Erat etiam
alia causa potior ad hoc, s. quia atrium sacerdotum, &
altare holocaustorum, quod erat in illo, erant ad par-
tem orientalem iuxta portam templi, & sic intrabat
directe per portam orientalem atrij ad altare holocau-
storum, & atrium sacerdotum, & quia ibi erat locus
orationis propter duo prædicta, maior concursus po-
puli erat per portam orientalem quam per alias, vn-
de illa dignior erat, & pulchrior in opere. Euenit au-
tem Selemia per sortem, qui erat quidam princeps
ianitorum de familia Coritarum, vt patet supra in li-
tera.

*Porro Zacharia filius eius viro prudentissimo sorte obtigit
plaga Septentrionalis.* Ista erat secunda porta, s. ad Septē-
trionem, & data est per sortem Zacharie filio Sele-
mie, & in hoc fuit specialiter, quia in nullis alijs ianito-
ribus accidit, quod pater, & filius haberent duas por-
tas, licet cōtingeret, quod pater, & filius essent simul
principes ianitorum in eadem porta, sicut est de om-
nibus supra nominatis, quia omnes illi erāt principes
ianitorum, vt colligitur ex litera. Et dicitur viro pru-
dentissimo, quia ista fuit causa, quod iste poneretur rā-
quam caput vnus sortis ad habendum vnam portā
de quatuor portis templi. In Hebræo dicitur.

Zacharia filio eius consiliario in intellectu. Vbi nos dici-
mus viro prudentissimo, & id est, quia vocatur consi-
liarius in intellectu, id est consiliarius habens magnū
intellectum. Et idem est, quia opus consilij pertinet
ad prudentiam, cum prudentia sit habitus practicus,
qui pertinet ad consiliarium, quia consiliarius non
est sapiens, nec sciens, nec intelligens, sed prudens, eo
quod sapientia est habitus speculatiuus de cōclusio-
nibus circa causas altissimas. Scientia est habitus cō-
clusionum demonstratarum circa res, quæ non sunt
altissimæ, vt circa naturalia, & Mathematica. Intel-
lectus est habitus speculatiuus principiorum, & sic om-
nes tres sunt habitus speculatiui, prudentia autem est
habitus practicus, quia est habitus cum recta ratione
actiuus. De his omnibus patet 6. Ethic. Consulere au-
tem non est speculari, ideo magis proprie dixit lite-
ra nostra, s. viro prudentissimo, quam in Hebræo cū
dicitur, consiliario in intellectu, siue, consiliario intel-
ligenti.

Obededom vero, & filij eius ad Austrum. Scilicet por-
ta australis cecidit in sorte Obededom, & filij eius,
& etiam fratribus suis, qui erāt simul sexaginta duo,
vt patet supra in litera.

In qua parte domus erat seniorum consilium. Scilicet in parte australi domus Domini erat consilium seniorum, & quia ad partem Meridianam atrij erat aliqua domus magna, in qua erat consilium seniorum, ideo diligenter obseruandum erat in parte illa, nequis intraret ad locum, in quo seniores consilium tenebant. Qui autem essent isti seniores, & quod erat istud consilium declarabitur infra in quadam questione.

Sephim, & Hofa ad occidentem. Isti erant duo principes ianitorum, quibus euenit forte porta occidentalis, & erant isti de progenie Merari. Nam principes, qui tenebant alias tres portas erant de progenie Coritarum. Nam Meselema, qui erat de Coritis tenebat portam orientalem, & filius eius Zacharias, qui etiam erat Corita tenebat partem Septentrionalem Obededom vero qui erat etiam de Coritis, licet non de stirpe Meselemia, tenebat portam australem. Manebat autem vnica porta, scilicet occidentalis, ideo necesse erat, quod teneretur illa a filiis Merari, eo quod filij Merari erant ianitores, vt patet infra in litera, & si non tenerent illi portam occidentalem, nullam portam tenerent, nec haberent officium ianitorum. Sed tunc est dubium, quomodo dicitur, quod Sephim, & Hofa erant principes, qui tenebant portam occidentalem, & tamen isti non erant principes de illis, qui supra nominati sunt esse de stirpe Merari, quia solij positi fuerunt ibi quatuor principes, de quibus non sunt isti duo.

Iuxta portam, que ducit ad viam ascensionis. Idest isti duo custodiebant iuxta portam occidentalem, per quam ibatur ad viam ascensionis, scilicet ex parte occidentali, ex qua erat ista porta, erat ascensio ad templum, quia locus ille erat arduus. Et directè in Hebræo dicitur.

Iuxta portam, que ducit ad viam holocausti. Ista autem differentia prouenit ex equiuocatione nominis Hebraici, quod potest significare holocaustum, vel gradum, vel ascensionem, & tamen est aliquis differentia, quia olla in Hebræo significat holocaustum, & alla significat ascensionem, & facile est in istis fieri transitum, vel transmutationem, Hebræi autem intelligunt, quod accipitur hic pro holocausto, quia holocaustum fiebat in altari holocaustorum, & tamen agitur hic de porta occidentali, quæ erat opposita, per quam non ascendebatur ad altare holocaustorum, ideo melius accipitur hic ascensio quam holocaustum, quia forte per portam occidentalem erat ascensio difficilior, propter asperitatem collis, & non erat sic ex alijs partibus atrij, ideo porta occidentalis vocabatur porta contra viam ascensionis.

Custodia contra custodiam. Istud refertur ad omnia præcedentia, scilicet, quod ordinatio istorum ianitorum erat custodia contra custodiam, idest ex opposito lateri: nam custodia orientalis erat ex opposito contra custodiam Aquilonarem, ideo in omnibus istis erat custodia contra custodiam.

Ad orientem vero Leuite sex. Idest ad portam orientalem custodiebant semper sex Leuitæ, attendendo ne quis introiret in Sanctuarium, cui illicitum esset illuc introire, & in ista porta custodiebant plures Leuitæ quam in alia, eo quod ista erat principalior, sicut supra declaratum est.

Et ad Aquilonem quatuor per diem. Pauciores erant ianitores in porta Aquilonari quàm in orientali, & etiam in omnibus alijs ex causa supradicta, & de quatuor per diem, quod potest dupliciter intelligi, vno modo, quod ista ordinatio ianitorum, scilicet quod custodiebat sex in porta orientali, & quatuor in occidentali intelligitur per

diem, non per noctem, eo quod erat maius periculum, plures custodiebant ad quamlibet portam. Aliiter potest intelligi, quod dicitur hoc ad significandum, quod officium ianitorum solum erat per diem, nam per noctem non custodiebant, eo quod per diem erant portæ aperte, & oportebat esse custodem, per noctem autem erant clausæ portæ, & non erat necesse, quod aliquis custodiret, sed quid istorum verum sit, infra dicitur. *Ad meridiem similiter in die quatuor.* Scilicet ad portam meridianam, quam custodiebat Obededom etiam erant quatuor, sed quomodo intelligatur, quot erant per diem, supra declaratum est. *Et vbi erat consilium bini, & bini.* Erat ad portam meridianam domus, in qua fiebat consilium intra ipsum atrium, & ad portam illius bini erant custodes, scilicet præter custodes, qui erant ad portam meridianam atrij: nam domus ista erat intra atrium ad portam meridianam, & obseruata porta meridiaua videretur fore aliquibus, quod non erat necessaria custodia aliqua ad portam domus consilij seniorum, & tamen necessaria erat, quia intra atrium erant multi Israelitæ tam laici, quàm Leuitæ, qui poterant intrare licitè in atrium, & non poterant licitè intrare in domum consilij, ideo oportebat poni custodes ad portam consilij pro illis, qui erant intra atrium, ne illuc introirent, & erant bini, & bini ad istam portam, scilicet per successionem, quia semper erant in custodiendo, & cessantibus illis duobus custodiebant alij duo, & sic semper erant bini, & bini. *In cellulis quoque ianitorum ad occidentem quatuor.* Idest in quibusdam cellulis, quæ erant ad partem occidentis in latere occidentali templi vbi manebant ianitores erant semper quatuor custodes, quia in illis erant aliqui thesauri. *In via bini per cellulas.* Idest in latere meridiano, & in latere aquilonari, quæ erant duæ viæ veniendi ab oriente in orientem vbi erat porta templi, & altare holocaustorum, & atrium sacerdotum, erant cellule coniunctæ parietibus templi, & in qualibet istarum erant duo ianitores.

Pro hoc sciendum, quod sicut declaratum est tertio Regum sexto, fabricato templo Salomonis edificatæ fuerunt cellule per circuitum templi in tribus lateribus, scilicet meridiano, occidentali, aquilonari, & istæ cellule vocantur exedre, vt patet supra nono, & infra vigesimo octauo. Et in istis morabantur omnes ministri Sanctuarij eo tempore, quo ministrabant tam sacerdotes, quam Leuitæ, etiam in illis custodiebantur vasa Sanctuarij, & vestes, ideo ponebantur ianitores in illis, vt conseruarent thesauros, & præter istos erant alij præpositi thesaurorum, qui habebant in sua administratione omnia vasa, & vestes templi. De distinctione autem ministerij istorum à ministerio ianitorum infra declarabitur in quadam questione. In Hebræo dicitur. *Vbi erant congregati.* Vbi nos dicimus, vbi erat consilium, & idem est. Etiam in Hebræo habetur. *Paruath* Vbi nos dicimus per cellulas ianitorum, & multi Hebræi putant illud esse nomen proprium, sed est nomen commune significans exedra, quia nihil aliud in templo custodiebatur nisi portæ atrij, & exedre, in quibus erant thesauri. *Hæ sunt diuisiones ianitorum.* Refertur ad omnia præcedentia, quia omnes partes, & diuisiones ianitorum continentur in his, quæ supra posita sunt.

Filiorum Core, & Merari. Scilicet omnes ianitores erant de istis duabus familijs, scilicet Core, & Merari, vt patet ex his, quæ supra dicta sunt: de alijs autem familijs nulli erant ianitores.

De necessitate officij ianitorum. Quest. II.

QVAERITVR circa supradicta de officio ianitorum ad quid erat necessarium illud in templo.

Respondendum est, quod ianitores erant necessarii in templo, sicut alij ministri. Pro quo sciendum est, quod istud ministerium semper peruenit ad Lenitas, & Sacerdotes ante ædificationem templi Salomonis, & post ædificationem de tempore, quod prius fuit patet: nam Deus instituit in deserto, quando fabricatum est Tabernaculum, quod populares non accederent ad Sanctuarium, sed Leuitæ excubarent in circuitu illius, & quod si aliquis de popularibus accederet, irasceret Deus super totum populum: Numeri primo. Et ob hoc ordinauit Leuitas secundum familias suas, vt excubarent in circuitu tabernaculi custodientes. Erant autem quatuor latera Tabernaculi quæ custodienda erant, & familiæ Leuitarum erant tres, scilicet, Caathitarum, Meraritarum, & Gersonitarum. familia Caathitarum diuisa est in duas, quia quædam pars eius Sacerdotalis, & aliæ partes eius erant Leuiticæ. Pars ergo illa, quæ erat Sacerdotalis, scilicet, Aaron, & filij sui, & etiam Moyles cum eis custodiebant partem Orientalem Sanctuarij, per quam erat introitus. Reliqua familia Caathitarum custodiebat ad partem Meridianam Tabernaculi, familia autem Meraritarum custodiebat ad partem Septentrionalem. familia autem Gersonitarum custodiebat ad partem Occidentalem: Numeri 3. Istud erat quando pcedebat in terra Chanaan, etiam custodiebant Sanctuarium, & tamen non custodiebant omnes Leuitæ, & Sacerdotes, sicut prius, sed aliqui specialiter deputabantur in custodibus: nunc autem templo Salomonis constructo, cum illud esset opus fortissimum, non oportebat custodiri nisi introitum, ideo secundum numerum portarum ponebantur custodes: erant autem quatuor portæ atrij templi, & in illis oportebat assignari custodes, erant etiam paræ domus intra atrium, in quibus seruabantur thesauri, & ille vocantur exedre, & ille etiam custodiendæ erant, & pro omnibus his assignabantur custodes, vt apparet hic in litera: nam pro quatuor portis ponuntur custodes, & pro domo consilij, & etiam pro exedris, in quibus erant thesauri. Nam in qualibet ponebantur duo custodes, & quatuor in illa, in qua manebant ianitores, nunc tamen non fiebat, sicut a principio, quia prius erat custodia communis Sacerdotibus, & Leuitis, nunc autem soli Leuitæ custodiebant.

An solum Leuitæ seruabant portas atrij. Quest. III.

QVAERITVR vterius an ad solos Leuitas pertineret ternare portas atrij, vel ad aliquos alios, vt pote ad laicos, vel feminas.

Respondendum, quod ad solos Leuitas pertinebat: nam hic ponuntur officia ianitorum, & distribuuntur custodes per omnes portas, & tamen non ponuntur in eis nisi Leuitæ: ideo videtur, quod istud ministerium non pertinebat nisi ad Leuitas. Aliquis obijciat, quod pertinebat etiam ad feminas: nam foemine excubabant ad ostium Tabernaculi, sicut colligitur Exo. trigesimo octauo. Cum dicitur.

Fecit labrum æneum cum base sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio Tabernaculi. Sic etiam colligitur primo Regum secundo cum dicitur de filiis Heli, quod dormiebant cum mulieribus, quæ obtinebant ad ostium Tabernaculi.

Dicendum, quod ad mulieres, & ad viros laicos Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

A non pertinebat custodire Sanctuarium, quia custodire erat ministerium, & nulla ministratio comperebat alicui laico in Sanctuario, Numeri primo: & si aliquis conaretur se immiscere istis ministracionibus, occidendus erat, vt patet ibidem, & Numeri tertio, & decimo octauo.

Dicendum tamen, quod licebat laicis, & mulieribus manere intra atrium Tabernaculi per noctem, & diem, & quandoque vellent orare, & sic ex deuotione multi viri, & femine manebant semper in Sanctuario. Sic patet de Anna filia Phauelis de tribu Aser, quæ manebat in templo in oratione diebus, & noctibus inde non recedens, vt patet Luc. 2. Sic etiam intelligitur Exodi trigesimo octauo. scilicet quod mulieres quædam excubabant ad ostium Tabernaculi, & ille dederunt specula ad faciendum labrum æneum: Sole enim mulieres, quæ erant nimis deuotæ manebant in atrio Tabernaculi orantes die, & nocte, & ille ex deuotione multa dabat Sanctuario, vnde illa dederunt specula sua quæa, vt ex eis fabricaretur labrum, in quo lauarentur Sacerdotes. Sic etiam tempore Heli summi Sacerdotis, scilicet, quod quædam mulieres ex deuotione dormiebant per noctem in templo ad ostium Tabernaculi, & Sacerdotes filij Heli sollicitabant eas, & fornicabantur cum illis. Ista consuetudo seruata est toto tempore quo durauit status Iudæorum: de principio patet Exo. trigesimo octauo, quia illud fuit tempore Moyli, quando cepit fabricari Tabernaculum. De fine status Iudaici patet, quia tempore Christi cessauit, scilicet, paulo post mortem eius, & tamen tunc atque mulieres adhuc manebant in Sanctuario, sicut dicitur est de Anna Luc. 2. De tempore autem medio patet. scilicet de tempore, quo fuit Heli: nam tunc mulieres excubabant ad ostium Tabernaculi, vt patet primo Reg. 2. Iste tamen mulieres non obseruabant templum, nec erat eis tradita aliqua cura, sed poterant manere in Sanctuario, Leuitæ autem erant, qui bus traditum erat custodire portas, & excludere indignos, & recipere quos iudicarent recipiendo s. Ista autem erat quædam potestas, quæ non committetur alicui, nisi Leuitis, & sic mulieres, & laici nihil custodiebant.

An ianitores atrij custodiebant portam templi. Quest. IIII.

QVAERITVR vterius circa ianitores, an isti custodirent portam templi, sicut custodiebant portas atrij. Aliquis dicit, quod isti Leuitæ ianitores custodiebant portas atrij, & Tabernaculi: nam officium custodiendi non legitur alicui commissum nisi istis Leuitis ianitoribus, quorum progenies ponuntur hic. Sed custodire portas templi erat de officio Leuitarum: ideo oportebat, quod pertineret ad Leuitas cum non legatur alijs commissum. Item patet, quia supra nono dicitur. Porro Zacharias filius Meselemia ianitor portæ Tabernaculi Domini. Et tamen ille Zacharias videtur esse Leuita, ideo dicendum, quod custodia illius portæ pertinebat etiam ad Leuitas.

Respondendum est, quod custodia portæ templi non pertinebat ad Leuitas ianitores, sed ad Sacerdotes, & patet hoc primo ex similitudine, quia sic fuit a principio, quando institutum est officium custodiendi Sanctuarium, scilicet Leuitæ custodiebant per omnia tria latera Tabernaculi, in quibus non erat introitus. Sacerdotes autem custodiebant in loco illo, in quo erat porta. scilicet in latere Orientali Num. 3. Ita ergo videtur nunc: nam templum Salomonis non habebat aliquam portam nisi in latere Orientali, licet atrium haberet portas quatuor per circuitum, ideo videtur, quod illa porta non custodiebatur.

P p custodiebatur

stodiretur nisi a Sacerdotibus, licet alia custodirentur a Leuitis. Secundò pater, qui a hic ponitur determinatè officium ianitorum, & distinguuntur per vires suas, & assignantur eis officia, & tamen non assignatur nisi, quòd custodiant quatuor portas atrij per circuitum, & etiam exedras, quæ erant intra atrium, vt patet supra in litera. Si tamen deberent custodire portam, etiam illa committeretur eis, ideo non custodiebant illam. Cum autem obicitur, quòd custodire erat officium ianitorum, & non legitur datum aliquibus alijs, ideo credendum est, quòd committeretur Leuitis: dicendum, quòd sub vniuersalitate custodiendi portas intelligebatur commissa porta templi, eo quòd illa erat specialior, & magis sacra quam portæ exteriores atrij, eo quòd ad templum non introibat quisquam nisi Sacerdos. In atrium autem templi poterat quilibet introire. Ad hoc tamen, quòd Leuitæ aperirent portam templi, oportebat, quòd aliquo modo introirent in templum quòd nequaquam licebat iudeo solis Sacerdotibus committi hoc debebat, & cum dicitur, quòd non legitur hoc commissum alijs nisi Leuitis.

Dicendum, quòd licet non legatur hic expressè, intelligendum est per simile, cum tempore Moyfi Sacerdotibus committeretur custodire portam Tabernaculi, & non Leuitis Num. 3. Ad secundum cū dicitur supra, quòd Zacharias filius Meselemie erat ianitor portæ Tabernaculi. Aliqui putant, quòd iste est Zacharias filius Meselemie, de quo supra in litera, & ille erat ianitor de Leuitis filijs Core. Sed dicendum, quòd non stat primò, quia iste Zacharias, de quo hic dicitur, custodiebat portam Septentrionalè atrij, vt patet hic: ille autem custodiebat portam Tabernaculi. Item iste Zacharias fuit tempore Dauid, quando institutus fuit iste ordo ministrorum, & tamen ea, quæ habentur supra non fuerunt post captiuitatem Babylonis, vt ibi declaratum est, & sic non erat idem Zacharias: ideo potest dici, quòd ille Zacharias non erat de Leuitis, sed de Sacerdotibus, cum ibi non appareat, quòd esset de Leuitis. Si autem aliquis dicat, quòd esset Leuita, dicitur, quòd non accipitur proprie porta Tabernaculi pro porta vnica, quæ erat in templo Salomonis proprie dicto, sed accipitur pro porta Orientali atrij, quæ erat porta Tabernaculi large sumpti, eo quòd illa erat principalis inter omnes quatuor portas atrij, vt supra declaratum est.

De qua stirpe Leuitarum erant ianitores. Quæst. V.

QVAERITVR vterius de ianitoribus, de qua stirpe Leuitarum erant. Respondendum, quòd non erant de aliqua vna stirpe, sed de duabus: nam inter Leuitas erant tres familie, scilicet Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum, Numeri tertio. Erant autem quidam ianitores de familia Merari. Alij autem de filijs Core, & tamen dubium est de istis propter Core, & Aaph, de quibus dicitur, quòd descendebant a Leui, an essent de familia Caathitarum, vel Gersonitarum: nam si accipitur Core pro illo, qui fuit in seditione contra Moysem, & Aarò, erant ianitores de familia Caath, quia Core erat filius Isaar filij Caath Numeri 16. Si autem accipitur Aaph pro illo, de quo habetur precedenti capit. erant isti ianitores de stirpe Gersonitarum, quia Aaph erat de familia Gerson, vt patet supra sexto. Sed de hoc infra dicitur in quadam questione. Illi autem, qui erant de familia Merari descendunt a quodam viro nomine Hofa, qui habuit filios quatuor, & fratres nouem, & fuerunt simul

tredecim principes ianitorum de ista familia Merari: multi autem alij fuerunt de eadem, qui non nominantur. Filij autem Core habuerunt duo capita, scilicet Meselemiam, & Obededom: habuit Meselemias filios septem, quorum nomina ponuntur in litera: habuit etiam fratres vndecim, qui simul fuerunt ianitorum principes, & sic dicitur, quòd fuerunt decem, & octo de filijs, & fratribus Meselemie. Obededom autem habuit filios octo de filijs, & fratribus Meselemie, & filius eius primus habuit alios, & omnes filij, & fratres Obededom fuerunt sexaginta duo, qui fuerunt principes inter ianitores. An verò de alijs familijs Leuitarum fuerint alij ianitores subiecti istis principibus Coritarum, & Meraritarum non apparet, sed satis potest dici, quòd de istis solis familijs, de quibus fuerunt principes ianitorum fuerunt etiam ceteri ianitores.

De paucitate ianitorum, quæ hic ponitur. Quæst. VI.

QVAERITVR vterius circa ianitores, quomodo ponitur hic summa eorum tam parua, cū sint quatuor millia ianitores, vt patet sup. 23. hic tamen non ponuntur ultra centum: nam dicitur, quòd omnes filij, & fratres Meselemie fuerunt sexaginta duo, filij, & fratres Meselemie fuerunt decem, & octo: filij, & fratres Hofa de stirpe Merari fuerunt tredecim, vt patet in litera de omnibus, & isti sunt nonaginta, & tres solum.

Respondendum est, quòd ianitores fuerunt quatuor millia, vt patet supra vigesimo tertio, hic autem non ponuntur nisi principes, & adhuc positè fuerunt duo familie, scilicet Meraritarum, & Coritarum, de quibus fuerunt omnes isti principes, & assignantur in eis principes nonaginta, & tres, sub istis autem erant omnes alij ianitores, quorum nomina non ponuntur, eo quòd Scriptura non curat exprimere nomina nisi virorum principalium, sic enim fuit precedenti cap. de cantoribus: nam quatuor millia cantorum erant supra vigesimo tertio, & tamen ponuntur precedenti cap. solum ducenti octoginta octo. In qualibet de viginti quatuor fortibus ponuntur duodecim, eo quòd isti erant doctores aliorum, vt patet ibidem. De modo autem, quo isti subordinati fuerunt alijs, & qualiter diuidebantur ministraciones eorum infra declarabitur.

Quomodo fuerunt factæ sortes ianitorum. Quæst. VII.

QVAERITVR vterius circa sortes ianitorum qualiter factæ fuerunt. Respondendum, quòd primò quatuor millia ianitorum diuisi sunt in quinque partes, scilicet vna, vt custodiret portam Orientalem, alia Occidentalem, alia Aquilonarem, alia Meridionalem, alia custodiebat exedras. Istæ partes non erant æquales: nam plures Leuitæ custodiebant portam Orientalem quam aliam quamlibet, quia in illa erant sex, & in qualibet aliarum quatuor, vt patet in litera: In custodia exedrarum erant plures quam in qualibet portarum, eo quòd in qualibet exedra erant duo ianitores, & in cellula ianitorum erant quatuor, vt patet in litera, & sic oportuit partes Leuitarum esse diuisas, sed facta est diuisio iam per principes, & constituti fuerunt quatuor principes, scilicet, Meselemia, & Zacharias, & Obededom, & Hofa, qui erant de stirpe Merari, & per istas tamquam per quatuor capita posita fuit sortis per quatuor partes atrij, & Meselemie exijt fors portæ Orientalis, Zacharie aut filio

filio eius exijt porta Septentrionalis: Obededom vero porta Meridiana, Hofa autem, & Sephim porta Occidentalis. Postquam autem prouenerunt istis portæ prædictæ, quia porta Orientalis requirebat plures custodes, positi fuerunt plures in familia, vel parte Meselemie, principes autem aliarum trium portarum habebant æqualem laborem, ideo assignate fuerunt eis partes æquales ministrorum: De ianitoribus autem exedrarum non legitur, quòd posita fuerint sortes pro illis, quia forte exedre licet requirerent plures custodes, quia multæ erant, tamen erat accessoria custodia earum ianitoribus quatuor portarum, & tunc solum essent quatuor partes Leuitarum, sicut supra ponuntur quatuor principes. Vel forte fuerunt quinque partes, sicut supra dicebatur, & pars quinta, quæ fuit ad custodiam exedrarum, erat maior, & non posuit sortes cum alijs quatuor partibus, quibus prouenerunt quatuor portæ. Post hæc autem illi ianitores, quibus quilibet porta custodienda prouenerat, diuisi sunt in partes æquales ad hoc, quòd ministrarent per diuersa tempora, & quia labor idem erat, fuerunt omnes partes æquales, & inter istas partes secundæ diuisionis fuerunt positæ sortes, ad sciendum, quæ pars debebat precedere aliam in ministrando, sicut factum est de sortibus positis per viginti quatuor partes Sacerdotum, & per viginti quatuor partes cantorum precedenti capit. & supra vigesimo quarto. Et de ista secunda diuisione non fuit hic clare mentio facta in litera, & tamen oportet illam subintelligi.

De diuersitate sortium inter ianitores, cantores, & Sacerdotes. Quæst. VIII.

QVAERITVR vterius quare non fuit facta talis diuisio, & modus sortium inter Leuitas ianitores, sicut inter Leuitas cantores, & inter Sacerdotes.

Respondendum, quòd diuisio facta inter ianitores differrebat a diuisione facta inter Sacerdotes, & cantores in multis. Primò, quia diuisio facta inter Sacerdotes, & cantores fit per æqualitatem: diuisio autem inter ianitores fit per partes inæquales, quia plures custodiebant vnã portam quam aliam, vt probatum est precedenti questione. Secundum fuit, quia inter cantores, & Sacerdotes factæ fuerunt viginti quatuor sortes precedenti cap. & supra vigesimo quarto. Inter ianitores autem non fuerunt tot partes precise, quia quatuor solum expressè leguntur, & multæ alie fuerunt. Tertium est, quia inter cantores, & Sacerdotes fuit vnica diuisio facta, quia in prima sui diuisione fuerunt diuisi in viginti quatuor sortes, vt patet precedenti cap. & supra vigesimo quarto, ianitores autem diuisi fuerunt bis, quia primo diuisi sunt in quatuor partes, vel quinque, & posita fuerunt sortes pro custodia quatuor portarum atrij. Deinde ianitores cuiuslibet portæ diuisi fuerunt inter sex sortes ad hoc, quòd ministrarent in eadem porta custodiendo per diuersa tempora, vt declaratum est supra. Ratio autem primæ differentie est, quia Sacerdotes, & cantores diuisi fuerunt per partes æquales, eo quòd ministraturi erant in eodem officio penitus, sed solū differrebat, quia quidam ministrabant ante alios: non ergo debuit esse maior numerus in vna parte, quam in alia, cum labor equalis debeat esse omnibus. Patet hoc, quia Sacerdotes habebant officia determinata, quæ declarata sunt supra vigesimo tertio, in quadam questione, & omnia illa habebant Sacerdotes quicumque ministrarent temporibus suis, & tamen ista erant equalia cum tempore Alph. Toft. in lib. I. Paralip.

re, ideo partes Sacerdotum ministrantium diuersis temporibus debuerunt esse æquales. Idem est in cantoribus: nam officium cantorum erat temporibus determinatis cantare coram Domino, dum fierent sacrificia, & ista tempora canendi, & etiam cantica determinata erant: ideo nihil magis laborabant quidam cantores, quam alij, vnde debuerunt habere partes æquales in ministrando, secus autem fuit de ianitoribus, quia non ministrabant ianitores in eodè officio succedendo sibi, sed quidam ianitores tenebant portam Orientalem, & ad eos nunquam pertinebat tenere portam Occidentalem, & sic de alijs. Etiam quidam ianitores custodiebant exedras, qui nunquam custodiebant aliquam de portis atrij, & quia erat labor inæqualis, cum custodia cuiusdam portæ esset difficilior quam custodia alterius, erant plures Leuitæ in vna porta quam in alia, & sic fuit de porta Orientali: nam illa erat principalior, & ob hoc sex Leuitæ erant custodiendo semper illam, quæ liber autem aliarum custodiebatur a quatuor Leuitis, vt patet in litera. Secundum erat de exedra, quia custodia exedrarum erat minoris laboris, quam portarum atrij: ideo due Leuitæ solum custodiebant quamlibet exedram: fuit tamen quedam equalitas in ipsis secundis diuisionibus, scilicet, quia in qualibet porta Leuitæ, quibus illa euenerat custodienda, diuidebantur ad hoc, quòd per diuersa tempora custodirent, & illi diuidebantur per partes æquales, quia idem labor erat omnium, & sic etiam factum est in custodia exedrarum. Ratio secundæ differentie erat, quia Sacerdotes, & cantores habebant vnica ministracionem, & poterant in illa diuisi per quocunque partes vellent: hic autem in ianitoribus non erat idem ministerium, cum essent diuersæ portæ custodiende: ideo prima diuisio sua fuit per numerum portarum, & sic fuerunt factæ quatuor diuisiones. Tertia differentia erat, quòd inter Sacerdotes, & cantores erat vnica diuisio: inter ianitores fuerunt duæ. Ratio huius fuit, quia ianitores, & cantores vnicum habebant officium, & id, in quo ministrabant precedentes, erat, in quo ministrabant subsequentes, nec erat aliqua differentia nisi in tempore, & tamen inter ianitores non erat idem ministerium, quia quidam ministrabant in vna porta, & alij ministrabant in alia: ideo oportuit, quòd primo diuidebantur ianitores per numerum ministeriorum suorum: deinde illi, quibus proueniebat idem ministerium, diuidebantur inter se ad ministrandum secundum successionem temporum in eodem. Prima diuisio fuit in quantum posita fuerunt quatuor sortes pro quatuor portis, & Leuitæ, quibus ceciderat iste portæ custodierunt semper illas, nec mutauerunt aliquod ministerium succedendi sibi, & in hoc erat dissimiles cantoribus, & Sacerdotibus. Alia diuisio fuit, scilicet, quòd illi, quibus prouenerat vna porta, vel vna ministratio inter se posuerunt sortes postea pro diuerso tempore ministracionis, scilicet, vt quædam pars ipsorum ministraret prius, & alia ministraret posterius, & iste partes fuerunt inter se æquales, sicut partes Sacerdotum, & cantorum.

De Core, & Aaph quis fuerint. Quæst. IX.

QVAERITVR vterius cum dicitur hic, quòd ianitores quidam fuerunt filij Core, & quidam de filijs Aaph, quis fuit iste Core, & quis fuit Aaph. Aliqui putant, quòd iste Core sit ille, qui submersus est propter seditionem, quam fecit contra Moysem, & Aaron in deserto: Num. 16. & 26. Et putant, quòd iste

Asaph sit ille, de quo habetur precedē. cap. sed istud non stat, quia Core fuit valde antiquior q̄ Asaph, eo q̄ Core fuit in exitu de Aegypto, & mortuus est in deserto Num. 16. & 26. Asaph autem, de quo precedenti cap. fuit quidam Leuita princeps cantorum tē pore Dauid: nam ipse Asaph fuit in portatione Arce de domo Obededom in domum Dauid supra 15. Ipse etiam constitutus fuit a Dauid in principē cantorū manentium coram Arca in Ierusalem supra 16. Ideo non potuit ille Asaph esse pater istius Core. Secūdo patet, quia Core, & Asaph erant de diuersis stirpibus: nam Asaph erat de familia Gersonitarum, vt patet supra 6. Core autem erat de familia Caathitarum: nam Core erat filius Isaar, & Isaar erat filius Caath Num. 16. Ideo non potest stare, q̄ ille Core sit filius istius Asaph. Alij dicunt, quōd iste Core, de quo hic dicitur non sit Core, de quo habetur Num. 16. qui etiam fuit in seditione contra Moysē, sed q̄ fuit quidam vir tempore Dauid, & erat filius Asaph, & iste Asaph fuit ille, de quo habetur preced. cap. & hoc videtur satis stare. quōd ille Asaph fuit tempore Dauid, & sic etiam filij eius, qui essent tempore istius diuisionis conuenienter esset poterant ianitores. Sed dicendū est, quōd hoc non fiat primo, quia Asaph, & filij sui facti fuerunt cantores, vt patet preced. cap. sed officium cantorum; & ianitorum erant distincta: Ideo non poterant esse filij Asaph ianitores. Secūdo patet, quia precedenti cap. numerati fuerunt omnes filij Asaph, & dī, quōd omnes isti, & filij, & fratres eorū erudiebant canticum Domini, & ibi distinguuntur p̄ eos sortēs cantorum: ideo non potuerunt aliqui de filijs illius Asaph esse ianitores. & sic iste Core non erat filius illius Asaph, de quo dī precedenti capitu. Sed dicendum videtur, quōd iste Core fuit ille, qui seditionem fecit contra Moysē, & Aaron in deserto, filij tamen eius non contulerūt malitiā paternę, ideo quamquam pater submersus est, filij non fuerūt submersi, sed potius supernaturaliter liberati sunt, vt patet Num. vigesimo sexto. Grande miraculum in Israel factum est, vt Core pereunte filij eius non perirent. Et propter bonam affectionem, quam tunc habuerunt, non solum liberati fuerunt tunc, sed etiam postea honorati fuerunt inter Leuitas accipientes officia multa: nam aliqui istorum preerant libamentis, lulis, que frangebantur in tartagine, vt patet supra nono. Etiam facti sunt ianitores de illis, sic patet hic. Sed tunc manet dubium, quomodo ille Core esset filius Asaph, quia erat filius Isaar, vt patet Numeri decimo sexto. Aliquis dicit, quōd Isaar erat binomius, & aliquando vocabatur Isaar, & aliquando Asaph. Ista responsio est aliquantulum colorata, & tñ nō est vera prorsus: nam Asaph non erat pater Core, nec litera significat illud hic, quia dicitur Meselechia filius Core de filijs Asaph, & non dixit filij Asaph: nam si dixisset Meselechia filius Core filij Asaph, necesse erat intelligi, quōd iste Core esset filius Asaph, & tamen dicitur filius Core de filijs Asaph, quia referri potest ad Meselechia, scilicet, quōd erat filius Core, nō quidem immediatus, sed filius, id est, de genere eius, sicut quilibet Hebręus vocatur filius Abraham, vel Iacob, scilicet, quia de progenie illius descendit. Et dicendum est, quōd iste Core erat filius Isaar de stirpe Caathitarum, & ipse fuit pater istorum ianitorum. Postea autem de filijs eius tempore Dauid erat quidam, qui vocabatur Asaph, & non erat ille Asaph, qui erat princeps cantorum, de quo preceden. cap. Et iste habuit filium noīe Meselechia, & ab isto descēderunt ianitores, de quibus hic dicitur: vnde Asaph, de quo hic dicitur, non erat pater Core, sed potius erat de progenie eius, & iste Asaph fuit ianitor tempo-

re Dauid, quando Arca erat in Ierusalem: nam ipse & Obededom, de quo hic dicitur, custodiebant eā, vt patet supra decimo sexto: fortē autem tempore istius diuisionis mortuus erat ille Asaph, ideo non fuit postquam caput ianitorum, sed filius eius Meselechia.

Cui nominantur hic isti, & non omnes ianitores. Quęst. X.

QVAERITVR vterius de istis ianitoribus, qui nominantur hic, quare Scriptura nominauit eos. Nam si intendebat nominare omnes ianitores, plures nominare debuisset, cum illi essent quatuor millia, vt patet supra vigesimo tertio. Si autem non intendebat nominare omnes frustra erat nominare tot, quot hic nominauit.

Respondendum est, quōd Scriptura non intendebat nominare omnes ianitores personaliter, sed volebat nominare principes eorum, quia frustra erat nominare omnes, & ad hoc distinxit duas progenies ianitorum, scilicet, vnam de Meraritis, & aliam de Coritis. Progenies Coritarum diuisa est in duas partes, quia Meselechia fuit princeps vnus partis, & Obededom fuit princeps alterius, familia autem Merari non diuisa est, sed fuit vnus princeps potissimus in illa, scilicet, Sechri, de quibus patet in litera. Sed obijcietur, quōd non fuerunt nominati isti, eo quōd erant principes, quia non solum fuerunt isti principes, sed etiam multi alij: nam de stirpe Meselechia fuerunt decem, & octo, & de stirpe Obededom fuerunt sexagintaduo, vt patet in litera, & non ponuntur nomina omnium istorum, sed paucorum, & tamen isti principes erant, vt declaratum fuit supra in quadam quęstione.

Dicendum, quōd omnes isti quatuor, quorum nomina exprimuntur, & etiam illi quorum non exprimuntur nomina, sed ponitur summa eorum, fuerunt principes, & tamē differentia erat inter principes, quia quidam erant principes maiores alij minores, illi qui maiores erant, exprimuntur nominatim in litera propter excellentiam suam. Alij autem, qui erant minores principes non exprimuntur nominatim, sed ponitur summa eorum, scilicet, quot fuerunt tot, vel tot de qualibet stirpe. Omnes tamen principes sunt, quia si diceremus non fuisse omnes principes, non posset dari aliqua causa quare posita fuisset summa istorum, vel nomina eorum: cum non ponantur nomina omnium, nec etiam summa, quia tota summa, quę colligitur hic etiam non expressis nominibus, prouenit solū ad nonaginta tres, vt declaratum est supra in quadam quęstione.

De expressione nominum filiorum Semeia filij Obededom, & non aliorum filiorum. Quęst. XI.

QVAERITVR vterius quare cum ponatur hic Obededom, & filij eius octo nominatim, exprimuntur etiam nomina filiorum Semeia primogeniti sui, & nō exprimuntur nomina aliorum, vt patet in litera. Aliqui dicunt, q̄ hoc factū est, quia Semeias primogenitus Obededom habuit filios, & alij fratres sui nō habuerunt filios, ideo nō ponuntur nomina filiorum aliorum nisi istorum, qui erant filij Semeie. Sed obijcietur, quia filij Obededō, & descendentes ab eo fuerunt sexagintaduo in ista diuisione, vt patet in litera. Si tamen solus Semeias primogenitus Obededom habuisset filios, non potuissent filij Obededō peruenire ad sexagintaduos, quia solum ponuntur hic octo filij Obededō nominatim,

nam, & ponuntur filij Semeia sex. Si ergo alij filij Obededom non habuissent filios, non peruenirent ad sexagintaduos, sed ad quatuordecim, oportet ergo, q̄ alij habuerint filios. Sed respondebitur, quōd alij non habuerunt filios, & tamen peruenierunt ad sexagintaduos nō soli filij Obededom, sed filij, & fratres eius, vt colligitur in litera, quia dicitur ipsi, & filij, & fratres eorum fortissimi ad ministrandum sexagintaduo de Obededom.

Dicendum tamen, q̄ hoc non stat, quia isti sexagintaduo erant filij Obededom, & nullus erat, qui ab eo non descenderet de omnibus istis, quod patet, quia litera dicit: Omnes hi de filijs Obededom fortissimi ad ministrandū, sexagintaduo. Et cum dī, quod intelligit de filijs, & fratribus: dicendum, quōd non refertur ad fratres Obededom, sed ad fratres filiorum suorum hic nominatorum, qui omnes sunt filij Obededom, & litera exponitur hic, scilicet, omnes hi de filijs Obededom, scilicet, omnes isti sexagintaduo, & sequitur: Ipsi & filij, & fratres eorum sexagintaduo de Obededom, id est, isti nominati, & alij fratres eorum filij Obededō non nominati, & filij omnium istorum erant sexagintaduo simul, & erant omnes de Obededom, id est, de stirpe Obededom. Item patet, q̄ non omisi fuerint nominati alij filij fratrum Semeia tamquam illi nullos filios habuerint: nam cum Meselechia habuit septem filios, nullius illorum nominatur filij, & tamen certum est, q̄ illi habebant filios aliquos, quia alijs nō posset peruenire familia Meselechia ad decē, & octo, sicut peruenit infra in litera.

Dicendum ergo, quōd nominantur filij Semeia primogeniti Obededom, & non filij fratrum suorum, eo quōd isti erant digniores: fratres tamen sui habuerunt filios aliquos: Fuit tamen differentia, quia filij fratrum Semeia principes fuerunt, cum fuerit de illis sexagintaduobus de stirpe Obededom, qui in litera ponuntur, & omnes illi fuerunt principes, & tamen inter principes erant quidam excellentiores alij, vt pote, quia quidam habebant aliquos principes minores sibi subordinatos, illi autem, qui erant maximi principes nominantur, & isti erant octo filij Obededom, & septem filij Meselechie: fuerunt etiam quatuor filij Semeia primogeniti Obededom. Ceteri autem filij filiorum Obededom, & ipsius Semeia, qui in litera non nominantur, fuerunt principes minores, ideo de istis solum fit expressa mentio.

De filijs Semeia, quare per se ponuntur quatuor, & postea duo. Quęst. XII.

QVAERITVR vterius quare cum ponatur filij Semeia ponuntur quatuor per se, deinde ponuntur duo, scilicet, Heli, & Samathias. Aliquis dicit, quōd illi primi quatuor fuerunt filij Semeia: Eliu autem, & Samathias non fuerunt filij eius, & ideo non ponuntur simul cum alijs quatuor. Sed dicendum, quōd hoc non stat, quia si non essent filij Semeie: non apparet cuius essent filij, eo q̄ non ponitur ibi aliquis alius, cuius posset esse filij. Secūdo patet, & efficacius, quia postquam positi fuerunt quatuor filij Semeia dicitur, & fratres eius viri fortissimi, Eliu quoque, & Samathias, & sic est ibi copulatio, & copulatur ad precedens, scilicet, quōd Eliu, & Samathias etiam erant filij Semeia, sicut quatuor prius positi.

Dicendum ergo, quōd isti duo erant filij Semeia, & tamen non nominantur simul cum alijs fratribus suis, eo quōd alij erant principes maximi, & isti non: sic habetur supra vigesimo quarto, scilicet, filij Merari Moholi, & Musi, & sequitur filius Ioziaa Benon. Alph. Tōā in lib. I. Paralip.

Deinde dicitur filius quoque Merari Oziau, & Soan, & Zachur, & Ebri, & sic omnes illi sex sunt filij Merari, & tamen primi duo ponuntur per se, & facta interpositione quadam dicitur de alijs quatuor, q̄ erāt filij Merari, & causa huius fuit, vt ibi declaratum est, quia duo primi nominauerunt familias, scilicet, Moholitarum, & Mustitarum, & alij quatuor nullam familiam nominauerunt. Ita fuit hic, quia quatuor primi filij Semeie, qui nominantur fuerūt maximi principes, & alij non, quia tamen cum filij Semeie nominarentur, putaret aliquis, quōd omnes filij illius eēt de maximis principibus, ideo positi fuerunt quatuor p̄ se, & duo p̄ se, vt sic appareret, q̄ inter eos erat dīa, cum simul non ponerentur. Sed obijcietur, quōd nō possit stare, quia omnes isti, qui nominantur hic, & etiam filij, & fratres eorum, quorum nomina non ponuntur, sed solum summa, erant principes, vt declaratum est supra in quadam quęstione, ideo isti duo filij Semeie, scilicet, Samathias, & Eliu erant principes, & haberentur vt principes, dato q̄ nomina eorum non ponerentur hic.

Respondendum est, q̄ verum est, q̄ omnes isti filij Semeie erant principes, siue quatuor primi, siue duo vltimi, & tamen erant inæquales, quia sicut dictum est precedenti quęstione, quidam erant principes maximi, qui habebant sibi subordinatos alios principes minores. Alij erant principes minores, qui nullos sibi subordinatos habebant, Semeias autem habuit quatuor filios, quorum nomina ponuntur hic primo, qui fuerunt de maximis principibus, putaret ergo aliquis, quōd omnes filij Semeie essent de magnis principibus, ideo positi fuerunt quatuor primi per se, quia illi erant de magnis principibus, & duo secūdi ponuntur per se, quia de principibus minoribus erant.

Quare non omnes filij Semeia fuerunt magni principes, sed solum quatuor. Quęst. XIII.

QVAERITVR vterius cum esset differentia inter principes ianitorum, quia quidam erant de magnis principibus, & alij de minoribus, & subordinatis sibi, quare potius quatuor filij Semeia fuerunt facti principes magni quam alij fratres sui, & quam filij aliorum fratrum suorum.

Respondendum, q̄ hoc fuit pp̄ excellentiam ipsorum. I. quia erant viri magis apti ad ministrandum q̄ ceteri, & hoc significatur in litera: nam cum dicitur: Semeie filio Obededom nati sunt filij p̄fecti familiarum suarum. Et subditur causa. Erant enim fortissimi. Et pp̄ istam excellentiam dari debuit eis maior principatus q̄ alijs. Sed obijcietur, quia non solum illi fuerunt viri fortissimi, sed omnes sexagintaduo de familia Obededom: nam dī in litera. Omnes hi de filijs Obededō ipsi, & filij, & fratres eorum viri fortissimi ad ministrandū. Et tñ non erant oēs isti sexagintaduo principes maximi, quia non nominantur oēs in litera, sed soli quatuordecim, scilicet, filij Obededō, & sex filij Semeie primogeniti Obededom, & adhuc non erant oēs isti de maximis principibus, quia duo vltimi filij Semeie non erant principes maximi, vt declaratum est precedenti quōne. Rēndendum est, q̄ pp̄ excellentem aptitudinem ad ministrandū potius in istis filijs Semeia, q̄ in alijs fuit facta dīa, & traditus eis maior principatus. Et ista aptitudo ad ministrandū significatur noīe fortitudinis. Et cū dī de oibus alijs, quōd erant viri fortissimi, respondendum est, q̄ isti superlatiui accipiuntur hic largē: nam vocantur viri fortissimi oēs, qui aliquo modo sunt fortes: Sic enim patet Num. i. vbi computatur omnes Israelitę, Pp̄ 3 & de

Et de omnibus dicitur, quod erant viri fortissimi, & tñ si...

De Obededom quis erat. Quest. XIII.

Quaeritur ulterius de isto Obededom, qui...

Respondendum, quod communiter tenet, quod iste Obededom...

De benedictione, qua benedictus fuit a Domino Obededom. Quest. XV.

Quaeritur ulterius, quare benedictio fuit ista,...

Respondendum, quod ista benedictio fuit duplex,...

13. Benedixit Dominus Obededom, & domui eius. Benedictio...

De comparatione benedictionis Obededom facta a Deo. Quest. XVI.

Quaeritur ulterius de ista benedictione Obededom...

Respondendum, quod multis modis potest Deus adiuuare...

& tamen per fidem accepit virtutem ad conceptionem: ad Roma. 4. Et ad Hebr. 11. Quartus modus...

Dicendum nunc, quod quolibet istorum modorum poterat Deus multiplicare Obededom in prole...

An Hosa sit nomen proprium, de quo hic dicitur. Quest. XVII.

Quaeritur ulterius cum dicitur hic de Hosa, i. de filijs Merari Sechri princeps...

Respondendum est, quod Hosa est nomen proprium viri. Primo patet...

Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod quamquam (Vlhoza) possit significare in Hebreo...

Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

Ad secundum cum dicitur, quod litera nostra accipitur in isto sensu, quod patet per expositionem. Dicendum, quod non est expositio...

Si Hosa habuerit primogenitum. Quest. XVII.

Quaeritur ulterius quomodo dicitur hic, quod Sechri fuit princeps de filijs Hosa, & quod pater habuit eum in principem...

Dicendum ergo est, quod Sechri erat primogenitus quantum ad fratres suos, qui nunc stabant, eo quod ipse erat maior illis...

Respondet litera, quod factum est, quia non habebat Hosa primogenitum, scilicet, eo tempore, quo facta fuit diuisio ianitorum...

De quibusdam verbis hic dictis, scilicet, quod sortes missæ fuerint ex æquo. *Quest. XIX.*

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, quod sortes missæ fuerunt ex æquo magnis, & parvis, cum non fuerint ianitores diuisi p æqualitatem, quia plures erant in porta Orientali, quàm in alijs, & plures in cellula ianitorum, quàm in alijs, vt patet in litera. Dicendum, quod sortes fuisse missas per æqualitatem, potest intelligi dupliciter, vno modo, quod fuerunt ianitores diuisi per partes æquales, & postea fuerunt sortes positæ super ipsas partes æquales. Alio modo potest accipi, quod fuerunt diuisi ianitores non æqualiter secundum numerum, & insuper in quibusdam partibus eorum erant quidam digniores alijs, & tamen sortes missæ fuerunt ex æquo, quia ad iudicandū de illis partibus cui prouenit porta Orientalis, & cui Occidentalis, & sic de alijs, non determinatum est per electionem, sed sorte diuisum est, sortes autem omnia æquant, quia siue maiores, siue minores possunt eisdem sortibus comprehendendi, & minus dignus potest interdum habere primam sortem, ideo in hoc fuerunt sortes ex æquo positæ. Accipiendo secundo modo, non est dubium quin fuerunt sortes hic positæ ex æquo, quia diuisæ fuerunt principes quatuor, vt ponerentur super eos sortes, cui scilicet, proueniret porta Orientalis, & cui Occidentalis, & sic de alijs, & isti principes non erant æquales in virtute, & dignitate, fuerunt tamen æquales in quantum per sortem diuisum est, quis habere deberet portam Orientalem, & quis portas alias. Accipiendo primo modo dicendum, quod fuerunt factæ duæ diuisiones inter ianitores, & bis positæ fuerunt sortes. Prima diuisio fuit, quia distributi fuerunt ianitores, vt quidam essent pro vna porta, alij pro alia, & alij obseruarent exedras, vt patet supra in litera, & ista diuisio fuit inæqualis, quia plures ianitores assignati sunt pro porta Orientali, quàm pro alijs; nam Orientalem portam custodiebant semper sex Leuitæ, & quamlibet aliarum custodiebant semper Leuitæ quatuor, vt patet in litera, sic etiam fuit de custodia exedrarum, quia plures Leuitæ erant in vna exedra quàm in alia, vt etiam patet in litera. Secunda diuisio fuit, quæ facta est inter ministros cuiuslibet portæ, & exedra. Nam alligati fuerunt certi ianitores pro qualibet porta, & exedra, quibus cura erat in perpetuum custodire portam illam, & exedram, & tamen, vt non manerent semper ibidem custodiendo diuidebantur inter se, vt quidam custodirent vno tempore alij alio. Et isti fuerunt diuisi per æqualitatem, eo quod ministerium erat idem. & accipiendo sic, verum est, quod missæ sunt sortes ex æquo, quia super istas partes sic diuisas missæ fuerunt sortes, vt sciretur, quæ prius ministrare deberet custodiendo eandem portam, & quæ posterior.

Primus tamen sensus est, quod litera intendit, scilicet, quod sortes fuerunt missæ æqualiter, id est, omnes erant æquales magni, & parui in quantum per sortes diuisæ fuerunt eis ministeria.

An in nocte custodiebant ianitores in portis atrij. *Quest. XX.*

QVAERITVR ulterius an ianitores per noctem custodiebant in portis atrij, & exedrarum. Respondendum, quod dubium videtur quibusdam, eo quod in litera dicitur, quod sex Leuitæ custodiebant portam per diem, & quatuor portam Meridianam per diem. Dicendo autem, quod per diem significatur aliquod ad differen-

tiam noctis, scilicet, quod per noctem non erant solum sex Leuitæ in porta Orientali, sed plures, & sic de alijs, & hoc esset propter timores nocturnos, quia magis necessaria est custodia cuiusque rei per noctem, quàm per diem.

Respondendum videtur, quod Leuitæ non custodiebant per noctem portas. Et ratio huius est, quia per diem erat necessaria custodia, eo quod portæ erant patentes, vt posset ingredi quicumque. Per noctem autem, quia nemo intrare poterat, sed per diem, egebant custodia ne intraret aliquis, cui illicitum esset. Item patet, quia cum hic tradatur modus ministrandi ianitorum, si aliqui ministrarent per noctem, exprimeretur quot essent illi, sicut exprimitur per diem quot erant in qualibet porta, & tamen non exprimitur aliquid de nocte, ergo videtur, quod non custodiebant per noctem.

Sed dicendum est, quod omnes ianitores, qui ministrabant eo tempore, quo fors eis eueniebat, dormiebant per noctem in templo, scilicet, intra murum atrij in exedris, quæ deputatæ erant, vt manerent ibi omnes Sacerdotes, & Leuitæ ministrantes tempore suæ ministracionis, & istud erat, quia portæ atrij claudendæ erant in sero, & aperendæ in auro-ra, & ideo oportebat, quod ianitores manerent interius, & hoc patet supra nono, scilicet, His quatuor Leuitis creditus erat numerus ianitorum: per gyrum quoque templi morabantur in custodijs suis, vt cum tempus fuisset ipsi mane aperirent fores. Cui autem dicitur, quod ex litera significatur, quod per noctem aliqui custodiebant.

Dicendum, quod non significatur, sed potius signatur, quod per diem custodiebant Leuitæ portas, & per noctem non, cum determinetur aliquis modus, secundum quem ministrarent. Et cum dicitur, quod per noctem erat magis necessaria custodia.

Dicendum, quod falsum est, quia non erat necessaria, cum per noctem essent clausæ ianue, & nemo introire posset propter altitudinem muri templi, vt colligitur sequenti lib. cap. tertio: manebant tamen ianitores interius in exedris, & custodiebant ibi thesauros.

De modo ianitorum in custodiendo ianuas. *Quest. XXI.*

QVAERITVR ulterius, quem modum habebant Leuitæ ianitores custodiendo ianuas: an ministrarent iidem semper, vel succederent sibi per vices.

Aliquis dicit, quod non est dubium, quin Leuitæ ianitores per diuersa tpa succederent sibi in ministrando, quia ita factum est de cantoribus, & Sacerdotibus, qui per sortes diuisi fuerunt, & vna fors eorum ministrabat vno tpe, & alia alio, vt patet præcedē. cap. & 3. 24. Et tñ inter ianitores positæ fuerat sortes, vt patet hic, ergo et ipsi succedebant sibi in ministrando. Dicēdū, quod ex litera nō apparet, nec probatur ex istis sortibus, quod Leuitæ ianitores ministrarent per successionē, quia istæ sortes, quæ habentur in litera, non fuerunt ad distinguendum tpa ministracionis, sed ipsa ministeria: nam fuerunt positæ, vt sciret quibus, puenire debebat porta Orientalis, & cui Occidentalis, & sic de alijs, & tñ nō ponit, quod illi, quibus prouenit porta Orientalis, diuisi fuerint in multas partes, ad hoc, quod diuersa tpa ministraret in illa, vel an iidem manerent semper custodiendo eandē portā. Dicēdū tñ, quod fuerunt factæ diuisiones inter ianitores. Ipostquā quibusdam prouenit porta Orientalis, illi inter se diuisi sunt in plures partes, vt vna pars ministraret vno tempore, & alia alio. Et patet hoc, quia si non fierent istæ diuisiones, oporteret,

oporteret, quod isti ianitores manerent tota vita sua custodientes, & nunquam irent ad vrbes suas, sed hoc inconueniens erat, quod daretur eis labor sine quiete, potissimè quia contrarium fiebat in omnibus alijs Leuitis, & Sacerdotibus: nam erant diuisi per sortes, & quilibet ministrabat suo tempore supra 24. Sic etiā cantores erant diuisi per sortes viginti quatuor, & temporibus suis ministrabant, non ergo præiudicaretur magis ianitoribus cogendo eos omni tempore ministrare. Secundò patet, quia supra 9. dicitur. Ianitores in porta regis ad orientem obseruabant per vices suas de filijs Leui. Ergo ianitores custodientes portam Orientalem mutabantur per vices. Item dicitur postea. Hi sunt Chorite custodes vestibulorum per vices custodientes introitum. Item dicitur. Omnes hi electi in ostiarios in ostijs domus Domini, & in tabernaculo vicibus suis. Item patet magis clare, quia dicitur ibi: Fratres eorum in viculis morabantur, & veniebant in sabbathis suis de tempore vique ad tempus. Oportet ergo, quod præter diuisionem ianitorum, quæ ponitur in litera, subintelligatur alia, & tamen illam non posuit litera, quia subintelligabatur, nam manifestum erat, quod sicut omnes alij ministri Dei mutabantur per vices, & tempora, ita & ianitores mutarentur.

De duratione ministracionis cuiuslibet partis ianitorum. *Quest. XXII.*

QVAERITVR ulterius quanto tempore durabat ministratio cuiuslibet partis ianitorum dato, quod illa mutaretur per tempora.

Respondendum, quod duratio ministracionis illius erat, sicut aliorum ministeriorum Leuiticorum, & Sacerdotalium, quælibet enim fors Sacerdotalis ministrabat vna hebdomada, qua completa ministrabat fors sequens, ita etiam erat de sortibus cantorum: nam ministrabant per hebdomadas, sicut Sacerdotes, vt declaratum est præce. capitu. & supra 24. in quibusdam quæstionibus de ianitoribus: idem dicendum est ad hoc, quod omnes ministri templi inciperent ministrare in sabbatho, & complerent ministracionem sequenti Sabbatho. Sciendum tamen, quod ianitores, sicut ceteri Sacerdotes, & Leuitæ erant distincti per vices suas, & cognitum erat tēpus, quo quilibet deberet ministrare, & habitabant ianitores isti per varias vrbes, & viculos terræ Israel, & cum veniret tempus ministracionis alicuius sortis ianitorum veniebant de locis suis in locum Sanctuarij illi, qui erant de illa sorte, & manebant ibi de sabbatho vique ad sabbathum, & postea redibant in loca sua, & succedebat alia fors in ministrando, & simul fiebat hoc in omnibus ianitoribus, scilicet, in custodientibus portam Orientalem, & alias tres, & in custodientibus exedras. Pro quo sciendum, quod cuiuslibet portæ, & cuiuslibet exedra fuerunt a principio assignati certi custodes, & illi diuisi fuerunt per partes, & sortes, & quælibet pars ministrabat vna hebdomada, & sic omnes ianitores eodem die complebant ministracionem suam, & alij noui eodem die incipiebant custodire exedras, & omnes portas, & custodiebant vique ad sequens sabbathum. De hoc patet supra 9. scilicet. Per quatuor ventos erant ostiarij, ad Orientem, ad Occidentem, ad Aquilonem, ad Austrum: fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in sabbathis suis de tempore vique ad tempus. Id est in quolibet sabbatho veniebant aliqui noui custodes, & veniebant de tempore vique ad tempus, quia quælibet fors ianitorum sciebat, si nunc compleret ministracionem vique ad quot hebdomadas iterum mini-

strare deberet; nam erant certæ sortes ministrantium pro qualibet ianua, & exedra, sicut erant certæ sortes cantorum, & Sacerdotum. patet etiam hoc sequenti lib. cap. 23. cum dicitur. Tertia pars vestrum, qui veniunt ad sabbatum, Sacerdotum, Leuitarum, & ianitorum erit in porta. Ergo videtur, quod etiam ianitores veniebant in quolibet sabbatho ad ministrandum, & finiebant in sabbatho ministracionem suam, sicut cantores, & Sacerdotes.

De multitudine sortium ianitorum pro qualibet porta. *Quest. XXIII.*

QVAERITVR ulterius quot erant sortes ianitorum pro qualibet porta, & exedra: nam supra probatum est, quod ianitores, qui custodiebant eandem portam, vel eandem exedram, non semper custodiebant illam, vel eandem exedram per vices. Est ergo dubium, quot sortes ianitorum erant pro qualibet porta.

Respondendum, quod hic erant sortes in qualibet porta, & in qualibet exedra, & tot erant sortes pro vna porta, sicut pro alia, licet non essent tot ianitores simul pro vna porta, sicut pro alia, & ratio huius est, quia mutabantur ianitores per quælibet sabbatha, vt declaratum est præcedenti quæstione. Et vt venirent semper iidem ianitores pro eodem tempore, oportebat tot esse in vna porta sortes, sicut in alia: nam si forte in vna porta essent quinque sortes ianitorum, & in alia essent quatuor, complerent ministracionem suam illi in quinque hebdomadis, & isti in quatuor, & si inciperet nunc simul ministrare prima fors vnus portæ, cum prima sorte alterius, non explerent simul ministracionem, sed prima fors vnus portæ ministraret postea cum quinta sorte alterius portæ, & sic esset de ministracione custodientium exedras. Istud autem non erat, quia mutarentur ministri, & non conuenirent inter se propter diuersitatē conuersationis, ideo debuerunt esse tot sortes ianitorum in vna porta, sicut in alia, & in vna exedra, sicut in alia, & quando ministraret prima fors vnus portæ ministraret prima fors omnium aliarum, & omnium exedrarum: & quæ quarta fors vnus portæ ministraret, etiam ministraret quarta fors omnium aliarum portarum, & exedrarum, & sic de ceteris, & hoc modo essent semper iidem ianitores, qui custodirent eodem tempore tam in portis, quàm in exedris: sic enim fuit de cantoribus, & Sacerdotibus: nam sicut factæ sunt viginti quatuor sortes Sacerdotum supra vigesimo quarto ita factæ sunt viginti quatuor sortes cantorum præcedenti. ca. vt prima fors cantorum ministraret cum prima sorte Sacerdotum, & secunda cum secunda. Et sic de alijs, ita vt illi Sacerdotes, qui nunc ministrauerant cum quibusdam cantoribus, quando cūque ministrarent, ministrarent cum ipsis, quod non fuisset, si plures fuissent sortes Sacerdotum, quàm cantorum, vel e contrario: quot autem fuerint sortes ianitorum in qualibet porta, non apparet, sed cum probatum fuerit, quod plures sunt, & non semper iidem ministrabant, non videtur alius numerus conuenientior, quod dicamus fuisse viginti quatuor sortes ianitorum in qualibet porta, & in qualibet exedra. Et hoc patet, quia de cantoribus factæ sunt viginti quatuor partes, vt conuenirent cantores cum Sacerdotibus, scilicet, vt iidem, qui semel simul ministrauerant, quando cūque ministrarent, simul ministrarent, sed ita requirebatur concordia, & conformitas inter ianitores ad Sacerdotes, & ad cantores, sicut requirebatur concordia, & conuenientia inter Sacerdotes, & cantores, & non poterat hoc fieri nisi ianitores cuiuslibet portæ, & exedrae haberent

habere etiam vigintiquatuor sortes, sicut cantores, & Sacerdotes, quod aliàs contingeret ianitores, qui nunc ministrabant cum prima sorte sacerdotum, & cantorum, & secunda cum secunda, & sic de alijs, ita ut nunquam ministrarent in aliquo tempore de ianitoribus, cantoribus, Sacerdotibus, nisi qui iterum simul ministraverant, & quocumque tempore simul ministrabant. Secundò patet hoc, quia sacra Scriptura asserit, quòd ianitores ministrabant per vices, sicut cantores, & Sacerdotes, & tamen non ponitur hic, nec alibi in sacra Scriptura quot erant sortes ianitorum Sacerdotum sibi in ministrando in qualibet porta, & in qualibet exedra, ideo oportet, quòd intelligatur tot esse sortes, & vices ianitorum, quot erant Sacerdotum, & cantorum, cum de istis expresserit, & de illis non: sacra autem Scriptura breuiloqua est, & in eis que sine expressione intelligi possunt exprimerè nihil curat. Tertio patet, quia cum necesse sit dari multas sortes ianitorum in qualibet porta, & exedra, cum non sit vnica fors, vel pars, ut probatum est, non poterant esse pauca partes, ut duæ vel tres, nec etiam valde multe, ut centum, vel plures. De primo patet, quia si solum essent duæ, vel tres sortes, sequerentur duo inconuenientia. Primum esset, quòd in qualibet sorte essent multi ianitores, cum omnes ianitores essent quatuor millia, & tamen tanta multitudo superflua erat ad ministrandum simul. Etiam patet, quia non ministrabat tanta multitudo simul: nam in porta Orientali atrij, quæ erat principalis, erant solum sex Leuitæ, in qualibet autem aliarum trium erant quatuor ianitores solum, & in qualibet exedra duo præter exedram ianitorum, in qua erant quatuor, ut patet in litera. Oportet ergo multas sortes esse, ad hoc, quòd tam pauci solum ministrarent in qualibet porta, & exedra. Secundum inconueniens est, quia si essent duæ, vel tres sortes ianitorum solum in qualibet porta, oporteret, quòd illi nunquam haberent quietem, quia datis duabus sortibus cum quilibet ministraret vna hebdomada quiesceret solum altera hebdomada. Si autem essent tres sortes ianitorum in qualibet porta, oporteret, quòd illi nunquam haberent quietem, quia datis duabus sortibus, cum quilibet ministraret vna hebdomada, quiesceret solum altera hebdomada. Si autem essent tres, quilibet quiesceret duabus hebdomadis. Et istud erat inconueniens: nam Leuitæ habitabant dispersi per terram Israel in quadraginta octo urbibus, quæ eis erant datæ: Num. trigesimo quinto. & Iosue vigesimo primo. Et sic aliqui Leuitæ habitabant circa extremitatè terræ Israel. Et illi eundo, & redeundo ad templum morarentur plusquam quindecim diebus, & sic nunquam possent in terra sua quiescere, quia vix possent completa ministratio sua ire in terram suam, & redire nihil morando ibi, quousque rediret alia ministratio. Istud autem esset valde inordinatum, ideo oportebat esse plures sortes, ita ut haberent maius tempus, quòd esset conueniens ad quiescendum in terra sua, & disponendum de rebus familiaribus. Si autem essent valde multe sortes ianitorum, vtpote centum, vel plures, sequerentur alia duo inconuenientia. Primum esset, quòd non possent, in qualibet sorte esse duo, vel tres Leuitæ: nam omnes ianitores erant vigintiquatuor millia, ut patet supra vigesimo tertio, qui diuidebantur primo per quatuor portas, & per multas exedras. Si ergo qualibet pars istarum diuideret postea in centum partes, vix prouenirent cuilibet parti duo Leuitæ: nam exedra erant multæ, & per totum circuitum templi in tubus lateribus suis, in quibus esset locus pro omnibus apparatus templi, & etiam locus ad manendum pro omnibus ministris Sacer-

dotum, cantorum, ianitorum eo tempore quo ministrarent, & tamen necesse est saltem sex ianitores esse in qualibet sorte portæ Orientalis, & quatuor in qualibet sorte cuiuscumque alterius portæ, cum tot ministrarent omni tempore, ut patet in litera, ergo non fuerunt tot sortes ianitorum, scilicet, tantum, vel plures in qualibet porta, & exedra. Secundum inconueniens est, quia si tot sortes essent, cum quilibet fors ministraret vna hebdomada, ut probatum est precedenti questione, illi ianitores, qui nunc ministrarent, non ministrarent vsque ad centum hebdomadas, quæ complent duos annos. Et tamen istud erat inconueniens, quia in tanto tempore desuescerent Leuitæ a ministratioe sacra, & redderentur quasi parè laici. Quarto patet hoc supra nono cum dicitur de ianitoribus: Fratres eorum in viculis morabantur, & veniebant in sabbathis suis de tempore ad tempus. In quo significatur aliquanta longitudo temporis, ergo non erant pauca partes, ut quidam existimant, sed multæ, scilicet, vigintiquatuor, sic erant sortes ianitorum, & cantorum.

De quibusdam verbis hic dictis, scilicet, quòd sex ianitores custodiebant ad Orientalem portam. &c. Quest. XXVIII.

QUÆRITUR vterius quomodo dicitur hic, quòd custodiebant ianitores sex ad portam Orientalem quotidie, & quatuor ad quamlibet aliarum portarum, quia videtur, quòd multo plures deberent custodire simul, eo quòd illi, qui erant de vna sorte, simul custodiebant, sed multo plures videntur, quòd essent de vna sorte, ideo plures deberent custodire simul. Respondet aliquis, quòd multi erant in qualibet sorte, & tamen non custodiebant omnes simul, sed cum quilibet fors ministraret vna hebdomada, ut supra probatum est, fortè quedam pars illius sortis ministraret vno die, & alia pars alio die, & sic essent pauci ministrantes simul, vel sorte mutabantur ianitores per diuersas partes diei, ut quidam ministrarent vno tempore diei, & alij alio, & tamen semper erant sex in porta Orientali, & quatuor in qualibet aliarum, & duo in qualibet exedrarum. Alio modo potest dici, & melius, quòd omnes, qui erant de vna sorte ministrabant simul custodiendo portas, & tamen diuidendi erant quatuor millia ianitorum per quatuor partes, & per multas exedras, quæ sortè erant plures, quàm quadraginta, & postea diuidendo quamlibet partem istarum per vigintiquatuor sortes, essent in qualibet sorte solum illi, qui ministrabant, scilicet, in porta Orientali sex, in qualibet alia quatuor, & in qualibet exedra duo: præter exedram ianitorum, in qua erant quatuor, ut patet in litera, & hoc sorte considerauerunt Dauid, & principes antequam diuiderent totam multitudinem quatuor millium ianitorum per partes, quot proueniret cuilibet sorti, & commentauerunt, ut prouenirent plures portæ Orientali, quia principalior erat. Et sic factum est, quòd prouenirent illi portæ sex in qualibet sorte, & cuilibet alteri portæ quatuor in qualibet sorte. Istud autem intelligendum est fuisse a principio diuisionis istius, quando erant præcite quatuor millia ianitorum. Nam postea facta diuisione partium per sortes, aliquæ partes illarum multiplicabantur in prole, & alia minuebantur, & ideo forte in porta Orientali, in qua nunc custodiebant sex aliquando custodirent soli quatuor, vtpote si efficeretur minor familia, vel fors, & aliqui custodirent plures, quàm decem, si familia custodiens multiplicaretur. Hic autem ponit solum de statu illo qui, cõpeterat a principio quæ facta est diuisionis quatuor

quatuor millia ianitorum per partes, & sortes, quia Atunc præcite erant tot, sed postea variatum est.

De Zacharia filio Selemia, qui habuit portam Orientalem. Quest. XXV.

QUÆRITUR vterius quomodo Zacharias filius Selemia accepit portam Orientalem. Nam non fuit factum hoc in alijs ianitoribus, scilicet, quod pater acciperet vnâ portam custodiendam, & filius acciperet aliam, & sic fuit speciale. Respondendum secundum quosdam, quod non fuit hic aliquid speciale, quia diuisio ista facta est per sortes, & sorte prouenit Selemia portæ Orientalis, & Zacharie filio eius portæ Septentrionalis, ut patet in litera. Sortes tamen equat, quia ita poterat prouenire cuiuscumque alteri, sicut Zacharie, cum sorte res dirimeretur, & sic dicitur in litera: Misit sunt sortes ex æquo magnis, & paruis. Ideo non fuit aliquid speciale, quòd portæ Orientalis proueniret patri, & portæ Septentrionalis filio, cum etiam potuisset esse, quod non ulli eorum aliqua portæ istarum proueniret. Dicendum est, quod aliquid speciale fuit, & ratio ista non stat. Nam licet non sit speciale, quod alicui fors proueniat, tamen quod ponatur ipse ad hoc, quòd ei proueniat, speciale est. Nam solum erant quatuor portæ, & non poterant prouenire nisi quatuor principibus, ideo non poterant poni sortes nisi pro quatuor, quia si ponerentur sortes pro pluribus, aliqui essent, quibus nihil posset prouenire per sortem, cum quatuor solum essent, quæ sorte dirimenda erant, cum ergo essent quatuor millia ianitorum, quod de istis acciperentur quatuor, ad hoc, quod sortes poneretur super eos, speciale erat, quia isti non accipiebant sorte, sed eligabant, ut sortes ponerentur super eos. Et tunc speciale etiam fuit, quod de istis principibus essent Selemias, & filius eius Zacharias, quia in alijs non fuit factum sic. Non enim fuerunt aliqui duo pater, & filius, qui haberent duas portas atrij nisi isti. Nam licet Semeias filius Obededom habuerit aliquid speciale inter fratres suos, quod ab eo descenderunt principes maximi, & non ab aliquo fratrum suorum, ut declaratum est. In quadam questione, & colligitur aliquo qualiter in litera, quia nomina filiorum suorum exprimuntur, & non nomina filiorum fratrum suorum: tamen ipse non fuit princeps alicuius portæ, sed pater tuus Obededom fuit princeps portæ Meridionalis, & sub eo omnes filij sui, ipse tamen Semeias non fuit princeps. Dicendum autem, quod istud specialiter fuit in Zacharia propter duo primò erat, quia ipse erat vir excellens. Nam dicitur in litera, quod erat vir prudentissimus, & tamen prudentissimis committenda est ministratio, quia prudentia est, quæ dirigit in agibilibus, ut patet 6. Eth. Ideo iustum fuit, quod committeretur huic portæ vna, potius quàm cuiquam alteri filio alicuius principis, eo quod ipse erat prior ad ministrandum, quod filius aliorum principum. Secundum est, quia ipse erat primogenitus, & primogenitis debent semper maiora, sicut dicitur Gen. 29. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, prior in domo, maior in imperio. Sic fuit in Semeia filio Obededom, qui etiam inter fratres suos habuit excellentiam, scilicet, quòd filij sui essent de principibus magnis, & filij fratrum suorum non, & hoc etiam propter duo. Primò propter excellentiam ad ministrandum: nam dicitur, quòd filij eius erant viri fortissimi, & ob hoc magis aptum erat, quòd ipsi essent principes, quàm quòd alij filij fratrum eius. Secundum erat, quia Semeia erat primogenitus Obededom, ut patet in litera, & debebat ipse excellere alios propter primogenituram.

De consilio seniorum, quid erat. Quest. XXVI.

QUÆRITUR vterius quid erat consilium seniorum, de quo dicitur hic in litera, scilicet, quòd Obededom custodiebat portam Australem, in qua porta erat consilium seniorum.

Respondendum est, quòd erat quedam domus magna, in qua conueniebant seniores ad consilium. Et ista vocabatur domus consilij, vel iudicij. Isti autem seniores erant septuaginta iudices, qui conueniebant cum summo Sacerdote, & diffiniebant omnes causas arduas Israelitarum. Pro quo sciendum, quod a principio cum Moyses eduxisset Israelitas de Aegypto, ipse solus regebat populum, & iudicabat in omnibus causis. Fiebat autem ei iste labor intolerabilis, nec poterat illum explere, unde Iethro focer eius dixit ei: Stulto labore cõsumeris tu, & populus, qui tecum est, supra vires tuas negocium est, solus illud complere non poteris, sed accipe consilium meum, & erit Dominus tecum. Et tunc ad consilium Iethro diuisit populum per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, qui causas populi minores audiebant, & quæ maiora erant remittebant ad Moysen: Exodi decimo octauo. Sed adhuc non erat sufficienter prouisum populo, & Moysi per hoc, quòd non poterat Moyses in omnibus grauibus causis prouidere: ideo conuersus est Deo petens, quòd occideret ipsum: ne tam amaram vitam pati cogeretur: Numeri undecimo. Deus autem voluit ei prouidere, & congregavit septuaginta seniores, quibus dedit spiritum propheticum, ut adiuuarent Moysen in rebus arduis. Et sic mansit prouisum sufficienter Moysi, & populo. Durauit autem iste ordo septuaginta seniorum, & decanorum, quinquagenariorum, & centurionum, & tribunorum toto tempore, quo manserunt Israelitæ in deserto. Postquam autem intrauerunt in terram Chanaan, non potuit manere iste ordo iudicum, quia iste ordo non conueniebat vni multitudini, quæ diuideretur per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos. Et tamen postquam Israelitæ fuerunt in terra Chanaan habitauerunt diuisi per loca, & non poterat conuenienter diuidi isto modo, ideo datus est alius ordo iudicum, & erant quidam iudices minores, qui iudicabant in causis minoribus, & a quibus poterat appellari ad alios. Alij erant iudices maximi, a quibus appellari non poterat, sed ad eos deuoluebantur omnes causæ per appellationem. Et causæ maxime directæ, & sine appellatione pertinebant ad iudicium ipsum. Primus ordo iudicum erat, quod in quolibet loco Israel constituerentur certi iudices secundum multitudinem, vel paruitatem populi, & isti erant oriundi de ipso loco, & erant laici, quia tamen non erant periti in lege, cum studium legis pertineret solum ad Sacerdotes, & Leuitas, dabatur cuilibet iudici duo assessores Leuitæ ad quorum consilium iudex diffiniret causas. Et isti non erant iudices, nec proferebant sententias, sed laicus ille cui assidebant erat iudex. Ita erat in omnibus locis Israel, ut ait Iosue. 4. Anti. Secundus ordo erat iudicum. Summorum, qui causas maximas tractabant, & isti erant septuaginta seniores, quorum primus erat summus Sacerdos, erantque semper isti congregati in loco, in quo erat Sanctuarium. Ad officium istorum pertinebat, quòd diffiniret in omnibus causis, quæ a minoribus iudicibus deuoluebantur ad eos per appellationem, & ab eis non poterat appellari. Nam summus Sacerdos erat princeps istorum iudicum, & ab eo non erat appellatio. Nam si quis non staret sententiæ eius occidendus erat: Deute. 17. Etiam causæ magnæ directæ pertinebant ad istos sine aliqua

aliqua deuolutione, quia iudices, qui erant constituti per loca singula non iudicabāt in causis arduis. Et ratio huius fuit, quia iudices minores, qui iudicabant per singula loca, successerant loco decanorum, quinquagenariorum, centurionum, qui erant in deserto sub Moyse: illi tamen solum iudicabant in causis paruis, vt patet Exo. 18. & Deut. 1. Ideo isti etiam iudicabant solum de causis paruis: septuaginta autē seniores, & summus Sacerdos, qui nunc erant, successerant loco Moyfi, & septuaginta seniorum, qui fuerant in deserto, sed ad Moysem oēs causę magnę directę veniebāt, & causę paruę per appellationem, vt patet Exo. 18. & Deut. 1. ex declaratis ibi, & aliquid colligitur ex litera. Ideo ad istos pertinebat iudicare in omnibus causis grauib; sine deuolutione per appellationem, & in causis quibuslibet per ius per appellationem illas deuoluendo. Considerandū autem, qđ isti septuaginta seniores non iudicabant, sed magis erant tamquam assessores. Solum autem summus Sacerdos, vel ille, quem ipse poneret loco sui iudicabat. Et illi consulebant ei, & deliberabant quid ille iudicare deberet. Sic enim colligitur Deut. 17. cum ponitur summus Sacerdos iudicans, vel aliquis iudex loco eius: nam dicitur: Qui superbiebit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille. Possunt tamen vocari largę iudices omnes illi septuaginta seniores, & etiam dicebant proferre sententiam, eo quod delibabant quid sententiandum esset. Et sic vocantur ibidem. Venies ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, & quares ab eis, qui iudicabant tibi veritatem, & facies quodcumque dixerint, sequerisque sententiam eorum. Nec tamen ex hoc aliquis putare debet, omnes istos proprię esse iudices, quia litera repugnat cum dicit, venies ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, si tamen omnes illi essent iudices non diceretur, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore. Item quia dicitur: Qui superbiebit nolens obedire Sacerdotis imperio, & decreto iudicis. Sciendum autē, quod isti septuaginta seniores erant de Sacerdotibus, & nullus laicus erat inter eos nec Leuita, vt colligitur Deute. 17. vbi agitur de istis iudicibus, scilicet. Si difficile, & ambiguum iudicium apud te esse perspexeris, venies ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, qđ iudicabunt tibi veritatē, & facies quodcumque dixerint. Ergo Sacerdotes erāt omnes isti seniores. Sciendum etiam, quod omnes isti erant semper congregati in loco Sanctuarij, vbicumque Sanctuarium esset. Et erat ibi domus vna, in qua conueniebant ad iudicandum. Et si mutabatur Sanctuarium de loco ad locum, etiam mutabatur domus consilij. Patet de hoc Deuteronom. decimo septimo, cum dicitur: Si difficile, & ambiguum iudicium apud te esse perspexeris, surge, & ascende ad locum, quę elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit, & iudicabunt tibi veritatem, & facies quęcumque dixerint, qui pręsunt loco, quem elegerit Dominus. Locus autem, quem Dominus eligebat, erat locus Sanctuarij: ideo in illo loco erat semper domus seniorum. Et quia nunc fabricatum est templū Salomonis in Ierusalem, & ibi semper manere debebat, facta est quędam domus, in qua congregantur, & ista erat ad portam Meridianam Sanctuarij in atrio, vbi erat custos Obbededom. Et istam portam semper custodiebant quatuor Leuitę, & pręter istos erant duo Leuitę custodientes portam domus consilij, & ista est domus, vel consilium seniorum, de quo hic agitur. Durauit autem iste ordo iudicium totę tem-

porę, quo mansit status iudaicus. Nam etiam tempore Christi erant isti septuaginta seniores, & habebant istud officium, & per sententiam eorum Christus occisus est: de quo Matth. 27. scilicet. Mane autem facto omnes principes Sacerdotū, & seniores populi iniierunt consilium aduersus Iesum, vt eum morti traderent. Et ibi sæpe dicitur de senioribus, & Sacerdotum principibus. Et isti faciebant consilium sæpe, & loquebantur multa contra Christum, vt patet ex omnibus Euangelistis.

Porro Achias erat super thesauros domus Domini, & vasa sanctorum. Filij quoque Dan filij Gerson. De Ledam principes familiarum: Ledam, & Gersoni Iehieli. Filij Iehieli Zatham, & Ioel fratres eius super thesauros domus Domini Amramitis, & Iaa- ritis, & Hebronitis, & Ozielitis. Subael autē filius Gerson filij Moyfi prępositus thesauris, frater quoque eius Eliezer, cuius filius Raabia, & huius filius Isaias, & huius filius Iruā, huius quoque filius Zechri, & huius filius Selemith. Ipse Selemith, & fratres eius super thesauros sanctorum, quę sanctificauit Dauid rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus, de bellis, & manubijs præliorum, quę consecrauerat ad instaurationem, & supellectilē templi Domini. Hęc autē vniuersa sanctificauit Samuel vidēs, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Iacob filius Saruie, omnesque sanctificauerant ea per manum Selemith, & fratrum eius. Iaa- ritis verō præerat Conenias, & filij eius ad opera forinsecus super Israel ad docendum, & iudicandum eos. Porro de Hebronitis Asabias, & fratres eius viri fortissimi mille septingenti præerant Iraeliti, trans Iordanem contra Occidentē, in cunctis operibus Domini, & in ministerium regis. Hebronitarum autē princeps fuit Ieria secundum familias, & cognationes eorum. Quadragesimo anno regni Dauid recensiti sunt, & inuenti sunt viri fortissimi in Gazer Galaad fratresque eius Robustioris ætatis duo millia septingenti principes familiarum. Pręposuit autē eos Dauid rex Rubenitis, & Gadditis, & dimidię tribui Manasse in omne ministerium Dei, & regis.

Porro Achias. Hic ponitur secundum huius scilicet. de thesaurarijs, & dicitur. Porro Achias erat super thesauros domus Domini. Id est iste erat prępositus, & custos principalis oīum thesaurorū domus Dñi, ac vasa sanctorū. erat custos sup oīa vasa sacra, in quibus ministrabat, in Hebræo dicitur. Super thesauros sanctorum. Vbi nos dicimus super vasa sanctorum, & idem est. Litera tñ nostra dixit super vasa sanctorum ad faciendū aliqualem

qualem differentiam, ne replicaretur idem. Pro quo sciendum, quod nomine thesaurorum domus Domini, comprehendebantur omnia vasa, in quibus ministrabatur, & totum aurum, & argentum, quod erat in massa, & etiam lapides preciosi, & vestes sacre Sacerdotum ad ministrandum in illis Domino, sicut aliqua vasa, & vestes, & aliqua alia erant non consecrata. De primis patet, quia non poterant ministrari Domino in aliquo vase, vel veste, nisi consecrata esset vestis, & vas. Nam Moyse vnxit totum tabernaculū, & omnia vasa eius, & vestes Sacerdotales oleo vnctionis, & per hoc consecrauit illa, vt patet Exo. 31. & erat istud oleum sacrum factum ex multis aromatis, & rebus liquidis, & sumptis in determinato pondere, de cuius consecratione patet Exo. 30. Ita nunc omnia vasa, in quibus ministrabatur, etiam vestes consecrauerunt. Erant alia vestes quarum non erat vsus in ministracione, nec erant consecrate. Et aliqua vasa, quę fiebant, vel fortē offerebantur pro ministerio templi, & tamen nondum ministrabantur in eis. Erat etiam argentum, & aurū in massa, & lapides preciosi. Et ista etiam non erant consecrata: illa, quę erant consecrata vocabantur vasa sanctorum, id est, vasa sancta, scilicet, sanctificata per consecrationem, vel vocabantur vasa sanctorum, id est, quia vsus illorum erat in ministerio sacro. Alia autem, quę non erant consecrata vocabantur thesauri, quia thesauros nominat diuitias, & non aliquem vsū. Vasa autem nominant aliquam ministracionem, & ad distinctionem istam, dictum est hic super thesauros Domini, & super vasa sanctorum. Filij Ledam filij Gerson. Ponuntur etiam hic alij principes thesaurariorum, scilicet, Ledam, qđ erat filius Gerson. Iste Gerson fuit filius Leui. Nam Leui habuit tres filios, scilicet, Caath, Gerson, Merari: Num. 3. & supra 23. Et habuit Gerson duos filios. Lobni, & Semei, a quibus nominatę sunt duę familie, scilicet, Lobnitica, & Semeitica: Num. 3. Et ille, qui vocatur Lobni vocatur alio nomine Lerdam, vt patet hic, & supra 23.

De Ledam principes familiarum, Ledam, Gerson, Iehieli. Narratur progenies Gersonitarum, quia fuerunt aliqui thesaurarij de illa, & dicitur, quod Gerson fuit pater Lerdam, & Lerdam pater altacius Lerdam, & Gerson, & Iehiel, isti tres descenderunt de Lerdam, & fuerunt principes in familia Gersonitarum, a quibus thesaurarij descenderunt.

Filij Iehieli, Zatham, & Ioel fratres. Iehieli, qui erat pater duorum duorum, scilicet, Zathā, & Ioel. erat filius Lerdam, & isti duo fuerunt principes thesaurariorū de Gersonitis.

Super thesauros domus Domini. Hic accipiuntur largę thesauri, tam pro vasis sacris quā non sacris.

Amramitis, & Iaa- ritis, & Hebronitis, & Ozielitis. Id est isti suprapositi, & qui sequuntur, fuerūt positi principes de Amramitis, & Iaa- ritis, & Hebronitis, & Ozielitis, vt aliqui putant. Sed iste sensus est falsus, quia isti, qui supra ponuntur non sunt de Amramitis, nec de Ozielitis, sed solum de Gersonitis, qui pertinent ad aliam familiam, sed sensus est, quod isti, qui sequuntur ex illo versu: Subael autem filius Gerson sunt de Amramitis, Iaa- ritis, Hebronitis, & Ozielitis. Pro quo sciendū, quod Leui habuit tres filios, scilicet, Caath, Gerson, & Merari, & ab istis nominatę fuerunt tres familie principales in tribu Leui. Sub istis autem familiaritę familie particulares minores, scilicet, familia Caath diuisa est in quatuor, scilicet, in Amramitas, Iaa- ritis, Hebronitas, Ozielitas. Familia Gerson diuisa est in duas, scilicet, in Semeitica, & Lobnitica: Familia Merari diuisa est in duas, scilicet, in Moholitas, & Mustas, vt patet Num. tertio: hic autem intendit si-

gnificare Scriptura de quibus familijs Leuitarum fuerunt thesaurarij, & dicitur, quod fuerunt de duabus, scilicet, de familia Gerson, & Caath. De familia autē Merari nulli leguntur fuisse. Voluit ergo significare Scriptura, quod qui erāt de familia Gersonitarum, & qui de familia Caathitarum. Et dicitur, quod de familia Gerson fuerunt Zatham, & Ioel duo fratres super thesauros domus Domini. Et ad significandum, qđ isti sunt de familia Gerson, ponitur progenies, & dicitur, quod filius Gerson fuit Lerdam, & filij Lerdam fuerunt tres, scilicet, Lerdam, Gerson, Iehieli, & filij Iehieli fuerunt Zatham, & Ioel. Et isti fuerunt super thesauros domus Domini. Isti duo leguntur principes thesaurariorum de familia Gerson. Deinde dicitur, qui erant thesaurarij de familia Caath. Et dicitur, qđ de Amramitis, Iaa- ritis, Hebronitis, & Ozielitis fuerunt isti, qui sequuntur in litera. Et ponuntur iste quatuor familie particulares loco vnus familie, scilicet, Caath, & non est sensus, quod de omnibus istis familijs fuerunt aliqui thesaurarij. Nam de Iaa- ritis, & Hebronitis, & Ozielitis nulli fuerunt thesaurarij cum solum ponantur infra thesaurarij de filijs Moyfi. Et tamen filij Moyfi erant solum de familia Amramitarum, cum Amram genuerit Moysem, & Aaon, vt patet supra 23. & Exod 6. Sed ponuntur omnes iste quatuor familie ad significandum, quod de omnibus istis non fuerunt alij thesaurarij, nisi isti, qui exprimitur infra, qui solum fuerunt de familia Amramitarū, & tamen ponuntur etiam Iaa- ritis, Hebronitis, Ozielitis ad significandum, quod de illis non fuissent alij thesaurarij.

Subael autem filius Gerson filij Moyfi prępositus thesauri. Iste Subael ponitur princeps thesaurariorum de filijs Caath, & erat Subael filius Gerson, & nepos Moyfi. Habuit enim Moyse duos filios, scilicet, Gerson, & Eliezer, quos genuit in terra Madian de Sephora filia Iethro Sacerdotis Madian: Exod. secundo. Et de filijs Moyfi erant nunc thesaurarij, & non est iste Gerson filius Leui. Nam duplex est Gerson immo multiplex, vnus est filius Leui a quo nominata est familia Gersonitarum. Alius est Gerson filius Moyfi, a quo non fuit nominata aliqua familia, & de isto dicitur hic. Interpretatur autem Gerson peregrinus, vel aduena. Et imposuit ei Moyse istud nomen, eo quod qđ genuit ipsam, erat extra terrā suam, vt patet Exo. 2. scilicet. Peperit ei filium, quem vocauit Gerson, dicens. Aduena fui in terra aliena.

Fratres quoque eius Eliezer. Id est etiam fratres istius Subael fuerunt principes thesaurorum. Et dicitur fratres quoque eius Eliezer, id est, fratres istius Subael, qui erant filij Eliezer, & accipiuntur fratres largę, id est, cognati. Nam non erant filij Eliezer fratres Subael, eo quod Subael erat filius Gerson, & alij erant filij Eliezer. Erant tamen de eadem cognatione, quia erant filij duorum fratrum.

Cuius filius Rabia. Eliezer fuit secundus filius Moyfi, nec legitur habuisse alios filios, & vocauit istum secundum Eliezer, quod interpretatur Deus meus adiutor meus. Et imposuit istud nomen ei, quia Deus tuus eripuerat eum de manu Pharaonis, vt occideret eum, quando nunciatus est ei, quod occidisset Aegyptium, & sepelisset illum in sabulo. De hoc patet Exod. secundo, scilicet. Alterum quoque peperit quem vocauit Eliezer, dicens: Deus patris mei adiutor meus, eripuit me de manu Pharaonis. Iste Eliezer genuit filium nomine Rabia.

Et huius filius Isaias. Scilicet, Isaias fuit filius Rabia. Non est iste Isaias propheta, quia ille fuit multo tempore post istum. Nam iste fuit pronepos Moyfi, & Isaias Propheta fuit tempore Ozię regis, & Ioathā, & Achaz,

Achaz, & Ezechie regum Iudæ, ut patet Iſaie primo. Etiam iſte Iſaiaſ fuit filius Rabia, & ille fuit filius Amos, ut patet Iſaie primo.

Et huius filius Ioram. Scilicet, filius Iſaia. Non eſt iſte Ioram rex Iſrael, quem occidit Thou, & regnavit pro eo, ut patet quarto Regum nono, nec etiam fuit Ioram rex Iudæ, de quo quarto Regum octavo, & ſequenti lib. capitu. 11. quia iſte fuit multo tempore ante illos. Etiam iſte fuit Leuita, illi autem laici, cum eſſent reges.

Huius quoque filius Zechvi. Scilicet, filius Ioram. *Et huius filius Selemith.* Iſte fuit propter quem enarratur tota iſta generatio. Nam alij non fuerunt principes theſaurariorum, quia mortui ſunt ante David. Et tamen poſiti fuerunt ad demonſtrandum quomodo iſte Selemith deſcendit de ſtirpe Moyſi.

Iſte Selemith, & fratres eius ſuper theſauros ſanctificatos. Scilicet, iſte fuit princeps ſuper theſauros ſanctificatos Domino: hic vocatur theſauri, & non vaſa, eo quod accipitur pro illis, quæ offerrebantur Domino, & ponebantur in Sanctuario, & per hoc ſanctificabantur. Nam illi, qui capiebant aliquid in bello, offerrebant aliquid Domino de illo, & quod offerrebat dicebatur ſanctificari, quia tranſibat iam in proprietatem Dei, & Sanctuarij, de quo infra declarabitur in quadam quaſtione. Et ſic iſte Selemith non erat cuſtos vaſorum ſacrorum, in quibus quotidie miniſtrabatur: nec etiam veſtium ſacrarum, in quibus induebantur Sacerdotes, ſed erat cuſtos theſaurorū pertinentium ad Deum, qui tamen non erant redacti in vaſa, ſed erat aurum, & argentum rude ad huc in maſſa, & alia metalla, quæ poterant proficere in miniſterium cultus Domini, quia omnia genera metalloꝝ ponebantur in theſauris Domini. Nam de auro, & argento, ere, & ferro, patet Iſaie ſexto. Et tamen eſt nomen generale ad multa metalla. Iſte Selemith ponitur hic eodem modo bis, & tamen in Hebræo non ponitur ſic, quia prima vice vocat Salmith, ſecunda vice vocatur Salmoth, ſed idem eſt. Nam in Hebræo conſuevit fieri iſta mutatio literarum, & ſyllabarum in nominibus, ut ſepe dictum eſt, de quo ſupra 23. Et erat iſte Selemith, & fratres eius, id eſt, cognati ſui principes theſaurorum.

Quæ ſanctificavit David rex. Non præerat iſte Selemith vaſis ſacris, in quibus fiebat miniſterium quotidianum, ſed auro, & argento, & alijs metallis, quæ offerrebantur, & reponerentur in theſauris Domini, & dicitur.

Quæ ſanctificavit David. Id eſt, quæ obtulit. Nam qui offerrebat dicebatur ſanctificare, quia per oblationē rex oblata efficiebatur ſancta, quia iam non pertinebat ad hominem, ſed ad Deum, qui ſanctus eſt, vel cuius omnia ſancta ſunt.

Et principes familiarum, & tribuni, & centuriones & duces exercitus. Scilicet, non ſolum David obtulit ea, quæ erant in theſauris Domini, ſed etiam principes tribuum, & tribuni, & centuriones. Principes tribuum erant duodecim, quia in qualibet tribu erat vnus princeps, & cū eſſent magni viri offerrebat auri, & argenti Dño. Tribuni vocantur, qui præſunt mille viris. Centuriones autem, qui præſunt centis viris, & præter iſtos etiam quicunq; principes exercitus, qui erant potentes, obtulerunt aliquid in theſauris Dñi, & oīa iſta ſervabantur per Selemith, & fratres eius. *De bellis, & manubijs præſtorum.* Id eſt omnia iſta, quæ conſecrata fuerant Domino, accepta fuerunt in bellis, & erant de manubijs, id eſt, ſpolijs. Manubium enim dicitur, quod manu includitur, vel capitur. Et dicitur de manus, & bios quod eſt uentura quali menſura manus, & inde dicitur manubium capulum gladij, id eſt, pars illa, per

quam capitur, & tenetur. *Quæ conſecrauerant.* Id eſt, obtulerant, & per iſtam oblationem iſta efficiebantur.

Ad inſtaurationem. Id eſt ad reedificationem templi Domini. Nam poſtquam edificatum erat templum Domini, opus erat, quod aliquando repararet, quia propter vetuſtatem multa peribant. Et ad reparationem illorum neceſſaria erat pecunia. Iſta reparatio legitur bis facta in templo Salomonis antequam deſtrueretur per Caldeos. Prima vice facta eſt tempore regis Ioas, qui fecit colligi pecuniam ab vniuerſo Iſrael ad ſartatecta templi, de quo 4 Reg. 12. & ſequenti lib. capitu. 24. Secunda vice facta eſt tempore regis Joſia, quando inuentus eſt liber in domo Domini, de qua habetur 4. Reg. 22. ſequenti lib. capitu. 34. Ad iſtā inſtantiam neceſſaria erat pecunia, & propter hoc David, & principes obtulerunt multa in theſauris Domini.

Et ſupelleſtilem templi Domini. Id eſt, etiam neceſſarium erat habere pecuniam pro ſupelleſtilibus, & pro illis oblata eſt. Vocantur ſupelleſtilia hic large omnia, quæ erant neceſſaria in templo ad aliquem vſum, ſicut omnia vaſa, & etiam veſtes ſacræ, & pecunia ſolum erat neceſſaria in templo pro iſtis duobus, ſcilicet, pro reparatione edificationum, & pro ſupelleſtilibus: Erat etiam neceſſaria pecunia ad ſumptus quotidianos, ſcilicet, pro ſacrificijs, & expenſis, quæ fiebant in alijs ceremonijs, & etiam pro iſtis fiebant oblationes quotidianæ, & collectæ, quæ fiebant in quibusdam feſtiuitatibus in vltimis diebus, qui vocantur cetus, & collectæ, ut patet Leuit. 23. & Deuter. 16. Ideo principaliter erant pecunie neceſſarie ad iſta duo. *Hæc autem vniuerſa ſanctificavit Samuel videns.* Id eſt, omnia, quæ conſecrata fuerant, & poſita nunc in theſauris templi, fuerunt conſecrata per Samuelem, & per iſtos, qui ſequuntur, & vocatur Samuel videns, id eſt, Propheta, quia qui nunc vocatur Propheta, vocabatur olim videns, ut patet primo Regum nono, & vocabantur Prophete videntes, quia videbant ea, quæ alij non videbant, ut exponit Hiero. in Epitola ad Paulinum.

Et Saul filius Cis. Iſte fuit primus rex Iſrael, & conſecrauit multa ſpolia Domino de illis, quæ acceperat in bellis: nam multa bella fecit.

Et Abner filius Ner. Iſte erat princeps militiæ Saulis: primo Regum decimo quarto. Et erat primus poſt regem, ideo fuit nimis diues, poſſiſſimè, quia cū eſſet princeps belli, multa ſpolia accipiebat in bello, quæ conſecrabat Domino.

Et Ioab filius Saruia. Iſte fuit princeps militiæ David vir laudabilis nimis, qui propter prohibitam adeptus eſt principatum militiæ, ſcilicet, quia primus percuffit leuſog, ſcilicet, in caſtro montis Sion, & tetigit ſitulas domatium ſecundo Regum 5. & ſupra 11. Iſte eſt filius Saruie: nam Saruia eſt mater eius, & eſt ſoror David, ut patet ſupra 2. c. Tres autem fuerunt filij eius viri clariffimi ſ. Ioab, Abiſai, & Aſael. Et quia Ioab erat princeps militiæ David, poterat habere de bellis plura ſpolia quam alij ſerui David, ideo ipſe plura conſecrauit Domino, & ponitur hic ſpecialiter de eo.

Omnes, qui ſanctificauerunt ea per manū Selemith, & fratrum eius. Id eſt omnes iſti, qui conſecrauerunt aliquid Domino, conſecrauerunt illud per manū Selemith, id eſt, dederunt illud Selemith, & fratribus eius tanquam theſaurarijs Domini, & illud tradere erat conſecrare. Fratres autem i. cognati Selemith: erant n. principes theſaurorū, ſed ipſe Selemith erat præcipuus inter oēs. *Iſta autem verò.* Hic ponit tertium huius. c. in quo agit de præpoſitis. Iſtud enim erat vnus de officijs Leuitarum

uitarum, ut patet ſupra 23. & fuerunt iſti, qui ſequuntur iudices, & præpoſiti, & dicitur.

Iſta autem verò præerat Conenias. Iſti conſtituebantur ad iudicandum in Iſrael, & ponebatur vnus princeps eorum, ſcilicet, Conenias, quia in quolibet officio, vbi erat multitudo, ponuntur aliqui principes, quia ſine principibus eſt multitudo inordinata. Erant autem iſti iudices Iſtauræ, qui erant de ſtirpe Caath. Pro quo ſciendum, quod tres erant familiae Leuitarum, & ſupra dictum eſt, ſcilicet, Caath, quæ diuidebatur in quatuor familias particulares, ſcilicet, Amramitarum, Iſtauritarum, Hebronitarum, Ozielitarum, ut patet Num. 3. Et de ſecunda familia Iſtauræ, ſcilicet, Iſtauritarum erant plurimi iſtorum iudicum, & princeps eorum erat Conenias, de iſto autem Conenia an ſit ille, qui erat princeps cantorum in portatione atq; de quo habetur ſupra 15. infra declarabitur in quadam quaſtione.

Et filij eius. Etiam filij Conenias erant principes, ſed patet eorum erant principes maior.

Ad opera fornicis ſuper Iſrael. Scilicet, in hoc diferebant iſti Leuitæ ab alijs, quia omnes alij, ſcilicet, cantores, & ianitores habebant officia in Sanctuario, iudices autem, de quibus hic dicitur habebant opera fornicis, quia erant ſuper diuerſas partes terræ Iſrael ad docendum indoctos, & ad iudicandum in cauſis.

Ad docendum, & ad iudicandum eos. Diſcurrerant n. Leuitæ per diuerſas partes terræ Iſrael, prædicando legem, ut iuſte veretur illi, qui indocti erant, ſicut nunc prædicatores diſcurrunt, & etiam conſtituebantur iudices in ſingulis locis tanquam aſſeſſores, & de quo magis infra declarabitur in quadam quaſtione.

Porro de Hebronitis Aſabias, & fratres eius. Iſta erat alia familia particularis Leuitarum, de qua erant etiam iudices, & erant iſti de familia Caathitarum. Nam diuidebatur iſta familia per quatuor, quarum vna erat familia Hebronitarum, & inter iudices, & doctores de familia iſta, erat princeps Aſabias, & filij eius.

Viri fortiſſimi mille ſeptingenti. Non intelligitur iſtud de Aſabias, & filijs eius, quia non poterant illi eſſe tot, ſed intelligitur de Hebronitis. I. q. de tota familia Hebronitarum erant mille ſeptingenti. Leuitæ conſtituti in iſto miniſterio iudicandi, & docendi. *Præerant Iſraeli.* Refertur ad oēs mille, & ſeptingentos Leuitas: nam præerant Iſraelitis cum eſſent iudices eorū, & haberent alia officia, vel dignitates, ſecundū quas exercebant poteſtatem ſuper Iſraelitas.

Trans Iordanem contra Occidentem. Dicitur hoc, ut ſciatur, quæ terra Iſta: Iſta erat iſta, in qua docerent, & iudicarent. Erat autem diuiſa tota terra in duas partes, licet non æquales. Vna pars terræ Iſrael erat ad Orientem Iordaniſ: alia erat ad Occidentem. Et in parte Orientali, quæ vocatur terra duorum regum Amorrhæorum habitauerunt duæ tribus, & dimidia Deuteronom. 2. & 3. & Iſaie 12. & 13. In parte autem Occidentali habitauerunt reliquæ nonem tribus, & dimidia. Iſti autem Hebronitæ præerant Iſraelitis habitantibus ad Occidentalem partem, vbi erat maior pars terræ Iſrael.

In cunctis operibus Domini. Id eſt exercebant in regione illa omnia opera, quæ pertinebant ad Deum, ſicut docere, & iudicare, & alia, de quibus dicitur in quadam quaſtione. *Et in miniſterio regi.* Id eſt etiam ſeruebant regi iſti Leuitæ in regionibus illis, quia fortè exercebant iurisdictionem illius, vel colligebant redditus ſuos, aut dicebant alia ſimilia pertinentia ad miniſterium regis.

Hebronitarum autem princeps fuit Ieria. Non fuit iſte ſolus princeps, quia etiam Aſabias, & filij eius fuerunt principes in familia Hebronitarum, ut patet ſupra,

ſed iſte fuit alius princeps. *Secundū familias, & cognationes eorum.* Iſta familia Hebronitarum non erat de principalibus familijs Leuitarum, ſed erat quedam pars familiae Caathitarum: ideo ipſa non poterat habere ſub ſe familias, & agnationes, ſed accipiuntur familie nimis largè pro quibuſcunq; domibus, & cognationibus particularibus. Et hoc modo familia Hebronitarum fortè eſt diuiſa in multas familias particulares, & ponuntur hic familie, & cognationes pro eodem, ſed cognatio eſt nomen magis generatū, & conuenit tam familie quam domui. *Quadrageſimo anno regni David recensiti ſunt.* Scilicet, oēs iſte numerationes Leuitarum, & ordinationes Sacerdotum factæ ſunt anno quadrageſimo regni David, & iſte fuit annus vltimus vite eius. Nam ſolum regnavit David quadrageſima annis. 7. 29. & 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. Et iam propinquus morti fecit oēs iſtas ordinationes. Sic. n. dicitur 23. q. David ſenex, & plenus dierum conſtituit regem Salomonem, & vocauit principes Iſrael, & Sacerdotes, & Leuitas ad ordinandum ea, quæ habent hic. Et hoc tempore David fecit iſtam ordinationem, quia prioribus temporibus vacabat bellis, & non poterat facere aliquid horum, nunc autem finitis illis circa finem vite potuit vacare ordinationi cultus diuini. Item cum David videret ſe cito moriturum, noluit relinquere aliquid inordinatum, & ad hoc ordinatum aliquid de cultu Dei, & de edificatione templi Dei, & de conſtitutione Salomonis in regem, de quibus declaratum eſt. 3. 22. & 23. in quibusdam quaſtioneibus. *Et inuenti ſunt viri fortiſſimi in Iazer Galaad.* Scilicet, iſte Leuitæ, qui ſupra numerati ſunt, & erant viri fortiſſimi, & erant in Iazer Galaad. Eſt enim terra Galaad quedam regio ad Orientalē partem Iordaniſ, & vocatur a monte Galaad. Nam terra, quæ eſt in circuitu illius montis vocat terra Galaad. Ille mons vocatus fuit ſic a Iacob: nam in eo comprehendit Iacob Iacob fugientem, & poſtea pepigerunt ſedus, & in teſtimonium æternum illius fecerit, poſuerunt quendam aceruum lapidum. Et tunc vocatus eſt mons ille Galaad quod interpretatur cumulus teſtis, vel aceruus teſtimonijs, ut patet Gen. 31. In terra conſtituta illi monti eſt ciuitas Iazer, & in iſta reperti ſunt iſti Leuitæ Hebronitæ, qui nunc fuerunt computati.

Fratresque eius. Scilicet Ieria. Nam dicitur ſupra, quod Ieria erat princeps Hebronitarum, & hic ponuntur fratres eius, id eſt, viri de cognatione ſua: accipiendū cognationem largè. Nam accipiendū illam prout deſcendit ab aliquo principio immediato, vel propinquo, non poterant eſſe tot viri nunc de cognatione Ieræ. ſ. duomillia, & ſeptingenti, ſed vocantur fratres eius, ſicut interdum omnes, qui ſunt de eadem familia, vel tribu, vocantur fratres.

Robuſtioris ætatis. Id eſt, viri fortes, qui iam poterat pugnare, & facere quæcunq; alia opera dura. Iſtud autem dicitur ad tollendum dubium, quia hic dicitur, quod iſti Leuitæ numerati ſunt, & tamen conſuetudo Leuitarum erat, quod numerarentur ab vno menſe, & ſupra, ut patet Num. 3. & 26. Ita crederetur nunc, quod numerati fuerant iſti ab vno menſe, & ſupra. Ideo dicitur, quod omnes iſti erant robuſtioris ætatis, id eſt, viri fortes, ſcilicet, iam vltra annum viceſimum.

Duo millia ſeptingenti principes familiarum. Omnes iſti erant principes familiarum, ſcilicet, Iſtauritarum, & non familiarum ſuarum. Nam non poterant eſſe tot familie intra familiam Hebronitarum. Nam familia Hebronitarum erat quedam pars familiae Caathitarum. Quō ergo poterant eſſe in ea duomillia, & ſeptingente familie? Nam vix poterant eſſe tot viri poſſiſſimè, quia dicitur, q. omnes erant fratres Ieræ, id eſt, de

de familia eius, vel cognatione. Quomodo ergo poterant esse omnes isti principes diuersarum familiarum? Sed intelligendum est, quod erant principes familiarum virorum Israel, non tamquam capita familiarum, sed tamquam habentes iurisdictionem aliquam super omnes istas familias Israelitarum, cum constituti essent indices, & doctores. Vel potest intelligi de familijs Leuitarum, scilicet, quod isti erant principes familiarum, id est principes in familijs suis, non quidem, quod quilibet eorum esset princeps vnus familie, sed quod quilibet eorum in familia sua erat princeps, id est, vir, de quo fiebat mentio, id est, dato quod solum essent duae familie omnium istorum, adhuc illi possent esse principes familiarum per istum modum. Et iste secundus sensus magis conuenit literę, quia alias litera ista coincideret cum sequenti.

Præposuit autem eis David rex in omne ministerium Dei, & regis Rubenitis & Gaditis, & dimidie tribui Manasse. Scilicet, isti duomilia, & septingenti, qui erant in Iazer Galaad, præpositi fuerunt a Dauid super Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse. Isteque duę tribus, & dimidia habitabant ultra Iordanem ad Orientalem partem eius, vt patet Numi. 32. & Iosue primo peneruntque iste duę tribus, & dimidia terram istam. Nam quando Moyſes, & Israelite ceperunt terram istam de manu duorum regum Amorrhęorum, videntes duę tribus, & dimidia, quod terra Galaad, & quasi tota terra istorum duorum regum erat valde paucalis, & ipsi habebant infinitam substantiam in pecoribus, perierunt terram illam a Moyſe, & a filijs Israel in possessionem, licet nullam aliam terram Israelite obtinissent, & concessa est eis, iurauerunt tamen prius, quod irent cum alijs Israelitis ultra Iordanem ad pugnandum contra Chananeos: nec redirent in terram suam, quousque obtinerent pacifice Israelite terram de manibus Chananeorum, & sic factum est, vt patet Numi. 32. & iuerunt postea de duabus tribubus, & dimidia quadraginta millia virorum armati, & transierunt Iordanem cum ceteris Israelitis: Iosue primo, & quarto. Et non redierunt in terram suam vique post longa tempora, quando iam Israelite pacifice tenebant terram, quam possederant Chananej: Iosue vigesimo secundo. Isti Leuite erant de terra Galaad de vrbe Iazer: ideo præpositi fuerunt duabus tribubus, & dimidie in quarum terra habitabant, & præerant isti pro ministerio Dei, & regis, scilicet, aliqua ministeria Dei erant necessaria in terra illa, quę fiebant extra templum, & ista exercebantur per istos Leuitas. Et vult Nicolaus, quod istud erat, quia in terra illa quedam vineę, & agri donati fuerant templo Domini, & curam de illis habebant isti Leuite, sed de hoc infra dicetur. Ministerium autem regis erat, quia rex committebat aliqua negocia eis expedienda in terra illa.

De necessitate thesaurariorum. Quest. XXVII.

Quæritur primo circa thesaurarios, de quibus supra dictum est, ad quid erat necessarium ministerium eorum in templo.

Respondendum, quod valde erat necessarium. primo quia in templo Domini fiebant quotidie ministraciones Sacerdotales, & Leuitice, & iste requirebant vestes, & vasa. Nam Sacerdotes ministrabant in vasis sacris aureis, & argenteis, scilicet, in acetabulis, Ciathis, phialis, mortariolis, & thuribulis, & ista erant vasa libaminum, de quibus Exo. vigesimo quinto: ista autem seruari debebant in templo: ideo pro his necessarij erant thesaurarij. Etiam Sacerdotes induebantur vestibus sacris ad ministrandum. Nam

Exod. vigesimo octauo ponuntur vestes summi Sacerdotis, & vestes minorum Sacerdotum, & sine his non ministrabant, & iste custodiri debebant in templo, quia non utebantur Sacerdotes eis extra sacra ministeria, vt patet Leuitico de Sacerdote, qui exuebat vestes sacras, quibus indutus erat, quando educebatur cineres de altari extra templum, & pro istis erant etiam necessarij custodes, sic etiam erat de vestibus Leuitarum. Nam licet non haberent Leuite vestes sacras, habebant tamen quasdam stolas albas, quibus induebantur, quando ministrabant. Nam Salomon fecit eis multas de his, quando edificauit templum, vt ait Iosepho octauo. Antiquita. & etiam iste custodiebantur per aliquos, qui erant thesaurarij. Item multa offerrebantur in templo Domini in auro, & argento, & alijs donarijs, quę per ipsos thesaurarios custodienda erant, sicut Dauid consecrauit, & Saul, & multi alij, de quibus habetur in litera, consecrauerunt Domino thesauros magnos quos acceperant de bellis, & isti traditi sunt custodiendi Selemith, & fratribus eius, qui erant thesaurarij, vt patet in litera. Insuper conuenerunt erat in quibusdam diebus congregari populum, & fieri collectam. Istud enim erat die octaua festiuitatis Tabernaculorum, & vocatur dies ille cętus, & collecta. Leui. vigesimo tertio, & Deuteronomo. decimo sexto, scilicet. Quia in die illa congregabatur cętus populi. Et de omnibus illis colligebatur pecunia pro expensis necessarijs, & ad sacrificia, & alias ceremonias templi, & fiebat hoc conuenienter in festiuitate Tabernaculorum, quia in illa festiuitate tenebantur conuenire omnes masculi Israel in locum Sanctuarij, vt patet Exod. vigesimo tertio, & trigesimo quarto, & Deuteronomo. decimo sexto. Et sic omnes de Israel dabant aliquid tunc pro illis expensis, & custodiebantur omnia hæc per thesaurarios, ideo officium illorum ad istud, & ad multa alia necessarium erat in templo Domini.

An officium thesaurariorum distinctum esset ab officio ianitorum. Quest. XXVIII.

Quæritur vltius de officio thesaurariorum an distinctum esset ab officio ianitorum. Alquis dicit, quod non, quia ianitores custodire habebant portas, & non solum portas templi, sed etiam portas exedrarum, in quibus erant thesaurarij: ideo videtur, quod nihil relinquebatur thesaurarijs custodiendum ultra id, quod custodiebant Leuite. Et confirmatur hoc, quia thesauri domus Domini custodiebantur in exedris, quę erant in circuitu templi: omnes tamen exedre custodiebantur a ianitoribus, quia in quibusdam erant duo ianitores, præterquam in quadam exedra, quę vocabatur ianitorum, in qua erant quatuor, vt patet supra in litera. Ergo istis custodiendis non erat necessarium ministerium thesaurariorum, & si aliqui erant thesaurarij, essent ijdem cum ianitoribus, sed differrent secundum rationem, Nam essent ianitores in quantum ianuas custodiebant, & essent thesaurarij in quantum in illis domibus, quas custodiebant, erant thesauri.

Respondendum est, quod officium ianitorum, & thesaurariorum habebat magnam similitudinem, in quantum vtrique custodiebant, & tamē differebant. Primo patet, quia non erant ijdem ianitores, & thesaurarij: nam ianitores fuerunt positi de duabus progeniebus. Ideo Coritis, & de filijs Merari. Et postea filij Core diuisi fuerunt in duo capita, scilicet, in Melelemiam, & Obededom, & de illis fuerunt omnes ianitores, vt patet. s. in litera. Thesaurarij autē non fuerunt de istis, sed quidam fuerunt de familia Gerson: & est secunda familia

familia Leuitarum. Et alij fuerunt de Amramitis, quę est pars familie Caathitarum: nam fuerunt de filijs Moyſi. Quidam autem descenderunt a filio eius Gerson, & alij a filio eius Eliezer, vt patet in litera: ergo non erant ijdem ianitores, & thesaurarij, cum progenies eorum differrent saltem quantum ad multos, quia dato, quod aliqui de non expressis coinciderent in familia cum ianitoribus, non erat inconueniens.

Secundo patet, quia supra 9. dicitur: His quatuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorum. Et sequitur: De horum genere erant super vasa ministerij, id est, etiam de genere ianitorum erant alij, qui præpositi erant vasis ministerij, & sic non erant ipsi ianitores præpositi vasis, ita quod ipsi essent thesaurarij, sed de genere eorum erant thesaurarij.

Sciendum tamen, quod inter ianitores, & thesaurarios erat similitudo officij pluriquam inter alios Leuitas, eo quod vtrique erant custodes, & propter hoc in assignatione thesaurariorum, & ianitorum non fuerunt posita diuersa summa. Nam supra 23. Ponuntur officia Leuitarum in generali, & dicitur quot erant ianitores in quolibet, & dicitur, quod ianitores erant quatuor millia, & cantores totidem, & iudices sex millia, & qui seruebant ad alia ministeria domus Domini vigintiquatuor millia. De thesaurarijs autem non ponitur summa, quia intelliguntur illi per ianitores, sicut infra dicetur, ideo similitudo erat: & ex hoc habuerunt alij occasionem errandi, erat tamen officium distinctum, nam ianitores solum custodiebant ianuas, & non habebant aliam administrationem: thesaurarij autem custodiebant vasa sacra, & alios thesauros, & administrabant omnia hæc. Item ad thesaurarios pertinebat, quod ipsi quotidie essent præsto ad dandum sacerdotibus vasa illa sacra, & vestes cum quibus ministrarent, completa autem ministracione ipsi erant parati ad recipiendum illa, & recludebant ea in armarijs suis ne aliquid perderetur. Sic enim patet supra, scilicet, De eorum genere erant super vasa ministerij, ad numerum enim efferebantur vasa, & inferebantur, scilicet, thesaurarij dabant vasa sacerdotibus ad ministrandum, quando inferebant ea in armarijs suis, & postea recipiebant ea secundum eundem numerum, quomodo inferebant ea in armarium, ad quod custodiebantur. Ianitores autem nihil horum considerabant. Item ad thesaurarios pertinebat, quod ipsi custodirent simlam, vinum, & oleum, & thus, & sal, pro libamentis sacrificiorum. Nam quotidie fiebant sacrificia in templo, quę erant de sacrificijs necessitatis, & in illis ponebantur libamenta, sicut patet Numeri 15. & 28. & 29. Et ista libamenta erant, quę dicta sunt, vt patet Numeri 15. Et ista seruari debebant thesaurarij, vt qualibet die sacerdotibus darent quantum opus esset de illis, vt patet supra 9. Scilicet, De ipsis, qui credita habebant vtenilia sanctuarij, præerant simlam, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus. Et tamen de his nihil curabant ianitores, ideo distincti erant.

Sciendum etiam, quod sicut supra dicebatur, thesauri Domini erant duplices. Quidam erant in rebus sacris vt pote in vestibus, & vasis, quorum ministratio quotidiana erat. Alij erant thesauri non sacri, scilicet, quantum ad aurum, & argentum, & lapides pretiosos, & alia quę offerrebantur Domino, & tamen vsus illarum rerum non erat ad ministrandum Domino, eo quod non erant ille res sacre. Quantum ad primos thesauros, oportebat esse thesaurarios quotidie sollicitos, quia cum fieret quotidie ministratio, tradebant quotidie vasa, & vestes sacerdo-

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

tibus, & completa ministracione recipiebant vestes, & vasa ab eis, & sicut dabant per numerum, ita recipiebant ad numerum, vt patet supra 9. Circa alios thesauros Sanctuarij non erat sibi laborandum, eo quod non accipiebantur illi ad aliquam ministracionem, sed solum custodiebant eos in armarijs. Et si aliquando opus erat fieri aliquam restauracionem in templo eorum, quę corruebant, vel si opus erat emere aliqua vasa, vel alia supellestilia ad ministracionem, de illis thesauris emebantur: etiam si aliquando opus erat, quod emerentur animalia ad sacrificia, vel simlam, vinum, oleum, sal, & thus, emebantur de illis pecunijs, quę erant in thesauris, si nullę alię essent in thesauris, vel alibi, & in hoc solum expendebantur illę pecunię, sed præcipue expendebantur in reparacione, & emptione supellestiliũ, sicut dicitur supra in litera, quod Dauid, & principes familiarum conseruauerunt Domino istos thesauros ad restauracionem, & supellestilem templi Domini, scilicet, ad faciendam restauracionem, & ad emendam supellestilem. Ad rationem in contrarium dicendum, quod quamquam ianitores custodirent ianuas templi, & exedrarum, & etiam thesaurarij aliquid custodirent, tamen thesaurarij non custodiebant ianuas, sicut ianitores, sed thesauros, & ianitores non custodiebant thesauros, nec ministrabant in eis, sed thesaurarij. Ad confirmationem dicitur, quod thesauri erant in exedris templi, & tamen ianitores custodiebant omnes exedras, vt patet supra in litera. Dicendum, quod ianitores custodiebant portas exedrarum, ne alquis introiret in exedras, qui posset aliquid capere, & tamen ipsi non habebant armaria thesaurorum sub administratione sua, & cura, nec aperiebant illa, & claudiebant, sed hoc pertinebat ad thesaurarios, qui vasa ista dabant sacerdotibus ad numerum, & recipiebant ab eis, vt patet supra nono.

Quare non fuerunt positi thesaurarij in numero ministrorum templi. Quest. XXIX.

Quæritur vltius, quare thesaurarij non fuerunt nominati, vel positi in numero, quando fuit posita summa quorumlibet ministrorum templi. Nam supra 23. ponitur numerus istorum, scilicet, quod erant quatuor millia cantorum, & totidem ianitorum, & sex millia iudicum, & vigintiquatuor millia eorum, qui ministerium domus Domini faciebant, inter quos non ponuntur thesaurarij. Alquis dicit, quod forte omisit ibi scriptura de thesaurarijs, eo quod dictura erat hic de illis. Nam interdum omittit aliqua, & postea illa supplet. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia summa omnium Leuitarum erat triginta octo millia, vt patet supra 23. De quibus fuerunt quatuor millia cantorum, totidem ianitorum, & sex millia iudicum, & vigintiquatuor millia de illis, qui distributi erant in ministerium domus Dñi, qui simul complent triginta octo millia. Ideo cum thesaurarij essent de Leuitis, necesse est, vt includantur sub aliqua parte istarum, alioquin essent cõtra summam Leuitarum, ideo necesse est, quod intelligantur nomina alicuius partis illarum. Aliqui dicunt, quod thesaurarij notati fuerunt hic, quia isti sunt, qui vocantur distributi in ministerium domus Domini: nam isti ministrabant in rebus pertinentibus ad officia sacra, & vestes administrationi, & recipiendo illa a sacerdotibus. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia illi qui distributi erant in ministerium domus Dñi, erant plures, quod omnes alij officiales simul, s. vigintiquatuor millia, nulli tamen erant ministri templi, quod pauciores esse deberent, quam thesaurarij.

Q

thaurarij, eo quod ministratio eorum non erat diuisa in multas res, sicut ministratio ianitorum diuisa erat per multas ianuarum portas, & templi, & exedarum, nec requirebat multos simul, sicut ministratio cantorum, ideo essent pauci, ideo non solum non essent viginti quatuor milia, sicut illi, qui distributi erant in ministerium domus Domini, sed forte non essent mille. Alij ergo dicunt, quod thesaurarij includuntur nomine prepositorum, sed hoc non potest stare, quia hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod prepositi, & thesaurarij sint idem. Alio modo, quod non sint idem, & tamen sub illa summa prepositorum, & iudicum, includantur etiam thesaurarij. Primum non stat: nam prepositi ministrabant in illis, quae erant extra templum: nam quidam ministrabat ad partem Orientalem Iordanis, & alij ad partem Occidentalem. Et dicitur, quod isti erant prepositi ad opera forniculorum Israel. Ministerium tamen thesaurariorum non erat extra templi, sed in templo: ergo non sunt idem prepositi, & thesaurarij. Quod autem non includantur sub summa eorum, patet quia non includerentur quidam officiales sub aliorum summa, nisi essent similes, ita vt verisimiliter intelligi possent quidam per alios. Et tamen non est aliqua similitudo inter prepositos, & thesaurarios, cum thesaurarij ministrarent in templo, & prepositi extra, ideo non poterit intelligi per prepositos. Dicendum ergo est, quod intelligitur summa thesaurariorum per summam ianitorum. Erat enim summa ianitorum quatuor milia, supra 23. Et intelligendum est, quod non essent omnes ianitores, sed quidam illorum essent thesaurarij. Pauci tamen erant thesaurarij, eo quod officium istud exigebat minorem numerum, quam alia, vt supra declaratum est: vnde sub illa summa poterant esse ianitores, quotquot sufficerent pro domo Domini, & etiam thesaurarij. Causa autem intelligendi thesaurarios sub nomine ianitorum fuit, quia thesaurarij large vocantur ianitores, & magna similitudo est in officio ipsorum, potius quam inter officia aliorum Levitarum, & ponuntur quasi pro eisdem thesaurarij, & ianitores, vt patet supra 9. scilicet, His quatuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorum, & erant super exedras, & thesauros domus Domini. Ecce qualiter ponitur, quod ad ianitores pertinebant thesauri, & sic accipiuntur pro eodem. Item dicitur ibi de ianitoribus, Quod per gyrum templi morabantur in custodia suis, vt cum tempus fuisset mane aperirent fores. Et sequitur: De eorum genere erant super vasa ministerij. Ergo vel thesaurarij erant iidem cum ianitoribus, vel saltem erant de genere eorum, id est, pertinebant omnes ad vnam summam, & sic intelliguntur thesaurarij nomine ianitorum, & non aliorum Levitarum, & propter hoc non curauit scriptura, supra 23, ponere summam thesaurariorum per se, quia illi includebantur in summa ianitorum.

An Ledan, & filij eius fuerint thesaurarij.
Quaest. XXX.

QVAERITVR vterius de istis, qui nominantur in litera, scilicet, Ledan, & filij eius an fuerint thesaurarij, & quare ponuntur hic. Aliquis dicet, quod obseruatur hic consuetudo scripturae. Semper enim scriptura in istis diuisionibus officialium nominat illos, qui principes erant, & de ceteris non curat: ideo cum nominentur hic isti, videtur quod erant principes thesaurorum, & nunc non est dubitatio, nisi de illis, qui ponuntur ab illo versu: Porro Achias, vsque ad illum versum, Amramitis, & Isarithis, & Hebronitis, quia de sequentibus alia dubi-

tatio est. Et dicendum, quod hic ponuntur multi, scilicet, Ledan filius Gerson, & tres filij Ledan, scilicet, Ledan, & Gerson, & Iehieli, & etiam ponuntur duo filij Iehieli, scilicet, Zatham, & Ioel. De omnibus primis non est dubium, nisi de Zatham, & Ioel, quia de istis dicitur, quod erant super thesauros domus Domini. De alijs autem certum est, quod non poterant esse principes thesaurorum in ista diuisione officialium, quae facta est per Dauid. Nam Gerson pater Ledan, qui ponitur hic, primus fuit filius Leui, a quo nominata est familia Gersonitarum, supra 23. & Numeri 3: Iste autem mortuus est ante tempora Dauid plusquam per quingentos annos. Nam in Aegypto mortuus est, quia omnes, qui ingressi sunt in Aegyptum cum Iacob, mortui sunt antequam inurgeret persecutio Aegyptiorum contra Hebraeos, vt patet Exodi 1. Et tamen Gerson filius Leui fuit vnus de introeuntibus in terram Aegypti cum Iacob, vt patet Genes. 46. Ergo ipse mortuus est ante exitum de Aegypto. De Ledan filio Gerson, & de tribus filijs Ledan nepotibus Gerson, manifestum est, quod non poterant viuere tempore, quo facta est diuisio ista per Dauid. Nam ad plus Gerson gigneret filium suum Ledan anno nonagesimo, vel ceteresimo vitae suae, quia ultra illud tempus nemo erat aptus ad gignendum. Et Ledan gigneret tres filios suos ante centesimum annum vitae suae, & illi ad plus viverent centum viginti annis, quia vita humana non extendebatur ad plus illo tempore, essent autem isti trecenti anni, vel trecenti viginti ad plus, & tamen a principio vitae Gerson vsque ad tempus, quo facta est diuisio ista, fuerunt anni quasi septingenti, quod patet, quia ab exitu de Aegypto vsque ad foundationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta, 3. Regum 6. Et ab introitu Iacob in Aegyptum vsque ad exitum Israelitarum in desertum fuerunt anni ducenti, & quindecim, vt probatum est late Genes. 15. & Exodi primo, & secundo. Qui simul sunt anni septingenti demptis quinque: Gerson tamen esset quinque annorum, vel plus quando introiuit in Aegyptum, eo quod iam nati erant tres filij Leui, scilicet, Gerson, Caath, Merari, & omnes tres descenderunt in Aegyptum, Genes. 46. De quibus creditur Gerson primogenitus, quia ponitur primus in ordine litera, & sic essent septingenti anni completi natiuitate Gerson vsque ad foundationem templi Salomonis. De quibus subtrahantur quasi quatuor anni, quia fundatio templi facta est in principio anni quarti regni Salomonis, tertio Regum 6. Ista autem ordinatio facta est anno quadagesimo regni Dauid, vt patet in litera, & in illo anno mortuus est Dauid, quia non regnavit, nisi quadraginta annis, infra vigesimonono. Ergo istam ordinationem ministeriorum, & foundationem templi Salomonis fuerunt ad plus quatuor anni, qui subtrahendi sunt de supraddictis septingentis annis, sic manent a natiuitate Gerson vsque ad tempus, quo facta est ista ordinatio, anni septingenti fere, anni tamen, vsque ad quos poterat extendi vita Gerson, simul cum vita Ledan filij sui, & ad vitam trium nepotum suorum erant trecenti, & viginti, vt supra probatum est, qui subtrahantur de septingentis: manebunt ergo ad minus trecenti, & octoginta anni post mortem omnium illorum vsque ad tempus istius ordinationis. Sed de his non est curandum, quia litera non vocat illos thesaurarios, sed solum ponit illos ad continuandum per illos stirpem thesaurariorum, ostendendo quomodo descenderunt thesaurarij quidam de stirpe Gerson filij Leui. Sed dubium est de Zatham, & Ioel filijs Iehieli, & pronepotibus Gerson: de quibus dicitur hic, quod erant ambo fratres, & erant super thesauros domus

domus Domini. Nam de istis insistendum est, quomodo potuerint ipsi esse thesaurarij, quando facta est ista diuisio officialium. Et videtur dicendum, quod nullo modo potuerint viuere tempore istius distributionis. Nam pater eorum Iehieli filius Ledan mortuus est ad minus trecentis, & octoginta annis antequam fieret ista diuisio: oporteret ergo, quod isti viuerent ad minus istis trecentis, & octoginta annis: ad hoc, quod possent esse tempore istius diuisionis, sed hoc esse non poterat, quia nullus homo tantum vixit post Abraham, sed vita hominis erat ad plus centum, & viginti annorum, vel quasi.

Dicendum ergo, quod ista litera potest stare dupliciter: vno modo, quod iste Zathan, & Ioel non fuerunt tempore istius diuisionis: nec aliquando fuerunt principes thesaurorum, sed quod ab ipsis descendente aliqui, qui fuerunt principes thesaurariorum tempore Dauid. Alio modo potest dici, quod isti fuerunt thesaurarij tempore Dauid, & tamen omittuntur aliqua generatione in medio, sicut interdum scriptura sacra solet aliquos omittere, vt infra dicitur: primus tamen modus non multum conuenit. Primo quia hoc modo non magis diceretur de istis duobus, scilicet, Zathan, & Ioel, quod erant super thesauros domus Domini, quam de Gerson, & Ledan, & alij de quorum stirpe isti descendebant. Nam si de istis descendebant principes thesaurariorum, ergo etiam de patre, & proavis istorum etiam descendebant illi principes, & tamen dicitur de istis duobus, quod erant super thesauros domus Domini, & non de alijs praedecessoribus eorum. ergo videtur, quod isti pars personarum erant thesaurarij, & non aliqui descendentes de stirpe eorum. Secundo patet, quia litera non potest conuenire huic sensui, quia dicitur, quod Zathan, & Ioel fratres erant super thesauros domus Domini. Istud autem significat, quod ipsi naturaliter essent super thesauros constituti, & non quod descenderent ab eis aliqui principes thesaurariorum, quia tunc alio modo loqueretur scriptura. Secundus ergo modus tenendus est, scilicet, quod aliqua generatione intermediae omittantur, quia interdum scriptura non curat enarrare genealogias omnia media numerare. Sic enim patet in genealogia Christi. Nam omittuntur aliqui reges. Cum enim dicit Ioran genuit Oziam: omittuntur ibi tres reges. Nam Ioran non genuit Oziam, sed Ochoziam, qui successit ei in regno 4. Reg. 8. Et sequenti lib. cap. 21. & 22. Ochozias genuit Ioas 4. Reg. 11. & seq. lib. cap. 23. Ioas autem genuit Amasiam 4. Reg. 14. Et seq. lib. cap. 25. Amasias autem genuit Oziam 4. Reg. 15. Et seq. lib. cap. 26. Et tamen Matth. primo vbi ponitur genealogia Christi dicitur, Ioran genuit Oziam, & omittuntur isti tres in intermedijs. Ita ergo hic poterant omitti tres vel quatuor generationes intermediae, & sic isti Zathan, & Ioel poterant esse tempore Dauid principes thesaurariorum.

An tempore Dauid Subuel, de quo hic fit mentio, erat prepositus thesauri. Quaest. XXXI.

QVAERITVR vterius cum dicitur hic Subuel filius Gerson filij Moyfi erat prepositus thesauri, an fuerit iste Subuel tempore Dauid, ita quod esset thesaurarius per se. Et dicendum videtur, quod non, quia iste Subuel fuit filius Gerson, & Gerson fuit filius Moyfi. Non poterat ergo viuere hoc tempore: Quod patet, quia Moyfes genuit Gerson in terra Madian, Exodi 2. Et quando Deus apparuit Moyfi in rubo, & iussit ei, quod iret ad denunciandum Israelitis, quod exituri essent de

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Aegypto, duxit secum Moyfes Gerson, & Eliezer duos filios suos in Aegyptum, Exodi 4. & sic natus est Gerson ante exitum de Aegypto, & vsque ad istam diuisionem officialium fuerunt anni quadringenti octoginta, demptis quatuor, vt probatum est praecedenti quaestione, non poterat tamen viuere tanto tempore filius Gerson, quia dato quod Gerson gigneret Subuel anno centesimo vitae suae, quod non videbatur possibile, vel saltem erat difficile, & videret postea Subuel ad plus centum, & viginti annis, non possit extendi vita sua, nisi vsque ad ducentos, & viginti annos post exitum de Aegypto, & tamen fuit ista diuisio officialium quadringentis, & octoginta annis post exitum de Aegypto, vt dictum est: de quibus subtrahantur ducenti, & viginti anni, manebunt ergo ad minus ducenti, & sexaginta anni, quibus mortuus fuit Subuel ante diuisionem istam. Dicit ergo potest dupliciter, sicut in praecedenti quaestione. Vno modo, quod iste Subuel fuit prepositus thesauri, id est, quod descenderunt ab eo aliqui prepositi. Alio modo, quod iste Subuel fuerit tempore Dauid, & factus sit prepositus thesaurorum. Dicit tamen aliquis quod tenendus sit secundus modus, scilicet, quod fuerit Subuel tempore Dauid, & hoc potest esse dicendo, quod omittantur aliqua generatione intermediae, sicut dicebatur praeced. quaestione, & istud videbatur satis rationale, & tamen videtur obitare quod habetur supra, scilicet, Filij Moyfi Gerson, filij Gerson Subuel primus. Et sic videtur, quod ipse Subuel fuerit vere filius immediatus Gerson, & primogenitus eius, cum dicatur quod Subuel est primus filius Gerson. Ideo tenendus est hic primus modus, scilicet, quod Subuel non potuit esse tempore Dauid, nec fuit ipse thesaurarius in templo, sed descenderunt ab eo aliqui, qui fuerunt thesaurarij, & vocatur ipse Subuel prepositus thesauri, scilicet, quia de stirpe sua descenderunt prepositi.

An alij thesaurarij fuerint tempore Dauid.
Quaest. XXXII.

QVAERITVR vterius circa alios thesaurarios, qui ponuntur in illo versu: Fratres quoque eius Eliezer. Et in versu sequenti, an illi fuerint tempore Dauid, & constituti fuerint thesaurarij, vel quomodo intelligendum sit. Respondendum est, quod ibi ponuntur multi. Et non fuit aliquis de illis prepositus thesaurorum, nisi vltimus, scilicet, Selemit. Intentio tamen scripturae est declarare, quomodo de stirpe Moyfi descenderunt thesaurarij: & primus illorum fuit Selemit per lineam Eliezer filij Moyfi. Et ad ostendendum quomodo iste Selemit descendebat de stirpe Moyfi, posita fuerunt hic omnes generationes intermediae, & cum peruenitur ad Selemit, dicitur ipse Selemit, & fratres eius super thesauros sanctorum. Et in istis non est dubium quin Selemit potuit esse tempore Dauid, quia hic ponuntur sex generationes ab Eliezer vsque ad Selemit. Eliezer autem filius Moyfi natus est pauco tempore ante exitum de Aegypto, & tamen quando Moyfes veniebat de terra Madian in Aegyptum ad educendum inde Israelitas, circumcidit Eliezer, & filium suum in via, vt patet Exo. 4. Et tamen ab exitu de Aegypto vsque ad istam diuisionem officialium, siue vsque ad foundationem templi, quae fuit quatuor annis post istam diuisionem, fuerunt anni quadringenti, & octoginta, tertio Regum sexto. Et tamen sex generationes bene poterant durare per istos annos, ideo Selemit poterat esse tempore istius ordinationis. Et sic dicendum est, quod constitutus fuerit in principem thesaurariorum

Q 9 2 per

per David. Et sic etiam dicitur in litera, quod per manus eius sanctificata sunt ea, quae reposita fuerunt in thesauris Domini, quod non poterat esse, nisi ipse viueret tempore David.

Cuius progeniei inter Leuitas essent thesaurarij.
Quest. XXXIII.

QVAERITUR ulterius de qua progenie erant thesaurarij inter Leuitas. Dicendum, quod tres erant familiae Leuitarum descendentes a tribus filiis Leui, scilicet, Gerson, Caath, Merari. Et de aqua istarum, vel de multis essent thesaurarij, & dicendum quod fuerunt de duabus familijs, scilicet, de Gersonitis, & Caathitis, & de Gerionitis fuerunt duo principes thesaurorum, siue tres, scilicet, Zatham, Ioel, & Achias, & de istis agitur ab illo versu: Porro Achias, usque ad versum, qui incipit: Amramitis, & Isaaritis. In quo intendit scriptura ostendere, quod fuerunt illi duo thesaurarij, scilicet, Zatham, & Ioel de stirpe Gerson. Et dicitur quod Gerson genuit Ledam, & Ledam genuit alium Ledam, & Gerson, & Iehieli, & Iehieli genuit Zatham, & Ioel, qui fuerunt super thesauros domus Domini. De Achia non apparet de qua stirpe erat, sed credendum est, quod erat de stirpe Gersonitarum, eo quod ponitur cum Gersonitis. De familia Caathitarum fuerunt etiam alij thesaurarij. Pro quo sciendum, quod ista familia diuisa erat in quatuor familias partiales, scilicet, Amramitas, Isaaritas, Hebronitas & Ozielitas, Numeri 3. Et ad significandum, quod de familia Caath erant alij thesaurarij, nominatae fuerunt hic istae quatuor familiae cum dicitur. Amramitis, Isaaritis, Hebronitis, & Ozielitis, id est, de istis familijs fuerunt thesaurarij, qui sequuntur, & ut declaratum est supra in litera non fuerunt thesaurarij de omnibus istis quatuor familijs partialibus, sed solum de familia Amramitarum. Nam soli filij Moysi fuerunt thesaurarij de familia Caathitarum: & tamen Moyses filius Amram erat, supra 23. Pro hoc autem sciendum, quod Moyses habuit duos filios, scilicet, Gerson, & Eliezer, Exodi 2. & ab utroque descendunt alij thesaurarij. Et quia Gerson erat primus, ponitur primo de eo, scilicet, quod Subuel filius Gerson erat praepositus thesauri. De Eliezer dicitur, quod descendit ab eo Selemith, & ponitur ibi progenies eius, & fuit ipse Selemith thesaurarius cum alijs fratribus suis, qui erant sibi contemporanei.

De principibus tribuum. Quest. XXXIII.

QVAERITUR ulterius cum dicatur hic, quod principes tribuum, & centuriones, & caeteri consecraverunt istos thesauros Domino, qui sunt isti principes tribuum. Respondendum est, quod aliqui existimant istos principes tribuum esse per constitutionem, alij per progeniem. Primo modo, quod dicamus, quod quilibet rex constituebat, quos volebat in principes super tribus, & quia tribus erant duodecim, quod constitueret solum duodecim principes, & tamen constituere istos, vel illos esset in voluntate sua. Secundo modo intelligitur, quod essent isti principes tribuum per progeniem, id est, quod in qualibet tribu competere vni ex deriuatione progeniei, quod esset princeps in illa tribu, & iste modus est verus, an tamen possit stare primus modus, vel secundus declarabitur sequen. cap. in quadam quaestione. Nunc autem primus modus tenendus est, & dicendum est, quod filij duodecim Iacob nominauerunt duodecim tribus, & ab illis de-

scenderunt alij Israelitae: considerabatur tamen quis veniebat directe per lineam primogenitorum a capite tribus, & ille erat princeps tribus. Ille autem erat semper vnicus, quia sicut vnus homo non potest habere, nisi vnum primogenitum, ita in vna tribu non poterat esse nisi vnus, qui descenderet semper per lineam primogenitorum, & ille erat dignior caeteris de tota tribu. Nam sicut inter filios eiusdem viri primogenitus est dignior, & est princeps, sicut dicitur Genesis quadragessimono. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, prior in donis, maior imperio. Ita in tota tribu primogenitus respectu totius tribus erit dignior omnibus de tribu, sed ita erat de illo, qui descendebat a capite tribus semper per lineam primogenitorum, ideo ille erat primogenitus in tota tribu, & princeps eius, & semper necesse erat esse vnum talem, & impossibile erat multos esse simul, & sic in qualibet tribu erat semper vnus princeps, & veniebat per progeniem. Erant autem isti principes duodecim, sicut erant duodecim tribus. Erant viri isti digniores in toto Israel praeter regem, & filios eius, & aliquos nimis sibi familiares: Patet hoc, quia in deserto quando dedicatum est templum, isti principes obtulerunt in duodecim diebus continuis munera sua, quilibet princeps vna die, ut patet Numeri septimo, & non fit mentio de oblatione aliorum popularium, tanquam isti omnibus digniores essent. Isti autem principes erant diuini, ideo dicitur de eis hic, quod ipsi consecraverunt, id est, obtulerunt multa in thesauris Domini, ad instaurationem templi, & ad emenda supellectilia. Patet hoc ex oblationibus, quas fecerunt isti duodecim principes in dedicatione Sanctuarij Moysi in deserto. Nam quilibet obtulit vnum acceptabulum argentum centum, & triginta siclorum, & vnam phialam argenteam septuaginta siclorum, & vnum mortariolum aureum decem siclorum, & vnum bouem, & vnum agnum, & vnum arietem, & vnum hircum, & rursus duos boues, & quinque arietes, & quinque hircos, & agnos anniculos quinque, Numeri 7.

De tribunis, & centurionibus, de quibus fit mentio in litera. Quest. XXXV.

QVAERITUR ulterius de istis centurionibus, & tribunis, de quibus hic dicitur, quod sanctificauerunt multa in thesauris Domini, qui erant. Aliqui dicunt, quod isti erant centuriones, & tribuni, qui constituti fuerunt in deserto, scilicet, successores eorum. Nam cum Moyses eduxisset Israelitas de Aegypto, ipse solus regerebat populum, & ipse solus iudicabat in omnibus causis. Et cum essent causa innumerabiles propter tantam multitudinem populi non poterat Moyses expedire illas, & tota die occupabatur circa eas, cum autem Iethro socer suus venit ad eum, dixit ei: Stulto labore consumeris tu, & populus, qui tecum est: ultra vires tuas negotium est, solus illud non poteris sustinere, sed audi verba mea, atque consilia, & erit Dominus tecum: esto tu populo in his, quae ad Deum pertinent, & constitue ex populo tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore, quidquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantum iudicent, Exodi 18. & sic factum est. Nam constituit Moyses de populo omnes istos principes, qui iudicabant populum, & quando moriebat vnus, succedebat alius, & sic mansit ille ordo in populo, & sic nunc putatur, quod semper manserunt illi iudices per successionem, unde nunc essent decani, centuriones, & tribuni,

tribuni, & isti essent de quibus hic dicitur, quod obtulerunt in thesauris Domini multa. Sed dicendum est, quod non stat, quia ille ordo non mansit in populo semper, sed solum fuit inter Israelitas eo tempore, quo manserunt in deserto. Ratio huius fuit, quia diuisio ista totius populi per decanos, centuriones, & quinquagenarios, & tribunos, non pertinet nisi ad multitudinem, quae est vna, & potest diuidi in quocumque partes. Et sic erat de Israelitis dum manebant in deserto, quia tota multitudo erat vna, & poterat diuidi per tribunos, centuriones &c. Postquam tamen fuerunt Israelitae in terra Chanaan, non erat vna multitudo simpliciter sicut prius, eo quod erant Israelitae dispersi per loca, & quilibet locus per se deberet diuidi in ista genera principatus, quod fieri non poterat. Nam aliquis locus esset, in quo solum essent nongenti viri, & in ipso non posset esse tribunus aliquis, eo quod tribunus est super mille viros. Etiam aliquis locus esset paruus, in quo essent solum nonaginta viri, & ibi non poterat esse aliquis centurio, quia centurio solum est super centum viros, & sic daretur, quod interdum essent nouem centuriones non subiecti alicui tribuno, & quinquagenarij non subiecti alicui centurioni, & sic decani non subiecti quinquagenario. Et tamen istud est inconueniens, quia semper debebant esse quinque decani sub vno quinquagenario, & duo quinquagenarij sub vno centurione, & decem centuriones sub vno tribuno, & omnes tribuni sub principe summo, sicut erant istis Moysi in deserto. Et tamen existentibus Israelitis in terra Chanaan, non poterat hoc fieri, ergo non fuit hic seruatus iste ordo iudicum, sed mutatus est sicut fuit supra declaratum in quadam quaestione. Nam loco istorum positi fuerunt iudices minores in singulis, & loco Moysi, & septuaginta seniores cum eo, qui vocabantur domus consilij, ut ibi declaratum est.

Dicendum ergo, quod isti tribuni, & centuriones non erant de illis principibus, qui constituti fuerunt in deserto, ita quod succederent eis, sed fuerunt principes belli: nam in bello requiritur maximus ordo, & consistit iste ordo in eo, quod sit certus numerus principum, & illi sint sibi subordinati, quouique perueniatur ad vnum. Et sub principibus particularibus sciatur quot sunt subditi, ut quilibet sciat in bello cui principi subiectus est, & iussione illius solius attendat. Etiam quilibet princeps sciat in bello, quot habet sibi subiectos, ut sciat quibus imperare debeat, & ad hoc fit diuisio in bellis per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos. Sic enim factum est in bello quod fecerunt serui David contra Absalonem, ut patet 2. Regum 18. Scilicet. Igitur considerato David populo suo, constituit super eos tribunos, & centuriones. Et sic intelligendum est hic, quod isti tribuni, & centuriones erant constituti pro bellis. Nam David habebat totum exercitum suum ordinatum, ut si aliquando opus esset, quod pugnaret esset paratus exercitus, ut patet sequen. cap. & de isto exercitu erant tribuni, & centuriones, & non succederent illis tribunis, & centurionibus, qui fuerunt in deserto constituti per Moysen. Sed tunc obijciatur, quod intelligendo sic esset superfluum istud. Nam dicitur in litera: Tribuni, & centuriones. Et sequitur: Et duces exercitus. Et tamen intelligendo sic isti centuriones, & tribuni erant duces exercitus, ergo oportet accipi alio modo tribunos, & centuriones.

Dicendum quod isti tribuni, & centuriones erant isti duces exercitus, & tamen hic non vocantur duces exercitus, nisi ipsi, qui maximi erant, s. primi super alios in bello. Et isti erant plusquam tribuni, & centuriones.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Anes. Nam diuiserat David exercitum suum per duodecim turmas, & in qualibet erant viginti quatuor millia virorum, ut patet sequenti capitulo. & cuiuslibet erat vnus princeps. Ille autem praerat viginti quatuor millibus virorum, & sic duces exercitus qui erant primi duces, semper erant plusquam tribuni. Sic etiam patet de bello, quod fecerunt serui David contra Absalonem. Nam diuisit David totum populum per tribunos, & centuriones, & postremo diuisit illum per tres partes, & fecit tres principes. Manifestum est autem, quod quilibet istorum trium principum erat plus, quam tribunus, quia aliis non oportebat diuidi totum populum in tres partes, postquam diuisus erat in tribunos, & centuriones, & tamen diuisus est, ut patet 2. Regum decimo octauo. Ergo videtur, quod duces maximi exercitus erant semper plusquam tribuni, ideo litera accepit hic duces belli pro maximis ducibus, qui distinguuntur a tribunis, & centurionibus.

De modo consecrandi aliquid Domino.
Quest. XXXVI.

QVAERITUR ulterius, quomodo consecrabantur Domino ea, quae habentur hic, cum dicatur, quod David, & alij principes consecraverunt ista Domino. Respondendum est, quod consecrare nihil est, nisi sacrum efficere, quales autem res per hoc, quod transit specialiter in ius Dei sacra dicitur, quia Deo qui sanctus est applicatur. Ideo ad hoc, quod aliqua res consecratur eo modo quo loquitur hic scriptura, non requiritur, nisi quod transeat in ius Dei. Transit autem res in ius Dei per hoc, quod ei donatur. Nam donatio inter homines transfert titulum, & constituit dominium ei, cui donatur. Ita ergo respectu Dei, cum aliqua res donabatur ei, transibat in proprietatem eius, siue Sanctuarij sui, ideo tunc dicebatur consecrari, vel sanctificari. Nam idem est vtrunque, quia sanctificari res dicitur, quia sancta efficitur. Et tunc sancta efficitur, cum Deo, qui sanctus est applicatur. Idem etiam est consecrari, id est, sacrum fieri, vel sacris vniri. Et tamen per hoc, quod aliquod Deo datur vniri rei sacrae, ideo dicitur consecrari. Hoc est apparet in voto: nam quocumque aliquid Deo vouebatur dicebatur sanctificari, vel consecrari, ut patet Leuiti vlti. s. Homo si vouerit domum suam, & sanctificauerit, s. si sanctificauerit eam per votum: Etiam dicitur ibi: Si agrum possessionis suae vouerit, & consecrauerit Domino. Ergo per votum consecratur, & sanctificatur res, & tamen votum erat donatio quadam: ergo per donationem solum consecratur res, nec requirebatur aliqua alia caeremonia. Aliqui autem putant, quod obseruatur in hoc caeremonia aliqua, quia dicitur hic, quod omnia ista consecrauit, vel sanctificauit Samuel videns: etiam dicitur sanctificauerunt eam per manum Selemith, & tamen Selemith erat Leuita, & Samuel erat Leuita, & Propheta: ergo aliquas caeremonias obseruarent, cum per manus eorum sanctificarentur ista. Respondendum, quod nulla caeremonia obseruata est, sed solum donatio facta est, & cum dicitur, quod Samuel sanctificauit ista, intelligitur, quod obtulit ea, patet quia dicitur, quod Samuel, & David, & Saul, & Abner, & Ioab sanctificauerunt ista. Nam omnes isti praeter Samuelem erant laici, & non poterant facere aliquam caeremoniam sacram, ergo in sacrificando nulla erat caeremonia, sed sola donatio. Cum autem dicitur, quod per manum Selemith fuerunt consecrata, non est lenius, quod ipse fecerit circa hoc aliquam caeremoniam, sed solum consecrata sunt per manum eius, id est, data sunt sub manu eius, ut custodiret illa, eo quod ipse erat thesaurarius, &

Q 3 ad

ad ipsum pertinebat custodia istarum rerum oblata- rum. Et patet q non fuit aliqua ceremonia, quia si aliqua fuisset no fieret per ipsum, sed per laicos, cum dicitur litera: Omnes sanctificauerunt ea per manus Selemith, & fratru eius. Et per omnes intelliguntur ibi Saul, Dauid, Samuel, Ioab, & Abner: isti tamen no poterant facere aliquam ceremoniam sacra, quia erant laici. Si tamen volumus, q esset aliqua ceremonia in ista consecratione, solum esset in quibusdam verbis, quae diceret ipse offerens, & in alijs, quae diceret Leuita, vel sacerdos suscipiens, sicut nunc quando laici offerunt in ecclesia, sacerdos suscipiens dicit, centuplum accipias, & vitam aeternam possideas. Inter Hebraeos autem sic erat, q quando veniebant ad offerendum primitias, primo profitebantur causam, propter quam veniebant, siue offerebant, ut patet Deuter. 26. scilicet, Tolles primitias de cunctis frugibus tuis, & pones eas in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus, ut ibi inuocetur nomen eius, elegerit: accedesq; ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum, profiteor hodie coram Domino Deo tuo, q ingressus sum in terram, pro qua iuravi patribus nostris, ut daret eam nobis, suscipiensq; sacerdos cartallum de manu tua ponat ante altare. Et tunc laicus offerens dicebat verba sua ad Deum dicens: Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Aegyptum, & ibi peregrinatus est in paucissimo numero, creuitque in gentem magnam, ac robustam, & infinita multitudinis, afflixeruntque nos Aegyptij imponentes onera grauius, & clamauimus ad Deum patrum nostrorum, qui exaudiuit nos, & respexit humilitatem nostram, & labores, atque angustias, & eduxit nos de Aegypto in manu forti, & in brachio extenso, in ingenti pauore, in signis, atque portentis, & introduxit ad locum istum, & tradidit nobis terram lacte, atque melle manantem, & iccirco nunc offero primitias frugum terrae, quam Dominus Deus dedit mihi. Sacerdos autem quando recipiebat talem oblationem, & hostias benedicebat offerenti in quadam forma, quam Deus dederat ad benedicendum, scilicet, Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui, conuerat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem, Numeri 6. Ista verba forte poterant dici tam ex parte offerentis, quam ex parte recipientis in ista consecratione thesaurorum Domini, sed nulla alia ceremonia fieret. Est autem dubium de istis rebus consecratis Domino, an postquam consecratae erant, poterant redire aliquo modo ad vsus humanos, & quando poterant redire, de quo declaratum est supra 18. in quadam quaestione.

Si licitum erat de rapina aliquid consecrare Domino.
Quaest. XXXVII.

QVAERITVR vterius cum dicitur hic, quod ista, quae consecrata fuerunt Domino, erant de bellis, quomodo licebat ea, quae erant de rapina Domino consecrari, cum dicatur, quod Deus non vult sacrificium de rapina.

Respondendum est, quod licitum fuit consecrari Domino ista quamquam de bellis: nam quando bellum est iustum, licita est praeda, & occisio, sed de rebus suis licitum est homini offerre. Et in bello iusto quidquid capitur, efficitur ipsius capientis, quia iuste accipit, ideo de illo offerre potest. Et est regula generalis, quod quandoquocumque aliquis accipit rem, & transit in dominium eius, licite potest facere de ea oblationem, nisi in acquirendo fuerit peccatum, licet transiret in dominium acquirentis, propter

hoc enim vsurario non licet offerre de pecunia quaesita ex vsura, quia non efficit illam suam, sed tenetur ad restitutionem. Sic etiam de fure, & raptore, & simoniaco, & quocumque acquirente aliquid ex iniusto contractu, quia non licet sibi offerre, cum non sit suum. Dixi tamen, quod quamquam efficit suum id quod acquirit si peccat in acquirendo, non potest offerre de illo. Et sic est de meretrice, cuius oblationes non accipiuntur ab ecclesia, quia licet ipsa efficiat suum id, quod acquisiuit ex meretricio, ita vt non teneatur ad restitutionem, tamen quia peccauit acquirendo, si Ecclesia reciperet oblationes eius, videretur approbare lucrum illius, ideo non recipit Ecclesia oblationes eius, vt sic erubescat, & redeat ad bonum. Et sic etiam in lege iustum erat, Deuteronom. 23. scilicet, Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est, quod voueris, quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum. Ipsa tamen meretrix quantum est ex se offerre potest, quia pecunia acquisita ex meretricio sua est, & non tenetur restituere alicui illam. Deus tamen non vult recipere propter causam dictam, potest autem meretrix licite facere elemosynam de pecunia acquisita ex meretricio, & meretur, nec refutanda est, quia recipiendo elemosynam a meretrice, non approbatur factum suum, sicut recipiendo oblationem, quia tunc ecclesia approbat factum eius, elemosyna autem in relevationem misericordiae datur. In bello autem iusto transit id, quod accipitur in dominium accipientis, & non est aliqua turpitudine, vel peccatum in acquirendo, ideo licitum est offerre Deo pecuniam in bello acquisitam, immo valde meritorium est, quia per hoc protestantur omnes, quod victoriae illae, quas obtinuerunt, fuerunt Deo volente, & faciente. Et ob hoc illi, qui vincebant in bello, dabant aliqua munera templo, & relinquebant ibi aliqua insignia in memoriam aeternam illius victoriae. Et sic scire, quod Deus traderet illam victoriam vincensibus. Sic fecit Dauid quando Goliath Philisthaem occidit. Nam gladium eius, quo eum occidit, posuit in tabernaculo Domini, & erat apud Ephod, vt patet 1. Reg. 21. Sic etiam fuit in multis alijs, Deus quoque iubebat furari, & rapere ad offerendum sibi, sicut factum est in Aegypto. Na iussit Israelitis, q peteret ab Aegyptijs vasa, & vestes commodatas, quando exirent. Et petebant tanq reddendi essent, & tamen non habebat animum redeundi in Aegyptum, nec dandi vestes, & vasa dominis suis. Et hoc faciebat Deus, vt haberent inde Israelite multum aurum, & argentum, quod postea expendere in fabricando Sanctuarium, & vasa eius. Et sic factum est, quia omnes Israelitae habentes aurum, & argentum, & lapides pretiosos, dederunt oia haec pro Sanctuario Domini, vt patet Exodi. Licitum ergo erat offerre Israelitis id, quod furati fuerant, cum Deus eos incitasset ad furandum, Exo. 3. Et sic quandoquocumq; haberent iustam causam rapiendi, ex illa rapina poterat offerre Domino.

De discordia, quae apparet in quibusdam verbis hic positis circa res consecratas Domino, a quibus, scilicet, fuerint consecratae. Quaest. XXXVIII.

QVAERITVR vterius quomodo dicitur hic, quod consecrauerunt ista Domino Dauid, & principes familiarum, cum postea dicatur: Haec vniuersa sanctificauit Samuel videns, & Saul, & Dauid, & Abner, & Ioab filius Saruiz.

Respondendum est, quod omnia ista, quae nunc consecrata sunt, fuerunt consecrata per omnes, qui nominantur hic, & non per aliquos eorum, solum, Et

Et tamen agitur hic de consecratione illa, id est, de repositione thesaurorum sub manu Selemith thesaurarii. Istud autem factum est, quando Dauid fecit istam diuisionem officialium, quae habetur hic. Et tunc traditi sunt isti Selemith omnes thesauri, qui consecrati fuerunt per omnes priores. Et incepit hoc in Samuele, & quia thesauri, qui ex tunc oblati fuerant, manebant adhuc, traditi fuerunt omnes ipsi Selemith, & nominantur hic omnes illi, qui particulas aliquas istorum thesaurorum dederunt. Et isti fuerunt Samuel, Saul, Dauid, Abner, & Ioab, & principes tribuum, & familiarum, & duces belli. Quia tamen Dauid, & principes, qui cum eo erant, obtulerunt maximam partem istorum thesaurorum, & in comparatione eorum, quae ipse, & principes dederunt, nihil erat id, quod dederat priores, scilicet, Saul, Samuel, Abner, & Ioab, dicitur de Dauid, quod Dauid, & principes familiarum sanctificauerunt haec, quia ipsi principaliter istud egerunt. De ista oblatione Dauid, & principum patet infra 29.

De quibusdam verbis hic dictis, scilicet, quod Samuel, Saul, & Dauid consecrauerunt in thesauris Domini.
Quaest. XXXIX.

QVAERITVR vterius quomodo potest stare, quod dicitur hic, scilicet, q Samuel, & Saul, & Dauid consecrauerunt in thesauris Domini ea, quae habentur hic. Nam nunquam potuerunt concurrere isti ad sanctificandum aliquid, eo quod quando Saul vivebat, Samuel non poterat aliquid sanctificare, eo quod mortuus est Saul eo tempore, quo Dauid erat profugus a facie Saulis, patet primo Regum 25. Et tunc nihil habebat Dauid, quia erat pauper, & mendicus. Etiam dato, quod aliquid haberet, non posset conuenire cu Samuele, & Saule ad consecrandum illud, eo quod postquam Dauid incepit aliquid habere, erat iam exilius Sauli, & conabatur eum occidere. Et dato, quod aliquo tempore ante istud odium Dauid bene se haberet ad Saulem, & possent ambo concurrere consecrando aliquid, tamen non poterat Samuel concurrere cum eis, eo quod postquam Dauid vnctus est in regem in secreto a Samuele, nunq Samuel vidit Saulem, immo antequam vngeretur in regem, scilicet, ex die illa, qua peccauit Saul in facto Amalecitarum, praenunciavit Samuel regnum scindendum ab eo, primo Regum 15. Et dicitur ibi, quod non vidit amplius Samuel Saulem vsq; ad diem mortis suae, & tamen isto tempore nondum Dauid steterat cum Saule, sed postea vocatus est ab eo, vt patet 1. Regum 16. Ergo nunquam potuerunt concurrere isti tres ad consecrandum aliquid Domino. Respondendum est, q error est in praesupposito. Nam litera ista non significat, quod omnes isti conuenerunt in consecratione aliqua, quia istud esset, si consecratio ista thesaurorum esset aliqua ceremonia, quae debuisset fieri per omnes istos simul, sed non erat istud consecrare, sed offerre. Et obtulit quilibet istorum tempore suo, & quod voluit. Et sic Samuel consecrauit per se aliquid Domino tempore suo, & postea alij.

An Samuel consecrauit aliquos thesauros Domino.
Quaest. XL.

QVAERITVR vterius quomodo dicitur hic, quod Samuel consecrauit aliquos thesauros Domino: nam Samuel non erat diues potissime quia hic dicitur, quod isti thesauri erant de manibus praeflorum, & tamen Samuel non fecit bella cum esset Propheta Domini.

Alph. Test. In Lib. I. Paralip.

Respondendum est, quod Samuel consecrauit aliquos thesauros Domino, quos in bellis obtinuit: Nam Samuel non solum erat Propheta, sed etiam iudex, ipse enim fuit vltimus iudicum Israel, quia eo viuentem incepit status Regum. Nam ipse vnxit Saulem in Regem, vt patet primo Regum decimo. Ipse autem fuit iudex a Deo datus Israelitis ad liberandum eos ab hostibus, 1. Regum 12. Quilibet autem de iudicibus tempore suo erat princeps super totum Israel, & ipse faciebat bella pro toto populo, sicut Rex, vnde Samuel cum fuerit iudex super totum Israel pluraquam viginti annis, vt colligitur primo Regum 7. Fecit aliqua bella, in quibus acquisiuit spolia, quae consecrauit in thesauris Domini, sicut patet de illo bello, quod fecit contra Philistinos, quando erat Samuel iudicans totum Israel in Masphath. Et venerant Philistini ad pugnandum contra Israel, introiitque Deus de caelo terrore magno super Philisthim, & exterrunt eos, & celi sunt a filiis Israel. Et erat tunc Samuel princeps. Potuit ergo in illo bello acquirere diuitias magnas. Nam non solum accepit spolia, sed etiam exorsit de manibus Philistinorum omnes ciuitates, quas acceperant ab Israelitis ab Acaron vsque Geth, primo Regum 7. Alia etiam bella forte fecit, de quibus poterat habere spolia, & consecrare Domino.

An alij consecrauerint Domino thesauros ante Samuelum, & Dauid.
Quaest. XLI.

QVAERITVR vterius quomodo dicitur hic, quod omnes isti thesauri, qui consecrati fuerant, oblati fuerunt per Samuelem, & Saulem, &c. Et non ponuntur aliqui ante istos, qui consecrauerint aliquos thesauros Domino. Et tamen videretur, q multi alij consecrauerint Domino thesauros. Nam in bello, quod habuerunt Israelitae contra Madianitas, consecrata sunt multa Domino. Nam principes exercitus, tribuni, & centuriones, abstulerunt omne aurum, & argentum, quod habere potuerunt in terra Madian, & tradiderunt illud thesaurarijs templi, et q nullus istorum, nec de subditis suis perierat in bello, Numeri 31. Sic etiam fuit postea in destructione vrbs Iericho. Nam omne aurum, & argentum, & vasa aenea, & ferrea, quae in vrbe reperia sunt, posita fuerunt in thesauris Domini, Iosue 6. Sic etiam credendum est de omnibus alijs bellis, quae facerent Israelitae, in quibus obtinerent, quod offerret aliquid de praeda pro thesauris Domini, eo quod Deus liberabat eos ab hostibus. Nam ista fuit causa, quare Israelitae in bello, quod fecerunt contra Madianitas, obtulerunt Domino omne aurum, & argentum, quod inde habuerunt, si enim nullus de Israelitis in bello perierat, Num. 31. Et sic multa iam oblata fuissent in thesauris Domini ante tempora Samuelis. Respondendum est, q concedendum est multa oblata fuisse ab Israelitis ante Samuelem, sed de illis non fuit hic facta mentio, quod potest esse propter duo: Primo quia illa, quae oblata fuerat ante Samuelem, erant parua in comparatione eorum, quae a Samuele, & post eum oblata sunt, ideo non facta est mentio de prioribus. Sic enim dictum est supra in quadam quaestione, q quamquam ista oblata fuerint a Samuele, Saule, Dauid, Abner, & Ioab, tamen prius dicebat, quod omnia ista consecrauit Dauid, & principes familiarum. Et sic non fiebat mentio de Samuele, & Saule, eo quod oblatio illorum in comparatione oblationis Dauid erat quasi nulla. Secundo potest dici, q non facta est mentio de oblationibus factis ante Samuelem, eo quod omnia, quae prius oblata fuerat, iam expensa erant. Nunc autem solus

Quaest. 4 manebant

manebant ea, quae oblata fuerant ex tempore Samuelis. Et istud secundum est verum: nam manifestum est, quod oblato illa, quae facta est ab omnibus principibus in bello Madian, qui obtulerant omne aurum, & argentum quod inuenit in terra Madian, maior est quam oblatio, quam fecit Samuel, vel quam fecit Ioab, vel Abner. Et tamen fit hic mentio de istis, & non de illa. Ergo dicendum est, quod fuit, quia omnia, quae oblata fuerunt prius, erant expensa. Et illa, quae oblata fuerant ex tempore Samuelis, manebant adhuc, & istud est verisimile satis. Nam in templo Domini erat necessitas reparationis, & etiam ad emendum omnia suppellectilia pro ministracione facta, sicut dicitur supra in litera. Et sic omnia illa, quae oblata fuerant ab antiquo usque ad tempus Samuelis consumpta essent in expensis Sanctorum. Illa autem, quae oblata fuissent ex tempore Samuelis, manerent. Et quia nunc agebatur de illis, quae data fuerant Selemith thesaurario in custodiam, solum dictum est de illis, quae adhuc manebant in thesauro templi. Et ista erant, quae oblata fuerant ex tempore Samuelis.

Quomodo Saul consecrauit aliqua Domino. Quae. XLII.

Quaeritur ulterius quomodo dicitur hic, quod Saul consecrauit aliqua Domino. Et quomodo potuit consecrare, quia non legitur aliqua diuitia eius, sicut David, vel Salomonis, sed potius ipse etiam postquam erat rex, vacabat operi agriculturae, veniens post boues de agro, ut patet primo Regum undecimo. Aliquis dicit, quod Saul obtinuit magnas diuitias in bello contra Amalecitas, cum prada sua fuerit totam terram eorum. Et de illis poterat ipse offerre Domino multa. Sic enim videtur ipse respondisse Samueli, primo Regum decimo quinto, quando dixit, quod erat vox quam audiebat, & ait Saul, quod erat vox gregum, qui de terra Amalec portati fuerant, ut offerrentur Domino. Dicendum est, quod non obtulit Domino Saul de illis diuitiis in thesauros, nec de gregibus in sacrificia, quia Samuel prohibuit dicens, illud non placere Deo, eo quod erat Saul Deo inobediens, inducendo aliquid de terra Amalec, cum Deus vetuisset. Et quia peccauerat in acquirendo, Deus non reciperet oblationem de illis rebus, potissime quia tota terra Amalecitarum cum omnibus rebus, quae inerat, subiecta fuerat anathemati, sicut ciuitates idolatrati, de quibus Deuteronom. 13. Et tamen de tali anathemate non licebat aliquid Deo offerre, nec ipse acceptabat illud, sed omnia cremanda, & destruenda erant, non ergo consecrauit Domino diuitias habitas de Amalecitis. Sed dicendum est, quod Saul fecit multa bella contra hostes, praeter bellum Amalecitarum, in quibus iuste se habuit, & potuit pradam accipere, & de illa poterat offerre Domino. Patet hoc 1. Regum 14. ubi ponuntur gentes, contra quas pugnavit Saul, confirmato regno super Israel, pugnabat per circuitum contra inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philisthaeos, & quocumque se verterat, superabat. Cum ergo in omnibus istis bellis Saul obtineret victoriam, poterat congregare multos thesauros ad offerendum Domino.

Quomodo David consecrauit Domino thesauros. Quae. XLIII.

Quaeritur ulterius de David, quando consecrauit Domino thesauros aliquos. Respondens, quod David fuit, qui inter omnes plus

obtulit, immo ipse solus plura obtulit, quam omnes simul: nam ipse obtulit expensas pro tota aedificacione templi in lapidibus, & lignis, in auro, & argento, ut patet supra 23. Congregauit autem David hoc de multis bellis. Nam cum esset David vir deicola, habuit intentionem semper congregandi diuitias multas, ut aedificaret Domino templum, & omnia, quae de bellis acquirerebat, Domino applicabat, consecrando illa, ut conseruarentur pro aedificacione futura templi. Et istud fecit David a principio bellorum suorum, scilicet, antequam esset rex. Et postea semper continuauit hoc, sic patet 2. Regum 8. & supra 18. scilicet, Et omnia vasa aenea, & aurea consecrauit Domino cum argento, & auro, quod tulerat ex vniuersis gentibus tam de Idumaea, & Moab, & filijs Ammon, quam de Philisthijm, & Amalec, & de his omnibus parauit David expensas, quas putauit esse necessarias pro templo aedificando. Et insuper obtulit multum aurum, & argentum, quod sibi residuum erat, ut poneretur illud in thesauro Domini ad faciendum vasa, & alias necessitates, de quo supra 22. & infra 29.

An idem erat officium iudicum, & praepositorum. Quae. XLIII.

Quaeritur ulterius circa iudices, & praepositos, de quibus hic agitur, an haberent idem officium. Respondendum est, quod officium iudicum, & praepositorum simile erat, & a multis putantur esse idem iudices, & praepositi. Et tamen in aliquo differunt, verum est, quod possunt vocari idem, sicut diximus supra 23. in quadam quaestione, quia iudices sunt praepositi, eo quod praesunt omnibus illis, super quos iurisdictionem exercent. Et tamen aliquid pertinebat ad iudices, quod non ad praepositos. Istud autem patet primo, quia dicitur de iudicibus, quod constituti erant ad docendum, & ad iudicandum. De praepositis autem dicitur, quod erant praepositi aliquibus gentibus ad exercendum ibi ministeria aliqua Dei, & regis, ut patet in litera. Secundo patet, quia distinguuntur praepositi, & iudices quantum ad familias, quia de iudicibus dicitur, quod erant Isaa ritae: de praepositis autem dicitur, quod erant de Hebronitis. Tertio patet, quia de iudicibus dicitur, quod erant constituti ad opera Dei forinsecus super Israel ad docendum, & iudicandum. Et non constituitur eis aliqua certa regio, sed totus Israel. Et tamen praepositi distinguuntur per regiones, eo quod quaedam pars ipsorum praerant ultra Iordanem ad Orientem, alia autem praerant ultra Iordanem ad Occidentem. Si autem iudices, & praepositi essent omnino idem, non maneret aliqua regio, in qua iudices exercerent officium suum, cum tota terra Israel diuisa esset in duas partes, & distributa esset per duos praepositorum, ut patet in litera. Et tamen iudices adhuc habebant officium suum super Israel, dato quod praepositi in omni loco exercerent officium suum, ideo distinctum erat officium iudicum ab officio praepositorum. Sunt tamen iudices, & praepositi aliquo modo idem propter similitudinem magnam officij. Et aliqui dicimus illos esse idem, sicut etiam scriptura accipit pro eodem thesaurarios, & ianitores, & tamen non sunt omnino idem, ut declaratum est supra in quadam quaestione. Et tamen propter istam identitatem aliqualem, quam habent, ponuntur sub eadem summa. Nam non ponitur alia summa iudicum, & alia praepositorum. Sed pro vtriusque ponuntur sex millia, supra 23. Sic etiam est de ianitoribus, & thesaurarijs. Nam eadem summa ponitur thesaurariorum, & ianitorum, scilicet, quatuor millia, ut patet ibidem, & tamen non ponuntur ianitores, & cantores sub eadem summa, eo quod non habent istam inter se identitatem officij, nec similitudinem aliquam.

De

Quaeritur ulterius quot erant iudices, & quot praepositi. Aliquis dicit, quod istorum duorum posita fuit vna summa supra 23. Scilicet, sex millia. Et non apparet postea quot de istis fuerint iudices, & quot praepositi. Sed credendum est, quod fieret diuisio inter istos. Et illud officium, in quo essent plures necessarii, haberet plures. Aliud autem haberet paucos, qui residui essent de summa. Sic enim fuit de ianitoribus, & thesaurarijs, quia pro vtriusque posita est eadem summa quatuor millium. Et quia pro ianitoribus erant multi necessarii, fuit maxima pars illius summa distributa in ianitores. Pauci autem residui distributi fuerunt in thesaurarios. Et de neutris constat quot essent.

Dicendum tamen est hic, quod certa summa fuit iudicum, & certa summa praepositorum: nam omnes simul fuerunt sex millia, ut patet supra 23. & de praepositis fuerunt quatuor millia, & quadringenti: de iudicibus autem fuerunt mille, & sexcenti residui. Quod patet, quia praepositi fuerunt diuisi in duas partes, quidam ad orientem Iordanis, & alij ad occidentem. Ad orientem fuerunt duomillia septingenti. ad occidentem autem mille, & septingenti, ut patet in litera, qui simul sunt quatuor millia, & quadringenti. Residui autem sunt mille, & sexcenti, & isti erant iudices. Et ob hoc non ponitur hic summa iudicum, quia posita summa praepositorum continebat quot erant iudices, cum praepositi, & iudices simul constituant summam sex millium.

De officio iudicum Leuitarum. Quae. XLVI.

Quaeritur ulterius quod officium erat istorum iudicum Leuitarum, de quibus hic dicitur. Respondent Hebraei, quod isti iudices constituti erant ad operandum in castione lapidum, & lignorum pro aedificacione templi. Et assument ex hoc, quia dicitur in litera, quod isti praerant ad opera forinsecus super Israel. Opera autem, quae fiebant super Israel forinsecus, erant preparaciones materiae pro aedificacione templi. Et in hoc dicitur Hebraei, quod praerant isti Leuitae, & hac dicebant Israelitas qualiter seire deberent.

Sed dicendum, quod non stat primo, quia aedificatio templi durauit paucis temporibus. Hic autem distinguuntur officia sacerdotum, & Leuitarum, quae semper duratura erat. Ideo non constituebantur hic aliqui Leuitae, ut praesentem castionibus lapidum, & lignorum, quia tunc expleta ista aedificacione, non maneret illis Leuitis aliquod officium, quod est inconueniens, quia omnes Leuitae assignabantur sub certis officijs, quia alias non deberent recipere redditus templi.

Secundo patet, quia non stat, quod Leuitae docerent alios Israelitas ad cadendum lapides, & ligna, quia ipsi nesciebant illa cadere, sicut dixit Salomon ad regem Hiram: Tu scis, quod in populo meo non fit vir, qui nouit ligna cadere, sicut Sidonij 3. Reg. 5. Non ergo poterant Leuitae alios docere.

Tertio patet, quia quamquam pro aedificacione templi fuerint necessaria plura ligna, & lapides quam David parauerit: tamen ipse putabat, quod iustificantes expensas parauerat pro aedificacione, sicut ipse dixit supra 22. Scilicet, Ego parauimus impensas domus Domini. Et iterum dicitur. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes parauerunt impensas, non ad cadendum lapides, & ligna pro templo Domini.

Quarto patet, quia quando aedificatum est templum Domini per Salomonem, tunc non constituit ipse aliquos Leuitas, ut essent magistri eorum, qui ligna caedebant, sed petiuit a rege Hiram, quod Sidonij caederet illa, eo quod non erat in Israel vir, qui sciret ligna caedere, sicut Sidonij. Hebraei autem serui Salomonis caedebant ligna secundum doctrinam Sidoniorum: magistri autem positum in castione lignorum, & lapidum fuerunt quidam Sidonij, qui vocabantur Biblij: ut patet 3. Regum 5. Scilicet, Porro Biblij preparauerunt ligna, & lapides ad aedificandum domum. Motuum autem Hebraeorum, scilicet, quia dicitur, quod isti Leuitae erant ad opera forinsecus Israel ad docendum Israelitas in eis, nullum est, quia dicebant isti praesentem ad opera extrinsecus, eo quod omnes alij sacerdotes, & Leuitae cantores, ianitores, & thesaurarij, habebant ministeria sua in templo. Iudices autem, & praepositi habebant ministeria extra templum, scilicet, per varia loca Israel indicando, & docendo in singulis, sed ad nullum opus manuale praerant.

Dicendum ergo, quod isti Leuitae iudices erant ad docendum, & iudicandum Israelitas. Et tamen potest dupliciter intelligi, vno modo, quod essent per modum assessorum. Alio modo, quod essent per modum predicatorum. Pro quo sciendum sicut declaratum est supra in quadam quaestione, Israelitas habebant iudices per singula loca, qui erant de singulis habitatoribus locorum, & erant laici. Quia tamen laici non erant tam instructi in lege, ut scirent iudicare in omni causa, dabatur cuilibet iudici duo Leuitae assessores, ut ait Iosephus 4. Antiquitatum. Et sic poterat esse, quod isti iudices Leuitae, de quibus hic dicitur essent assessores omnium iudicum Israel. Et vocarentur ipsi iudices, quia iudicantibus assistebant, & eorum consilio formabantur sententiae.

Alio modo potest intelligi, quod isti Leuitae erant per modum predicatorum, quia discurrebant, scilicet, per diuersa loca Israel, & predicabant Israelitis legem, & erudiebant eos circa omnia dubia. Nam inter Israelitas erant magis necessarii predicatorum, quam nunc in ecclesia, eo quod tunc erat vnicum templum, in quo fierent caeremoniae legis, & non licebat alibi fieri illas. Ideo illi, qui habitabant in alijs diuersis locis propter delictum caeremoniarum legis: erant valde indocti: oportebat ergo, quod aliqui discerent inter illos, ut erudirent eos circa caeremonias legis, & quid tenere deberent, & quid epurare, & ad hoc David constituit nunc istos Leuitae. Et licet verum sit, quod in singulis locis Israel erat Leuitae assessores iudicum laicorum, sicut ait Iosephus 4. Antiqui. tamen magis videtur dicendum, quod isti Leuitae constituerentur ad predicandum in Israel, & ad declarandum veritatem legis, quam ad assistendum iudicibus laicis in causis formalibus. Vocantur autem isti Leuitae iudices, & doctores: doctores quidem, quia ipsi predicabant populo, & docebant quid populus facere deberet: iudices autem, quia ipsi iudicabant in omni causa, quae pertinebat ad caeremonias legis, & ad aliqua dubia de fide. Et quod ipsi deterrimabant, firmum erat. Sic enim constituit eos rex Iosaphat doctores, & iudices, ut patet sequenti libro, cap. 19. Scilicet, constituit Iosaphat Leuitas, & sacerdotes, ut iudicium, & causam Domini iudicarent, dicens: Sic agitis in timore Dei fideliter, & in corde perfecto, omnem causam, quae venerit ad vos fratrum vestrorum qui habitant in vrbibus suis inter cognationem, & cognationem, vbi cumque quaestio est de lege, de mandato, de caeremonijs, de iustificationibus, ostendite eis, ut non peccent in domum, & ne veniat super vos ira, & super fratres vestros.

De

De officio prapostorum. Quæst. XLVII.

QUÆRITUR ulterius de prapostis, qui ponuntur hic, quod erat officium illorum. Respondet Nicolaus, quod præficiabant ultra Iordanem quidam, & alij circa, quia in regionibus illis erant donatæ vineæ, & aliæ possessiones templo Domini. Et isti Leuitæ gerebant curam illarum possessionum in regionibus illis.

Sed dicendum, quod hoc non stat, quia templum Domini non poterat habere aliquam possessionem immobilem de his, quas offerrent Israelitæ. Unde si aliquis vineam, aut agrum, aut domum suam voueret Domino poterat redimere illam dato certo pretio. Et si noller, qui vouerat eam redimere, ipsam vendebat alteri, ut patet Leuiti. ultimo. Et sic non poterat templum habere aliquas possessiones immobiles, sed quæcunque offerrentur cogebantur vendere. Et sic non habent Leuitæ curam de aliquibus possessionibus, quæ pertinebant ad templum. Item patet hoc, quia Deus noluit, quod Leuitæ haberent agros, & vineas in vrbibus suis, sed solum habebant agros, & suburbana ad alenda pecora, ut patet Numeri 35. Et Iosue 22. Et istud erat, ut non occuparentur sacerdotes, & Leuitæ circa agriculturam, sed vacarent diuinis ministerijs: quomodo ergo assignaretur multis ipsorum, ut haberent solum curam de agris, & vineis, & nullum aliud esset officium ipsorum? Non est ergo hoc verisimile.

Dicendum ergo, quod isti prapostis ordinabantur ad aliqua ministeria necessaria pro Sanctuario, quæ tamen fiebant extra Sanctuarium in diuersis partibus Israel. Et dicendum, quod multa ministeria pertinentia ad Deum fiebant extra sanctuarium, de quibus vnum erat predicare, & iudicare in causis pertinentibus ad Deum. Et istud erat determinatum pro Leuitis, qui vocabantur iudices, & doctores. Omnia autem alia ministeria extra templum quæcunque erant vel occurrere poterant, erant pertinentia ad prapostos: Et sic erat colligere pecuniam de transfentibus ad numerum. Nam quilibet transfens ad numerum solvebat dimidium siclum: Exo. 30. Et transfens quilibet ad numerum in anno 20. Et tunc tenebatur dare dimidium siclum, & quia in quolibet loco quolibet anno essent aliqui, qui transferebant ad numerum, Leuitæ discurrebant per omnia loca Israel quolibet anno, & colligebant omnem pecuniam, quæ dari debebat ab ipsis transfentibus ad numerum. Sic enim patet sequenti lib. cap. 24. Congregauit rex Iosus Leuitas, & sacerdotes, & dixit eis. egredimini ad ciuitates Iuda, & colligite pecuniam de vniuerso Israel ad sartatecta templi per singulos annos festinatoque hoc facite. Et postea subditur quomodo rex increpuit summum sacerdotem super hoc dicens: Quare non fuit tibi curæ, ut cogeres Leuitas inferre de Iuda, & Ierusalem pecuniam, quæ constituta est a Moyse? Aliquando etiam si erat aliqua necessitas Sanctuarij, & oportebat colligi aliquam pecuniam in elemosynam de toto Israel, isti Leuitæ mittebantur per totam terram ad colligendum eam. Sic patet de restauratione templi, quæ facta est tempore Iosie. Nam Leuitæ, qui erant prapostis, & etiam aliqui de ianitoribus cum eis discurrebant per totam terram Iuda, & Beniamin, & per vrbes Israel: collegeruntque pecuniam, quam duxerunt in templum Domini, ut fieret inde reparatio, ut patet sequenti lib. cap. 24. Alia autem similia onera occurrebant, quæ pertinebant ad ministerium Domini per diuersa loca Israel. Et ista debebant expediri per prapostos. Et quia officium istorum erat extra Sanctuarium per totam ter-

ram Israel, diuisa fuit terra inter illos, scilicet, ut quidam prapostis haberent curam de illis, quæ pertinebant ad ministerium istud in terra ultra Iordanem, & alij de his, quæ pertinebant ad istud officium in terra citra Iordanem. Et sic ponit hic litera diuisionem istam. Dicitur etiam, quod isti prapostis exercebant omnia, quæ pertinebant ad ministerium regis, in quo dubium est. Nam videtur, quod non conuenienter istud fieret, quia Leuitæ erant ministri Dei, & pertinebant ad eos officia sacra, quomodo ergo implicarentur ipsi in negotijs regis, potissime cum ipsi sustentarentur de redditibus sanctuarij, & non erat equum, quod sanctuarium daret redditus pro ministris regis, quia sic Sanctuarium subijceretur ad opera regis?

Dicendum est, quod non est sensus, quod isti prapostis administrarent aliqua negotia regis, quæ essent pure laicalia, quia sic esset magna deordinatio in hoc, sed erant aliqua ministeria regis, quæ aliquo modo pertinebant ad Deum. Et quantum ad illa constituti erant aliqui Leuitæ, qui administrarent illa, non in quantum pertinebant ad regem, sed in quantum pertinebant ad Deum. Sic enim erat cura sacrificiorum offerendorum. Nam reges, qui deuoti erant inter Iudæos, dabant maximam partem sumptuum necessariorum pro sacrificijs templi. Et ad hoc assignantur in multis locis terræ suæ redditus aliquos pro pecoribus immoladis, & pro similia, vino, & oleo, thure, & sale, quæ necessaria erant pro sacrificijs Domini. Et ad procurandum illos redditus per diuersa loca, ut adducerentur in Sanctuarium animalia, & alia necessaria pro sacrificijs, habebant curam isti prapostis per diuersa loca terræ Israel, & administrando ista negotia, dicebantur gerere negotia regis, eo quod rex dabat istos redditus Sanctuario. Istud autem est verisimile. Nam etiam reges gentiles hoc faciebant pro Sanctuario Domini, a fortiori credendum est, quod reges Iudæi deuoti hoc facerent. Patet hoc de Seleuco rege Asia, qui erat gentilis, & dicitur secundo Macha. 3. Fiebat ut ipsi reges, & principes loci summo honore ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent, ita ut Seleucus Asia rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. Sic etiam erat de rege Artaxerxe, qui erat rex Medorum, & Persarum, & dabat omnes impensas sacrificiorum Sanctuario, ut patet primo Efdra 7. Scilicet, Ego Artaxerxes rex statui, atque decreui omnibus custodibus Arca publicæ, qui sunt trans Flumen, ut quodcunque petierit a vobis Efdras sacerdos, scriba legis Dei coeli, absque mora detis, vsque ad argenti talenta centum, & vsque ad vini batos centum, & vsque ad frumenti coros centum, & vsque ad batos olei centum, Sal vero absque mensura: omne quod ad ritum Dei coeli pertinet tribuatur diligenter in domo Dei: ne forte irascatur contra regnum regis, & filiorum eius. Cum ergo gentiles istas expensas darent, verisimilius est, quod reges Iudæi deuote offerrent ista. Et credendum est, quod cum Dauid esset vir deicola, & sciret, quod regnum custodiretur in filiis suis in æternum si obseruarent mandata Dei, Psal. 131. Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo eos, & filij eorum vsque in sæculum sæculi sedebunt super sedem tuam. doceret eos quomodo deuoti essent circa Deum, & ipse inciperet dare ea, quæ necessaria erant pro expensis templi, & pro sacrificijs, & daret ea, dum videret volens etiã, quod Salomon teneret istum modum, quando regnaret. Et sic veniret in consuetudinem, & quasi in ius, & debitum oibus posteris suis regnantibus. Et sic nunc instituit quosdam prapostos de Leuitis, qui curam habe-

gent de omnibus negotijs congregandorum reddituum regalium pro sumptibus sanctuarij. Sic etiam fuit de Iosaphat, qui fuit rex deuotus de posteritate Dauid, qui constituit aliquos Leuitas, qui essent super officia sua, ut patet sequenti lib. cap. 19. Scilicet, Porro Zabadias filius Iosaphat, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent. Poterat etiam esse, quod aliqua iurisdicção regis erat, quam ipse committebat ipsis Leuitis ad ministrandum, sed quod dictum est supra, melius est.

De temporaliu ordinacionum. Quæst. XLVIII.

QUÆRITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod anno quadagesimo regni Dauid, factæ fuerunt iste ordinationes, & diuisiones. Nam videtur, quod multo prius factæ fuerint. Nam supra 9. Dicitur de istis ordinationibus, & potissime de ostiarijs. Omnes hi electi in ostiarios, quos constituerunt Dauid, & Samuel videns. Et tamen Samuel mortuus fuit antequam Dauid esset rex super Iudam, & Israel. Nam eo tempore, quo fugiebat Dauid a facie Saulis: mortuus est Samuel, primo Regum 25. Ergo ista ordinatio non fuit facta anno quadagesimo regni Dauid, sed potius antequam ipse esset rex. Itæ patet hoc, quia in ista diuisione officialium factus est Selemith thesaurarius, ut patet in litera. Et tamen per manum eius consecrata sunt Dno omnia, quæ habentur in litera, & tamen consecrauit ea Samuel, & Saul, cum dicatur. Hec autem vniuersa sanctificauit Samuel videns & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Ioab filius Saruie. Et sequitur: Omnes hi sanctificauerunt ea, per manum Selemith, & fratrem eius. Ergo Selemith erat thesaurarius tempore Samuelis, & Saulis, sed istud fuit antequam Dauid esset rex super aliquod regnum, ergo non fuit ista distributio facta anno quadagesimo regni Dauid, sed antequam ipse regnaret.

Respondendum, quod fuit facta etiam ista ordinatio anno quadagesimo regni Dauid, sicut dicitur in litera, & non fuit facta tempore Samuelis nec Saulis. Patet etiam hoc, quia quando facta est ista diuisio, inceperunt Leuitæ ministrare a viginti annis, & supra, ut patet supra 23. Et tamen Dauid fuit primus, qui mutauit a tatem Leuitarum, quia ante ipsam ministrabant Leuitæ ab anno tricesimo vsque ad quadagesimum. Ipse autem dixit: Requiem dedit Dominus Israel populo suo, & habitationem in Ierusalẽ vsque in sempiternum. Nec erit officij Leuitarum, ut ultra portent tabernaculum, & omnia vala eius ad ministrandum: iuxta præcepta quoque Dauid nouissima supputabitur numerus filiorum Israel a viginti annis, & supra. Ergo Dauid in fine dierum suorum fecit istam mutationem, & extunc fuit ordinatum de omnibus ministris Sanctuarij. Cum autem dicitur, quod Dauid, & Samuel ordinauerunt de ostiarijs supra 9. potest responderi dupliciter, vno modo, quod Samuel vnxit Dauid in regem in Ius Dei, primo Regum 16. Et sciebat ex hoc eum regnaturum super totum Israel. Et quia videbat, quod Deus acceptauerat eum, ut per ipsum augmentaretur cultus eius, instruxit Samuel aliquantulum ipsum Dauid, quid faceret, quæ esset constitutus in regem, & tunc potuit ei dicere de ista ordinatione ministrorum, qualiter faceret eam, & sic dicit, quod Samuel, & Dauid ordinauerunt ianitores, scilicet Samuel ordinauit eos, instruendo Dauid qualiter se deberet habere, & Dauid ordinauit eos exequendo id, quod sibi dixerat Samuel. Alio modo potest intelligi, quod Samuel, qui erat Propheta, & iudex super totum Israel, habebat magnam potesta-

tem in populo, & ob hoc habebat opportunitatem ordinandi quod vellent: incepit ergo ordinare aliquid de cultu diuino, & instituit aliquos ianitores, & thesaurarios, tñ nō compleuit istam ordinationem, Saul autem postea non curauit de illa, Ideo Dauid de nouo ordinauit omnia anno quadagesimo regni sui, & fuerunt thesaurarij, & ianitores tempore Dauid, aliqui constituti fuerunt prius thesaurarij, & ianitores tempore Samuelis, & istud magis consonat veritati, & literæ supra 9. Cum dicatur, quod Samuel, & Dauid constituerunt illos in ianitores. Constituire autem non dicit promouere, vel incitare aliquem ad hoc, quod constiuat. Sed realiter, & de facto ordinare aliquid. Patet etiam hoc, quia si intelligeretur primo modo, scilicet, quod Samuel constituerat illos in ianitores, id est, quod ad Samuelis consilium Dauid ordinasset illos, non diceretur hoc magis de ianitoribus, quam de officialibus alijs, quia de omnibus admoneret Samuel ipsum Dauid, & tamen solum dicitur de ianitoribus, quod Samuel, & Dauid instituerunt illos. Ergo tenendus est secundus modus, scilicet, quod Samuel prius ordinauerit aliquid de ianitoribus, deinde Dauid anno quadagesimo regni sui compleuerit omnium ministrorum ordinationem. Ad secundum dicendum, quod etiam potest intelligi dupliciter, vno modo, quod per manum Selemith consecrata fuerunt Domino omnia, quæ a Samuele, Saule, & Abner consecrata fuerunt, & tamen ista consecratio nunquam fuerit facta nisi diebus Dauid anno quadagesimo regni sui. Et intelligitur sic, quod Samuel, Saul, & Abner in diebus suis obtulerunt thesauros aliquos pro templo Domini, & illi manserunt inconsumpti vsque ad annum quadagesimum regni Dauid, & tunc cum Dauid ordinaret thesaurarios omnium Selemith principem, tradidit in manu eius omnes istos thesauros, qui oblati fuerant per omnes istos antiquos ex tempore Samuelis, & sic dicitur, quod omnes isti consecrauerunt Domino thesauros per manum Selemith, scilicet, quod thesauri ab eis consecrati fuerunt custoditi per Selemith, & tamen non fuit hoc a principio, sed tempore Dauid. Secundo modo potest intelligi, quod iste Selemith erat thesaurarius ex tempore Samuelis. Et etiã fuit thesaurarius ex tempore Saulis, scilicet, quia Samuel constituit eum in thesaurarium. Et tunc Samuel tempore suo potuisset consecrare thesauros Domino per manum Selemith, quia ipse tunc esse thesaurarius, & sic etiam Saul, & Abner consecrarent temporibus suis thesauros per manum Selemith, eo quod ipse temporibus eorum erat thesaurarius. Nunc autem quando Dauid constituit ministros Dei in omnibus officijs, fecit etiam, quod Selemith esset thesaurarius, sicut erat prius, & sic omnes poterant per manum eius consecrare Domino thesauros. Et iste sensus magis conuenit literæ, quia dicitur: Omnes hi sanctificauerunt ea per manus Selemith. Et tñ si deberet intelligi, quod tpe Dauid iste nouiter constitutus est in thesaurarium, non diceretur, quod omnes thesauri, quos isti obtulerunt, fuerunt sanctificati per manum eius: magna enim differentia est in hoc. Nam primū significat, quod Selemith erat thesaurarius tpe cuiuslibet istorum, scilicet, Samuelis, Saulis, Abner, & Ioab. Et quod quilibet tradebat in manu Selemith ea, quæ consecrabat. Secundum autem significat, quod omnia, quæ isti obtulerunt fuerunt tradita tpe, quo illi obtulerunt ea, siue post. Sed obijcietur hoc, quia Selemith nō poterat esse thesaurarius tpe Samuelis, eo quod Samuel nō ordinauit aliquos ministros Dei, nisi ianitores, quia de istis solum dicitur supra 9. Selemith autem thesaurarius erat: Ideo non fuit tunc ordinatus, sed tps Dauid,

David. Dicendum quod Semeith erat thesaurarius ex tpe Samuelis, & fuit usque ad tempus David. Et tñ dñs, q̄ Samuel solum instituit tēpore suo ianitores. Dicendum q̄ verum est, tñ ianitores, & thesaurarii pertinebant ad simile officium. Ideo vocabant thesaurarii ianitores. Et sic Samuel non solum constituit ianitores, sed et thesaurarios. Et patet hoc, quia supra 9. Vbi dicit, q̄ David, & Samuel constituerunt ostiarios dicit: His quatuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorum, & erant super exedras, & thesauros domus Domini. Et sic ianitores dicebantur esse super thesauros, & tamen esse super thesauros pertinet ad solos thesaurarios, ergo ianitores erant thesaurarii. Et iste sensus tenendus est.

C A P. XXVII.

RELI autem Israel secundum numerum suum principes familiarum, tribuni, & centuriones, & praefecti, qui ministrabant regi iuxta turmas suas, ingredientes, & egredientes per singulos menses in anno, vigintiquatuor millibus singuli praerant. Primae turmae in primo mense Iesboam praerat filius Zabdiel, & sub eo vigintiquatuor millia. De filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu mense primo. Secundi mensis habebat turmam Dudai Ahoites, & post se alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus vigintiquatuor millium. Dux quoque turmae tertiae in mense tertio erat Banaias filius Ioiade sacerdotis, & in diuisione sua vigintiquatuor millia. Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, & super triginta. Praerat autem turmae ipsius Amizadab filius eius. Quartus, mense quarto Afahel frater Ioab, & Zabadias filius eius post eum, & in turma eius vigintiquatuor millia. Quintus mense quinto princeps Samaoth Iezerites, & in turma eius vigintiquatuor millia. Sextus, mense sexto, Hira filius Acces Thecutes, & in turma eius vigintiquatuor millia. Septimus, mense septimo, Helles Phallonites de filiis Ephraim, & in turma eius vigintiquatuor millia. Octauus, mense octavo, Sobochai Viathites de stirpe Zarahi. & in turma eius vigintiquatuor millia. Nonus mense nono Abiezer Anathotes de filiis Iemini, & in turma eius vigintiquatuor millia. Decimus, mense decimo, Marai, & ipse Nethophatites de stirpe Zarahi, & in turma eius vigintiquatuor millia. Undecimus mense undecimo Banaias Pharato-

nites de filiis Ephraim, & in turma eius vigintiquatuor millia. Duodecimus, mense duodecimo, Boldai Netophatites de stirpe Gothoniel, & in turma eius vigintiquatuor millia.

DESCRIPTA in praecedentibus ordinatione populi ministrorum ad Deum, hic agitur de ordinatione populi ad regem. Et iste ordo est conueniens, quia Deus super omnia timendus est, & post eum super omnes homines honorandus est rex. Istum ordinem ostendit Beatus Petrus, ut patet prima Petri cap. 2. s. Deum timete, & regem honorificate. Et sic post Deum posuit regem. Sic factum est hic. Ordinatio autem regis ad populum suum est in tribus, s. circa bella, & circa regimen populi, & circa habitudinem suae familiae. Ideo diuiditur in tria, quia primo agitur de principibus exercituum, secundo de principibus popularium, ibi. Porro tribus. Tertio de principibus rerum familiarum, s. possessionum, ibi. Super thesauros autem.

De continuatione ad praecedentia. Quaest. 1.

QVAERITUR circa primum an ea, quae habentur hic sint continuata ad praecedentia, & fuerunt facta immediate post illa. Aliquis dicit, q̄ sic, quia tenendus est semper ordo literarum, qm̄ non apparet manifeste, q̄ alius fuerit ordo, quam ille, qui habetur in litera. Sed dicendum est, q̄ hoc est mutatio ordinis, quia ea, quae habentur hic non fuerunt facta immediate post praecedentia, sed multo tempore ante illa. Nam ista, quae habentur praecedenti cap. & in omnibus alijs de ordinatione Leuitarum, fuerunt facta anno quadagesimo regni David praecedenti cap. Et ipse fuit annus ultimus vitae David, cum non regnauerit nisi quadraginta annis, ut patet infra 29. & 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. Et tamen ea, quae habentur hic, tangunt ordinationem regni David, s. qualiter habebat ipse David, qm̄ rex erat respectu populi, & respectu familiae suae. Ideo ista fuerunt ante illa. Itē patet, quia hic ponuntur aliqua, q̄ fuerunt quasi in medio temporis regni David, s. q̄ Achithophel esset consiliarius David, ut patet infra in litera. Et tñ Achithophel mortuus est, qm̄ pugnavit Absalom contra patrem suum. Nam erat Achithophel consiliarius David, & conuersus fuerat ad Absalom, quia habebat David exortum. Et cum pugnaturus esset Absalom contra David, delit consilium Achithophel de modo pugnandi, & non fuit receptum consilium eius licet utile esset, quia dissipauit illud Dominus in sapientiam Chusi Arachite. Videns autem Achithophel, q̄ non susceptum esset consilium eius, suspendit se laqueo 2. Re. 17. Manifestum est tñ, q̄ istud fuit multo tempore ante mortem David, cum multa de eo postea narrarentur, ut patet 2. Re. cap. 17. Usque ad finem libri, & in principio tertij libri Re. Et tñ de isto Achithophel dñs hic de tpe, quo erat consiliarius David, ergo ista, q̄ habentur hic fuerunt multo tempore ante illa, q̄ habentur cap. praecedenti. Itē patet, quia ista facta fuerunt in principio regni David. Nam in principibus istis, q̄ erant super duodecim turmas, ponit quartus Afahel frater Ioab, & tñ manifestum est, q̄ Afahel mortuus est in principio regni David. Nam qm̄ erat contentio inter David regnantem super Iudam, & Isoboth regnantem super Israel, occisus est Afahel ab Abner, ut patet 2. Regum 2. Et tamen illud fuit quasi in principio regni David super Iudam, ergo ista, quae habentur hic fuerunt multo tempore ante ea, quae habentur praecedenti cap. Et est hic mutatio ordinis sicut sepe fit in scriptura per anticipationem, & recapitulationem,

Quare

Quare hic ponuntur ista. Quaest. 11.

QVAERITUR ulterius cum ista, quae habentur hic fuerint facta multo tempore ante illa, quae habentur supra quare ponuntur hic. Respondet Nicolaus, quod posita fuerunt hic, ut Salomon ex hoc addiceret qualem ordinem tenere deberet in regno postquam ipse regnaret. Nam tenuit Salomon istum ordinem, quem tenebat David, scilicet, habuit duodecim praepositos in domo sua, ut patet 3. Regum. Sed istud non stat, quia Salomon non poterat addicere ex hoc, quia ista scripta fuerunt per Esdram multo tempore postquam facta sunt, s. post captiuitatem Babylonis, ut probatum est in prologo libri istius. Salomon autem fuit per multos dies, s. plusquam per quingentos ante hoc, ideo non poterat addicere ex his, quae habentur hic potissime, quia dato, quod Salomon potuisset legere ea, quae habentur in hoc libro, scilicet, q̄ fuissent scripta tempore eius, tamen non addiceret ex hoc regimen quod habebat David in regno, sed magis sciret aliud per consuetudinem, quia toto tempore David fuerat istud regimen. Dicendum videtur, q̄ scriptura non posuit hic istam ordinationem, quam habuit David in regno suo propter hoc, sed quia volebat scriptura exprimere modum regiminis David in aliquo loco, quia erat modus conueniens, & non fuit aliquis locus magis aptus, quam iste, ideo fuit hic facta ista expressio. Patet hoc, quia in praecedentibus habitum est de ordinationibus ministrorum Dei propter similitudinem, ergo immediate poni debuit hic de regimine, & habitudine David ad populum. Multa etiam similia sunt, s. q̄ introducuntur aliqua in quibusdam locis propter similitudinem materiae, quae aliam non faciebant ad propositum. circa primum dñs. Filij autem Israel secundum numerum suum. Id est, filij Israel, qui ministrabant David in numero certo sunt isti, qui sequuntur, & dñs sibi numerum suum, quia in omnibus istis erat determinatio numeri, ut patet in principibus tribuum, & rerum familiarum. Principes familiarum tribuni, & centuriones, & praefecti. Id est, omnes, qui ministrabant David de filiis Israel, siue principes familiarum, siue tribuni, siue centuriones, siue praefecti sunt omnes isti, qui sequuntur q. d. non erant plures ministri David in quocunq̄ genere principum, & ministrorum, q̄ isti, qui sequuntur principes familiarum, dicuntur principes cognationum, s. principes tribuum, & aliarum cognationum minorum, tribuni vocantur principantes super mille, centuriones vocantur principes super centum: praefecti vocantur alij praesidentes in quibusdam alijs generibus principatum, s. illi, qui praerant diuersis operibus, & possessionibus regis, ut patet infra in litera. Nam praefectus dicitur a praeficiendo, & quicunq̄ praeficitur alicui officio, vel dignitati, aut administrationi praefectus dñs. Qui ministrabant regi iuxta turmas suas. Intelligitur hoc de solis principibus duodecim turmarum, qui habentur infra. Et vocatur turma multitudo aliqua magna. Et hic est turma quolibet viginti quatuor millium virorum. Et dicit, q̄ isti principes turmarum ministrabant, s. stando semper regi, custodiendo corpus eius, ut si superueniret aliquod bellum subito possent defendere regem. Et dñs habendo turmam suam in quolibet mense. Ingredientes, & egredientes per singulos menses in anno. Scilicet, in quolibet mense ministrabat vnus princeps. Vigintiquatuor millibus singuli praerant. Scilicet, quilibet istorum principum praerant vigintiquatuor millibus. In Hebraeo dicitur. Qui ministrabant regi in omni re diuisionum veniens, & exiens. Idem sensus est, qui in litera nostra. Et tamen est in modo barbarico positus, scilicet,

A licet, isti principes ministrabant regi in omni re diuisionum, id est, in omnibus diuisionibus suis, scilicet, secundum omnes turmas suas, quae diuisae erant. Et dicitur ingrediens, & exiens, id est, in quolibet mense ingrediebatur vna turma ad ministrandum, & cessabat alia. Et dicitur in Hebraeo. Diuisio vna vigintiquatuor millia. Vbi litera nostra dicit: Vigintiquatuor millibus singuli praerant. Et idem est, scilicet, diuisio vna, scilicet, vigintiquatuor millia, id est, quolibet diuisio siue turma habebat vigintiquatuor millia virorum. Prima turma in primo mense Iesboam praerat filius Zabdiel. Quolibet turma habebat vigintiquatuor millia sub vno principe, & ministrabant istae turmae per menses, scilicet, in primo mense anni, ministrabat prima turma. Et sic de alijs. Praerat autem Iesboam prima turma. Et iste Iesboam erat fortissimus vir inter omnes viros David, ut aliqui putant, scilicet, primus de primo ternario virorum fortissimorum, ut patet supra 11. Et tamen falsum est, quia ille vocabatur Iesboam filius Athemoni. Iste autem vocabatur Iesboam filius Zabdiel, ut patet supra 11. Et hic. Et sub eo vigintiquatuor millia. Istud generale erat ad quemlibet principem turmae, q̄ praeset vigintiquatuor millibus virorum. De filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu mense primo. Id est, primus princeps, qui in primo mense ministrabat coram David, erat de filiis Phares. Iste erat princeps omnium principum, scilicet, non solum praerat vigintiquatuor millibus virorum, qui erant in turma sua, sed etiam praerat omnibus alijs principibus. Et hoc, quia erat de filiis Phares, & ista familia erat nobilior in familijs tribus Iuda. Pro quo sciendum, q̄ in tribu Iuda erant familiae quinque, scilicet Seleitarum, Pharesitarum, Zareitarum, Emulitarum, Hebronitarum: Nu. 26. De familia Phares veniebat David, ut patet Ruth. 4. Ideo princeps, qui erat de familia Pharesitarum, erat maior alijs principibus, & praerat eis, eo q̄ David erat de stirpe Phares, & voluit, q̄ princeps iste, qui praerat de stirpe Phares, esset dignior alijs, habendo potestatem aliquam super principes alios, & propter hoc datum est sibi, q̄ ministraret mense primo. Secundi mensis habebat turmam Dudai Ahoites. Iste erat princeps secundi mensis, & vocatur A choites a loco, qui dicitur A choi. Et post se alter nomine Macelloth. Scilicet, in ista secunda turma princeps maior Dudai Ahoites. Et infra ipsum erat alius princeps minor, qui regebat quandam partem exercitus. Cur autem ponatur hic de isto principe secundo in ista turma, cum etiam multi alij essent principes in ea, infra declarabitur in quadam quaestione.

Qui regebat partem exercitus vigintiquatuor millium. Non regebat iste Macelloth partem exercitus vigintiquatuor millium auctoritate sua, quia tunc princeps huius turmae, scilicet, Dudai Ahoites non praeset vigintiquatuor millibus virorum, cum Macelloth praeset cuidam parti istius exercitus. Et non subordinaretur ipsi Dudai Ahoites, sed intelligendum est, quod iste Macelloth erat princeps constitutus sub alio. Et auctoritate illius regebat quandam partem exercitus. Dux quoque turmae tertiae in mense tertio, erat Banaias filius Ioiade sacerdotis. Iste Banaias erat vir fortis, erat enim iste de secundo ternario virorum fortissimorum, ut patet 2. Regum 23. & supra 11. Et dicitur, quod erat super triginta,

Et in diuisione sua vigintiquatuor millia. Scilicet, in turma sua, quia omnes erant aequales turmae. Ipse est fortissimus Banaias inter triginta, & super triginta. Scilicet, iste Banaias erat vir fortis, erat enim iste de secundo ternario virorum fortissimorum, ut patet 2. Regum 23. & supra 11. Et dicitur, quod erat super triginta,

ginta, quia triginta erant viri fortes communes, præter duos ternarios virorum fortissimorum, & super omnes istos erat Banaias, cum ipse esset de ternario secundo. Quomodo tamen ipse esset inter triginta fortes, cum esset de ternario secundo, dubium est, de quo infra declarabitur in quadam quaestione.

Præerat autem turma ipsius Amizadab filius eius. Scilicet, Banaias erat princeps istius turmæ tertiæ, & tamē sub eo erat filius eius qui præerat toti turmæ paternæ, sicut in secunda turma erat Macelloth, qui præerat cuidam parti exercitus ipsius turmæ: sub principe turmæ, ut patet supra in litera. *Quartus mense quarto Afahel frater Ioab.* Ille Afahel erat princeps in mense quarto, & erat ipse frater Ioab, & Abisai. Nam Sarua foror David habuit istos tres filios, scilicet Abisai, Ioab, & Afahel, ut patet supra 2. Ille Afahel occisus est in bello quando pugnabant viri David contra viros Isboseth super contentione regni. Et tunc Abner occidit Afahelem 2. Regum 2. Ex hoc patet, quod ista ordinatio servitorum David, quæ habetur hic, fuit a principio regni David, eo quod Afahel, qui erat princeps vnius turmæ, mortuus fuit in principio regni David super Iudam. Et Zabadias filius eius post eum. Ille Zabadias præerat etiam toti turmæ paternæ ex commissione eius, sicut erat in turma tertia, & in secunda. Et in turma eius viginti quatuor millia. Istud erat commune in omnibus turmis. In Hebræo habetur: Super partem eius: ubi cunque litera nostra dicit, & in turma eius, & idem est, quia turma cuiuslibet principis erat pars ei commissa. *Quintus, mense quinto, princeps Samaoth Izarites, & in turma eius viginti quatuor millia.* Vocatur Izarites a loco, quia ciuitas sua dicebatur Izar.

Sextus, mense sexto, Hiram filius Acces Thecites, & in turma eius viginti quatuor millia. Ille erat vnus de viris fortibus David, ut patet supra 11. & 2. Regum 23. Et vocatur Thecites de vrbe Thecua. De ista vrbe erat mulier illa prudens, quam duxit Ioab coram David, ut peteret cū quadam figura veniam exilij Ablalom 2. Regum 14. De regione istius vrbis erat Amos propheta. Nam dicitur, quod Amos fuit in pastoralibus Thecæ, ut patet Amos primo.

Septimus mense septimo Helles Halonites. Ille etiā fuit de triginta viris fortibus David, ut patet supra 11. & 2. Regum 23. Et vocatur Phalonites ab vrbe Phaloni.

De filiis Ephraim, & in turma eius viginti quatuor millia. Dicitur hoc ad differentiam aliorum, qui putantur esse de tribu Iuda. Et tamen iste, quamquam esset princeps David, erat de filiis Ephraim, qui erant hostes David, cum essent subditi Isboseth. *Octauus, mense octavo, Sobochai Asothites de stirpe Sarai, & in turma eius viginti quatuor millia.* Ille octauus princeps erat de triginta viris fortibus David. Et vocatur interdum Sobochai Vliathites, sed idem est. Ille fuit, qui occidit gigan tem in bello secundo, quod ponitur 2. Reg. 21. Et erat ille gigas de stirpe Arapha, de quo supra 20. *Nonus, mense nono, Abiezer Anathotites.* Vocatur sic ab vrbe Anathot, quæ est iuxta Ierusalem. Et est in sorte Beniamin, & fuit data sacerdotibus inter alias quadraginta octo vrbes, ut patet Iosue 22. De ista vrbe fuit Ieremias, qui sacerdos erat, & vocatur de sacerdotibus, qui erant in vrbe Anathot, ut patet Iere. primo.

De filiis Iemini, & in turma eius viginti quatuor millia. Id est, de stirpe Beniamin. Nam Iemini pro Beniamin accipitur, de quo infra dicitur in quadam quaestione. *Decimus mense decimo Marai, & ipse Nethophathites.* Ille erat de triginta viris fortibus David, ut patet 3. Regum 23. Et supra 11. Et vocatur Nethophathites, ab vrbe Nethophati.

De stirpe Sarai, & in turma eius viginti quatuor millia.

De ista stirpe etiam erat alius princeps octauus, scilicet Sobochai Asothites, ut patet supra in litera.

Vndecimus mense vndecimo Banaas Pharahonites. Banaas nō est Banaias, quia Banaias erat princeps tertiæ turmæ, ut patet supra in litera. Et vocatur Pharahonites a quadam vrbe nomine Pharon in terra Ephraim, de ista vrbe fuit vnus de iudicibus, scilicet, Abdon Pharahonites. Et dicitur, quod mortuus est, & sepultus in Pharon terra Ephraim.

De filiis Ephraim, & in turma eius viginti quatuor millia. Etiam iste princeps vndecimus erat de filiis Ephraim, sicut princeps septimus.

Duodecimus mense duodecimo Oldai Nethophathites de stirpe Gothoniel, & in turma eius viginti quatuor millia. Ille erat princeps vltimus de vrbe Nethophati, sicut, & quidam alij principes, ut patet supra in litera.

De duodecim principibus turmarum
Quæst. 111.

QUÆRITUR circa ea, quæ dicta sunt quomodo se habebant isti duodecim principes turmarum, vel ad quid David habebat illos. Aliquis dicit, quod David ordinauerat totum exercitum suum, & diuiserit eum per duodecim partes sub duodecim principibus, & hic nominantur isti principes. Sed tunc dicitur ad quid ponitur hic de quolibet istorum principum, quod vno mense erat vnus princeps, & alio mense alius? Nam istud non pertinet ad numerationem exercitus, quia solum intendere scriptura numerare exercitum, & numerare principes.

Dicendum ergo, quod non ponuntur hic isti principes solum ad numerandum exercitum David, sed ad ministrandum ei, assistendo sibi de regno suo certam partem exercitus, & ascriperat militia omnes illos, itaque officium istorum non erat nisi militare. Et David diuiserat totum istum exercitum per duodecim partes, & in qualibet eorum erant viginti quatuor millia de istis. Et istud erat propter honorem regalem, & principaliter propter incursum bellicos. Nam David erat in medio hostium, & faciebat multa bella, vnde periculum erat semper sibi, nisi se diligenter obseruaret. Nam interdum insurgentibus hostes subito contra eum, ut patet de duabus vicibus, quibus Philistini insurrexerunt contra David, quando nouiter factus est rex Israel, ut patet 2. Regum 5. Et supra 14. Et si tunc non habuisset David congregatum exercitum, non potuisset se defendere ab hostibus. Expediebat ergo sibi, ut semper haberet secum viros bellatores. Et ideo habebat semper viginti quatuor millia. Et si occurreret aliquod periculum, congregabat reliquam partem exercitus, scilicet, alios vndecim principes cum turmis suis, qui faciebant ducenta octoginta octo millia virorum, quia omnes isti erant a scripti militia. Et ut isti non grauarentur nimis assistendo, David faciebat, quod quolibet mense assisteret sibi vnus princeps cum viginti quatuor millibus virorum, & sequenti mense erant alij viginti quatuor millia virorum cum principe suo, & sic quolibet mense seruiebat vno mense, & quiescebat vndecim mensibus. Sic erat de sacerdotibus, & cantoribus, qui erant diuisi in viginti quatuor partibus, & quilibet pars seruiebat vna hebdomada, & quiescebat viginti tribus hebdomadibus, ut patet supra 24. & 25. tempus autem istarum turmarum erat maius, quia seruiebat quilibet princeps vno mense.

De

De distributione duodecim principum in anno, in quo erant duodecim menses. *Quæst. 1111.*

QUÆRITUR vterius cum hic diuisus esset totus exercitus per duodecim principes, & quilibet princeps cum turma sua ministraret vno mense, quid fieret in anno, in quo erant tredecim menses, quia Hebræi computabant, & etiam nunc computant annos lunares. Nam faciunt menses per lunationes, & non computant scilicet nos. Et quia in quolibet anno solari superant vndecim dies, & aliquid plus ad annum lunarem, oportebat, quod in paucis annis, variaret Hebræi principia annorum suorum, utpote si in isto anno inciperent Hebræi annum suum in principio anni nostri, finiretur annus suus vndecim diebus ante finem Decembris, & alio anno finiretur annus suus viginti duobus diebus ante finem Decembris, scilicet, nona die Decembris, & alio anno finiretur annus suus in Nouembri nostro, scilicet, in vicesima octaua die Nouembris. Et sic retrocederet principium anni sui per annum nostrum, ita quod si nunc incipiebat annus suus in Ianuario, vsque ad aliquot annos inciperet in Augusto, & postea in Aprili, & sic variaretur. hoc tamen erat inconueniens non solum quantum ad conditionem temporis, quia principium, & medium, & alia partes anni sui non essent semper eiusdem complexionis, vel quasi, sicut est in nostro anno, sed erat maius inconueniens, scilicet, quia faceret contra legem. Nam Deus iusserat, quod semper in primo mense quartadecima die mensis celebrarent Phasce, & tunc debet esse principium frugis hordeaceæ. Nam in principio dierum azymorum debet colligi manipulus de spicis hordei virentibus, & offerri coram Domino, ut patet Leuit. 23. Si autem mutaretur principium anni, ita quod aliquis esset in Augusto, & aliquis in Decembri, non possent Hebræi offerre spicas virentes in festo azymorum. Ideo oportuit, quod semper tenerent Hebræi modum, ut inciperet annus eorum in Martio, quia ibi erat principium messis hordeaceæ in terra Chanaan. Etiam hoc fiebat ad figurandum exitum de Aegypto, & tamen exitus ille fuit in mense Martij, quā incipiebat tempus messis: Exodi 12. Ideo ut retineretur significatio illius exitus in festo azymorum, quod fiebat, oportebat ut fieret semper tempore frugum nonarum, & inciperet tunc mensis primus. Et patet hoc, quia Deus iubebat, quod omnes Israelitæ facerent Phasce die quartadecima mensis primi. Et si quis impeditus propter immunditiam, vel viam erat, tenebatur facere Phasce mense secundo die quartadecima, & tamen si in illo mense etiam quis esset impeditus, ut facere Phasce, nō poterat iam facere illud in alio mense, eo quod multum distabat illud a tempore, quo fuerat exitus de Aegypto. Item patet, quia Exo. 12. Dixit Deus, quod ille mensis, in quo exierant de Aegypto, esset primus in mensibus anni, & tamen non poterat esse primus semper si Hebræi semper sequerentur annos lunares. Et ob hoc aliqui faciebant duodecim menses in anno, & aliquando tredecim, & sic æquabant annos lunares cū solaribus, ita ut semper principium anni ipsorum esset in Martio paulo ante medietatem eius, vel paulo post medietatem, & sic veniret annus tredecim mensium, in quo ista ordinatio duodecim principum non haberet locum. Respondendum est, quod multis modis poterat provideri in hoc, vno modo, quod princeps quilibet seruiebat vno mense, & quando essent tredecim menses, ille princeps, qui debebat seruiebat mense primo anni, seruiebat mense tertio decimo. Et princeps, qui secundo mense seruiebat, mense primo seruiebat. Ille modus posset stare, & tamen videbitur sequitur.

conueniens, quia tunc ille princeps, qui seruiebat, primo mense, seruiebat aliquo quarto mense, vel quinto, & sic totus ordo esset mutatus. Alio modo posset dici, quod in illo anno princeps duodecimus seruiebat mensibus duobus. Et sic primus princeps ministrabat mense primo sicut in anno duodecim mensium.

Alio modo potest dici, & melius, quod in illo anno seruiebat quilibet princeps plusquam vno mense, scilicet, ut tredecim menses diuiderentur per duodecim partes. Et sic non fieret aliqua mutatio in ministrando.

De ministracione cuiuslibet principis per mensem.
Quæst. V.

QUÆRITUR vterius quare isti principes ministrabant per menses. Et cur non ministrabant in minori tempore, vel maiori. Nam aliquis dicit, quod potius debuissent ministrare per hebdomadam sicut sacerdotes, & cantores ministrabant per hebdomadas de sabbatho in sabbathum, ut patet 4. Regum 11. Et sequenti lib. cap. 23. Dicendum est, quod non fuit conueniens, quod in maiori vel minori tempore ministrarent. Nam si ministrarent in minori tempore, ut puta per vnā hebdomadam, aut diuiderentur in plures partes isti principes, aut non. Si diuiderentur in plures partes, utpote quod essent triginta, vel quadraginta partes ministrorum, essent pauciores in qualibet parte. Nam nunc erant duodecim partes, & in qualibet erant viginti quatuor millia virorum. Si autem diuiderentur per triginta sex partes, in qualibet earum essent solum octo millia virorum, & sic quanto plures essent partes, tanto magis minueretur exercitus, & tamen David indigebat magno exercitu secum, ut ipse posset se defendere ab hostibus, si incurrerent in ipsum: ideo non expediebat esse tot partes exercitus. Si autem solum essent duodecim partes, & seruiebat quilibet vna hebdomada, sequeretur inconueniens, scilicet, quod finitis tribus mensibus, teneretur quilibet princeps redire ad ministrandum, postquam semel ministrauerat. Dicendum ergo, quod non debebat esse minus tempus ad ministrandum quam vnus mensis. Etiam non erat conueniens esse maius tempus, quia tunc grauaretur nimis ministrantes, utpote si quilibet princeps ministraret duobus, vel tribus mensibus. Istud autem fuit tempus conueniens ad ministrandum, quia poterat quilibet ministrans sine grauatione tanto tempore ministrare, & etiam David haberet semper præsentem sibi sufficientem exercitum ad resistendum hostibus.

De duodecim principibus turmarum David.
Quæst. VI.

QUÆRITUR vterius de istis duodecim principibus turmarum David, an essent de duodecim tribubus, scilicet, singuli de tribu sua, vel erant omnes de tribu Iuda, vel quomodo se habebant. Aliquis dicit, quod isti duodecim principes erant de duodecim tribubus, & apparet hoc, quia erant duodecim principes, si autem essent plures, vel pauciores, non putaretur, quod essent de singulis tribubus, quia tunc erant tot quot erant tribus, videtur ergo, quod singuli de tribubus singulis assignarentur. Sed aliquis obijciat, quod non stat, quia infra ponuntur principes super omnes duodecim tribus, & accipiuntur ibi singuli principes de singulis tribubus, non ergo ponerentur hic isti duodecim principes, de duodecim tribubus, sed alio modo.

Dicendum quod hoc non obstat, quia quamquā illi, qui infra ponuntur, essent principes de singulis tribubus,

tribubus, non tñ eodem modo, quo illi, quia isti duodecim erant principes exercitus. Et sic poterant esse singuli principes capita ipsius exercitus assumpti de aliqua tribu, ita qd totus iste exercitus ducentorū octoginta octo millium esset de omnibus tribubus æqualiter, s. de qualibet tribu viginti quatuor millia virorū, & acciperet de illa tribu, de qua erat iste exercitus, vnus princeps ipsius exercitus. Et sic essent principes de duodecim tribubus, & non esset quilibet istorū princeps absolute vnus tribus, sed solum assumptus pro exercitu. Illi aut, qui essent principes absolute ipsarū tribuum essent maiores, & essent illi, de quibus habetur infra. Et sic satis possent stare, qd de duodecim tribubus essent isti duodecim principes. Sed dicendum, qd hoc non obstante, non poterant esse isti principes de duodecim tribubus, sicut supra dicebatur. Primo patet, quia tunc de qualibet tribu haberet Dauid viginti quattuor millia virorum, & de illa haberet vnū principem, & tamen hoc non stat, quia Dauid habuit istā ordinationem in principio regni sui super Iudam, & tamen tunc non erant sibi subiecta duodecim tribus Israel. Apparet hoc, quia Asahel frater Ioab fuit vnus de istis duodecim principibus: Et ipse mortuus est in bello, quando pugnabant serui Dauid contra seruos Isboseth, & tunc inceperat Dauid esse rex super solam tribum Iudæ, de quo 2. Regum 2. & tunc sola tribus Iudæ erat sibi subiecta: ideo non poterat Dauid habere duodecim principes de duodecim tribubus, & de qualibet parte exercitus.

Secundo patet, quia de eadem tribu erant hic duo principes, ergo non poterant esse duodecim principes de singulis tribubus. Nam hic dicitur de principe septimo, & de principe vndecimo, quod erant de filiis Ephraim: ideo saltem vna tribus esset, de qua non posset esse princeps aliquis.

Tertio patet, quia hic dicitur de Banaia, quod erat vnus de principibus, & ille erat de filiis Leui cū esset sacerdos, tribus tamen Leuitarum non computatur de duodecim tribubus Israel, quia præter eā sunt duodecim: ideo non erant isti principes de duodecim tribubus.

Quarto patet, quia saltem de tribu Iudæ erant duo principes. Nam princeps primi mensis erat de filiis Phares, qui sunt in tribu Iudæ. Nam familia Phares est vna de quinque familiis tribus Iudæ, vt patet Nu. 26. Et ponit alius princeps de tribu Iudæ, s. quartus Asahel frater Ioab, ergo saltem erant duo principes de tribu Iudæ.

Quinto patet, quia alij duo principes, s. princeps octauus, & decimus erant de eadem tribu. Nam ambo erant de stirpe Zarah, vt patet in litera. Alij ergo dicunt, qd non erant isti duodecim principes de duodecim tribubus, sed omnes erant de tribu Iudæ. Et causa huius erat, quia qñ Dauid habebat istam ordinationem, non erat rex nisi super Iudam, & alia duodecim tribus erant sub manu Isboseth regis Israel, ergo oēs principes essent, & totus iste exercitus de tribu Iudæ. Sed dicendum, qd etiam hoc non stat, quia licet verū sit, qd Dauid habuerit istam ordinationem in principio regni sui super Iudam, tamen aliqui principes istarum non erant de tribu Iudæ. Et patet primo, quia princeps tertius erat Banaias filius Ioiada sacerdotis, & iste nō erat de tribu Iudæ, sed de tribu Leui. Secundo patet, quia princeps nonus, & vndecimus erant de stirpe Ephraim, vt patet in litera, ergo non erant oēs de tribu Iudæ. Tertio quia princeps nonus erat de stirpe Gemini, i. de stirpe Benjamin, ergo non erant omnes de eadem tribu. Quarto quia dicitur de primo principe, qui erat de familia Phares, & ideo ipse erat princeps principum, s. pp dignitate illius familie. S. tñ oēs isti duodecim principes essent de tribu Iudæ:

F plurimi ipsorum essent de familia Phares, eo quod Dauid erat de illa familia. Et sic non fieret tanta metio de familia Phares, ergo videtur, quod pauci essent principes de tribu Iudæ.

Sed de alijs tribubus erant plures. Respondendum est, quod isti principes non erant omnes de tribu Iudæ, nec etiam erant de singulis tribubus. Ratio huius fuit, quia Dauid quando habuit istam ordinationem in regno, erat rex solum super Iudam, & non poterat habere principes de omnibus tribubus, nec exercitū de illis. Nam si habuisset omnes duodecim tribus in potestate sua, sicut habuit postea, quando factus est rex super totum Israel, constituisset de qualibet tribu vnū principem, & acciperet de illa partem exercitus ad honorandam ipsam tribum, & tamen non potuit: ideo plurimos istorum tribunorū fecit de tribu Iudæ. Sciendum tamen, quod Dauid quando erat rex super solam tribum Iudæ, habebat sub regno suo magnam partem Leuitarum, qui habitabant in aliquibus vrbibus terræ Iudæ, sicut habitabant in vrbibus aliarum tribuum, & isti tenebant cum Dauid. Etiam quamquam Dauid solum regnaret super Iudæ multi de alijs tribubus consuebant ad eum. Nam antequam Dauid esset rex, cum adhuc videret Saul, & esset Dauid profugus a facie eius in deserto, multi de tribu Benjamin, & Gad, & Manasse, & de alijs tribubus venerunt in adiutorium eius supra 12. Et postquam Dauid factus est rex super Iudæ, cum quotidie prosperaretur pugnando contra domum Isboseth, & ipse Isboseth quotidie esset inferior, vt patet 2. Regum 3. multi viri de tribubus subiectis ipsi Isboseth veniebant ad Dauid, & sic habebat ipse Dauid de omnibus tribubus aliquas particulas saltē aliquos viros, & sic poterat constituere de illis aliquos in principes. Et dato, quod de alijs tribubus non venirent ad Dauid magni exercitus, sed aliqui viri, qui fuerant magni Domini in tribubus suis, & tunc paucos viros secum adducerent, licet non posset de illis constitui aliqua turma israhel, quæ esset viginti quatuor millium, tamen propter honorem ipsorum, quia ipsi gratis venerant ad adiuuandum Dauid, constituit aliquos eorum in principes, & tamen illæ turmæ, de quibus constituebantur erant de tribu Iudæ.

I Et sciendum est, quod inter istos principes est regula, quod omnes illi, quorum non nominantur progenies, sunt de tribu Iudæ. Ratio huius est, quia Dauid non habebat aliam tribum nisi istam, quādo fecit istam ordinationem: ideo putaretur, qd omnes principes erant de ista tribu. Et ad tollendum istud dubiū, si aliquis princeps constitueretur de aliqua tribu quā de Iudæ, narraretur progenies. Et de istis fuerunt quatuor principes, s. tertius, qui fuit Banaias filius Ioiadæ de stirpe sacerdotum, & septimus qui fuit de stirpe Ephraim, & nonus, qui fuit de stirpe lemini, i. Benjamin, & vndecimus, qui fuit de filiis Ephraim. Isti enim soli nominantur de quibus tribubus essent alij aut non.

De principibus centurionibus &c. Quest. VII.

Q V A E R I T V R vterius de istis principibus familiarū, & centurionibus, & tribunis, & præfectis, qui erant. Responderi potest vno modo, quod hic nominantur in generali omnes principes isti, qui habentur infra in litera. Ponuntur autem hic tria genera principum. Quidam sunt principes bellorum, alij sunt principes tribuum, alij thesaurorum. Principes bellorum sunt centuriones, & tribuni, principes familiarum sunt principes tribuum, quia large nominantur familie ipsarū tribuum, principes thesaurorum sunt præfecti, quia quicumque præ-

ctur,

A ctur, vel præponitur alicui officio, præfectus dicitur. Et iste modus est conueniens, & tamen aliquo modo repugnat literæ in quantum dicitur, quod omnes isti principes ministrabant coram rege per menses. Et tamen non erat aliquis, qui ministraret per menses nisi isti duodecim principes turmarum: nam principes tribuum non ministrabāt per menses, nec aliquando, quia non habebant aliquod officium coram rege. Principes autem thesaurorum non ministrabant per menses, sed omni tempore ministrabant in officijs suis.

Dicendum ergo videtur, quod omnes isti sunt principes duodecim turmarum, & tñ nominantur hic diuersis nominibus. Nam vocantur principes familiarum, id est, multitudinū, quilibet enim turma erat vna multitudo, & vocabatur largē vna familia: vocabantur centuriones, & isti ministrabant qualibet hebdomada, mense quolibet in turma sua. Præfecti autem vocantur quidam principes magni in qualibet turma, qui subijciebantur immediatē ipsis primis principibus turmarum, vt patet in litera. Nam aliqui regebant exercitum in singulis turmis loco ipsorum principum turmarum: & isti erant maiores, q̄ tribuni, & centuriones. Et vocantur præfecti, quia loco primorum principum præficiantur. Alias autem non poterat dici quasi fieret prius, scilicet, quod principes familiarum sint principes tribuum, & præfecti sint principes turmarum, & tribuni, & centuriones sint principes thesaurorum. Sic colligitur præcedenti cap. cum dicitur: Conuocauit Dauid principes tribuum, & præpositos turmarum, tribunos quoque, & centuriones, qui pregerant substantiæ, & possessionibus regis. Si autem accipiatur secundo modo, dicitur quod tribuni, & centuriones erant aliqui principes belli constituti super aliquos bellatores, & erant sub principibus turmarum, quia illi erant maiores principes. Et ad hoc, quod esset tanta multitudo ordinata, scilicet, viginti quatuor millium, oportebat, qd non subijcerentur omnes vni immediatē, sed quod haberet multos principes subordinatos, & cuiuslibet principi subijcerentur pauci immediatē, & ad hoc fierent decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, qui subordinatē præfessent isti multitudini, scilicet, qui libet decanus decem viris, & quilibet quinquagenarius quinque decanis, & quilibet centurio decem decanis. Et deinde princeps totius turmæ præfesset viginti quatuor tribunis. Et per istum modum esset ordinata tota multitudo in qualibet turma.

Quare princeps principum erat de familia Phares. Quest. VIII.

Q V A E R I T V R vterius, quomodo dicitur de principe primæ turmæ, quod ille erat princeps principum, & erat de familia Phares, scilicet, quod ex hoc, quod erat de familia Phares esset princeps omnium principum aliarum turmarum. Aliquis dicit, quod ista familia Phares erat dignior inter alias familias tribus Iudæ. Nam quæ erant familie in tribu ista, s. familiarū Seitarū, Zareitarū, Hefronitarū, Hamulitarū, Pharesitarū: Num. 26. Et de familia Phares erat Dauid, quia descēbat directē de progenie eius, vt patet Ruth. 4. & Matth. 1. Et ob hoc fecit Dauid principem, qui erat de turma Phares, quod esset dignior alijs. Ita qd præfesset ceteris principibus. Sed dicendum, qd hoc nō stat, quia de familia Phares non fuit vnus princeps turmæ, sed principes turmarum multarum. Quod patet, quia omnes iste turmæ, & principes earum erant de tribu Iudæ, præter quatuor. Præter principem tertiam, Alph. I ost. In Lib. I. Paralip.

& septimæ, & nonæ, & vndecimæ: de tribu Ephraim princeps nonæ: de stirpe Benjamin ceteri octo principes de tribu Iudæ, vt declaratum est supra in quadam quæstione. Cum ergo essent solum quinque familie in tribu Iudæ: Num. 26. & octo principes turmarum, & familia Phares esset præcipua inter alias familias tribus Iudæ, fierent saltē duo principes de illa. Ideo si pp esse de familia Phares cōpeteret vni eorum esse principē oīum principū, cōpeteret et alteri. Sed adhuc poterit dici, qd fortē nō erant duo principes de illa familia, sed vnus, quia nō apparēt, qd eēt de illa duo principes. Iō vnus princeps de illa posset habere istam dignitatē, qd præfesset oībus. Sed dicendum, qd de ista familia Phares erant saltem duo principes. Nam princeps primæ turmæ erat de familia Phares, vt patet in litera, princeps et quartæ familie erat et de eadem turma. Nam erat Asahel frater Ioab, & tñ ille de familia Phares erat, quia Ioab, & Asahel erant filij Samiæ sororis Dauid, vt patet supra 2. Et Dauid erat de familia Phares, vt patet Ruth 4. & Matth. 1. ergo et Asahel princeps quartæ turmæ erat de familia Phares. Et ille non erat princeps oīum principum. Dicendum, qd verū est, qd familia Phares erat honorabilior ceteris familijs de tribu Iudæ, cum esset Dauid de illa, & tñ non pp hoc solum princeps primæ turmæ erat princeps omnium principum, sed quia erat princeps primæ turmæ. Nam aliquis de istis principibus præficiendus erat omnibus principibus turmarum. Et hoc debuit conuenire honorabiliori principi. Et iste fuit princeps primæ familie: cum illa habeat excellētiam primitatis inter alias: ideo ille præfectus est ceteris, & ad hoc aliquid adiuuit, qd esset de progenie Phares, quia fortē non fuisset data ista præminencia alicui principi de alijs familijs, & tamen non fuit sola causa præminentiæ istius, quia erat de stirpe Phares, vt dictum est.

Quare subiecit Dauid principes omnium turmarum sub principe primæ turmæ. Quest. IX.

Q V A E R I T V R vterius, quare Dauid voluit subijcere principes omnium turmarū principi primæ turmæ.

Respondendum est, quod Dauid voluit habere principum optimum. Est autem principum optimum Monarchia, scilicet, quando omnes subordinantur vni, vt ait Aristo. 12. Metaph. Et ita voluit Dauid facere in istis turmis. Minimus enim principatus erat decanatus, & præerat quilibet decanus decem viris, & super decanos erant quinquagenarij, & quilibet præerat quinque decanis: & super quinquagenarios erant centuriones, & quilibet centurio præerat duobus quinquagenarijs: super centuriones erant tribuni, & quilibet tribunus præerat decem centurionibus: super tribunos erat princeps turmæ, & præerat quilibet viginti quatuor centurionibus, eo quod in qualibet turma erant viginti quatuor millia virorum, vt patet in litera. Erant isti duodecim principes turmarum, & non subijciebantur alicui immediatē: ideo fecit Dauid, quod subijcerentur vni. Et sicut subijciendi erant alicui alteri, qui non esset de ipsis, ita subijcerentur, & melius vni ipsorum: ideo subiecit Dauid omnes illos principi primæ turmæ, & non fuit ille subiectus alicui immediatē nisi Dauid. Sic enim fuit de ordinatione Leuitarum. Nam erant tres familie Leuitarum, Caathitarum, scilicet, Meraritarū, & Gersonitarum, & quilibet earum habuit vnū principem de ipsa familia: deinde duæ familie Meraritarum, & Gersonitarum, subiectæ fuerunt cum principibus suis ipsi Ithamar Sacerdoti filio Aaron.

Rr Et

Et familia Caathitarum subiecta fuit ipsi Eleazaro filio Aaron. Et postea omnes tres familiae simul, & omnis princeps earum, & Ithamar princeps duarum familiarum simul, subiecti fuerunt Eleazaro filio Aaron: de his omnibus patet Numeri 3. & 4.

De quibusdam verbis hic dictis, scilicet, quod Macelloth regebat quandam partem exercitus. *Quaest. X.*

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod in secunda turma Macelloth regebat quandam partem exercitus, cum totus exercitus illius turmae subditus esset principi turmae. Aliquis dicit, quod istud ponitur, quia in secunda turma non solum erat ille, qui erat princeps primus, sed etiam alius princeps subordinatus sibi, ideo expressum est de eo, quod regebat quandam partem exercitus. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non erat speciale hoc in ista turma, quia in omnibus alijs erant aliqui principes subordinati: Etiam non erat speciale, quantum ad istam turmam in isto Macelloth, qui regebat quandam partem exercitus, eo quod multi alij principes subordinati erant in ipsa turma. Nam erant ibi viginti quatuor tribuni, & ducenti quadraginta centuriones, & quadringenti, & octoginta quinquagenarii, & plurimi decani, scilicet, quatuor millia, & quadringenti, eo quod dividebatur quilibet turma per principes istos sibi subordinatos, sicut declaratum est precedenti quaestione. Etiam quia dicitur in litera, quod hic erant principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & praefecti, qui ministrabant David per mentes. Distinguendo in turmam quamlibet per centuriones, & tribunos, necesse erat multos esse in qualibet: Ideo non erat speciale, quia iste Macelloth regebat quandam partem exercitus in secunda turma, quia multi alij regebant partem exercitus in ista turma, & in alijs. Sed ponitur istud, quia iste Macelloth erat plusquam tribunus. Nam manifestum erat, quod in qualibet turma erant multi decani, quinquagenarii, & centuriones, & tribuni: ideo de istis non oportebat, quod exprimerentur nomina. Et tamen, quia non erant regulariter aliqui principes maiores, quam tribuni, si aliqui interdum essent in aliqua istarum turmarum, conveniens erat nominari illos. Iste autem Macelloth erat in secunda turma, & non erat princeps ipsius, nec etiam erat tribunus solum, sed forte habebat in potestate sua quatuor millia, vel quinque millia virorum. Ideo conveniens fuit, ut diceretur de eo, quod regebat quandam partem exercitus. Sciendum autem, quod fere in omnibus turmis erat istud, quod ipsi principes turmarum haberent sub se aliquos, qui regerent exercitum, & tamen illi erant dupliciter, quia interdum committebatur eis solum quaedam pars exercitus, & sic fuit de isto Macelloth, qui in secunda turma erat sub ipso principe turmae, & regebat quandam partem exercitus. Interdum autem aliquis erat sub ipso principe turmae, & regebat loco eius totam turmam, quia committebantur illi sibi principes turmae, forte ad relevationem laboris sui, vel ut illo occupato ipse regeret turmam, & sic est hic de multis. Nam Amizadab filius Banaia praerat turmae eius loco ipsius, & sic de alijs, ut patet in litera, & tamen propter hoc non erant multi principes aequales in eadem turma, quia aliqui erant principes iure suo. Alij vero ex commissione principum maiorum.

De stirpe Lemini. *Quaest. XI.*

QVAERITUR ulterius, quae stirps erat ista, de qua dicitur in litera, quod princeps nonus erat de stirpe Lemini. Aliqui legunt Gemini, & putant,

quod Gemini sit nomen appellativum, & vocetur homo Geminus, qui habet vires duplicatas, vel geminatas, & ita iste princeps nonus erat de stirpe alicuius viri fortissimi. Ideo vocatur de stirpe Gemini, vel forte vocatur Geminus, id est, utraque manu utens. Sic enim aliqui viri sunt Gemini, id est, ambidextri. Et hoc efficit virum fortissimum, quia est nimis apertus ad bella, sicut duo viri. Sic enim ait Aristoteles secundo Politicorum in fine, recitando legem politicae Platonicae, quod conari debent viri in politica fieri ambidextri per exercitationem: Sed istud non stat, quia in multis locis ponitur ista progenies. Sic enim patet Iudicum 3. De vno iudice, de quo dicitur, quod erat de stirpe Gemini. Sic etiam Esther 1. dicitur de Mardocheo, quod erat de stirpe Gemini, & 3. Regum 2. dicitur de Semei, quod erat de stirpe Gemini. Oportet ergo, quod accipiatur ut nomen proprium alicuius viri, quia alias non poneretur in tot locis de diversis viris, quod erant de stirpe Gemini: quia non contingeret tot esse de patribus ambidextris. Itaque dato, quod contingeret istud, scriptura non poneret talem connotationem progeniei: quia per hoc non significatur distincte aliqua progenies, cum a casu sit istud, vel illum fieri ambidextrum, aut esse robustum. Item patet, quia istud procedit ex errore aliquorum Latinorum, qui putant istud nomen esse adiectivum, & appellativum, & in falsum est, quia Hieron. non posuit eum hic, tanquam genitivum huius nominis Geminus, ut, sed tanquam nomen proprium Hebraeorum, quia in Hebraeo habetur Lemini, sed quia idioma Latinum non suscipit tale prolationem posuit Hieron. Gemini pro Lemini. Et sic oportet dici, quod sit nomen proprium. Et dicendum est, quod sit nomen Beniamin, quia Beniamin vocatus est a patre suo Beniamin, filius dexterae, cum vocatus fuisset a matre sua Benonij, filius dexterae mei, Genes. 35. Et aliqui tollunt quaedam pars istius nominis, sicut ben, quod significat filium, & vocatur lamini, sive Lemini, quod interpretatur dextera, sine dextera eius. Et quia hoc comperit ipsi Beniamin, vocatur ipse Lemini, & sic in multis locis accipitur Beniamin, & Lemini, sive Gemini pro eodem, & ita accipitur hic.

Quare de filijs Beniamin, & Ephraim constituit David principes turmarum. *Quaest. XII.*

QVAERITUR ulterius quomodo David constituit aliquos in principes turmarum de filijs Beniamin, & Ephraim, quia isti erant hostes sui. Nam David quando habuit istam ordinationem, erat rex solum super Iudam, & Isoboth filius Saulis erat rex super undecim tribus, & erat quotidiana pugna inter utrumque regem, 2. Regum 2. & 3. Oportebat ergo, quod filij Ephraim, & Beniamin, qui erant de subditis Isoboth essent hostes David. Respondendum, quod David constituit istos in principes, quia non dubitabat de fide eorum. Etiam ut honoribus colatis inuitaret animos eorum ad se diligendum. Pro quo sciendum, quod quando David erat profugus a facie Saulis per desertum terrae Iuda, & per alia regna terrae Israel, multi de Israelitis videntes, quod fouerent iustam causam, & Saul inique persequeretur eum, et quod Deus in omnibus adiuvaret eum, veniebant ad ipsum, & non solum de tribu Iuda, de qua ipse David erat, sed etiam de alijs tribubus, scilicet de Beniamin, & Ephraim, & Manasse, & Gad: & fere de omnibus tribubus, ut patet supra 12. Et aliquando David dubitabat de fide istorum venientium ad ipsum, & hortabatur eos quasi committendo, ut declararent qua intentione veniebant ad ipsum, an ut nocerent, vel ut prodesent. Sic patet eodem capitulo, cum venerunt multi de Beniamin ad David, & ipse occurrens eis, ait: Si pacifice venistis ad me,

ut

ut auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis: si autem infidiamini mihi pro adversarijs meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & iudicet. Et tunc Abisai princeps illorum, qui veniebant ad David, ait: tui sumus, o David, & tecum fili Isai, pax tibi, & pax adiutoribus tuis. Cum autem David susceperet istos iam confidebat de fide illorum, ideo non dubitabat constituere eos principes. Sic enim dicitur ibidem postquam Abisai dixit, pax tibi, quod suscepit illos David, & constituit principes turmarum, ita postea cum David factus esset rex super Iudam, manebant cum eo isti viri, qui ad eum confugerant, quando fugiebat a facie Saulis, ideo constituit eos principes turmarum, quia iam non dubitabat de fide illorum, cum in multis bellis expertus fuisset eorum fidelitatem, unde non solum constituit eos principes turmarum, sed etiam custodes corporis sui: nam isti principes erant praesentes regi semper, quilibet cum turma sua vno mense.

Porro tribubus praerant in Israel Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphathias filius Maacha: Leuitis, Asabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc, Iuda, Eliu, frater David, Issachar, Amri filius Michael. Zabulonitis Iesmaias filius Abdia, Nephthalitibus, Ierimoth filius Ozrihel: filij Ephraim, Osee filius Ozaziu: dimidiae tribui Manasse, Ioel filius Phadaia, & dimidiae tribui Manasse in Galaad, Iaddo filius Zachariae: Beniamin autem Iasiel filius Abner, Dan vero Ezrihel filius Ierohan. Hi principes filiorum Israel. Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius, quia dixerat Dominus, ut multiplicaret Israel quasi stellas caeli. Ioab filius Saruiae coeperat numerare, nec compleuit, quia super hoc ira Dei irruerat in Israel, & iccirco numerus eorum, qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis David.

Porro tribubus. Hic ponitur secundum huius capituli de principibus popularium, & dicitur.

Porro tribubus Israel praerant. Scilicet, suprapositi fuerunt principes turmarum, qui praerant exercitui, hic ponuntur principes tribuum, & dicitur, quod tribubus Israel praerant isti, qui sequuntur.

Rubenitis dux Eliezer, filius Zechri: Simeonitis dux Saphathias filius Maacha. Ista erat prima tribus secundum ordinem natiuitatis, & ponitur hic prima. Raro tamen servatur iste ordo: nam hic omnino servabatur ordo natiuitatis: in alijs autem locis interdum non servabatur ordo natiuitatis. (ut ponantur digniores ante reliquos. scilicet Iudas, Ephraim, Beniamin, & sic de alijs, quamquam non essent priores natiuitate. Interdum autem observatur ordo vexillorum. (ut ponantur simul omnes, qui erant sub vno vexillo. scilicet tres principes. Et deinde alij tres, qui erant sub alio vexillo. Et tamen non erat iste ordo natiuitatis, nec etiam ordo dignitatis, ut patet in ordinatione vexillorum, quae habetur Num. 2. Et secundum istum ordinem obtulerunt principes oblationes suas per dies duodecim,

Alph. T. ost. In Lib. I. Paralip.

Leuitis Asabias filius Camuel. Non accipiuntur hic Leuitae pro tota tribu Leui, sed ut Leuita signat officium. Nam distinguuntur hic Leuitae a Sacerdotibus: & tamen Leuitae, & Sacerdotes de eadem tribu erant. scilicet de Leui. Pro quo sciendum, quod Leui habuit tres filios. scilicet Caath, Gerson, Merari: & ab istis nominatae sunt tres familiae. scilicet Caathitarum, Meraritarum, Gersonitarum. familia Caathitarum fuit diuisa in quatuor familias minores, quia Caath habuit quatuor filios. scilicet Amram, Issachar, Hebron, Ozziel: Amram genuit Moysen, & Aaron, & ab Aaron descenderunt Sacerdotes, qui vocantur Aaronitae: a Moysen autem descenderunt Leuitae simplices, sicut dicitur supra vigesimo tertio. Moysi hominis Dei filij computati sunt in tribu Leui, id est, non habuerunt aliam dignitatem, nisi quod computati fuerunt inter Leuitas. Et ista nulla dignitas erat, quia cuilibet Leuitae hoc conveniebat. Pars ergo familiae Amramitarum, & aliae tres familiae Caathitarum, Issacharitarum, Hebronitarum, & Ozielitarum, & duae familiae principales Leuitarum. scilicet Meraritae, & Gersonitae, pertinebant simul ad Leuitas simplices. Sola autem particula quaedam familiae Caathitarum. scilicet filij Aaron, pertinerunt ad Sacerdotes, & hic ponuntur Leuitae pro Leuitis simplicibus. Quod patet, quia distinguuntur ab Aaronitis, ut habetur in litera. De isto Asabias principe Leuitarum infra in litera dicitur, quis erat.

Aaronitis Sadoc. Id est, Sacerdotibus praerat Sadoc, vocantur Sacerdotes Aaronites, eo quod omnes erant de filijs Aaron, & Deus iusserat, quod nemo auderet accedere ad ministrandum in officio Sacerdotali nisi filij Aaron, alioquin occideretur: Numeri tertio, & decimo sexto, & decimo octavo, Iste Sadoc, qui erat princeps Aaronitarum, erat summus Sacerdos, & est ille, qui ponitur princeps in familia Eleazar, ut patet supra vigesimo quarto.

Iuda, Eliu, frater David. Id est, princeps tribus Iuda erat Eliu, frater David. Est autem iste Eliu primus frater David, qui vocatur Eliab primo Regum vigesimo sexto, & supra secundo. Iste erat magnus staturae, & pulcher. Ideo quando praesentavit eum Abisai pater suus Samueli, ut vngeret eum in regem: considerans Samuel staturam, & pulchritudinem eius, putavit, quod ille erat, quem Deus volebat vngi in Regem, & dixit: Nunc coram Domino est Christus eius. Et Dominus dixit ad Samuelem. Non respicias vultum eius, nec altitudinem staturae eius, quia abieci eum. Et vocatur iste Eliu, Elial. Sed aliquando mutatur litera, vel syllaba in nominibus Hebraicis, sicut saepe dictum est. Icharitis, Amri filius Michael. Iste Amri non est ille, de quo habetur 3. Regum 16. Ille fuit rex Israel, & fuit pater Achab regis pessimi, & fuit multo tempore post istum Amri, quia iste Amri fuit tempore David, quia erat tunc princeps vnius tribus. Ille autem fuit multo tempore post, scilicet quando regnabat Aza super Iudam, ut patet 3. Regum 15.

Nephthalitibus Ierimoth filius Ozrihel, filij Ephraim, Osee filius Ozaziu. Id est, viris de tribu Nephthalim praerat Ierimoth. Aliquando est Ierimoth nomen viri, & aliquando nomen urbis, hic autem accipitur pro viro, & etiam supra 25. quamquam non est idem Ierimoth iste, de quo habetur hic, & ille, de quo ibi. Aliquando accipitur pro urbe, sic patet Iosue 12. Nam vnus de illis quinque regibus, quos occidit Iosue latentes in spelunca, fuit rex urbis Ierimoth, ut patet ibidem.

Dimidia tribus Manasse. In qualibet aliarum tribuum ponitur vnus princeps praeterquam in tribu Manasse, & in tribu Leui. Nam tribus Manasse erat diuisa in duas partes, quia medietas eius habebat ultra Iordanem, & alia medietas citra Iordanem. Et in

R. r. 2 qualibet

qualibet istarum medietatum erat vnus princeps, sic etiam erat in tribu Leui, quia erat diuisa illa tribus per Leuitas, & Aaronitas, vt patet supra in litera. *Joel filius Phadaia.* Non est iste Joel ille, qui ponitur in ordine secundus Prophetarum minorum, quia ille fuit multo tempore post istum: iste fuit tempore Dauid regis, & ille fuit tempore Ozia: quando etiam fuit Propheta Ozia, vt patet in quodam prologo Hieronymi super Ioel. Etiam iste Joel erat filius Phadaia, & ille erat filius Phathuel, vt patet Jo. 1. Et iste Joel erat princeps dimidia tribus, que habitabat trans Iordanem, *Dimidia tribus Manasse in Galaad, & Iaddo filius Zacharia.* Ista dimidia tribus habitabat in Galaad ultra Iordanem ad Orientem, & habebat alium principem, scilicet, Iadde filium Zachariae. Et habitabat ista dimidia tribus Manasse in Galaad, id est, in medietate terrae Galaad. Nam Galaad est nomen montis, qui sic nominatus est a Iacob, cuius causa posita est praecedent. cap. & habetur Genesis 31. Et terra tota circumstans montem istum vocabatur terra Galaad, & erat diuisa in duas medietates, quarum vna data est filijs Ruben, & Gad, Alia vero data est dimidia tribui Manasse, vt patet Deuteronom. 3. *Beniamin autem Iasibel filius Abner.* In tribu Beniamin praerat Iasibel filius Abner. Aliqui putant, quod iste Abner erat ille, qui erat princeps militiae Isoboth, 2. Regum 2. & 3. Et prius fuerat princeps militiae Sauls, 1. Regum 14. & 26. Sed istud non satis videtur stare, quia Abner erat hostis Dauid. Nam cum ipse esset princeps exercitus Isoboth pugnavat contra viros Dauid, & ipse fuit qui occidit Athaleem fratrem Ioab filium sororis Dauid, 2. Regum 2. Et erat ille Asabel vnus de principibus turmarum, scilicet, quartus, vt patet supra in litera. Ideo non videtur, quod filius Abner esset princeps tribus Beniamin tempore Dauid. Sed dicendum, quod hoc non multum obstat, quia si isti principes tribuum essent per constitutionem, & voluntatem Dauid, esset hoc verisimile: & si isti essent per progeniem, vt declarabitur infra in quadam quaestione: ideo licet esset hostis Dauid, poterat esse princeps in tribu Beniamin, non tamen constat adhuc, an esset ille Abner, vel aliquis alius, quia manifestum est, quod multi vocantur eodem nomine propter paucitatem nominum, & multitudinem virorum. *Dan vero Azriel filius Ieroan.* Id est, princeps tribus Dan erat Azriel. Et iste vocatur in Hebraeo Oziel: facili enim mutatio est vnus in alterum. Hic enim non obseruatur ordo in istis tribus quantum ad natiuitatem, licet obseruatur a principio, quia Dan non fuit vltimus in ordine natiuitatis inter filios Iacob, sed ipse Beniamin, vt patet Gen. 29. & 30. & 35. *Hi principes filiorum Israel.* Scilicet, isti nominati erant principes tribuum duodecim filiorum Israel. *Nobilitatem autem Dauid numerare eos a viginti annis inferius.* Istud intelligitur de subditis istorum principum, vel principum turmarum, quos noluit Dauid numerare a viginti annis, & inferius, sed numeravit supra viginti annos. *Quia dixerat Dominus, vt multiplicaret Israel quasi stellas caeli.* Id est, Noluit numerare constitutos infra viginti annos, eo quod erant multi, sicut stellas caeli. Nam Deus dixerat, quod multiplicaret eos, sicut stellas caeli. In Hebraeo habetur: Non recepit numerum eorum a viginti annis, & infra. Vbi litera nostra dicit noluit numerare eos, &c. Et idem est. *Ioab filius Sarvia cepit numerare.* Istud fuit alio tempore, scilicet, in fine regni Dauid super Iacob circa mortem suam: nam tunc iussit numerari totum populum, vt patet 2. Regum 24. & supra 21. *Nec completit.* Scilicet, Non completit numerationem in omnibus tribubus, scilicet, licet ipse incepisset computare a viginti annis, & supra. *Quia super hoc ira Dei irruerat in Israel.* Scilicet, Ioab, qui incepit numerationem populi, non completit illam, quia plaga Domini incepit, antequam numeraretur numerus eius. Et ob hoc dimisit numerationem non completam. *Et iuxta numerum eorum, qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis Dauid.* Scilicet, Quia irruerat ira Dei super Israel, non fuerunt scripti in libro Dauid omnes, qui numerati fuerant. Et vocantur Iusti, libri de fastis, & scribebantur ibi gesta regni, & numerus militum, & in illo libro ponit debebat summam numeratorum, & tamen non fuerunt omnes ibi scripti. Aliquando vocantur fasti, quasi festi, scilicet, libri de fastis: & sic vocatur liber fastorum Ouidij, in quo ipse scriptum de omnibus festis, quae erant apud Romanos, distendendo per singulos menses, sicut fit in Calendarijs nostris, & illorum festorum ponit caeremonias, & causas, & stellas, quae illis diebus oriuntur ortu eliaci. De istis autem dicitur magis infra in quaestionibus.

tionem populi, non completit illam, quia plaga Domini incepit, antequam numeraretur numerus eius. Et ob hoc dimisit numerationem non completam. Et iuxta numerum eorum, qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis Dauid. Scilicet, Quia irruerat ira Dei super Israel, non fuerunt scripti in libro Dauid omnes, qui numerati fuerant. Et vocantur Iusti, libri de fastis, & scribebantur ibi gesta regni, & numerus militum, & in illo libro ponit debebat summam numeratorum, & tamen non fuerunt omnes ibi scripti. Aliquando vocantur fasti, quasi festi, scilicet, libri de fastis: & sic vocatur liber fastorum Ouidij, in quo ipse scriptum de omnibus festis, quae erant apud Romanos, distendendo per singulos menses, sicut fit in Calendarijs nostris, & illorum festorum ponit caeremonias, & causas, & stellas, quae illis diebus oriuntur ortu eliaci. De istis autem dicitur magis infra in quaestionibus.

De ordine duodecim principum. Quaest. XIII.

QVAERITVR circa istos principes duodecim tribuum, quomodo se habeant, vel qualiter constituebantur. Et dici potest dupliciter, vno modo, quod isti principes praerant duodecim tribubus, & constituebantur a Dauid. Et sic accipiebatur ille quos volebat, vt essent principes. Alio modo potest intelligi, quod fieret istud per derivationem progeniei, scilicet, quod ille, qui descenderet semper de progenie principis, esset princeps, & ad hoc consideratur quis erat ille, qui descendebat a capite tribus semper per lineam primogenitorum, & ille erat princeps illius tribus, & iste semper erat vnicus. Nam sicut impossibile est eiusdem vni esse multos primogenitos, ita impossibile est in eadem tribu esse multos, qui descenderent semper per lineam primogenitorum, & ipsi essent primogeniti, sed vnus dabitur, & ille erit primogenitus respectu totius tribus. Nunc aliqui dicunt, quod necesse est istos principes tribuum habere de secundo modo, id est per progeniem, quia si essent primo modo, id est per constitutionem, & voluntatem Dauid, non differrent ista principibus turmarum duodecim. Et tamen differunt, quia supra ponitur princeps duodecim tribuum. Sed dicendum, quod hoc non obstat, quia quamquam essent vtrique principes constituti per voluntatem Dauid, & non per progeniem, tamen differrent, quia principes turmarum non erant principes tribuum, sed erant constituti super aliquas partes exercitus, vt custodirent corpus Dauid per menses, & essent parati ad bellum. Principes autem tribuum praerant ipsis tribubus totaliter, scilicet vnus vnus vnus, & non erat hoc quantum ad ordinationem bellicam, nec ad aliquam ministracionem faciendam, sed solum, vt daretur ordo maioritatis, & minoritatis in ipsis tribubus, & esset aliquis, qui posset conuenire totam tribum, & iubere alia conuenientia multitudini tribus, quod non fieret, nisi aliquis praeresset ipsi tribui. Sed dicendum, quod adhuc isto non obstante isti principes non constituebantur per voluntatem Dauid, sed erant illi principes, quibus istud competeat ex progenie. Et patet hoc in multis. Nam in tribu Iuda erat princeps Eliu frater Dauid. Et manifestum est, quod isti competeat ex progenie, eo quod familia Phares erat prima inter omnes familias tribus Iuda, & quod Phares fuit primus filius eius ex Thamar nuru sua, & post eum exiit Zaram: vnde vocatus est ille Phares, id est, rumpens, vel diuidens, quia propter eum diuisa est maceria, Genes. 38. Et quamquam Sela filius Iudae natus fuerit ante Phares, tamen quia erat de alia vxore, respectu cuius erat vltimus inter tres fratres, & Phares

fuit primus respectu matris suae, computatus est ipse in primogenitum. Alia etiam causa fuit, & precipua, scilicet Thamar, ex qua Iudas genuit Phares, & Zaram, quia Thamar, ex qua Iudas genuit Phares, & Zaram fuit vxor Her primogeniti Iudae, qui mortuus est absque liberis, & suscepit illam etiam frater suus ad suscitandum semen priori fratri, & etiam mortuus est sine liberis, & Sela tertius filius Iudae suscepit eam, ad suscitandum semen fratri suo, & tamen Iudas timens ne ille moreretur, sicut alij duo non ausus est dare eum illi in vxorem: si tamen dedisset, & genuisset aliquos filios: primogenitus eius non computaretur nisi filius Sela, sed filius Her primogeniti Iudae cuius semen suscitaturus erat Sela. Quia ista erat regula in suscitacione feminis, vt patet Deut. 25. Postea autem per errorem Iudas cognouit Thamar nurum suam, & genuit ex ea Phares, & Zaram, & isti reputati fuerunt quasi filij Her primogeniti sui cum acciperet vxorem eius. Et tamen si Phares, & Zaram fuissent filij Her primogeniti Iudae semper descenderet princeps tribus Iuda per familiam Phares, quia iste descendeat directe per lineam primogenitorum per ipsum Phares. De stirpe autem ista descendeat Dauid, vt patet Ruth 4. & Matth. 1. & tamen inter filios Isai non erat Dauid primogenitus, sed vltimus: Ideo non competeat ei esse principem tribus, sed fratri suo Eliu, sive Eliab, quia ille erat primogenitus Isai, vt patet primo Re. 16. & supra. Et sic etiam fuit de Sadoc, qui erat princeps inter Aaronitas. Ita ergo credendum est de omnibus alijs principibus, quod essent per derivationem progeniei, & non per aliquam constitutionem Dauid. Ponitur autem hic nomina istorum principum, quia contingit regnante Dauid istos esse principes in tribubus, & tamen non fuerint principes quando regnabat Dauid super Iudam, vel quando super Israel, vel vtroque tempore non apparet.

Quare fuerunt positi duo principes in tribu Leui. Quaest. XIII.

QVAERITVR vterius quare cum tribus Leui fuit vnica, positi fuerunt hic duo principes. Respondendum est, quod Scriptura posuit hic principes omnium tribuum. In tribu autem Leui sic erat, scilicet, quod licet esset vna tribus secundum veritatem, quia omnes descendeant ab eodem capite, scilicet, a Leui, scilicet Leuitae, sive Aaronitae, tamen erant tanquam duae tribus, eo quod omnino habebant officia distincta, & non poterant habere aliquem vnum principem immediatum. Nam Leuitae habebant officia minorum: Aaronitae autem habebant officia Sacerdotalia. Et non licebat Leuitis accedere ad officia Aaronitarum, alioquin morerentur, vt patet Nume. 3. & 16. & 18. Ideo positi fuerunt principes diuersi in istis familijs. Nam in familia Leuitarum fuit A. fabias: in familia autem Aaronitarum Sadoc. Quid autem contineatur nomine Leuitarum, & quid nomine Aaronitarum, declaratum est supra in litera, quia Leuitae habent omnes familias tribus Leui praeter quandam particulam familiae Caathitarum, quae pertinebat ad Aaronitas, & tamen hoc non obstante, omnes Leuitae erant subiecti Sacerdotibus. Nam erant tres familiae Leuitarum, & duae illarum, scilicet Meraritarum, & Gersonitarum, erant subdite Ithamar filio Aaron, & tertia familia, scilicet Caathitarum erat subdita Elezaro filio Aaron: Nu. 3. & 4. Et postea omnes isti erant subiecti tam Leuitae quam Sacerdotes ipsi Aaron summo Sacerdoti, vt colligitur Num. 3. Hic tamen ponuntur solum principes distincti, qui erant vltimi in istis duabus familijs. Et non ponitur subordinatio inter ipsos,

De A. fabia, qui erat princeps Leuitarum. Quaest. XV.

QVAERITVR vterius, quis erat iste A. fabias, de quo dicitur hic, quod erat princeps Leuitarum. Dicendum, quod erat ille, de quo dicitur praecedenti cap. quod erat princeps Hebronitarum, & conuenit sibi, quia erat de familia Caathitarum, eo quod erat de Hebronitis, & Hebronitae erant filij Caath, quia Caath habuit quatuor filios, scilicet, Amram, Hebron, Iaar, & Oziel. De familia autem Caathitarum erat princeps Aaronitarum, quia ista familia erat dignior ceteris familijs Leuitarum, & erat de Amramitis. A. fabias autem erat de principibus Leuitarum, & erat de Hebronitis, qui erant etiam de stirpe Caath, & post Amramitis principatus pertinebat ad Hebronitas, & propter hoc iste A. fabias ponitur tanquam princeps maior praepositorum, de quibus habetur praecedenti cap.

Quomodo A. fabias erat princeps omnium Leuitarum. Quaest. XVI.

QVAERITVR vterius quomodo ponitur hic A. fabias tanquam princeps omnium Leuitarum praeter Aaronitas. Nam non subiciebantur Leuitae vni principi inter ipsos, cui subiciantur omnes vltimate, sed diuersos principes habent. Quod patet, quia Nume. tertio ponuntur tres familiae Leuitarum, scilicet Caathitarum, Meraritarum, Gersonitarum, & in qualibet earum erat vnus princeps de ipsa familia. Nam familia Caathitarum habebat Eliapham in principem. Gersonitae habebant Eliapham, Meraritae habebant Abiahiel, & non subiciebantur isti postea alicui principi Leuitae, sed subiciebantur Sacerdotibus. Nam duae familiae istarum, scilicet Gerson, & Merari erant subdite ipsi Ithamar filio Aaron. Familia autem Caathitarum erat subdita Elezaro filio Aaron, vt patet Numeri tertio, & quarto. Ideo non ponebatur aliquis Leuita princeps super omnes Leuitas. Respondendum est, quod omnes Leuitae ordinabantur dupliciter: vno modo in quantum erant ministri Dei: alio modo in quantum erant quidam populus. Primo modo erat ordinatio supra posita, scilicet, quod subicerentur tres familiae tribus principibus Leuitarum, & illi tres non subicerentur alicui vni, sed subicerentur Sacerdotibus. Accipiendo secundo modo erat vnus princeps Leuitarum super omnes Leuitas: quia alias non facerent Leuitae vnum populum distinctum contra Aaronitas, quia populus non est vnus, nisi habeat vnum principem saltem vltimum, & ad hoc cum Leuitae, & Aaronitae facerent duos populos, oportebat quod quilibet istorum populorum haberet vnum principem vltimum, & sic positus est A. fabias. Et dicendum, quod quantum ad istum modum non fuit subiectus ceteris Leuitarum Sacerdotibus, sicut supra dicebatur, scilicet, duae familiae vni filio Aaron, & alia familia alteri, quia cum Aaronitae, & Leuitae iudicarentur duo populi, oportebat, quod haberent principes diuersos, quia si esset princeps vnus populi subditus principi alterius, non essent iam duo populi, sed vnus. Hic autem ponuntur Leuitae, & Aaronitae: non in quantum sunt ministri Dei, sed in quantum sunt duo populi. Ideo ponitur A. fabias tanquam princeps Leuitarum.

De Sadoc, qui erat princeps Aaronitarum. Quast. XVII.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic de Sadoc, qd erat princeps Aaronitaru, & quomodo no copetebat hoc ipsi Achimelec, quia e ille erat princeps sacerdotu, vt patet supra 24. Respondendum est, qd isti principes, qui ponuntur hic sunt per progeniem, scilicet descendunt per lineam primogenitorum. Habuit aut Aaron quatuor filios, scilicet Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar, duo autem primi occisi sunt a Domino, cum offerrent ignem alienum die prima ministracionis sue in sacerdotio, supra 24. & Leuit. 10. & Numeri 3. Misertunt autem duo, scilicet Eleazar, & Ithamar, qui sacerdotio functi sunt coram Aaron, vt patet ibidem, & istorum erat primogenitus Eleazar, vnde & ipse factus est summus sacerdos moriente Aaron, Num. 20. Ideo per lineam illius, que erat per lineam primogenitorum descendere debebant principes sacerdotum. Sadoc autem erat de domo Eleazar, & Achimelec erat de domo Ithamar, vt patet supra 24. Ideo ad Sadoc pertinebat esse principem Aaronitarum, & non ad Achimelec, licet esset princeps sacerdotum.

Quare hic ponitur vnus princeps Aaronitarum. Quast. XVIIII.

QVAERITVR ulterius, quomodo scriptura posuit hic vnicum principem Aaronitaru, cum essent duo. Nam duæ erant domus sacerdotum, scilicet vna Eleazar, & alia Ithamar, & habebant duos principes, scilicet Sadoc de domo Eleazar, & Achimelec de domo Ithamar, ideo debebant poni isti duo in principibus, & non vnus eorum. Dicendum est, qd considerantur sacerdotes dupliciter. Vno modo in quantum sunt ministri Dei, alio modo in quantum sunt quidam populus. Primo modo sacerdotes habebant duas domos, scilicet Eleazar, & Ithamar, quæ distincte erant per ministeria sua, & in vna parte earum erant decem, & sex familiae, & in alia erant octo. Et istæ familiae seruebant per vices suas, & qualibet domus altarum habebat vnum principem in isto diuino cultu, & postea subiectæ erant ambæ domus illi, qui erat summus sacerdos. Nam vno tempore gerebat summum sacerdotium Sadoc, & alio tempore Achimelec, & in illo tempore, quo erat vnus eorum summus sacerdos, erant ei subiectæ ambæ domus quantum ad ministerium diuinum, vt declaratum est supra 24. in quadam quæstione. Accipiendo secundo modo, prout Aaronitæ erant vnus populus non erant duo principes duarum domorum, sed vnus, quia vnitas populi non permittit pluralitatem principum. Debebat ergo aliquis istorum duorum, scilicet Sadoc, vel Achimelec esse summus sacerdos, & princeps, nec filius eius Achimelec, eo qd Sadoc erat de stirpe Ithamar. Et tamen Ithamar non erat de stirpe Aaron, sed Eleazar. Sadoc autem erat de filiis Eleazar, vt patet supra 24. Ideo ad Sadoc pertinebat esse principem.

Quomodo Leuitæ, & Aaronitæ fuerunt p sui inter reliquos Israelitas. Quast. XIX.

QVAERITVR ulterius, quomodo positi fuerunt hic Leuitæ, & Aaronitæ inter reliquos Israelitas, quia hic intendebat scriptura ponere principes omnium tribuum, Leuitæ tamen non faciunt vnam tribum, nec computantur inter duodecim tribus Israel, quia Deus iussit, quod non poneretur summa Leuitarum cum Israelitis, Numeri primo,

Respondendum, quod scriptura voluit ostendere totum statum Israelitarum tempore David, & ad hoc ostendit primum statum bellatorum, ponendo duodecim principes turmarum, & in fine ponit statum familiarum David, scilicet principum possessionum eius, & in medio ponit statum omnium popularium. Et quia nomine populi intelligebantur principaliter duodecim tribus, ponuntur hic principes omnium tribuum, Leuitæ autem licet non essent de tribubus Israel, erant tamen quædam pars populi. Ideo oportuit ponere statum ipsorum, & positi fuerunt duo principes ipsorum, scilicet Achias, & Sadoc, eo quod differebant Leuitæ ab Aaronitis, & ponuntur isti hic, in quantum habebant habitudinem ad David. Nam omnes, siue populares, siue Leuitæ, erant subiecti ipsi David, quia in veteri Testamento non erat distinctio iurisdictionum, scilicet, quædam esset ecclesiastica, vel sacerdotalis, & alia secularis, sed omnes Israelitæ tam sacerdotes, & Leuitæ quàm laici erant subiecti regi, & ipse iudicabat in causis eorum civilibus, & criminalibus, & poterant sacerdotes occidere, & inferre quamcunque poenam corporalem pro delicto, vt declaratum est 3. Regum 2. in quadam factum, & ibi colligitur in litera. Debuerunt ergo poni principes Aaronitaru, & Leuitarum hic, in quantum erant subiecti regi, sicut principes omnium tribuum.

Quare in tribu Manasse ponuntur duo iudices. Quast. XX.

QVAERITVR ulterius, quare ponuntur hic duo principes in tribu Manasse, scilicet vnus in dimidia tribu, & alius in alia dimidia tribu, cum qualibet alia dimidia habeat vnicum principem. Respondendum, quod istud factum est propter diuisionem in tribus: nam tribus Manasse diuisa est in duas partes, & nulla alia diuisa est. Ideo pro qualibet medietate positus est vnus princeps. Sed dicitur, quod dato quod essent duæ partes, poterat esse vnus princeps earum, quia istæ duæ medietates descendebant ab eodem capite, scilicet Manasse, & respectu illius vnus erat, qui descendebat ab ipso per lineam primogenitorum. Dicendum, quod verum est, quod vnus poterat esse princeps istarum duarum partium tribus Manasse, & tamen non fuit conueniens, quia isti principes tribuum erant exercentes quandam potestatem super totam tribum, & ad ipsos pertinebat congregare omnes de tribu, vel iubere alia, quæ pertinerent ad ipsam tribum. Tribus autem Manasse erat diuisa, quia quædam pars eius habitabat ultra Iordanem in terra Galaad, & alia distanter inde citra Iordanem ad occidentem, ideo non conuenienter vnus princeps præesset vtrique medietati, quia esset tunc diuisa iurisdicção sua, & miscerentur aliquo modo iurisdictiones principum, & licet posset hoc fieri, sicut nunc, idem dominus habet loca in diuersis partibus terræ mixta locis aliorum dominorum, tamen non conuenienter fieret, sicut etiam nunc multa inconuenientia sequitur ex talibus mixtionibus dominij, potissime tunc, quia omnes alij principes tribuum habebant totum territorium suum simul, iste autem princeps Manasse haberet territorium suum diuisum in duas partes multum distantes, non ergo fuit conueniens. Et sic positi fuerunt duo principes in tribu Manasse.

De diuisione tribus Manasse. Quast. XXI.

QVAERITVR ulterius, quare diuisa est tribus Manasse, & quare potius ista, quàm aliqua alia. Quidam dicunt, quod hoc fuit necesse ex conditione terræ

terre Israel, nam tota illa diuisa est in duas partes. Quædam est ultra Iordanem ad orientem, & alia citra Iordanem ad occidentem. In parte autem, quæ erat ad orientem Iordanis, poterant capi duæ tribus, & dimidia, & non plures, & si ponerentur ibi duæ præiudicaretur alijs habitantibus citra Iordanem, quia daretur eis proportionaliter minus de terra, quàm habitantibus ultra Iordanem. Si autem ponerentur ibi tres tribus non caperentur conuenienter, quia haberent paucum de terra. Ideo conueniens fuit diuidi vnam tribum, vt medietas eius habitaret in terra ultra Iordanem, & alia medietas in terra citra Iordanem.

Sed dicendum, quod istud non concludit propter duo. Primo quia non apparet, quod tanta esset paruitas terræ ultra Iordanem, quod non caperentur ibi tres tribus, vel quod tanta esset magnitudo, quod si daretur duabus tribubus solis, præiudicaretur habitantibus circa Iordanem, quia ista terra non diuisa est per sortem, nec per equalitatem, sicut terra citra Iordanem, sed duæ tribus, & dimidia petiuerunt eam, siue esset magna, siue parua, vt infra dicitur, & potius videtur dicendum, quod illa terra erat parua, in tantum quod etiam duabus tribubus non sufficeret secundum proportionem terræ, quæ relinquebatur citra Iordanem. Nam ad orientem Iordanis solam erat terra duorum Regum Amorrhæorum, & tamen ad occidentem erat tanta terra, quod in ea habitabant plures, quàm quinque reges Philistinorum, & terra multorum aliorum Regum, quæ non capta erat tempore Iosue, vt patet Iosue decimo tertio. Non ergo oportebat, quod diuideretur aliqua tribus: ad hoc, quod duæ tribus, & dimidia habitarent ultra Iordanem.

Secundo, quia dato, quod probaretur ex istis necessitas diuisionis alicuius tribus non probat potius de tribu Manasse, quàm de quacunque alia.

Dicendum ergo, quod tribus Manasse diuisa est potius, quàm quæcunque alia, quia duæ tribus, scilicet Ruben, & Gad petierunt terram, quæ erat ultra Iordanem, vt concederetur eis ad habitandum, & cum eis voluit dimidia tribus Manasse habitare in terra illa. Ratio autem petendi fuit, quia duæ tribus, scilicet Gad, & Ruben habebant plura pecora, quàm omnes alie tribus. Nam dicitur, quod erat illis in pecoribus, & iumentis infinita substantia: Numeri trigesimo secundo. Cum autem Israelitæ viuente Moyse ceperunt terram duorum Regum Amorrhæorum, quæ erant ad orientem Iordanis, viderunt duæ tribus, quod illa terra erat nimis pascualis, & propter hoc conueniebat officio eorum, petiuerunt illam à Moyse. Et quia dimidia tribus Manasse habebat pecora multa, sicut tribus Ruben, & Gad, petiuit eandem terram cum illis duabus tribubus. Alia autem medietas tribus Manasse non habuit pecora multa, ideo non petiuit ibi habitationem sibi dari. Sic etiam fuit de alijs tribubus, quod nulla fuit, quæ haberet multa pecora, sicut tribus Ruben, & Gad. Ideo nulla alia, nec pars alicuius petiuit habitare ultra Iordanem cum tribu Gad, & Ruben, nisi dimidia tribus Manasse.

Quare in tribu Manasse erant duo principes. Quast. XXI.

QVAERITVR ulterius, quomodo poterant esse duo principes in tribu Manasse, nam sicut declaratum est supra in quadam quæstione, omnes isti principes tribuum erant descendentes à capite tribuum per lineam primogenitorum. Alph. Tost. in Lib. I. Paralip.

niturum. Impossibile erat tamen, quod in eadem tribu essent duo, vel plures descendentes à capite eiusdem tribus per lineam primogenitorum, quia sicut respectu eiusdem viri non est, nisi vnus primogenitus, ita respectu totius tribus non potest esse, nisi vnus, qui descendat semper a capite tribus per lineam primogenitorum, & sic in tribu Manasse vnus esset princeps.

Respondendum, quod si tribus Manasse consideretur tanquam vnica, non poterat habere plures principes, quia vnus esset descendens per lineam primogenitorum, & tamen considerando tribum Manasse, vt duas tribus, poterant esse duo principes in illa. Pro quo sciendum, quod in tribu Manasse erant multe familie, scilicet octo, vt patet Numeri, capitulo vigesimo sexto. Inter quas erat familia Machir præcipua, eo quod Machir erat primogenitus Manasse. Et per istam familiam deriuabantur principes huius tribus, eo quod hic erat linea primogenitorum descendenti à capite tribus. In alijs autem familijs non poterant esse principes Manasse. Cum tamem diuisa est tribus in duas medietates, fuerunt in vna quatuor familie, & in alia totidem, & quia in vna parte earum erat familia Machiriana, in illa esset princeps tribus, qui descenderet per lineam primogenitorum, & tamen iste non vocaretur princeps totius tribus, sed solius medietatis tribus Manasse. In alia parte erant quatuor familie aliæ, & ibi non poterat esse princeps aliquis, qui descenderet per lineam primogenitorum à capite tribus, sed quia illæ quatuor familie descendebant à quatuor filijs, vel nepotibus principis tribus. Et illi, qui erant capita familiarum, non habebant equalitatem ad caput tribus, sed aliqui accedebant magis ad primogenitum, & alii minus: acciperetur princeps de illa familia, cuius princeps magis accederet ad caput tribus per attinentiam primogeniti. Et acciperetur princeps illius familie tanquam si esset caput, vel primogenitus ipsius principis tribus, & per istum modum possent esse multi principes in eadem tribu, scilicet in quot partes diuideretur ipsa tribus.

Quare David fecit numerare Israelitas. Quast. XXII.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, quod David voluit numerare Israelitas à viginti annis, & infra. Et ad quod positum est istud.

Dicendum est, quod posuerat hic scriptura principes turmarum, sub quibus erat magnus exercitus, scilicet duocentorum octoginta octo millium virorum: positi fuerant etiam principes tribuum, & sub istis erat rotus populus per partes diuisus, & vt iciretur, quot erant sub quolibet principe, numerati fuerunt Israelitæ omnes. Sed numerus iste fuit à viginti annis, & supra. Et noluit numerare David eos, qui erant infra viginti annos, eo quod ordinabatur hic populus sub principibus suis, & non poterant ordinari, nisi viri, quia paruuli non sunt apti ad aliquod opus, in quo debeat eis præesse aliquis princeps, & oporteat eos numerari, sed numerarentur viri, & transeunt ad nomen, & ad numerum. Isti autem sunt à viginti annis, & supra, vt patet. Exo. capitulo trigesimo, ergo non debebat numerari, qui erant infra viginti annos. Et propter hoc positum est hic, scilicet vt non putaret aliquis in illa numeratione fuisse etiam illos, qui erant infra viginti annos.

De quibusdam verbis hic dictis, scilicet, quod David voluit numerare Israelitas. Quest. XXIII.

QVAERITUR ulterius, quomodo dicitur hic, quod David voluit numerare Israelitas infra viginti annos, quia Deus dixerat, quod multiplicaret eos, sicut stellas caeli, quia non videretur istud ad propositum. Aliqui volunt exponere per modum superstitionis. Nam quidam putant, quod quando aliqui res numerant, nunquam ultra crescit, ideo multi timent numerare res suas, cum etiam non audeant vocare eas multas, quia credunt, quod etiam nunquam augebuntur. Et istum modum tenent quidam Hebraei, ideo dicunt, quod quando Deuteronom. primo, dixit Moyses ad Israelitas, Estis hodie sicut stellae caeli plurimae, ne putarent Israelitae, quod ex hoc sequeretur, quod nunquam multiplicarentur, addidit: Deus addat ad hunc numerum multa millia. Sic etiam dicunt, quod intellexit Ioab, quando David voluit numerare populum, timuit Ioab, quod nunquam ultra multiplicaretur populus, ideo dixit: Augeat dominus populum suum centuplum, quam sunt, supra 21. & 2. Regum 24. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia ista numeratio nihil facit ad hoc, quod populus augeatur, vel non augeatur, sed ista sunt superstitiones, sicut multa aliae, quas Hebraei tenent. Dicitur tamen hoc ad excusandam numerationem. David voluit numerare illos, qui erant infra viginti annos, eo quod Deus dixerat, quod multiplicaret Israelitas, sicut stellas caeli, quasi dicit, quia Deus promiserat tantam multiplicationem in Israelitis, quod essent innumerabiles, sicut stellas caeli, ideo esset tanta multitudo in parvulis, quod vix essent numerabiles, ideo sufficiebat, quod numerarentur illi, qui erant a viginti annis, & supra. Sed adhuc causa principalis, quare non fuerunt numerati, qui erant infra viginti annos, fuit, quia isti numerabantur, eo quod erant ordinati sub principibus suis, & tamen istud non competit, nisi viris, eo quod parvuli ad nihil utiles sunt, & tamen viri transeuntes ad numerum sunt ultra 20. annos. Exod. 30. infra 20. annos non erant aliqui computandi.

Quare Ioab incepit numerare, & non complevit. Quest. XXV.

QVAERITUR ulterius, quomodo dicitur hic, quod Ioab incepit computare, nec complevit, & quando fuit factum hoc, & ad quod propositum ponitur hic. Dicendum, quod istud fuit, quando David iussit numerari populum. Nam tunc Ioab executus fuit praecipium David, ut patet supra 21. & 2. Regum 24. Et non potest intelligi de alio tempore, quia ponuntur hic alia, quae acciderunt, scilicet quod Ioab numeravit istum populum. Etiam quod tunc Deus percussit populum propter istam numerationem cum dicitur hic, quod ira super hoc irruerat in Israel. Et etiam tunc fuit ista plaga. Etiam quia dicitur hic, quod numerus eorum, qui fuerunt recensiti non est relatus in fastos regis David, & istud consonat eis, quae habentur supra 21. De discordantia summarum, quae habetur ibi, & ibi declaratum est. Sed tunc dicitur, quomodo istud est ad propositum, quia ista numeratio, & ordinatio, de qua hic dicitur fuit in principio regni David, ut declaratum est supra in quadam quaestione, & tamen numeratio, quam fecit Ioab fuit circa finem vitae David. Nam postea non leguntur aliqua bella David, ut patet secundo Regum. Vbi ponitur ista numeratio, & postea in principio tertii Regum, ponitur de morte eius,

Dicendum, quod verum est, quod inter ista fuit multum tempus, & tamen introducitur hic ad propositum historia. Nam dicebatur hic de ordinatione, & numeratione Israelitarum sub principibus suis, & dicitur, quod noluit numerare David eos infra viginti annos, & exprimit vna causa. scilicet quia Deus promiserat, quod multiplicaret eos, sicut stellas caeli, & subintelligitur alia causa, scilicet, quod voluit numerare eos, quia timuit quod peccaret David, & probat hoc scriptura a fortiori. Nam David numeravit Israelitas supra viginti annos, & in hoc peccavit, atque punitus est populus, quia plaga irruit super Israel, ideo a fortiori puniret, si numeret Israelitas infra viginti annos, quia ad hoc minorem causam haberet, quam ad numerandum, supra viginti annos. Et propter hoc introducuntur etiam quae habentur hic, scilicet, quod numerus eorum, qui recensiti fuerunt non est relatus in fastos regis, nam omnia ista sunt incidentalia respectu historiae, quae habentur hic.

Quare non est relatus in fastos regis numerus eorum, qui fuerunt hic recensiti. Quest. XXVI.

QVAERITUR ulterius quare dicitur hic, quod numerus eorum, qui fuerunt recensiti non est relatus in fastos regis. Respondet Nicolaus dupliciter. Vno modo, quod istud factum numerationis non fuit ad honorem David, sed ad vituperationem, ideo non fuit scriptum in libro, in quo scribebantur gesta eius. Secundo modo dicitur, quod Ioab fecit duas summas numeratorum, vnam maiorem, & aliam minorem, ut ostenderet David minorem, sine gloriaretur nimis. Et si forte irasceret, ostenderet ei maiorem summam. Dicit Nicolaus, quod prima positio non est rationabilis, eo quod in libris gestorum Regum non debent scribi solum prospera facta eorum, sed etiam turpia facta, & calamitates ipsorum. Ideo Iosephus redarguit quandam Nicolaum scribentem historiam Herodis, eo quod solum prospera eius facta scripsit. Dicit ergo, quod tenenda est positio secunda. Sed dicendum, quod neutra tenenda est. De prima patet, quia si forte scriptura intenderet occultare istud turpe factum David, vel alii libri, qui de eo scripti erant, non solum subicerent numerum eorum, qui fuerant recensiti, sed potius subicerent ipsam numerationem, quia non erat peccatum in summa numeratorum, sed in numeratione, & tamen exprimitur numeratio, & solum dicitur de summa numeratorum, quod non fuit expressa in fastis, siue libris regis David, ergo non fuit ad istum finem ommissa. Secunda etiam positio non tenet, quia nullo modo erat verisimile, quod Ioab faceret duas summas inaequales, & velle ostendere minorem David, & postea si irasceret ostenderet ei maiorem, quia si semel ostenderet ei minorem summam, non auderet postea ostendere maiorem summam, quia ex hoc magis irasceret David putans, quod voluisset sibi illudere Ioab. Dicendum ergo, quod sensus litterae est, quod numerus eorum, qui fuerunt recensiti, non est relatus in fastos regis, scilicet nulli de illis, qui numerati fuerunt, scripti fuerunt in fastis, quasi dicitur omnia gesta regni scribebantur in fastis, eo quod facti sunt libri, in quibus scribuntur historiae. Et ista numeratio scribenda erat in eis, quia tamen secuta fuit plaga in populo antequam compleretur numeratio, praeter magnitudine tristitiae non curavit David facere, quod scriberetur ista summa numerationis, nec etiam historia de numeratione in libro historiarum regni, & tamen Ieremias propheta hoc non obstante scripsit hoc in fine secundi Regum, & etiam Esdras scripsit illud

illud hic, quia etiam in illis proficiebat ad doctrinam, & emendationem posterorum scriptura illa. Alio modo potest intelligi, quod summa eorum, qui recensiti sunt, non est relata in fastos regis, scilicet quod non fuit regi tota summa exhibita, sed praesentata est ei aliqua pars summae: littera tamen ista magis intelligitur, quod non fuerit scripta ista summa in lib. historiarum, quam quod non fuerit regi praesentata. Sic etiam dicitur in Hebraeo. Et non ascendit numerus in numerum verborum dierum regis David. Idest non fuit posita summa istorum numeratorum in numero verborum, idest in libro in quo tractatur de verbis, & gestis regis David. Sed tunc obiicit aliquis, quia liber verborum dierum est liber Paralipomenon. Et tamen in isto ponitur summa numeratorum, ut patet supra 21. Dicendum est, quod iste liber apud nos non vocatur, nisi Paralip. quod interpretatur omissorum, vel relictorum, scilicet quia de omissis, vel relictis in libris Regum agit. Apud Hebraeos autem vocatur Diurehaiaim, quod interpretatur verba dierum, ut ait Hieronymus in Prologo super istum librum, qui incipit. Si septuaginta Interpretum. Et verum est, quod est liber verborum dierum, idest tractans de gestis, quae facta sunt in aliquibus diebus, sed istud non est speciale, quia cuilibet libro historiarum competit, cum in quolibet tali enarrantur ea, quae facta sunt in diebus. Liber tamen verborum dierum regis David non est iste, quia abas non allegaretur hic. Etiam libri verborum dierum, Israel non coincidunt cum isto libro, eo quod sepe allegantur in isto, & idem liber non allegaret seipsum. Quis aurem fuerit liber ille verborum Regum Iuda, & quis liber verborum dierum Regum Israel declaratum est in Prologo libri huius, & 3. Regum 14. Potissimum, quia liber verborum dierum regis David, non fuit liber verborum dierum Regum Iuda, nec liber verborum dierum Regum Israel, sed quidam liber specialis in quo scripta sunt omnia gesta David. Et ideo littera nostra magis dixit dicendo, quod numerus recensitorum, non est relatus in fastos regis, quam littera hebraica, quae dixit in verba dierum regis David, sed ad idem redit.

De quibusdam verbis hic dictis, quod Ioab incepit & non complevit. Quest. XXVII.

QVAERITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod Ioab incepit, & non complevit. Respondendum, quod hoc potest dupliciter intelligi: vno modo de numeratione populi, alio modo de scriptura facienda in fastis regis: accipiendo primo modo est sensus, quod Ioab incepit computare populum Israel, & non complevit computationem, eo quod ira Dei iam incepit super populum, & non ausus est Ioab ultra numerare. Et istud verum est, quia non numeravit Ioab omnes tribus Israelitarum. Nam tribum Benjamin, & Leui non numeravit, ut patet supra 21. & dicitur ibi, quod hoc factum est, quia inquitur sequebatur regis imperium. Sed etiam intelligendum est, quod fecerit hoc, quia iam ira Dei incepit irruere super Israel, sicut dicitur in littera. Alio modo potest intelligi de scriptura facienda in fastis regis, scilicet quod postquam Ioab numeravit populum, licet non totum, incepit ponere summam numeratorum in fastis regis, quia tamen antequam ipse compleret, incepit plaga in populo, non curavit Ioab implere numerum, siue summam. Sed dicitur quomodo Ioab incepit ponere summam, & non poneret totam propter plagam incipientem, quia istud poterat intelligi si forte summa ista esset aliquid longum, quod in multis diebus scribi deberet, sicut vnus

liber, & tamen poterat ista summa scribi in vno verbo, scilicet quod diceretur, quod erant mille millia, & sexcenta millia ex toto Israel, & Iuda, ideo non bene stat, quod dicamus Ioab incepisse scribere summam in fastis, & non compleuisse. Respondendum, quod forte summa numeratorum non erat sic scribenda in fastis, sed particularim, ita quod de qualibet tribu diceretur quot erant, & de qualibet vrbe, & loco, & ad hoc requirebatur magna scriptura. Et sic poterat incipi, & non compleri. Sed adhuc modus primus magis conueniens est, scilicet quod Ioab cepit numerare populum, & tamen non complevit, eo quod iam irruerat plaga, & tunc magis significabatur, quod summa recensitorum non fuit aliquo modo scripta in fastis regis David, quamquam fuerit inchoata, & non consummata.

Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. His autem thesauris, qui erant in vrbibus, & in vicis, & in turribus.

Super thesauros. Hic ponitur tertium huius capituli, scilicet de principibus reum familiarum, & diuiditur in duo, quia primo ponitur de ministris possessionum regis, & thesaurariis. Secundo agitur de consiliariis ibi. *Ioathan autem.* Circa primum dicitur, *Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel.* Duplices erant thesauri regis. Quia erant in Ierusalem, vbi David semper manebat postquam factus est rex super totum Israel, vel in Hebron, vbi David semper manebat, quando erat rex super Iudam. Et isti thesauri erant ad quotidianas expensas regis, & super istos praeparat Azinoth. Alii thesauri erant dispersi per singula loca terrae Israel, & istis praeparat, ut patet in littera. Iste Azinoth vocatur in Hebraeo Asmauech, & idem est.

His autem thesauris qui erant in vrbibus. Hic ponuntur alii thesauri, qui erant dispersi, & erant per singulas vrbes terrae Israel. *Et in vicis, & turribus.* Vicus vocatur aliqua congregatio domorum, non habens murum, quas congregationes nos rura vocamus, largè scriptura tamè vocat eas vicos vel villas, & etiam in illis vicis David habebat aliquos thesauros, & etiam in turribus. Et accipiendè sunt istae turres, quae sunt in campo, sicut saepe sunt aliquae turres in multis locis, vbi non est alia habitatio, & potissimè circa extremitates regnorum, quia tales turres sunt ad speculandum inde loca hostilia, & ad sciendum si hostes intrauerint, vel in refugium contra hostes eis, qui de regione sunt. Et in multis talibus David habebat thesauros: aliquos congregatos in Hebraeo habetur. Et thesauri in campo. Et non ponitur in Latino. Non curavit enim Hieronymus ponere istud, eo quod parauit sufficienter intelligi per vicos, & vrbes, & turres: Nam certum est, quod thesauri non essent in aliquo loco sine habitatione, & sine humana custodia. Vbiunque tamen habitatio sit, intelligitur per ista tria, scilicet per vrbes, & vicos, & turres, quia etiam si sit vnica domus in campo, si fortis non est, ita ut possit vocari turris, vocabitur vicus largè, aut viculus. Non ergo fuit necesse expressis vrbibus, vicis, & turribus, exprimi thesauros in campo, quia nullus alius esset locus thesaurorum, credidit tamen Hieronymus, quod ex conditione litterae Hebraicae forte factum est, quia illa interdum superabundat debito, & interdum minor est in verbis, quam oporteat ad exprimentam sententiam, quam intendit.

De thesauris, qui erant in vrbibus vicis, & turribus. Quæst. XXXIII.

Q VÆRITVR qui erant isti thesauri in vrbibus vicis, & turribus. Responderi potest dupliciter. Vno modo isti thesauri erant de his, quæ colligebantur ex redditibus Dauid. Cum enim Dauid esset rex super totum Israel, & prius super totum Iudam, habebat in quolibet loco terræ Israel aliquos redditus competentes sibi iure regio, sicut sunt tributa, & aliæ impositiones. Nam omnes Israelitæ soluebant tributum regi, & non excusabantur ibi aliqui tanquam generosi, vel nobiles, quod colligitur primo Regum 17. quando positum est edictum in exercitu Saulis, quod quicumque auderet pugnare contra Goliath, & percuteret eum acciperet filiam regis in uxorem, & fieret domus patris eius libera à tributo in Israel. Si tamen essent aliqui Israelitæ liberi à tributis, non poneretur sic istud edictum, quia talibus non præstatur per hoc aliquod beneficium, sed pro illis poneretur aliquod loco immunitatis, & tributi, & tamē nihil aliud positum est, ergo videtur, quod omnes Israelitæ erant subiecti tributis. Ista autem tributa colligebantur in quolibet loco, & reponebantur ibi quousque Dauid egeret illis, & mitteret pro eis. Et sic in quolibet loco, & vico, erat aliquis thesaurarius, qui colligebat ista tributa, & conseruabat ibi, & postea reddebat rationem de illis maiori thesaurario Dauid, qui erat super thesauros Dauid, qui erant in Ierusalē. Alio modo potest intelligi, quod Dauid vacabat nimis circa agriculturam. Nam habebat per omnia loca agros, & vineas, & oves, & boues, & oliueta, & alia genera possessionum, de quibus percipiebat fructus, & colligebantur isti fructus per singula loca, & pecunie eorum dabantur aliquibus thesaurarijs particularibus, qui tenebant illas: vsquequo thesaurarius magnus, qui erat in Ierusalem mitteret pro illis ad necessitatem expensarum Dauid. Primus tamen modus conuenientior est, eo quod non distinguerentur tunc thesaurarij, qui erant per singulas vrbes, & vicos, & turres ab illis, qui erant in armentis, & alijs possessionibus, & tamen in litera distinguuntur, ergo accipiendi sunt alio modo thesaurarij, scilicet quod isti sint, qui colligebant per singula loca tributa, & iura regis.

Præsidebat Ionathan filius Ozie. Operi autem rustico, & agricolis, qui exercebant terram præerat Ezri filius Chelub, vinearūque cultoribus Semeias Romathites, cellis autem vinarijs Zabdias Aphonites. Nam super oliueta, et ficeta, qui erant in campestribus Balanan Gederites, super apothecas autem olei, Ioas. Porro armentis, quæ pascebantur in Saronā præpositus fuit Setrai Saronites, et super boues in vallibus Saphat filius Adli, super camelos vero Vbil Ismahelites, et super asinos Iadias Meronathites, super oues quoque Iazim Agaræus. Omnes hi principes substantiæ regis Dauid. Ionathan autem patruus Dauid consiliarius vir prudens, et literatus ipse, et Iahiel filius Achamoni erant cum filijs regis. Achitophel etiam consiliarius regis, et Chufi Arachites amicus regis.

Post Achitophel fuit Ioiada filius Banaiæ, et Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

Præsidebat Ionathan filius Ozie. Non est iste Ozias rex, quia multo tempore fuit post Dauid. Operi autem rustico, & agricolis, qui exercebant terram præerat Ezri filius Chelub. Vocatur opus rusticum, quod in vrbibus fit. Rura autem dicuntur agri, qui seminantur, & intelliguntur nomine ruris, vel agrorum. Vineæ autem aliq̄que arbores. ideo ponitur hic vnus thesaurarius, vel œconomus pro opere rustico, & alius pro vineis. Iste præerat agricolis, qui exercebant terram iubendo eis quid facerent.

Vinearūque cultoribus Semeias Romathites. Habebat enim Dauid vineas per multa loca terræ Israel, & ponebat œconomum generalem pro omnibus, & iste fuit Semeias Romathites, id est de vrbe Roma.

Cellis autem vinarijs. Alius præerat vineis ad hoc, quod colligeretur, & alius vino, postquam seruatum erat in doleis, & alijs vasis, & iste habebat curam transmittendi ad regem pro necessitate expensarum de vino. Sic etiam, qui præerat tritico, & hordeo habebat eandem curam.

Zabdias Aphonites. Non est iste Zabadias, de quo habetur supra in litera, quia ille erat filius Asael, & regebat quintam turmam exercitus pro patre suo, & vocatur Aphonites ab vrbe sua. In Hebræo autem vocatur Saphonites, sed facilis est mutatio.

Nam super oliueta, & ficeta, quæ erant in campestribus Balanan Gederites. Dauid habebat curam de oliuetis, & ficetis, quia istæ arbores abundant nimis in terra Chanaan. Et ad colendum ficeta, & oliueta, præpositus erat Balanan. Super apothecas autem olei Ioas. Apotheca est locus, in quo reponuntur, & conseruantur aliqua, siue vinum, siue oleum, siue frumētum, aut quæcunque alia, & dicuntur apothecæ ab apos, quod est re, & thesis, quod est positio, quasi repositio, quia in illis reponuntur quæcunque volumus conseruare, & vocantur etiam ista promptuaria, sicut dicitur in Psal. 142. scilicet. Promptuaria eorum plena, & superabundantia ex hoc in illud, id est erant plena frumēto, vel alijs rebus. Et cū non caperent illa, quæ conseruabantur, si perabundabant, & cadebant ex vno promptuario in aliud. Sciendum autem, quod isti præfecti officiorum regis, interdum nominantur nominibus vrbium suarum, & interdum non, hoc autem fiebat ad differentiam, quia in quibusdam per ista nomina locorum fiebat differentia ab alijs, qui vocabantur eisdem nominibus. In quibusdā autem nō erat necessaria differentia, ideo non ponebantur nomina vrbium, de quibus erant. Vocatur autem Balanan, de quo supra dicit Gederites ab vrbe Gadu, vel Gader, quæ est quedam ciuitas in sorte Iudæ, Iosue 15. Et etiam illa est vna de ciuitatibus regalibus. Quarum reges occiderunt Israelitæ cum Iosue principe suo, vt patet Iosue 12.

Porro armentis, quæ pascebantur in Saronā, præpositus fuit Setrai Saronites. Dauid habebat multa armenta, & illa pascebantur in Saronā, eo quod terra illa erat pascualis, & putant aliqui Iudæi, quod Saronā sit nomen commune, significans campum, licet habeat aliquam similitudinem cum nomine significante campum: tamen multum differt. necesse est ergo accipi Saronā pro ciuitate. Et patet hoc, quia dicitur hic, quod præerat istis armentis Setrai Saronites. Si tamen Saronā esset nomen commune significans campum, nō formaretur inde aliquod nomen denominatiuum locale, sicut hic dicitur Saronites, & in Hebræo etiam sic ponitur.

Et

Et super boues in vallibus Saphat. Dauid habebat multos boues, non ad colendum terram, sed vt impinguarentur ad cibum, & vocantur isti boues pascuales, erant autem isti in vallibus, eo quod in vallibus erat maior abundantia pascuorum, etiam quia in vallibus est maior copia aquarum, quam alibi, boues autem talibus pascuis egent, & dicitur specialius de bouibus, qui pascebantur in vallibus, quia multos alios boues habebat Dauid, qui erant ad agriculturam, & isti non pascebantur in vallibus in aliquo loco determinato, sed erant in illis locis, in quibus erat agricultura. Isti autē boues, de quibus hic dicitur erant pascuales, vt impinguarentur in cibos regis, & familiæ suæ. Ideo in vallibus, scilicet in locis valde pascualibus pascebantur. Sic enim dicitur de illis septem bobus, quos vidit Pharaon in somnis, ad significandum vbertatem septem annorum. Nam dicitur de eis, quod pascebantur in locis palustribus, eo quod in locis palustribus sunt pascua conuenientia bobus: præpositus boi erat Saphat, & non est iste pater Elisei. Nam iste Eliseus est filius Saphat, vt patet 3. Regum 19. & 4. Regum 3. Iste autem Saphat fuit multo tempore ante illum, eo quod ille fuit tempore Iosaphat regis Iudæ, & Acab regis Israel, qui fuit multo tempore post Dauid, vt patet computando tempora intermedia regni.

Super camelos vero Vbil Ismahelites. Habebat Dauid multos camelos, quia in terra Chanaan multi sunt, & in regionibus illis propinquis, Et super illos præpositus fuit Vbil Ismahelitem, eo quod Ismahelitem erant periti circa camelos, cum ipsi maxime abundent in possessione camelorum.

Cur positus fuit Vbil gentilis princeps camelorum. Quæst. XXX.

Q VÆRITVR quomodo Dauid habebat Vbil Ismahelitem principem camelorum, quia Ismahelitem erant gentiles. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quod iste Vbil vocabatur Ismahelites, non quod esset de progenie Ismahelitarum, quia erat de progenie Iudæorum, sed quia conuersus fuerat aliquanto tempore in terra Ismahelitarum, vel quia fecerat aliqua gesta magna in terra ipsorum, sicut vocatur Obededom Gethæus in cuius domo posita est arca in custodia. Et tamen manifestum est, quod ille non erat Gethæus, sed de vrbe Geth, quia tunc esset Philistinus, sed erat Leuita, vt patet 2. Regum 6. & supra 13. & 15. Et ibi declaratum est in quibusdam quæstionibus. Alio modo potest dici, quod iste Vbil erat Ismahelites de origine Ismahelitarum, & tamen erat conuersus ad Iudaismum, sicut multi de alijs gentibus conuertebantur. Et postea Dauid præficeret eum camelis, eo quod in regione Ismahelitarum erant multi cameli, & periti regionis illius sunt periti circa curā eorum. Et cum de omnibus gentibus præterquam de Chananæis reciperentur omnes, qui vellent conuerti ad Iudaismum, potissime reciperentur de Ismahelitis, quod illi conuertebantur in progenie cum Hebræis. Nam Hebræi sunt de pgenie Abrahæ. Et Ismaheli erat filius Abrahæ. Descenderunt tamen Hebræi ad Abraham per Isaac, & non per Ismahel, quia Deus dixerat. Isaac vocabitur tibi semen. Gene. 21. Propter istam ergo cognationem familiaris reciperet Israhelitem Ismahelitas ad ritum Iudæicum, quam alias gentes.

Super asinos Iadias Meronathites. In Hebræo dicitur super asinas, sed nō accipitur specialiter pro asinibus, eo quod græges erant, vel armenta magna asinorum, in quibus non solum erant femelle, sed etiam masculi, ideo debet intelligi per asinos, & non per asinas,

quia masculinum concipit foemimum, & non è cōuerso. Ponitur tamen foemimum ex cōditione idiomatis Hebraici, in quo non obseruatur proprietas loquendi.

Super oues vero Iaza Agarenus. Nomine ouium intelliguntur hic capræ, quia non solum Dauid habebat oues, sed etiam capras, & omnia genera pecorum, & uocat Agarenus iste Iaza, id est Ismahelita. Idem enim est: nam Ismahelitem vocatur a patre suo Ismahel: Agarenus autem vocatur ab Agar matre Ismahelis, sed eodem genere est.

Omnes hi principes substantiæ regis Dauid. Scilicet omnes isti supra nonnati. erant præpositi substantiæ regis Dauid, id est possessionum eius. Et ponitur totus iste ordo famulorum ad significandum, quam prudenter se habuerit Dauid tam circa subditos suos, quam circa familiam. Et fuit Dauid deditus nimis agriculturæ plusquam alij reges, & sic fuit de rege Ozia, vt dicitur sequenti lib. cap. 26. scilicet: Effudit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus, quā in heremi vastitate, vineas quoque habuit, & vittores in montibus, & in carmelo. Et subditur. Erat quippe homo agriculturæ deditus.

De statu principum substantiarum Dauid. Quæst. XXX.

Q VÆRITVR circa istos principes substantiæ Dauid, quales erant, scilicet an magno statu, vel paruo, & quomodo se habebant. Dicendum, quod Dauid habebat multa genera possessionum, sicut supra in litera positum est. Et habebat colonos, & procuratores, vel dispensatores circa illa. Et ad hoc præficeret Dauid in quolibet genere possessionis vnum, qui præficeret omnibus alijs habentibus similem curam, sicut patet de vineis, & de agris. Nam vnus præerat hic omnibus agris Dauid, & vnus omnibus vineis. Manifestum est autē, quod Dauid haberet vineas in multis locis, & agros, & in quolibet loco esset vnus œconomus, qui adhuc præficeret agricolis, & vinitoribus, ita etiam erat de habentibus curam super greges, & armenta. Ideo necesse erat, quod ille, qui vltimo præerat omnibus de eodem officio, esset vir potens, & sic omnes isti principes erant potentes nimium. Nam aliqui erant tribuni, & aliqui centuriones, vt patet sequenti capitulo, scilicet. Congregauit Dauid omnes tribunos, & centuriones, qui præerant substantiæ, & possessionibus regis. ergo omnes isti erant tribuni, vel centuriones, & nemo illorum erat minor, quam ceteris in dignitate, & potestate. De alijs autem minoribus œconomis substantiæ regis, qui erant sub istis, scriptura non curauit facere mentionem, quia non erant illi magna dignitatis.

Ionathan autem. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet de consiliarijs regis. Et dicitur.

Ionathan autem patruus Dauid consiliarius. Iste Ionathā erat patruus Dauid, & erat consiliarius eius. Tū quia erat vir prudens valde, sicut dicitur in litera, & talibus conuenit dare consilium, quia consiliū non est actus sapientiæ, vel alicuius habitus speculatiui. Sed actus prudentiæ, qui est habitus practicus: tunc quia iste Ionathan erat de progenie Dauid cum esset patruus eius, & magis confidendum ei erat, quam alteri, qui esset de progenie Dauid. Et non est iste Ionathan ille, qui ponitur supra, quia ille fuit princeps thesaurorū, qui erant in vrbibus. Iste autem erat consiliarius regis.

Vir prudens, & literatus. Prudens erat quantum ad agibilia, quia prudentia est habitus dirigens agibilia. Et etiam acutus, & sapiens circa speculabilia, ideo vocatur

vocatur literatus, quia sapientes solemus vocare literatos, eo quod studium eorum in literis est: In Hebræo ponitur Zopher, ubi nos dicimus literatus, & significat librarium, sed ad idem pertinet, quia viri literati in libris habent studium. *Ipsæ & Iahiel filius Achemoni erant cum filiis regis.* Isti duo erant cum filiis regis, id est habebat filios regis David in custodia, eo quod isti erant viri valde prudentes, ut erudirerit eos, sicut decebat erudiri filios regis, quia filii Regum debent aliquantulum esse instructi circa omnia genera studiorum, quæ decet habere viros liberos, & honorabiles, & quia isti duo erant viri literati, poterant erudire convenienter filios regis, vel potest intelligi, quod isti erant cum filiis regis, scilicet illi, qui erant magis familiares regi erant filii sui, sicut dicitur supra 18. c. Porro filii David primi ad matrem regis. In isto autem gradu familiaritatis ad regem erant isti duo viri prenommati hic, scilicet Ionathã, & Iahiel, eo quod erant viri literati, & prudentes, & cognati David. Ceteri autem erant in minori gradu familiaritatis ad David. Et iste Iahiel erat frater, ut putatur, illius primi viri fortissimi inter viros fortes David. Ille enim fuit Iesbaam, & fuit filius Achamoni, ut patet supra 11. Et tamen an ille fuerit alius Achamoni, quod iste, de quo hic dicitur non apparet. Nam multi eodem nomine vocabantur, sicut nunc. *Achitophel etiam consiliarius regis.* Iste erat prudens consiliarius nimis, sicut infra dicitur in quadam questione de eo.

Et Chusi Arachites amicus regis. Iste Chusi vocabatur amicus regis, id est valde familiaris ei, & hoc requiritur inter amicos, quia in amicis requiritur equalitas, ut patet 8. Erhi. Etiam actus eorum est coniuere, id est conuersari, & tamen hoc non fit sine familiaritate nimia, ut patet 9. Erhi. De isto Chusi infra dicitur in quadam questione. *Post Achitophel fuit Ioiada filius Banaia, & Abiathar.* Isti duo fuerunt consiliiarii David, & fuerunt post Achitophel, quia ille erat dignior inter omnes consiliarios regis, eo quod consilium suum erat tanquam consilium angeli in diebus illis. 2. Reg. 16. Et post illum fuerunt isti duo consiliiarii. Iste Ioiada filius Banaia. Erat Banaia vir fortissimus de secundo ternario virorum fortissimorum David, primo Regum 23. & supra 11. & erat ille Banaia super legiones Celeti, & Pheleti, 2. Regum 8. & 20. & supra 18. Et quia diligebant eum nimis, David fecit eum auricularium a secreto, siue posuit eum ad auriculam suam. 3. Regum 23. & supra 11. Filium quoque eius Ioiadam fecit consiliarium suum propter patrem, & erat Ioiada filius Banaia, qui vocabatur propter animum suum, qui et vocabatur Ioiada, ut patet supra in litera, & iste Banaia princeps tertie turme supra in litera. Abiathar de quo hic dicitur erat summus sacerdos, & consiliarius David, de quo infra dicitur.

Princeps autem exercitus eius erat Ioab. Iste Ioab erat princeps totius exercitus. Nam sub eo erant principes minores, inter quos erat diuisus exercitus, iste Ioab erat princeps, quia obtinuerat istud probitate sua. Nam quando pugnabat David contra Iebusæos in Ierusalem, proposuit præmium, scilicet quod quicumque percuteret Iebusæos in primis, & tangeret fistulas domatium, efficeretur dux belli, & Ioab tenuit fistulas domatium ante alios, ideo factus est princeps exercitus, secundo Regum quinto, & supra undecimo. Fuit iste Ioab filius Saruia sororis David, & habuit alios duos fratres viuos clarissimos, scilicet Abisai, & Asael supra secundo capitulo, de quibus in toto secundo Regum, & in libro isto multa habentur.

De Ionatha consiliario. *Quest. XXXI.*

QUÆRITUR de illo Ionathan, de quo supra dicitur, quod erat consiliarius David prudens, & vir literatus, qui erat. Aliqui dicunt, quod iste erat ille, qui dedit consilium Amnon primogenito David, qualiter desloraret fororẽ suam Thamar. 2. Reg. 13. Et hoc, quia ibi dicitur, quod ille erat amicus Amnon filio David. Et hic dicitur, quod iste Ionathã erat cum filiis regis. Et sic verisimile est, quod esset amicus Amnon primogeniti David, & posset ei consilium, quod habet 2. Reg. 13. Item, quod dicitur hic, quod iste erat vir prudens, & literatus, & secundo Regum decimotertio, quod erat vir prudens valde. Dicendum tamen, quod non est iste, de quo ibi habetur, quod pater primo, quia iste vocatur Ionathan, & ille vocatur Ionadab, ut patet ibidem. Secundo patet, quia iste erat patruus David, & frater patris David. Erat enim Isai pater David, & pater Isai erat Obed. Iste habuit duos filios, scilicet Isai primogenitum, & Ionathã minorem. Et iste Ionathan erat nunc vir antiquus, & doctor filiorum David. Ille tamen Ionadab, de quo 2. Reg. 13. fuit filius Sema fratris David, ut patet ibidem, unde iste Ionathan erat patruus David, & David erat patruus illius Ionadab, de quo ibidem, & sic isti differunt. fuit iste Ionathan vir magnæ auctoritatis, ideo traditi sunt ei filii regis in custodiam. Ille autem Ionadab, de quo 2. Regum 13. licet fuerit prudens, tamen non fuit tantæ auctoritatis, sed expendebat prudentiam suam circa desideria iuuenilia: unde instruit Amnon primogenitum David facere rem turpissimam, & scelerrimam, scilicet quod fororem suam desloraret.

De Achitophel consiliario. *Quest. XXXII.*

QUÆRITUR ulterius de Achitophel, qui ponitur hic consiliarius David quis erat. Respondendum, quod iste Achitophel fuit de tribu Iuda de vrbe Gelo, unde vocatur ipse Achitophel Gelonites. 2. Reg. 23. Est enim ciuitas Gelo in sorte Iuda, ut patet Iosue 15. Habuit autem iste quendam filium nomine Eliam, qui fuit vnus de triginta viris fortibus David, ut patet 2. Regum 23. Iste Achitophel fuit vir prudentissimus, & accepit eum David in consiliarium, & ipse erat primus de consiliariis eius. Ideo dicitur hic, quod Achitophel erat consiliarius regis, & post Achitophel fuerunt Ioiada filius Banaia, & Abiathar. Nec obstat, quod dicatur, quod Ionathan erat consiliarius, & erat prior, quia Ionathan non erat solum consiliarius, sed potius erat nutritor, & eruditor filiorum regis, Achitophel autem solum erat consiliarius. Et inter pure consiliarios ipse erat primus. Hoc autem erat, quia consilia sua erant certissima. Nam verbum eius habebatur in diebus suis, sicut consilium angeli Dei, ut patet 2. Regum sexto. Fuit autem iste Achitophel magno tempore consiliarius David, & postea declinavit ab eo ad Absalom, & consulebat ei contra David ad excludendum illum de regno. Causa autem quare declinavit à David ad Absalom putatur esse, quia David fornicatus est cum Bethsabee, & occidit virum eius Vriam Hethaui. Erat enim Bethsabee filia Eliam, ut patet secundo Regum 11. Et Eliam erat filius Achitophel, secundo Regum vigesimotertio. In hoc ergo magna iniuria inflata est Achitophel, scilicet quia neptis eius per adulterium violenter cognita est, & vir eius occisus est: habuit semper exosum ipsum David, & oblata opportunitate, scilicet quando Absalom voluit insurgere contra David, putans Achitophel, quod sic posset vindicare iniuriam suam, adheerit Absalom, & consulebat ei contra Da-

uid. Ipse enim fuit, qui dedit consilium Absalom, ut poneret in platea tentorium, & ibi coram toto populo cognosceret decem concubinas patris sui, ut sic populus putaret, quod iam Absalom non posset reconciliari patri suo, eo quod sedauerat eum, cognoscendo concubinas eius, & sic omnes animarentur ad adiuvandum Absalomem contra David toto corde, ut patet secundo Regum 16. Iste etiam dedit aliud consilium, scilicet quod illa die, qua fugit David de Ierusalem, ipse Achitophel acciperet duodecim millia virorum electorum de Israel, & persequeretur David fugientem, & illa nocte percuteret eum secundo Regum 17. Et istud consilium erat vile ad propositum suum, sed Deus dissipauit illud per verba Chusi Arachite. Et videns Achitophel, quod consilium suum non fuisset receptum, recessit de curia Absalonis, & disposuit domo sua secreta se suspendi eodem capite. Causa autem quare se suspendit, ponitur esse duplex. Prima est, quia Achitophel erat vir prudentissimus, & ex hoc gloriabatur, & recipiebatur semper consilium eius, nec audiebat aliquis contra ipsum. Nunc autem Chusi Arachites dixit, quod male consulerat Achitophel hac vice, & dedit ipse aliud consilium, quod secundum veritatem erat stultitia, & totus populus applausit ei, dicens melius est consilium Chusi, quam consilium Achitophel vice hæc: erubuit autem nimis Achitophel, & doluit, sciens, quod consilium suum esset vile, & consilium Chusi erat insania, & illud repertum fuisset, & Chusi laudatus à populo, egerit potius mori, quam viuere. Ideo laqueo se suspendit. Secunda causa est, quia Achitophel sciebat, quod si illa nocte David non caperetur, nec destrueretur exercitus suus, sed fugeret ultra Iordanem, & congregaret exercitum contra Absalomem, & haberet auxiliares multos, ideo periret Absalom, & totus populus suus. Et quia Chusi sic consulebat faciendum esse, vidit necessarium, quod periret populus, & quia si David superaret Absalom, & caperet ipsum Achitophel, afficeret eum varijs tormentis, & tandem amarissima morte conficeret, voluit leuiori morte perire, ideo se ipsum laqueo suspendit, & ista est causa potior, quam prima.

De Chusi amico regis. *Quest. XXXIII.*

QUÆRITUR ulterius quis erat iste Chusi Arachites, de quo hic dicitur, quod erat amicus regis. Respondendum, quod iste fuit vir magnæ dignitatis tempore David, & erat potens, & quando fugit David de Ierusalem à facie Absalonis, ipse occurrit ei in monte oliuarum (cisa veste, & capite pleno puluere, volebatque comitari David fugientem. Dixitque David si veneris mecum eris mihi oneri. Si autem in ciuitatem reuerteris, & dixeris ad Absalomem seruus tuus sum, dissipabis consilium Achitophel secundo Regum 15. Et tunc reuersus est Chusi in Ierusalem ad Absalom, & quia ante hoc Achitophel, & Chusi erant socij, & consiliiarii David, iussit Absalom, quod ambo inirent consilium quid faceret deberet Absalom. Et tunc Achitophel dedit consilium, quod illa nocte, ipse cum duodecim millibus virorum insequeretur David, & percuteret eum, quia lassus erat, & solutus manibus. Chusi autem dixit non esse bonum consilium, quod dederat Achitophel illa vice, quia si contra David iret aliquis in illa nocte, cum viri David essent amari, sicut vira raptis catulis, poterat perire omnes, qui erant ex parte Absalom, ideo melius erat, quod expectaretur per aliquot dies quouque congregaretur totus Israel, & tunc venirent super David in quocum-

que loco esset, & non posset euadere. Et ista erat insania, sicut postea apparuit. Et consilium Achitophel erat optimum, sicut dicitur secundo Regum decimoseptimo: totus populus tamen laudauit consilium Chusi, eo quod Deus insatuauerat omnes Israelitas, qui erant cum Absalom, ut crederent bonum consilium esse, quod dabat ipse Chusi, & caderent in manus David. Queratur autem David dominum supra. Nam quando audiuit, quod Achitophel erat in conuocatione cum Absalom timuit nimis, & orauit dominum, dicens: Insatua, queso, domine consilium Achitophel secundo Regum decimoquinto. Et Deus exaudiuit eum. Non quidem insatando consilium Achitophel, quia bonum, & vile erat secundo Regum decimoseptimo, sed insatando omnes, qui erant cum Absalom, ita ut putarent Achitophel male dixisse, & consilium Chusi esse optimum: mansit autem postea iste Chusi Arachites semper in magno statu coram David. Nam vocabatur amicus eius, vel socius, quod significat quandam aequalitatem.

De Abiathar. *Quest. XXXIII.*

QUÆRITUR ulterius de Abiathar, de quo hic dicitur, quis erat. Respondendum, quod iste erat filius Achimelech summi sacerdotis: erat enim Achimelech summus sacerdos, quando templum Domini erat in Nobe primo Regum vigesimoprimo. Nam ibi erat ipse Achimelech, quando dedit panes David, & gladium Goliath. Postea Saul credens, quod Achimelech, & alij sacerdotes, qui erant cum eo, essent in coniuratione cum David contra se occidit omnes istos, & delensit urbem Nobe, 1. Regum vigesimosecundo. Et tunc Abiathar filius Achimelech summi sacerdotis fugit de medio eorum, qui occidebantur, ferens secum rationale, & Ephod, quæ sunt vestimenta summi sacerdotis. Exod. vigesimooctauo. Et venit ad David, qui tunc profugus erat a facie Saulis, credens quod apud eum inueniret aliquod remedium, quia propter eum perierat pater suus Achimelech, & tota domus eius. Suscepitque cum David gratis, dicens sibi: Reus ego sum omnium animarum patris tui mane mecum, & mecum seruaaberis. Si quis quaesierit animam meam, queret & animam tuam primo Regum vigesimosecundo. Mansit autem tunc Abiathar cum David, & fuit cum eo profugus per desertum, & descendit cum ipso in terram Philistinorum, fuitque cum eo in omnibus laboribus. Sic enim dixit Salomon ad Abiathar. Vir mortis es, sed hodie non te interficiam, quia portasti arcam coram patre meo David, & sustinisti laborem in omnibus, in quibus ille sustinuit tertio Regum secundo. Et cum esset filius summi sacerdotis, & proneniret ei summum sacerdotum ex progenie, accepit eum David in officio summi sacerdotis, unde ipse consulebat dominum pro David. Nam consuluit bis in Ceila, & bis in Siceleg primo Regum vigesimotertio, & trigesimo. Nam induebatur Ephod, & non pertinebat ad aliquem sic indui, nisi ad summum sacerdotem, cum rationale, & Ephod vestes essent summi sacerdotis Exod. vigesimooctauo. Ideo postquam David factus est rex super Iudam, tenuit istum Abiathar in summum sacerdotem. Erat tamen apud Israelitas tunc summus sacerdos Sadoc, qui ministrabat in templo domini in Gaboon, & constitutus fuerat post mortem Achimelech, qui occisus fuerat in Nobe, quia tamen viri de regno Iuda, & de regno Israel discordabant tunc, cum esset continuum bellum inter eos usque ad mortem: Isboet, ut patet Regum secundo, & capitulo tertio, non poterant.

poterant viri de regno Iuda secure ire ad templum Domini in Gabaon, quod erat in terra Israel, scilicet in tribu Beniamin, ideo faciebant sacrificia in Hebrō, & ibi erat Abiathar tanquam summus sacerdos in regno Iudæ. Et ex hoc factum est, quod dato, quod Dauid esset postea rex super totum Israel, & possent viri Iuda offerre sacrificia in loco Sanctuarij, habebant tamen adhuc consuetudinem offerendi in Hebron. Et propter hoc, quando Absalom voluit facere coniurationem contra Dauid, dixit ei, quod volebat ire ad offerendum sacrificia Domino in Hebron, secundo Regum decimo quinto. Postquam autem Dauid factus est rex super totum Israel habuit duos summos sacerdotes simul, scilicet Sadoc, & Abiathar, secundo Regum vigesimo. De modo autem, quo isti se habuerunt in ministrando cum ambo essent summi sacerdotes, declaratum est supra vigesimo quarto, in quibusdam questionibus: habuit autem Dauid istum Abiathar nimis sibi familiarem, quia fecit eum sibi consiliarium, ut patet hic, & propter hoc tatum erat Abiathar occupatus circa opera regis, & familiaritate suam, quod parum vacabat officio summi sacerdotis, ideo filius eius Achimelec loco eius fungebatur sacerdotio, & ob hoc, quamquam Abiathar viueret, Achimelec filius eius, & Sadoc vocabantur summi sacerdotes Dauid, secundo Regum 8. & supra decimo octavo, & quando ordinati sunt sacerdotes, & positi fuerunt duo principes duarum domorum sacerdotum. Sadoc fuit vnus, & Achimelec alius supra vigesimo quarto, & tamen tunc vivebat Abiathar, ut ibi declaratum est. Vixit iste Abiathar etiam post mortem Dauid cum regnaret Salomon, & viuendo Dauid circa mortem eius, cum Adonias eleuaretur, & diceret, ergo regnabo, Abiathar fouit partem eius, tertio Regum primo, & propter hoc Salomon habuit eum exosum, & cum iam mortuus esset Dauid, & regnaret Salomon, adhuc Adonias conabatur regnum obtinere. Et quia iste Abiathar adhuc fauebat sibi, depouit eum Salomon de summo sacerdotio, & misit ipsam in exilium in urbem Anathor, ut nunquam rediret in templum Domini in Ierusalem, nec in Gabaon. Mansitque ibi vsque ad mortem suam, & ex die illa priuati sunt posteri Heli summo sacerdotio. In quoru domo ante hoc fuerat summum sacerdotium, tertio Regum secundo, & mansit postea semper summum sacerdotium in domo Sadoc, & non fuerunt postea duo summi sacerdotes simul, sicut tempore Dauid Sadoc, & Abiathar, sed vnus semper de progenie Sadoc.

C A P. XXVIII.

QNON VOCAVIT igitur Dauid omnes principes Israel, duces tribuum, & prepositos turmarum, qui ministrabant regi, tribunos quoque, & centuriones, & qui preerant substantiæ, & possessionibus regis: filiosque suos cum eunuchis, & potetes, & robustissimos quosque in exercitu Ierusalem, & cetera.

DESCRIPTA in precedentibus Dauid deuotione circa ampliationem cultus diuini in ordinatione Leuitarum, & sacerdotum, hic agitur de eius deuotione circa templi edificationem, & potissime in preparatione necessa-

riorum, & diuiditur in tria, quia primo incitat populum totum ad Salomonis obedientiam: secundo imponit ipsi Salomoni edificandi curam, ibi.

Tu autem Salomon. Tertio tradit ipsi Salomoni exemplar, & materiam ad omnia efficienda, ibi. Dedit autem Dauid Salomoni.

De ordine ad precedentia. Quæst. I.

QUÆRITUR circa primum an ea, quæ habentur hic, habeant ordinem continuatum ad precedentia, & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore.

Respondendum, quod non apparet, an sit hic ordo continuus, vel non, quia ista non sunt partes eiusdem historie, ita ut possimus dicere manifeste, quod ista fuerunt post precedentia, vel è conuerso. Dicit tamen potest rationabiliter, quod hic sit ordo continuus ad precedentia, eo quod semper est standum ordini literæ quodocumque non apparet aliqua ratio, propter quam debeamus recedere ab eo, & quia hic non apparet aliqua causa, satis videretur standum huic ordini. Et dicendum est, quod Dauid in fine vite sue ordinare voluit cultum Dei, & ordinauit sacerdotum statum, & Leuitarum. Postea expletis omnibus, hortatus est Salomonem, & totum populum ad edificationem templi Domini, & ad vltimum ipse Dauid, & omnes principes populi obtulerunt munera magna pro edificatione templi, sicut patet sequenti capitulo. Cum autem queritur an inter ista precedentia fuerit aliquod tempus, vel fuerint ista facta immediate post illa. Dicendum, quod siue ista fuerint post illa, siue illa post ista, non fuit tempus magnum inter hæc, & illa, sed quasi simul facta sunt. Nam Dauid in extremo senectutis sue conuocauit principes populi, Sacerdotes, & Leuitas ad ordinandum cultum Dei, ut patet supra vigesimo tertio. Et tunc etiam admonuit Salomonem, ut edificaret templum domino, & totum populum, ut adiuuaret eum, & istud factum est hic, & post hoc omnes principes congregati obtulerunt munera magna pro edificatione templi, & facta sunt sacrificia multa, & vnctus est Salomon secundo in regem, & iste est finis huius primi libri, ex quo etiam ostendi potest, quod ista fuerint post precedentia, ut declarabitur in prima questione sequentis capituli.

Circa primum dicitur. *Conuocauit igitur Dauid omnes principes Israel.* Scilicet conuocauit eos, ut exhortaretur ipsos, ut adiuuarent Salomonem in opere templi. Etiam ut offerrent munera pro edificatione templi, sicut habetur precedenti capitulo. Et accipiuntur hic principes generaliter: non pro aliquo modo principum, quia postea ponuntur in speciali principes omnium modorum. Vnde non vocantur principes Israel, sicut aliqui putant, id est principes duodecim tribuum Israel, quia immediate illi exprimuntur, cum dicatur duces tribuum, sed vocantur principes Israel, scilicet principes omnium modorum Israel.

Duces tribuum. Hic ponuntur in speciali principes. Et primo ponuntur duces tribuum, id est principes duodecim tribuum. Non enim vocantur duces proprie, quia duces pertinent ad bellum, principes autem tribuum non prescriebantur tribus ad bellum, sed generaliter ad omnia, quæ necessaria erant ad ordinationem ipsarum tribuum. De modo autem quo isti principes tribuum essent in singulis tribubus per progeniem, declaratum est precedenti capitulo, & supra vigesimo sexto, in quibusdam questionibus.

Et prepositos turmarum. Isti erant duodecim principes constituti super duodecim turmas. Erant enim in qualibet turma vigintiquatuor millia virorum, & super illos viros erat vnus princeps. Nomina autem istorum principum ponuntur precedenti capitulo, & vocabantur prepositi, quia preponebantur à Dauid super turmas.

Qui ministrabant regi. Scilicet isti principes turmarum ministrabant regi Dauid custodiendo corpus eius. Et quilibet istorum ministrabat vno mense, & tunc succedebat princeps sequens in ministracione, & ita per duodecim menses ministrabant omnes duodecim principes turmarum.

Tribunos quoque, & centuriones. Vocantur tribuni, qui presunt mille viris. Centuriones vero, qui presunt viris centum.

Qui preerant substantiæ, & possessionibus regis. Isti erant omnes illi principes qui ponuntur in fine precedentis capituli, qui erant constituti super possessiones regis, & ponitur hic substantia, & possessio ad significandum tam bona mobilia, quam immobilia: nam quidam preerant immobilibus bonis, sicut qui preerant operi rustico, & vineis, & ficetis, & oliuetis, & cellis vinarijs, & similibus. Alij presunt bonis mobilibus, sicut illi, qui preerant bobus, & ouibus, & asinis, & camelis, & theauris, & similibus. Bona autem immobilia significantur nomine substantiæ, eo quod substantia est nomen generale, tam ad mobilia, quam ad immobilia. Dicit autem Nicolaus, quod isti, qui preerant possessionibus regis, & substantiæ, erant tribuni, & centuriones, scilicet erant de illis tribunis, & centurionibus, qui subiecti erant principibus turmarum, & habebant sub se multos tribunos, & centuriones, & qui liber princeps turme habebat viginti quatuor millia sub se, & erat diuisa tota illa multitudo per tribunos, centuriones, quinquagenarios, & decanos: ideo necesse erat, ut in qualibet turma essent multi tribuni, & centuriones, & quinquagenarij, & tamen dicendum est, quod isti centuriones, & tribuni, qui preerant substantiæ regis, non erant sub principibus turmarum. Causa huius est, quia isti habebant curam de administratione substantiæ regis, & ista cura erat semper sibi commissa. Si autem essent subiecti principibus turmarum, oporteret quod quolibet mense irent aliqui ipsorum ad ministrandum coram rege, quia quilibet turma ministrabat vno mense, ut patet precedenti capitulo. Et tunc impedirentur isti tribuni, & centuriones curam agere de substantia regis, quod non est conueniens. Ideo dicendum videtur, quod isti centuriones, & tribuni, de quibus hic dicitur, non erant subiecti principibus turmarum.

Filios quoque suos. Scilicet vocauit Dauid filios suos, scilicet ad istam congregationem. Cuius ratio infra ponetur. Habebat enim multos filios Dauid, sicut ponitur in litera.

Cum eunuchis. Id est etiam vocauit eunuchos. Proprie eunuchus est castratus: tamen accipitur multipliciter, sicut Christus dixit Matth. decimo nono, scilicet quidam sunt eunuchi, scilicet, qui tales ex vtero nati sunt: alij ab hominibus facti sunt eunuchi: alij vero se eunuchizauerunt propter regnum caelorum, & isti sunt meliores, sed non omnibus datum est, ut ibi dicitur. Hic autem eunuchi accipiuntur pro castratis, qui ab hominibus facti sunt. Nam apud antiquos erat consuetudo, quod castrarentur aliqui viri, quando erant paruuli, ut traderentur eis regine, & magne domine custodiendæ, quia non dubitarent de illis propter impotentiam naturalem, & tales solebant reges habere apud se, & habebantur in honore. Alio

modo potest accipi eunuchus, sicut multi accipiunt pro principe familiari, & ita videtur accipi Esther primo cum dicitur de eunuchis, qui videbant faciem regis, & sic erant illi in magno honore. Et tamen magis videtur, quod etiam ibi accipiuntur eunuchi pro castratis, eo quod rex iussit, quod adducerent reginam ad se, & sic committebat reginam eunuchis, & non alijs viris. Nicolaus autem dicit, quod isti erant eunuchi, id est castrati non corpore, sed mente, eo quod defideria sua taliter abstulerunt, quasi castrando se, ut non seruirent passionibus, sed rationi, ideo istis committebantur filij regis custodiendi, & crudiendi, ut eos in morum castitate custodirent. Sed quidquid sit, non multum refert. Magis tamen videtur, quod isti sint castrati, sicut primo dictum est, & dicitur tunc, quod istis commissa erat custodia vxorum, & concubinarum Dauid: Sed obijciatur, quod non essent inter Iudæos tales, quia ista erat quedam impietas, & infra respondebitur in quadam questione.

Et potentes, & robustissimos quosque in exercitu Ierusalem. Scilicet vocauit Dauid omnes, scilicet potentes, qui sub se habebat multos viros, & robustissimos, scilicet fortes viribus, & intelligitur de triginta viris fortissimorum, & de sex, qui erant in duobus ternarijs fortissimorum, secundo Regum vigesimo tertio, & supra vndecimo. Et omnes isti erant in exercitu Ierusalem, id est in exercitu, quem congregauerat Dauid in Ierusalem, quia totam istam multitudinem conuocauerat illuc Dauid ad faciendum ea, quæ habentur infra.

De tempore congregationis istorum. Quæst. II.

QUÆRITUR quando Dauid congregauit omnes istos, de quibus dicitur hic, quod conuocauit eos. Aliquis dicit, quod istud fuit aliquanto tempore post ordinationem cultus diuini supra factam: nam Dauid congregauerat omnes principes Israel, & sacerdotes, & Leuitas supra vigesimo tertio. Et tunc ordinauerunt modum ministrandi sacerdotum, & Leuitarum, quo expleto recesserunt singuli ad loca sua, & post aliquantum tempus Dauid voluit facere ea, quæ habentur hic, & sequenti capitulo. Et tunc congregauit omnes istos, de quibus hic dicitur. Et ex hoc etiam est motiuum quoru istam, quod ista, quæ habentur hic, & quæ habentur in precedentibus, non fuerunt facta simul, sed per aliquantam temporis interpolationem, quia alij non vocarentur hic principes ad ea, quæ hic cum vocati essent, & congregati ad ordinandum de statu sacerdotum, & Leuitarum, nisi post illam ordinationem recessissent ad loca sua singuli. Et post aliquantum tempus Dauid conuocaret eos. Ad hoc dicendum est, quod ea, quæ habentur hic, aut comparantur ad ea, quæ habentur precedenti capitulo, ut ad illa, quæ habentur supra a capitulo vigesimo tertio vsque ad vigesimo septimum. S. primo modo dicendum, quod non fuerunt ista facta immediate post precedentia, quia multa tempora intercederunt inter hæc, & illa. Nam illa, quæ habentur precedenti capitulo, facta sunt in principio regni Dauid super Iudam, ut ibi probatum est in quadam questione. Ista autem facta sunt in fine vite Dauid, ne pre-supponatur hic, quod Salomon iam erat vnctus in regem, & sequenti capitulo dicatur de vnctione secunda Salomonis, & tamen illud fuit in fine vite Dauid. Nam vnctio eius prima fuit circa finem vite Dauid, cum esset Dauid in egritudine ista, de qua mortuus est, ut patet cum operiretur vestibus, non calciebat 3. Reg. 1. Ergo fuit magnum tempus inter hæc, & illa.

Si autem comparentur ista ad illa, quae habentur supra 23. usque ad 27. de ordinatione sacerdotum, & Levitarum dicendum, quod ista fuerunt immediate post illa. Quod patet, quia ista facta sunt in fine vite David, scilicet anno quadragesimo regni eius supra 26. & non vixit David, nisi illo anno, quia non regnavit quadraginta annis, ut patet sequenti c. Si ergo non fierent ista immediate post illa, forte non posset postea David facere ista: cum in isto anno mortuus fuerit. Item non videtur verisimile, quod facta ordinatione de sacerdotibus, & Levitis David vellet prorogare istud, quod habet hic ad aliud tempus, eo quod ipse videbat mortem sibi imminere propter magnam senectutem, & egritudinem, & si nunc non compleret istud, nesciebat an postea haberet locum faciendi haec: etiam quia David habebat nunc magnam opportunitatem ad istud, cum essent congregati principes, quos congregaverat ad faciendum ordinationem sacerdotum, & Levitarum, & simul poterat facere illud non expectando aliud tempus, ut cum difficultate, & expensis congregarentur omnes isti principes.

De vocatione istorum principum.
Quaest. III.

QVAERITUR ulterius cum ista fuerunt facta immediate post illa, quare vocati fuerunt nunc principes, quia non oportebat vocari aliquos, cum praesentes essent.

Respondendum, quod David non vocavit aliquos principes ad faciendum, quod habetur hic, eo quod iam isti praesentes erant, cum interfuissent ordini communi supra dicto. Dicitur tamen, quod convocavit David istos principes, ut intelligatur, quod interfuerunt principes isti ordinationi, & fuit hic propter tria. Primo quia licet ista, quae habentur hic, & quae habentur supra de ordinatione sacerdotum, & Levitarum fuerint facta simul: tamen pertinent ad diversas materias, quia illa erant de ordinatione ministrorum, & ista erant de edificatione templi, ideo dubitaret an illa, quae interfuerant praecedenti ordinationi interfuissent istis, quae habentur hic, ideo repetit scriptura, quod David vocaverat istos principes, non quidem, quod de novo eos prius ad ordinationem Levitarum, & sacerdotum faciendam. Et tunc simul vocati sunt ad ista, quae habentur hic. Secundum, & efficacius est, quia licet ista, quae habentur hic, & ordinatio sacerdotum, & Levitarum fuerint facta simul: tamen ea quae habentur hic, & quae habentur praecedenti capitulo non fuerint simul facta, sed illa fuerunt, quasi quadraginta annis ante ista, scilicet illa in principio regni David, & ista in fine. Et tamen regnavit David 40. annis, ut patet sequenti capitulo, quia non erat continuatio inter ista, & praecedentia, licet manifestum esset, quod principes interfuissent ordinationi sacerdotum, & Levitarum, cum non essent ista, & illa continuata, sed fieret interpositio, dubitaretur, qui principes fuissent hic, ideo scriptura posuit vocationem eorum tanquam de novo ad hoc vocati fuissent. Tertium fuit, quia dato, quod ista, & illa, quae habentur supra de ordinatione sacerdotum, & Levitarum essent simul, & nihil interponeretur, tamen adhuc dubitaretur, an illi principes, qui fuerunt in priori ordinatione essent in ista, vel recessissent. Ideo ponitur hic vocatio tanquam noviter facta fuisset, ut sciatur per hoc, qui principes erant hic, quando fuerunt facta, quae habentur hic.

Propter, quam causam vocati fuerunt isti principes.
Quaest. III.

QVAERITUR ulterius ad quid fuerunt vocati isti principes, qui habentur hic. Respondendum, quod ad multa. Primo ad exhortandum eos: nam David hortatus est totum populum, quod custodirent mandata Dei, & quaerent eum in toto corde suo, ut possiderent terram bonam, & relinquerent eam filiis suis post se in sempiternum, ut patet in litera. Ad istam autem exhortationem principes erant maxime necessarii, eo quod ex voluntate illorum pendet regimen populi, & si illi voluerint, quod lex Dei observetur, non poterit vulgus repugnare. Si autem principes noluerint illam observare, voluntas plebis nihil proderit: ideo necesse erat principes exhortari, ut ipsi consentirent. Secundum erat, quia David volebat hortari illos, ut adiuverent Salomonem in aedificatione templi. Nam tradidit David hic Salomoni exemplar omnium, quae facturus erat. Et quia ipse adhuc erat tener, & non sufficiens ad tantum laborem, ut patet supra 22. & sequenti cap. hortatus est principes, ut adiuverent eum in isto opere. Ista autem exhortatio fiebat convenientius nunc coram Salomone, quam aliter, ad hoc, quod principes coram eo profiterentur, quod ipsum adiuverent, & postea non posset negare. Tertium erat ad hoc, quod isti principes offerrent nunc munera pro aedificatione templi. Nam David obtulit nunc magna dona pro ista aedificatione, ut patet sequenti capitulo. Et principes videntes David offerre, etiam multa obtulerunt, ut patet ibidem. Quartum fuit ad hoc, quod Salomon videretur te cuncta vice in regem, nam iterum vinctus fuerat, & quia illud fuit aliquantulum in contentione, & discordantia populi, fecit David, ut iterum videretur Salomon ex concordia omnium de regno, ut patet sequenti capitulo.

De vocatione filiorum David in ista congregatione.
Quaest. V.

QVAERITUR ulterius ad quid vocavit tunc David filios suos in ista congregatione. Dicendum quod hoc fuit propter multa. Primo quia filii David erant multi, sicut dicitur infra in litera, & erant viri honorabiliores in toto regno cum essent filii regis, sicut dicitur supra decimo octavo, scilicet. Porro filii David primi ad manum regis. Ideo non erat conveniens, quod fieret aliqua congregatio virorum honorabilium de regno in qua tractaretur aliquid pertinens ad statum, & honorem regni, in qua principaliter non interessent filii David. Secundum erat propter exhortationem, quia David voluit exhortari omnes de regno, ut quaerent dominum in toto corde tuo. Et quia ista exhortatio principaliter fieri debebat viris potentibus, & principibus, quia in potestate eorum erat cogere reliquos ad istam observationem: ideo debuit principaliter vocare David filios suos, quia ipsi erant potentiores in regno, & poterant reliquos inducere ad aliquid, quod vellent potissime, quia cum status regni conservandus esset per cultum Dei, principaliter pertinebat hoc ad filios David, quia ipsi regnaturi erant, & non aliquis alius. Et propter peccata eorum potius periret regnum, quam propter peccata eorum conservaretur regnum, quam propter peccata eorum, ipsi ergo principaliter debebant admoneri. Tertium erat, quia fuerat facta ista congregatio, ut David hortaretur totum populum ad hoc, quod adiuverent Salomonem in opere templi, & tamen

tamen principaliter adiuverare poterant alii filii regis, eo quod illi erant potentiores in regno, & non solum ipsi adiuverarent, sed propter eos multi alii adiuverarent, ideo ipsi debuerunt magis exhortari, quod adiuverarent quam reliqui.

Quartum fuit, quod offerrent munera pro aedificatione templi: nam ceteri principes congregati fuerunt ad hoc, & obtulerunt. Magis autem poterant hoc filii regis facere quam reliqui, cum illi essent ditiores.

Quintum, & principaliter erat, quia voluit David, quod nunc Salomon videretur fecundo, quia vinctus fuerat prius cum aliqui contentione: nam Adonias vinctus fuerat ante Salomonem nesciente David, & sic non intervenit totus populus vinctio illi, ut ergo maneret pacificum regnum Salomonis ex consensu omnium de populo, fuit conveniens iterum vngi eum. Et quia non erat aliquis, cui maius prejudicium generaretur ex hoc, quam filii David, cum nullus haberet ius ad regnum, nisi ipsi, convenientius erat, quod ipsi vacarentur, quam quod ceteri, ut de consensu eorum fieret talis vinctio, & per hoc abrenunciarent iuri suo si aliquid habebant ad regnum, & sic omnia fierent pacifice. Debuerunt igitur vocari principaliter filii David, quam alius de principibus.

De Eunuchis, de quibus hic dicitur.
Quaest. VI.

QVAERITUR ulterius circa istos eunuchos, de quibus hic dicitur, quomodo poterat esse, quod inter Israelitas essent aliqui eunuchi. Nam Deus prohibebat castrari animalia, a fortiori ergo prohiberet castrari homines. De hoc patet Levitici vigesimo secundo.

Aliquis dicit, quod Deus ibi solum prohibuit de animalibus brutis: nam agitur de sacrificio, & dicitur, quod animalia habentia testiculos abscondos non offerrentur. Et sequitur: In terra vestra hoc omnino non facietis. Et sic in animalibus brutis prohibetur castratio, sed non in hominibus.

Dicendum, quod etiam in hominibus prohibita erat castratio.

Primo quia Deus vetuit hoc in animalibus, eo quod tollebat in eis perfectio naturae, a fortiori ergo in hominibus observaretur istud, quia maior reverentia debetur naturae humanae quam brutis.

Secundum patet, quia etiam litera illa potest intelligi de hominibus cum dicatur. Et hoc in terra vestra omnino non facietis. Si autem dixisset non facietis solum, poterat intelligi de pecoribus, quia tamen dicitur non facietis omnino, ergo per omnem modum prohibita erat castratio, nec permetteretur in hominibus, sicut nec in brutis.

Aliud potest dici, quod eunuchi accipiuntur tripliciter, scilicet quidam sunt eunuchi, qui ab hominibus castrati sunt, alii autem tales nati sunt, scilicet, quia non habent organa generativa: alii habent illa incompleta, vel nullo modo possunt gignere, ut pote, quia sunt naturaliter frigidi. Alii autem se eunuchizaverunt propter regnum caelorum, sicut dixit Christus Matth. decimo nono. Potest autem accipi eunuchus secundo, & tertio modo, & tunc non erit contra legem, quae solum loquitur de castratione facta ab hominibus, & sic non est inconueniens.

Sed dicendum, quod istud non est convenienter dictum, quia accipere sic eunuchos est sensus mysticus, & per Metaphoram, quia eunuchus significat eum proprie, qui ab hominibus castratus est, potissime quia scriptura non loquitur hic in materia morali.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

rali in qua possint fieri Metaphorae, sicut in prophetis, & in Evangelijs, sed loquitur historicè. Et in historijs semper accipiuntur termini proprie, nisi aliquando transeat de historia ad Metaphoram, sicut Iudicum nono, de lignis vngentibus super se regem, & quarto Regum decimo quarto, de cardo Libani, & cedro inter se loquentibus: sed hic nulla introducitur Metaphora, ergo accipietur eunuchus proprie castrato ab hominibus. Item patet, quia si accipietur eunuchus pro illis, qui se castraverunt propter regnum caelorum, vel pro illis, qui naturaliter sunt impotentes ad gignendum, non posset sciri, qui sunt eunuchi, cum istud secretum sit. Ideo non diceret scriptura, quod vocati sunt eunuchi cum ceteris principibus, quia nesciretur, qui erant eunuchi, & sic non posset vocari, & tamen vocati sunt, ergo accipiuntur eunuchi pro castratis, ideo quod isti poterant cognosci esse eunuchi.

Dicendum ergo, quod hic accipiuntur proprie eunuchi. Et cum dicitur, quod inter Israelitas non licebat aliquem castrari, siue hominem, siue animal brutum.

Dicendum, quod verum est, & tamen isti castrati, quos habebat David, non erant de genere Hebraeorum, sed erant gentiles, quos David poterat emere de alijs nationibus, sicut erat de omnibus servis. Sic dicitur Levitici vigesimo quinto, scilicet. Servi, & ancillae erunt vobis de nationibus, quae in circuitu vestro sunt. Vel poterat esse, quod David acceperit istos in bello. Nam multa bella fecerat contra gentiles, in quibus poterant accipi multi de eunuchis. Et istud est verum, & quia isti eunuchi erant in magna familiaritate apud regem David, & apud alios reges propter reginas, & magnas dominas quas custodiebant, erant divites, & vocati fuerunt ad istam congregationem. Nam omnes viri alicuius dignitatis, & status vocati sunt cum populo ad hoc.

Cumque surrexisset rex, & stetit, ait: Audite me fratres mei, & populus meus. Cogitavi, ut edificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini, & scabellum pedum Domini Dei nostri, & ad aedificandum omnia praeparavi. Deus autem dixit mihi, Non aedificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, & sanguinem fuderis.

Cumque surrexisset rex, & stetit. Quando fuerunt omnes isti congregati, & David voluit loqui eis, surrexit de loco, in quo erat, & stetit, ut melius loqueretur, & audiretur a populo.

Audite me fratres mei, & populus meus. Quosdam vocavit hic David fratres, scilicet constitutos in dignitate: alios autem vocavit populum. Voluit enim David honorare principes, & filios suos, & vocavit eos fratres, quod est nomen equalitatis, minores autem qui convenuerant ad istam congregationem, vocantur populus, & reddit David eos attentos in hoc, dicens:

Audite me: cogitavi, ut edificarem domum. Istud cogitavit David a principio. Erat enim David vir deicola desiderans colere Deum nimis, & semper desideravit fabricare ei templum. In principio autem regni sui super totum Israel, cessantibus bellis Philistinorum, putavit se habere opportunitatem.

St

mitatem ad faciendum, & dixit illud ad Nathan prophetam. Deus autem prohibuit tunc David 2. Re. 7. & supra 17. In Hebreo dicitur.

Ego cum corde meo ad edificandum domum. Idest ego cogitabam in corde meo edificare domum, & idē est.

In qua requiesceret arca fœderis Domini. Arca fœderis erat vas sanctissimum in toto templo, quia super illā audiebatur vox respondens ad omnia, quæ querebatur, Numeri septimo. Ideo dicebatur Deum habitare in medio duorum Cherubim, quia inter alas illorū audiebatur vox, & putabatur esse Dei, licet esset cuiusdam Angeli, & ob hoc pro arca fiebat principaliter domus Sancti sanctorum, quia in illa parte templi, vel tabernaculi ponebatur arca, eo quod illa secretisima vocatur arca fœderis, quia erant in ea tabule legis, pro cuius observatione initum est fœdus inter Deum, & Israelitas: Exod. decimo nono, & vigesimo quarto, & dicebatur, quiescere arca Dei ibi, quando maneret in domo illa.

Et scabellum pedum Dei nostri. Scabellum dicitur esse paruum scānum, & est id, quod subternitur pedibus. Et istud competit arce, quia Deus dicebatur sedere super arcam, siue super Cherubim, qui erant super arcam, vt patet 2. Reg. 6. vt infra declarabitur in quadā questione, & accipitur hic pro eodem arca, & scabellum pedum Dei.

Et ad edificandum omnia preparavi. Scilicet antequam prohiberet edificare, preparaveram omnia. Vel nunc preparavi iam omnia, licet prohibitus sim edificare. Sed quid istorum verum sit, infra declarabitur in quadā questione.

Deus autem dixit mihi non edificabis domum nomini meo. Scilicet tu non edificabis. ista prohibitio fuit facta quando David dixit ad Nathan prophetam, quod volebat edificare domum Domino, secundo Regum septimo, & supra decimo septimo. Istud dixit David ad respondendum obiectioni, quæ fieri posset. Nam aliquis diceret quomodo tu hortaris nos, quod adiuvemus Salomonem ad edificandum templum, cum tu potius debuisses tempore tuo edificare illud, cum haberes opportunitatem ad illud edificandum.

Respondet David, quod non fecit hoc, quia prohibitus est, alioquin non hortaretur nunc Salomonē, quod ipse faceret.

Eo quod sis vir bellator. Idest assuetus bellis, & propter assuetudinem pugnandi non poteris vacare edificationi templi, quæ requirit magnam pacem.

Et sanguinem fuderis. Idest fudisti sanguinem vsque huc, & etiam ulterius futurus es. Ideo non poteris vacare edificationi. Nam sanguis effusus in præterito non impediisset eum ab edificatione templi, nisi postea effusus esset. Ex hoc aliquo modo apparet in superficie literæ, quod David prohibitus fuerit edificare templum Domino propter sanguinem, quem fuderat in bellis, sed falsum est, sicut declaratum est latissime supra 22. in quadam questione.

Quare David surrexit cum vellet loqui populo suo. Quæst. VII.

Quæritur quomodo dicitur hic, quod David quando voluit loqui populo suo surrexit, & stetit.

Aliqui dicunt, quod istud erat, quia quando David locutus est hæc, erat in tabernaculo Domini, vbi posuerat arcam in domo sua, & erat ibi quidam gradus eleuatus super quem David solebat reclinari ad orandum, & super illum stetit nunc, vt videretur, & audiretur a toto populo.

Alij dicunt, quod istud fuit, quia quando David se-

cit istam exhortationē, iacebat in lecto, quia egrotabat, & vt cōpetētius loqui posset, surrexit, & stetit in lecto. Prima positio istarum habet aliquam similitudinem, ex eo, quod fecit Salomon: nam quando Salomon completo templo introduxit arcam, & orauit, locutusque est coram toto populo, stetit super quandam basim quædam, sic patet sequenti libro cap. sexto, scilicet. Si quidem fecerat Salomon basim quædam, & posuerat eam in medio basilicæ habentē quinque cubitos longitudinis, & quinque latitudinis, & quinque altitudinis, stetitque super eam. Sic putat de David, quod fecerit, & tamen non constat.

Secunda positio est vera, quia quando David locutus est ista, iam non poterat pedibus suis ambulare, nec stare, quia iam egrotabat illo languore, quo mortuus est. Nam David infirmus est intantum, quod cum operiretur vestibus non calefiebat, ideo quæsitā est ei iuuenula, quæ dormiret in sinu eius, & calefaceret eum 3. Reg. 1. iacebat autem post hæc David semper in lecto, & ibi ministrabat ei illa iuuenula, vt patet ibidem, vnde quādo Adonias fecit se vngi in regem nesciente David relatum est ei, iussitque quod illico Salomon vngeretur, & factum est. Et tamen ad omnia hæc non surrexit David de lecto, licet esset magna turbatio populi eodem capite. Et tamen ista, quæ habentur hic, & supra a capi, vigesimo tertio, vsque huc facta fuerunt post vnditionem Salomonis in regem, vt patet supra vigesimo tertio, ergo quando ista facta sunt, iam egrotabat David, nec poterat surgere de lecto. Quod autem dicitur hic, quod surrexit, & stetit, intelligendum est, quod venientibus istis principibus David aliquo modo se erexit in lecto, vt melius posset loqui eis, & illud fuit surgere, & stare.

De quibusdam verbis dictis a David, scilicet vellem domum facere, vt arca fœderis in ea requiesceret. Quæst. VIII.

Quæritur ulterius, quomodo David dixit, quod volebat facere domum in qua requiesceret arca fœderis.

Respondendum, quod duo fuerunt motiua David ad faciendum domum istā, primum fuit, quia arca Domini, quæ erat vas principalis, & sacratissimum in toto tabernaculo non habebat locum decentem sibi, volebat ergo David edificare ei domum preciosissimam, & istud motiuum expressit ipse Nathan Propheta, quando voluit edificare templū, dicens. Ecce ego habito in domo cedrina, arca autem Dñi sub pellibus est supra 17. quasi dicat In honestum est, quod ego habeam domum pulchriorē quam arca Dei, & tamen ego habito in domo cedrina, & arca Dñi sub pellibus est, idest in tentorio pellium iacynthinarum. Secundum motiuum erat, quia ante hoc tabernaculum Dñi erat in motu: nam non erat aliquis locus, in quo determinate esset, sed mouebat de loco ad locū, eo, quod non habebat adhuc arca Dñi, & alia vasa Sanctuarij aliq̄ domum manentem, in qua essent, sed solū habebant ipsum tabernaculum Moyse, quod fecerat in deserto, & istud erat portatile. Si autē aliqua domus fieret ipsi arce Domini, & vasis Sanctuarij in quibus decenter manerent, non mutarentur iam de loco ad locum, sed manerent illi in sempiternum, ideo desiderabat David facere templum Domino, vt arca iam requiesceret, & non moueretur de loco ad locū, sicut prius. Et sic dicit Deus ipsi David, quando voluit edificare templū, & prohibuit eum, scilicet. Nunquid a principio locutus sum alicui Israel, quare non edificasti mihi domum cedrinam, & iterum. Non edificabis mihi domum ad habitandum, nec enim mansi in do-

mo ex eo tempore, quo eduxi Israel de Aegypto vsque ad diem hunc, sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum filiis Israel, quasi dicat. si domus fuisset edificata Deo, non mutaret semper loca tabernaculi, sed ex eo, quod non mansit in domo, sed in tentorio, mutabat semper loca tabernaculi, & hoc, quod dicit ibi Deus intelligitur de arca. Nam dicit non mansi in domo, sed fui mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens, & tamen non competit hoc Deo, quia Deus, nec in tentorio manet, nec loca mutat, sed arca mutabat locum, & manet in tentorio, ideo quod Deus dixit ibi de seipso, scilicet. non edificabis mihi domum 2. Reg. 7. & supra 17. David dicit hic de Deo, scilicet cogitavi edificare domum, in qua requiesceret arca Domini.

Quid erat scabellum pedum Dei. Quæst. IX.

Quæritur ulterius, quod erat scabellum pedum Dei, & quomodo poterat edificari domus pro isto scabello.

Respondendum est, quod scabellum dicitur esse parua sedes, vel scannum, in quo pedes ponuntur, & non competit hoc Deo, cum sit purus spiritus, quia Ioannis quarto dicitur: Deus spiritus est, & qui debent eū adorare, oportet in spiritu adorare. Ideo non habet sedem, nec scabellum. Scriptura tamen, quia vult Deum significare simplicibus, vt aliqui de eo intelligant, cum non possunt aliquid intelligere, nisi modo corporali, significat Deum per modum corporis, quamquam nunquam dicat visam fuisse aliquam similitudinem Dei, ne inducerentur Israelitæ ad figurandum aliquam talem imaginem, vel statuam, & sic peccarent. Quia tamen in Sancta sanctorum erat locus obscurus, in quo nihil poterat videri ad hoc, quod Israelitæ non inducerentur ad idolatriam, dicit scriptura ibi Deum esse, & ponit modū corporali dādo sibi sedem, & scabellum pedum. Ratio autem ponendi hoc, cum secundum rem non sit, fuit duplex. Prima fuit ad significandum Israelitis præsentiam Dei sui. Nam si non significaretur sic, quod Deus Israel erat inter cultores suos, putarent Israelitæ, quod erat longe ab eis, & consequenter, quod non posset eis auxiliari, quia non putabant auxilium posse præstari, nisi per præsentiam, & quia non poterant Israelitæ intelligere alium modum præsentialitatis, nisi secundum quandam corporeitatem, significauit Deum habere corpus, & scabellum, non tamen expressit qualis esset figura corporis Dei, vt Israelitæ non mouerentur ad fabricandum similitudinem aliquam, vel imaginem Deut. 4. cum dixit Moyses. Nullam similitudinē vidistis in Oreb, in die, qua locutus est Dominus de medio ignis, ne forte decepti faciatis aliquam imaginem, aut sculptam similitudinem. Neesse tamen fuit in Israelitis dicere, quod Deus erat sibi præfens. Nam in hoc laudauit Moyses Israelitas super alias gentes eod. c. Quæ est gens tam inclyta, & natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Deus cunctis obsecrationibus nostris? Et quia non potuit alius modus præsentialitatis significare Iudæis rudibus, significata est præsentialitas per modum corporeitatis. Et quia in quocunque loco alio diceretur Deus esse per istum modum, videretur ab Israelitis aliquid, quod ipsi putarent esse corpus Dei, vel partem eius, & ex hoc errarent. Dixit scriptura Deum esse intra Sancta sanctorum, eo quod ibi erat locus obscurus vndique clausus, & non erat ibi aliqua lucerna. Nec licebat illuc alicui intrare, nisi summo sacerdoti semel in anno in Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

die propitiationis, & tunc ferebat in manu sua thuribulum plenum prunis, & aromabus, vt vapor profusus inde confurgens repleret domum, & obnubilaret oculos summi sacerdotis, ne putaret se aliquid videre de ipsa deitate, quæ dicebatur esse super arcam causa patet, quia Leuit. 16. dicitur quod non intraret summus sacerdos omni tempore in sancta sanctorū, eo quod Deus appareret super oraculum, idest super propitiatorium arce, ideo subdidit, quod quando intraret, ferret secum prunas, & aromata, vt repleretur domus fumo, & nihil videre posset. Secunda causa fuit, quia in sancta sanctorum audiebatur vox loquentis. Nam quocunque intrabat Moyses in sancta sanctorum ad consulendum dominum super aliquo dubio, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio Numeri 7. Et ille loquens dicitur in scriptura esse Deus, ideo fingi debebat Deum habere quandā præsentialitatem in sancta sanctorum. Et quia ista non poterat signari nisi per modum corporis, sicut supra dictum est, debuit poni Deo sedes, & scabellum.

De scabelle, & vbi erat. Quæst. X.

Quæritur ulterius, cum scriptura debuerit ponere Deo scabellū pedum, quid erat istud scabellum, vel vbi.

Aliquis dicit, quod Deus significatur per modum alicuius maximi, & replentis omnia iuxta illud: Ierem. vigesimo tertio, scilicet: Cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus. Et sic conuenit ei: nam si corpus ei debet attribui, conueniens est, quod attribuat maximum, secundum magnitudinem virtutis, & secundum istum modum Deus dicitur esse in cælo, & in terra, & habere sedem in cælo, & scabellum pedum in terra. Sic dicitur in Psalmo: Dominus in cælo sedes eius. Et melius habetur Matthæi quinto, cum dixit Christus: Nolite iurare per cælum, quia sedes Dei est, nec per terram, quia scabellum pedum eius est. Sed iste modus non conuenit in præfenti, quia tunc non magis esset scabellum pedum Dei in sancta sanctorum, quam in alio loco, cum potius tota terra esset scabellum pedum Dei.

Sed dicendum, quod Deus aliquando signatur per modum minoris corporeitatis, sicut Isai. sexto, quando vidit Isaias Dominum sedentem in folio excelso: & seraphim velabant solium Dei in circuitu: Nam tunc non significabatur Deus tanquam replens cælum, & terram.

Nam dicitur, quod ea, quæ sub ipso erant, replebant templum, ergo ipse non replebat templum, nec erat ibi. Etiam dicitur, quod plena erat omnis terra gloria eius, ergo non ipse, sed gloria eius erat replens terram, sic etiam in visione Ezechielis, visus est Deus sub minori corporeitate. Nam apparuit similitudo quatuor animalium, & etiam aliquid loco Dei, tamen illud non replebat terram, & cælum, vt patet Ezech. primo, & 2. & 10.

Sic ergo poterat hic significari Deus per modum minoris corporeitatis, ita vt posset scabellum pedum eius esse in sancta sanctorum, vel saltem in templo. Et sic David fabricando templum dicebat se fabricare scabellum pedum Dei.

Sed dicendum est, quod specialiter istud scabellum pedum Dei non erat nisi in sancta sanctorum, eo quod ibi dicebatur Deus esse, quia erat locus obscurus, & in quocunque alio loco videri posset: & non solum erat in sancta sanctorum, sed erat specialiter super arcam. Sic enim dicitur secundo Regum sexto, quod Deus sedebat super Cherubim, & tamen Cherubim sunt super arcam, nunc

autem dato hoc est duplex modus assignandi com- munis scabellum pedum Dei secundum figuratōē arcę. Nam dicit Nicolaus, quod propitiatorium arcę ponitur sedes Dei, Ideo secundum, quod variē ponitur propitiatorium, ita variatur scabellum. Quidā enim putant, quod sit propitiatorium quadam tabula aurea, quæ teneatur manibus duorum Cherubim, & super illam dicebatur Deus sedere, & tunc scabellum pedum Dei esset in coopertorio arcę, & fabricādo illud coopertorium, dicebatur fabricare scabellū pedum Dei. Alij putant, quod propitiatorium erat ipsum coopertorium arcę, & tunc sedes Dei esset in coopertorio arcę, & scabellum pedum eius esset in pavimento ante arcam, & quia videtur quibusdam, quod inconuenienter assignetur scabellum pedum Dei super terram, tenent primum modum, s. quod coopertorium arcę non sit propitiatorium, sed quazdam tabula, quæ tenebatur manibus Cherubim.

Dicendum tamen, quod ille modus non est verus, Nam præsupponit falsum, scilicet, quod propitiatorium non esset coopertorium arcę, cum scriptura ponens arcę fabricationem non ponat aliquod coopertorium arcę, nisi ipsum propitiatorium. Etiam quia ipsum propitiatorium, & arcę erant eiusdem magnitudinis: Exodi vigesimo quinto, & trigesimo sexto. Et tamen istud impossibile erat, si ista tabula, quæ esset propitiatorium, teneretur manibus Cherubim. De hoc declaratum est magis Exodi trigesimo sexto, & ibi probatum est.

Dato tamen, quod dicamus propitiatorium esse coopertorium arcę, non dicemus, quod scabellum pedum Dei esset in terra, non quidem quasi in equeniens sit poni scabellum pedum Dei in terra, cum Math. quinto, dicatur, quod terra scabellum pedum Dei est, sed quia in præsentem non conuenit, quod ponatur scabellum in terra.

Primo quia si poneretur scabellum pedum Dei in terra, poneretur sedes esse propitiatorium, & falsum est, quia tunc Deus non sederet super Cherubim, sed infra, quia duo Cherubim erant eleuati super arcam, cum ipsi producerentur de propitiatorio opere malleatorio, & tamen Deus dicebatur sedere super Cherubim, vt patet secundo Regum sexto, & Psalmo 79, scilicet. Qui sedes super Cherubim manifestare coram Ephraim. Sederet ergo Deus super alas Cherubim saltem, & sic pedes eius essent super propitiatorium arcę, alioquin sedes Dei esset sub pedibus Cherubim, cum pedes Cherubim essent in propitiatorio, & sedes Dei esset ipsum propitiatorium.

Secundo patet, quia Dauid dixit hic, quod volebat edificare scabellum pedum Dei. Et tamen si esset sedes in propitiatorio, & scabellum in pavimento, non edificaret Dauid scabellum pedum Dei, quia pavementum non edificatur.

Ideo dicendum est, quod istud scabellum esset propitiatorium, in quo diceretur esse sedes pedum Dei, & sedes eius esset super alas Cherubim.

De quibusdam verbis hic dictis a Dauid, scilicet omnia preparauit ad edificandum. Quasi. XI.

Quæritur ulterius, quomodo dixit hic Dauid, & ad edificandum omnia preparauit, quia videtur, quod non preparauerat Dauid omnia necessaria ad edificationem, quando dixit ista verba: p̄ dixit illa quando cogitauit edificare domum Domino, & prohibitus est 2. Re. 7. & supra 17. Respondendum, quod ista verba possunt referri ad duo tempora. Vno modo referantur ad tempus, quo Dauid voluit edificare templum, & prohibitus est, quod aliquo modo consonat literę

etiam dicatur hic. Cogitauit edificare domum, in qua requiesceret arca, & ad edificandum omnia preparauit. Et sequitur: Dominus dixit mihi, non edificabis domum nomini meo. Et sic prius parauerat ipse omnia, quam Deus diceret ei non edificabis nomini meo.

Alio modo potest intelligi, quod ista verba non facta fuerint antequam prohiberetur Dauid edificare templum, sed postea, scilicet nunc, & verum est, quod nunc iam omnia parauerat, & accipiendo isto modo, dicendum quod Dauid interposuit nunc ista verba hic, scilicet. Ad edificandum omnia preparauit. Nam a principio solum cogitauerat edificare domum Domino, & Deus prohibuit eum. Nunc autem, quia Dauid referebat prohibitionē illam, interposuit hic quomodo ad edificandum domum parauerat omnia, scilicet nō antequam prohiberetur, sed post quā prohibitus est, quia postea congregauit lapides, & ligna, vt patet supra 22. & ibi declaratum est. Si autem teneatur primum dicemus, quod Dauid parauerat omnia necessaria antequam prohiberetur edificare: nam necessaria pro templo erant duplicia: quædam immediata, scilicet quæ per se ipsa ingrederentur edificationem templi, sicut lapides, & ligna, & alia materialia. Alia erant necessaria mediata, scilicet, quia mediantibus illis haberentur alia necessaria omnia, & sic pecunia est totum, quod necessarium est, quia qui pecuniam habet, totum habet: nam pecuniæ omnia obediunt, sicut dicitur Ecclesiasti. 10. Nam Dauid congregauerat omnia necessaria.

Secundo modo antequam prohiberetur edificare, quia congregauerat aurum, & argentum multum in bellis, quæ habuerat contra gentes, quæ erant in circuitu terræ suæ, & per illa poterat emere omnia materialia necessaria pro templo Domini. Omnia autē ista consecrauerat iam Dauid ad edificationem templi Dñi, vt patet 2. Reg. & supra 18. Accipiendo iam omnia necessaria secundo modo, non congregauerat Dauid omnia ista, quā prohibitus est edificare templum, sed postea congregauit illa. Nam postquam in arca Ornam lebu(ę) Deus acceptauit sacrificium, quod fecit Dauid, & exaudiuit ipsum: sciuit Dauid, quod ibi futurus esset locus Sanctuarij, & ex tunc cepit congregare materiam necessariam lapidum, & lignorum, vt colligitur supra 22. & ibi declaratum est. Alio modo conuenientior est, si quod ista verba nunc dixerit Dauid significando, quod preparauisset omnes expensas pro templo edificando, non quidem antequam prohiberetur edificare, sed postea preparauit. Interposuit autem istud hic ad tollendum difficultatē, quia cum Dauid nunc hortaretur Salomonem, vt edificaret templū, & Israelitas, vt adiuuarent eum, excusarent se forte pro difficultate expensarū. Ideo Dauid dixit omnia preparauit ad edificandū, quasi dicat non ponatis difficultatē in hoc, quia omnia sunt parata, & nō restat, nisi edificatio.

An Dauid preparauit omnia necessaria pro edificatione templi. Quasi. XII.

Quæritur ulterius, quomodo Dauid dixit nunc, quod omnia necessaria preparauerat pro edificatione, quia etiam accipiendo, quod istud intelligatur pro tempore, in quo nunc Dauid loquebatur, non erat verum, quod Dauid preparasset omnia, quia multas expensas, & magnas fecit Salomon in edificatione templi, quia lapides, & ligna portauit de Libano, vt patet tertio Reg. 5. & seq. lib. cap. 1. & 2. Respondet Nicolaus, quod Dauid dixit, se preparasse omnia, id est aliqua de omnibus, nō tamē simpliciter preparauerat omnia. Sed iste modus loquendi nō multum

tum conuenit, quia tunc etiam si sola duo ligna, vel lapides pro edificatione templi portasset, diceretur preparasse omnia, id est aliqua de omnibus, sed istud nihil est.

Potest ergo responderi dupliciter. Primo modo, quod accipiuntur omnia pro valde multis, vel quasi omnibus, & sic consuevit scriptura dicere omnes pro multis, quia etiam sic nos vulgariter loquimur. Alio modo potest dici, & melius, quod Dauid congregauerat omnia, scilicet, quod ipse putabat se omnia congregasse, ita quod nihil deficeret de necessarijs pro tanta edificatione, & tamen in hoc errauit Dauid, quia putauit se habere omnia necessaria, & non habebat, & hoc non erat admirandum, quia in tanta operis magnitudine, non posset aliquis determinatē dicere quanta erat materia necessaria, putauit igitur Dauid se congregasse materiam sufficientē pro edificatione templi, quia alijs congregasset semper vt quequo crederet se habere omnia necessaria, & tamen non congregauit plura cum posset, ideo credidit se iam habere omnia necessaria pro templo edificando. Salomon autem incipiens edificare, credidit non esse sufficientem materiam, ideo congregauit multa ligna, & lapides, & etiam aurum, & argentum, & tamen illa, quæ congregauit postea Salomon, non solij fuerunt pro edificatione templi, sed etiam pro edificatione domorum suarum: nam tres domos mirabiles edificauit, scilicet domum saltus Libani, & domum suam, & domum filiarum Pharaonis, vt patet tertio Regum septimo, & pro illis erat multa materia necessaria.

Sed & elegit Dominus Deus Israel me de vniuersa domo patris mei, vt essem rex super Israel in sempiternum. De Iuda enim elegit principes. Porro de domo Iuda domum patris mei, & de filijs patris mei placuit ei, vt me eligeret regem super cunctum Israel. Sed & de filijs meis, filios enim mihi multos dedit Dominus, elegit Salomonem filium meum, vt sederet in Throno regni Domini super Israel.

Sed elegit Dominus Deus Israel me de vniuersa domo patris mei. Scilicet elegit me, vt essem rex. Et dicitur de vniuersa domo patris mei, id est de tota familia: nam habuit pater Dauid filios octo, vt colligitur primo Regum 16. & 17. & supra 2. Et de omnibus illis Deus elegit Dauid, vt esset rex, quamquam ipse esset minimus fratrum suorum.

Vt essem rex super Israel in sempiternum. Scilicet vt essem rex super totum Israel. Nam licet Dauid regnauerit prius super totam tribum Iudæ, tamen Deus nō elegerat eum, vt esset rex super totam tribum Iudæ, sed super tribum Israel, ideo postquam regnauisset aliquanto tempore super tribum Iuda, fecit Deus, vt mortuo Isboseth acciperetur in regem super totum Israel. & dicitur in sempiternum, ad differentiam Saulis, quia Deus elegerat etiam Saulem in regem super totum Israel, & regnauit ante Dauid, tamē non elegit eum, vt regnaret in sempiternū, ideo de ipso Dauid dicit, quod regnaturus esset in sempiternum, quia Deus non auferret eum a facie sua, sicut abtulerat Saulem, vt patet 2. Regum 7. & supra 17. De Iuda enim elegit principes. Id est Deus fecit, quod essent principes de tribu Iuda. Et non sunt isti principes reges, quia postea

Alpha. Foss. In Lib. I. Paralip.

dicitur de regibus, scilicet quod de domo patris Dauid fuerunt electi, sed vocantur principes alij potentes in populo, minores, quam reges. Quomodo autē fuerint isti principes, declarabitur infra in quadā questione. Porro de domo Iuda domum patris mei. Id est totā tribum Iudam elegit Deus, vt essent principes de illa, & in comparatione ad alias tribus, ista erat tribus principum, & tamen adhuc in ipsa tribu Iuda erant multæ domus, & non erant principes de omnibus illis, sed elegit Deus domum Isai patris Dauid, vt de illa nascerentur reges.

Et de filijs patris mei placuit, vt me eligeret Regem super cunctum Israel. Scilicet, quamquam elegit Deus domum patris mei, vt de illa nascerentur principes, non tamen elegit totam domū illam, quia non elegit omnes filios Isai: nam præsentato Samuele primogenito eorum, scilicet Eliab, dixit Samuel ad Deum: Nunquid coram Domino est Christus eius? Et dixit Deus, non aspicias vultum eius, nec altitudinē stature eius, quoniam abiecti eum, nec iuxta intuitum hominis iudico. primo Reg. 16. sed elegit Deus solum Dauid de filijs patris sui, vt ab eo deriuarentur Regis. Et dicitur placuit ei, vt me eligeret, quasi dicat, non fuit ista electio ex meritis meis, sed ex voluntate Dei, quia ego nihil tale merueram, Deus tamen voluit mihi hanc gratiam facere, & ideo proprie est gratia, quia non est ex meritis. Sed & de filijs meis. Quasi dicat, licet elegit me, non elegit omnes filios meos, quia non poterunt omnes esse reges, nec filij eorum, sed aliquis ipsorum, ideo vnus electus est, scilicet Salomon. Multos enim filios dedit mihi Dominus. Istud dicit Dauid ad declarationem dicti præcedētis, quia supra dixerat, quod de filijs suis elegerat Deus vnum, in quo innuebat, quod habebat multos filios, ideo expressit illud hic, dicens: Multos enim dedit mihi Dominus. Et dicit, quod Deus dedit sibi illos, quia omnia bona hominis a Deo sunt, & specialiter filij: nam Deus dat filios, cui vult. Sic patet Genesis trigesimo, cum dixit Rachel ad Iacob: Da mihi liberos, alioquin moriar, & dixit Iacob, nunquid pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris tui? quasi dicat, ad solum Deum pertinet dare filios, & priuare hominem illis.

Elegit Salomonem filium meum. Iste erat de minoribus filijs, & tamen Deus elegit eum. Erat enim Adonias maior illo, qui fecit se vngere in regem tertio Regū primo. Et tamen Dauid fecit illum reuocare, & quod Salomon vngere, vt patet ibidem.

Vt sederet in throno regni Domini super Israel. Scilicet, vt sederet in throno regali, & vocatur thronus regni Domini, quia regnum Israel specialiter pertinebat ad Dominum, eo quod omnes populi colebant idola. Deus autem elegerat Israelitas in populum sibi peculiarem: Exod. decimonono, & Deuteronomij septimo, & proprie vocatur regnum Domini, sicut infra dicitur.

Quare fuerunt posita a Dauid hæc verba hic posita. Quasi. XIII.

Quæritur circa ista quare Dauid allegauit hic omnia ista, quia non videtur agere ad propositum, scilicet quod Deus elegerit principes de Iuda, & ipsum elegerit in regem. Respondendum, quod intentio Dauid erat hic hortari Salomonem, quod edificaret templum Dñi, & hortari totum populum, quod adiuuarent eum ad edificandum, & quia diceret aliquis, quomodo Salomon edificare debet templum, quia nescitur, an voluntas Dei sit, quod ipse templū edifice, & sic populus non inclinaret ad adiuuandum eum. Ideo Dauid vult hic ostendere

re. quod Deus iussit Salomoni edificare templum, & hoc inducit demonstrando etiam quomodo Deus elegit Salomonem in regem, quia opus adificationis templi non imponeretur alicui, nisi esset princeps super totum Israel, sicut erat rex, & ad hoc inducit hic David per verba longa, quomodo Deus elegit Salomonem in regem. dicens: Primo quod inter omnes tribus Israel electa fuit tribus Iuda, ut de ea essent principes, & de tribu Iuda fuit electa domus patris David, & de domo illa fuit electus solus David, & de filiis David fuit electus solus Salomon, & sic tota tribus Iuda resoluitur in Salomonem.

De ratione facta a David circa electionem principis. Quest. XIII.

Quaeritur ulterius, cum David faciat hic istam longam deductionem electionis principum usque ad Salomonem, quare non induxit postea istam electionem Dei, quia etiam de filiis Salomonis, & posteris eius, non fuerunt omnes reges, sed quidam eorum.

Respondendum, quod hoc factum est propter multa. Primo quia ad propositum David non faciebat electio posterorum: nam intendebat hic David probare, quod Deus elegisset Salomonem ad regnandum, & ad edificandum templum, & hoc, ut hortaretur ipsum edificare, & totum populum adiuuare eum. Et quia hoc non pertinebat ad posteros Salomonis, sed ad ipsum solum, fuit necesse induci de precedentibus Salomonem. Et cum perueniretur ad ipsum non erat opus, quod extendere ultra ista enarratio. Secundo, quia forte David nesciebat de posteris Salomonis, qui electi essent a Deo, ut regerent: nam de Salomone Deus reuelauerat ipsi David, quod regnatus esset super Israel, ut patet 2. Re. & supra 17. de posteris autem eius nominatum nihil dixerat, id est David nihil sciret, qui de posteris Salomonis regnaturi essent: postquam, quia tunc nullos posteros habebat Salomon. Tertio, quia dato, quod Deus reuelasset de posteris Salomonis, qui regnaturi essent, tamen quia quando David istud dixit, Salomon non habebat aliquos filios, quia erat puer tener, ut patet seq. c.

Et dato, quod David nominaret illos, cum populus non videret aliquos eorum, cum nondum essent, nihil proficiebat ista nominatio. Quarto quia non fuit necesse nominari electionem istam in aliquibus posteris Salomonis, quia ista electio Dei solum ponitur ad tollendum dubium, & tamen in posteris Salomonis iam erat ablatum dubium, ideo non oportebat nominari illos. Et patet hoc, quia de tribus Israel dubium erat, quam vellent Deus accipere, ut ex ea nascerentur principes, ideo dicitur, quod de Iuda elegit principes. Et quia non poterant omnes viri istius tribus esse principes, oportuit, ut de aliqua progenie speciali istius tribus essent reges, & ad hoc electa est domus Iſai. Et quia Iſai habebat octo filios, & dubium erat quod eorum Deus, vellent regnare, dicitur quod elegit Deus David. Habuit etiam David filios multos, & nondum erat determinatum, ad quem eorum pertineret regnum, ideo ponitur, quod electus est Salomon de omnibus filiis David. Et quia dicitur, quod elegit Deus Salomonem, & filios eius, ut regnarent in eternum 2. Re. 7. & supra 17. iam non est dubium, quod regnum mansurum esset semper in progenie Salomonis, & non poterat iam alia progenies eligi ad regnandum, ideo quia sublatum erat dubium, non oportebat, quod iam diceretur ulterius de aliis, qui eligerentur ad regnandum, & ista, & prima sunt causa ad hoc.

Quomodo intelligantur haec verba, scilicet, quod Deus elegit David ad regnandum in sempiternum. Quest. XV.

Quaeritur ulterius quomodo dicit hic David, quod Deus elegerat eum ad regnandum in sempiternum, quia David non regnavit in sempiternum cum mortuus fuerit.

Dicendum est, quod David dicitur regnasse in sempiternum, non in se, sed in sua progenie. Nam regna tribus posteris David dicebat ipse regnare, eo quod vivente filio dicitur pater eius non esse mortuus, quam mortuus sit, ut patet Ecclesiastici 30. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: reliquit enim filium similem sibi. Sed tunc dicitur quomodo filij David regnaturi erant in eternum, nam regnum eorum non duravit semper, cum nunc non duret.

Responderi potest vno modo, quod filij David regnaturi erant in eternum, scilicet usque ad finem seculi, nisi peccarent, quia tamen peccaverunt, mutatum est regnum eorum, & traditum est alteri genti, quia regnum transfertur a gente in gentem propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diucios dolos: Ecclesi. 10.

Secundo potest dici, quod regnum filiorum David erat in sempiternum, id est usque ad magnam aetatem. Nam in scriptura non accipitur sempiternum pro eo, quod semper durat, sed sepe pro eo, quod durat longo tempore. Nam interdum sempiternum vocatur, quod durat minus quam quinquaginta annis. Nam ille, qui erat servus usque ad Iobelanum dicebatur servus aeternus. Exo. 21. & Deut. 15. Et tamen Iobeleus fiebat de quinquaginta in quinquaginta annos Leuit. 25. Et tunc tollebatur omnis servitus, & debitum, ut patet ibidem, ergo aeternum est, quod etiam modico tempore durat. Sic autem fuit de regno filiorum David: nam saltem usque ad captivitatem Babylonis regnauerunt sine dubio. Postea autem aliqui dicunt eos regnasse usque ad tempus Christi, sed istud non est manifestum, & tamen dato, quod solum regnauerint usque ad captivitatem Babylonis, regnauerunt plusquam quadringentis annis. Et istud tempus potest vocari sempiternum. Tertio modo potest dici, quod vere fuit regnum filiorum David in sempiternum, quia Christus venit de semine David, & dicitur suscepisse regnum David, & tamen Christus regnat in aeternum. Nam regnum Ecclesiae est regnum Christi, & isti regno alterum non succedet, ut patet Daniel. 2. Et Christus dicitur habere regnum, ut patet Iere. 23. Ideo regnum filiorum David est in eternum.

Quomodo principes de Iuda fuerint electi a Deo. Quest. XVI.

Quaeritur ulterius quomodo dicitur hic, quod Deus elegit principes de Iuda, & qui fuerunt isti principes, & quomodo accepti fuerunt.

Responderi potest dupliciter, vno modo, quod isti fuerunt reges, & sic dicitur, quod David, & Salomon, & posteris sui fuerunt isti principes. Et isto modo dicitur, quod hic ponitur de principibus Iuda, quia David vult incipere electionem Salomonis ex fundamento, scilicet Deus voluit eligere aliquos principes de tribus Israel. Et inter omnes tribus elegit tribum Iuda, & de tribu Iuda domum Iſai, & de domo Iſai ipsum David, & de filiis David Salomonem. In comparatione ergo ad alias tribus dicit, quod elegit Deus principes de Iuda, scilicet elegit reges de ista tribu, & non de alia.

Secun.

Secundo modo potest intelligi, quod isti fuerunt alij principes assumpti de tribu Iuda, qui praefuerunt in populo, licet non essent reges.

Et dicendum, quod antequam reges essent de tribu Iuda, fuerunt principes aliqui in ista tribu, quia ista erat dignior alijs tribubus. Unde in exitu de Aegypto, cum numeratus est totus populus, & divisa sunt duodecim tribus per quatuor vexilla, primum vexillum traditum est tribui Iuda, & locus dignior in castrametando, & principium in progrediendo, ut patet Num. 2. & 10. princeps etiam tribus Iuda erat honorabilior alijs principibus. Unde ipse obtulit primum in dedicatione templi inter omnes principes tribuum, ut patet Num. 7. etiam post introitum Israelitarum in terram Chanaan, mortuo Iosue, cum quaererent Israelitae quis de omnibus tribubus ascenderet prius ad pugnandum contra Chanaanos, respondit Deus, Iudas ascendet. Iud. 1. Etiam cum incepit status Iudicum mortuo Iosue, primus Iudicum fuit Othoniel de tribu Iuda, ut patet Iudicum 3. Item qui fuit bellum undecim tribuum Israel contra Beniamitas, propter viros Gabaa, quos miserunt Israelitae quis esset dux in exercitu eorum contra filios Beniamin. Et respondit Deus, Iudas erit dux vester. Iud. 20. & sic fuerunt semper in tribu Iuda viri, qui habebant honorem super totum populum Israel, & essent principes, etiam ante reges. Et de his potest intelligi, quod Deus elegit principes de Iuda. Dicit Nico. & Hebraei, quod in transitu maris rubri, cum omnes tribus formidarent transire, tribus Iuda transiit ante omnes, & tunc promeruit principatum, & regnum super alias tribus. De hoc autem, an verum sit declaratum est Exo. decimo quarto.

Dicendum tamen est, quod siue viri Iuda transierint ante alias tribus per mare rubrum, siue non: non promeruit tribus Iuda ex hoc, sed quia Deus praordinauerat hoc, & denunciant illud per Iacob benedicentem filiis suis in morte, si Iuda te laudabunt fratres tui. Scilicet tanquam principem. Et postea sequitur. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius donec veniat, qui mittendus est. Et sic significauit, quod regnum futurum erat in tribu Iuda.

De filiis David. Quest. XVII.

Quaeritur ulterius, de filiis David, cum dicat, quod habuit multos filios, qui fuerunt isti. Respondendum, quod David non habuit aliquos filios usquequo esset vnctus in regem super Iudam, cum iam esset triginta annorum secundo Regum quinto. Ideo scriptura solum dicit eum habuisse filios in Hebron, & in Ierusalem, scilicet, quia in Hebron regnavit septem annis, & dimidio, quando erat rex super Iudam, & in Ierusalem regnavit triginta tribus annis, habuit autem in Hebron filios sex de sex vxoribus, ut patet secundo Regum tertio. Postea autem in Ierusalem factus rex super totum Israel, accepit vxores alias, & concubinas, ex quibus nati sunt filij undecim, ut habetur secundo Regum quinto, vel magis tredecim, ut patet supra tertio, & sic fuerunt filij David decem, & novem, & isti fuerunt masculi: nam de foeminis non fit mentio, nisi de Thamar, quam quam verisimile est, quod habuerit alias filias, sed scriptura fecit mentionem solum de Thamar propter causam specialem, scilicet, quia propter eam nata est magna discordia, & occisio in filiis David, scilicet, quia deflorata est per fratrem suum Amon 2. Reg. 13. Et isti omnes fuerunt filij vxorum David. Nam ex concubinis suscepit alios filios, quos scriptura non nominat propter indignationem ipsorum Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

sicut dicitur supra primo: Omnes hi filij David absque liberis concubinarum. Et sic David habebat multos filios tam vxorum, quam concubinarum, & nullum illorum Deus elegit, nisi Salomonem.

An Salomon fuerit electus a Deo. Quest. XVIII.

Quaeritur ulterius, quomodo dicitur hic, quod Deus elegit Salomonem, ut esset rex.

Aliqui dicunt, quod non fuit ista aliqua electio facta a Deo, sed solum a David, dicit tamen David, quod Deus elegit eum in regem, eo quod David elegit Salomonem habebat potestatem a Deo ad eligendum, ideo cum ipse eligeret eum in regem, dicebatur Deus illum eligere. Et hoc probant, quia si Deus elegisset Salomonem expresse, non vnxisset populum Adoniam in regem, & tamen vnxit 3. Reg. 1. Item quando populus vnxit Adoniam, venit Nathan propheta ad David, dicens: Oculi totius Israel ad te sunt, ut ostendas eis quis sedere debeat super thronum tuum post te. Si tamen Deus determinasset de Salomone, quod futurus esset rex, non quaereretur determinatio ista a David, & tamen totus populus expectabat determinationem David. Ergo non elegerat Deus Salomonem in regem antequam nasceretur, & hoc reuelauit Deus David per Nathan prophetam, quando voluit edificare templum, & Deus prohibuit eum dicens, quod non edificaret, quia filius nasciturus de eo, post eum edificaret illud secundo Reg. 7. & supra 17. Et sic dicitur hic in litera, scilicet: Dixi que Deus mihi, Salomon filius tuus edificabit domum meam, & altaria mea, ipsum enim elegi mihi in filium, & firmabo regnum eius. Ista electio notificata fuit David nunc, & fuit istud aliquanto tempore ante natiuitatem Salomonis, quod patet, quia factum est istud, quando David voluit edificare templum Domino 2. Reg. 7. Et tunc erat in pace ab omnibus hostibus per circuitum, ut patet eod. cap. postea aut fecit multa bella, scilicet contra Philistinios, ita ut caperet aliquas vrbes de terra eorum, & contra Moab, ita ut coequaret Moabitas terrae, & faceret de eis duos funiculos vnum ad occidendum, & alterum ad edificandum, & contra Idumaeos, ita ut interficeret omne masculinum in terra Idumaeae, & subijceret sibi terram tributam, & contra Ammonitas, & contra Siros & regem Adarezer, ut patet secundo Regum octavo, & decimo, & supra 18. & 20. Et cum faceret vltimum bellum istorum, scilicet contra Ammonitas, & David quiesceret in Ierusalem, eunte Ioab ad pugnandum, adulteratus est tunc David, cum Bethsabee, ut patet secundo Regum vndecimo, & postea accepit illam in vxorem, & genuit ex ea paruulum, qui mortuus est secundo Regum duodecimo. Deinde genuit quatuor filios, quorum vltimus fuit Salomon, ut patet supra tertio. Dum autem fierent omnia haec transiret aliquantum tempus, ideo multo tempore ante natiuitatem Salomonis fuit denunciatum de eo, quod Deus elegerat ipsum. Postea autem in natiuitate sua adhuc apparuit aliquantulum Deus elegisse eum. Nam misit Nathan prophetam, & imposuit ei nomen Idida, id est amabilis Domino, cum mater sua vocasset eum Salomonem 2. Reg. 12.

An Israel erat regnum Domini. Quest. XIX.

Quaeritur ulterius, quomodo dicitur, quod Salomon sederet super thronum regni Domini. Dicendum, quod regnum Israel vocatur regnum Domini, eo quod specialiter regnum Israelitarum pertinebat ad Deum, & hoc tam ex parte populi, quam ex parte terrae, Sc 4 De

De populo patet, quia quando Israelitæ susceperunt legem, Deus dixit, quod susciperet eos in populum peculiarem, & in regnum sacerdotale. Exo. 19. & Deut. 7. & 26. Ex parte terræ patet, quia terra Chanaan in qua habitabant Israelitæ, dicebatur specialiter pertinere ad Deum, eo quod terram illam redemerat de manu hostium. Nam ipse per virtutem suam, & miraculum exclusit Chananæos de terra, & introduxit Hebræos, ideo non erat illa terra Iudæorū, sed Dei, sicut si ipse fuisset homo, qui pugnando liberasset terram de manu hostium. Ideo Deus posuerat legem Israelitis, quod non venderent possessiones immobiles iure perpetuo, sicut faciunt alie gentes, ut patet Leui. 25. Terra quoque non vendetur iure perpetuo, quia mea est, & vos coloni mei estis, quia terra non erat simpliciter Israelitarum, sed Dei, ideo potuit imponere eis legem circa terram, quod non venderent eam iure perpetuo. Et ob hoc etiam ista terra vocatur hereditas Dei, quia habebat eam tanquam hereditatem suam sibi propriam. Et ob hoc cum David excluderetur de terra Israel, dicebatur quod expellebatur de hereditate Domini, ut patet 1. Reg. 26. Vocatur autem regnum Israel regnum Dei, quia Deus specialiter regnabat, & dominabatur generali dominio super ipsos Israelitas. Nam super omnes gentes Deus dominabatur generali dominio, super ipsos templum, quod erat parietibus clausum, & tecto, atria vocatur quadam spacia in circuitu templi, quæ erant clausa muris, & tamen non habebant tectum, & in istis conueniebant viri, & feminae ad orandum. Si autem diceretur de altaribus, non conuenienter distingueretur domus contra altaria, eo quod domus erat pars Sanctuarii, & altaria non, sed erant quædam supellectilia. Ideo dicendum est, quod litera nostra corrupta est hic vitio librariorum.

Ipsam enim elegi mihi in filium. Scilicet in filium adoptiuum, nam filius naturalis Dei patris, vnicus est, scilicet verbum diuinum, siue Christus, & non est solus Salomon filius adoptiuus Dei, sed omnes homines sunt filii Dei, quia omnes dicunt: Pater noster, qui es in celis, & sic Christus nobis dicere iussit, & tamen non iussisset, nisi verum esset, quod omnes homines essent filii Dei. Sic etiam Apostolus dicit ad Romanos octauo, quod accepimus spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Dicebatur tamen Salomon filius Dei, quia specialiter adoptauerat eum, scilicet volendo ei facere specialia bona, qualia non faciebat alijs hominibus.

Et ego ero ei in patrem. Idest ego diligam eum, & benefaciam tibi, sicut pater filio, & ipse poterit recurrere ad me confidenter, sicut filius ad patrem. Ista auctoritas etiam intelligitur ad literam de Christo, sicut inducit etiam Apostolus ad Hebræos primo, & non est ille sensus allegoricus, quia argumentum nunquam est assumendum in sacra Scriptura ex aliquo sensu mystico, sed solum ex literali, & ex hoc errant aliqui putantes, quod de Salomone non intelligatur, cum de Christo intelligatur.

Dicendum ergo, quod potest scriptura habere duos sensus literales, vnum magis principalem, & alium minus. Et sic potest intelligi idem de Salomone, ut de Christo, & de vtroque in sensu literali. Sic etiam patet de illo dicto. Os non comminuetis ex eo. Nam intelligitur ad literam de agno Paschali, cuius ossa comminui non debebant Exod. 12. & sic obseruabant Iudæi ad literam, & obligabantur obseruare. Intelligitur etiam de Christo, scilicet quod in morte eius non erant ossa ipsius confringenda, vnde in die mortis eius, venerunt milites ad latrones, qui cruci-

fixi erant cum eo, & fregerunt crura ipsorum, ne manerent viuentes in cruce die sabbathi.

Ad Christum autem cum venissent videtes, quod spirasset, non fregerunt crura eius. Et dicit Beatus Iohannes, quod hoc factum est, ut compleretur illa scriptura, quæ dicit: Os non comminuetis ex eo. ergo videtur, quod in sensu literali intelligebatur de Christo, quia alioquin non diceretur scriptura compleri per hoc, quod ossa Christi non frangerentur, quia nulla scriptura potest compleri, nisi in sensu literali, eo quod alij sensus non sunt scripturæ ipsius, sed a nobis fabricati.

Et firmabo regnum eius usque in æternum. Scilicet regnum eius, & filiorum suorum, quia ipse Salomon non poterat regnare in æternum, & debet hoc intelligi, sicut supra declaratum est in quadam questione. *Si perseverauerit facere præcepta mea, & iudicia mea.* Ex hoc patet, quod ista promissio fiebat ad includendum omnia genera preceptorum. Sunt enim tria genera preceptorum, scilicet moralia, iudicialia, & ceremonialia. Moralia sunt, quæ continentur in decalogo, & alia, quæ naturaliter habent aliquam obligationem, vel rationem debiti, dato quod non scribantur nec dentur ab aliquo legislatore. Ceremonialia sunt illa, quæ continentur in conuersione ad hoc, quod vnus non ledat alterum, & si leserit qualiter puniatur, & ista sunt, per quæ iudicatur in negocijs foralibus. Moralia, & ceremonialia intelliguntur hic nomine preceptorum, & iudicialia nomine suo exprimuntur. Omnia autem hæc debebat Salomon obseruare, ad hoc, quod regnum suum confirmaretur in posteris, sicut est hodie. Idest si Salomon, & filij eius custodierint præcepta mea, & non offenderint me plusquam hodie, idest sicut nunc offendunt, confirmabo regnum eorum, alioquin non. Sic est in prophetijs promissorijs, & comminatorijs, quia attenditur status illorum, quibus fit promissio, & comminatio. Nam si manent in eodem statu, in quo erant quando fit prophetia, non mutatur prophetia. Si autem ipsi mutantur, prophetia quoque mutabitur. Sicut colligitur hic, & Ierem. 18.

Nunc ergo coram vniuerso cætu Israel. Premisit supra David, quomodo Salomon edificaturus esset templum ex mandato Dei, hic autem hortatur ipsum, & populum ad custodiendum legem Dei, & postea ad edificationem templi, ut patet infra in litera, & dixit nunc coram vniuerso cætu Israel, idest ego hortor vos, & singulos vestrum coram toto Israel, quod custodiatis legem Domini.

Audiente Domino Deo vestro. Idest Deus noster audit omnia ista verba, quæ ego loquor vobis, & ipse erit testis, quomodo vos exhortatus fuerit Deus. secundum veritatem non audit nos, audire tamen potest sicut infra declarabitur in quadam questione: sed dixit hoc David ad incutiendum timorem.

Custodite, & perquirite cuncta mandata Domini Dei vestri. Idest obseruate totam legem. Et dicitur perquirite, scilicet sollicitè cogitate, quæ sunt mandata legis, ut non erretis in aliquo eorum. Nam vir beatus in lege Domini meditatur die ac nocte: Psal. primo. Sic iussit Deus Israelitis, quod meditarentur semper in lege, ut patet Deuter. 6. scilicet: Erunt verba hæc, quæ

ego precipio tibi in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedes in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque confurgens. Dixit etiam custodite, scilicet postquam inueneritis, quæ sunt præcepta Domini, scilicet custodiatis ea in toto corde vestro, ut possideatis terram bonam, scilicet terram Chanaan, quæ vocatur terra bona. Nam in scriptura dicitur sepe de illa, quod erat fluens lacte, & melle. Et dicitur ut possideatis, quasi dicat, si non custoditis præcepta Dei non poteritis possidere terram istam: nam immittet Deus contra vos hostes, qui captiuos ducet vos in terram alienam: Leuit. 26. & Deut. 28. & sic factum est postquam iam Israelitæ multum peccauerunt. Nam fecit Deus transduci decem tribus in Assyrios, & nunquam inde redierunt quarto Reg. 17. Et duæ tribus regni Iuda dicitur fuerunt in Babylonem quarto Reg. vlt. Manserunt ibi septuaginta annis, ut patet seq. lib. cap. vi. Ideo hortabatur nunc David Israelitas, quod obseruarent mandata Dei, si volebant possidere terram.

Et relinquatis eam filijs vestris post vos usque in sempiternum. Quasi dicat, si vos custoditis mandata Dei, non solum manebitis securi in terra, sed etiam propter vos Deus faciet, quod filij vestri maneant securi. Nam patres possunt mereri pro filijs, & demereri cum Deus dicat, quod ipse punit peccata patrum in filios usque in tertiam, & quartam generationem, & quod seruat misericordiam suam diligentibus se usque in mille generationes: Exod. 34. & Deut. 7.

An Salomon obligabatur edificare templum Domini, Quæst. xx.

Quæritur circa ea, quæ dicta sunt hic de Salomone, an obligaretur edificare templum Domini.

Respondendum est, quod obligabatur Salomon edificare propter multa.

Primo quia Deus iusserat illi, quod edificaret, ut patet hic, scilicet Salomoni filius tuus edificabit domum meam, & altaria mea.

Secundo quia David iussit ei hoc, ut patet hic, & seq. cap. & sup. 22. & potissime tenebatur ad hoc, quia non erat istud opus difficile, cum David preparasset omnes impensas, vel quasi, pro omni edificatione, & sic nihil manebat ei nisi sollicitudo aliqua circa edificationem.

Aliquis tamen dicit, quod non obligabatur Salomon ad hoc, quia obligatio aliqua si esset hic, esset ex mandato Dei, & tamen non constabat Salomoni de isto mandato, ideo non tenebatur ad aliquid.

Dicendum, quod de isto mandato constabat ex dicto David. Nam ipse referebat, quod Deus sibi sic dixerat, & tamen cum David esset vir tantæ dignitatis, & nimium deicola, non erat vllatenus verisimile, quod talia fingeret, potissime quia David fecerat omnes expensas pro edificatione, quæ erant quasi ingestimabiles, ut patet sup. 22. & tamen non erat verisimile, quod iste inutiliter ista vellet desponere, & tamen inutiliter ageret, & peccaret si mentiretur, dicens Deum iussisse, quod Salomon edificaret templum, si nihil iussisset.

Item patet efficacius, quia dato, quod Salomon vellet negare istud a Deo dictum fuisse, poterat probari per Nathan Prophetam. Nam per illum Deus reuelauerat ista David secundo Reg. 7. & supra 17. Et ille Nathan venit ad imponendum nomen Salomoni ex parte Dei secundo Reg. 12. & tamen iste Nathan adhuc vivebat. Nam ipse, & Sadoc sacerdos, vixerunt Salomonem in regem tertio Reg. primo.

Item

Item Salomon istud nullo modo negaret. Nam simul erat, quod Salomon edificaret templum, & quod regnaret post David. Si ergo diceret se non edificaturum templum, diceret etiam se non regnaturum, cum ista essent connexa, ut ergo Salomon non videretur abrenunciare regno, non recusaret onus edificandi templum, etiam si grauius esset, unde in hoc nullam difficultatem ostendit Salomon.

Quando obligabatur Salomon incipere adificationem templi. Quæst. XXI.

QVAERITVR vterius, cum obligaretur Salomon edificare templum, quando obligabatur incipere.

Respondendum, quod non obligabatur Salomon incipere adificationem viuentis Dauid: nã Deus dixerat, quod filius Dauid, qui regnatura esset post eum edificaret templum, ergo non tenebatur edificare, quousque regnaret post Dauid, & dato, quod Salomon inciperet regnare viuentis Dauid sup. 23. & seq. cap. & tertio Reg. primo, tamen nondum regnabat post Dauid quousque moreretur Dauid, & non solum nõ obligabatur Salomon incipere adificationem viuentis Dauid, sed etiam nõ licebat ipsi Dauid permittere Salomoni, quod viuentis eo inciperet edificare, sicut declaratum est supra 22. in quadam quaestione.

Sed tenebatur Salomon edificare postquam inciperet regnare mortuo Dauid. Sed tunc est dubium, an immediatè post mortem Dauid teneretur incipere.

Dicendum est, quod ista obligatio Salomonis ad edificandum templum erat quoddam debitum: in debitis autem distinguitur, quia aut debetur cũ præfinitione temporis, aut non: si primo modo, pro illo tempore deberetur quod præfinitum est. Si autem non est præfinitum tempus ad soluendum immediatè ut contrahitur debitum, tenetur soluere ipse, qui debet, saltem quando potuerit, ita erat de Salomone. Nam non fuerat ei assignatum aliquod tempus, in quo deberet edificare, sed solum dictum est, quod edificaret post mortem Dauid, ideo tenebatur quanto citius posset post mortem Dauid incipere istam adificationem, & sic fecit Salomon. Nam illico ut factus est rex non habuit opportunitatem ad edificandum, eo quod nondum erat consummatum regnum suum, quia adhuc habebat hostes, scilicet ad minus fratrem suum, qui moliebat subtrahere regnum, etiam loab, & Abiathar, & alij viri potentes in regno erant hostes sui secretè, & istos prius ipse occidit, ut patet tertio Reg. secundo, quo factò, regnum eius confirmatum est, ut patet tertio Reg. 3. & tunc ipse Salomon habuit aliquam opportunitatem edificandi, & sic in principio quarti anni regni sui incepit edificare, ut patet tertio Reg. 6.

An fuerit conditionalis promissio de confirmatione regni facta à Deo. Quæst. XXI.

QVAERITVR vterius, quomodo dicitur hic, firmabo regnum si perseverauerit facere mandata mea, sicut est hodie. Ex quo innuitur, quod ista promissio de confirmatione regni fuit conditionalis, si Salomon non peccaret, & tamen videtur, quod hoc non fiat, quia etiam si Salomon, & filij eius peccarent, Deus non ablaturus erat regnum eis, quia Deus fecit differentiam inter Dauid, & Saulem dicens, quod non auferret filios Dauid à facie sua, sicut abstulerat Saulem, & tamen manifestum est, quod

regnum Saulis perijt de domo eius propter peccatum, & principaliter propter illam inobedientiam, quam fecit, quando pugnavit contra Amalecitas primo Regum 15. & 28. & sup. 10. & si non peccasset Saul, mansisset regnum eius in æternum, ut patet primo Reg. 13. Cum dixit Samuel ad Saulem: Stulte egisti, quæ præcepit tibi, nec custodisti mandata Dei tui, quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam regnum tuum ultra consurgeret. Ergo aliqua excellentia esset in filiis Dauid ad Saulem, scilicet quod licet peccaret filij Dauid, non auferret eis Deus regnum, quia alioquin non esset differentia inter Saulem, & filios Dauid, quod factum est, cum Deus dixerit, quod non auferret filios Dauid à facie sua sicut abstulerat Saulem secundo Reg. 7. & sup. 17.

Secundò patet, quia ibidem dicitur Deus: Qui si iniquè aliquid gesserit, arguam eum, in virga virorum, & in plagis filiorum hominum, misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli à Saule. Ergo siue peccarent filij Dauid, siue non peccarent.

Dicendum ergo est, quod verum est, quod regnum erat promissum filiis Dauid sine conditione, & in omni casu mansurum erat apud eos. Quod autem dicitur hic, si perseverauerit facere mandata mea. Potest referri ista conditio ad perpetuitatem regni simpliciter, scilicet quod si filij Dauid non peccarent, Deus faceret, quod regnum ipsorum maneret usque in æternum, scilicet usque ad finem sæculi, & istud verum est. Nam si Salomon nunquam peccasset, nec filij eius, non est dubium quin regnum eorum mansisset usque hodie. Si autem filij Dauid peccarent regnum eorum maneret in æternum non simpliciter, id est usque ad finem sæculi, sed maneret in æternum, id est magno tempore, & sic factum est, quia mansit usque ad captivitatem Babylonis, quod fuit tempus plusquam quadringentorum annorum, & tamen filij Dauid sepe peccauerant, & Deus non aufererat eis regnum, quia duraturum erat in æternum, id est per longum tempus, siue peccarent, siue non. Secundo modo potest dici, quod ista conditio non refertur ad permanentiam regni, sed ad integritatem, & diminutionem, quasi dicat, siue filij Dauid peccarent, siue non, regnum eorum maneret in æternum, & tamen si non peccarent regnum ipsorum maneret integrum, scilicet super totum Israel sicut tempore Dauid, & Salomonis, quia tamen peccauerunt, diminutum fuit regnum eorum: nam cum præfessent duodecim tribubus, solū manserunt eis due, tertio Reg. 11. & 12.

Tertiò modo potest referri ad prosperitatem regnandi, scilicet, quod si filij Dauid non peccarent, nulla eis accideret aduersitas, sed Deus daret istis omnia bona sicut filiis, sicut hic dicitur: Ipsum elegi michi in filium, & ego ero ei in patrem. Si autem peccarent filij Dauid, quamquam regnum non auferretur eis, venirent multæ aduersitates super eos, sicut factum est. Nam sepe ab hostibus premebantur, ut patet ex discursu tertij, & quarti Regum, & sequentis libri.

An solus Salomon obligabatur obseruare legem. Quæst. XXI.

QVAERITVR vterius, cum dicitur hic, quod Deus confirmaret regnum Salomonis in æternum, si perseveraret Salomon in custodia legis, an hoc erat verum, intelligendo de solo Salomone, vel requirebatur, quod etiam filij eius obseruarent legem.

Aliquis dicit, quod solum requirebatur de Salomone,

nam litera dicit hic de ipso solo, si perseverauerit facere præcepta mea.

Item satis est hoc rationale, quod etiam si filij Salomonis peccarent, dum tamen non peccaret Salomon, regnum ipsorum esset confirmatum, quia interdum Deus benefacit omnibus posteris alicuius propter eum, licet illi mali sint, eo quod Deus obseruat misericordiam usque in mille generationes diligentibus eum, id est propter aliquem, qui diligit Deum, Deus miserebitur eius usque in mille generationes.

Item patet hoc in Abraham, quia propter merita eius induxit Deus omnia bona, quæ promisit posteris suis, ut patet Gen. 18. Scilicet: Scio, quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiât viam Domini, & faciant iustitiam, & iudicium, ut adducat Dominus propter Abraham omnia, quæ locutus est ad eum. Sic ergo propter Salomonem si bonus esset, etiam si filij sui mali essent, non erat inconueniens, quod filij eius confirmarentur in regno in æternum.

Respondendum, quod nõ erat inconueniens propter sola merita Salomonis, si nunquam peccaret confirmari filios eius, sicut propter Dauid confirmati fuerunt, ita ut maneret regnum eorum semper in domo ipsorum, & tamen omnes ferè mali fuerunt præter Ezechiam, & Iosiam: nam dicitur præter Dauid Ezechiam, & Iosiam omnes reges peccatum commiserunt Ecclesiast. 49. & tamen loquendo de ista confirmatione regni, quæ habetur hic, scilicet quod nõ diminueretur regnum, & quod posteri Dauid semper prosperarentur, & quod maneret regnum usque ad finem sæculi, non erat confirmandum regnum, si solus Salomon custodiret legem, sed oportebat etiã, quod omnes posteri sui hoc facerent.

Sic patet Psal. 131. Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos, & filij eorum usque in sæculum sæculi, sedebunt super sedem tuam. Ergo filij filiorum Salomonis debebant custodire hoc, alioquin non confirmaretur regnum. Cum autem dicitur hic, si perseverauerit facere præcepta mea, sicut est hodie, non intelligitur de Salomone solo, sed de eo, & filiis eius, intelligitur tamen filij sui in persona eius, sicut dicitur, quod confirmaretur regnum Salomonis in æternum, & tamen regnum eius in persona non erat confirmandum in æternum, cum ipse non posset semper vivere, sed intelligebatur regnum eius, quod erat in eo, & in posteris iuis.

Propter quid admonuit Israelitas Dauid, ut legem Domini custodirent. Quæst. XXI.

QVAERITVR vterius ad quid Dauid admonuit hic Israelitas, quod custodirent legem Domini. Respondendum est, quod hoc fecit propter duo. Primò quia consuetudo erat sanctorum patrum, quod quando morituri essent congregaret eos, qui erant de progenie sua, vel qui erant sub potestate sua, & hortarentur eos ad bonum, & consolarentur. Sic fuit de Iacob, qui moriens vocauit filios suos, & admonuit eos seruire legem Dei, & benedixit eis: Genes. 44. Sic etiam Ioseph moriens vocauit fratres suos, & consolatus est eos dicens: Visitabit vos Dominus, & ascendere faciet de loco isto: Genes. ult. Sicut etiam Moyses moriturus vocauit omnes Israelitas, & hortatus est eos obseruare legem susceptam, prænunciando eis mala, quæ ventura erant, si non obseruarent legem, & benedixit eis atque mortuus est: Deuteronomij 31. & 32. & 33. Sic etiam fuit de Iosue, qui paulo ante mortem suam congregauit om-

nes principes Israel, & maximam partem populi, & hortatus est de obseruatione legis, deditque illis multa documenta, & sic mortuus est Iosue 23. & 24. Sic etiam fuit de Samuele, qui in senectute sua congregato Israel, admonuit omnes obseruare legem, & ostendit mirabilia coram eis primo Reg. 12. Sic ergo Dauid, qui erat vir valde excellens atque deicola, iam proximus morti voluit totum populum admonere ad legis custodiam, ut patet hic. Causa autem quare sancti patres faciebant istas admonitiones in morte, erat duplex. Prima quia non poterant postea admonere, admonebant ergo quandiu poterant, & sic etiã propinqui morti admonebant, ut nullo tempore viderentur fuisse negligentes. Secunda quia tunc verba eorum maximè reciperentur, quia erant verba vltima, & viuentes maximè afficiuntur tunc ad morientes, quam cum viuerent, eo quod tunc recedunt ab eis, & res magis diligitur per absentiam, quam per presentiam. Etiam quia verba morientium sunt maioris auctoritatis, eo quod non est presumendum contra constitutos in tali articulo, quod aliquo modo dicant contra conscientiam, ideo quilibet eis credere debet, & sic erat Dauid morti vicinus, ideo melius audiret eum populus, quam prius.

Secundò quia Dauid volebat exhortari hic Israelitas, ut edificarent templum Domino, & quia edificatio illa nihil proderat si Israelitæ non custodirent legem Dei, admonuit eos prius de custodia legis. Nam templum non fiebat nisi ad orandum, & exercendum ibi ceremonias legis, si autem Israelitæ non obseruarent ceremonias istas, templum erat inutile, ideo principalis erat, quod legem custodirent, quam quod templum edificarent.

Tertiò ad tollendam presumptionem aliquorum Israelitarum: nam si edificaret templum, putarent quod iam licitum erat eis facere quodcumque vellēt. Nam licet peccarent, Deus non puniret eos, quia habebat templum Dei, & arcam secum, Dauid autem hortatur, quod custodiant legem, inueniens quod templum, & arca non liberarent Israelitas à malo, sed potius perirent ipsi, & templum suum si legem non custodirent. Sic patet tertio Reg. 9. Nam templo edificato apparuit Deus Salomoni dicens, quod si ipse, & posteri sui seruari legem Dei in æternum, sederet super thronum regni, & ipse aperiret oculos suos super templum. Si autem auerterentur Israelitæ à legem eius, auferret eos de superficie terre, & proieceret templum, quod sanctificauerat sibi. Essetque in proverbium, & in fabulam. Et omnis, qui transiret, stupeberet, sibillaret, & diceret, quare fecit Deus sic terræ huic, & domui huic, & responderetur, quod dereliquerunt Deum patrum suorum, qui eduxit eos de Aegypto.

De quibusdam verbis dictis à Dauid. Quæst. XXI.

QVAERITVR vterius quare Dauid dixit nunc coram vniuerso Israel, audiente Deo nostro custodite mandata Domini. Respondendum, quod Dauid exhortabatur Israelitas ad custodiam legis, & si non custodirent prenucciabat eis mala, scilicet, quod non possiderent terram, & ut magis incuteret eis timorem, & faceret ipsos sollicitos, inuocauit Deum in testem dicēs, quod Deus audiebat verba ista, quæ nunc loquebatur Dauid ad Israelitas, ut postea non possent negare se fuisse admonitos circa hoc. Ista erat consuetudo sanctorum patrum, qui exhortabantur populum, scilicet inuocare testes exhortationis suæ. Sic fuit de Moyse, quando moriturus admonuit Israelitas legem obseruare, &

& fecit contra eos canticum, in quo denunciavit mala, quae futura erant eis, si non custodirent legem, & in principio cantici inuocauit celum, & terram in testes, dicens: Audite celi, quae loquor, audiat terra verba oris mei. Deut. 32. Et inuocauit celum, & terram, quia isti sunt semper testes manentes, quales necessarii erant pro omni tempore futuro, vt testimonium redderent contra Iudaeos. Sic etiam fuit de Iosue, qui admonuit Israelitas obseruare legem, & fecit cum eis pactum, & totum populum inuocauit in testimonium, dicens: Testes vos estis, quod elegeritis vobis Dominum, vt seruiatis ei. Et vt istud testimonium magis duraret, posuit lapidem sub quercum, quae erat in Sanctuario Domini, vt ille lapis esset testis, vt patet Iosue vltimo, scilicet: Tulit lapidem grandem, posuitque eum subter quercum, quae erat in Sanctuario Domini, & dixit ad omnem populum, en lapis iste erit vobis in testimonium, quod audieritis omnia verba Domini. Vt patet Iosue vltimo, sic etiam fuit de Samuele: nam ipse hortatus est Israelitas ad custodiam legis, & ad ostendendum, quod peccauissent in petendo regem, & etiam si in futurum peccarent, Deus puniret illos, inuocauit Deum in testem, faciens quod ad orationem suam illico audirentur magna tonitrua, & venerunt pluuie, cum non esset illud tempus pluuiale, vt patet primo Reg. 12. f. nunquid non messis triticum est hodie inuocabo Dominum, & dabit voces, & pluuias. Et scietis, quod grande malum feceritis vobis petendo regem. Et clamauit Samuel, & dedit Dominus voces, & pluuias. Et timuit populus Deum. Ita nunc, vt populus timeret, & sequeretur istam exhortationem, inuocauit Dauid Deum in testem dicens, quod ista dicebantur audiente Domino Deo, tamen non audiebat, sed Israelite timerent, quod cum Deus audiret ista, ad quae vocatus fuisset in testem, si non sequerentur exhortationem illam, puniret eos valde.

An Deus audiebat verba Dauid. Et qui modus intelligendi sit Angelorum. Quasi. XXVI.

QVAERITUR vltimus, quo dicitur hic, quod Deus audiebat ista, & an verum sit. Respondendum, quod Deus nihil audit, nec videt, nec gustat, nec loquitur, nec odorem sentit. Ratio huius est, quia audire non fit sine potentia auditiva, & illa est in organo. Habere autem potentiam auditivam non pertinet nisi ad animal, Deus autem non est animal. Patet hoc, quia potentia auditiva est sensitiva: esse autem sensitivum pertinet ad sola animalia. Nam corpus animatum sensibile, i. sensitivum dicitur animal. Deus autem non est animal, cum non sit aliquid corporeum, sed purus spiritus, vt patet I. quarto. Item potentia sensitiva est in organo, organum autem est pars materialis, in Deo autem non est aliquid materiale, quia materia dicitur potentialitatem, & imperfectionem, ideo non est potentia organica in Deo. Item potentia auditiva, & aliae sensitivae sunt passivae, & non immutantur nisi ab obiecto. Ponere autem in Deo aliquid passivum, secundum quod Deus patitur ab aliqua re creata, & potissimum a rebus accidentalibus, absurdum valde est. Item potentiae sensitivae sunt in nobis, vt perficiamur ab obiecto, quia per illas patiendo ab obiecto suscipimus aliquid quod alias non sentiremus, nec iudicemus de illo, & tamen Deus non potest perfici ab aliquo extrinseco, cum ipse sit summus perfectus, & perficiat omnia alia, ergo non habet potentiam organicam. Item patet, quia potentiae organicae sunt in hominibus, quia intellectus eorum est imperfectus, nec potest intelligere nisi praesupposito phantasmate, sicut dicit Arist. 3. de

F Anima, quod oportet intelligentem phantasmata speculari. Et iterum: Sicut se habent colores ad visum, ita se habent phantasmata ad intellectum, & tamen oculus non videt sine colore: ergo nec intellectus sine phantasmate: non possunt ergo phantasmata haberi, nisi per potentias organicas accipientes species, quae transeant ad phantasmata: ergo necessariae sunt potentiae organicae ad hoc, quod intelligamus, & ob hoc dicitur, quod nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. In Angelis tamen, quia perfectus est intellectus eorum non indigent phantasmate, nec habent potentias organicas, sed per solum intellectum sufficienter iudicant, a fortiori ergo in Deo, qui perfectior est, non erunt necessariae potentiae organicae propter phantasmata accipienda, cum sine phantasmatis intelligat. Et sic dicendum est, quod Deus non videt, nec audit, nec gustat, nec odorat, nec habet aliquem actum istorum, eo quod isti facerent magnam imperfectionem in Deo. Sacra tamen scriptura dicit Deum audire, & videre, & habere alios actus similes, quia vult condescendere modo intelligendi simplicium hominum. Nam si negaretur ista de Deo, non possent intelligere vulgares, quomodo Deus intelligat, quae nos agimus, si non videt, nec audit, nec habet alium actum sensitivum, cum ipsi non possent intelligere, nisi praesupposito actu sentiendi. Vt ergo omnes possent aliquid cogitare de Deo, & non negaretur ab eo perfectio magna, scilicet intelligere omnia, quae nos facimus, concedit scriptura, quod Deus videat, & audiat, istud tamen pro simplicibus concedit, pro viris autem sapientibus contrarium asserit, quod Deus spiritus est, & eos qui eum adorant, oportet in spiritu adorare, lo. 4. quia tamen sapientia non est dicenda, nisi inter intelligentes, iuxta illud primum ad Corinth. 2. f. Sapientiam loquimur inter perfectos, & plures de hominibus imperfecti sunt, & rudes, potius scriptura vitur modo loquendi grosso de Deo, scilicet quod Deus audiat, & videat, quam quod vocet eum purum spiritum. Et potissimum est hoc in toto veteri testamento, quia omnia illa dicebantur viris rudibus.

Tu autem Salomon fili mi scito Deum patris tui, et serui ei corde perfecto, et animo voluntario. Omnia enim corda scrutatur Dominus, et universas mentium cogitationes intelligit. Si quaesieris eum, inuenies, si autem dereliqueris eum, projiciet te in aeternum. Nunc ergo, quia elegit te Dominus, ut aedificares domum Sanctuarii, confortare, et perficere.

Tu autem Salomon. Hic ponitur secundum huiusmodi, in quo Dauid imponit Salomoni aedificandi curam, & dicitur: Tu autem Salomon fili mi. Hortatus fuerat Dauid in generali omnes Israelitas. Hic hortatur in speciali ipsum Salomonem. Et hortatur in duobus, primo vt legem Dei obseruet. Secundum vt templum aedificet. & debuit Salomon exhortari in speciali propter multa, vt infra dicitur. Scito Deum patris tui. Idest Deum Israel, qui est Deus patris tui. Et serui ei corde perfecto. Idest obserua mandata eius in toto corde tuo. Et animo voluntario. Idest non colas eum, quasi violenter propter timorem poenae. Sed magis voluntarie etiam si te nunquam puniretur esset. Et potest intelligi per hoc totus cultus, quem homo Deo potest impendere. Nam duae sunt potentiae operativae propriae humanae, intellectus, & voluntas, vt patet sexto Eth. Na sensus nullius operationis humanae elicivus est: ideo hortatur Dauid Salomonem, vt per istas duas

opera.

operationes colat Deum, scilicet corde perfecto, idest per totum intellectum, per quem colimus Deum habendo rectitudinem fidei, & animo voluntario, scilicet per totam voluntatem. Vel potest dici corde perfecto, idest totaliter, quia non sufficit, quod aliquis colat Deum nisi eum sic perfecte colat. Nam aliqui colebant Deum, & cum hoc colebant idola, sed istum cultum Deus non acceptat, sicut erat de Samaritanis, de quibus dicitur, quod Deum celi timebant, sed nihilominus Deos suos colebant 4. Reg. 17. Istud Deus abominatur, ideo hortatur, quod qui eum colere debet, fugiat cultum idolorum, & superstitiones quasque pertinent ad idola, sicut patet Deut. 18. Vbi Deus venit aurgia, diuinationes, incantationes, somnia, & omnia similia, quia ista obseruabant gentiles, & postea dicitur perfectus esto cum Domino Deo tuo, i. totaliter adhaere ei, & non declines ad aliquam istarum superstitionum volens inde aliquid consequi. Sic enim dixit Samuel ad Israelitas in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte Deos alienos de medio vestri, & preparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & sic non conuertebantur in toto corde ad Dominum, licet colerent eum nisi dimitterent idola, quae colebant. Omnia enim corda scrutatur Dominus. Istud posuit Dauid ad tollendum quoddam dubium, quia forte diceret Salomon, vel aliquis alius: Ego colam Dominum obseruando mandata eius ad litteram, & tamen an bono corde, vel malo agam nihil attinet ad eum. Dicit Dauid, quod multum attinet: nam non sufficit obseruare legem Dei, nisi cor perfectum habeatur ad ipsum, & animus voluntarius, quia Deus scrutatur omnia corda, & videt an recta sint erga eum, vel non. Et si non sint recta dato, quod operationes exteriores bonae sint, punitionem infert. Et vniuersas mentium cogitationes, intelligit. Scilicet nihil bonum aut malum, quod nos cogitauerimus potest latere Deum, ideo non solum retribuet homini, secundum opera sua, sed etiam, secundum cogitationes suas. Si quaesieris eum inuenies. Dicitur homo querere Deum non localiter, quia in nullo loco est, vel si in aliquo est, in omnibus est. Sed queritur Deus a nobis spiritualiter, scilicet quando volumus conformare voluntatem nostram voluntati suae, & istud est obseruando legem eius, quia ipse vult, quod lex sua obseruetur. Et qui querit Deum obseruando legem, inuenit eum, scilicet in beatitudine, quam preparauit diligentibus se, vel inuenit eum in presenti benefaciendo sibi, quia Deus clementior est circa illos, qui eum colunt, licet interdum eos puniri patiantur ad maiorem eorum gratiam. Dauid autem loquitur hic de inuentione Dei ad hoc, quod beneficiat homini temporaliter, scilicet quod si Salomon coleret Deum prosperaret regnum eius, & sic inueniret ipsum. Si autem dereliqueris illum, scilicet non custodiendo legem eius, vel declinando ad idola. Projiciet te in aeternum. Idest nocebit tibi inferendo malum, quod duret in aeternum, scilicet delendo te, & stirpem tuam. Nunc ergo quia elegit te Dominus. Electio ista fuit multo tempore antequam nasceretur Salomon, cum praenunciatum est de natiuitate eius, & regno per Nathan prophetam secundo Reg. 7. & supra 17. Et iterum ista electio apparuit quando nato Salomone Deus misit Nathan prophetam, vt imponeret ei nomen, & vocauit eum Iddai, idest amabilis Domino 2. Reg. 12. Vt aedificares domum Sanctuarii. Scilicet noluit, quod ego aedificarem, quamquam ego desiderassem, sed elegit te vt aedificares. Causa huius electionis non fuit quasi Salomon melior futurus esset, quam Dauid, ideo aedificatio de manu sua acceptabilior esset, quam de manu Dauid, quia melior fuit Dauid valde, & pro merito Dauid habuit Salomonem quidquid habuit, sed quia Da-

uid fuit semper occupatus bellis, & non poterat vacare aedificationi templi, & Deus daturus erat pacem magnam omnibus diebus Salomonis, elegit potius Salomonem ad aedificandum, quam Dauid, vt patet supra 22. & Eccles. 48. & dicitur: Vt aedificares domum Sanctuarii, scilicet totum Sanctuarium. Nam accipitur hic domus large tam pro ipso templo, quod erat parietibus, & recto opertum, quam pro atrijs, quae erant in circuitu, quae solum habebant parietes, & non tectum, vt declaratum est 3. Reg. 7. Et erant ista atria quatuor, vt patet ibidem. Confortare, & perficere. Idest quamquam opus istud magnum videatur non paves propter hoc, sed confortare in corde tuo ad aedificandum, & perficere quia Deus dabit tibi opportunitatem perficiendi.

Quare Dauid admonuit hic Salomonem. Quasi. XXVII.

QVAERITUR circa dicta quare Dauid admonuit hic Salomonem. Na in eo quod admonuit totum populum erat ipse admonitus, cum ipse esset quaedam pars Israelitarum, & tamen omnes Israelitas admonuerat Dauid, vt patet in litera. Aliquis forte dicit, quod Dauid hortatus fuerat totum populum ad custodiam legis absente Salomone: nunc autem, quia ipse venit debuit ipse quoque moneri.

Sed dicendum, quod non fiat, quia in ista congregatione etiam Salomon erat cum alijs, eo quod Dauid fecerat congregari omnes principes Israel, & cum eis filios suos, vt patet supra in litera: esset ergo ibi Salomon, cum alijs filijs regis. Sed dicendum est, quod Salomon debuit admoneri specialiter, nec erat conueniens, quod ei cum toto populo fieret vnica admonitio. Pro quo sciendum, quod Salomon fuit hic admonitus de duobus: primum fuit de custodia legis, scilicet vt quereret Deum in corde perfecto, & animo voluntario, & istud erat principium. Secundum erat de aedificatione templi, & de isto dictum est, te elegit Deus vt aedificares domum Sanctuarii, confortare, & perficere. Debuit autem Salomon specialiter exhortari propter multa. Primo quia quamquam totus populus deberet habere aliqualem curam de aedificatione templi, Salomon tamen praecipuam habiturus erat, quia ipse curam habebat, & populus solum debebat eum adiuuare, & obedire in omnibus, quae iuberet, vt patet infra in litera. Debuit ergo ad ipsum tantquam ad principalem fieri specialis exhortatio. Secundum fuit propter dignitatem Salomonis, quia ipse iam erat vnctus in regem supra 23. Et nunc iterum vnctus est sec. c. tanta ergo veneratio ei soli dari debebat sicut toti populo. Tertium erat, quia exhortatio praecedens facta fuerat ad totum populum, Salomon autem non erat pars populi, eo quod rector politicae non est pars eius, sed est super politiam, & Deus non est pars vniuersitatis rerum, sed est super totam vniuersitatem, vt patet 12. Meta. Ad hoc ergo quod Salomon esset admonitus, oportebat ei fieri specialem admonitionem. Quartum erat, quia admonitio facta ad populum de obseruantia legis pendebat tota ex Salomone. Nam cum Salomon futurus esset rex post mortem Dauid, ex voluntate eius pendebat ordinatio populi. Ideo si ipse vellet, quod populus obseruaret legem, omnes hoc facerent saltem propter timorem: debebat ergo Salomon specialiter exhortari, quia exhortatio ad eum facta erat vtilior, quam quae fiebat ad totum populum.

De

De quibusdam verbis hic dictis à Dauid ad Salomonem, scilicet, scito Deum, &c. Quæst. XXVIII.

QUÆRITUR ulterius quare dixit hic Dauid ad Salomonem: Scito Deum patris tui, quia Deus Dauid erat Deus omnium Israelitarum, ideo vñ, qd de heret dici: Scito Deum absolutè, vel scito Deum Israel. Rñdendum, qd Deus vnus erat totius orbis, & Israelitarum, quamquam gentiles non colebant illū tanquam Deū, sed euannerunt in cogitationibus suis, & putantes se esse sapientes, stulti facti sunt, ita vt colerent similitudinem volucrum, & reptilium, & quadrupedum, vt patet ad Ro. 1. Inter Israelitas autē habebatur ille ab oibus in Deū, qui erat verus Deus, ideo idem erat Deus Dauid, & totius populi: scriptura tñ vitur istq modo loquēdi, quia interdum vocat Deū aliquarum personarum priuararum, sic patet Deut. 26. vbi ille, qui offerebat primitias debebat dicere sacerdoti cui offerebat: Prosteor hodie corā Dño Deo tuo. Sic Et Saul dixit ad Samuelem: Accepit populus meliores greges, & armēta de terra Amalec, vt offerrentur Dño Deo tuo: reliqua autē occidimus. 1. Reg. 15. Isti modi loquendi introducuntur aliqñ ad significandum singularitatem aliquam Dei ad personas, sicut Deut. 26. laicus dicebat sacerdoti prosteor hodie coram Dño Deo tuo, scilicet quia Deus erat familiarior sacerdotibus, quam laicis, eo qd illi ministrabant ei. Sic Et Saul dixit ad Samuelem, vt offerrentur Dño Deo tuo, scilicet quia Deus erat familiarior Samueli, cum esset propheta, cui loquebatur Deus, quam alijs de populo. Hic tñ non fuit iste modus, quia Dauid non diceret aliquid ad laudē sui ipsius, & tñ si ipse diceret Deū patris tui, scilicet qui familiaris est sibi, laudaret seipsum dicendo se Deo familiarem, ideo nō est intelligendum hoc modo. Sed dicēdum, qd Dauid dixit istud ad mouendum magis affectionem Salomonis erga Deum. Nam filij solent affici magis ad ea, que sequuntur patres sui, & sua progenies, quam ad ea, que sequuntur alij. Ideo dixit: Scito Deum patris tui, q. d. saltem ex hoc, qd iste Deus Israel fuit Deus patris tui, deberes eū sequi, & si non essent alię causę nimis vrgentes. Et ponitur hoc, quia est magna grauitas, & peccatum, qd filij recedant à Deo patrum suorum. Et pp hoc, qñ aliquando Deus conquirebatur de Israelitis, qd colerent idola, non solū dicebat, qd dereliquerant se, sed potius dicebat, qd dereliquerant Deum patrum suorum, & hoc dicebatur ad significandum maiorem grauitatē peccati, sic dñ 3. Reg. 9. qd si Israelitę non obseruarent legem Dei Deus faceret, qd templum destrueretur, & esset in fabulam, & proverbium, & qui transirent sibilarent, & dicerent: Quare Dñs fecit sic terrę huic? Et rñderetur, quia dereliquerūt Deū suū, qd eduxit patres suos de Aegypto. & sic est in alijs locis scripturę.

Dedit autē Dauid Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cenaculi, & cubiculorū in abditijs, & domus propitiationis, necnon & oīum, que cogitauerat atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros dom⁹ Dñi, & in thesauros sanctorum, diuisionumq; sacerdotaliū, & Leuitarum oīa opera domus Dñi, & in vniuersa vasa ministerij templi Dñi, aurum in pondere per singula vasa ministerij, argēti quoq; pōdus pro vasorum, & operum diuersitate, sed & in candelabra aurea, & ad

F lucernas, aurum pro mensura vniuscuiusq; candelabri, & lucernarum similiter, & in candelabra argentea, & in lucernas eorum pro diuersitate mensurę pondus argenti traditi. Aurum quoq; dedit in mensas propositionis pro diuersitate mensarū, similiter & argētum in alias mensas argenteas. Ad fuscinulas quoq; & phialas, & thuribula ex auro purissimo, & leunculos aureos pro qualitate mensurę pondus distribuit in leunculū, & leunculum. Similiter, & in leones argenteos diuersum argenti pondus separauit. Altari autē, in quo adolebatur incensum, aurum purissimū dedit, & vt ex ipso fieret similitudo quadrigę Cherubim extendentium alas, & velatium arcam fęderis Domini. Oīa inquit venerunt scripta manu Domini ad me, vt intel ligerem vniuersa opera exēplaris. Dixit quoque Dauid Salomoni filio suo. Viriliter age, & confortare, & fac, ne timeas, & ne pau eas. Dominus .n. Deus meus tecum erit, et non dimittet te, nec derelinquet, donec perficias oē opus ministerij domus Domini. Ecce diuisiones sacerdotum, et Leuitarum in omne ministerium domus Domini assistunt tibi, et parati sunt, et nouerunt tam principes, quam populus omnia pręcepta tua.

Dedit autem. Hic ponitur tertium huius cap. In quo tradidit Dauid Salomoni exemplar, & materiam ad oīa efficienda. Et dicitur: Dedit autem Dauid Salomoni filio suo descriptionem. Postquam Dauid admonuit Salomonem, vt custodiret legem, & edificaret templum Dñi dedit ei descriptionem oīum, que facturus erat, i. noīa omnium rerum, & partes, & figurę, que futurę erant in edificatione templi, & vasorum suorum dedit Dauid Salomoni. Porticus, & templi. Ponuntur in spāi ista quorū figuram Dauid dedit Salomoni. Vocatur hic templum strictē sola domus, in qua erāt vasa sacra, scilicet altare thymiamatis, & candelabra, & mensa propositionis. Nam ista erat domus clausa parietibus, & operata tecto, de quo magis in f. declarabitur. Porticus autē vocatur quoddam palatium, quod erat ante portam templi. Pro quo sciendum, qd templum erat quadrangulum, scilicet latera duo, scilicet meridiana, & aquilonare erāt longiora, q̄ alia duo, scilicet orientale, & occidentale, & erat vnica porta in toto templo, scilicet in latere orientali, & super portam istam pēdebat quedam pars tecti, vt istud spatium defenderetur ab imbris. Erant autem ibi dñę columnę pulcherrimę aue, quarum opus variū erat, de quibus patet 3. Reg. 7. Et ista pars, que erat ante portam vocabatur porticus ab ipsa porta, & figurę illius tradidit Dauid specialiter Salomoni, quia multa in porticu illa fieri deberent. Erat autē ista porticus magna, scilicet totam latitudinē parietis orientalis templi, vnde habebat in longitudine cubitos viginti, & in latitudine cubitos decem, vt patet 3. Reg. 6. Erant autem ista porticus inter portam templi, & atrium sacerdotum, tamen ad istam porticū accedebant, vnde & solus ambulabat semel per istam porticū, & ibi

circudederunt eum dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam. Io. 10. Et cellariorum. De istis cellarijs est dubium quid erant, aliqui putant, quod erant ista cellaria sub pavimento templi, scilicet quod pavimentum templi erat in plano. Et sub illo erant aliqua domus subterraneę, que vocantur celaria, eo quod celabantur ibi aliqua. Et dicunt, quod iste domus erant ad occultandum ibi aromata, eo quod iste confectioes melius referuntur in loco frigido, quam in calido, eo qd frigus constringit, & non permittit resolutionem, nec alterationem. Calidum autem resoluit, & alterat. Alij autem dicunt, qd ista cellaria erant domus factę in secundo tecto templi. Nam paries templi erat in valde magna altitudine, habebat .n. cubitos centum, & viginti, sicut dicitur seq. lib. capit. 3. Et tamen domus non erat vnica sine aliqua interpositione. Sed diuidebatur ista altitudo in tres domos, siue in tria pavimenta, & altitudo primę domus erat solum triginta cubitorum tertio Reg. sexto, manebant ergo nonaginta cubiti pro alijs duabus domibus, vel diuisionibus. Et prima istarum, que erat inferior, vocatur templum, & erat deaurata. Ibiq; erat sancta sanctorum, & alia pars anterior, in qua erant vasa sacra, scilicet altare thymiamatum, & mensa propositionis, & candelabrum. Duę autem domus superiores non vocabantur templum, nec fiebat in eis aliqua ministratio sacra, sed solum custodiebantur aliqua pertinentia ad templum. Et secunda pars istarum trium vocabatur cellarium, vel domus cellariorum, eo quod illa erat diuisa in multas particulas, secundum latitudinem, & longitudinē, & non secundum altitudinem. Et quęlibet pars illarum vocabatur cellarium, vel domus cellariorum, eo quod illa erat diuisa in multas particulas, secundum latitudinem, & longitudinem, & non secundum altitudinem. Et quęlibet pars illarum vocabatur cellarium. Ad quid autem essent ista cellaria, declarabitur infra in quadam quęstione. Et cenaculi. Cenaculum istud etiam dubium est quid sit. Dicitur enim proprie cenaculum a cenando. Est autem cenare commune ad omnem cibum quocunq; tempore sumatur, & sic vocatur cenaculum locus dispositus ad sumendū cibum, & tamen secundum consuetudinem Latinorum cenaculum vocatur quęcunq; domus magna. Nam in templo non erat aliquod cenaculum, scilicet in quo cenaretur. Ideo dicendum, quod cenaculum erat pars suprema templi. Nam sicut supra declaratum est, templum diuidebatur secundum altitudinem in tres domos, inferior illarum vocabatur templum, media autem vocabatur domus cellariorum, suprema autem vocabatur cenaculum, eo quod illa erat aliqua domus lata, que non erat occupata varijs rebus absconditis, sicut domus cellariorum. Aliqui putāt, quod cellaria erant aliqua domus parue in circuitu templi per latera, in quibus aliquid custodiebatur, & cenaculum eriam esset alia domus extra templum ad aliquem vsum, sed istud non est conuenienter dictum, quia omnia, que erant extra templum ponuntur infra cum dicitur, necnō omnium atriorum, & exedrarum per circuitum domus Domini, ergo videtur quod ea, que dicuntur hic, scilicet cellarium, & cenaculum erant intra templum, sicut supra declaratum est. Et cubiculorum in abditijs. De istis cubiculis dicunt quidam, quod erāt quedam domus extra templum per circuitum, in quibus dormiebant inuitores, & thesaurarij, & alij ministri templi, sed istud non videtur stare. Primo quia omnia, que ponuntur hic, videtur esse intra parietes templi, cum infra ponantur ea, que erant extra, cum dicitur necnon omnium atriorum, & exedrarum per circuitum domus Domini. Secundō patet, quia dicitur cubiculorum in abditijs, erat

Quid cenaculum.

Quid cubiculus.

id est in locis absconditis, & tamē si iste domus essent extra templum, non videretur esse in locis absconditis. Ideo videtur dicendum, quod ista cubacula erant intra templum, & forte subterranea, in quibus referuarentur aliqua, sicut aromata, & alię confectioes ad faciendum inde thymiamata, vt adoleretur in altari, & ad faciendum oleum vnctionis, quo vngebantur summi sacerdotes, & reges, & vestes sacerdotales, & vasa sacra. De aromatis autem, & alijs necessarijs ad istam confectioem, patet Exod. 30. Vel forte erāt in istis cubiculis aliqui sacerdotes, eo tempore, quo ministrabant, vt ibi manerent propitiores ad ministrandum, vel forte ista cubacula erant in domibus superioribus templi, scilicet in domo cellariorum, vel in cenaculo. Quidquid autem sit, potius videtur, quod ista cubacula erāt intra templum, quam exterius propter rationes suprapostas. Et domus propitiationis. Ista erat domus sancti sanctorum. Et vocatur domus propitiationis, quia ibi erat arca, & propitiatorium, quod erat super illam. Nam propitiatorium est opertorium arce, vel vocatur domus propitiationis, quia ibi fiebat propitiatio, id est remissio peccatorū. Pro quo sciendum, qd semel in anno die decima Septembris erat festum propitiationis, quod vocabatur festum propitiationis, & expiationis: propitiationis quidem, quia Deus illa die propitiabatur peccatis Israelitarū: expiationis autem, quia peccata Israelitarum expiebantur, id est mundabantur illa die: fiebat enim emundatio sic, quod summus sacerdos immolabat vnum hircum pro peccato, & alia animalia, & introducebat in crateris sanguinem in sancta sanctorum, & aspergebat contra arcam, & tunc Deus propitiabatur peccatis Israelitarum, vt patet Leuit. 16. & ad Hebr. 9. Et sic sancta sanctorum vocabatur domus propitiationis, quia propitiabatur Dominus peccatis Israelitarū per asperionem sanguinis factam ibi. Ista domus erat intra templum, quod sñ longitudinem diuisum erat in duas partes, & pars anterior erat in longitudine maior quam domus interior, quia domus anterior habebat quadraginta cubitos, & domus interior viginti, domus anterior vocabatur sanctum, & ibi erat altare thymiamatum, & candelabrum, & mensa propositionis, & sacerdotes minores introibant quotidie in domum istam ad faciendum ibi ministeria, domus autē interior erat sancta sanctorum, in qua erat arca fęderis, & ista vocatur domus propitiationis, in quam nullus intrabat nisi summus sacerdos semel in anno ad Hebr. 9. Necnon omnium, que cogitauerat. Id est nō solum dedit Dauid Salomoni descriptionem predictorum, sed etiam omnium aliorum, que cogitauerat pro edificatione templi, in Hebręo dicitur. Omnia, que fuerunt in spiritu suo. Et idem est, quia ea, que homo cogitat, in spiritu suo sunt. Atriorum, & exedrarum per circuitum. Etiam dedit sibi descriptionem atriorum, & exedrarum. Atria enim erant in circuitu templi. Pro quo sciendum, quod templum erat domus clausa parietibus, & tecto, & in circuitu illius erat quidam murus claudens totum templum, & inter murum illum, & parietes templi erant magna spacia, & illa vocantur atria. Erant enim quatuor atria, scilicet quatuor partes in illo spatio diuise ante portam templi. Vnum erat atrium sacerdotum, in quo erat altare holocaustorum, & sacerdotes faciebant ibi sacrificia, & alias cęremonias. Secundum erat atrium virorum mundarum. Tertium erat atrium mulierum mundarum. Quartum erat atrium virorum immundorum, & mulierum immundarum, & gentilium. De quibus declaratum est tertio Reg. septimo. Exedre vocantur quedam domus, que erant in circuitu templi coniunctę lateribus eius. Pro quo sciendum, quod templum erat

erat quadrangulum, & habebat vnicam portam, scilicet in latere orientali. Et in illo erat porticus, scilicet spatium magnum longitudinis viginti cubitorum, & latitudinis decem, ut patet tertio Reg. 6. In alijs autem lateribus erat clausum templum, scilicet quod iuxta latera erat domus, que vocantur exedre, & in istis erat thesaurus templi, ut dicitur hic in litera, etiam ibi manebant sacerdotes, & Levitæ omnium officiorum eo tempore, quo ministrabant, ut patet supra nono. Et omnium istarum tradidit David descriptionem Salomoni. *In thesauros domus Domini, & in thesauros sanctorum.* Id est iste exedre erant pro thesauro domus Domini. Istud enim erat principale, & tamen præter hoc etiam erant ibi Levitæ, & sacerdotes eo tempore, quo ministrabant. Et dicitur in thesauros domus Domini, & thesauros sanctorum, quia in templo Domini quidam erant thesauri sacri, & alij non erant thesauri sacri. Vasa, que sanctificata erant ad ministrandum in eis, quia ista consecrata erant oleo vntionis dicebantur sancta. Nam quando fabricatum fuit tabernaculum, Moyses aspersit oleo vntionis ipsum Sanctuarium, & vasa eius: Exod. 31. sic necesse erat nunc, quod omnia vasa in quibus ministrabatur, essent sanctificata. Sic etiam erat de vestibus sanctis, in quibus ministrabant sacerdotes. Et omnia ista vocabantur thesauri sanctorum, id est rerum sanctificatarum. Alij erant thesauri non sanctificati, ut aurum, & argentum in massa, & alia, que offerebantur, & non erant redacta in vasa sacra nec in vestes, & isti vocabantur thesauri domus Domini, quasi dicat, nihil aliud sanctum habebant, nisi quæ erant thesauri domus Domini, & tamen consecrati non erant, & vtrique thesauri erant in exedris, quia isti custodiebantur à Levitis thesaurarijs. In hebreo dicitur. *Ambulacra in circuitu.* Vbi nos dicimus exedras per circuitum, & idem est, quia iste exedre erant per totum circuitum templi præterquam in latere orientali, quia ibi nulla exedre erant, sed sola porticus, & sic si qui veller ambulare per circuitum templi deberet ambulare per circuitum exedrarum. *Divisionumque sacerdotum, & Leviticarum.* Id est dedit David Salomoni descriptionem divisionum sacerdotum, & Leviticarum. Iste divisiones sunt, que habentur supra 24. & 25. & 26. Nam fuerunt posite sortes viginti quatuor inter sacerdotes ad ministrandum per vices suas inter Levitas. Etiam inter catores posite fuerunt totidem sortes 25. inter ianitores autem, & thesaurarios posite fuerunt alie sortes supra 26. & omnes istas dedit David Salomoni in scripto, scilicet qui Levitæ erant in vna sorte, & qui in alia, & sic de sacerdotibus, ut maneret semper distinctio sortium, que facta erat. Ex hoc apparet, quod ista facta sunt post illa, quæ habentur supra de ordinationibus sacerdotum, & Levitarum, quia aliàs non potuisset dare nunc David Salomoni istam descriptionem. *In omnia opera domus Domini.* Intelligitur de sacerdotibus, & Levitis, scilicet quod divisiones eorum erant ad omnia opera domus Domini, id est ad hoc, quod ministrarent in omnibus operibus Sanctuarij, quia omnes ministraciones Sanctuarij erant distributæ per istam sortem sacerdotum, & Levitarum. *Et in vniuersa vasa ministerij templi Domini.* Id est dedit descriptionem pro omnibus vasis Sanctuarij, scilicet quot vasa futura erant, & cuius figuræ, & quantum de auro, & argento expendi debebat in quolibet eorum.

Aurum in pondere per singula vasa ministerij. Id est determinavit David ipsi Salomoni in singulis vasis ministerij quantum de auro pondendum erat in quolibet, & non intelligitur de omnibus vasis, quia non erant omnia vasa templi aurea, sed intelligitur de illis

vasis, quæ debebant esse aurea, quod determinavit de illis quantum de auro ponendum esset in quolibet.

Argenti quoque pondus pro vasorum, & operum diversitate. Id est in vasis argenteis David designavit Salomoni quantum in quolibet eorum de argento ponendum erat, secundum diversitatem operum, ad que erant vasa. Nam quandam ministracionem requirebant maiora vasa, quam alia, & secundum hoc ponebatur in eis magis, vel minus de argento, erant autem ista vasa ad libamenta. Nam vinum, oleum, & similia, & sal, & thus, que erant libamenta requirebant multa vasa, in quibus tenerentur, & portarentur ad altare, ideo Exod. vigesimo quinto, ubi ponitur de istis vasis aureis, & argenteis, dicitur quod erant ad liba fundenda, id est ad ponenda libamina sacrificiorum. Etiam requirebantur vasa pro candelabris, & mensa propositionis, & multis alijs ministracionibus. Et omnia ista erant de auro, vel argento. Nam ænea pauca vasa erant nisi illa, in quibus ponebantur prunæ, & cineres altaris. Et cum quibus movebantur prunæ, & ligna, quæ erant in altari. Ista enim erant ænea, ut patet Exod. 17. *Sed & ad candelabra aurea, & ad lucernas earum.* Candelabrum erat in templo de auro, & etiam de argento. Pro quo sciendum, quod in tabernaculo Moyse, quod factum est in deserto, iussit Deus fieri vnicum candelabrum. Cuius figura ponitur Exod. 25. & istud erat de auro. Et erat in anteriori parte tabernaculi, que vocabatur sancta ad partem meridiana ante velum sancti sanctorum: Exod. 26. Nunc autem in templo Salomonis erant multa candelabra, eo quod templum istud erat valde maius, & solennius, quam tabernaculum Moyse, unde erant in eo multo plura vasa, quam in tabernaculo Moyse: Nam tertio Reg. 7. ponuntur decem candelabra, quinque ad latum meridianum, & quinque ad latum aquilonarem. Et dicitur hic, quod datum erat aurum, ad candelabra aurea, secundum mensuram candelaborum, Etiam datum est aurum pro lucernis. Nam lucernæ non erant factæ de cæra, vel de adipe, cum in Sanctuario nihil tale cremaretur, sed solum oleum. Vocantur autem hic lucernæ vascula parva de auro, in quibus ponebatur oleum, & quia in quolibet candelabro erant multa talia vascula, dabatur aurum pro candelabris, & pro lucernis.

Aurum pro mensura vniuscuiusque candelabri, & lucernarum. Id est dedit David pro omnibus candelabris aureis aurum quantum necessarium erat, & pro lucernis earum distribuendo vnicuique secundum mensuram suam, scilicet quod non erant omnia candelabra æqualia, quia aliqua essent præcipua inter alia, & illa essent maiora.

Similiter & in candelabris argenteis, & lucernis eorum. Multa erant candelabra quædam de auro, & quædam de argento propter magnam solennitatem, & honorem templi, & ista etiam erant inæqualia, unde in quibusdam ponebatur magis de argento, quam in alijs. *Pro diversitate mensuræ.* Scilicet non erant omnia candelabra æqualia, ideo secundum diversitatem mensuræ ipsorum dabatur magis, vel minus de argento, In hebreo dicitur.

In servitium candelabri, & candelabri. Vbi nos dicimus pro diversitate mensuræ, & idem est. Nam dicebatur esse argentum in servitium candelabri, & candelabri, id est ad necessitatem cuiuscumque candelabri. Et dicitur candelabri, & candelabri, quia vnum erat maius, & aliud minus, & secundum diversitatem mensuræ dabatur magis, vel minus de auro, & argento. *Pondus argenti tradidit.* Potest intelligi dupliciter: vno modo, quod David dedit pondus argenti, scilicet

pro omnibus istis candelabris dedit tantum de argento, & de auro quantum necessarium erat pro eis. Aliiter potest intelligi, quod dedit pondus argenti, id est, designavit, scilicet, quantum de auro, & argento deberet poni in quolibet candelabro, & tamen quod ipse non dederit istud argentum. Sed quid istorum verius sit, declarabitur infra in quadam questione.

Aurum quoque dedit in mensa propositionis. Id est, dedit aurum quantum necesse erat ad hoc, quod haberet mensa propositionis. Pro hoc autem considerandum est, quod vocabatur mensa propositionis quædam mensa, in qua erant panes propositionis. Erant autem isti panes duodecim magni, qui fiebant quolibet sabbatho a Sacerdotibus sine fermento, & ponebantur super mensam illam, & manebant ibi septem diebus usque ad aliud sabbathum, & tunc tollebantur a Sacerdotibus, & ponebantur alijs duodecim recentes, & illos oblatos comedebat soli Sacerdotes. Isti panes ponebantur in templo super mensam in memoriam duodecim tribuum Israel, & quia proponebantur panes ibi, vocabatur ista mensa propositionis. De his declaratum est satis supra 23. in quibusdam questionibus. Ista mensa propositionis non erat de auro, sed de lignis setim, & tamen erat operata laminis aureis propter decorem, & habebat labrum aureum, & in illo coronulas, ut patet Exo. 25. Et dedit David aurum pro ista mensa.

Pro diversitate mensuræ. Id est, quantum necessarium erat secundum mensuram ipsius mensæ, quia mensa erat certæ quantitatis, & secundum illam dabatur aurum sufficiens.

Similiter & argentum in alias mensas argenteas. Præter mensam propositionis erant alie mensæ, & ille erant argenteæ. Nam mensa propositionis debuit esse preciosior alijs, eo quod ista pertinebat ad principalem ministracionem. Aliæ autem erant ad alias ministraciones minus principales, nec fit mentio in vasis Tabernaculi Moyse, nisi de mensa propositionis. Hic autem ponuntur multe mensæ argenteæ præter mensam propositionis, quæ erat aurea. Et sciendum quod istud factum est propter maiorem solennitatem, & honorem templi, & maiorem necessitatem quæ in Tabernaculo Moyse: unde multa alia vasa erant in templo, quæ non fuerunt in Tabernaculo. Erant enim in Tabernaculo vnicum candelabrum. Exo. 25. & ponebatur illud in latere Meridiano Tabernaculi ante Sancta sanctorum. Exo. 26. Et tamen in templo Salomonis erant decem candelabra, ut patet 3. Regum 6. Ita erat de istis mensis, & etiam ad ponendum super eas vasa aurea, & argentea. Nam Sacerdotes egebant multis vasis aureis, & argenteis ad ministrandum coram Domino intra templum, & ista ponebantur super mensas argenteas, ut essent in loco mundo, & honorabili, & vocantur mensæ argenteæ, id est, operatæ laminis argenteis. In hebreo habetur. *Et auro pondus pro mensis, & ordo mensæ, & mensa.* Vbi nos dicimus aurum quoque dedit in mensam propositionis pro diversitate mensuræ. Similiter, & argentum in alias mensas argenteas. Et ad idem redit. Nam dicitur, & auro pondus pro mensis, scilicet, quod David dederat ad certum pondus de auro pro mensis, quia pro mensa propositionis dedit certam quantitatem auri, & pro alijs mensis certam quantitatem argenti. Et dicitur: & ordo mensæ, & mensa, id est, ordo magnitudinis erat inter mensam, & mensam, & secundum hoc dabantur partes inæquales de auro, & argento pro mensis.

Ad fuscinas quoque, & phialas. Etiam dedit David aurum pro istis vasculis. Erant enim ista vasa candelaborum. Dubitant enim aliqui, quæ erant istæ fuscinæ, & putant quidam, quod essent instrumenta.

Alph. Toss. in lib. I. Paralip.

ta ad monendum carnes in olla, sicut dicitur 2. Reg. 2. quod puer Sacerdotis habebat fuscinulam tridentem in manu sua, & mittebat eam in ollam caldaria, & tollebat sibi de carnibus quidquid lenabat fuscinula. Sunt autem fuscinule isto modo instrumenta altaris holocaustorum, eo quod quædam partes carnum, quæ cremabantur in altari coquebantur in ollis, caldarijs, & lebetibus, ut comederent inde Sacerdotes, & etiam offerentes, quia ille erant carnes sacræ. Sic ponitur Exodi vigesimo septimo, facies in vltus eius lebetes ad suscipiendum cineres, & forcipes atque fuscinulas, & loquitur ibi de alrari holocaustorum: hic tamen non potest accipi sic, quia istæ fuscinule erant de auro purissimo, ut patet in litera, & tamen vasa altaris holocaustorum non erant de auro, sed ænea, ut patet Exodi vigesimo septimo, scilicet, omnia vasa eius ex ære fabricabis. Sed dicendum est, quod istæ fuscinule erant vasa candelaborum, quæ candelabra erant de auro: inter quæ erant fuscinule, quædam instrumenta, in quibus lychnum combustum ponebatur, ne faceret immundum ipsum templum si spargeretur per varias partes eius, & cum collectus esset multus cinis lychnorum in istis vasculis ponebatur extra templum. Et vocantur ista vasa fuscinule, de fuscis a. um, quia erat fusca, id est, nigra propter nigredinem lychnorum, quæ ponebantur in eis, & ponuntur inter vasa tertio Regum septimo, scilicet. Lucernas desuper aureas, & forcipes aureas, & hydrias, & fuscinulas, & phialas. Forcipes vocabantur instrumenta, quibus tollebatur lychnum combustum, ut lucerna arderet, & non caderet in oleum, quia redere eum immundum. Sic etiam forcipes erant instrumenta altaris holocaustorum, ut patet Exodi vigesimo septimo, & tamen ille forcipes erant æneæ, & iste erant aureæ. Hydriæ erant vasa magna de auro, in quibus obleruabatur oleum ad ponendum in lucernis candelaborum. Phialæ erant vasa minora, in quibus accipiebatur oleum de hydrijs ad ponendum in lucernis, & ponuntur ista vasa tam hic quam 3. Reg. 7. inter vasa candelaborum.

Et thuribula ex auro purissimo. Thuribula erant vasa, in quibus servabatur thus. Et ista erant pro altari thuribulum, quia in illo cremabatur thus. Quid erat thuribulum.

Et leunculos aureos. Fecit etiam leunculos de auro, ut ista litera significat, & tamen non videtur ad quid essent isti leunculi, quia in Sanctuario non erat vltus leunculorum, cum non essent vasa ad ministrandum, ideo forte fuit hic variatio literæ nostræ ex æquiuocatione nominis Hebraici, sicut infra dicitur in quadam questione.

Pro qualitate mensuræ distribuit pondus in leunculum, & leunculum. Id est, erant multi leunculi aurei inæquales, & pro quolibet eorum dedit certam quantitatem auri secundum magnitudinem suam. Similiter, & in leones argenteos diversum pondus argenti separavit. Erant etiam leones argentei, qui verè erant vasa, & non leones, quamquam litera nostra vocet eos leones, & pro quolibet eorum diversum pondus argenti dedit secundum magnitudinem suam.

Altari quoque, in quo adolebant incensum aurum purissimum dedit. Duo altaria erant in Sanctuario, vnum erat altare holocaustorum, scilicet, in quo fiebant oia sacrificia, & istud erat eneu, & erat extra templum in atrio eius. Aliud erat altare thymiamatis, & istud erat paruum, & de lignis setim, opertum tamen erat laminis aureis, ideo dicebat esse de auro purissimo. Quia laminæ ille, quibus operiebatur, erant de auro purissimo, & in isto altari cremabatur quotidie thymiamatis, scilicet, in aurora, & vespere, quando disponebantur lucernæ in candelabris, ut patet Exo. trigesimo.

Et ex ipso fiet similitudo quadriga Cherubim extenden-

Omnia inquit, venerunt scripta manu Domini ad me.

Et intelligere vniuersa opera exemplaris. Idest, non poteram intelligere omnia opera exemplaris, idest, templi exemplari.

Totum in scriptura manus Domini super me fuit commemoratum opus edificationis.

Dixitque David filio suo. Postquam posuit David omnia opera, quae facturus erat Salomon in templo dixit iterum ad eum per modum admonitionis, quod confortaretur ad faciendum haec.

Viriliter age, & confortare. Quasi dicat, ad foemina pertinet cuiusque labori succumbere, & formidare.

Ne timeas, & ne pauas. Scilicet, quamquam sit ista magnitudo operis per te expedienda non timeas tantum laborem, quia poteris complere illum.

Domine Deus meus tecum erit. Scilicet, adiuuabit te ad faciendum haec, & sine magno labore poteris illa complere.

Et non dimittet te, nec derelinquet donec perficias omne opus ministerij domus. Idest, non cessabit te adiuuare quousque compleas omnia haec, ideo de adiutorio illius confidens non timeas laboris magnitudinem.

ne non, & sic dimissio Dei aliquando potest esse non mala, & tamen nemo dicitur derelictus nisi male. Et cum dicitur, donec perficias omne opus ministerij, non est, quod postquam Salomon perficeret templum, quod Deus dereliqueret eum, quia ista dicitur, donec solum ponitur hic, ut inducat negationem, & non ut aliquid affirmet.

Ecce diuisiones Sacerdotum, & Leuitarum. Postquam posuit David laborem quem susceperat erat Salomon, ponit hic adiutores eius, & dicit, quod Sacerdotes, & Leuitae adiuuarent eum in omnibus istis operibus ministerij. Et vocantur diuisiones Sacerdotum, & Leuitarum ille, quae factae sunt supra 24. & 25. & 26.

In omne opus ministerij domus Domini. Ista litera potest legi dupliciter: vno modo cum precedenti, alio modo cum sequenti. scilicet cum illo verbo assistent tibi. Accipiendo primo modo est sensus diuisionis Sacerdotum, & Leuitarum in omne opus ministerij. I. diuisiones Sacerdotum, & Leuitarum, quae sunt factae ad omne opus ministerij domus Domini. scilicet omne ministerium, quod fiebat in domo Domini fiebat per istos Sacerdotes, & Leuitas, qui erant diuisi in sortes. Nam quaedam diuisiones erant pro Sacerdotibus, aliae pro cantoribus, aliae pro ianitoribus, thesaurariis, & praefectis atque iudicibus.

Et parati sunt. Idest, ex nunc parati sunt ad faciendum omnia, quae iusseris eis circa istam edificationem.

Et nouerunt tam principes quam populus facere omnia praecpta tua. Hic dat in adiutores Salomoni omnes principes populi, & ipsum populum, scilicet, quod omnes facerent mandata eius. Nam nunc congregati erant principes, & populus, & David adiuuauerat

nuerat eos, ut adiuuarent Salomonem in opere templi, & ipsi prompti erant hoc facere.

Quomodo David dedit descriptionem Salomoni porticus, & templi. Quae I.

Quaeritur ulterius circa illud quod supra dicebatur, quod David dedit Salomoni descriptionem porticus, & templi, & omnium aliorum, quomodo potuit ei dare istam descriptionem?

Dicendum tamen est, quod hoc non stat, quia non auderet David ex corde suo fabricare templum Dno sic, vel sic, quae neciret, an illud placeret Deo. Sed fuit hoc per reuelationem Dei, ut ipsi Iudei intelligerent, quod omnia, quae fierent in templo essent Deo accepta. oportuit, quod Deus declararet qualiter volebat illa fieri: Et ad hoc declarauit primo, in quo loco sibi templum fabricare deberet. Et ad hoc ostendit aream Ornam Iebusei, & hoc fuit mittendo ignem de coelo super sacrificia, quae obtulit David ibi supra 21. Et nunc intellexit David, quod Deus volebat ibi sibi fabricari templum, & ait: Haec est domus Dei, & altare in holocaustum Israel supra 22. Declarauit etiam Deus qualiter fabricari deberet templum, & singulas partes eius atque vasa, & istud dedit in scripto ipsi David, ut patet supra in litera. & omnia venerunt ad me scripta de manu Dei, ut intelligerem omnia opera exemplaris.

Sciendum autem, quod ista descriptio data est Salomoni, ita quod primo scriptae fuerunt omnes partes Sanctuarii, & vasa eius, ut nihil omitteretur. Etiam fuit descripta magnitudo cuiuscunque istorum, ne erraretur circa magnitudinem debitam. Etiam fuit dictum, de qua materia quodlibet istorum esse deberet, & credendum est, quod figurae istarum rerum fuerint descriptae, ne Salomon haberet occasionem errandi in his, & per istam descriptionem sic completam fabricandum erat totum opus Sanctuarii.

De opere templi. Quae II.

Quaeritur ulterius circa ea, quae ponuntur hic de opere templi. Et sciendum, quod hic ponuntur aliqua partes templi, & aliqua vasa, & in omnibus his consideranda est figura. Et primo pro aliquali declaratione eorum, quae dicuntur hic, ponitur in breui figura totius templi cum atrijs suis, deinde ponebat figuram aliquorum valorum, de quibus hic dicitur, quamquam non inferatur hic figurae istarum figurarum, quia de his habitum est, tertio Regum sexto, & septimo. Et ibi videntur.

Descriptio templi.

Circa primum sciendum, quod templum Domini large dictum diuisum est in duas partes principales, scilicet, in templum, & in atrium. Templum erat domus habens quatuor latera, & tectum. Atrium erat quoddam magnum spacium clausum muro in circuitu templi, ita quod templum includebatur intra illum murum, & inter murum, & latera templi ex omni parte erant magna spacia, quae vocabantur atria. De templo primo dicendum, quod erat domus quadrangula, ita quod duo latera, scilicet, Meridionale, & Aquilonare erant longiora, quam Orientale, & Occidentale, ideo longitudo erat ab Oriente in Occidentem, & latitudo a Meridie in Aquilonem. Erat autem longitudo sexaginta cubitorum, & latitudo viginti, & altitudo erat centum, & viginti cubitorum, ut patet sequenti lib. capitulo tertio, & tertio Regum sexto, & sic erat facta ista domus in altitudine. Diuidebatur in tres partes, ita quod essent tria pauimenta, & altitudo primae domus, quae habebat pauimentum in plano super terram erat triginta cubitorum, tertio Regum sexto. Et ista vocatur templum, & propter hoc de ista sola fit mentio ibi. De alijs autem duabus superioribus raro fit mentio in scriptura, eo quod in illis non fiebat aliqua ministratio sancta, & istae tres domus erant aequales secundum longitudinem, solum autem differebat per altitudinem. Prima domus inferior, quae erat templum, erat diuisa in duas partes secundum longitudinem, quae erat ab Oriente in Occidentem sexaginta cubitorum, & diuidebatur per unum parietem intermedium. Incipiebat autem domus prima a parte Orientali ubi erat porta templi, quae unica erat, & habebat ista domus quadraginta cubitos longitudinis, & ista vocabatur sancta, in qua erat altare thymiamatis, & candelabra aurea, & argentea, & mensa propositionis, & alia vasa ad ministrandum: in istam domum introibant quotidie Sacerdotes ad cremandum thymiamata, & disponendum lucernas in candelabris, & ad ponendum panes propositionis in mensa. Secunda domus erat in parte Occidentali templi habens viginti cubitos in longitudine, & tantumdem in latitudine, & ista erat Sancta sanctorum, in qua erat Arca foederis, & duo Cherubim de lignis oliuarum, & habebat qui libet decem cubitos in longitudine alarum. Erant autem istae domus factae de lapidibus, & tamen erant operatae lignis cedrinis, & desuper laminis aureis tam in pauimento, quam in parietibus, & tecto. In parietibus autem erant fenestrae obliquae, ut templum non esset obscurum: ista enim est figura templi quantum ad domum inferiorem, quae vocatur templum. Manent autem duae domus superiores, & vna erat super aliam, & de istis non habetur in Scriptura certitudo mensurae. Constat autem, quod habebant ambe simul in altitudine nonaginta cubitos, quia tota altitudo parietum templi erat centum viginti cubitorum sequenti lib. cap. tertio, & domus inferior iuxta terram erat altitudinis cubitorum triginta tertio Regum sexto, ergo duae superiores habent nonaginta cubitos altitudinis, & tamen an essent aequales altitudine, vel non, non apparet. Quidam enim putant, quod domus superior habebat in altitudine cubitos sexaginta, quia sequenti libri capitulo tertio dicitur: Longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, sed isti errant, quia longitudo omnium istarum trium domorum eadem erat, & considerabatur per planum, ideo potest dici, quod istae duae domus erant aequales in altitudine, ita quod quaelibet haberet quadraginta quinque cubitos. Prima istarum duarum vocabatur domus cellariorum, quae ponitur hic in litera, eo quod ibi erant multa spacia separata, in quibus reponebantur multa pertinentia ad templum, de quibus infra dicitur. Domus superma vocabatur cenaculum, quia erat domus spaciola non habens diuisiones multas ad reconduendum aliquid, sicut domus cellariorum. Ista duae domus habebant pauimenta de trabibus, quae extendebantur a latere Meridiano in Aquilonare, & transibant per parietes templi, & prominebant extra parietes templi, & vtraque quinque cubitis, & super illa capita trabum fiebant tabulata in circuitu templi per tria latera. Nam tectum primae domus inferioris, quae erat triginta cubitorum altitudinis, habebat trabes pro fundamento, quae prominebant per latus Meridianum, Aquilonare, & Occidentale, & super illas fiebat primum tabularum extra parietes

parietes templi. Super trabes secundæ domus fiebat similiter secundum tabulatum, & super trabes terciæ domus tertium tabulatum, & sic de omnibus istis erat idem modus, & erant ista tabulata in circuitu totius templi, nisi in latere Orientali, eo quod ibi erat porticus, & non pendebat super ea aliqua tabulata, ne tollerent pulchritudinem porticus. Erant autem facta ista tabulara ad fortitudinem, & defensionem domus, quia ista erant propugnacula si hostes venirent ad pugnandum contra templum, poterat inde defendi: in istis autem duabus domibus superioribus quid erat, non apparet, & tamen de hoc magis infra dicitur. In suprema parte parietum templi erant moenia pulchra, & vites quasi aureæ, de quibus magis dictum est tertio Regum sexto. Ista pertinent ad figuram templi. Extra templum erant atria, & erat quidam murus in circuitu totius templi claudens magna spacia inter se, & parietes templi, & ista spacia vocabantur atria. Sciendum autem, quod intra istum murum iuxta latera templi per totum circuitum eius, erant quedam domus parue coniunctæ tribus lateribus templi, scilicet, Meridiano, Occidentali, Aquilonari. Et istæ non permittebant quemquam accedere ad illa latera templi, in latere autem Orientali non erant aliquæ domus, quia ibi erat ianua templi, & porticus, & istæ domus vocabantur exedrae, in quibus teruebantur thesauri Sanctuarij, & etiam manebant ibi Sacerdotes, & Leuitæ eo tempore, quo ministrabant. Nam ministri non dormiebant extra templum, eo quod tam per noctem quam per diem ministrabant, ut patet supra nono, in parte autem Orientali templi erat maius spacium intra murum atrij, & templum, quàm in alijs partibus, & ibi erant atria. Nam distincta erant quatuor atria intra illum murum. Vnum erat atrium Sacerdotum, quod erat circa portam templi, & ibi Sacerdotes ministrabant. Nam ibi erat altare holocaustorum, & omnia vasa eius, & fiebant omnia sacrificia. Erat aliud atrium laicorum, qui erant mundi, & tertium atrium mulierum mundarum, & quartum atrium virorum immundorum, & mulierum immundarum, & gentilium. Ista quatuor atria erant quatuor spacia diuisa parietibus intermedijs, & non habebat tectum, & ad ista loca conueniebant viri, & foeminae ad orationem, & ad audiendum verbum Dei, & erant ad partem Orientalem templi, eo quod ibi erat porta, & ab illa parte orabant contra partem Occidentalem, in qua erat Sancta sanctorum. Omnia ista atria, & exedrae claudebantur vno muro altissimo, in quo erant porte quatuor per quatuor ventos coeli, scilicet, ad Orientem, Occidentem, Meridiem, & Austum, & in istis quatuor portis custodiebant ianitores templi, ut patet supra nono, & vigesimo sexto. Ista erant in breui figura templi, & atrij: secundum erat de figura vasorum. Et dicendum, quod in templo erant principalia vasa ista, scilicet, altare holocaustorum, altare thymiamatum, Arca foederis, mensa propositionis, & candelabrum. Reliqua autem erant vasa, quæ subserviebant istis, scilicet, quedam pro altari holocaustorum, & quedam pro candelabro, & sic de ceteris. Figura autem altaris holocaustorum fuit in Tabernaculo Moyfi, secundum quod habetur Exodi vigesimo septimo. Sed in templo aliquantulum mutatum est. Nam altare quod fecit Moyfes erat de lignis setim, & opertum lamina aeneis: Exodi vigesimo septimo. Altare autem, quod fecit Salomon erat totum æneum, & erat maius, scilicet, cubitorum viginti in longitudine, & totidem in latitudine, & decem in altitudine, ut patet sequenti lib. cap. quarto. Figura altaris thymiamati-

De distinctione atriorum.

tum in Tabernaculo Moyfi fuit, sicut habetur Exodi trigesimo. In templo autem Salomonis non legitur fuisse alterius figuræ, ideo credendum est, quod eiusdem figuræ fuerit, sola autem materia mutata est, & magnitudo. De materia autem patet, quia altare thymiamatum, quod fecit Moyfes erat de lignis setim: Exodi trigesimo. Et altare thymiamatis in templo Salomonis erat vestitum cedro tertio Regum sexto. Etiam credendum est, quod esset maius quantitate, eo quod in templo Salomonis omnia vasa fiebant maiora. Cuius causa declarata est ibi. Arca non erat alterius figuræ in templo Salomonis, quàm in Tabernaculo Moyfi, quia eadem Arca numero erat, nec fuit postea facta alia quamquam ista perierit. Figura mensæ propositionis, quæ erat in Tabernaculo Moyfi habetur Exo. trigesimo quinto, & non legitur fuisse alterius figuræ illa, quæ fuit in templo Salomonis, ideo credendum est, quod fuerit eiusdem figuræ, esset tamen maior in quantitate. Nam nunc David dedit multum aurum pro illa. Et erant præter illam, aliæ mensæ argenteæ in templo, ut patet supra in litera. Figura autem candelabri erat in Tabernaculo Moyfi, quæ habetur Exodi vigesimo quinto, & non legitur alia fuisse figura in candelabris templi Salomonis, ideo eiusdem figuræ essent, fuit tamen vnicum candelabrum in Tabernaculo Moyfi in latere Meridiano Tabernaculi: Exodi vigesimo quinto, & vigesimo sexto. In templo autem Salomonis fuerunt multa candelabra, quia decem ponuntur tertio Regum septimo, quorum quinque erant ad latus Meridianum, & quinque ad Aquilonare. Ista erant vasa principalia, sed præter hæc erant alia vasa minus principalia, scilicet, vasa altaris holocaustorum, quæ multa erant, & erat vnum quod subserviebat omnibus alijs, scilicet, labrum æneum, in quo lauebantur Sacerdotes, quod fuit in Tabernaculo Moyfi: Exodi trigesimo, & antequam Sacerdotes ministrarent lauebant ibi manus, & pedes Exodi trigesimo, & loco huius erat in templo Salomonis quoddam vas magnum in modum hemisphaerij, quod vocabatur mare æneum. Et erat super duodecim boues æneos. De cuius fabricatura patet 3. Regum septimo, Erant etiam alia vasa, quæ vocabantur lures, quæ erant plena aqua ad abluendum carnes sacrificiorum. Et erant decem lures: habebat autem quilibet luter sedem pulchram æneam, de quarum figura, & magnitudine habetur 3. Regum 7. Erant etiam alia vasa altaris holocaustorum, scilicet, & fuscinae, & forcipes, & ignium receptacula, ut patet Exodi vigesimo septimo. Lebetes erant quedam vasa ænea ampla aliquantulum concava, in quibus recipiebantur cineres de altari. Nam in altari holocaustorum cremabantur multa ligna, & carnes animalium, & fiebant multi cineres, & illa efferebantur de templo a Sacerdotibus in istis lebetibus, ut patet Exo. 27. Fuscinae erant instrumenta, quibus carnes in olla mouentur, & contrahuntur, ut patet 2. Reg. 2. Et istæ erant propter carnes sacrificiorum, quæ coquebantur in atrio templi. Nam quedam partes carniū coquebantur, & alia cremabantur in altari. Forcipes erant tenacula, scilicet, quedam instrumenta fabricatorum, quibus ferrum tenetur quando est ignitum. Et istæ erant necessariae in Sanctuario, ad hoc, quod Sacerdotes mouerent carbones, & ligna in altari ne manibus tangerent ignem. Sic patet Isa. 6. cum dicit, quod vnus de Seraphim tulit calculum de altari forcipe, & tetigit labia Isaia, & sic vbi, quod forcipes erant ad tenendum calculos, id est, carbones. Ignium receptacula erant quedam instrumenta lata, & concava, in quibus tollebantur prunæ de altari holocaustorum, & ponebantur

tur super altare thymiamatum, & desuper fundebatur thymiamata, & cremabatur, ideo ista vasa vocantur aliquando thuribula, quia in eis cremabatur thus. Omnia ista vasa erant de ære. De his patet Exodi 27. Altare thymiamatum nulla vasa habebat nisi thuribula, & mortariola. Thuribula erant ad conseruandum thus, & alia, quæ cremabantur in altari. Mortariola autem erant ad conterendum in eis thus, & alia aromata. Nam thymiamata quod cremabatur in altari, erat compositum ex multis speciebus duris. Et illæ terebantur in mortario vsque ad puluerem minutissimum. De compositione huius patet Exodi trigesimo. Figura autem istorum satis est nota. Et ponuntur ista duo genera vasorum simul tertio Regum septimo, eo quod pertinebant ambo ad idem, scilicet, ad altare thymiamatum. Arca foederis non habebat aliquod vas ad ministerium suum, quia non fiebat aliqua ministratio circa ipsam nisi semel in anno in die propitiationis, quando introibat summus Sacerdos in Sancta sanctorum, & aspergebat sanguinem contra propitiatorium, & ferebat illum sanguinem in quadam cratera, quæ pertinebat ad vasa altaris holocaustorum, cum ille sanguis esset de sacrificijs, ferebat etiam secum aromata in quodam thuribulo super prunas, ut fumus grossus inde confurgens Sacerdotis oculos obumbraret, ne posset aliquid videre de his, quæ erant in Sancta sanctorum. Leuit. 16. Et istud thuribulum pertinebat ad vasa altaris thymiamatum, quia in eo cremabatur thymiamata. Mensa propositionis non habebat aliqua vasa ad ministerium suum, eo quod in illa nihil fiebat, nisi quod ponebantur duodecim panes propositionis super eam, & pro istis panibus ad tenendum illos in mensa non requirebantur aliqua vasa aurea, vel argentea. Candelabrum habebat aliqua vasa, scilicet, hydrias, in quibus continebatur oleum ad fundendum in lucernas candelabri. Figura autem istarum erat hydriarum nostrarum. De quibus patet tertio Regum septimo. Habebat etiam phialas, quæ erant quedam vasa parua aurea, quibus extrahebatur oleum de hydrijs ad ponendum in lucernarijs candelabrorum. Habebat autem forcipes aureos, qui erant ad tollendum lychnum ne coinquina ret istud. Habebat etiam fuscinae, quæ erant vasa parua, in quibus cinis lychnorum combustorum ponebatur, ut non coinquinaretur Templum effuso cinere nigro per Templum, & postea ille cinis a Sacerdotibus ferebatur extra templum: figura istorum satis nota est secundum conuenientiam ministerij, ad quod erant. De his patet supra in litera, vbi ponuntur fuscinae, & phialæ. Et tertio Regum septimo, ponuntur hydriæ, forcipes, fuscinae, & phialæ, & ista significantur Exodi vigesimo quinto, cum de vasis candelabri dicitur. Emunctoria quoque, & vbi quæ emuncta sunt, extinguantur, fiant de auro mundissimo. Erant etiam alia vasa aurea, & argentea, scilicet, acerabula, phialæ, thuribula, & cyathi. Et ista vasa ponebantur in mensa propositionis. Exodi vigesimo quinto. Non tamen erant vasa ad ministerium altaris holocaustorum, cum dicatur ibi, quod erant ad liba fundenda, & tamen liba, siue libamina pertinebant ad sacrificia, & ponebantur in altari holocaustorum, quia tamen ista erant de auro, & argento, & omnia alia vasa altaris holocaustorum erant ænea. Exodi vigesimo septimo, non ponebantur ista simul cum alijs vasis: ideo ponuntur aliqua, quæ non sunt vasa altaris. Hæc de figura vasorum templi dicta sunt.

Alph. Tost. in lib. I. Paralip.

An David dedit aurum, & argentum pro singulis vasis.

Quæst.

III.

QVAERITVR vltimus de isto auro, & argento vasorum, an David dederat illud Salomoni pro singulis vasis.

Respondendum, quod David dedit Salomoni numerum, & figuram omnium vasorum, quæ in templo fabricanda erant, & assignauit pro singulis quantitates debitam auri, & argenti, & istud aurum & argentum dedit Salomoni, ut patet supra in litera. De dedit autem in potestate per singula vasa ministerij. Argenti quoque potestas pro vasorum diuersitate. Et sepe dicitur hoc, quod dedit aurum ad candelabra aurea, & argentum ad candelabra argentea, & ad mensam propositionis, & alias mentas: nihilominus tamen dicit, quod David non dedit Salomoni aurum, & argentum pro omnibus his, sed solum assignauit quantum de auro, vel de argento deberet poni in quolibet vase. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia litera manifestè dicit, & sepe quod David dedit aurum, & argentum pro omnibus his. Item sequenti ca. dicitur: Ego totis viribus meis præparavi impensas domus Dei. Aurum ad vasa aurea, & argentum ad vasa argentea: ergo pro omnibus vasis, quæ nominauerat dedit aurum, & argentum. Item patet, quia David dicit, quod præparauit omnes impensas necessarias pro templo Domini. sequenti cap. & supra 22. Si tamen non dedisset totum aurum, & argentum necessarium pro istis vasis, non dedisset omnes impensas, ergo dedit totum aurum, & argentum necessarium pro his vasis: Sed aliquis dicit, quod quæquam David dicit se dedisse omnes impensas, tamen non dedit omnes, quia non potuit scire quot erant necessaria pro ista magnitudine ædificij: ideo Salomon plurima ligna, & lapides, tulit pro ædificatione templi ultra ligna, & lapides, quos tulerat David, ut patet 3. Reg. 5.

Dicendum, quod hoc non stat, quia David potuit errare circa lapides, & ligna templi, eo quod nullus hominum determinate scire poterat, quot lapides, & ligna requirebantur pro tanta ædificatione: ideo quæquam putaret David se habere ligna, & lapides ad sufficientiam, non habuit: secus tamen erat de auro, & argento pro istis vasis, quia erat determinatum. Nam David determinauit quantum aurum, vel argentum deberet poni in quolibet vase, ut patet supra in litera: ideo non posset errare, sed sciret, an argentum, & aurum, quod ipse habebat, sufficeret ad ista vasa, & tamen ipse dixit, quod parauerat omnes impensas pro domo Domini, & aurum ad vasa aurea, & argentum ad vasa argentea: ergo ipse dedit aurum, & argentum. Nam sicut Salomon tulit multos lapides, & ligna de terra regis Hiram ad ædificationem templi post mortem David tertio Regum quinto. Ita acceperit multum de auro a rege Hiram ad eandem ædificationem, ut patet tertio Regum nono. f. Hiram rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina, & abiena, & aurum iuxta omne, quod opus habuerat. Et postea dicitur, quod dedit Hiram regi Salomoni centum, & viginti talenta auri: ergo aurum, & argentum quod dederat David pro istis vasis non sufficiebat.

Respondendum, quod aurum, & argentum, quod dedit David, sufficit pro istis vasis, & tamen illud aurum, & argentum, quod dedit rex Hiram Salomoni non fuit pro ædificatione templi, sed pro ædificatione domorum suarum. Nam fecit Salomon tres domos, scilicet, domum suam, & domum filia Pharaonis, & domum saltus Libani, ut declaratum est tertio Regum septimo, & pro istis necessarium est multum aurum, & argentum, quia

T t 3 erant

erant preciosissimę, vt patet ibidem, & istud aurum forte reciperet Salomon ab Hiram, sed non pro templo Domini. Aliter potest dici, quod aliquod aurum recepit Salomon ab Hira pro aedificatione templi, non qui dem pro vasis, sed pro deauratione parietum, tecti, & pavementi; nam tota domus templi erat interius operata laminis aureis in tecto, parietibus, & pavimento. 3. Regum 6. & ratio differentię est. Nam pro vasis est argentum, & aurum determinatum, & David non poterat errare circa aurum, & argentum necessarium in vasis, eo quod pondus illorum erat determinatum, & tamen ad faciendum laminas aureas, vt operirentur inde parietes templi, & tectum, & pavementum non poterat sciri quantitas auri, & in hoc forte erraret David, & esset aliquod aurum necessarium pro istis laminis vltra id, quod dederat David, & istud acciperet Salomon ab Hira. Sed ad hoc dicendum, quod veritas fuit, quod David dedit aurum, & argentum necessarium pro toto templo, & etiam superabundans. Nam factis vasis templi, & tota aedificatione adhuc superfuit aliquod aurum, & argentum de eo quod dederat David, vt patet 3. Regum 7. Et perfecit Salomon omne opus quod faciebat in domo Domini, & intulit, quae sanctificauerat David pater suus argentum, & aurum, & vasa; reposuitque in thesauris domus Domini, & sic aliquod argentum, & aurum, quod non fuerat expensum in vasis de eo, quod dederat David, mansit consummatis omnibus operibus templi.

An verum sit, quod multa erant candelabra, & mensae in templo Domini. Quäst. IIII.

Quaeritur vterius, quomodo dicitur hic, quod erant multa candelabra, & multę mensae in templo Domini. Nam Deus vnicum candelabrum fieri iussit in Tabernaculo Moyfi, vnicam etiam mensam propositionis, vt patet Exodi vigesimo quinto, & tamen ea, quae facta sunt in templo Salomonis fuerunt ad imaginem eorum, quae facta sunt in Tabernaculo Moyfi: ergo non debebat esse hic nisi vnicam mensam, & vnicum candelabrum.

Dicendum est, quod in tabernaculo Moyfi aliqua iussa sunt fieri non taxando, quando plura fieri quae plura fieri possent, & tamen iussit Deus solum illa fieri, ne obligaret Iudeos ad multas expensas, ideo iussit fieri vnum candelabrum, & vnicam mensam, & tamen si ipsi voluissent facere multa candelabra, & multas mensas non peccauissent. Sic enim patet de duabus tubis argenteis, quas Deus iussit Moyfi facere in monte Sinai: Numeri decimo. Et tamen factę sunt plures, quia septem erant. Nam quando introierunt Israelitę in terram Chanaan, septem tubas de istis habebant, quibus clangebant septem Sacerdotes quando corruerunt muri Iericho. Iosue 6. Sic fuit nunc, quia cum Israelitę scirent se non obligatos esse ad faciendum solum vnum candelabrum, & vnicam mensam, fecerunt multa candelabra, & multas mensas, cum ipsi diuites essent, & possent facere hoc. Secunda causa erat, quia Tabernaculum Moyfi fuit minus in quantitate quam templum Salomonis plusquam in duplo, ideo debuerunt plura vasa, & maiora esse in templo Salomonis, quam in Tabernaculo Moyfi. Tertium erat, quia Tabernaculum Moyfi erat portatile, & omnia vasa eius portabantur humeris hominum, vt ergo non grauarentur Leuitę portando illa non debuerunt esse magna, nec multa. Quartum fuit, & precipuum, quia omnia ista facta sunt ex mandato Dei. Nam David dicit, quod

omnia venerunt ad eum scripta manu Dei, supra in litera, quamquam ergo ista non fuissent in Tabernaculo Moyfi, debebant nunc esse in magno numero, quia Deus volebat iam mutare ordinem illum, qui fuerat in Tabernaculo Moyfi circa mensas. Considerandum, quod vnica mensa propositionis fuit in Tabernaculo Moyfi: Exodi 25. Et etiam nunc vnica fuit, & in illa ponebantur duodecim panes: fuerunt tamen preter istam alie mensę argenteę, & iste fuerunt ad supplendum necessitatem mensę propositionis. Nam Deus iussit, quod in mensa propositionis ponerentur panes duodecim. Nam etiam in illa ponebantur aliqua vasa aurea, & argentea, scilicet, acetabula, & rhibula, & phiale, & cyathi: Exodi 25. Et ista vasa non pertinebant ad mensam propositionis, sed ad altare holocaustorum, cum dicitur ibi, quod erant ad liba fundenda, quia tamen non erat alia mensa, super quam ponerentur, ponebantur ibi: nunc autem, quia poterant fieri alie mensę cum abundaret argentum factę sunt alie mensę argenteę preter mensam propositionis, & in istis solum ponebantur vasa, & iam in mensa propositionis non ponebantur vasa, sicut fiebat in mensa propositionis, quae erat in Tabernaculo Moyfi. De candelabris autem dicendum, quod vnicum candelabrum erat in Tabernaculo Moyfi: Exodi 25. & illud erat in latere Meridiano tabernaculi: Exo. 26. nunc autem in templo Salomonis erant multa candelabra: Nam decem candelabra aurea erant in prima parte templi apud mensam propositionis, quinq; ad dexteram eius, & quinq; ad sinistram 3. Reg. 7. Sed obijciatur, quia hic dicitur, quod erant quędam candelabra aurea, & quędam argentea, & tñ. 3. Reg. 7. oia decem candelabra ponunt aurea. Respondetur, quod erant multa candelabra, de quibus decem erant aurea, quinq; ad vnũ latus mensę propositionis, & alia quinq; ad aliud latus, & de istis solum fit mentio 3. Reg. 7. De argenteis autem candelabris nihil ibi dicitur, sed ponuntur hic. Et simile est de mensis. Nam vna mensa propositionis erat de auro, & multę alie, in quibus ponebantur vasa, erant de argento, vt patet hic, & tamen ibi non fit mentio nisi de vnica mensa aurea.

De leunculis aureis, & argenteis. Quäst. V.

Quaeritur vterius quomodo dicitur hic, quod dedit David aurum pro leunculis aureis, & argentum pro leunculis argenteis, & qui leunculi fuerunt isti. Aliqui dicunt, quod isti fuerunt leunculi, qui erant in throno Salomonis. Nam ipse fecit thronum nimis preciosum in domo, in qua iudicabat. Et erant leones in illo throno, vt patet tertio Regum septimo. Dicendum tamen, quod hoc non stat. Primum, quia hic agitur de vasis pertinentibus ad Sanctuarium, vt patet in litera, & tamen leunculi, qui erant in throno Salomonis non erant pertinentes ad domum Domini. Secundum patet, quia si isti leones essent illi, quos fecit Salomon in throno suo, ageretur hic de alijs partibus throni, & tamen hic solum dicitur de leonibus. Ideo non intelligitur de illis. Item non potest intelligi de illis, quia isti leones, de quibus hic dicitur erant argentei, & aurei. Et tamen leones, qui erant in throno Salomonis, erant eburnei, cum totus thronus esset eburneus, vt patet tertio Regum decimo, ergo non erant illi. Item patet, quia David dedit aurum, & argentum pro istis leonibus, & tamen ipse non dedit aurum, nec argentum pro aedificatione domus Salomonis, quia solum ipse attendo illa non debuerunt esse magna, quod isti leones erant, qui ponebantur in mari eneo. Nam dicebantur esse ibi leones, & boues, & Cherubim.

rubim. 3. Reg. 7. Item poterat dici, quod erant isti leones, qui ponebantur in sedibus luterum. eod. cap. Sed dicendum, quod non stat, primo, quia leones, qui erant in sedibus luterum erant sculpti, & non per se formati tamquam statua. Idem de leonibus, qui erant in mari eneo. Et tamen isti leones erant per se facti, & distincti de auro, & argento, ideo non erant illi. Secundum patet, quod dicitur, quod illi leones essent per se facti, sicut isti, tamen erant de aere, cum tunc, cuius partes erant esse eneam, & sedes luterum essent aeneę. Et tamen isti leones, de quibus hic dicitur, erant aurei, & argentei, vt patet in litera, ergo non erant isti idem cum alijs.

Dicendum ergo est, quod non possunt assignari aliqui leones in toto Sanctuario, qui fierent de auro, & argento. Sed istud procedit ex errore literę propter equiuocationem nominis Hebraici, quod potest significare leonem, & vas vinarium, vel aquarium. Nam ponitur hic, Quephir. Et aliquando accipitur pro leone, & aliquando pro vase. Est tamen differentia in literis, quia quando accipitur pro leone ponitur cum litera Iod. Et quando pro vase, ponitur cum litera Vau: quia tamen magis solet poni in Hebreo capor pro vase, quam Quephir, transtulit Hieron. leonem, & fuit in hoc facilis error. Dicemus ergo, quod isti, qui vocantur hic leones erant quędam vasa aurea, & argentea ad fundenda libamina, sicut acetabula, phiala, & cyathi.

De quadriga Cherubim. Quäst. VI.

Quaeritur vterius quomodo dicitur hic, quod dedit aurum ad faciendum similitudinem quadrigę Cherubim. Et vbi erat ista quadriga Cherubim. Aliquis dicit, quod erat ista quadriga quam faciebant Cherubim, qui erant super Arcam. Nam in altari thymiamatum non leguntur fuisse Cherubim, nec in alia parte templi nisi super Arcam. Secundum patet, quia dicitur hic similitudo quadrigę Cherubim extendentium alas, & velantium Arcam foederis: ergo de Cherubim, qui erant super Arcam foederis intelligitur.

Dicendum, quod non potest stare, sed intelligitur necessario de aliquibus Cherubim, qui essent in altari thymiamatum. Et patet primo, quia hic nihil agitur de Arca foederis, sed de altari thymiamatum: ideo ibi erant isti Cherubim. Secundum patet, quia dicitur hic, quia David dedit aurum altari thymiamatum, ex quo fieret similitudo quadrigę Cherubim: ergo non potest intelligi nisi, quod isti Cherubim erant in altari thymiamatum, & istud aurum, ex quo facta est similitudo Cherubim datum est altari. Tertio patet, quia dicitur hic ex quo fieret similitudo quadrigę Cherubim extendentium alas super Arcam sedens: ergo non intelligebatur de ipsis Cherubim, qui erant super Arcam, sed de alijs, qui erant ad similitudinem ipsorum. Et isti essent in altari thymiamatum, sicut hic dicitur. Quarto patet, quia in Arca foederis Salomon non fecit aliquam quadrigam Cherubim, eo quod vel intelligitur de illis Cherubim, qui erant super Arcam, vel de alijs magnis, quos fecit Salomon. non de primis, quia isti facti fuerant per Moysem. Nam eadem Arca foederis fuit in templo Salomonis, quae fuerat in Tabernaculo Moyfi, & non fuit aedificata aliqua de nouo. Quod patet, quia Arca foederis, quę fuit capta Philistinis de templo Silo primo Regum quarto, & quinto, fuit ducta in domum Aminadab in Gabaa Charathianum primo Regum septimo, & inde per David ducta est in domum Obededom secundo Regum sexto, & supra decimo tertio, & postea portata est in domum David secundo Regum sexto, & supra decimo quinto, & deinde portata est in templum Salomonis tertio Regum octauo, & sequenti lib. cap. 5. ergo eadem Arca numero fuit, & tamen Moyles fecerat in ista duos Cherubim de auro, vel aere Arca Exodi vigesimo quinto. Ideo non poterat Salomon facere alios Cherubim in ipsa Arca. Si autem intelligatur de duobus Cherubim magnis, quos fecit Salomon tertio Regum sexto, & sequenti lib. cap. 3. non potest stare, quia illi duo erant de lignis oliuarum, vt patet ibidem, & tamen isti Cherubim non erant in Arca, sed in altari thymiamatum: sed tunc maneret dubium, quomodo isti Cherubim erant in illo altari cum dicitur hic, quod erat similitudo quadrigę Cherubim.

tara est in templum Salomonis tertio Regum octauo, & sequenti lib. cap. 5. ergo eadem Arca numero fuit, & tamen Moyles fecerat in ista duos Cherubim de auro, vel aere Arca Exodi vigesimo quinto. Ideo non poterat Salomon facere alios Cherubim in ipsa Arca. Si autem intelligatur de duobus Cherubim magnis, quos fecit Salomon tertio Regum sexto, & sequenti lib. cap. 3. non potest stare, quia illi duo erant de lignis oliuarum, vt patet ibidem, & tamen isti Cherubim non erant in Arca, sed in altari thymiamatum: sed tunc maneret dubium, quomodo isti Cherubim erant in illo altari cum dicitur hic, quod erat similitudo quadrigę Cherubim.

Dicendum, quod quadriga dicitur a numero quatuor, & sic vocamus quadrigam currum, qui trahitur a quatuor equis, & quadriga Cherubim dicitur vnio quatuor Cherubim, hic tamen non debent poni quatuor Cherubim, sed duo. Quod patet, quia dicitur, quod hic erat similitudo quadrigę Cherubim velantium arcam, & tamen duo sol. Cherubim velabant Arcam, vt patet Exo. vigesimo quinto, & trigesimo sexto, & cum dicitur hic quadriga non debet argui ex proprietate nominis, quia non ponitur hic quadriga nisi large pro curru, & sic patet in Hebreo, vbi dicitur similitudo currus Cherubim. Sed tunc de istis duobus Cherubim est dubium, quomodo erant in altari thymiamatum an facti opere statuatio, vel sculpti, & aliqua liter prominentes in parietibus altaris. Nam poterat esse, quod in quocumque latere altaris eunt duo Cherubim sculpti, qui extenderent alas contra se, & ex illa similitudine causeret figura currus, & non est istud inconueniens, nec admirandum, quia in multis alijs rebus templi erant Cherubim ad decorem. Nam in mari eneo erant leones, & boues, & Cherubim sculpti 3. Regum 7. & vasis luterum erant Cherubim, & leones, & palmę quasi per modum statuę eodem ca. ita ergo in altari thymiamatum posset fieri in quo libet latere vna similitudo quadrigę Cherubim. Alio modo potest dici, quod isti Cherubim erant duo in extremitatibus duorum laterum altaris. Pro quo sciendum, quod altare thymiamatum erat habens vnum cubitum in longitudine, & alterum in latitudine, & duos cubitos in altitudine. Exo. trigesimo: Et non constat an aliud altare maius factum fuerit postea in templo Salomonis, & credendum est, quod sic, scilicet vel factum fuerit aliud maius, vel istud praexistens fuit dilatatum, quia tertio Regum tertio, dicitur, quod veituit Salomon altare thymiamatum cedro. Tunc duo latera istius altaris distarent magis a se, quam alia duo. Et in lateribus oppositis maxime distantibus fierent duo Cherubim, quorum pedes essent in ipsis lateribus, & extenderet vnus alas contra alterum, & extremitas alarum vnus tangeret extremitatem alarum alterius, & sic clauderent intra se etiam totam magnitudinem altaris, & ista extensio alarum faceret similitudinem currus. Iste modus est, quem significat litera, quod patet primo, quia dicitur hic, quod David dedit aurum pro altari thymiamatum, vt ex eo fieret similitudo quadrigę Cherubim. Si tñ Cherubim essent sculpti in lateribus altaris, non oportebat dari aurum, nec poterant ad istam sculpturam quadrigę, quia ista sculptura fieret per cauationem in lateribus altaris, quae iam existebant. Secundum patet, & efficacius, quia dicitur hic similitudo quadrigę Cherubim extendentium alas, & velantium Arcam, & tñ illi Cherubim, qui velabant Arcam erant facti opere statuatio in extremitatibus Arce in duobus lateribus, & extendebant se alas, sicut velabant eam: ergo Cherubim facti in altari thymiamatum non erant sculpti, sed

statuatio in extremitatibus duorum laterum altaris. Pro quo sciendum, quod altare thymiamatum erat habens vnum cubitum in longitudine, & alterum in latitudine, & duos cubitos in altitudine. Exo. trigesimo: Et non constat an aliud altare maius factum fuerit postea in templo Salomonis, & credendum est, quod sic, scilicet vel factum fuerit aliud maius, vel istud praexistens fuit dilatatum, quia tertio Regum tertio, dicitur, quod veituit Salomon altare thymiamatum cedro. Tunc duo latera istius altaris distarent magis a se, quam alia duo. Et in lateribus oppositis maxime distantibus fierent duo Cherubim, quorum pedes essent in ipsis lateribus, & extenderet vnus alas contra alterum, & extremitas alarum vnus tangeret extremitatem alarum alterius, & sic clauderent intra se etiam totam magnitudinem altaris, & ista extensio alarum faceret similitudinem currus. Iste modus est, quem significat litera, quod patet primo, quia dicitur hic, quod David dedit aurum pro altari thymiamatum, vt ex eo fieret similitudo quadrigę Cherubim. Si tñ Cherubim essent sculpti in lateribus altaris, non oportebat dari aurum, nec poterant ad istam sculpturam quadrigę, quia ista sculptura fieret per cauationem in lateribus altaris, quae iam existebant. Secundum patet, & efficacius, quia dicitur hic similitudo quadrigę Cherubim extendentium alas, & velantium Arcam, & tñ illi Cherubim, qui velabant Arcam erant facti opere statuatio in extremitatibus Arce in duobus lateribus, & extendebant se alas, sicut velabant eam: ergo Cherubim facti in altari thymiamatum non erant sculpti, sed

facti opere statuario in lateribus altaris, & extendentes alas se ad velandum altare, & ad hoc oportuit dari aurum, vt ex ipso fieret ista similitudo Cherubim, & quatuor ad hoc simile esset in altari thymiamatum, & in arca federis. Istud habuit plus altare thymiamatum in templo Salomonis quam in Tabernaculo Moysi, quia in Tabernaculo Moysi altare non habebat aliquos Cherubim, in templo autem habuit, & ratio huius fuit quia in templo Salomonis voluit Deus, quod esset maior pulchritudo, quam in Tabernaculo Moysi, & pater hoc ex multis vasis. Nam in multis erant Cherubim, & leones, & boues, & palmae in templo Salomonis, & tamen in tabernaculo Moysi non erat Cherubim facta opere statuario nisi in arca federis.

Quomodo haec omnia scripta manu Dei venerunt ad Dauid. Quae. P. 11.

QVAERITUR vterius cum dicitur hic, quomodo venerunt scripta manu Dei ad Dauid, quomodo factum est hoc. Aliqui dicunt, quod non venit aliqua scriptura ad ipsum Dauid, sed Samuel propheta reuelavit sibi ex parte Dei, quae erant illa, quae fabricanda erant in templo. Sed dicendum, quod hoc non stat. Primum quia Dauid dixit haec omnia venerunt ad me scripta manu Domini. Hoc tamen non potest adduci ad hoc, quod sit reuelatio prophetica, sed necesse est, quod fuerit aliqua scriptura, ideo non fuit reuelatio facta per Samuelem, sed Scriptura venit de Caelo. Secundum patet, quia motus istorum esset valde leue. Nam isti putant, quod Samuel reuelauerit omnia ista Dauid, quia supra 9. dicitur, quod Samuel, & Dauid ordinauerunt sortes ianitorum, & thesaurariorum, quia istud fuit impossibile, vt declaratum fuit supra 26. Sed solum fuit, quod Samuel tempore suo fecit quandam ordinationem ianitorum, & Dauid tempore suo compleuit illam, ambo tamen simul nihil fecerunt, ita quantum ad hoc non fuit aliqua reuelatio facta Dauid per Samuelem, quia non communicabat Dauid cum Samuele, sed potius fugiebat ab eo, ne daret occasionem Sauli suspicandi Samuel, sicut suspicatus est contra Achimelech, & Sacerdotes, & occidit illos primo Re. 21. & 22. Dicendum ergo est, quod ista fuit verè aliqua scriptura, quae venit ad Dauid de Caelo, siue in lapidibus, siue in membranis, siue alia materia. sic enim fuerunt tabulae legis scriptae opere Dei: Exo. 32. Et dicendum videtur, quod ista scriptura continebat duos, scilicet scripturam, & figuram, ita vt describerentur omnes partes templi, & atriorum, & omnia vasa, & de qua materia essent singula, & quanti ponderis, & magnitudinis, & de modo fabricationis, & praeter hoc poneretur cuiuslibet rei vna figura depicta, vel totius templi, & omnium rerum, quae erant in eo. Ista duo videbantur necessaria: nam figura omnium istorum, quae oculis videretur erat necessaria, eo quod licet essent omnia ista scripta, si non videretur figura eorum in quibusdam, forte non bene conciperetur, sicut nos circa quaedam illarum dubitamus. Vt ergo nullus esset error in opere debuit apparere figura omnium istarum rerum, vt melius iudicaretur de eis: praeter figuram etiam fuit necessaria scriptura, quia in scriptura poterant poni aliqua documenta de materia, & quantitate, & pondere quarumlibet rerum, & de modo fabricationis, quae non poterant cognosci visa sola figura rei. Hic etiam videtur vtrunque significari cum dicit scripta manu Dei significatur scriptura omnium istorum, cum autem subditur, vt intelligerem vniuersa opera exemplaris: innuitur, quod fuit ostenta aliqua figura omnium istorum ipsi Dauid, & illa vocabatur exē-

plar, quia ad similitudinem illius fabricandum erat templum, & quia Dauid per illud solum exemplar non poterat intelligere omnia, quae fieri debebant in templo, ideo Deus dedit ei in scriptis omnia, vt posset intelligere per scripturam omnia opera exemplaris, quae non poterat intelligere per ipsum exemplar. Sic etiam factum est quando Moyses debuit edificare Tabernaculum. Nam ostendit ei Deus figuram totius Tabernaculi, vt non erraret, & etiam dedit sibi similitudinem omnium vasorum ostendens figuram ipsorum, vt patet Exo. 25. Et faciam tibi Sanctuarium iuxta omnium similitudinem Tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium vasorum in cultu eius. Sic facies illud, & iterum dicitur: Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est, & sic esset hic exemplar ostentatum Dauid, sicut hic.

An verum sit, quod haec omnia scripta fuerint manu Dei. Quae. P. 111.

QVAERITUR vterius, quomodo dicitur hic, quod omnia ista erant scripta manu Dei: an verum sit, quod manu Dei scripta erant, vel qualiter. Dicendum, quod non oportet dicere, quod erant scripta manu Dei, quamquam dicitur istud. Nam multa dicuntur facta a Deo, & tamen facta sunt ab Angelis: sic patet Exo. 3. cum dicitur, quod Deus locutus est Moysi in rubo ardenti, & tamen non erat ille Deus, sed Angelus, vt patet Act. 7. sic etiam fuit de eo; quod habetur Exo. 20. nam dicitur, ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, & tamen ille, qui loquebatur ista, & dabat Legem, non erat Deus, sed Angelus, vt patet ad Gala. 3. si lex data est in manu mediatoris ordinata per Angelos: ita poterat nunc intelligi, quod ista scriptura fuisset facta ab Angelis, quamquam dicitur facta a Deo. Aliqua tamen sunt, quae dicuntur facta a Deo, quae non solum non facta fuerunt ab eo, sed etiam non potuerunt fieri, sicut quod Deus loqueretur, vel faceret alia, quae pertinent ad motum, nam talia non cadunt in Deum, in quo nullus motus esse potest, sed sunt per Angelos, licet dicantur a Deo facta. Istud autem poterat fieri per Deum, & per Angelos. De Angelis manifestum est, quia poterat aliquis Angelus assumere corpus, & in illo facere operationes corporales. scilicet sculpere, & scribere, & quaecumque alia: poterat etiam fieri per Deum, & tamen tunc non est ista scriptura fabricata, sed creata. Nam si fabricaretur, fieret per successionem, Deus autem non potest operari per successionem cum totum suum esse sit simul. Ideo dicendum est, quod ista scriptura poterat fieri tam per Angelos, quam per Deum, & sic dicitur, quod facta est per Deum, vt non recedatur a litera cum possit stare. Sic etiam dicitur Exo. 32. quod tabulae legis factae, & scriptae fuerunt opere Dei, & digito Dei. Et idem patet Exo. 31. & tunc oportet dici, quod scriptura esset creata, materia tamen, in qua erat scriptura poterat esse creata, vel naturaliter subsistens.

De diuisionibus Sacerdotum, & Leuitarum. Quae. I. X.

QVAERITUR vterius de istis diuisionibus Sacerdotum, & Leuitarum, quae ponitur hic, quae factae fuerunt, & quando ceperunt ministrare. Dicendum ad primum, quod factae fuerunt ante hoc per Dauid. Nam ipse anno vltimo regni, & vitae suae. scilicet quadragesimo congregauit principes populi, & Sacerdotes, & Leuitas, & fecit istam ordinationem, vt patet supra 22. & 26. postea verò locutus est ad Salomonem, & ad totum populum de fabricatione templi, & tunc dixit Salomoni, quod diuisiones Sacerdotum,

Sacerdotum, & Leuitarum adiuerent eum ad omnia opera, vt pater hic. Ad secundum dicunt quidam, quod inceperunt Sacerdotes, & Leuitae diuisi per sortes suas ministrare secum illas tempore Dauid illico, vt facta est ista ordinatio. Sed dicendum, quod non stat, quia ista ordinatio facta est, vt haberent eam Sacerdotes, & Leuitae in templo Salomonis: ideo antequam fieret nunquam ministrarent secundum eam, & tamen non erat factum templum viuente Dauid, ideo in vita eius nunquam ministrauerunt istae sortes Sacerdotum, & Leuitarum. Secundo patet, quia ista ordinatio non conueniebat nisi Sacerdotibus, & Leuitis ministrantibus in eodem loco, & tamen dum vivebat Dauid non pot erat ministrare in eodem loco, ideo non ministrarent tempore Dauid. Patet hoc, quia ista ministratio fiebat secundum successionem, quia vna fors ministrabat post aliam. scilicet per vices suas. vt patet supra 9. & 24. & 25. Et tamen non potuit hoc fieri tempore Dauid, quia quaedam pars Sacerdotum, & Leuitarum ministrabat in Tabernaculo Domini in Gabaon. Et alia pars ministrabat coram arca in domo Dauid in Ierusalem: ideo non fuit tempore Dauid ista ministratio incepta. Item dicendum, quod non inchoata est in principio regni Salomonis. Nam tunc eadem causa erat, quae in tempore Dauid. scilicet quod non erat vnicus locus ad ministrandum. Nam in principio regni Salomonis, non erat factum templum, quia incepit illud fabricare anno quarto regni sui, & consummatum est anno vndecimo, vt patet 3. Reg. 6. & sequenti lib. cap. 6. in toto ergo isto tempore erat Tabernaculum Domini in Gabaon, & arca in domo Dauid, & ministrabant ibi Sacerdotes, & Leuitae diuisi, sicut tempore Dauid. Quod patet, quia toto tempore, quo nondum erat edificatum templum Salomonis, vnde Salomon iuit ad offerendum, holocausta in Gabaon postquam ipse regnauerat aliquanto tempore, vt patet tertio Regum tertio, & sequenti lib. cap. primo, & postea completo templo Salomonis fecit Salomon omnia vasa, quae erant in Tabernaculo in Gabaon, portari inde in templum, quod ipse edificauerat, vt patet tertio Regum octauo, & sequenti lib. ca. 5. Arcam autem fecit Salomon tunc afferri de domo Dauid, & poni in eodem templo, vt patet ibidem, ideo vsque ad vndecimum annum regni Salomonis eum consummatum est templum, nondum ceperat Sacerdotes, & Leuitae ministrare per sortes suas. Dicit tamen aliquid, quod illico, vt templum consummatum est ceperunt Sacerdotes, & Leuitae ministrare per sortes suas, eo quod iam erat vnicus locus, in quo ministrarent, & poterant successiuè ministrare. Sed dicendum, quod non ceperunt illico ministrare, quia quoniam introducta fuit arca in Sanctuarium Salomonis ministrauerunt Sacerdotes, & Leuitae, & tunc nondum ministrabant per sortes suas, sed omnes permixtum, sicut dicit sequenti lib. c. 5. scilicet omnes Sacerdotes, qui ibi potuerunt inueniri sanctificati sunt, nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos diuisus erat, & sic quantum ad executionem, nondum erat diuisio facta, sed omnes mixtum ministrabant. Sed dicendum, quod aliquanto tempore post Salomonem fecit, quod istae sortes Sacerdotum, & Leuitarum inciperent ad ministrandum per vices suas, vt patet seq. lib. c. 8. Et constituit iuxta dispositionem Dauid patris sui officia Sacerdotum in ministerijs suis, & Leuitas in ordine suo, vt ministrarent coram Sacerdotibus iuxta ritum vniuscuiusque diei, & ianitores in diuisionibus suis per portam, & portam. Et durauit postea ista ministratio sic per sortes, & vices vsque ad captiuitatem Iudaeorum per Romanos.

A Nam tempore Christi adhuc durabat, quia dicitur Lucæ primo, quod Zacharias pater beati Ioan. erat de vice Abia, & ministravit in ordine vicis suae offerens incensum Domino. Durabant ergo tunc istae vices. Nam fors Abia erat octaua inter sortes Sacerdotales, vt patet supra 24. Et de illa erat Zacharias.

C A P. XXIX.

DCCVTVS QVE est Dauid rex ad omnem Ecclesiam, Salomonem filium meum vnum elegit Dominus adhuc puerum, & tenellum:

opus enim grande est: neque enim homini praeparatur habitatio, sed Deo. Ego enim totis viribus meis praeparavi impensas domus dñi Dei mei, aurum ad vasa aurea, & argentum in argentea, aes in aenea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea, lapides onychinos, & quasi stibinos, & diuersorum colorum, omnemque pretiosum lapidem, & marmor paruum abundantissime, & super haec, quae obtuli in domum Dei mei, de peculio meo aurum, & argentum de in templo Dei mei, exceptis his, quae praeparavi in aedem sanctam tria millia talenta auri de auro ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos parietes templi, & vbicumque opus est aurum de auro, & vbicumque opus est argentum de argento. Opera fiant per manus artificum, & si quis sponte offert impleat manum suam hodie, & offerat, quod voluerit Domino. Polliciti sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israel. Tribuni quoque, & centuriones, & principes principum possessionum regis dederuntque in opera domus Domini auri talenta quinque millia, & solidos decem millia, argenti talenta decem millia, & aëris talenta decem, & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum. Et apud quemcunque inuenti sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini per manum Iehiel Gersonitis. Letatusque est populus cum vota sponte promitteret, quia corde toto offerebat ea Dño.

DESCRIPTA in precedentibus ad edificandum templum Dauid exhortatione, hic agitur de eius, & populi oblatione, Et diuiditur in quatuor. Quia primo ponitur Dauid, & principum oblatio. Secundo ipsius Dauid gratiarum actio, ibi.

Sed, & Dauid rex. Tertio Salomonis vntio, ibi. Et vnterunt secundo. Quarto ipsius Dauid felix consummatio, ibi. Igitur Dauid filius Isai.

De continuatione ad precedentia. Quæst. I.

QVAERITUR circa primum an ea, quæ habentur hic habeant ordinem continuatum ad precedentia, & an fuerint facta immediatè post illa, vel interiecto aliquanto tempore.

Respondendum ad primum, quod ista facta sunt post precedentia. Nam supra agebatur de congregatione principum, quos Dauid exhortatus est ad edificationem templi cum Salomone. Hic autem agitur de oblatione ipsa, quam fecerunt Dauid, & principes pro ipso templo edificando. Ideo videt, quod prius fuerit illud, quam istud, eo quod prius Dauid exhortaretur principes, ut templum edificarent, quam, quod ipsi offerrent aliquid pro templo edificando. Secundo patet, quia hic ponitur de vitione secunda Salomonis, & de morte Dauid, in qua consummata sunt omnia opera eius. Ideo necesse est, quod ista fuerint post omnia precedentia, in quibus agebatur de gestis Dauid. Et non solum factum est istud post ea, quæ habentur supra immediatè, sed etiam, quæ habentur supra a cap. 23. vsque ad 27. de diuisionibus Sacerdotum, & Leuitarum. Nam ista facta sunt ante precedentia, & illa facta sunt ante diuisiones ipsas, ideo etiam ista facta sunt ante diuisiones Sacerdotum, & Leuitarum, & patet hoc, quia precedenti cap. dixit Dauid: Ecce diuisiones Sacerdotum, & Leuitarum in omne opus ministerij domus Domini assistent tibi: ergo iam facta erant.

Ad secundum dicendum, quod fuerunt ista facta immediatè post precedentia. Nam Dauid congregauerat principes, & hortat⁹ fuerat eos, quod adiuuaret Salomonem ad edificandum templum Domino, & hic continuauit locutionem illam dicens, quod Salomon erat paruulus, & tener: idco agebat adiutorio ad edificandum, & preparationem expensarum. Et de illa preparatione agitur hic. Nam ponitur oblatio principum, & Dauid.

Quando fuerit facta diuisio Sacerdotum, & Leuitarum. Quæst. II.

QVAERITUR ulterius incidentaliter ad declarationem eorum, quæ habentur precedenti cap. & supra 24. & 25. & 26. De diuisione fortium Sacerdotum, & Leuitarum, quando fuit facta ista diuisio, an fuerit facta per Salomonem post mortem Dauid, vel per ipsum Dauid. Potest dici vno modo, quod fuerit facta per Dauid. Alij dicunt, quod non fuerit facta per Dauid, sed per Salomonem: allegant, quod habetur precedenti cap. scilicet, quod dedit Dauid Salomoni inter cetera, quæ in templo fabricanda erant diuisionum Sacerdotum, & Leuitarum Scripturam, & tamen alia non erant facta, sed fieri debebant per Salomonem, ergo etiam non erant diuisiones istæ facta Sacerdotum, & Leuitarum, sed Dauid dedit Salomoni in scriptis modum, quem deberet tenere. Item patet quia sequenti lib. capitu. 5. dicitur, nec adhuc illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos diuisus erat, & tamen ibi agitur de introductione arcæ in templum Salomonis, ergo nondum erat facta diuisio Sacerdotum, & Leuitarum, sed postea facta est per Salomonem. Item patet, quia sequenti lib. cap. octauo dicitur, & constituit Salomō iuxta dispoñem Dauid patris sui officia Sacerdotum in ministerijs suis, & Leuitas in ordine suo, ergo Dauid non constituit istas diuisiones Sacerdotum, & Leuitarum. Quod patet, quia Dauid congregauit Sacerdotes, & Leuitas, & principes populi, & coram eis diuisit Sacerdotes in viginti quatuor partes, & posuit

fortes pro illis, quæ esset prima, & quæ secunda, & sic de alijs vsque ad viginti quatuor, & scripse fuerunt illæ fortes per tabellionem regis, ut manerent ad perpetuam memoriam supra 24. Sic factum est de viginti quatuor fortibus cantorum. Sic etiam de fortibus ianitorum, & thesaurariorum supra 26. Item patet, quia supra 26. dicitur, quod istæ diuisiones factæ sunt anno quadagesimo regni Dauid, ergo viuentem eo factæ sunt. Item patet, quia precedenti cap. dixit Dauid ad Salomonem. Ecce diuisiones Sacerdotum, & Leuitarum assistent tibi, & paratæ sunt facere mandata tua. Si tñ nõdñ eent factæ diuisiones istæ tpe Dauid, sed postea per Salomonem nõ possent assistere ipsi Salomoni adiuuando eum in opere templi, ergo iam factæ erant tempore Dauid. Item cum dicitur, quod Dauid dedit Salomoni istas diuisiones, non quidem factas, sed ut ipse faceret eas, non stat, quia supra 24. dicitur, quod Dauid fecit viginti quatuor partes Sacerdotum, & posuit viginti quatuor fortis, & nominantur illi quibus fortes pro uenerunt. Hoc tñ non poterat esse nisi fuissent factæ istæ diuisiones tempore Dauid: simile hñ supra 25. de fortibus cantorum. Nam nominantur illi principes quibus ceciderunt singulæ fortes, ergo de facto erat iam ista diuisio inter Leuitas, & Sacerdotes, quando viuebat Dauid. Item quia supra 26. de assignatione ianitorum, thesaurariorum, iudicum, & præpositorum, dicitur quod facta est anno quadagesimo regni Dauid, ergo tunc realiter fuerunt Sacerdotes, & Leuitæ diuisi. Ad rationem primam in contrarium cum dicitur, quod Dauid dedit Salomoni Scripturam diuisionum Sacerdotum, & Leuitarum.

Dicendum, quod non dedit illam ad hoc, quod Salomon faceret diuisiones, quia non poterat dari hoc in scriptis si nondum essent factæ diuisiones, quia nesciretur, quæ essent partes Sacerdotum, & Leuitarum cum nulla esset facta diuisio, sed dicitur, quod dedit Dauid Salomoni Scripturam diuisionum Sacerdotum, & Leuitarum, quia Dauid fecit diuisiones istas, & ut non confunderentur per obliuionem fecit eas describi per tabellionem supra vigesimo quarto. Et istam Scripturam dedit Dauid Salomoni, ut maneret memoria istarum diuisionum. Postea etiam, ut Salomon poneret eas in executione, quia licet tempore Dauid fuerint factæ istæ diuisiones non ceperunt ministrare tempore eius Sacerdotes, & Leuitæ per vices suas, sed hoc fuit factum postea tempore Salomonis, ut declaratum est precedenti capitu. in quadam questione.

Ad secundam cum dicitur sequenti lib. capitu. quinto, quod nondum erat ordo ministeriorum diuisus inter Sacerdotes, & Leuitas tempore Salomonis.

Dicendum, quod hoc intelligitur non de diuisione, sed de executione diuisionis. Nam quod tunc esset facta diuisio patet, quia Dauid dixit ad Salomonem, ecce diuisiones Sacerdotum, & Leuitarum assistent tibi, & paratæ sunt facere omnia mandata tua, & tamen non poterat hoc fieri, quantum ad edificationem templi, si nondum essent fortes diuisæ tempore Dauid, quia litera illa loquitur de introductione arcæ in templum Salomonis iam edificatum, & si tunc non esset ordo Sacerdotum, & Leuitarum, tunc non possent adiuuare Salomonem in opere templi, & tamen Dauid dixit, quod adiuuarent Salomonem in opere templi: ergo tempore Dauid erant factæ istæ diuisiones: sed dicitur sequenti lib. capitu. quinto, quod nondum erat ordo Sacerdotum, & Leuitarum diuisus, scilicet, quia nondum fuerat posita in executione diuisio illa, eo quod nondum ministrabant Sacerdotes per vices suas, sed omnes

omnes simul, & iste est sensus literæ. Nam dicitur A ibi de portatione arcæ in templo omnes Sacerdotes ministrauerunt mixtum, eo quod nondum erat tunc diuisus ordo Sacerdotum, & Leuitarum. Quantum ad executionem, quia nondum ministrabant per vices suas, sed omnes simul, sicut dicitur ibidem. Ad tertiam cum dicitur sequenti lib. capitu. quarto. Et constituit iuxta dispositionem Dauid patris sui officia Sacerdotum, & Leuitarum.

Dicendum, quod non fuerunt de nouo constituta officia illa per Salomonem, sed Dauid constituerat illa, quia tamen tempore suo non ministrauerunt Sacerdotes, & Leuitæ secundum fortes suas, sed tempore Salomonis fuit hoc factum, dicitur ipse constituit, & patet, quod iste sit sensus literæ, quia dicitur. Et constituit iuxta dispositionem Dauid patris sui officia Sacerdotum: unum ex quo apparet, quod non disposuit hoc Salomon, sed Dauid disposuit: ideo Salomon nihil egit nisi tradere executioni id, quod pater suus ordinauerat. scilicet, quod Sacerdotes, & Leuitæ ministrarent secundum vices suas. Circa primum dicitur.

Locutusque est Dauid rex ad omnem Ecclesiam. Id est locutus est Dauid ad omnem multitudinem populi congregati: vocatur enim Ecclesia multitudo, vel congregatio, vel concilium, & sic accipitur sepe in veteri testamento. Sic patet Deuteronomio. vigesimo tertio. Sic etiam accipit Aristot. secundo Politicorum. cap. de politia Calcedoniensium, quod Calcedonij non faciunt Ecclesiam, id est, non congregant concilium. C Et vocatur hic Ecclesia tota multitudo, quam congregauerat Dauid de principibus, & alijs ad hortandum eos, ut adiuuarent Salomonem in edificatione templi, & ad hoc, quod offerrent Domino aliquid pro ipsa edificatione.

Salomonem filium meum unum elegit Deus. Intendit hic Dauid dicere, quomodo ipse preparauit expensas pro edificatione templi. Et vult hortari reliquos de populo ad offerendum aliquid pro isto opere: ideo inducit necessitatem preparationis istarum expensarum. Et ad hoc dicit, quod Salomon electus est a Domino ad edificandum templum, qui erat adhuc paruulus, & non sufficiebat ad faciendum omnia hæc, nisi adiuuaretur. Et ad hoc Dauid dedit ei maximum auxilium, scilicet, quod preparauit ei impensas necessarias, & dicitur filium meum unum: non quod ipse esset vnicus, quia multos filios habebat Dauid, sed ex aliqua causa speciali, de qua dicitur in quadam questione.

Adhuc puerulum, & tenellum. Ista est causa quare debebat adiuuari Salomon ad edificationem templi. scilicet, quia propter teneritudinem ætatis non posset ipse omnia agere, & sic fuit necesse, quod pararentur ei saltem expensæ, sicut fecit hic Dauid. non erat tamen valde puer Salomon, quando Dauid loquebatur ista, ut declarabitur infra in quadam questione.

Opus enim grande est. Ista enim est causa. Nam dato, quod Salomon esset puer tener, si opus istud eēt leue, non oporteret, quod adiuuaretur ad illud, quia tamen erat opus grauissimum, agebat multis adiutorijs.

Nec enim homini preparatur habitatio, sed Deo. Istud est probatio precedentis dicti, scilicet, quod opus istud erat magnum, & patet, quia non preparatur homini habitatio, sed Deo, & tamen Deo habitatio nimis sumptuosa paranda est: In Hebræo dicitur.

Non enim homini fortitudo, sue arx, sed Deo. Et idem est, scilicet, ista domus, quæ est quoddam castrum non paratur homini, sed Deo. Erat enim templum Salomonis fortalium quoddam, quia erat factum per modum turris, cum altitudo eius esset cubitorum centum, & viginti, & latitudo cubitorum viginti, lon-

ginitudo autem cubitorum sexaginta: sequenti lib. cap. 3. Et vocatur aliquando in scriptura turris nebulosa, vel turris gregis.

Ego autem totis viribus meis preparavi impensas domus Dei nostri. Hic concludit Dauid, quod volebat. C quod oportebat parari expensas pro edificatione templi. quia Salomō erat puer paruulus, & nõ poterat hæc facere, nisi adiuuaretur. Et dicitur: Ego totis viribus meis, quasi dicat, ego non possem nec aliquis hominum parare omnes impensas pro Sanctuario Domini, sicut dignum erat parari Deo habitationem, & tñ feci iuxta vires meas. Nam quantum Dauid potuit congregare de auro, & argento per oēs regiones, contra quas pugnauit, tantum consecrauit Domino pro edificatione templi, ut patet 2. Regum octauo, & supra decimo octauo.

Aurum in vasa aurea, & argentum in argentea. Declarat Dauid quid est, quod parauit pro edificatione templi. Et primo ponit aurum, & argentum, & ferrum pro vasis. Pro quo sciendum, quod Dauid dedit Salomoni numerum vasorum, quæ facturus erat in domo Dñi, & quantitatem eorum, & pondus, & assignauit pro quolibet eorum certam materiam, ut patet precedenti cap. Et illud dicitur hic. C quod dedit aurum pro vasis aureis, & argentum pro argenteis, & sic de alijs.

Aes in aëca, ferrum in ferrea, lignum ad lignea. Id est, dedit aes pro vasis æneis, & ferrum pro ferreis. Quod autem fuerint vasa ferrea, vel lignea in domo Domini non apparet, licet appareat de argenteis, aureis, & æneis, sed declarabitur infra in quadam questione.

In Hebræo dicitur. *Aurum ad aurum, & ferrum ad argentum, ferrum ad ferrum, ligna ad ligna.* Et idem est. scilicet, ad aurum, id est, aurum ad vasa aurea, & sic de ceteris. Est tñ modus loquendi obscurus, & alienus a nobis: litera autem nostra clarius hoc dixit. *Lapides onychinos* iste lapis vocatur onyx, quod interpretat in greco vnguis, quia factus est ad colorem vnguis humani, & inde derivatur onychinus. multos de istis lapidibus dedit Dauid ad necessitatem templi. Et sibi. Vocant lapides sibi habentes colorem sibi. Est enim sibi quidam succus, vel vnguētum, quo mulieres oculos, & supercilia tingunt, ut pulchre videantur. Sic. dicitur 4. Reg. 9. quod Gezabel dipinxit oculos suos sibi, & ornauit caput. sunt autem multi lapides preciosi huius coloris, ideo vocantur sibi. Et diuersorum colorum. Diuersificantur inter se lapides preciosi per colorem, & vnum de illis, quæ faciunt precium lapidibus, est coloris gratitudo. *Omnem preciosum lapidem.* Id est, de omnibus generibus lapidum preciosorum. Nam non potuit Dauid congregare oēs lapides preciosos, qui erant in orbe, sed de speciebus oīum lapidum congregauit oēs, id est, aliquos. Et marmoreum abundantissime. Id est, lapidem marmoreum dedit ad abundantiam. non computatur marmor inter lapides preciosos, quia communius est, & de marmoribus congregauerat Dauid multam materiam ad faciendum pauimentum domus, & parietes eius, & maxime pro atrijs templi, vbi apparere debebant lapides: cum non essent operi lignis, & laminis aureis, sicut intra templum.

Et super hæc, quæ obtuli in domum Dei mei. Id est, ista oīa ego obtuli iam, & tñ super ista ego offero alia pro eodem templo. De peculio meo aurum, & argentum do in templum Dei mei. Id est omnia, quæ supra dedi erant extranea. non de peculio meo. Ista autem, quæ habent infra in litera, sunt de peculio meo, sed quomodo Dauid offerret quædam de peculio suo, & quædam non de peculio, & quid erat illud peculium declarabit. in quadam questione. *Exceptis his, quæ preparavi in ædem sanctam.* Quasi dicat, ista quæ nunc offero sunt præter illa, quæ preparavi in ædē sanctā. id est, edificandū domū sanctam,

sanctam, quasi dicat, Ego dedit sufficiens aurum, & argentum pro vasis, & alias expensas pro Sanctuario, & nunc do in super ista, quæ sequuntur.

Tria millia talenta auri. Aurum Ophir erat preciosissimum. Erat Ophir quedam insula, in qua dicuntur esse montes aurei, & mittebat ad illam Salomon per singulos tres annos semel, & inde adducebat sibi multum de auro, vt patet 3. Reg. 9. & seq. lib. c. 9. Dauid autem habuerat de isto auro Ophir tria millia talenta, quæ dedit pro Sanctuario.

Talentorum argenti probatissimi septem millia talenta de auro probatissimo. Id est, erant ista septem millia talenta de argento probatissimo, ita quod non reperiebatur melius argentum.

Ad deaurandos parietes templi. Refertur simul ad argentum, & aurum, quia argentum solum non poterat esse ad deaurandos parietes: sed quomodo argentum erat ad parietes deaurandos, cum essent operi laminis aureis, declarabitur infra in quadam questione.

Et ubicunque opus est aurum de auro, & ubicunque opus est argentum, argenti opera fiant. Id est, dedit Dauid sufficientiam de argento, & auro, ita quod ubicunque erat aurum necessarium poterat poni, & vbi erat argentum necessarium etiam erat copia eius. Sed quomodo scietur, quando erat opus auro, & quando opus argento?

Dicendum, quod hoc sciebatur per regulam, quæ venerat a Deo, quia omnia ista venerant scripta manu Dei ad Dauid, & ibi colligebatur, quæ vala deberent esse argentea, & quæ aurea, & quanti ponderis, & qualis figuræ. Et ex ipsa poterat colligi vbi erat necessarium aurum, & vbi argentum.

Per manus artificum. Isti erant artifices, quos Dauid antequam moreretur congregauerat pro isto opere templi, vt Salomon postea non laboraret congregando illos, vt patet supra 22. & tamen præter istos congregauit Salomon alios. Et postea misit ad regem Hiram pro alijs, vnde dixit rex Hiram, quod artifices quos ipse mittebat, & artifices Salomonis, & Dauid facerent omnia opera templi sequenti lib. capitu. secundo.

Et si quis sponte offeret. Id est si aliquis vult sponte offerre, præmisit enim Dauid quid est, quia ipse obtulerat, & quid est, quod offerebat, vt incitaret alios ad offerendum, ideo postquam dixit quid obtulerat admonuit alios dicens si quis erat, qui vellet sponte offerre aliquid. *Impleat manum suam hodie.* Id est ponat aliquid in manu ad offerendum. Implere enim, vel complere pertinet ad ceremoniam consecrationis Sacerdotum: vnde manus Sacerdotum dicebantur compleri, id est, consecrari. Et aliquando ponit littera compleri, & aliquid consecrari, vt patet Exo. 29. & Leui. 8. & ista impletio erat per hoc, quod accipiebant isti aliquid in manu, & offerebant illud, sic accipitur sequenti lib. c. 13. vbi ponitur initiare. i. consecrare pro complere, vbi est eadem historia, & dicitur quicunque venerit, & initiauerit manum suam in tauro, & bobus, & in arietibus septem, fit Sacerdos eorum, qui non sunt dij. & isti offerendo aliquid dicebant complere. i. consecrare manum suam, eo quod id, quod dabat Deo consecratur, & etiam manus, quæ illud dabat consecratur. *Et offerat, quod voluerit Domino.* Quasi dicit, nemo cogit quæquam ad certam quantitatem, sed quilibet offerat quantum voluerit, quia Deus reciperet quicquid offeratur. *Pollicitique sunt principes familiarum.* Ponuntur hic principes, qui obtulerunt aliquid Dño, & dñ, quod polliciti sunt. i. promiserunt, & realiter dederunt, vocantur principes familiarum aliqui quæ erant principes in familijs quarumlibet tribuum; nam, in

qualibet tribu erant tres, vel quatuor familiæ, vel plures, vt patet Num. 26. vbi ponuntur oēs familiæ quarumlibet tribuum nominatum, & super quamlibet tribum erat vnus princeps, ita in qualibet familia tribus erat alius princeps. Hic tñ dicendum videtur, quod accipiuntur principes familiarum pro principibus turmarum, eo quod qualibet turma vocabatur vna familia, & istud rationabilius est, quia aliàs non ponerentur principes familiarum ante principes tribuum. Item quasi non intelligerentur principes turmarum per principes familiarum, essent principes turmarum omnia hic, & tñ hoc non conuenit, quia precedendi. c. ponitur, quod isti fuerint vocati ad istam congregationem, & ipsi offerrent cum essent diuites. Ideo accipiuntur isti pro principibus turmarum. Item patet, quia hæc ponuntur omnes principes, qui habentur precedenti cap. præter principes turmarum, & ibi ponuntur omnes, qui ponuntur hic præter principes familiarum, et go ad concordandum istam litteram cum illa, oportet quod illi, qui vocantur hic principes familiarum sint illi, qui vocantur ibi principes turmarum.

Et proceres tribuum. Id est, principes omnium tribuum. Erant enim duodecim tribus, & habebat duodecim principes, & per istas intelliguntur etiam principes familiarum, qui erant sub principibus tribuum, & vocantur proceres quasi procedentes dignitate, & potentia alios excedant.

Tribuum quoque, & centuriones. Isti erant tribuni, sub principibus turmarum. Nā turme erant duodecim, & in qualibet erat vnus princeps habens sub se viginti quatuor millia virorum, & cum essent distincti illi per tribunos, centuriones, & quinquagenarios, oportebat quod essent in qualibet turma viginti quatuor tribuni, & multi centuriones, & plurimi quinquagenarii, & decani, & isti etiam venerunt ad offerendum nupte. Aliqui putant, quod isti centuriones, & tribuni erant illi, qui præerant possessionibus regis. Nam sic dicitur precedenti capitu. quod vocati fuerunt tribuni, & centuriones, qui præerant substantijs, & possessionibus regis. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia hic ponuntur isti tanquam distincti, quia dicitur tribuni quoque, & centuriones, & principes principum possessionum regis, ergo non sunt iidem.

Dicendum igitur, quod isti principes possessionum regis erant tribuni, & centuriones, sicut dicitur precedenti cap. & tamen non erant isti tribuni, & centuriones, de quibus hic dicitur: nam tribuni, & centuriones erant duplices, quidam erant sub principibus turmarum, alij autem erant oeconomici possessionum regis. Primi illorum sunt, qui vocantur hic centuriones, & tribuni, secundi sunt, qui vocantur centuriones, & tribuni, precedenti cap.

Et principes principum possessionum regis. Isti principes erant, qui ponuntur supra 27. & illi habebant curam de omnibus possessionibus regis, sicut hic dñ. Et dñ principes principum ad significandum, quod qualibet de illis possessionibus regis, quæ habentur. s. 27. habebat multos principes subordinatos, cuius cā ibi declarata est, & illi, qui nominantur ibi erant principes summi in illis possessionibus, nam de alijs minoribus principibus non fit ibi mentio, nec etiam hic cum solum agitur de illis, qui erant præcipui in toto populo. *Dederuntque in opera domus Domini.* Scilicet, dederunt ista quæ sequuntur. Et fuit ista oblatio omnium principum. Nam non ponitur hic de quolibet eorum, quid obtulerit, eo quod oblatio cuiuslibet eorum parua, oblatio autem osum simul erat magna, & quæ oblatio Dauid sola fuit valde magna, illa specialiter exprimitur, & dñ, quod dederunt hæc in opera domus Dñi. i. ad edificandum, vel ad faciendum varia opera in templo, & ponitur

& ponitur hoc, quia non dederunt specialiter istud pro aliquo opere, cum Dauid iam dedisset sufficienter materiam pro oibus vasis templi Domini, vt patet. s. in littera. Ideo darent isti principes pro alijs operibus, quæ non essent certa, sed necessarium esset, quod expendere ista summa. *Auri talenta quinque millia, & solidos decem millia.* De solidis istis quanti valoris essent, vel ponderis non apparet cum monetæ variant quotidie in pondere, & figura, sed forte isti solidi erant sicut, qui erant nimis vsitati inter Iudeos, & erant aliqui sicut de auro, & aliqui de argento, vt patet 2. Reg. 24. Vbi ponuntur sicut de argento, & s. 21. Vbi ponuntur sicut de auro, & isti offerrentur ab istis principibus, quæ non legimus aliam monetam inter Iudeos, quæ esset aliquanti valoris. *Decem millia argenti talenta.* De argento obtulerunt duplum, & tñ hic non obtulerunt aliquos solidos.

Et aeris talenta decem, & octo millia. Necessarium erat æs in templo ad fabricandum multa vala, vt infra dicitur in quadam questione, & satis apparet tercio Regū septimo. Et sequenti lib. capitu. quarto. In Hebræo dicitur. Aeris mille millia, & octo millia talentorum, & sic pro mille millibus ponit littera nostra decem millia, sed forte istud fuit, quia pro mille millibus ponitur in Hebræo vnum nomen, & illud potuit equiuocare ad significandum mille millia, vel decem millia.

Ferri quoque centum millia talentorum. Erat etiam necessarium ferrum in templo, cum dicitur supra in littera, quod erant in templo vala ferrea.

Et apud quemcunque inuenti sunt lapides. Scilicet, qui habebant lapides preciosos dabant illos pro opere templi. Erant enim nunc Israelitæ nimis deuoti ad offerendum Domino, ideo omnes, qui habebant lapides preciosos dabant illos gratis. Sic etiam factum est in fabricatione Tabernaculi Moysi: nam omnes, qui habebant lapides preciosos, & argentum, & aurum dederunt illud in adificatione Tabernaculi: Exo. trigesimo quinto.

Dederunt in thesaurum domus Domini. Scilicet, vt seruarentur in thesauris templi quousque essent necessaria ad aliquod opus.

Per manum Iehiel Gersonites. Id est, dederunt illos Iehiel, qui erat de stirpe Gerson, & ille seruauit eos, quia erat thesaurarius templi. De isto Iehiel quis erat, dicitur infra in quadam questione.

Latatusque est populus cum vota sponte promitterent. Scilicet, quando isti principes dabant ista, quæ habentur supra, & promittebant illa, letabantur nimis: & ponitur hoc ad significandum, quod ista oblatio erat Deo accepta. Nam Deus diligit hilarem datorem, vt patet secundo ad Corin. nono. Et dicitur etiam ad significandum id, quod est contra conditionem multorum. Nā naturaliter propter ipsam naturæ curuitatem, & desiderium ad conseruationem sui ipsius natura gaudet in hoc, quod accipit, & tristatur in dando, quia quod datur deficit, & dando videtur perdere. Istud tamen est contra rationem, ideo plurimi hominum sequentes solam naturæ inclinationem tristant nimis cum dant, & non dant nisi quasi ex necessitate, ideo cum isti omnes darent cum lætina, ponitur istud hic itaquam speciale. s. quod totus populus lætaretur cum vota promittebat. *Quia corde toto offerebant ea Domino.* Ista est causa præcedens dicti, scilicet, ideo lætabantur, quia toto corde agebant id, quod habebat hic, & cum aliquis agit ex desiderio gaudet. Cum verò agit contra inclinationem suam, tristatur, & omnibus istis Deus dederat desiderium ad dandum ista, quæ offerebant, ideo gaudebant nimis.

Quare Salomon dicitur filius vnus. Quest. 11.

QUARE Iam circa prædicta, cum dicitur hic: Deus elegit Salomonem filium meum vnum, cur dicitur vnus.

Respondent quidam, quod vnus erat, id est, vnicus siue solus, quia nullum alium habebat Dauid. Sed dicendum, quod non stat, quia Dauid habuit multos filios, sicut dicitur precedenti cap. s. filios enim multos dedit mihi Dominus. Alij dicunt, quod verum est, quod Dauid habuerat multos filios, & tamen omnes mortui fuerant præter Salomonem, & sic erat ille iam vnicus.

Dicendum, quod falsum est, quia Dauid adhuc habebat alios filios. Nam die, qua vnctus est Salomon in regem, fuit ante eum vnctus Adonias frater eius, vt patet 3. Regum primo. Et iste Adonias vixit etiam post mortem Dauid. Nam Salomon frater suus occidit eum tercio Regum secundo: etiam die ista, qua Salomon secunda vice vnctus est, fuit multitudo fratrum eius in ista vnctione, vt patet infra in littera. s. vniuersi principes, & potentes, & cuncti filij regis Dauid dederunt manum, & subiecti fuerunt Salomoni regi. Alij autem dicunt, quod Salomon vocatur vnus filius Dauid, id est, primus. Sic enim dicitur Genes. primo, factum est vespere, & mane dies vnus, id est, primus. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Dauid habuit multos alios filios ante Salomonem, quia Salomon genitus est postquam Dauid erat Rex super totum Israel, & erat in Ierusalem, vt patet secundo Regum 11. & duodecimo. Et tamen antequam Dauid regnaret super totum Israel, cum esset rex super Iudæam in Hebron genuit filios sex secundo Regū tertio. Et post istos genuit alios filios in Ierusalem, in ter quos fuit Salomon secundo Regum quinto, & supra tertio. Alij dicunt aliter. s. quod Salomō fuit vnus, id est, primus filius respectu suæ matris, licet non respectu patris, ideo ipse vocat se vnigenitum coram matre sua, vt patet Prouer. 4. s. Nā, & ego filius sui patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia alius natus fuit ante Salomonē de Bethsabee matre eius, qui mortuus est, & ille fuit primus: nam ille fuit, quem concepit Bethsabee ex coitu adulterino cum Dauid 2. Regum cap. 2. Salomon postea natus est, vt patet eod. cap. Ad hoc respondent aliqui, quod quæ natus fuerit aliquis ante Salomonem, quia tñ ille mortuus est mox, vt natus fuit, censetur non fuisse natus, ideo tanquam ille non fuisset natus, iudicatur Salomon vnigenitus coram matre sua. Sic respondet Hierony. & habetur sic in iure extra de ver. signi. cap. Nam, & ego. Sed dicendum, quod adhuc non stat, quia licet non obstante illo parvulo, qui natus est, & mortuus, post Salomonem dici vnigenitus, & primogenitus respectu matris suæ: tamen alij fuerunt præter parvulum mortuū nati de matre Salomonis, & ex Dauid ante ipsum Salomonem, vt patet supra 3. vbi ponunt filij Dauid ex Bethsabee quatuor, quorum vltimus fuit Salomō, & sic nō potuit Salomō esse vnigenitus respectu matris suæ. Itē dato, quod esset vnigenitus respectu matris Dauid nō vocaret eū primogenitū, quia nō erat primogenitus respectu eius: ipse tñ de se loquebat, dicens, Deus elegit Salomonē filium meū vnū. Dicendum ergo est, quod intelligitur Deus elegit Salomonē filium meū vnū. i. ipsum solū. q. d. licet multos filios habuerim tñ nō elegit alium, nisi istū ad oia opa. s. ad regnādū, & ad edificādū templū, & sic erat in hoc vnicus. Aliter potest dici elegit filium meū vnū. i. singulariter eū elegit, quia nunquam erat inter omnes, ideo fuit modus specialis electionis, quod ipse eligeretur omnijs alijs.

An verum sit, quod Salomon erat nunc parvulus, & tenellus. *Quest. III.*

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, quod erat Salomon parvulus, & tenellus nunc, quando David loquebatur. Aliquis dicit, quod Salomon erat nunc iuuenis, & non parvulus nec tenellus, & cum dicitur, quod elegit eum adhuc parvulum, & tenellum, referendum est ad tempus electionis diuinae, vel publicationis. Quod tunc Salomon erat parvulus, & tener. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia quando Salomonis electio notificata est, non solum non erat Salomon parvulus, immo nondum erat natus, nec fuit natus illico, sed post aliquanta tempora, quod patet, quia Deus dixit filius, qui nascetur tibi, & reuelauit ei hoc, quando David voluit edificare templum, ut patet 2. Reg. 7. & supra decimo septimo. Et postea David fecit multa bella. scilicet contra Philistinos, ita ut caperet vrbes eorum, & contra Moabitas, ita ut deleteret totam terram ipsorum, & faceret duos funiculos ex eis vnum ad occidendum, alium ad viuificandum, & contra Idumaeos, ita ut occideret omne masculinum in terra ipsorum, & subiceret totam Idumaeam in tributum, ut patet secundo Regum octauo, & tertio Regum 11. & supra decimo octauo. Et contra Syros Damascenos, & contra regem Adazer, & contra Ammonitas, ut patet secundo Regum octauo, & 10. & decimo octauo, & decimo sexto. Et post illa bella cum iterum pugnaret David contra Ammonitas, misissetque ad bellum Ioab, & ipse mansisset in Ierusalem vidit tunc Bethabee quadam die lauante se, & adulteratus est cum ea secundo Regum 11. & tunc genitus est parvulus, qui postea mortuus est paulo post natiuitatem secundo Regum duodecimo. Deinde genuit David ex Bethabee quatuor, quorum vltimus fuit Salomon, ut patet supra. Ideo inter haec magnum tempus incideret. Et sic non est verum, quod quando Deus elegit Salomonem erat parvulus, & tener, sed referendum est necessario ad tempus, quo loquebatur David ista. Alii qui ergo dicunt, quod verum est, quod Salomon erat tener, quia erat parua aetas valde. Non dum decem annorum. Et patet, quia dicunt, quod quando Deus dedit sapientiam Salomoni erat duodecim annorum, cum ipse vocauerit se puerum parvulum, ut patet 3. Reg. 3. & sequenti lib. cap. 1. Et tamen sapientia fuit data Salomoni priusquam cepit regnare, ut probatum est 3. Regum 3. in quadam quaestione, ergo nunc vix esset nouem annorum, cum nondum mortuus esset pater suus David. Sed dicendum, quod hoc falsum est, quia Salomon erat nunc maioris aetatis. Quod patet, quia quando David erat propinquus morti, commendauit Salomoni, quod occideret Ioab, & Semei per aliquem modum excogitatum, dixit ei, Facias iuxta sapientiam tuam, & non deduces canicem eius pacifice ad inferos. Ecce dixit eum habere sapientiam, id est prudentiam, & tamen nondum suscepit illam a Deo, quia istud fuit post mortem David, ergo videtur, quod quando David ista loquebatur Salomoni, erat Salomon aliquantulum iuuenis, ita ut posset habere prudentiam aliqualem naturaliter, & sic non esset nouem annorum tunc, quia in tam parua aetate nulla est prudentia. Item dixit David ibi ad Salomonem, vir sapiens es, & scies quid facies ei, ergo viuente David Salomon erat aliquantulum vir, & tunc non posset vocari vir, & sapiens, id est prudens, nisi esset iam in aliqua aetate: ergo non erat tam parua aetate. Dicendum igitur, quod quando David loquebatur ista, esset Salomon decem, & septem, vel decem, & octo annorum. In qua aetate incipit homo habere aliquantulum prudentiam, potius

Em si est naturaliter ingeniosus. Et quando acciperet sapientiam a Deo esset plus quam viginti annorum. Vocatur tunc parvulus, & tenellus, non absolute, sed respectu tanti operis. Propter regnum magnum, quod regere debebat, & propter magnitudinem operum templi, quae facturus erat. Et tunc verum est, quod si esset viginti quinque annorum erat tener respectu omnium istorum.

De auro, & ferro congregato a David. Quest. IIII.

QVAERITVR ulterius quomodo dicitur hic, quod congregauit, vel dedit aurum ad vasa aurea, & ferrum ad ferrea, cum non appareat aliqua vasa fuisse ferrea in templo Domini. Dicendum est, quod hic ponuntur quinque materiae, scilicet aurum, argentum, aes, ferrum, & lignum, & omnes istae erant necessariae in domo Domini. De auro manifestum est, quod ad multa erat necessarium: nam ex eo deaurata est tota domus Sancti sanctorum, & tota domus exterior, quae vocabatur templum, & ipse portae templi 3. Reg. 6. Et ipsa mensa propositionis de auro facta est, & decem candelabra, & thuribula, & mortariola, & forcipes, & phialae, & hydriae, & multa alia genera vasorum ad fundendum libamina, ut patet praecedenti cap. & sequenti lib. cap. 4. & 2. Regum 7. Argentum quoque necessarium erat ad multa vasa: nam multae mensae de argento factae sunt, & multa candelabra, & multa de alijs vasis. Nam de quibuscunque generibus vasorum fiebant aliqua de auro, fiebant etiam aliqua de argento, ut colligitur praeced. & sequenti lib. c. 4. De aere quoque multa fabricata sunt in templo. Nam altare holocaustorum, quod erat viginti cubitorum longitudine, & viginti latitudine, & decem altitudine, erat totum aeneum seque. lib. cap. 4. mare quoque, in quo lauabantur Sacerdotes, & duodecim boues, super quos erat, aeneum erat, & tamen erat magna quantitas ipsius mare: nam capiebat duo millia batos de aqua, ut patet 3. Regum septimo, & sequenti lib. ca. quarto. Decem quoque lutes magni, in quibus erat aqua ad abluendum carnes sacrificiorum, capiebatque quilibet batos quadraginta, erant aenei, & etiam sedes ipsorum, quae erant magna quantitate tertio Regum septimo, & sequenti lib. cap. quarto. Erant quoque multa alia vasa de aere. Nam generaliter omnia vasa altaris holocaustorum erant aenea, ut patet Exo. 27. & tot vasa erant aenea, quod non erat pondus ipsorum determinatum, ut patet 3. Reg. 7. & sequenti lib. c. 4. De vasis autem ferreis non apparet, quae illa essent, vel ad quod ministerium proficerent in domo Domini. Et quidam dicunt, quod nulla vasa erant in templo de ferro, nec erat aliqua ministratio, quae cum illis fieret. Sic enim patet ex eis, quae facta sunt in Tabernaculo Moyse, quia templum Salomonis fuit ad similitudinem eorum, quae fuerunt in Tabernaculo Moyse, cum vnum successerit alteri, & tunc cum Deus iussit Israelitis in deserto offerre ea, quae necessaria ad Tabernaculi edificationem, posuit aurum, & argentum, & aes, sed ferrum non posuit: Exo. 25. sic etiam quando ponit, quid est, quod attulerunt Israelites pro Tabernaculo Moyse, ponunt aurum, & argentum, & aes, & multa alia, & tunc ferrum non ponitur Exo. 35. Dicendum, quod ferrum necessarium erat in domo Domini, non solum in templo Salomonis, sed etiam in Tabernaculo Moyse. Nam aliquis posset dicere, quod licet templum Salomonis fuerit simile Tabernaculo Moyse: tamen multa fuerunt in templo Salomonis, quae non fuerunt in Tabernaculo Moyse. Ideo poterat esse ferrum necessarium in templo Salomonis, & non in Tabernaculo Moyse. Sed etiam hoc non stat, quia quando introierunt Israelites in terram Chanaan, & acceperunt de illa primam urbem Iericho, iussit Iosue

Iosue ex parte Dei, quod totum aurum, & argentum, & ferrum, quae repererunt in urbem ponerentur in thesauro Domini. Iosue 6. Si si non esset necessarium ferrum in Tabernaculo Moyse non iussisset Deus ponere ferrum in thesauro eius, ideo necessarium erat. Dicendum ergo, quod ram in Tabernaculo Moyse, quam in templo Salomonis fuit ferrum necessarium, cum dicatur hic, quod erant vasa ferrea in templo. Et tunc dicendum, quod non erat ferrum ad aliquam sacram ministracionem, sicut vasa aurea, & argentea, & aenea. Nam nulla vasa de ferro erant, quae proficerent ad ministracionem aliquam sacram, sicut erant aurea, vel argentea, sed erat ferrum ad multas necessitates templi, quia ad hoc, quod cederentur lapides, & ligna pro templo edificando, innumera instrumenta ferrea necessaria erant. Etiam edificato templo, cum quotidie portaretur multitudo lignorum pro sacrificijs, & fierent multa alia huiusmodi in templo, necessaria erant multa instrumenta ferrea. Et ista vocabantur vasa generaliter secundum conditionem Hebraici idiomatis: in quo vocabantur vasa omnia suppellectilia, vel quaecunque proficiunt ad aliquem vsum. Nam arma bellica vocabantur vasa, etiam instrumenta musica vocabantur vasa, sicut dicitur Psalms 70. Confitebor tibi ianua vasis Psalms, id est, in psalterio, & in alijs organis musicis. Sic etiam indumenta, & quaecunque alia suppellectilia vocabantur vasa. Sic dicitur Zacha. v. decimo, tunc tibi vasa pastoris iussit, & vocabantur ibi vasa baculus, & pera, & funda, & alia pertinentia ad pastorem. Cum autem obijciatur, quod in Tabernaculo Moyse non fit mentio de ferro, dicendum, quod nihil sequitur ex hoc: nam manifestum est, quod Deus non iussit offerri ligna pro Tabernaculo, & tamen oblata fuerunt, ut aliqui volunt, sed istud falsum est, quia ligna iussit Deus offerri inter cetera Exo. vigesimo quinto, tamen alia sunt, de quibus non fit mentio, & data fuerunt, quia in sacra scriptura multa omittuntur, quae facta sunt, potissimum, quia locus ab auctoritate non tenet negatiue: fuit tamen in templo Moyse necessitas instrumentorum ferri ad fabricandum, sicut in templo Salomonis, licet non fuit tanta, ideo specialiter fit hic mentio de oblatione ferri. De vasis etiam ligneis est idem dubium, quia non reperitur in toto templo aliquod vas, quod esset de ligno ad aliquam ministracionem sacram: nam vasa ligneae minores vniuersis sunt, quam vasa metallica, vapore plumbea, stannica, & ferrea, a fortiori ergo non recipiuntur lignea. Sed dicendum, quod in templo erat magna necessitas lignorum ad edificacionem, ideo David congregauerat innumera ligna, ut patet supra vigesimo secundo. Et postea etiam Salomon fecit multo plura portare de Libano: ut patet tertio Regum quinto, & sequenti libri capitulo. secundo, & ista vocabantur vasa large. Nam sicut supra dictum est omnia suppellectilia, vel pertinentia ad quemcunque vsum vocantur Hebraice vasa, ideo omnia ista ligna necessaria ad edificacionem vocabantur vasa, vel forte erant aliqua lignea instrumenta facta ad aliquam operationem, siue antequam fabricaretur templum Domini, siue postquam fabricatum est. Nam certum est, quod multa essent de his, ut plaustra, & similia, quae sunt ad portandum aliquid de necessarijs pro templo.

De lapidibus preciosis ad quid dedit eos David. Quest. V.

QVAERITVR ulterius ad quid dedit David lapides istos preciosos, de quibus hic dicitur, scilicet, onichinos, & sphyrios, & diuertorum colo-

rum. Etiam dicitur, quod principes quicumque habebant lapides preciosos, dederunt illos in thesauro domus Domini.

Dicendum, quod hic ponitur lapis marmoreus, & multi alij lapides, & de marmore manifestum est, quod erat necessarium ad edificacionem templi pro pavimento, & parietibus, & praecipue pro atrijs templi ubi apparere debebant ipsi lapides. De lapidibus preciosis non apparet in templo, in quo expenderentur, quia non dicit de aliquo opere, quod ponerentur in eo lapides preciosi, sicut dicitur, quod ponebatur aurum, & argentum, & alia metalla.

Dicendum tamen est, quod lapides isti erant necessarii ad vestes summi Sacerdotis. Nam inter alias vestes pontificis erant duae, scilicet, rationale, & ephod, quae habebant lapides preciosos. Nam in ephod erant duo onichini super duos humeros Sacerdotis, qui habebant super se sculpta nomina duodecim tribuum Israel, scilicet, sex in vno onichino, & sex in alio: Exo. vigesimo octauo rationale autem habebat duodecim lapides preciosos diuersarum specierum, in quatuor ordinibus, vel versibus. & in quolibet lapide erat nomen vnius de tribubus Israel eodem cap. Pro his autem vestimentis necessarii erant multi lapides. Salomon tamen fecit multas vestes pontificales, & Sacerdotum minorum, ideo ibi necessarii lapides isti. De hoc Iosephus octauo Antiquitatum ait: Stolas autem Sacerdotales pontificibus cum his, quae pendebant ad pedes, & super humerales, & rationales cum gemmis mille, sed pro mille vestibus pontificis erant necessarii multi lapides preciosi, scilicet, quatuordecim millia, quia in qualibet veste erant quatuordecim, scilicet, duo in ephod, & duodecim in rationali, & ista duo computabantur in vna veste, quia erant ligata vitta iacynthina. Exo. vigesimo octauo poterant quoque lapides preciosi mieri in sculpturis templi, quia parietes Sancti sanctorum, & templi exterioris erant operati lamina aurea variarum figurarum, & illis forte essent intermixti aliqui lapides preciosi ad decorem, & potissime forte fieret hoc in porta exteriori domus, ubi magna pulchritudo erat, ut patet tertio Regum sexto.

An verum sit, quod David obtulerit aurum de peculio suo. Quest. VI.

QVAERITVR ulterius, cum dicatur hic, quod David obtulit de peculio suo aurum, & argentum praeter illa, quae prius obtulerat, quomodo est verum, quod aliqua obtulerit de peculio suo, & aliqua non de peculio, & quae differentia fuerit inter ista oblata.

Respondendum, quod David a principio cum esset vir deicola desiderauit edificare Domino templum, & ad hoc congregabat diuitias magnas, unde omnia, quae acquirere de bellis in auro, & argento, & aere conseruabat Domino pro illa edificacione, nec sumebat aliquid de his, quae acquirere nisi ea, quae necessaria erant sibi tunc ad sumptus, reliqua conseruabat. De hoc patet secundo Regum octauo, & supra decimo octauo, scilicet, omnia vasa aenea, & argentea consecrauit rex David Domino cum auro, & argento, quod tulerat ex vniuersis gentibus tam de Idumaea, & Moab, & filijs Ammon, quam de Philistinis, & Amalec. Omnia haec consecrauerat David Domino pro templo futuro multo tempore ante hoc. Nunc autem obtulit aurum, & argentum, & aes, & lapides preciosos de redditibus regni sui, & de his, quae ipse acquirere de fructibus facultatum suarum. Nam David habuit multas

multas possessiones, ut patet supra vigesimo septimo. De quarum fructibus poterat congregare magnam pecuniam, & redditus regni sui erant valde magni, & de his etiam colligebat pecunias multas, de quibus fiebant sumptus domus David valde magni, & super abundabat pecunia multa in thesauris eius, & de ista obtulit nunc David tria millia talentorum auri, & septem millia talentorum argenti, ut patet in litera, & dicitur obtulisse ista nunc de peculio suo, & illa, quæ prius obtulit non dixit esse de peculio, eo quod illa erant de bellis, & non colligebat illa David de redditibus regni sui, nec de fructibus possessionum suarum, sed mox, ut acquirerebat illa ex bellis consecrabat Domino, & sic nunquam videbatur fuisse in peculio eius: alia autem erant de peculio, quia erant de redditibus eius, & David expressit istam differentiam. scilicet quod nunc conferebat de peculio suo ad significandum, quod plus erat istud quam id, quod prius fecerat. Nam ea, quæ David acquirerebat de bellis sine magna difficultate acquirerebat, & multa simul accipiebat, & ista videbatur Deus sibi dare, & sic erat, quia Deus servabat eum ad quæ pergebat, & dabat ei victorias magnificas. Cum ergo Deus dedisset ei ista: non videbatur aliquid magnum, quod ipse illa offerret Deo, secus autem erat de redditibus regni, & de illis, quæ habebat David de fructibus possessionum suarum. Nam ista habebat alio modo, & minutatim, & possidebat ea multo tempore, ideo offerre ea sibi videbatur difficilius, cum illa essent iam quasi incorporata sibi quam dare illa, quæ acquirerebat de bellis, quæ nunquam ipse possidebat, sed illico, ut accipiebat offerebat Domino etiam dando ea, quæ in bellis acquirerebat Domino, & erant ista tamquam non necessaria cum essent per accidens. Illa autem, quæ David habebat de redditibus suis erant necessaria, eo quod erant sibi ordinaria: ideo dare de peculio suo erat sibi gravius quam dare de eo, quod per accidens erat. Et ut ex hoc in citaret alios ad dandum de eo, quod possidebant dixit, quod ipse dabat de peculio suo ea, quæ nunc offerebat.

De veritate in quibusdam verbis hic dictis, scilicet, quod David dedit septem millia talentorum argenti ad deaurandos parietes. Quæst. VII.

QVAERITUR ulterius quomodo dixit hic David, quod dabat septem millia talentorum argenti ad deaurandos parietes templi. Nam argentum non erat ad deaurandum, sed ad argentiandum. Aliqui dicunt, quod accipitur large deaurare pro argenteare. Sed dicendum, quod non stat, quia templum erat interius opertum laminis aureis tertio Regum sexto, & sequenti lib. capitu. tertio: ergo non erat argenteatum. Aliquis dicit, quod domus Sancti sanctorum, quæ erat preciosior erat interiori vestita auro in parietibus, tecto, & pavimento. Domus autem exterior templi erat operta laminis argenteis, quia illa non erat tantæ venerationis. Sed dicendum, quod non stat, quia tam domus Sancti sanctorum quam domus exterior erant operte laminis aureis, ut patet tertio Regum sexto. Porro oraculum, id est, Sancti sanctorum habebat viginti cubitos longitudinis, & operuit illud atque vestivit auro purissimo. Et sequitur domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clavis aureis. Sic etiam patet sequenti lib. capitu. tertio. Erat ergo utraque domus deaurata.

Dicendum est, quod ista talenta argenti fuerunt ad deaurandum templum, scilicet, tam Sancta sanctorum quam domum exteriori templi. Modus tamen erat, quod laminæ fiebant de argento, & operie-

Fbantur auro, ut non expenderetur tantum de auro, & sic argentum erat ad deaurandum, quia laminæ de argento deaurabantur. Sed obijcietur, quia istud aurum, quo operiebantur parietes Sancti sanctorum, & templi erat purissimum, ut patet tertio Regum sexto, & sequenti lib. capitu. tertio, sed operuit, & vestivit oraculum auro purissimo, domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo.

Dicendum est, quod vocabatur aurum purissimum non, quod tota lamina esset de auro, sed quod aurum, quo illa deaurabatur erat purissimum, & hoc verum est, quia de auro puriori acciperetur ad deaurandum, ut magis fulgeret, & tunc verum est, quod tota domus erat operta auro, quia super laminas argenti aurum erat, & sic ultimum operimentum templi interius erat de auro.

Quis erat iste Iehiel, de quo hic dicitur. Quæst. VIII.

QVAERITUR ulterius de isto Iehiel, de quo hic dicitur, quod per manus eius data sunt in thesauros Domini omnia hæc, quis erat.

Respondendum in litera, quod iste erat Gersonites, id est, de familia Gerson. Erat enim familia Gersonitarum una de tribus familiis Levitarum. scilicet Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum. Pro quo sciendum, quod erat iste Iehiel thesaurarius domus Domini. Erant autem thesaurarii de duobus familiis Levitarum. scilicet Caathitarum, & Gersonitarum, de Meraritis autem nulli erant, quia illi occupabantur in alijs officijs. De Caathitis autem erant thesaurarii viri de progenie Moyse descendentes de duobus filiis suis Gerson, & Eliezer, ut patet supra vigesimo sexto: de familia autem Gersonitarum erant alij thesaurarii, qui ponuntur ibi, & dicunt quidam, quod iste Iehiel est ille, qui ponitur supra vigesimo sexto esse de filiis Ledæ, & Gerson, & istud tener Nico, & multi alij. Hoc autem convenit sibi, quia vocatur hic Gersonites, id est, de familia Gerson, & ille Iehiel de quo supra vigesimo sexto erat etiam de familia Gerson. Sed dicendum, quod non constat adhuc an esset iste Iehiel de stirpe Gersonitarum, quia licet vocetur hic Gersonites non ex hoc concluditur. Nam Gersonites dicitur de Gerson. Erat autem duplex Gerson, scilicet, unus filius Levi, a quo nominata est familia Gersonitarum, & alius Gerson filius Moyse. Exodi secundo. Poterat autem iste Iehiel esse Gersonites, id est, de stirpe Gerson filij Moyse, & sic esset de stirpe Caathitarum, & non esset ille Iehiel, de quo habetur supra 26. Sed adhuc dato, quod iste Iehiel esset Gersonites, id est, de familia Gerson filij Levi non sequitur, quod esset ille, de quo habetur supra vigesimo sexto, immo potius videtur, quod non poterat esse ille, quia ille Gerson, quo supra 26. fuit filius Ledam, & Ledam fuit filius Gerson, ideo non potuit esse tempore David ille Iehiel, sed multo ante moreretur.

Dicendum est, quod iste Iehiel fuit de stirpe Gerson, cum vocetur Gersonites, & istud est nomen familiaris. A Gerson tamen filio Moyse non fuit nominata aliqua familia, & verisimilius est, quod sit ille Iehiel, de quo supra 26. quæ aliquis alius. Et cum obijciat, quod fuit filius Ledæ, & Ledam fuit filius Gerson filij Levi. Ideo multo tempore prius mortuus est. Dicendum, quod ibi non continuantur generationes, sed manent aliquæ progenies intermedia. Nam cum dicitur, quod de Ledam fuerunt principes familiarum Ledam Gerson, & Iehiel. Dicendum, quod isti non fuerunt filij Ledam, sed descendentes ab eo, & forte erant pronepotes, vel trinepotes, & sic potuerunt esse tempore David.

An omnia hæc fuerint consecrata per manum Iehiel. Quæst. IX.

QVAERITUR ulterius de isto Iehiel quomodo dicitur hic, quod per manum istius consecrata fuerunt omnia ista in thesauris Domini, quia supra 26. dicitur, quod omnia consecrabantur per manum Selemith. Aliquis dicit, quod Selemith fuit thesaurarius, & tamen fuit ante Iehiel, & tempore suo consecrabantur omnes thesauri per manum Selemith. Postea autem superuenit Iehiel mortuo Selemith, & per manum eius consecrati fuerunt omnes thesauri, qui nunc ablati fuerunt. Dicendum, quod hoc non stat, quia Selemith, & iste Iehiel fuerunt eodem tempore. Nam per manum Selemith consecrati fuerunt omnes thesauri, quos obtulit David, Saul, & Samuele, ut patet supra 26. & fuit etiam ille Selemith tempore istius divisionis thesaurorum, quæ facta est per David anno quadragesimo regni sui, & tunc facta est ista oblatio, quæ habetur hic, ideo vivebat Selemith, quando consecrata sunt ista per manum Iehiel. Sed dicendum est, quod multi erant principes thesauriariorum, & quibusdam committentur quidam thesauri, & alij alijs, & sic Selemith custodiit omnes thesauros, de quibus dicitur supra 26. & Iehiel omnes, de quibus dicitur hic. Pro quo sciendum, quod thesauri, qui offerebantur Domino erant duplices, quidam erant acquisiti de bellis, alij autem offerebantur de peculio proprio. primi tradebantur ipsi Selemith, & secundi dabantur custodiendi ipsi Iehiel. Thesauri autem, de quibus supra 26. dicitur erant de bellis. Nam Samuel, & Saul, & David, & alij principes offerebant multa Domino de his, quæ acquirerebant de bello, & omnia illa consecrabantur, & custodiebantur per manum Selemith, supra 26. Isti autem thesauri, qui oblati fuerunt, nunc erant de peculio proprio, sicut dixit David supra in litera, scilicet, super hac obtuli de peculio meo aurum, & argentum Deo, ideo custodiebantur isti thesauri per alium, scilicet, per Iehiel.

Sed & David Rex lætatus est gaudio magno, & benedixit Domino coram universa multitudine, & ait: Benedictus es Domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æternum. Tua es Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria, & tibi laus. Cuncta enim quæ in cælo sunt, & in terra tua sunt: tuum Domine regnum, & tu es super omnes principes, tuæ divitiæ, et tua est gloria, tu dominaris omnium. In manu tua virtus, et potentia, in manu tua magnitudo, et imperium omnium. Nunc igitur Deus noster confitemur tibi, et laudamus nomen tuum in cælo. Quis ego, et quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? Tua sunt omnia, et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Peregrini enim sumus coram te, et advenæ, sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi umbra super terram, et nulla est mora.

Alph. Tost. In Lib. I. Paralip.

A Sed & David. Hic ponitur secundum huius cap. scilicet, ipsius David gratiarum actio, nam postquam David obtulit munera Deo, & omnes principes pro opere templi, lætatus est valde David, & gratias Deo egit, & dicitur. Sed & David Rex lætatus est. Scilicet, Non solum lætatus fuit populus cum vota offerret, sicut supra dicitur, sed etiam lætatus fuit David nimis videns, quod totus populus gratis offerret.

Gaudio magno. Erat gaudium magnum David, quia gaudebat de bono suo, & de bono aliorum: nam David obtulerat sponte, ideo de oblatione sua gaudebat, sicut dicitur supra de populo, quod lætatus est, cum vota sponte promitteret, quia toto corde offerebant ea Domino: lætatus fuit etiam de bono populi, quia vidit David, quod totus populus offerebat, & gratis faciebat istud, & lætabatur, gaudebat ipse de gaudio populi, ideo necesse erat, quod gaudium suum esset magnum. Sic enim est gaudium magnum eorum, qui sunt in vita æterna, quia non solum gaudent de bono suo, sed etiam de bono aliorum. Quilibet enim gaudet de bono singulorum, & quantum ad hoc gaudium omnium est æquale, quia quilibet gaudet de bono suo, & aliorum, etiam ipsius Christi, ut ait August. 2. de civitate Dei. & Magister 4. Sentent. 29. *Et benedixit Dominus coram multitudine.* Scilicet, Propter multitudinem gaudij benedixit Domino laudando eum, & dicendo ista, quæ sequuntur. *Benedictus es Domine Deus.* Id est, Nomen tuum est benedictum ab omnibus. Vel benedictus es, id est, bonus, & laudabilis. *Deus patris nostri.* Id est, Patrum nostrorum. Dicit aliquis, quis erat iste pater? Dicitur potest vno modo, quod iste erat Abraham, vel Moyse, vel aliquis de istis patribus antiquis, & tamen non apparet, quis eorum potius sit. Ideo dicendum, quod hoc potest accipi dupliciter: vno modo, quod accipitur singulare pro plurali, ut dicatur Deus patris nostri, id est, patrum nostrorum, quia sæpe accipitur sic in Hebræo, ubi mutantur numeri. Aliter potest dici, quod erat iste vnus pater, & erat Abraham: nam iste fuit pater simpliciter omnium Hebræorum, quia est prima origo eorum. Alij autem patres Hebræorum, scilicet, Isaac, & Jacob, & patres duodecim tribuum non erant patres simpliciter, eo quod isti habuerunt originem ex alio patre, scilicet, ex Abraham. Ipse autem Abraham ex nullo originem traxit, qui vocaretur Hebræorum pater, ideo ipse vocaretur simpliciter pater. *Ab æterno in æternum.* Id est, sine principio, & sine fine, quia sicut Deus non coepit esse, nec finiet, ita nec benedictio sua incoepit, nec finietur. *Tua est Domine magnificentia.* Id est, ad te pertinet magnificentia quæ est virtus, in qua diriguntur homines circa magnitudinem expensarum, ut patet 4. Ethic. Nam liberalitas est virtus, in qua homo bene se habet circa moderatas expensas. Magnificentia autem est circa maximas, quæ non sunt quotidiana, & istud convenit Deo, quia ipse est, qui plurima dat, cum nullum bonum sit, quod ipse non dederit. Aliter accipitur magnificentia large pro magnitudine, & sic Deo competit magnificentia, in magnitudine in virtute. *Et gloria, & potestas.* Gloria est clara cognitio cum laude, & pertinet ad nominis celebritatem, siue famam, & hoc Deo competit, quia ipse est maxime famosus, cum nomen suum sit divulgatum per omnem terram. Potestas etiam ei competit, quia ipse est omnipotens. *Atque victoria, & tibi laus.* Scilicet, Deo convenit victoria, quia ipse est Dominus exercituum, qui dat victoriam cui vult. Laus etiam competit Deo, quia ipse laudabilis super omnia: nam laus est fermo explicans magnitudinem. Deus autem maior est omnibus rebus, ideo ei competit maxime laus.

Vu Cuncta

Cuncta enim quae in caelo sunt, & in terra tua sunt. Scilicet, Deus est Dominus omnium rerum siue in caelo siue in terra sunt. In caelo enim sunt ipsi Angeli, & Deus est Dominus eorum, quia ipsi sunt ministri eius obediens ad omnia, quae iubet eis, ut patet ad Hebraeos primo, scilicet, Sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. In terra autem sunt omnia creata, quia nomine terrae intelliguntur omnia elementa, & etiam omnia ista Dei sunt.

Tuum Domine regnum. Id est, Omne regnum pertinet ad te, nec est aliquis, qui sit vere rex nisi tu, eo quod tu es rex Regum, & Dominus dominantium, & princeps omnium Regum terrae. Apoc. primo. Etiam ipse Deus facit, quod alij regnent, & tribuit potestatem, quibus vult. Sic enim ipse dicit, per me reges regnant, & iudices iusta discernunt. Prouer. 7. Ipse etiam dat regnum, cui vult, & auferit cui vult, sicut dixit Angelus ad Nabucodonosor, quando superbiuit, scilicet, septem tempora mutabuntur super te, donec cognoscas, quod altissimus dominatur in regno hominum, & cuiuscunq; voluerit dabit illud. Sic enim declarauit Daniel verba Angeli ad Nabucodonosor dicta, ut patet Danielis 4. & 5. Ipse quoque dat interdum regnum viris malis propter iniquitatem populi cui regnant, ut patet Iob 34. Scilicet, qui facit regnare hypocritam propter peccata populi.

Tu es super omnes principes. Id est, potestas tua est maior quam omnium principum. Tuae diuitiae, & tua est gloria. Id est, Omnes diuitiae pertinent ad te, & etiam tota gloria: de diuitijs patet, quia nemo est diues nisi Deus, qui omnia possidet, siue in caelo, siue in terra: etiam est diues, quia Deus efficit diuites eos, qui diuites sunt: nam ipse dat omnia omnibus, & sic dicit Apostolus, quod est diues in omnes, qui inuocant eum. Tu dominaris omnium. Id est, Omnium hominum, vel omnium rerum.

In manu tua virtus, & potentia. Est modus loquendi humanus: nam Deus non habet manum, nec aliqua membra, cum sit incorporeus, sed dicitur in manu eius virtus, & potentia, quia tamen in homine manus est organum operatum, omnia quae homo potest dicuntur esse in manu eius, ita quae potest Deus dici in manu eius, & accipiuntur pro eodem virtus, & potentia, quia virtus est quoddam robur ad operandum, & idem est potentia. Possunt tamen differre aliquantulum, scilicet, quia potentia significat quamlibet potentiam, virtus autem significat vltimum de potentia sicut ait Aristo. In manu tua magnitudo, & imperium omnium. Replicat enim David eandem sententiam. Iste enim modus est eorum, qui sunt passionati circa aliquid siue per desiderium, siue per iram: nam cum non sufficiat eorum affectioni semel eandem rem dicere, sepe repetunt licet per alia verba. Et dicitur in manu tua magnitudo, scilicet, virtutis, vel potentiae, & imperium omnium, scilicet, Deus imperat omnibus rebus sicut supradictum est, scilicet, tu dominaris omnium. Nunc ergo Deus noster. Posuit supra ea, propter quae Deus erat laudabilis, & laudauit ipsum, nunc autem applicat se descendendo ad propositum suum. De ista oblatione, quam fecerunt Israelitae Deo pro templo aedificando. Confitemur tibi, & laudamus nomen tuum in clytium. Confiteri, & laudare idem est, sed vocatur confiteri laudare in quantum laudando confitemur, id est, asserimus magnitudinem Dei, & ea, quae de ipso vera sunt. & dicitur nomen Dei in clytium, id est, famosum: nam est famosum nomen Dei super omnia nomina, quia omnes homines Deum inuocant, sicut enim dicuntur homines in clyti, qui famosi sunt. Quis ego, & quis po-

ulus tuus, ut possimus tibi hac vniuersa promittere? Tollit hic inanem gloriam, & praesumptionem. Nam putaret aliquis, quod Iudaei gloriabantur, eo quod Deo tanta dederant, & ipsi consisterent se nihil dedisse, cum dicit David, quis ego, & quis populus tuus? quasi dicat Ego, & populus tuus Israel non sumus tanti valoris, ut possimus aliquid tibi dare, quia istud esset, si nos haberemus aliquid, quod non esset tuum, & dare vellemus, nihil tamen haberemus, quod tuum non sit: ideo tibi nihil dare possumus, nec etiam promittere, quia promissio fit de eo, quod in potestate hominis est, sed nulla istorum bonorum sunt in potestate nostra, cum tua sunt, ergo nihil promittere possumus. Tuae enim sunt omnia. Hic probat quod dixit, scilicet, quod Israelitae non possint dare aliquid Deo, quia nihil habent quod non sit Dei.

Et quae de manu tua accepimus dedimus tibi. Scilicet, Omnia ista bona, quae de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et nihil istorum est quod prius non accepissemus, ideo nos non donauimus simpliciter tibi, sed reddidimus commodatum, velut, si Deus commo- dasset nobis omnia ista, quae habemus, teneremur ei reddere. Et quando redderemus non teneretur nobis ad gratiarum actiones, sicut in omnibus reddentibus commodatum. Et ista est causa, quare Deus non teneretur nobis gratias agere: quamquam multa bona faciamus propter eum, eo quod ad omnia tenemur, vel saltem faciendo illa non satisfacimus pro bonis ab eo susceptis: ideo dixit Christus Luc 17. Cum feceritis omnia, quae praecpta sunt, dicite: Serui inuiles sumus, quae facere debebamus fecimus.

Peregrini enim sumus coram te, & aduenae. Probat quod dixit, scilicet, quod nihil istorum, quae dederant Israelitae Deo, erat suum, sed Dei, eo quod ipsi erant peregrini, & aduenae. Et inducitur sic, scilicet, aliquis diceret, quomodo Israelitae non poterant dare aliquid Deo, nam ipsi habebant terram, quam possidebant, & fructus illius erant ipsorum, & de illis poterant dare Deo. Respondent ipsi, quod non poterant, quia terra non erat ipsorum, sed Dei, & ipsi erant peregrini, & aduenae. Nam Deus introduxit Israelitas in terram Chanaan miraculose delendo Chananeos, ideo terra erat ipsius, & non illorum, quia ipse acceperat eam de manu hostium, & Israelitae non erant domini terrae, sed coloni eius, & aduenae in ea, habitantes in ipsa ex permissione Dei, ideo non licebat eis facere quidquid vellent de terra, vendendo, vel alienando, sic enim patet Leni 25. Vbi Deus vetuit venditionem perpetuam, dicens: Terra quoque non vendetur iure perpetuo, quia mea est, & vos coloni mei estis. Et sic dicebant Israelitae aduenae, & peregrini, quia sicut aduenae, & peregrini nihil habent in terra, in qua sunt aduenae, & peregrini: ita nec Israelitae habebant quidquam in terra, in qua morabantur. Sicut omnes patres nostri. Scilicet, Omnes patres nostri, qui fuerunt ante nos, fuerunt peregrini in terra ista, quia nihil habuerunt de ea, ita & nos. Sic enim dixit David in alio loco: Aduenae ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. Psal. 38. Dies nostri quasi umbra super terram. Supra declarauit vnam peregrinationem respectu terrae Chanaan, scilicet, quod Israelitae erant peregrini in ea, eo quod nihil habebant in ipsa. Hic autem declarat aliam peregrinationem respectu totius terrae, quia ubicunq; homo sit, peregrinus est. Et causa est, quia peregrinus est, qui transit, & non est mansurus semper in loco. Et sic est de omnibus hominibus in terra. Modico enim tempore mansuri sunt, quia dies sui transeunt sicut umbra, quae est aliquid non habens vestigium. Nam aliae res sunt aliquid, umbra tamen nihil est, nisi priuatio entitatis.

entitatis. Ita dies nostri videntur esse tanquam nihil, & pertranseunt. Alius modus adhuc peregrinationis est in omnibus hominibus viuentibus, scilicet, quod quando viuunt, peregrinantur a Domino, secunda ad Corin. 5. Sed de ista peregrinatione David nihil locutus est, quia ista non pertinet nisi ad viros perfectiores noui testamenti, in veteri autem testamento non sentiebant viros istam peregrinationem nisi aliqui speciales, sicut patres Sanctissimi. Ideo de alijs duabus solum locutus est hic David.

Et nulla est expectatio. Id est, Non est mora in viuendo. Nam vita nostra est sicut punctus, vel instans. Nam licet aliquis vixerit multis annis, illi sunt quasi nihil comparando ad durationem aeternam Dei, vel ad durationem animae nostrae post mortem. Sic patet Psal. 39. Quia mille anni in oculis tuis sicut dies hesternae, quae pertranseunt. In Hebraeo dicitur.

Et nulla est expectatio. Id est, Non expectatur homo viuere aliquanto tempore, sed illico ut viuere incipit, vita eius praescinditur, sicut dicebat rex Ezechias. Praecisa est velut a textente vita mea: dum adhuc ordire, succidit me, de mane usque ad vesperam finies me. Isaie 38.

Domine Deus noster omnis hac copia quam parauimus, ut aedificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est. Repetit sententiam suprapositam, scilicet, Domine Deus nihil nos tibi dedimus, quia licet videamur multa dedisse, scilicet, totam istam copiam, quam parauimus, ut aedificaretur templum, nihil tibi dedimus, quia omnia ista tua sunt, & quod tuum est, nemo tibi donare potest.

Tua sunt omnia. Scilicet, Nos accepimus illa de manu tua, cum nos non possumus aliquod bonum habere quod tu non dederis illud: ideo omnia sunt de manu tua. Intelligitur enim manus Dei ipsa eius liberalitas, per quam nobis omnia abundanter tribuit.

Sco Deus, quod probes corda. Ponit David, quae utilitas fuerit in dando omnia ista. Nam cum ipse dixerit, quod nihil istorum erat suum, sed omnia erant Dei, diceret aliquis, quid ergo proficiebat, vel in quo merebatur David, & isti Israelitae dando ista cum darent Deo id, quod suum erat. Respondet David, quod meritum est saltem in bona voluntate, deo quod Deus probat corda, id est, non attendit ea, quae exterius donantur, sed considerat cor hominis, & illud approbat, & laudat si rectum est erga Deum.

Et simplicitatem diligas. Simplex vocatur, quod vnum est, & simplicitas cordis est vnitatis intentionis, scilicet, quod non habet secum compositionem, ut si quis agat aliquid propter Deum, & propter ipsum solum moueatur, dicitur agere simplici corde, quia vnitatis finis, & intentionis ibi est. Qui autem agit aliquid quod bonum est, & videtur agere propter Deum, & tamen agit propter inanem gloriam, vel agit aliquantulum propter Deum, aliquantulum propter lucrum, vel alium finem, non agit simplici corde, sed duplici, & Deus odit istam duplicationem. Israelitae autem obtulerunt nunc simplici corde, quia propter solum Deum obtulerunt: ideo ista oblatio esset ei accepta.

Vnde, & ego in simplicitate cordis mei latus obtuli vniuersae haec. Concludit quomodo placuit Deo ista oblatio, scilicet, quia Deus diligit simplicitatem cordis. Et ita David dicit de seipso, quod in simplicitate cordis, & cum magna laetitia obtulit Domino vniuersa haec, & dicitur vniuersa haec, scilicet, tria millia talentorum auri de Ophir, & septem millia talentorum argenti, quae nunc obtulerat supra in litera, & ante hoc obtulerat multo plura de his, quae acceperat in bellis, ut patet 2. Regum 8. & supra 19. Scilicet, Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Sed, & omnia vala aenea, aurea, & argentea consecrauit rex David Domino cum argento, & auro quod tulerat ex vniuersis gentibus ta de Idumaea, & Moab, & filijs Ammon, quam de Philisthim, & Amalec.

Et populum tuum, quod hic reperit est. Dicitur qui hic reperit est, quia non venerat totus populus ad istam congregationem, sed principes solum vocati fuerunt, ut patet praecedenti cap. & ipsi solum dicuntur hic obtulisse. Si autem cum eis fuerint aliqui de populo, non apparet, & sic parua pars populi fuit hic reperta in ista oblatione. Vnde cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. Scilicet, Non solum ego obtuli cum gaudio, sed etiam vidi, quod totus populus, qui obtulit hic donaria cum gaudio obtulit: ideo illi meruerunt, quod tu Deus acceptares cordis illorum simplicitatem.

An res sint vere hominis. Et quomodo fuerit introductus dominij modus, item quomodo Deus proprie sit omnium rerum dominus. Quaest. X.

QVAERITUR circa ea, quae dicta sunt, scilicet, tua sunt omnia, an verum sit quod homines sint domini aliquarum rerum, & sint vere suae.

Aliquis dicit, quod non, quia non potest eadem res esse dyorum in solidum, nisi possideant pro indiuiso omnia, & tamen solus Dei sunt omnia, ut patet supra, tua sunt omnia, & quae de manu tua accepimus, tibi dedimus. Item patet, quia Augustinus volens probare proprium nullius esse aliquid de iure diuino ait: Domini est terra, & plenitudo eius, quasi dicit ipsius Dei sunt omnia, & nihil est nostrum, & habetur in Decretis dist. 8. cap. quo iure. Respondendum, quod si quaeritur an omnia Dei sunt. Concedendum, quod omnia sunt propria Dei, eo quod ipse omnia condidit, & gubernat, & a nullo illa accepit, sed potius quicumque habet aliquid istorum, ab eo illud accipit, & sic Deus propriissime est dominus omnium rerum. Si autem quaeratur de homine, an aliquid sit proprium homini, ita quod sint domini aliquarum rerum possessorum. Dicendum, quod consideratur hoc dupliciter, scilicet, vel in comparisone hominis ad hominem, vel in comparisone hominis ad Deum. Si primo modo, aliquid est proprium. & homo est vere dominus rerum possessorum. Si autem secundo modo, homo est dominus, sed non tam proprie. Et similitudo est huius in multis, quia aliquid est, quod vocatur proprium, & etiam commune, sicut priuilegium alicuius ordinis, vel vniuersitatis est commune respectu omnium, qui sunt de illo ordine, vel vniuersitate, quia oes in illo participant, & tamen est proprium respectu aliorum, qui non sunt de eadem vniuersitate, vel ordine. Ita comparando hominem ad Deum non erit homini aliquid proprium vere nisi large, & comparando homines inter se, erit eis aliquid proprium. Si consideretur homo respectu hominis dicitur esse vere dominus alicuius rei, quia ita vnus est dominus vnus rei, quod nullus alius hominum est dominus illius. Et hoc sufficit ad esse verum dominum. De modo tamen causandi istud dominium est dubium, quia quidam putant, quod causatur solum ex iure positiuo, & quod de iure naturali nihil est proprium. Et sic videtur innui in allegato cap. quo iure. Sed dicendum, quod diuisio dominiorum etiam est de iure naturali, id est, erat tempore legis naturae, quando nulla lex erat nisi lex naturae. Et patet hoc, quia duo primi filij Ada, scilicet, Cain, & Abel fuerunt in exordio saeculi, cum nulla adhuc lex per hominem posita erat, nec consuetudo introducta. Et tamen isti inceperunt habere proprium, quia Cain habebat agros, & colligebat inde fruges.

fruges, & Abel habebat pecora. Et dicitur, quod Cain obtulit Domino de frugibus suis, & Abel de primogenitis pecorum suorum, Genes. 4. Ergo sine lege positiua erat dominium. Dicendum ergo, quod modus introducendi dominium, fuit per solam occupationem rei. Nam Deus creauerat omnia ad seruitium hominis, sicut innuitur Genes. 2. Cum Deus duxerit omnia animantia coram Adam, vt imponeret eis nomina secundum voluntatem suam. Nam non duxisset illa, nisi homo haberet aliquod dominium super ea, & posset illa nominare, sicut vellet. Sic etiam patet cum Deus dixit Genes. 1. & 9. Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini piscibus maris, & volatilibus terre. Ecce ergo Deus dimisit homini libertatem dominandi omnibus rebus. Cum ergo omnes res essent sine domino licebat cuilibet occupare quam vellet. Et per solam occupationem efficeretur homo dominus ipsarum rerum, quas occuparet, sicut nunc quando est aliqua res, quae in nullius bonis est, primo occupanti conceditur. Verum est tamen, quod ex iure humano inuenti sunt plures modi titulum ad causandum dominium, scilicet, ex emptione, & venditione, ex donatione, ex hereditaria successione, ex praescriptione, & sic de alijs. Constituit etiam modos, per quos perderetur dominium. Origo tamen dominij non fuit ex iure positiuo, sed in lege naturae fuit, & habuit ortum ex Dei permissione. Nam omnes res erant Dei, & si ipse non permitteret dato, quod homo occuparet eas non efficeretur dominus, sed detentor, & usurpator, permisit tamen quod homo acciperet illas. Ideo habuit ibi locum, scilicet, quod res quasi desolata, vel quae in nullius bonis est, efficitur occupantis. Et cum dicitur, quod de iure naturae omnia sunt communia, intelligitur dupliciter ista propositio. Vno modo negatiue. Alio modo positiue. Primo modo est sensus, quod de iure naturali omnia sunt communia, id est, ius naturale non dedit diuisionem bonorum, nec titulos lucrativos, & distinctionem dominiorum. Secundo modo est sensus, quod de iure naturali omnia sunt communia, id est, ius naturale praecipit, quod omnia sint communia. Primus sensus est verus, & quem intendit ista propositio. Nam verum est, quod de iure naturali non sunt aliqui tituli, ita quod ius naturale introduxerit illos, vel fecerit bona esse distincta, sicut fecit postea ius positiuum, quod introduxit multos titulos lucrativos, & etiam constituit modum perdendi dominium, & tamen dato quod dominium non introduceretur de mandato iuris naturalis, poterat introduci ex voluntate humana, & Dei permissione, non prohibente iure naturali, & sic factum est. Nam per occupationem gregum factam ab ipso Abel constitutus est dominus eorum, & per occupationem agrorum factam a Cain, factus est dominus ipsorum, & sic de omnibus posteris eorum. Secundus sensus est falsus, quia non est aliqua regula iuris naturalis, quae vetet dominium. Nam si dominium esset prohibitum de iure naturali, non posset introduci per ius humanum, nec per aliquam consuetudinem. Nam contra ius naturale non potest praescribi, nec aliquid statui, etiam si per quinque millia annorum seruaretur contraria consuetudo, quia illa potius vocaretur corruptela, quam consuetudo, cum tanto grauiora sint peccata, quanto longiori tempore in usum venerint, extra de consuetud. cap. vltimo. Et tamen dominia non sunt illicita, nec reprobata illa lex euangelica, sed potius praesupponit, ergo dominia, & distinctio bonorum non sunt contra ius naturale.

Si autem queratur de homine in comparatione

ad Deum, an homo sit dominus. Dicendum est, quod non est homo tam proprie dominus, sicut comparando hominem ad hominem, & tamen aliquo modo est dominus. Aliquis dicit, quod ita se habet homo in rebus illis, quarum est dominus respectu Dei, sicut se habet homo respectu regis sui, quia licet quis sit dominus rerum suarum, tamen rex habet iurisdictionem super bona illius. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia rex licet habeat iurisdictionem super bona mea non est dominus illorum, nec habet potestatem super illa, nisi secundum legem, ideo non potest illa alienare, vel a me tollere, me inuito, nisi propter delictum. De Deo autem secus, quia ipse est dominus rerum nostrarum magis, quam nos ipsi, & potest de ipsis facere quicquid voluerit. Habet ergo maiorem potestatem super bona nostra, quam rex.

Dicendum est, quod Deus est Dominus omnium rerum proprie, quia ipse omnia condidit, & non accepit illa ab alio, & tamen nos sumus domini istarum rerum ex permissione eius. Et quantum ad hoc habemus quendam modum administratorum, qui habent plenam, & liberam facultatem administrandi. Vnde possumus illa donare, & quicquid voluerimus de illis facere, dum tamen non faciamus contra legem. Et iste est quidam modus dominij, & patet hoc quia Deus dixit Israelitis, quod non possent vendere possessiones aliquas in terra Chanaan iure perpetuo, Leuitici vigesimo quinto, scilicet, Terra quae non vendetur iure perpetuo, quia mea est, & vos coloni mei estis. Et hoc dixit Deus, quia ipse acceperat terram illam de manu Chanaanorum, expellendo illos miraculose de illa, & propter hoc specialiter pertinebat ad ipsum, & imponebat legem Hebraeis, quod non venderent eam iure perpetuo. Et sic innuitur, quod aliae terrae quas Deus non tradiderat sic aliquibus gentibus, non pertinebant tam specialiter ad Deum. Ideo homines habitantes in illis, essent magis domini illarum terrarum respectu Dei, quam Israelitae, sed Israelitae erant tanquam coloni respectu Dei: ergo homines aliarum terrarum essent aliquo modo tanquam domini.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod verum est, quod omnia sunt Dei, quia ipse magis proprie est dominus omnium rerum, quam homo dominus ipsarum rerum, quas possidet: & tamen relinquitur homini quoddam dominium etiam respectu Dei. Ad secundam cum dicebatur, quod de iure naturali, vel diuino dñi est terra, & plenitudo eius. Dicendum, quod non tollitur ex hoc quod homo respectu Dei sit dñs rerum, quas possidet, quia licet Deus sit dñs omnium rerum, cum illo dominio potest stare aliud dominium humanum, quia non sunt ambo eiusdem modi, non tamen stare si esset simile dominium vtriusque. Sic etiam dicitur, quod Deus est rex omnium regum terra, Apocal. 1. & supra in littera dicitur. Tua est magnitudo, & imperium omnium. Et tamen non tollitur ex hoc, quin aliqui homines sint reges, eo quod aliter regnat Deus super homines, & aliter homo super hominem. Ideo stat regnum vtriusque simul super eodem homines, homines tamen non regnant eodem modo. Ideo non possunt duo regnare super eosdem homines in solidum, & sic propter dissimilitudinem dominij Deus est dñs rerum, & etiam homines sunt dñi.

Si possimus aliquid dare Deo. Quaes. XI.

Quaeritur vterius cum omnia, quae nos habemus ipsius Dei sint, quid nos mereamur dando aliquid Deo, vel an possimus aliquid dare. Respondendum, quod sicut declaratum est praecedenti quaestione, homo est dñs rerum, quas possidet

fidet aliquo modo etiam respectu Dei, ideo eo modo quo Dominus est, potest aliquid dare, & merebitur dando. Sed considerandum est ad maiorem declarationem, quod in illis, quae nos facimus propter Deum vel damus sibi, est diuersitas. Nam quaedam pertinent ad actus nostros, alia pertinent ad erogationem rerum possessarum. De primo patet, vt quod aliquis credat omnia, quae fidei sunt, quod pertinet ad intellectum, & quod diligit eum nimis, & desideret ipsum colere, & velit etiam, quod ab alijs colatur, quod pertinet ad voluntatem, etiam quosdam labores corporales, sicut in ieiunijs, vigilijs, frigore, & nuditate, & ardore per aestum, & in alijs generibus afflictionum, & operum laudabilium, quae tamen non sunt in erogando aliquid de rebus possessis. Secundum est cum homo erogat Deo aliquid, vel propter Deum de ipsis, quae possidet. Accipiendum primo modo homo potest mereri dupliciter. Primo propter simplicitatem voluntatis, scilicet, si bona intentione vult aliquid agere, Deus acceptat illam intentionem, sicut dixit hic Dauid, scilicet, Scio Deus, quod probes corda, & simplicitatem diligas. Vnde dato, quod non sequatur effectus post bonam volitionem, sed impediat aliquo modo executio, Deus acceptat voluntatem nostram. Sic fuit de Dauid, qui voluit edificare templum Domino, & prohibitus est, & tamen acceptauit Deus voluntatem illius, & meruit nimis Dauid per hoc, vt patet sequenti lib. cap. 6. Idem Dominus ad Dauid, quia fuit voluntas tua, vt edificares domum domini meo, bene quidem fecisti habere huiusmodi voluntatem, sed nec tu edificabis domum, sed filius qui egredietur de lumbis tuis. Secundum est, quia homo est dñs istorum actuum. Nihil enim magis est in potestate hominis, quam actus voluntatis, & alij actus nostri dependent ex voluntate, quae superat omnibus: dicitur homo dominus illorum, & sic potest offerre illos Deo, quia etiam respectu Dei homo est dominus actus voluntatis suae, non tamen est ita dñs, quin possit Deus mutare voluntatem eius quocumque, voluerit, vel facere, quod nihil velit, sicut dicit Prover. 21. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Dñi, & quocumque voluerit, vertet illud. Quia tamen voluntas non est directe cogibilis, de quo magis declaratum est, 3. Re. 12. Manet homini dñium super actus suos. Et ista est causa, quare Deus in omnibus operibus nostris magis attendit voluntatem nostram, quam aliquid aliud, si quia tunc homini datur gratiarum actio, quae dat aliquid de suo, & tamen nihil est magis ipsius hominis, quam actus voluntatis. Ideo non potest offerre Deo aliquid acceptabilius, quam cum ei actus voluntatis suae offert. Si autem queratur de secundo, scilicet, cum homo erogat aliquid de rebus possessis dicendum, quod istud potest fieri dupliciter, quia aut homo erogat aliquid Deo, aut erogat aliquid alicui propter Deum. Erigare Deo est, quod datur a nobis, & non prouenit ad utilitatem proximi, sicut si quis det pecuniam ad edificandum Ecclesiam, vel ad aliqua ornamenta ecclesiastica, vel si quis daret in veteri Testamento aliqua animalia ad faciendum sacrificia. Nam ista soli Deo dantur. Alia sunt, quae dantur alicui propter Deum, vt si quis det eleemosynam pauperi. Primo modo meretur homo dupliciter: primo ex voluntate, scilicet, quia ex bona voluntate homo offert. Secundo meretur ex ipsa re, quae dat, quia homo etiam respectu Dei est dominus aliquid rerum, quas possidet. Ideo potest donare, & transferre ius illud quod habet. Et patet hoc, quia Deus non cogit hominem ad ea, quae possidet sibi dandum, in tantum, quod etiam si non det non peccat. Et sic si dat liberum est sibi dare, & propter hoc gratiam meretur, quia de tuo dedit cum non obligaretur. Iste tamen res, quae dantur in se Deo non proficiunt, quia Deus bonorum nostrorum non indiget, sed solum proficiunt in duobus. Primo in quantum ad bona voluntate dantur. Secundo in quantum ad honorem Dei proficiunt. Primum istorum considerauit solum Dauid dicens. Scio Deus, quod probes corda, & simplicitatem diligas, vnde ego in simplicitate cordis mei obtuli vniuersa haec, supra in littera. Et non considerauit Dauid aliam utilitatem, vel meritum ex ista datione. Secundum est in quantum ex ista oblatione sequitur honor Dei. Nam cum aliquis offert Deo sacrificium, vel edificat Ecclesiam propter eum, innuit Deum esse honorabilem, quia aliam non faceret aliquid propter ipsum. Nam videretur perdere omnia. Et ob hoc magis gaudet Deus in actibus nostris spiritualibus, quam in erogatione bonorum nostrorum, quam ei facimus, quod patet de sacrificio. Psal. 49. Non accipiam de domo tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos. Quoniam mea sunt omnes ferae sylvarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia caeli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terra, plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes tauro-rum: aut sanguinem hircorum potabo? Et sequitur: Immolabo Deo sacrificium laudis: & redde altissimo vota tua. Inuoca me in die tribulationis, & eruum te, & honorificabis me. Et iterum dicitur: Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. Et non solum placent Deo magis opera spiritualia, quae sunt ad ipsum, quam erogatio bonorum exteriorum, sed etiam plus placent ei bona, quae sunt proximis, quam erogatio rerum nostrarum possessarum, quae fit ei, vt patet Osea 6. Quia misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plus, quam holocausta. Obedientia ergo magis laudatur, quam holocausta, vt patet 1. Regum 15. Et tamen dato, quod adhuc ista bona, quae Deo damus secundum se non proficerent, ita quod totaliter essent sua, tamen ex voluntate eius proficiunt, scilicet, quia ipse imputat nobis ad meritum, licet ista secundum se non essent meritoria illorum bonorum, quae Deus nobis dat. Ipse enim acceptat opera nostra plus, quam ipsa valeant, vt patet ad Rom. 8. f. Non sunt condigne passionis huius mundi ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Si autem queratur de bonis, quae nos erogamus proximis propter Deum. Dicendum, quod meretur in eis dupliciter. Primo quia ex bona voluntate agimus, & ipsa est praecipuum omnis meriti. Secundo ex ipso opere. Nam ibi dat homo de suo, quia licet respectu Dei non sit homo dominus rerum, quas possidet, tamen respectu hominum proprie dominus est, sicut probatum est praecedenti quaestione. Acceptatur ergo opus suum, quia de suo dat.

Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel patrum nostrorum custodi in aeternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in venerationem tui mens ista permaneat. Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, vt custodiat mandata tua, & testimonia tua, & caeremonias tuas, & faciat vniuersa, & edificet aedem cuius impensas parauit. Praecipit autem Dauid vniuersae Ecclesiae. Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo patrum suorum, & inclinauerunt se, & adorauerunt

Deum, & deinde Regem. Immolaueruntque victimas Domino, & obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus suis, & vniuerso ritu abundantissime in omnem Israel. Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia: Et vixerunt secundo Salomonem filium David. Vixerunt autem eum Domino in principem, & Sadoc in pontificem. Seditque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, & cunctis placuit, & paruit illi omnis Israel. Sed & vniuersi principes, & potentes, & cuncti filij Regis David dederunt manum, & subiecti fuerunt Salomoni Regi. Magnificauit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel, & dedit illi gloriam Regni, qualem nullus habuit ante eum Rex Israel. Igitur David filius Isai regnauit super vniuersum Israel, & dies quibus regnauit super Israel, fuerunt quadraginta anni. In Hebron regnauit septem annis, & in Ierusalem annis triginta tribus, & mortuus est in senectute bona plenus dierum, & diuitijs, & gloria: & regnauit Salomon filius eius pro eo. Gesta autem David Regis priora, & nouissima scripta sunt in libro Samuel videntis, & in libro Nathan Prophetæ, atque in volumine Gad videntis: vniuersique Regni eius fortitudines, & temporum, quæ transierunt sub eo, siue in Israel, siue in cunctis terrarum.

Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel patrum nostrorum. Deus Israel erat Deus omnium, & maxime ipsorum Hebræorum. Et tamen vocatur hic Deus Abraham, & Isaac, & Iacob propter duo. Primo propter manifestationem, scilicet, quia istis primo manifestatus est. Nam ante Abraham omnes gentes declinauerunt in varios errores, & ipsi Abraham primo Deus manifestatus est, & ex ipso cepit populus Iudaicus esse populus Dei, & post ipsum manifestatus est filio suo Isaac, & nepoti suo Iacob, vt colligitur ex processu libri Genesis. Secundo patet, quia isti fuerunt patres præcipui populi Hebræici, ex quibus descenderunt Hebræi, sed cum alij fuerint etiam præcipui in populo, quare non fuerunt illi nominati, infra dicitur in quadam questione. Et vocatur hic Israel ipse Iacob. Nam prius vocabatur Iacob, & postea vocatus est Israel ab Angelo, quædo luctabatur cum eo, Genes. 32. Et iterum a Deo confirmata est ista mutatio, Gen. 35. Ideo interdum vocatur Iacob interdum Israel. *Custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum.* Viderat enim David, quod totus populus obtulerat sponte munera, & erant omnes prompti ad cultum Dei. Et quia si semper haberent istam voluntatem colerent eum, & Deus beneficeret eis: Et ista voluntas non poterat perseverare in Israelitis, nisi Deus hoc faceret: Ideo

orauit David, vt Deus conseruaret istam voluntatem populi sui in æternum. *Et semper in venerationem tuam ista permaneat.* Id est, Rogo, quod semper habeant talem mentem, qualem nunc habent ad venerationem nominis tui, quasi dicat, nunc nimis deuoti sunt erga te: *Salomoni quoque filio meo da cor perfectum.* Orauit pro toto populo in generali, quod Deus daret illis inentionem rectam erga se, nunc orat in speciali pro Salomone, vt Deus Detei cor perfectum, id est, integrum, scilicet, quod totaliter dirigatur ad mandata Dei. Aliqui enim sunt qui aliquo modo volunt colere Deum, & aliquo modo inclinatur ad idola, & isti non habent cor perfectum, id est, totum cum Deo, & Deus abominatur tales, nec recipit eorum obsequia. Sic etiam dixit Samuel ad totum populum Israel in Masphath, scilicet, si in toto corde vestro conuertimini ad Dominum, abijcite de medio vestri Deos alienos Baalim, & Astharoth, 3. Regū 7. quasi dicat, quod aliter non conuertebantur ad Deum in toto corde, nisi abijcerent Deos alienos, & seruirent ei soli. Sic etiam Elias increpuit totum populum Israel, dicens, si Dominus est Deus, sequimini illum, si autem Baal est Deus, sequimini illum, quousque claudicatis in duas partes? 3. Regum 18. quasi dicat, Non est bonum aliquando colere vnum Deum, & aliquando alterum, sed colite vnum ipsorum tantum, qui verus Deus fuerit. Sic faciebant Samaritanæ, qui Deū celi timebant, & tñ Deos suos colebant, 3. Regum 17. Et hoc timebat David de Salomone. Ideo dixit da ei cor perfectum. *Vt custodiat mandata tua, & testimonia tua, & caeremonias tuas.* Tria sunt genera mandatorum in veteri Testamento, scilicet, moralia, caeremonialia, & iudicialia. Moralia sunt illa, quorum obligatio pendet ex natura, dato quod non esset aliqua lex posita, sicut sunt præcepta decalogi, & quedam alia, quæ ex ratione naturali insurgunt. Caeremonialia sunt præcepta quedam de caeremonijs obseruandis circa cultum diuinum, & ista sunt præcepta pure posita, quia non habent aliquam obligationem ex natura, siue dictamine rationis, sed solum ex voluntate legislatoris. Alia sunt iudicialia, scilicet, illa, per quæ homines diriguntur inter se in communicationibus suis, & ista iudicant circa actiones forales. Et ista etiam pendet ex voluntate legislatoris, licet magis habeant de naturali dictamine, quam præcepta caeremonialia. Et hic possent intelligi ista tria per tria, quæ ponuntur in litera, scilicet, moralia per mandata, & caeremonialia per caeremonias, & iudicialia per testimonia. Et vocabuntur illa testimonia, quia testificatus est Deus Israelitis, quod illa seruarent. Quia tamen testimonia non multum conueniunt præceptis iudicialibus, dicemus, quod per testimonia intelliguntur hic quedam præcepta, siue caeremonialia, siue moralia, per quæ Deus testificabatur, id est, probabat aliquid de eis, quæ fecerat. Et de istis dicitur infra in quadam questione. *Et faciat vniuersa.* Custodire mandata, non est illa facere, sed diligenter attendere, ad ipsa, quæ sunt, & qualia, vt postea faciamus ea, & post istam custoditionem sequitur mandatorum executio. Et sunt ista duo necessaria: nam nemo potest mandata exequi, nisi custodiat illa, id est, recogitet, etiam si non exequatur illa, etiã si recogitet nihil prodest, quia in moralibus intelligere nõ est propter se, sed propter operari. Sic ait Aristoteles 2. Ethicorum, scilicet, Non addiscimus, vt sciamus, sed vt boni efficiamur. Sic etiam dicitur Plal. 102. scilicet, Et misericordia eius super eos, qui memores sunt mandatorum illius ad faciendū ea. Vnde non dixit solū, q̄ misericordia Dei est sup illos, q̄ memores sunt mandatorū eius, quia istud non

Triplex
genus
mandato-
rū in ve-
teri testa-
mento.

sufficit,

sufficit, sed addidit ad faciendum ea. *Et edificet ædem:* Scilicet, Templum Domini. In Hebræo habetur. Et edificet castrum, & idem est, quia templum Domini erat per modum castris, siue turris. Nam erat altitudo sua maior, quàm longitudo, & latitudo, saltitudo cubitorum cētum, & vigin ti, & latitudo cubitorum viginti, & longitudo cubitorū sexaginta, seq. lib. cap. 3. Et sic vocatur templum turris aliquādo in scriptura, sicut turris nebulosa, vel turris gregis. *Cuius impensas parauit.* Dicit hoc David, quia ipse parauerat iam omnes impensas necessarias secundum iudicium suum. Et si Salomon non edificaret templum Dei esset inutilis illa paratio expensarum, ideo orabat Deum, vt Salomon edificaret templum illud, ne expensæ essent inutiles. *Præcepit autem David vniuersæ ecclesiæ.* Hucusq; durat benedictio David ad Dominum, hic autem iubet ipse, quod totus populus benedicat. Et dicitur, quod præcepit vniuersæ Ecclesiæ, id est, toti populo, quia Ecclesia significat congregationem, vt dictum est in principio capituli. *Benedicite Domino Deo nostro.* Scilicet, Omnes laudate eum, quia laudabilis est. Est enim benedicere bona dicere, & sic, quando laudamus aliquem, cū de eo bona proferamus, dicimur ei benedicere. Sed aliquādo benedictio est bonorum largitio, & sic Deus est benedicere homini, quando ei bona confert. Et sic est vnus homo dat alteri benedictionem, q̄ ei dat aliquod munus, siue benedictionē. *Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum.* Id est, tota multitudo benedixit Deo laudando ipsum. Quid aut illi dixerint laudando non ponitur, quia forte quilibet diceret secundum intentionem suā, & nõ dicerent omnes idem. Ideo scriptura nõ curauit dicere, quid illi dixerint. *Et inclinauerunt se, & adorauerunt Deum deinde regem.* Postquam benedixerunt Deo, inclinauerunt se omnes ad adorandum Deum, & postea conuersi sunt omnes ad regem, & adorauerunt ipsum, id est, exhibuerunt ei quandam reuerentiam, sicut exhibetur homini. Reuerentia autem exhibita Deo fuit adoratio latræ. *Immolaueruntque victimas Domino.* Oblatio victimarum pertinebat ad quandam reuerentiam, quia non exhibetur alicui sacrificium, nisi Deo, ideo non solum significatur in hoc honor, sed etiam maximus honor. Est enim victima nomen generale ad omnia sacrificia, quia sunt tria genera sacrificiorum, scilicet, holocaustum, hostia pacifica, & victima pro peccato. De caeremonijs autem, quæ fiebant in quibuslibet istorum sacrificiorum, habetur Leuitici 1. & 3. & 4. & 6. *Et obtulerunt holocausta die sequenti.* Non est sensus, quod in ipsa die, in qua David dixit ista oblata fuerint victimæ, & sequenti die offerrentur holocausta, quia eodem die victimæ, & holocausta oblata sunt, cum idem sint victimæ, & holocausta, sed dicitur quod immolauerunt victimas, & non assignat tempus, cum ponitur immediate tempus, scilicet, quod sequenti die obtulerunt ista holocausta. Nam ipsa die, qua David locutus est populo ista, quæ supra habentur erat forte sero, & non poterunt post hæc immolari holocausta, sed sequenti die immolata sunt. *Tauros mille, & arietes mille, & agnos mille.* Ponitur summa animalium obiatorum. Nam de quocunque genere mille oblata sunt. *Cum libaminibus suis.* Libamina sunt quedam accessoria ad sacrificia, & sunt quinque, scilicet, similia, oleum, vinum, sal, & thus, vt patet Leuitici secundo, & Numeri decimoquinto. Et offerbantur ista in mensura certa, scilicet, plura cum maioribus sacrificijs, & pauciora cum minoribus. Et ista libamenta ponebantur semper in holocaustis, & hostijs pacificis. In hostijs autem pro peccato non ponebantur victimæ, vt patet Numeri decimoquinto.

Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

A *Et vniuerso ritu.* Scilicet, Seruatus fuit in victimis istis totus ritus, id est, omnes caeremoniæ, quæ secundum legem seruanda erant. *Abundantissime.* Id est, Libamenta, & omnia requisita ad illa sacrificia data sunt abundantissime. *In omnem Israhel.* Id est, Ista sacrificia facta abundantissime fuerunt pro toto Israhel. Vel est sensus, quod oblata sunt sacrificia, & libamenta, quæ iufficerent in cibum pro toto Israhel, scilicet, pro omnibus illis, qui præsentem erant in congregatione illa, & representabant totum Israhel. Nam isti comederunt de sacrificijs istis, vt patet in litera. *Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illa.* Scilicet, In die illa, in qua obtulerunt sacrificia, comederunt, & biberunt de sacrificijs illis. Et dicitur, quod comederunt coram Domino, scilicet, coram altari, vbi oblata fuerunt sacrificia, quia ibi existentes dicebantur esse coram Domino.

B *Cum grandi lætitia.* Scilicet, Omnes Israelitæ gauisi sunt nimis de oblatione illa, & de omnibus, quæ facta fuerunt. Ideo comedebant de sacrificijs cum lætitia.

Quare dicitur hic potius Abraham, Isaac, &c. quàm aliorum. Quæst. XII.

Q *V* **A** **R** **I** **T** **V** **R** circa prædicta, quare potius dicitur hic Deus Abraham, & Isaac, & Israel, id est, Iacob, quàm aliorum: nam multi alij fuerant inter Hebræos clarissimi, sicut Moyfes, & Iosue, & Samuel.

D **E** **I** **C** **E** **N** **D** **U** **M**, quod vna causa fuit, quia isti fuerunt primi patres populi. Nam licet alij fuerint patres Hebræorum, tamen isti fuerunt primi simpliciter. Ideo attribuitur eis honor primatatis. Et patet, quia dicitur hic Deus patrum nostrorum, & sic tanquam patres, & primi ponuntur hic ante alios. Alia causa fuit, quia licet alij essent patres Hebræorum, tamen debuerunt poni isti tres, eo quod in istis colligitur totum genus Hebræorum, sicut quilibet istorum fuit pater omnium Hebræorum, quod nõ competit alicui alteri de posteris. Nam duodecim filij Iacob fuerunt capita duodecim tribuum Israel. Et tñ sub nullo filiorū Iacob cõprehenditur totus Israel. Et sic nullus erat pater omnium Israelitarū, ita quod possent cum vocare patrem, & tñ hi erant principes omnium tribuum Israel, & multi alij de ipsis tribubus. Ideo non poterant vocare patrem aliquem principem alicuius tribus, vt Iudam, vel Zabulon, vel aliquem alium, quia si esset pater respectu quorundam non esset pater respectu omnium. Abraham autem erat pater omnium Hebræorum, & Isaac pater omnium, & etiam Iacob, quia nullus Hebræus erat, qui non esset de stirpe alicuius istorum. Et tamen accipiendo quemcumq; inferiorem, vel posteriorem ad Iacob nõ esset ille pater omnium Hebræorum, quia nullus de filiis Iacob fuit pater omnium, & sic non poterunt nominari aliqui nisi isti, quia nullus ante istos fuit pater Hebræorum, eo quod electio populi Dei cepit in Abraham. Nullus autem post istos nominari debuit, quia nullus fuit pater omnium Hebræorum. Ideo isti soli nominati sunt, quia quemlibet istorum poterat totus populus vocare patrem. Modus autem, quo quilibet istorum erat pater Hebræorum fuit, quia Abraham, qui primus fuit, erat pater non solum Hebræorū, sed et aliarum gentiū: nã ipse genuit Iimahelam de Agar, a qua descenderunt Iimahelite, qui vocantur Agareni, & non sunt de stirpe Hebræorum. Habuit etiã Ceturam in vxorem, ex qua genuit multos filios, a quibus nominatæ sunt multæ gentes, Genes 25. Nam a quodam eorū nominati fuerunt Madianitæ, qui non sunt de stirpe Hebræorū.

Vu 4 De

De Sara autem genuit Isaac, a quo descenderunt Hebraei. Ipse tamen Isaac non solum fuit pater Hebraeorum, sed etiam quarundam aliarum gentium. Nam genuit Isaac gemellos, scilicet, Iacob, & Esau. Ab Esau descenderunt Amalecitas, & Idumaei; Nam Idumaei vocati sunt ab ipso Esau, qui vocatur Edom. Amalecitas vocati sunt a quodam nomine Amalec nepote Esau Genes. 35. De Iacob autem descenderunt Hebraei. Et sic Abraham, & Isaac fuerunt patres Hebraeorum omnium, sed non solum ipsorum Hebraeorum. Iacob autem fuit pater omnium Hebraeorum, quia ipse habuit duodecim filios a quibus descenderunt duodecim tribus Israel. Et ipse fuit pater omnium Hebraeorum, & solum ipsorum Hebraeorum, quia a quolibet filiorum suorum descendit aliqua progenies Hebraeorum.

De quibusdam verbis hic dictis a David, quod Deus, scilicet, conseruaret istam voluntatem etc. *Quaest. XIII.*

QVAERITVR vterius ad quid dixit hic David ad Deum, quod conseruaret istam voluntatem, quam nunc habebat semper in Israelitis, cum in potestate hominis factus voluntatis. Respondendum, quod istud dixit David, quia habere voluntatem istam semper, non erat in potestate hominis. Nam licet voluntas non possit cogi ad aliquid faciendum, & habeat libertatem, vt moueatur in quocumque, tamen cum propter peccatum sit in nobis quaedam difficultas ad bonum, non possumus aliquid bonum velle, nisi Deus conuertat nos, ad volendum illud nos mouendo. Et non solum accidit nobis hoc propter peccatum, sed etiam si nunquam peccauissemus non posset homo aliquid bonum velle, nisi Deo mouente ipsum, quia cum Deus sit causa prima, necesse est, quod ad omnem actionem concurrat congerendo causas particularibus. Et sic etiam concurrat ad actum voluntatis. Item patet, quia si voluntas moueret se ad actum suum, & non moueretur ab aliquo alio, esset ipsa causa prima, quia nulla causa est, quae moueat non mota, nisi prima. Voluntas tamen nostra non est causa prima. Ideo ipsa mouetur ab aliquo alio in actu suo, & non potest moueri, nisi illo concurrente. Patet etiam istud Ioan. 15. Cum dixit Christus. Sine me nihil potestis facere, idest, nullum opus meritorium potestis agere, nisi ego moueam vos ad illud, & tamen velle bonum est opus meritorium, immo nullum est magis meritorium quam velle, quia a voluntate dependet omne meritum, cum ibi sit libertas. Ideo non poterit aliquis bonum velle nisi a Deo moueatur, & tamen si esset solum in potestate Dei mouere voluntatem nostram ad bonum, non videretur homo culpabilis, si non vellent bonum, quia non posset, cum Deus non moueret ipsum. Ideo vt non attribuat aliqua culpa Deo, ipse semper mouet voluntatem nostram. Nam est quaedam gratia pulsatiua, scilicet, quidam motus, secundum quem Deus semper pulsat cor nostrum inclinando ad bonum, & in potestate nostra est consentire illi motui, vel non. Si enim consentimus, volumus bonum, si autem non consentimus, inclinamur in malum. Ideo quando non volumus bonum culpabiles sumus, cum sit in potestate nostra omni tempore velle bonum Deo mouente cor nostrum. Sic enim patet Apocal. 3. Ego sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, introibo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. Et intelligitur hoc de ostio cordis. Ideo homo libertatem habet ad bonum volendum semper. Et tamen est diuersitas in

hoc, quia licet Deus pulsset cor nostrum, interdum pulsset tam remisse, quod non mouemur ex illa pulsatione. Interdum autem pulsset violentius, & mouemur ab eo, ideo orandus est ad Deum, vt ipse moueat cor nostrum ad bonum, immo nulla oratio est tam conueniens homini, sicut ista, scilicet, quod moueat cor suum ad diligendum ipsum. Sic enim dicitur. Psalmus 118. Scilicet, Inclina cor meum Deus in testimonia tua, idest, inclina illud ad custodiendum legem tuam. Sic etiam David orauit hic Dominum, dicens: Domine custodi in aeternum hanc voluntatem eorum, vt semper in venerationem tui nominis mens ista permaneat. Sicut etiam Salomon orauit Dominum, vt inclinaret cor suum, & omnium de populo ad custodiendum legem eius, vt patet 3. Regum 8. Sit Deus noster nobiscum, & inclinet corda nostra ad te, vt ambulemus in vniuersis vijs eius. Ipse quoque Deus interdum optat, vt homines habeant semper tale voluntatem, qualem interdum habent ad colendum eum, sicut patet Deuteronom. 5. Cum dixerunt Israelitae, quod facerent omnia, quae Deus iuberet. Et Deus ait: Bene omnia sunt locuti, quis det talem eos habere mentem, vt timeant me, & custodiant vniuersa mandata mea? Valde ergo orandum est ad Dominum, vt det nobis voluntatem bonam ad semper diligendum eum, quia si ipse non dat, non poterimus illam habere. Et propter hoc dicitur Deus interdum indurare nos, vel inducere in errorem, scilicet, quia non mouet efficaciter voluntatem nostram ad colendum eum. Sic dicitur Istaem 63. Domine pater noster, quare errare nos fecisti de vijs tuis, & indurasti cor nostrum ne sequeremur te? Recte ergo David orauit Dominum, vt continuaret istam voluntatem in populo, & in Salomone.

De quibusdam verbis dictis a David pro filio suo. *Quaest. XIII.*

QVAERITVR vterius cum David orasset hic Dominum, vt continuaret istam voluntatem in populo, quare postea subdidit: Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, quia orando pro toto Israel orabat pro Salomone, cum ipse esset quaedam pars Israel. Aliquis dicit, quod hoc fecit David propter specialem affectionem. Nam specialiter diligebat Salomonem, quia erat filius suus: ideo orauit pro eo specialiter. Sed dicendum, quod non stat, quia David multos alios filios habebat, vt patet infra in litera. Et si ista fuisset causa, etiam pro alijs orasset expresse. Sed dicendum est, quod hoc fecit propter multa. Primum fuit propter dignitatem Salomonis, quia ipse erat rex iam semel vnctus, & ipse solus erat tantae dignitatis, sicut totus populus: ideo debuit pro ipso orare David specialiter, sicut pro toto populo. Secundum fuit, quia Salomon non erat pars Israel, quia erat rex: ideo non erat pars populi, sed super totum populum; sicut rector vniuersi non est pars vniuersitatis, sed super totam vniuersitatem rerum, vt colligitur 12. Metaphysica.

Tertium fuit, quia totum, quod orauerat David pro populo, pendebat ex Salomone: nam ipse futurus erat rex post David, & ex voluntate eius regeretur populus, & si ipse vellent inducere populum ad colendum Deum, saltem timore poenae cogeret omnes ad obseruantiam legis. Si autem Salomon non haberet rectam intentionem ad Deum, dato, quod populus inclinaret ad colendum ipsum, nihil proficeret, quia propter regem omnia impedirent, sicut postea factum

etiam est. Nam Salomon fecit templa multa idolis propter amorem vxorum suarum, & ex illis populus accepit occasionem ad colendum idola. 3. Regum 11. Et quia ista templa erant in monte Oliueti, vocatus fuit mons ille mons offensionis, scilicet, quia populus offensus est ex templis illis, & incitatus est ad cultum idolorum, vt patet 4. Regum 23. & 3. Regum 11. Et propter hoc post mortem Salomonis tempore Roboam filij eius fuerunt omnes de regno Iuda impliciter idolatria, vt patet 3. Regum 14. & 15. Quartum fuit, quia David volebat hic orare aliquid sponte pro Salomone, scilicet, quod Deus daret ei voluntatem adificandi templum, vt patet in litera. Et istud non erat oraturus pro quo de populo, ideo specialiter debuit orare pro Salomone.

Ex cuius expensis fuerunt oblata tot animalia. *Quaest. XV.*

QVAERITVR vterius cum hic oblata fuerint tot animalia, scilicet, tria millia, & multa libamenta cum eis, de cuius expensis ista offerrentur.

Aliquis dicit, quod offerebantur de expensis Sanctuarij, sicut offerebantur quotidie sacrificia de relictibus ipsis Sanctuarij. Sed dicendum, quod hoc non stat. Primo quia non fiebant ista sacrificia in Sanctuario: nam Sanctuarium erat in Gabaon tempore David, vt patet supra 16. & 21. Ista autem sacrificia offerebantur in Ierusalem, quia ibi erant nunc omnes isti principes cum David, vt patet precedenti capitulo. Ideo non fierent de expensis Sanctuarij.

Secundo patet, quia dato, quod ista sacrificia fierent in Gabaon, vbi erat Sanctuarium, non fierent de expensis eius. Quia de expensis Sanctuarij fiebant sacrificia, quae erant ordinaria. Alia autem, quae erant accidentalia, fiebant a volentibus aliquid offerre. Sacrificia autem ordinaria erant quotidie duo agni aniculi in holocaustum, vnus in mane, & alius in vespere, & in Sabbathis duplicabantur. In solennitatibus autem, scilicet, Calendis, Phasae, Pentecostes, die Clangoris, & Propitiationis, & Tabernaculorum fiebant alia sacrificia, quae habentur expresse Numeri 28. & 29. Ultra illa autem nihil erat ordinarium, nec offerendum de expensis templi. Et tamen tot sacrificia, quot hic ponuntur, non pertinebant ordinarie ad solennitatem alicuius diei, vt patet Nu. 28. & 29. Ideo non fuerant ista oblata de expensis templi. Sed dicendum est, quod oblata sunt de expensis David, vel populi, vel vtrorumque simul, potius tamen credendum est, quod oblata fuerint de expensis David, quia ipse congregauerat nunc istam multitudinem ad exhortandum illam, ideo ipse faceret etiam sumptus sacrificiorum. Nam sic quando vocauit populum ad arca portationem ipse obtulit sacrificia omnia, & dedit cibos toti populo, vt patet 2. Regum 6. Et supra 16. Sic etiam Salomon quando congregauit totum populum ad dedicationem templi ipse obtulit sacrificia multa, vt patet 3. Regum 8. Et sequenti libro, capitulo 6. Et istud verisimilius est, quia nunc David daturus erat cibos toti populo congregato, quia ipse congregauerat eum. Ideo offerret sacrificia, vt de carnibus illorum cibaretur populus, & faceret duo bona simul.

Vbi fuerunt facta ista sacrificia. *Quaest. XVI.*

QVAERITVR vterius, vbi obtulerunt nunc ista sacrificia ista. Aliquis dicit, quod obtulerunt ea in Sanctuario Domini in Alph. Toft. In Lib. I. Paralip.

Gabaon, quia ibi erat illo tempore, & etiam postquam cepit Salomon regnare, fuit ibi aliquanto tempore, cum Salomon mereret illuc ad offerendum Domino holocausta, mortuo David, tertio Regum tertio, & sequenti libro, cap. 1. Et non erat alius locus secundum legem, in quo posset sacrificium fieri, nisi Sanctuarium, vt patet Leuit. 17. & Deuteronom. 12. & Iosue 22. Sed dicendum, quod non stat, quia David erat nunc in Ierusalem cum tota ista multitudine, vt patet precedenti cap. Ideo non fierent ista sacrificia in Gabaon. Aliquis dicit, quod facta sunt ista sacrificia in area Ornam Iebusaei, eo quod locus ille erat iam determinatus pro sacrificijs, quia quando David obtulit ibi sacrificium pro cessatione pestis, & venit ignis de caelo super altare, supra vigesimoprimum, scilicet David, quod ille erat locus ad offerendum sacrificia, vt ait: Haec est domus Dei, & altare in holocausta pro Israel, supra vigesimosecundo. Et tamen istud fuerat ante hoc aliquanto tempore, cum istud, quod habetur hic fuerit factum in fine vite David. Ideo poterat nunc David offerre ibi sacrificia. Dicendum, quod istud non apparet. Nam locus ille non fuit sanctificatus pro sacrificijs mox, vt venit ignis de caelo super illum, quia istud fuit solum ad significandum acceptationem illius loci pro vna vice. Postea autem non debebat ibi offerri sacrificium, quousque fieret ibi templum per Salomonem. Et istud significauit David, dicens: Haec est domus Dei, & altare ad holocaustum Israel, idest, hic fabricabit domum Dei, & altare pro holocaustis ponetur. Nunc ergo non sacrificaret ibi David, & hoc colligitur aequaliter, quia post mortem David Salomon in principio regni sui laudatur de omnibus, nisi quod offerebat sacrificia in excelsis, idest, in altaribus, quae erant extra Sanctuarium, vt patet tertio Regum tertio. Area tamen Ornam Iebusaei erat extra Sanctuarium, cum nunc esset Sanctuarium in Gabaon. Ideo non offerret ibi David.

Dicendum igitur, quod David obtulit ista sacrificia in Ierusalem coram arca foederis. Nam erat nunc arca in Ierusalem in domo David, postquam ducta est de domo Obededom, secundo Regum sexto, & supra decimoquinto. Et mansit ibi vsque post adificationem templi: nam tunc ducta est de domo David, & introducta in templum Salomonis, vt patet 3. Regum octauo, & sequenti libro, cap. 5. Coram ista arca licebat offerre sacrificia. Nam quando portata est de domo Obededom in domum David, oblata fuerunt coram ea multa sacrificia, vt patet secundo Regum 6. & supra decimoquinto. Nam post quoslibet sex passus offerebantur animalia multa, vt patet ibidem, & offerebantur etiam quotidie sacrificia coram arca. Nam David constituerat sacerdotes, & Leuitas, qui ministrarent coram illa, & alios sacerdotes, & Leuitas constituit in Gabaon, vt ministrarent ibi, quia erat ibi tabernaculum Domini, supra decimo sexto. Et sic nunc offerrentur ista sacrificia omnia coram arca, quia ibi erat locus licitus, & intra Ierusalem, vbi nunc erat David. Et cum ibi offerrentur, dicebantur offerri coram Domino, eo quod Deus specialiter erat in arca, vt dicitur sequenti quaestione. Cum autem obijcitur, quod non licebat offerre sacrificia, nisi in Sanctuario: dicendum, quod de lege communi verum erat, & tamen specialiter licuit offerre sacrificia coram arca, vt probatum est supra 16. Et oblata sunt, vbiunque illa esset Nam quando portata est de terra Philistinorum, & venit in agros Bethlames, coram ea oblata sunt victimae multae, 1. Reg. 6. Et cum portaretur de domo Obededom in domum

Dauid offerrebantur coram ea sacrificia per viam, secundo Regum sexto, & supra decimoquinto. Et postquam locata est in domo Dauid sub tentorio, quod parauerat ei, oblata fuerunt sacrificia coram ipsa, ut patet supra decimo sexto. Ita ergo nunc liceret offerre ibi, & ibi Dauid offerret omnia hæc.

De veritate aliquorum verborum, quæ hic dicuntur, scilicet, quod populus comedit, &c. Quæst. XVII.

QUÆRITUR ulterius quomodo dicitur hic, quod populus Israel comedit, & bibit nunc coram Domino.

Aliquis dicit, quod hoc fuit, quia ubicunque homo sit, coram Domino est, cum Deus sit ubique. Ideo ubicunque comederent Israelitæ, necessario comederent coram Domino. Dicendum tamen, quod non stat, quia tunc non esset aliquid speciale, quia non solum nunc comederent Israelitæ coram Domino, sed quandoque comederent, coram Domino comederent; & omnia alia facerent, & sic scriptura non curaret nunc dicere, quod comederent coram Domino, quia accipiendo isto modo manifestum erat. Nam scriptura non curat replicare ea, quæ notissima sunt.

Dicendum ergo, quod Israelitæ dicebantur comedere nunc coram Domino, quia comederant in aliquo loco, in quo Deus specialiter erat. Et istud erat in tabernaculo illo, in quo erat arca. Nam ibi facta sunt sacrificia ista, quæ habentur in litera, & comedit populus de sacrificiis ibi. Nam ista erat lex sacrificiorum pacificorum, quod quædam pars eorum cremaretur in altari, scilicet, adipēs, & renēs, & cauda interdum, & quædam pars sacerdotibus proveniret, scilicet, pectus, & armus dexter, & reliquæ carnes provenirent offerentibus, Leuit. 3. & 7. Et ille partes, quæ proveniebant offerentibus comederantur ab eis in Sanctuario, & ibi coquebantur, ut colligitur primo Regum secundo. Et sic dicebantur tunc offerentes comedere coram Domino, quia comederant in Sanctuario, ubi specialiter Deus erat. Ita nunc dicebantur comedere coram Domino, id est, coram arca. Nam quia dandum est, quod plurima istorum sacrificiorum essent pacifica, & multæ carnes istorum provenirent Dauid offerenti, ipse autem daret illas populo, quia quilibet offerens, poterat invitare quoscunque vellet ad comedendum de carnibus sacrificiorum, quæ ipse obtulerat, dum tamen illi essent mundi, ut colligitur Deuteronomio duodecimo, ubi Deus iubet, quod quando Israelitæ facerent sacrificia, & comederent coram Domino invitarent Leuitas, & peregrinos, & alios pauperes ad comedendum. Dicebantur autem comedere omnes coram Domino nunc, quia coram arca comederant, & tamen ibi representabatur Deus specialiter. Nam in Sanctuario, & qualibet parte Sanctuarii representabatur Deus. Nihil tamen erat, in quo manifestus representaretur, quam in arca: nam ibi representabatur Deus: nam audiebatur Deus loquens, & respondens ad dubia. Quandoque enim Moyses dubitabat in aliquo, ingrediebatur in Sancta sanctorum, & audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio super arcam, Numeri 7. Et istud non fiebat in alia parte Sanctuarii. Ideo qui erat coram arca erat specialissime coram Deo. Et sic Israelitæ dicebant, quod Deus sedebat super arcam inter Cherubim, & non dicebatur sedere in alio loco Sanctuarii, 2. Regum 8. & Psal. 79. Recte ergo populus comedit nunc coram Domino, cum comederent coram arca, scilicet, in domo illa, in qua erat arca. Et vixerunt. Hic ponitur 3.

huius cap. scilicet, Salomonis unctio, & dicitur. *Et vixerunt secundo Salomonem filium Dauid.* Scilicet, iterum unctus fuerat Salomon in regem, & tamen nunc secundo unctus est propter causas, quæ ponentur infra in quadam quaestione. *Vixerunt autem Domino in principem.* Id est, vixerunt Salomonem in principem, id est, in regem Domino, id est, ad servitium Domini, quia colebatur Deus in hoc, quod vngeretur Salomon in regem. *Et Sadoc in pontificem.* Ille est Sadoc, de quo dictum est supra 24. quod erat princeps sacerdotum de domo Eleazar, & nunc factus est pontifex, id est, summus sacerdos, de quo infra declarabitur. *Seditque Salomon super solium Domini in regem.* Id est, postquam Salomon unctus est secunda vice in regem, sedit super solium Domini, id est, super thronum regni, qui vocatur solium Domini, eo quod specialiter pertinebat ad Deum regnum Israel, ut declaratum est precedenti cap. in quadam quaestione. *Pro Dauid patre suo.* Id est, factus est rex loco Dauid patris sui. *Et cunctis placuit.* Scilicet, omnes Israelitæ lætati sunt, quod Salomon constitueretur in regem. In Hebræo dicitur. *Et profuit.* Scilicet, profuit, quod Salomon ista secunda vice vngeretur in regem, scilicet, quia nunc consenserunt, & omnes Israelitæ, quod prius non fecerant. *Et paruit illi omnis Israel.* Scilicet, Obediuerunt ei tanquam regi omnes de populo Israel, sed & universi principes, & potentes. Dixerat de popularibus, quod subiecti fuerant Salomoni, hic exprimitur specialiter de potentibus, & principibus regni, quod subiecti fuerunt ipsi Salomoni. *Et cuncti filij regis.* Habebat enim Dauid multos filios, sicut dicitur precedenti cap. Et plurimi illorum adhuc vivebant, & omnes illi obediuerunt Salomoni. Et sic etiam Adonias, qui prius resisterat Salomoni, consensit nunc eius unctio. *Dederunt manum.* Id est, Dederunt adiutorium ad hoc, quod Salomon vngeretur. Vel dederunt manum, id est, consenserunt, quod vngeretur. *Et subiecti fuerunt regi Salomoni.* Scilicet, Sponte se subiecerunt, & tanquam regi. Nam licet in quantum fratres essent æquales, tamen in quantum Salomon erat rex, & illi non, fuerunt minores ipso, & subditi ei.

Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel. Scilicet, Fecit eum maiorem, quam totum Israel, eo quod ipse erat rex totius Israel. Vel dicitur magnificatus super Israel, quia Deus confirmavit regnum eius, & fecit eum nimis potentem.

Et dedit illi gloriam regni. Id est, Magnam excellentiam, & honorem in regno. *Qualem nullus habuit ante eum rex Israel.* Scilicet, Nullus de Regibus precedentibus fuit tam honorabilis, & tam inclytus, & potens, & diues, & sapiens, sicut infra dicitur in quadam quaestione.

De prima vice unctiois Salomonis. Quæst. XVIII.

QUÆRITUR cum hic dicatur, quod unctus est Salomon secundo in regem, quando unctus fuit prima vice.

Dicendum, quod Salomon fuit unctus bis, & aliqui putant quod ter. Prima vice unctus fuit vivente Dauid cum iam ægrotaret. Cuius causa fuit unctio Adonias fratris sui in regem. Nam Dauid incidit in quandam ægrotudinem magnam, scilicet, quod totum corpus suum erat infrigidatum. Ita quod licet operiretur vestibus, non calefiebat. Vnde quaesita est ei adolescentula, quæ calefaceret eum. Et tunc Adonias filius Dauid insurrexit, dicens: Ego regnabo, & fecit se vngi in regem, consentientibus sibi mul-

tis

tis principibus, & magna parte populi. Habuit autem Adonias multa incentiva ad faciendum hoc. Primum erat, quia ipse erat primogenitus inter superstites filios Dauid. Nam Amnon, & Absalon mortui fuerunt 2. Regum 13. & 18. Et tamen post Absalonem in ordine natiuitatis sequebatur Adonias, ut patet 3. Regum 1. Putavit ergo ex iure primogenitura sibi provenire. Secundum erat, quia Adonias diligebatur nimis a patre suo Dauid, & credebatur, quod non daret alteri regnum, & intantum superbitum præsumens de ista dilectione, quod non solum putavit, quod regnum sibi proveniret, sed etiam vivente Dauid voluit sibi regnum accipere. Vnde fecit sibi currum, & quinque viros, qui præcederent eum, & iste erat habitus regalis, & super hoc dicebat Adonias, ego regnabo, & tamen Dauid eum diligeret eum non increpuit ipsum 3. Regum 1. cap. Tertium motivum fuit ægrotudo Dauid, quia cum nimis ægrotaret nec surgeret de lecto, & putare eum iam Adonias morti propinquum, credidit, quod non posset in hoc providere, etiam si vellet contrarium facere. Ideo ausus est facere illud. Quartum fuit magnus favor, quem habebat Adonias, quia cum eo erat Ioab princeps militiæ Dauid, & Abiathar summus sacerdos, & multi alij principes, ut patet 3. Regum 1. Ideo favore eorum fultus putavit, quod nullus ei posset resistere. Ideo publice fecit se vngi in regem vivente Dauid 3. Regum 1. Et tunc unctus est Salomon iubeente Dauid eodem die, & ista fuit prima unctio. Post hoc transiit aliquantum tempus, & facta est ordinatio sacerdotum, & Levitarum secundum officia sua, & postea congregavit Dauid totam multitudinem principum, & hortatus est eos de custodia legis, & de templi ædificatione. Obtulerunt postea munera, quæ habentur hic. Deinde obtulerunt sacrificia. Et ad ultimum vixerunt Salomonem in regem. Quod autem fuerit iste ordo, patet, quia supra 23. dicitur, quod Dauid senex, & plenus dierum constituit Salomonem in regem, & postea sequitur ibi in eodem capitulo, & in omnibus sequentibus vique ad vicesimum septimum de ordinatione sacerdotum, & Levitarum. Hinc autem ponitur unctio secunda Salomonis. Ideo illa, quæ ponitur supra 23. fuit prima. Et inter illam, & istam acciderunt omnia, quæ habentur in medio.

Dicendum etiam, quod non fuit magnum tempus inter istam, & istam. Aliqui autem putant, quod Salomon unctus fuerat tertia vice post mortem Dauid, sed de illa non apparet. Non est tamen inconueniens, quod fuerit tertia unctio.

Quare bis fuerit unctus Salomon in regem. Quæst. XXI.

QUÆRITUR ulterius quomodo Salomon unctus est bis, quia sufficiebat eum semel vngi. Nam unctio erat consecrari aliquem in regem, & per hoc videbatur dari sibi titulus regni, sufficiebat tamen semel dari titulum, immo non poterat sepe dari, quia quod meum est ex una causa, ex altera meum esse non potest, nisi defuerit esse meum. Et tamen postquam semel Salomon unctus est, & acquisit regnum, illud nunquam perdidit. Ideo non poterat pluries vngi. Aliquis dicit, quod unctus est Salomon pluries, quia consuetudo erat, quod reges sepe vngerentur. Sic patet de Saule, qui saltem bis unctus est. Nam primo unctus est per Samuelem 1. Regum 10. Et iterum unctus est in Galgala a toto populo 1. Regum 11. Sic etiam fuit de Dauid, qui ter unctus est. Primo per Samuelem in domo patris sui in Bethlehem 1. Regum 16. Secundo per populum Iuda, quando factus est rex super Iudam 2. Regum

2. Tertio per totum Israel, quando factus est rex super totum Israel 2. Regum 5. Et supra 11. Dicendum, quod non erat consuetudo, quod reges pluries vngerentur, sicut nec sacerdotes pluries consecrantur. Et ratio est, quia in sacerdotibus, & alijs ministris per unquam consecrationem acquiritur character, vel ordo, ita etiam in regibus per unquam unctioem acquiritur titulus regni. Ideo non vngitur idem rex pluries. Et sic apparet, quia in toto veteri testamento non reperiretur de aliquo rege, quod unctus fuerit pluries nisi de ipsis tribus, scilicet, de Saule, Dauid, & Salomone. Causa autem specialis fuit in istis, ut pluries vngerentur, quæ declarabitur sequenti quaestione. In alijs autem non accidebat eadem causa, ideo semel vngentur. Et sic fuit in Salomone. Nam ad acquirendum titulum regni sufficit ei unctio prima. Fuit tamen secundo unctus propter aliquam causam, de qua dicitur sequenti quaestione.

De causa unctiois Salomonis. Quæst. XX.

QUÆRITUR ulterius, quæ fuit causa, ut Salomon sepe vngeretur. Aliquis dicit, quod fuit eadem causa quæ in Saule, & Dauid qui uncti sunt pluries, ut dictum est precedenti quaestione.

Dicendum, quod non fuit, quia illi uncti fuerunt ex alijs causis, quæ nullo modo conveniunt Salomoni. Patet de Saule: nam fuit unctus Saul bis. Prima vice per Samuelem 1. Regum 10. Et secunda vice per totum populum eodem libro, cap. 11. Et ratio huius fuit, quia prima vice unctus fuit Saul in secreto. Nullus enim vidit aut scivit unctioem illam. Vnde cum iret puer quidam cum Saule iussit Samuel, quod ille puer præcederet, ne videret quomodo vngeretur Saul 1. Regum 10. Postea autem factus est rex publicè. Ideo rationabile fuit, quod iterum vngeretur. Quia aliàs non putaret populus eum esse unctum in regem. Debuit ergo vngi iterum. Et unctus est in Galgala 1. Regum 11. In Dauid etiam fuit alia causa. Nam prima vice unctus est Dauid secreta in domo patris sui per Samuelem. Nec ausus est manifestare Samuel ad quid veniret in Bethlehem, sed potius finxit aliam causam, ut patet 1. Regum 16. Secunda vice unctus est Dauid publicè super tribum Iuda, & ista secunda unctio erat necessaria, quia prima fuerat occulta. Tertio unctus est in regem super totum Israel 2. Regum 5. Et supra 11. Et fuit ista unctio manifesta, tamen non sufficit secunda, eo quod illa vice fuit unctus Dauid rex super solam tribum Iuda. Ista autem tertia vice unctus est super totum Israel. Et sicut si aliquis rex successivè efficeretur rex diversorum regnorum, oportebat eum pluries vngi: Ita cum Dauid factus fuerit primo rex super Iuda, deinde super totum Israel, vngi debebat pluries. In Salomone autem non fuit eadem causa, quæ in Saule, scilicet, quod prima unctio esset occulta, secunda manifesta, quia utraque facta est publicè. De prima patet 3. Regum 1. Nam totus populus, vel maior pars duxit eum in Gion super mulam Dauid, & ibi unctus est in regem. Secunda etiam unctio publica fuit, quia interfuit ibi totus populus, & filij regis, ut patet in litera. Non fuit etiam ibi causa, quæ in Dauid. Nam Dauid unctus est super Iudam, & deinde super totum Israel. Et quia ista erant duo regna, conveniens fuit bis vngi Dauid in regem. Salomon autem fuit unctus utraque vice super totum Israel: ideo non erat eadem causa, quæ in Dauid. Sed dicendum est, quod Salomon unctus fuit bis propter discordiam. Nam prima vice unctus est in discordia, eo quod Adonias unctus fuerat in regem a multis principibus, & a qua-

dam

dam parte populi. Et Salomon vnctus fuit tunc ab alijs, Quia ergo volebat David relinquere statum Salomoni securum, voluit quod vngeretur iterum. Nam si moreretur David, & non esset Salomon vnctus nisi prima vice, cum illa vnctio facta fuisset in discordia, Adonias posset ex sua vnctione putare, quod aliquod ius sibi erat quæsitum, cum vtraque facta fuisset in discordia. Et cum haberet Adonias magni fauorem, quæsto isto colore, posset contra Salomonem procedere post mortem David, & fieret bellum inter filios eius. Ideo voluit viuens concordare filiorum suorum discordantes intentiones. Potissime quia cum fuissent multi principes in vnctione Adonias, vt patet 3. Regum 1. & illi non consenserant in vnctione Salomonis, posset post mortem David rebellare contra Salomonem non accipiendo eum in regem. Conueniens ergo fuit fieri aliam vnctionem. Secundum fuit, quia voluit David, quod Salomon constitueretur rex cum magno honore. In prima vice tamen non fuerat vnctus cum tanto honore, sicut decebat, cum esset vnctio in discordia. Ideo nunc debuit vngi iterum in concordia, & honoraretur nimis cum omnibus consentirent. Tertium fuit, quia in vnctione prima Salomonis fuerunt multi de principibus contracti, qui fauebant Adonias. Ideo oportebat eos reconciliari Salomoni, vt reciperent eum in regem. Et quia nunquam conuenientius poterat fieri istud quam nunc, eo quod nunc erant congregati omnes principes de regno ad oblationem, quæ habetur supra: ideo nunc debuit secundo vngi, & ista etiam est causa, quare vnctus fuit viuente David, quia regulariter non debebat vngi aliquis in regem, nisi post mortem prædecessoris. Et sic intendebat facere David, scilicet, designare quis de filijs suis succederet ei, vt post mortem eius vngeretur, quia tamen vidit istam discordiam, fecit vngi Salomonem se viuente.

An Salomon poterat vngi viuente David.
Quæst. XXI.

Quæritur vterius, quomodo Salomon poterat vngi viuente David, quia tunc aliquo tempore essent duo reges simul super totum Israel. Dicendum, quod vnctus est Salomon viuente David ex causa supra dicta. Et tamen non sequebatur aliquod inconueniens ex illa vnctione, scilicet, quia nec sequeretur, quod essent duo reges, nec etiam, quod David renunciaret regno, ita vt viuens desineret esse rex. Dicit ergo aliquis, quod Salomon vnctus est in regem, & tamen ex ista vnctione non acquirebat titulum regni, sed solum erat quadam designatio, vt post mortem David certum esset, quis deberet succedere in regno: & sic viuente David ipse solus esset rex.

Dicendum, quod non stat, quia si ista esset solum quadam designatio successoris, non curaret David facere Salomonem vngi in regem, sed nominaret eum in successorem sibi, & tamen fecit eum vngi in regem. Ideo videtur, quod ista vnctio conferebat maius ius quam nominatio, scilicet, quod faceret Salomonem esse regem. Secundo patet, quia Salomon fecit nunc aliquos actus regis, scilicet, sedit super thronum regni. Et istud pertinet ad possessionem, vel quasi possessionem iuris regni. Nam nemo sedere debet in solio regni, nisi qui rex est. Etiam principes, & totus populus subiecti fuerunt nunc Salomoni, & obediuerunt ei, vt patet in litera. Et tamen istud non pertinet nisi ad regem. Ideo Salomon habet titulum regni per istam vnctionem. Dicendum est, quod Salomon

acquisiuit nunc titulum regni per istam vnctionem, & fuit verus rex, sicut David, & poterat facere omnes actus regis. Cum autem obijcitur, quod essent duo reges simul super totum Israel, & non poterant duo insolitum esse reges eiuudem regni.

Dicendum, quod David erat rex, & fuit quandiu vixit ad ministracionem regni. Salomon autem factus est rex. Ideo poterat administrare. Et tamen non factus est rex, vt administraret tunc, sed mortuo David. Ideo non sequebatur aliquod inconueniens, quia licet duo essent reges, vnus tamen consuebatur, eo quod vnus administrabat solum, & alius non fuerat factus ad administrandum. Et sic quantum ad ius regni David, & Salomon erant æquales. Et tamen quantum ad ministracionem Salomon erat quasi non esset rex. Fuit autem hoc factum, quia si David solum nominasset Salomonem successorem suum, non propter hoc erat ille rex, sed habebat ius ad regnandum. Oportebat tamen ad hoc, quod esset rex, quod postea vngeretur, & constitueretur in regem. Istud autem poterat impediri, ideo poterat fieri, quod Salomon non esset rex. Et quia David volebat, quod nullum dubium maneret post mortem eius, fecit quod Salomon vngeretur in regem, vt post mortem eius nihil restaret agendum, cum iam Salomon esset factus rex, & omnes recepissent eum, & incepisset possidere, vel quasi possidere ius regni. Et sic non possent iam contra eum aliquid obijcere. Et non potuit hoc per aliquem alium modum fieri, nisi constitueretur in regem, ideo viuente David constitutus est.

An Adonias peccauerit surgens contra Salomonem.
Quæst. XXI.

Quæritur vterius cum Salomon fuerit hic receptus in regem per omnes Israelitas, an peccauerit Adonias insurgendo contra Salomonem, vt vsurparet regnum, & Ioab, & Abiathar fauendo ei, & an peccauerit Salomon occidendo Adoniam, & Ioab. Pro hoc sciendum, quod Adonias, & Ioab, & Abiathar bis fuerunt contra Salomonem. Primo quando fecerunt, quod vngeretur Adonias in regem, 3. Regum 1. Ius tamen regni pertinebat ad Salomonem. Iterum autem postquam Salomon vnctus est in regem, & mortuus est David, conabatur Adonias subtrahere regnum per fraudem, sicut dixit ipse Salomon, 3. Regum 2. Et tunc fauebant ei Ioab, & Abiathar, vt patet ibidem. De prima insurrectione istorum contra Salomonem, quæ habetur 3. Regum 1. Non quæritur hic, eo quod non erat tunc Salomon vnctus in regem, nec constabat, an esset ipse regnaturus. Ideo licet Adonias faceret se vngi in regem, non videbatur facere contra Salomonem, sed potius contra alios filios David, qui erant maiores quam Salomon. Et videbatur eis potius competere ius regni, quam Salomoni. Sed quæritur de secunda vice, quod fuit postquam Salomon vnctus est in regem. Et respondendum ad hoc, quod Abiathar insurgendo contra Salomonem causa est, quia isti sciebant, quod Salomoni competebar ius regni ex diuina electione. Nam David testificatus est, quod Deus elegerat illum, vt patet supra in litera. Et tenebantur sibi credere, cum non haberet ipse maiorem causam diligendi Salomonem, quam aliquem de alijs filijs, præsertim cum alij essent maiores. Etiam quia ipse David diligebat nimis Adoniam, vt patet 3. Regum 1. Etiam quia dato, quod negare vellent alij filij David Salomonem esse electum a Deo in regem, poterat hoc probare David testimonio Prophetæ Nathã, qui nunciauerat istam electionem diuinam ipsi David

uid 2. Regum 7. & 12. Et supra 17. Et tenebantur credere filij David Prophetæ, quia si opus esset ille ostenderet aliquod signum ad probandum ea, quæ dicebat sicut consuetudo erat alijs Prophetis Deutero. 13. Secundo probant, quia David elegerat Salomonem, vt esset rex de omnibus filijs suis. Erat tamen in potestate patris aliquid de hoc, scilicet, præponere non primogenitum ipsi primogenito quantum ad ius regni, licet non quantum ad alias successiones communes. Sic enim patet de Roboam filio Salomonis, qui habuit multos filios. Et licet Abia non esset primogenitus eius, constituit eum principem omnium filiorum suorum, & fecit illum esse regem, vt patet sequenti libro, cap. 12. David tamen elegerat Salomonem, & iusserat eum vngi in regem, & bis vnctus est. Postea autem Salomoni repugnauit ipse Adonias, & Ioab, & Abiathar. Nam fecerunt contra illum, vt vsurparet sibi regnum, vt patet 3. Regum 2. Ideo peccabant. Tertio patet, quia isti susceperant iam Salomonem in regem. Nam in ista secunda vice omnes filij regis, & omnes principes populi receperunt Salomonem, & obediuerunt ei, vt patet in litera. Quod ergo postea repugnarent, peccatum erat, fecerunt tamen hoc, quia viuente David timebat Adonias rebellare contra præceptum eius, quia non solum priuaretur iure regni, sed etiam forte omnibus alijs bonis, & forte occideretur. Ioab quoque, & Abiathar non ausi sunt rebellare contra David, quia totus populus sequebatur ipsum. Ideo cum viderent, quod voluntas David esset, quod Salomon constitueretur in regem obediuerunt, & receperunt illum in regem, tenentes in corde intentionem rebellandi contra eum data sibi opportunitate post mortem David. Et sic facere moliebantur, nisi Salomon præuenisset eos occidendo Adoniam, & Ioab 3. Regum 2.

An Salomon peccauit occidendo Adoniam, & alios surgentes contra ipsum.
Quæst. XXI.

Quæritur vterius an peccauit Salomon occidendo istos, quia insurrexerunt contra eum, cum recepissent eum in regem.

Respondendum, quod secus est de Ioab, quam de Adonia. Nam licet ambo communicauerint in hoc, quod insurrexerunt contra Salomonem, tamen Ioab erat reus mortis ex alia causa. Nam David iusserat Salomoni, quod occideret Ioab, & posuit ad hoc multas causas 3. Regum 2. Et dato, quod non surrexisset contra Salomonem, occideret eum iuste Salomon. De Adonia autem secus est, quia ille non erat reus mortis ex alia causa, nisi forte ex illa esset. Et dicendum est, quod si quærat de prima insurrectione, scilicet, quando Adonias fecit se vngi in regem: Dicendum, quod non peccauit, quia tunc nesciebat Adonias an præiudicabat Salomoni, eo quod nondum ille vnctus fuerat in regem. Nam apparebat an ius regni competebar ei, quia erant alij maiores eo, ad quos prius deuolueret ius regni quam ad Salomonem dato, quod Adonias non regnaret, & sic videbatur, quod Salomon erat electus a Deo, & præiudicabat ei Adonias faciendo se vngi in regem. Dicitur, quod forte nesciebat Adonias an Salomon a Deo electus esset, & sic non putabat se agere contra ius eius. Si autem quærat de secunda insurrectione dicendum, quod peccauit Adonias, quia iam vnctus fuerat Salomon in regem bis, & ipse Adonias susceperat nunc Salomonem in regem, cum dicitur, quod omnes filij regis obediuerunt Salomoni, & dederunt ei manum. Ideo poterat Salomon pro ista secunda insurrectione iuste occidere Adoniam, pro prima autem non, quia non

peccauit, vt supra dictum est. Et dato, quod peccasset, Salomon pepercit ei: nam postquam Adonias se iurauerat esse Salomonem in regem, fugit ad tabernaculum Domini, & tenuit cornu altaris, & dixit, non egrediar hinc nisi iuret rex Salomon, quod non occidat me 3. Regum 1. Et tunc Salomon dixit, si fuerit vir bonus, non cadet, nec vnus capillus eius in terrâ, si autem malum inuentum fuerit in eo, morietur. Etiam nunc omnes filij regis receperunt Salomonem in regem, & verisimile est, quod David concordaret eos, scilicet, quod Salomon remitteret si habebat contra fratres suos, & fratres eius obediunt sibi. Et post istam concordiam Salomon non posset licite aliquid innouare occidendo Adoniam, nisi aliqua causa nasceretur. Et sic Salomon occidit Adoniam non pro prima insurrectione, sed pro secunda, quia cauillose volebat vsurpare regnum petendo Abisag in uxorem, quæ erat in sinu David, quando vivebat 3. Regum 2.

De vnctione Sadoc in pontificem. Quæst. XXI.

Quæritur vterius quomodo vnctus est in pontificem nunc Sadoc. Nam ipse ante hoc erat pontifex, scilicet, quia duo erant pontifices simul, Achimelec filius Abiathar, & Sadoc, vt patet supra 24. Et ibi declaratum est.

Aliquis dicit, quod ante hoc erant duo pontifices, & tamen nunc priuatus est Abiathar pontificatu, quia fouerat partes Adonias cum primo vnctus est in regem. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Abiathar non fuit priuatus summo sacerdotio tempore David, sed tempore Salomonis post mortem David. Ipse enim eiecit eum, ne esset summus sacerdos 3. Regum 2.

Secundo patet, quia Sadoc non fuit nunc vnctus pro eiectione Abiathar, quia istud factum est multo postea, scilicet, postquam Salomon occidit Adoniam, & Ioab, priuauit Abiathar sacerdotio, & loco eius fecit, quod vngeretur in pontificem Sadoc, vt patet 3. Regum 2. Ergo vsque ad tempus illud non vnctus est Sadoc loco Abiathar. Et tamen ista vnctio fuit ante illam, scilicet, viuente David. Ergo non fuit pro eiectione Abiathar, sed pro aliquo alio.

Aliquis dicit, quod fuit facta ista vnctio, eo quod ante hoc nullus erat pontifex, scilicet, Sadoc, non erat pontifex, nec Abiathar, nec Achimelec, sed solum erant duo principes summi sacerdotum in duabus domibus, Achimelec in domo Ithamar, & Sadoc in domo Eleazar: ideo vnctus est nunc Sadoc in summum sacerdotem, vt aliquis haberet dignitatē istam. Dicendum, quod hoc non stat, quia isti duo scilicet, Sadoc, & Achimelec erant summi sacerdotes, & principes duarum familiarum, sicut declaratum est supra 24. in quadam questione.

Sed dicendum est, quod Sadoc vnctus est nunc in pontificem, & iterum mortuo David vnctus est in pontificem. Causa autem vnctionis istius fuit, quia Sadoc fuerat summus sacerdos tempore Saulis occiso Achimelec patre Abiathar. Et postea redeunte toto regno Israel ad manum David, fuit princeps sacerdotum sub David, & tamen forte nunquam fuerunt seruatae ceremonie vnctionis in ipso Sadoc. Et nunc David fecit, quod vngeretur. Iterum autem vnctus est Sadoc in pontificem pro Abiathar, quando ille eiectus est, vt patet 3. Regum 2. Et ex hoc etiam patet, quod Abiathar, & Sadoc erant simul summi sacerdotes tempore David. Nam nunc Sadoc vnctus est in summum sacerdotem, & iterum eiecto Abiathar vnctus est loco illius istemet Sadoc. Ideo erat Abiathar summus sacerdos, quia alijs non vngeretur loco eius Sadoc.

De quibusdam verbis que habentur hic, scilicet, Vixerunt Salomonem Domino in principem. Quest. XXV.

QVAERITUR ulterius cur dicitur hic, quod vixerit Salomonem Domino in principem, & Sadoc in pontificem, quia ponitur hic per modum acquisitionis Domino, cum non dicatur absolutè, quod vixerit Salomonem in principem, & Sadoc in pontificem, sed superadditur ibi Deo sive Domino.

Respondendum, quod istud ponitur per modum cuiusdam acquisitionis, quasi ex ista vntione aliquid Deo acquisitum fuerit. Pro quo sciendum, quod vntio Salomonis fuit facta quasi ad vtilitatem Dei, vel propter Deum propter duo. Primo quia fiebat obedientia electioni eius. Nam secundum iura primogenituræ eius regnandi non pertinebat ad Salomonem, cū esset minimus filiorum David, sed prius ad omnes alios. Et tñ, quia Deus elegerat eum, totus populus voluit, quod vngere tur. Secundum fuit, quia Salomon, quasi dedicabatur Deo ad fabricandum ei domum, quod non posset facere, nisi esset rex, ideo populus vngens eum in regem, vnxit eum Domino, scilicet, ad cultum Domini, & Sadoc in pontificem, quia vnctus est in summum sacerdotem, & summus sacerdos ministrabat in officijs cultus diuini. Nam ad solum summum sacerdotem pertinebat introire in Sancta sanctorum, & expiare pro peccato populi in die propitiationis, vt patet Leuit. 16. Et ad Hebræ. 9.

De gloria magna, quam habuit Salomon. Quest. XXVI.

QVAERITUR ulterius, quæ fuit gloria ista magna, quæ habuit Salomon, scilicet, in quo fuit, & quomodo fuit gloriosior omnibus regibus Israel, qui fuerunt ante eum. Respondendū, quod gloria Salomonis fuit in multis. Primum fuit in diuitijs, scilicet, quia nullus fuit ditior eo inter reges sicut patet ex auro, & argento, quod ipse habebat quolibet anno varijs modis 3. Reg. 10. Et sequenti lib. cap. 9. ita quod in diebus eius argentum nullius valoris reputabatur, sed dedit multitudinem argenti in Ierusalem quasi lapidum, & multitudinem cedrorum, sicut sicomororū, quæ nascuntur in syuestribus, vt patet sequenti lib. cap. 1. & 9. Secundum fuit in sapientia, quia nullus rex fuit tam sapiens, sicut ipse. Nam excedebat oēs homines in sapientia, s. Orientales, & Aegyptios vt patet 3. Re. 3. & 4. Tertium fuit in magnitudine pacis. Nā nullus rex fuit in Iuda nec in Ierusalem, cuius tempore rāta pax esset, vnde vocatus est vir quietissimus supra 22. Etiam ab ista pace accepit nomen. Nam vocatus est Salomon, i. pacificus eodem cap. Dicitur et, quod excessit oēs reges Israel, qui ante eum fuerunt. Isti enim fuerunt tres, s. Saul, Isboseth, & David. Nā nulli alij præcesserant Salomonem. Nam primus fuit Saul 1. Reg. 9. & 10. Et successit Isboseth filius eius 2. Reg. 2. Et post ipsum fuit David eodem lib. cap. 5. Et post David fuit Salomon, vt patet hic. De istis manifestum est, quod Salomon præcesserit eos: Nam in diuitijs præcessit Saulem, quia Saul fuit pauper, nec in tempore eius fuit multitudo diuitiarum, sed rusticane vivebat. De sapientia manifestum est, quod Saul non fuit sapiens, licet bis prophetauerit 1. Reg. 10. & 19. De pace manifestum est, quia omnibus diebus Saulis erat bellum potens contra Philistinios 1. Reg. 14. Et tamen toto tpe Salomonis fuit pax supra 22. & 3. Reg. 4. Etiam apparatu regio, & bellico excessit Salomon Saulem, quia Saul non legitur habuisse currus, & equites, Salomon autē habuit quadraginta millia præsepia equo-

rum curtilium, & duodecim millia equestrium 3. Re. 4. Præcessit et Salomon Isboseth, quia Isboseth pauper fuit, & infelix toto tpe, quo regnavit. Nam non habuit nisi vndecim tribus Israel minores: David autē habebat tribū Iuda, quæ erat maxima. Et et illas vndecim tribus non plene habebat ipse, quia multi viri de illis tribubus receperunt ab Isboseth, & adhererāt ipsi David, vt colligitur 2. Reg. 3. Et supra 12. Etiam Isboseth non fuit sapiens, sed vir simplex, & inutilis. Etiam in pace excessit eum, quia tpe Isboseth semper fuerunt bella, quandiu enim regnavit erat concertatio longa inter domū eius, & domum David 2. Reg. 3. Etiam apparatus bellicus nullus erat apud Isboseth, & etiam erat maximus apud Salomonē. De David etiā patet, fuit enim David valde diues, quia ex multis bel- lis acquisiuit multas diuitias, quas obtulit pro adificatione templi 2. Reg. 8. Et supra 18. Salomon autem multo plures habuit, ita vt diuitiæ David in comparatione diuitiarum Salomonis, potius essent paupertas, quā diuitiæ, vnde David vocauit se pauperem, dicens, ego autē in paupertatula mea præparauī impensas domus Dñi. Fuit etiam Salomon sapientior quā David, quia David non legitur fuisse sapiens, nisi in canticis faciendis. Salomon autē fuit sapiens circa omnia naturalia, vt patet 3. Reg. 4. Fuit etiam maior pax in diebus Salomonis quā in diebus David: nam tempore David fuerunt multa bella, vt patet per totum discursum secundi Regum: tempore autem Salomonis fuit quasi semper pax. Vnde David propter hoc prohibitus est adificare templum, s. quia erat vir sanguinum asuetus semper bellis, & non poterat vacare adificationi templi supra 22. cap. & præcedenti cap. Fuit etiam maior apparatus regius ipsi Salomoni quā David in equis, & curribus, quia David non legitur habuisse nisi centum currus, quos seruauit de victoria, quam habuit contra Syros 2. Reg. 8. Et supra 18. Salomon autem habuit quadraginta millia præsepia equorum curtilium, & duodecim millia equestrium, 3. Regum 4. Etiam habuit Salomon arma aurea, s. scuta de auro purissimo ducenta, & trecentas peltas, & ducentas hastas, omnia hæc de auro purissimo, 3. Reg. 10. & sequenti lib. cap. 9. David autem nihil tale habuit. Excessit etiā illum in gloria adificationum, quia fecit Salomon domum sibi, & domum filij Pharaonis, & domum saltus Libani, quarum opus erat mirabile, vt patet 3. Reg. 7. Excessit etiam Salomon ipsum David in gloria throni, quia fecit sibi thronum eburneū, qualis non fuit in omnibus regnis, vt patet 3. Reg. 10. & sequenti lib. cap. 9. Et dicendum, quod non solum Salomon excessit reges Israel, qui fuerunt ante eum in gloria, sed etiam omnes reges, qui post eum fuerunt, & etiam omnes homines. Quod patet, quia Christus quando voluit probare, quod pulchritudo naturalis erat maior quā quæcunque pulchritudo artificialis, posuit exemplum de solo Salomone, dicens: Considerate lilia agri, quomodo crescunt non laborant neque nent, dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si tamen aliquis homo fuisset gloriosior Salomone in apparatu vestium, & in similibus, potius debuisset Christus allegare de illo, quia alijs argumentū suum nō teneret. Nam dato, quod Salomon in omni gloria sua nō esset indutus, sicut vnū de lilijs, tamen forte alius homo, qui esset gloriosior Salomone, esset speciosior, quā vnū de lilijs in apparatu suo. Patet autē istud magis: nā si sapientia attendamus Salomon excessit oēs hoīes, vt patet 3. Reg. 3. f. Dedi tibi cor sapiens, & intelligens intantū, vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. idē patet 3. Reg. 4. De diuitijs et dicendū, quod Salomon non solum excessit reges Israel, sed etiā omnes

Matth. 6.

omnes reges orbis, qui ante ipsum fuerunt 3. Regum 3. Scilicet, dedi tibi diuitias, & gloriam, vt nemo similis tui fuerit in regibus cunctis terro diebus, & vocauit ibi gloriam apparatus regalem, scilicet, multitudinē equorum, & armorum, & apparatus domorum, & similia, in quibus Salomon excessit omnes reges præcedentes. Igitur David. Hic ponitur quartum huius cap. f. David felix consummatio, & dicitur. Igitur David filius Isai regnavit super vniuersum Israel. Hic ponitur finis omnium gestorum David: ideo dicitur quanto tēpore regnavit, & vocatur filius Isai, quia pater suus aliquando vocatur Isai: aliquando Iesse. De Isai patet sape in libris Regum, & in istis duobus, de Iesse patet Matth. 1. Et Eia. 11. Dies, quibus regnavit super Israel, fuerunt quadraginta anni. Fuerunt quadraginta, & dimidius, & tamen de illo non curatur: nam septem annis, & dimidio regnavit super Iudam in Hebron, 2. Reg. 5. Et supra 3. Et ille medius annus subtrahitur hic, & 3. Reg. 2. quare autem hoc fuit, declaratum est, 2. Reg. 5. in quadam quæstione. In Hebron regnavit septem annis. Scilicet, Septem, & dimidio. Isti fuerunt quibus regnavit super solum tribum Iudæ, 2. Reg. 5. Nā Hebron est ciuitas præcipua in tota sorte Iudæ. Ideo David fecerat eam sedem regni. Ista vocatur alio modo Canatharbe, & alio modo Mambre, vt patet Iosue 14. Et Genes. 23. In ista vrbe sepultus est Adam pater noster Iosue 14. Ibi etiam Abraham, Isaac, & Jacob, & tres vxores eorū, s. Sara, Rebecca, & Lia sepulti sunt. Genes. 49. In Ierusalem triginta tribus. Isti fuerunt anni, quibus regnavit super totum Israel. Nam tunc fecit Ierusalem esse metropolim regni, quia illa erat ciuitas præcipua in toto Israel. Et mortuus est in senectute bona. Vocatur bona senectus, quia fuit vir laudabilis, & etiā in senectute sua non destitit virtutem sectari. Etiam, quia in senectute sua prospere vixit, sicut in iuuentute. Nam in pace, & omnimoda prosperitate, & gloria regni clausit diem extremum. Plenus diuini. Scilicet, Quia multorum annorū erat, quando mortuus est. Quot autem erant infra in quadā quæstione declarabitur. Et diuitijs & gloria, quando mortuus est. Nā erat diues ex spolijs, quæ acceperat in multis bellis. Erat autem gloriosus propter magnificas victorias, & multas, quas habuerat, & multas gentes, quas sibi subiecerat. Nam omnia regna, quæ erant in circuitu, erant sibi tributaria, vt colligitur, 2. Reg. 8. Et supra 18. Regnavitque Salomon filius eius pro eo. Scilicet, Successit in regno. Idē etiam pertinet ad prosperitatē David: nam quā moritur aliquis, & reliquit sibi filium heredē, videtur non mortuus, vt patet Eccl. 30. Scilicet, Mortuus est pater eius, & non est mortuus, reliquit enim filium similem sibi. Cum autē aliquis est, qui habet bona, & nō habet heredem, cui relinquit, videtur infelix. Ideo ad complementum totius gloriæ David subditur, quod regnavit Salomon filius eius pro eo. Gestis autem David regis priora, & nouissima. Ista est prima remissio, quæ habetur in hoc libro. Et postq̄ Eldras posuit ea, quæ pertinebant ad David, cum non posuerit ea plene remittit ad locum in quo plene habentur, s. ad alios libros. In Hebræo dicitur verba David, vbi nos dicimus gesta. Et sic fit sepe in Hebræo. Sic enim dicitur, 2. Reg. 1. Quod est verbum, quod factum est in castris, i. quæ est res, quæ accidit. Priora, & nouissima. Idēst, Prima, & vltima, per quæ significantur omnia gesta eius describendo illa specialiter. Scripta sunt in libro Samuel videtur. Vocatur Samuel videns, i. Propheta, & ipse scripsit librum de gestis David, de quo quis sit infra dicitur in quadam quæstione. Et in libro Nathan Prophetæ. Iste Nathan est Propheta contemporaneus David, qui denunciavit ei, quod nō adificaret templum, & de regno Salomonis post ipsum, & de adifi-

catione templi, 2. Reg. 7. Et supra 17. Iste et denuntiavit pœnam futuram pro adulterio cum Bethsabee. Et imposuit nomen Salomoni nascenti Iddida, i. amabilis Domino, 2. Reg. 12. Et ipse vnxit Salomonem in regem prima vice cum Sadoc sacerdote, 3. Regum 1. Arque in volumine Gad videtur. Iste Gad fuit videns, i. Propheta, quia Propheta vocabantur videntes olim 1. Reg. 9. Iste fuit contemporaneus David, & alij duo Nathan, & Samuel: ideo scripserunt gesta eius. Iste Gad fuit, quod venit ad David, dum fugeret a facie Saulis, & esset in præsidio terræ Moab, dixitque: noli manere in præsidio, sed vade in terrā Iudæ 1. Reg. 22. Iste etiam Gad denunciavit David pœnam infligendam pro numeratione populi, offerendo ei optionem triū. Ipse etiam ostendit ei, quid offerre deberet in area Ornam lebuse i ad hoc, quod cessaret plaga, 2. Reg. 24. Et supra 21. Vniuersque regni eius fortitudines. Idēst, in volumine Gad scriptæ fuerunt omnes fortitudines regni David, i. omnia opera fortia, & laudabilia, quæ fecit quandiu regnavit. Et temporum, quæ transierunt sub eo sine in Israel sive in cunctis regnis terrarum. Iste Gad scripsit nimis latè laudes David, & propter ipsum non solum scripsit gesta eius, sed etiam omnia, quæ facta sunt in vniuersis regionibus viuente David sive in terra Israel, sive in omnibus alijs regnis terrarum.

De multitudine annorum, quando mortuus est David. Quest. XXVII.

QVAERITUR quomodo dicitur hic, quod David mortuus est in senectute bona, & plenus dierum. Et quot annorū erat quando mortuus est. Aliquis dicit, quod David esset annorum centum, vel saltem nonaginta, quia hic significatur maxima senectus eius, cum dicitur, quod mortuus est in senectute bona plenus dierum, & quod habebat atatis annos plurimos, vt patet in litera, & supra 23. & 3. Reg. 1. Sed dicendum, quod non stat, quia David quādo mortuus est habebat solum annos septuaginta, quod patet, quia David quando factus est rex super Iudā erat annorum triginta, vt patet, 2. Reg. 5. Regnavit autē annis quadraginta, s. septē in Hebron, & triginta tribus in Ierusalem, vt patet in litera, ideo annorum septuaginta solum esset quando moreretur: Cum autē dicitur, quod mortuus est in senectute, istud planum est, quia etiam si David non haberet annos multos, esset senex, eo quod iam defecerat in eo tota virtus naturalis, in tantum, quod ossa eius infrigidata fuerant, & cum operiretur vultibus non caleferebat quousque quæsierunt ei iuenculam, quæ calefaceret eum, 3. Regum 1. Et tamen senectus dicit debilitationem naturæ tendentis ad non esse: ideo bene competebat David, quod esset senex. Sed cum dicitur, quod erat plenus dierum, vel quod habebat atatis annos plurimos est difficultas, cum solum esset septuaginta annorum. Potest responderi dupliciter, vno modo, quod David erat multorum, s. quod fecerat gesta multa magnifica, quæ ab alijs in multis fieri non possent. Et ille, qui facit opera multorum dierum, dicitur viuere multo tempore, qui autem facit opera paucorum dierum, dato quod viuat multis diebus, dicitur vixisse paucio tempore. Et sic aliquis vir multorum annorum dicitur paucis annis vixisse, & e conuerso, sic dicitur Sapientia 4. Consummatus in breui expleuit tempora multa, idēst, in paucis diebus dicitur explere, vel viuere multum tempus. Alio modo potest dici, quod David erat multorū annorum, quia licet apud antiquos parua vita erat septuaginta annorum, tamen tempore David satis erat magna, potissime in principibus, quorum vita breuis est. Omnis enim potentatus vita breuis, Eccl. 10. Et

Et non solum vixit Dauid tempore, quo poterant viuere principes, sed etiã tempore, quo quilibet alius homo viuere poterat in bona dispositione, vt patet Psal. 89. Anni nostri sicut aranea meditantur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis.

Cur hic dicitur: Gesta priora, & posteriora Dauid. Quest. XXXIII.

Quæritur vterius cur dicitur hic gesta Dauid priora, & nouissima scripta sunt in libro Samuel, & Nathan, & Gad. Respondendũ, quod in tẽtio Efdra fuit in isto libro supplere aliqua, quæ defuerant in libris Regum, & sic fecit. Et tamen cum incepit enarrare aliquam historiam non enarrat omnia, quæ gesta sunt ab illo, cuius narratur historia, quia non sunt necessaria omnia ad integritatem sacræ scripturæ, & quia cum ipse cessauerit prosequi historiam inceptam, putaret aliquis, quod nihil plus fecisset ille, de quo sermo fit, ideo tollit dubium, remittendo ad alia loca, in quibus plene habetur historia, quam ipse non enarrat. Et cum hic cessauerit iam prosequi historiam Dauid, ne quis putaret, quod non fuissent plura gesta Dauid, remittit ad alios libros, in quibus sunt ista, & sunt tres libri, scilicet liber Samuelis Prophetæ, & liber Gad, & liber Nathan. Isti enim tres scripserunt gesta Dauid, quia fuerunt contemporanei sibi. Sic enim erat de alijs regibus, quod si erat aliquis rex gloriosus omnes scriptores temporis sui scribebant gesta illius, & quia isti tres erant præcipui, & Prophetæ tempore Dauid, isti tres scripserunt tempore eius gesta sua. Istum in modum habet Efdra in describendo gesta omnium Regum sequentium: nã cum finierit historiam cuiuslibet, remittit ad aliquem librum pro reliqua parte historię, vt patet in discursu sequenti libri enarrando de singulis regibus. Ista autem fuit prima remissio, quæ facta est in toto isto libro. Et causa huius est, quia remissiones nunquam fiunt nisi completis historijs. Et tamen hucusque nõ compleuerat Efdra historiam de aliquo rege, cum totus iste liber primus pertineat ad gesta Dauid. ideo non fuit facta remissio aliqua ante hoc. In libro autem sequenti multæ fiunt remissiones, eo quod ibi de multis regibus agitur, & multorum finiuntur historia.

De libro Samuelis, quis fuerit iste liber. Quest. XXXIX.

Quæritur vterius, quis est iste liber Samuelis Prophetæ, de quo hic dicitur, quod scripta sunt in eo gesta priora, & nouissima Dauid. Quidam putant, quod fuerit iste Samuel Prophetæ, eo quod fuerit tempore Dauid. Nam ipse vixit Dauid in regem prima vice, vt patet 1. Reg. 16. Et sic diligebat eum nimis. Ideo verisimile est, quod describeret gesta illius. Sed videtur, quod hoc non fiat, quia dicitur hic, quod in libro Samuelis descripta sunt opera priora, & nouissima ipsius Dauid, & tamen Samuel non potuit scribere opera nouissima Dauid, eo quod Samuel mortuus est multo tempore ante Dauid: immo non potuit Samuel scribere aliqua gesta regni Dauid, sed solum quandam partem persecutionis, quam tolerauit a Saule. Nam Saul persecutus est Dauid tempore Samuelis, & dum fugeret Dauid a facie Saulis mortuus est Samuel, 1. Reg. 25. Et postea adhuc magno tempore fuit profugus Dauid a facie Saulis, & coactus est fugere in terram Philistinorum, mansitque ibi vsque ad mortem Saulis, 1. Reg. 27. Et vsque ad finem libri. Postea autem Dauid factus est rex mortuo Saule, & regnauit primo super Iudam, deinde super totum Israel,

& nihil istorum potuit videre Samuel: ideo non potuit scribere gesta priora, & nouissima Dauid.

Aliquis dicit, quod verum est, quod Samuel non potuit scribere omnia gesta Dauid, quia nõ vidit finem suum, potuit tamen scribere per modum prophetiæ, quæ futura erant sicut Prophetæ scripserunt multa de futuris, & sic Deus potuit reuelare omnia gesta Dauid ipsi Samueli, & scribere ea antequam moreretur. Sed dicendum, quod hoc non conuenit, quia in isto libro Samuelis, vt hic innuit Efdra, erant diligenter scripta omnia gesta Dauid priora, & nouissima, Deus tamen non contineuit per modum prophetiæ reuelare alicui gesta omnia alicuius, sed solum reuelat aliqua, quæ sunt necessaria ad aliquem finem, nõ ergo erat conueniens dicere, quod omnia gesta Dauid reuelaretur Samueli Prophetæ, quia de nullo alio tale factum est. Secundo patet, quia dato, quod omnia gesta Dauid reuelata fuissent Samueli, & ipse scripsisset ea, non scriberet ea per modum historia, sed per modum prophetiæ. Et sic essent obscura, quia modus propheticus est grauis, & non remitteret Efdra ad librum illum, sed ad librum historicum, qui intelligi posset plane quid erat quod deerat huic historię.

Quidam dicunt, quod iste liber Samuelis sit scriptus ab aliquo alio Prophetæ, qui vocaretur Samuel, & non fuerit ille Samuel, qui vixit Dauid in regem, sed postea, & viderit omnia gesta Dauid, & mortem eius. Et ille poterat scribere opera priora, & nouissima. Sed dicendum, quod istud non est satis verisimile, eo quod non fuit alius Prophetæ Samuel, nisi ille, qui vixit Dauid in regem, de quo legimus in scriptura. Et non est conueniens fingere aliquid, in modum scripturæ verificetur, quod nõ reperitur in ea, potissime cum reperitur in ea aliquid, in quo verificari possit. Ideo dicendũ est, quod iste liber Samuelis, de quo hic dicitur, est liber primus, & secundus Regum, & in illo continentur gesta priora, & nouissima Dauid, quia ibi ponuntur omnia gesta sua antequam esset rex, & postquam fuit rex. Nam ea, quæ fecit, & passus est antequam esset rex, habentur 1. Reg. a cap. 16. vsque ad finem libri. Ea autem, quæ fecit postquam fuit rex, habentur in toto 2. Reg. præter mortem Dauid, quæ habetur in principio 3. Reg. & sic in illis duobus libris Samuelis, scilicet 1. & 2. Reg. habentur omnia gesta Dauid. Et dixit hic Efdra, quod ibi sunt priora, & nouissima gesta Dauid ad differentiam istius libri, quia hic ponitur historia magna de gestis Dauid, & tamen non ponuntur priora, & nouissima. Nam non ponitur hic aliquid de eis, quæ Dauid fecit, & passus est antequam regnaret super Iudam. Etiam nihil de eis, quæ fecit postquam regnauit super Iudam, & quæ habentur in 2. Reg. vsque ad quintum cap. Sed incipit hic historia de regno Dauid super totum Israel, vt patet supra 1. Reg. Sed aliquis obijciat, quod illi duo libri Reg. non sunt liber Samuelis, quia Samuel non potuit scribere illos, eo quod agitur ibi de morte sua, & de multis alijs, quæ acciderunt post mortem suam. Dicendum, quod iste vocatur liber Samuelis sicut omnes Iudæi eum appellant. Sic ait H. ero. in prologo Galeato super libros Regum, qui incipit: Viginti duas literas. Et motium Hebræorum ad vocandum illum librum Samuelis est ex isto loco, quia dicitur hic, quod in libro Samuelis scripta sunt opera priora, & nouissima Dauid. Et tamen istud cõpetit duobus primis libris Regum. Aliqui ergo putant, quod licet illi duo libri nõ fuerint scripti per Samuelem, vocantur tamen liber Samuelis, quia ipse incipit scribere librum illum, & scripsit aliquid, l. vsque ad mortem suam. Et illud continuauit Dauid scribere, & intulit librum a nomine Samuelis. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia aliqua reperuntur

tur in 1. Reg. scripta ante mortem Samuelis, quæ nõ potuerunt scribi per Samuelem. Quod patet, quia 1. Reg. 9. Dicitur quomodo Saul, & puer eius iuenerunt ad Samuelem, vt consulerent eum sup asinas, quas quærebant. Et dicitur, olim in Israel sic loquebatur vnusquisque vadens consulere Deum, venite eamus ad videntem, quoniam Prophetæ dicitur hodie, vocabatur olim videns. Ecce qualiter quãdo Saul, & puer eius iterunt ad cõsulendum Samuelem, dicebatur eamus ad videntem, & tempore quo scriptus fuit ille liber, non dicebatur sic, sed potius erat tempus antiquum illud respectu temporis, in quo scribebatur liber cum dicitur. Qui enim Prophetæ dicitur hodie, vocabatur olim videns. Et sic dicendum, quod nullam partem illius scripsit Samuel, nec Dauid, sed per Ieremiam Prophetã scriptus fuerit liber ille, vt declaratum est in prologo 3. Reg. in quadã quæstione. Sed tunc dicitur, quomodo vocatur iste liber Samuelis, quia non est vnus liber sed duo? Respondendum, quod apud nos liber ille diuisus est in duos. Cuius causa posita est in prolo. 2. Reg. & tñ apud Hebræos vnus liber est, vt ait Hieronymus in prologo Galeato, & sic vocauit eum Efdra hic librum Samuelis.

De libris Nathan, & Gad. Quest. XXX.

Quæritur vterius qui fuerunt isti libri Nathan, & Gad, de quibus hic fit mentio, & quomodo potuit Gad scribere gesta, quæ fuerunt in omnibus regnis terrarum tempore Dauid.

Respondendũ, quod Nathan, & Gad fuerunt duo Prophetæ contemporanei ipsi Dauid, & valde familiares ei, & denunciauerunt sibi multa ex parte Dei, vt supra in litera declaratum est. Ideo ad laudem Dei, qui adiuebat Dauid in omnibus operibus suis, & ad laudem Dauid, & eruditionem posterorũ scripserunt isti duo gesta Dauid. Libri tamen istorum non reperuntur, nec sunt in tota sacrã scriptura: nam Efdra non reparauit eos, fuerunt enim combusti per Chaldæos, quãdo capta est Ierusalem, & Efdra qui reparauit postea totam legem, non scripsit aliquem istorum, & sic est de multis alijs libris, de quibus fit mentio in seq. lib. scilicet liber Semcãe Prophetæ, & liber Addo, & multi alij libri sicut liber Ahia Silonitis, vt patet seq. lib. cap. 9. Sic etiam liber verborum dierum Regum Iuda, & liber verborum dierum Regum Israel, qui sepe allegantur in seq. lib. & 3. & 4. Reg. Ista est postio communis, & recitat eam Nicolaus, tamen non est vera, quia si libri isti fuissent combusti, & nõ reparati per Efdra non allegaret ipse eos, allegat tamen illos, vt illa, quæ hic deficiunt requirerentur in illis. Ideo supererant tempore Efdra combusti. Sed dicendum, quod isti libri non manent, quia non fuerunt positi in canone sacræ scripturæ. Ideo licet tempore Efdra multi de his essent, nõ fuerunt postea scripti, & sic perierunt, sicut multa alia scripta virorũ sapientũ perierunt, quia nemo fuit, qui transferret ea, vel non continuata est translatio istorum vsque ad posteros tẽporum nostrorum.

Quomodo Gad potuit scribere gesta tempore Dauid. Quest. XXXI.

Quæritur vterius de Gad, quomodo potuit scribere gesta, quæ fuerunt in vniuersis regnis tempore Dauid. Respondet Nico. quod non intelligitur de omnibus regnis terræ, sed solum de illis, qui erant in circuitu terræ Israel, quæ erat subiecta Dauid: nam ipse subiecerat sibi Philistinos, Moabitas, Idumæos, Ammonitas, & Syros, vt patet 1. Reg. 8. & 10. & 12. & supra 18. & 19. Et iste erant gentes, quæ erant in circuitu terræ Israel, & quia ad describendum

gesta Dauid debebant scribi gesta regni eius tempore suo, & omnia ista regna erant sub potestate Dauid, debuerunt scribi omnia gesta notabilia, quæ acciderunt in istis regnis quandiu vixit Dauid. Istud aliquantulum conuenit, quia tamen dicitur hic, quod scripsit Gad gesta, & fortitudines, quæ transierunt in omnibus regnis terrarũ tempore Dauid, magis videtur dicendũ, quod iste Gad vere scripserit gesta omnium regnorũ terræ, vel saltẽ plurimorũ, de quibus habetur notitia. Sed obijciatur, quomodo poterat Gad scribere gesta omnium regnorũ? Nam difficile erat, quod ipse sciret quid fiebat in omnibus regnis terræ. Dicendũ quod poterat hoc Gad scire dupliciter: vno modo per modum historici, sicut multi alij scripserunt historias generales omnium gentium. Et sic Gad poterat addicere ex scriptis aliorũ, quia in singulis regnis erant aliqui scriptores, qui scribebant gesta ipsorũ Regũ, & regnorum. Et per scripta illorũ poterat Gad scire historias, & scribere hebraice. Alio modo poterat hoc scire propheticè. Nam ipse erat Prophetæ, vt patet hic. Et posset propheticè cognoscere omnia hæc. Et iste secundus modus videtur quibusdã verior ppter duo. Primo quia modo propheticè poterat cognoscere omnia ista facilliter, & vere, sed modo historico difficile erat cognosci gesta omnium regnorum. Causa est, quia si Prophetæ Gad fuisset multo tempore post Dauid, ita vt in omnibus regnis terrarũ essent iam scripte historie temporis Dauid, poterat Gad ex illis addicere gesta tẽporũ, & tñ Gad fuit cõtemporaneus Dauid, & quasi tantæ ætatis, sicut Dauid, nam anteqũ regnaret Dauid, scilicet cum fugeret a facie Saulis, iuit ad eum Gad dicens, quod non maneret in præsidio, sed iret in terram Iuda 1. Reg. 22. Et tñ nõ erat Dauid triginta annorũ, quia anno, quo factus est rex, erat triginta annorum 2. Reg. 5. Ideo esset Gad coetaneus Dauid, vel forte plurimum annorum, & sic non videret multo tempore post mortem Dauid. Vnde non poterat in tam breui colligere ex scriptis aliorum historias omnium regnorum, quæ fuerunt tpe Dauid. Cognosceret ergo propheticè. Secundo patet, quia si Gad nõ scripsisset propheticè, sed sicut historicus nõ essent certa ea, quæ scriberet, quia homo potest errare potissime circa narrationem particularium, quæ nimis varie se habent, quorum veritas vix sciri potest. Et sic non essent magne auctoritatis scripta illa, quia potuerit esse falsa. Et sic non allegarentur in sacrã scriptura, & tñ allegantur hic: ideo scriptura sacrã approbat ea tantũ vera. Dicendum, quod debet teneri vnum de duobus, scilicet quod scripta fuerunt ista propheticè, vel quod Gad nõ scripserat gesta omnium regnorũ, sed notabilium, quorũ fama per totam terram extendebatur, & illarum poterat Gad scribere gesta, quia per famam, vel per narrationem eorum, qui interfuerunt, vel per scripta aliorum posset scire historias illarum gentium. Sed tunc obijciat, quomodo poterat allegari in scriptura talis liber cuius auctoritas parua esset, nec cõstaret an esset verax in omnibus? Responderi potest dupliciter, vno modo, quod ad hoc, quod aliqua scriptura allegetur in sacrã scriptura, necesse est, quod sit tantæ auctoritatis, sicut scriptura sacrã, si inducitur per modum probationis: si autem inducitur per modum remissionis non oportet, quod sit magne auctoritatis illa scriptura. Sic enim fuit in præsentia, quia non inducitur hic liber Gad per modum probationis, ita vt aliquod affirmatum in sacrã scriptura probari debeat per librum illum, sed solum fit remissio ad eum pro illis, quæ defunt hic. Quod si aliquis voluerit residua gesta, quæ non habentur hic inquirere, in libris illis inueniet. Et ratio est huius, quia quando allegatur per modum probationis, non est magis verum id, quod probatur, quam id, per quod probatur, & tamen in remissione non fit aliqua probatio:

batio: ideo non est necesse, q scriptura illa, quæ alle-
gatur, sit alicuius auctoritatis. Aliter potest dici, q
quamquam Gad non scripsit propheticæ librum il-
lum, tamen Esdras, qui allegavit eum, & scripsit pro-
pheticæ libros istos, sciuit propheticæ, quod ea, quæ cõ-
tinebantur in libro Gad, erant vera. Et sic de alijs li-
bris, qui allegantur hic, ideo secure poterant allegari.

Quare non fuerunt in canone sacra scriptura isti libri.
Quest. XXXII.

Q V A E R I T U R ulterius, quare isti libri non fue-
runt in canone sacra scripturae positi, scilicet,
libri Nathan, & Gad, & libri Addo Pro-
pheta, & liber Semeia, & liber Ahia Silonita, de qui-
bus fit mentio in isto libro. Aliquis dicit, quod istud
est, quia sacra scriptura continet veritatem firmissi-
mam, & quod est maioris auctoritatis, quam cetera
scriptura: & tamen ista scripta non erant tantæ aucto-
ritatis, ideo non debebant poni in sacra scriptura. Di-
cendum, quod non stat, quia omnia ista erant scripta
prophetice, & a Prophetis, quia scriptores fuerunt
Propheta, vt patet hic de Samuele, & Gad, & Nathã,
& de Semeia, & Addo, & Ahia, patet sequenti libro,
cap. 9. Ideo tam solide auctoritatis erant libri illi, sicut
liber iste scriptus ab Esdra. Sed dicendum, q non de-
buerunt scribi, vel poni libri illi in canone sacrae scri-
pturae propter duo. Primo, quia esset replicare idem
sape. Nam gesta David continerentur in libris Samue-
lis, & eadem in libro Nathan, & eadem in volumine
Gad, & istud erat superfluum, ideo sufficiebat poni in
vno libro plene. Et quia liber Samuelis, s. duo primi li-
bri Regum, qui vocatur liber Samuelis, vt patet per
Hieronymum in prologo Galeato, continebat plene
historiam David, nõ fuit positus in canone scripturae
liber Nathan, nec liber Gad. Eadem causa fuit de libris
Semeia, & Addo, & Ahia, quia isti scripserunt gesta
Salomonis, sequenti lib. cap. 9. Et ista sufficenter scri-
pta erant in libris Regum, s. in tertio: ideo nõ fuerunt
necessarii illi in canone scripturae.

Sed tunc dicitur cum ea, quæ habentur in hoc li-
bro, habeatur etiam in libris Regum, cur iste fuit po-
situs in canone sacrae scripturae? Dicendum, q fuit po-
situs iste ad suppletionem eorum, quæ deficiebant in

libris Regum, & in multis alijs libris. Necessitas autem
huius libri fuit magna in scriptura, quia ad multa du-
bia tollenda prodest, vt ait Hieronymus in Epistola
ad Paulinum, & in prologo Galeato, & declaratum
est magis in quibusdam quaestionibus in prologo hu-
ius libri. Secundum erat, quia isti libri, scilicet, Nathan,
& Gad, & aliorum continebant curiosè omnia gesta
David, & istud non conueniebat sacrae scripturae, quia
non intendit scriptura sacra principaliter laudare ali-
quem hominem, sicut faciunt historici, sed omnia
sunt ad laudem Dei, & ad instructionem nostrã, ideo
nihil poni debet in ea, quod non pertineat ad Dei lau-
dem, sicut victoriae mirabiles, quas dabat David, vel
poenae horribiles, quas infligebat hostibus, vel aliqua,
quæ pertineant ad instructionem nostram, sicut di-
cit Apostolus, secunda ad Timoth. 3. Scilicet, Omnis
scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum,
ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in
iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bo-
num instructus. Sed aliqua sunt in historijs, quæ non
applicantur ad aliquid istorum. Ideo quando scriptu-
ra sacra enarrat aliquid historicam, non scribit om-
nia gesta particulariter, sed solum illa, quæ fuerunt
præcipua, & sic fit in libris Regum, & in isto libro.
Et propter hoc fit saepe remissio ad alios libros tam
hic, quam ibi, scilicet, quia in illis plene ponuntur
ista historiae. Tertia causa, & præcipua ex parte libri
Gad fuit, quia nõ debuit poni liber ille inter libros sa-
crae scripturae, eo q ille erat curiosè scriptus, & conti-
nebat multa, quæ nõ pertinebant ad inventionem sa-
crae scripturae, s. quia ibi erant scripta gesta omnium
regnum, & regum tempore David, vt patet in litera.
Longum, & varijs ambagibus implicatum primũ.
Paralipomenon librum, iuxta concessas nobis desu-
per vires explanando transegimus, in quo multa diffi-
cilia sepius currebant. In ipsis vero, & in toto ope-
re, an recte, vel secus, vt debuit, actum est, arbitrij no-
stri non est iudicare: lectoribus enim cura ista relicta
sit, quos benevolos scriptorum meorum interpreta-
tores esse desidero, & charitativos emendatores, vbi
emendationem dignam esse censuerint. Nihil enim
me perfectum egisse arbitror, cum hucusque, inuen-
tionibus nihil perfectum esse, eruditissimorum inge-
niji comprobatum sit.

Expositionis literalis Alphonsi Tozzati in Primum Librum Paralipomenon Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, Aa Bb Cc Dd Ee

Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv.

Omnes sunt Quaterniones, præter V u, qui sunt Quinterniones.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.

